JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

M. KÖZG. ...
S. ...lt. ... 5 a. 29. 816
9

HETILAP A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

1918

ÖTVENHARMADIK ÉVFOLYAM.

FŐSZERKESZTŐ

Dr DÁRDAY SÁNDOR

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr VÁMBÉRY RUSZTEM

FŐMUNKATÁRS

Dr TELLER MIKSA

KIADÓ-TULAJDONOS

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1918.

51, 52. sz. hiányzik, nem volt pótolható

Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1918. évfolyamához.

I. Általános tárgyú cikkek.

Cikkek.

Lap

1917. — *Dr. Meszlény Artur* 9
A kormány igazságügyi programmja 41
A jövő igazságügyi feladatai. — *Dr. Kéri Miklós* 129
A magyar igazságszolgáltatás reformjához. *Móra Zoltán* 161
Jogállam vagy anarchia? — *Dr. Doleschall Alfréd* 249
Demokratikus igazságügyi politika. — *Dr. Móra Zoltán* 313
Magyarország függetlensége. — I. *Dr. Kmety Károly*, II. *Dr. Nagy Ernő*..... 329
III. *Dr. Marczali Henrik* 330
Forradalom. — *Dr. Vámbéry Rusztem* ... 337
Ifjú Magyarország. — *Dr. Móra Zoltán* . 338
Az igazságszolgáltatás demokratizálása. — *Dr. Láday István*..... 345, 353, 370
A jogtudomány első feladata a forradalom után. — *Dr. Rosnyay Dávid* 346
A jogi műveltségről. — *Dr. Bárd József* 361, 371
Jogrendszerünk átalakulása. — *Dr. Szladits Károly* 385

Szemle.

A hazatérők továbbképzése 7
A hazatérők. — *Dr. Gulyás József* 14
A hazatérők továbbképzése. — *Dr. Laufer Samu* 87
Gondolatszabadság és cenzura 40
Eltudományosítás. — *Öreg magyar* 111
A fogságból visszatérők 248
A béke 319
Az igazságügy új rendje 343
Köztársaság 351
Reminiscenciák..... 375
A néptörvények 383
Karácsony ünnepe 390

II. Magánjog.

Cikkek.

A mezőgazdasági gépek részletfizetéses vételéről szóló rendelet. — *Dr. Beck Salamon*..... 11
Az ingatlanokra vonatkozó jogviszonyok szabályozása. — *Dr. Börcsök Andor*.. 25
A rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról szóló törvényjavaslat. — *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* 33, 42
Szemelvények a Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Plopu György* 36, 116, 273, 293, 307, 393
A föld jogviszonyainak újabb szabályozásáról. — *Olchváry Zoltán* 49
A légjárók kártérítő felelőssége és kényszerbiztosítása. — *Dr. Almási Antal* .. 50
A közszállítások leszámítolása. — *Dr. Beck Salamon* 59
Közszállítások leszámítolása. — *Dr. Almási Antal* 76
Magánjogi közigazgatás. — *Dr. Meszlény Vilmos* 73
Az állam felelőssége alkalmazottjaiért a 84. számú döntvény szempontjából. — *Dr. Borsodi Miklós* 92, 108
Az ingatlanforgalmi rendelet a joggyakorlatban. — *Dr. László Márton* 107
Rekvirált készletek illegitim elvonása. — *Domby Zoltán* 123
Végleges nőtartásdíj felemelése és leszállítása. — *Dr. Malonyai Béla* 125
Az intestát örökösödési rendnek a korlátozásáról. — *Dr. Grosschmid Béni* 153, 163
A gyámhatóságok újjászervezése. — *Dr. Csorna Kálmán* 172
A háború alatt kötött szerződések gazdasági lehetetlenülése. — *Dr. Teller Miksa*... 182
Fenntartandó-e házassági perekben az ágytól-asztaltól való kötelező különélés? — *Dr. Balogh Endre* 198, 203
Mezőgazdasági társaságok. — *Dr. Meszlény Artur* 202
A hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló törvény revíziója. — *Dr. Harmath Jenő* 210
A házasságkötési jog korlátozása. — *Dr. Frigyes Béla* 218
A hűtlen elhagyás fogalmához 224
Születési anyakönyvvezetés és bírói megállapítás. — *Dr. Bárd József* 260
Ajánlat és elfogadás. — *Dr. Putnoki Béla* 275
A házasság tartama alatt nem a törvényes atyától származó gyermek tartásának kérdéséhez. — *Dr. Zátureczky Adolf* .. 286
Törvényjavaslat a szerzői jogról. — *Dr. Szalai Emil* 300
Kötelmi jogunk és a háború. — *Dr. Meszlény Artur* 305, 314, 388, 394
Háborús kényszerügyletek. — *Dr. Almási Antal* 321
A szerzőjogi javaslat. — *Dr. Fazekas Oszkár* 324, 333
Gyökeres családjogi reformok. — *Dr. Virágh Gyula*..... 363

Szemle.

Légjogi egyesületközi értekezlet Budapesten..... 7
Jogegységi döntvény a szerzői jog területén. — *Dr. Sz. E.* 23
Ankét a magánalkalmazottak jogviszonyainak szabályozása tárgyában 24
A Magyar Aero-Szövetség jogi bizottságának értekezlete a forgalmi jog egységesítése érdekében 31
Légi jogi értekezlet. — *Dr. Halász János* 40
A légjogi értekezlet határozatai 47
A felekezeti iskolák alkalmazottainak biztosítási kötelezettsége..... 56
Jogegységi döntvény a szerzői jog terén . 72
Közszállítások leszámítolása. — *Dr. Beck Salamon* 96
A maximális árat meghaladó ügyletek érvényességéhez. — *B.*..... 168
Szóbeli ingatlanvételi szerződés és birtokforgalmi rendelet. — *B.* 208
A hadiözvegyek és a gyámhatósági jogvédelem. — *Dr. Kiss Mihály* 223
Az ingatlan drágulás. — *B.*..... 240
Az ingatlanok háborús forgalma és a gyámhatóságok. — *Dr. Csorna Kálmán* 263
Az iparbíróságok előadói tervezete 263
Az ingatlanokra vonatkozó magánjogi szabályok kiegészítéséről szóló rendelet... 320
A vagyonátruházási illetékről szóló törvény végrehajtási rendelete 352
Moratórium a novemberi lakbérekre.... 352
Az ingatlanok forgalmáról szóló rendelet hatályon kívül helyezése 359
Az újabb ingatlanforgalmi rendelet bírálata. — *T.* 368
A forradalmi átalakulás a magánjogi jogrend terén. — *B.* 391
A köteléki perek számának emelkedése.. 400
A magántisztviselők jogviszonyainak szabályozása 400

III. Kereskedelmi, váltó- és csődjog.

Cikkek.

Lap

A váltóaláírás utólagos jóváhagyása. — *Dr. Bárdos Benő* 2, 26
A váltóbemutatásról és óvásról. — *Dr. Csipkay E. Andor* 4
A váltóbemutatásról és óvásról. — *Dr. Sichermann Bernát*..... 19
Árfolyam külföldi pénznemről szóló követeléseknél. — *Dr. Darvai Dénes* 20
Törvénytervezet a részvénytársaságról. — *Dr. Doroghi Ervin*... 185, 196, 212, 227, 237
A szállodák felmondási joga. — *Dr. Biedermann Miklós* 220
Újabb hiteljogi judikaturánk. — *Dr. Gallia Béla* 225, 244, 267, 282
Kartell és kötbér. — *Dr. Forbáth Tivadar* 235, 284
Részvénytársasági reform. — *Dr. Meszlény Artur* 241
Kényszerkartellek. — *Dr. Forbáth Tivadar* 243, 251
Részvénytörvény-tervezetem apportszabályozásához. — *Dr. Kuncz Ödön*..... 258
A szabadalmi oltalmi idő meghosszabbítása jogelméleti szempontból. — *Dr. Fazekas Oszkár* 266
Ingyen részvények jövedelem jellege. — *Dr. Glücksthal Samu* 330
A váltóbirtokosnak a váltó lényeges kellékeire vonatkozó kitöltési joga. — *Dr. Csipkay E. Andor* 335
Áthelyezhetik-e a magyarországi részvénytársaságok székhelyüket alapszabálymódosítás útján Jugoszlávia területére? *Dr. Oppler Emil*..... 365

Szemle.

Észrevétel az «Árfolyam külföldi pénznemről szóló követeléseknél» című cikkre.— *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* 32
A kereskedősegédek és tisztviselők szolgálati viszonyának rendezése. — *B.*..... 63
Kamarai vélemény védjegyügyekben.... 104
Jogegységi döntvény az alszállító kártérítési kötelezettsége tárgyában 136, 184
A részvényesi jogok biztosítéka. — *Dr. Oppler Emil* 176
A kényszeregyezségi rendelet 272
A részvénytársaságok alaptőkéjének felemelése. — *Dr. Rapoch Jenő* 279
A részvénytársaságok alaptőkéjének felemeléséről szóló rendelet 280
Az alaptőkefelemelést tiltó rendelet 303
A váltókra, kereskedelmi utalványokra és közraktári jegyekre vonatkozó kivételes intézkedések újabb kiegészítése 304
A kereskedősegédek, ipari és kereskedelmi tisztviselők szolgálati viszonyát szabályozó rendelet. I. B. II. A..... 367

IV. Polgári peres és perenkívüli eljárás.

Cikkek.

Polgári jogrendszerünk reformja. — *Dr. Kálniczky Géza* 1
A joggal élés korlátai..... 22
Ellentmondás és keresetváltoztatás. — *Dr. Kende Ernő* 38
Jogbizonytalanság a végrehajtási törvény 83. és 84. §-ainak alkalmazásánál. — *Dr. Borsodi Miklós* 45

*

Lap

Árverési tulajdonszerzés ingatlanok tartozékán. — *w* 45
A jó erkölcsök és a perköltség. — *w* 46
Miként kell megjelölni a felülvizsgálat alapját? — *Dr. Teller Miksa* 61
A maximális árak túllépésének magánjogi hatálya. — *Dr. Teller Miksa* 77
A rekvirált szén árának bírói megállapítása iránti eljárás. — *Dr. Vági József*..... 77
Hol kell kérni az ideiglenes nőtartást? — *Dr. Virágh Gyula* 86
A perjogi reform kérdése. — *Dr. Székács Aladár* 89
Perelévülés. — *Dr. Löw Tibor* 94
Tudományos perjog. —*Dr. Magyary Géza* 105
Különös illetékesség kártérítési perekben. *Dr. Vörös Ernő* 109
A pergátló kifogások tárgyában benyujtott felülvizsgálat elintézése. — *Dr. Nagy Dezső* 134
A felülvizsgálat és a Pp. 534. §-a. — *Szüts Miklós* 138
Az elévült, régi jelzálogos terhek perenkívüli úton való törlése — *Dr. Engler Gyula* . 142
Újabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből. — *Dr. Löw Tibor*.. 143, 150, 158, 165
A felülvizsgálat eltörlése polgári perekben. *Dr. Schuster Rudolf* 154
Foglalás joghatálya és letiltások sorrendje. I. *Dr. Fürst Mátyás*..... 174
II. *B. M.* 175
Fellebbezés vagy felülvizsgálat? — *Dr. Szüts Miklós* 178, 190
Bérfelmondás és előzetes megintés..... 184
Jogegységi perorvoslat polgári ügyekben.— *Dr. Tenner Izidor* 191
A m. kir. Kúria az ügyvédi díjlevélről. — *Dr. Wittmann Mór* 194
A közvégrendelet tanúja. — *Dr. Dettre János* 205
Az előleges árverés és a moratóriumi rendeletek. — *Dr. Kelényi Jenő* 271
Indokoljunk-e? — *Dr. Dávid István*..... 274
A gyermek és a szülő hitelezője. — *w*..... 278
A szellemi alkotás oltalma. — *w*..... 278
A fizetés hováfordításának kérdése. — *w*... 278
Tényállás és előadás. — *Dr. Szüts Miklós* 289, 298
Perrend és gyakorlat a válóperekben. — *Dr. Virágh Gyula* 316
Minőségi hiányok érvényesítése rekvirált árúknál. — *Dr. Martos József*.....326
Alkalmazandó-e a Pp. 413. §-a bírói egyezség esetén is?
I. *Ötömösy Zoltán* 374
II. *Dr. Kovács Marcel* 375

Szemle.

Logika és életismeret. — *B.* 7
Tarlózás egyesbirósági ítéletek mezején 56, 63
A Ppé. 50. §-ához. — *Dr. Salamon Ferenc* 64
Egyesség — ítélet 79
Az indokolási kényszer kérdéséhez. — *Dr. Klein Ede* 120
A Pp. módosítása. 192
A lakásrendelet 21. §-ához. — *B*..... 240
Perujítás a bontóperi vétkesség kérdésében. — *B.* 248
Bérletfelmondás és előzetes megintés. — *T.* 287
A Pp. 203. §-ának értelmezése. — —*h*— 288
Csalás kifogása a jóhiszemű továbbadó ellenében. — *B. M.* 302
A lakkiürítésre vonatkozó határozatok végrehajtásának felfüggesztése 344
A törvényszéki egyesbírói hatáskör továbbfejlesztése. — *V.* 352
A lakáshivatal és a határidők 400

V. Anyagi büntetőjog.

Cikkek.

A Btk. 350. §-a és a jogtalanság. — *Dr. Huppert Leó* 5
A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás. — *Dr. Vámbéry Rusztem* 12, 28, 52, 68
Háborús ifjúságvédelem. — *Dr. Ráth—Végh István* 17
Szemelvények a Kúria büntető szakosztályának 1917. évi joggyakorlatából. — *Dr. Mendelényi László* 57, 85, 91
A magyar pénzügyi büntetőjogtudomány feladatai. — *Dr. Mahler Sándor* 132
A döntvények a katonai büntetőjogban. — *Dr. Apáthy Jenő* 147
Pénzérték nélküli dolgok lopása. — *Vargha Ferenc*..... 169, 180, 188

Lap

A büntetőügyek törvénykezési illeték alá vonása. — *Dr. Rosnyay Dávid*..... 254
A vesztegetésről. — *Dr. Huppert Leó*.... 276
A tévedés a büntetőjogban. — *Dr. Lévay Tibor* 301
Új gyermekvédelmi politika. — *Dr. Szokola Leó* 355, 365
Büntető jogszabályaink és a Magyar Népköztársaság. — *Dr. Angyal Pál* 369, 379, 387

Szemle.

Elmegyógyintézetek erkölcsi betegek számára. — *Dr. Horváth Ákos*..... 7
Az emberölés átmeneti problémájához. — *K—r. J—c*..... 24
A kriminalitás emelkedése..... 23
Háború és kriminalitás. — *A*..... 48
A gyermek védelme 55
Háborús ifjúságvédelem. — *Dr. H. H.* 64
A gyermekvédelem 79
Királyi kegyelem mint megbélyegzés ... 144
Börtönügyi tanfolyam 152
A lopás tárgya..... 160
A sajtószabadság 166
A tiltott szerencsejátékok üldözése..... 191
A büntetőbíró szabad mérlegelési joga. — *A.* 232
A haldokló nemzetközi büntetőjog. — *A.* 296
A sajtószabadságot korlátozó háborús rendeletek hatályon kívül helyezése..... 359
A polgárok jogköre fogolyszökés esetén. — *Zsoldos Benő* 360

VI. Bűnvádi eljárás.

Cikkek.

A szökés büntetése a rögtönbíráskodás kihirdetése esetén. — *Dr. Gündisch Guidó* 20
Az elhalasztott szabadságvesztés-büntetések végrehajtása 221
A fiatalkorúak javító jogrendszerének továbbfejlesztése. — *Sándor József* ... 322, 331

Szemle.

A fiatalkorúak elhelyezésének kérdéséhez. *Zsoldos Benő* 328
Polgári egyének felett gyakorolt honvéd büntetőbíráskodás megszüntetése 359

VII. Közjog, közigazgatási jog és nemzetközi jog.

Cikkek.

Az új választójogi törvényjavaslat. — *Dr. Polner Ödön* 65, 74, 81
A tengeralattjáró-hadviselés és a nemzetközi jog revíziója. — *Zsoldos Benő*..... 94
A magyar nemzetközi jogi bizottság feladatáról. — *Dr. Wittmann Ernő*..... 138
Az összeférhetetlenségi eljárás kritikája. — *Dr. Oppler Emil*..... 141
Magyar nemzetközi jogi bizottság. — *Dr. Fodor Ármin* 146
Közjogi kereteink és a «vegyes-ügyek» alakulása. — *Dr. Dárday Dezső* 155, 164, 171
Az udvartartás jogi természete. — *Dr. Buza László* 209, 230
A nemzetközi jog és a háború. — *Dr. Irk Albert* 265
Elválásunk Ausztriától. — *Dr. Kmety Károly* 338
A haszonbérbe adott ingatlanok jövedelmi adója. — *Dr. Tury Zoltán*..... 350

Szemle.

A büntetés halasztása iránt beadott kérvények bélyegkötelesek 15
Hatásköri kérdés a canonica vizitatio kérdésében. — *Dr. Egyed István*..... 79
Valutajog — 1823-ban. — *B*..... 176

VIII. Bíróság, ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség, jogi oktatás.

Cikkek.

A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése. — *Dr. Pap József* 97
A kamarai illetékek kérdéséhez. — *Dr. Reichard Ármin* 102
A bírói és ügyvédi vizsga s gyakorlat újabb szabályozása. — *Dr. Fabinyi Tihamér* 118
A bírói szervezet reformjához. — *Dr. Borsos Endre* 122

Lap

A budapesti ügyvédi kamara pénzügyi helyzete. — *Dr. Rásó Lajos* 124
A bírói szervezet reformja. — *Dr. Teller Miksa* 130
A tízéves hatásköri bíróság. — *Báró dr. Wlassics Gyula* 137
A hatásköri bíróság 1917. évi gyakorlata. — *Dr. Egyed István* 148
A kir. ügyészségek szervezetének reformjáról. — *Dr. Halász Lajos*..... 156
A bírák 177
A bírák anyagi helyzete. — *Dr. Osvald István* 177
A szegénységvédelem díjazása. — *Dr. Alföldi Dávid* 182
A vagyontalanok jogvédelmének díjazása. — *Dr. Blauner Mór* 299
Katonaügyvédek tanácskozásai. — *M. Z.* 341
A katonaügyvédek mozgalma. — I. *Dr. Z. Zs.* 349
II. *dr. M. Z.* 350
Hadbavonult ügyvédek mozgalma. — *M. Z.* 356
Bírói kívánságok és az új rendszer. — *Dr. Mendelényi László* 377
Mit tett a budapesti kamarai választmány a hadbavonultak érdekében?
I. — *a*— 380
II. *Dr. Móra Zoltán* 381
A jogi oktatás reformjáról — *Dr. Bárd József* 396

Szemle.

A budapesti ügyvédek 1917. évi statisztikája 7
A budapesti kir. ítélőtábla 1917. évi ügyforgalmi és tevékenységi adatai..... 15
Az egységes ügyvédi és bírói vizsgálóbizottság 1917. évi ügyforgalmi kimutatása 15
Bíróhiány? 15
A scholastikus jogászkodás. — *A*..... 15
A központi járásbíróság ügyforgalma az 1917. évben. — *R. J.* 32
A hatásköri bíróság 1917. évi ügyforgalma 32
Költségmegállapítás (*Ügyvédi körökből*) 32
A Kúria másodelnöki állása..... 47
Ügyvédi díjak és ítéleti illetékek a budapesti tőzsdebíróság előtti eljárásban 47
Az ügyvédi díjak felemelése a büntetőtörvényszéken 56
A budapesti ügyvédi kamara évi közgyűlése 56
A hadbavonult ügyvédek családtagjainak segélyezése..... 56
Az ügyvédi irodai tisztviselőnők jogi viszonyainak rendezése..... 56
Kölcsönalap a visszatérő ügyvédek javára 56
A közigazgatási bíróság ügyforgalma 1917-ben..... 72
Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlése mellett..... 72
A hadbavonult ügyvédjelöltek szabadságolásának kérdéséhez. — *Dr. Schenk István* 79
A hadbavonult ügyvédjelöltek vizsgaszabadsága 160
A budapesti ügyvédi kamara tagjainak progressziv alapon való adózása 87
A tőzsdebíróság ügyforgalma 1917-ben 88
Az elmélet és a gyakorlat..... 95
A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése 103
A budapesti büntetőtörvényszék elnöke 104
Hatósági jogsegély egyházi belügyekben 112
A bírák anyagi helyzete..... 135
A hatásköri bíróságról szóló törvény tízéves jubileuma 136
Az ügyvédek számának apadása..... 136
A hatásköri bíróság ünnepies ülése..... 143
Az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet 144
A bírák anyagi helyzete..... 175
A bírói státus rendezéséhez. — *Dr. Bárdos Benő* 175
Bírák, ügyészek helyi előléptetése. — *Dr. K. V.* 176
Igazságügyi kinevezések..... 183
A bírói és ügyészi egyesület közgyűlése... 183
A bírói kar mozgalma anyagi helyzetük javítása érdekében 192
Kiszállási költségek. — *Egy törvényszéki jegyző*..... 207
A bírák fizetésjavítási mozgalma 216
A bírák és ügyészek pótléka..... 223
A bírák előlépési viszonyai..... 263
A bírói szolgálati korhatár..... 272
A közjegyzői díjak felemelése..... 272
A pártfogó és hivatalból kirendelt védőügyvédek díjazását szabályozó rendelet 287
A közjegyzők biztosítéka. — *Dr. Hajnal Henrik* 311

Lap

A jogi oktatás reformja. — *Sziklai István* 312
Felhívás a hadbavonult ügyvédekhez és bírákhoz ... 327
A budapesti kamarai választások ... 343
A hazatérő ügyvédek ... 343
Állásközvetítő a hazatért ügyvédek részére 344
A bírósági tárgyalások elhalasztása ... 344
A budapesti kamarai választások ... 351
A vidéki hadbavonult ügyvédek ... 358
A díjazással összekötött kirendelések biztosítása a hadból visszatért ügyvédek számára ... 358
Teljes bírói függetlenség ... 358
Hadbavonult ügyvédek mozgalma a debreczeni ügyvédi kamarában ... 376
A bírák és a bírósági segédszemélyzet szolgálati viszonyainak rendezése ... 376
Köztisztviselő ügyvédek szervezkedése... 376
Vidéki hadbavonult ügyvédek gazdasági szövetsége ... 383
Az ügyvédhelyettesi intézmény megszüntetése, a gyakorlati idő leszállítása és a vizsga kettéosztása. — *T.* ... 383
Felhívás a vidéki hadbavonult ügyvédekhez 383
Az ítélőbírói és az ügyvédi képesítéshez szükséges gyakorlat megkönnyítésére vonatkozó rendelet ... 384
Ügyvédi választások és egyéb ügyvédi dolgok ... 390
Teljes bírói függetlenség. — *Nagy Zoltán* 391
Az ügyvédek és közjegyzők alkalmazottai 392
Az ügyvédi kamara közgyűlése ... 399
Bírák és ügyészek szövetsége ... 400

IX. Vegyes tárgyú cikkek.

Cikkek.

Üdvözlet a török jogászoknak. — I. *Dr. Goldziher Ignác.* — II. *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv.* — III. *Dr. Magyary Géza* ... 201
Törvényjavaslat a rendőrség államosításáról ... 233
A semlegességi törvényhozás alapelveiről 281
Utópia igazságügyminisztériuma. — *Morus Junior* ... 340
A Nemzetvédő Szövetség törvényelőkészítő munkálatai. — *Dr. Auer György* ... 309
Ki felelős a fosztogatások által okozott károkért? I. *Dr. E. Gy.* — ... 348
II. *T.* ... 349
A törvényelőkészítés nyilvánossága. — *Dr. Teller Miksa* ... 353
Rendészetünk a forradalom előtt. — *Dr. Auer György* ... 381

Szemle.

Pályázat a Jeszenák-féle alapítványra ... 15
A Jogtudományi Közlöny késedelme ... 32
Polgári Határozatok Tára megszerzésének nehézségei ... 48
Jogászok alkalmazása a katonai igazságügyi hatóságoknál ... 56
A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai ... 87
Átmeneti igazságügyi tanács szervezése 87
Rendelet a jogi képesítéssel bíró legénységi állományú egyéneknek a katonai igazságügyi hatóságoknál való alkalmazása iránt ... 96
A Jogvédő Egyesület Vagyontalanok Részére rendes közgyűlése ... 104
Igazságügyi kinevezések ... 119
A Jogvédő Egyesület Vagyontalanok Részére közgyűlése ... 120
A közhivatalnoki probléma ... 127
A Magyar Jogászegylet Baumgarten-pályázata ... 136
A Budapesti Rabsegélyző Egylet évi közgyűlése ... 144
A Bajtársi Szövetség jogi szakosztályának ülése ... 144
Szászy-Schwarz Gusztáv és a magyar tud. Akadémia ... 152
A Bajtársi Szövetség jogi szakosztályának ülése ... 152
Reichard Zsigmond síremlékének felavatása ... 152
Magyar jogtudós méltánylása a külföldön 159
A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai ... 160
A Magyar Iparjogvédelmi Egyesület közgyűlése ... 167
Török jogászok Budapesten ... 167
A Deutsche Juristen Zeitung új szerkesztősége ... 184
A Jogtudományi Közlöny és a cenzura 184
Az országos elmeorvosi értekezlet ... 200
Állandó törvényelőkészítő bizottság a kereskedelmi minisztériumban ... 200
A török jogászok Budapesten ... 184
Török jogászok Budapesten ... 204
A hazaárulók hitelezői ... 208
Bochkor Károly felett tartott gyászbeszédhez ... 216
Árdrágítás és árvizsgáló bizottság ... 223
A váczi fegyintézet jövedelmi kimutatása 224
A Jeszenák-féle pályázat ... 224
Az Országos Ügyvédszövetség és a romániai béke ... 232
Az árvizsgáló bizottság ... 231
A kereskedelemügyi törvényelőkészítő bizottság ügyrendje ... 232
A csend jogi védelme ... 239
Átmeneti igazságügyi tanács ... 256
Hadigondozó népirodák ... 263
Az illavai fegyintézet ... 263
A háborús uzsora ... 271
Az állami alkalmazottak adósságainak rendezése. — *d.* ... 280
Törvényszéki bíróból — igazgató ... 287
A zugirászat és a háború. — *D. E. Gy.* ... 295
Köteles-e a háztulajdonos fűteni?. — *T.* 295
A háborús igazságügyi rendeletek hozzáférhetősége ... 295
A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai ... 295
A kereskedelmi jogi törvényelőkészítő bizottság ügyrendje ... 303
A mezőgazdaságilag művelt ingatlanok haszonbérletének meghosszabbításáról szóló rendelet ... 304
Felhívás a jogi szakírókhoz ... 304
Az országos ügyvédi értekezlet határozatainak végrehajtása ... 304
A spanyolbetegség terjedése elleni rendelet 336
A hadiszolgálatból visszatért ügyvédek kölcsönalapja ... 336
A budapesti ügyvédi kamara és a Nemzeti Tanács ... 343
A budapesti ügyvédi kamara felhívása hadbavonult tagjaihoz ... 343
A közfogyasztásra rendelt élelmi- vagy élvezeti cikkek kényszereladásának korlátozása ... 344
A nagy vad által okozott károk megtérítése ... 344
A Jogtudományi Közlöny kettős száma 344
Az Országos Ügyvédszövetség ülése ... 351
Szende Pál államtitkár a budapesti ügyvédi kamarához ... 351
A közfogyasztásra rendelt élelmi- vagy élvezeti cikkek kényszereladásának korlátozásáról szóló rendelet kiegészítése ... 352
A közszolgálati alkalmazottak és nyugdíjasok hivatali járandóságait terhelő tartozások rendezése ... 352
A «magyar népköztársaság nevében» ... 357
Hadbavonult ügyvédek telefonja ... 358
Kisbirtokok szaporítását elősegítő intézkedések ... 359
Rendelet a lakásszükség enyhítése érdekében ... 359
Rang és cím eltörlése ... 367
Hadbavonultak levelezése ... 376
Kégl János államtitkár a budapesti ügyvédi kamarához ... 383
A hadból visszatértekre és a rendkívüli viszonyok által érintett egyéb egyénekre vonatkozó rendelet ... 384
Az igazságügyi szaktanács ... 390
Pályázat jogtanári állásra ... 392

X. Háborús jog.

Cikkek.

A magánjog jövendő fejlődése és a háborús jogalkotás. — *A* ... 8
Háborús ifjúságvédelem. — *Dr. Ráth Végh István* ... 17
A tengeralattjáró hadviselés és a nemzetközi jog reviziója. — *Zsoldos Benő* ... 94
Rekvirált készletek illegitim elvonása. — *Domby Zoltán* ... 123
A háború alatt kötött szerződések gazdasági lehetetlenülése. — *Dr. Teller Miksa* ... 182
A nemzetközi jog és a háború. — *Dr. Irk Albert* ... 265
Az előleges árverés és a moratóriumi rendeletek. — *Dr. Kelényi Jenő* ... 271
Háborús kényszerügyletek. — *Dr. Almási Antal* ... 321

Szemle.

Háború és kriminalitás ... 48
Háborús ifjúságvédelem ... 64
A háborús jogszabályok a béke szempontjából ... 80
Háborús kodifikáció Angliában ... 136
A háború büntetőjogi alkotásainak kritikája Németországban. — *A.* ... 208

XI. Jogirodalom.

Cikkek.

Dr. Dezső Gyula: Az objektív kártérítés tana. Függelék: Az erkölcsi kár. — *Dr. Bárd József* ... 30
Két előadás a magyar polgári perjog köréből. — *Dr. Fodor Ármin* ... 46
A munkásbiztosítási törvény módosítása (Dr. Pap Géza könyve). — *Dr. Schulcz Ágost* ... 54
Dr. Angyal Pál és dr. Degré Miklós: Anyagi és alaki büntetőjog. — *Irk Albert* ... 78
Angyal Pál perjogi tankönyve. — *Dr. Degré Miklós* ... 100
A vagyonátruházási illetékről szóló törvényjavaslat ... 168
Dr. Degré Miklós: Háborús büntetőjog. — *Lector* ... 200
Bacsó Jenő: A végrehajtási eljárásjog tankönyve. — *Dr. Borsodi Miklós* ... 206
Dr. Ehrenzweig Ármin: Die Civilrechtsreform in Österreich. — *Dr. Teller Miksa* 206
Dr. Magnus, M. Fazekas Oszkár: Jahrbuch des ungarischen Rechts I—III. füzet. — *Lector* ... 215
Vámbéry Rusztém: Büntetőjog II. füzet. — *Dr. Degré Miklós* ... 246
Dr. Felszeghy Béla: Hadműveleti területek közigazgatása. — *Dr. Apáthy Jenő* ... 279
A jogászlogika. — *Dr. Kende Ernő* ... 317

Szemle.

Magyar jogi írók külföldön.

Plósz Sándor ... 32
Dr. Auer György ... 32, 160, 392
Dr. Hacker Ervin ... 112
Dr. Szalai Emil ... 280
Dr. Csekey István ... 336
Dr. Wolf Vilmos ... 352

Könyvek.

A kisbirtok és a készülő polgári törvénykönyv. (A Magyar Gazdaszövetség kiadása) ... 7
A «Gyógyászat» füzete Schächter Miksa emlékezetére ... 7
Wundt Vilmos: «Das Recht» című munkája ... 8
A nemzetközi jog mibenléte. (Somló Bódog) 15
Polgárijogi Határozatok Tára ... 15
Népjólét és néperő. (Lévai Tibor). — *Dr. Latkóczy Imre* ... 32
A módosított munkásbiztosító törvény. (Dr. Pap Géza) ... 32
A Jogállam választójogi füzete ... 32
Jogbiztonság és igazság. (Eulenberg Salamon) ... 48
Az Adó- és Illetékügyi Szemle januári füzete 56
Schmidt Richárd és Mitteis Lajos előadásainak magyar fordítása ... 64
Kommentár a lakbérleti rendeletekről. — (Dr. Pongrácz Jenő) ... 72
Magyary Géza székfoglaló beszéde ... 79
Telekkönyv ... 80
Az 1917. évi törvények ... 80
Az árdrágító visszaélésekről szóló törvény és rendeletek. (Degré Miklós) ... 80
A Jogtudományi Közlöny könyvtára ... 87
Háborús jogi évkönyv ... 87
Új könyvek ... 88
A Jogállam március-áprilisi füzete ... 88
Jahrbuch für das ungarische Recht ... 112
Az Adó- és Illetékügyi Szemle ... 112
A Bűnügyi Szemle ... 112
Új büntetőjogi könyvek ... 120
A pornografia leküzdéséről. — (Dr. Auer György) ... 136
Új könyvek ... 136
A részvényjogi törvénytervezet. (Dr. Kunz Ödön) ... 160
A magyar háborús jog évkönyve ... 160
A vagyonátruházási illetékekről szóló törvényjavaslat ... 165
A Jogállam május-júniusi füzete ... 168
A Bűnügyi Szemle májusi füzete ... 184
Jogtörténelmi és közigazgatási jogi tanulmányok. (Dr. Ereky István) ... 184
A tízéves hatásköri bíróság. (Wlasssics Gyula) ... 192
Dr. Mendelényi László: A kir. ügyészségek reformjáról ... 208

Lap

Új jogi könyvek 216
A Kereskedelmi Jog 216
Dr. Túry Zoltán: A társulatok kereseti és hadinyereség-adója 232
Klein Péter: A magyar polgári törvénykönyv tervezetének jelentősége számunkra. — *A.* 240
Dr. Apáthy Jenő: A legfelsőbb honvédtörvényszék 1—50 döntvényei 248
Dr. Pongrácz Jenő: A vagyonátruházási illetékek 248
Dr. Vágó János: Háborús pénzügyi és gazdasági problémák 256
Budapest jogszabályai 288
A Jogállam szeptemberi füzete 288
Dr. Josef Löwenthal: Die Rechtliche Natur von Österreich-Ungarn 288
A Jogállam októberi füzete 304
Az igazságügyi orvosi tanács munkálatai (Második sorozat, IV. kötet) 319
Magyary Géza: A nemzetközi bíráskodás 328
Új könyvek 328
Az Adó- és Illetékügyi Szemle szeptember-októberi füzete 336
Konyovits Miklós és dr. Kiss Géza: Táblázatok a jövedelemadó, vagyonadó és hadi nyereségadó kiszámításához 344
Háborús gazdasági füzetek 344
A Jogállam november-decemberi füzete.. 360
Dr. Doleschall Alfréd: Baumgarten Izidor 390
Az Országos Központi Árvizsgáló Bizottság közleményei 392
Új jogi könyvek 392
A Jogállam békefüzete 392
A Bűnügyi Szemle novemberi száma 392

Előadások, felolvasások, vitaesték.

A magánjog jövendő fejlődése és a háborús jogalkotás. — *A.* 8
Dr. Szirtes Artur: Jogalkotástani és alkotmányszervezeti kérdések összefüggése. (Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége) 15, 32
Dr. Frigyes Béla: A jogtudományi módszertan néhány vitás kérdéséről. — (Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége 15, 48
Dr. Krisztics Sándor: Induktiv kísérlet az államba tartozandóság problémaköréből. (Társ. Jogalkotás Orsz. Szöv.) 15
Vita a módszertani előadások során felvetett problémákról. (Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége) 56
Dr. Csorna Kálmán: A hivatásos gyámságról. (Ügyvédi Kör) 15
Dr. Meszlény Artur: A végrehajtási jog szocializálása. — (Magyar Jogászegylet) 23
Dr. Szilágyi Artur Károly: A hadigondozottak jogi védelme. (Országos Gyermektanulmányi tanácskozás) 24
Dr. Almási Antal: Kívánatos volna-e törvényhozás útján intézkedni arról, hogy mikor és mennyiben feleljenek az állam és köztestületek a tisztviselők által okozott károkért? (Magyar Jogászegylet).. 60
Dr. Sándorfi Kamill: A berni nemzetközi vasúti egyezmény és a háború. (Magyar Jogászegylet) 61
Neumann Károly: A vasúti felségjog Bosznia-Hercegovinában. (Magyar Jogászegylet közjogi és közigazgatási bizottsága) 72
Gergely Ernő: A kollektiv munkaszerződésről. (Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége) 72, 96
Dr. Szladits Károly: A polgári törvénykönyv javaslatának szerkezetéről. (Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége) 87
Dr. Kossutány Ignác: Nemzetiség és nacionalizmus. (Erdélyi Múzeum Egyesület jog- és társadalomtudományi szakosztálya) 88
Dr. Zehery Lajos: A büntetőjogi beismerés. (Budapesti tud. egyetem bünt. szeminárium) 88
Dr. Magyary Géza, Székács Aladár: A bíróI szervezet reformja. (Magyar Jogászegylet) 95
Frank: Die Neutralitetsgesätze mit besonderer Rücksicht auf England und die Vereinigten Staaten. (Ügyvédi Kamara) 96, 104
Mendelényi László, Borsos Endre, Stadler Endre: A bírói szervezet reformja. (Magyar Jogászegylet) 104
Dr. Varannai István: A nő jogi helyzete a polgári törvénykönyv javaslatában. (Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége) 104
Dr. Balázs Emil, dr. Jellinek Ede, dr. Simonyi Semadam Sándor, Reusz Mór, dr. Gergely Ernő: A kollektív munkaszerződésről. (Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége) 112
Urbach Lajos: A budapesti légjogi értekezlet eredményei és feladatunk a légi közlekedés érdekében. (Magyar Aero Szövetség) 112
Dr. Dolleschall Alfréd: Baumgarten Izidor. (Magyar Jogászegylet) 120
Delaquis Ernő: A büntetőjogi háborús célok. (Frankfurti Jogászegylet) 120
Dr. Fodor Ármin: A bírói szervezet reformja. (Magyar Jogászegylet) 127
Dr. Makai Ödön: Az ingó jelzálog.....
Dr. Járossy Sándor: A birtokpolitikai rendeletek és a pénzintézetek. (Magyarországi Pénzintézetek Országos Szövetsége) 125
Dr. Eisner Bertalan: A boszniai magánjog. (A keleti gazdasági központ jogi szakosztálya) 135
Dr. Teller Miksa, dr. Szüts Miklós, dr Pap József, dr. Mayer Géza: A bírói szervezet reformja. (Magyar Jogászegylet) .. 144
Dr. Buday Dezső: A Ptk. tervezete. (Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége) 128, 144
Dr. Kollmann Dezső: Az árdrágításra vonatkozó polgári és katonai büntető jogszabályok. (Ügyvédi Kör) 128, 144
Dr. Halász Lajos, dr. Loyczell Kálmán, Juhász Andor: A bírói szervezet reformja. (Magyar Jogászegylet) 152
Dr. Bárd József: A jogi műveltség társadalmi jelentősége. (Társadalomtudományi Társaság) 192
Dr. Beck Salamon: Perjogi kérdések. (Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége) 304, 319
Dr. Glücksthal Samu: Adózási rendszerünk. (Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége) 328
Dr. Görög Frigyes: A valutakérdésről (Ügyvédek- és Ügyvédj. Orsz. Szöv.) 328

XII. Külföldi jogélet.

Cikkek.

Angol dolgok. — *Dr. Tarnai János* 193, 217, 257, 291, 386
A házközösség intézménye Montenegroban. — *Dr. Kelemen Frigyes Ottó* 238

Szemle.

A rehabilitációról szóló osztrák törvényjavaslat 8, 88
Főtárgyalás a föld alatt 16
Házassági reform Törökországban. — *Dr. Hajnal Henrik* 16
Tanfolyam pártfogó tisztviselők részére . 40
A csalás fogalmához 48
A jogászok háborús nyomorúsága 56
A «gramophon» szóvédjegy 56
A porosz börtönügy áttétele az igazságügyminisztériumba 72
A munkaadó kártérítési kötelezettsége. — *ch.* 80
A háborús jogszabályok a béke szempontjából. — *A.* 80
Az osztrák ügyvédi díjtarifa felemelése.. 80
Német ügyvédek bizottsága az átmeneti idő ügyvédi kérdéseinek megoldására.. 88
A semlegesség megóvása érdekében tett büntető rendelkezések. — *A.* 88

Lap

Az ügyvédi költségek és törvényszéki illetékek felemelése Németországban 120
A háborús nemzetközi bíráskodás. — *B.* 120
A házasságon kívül született gyermek jogainak törvényi szabályozása Norvégiában. — *B.* 128
A közigazgatás egyszerűsítése Poroszországban. — *A.* 128
Nők mint ügyvédek Angliában 128
Új jogi folyóirat Bécsben (Die Actiengesellschaft) 128
Osztrák nemzetközi jogi bizottság 135
Háborús kodifikáció Angliában 136
A nemibetegségekről szóló német törvényjavaslat 136
A házasságtörő nő ideiglenes tartásdíja Svájcban 160
Ügyvédek gyám- és nyugdíjintézetének terve Németországban 200
A háború büntetőjogi alkotásainak kritikája Németországban. — *A.* 208
A női egyetemi hallgatók a porosz egyetemeken. — *A.* 240
A német ügyvédek statisztikája 256
A büntetőjogi értékhatár emelése Ausztriában 264
Az alsó-ausztriai ügyvédi kamara a címkórság ellen 272
Progressziv kamarai illeték Ausztriában.. 272
Büntető rendelkezések a jogosulatlan előny elfogadása esetén Ausztriában. — *A.* 280
A büntetőjogi értékhatár emelése 288
A katonai engedelmesség megtagadása az angol hadijogban. — *Zsoldos Benő*.... 295
Megjegyzés «Az engedelmesség megtagadása az angol hadijogban» című közleményre 311
A szerzői jog köréből. — *Zsoldos Benő* ... 312
A polgári bíróságok ügyforgalmának apadása Németországban. — *A.* 319
Rang és becsület. — *A.* 319
A Shylock-perről. — *Zsoldos Benő* 320
Ellenséges bomba, mint ipari baleset.... 336
A fiatalkorúak elleni eljárás statisztikája Poroszországban 336
A bírói szervezet újjáalakítása Spanyolországban 336
A művészi név mint védjegy 336
A francia házassági jog egyesítése..... 336
A svájci szövetségi Btk. javaslata 336
A fegyverkezés csökkentése. — *Dr. Hajnal Henrik* 384

XIII. Személyi közlemények.

Cikkek.

Laband. — *Csekey István* 106
Vázsonyi Vilmos 121
Baumgarten Izidor, *dr. Dolleschal Alfréd* 113
Tőry Gusztáv 145
Félix, Osvald. — *x* 297

Szemle.

Grecsák Károly 31
Tőry Gusztáv 31
Schrutka von Rechtenstamm 48
Sebess Dénes 62
Rickl Gyula 63
Frank Reinhard 63
Ráth Zsigmond 72
Edvi Illés Károly 103
Bochkor Károly 159
Medgyes Simon 167
Darvai Fülöp 175
Wlassics Gyula 216
Tury Sándor 216
Dr. Berger Miksa 240
Dr. Vályi Sándor 248
Lukáts Jenő 248
Révay Lajos 272
Szabó Ervin 311
Dr. Brüll Ignác 335
Rosenfeld Ernst 336
Zakariás János 336
Dobi Imre 342
Berinkey Dénes 342
Gerő Gyula 383

Nevek szerinti mutató a Jogtudományi Közlöny 1918. évfolyamához.

A számok az évfolyam azon lapját jelentik, melyen az illető szerző cikke található.

Alföldi Dávid egri ügyvéd 182.
Almási Antal budapesti táblai bíró 50, 76, 321.
Angyal Pál egyetemi tanár 369, 379, 387.
Apáthy Jenő százados-hadbíró 147, 279.
Auer György államügyész 8, 15, 48, 80, 88, 128, 208, 232, 240, 280, 296, 309. 319, 336, 368, 381.
Balogh Endre marosvásárhelyi ügyvéd 198, 203.
Balog István.
Bárd József budapesti ügyvéd 30, 260, 361, 371, 396.
Bárdos Benő miskolczi járásbíró 2, 26, 175.
Beck Salamon budapesti ügyvéd 7, 11, 59, 63, 79, 96, 120, 128, 168, 176, 184, 208, 240, 248, 367, 391.
Biedermann Miklós budapesti ügyvéd 220.
Blauner Mór budapesti ügyvéd 299.
Borsodi Miklós törvényszéki bíró 45, 92, 108, 175, 206.
Borsos Endre törvényszéki bíró 122.
Börcsök Andor, igazságügyminiszteri tanácsos. 25.
Buza László sárospataki jogtanár 209, 230.
Csekey István kecskeméti jogakadémiai tanár 106.
Csipkay E. Andor budapesti központi járásbíró 4, 335.
Csorna Kálmán főv. árvaszéki ülnök 172, 263.
Dárday Dezső min. osztálytanácsos 155, 164, 171.
Darvai Dénes budapesti ügyvéd 20.
Dávid István debreczeni táblabíró 274.
Degré Miklós budapesti táblai tanácselnök 100, 246.
Dettre János szegedi ügyvéd 205.
Doleschall Alfréd egyetemi tanár 113, 249.
Domby Zoltán szatmárnémetii ügyész 123.
Doroghi Ervin budapesti ügyvéd 185, 196, 212, 227, 237.
Egyed István törvényszéki bíró 79, 148.
Engel Gyula budapesti ügyvéd 142.
Fabinyi Tihamér törvényszéki bíró 118.
Fazekas Oszkár budapesti ügyvéd 266, 324, 333.
Fodor Ármin kúriai bíró 46, 146.
Forbáth Tivadar budapesti ügyvéd 235, 243, 251, 284.
Frigyes Béla budapesti ügyvéd 218.
Fürst Mátyás budapesti ügyvéd 174.
Gallia Béla ítélőtáblai bíró 225, 244, 267, 282.
Gedeon Emil váczi fegyintézeti igazgató 63.
Glücksthal Samu budapesti ügyvéd 330.
Goldziher Ignác egyetemi tanár 201.
Grosschmid Béni egyetemi tanár 153, 163.
Gulyás József 14.
Gündisch Guido budapesti ügyvéd 20.
Hajnal Henrik budapesti ügyvéd 16, 311, 384.
Halász János budapesti ügyvéd 46.
Halász Lajos budapesti főállamügyész 156.
Harmath Jenő ítélőtáblai bíró 210.
Herzfeld Mór 343.
Horváth Ákos államügyész 7.
Huppert Leó budapesti ügyvéd 5, 276.
Irk Albert egyetemi tanár 78, 265.
Kálniczky Géza kassai táblai bíró 1.
Kelényi Jenő budapesti járásbíró 271.
Kelemen Frigyes Ottó budapesti ügyvéd 238.
Kende Ernő tőzsdebírósági jogügyi titkár 38, 317.
Kéri Miklós táblai bíró 129.
Kiss Mihály árvaszéki elnök 223.
Klein Ede ügyvéd 120.
Kmety Károly egyetemi tanár 329, 338.
Kovács Marcel kúriai bíró 375.
Kuncz Ödön kolozsvári egyetemi tanár 258.
Láday István miniszteri tanácsos 345, 353, 370.
László Márton szamosujvári ügyvéd 107.
Latkóczy Imre törvényszéki jegyző 32.
Laufer Samu 87.
Lévay Tibor budapesti ügyvéd 301.
Löw Tibor budapesti törvényszéki bíró 45, 46, 94, 143, 150, 158, 165, 278.
Magyary Géza egyetemi tanár 105, 201.
Mahler Sándor pozsonyi pénzügyi segédtitkár 132.
Malonyay Béla törvényszéki jegyző 125.
Marczali Henrik egyetemi tanár 330.
Martos József közélelmezési miniszteri megbizott 326.
Mendelényi László kúriai elnöki tanácsos 57, 85, 91, 377.
Meszlény Artur táblai bíró 9, 73, 202, 241, 305, 314, 388, 394.
Móra Zoltán budapesti ügyvéd 161, 313, 338, 341, 350, 356, 381.
Nagy Dezső budapesti ügyvéd 134.
Nagy Ernő egyetemi tanár 329.
Nagy Zoltán 391.
Olchváry Zoltán kúriai bíró 49.
Oppler Emil budapesti ügyvéd 141, 176, 365.
Osvald István törvényszéki elnök 177.
Ötömösy Zoltán brassói járásbíró 374.
Papp József a budapesti ügyvédi kamara elnöke 97.
Plopu György kúriai bíró 36, 116, 273, 293, 307, 393.
Polner Ödön pozsonyi egyetemi tanár 65, 74, 81.
Putnoki Béla miskolci ügyvéd 275.
Rapoch Jenő igazgató 32, 279.
Rásó Lajos budapesti ügyvéd 124.
Ráth-Végh István táblai bíró 17.
Reichard Ármin budapesti ügyvéd 102.
Rosnyay Dávid törvényszéki bíró 254, 346.
Salamon Ferenc ügyvéd 64.
Sándor József brassói bíró 322, 331.
Schenk István 79.
Schlamadinger Jenő közigazgatási biró
Schultz Ágost miniszteri osztálytanácsos bíró 54.
Schuster Rudolf a szabadalmi tanács elnöke 154.
Sichermann Bernát budapesti ügyvéd 19.
Szalai Emil budapesti ügyvéd 23, 56, 300.
Szászy-Schwarz Gusztáv egyetemi tanár 32, 33, 42, 201.
Székács Aladár közigazgatási bíró 89.
Sziklai István 312.
Szladits Károly egyetemi tanár 385.
Szokola Leó fővárosi árvaszéki jegyző 355, 365.
Szüts Miklós ny. kúriai bíró 138, 178, 190 289, 298.
Staud Lajos kúriai tanácselnök 342.
Tarnai János nyug. kúriai tanácselnök 193, 217, 257, 291, 386.
Teuer Miksa budapesti ügyvéd 61, 77, 130, 182, 206, 287, 295, 349, 353, 368, 383.
Tenner Izidor temesvári táblai tanácsjegyző 191.
Tury Zoltán pénzügyminiszteri titkár 350.
Vági József ügyvédhelyettes 77.
Vámbéry Rusztem egyetemi tanár 12, 28, 52, 68, 337.
Vargha Ferenc kúriai tanácselnök 169, 180, 188.
Virágh Gyula budapesti ügyvéd 86, 316, 363.
Vörös Ernő kúriai tanácsjegyző 109.
Wittmann Ernő budapesti ügyvéd 138.
Wittmann Mór budapesti ügyvéd 194.
Wlassics Gyula a közigazgatási bíróság elnöke 137.
Zatureczky Adolf rimaszombati ügyvéd 286.
Zsoldos Benő törvényszéki bíró 94, 295, 312, 320, 328, 360.

Ötvenharmadik évfolyam. 1. szám. Budapest, 1918 január 6.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Kálniczky Géza* kassai kir. táblai bíró: Polgári jogrendszerünk reformja. — *Dr. Bárdos Benő* miskolczi kir. járásbíró: A váltóaláírás utólagos jóváhagyása. — *Dr. Csipkay E. Andor* budapesti központi kir. jásásbíró: A váltóbemutatásról és óvásról. — *Dr. Huppert Leó:* A Btk. 350. §-a és a jogtalanság. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár.
Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1917. évfolyamához.

Polgári jogrendszerünk reformja.

Dr. Ott Emil egyik munkájában a perenkívüli eljárás kiépítésére vonatkoztatva felhozta a nagyhírű jogtudósnak, Iheringnek szavait: «... Bedürfnis und die Erfindungskraft des Verkehrs stets weiter hinausgreifen als das juristische Denken; letzteres ist immer hinter der Zeit zurück und hinkt hinter dem Leben einher».[1] Ez a kijelentés alkalmazható Magyarország jogrendszerére is, mely egészben véve lassú fejlődést mutat. A modern élet kívánalmainak megfelelő haladás irányelveit helyesen körvonalazta dr. Sebess Dénes, a Jogtudományi Közlönyben megjelent értékes cikkében;[2] utalván a magánjog, kereskedelmi jog és polgári perjog reformjára, kapcsolatban a bírói szervezet átalakításával. Polgári jogrendszerünknek a dr. Sebess cikkében közelebbről nem érintett részeire vonatkozóan sem lesz azonban felesleges a jövő feladatainak rövid vázolása.

A kereskedelmi törvénynek átalakításán kívül az új bányatörvény létesítése nagyjelentőségű nemcsak közgazdasági viszonyainkra, hanem a külfölddel való forgalmunkra is. Már az, hogy bányajogunkat az abszolutizmus idején behozott általános bányatörvény szabályozza, eléggé indokolja a reform szükségét, melyet megkönnyít az, hogy az eddigi javaslatokban becses anyag áll rendelkezésre.[3] A tengeri magánjognak dr. Nagy Ferenc által készített javaslata remélhetően nemsokára törvénnyé válik; de még nagyobb fontosságú az új végrehajtási törvény megalkotása.

Általánosan érzett szükség, hogy a végrehajtást hozzá kell alakítani gazdasági és birtokpolitikánkhoz. A létminimum által jobban biztosított adósnak a felesleges zaklatástól megkímélése mellett is szükséges: a hitelező érdekeinek az eddiginél hatályosabb megóvása; újabb végrehajtási alapok kijelölése; a bányaügyekben követendő végrehajtás szabályozása; a bíróság hivatalból való beavatkozásának kiterjesztésével az eljárás egyszerűsítése, különösen az ingatlan árverésre és a vételárfelosztásra nézve. A végrehajtói állás átszervezése és a közjegyzőknek engedett nagyobb hatáskör a bíróságok tehermentesítésével fog járni és nem lesz elkerülhető a biztosítási végrehajtási és zárlati eljárásnak francia référé és a német és osztrák ideiglenes intézkedések mintájára új alapokra fektetése.[4]

Szociális és nemzetgazdasági jelentőségre a végrehajtási eljárással vetekedik az azzal rokon csődeljárás, melynek reformja szintén előtérbe lépett. A csődönkívüli kényszeregyezség bevált intézményével kiegészítendő új csődtörvény német mintára a járásbíróságokhoz utalja majd az elsőfokú eljárást a csődügyekben.[5]

A csődeljárással eljutottunk a polgári perenkívüli eljárásnak nálunk rendszeres kimüvelésben nem részesült területére.[6] A világháború után a demokratikus haladással a gazdasági átalakulás rendkívüli méreteket ölt és a dolgok új rendjét kell hogy a jogi intézmények támogassák. Ennek a célnak az elérésére különösen alkalmas a perenkívüli eljárás. Mi tartozzék a perenkívüli eljáráshoz, mindig az egyes államoknak a különleges viszonyok által befolyásolt döntésétől függött. Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól a szóbeliség az írásbeliségtől elkülönítve nincs; az eljárás egyszerűbb és az ügyvédi képviselet sem kívántatik meg. Itt érvényesülhet ezért leginkább az állam hivatása, a hivatalból való beavatkozás kiterjesztésével a jó, gyors és olcsó jogszolgáltatás megvalósítása iránt; vihető keresztül az ügyek egy részétől a bíróságok tehermentesítése; mellőzhető általában első fokon a tanácsrendszer; védhető meg a társadalmi harcban gyenge egyén a kapitalizmus nyomásával szemben.

Hogy a jó perenkívüli eljárásnak a perek megelőzésében mily nagy szerepe van, azt a gyakorlati jogászok előtt bővebben kifejteni felesleges.

A perenkívüli jogszolgáltatásnál legéletbevágóbb telekkönyvi jogrendszerünk reformja.[7] E részben jogszabályaink az alkotmány visszaállítása óta az időnkénti szükséghez képest készültek, míg az abszolutizmus telekkönyvi rendtartása kevés módosítással megmaradt. A jogszabályok tömegében az eligazodás megkönnyítése és az érvényben lévő joganyag elkülönítése gyakorlati szempontból is szükségessé tenné az átalakítást, melynek mélyrehatóbb jelentősége van.

Magyarország közgazdasági élete, birtokviszonyai a szabadságharc óta nem tapasztalt változás előtt állanak. A háború az egyes társadalmi osztályok vagyoni helyzetében nagy eltolódást idézett elő és a népjogok kiterjesztésével a törekvés a nagybirtokok felosztására irányul. Angliában is szükségesnek tartják egy erős jómódú parasztság létezését;[8] ezt a háború tanulságai Magyarországon még inkább nélkülözhetetlenné teszik. Nálunk is a papi birtokok, hitbizományok és latifundiumok akadályozzák a földbirtok aránylagos megosztását. A kisbirtokok szaporítását célzó törekvést a kormány birtokpolitikája támogatja, melylyel telekkönyvi jogrendszerünknek lépést kell tartania és összhangba kell azt hoznunk az új polgári törvénykönyvnek különösen dologjogi és örökjogi szabályaival, végrehajtási és örökösödési eljárásunkkal: hogy biztos szabályozója legyen a földtulajdon változásainak, alapja a jelzáloghitelnek, ekként előmozdítója a nemzet közvagyonosodásának.

[1] Geschichte und Grundlehren des oesterreichischen Rechtsfürsorgeverfahrens. Wien 1906 (Manz Verlag) 2. l.

[2] Igazságügyi politikánk jövője. Jogt. Közl. 1917. évi 37. sz.

[3] Az új bolgár bányatörvény lényegileg az utolsó magyar bányatörvényjavaslat mintájára készült. Lásd: dr. Fehér Manó. Az új bolgár bányatörvény. Budapest, 1916, 24 lap. (Különlenyomat a Bányászati és Kohászati Lapok 1916. évfolyamából.)

[4] Dr. Borsodi Miklós: «A végrehajtási jog reformja» cím alatt 1916 március 4-én a Magyar Jogászegyletben tartott felolvasásában kifejtette e reform irányelveit.

[5] A javaslat tervezője dr. Schreyer Jakab már évek előtt ezt a megoldást tartotta helyesnek. (Reformeszmék a csődjog terén. Jogt. Közl. 1910. évi 4. sz. Csődjogi vitás kérdések. Magy. Jogászegyl. ért. új folyam, 32. sz., 31. l.) Dr. Grecsák Károly igazságügyminiszter hivatalbalépésekor tartott beszédében e reformot a legközelebbi teendők közé sorozta.

[6] Lásd e cikk szerzőjétől: A polgári perenkívüli eljárás reformja. Jogt. Közl. 1915. évi 6. sz.

[7] Dr. Sebess Dénes e tárgyról alapos tanulmányt írt. (A telekkönyvi jogrendszer és reformja. Jogállam 1911. évf., 1—6. füzet.)

[8] Lásd: dr. Lakatos Gyula: Angol agrárreformok. Jogállam 1911. évf. 1. füzet.

Azonkívül szükséges: bányaügyekben a perenkívüli eljárásra, főleg a bányatelekkönyvek vezetésére, az 1912 : LIV. tc. 104. §-a szerint kilátásba helyezett új jogszabályok létesítése; a kisajátítási eljárásnak a modern életviszonyoknak megfelelő átalakítása; amennyiben a hitbizományi intézményt fentartanánk, az erre vonatkozó jogszabályok módosítása.

Az 1911. évi jogászgyűlés által a mezőgazdasági zálogjegyekkel (warrants agricoles) együtt behozni javasolt ingó jelzálogok és azok nyílvántartására a kereskedelmi telekkönyvek új intézménnyel gyarapítják majd jogrendszerünket.

Ujabb időben a németek és osztrákok kezdeményezésére sok szó esik a belvizek hajózásáról. Magyarországon különösen gróf Serényi Béla kereskedelmi miniszter mutatott rá viziutaink fontosságára a tömegáruk szállításával, a többtermelés és iparfejlesztés előmozdítása tekintetében. Az 1908 : XLIX. tcikkben felsorolt viziutak létesítése a háború után nem várathat soká magára és — minden valószínűség szerint a német törvényeket alapul véve[9] — meg kell alkotnunk a belvizi hajózásra és tutajozásra vonatkozó törvényünket, mely kiterjed azután a hajókárok és azok megosztása (Dispache) esetében követendő eljárásra. Ez a törvény a csatornákra és az azokkal összefüggő építményekre a központi telekkönyvezés fentartása mellett a hajók és hajómalmok lajstromainak vezetését a járásbíróságokra fogja ruházni és megalkotásával a vízhasználat feletti bíráskodás és a vizikönyvek vezetése sem hagyható meg a közigazgatásnál.

A közigazgatásnak az igazságszolgáltatáshoz való viszonyát még jobban érinti a gyámsági és gondnoksági ügyek kérdése; annál inkább, mert a népjóléti és gyermekvédelmi intézkedések a háború folytán jelentőségben emelkedtek. Akár a német példát követve, a bíróságokhoz utaljuk ezeket az ügyeket, akár a közigazgatásnál hagyjuk: szükséges az árvaszékek mint elsőfokú hatóságok megszüntetése és az ügyeknek járások szerint való decentralizálása, egyes bírói döntéssel az első fokon.[10]

A szabadalmak és védjegyekről szóló törvényjavaslatok már elkészültek; de a cégjegyzékek vezetéseinél is kérdés tárgya lesz, hogy azok a bíróságokra vagy külön hatóságokra bizassanak.[11] A cégjegyzékeknek a bíróságoknál meghagyása esetén a járásbíróságok hatáskörébe utalást célszerűségi szempontok ajánlják.[12]

Sokat lehetne még írni az örökösödési eljárás reformjáról, az új ügyvédi és közjegyzői rendtartásról, ezzel kapcsolatban a bíróságoknak a perenkívüli eljárás egy része alóli tehermentesítéséről, az állampénzügyi szempontokról, melyek döntő súlyúak az eljárás egyszerűsítése és a hivatalnoki létszám leszállítása tekintetében:[13] de polgári jogunk és eljárásunk hézagos áttekintése anélkül is mutatja, mennyire összefüggnek a jogi alkotások az élettel, mennyire nélkülözhetetlen állami és társadalmi szervezetünkre, hogy az idők szavát megértve a haladással e téren lépést tartsunk.

A jogrendszerünk mélyére ható változásokra is alkalmazhatók Schiller Tell Vilmosának sorai, melyeket reformtörekvéseink korán elhalt előharcosa dr. Márkus Dezső egyik cikkében[14] idézett:

«Das Alte stürzt, es ändert sich die Zeit,
Und neues Leben blüht aus den Ruinen.»

Dr. Kálniczky Géza.

[9] Reichsgesetz betreffend die privatrechtlichen Verhältnisse der Binnenschiffahrt (Fassung der Bekantmachung vom 20. Mai 1898) 2. Reichsgesetz betr. die privatrechtlichen Verhältnisse der Flösserei vom 15. Juni 1895. A megalkotandó magyar törvény is, a perenkívüli eljáráson kívül, érinteni fogja bizonyára a vonatkozó magánjogi szabályokat és a különleges peres eljárást.

[10] Az 1914 év őszére tervezett jogászgyűlés tárgyai közé vette ennek az eljárásnak reformját.

[11] Dr. Vályi Sándor a külön hatóságokhoz utalást ajánlja. (Magyar cégjog 1906. 6. l.); míg dr. Nagy Ferenc külföldi példákra hivatkozva a bíróságoknál meghagyást tartja helyesnek. (A magyar keresk. jog kézikönyve. 8-ik kiadás. 1913. I. köt. 104., 105. lap.)

[12] Lásd dr. Márkus Dezső: Hiteltörvényhozásunk elmaradottsága. (Keresk. Jog 1908. évi 11. szám.) A járásbíróságok hatásköre kiterjesztésének kérdése a csődeljárásra és a cégjegyzékek vezetésére megvitatás alá került volna az 1914 őszére tervezett jogászgyűlésen.

[13] Utóbbi időben Wekerle Sándor miniszterelnök foglalkozott hirlapi cikkeiben e kérdéssel.

[14] A százesztendős osztrák polgári törvénykönyv. (Jogt. Közl. 1911. évi 22. szám.

A váltóaláírás utólagos jóváhagyása.

A Kúria állandó gyakorlata szerint az előzetes meghatalmazás nélkül más nevében kiállított váltónyilatkozatot semmi körülmények közt nem lehet utólag érvényesen jóváhagyni.[1]

Ez a gyakorlat a váltóforgalom igényeinek nem felel meg. A váltóbirtokosnak kétségtelenül fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy a kapott váltón levő aláírások valódiságában megbízhassék. Teljes biztonságban az aláírások valódisága felől csak akkor lehet a váltóbirtokos, ha az adósok a váltót az ő jelenlétében írják alá; de az esetek túlnyomó többségében kész aláírásokkal ellátott váltót adnak tovább és ilyen esetben az aláírás valódiságát a váltóbirtokos csak egyetlen megnyugtató módon ellenőrizheti, t. i. úgy, hogy ahhoz, akinek neve a váltón aláírva előfordul, kérdést intéz az iránt, hogy elismeri-e aláírása valódiságát. Ha a kérdezett az aláírás valódiságát megtagadja, a váltóbirtokosnak módjában áll érdekeinek megóvásáról idejekorán gondoskodni, míg az aláírás valódiságának elismerése esetén eljárását teljes joggal alapíthatja az aláírás valódiságába vetett bizalomra. A jóhiszemű forgalom érdekeivel kirívóan ellenkezik, hogy az, aki aláírása valódiságának elismerésével ezt a bizalmat előidézte és ezzel arra indította a váltóbirtokost, hogy az aláírás valódiságában bízva, valakinek hitelezzen, utóbb joghatályosan hivatkozhassék aláírásának hamisságára.

A bírói gyakorlat álláspontjának gyakorlati célszerűtlensége egészen kétségtelen. Ilyen kétségtelenül célszerűtlen álláspontot csak akkor szabad elfoglalni, ha azok a jogszabályok, amelyek alapján a kérdést meg kell oldani, kizárják, hogy más, helyesebb álláspontot foglaljunk el. A következőkben meg fogjuk vizsgálni, hogy ez az eset fenforog-e.

I.

A Kúria 378/1898. sz. ítéletében a következőleg indokolja álláspontját:

«A váltóra sem sajátkezűleg, sem meghatalmazásból vezetett névaláírás utólagos jóváhagyás folytán sem szül váltókötelezettséget, mert a váltókötelezettség annak elvállalására irányuló írásbeli nyilatkozatot feltételez, melyet az idegen kéz által a váltóra vezetett névaláírásnak utólagos jóváhagyása, illetve a később tett szóbeti kijelentés nem pótolhat».

Ez az érvelés megegyezik a Grecsákéval:

«Az utólagos jóváhagyás megengedése nézetem szerint nem fér össze a váltóügylet formális természetével, mert az eredetileg érvénytelen váltónyilatkozatot utólagos szóbeli kijelentéssel, újabb váltónyilatkozat kiadása nélkül váltói érvényre emelhetni, azt jelentené, hogy váltói kötelezettséget nem csupán a váltóra vezetett váltónyilatkozattal, hanem puszta szóbeli kijelentés alapján is lehet vállalni. Ennek a felfogásnak nem vethető ellen az, hogy a megbízás útján tett váltónyilatkozatnak is ez az alapja, mert ebben az esetben a megbízott cselekménye helyettesíti a megbízó cselekményét és nem más, mint a megbízó akaratának kifolyása; az ő nevében a váltóra vezetett váltónyilatkozat lényegében tehát az ő saját nyilatkozata».[2]

Ez az érvelés nem meggyőző. A váltó formális természetére való hivatkozás a kérdést nem dönti el. A váltó azt a szerepet, amelyre a gazdasági életben hivatva van, csak akkor töltheti be, ha a váltó minden birtokosa magából a váltóból megállapíthatja, hogy az érvényes-e, hogy kik és milyen minőségben vállaltak kötelezettséget és ezeknek a kötelezettségeknek mi a tartalma s ha a váltóadós is magából a váltóból felismerheti, hogy kinek van joga a fizetést követelni. Ezt a követelményt, amely

[1] C. 190/1883. Polgári Törvénykezés 20. k., 22. l.; C. 325/1891. Polg. Törvk. 23., 110.; C. 1033/1896. Grill-féle Dtár 5. k., 484. l.; C. 1281/1896. Polg. Törvk. 35., 28.; C. 378/1898. Grill 5., 444.; C. 421/1898. Ügyvédek Lapja 1898 39. sz.; C. 96/1899. Grill 5., 205.; C. 1056/1899. Grecsák, Kúriai határozatok keresk.-, váltó- és csődügyekben 2. k., 217. l.; C. 52/1897., C. 1087/1899., C. 176/1901. Magy. Dtár 2. k., 461. l.; C. 256/1902. Dtár 91. k., 46. l.; C. 396/1902. Grill 5., 205.; C. 677/1902. Polg. Törvk. 46., 40.; C. 967/1904. Polg. Törvk. 51., 85.; C. 894/1905. Keresk. Jóg 1907, 43.; C. 1060/1905. Keresk. Jog 1907, 43.; C. 745/1906. Keresk. Jog 1908, 67.; C. 389/1909. Keresk. Jog 1909. 413.; C. 641/1914. Hitelj. Dtár 1915, 70.; C. 7755/1915. Hitelj. Dtár 1916, 73.; C. 61/1916. Hitelj. Dtár 1916, 230.

[2] Grecsák K.: A váltótörvény magyarázata, 1897, 312. l.

a modern váltótörvényekben többé-kevésbé megvalósulást nyert, értjük a váltó «formális természete» alatt. Ez a követelmény azonban nem terjed odáig, hogy magából a váltóból azt is meg lehessen állapítani, hogy a váltón előforduló valamely aláírásból származik-e váltójogi kötelezettség annak a személynek a terhére, akinek nevét az aláírás feltünteti. A váltókötelezettség keletkezésének egyik előfeltétele, a váltóképesség, magából a váltóból nem állapítható meg, de nem lehet a váltóból magából azt sem megállapítani, hogy az aláírás valódi-e vagyis hogy az a személy vezette-e a váltóra, akinek a nevét feltünteti vagy más oly személy, aki ezt joghatályosan nem képviselheti. A szóbanforgó kérdés épen egyike azoknak, amelyeknél a váltó formális természete nem érvényesül. Az a körülmény, hogy az utólagos jóváhagyás a váltón kívül történt, ép oly kevéssé zárja ki azt, hogy a jóváhagyó a nevét feltüntető aláírásból váltójogilag kötelezve legyen, mint a váltón kívül adott előzetes meghatalmazás sem zárja ki a meghatalmazó váltójogi kötelezettségét.

A váltótörvény 105. §-ának rendelkezéséből kitűnik, hogy váltónyilatkozatot képviselő útján is lehet tenni; maga a váltótörvény azonban csak a képviseletre nem jogosult személy váltónyilatkozatának joghatását szabályozza, ellenben arról, hogy valamely személyt joghatályosan ki képviselhet, nem rendelkezik. Ezt a kérdést más jogforrások szabályozzák, amelyek közt legfontosabb az általános magánjog. A magánjog szabálya szerint az előzetes meghatalmazás hiányát az utólagos jóváhagyás pótolja; az az ügylet, amelyet valaki más nevében képviseleti jogosultság nélkül köt, a képviseletre hatályossá válik, ha ez azt utólag jóváhagyja.[3] Ez a szabály a váltókötelezettség vállalásánál is alkalmazandó, mert ennek sem a váltótörvény valamely szabálya, sem a váltó természete nem állja útját.[4] A váltó formális természetéből e szabály alkalmazhatósága ellen nem lehet érveket meríteni. Az sem szükséges, hogy a váltói akarat épen abban a pillanatban legyen meg a képviseltnél, amikor a váltónyilatkozatot a képviselő a váltóra vezeti; ez akkor sincs meg, ha a képviselő előzetes felhatalmazás alapján írja a képviselt nevét a váltóra és amint a váltónyilatkozat kiállítását megelőzheti, épúgy követheti is azt. Általában véve a váltói kötelezettség keletkezéséhez nem szükséges az unitas actus, vagyis a kötelezettség keletkezéséhez szükséges tényálladék egyszerre való létesülése. A képviselt váltó akarata épúgy hozzájárulhat utólag az aláíráshoz, mint ahogy a lényeges váltói kellékek is utólag járulhatnak ahhoz. Tegyük fel, hogy valaki másnak a nevét képviseleti jogosultság nélkül egy kitöltetlen váltóürlapra írta és ez csak az aláírás jóváhagyása után töltetett ki; miért legyen itt csak az utólagos kitöltésnek visszaható ereje és miért ne legyen visszaható ereje a váltói akarat utólagos kinyílvánításának is? Ha valamely aláírást egyáltalán lehet utólag is váltónyilatkozattá tenni, akkor következetlenség meg nem engedni, hogy az aláírást annak a személynek a váltónyilatkozatává lehessen tenni utólag, akinek a nevét feltünteti.

A váltó természetéből tehát nem következik az aláírás utólagos jóváhagyásának megengedhetetlensége. Ép úgy, mint a magánjogi kötelezettségvállalásnál, a váltói kötelezettség elvállalásánál is csak az lehet döntő, hogy a képviselőnek van e képviseleti jogosultsága, de nem az, hogy ez a jogosultság előzetesen vagy visszaható erővel utólagosan adatott-e meg.[5]

Az a felfogás, hogy az utólagos jóváhagyás váltóaláírásoknál a váltó természetével nem fér össze és ezért megengedhetetlen, az 1877 : XX. tc. rendelkezéseivel sincs összhangzásban. Ennek a törvénynek 20. és 113. §-ai szerint a gyámhatóság jóváhagyása mellett az atya, a gyám vagy a gondnok érvényesen nevezhet cégvezetőt. Hogy a «jóváhagyás» utólagosan is megadható, az már ennek a kifejezésnek közönséges értelméből következik; az 1877 : XX. tc. 20. és 113. §-ainak ilyen értelmezése a gyakorlatban sem kétséges. Tegyük fel, hogy a kereskedő kiskorú árvájának gyámja cégvezetőt rendel és a gyámhatóság csak két hét múlva adja meg jóváhagyását; kétségtelen, hogy ezzel a jóváhagyással a cégvezető kirendelése visszahatólag érvényessé válik és hatályosakká válnak visszaható erővel a cégvezető időközben tett váltónyilatkozatai is. Ilyen körülmények közt következetlen volna a gyám által személyesen tett váltónyilatkozat utólagos gyámhatósági jóváhagyását hatálytalannak tekinteni. Nem tekinti azt hatálytalannak a Kúria sem:

Ny—i kir. tszék: «... felperes N. D. mint kiskorú K. L. gyámja ellen keresetével annál is inkább el volt utasítandó, mert nem tagadván meg, hogy N. D. a váltót gyámi minőségében csak a gyámhatóság utólagos jóváhagyása reményében írta alá és minthogy ez a feltétel be nem következett, a megállapodás szerint is a váltóból a kiskorúra kötelezettség nem származott». Kúria: helybenhagyja.[6]

Mihelyt az utólagos jóváhagyást a törvényes képviseletnél hatályosnak tekintjük, nem lehet többé fentartani azt az álláspontot, hogy az utólagos jóváhagyás nem fér össze a váltó természetével. Az a tétel, hogy az utólagos jóváhagyás a váltó természetével összeférhetetlen, nem tűr kivételt; egyetlen kivétel előfordulása már annyit jelent, hogy az utólagos jóváhagyás a váltó természetével összefér.

[3] C. 637/1887. Grill 4., 291.; Kassai kir. ítélőtábla G. 7/1898. Grill H. 2., 1076.; C. 376/1904. Keresk. Jog 1905, 136.; C. 11/1910. Keresk. Jog 1910., 232.; l. a ptk. javaslatának 806. §-át.

[4] Kérdés, hogy a szabály csupán kétoldalú ügyletekre vonatkozik-e vagy egyoldalú ügyletekre is, aminő a váltónyilatkozat az egyoldalú írásbeli igéret elmélete szerint? Mai jogunkban bajos volna olyan szabályt kimutatni, amely szerint az utólagos jóváhagyás egyoldalú ügyleteknél nem hatályos; a kassai kir. ítélőtábla fent idézett ítélete szerint általában «ügyletek» hagyhatók jóvá. A ptk. javaslata azonban az egyoldalú jognyilatkozatokat más elbánásban részesíti, mint a kétoldalú ügyleteket; a 808. §. szerint a más nevében harmadik személyhez intézett egyoldalú jognyilatkozat feltétlenül hatálytalan, tehát utólagos jóváhagyás által sem tehető hatályossá, ha a nyilatkozattevő képviseleti jogát egyidejűleg okirattal nem igazolja s a harmadik a nyilatkozatot ebből az okból haladéktalanul visszautasítja (ugyanígy a német ptk. 180. §-a). Mansfeld szerint a BGB. 180. §-a nem alkalmazható, mihelyt a váltóadós a nyilatkozatot tartalmazó váltót egy vele szerződő félnek átadja, hanem ilyenkor a kétoldalú ügyletekre vonatkozó szabály jön alkalmazásba (Genehmigung gefälschter Unterschriften, Leipziger Zeitschrift für deutsches Recht, 1914, 809. l.). Mi a fenti szabályt az olyan egyoldalú jognyilatkozatokra, amelyeknek szerződéshez hasonló kötelemkeletkeztető hatásuk van, általában nem tartjuk alkalmazhatóknak; ezen az álláspónton van a ptk. tervezetének indokolása is (III. k., 193. l.). Egyébként az a kérdés, hogy a fenti szabály ilyen esetekre vonatkozik-e, gyakorlati jelentőséggel alig bír. Az érthető, hogy az a fél, akivel szemben valaki más nevében felmond vagy eláll, a képviseleti jog igazolásának hiánya miatt a nyilatkozatot visszautasítja, de alig képzelhető, hogy valaki ilyen okból visszautasítson egy az ő javára szóló kötelezettségvállalást és ezzel lehetetlenné tegye annak utólagos jóváhagyással való érvényessé tételét arra az esetre, ha a képviseleti jog hiányzott. A váltó vevője pedig rendszerint nem is tudja, hogy a nyilatkozat nem magától az aláírt név viselőjétől, hanem képviselőtől származik.

[5] A Kúria felfogását osztotta nálunk dr. Plósz Sándor váltójogi kézikönyvének második kiadásában, de a harmadik kiadásban ezt feladta és az utólagos jóváhagyást hatályosnak tekinti. A magyar váltójog kézikönyve 1895, 141., 157. Dr. Nagy Ferenc is érvényesnek tekinti az utólagos jóváhagyást, A magyar váltójog kézikönyve, 6. kiadás, 1910, 438., 526. — Dr. Gündisch Guido: «A váltóaláírás utólagos jóváhagyása» című cikkében (Jogt. Közl. 1915, 307.) szintén helyteleníti a Kúria gyakorlatát. Meggyőzően mutatja ki, hogy ez a gyakorlat a jóhiszemű váltóforgalom igényeinek nem felel meg; de fejtegetéseinek az a része, amelyben a tételes jogra hivatkozik, egészen téves irányban mozog. Azt állítja, hogy «nincs arra a fikcióra szükség, hogy itten meghatalmazás utólagos adásáról volna szó, melynek visszható ereje volna», hanem szerinte «a rendezési igéret igenis váltónyilatkozat és váltói kötelezettséget hoz létre» és pedig azért, mert itt alkalmazni kell a Pp. 317. §-át, amely szerint teljes bizonyító erővel bír az olyan magánokirat is, amelyen levő aláírását az illető két előttemező tanu jelenlétében valódinak ismerte el, miután az aláírás valódiságánál csak eljárási és nem anyagi jogi kérdésről van szó. Ez az álláspont téves. Ha a Pp. 317. §-át a váltóra alkalmazzuk, ez annyit jelent, hogy a váltón levő aláírásnak két előttemező tanu jelenlétében valódinak történt elismerése esetén teljesen bizonyítva van, hogy az elismerő az okiratban foglalt nyilatkozatot magáévá tette; de hogy ennek mi az anyagi jogi hatása, az egészen más kérdés. Tegyük fel, hogy valaki a meghatalmazás nélkül történt aláírást hamisnak nyílvánította és utóbb mégis két előttemező tanu előtt azt valódinak elismerte; a Pp. 317. §-a értelmében az elismerést tanusító előttemező tanuk aláírásával ellátott váltólevél teljes bizonyíték arra, hogy annak tartalmát az elismerő magáévá tette, de ebből a nyilatkozatból váltókötelezettség mégsem származik, mint alább látni fogjuk.

[6] C. 1027/1895. Grill 5., 530.

A Kúria a váltóaláírás utólagos jóváhagyását még akkor sem tekinti hatályosnak, ha ez a váltó kiadása alkalmával és épen a váltó forgalomba hozatala útján nyilvánult:

«K. A. tanu azt bizonyította, hogy a kereseti váltót Nagy Lajos maga hozta az üzletbe úgy aláírva, amint az jelenleg van és ezáltal felperes a váltón látható elfogadói aláírás valódiságára nézve részbizonyítékokat állított elő».[7]

«A kihallgatott tanuk azt bizonyítván, hogy alperes a kereseti saját neve aláírásával ellátott váltót személyesen hozta el a felperesi pénzintézetbe, ott azt rendezte, az esedékes kamatokat ki is fizette és névaláírását nem kifogásolta; ezáltal pedig a váltón látható névaláírásának valódiságát tényleg beismerte, minek folytán a szakértők véleménye alapján is az aláírás valódisága bizonyítottnak veendő.»[8]

«A tanuk azt bizonyítván, hogy alperesek a kereseti váltót azon kijelentés mellett adták át felperesnek, hogy azt magukra nézve kötelezőnek elismerik, eszerint alpereseknek az aláírás valódiságára vonatkozó tagadása figyelembe nem vehető, mert a bizonyított kijelentésből az 1868: LIV. tc. 155. §-a értelmében okszerű következtetés útján megállapítható, hogy ők, miután írni nem tudnak, nevük aláírásával mást megbíztak.»[9]

«L. és D. tanuk vallomásával bizonyítva van, hogy alperes a váltót személyesen adta át felperesnek és kijelentette, hogy azt magára kötelezőnek elismeri és így az ebből a tényből vont okszerű következtetés útján megállapítható, hogy alperes aláírása valódi.»[10]

«A tanuk által bizonyított körülmény, hogy alperes a kereseti váltót mint saját elfogadmányát felperesnek átadta, az alperes azon levő aláírásának tagadott valódiságát is bizonyítja.»[11]

«Aki a váltót aláírásával ellátva maga hozta a váltóbirtokoshoz, aláírását sikeresen csak úgy tagadhatja, ha az ezáltal megállapított azt a vélelmet lerontja, hogy ő írta alá a váltót.»[12]

A Kúria szerint tehát a forgalombahozatal útján megnyilvánult jóváhagyás is csak bizonyíték, amelyből alapos következtetés vonható arra, hogy az illető személy maga írta alá a váltót vagy annak aláírására előzetes meghatalmazást adott, anélkül azonban, hogy az ellenkező bizonyítása ki volna zárva. Grecsák a Kúria álláspontját így formulázza:

«A váltónak forgalombahozatala, vagyis a váltószerződés létrejötte előtt netalán hamisított aláírást, tehát enyhébb felfogás mellett lehet még utólagos elismerés által váltói érvénnyel felruházni — amit a Kúria gyakorlata is megengedhetőnek tart — de a már forgalomba hozott váltón levő hamis aláírás utólagos elismerés által sem szülhet érvényes váltónyilatkozatot.»[13]

Az a tétel, hogy az aláírás valódiságának a váltó forgalombahozatala előtt történt elismerése az aláírást váltói érvénnyel ruházza fel, a Kúria gyakorlatának nem felel meg; a Kúria az aláírás utólagos elismerését még ilyenkor is csak bizonyítéknak, perenkívüli beismerésnek tekinti, amely az ellenkező bizonyítását nem zárja ki. A Kúria részéről azonban ez következetlenség. Abban a kérdésben, hogy a váltóképtelenség megszűnése után érvényesen jóvá lehet-e hagyni a váltóképtelen állapotban a váltóra vezetett aláírást, a Kúria szintén nemleges álláspontot foglal el;[14] azt az esetet azonban, amikor a váltóképtelenség fennállása alatt aláírt váltót az aláíró csak a váltóképesség megszerzése után hozza forgalomba, a Kúria a kiadási elmélet alapján az ellenkező értelemben oldotta meg:

«Minthogy az érvényes váltójogi kötelezéshez feltétlenül megkívánt szenvedő váltóképességnek a kötelezettség keletkezése idejében kell fenforognia, ez pedig abban az esetben, ha a váltó a váltónyilatkozat reávezetése után azonnal fel nem használtatik, csak utóbb, vagyis akkor veszi kezdetét, amikor a már előzőleg aláírt váltót a váltói kötelezettséget vállalt személy forgalomba hozza s minthogy ebben az esetben az alperes a kiskorúsága idején aláírt váltót csak nagykorúságának elérte után, vagyis akkor hozta forgalomba, amikor már szenvedő váltóképességgel bírt, az alperes által vállalt váltói kötelezettség érvényességéhez kétség nem férhet».[15]

Ha a Kúria következetes volna, akkor a meghatalmazás nélkül aláírt váltónak személyesen történt forgalombahozatalát is a kiadási elmélet alapján mint személyesen vállalt váltókötelezettséget kellene elbírálnia és nem mint annak puszta beismerését, hogy a váltónyilatkozatot ő maga vagy részéről előzetesen meghatalmazott képviselő vezette a váltóra. A szóbanforgó eset a kiadási elmélet szerint ugyanolyan elbírálás alá esik, mint az egyoldalú írásbeli ígéret elmélete mellett az az eset, amikor valaki meghatalmazás nélkül egy más személy nevét félig leírja, pl. «Arnótfalvi» helyett csak ennyit ír: «Arnó» és meggondolva a dolgot, a váltót odaadja ennek, aki azután névaláírását a hiányzó betükkel kiegészíti; itt a meghatalmazás nélkül eljárt személy nem a jogügylet egész tényálladékát létesítette, hanem ennek létesítését csak megkezdte és azt a másik fejezte be. Kétségtelen, hogy itt személyesen tett váltónyilatkozatról van szó.[16] A kiadási elmélet szerint az aláírt váltó kiadása is a jogügylet tényálladékához tartozik és aki a váltó kiadásával a váltói kötelezettség vállalásához szükséges tényálladéknak más által megkezdett létesítését befejezte, az a váltókötelezettséget nem képviselő útján, hanem személyesen vállalta el.

A Kúriának az az álláspontja tehát, hogy a más által aláírt váltó személyes forgalombahozatala csak bizonyítéknak tekinthető, helytelen akár az egyoldalú írásbeli ígéret elméletét, akár a kiadási elméletet fogadjuk el. Az előbbinek elfogadása mellett a váltó személyes forgalombahozatala utólagos jóváhagyásnak tekintendő, amely fejtegetéseink eredménye szerint érvényes, az utóbbinak elfogadása esetén pedig a váltó személyesen történt forgalombahozatalát váltókötelezettség személyes elvállalásának kell tekinteni.

(Bef. köv.) *Dr. Bárdos Benő.*

[7] C. 190/1883. Polg. Tvkezés 20., 22.
[8] C. 609/1887. Grecsák 314.
[9] C. 1368/1890, Grill 5., 490.
[10] C. 1281/1896. Polg. Tvkezés 35., 28.
[11] C. 52/1897. Magy. Dtár 2., 461.
[12] C. 967/1904. Keresk. Jog 1906. 67.
[13] Id. mű 313. l.
[14] C. 1290/1898. Grecsák, Kúriai határozatok 2., 217.; C. 1136/1900., C. 525/1901. Grill 5., 4.; C. 1189/1904. Döntvénytár. 96., 378.; C. 1242/1907. Keresk. Jog 1909. 143.; C. 750/1908. Keresk. Jog 1909. 261.; C. 3674/1908. Keresk. Jog 1908. 261.; C. 1241/1914. Keresk. Jog 1915. 145.; ellenkező álláspontou: Dr. Plósz Sándor, id. mű 86.; dr. Nagy Ferenc id. mű 127.; dr. König Vilmos: A váltótörvény magyarázata 1906. 4.; dr. Fuchs Jenő: Kiskorúságban aláírt váltó utólagos helybenhagyása, Jogt. Közl. 1901. 322.; dr. Szende Sándor: A kiskorú váltókötelezettsége, Keresk. Jog 1909. 496.; Grünhut, Wechselrecht 1897. I. k. 307., 313., 12. j.; Staub-Stranz: Kommentar zur Wechselordnung 8. kiadás, Berlin 1912. 11.; Bernstein: Allgemeine deutsche und österreichische Wechselordnung, Breslau 1898. 27.; Rehbein-Mansfeld: Kommentar zur Wechselordnung 8. kiadás, Berlin 1908. 7.

[15] Hasonló határozatok: C. 1707/1895. Magy. Dtár 2., 5.; C. 126/1903. Grill 5., 48.
[16] Ha az eset megfordítva történik, vagyis ha Arnótfalvi csak ennyit ír: «Arnó» és ezt valaki a hiányzó betükkel kiegészíti, az aláírás nem tekinthető sajátkezű, személyesen tett váltónyilatkozatnak. Igy határozott egy ilyen esetben az osztrák Oberstergerichtshof. Rv. V. 2321/1913. sz. alatt, Juristische Blätter, 1914, 114.

A váltóbemutatásról és óvásról.

(A m. kir. minisztériumnak 5052/1917. M. E. sz. rendeletének kibocsátása alkalmából.)

A váltókra, kereskedelmi utalványokra és közraktári jegyekre vonatkozó kivételes intézkedések újabb kiegészítése tárgyában 1917. dec. 23-ikán megjelent 5052/917. M. E. számú rendelet, a váltók s más forgatható értékpapirok újabb csoportjára engedi el a bemutatást és óvást, melyekre nézve az előző 3419/917. M. E. számú rendelet e részben csupán halasztást adott, míg az 1917 dec. 31. napja után 1918 ápr. 2. napjáig lejáró papirokra nézve a bemutatásra és óvásra halasztást ad 1918 ápr. 15. napjáig bezárólag.

Ezen újabb rendelettel immár tizenkilenc rendelet foglalkozik a váltó bemutatásának és az óvásnak szabályozásával, úgymint: a hat moratóriumi-, a moratórium feloldó rendelet, a 3926/915. M. E. 532/916. M. E., 1547/916. M. E. 2648/916. M. E., 3858/916. M. E. 705/917. M. E., 1569/917. M. E. és 3419/917. M. E. számú rendeletek, továbbá az első erdélyrészi moratóriumi s az erdélyrészi moratóriumfeloldó, valamint a 67,000/917. I. M. számú rendelet.)

A vonatkozó rendeletek nagy számát tekintve, nem lesz talán felesleges, ha a váltóbemutatást és óvást illetőleg a ma érvényes jogi állapotot megállapítjuk.

Ami a váltóóvást illeti, e tekintetben a fentebbi rendeletekben foglalt rendelkezések teljesen tiszta képet adnak, mely abban foglalható össze, hogy óvás felvételére, — a látra és lát után bizonyos időre fizetendő váltók kivételével — a fizetési kereset és fizetési visszkereset fentartása végett nincs szükség :

1. *a moratóriumos* váltóknál (moratóriumfeloldó rendelet 22. §. 2. bek.) ;

2. *a nem moratóriumos* váltók közül pedig azoknál, melyek az 1914 aug. 1. napjával kezdődő s 1917 dec. 31. napjáig bezárólag terjedő időben jártak le (1569/917. M. E. ; 3419/917. M. E. és 5052/917. M. E. számú rendeletek).

Ellenben a nem moratóriumos váltók közül azoknál, melyek 1917 dec. 31. napja után járnak le, az óvás felvétele, — amennyiben a váltóbirtokos azt már most peresíteni kívánja, — ezután is szükséges, mert ezekre vonatkozólag az óvás elengedve nincsen, hanem csupán annak határideje van kitolva és pedig 1918 ápr. 15-ig.

A fizetés végetti bemutatás szükségességének elbírálásánál a moratóriumos és nem moratóriumos váltókkal külön kell foglalkozni.

A *moratóriumos* váltóknál a kérdés komplikáltabb.

A moratóriumfeloldó rend. 22. §-ának 1. bekezdése a törvény értelmében szükséges bemutatást nem engedi el, hanem arra csupán haladékot ad, az engedett halasztást későbbi rendeletek fokozatosan meghosszabbították és pedig utoljára a 705/917. M. E. számú rendelet 1917 jún. 4-ig. Az ezután következett 1569/917. M. E. számú rendelet az 1917 máj. 31-ig lejárt váltókra nézve újabb halasztásról már nem intézkedik, hanem elengedi az óvás mellett a fizetés végetti bemutatást is, azonban kifejezetten csupán a «*nem*» moratóriumos váltókra nézve, minek folytán ezen rendelkezés az 1914 aug. 1. és 1917 máj. 31-ike közt lejárt «*moratóriumos*» váltókra nem vonatkozik. Pedig ezen rendelet életbelépteкor (1917 jún. 1.) még voltak oly váltók, melyeknek utolsó részlete még nem járt le s így a szó legszorosabb értelmében «moratóriumos» váltóknak tekintendők (15,295/915. P. M. rend. 3. p. szerint 1917 nov. havában járt le az utolsó részlet a Máramaros, Ung, Sáros, Zemplén vármegye bizonyos járásának s Bártfa város lakosaira nézve, a 44,683/916. P. M. számú rend. 4. p. szerint ugyancsak 1917 nov. havában Szerém vármegye egyes járásainak lakosaira nézve, a 150,840/916. P. M. rendelet 1. bek. szerint pedig 1917 dec. havában járt le az utolsó részlet Szerém vármegye egyes egyéb járásainak lakosaira nézve, sőt Zemum városának és Szerém vármegye egyes részeinek lakosaira nézve a váltótartozás még jelenleg is teljesen moratórium alá esik). Tekintve pedig, hogy a későbbi rendeletek (3419/917. M. E., 5052/917. M. E.) már csak az 1917 jún. 1. után lejáró váltókra nézve intézkednek, *az 1914 aug. 1. és 1917 máj. 31-ike között lejárt «moratóriumos» váltókra nézve* kétségtelenül a bemutatásra vonatkozó rendelkezésekre nézve hézag van, melynek folytán egyes moratóriumos váltókra nézve a fizetés végetti bemutatás szükséges és bizonyos időpontig teljesítendő volt.

Ezen most említett váltók köre szűkül vagy bővül aszerint, amint a moratóriumos váltók tulajdonképeni azon meghatározását fogadjuk-e el, hogy moratóriumos váltó az, mely 1914 aug. 1. előtt kelt s 1914 aug. 1. után 1915 júl. 31. napjáig (moratórium megszűnése) bezárólag terjedő időben járt le, vagy pedig a moratóriumos jelleg megállapításánál csupán azt tekintjük, hogy a váltó egyáltalában esik-e még a moratórium hatálya alá vagy sem s ez alapon, ha a váltó eredetileg moratóriumos váltó volt is, de közben az utolsó részlet lejártával tényleg már a moratórium hatálya alatt nem áll, úgy azt «nem» moratóriumos váltónak tekintjük.

A fizetés végetti bemutatás szükségességének a moratóriumos és nem moratóriumos váltókra vonatkozó ezen különbözősége kétségtelenül csak elnézésen alapulhat, mert mivel sem indokolható, hogy a moratóriumos váltók a nem moratóriumos váltóknál kisebb könnyítésben részesüljenek. Épen azért a moratóriumos jelleget illetőleg az utóbbi magyarázat a méltányos és helyes. Ennek szemmeltartásával a fizetési kereset és visszkereset fentartása végett a moratóriumos váltóknál szükség van a látra szólókon felül a fizetés végetti bemutatásra :

1. A fentebb már ismertetett 15,295/915. P. M. rend. 3. pontjában ;

2. a 44,683/916. P. M. számú rend. 4. pontjában ;

3. a 150,840/916. P. M. számú rend. 1. bekezdésében megjelölt s fentebb már említett váltókra nézve és pedig az 1. és 2. alattiakra nézve legkésőbben 1917 nov. havának, a 3. alattiakra nézve legkésőbben 1917 dec. havának a lejárati napnak megfelelő napjáig (mf. rend. 22. §. 1. bek. 1569/917. M. E. 3. §.).

Az 1914 aug. 1. és 1917 dec. 31-ike közt lejárt egyéb moratóriumos váltókra nézve a fizetés végetti bemutatás nem szükséges.

Ami már most a *nem moratóriumos* váltókat illeti, ezeknél a kérdés egyszerű.

Ezeknél — a látra fizetendő váltók kivételével — a fizetés végetti bemutatásra nincs szükség, ha azok 1914 aug. 1. napjával kezdődő és 1917 dec. 31. napjával bezárólag terjedő időben jártak le. (1569/917. M. E., 3419/917. M. E., 5052/917. M. E.)

Az 1917 dec. 31-ike után lejáró ezen váltóknál ellenben a fizetés végetti bemutatás szükséges. Az óvás elhalasztására nézve fentebb előadottak erre is vonatkoznak.

A fentiek kiegészítéséül meg kell még említeni azokat a váltókat, melyeken Erdélyben lakó adós szerepel. Ezen váltóknál nem a papir, hanem csak az Erdélyben lakó adós részesülhet az erdélyrészi moratórium kedvezményében. Amennyiben tehát a váltó az erdélyrészi moratóriumi rendelkezések hatálya alá esik, úgy — a látra fizetendő váltók kivételével, — a fizetés végetti bemutatás, valamint az óvás is el van engedve. (Emfr. 4. §. 3. bek., 67,000/917. I. M. 2. §.)

Ellenben, ha a váltón, nem erdélyi lakos is szerepel, úgy az, hogy ezzel szemben fizetés végetti bemutatás és óvás szükséges-e, a fentebb előadott országos rendelkezések alapján döntendő el.

Ugyanez a helyzet, ha az adós erdélyi lakos ugyan, de a tartozása olyan melyre az osztályrészi moratórium nem vonatkozik.

Az elmondottak egyben képet adnak arról is, hogy a rendeletek milyen számával kell majd megküzdeni a hadból visszatérő gyakorlati jogászoknak, ha a háborús jogot meg akarják ismerni.

Dr. Csipkay E. Andor.

A Btk. 350. §-a és a jogtalanság.

A Btk. 350. §-a körüli bírói gyakorlat önkéntelenül Anatole France bavalcanti lovagjának azt az axiómáját juttatja a csendes olvasó eszébe, melyet élete végső tapasztalásaként halála előtt abban foglalt össze: «Kegyetlen és hiábavaló bolondság a gondolkozás és cselekvés». Annyit azonban legnagyobb jóakaróinak is el kell ismerni, hogy legalább gondolatait nem követi gyorsan a cselekvés. Mert, ha meg nem győződött, mindenesetre meggyőzték a jogtalanság mibenlétéről jogi íróink, de a gondolat nyomán immár 36-ik éve hiába várjuk a tettet.

Bármily sziszifuszi munkának lássék is ezek után arról értekezni, hogy mit büntet a Btk. 350. §-a s illetve, hogy bünteti-e a jogos vagyoni haszon céljából elkövetett zsarolást: az ember optimizmusra hajló természete — egy-egy új érv láttára — nem tudja megtagadni magát.

Különösen, ha olyan lökést kap, mint aminőt a Büntetőjogi Döntvénytár ez évi VII. füzetének 118. sz. határozatában. Korábbi óvatos körülírásokkal szemben itt a Kúria a következőket mondja: «A követelés jogos volta, ha az annak érvényesítésére használt mód jogtalan, a zsarolás tényálladékának megállapítását nem akadályozza».

Vizsgáljuk meg tehát, vajjon a Btk. 350. §-ának «jogtalanul» kitétele az elkövetés módjára, avagy a vagyoni haszon célzatára vonatkozik-e?

Abból kell kiindulnunk, hogy a cselekmény rendszerbeli elhelyezésénél, a hozzáfűzött miniszteri indokolásnál s a tényálladékában megkövetelt vagyoni haszon célzatánál fogva a vagyon ellen irányuló deliktum. Ezen az irányadó szemponton kívül még egyre kell figyelnünk. S ez az, hogy a büntetendő cselekmény egész jellegét illetőleg a jogtalanságot a törvényhozónak nem kell kiemelnie. A jogtalanság a cselekmény pönalizáltsága által adva van, «nem járulékos bűncselekményi előfeltétel — amint

Degré Lajos mondja,[1] — hanem oly mozzanat, amely a tényálladék alá esőségben fogalmilag benne van». Amiből azután következik, hogy ha a törvényhozó a jogtalanságot, miként azt a Btk.-ünkben a vagyon elleni deliktumoknál általában tette, külön megköveteli, evvel külön célja van.

A jogtalanságnak ezt a külön kiemelését a zsarolásnál épúgy, mint a többi vagyon ellen irányuló deliktumoknál csak avval tudjuk magyarázni, hogy a törvényhozó a szándékot evvel körül akarta írni. Nevezetesen figyelmeztetni akart arra a lehetőségre, hogy bár a cselekvés az elkövetés eszközeit vagy a beállott eredményt tekintve sértő lehet, jogellenességét, büntetendő voltát nem ebben látja. Hanem abban, hogy a tettes célját, a vagyoni hasznot másnak kárára, más vagyoni helyzetének rovására akarja elérni. Nem olyan vagyoni hasznot akar — amint Binding oly éleselméjűen kifejti,[2] — amelyikre nincs joga, hanem olyat, amelyikre másnak *van joga*. Vagyis a törvényhozó azt mondja: Tilos más vagyoni jogai rovására gazdagodnod. (Nem akarom ezzel a «Bereicherung auf fremden Kosten»-féle tan kizárólagosságát állítani s a vagyonrongálásnál is elismerem ennek hiányát, de kétségtelen, hogy a típus mindenesetre ez.) Ez a tilalom a vagyon elleni deliktum alaptípusa. Ép így a zsarolásnál is csak ebben tudjuk látni a jogtalanság külön kiemelésének okát. Minden más magyarázat csak annak árán fogadható el, ha eltekintünk a zsarolás abbeli jellegétől, hogy vagyon elleni deliktum.

Ez alapvető indokon kívül a helyes logikai értelmezés is e magyarázat mellett küzd. A 350. §. ugyanis célzatul megjelöli a vagyoni haszon szerzését, elkövetési cselekedetül a kényszerítést; ennek eszközéül az erőszakot és a fenyegetést. Ha már most a jogtalanság külön kiemelése a vagyoni haszon szerzésének a módját jelenti, akkor azt kell mondanunk, hogy a zsarolásnál a célzat megvalósításának az eszköze a kényszerítés, ennek módozatai pedig: a jogtalan erőszak és fenyegetés. Ez pedig tautologia.

Mert magából a törvényből folyik, hogy itt csak jogtalan erőszakról és fenyegetésről lehet szó. Tarnai János ugyan egy cikkében (Jogt. Közl. 1896. évf. 46. l.) azt mondja, hogy: «egészen mellőzve a jogos védelem eseteit . . . a köz- és magánjogi viszonyok terén számtalan oly eset fordulhat elő, amelyben az erőszak és a fenyegetés teljesen jogosult módjai a jog érvényesítésének» stb. . . . Ha ez az érv megállna, vagyis a jogtalanság külön kiemelése az erőszak és fenyegetés megengedett módozataira való tekintettel történt volna, úgy legalább is következetlenséggel kellene megvádolnunk a törvényhozót, aki a 278. §. után elfelejtette odatenni, hogy — a hóhér nem büntetendő. A jogtalanság e fajta célzatú külön kiemelése a kódexnek eszeágában sem volt, minthogy e tekintetben úgyis az adott társadalom elfogadott normái érvényesülnek. De annál kevésbé lehet elfogadni Tarnai felfogását, mert egy idevágó rendelkezést a rendszerezésnek olyan mestere, mint Csemegi, mindenesetre az általános részben helyezett volna el. Amint teszi ezt pl. a svájci Vorentwurf 25. §-a.

Ha a törvénymagyarázat köteles eszközéhez, az indokoláshoz fordulunk, ott is fogunk találni oly útmutatást, amely nyilvánvalóan igazolja álláspontunk helyességét. Eltekintünk a 350. §-ra közvetlenül vonatkozó oly sokszor idézett indokolástól. Ha néhány lappal előbbre lapozunk, azokra a fejtegetéseire találunk Csemeginek, hol a rablás és a zsarolás delimitacionális vonalát keresi — eredménytelenül. Pedig mily könnyű lett volna ennek felfedezése, ha a zsarolás jogos vagyoni haszon célzatával is elkövethető volna. A rablásban megnyilvánuló cselekvés, mindig olyan dolog elvételére irányul, amely a tettest meg nem illeti, a zsarolás pedig — mondhatta volna — nem mindig olyan téves mulasztás kierőszakolására, amely a tettest meg nem illető vagyoni haszonra vezet.

A mi büntetőtörvénykönyvünk 350. §-ával teljesen egyező német Stgb. 253. §-hoz írt indokolás kiemeli: «Diese Auffassung der Erpressung führte auch dahin, in der Begriffsbestimmung dieses Verbrechens die Absicht des Täters im Allgemeinen in ihrer Richtung *auf einen rechtswidrigen Vermögensvorteil* zu bezeichnen».

Érdekes és kérdésünkkel összefügg az a vita, amely jogirodalmunkban arról folyt, hogy a minae juris megállapítja-e a zsaroláshoz szükséges fenyegetés fogalmát. Az igenlő felfogás mellett síkra szállt Balogh Jenő[3] s a tudományos érvek egész arzenálját felhasználva végső ütőkártyának azt a célszerűségi momentumot hozta fel, hogy ellenkező esetben «nem lesz büntethető a sértett félnek a tetteshez intézett az a felszólítása, hogy ha neki bizonyos vagyoni előnyöket nem enged, úgy élni fog indítványozási jogával». S ha ehhez hozzávesszük, hogy ennek következtében arra a konkluzióra jut, hogy «aki az indítványozási jognak büntetlenül hagyása mellett tör lándzsát, az előtt alig marad más út nyitva, mint a sértett fél indítványára büntetendő cselekmények intézményének teljes eltörlését követelni», kényelmetlen érzésünket aligha fogja csökkenteni, olvasván Baumgarten I. rövid cikkét,[4] amely érintvén a minae juris kérdését, megjegyzi: «. . . eljutottunk odáig, hogy amit jogaink megóvása céljából törvény szerint megtehetünk, azt nem szabad kilátásba helyeznünk».

A minae juris büntethetőségének kérdése szorosan összefügg a jogtalanságnak, mint tényálladéki elemnek kérdésével. A törvényhozó a minae jurist, vagy ahogy az Indokolás nevezi: a pörrel való fenyegetést nem akarta büntetni. «Nem hisszük — mondja — mely szerint az, aki azzal fenyeget, hogy *jogát* a törvényes bíróság előtt érvényesítendi, amennyiben e kimondással vagy hírüladással vagyoni hasznot céloz elérni, zsarolás vétségét követi el». E felfogás egyfelől logikai folyománya annak, amit a 350. §. kifejez, hogy t. i. csak a jogtalan célzat teszi a kényszerítést büntetendővé, másfelől nem zárja el az útját az esetek megbüntetésének, ahol a tettes indítványi jogát bocsátja árúba, lévén az a haszon, melyet valaki ezzel el akar érni, mindig jogtalan. S viszont ép így a Baumgarten által felvetett kérdésben is útbaigazít a jogtalanság helyes felfogása. A törvényhozás nem tiltja, hogy perrel fenyegessünk, ha követelésünk van vagy feljelentéssel, ha becsületünkben érintettek. Tiltja, hogy ez jogosulatlan anyagi gyarapodásunk forrása legyen. Vagyis épen ellentétben Baumgartennal, azt kell mondanunk, hogy mindazt kilátásba helyezhetjük, amit jogaink megóvása céljából megtehetünk.

Tagadhatatlan s a jogérzéket sértő, hogy e felfogás következtében a kriminális jellegű cselekmények hosszú sora megtorlatlan marad. Az erőszakos vagy fenyegetésben álló kényszerítést valaminek eltűrésére stb. törvényünk nem bünteti. Elfogadta a törvényhozó a német Stgb. Erpressung-ját s kihagyta a subsidiárius Nöthigungot. Holott ennek szükségességét épen a jelenlegi gyakorlat bizonyítja, mely a kényszerítés fogalma alá eső cselekményeket bünteti zsarolásként. S e §. megalkotására jövő büntetőtörvényünkben annál inkább kell gondolni, mert azok az érvek, melyekkel Csemegi ennek a kódexbe való felvételét elutasította, sem akkor, sem ma nem állanak meg. Veszélyesnek mondja ugyanis, ha az akarat szabadságának külcselekményben való nyilvánulását akadályozó minden jogosulatlan erőszak vagy pszichikai kényszer gyakorlása büntetendőnek mondatik ki. Holott a Stgb. 240. §-a nem *minden* pszichikai kényszert büntet, hanem csak az olyat, amely bűntettel vagy vétséggel való fenyegetésben áll. Ami pedig az erőszakot illeti, a Btk. 323. §-ában lefektetett alapelv mellett nem ellentmondás, de kiegészítés lett volna azoknak az eseteknek megbüntetése, mikor a sértett nem fosztatik meg ugyan szabadságától, de, habár csak egy pillanatra is, korlátoztatik abban. Mert hogy semmiféle releváns szempontból nincs különbség a között, ha valakit 24 órára fogva tartok s nem engedek ki szobájából s a között, ha haragosomat, aki apja halálos ágyához siet, az induló vonat lépcsőjéről lerántom s míg a vonat indul, mondjuk három percig «karjaim közé zárom» — ez kézenfekvő. Nem szenvedhet kétséget, hogy az előbb vázolt bírói félrebillentésnek e törvényi hiányosság is egyik főoka. S kétségtelen, hogy ennek pótlása maga után fogja vonni a bírói gyakorlatnak helyes irányba terelődését is. De míg e pótlás megtörténik, addig is kívánatos, hogy bíróságaink felhagyjanak e contra legem ítélkezéssel s ne akarják erőszakos törvénymagyarázattal pótolni azt, mit a törvényhozó elmulasztott.

Dr. Huppert Leó.

[1] Előadások a büntetőtörvénykönyv helyébe lépő jogszabályok tervezete felől c. műben Degré Lajos dolgozatát: A jogtalanság és a tervezetek.

[2] Binding Normen, 1. köt., 214. s köv. l.

[3] B. T. XVII. 141. s köv. l.

[4] Dr. Baumgarten I.: A Btk. 350. §-ának értelmezéséhez.

Szemle.

— **A hazatérők** sorsáról nem írhatunk eleget és elég gyakran. Ezuttal nem anyagi boldogulásukról, hanem a szakképzettség ama hiányának pótlásáról kívánunk megemlékezni, amelyet a negyedféléves vagy talán még hosszabb távollét, a továbbképzés folytonosságának megszakítása okoz. Bizonyára sokan voltak, bírák és ügyvédek, jegyzök és jelöltek, akiket a lövészárok nélkülözései, a fogolytábor szenvedései sem akadályoztak, hogy önképzésüket folytassák. De nem kevesebben lehetnek azok, akiknek sem könyv, sem folyóirat nem állott rendelkezésére, akiket a háború czernyi borzalma elfásított a *holnap* iránt vagy akiknek idegereje szárnyaszegetten tört meg a *ma* fáradalmain. Mindezekkel törődni, gondoskodni arról, hogy meg nem gyengült tudományos vértezettel illeszkedhessenek itthonmaradt versenytársaik sorába, az államnak kötelessége, mert az államnak az érdeke. Ha a továbbképzést béke idején is állami feladatnak ismertük fel, mennyivel inkább állami teendő a továbbképzés, midőn azt nem az egyéni kezdeményezés vagy kitartás hiánya, hanem az állam önfeláldozó védelme hiusította meg. Ezért szükségesnek tartjuk oly *továbbképző tanfolyamok* szervezését, amelyeken a hazatértek nemcsak a háborús jogról, annak a béke idejére kiható rendelkezéseiről és következményeiről, hanem mindarról, ami távollétük alatt törvényhozás, jogszolgáltatás és irodalom terén történt, beható és áttekinthető felvilágosítást nyerhetnek. Ily tanfolyamokról nemcsak a fővárosban, hanem az ítélőtáblai székhelyeken is gondoskodni kellene; szervezésüket legcélszerűbben az igazságügyminisztérium, esetleg a jog- és államtudományi továbbképző tanfolyamok állandó bizottsága vállalhatná. Ha a részvétel, bármennyire kívánatos volna is, alig tehető kötelezővé, mégis minden eszközt meg kell ragadni, hogy minél többen részesüljenek e kiképzésben, amely az igazságszolgáltatási gépezet zavartalan működését biztosítja. Minthogy pedig reméljük, hogy e tanfolyamok szüksége és lehetősége mielőbb be fog következni, idejekorán kívántuk a kérdésre felhívni az illetékes tényezők, elsősorban az igazságügyi és közoktatásügyi miniszterek, valamint az ügyvédi kamarák figyelmét.

— **A budapesti ügyvédek száma** 1917 dec. 31-én 2219 volt, ami a tavalyi 2234-el szemben tizenöt taggal való apadást jelent. Fenti számhoz hozzáadva a 208 (tavaly 212) vidéki tagot a budapesti ügyvédi kamarának ezidőszerint 2427 bejegyzett tagja van. Ezen adatokat a kamara hivatalos névjegyzékéből vesszük, mely azonban most is ép úgy, mint tavaly, felvette azon ügyvédek neveit is, akik hír szerint hősi halált haltak, de törlésük megfelelő igazolás hiányában hivatalosan még nem volt eszközölhető.

— **Légjogi egyesületközi értekezlet Budapesten.** A «Magyar Aero Szövetség» jogi bizottsága a Deutscher Luftfahrer Verband, a kais. Aero Club (Berlin) és a k. k. Oesterreichischer Aero Club jogi bizottságaival, bolgár, török és lengyel körök meghívása mellett Budapesten 1918 jan. 28., 29. és 30. napján az Országház delegációs termében a kereskedelemügyi m. kir. miniszter díszelnöksége alatt «Egyesületközi értekezletet» tart a következő tárgysorozattal: 1. A légi felségjog. 2. A telektulajdon és a légjárás viszonya. 3. Vámszabályok. 4. Közigazgatási kérdések. 5. Kártérítés és kényszerbiztosítás. A kereskedelemügyi miniszteren kívül megjelenésüket kilátásba helyezték az igazságügyi, belügyi, honvédelmi miniszterek és államtitkárjaik.

— **Logika és életismeret.** Kezdjük az anekdótán. A tanító a következő példát adja fel a gyereknek: ha az apádnak van 30 liter bora és naponta elad belőle 5 litert, hány nap alatt fogy el a bora. A gyerek rávágja a feleletet: 5 nap alatt. A tanító megkísérli nyomra vezetni a fiút és figyelmezteti, hogy 5×5 az 25. Igen ám feleli a gyerek, de az apám minden nap meg is iszik 1 litert, így hát még is elfogy a bora öt nap alatt.

Átmenet nélkül folytatjuk egy kúriai ítélettel, amely elzárta a felperest annak a bizonyításától, hogy a szegedi paprika név alatt a kalocsai paprika is értendő. Szeged az Szeged, volt a kúria válasza és nem rendelte el a szakértői bizonyítást, ami kétségtelenül eredményre is vezetett volna, mert a szegedi paprika forgalmának jó részét Kalocsa vidékén termelik.

Végül, hogy a kis felszisszenés önmagát is bírálja: ez az analógia is sántit. A két eset az anekdóta és az ítélet, nem is fedi egymást. Az ítélet logikája gyengébb, életismerethiánya nagyobb, azonfelül: a matematika ráállhat a tiszta logikára a bírói ítélet nem zárkózhatik el az élettől, még ha az ellentétbe keveredik is a logikával. A kereskedelmi törvény svájci bölcsességű 267. §-a íme igen kevéssé ment át a vérbe. Az ítélet a formalizmusba való visszasülyedésnek, a betükhöz való ragaszkodásnak egyik sajnálatos típusa. *B.*

— **A kisbirtok és a készülő polgári törvénykönyv.** A Magyar Gazdaszövetség az új polgári törvénykönyv javaslatát különösen a kisbirtokos és birtoktalan népelem gazdasági és szociális érdekei figyelembevételével beható vizsgálat alá vette. A Gazdaszövetség a törvényjavaslat beható megbírálására kiváló gyakorlati jogászokat kért fel és a beérkezett véleményeket egy kötetben most közzé tette. A véleményezésre felkért szakértők közül *dr. Borsos Endre* törvényszéki bíró a családi hitbizomány reformkérdésével és a magyar öröklési jog ági öröklés rendszerével foglalkozik. — *Dobi Imre* kúriai bíró a bérlet, a haszonbérlet kérdéseivel, a jelzálogjoggal foglalkozik és részletesen megindokolt módosító indítványokat tesz. — *Dr. Fertsek Gyula* törvényszéki bíró az ingatlan adásvételek jogi szabályozását veszi beható vizsgálat alá. — *Dr. Menyhárt Gáspár* kolozsvári egyetemi tanár különösen a törvénytelen gyermekek jogállásának kérdésével foglalkozik. — *Olchváry Zoltán* kúriai bíró a javaslatok etikai, nemzetpolitikai, gazdasági értékével foglalkozik általánosságban, kiterjeszkedik azonban a teljes joganyag minden vitás kérdésére. — Dr. *Zachár Gyula* táblabíró különösen az örökösödési jog tételeit veszi bonckés alá. — *Dr. Szirtes Artur* ügyvéd az egyesületi jog gazdaságpolitikai hatásáról közöl fejtegetéseket. A kötetet sajtó alá *Sebess Dénes* táblai tanácselnök rendezte, aki maga is önálló bírálattal vesz részt a munkálatban. A kötet Kilián Frigyes utóda könyvkereskedés (Váci-u. 32.) bizományaképen jelent meg, ára 16 K.

— **Schächter Miksa emlékére** a «Gyógyászat» külön számot adott ki, melynek gazdag tartalmából következő cikkeket emeljük ki: *Prochnov József:* Emlékezés Schächter Miksára. *Moravcsik Emil:* Gyászbeszéd Schächter Miksa ravatalánál. *Vámbéry Rusztem:* Schächter Miksa mint jogász. *Ritoók Zsigmond:* Emlékezés Schächter Miksa működéséről az Igazságügyi Orvosi Tanácsban.

— **Elmegyógyintézetek erkölcsi betegek számára.** Elmegyógyintézeteinkben, szanatóriumainkban nagy számmal vannak olyanok, akik a rugalmas fogalmi «moral insanity», kezdődő paralizis s különféle idegbetegségek címén, de valójában különböző bűnös cselekményeik alkalmából kerültek oda. És ezek a «betegek», amint orvosi rendelkezésekre odakerültek, úgy el is kerülnek onnan mint «gyógyultak» nagyon sok esetben, anélkül, hogy velük szemben az arra egyedül hivatott kir. büntetőbíróság rendelkezett volna. Hosszú ügyészi gyakorlatomban nem egy olyan bűnözőnek vallomását olvastam, aki maga védekezik azzal, hogy ő elmebeteg, nem büntethető. Ha bekerül is gyógyintézetbe, pár hó mulva — minden bírói rendelkezés nélkül — mint «gyógyult» szabadul s kezdi elölről a bűnözést és a nem büntethetőség nyugodt tudatában veszélyezteti tovább a közbiztonságot. Távol áll tőlem, hogy az orvosi rendelkezések szavahihetőségét érintsem, de ők nem bűnesetek sorsának eldöntésére, hanem csakis szakvélemények adására hivatvák. Ezeknek büntetőjogi méltatása azonban a kir. bíróság hivatása. Büntető törvényeink csakis a fiatalkorúak — a 18 éven alóliak — bűnügyeiben rendelik a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettségnek mérlegelését. Már pedig mindenkor, de különösen a mai időkben nagyon sok az a 18 évnél idősebb fiatal egyén, aki a bűn lejtőjére kerül s akinél a bűnözés indoka egyedül az erkölcsi beszámíthatóság hiánya, hogy úgy mondjam, az erkölcsi érzéketlenség. Meg kell tehát találni a börtön és tébolyda közt azt az átmeneti, megfigyelő helyet, ahol ha a büntetőbíróság indokoltnak és szükségesnek látja, az ilyen, hogy úgy mondjam erkölcsi betegeket elhelyeztethesse. Ennek a helynek lényege az lenne, hogy nem volna tulajdonképeni szabadságvesztésbüntetés, de törvényszéki elmeorvosi szakellenőrzés mellett tanulmányok

ipari foglalkozások folytatása s foglalkoztatás mellett az erkölcsre ható, nevelő s javító hatású is lenne. Igy lehető volna az, hogy amennyiben az elrendelt megfigyelő idő erkölcsi javulással járna, a bűnöző az elítéltetés megbélyegzése nélkül, mint nem büntetett egyén kerülhetne vissza a társadalomba. A javíthatatlanok ártalmatlanná tétele tekintetében az erkölcsi beszámíthatóság fokához képest a bíróság ítélkezne, illetve rendelkezne. Akinél pedig a megfigyelő szakvélemény gyógyítást igénylő orvosi értelemben vett testi — elme — bajt állapítana meg, az annak utána lenne a bíróság rendelkezésére gyógyintézetben elhelyezendő. Az új polgári perrendtartás az elmebetegek elhelyezésének ellenőrzését a kir. járásbíróságra bízza. Ez mindenesetre haladás, de nem elégséges és a büntetőbíróságok hatáskörét is érinti. Mert a bűnöző elmebetegeknek gyógyintézetben való elhelyezése és elbocsátása, valamint ilyen egyéneknek gondnokság alá helyezése, úgy ennak megszüntetésére csakis az ítélkezésre illetékes büntetőbíróság lehetett hivatott. De meg kell adni a büntetőbíróságoknak azt a jogot is, hogy 18 éven felüli egyénekkel szemben is erkölcsi beszámíthatatlanság esetében a büntetés enyhítése avagy teljes mellőzése mellett, gondnokság alá helyezést, illetve a kiskorúság meghosszabbítását rendelhessék el. A mai idők reformok keresztülvitelére nem alkalmasak. De időszerűnek tartottam ezt a kérdést most felvetni, amikor nálunk is a szociális, népjóléti irány jutott országos vezetésre. Az én felvetett gondolataim részletkérdéseiben különböző nézetek, álláspontok lehetnek. De a lényegben való igazságomról meg vagyok győződve. Mert ma, amikor lassanként minden téren a haladó, szabad szellemtől áthatott irány érvényesül, akkor az igazságszolgáltatás terén is meg kell szüntetni minden olyan lehetőséget, amely nemcsak demokrata érzéseinkkel, de a törvény előtt való egyenlőséggel is ellenkezik. Az igazság nem tűrheti azt, hogy míg egyes bűnesetekben az alkalom szülte eltévelyedett bűnöző erkölcsi beszámíthatóságának mérlegelése nélkül veszi el büntetését, addig súlyos bűncselekményeket elkövetett bűnözők még egy nyilvános tárgyalás kellemetlenségét is elkerülhessék és a büntető igazságszolgáltatás szava elől egy kies gyógyhely csendes üdülőtermeibe vonulhassanak. *Dr. Horváth Ákos.*

— **A rehabilitációról** szóló osztrák törvényjavaslatot — *dr. Schauer Hugó* igazságügyminiszternek lapunkhoz intézett szíves értesítése szerint — a képviselőház igazságügyi bizottságának határozatai alapján átdolgozták s ezt a bizottsági szöveget a képviselőház plénuma változatlanul elfogadta. A ház csupán az 5. §-t hagyta ki, amely szerint a közhivatali állások betöltésére hivatott hatóságok a nyilvántartásban törölt elítélésekről is értesítést nyerhettek volna. Minthogy időközben az urakházának bizottsága is elfogadta a javaslatot, remélhető, hogy az rövidesen törvénnyé válik.

— **Wundt Vilmos** a német filozófia nesztora Völkerpsychologie c. munkájának kilencedik kötete *Das Recht* címmel nemrég jelent meg (484 l. Leipzig Kröner 1918. Ára 12 M.). Tárgya voltakép a jogrend fejlődésének lélektani története, de a munka nagyobb részét a jog elméleteinek története és az akarati tan kifejtése (219—367.) foglalja el, minthogy utóbbi W. szerint a jogbölcsészet előrelátható újjáalakulásában jelentős szerepet játszik. Sajnos W. munkája újból bizonyságot tesz róla, hogy a filozófus kevésbé alkalmas az egyes szakok végső kérdéseinek tárgyalására mint a szakember. Így W. is csodálatos tájékozatlanságot mutat úgy a jogfejlődést mozgató erők értékelésében, mint a jog intézményeinek ismeretében. Utóbbira jellemző példa, hogy a szabadságvesztésbüntetést a menedékjogból és az adósfogságból származtatja (451—454. l.), holott nyilvánvaló, hogy e fogvatartásnak voltakép semmi köze nincs a szabadságvesztésbüntetés mai fogalmához. Végső eredményként W. megállapítja (463. l.), hogy a jogrend fejlődésének motívumai az egyéni és az összességi akarat küzdelmében nyilvánulnak, amely a nagy nemzetközi kultúrfejlődésben az összességi akarat győzelmével járt.

A magánjog jövendő fejlődésének a háborús jogalkotásokban éledező csiráiról tartott előadást *Oertmann* a kitűnő erlangeni civilista. Bármily sokféle cím alatt és akármiféle alkalommal is foglalkoztak e kérdéssel, a mérvadó szempont az volt, hogy melyek azok az irányelvei a jelen különleges jogi alkotásoknak, amelyek a békés állapotok visszatértekor is megtartják alkalmazhatóságukat. Ez a megfontolás volt a főmotívum Oertmann fejtegetéseiben is. Mindenekelőtt kizárja valamennyi oly jogszabálynak fenmaradását, amely túlnyomó részben perjogi és közjogi jellegű és amely a háború alatt és a háborús viszonyokkal szoros összefüggésben keletkezett, hatályában a háború tartamára korlátozva (pl. bértartozások esedékességének felfüggesztése). Épen oly kevéssé jósol maradandóságot Oertmann azoknak a bírói döntéseknek és tudományos elméleteknek, amelyekre a hadi állapotok adtak okot, vagy legalább előmozdították azok keletkezését. Igy a háborús klauzula értelmezéséhez fűződő gyakorlat és irodalom, a hadbavonultak kötelezettségeire vonatkozó szabályozás stb., amelyek túlnyomó részben az általános jogelveknek a speciális körülmények figyelembe vétele mellett való alkalmazásából állanak. Az általános és hosszabb életűnek mutatkozó jogintézmények szempontjából azonban eldöntendő az a kérdés, vajjon azokat a jövő évtizedekre eredeti összefüggésükben, mint egy szerves háborús jogrendszert tartsuk-e fen, vagy pedig feldolgozva a megfelelő jogintézmények keretein belül. Oertmann a tételes joganyagnak felesleges megterhelését látná az első esetben említett eljárásban, amely jogrendszerünk önálló részévé tenne oly szabálycsoportozatokat, amelyeknek alkalmazhatósága a legritkább esetek közé tartoznék. Legértékesebb része, az előadó véleménye szerint, a háborús jognak a kötelmekre, különösen azoknak teljesítésére vonatkozó rendelkezései. Elsősorban értékesítendő lesz a teljesítési határidőnek a bíróság által való szabályozásában érvényre juttatott és a birodalmi rendeletekben szabályozott jogpolitikai gondolat. A birodalmi rendeleteknek az a többször is kifejezésre juttatott álláspontja, hogy a bíró által meghatározott új időpontnak oly jelentősége van, mint a hitelező által engedett halasztásnak, arra mutat, hogy e rendelkezéseknek a perrendi fontosságon túlmenő anyagi jogi súlya is van. Tulajdonképen külön, egyénenkénti moratórium eszméje jut megvalósulásra ebben az intézményben, amelyet már régebbi jogszabályok (Code Civil, porosz Landrecht) is ismertek, de amelyeknek recipiálása ellen a B. G. B. szerkesztői kifejezetten tiltakoztak. Ez az idegenkedés a bírói hatáskör ily jelentékeny tágításával szemben jelenleg is megvan még igen tekintélyes magánjogászokba. Kipp és Cahn a legjelentékenyebb azok közül, akik hevesen ellenzik az intézménynek a háború utánra való fentartását, amivel szemben a szociológiai iskola és más hasonló modern irányzatok hívei a szabad bírói cognitio kiterjesztése érdekében szállnak síkra. Helyesen utal Oertmann arra a körülményre, hogy az állásfoglalás ebben a kérdésben szerves kapcsolatban van a «jogászi kultúrharc» küzdelmeiben elfoglalt általános pártállással. Figyelembe kell venni mégis minden elvi meggyőződés mellett, hogy az említett rendeletek sem adnak korlátlan jogosítványokat a bíró kezébe, s hogy a legkivételesebb esetben sem haladhatja meg az engedélyezett halasztás a pontosan megszabott egyéb feltételek fenforgása mellett is az egy évet, az intézménynek megfelelő módosítások mellett való fentartása tehát nem jelentene végleges állásfoglalást egyik iskola elméletei mellett sem. Egyben fentartaná Oertmann a fizetési halasztások idejére a kamatfizetési kötelezettséget és magáévá teszi azt az indítványt is, amely szerint a halasztást nyert adós arra is kötelezhető, hogy különös biztosítékot nyujtson a hitelezőnek a határidő letelte után való kifogástalan teljesítésre. A bírói teljesítési halasztásokban netalán rejlő, de mindenesetre jelentőségükben túlzott veszélyek ilyformán ellensúlyozhatók lennének. *A.*

Dr. juris, segédszolgálatos katona, gyorsíró, 3 évi jelölti praxissal, német nyelvismerettel egyelőre *délutáni* irodát keres. Leveleket «KR» jeligével a kiadóhivatal továbbít. 15935

Több mint 10 éves gyakorlattal bíró hadmentes vidéki ügyvéd nagyobb forgalmi fővárosi irodába társul ajánlkozik, haszonrészesedés mellett irodavezetői állást is vállalna, esetleg irodát átvenne. Cím a kiadóhivatalban. 15933

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 2. szám. Budapest, 1918 január 13.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Meszlény Artur* kir. táblai bíró, egyetemi magántanár: 1917. — *Dr. Beck Salamon* budapesti ügyvéd: A mezőgazdasági gépek részletfizetéses vételéről szóló rendelet. — *Dr. Vámbéry Rusztem:* A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. — Csődnaptár.

1917.

Óriási, dübörgő léptekkel, fenséges és kétségbeejtő lassúsággal halad tovább a világtörténelem — talpig vasban — a bizonytalan jövő felé. Döngő lépte nyomán halálraszánt nyüzsgés támad a felkavart hangyabolyban, amelynek csöppnyi erejét százszorosan meghaladja a ránehezedő fátum súlya. Mikép jusson újra egyensúlyba, mikép heverje ki a rémes pusztítást, hova irányozza előbb csekély erőit, hol fogjon hozzá az újraépítésnek az ő viszonyaihoz képest gigászi munkájához?

Ennek a lelkendező, a rákényszerített feladatok nyomása alatt görnyedező és mégis komoly és mindenre kész elszántsággal munkához látó hangyatársadalomnak képét tükrözi vissza a a lefolyt év minden alkotása. Jogalkotása is. A szertelenül dagadt állami feladatok az államot anyagi teljesítőképességének a végsőkig való megfeszítésére késztetik. A feltoluló és mellőzhetetlen kiadások fedezésének céljára az *új adók* egész légiója vonul fel. Az 1917 : XVI. tc. a vasuti hadiadóról és a szállítási okiratok bélyegilletékének felemeléséről rendelkezik, a XVI. tc. a cukoradót emeli fel, legutóbb pedig a miniszterelnök progresszív örökösödési adó behozatalát jelentette be a törvényhozásnak. A megnövekedett állami feladatokkal áll kapcsolatban a lefolyt év egyik jelentős közjogi újítása: *a miniszterek számának ideiglenes felemelése*, amelyet az 1917 : XI. tc. foganatosít, amikor a háborúnak és a békére való átmenetnek tartamára további négy tárcanélküli miniszter kinevezését engedi meg. A törvény az új miniszterekre «a háborúval és a békére való átmenettel kapcsolatos feladatokat, továbbá az állami igazgatás rendes keretén kívül eső egyéb teendőket» kívánja bizatni. A politikától teljesen elvonatkozva és pusztán a reform jogi és közjóléti oldalát tekintve is, fájlalni kell, hogy az új minisztériumokat a törvényhozás működésük létfeltételétől fosztotta meg, amikor őket tárca nélkül engedte megszületni. Meglesz-e bennük az a *vis inertiae*, amely a csupaszon született Embert a kultúra megteremtésére ösztönözte, hogy csupaszságát eltakarja és pótolja? Megoldhatja-e egy minisztérium a háborúval és a békére való átmenettel kapcsolatos óriási feladatokat anélkül, hogy tárcája, azaz önálló költségvetése, személyzete és hatásköre legyen? Nem kell-e majdan a törvényhozásnak azt a szemrehányást elviselni, hogy nem tartott magához méltatlannak mindent, ami Potemkinre emlékeztet?

A háborús szükségállapot ebben az esztendőben is a *kormányhatalomnak további kiterjesztését* vonta maga után: az 1917:VII. tc. a kivételes hatalomnak újabb és fontos kiegészítéseit tartalmazza. Felruházza a minisztériumot azzal a joggal, hogy a kivételes rendelkezések alapján felmerülő közigazgatási és kihágási ügyekben a közigazgatási hatóságok eljárásának gyorsítása érdekében kivételes eljárási szabályokat állapítson meg és evégből a fellebbvitelnek a törvényben megszabott határidejét is megrövidíthesse; és ha különös körülmények következtében az eljárás eredményessége érdekében szükséges, az elsőfokú rendőri büntetőbíráskodásra feljogosítson olyan közigazgatási tisztviselőt is, aki elsőfokú rendőri bíráskodásra jogosult, de a kihágási ügyben hatáskör vagy illetékesség hiányában különben nem járhatna el. A minisztérium a felhatalmazás alapján ki is bocsátotta a gyorsított rendőri büntető eljárásról szóló rendeletét. Tágított a törvény az autonóm testületek hatósági jogkörén is, amikor kimondta, hogy a meghatározott hivatást vagy foglalkozást űzőknek vagy érdekközösségben állóknak a törvény meghagyása alapján alapított önkormányzati szervezetei, amennyiben a háború okozta rendkívüli viszonyok miatt szükséges, működésükre nézve, különösen a közgyűlés összehívása és megtartása s az önkormányzati szervek megalakítása vagy megválasztása tekintetében a felügyeletre hivatott miniszter engedélyével a törvénytől eltérő intézkedéseket tehetnek és az alapszabályoktól eltérően is rendelkezhetnek.

A megnövekedett közfeladatoknak megfelelően a kormányhatalom számos *új szervet* volt kénytelen felállítani. Az új szervek jellemző vonása a laikus elem lehető bevonása s ennek megfelelően az a törekvés, hogy a bürokratikus ügyintézés helyébe gyors és gyakorlatias eljárás lépjen. Az állam szocializálódásának az a folyamata, amelyet a háború eddig soha nem képzelt mértékben valósított meg, elkerülhetetlenné teszi az eddigi széles medrű, óriási kényelmességű, nagy személyzettel keveset intéző apparátusoknak az egész vonalon felváltását olyanokkal, amelyek az ügyeket gyorsan, szakszerűen és olcsón bonyolítják le. Még nagyon távol vagyunk attól, hogy ebben az irányban minden lehetőt vagy csak minden szükségeset megtettünk volna, de a kezdet biztató és ha majd egyszer az eddig csak papiroson fenálló átmeneti minisztérium valóban létezni és működni fog, bizonyára figyelmet fordít arra a hallatlan erőpazarlásra, amely közhivatalainkban még mindig folyik és tanulni igyekszik az e téren tett kezdeményezésekből és kísérletekből, amelyek megmutatják neki a fejlesztés helyes irányát. A lakbérleti rendeletek felállítják és szabályozzák a lakbérleti bizottságokat; az úgynevezett lánckereskedelmi rendelet központi és helyi árvizsgáló bizottságokat szervez; a pénzintézeti központ közbenjöttével foganatosított felszámolások során felmerülő viták elintézésére pénzintézeti döntőbizottság állíttatott fel. Mindezekben az új intézményekben az a törekvés látszik, hogy a jogász-bürokrata részére főként csak a formális vezetés funkciója maradjon meg, az érdemleges döntés azonban — vagy legalább a döntés alapjául szolgáló ténymegállapítás — az illető életág szakmabeli képviselőit illesse. Hátrányosan rí ki a fejlődés ez üdvös menetéből az ingatlanok forgalmáról szóló és a szabad ingatlánforgalom messzemenő korlátozását megállapító rendeletek amaz intézkedése, amely a megszabott hatósági hozzájárulás tekintetében döntésre hivatott szervekül miniszteri kirendeltségeket (és csak kivételesen az ingatlan fekvése szerint illetékes közigazgatási bizottság gazdasági bizottságát) jelöli ki. Ez az intézkedés egyenes ellentétben áll az ily kérdések autonóm elintézésének fentidézett posztulátumával, amely pedig még a döntés objektív igazságtalansága esetében is nagyobb megnyugvást képes kelteni, s megmarad a megszokott, rideg, bürokratikus elintézés mellett oly kérdésben, amelynek minden közérdekű volta mellett is nincs meg az a jellege, hogy feltétlenül centrális és kormányhatalmi elintézést igényelne. Rá kell mutatnunk erre a fejlődésellenes tendenciára, mert könnyen lehet, hogy azok a szempontok, amelyek az ingatlanforgalom e korlátozását kívánatossá tették, a háború után is hatékonyak maradnak, s mert ebben az esetben a jogfejlődés tisztasága azt kívánná, hogy a háborús szükséggel talán meg-

okolható ezt a szabályozást mielőbb felváltsa a szervezeti kérdésnek valamely kielégítőbb és megnyugtatóbb megoldása. S mindezt annál inkább, mert van a dolognak még egy oldala, amelyre alább kell rámutatnom.

Az egyén szempontjából adóemelés, új hatóságok, újabb rendszabályozások és tilalmak további nem kicsinylendő korlátokat és az élet további megnehezítését jelentik. Ezzel szemben kérdezzük már most, mi történt az 1917 évben az egyén létfeltételei megjavítása érdekében, teherviselő képessége fokozása érdekében, jólétének biztosítása érdekében? Az 1917 : VII. tc. felhatalmazta a minisztériumot, hogy a *munkásbiztosításra* vonatkozólag rendelettel kivételes intézkedést tegyen és evégből a törvénytől és a pénztári alapszabályoktól eltérő rendelkezéseket is állapíthasson meg, úgyszintén személyes hadiszolgálatot teljesítő egyéneknek betegségi és balesetbiztosítását rendelettel szabályozhassa. Ez a rendelet meg is jelent és szűkösen bár, de a legégetőbb bajokat orvosolni igyekszik. A lakásmizéria ellen nehéz küzdelmet folytatnak az év során megjelent *lakbérleti rendeletek*, amelyek természetesen a baj főokát, a lakáshiányt csak elenyésző csekély mértékben képesek tűrhetőbbé tenni. Egyebekben e rendeletek nagy gonddal és jóakarattal készültek és legalább az uzsorás visszaélések számos válfaját lehetetlenné teszik, noha másrészről a béremelésnek és a felmondásnak, habár korlátozott megengedése széles körökben visszatetszést keltett. *A közszükségleti cikkek forgalombahozatalánál előforduló visszaélések* meggátlása tárgyában a háború harmadik évében végre megszületett az egységes rendelet, amely egyúttal igyekszik a *láncolatos kereskedés* ellen is hathatósabban fellépni. Büntetési szankciókban nincs hiány, azonban úgy véljük, hogy azoknak az elemeknek, akiknek ráncbaszedése e rendelet feladata, egy-egy kihágási büntetés meg se kottyan. Hathatósabb lett volna a magánjogi szankciók egyidejű és megfelelő alkalmazása, amely részben azonban az egész háborús jogalkotás csodálatos enyheséget, hogy ne mondjam tehetetlenséget árul el. Mióta az 1914 : L. tc. 1. §-a a maximális árnál magasabb ár fizetését «a többletre nézve hatálytalan»-nak mondta ki és a vevőnek jogot adott arra, hogy a többletet hat hónapon belül visszakövetelhesse, a bíróságok állandó küzdelemben állanak önmagukkal abban a kérdésben, vajjon az árdrágító ügylet a maga egészében érvénytelen-e vagy pedig a törvény intenciója az-e, hogy az eladó az ügylet érvényben maradása mellett köteles legyen az árút megfelelő áron a vevőnél hagyni. *Mundus vult decipi*, de a jog ehhez ne nyujtson segédkezet. Nyilvánvaló, hogy e ponton a formai szigor lényegében enyhébb, mint a formai enyheség, mert az ügylet érvénytelenségének a következménye az, hogy a vevő is köteles az érvénytelen ügylet folytán átvett árút visszaszolgáltatni, ami a fenálló árúhiány miatt lehetetlenné teszi számára, hogy jogát érvényesíthesse. Minden tilalom és minden büntetés hatástalan addig, amíg ezt a magánjogi Scyllát és Charybdist meg nem ússzuk. A Kúria egyszer így, egyszer amúgy ítél és bíróságaink kereskedelmi tanácsai napról-napra egyebet sem tesznek, mint nyilván árdrágító ügyletekből eredő vételárakat ítélnek meg. A helyzet félszegsége szembeötlő: ugyanannak a bíróságnak büntető tanácsai elzárással és pénzbüntetéssel sujtják azt, akinek a polgári tanácsok talán ugyanazon a napon búsás hasznokat ítélnek oda.

A munkájukból élők sanyarú helyzete az államot többrendbeli *gondoskodó intézkedés* tételére késztette. Az 1917 : XV. tc. a *közszolgálati alkalmazottaknak* újabb háborús segélyt engedélyez. Kormányrendelet intézkedik a végrehajtók díjának és egyéb illetményeinek felemeléséről, a tisztviselők várakozási idejének leszállításáról és a köz- és magánalkalmazottak végrehajtás alól mentes illetményei összegének felemeléséről. Az utóbbi rendelet dicséretes haladás abban az irányzatban, amely a tisztviselő javadalmát megélhetése eszközeként akarja részére épségben fentartani és ehhez képest azt lehetőleg el akarja vonni a végrehajtás alól. A köztisztviselő javadalmazása nem hitelalap. Persze a végrehajtási tilalom, mint minden tilalom, csak negatívum és a célhoz vezető útnak csak kisebbik és könnyebbik fele. A tisztviselő, aki előtt a vagyon- és jövedelemszerzés más módjai el vannak zárva s akit élete sokszor elkerülhetetlenül oly helyzetbe sodor, hogy hitelt kell igénybe vennie, azt várhatja a munkaadójától, az államtól, hogy ilyenkor a szükséges hitelt maga nyujtsa neki oly feltételek mellett, amelyek budgetjét megrázkódtatásnak nem teszik ki és lehetőleg magóvják őt attól, hogy oly helyzetbe kerüljön, amely illetményei lefoglalásával járna. A feladat e részének megoldása még hátra van és annál kevésbbé történt kezdeményezés abban az irányban, hogy a magánmunkaadók alkalmazottjaik jogosult hítelszükségletének kielégítésére valamelyes szervezetté tömöríttessenek.

A háborúval járó értékeltolódások arra indították az igazságügyi kormányt, hogy a polgári eljárásban megállapított *értékhatárokat* az egész vonalon kétszeresükre emelje. Ez az intézkedés nem maradt szigorú bírálat nélkül s nevezetesen szemére vetették annak látszólag antiszociális tendenciáját. Ebben a gáncsban nézetem szerint ott van az igazság, amit elhallgat és abban van a tévedés, amit felvet. A kisösszegű követelések érvényesítésének gyors, szabatos és olcsó módja elsőrendű szociális követelmény, s nem kell különösebben bizonyítani, hogy fenálló jogunk ebben a tekintetben a hiányosnál is hiányosabb. Minél kisebb a követelés, annál súlyosabban érezhető az eljárás drágasága és lassúsága, s fokozatosan minél nagyobb, annál elviselhetőbbek ezek a hibák. Az értékhatárok felemelése tehát nem rontott a helyzeten, mert a kevésbbé fájdalmas ponton fogta meg a kérdést, de nem is javított rajta, legalább nem szociális szempontból. A forgalomban beállt értékeltolódások feltétlenül szükségessé tették a bírált intézkedést, mert csak ez biztosíthatta épen azoknak az intencióknak a megvalósulását, amelyek ezeket az értékhatárokat létrehozták. Hogy a bajok orvosolatlanok maradtak, ez lehet panasz tárgya, de amattól külön kérdés.

Ugyanezekből a megfontolásokból indul ki az az igazságügyminiszteri rendelet, amely a főügyészeket a büntetőtörvénykönyvben megszabott értékhatároknak a megváltozott gazdasági viszonyok alapján eltérő mérlegelésére hívja fel és nevezetesen arra, hogy vagyoni érdeket sértő bűncselekmények esetében, ha a súlyosabb büntetés, illetőleg minősítés alkalmazása kizárólag a törvényben megállapított értékhatár meghaladásán alapul, legyenek figyelemmel arra, vajjon normális viszonyok közt és normális értékelés mellett is alkalmazható volna-e a súlyosabb minősítés, illetőleg súlyosabb büntetés és az eset körülményeinek mérlegelésével indítványozzák maguk a Btk. 92. §-ának alkalmazását, valahányszor az értékek abnormális megváltozását észlelik. Nyilvánvaló, hogy ez a rendelet csak a pillanatnyi kényszerhelyzeten pillanatnyilag kíván enyhíteni csak azért, mivel kormányzati intézkedés a büntetőjog terén a törvényes értékhatárokhoz nem nyúlhat. Mint végleges megoldás azonban ez az intézkedés elvi szempontból némikép aggályosnak, gyakorlatilag pedig ki nem elégítőnek látszik és a jogbiztonság és törvénytisztelet érdekében azt kell kívánnunk, hogy a «szükségrendelet» helyébe minél előbb megfelelő törvényes rendelkezés lépjen.

A háborús viszonyok kényszere egyre gyarapítja az *ingatlanok szabad forgalma* elé emelt korlátokat. Már megemlékeztem fent az ingatlanok forgalmát korlátozó rendeletről, amely hatósági hozzájáruláshoz köti a hatályossága területén fekvő ingatlanok elidegenítését, bérbe- vagy haszonbérbe adását. E rendelet a szoros értelemben vett Magyarország 63 megyéjéből 32-nek, tehát a megyék felénél többnek a területén az ingatlanforgalmat hatósági jóváhagyáshoz köti. De a rendelet tovább is megy és a földmívelésügyi minisztert bizonyos feltételek mellett feljogosítja, hogy az érvénytelen ügylet tárgyául szolgáló ingatlan elidegenítőjét kötelezhesse arra, hogy azt becsáron az államnak vagy annak engedje át, akit beleegyezésével a miniszter evégből kijelölt. A cél pedig, amely végből a rendelet a minisztert ily rövidutú kisajátítás foganatosítására jogosítja, nemcsak háborús cél lehet, hanem lehet «gazdasági munkásházak építése», sőt «kisbirtokosok erősítése vagy számuknak szaporítása» is: oly célok, amelyek a háborúval kapcsolatban nincsenek, hanem részben «átmenetgazdaságügyi» célok, amelyek megvalósítására külön minisztériumot kreáltunk, részben pedig általános földbirtokpolitikai célok, amelyekre a kivételes hatalom tulajdonkép ki sem terjed. S ez az, ami még súlyosabbá teszi azt az aggályunkat, amelynek fent — a szervezeti kérdés ki nem elégítő megoldása okából — kifejezést adtunk.

Messzemenő ingatlanmegkötést eredményez a *haditelkek* intézménye is, amely elidegenítési és terhelési tilalommal, a végrehajtásnak majdnem teljes kizárásával, a végintézkedés nagyfokú korlátozásával és erőteljes hatósági ingerenciával jár. Ezek a telkek arra a célra vannak lekötve, hogy a hadirokkantak,

hadiözvegyek és hadiárvák egy része ingatlanhoz jusson. A jogosult személyek óriási számánál fogva az egész intézmény csak akkor jelent valamit, ha igen nagy területek kerülnek a kitűzött cél működési körébe, ami viszont mindezeknek az esetleg nagyterületű ingatlanoknak a forgalomból az évek hosszú sorára — és éppen a gazdasági regenerációnk számára oly kritikus átmeneti időre — kivonását jelenti. Kevéssé kívánatos eredmény ez, annál kevésbbé kívánatos, mert a jövő gazdasági feladatai között első helyen áll annak a földéhségnek a kielégítése, amely a harctérről hazatérő földmívesmilliók részéről eddig soha nem sejtett mértékben fog megnyílvánulni. S messzire látó politikai tapintatra lesz szükség, hogy ez a két egymással homlokegyenest ellenkező akció egymást ne keresztezze.

Hadd zárjuk le ezt a visszapillantást a haza védelmében elesett hősök iránti kegyeletes érzés ama többrendbeli megnyílvánulásának felemlítésével, amelyet a lefolyt év jogalkotása visszatükröztet. Az ez évi VIII. tc. úgy rendelkezik, hogy minden község (város) anyagi erejének megfelelő, méltó emléken örökíti meg mindazoknak a nevét, akik lakói közül a most duló háborúban a hazáért életüket áldozták fel. Őfelsége legfelsőbb elhatározásban szólította fel az igazságügyminisztert, hogy a harctéren elesett vagy az ott szerzett sérülés vagy betegség következtében meghalt katonai egyének házasságon kívül született gyermekeinek törvényesítése iránt benyujtott kérvényeket, amennyiben az atyának kimutathatólag szándéka volt a gyermeket törvényesíteni vagy legalább is a törvényes gyermeket megillető sorsban részesíteni, az atya érdemességét indokoló körülmények külön vizsgálata nélkül a törvényesítés mellett felhozható okok messzemenő figyelembevételével minden esetben pártolólag terjessze eléje, hacsak a közerkölcsiség szempontjából vagy egyéb tekintetből súlyos aggodalom nem szól a törvényesítés ellen ; s ily törvényesítés esetében az igazságügyminiszter a gyermek anyjának kérelmére, ha e tekintetben is méltánylást érdemlő körülmények forognak fen, pártoló előterjesztést tehet annak megengedése iránt, hogy a törvényesített gyermek anyja a meghalt atyának nevét viselhesse akként, mintha felesége lett volna. Ehhez kapcsolólag a minisztérium elrendelte, hogy oly nő kérelmére, aki jegyese volt a harctéren elesett vagy az ott szerzett sérülés vagy betegség következtében meghalt katonai egyénnek, a belügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértve megengedheti, hogy a nő a meghalt katonai egyén nevét akként viselhesse, mintha felesége lett volna, feltéve, hogy a meghaltnak kimutatható komoly szándéka volt vele házasságot kötni és ennek nem állott útjában semmi törvényes akadály, a névviselés megengedése pedig a meghalt iránti kegyelettel a közerkölcsiség szempontjából nem ellenkezik. Végül szomorú kegyeleti kötelességet teljesít a már többször idézett 1917 : VII. tc., amikor elrendeli, hogy a temetők fentartói kötelesek temetőikben a háború következtében szükséges katonai temetéseket megengedni s ha ily temetések céljára a meglevő temető nagyobbítása vagy új temető létesítése szükséges, evégből kisajátításnak van helye.

Adja az ég, hogy mindezek a szabályok a jövő évforduló idejében már bevonultak légyen a jogtörténet örök csarnokába.

Dr. Meszlény Artur.

A mezőgazdasági gépek részletfizetéses vételéről szóló rendelet.

A m. kir. kormány 4838/1917. számú rendeletével a tavalyi esztendőben 4172/916. szám alatt kibocsátott, varrógépek részletfizetésre történő vételéről intézkedő rendelet érvényét kiterjesztette mezőgazdasági gépek részletfizetéses vételére és ezenfelül felsorolja azokat a gépeket, amelyek mezőgazdasági gépeknek tekintendők és így a rendelet hatálya alá esnek. A rendelet ellen — előre kell bocsátani — inkább közgazdasági, mint jogi, vagy azok számára, akik a közgazdaság kifejezést megopponálják, inkább jogpolitikai mint jogdogmatikai kifogások emelhetők. Viszont e kifogások súlyosak, de erőteljesebb hangsúlyozásuk az érdekeltség feladata. A Gyáriparosok Országos Szövetsége és a budapesti kereskedelmi és iparkamara e feladatra vállalkoztak is. Az alábbiak részben e sorok írójának a kamara megbízásából készített előterjesztéséből vétettek.

Nagyjából azt lehet mondani, hogy a varrógéprendelet intézkedései nem kifogásolhatók és a rendelet védelmi intézkedései megfelelnek a gyakorlat szükségleteinek. Ez a rendelet az eladó jogait erősen korlátozza.

Eltiltja a le nem járt részletekről a váltó vételét és ezt kihágássá teszi. Érvényteleníti teljesen a kötbér kikötését. A tulajdonjog fentartását csupán írásbeli kikötés alapján ismeri el. A teljes vételár esedékességének kikötését csak úgy engedi hatályosulni, ha a vevő két egymásutáni részlettel késedelmes és a lejárt hátralékos részletek legalább a követelés tizedrészét teszik. Elállás esetén mindenik fél köteles a már kapott szolgáltatásokat visszaadni és az eladó csupán megfelelő használati díjra, esetleg a szükséges javítási költségekre tarthat igényt. Az eladó a fentartott tulajdonjog alapján a gépet csak úgy veheti vissza, ha egyúttal elállási jogával is él. A vételre vonatkozó intézkedések akkor is érvényesülnek, ha a felek a megállapodást más ügyleti formába bujtatják. Tartalmaz intézkedést továbbá a rendelet arra vonatkozólag, hogy tulajdonjogfentartás esetén a vétlen elpusztulás vagy megrongálás veszélye az eladót terheli. Az alaki kellékek kivételével az eladó jogait a rendelet életbelépésétől kezdve csupán a rendelet korlátai közt érvényesítheti; a rendelet intézkedéseinek visszaható erőt tulajdonít. A rendelettel ellenkező kikötések érvénytelenek.

Ezekből a rendelkezésekből látható, hogy a varrógéprendelet a nyujtható védelem maximumát biztosítja a vevőnek. Ezt a messzemenő védelmet mindenesetre az a feltevés irányította, hogy a varrógép vevői szűkös viszonyok közt élnek, a jogban járatlanok és a jog cogens oltalmára reászorulók. A maximális védelem nyujtását épen az a körülmény tette lehetővé, hogy az a vevőréteg, amely a varrógéprészletügyletben érdekelve van, a maximális védelmet igényli. Az is bizonyos, hogy a védelem nagyságának mértékét igen előmozdította, hogy a rendelet egyedül a varrógép vevőit tarthatta szem előtt. Ha általában a részletügylet szabályozása lett volna napirenden, amidőn a védendő vevőrétegek szociális helyzete nem egységes és védelemre szorultsága is különböző fokú, ebből a természettörvény erejéből alakult volna ki egy középmértékre való kompromisszum. A rendeletnek a mezőgazdasági gépek vételére történő kiterjesztésénél úgy látszik nem gondoltak arra, hogy a varrógéprendelet oltalommaximumát revizió alá kell venni és a védelmet a tényleges szükséghez arányosítani. A mezőgazdasági gépek vevői sem szociális, sem gazdasági helyzetre nem mutatnak oly homogén képet, mint a varrógépvételnél. A skála a törpebirtokostól a latifundiumig terjed. Jórészben azonban az a tény, hogy valaki gépet vásárol, rendszerint egymagában nagyobb vagyonosságra mutat. Elgondolásban is helytelen tehát a nincstelen varrógépvevőnek nyujtott védelmet minden változtatás nélkül általvinni oly területekre, ahol maga a vétel már bizonyos vagyonra vall. A kisebb vagyon védelme még nem volna perhorreszkálható, de mindenesetre bizarr elgondolni, hogy egy nagybirtokos tízezrekre menő megrendelésénél (az összeg nem is túlzás és nem is ritkaság) ugyanakkora oltalmat élvez, mint egy varrónő. Az is felötlő, hogy a szerződéses szabadság a nagybirtokos javára is a varrónőével egyenlő területekre legyen megszorítva.

Nincs benső indokoltsága annak, hogy a váltóvétel eltiltassék. Az erősebb és gyöngébb védelmi szükség kompromisszumában ez a rendelkezése esett volna el legkorábban. Nem foglalkozunk ehelyütt bővebben azokkal a gazdasági hátrányokkal, amiket ez a rendelet maga után fog vonni; csak utalunk arra, hogy a hitelezésnek a rendelettel növelt kockázata a forgalmat csökkenti, az árakat növeli és a gépek kívánatos elterjedésének útját állja. A rendelet 3. §-a az eladó elállási jogát szorítja meg igen jelentékeny mértékben. A szakasz rendelkezései csakis eladó és vevő egyenlőtlen poziciójára vannak építve; átvitelük egyenlő erejű felekre szociális anakrónizmus. A szakasz teljes szövegét kellene ideiktatni, hogy a rendelkezések túlzottságát, a mezőgazdasági gépvételre való alkalmazhatlanságát megítéljük. A 4. §-nak a rendelkezése már a maga első területén is igazságtalan volt; de ott még el volt tűrhető, hogy a segítőszándék egy kissé túlnőtt a célon. Teljesen jogosulatlan azonban a rendelkezés megismétlése. Arról van ugyanis szó, hogy a tulajdonjog fentartása tartama alatt a vétlen elpusztulás vagy megrongálás veszélye az eladót terheli.

Máshelyütt fejtegettük, hogy a veszélynek az átadáson túli időre az eladóra való hárítása csak a casus nocet domino-féle elv lélekénélküli mechanikus alkalmazása. Néhány évvel ezelőtt

bírói gyakorlatunk ezen elavult tétele ellen dr. Schuster Rudolf egy jogászegyleti előadásában erős támadást intézett. Németországban a bírói gyakorlat a tétellel már szakítani kezd. A kérdésnek ezen forrongó állapotába helytelen tehát hatalmi szóval belenyulni, az új jogtétel kialakulásának útjába vágni. Ez a tétel arra az illogikus eredményre juttat, hogy a tulajdonjog fentartása, amit az eladó a maga nagyobb biztonsága érdekében köt ki, egyenesen hátrányosabb helyzetbe juttatja őt, mintha tulajdonjogáról azonnal lemond. A 80-as évek gyakorlatában bíróságaink a tulajdonjog fentartását hosszú időkön át nem ismerték el, míg végre Schwarz Gusztáv irodalmi felszólalása után a tulajdonjogfentartás közgazdasági fontosságának honorálásakép a bírói gyakorlat merev ellenzése megszűnt. Az eladó prolongált veszélyviselésének megrögzítése esetleg a tulajdonjog fentartásos forgalom visszaesését vonhatja maga után. Ki kell emelni azt is, hogy az elállás meglehetősen komplikált szabályozása a kisebb értékű varrógép vételügylet körében nagyobb zavarokat nem vont maga után, ellenben egy nagyobb értékét reprezentáló mezőgazdasági gépvételnél ezek a rendelkezések a perek számának növelésére alkalmasak.

A rendelet korlátozó intézkedései külföldi mintaképekre hivatkozhatnak. Reá kell azonban mutatni arra, hogy a német részletügyleti törvény sok tekintetben enyhébb rendelkezéseket tartalmaz. A német törvény mit sem tud a váltó eltiltásáról. Ugyanígy nem tiltja el a kötbér kikötését, hanem csupán a kötbér megfelelő mérséklésére ad jogot a bíróságnak és az eladó javára még azt a rendelkezést is tartalmazza, hogy fizetés után a kötbér mérséklésnek és visszakövetelésnek helye nincs. Hiányzik a részletügyleti törvényből az átadáson túli veszélynek az eladóra hárításáról rendelkező tétel. A rendelet visszaható erejével szemben a német törvény a rendelkezések visszaható erejét kifejezetten kizárja. Ez az összehasonlítás is bizonyítja azt a fenti állításunkat, hogy a védelemnek a szükséghez képest arányosulni kell és hogy különböző rétegek védelmi szükséglete egy kompromisszumban talál kiegyenlítést.

A rendelet, amely a fentiek szerint erősen belenyúl a magánjogokba, természetesen a felhatalmazási törvény alapján adatott ki. Ha egy adott helyzet ilyenfajtájú rendelkezések meghonosítását indokolttá is tenné, úgy kétségtelenül ezt a helyzetet nem a háború teremtette. Még csak azt sem lehet mondani, hogy a háború a korábban talán tűrhető állapotokat annyira elviselhetetlenekké tette, hogy azonnali közbenlépés vált szükségessé. A hitelügyletek száma a háború alatt nem hogy szaporodott, hanem csökkent. Megállapítható, hogy a részletügyletek szabályozása nem háborús feladat. Ha a kormány most e tárgykörben rendeletileg intézkedik, úgy a kivételes hatalom ismét csak ürügy volt a rendelkezések megalkotására. Ideje volna, ha a kormány a jogforrások szempontjából élesen különböztetne a háború efemer szükségletei és a békeidők igényei között.

Dr. Beck Salamon.

A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás.

Több mint tizenegy éve annak, hogy a Bn. II. fejezetének első tervezete elkészült. Hogy a tervezetnek a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései nem a gyökös magyar jogfejlődés eredményeiből származtak, annak bizonyítását a Bn. indokolásának (52. l.) beismerése feleslegessé teszi. Tudjuk, hogy a Bn. II. fejezete több mint három évtized tudományos irodalmának tanulságain, az angol-amerikai, valamint a németalföldi jog gyakorlati tapasztalatain épült fel. Ma, midőn a fiatalkorúaknak a háború alatt ijesztő mértékben emelkedett kriminalitása és züllöttsége arra indít bennünket, hogy az egyes rendelkezések kriminálpolitikai értékét a gyakorlati eredmények alapján vizsgálat tárgyává tegyük, önként merül fel a kérdés, vajjon a külföldi törvényhozás újabb fejleményei mennyiben helyezkednek a Bn.-val egyező vagy ellenkező álláspontra. Igaz ugyan, hogy az Fb. megalkotásakor, amely a Bn.-nak a fiatalkorúakra vonatkozó anyagi jogi rendelkezéseit is némileg kiegészítette, figyelemben részesült a külföldi törvényhozásnak idevágó tartalma, de érdemleges méltatására nem volt ok, mert az Fb. nem a Bn. módosítását, hanem végrehajtását tűzte célul s mert nálunk azokat az anyagi jogi szabályokat, amelyek külföldön a fiatalkorúak bíróságának intézményével logikai kapcsolatban állanak, a Bn. már nagyrészt törvénybe iktatta.

Mielőtt az újabb törvények és tervezetek részletes ismertetésébe fognék, ki kell emelnem, hogy az alapgondolat tekintetében a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések azóta sem változtattak irányt. Mindannyian abból a gondolatból indulnak ki, hogy a bűntettes és a züllésnek indult fiatalkorúak közül nevelni kell a nevelhetőket s büntetésnek csak annyiban van helye, amennyiben a nevelésnek a szüksége vagy reménye hiányzik. Hogy a nevelhetőség lehetőségének különböző megítéléséből kiindulva, különbözően vonják meg azt kört, melyben a nevelés helyett a megtorlás érvényesül, az ép oly természetes, mint ahogy természetesen különböző az az engedmény is, amelyet a külföldi törvények a nevelő intézkedéseken belül a megtorlás gondolatának tesznek. Ama törvények és javaslatok közül, amelyek a Bn. megalkotása óta figyelemre igényt tarthatnak, a legkonzervatívabb álláspontot a német VE., a radikalizmus legszélsőbb árnyalatát a belga gyermekvédelmi törvény képviseli, De már a német bizottsági javaslat is messzebb ment a reformkövetelések megvalósításában, mint az eredeti tervezet. Nem lehetetlen, hogy ebben az engedményben az az engedékenység tükröződik, amely a német klasszikus irány egyes harcos képviselőinél épen a fiatalkorúak kérdésében mepállapítható. Így nemcsak a büntethetőségi abszolut korhatárának a 14. évre való felemelésében, hanem abban az elvileg jelentősebb követelésben, amelyet Allfeld, Beling, Kohler és Heilborn a büntetésnek e koron túl is nevelő intézkedéssel való fakultatív helyettesítésére vonatkozólag felállítanak. (V. ö. *Oborniker:* Z. 36. 182.)

Minthogy ennek az áttekintésnek nem az a célja, hogy az egyes külföldi törvényeknek részletes intézkedéseit szerves összefüggésükben ismertesse, hanem csupán az, hogy állásfoglalásukat az elvi kérdésekben egybevesse a Bn. fontosabb rendelkezéseivel, az összehasonlítás talán áttekinthetőbb lesz, ha a külföldi jog megoldásait a következő kérdések körül csoportosítjuk: 1. Minő korhatárok különböztethetők meg és ezeknek mi a befolyása a büntetőjogi felelősségre? 2. Mi a fiatalkorúak feltételes büntetőjogi felelősségének ismérve? 3. Minő nevelő intézkedéseknek van helye? 4. Mennyiben módosulnak a fiatalkorúakra alkalmazható büntetések? 5. Minő szerep jut a bírónak a nevelő intézkedések megválasztásában és a végrehajtás ellenőrzésében, illetőleg a büntetés kimérésében? Ennél az összeállításnál a következő törvényeket és javaslatokat vettem figyelembe: az 1909. évi német Vorentwurfot a büntetőjogi bizottságnak Ebermayertől közölt módosításával (Nj.), a fiatalkorúak büntetőjogáról szóló 1917. évi osztrák Regierungsentwurfot (Aj.), az 1916. évi svájci Btk. javaslatot (Sj.), az 1912. évi május 15-iki belga gyermekvédelmi törvényt (Bt.) és az 1912. évi július 22-iki francia törvényt a fiatalkorúak bíróságáról (Ft.).

I. Azok a javaslatok, amelyek a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket szervesen illesztik a Btk. rendelkezéseibe, rendszerint három korosztályt különböztetnek meg: egy korhatárt, amelyen alul kizárólag nevelő intézkedéseknek egyet, amelyen túl kizárólag büntetésnek van helye, míg a két korhatár között a bíró az eset szerint választhat büntetés és nevelő intézkedés közt. Igy a **Nj.** (68—70. §.) szerint, amely a mai birodalmi Btk.-hez képest a büntethetőség abszolut korhatárát 14 évre emeli. Az ennél fiatalabb terhelt csak nevelő intézkedésnek lehet tárgya, míg a 14—18 éves fiatalkorú ellen a bűnkísérletre megállapított szabályok szerint redukált tartamú büntetésnek van helye. De a fiatalkorú büntetőjogi felelősségre nem vonható, ha visszamaradt fejlődése vagy a szükséges szellemi vagy erkölcsi érettség hiányában tettének jogtalanságát belátni vagy akaratát a belátás szerint irányítani nem bírta. Azonban úgy felmentés, mint elítélés esetében a bíróság nevelő intézkedéseket rendelhet el, ha ezek szükségesek, hogy a fiatalkorút szabályszerű életmódhoz szoktassák. Ha pedig a nevelő intézkedések elégségesek a bíróság a büntetés kimérését mellőzheti. Akár elítélik, akár felmentik a fiatalkorút, telügyelet (Schutzaufsicht) alá helyezhető, amelynek maximális tartama három év, de legfeljebb a 21-ik életév betöltéseig terjedhet. Lényegben tehát a bizottsági javaslat a korhatár és a fiatalkorúak feltételes büntetőjogi felelősségének kérdésében arra az álláspontra helyezkedett, amelyet már a Gegenentwurf (15—18. §.) elfoglalt.

Ugyancsak 14 év a büntetőjogi felelősség alsó korhatára az

Aj. szerint (1. §.); az e korhatáron alul lévőkkel szemben szükséges intézkedéseket a gyámbíróság teszi meg. Fiatalkorú (2. §.), aki 14. évét betöltötte és a 18. évet még túl nem haladta, de tekintet nélkül a cselekmény elkövetésének idejére, csak akkor részesül a fiatalkorúak részére meghatározott bánásmódban, ha a törvény rendelkezésének alkalmazásakor még fiatalkorú. Épúgy, mint az Nj. szerint, az Aj.-ban is e kor a relatív büntetőjogi felelősség kora. Ha az e korban lévő fiatalkorú fejlettségének foka szerint képtelen tettének jogtalanságát belátni vagy e belátás szerint cselekedni, nem büntethető (2. §.), de ha javítása vagy züllésének megelőzése végett szükséges, a bíróság kényszernevelését (Fürsorgeerziehung) rendelheti el. Büntetőjogilag felelős fiatalkorúak büntetése általában enyhébb (9. §.), ha pedig a cselekmény három hónapot meg nem haladó szabadságvesztésbüntetéssel vagy 1000 K-t meg nem haladó pénzbüntetéssel büntetendő, a bíróság a büntetések helyett komoly megintést (4. §.) alkalmazhat, amennyiben a fiatalkorú előzőleg még bűnösnek nyílvánítva nem volt. Büntetés *helyett* kényszernevelés állapítható meg, ha a fiatalkorút oly eselekmény miatt nyílvánítják bűnösnek, amelynek büntetése in concreto három hónapot túl nem haladna és ez az intézkedés célszerűbb (5. §.). Ha azonban a kényszernevelés bármi okból végre nem hajtható, a bíróság megfelelő büntetést szab ki, de ettől is eltekinthet, ha a fiatalkorú tartós jó magaviseletével javulásáról tesz tanuságot (6. §.). Büntetés *mellett* is megállapítható a kényszernevelés, ha a fiatalkorút három hónapot meghaladó szabadságvesztésbüntetésre ítélték és a kényszernevelésre javítás vagy züllés megelőzése végett szükség van, feltéve, hogy ennek végrehajtása a fiatalkorú 18. évének betöltése előtt megkezdhető (7. §.). De a bíróság utóbb a kényszernevelés végrehajtásának mellőzését rendelheti el, ha a fiatalkorú magatartása a büntetés végrehajtása alatt arról győzi meg, hogy a nevelő intézkedésre szükség nincs (8. §. nyílván a Fb. 53. §. 2. bek. hatása alatt). Végül alkalmazható a fiatalkorúra a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése (10—15. §.), ha a kiszabott büntetés 1000 K-t vagy három hónapot meg nem halad. Lényegileg tehát az Aj., noha kissé liberálisabb ugyanabban a gondolatkörben mozog, mint a Nj.

Bár a **Sj.** alapul ugyancsak a 14. és 18. éves korhatárt fogadta el, nemcsak abban tér el az eddig tárgyalt javaslatoktól, hogy ezenfelül a hat- és húszéves korhatárt is megkülönbözteti, hanem abban is, hogy a bírónak sokkal messzebbmenő lehetőségeket biztosít a nevelés megvalósítására. Ha 14 éven alóli *gyermek* követ el oly tettet, amelyet a törvény büntetéssel sujt, büntetőjogilag nem üldözhető (82. §.), de ha 6. évét betöltötte az illetékes hatóság a tényállás megállapítása (83. §.) után: *a)* amennyiben a gyermek erkölcsileg züllött vagy veszélyeztetett: intézeti vagy családi nevelését (84. §.); *b)* amennyiben szellemi vagy testi fogyatkozásban szenved, megfelelő kezelését (85. §.) rendelheti el; *c)* amennyiben ezekre az intézkedésekre nincs szükség, a gyermeket dorgálással vagy iskolai elzárással büntetheti (86. §.), a szülőket megintheti vagy megdorgálhatja (87. §.) vagy minden intézkedéstől eltekinthet, ha a cselekmény elkövetése óta már hat hó eltelt (88. §.). *Fiatalkorú* — 14. évét betöltött, de 18. évét meg nem haladott (89. §.) — egyénnel szemben, a tárgyi és személyi körülmények megállapítása, esetleg a fiatalkorúnak bizonyos ideig tartó megfigyelése (90. §.) után a következő intézkedések tehetők: *a)* ha a fiatalkorú erkölcsileg züllött vagy veszélyeztetett, kényszernevelése (Fürsorgeerziehung) rendelhető el, amely a nevelés szükségéhez mért ideig, de legalább egy évig s legfeljebb 20. évének betöltéséig tart, intézetben vagy megfelelő esetben családban hajtható végre (91. §.); *b)* ha a fiatalkorú annyira romlott, hogy a nevelőintézetbe fel nem vehető vagy ott nem tartható vagy nagyon súlyos bűncselekményt követett el, a bíró őt kizárólag e célra szolgáló javítóintézetbe utalja, ahol megjavulásáig, de legalább három s legfeljebb tizenkét évig marad (91. §.); *c)* ha a fiatalkorú állapota (szellemi rendellenesség vagy visszamaradt fejlődés) különös kezelést igényel, a bíró e kezelést rendeli el; *d)* ha a fiatalkorú sem nevelést, sem javítást, sem kezelést nem igényel, a bíró, amennyiben hibásnak találja («wenn er ihn fehlbar findet» «s'il le juge en faute») dorgálással vagy három naptól két hónapig terjedhető magánelzárással bünteti. Ennek a magánelzárásnak a végrehajtását hat hótól egy évig terjedő próbaidőre feltételesen felfüggesztheti (96. §.). Minden esetben helye van ezenfelül a szülők megintésének vagy megdorgálásának is (97. §.). Ha a tettes a cselekmény elkövetése idejében fiatalkorú volt, de mire a bíró elé kerül, 18. évét már betöltötte s nem látszik megfelelőnek («angemessen», «opportun»), hogy vele mint fiatalkorúval bánjanak, a bíró belátása szerint állapítja meg a büntetést, amely azonban nem lehet szigorúbb, mint az átmeneti korban lévőkre kiszabható; a feltételes elítélés ily esetben akkor is alkalmazható, ha a szabadságvesztésbüntetés egy évet meghalad (100. §.). *Átmeneti korban* van, aki a cselekmény elkövetésekor 18. évét már betöltötte, de a 20-ikat még meg nem haladta. Az e korban lévők redukált büntetések alá esnek, a bíró a speciális minimumhoz kötve nincs, egy fokkal enyhébb szabadságvesztésbüntetést alkalmazhat, az elévülési idők tartama felére száll le (101. §.).

Teljes ellentétben áll a Sj.-tal a **Ft.**, amely csekély módosítással a francia jognak a fiatalkorúakra vonatkozó eddigi anyagi szabályaiba illeszkedett. Bonyolult, nehézkes és bátortalan rendelkezéseinek rendszere csupán a Code Pénal 66—69. §§-val s a Code d'instruction criminelle 340. §-ával, illetőleg az ezeket módosító 1906 ápr. 12-iki törvénnyel (loi Voisin) kapcsolatban érthető meg. Ezek egybevetésével a mai tételes jogállapot a következő: 1. Ha oly fiatalkorú, aki *tizenharmadik* életévét még be nem töltötte, oly cselekményt követ el, amely a törvény szerint *büntett vagy vétség,* ellene megtorló igazságszolgáltatásnak (juridiction répressive) nincs helye. Ez azonban nem jelenti a gyermek felelőtlenségét, sőt még a discernement hiányát sem vélelmezi. A 13 évnél fiatalabb gyermek bűntette vagy vétsége felett, megfelelő vizsgálat után, a törvényszéknek e célra kijelölt polgári tanácsa ítélkezik s indokolt határozattal a következő intézkedéseket alkalmazhatja: 1. visszaadhatja a gyermeket családjának; 2. teljeskorúságáig megbízható magánszemélynél, megfelelő menhelyen vagy internátusban, rendellenes gyermekek részére szolgáló intézetben helyezheti el, hatósági felügyelet alatt álló emberbaráti intézménynek vagy 3. a közjótékonysági szervezetnek (assistance publique) adhatja át (6. §.). Ezeknek az intézkedéseknek azonban csak akkor van helye, ha megállapítást nyert, hogy a gyermek a terhére rótt cselekményt valóban elkövette. Ha a gyermek *kihágást* követett el, a rendőrbíróság (tribunal de simple police) jár el a nyílvánosság kizárásával a békebíró helyiségében s amennyiben megállapítja, hogy a gyermek a kihágást belátással követte el, 1—5 frank pénzbüntetést szab ki. Ha azonban a kihágást elkövető gyermek visszaeső a C. P. 483. §-a értelmében, vagyis egy éven belül ugyanazon törvényszék területén kihágás miatt már el volt ítélve, az ügyben a polgári törvényszék ugyanúgy intézkedik, mint bűntett vagy vétség esetében (14. §.).

Eredetileg a C. P. 66. §-a a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségét a belátási képességtől csak akkor tette függővé, ha 16. életévüket be nem töltötték, de az 1906 ápr. 12-iki törvény a feltételes büntethetőség korhatárát 18 évre terjesztette ki, anélkül azonban, hogy ezzel a *13—18 évesek* már most büntetőjogilag egységes elbánásban részesülő korosztályt alkotnának. A Ft. óta a tételes jogállapot a következő: 1. A fiatalkorúak bírósága — a cour correctionelle egy külön tanácsa — a 13—16 évesek bűntetteiben és vétségeiben, de a 16—18 éveseknek csupán vétségi ügyeiben jár el. 2. A 13—18 éves terheltekre vonatkozólag a bíróság előbb a cselekményben való bűnösség (culpabilité) kérdését dönti el, ami azonban nem egyértelmű a mi szóhasználatunk szerint felfogott büntetőjogi felelősség kérdésével. Ha e döntés negatív, a fiatalkorút fel kell menteni anélkül, hogy bárminő nevelő intézkedés tárgya lehetne. Ha ellenben a bűnösséget megállapítja s csupán belátás hiányában menti fel, a fiatalkorút *a)* visszaadhatja szüleinek, ha a fiatalkorú még nem állt bíróság előtt s szülei nem bebizonyítottan erkölcstelenek. Ha szülei nincsenek, a gyámnak, talált fiatalkorúnak a gyermekmenhelyek igazgatóságának adhatók át; *b)* átadhatja magánszemélynek vagy jótékony intézménynek, de egyszersmind 21. évéig felügyelet alá (liberté surveillée) helyezheti; *c)* amennyiben nemcsak a fiatalkorú környezete, de maga a fiatalkorú is romlott, meghatározott időre, azonban legfeljebb 21. életéveinek betöltéséig kényszernevelő intézetbe (colonie pénitentiaire) utalhatja. 3. Ha a fiatalkorú belátási képességét a bíróság megállapítja, a 13—16 éves fiatalkorúra redukált büntetés nyer alkalmazást, ellenben a büntetéseknek a C. P. 66. és 69. §-ban (Ft. 26. §.) megálla-

pített mérséklése a 16—18 éves fiatalkorúakra nem vonatkozik, bárha vétség esetében a fiatalkorúak bírósága ítél is felettük. A büntetések mérséklése a következő: *a)* halál, életfogytig tartó fegyház vagy deportáció helyett 10—20 évig terjedő fogvatartás, amelyet javító intézetben (colonie correctionelle) hajtanak végre; *b)* időleges fegyház, börtön (réclusion) vagy államfogház (détention) helyett a büntetésnek $^1/_3$—$^1/_2$-ig terjedő tartamú fogvatartás javítóintézetben; *c)* dégradation civique vagy száműzés (bannissement) helyett 1—5 évi fogvatartás, javító vagy kényszernevelő intézetben; *d)* minden esetben 5—10 évi tartamra kitiltható a kormány által megjelölt helyekről; *e)* vétség esetében a büntetés tartama nem haladhatja meg a büntetés maximumának felét, amelyre ítélhető, ha 16. évét meghaladta volna. Ha ellenben a fiatalkorú 16. évét meghaladta és belátási képessége megállapítást nyert, sem a büntetés tartama, sem annak végrehajtási módja nem tér el a felnőttekre kiszabható büntetéstől.

Bár a Ft. néhány hónappal későbbi keletű, mint a **Bt.**, utóbbi rendelkezéseinek tartalmával mégis messze megelőzte a francia jogot. Igaz, hogy Belgiumban már az 1901. évi (1905 dec. 1-én életbelépett) törvény megteremtette a Bt. elméleti alapját, midőn kiküszöbölte a discernement-t, a büntetőjogi nagykorúságot 18 évre emelte s a büntetőbírónak választást engedett, hogy a fiatalkorúra büntetést szabjon vagy nevelés céljából 21. évéig kormány rendelkezésére bocsássa. Még ennél is meszszebb ment a Bt. (teljes szövegének fordítását l. Törvényjavaslat a fiatalkorúak bíróságáról stb. Indokolás 55. l.), amely a fiatalkorúakat *16. életévük* betöltéséig teljesen kivette a büntető igazságszolgáltatás alól. Azzal a fiatalkorúval szemben, aki 16. életévének betöltése előtt bármily bűncselekményt követett el, csupán védő-, nevelő- és óvóintézkedéseknek van helye (Bt. 16. §.), Ezek az intézkedések, tekintet nélkül a cselekmény büntetőjogi minősítésére a következők: *a)* dorgálás egybekötve a fiatalkorú gondozóihoz intézett figyelmeztetéssel, hogy a jövőben gondosabban ügyeljenek rá; *b)* a fiatalkorú nagykorúságáig magánszemélynek, egyesületnek, magán- vagy nyílvános jótékonysági- vagy nevelőintézetnek adható át; *c)* a fiatalkorú nagykorúságáig nevelés végett a kormány rendelkezésére bocsátható (Bt. 17. §.). Ez az utóbbi intézkedés, ha a fiatalkorú bűntettet követett el, a fiatalkorúnak 25. életévéig, ha pedig a bűntett halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal volna büntetendő, nagykorúságán túl húsz évi tartamig vagyis 41. életévéig terjeszthető ki (18., 19. §§.). Nyílvánvaló, hogy ebben az esetben, amely egyébként, miként Carton de Wiart igazságügyminiszter a Bt. tárgyalásakor kiemelte (Comm. législ. 339.) a legnagyobb kivételek közé fog tartozni, már nem nevelésről, hanem a társadalom biztonsága érdekében megkívánt ártalmatlannátételről van szó. Ugyanazok az intézkedések (*a)—c)* pont), amelyeknek bűncselekmény elkövetése esetében helye van, megtehetők enélkül is a fiatalkorú koldusok és csavargók ellen (13. §.), továbbá az *a)* pont kivételével a fegyelmezetlen fiatalkorúak ellen is (14. §.), akik 18. évüket még be nem töltötték, végül 16. életévük betöltéséig a prostituált, kicsapongó vagy erkölcstelenséggel fenyegető életmódú fiatalkorúak ellen. Amennyiben a 18. évnél fiatalabb kiskorú oly testi vagy szellemi fogyatékosságban szenved, amely képtelenné teszi, hogy cselekedetei felett uralkodjon, gyógyító intézetben helyezhető el (21. §.), ha pedig a 16 évnél fiatalabb kiskorú bűntettet vagy vétséget követett el és erkölcsi romlottsága (perversité morale) nagyobb, semhogy a rendes nevelőintézetben elhelyezhető lenne, 2—10 évi tartamra állami, fegyelmi intézetbe (établissement disciplinaire) utalható, ahol a 19. §. esetében nagykorúságán túl 20 évig tartható fogva.

Nyílvánvaló az ismertetett javaslatok és törvények rendelkezéseiből, hogy a büntetőjogi abszolut felelőtlenség korhatára, illetőleg az a kor, amelyen alul a büntetés helyébe, akár kötelező, akár fakultatív módon nevelő intézkedések lépnek, a 13. és 16. életév közt váltakozik. Hogy a tizenhatodik életéven túl, amely egyszersmind a nemi fejlődés átmeneti szakában szabály szerint felső korhatárnak tekinthető, még abban az esetben is, ha a büntetőjogi felelősséghez megkívánt lélektani és erkölcsi feltételek megállapítást nyernek, nevelő intézkedések legyenek alkalmazhatók, erre nézve a *Bn. az újabb külföldi törvényhozásban nem talált követőre.* Igaz ugyan, hogy a belga kormányjavaslat e korhatárt 18 évre kívánta felemelni, de a kamara bizottsága (Comment. législ. 258.) tekintettel a fiatalkorúaknak mindinkább fokozódó koraérettségére és a fiatalkorúak kriminalitásának emelkedésére, a 16 éves korhatár fentartása mellett foglalt állást, amelyhez utóbb a kormány is hozzájárult. Viszont a Sj., amely a nevelő intézkedésnek egész a 18. évig helyt ád, a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségének formai ismérvét teljesen elejtette. E tényállás mellett, feltéve, hogy a gyakorlati tapasztalatok igazolják az elméleti aggályt, mely szerint nálunk a fiatalkorúak bírósága a magasabb korosztályú bűntettes fiatalkorúakkal szemben nem alkalmaz oly erélyes repressziót, aminőre az Ft. 68. §-a módot nyujt, *indokoltnak látszik, hogy a közbenső korhatár kérdését újabb megfontolás tárgyává tegyük.*

(Folyt. köv.) *Dr. Vámbéry Rusztem.*

Szemle.

— **A hazatérők.** (Levél a szerkesztőhöz.) A közelmúltban egy családos baj- és kartársam azt fejtegette előttem, hogy bár a háborúban úgyszólván a legnagyobb anyagi áldozatot a hadban levő ügyvédek hozzák, keresetük ugyanis teljesen megszűnt s az irodájuk tönkremenése következtében a jövőre is erősen meg van nehezítve, mégis az ügyvédek az egyedüliek, kiket érdekképviseletük e nehéz időkben teljesen cserbenhagyott; s ami itt-ott esetleg mégis történt, annak sincs gyakorlati értéke, mintha bizony azoknak az otthon levő jó uraknak szeme előtt csak az ut aliquid fecisse videatur mottója lebegett volna. Ezt az aligha egészen indokolatlan (hisz még a kamarai illetékeket is kívánják a távollevőktől) kifakadást a «Jogtudományi Közlöny» folyó évi első számában megjelent, a majdan hazatérő jogászok továbbképzését tárgyazó cikkecske juttatta eszembe.

A kontemplált továbbképzésnek ugyanis — véleményem szerint — nincsen a legkisebb gyakorlati értéke sem, legalább az ügyvédek szempontjából semmi esetre sincsen.

Egy ily továbbképző tanfolyam anyagát ugyanis, hogy a jogász csak meg is közelítse a tudás azon mérvét, mellyel háború előtt rendelkezett s melyre a gyakorlati életben okvetlenül szüksége van, hogy dolgait a jogi élet bármelyik vidékén csak félig-meddig lelkiismeretesen is elláthassa, nemcsak a háborús jogszabályok kell hogy képezzék, hanem az összes lényegesebb magánjogi, hiteljogi, büntetőjogi, eljárási és közigazgatási szabályok is, mert más foglalkozás körében eltöltött 4—5 év nagy idő, az emberi memoria pedig korlátolt. Ily óriási anyag rendszeres előadásához pedig évekre volna szükség, holott a majdan hazatérő ügyvéd ily célra napokkal sem fog rendelkezni, mert a háború alatt tönkrement és eladósodott, családja lerongyolódott és kiéhezett, neki tehát kenyér után kell néznie azonnal és minden áron s nem ismétlőiskolába járnia. Sőt a hazatérő ügyvédnek ily esetleg létező ismétlőiskolát saját jól felfogott érdekében messze el kell kerülnie, nehogy elárulja tudása fogyatékosságát a publikum előtt, mely semmi esetre sem a háború során szerzett katonai érdemeknek, hanem a jogi tudásnak (helyesebben: vélt tudásnak) honorálásával bízza meg az ügyvédet ügye vitelével. A jeleztem okból és mert még az embereknél az individualizált tanulás (mindenki maga tudja legjobban, hogy mire van leginkább szüksége és hogy mi maradt meg jobban emlékezetében) összehasonlíthatlanul gyorsabb és eredményesebb is, ennélfogva a majdan hazatérő ügyvéd tudásának fogyatékosságait csak megfeszített önképzéssel pótolja és nem továbbképző-tanfolyamok látogatásával.

Igazán nem meddő Petur bánoskodásból, hanem tisztán praktikus érdekből szíves figyelmébe ajánlom e téma ötletéből az ügyvédi érdekképviseleteknek, hogy ha igazán tenni akarnának valamit a hadbavonult kartársaik érdekében, úgy lépéseiket elsősorban a távollevők jelen helyzetének könnyítésére (fölmentés, szabadságolás, arról való gondoskodás, hogy az ügyvédek családtagjai otthon a nagy drágaság közepette csak félig-meddig tisztességesen is megélhessenek) irányítsák és kevésbé arra, hogy mi lesz a hazatérő ügyvédekkel. Ha majd mi valamikor esetleg visszatérünk és ekként való szabadságunkat visszanyerjük, úgy gondoskodunk magunkról (bárminő keservesen is) önmagunk.

Igen tisztelt szerkesztő úrnak kiváló tisztelője
Zsibón, 1918 január 7.

Dr. Gulyás József,
volt szekszárdi ügyvéd.

— **A büntetés halasztása iránt beadott kérvények bélyegkötelesek.** A m. kir. közigazgatási bíróságnak 1917. évi november hó 16-án 20,391/1916. P. sz. alatt kelt ítélete szerint a szabadságvesztésbüntetés elhalasztása iránt benyujtott kérvények bélyegkötelesek, mert azok, mint már a bűnvádi eljárás befejezése után kedvezményért előterjesztet beadványok, az illetéki díjjegyzék 14. tétele értelmében ívenkint 1 K illeték alá esnek.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetségének** módszertani szemináriuma a Társadalmi Múzeum előadó termében (VI., Eötvös-utca 3.) legközelebb a következő üléseket tartja: Január 17-én, csütörtökön esti ½7 órakor *dr. Szirtes Artur:* Jogalkotástani és alkotmányszervezeti kérdések összefüggéséről. Január 24-én, csütörtökön esti ½7 órakor *dr. Frigyes Béla:* A jogtudományi módszertan néhány vitás kérdéséről. Január 31-én, csütörtökön esti ½7 órakor *dr. Krisztics Sándor:* Induktív kísérlet az államba tartozandóság problémaköréből. Az üléseken az elnökség vendégeket szívesen lát.

— **A budapesti ügyvédi körben** jan. 17-én csütörtökön este 6½ órakor dr. Csorna Kálmán székesfővárosi árvaszéki elnök «A hivatásos gyámság»-ról előadást tart.

— **A budapesti kir. ítélőtábla 1917. évi ügyforgalmi és tevékenységi adatai.** A kir. ítélőtáblához az 1917. évben összesen 7976 ügy érkezett, 974 üggyel kevesebb, mint az 1916. évben. Ebből az év végén elintézetlen volt 1830 ügy, a hátralék tehát 299 üggyel kevesebb, mint az 1916. év végén. Ügyszakok szerint az adatok a következők :

I. *Polgári peres és nem peres ügy.* Maradt az 1916. évről 1107. Érkezett az 1917. évben 4935 (277-tel kevesebb, mint az 1916. évben) ; ebből az érkezésből : a Pp.-ben szabályozott eljárás alá tartozó ügy 3350 (766-tal több, mint az 1916. évben) ; a Pp.-ben nem szabályozott eljárás alá tartozó ügy 245 (13-mal kevesebb, mint az 1916. évben) egyéb ügy, ideértve a régi rendes és sommás pereket is 1329 (1041-gyel kevesebb, mint az 1916. évben). Elintézendő volt 6042 (1358-cal kevesebb, mint az 1916. évben). Elintéztek 4750 ügyet (1543-mal kevesebbet, mint az 1916. évben). Az év végén folyamatban maradt 1292 (185-tel több, mint az 1916. évben).

II. *Bűnügy és pénzügyi kihágási ügy.* Maradt az 1916. évről 1012. Érkezett az 1917. évben 3031 (685-tel kevesebb, mint az 1916. évben). Elintézendő volt 4043 (501-gyel kevesebb, mint az 1916. évben). Elintéztek 3510 ügyet (22-vel kevesebb, mint az 1916. évben). Az év végén folyamatban maradt 533 (479-el kevesebb, mint az 1916. évben).

III. *Fegyelmi ügy.* Maradt az 1916. évről 10. Érkezett az 1917. évben 10 (12-vel kevesebb, mint az 1916. évben). Elintézendő volt 20 (17-tel kevesebb, mint az 1916. évben). Elintéztek 15 ügyet (12-vel kevesebbet, mint az 1916. évben). Az év végén folyamatban maradt 5 (5-tel kevesebb, mint az 1916. évben).

— **Az egységes bírói és ügyvédi vizsgálóbizottság** előtt 1917-ben vizsgára 165 jelölt jeientkezett. Első ízben 128 jelölt tette le a vizsgát és pedig 91 ezek közül sikerrel, 4 visszautasíttatott, 2 az írásbeli megkezdése után visszalépett, 31 pótvizsgára utasíttatott (16 két, 15 egy csoportból). A vizsgát ismételte 8 jelölt, 4 sikerrel, 4 pótvizsgára utasíttatott (2 két, 2 egy csoportból). Pótvizsgára jelentkezett 29 jelölt, akik közül 2 egy csoportból ismétlésre utasíttatott. Összesen 122 jelöltet képesített a bizottság, négyet visszautasított és 37-et pótvizsgára utasított.

Gyakorlati bírói vizsgán 31 képesíttetett, 8 jelölt egészben, 8 részben visszautasíttatott.

— **A nemzetközi jog mibenléte** régi probléma, amelyre klasszikus tömörséggel ad választ *Somló Bódog* most ily címmel megjelent dékáni székfoglaló beszédében. Szerinte a nemzetközi jog nem az államok összességéből, hanem a nagyhatalmi koncert megegyezéséből származik. Behatóan bizonyítja, hogy az államok alárendeltsége a felettük álló magasabb hatalommal szemben nem terjedhet odáig, hogy «jogivá izmosodnék». Így tehát a nemzetközi jog a heteronom szabályok önálló válfaja, amelyet legjobban az államközi szabály elnevezéssel lehetne jellemezni. Igen helyesen mutat rá Somló, hogy a háborúban történt nemzetközi jogsértések jelentőségét túlozzák, mert épen a kivétel az, ami a szabályt megerősíti. Hogy a megtépett nemzetközi kötelékek helyébe minő új szabályok fognak lépni, ennek a kérdésnek az eldöntése az új európai koncert kialakulásától függ. Az érdekesen megírt füzet Kolozsvárott, Ajtai K. Albertnél jelent meg.

— **Polgárijogi Határozatok Tára.** (Különlenyomat a Kúriának hivatalos kiadványából. Közzéteszi a m. kir. igazságügyminisztérium.) A polgári perrendtartásról szóló 1911 : I. tc. életbeléptetése tárgyában alkotott 1912 : LIV. tc. 78. §-a, valamint a kir. Kúria döntvényeiről és a kir. bíróságok elvi jelentőségű határozatairól szóló 59,200/1912. J. M. számú (J. K. XXI. évf. 411. l.) rendelet 49—55. §-a szerint a kir. Kúriának polgári ügyekben hozott teljes ülési döntvényeit, jogegységi döntvényeit és a polgári jogi bizottság által kiválasztott elvi határozatait a Polgárijogi Határozatok Tára (P. H. T.) fogja közölni. A kir. Kúria a P. H. T. számára már korábban 404. határozatot gyüjtött, ezeket a m. kir. igazságügyminisztérium sajtó alá rendezte, nyomdai előállításuk azonban a háború okozta nehézségek miatt lassan halad s az említett határozatok teljes szövegét tartalmazó munka megjelenése rövid időn belül nem várható. Abból a célból, hogy az érdekeltek mielőbb tudomást szerezzenek azokról a határozatokról, amelyeknek felvételét a P. H. T.-ba a kir. Kúria elrendelte, e határozatoknak az elvi kijelentést tartalmazó fejezeteiből, ideiglenes használatra különlenyomat készült. Ez a különlenyomat az említett 404 határozat elvi kijelentéseit rendszeresen csoportosítva közli és függelékül tizenhárom olyan határozatot tartalmaz, amelyek a korábbi 404 határozat nyomtatásának megkezdése után kerültek a m. kir. igazságügyminisztériumba. A különlenyomat ára 2 K.

— **A budapesti kir. ítélőtábla alapítványi bizottsága** felhívja azokat a szegénysorsú Budapesten gyakorlatot folytató kezdő ügyvédeket, akik a Jeszenák János-féle alapítvány jövedelméből 1917 júl. 1. napjától kezdődőleg üresedésbe jött és ettől számított (3) három éven át (1) egy róm. kath. vallású, Budapesten gyakorlatot folytató, szegénysorsú, kezdő ügyvédnek adományozandó évi ötszáz koronányi és mindenkor július meg január elsején 250—250 K-val esedékes segélyre igényt tartanak, hogy az említett feltételeket bizonyító okiratokkal felszerelt kérvényüket a kir. ítélőtábla elnöki irodájában 1918 márc. 30-áig nyujtsák be.

— **Nincs bíró?** P. 6578/10.916. számú kérvénye B. K. csonorgai lakosnőnek, D. szabadkai fakereskedő ellen 6578/916. sz. perben a bíróság végzéssel értesíti a felperest, hogy a jelen ügyben tárgyalás nem tűzhető ki ezidőszerint, mert az ügy előadója a szabadkai kir. törvényszék elnökévé lett kinevezve s azóta más bíró nem lett helyébe kinevezve. Szabadka, 1917 december 16. napján, dr. Fábián sk. kir. járásbíró. Kiadmány hiteléül Kováts kezelő. Szabadkai kir. járásbíróság.

— **A scholasztikus jogászkodás** mintaképéül mutatja be Fuchs Ernő a «*Freirechtlerek*» kitartó harcosa a német bírodalmi törvényszéknek újabb ítéletét (l. Recht und Wirtschaft 1917. évf. 225. old.). Az esetnek tényleg csupán a bírói döntés ad érdekességet. Alperes kereskedői tisztességbe vágó, sőt az egyéni becsületet is sértő tényeket tartalmazó leveleket küldött a felperes üzletfeleihez és több tudakozó irodának, amelyekben az utóbbit csalások elkövetésével is vádolja. Felperes állítva, hogy az alperes tudatosan valótlan és felperes üzleti hírnevét, hitelét és becsületét sértő híreket terjesztett, kérte, hogy ítéletileg tiltassék el az alperes ily híresztelések folytatásától, továbbá hogy kötelezteссék a kijelentések visszavonására és az említett megatartása által okozott kár megtérítésére. Keresetével az egész vonalon elutasították. Az abbanhagyás iránti kérelmének nem adott helyt a bíró, mert a felperesnek a büntető perút nyitva áll és így magánjogi védelemre nem tarthat igényt, ugyanezen okból utasította el a visszavonásra irányuló keresetet is, tekintve, hogy a sértő kijelentések visszavonásának intézményét a büntetőbírónak a bűnösséget kimondó ítélete feleslegessé teszi és végül a kártérítés nem volt megítélhető, mivel ezt a kérelmét a felperes csupán a másodbíróság előtt terjesztette elő. A bírói döntéssel és az abból levonható következtetésekkel a már fentebb is hivatkozott cikk kimerítően foglalkozik. Ismétlések elkerülése végett tehát áttérhetek annak megállapítására, hogy a felhozott esetbelihez hasonló határozatok nem tartoznak a joggyakorlat fehér hollói közé. Gyakran kell elámulnia a jog szimplex művelőjének, és gyakran tünődik hiába, midőn felkutatni igyekszik a logikának azt a rejtekútját, amely valamely konkrét döntéshez

vezetett. Legnagyobb mértékben nyugtalanító érzés a jogász számára, midőn a legfelsőbb bíróságok munkáját a jogtétel agyonmagyarázásában, jobbra-balra forgatásában látja kimerülni. Midőn megtörténik, hogy a kolerafertőzött vidéken szolgálatot teljesített, itt kolerában megbetegedett és elhalt vasuti alkalmazott özvegyét azzal utasítják el kártérítési igényével, hogy «nem az alperesnek kellett állítania és bizonyítania, hogy ő az elhalt alkalmazottat az oltásra egyenesen felhívta, hanem a felperesnek kellett volna állítania és bizonyítania azt, hogy az jelentkezett a beoltás foganatosítása végett, az alperes azonban ezt nem teljesítette» (l. Mjogi Dtár X. köt. 268. old.) midőn a legmagasabb fórum a maximális árak jogi természetét annyira félreismeri, hogy kimondja, miszerint a maximális áron felül eladott árú vételára bírói úton nem érvényesíthető, még a megszabott ár erejéig sem (l. Hitelj. Dtár XI. köt. 230. old.). Tudatlansággal ily kitünő bírói testületeket valóban nem vádolhatunk. Itt más körülményben rejlik az ok. Helyesen mutat rá Ehrlich Eugen egy újabb kitünő munkájában,* hogy csak a felek kijelentéseire, a jogi cselekménnyel kapcsolatos magatartására áll fen a bírónak az a joga, hogy azt értelmezheti, kiegészítheti, az eset egyéniségének megfelelően mérlegelheti, a jogszabály azonban sokkal szilárdabb és határozottabb, semhogy azt esetről-esetre ily átformálásnak lehetne alávetni. A törvényhozó kijelentései csakis magának a törvénynek szellemében értelmezhetők: «ein Kaiserwort soll man nicht drehn noch deuteln». Legritkább esetben nyugtatják meg a jogkeresőt a logikai magas iskolának ily mutatványai, amelyek segélyével feltárulnak előtte mindazok a rejtélyes rendelkezések, amelyeket sikerült egy teljesen világos és félreérthetetlen törvényszakaszba belepréselni. Bármennyire is értékeljük a fejlett jogászi elme munkáját, ha választani kell a tiszta anyagi igazság és a legszebb jogi elmefuttatások közt, azt kell, hogy mondjuk: «more matter, with less art». *A.*

— **Házasságjogi reform Törökországban.** A «Jogtudományi Közlöny» 1917. évi 51. száma megemlékszik a Törökországban folyamatban levő reformokról, melyeket méltán tekint a háború jótékony hatásának. A reformok közül különösen érdekes a házassági jog reformja, az ott érvényben levő többnejűség folytán. De a többi reformok is nem csekély jelentőségűek, mert az állami és társadalmi életet a legmélyebbre hatóan érintik. Majdnem az összes újabb modern jogalkotások az «Egység és haladás» nevű ifjú török bizottság múlt évi kongresszusából indúlnak ki, melynek legfontosabb határozatai közé tartozik, hogy szűnjék meg ez eddigi kétféle — polgári és hitfelekezeti — igazságszolgáltatás és helyébe az igazságügyminiszter felügyelete alá tartozó bíráskodás lépjen. A kongresszus határozatai folytán létesített törvényelőkészítő bizottság feladata súlyos és kényes volt, mert évszázadok hagyományaival és vallási felfogásával s tételeivel találta magát szemben. Talán legsúlyosabb és legkényesebb volt e feladat, mikor a házassági jog reformjáról volt szó, de viszont legsürgősebb is volt e reform megvalósítása, mert a házasság intézményének szabályozása addig egyik főakadálya volt annak, hogy Törökország a nyugati kultúrával közelebbi vonatkozásba kerüljön. A bizottság hamarosan készült el a házassági jog törvényjavaslatával, melyet a kormány csekély változtatásokkal elfogadott és császári elhatározás folytán a parlament utólagos jóváhagyásának feltétele mellett közhírré tett, illetőleg hatályba léptetett. Az új törvény nagyban hozzá fog járulni a családi kötelék megerősítéséhez, mert szabályozza a házastársak jogait, míg előbb a férj úgyszólván tetszése szerint túladhatván felesége felett, a családi kötelék nagyon is laza volt. Az új törvény folytán a nő Törökországban is a művelt országokéhoz hasonló poziciót foglal el a családban és céltudatosabban működhetik a gyermekek nevelése körül. Az új szabályozás lényege a kötelező polgári házasságkötés és az állami anyakönyvvezetés. Eddig t. i. a házasságkötés csak felekezeti volt és a születések, házasságkötések, házasságfelbontások és halálozások többkevesebb pontossággal a felekezetek által tartattak nyílván. A házasságkötés szabályozása körül a legfontosabb intézkedések, hogy a házasságot nyílvánosan kell kihirdetni, hatósági személy előtt kell kötni és hatóságilag kell anyakönyvezni. Eddig a muzulmánok házassága két tanu jelenlétében a felekezeti lelkész (imam) előtt köttetett meg.

Fontosabbak a házasság felbontására vonatkozó új szabályozások. A már fent érintett eddigi állapot, hogy a férj úgyszólván tetszése szerint szabadulhatott feleségétől, nemcsak a családi kötelék megerősítésének, de a népesség szaporodásának is útját állotta. Mikor az új törvény a nőt egyenjogúvá teszi a férjjel, egyszersmind elismeri a nő jogát is, hogy a házasság felbontását kérhesse. A felbontás kérése esetében a két házastárs családtagjaiból alakított tanács előbb megvizsgálja a kérés alapjául szolgáló tényeket és csak a békéltetési kísérlet sikertelensége esetében utasítja a felbontási kérelmet bíróság elébe. Ha a családtagokból álló tanács nem tudna megegyezni, a házastársak idegenekből álló tanácsot kérnek fel. A házasság megtámadásának joga csak a házastársakat illeti, ez a jog azonban a megtámadásra okul szolgáló tény tudomására jutásától számított egy év alatt elévül. A házastársak által érvényesnek tartott házasságból született gyermekek törvényesnek tekintetnek. A házasság felbontása hétféle alapon kérhető: 1. házasságtörés (az elkövetéstől számított öt év alatt, illetőleg a tudomásra jutástól számított egy év alatt azonban elévül) ; 2. oly betegség, mely a házassági életközösséget lehetetlenné teszi, ha a betegség három évnél tovább tart; 3. öt évnél hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetés; 4. ha valamelyik házastárs távoli országba utazik és öt évig nem ad hírt magáról; 5. öt évnél hosszabb tartamú különélés; 6. valamelyik házastárs epileptikus vagy luetikus betegsége, ha erről a másik házastárs a házasság megkötése után szerez tudomást; 7. ha valamelyik házastárs a másik élete ellen tör. A vétkes házastárs a házasság felbontása esetében három évre újabb házasságkötéstől eltiltható. Ez a tiltó rendelkezés mindkét félre nézve is kimondható az ítéletben. A házasság felbontására szolgáló okok alapján az ágy és asztaltól való elválasztás is kérhető; az ezt kimondó ítélet bármelyik fél kérelmére bontó ítéletté változtatandó át. A házasság felbontását kimondó ítélet csak a meghozataltól, illetőleg kihirdetéstől számított három hónap múlva emelkedik jogerőre, hogy a házastársaknak ezen határidő alatt módjukban legyen az életközösséget visszaállítani és az ítélet hatályát megszüntetni. Azonban a három hónap elmultával is hatályát veszti az ítélet, ha további 20 napon belül a felbontást kérő fél annak végrehajtását nem kéri. Érdekes a törvény állásfoglalása az Islam által megengedett többnejűséggel szemben. Eszerint a nő kikötheti, hogy abban az esetben, ha a férj újabb házasságot kötne, az ő házasságuk ipso facto megszűnjék. A nőt és gyermekeket megillető tartás kérdése is méltányos szabályozást nyert. Eszerint a férj, ki nejét szándékosan elhagyja, annak tartására és a gyermekekről való gondoskodásra kötelezhető. A nő 10-ik, a férfi 13-ik életévével éri el fejlett korát. Szülői, illetőleg gyámhatósági beleegyezés a házasságkötéshez nőknél a 17-ik, férfiaknál a 18-ik életévig szükséges. Különös intézkedések vannak a törvényben a keresztények és izraelitákra nézve, kiknél ugyancsak kötelező a házasságkötésnél hatósági személy jelenléte. A felekezetek házasságjogában foglalt házassági akadályok jó része az új törvény alatt is érvényesíthető.

Dr. Hajnal Henrik.

— **Főtárgyalás a föld alatt.** A clevei esküdtbíróság egy gyilkossági ügyben, amelynek tényállása szerint a vádlott egy bányászt ölési szándékkal egy aknába lökött le, a főtárgyalást a tett színhelyén, vagyis a 230 méter mélyen lévő tárnában tartotta meg.

* Die richterliche Rechtsfindung auf Grund des Rechtssatzes. Iherings Jahrbücher II. folyam 31. köt.

Több mint 10 éves gyakorlattal bíró hadmentes vidéki ügyvéd nagyobb forgalmi fővárosi irodába társul ajánlkozik, haszonrészesedés mellett irodavezetői állást is vállalna, esetleg irodát átvenne. Cím a kiadóhivatalban. 15933

Ügyvédi irodát átvenne vagy társulna nagy praxisú, hadmentes ügyvéd. Lehetőleg nagyobb városban. Cím a kiadóban. 15986

Egy gyakorlott ügyvédjelöltet azonnali belépésre keres dr. Vetzák Ede és dr. Vetzák Sándor ügyvédi irodája Nagykárolyban. Fizetés megállapodás szerint. 15937

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 3. szám. Budapest, 1918 január 20.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Ráth-Végh István* kir. táblai bíró: Háborús ifjúságvédelem. — *Dr. Sichermann Bernát* budapesti ügyvéd: A váltóbemutatásról és óvásról. — *Dr. Gündisch Guidó* budapesti ügyvéd, országgyűlési képviselő: A szökés büntetése a rögtönbíráskodás kihirdetése esetén. — *Dr. Darvai Dénes* budapesti ügyvéd: Árfolyam külföldi pénznemről szóló követeléseknél. — Törvénykezési Szemle. A joggal élés korlátai. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi és Perjogi Döntvénytár. — Csődnaptár.

Háborús ifjúságvédelem.

A fiatalkorúak háborús züllöttségének méretei csak mostanában kezdenek egész nagyságukban kibontakozni. A budapesti büntetőtörvényszéknél, mint a fiatalkorúak bíróságánál az 1917-ben érkezett ügyek száma 8674, szemben az 1914 évben lajstromozott 4548 számmal. A szaporodás tehál közel jár már a 100%-hoz.

Igaz, hogy a külföldön is hasonló tünetek jelentkeznek, de teljes valójában csak akkor tekinthetjük át a Magyarországra szakadó veszedelem különösen riasztó nagyságát, ha hazai adatainkat összehasonlítjuk a külföldi adataival. Az eredmény valósággal megdöbbentő. Hazai állapotaink vígasztalansága legélesebb fényt kap, ha összehasonlítási alapul a kultúra legmagasabb fokán álló európai államot vesszük: Angliát.

Az angol Home Office (belügyminisztérium) statisztikát állíttatott össze a tizenhét legnagyobb angol város bűncselekménynyel vádolt fiatalkorúiról. Eszerint az első háborús év három téli hónapja alatt (1914 december — 1915 február) e 17 városban összesen 2686 fiatalkorú és gyermek került bíróság elé, míg az 1915 decembertől 1916 február végéig terjedő időszakban számuk 3596-ra emelkedett. (A szaporodás 34%, a lopási esetek szaporodása külön számítva 50%.) Ez utóbbi adatot úgy próbálom átszámítani a teljes 1916-iki esztendőre, hogy négyszeresét veszem, ami fölfelé kikerekítve 14,400 fiatalkorút tesz ki. Becslésem inkább magas, mint alacsony, mert a téli hónapok bűnügyi statisztikája sokkal kedvezőtlenebb a többinél. (Birminghamban a havi átlag 41 eset, míg 1916 januárra 70 eset jut.) Azért találtam megfelelőnek a magasabb becslést, mert ezzel kiegyenlítem a netáni további háborús emelkedést és a korhatárkülönbözetet.

Budapesten az 1916-ban iktatott ügyek száma 7125 volt s a kir. ügyészség statisztikája szerint 9342 fiatalkorú személy szerepelt bennük. A pestvidéki törvényszék elé ugyanez évben 2262, az újpesti járásbíróság elé 574, az erzsébetfalvai járásbíróság elé pedig 2078 fiatalkorú került.

Az 1916. évben bíróság elé állított fiatalkorú személyek száma tehát:

A 17 legnagyobb angol városban . . . 14,400
Budapesten és közvetlen környékén . . 14,256

A számok beszélnek. Budapest és közvetlen környéke úgyszólván annyi bűnös fiatalkorút termel, mint Anglia 17 legnagyobb városa, köztük a hétmilliós London!

Kétségbeejtő képe ez a mi álkultúránknak. Népoktatásunk, gyermekvédelmünk gyönyörűen van papiron lekottázva és avatott kezek mindenkor igen szép melódiákat tudtak róla pengetni a laikus közönség fülébe. De minő disharmónia zendült meg most, mikor a háború véres keze csapott erőszakosan a húrok közé!

És végzetes hiba lenne azt gondolni, hogy ha helyreáll a régi rend, akkor a fiatalkorúak kriminalitása is visszatér a rendes mederbe. A hosszúra nyúlt háború tapasztalatai igazat adtak Hellwignek, aki már 1916-ban megállapította, hogy a fiatalkorúak háborús züllöttségének okai nagyjában ugyanazok, mint amelyek békében is kriminogén hatásúak voltak, csupán nagyobb tömegben lépnek fel és ható erejük intenzívebb. Ebből a tételből önként következik, hogy a bűnnemző okoknak egyik legnagyobb csoportja, a felügyelet-hiány, a háború után sem fog megszűnni, mert hiszen az atyák százezrei és a tanítók, mesterek ezrei nem térnek soha vissza. A visszatérőknek nagyrésze pedig teljesen elzüllött gyermekekre fog találni, kiken az elkésett felügyelet már nem segít.

Számolni kell azzal is, hogy különösen az ipari munka terén túlságosan kihasználták a gyermekmunkát, viszont táplálkozásuk rosszabb, mint volt a békében s így egy többé-kevésbé csökkent erejű és megtámadott idegrendszerű generáció alakult ki, mely ez okon hajlamosabb a kriminalitásra. Az ipari gyermekmunkásokat még az a veszedelem is fenyegeti, hogy a mai túlmagas munkabérek le fognak esni s a régi bérekre való visszatérés nem történhetik meg erős rázkódtatás nélkül.

Végül rá kell mutatni arra, hogy a születendő nemzedék ellenálló ereje is minden valószínűség szerint kisebb lesz. Az anyák egészségét megtámadja a fokozott és szokatlan önálló munka, az apák pedig agyonsanyargatott testtel és megrázott idegrendszerrel térnek vissza a lövészárokból. Ezt az elkövetkező ifjúságot a legkomolyabban féltenünk és óvnunk kell a züllés veszedelmétől.

Kétségtelen tehát, hogy a tizenkettedik órában vagyunk, a legsürgősebben kell cselekednünk és vétkezik az ország ellen mindenki, aki tehetne valamit a csapás elhárítására és nem teszi meg. Még szerencséről beszélhetünk, hogy közvetlenül a háború kitörése előtt sikerült Balogh Jenőnek életbeléptetnie a fiatalkorúak bíróságait. Enélkül fel sem lehetne venni a küzdelmet a veszély ellen.

Szemlét tartva a külföldi viszonyok felett, az ellenséges államokkal kell kezdenem. Igen nehéz volt az ottani állapotok nyomára akadni; a határzár miatt még a bibliografia sem volt megközelíthető, a német szaksajtó pedig teljesen tájékozatlan, csupán elvétve közöl egy pár rövid hírt az ellenséges napilapokból.

Sikerült megszereznem a Howard Association egy kitünő kiadványát,[1] mely részletesen foglalkozik a fiatalkorúak háborús züllöttségével. Kitünik belőle, hogy a gyermek-kriminalitás okai Angliában nagyjából ugyanazok, mint nálunk. Az apa hadbavonult. (Minden öt esetből kettő ilyen.) A szülők hadimunkán vannak, a gyermekekkel napközben senki sem törődik, a háztartás disorganizált. A nő gazdasági önállósága megbontja a családi élet békéjét. (85 válóperből 56 volt olyan, melyben a nő önálló keresettel bírt.) Az iskolák nem működnek rendesen. 1200 iskolából kórházat csináltak, az osztályok túlzsúfoltak, a tanidő megrövidült, a férfitanítókat nők pótolják, akik nem bírnak tekintéllyel. Az iskolaköteles gyermekek gyárba járnak; körülbelül 200,000 olyan 11—13 éves gyermek van, akit szülői iskola helyett gyárba küldenek. A magas munkabér, a gyári élet rontó hatással van a fiatalkorúakra. A háborús izgalom, a betegessé fajult kalandvágy megbillenti a gyermeklélek egyen-

[1] Cecil Leeson: The child and the war. 1917.

súlyát. Külön kriminogén tényező gyanánt szerepel természetesen a «cinema». És speciális angol háborús ok a sötét utca; a szerző szerint a bolti vagy piaci tolvajnak csak pár yardot kell futnia s már elnyeli a sötétség.

Igen érdekes, hogy minő pontokban foglalja össze a szerző a Howard Association indítványait a fiatalkorúak kriminalitásának meggátlására. Csupa praktikus részletkérdést tárgyal, de egy szó sincs köztük törvényhozási intézkedésekről és teljesen hiányoznak a nálunk sajnosan szükséges fohászkodások a társadalomhoz, hogy mozduljon meg végre és tegyen valamit a saját érdekében. Az angol társadalom megteszi a magáét, hiszen ismert statisztikai adat, hogy az angol arisztokrácia jövedelmének 10%-át közcélra fordítja s tudjuk azt is, hogy csupán Londonban 2000 jótékony egyesület működik több mint 120 millió korona évi jövedelemmel. Törvényre nincs szükség, mert a Childrens Act intézkedései az angol viszonyoknak megfelelnek.

A javaslatok legbővebben a próbárabocsátás intézményének fejlesztésével foglalkoznak. Több hivatásos pártfogó kell; jól kell őket kiképezni, jól begyakorolni és *jól fizetni.* Társadalmi pártfogók gyanánt elsősorban a lelkészeket kell igénybevenni, akik fel vannak mentve a hadimunka alól. Jó hatással lennének a rokkant és lábadozó katonák, mert feltétlen tekintélyük van a fiatalság előtt. A próbárabocsátás végrehajtását mélyíteni kell s e tekintetben nem győzi eléggé ajánlani szerző a Howard Association állandó programmpontját: a jóvátételi kötelezettséget, mert rendkívüli nevelő hatással van a fiatalkorúra, ha rászorítják, hogy részletfizetéssel törlessze az okozott kárt.

A botbüntetéstől, melyet az angol bírónak joga van alkalmazni, az egyesület nem sok eredményt remél. Végtelenül jellemző az angol felfogásra, hegy miért kételkedik a «flogging» hasznában. Mellékesen felhozza ugyan, hogy demoralizál, de legfőképen azért ellenzi, mert a cselekmény és ítélethozatal között hosszú idő telik el, már pedig a vesszőzésnek csak úgy van nevelő hatása, ha nyomban követi a tettet. (Ez a hosszú idő, mely az elkövetés és a tárgyalás közt eltelik, a szerző szerint rendesen egy hét, sőt néha — horribile dictu — tizennégy nap is lehet! Lásd a budapesti állapotokat, hol a fiatalkorúnak kinő a bajusza az intervallum alatt.)

Igen bölcs és megszívlelni való az a végső konkluzió, hogy a represszáliák önmagukban nem elegendők, hanem nyujtani is kell valamit a gyermeknek, ami szórakoztatja, elfoglalja és aktivitását helyes irányba vezeti le. Ilyen a szabad ég alatti foglalkoztatás, a kirándulás, a játék a parkokban, a sport, a jégpálya, a múzeum, a könyvtár, a zene (énekkar), az egyesületi élet (boyklub) stb. Mindez Angliában megvalósítható komoly terv, nálunk, sajnos, utópia.

Franciaországból kevés hír szivárgott át. Hellwig[2] idézi a Matin egy cikkét, mely szerint az iskolák 3/4 része nem működik s a gyermekek az utcán csatangolnak vagy mint «hadiárvák» koldulnak a sarkon. A fegyelem és rend megszűnt. A kormány a viszonyok erejével szemben tehetetlen, azonban: «majd csak vége lesz a háborúnak és Franciaország ifjai meg fognak javulni».

Azonban a francia ifjak nyílván még erőteljesebben kezdtek zülleni, mert a kormány nem várta meg a háború végét s törvényjavaslatot nyujtott be a kamarához a «csavargó fiatalkorúakról». (Vagabonds mineurs.)[3] A szenátus 1916 március 22-én tárgyalta és elfogadta a javaslatot. Eszerint csavargónak tekintendő az a fiatalkorú, aki 1. törvényes ok nélkül elhagyja szüleinek vagy gyámjának lakását, vagy azt a helyet, ahol azok elhelyezték; 2. aki rendes foglalkozás nélkül kvártélyon tanyázik vagy kóborol s aki tiltott foglalkozásból vagy erkölcstelenségből él.

Az alkalmazható intézkedések: próbárabocsátás, javítóiskola (école de reforme) és szigorított, büntetésszerű javítóintézet (colonie pénitentiaire ou correctionelle).

Az előadói javaslat direktívát is ad, hogy melyik intézkedést mikor kell alkalmazni. A legsúlyosabb esetekben nyílván a kiselejtezés álláspontjára helyezkedik, mikor azt mondja: «les vagabonds endurcis et incorrigibles seraient internés dans une colonie correctionelle».

Vagyis a javíthatatlanokat javítóintézetbe kell dugni.

Ausztriában már a császári trónbeszéd hangsúlyozta 1917 május 31-én, hogy a kormánynak gondja lesz a legmesszebbmenő gyermekvédelemre, továbbá a fiatalkorúak züllöttsége elleni küzdelemre és a fiatalkorúak büntetőjogának reformjára. A kormány cselekedett is s ma már a birodalmi gyűlés előtt fekszik a fiatalkorúak büntetőjogáról és a hatósági nevelésről (Fürsorgeerziehung) szóló törvényjavaslat. Megelégedéssel olvassuk, hogy a javaslat nagyjában ugyanazokat az elveket követi, melyek a mi törvényünkben vannak lefektetve s melyekkel mi évekkel megelőztük Ausztriát.[4] Az indokolás nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az egész jogszolgáltatás sorsa a fiatalkorúak bírájának személyén fordul meg. Csak speciális képzettségű bírót szabad kijelölni, gondoskodni kell a fiatalkorúak bírájának továbbképzéséről és tehermentesítéséről, valamint megfelelő bírói kar neveléséről. Viszont követésre méltó példa gyanánt találunk olyan büntető rendelkezéseket, melyek a fiatalkorúak védelmét célozzák, így p. o. bünteti a javaslat az alkoholszolgáltatást, az erkölcsrontó nyílvános előadásokat, a pornografikus nyomtatványok árúsítását stb.

Az osztrák belügyminisztérium rendeletileg egy igen életrevaló intézményt alkotott, a *gyermekvédelmi hivatalt* (Jugendamt). Ez a hivatal Liechtenstein herceg vezetése alatt áll s az a hivatása, hogy biztosítsa az állam és társadalom együttműködését. Erre a célra a pénzügyminisztérium megfelelő hitelt is bocsátott a hivatal rendelkezésére.

Legerőteljesebben és legalaposabban Németország vette fel a küzdelmet a fiatalkorúak kriminalitása ellen. Előttünk talán különösnek tűnik fel, hogy ezt azt akciót elsősorban a *katonai hatóságok* folytatják. De ép ez biztosította a sikert. A katona nem szónokol, nem ankettezik, nem levelez saját magával, mint a mi minisztériumaink, hanem gyorsan és biztosan odavág, ahová kell.

A német helyettes parancsnokló tábornokok a hadijog alapján egész seregét bocsátották ki a legüdvösebb rendeleteknek. Úttörő volt a kasseli XI. hadtest helyettes parancsnokságának 1915 október 1-én kelt rendelete s ezt követte több-kevesebb változattal a többi. Lényegükben ezek a következő ismert tilalmakat tartalmazzák:

Tilos fiatalkorúaknak (17—18 éven alul) az esti órákban egyáltalán, egyébként pedig megfelelő kiséret nélkül korcsmákat, kávéházakat s hasonló helyiségeket látogatni.

Tilos fiatalkorúak részére nyílvános helyen szeszes italt kiszolgáltatni.

Tilos a nyílvános helyen való dohányzás és tilos fiatalkorúaknak dohányneműt eladni.

Tilos a *mozilátogatás,* kivéve az ifjúsági előadásokat.

Tilos az utcákon való céltalan csatangolás.

Tilos fiatalkorúaknak lőfegyvert és lőszert eladni.

Tilos a ponyvairodalom termékeit kirakatba tenni s azokat fiatalkorúaknak eladni vagy fiatalkorúak között bármiképen terjeszteni. (Érdekes, hogy a legtöbb katonai hatóság nemcsak a detektívregényeket és pornografikus iratokat tette indexre, hanem azokat a hazafias köntösben fellépő ponyvatermékeket is, melyek alkalmasak rá, hogy a gyermek fantáziáját céltalanul izgassák és helytelen irányba tereljék. Ime néhány ilyen regénycím: Heinz Brandt, a legionista. Német zászló alatt. Golyózáporban. A vaskereszt. Németország becsületéért. A német hűség. Háború és szerelem stb. stb.)

Legfigyelemreméltóbb intézkedése ezeknek a rendeleteknek, hogy mindazokat a *felnőtt személyeket* is büntetéssel sujtja, kik e tilalmak áthágását szándékosan vagy gondatlanul elősegítik. A büntetési tétel *egy évig terjedhető fogház.*

A büntetőjogi rendelkezéseken kívül magánjogi hatályú rendeleteket is bocsátottak ki. Ilyenek azok, melyek a *kényszertakarékosságról* szólnak (Sparzwang). Bizonyos összegen — rendszerint heti 30 márkán — felül a fiatalkorú munkabérét nem adják ki, hanem javára elhelyezik és gyümölcsöztetik. Erről folyt a legtöbb vita. A «Vorwärts» nem kifogásolta a rendelkezést, míg néhány szakíró, köztük Hans Hyan és Paul Köhne, a nemrég elhunyt berlini gyermekbíró nagyon ellene támadt.

[2] Albert Hellwig: Der Krieg und der Kriminalität der Jugendlichen. 1916.

[3] Revue des établissements de bienfaisance et d'assistance. Mars-avril 1917. (Megvan a Fővárosi Könyvtárban.)

[4] V. ö. *Vámbéry* cikkét az 1918. 2. számban.

Általában a szakemberek a legnagyobb elismeréssel fogadták a katonai hatóságok rendeleteit. Az Allgemeine Fürsorgeerziehungstag elnöksége és jogügyi bizottsága memorandummal [5] fordult a kormányhoz, melyben kéri, hogy a tiltó rendelkezések egy részét vegyék fel törvényhozási úton is a birodalmi büntetőtörvénykönyvbe. Ugyanez az emlékirat a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény meghozatalát is sürgeti. Örömmel olvassuk, hogy olyan intézményeket sürget, melyeket nálunk már a Fb. statuált, mint például a vizsgálati fogság szabályozását, a jogi védelmet, a vádemelési kötelezettség enyhítését, a próbárabocsátás behozatalát, *a gyámbíró és büntetőbíró személyének egyesítését* stb.

A mi Magyarországon történt, azt kevés szóval lehet elmondani.

A társadalom az országban nehezen mozdul. A patronázsegyletek működése lanyha, az érdeklődés a fiatalkorúak mentése iránt csekély.

Budapesten biztatóbb jelenségek mutatkoznak. Megalakult a «Fiatalkorúak bíróságának gyermekjóléti szövetsége», melynek programmja gyakorlati és rugalmas, eredményei máris jelentékenyek. Megkezdte működését a Magyar Gyermekegészségügyi Társaság («A Gyermekért») és intenzív működést szándékozik kifejteni a kitünően vezetett Népjóléti Központ. A munkásság felismerte a kérdés horderejét és a Munkások Gyermekbarát Egyesülete igen hasznos segítőtársa lesz a fiatalkorúak bíróságának. A régi egyesületek közül a Gyermekvédő Liga, a Katholikus Patronage, a Szociális Missziótársulat fokozódó tevékenységgel teszik magukat nélkülözhetetlenekké.

A hatóságok közül legkevesebbet a törvényhatóságok tesznek. Kivétel Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, mely a főispán kezdeményezésére most foglalkozik a fiatalkorúak védelméről szóló szabályrendelet kibocsátásával. Meg kell emlékeznem Versecz város főispánjának szociális érzékű intézkedéséről is, aki a mozit házikezelésbe vétette, a fiatalkorúakat a rendes mozilátogatástól eltiltotta, viszont kárpótolta őket ifjúsági előadásokkal.

A kultuszminisztérium és a belügyminisztérium ezideig nem mozdult meg.

Az igazságügyminisztérium felismerte a veszedelem nagyságát s a saját hatáskörében sok üdvös intézkedést készít elő. Küszöbön áll a patronázs-egyletek működésének revíziója s a patronázs-hitel célszerűbb felhasználása, lehetőleg a fiatalkorúak bírájának bevonásával. Folynak a tanácskozások a Bn. és a Fb. kiegészítése, pótlása és félremagyarázott intézkedéseinek határozott formába öntése iránt. Végül teljesen készen van a fiatalkorúak önálló budapesti bíróságáról szóló törvényjavaslat.

Kétségtelen, hogy a parlament a mai áldatlan viszonyok közt is értékelni fogja a javaslat horderejét s törvényerőre emeli. Ezzel egy olyan intézménye lesz Budapestnek, mellyel még a magasabb kultúrális fokon álló kontinentális metropolisok sem dicsekedhetnek. A külön bíróság szükségességét fölösleges indokolni, csupán bírói szempontból óhajtok egy momentumra rámutatni. Régóta halljuk a panaszt, hogy a bíró elzárkózik a külvilágtól s ez az idegenség, melyben a való élettől távol él, kihat egész ítélkezésére. Most itt az alkalom, hogy a bíró részt vegyen az igazi, lüktető, eleven életben. A fiatalkorúak törvényszéke nemcsak iskolája lesz a szabad életben dolgozó bírónak, de szociális alkotásai révén gyarapítani fogja súlyban a nem egyszer megtépett bírói tekintélyt is.

Dolga pedig lesz elég a külön bíróságnak. Ime néhány statisztikai adat, melyet sikerült a hiányos, egymástól eltérő alapon álló és ellentmondó adatokból [6] kellő óvatossággal kiválogatnom.

A fiatalkorúak bíróságainál feljelentett fiatalkorúak száma 1916-ban :

Budapest	9342
Berlin (tárgyalásra került fiatalkorúak száma)	2681
Hannover	1916
Breslau	1816
Drezda	1355
Cöln	1250
Stuttgart	557
Karlsruhe	187

A számok beszélnek. *Dr. Ráth-Végh István.*

[5] Centralblatt für Vormundschaftswesen etc. 1917 nov. 15.
[6] Die Jugendfürsorge. 1917 április 15.

A váltóbemutatásról és óvásról.

A Jogtudományi Közlöny f. é. első számában *a váltóbemutatásról és óvásról* megjelent cikk a moratóriumos váltók tekintetében azon következtetésre jut,

a) hogy az erdélyrészi moratórium hatálya alá eső váltónál — a látra fizetendő váltók kivételével — azon személyekkel szemben, akik az említett moratóriumot igénybe vehetik, nemcsak az óvás, hanem a fizetés végetti bemutatás is el lett engedve ;

b) hogy az országos moratórium alá esett azon váltók tekintetében melyekre vonatkozólag az országos moratóriumfeloldó rendelet 13. §. utolsóelőtti bekezdése alapján a pénzügyminiszter külön rendeletben állapította illetőleg állapíthatja meg, hogy az idézett bekezdésben felsorolt helyeken lakó kötelezettek «mikor és milyen részletekben kötelesek fizetni» (pl. Bereg, Máramaros megye, Zimony város stb.) a fizetés végetti bemutatás nincsen elengedve ;

c) hogy «az 1914 augusztus hó 1. és 1917 december 31-ike közt lejárt egyéb moratóriumos váltókra nézve a fizetés végetti bemutatás nem szükséges».

Az *a)* és *b)* alatti következtetést helyesnek tekintem azon, bizonyára a cikkíró úr által is önként értetődőnek vélt kiegészítéssel, hogy az *a)* alatti tétel a kereskedelmi utalványokra és a közraktári jegyekre is áll és hogy a fizetés végetti bemutatás csakis a fizetési kereset illetőleg visszkereset fentartása szempontjából nem szükséges (de szükséges a késedelem megállapítása végett) ; téves azonban igénytelen nézetem szerint a *c)* alatti tétel.

Téves ugyanis a cikknek némely, úgy látszik a *c)* alatti következtetésre vezető előtétele. Helyesen nem szólhatunk «az 1914 aug. 1. és *1917 máj. 31-ike*» vagy «az 1914 aug. 1. és *1917 dec. 31-ike*» közt lejárt moratóriumos váltókról ; azt sem lehet mondani, hogy a moratóriumos «váltók köre szűkül vagy bővül» aszerint, hogy a moratóriumos jelleget hogy állapítjuk meg. Az (országos) moratóriumfeloldó rendelet 1. §-a ugyanis minden kétséget kizáró módon úgy intézkedik, hogy az 1915 júl. 31-ike után lejáró váltó már nem tekinthető moratóriumos váltónak ; ilyen csak az 1914 aug. 1-je előtt kelt és 1915 júl. 31-éig lejárt váltó (utalvány stb.) tekintet nélkül arra, hogy az ezen utóbbi papirból eredő tartozás a feloldó rendelet 13. §. 1. bekezdése szerint legkésőbben 1916 nov. havában avagy pedig a külön pénzügyminiszteri rendelet értelmében később törlesztendő illetőleg volt törlesztendő.

Az sem áll, hogy a fizetés végetti bemutatásra a feloldó rendelet 22. §. 1. bekezdésében az utolsó részlet esedékességéig adott «halasztást későbbi rendeletek fokozatosan meghosszabbították !» A feloldó rendelet 23. §-a a *nem moratóriumos* papirok tekintetében engedett a fizetés végetti bemutatásra és az óvásfelvételre 1915 dec. 3-ig halasztást ; *ezen* és csakis *ezen halasztást* hosszabbították meg a 3926/1915., 532/1916., 1547/1916., 2648/1916., 3858/1916, és 705/1917. sz. rendeletek ; ezen legutóbbi rendelet is tartalmazza az előző rendeleteknek azon stereotip kijelentését, hogy a rendelet a halasztás alá eső papirok tekintetében a feloldó rendeletben megállapított szabályokat nem érinti ! Az ezután következett 1569/1917. sz. rendelet volt az első, mely az 1917 máj. 31-ig lejárt nem moratóriumos váltók tekintetében is az óvást elengedte ; de következetesebben, mint azt a feloldórendelet a moratóriumos váltók tekintetében tette volt, elengedte az óvás szükségét előidéző váltócselekményt, vagyis a fizetés végetti bemutatást is. Kifejezetten kimondotta ezen rendelet is azonban, hogy a moratóriumos váltók tekintetében a feloldó rendeletben foglalt szabályokat nem érinti, vagyis hogy ezek tekintetében a fizetés végetti bemutatást nem engedi el ; nem engedhette el pedig azért, mert hiszen a moratóriumos papirokon alapuló tartozások utolsó részlete (a feloldó rendelet 13. §. 2-ik bekezdésében felsorolt kivételektől eltekintve) már a rendelet kelte (1917 máj. 1-je) előtt volt fizetendő és így a fizetés végetti bemutatás is ezt megelőzőleg volt teljesítendő ; már pedig a rendelet nem akarta és nem akarhatta a fizetés végetti bemutatásnak netalán már megtörtént elmulasztása folytán megszűnt visszkereseti jogokat újból feltámasztani.

Miután tehát nem létezik rendelkezés, mely az országos moratórium alá eső papirok tekintetében a fizetés végetti bemutatást elengedte volna, szabályként áll az, hogy az 1914 aug. 1-je

előtt kelt, 1915 júl. 31-ig lejárt (moratóriumos) papirok tekintetében a kereset és visszkereset fentartása végett a törvény által *megkövetelt fizetés végetti bemutatás igen is szükséges*, akár 1916 nov. havában, akár pedig később járt le az ilyen papir alapján fizetendő (moratóriumos) utolsó részlet.

Dr. Sichermann Bernát.

A szökés büntetése a rögtönbíráskodás kihirdetése esetén.

A katonai bűnvádi perrendtartás (Kbp.) és a katonai büntetőtörvénykönyv (Kbtk.) szerint a rögtönítélő eljárás a rögtönbíráskodás kihirdetése mellett és kihirdetése nélkül is előfordulhat.

Csak a kihirdetés után lesz rögtönbíróságilag megbüntetve a szökevény (Kbtk. 193. §-ának *a)* pontja).

A rögtönbíráskodás kihirdetését magában foglaló parancsnak tartalmaznia kell :

1. azoknak a bűntetteknek megjelölését, amelyek miatt és azokat a katonai kötelékeket, amelyekre a rögtönbíráskodást elrendelték;

2. azt a felhívást, hogy az ily bűntettek elkövetésétől mindenki óvakodjék és

3. azt a figyelmeztetést, hogy mindenki, aki a kihirdetés után ily bűntettet követel, rögtönítélő eljárás alá kerül és halállal bűnhődik; emellett meg kell jelölnie a halálbüntetés nemét.

A Kbp. 438. §-a szerint a rögtönítélő eljárást előforduló esetben az illetékes parancsnok a katonai ügyészhez intézett írásbeli paranccsal rendeli el. Az illetékes parancsnoknak rögtönítélő eljárás elrendelésénél azt a szabályt kell szem előtt tartania, hogy csak a katonai büntetőbíráskodásnak alávetett oly egyéneket kell a rögtönítélő bíróság elé állítani, akiket vagy tetten értek, vagy akinek bűnössége minden valószínűség szerint haladéktalanul be fog bizonyulni.

Miután előfordulhat, és a gyakorlatban tényleg sokszor elő is fordul, hogy a rögtönítélő eljárás ezen előfeltételei hiányoznak, noha a rögtönbíráskodás ki van hirdetve, az a gyakorlatilag fontos kérdés merül fel, hogy mily büntető rendelkezés alkalmazandó arra a szökevényre, akivel szemben a rögtönbíráskodás kihirdetése esetén az illetékes parancsnok a rögtönítélő eljárást el nem rendelte?

A nézetek e tekintetben megoszolnak. Némelyek azt mondják, hogy ha a rögtönbíráskodás ki van hirdetve, akkor minden szökevényre a Kbtk. 196. §-ának értelmében a 3 évtől 10 évig terjedhető börtönt előíró büntetőrendelkezés alkalmazandó, akkor is, hogyha a nevezettel szemben a kihirdetés dacára a rögtönítélő eljárás a Kbp. 438. §-ának előirt formában elrendelve nem lett; míg mások ellenkezőleg azon a nézeten vannak, hogy a 196. §-ának súlyosabb rendelkezése, azaz a 3 évtől 10 évig terjedhető börtönbüntetés tétele, csak akkor alkalmazható, hogyha az illető vádlott már egyszer rögtönítélő bíróság előtt állott és a rögtönítélő eljárás csak bizonyos időközben felmerült körülmények miatt lett mellőzve.

Az előbbi, a szigorúbb álláspont, a Kbtk. 193. §. *a)* pontja és a 195. §. *d)* pontjának összehasonlításából indul ki. Nevezett pontok azt mondják ugyanis, hogyha a csapattest parancsnoka a szökés elharapódzása miatt a szökevénynek *rögtönbíróságilag leendő megbüntetésével való fenyegetést* szükségesnek tartotta [193. §. *a)*] és ha az ehhez képest *elrendelt rögtönítélő eljárás* (195. §. *d)* p.) valamely törvényes kellék hiánya miatt nem foganatosítható, akkor ez az eset halállal nem büntetendő. Erre az esetre írja elő a Kbtk. 196. §-a, hogy ilyenkor a 10 évig terjedhető börtön állapítható meg.

A vita azon fordul meg, hogy a Kbtk. 193. §-ának *a)* pontja szerinti «*rögtönbíróságilag leendő megbüntetéssel való fenyegetés*» és a Kbtk. 195. §-ának *d)* pontja szerinti «*elrendelt rögtönítélő eljárás*» azonos fogalmak-e vagy nem? Az enyhébb nézet t. i. azt mondja, hogy a 193. §-ban a rögtönbírósággal való fenyegetés alatt a rögtönbíráskodás kihirdetését érti a törvény és hogy a Kbtk. 195. §-ában az elrendelt rögtönítélő eljárás alatt a Kbp. 438. §-ában körülírt parancsot kell érteni s így a Kbtk. 196. §. alkalmazásának nem volna helye.

A szigorúbb büntetési tétel melletti állásfoglalás úgy okoskodik, hogy a Kbtk. 195. §-ának *d)* pontjában megkövetelt «elrendelt rögtönítélő eljárásnak» (angeordnete strandrechtliche Behandlung) a rögtönbíráskodás kihirdetése a szökéseknél ép úgy törvényes előfeltétele mint a Kbp. 438. §-a szerinti parancs s így a rögtönbíráskodás kihirdetése esetén, ha az illetékes parancsnok nem rendelte el a konkrét esetben a rögtönítélő eljárást, ezáltal a rögtönítélő eljárás valamely törvényes kellék hiánya miatt nem foganatosítható s így a Kbtk. 196. §-a alkalmazandó.

Ezen szigorú felfogás mellett felhozható az az érvelés is, hogy a rögtönbíráskodás kihirdetésével minden szökevény súlyosabb büntetést érdemel meg akkor is, hogyha vele szemben az illetékes parancsnok nem is rendelte el a rögtönítélő eljárást, mert pl. a bizonyítékok gyors beszerzésére nem volt kilátás. Ezen érvek dacára szerény nézetem szerint az enyhébb felfogás a helyes, mely szerint a jelen esetekben a Kbtk. 198. §-a szerint szökésért egy évtől öt évig terjedhető börtön állapítható meg.

Ezen enyhébb nézetnek fő támpontja az, hogy a törvényhozótól fel kell tételeznünk azt, hogy ha különböző kifejezéseket használ, ezt nem változatosság kedvéért teszi, hanem azért, mert különböző fogalmakat akar velük megjelölni. Ennélfogva Kbtk. 193. §-ának *a)* pontjában használt «rögtönbírósággal való fenyegetés» és a Kbtk. 195. §-ának *d)* ponljában használt «rögtönítélő eljárásnak elrendelése» nem lehetnek azonos fogalmak. Ha tehát az illetékes parancsnok azt akarja, hogy a szökevények szigorúbban büntettessenek, akkor nem elég a rögtönbíráskodást kihirdetnie, hanem minden egyes esetben, ahol szigorúbb büntetést lát szükségesnek, a rögtönítélő eljárás in concreto el kell rendelnie. A Kbtk. 195. §-a alapulvételével a halálbüntetés helyett a 10 évig terjedhető börtön akkor állapítandó meg, hogy ha az elrendelt rögtönítélő eljárásnak valamely törvényes kellékei hiányoznak.

De ha a rögtönítélő eljárás elrendelése alatt a 193. §. *a)* pontja szerinti rögtönbírósággal való fenyegetést akarjuk érteni, akkor megfoghatatlan, mit ért a 195. §. *d)* pontja ezen rögtönbírósággal való fenyegetés törvényes kellékeinek hiánya alatt. Mert a csapattest parancsnoka a rögtönbírósággal minden törvényes kellék fenforgása nélkül fenyegethet. Hacsak a szökés elharapódzását nem kívánjuk törvényes kelléknek tekinteni. De még akkor is, hogyha a szökés elkarapódzását a rögtönbíráskodás kihirdetésének törvényes kellékeként elismernők, ez az elharapódzása a szökésnek *egyetlen* előfeltétele a rögtönbíráskodás kihirdetésének, tehát «a rögtönítélő eljárás törvényes kellékei» alatt nyilvánvalólag azokat kell érteni, hogy a bűnösség haladéktalanul bebizonyul-e, az ítélet egyhangúlag létesült-e stb.

Ennélfogva a törvényt megsérti nézetem szerint az az ítélet, amely a közönséges eljárás folyamán katonai szökevényekkel szemben a Kbtk. 196. §-ára hivatkozik.

Dr. Gündisch Guidó.

Árfolyam külföldi pénznemről szóló követeléseknél.

Jogszabály, hogy ha a szerződés külföldi pénznemről (pl. márka, frank, hollandi frt stb.) szól, a fizetés országos pénznemben (tehát nálunk koronában) történik és kivételnek csak akkor van helye, ha a külföldi pénznemben való fizetés világosan kiköttetett.

Ismeretes, hogy a külföldi pénznemek árfolyama a háború alatt rohamos és nagy változásoknak volt s van alávetve.

Fontosabb kérdés ezért, hogy az árfolyamot a követelés lejártának, avagy kifizetésének napja szerint kell-e számítani.

Igyekezzünk dönteni ebben a kérdésben, amelynek szempontjából különbséget kell tenni 1. kereskedelmi ügyletek, 2. magánjogi (közpolgári) ügyletek között.

1. Árfolyam kereskedelmi ügyleteknél.

Kérdésünkben a KT. 326. §. 2. bekezdése határozottan állást foglal, kimondván, hogy: «Ha a szerződés számolási értékről vagy oly pénznemről szól, mely a teljesítés helyén forgalomban nincsen, a fizetés a teljesítés helyén, a *lejárat napján* jegyzett árfolyam szerint, országos pénznemben történik».

A KT. határozott kijelentése szerint tehát nem a fizetés, hanem a *lejárat* napjának árfolyama irányadó.

A KT. intézkedése annyira világosnak tünik, hogy első pillantásra szinte csodálkozva kérdezzük, lehet-e még egyáltalában vita az árfolyamról? Ha azonban elolvassuk pl. a kir. Kúriának

1917 május 3-iki P. VII. 7448 1916. sz. ítéletét, akkor látnunk kell, hogy a «lejárat vagy fizetés?» problémája igenis fenáll és van nézet, amely a KT. 326. §-ával szembehelyezkedik. A fősúly az ítéletben azon a, habár csak ad hoc és külföldi adósnak belföldi hitelezőhöz való jogviszonyára vonatkozólag elfoglalt állásponton van, hogy a KT. 326. §. 2. bekezdése voltaképen nem a lejárat, hanem a fizetés napját *akarta* irányadóvá nyilvánítani az árfolyam szempontjából s így a lejárat napjáról mintegy csak terminologiai hiba folytán történik a törvényben említés.

Részemről ezt az álláspontot nem fogadom el és vallom, hogy a törvény a *lejárat* napját kívánta irányadóvá tenni olyankor is, amikor a fizetés napja a lejárat napjával nem esik egybe. Ugyanis nem indulhatunk ki egyszerűen abból, hogy a törvényhozó nem ismerte a különbséget lejárat és fizetés között és a törvénybe valami a szövegével homlokegyenest ellenkezőt csak igen nyomós kézenfekvő okok alapján lehetne belemagyarázni. Már pedig olyan *pozitivumok*, amelyek arra mutatnának, hogy a törvény csak tévedésből használta a lejárat kifejezést, nem állanak rendelkezésre. A joggyakorlat tehát a vonatkozó törvényi intézkedések mellőzésével hatáskörét erősen túllépné.

Ehelyütt azonban azt akarom kidomborítani, hogy még jogelméleti és praktikus megfontolások sem szólnak a fizetés napjának árfolyama mellett. Mindenekelőtt nem állhat meg a következő érvelés: A külföldi pénznemről szóló követeléseknél a hitelezőt már a szerződés erejénél fogva mindenkor olyan helyzetbe kell juttatni, hogy a kapott *koronákból* annyi külföldi pénzt (pl. márkát, frankot stb.) vásárolhasson, amennyiről a követelés szól. Ha tehát a késedelmes fizetés idejében ugyanannyi külföldi pénzt nagyobb, illetve kisebb koronaösszegért lehet kapni, mint a lejárat napján, a koronaösszeg megfelelően felemelendő, illetve leszállítandó.

Ilyen okoskodás csupán akkor volna helyén, ha a koronákban való fizetés jogilag csak *szurrogatuma* volna a külföldi pénz *természetben való* fizetésének és a kötelem *eredeti tárgyául* külföldi pénzdarabok szolgáltatása volna tekintendő. Ilyenkor ugyanis a külföldi pénz quasi *mint árú* szerepelne s joggal volna állítható, hogy a hitelezőnek, ha már magát az árút nem kapja meg, legalább annak egészen pontos egyenértékét kell megkapnia. Azonban a külföldi pénznemről szóló kötelmek tárgyát (a természetben való fizetés *kifejezett kikötésének* esetét kivéve) egyedül és kizárólag bizonyos mennyiségű *koronának* szolgáltatása teszi. Maga a jog minősíti át a kötelmet egyenesen országos *pénznem* fizetésére irányuló kötelemmé, olyan módon, hogy *jogilag teljesen* közömbössé válik, mennyi külföldi pénz szerezhető a koronákért. Ha pl. a kötelem így szól: «1918 február 28-án tartozol 100 frankot megfizetni», ez a törvény értelmében nem azt jelenti, hogy a hitelezőnek az adós rovására mindenképen 100 frankhoz kell jutnia, akármikor történik is a fizetés, hanem a «100 frank» csak a hitelezőnek járó *koronák* mennyiségének meghatározására, számszerű megjelölésére szolgál: annyi *korona* illeti a hitelezőt, amennyi koronát 100 frank 1918 február 28-án ér. 1918 február 28-án! Ezzel már el is jutottunk oda, hogy a külföldi pénznem árfolyama szempontjából csak a lejárat napja lehet irányadó. Mihelyt egyszer átlátjuk, hogy 1918 február 28-án *koronaösszeg* válik esedékessé, már azt is látnunk kell, hogy ez az összeg *fix* s az árfolyam esetleges további változásai folytán már sem nem csökkenhet, sem nem növekedhetik. Hiszen ellenesetben arra az abszurd eredményre jutnánk, hogy olyan kötelemmel állunk szemben, amelynek tárgya *még a lejáratkor is határozatlan*, illetve amelynek a késedelem még *tőkeösszegét* is megnövelheti vagy csökkentheti!

Hasonlóan nem állhat meg (most csak az árfolyamok emelkedését tartva szem előtt) a következő gondolatmenet sem: Ha az adós nem fizet a lejárat idején, ezzel mulasztást követ el, melynek következményeit viselni tartozik. Minthogy az árfolyam időközi emelkedése által a hitelező az adós mulasztása következtében károsodott, ezért az utóbbi feltétlenül felel.

Ez a gondolatmenet az adós vétkes késedelmének eszméjében gyökerezik s így elsősorban nem alkalmazható olyankor, ha a késői fizetés *nem az* adós vétkességének folyománya. Így pl. épen a háborúban számtalanszor fizikai akadályba ütközik a lejáratkor való fizetés (így, ha a pénzküldés közlekedési nehézségek folytán lehetetlen stb.) De nem is kell szorosan háborús példákat választanunk. Vegyük csak azt az esetet, amikor bírói letétből felveendő összegek kiutalásáról van szó. Teszem azt A., B. és C. adósuk X. ellen ingókra és ingatlanokra végrehajtást vezettek. A. követelése frankokról szól; az ingókat és ingatlanokat árverésen értékesítik és a befolyt összegek a sorrend megállapítása után felosztás alá kerülnek. Ilyenkor az adósnak alig van ingerenciája arra, hogy mikor történik a fizetés, ez nagyrészt a bíróságtól, az ügyvitel gyorsaságától stb. függ. Már pedig, ha az adós eredetileg hibás volt is, a fizetés elmulasztásában, a rajta kívül álló eljárás tempójáért igazán nem terhelhető felelősséggel. Ugyanily helyzet áll elő csőd esetében, ha valamelyik hitelező követelése külföldi pénznemről szól stb., stb.

Azonban tovább kell mennünk. Az adós mulasztása egyáltalában *semmiféle esetben sem* érv a fizetéskori árfolyam elfogadása mellett, még olyankor sem, amikor a fizetési késedelem tényleg *vétkes* jellegű.

Az igaz, hogy az adós vétkes késedelmének következményeiért teljes felelősséggel tartozik, illetve a késedelem okozta egész kárt megtéríteni köteles, azonban az árfolyamnak a lejárattól a fizetés idejéig való emelkedése nem *olyan* kár, amely a *késedelemből* ered. A késedelemből eredt kárt mindenkor úgy lehet megállapítani, hogy összehasonlítjuk a hitelezőnek a késedelem után fenálló helyzetét azzal a helyzettel, amelyben lett volna akkor, ha késedelem nem történt volna. A mutatkozó hiány adja a *késedelem* okozta kárt. Mármost kétségtelen, hogy késedelem *hiányában* a hitelező javára a külföldi pénznem a *lejáratkori* árfolyam szerint vétetett volna számításba, mert hiszen a lejáratkor annál többet nem kaphatott volna. A késői fizetés folytán a hitelező csak attól a kamattól esnék el, amelyet a lejáratkori árfolyam szerinti tőke hajtott volna, ha már előbb a hitelező kezén lett volna. Ha tehát a hitelező utólag megkapja a *lejáratkori* árfolyamot és az így megállapított összegnek a fizetés idejéig terjedő *késedelmi kamatait*, akkor a *késedelem* folytán egy fillért sem veszít. A hitelező csak annyiban kerül hátrányosabb helyzetbe a későbbi fizetés folytán, hogy a kapott koronaösszegért, ha ugyan akar, nem tud annyi külföldi pénzt szerezni, amennyit lejáratkori fizetés esetén szerezhetett volna. Ez a hátrány azonban jogi szempontból kárnak nem minősíthető. Ugyanis az egész dolog lényegileg a pénz (korona) *vásárló erejének* kérdésére tartozik, amely a kártérítési jogban nem vehető figyelembe. Az, hogy mennyi külföldi pénz szerezhető a koronáért, semmiben sem különbözik attól, hogy mennyi élelmicikk, ruhanemű stb. szerezhető érte. És ha nem hivatkozhatik a hitelező arra, hogy a késői fizetés folytán a kapott pénzből az időközben beállt drágulás miatt már csak kevesebb élelmicikket vagy ruhaneműt tud bevásárolni, akkor nem hivatkozhatik arra sem, hogy a pénzt *kevesebb* külföldi pénzre bírja csupán beváltani.

A fenti szempontból sem lehet tehát a *fizetés* napjának árfolyama mellett érvelni.

Ezzel szemben positive a *lejárat* napjának árfolyama mellett szólnak a következők. Ha a normális esetet tartjuk szem előtt, abból kell kiindulnunk, hogy külföldi pénznemről szóló követelése külföldi hitelezőnek van belföldi (magyar) adós ellen. A megfordított eset sokkalta ritkább. Mármost nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a fizetéskori lejárat elve a belföldi adós legvadabb spekulációinak nyitna utat. Az adós húzná-halasztaná a fizetést abban a reményben, hogy a külföldi pénz árfolyama alább száll s így ő kevesebb koronával tud majd eleget tenni kötelezettségének.

Ha pedig ezzel az à la baisse spekulációval sikerült kihúznia az időt, addig, amíg az árfolyam tényleg lejebb szállt, akkor mintegy prémiumot élvez azzal a naiv adóssal szemben, aki lejáratkor pontosan fizetett! A tanulság az volna, hogy az adós sohase fizessen idejében!

Viszont most ismét az árfolyam emelkedését tartva szem előtt, súlyos kifogás alá esik a fizetéskori árfolyam elmélete nemzeti szempontból is. Kedvez ugyan a belföldi hitelezőnek a külföldi adóssal szemben (amit a hivatkozott kúriai ítélet is érint, de a belföldi hitelezők érdekei mellett a belföldi *adósokéról* sem szabad megfeledkeznünk. Már pedig, ha ilyen adós áll szemben külföldi hitelezővel, akkor a fizetéskori árfolyam elfogadása esetén az előbbi jár rosszul. A belföldi adósra nézve már az is eléggé súlyos, ha a külföldi pénznem lejáratkori árfolyamát tartozik megfizetni. Hiszen az ő szempontjából gyakorlatilag ez is azt

jelentheti, hogy sokkal többet kell fizetnie, mint amennyire valaha is számított. Nem látható tehát be, miért kelljen helyzetén a fizetéskori árfolyam elfogadásával mesterségesen még inkább rontani, csak azért, hogy a lejáratkori árfolyam mellett is rendszerint fölöttébb kedvező helyzetben levő külföldi hitelező számításai az utolsó fillérig beválljanak? Ilyen eljárás a belföldi adóssal szemben annál kevésbé volna indokolt, mert fizetési késedelme az esetek többségében nem rosszhiszemű, hanem anyagi nehézségeken alapszik. Hiszen — ha az előbb említett árfolyam spekuláció lehetetlenné tétetik — a belföldi adósnak rendszerint semmi érdeke nem fűződik a fizetés elhúzásához s így ha tud, fizet. Mindezeket a szempontokat a fizetéskori árfolyam elvének elfogadása figyelmen kívül hagyná s a belföldi adós érdekeit a külföldi hitelezővel szemben háttérbe szorítaná. A helyzet egészének mérlege pedig ezáltal úgy alakulna, hogy végsősorban a magyar nemzeti vagyon károsodnék, mert hiszen a tapasztalat azt mutatja, hogy a külföldi hitelezőknek gyakrabban s nagyobb összegben vannak külföldi pénznemről szóló követeléseik belföldi adósok ellen, mint belföldi hitelezőknek külföldi adósok ellen. Emellett, ha bíróságaink a külföldi pénznek épen a *lehető legmagasabb* árfolyama mellett foglalnak állást, ezzel mintegy hivatalos helyről ismerik el belföldi pénzünk viszonylagos értéktelenségét s hozzájárulnak valutánk mesterséges rontásához.

Végül kedvezőtlen színben mutatkozik be a fizetés napjának árfolyama még a *hitelezőtársak jogviszonyának* szempontjából is. Arra az esetre gondolok, amidőn több hitelezőnek csupán korlátolt kielégítési alap áll rendelkezésre az adós vagyonában, pl. csődnél vagy több hitelező által vezetett végrehajtásnál. Ha ilyenkor az egyik hitelezőnek követelése külföldi pénznemről szól, a fizetéskori lejárat elfogadása mellett társainak helyzete illuzóriussá válhatik. Ugyanis ezen álláspont szerint a kérdéses követelésnek az árfolyammal folytonosan növekednie kell, míg a kielégítési alap változatlan marad. Ez pedig azt jelentené, hogy a foglalt, illetve a csődvagyonból automatice mindnagyobb rész esik a külföldi pénznemről szóló követelésre, míg a többi hitelező (végrehajtásnál a későbbi foglaltatók) fedezete aránylagosan összezsugorodik, vagy elesik! Tehát a hitelezőtársak, akik mindent megtettek, hogy amennyire csak lehet fedezzék magukat, arra ébrednének, hogy a lefoglalt vagyon lassanként kicsúszik a kezük alól és emellett a felosztásig azt sem tudnák, hányadán vannak!

Mindezek szerint kereskedelmi ügyekben a külföldi pénznemről szóló követelés árfolyamának számítására nézve egyedül a *lejárat* napja lehet irányadó.

2. Arfolyam közpolgári ügyleteknél.

Hogy állunk mármost a közpolgári ügyletekkel?

Erészben törvényi intézkedés nem áll fen. Ellenben foglalkozik a kérdéssel a Ptk. javaslatának 877. §-a, kimondván, hogy: «Külföldi pénzértékben meghatározott pénztartozást, ha belföldön fizetendő, belföldi pénzértékben lehet fizetni, ha csak az ellenkező kifejezetten ki nincs kötve. Az átszámításnál az az árfolyam szolgál alapul, amelyet a fizetés helyén, és ha ott nincs tőzsde, az e helyre irányadó tőzsde helyén a *fizetés idejében* jegyeznek».

Ez a §. a KT. 326. §-ával ellentétben a *fizetés* idejét veszi alapul az árfolyam meghatározásánál.

Nincsen azonban semmi ok arra, hogy joggyakorlatunk, közpolgári ügyleteknél a javaslat 877. §-ára támaszkodjék. A fentiek szerint a józan ész, a méltányosság és a jogtudomány szempontjai a *lejárat* árfolyamának elfogadását követelik. A Javaslat különben sem kötelező 877. §-át tehát nyugodt lélekkel figyelmen kívül lehet hagyni és közpolgári ügyleteknél is, analog alkalmazás céljából, a KT. 326. §-át hivni segítségül.

Dr. Darvai Dénes.

Törvénykezési Szemle.

A joggal élés korlátai.

A jogfejlődés a «szabad» és «nem szabad» fogalmának körét és terjedelmét az idők folyamán lényegesen módosította. A római jognak attól a merev szabályától «qui jure suo utitur, neminem laedit» nagy lépés volt a német polgári törvénykönyv 226. §-ának az a szabálya «Die Ausübung eines Rechtes ist unzulässig, wenn sie nur den Zweck haben kann einem Anderen Schaden zufügen». Hasonló kijelentést tartalmaz, habár negatív formában a magyar polgári törvénykönyv javaslata (biz. szöv. 1463. §.) «aki jogával él az ebből másra hárult kárért nem felelős, kivéve, ha ezt nyilván csak károsítás céljából teszi».

A magyar bírói gyakorlat törvényes szabályok hiányában szintén gyakran került abba a helyzetbe, hogy a merev jogosultságot igazságtalannak és a másik félre sértőnek találta és gyakran tett kísérleteket, melyeknek az volt a célja, hogy a summum jus summa injuria elé gátat vessen. Az elvek, melyeket ítéleteiben kimond, talán nem fedik teljesen az elmélet és a törvénytervezetek szószerinti szövegét, de meglátszik rajtuk az a törekvés, hogy segíteni akarnak ott, ahol igazságtalanságot éreznek.

Ilyen határozat volt a budapesti kir. tábla P. I. 4929/1917. számú ítélete, melynek az a tényállás szolgált alapjául, hogy valaki bútorait egy beraktározó vállalatnál a háború kezdetén beraktároztatta és azokra kölcsönt vett fel, a beraktározási költséget és a kölcsön kamatát egy ideig fizette, utóbb azonban elmulasztotta, mire a beraktározó vállalat a bútorokat 1914 december havában közjegyző útján elárvereztette. A bútorok tulajdonosa által indított kártérítési perben a bíróság megállapította, hogy a kölcsön és a beraktározási díj moratórium alá esett és és egyedül csak három havi kamat 3 K 78 f összegben volt a tulajdonosnak moratórium alá nem tartozó tartozása. A bíróság a kereskedelmi forgalomban elvárható jóhiszeműség és hűség szabályaival ellenkezőnek találta azt, hogy a záloghitelező a zálogtárgyak értékével arányban nem álló néhány koronányi lejárt kamatkövetelésnek kielégítése céljából az adós vagyonának lényeges részét tevő zálogtárgyat eladassa és pedig oly időben, midőn az előrelátható eredménytelenségre való tekintettel a végrehajtási árverések is tilosak voltak. És minthogy a beraktározott tárgyak értéke a tartozást teljesen fedezte és minthogy kamarai vélemény szerint a beraktarozási üzletben a zálogba adott bútorokat nem szokás addig elárvereztetni, míg annak értéke a követelésre fedezetet nyujt, ennélfogva a bíróság a kereskedői hűség és jóhiszeműség, valamint a kereskedelmi szokások ellenére foganatosított árverést jogellenesnek mondotta ki és a beraktározó vállalat kártérítési kötelezettségét megállapította.

A másik kereset, mellyel a budapesti kir. tábla P. I. 4985/917. szám alatt foglalkozott a következő:

Egy füszerkereskedőnek, kinek ugyanabban a házban van az üzlete, három szobás lakása van. A szomszéd lakó 11 szobás lakását kibővíteni akarván, megállapodik a háztulajdonossal, hogy szomszédjának háromszobás lakásából neki egy szobát ad át anélkül, hogy eddigi házbérét emelné. A háztulajdonos közli a füszerkereskedővel, hogy nem újítja meg lejáró bérleti szerződését, hacsak lakásából egy szobát át nem enged, vagy szomszédjával egyébként meg nem egyezik e szobára nézve. A kereskedő és 11 szobás szomszédja között ennek folytán az a megállapodás jön létre, hogy az utóbbi lemond az általa a háziúrtól már bérbevett 12-ik szobáról, de ezért a füszerkereskedő neki évi 400 K-t tartozik fizetni. Ennek biztosítására egy 600 K-s betéti könyvet tartozik átadni, ami meg is történik. A 11 szobás lakó azután annak alapján, hogy a 12-ik szobát nem kapta meg a háztulajdonostól is 100 K-s bérleengedést eszközöl ki a maga részére.

A perben, melyet a füszerkereskedő a megállapodás érvénytelenítése és betéti könyvének visszaadása iránt indított, a kir. tábla helyt adott a keresetnek a következő indokolással:

Senki sem gyakorolhatja jogát oly módon és oly célból, hogy a maga jogos érdeke nélkül jogával visszaélve egyedül csak mást károsítson. Fokozott mértékben áll ez a jogszabály a háború okozta nehéz gazdasági visszonyok között, mikor fokozottabb polgári tisztességbe ütközik a gazdaságilag gyengébbnek kizsákmányolása. A bíróság megállapította, hogy alperesnek a lakásához csatolandó 12-ik szobára sem a lakásban való elférés céljából, sem üzleti okokból komoly szüksége nem volt és hogy a szoba igénybevételétől való elállással komoly szüségletről, vagy jogos kényelmi érdekéről nem mondott le, hanem abból, hogy a szobáról a háztulajdonossal és felperessel szemben ellenértékért lemondott, az következik, hogy e szobát csak fényűzési célból kívánta igénybe venni. Már pedig a köztudomású lakásinség idején, amely 1916 év november havában (3 hónappal a perbeli megállapodás után) az állami hatalom beavatkozását és a felmondási jog korlátozását vonta maga után, nem lehet jogos érdeknek tekinteni a fényűzési célból való oly lakás kibővítését, amely a szomszéd

szerény lakású lakónak összehúzódását, vagy a lakásból való távozását vonja szükségképen maga után. Ebből az következik, hogy alperes a bérbevétellel megszerzett jogával akként élt, hogy saját jogos érdeke nélkül magának a felperestől anyagi hasznot szerezzen és ezzel őt megkárosítsa, mert alperes e magatartása nélkül felperes ez összeget fizetni nem lett volna kénytelen. E joggal való ilyen visszaélés pedig bírói oltalomban nem részesülhet.

Szemle.

— **Közbiztonsági állapotaink** legoptimistább szemlélője is kénytelen megállapítani, hogy a háború negyedik évében a kriminalitás legaggasztóbb tüneteivel állunk szemben. Egyik alábbi közleményünk — az emberölés átmeneti problémájáról — a kriminális energiák leszerelésének gondolatával foglalkozik. De már most, mielőtt még ez az újabb veszély ránkzúdulna, oly jelenségeket észlelhetünk, amelyek ellen az aktív beavatkozás egy percig sem halasztható. A budapesti kir. ügyészség statisztikája az utolsó év alatt tízezer ügyszámmal rosszabbodott, számos vidéki városban a tulajdon elleni bűncselekmények valósággal a helyi járvány képét mutatják, a vasúti forgalomban a lopások külön problémává sűrűsödtek, a jelentéktelen okból elkövetett emberölések megdöbbentő gyakorisággal ismétlődnek. Jól tudjuk, hogy mind e tünetek szoros kapcsolatban állnak a társadalom háborús gazdasági kriziseivel. De bizonyára van egyéb tényezőjük is. Ismeretes, hogy a rövidebb tartalmú szabadságvesztésbüntetések végrehajtását a háborús nehézségek miatt elhalasztották, számos elítélt a büntetés végrehajtása nélkül katonai szolgálatra vonult be s részint mint segédszolgálatos, részint mint szabadságolt veszélyezteti a személy- és vagyonbiztonságot. Tudvalévő, hogy a rendőri személyzet számban megcsökkent, minőségben megromlott és a katonai rendőrség nem sokat számít a polgári lakósság jogbiztonságának védelmében. Úgy a represszió mint a prevenció az egész vonalon meglazult. Ha mindez nem is oka a kriminalitásnak, mint negatív feltétel mégis előmozdítja a kriminogén tényezők érvényesülését. Véleményünk szerint az igazságügyi kormányzatnak el nem odázható feladta volna, hogy a problémával kapcsolatos igazgatási teendőket fontolóra vegye. Ma már nem helyezkedhetünk arra a konzervatív álláspontra, hogy a megelőzés nem tartozik az igazságügyminiszter hatáskörébe. Ám vegyen részt a kezdeményezésben a belügyi kormány is, de sem hatásköri villongások, sem elméleti aggályoskodások miatt nem szabad e kérdésnek háttérbe szorulnia, ha a jog uralmának a háborúban legalább alakilag megőrzött fikcióját nem kívánjuk végleg feláldozni és ezzel az anarchiának mindent elsöprő zsilipjeit megnyitni.

— **A végrehajtási jog szociálizálása.** A Magyar Jogászegyletben f. hó 12-én tartott előadást *dr. Meszlény Artur* kir. ítélőtáblai bíró. Kiindulva a jog szociálizálódásának abból a folyamatából, amelyet a háború az egész vonalon kétségtelenül megindított, a végrehajtási jog szempontjából úgy találja, hogy ennek a folyamatnak főként a következő követelmények irányában kell haladnia: a hitelforgalom reális voltának biztosítása, vagyis egyfelől a könnyelmű hitelezés, másfelől pedig a hitel könnyelmű igénybevételének megnehezítése, továbbá a vagyonok és vagyonalkatrészek állagának lehető kímélése s végül mindkét fél részéről a cinikus kijátszások lehető meggátlása. E követelményeket a részletekben és különösen a gyengébb társadalmi osztályok szempontjából taglalva mindenekelőtt a kisösszegű követelések behajtására vonatkozó szabályok reformjának szükségét hangoztatja kifejtvén, hogy a fenálló eljárásban az olcsóság és gyorsaság követelményei, amelyek annál fontosabbak, minél kisebb a behajtandó követelés, nem jutnak érvényre. Javaslata e részben az, hogy az eljárásnak az egész vonalon hivatalból kellene folynia és evégből állami behajtó hivatalt kellene szervezni, amelynek közegei periodikusan és csoportosan foganatosítanák egy-egy községben a felmerült végrehajtásokat; a fél közreműködését a minimumra kellene szorítani: annak egyszerű bejelentésére, hogy a végrehajtást kéri. A végrehajtás alóli mentességek adására térve örömmel üdvözli az újabb rendeletekben nyilvánvaló azt a tendenciát, hogy a tisztviselő járandóságai lehetőleg ne szolgáljanak végrehajtás alapjául és így ne szolgáljanak hitelezés alapjául sem, kiemeli azonban, hogy ennél a negatívumnál fontosabb volna az a pozitívum, hogy megfelelő intézményekkel gondoskodás történjék a tisztviselők hiteligényeinek kielégítéséről. A nem vagyoni érdekek hathatósabb jogi oltalmát mint szociális követelményt a végrehajtási jogban a cselekvésre, tűrésre vagy abbanhagyásra vonatkozó végrehajtás szabályainak reformja képviseli. Fenálló jogunk e részben rendkívül hiányos és ezért az előadó e szabályok precizebb és részletesebb kidolgozására tesz javaslatot. Azt a követelményt, hogy a végrehajtásnak nem szabad vandalizmusra vezetnie, számos részletintézkedés behozatalával kívánja megvalósítani s a reformindítványok egész sorát proponálja arra a célra is, hogy a végrehajtási eljárás folyamán ez idő szerint burjánzó kijátszásoknak elejét lehessen venni. A nagy figyelemmel hallgatott előadást előkelő jogászközönség hallgatta végig és annak befejeztével az előadót lelkesen üdvözölte.

— **Jogegységi döntvény.** A kir. Kúria I. polgári jogegységi tanácsa február 9-én fogja eldönteni a következő kérdést: «Kávéházi vagy vendéglői helyiségben előre megállapított műsor nélkül játszó zenekar (cigányzenekar) által jogosulatlanul eszközölt előadás esetében a szerzői jog bitorlása miatt perbevont kávés, vagy vendéglős büntethető-e és kártérítésben marasztalható-e, azon az alapon, hogy a zenekart játszásra felfogadta? (Vonatkozással a kir. Kúriának a Polgári Jogi Határozatok Tárába felvett 532/P. 1907. sz. határozatára és a Ppé. 70. §. 1. pontjára.)

A jogegységi döntésre az szolgál okul, hogy a Kúria II. polgári tanácsa, mely jelenleg a szerzői jogi pereket tárgyalja, el kíván térni a VIII. tanácsnak 1907-ben meghozott attól az elvi határozatától, mely szerint a kávés vagy vendéglős nem felelős azért, ha a műsor nélkül játszó zenekar (cigányzenekar) a szerzői jog bitorlásával ad elő zeneszámokat. A zeneszerzőknek jelentékeny érdekeit érintette a Kúriának ez a gyakorlata, mert a cigányzenekarok ellen, melyek e döntés folytán egyedül voltak felelősek a szerzői jogbitorlásokért, megítélt káraikat és a felmerülő perköltségeket nem tudták behajtani, de ezenfelül alig volt módjukban a cigányzenekarok tagjainak kilétét a polgári perben való megidézés céljaira kinyomozni. Lényegben tehát azt eredményezte a Kúria gyakorlata, hogy a zeneszerzők tényleg nem nyertek jogsegélyt és nem gátolhatták meg, hogy műveiket a cigányzenekarok állandóan és általánosan terjesszék. A cigányzenekarokkal szemben tehát egyszerűen nem vált hatályossá az 1884 : XVI. tc. védelme. Azt a személyt, aki a szerzői jog bitorlásáért esetleg anyagilag és személyileg helytállhatott volna és akinek vállalata — kávéház, vendéglő — érdekében a cigányzenekar működött, a Kúria eddigi gyakorlata mentesítette a szerzői jog bitorlásának következményei alól. Ezzel szemben kávéházi és vendéglői előadások révén egyes külföldi országokban a zeneszerzők igen jelentékeny jövedelemre tesznek szert. A párisi Société des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs de Musique évente több millió frankot hajt be a zeneszerzők részére a kávésoktól és vendéglősöktől beszedett pár centimes tételek vagy 50—500 frankos évi átalányok révén és ez az egyesület nemcsak az egyes zeneszerzőknek juttat jelentős jövedelmet, de a zeneszerzők özvegyeit és árváit támogató szép intézményt is tart fen. Olaszországban, Németországban, Ausztriában is létezik ily ú. n. jogdíjakat behajtó egyesület. Nálunk is létezik ily intézmény, mely azonban eddig nem működött eredményesen, amiben bizonyára nagy része volt a Kúria eddigi gyakorlatának. Kétségtelen, hogy nálunk a felvetett kérdésnek vannak bizonyos speciális, szinte nemzeti vonatkozásai: így különösen míg külföldön a zenekarok műsor szerint és hangjegyből játszanak, addig a cigányzenekarok rendesen hangjegy nélkül és műsor nélkül játszanak és gyakorta a közönség pillanatnyi kívánságára adnak elő egy-egy zeneművet. E speciális vonás a kérdés megoldásánál nyilván bizonyos nehézséget okoz. A Kúria jogegységi határozata most el fogja dönteni, vajjon e speciális vonás előtt húzódjék vissza a szerzők érdeke, vagy pedig a cigányzenekarok és munkaadóik — a kávések, vendéglősök — a szerzők jogait

respektálandó olyatén egyesületek köré tömörüljenek-e, amelyek révén, bárha nem ingyen, de elég olcsó pénzen hozzájuthatnak előadási jogokhoz, *Dr. Sz. E.*

— **Az emberölés átmeneti problémájához.** A férfinépesség számban, erőben legjelentősebb része negyedfél esztendő óta különös életviszonyok között él. Nemzetünk «díszét-virágát» — azokat a korosztályokat, amelyek a büntetőjogász számára is a figyelemre legméltóbbak — messze országhatárokra lendítette ki a fejedelmi parancs centrifugális ereje. S a város és falu szabad polgárai azóta szürke menetoszlopok társadalmában élve vándorolnak a háború véres országútjain, csak úgy nem sejtve mozgásuk okát-célját, mint a sakkjáték tudattalan bábjai. A bűnügyi statisztika elől eltűnik a homo militans. Hatalmas szervezet köti le a «szabad» kriminalitást. De idehaza: hiába remélte «a hazafias közszellem nemzeti irányú megnyilatkozásától» csodát váró ideológus, hogy a háború keltette morális érzések «visszaszorítják a bűnözési hajlamot». A háború csak izmosabbá tette az összes külső krimogén tényezők erejét s a mögöttes ország kriminalitása ijesztő képet mutat. A harctéri társadalom pedig — mint ott értéktelennek bizonyult életformákat — elvetette az otthon intézményeit s olyan sajátos berendezkedést teremtett, amelynek joga állóharc idején a kolonizáló hódítók, mozgóharcban a vándorló, máról-holnapra élő nomád törzsek kegyetlen jogához hasonlít. Ennek az atavisztikus jognak jórészt csak téri és időbeli korlátai vannak, tartalmiak alig. A hadicikkelyek formális szigora a valóságban régen nem érvényesül. A frontkatonát csak a szökésért s az engedelmesség egyenes megtagadásáért éri szigorúbbnak nevezhető büntetés. A század, az üteg kis társadalma — s ez a legmagasabb kötelék, amelyet tényleg érez a harcos — házilag elintézi a súlyosabb ügyeket is. A legfőbb erkölcsi norma, amelyet ez a közösség tagjai számára cselekvési szabályul előír: ölj! Mennél tökéletesebb ökonomiával. S ha katona által harcban, ellenségen «elkövetett» ölésről jogászilag nem is lehet beszélni, hiszen a cselekmény nem bűnös és nem jogtalan, mégis: a cselekmény motívumait, a kényszernek, az önvédelemnek s a haza védelmének tudatát elkoptatta az esztendők megszokása. A fáradalmak, a hiányos táplálkozás s az örökös veszedelmek közepette folytonosan kényszerűen kiváltott cselekvés gépies közönyösséget idéz elő motívumaival szemben. Az öléshez szükséges mozgások reflexszerűen kiváltódnak bizonyos idő után. S a lopást, rablást, harácsolást, vagyonrongálást, erőszakot stb. kriminalizáló jogszabályok alól elmosta az erkölcsi rosszalás alépítményét a hosszú, seregbeli élet szennyes folyama. A külső krimogén okok nagy súlya mellett eltörpülnek a belső — akár gátló irányú — tulajdonságok. A jogtárgyak legtöbbje csak problematikus értékű ennek a társadalomnak a szempontjából. Nem alapvető érdek az idegen tulajdon s az idegen élet sértetlensége s mert intézményes védelmükre gondolni sem lehet a harc veszedelmes eshetőségei között, csak a legdurvább esetek megbüntetéséről lehet szó. De ezeknek a felfedezése és üldözése is kivétel, s így elrettentő hatása a büntetésnek nincs. S azt a katonát, aki kötelességszerűen, állandóan a legvéresebb cselekményeket végzi, a jogtárgyak különös tisztelete aligha jellemezheti. A harctéri élet örök nélkülözései, viszontagságai szinte ideális tenyészete az exogén bűnszerző okok komplexumának. A szakadatlan gyakorlás azután — beedzve a megfelelő mozgásokat izomba, idegbe — olyan lelkiállapotot teremt, amelyet joggal tekinthetünk felkészültségnek, hajlamosságnak, tendenciának.

S számunkra ez a kérdés lényege. Hogyan lesznek ezek a — mondhatjuk — kriminális epidémiában éveken át élt emberek beállíthatók a normális rend szigorú kereteibe? A harctérről hazatérő katonák által elkövetett súlyos bűncselekmények nagy száma is azt bizonyítja, hogy a kérdés a kriminálpolitikusok legnagyobb figyelmére érdemes. Nemcsak a társadalom hálaérzése, hanem érdeke is azt parancsolja, hogy minden katonát közvetlenül és már a leszerelés pillanatában tisztességes munkaviszonyok közé helyezzenek el. A legszélesebb koncepciójú átmeneti programmra van szükség. A harcterek bús lakói mindig érzik, hogy a mögöttes ország szerencsésebb társadalma már berendezkedett a nélkülük való életre s hogy az ő érdekeikről vajmi kevés szó esik. Nem szabad, hogy a hazatérők milliói egy pillanatra is azt hihessék, hogy ők immár feleslegesek. Mert akkor a közbiztonság, a társadalmi rend alapjában rendülne meg s elképzelhetetlenül véres anarchia következnék. *K—r I—e.*

— **A hadigondozottak jogi védelme.** Az Országos Gyermektanulmányi Tanácskozáson *dr. Szilágyi Artur Károly* e címen felolvasást tartott. Előadó szerint a háború értékes vívmánya, hogy az állam az egyént nem tekintheti többé öncélnak, az egyén joga az államcél szolgálatában áll és így minden polgár elsősorban közkötelességet tartozik teljesíteni, mit az állam ki is kényszeríthet. Jogegyenlőség addig üres jelszó, míg maga a jog neme áll a szociális kötelességteljesítés jegyében. Ezt a kötelességet most elsősorban a vagyontalan hadigondozottak irányában kell teljesítenünk. A keretet az Országos Hadigondozó Hivatal és annak felállítandó népirodái adják meg. E népirodákban külön szervet kell létesíteni, melyet Szilágyi «egyeztető hivatal»-nak nevez. E hivatal lássa el a jogvédelmet, melynek főcélja a jogvita békés kiegyenlítése, kapcsolatban oly oltalmi és gondozási intézkedésekkel, melyeket az adott eset igényel. Az előadó azt kívánja, hogy magát a jogvitát is, ha egyeztetés útján el nem simítható, ez a hivatal mint választott bíróság döntse el. A bírói döntés legyen ultima ratio. A hivatal illetékes, ha mindkét fél eleve aláveti magát vagy ha a felhívó fél kérelmére az ellenérdekű fél is aláveti magát. Ezen új szerv, noha jogvitákat intézne el, a szó nemes értelmében vett népjóléti intézmény lenne. Ha a népirodák úgy a jogélet terén, mint hivatásuk egyéb ágazataiban is híven fogják szociális kötelességeiket teljesíteni, akkor, de csakis ezen feltétel alatt számíthatunk arra, hogy egyrészt lerójjuk a hadigondozottak iránti tartozásunkat, másrészt ténylegesen megmentjük azon társadalmi értékeket, melyeket s hadigondozottak képviselnek.

— **A magánalkalmazottak jogviszonyainak szabályozása** ügyében ankétra hívta össze a kereskedelmi minisztérium a főnöki és alkalmazotti egyesületeket. Az ankét anyagát az elnöklő *Hantos Elemér* államtitkár megnyitó beszédében megszorítani igyekezett egy két sürgős háborús szükséglet tárgyalására, de a felszólalók túlterjeszkedve a kereteken messzebbmenő óhajokkal állottak elő. Az alkalmazottak jogi kívánságait legszélesebben *dr. Besnyő Bernát* fejtette ki. A különféle felszólalásokból a következő javaslattételek összegezhetők: A törvényes felmondási idő szerződésileg ne legyen megrövidíthető; a 4118/1915. sz. rendelet keretében és mindenkor a törvényes felmondási idő hatályosuljon, a rövidebb kikötött idő érvénytelen. A rendelet hatálya terjesztessék ki minden bevonult alkalmazottra, tekintet nélkül bevonulási idejére. Az alkalmazott visszatérése esetén ne a régi fizetést kapja, hanem a háborús viszonyoknak megfelelő szokásos fizetést. Az üzlet megszünése esetére az alkalmazott hathavi fizetést kapjon végkielégítésül. Ezenfelül szabályozandó az alkalmazottnak a főnök szolgálatában töltött időmértékéhez igazodó végkielégítési igénye, amely címen félévtől öt évig terjedő fizetési összege illesse az alkalmazottat. A panaszbizottságok működését váltsa fel az ipari bíróságoknak a már meglevő tervezet (dr. Papp Dezső munkája) szerinti megalkotása. Addig is a panaszbizottságok hatáskörének kiterjesztése minden fölmentett alkalmazottra és olyanokra, akiket a nyugdíjigény köt a vállalathoz, továbbá a nőalkalmazottakra, illetve állíttassanak fel béregyeztető hivatalok paritásos alapon. A kirakatrendezők — akik több főnöknél teljesítenek szolgálatot — alkalmazotti minősége elismerendő volna. A Kúriának a nyugdíjjárulékok ügyében hozott jogegységi határozatával szemben rendeleti intézkedés volna szükséges. A leszerelés idejére a tömeges egyidejű felmondások korlátozására kimondandó volna, hogy a főnökök egyes alkalmazottaikat csak bizonyos időközök betartásával bocsáthatják el.

Dr. Glaser Károly és dr. Sámuel Zsigmond pozsonyi ügyvédek irodája teljes jártassággal bíró ügyvédjelöltet vagy ügyvédhelyettest keres február elsején leendő belépésre. Fizetés megállapodás szerint. Németül tudók előnyben részesülnek. Budapestiek részére felvilágosítást ad dr. Falk Henrik ügyvéd, Rákóczi-út 40. 15939

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 4. szám. Budapest, 1918 január 27.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőI irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Börcsök Andor* igazságügyminiszteri tanácsos: Az ingatlanokra vonatkozó jogviszonyok szabályozása. — *Dr. Bárdos Benő* miskolczi kir. járásbíró: A váltóaláírás utólagos jóváhagyása. — *Dr. Vámbéry Rusztem:* A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás. — *Dr. Bárd József:* Jogirodalom. Az objektiv kártérítés tana. Függelék: Az erkölcsi kár. Irta dr. Dezső Gyula jogakadémiai magántanár. Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Tartalommutató a Közigazgatási Döntvénytár 1917. évfolyamához. — Csődnaptár.

Az ingatlanokra vonatkozó jogviszonyok szabályozása.

I. A jövendő birtokpolitika irányelveinek a megállapítása a politikusok feladata. Ezeknek az irányelveknek a megállapítása után a jogászokra vár, hogy a megállapított irányelvek megvalósítása érdekében megalkotni segítsék a célszerűnek látszó új jogintézményeket.

Vezető politikusaink nyilatkozatából idáig csak annyit tudunk, hogy a jövendő birtokpolitikának demokratikusnak kell lennie. Arra nézve pedig, hogy mit kell érteni a demokratikus birtokpolitika alatt, részletesebb felvilágosítást csupán a kormánynak egyes rendelkezéseiből meríthetünk. Igy pl. az ingatlanok forgalmáról 4000/1917. M. E. sz. alatt s e rendelet végrehajtása tárgyában 44,621/1917. F. M. sz. alatt megjelent két rendeletből, amelyeket e lap hasábjain már ismertettünk. A 4000/917. M. E. számú rendelet 5. §-a ugyanis megengedi, hogyha valamely ingatlan visszterhes elidegenítése iránt kötött jogügylet a hatósági hozzájárulás hiányában érvénytelen, a földmívelésügyi miniszter rendelkezésére készpénzfizetés ellenében a szerző fél helyébe az állam, illetőleg az a fél lépjen be, akit a földmívelésügyi miniszter kijelöl. Ez a szabály áll meg végrehajtási árverés esetében is. E joggal azonban a földmívelésügyi miniszter csak akkor élhet, ha az elidegenítésre szánt ingatlanra hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek, hadiárváknak vagy általában hadiszolgálatban állott személyeknek ingatlanhoz juttatása, gazdasági munkásházak (1907 : XLVI. tc.) építése, kisbirtokosok erősítése vagy számuk szaporítása végett van szükség. Eszerint tehát a birtokpolitika feladata lenne a hadirokkantaknak és hasonló megítélés alá esők istápolása mellett a birtokmegoszlás terén kívánatos arányosságnak a létesítése.

Erre látszik mutatni a 44,621/1917. F. M. számú rendelet 5. §-a is, amely megállapítja, hogy különösen mely esetek lehetnek azok, amelyekben az ingatlanok elidegenítéséhez, tíz évet meghaladó időre bérbe vagy haszonbérbe adásához a 4000/1917. M. E. számú rendelet értelmében szükséges hatósági jóváhagyásnak a megtagadása indokoltnak mondható. És ily esetek gyanánt a következőket emeli ki: 1. ha a hatósági hozzájárulás ingatlanoknak egy kézben való halmozására vezetne vagy ha nem segítene azon a környékbeli birtokmegoszláson, amely a közgazdasági követelményeivel ellenkezik; 2. ha az ingatlan földmíves kezéből olyannak kezébe jutna, aki nem maga míveli a földet; 3. ha mívelhető ingatlan olyannak kezébe kerülne, akitől az ingatlan okszerű mívelése és a termelés fokozása nem várható.

II. Ha tehát a birtokpolitika célja a birtokmegoszlás terén a helyes arány létesítése és ebben a keretben a kisbirtokosok erősítése, számuk szaporítása s a hadiszolgálatban állók földhöz juttatása, úgy felmerül az a kérdés, hogy az említett célok elérésére szükséges ingatlanokat az állam és ebben is segítő szervei (az Országos Központi Hitelszövetkezet s a Földhitelintézetek Országos Szövetsége) honnan vegyék. Arra nem lehet számítani, hogy szabad kézből vásárlással mindenütt ki lehet elégíteni a szükségletet, mert ilyen módon épen ott nem fognak ingatlanok rendelkezésre állani, ahol legnagyobb lesz a szükséglet. Nem az épen kínálkozó ingatlanhoz kell majd vevőket vagy telepeseket toborozni, hanem a bizonyos vidékeken mutatkozó földhiányt kell pótolni, mert különben az eddigi telepítések csekély eredményénél nagyobbra aligha számíthatunk. A földmíves ugyanis szülőföldje vidékéről messzebbre nem szívesen távozik és a többtermelés érdeke is kívánja, hogy azon a vidéken kapjon földet, amelynek természeti viszonyait, termelési módjait jól ismeri.

Mindenek előtt tehát községenkint vagy vidékenkint meg kell csinálni a földmívelésre alkalmas, de földhöz vételi alkalom hiányában nem jutható kisbirtokosok vagy gazdasági munkások kataszterét, annak feltüntetésével, hogy a földszerzésre maguk anyagi erejével vagy csak megfelelő hitel nyujtásával képesek-e. Amennyiben földhöz juttatásuk államérdek is, az evégből szükséges ingatlanokat az állam elsősorban természetesen szabad kézből szerezné be és evégből támogathatná a közérdekű ingatlaneldarabolásokat is. Továbbá a végrehajtási jogban az utóajánlat intézményét lehetne olyan módon szabályozni, amely az államnak megkönnyítené az árverésre kerülő ingatlanok megszerzését anélkül, hogy az árak célzatos felhajtásával visszariasztanák tőle. De még más jogintézményekkel is elő lehetne segíteni az ingatlanok megszerzését. Több német állam evégből az állam (község, ingatlaneldarabolással foglalkozó közhasznú intézmények) számára törvényes elővásárlási jogot adott. Ehhez az elővásárlási joghoz hasonló a 4000/1917. M. E. számú rendelet 5. §-ában szabályozott az a jogintézmény, amelynél fogva a földmívelésügyi miniszter a szerző fél helyébe más személyt ültethet be a jogügyletbe.

Németországban a Krieger-Heimstätten mozgalom hívei bizonyos mértekben még kisajátítási jogot is óhajtanának kapni, különösen a nagy közlekedési utak részére tervezett kisajátításokkal kapcsolatban a nagycsatornák, közlekedési útak mentén.

III. A kisbirtokos szerző felek szempontjából elengedhetetlennek tartom a járadékelv szabályozását, mert ez főleg a bizonyos járulékokat huzó hadirokkantaknak, megkönnyítené földnek tulajdonul megszerzését anélkül, hegy az ingatlant a háború után minden bizonnyal beálló pénzszükségben csak drága áron kapható kölcsönnel kellene megterhelni.

Előnye még, hogy a járadékokat a járadéktelkes akkor válthatná meg, mikor kedvező évek után épen megfelelő tőkéhez jut. Az ingatlanszerzéskor meglevő kis tőkéjét pedig gazdasági beruházásokra fordíthatná és nem kellene evégből magát mindjárt adósságokba vernie. Jobban felszerelt gazdaság pedig többet termel. Különösen olyan tulajdonosok adhatnák el járadék ellenében ingatlanukat, akiknek a tőkére nincs nyomban szükségük, csupán annak állandó, biztos hasznosítására (alapok, alapítványok, községek).

A létesített új kisbirtokok hitelszükségletének a kielégítéséről is gondoskodni kell. Evégből életre kell hívni az ingójelzálogjog intézményét s az osztrák polgári törvénykönyv harmadik novellájának életbelépése folytán jelzálogjoguknak már különben is elodázhatatlan reformját meg kell valósítani.

Jelzálogjogunk reformjánál a jelzálog tulajdonosának a jel-

zálogjog ranghelyével való rendelkezési jogát kell fejlesztenünk. E részben az osztrák polgári törvénykönyv harmadik novellájának még csak tapogatódzó rendelkezésénél is tovább lehetne menni, nem ugyan a német polgári törvénykönyvet követve a tulajdonosi jelzálogjog meghonosításával, hanem a svájci polgári törvénykönyv példáját szem előtt tartva a locus ely alapján. A német polgári törvénykönyv jelzálogjogrendszere ugyanis a gyakorlatban nem találkozik osztatlan tetszéssel, különösen a tulajdonosi jelzálogjog intézménye okoz sok nehézséget és azokban a német államokban, amelyeknek gazdasági viszonyai a mienkhez leghasonlóbbak, a tulajdonosi jelzálogjog intézményével nem is igen élnek, sőt a vele való élést külön telekkönyvi alaki szabályokkal maguk az említett államok is megnehezítik. Mindez arra int, hogy a tulajdonosi jelzálogjog intézményét ne másoljuk le, mikor ugyanazt az eredményt jogszerkezetileg egyszerűbb úton is, a ranghellyel való rendelkezés jogának kiépítésével elérhetjük.

Végrehajtási jogunkat a termelés zavartalanságának biztosítása végett is módosítanunk kell, különösen a gazdasági felszerelés árverés alá vonásának korlátozásával. Továbbá lehetővé kell tenni végrehajtás alól mentes otthonok létesítését is.

Az egységes gazdaságot alkotó kisbirtokok szétesésének meggátlása végett módot kellene nyujtani a szerző félnek olyan rendelkezésre, hogy az említett gazdaság örökösödés esetében egészben szálljon át az örökhagyó ivadékai közül arra, akit az örökhagyó kijelöl, ily rendelkezés hiányában pedig arra, akire a törvényben megállapított sorrend mutat. A kötelesrészre jogosult örököstársak az ingatlan hozadéki értéke szerint valamely erre alkalmas pénzintézet által lennének kielégíthetők. Ily jogintézmény talán elejét venné az egygyermekrendszer (egyke) terjedésének is, különösen akkor, ha az illető vidéken eladásra vagy árverésre kerülő ingatlanokat elsősorban azok szerezhetnék meg, akik az egységes apai telekből csupán pénzbeli kielégítést kaptak

Dr. Börcsök Andor.

A váltóaláírás utólagos jóváhagyása.*

II.

A német gyakorlat szerint a más nevében meghatalmazás nélkül tett váltónyilatkozat utólagos jóváhagyása hatályos,[17] kivéve, ha hamis aláírásról van szó, amelyet joghatályosan nem lehet jóváhagyni.[18]

Nézetünk szerint annak a megszorításnak, amelyet a németek a hamis aláírásra vonatkozólag tesznek, nincs elfogadható alapja. Már a tétel közkeletű formulázása is helytelen. Hamisnak ugyanis azt az aláírást kell tekinteni, amelyet nem az vezetett a váltóra, akinek a nevét feltünteti, hanem más személy és pedig képviseleti jogosultság, képviseleti hatalom nélkül.[19] Ha már most az utólagos jóváhagyást hatályosnak tekintjük, ez annyit jelent, hogy az illető aláírás nem hamis, mert az utólagos jóváhagyás visszaható erővel megadja a képviseleti jogosultságot. Ha az, akinek nevét képviseleti jog nélkül a váltóra vezették, ezt az aláírást a váltóbirtokos első felszólítására jóváhagyja, nem lehet azt mondani, hogy ez a jóváhagyás hatálytalan, mert az aláírás hamis; ellenkezőleg, csakis azáltal válhatik az aláírás hamissá, hogy az utólagos jóváhagyást hatálytalannak nyilvánítjuk.

Az utólagos jóváhagyás megengedhetőségének kérdése azonos azzal a kérdéssel, hogy a meghatalmazás nélküli aláírást feltétlenül vagy csak az utólagos jóváhagyás elmaradásától mint feltételtől függően tekintsük-e hamisnak. A németek szerint bizonyos aláírások kezdettől fogva feltétlenül hamisak, ellenben mások csak feltételesen, vagyis csak akkor, ha az előírt módon jóvá nem hagyatnak. Az előbbi csoportba azokat az eseteket foglalják, amelyekben valaki saját haszna végett rosszhiszeműen visszaélt a más nevével, az utóbbi csoportba pedig azokat, amelyekben valaki más érdekében mint megbízás nélküli ügyvivő járt el.

A megbízás nélküli ügyvitelre vonatkozó szabályok szerint az idegen ügykörbe való jogosulatlan beavatkozás, pl. a más nevében meghatalmazás nélkül való ügyletkötés mindig teremt bizonyos jogviszonyt a felek közt és ennek csupán tartalma különböző aszerint, hogy a beavatkozás az ügy urának érdekében is feltehető akarata szerint vagy ezek ellenére történt; az előbbi esetben a felek jogviszonya a megbízáshoz hasonlóan alakul, míg az utóbbi esetben az ügy ura igénybe veheti azokat az előnyöket, amelyek az ügyvitelből eredtek, ellenben ő maga csak gazdagodása erejéig felelős. Az a körülmény tehát, hogy az idegen név alatt történt ügyletkötésnél az ügyvivő az illető személy érdekében akart-e eljárni vagy saját céljára visszaélt az idegen névvel, kellő méltatást nyer a két fél egymáshoz való viszonyának szabályozásánál; a törvény a csalóval szemben is megvédi annak érdekét, akinek nevével ez visszaélt, másrészt a csalónak nem adja meg azokat a jogokat (költségmegtérítés stb.) amelyeket a jóhiszemű ügyvivőnek megad.[20]

Ámde abban a kérdésben, hogy a más képviseletében kötött ügyletből a képviselt milyen feltételek mellett válik kötelezetté, nem a képviselő és a képviselt egymáshoz való viszonyáról, hanem a képviseltnek ahhoz a harmadik személyhez való viszonyáról van szó, akivel a képviselő az ügyletet kötötte. Ennek a kérdésnek a megoldásánál tehát egészen más szempontok szerint kell eljárni. Itt csak a képviselt és a harmadik személy érdekeiről lehet szó.

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. az 1. számban.

[17] Reichsgericht, Seuffert's Archiv für Entscheidungen der obersten Gerichte in den deutschen Staaten, 56. k., 464.; Reichsgericht, Deutsche Juristenzeitung 1910., 1278. l.

[18] Entscheidungen des Reichsoberhandelsgerichts 21, k., 165. l., Reichsgericht, Leipziger Zeitschrift für deutsches Recht 1914., 757.; Oberlandesgericht Dresden, Seuffert's Archiv 64., 169.; l. még a Reichsgericht további két ítéletét idézve Mansfeldnél, Genehmigung gefälschter Unterschriften, Leipziger Zeitschrift 1914., 804. A gyakorlat álláspontját helyeslik: Grünhut: Wechselrecht I. 316., Bernstein id. mű 281., 399.; Staub-Stranz id. mű 203., Rehbein-Mansfeld id. mű 104. Helyteleníti azt Mansfeld id. ért. Leipz. Zeitschrift 1914., 801. sq.

Az osztrák gyakorlat a meghatalmazás nélkül történt aláírás utólagos szóbeli jóváhagyását nem tekinti váltójogilag hatályosnak. Ennek a gyakorlatnak azonban törvényes alapja van, nevezetesen az 1872 június 19-iki törvény (lex Jasinski), amely így rendelkezik:

«Ansprüche aus Wechselerklärungen, welche nicht von ihrem Aussteller selbst unterzeichnet, sondern mit dessen Namen von einem anderen unterschrieben sind, eignen sich zur Geltendmachung im Wechselverfahren nur dann, wenn der letztere auch seine eigene Unterschrift mit einem auf Bevollmächtigung hinweisenden Zusatze beigefügt hat und wenn ausserdem die von dem Machtgeber unterschriebene oder mit dessen gerichtlich oder notariell beglaubigtem Handzeichen versehene Vollmacht beigebracht wird.

Die gesetzlichen Bestimmungen über die Zeichnung der Firma eines Kaufmanns werden durch die gegenwärtige Anordnung nicht berührt».

Ezt a törvényt helyesen akként kell értelmezni, hogy a fenti kellékek hiánya esetén a váltónyilatkozat alapján a képviselt nem lesz váltójogilag kötelezve (l. A. Rintelen: Zur Übernahme von Wechselverbindlichkeiten durch Stellvertreter, Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht, 69. k., 111. sq.). Ha tehát a képviselt nevének a váltóra írása magában véve akkor sem kötelezi a képviseltet, ha előzetes meghatalmazást adott, akkor az utólagos szóbeli jóváhagyás sem eredményezheti azt, hogy a képviselt váltójogilag kötelezetté váljék. Az osztrák gyakorlat az aláírás utólagos szóbeli elismerése esetén csupán magánjogi kötelezettséget állapít meg, az utólagos elismerést a körülményekhez képest tartozáselismerésnek vagy kártérítési kötelezettséget maga után vonó félrevezetésnek minősítve. l. Oberster Gerichtshof, Seuffert's Archiv 51., 199.; Ob. Ger. 11,184/1903. Juristische Blätter 1906., 201.; Ob. Ger. 16,767/1904. Juristische Blätter 1905., 419.

[19] Staub a hamis aláírást így definiálja: «Eine Wechselunterschrift ist falsch, wenn sie rechtswidrig von einem anderen geleistet ist, als dem, dessen Namen Sie zeigt» (id. mű 202.). Ezt a meghatározást csak a «rechtswidrig» szónak az «ohne Vertretungsmacht» szavakkal való felcserélése mellett lehet elfogadni. Az aláírás hamissága nem attól függ, hogy a képviselő a képviselttel szemben jogosan vagy jogtalanul járt-e el, hanem attól, hogy a képviselet harmadik személyekkel szemben hatályos-e, pl. a cégvezető, akinek főnöke váltók aláírását megtiltotta, jogtalanul jár el a főnök irányában, ha ennek nevében váltót ír alá, de az aláírás mégis valódi s a főnököt kötelezi. Ezt maga Staub is helyesen emeli ki könyvének más helyén, 329. l.

[20] L. a német ptk. 687. §-át. Ugyanígy a magyar ptk. javaslatának 1395. §-a.

Ami a képviseltet illeti, az ő érdekeinek védelmére teljesen elegendő az, hogy tőle függ, akarja-e vállalni az ügyletből eredő kötelezettségeket; neki nincs arra szüksége, hogy akarata ellenére védje a törvény. Ha a képviseltet általában megilleti az a jog, hogy a nevében meghatalmazás nélkül kötött ügyletet utólag jóváhagyhassa, akkor nem lehet megérteni, miért ne legyen meg neki ez a joga akkor is, ha a képviselő rosszhiszeműen járt el.

Neki ilyenkor is méltánylandó okai lehetnek arra, hogy jóváhagyását megadja. A harmadik személynek pedig igazán nem áll érdekében az ilyen ügylet jóváhagyásának hatálytalansága. Sőt épen az ő érdeke követeli az ellenkezőt.

A képviseletre vonatkozó szabályokban az az alapelv érvényesül, hogy ha a képviseltnek harmadik személlyel szemben nyilvánított akarata fedi a képviselő által kötött ügyletet, az hatályos a képviselttel szemben akkor is, ha a képviselő az ügylet megkötésével jogtalanul és rosszhiszeműen járt el. A cégvezetői meghatalmazás megszűnése a cégjegyzékbe való bevezetés végett a főnök által bejelentendő; ha a bejegyzés elmaradt, a főnök a cégvezetői meghatalmazás megszűnését harmadik személy ellenében csak annyiban érvényesítheti, amennyiben igazolni képes, hogy az utóbbi előtt a cégvezetés megszűnése az ügylet megkötésekor ismeretes volt.[21] A BGB. 170. és 171. §-ai pedig így rendelkeznek:

170. §. Wird die Vollmacht durch Erklärung gegenüber einem Dritten erteilt, so bleibt sie diesem gegenüber in Kraft, bis ihm das Erlöschen von dem Vollmachtgeber angezeigt wird.

171. §. Hat jemand durch besondere Mitteilung an einen dritten oder durch öffentliche Bekanntmachung kundgegeben, dass er einen anderen bevollmächtigt habe, so ist dieser auf Grund der Kundgebung im ersteren Falle dem Dritten gegenüber im letzteren Falle jedem Dritten gegenüber zur Vertretung befugt.

Die Vertretungsmacht bleibt bestehen, bis die Kundgebung in derselben Weise, wie sie erfolgt ist, widerrufen wird.

A meghatalmazásról értesített harmadik személlyel kötött ügylet tehát akkor is érvényes, ha a képviselt a képviselőtől időközben visszavonta a meghatalmazást anélkül, hogy erről a harmadik személyt értesítette volna s a képviselő jogtalanul visszaélt a képviselt nevével. Az ügyletnek a képviselttel szemben való hatályosságát nem érinti a képviselő jogtalan eljárása, ha a meghatalmazás a harmadik személy irányában fenállott. A harmadik személlyel szemben nyilvánított meghatalmazással tehát a meghatalmazó már előre kötelezőnek ismeri el magára nézve a meghatalmazott által kötendő ügyletet arra az esetre is, ha ez az ő tilalma ellenére jogtalanul és rosszhiszeműen fogja azt a harmadik személynek a meghatalmazás visszavonásáról való értesülése előtt megkötni. Ha az ilyen ügyletet a képviselt már előre joghatályosan vállalhatja, következetlenség meg nem engedni, hogy utólag is joghatályosan vállalhassa azt.

Az a tétel tehát, hogy az utólagos jóváhagyás nem hatályos, ha a képviselő rosszhiszeműen visszaélt a képviselt nevével, ellenkezik azokkal az alapelvekkel, amelyeken a német magánjognak és kereskedelmi jognak a képviseletre vonatkozó szabályai alapszanak.

De ellenkezik ez a tétel az utólagos jóváhagyásra vonatkozó általános szabállyal is:

«Schliesst Jemand ohne Vertretungsmacht im Namen eines anderen einen Vertrag, so hängt die Wirksamkeit des Vertrags für und gegen den Vertretenen von dessen Genehmigung ab. (BGB. 177. §.)

A szabály egész általánosságban szól és minden megszorítás nélkül utólag jóváhagyhatónak nyilvánít minden olyan szerződést, amelyet valaki képviseleti jogosultság nélkül más nevében kötött. Ha a magánjog nem állítja fel általánosságban azt a korlátozást, hogy a képviseleti jog nélkül kötött szerződést csak akkor lehet érvényesen jóváhagyni, ha a képviselő jóhiszeműen járt el, akkor nincs tételes alapja ennek a korlátozásnak a váltónyilatkozatok utólagos jóváhagyásánál sem.[22]

A hamis aláírás utólagos jóváhagyásának hatálytalanságát azzal sem lehet indokolni, hogy az aláírás hamisítása egyáltalán nem tekinthető képviseletnek.[23] Tény, hogy szóbeli ügyleteknél az az eset, amidőn a nyilatkozattevő kifejezésre juttatja, hogy nem ő az, aki az ügylet hatásait vállalja, élesen elkülöníthető attól az esettől, amidőn a nyilatkozattevő magát adja ki annak, akivel a másik fél az ügyletet megkötni kívánja vagy legalább is meghagyja a másik felet ebbeli tévedésében. Már most, ha az utóbbi esetet egyáltalán kizárjuk a képviselet köréből, ezzel kimondtuk, hogy az ily módon kötött ügylet jóvá nem hagyható, sőt azt is, hogy az a személy, akinek az ügyletkötő magát kiadta, az ilyen ügyletből akkor sincs kötelezve, ha az ügyletkötő felet előzetesen meghatalmazta arra, hogy a kérdéses ügyletet az ő nevében megkösse.

Azonban váltónyilatkozatoknál a fenti megkülönböztetést csak akkor lehetne megtenni, ha a képviselet hatályosságához szükséges volna a képviselőnek saját nevét és képviselői minőségét is kitüntetnie a váltón. De a joggyakorlat nemcsak nálunk engedi meg, hogy a képviselő pusztán a képviselt nevének aláírásával joghatályosan kötelezhesse a képviseltet,[24] hanem a német birodalomban is.[25] Ily körülmények közt legfeljebb arról lehetne szó, hogy a más nevét aláíró személy csupán akkor tekintessék képviselőnek, ha az aláíráskor vagy a váltó átadásakor a váltón kívül kifejezésre juttatta, hogy nem azonos azzal, akinek nevét aláírta. De ezt a más nevének aláírásával tett váltónyilatkozat érvényességéhez sem nálunk, sem Németországban a gyakorlat nem kívánja meg;[26] tekintettel a váltókötelezettség

különbözik annak elismerése, hogy az, aki a váltót aláírta, már eredetileg meghatalmazva volt. Ennek elismerése a váltókötelezettség létrejöttének időpontjára hat vissza». (147. l.)

Ez a nézet annyit jelent, hogy a hamis aláírást is jóvá lehet hagyni, de csak abban a formában, hogy a képviselt előzetes meghatalmazás fenforgását állítja. Nem lehet azonban belátni, hogy miért lehessen csak egy a valóságnak meg nem felelő tény állításának alakjában hatályosan jóváhagyni az aláírást, ha azt egyáltalán meg akarjuk engedni.

[21] Handelsgesetzbuch 53., 15. §§.; m. keresk. törv. 42. §.

[22] Nálunk König követi a németeket, A váltótörvény magyarázata, 1906., 147, és 202. l. A hamis aláírásnál a következőket fejti ki: «Az utólagos jóváhagyás sem szül váltói kötelezettséget. Ettől

[23] A más nevében jogtalanul és rosszhiszeműen eszközölt aláírás utólagos jóváhagyásának hatálytalanságát csak azzal lehetne indokolni, hogy a hamisító nem érdemli meg, hogy eljárásának jogtalansága utólag visszaható erővel reparáltassék. Ez azonban legfeljebb büntetőjogi érv lehetne és azt eredményezhetné, hogy a hamisító akkor is büntetendő volna, ha az utólagos jóváhagyás megtörténik. Ha büntetőjogi gyakorlatunk erre az álláspontra helyezkednék, akkor, tekintettel az 1874 : XVI. tc. 7. §-ára, a büntető bíróság marasztaló ítélete kizárná azt, hogy a polgári bíróság az utólagos jóváhagyást hatályosnak tekintse (l. C. 608/1902. G. Grill 5., 199.). De büntetőjogi judikaturánk nem tekinti büntetendőnek az idegen név jogtalan aláírását, ha az utólagos jóváhagyás megtörtént, mielőtt a hamis váltónyilatkozat alapján polgári per vagy bűnvádi eljárás indult volna (C. 7154/1900. Grill 8., 861.; C. 7231/1908. Büntetőjogi Dtár 1909, 49.). Ilyen körülmények közt az utólagos jóváhagyás hatálytalansága nem a hamisítóra, hanem csak arra a jóhiszemű harmadik személyre nézve jelent büntetést, akit a hamisító megtévesztett.

[24] C. 662/1886. Jogt. Közl. Dtári mell. 1887, 11.; C. 616/1884., C. 616/1890., C. 652/1890. Grill 5., 440.; C. 707/1890. Grill 5., 490.; C. 228/1892. Magy. Dtár 2., 414.; C. 1900/1894. Magy. Dtár 2., 405.

[25] Ily értelemben magyarázta a BGB. 126. §-át a Reichsgericht teljes ülési határozata, Entscheidungen des Reichsgericht in Zivilsachen 74., 69.; ugyanezen az álláspontón volt a régebbi gyakorlat is, Entscheidungen 24., 88.

[26] Előfordult, hogy valaki meghatalmazás nélkül atyja nevét írta a váltóra és a másik fél előtt magát atyjával azonos személynek adta ki; a Reichsgericht az utólagos jóváhagyást hatályosnak mondotta ki és többek közt kimondta:

«Der Wille der Klägerin, mit dem Beklagten zu kontrahieren, war klar. Hat sie, statt mit seinem Sohne, mit ihm persönlich zu verhandeln geglaubt, so war dieser Irrtum unschädlich, sofern der Sohn die Rechtsmacht besass, durch seine Skriptur den Beklagten zu verpflichten». (Deutsche Jur. Zeitung 1910, 1278.)

Hasonló eset: Entscheidungen des RG. in Zivilsachen 67. köt., 148. lap.

Azt, hogy az aláírt nevet viselő személy nem azonos az aláíróval, csak akkor kell kifejezésre juttatni, ha nevük egyenlő; különben ilyenkor képviselet nem forog fen s az aláíró úgy tekintendő, mint aki saját nevében vállalta a kötelezettséget. C. 286/1910. Hiteljogi Dtár 1910, 141.; Reichsgericht, Seuffert's Archiv 57., 326., Staub

természetére, nem is volna értelme, hogy a képviselet hatályossága ettől tétessék függővé. Más nevének a váltóra írása tehát mindig képviselet, bárminő kísérő körülmények közt történt is az.[27]

III.

Az utólagos jóváhagyás megengedhetőségéből nem következik, hogy az bármeddig gyakorolható; miután a képviseleti jog hiánya esetén az álképviselő felelős, a váltóbirtokosnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy tisztázza a helyzetet. A ptk. javaslatának idevonatkozó rendelkezései szerint a harmadik személy felhívhatja a képviseltet, hogy megfelelő határidő alatt, amely a felhívás vételétől számítva nyolc napnál rövidebb nem lehet, a jóváhagyás iránt nyilatkozzék; ha a képviselt e határidő alatt jóváhagyását a másik féllel szemben ki nem jelenti, a jóváhagyást megtagadottnak kell tekinteni.[28] Mihelyt a jóváhagyás megtagadtatott vagy megtagadottnak tekintendő, az addig csupán feltételesen hamis aláírás feltétlenül hamissá válik. Az ilyen feltétlenül hamis aláírást többé nem lehet érvényesen jóváhagyni, ami azonban nem zárja ki, hogy az a személy, akinek aláírását a váltóra hamisították, magánjogi kötelezettséget vállalhasson a váltóösszeg kifizetése iránt.

A kifejtettekből következik, hogy az, aki más nevét képviseleti jog nélkül saját nevének és képviselő minőségének kitüntetésével írta a váltóra, mindaddig, amíg a fentiek szerint az utólagos jóváhagyás lehetséges, csupán feltételesen van álképviselőként kötelezve.

Az utólagos jóváhagyásnak vagy a képviselővel vagy valamelyik a váltó alapján igazolt személlyel szemben kell megnyilvánulnia; mihelyt ezek közül bármelyikkel szemben megtörtént a jóváhagyás, a képviselt a váltónyilatkozat alapján minden igazolt váltóbirtokossal szemben kötelezve van. Pl. ha az elfogadó a forgatmányossal szemben az aláírást jóváhagyta, a kibocsátó is felléphet ellene. Ezt a joghatást nem kaphatjuk meg, ha az utólagos jóváhagyás váltójogi hatályosságát megtagadjuk és ezt csupán magánjogi kötelezettséget megalapító ténynek tekintjük. Bárminő konstrukciót adjunk is ennek a magánjogi követetésnek, ez csak azt a váltóbirtokost illeti meg, akivel szemben a jóváhagyás, elismerés vagy fizetési igéret történt.

A jóváhagyás bárminő alakban nyilvánulhat, esetleg konkludens tények útján is;[29] érvényessége alaki kellékekhez csak ott van kötve, ahol az előzetes meghatalmazás is csupán bizonyos alakban adható érvényesen, pl. a férj a nevében felesége által meghatalmazás nélkül tett váltónyilatkozatot csak közjegyzői okirat alakjában hagyhatja érvényesen jóvá.

Dr. Bárdos Benő.

29. De ilyenkor sem szükséges, hogy a képviselet magából a váltóból tűnjék ki, mint a Kúria egy régebbi határozatában megkívánta. C. 1278/1899. Grecsák, Kúriai határozatok keresk.-, váltó- és csődügyekben 3. k., 277.

[27] L. erről bővebben Mansfeld. id. értek. Leipziger Zeitschrift 1914, 804. sq.

[28] 800., 723., 277. §§.

[29] A puszta hallgatás rendszerint nem tekinthető jóváhagyásnak. Ha azonban együttes képviseletre jogosított cégvezetők, közkereseti vagy betéti társasági tagok vagy részvénytársasági vagy szövetkezeti igazgatósági tagok közül egy vagy több a többiek előzetes felhatalmazása nélkül járt el, az utóbbiak utólagos jóváhagyása megtörténtnek tekintendő, ha ezek a váltónyilatkozatról értesültek és az ellen nem tiltakoztak. Ha nem váltókötelezettség vállalásáról, hanem más ügyletről van szó, a Kúria is ezt a szabályt alkalmazza (C. 637/1887. Grill 4., 291.; C. 376/1904. Keresk. Jog 1905, 136.; C. 11/1910. Keresk. Jog 1910, 232.); ha azonban az utólagos jóváhagyást váltónyilatkozatoknál is megengedhetőnek tartjuk, a Kúria gyakorlatában kialakult fenti szabályt a váltónyilatkozatoknál is alkalmaznunk kell.

Nem forog fen utólagos jóváhagyás, ha valaki abban a téves hiszemben ismeri el a váltón látható aláírást valódinak, hogy az valóban tőle származik; sőt ilyenkor a váltóra teljesített fizetés mint jogalap nélküli gazdagodás vissza is követelhető (C. 852/1908. Keresk. Jog 1909, 190.; Bp. T. 6513/1916. Hitelj. Dtár 1916, 328.).

A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás.*

II. Tudvalévő, hogy a Bn. eredeti tervezete nem különböztetett büntetőjogilag felelős és nem felelős fiatalkorúak közt.[1] Csak utólag került a miniszteri javaslatba a képviselőház igazságügyi bizottságának határozata alapján a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség mint a büntetőjogilag felelősségre vonható fiatalkorú ismérve, azzal a furcsa indokolással,[2] hogy «a javaslat elvi álláspontja szerint a fiatalkorúak közt nem lehetne ilyen két egymástól szigorúan elválasztható csoportot megkülönböztetni», ámde számolni kellett azzal, hogy a «gyakorlati jogászvilág egészen hozzászokott ahhoz a rendszerhez», amely a fiatalkorúakat büntethetőkre és nembüntethetőkre osztja fel. Másszóval a megkülönböztetés alapja nem is annyira a fiatalkorúak, mint inkább a «gyakorlati jogászok» értelmi fejlettségének feltételezett hiánya volt. De elvi alapjának fentartásával a javaslat csupán a látszatot áldozta fel, midőn propter bonum pacis felállította ugyan a büntetőjogi felelősség feltételét, anélkül, hogy ahhoz a büntetőjogi felelősség következményét fűzte volna. «Több irányban tett megfigyelés szerint — mondja a Min. Ind. — a 16—18 éves korban lévő fiatalemberek (hát a leányok?) még nem rendelkeznek azzal az erkölcsi és értelmi fejlettséggel, amelyet a teljes büntetőjogi beszámíthatóság megkíván.» Mi következik ebből? Ugyebár nyílván az, hogy ha a fiatalkorúak az erkölcsi és értelmi fejlettséggel mégis rendelkeznek, büntetőjogi felelősségre is vonhatók. Csakhogy a javaslat, amely szívességből megtette ugyan a bifurkációnak logikai bakugrását, ezt a következtetést már nem vonta le. Igy történt, hogy a Bn. ismer ugyan büntetőjogilag felelős fiatalkorúakat, de azokat nem vonja büntetőjogilag felelősségre, mert a fogház mint «szigorúbb intézkedés» a Bn. 26. §. 3. bek. ellenére is a nevelő rendszabályok közé illeszkedik. Javíthatatlan optimizmusában a Bn. a végkimerülésig hirdeti a nevelést és a javíthatóság vélelmébe belekényszerített bíróságtól természetesen hiába várja, hogy az értelmi és erkölcsi fejlettségből oly következtetéseket vonjon, amelyeket maga a törvény levonni szándékosan elmulasztott.

Magától értetik, hogy az újabb külföldi törvénymunkálatok e kérdésben tisztultabb álláspontra helyezkedtek. Egészen elesik e kérdés a Bt. és a Sj. számára, amelyek, amint az I. alatti ismertetésből kitűnt, a relatív büntetőjogi felelősséget s ezzel együtt ennek ismérvét is elejtették. De a **Sj.** előzményei mindamellett tanulságosak. Az 1893—1896. években készült tervezetek a bíróra bízták volt a 14—18 éves fiatalkorú szellemi és erkölcsi érettségének vizsgálatát s e vizsgálat eredményétől tették függővé a büntetőjogi felelősség megállapítását vagy hiányát. Utóbbi esetben a fiatalkorú ugyanoly bánásmódban részesült volna, mint a 14. évét be nem töltött gyermek, az előbbiben ugyan büntetéseknek lett volna helye, de ezek tartalma lényegesen eltért a felnőttekre kiszabható büntetésektől s ha a fiatalkorú «bűntettes jelleme» (1893. és 1894. évi tervezetek), ill. «erkölcsi romlottsága» (1895. és 1896. évi terv.) a nevelő behatás sikerét a priori kizárja, a malitia supplet aetatem elve szerint (Stooss) a rendes — bár tartamban redukált — büntetések nyertek volna alkalmazást. Ellenben az 1903. évi tervezet s az ezt követők a szellemi és erkölcsi érettség kritériumát teljesen elejtették, illetőleg a nevelés szükségének kérdésével pótolták. Midőn ugyanis e korosztályra vonatkozólag is kizárólag nevelő intézkedésekkel pótolták a büntetéseket, megszűnt a büntetőjogi felelősség alakszerű ismérvének minden gyakorlati következménye, sőt nem egészen illogikus az a megjegyzés sem,[3] hogy ezzel voltakép a gyermekkor és a fiatalkor megkülönböztetése — la division chinoise des périodes de l'âge — is elvesztette jelentőségét.

Következik a mondottakból, hogy a contrario azok a törvények és javaslatok, amelyek a viszonylagos büntethetőség korosztályát fentartották, a beszámíthatóság ismérvét is kénytelenek fentartani. Már jóval a Bn. megalkotása előtt[4] túlsúlyra jutott s a Bn. idejében már szinte communis opinio volt,[5] hogy a

* L. az előbbi közleményt az 1918. évi 2. számában.

[1] *Balogh:* Fiatalkorúak és büntetőjog 134.

[2] Min. Jav. 55.

[3] *Fuchs:* Strafmündigkeit. (Strafr. Abh.) 1906. 181.

[4] V. ö. *Szerző:* Büntetőpol. követelések 85.

[5] *Balogh:* Fiatalkorúak és büntetőjog 125.

francia Btk.-ből átvett «belátási képesség» a fiatalkorúak beszámíthatóságának nem megfelelő ismérve. Egyrészt ugyanis mint az értelmi fejlettség fokmérője még nem bizonyítja a szellemi érettséget, másrészt figyelmen kívül hagyván a fiatalkorúnak erkölcsi fejlődését, nem biztosítja az akarási képességet. Ennek következtében igazságtalanságnak szülőoka, minthogy a büntetőjogi felelősséget a fiatalkorúaknál kevesebb feltételhez köti, mint a felnőttek beszámíthatóságát, akiknél a fejlettség mindkét irányban szabály szerint adva van. Voltakép a kérdésnek egyedüli kifogástalan megoldása az volna, ha miként azt az 1903. évi orosz Btk. tette, a beszámíthatóságnak általános fogalma terjesztetnék ki a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségére is. Csakhogy a beszámíthatóságnak nemleges körülírása, amely a felnőttekre nézve gyakorlatiasabb, a fiatalkorúakra vonatkozólag keresztülvihetetlen, mert az érettség hiánya még nem jelent anormalitást. De amennyiben a törvény a beszámíthatóságnak általános pozitív fogalommeghatározását felöleli, miként az egyes újabb javaslatoknál történt, a fiatalkorúak büntetőjogi felelőssége sem függhet kevesebb feltételtől.

Hogy a tárgyalt törvények és javaslatok közül a **Ft.** a fogalomnak most jelzett hiányossága ellenére is ragaszkodott a discernement-hoz, annak sajátos okai vannak. Ugy az elméletben, mint a gyakorlatban a discernement Franciaországban a legvitásabb fogalmak közé tartozik. Némelyek (Chauveau-Hélie, Blanche) az erkölcsi, mások (Le Sellyer) a jogtalanság vagy a beszámíthatóság megkülönböztetési képességét látják benne. *Vidal* azon panaszkodik,[6] hogy a fogalom homályossága és eltérő magyarázata súlyos panaszokra ad okot, *Garraud* viszont [7] a törvényes meghatározás hiányát igen szerencsésnek mondja, mert módot nyujt a bírónak, hogy a fiatalkorú érdeke szerint értelmezze a fogalmat s a discernement tagadásával nevelőintézkedéseket alkalmazzon. Valójában a francia bíró nem is sokat törődik a kérdés lélektani oldalával, hanem csupán azzal, vajjon a fiatalkorú nevelhető-e vagy sem. Mint *Cuche* kitejti [8] «le juge ne prend pas telle décision parce q'uil a reconnu ou non le discernement, mais il reconnaît ou non le discernement a fin de pouvoir prendre telle décision». Szóval a discernement csupán eszköz a bíró kezében, hogy megtehesse a konkrét ügyben szükséges intézkedést «kényelmes és mindenható formula, amelynek alkalmazása felmenti a bírót az elítélés kényszerétől».[9] Noha természetesen akadnak olyanok is, akik a bíró méltóságával meg nem egyezőnek tekintik e kegyes hazugságot [10] s a discernement kiküszöbölését követelik, mindamellett a fenálló gyakorlat a Ft. célirányos végrehajtásának útjába nem gördít akadályokat.

Noha ezzel ellentétben a német Btk. szerint a «büntethetőség felismeréséhez szükséges belátás» ily önkényes értelmezésre nem szolgáltatott alapot, a **Nj.**, amelynek első tervezete a bűnösséget kizáró okokat a büntetést kizáró okok rendszerével helyettesítette, a discernement kiküszöbölés után sem tartotta szükségesnek, hogy a fiatalkorúakra a beszámíthatóság külön ismérvét állítsa fel. Megelégedett azzal, hogy a nevelő intézkedésnek a büntetés mellett vagy a büntetés helyett akkor biztosítson alkalmazást, ha arra akár a nevelés fogyatékossága miatt, akár egyéb okból szükség van (69. §. 2. bek.). Ez a megoldás, amely a fiatalkorúakra vonatkozólag teljesen kiküszöböli a beszámíthatóság kérdését, több oldalról éles bírálat tárgya volt,[11] nemcsak, mert a bírói belátásra bízza, hogy a büntetés vagy nevelő intézkedés közt válasszon, hanem, mert a fiatalkorú beszámíthatóságát vélelmezi, holott a fiatalkorú beszámíthatósága problematikusabb mint a felnőtté.[12] Már a Liszt-Kohl-féle ellenjavaslatban (16. §.) meg is találjuk a fiatalkorúak beszámíthatóságának új ismérvét, amennyiben a javaslat szerint nem büntethető a fiatalkorú, aki «a cselekmény idejében annak jelentőségét a jogrendre és a tettesre nézve helyesen méltatni nem bírta». Míg azonban a fiatalkorú beszámíthatóságának e meghatározása arra irányul, hogy a bíró a fiatalkorú egész egyéniségét méltassa midőn büntetőjogi felelőssége felől dönt,[13] s valószínűleg ezért nincs összhangban a beszámíthatóságnak lélektani fogalmával, amelyet a Gegenentwurf 13. §-a mint oly képességet határoz meg, hogy a tettes «tettének büntethetőségét belássa és e belátás szerint cselekedjék», addig a bizottsági javaslat már teljesen egybevágóan állapítja meg a fiatalkorú és a felnőtt beszámíthatóságának pszihológiai fogalmát. Mindkettőnél e fogalom abban áll, hogy a tettes «tettének jogtalanságát belátni és akaratát e belátás szerint irányítani képes». Csupán a fogalom felhasználásában van különbség: a fiatalkorúnál a beszámíthatóság pozitív feltétel, a felnőttnél annak hiánya a büntetőjogi felelősséget kizáró ok. Hogy a fiatalkorúnál, ép úgy mint a korlátolt beszámíthatóságúaknál a felelősség esetében is redukált büntetési tételek nyernek alkalmazást, az a beszámíthatóság tényét nem érinti.

Egész határozottan kijelenti az **Aj.** indokolása (23. oldal), hogy az általános okok, amelyek a Btk. szerint a beszámíthatóságot kizárják, természetesen a fiatalkorúak számára is érvényesek. Ennek a felfogásnak megfelelően az Aj. 2. §-ában a fiatalkorú büntetőjogi felelősségét kizáró ok, («ha ... tettének jogtalanságát belátni vagy e belátás szerint cselekedni képtelen») szószerint egybevág a beszámíthatóságról a Btk. 1912. évi kormányjavaslatának 3. §-ában adott általános fogalommeghatározással. Hogy ez a kritérium önmagában nem elegendő a fiatalkorú büntetőjogi felelősségének megállapítására, azt már *Löffler* részletesen kifejtette[14] az 1907. évi osztrák javaslatnak a lényegben az Aj.-tal egybevágó rendelkezésére vonatkozólag. Míg azonban az 1907. évi javaslat I. cikke a beszámíthatóságot csupán «visszamaradt fejlődés okából» zárta ki, az Aj. a fejlettség általános pozitív vizsgálatát («nach dem Stande seiner Entwicklung») teszi a bíró kötelességévé. Számol tehát a javaslat azzal, hogy a normálisan fejlett fiatalkorúnál is hiányozhatik az átmeneti életkorban akár a cselekmény helyes értékelése, akár a képesség, hogy cselekvését ez értékelés szerint irányítsa. Kétség esetében tehát a bíró a felelősség kérdésében az összkép alapján dönt, amelyet a fiatalkorú és cselekménye nyujt. Hogy az Aj., úgy mint előzői, nem utal kifejezetten az erkölcsi ellenállóképességre, mint e kérdés eldöntésénél legfontosabb körülményre, ezt a hiányt Löffler már ugyancsak az 1907. évi javaslat bírálatában helyesen emelte ki, bár nyilvánvaló, hogy épen az erkölcsi indító okok mérlegelése válik az átmeneti korban kétségessé. Míg tehát a Bn. a beszámíthatóság praemisszáit állapítja meg helyesebben, addig az Aj. a következtetés levonásához nyujt a magyar törvénynél biztosabb mértéket. Igaz ugyan, hogy a Bn. szerint a fiatalkorú büntetőjogi felelősségének megállapítása inkább elméleti jelentőségű, mert a «büntethetőséghez szükséges» értelmi és erkölcsi fejlettséghez sem kapcsolódik a «büntethetőség» konzekvenciája, de épen az elméleti álláspont tisztasága kívánná meg, hogy ha már egyszer a felesleges megkülönböztetést megtette, kifejezetten utaljon a beszámíthatóságra, amelynek léte vagy nem léte az értelmi és erkölcsi fejlettségtől függ.

Vonható-e tanulság az újabb külföldi törvényalkotásból a Bn.-nak a fiatalkorúak felelősségének kérdésében elfoglalt álláspontjára? Véleményem szerint a tanulság kettős. Mindenekelőtt a törvénynek világos és határozott állást kell foglalni, mert a habozó törvény nem iránytűje, hanem útvesztője a bírónak. Ha a törvény a fiatalkorúra, akár kizárólag nevelő intézkedést rendel alkalmazni, akár a beszámíthatóságtól függetlenül enged választást a bírónak nevelés és büntetés közt, a beszámíthatóság kérdésének felvetése felesleges ballaszt, amely vagy megzavarja a bírót, vagy arra indítja, hogy miként az nálunk rendszerint történik, a beszámíthatóság kérdését komolyan ne is vegye fontolóra. Ha ellenben a törvény a fiatalkorúnak nevelése vagy büntetése közt a választást a beszámíthatóság hiányától vagy lététől teszi függővé, akkor nem tekinthet el attól sem, hogy utóbbi esetben a beszámíthatóságot megkívánja s nem elégedhetik mag annak bizonyos mérvű lélektani szurrogátumával. Beszámíthatóságról pedig csupán akkor lehet szó, ha a tettes rendelkezik a képességgel, hogy cselekedetének jogi és egyszersmind társadalmi jelentőségét helyesen felismerje s az egyéniségében már kialakult erkölcsi ítélőképességgel mérlegelje. E kritériumot

[6] Cours de droit crim. 222.
[7] Précis 183.
[8] Traité 83.
[9] *Le Poittevin:* Rév. Pén. 1905. 1068.
[10] *André:* Le lutte contre la crim. juv. 140.
[11] *Frank:* Reform d. R. St. G. I. 273.
[12] V. ö. *Oetker:* G. S. 73., 392. s. köv.
[13] Begründung zum Gegenentwurf I. 19.
[14] Die Strafrechtliche Behandlung Jugendlicher. 1908. 14—20.

az értelmi és erkölcsi fejlettségnek a büntethetőséghez szükséges mértéke nem pótolhatja, nemcsak azért nem, mert az erkölcsi fejlettség elmosódott és több értelmű fogalom,[15] hanem mert csupán felveti a beszámíthatóság kérdését, ahelyett, hogy arra válaszolna. Hiszen épen az a kérdés: mikor állapítható meg a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség? Ha a büntethető fiatalkorúnál is a beszámíthatóság általános fogalmából indulunk ki — és ennek ellenkezője a legszembeszökőbb igazságtalanság volna — akkor *az értelmi és erkölcsi fejlettség csupán az a lélektani anyag, amelyre a beszámíthatóság mértékét alkalmazni kell.* Míg a felnőttnél a beszámíthatóság rendszerint vélelmezhető, a fiatalkorúnál e presumptio hiányzik, tehát a bírót a pozitív formulázással arra kell utalni, hogy a beszámíthatóság kérdését vizsgálat tárgyává tegye. Ennek a vizsgálatnak az eszköze az értelmi és erkölcsi fejlettség, de a vizsgálat eszközét nem szabad összetévesztenünk annak eredményével, a beszámíthatósággal, ép úgy, mint ahogy a felnőttnél az elmebetegség még nem jelenti a beszámíthatóság hiányát, hanem csupán azt a patológikus állapotot, amelyből a bíró a beszámíthatatlanságra következtethet. Bármily elméletinek látszik is a probléma, világos megoldásától függ, hogy a bíró megértse a törvényt, mert a törvény és a bíró viszonyára is áll a szabály: clara pacta, boni amici.

(Folyt. köv.) *Dr. Vámbéry Rusztem.*

Jogirodalom.

Az objektiv kártérítés tana. Függelék: Az erkölcsi kár. Irta dr. Dezső Gyula jogakadémiai magántanár, Budapest, 1917. Grill Károly könyvkiadóvállalata. 360 oldal.

Az a vita, amelyet a Kúria 13. jogegységi döntvényének reviziója tett a mult évben különösen aktuálissá, korántsem fejeződött be véglegesen a revizióval. A döntvény módosított alakjában sem tekinthető általános tételnek, tehát a szigorúbb értelemben vett törvényi szabálynak, hanem legfeljebb bizonyos általános szempontok megjelölésének, amelyek figyelemmel tartásával teljesen a bírói diszkrécióra van bízva az esetek eldöntése. A «vétkesség nélküli felelősség» terjedelme, határvonalai csak igen elmosódott megállapítást nyertek, ami ugyan módot adhat a konkrét esetek helyes eldöntésére, de — szerény nézetem szerint — a törvényi, az általános szabállyal való rendezéshez, mint a mai jogrend céljához nem sokkal vitt közelebb. Viszont azonban polgári törvénykönyvünk végleges megformálása azt követeli tőlünk, hogy a kötelmi jog ezen, talán leginkább ágazatos részét általános tételekbe tudjuk önteni. Vagyis folytatnunk kell azt a munkát, amely egyrészt a vétkességi elvben meg nem férő, de megkövetelhető felelősség lényegét igyekszik megragadni, másrészt azon szempontokat kutatja, amelyek mint helyességi meggondolások a megállapított tényekre vonatkozó törvényi szabályozás alapjául szolgálhatnak.

Kettős örömmel vettem tehát kezembe dr. Dezső Gyula művét, mert nemcsak tudományos értekezésként tekintettem, hanem egyúttal azon reményt is keltette bennem, hogy a két jelzett kérdés tisztázásával az aktuális törvényi rendezést könnyíti meg.

Lássuk tehát elsősorban, hogy az «objektív kártérítés» fogalmának dogmatikai tisztázása körül mit nyerünk.

Szerző a kötelmek keletkezésének római jogi doktrináját elveti, de jogilag szabatos kauza-felosztást adni nem tud és arra az eredményre jut, hogy ez valójában lehetetlen, mert aki ezt megkísérli, azt az élet megcsúfolja.

Az objektív és szubjektív felelősség kérdésében a következőket látja:

A vétkességi elv szerint kártérítésre csak az kötelezhető, akit a kár előidézésében bebizonyíthatólag személyes vétkesség terhel. Objektív felelősségről viszont akkor van szó, ha «olyan személy, akit szubjektív vétkesség terhel, fel nem található, ellenben olyan személy igen, akinek magatartása vagy az ő személyével közvetlenül vagy közvetve összefüggésbe hozható valamely más ok oly eredményt hoz létre, mely a sértettnek vétlenül, de jogellenesen kárt okoz». A felelősség e fajának «jogalapja az okozási elv», mely szerint: «olyan kárért, amelynek előidézésében senkit (beszámítható) vétkesség nem terhel, az felelős, aki annak bekövetkezésére valamely az ő személyével közvetlenül vagy közvetve összefüggésbe hozható tényező által okot vagy alkalmat szolgáltatott».

Eszerint tehát: «mindenki felelős minden olyan kárért, melynek bekövetkezése az ő cselekvésével vagy mulasztásával, személyével vagy dolgával, akaratával vagy intézkedésével, egyszóval — létezésével okozati összefüggésben van vagy közvetve okozati összefüggésbe hozható. Lényeges tehát az ok és az okozat tárgyi, logikai összekapcsolódása; ezzel szemben a szubjektív vétkesség teljesen háttérbe szorul, illetőleg ki van zárva». (289. oldal.)

Az előadottakban alig van olyan, amiben a szerzővel egyetérthetnénk.

Az objektív felelősség kérdése, a kérdés lényegét, forrását tekintve — szerény nézetem szerint — a következő: A kártérítési felelősség rendes alakja az, hogy egy B. oly módon okoz kárt C.-nek, amelynek alapján az okozott kárt megtéríteni köteles. A jogviszony itt két személy között konstituálódik, amelynek következtében az esetek változatossága könnyen sűríthető a kártérítési kauzák azon kevés és tiszta csoportjába, amelyeket már a római jog kikristályosított. A jogviszonyba azonban egy harmadik is keveredhetik, nevezzük A.-nak. Ez az A. nem «okozta» a kárt, mindazonáltal bizonyos meggondolások következtében a kárt szenvedett C. a B. okozta kár megtérítését A.-tól követelheti.

A kontroverzia magja tehát az, vajjon minő meggondolások alapján helyes, célszerű, igazságos a más által okozott kárért való felelősséget megállapítani? A vétkesség gondolata mai alakjában elegendő-e vajjon mindeme gondolatok kimerítésére vagy pótlására, kiegészítésre, új társra van-e szüksége?

Ennek a személyi, — esetleg személy és tárgyi — konstellációnak figyelembevételét, különbségét tekintem a gyakorlati ellentétek magjának. Felismeri ezt önkéntelenül a szerző is, amidőn munkájának zömét tevő részében (170 oldal) az objektív kártérítés gyakoribb eseteit tárgyalván — a cselekvőképtelenek felelőssége mellett — az állattartónak az állatokért, a munkaadónak az alkalmazottakért és megbizottakért, az államnak tisztviselőiért, egyesületnek előljáróiért és képviselőiért, vaspályának üzemeért, a tulajdonosnak épülete beomlásáért fenálló felelősségét írja le.

Annál különösebb, hogy elvileg tekintve itt azt látja, hogy a vétkességtől közömbös oki összefüggés tényére van a felelősség felépítve. Ennek a gondolatnak annyi bökkenője van, hogy csak a legnagyobb hibáira tudok rámutatni.

Először is nem ellentéte a vétkességi elvnek, mert hiszen az oki összefüggés ennek is feltétele. Ha szerző a vétkesség fogalmi körét az okozás fogalmi köréből ki akarja zárni, «mert itt okozásról nem logikai, hanem technikai értelemben van szó», úgy elfelejti, hogy tényeknek megfelelő alapfogalmaknak csak egyféle fogalmuk van s legfeljebb több helytelen közképük.

Másodszor: a vétkesség egy kauza meggondolás vagyis helyességi meggondolás, amely tények mikénti értékelését határozza meg, ellenben a kauzalitás elve tények leírása, s e tények mikénti honorálása az oki kapcsolattól független, bár erre támaszkodó értékelő tevékenység. Vagyis egészen más gondolatirány azt kutatni, hogy az ablakból leeső cserép okozta kárért ki illethető megrovással és más az, hogy a cserép leesésének mi az «oka». Ezen az utóbbi úton haladva esetleg a világ megteremtésénél állhatnánk meg az okok sorozatában. Ha pedig előbb megállunk, úgy ezt bizonyos meggondolás alapján tesszük, s e meggondolás lesz a döntő felelősség kérdésébe — miként szerzőnknél is a szubjektív «okozás» gondolatában — nem pedig a «kauzalitás elve», ami nem egyéb a gondolkodás alakjánál.

Harmadszor: a vétkességi és kauzalitási elv ellentéte és esetleges megegyeztetése nem felel meg a gyakorlati esetek egymásközötti ellentétének és azok különböző elbírálásának. Már pedig ha az elméleti disztinkció nem a gyakorlati különbség visszatükrözése, úgy skolasztikus játék csupán.

Negyedszer: az okság fogalma annyira komplikált fogalom, hogy bárhol szerepel, mint pl. a büntetőjogban, igyekeznek kikerülni. Ahol tehát nem szükséges, mint a jelen esetben, miért kell vele a kérdést még bonyolultabbá, nehezebbé, vitásabbá tenni?

És végül: Maga szerző is belezavarodik az okozás fogalmába és hol azt mondja: «úgy a vétkesség, mint az okozás belső mo-

[15] V. ö. *Lederer:* Der öst. Entwurf des Jugendstrafrechts 1908. 9.

mentumok; mindkettőnek kiindulási pontja az emberi akarat és az ebből eredő elhatározás . . . mind a kettő több-kevesebb felelősséggel jár . . .» hol pedig azt állítja : «lényeges az ok és az okozat tárgyi, logikai összekapcsolódása» igazolván azt, hogy az okozás e szerepében teljesen hasznavehetetlen.

De mindennek valósága napnál fényesebben igazolódik ott, ahol az objektív felelősség kauza-meggondolásait fenyegeti. Szerző kijelenti, hogy «teljes szívvel-lélekkel az objektív elméletnek híve», a kérdés csupán az, hogy az objektív felelősség jogalapjául és konstrukciójául mit fogadjunk el a sok közül?» Nos, osztozunk a szerző felfogásában, igen, valóban «that is the question».

A különböző elméletek közül, bár a méltányossági, érdek stb. teoriákat a kártérítési felelősség köreiben helytállóknak tekinti, mégis az okozást tekinti az egyetemesen érvényes jogalapnak, mert minden esetben «könnyűszerrel meg lesz állapítható, hogy a bekövetkezett kár és a felelőssé tett személy között oki és okozati viszony forog fen». (Bár ugyancsak nehéz volna a ma született csecsemő és házának beomlása által okozott kár között oki összefüggést kombinálni!) Minthogy pedig ott, ahol vétkesség fellelhető, a szubjektív elv nyer alkalmazást, s a tőkegyenge kisipari és kisgazdasági vállalatok, továbbá az ember legelemibb, mindennapi életnyilvánulásait kivenné szerző az objektív felelősség szabálya alól, ennélfogva az okozási elv szerinte káros túlzásokra nem ragadhatna.

Amellett, hogy a szerző a fentiek szerint az okozás ténye és a felelőssétevés jogalapja között különbséget nem lát, az objektív és szubjektív felelősség érvényesülési területeiről is csak elmosódott rajzokat tud adni. Ez nemcsak az egyes esetek taglalásában, hanem a konkluzióban is megnyilvánul. Eszerint: «gondosan óvakodjunk attól, hogy a vétkességi és objektív teoriát két olyan konkurráló jogelvnek tekintsük, amelyek közül az egyiknek győznie, a másiknak buknia kell. Ellenkezőleg, arra kell igyekeznünk, hogy mind a kettőt a modern jogfejlődés folyton fokozódó igényeihez idomítsuk», ez igaz lehet, de szerző nem tudja nagyobb koncepcióban, elvi alapon megragadni és megmutatni ennek módját. Az a tétel, hogy ahol vétkesség fellelhető, a vétkességi elv alkalmazandó, s csak ahol ez hiányzik, alkalmazandó az objektív felelősség elvi alapja — nem sokkal viszi a kérdést előbbre.

Dr. Dezső Gyula műve mindenesetre előnyösen tűnik ki a jogirodalom terén stílusának világossága által. Felkészültsége, irodalmi tájékozottsága, szorgalma feltétlen dicséretet érdemel, bár az irodalom ismertetése talán túlnagy helyet foglal el. Egy-két botlást fel kell említenem. Így a 4. oldalon a quasi-deliktum gondolatában rejlő quasi-vétkesség ellen kikelve, elfeledi, hogy a római jogban az e kategóriába tartozó magatartások valóban több esetben — ugyan nem pönalizált, de mégis súlyos vétkességet foglaltak magukban. Ily botlás (341—342. oldal) hogy az 1914 : XIV. tc. 39. §-ának alapján fejlődő bírói gyakorlatot ismertetve, a nagyváradi kir. törvényszék 1913. évi 37,870. P. sz. ítéletére hivatkozik.

Az erkölcsi kárról szóló függelék, a kérdés történetének és a magyar bírói gyakorlatnak világos ismertetése.

Részletekbe ehelyütt nem bocsátkozhatunk. Irási készség jelentkezik szerzőnél és nagy előnyére fog válni, ha a német irodalom hatása alól jobban mentesíti majd magát. Könyvét mindazoknak ajánlhatjuk, akik az objektív kártérítés kérdésével behatóbban foglalkozván, a különböző mellékkérdéseket és az irodalmat meg akarják ismerni. *Dr. Bárd József.*

Szemle.

— **Grecsák Károly** igazságügyminiszter távozásáról őszinte sajnálattal veszünk tudomást. Grecsák öthónapos minisztersége alatt nem sokat szerepelt a nyilvánosság előtt. Zajtalanul, csendben dolgozott s ami talán ennél is több elismerést érdemel, engedett dolgozni. Ügyszeretettel, jóhiszeműséggel és jóindulattal képviselte a kormány igazságügyi programmját, amelyből, hogy rövid hivataloskodása alatt többet nem tudott megvalósítani, csupán az áldatlan parlamenti helyzeten múlott.

A háború folytán szükségessé vált reformok közül kiemeljük a járásbírósági értékhatár és különösen a végrehajtás alól mentes fizetési minimumok felemelését. A lakbérrendelet módosítása alkalmából megalkotta a lakáshivatalt. A képviselőház asztalára letett törvényjavaslatai közül különösen fontos a törvényes rokonok öröklésének korlátozásáról szóló törvényjavaslat. Kisebb jelentőségű, de a bírói kar részéről örömmel üdvözölt újítása, hogy az Igazságügyi Közlönyt, az Igazságügyi Javaslatok Tárát és az Igazságügyi Törvénytárt minden bíró és ügyész hivatalból kapja. Bizonyára a távozó miniszter fájlalja legjobban, hogy a bírói kérdés nagy problemáit rövid minisztersége alatt megoldania nem sikerült.

Büntetőjogi téren Grecsák érdeme, hogy felismervén a fiatalkorúak ügyének ijesztő aktualitását, igazgatási úton megtett mindent a helyzet orvoslására, elkészíttette a fiatalkorúak önálló bíróságáról szóló törvénytervezetet és kezdeményezte az anyagi jogszabályok revizióját is. Megbízást adott a Btk. párbajfejezetének korszerű módosítására és a rehabilitációról szóló törvénytervezet előkészítésére. Nem kerülte el figyelmét közbiztonsági állapotainknak aggasztó háborús leromlása sem s csupán távozása volt az oka, hogy az e tárgyban összehívott szakértekezlet nem folytathatta a szükséges teendők megvitatását. Minden tekintetben, de különösen a bírói külön státus kiépítésében, Grecsák joggal hivatkozhatik a vígaszra: in magnis et voluisse sat est.

Utódáról, aki egyszersmind előde volt az igazságügyminiszteri állásban, már első hivatalbalépése alkalmával megemlékeztünk. Inkább politikus, mint szakember s ép ezért remélhető, hogy a kormánynak nagyszabású igazságügyi programmját kellő energiával fogja képviselni. Lehetséges azonban, hogy az új pártalakulás új igazságügyi programmot fog hozni, de erről majd csak akkor mondhatunk ítéletet, ha ismerjük. Ellenkeznék a szakszemponttal, amelyet mindenkor képviselünk, hogy a nasciturus szépségét dicsőítsük — az anya kedvéért.

— **Dr. Tőry Gusztáv** államtitkárt Ő Felsége az I. oszt. polgári érdemrenddel tüntette ki. Nem először részesülnek legfelsőbb elismerésben azok a rendkívüli érdemek, amelyeket Tőry a magyar igazságügy zavartalan menetének és fejlődésének biztosítása körül végzett fáradhatatlan tevékenységével szerzett. Közjogunk nem ismeri ugyan kifejezetten az angol permanent under-secretary-nek megfelelő állást, de Tőry Gusztáv mégis ezt a tisztséget tölti be, midőn változó viszonyok közt, változó miniszterek oldalán, változatlan energiával folytatja igazságügyünk mintaszerű igazgatásának és a gondos törvényelőkészítésnek nehéz munkáját. Ha a polgári érdemek legtökéletesebben a munkával teljesített kötelességben nyernek kifejezést, bizonyára Tőry Gusztáv hivatali pályafutása lebeghetett mintaképül a háború e békés rendjének alapítója előtt, aminthogy még talán munkájánál is nagyobb értéket képvisel az a példa, amelyet a magyar állam minden tisztviselőjének nyujthat. Csupán azt kívánhatjuk, hogy e példa a maga kitartóan szívós aktivitásában minél tovább csábítsa követésre igazságügyünk tisztikarát.

— **A Magyar Aero-Szövetség** Jogi Bizottsága, a «Deutscher Luftfahrer Verband», a «Kais. Aero-Club» (Berlin), és a K. K. Oest. Aero-Club (Wien) a légi forgalmi jog egységesítése érdekében 1918 január 28., 29. és 30-án Budapesten, az Országház delegációs termében a következő napirenddel egyesületközi értekezletet tartanak. Január 28-án d. e. 10 órakor : A légi felségjog és nemzetközi jogi kérdések. Előadók : Dr. Alex. Meyer bíró (Németország), dr. Strisower Leó egyetemi tanár (Ausztria), dr. Gyulai Noé Hugó ügyvéd. 1918 jan. 28-án d. u. 3 órakor: A légtér és a magántulajdon viszonya. Előadók : dr. Tauber Ernő ügyvéd (Németország), dr. Bartsch Róbert miniszteri tanácsos,

egyetemi tanár (Ausztria), dr. Urbach Lajos, a Magyar Lloyd repülőgépgyár igazgatója, ügyvéd. 1918 jan. 29-én d. e. 10 ó.: Vámszabályok. Előadók: Tschudi György őrnagy (Németország), dr. Hoffmannsthal Emil ügyvéd (Ausztria), dr. Halász János ügyvéd (Magyarország). 1918 jan. 29-én d. u. 3 órakor: Közigazgatási határozmányok. Előadók: dr. Ludwig József igazságügyi tanácsos (Németország), Komorzyńszki Oszczyński Ottó lovag, egyetemi magántanár, miniszteri osztálytanácsos (Ausztria), dr. Ősz Lajos m. kir. vasúti és hajózási biztos. 1918 jan. 30-án d. e. 10 ó.: Kártérítés és kényszerbiztosítás: Előadók: dr. Niemeyer Viktor igazságügyi tanácsos (Németország), dr. Sperl János udvari tanácsos, egyetemi tanár (Ausztria), dr. Almási Antal kir. ítélőtáblai bíró, egyet. magántanár.

— **Észrevétel az «Árfolyam külföldi pénznemről szóló követeléseknél» című cikkre.** (Jogt. Közl. 1918. évi 3. szám, 20—22. l.) Az ellentét, melyet a cikkíró a kereskedelmi törvény 326. §. és a Polg. törvény Tervezetének 877. §. közt lát, valóságban nincs meg. A Tervezet 877. §-ában előforduló «fizetés idejében» ugyanazt akarja jelenteni, mint a kereskedelmi törvény 326. §. ezen kifejezése «a lejárat napján» t. i. nem azt az időt, amikor a fizetés valóságban *történik*, hanem amikor fizetni *kellene*. Igy magyarázza a megfelelő német BGB. 244. §. «Zeit der Zahlung» kitételét az egész német irodalom is, tudtommal ellenvélemény nélkül. *Szászy-Schwarz Gusztáv.*

— **A központi kir. járásbíróság ügyforgalma az 1917 évben.** A központi kir. járásbíróság ügyforgalmát az 1917 évben is az a csökkenő tendencia jellemzi, amelyet már az elmúlt évben megállapítottunk. Az okok, amelyek a járásbírósági ügyforgalom megapadását a multban előidézték, ebben az évben is változatlanul éreztették hatásukat. A hitelügyletek szűk térre szorulásának, a részletügyletek csaknem teljes kiveszésének kell a perek számának csökkenését elsősorban betudni. A háborús gazdasági viszonyok folyományaként kialakult értékeltolódás is a járásbírósági ügyforgalom rovására éreztette tíz hónapon át hatását, mert az értékhatár felemeléséről szóló rendelet csak november 1-én lépett életbe és jelentősége az év utolsó két hónapjában még nem tudott a maga teljességében megnyilatkozni. A kisebb ügyforgalomnak a pertartam megrövidülésében és az ügymenet gyorsaságában megnyílvánuló jótékony hatása ebben az évben teljes mértékben érvényesült. E vázlatos megjegyzések után közöljük az elmúlt év ügyforgalmát feltüntető főbb statisztikai adatokat, amelyek mellett zárójelben összehasonlításul az 1916 év adatait is feltüntettük. A főlajstrom adatai szerint az 1917 évben érkezett 33,682 (44,555) vagyonjogi kereset. A perfelvételi tárgyalásra (tömegnap) kitűzött ügyek száma 37,882 (65,331). Ezek közül érdemlegessé vált és a perbírák elintézése alá került 19,966 (20,780) per. Ebből befejeztetett 18,991 (20,718) per és pedig érdemleges ítélettel 8093 (9292), egyezséggel 1317 (1371). Három hónapon belül nyert befejezést 6946 (7584), hat hónapon belül 1892 (2290) per, míg egy éven felül csak 485 (594) per befejezése tartott. Végrehajtási ügy 9432 (12,590) hagyatéki ügy pedig 2586 (2520) fordult elő. A telekkönyvi érkezmények száma 22,893 (23,197) volt. Az értékhatárt felemelő rendelet hatását a következő adatok jellemzik: 1916 nov. 1-től dec. 31-ig 100 K értékig 1479 kereset érkezett, 1917 nov. 1-től dec. 31-ig 451 drb; 2500 K-n felül 1916-ban 155, 1907-ben 578 kereset érkezett a fentebb megjelölt időben. *R. J.*

— **A hatásköri bíróság** ügyforgalmi és tevékenységi kimutatása 1917-ben. Az év folyamán összesen 95 ügy érkezett a bírósághoz. Ezek közül a hatóság 91 ügyet, érdekelt fél négy ügyet terjesztett elő. Az esetek túlnyomó részében (83) a hatásköri összeütközés a rendes bíróság és közigazgatási hatóság között merült fel, négy esetben a közigazgatási bíróság és közigazgatási hatóság között.

— **A temesvári táblai elnök úr figyelmébe.** Utóöröklösödési jog feljegyzése iránti perben D. lugosi ügyvéd megjelent személyesen a temesvári tábla előtt kitűzött fellebbezési tárgyaláson. A tárgyalás megkezdése után a másik fél a fellebbezést visszavonta, mire a kir. tábla a lugosi ügyvéd költségeit a tárgyaláson való megjelenésért P. 943/917. sz. végzéssel 25 K-ban állapította meg a fellebbezést visszavonó felperes terhére. *(Ügyvédi körökből.)*

— **Jogalkotástani és alkotmányszervezeti kérdések összefüggéséről** címmel tartott előadást múlt csütörtökön *dr. Szirles Artur* a Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége módszertani szemináriumában. A háború előtti jogászat elfajulásainak előadó szerint két főoka volt: a merőben konstruktív jogi gondolkodásmód és az ezzel karöltve járó osztálytudomány. A háború lökései azonban az osztálytagozódás térképét egyre változtatják, amivel kapcsolatban kényszerítő módon alakul ki az objektív jogalkotás tudománya. A szociografiai módszer ebben a tudományban az egész társadalom szerves bevonását jelenti a jogalkotás munkájába, ez a feladat pedig egybeesik a közvéleménnyel való kormányzás problémakörével. Ebből a nézőpontból fejtette ki előadó a szociális jog, továbbá a helyes jog problémájának helyzetét a társadalmi jogalkotás tudományában és az indukció helyes értelmét e tanban, majd pedig kitért e tudomány alkotmányszervezeti vonatkozású legfőbb kérdéseire: az egyesületi és egyesülési s általában a szabadságjogok tartalmára, az érdekképviseletek, szakszervezetek és a parlamentek problémájára, a gondolatközlés eszközeinek, különösen a sajtó lélektanának kérdéseire, a nép teljesebb önrendelkezési jogának helyes jogalkotástani értelmére, a választói jogra és annak korrektívumaira, a referendum, a recall, az initiative, a direct primary és a public hearings kérdéseire. A társadalmi jogalkotás tudományában tehát, végezte fejtegetéseit az előadó, az általános módszertani bevezetés szervesen egybekapcsolódik az alkotmányszervezeti problémakörrel és a kettő együtt szabja meg a szűkebb értelemben vett jogalkotástan kereteit. Az előadást a közönség feszült figyelemmel hallgatta és nagy tetszéssel fogadta.

— **A módosított munkásbiztosító törvény.** *dr. Pap Géza* min. tanácsos magyarázó jegyzeteivel megjelent. Ismertetni fogjuk.

— **Népjólét és néperő** címen jelent meg *Lévai Tibor* budapesti ügyvédnek könyve, amelyhez Lukács György dr. v. b. t. t. írt előszót. A könyvben rendszerbe vannak foglalva mindazok a népjóléti feladatok, amelyek a néperő megújhodásának fontosságát mindenki előtt szükségessé és halaszthatatlanná teszik. Buch für Alle, amelyben az állam legfőbb javának az embernek értékelése van bemutatva s ép ezért mindenki megtalálhatja benne azokat a vonatkozásokat, amelyben azzal a szociális mileuvel áll, amelynek javítását és regenerálását szerző a népjóléti minisztérium feladatává óhajtja tenni. A jogászt érdeklő kérdések egész sorában (jogvédelem, egységes gyermekvédő törvény stb.) a fiatalkorú kriminalitását tárgyalja tán legnagyobb igazsággal s főkép az ú. n. Vámbéry-vitában 1917-ben történt felszólalások figyelembevételével. *Dr. Latkóczy Imre.*

— **Magyar jogi írók külföldön.** Az Archiv für Rechts und Wirtschaftsphilosophie januári száma *Plósz Sándor* egy értekezését közli a jogtudomány feladatairól és módszereiről. A cikk alapjában azonos tartalmú szerzőnek a magyar tudományos akadémia 1916. évi nagygyűlésen tartott elnöki megnyitójával. Az Archiv für Strafrecht legutóbbi kötete *Auer György* kir. ügyész cikkét közli, amelyben szerző Kohler Józsefnek új munkáját az «Internationales Strafrecht»-et ismerteti és bírálja.

— **A Jogállam választójogi füzete.** A Jogállam január—februári füzete következő tartalommal jelenik meg: *Vázsonyi Vilmos:* A választójog gyökeres reformjának szükségessége. — *Némethy Károly:* A választókerületi beosztás. — *Vertán Endre:* A választójog története. — *Rassay Gyula:* A választójog és a választhatóság. — *Lenyyel Aurél:* A választás tisztaságának biztosítéka. — *Spur Endre:* A választási eljárás. — *Gönczy Jenő:* A választói javaslat kultúrális vonatkozásai. — *Zilahy László:* A nők választójoga. — *Rácz Gyula:* A választójog statisztikai megvilágításban. — *Balog Elemér* és *Sziller Péter:* Hogyan készült a választójogi javaslat? A Jogállam választójogi füzetének ára 10 K. Megrendelhető a Jogállam kiadóhivatalában (Budapest, VI., Haris-bazár 5. sz.).

— **Lapunk** ismételten elkésve lát napvilágot. Szükségesnek tartjuk kiemelni, hogy a késedelem a szerkesztőségen kívül álló okokból következett be.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**
Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)
Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)
Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.
FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 5. szám. Budapest, 1918 február 3.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* egyetemi tanár: A rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról szóló törvényjavaslat. — *Dr. Plopu György* kir. kúriai bíró: Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Kende Ernő* tőzsdebírósági jogügyi titkár: Ellentmondás és keresetváltoztatás. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár.

A rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról szóló törvényjavaslat.*

Húsz éve lett múlt ősszel, hogy az igazságügyminisztériumban a polgári törvénykönyv örökjogi részének alapelveiről tanácskoztunk. Mint előadó akkor egy javaslatot terjesztettem elő, mely szerint a törvényi öröklés az örökhagyó szűkebb családjára, azaz ivadékára, hitvesére, szüleire, nagyszüleire és ezek ivadékaira szorítkozik; aki ily szűkebb családot hátra nem hagy, annak hagyatéka az államra száll, mely annak értékét szegényügyi, kórházi és iskolai alapítványokra fordítja. Ezt a javaslatot akkoriban általános fejcsóválás fogadta. A szerkesztőbizottságban egyhangúlag elutasították. A javaslat — ez volt az ellenvetések lényege — sérti a történeti hagyományt, gyengíti a családi összetartozás érzését és a radikális irányok malmára hajtja a vizet. Ily előkészítés után a teljes ülés elé került a kérdés. Itt, ha lehet, még barátságtalanabb volt a fogadtatás. Egy hang sem emelkedett a javaslat mellett. Csak nagy nehézséggel sikerült végül keresztülvinnem, hogy a tervezet első szövegében a rokonok öröklése legalább a szépszülői csoportokon túl nem terjedt. De a második szöveg szerkesztői ezt a lépést is visszacsinálták: helyreállították a szépszülői csoporton túl a dédszülők, sőt az ősszülők és minden leszármazójuk öröklési jogát is, ami gyakorlatilag semmiben sem különbözik az Ádám és Éváig visszamenő örökléstől. Az én javaslatom el volt temetve.

És íme: most feltámadni készül. Az igazságügyminiszter néhány hét előtt az országgyűlés elé terjesztett egy törvényjavaslatot «a rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról és a szent korona örökléséről», mely igazában nem más, mint ama húsz év előtti javaslat megvalósítása. A rokonok öröklése eszerint a felmenő csoportokban csak a szülői és nagyszülői csoportokra terjed; ezeken túl csak még maguk a szépszülők örökölnek, de már ivadékaik nem; ha szépszülő nincs, akkor az örökség az államra száll, melynek azt hadirokkantak és családjuk, hadiözvegyek és hadiárvák gondozása céljaira kell fordítania. Ennek a javaslatnak pedig, mely 1917 november 20-áról van keltezve, záró §-a szerint már 1918 január 1-én kellett volna mint törvénynek életbelépnie. Mi történt vajjon, hogy most ily sürgősséggel kívánja a kormány ezt a reformot, mely még 20 évvel ezelőtt az illetékes körökben senkinek se kellett és melyet még a polgári törvénykönyv javaslatának 1913 évből kelt hivatalos indokolása is oly «radikális újítás»-nak nevezett, «mely népünk családi felfogásával ellentétben áll»? A világháború tört közben az emberiségre és a sok hagyomány, előítélet és szólam között, mely az ő tüzében hamuvá égett, összeomlott a határtalan családi öröklés üresfenekű dogmája is. Mert benső alap nélkül szűkölködött már régen ez az öröklési rend, amely a római jog legkésőbbi hanyatló korából reánk maradt. Amint igazságos és értelmes dolog, hogy vagyonunk halálunk után gyermekünkre, hitvesünkre, szülőnkre, testvérünkre, szóval a mai értelemben vett szűkebb családunkra szálljon, akivel, amíg éltünk, összefűzött a szeretet és a kötelesség, a közös munka és verejték: oly esztelen és igazságtalan dolog, hogy életünk anyagi gyümölcse minden ágról-végről szakadt távoli atyafira szálljon, akit életünkben sokszor nem is ismertünk és ki maga is csak akkor eszmél a velünk való rokoni kapcsolatra, amikor öröklésre kerül a sor. Nincs undokabb látvány, mint az örökjog e hiénái, akiket a köznyelv is «nevető örökösöknek» bélyegez. Pedig az ő örökjoguk nemcsak erkölcsi szempontból visszás, hanem gazdasági és társadalmi szempontból ártalmas is, mert munka nélküli nyerészkedésre, tétlenségre és tékozlásra nevel, a családi örökjog egészséges gondolatát torzzá fajítja és ezáltal a szocializmus számára csinál propagandát, amely minden örökjog eltörlését írta zászlajára.

Az efféle megfontolások 20 évvel ezelőtt még süket fülekre találtak. Pedig az eszme már akkor sem volt új. Szinte 100 éve volt már akkor is, hogy a családi öröklés megszorítása foglalkoztatta az elméket. Már az osztrák polgári törvénykönyv megalkotásakor indítványozta a freiburgi egyetem, hogy a szépszülői parentélán túl a rokonok ne örököljenek. A zürichi törvénykönyv a szépszülői parentélával zárta be az öröklést. (1938. §.) A jogirodalomban már a múlt század második felében elsőrangú tudósok, mint *Unger* (Erbrecht 32. §. II. jegyzet), *Pfaff* és *Hoffmann* (Kommentar II. 756 lap), *Munzinger* (Erbrechtliche Studien, Bázel, 1874), *Schiel* (Erbschaftssteuern und Erbrechtsreform), *Baron* (Angriffe auf das Erbrecht), *Bernhöft* (Zur Reform des Erbrechts) és mások legfeljebb a nagyszülői parentéláig akarták szorítani a családi öröklést. A francia-angol irodalomban *Bentham* csak a gyermekek, szülők és testvérek, *Stuart Mill* csak a gyermekek és szülők örökjogát akarták fentartani és a szociálpolitikai irodalomnak, a családi öröklés megszorítása már a múlt század utolsó évtizedeiben állandó témája volt. (*Miaskovszky:* Das Erbrecht stb. 1882, 241—255. l.; *Conrad:* Staatswörterbuch «Erbrecht».)

És nem volt új gondolat az uratlan hagyatékoknak szociális célokra való fordítása sem. *Rodière* (Recueil de l'academie de legislation de Toulouse 1856, V. 129. kv. l.) már az ötvenes években szállt síkra e gondolatért; *Stuart Mill* az ily vagyonokat a köznek kívánta juttatni (Polit. Economy I. 260—69.); és hasonlóan nyilatkoztak *Brinz* (Bluntschli-Brater Staatswörterbuch: Privatr. Erbrecht), *Bluntschli* (Gesetzb. Zürich mit Erläut. IV. 67., kv. l.) és mások. A német polgári törvénykönyv, igaz, még a határtalan rokoni öröklést kodifikálta. Ám a reform gondolata a levegőben volt és kevéssel a német törvénykönyv életbelépte után megkezdte hódító útját. A svájci polgári törvénykönyv, mely 1907-ben lépett életbe, a nagyszülői csoporttal zárta be a családi örökösök körét. Az osztrák polgári törvénykönyvi novella, mely 1914-ben kelt, a szépszülők csoportjával zárta be. A német birodalomban pedig e század első éveiben élénk irodalmi propaganda indult meg — Bamberger és mások vezetése alatt — ugyanily irányban. Végül a német birodalmi kormány 1908-ban és 1913-ban két javaslatot terjesztett elő, mely egészen radikális irányban haladt: csak a szülői csoportnak maradt meg az örökjoga, már a nagyszülői csoportban csak maguk a nagyszülők örököltek, leszármazóik helyébe a fiscus

* Szerzőnek a Magyar Jogászegyletben f. év jan. 26. napján tartott előadása.

öröklése lépett. Az álig fegyverkező német birodalom pénzügyi szükséglete sugallta akkoriban ezt a két törvényjavaslatot, melyet azonban a Wehrbeitragról szóló törvény, mely ugyanezt a szükségletet szolgálta, egyelőre háttérbe szorított. De a jég meg volt törve. Igy történt, hogy ime most a mi kormányunk is, a német példán indulva, ugyancsak a háborús pénzügy nyomása alatt, elszánta magát a reformra.

A törvényjavaslat tartalma és alakja szerint a maga egészében sikerült munka és mint örökjogunk fontos reformját szívből üdvözlöm.

Mégsem végzek azonban talán felesleges munkát, ha főbb intézkedéseit egynéhány kritikus megjegyzéssel kísérem.

I. Első és legfontosabb kifogásom a családi öröklés korlátozásának *határát* illeti. A német 1913. évi javaslat szerint az öröklésre jogosult rokonok sora a *nagyszülőkkel* záródik. Ezzel szemben a mi törvényjavaslatunk az osztrák polgári törvénykönyv novelláját követi, mely szerint még a *szépszülők* is (ivadék nélkül) jogosultak az öröklésre. Mármost bizonyára lehet vitatkozni arról, vajjon már a nagyszülők csoportjával zárjuk-e be a rokonok öröklését — amit részemről helyesebbnek tartok — vagy pedig a szépszülőkével. Egy dolog azonban szerintem bizonyos: t. i. hogyha a szépszülői leszármazóknak nem akarunk örökjogot adni, nem szabad ezt megadnunk maguknak a szépszülőknek sem. Mert a szépszülők öreg emberek, akikről a reájuk szállt örökség rövid idő multán saját gyermekeikre száll tovább: a szépszülőknek jutó örökség tehát valóságban nem egyéb, mint az ő közvetítésükkel a leszármazóiknak jutott örökség — pedig ezeket a leszármazókat éppen ki akarjuk zárni. Ritka eset ugyan, hogy az örökhagyót épen csak az ő szépszülői élik túl, mint legközelebbi örökösök; ezért ritkán fog előfordulhatni az is, hogy a szépszülői leszármazók a szépszülők révén fognak örökölni. De a javasolt rendezés igazságtalansága éppen abban áll, hogy az a kérdés, mily kezekbe kerül a legvégén az örökség, attól a véletlentől függ, vajjon túléli-e a szépszülő a szépunokát vagy sem. Mert a parentális örökösödési rendszer legfőbb érdeme éppen az, hogy az öröklés végeredménye független attól, hogy a rokonság valamely tagja előbb hal-e meg vagy később: mindkét esetben kell hogy az örökség a végén ugyanazokba a kezekbe jusson. Ellenben a kormány javaslata szerint: ha a szépszülő az örökhagyót egy pár nappal túléli, akkor az örökhagyó hagyatéka a szépszülő révén a szépszülői oldalrokonokra száll, holott, ha a szépszülő az örökhagyó előtt hal meg, akkor a szépszülői oldalrokonság kívül kerül. Ily véletlenekre nem szabad alapítani az öröklés rendjét. És ezért, ha a javaslat a szépszülői oldalrokonokat nem akarja örökösökül, nem szabad akarnia a szépszülőket sem.

Ámde a szépszülők öröklésére gyakorlati szükség sincsen. Aki féllábbal a sírban áll, annak új vagyon szerzésére sem szüksége, sem hivatása. Az ily aggastyánoknak csak az kell, hogy amig még élniök adatik, megfelelő módjuk biztosítva legyen. Erről pedig többféle más úton is lehet gondoskodni: haszonélvezetükbe lehet adni a hagyatékot, amint a svájci törvény teszi, vagy előörökösökké lehet őket tenni, mint a német javaslat akarta, vagy a tartást hagyatéki tehernek lehet minősíteni, mint a magyar tervezet második szövege javasolja, vagy törvényes hagyományul megfelelő évijáradékot lehet nekik adni stb. Hazai jogunkban azonban még egy különösen fontos ok szól a szépszülők öröklése ellen. Kétségtelen ugyanis, hogy az ági vagyon felszállása fontosabb és igazságosabb valami, mint a szerzeményé. Mert az elődök ahhoz a vagyonhoz, mely tőlük származik, bizonyára közelebb állnak, mint ahhoz, amit az örökhagyó maga keresett. Ezért nyilvánvaló önellentmondás, hogy a polgári törvénykönyv javaslata, midőn egyfelől az ági visszaszállást a szülői és nagyszülői csoportokra korlátozza, a szerzeményben való öröklést a további felmenő csoportoknak is megadja. Ezt az ellentmondást a mostani törvényjavaslat megszünteti: a felszállás szerinte ágiban, szerzeményiben egyaránt a szép szülőkig terjed. Ámde ezzel a rendezéssel csak új bajt teremt a régi helyébe. Mert amennyire kívánatos az ági öröklés fentartása a szülői és nagyszülői csoportban, annyira visszás az ethikai és jogtechnikai okokból egyaránt a távolabbi csoportokban; ezért a törvényjavaslat indokolása maga is kijelenti, hogy «az összes reformtörekvések megegyeznek abban, hogy az ági öröklésnek már a szépszülői csoportban ne legyen helye». A helyes eljárás tehát nem abban áll, hogy az ági öröklést — mint a mostani javaslat teszi — a szépszülőkre kiterjesszük, hanem abban, hogy a szépszülők öröklését a szerzeményiben is töröljük. És ez az, amit javaslok.

II. Második kifogásom az államra szállt örökség *hováfordítására* vonatkozik. Már a polgári törvénykönyv első szövege (1810. §.) — mint említettem — úgy rendelkezett, hogy a kincstár a reászállt örökségek értékét «szegényügyi, kórházi és iskolai alapokra fordítja». A második szöveg ezt a célrendeltetést így bővíti ki: «szegényügyi, kórházi, munkás- és gyermekvédelmi vagy iskolai alapítványokra, vagy más egyetemes célú jótékony intézményekre (1543. §.) és így maradt ez a képviselőházi bizottság szövegében is. Ezt a rendelkezést — melyet időközben az osztrák nevella is magáévá tett és melyre az újabb külföldi irodalomban is sokszor dícsérve hivatkoztak — megtartotta a mostani javaslat is (3. §.), azzal az időszerű módosítással, hogy elsősorban a hadi nyomor segélyezését tűzi célul. Idáig aláírom a javaslatot. De a 3. §. vége így szól: «Követelést a szent koronára szállt hagyaték hováfordítása iránt a jelen §. alapján senki sem támaszthat». Ez a záró mondat szinte egész jogi értékétől fosztja meg e §-t. Mert a megvalósítandó gondolat épen abban áll, hogy a közörökség tárgya ne tűnjön el a kincstár öblös zsebében, hanem, hogy külön célvagyont alkosson az említett jóléti intézmények számára: csak ebben a formában van szociális értéke a közöröklésnek, csak ebben a formában számíthat a nagyközönség rokonérzésére. Ámde ereje vész ennek a gondolatnak, ha ezt a célrendeltetést csak közigazgatási instrukcióképen írjuk elő a pénzügyminiszter számára, amelynek megvalósítására senkinek jogi követelése nincsen. Ehelyett szükség van arra, hogy külön alap alakuljon a kincstárra eső hagyatékokból és hogy annak külön kezelője legyen, ki az alap célrendeltetését mindenkivel szemben, tehát a pénzügyi kormánnyal szemben is képviselje.

III. Hasonló kifogásom van a törvényjavaslatnak másik igen érdekes és messzevágó intézkedése ellen. A 3. §. 3. bekezdése így hangzik: «Ha az örökség azért száll a szent koronára, mert a végintézkedés — jóllehet kétségtelenül megfelel az örökhagyó végakaratának — lényeges alaki kellék hiánya miatt érvénytelen, az államkincstár az örökséget *kérelemre* egészen vagy részben a végintézkedésben részesített személyeknek *engedheti át*».

Ennek az intézkedésnek is a német javaslat szolgált mintául és alapgondolata bizonyára igen egészséges. Nincs kétségbeejtőbb jogeset annál, mikor valami csekély formahiba miatt semmissé kell nyilvánítani egy végrendeletet, mely tartalmilag kifogástalan és nyilvánvalóan megfelel az örökhagyó akaratának. Gondoljunk az olyan esetre, hogy a sajátkezűleg írt és aláírt végrendelet tévesen van keltezve, vagy hogy a kelet helye a papiroson elő van nyomtatva, de a végrendelkező elfeledte azt tentával is utánaírni, vagy hogy egyik tanu neve aláírásában valami hiba esett stb. Siralom látni, hogy ily esetben a jólelkű bíró folyton mily erőszakot kénytelen tenni a tényálláson, csakhogy a végrendeletet, amíg csak lehetséges, érvényben tartsa. Még nagyobb siralom látni, mily lelki kínnal tagadja meg máskor a maga jogérzetét, hogy a végrendelet érvénytelenítésével eleget tegyen a törvény szigorának. Évek óta képviselem azt a gondolatot, hogy ezen a bajon segíteni kellene, még pedig a következő módon: Valamint ismerünk *megtámadási* keresetet, amellyel valamely alakilag *hibátlan* végrendeletet *feldöntünk* annak kimutatása alapján, hogy a végrendelet *tartalma nem* felel meg az örökhagyó *igaz akaratának*, úgy megfordítva be kellene hozni egy *feltámasztási* keresetet, amellyel *lábra állítunk* egy alakilag *hibás* végrendeletet annak kimutatása alapján, hogy a végrendelet *tartalma* az örökhagyó *igaz akaratának megfelel*. Ennek a bizonyításnak persze meggyőzőnek, világosnak, olyannak kellene lennie, mely semmi kétséget nem hagy hátra és az ilyen bizonyítás nem mindig könnyű; kétség esetében pedig a semmis végrendelet semmis marad. De ha a bizonyítás sikerül, akkor az örökhagyó igaz akaratának diadalmaskodni kell a formahiba felett: a bíró a végrendeletet alaki hibája ellenére is érvényesnek fogja kijelenteni. Valami ilyes lebeghetett a törvényjavaslat idézett §-ának vagy német mintájának szerzője előtt is. De a keresztülvitel módjával nem értek egyet. A törvényjavaslat nem azt rendeli, hogy az örökhagyó végintézkedésének jogi *érvénye* legyen a formahiba *ellenére;* a végrendeletben részesített személyeknek nem ad *jogot* az államkincstárral szemben; ellenkezőleg: a formahibás végrendelet de jure továbbra is *érvénytelen* marad

és a kincstár csak *felhatalmaztatik*, hogy az örökséget *saját belátása szerint* a részesített személyeknek egészben vagy részben *átengedhesse.* Pedig ilyen formában ez az intézkedés először is *gyakorlatilag értéktelen:* mert amíg az örökség jogilag a kincstáré, fel nem tehető, hogy a pénzügyminiszter az örökségről egykönnyen le fog mondani. A pénzügyminisztereknek nem szokásuk, hogy vagyonokról lemondjanak és ha oly vagyonról van szó, mely de jure az államé, nincs is okuk, hogy miért tegyék. De az említett rendelkezés *politikailag veszélyes* is: annyi ajtót nyit az önkénynek, a protekciónak, a visszaélésnek és a gyanusításnak! Harmadszor pedig: a paragrafus elmarad a *saját gondolata mögött.* Mert a gondolat, amelyet keresztül kell vinni, abban áll, hogy az örökhagyó igaz akaratának joga ismertessék el a hibás formával szemben. Kell, hogy a részesített személy azt, amit az örökhagyó reá hagyott, az *örökhagyó akaratából* kapja, ne pedig a *törvényes örökös kegyelméből.* Kell, hogy az öröklés a *végrendelet* alapján, ne pedig a *törvény* alapján menjen végbe. Szóval kell, hogy nevén nevezzük a gyermeket: ha beigazolódik, hogy az alakilag hibás végrendelet az örökhagyó *igaz akaratát* hozza kifejezésre, módot kell adni arra, hogy a bíró azt *ítéletileg érvényesnek mondja ki.*

Tudom, mit lehet ennek ellenére vetni: hogy az ilyen feltámasztó kereset megingatja a jogbiztonságot, megfosztja az ügyleti formát a maga értékétől, szaporítja a perek számát. Ám, hogy az utóbbin kezdjem: minden új jog új perekre is ad alkalmat. Amióta szerzői, szabadalmi stb. jogunk van, vannak szabadalmi, szerzői, jogi stb. pereink is. Ha a pertől félünk, akkor legjobb volna minden jogot eltörölni. Ami pedig a jogbiztonságot illeti, tagadhatatlan, hogy a jogügylet elbírálása biztosabb és gyorsabb, ha érvényét külsőleg felismerhető szigorú formai kritériumokhoz kötjük, mint ha a külső formával szemben a belső akarat kérdését is engedjük feszegetni. Ámde a jogügylet gyors elintézése az öröklés terén sokkal kevésbé fontos feladat, mint a forgalmi jogban. Szerződéseket reggeltől estig folyton-folyvást kötünk egész életünkben, míg örökléssel sok, ha egyszer-kétszer van dolgunk. Ezért a forgalmi ügyletek jobban követelik és bírják is a külső forma szerint való elbírálást, mint az örökjogiak. Általános értelmezési szabály, hogy a forgalmi jog ügyleteit külső megjelenésük szerint értelmezzük, holott a végrendelet értelmezésénél elsősorban az örökhagyó igaz benső akaratát kell kutatnunk.

Ha egy váltó-blankettán az aláíró 1000 korona váltóösszeget írt tévedésből, holott valóságban csak 100 K-t akart írni, mégis 1000 K-val fog tartozni; ha azonban ugyanezt a tévedést a végrendeletben követi el és a tévedés kétségtelenül kisül, akkor a rendelkezés csak 100 K értelmében fog megállni. Midőn tehát a formahibás végrendeletet is a beigazolt benső akarat alapján érvényben kívánom tartani, csak a végrendeleti jog alapgondolatát szolgálom.

Persze puszta benső szándék, mely még kijelentéssé sem érlelődött, az örökjog terén sem elegendő. De a hibás formában kijelentett végakarat is kijelentett akarat és kérdés csak az: azért, mert az akarat s törvényben előírt formában nincs kijelentve, kell-e, hogy helyrehozhatatlanul úgy tekintsük, mintha egyáltalában nem volna kijelentve? A mai jog ezt így tartja, de épen ez szerintem túlzás, amelyre nincs szükség. Elismerem, hogy fontos jogügyleteknél, mint amilyen a végrendelet, bizonyos formák előírására szükség van: a forma óvja a felet az elhamarkodás ellen, megkülönböztethetővé teszi a megérlelt jogi akaratot a puszta előkészülettől, könnyebbé teszi az ügylet bizonyítását. De azt a szerepet meg fogja tartani a végrendeleti forma akkor is, ha javaslatom elfogadásra talál. Mert aki biztosan akar számítani arra, hogy foganatja lesz a végrendeletének, annak a javasoltam rendezés mellett is ezer oka lesz, hogy az előírt formaságokat híven betartsa. Mert e forma betartása *garanciája* a végrendelet érvényességének, amely garancia fenforgása esetén a benső akaratot többé nem kell bizonyítani; holott ha a végrendelet formájában hiba van, akkor a végrendelet prima vista *hatálytalan* és csak per útján, amelyben a végakarat tartalmát bizonyítani kell, hatálytalanítható. Ez elég súlyos szankciója a forma be nem tartásának.

Legyen szabad, mielőtt tovább megyek, két példát felhoznom, az egyiket a svájci törvénykönyvből, a másikat a magyar polgári törvénykönyv tervezetéből, amelyek a mi kérdésünkkel összefüggnek és alkalmasak lesznek arra, hogy enyhítsék a szokatlanság érzését, amelyet javaslatom első hallomásra kelthet.

Általános szabálya a jogügylet tanának, hogy ügyleti akaratként csak az jön tekintetbe, amely megfelelő módon (tehát formai ügyleteknél: a törvényben előírt módon) kifejezésre jutott: de internis non judicat prætor. Ebből ez következik: ha valamely szerződő fél tévedésből mást jelentett ki, mint amit valóságban akart, akkor — mellőzve most azt a kérdést, hogy a *kijelentéséhez* kötve marad-e vagy sem — de annyi bizonyos, hogy amit valóságban *akart,* de tévedése miatt *ki nem jelentett, nem* nyeri meg az ügylet erejét. Tehát p. o.: valaki egy «félemeleti» lakást bérelt, kisül, hogy tévedett, ő félemelet alatt a magasföldszintet értette. A háziúr, nehogy perre kerüljön a dolog, hajlandó a földszinti lakást átadni a félemeleti helyett, a bérlő azonban a földszinti lakásnak átvételét is megtagadja, ő — úgymond — érvényes szerződést egyáltalában nem kötött, mert a félemeleti lakást, amelynek bérlését ő tévedésből kijelentette, valóságban nem akarta, a földszinti lakás kibérlését pedig, amelyet valóságban akart, nem jelentette ki. A pandekta-jog és a német polgári törvénykönyv (119. §-a) szerint ennek az embernek igaza van és a háziúr csak a negatív érdek megtérítését követelheti (122. §.). Ez nyílván igazságtalan: a tévedő itt a maga tévedését ürügyül akarja felhasználni a valóban *akart* szerződéstől való *visszalépésre.* Ha azt megengedjük, akkor a tévedő a másik fél hátán spekulálhat: ha kijelentése utóbb reá előnyösnek bizonyul, akkor nem él megtámadással, hanem a kijelentés értelmében követeli a szerződés teljesítését; ha pedig a téves kijelentést megbánja, akkor megtámadja és a szerződés olyan, mintha meg se kötötték volna. Ezért a mi tervezetünk (a svájci kötelmi jogi törvény 25. §-a példájára) azt rendeli: «aki szerződési nyilatkozatát a tartalomra vonatkozó lényeges tévedés miatt megtámadja, az, ha a másik fél a megtámadás megtörténte után azonnal kijelenti neki, hogy a szerződésnek a tévedő által feltett tartalmához hozzájárul, a szerződést ily értelemben állni köteles». (776. §.)

Ez bizonyára igazságos megoldás. De ez a megoldás szakított avval az elvvel, hogy szerződési akaratként csak az vehető figyelembe, amit a fél kijelentett. Mert az idézett paragrafus oly értelemben kötelezi a felet, amilyent a fél akart ugyan, de valóságban ki nem jelentett.

Mily hasonlóság van ezen eset és a mi feltámasztó keresetünk között? A hasonlóság az, hogy mindkét esetben a rendelkező fél valódi akarata értelmében történik a döntés a meg nem felelő módon történt kijelentés ellenére.

Másik példám a következő: Már a római jogban állt a szabály, hogy végrendeleti intézkedésnél «falsa demonstratio non nocet», azaz, ha a végrendelkező tévedésből hibásan jelöli meg a részesítendő személyt vagy a részesített tárgyat, akkor nem a téves megjelölés értelme irányadó, hanem az, amit a rendelkező valóságban akart. Ezt a svájci polgári törvénykönyv 469. §-a most a következőképen általánosítja: «Enthält eine Verfügung einen offenbaren Irrtum in Bezug auf Personen oder Sachen und lässt sicht der wirkliche Wille des Erblassers mit Bestimmtheit feststellen, *so ist die Verfügung in diesem Sinne richtigzustellen*». Más szóval: a bíró *felhatalmaztatik,* hogy ítéletében «*helyreigazítsa*» a végrendeletet oly értelemben, amilyet a végrendelkező a végrendeletben *ki nem fejezett* ugyan, de valóságban kifejezni *akart.*

Az analógia a mi feltámasztó keresetünkkel itt is szembetűnő: a bírói ítélet a végrendelkező *igaz akaratát* emeli érvényre a *meg nem felelő módon* történt *kijelentéssel* szemben.

Danz Erich volt jenai professzor egy pár értekezést és könyvet írt a jogügyletek és jogszabályok értelmezéséről, amelyek elfogulatlan józanságuk és gyakorlati érzésük által megjelenésükkor bizonyos feltűnést keltettek és nagy népszerűségre tettek szert. Ő annyira megy, hogy az ügyleti formaelőírásokat egyáltalában nem tekinti abszolut érvényű szabályoknak, hanem olyanoknak, amelyeknek helyfoghatóságát minden konkrét ügyletnél esetről-esetre külön kell elbírálni aszerint, hogy vajjon a formát előíró törvény célja in concreto talál-e vagy sem. A «végrendeleti formák célja — úgymond — csak az, hogy az örökhagyó halála után biztosan meg lehessen állapítani, hogy egy bizonyos intézkedése végakarat-e vagy sem? Ha végakarati minősége bizonyos, akkor ebben a konkrét esetben egészen mindegy,

hogy a törvény előírta forma mindenképen megtartatott-e vagy sem, a végintézkedés enélkül is érvényes.» (Einführung in die Rechtssprechung 1912, 93. l.) Danz itt azt hiszem, elvetette a sulykot. A végrendeleti forma célja nemcsak az, hogy felismerhetővé tegye az aktusnak végrendeleti minőségét, hanem több egyéb is, amint fent kiemeltem. Ha a formakellékeket eltöröljük, akkor könnyebbé tesszük a hamisítást, az elhamarkodást stb. Ezért szerintem is a formaellenes végrendelet magábanvéve érvénytelen. De valamint az érvényes jogügylet nem zárja ki, hogy a valódi akarat hiánya címén utóbb fel ne döntsük, úgy az érvénytelen jogügylet nem zárja ki, hogy a valódi akarat bizonyítása címén utóbb lábra ne állítsuk. A végképen érvényes és a végképen érvénytelen ügylet között a megtámadás és a feltámasztás szerintem az igazság szellentyűje.

(Bef. köv.) *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv.*

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

Már érintettem azt az elvi álláspontot, hogy: ha az örökhagyónak leszármazói vannak, a törvényes örökösödés rendje szerint ezek öröklik egész hagyatékát, álljon az tisztán szerzeményi vagy tisztán ági, avagy vegyesen szerzeményi és ági vagyonból; ha azonban az örökhagyó után leszármazó és végrendelet nem maradt, olyan esetben, midőn a hagyaték vegyesen szerzeményi és ági vagyonelemekből áll, a törvényes örökösödési rend szempontjából, — amiként ezt az országbírói értekezlet által alkotott ideiglenes törvénykezési szabályok 10. §-a is kiemeli — külön választandó a szerzeményi vagyon, mely törvényes örökösödés címén egészen az örökhagyót túlélt hitvestársnak jut és külön határozandó meg az ági vagyon, melyet szintén a törvényes örökösödés szabályai szerint az ági örökös vagy örökösök öröklik; a harmadik esetben, ha hitvestárs nincs, akár azért, mert az örökhagyó nem házasodott meg, akár azért, mert házassága jogérvényesen felbontatott, akár mert a házastárs az örökhagyót megelőzőleg elhalt, akkor a hagyatékban levő szerzeményi vagyon felerésze az örökhagyó atyjára, másik felerésze pedig anyjára száll át és ha ezek nem élnek, leszármazóikra fog hárulni törzsek és izek szerint; ellenben a hagyatékban lévő ági vagyonra nem ilyen, vagy nem mindig ilyen egyenlő felerészarányú megosztás nyer alkalmazást, hanem az ági vagyon annak a törzsnek leszármazóira fog hárulni, mely törzsről a vagyon az örökhagyóra jutott, az apai ági vagyon tehát az apai, az anyai ági vagyon pedig az anyai ági rokonokra hárul a törvényes örökösödés szabályai szerint.

Az örökhagyó halálával megnyílt örökösödési igényeket illetően a gyakorlati életben az ági örökös rendszerint az örökhagyót túlélt hitvestárssal áll szemben és megfordítva, mely alakzatot igen gyakran az egymással ellenérdekű egyik vagy másik fél, sőt néha egy harmadik fél javára az örökhagyó által alkotott végrendelet is komplikálja.

Ilyen esetben az ági örökösnek elsősorban az áll érdekében, hogy a ránézve kedvezőtlen végrendelet érvénytelenítessék, félretétessék s ekként ő törvényes örökösödési jogát érvényesíthesse, mert különben a végrendelettel szemben nincs örökösödési jogosultsága.

Az ági örökösnek azonban, miként már kiemeltem, csak az esetben van joga a végrendelet félretételét, érvénytelenítését szorgalmazni, ha bizonyítja, hogy a hagyatékban ránézve ági, vagyis olyan vagyon van, amelyre nézve végrendelet nem létében ő a törvényes örökös; mert a jogi vélelem a vagyon szerzeményi minősége mellett áll fenn, a szerzeményi vagyonra nézve az ági örökösnek a túlélő hitvestárssal szemben nincs törvényes örökösödési joga; ha tehát az ági örökös nem fogja bizonyítani, hogy a hagyatékban ránézve ági minőségű vagyon van: az örökhagyó végrendeletét nincs joga megtámadni és kereseti kérelmével kereseti jog hiányából lesz elutasítandó.

Miként az eddig kifejtettekből nyílvánvaló, ági vagyonban a törvényes örökösödés a felmenő fokozatok sorrendje szerint áll be: elsősorban tehát örököl a két szülő, mindegyik a tőle vagy ágától az örökhagyóra hárult vagyonban, ha pedig a szülők egyike, vagy mind a kettő már elhalt, az elhalt szülőnek, illetve szülőknek leszármazói örökölnek és csak akkor, ha a leszármazók közül sincs már senki sem életben, áll be a további felmenők: a nagyszülők, illetve ezek leszármazói törvényes örökösödési jogosultsága s így tovább, miként ez az ideiglenes törvénykezési szabályok 10—12. §§-ban meg van állapítva.

Ezzel közelebbről foglalkozni szükségtelen lévén, ebből a körzetből csak egy jogesetet óhajtok kiemelni, mely a joggyakorlatban gyakran tévedések kútforrása; nevezetesen a jogkérdés az: ha a nagyapa még életben levő fia — mondjuk — négy élő gyermeke közül az egyiket akként kedvezményezi, hogy neki vagyont, ingatlant ajándékoz, mely az unokára telekkönyvileg is átiratik, az unoka azonban meghal gyermektelenül, de özvegy és — mondjuk — ennek javára szóló végrendelet hátrahagyásával még az ajándékozó nagyapa előtt; vajjon ilyen esetben, feltéve, hogy a végrendelet érvényteleníthető, kire száll vissza, vagyis ki fogja örökölni a még életben lévő nagyapáról az unokára hárult s ennek hagyatékát képező ági ingatlant?

A nagyapa a végrendeletet megtámadja s a maga részére követeli a hagyatéki ingatlant, mert azt ő ajándékozta az unokának és ő még életben lévén, őrá kell annak visszaszállnia; ugyanezt teszi az örökhagyó unokának apja és illetve ha ez elhalt, az örökhagyó három testvére, kik a maguk igényét tartják jogosnak, mindezekkel szemben pedig az özvegy a javára szóló végrendeletre hivatkozik.

A m. kir. Kúria állandó joggyakorlata szerint a nagyapának csak akkor volna joga az örökhagyó végrendeletét megtámadni, ha az örökhagyónak sem apja, sem három testvére, sem ezek leszármazói nem élnének, mert őrá, mint másodfokú felmenőre csak ezek nemlétében nyílnék meg az örökösödési jogosultság; a felvetett jogesetben tehát a nagyapának nincs kereseti jogosultsága az özvegy javára szóló végrendeletet megtámadni, még akkor sem, ha a végrendelet nyílvánvalóan alakszerűtlen; ehhez csak az örökhagyó apjának, illetve ha elhalt, az örökhagyó testvéreinek van joga, akik öröklik a hagyatéki ági ingatlant, ha a végrendelet megdől, különben nem.

A kifejtettekkel tisztázva lévén az ági vagyon jogi minősége és az ági vagyonban örökösödésre jogosult ági örökösök körzete, még egynéhány vitás kérdésről kell megemlékeznem; nevezetesen arról, hogy általában miként érvényesül az ági örökös törvényes örökösödési joga és különösen miként érvényesül ez a jog olyan esetben, midőn az ági vagyon elidegeníttetett, vagy abba szerzeményi vagyon olvadt be?

A m. kir. Kúria állandó joggyakorlata az, hogy a hagyatékban természetben meglevő ági vagyon mindig természetben adandó ki az ági örökösnek; ha pedig az ági vagyont az örökhagyó elidegenítette, eladta, elajándékozta, nejére ruházta: annak az elidegenítés idejében volt értéke pótlandó és adandó ki az ági örökös részére; a pótlás a hagyatékban lévő szerzeményi vagyonból történik, miként említém, mindenkor annak a pénzbeli egyenértéknek megtérítése által, amellyel az ági vagyon az elidegenítéskor birt; ha tehát az örökhagyó az ági ingatlant eladta, a hagyatékában levő szerzeményi vagyonból az ági örökösnek az eladási ár adandó ki, ajándékozás esetében pedig az ajándékozáskor volt becsérték fizetendő meg.

Olyan esetben, amidőn az ági vagyon a hagyatékban természetben megvan ugyan, de abba a szerzeményi vagyon vegyült; például: beruházások történtek, az ági telekre az örökhagyó házat épített stb., akkor is mindig az általános szabály, vagyis a természetben való kiadás elve tartandó szem előtt és ezt kell a lehetőségig alkalmazni; ha tehát az ági vagyonnak természetben való kiadása nem jár nagyobb nehézséggel, vagy az ági vagyon nagyobb értéket képvisel, mint amennyit a benne ruházott szerzeményi érték kitesz: az ági örökösnek a vagyont természetben kell kiadni, aki viszont a beruházott szerzeményi értéket a szerzeményi vagyon örökösének pénzben köteles megtéríteni; ellenben ha a beruházott szerzeményi érték az ági vagyon értékét meghaladja, például: többet ér a ház, mint az ági telek, az ági örökös az ági vagyont készpénzben kapja ugyan, de nem tartozik az ági vagyonnak az örökhagyóra történt háruláskor volt értékével megelégedni, hanem az ági vagyonnak az örökhagyó halálakor volt értékét igényelheti azért, mert ha a be-

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50., 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43. és 1917. évf. 5., 10., 14. és 46. számaiban.

ruházás meg nem történt volna, ő természetben kapta volna ki az ági vagyont.

Kivételes elbánásban részesülnek a hozományul adott, tehát szintén ági vagyont képező házi állatok, melyeknek az örökhagyó által történt eladás esetében, az ági érték megtérítésére nem az ági ingatlan eladása esetére fennálló jogszabály nyer alkalmazást, t. i. nem az eladási ár kiadása követelhető, hanem az ági örökösnek csak az állatok hárulási értéke térítendő meg; ezt az a körülmény teszi indokolttá, hogy az állatok eltartása különös gondot, tevékenységet és költséget szükségel, mely nem illetheti az ági örököst, hanem a szerzeményi örökös javára esik.

Végül még csak azt említem meg, hogy a vagyon ági jellege megszűnik, ha az akár élők közt létrejött jogügylet folytán, akár halálesetre szóló rendelkezés alapján az ági öröklési kapcsolaton kívül álló személyre megy át — és ha ezen esemény bekövetkezése után a vagyon ajándékozás útján, visszteher nélkül az ági örökösre visszakerül is, megszűnt ági jellegét nem nyeri vissza s így a szerző ági örökös halála után jogosult ági örökös azt természetben nem igényelheti ugyan, de értékének a szerzeményből leendő pótlását követelheti.

A vagyon ági jellegének az összes ági örökösök kihalása okából való megszüntéről már fentebb megemlékeztem.

«Ági vagyon az is, amelyet a gyermek szülőitől ezek életében visszteher nélkül kapott. A kiházasításul adott ingóság is ági vagyon, úgyszintén mindaz a vagyon, mely mint előre adott érték a gyermek kötelesrészébe betudandó.» 121/1911., 613/1912., R. P. I. 3143/1915.

«Ha az atya fiának olyan módon vesz ingatlant, hogy annak tulajdonjoga közvetlenül a fiú nevére kebeleztetik be: ági vagyonnak az apa által vételárként kifizetett összeg, nem pedig maga az ingatlan tekintendő.» 1841/1910., 4202/1910., 4505/1910., 1234/1911., 1420/1913., 5235/1913.

«Ha a szülő életében olyan ingatlant ruházott át gyermekére, mely mint kincstári tulajdon megváltás alá került s azt a gyermek később megváltotta: a gyermek halála után a törvényes örökösödés szempontjából ági vagyonnak nem a megváltási összeg, hanem maga az ingatlan tekintendő.» 1694/1913.

«Ági jellegű ingatlan elidegenítése és más ingatlanok megszerzése esetében ági érték az elidegenített ingatlan helyébe lépő eladási ár, tekintet nélkül arra, hogy az eladási ár az újonnan szerzett ingatlan vételárát meghaladja-e vagy nem?» 939/1910., 2675/1914.

«Ha az ági vagyon eladatott, annak eladási ára tekintendő ági értéknek még abban az esetben is, ha ez eladási áron azonnal más kisebb értékű ingatlan vásároltatott. A fennforgó körülmények méltatásával azonban az ági örökösnek megengedhető a választási jog, hogy az ági érték helyett a kisebb értékű vett ingatlant követelhesse, mely az ági érték pótlására, mint szerzeményi vagyon, különben is fedezeti alapul szolgál.» 1354/1910.

«Ha a hozományul adott pénzen ingatlan vásároltatott, nem az ingatlan, hanem a hozományul adott készpénz tekintendő ági vagyonnak.» 4614/1913.

«Ha az ági vagyon eladásából befolyt eladási ár gyámpénztárba helyeztetett, a kiskorú elhaltával az ági örökös csak az eladási árt, mint ági tőkét örökli, ellenben ennek a tőkének időközileg felszaporodott és fel nem használt gyámpénztári kamata, mint a kiskorú szerzeményi vagyona, az erre jogosult szerzeményi örökösre száll.» 3432/1913.

«Ági vagyon elidegenítése esetében nem a hárulás kor volt érték, hanem az eladási ár tekintendő ági értéknek.» 5103/1910., 3897/1913., 1428/1914., 1990/1914., R. P. I. 4728/1915.

«Az elcserélt ági vagyon helyébe a cserébe kapott vagyon lép, mely ezáltal ági minőségűvé válik, a netán adott vagy kapott ráfizetés megtérítése, illetve levonása mellett.» Rp. I. 5797/1915., Rp. I. 6049/1915.

«Az örökhagyó által cserébe adott ingatlant a cserébe kapott ingatlan helyettesíti, ha az elcserélt ingatlanok egyenértékűek voltak. Ha az az összeg, melyen később az örökhagyó ingatlant vett, szülőiről hárult rá, ági vagyonnak ez az összeg, nem pedig az ezen vett ingatlan tekintendő. Eladott ági ingatlan eladási árán vett ingatlan nem ági, hanem szerzeményi vagyon; ági vagyon csak maga az eladási ár. Ági vagyonba fektetett beruházás értéke szerzemény, mely a beruházás idejében volt érték szerint veendő figyelembe.» 1577/1911., 3872/1911.

«Az oldalági örökösnek az örökhagyó hátrahagyott özvegyével szemben csak abban az esetben van kereseti joga a gyermektelenül elhalt örökhagyónak rá nézve nem kedvező halálesetre szóló rendelkezését megtámadni, ha kimutatja, hogy a hagyatékában ági, vagyis olyan érték van, mely a vele és az örökhagyóval közös törzsről hárult az örökhagyóra, s ekként neki arra, halálesetre szóló rendelkezés nemléte, s illetve félretétele esetében törvényes örökösödési joga van; ha tehát a hagyaték csak szerzeményi vagyonból áll, melyre az örökhagyó özvegyével szemben az ági örökösnek törvényes örökösödési joga nincs: neki kereseti joga sincs az örökhagyó végrendeletének megtámadására.» 2098/1913., Rp. I. 2617/1915., 2619/1915.

«Az ági örökös az általa vitatott ági vagyon létezését mindenkor bizonyítani köteles, s ezen bizonyítási kötelezettségét a vagyonátruházási szerződésben foglalt az az elismerés sem szünteti meg, hogy a vételár kifizettetett, mert az állandó bírói joggyakorlat a vételár fizetésének a szerződésben foglalt elismerését csak a kötelesrészre jogosulttal szemben nem veszi figyelembe, de az ági örököst nem mentesíti az ági vagyon létezésének bizonyítási kötelezettsége alól.» Rp. I. 1080/1916.

«A kiskorú örökhagyóra a felperesek közös törzséről hárult vagyon ági lévén, a felperes ági rokonok a halálesetre szóló intézkedést is tartalmazó és a törvényben előírt érvényességi alakszerűségeket nélkülöző osztályegyezség érvényességét sikeresen támadhatják meg.» Rp. I. 2535/1916.

«Ági vagyonban a nagyszülők csak akkor örökösödnek, ha sem szülők, sem tőlük leszármazó oldalrokon nincsenek. A szülők s azoknak leszármazói a nagyszülőket az örökösödésben feltétlenül, tehát akkor is kizárják, ha a hagyatéki vagyon a még életben lévő nagyszülőtől származott.» 2225/1905., 6535/1914.

«Ha az ági vagyon elidegeníttetett, annak elidegenítési értéke a szerzeményből pótlandó.» 1634/1913., 1991/1913.

«A férj által életében nejére visszteher nélkül ruházott ág vagyon értékét a férj halála után özvegye a rászállott szerzeményi vagyonból az ági örökösnek megtéríteni tartozik.» Rp. I. 9050/1915.

«Az ági vagyon, amennyiben a hagyatékban természetben megvan, az ági örökösnek természetben ítélendő meg, még abban az esetben is, ha értékét nevezetesen túl nem haladó szerzeményi vagyonnal vegyült össze; ilyen esetben a szerzeményi érték adandó ki készpénzben.» 5712/1910.

«Ha az ági vagyonnal összevegyült s attól el nem választható szerzeményi vagyon értéke az ági vagyont tetemesen felülmúlja, az ági vagyon pénzbeli értéke ítélendő meg az ági örökösnek.» 4549/1911.

«A természetben meglevő, de a fennforgó körülményeknél fogva (mert az ági telken az örökhagyó egy nagyobb értékű házat épített) természetben ki nem adható ági vagyon nem az örökhagyóra történt hárulása idejében, hanem az örökhagyó halálakor volt értéke szerint adandó ki az ági örökösnek; az időközi áremelkedés, esetleg csökkenés az ági örököst illeti.» 5378/1910.

«Ha a szülő leányának férjhezmenetelekor hozományul házi állatokat adott, a leány elhalálozása után az ági örökösök törvényes örökösödés címén nem a leány és férje által eladott hozományi állatok eladási árát, hanem azoknak a leánynak történt hozományul adása idejében volt hárulási értékét követelhetik; mert az állatok eltartása a házastársak tevékenységét tételezte fel, következőleg ilyen esetben az ági ingatlan eladási esetére irányadó elvi állásponttól eltérőleg az értékemelkedés a házastársak szerzeményét képezi.» Rp. I. 7436/1915.

«Az ági minőség megszűnik arra a vagyonra, amelyet a szülő a menyre ruházott át.» 1887/1914.

«Ha a feleség a szülője után örökölt ági vagyonát a férjére ruházta s ennek előbb történt elhalálozása folytán ugyanaz a vagyon hitvestársi örökösödés jogcímén ismét a nőre szállott vissza: az ekként visszaszállott vagyon már eleve elvesztett ági jellegét nem nyeri vissza; következőleg az ági örökös nem a vagyont természetben, hanem épen úgy, mintha az mint elidegenített vagyon természetben a hagyatékban meg sem volna, csak annak az elidegenítéskor volt értékét követelheti ági örökösödés címén.» Rp. I. 6049/1915.

(Folyt. köv.)

Dr. Plopu György.

Ellentmondás és keresetváltoztatás.

«Contumax non apellat» jogszabály volt már a római jogban.[1] A méltanyos praetori jog azonban a mulasztó fél részére, ha azt megérdemelte, auxilium extraordinariumot adott. Ily rendkívüli jogorvoslatot igénybe vehetett az, akit valamely perbeli cselekmény elvégzésében maga a bíró akadályozott meg, vagy aki igazolt félelem (metu absentes), az államügyekben való elfoglaltsága (reipublicae causa sine dolo malo absentes) fogsága (qui in hostie potestate sunt), rabszolgasága (qui in servitute sunt) miatt nem jelent meg a bíróság előtt.[2] Ezt a perjogi in integrum restitutiót tehát az kapta meg, aki magát exculpálni tudta. Az auxilium extraordinarium célja volt egyrészt — negatíve — a bekövetkezett perjogi hátrány megszüntetése, másrészt — pozitíve — annak az eredmény elérhetésének a biztosítása, mely a mulasztás nélkül bekövetkezhetett volna.[3] Az igazolási kérelemnek — mert hiszen az eljárás ezt a formáját bátran nevezhetjük annak — a bíró legjobb belátása szerint adott helyt vagy tagadta meg a restitutiót. «Omnes in integrum restitutiones causa cognita a praetore promittuntur, scillicet ut justitiam earum causarum examinet, an verae sint, quarum nomine singulis subvenit.[4]

A makacs peres fél részére biztosított restitutiót a túlnyomórészt római jogi elvek alapján fejlődött újabb jogok is ismerik. A jelenleg érvényben lévő perjogi rendszerek közül a legrégibb a Code Napoleonban található perrendtartás. A francia Code de procedure civile, mely tudvalevőleg nemcsak Franciaországban élő jog ma, a 20—22. és 157—165. artikulusaiban szabályozza a restitutio kérdését. A francia jog eltér a római jogi hagyományoktól és nem követeli meg a mulasztó fél exculpatióját a bíróság előtt. Az orvoslást «opposition»-nak nevezi a törvény és azt minden mulasztási ítélet ellen megengedi, magát annak jogi természetét közelebbről nem is írja körül és csak annyit mond a 22. illetve 165. artikulusokban, hogy második mulasztási ítélet ellen oppositiónak már helye nincs.

A régi német jogtudomány és a gemeiner deutscher Prozess ezt a formátlan restituciót nem ismerte, hanem nagyjában a római jogi szabályokhoz alkalmazkodott. Az 1878. évi német perrendtartás azonban részben fentartván a Gemeinesrecht igazolási rendszerét, bizonyos mulasztásokkal szemben a francia, illetve az annak nyomán készült genfi oppoziciós eljárás mintájára az ú. n. «Einspruch» jogát adta meg a mulasztónak. Ha a fél, legyen az alperes vagy felperes a per tárgyalására kitűzött határnapot mulaszt el, úgy a hozott ítélet ellen minden indokolás nélkül ellentmondással (Einspruch) élhet és ha kérelme formai tekintetben megfelelő, úgy a per visszakerül abba a helyzetbe, amelyben a mulasztás elkövetése előtt volt. Más mulasztások, nevezetesen határidők elmulasztása esetére a törvény a régi igazolási eljárást (Wiedereinsetzung in den vorigen Stand) tartotta fen. A későbbi 1895. évi új osztrák polgári perrendtartás megmaradt az egységes igazolás mellett (a törvény 146—154. §§.).

A magyar polgári perrendtartás tudvalévőleg ugyancsak vegyes rendszert fogadott el a kérdésben és részben igazolást, részben ellentmondást engedélyez a mulasztó peres fél részére. A magyar törvény álláspontja azonban a német elvet nem fogadta el. Törvényünk szerint ugyanis ellentmondásnak csak akkor van helye, ha az alperes első perfelvételi határnapon nem jelent meg. A mulasztás egyébként (kivéve mégis, ha a perfelvételi határnapot a felperes mulasztotta el) mindig igazolással és annak keretében exculpatióval orvoslandó.

Az elvi ellentét ellenére a magyar törvény nagyjában átvette a német perrend intézkedéseit és az ellentmondás szabályozásának egész alapgondolatát, úgy hogy a Pp. 461. §-a megfelel a német törvény 339. §-ának, a Pp. 462. §-a lényegében a 340. §-nak, a Pp. 463. §-a a 341. §-nak és a 464. §. a német perrend 343. §-ának. A magyar törvényhozó a német perrendnek csak egy szakaszára nem volt tekintettel; ez a szakasz a 342-ik, amely kimondja, hogy ha az ellenmondás formailag elfogadható a per visszakerül abba a helyzetbe, amelyben a mulasztás elkövetése előtt volt. Igaz, a magyar törvény 461. §-a viszont azt tartalmazza, hogy a kellő időben beadott ellentmondásnak a végrehajtásra halasztó hatálya van. Ez utóbbi intézkedés azonban semmiesetre sem pótolja a német törvény 342. §-át. (Megjegyzendő, hogy ezt a rendelkezést az igazságügyi bizottság vette fel a törvénybe.) A magyar törvényhozó, midőn a német törvény 342. §-ának a magyarba való áthelyezését mellőzte, nyílván úgy érvelt, hogy mivel ő csak a perfelvételi határnap elmulasztása miatt engedi meg az ellentmondást nem lehet vitás az, hogy az in integrum restitutio meddig terjed vissza, vagyis józan ész szerint addig az időpontig, midőn alperes a kereset kapcsán az idézést megkapta. Itt természetesen nem vagyok tekintettel a mulasztás másodlagos következményeire, melyek az ellentmondás esetén sem orvosoltatnak (költség, az ellentmondás beadása után foganatosítható biztosítási végrehajtás). Ugylátszik azonban, hogy a törvény e hiánya kételyeket támaszt és nézetem szerint helytelen magyarázatokat enged.[5] Pedig már törvényünk ellentmondásának történeti eredete is arra enged következtetni, hogy a magyar törvényhozó, aki ott, ahol az ellentmondást alkalmazza, mindenben a német rendszert követi, sem akart mást mint a német és hogy a törvény intenciója az, hogy az ellentmondás puszta elfogadása a bíróság által (Pp. 463. §.; német perrendtartás 341. §.) ipso facto és ipso lege az in integrum restitutiot vonja maga után.

A magyar törvényhozó erre irányuló akaratát azonban más kritériumokból is megállapíthatjuk. Megállapíthatjuk legfőképen magából az indokolásból. Mielőtt azonban az indokolás vonatkozó részeit idézném, rá akarok mutatni arra is, hogy a német joggyakorlat és tudomány a mulasztási ítéletnek csak időleges (provisorius) jelentőséget tulajdonít és hogy aszerint az ellentmondásnak a célja az, hogy lehetővé tegye a kontradiktórikus eljárást.[6] A Reichsgericht gyakorlata szerint továbbá *az in integrum restitutio bekövetkezik anélkül is, hogy a mulasztási ítéletet a bíróság formálisan hatályon kívül helyezné.*[7]

A Pp. indokolásából mindenekelőtt megállapítható az, hogy a mi törvényünk is az ellentmondás szabályozásánál, ép úgy, mint a német tudatosan a francia rendszert követi, amely szerint, «a makacssági ítélet csak ideiglenes, egyszerű intés, melyet a fél ellentmondással hatályon kívül helyezhet és meghallgatása céljából az eljárás folytatását kívánhatja».[8] Az indokolás máshelyütt az ellentmondás kritériumait ismertetve azt mondja, hogy «Az ellentmondás útján a fél egyszerű, mivel sem indokolt nyilatkozatával a bírói határozatot *hatályon kívül helyezheti*». Igaz, az indokolás ezt, mint az ellentmondás ellen felhozott szokásos egyik ellenérvet említi, de seholsem mondja, hogy szükségesnek találta volna a törvényhozó az ellentmondásnak ezt a lényeges kritériumát valamely intézkedéssel letompítani. Az ellentmondás hátrányaival szemben a törvény tudvalevőleg — az indokolás szerint is — úgy védekezett, hogy azt csak a mulasztás egy esetére korlátozta.

A magyar törvényhozó akarata sem irányul tehát másra, mint az ellentmondás azon természetes következményének megállapítására, hogy ennek az auxilium extraordinariumnak bírói elfogadásával a mulasztási ítélet automatice hatályon kívül helyeztetik és mi sem gátolhat abban, hogy a német tudomány és joggyakorlat eredményeit, erre a tulajdonképen nem is francia, hanem kifejtésében és kialakulásában német eredetű jogintézményre alkalmazzuk. Ezen nem változtathat az sem, hogy a Pp. 464. §-a kapcsán — a törvényszöveggel egyébként egyezően — az indokolás azt mondja, hogy az ellentmondással megtámadott ítélet hatályon kívül helyezését a bíróság csak a tárgyalás után a véghatározatban mondja ki. Mindenekelőtt hangsúlyoznom kell, hogy a német törvény 343. §-a ugyanily intézkedést tartalmaz (Insoweit die Entscheidung, welche auf Grund der neuen Verhandlung zu erlassen ist, mit der in dem Versäumnisurteil enthaltenen Entscheidung übereinstimmt, ist auszusprechen, dass

[1] Wetzell: System des ordentlichen Civilprocesses. 708. old. és az ott felsorolt jogforrások.

[2] Wetzell 682. old.

[3] Wetzell 695. old.

[4] L. 3. D. de in integr. restit. (4, 4.).

[5] L. a Keresetváltoztatásról szóló cikket a J. K. múlt évi 33. számában.

[6] Gaupp-Stein 8. kiad. I. k. 807. o. Petersen: Civilprozessordnung 658. o.

[7] Gaupp-Stein 825. o.

[8] A miniszteri indokolás szavai.

diese Entscheidung aufrecht zu halten sei. Insoweit diese Voraussetzung nicht zutrifft, wird das Versäumnisurteil aufgehoben), noha ott a 342. §. kifejezetten kijelenti, hogy az ellentmondás bírói elfogadásával ipso lege bekövetkezik a restitució. Látnivaló tehát, hogy különbséget kell tennünk a mulasztási ítélet automatikns hatályon kívül helyeződése és a hatályon kívül helyezés bírói kimondása között. A különbség a legelemibb jogelvek alapján is meg van, mert hiszen ha a mulasztási ítélet tényleg változatlanul hatályában fenmaradna, a bíróság a per során res judicata felett tárgyalna, ez pedig fogalmilag el nem képzelhető. Csak nem akarunk quasi perújítást konstruálni erre az egyszerű esetre!? A Pp. 464. §-a némileg emlékeztet a Pp. 389. §-ára, midőn részítélet után további tárgyalást rendel el a bíróság és a tárgyalás eredményéhez képest a részítélet fentartja, korlátozza vagy hatályon kívül helyezi. Ez az egyébként felette helyes, a külön perre utasítás helytelen intézményét feleslegessé tevő rendelkezés azonban nem analog a mi esetünkkel, mert itt csak a beszámítás kérdésében, tehát oly kérdésben folytatja a bíró a tárgyalást, amelyben ítélettel még nem döntött.

Ugy látszik, hogy a Pp. 464. §-ában és a német perrendtartás 343. §-ában tisztán technikai okokból és az eljárás egyszerűsítése végett intézkedett úgy a törvényhozó, hogy a tárgyalás eredményéhez képest a meghozandó ítéletben fogja a bíróság az ellentmondással megtámadott ítéletet hatályon kívül helyezni. Az eljárás egyszerűsítése, egy közbenszóló határozat megtakarítása azonban nem jelent akkora hasznot, amely felér avval, hogy a törvény szerkezete nem világos és különösen nem világos azért, mert a magyar törvény szükségen felül mellőzte a német perrend 342. §-nak megfelelő intézkedést a törvénybe felvenni. A mi törvényünknek egyszerűsítésre irányuló törekvése megnyilatkozik egyébként abban is, hogy az ellentmondás elfogadása után a mulasztási ítélet hatályon kívül helyezésének kifejezett megállapítását azért sem írja elő, mert az indokolás szerint, ha az alperes az újabb határnapot ismét elmulasztja, a felperesnek ne legyen szüksége újabb ítéletre és elegendő legyen az ellentmondás visszautasítása.

Megengedem, ipso lege vagy ipso facto bekövetkező ítélet hatályon kívül helyezés és annak bírói kimondása között logice különbséget nem szabadna tennünk, de a törvény szerintem nem következetes intézkedései ezt a megkülönböztetést szükségessé teszik, a német törvény pedig maga szószerint így különböztet is.

Meg kell tehát állapítanunk, hogy az alakilag kifogástalan, kellő időben benyujtott ellentmondás a beadás, illetve a bírói elfogadás tényével anélkül, hogy a bíróság formálisan hatályon kívül helyezné a mulasztási ítéletet nyomban teljes restituciót ad (eltekintve csupán a külön törvényes intézkedésekkel megállapított következményektől; pl. Pp. 431. §.), és nem a meghozandó érdemi ítélet fogja a mulasztási ítéletet hatályon kívül helyezni. A teljes restituciónak következménye azonban az, hogy a bíróság a mulasztási ítéletnél fiktíve meg volt kétoldalú meghallgatás elvét most már valóságos kontradiktórius eljárással pótolja és kétségtelen az is, hogy az újonnan alakult eljárásban mindkét fél úgy cselekedhetik, mintha semmi sem történt volna eddig.

Téves tehát az az álláspont hogy az ellentmondás után folytatódó perbèn a felperes alperes perbebocsátkozása előtt keresetét a Pp. 188. §-a értelmében nem változtathatja meg.

Téves elsősorban azt hinni, hogy az ellentmondás után kitűzött tárgyalási határnapon nem tart a bíróság teljes perfelvételi tárgyalást és hogy ekkor a kereset szóbeli előadása elmaradhat. Csupán elkülönített perfelvétel nincs ez esetben. Ugy látszik a Pp. 464. §-a itt ismét kételyeket enged, midőn úgy intézkedik, hogy «Az ellenmondás következtében kitűzött határnapon *az alperes perbebocsátkozása után* a bíróság *az érdemleges tárgyalást folytatólag* megtartja» stb. A törvény azonban itt nem egy újfajta, megnyirbált perfelvételt szabályoz, hanem időpontot jelöl meg, és azt, hogy a bíróság ekkor mit cselekedjék megmondván, hogy midőn a perfelvételnél ott tartunk, hogy az alperes érdemleges ellenkérelmét előterjesztette, az érdemi tárgyalást nem kell elhalasztani, hanem azt folytatólagosan meg kell tartani. Az indokolás szerint ugyancsak kétségtelen, hogy a bíróság ekkor teljes perfelvételt tart. Az indokolás szerint ugyanis «az *elkülönített perfelvételi tárgyalás* (tehát csak az *elkülönített* perfelvétel) itt azért sem volna indokolt, mert az alperes az ellentmondással már előre bejelentette, hogy védekezni akar»; az indokolás szerint továbbá a «Pp. meghagyja az *alperesnek*, hogy az ellentmondással kapcsolatban a tárgyalást is készítse elő (462. §.) és a *bíróságnak*, hogy az ellentmondás következtében a perfelvételre és érdemleges tárgyalásra együttesen tűzzön határnapot (464. §.). A 464. §. nem preciz szövege dacára tehát ekkor perfelvételt tartani kell és a törvény seholsem mondja azt, hogy ez nem olyan perfelvétel, mint minden más, amelynek elején a 178. §. szerint felperes keresetét szóval előadja. Ugyane 178. §. értelmében pedig felperes keresetének előadásában az idézéssel közölt keresetlevél tartalmához kötve nincs, a 188. §-ból viszont az következik, hogy alperes perbebocsátkozásáig, vagyis az érdemleges ellenkérelem előadásáig alperes beleegyezése nélkül is megváltoztathatja keresetét. (A törvényhozó ezt az utóbbi szabályt oly magától értetődőnek veszi, hogy azt — ellentétben az osztrák perrendtartás 235. §-ával — kifejezetten nem is adja elő a kódexben, hanem nemlegesen állítja oda azt az esetet, amikor már csak az alperes beleegyezése mellett változtatható meg a kereset, t. i. a perbebocsátkozás után.)

A Pp. 464. §-a ép ugy, mint a német törvény 343. §-a nem állhatja tehát útját annak, hogy a per tárgyalása teljesen elölről ne kezdődjék és hogy felperes ennek keretében keresetét a perbebocsátkozásig meg ne változtathassa.

A klasszikus jog óta kialakult jogszabály az, hogy a litis contestatióig, vagyis addig a pontig, míg a felperesi kérelem és az érdemleges alperesi ellenkérelem egymással szemben nem áll, amíg a felek között az ú. n. harci viszony ki nem formálódott,[9] a keresetet a felperes megváltoztathatja. Ezt a szabályt a legújabb tudomány sem helyezte hatályon kívül és tudtommal minden újabb törvény kivétel nélkül követi azt (1868 : LIV. 68. §., 1893 : XVIII. 31. §., Pp. 188. §., amely az indokolás szerint is fentartotta a sommás törvényben kifejezésre jutott szabályt, az osztrák perrendtartás 235. §., német perrendtartás 264. §. stb.). Ugyancsak a klasszikus jogban találjuk nyomát annak, hogy az auxilium extraordinarium is teljes in integrum restitutio adatott a makacs félnek, mulasztása akár a litis contestatio előtt, akár azután következett be.[10] E két szabály egybevetéséből is csak azt következtethetjük, hogy a Pp. 188. §-ának intézkedése generális és hogy az alól nem kivétel az, ha már előzetesen alperes mulasztása miatt mulasztási ítélet hozatott.

Fel sem szabad tételeznünk azonban a törvényhozóról azt, hogy valamely mulasztó fél javára jogokat biztosítson a nem vétkes féllel szemben, s hogy csak azért, mert az alperes makacs volt, elzárja felperest attól, hogy esetleg hibáján kívüli okok miatt megváltozott jogainak megfelelően keresetét is megváltoztathassa, midőn ezt a 188. §. 5. pontja talán, függetlenül alperes hozzájárulásából neki meg nem engedi.

Nem tartom helyes érvelésnek a Ppé. 51. §-ára való hivatkozást sem, mert alperes kérelmére a mulasztási ítélet alapján elrendelt biztosítási végrehajtás, ha felperes utóbb keresetét megváltoztatta, tényleg hatályon kívül helyezhető és ezt nem akadályozhatja a 464. §. rendelkezése a makacssági ítélet utólagos hatályon kívül helyezése tekintetében, mert amint kimutattam, az ítélet tényleg már hatálytalan lett az ellentmondásnak bírói elfogadása időpontjában. Lehetséges azonban az is, hogy felperes a Pp. 188. §-ának 5. pontja alapján változtatja meg keresetét. A per és a kielégítés tárgya ez esetben teljesen megváltozik. A 188. §. 5. pontjában körülírt variálási jogát felperesnek a törvény nem tekinti keresetváltoztatásnak, tehát felperesnek azt a jogát, hogy evvel a kedvezménnyel éljen, még az sem fogja megtagadni, aki az ellentmondás után kitűzött tárgyaláson az ú. n. valóságos keresetváltoztatási jogát kétségbe vonja. Ekkor azonban ugyanazon komplikációkkal állunk szemben, mint az előbbi esetben, mert hiszen felperes most már tényleg mást kér megítélni a kontradiktórius perben, mint amit neki a mulasztási ítélet megadott és amire biztosítási végrehajtást vezetett. Véleményem szerint nem ellenkezik a törvénnyel és még kevésbé a perjog szellemével az sem, ha mindkét esetben a bíró abban a végzésben, amelyben a biztosítási végrehajtást hatályon kívül helyezi, egyben kimondja azt is, hogy az eredeti «mulasztási» ítélet is hatályát vesztette a be-

[9] Wetzell i. m. 117. old.
[10] Wetzell i. m. 708. old.

nyujtott ellentmondás következtében. Hiszen a tárgyalás eredményeként hozandó végítélet nem lesz mulasztási ítélet és annak legfeljebb rendelkező részét fogja a bíróság fenntartani, tehát lényegében új ítéletet hoz és új ítéletet hoz akkor is, ha a mulasztási ítéletet hatályon kívül helyezi. A kontradiktórius tárgyaláson kihirdetendő ítélet meghozatalához az első ítéletnek akár csak formai életbentartására semmi szükség nincs. Ez a megfigyelés pedig még jobban megerősít abban a nézetemben, hogy az ellentmondás automatice helyezi hatályon kívül a mulasztási ítéletet, vagy mint Magyary mondja az ellentmondás az ítéletet önmagában megdönti és hogy a 464. §. intézkedése csak az ítélkezés egyszerűsítését célozza és technikai jelentőségű.

Dr. Kende Ernő.

Szemle.

— **A cenzura** törvényes szabályozását kívánja a napilapok híradása szerint a német birodalmi gyűlés főbizottsága a cenzura visszaéléseinek orvoslására. lig találunk e javaslatnál klasszikusabb példát a medicin peior morbo igazságának illusztrálására. Mert a gondola erjesztés szabadságának önkényes korlátozása még csa valahogy elviselhető a háború ezernyi kényszerének l zepette, de a cenzura jogi intézményesítése megcsúfolná hősök emlékét, akik évszázadokon át küzdöttek a go dolat szabadságáért. Negyvennyolcas sajtótörvényünk b rezető szavai («Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre . .), amelyeket az 1914 : XIV. tc. talán archaizmusuk mia vagy talán édesbús sejtelemből mellőzött, nemcsak a magyar törvényhozásban, hanem az emberi kultúrában is a fejlődés kimozdíthatatlan határkövét jelentik. De tudva evőleg: il ne faut pas jamais dire jamais és mindig aka nak politikai masiniszták, akik az idő kerekét visszafelé najtanák forgatni abban a reményben, hogy ilykép talá számukra is üthet az óra. És minthogy a német példái k nálunk is akadhatnának követői, előre is felemeljük tilta ozó szavunkat. Ennek indokolásául csupán Kossuth L jos szavaira hivatkozunk, amelyek az 1847. évi országgyűl en hangzottak el: «Megmondhatjuk pozitívitással, hogy 32 éves zálogot ki lehet váltani, 6%-ot szabad szedni; hogy Isten teremthessen embert, ki megszabhassa azon l tárát a cenzurának, melynél fogva az út és irány ki leg en mutatva, melyik gondolatot szabad a cenzornak azon szabály határain innen vagy túl átereszteni, hogy — mo dom — emberi ész ily szabályt alkotni képes legyen, n gfogni nem tudom». Lehet, hogy Heine kegyetlenül lakon us bírálata, amely a Buch Le Grand XII. fejezetében fog ltatik (Die deutschen Zensoren . . . Dummköpfe . . .) Né etországban már feledésbe ment, de véleményünk szerint, bár talán a cenzorok odaát azóta bölcsebbek lettek is, a intézmény bölcsessége ma sem ismer határokat és a jogn alig lehet hivatása, hogy a cenzura szabályozásával tel tetlenségének szolgáltassa bizonyítékát.

Értesülésünk szerint egyébként a cenzur irányítása és ellenőrzése legközelebb az igazságügymini ter hatásköréből a miniszterelnökébe kerül. Ez kétség vül dicséretreméltó elhatározás, mert a cenzura az igazsi ügyi szakban legfeljebb ezt kompromittálja, anélkül, hogy belőle jogi biztosítékokat meríthetne. De érdemleges refor ra csupán a ceterum censeo-ból kiindulva nyílik kilátás, ert a míg megvan, mindig megújul a kezelője ellen a pa asz, hogy «dat veniam corvis, vexat censura columbas» : a nai sötétségben a legjobb szem sem tudja a hollókat a galambok-tól megkülönböztetni.

— **Légi jogi értekezlet Budapesten.** A mag ar, osztrák és német aeronautikus egyesületek jogi bizottságai ja uár hó 28., 29. és 30-án a magyar, osztrák, német, bolgár és svéd kormányok kiküldötteinek bevonásával a képviselőház delegációs termében értekezletet tartottak azon alapelvek megállapítása végett, amelyekre a háború után meginduló légi forgalom jogi szabályait fel kell építeni.

Szterényi József kereskedelmi miniszter nagyszabású megnyitó beszédében a légi közlekedésnek nagy kultúrális és közgazdasági fontosságát hangsúlyozta és sürgős szükségnek jelentette ki, hogy ezen új, a világháborúban kifejlődött közlekedési tényező részére megállapíttassanak azok a jogi szabályok, amelyeken a közeljövőnek ezen új, hatalmas tényezője tovább fejlődhessék az emberiség jólétének előmozdítására.

A magas nivójú tanácskozáson Németország, Ausztria és Magyarország igen sok kiváló jogásza vett részt, köztük Németországból *dr. Ludwig Joseph*, *dr. Alex. Mayer*, Ausztriából *dr. Sperl*, *dr. Strisower*, *dr. Bartsch* egyetemi tanárok. Magyarország részéről az előadók *dr. Urbach Lajos*, *dr. Almási Antal*, *dr. Gyulai Noé Hugó*, *dr. Ősz Lajos* és *dr. Halász János*.

A tanácskozás a légi jog minden ágára vonatkozólag igen értékes eredményt hozott.

Valamennyi előadó egyértelműleg hangsúlyozta annak a fontosságát, hogy a légi forgalom jogát valamennyi állam egyöntetűen szabályozza. Az eltérő szabályozások csak akadályai lennének a légi közlekedésnek.

Az értekezlet a résztvevő kiküldöttek kormányai elé terjesztendő határozati javaslataiban kimondotta, hogy az állam felségjoga kiterjed a területe feletti légürre is. A telektulajdonos azonban nem tulajdonosa a telke felett elterülő légürnek és csak arra van igénye, hogy érdekei közigazgatási prœventív és magánjogi kártérítési szabályok által megfelelő védelemben részesíttessenek.

A vámjog terén az értekezlet a mai vámszabályozástól lényegesen eltérő szabályok alkotását hozta javaslatba. A légi forgalom az állam határainak való vámellenőrzést lehetetlenné teszi és így a vámellenőrzést a felszállási és leszállási helyen kell végezni. A leszállás nélküli átrepülése valamely országnak vámilleték alá nem vonható. Hangsúlyozta az értekezlet, hogy a légi forgalomnak a természetszerűleg egyelőre az összes, a légi forgalomban résztvevő államok vámkartelljéhez és később a fejlődés folyamán a szabadkereskedelemhez kell vezetnie. A közigazgatási jog terén az egész forgalom állami felügyelet alá helyezését kívánta az értekezlet. A légjárás állami engedélyezéstől tétessék függővé, a forgalommal kapcsolatos intézmények pedig állami felülvizsgálat alá helyezendők. Hangsúlyozta az értekezlet a légi közigazgatás központosításának fontosságát.

A kártérítési jog kérdésében a tanácskozás az objektív felelősséget kívánta konstituálni. A felelősség azonban csupán a légjármű által közvetlenül okozott károkra terjedhet ki, az azzal közvetlen kauzalitásban nem álló ú. n. reflex károkra a felelősség nem terjedhet. A felelősség nem a légjármű tulajdonosára, hanem arra, aki a légjárművel rendelkezik, hárítandó.

Dr. Sperl egyetemi tanár a kérdés osztrák referense, a kártérítési jog kérdését csak világszövetkezet megalakítása útján véli jól megoldhatónak, amely világszövetkezet felel az összes légjármű által okozott károkért. Ilyen világszövetkezet nélkül a sértett kártérítési joga illuzórius, mert sokszor nem tudja megállapítani azt sem, hogy milyen állambeli a kárt okozó légjármű.

Az eszme maga már a «Magyar Aero-Szövetség» jogi bizottságának 1917 július havában megjelent «Nemzetköri légi forgalmi megállapodás tervezete» című munkálatában is meg volt pendítve, melynek előadója Urbach dr., a bizottság elnöke volt.

A magánjogi kérdések magyar referense *dr. Almási Antal* egyetemi m. tanár volt, akinek értékes fejtegetései a kérdés tisztázásához nagyban hozzájárultak. *Dr. Halász János.*

— **A pártfogó tisztviselők** részére a berlini egyetem épületében az egyetem büntetőjogi intézete és a német gyermekvédelmi központ együttesen tanfolyamot rendez, amelyen Liszt, Goldschmidt, Kramer egyetemi tanárok, Aschrott és mások szerepelnek mint előadók. A tanfolyam tárgyai sokkal inkább a jog körében maradnak, mint a magyar Kriminálpedagógiai Intézet legutóbbi tanfolyamán tartott előadások.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.) Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)
Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.
FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 6. szám. Budapest, 1918 február 10.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A kormány igazságügyi programmja. — *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* egyetemi tanár: A rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról szóló törvényjavaslat. — *Dr. Borsodi Miklós* kir. törvényszéki bíró: Jogbiztonság a végr. törvény 83. és 84. §-ainak alkalmazásánál. — *w.*: Törvénykezési Szemle. I. Árverési tulajdonszerzés ingatlanok tartozékaira. II. A jó erkölcsök és a perköltség. — *Dr. Fodor Ármin* kúriai bíró: Jogirodalom. Két előadás a magyar polgári perjog köréből. Dr. Plósz Sándornak a Német Birodalmi Bajtársi Szövetség jogi osztályában tartott két előadása. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár. — Csődnaptár.

A kormány igazságügyi programmja.

Rövid időn belül most már harmadízbeu hallottunk kormányprogrammot. Nem feltünő, hogy e programm igazságügyi része nagyon sovány és nagyjában azonos az Eszterházy kormány igazságügyi programmjával, mellyel annak idején részletesen foglalkoztunk.

Nem keressük, miért maradt ki az Eszterházy-programmnak néhány nagyfontosságú pontja (külön bírói státus, hadbavonult ügyvédek sorsának biztosítása stb.), mert az igazságügyminiszter személyének azonossága mellett nem lehet kétséges, hogy ami benne volt az Eszterházy-kormány igazságügyi programmjában, az benne van a Wekerléében is.

Mi tehát csak annak a bírálatára szorítkozunk, ami a programmban új.

Az új pontok közül legnagyobb feltünést a büntető igazságszolgáltatás bejelentett reformja keltette. Szószerint idézzük a kormányelnök szavait:

«A büntető igazságszolgáltatás körében a bírónak a törvény rendelkezésének merev alkalmazása helyett, a felelős arbiter jogkörével való felruházása».

Vajjon mit jelent ez? Talán azt, hogy a büntetőbírót ezután ne kösse a törvény? Ha igen, akkor nem találunk elég erős szavakat a «reform» visszautasítására. Tudvalévő, hogy a büntetés kimérése a büntetőjog legkényesebb problémája, amelynek megoldásában a bírói szabadság és a bírói önkény közt határvonalat a nulla poena sine lege elvének áthághatatlan korlátja szab. Volt idő, midőn a büntetőbíró arbiterként választotta meg a büntetést: a római császárság korában, volt idő, amikor arbiterként nemcsak a büntetést határozta meg — a Richten auf Gnade pótolta a középkorban a relatív büntetési keretet — hanem még az is az arbitriumtól függött, hogy mely cselekmények legyenek büntetendők, de aztán, ha emlékezetünk nem csal, jött a francia forradalom, amely az emberi szabadság érdekében az arbitert judex-é fokozta le. Azok, akik a történeti hagyományokért lelkesednek, megtalálhatják a reform kapcsolatát a negyvenes évek uriszékeivel is, amelyek bírái ugyancsak mint a földesúrnak «felelős arbiterek» jártak el. Nekünk, sajnos, nincs elég érzékünk a história szépségei iránt, semhogy a jó öreg arbitert, aki az alája rendeltek életének, szabadságának és vagyonának korlátlan ura volt, visszakívánnók. Tudatában vagyunk annak, hogy a bíró büntetéskimérési szabadsága a büntetőigazságszolgáltatás céltudatos kezelésének elengedhetetlen feltétele, de egy pillanatig sem feledhetjük, hogy mennél nagyobb a bíró szabadsága, annál kisebb a védelem, amelyben az egyéné részesül. Ma már távol állunk ugyan a régi paroemiában kifejezett eszménytől: optima lex est, quae minimum tribuit arbitrio judicis, de a probléma még mindig megoldásra vár, hogy miként lehet a bíró teljes megkötöttsége és messzemenő büntetéskimérési szabadsága közt a helyes középutat megtalálni? Tudvalévő, hogy az újabb Btk.-javaslatok közül a német lényegesen tágította a bíró szabadságát, míg az osztrák, bár bő teret enged a bírói mérlegelésnek, a törvény tekintélyét célzatosan a bíróé fölé helyezi. Alkotmányos államban a bíró nem lehet ugyan a törvény rabszolgája, de a törvény ura sem. Ha a jogbiztonságot nem kívánjuk feláldozni, akkor a törvény objektivitását nem cserélhetjük fel a «felelős arbiter» változatos pszichikai és erkölcsi sajátosságaival, politikai és jogászi nézeteinek kiszámíthatatlanságával, érdekeinek és érzelmeinek önkényével. Minden törvény fogalmilag bizalmatlanság a bíróval szemben s alig hihető, hogy az eszményi bírónak előlegezett bizalom a köztudatban már elérte volna azt a fokot, amely a törvényt feleslegessé tenné.

Igy tehát véleményünk szerint szó lehet ugyan róla, hogy tágítsuk a Btk. büntetési kereteit, esetleg egészen elejtsük a a speciális minimumokat — bár nem tudunk róla, hogy ezek a Bn. és az 1914: XL. tc. óta a bírót különösen feszélyeznék —, szó lehet róla, hogy a büntetés átváltoztatásának ne csupán rendkívüli enyhítő körülmények címén lehessen helye, hogy a törvény büntetéskimérési szabályai inkább instruktív, mint kényszerítő jellegüek legyenek, sőt szó lehet arról is, hogy az egyéniesítésnek korlátlansága, amely a fiatalkorúaknál a bíró nevelő tevékenységének logikai következménye, más, szabatosan körülírható antiszociális elemekre is kiterjesztessék, csak épen arról nem lehet szó, hogy a büntetőbírót, akit mint az egyéni és politikai szabadság végső biztosítékát tisztelünk, az arbiter kétes szerepére kárhoztassuk. Mert ha igen, akkor dobjuk el, mint felesleges ballasztot, azt az ezerféle garanciát is, amelyet az eljárási törvények felölelnek, tépjük szét büntetőtörvényeinket s helyettesítsük azzal az egyetlen mondattal, hogy «minden gazembert cselekményeinek súlya szerint kell büntetni».

De lehet, hogy tévedünk és a kormányprogrammnak a «felelős arbiterről» szóló dodonai szavai egészen mást jelentenek, talán valamely új tudományos igazságnak politikai formulázását, amely figyelmünket elkerülte. Ha azonban igy áll a dolog, valóban sajnálnunk kell, hogy a miniszterelnök nem találta meg a formát, amely a szakszerű reformot a szakkörök számára is érthetővé tette volna.

Nem kisebb feltünést keltett az a gondolat, hogy az egyes bírói intézmény a felsőbb fórumokon érvényesüljön.

Már a tanácsoknak a törvényszékeknél való eltörlése sem talált osztatlan helyeslésre, midőn annak eszméjét a jelenlegi kormányelnök két évvel ezelőtt hírlapi cikkekben felvetette. Sőt a járásbírósági értékhatárok felemelése alkalmával a budapesti ügyvédi kamara még az egyes bíróságok hatáskörének kiterjesztését is elhibázottnak jelentette ki.

Annál meglepőbb, hogy a kormányprogramm egyetlen tollvonással a tanács intézményét egész bírói rendszerünkből ki akarja irtani.

Ezt a merész újítást még akkor se tartanók helyesnek, ha a reform célja kizárólag az volna, hogy amit az állam a bírói állások egy részének beszüntetésével megtakarít, azt utolsó fillérig a megmaradó bírák fizetésének javítására fordítsa. A bírák fizetésének lényeges felemelése sürgős feladat, de azt úgy kell megoldani, hogy az igazságszolgáltatás jósága csorbát ne szenved-

jen. Már pedig a tanácsoknak a felsőbb fórumokon való megszüntetése igazságszolgáltatásunk színvonalát lesülyesztené. Még azok is, akik az alsó fokon a tanácsok eltörlését sürgetik, azzal érvelnek, hogy a felsőbb fórumnál működő tanácsok jóvátehetik az alsó fórum hibáit és tévedéseit.

A tanács intézményének előnyét még akkor se volna szabad magunktól eldobnunk, ha társasbíróságaink minden tagja kiváló bíró volna. Fájdalom, ezt nem mondhatjuk. Bírói nevelésünk, kinevezési politikánk, a bírák fizetésének alacsony volta együttesen azt eredményezték, hogy bíráinknak jelentékeny része nem alkalmas arra, hogy mint egyes bíró a perben az utolsó szót kimondja. Ma a tanácsrendszer ezt a bajt enyhíti. Még mindig akad három bíró közül legalább egy, aki irányítja, vezeti, ellenőrzi a másik kettőt.

De milyen lenne igazságszolgáltatásunk képe, ha a tanács kereteit összetörve, minden bíró, erős és gyönge egyaránt, azt az imperiumot gyakorolhatná, melyet a Pp. két évtizedig tartó megfontolás után a tanács kezeibe tett le?

A tanács intézményének eltörlésére még az alsó fokon se gondolhatunk addig, míg nem gondoskodtunk arról, hogy minden egyes bíró alkalmas legyen a mai tanács pótlására.

Ha majd ez az új generáció kerül fel a felsőbb fórumokhoz, akkor újból foglalkozhatunk azzal a kérdéssel, szabad-e a felsőbb fórumokon a tanács intézményét megszüntetni?

A harmadik reform az «érdekeltek bevonásával alkotandó szakbíróságok» szervezése volna azzal a céllal, hogy azok «gazdasági érdekeink megóvásának» legyenek «mellőzhetetlen tényezőivé».

Ez a hangzatos jelszó közelebbi megtekintésre sovány tartalmat tár fel. A bíróságok szakszerű szervezése kétségtelenül a legfontosabb garanciája az ítélkezés jóságának. Hogy ez menynyire nem történik meg ma, azt igazságügyminisztériumunk a budapesti kir. törvényszéknél nap-nap után láthatja, ahol a polgári szakosztály egyes tanácsaihoz nagy horderejű és igen speciális szaktudást igénylő kereskedelmi pereket osztanak be, viszont a kereskedelmi szakosztályban tárgyaltatnak és pedig nem kis számban polgári perek.

Az is nagy kérdés, hogy eltekintve a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék intézményétől, amelynek helyreállítása a szakbíráskodás szervezésének első és legfontosabb lépése volna, helyes-e egyáltalában külön szakfórumok felállítása és nem célszerűbb-e a rendes bíróságok keretében felállítandó szaktanácsok útján biztosítani az igazságszolgáltatás szakszerűségét.

Nagy hiánya a programmnak, hogy meg nem jelöli, minő szakbíróságok szervezésére gondol. Ugyanily kevéssé megmarkolható az érdekeltek bevonásának jelszava, amely alatt a legkülönbözőbb intézmények lappanghatnak.

Teljesen érthetetlen azonban az a kijelentés, hogy a szakbíróságok gazdasági érdekeink megóvásának lesznek mellőzhetetlen tényezői. A bíróságnak csak egyetlen feladata van és lehet: az igazság kutatása, a törvény alkalmazása. Az igazságszolgáltatás nem lehet gazdasági érdekek megóvásának tényezője, legfeljebb abban a közvetett értelemben, hogy a jó igazságszolgáltatás általában az állami és társadalmi lét fontos és mellőzhetetlen biztosítéka. Ha a programm ezt érti gazdasági érdekek megóvása alatt, akkor félremagyarázható szavakkal fejezte ki gondolatát.

Igazságszolgáltatásunk megjavításának vannak azonban sokkal sürgősebb feladatai, mint új szakbíróságok létesítése. A kinevezési és előléptetési rendszert kellene végre gyökeresen megváltoztatni, szakítani kell a protekcióval enyhített anciennitás évtizedes rendszerével.

Midőn a kormány programmját igazságügyi szempontból méltányoljuk, nem szorítkozhatunk annak szorosan vett igazságügyi részére.

Amikor az államhatalom képviseletére hivatott kormány nagyszabású, az egész társadalmi és gazdasági életet átfogó reformprogrammot hirdet, akkor tulajdonképen elsősorban a fenálló jogrend gyökeres megváltoztatását kívánja.

Az igazságügyi kormány feladata nem merül ki a bírói szervezet problémainak megoldásában, hanem elsősorban igazságügyi feladat a mindenkori társadalmi és gazdasági viszonyoknak megfelelő jogrend megteremtése.

Az a nagy gazdasági átalakulás, amelyet a kormány programmjában hirdetett, magánjogunk, hiteljogunk, sőt részben büntetőjogunk mélyreható megváltoztatását kívánja.

De még mielőtt az új jogrend végleges megalkotásához hozzáfoghatnánk, itt van a háborús jogszabályok egész tömege. Ezeknek hatálya a kivételes állapotok megszüntével egyidejűleg megszűnik ugyan, a kivételes állapotok megszüntével azonban a háború előtti társadalmi és gazdasági viszonyok nem térnek vissza. Tehát a régi jogrend sem.

Az igazságügyi kormány feladata, hogy a háborúról a békére való átmenet jogi szempontból is előkészíttessék. A kivételes hatalomról szóló törvény alapján kibocsátott rendeletek nem maradhatnak tovább érvényben, sem mint feltétlenül szükséges. Azonnal nyomukba kell azonban lépni azoknak a jogszabályoknak, amelyek a társadalmi és gazdasági rend fentartására és a kívánatos fejlődés biztosítására a megváltozott viszonyoknak megfelelnek. De ez csak úgy lehetséges, ha egyidejűleg egész jogrendünket vizsgálat tárgyává tesszük annak megállapítása végett, hogy egyrészt jogunk állandó intézményei közül, melyeket kell sürgősen módosítani, másrészt melyek azok a háborús jogszabályok, amelyeket a békés viszonyok helyreálltával hatálytalanítani kell és melyek azok, amelyeket jogunk állandó intézményévé kell tenni?

Ennek a munkának a sikerétől függ elsősorban, hogy a Wekerle-kormány programmjának legértékesebb gondolata: egy új társadalmi és gazdasági rend megteremtése sikerrel fog-e járni.

Az új Magyarország jogrendjét nem a politikai pártok fogják megcsinálni. Ennek épenúgy, mint a világháború kitörése által fejlődésében megszakadt régi jogrendnek, a nemzet egészéből kell fakadni.

Az ország legkiválóbb szakembereiből alakított bizottság lehet csak alkalmas arra, hogy ezt a nagy munkát elvégezze és a legújabb Wekerle-kormány korszakalkotó programmjának megvalósításához szükséges jogrend megteremtésével ennek a sokat szenvedett országnak a jobb és boldogabb fejlődés lehetőségét biztosítsa.

A rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról szóló törvényjavaslat.*

IV. A javaslat 3. §-a szerint «a pénzügyminiszter a szent koronára szállt örökségből . . . *kérelemre* a méltányosság szerint *megfelelő támogatásban részesítheti* az örökhagyónak *öröklésre nem jogosult elődeit*». Ez nagyfontosságú gondolat, mely élénk vita tárgya volt a polgári törvénykönyv örökjogi részének szerkesztésekor. A dolog megértésére egy kicsit ki kell térnem. A német polgári törvénykönyv 1615. §-a szerint «a tartási igény a jogosított vagy kötelezett halálával megszűnik» s ugyanazt mondta ki a magyar első tervezet 268. §-a is. Már most annyi kétségtelen, és ez törvényszóra se szorul, hogy ha a tartásra *jogosult* személy meghal, akkor nem kell őt többé eltartani, a tartási kötelezettség tehát megszűnik. Más kérdés azonban az, kell-e és miért kell megszűnnie az eltartási kötelezettségnek a *kötelezett* egyénnek halálával is? Ami okot erre a német I. tervezet indokolása felhoz, az merőben formális: az eltartási igény, — úgy mondja — pillanatról-pillanatra újra keletkezik és ezért kell, hogy a tartás előfeltétele, t. i. a jogosított és kötelezett személy életbenléte is, minden pillanatban újra fenforogjon. Hogy ez a formális okoskodás mennyire üres, már abból is kitűnik, hogy úgy a német törvénykönyv mint a magyar tervezet, illetve a magyar házassági törvény maguk is elismerik több esetben a tartási kötelezettség átöröklését: pl. a törvénytelen gyermek tartási követelése a törvénytelen apa ellen ennek halálával nem szűnik meg, hanem az apa örökösére száll (N. 1712. §., T. I. 353. §., T. II. 222. §.); átöröklődik a törvénytelen anyának a szülés idejében hat hétre szóló eltartási követelése (N. 1715. §., T. I. 356. §., T. II. 225. §.); átöröklődik a vétlenül elvált hitves tartási követelése (N. 1582. §., Magyar házassági törvény 92. §.). Ha ezekben az esetekben a tartási igény «személyszerű természete» nem akadálya az átöröklésnek, akkor be nem látható, miért legyen útjában a többiekben. Legfontosabb pedig ez az átöröklés a felmenők tartásában. Mert a gyermek és a házastárs megélhetésé-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a mult heti számban.

ről az örökjog gondoskodik: a gyermek az elhunytnak legközelebbi örököse; az özvegy, ha gyermek nincs, ugyancsak a legközelebbi örökös, ha pedig gyermek van, az özvegyjog formájában van biztosítva. A felmenők azonban csak akkor örökölnek, ha sem lemenő, sem házastárs, sem közelebbi felmenő parentélából való rokon nem maradt az örökhagyó után. Ha ily közelebbi csoportbeli örökösök maradtak, akkor az örökhagyó szülői vagy nagyszülői sem nem örökölnek, sem tartást nem kapnak. Sok esetben ugyan az örökös maga is tartásra lesz köteles az illető felmenővel szemben, de ez nem mindenkor van így. Mert ha az elhunyt hitvestársa az örökös, akkor ő az elhunyt felmenői irányában nincs tartásra kötelezve. Hasonlóan: ha az elhunyt atyja vagy atyai féltestvérei az örökösök, akkor ezek az anyai nagyszülők irányában nincsenek tartásra kötelezve; az atyai nagyapa vagy nagybátya nincs tartásra kötelezve az anyai ágú felmenőkkel szemben; és ha valamely idegen ember van a végrendeletben örökössé nevezve, akkor az örökhagyó felmenője oly esetben, ha közelebbi parentélából való rokon is életben van, sem kötelesrészt, sem tartást nem követelhet. Mindezekben a gyakori esetekben a bármily gazdag örökhagyó szülői, nagyszülői, szépszülői, ha saját vagyonuk nincs, a községtől kénytelenek tartást koldulni, ők «községi szegények». Ez sem a kegyelet és igazság, sem a közigazgatás szempontjából nem tűrhető állapot. Már most igaz, ez az állapot részben a parentális örökösödés és az ági öröklés rendszerének következménye: a parentális rendszer okozza, hogy a távolabbi csoportbeli felmenőt egy közelebbi csoportbeli oldalrokon félretaszítja; és az ági öröklés okozza, hogy az egyik ágbeli felmenőt a másik ágbeli rokon, noha talán sokkal távolabbi rokonsági fokon áll is, kizárja az örökségből. Ezeken a bajokon talán lehetne részben magának az öröklési rendnek bizonyos korrekturái által is javítani, amint azt a II. tervezet próbálta is, pl. a «szülői haszonélvezet» új intézményével. (T. II. 1559—1561. §§.) Ám ezeknek a korrekturáknak is megvannak a maguk aggályai, amibe itt részletesebben bele nem mehetek. És azután: bármennyire tatarozzunk is törvényi öröklési rendszerünk ezen kelletlen következményein; ha oly végrendeleti örökösre jut a hagyaték, aki saját személyében tartásra kötelezve nincs, akkor a fenti nehézségek mégis csak ismétlődnek. Ezeken tehát csak úgy lehet segíteni, ha kijelentjük, hogy *a tartási kötelezettség az elhunyt hagyatékára is átszáll.* Ezt a lépést a tervezet II. szövege — az én indítványomra — meg is tette. A 160. §. szerint «az örökhagyónak oly eltartási kötelezettsége, mely az ő halálakor elődjével szemben már fenállott, az örökség erejéig átszáll az örökösre». Evvel a §-al — mely egyébiránt egy sokkal tovább ment indítványomnak kényszeregyezség útján elfogadott kvótája volt, ami eltartási jogunknak legégetőbb sebén segítettünk.

Már most ez a rendelkezés inspirálta a mostani törvényjavaslat idézett 3. §-át is: «a pénzügyminiszter a szent koronára szállt örökségből . . . kérelemre *megfelelő támogatásban részesíthető* az örökhagyónak *öröklésre nem jogosult elődeit*». A javaslat szerint, amely a szépszülők örökjogát is elismeri, ennek a rendelkezésnek nincs ugyan nagy gyakorlati jelentősége; mert az az eset, hogy az örökhagyó után se gyermek, se hitves, se szülő, se testvér, se nagyszülő vagy nagyszülői leszármazó, se szépszülő nem maradt életben, de életben maradt egyesegyedül a szépszülőnek valamely szülője; ez az eset, nem hiszem, hogy a honfoglalás óta még csak egyetlen egyszer is előfordult volna. De ha a szépszülő örökjogát, mint fent ajánltam kitöröljük a javaslatból, akkor e rendelkezés esete már gyakorlatibb; és ha gondolunk oly szülőre vagy nagyszülőre, aki azért nem örököl az elhunyt után, mert az örökségről lemondott vagy visszautasította, de utóbb mégis tartásra szorul, akkor a tartás átöröklésének kérdése még fontosabbá válik. (Zárójelben meg kell jegyeznem, hogy a II. tervezet 160. §-a csak oly tartási kötelezettséget mond ki átörökölhetőnek, amely «az örökhagyónak halálakor már fenállott». De ez szerintem indokolatlan korlát. A képviselőházi különbizottság a magát eltartani nem tudó férj tartási követelésére nézve ki is mondta, hogy az «terheli a feleség hagyatékát akkor is, ha az eltartás előfeltételei csak a feleség halála után állnak be». (Bizottsági szöveg 1561. §.) Ilyen értelemben kellene szerintem kijavítani a II. szöveg 160. §-át is, ami a képviselőházi bizottság figyelmét nyílván elkerülte.) A felmenők tartási követelése az elhunyt hagyatékával szemben tehát igen is gyakorlati kérdés lehet oly esetben is, amidőn a szent korona az örökös. Ámde hogy oldja meg a törvényjavaslat ezt a kérdést? A felmenőnek nem *tartási követelést* ad a szent koronára szállt hagyatékkal szemben, hanem *megengedi a pénzügyminiszternek*, hogy a tartásra szoruló felmenőt méltányos *támogatásban részesítse*. Itt a törvénytervező nyílván megijedt saját magától. Nem merte megterhelni a kincstárt avval a tartási kötelezettséggel, amelyet pedig a polgári törvénykönyv II. szövegében minden közelebbálló törvényi örökösre is reárótt. Pedig, ha nem is vagyok az ódium fiski szószólója, annyi csak bizonyos, hogy amely követelés minden más örökös ellenében áll, annak állnia kell a kincstárral, mint örökössel szemben is.

V. A javaslat az öröklésre nem jogosult felmenők támogatásán kívül *más részesítésekre* is jogosítja vagy kötelezi a pénzügyminisztert, bizonyos, az örökhagyóhoz közelálló személyek javára azon célból, hogy — mint az indokolás mondja — «a közöröklés ridegségét enyhítse». Ezeknek a határozmányoknak is a német 1913-iki javaslat szolgált mintául, de sem a német minta iránt, sem magyar utánzata iránt nem tudok lelkesedni. Az idevágó rendelkezéseket két csoportba foglalom:

1. A pénzügyminiszter *köteles* — amennyiben a hagyatéki hitelezők sérelme nélkül lehetséges — *ingyenesen* átengedni az érdekelt legközelebbi rokonnak és ha több ily rokon van, a legidősebbnek: «az örökhagyó személyes viszonyaira, vagy családjára vonatkozó iratokat, a családi képeket, az örökhagyó utolsó lakásának felszereléséhez tartozó és az ő személyes használatára szolgált ingó dolgokat (3. §. 1. bek.).

A gondolat, amelyet ez a rendelkezés meg akar valósítani, az, hogy a kegyeleti tárgyak a család számára megőriztessenek. De miféle családról és miféle tárgyakról van itt szó? Szó van oly családról, mely a szépszülői oldalrokonoknál kezdődik, tehát szülőink nagybátyjáról vagy nagynénjéről, vagy unokatestvéreiről, vagy ezek gyermekeiről. Örökjoga az ilyen rokonnak a javaslat szerint nincsen, mert — mint az indokolás mondja — az ilyen távoli rokonok közt nincs meg az a «benső érzelmi kapcsolat», amely a «szűkebb családot» összetartja és mert az ilyenek öröklése «nem felelne meg a mai korbeli örökhagyó feltehető akaratának». De hát, ha így állunk az ilyen távoli rokonok velünk való «benső érzelmi kapcsolatával»: akkor indokolt-e, hogy az elhunyt személyével kapcsolatban álló ingóságokat éppen az ő kegyeletükre bízzuk? Az ember gyarló lény és fájdalom, az ő legszebb érzéseinek gyökerei is, mint a virágé, a földben vannak. Ismeretes az adoma arról a bizonyos cinikus fukar emberről, aki, amidőn egy szegény ismerőse tőle pénzt kért, azt felelte: «szívesen adnék, de kegyeletem tiltja, mert az én pénzem csupa kedves emléktárgy egy rokonom után, akitől örököltem». Hát az efajta kegyelet nagyon el van terjedve. Elképzelek magamban az élet valamely kopasz ágára jutott agglegényt, akinek vagyona közelebbi rokon hiányában valamely második unokatestvér ivadékára jut. Az ilyen örökös a váratlan örökség fölötti örömében bizonyára «kegyelettel» fogja megőrizni az elhúnyt arany bácsi tajtékpipáját is. Elhiszem, hogy ha szép a tajtékpipa, vagy ha sok pénzt ér, ki fogja azt kérni a hagyatékból akkor is, ha — a törvényjavaslat szerint — az örökös nem ő, hanem az államkincstár. De hogy vajjon ez utóbbi esetben is tiszta «kegyelet» okából fogja-e ezt tenni, az más kérdés. Félő, hogy az ilyen távoli rokonok, akiknek — mint a magyar szólás tartja — éppen csak hogy az öreganyjuk ült egyszer együtt egy pamlagon, az örökhagyó öreganyjának ki fogják ugyan követelni a kincstártól a tajtékpipát is, minden egyéb kikövetelhető ingóságot is, de nem azért, hogy családi kegyelettel megőrizzék, hanem hogy eladják a zsibvásáron, mint gyűlölt maradékát egy vérükbeli hagyatéknak, amelyet az államkincstár előlük elcsípett. Még más alkalmazási esetei is lesznek az idézett §-nak. Az örökhagyó hátrahagy egy oldalrokont, aki csak azért esik ki az öröklésből, mert az örökhagyó őt a törvényes öröklésből kirekesztette vagy mert az öröklésre törvénynél fogva méltatlan. A javaslat szerint az ilyen érdemtelen oldalrokon is ki fogja követelhetni az elhúnyt iratait, családi képeit és egyéb kegyeleti tárgyait, vagyis éppen azokat, amelyeket bizonyára legkevésbé szánt neki az örökhagyó! Az sem áll, amit az indokolás feltesz, hogy a kegyeleti tárgyak mindig csak «eszmei értéket» képviselnének. Éppen a magukban álló gazdag agglegények azok, akiknek lakása gyakran a legnagyobb fényűzéssel van felszerelve és az ő «személyes használatukra szolgáló» ingóságaik —

(gondoljunk ékszerekre!) — néha százezreket is érnek. Jogos-e, hogy valamely huszadikfokú, vagy bár közelebbi, de öröklésre méltatlan vagy belőle kirekesztett oldalrokon az örökhagyó gobelin bútorait, vagy gyöngy és gyémánt ékszereit kikövetelhesse a pénzügyminisztertől, csak azért, mert ezek az elhúnyt «utolsó lakásának felszereléséhez tartoztak» vagy az «ő személyes használatára szolgáltak?» Itt a javaslat nyílván túlmesszе megy. Viszont: a 3. §-ban említett ingók nem merítik ki a kegyeleti érdekű tárgyak igaz sorát. Például: egy tudós kézirata nem tartozik sem az ő «személye viszonyaira . . . vonatkozó iratok» sem az ő «személyes használatára szolgáló ingó dolgok» közé, mégis kegyeleti tárgy; kegyeleti tárgyak nemcsak a javaslatban említett «családi képek», hanem az elhúnyt minden más emléktárgya, ha nem is tartozott sem az ő utolsó lakása felszereléséhez, sem az ő személyes használatára nem szolgált: pl. barátainak képei, egy volt szeretője hajfürtje, gyermekkorunk nevető és sirató emlékeztetői, a bérmanapon kapott első arany, egy szerencsétlenül járt pajtásnak vadászpuskája, egy kedvenc papagály után maradt ezüstkalitka, a nagymama imakönyve, egy nagyértékű bélyeg- vagy lepkegyüjtemény stb. Az idézett rendelkezés jelen alakjában tehát tág is, szűk is és ezért így meg nem maradhat. De én egyáltalában indokolatlannak és visszaélésekre vezetőnek tartom, hogy a hagyatéki tárgyakból bármi bármely távoli rokonnak ingyen adassék ki. Hanem igenis: ha valamely távoli rokon meg akar szerezni valamit a hagyatékból, legyen megengedve a miniszternek, hogy azt neki belátása szerint becsértéken vagy méltányos beváltási áron átengedhesse; ha igazán kegyelet vezeti a rokont, akkor érjen meg neki a kívánt tárgy annyit, mint amennyit minden másnak megér. Ezáltal a fenti kazuisztikus felsorolások szüksége elesik; de elesik az említett visszaélések lehetősége is.

2. A 3. §. 2. bekezdése szerint a «pénzügyminiszter *méltányos támogatásban részesítheti* . . . azokat a személyeket, akiket az örökhagyó *tartásban részesített* vagy *segélyezett*, vagy akik a *végrendelkezésre képtelen* örökhagyót *gondozták*».

Itt is egy méltányos gondolat kazuisztikus és ezért ki nem elégítő formában jut kifejezésre. A gondolat az, hogy megfelelő támogatást nyerjenek oly személyek, akiknek támogatása, bár az örökhagyó végrendeletben nem rendelte, mégis az ő vélelmezhető akaratának megfelel. Hogy valósítja meg a javaslat e gondolatot?

Bizonyos, hogy az a körülmény, hogy az örökhagyó valamely személyt tényleg segélyezett, sokszor jele annak, hogy annak segélyezését a jövőben is óhajtja. De sokszor éppen a már teljesített segélyt elegendőnek is fogja találni és a jövőben valamely más hasonlóan megszorult személyt inkább fog segélyezni akarni, éppen azért, mert az mindeddig még segélyben nem részesült. Nem helyes tehát, ha a javaslat csak az eddig már segélyezett személyeket engedi továbbra is támogatni. De különben is: nem nyilatkozhatik-e az örökhagyó támogató szándéka másképen is, mint a tényleges segélyezésben? Teszem, jön valaki az elhúnyt levelével, amelyben azt felelte a kérvényezőnek, hogy ezidőszerint az ő segélyalapja már túlságosan van igénybevéve, de mihelyt az alap ismét megkönnyebbül, elsősorban a kérvényezőre fog gondolni. Az ilyen emberen a javaslat szerint a miniszter nem tud segíteni, mert az örökhagyó őt még «tényleg nem segélyezte».

A javaslat továbbá megengedi annak támogatását, aki az örökhagyót «gondozta», de csak akkor, ha a «végintézkedésre képtelen» volt. Ez a mondat is szűk és kazuisztikus. P. o. valaki «nem gondozta» az örökhagyót, de egy alkalommal kimentette a vízből, vagy valamely kritikus helyzetben nagy anyagi vagy erkölcsi áldozattal síkra szállt érte, vagy elveszett gyermekét felkutatta és visszahozta stb. Ki meríti ki az emberi szerencsétlenségnek kazuisztikáját, melyek mind megannyi alkalmai annak, hogy felebaráti segítséggel valakit örökre lekötelezünk? Mindez esetek közül a törvényjavaslat csak az örökhagyó «gondozását» ragadja ki. És miért csak azon esetre, ha az örökhagyó a gondozás kezdetétől egészen haláláig «végintézkedésre képtelen volt»? Minthogy úgyis a miniszter belátására van bízva, hogy mily feltételek mellett és micsoda támogatást talál esetről-esetre «méltányosnak»: miért nem engedi meg a javasolta támogatást oly esetben is, amikor az örökhagyó nem volt ugyan mindvégig «végintézkedésre képtelen», de mégsem csinált végrendeletet, egyszerűen azért, mert halálára és végrendelkezésre nem is gondolt, mert vagy azt halogatta, vagy mert háláját élők közti ajándék útján akarta leróni, de mielőtt ezt megtette volna, meglepte a halál stb.? Ha a 3. §. 2. bekezdésében foglalt gondolatot egyáltalában meg akarjuk tartani, akkor elvi általánosságban csak arra kell felhatalmazni a minisztert, hogy oly személyeket, kik az örökhagyó körül különösen érdemesültek, ha reászorulnak, méltányos belátása szerint megfelelő támogatásban részesíthessen. Szerintem azonban erre az egész intézkedésre nincs szükség és az egész bekezdés bátran törölhető.

VI. Nem élek vissza az önök szíves türelmével aanyira, hogy a javaslatra vonatkozó jogtechnikai és stiláris természetű megjegyzéseimet is sorra vegyem. Az efélék felolvasásra nem alkalmasak és többnyire nincs is elvi jelentőségük. Ezért e tekintetben — inkább csak megpéldázásául annak, mily kényes dolog minden törvényszövegezés — csak az 1. §. szövegét veszem elemzés alá.

Az 1. §. 1. bekezdése így hangzik: «A *nagyszülők szülőitől* leszármazó oldalrokonokat, valamint a *nagyszülők szülőinek elődeit* és az ezektől leszármazó oldalrokonokat *e minőségükben* nem illeti törvényes öröklés». E mondatban az «e minőségben» szókat szerintem törölni kellene. Először azért, mert ez a kifejezés nem pontos. Mert «a nagyszülő szülője», akinek örökjogát a javaslat fentartja, sem örököl pontosan szólva «e minőségében» t. i. azért, mert ő a *nagyszülő szülője,* hanem azért, mert ő az *örökhagyó szépszülője.* Amikor tehát a javaslat azt rendeli, hogy «*a nagyszülők szülőinek elődeit . . . e minőségükben* nem illeti törvényes öröklés», akkor nem fejezi ki pontosan azt, amit mondani akar, mert pontosan így kellett volna szólnia: «az *örökhagyónak* dédszülőjét», vagy ha úgy tetszik: «az *örökhagyónak harmadfokú elődjét*» nem illeti törvényes öröklés. Aki az ilyenekben csak kifejezésbeli különbséget lát, mely mögött gondolati eltérés nincs, annak egy anekdotával akarok felelni, melynek meggyőző erejét emeli az a körülmény, hogy az eset valóságban megtörtént. Van egy kis leánya egy barátomnak, ki politikai és gazdasági életünknek országosnevű kitünősége és kit Önök mind igen jól ismernek. A kis leányt valami csíny miatt a nagyanyja megverte. A gyereknek ez zokon esett és panaszra ment az apjához e szavakkal: «Édes apám, az *Ön anyósa* engem megvert!» Ez a gyermeki ötlet igen mulatságos, de egyúttal igen tanulságos a mi jelen kérdésünkre. Mert mi teszi a gyermek e mondását oly nevettetővé, de egyúttal oly kiszámítottan okossá is? Hiszen a gyermek nagyanyja csakugyan az apa anyósa! Igen, de a kis ravasz csudás finomsággal kiérezte, hogy ez a két kifejezés: «az én nagyanyám» és «az apám anyósa» két egészen közömbös vonatkozást fejez ki: az egyik minőségben t. i. mint a gyerek nagyanyja joga volt a gyereket megbüntetni, a másik minőségben t. i. mint az apa anyósa, pedig nem és ezért ő célzatosan abban a minőségben említette a nagyanyját, amely a jelen esetre *nem* illett. Nohát ugyanazt a minőség-felcserélést, amelyet a kis diplomata ebben az esetben szándékosan elkövetett, elköveti az 1. §. akaratlanul: félreismerhetetlenül megjelöli ugyan a személyt, akiről szólni akar, de más *minőségben,* mint amilyen a szóban levő vonatkozásnak megfelel.

De ezeket nem tekintve, az «e minőségben» kitétel merőben felesleges is, mert enélkül sem lehet kétség aziránt, hogy ha az örökhagyó p. o. a harmadik unokatestvérét vette feleségül, az a körülmény, hogy a harmadik unokatestvérének a javaslat szerint örökjoga nincsen, nem fosztja őt meg attól az örökjogától, mely őt, mint hitvestársat illeti.

Továbbá harmadszor: ha e kitételre: «e minőségükben» egyáltalában szükség van, akkor bizonyára inkább az 1. §. 2. bekezdésében van reá szükség, ahol az van mondva, hogy: «az ilyen rokont a törvényes öröklés szabályainak alkalmazásában figyelmen kívül kell hagyni». Mert akit az egyik minőségben törvényes öröklés illet, a másik minőségben pedig nem illet, azt a törvényes öröklés szabályainak alkalmazásában nem merőben, hanem csak az utóbbi «minőségében» szabad «figyelmen kívül hagyni». Ha mégis a 2. bekezdésben az «e minőségben» kitétel mint magától értetődő elmaradt, akkor annál inkább kellett elmaradnia az 1. bekezdésben.

A 2. bekezdés így szól: «Az ilyen rokont a törvényes öröklés szabályainak alkalmazásában figyelmen kívül kell hagyni, *úgy, miként azt, aki az öröklésből annak megnyilta előtt ki-*

esett». Ez a bekezdés is először helytelenül van kifejezve, másodszor felesleges.

Helytelenül van kifejezve: mert az öröklésből csak az eshetik ki, aki a lehető örökösök körében, az úgynevezett öröklési kapcsolatban benne van. Aki egyáltalában a törvényes örökösök köréhez tartozik, arról nem lehet mondani, hogy az öröklésből *kiesik*. Ezért másodszor: nem is lehet beszélni arról, mint a javaslat teszi, hogy *mely időpontban* (t. i. «az öröklés megnyilta előtt») esik ki az ilyen rokon az öröklésből. De harmadszor: ily időpont kijelölése céltalan is, mert a kiesés joghatása ugyanaz, akár az öröklés megnyilta *előtt*, akár *után*a történik a kiesés. De az egész 2. bekezdés *felesleges* is: mert a «törvényes öröklés szabályainak alkalmazásában» természetesen csak olyan személyeket lehet figyelembe venni, akikre e szabályok kiterjednek. Ha a törvény azt rendeli, hogy a törvényes örökjog a lemenőkön kívül csak a szülői és nagyszülői csoporthoz tartozó rokonokat, valamint a szépszülőket illeti, akkor az, hogy *más* rokonokat a «törvényi öröklés» szabályainak alkalmazásánál *figyelmen kívül kell hagyni* ép úgy magától értetődik, minthogy figyelmen kívül kell hagyni a szomszédot, a polgármestert, vagy Kolumbus Kristófot.

De nem folytatom ezt a mikroszkópikus szövegböngészést és sietek a befejezésre.

Minden kritikának természetében benne van, hogy több szót kell fordítani a bírálandó mű hibáira, mint arra, ami benne hibátlan. Ezért, ha a fentiekben a javaslat rövidségeivel foglalkoztam, az nem azt jelenti, hogy dicsérnivaló nem volna rajta. Sőt ellenkezőleg: ezek az itt szóvá tett tökéletlenségek összevéve eltörpülnek a javaslat azon korszakos érdemével szemben, hogy a törvényes öröklést elvileg a modern értelemben vett szűkebb családra szorítja és a távoli család öröklése helyébe a közjóléti intézmények öröklését teszi. Evvel a reformmal egyik sarokkövét teszi le a mi jövő örökjogi rendszerünknek és értékes sarokköve maradna az neki akkor is, ha azok közül a hiányok közül, miket említettem, nem is mindegyik találna orvoslásra.

Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv.

Jogbizonytalanság a végrehajtási törvény 83. és 84. §-ainak alkalmazásánál.

Végrehajtási törvényünknek egyik legnagyobb hibája, hogy a követeléseket a foglalás szempontjából egyéb ingókkal azonosítja s így ezeket is a bírói kiküldöttnek kell összeírni, a rendelvény pedig csupán a megtörtént foglalásról értesíti a harmadik adóst, de nem kiegészítő része a foglalásnak. Igy tehát a követelésekre a végrehajtási zálogjog már előbb megszereztetik, mint sem arról a harmadik adós tudomást szerezne, ami pedig a zálogjog szerzésére vonatkozó szabályokkal ellentétben áll. Ez a szabályozás legjobban megboszulja magát a közpénztárból felvehető követelések lefoglalásánál, mert erre vonatkozólag a törvény oly rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a törvény rendszerével össze nem egyeztethetők, viszont a szakítást a törvény rendszerével s az attól eltérni-akarást nem világosan fejezik ki s így folytonos vitáknak forrásai a törvény rendszeréhez ragaszkodók, s e szabályokat a törvény rendszerével szemben, mint kivételeket felfogók között.

A 83. §. szerint a foglalás joghatálya a végrehajtást szenvedőre nézve a foglalástól, a pénztárra nézve pedig azon időponttól számíttatik, amelyben ez értesíttetett. Nem eltérés-e ez a helyes irányban, hogy t. i. a foglalás hatálya csak a harmadik adós (pénztár) értesítésével álljon be? Mert ha csak azt akarja kifejezni, hogy a pénztár előbb nem fizethet, míg rendelvényt nem kap, de azért a foglalás már előbb be van fejezve, úgy ez egy felesleges kijelentés lenne. Az, hogy a végrehajtást szenvedőre nézve a hatály a foglalástól (összeírástól) számít, úgy fogható fel, mint részleges hatály, vagyis hogy a végrehajtást szenvedő már az összeírástól kezdve meg van fosztva a rendelkezési jogtól, a teljes, harmadik személyekkel szemben nyilvánuló hatály azonban, csak az értesítéstől kezdve áll be.

Növeli a zavart a 84 §., amely megengedi, hogy a bíróság kiküldött mellőzésével, végzésbe foglalt meghagyással teljesítse a foglalást. Mi legyen itt a foglalás időpontja? A törvény rendszeréhez mereven ragaszkodók itt a bírói végzés meghozatalával látják a foglalást befejezettnek. Ámde, míg az összeírás egy kifelé nyilvánuló, pontosan fixirozható aktus, amelyre elsőbbségek alapíthatók, addig az elsőbbségnek egy bírói végzés keltezésének időpontjára alapítása puszta véletlentől teszi azt függővé, s megbízható alapnak egyáltalán nem tekinthető. Egy végzés, amely még a bíró asztalán fekszik, amelyről még senki sem tud, a kézbesítés és közlés előtt — amíg tehát annak helyébe más keltezéssel más végzés hozható — e foglalás hatályával nem bírhat.

A Kúria régebben azon a helyes állásponton volt, hogy a foglalás hatálya, tehát a sorrend is, a közpénztárba érkezés, időpontja szerint irányul (úgy 9259/1889., 5257/1895., 7155/1898. és 4585/1899.), legújabban azonban a budapesti kir. törvényszék 21. P. 2717/1917. számú végzésben a Kúria 4101/1914. számú végzésére hivatkozva, amely szerint a 83. §-nál az összeírással, a 84. §-nál pedig akkor áll be a foglalás hatálya, amikor a bíróság a a foglalást a végrehajtást elrendelő végzésben kimondja, a bírói végzés kelte szerint állapította meg a sorrendet.

A 83. §. szempontjából régebben egyetértettem a kir. Kúria utóbbi felfogásával, a 84. §. szempontjából azonban mindig azon a nézeten voltam, hogy ennél csak a közpénztárba érkezés időpontja lehet irányadó. Most már azt az álláspontot tartom helyesnek, melyet a Kúria régebben elfoglalt, hogy mindkét foglalási mód esetén a közpénztárba érkezés időpontja legyen döntő. A 83. és 84. §-t úgy kell felfogni, hogy ezek — úgy mint a 79. §. a jelzáloggal biztosított követelések lefoglalásánál a kiküldött megkeresésének a telekkönyvi hatósághoz érkezésének időpontját tekinti döntőnek — szintén kivételt akarnak statuálni a foglalásra vonatkozó szabályok alól és pedig akkép, hogy a közpénztárak (illetőleg számvevőségek) szintén a megbízhatóság garanciáját nyujtván, mint a telekkönyvi hatóságok s a hozzájuk érkezés időpontja pontosan megállapítható lévén, ez az időpont legyen döntő.

A legfőbb azonban, hogy a kérdés akár egyik, akár másik irányban jogegységi határozattal eldöntessék, hogy a bizonytalanság megszünjék.

Dr. Borsodi Miklós.

Törvénykezési Szemle.

1. Árverési tulajdonszerzés ingatlanok tartozékán.

Általános magánjogi szabály szerint a megvásárolt ingatlan tartozékának tulajdonát is megszerzi rendszerint az ingatlan tulajdonával együtt a vevő. Ha a szerződő felek nem rendelkeztek ellenkezően, az ingatlan megvételéről kötött szerződésüket úgy kell értelmezni, hogy a tartozékok tulajdonának átruházására is irányul.

Árverési tulajdonszerzés esetére azonban a végrehajtási törvény 149. §-a különös szabályt tartalmaz. E szakasz szerint az ingatlannal együtt csak azok a tartozékok árvereztetnek el, amelyek az ingatlantól állaguk sérelme, vagy nevezetes értékcsökkenés nélkül el nem választhatók. Csak ezeknek a tartozékoknak a tulajdonát szerzi meg az ingatlan árverési vevője.

Az ingatlantartozék tulajdonának árverési átszállása kérdésében a kir. Kúria is helyesen a végrehajtási törvény 149. §-ának szabályát, mint speciális szabályt alkalmazta 1916. Rp. V. 4287/11. sz. ítéletében az általános magánjogi szabályból kiinduló ítélőtáblai ítélettel szemben.

A perben, amelyet a kir. Kúria eldöntött, az ingatlannak volt tulajdonosa az árverési vevőtől tejkezelési üzem berendezésének kiadását követelte azon az alapon, hogy a berendezés az elárverezett ingatlannak nem tartozéka.

Az elsőbíróság megállapította ugyan a berendezési tárgyak tartozéki minőségét, mert az épületnek az a része, amelyben a dolgok vannak, tejkezelésre van rendeltetve és erre a célra a dolgoknak vagy egy részüknek elvitele esetén nem volna használható, az oly dolgok pedig, amelyek a fődolog céljait szolgálják, tartozékok. De ezen megállapításnak ellenére helyt adott felperes keresetének és az árverési vevőt az ingók kiadására kötelezte, mert a dolgok nem oly tartozékai az ingatlannak, amelyek állaguk sérelme vagy nevezetes értékcsökkenés nélkül el nem választhatók, a végrehajtási törvény 149. §-a szerint pedig csak az ily tartozékok árvereztetnek el az ingatlannal együtt.

A másodbíróság megváltoztatta ezt az ítéletet, mivel általános magánjogi szabály, hogy a tartozék az ingatlannal együtt tárgya a tulajdonszerzésnek és közömbös, hogy a tartozék az

ingatlantól az állag sérelmével vagy anélkül elválasztható-e. Az árverési vevő is az ingatlannal együtt megszerzi tehát a tartozékok tulajdonát. Indokolásában az ítélőtábla a végrehajtási törvény különös szabályával nem is foglalkozott.

A kir. Kúria az elsőbíróság ítéletét hagyta helyben, az elsőbírói indokok elfogadása kapcsán különösen hangsúlyozva azt az álláspontját, hogy ingatlan árverési vételénél a tartozék tulajdonának átszállása kérdésében a végrehajtási törvény 149. §-ának kivételes rendelkezése az irányadó úgy, hogy azok az ingó dolgok, amelyek az ingatlantól állaguk sérelme vagy nevezetes értékcsökkenés nélkül elválaszthatók, az ingatlannal együtt eladottaknak nem tekinthetők. *w.*

II. A jó erkölcsök és a perköltség.

A budapesti kir. törvényszék egyik ítéletében (40. P. 60,762/18—1915.) azt olvassuk, hogy a törvényszék «a perköltségeket kölcsönösen megszüntette, mert úgy találta, hogy az olyan peres ügyekben, amelyekben mindkét félnek a jó erkölcsökbe ütköző eljárása zárja ki a bírói jogsegélyt, a perrel felmerült költség megtérítése nem igényelhető». Az ítélet régi rendes perben hozatott s így az irányadó perjogi szabályok szerint ez a döntés semmiesetre sem kifogásolható. Az 1868 : LIV. tc. 251. §-a a bíró belátására bízza ugyanis, hogy «a per körülményeihez képest» a per költségeit kölcsönösen megszüntesse. És az a körülmény, hogy mindkét peres félnek perbevont eljárása a jó erkölcsökbe ütköző volt, kétségtelenül azon körülmények közé tartozik, amelyek a költségviselés kérdésében figyelembe jöhetnek s a perköltségek kölcsönös megszüntetésére okul szolgálhatnak. A Kúria is kimondotta volt (880/1889. Grill VI. 1208.), hogy a közerkölcsbe ütköző vadházasságból támasztott magánjogi igényekről folytatott perekben a feleket egymással szemben perköltségmegtérítés nem illeti. A polgári perrendtartás szerint (v. ö. Kovács: A Pp. magyarázata. 425. §. II.) más a jogi helyzet. E törvény nem ád általános felhatalmazást a bírónak arra, hogy a pernek különös körülményeit mérlegelve a költségeket kölcsönösen megszüntethesse. A vesztes fél rendszerint viseli a pernek költségeit és csak a szükségtelen költség megtérítésétől szabadul (425., 427. §). A költségek kölcsönös megszüntetésének csak olyan esetekben van helye, amikor mindegyik fél részben nyertes, részben vesztes (426. §.), vagy amidőn a kölcsönösen megtérítendő költségek (425., 430., 431. §§.) egymást felemésztik. Így volt ez különben már a sommás eljárásban is. *w.*

Jogirodalom.

Két előadás a magyar polgári perjog köréből.

*Dr. Plósz Sándor*nak a Német Birodalmi Bajtársi Szövetség jogi osztályában tartott két előadása: Zwei Vorträge aus dem ung. Civilprocessrecht Berlin, Liebmann 1917.)

A két előadás, amelyet *Plósz Sándor* 1916. évi október havában Lipcsében és Berlinben tartott, most nyomtatásban is előttünk fekszik, nagy örömére mindazoknak, akik Plósz Sándor tudományos munkásságát nagyra becsülik. A két előadás, amelyek közül az első a magyar polgári perrendtartás bizonyítási rendszerével és a második az elsőfolyamodású polgári peres eljárás szerkezetével foglalkozik, mély betekintést enged az új magyar polgári perrendtartás vezető gondolataiba és egyúttal feltárja *Plósz* új tudományos kutatásainak eredményeit. Előre látható, hogy a két tanulmány Németországban széles körökben figyelmet fog kelteni. A német birodalmi perrend reformjánál az ottani jogászkörök sok tekintetben követendő mintául állítják oda az osztrák polgári perrendtartást. Az új osztrák perrendtartás kétségtelenül a legkiválóbb alkotások egyike és a magyar polgári perrendtartás is nem egy tekintetben csatlakozott vezető gondolataihoz. Az új magyar polgári perrendtartás azonban époly figyelemreméltó alakítás ezen a téren, amely azoknak az eredeti gondolatoknak alapján, amelyekben a német és az osztrák perrendtől eltér, szintén megérdemli, hogy a német jogászkörök vele foglalkozzanak. Ez eddig nem történt oly mértékben, aminőben igazolt és kívánatos volna. Plósz Sándor két előadása és azoknak közzététele előreláthatólag e részben meg fogja törni a jeget.

A két előadás közül a fontosabb az első, amely a bizonyítással a magyar polgári perben foglalkozik. Ez a tanulmány elsősorban kimutatja, hogy mennyiben egyezik a magyar polgári perrendtartás bizonyítási rendszere a német jog rendszerével és mennyiben tér el attól. A német jog alapelveivel való megegyezést Plósz két körülményre vezeti vissza. Az egyik körülmény az, hogy ez a megegyezés már az előbbi magyar polgári perjogban is részben megvolt, minthogy a magyar polgári perjog is a perjogok ama csoportjához tartozik, amelyek germán- és római-kánonjogi jogi gondolatok alapján fejlődtek. És itt *Plósz* a magyar perjog fejlődésének vázlatát adja az 1868. évi perrendtartásig. Ez a fejlődés sok tekintetben más úton haladt, mint a német jogfejlődés. A legfőbb eltérés a német jogfejlődéstől abban áll, hogy a római jogot Magyarországban sohasem recipiálták, mint Németországban. A jogfejlődés irányának eltérése dacára azonban előbb németbirodalmi, utóbb osztrák jogi befolyások perjogunk fejlődésének terén mély nyomokat hagytak. Ez idézte elő a régi magyar perjogban is, hogy sok részben a német perjoggal hasonló alapokon fejlődött. A német birodalmi perrend bizonyítási jogával való megegyezésnek másik oka az, hogy az új magyar polgári perrendtartás sok tekintetben mintául használta a német birodalmi perrendet, ámbár sok tekintetben el is tért attól.

Az eltérések közül Plósz első helyre teszi a fél esküjének helyettesítését a felek eskü alatti kihallgatásával. Minthogy Németországban ennek a reformnak még ma is számos ellenfele van, Plósz hasznos munkát végzett, amikor előadásában a német jogászközönség előtt is kifejtette a felek eskü alatti kihallgatásának előnyeit a fél esküje felett.

Az eskünek mellőzésén kívül Plósz nyomatékosan rámutat a magyar polgári perrendtartás ama rendelkezésére, amely szerint bizonyítani oly ténykörülményekkel is lehet, amelyek magukban véve vagy együttvéve a tényállítás valóságára vagy valótlanságára alapos következtetést engednek és ez a következtetés a tárgyalás egyéb körülményeiből is lehetséges. (273. §.) Ez a rendelkezés, amely különben lényegileg nem is alkot eltérést a német polgári perrendtartástól, csak azért érdemli meg a kiemelést, mert eltérőleg a német jogtól a ténykörülményeknek, mint bizonyító okoknak erős hangsúlyozását tartalmazza és ilyképen világosságot vet a bizonyításnak amaz elméleti felfogására, amelyen a magyar polgári perrendtartás bizonyítási rendszere felépül. Ezt a felfogást Plósz Sándor jogi irodalmunkban már kifejtette. E felfogás szerint a bíróság meggyőződése a ténybeli állítások igazságáról csak a tényekből vont következtetés útján jöhet létre, még pedig tapasztalati tételeknek vagy azokból vett bizonyítási szabályoknak segítségével. A ténykörülmények és csakis a ténykörülmények, amelyekből a következtetés kiindul, alkotják a bizonyító okokat. Ezek a bizonyító okok két főcsoportba oszthatók. Vannak bizonyító okok, amelyek még bizonyításra szorulnak, ilyenek a bíróságon kívüli beismerés és egyáltalában az ú. n. indiciumok és ténykörülmények, amelyek valamely szükségképi következtetésre vezetnek, mint pl. az alibi. A bizonyító okok másik csoportját alkotják azok, amelyeket a bíró közvetlenül észlelhet és észlelnie is kell. Azok az eszközök, amelyek ezt az észlelést közvetítik, a bizonyító eszközök. Bizonyító eszköz tehát mindaz, ami bizonyító okot tartalmaz és a bírónak észlelése alá esik, tehát mind az emberek, mind a dolgok. A bizonyító ok mindegyik bizonyító eszköznél valamely ténykörülmény, a bizonyító eszköznek felismerhető tulajdonsága. A bizonyító ok tehát a tanunál az ő érzéki észlelésének eredménye, az okiratnál az írás és más jelek, a szemletárgynál valamely embernek vagy dolognak mindennemű tulajdonsága. Minden bizonyító eszköz tehát észlelési tárgy, azaz tágabb értelemben szemletárgy. A tanu és az okirat csak azért van a szemletárgy fogalmából kivéve, mert azokra különös szabályok fejlődtek. Azt a gondolatot, hogy okirat és szemletárgy között nincs fogalmi eltérés, már *Wach* kifejtette, *Plósz* tovább megy és azt mondja, hogy a tanu és a szemletárgy között sincs elvi különbség, mert hiszen azzal az ellenvetéssel szemben, hogy a tanu ember, a szemletárgy pedig dolog, rá kell mutatni arra, hogy az ember is lehet szemletárgy.

A bizonyító eszközöknek ez a hasonneműsége arra is vezet, hogy az egyes bizonyító eszközöknek perjogi szabályozásában sem kell más különbségeket tenni, mint amelyek az egyes bizonyító eszközök sajátosságában rejlenek. Ez vezetett azután a magyar polgári perrendtartásban oda, hogy a bizonyító eszközök

érvényesítésében egyaránt korlátozza a tárgyalási elvet. A bizonyításfelvétel elrendelésének már a régebbi perjogi szabályok szerint is tágabb körben hivatalból volt helye. A magyar polgári perrendtartás ezt az elvet — a hivatalból való elrendelést — minden bizonyító eszközre alkalmazza, a bíró még tanukihallgatást is hivatalból rendelhet el. Azonban egyúttal gondoskodik a magyar perrendtartás arról is, hogy az eljárás ne váljék inkvizitóriussá.

Végül Plósz behatóan tárgyalja a bizonyítási teher kérdését oly alapon, amint azt már a magyar jogászközönség előtt behatóan ismertette. És érdekes gyakorlati alkalmazást ad nézetének azzal, hogy élesen megvilágítja a bizonyítási teher kérdését az ú. n. reálvételnél. Aki a jogi gondolkozás élességét meg akarja csodálni, annak el kell olvasnia Plósz e fejtegetéseit.

Plósz második előadása az elsőfolyamodású polgári per szerkezetével foglalkozik az új magyar polgári perrendtartásban. Ez az értekezése is ugyanazon a nyomon halad, amelyet a magyar jogi irodalomban ismételten, így a Magyar Jogászegyletben is kifejtett. Ismerteti az eljárásnak két szakra való oszlását, t. i. a perfelvétel és az érdemleges tárgyalás szakára. Jogtörténeti alapon kimutatja az idézésnek perelőkészítő természetét. Ismerteti a keresetlevél jogi természetét, a perfelvételi tárgyalás lefolyását, elmulasztásának következményeit és általában a mulasztási eljárás szabályozását, az érdemleges tárgyalásnak előkészítését és végül az érdemleges tárgyalásnak lefolyását. Végül pedig egyes statisztikai adatokat mutat be az új polgári perrendtartás szerint lefolytatott pereknek tartamáról. Plósz maga is kiemeli, hogy ezek a statisztikai adatok nem nyujtanak még végleges képet a jövőről. A háború alatt a perek száma tetemesen csökkent. Bírák és ügyvédek a harctéren teljesítik kötelességüket és ilykép nem szentelhetik munkájukat teljesen igazságügyi hivatásuknak. Lehetséges, hogy a perek tartama később kevésbé előnyösen fog alakulni, azonban már ezek az adatok is igazolják, hogy a pernek az a szerkezete, amelyet a magyar polgári perrendtartás megteremtett, előnyös az eljárás gyorsítása szempontjából.

Ezzel a biztató kijelentéssel végződik Plósz második tanulmánya. Én ehhez a magam részéről csak a következőt tenném. Törvényhozási alkotások, mint minden emberi alkotás, sohasem örökérvényűek. Idők multával a polgári perrendtartás is kiegészítésre és módosításra fog szorulni egyik vagy másik irányban. Azonban azt már háromévi tapasztalat után is meg lehet állapítani, hogy azok az alapok, amelyeken a magyar polgári perrendtartás, Plósz Sándor alkotása felépül, szilárdak és hosszú ideig gerincét fogják alkotni a magyar jogszolgáltatásnak.

— *Dr. Fodor Ármin.*

Szemle.

— **A Kúria másodelnöki állása** legközelebb betöltés alá kerül. Nem tartanók illőnek, ha az ügynek mostani stádiumában a számbajöhető jelöltek bármelyike mellett is állást foglalnánk. Aki méltó arra, hogy a Kúria tanácselnöki székét elfoglalja attól nem lehet azt a minősültséget sem megtagadni, hogy a legfőbb bíróság vezetésére is megbízást nyerjen. Minthogy azonban, mint minden bírói kinevezésnél, úgy ennél is két nézőpont érvényesülhet, mégis reá kell mutatnunk az ellentétekre. Szigorúan véve nem lehet kifogást emelni a rangsor figyelembevétele ellen, amely legalább is az elfogultság és a protekció gyanúját zárja ki. Másrészt azonban nyilvánvaló, hogy a másodelnök, aki az eddigi hagyományok szerint a Kúria büntető szakosztályának vezetője, tisztét csak akkor töltheti be az állásához méltóan, ha sajátos elméleti tudás és ítélőképesség tekintetében az átlagos színvonalon jóval felül áll. Végre is a Kúrián talán mégsem érvényesülhet ma már az a felfogás, hogy a büntető szakban nincs tudományos képzettségre szükség, mert ezt a kódex és a józan ész pótolhatja. Ha tehát a jelöltek közt akad olyan, akinek a büntetőjog terén kifejtett irodalmi és gyakorlati munkássága a többié felett elismerten messze kimagaslik, úgy igénytelen véleményünk szerint kinevezése bizonyára hozzájárulna ahhoz, hogy a legfőbb bíróságunk büntetőjogi gyakorlatába több jogfejlesztő tudományos szellemet vigyen be, mint amennyit az utóbbi idők ítélkezése termelt. Van természetesen egy harmadik nézőpont is, amely a bírói kinevezéseknél állítólag néha szintén figyelembe szokott jönni: a mindenkori kormány rokonszenve. De a tárgyilagosság ily hiányát a jelenlegi miniszternél igazán nem tételezhetjük fel.

— **Ügyvédi díjak és ítéleti illetékek a budapesti tőzsdebíróság előtti eljárásban.** A budapesti árú- és értéktőzsde tanácsa legutóbbi ülésében felemelte a tőzsdebíróság előtti eljárásban az ügyvédi díjakat és ítéleti illetékeket. Az új tarifa, mely február 1-én életbe lépett, a következő:

A pertárgy értéke	Ügyvédi díj keresetért v. tárgyalásért régi	Ügyvédi díj keresetért v. tárgyalásért új	Ügyvédi díj megjelenésért régi	Ügyvédi díj megjelenésért új	Tőzsdei illeték ítélet után régi	Tőzsdei illeték ítélet után új	Tőzsdei illeték minden — folytatásért régi	Tőzsdei illeték minden — folytatásért új
	korona				korona			
100 K-ig	10	16	6	10	10	15	2½	10
200 «	14	20	6	10	12	18	3	10
300 «	16	24	6	10	14	21	3½	10
400 «	18	28	6	10	16	24	4	10
600 «	20	32	8	10	18	27	4½	10
800 «	24	36	8	10	20	30	5	10
1000 «	28	42	8	10	22	33	5½	10
1200 «	30	48	10	20	24	36	6	10
1500 «	32	54	10	20	26	42	7	10
1800 «	35	60	12½	20	32	48	8	10
2200 «	40	60	12½	20	36	54	9	20
2600 «	40	65	12½	25	40	60	10	20
3000 «	40	70	15	25	45	68	12	20
3500 «	45	75	20	25	50	76	13	20
4000 «	45	80	20	25	55	84	14	20
4500 «	50	85	20	25	60	92	15	20
5000 «	50	90	20	25	65	100	17	20
6000 «	60	100	20	25	70	110	18	20
7000 «	70	110	25	30	75	120	19	25
8000 «	80	120	25	30	80	130	20	25
9000 «	90	130	25	30	90	140	23	25
10000 «	100	140	25	30	100	150	25	25
Tízezer K-n felül minden ezer K után	5	5	2	3	1%	15	¼%	¼%
			de egy megjelenésért legfeljebb 200 K					

Tárgyalás után megszünt pereknél a tőzsdei illeték: *a)* a régi fokozat szerint az ítéleti illeték fele és a folytatás után járó illeték, de összesen legfeljebb 2000 K; *b)* az új fokozat szerint: az ítéleti illeték fele, de legfejebb 3000 K és azonfelül a folytatás után járó teljes illeték. Az új díjfokozat irányadó az 1918 febr. 1. után indított perekben és a korábban indított perekben az 1918 febr. 1. utáni tárgyalásokra és megjelenésekre nézve. Peres expertiseknél és ha a pertárgy értéke meg nem határozható, a bíróság az ügyvédi díjait belátása szerint állapítja meg.

— **A légjogi értekezlet határozatai.** *I. A légi felségjog és nemzetközi jogi kérdések.* 1. Az állam felségjoga kiterjed a területe feletti légtérre. 2. Az idegen államoknak béke idejére az a jog biztosítandó, hogy a légtéren át szabadon közlekedhessenek, a jogot azonban az illető állam az a joga korlátozza, hogy érdekeinek védelmére szükséges szabályokat léptethessen életbe. Ez a jog nemzetközi szerződés útján szabályozandó.

II. A légtér és a magántulajdon viszonya. A magyar előadói tervezetnek főtétele tekintetében, amely szerint «Senki sem jogosult a telektulajdon erejénél fogva a légjárást gátolni», megegyezés csupán következő határig volt elérhető és pedig: Mindenki köteles telke felett a repülést tűrni, hacsak a telektulajdonosnak jogos érdekei ezáltal jelentékeny sérelmet nem szenvednének, vagy pedig az átrepülés nem visszaéléses módon történik. A telektulajdonos az átrepülés ellen nem tiltakozhatik, ha 1. csupán arról van szó, hogy a légi járművek lezuhanása, vagy tárgyak leesése által van veszélynek kitéve; 2. ha más érdekei is érintetnének, de a repülés a telek felett megfelelő magasságban történik. Abban az esetben, amikor a telektulajdonost tiltakozás joga nem illeti, érdekei közjogi (közigazgatási) kárt megelőző (preventív) és magánjogi kártérítési szabályok útján biztosítandók.

III. Közigazgatási határozmányok. 1. A légi forgalomban csak államilag lajstromozott légjárművek és vizsgázott vezetők megvizsgált gépekkel vehetnek részt. 2. A járművek kötelesek az előírt nemzeti jelvényt viselni. 3. A légi közlekedésben egységes közlekedési szabályok (kitérési szabályok, jelzések stb.) és amenynyiben vállalatok forgalmáról van szó, egységes üzemszabályok állapítandók meg. 4. A légi közlekedés, úgyszintén a repülőtéri vállalatok állami engedélyezés alá esnek. 5. A légi forgalmi telepek, hasonlóan, mint más üzemi telepek, engedélyezés alá esnek. 6. A légi közlekedés állami felügyelete és igazgatása központo-

sítandó. A légi közlekedés törvényi szabályozása a birodalomnak legyen fentartva (Németország, Ausztria).

IV. Kártérítés és kényszerbiztosítás kérdése. 1. Minden légjármű által okozott kár megtérítendő. 2. A kárért felelős az, aki a légjárművel rendelkezik. 3. A szavatosság nem áll fen, ha bizonyítást nyert, hogy a károsult a kárt vétkesen maga okozta, avagy a kár harmadik személy közbenlépése folytán állott elő. 4. A kár megtérítése okából érdekeltségi szövetségek alakítása a kötelező belépés alapján és ezeknek nemzetközi szövetségbe való tömörülése kívánatos.

— **Háború és kriminalitás.** A közbiztonsági állapotaink fogyatékosságára utaló és e hasábokon csak röviddel ezelőtt* közzétett komoly megfontolást érdemlő soroknak beszédes indokolásául szolgálhat a statisztika. A főváros közbiztonsága mindenkor legmérvadóbban jellemzi a kriminalitás emelkedését vagy csökkenését. Budapest, mint az ország legforgalmasabb és legnépesebb városa vonzza a bűnözésre alkalmat kereső és a tömeg között búvóhelyet reménylő elemeket. A budapesti kir. ügyészség évi ügyforgalmi kimutatásának adatai keresztmetszetét adják a bűnözésre hajló ösztön megnyílvánulásainak. Az emelkedés a kriminalitásban, amely a háború alatt első ízben 1916-ban volt észlelhető, az elmúlt esztendőben váratlanul nagy méreteket öltött. A beérkezett összes feljelentések száma 27,776 volt az 1916. évi 18,474 üggyel ezemben, ami az utolsó három évhez viszonyítva *50%, 75% és 62%*-os emelkedést jelent. A szaporulat különösen a közönséges bűncselekményekre esik. Az alább részletezendő bűncselekményektől eltekintve, mégis 25,712 volt az elmúlt évben érkezett és leggyakrabban előforduló bűncselekményekre vonatkozó feljelentések száma. Emelkedés itt: 61%, 81%, 75% az utolsó három év adataihoz képest. Az exceptionalis deliktumoknak száma ezzel szemben alig emelkedett, ami azonban ezeknek relatíve kicsiny számára tekintettel, nem jár különösebb jelentőséggel. Azok az okok, amelyekre az elmúlt évben már utaltunk,** újból éreztették hatásukat, úgy hogy utalhatunk a már megjelölt körülményekre. Pénzhamisításra irányuló bűncselekmények száma továbbra is erősen csökken. Nem érdektelen az utolsó négy évi számadást visszamenőleg egybevetni: 18, 73, 191 és 301. Ugyanígy az uzsora miatt folyamatba tett ügyek. Vonatkozó számadatok: 25, 35, 40, 104, ugyanígy a csalárd bukások száma: 25, 22, 42, 94. Sajtó- és királysértési ügyek sem mentek keresztül nagyobb számbeli változáson; noha itt mégis némi emelkedés tapasztalható; 171, 142, 108., 59. Az elmúlt esztendő derekán életbelépett és a gyorsított eljárás hatályát megszorító rendelet máris érezteti hatását; számarányok: 283, 392, 239. Lényeges csak a speciálisan háborús bűnügyek sorában beállott apadás: 148, 442, 467 és 164. Ennek oka sokban az, hogy a bűncselekmények jelentékeny része irányult a háborús gazdasági helyzet mértéktelen kihasználására, amely magatartás az árdrágító visszaélések fogalma alá tartozván, külön csoportba tartozik (570 ügy). Szomorú képet nyujt a törvényszéki tanács előtt tárgyalt *fiatalkorú* ügyekről tett feljelentések (Fb. 9. §. és 56. §. 3. p.) kimutatása. A szaporulat itt *400%* (683, 137, 172, 159). De e számadatok még nem tárják fel az egész valóságot. Tudvalévő, hogy a bűntettesek nagy része ma az egyenruha védőszárnyai alatt nyugtalanítja a közbékét s ezek nem is kerülnek a kir. ügyészséghez, úgy, hogy majd csak a budapesti kir. államrendőrség és a katonai rendőrség statisztikája vethet teljes világot a szomorú tényekre. Oly adatok ezek, amelyek megállapításakor már nem érhetjük be a csodálkozással. A háború kezdete óta állandó tárgya volt a jogi irodalomnak a kriminalitás emelkedésének szemlélete. Ezen most már remélhetőleg túl vagyunk. Az igazságügyi kormány nem mulaszthatja el azt a «par excellence» gyakorlati értékű teendőt, hogy a helyzet megismerése után gondoskodjék oly intézkedésekről, amelyektől a kriminalitás további mértéktelen emelkedésének korlátozása remélhető. A büntetések végrehajtása körül a halasztások bőkezű engedélyezése, az alsóbíróságoknak gyakran a bűnvádi eljárás komolyságának rovására eső túlzott enyhesége, a közigazgatási hatóságoknak a kétes elemek ellenőrzése körül is kifejezésre juttatott zavartalan nembánomsága, hálás terrénum a jelen helyzeten változtatni akaró kormányhatalom birtokosának. *A.*

— **Polgári Határozatok Tára.** (Levél a szerkesztőhöz.) A Jogtudományi Közlöny közölte és az Igazságügyi Közlöny hirdette, hogy az igazságügyi minisztérium a Polgári Jogi Határozatok Tárát, illetve a határozatok rövid fejezeteit kiadta és hogy a füzet 2 K bolti áron kapható. Egy örökösödési peremben épen akkor nagy szükségem lett volna az említett gyüjteményre, amikor e hír megjelent. A Franklin-Társulat könyvesboltjában — ahová fordultam — azt a meglepő értesítést kaptam, hogy igaz, a könyvet, illetve füzetkét ők nyomták, de az egész kiadást a minisztérium rendelkezése folytán átadták és így eladható példány nincs. Az igazságügyminisztérium pedig még jó pénzért sem ad belőle, mert ők csak annyit nyomattak, amennyire a bíróságoknak szükségük van. Minthogy azonban nekünk ügyvédeknek ép oly szükségünk van ezen elvi határozatok gyüjteményére mint a bíráknak, közérdekű munkát végezne a Jogtudományi Közlöny, ha ezen sérelem mielőbbi megszüntetését követelné.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetségének** módszertani szemináriumában dr. *Frigyes* Béla «A jogtudományi módszertan néhány vitás kérdéséről» tartott előadást. Dr. Berinkey Dénes és dr. Szirtes Artur előadásaival polemizálva a jog lényegét és megkülönböztető vonását közhatalmi kikényszeríthetőségében látja. A jogtudomány előadó szerint nem más, mint a közhatalmi beavatkozás tudománya, melynek feladata a közhatalmi beavatkozás folyamatának és hatásának vizsgálata és megfelelő intézmények és eljárási formák konstruálása. E tudomány az általános társadalmi tudománnyal szemben alkalmazott tudományként jelentkezik, mint pl. a technológia a fizikával, a gyógyászat az emberi szervezet tudományával szemben. A jogalkotás azonban több mint a jogtudomány eredményeinek érvényre juttatása, mindig a jogalkotónak bizonyos mértékig szuverén és individuális cselekvése. A tudományos munka nem lehet sem tisztán leíró, sem tisztán induktív. Minden lehető módszert igénybe kell venni a jogtudomány művelésében. De minthogy ma az adatok és a rokontudományok eredményeinek rengeteg feldolgozatlan tömegével rendelkezünk, a tudomány fejlődésének jelen fokán előadó szerint a spekulatív, deduktív tevékenységre nagyobb szerep vár.

— **Jogbiztonság és igazság.** Dr. Eulenberg Salamon budapesti ügyvédnek ily című, a budapesti ügyvédi körben tartott előadása mint az Ügyvédek Lapjának különlenyomata megjelent.

— **Schrutka von Rechtenstamm** bécsi professzor elhunytával érzékeny veszteség érte a bécsi egyetemet és az osztrák jogtudományt. Az elhunyt főleg a polgári perjognak és a vele kapcsolatos eljárási jogoknak volt művelője. Miután történeti és dogmatikai alapokon nyugvó monográfiával hozzájárult a perjogi reform tudományos előkészítéséhez, az osztrák perjognak jeles rendszeres feldolgozását írta meg, mely már több kiadást ért. A polgári per jogi természetéről vallott felfogása tekintetében a Wach által megalapított s Németországban ma uralkodó «Rechtsschutzanspruch»-teoria hívei közé sorolható. Értékes adalékkal járult hozzá a végrehajtási jogban az igényper dogmatikájához is.

— **Élelmiszerjegyek fondorlatos megszerzését** a Reichsgericht csalásnak minősítette. A vagyoni kár e döntés szerint a jegyek anyagértékben rejlik, amelyet a tettes a város vagyonából elvont. Ez a kár azonban a magas papírárak mellett is csekélyebb, semhogy a RG. döntését a «papirosigazság» színvonala fölé emelné.

* Lásd Jogt. Közlöny 1918. 3. sz. Szemle rovatban.

** Háború és kriminalitás. 1917. évf., 6. sz. Szemle.

Fiatal ügyvéd, hadmentes, perfekt német, nagy gyakorlattal, irodavezetői állást vagy helyettesítéseket keres, esetleg társulna. Címe megtudható a szerkesztőségnél. 15946

Ügyvéd, fővárosi kartárs tárgyalásainak hányad- vagy fix-fizetés ellenében ellátására, esetleg budapesti vagy vidéki ügyvédi iroda vezetésére ajánlkozik. Telefon: József 30—40. Levélcím: «Ügyvédi iroda» Szentkirályi-utca 3. II. 14. 15947

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 7. szám. Budapest, 1918 február 17.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Olchváry Zoltán* kir. kúriai bíró: A föld jogviszonyainak újabb szabályozásáról. — *Dr. Almási Antal* egyetemi magántanár, budapesti kir. táblai bíró: A légjárók kártérítő felelőssége és kényszerbiztosítása. — *Dr. Vámbéry Rusztem*: A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás. — *Dr. Schulz Ágost* miniszteri osztálytanácsos-bíró: Jogirodalom. A munkásbiztosítási törvény módosítása. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. — Csődnaptár.
Tartalommutató a Magánjogi Döntvénytár XI. kötetéhez.

A föld jogviszonyainak újabb szabályozásáról.

Tömören csoportosítva és élesen megvilágítva tárta elénk Sebess Dénes «A föld és jogviszonyai» című cikkében (Jogt. Közl. 1917. évf. 51. sz.) mindazokat a birtokpolitikai problémákat, amelyek részben már a háború tartama alatt, részben pedig a béke első időszakában halaszthatlanul megoldandók.

Már a világháború kitörése előtt is óriási súllyal nehezedtek reánk ezek a problémák és súlyuk azóta sokszorosan megnövekedett. A közgazdasági, főleg több termelési érdekek a politikai és társadalmi szempontok s a népjólét és népesedés előmozdításának érdekei egyaránt hangoztatva lettek és érvényesülésüket követelik, de a szakkörök — amint Sebess Dénes megállapította — még nem tudták feltalálni a *vezérlő gondolatot;* ehhez hozzátehetjük azt is, hogy a vezérlő gondolattal kapcsolatosan arra nézve sem alakult ki a közfelfogás, hogy kik és mily részben legyenek hivatva e rendkívül nagy horderejű s hatásait tekintve kiszámíthatlan fontosságú reformok tervezetének elkészítésére.

Nézetem szerint, a jogtörténelem példáin okulva, vezérlő gondolatul csak a jogeszme szolgálhat, melynek magasztos fogalma egyedül alkalmas az ellentétesnek látszó érdekek igazságos elbírálására és összhangba hozatalára. Ebből következik, hogy a reform csak a *jogfolytonosság* és *fokozatos fejlődés* elve alapján valósítható meg helyesen.

A forradalmi jellegű, erőszakos vagy váratlan jogalkotások, még ha nagyszerűek is, megrázkódtatásokat okoznak s a jogélet terén romboló hatásokat váltanak ki. A létező jogállapotokkal tehát számolnunk kell s amennyire lehet, kiindulási alapul kell elfogadnunk azokat.

Egyébként a dolog természetében rejlik, hogy valamely egységes intézkedéssel, vagy — mondjuk — valamely külön irányú jogalkotással a reform nem valósítható meg, hanem a különböző irányú törvényalkotások összhangzatos sorozata szükséges ahhoz, hogy a javaknak lehetően arányos és igazságos elosztása felé korszerű és hatalmas lépést tegyünk előre s egyben a közgazdasági, népjóléti és nemzeti érdekeket is előmozdítsuk, a jog és anyagi igazság sérelme nélkül.

De épen, mivel csak «a ma megvilágításában tudjuk a holnap jogrendjét megalapozni», elsősorban, t. i. még a háború tartama alatt, a már meglévő intézményeinknek lehetően rázkódtatás nélkül való reformálásához kell fognunk és azokat az új alkotásokat kell tető alá hoznunk, amelyeknek célszerűsége és helyes volta az eddigi tapasztalatoknál fogva kétségtelenül megállapíthatónak mutatkozik s amelyek egyben alkalmasak lennének a fokozatos fejlődésnek szélesebb alapokon való előkészítésére is. Igy például:

1. A *hitbizományok* fentartása vagy megszüntetése, avagy azok gyökeres reformálása s esetleges demokratizálása kérdésében ezidőszerint véglegesen dönteni már célszerűségi okokból sem volna helyes; másrészt azonban a latifundiumok kötöttségének lazítása és terjedelmük csökkentése s általában az arányosabb birtokmegoszlás lehetővé tétele és ezzel kapcsolatban a földtulajdon szerzésére irányuló jogos törekvések kielégítése kétirányú sürgős intézkedést igényelne, úgymint:

a) annak megengedését és szabályozását, hogy a hitbizományi birtokos és az összes várományosok *autonóm joggal* dönthessenek a hitbizománynak részben vagy egészben való megszüntetése kérdésében;

b) a *kisajátítási* törvény módosításával és kiterjesztésével feljogosítandó volna az állam, hogy a nagybirtokokból általában véve, tekintet nélkül arra, hogy hitbizományi, alapítványi, egyházi vagy magánbirtokok-e azok, kisajátítás útján megszerezhesse azokat a földterületeket, amelyek népjóléti szempontból, különösen a parcellázások, telepítések, örökbérletek vagy határőrgazdaságok céljaira múlhatlan szükségesek. A kisajátítás a földhaszonélvezetre (örökbérlet) is irányulhatna.

Az *a)* pont alatti rendszernek a már meglévő hitbizományoknak az okszerű gazdálkodás szabályai szerint való kezelésére is ki kellene terjednie, mert az idevonatkozó 1862. és 1863. évi udvari rendeletek nemcsak hiányosak, hanem el is avultak.

2. Habár az *egyenlő örökösödés* elvét fentartandónak vélem, mégis, főként a népesség szaporodásának elősegítése és ezenfelül közgazdasági gyakorlati tapasztalatok szerzése céljából meg kellene kísérelni az oly örökbérletek alakítását, amelyek csak egy örökösre szállhatnának át, vagy pedig az állami parcellázások alkalmával lehetne hasonló gyakorlati kísérletet tenni próbaképen pl. akként, hogy a parcellázás útján keletkezett kisbirtok további eldarabolása egy emberöltő időre (30 évre) megtiltassék.

Ez a gyakorlati kísérlet a közgazdasági szakkörök részéről javasolt *mezőgazdasági üzemegységek*, a *birtokminimum* és a hitbizományok demokratizálása tekintetében is értékes tapasztalatokat nyujthatna.

3. Ami a földbirtok feldarabolásának korlátozását illeti: a fentiekből következően ezt csak annyiban tartom megengedhetőnek, amennyiben azt a közgazdasági szempontok és az ingatlan vagyon szétporlasztásának meggátlása múlhatlanul megkövetelik, vagyis a parcellázásokat hatósági engedélyhez kötném s ezenfelül a *parcellaminimumot* is megállapíthatónak vélem és pedig vármegyénként s külön a belsőségekre s külön, művelési ág szerint a külső hatásra nézve.

4. Múlhatlanul és sürgősen megalkotandónak tartom továbbá, a tulajdoni és birtokviszonyok rendezettsége érdekében, a *telekkönyvre* vonatkozó tételes jogszabályokat és

5. a *jelzálogjognak* a svájci törvényhez hasonlóan a *fix prioritás* elve alapján való szabályozását. (V. ö. a Jogt. Közl. 1917. évi 38. számában «Jelzálogjog a Ptk.-ban» cím alatt közölt cikkel.) A jelzálogjognak ily iránya szerintem egyedül igazságos szabályozása sohasem volt időszerűbb, mint most, amikor a mezőgazdák nyomasztó adóságaiktól szabadultak s így a hitel egészséges kialakulásának mi akadálya sincs.

6. Úgyszintén szabályozandó a mezőgazdasági *ingókra* való hitelezés is. (V. ö. a Sebess Dénes összeállításában megjelent« Földbirtokjogi javaslatok» III. részével 83. lap.)

7. A fenebb előadottak természetesen a *végrehajtási törvény* megfelelő módosítását vonnák maguk után (ha ugyan még további foldozása is lehetséges ennek a törvénynek).

8. Végül a *kollektiv* szerződéses rendszer szabályozása is megfontolt előkészítést igényel különös tekintettel arra, hogy az aratási és egyéb fontos időszaki gazdasági munkák akadálytalan lebonyolítása közérdekből okvetlenül biztosítandó.

9. Ezzel kapcsolatban intézkedések teendők a nagy csoportokban élő (pl. nagybérleti üzemeknél alkalmazott) *munkástömegek* lakásviszonyainak rendezése iránt s lehetővé kell tenni, hogy a mezőgazdasági állandó munkások jószágtartásra alkalmas közös *legelőilletményt* szerezhessenek.

Egyébként a birtokpolitikai összes kérdések megoldása minden irányban késedelem nélkül előkészítendő s evégből nemcsak szaktanácskozások lennének tartandók, hanem állandó szakbizottságok alakítandók. Ehelyütt kívánok nyilatkozni arra a fenebb felvetett kérdésre, hogy kik és mily arányban való részvétel mellett legyenek hivatva a szükséges reformjavaslatok elkészítésére?

Szerény nézetem szerint a szakkörök által hangoztatott különböző s ellentétesnek látszó érdekek egyeztetése céljából az egyoldalú kívánalmakat elsősorban maguknak az illető szakköröknek kell újból és beható *revizió* alá venniök. Hogy pedig az illető szakférfiak ezt tehessék, meg kell ismerniök a többi érdekelt szakkörök kívánalmait s alaposan tájékozódniok kell a megoldandó kérdések egész komplexumáról, valamint a jogi szempontokról is. Ami végül a jogászokat illeti: azoknak a jüristáknak, akik a birtokpolitikai kérdések megoldásának előkészítésében s ami fő, a különböző szakmabeli szempontok és érdekek *végleges* összeegyeztetésében s az új jogi szerkezetek összeállításában részt vesznek, közvetlen megfigyelés alapján is ismerniök kell az életviszonyok kialakulásának folyamatát, a változások okait, a szociális fejlődés irányait és közvetlen határait, népünknek s az egyes néprétegeknek felfogását, jogérzetét és törekvéseit, mert enélkül az új jogalkotásoknak gyakorlati eredményeit és követelményeit előre számbavenni képesek nem lesznek. Már pedig valóságos nemzeti szerencsétlenség volna, ha ezek a mélyreható reformjavaslatok is — mint már annyi sok más törvényjavaslat — egyszerűen a külföldi minták nyomán ültettetnének át, vagy pedig az összegyüjtött anyagnak, csupán a szövegezésben és összeállításban szerzett technikai gyakorlottsággal való, bürokratikus feldolgozása útján alkottatnának meg és terjesztetnének elő. *Olchváry Zoltán.*

A légjárók kártérítő felelőssége és kényszerbiztosítása.*

1. Ama rövid időköz dacára is, amely a légi járművek feltünése óta eltelt, fejlődésüknek már harmadik látszatát kell megkülönböztetnünk. Az elsőben az élvezet, ha úgy tetszik, a sport céljait szolgálták. A következő a hadi légjárás komor feladatai elé állította őket. A harmadik végre, amelynek közeledése most már észrevehető, a köznap forgalmi jelenségei közé akarja és fogja őket ékelni és ekként arra van hivatva, hogy a légjárókat arra tegye alkalmassá, hogy a jogélet *fontos*, *tömeges* és *mindennapi* követelményeinek szolgáljanak.

A világháború sokszoros tapasztalatai után ma már biztosabban állíthatjuk, hogy ennek technikai előfeltételeit elértük, mint azt az e tekintetben szükségképen kissé bátortalan 31. német jogászgyűlés tette. Az oly megbeszélésen, amelyet a légjáró gépeket illető felfedezéseket és javításokat gyakorlatilag kipróbáló körök kezdeményeztek, talán felesleges is hosszasabban bizonyítgatni, hogy a légi jármű a béke megkötésével megszünt puszta *sport-* és *hadieszköz* lenni és csakhamar komolyan hozzálát ahhoz, hogy a levegő *tömeges személy- és teherforgalmát közvetítse.*

Szó sem lehet ennélfogva többé arról, hogy a légi forgalmi jog csupán *egyes*, *válogatott* körök szükségleteit nézze, sőt nagyon is itt van az ideje annak, hogy alapelvei *a többi erőművi közlekedési eszköz jogtételeihez simuljanak.*

Ugy tetszik, hogy ezt a gépi légjárás üzemének *veszélyessége* nagyon is kézzelfoghatóvá teszi ahhoz, hogysem reá sok szót kellene vesztegetnünk. A légi járművek *tömeges* szereplésének, a levegő forgalmának *rendszerességével* — és mindannyian tudjuk, hogy ennek ideje a békekötéssel *máris* elérkezett — elesik mindaz az érv, amely a veszély ritkaságára és a légjárók iparának fejletlenségére való hivatkozással, vagy azok tőkeszegénységére való tekintettel amellett próbál harcolni, hogy *a légjárók okozta károk megtérítését is a gondos családapa jól megszokott pandektasablonjával intézzük el.*

Kétségtelen, hogy a légi forgalom eggyel ismét *megszaporítja* azt a sok veszélyt, amelyet a különböző gépi üzem a forgalomra rázúdított. *Még pedig olgannal, amelynek nagysága, állandósága és általánossága komoly meggondolásra késztet.* Nem változtat ezen semmi hajszálfinomságú túlokoskodás sem! Akármennyire erősítgetik is, hogy a légjárók a körülírt veszélyeket csak *valószínűsítik*, anélkül, hogy ez a légjáró gépek *üzemének veszélyességét is fokozná*, gyakorlati jogász előtt ennek dacára minden további nélkül is világos, hogy a légjáró gépek a forgalomra *legalább is oly veszélyt jelentenek, mint a vasút, a villamos vagy az autó.*

Ennek megállapításával azonban — *legalább is hazánkban* — már meg is van adva az az irány, amelyben a légjárók kártérítési joga fejlődhetik, sőt amelyben annak okvetlenül fejlődnie *kell is.*

Oly országban, amelynek legfőbb bírósága már 1908 évben azt az *elvi* kijelentést tette,[1] hogy aki nyilvános utakon oly közlekedési eszközt használ, amelyet gépi erő: gőz, gáz vagy villamosság hajt, az ebből eredt károkért *tárgyi* alapon felel, amelynek állandó gyakorlata a gépi járműveket, úgyszintén általában a többi veszélyes üzemeket is a körükön belül beálló veszélyek és károk tekintetében *tárgyi felelősséggel* terheli, amely e szabályokat annak *tudatában* és *hangsúlyozásával* alkalmazza, *hogy ezzel magánjogunk egy általános elve jut érvényre,*[2] *más fejlődés mint a légi jármü tartójának tárgyi felelőssége egyenesen ki van zárva.*

2. *E cél felé mutat úgy a magyar jogfejlődés üteme mint annak iránya is.*

A magyar veszélyfelelősség fejlődési *üteme* egyenest rohamosnak mondható. A hetvenes évek előtt alig találjuk nyomát is. Egy *alkalmi* törvénynek, az 1874: XVII. tc. nek kellett a hirhedt rákosi vasuti szerencsétlenség megrendítő hatása alatt kijelentenie, hogy a vasút az üzemén belül emberéletben és testi épségben beállt károkért *tárgyilag* felel. E rendelkezés úgy keletkezésének története, mint annak tartalma szerint is erős *kivételnek* volt gondolva. Ennek dacára a gyakorlat azt erősen felkarolta és mindinkább kiterjesztő magyarázat útján úgy a villamos vasutakra, mint a személy- és teherautókra, újabban pedig minden gépi üzemű járműre is alkalmazta, még pedig úgy *embereken esett kárra*, mint *dologkárra* is.

A fejlődés *iránya* ép annyira világos, mint annak *gyors üteme.* Előbb *bizonyos célú gőzgépek,* aztán *bármely célú* és fajtájú *természeti erő által hajtotta* gépek, végül *minden veszélyes üzem,* aminél még az is figyelembe veendő, hogy a gyakorlat a veszélyesség főkritériumát épen *a gépi üzemerőben* keresi és találja.

Képzelhető-e most már vajjon, hogy oly gépüzem, amely számtalan idegen életre és vagyonra való behatásra úgyszólván *korlátlan* és állandó lehetőséget nyujt, *kevesebb* magánjogi kautéla mellett legyen gyakorolható, mint a földfelületen magán sokkal kisebb veszélyekkel hajtott gépi járművek használása?

Azt az állítást kell kockáztatnom, hogy minden magyar bíróság már *ma* külön kifejezett törvény és precedens *nélkül* is, pusztán az érintett *szokásjogi alapon* csakis a tárgyi felelősség értelmében dönthetne. Egyszerűen azért, mert ez úton sincs visszafordulás, mert ez a döntés a mai magyar magánjogban máris bennfoglaltatik. És ha ez áll a *belföldi* jogra, tehát *a saját* polgárokkal szemben, úgy a kötendő nemzetközi szerződés alapja sem lehet más. Annyira nem, hogy az utóbbit nézetem szerint a valódi, vélt vagy fikcióként felvett vétkesség alapján meg sem köthetnők.

3. *Ehhez az eredményhez nem csupán a magyar magánjogban jelelte nagy becsben tartott jogfolytonosság és a körülírt célszerűségi megfontolás útján jutunk el, hanem hozzá vezetnek a modern forgalmi jog általános elvei is.*

* Irta és a középeurópai légjogi konferencián előadta dr. Almási Antal egyetemi magántanár, a budapesti kir. ítélőtábla bírája.

[1] K. 3295/P. 1908.

[2] Igy utoljára Kúria 1917. évi október 31-én 1917 RP. 3696/19.)

A *vétkességi* felelősség ugyanis csak addig felel meg, amíg a légjáró gép tartása vagy *kvázideliktum* vagy holmi csodálandó *merészség meg nagy ritkaság*. Mihelyt azonban mindennapivá és ennek okából közlekedéspolitikai szempontból oly szükségessé is válik, mint az autó, mihelyt üzemének veszélyessége az autó, a közuti vagy forgalmi vasútének színtjére süllyedt és ha nem süllyedt volna még azzá, akkor alig beszélhetnénk légi *forgalomról*, úgy a belőle fakadó felelősséget is összhangba kell hoznunk a jelzett többi üzemből eredővel.

Ezt annál szükségesebbnek tartom, mert a károsult hátrányosabb helyzete az egyenlősítés dacára sem szünik még meg. Ugyanis, míg károsult és a károsító rendesen szemtől-szembe kerülnek, hisz a kár eredete a károsult látókörén *belül* található fel, addig a légkárosultnak úgy e tekintetben, mint a légjárógép tartójának azonosságára nézve is szinte leküzdhetetlen nehézségekkel kell harcolnia. Be kell várnunk, vajjon a gyakorlat nem lesz-e kénytelen itt a veszélyes üzemek felelősségén túlmenőleg is holmi okozási vélelmekkel, fikciókkal operálni vagy a kényszerszövetkezetek[3] eszméjéhez vagy a gép honi államának felelősségéhez fordulni. *Annyit azonban bizonyosnak tartok, hogy — legalább hazánkban — tárgyi felelősség nélkül nem lehetünk majd el.*[4]

4. *Eszerint a kártérítési jog alapelvei tekintetében* tulajdonképen keveset kellene hozzáfűznünk ahhoz, amit a bécsi német jogászgyűlés elhatározott. Hiszen az annak határozataiban felhívott és a veszélyes üzemekre utaló alapelvek a tárgyi felelősségen kívül azokat a *korlátokat* is tartalmazzák, amelyek feladata a veszélyfelelősség túlfeszítésének megakadályozása.

Ezek: a károsult szándékos vagy vétkes közreműködése, harmadik személyek elháríthatatlan cselekményei és nagyobb erőhatalom, mint a tárgyi felelősség kizárásának okai.[5]

5. Mindenekelőtt szabadjon megjegyezni, hogy a magyar gyakorlat — az 1874 : XVIII. tcikkre támaszkodva — ezeket már az összes veszélyes üzemekre alkalmazza is.

Kúriánk utoljára[6] következésképen nyilatkozott róluk: «az időközben keletkezett bírói gyakorlat *általános szabályként fogadta el a veszélyes üzem tulajdonosának az üzembalesetekért való tárgyi felelősségét* és ehhez képest a veszélyes üzemet folytató vasuti üzemében történt dologi károkért is tárgyi felelősséggel tartozik, *vagyis a felelősség alól csak abban az esetben mentesül, ha bebizonyítja, hogy a kárt vis major, egy harmadik személy elháríthatatlan cselekménye vagy a károsult saját hibája okozta*».

Ez azt jelenti, hogy hazánk a légi károk megtérítésének jogában az említett kizárási okokat már *ma is* elismeri.

6. Egészen másként áll a dolog a 31. német jogászgyűlés által ugyancsak *földtulajdonosi*[7] *privilégiumként* követelt és a nagyobb erőhatalmat is felölelő, fokozott felelősséggel, amely *igy, mint privilégium feltétlenül visszautasitandó.*

A felelősség legfelsőbb fokának e *privilégizáló* követelése ugyanis a mai jogtól teljesen idegen és túlságosan individualisztikus felfogásból ered, amely a római jog jól kipróbált mintájára a telektulajdonosnak a telke feletti légoszlopon korlátlan vagy csak kevéssé korlátolt *magánjogokat* ad.

Hogy e felfogás *közjogi és dologjogi* látásszögből mennyire tarthatatlan, azt a légjogi konferencia más előadói bebizonyították.[8] Számunkra csak annak kimutatása maradt fen, hogy a *földtulajdonos privilégizált* helyzete szigorúan dologjogi megfontolásuktól *eltekintve* a modern magánjog *általános alapelveivel is ép oly kevéssé fér meg, s mint a vonatkozó magyar forráshelyekkel.*

Ugy a modern magánjog és a magyar forráshelyek ugyanis *a személyiségi jogokat és ennélfogva szükségképen azok hordozóját: az ember személyét mint a kár tárgyát is mérhetetlenül magasabban értékelik, mint bármely testi dolgot.*

Ez az elv oly mélyen van a jogi öntudatunkba vésve, hogy belőle igen fontos *perjogi és anyagjogi gyakorlati* következmények is fakadnak.

Perjogilag rajta nyugszik többek között a státusperek számos sajátsága, amelyek közül rövidség okából hadd említsem a beismerésnek majdnem teljes kizárását (Pp. 669. §.), az ítélet alaki és anyagi konstitutív erejét (Ht. 50., 70. §§., Pp. 686., 713., 723., 734. stb.), a hatáskör és illetékesség szigorúbb tételeit (Pp. 639., 702., 730., 735. stb.).

Anyagi — jogilag — hogy az itt érdeklő jelenségkörön belül maradjak — a személyiség túlsúlya abban nyilvánul, hogy pl. hazai jogunkban a személyiségi jog több kisugárzásának megsértése vagy korlátolása *a nem vagyoni kár megtérítésével* is kapcsolatos: igy a becsületé és a hitelé (1914 : XLI. tc. 28. §., 1914 : XIV. tc. 39. §) annak dacára is, hogy a nem vagyoni kár egyébként kevés vagy tán épen semmi polgárjoghoz sem tudott jogunkban jutni.

Akár az általánosan érvényes alapelvekből, akár a magyar jog különös tételeiből induljunk is ki, arra az eredményre kell tehát jutnunk, hogy az *embert ért kár értékesebb, mint a dolgokon esett.* Ha pedig igy, akkor minek *bizonyos*[9] *— a földtulajdonost* ért *dologkárt* nagyobb erőhatalom esetében is megtéríttetni, a tárgyi jogban *magasabb* jellegű *embert ért* kárt pedig ugyanezen tényállás mellett *megtéríttetlenül hagyni?*

Ez hazánkban annál nehezebben valósítható meg, mert a magyar forráshelyek kifejezetten csak *emberéletben és testi épségben* esett kárról szólnak. Igaz már most, hogy a gyakorlat dologkárt ezekkel egyenlősítette, mit különösen az utolsó helyen felhívott kúriai döntés tüntet fel leghatározottabban. Ám ez a párhuzamosság a fejlődés *legfrissebb* lépése. Nem remélhető, de nem is kívánatos, hogy azt még a *földtulajdonos dologkárát indokolatlanul privilégizáló kövesse.* Magyarország jogfejlődése — miként talán az eddigiből is kitetszik — teljességgel haladó irányú. Épen ezért azonban nem tehető fel róla, hogy a földtulajdonos kedvéért oly újítást létesítsen, amelytől a középkori *földesúri jog* lehellete alig tagadható el.

7. A légjáró gép tartójának *tárgyi* felelőssége ez utóbbival szemben kétségtelenül szigorú jogtétel, amelynek gyakorlati hátrányai — nehogy a még csak létesítendő repülőgépipart már eleve megfojtsák, valamiképen enyhítendők. Nyilvánvaló, hogy ha ez egyáltalán lehetséges, úgy csakis a légkároknak mennél *nagyobbmérvű felosztása révén lehetséges.*

Az üzemtulajdonos tárgyi felelősségének túlságos merevségével szemben már most két eszközzel rendelkezünk, amelyet már több intézmény próbált ki és amely a légjárókkal szemben is megfelelőnek látszik. *Ezek: a kényszerbiztosítás*[10] *és a megtérítendő kár törvényi korlátolása.*[11]

Hogy következtetéseim eddigi *induktiv* útján maradjak és a *magyar jogról* beszéljek elsősorban, hadd utaljak legnagyobb terjedelmű üzembiztosítási törvényünkre, az 1907 : XIX. tcikkre, hiszen ez szintén a biztosított üzemek *veszélyességén* (3. §.) sarkall és a *kényszerbiztosítást* (1., 3. §.), valamint a megtérítendő kár *korlátolt* mértékét (70. §.) tartalmazza.

Vitatkozhatni már most a két felhívott jogtétel részleteiről és különösen arról, vajjon a megtérítendő kár *százalékos korlátolása* avagy a legmagasabb megtérítendő kárösszeg *törvényi megszabása* indokoltabb-e? A magam részéről már azért is az utóbbi felé hajlok, mert az nem az *összes*, hanem csupán *némely* károsultat ér. Döntő különben az, vajjon — különösen az első időben kellő statisztikai adatok nélkül — a valószínű kár kiszámítása a legmagasabb kárösszeg mechanikus segédeszköze nélkül egyáltalán lehetséges lesz-e?

A legmagasabb biztosítási összeg *nagyságáról* való vita még korai volna. Arról, vajjon a biztosítás egy nemzetközi kényszer-

[3] Ezekről a légjogi konferencián Sperl János bécsi egyetemi tanár szólt, a konferencia őket *kívánatosaknak* jelezte.

[4] A konferencia ezt az elvet elfogadta.

[5] A konferencia ezek közül a nagyobb erőhatalmat, a légi károk sajátos természete miatt a három (német, osztrák és magyar) előadó utólagos, közös javaslatára elhagyta, a másik kettőt elfogadta.

[6] 1917. P. 3696/9. sz. a.

[7] Másként áll a dolog, ha a léghajós mindenkivel szemben felel a nagyobb erőhatalomért is. A konferencia ezt fogadta el.

[8] Gyulai Noé Hugó, Strisower Leo, Tauber Ernő, Bartsch Róbert és Urbach Lajos.

[9] Ez az aggály eltűnik, mihelyt — mint a konferencia tette — a légi közlekedést az ott uralkodó sajátos viszonyoknál fogva *mindenkivel* szemben a vis majorért is felelőssé akarjuk tenni.

[10] A konferencia ezt határozatában kívánatosnak jelezte.

[11] A konferencia folyamán e tekintetben nyert felvilágosítások után ettől a korláttól elálltam.

szövetkezetre, vagy az egyes szerződő államokon belül alakítandó több *belső* szövetkezetre volna-e bizandó, Sperl udvari tanácsos úr világította fel a légjogi konferenciát. Megfelelőnek mindenesetre mennél nagyobb veszélykörök bevonását és ezért a szerződő államok közreműködésével létesítendő *nemzetközi kényszerszövetkezetet* tartanék.

Amennyiben ez el nem érhető, azzal is meg kellene elégednünk, hogy az egyes államok a biztosítást *maguk* vegyék kezeikbe vagy kiváltságolt belföldi vállalatokra ruházzák át.

Be kell már most vallanunk, hogy úgy a biztosítási hatóság szervezete, mint a veszélyek esélyeinek kiszámítása, a biztosítási idő és a biztosítási díj megállapítása körül igen nagy nehézségek fognak felmerülni. Ezek azonban aligha kerülhetők el és bizonyára mégsem oly mérvűek, hogy a légjárógép *meghatározott idő alatti normálútjának megállapítását is lehetetlenné tennék.*

Annyira nem teszik azzá, hogy a bécsi osztrák nemzetközi balesetbiztosító részvénytársaság már hozzávetőleges számítások alapján is képes volt a rendelkezésemre álló emlékiratában egy viszonylag ugyan elég magas, de korántsem elérhetetlen díjkulcsot javasolni.[12]

Hogy a biztosítási szervezettel egyrészt a magánvállalkozás előnyeit is nyerjük, másfelől ugyanazt nemzetközi intézmény jellegétől sem fosszuk meg, úgy gondolnám, hogy az érdekelt államok azt honi nagy biztosító vállalatai kiküldöttjeinek részvételével alakítsák meg. A vonatkozó vállalatok pénzbeli érdekeltsége, amely bizonyára igen könnyen megvalósítható, szintén biztosítandó volna.

Ugy az említett nehézségek, mint a biztosítási díjak befizetése és behajtása körül felmerülők is, amelyekben a légjáró gépek nyílvántartási jegyzékeinek vezetésével megbízott hatóságoknak kell segíteniök, semmiképp sem akadályozhatják a szükséges fejlődést. Ez utóbbi azonban parancsolólag rendeli, hogy a *gépek tartói és a károsultak érdekeit egyformán* tartsuk szem előtt, ami csakis a legmagasabb megtérítési összeg törvényi megszabásával enyhített és tárgyi *felelősségen alapuló* kényszerbiztosítással érhető el.

8. A magyar jogfejlődés — az eddigi gyakorlat alapján — a felelősség *kettéválasztásával* és különösen azzal sem barátkozhatnék meg, hogy a kártérítő kötelezettség a károsult kiléte vagyis aszerint állapíttassék meg más-másként, amint a károsult a géptartó alkalmazottja, a gép utasa, illetőleg ott jogosan egyéb okból tartózkodó, tehát az üzemben érdekelt személy, avagy pedig az üzemtől merőben távol álló harmadik.[13]

Dr. Almási Antal.

A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás.*

III. Hogy a nulla poena sine lege elvének minden kultúrállam Btk.-ében elismert szabálya a bíró rendelkezésére álló büntetések kimerítő felsorolását megköveteli, az ép oly önként értetődő, mint ahogy a nevelő intézkedések taxatív törvénybeiktatása alig fér meg a pedagógiai tevékenységnek a végletekig egyéniesítő fogalmával. Ha ezzel ellentétben mégis azt látjuk, hogy az újabb törvények is egyrészt némi latitude-öt biztosítanak a bírónak a büntetés megválasztásában, másrészt rendszerint megjelölik, sőt több-kevesebb részletességgel szabályozzák a nevelő intézkedéseket, amelyeket a bíró a gyermekekre és a büntetés mellett vagy a büntetés helyett a fiatalkorúakra alkalmazhat, ennek mélyebb oka, hogy a törvény a felnőttekkel szemben sem mond le a büntetés speciálpreventív célzatáról, másrészt a fiatalkorúaknál sem tekinthet el attól, hogy a nevelő intézkedés a büntetést szurrogálja. De a nevelő intézkedések törvényes meghatározásának van egy további gyakorlati oka.

[12] 50,000 K személyi, 150,000 « eseményi, 10,000 « dologkári } maximum mellett évi 900—1000 K gépenkint

10,000 K személyi, 50,000 « eseményi, 10,000 « dologkári } maximum mellett évi 500—600 K gépenkint. *Üzemen belül állókra* (utas és alkalm.): halálesetre 10,000 K-ért évi 60 K, munkaképtelenségnél 1000 K évi 20 K, munkaképtelenségnél napi 1 K évi 20 K

[13] A különbség mellett a németek foglaltak állást, de azt elejtették.

* Az előbbi közleményeket l. az 1918. évi 2. és 4. számban.

Államonként különbözők azok az intézmények is, amelyek a fiatalkorúak nevelése végett a bírónak valóban rendelkezésére állanak s így a bírót a törvény egyszersmind a lehetőségekről is tájékoztatja, amelyekkel a reáruházott pedagógiai tevékenység gyakorlásában számolhat. Természetes viszont, hogy a fiatalkorúak egyéni kezelésének remélhető sikere annál nagyobb, mennél változatosabbak a nevelő intézkedések s így történt, hogy nálunk az Fb. a Bn. nevelő intézkedéseit lényegesen szaporította.

Ha nem az elnevezés változatosságára, hanem a cselekmény vagy züllöttség ætiológiájára fektetünk súlyt, a nevelő intézkedésnek csupán három válfaja lehetséges: a fiatalkorú megmarad addigi környezetében, de gondoskodás történik, hogy a nevelő behatás ott érvényesüljön, a fiatalkorú más környezetbe kerül és pedig vagy intézetben, vagy családban talál elhelyezést. E három elvi eshetőségen belül természetesen számtalan nevelő eszköz nyerhet alkalmazást s csupán a törvény elméleti állásfoglalásától függ, hogy a nevelő eszközöket felsorolja és szabályozza-e vagy mint merőben közigazgatási tevékenységet az alkalmazó bíróság vagy hatóság diszkréciójára bízza-e? Határozott választ e kérdésre a külföldi újabb törvények és javaslatok nem adnak, legalább is nem oly értelemben, hogy abból a fejlődés iránya kiderülne. Legmesszebb a részletezésben a Sj. megy, tartózkodóbb az adott esetre alkalmazandó nevelő intézkedés megjelölésében a Bt., ami különösen a Nj. és Aj.-tal szemben feltünő, minthogy utóbbiaknak szűkszavúságát legalább az elvi álláspont teszi érthetővé, hogy a nevelést mint közigazgatási funkciót a büntetőjogi szabályozáson kívül állónak tekintik.

Meglepő, hogy bár a francia büntetőjogi elmélet tudvalevőleg épen nem radikális, sőt a Code Pénal-nak és a Ft.-nek a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései is, mint láttuk, a megalkuvó konzervativizmus álláspontjára helyezkedtek, a fiatalkorúakkal követendő bánásmód tekintetében a communis opinio mégis megegyezik abban, hogy «les mesures à prendre ne sont pas en fonction de peine, mais en fonction d'éducation».[16] Ezzel ellentétben, bár a **Nj.** épen a fiatalkorúak kérdésében elméletileg messzemenő engedményt tett a «modern irány» képviselőinek,[17] gyakorlatilag úgy a Vorentwurf 69. §-a, mint a Gegenentwurf 16. §-a szabályként ragaszkodik a büntetéshez s csupán a fogyatékos neveléssel indokolt kivétel esetében ad helyt a büntetés helyett vagy a büntetés mellet nevelő intézkedéseknek. Ezek a nevelő intézkedések: a nevelő- vagy javító-intézetben való elhelyezés, amelyet a Vorentwurf szerint maga a bíróság rendelhet el, továbbá oly intézkedések (Vermahnung, Überweisung in die Zucht des gesetzlichen Vertreters, der Schul- oder bei Fürsorgezöglingen der Erziehungsbehörde), amelyeknek az egyes államok törvényei szerint helye van. Nyílvánvalóan a végrehajtás partikularizmusa volt az oka, hogy a bizottsági javaslat második olvasásban[18] a nevelő intézkedések közül a Fürsorgeerziehung megállapítását is kivette a bíróság kezéből, úgy, hogy ez csupán a fiatalkorúnak ideiglenes elhelyezéséről gondoskodhatik. Másszóval a nevelő intézkedés megválasztása a Nj. szerint a gyámhatóságtól függ, amely viszont az egyes államok törvényeinek keretén belül teljesen szabadon rendelkezik.

Még szűkmarkúbb a nevelő intézkedések tekintetében az **Aj.**, amely egyetlen nevelő intézkedést ismer: a kényszernevelést (Fürsorgeerziehung), hacsak a büntetés mellőzését (4. §.), amely voltaképen dorgálást (väterliche und aufrichtende Ermahnung) jelent és a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztését (10—15. §.) nem számítjuk a nevelő eszközök közé. Hogy a kényszernevelésnek melyek a módozatai, az nem tűnik ki a javaslatból, minthogy ennek a közigazgatási intézkedésnek a végrehajtása a bírói hatáskörön teljesen kívül esik. Részletesen szabályozza ellenben az Aj. a feltételes elítélést, amely szerint az 1000 K-t meg nem haladó pénzbüntetés és a három hónapot meg nem haladó szabadságvesztésbüntetés végrehajtása 2—5 évi tartamra felfüggeszthető, ha feltehető, hogy a büntetés végrehajtására nincs szükség avégből, hogy a tettes újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartassék. Akár a büntetés végrehajtásának felfüggesztésekor, akár a próbaidő alatt a bíróság a fiatalkorút

[16] *Garraud:* Rév. Pénit. 1910. 930.

[17] V. ö. *Birkmeyer:* Beiträge zur Kritik d. Vorentwurfs 1910. 57.

[18] *Ebermayer:* i. m. 20.

felügyelet (Schutzaufsicht) alá helyezheti, ha ez erkölcsi megszilárdulása vagy javulása végett kívánatos és ha tartózkodó helyén bizalmi személyek a siker reményével ellenőrizhetik. Továbbá a bíróság a fiatalkorúnak utasításokat adhat, hogy a próbaidő alatt miként viselkedjék, tartózkodási helyét kijelölheti (11. §.). A pártfogót a gyámügy, gyermekvédelem és patronázs körében működő férfiak és nők közül maga a bíróság jelöli ki. Elrendelheti a bíróság, hogy a pártfogó a fiatalkorú magaviseletéről időnként jelentést tegyen (10. §.), de ettől eltekintve is hivatása, hogy a fiatalkorút tettel és tanáccsal támogassa, érintkezésében ellenőrizze, a bíróságtól elrendelt magaviseleti utasítások megtartása felett őrködjék. Szóval az Aj. a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztését úgy szabályozza, mintha az próbárabocsátás volna. De már az 1907-iki javaslatnak bírálói helyesen utaltak rá, hogy a felfüggesztés előfeltételeinek formalisztikus meghatározása akadályozza az alapgondolat célszerű végrehajtását[19] és a felügyelet alá helyezés fakultatív volta még oly esetben is, amikor arra szükség van és az lehetséges, ok nélkül korlátozza ennek a nevelő intézkedésnek alkalmazását.[20] Hozzátehetjük, hogy az intézmény még abban is előnytelenül tér el a próbárabocsátástól, hogy a próba kedvezőtlen eredménye esetében csupán egyet tehet a bíróság: elrendelheti a felfüggesztett büntetés végrehajtását, míg a Bn. szerint szabadon választ a többi nevelő intézkedések közt. Bármily elismerésreméltó is elméletileg az Aj. igyekezete, hogy a büntető és a nevelő intézkedést szabatosan elhatárolja, gyakorlati hatásaiban e törekvés mégis kudarccal jár. Számunkra az Aj. már ebből az okból sem szolgáltat használható tanulságot.

Hasonlóan szegényesnek látszik a Bn.-hoz viszonyítva a nevelési eszközök fegyvertára, amelyet a **Ft.**-ben találunk. Legalább is a papirforma szerint, minthogy a Ft. csupán a már meglévő intézményekkel számolt s csupán oly intézkedésekről rendelkezik, amelyek végrehajtása már a törvény megalkotásakor biztosítva volt. Hogy névszerint melyek a gyermekek és fiatalkorúak irányában alkalmazható nevelő intézkedések, arról már fentebb szó volt[21] s így annak vizsgálatára szorítkozhatom, hogy az egyes intézkedéseknek tartalmuk szerint megítélve mi a jelentősége a nevelésben: 1. A gyermek és a belátás hiányában felmentett fiatalkorú visszaadható családjának (remis à ses parents), magánszemélynél vagy jótékony intézetnél helyezhető el. Ugyanennek az intézkedésnek már az 1898 ápr. 19-iki törvény szerint is helye volt, de joggal merült fel a panasz,[22] hogy a szülői ház nem nyujt biztosítékot a visszaesés ellen. Ezért egészítette ki a Ft. (21. §. ut. bek.) az intézkedést azzal, hogy a fiatalkorú 21. évének betöltéséig felügyelet (liberté surveillée) alá helyezhető. Ez abban áll, hogy a bíróság részére pártfogót (délégué) rendel, aki a bíróság utasítása szerint jár el (22. §.), a fiatalkorút a szükséghez képest meglátogatja, magaviseletéről a bíróságnak jelentést tesz. Ha a jelentésből az tűnik ki, hogy a fiatalkorú rossz magaviseletű, őt erkölcsi veszély fenyegeti vagy a felügyeletet rendszeresen meghiusítják, a bíróság a fiatalkorút azzal együtt, akinél elhelyezést nyert, maga elé rendelheti és újabb intézkedést tehet (23. §.). Látnivaló tehát, hogy az intézkedésnek súlypontja a felügyelet, amely lényegileg összeesik a Bn. próbárabocsátásával, ill. az Fb. 66. §. 3. pontja szerint elrendelt felügyelettel 2. A gyermek és a belátás hiányában felmentett fiatalkorú kényszernevelő intézetben (colonie pénitentiaire) helyezhető el, ahol az ítéletben meghatározott ideig, de legfeljebb 21. életévének betöltéséig nevelhető. Ennek a kényszernevelésnek a tartama annyi évre szól («pendant le nombre d'années»), amennyit a bíróság meghatároz, tehát nem határozatlan tartamú, azonban a gyakorlat oda irányul,[23] hogy lehetőleg hosszabb tartam biztosítsa a nevelés lehetőségét. Ugyancsak a kényszernevelő intézetben nyernek elhelyezést a hat hónál hosszabb, de két évnél rövidebb tartamra elítélt fiatalkorúak is, nehogy azonban a nemelítélt fiatalkorúakat erkölcsileg veszélyeztessék, három hónapig megfigyelés céljából elkülönítendők. 3. Javítóintézetbe (colonie correctionelle) kerülnek a felügyelőbizottságnak belügyminisz-

[19] *Löffler:* i. m. 30.
[20] *Lederer:* i. m. 24.
[21] V. ö. 2. sz., 13. old.
[22] *André:* i. m. 289.
[23] *Nachât:* Les jeunes delinquants 89.

terileg jóváhagyott határozata alapján azok a fiatalkorúak, akik a kényszernevelő-intézetben fékezhetetlennek bizonyultak, valamint a két évnél hosszabb tartamú fogházra ítélt fiatalkorúak is. 4. Külön intézetekbe (maisons pénitentiaires) kerülnek a fiatalkorú leányok, akiket akár szülői kérelemre, akár belátás hiányában felmentve, akár bármily tartamú fogházbüntetésre ítélve a bíróság ítélete alapján vesznek fel. 5. Elítélt 13—16 éves fiatalkorúak nevelésének tartama a Ft. 26. §-a (ill. a C. P.-nak e szakasszal módosított 67. §-a) szerint 10—20 évig terjedhet, ha a törvény a cselekményt halállal, életfogytiglani fegyházzal (travaux forcés) vagy deportációval rendeli büntetni, ellenben a büntetési tartam $^1/_3$—$^1/_2$-ig terjedhet, ha a cselekmény törvényes büntetése időleges fegyház vagy börtön. E szabályokból, bármily bonyolultak is egyébként, kitünik, hogy a nevelő intézkedések sajnálatos módon egybekapcsolódnak a büntetéssel, ami nemcsak abban jut kifejezésre, hogy az intézetek vegyesen elítélt és el nem ítélt fiatalkorúak befogadására szolgálnak, hanem főleg abban, hogy a nevelés tartama az elítélteknél az elkövetett cselekmény súlya, nem pedig a nevelés szüksége szerint váltakozik. Az egyedüli tanulság, amely az Ft.-ből számunkra is kínálkozik, a nevelő intézetek kétféle típusának az angol industrial és reformatory schoolhoz hasonló megkülönböztetése.

Sokkal áttekinthetőbbek a **Bt.** rendelkezései. Lényegileg azonos nevelő intézkedések nyernek alkalmazást az erkölcsileg züllött (15. §.), fékezhetetlen magaviseletű (14. §.). koldus és csavargó (13. §.), mint a bűntettes (16. §.) fiatalkorúak ellen. Ezek az intézkedések a következők: 1. megintés és a fiatalkorú gondozóinak figyelmeztetése, hogy jövőben jobban ügyeljenek rá; 2. a fiatalkorú nagykorúságáig magánszemélynek, egyesületnek, nyilvános- vagy magán-, jótékonysági- vagy nevelő intézetnek adható át; 3. nagykorúságáig a kormány rendelkezésére bocsátható. Amennyiben a fiatalkorú az intézkedés következtében nem állami intézetben nyer elhelyezést, a fiatalkorút az intézkedésen kívül egyszersmind pártfogó (délégué) felügyelete alá kell helyezni. A felsorolt intézkedések közül az 1. alatti nem alkalmazható szokásszerű koldusok és csavargók (13. §.), továbbá fékezhetetlen fiatalkorúak (14. §.) ellen, a 3. alatti intézkedés tartama a nagykorúságon túl is kiterjeszthető és pedig a 25. életév betöltéséig, ha a cselekmény, amelyet a fiatalkorú elkövetett, bűntett (18. §.), húsz évvel a nagykorúság határán túl, ha a cselekmény halállal vagy fegyházzal (travaux forcés) volna büntetendő (19. §.). Ha a bíróság a fiatalkorút a kormány rendelkezésére bocsátja, ennek az intézkedésnek a végrehajtását feltételesen felfüggesztheti és megállapíthatja a felfüggesztés feltételeit (23. §.), ha pedig a kormány rendelkezésére bocsátott fiatalkorú testi vagy szellemi fogyatékosságban szenved, a bíróság elrendelheti, hogy gyógyító vagy állapotának megfelelő más külön intézetben helyeztessék el (21. §.). Végül gondoskodik a Bt. arról is, hogy a bűntettes fiatalkorút, aki erkölcsileg annyira romlott, hogy nevelő intézetbe (établissement ordinaire de garde, d'éducation ou de préservation) fel nem vehető, a bíró a kormány rendelkezésére bocsássa, avégből, hogy állami javítóintézetben (établissement disciplinaire) legyen 2—10 évi tartamban nagykorúságáig, a 19. §. esetében ezen túl is elhelyezhető. Tévedés volna azonban, ha feltételeznők, hogy a törvényben felsorolt nevelőeszközök a nevelési lehetőségekkel taxatív módon számolnak. Sőt ellenkezőleg, Carton de Wiart igazságügyminiszter a Bt. javaslatának tárgyalásakor világosan kifejezte,[24] hogy «la loi n'a pas la prétention de tout dire». Különösen a «kormány rendelkezésére való bocsátás» általános kifejezése foglalja magában a nevelő intézkedések változatos lehetőségeit. Már a fiatalkorúak csavargásáról és koldulásáról szóló 1891. évi november hó 27-iki belga törvényből tudjuk,[25] hogy e rendszabály az államra, mint nevelőre kívánja bízni a fiatalkorúakat, az államra, amely velük szemben Prins szavai szerint «a nevelési módszer minden finomságára és változatosságára szorul». Közelebbről a Bt. 39. §-a jelöli meg az intézkedés lehető tartalmát. Eszerint a fiatalkorú, akit a bíró különös utasítás nélkül a kormány rendelkezésére bocsát, feltételesen gondozójánál hagyható, e célra szolgáló intézetben megfigyelése rendelhető el, állami javítóintézetben (école de bienfaisance) vagy állapotának megfelelő

[24] *Collard:* La protection de l'enfance 1913. 55.
[25] V. ö. *Prins:* Science pénal et droit positif 585. old.

más intézetben helyezhető el, magánszemélyre, egyesületre, nyilvános vagy magán jótékonysági vagy nevelő intézményre bízható. Ennél több nevelési lehetőséget igazán nehéz volna elképzelni. Minthogy azonban a Bt. 13. és 17. §-ai szerint — az állami javító és a megfigyelő intézetben való elhelyezéstől eltekintve — a többi intézkedéseket maga a bíró is elrendelheti, a törvényből alig érthető, hogy ily esetben mi a célja és értelme annak, hogy a fiatalkorút az állam rendelkezésére bocsássa, hacsak nem az, hogy a bíró így segít magán, midőn a fiatalkorú elhelyezéséről maga nem tud gondoskodni. Bármily gazdag is ilykép a nevelési eszközöknek a Bt.-ben található exemplifikatív felsorolása, mégis alig mond többet, mint hogy a bíró a 13. §-ban általánosságban megjelölt intézkedések («mesures de garde, d'éducation et de preservation») alkalmazásában használja fel az országban rendelkezésre álló összes nevelő intézményeket.

Bár a **Sj.** látszólag nem nyujt a bírónak oly korlátlan szabadságot, mint a Bt., mégis talán épen ezért tanulságosabb. Ellentétben a Bt.-nyel a Sj. ugyanis nem elégszik meg azzal az általános utasítással, hogy a bíró azt a nevelő intézkedést alkalmazza, amelyet célszerűnek lát, hanem a részletekig átgondolt rendszerben utmutatással is szolgál, hogy a bíró az egyes intézkedések alkalmazásánál minő elveket tartson szem előtt. Számol egyszersmind azzal is, hogy a bíró az intézkedés megválasztása előtt a fiatalkorút bizonyos ideig megfigyeltesse (Sj. 90. §.) és lehetővé teszi, hogy a bíró esetleges tévedését az intézkedés megválasztásában maga korrigálhassa (91., 93. §.). Hogy gyermekek és fiatalkorúak irányában minő nevelő intézkedéseknek lehet helye, arról már fentebb volt szó[26] s így annak vizsgálatára szorítkozhatom, hogy az egyes nevelő intézkedések tartalmuk szerint mit jelentenek. Erkölcsileg romlott vagy veszélyeztetett gyermekekre vonatkozólag a Sj. négy lehetőséget különböztet meg: *a)* hatósági felügyelet mellett bizalomra érdemes családnak — esetleg saját családjának — adható át; *b)* nevelő intézetben helyezhető el. E nevelő intézetek, mint aminőket kantonok és egyesületek alapítottak[27] különböznek a fiatalkorúak részére tervbe vett kényszernevelőintézetektől; *c)* ha a gyermek különös elbánást igényel (elmebeteg, gyengeelméjű, vak, süketnéma stb.) állapotának megfelelő elhelyezéséről kell gondoskodni: *d)* ha az előbbi intézkedések egyikére sincs szükség, az intézkedés dorgálás vagy iskolai áristom, de egyben helye van a szülők megintésének vagy figyelmeztetésének is. Még tágabb körű a nevelő intézkedések lehetősége a fiatalkorúakkal szemben: *a)* ha a fiatalkorú erkölcsileg züllött, romlott vagy veszélyeztetett, a bíró kényszernevelő intézetbe (Fürsorgeerziehungsanstalt) utalja. Ennek célja egyrészt az erkölcsi nevelés és jellemképzés, másrészt kiképzés és oly ismeretekben való jártasság megszerzése, amelyek megélhetését a szabad életben lehetővé teszik. A fiatalkorú addig marad az intézetben, amíg nevelése végett szükséges, de legalább egy évig s legfeljebb 20-ik életévének betöltéséig. Kihelyezése feltételes s ha egy éven belül — midőn ugyanis felügyelet alatt áll — szabadságával visszaél, az intézetbe visszahelyezhető. *b)* Ugyanily fiatalkorú megfelelő esetben nevelés végett — hatósági felügyelet mellett — bizalomra érdemes családnak is átadható, de ha a családi nevelés be nem válik, a bíró az intézeti elhelyezést rendeli el (91. §. ut. bek.), viszont a kényszernevelőintézet növendéke az intézeti vezetőség javaslatára utóbb családnál helyezhető el (93. §. 2. bek.). *c)* Romlottságának foka miatt kényszernevelő intézetbe fel nem vehető vagy ott nem tartható, vagy oly fiatalkorút, aki nagyon súlyos bűncselekményt követett el, a bíró a kizárólag e célra szolgáló javítóintézetbe (Korrektionsanstalt) utal, ahol javulásáig, de legalább három s legfeljebb tizenkét évig (vagyis esetleg 26. évének betöltéséig) tartható (92. §.). De a javítóintézetbe utalt fiatalkorút az intézet vezetőségének javaslatára a bíró utóbb kényszernevelő intézetbe helyezheti át (93. §. 1. bek.). A kihelyezés a javítóintézetből ugyanúgy történik, mint a kényszernevelő intézetből. *d)* Állapotánál fogva különös elbánást igénylő fiatalkorú elhelyezése ugyanúgy történik, mint a gyermeké (l. fent *c)* alatt), de a fiatalkorúaknál ily különös bánásmódra az ott említett körülményeken felül az iszákosság, a szellemi vagy erkölcsi fejlődés visszamaradottsága is okul szolgálhat (95. §.). *e)* Ha az eddig említett intézkedések egyike sem mutatkozik szükségesnek, a bíró a fiatalkorút, akit bűnösnek talál, megdorgálhatja, vagy három naptól két hóig terjedhető magánelzárással büntetheti. Ezt a magánelzárást a felnőtt elítéltek büntetőintézeteitől különböző épületben kell végrehajtani s a fiatalkorút megfelelően kell foglalkoztatni. De a magánelzárás végrehajtását a bíró hat hótól egy évig terjedő próbaidőre fel is függesztheti, ha a fiatalkorú magaviselete és jelleme javulását remélni engedi. A próbaidő alatt a fiatalkorút rendszerint felügyelet alá kell helyezni s ezenfelül a fiatalkorú megfelelő utasításokkal is ellátható, így pl. hogy valamely hivatást elsajátítson, meghatározott helyen lakjon, szeszes italoktól tartózkodjon (96. §.). Ha a próbaidő alatt a fiatalkorú az utasításoknak ellenszegül, vagy a bizalomra érdemetlennek mutatkozik, a magánelzárást végre kell hajtani, de az elítéléstől számított három év eltelte után a végrehajtásnak már nincs helye.

(Folyt. köv.)

Dr. Vámbéry Rusztem.

[26] V. ö. 2. sz. 13. old.

[27] V. ö. Zweiter Beilageband zum Prot. der II. Expertenkomm. 1917. III. 33.

Jogirodalom.

A munkásbiztosítási törvény módosítása.

Dr. Pap Géza könyve.

Dr. Pap Géza miniszteri tanácsosnak «A módosított munkásbiztosítási törvény» című, most megjelent könyve legjelentősebb szociális intézményünknek örvendetes fejlődési mozzanatáról számol be. Elégültséggel kell ezt már csak azért is üdvözölnünk, mert a legutóbbi évek során a munkásbiztosításnak ismételten megigért reformja helyett visszafejlesztő tendencia érvényesülését tapasztalták.

Az a tény, hogy az 1917 : VII. tc.-ben megadott felhatalmazás alapján kibocsátott 4790/1917. M. E. sz. összminiszteri rendelet, mely a munkásbiztosítást erős lendülettel fejleszti tovább, egybeesik a mai közszellemnek szociális intézmények alkotását követelő akciójával, azt a reményt kelti, hogy a munkásbiztosítási intézmény kiépítésének munkájában nem áll be újból stagnálás.

Az összminiszteri rendelet a biztosítottak körét tetemesen tágítja egyfelől az eddigi bérhatárnak a kötelező betegsége biztosításnál kétszeresére, vagyis 4800 K-ra, az önkéntes biztosításnál pedig még magasabbra: 6000 K-ra történt felemelésével, másfelől az összes ipari munkásoknak bérök mértékére való tekintet nélkül, a biztosítási kötelezettség körébe történt bevonásával.

A rendeletnek másik nagyjelentőségű intézkedése a minimális betegsegélyezési tartamnak 26 hétre, a keresetképtelenség bizonyos eseteiben még magasabbra — való felemelése s főleg a szülés esetében adandó támogatásnak oly módon való növelése, hogy azzal nemzetfentartásunknak az anyasági biztosítással kielégíthető érdekei az ipari munkásbiztosítás körében a fokozott várakozásnak is megfelelő módon nyernek kielégítést. Az alkalmazottként biztosított anya a szülészeti támogatáson és gyógykezelésen felül nyolc hétig átlagos keresete 75%-ának megfelelő segélyben részesül s azontúl, ha gyermekét szoptatja, 12 héten át szoptatási segélyben, ha pedig nem képes a szoptatásra, csecsemőtápszerben. Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy a biztosított alkalmazottak családtagját is köteles a munkásbiztosító pénztár a szülészeti támogatáson és gyógykezelésen felül hat héten át gyermekágyi pénzsegélyben részesíteni, oly mérvű anyasági biztosítás körvonalainak kifejlését látjuk, aminőnek általánosítását kívánják meg a csecsemővédelemnek s a világháború forgatagában annyira megviselt népünk létérdekeként előtérbe nyomuló helyes népesedési politikának elvei.

Harmadik leglényegesebb csoportja a kormányrendelet intézkedéseinek az, amely a pénztárak vagyoni egyensúlyát és bevételeinek biztosítását célozza és pedig a járulékkulcsnak 1%-kal való felemelésével és a behajtási rendszer hatékonyságának fokozásával, a visszaéléseknek, főleg a járulékok törvénytelen visszatartásának szigorú megtorlásával.

Ime szembeszökő, hogy az összminiszteri rendelet a munkásbiztosítási intézmény mélyreható reformját jelenti. Részletes intézkedéseinek tömege pedig egy törvényrevizió méreteivel is vetekedik.

Ezzel a munkásbiztosítási törvényt módosító jogforrásoknak száma paragrafusaiknak tömege annyira megnőtt, hogy azokat

célszerű összeállításuk s a hatályon kívül helyezett szabályoknak kiselejtezése nélkül tévedésmentesen kezelni lehetetlen, kivált a munkásbiztosítási jog alkalmazóinak zaklatott munkakörében, melyben a várakozásra rá nem érő, sietö munkástömegeknek jogos érdeke a jogszolgáltató személyeknek gyors elhatározású, szabatos munkáját követeli meg.

Dr. Pap Géza segített a helyzeten. Rendkívüli gonddal úgy állította be a törvény szövegébe az új jogforrások rendelkezéseit, hogy a hatályon kívül helyezett törvényes intézkedések helyére megváltoztatott nyomással az új jogforrások szövege került. A könyv másik része az összminiszteri rendeletet s a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatalnak annak következtében szükségessé vált rendeletét tartalmazza és pedig az összminiszteri rendelet indokainak, céljának és kihatásának jellemzését tartalmazó bevezetéssel s a rendelet intézkedéseinek tüzetes magyarázatával. Ezekben érvényesül a szerzőnek a szociális jogban szerzett mély tudása s az a lelkessége, melyet jogászi munkásságában általában s legutóbb a népegészségügyi nagygyűlésen a népbiztosításról tartott előadása s a Stefánia-Szövetség anyasági biztosítási akciójában teljesített előadói munkája közben oly elismeréssel tapasztaltunk.

A munkásbiztosítási törvény módosításának kommentálását a szerzőtől már csak azért is ki-ki szívesen fogadja, mert neki a rendelet megalkotásában nagy része volt s így ő egyik leghivatottabb interpretátora az új jogszabályok intenciójának.

A munkát, mely ügyesen kezelhető zsebkiadásban jelent meg, a «Munkásügyi Szemle» adta ki. Ára 10 K.

* *

Az a tény, hogy a munkásbiztosítási intézmény az eddigi visszafejlesztő áramlattal szemben most már erős lendületű fejlődéshez jutott s hogy jövő sorsa annak az államférfiúnak kezébe van letéve, aki ipari munkásbiztosításunk megalkotója volt, remélni engedi, hogy a rokkant és aggkori biztosításnak régóta követelt s a kormány programmjában is megigért megalkotása nem sokáig várat magára.

Azon nagyjelentőségű szociális okokon kívül, melyek az aggkori s rokkantbiztosítást általában szükségessé teszik, nálunk különleges okok is követelik ezeket.

Közismert körülmény, hogy e biztosítási ágak hiánya betegségi és balesetbiztosításunkra ezek erőit szívó élősdiként s roppant anyagi teherként nehezedik. Hisz a rendszeres munkára képtelen aggok avagy rokkantak az életfentartási ösztön egész energiájával tömegesen vetik magukat reá a betegségi és baleset-biztosításra, hogy annak jótéteményeivel tengethessék tovább életüket, melynek feltételeit önerejükből már nem képesek előteremteni. S bármily szigorúak az óvó jogszabályok, nem elégségesek ezeknek a visszaszorításához. Mindig akad irgalmas munkaadó, kinek kegye révén az elaggott vagy rokkant hozzájut ahhoz a néhány napi vagy heti munkához, mely a betegsegélyezési jogosultsághoz vagy ennek megújulásához szükséges.

Sőt az általános törekvés során némelyiköknek arra is sikerül meggyőző adatokat beszerezni, hogy a munkaképesség megbénulását a munkaközben bekövetkezett valamely hirtelen, váratlan hatás idézte elő.

Vajjon remélhető-e, hogy a bíróságok s Justitia mérlegét természetszerűleg csekélyebb biztossággal kezelő munkásbiztosítási önkormányzati szervek ezeket a szánalmas szerencsétleneket a szigorú jog érvényesítésével és a biztosítás fiskális egyensúlyának szigorú szemmeltartásával a segélyezésnek vagy kártalanításnak oly égetően szükséges jótéteményétől mind elütik? Kivált midőn némely betegség hirtelenebb kitörésű, amikor is a baleseti következménytől csak igen finom határvonal gondos figyelembentartása mellett különböztethető meg s midőn köztudomásúlag a valóságos baleseti okozatok eredetének mérlegelésénél sem mindig szembeszökő erős bizonyítékok, hanem sokszor pusztán egymásba folyó tünetek jellemző hatásával állunk szemben.

Igy kikerülhetetlen, hogy a munkásbiztosításnak mai teherviselőire olyanok eltartásának terhe is hárul, kikről a rokkant-, aggkori biztosításnak kellene gondoskodnia.

De más okok is fenen követelik a rokkant- s aggkori biztosítást.

A háború befejezése után sokkal sűrűbb és közvetlenebb lesz az a forgalom, melyet hazánk a nyugat és kelet között közvetíteni van hivatva s így csak kirívóbbá válik az a tény, hogy a szóbanlevő munkásbiztosítási ágak hiányával elmaradtunk nyugati szomszédainktól. Félő, hogy e hiány miatt munkásságunk egy része a hazai ipartól a külföldihez pártol.

Ellenben a rokkant- és aggkori biztosítás megvalósítása ipari fejlődésünk nagy előnyére csökkenteni fogja az állami és egyéb hivatalokba való tódulást, mely nálunk már társadalmi betegséggé fajult. Hány középosztályú család, mely azért nem adta gyermekét iparra, mert ennek terén jövőjét kockázatosnak, munkaképtelenné válása esetére támasznélkülinek látta, azután már szívesen neveli gyermekét e pályára. Meghittebb, tágabb látókörű, a túlzott üzérkedési hajlam által meg nem mételyezett elemekkel fognak megerősödni a nemzeti vagyont növelő, produktív foglalkozások s emelkedni fog iparunk, kereskedelmünk színvonala s megbízhatósága. *Dr. Schulcz Ágost.*

Szemle.

— **A gyermek védelméről** szóló budapesti főkapitányi rendelet bizonyára a legnemesebb intencióból született. Becsületesen tárja fel a fiatalkorúak háborús züllését és bölcsen mutat rá a megelőzés jelentőségére. Csupán a megelőzés eszközei tekintetében tér el véleményünk a főkapitányétól. Kétségtelen, hogy a preventio rendőrségi feladat, de azoknak a tényezőknek elhárítása, amelyekből a mai szomorú állapot megszületett, sajnos, kívül esik a budapesti államrendőrség hatáskörén. Igy tehát csupán tüneti, nem pedig ætiologiai jelenségek, amelyek orvoslására a főkapitány az államrendőrség tagjait és őrszemeit felhívja.

Figyelemmel kell kísérni — a rendelet szerint — mindenekelőtt az utcán, a nyilvános helyeken a gyermekek minden ténykedését. Felügyelni kell, hogy *a)* minden nagyobb téren, ahol a gyermekek játszanak, ez a játék nemes és tisztességes legyen s főleg a felnőtteket ne zavarja; *b)* ne játszanak együtt nagy korkülönbségű gyermekek s közülük eltávolítandók főleg az olyan romlottabb kamaszok, akiknek az ottléte a többire káros hatású; *c)* a serdültebb fiatalkorúak viselkedését, főleg a kültelkeken, figyelemmel kell kísérni; *d)* nem szabad megengedni, hogy akár gyermek, akár felnőtt gyámoltalan gyermeket, tehetetlen öreget vagy nyomorékot bántson, gúnyoljon; *e)* nem szabad megengedni, hogy iskolából kijövő kisebb gyermekeket nagyobbak bántalmazzanak; *f)* káromkodó, piszkolódó, csúnya kifejezéseket használó gyermeket nem kell tűrni a többiek között, az ilyeneket figyelmeztetni, feljelenteni, esetleg gyermekrendőrségre kell állítani; *g)* nem szabad megengedni olyan játékokat, amelyek káros szenvedélyekből erednek, mint például: kártyázás, idegen területekre behatolás, állatkínzás, tolvajbandák alakítása stb.; *h)* nem kell megengedni olyan játékot sem, amely egészségi veszedelmet rejt, vagy betegség terjesztője lehet; *i)* minden csoportosulatból lehetőleg először a gyermekeket kell eltávolítani; *k)* az utcán ácsorgó gyermekeket — különösen, ha azok óvoda- vagy iskolakötelesek — nem kell megtűrni. Ezeket vagy haza kell küldeni, vagy a legközelebbi napközi otthonnak, iskolának vagy gyermekvédőhelynek átadni; *l)* kéregető gyermekkel ugyanígy kell eljárni, az ilyeneket legjobb a gyermekrendőrségnek átadni; *m)* árusítással foglalkozó gyermekeknél meg kell állapítani, iskolakötelesek-e (6—12 évig), ismétlőiskolások-e, hol vették az árút, kinek viszik, pénzért áruljak-e? A megállapítás eredményéhez képest kell velük szemben eljárni; *n)* ha fizikai munkával túlterhelt gyermeket lát vagy talál a rendőr, a munkaadót felelősségre kell vonni, figyelmeztetni, esetleg feljelenteni; *o)* gyalázkodó, erkölcstelen beszédű, káromkodó felnőttet a rendőr mindig figyelmeztessen s ha gyermek van közelben, azt távolítsa el; *p)* részeg ember közelében nem szabad gyermeket megtűrni; *r)* kávéházban, korcsmában, mulatóhelyeken kísérő nélkül megjelent vagy ott időző gyermeket nem szabad megtűrni; *s)* tisztelettelenül vagy féktelenül viselkedő gyermeket a rendőr mindig figyelmeztessen, komolyabb esetben adjon át a gyermekbíróságnak; *t)* nagy gondot kell fordítani a trafik-, kép- és papirkereskedő s egyéb olyan kirakatokra, amelyekben szeméremsértő képeket szoktak elhelyezni.

Mindez bizonyára helyes. De talán nem egész alaptalan az a kétségünk, vajjon a mi közrendőreink, bármily jó véleményünk van is egyébként értelmi képességükről, rendelkeznek-e azzal a finomultabb érzéssel, amelyet ez a nevelői munka megkíván? Mert a rendeletben megpendített jövő zenéjét: a felállítandó társadalmi rendőrséget, amely vidéken itt-ott állítólag jól bevált, a fővárosban alig tartjuk

megvalósíthatónak. Azok az előkelő hölgyek és urak, akik szociális lelkiismeretükön gyermekvédő- és patronázs egyesületek alapításával szoktak könnyíteni, mégis csak ritkán kerülnek a fővárosnak ama kevéssé csábító tájaira, ahol a mentésre váró gyermekek tartózkodnak. De még ha erre vállalkoznának is, ugyan mit tehetnek a fiatalkorúval? Először talán mégis azoknak az intézményeknek a mainál tökéletesebb szervezéséről kellene gondoskodni, amelyeket a Bn. és a Fb. a züllött és züllés veszélyében lévő fiatalkorúak nevelésére szánt. Tudtunkkal az igazságügyminisztériumban már néhány hó előtt megindult egy akció, amely a hiányokon és hibákon segíteni kívánt. Reméljük, hogy a politika hűvös szele nem fogja rügyeiben elfagyasztani e mozgalmat. Nem tartanók szerencsésnek, ha a fiatalkorúak züllése elleni küzdelem a fiatalkorúak bíróságának és az igazságügyminisztériumnak hatásköréből a rendőrség kezébe siklana át.

— **A budapesti ügyvédi kamara évi rendes közgyűlését** f. évi március hó 24-én délelőtt 10 órakor fogja megtartatni.

— **Jogegységi kérdés.** A kir. Kúria 1. polgári jogegységi tanácsa az 1918. évi április hó 20. napjára kitűzött ülésében fog a következő vitás elvi kérdésben dönteni: «A felekezeti iskolák és iskolai internátusok alkalmazottai (tanító-, kezelő-, szolga- és cselédszemélyzete (az 1907 : XIX. tc. 1. §-a értelmében betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek-e?»

— **Jogászok alkalmazása a katonai igazságügyi hatóságoknál.** A jogi képesítéssel bíró, a legénységi állományhoz tartozó egyéneknek katonai igazságügyi hatóságoknál való alkalmazása tárgyában, a hadügyminiszter és honvédelmi miniszterek rendeleteket bocsájtottak ki. Ezen rendeletek szerint a közös haderő tekintetében a katonai parancsnokságoknak, a honvédség tekintetében pedig a kerületi parancsnokságoknak gondoskodniok kell arról, hogy azok az arcvonalbeli szolgálatra nem alkalmas legénységi állományi egyéneknek, akik megfelelő jogi képesítéssel bírnak, elsősorban a közös haderő vagy honvédség valamely igazságügyi hatóságánál, egyébként pedig csak oly beosztásban alkalmaztassanak, ahol jogismeretüket megfelelően értékesíthetik. Az ily tartalmú kérelmeket vegyék a lehető legmesszebbmenőleg figyelembe és ha szükséges, a közös haderő tekintetében a hadügyminisztériumhoz vagy hadseregfőparancsnoksághoz, a honvédség tekintetében pedig a m. kir. honvédelmi minisztériumhoz terjesszék elő.

— **Az ügyvédi díjak felemelése a büntetőtörvényszéken.** A budapesti kir. büntetőtörvényszék bíráinak teljesülése január 6-án tartott ülésében elhatározta, hogy az ügyvédi díjakat ezentúl a változott viszonyokhoz képest magasabb összegben fogja megállapítani, a fellebbviteli tárgyaláson eljáró ügyvédek díjainak legkisebb összegét pedig a következőképen állapította meg: *a)* fellebbviteli tárgyalás 30 K, *b)* fellebbviteli beadványokért és nem érdemleges tárgyalásokon való jelenlétért 20 K.

— **Tarlózás egyesbirósági ítéletek mezején.** Az ítélet indokolása az a rés, amely bepillantást enged a bíró gondolatvilágába. A kép, mely elénk tárul, nem mindig felemelő. Ime egy szemelvény a budapesti központi járásbíróság egy ítéletének indokolásából. Az eset az, hogy a villamoskocsi elüt egy teherkocsit, amely a vágányon keresztül halad s nekilöki azt egy álló bérkocsinak, amelyet megrongál. A bérkocsi tulajdonosa perli a villamostársaságot. Az ítélet elutasító. Az indokokban szószerint következőket olvassuk: «A hibás egyedül a teherkocsi kocsisa volt, mivel a villamos szabályosan haladt, vágányából kitérni nem tudott, az egyfogatú pedig szabályosan állott helyén. Igaz, hogy a villamostársaság mint veszélyes üzlettel foglalkozó által bizonyítandó volna, hogy felperes a hibás (ami itt ki van zárva), ha a felelősségtől meg akar menekülni; de ez csak akkor állhat, ha a felperes hibátlanságával kapcsolatban vele összefüggően mint logikai ellenkező áll az, hogy a villamos meg hibás. De amikor a villamos viselkedése nem hozható okozati összefüggésbe a balesettel . . .» Tehát a villamos nem hibás, ezt ugyan bizonyítania kellene törvény szerint, de ez esetben a bíró azt nem kívánta, mert úgyis tudja, hogy az ellenkező ki van zárva. Különben is a villamosnak csak akkor kell bizonyítania, hogy a másik a hibás, nem ő, ha az a másik hibátlan és ő (vagyis a villamos) a hibás és ez mint «logikai ellenkező» áll. Nem folytatom, mert félek, hogy magam is beleesem a «logikai ellenkező»-be. *(Ügyvédi körökből.)*

— **A hadbavonult ügyvédek családtagjai érdekében** a budapesti kamara választmánya dr. Benkő Géza ügyvéd indítványára azzal a kérelemmel fordult a népruházati bizottsághoz, részesítse nevezetteket a legszükségesebb ruhaneműekkel való ellátás kérdésében ugyanolyan kedvezményben, mint a közhatósági alkalmazottak családtagjait.

— **Az ügyvédi irodai tisztviselőnők** anyagi helyzetének javítása és jogviszonyainak rendezése érdekében beadvánnyal fordult a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége az Országos Ügyvédszövetséghez. A szövetség a háború előtti fizetéseknek 80—100%-kal való felemelését, a munkaidő szabályozását, a túlmunka, a meghatározott irodai órákon kívül végzett munka méltányos díjazását, osztatlan munkaidő rendszeresítését, a felmondási idő rendezését, a betegség esetére való biztosítási kötelezettség szabályozását, betegség esetére hatheti teljes fizetésbe való részesítést és mindezen kérdéseknek kollektív megállapodásban való szabályozását kéri.

— **Kölcsönalap a visszatérő ügyvédek javára.** *Dr. Stiller Mór* elhalálozása alkalmából leányai, dr. Gróz Gyuláné és dr. Oláh Dezsőné 4000 K-t juttattak a budapesti ügyvédi kamara segélyalapjának azzal a rendeltetéssel, hogy ezen összegből négy, a harcból visszatérő ügyvéd egyenként 1000—1000 K kölcsön-segélyben részesüljön.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége** 1918. évi február hó 21-én, csütörtökön délután 6 órakor a Társadalmi Múzeum előadótermében (VI., Eötvös-utca 3., félemelet) ülést tart. Tárgy: Vita a módszertani előadások során felvetett problémákról. Felszólalnak: dr. Balázs Emil, dr Berinkey Dénes, dr. Frigyes Béla, dr. Kéri Miklós, dr. Rónay Zoltán, dr. Szirtes Artur.

— **Adó- és Illetékügyi Szemle** A dr. Klug Emil ügyvéd által szerkesztett pénzügyjogi folyóiratnak januári füzete a következő tartalommal jelent meg: Teleszky János dr.: Az egyszeri nagy vagyonadó. — Vogel Hugó Emanuel dr.: A vagyon mint adóztatási alap Ausztriában. — Pásztor Sándor: Titkos tartalékolás a jövedelemadó szempontjából. — Vágó Mihály: A sorsjegynyeremények megadóztatása nyilvános számadásra kötelezett vállalatoknál. — Dr. Klug Emil: Kapcsolatok a III. oszt. kereseti adó és hadinyereségadó között. — Fülöp János: Bornak fogyasztási adó alá eső szeszfőzdében való lepárlása. — Vargha Imre dr.: Mozaikok a törvénykezési illetékek köréből. — Korpády Zoltán dr.: Vételáreltitkolás. — Mahler Sándor dr.: Az illetékek és a közigazgatási bíróság tehermentesítése.

— **A jogászok háborús nyomorúságáról** panaszkodik a DJZ. legutóbbi száma. Hannoverben egy ügyvéd mint ordonánc működik katonai irodában, egy másik katonai hivatalban kilenc jogász nyert alkalmazást — napi 33 pfennig fizetéssel! Ezzel szemben pedig a közigazgatási és egyéb polgári hivatalokban hiányzanak a szükséges munkaerők. Ha ily panaszra elég ok van a Hindenburg-programm hazájában, amely szerint mindenkinek ott kell a közös cél érdekében dolgoznia, ahol munkájának legtöbb hasznát veszik, mit szóljunk mi, akik a Hindenburg-programmot még elméletileg is nélkülözzük.

— **A «gramophon» szóvédjegy.** A gramofon közkeletű neve a beszélőgépek közismert lemezeinek és a kereskedelemben általánosan gramofon néven kerülnek forgalomba az ily lemezek. Azonban mint a Le Droit d'Auteur legutóbbi száma megállapítja — a gramofon szó szabályszerint bejegyzett védjegye a Compagnie Française de Gramophone párisi cégnek, mely 1903-ban bejegyeztette ezt a szót mindennemű beszélőgépalkatrész megjelölésére és e védjegy az ipari tulajdon védelmére alakult Unió egész területén és így Magyarországban is oltalomban részesül. A gramofon szó e bejegyzés előtt nem is volt használatban és saját alkotása a védjegytulajdonos francia cégnek. Az említett francia gyár jog szerint bárkit eltilthatna a gramofon szó használatától. Hogy vajjon a gramofon szó közkeletűvé válása folytán tényleg eltiltható-e a kereskedelmi forgalom attól, hogy a gramofon szót ily lemezek megjelölésére használhassa; ez érdekes gyakorlati kérdése volna a védjegyjognak. *Dr. Sz. E.*

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 8. szám. Budapest, 1918 február 24.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Mendelényi László* kúriai elnöki tanácsos: Szemelvények a kir. Kúria büntető szakosztályának 1917. évi joggyakorlatából. — *Dr. Beck Salamon* budapesti ügyvéd: A közszállítások leszámítolása. — Két előadás a Magyar Jogászegyletben. — *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: Törvénykezési Szemle. Miként kell megjelölni a felülvizsgálat alapját? — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár.

Szemelvények a kir. Kúria büntető szakosztályának 1917. évi joggyakorlatából.

Nagy megkönnyebbüléssel állapíthatjuk meg azt, hogy a Kúriának tavalyi joggyakorlata büntetőügyekben részben felszabadult már azon nyomás alól, amelyet a háborús viszonyok kihatása reá gyakorolt.

Mindinkább fogynak a hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekmények, különösen pedig a hadiszállítások körül elkövetett visszaélések miatt indított ügyek. Amíg az 1915 év második felében 72 szállítási bűnper érkezett, 1916-ban ez a szám 67-re csökkent, tavaly már csak 55 volt az érkezés, a folyó évben pedig alig jönnek már ilyen ügyek. Ennek örvendetes következménye az, hogy amíg az előző években hozott fontosabb határozatok nagy része romlott liszt, homokkal kevert zab, nedves szénakötegek, sózott marha stb. szállítása körüli büntetőjogi vitákkal foglalkozott, addig az elmult évben már több alkalma volt a Kúriának hivatásának megfelelő fontosabb és szebb jogi kérdésekkel foglalkozni.

Természetesen a határozatok egy részének alapjául szolgált tényállások hátterét még mindig a háború sötét távlata alkotja, sőt nagyobb számmal fordul elő egy-két olyan deliktum is, amelyről a háború első évében kevesebbet hallottunk.

I.

Igy egészen jellegzetes deliktummá nőtte ki magát a *hadifogolyszöktetés*. Talán azért, mert a háborúnak ezen szerencsétlen áldozatai is sokalják már személyes szabadságuk megvonásának immár évekre terjedő tartamát, mely felér a békeidőben súlyos bűncselekményekért kiszabott szabadságvesztésbüntetés súlyával. Az idevonatkozó gyakorlatból a következő kijelentéseket kell kiemelnünk:

Bár a «hadifogoly» fogalma nem azonos a bűnvádi eljárás eredményének biztosítására, vagy a büntetés végrehajtása céljából őrizetbe vett fogoly fogalmával, ez azonban, minthogy a hadifogoly is hatósági őrizet alatt levőnek tekintendő, nem zárja ki azt, hogy az őrizetből való szökésének elősegítésével szemben az eset körülményeihez képest a büntetőtörvénykönyv 447. §-a alkalmaztassék. A büntetőtörvénykönyv XL. fejezete szempontjából tehát fogoly a hadifogoly is (B. I. 4210/1916. szám és B. III. 675/1917. sz.) és ehhez képest a mezei munkára alkalmazott hadifogoly is hatósági őrizet alatt levő fogolynak tekintendő. (B. II. 3848/1917. sz.)

Amennyiben a szöktetés a fegyveres erő érdekeit közvetlen veszélyezteti (pl. a fogolynak a határ felé elősegített szökése), a cselekmény a Hvm. 11. §-a alá esik s ez esetben a Gybp. szabályai szerint kell az eljárást lefolytatni (B. III. 6310/916. sz.). Nem esik azonban a Hvm. 11. §-a alá, ha a cselekmény az ország határától távol, a belföldön követtetik el (B. III. 246/917. szám.).

Két hadifogoly továbbszökésére való segélynyujtás a Btk. 447. §-ának első bekezdésében meghatározott és az 1915: XIX. tc. 11. §. első bekezdése szerint minősülő két bűntett anyagi halmazatát állapítja meg (B. III. 6317/916. sz.). Ezzel szemben feltünő a B. III. 246/917. sz. határozat, amely ahelyett, hogy halmazatot állapított volna meg, csupán súlyosító körülménynek vette azt, hogy két orosz fogoly szökése mozdíttatott elő.

Mint a hadifoglyokra, bár nem azok szökésére vonatkozót itt említjük meg a B. I. 275/917. sz. jogegységi határozatot, mely kimondta, hogy a hadifogoly által elkövetett bűncselekmény elbírálása az 1912: XXXII. tc. (Kbp.) 11. §-ának 10. pontja és a Bp. 30. §-a értelmében a katonai bíróság hatáskörébe tartozik. A Hágában 1907 október 18-án kelt, a második nemzetközi békeértekezleten megállapított, nálunk az 1913: XLIII. tcikkel beiktatott vonatkozó egyezmény szerint ugyanis a hadifoglyok a felettük hatalmat gyakorló állam hadseregében hatályban levő törvényeknek vannak alávetve.

A katonai bíróság hatáskörének polgári egyénekre történt kiterjesztése természetszerűleg nagyszámú *hatásköri összeütközést* vont maga után, minthogy az 1417/915. számú jogegységi határozat meghozatala alkalmából már az is előre látható volt, hogy a hatásköri viták a katonai büntetőtörvénykönyv 327. §-ának magyarázata körül fognak felmerülni.

A katonai bűnvádi perrendtartás 40. §-a szerint ha a közös haderő valamely parancsnoka és a polgári büntetőbíróság között illetékességi (helyesen hatásköri) összeütközés merül fel, a parancsnok a legfelsőbb katonai törvényszékhez jelentést tesz. Ha ez a polgári büntetőbíróság nézetét osztja, a parancsnokot megfelelően utasítja, ellenesetben a polgári büntetőbíróság felett álló legfelsőbb bírósággal lép érintkezésbe a vitás kérdés eldöntése végett. Ha azután ezek a legfelsőbb hatóságok az összeütközés kérdésében megegyezni nem tudnak, a legfelsőbb honvédtörvényszék a honvédelmi miniszterhez fordul. (1914. évi 7734. számú honvédelmi miniszteri rendelet.)

Már korábban (a Külügy-Hadügy igazságügyi mellékletének 1915 december 15-én megjelent számában) rámutattam arra, hogy a hatásköri összeütközések eldöntése körül követendő eljárásnak ez a szabályozása mennyire hiányos és mily inkonvenienciákra vezethet. Ennek ékesen szóló példáit mutatják az alábbi határozatok:

A B. I. 4210/916. számú ügyben arról volt szó, hogy hadifogoly szökésének polgári egyén részéről előmozdítása által elkövetett bűncselekmények elbírálása a katonai büntetőbíróság hatáskörébe tartozik-e?

A honvédkerületi parancsnokság a katonai büntetőtörvénykönyv 327. §-ába ütköző bűntettet látott fenforogni, mely az 1914. évi 5491. M. E. számú rendelet szerint polgári egyénekkel szemben is a honvéd büntetőbíróság hatáskörébe tartozik. A polgári bíróságok azonban, melyek a büntetőtörvénykönyv 477. §-ába ütköző fogolyszöktetés vétségét látták fenforogni, nem sokat törődve a katonai ügyésznek a hozzá áttételt szorgalmazó megkeresésével, az ügy érdemében befejezték az ügyet s felterjesztették a Kúriához. A Kúria a koronaügyész felszólalása után a hatáskör kérdését is vizsgálva, az ügyet a polgári büntetőbíróság hatáskörébe tartozónak nyilvánította.

Ezután elkésve érkezett meg a legfelsőbb honvédtörvényszéknek az 1912: XXXIII. tc. 40. §-a alapján a Kúriához intézett átirata, amelyben a hatáskör kérdésére nézve a Kúria véleményét

kéri. A Kúria a már meghozott határozata folytán a felmerült hatásköri összeütközést megszüntnek tekintette és a legfelsőbb honvédtörvényszék által kívánt véleménynyílvánítását tárgytalannak jelentette ki.

A B. I. 2396/917. számú ügyben a legfelsőbb honvédtörvényszéknek a katonai bűnvádi perrendtartás 40. §-ára alapított megkeresésére a Kúria osztotta a legfelsőbb honvédtörvényszéknek azt a nézetét, hogy a cséplési munkálatok tartamára szabadságolt katonának ezen idő alatt elkövetett bűncselekménye tárgyában az eljárás a polgári büntetőbíróság hatáskörébe tartozik.

Viszont a B. I. 1729/917., B. I. 1986/917. és B. I. 2397/917. sz. ügyekben a Kúria a hozzá felterjesztett semmisségi panaszok elintézése kapcsán észlelte a Kbtk. 327. §-ában meghatározott bűntett fenforgását és az elsőfokú ítéletnek az eljárással együtt a Bp. 384. §. 4. pontja és utolsó bekezdése értelmében megsemmisítése mellett utasította az eljárt kir. törvényszéket, hogy az iratokat a bűnvádi eljárás elrendelésére jogosult m. kir. honvédkerületi parancsnoksághoz tegye át. A tényállás ezekben az ügyekben az volt, hogy a román betörést követő időben, mialatt a román hadsereg Brassót birtokában tartotta, a vádlott az ellenséges katonákat nagymennyiségű élelmiszerek rejtekhelyére kalauzolta, illetve (a második ügyben) az ellenség részére többektől lovat és hámot vett, végül (a harmadik ügyben) az ellenséges haderő részére pénzt és kórházi felszerelést gyüjtött. A hatásköri összeütközés ezekben az ügyekben esetleg csak akkor merülhetne fel, ha a legfőbb honvédtörvényszék a maga részéről nem látná a Kbtk. 327. §-ának fenforgását.

Ilyen konfliktusoknak a ma érvényes jogszabályok szerint nincs bírája, felette indokolt volna tehát egy vegyes hatásköri bíróságnak létesítése, amely bíróság a Kúria büntető szakosztályának három bírájából és a legfelsőbb honvédtörvényszék három tanácsosából állana a Kúria másodelnökének elnöklete alatt.

Itt említendő még meg a B. I. 926/917. számú ügy, melyben a Kúria kijelentette, hogy az 1912 : XXX. tc. 4. §-ában foglalt rendelkezéseket akkor is alkalmazni kell, ha a hadrakelt sereg valamelyik bírósága állapította meg hatáskörét a polgári büntetőbírósággal szemben, a Kúria azonban a hatáskör kérdésében csak akkor foglalhat állást, ha a legfelsőbb katonai törvényszék a vitás kérdés eldöntése végett vele érintkezésbe lép.

Végül említésre méltó az a kijelentés, hogy oly esetben, amidőn a tettes cselekménye felett katonai büntetőbíróság ítél, a felbujtó pedig polgári büntetőbíráskodás alá tartozik, a felbujtás folytán elkövetett bűncselekmény annak meghatározása végett, hogy a felbujtás mikép minősül, a Btk. rendelkezése szerint értékelendő (B. IV. 4075/917. sz.) s hogy a katonai vezetés alatt álló vállalat tulajdonosa az 1912 : XLIII. tc. 9. §-a értelmében a katonai büntetőbíráskodásnak alávetve nincs (B. I. 2836/917. szám).

Hogy a kivételes állapot által felvetett jogkérdésekkel mindjárt végezzünk, néhány szemelvényt kell adnom *a Gybp.-re nézve követett joggyakorlatból is.*

Tudvalevő, hogy a Kúria gyakorlata abban a kérdésben, vajjon a Gybp. hatálya alá eső ügyekben újrafelvételnek a Bp. vagy a Gybp. szabályai szerint van-e helye, az 1916 évben ellentétes volt.

Az 1917 év első felében a gyakorlat abban állapodott meg, hogy ezekben az ügyekben az újrafelvétel elrendelésének feltételei esetében a Bp., ellenben magára az újrafelvételi eljárásra Gybp. szabályai alkalmazandók. A gyakorlatnak ezt a kialakulását a Kúria bölcsességének tartozó tisztelettel vettük tudomásul, bár szerény véleményünk szerint a 18,700/915. I. M. E. sz. rendelet (régi Gybp.) dodonai szövegezésű 24. §-a — kiindulva abból, hogy a gyorsított bűnvádi eljárás elérte célját a jogerős bírói határozat keletkezésével — azt az értelmezést is megengedte volna, hogy az újrafelvételre minden vonatkozásban csak a Bp. szabályait kell alkalmazni.

A 41,000/917. I. M. számú rendelet (új Gybp.) 16. §-a — úgy hisszük, nemcsak az alapperben elítélteknek, de a jogászközönségnek megnyugvására is — megszüntette az eljárásnak gyorsított voltát abban az új eljárásban, amelynek célja épen az alapeljárás gyorsasága folytán esetleg elkövetett sérelmek jóvátétele.

Ugyancsak nem találkozott a jogirodalomban általános helyesléssel az a gyakorlat sem, hogy a fiatalkorúaknak a Gybp. hatálya alá tartozó ügyei nem a fiatalkorúak bíróságának, hanem a rendes bíróságnak hatáskörébe tartoznak, amely gyakorlatot a Kúria még a jogegység érdekében hozott B. I. 3788/916. sz. határozatával is szentesítette.

Joggal sürgette Degré Miklós («Büntető jogszolgáltatásunk az 1916 évben» 21. oldal), hogy ezen ügyek tekintetében a bírói hatáskör kérdését szabályozó új eljárási szabályok létesíttessenek. Ez az új szabályozás a 2731/917. M. E. számú rendelet 1. §-ában megtörténvén, a gyakorlat egyöntetűsége immár ebben a kérdésben is biztosítva van.

Megemlítendő még itt a B. III. 988/917. sz. határozat, amely kimondotta, hogy a Btk. 470. §-ában meghatározott megvesztegetés vétsége miatt folyamatba tett ügyben az 1915 : XIX. tc. 16. §-a szerint ötös tanácsban határozó kir. törvényszék nem lépte túl hatáskörét akkor, mikor a Bp. 19. §-a alapján elbírálta az ugyanazon vádlott által elkövetett árdrágítási visszaélés vétségét (1916 : XIX. tc. 1. §.) is, melyre nézve különben az elsőfokú eljárás hármas tanácsban lett volna lefolytatandó. A Gybp. 7. §-a ugyanis csak a gyorsított bűnvádi eljárás alá tartozó ügynek a nem gyorsított eljárás alá tartozó üggyel egyesítését tiltja. Ebben a határozatban kimondott helyes álláspont folyományaként tehát a Kúria is ítélkezhetik (összefüggés címén) az Áv. alá eső árdrágítási visszaélési ügyekben.

Ami a Gybp. alá eső ügyekben a revizió körét illeti, a ténykérdésben megsemmisítő jogköre a Kúriának csak abban az esetben van, ha az alsóbíróság ítéletében foglalt ténymegállapítás iratellenes vagy helytelen ténybeli következtetéssel történt (Gybp. 13. §. 1. p.). Nem tartozik ezen kategóriák alá a bizonyítékok helytelen mérlegelése, s a Kúria B. IV. 5145/917. sz. határozatával visszautasította azt a semmisségi panaszt, amely a tényállást kívánta megtámadni anélkül, hogy ezt az iratellenességre vagy helytelen ténybeli következtetésre alapította volna.

Nem hozhat felmentő ítéletet a Kúria a Gybp. 14. §. 2. bekezdése esetében sem azon az alapon, hogy a bizonyítékok mérlegelése tekintetében tévedett az elsőbíróság.

II.

Áttérve ezután a nem háborús büntetőjogi gyakorlatra, a *Btk. általános részébe* tartozó kérdéseket érintő határozatok közül az alábbiakat kívántam kiemelni:

Az *aberratio ictusnak* egy érdekes esetét döntötte el a Kúria IV. büntető tanácsa. Vádlott fegyverből lövéseket intézett A. ellen, aki a vádlottat komoly és határozott kívánsággal arra bírta reá, hogy őt megölje. Az egyik golyó A.-t, a másik azonban céltévesztés folytán B.-t találta, aki a vádlott tudomása szerint a közvetlen közelben tartózkodott. Mindketten 20 napon belül gyógyult sérüléseket szenvedtek. A tábla a Btk. 282. §-ába ütköző két cselekménynek kísérletét állapította meg. A Kúria csak az A. ellen elkövetett cselekményt minősítette a 282. §. szerint, a B. ellen elkövetett cselekményt a Btk. 279. §-ába ütköző emberölés kísérletében állapította meg (B. IV. 5139/916. sz.). Érdekes az indokolás, mely a 60. számú teljesülési döntvényt a jelen esetre alkalmazhatónak nem találja azért, mert a döntvény csak a bűnhalmazat kérdését döntötte el. Pedig a döntvényben is (utolsó bekezdés) kimondotta a Kúria, hogy a Btk. 82. §-ának az a rendelkezése, mely szerint olyan minősítő vagy súlyosító ténykörülmények, amelyekről a tettes a cselekmény elkövetésekor tudomással nem bírt, annak be nem számíthatók, az aberratio ictus esetében is teljes alkalmazást nyernek.

Más szóval az aberratio a tettest attól a kedvezménytől, melyhez dolusának enyhébb foka által jogot nyert, meg nem foszthatja.

Helyesen állítja fel Edvi Illés Károly ezen elv kifolyásaként azt az általános szabályt, hogy amennyiben valaki elvétés folytán más személy ellen követi el a jogsértést, mint aki ellen cselekménye irányult: a sértett minőségéből származó súlyosító körülmény (pl. testi sértésnél annak szülő minősége) terhére be nem számítható, ellenben beszámítandók javára azok a körülmények (pl. az erős felindulás), melyek büntetését enyhíthették volna az esetben, ha cselekményét a célba vett személy ellen követte volna el. (Kommentár III. kiadás első kötet 369. o.)

A mi esetünkben tehát, ahol a vádlott A.-t ennek kívánságára akarta megölni, ami az emberölésnek egy enyhébb esetét állapítja meg, ez az enyhébb minősítés a B. ellen elvétés folytán elkövetett cselekményre is kiható erejűnek volna tekintendő.

Bár még a Btk. 310. §-ának e részben fenforgása is szóba jöhet, aminthogy szóba is jött.

Nagy változatosságot tüntet fel a Kúria gyakorlata a *halmazat* kérdésére vonatkozólag: A B. II. 6334/916. sz. határozat a gyakorlat állandóságát bizonyítja abban a kérdésben, hogy a közhivatalnok egy megállapodás eredményeként azonos célból és módon több különböző egyéntől fogad el jutalmat s hivatali hűségét gyors egymásutánban szegi meg, több megvesztegetés anyagi halmazata forog fen. Pusztán a megvesztegetésnek azonos módja és címe még nem zárja ki a halmazat megállapítását. A tettes és sértett azonossága, valamint az elkövetés módjának azonos volta esetében egyrendbeli folytatólagos megvesztegetés forog fen, ha a közhivatalnok ugyanazon egyéntől fogad el több ízben jutalmat (B. 3431/917.). Már az 1916 évben is követett gyakorlat folytatása a B. I. 4779/1916. sz. határozat, mely szerint ugyanannak az időszaki lapnak egymást követő több számában, ugyanazon személy becsületét támadó összefüggő tartalmú, de önálló cikkek közzétételével elkövetett sajtóbűncselekmények egymással anyagi halmazatban állanak. Ugyancsak több rágalmazás vétségét követi el az, aki ugyanazon sajtóközleményben három közhivatalnokról állít oly tényt, amely valósága esetében azok ellen fegyelmi eljárás indításának okául szolgálna (B. III. 3550/1917.). Viszont az egy alkalommal, egy akaratelhatározással egy sértett ellenében használt rágalmazó tényállítások és ezekkel összefüggő becsmérlő kifejezések cselekményegységet és nem bűnhalmazatot alkotnak (B. I. 3353/917.). A ragályos nemi betegségben szenvedő férfi erőszakos nemi közösülése fertőzés okozása mellett erőszakos nemi közösülés bűntette és testi sértés anyagi halmazata (B. II. 321/917. sz.). Nincs halmazat, midőn a vádlott az erőszakos nemi közösülés kivitele végett a sértett személyének hatalombakerítése végett az ajtót bezárta. Ez utóbbi cselekmény, mint enyhébben büntetett eszközcselekmény (Btk. 321. §.) önálló cselekményként nem állapíttatott meg, hanem csupán az erőszakos nemi közösülés kísérlete (B. II. 1180/917.). Ugyancsak nincs halmazat, hanem folytatólagos uzsoravétség, midőn a vádlott ugyanazon sértett azonos jogának egynemű megtámadásával több ízben hitelezett oly kikötések mellett, amelyekben a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közt szembeötlő aránytalanság ismerhető fel (B. I. 7720/1916.). Folytatólag elkövetett egyrendbeli kerítés bűntettében bűnös az a vádlott, aki alig felserdült lányát házasságon kívüli nemi közösülés céljára rövid időközökben egymásután több férfi részére megszerezte (B. I. 927/1917., ugyanígy B. I. 5581/1917.). A Btk. 483. §-ában körülírt vétség a közhivatalnok által ugyanazon alkalommal és ugyanazon személy ellen elkövetett becsületsértés és könnyű testi sértés vétségével sem anyagi, sem alaki halmazatban nem áll, hanem mint önálló bűncselekmény: egység (B. III. 3675/917. szám). Magánlaksértés és könnyű testi sértés anyagi halmazata, mikor a vádlott abból a célból, hogy a sértettet tettleg megfenyítse, erőszakkal behatolt a sértettnek lakásába és ott a sértetten nyolc napnál rövidebb gyógytartamú sérülést ejtett (B. II. 4696/1917.).

(Bef. köv.) *Dr. Mendelényi László.*

A közszállítások leszámítolása.

A Pénzintézeti Szemle ez évi 5—6. számában dr. Almási Antal táblabíró fenti cím alatt igen érdekes magyarázatokat fűz a Kúria P. VIII. 5355/916. sz ítéletéhez. (Lásd Magánjogi Döntvénytár 1917 évf. 158. sz.)

A megbeszélt ítélet egyik hazai pénzintézetünket elutasította a kincstár ellen indított keresetével, amely a kincstárt mint engedményezettet kérte marasztalni oly tartozás tekintetében, amely ellen a kincstárnak az engedményezőt terhelő kifogásai voltak. A pervita nem is a kifogások jogossága körül forgott, hanem azon kérdés körül, hogy az engedményezés tudomásulvétele után megilleti-e a kincstárt továbbra is a kifogásolási jog, vagy pedig a pénzintézet által vitatott állítólagos jogszokás értelmében a kincstár kifogásolási jogáról az engedményessel szemben lemondottnak tekintendő-e? Mind a három bíróság egyezően elutasította a keresetet. Almási cikke fentartás nélkül csatlakozik a bíróságok állásfoglalásához. A kérdés jelentősége azonban túlhat ennek a pernek a keretein és ha a perben kialakult tényállás mellett végső eredményben az ítélet rendelkezése esetleg helyes is, a tudományos megbeszélésre a konkrét tényállás keretei már nem kötelezőek és a kérdés elvi összefoglalása szempontjából kell álláspontot kiformálnunk. A következőkben tehát már nem a konkrét perrel, hanem a közszállítások leszámítolásának tudomásulvételével kívánunk foglalkozni és csupán illusztrációképen térünk ki az adott ügy részleteire.

Almási cikke főtengelyébe állítja a pénzintézet által vitatott jogszokást, hogy a leszámítolás tudomásulvétele a kincstárt elüti a kifogásoktól. Bár Almási a bevezető részben megállapítja, hogy mind a három bíróság a jogszokás bizonyíthatását más-más okból tagadta meg, érdemi okfejtését mégse azzal indítja meg, hogy a bíróságok állásfoglalásának egységes, úgy perjogi, mint anyagi magánjogi elvre támaszkodó felfogást imputál. A magunk részéről azt hisszük, hogy ha az Almási által egységes bírói felfogásnak tekintett tétellel polémiába szállunk, úgy ellenfelünkül nem a bírói ítéleteket, hanem csupán Almásit tisztelhetjük. Almási perjogi tételével, amely egyébként ott, ahol ez nem mellékes kérdés, megérdemelte volna szerzője részéről a bővebb kifejtést is, ehelyütt részletesebben mi szintén nem foglalkozunk, csupán jelezni kívánjuk eltérő álláspontunkat, hogy oly időben, mikor a fejlődés egyik irányelve a népben élő jog hivatalos értékesítése, ezzel a fejlődési irányzattal szembehelyezkedik az a tétel, amely a bírói döntés önállóságának tetszetős köntösében a népben élő jog eleven fejlesztő erejét kívánja a «szokásjog» és a «szokás» szembeállításával távoltartani és így a jogtól a frisseséget megtagadva, lassú kiszáradásra kárhoztatni. A jogi vérkeringés folyamatosságának megakasztására nem elégséges az a hivatkozás, hogy míg a régi törvény a szokásjogról szólt, addig a Pp. csak a szokásról beszél.

Részletesebben kell azonban foglalkozni Almási magánjogi tételével, amely egyébként a háborús magánjogról írott könyvéből már ismerősünk. Almási tételét akként formulázza, hogy a háború az ügyletek tartalmának a közérdekhez való símulását jogszabállyá tette. Erről az elvi orsóról számlálatlan mennyiségben lehetne a konkrét esetek különféleségei szerint ezernyi fiókjogtételt legombolyítani. Ilyen egészen általánosan mozgó elvnek jogszabályul való odaállítása túlmegy a célon. A jogszabályok általában és a szokásjog tételei e jellegüknél fogva még inkább nem eruptív termékek, amelyek minden előzmény nélkül egy sík milieuből egyszerre a magasba ormollanának. Bármennyire is szimpatikus tünet bírói gyakorlatunkban az a háború alatt szemmel látható törekvés, hogy az ítélkezés ne maradjon meg a «fiat iustitia pereat mundus» igazában szűk látókörű eszmevilágában, hanem igenis látó szemekkel legyen érzékeny észlelője a gazdasági összefüggéseknek és tudatos szolgálója a közérdek jogkielégítésének — a bírói felfogásnak ezt a sok esetben mutatkozó átalakulását kétségtelenül észlelhetni ugyan, de elhamarkodott ebből jogszabályt kikovácsolni. Amit a bírói gyakorlat ezen örvendetes fejlődésével kapcsolatban megállapítani lehet, csak annyi, hogy a bíróságnak sokszor panaszolt eltávolodása az élettől (weltfremd) bizonyos vonatkozásokban enyhült, amit a német háborús judikatúrára nemrégiben Hedemann is megállapított. A jogtételek, különösen az ilyen keretjogszabályok, sajnos, lassabban érnek; a Kúria háborús judikatúrájában is még mindig elegendő számban található oly döntés, amely a régi idők bélyegét hordja magán és amelyből hiányzik az új szellem, amelyet pedig Almási már annyira kijegecesedettnek tart, hogy belőle jogszabályt desztillál. Sőt épen az a körülmény, hogy az új felfogás csak erjedőben van, vezetett az Almási tételének arra a kritikának talán paradoxul hangzó hibájára, hogy maga a tétel a maga általánosságában nem semmitmondó, hanem inkább sokatmondó, annyira sokatmondó, hogy a tétel gazdagságától talán in ultima analysi szerzője is visszadöbbenne.

Almási az általános tétel termő tőkéjéről ezúttal egy fürtöt szed le: hogy a közhatóságok szóbanforgó ingyenes joglemondása nem tekinthető érvényesnek, mert ez a joglemondás oly erkölcstelen és a háborús közrendet annyira sértő ügylet volna, melynek érvénye semmiképp sem ismerhető el. Az állami érdekeknek a bírói székből való irányzatos támogatásában is határokat kell betartani, ahol törvények az államnak kedvezőbb magánjogi helyzetet vagy fokozottabb védelmet nem biztosítanak, ott az állam mint magánjogi alany minden más állampolgárával egyező elbírálás alá esik. A bíróságnak nem hivatása, hogy gyámkodjék az állam nevében intézkedő hatóságok felett, mert ez

oda vezetne, hogy minden az állami érdekre utólag károsnak bizonyult szerződéses megállapodást adott esetekben a bíróság hatálytalanítana. Az állam a magánosoknál kedvezőbb vagy enyhébb elbírálásra a bíróságok részéről csupán ott tarthat számot, ahol ez a törvénybe lefektetve van, mert csakis a törvény és nem a bíróság juttathat kedvezőbb elbánást. Az állam kisebbfokú éberségét billenti egyensúlyba az elévülési időnek az állam javára történt meghosszabbítása, de például oly jogban, amely a mienkkel egyezően a laesio enormis szabályát nem ismeri, nem lehetséges az állam jogügyletének megtámadása sem, noha az állam ügyletkötő közege nyílvánvalóan tájékozatlanul, ügyetlenül járt el. (Más elbírálás alá esik, ha a szerződő fél az állami közeggel összejátszik az állam megkárosítására; viszont ily esetben az állam igénye újból nem az államnak kijáró praerogativa, mert ami jog ebből az államot megilleti, azt a kereskedőt is, akinek kárára a szerződéskötéssel megbízott alkalmazott összejátszik a másik szerződő féllel.) Az állam favorizálásának az a jogtétellé emelése, amint ezt Almási teszi, ha tényleg átmenne a bírói gyakorlatba, a feleket minden büntető szankciónál erősebben visszatartaná az állammal való szerződéskötéstől. Mert a büntető szankciótól nem tart az, aki tisztességesen meg akar felelni vállalt kötelezettségének, de az állam favorizálása olyankor is veszteséget jelenthet a félre, amikor a bíróság az ő igazát állapítaná meg, ha nem az állammal, hanem magánossal állana szemben. A magánfelek érdekeit nem lehet általánosságban másodrendű fontosságúnak jelenteni és érdekvédelmüket e címen csökkenteni és háttérbe szorítani.

Almási okoskodásában van egy észrevétlen ugrás. Hogy az állami érdekek favorizálását elfogadhatóvá tegye, önkénytelenül hozzányul ahhoz az érvhez, hogy a háborús közrend az állami érdekek hátráltatását nem tűri. Ezzel az érvvel arányban kellett volna hoznia A.-nak a maga tételének időbeli hatályát is. A. azonban minden idői korlát nélkül és nem a háborúra szorítottan vallja a fenti tételt. Az indokolástól a tétel idői megszakításáig tett úton A. elfelejtette a saját indokolása fő érvét.

A Kúria ítélkezése ellen sokszor hozták fel kifogásul, hogy a Kúria nagy óvatossággal tér ki a felmerült jogi kérdésekkel szemben való egyenes állásfoglalás elől és lehetőség szerint az egyes eset ténykörülményei alapján vagy azok segítségrevételével hozza meg a maga döntését anélkül, hogy a jogkérdést kiélezné és a vitát eldöntené. Épen ezért a Kúria egy egy döntése ritkán alkalmas arra, hogy belőle a Kúria jogi álláspontja megállapítható legyen. Rendszerint csak az azonos tárgykörre vonatkozó döntések sorozatából tisztázható a Kúria álláspontja. Aki ismeri kúriai ítélkezésünk ezen modorát, annak óvatosan kell hozzányulni egy-egy ítélethez, amikor a felek vitáját eldöntő határozatból jogtételt formuláz. A. kétségtelenül tud a kúriai ítélkezés ezen sajátosságáról; kétszeres óvatosság lett volna tehát kötelező a megbeszélt ítéletnek jogszabállyá való átfejtésénél. Az az okfejtés, amivel A. a kúriai ítéletet kíséri, nem csupán stílusában és terminologiájában, hanem egész gondolati felépítésében is A. egyéni műve, amellyel a kúriai ítélet nemcsak hogy nem azonos, de az A. következtetéseire alapot sem ad. Ez az ítélet is elkerüli a kérdés jogi kiélezését és egyáltalán semmit sem mond a kifogásolási jogról történő lemondás elvi érvénytelenségéről. A kúriai indokolás bevezető részében leszegezi, hogy a kincstár csak tudomásul vette az engedményezést, oly kijelentéseket azonban egyáltalán nem tett, amelyekből megállapítható volna, hogy felperessel szemben bárminő önálló kötelezettséget vállalt volna. A Kúria tehát ezen a tényen döntötte el a kérdést, hogy a kincstár az adóssal szemben önálló kötelezettséget nem vállalt. Ha a Kúria döntéséből A. tétele tekintetében valami következtetés levonható, úgy az A. tétele ellen szól. Mert a Kúria döntéséből az következnék, hogy az esetre, ha önálló kötelezettség vállaltatott volna, akkor a Kúria a pénzintézet követelését megítélte volna és ennek nem lett volna akadálya, hogy az önálló kötelezettség elvállalása gyakorlatilag ugyanígy egyértelmű a kifogásokról való lemondással, mint ahogy az engedményes a kifogásról való lemondást a perben vitatott jogszokás tartalmának állította.

A Kúria ítélete tehát egyáltalán nem mondja ki a kifogásolási jogról való lemondás hatálytalanságát. A. ezzel a tétellel alaptalanul gazdagította magánjogunk világát. A.-t tehát nemcsak a meg nem engedett általánosítás hibája terheli, hanem az is, hogy ellenkezésbe jut a maga tételének kútfejével, a kúriai ítélettel.

Hogy a kir. Kúria tényleg érvényesnek ismeri el a kifogásolási jogról való lemondást, legjobban igazolja a Kúriának egy azóta hozott újabb döntése (Kúria P. VII. 259/917. sz. a. Lásd Mjogi Dtár 1917 évf. 222. sz.), amely az esetre, ha az adós az engedményesnek az engedményt tudomásulvevő kötelező fizetési igéretet tesz, ezáltal az engedményessel közvetlen jogviszonyba lép és kifogásait csak összejátszás esetén érvényesítheti. Ugyanígy rendelkezik a Polgári Törvénykönyv Javaslatának a Döntvénytárban is felhívott 999. §. 2. bekezdése. Az adott esetben ugyan nem a kir. kincstár volt az adós, hanem egy ármentesítő társulat, vagyis szintén közcélú alakulat, amelynek az államhoz hasonló védelem járna ki. A védelem meg nem adása nem azon múlik, hogy ezúttal nem az államkincstár volt az adós, hanem azon, hogy ezt a védelmet a bírói gyakorlat egyáltalán nem ismeri.

Nem elvi okok akadályozzák tehát a közszállítások olyatén leszámítolását, hogy a kincstár közvetlen felelősséget vállaljon. A megbeszélt esetben nem a kereset jogi alapozottságának hiánya, hanem a meg nem felelő tényállás, (hogy t. i. az engedmény egyszerű tudomásulvétele nem jelent közvetlen fizetési igéretet), vesztette el a csatát. Ez a mostani felszólalás csak azt célozta, hogy a forgalmi tilalomfák száma eggyel ne növeltessék.

Dr. Beck Salamon.

Két előadás a Magyar Jogászegyletben.

I.

A Magyar Jogászegylet magánjogi bizottságának 1918 febr. 9.-i ülésén *dr. Almási Antal* kir. ítélőtáblai bíró «Kívánatos volna e törvényhozás útján intézkedni arról, hogy mikor és mennyiben feleljenek az állam és köztestületek a tisztviselők által okozott károkért» című előadást tartott.

Indokolatlan, mondotta az előadó, hogy a mji jav. Bsze. elejtette az 1914.-i Javaslat 1495. §-át, amely a kérdést szabályozta. A szabályozásra nagy és sürgős szükség van, mert az a magánjogi ténykedés *alkotmánybiztosítéka* és *írott* forráshelyeink reá vonatkozólag tétovázók, iratlan jogunk — a róla sokatmondóan hallgató 84. sz. döntvényt is beleértve — pedig szűkszavú és tapogatódzó.

A kérdés megoldásánál pénzügyi aggályoknak nem szabad szerepelniök. *E megoldás csak objektív felelősség lehet*, mert a kár a legnagyobb és a károsításba való kényszeríthetés közjogi háttere folytán *a legveszélyesebb: az intellektuális üzemek körében áll be, tőkeerős károsítók részéről, rendszerint abszolute is, de mindenképen viszonylag szegény károsult rovására.*

A felelősségnek közvetlennek, a károsító hivatalnok személyétől függetlennek, minden kárfajra egyformának és méltányossági korlátoktól mentesnek kell lennie. Egyedüli feltétele legyen az, hogy a tisztében eljáró hivatalnok jogellenesen okozta és a károsult azt gondatlanság nélkül el nem háríthatta. Terjedelme a kár-okkal felismerhető *vagyoni* kárra szorítkozzék.

Kötelezett alanyok legyenek az összes közjogi imperiummal bíró közjogi testületek: az állam — és pedig ez az önkormányzat által az átvitt hatáskörben okozott károkért is — a közjogi jellegűeknek tekintendő egyházak és felekezetek, továbbá a törvényhatóságok és községek.

A hallgatóság nagy tetszéssel fogadta a rendkívül érdekes, a nagyfontosságú kérdést az előadónál megszokott mély alapossággal tárgyaló fejtegetéseket. A megindult vitához elsőnek *Concha Győző* szólalt fel, aki a maga részéről nyomatékkal hangsúlyozta, hogy az államnak magánjogi felelősségét kimondó tétel a jogállamiság betetőzője és a legerősebb alkotmánybiztosíték. Az állam kártérítési kötelezettségének alapja, hogy az állam a legnagyobb szolidaritás és az állam felelősségében tulajdonképen az állami önbiztosítás elve nyer megvalósítást. *Beck Salamon* az előadóval szemben a tisztviselő kártérítési kötelezettségét is kimondaná vétkesség esetére. Utal arra a nevelő hatásra, amit a magánjogi felelősség tudata a közigazgatás menetére gyakorolna. Az előadó konkluzióit kiegészítené azzal, hogy a polgári bíróságot az esetleges korábbi közigazgatási eljárás megállapításai ne kössék, azokat a bíró teljes szabadsággal felülbírálhassa.

Borsodi Miklós a kérdésnek a 84. számú kúriai döntvényhez való vonatkozásaira mutat rá. Szerinte a bírói gyakorlat hajlik arra, hogy a teljes ülési határozat utolsó bekezdése alapján, mely a nagy üzemekre a tárgyi felelősség álláspontját engedi meg, adott esetekben az állam felelősségét állapítsák meg. *Egyed István* aggályosnak tartja, hogy az államnak az önkormányzati testületek tisztviselőiért való felelősségére az a körülírás választassék, hogy a tisztviselő átutalt állami munkakörben járjon el, mert a közigazgatási jog egyik legvitásabb kérdése, hogy mi tekintessék átutalt hatáskörnek. A vitát az elnöklő *Szászy-Schwarz Gusztáv* fejtegetései rekesztették be, Szászy reámutatott a Gierke-féle organikus elmélet hibásságára, amely azzal a képletes beszédmóddal igyekszik az állam felelősségét megalapozni, hogy a tisztviselők útján maga az állam is, aki cselekszik és a saját tetteiért méltán terheli az államot a felelősség. Konstrukcionálisan könnyebben oldható meg a kérdés a szavatoló vagyon elméletével. Minden vagyon szavatol a maga kezelőjével a vagyonát megvalósítása körüli eljárásáért. Okosabb azonban a tételt ennek gyakorlati szükségszerűségébe építeni. Az individuális kárviselés helyét mindinkább elfoglalja a fejlődés során a kárelosztás elve. Az állami felelősség is ennek az elvnek egyik gyakorlati nyilvánulása.

II.

A magánjogi bizottság 1918 febr. 16.-i ülésén *dr. Sándorfi Kamill* budapesti kir. törvényszéki bíró «*A berni nemzetközi vasúti egyezmény és a háború*» címmel megtartott előadásában azzal a kérdéssel foglalkozott, vajjon a berni kollektív vasúti egyezménynek s egyáltalán mindenfajta nemzetközi szerződésnek sorsára milyen befolyást gyakorolt a háború. Az előadó a nemzetközi jogászok többsége által hirdetett s az eddigi háborúkat befejező békekötésekkel is igazolt arra az álláspontra helyezkedett, hogy a háború csupán a politikai jellegű és a szorosan vett kereskedelmi szerződések érvényét szüntette meg, ellenben a kereskedelmi *jellegűekét*, különösen azokét az egyezményekét, amelyek központi szervezeteket, uniókat is létesítettek, amilyenek például a világpostaegyezmény, az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult unió, a berni nemzetközi vasúti egyezmény, nem s ezeknek az egyezményeknek joghatálya a háború alatt is érintetlenül állott, csak végrehajthatóságuk volt felfüggesztve. Ezzel kapcsolatbsn az előadó a kérdés perjogi hatásainak megvilágítása után arra az eredményre jutott, hogy a nemzetközi vasúti perekben az ellenséges állam területén levő vasút perbehívása esetén, mint legméltóbb s legcélravezetőbb eszköz, a per felfüggesztésének elrendelése a leghelyesebb. Az előadás keretében az előadó azt a kérdést is boncolta, vajjon a bíró vizsgálat tárgyává teheti-e konkrét perekben az egyezmények fenállásának kérdését és beható érveléssel azt bizonyította, hogy a bíró ezt ítélkezési jogánál fogva nemcsak jogosult, de köteles is megtenni. A nagy tetszéssel fogadott előadáshoz *dr. Berinkey Dénes* igazságügyminiszteri tanácsos szólt hozzá és különösen azt hangsúlyozta, hogy az államszerződéseknek a háború alatti joghatálya kérdésében a nemzetközi jogban nem alakult ki véleményegység, sem szokásjogi vagy egyezményes úton nem jött létre jogszabály s így a magyar bíró ilyet még akkor sem alkalmazhatna, ha egyébként módjában állna a törvénybe cikkelyezett nemzetközi egyezmény érvényességét vizsgálni, amit felszólaló kétségbe von. Az elnöklő *Szászy-Schwarz Gusztáv* zárószavaiban különösen azt emelte ki, hogy még az angolok is minden jogcsavaró rendelkezésüknél a nemzetközi jogra mint forrásra igyekeznek hivatkozni s így a nemzetközi jog megállapításai mindenesetre irányadók a kérdésnél.

Törvénykezési Szemle.

Miként kell megjelölni a felülvizsgálat alapját?

Egyik legutóbb közölt ítéletének (Perjogi Dtár III. k. 207. eset) indokolásában legfelsőbb bíróságunk arra az álláspontra helyezkedik, hogy az anyagi jogszabály megsértésére vonatkozó panasz «a jogalap törvényszerű megjelölése» nélkül érdemben el nem bírálható.

A konkrét eset a következő volt. A pervesztes alperes felülvizsgálati kérelmében azt panaszolta, hogy a fellebbezési bíróságnak ítélete az anyagi jog szempontjából sérelmes és a fellebbezési bíróság ítéletének álláspontjával szemben az elsőbíróság ítéletében felhozott indokra utalt.

A Kúria a felülvizsgálat ezen részének érdemleges elbírálását a következő indokolással mellőzte: «További panasza az alperesnek az, hogy a fellebbezési bíróságnak ítélete az anyagi jog szempontjából sérelmes. Tekintettel azonban arra, hogy az alperes a Pp. 527. §. rendelkezése ellenére egyáltalán meg nem jelöli azt az alapot, amely ezt a vitatott sérelmét előidézte, a kir. Kúria ezt a panaszt figyelembe nem vehette; mert amennyiben a felülvizsgálat nem előkészítő irat, hanem önálló jogorvoslat, alperes erre vonatkozó beadványában panaszolt sérelme tekintetében más iratában s jelesül az elsőbírósági ítéletben felhozott indokra utalólag sikerrel nem hivatkozhatik, ez a körülmény tehát a jogalap törvényszerű megjelölésének el nem fogadható».

Ez a döntés azt jelenti, hogy anyagi jogszabály megsértése esetén a felülvizsgálatnak meg kell jelölnie azt az anyagi jogszabályt, melyet a fellebbezési bíróság helytelenül alkalmazott vagy mellőzött. Sőt a döntés még tovább megy. Nem elég, ha a felülvizsgálati kérelem az elsőbíróság ítéletének indokára utalva panaszolja, hogy a fellebbezési bíróság anyagi jogszabályt sértett. A Kúria szerint az anyagi jogszabályt, melyet a fellebbezési bíróság helytelenül alkalmazott vagy mellőzött, magában a felülvizsgálati kérvényben kell megjelölni, mert «a felülvizsgálat nem előkészítő irat, hanem önálló jogorvoslat».

A Kúria ezen álláspontját helyesnek el nem fogadhatom.

A sommás eljárást szabályozó törvény 203. §-a világosan akként intézkedett, hogy a felülvizsgálati bíróság a jogszabályok alkalmazásában nincs a felektől felhozottakhoz kötve. A Pp.-ben ezt az intézkedést nem találjuk.

Azt jelenti ez, hogy a Pp. elejtette a «iura novit curia» elvét? Korántsem. Sőt ellenkezőleg.

A Pp. indokolásából kitűnik, hogy a S. E. 203. §-ának fentebb idézett szavait a Pp. ugyan tudatosan hagyta ki az 542. §. szövegéből, de ezt az indokolás következőképen okolja meg: «Ennek felemlítése most már — miután felülvizsgálatnak nemcsak jogszabálysértés alapján van helye és a bíróság az ügyet, amennyiben egyes kérdések a felülvizsgálat alól kifejezetten elvonva nincsenek, szabadon felülvizsgálja — felesleges sőt zavaró».

Szabály az, mondja az indokolás, «hogy a felülvizsgálati bíróság az ügyet az anyagi jogszabály alkalmazása szempontjából *teljességében* (bár a felülvizsgálati kérelem korlátai között) *hivatalból* megvizsgálni köteles». Az indokolás ezzel a kérdéssel ismételten és oly részletesen foglalkozik, hogy intenciója egészen kézen fekvő.

Minthogy azonban az indokolás a bíróságot nem kötelezi, nézzük, vajjon maga a törvény megengedi e az indokolással ellenkező álláspontot?

A Pp. azt a kérdést, hogy a felülvizsgálati bíróság a fellebbezési bíróság ítéletét *miként* vizsgálja felül 534. és 542. §-aiban szabályozza. Az 542. §. szerint a bíróság csupán az *eljárásra* vonatkozó valamely szabály megsértését (az 540. §. esetein kívül) csak annyiban veheti figyelembe, amennyiben a fellebbezési bíróság ítéletét ezen az alapon a felülvizsgálati, illetőleg a csatlakozási kérelemben *kifejezetten* megtámadták. Az 542. §. második bekezdése pedig elrendeli, hogy ha az ítélet csak ezen bekezdésben tüzetesen felsorolt okokból van megtámadva, ezen esetekben «a felülvizsgálati bíróság határozatában csak a felek által felhozott felülvizsgálati alapra szorítkozik».

A contrario tehát minden egyéb esetben a felülvizsgálati bíróság nem szorítkozhatik a tüzetesen megjelölt felülvizsgálati alapra, hanem, amint az indokolás mondja, az ügyet az anyagi jogszabály alkalmazása szempontjából teljességben hivatalból megvizsgálni köteles.

A hivatalból való felülvizsgálatnak csak az 534. §. szab ily esetben határt, amennyiben a felülvizsgálati bíróság a fellebbezési bíróság ítéletében előadott tényállás alapján kell, hogy maradjon, kivéve, ha a felülvizsgálat a tényállást kifejezetten megtámadta.

Az 542. és 543. §-ból tehát minden kétséget kizáró módon következik, hogy *az anyagi jogszabály tüzetes megjelölése a felülvizsgálatban nem szükséges.*

II. Mi a magyarázata mindezek után annak, hogy a Kúria a panaszolt anyagi jogszabály megsértését a «jogalap törvényszerű

megjelölése» hiányában nem vizsgálta felül. A magyarázatot a Kúria régebbi gyakorlata adja meg.

A Pp. életbelépése előtt a S. E. uralma idejében az volt a Kúria gyakorlata, hogy a felülvizsgálat alapja nincs kellően megjelölve, ha a fél csak az elsőbírói ítélet indokaira, vagy a fellebbezésben, illetve a feloldott ítélet ellen annak idején beadott felülvizsgálati kérelemben foglaltakra hivatkozik.[1] A Kúriának ez a régebbi gyakorlata a S. E. 185. §. *a)* pontjával magyarázható, mely a felülvizsgálat alapjai között felsorolta azt, hogy «az ügy eldöntésénél *valamely* anyagi jogszabály helytelenül volt alkalmazva vagy mellőzve».

E törvényhely alapján tehát a Kúria megkövetelte, hogy a felülvizsgálat panaszolja *valamely* anyagi jogszabály megsértését.

Ha azonban a Kúria úgy látta, hogy a felülvizsgálatban panaszolt anyagi jogszabály megsértése nem forog ugyan fen, de a fellebbezési bíróság egy más, a felülvizsgálatban nem panaszolt anyagi jogszabály megsértésével hozta meg ítéletét, akkor a 203. §. alapján mégis helyt adott a felülvizsgálatnak. A Kúria gyakorlata tehát már a S. E. uralma alatt sem volt helyes. Mert ugyan mi értelme volt annak, hogy az anyagi jogszabály megsértésének előadását, mint alaki kelléket megkövetelje, ha a S. E. 203. §. alapján a jogszabályok alkalmazásában nem volt kötve a felek által felhozottakhoz.

Ami azonban még valahogy a S. E. 185. §. *a)* pontjának szószerinti formalisztikus értelmezése mellett ezelőtt meg volt védhető, az most a Pp. életbelépése óta tarthatatlanná vált.

A Pp. 527. §. 3. pontja megköveteli ugyan annak a kijelentését, hogy a fél az ítéletet mely *alapon* támadja meg. Ámde ennek a §-nak az 534. és 542. §-al való egybevetéséből kitűnik, hogy az alap *tüzetes* megjelölése csak két esetben szükséges (tényállás megtámadása, eljárásra vonatkozó valamely szabály megsértése). Ha tehát a felülvizsgálat anyagi jogszabály megsértését panaszolja, úgy az anyagi jogszabály *kifejezett* megjelölése nem szükséges. Ennek hiánya miatt a felülvizsgálat nem utasítható *vissza* (529. §.) azért, mert a felülvizsgálat *alapja* nincs megjelölve, hanem a felülvizsgálat érdemlegesen elbírálandó és csak akkor utasítható el, ha a felülvizsgálati bíróság a fellebbezési bíróság ítéletének jogi álláspontját helyesnek elfogadja. Az 527. §. indokolása megerősíti álláspontomat midőn azt mondja: «A felülvizsgálat alapjának megjelölése azért szükséges, mert bizonyos esetekben (542. §.) a felhozott felülvizsgálati alapra köteles szorítkozni a felülvizsgálati bíróság».

A jogirodalomban (Magyary[2] és Bacsó kivételével) általános az a nézet, hogy a Pp. szerint az anyagi jogszabály megjelölése a felülvizsgálatban nem szükséges.

De még ha el is fogadjuk Magyary és Bacsó álláspontját és szükségesnek tartanók az 527. §. 3. pontja alapján az anyagi jogszabály megjelölését a felülvizsgálati kérvényben, akkor sem helyes a Kúriának ismertetett döntése. Mert a konkrét esetben a felülvizsgálati kérvény az anyagi jogszabály megsértésén kívül más alapon is megtámadta a fellebbezési bíróság ítéletét. A Kúria nem utasította vissza a felülvizsgálati kérvényt az alap megjelölésének hiánya miatt, hanem belement a felülvizsgálat érdemleges elbírálásába, kivéve annak elbírálását, hogy anyagi jogszabály megsértése fenforog-e vagy sem.

Térfy Gyula egyik előadásában legutóbb reámutatott arra a különös jelenségre, hogy míg a Pp. életbelépése előtt felülvizsgálati bíróságaink a jogkérdés liberális értelmezésével a S. E. szavai ellenére a felülvizsgálat körét kiszélesíteni igyekeztek, addig most a Pp.-ben nyert tágabb hatáskörüket megszorítják.

Annál különösebb ez, mert a Kúria egy döntésében arra a helyes álláspontra helyezkedett, hogy a bíróságoknak még, ha alperes nem is védekezik, meg kell vizsgálnia azt, hogy a kereseti jogra vonatkozó anyagi jogszabály alkalmazható-e a keresetben előadott tényekre (Perjogi Dtár III. 142. eset). Ami az alsóbíróságok kötelessége még, ha nem is védekezik alperes, az tilos volna a legfelsőbb bíróságnak még alperes védekezése esetén is?

Mikor a Pp. egyik vívmányának tekintjük, hogy a bírónak a multtal szemben fokozott mértékben lehetővé teszi az anyagi igazság keresését, akkor nem szabad, hogy legfelsőbb bíróságunk elutasítsa a felülvizsgálatot azért, mert az anyagi jogszabálysértést csak úgy írta körül, hogy a fellebbezési bíróság álláspontjával szemben felülvizsgálatában az elsőbíróság ítéletének indokaira utalt.

A Kúria ismertetett döntése ritkán előforduló esetre vonatkozik, de abban oly elvet mond ki, mely az eseten túlmenő, sőt minden egyes felülvizsgálatra kiható fontossággal bír. Mert, ha «a jogalap törvényszerű megjelölése nélkül» a legfelsőbb bíróság az ügy érdemleges elbírálása dacára nem megy bele annak a vizsgálatába, hogy a fellebbezési bíróság ítélete az anyagi jog szempontjából sérelmes-e, akkor ez annyit jelent, hogy a Kúria csak a felülvizsgálatban tüzetesen megjelölt anyagi jogsérelmek fenforgását bírálja el.

Ilyen gyakorlat kifejlődése a multtal szemben visszaesést jelentene. A törvény szavai, szelleme, indokolása egyaránt a Kúria döntése ellen szólnak. *Dr. Teller Miksa.*

[1] L. Kovács Marcel: A Pp. magyarázata II. k. 693. l. V.

[2] Magyary: «Magyar Polgári Perjog» 725. l. «Már a S. E. idejében is némi ingadozás után az a gyakorlat fejlődött ki, hogy az illető jogszabályt nem kell épen műneve szerint megjelölni, mégis más oldalról szükséges azt oly határozottan körülírni, hogy a bíróságnak módjában álljon megállapítani, melyik az a jogszabály, amelyet a fél megsértve lát. Ez lesz kétségkívül irányadó a jövőre is.»

Térfy: «A felülvizsgálat köre.» Jogállam 1915. 30. l. «a felülvizsgálati bíróság... alkalmazza az anyagi jogszabályt akkor is, ha a fél azt tüzetesen nem jelölte meg, sőt akkor is, ha felülvizsgálati kérelmében nem említette azt meg, hogy anyagi jogszabály sértése miatt panaszkodik anélkül, hogy csak kifejezett eljárási szabály sértése miatt támadta volna meg az ítéletet.

Kovács Marcel II. k. 711. l. «Amidőn a felülvizsgálati kérelem általában csak a kereset elutasítására irányul, a bíróság a kérelmet az alap megjelölésének hiánya okából vissza nem utasíthatja, ha azt látja, hogy a fellebbezési bíróság helytelenül alkalmazta az anyagi jogszabályt».

Fodor: A Pp. alapelvei (a Magyar Jogászegylet előadássorozatában) 263. l. «A felülvizsgálati bíróság *némely eselben* kötve van a fél által felhozott felülvizsgálati alaphoz. Nincs ehhez kötve akkor, ha a felülvizsgálati kérelmét a fél anyagi jogszabálysértésre alapítja».

Gaár: «A magyar Pp. magyarázata» II. k. 149. l. «Az 527. §. 3. pontja csak általánosságban írja elő, hogy a fél jelentse ki, mely alapon támadja meg az ítéletet... Elégséges tehát, ha a felülvizsgálatból a bíróság ki tudja venni, mit miért támadott meg a felülvizsgálatot kérő fél».

Bacsó: «A felülvizsgálati eljárás» 162. lapján szükségesnek mondja a felülvizsgálati jog «individualizálását». «Ha a fellebbezési bíróság anyagi jogszabályt sértett, elegendő a felülvizsgálati jogot csak individualizálni, vagyis a felülvizsgálati kérelemben csak azokat a tényeket kell előadni, amelyek a fél felülvizsgálati jogát keletkeztették, vagyis más szóval csak azt kell előadni, hogy valamely jogszabály mennyiben mellőztetett vagy mennyiben alkalmaztatott helytelenül». De monográfiájában ismételten hangsúlyozza, hogy a bíróság az anyagi jogszabálysértést hivatalból vizsgálja így 139. l.: «A felülvizsgálati bíróságnak továbbá az is feladata, hogy ő az ügyet a törvényben meghatározott korlátokon belül — az anyagi jogszabály alkalmazása szempontjából hivatalból vizsgálja meg s így más anyagi jogszabály alapján is adhasson orvoslást, mint amelynek orvoslását a fél panaszolja» és 170. l.: «Ha a fél olyan felülvizsgálati jogot érvényesít, mely valamely a per tárgyára vonatkozó anyagi jogszabálysértésből keletkezett, *szóbeli tárgyaláson* más anyagi jogszabálysértésen alapuló felülvizsgálati jogot is felhozhat.

Szemle.

— **Sebess Dénes** igazságügyminisztériumi államtitkár kinevezése nem tartozik a meglepő politikai események sorába. «Der Wunsch ist Vater des Gedankens» — évek óta már, ha erre a mindent uraló pártalakulások kilátást nyujtottak, Sebess a komoly jelöltek sorában szerepelt. Most, hogy a kandidátusok remény és csalódás közt hányódó hajóját elhagyja, megelégedéssel és bizalommal látjuk célhoz érését. Tapasztalatok és ismeretek gyüjtésére kiválóan alkalmas pályafutás után került Sebess Dénes az államtitkári székbe. Korai nyilvános szerepléseinek első színhelye Erdély, ahol mint ügyvéd és jogi szaklap szerkesztője talál el nem lankadó munkakedve és önképzéssel állandóan fokozott szak-

tudása számára a szűkös környezet határain belül is érdemes terrénumot. Néhány esztendő múlva országgyűlési képviselő, majd államszolgálatba lépve az igazságügyminisztériumban törvényelőkészítéssel foglalkozik. Csakrem egy évtizedig volt a budapesti kir. ítélőtábla tanácselnöke, amely állásában, különösen mint a polgári felülvizsgálati tanács elnöke gyakorta nyílott alkalom, hogy józan és szakszerű jogászi észjárását, rokonszenves, közvetlen modorát bíróval és ügyvéddel megismertesse. Hivatalos teendők intézésében el és ki nem merült; e lap hasábjain, de más szaklapokban is közzétett, különösen a dologi jog körébe tartozó cikkei, önálló művekként is megjelent törvénytervezetei és bírálatai fényesen rácáfolnak azokra, akik a lelkiismeretes bíró egyetlen és kizárólagos munkáját ítéletek és végzések szerkesztésében tudják csak elképzelni. Mint közállapotaink alapos ismerőjétől, az igazságügy új politikai államtitkárjától elvárhatjuk, hogy gondosan fog különbséget tenni a jog és a politika között; nem használva fel az igazságügyet politikai érdekek palástolására és nem fogja igazságügyi posztulatumok köntösébe öltöztetni a politikai törekvéseket. Régi emlékei között — reméljük — meg fogja őrizni a bírói kar és az ügyvédség sérelmeit és kívánalmait is, nem feledkezve meg az épen általa hangoztatott reformeszméknek az adott viszonyok között is lehetséges megvalósításáról. «Forsan et haec olim meminisse iuvabit.»

— **Rickl Gyula** államtitkár nyugalombavonulása alkalmából vettük a következő sorokat: «Az 1911 évről írt évi jelentésemben visszapillantást vetettem ama férfiak munkálkodására, akiknek tulajdonítható, hogy oly hamar köszöntött be, a progresszív rendszernek az az eredménye, amelyet ugyanazon jelentésemben vázoltam és melyre a magyar börtönügy lelkes munkásai önérzetes megelégedéssel tekinthetnek. És ezek után a most nyugalomba vonuló államtitkár úrra vonatkozólag a következőleg folytattam és fejeztem be évi jelentésemet: «És mégis az említett alapvető férfiak munkálkodása egyelőre hiábavaló lett volna; ... a mostani generációnak ezen alapon folytatott alkotásai meddők maradtak volna, ha hat év óta, a m. kir. igazságügyi minisztérium börtönügyi osztályának élén nem áll oly férfiú, ki mindenütt ott van, ahol a börtönügy érdekeiről, fejlesztéséről és irányításáról szó esik. Hol kongresszuson elnököl, hol meg patronázsegyletekben és mindenütt humánus érzés, szerető szív vezérli intézkedéseiben. Amikor pedig gondja kiterjed a progresszív rendszer fejlesztésére és a letartóztatottakra; nem feledkezik meg a magyar börtönügynek súlyosan terhelt napszámosairól: az őrségről és a tisztviselői karról sem. Merem állítani, hogy 30 év óta nem történtek oly mélyreható gyökeres változások, a magyar börtönügy terén, mint az utolsó hat évben! És mentől tovább buzog az a forrás, amelyet mi föltártunk, annál több előny fakad majd abból, ... előnyök, amelyeket ma még vajmi kevesen látnak, de amelyek a magyar börtönügynek tiszteletet, munkásainak becsülést szerzendenek. Mély tisztelettel és hálával tekint a magyar börtönügy tisztviselőkara Rickl Gyula miniszteri tanácsos úr őméltósága felé és kéri a Gondviselést, hogy áldást árasszon további munkálkodására.» Ezeket írtam két esztendővel ezelőtt azon férfiúról, aki most az I. oszt. polg. hadiérdemkereszttel kitüntetve nyugalomba vonul. Érzésteljes szíve még a személyes búcsúzást is kerülni kívánja és ez óhajának meg kell hogy feleljünk. A magyar börtönügy tisztviselői kara itt búcsúzik el szeretett és tisztelt főnökétől, kire mindenkor hálásan fog visszaemlékezni; hisz alig van közöttünk ember, ki jóindulatát nem tapasztalta, humánus érzésében, szerető szívének melegében nem részesült volna; még saját hibájuk és könnyelműségük folytán bajban levők is nagyon jól tudták, hogy nála megértő szívre találnak, mely mindig hajlandó a megbocsájtás útjára lépni és igaz megbánás esetén a kiegyenlítést előkészíteni. Rendkívül szeretetteljes modora mindenkit lebilincselt, oly sok jót tett valamennyiünkkel, hogy ma csak a legnagyobb megindultsággal tudunk neki búcsút mondani!»

Gedeon Emil váczi kir. fegyintézeti igazgató.

Alárendeltjeinek elismerése valóban a legszebb dícséret, amelyet Rickl Gyula, kinek munkásságát annyiszor volt alkalmunk méltatni, hosszú hivatali pályájának emlékeül megőrizhet!

— **Frank** müncheni egyetemi tanár, a hírneves kriminalista és nemzetközi jogász, akinek klasszikus Btk.-kommentárja nálunk is közhasználatban van, a Magyar Bajtársi Szövetség meghívására *március hó 2-án esti hat órakor* az Ügyvédi Kamara dísztermében következő címmel tart előadást: *Die Neutralitätsgesetze mit besonderer Rücksicht auf England und die Vereinigten Staaten.*

Frank Reinhard (sz. 1860) előbb Giessenben, majd Halle-ban volt Liszt utóda, onnan a tübingeni, két év előtt Birkmeyer helyébe a müncheni egyetemre került. Kommentárján kívül, amely dogmatikailag a legmélyebb a német irodalomban (14. kiadás, 1914), következő munkái jelentek meg: Die Wolff'sche Strafrechtsphilosophie 1887, Naturrecht, geschichtliches Recht und soziales Recht 1891, Freiheitsstrafe, Deportation und Unschädlichmachung 1895, Studien zum Polizeistrafrecht 1897, a bűnkísérletről, a rablás és zsarolásról szóló tanulmányok a Vergl. Darstellungban, a büntetést kizáró és enyhítő körülményekről szóló kritikai tanulmány a Reform d. R. St. G.-ban stb. Frank egyike azoknak a vezető kriminalistáknak, akik a német iskolák küzdelmében is meg tudták őrizni önállóságukat.

— **Tarlózás egyesbírósági ítéletek mezején.** (Levél a szerkesztőhöz.) A mult heti hasonló című szemle indít arra, hogy a budapesti központi mezőről a P. X. 59,131/917. sz. ítélet-virágot beküldjem. A per tényállása az volt, hogy valaki egy bútorkereskedőnél szalongarniturát vásárolt, amelyet utóbb megállapodás szerint egy olcsóbb garniturával kicserélt. A vevő a visszajáró vételárkülönbözetet perli. A bútorkereskedő azzal védekezik, hogy a megállapodás szerint ő bont adott a különbözetről, azzal, hogy ezért a vevő nála más bútort vásárolhat. A bíró a tanubizonyítás elrendelése nélkül marasztalja a kereskedőt a következő indokolással: «A bizonyítást a bíróság nem rendeli el, mert köztudomású ténynek tekinti, hogy bon útján való kiegyenlítés a bútorkereskedelemben egyáltalán nem fordul elő. Az ily szokás contra bonos mores s egyúttal a józan életelvekkel ellenkező is volna, mert a bonelfogadási kényszerrel vásárlási kényszer is járna, már pedig a bútorvásárlásnál a tényekkel támogatott bizalom a fontos, amihez legkevesebb az kell, hogy a bútor huzamos ideig való használat után megfelelőnek bizonyuljon. Egyik kereskedelmi ágban sem fordul elő oly gyakran az ú. n. rejtett hiba, mint épen a bútorkereskedésnél, ahol utóbb a huzamos idő, a szállítás, az időjárásbeli viszontagságok a rendeltetési helyen, a különböző hőmérsékleti elváltozások tüntetik ki legjobban a bútoranyag elsőrendű kiváló voltát, a kidolgozás: faedzés, polirozás stb. asztalosmunkák megfelelőségét. Hozzájárul a kérdéses bútornál, hogy a szalonműbútorgarnitura volt s ennél még fokozottabb mérvben állhatnak elő ú. n. rejtett hibaeshetőségek. Mindezek bizonyítják, hogy a bútorvásárlásnál a bizalom elsőrendű jelentőségű s addig a vevő nem igen hajlandó új vásárlást eszközölni az eladó cégnél, míg a rejtett hibák kiderüléséhez szükséges idő el nem telt».

— **A kereskedősegédek és tisztviselők szolgálati viszonya** tárgyában, amint arról f. évi 3. számunkban beszámoltunk, a kereskedelmi minisztériumban megtartott értekezleten a kereskedelmi kormány kilátásba helyezte a felvetett kérdések rendeleti szabályozását. A rendelettervezet, amelyet most küldtek szét az érdekeltségnek, első szakaszában kimondja, hogy a szolgálati szerződés megszüntetésére a felmondási idő a törvényben megállapítottnál rövidebb nem lehet. Ez a rendelkezés nem érinti az azonnali megszüntetésre fenálló jogszabályokat. A 2. §. végkielégítésre ad jogot az alkalmazottnak, ha a viszonyt a munkaadó nem az alkalmazott hibája, illetve az alkalmazott a munkaadó hibája miatt bontja fel. A végkielégítés minden betöltött két év után az évi munkadíj 10%-a. Ha az alkalmazott bevonulása előtt már egy évig volt alkalmazva és reá a korábban kibocsátott 4118/915. sz. rendelet kiterjed, a szerződésnek a fenti rendelet értelmében történő szünetelési ideje a végkielégítés szempontjából betudandó. Ugyanígy betudandó a 3. §. szerint a szünetelés időtartama azokban az esetekben is, amikor a szolgálati szerződés bizonyos idő eltelte után fizetésemelésre ad jogot. E szakasz további rendelkezései értelmében a szünetelő szerződések újbóli hatálybalépésével az alkalmazottnak joga van arra

hogy az őt megillető munkadíj, valamint a végkielégítés megállapításánál a háborús viszonyok figyelembe vétessenek. Az 5. szakasz szerint a végkielégítésre való igény, ha az alkalmazott a szerződés szünetelésének tartama alatt meghal, feleségére vagy kiskorú gyermekeire száll át. A 7. szakasz minden kikötést és megállapodást, amely a fentiekből az alkalmazott hátrányára eltár, semmisnek jelent ki. A 8. szakasz kimondja, hogy oly munkaadóval szemben, aki üzemét a háborús események miatti vagyoni romlása miatt megszüntette, a fenti igények nem érvényesíthetők.

A rendelet tiszteletreméltó intencióit az alkalmi kodifikáció pongyolaságával kívánja megvalósítani. Ehelyütt bíráló megjegyzésekre nem térünk ki, csupán utalunk arra, hogy a rendelet, amely a kivételes hatalmon fog alapulni, legfontosabb intézkedéseivel olyan időbe nyúl át, amikor kivételes hatalom megszüntével a kibocsájtandó rendelet is el fogja veszteni kútfői erejét. Ha a tervezet rendelet megszületik, úgy ezzel a kormány erkölcsi kötelezettséget vállal arra, hogy a rendelet hatálytartamán túl is törvénnyel tartsa fen az intézkedéseket. A törvény keretében aztán, anélkül, hogy az alkalmazotti kódexé való kiszélesítés a megalkotás évekre menő kitolását indokolhatná, a sürgősebb rendszabályok is beiktathatók volnának, melyek a rendelettervezetből most kirekedtek. *B.*

— **A Ppé. 50. §-hoz.** A Ppé. 50. §-a szerint a kereset előterjesztésével egyidejűleg vagy azután biztosítási végrehajtás kérhető, ha a kereset tárgya meghatározott pénzösszeg fizetése iránti követelés és felperes a követelés létrejöttét, mennyiségét és lejártát többek között a *Pp. 606—620. §-ai értelmében meghagyásos eljárás útján érvényesíthető* váltóval, kereskedelmi utalvánnyal, kötelező jeggyel vagy csekkel bizonyítja s a veszélyt valószínűsíti. Tekintettel arra, hogy a Pp. 610. §-a szerint a fizetési meghagyás hirdetmény útján nem kézbesíthető, sőt annak kibocsátását egyenesen meg kell tagadni, vagy ha kibocsátották, a meghagyás hatálytalanná válik — tehát az *alperes ismeretlen tartózkodása esetén* (Pp. 174. §.) a fentemlített okiratokkal bizonyítható követelések a Pp. 606—620. §-ai szerint meghagyásos eljárás útján *nem* érvényesíthetők, önként felvetődik az a kérdés, vajjon ilyen esetben *van-e biztosítási végrehajtásnak helye vagy sem.* A kérdés grammatikai taglalása ugyan azt mondaná, hogy mivel csak a fizetési meghagyással érvényesíthető papírok részére van engedélyezve a kivételes rendszabályként — tehát megszorítólag — kezelendő biztosítási végrehajtási jog, a fizetési meghagyás ki nem bocsáthatása esetében biztosítási végrehajtásnak helye nem volna. Ez a magyarázat azonban szem elől tévesztené a Ppé. 50. §-ának történelmi előzményeit és a biztosítási végrehajtás célját. A Ppé. 50. és 51. §-ához fűzött min. megokolás szerint az 1881 : LX. tc. 223. és 224. §-ainak módosítása csupán a polgári perrendtartás jogorvoslati rendszerének és a meghagyásos eljárásnak következtében vált szükségessé. Ami különösen a 223. §-t illeti, attól a Ppé. 50. §-a csak annyiban tér el, hogy «törvényes kellékekkel ellátott és el nem évült váltó» helyett a «Pp. 606. és 620. §-ai értelmében meghagyásos eljárás útján érvényesíthető» okiratokat szúrta közbe, ami azért volt fontos, mert az 1881 : LIX. tc. 107. §-a alapján kibocsátott 2851/1881 I. M. sz. rendelet 3. §-a csupán a váltókra adta meg az ezen rendelet 14. §-ában írt feltételek mellett a sommás eljárás kedvezményét, ellenben a kereskedelmi utalvány, kötelező jegy és csekk részére ilyen kedvezményt nem biztosított, míg a Pp. 620. §-a ezekre is kiterjeszti a fizetési meghagyásos eljárást. Tehát csupán csak ilyen kiterjesztő jelentőség és értelem tulajdonítható a Ppé. 50. §-ában foglalt módosításnak. S mikor a törvény a meghagyásos eljárás útján érvényesíthető papírokról beszél, gyüjtő fogalmi értelem tulajdonítandó, de nem magyarázható olyképen, hogy a váltó kereskedelmi utalvány, kötelező jegy és csekk alapján csak akkor rendelhető biztosítási végrehajtás, hogyha azok fizetési meghagyás útján érvényesíthetők, Ez a megszorítás ellentétben volna a biztosítás céljával, mert hiszen a Ppé. 50. §-a esetén a veszély valószínűsítésére kell helyezni a súlyt s az a körülmény, hogy a fizetési meghagyás ismeretlen tartózkodás miatt ki nem bocsátható, nem szüntetheti meg a felsorolt okiratoknak azt az erejét, hogy ellenkező bizonyításáig a követelés létrejöttét, mennyiségét és lejártát bizonyíthassák. A régi eljárás keretében is helye volt ilyenkor biztosításnak s most sincsen ok az ellenkező gyakorlat kifejlődésére. *Dr. Salamon Ferenc.*

— **Háborús ifjúságvédelem.** Dr. Ráth-Végh István úr fenti című, a J. K. f. é. 3-ik számában megjelent nagyérdekű cikkéhez a következőket vagyok bátor közölni. A Budapest és környékét illető adatoknál nem sokkal kedvezőbbek a Wienre vonatkozó adatok, melyeket a «Zentralstelle für Kinderschutz und Jugendfürsorge» hivatalos lapja közöl; eszerint *elitéltetett* 1913-ban 396 (14 éves korig 5, 16 évig 109, 18 évig 282), 1914-ben 363 (14 évig 11, 16 évig 118, 18 évig 234), 1915-ben már 576 (14 évig 20, 16 évig 220, 18 évig 335) 1916-ban ellenben 946 fiatalkorú (14 évig 36, 16 évig 338, 18 évig 572). Látjuk, hogy a magasabb korúaknál különösen nagy az emelkedés. Pedig Wienben a társadalom tevékeny módon működik; a háború folyamán létesült «Komitee für Tagesheimstätten für Kriegerwaisen und Kinder», mely a mult évben alakult át egyesületté és gyüjtés útján 1.700,000 K-t hozott össze, a város majdnem minden kerületében otthonokat létesített. De a németországi viszonyok sem mutatnak kedvező képet Neukamp Reichsgerichtsrat-nak Lipcsében a «Leipziger Zentrale Jugendfürsorge» ülésén tartott előadása szerint. Ennek értelmében Lipcsében a fiatalkorúak kriminalitása 1916-ban 490-ről 874-re szökkent fel és ugyanezek állnak a többi német nagyvárosokra nézve. Németországban azonban nemcsak a katonai hatóságok, mint a cikkíró úr kiemeli, hanem a városi közigazgatás is tevékenyen működik a fiatalkorúak bűnössége ellen. Igy pl. Frankfurt és Berlinről olvassuk, hogy megcsinálták a «städtisches Jugendamt»-ot, melynek hatásköre a magasabb tanintézetek növendékeire és a továbbképzési kötelezettség alá eső ifjúságra is kiterjed. A «Vossische Zeitung» m. é. november hó 3-iki száma szerint ezen «Jugendamt»-ok száma 18-at tett ki. A Németországban a fiatalkorúak érdekében működő egyesületek pedig nem régen «Arbeitsgemeinschaft für deutsches Jugendrecht» név alatt központi szervezetet létesítettek, melynek programmja a következő: 1. a létező jogszabályok és közigazgatási szervezetek ismertetése; 2. az eddigi eredmények kritikája; 3. reformjavaslatok; 4. az érdeklődés felkeltése és felvilágosítás a népesség minden rétegében a fiatalkorúak védelmét illetőleg. A birodalmi belügyminisztérium e központi szervezettel a további munka érdekében összeköttetést létesített. Háborús ifjúságvédelmi intézkedésekről olvasunk Hollandiában is. A «De Tijd» m. é. június 27-iki száma közli, hogy a 13—18 évesek érdekében állami bizottság létesíttetett. Igaz, hogy Hollandia nem vesz részt a háborúban, de azért szintén kiveszi a részét a háborúból már csak azért is, mert hadserege mozgósítva van és így ránézve is állnak — legalább részben — azok az okok, melyek a fiatalkorúak fokozottabb védelmét teszik szükségessé. *Dr. H. H.*

— **Jogirodalom.** *Dr. Schmidt Richard* lipcsei egyetemi tanárnak «Bíró és ügyvéd a jövő polgári igazságszolgáltatásában» és *dr. Mitteis Lajos* lipcsei egyetemi tanárnak «Észrevételek a magyar polgári törvénykönyv tervezetéhez» c. előadása mint a Bajtársi Szövetség kiadványai magyar fordításban megjelentek. Schmidt Richard előadásában tudvalevőleg erőteljesen állást foglalt a tanácsrendszernek az elsőfokon való fentartása mellett. Most, midőn kormányunk a tanácsrendszer eltörlése mellett foglalt állást, különösen aktuális Schmidt Richard kitünő tanulmánya.

Nagy, vidéki városban, lehetőleg kir. ítélőtábla székhelyén jómenetelű ügyvédi irodát átvenne, esetleg társulna nyolc éves önálló gyakorlattal bíró munkaképes, szorgalmas ügyvéd. Cím a kiadóhivatalban. 15949

Vidéki városban 10 évi élénk és sokoldalú gyakorlatot kifejtett hadmentes, családos és vagyonos ügyvéd lakhelyét és gyakorlatát Budapestre óhajtaná áttenni és ezen indokból szívesen lépne be társul a megállapítandó feltételek mellett egy székesfővárosi jó hírnevű élénk ügyvédi irodába, vagy pedig hajlandó lenne ilyen irodát teljességgel át is venni. Ajánlatok, melyek a köteles szigorú diszkrécióval fogadtatnak, ezen lap kiadóhivatalába H. R. betüs jelige alatt küldendők be, melyekre egy budapesti érdemes kartárs fog adandó esetben reagálni. 15950

100,000 koronával átvennék bankügyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 9. szám. Budapest, 1918 március 3.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Polner Ödön* pozsonyi egyetemi tanár: Az uj választójogi törvényjavaslat. — *Dr. Vámbéry Rusztem:* A Bn. és az ujabb külföldi törvényhozás. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. — Tartalommutató a Perjogi Döntvénytár III. kötetéhez.

Az új választójogi törvényjavaslat.

Az új választójogi törvényjavaslattal politikai szempontból nem akarok foglalkozni. Az ú. n. politikai jogok kiterjesztése, vagyis az államhatalomban minél nagyobb mértékben való részesítés minden szabadságszerető ember előtt szimpátikus. De a politikai jogkiterjesztés nem lehet öncél; az államhatalomban való részesítése az állampolgárok minél nagyobb tömegének mindig csak eszköze annak, hogy az államnak, az összességnek érdekét megfelelően és célravezetően elérjük. Ennélfogva a politikai jogkiterjesztésnek sohasem volna szabad a jogegyenlősítés jelszava alatt történnie; mert az egyének vagy egyénekből álló osztályok érdekében adott egyéni jogosítványok teljes egyenlősége mellett is indokolt lehet a politikai jogoknak, vagyis helyesebben az államhatalom részét jelentő közfunkcióknak s ilyen a választói jog is, egyenlőtlensége. Közfunkciót csak arra lehet bízni, tehát választói joggal is csak azt lehet felruházni, akinél megvannak az elfogadható erkölcsi, szellemi és anyagi biztosítékai annak, hogy ezzel a hatalommal az összesség érdekében helyesen fog élni. Hogy valamely állam társadalmi, gazdasági kultúrai és nemzetiségi viszonyai közt kik azok, akikre e közfunkció rábízható, az egyike a legnehezebb kérdéseknek s olyan, mit sem kizáróan elméleti szempontok, sem jelszavak szerint megoldani nem lehet, de amelynek megoldásánál a különféle körülmények minden oldalú ismerete, egyes társadalmi jelenségek ezernyi hatásának előrelátása, biztos alapon való kiszámítása és lelkiismeretes mérlegelni tudása szükséges. El kell ismerni, hogy az új választói törvényjavaslat indokai és mellékletei azt a benyomást keltik, hogy annak alkotói mind e követelményeknek komolyan eleget akartak tenni. Hogy ez sikerült-e vagy nem, azzal ehelyütt nem akarok foglalkozni, valamint nem óhajtok kimerítően foglalkozni ezzel a kérdéssel sem, vajjon az új választói törvényjavaslattal szándékolt kiterjesztése a választói jognak a mi viszonyainknak és a jelenlegi időknek megfelel-e vagy sem?

Az új választói törvényjavaslatra ehelyütt csak inkább a törvényszerkesztés szempontjából kívánok észrevételeket tenni.

Bár az új törvényjavaslat az anyagi választói jog szabályozása tekintetében az 1913 : XIV. tc.-től lényegesen eltérő rendelkezéseket tartalmaz, mint kodifikációnális mű mégis — mondhatjuk nagy egészében — az 1913 : XIV. tc. nyomán készült. Ezt, felfogásom szerint, érdemül kell betudni, mert választójogi törvényhozásunk terén az 1913 : XIV. tc. rendszeresség és jogászi szabatosság tekintetében, azt hiszem, haladást jelent. Az új törvényjavaslat megtartja egészében az 1913 : XIV. tc. rendszerét, jogi konstrukcióit, terminológiáját, amivel természetesen nem akarom azt mondani, hogy e tekintetben is nem tartalmaz változtatásokat és pedig lényegeseket és messzemenőket is. Ezek a változtatások gyakran javítások, néha nem ; de azt is meg kell állapítani, hogy az 1913 : XIV. tc.-nek hézagait és hiányait — mely törvényben nem fordulnak ilyenek elő — többször sikerült kipótolnia. Mindennek dacára felmerül a kérdés, ha az új javaslat a választói jog szabályozásának kodifikációnális alapjául az 1913 : XIV. tc.-et fogadta el, van-e szükség egészen új szisztematikus törvényszöveg alkotására és nem lett volna-e elegendő e novelláris törvényalkotás, amely csak módosításokra szorítkozik. A mai időben, midőn oly sok fontos és állami életünkre nézve életbevágó kérdés merül fel, ha fel is vetődött a választói jog kérdése, talán elegendő lett volna az anyagi választójog módosítására és az eljárási rész legszükségesebb módosításaira szorítkozni, ami novelláris úton könnyen keresztül lett volna vihető; sőt még a jelenlegi változtatások sem mutatkoznak kodifikációnális szempontból oly nagy mértékűeknek, hogy ez az egészen új, szisztematikus törvény alkotásait indokolná. Választójogi novella készítése mindenesetre sok idő- és munkamegtakarítással járt volna mind alkotói, mind bírálói számára s ma az idő- és munka ökonomia szempontjait épen nem szabad alábecsülni. Aki pedig tudja, hogy törvényhozásunk menetében egy-egy törvényjavaslat hányszor kerül számos példányban újra meg újra nyomtatás alá s hogy ez nagyobb terjedelmű törvényjavaslatnál — amilyen az új javaslat is — mily papirosfogyasztással jár, az a mai papirosbiány mellett a fenti szempontok mellé még a papirosmegtakarításnak mindenesetre kisebbrendű szempontjait is oda fogja sorolni.

Az új törvényjavaslatnak legfontosabb rendelkezése az anyagi választójognak új szabályozása. Ezzel a javaslatnak két fejezete foglalkozik. Az első, amely a «férfiak választójogát» és a második, amely a «nők választójogát» szabályozza. A választói jog kiindulási pontjának meghatározásával mind a két fejezet lesiklott arról az álláspontról, melyen törvényhozásunk e tekintetben 1848 óta helyesen állott, mely lesiklás bizonyos mértékig jellemző arra a felfogásra nézve, mellyel a javaslat a választói jog mivoltát megítéli, habár a javaslat más lényeges rendelkezéseinél e megítélésre nézve egészen helyes, de az itt jelzettől ellentétes álláspontot foglal el. Az 1848 : V. tc. következőleg rendelkezik: «Az országnak mindazon *benszületett* vagy *honosított* legalább 20 éves .... *lakósai*, a nőket kivéve .... választók: kik stb. ....» Az 1874 : XXXIII. tc. 1. §-a szerint «Országgyűlési képviselőválasztásnál választói joguk van az ország mindazon *benszületett* vagy *honosított polgárainak* — a nőket kivéve — akik stb. ....» Az 1913 : XIV. tc. 1. §-a így kezdi: «Országgyűlési képviselőválasztói joga van a férfinemhez tartozó minden magyar *állampolgárnak*, ha .... stb.» Mind a három törvény szerint a választói jog alapja és kiindulási pontja az állampolgárság (mert az 1848 : V. tc. szerint a «benszületett lakós» az akkori jogállapothoz képest állampolgárt, indigenát jelentett). Az 1913. évi törvényben ez ugyan némileg elhomályosul — talán a Kristóffy-féle javaslat és ennek nyomán az Andrássy-féle pluralitásos javaslat szövegének hatása alatt — de lényegileg a helyes törvényhozási alapot mégis fentartja. Az új javaslat 1. §-a értelmében: «Országgyűlési képviselőválasztói joga van minden *férfiúnak*, aki huszonnegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár .... stb.»; 11. §-a értelmében pedig: «Országgyűlési képviselőválasztói joga van minden *nőnek*, aki életének huszonnegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár .... stb.» E rendelkezések szerint a választói jog alapja és kiindulási pontja nem többé az állampolgárság, hanem egyik esetben a férfi, a másik esetben a női minőség, mind a két esetben az emberi minőség, ami mellett az állampolgárság csak egyik s nem is elsősorban említett oly kellék, akárcsak p. o. az írni és olvasni tudás. Lehet talán, hogy ez a változtatás

nem egészen tudatos s hogy valóban nem azt akarja jelenteni, amint látjuk, t. i., hogy a választói jog az embernek veleszületett ú. n. emberi joga; de azt a helytelen felfogást juttatja kifejezésre, amelynek szintén logikai következménye, hogy az állampolgárság kelléke ép úgy, mint valamely más kellék, p. o. az írni-olvasni tudás esetleg el is volna hagyható. Azt hiszem, ettől Magyarországon ma még messze vagyunk és hogy ma Magyarországon az állampolgárságot mint a választói jogtól elválaszthatatlan minőséget, annak alapját és kiinduló pontját fogják fel legtöbben, akik közéletünknek tényezői.

Az előadottaknál fogva a törvényjavaslat 1. §-ának oly értelmű átalakítását tartanám szükségesnek, amely a magyar törvényhozás eddigi álláspontjához híven ezután is a magyar állampolgárságból indult ki a választójoggal való felruházásnál és amely átalakítás mellett a javaslat két első fejezete bizonyos egyszerűsítést is nyerne. Az 1. §., nem érintve most még többi rendelkezéseit, következőkép kellene szövegezni: «Országgyűlési képviselőválasztói joga van minden magyar állampolgárnak, aki életének huszonnegyedik évét betöltötte, írni és olvasni tud és ezenfelül a 2. §-ban, illetve 12. §-ban felsorolt különös kellékek valamelyikének (jogcím) megfelel». E szövegezésből kitűnik, hogy a választói jog nemre való tekintet nélkül megadatik bizonyos feltétel mellett s a 11. §. egészen feleslegessé válnék. Persze az ekkép szövegezett 1. §. nem maradhatna a «férfiak választójoga» címmel ellátott fejezetben, de a választói jognak két fejezetben való szabályozása belsőleg különben sem indokolt, s a két fejezetet helyesebb volna egybe összefoglalni, ami mellett többi rendelkezéseinek sorrendje megmaradhatna.

Hogy a törvényjavaslat a választhatóságát külön fejezetben szabályozza, az 1913 : XIV. tcikkel szemben helyes újításnak látszik.

A férfiak választójogának kellékei tekintetében meg kell állapítani, hogy az új törvényjavaslat sem áll az ú. n. általános vagy korlátlan választói jog alapján, mert a választói jognak úgyszólván természetes feltételein, vagyis azokon kívül, melyek semmiféle választójogi rendszerben nem mellőzhetők, bármely alacsonyak, de mégis állít fel korlátokat, s ily korlátul elsősorban az értelmi kvalifikáció szolgál, tehát e tekintetben is sokban rokon az 1913. évi XIV. tcikkel. Míg azonban az 1913 : XIV. tc. azonkívül, hogy az általános feltételek között az állandó lakhelyet is felveszi, az értelmi kvalifikációnak négy fokozatát állítja fel azzal a következménnyel, hogy mennél alacsonyabb az értelmiségi fokozat, annál szigorúbb egyéb korlátoktól függ a választói jog, addig az új javaslat csak két ily értelmiségi fokot ismer. Az 1913 : XIV. tc. négy értelmiségi foka: a középiskolai végzettség, az elemi népiskola VI. osztályának elvégzése, az írni-olvasni tudás és az írni-olvasni nem tudás. Az új javaslat két értelmiségi fokozata pedig a IV. elemi népiskolai osztály végzését és az írni-olvasni tudást. Az új javaslat tehát az 1913 : XIV. tcikkhez viszonyítva az első és második értelmiségi fokozat mértékét leszállítja, s emellett egyéb korlátait is megszünteti, a harmadik értelmiségi fokozat mértékét megtartja, de egyéb korlátait csökkenti, míg a negyedik értelmiségi fokozatot egészen tekinteten kívül hagyja.

A törvényjavaslat a két értelmiségi fokozat közötti különbséget nem domborítja ki, sőt bizonyos mértékig eltakarja, amennyiben az írni-olvasni tudást általános feltételként tűzi ki, amelyhez mint egyik alternatív különös kellék járul a IV. elemi népiskolai osztály elvégzése. Formailag tekintve ez azt jelenti, hogy a javaslat abból a lehetőségből indul ki, hogy a két kellék kölcsönösen elválhat egymástól, tehát hogy nemcsak az fordulhat elő, hogy az írni-olvasni tudó nem végzett négy elemit, hanem az is, hogy aki négy elemit végzett, nem tud írni és olvasni, mert különben nincs értelme a két kellék együttes megkívánásának. Ez a lehetőség végre nincs kizárva, mert elképzelhető, hogy aki elvégezte a négy elemit, idővel elfelejti az írást-olvasást. De ez bizonyára egészen kivételes eset; másrészt pedig a törvény 20. §-a szerint az elemi népiskola IV. osztályának végzése maga után vonja az írni-olvasni tudás vélelmét. A 63. §. értelmében ugyan ez a vélelem is megcáfolható, de hogy a törvényjavaslat még nem igen számít ezzel az esettel, arra utal az indokolás 70. lapja, ahol a következőket olvassuk: «Az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzése önmagában jogcím. Tehát az általános kelléket (magyar állampolgárság, választói életkor) fenforgásán kívül a férfiválasztónak más kelléket igazolnia nem kell. Nem szükséges *természetesen* igazolnia az általános kellékek körül az írás-olvasás tudását sem, mert azt az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzése amúgy is *bizonyítja*».

E gondolatmenetnek a lényege az, hogy a törvényjavaslat két értelmiségi fokozatot különböztet meg. Az egyik: az elemi népiskola IV. osztályának elvégzése, s akik idetartoznak, azoktól az általános kellékeken kívül más kellék nem kívántatik ép úgy, mint az 1913 : XIV. tc. első értelmiségi fokozatába tartozóktól. A másik pedig az írni-olvasni tudás az elemi népiskola IV. osztályának elvégzése nélkül, s akik idetartoznak, azoktól azután a javaslat öt, alternatív csoportba foglaló különös kellékek valamelyikét kívánja meg.

A törvényjavaslat tehát az 1913-iki első értelmiségi fokozati mértékét, melyhez 24 éves kor és semmi más különös kellék nem szükséges, a középiskolai végzettség színvonaláról leszállítja a négy elemi osztály végzésének színvonalára. Talán nem esem abba a hibába, hogy a javaslatot szándékom ellenére politikai szempontból bírálom, ha felvetem itt a kérdést, vajjon ez a nagymértékű leszállítás indokolt-e, és ha erre a kérdésre elméleti szempontból is teljesen tárgyi alapon igyekszem választ adni.

Amint fentebb jeleztem volt, a választói jogosultsággal való felhasználásnál döntő jelentőségű főszempontnak kell annak lenni, hogy kinél tehetők fel a megfelelő erkölcsi, szellemi és anyagi biztosítékok arra nézve, hogy a választói jogban rejlő közfunkciót az összesség érdekében kellően fogja gyakorolni.

A szellemi biztosítéknak egyik legjelentékenyebb neme a képzettség és iskolázottság. Nevelő hatásánál fogva az iskolázottság erkölcsi biztosítékul is alkalmas. Ha már most ezek alapján az iskolai képzettségnek kell a választói jog egyik mértékének lenni, amint a mérték a törvényjavaslat szerint is, lehet-e ez kisebb annál a képzettségnél, amelyet az állam minden polgárától megkövetel. Lehet-e arra közfunkciót bírni, aki nem bír az iskolai képzettségnek azzal a minimumával, amelyet az állam olyantól is megkíván, aki semmiféle közfunkciót nem végez. Ez a képzettség nálunk a hat elemi népiskolai osztály végzésétől feltételezett, mert hiszen a tankötelezettség azért van mindannyi iskolára terjedőleg hat évben (6—12 évig) megállapítva, hogy a hat elemi népiskolai osztályt, vagy ezzel tanértékre egyenlő iskolát minden állampolgár elvégezhesse. Igaz, hogy a hat évi tankötelezettség az életben gyakran nem tartatik meg s hogy ez nemcsak az illetők mulasztásán múlik; hanem azon is, hogy nem voltak meg mindenkinél a szükséges anyagi és physikai előfeltételei annak, hogy a tankötelezettségnek eleget tegyen s így gyakran halljuk az ellenvetést, hogy azokkal szemben, akiknél ez az eset, méltánytalanság volna, a választói jogot a tankötelezettség teljesítésével megszerezhető képzettségtől függővé tenni. Ha a választói jog a magánjogi jogosítványhoz hasonló olyan jogosítvány volna, amellyel való felruházást az egyénnek szempontjából kell mérlegelni, ez az ellenvetés elfogadható volna; a választói jog azonban nem ily jogosítvány s a választói jognak jelzett természete mellett mindazok a körülmények, amelyek megakadályozták, hogy a tankötelezettség és az ahhoz fűződő iskolázottság a törvényszerű mértékben általánossá váljék, épen azt mutatják, hogy nálunk a viszonyok és körülmények nem fejlődtek még annyira, hogy a választói jog is általánossá vagy a jelzett mértéken túl általánosabbá váljék.

Ezzel szemben a törvényjavaslatnak az az álláspontja, mely a választói jogosultság főmértékeül a négy elemi népiskolai osztály elvégzését teszi meg, a belső tárgyi indokoltságot nélkülözi, ami kitűnik abból is, hogy a javaslat indokolása szerint a hat elemi osztály elvégzésének fő választói jogcímül tevését, főként az teszi indokolttá, hogy a hat elemit végzettek *száma* a négy elemit végzettek *számánál* tetemesen csekélyebb s hogy ennélfogva az előbbit jogbitorlás alapjául venni nem lehet (l. Indokolás 46. s 47. l.). Ez az okfejtés az okozatot teszi meg okká, amennyiben a választók számának tetemes emelését mint öncélt tűzi ki és a cél eléréséhez szabja a választói jogosultság mértékét, tekintet nélkül arra, hogy a választói jogosultság mértéke belső indokoltsággal bír-e vagy nem. Azt hiszem, a helyes eljárás épen az ellenkező. A választói jogosultság megállapításánál minden előzetes egyoldalú célkitűzés nélkül első feladat a választói jog természetéből kiinduló objektív alapon álló mértéknek a keresése és találása, mely eredményezheti a választók számának

kisebb vagy nagyobb voltát. Ha emez eredmények azután nem egyoldalúan felállított szempontok, hanem általános érdekű követelmények szempontjából ki nem elégítőeknek vagy túlmesszemenőeknek bizonyulnak, akkor lehet helye további kisegítő alapok keresésének, amelyek a szükségeseknek talán követelmények szempontjából még szűkítik vagy szaporítják a választók számát. A fent kifejtettekhez képest a választói jog mértékének megállapításánál az állampolgári szükséges képzettség minimumát jelentő hat elemi népiskolai osztály elvégzése mutatkozik a legtárgyiasabb alapul. Ha azután az ez alapon nyert eredmény a magyar állam általános érdekű szempontjaiból nem mutatkozik kielégítőnek, akkor lehet keresni esetleg az írni-olvasni tudás, mint alacsonyabb értelmiségi fokozat alapján azokat a további körülményeket, melyek szintón alkalmasak lehetnek arra, hogy a választói joggal való felruháztatásnak megfelelő biztosítékait nyujtsák.

Hogy e biztosítékok között nem szerepel a 24 évnél magasabb korhatár, az a fent kifejtett elvi szempontokból helyeselhető. Az 1913 : XIV. tc.-ben megállapított 30 éves korhatárnak a választói jog egyik kellékeül való kikötése szintén célzatos, a belső tárgyi indokoltságot nélkülöző rendelkezés volt akkor, mikor a magyar állam a választói jognál tartalmasabb közhatalmi funkcióknál, p. o. az esküdtszéki tagságnál, törvényhatósági bizottsági tagságnál alacsonyabb korhatárral megelégszik.

A választói jog pozitív kellékeinek megállapítása mellett az új javaslat is ismeri a negatív kellékek csoportját ép úgy, mint az 1913 : XIV. tc., de némileg módosított fogalommeghatározással, illetve terminológiával, ami visszatérést jelent az 1874:XXXIII. tc.-nek e tekintetben nem egészen szerencsés terminológiájához. Mielőtt azonban erre rátérnék, előbb törvényjavaslatnak ugyanannak e rendelkezésekkel kapcsolatos másik intézkedésével kívánok foglalkozni.

A javaslat 7. §-a értelmében nincs választói joga a tényleges állományú katonáknak. Az 1913 : XIV. tc. e tekintetben felállítja a választói joggal való összeférhetetlen közszolgálat fogalmát, ami annyiban találó, mert kifejezésre juttatja a választói jognak szintén közhatósági mivoltát. A választói joggal összeférhetetlen közszolgálat fogalmát a javaslat indokolása ugyan szintén elfogadja, de maga a javaslat nem, ami annyiban kár, hogy ezáltal a jogi fogalmak tisztázódásának törvényeinkben már elért egyik fejlődési fokát ismét mellőzi. A szakasz érdemleges részének az a rendelkezése, mely a katonai hivatalnokokat — az 1913 : XIV. tc.-kel szemben és megfelelően az 1874 : XXXIII. tcikknek — a választói jogból kirekeszti, indokolt, valamint nagyon indokolt az a rendelkezés is, amely a tartalékos, póttartalékos és népfelkelő minőségben tényleges szolgálatot teljesítőket kiveszi a kirekesztettek közül, vagyis nekik nyujtja a választói jogosultságot s csupán választói joguk gyakorlásában korlátolja őket. Erre a rendelkezésre a háború tapasztalatai adtak alkalmat. De a törvényszerkesztés szempontjából célszerű volna a 7. §. idevonatkozó 1. pontját átszövegezni. A szóbanforgó rendelkezés logikailag ugyanis mindenekelőtt kivételt állapít meg, azáltal, hogy a tényleges katonákat kirekeszti a választói jogból.

Ez alól a kivétel alól további kivétel a tartalékosok stb. szolgálata. De habár eszerint a tartalékosok választók, a 10. §. szerint még sem gyakorolhatják a választói jogot, ami tehát a második kivétellel szemben további, mondhatnók harmadfokú kivételként jelentkezik, úgy hogy a második kivétel egyenlővé teszi a tartalékosokat a választókkal, a harmadik kivétel ismét a kirekesztettekkel egyenlősíti őket. Ezt a nehézkes gondolatmenetet még inkább bonyolítja az, hogy a 10. §. 2. pontja, midőn kimondja, hogy az nem gyakorolhat választói jogot, akinek a 7. §. értelmében nincs választójogot, vagy mint tartalékos stb. teljesít szolgálatot, ismét kiveszi a tartósan szabadságoltat. Ez egymásra halmozása a kivételeknek és azoknak különféle vonatkozásokban való kombinálása a javaslat megértését rendkívül megnehezíti, ami pedig egy törvénynek sem válik hasznára.

Mindezen igen könnyen lehetne segíteni azáltal, hogy azokat, akiket a 7. §. 1. pontja ki akar rekeszteni a választói jogból, oly módon határozzuk meg, amely nem teszi szükségessé, hogy a tartalékosok stb. mint kivételek említtessenek. Ez ugyan némi nehézségbe ütközik annyiban, hogy a katonai szolgálat ama részére nézve, amelyet nem tartalékosi minőségben teljesítenek, jelenleg egészen kialakult magyar terminológiánk nincs. A német terminológia jelenleg ezt «Präsenzdienst»-nek nevezi, szemben a «Reservedienst»-tel stb.; míg az előbbi véderőtörvény hatálya alatt a «Liniendienst» fejezte ki ugyanazt a fogalmat. Ugyanezt magyarul az 1889 : VI. tc. 8. §-a a «sorhadi» kifejezéssel adott vissza; de az új véderőtörvény (1912 : XXX. tc.) ezt a fogalmat mellőzi anélkül, hogy mást tenne helyébe. A honvédségi törvény (1912 : XXXI. tc.) 3. §-a azonban világosan megkülönbözteti a honvédség három állománycsoportját, ú. m. a «tényleges állományt», a tartalékot és póttartalékot, úgy hogy a «tényleges állomány» fogalom volna, amellyel alkalmazva ezt a hadseregre és haditengerészetre is, ki lehetne fejezni azt, amit a német katonai terminológia «Präsenzdienst»-nek nevez, ha csak az utóbbira katonai részről megfelelő (de nem a megszokott katonai megszorításokhoz hasonló) kifejezést nem találnak. Ezek szerint a javaslat 7. §-ának 1. pontja következőleg volna szövegezhető: «Habár az 1—6. §-okban megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak:

1. aki a hadsereg és haditengerészet vagy a honvédség tényleges állományának tagja és nincs tartósan szabadságolva.

A csendőrséget vagy külön pontban vagy a 2. pontban lehetne felsorolni, hiszen a csendőrség a rendőri közigazgatásnak és nem a katonainak a szerve.

Amíg a javaslat 7. §-a a felsorolt összeférhetetlen közszolgálatokat mint a választójogot kirekesztő körülményeket állapítja meg, addig a 8. §. már csak a választói jog *gyakorlását* kizáró okokról beszél. Ezzel visszatér arra a megkülönböztetésre, melyet ugyan az 1874 : XXXIII. tc. megtett, de amelyet az 1913. évi XIV. tc. elejtett és pedig felfogásom szerint helyesen. Ez az a megkülönböztetés, mely vonatkozik nemleges irányban a választói jog nem bírására és annak bírása, de nem gyakorolhatására.

Valamely jog nem bírása és bírása, de gyakorolhatásának akadálya között különbségnek különféle jelentősége lehet. Jelentheti ez a különbség mindenekelőtt azt, hogy aki bír valamely joggal, de azt nem gyakorolhatja, arra nézve beállhatnak a jogosultságból származó következmények, de az annak feltételezését képező cselekményeket ő nem teheti meg, hanem másnak kell helyette megtennie. Ez a jogképesség a cselekvőképesség nélkül. Ez különösen a magánjog terén fordul elő; a választói jognál rendszerint nincs helye; s javaslatunk is kizárja, amennyiben a 9. §. szerint a választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Másik jelentősége az említett különbségnek az, hogy valamely jog bírása mellett annak nem gyakorolhatása jelenti azt, hogy a jogosultság alapját képező jogviszony és az azt létesítő jogcselekmények hatálya általában fenáll, de bizonyos körülmények időlegesen felfüggesztik olykép, hogy mihelyt a felfüggesztő körülmények megszünnek, a jogviszony, illetve az azt megalapító tények hatálya önként, minden újabb jogalapító tény nélkül beáll. Ilyen eset áll fen p. o., ha valamely köztisztviselő állásától felfüggesztetett. Ilyen eset áll fen a főrendiházi tagság szünetelésénél is. Valószínüleg eme jelentőség kérdése vezette az 1874 : XXXIII. tc., valamint a jelenlegi javaslat megalkotóit is e különbség megtételére, amit a jelenlegi javaslatnál különösen az is mutat, hogy az 1. és 2. §. a választói jogosultság különös kellékeit «jogcímeknek» is nevezi (zárjelben). Azonban a választói jogosultságnak különös kellékei tulajdonkép nem jogcímek abban az értelemben, hogy valamely különleges jog megalapítására alkalmas és arra irányuló tények volnának, mert ezek a kellékek bizonyos tényleges állapotot jelentenek ugyan, melytől függ a választói jogosultság, de anélkül, hogy közvetlenül a választói jog vagy annak feltételét képező valamely más jogi állapot megalapítására irányuló jogi tények volnának. Ha valamely jogviszonyt keresünk a választói jog alapjául, akkor ezt az ú. n. népképviseleti rendszer mellett sokkal inkább az állampolgárságban találhatjuk, ezen az alapon mondhatnók, hogy minden állampolgárnak van választói joga, de azt csak azok gyakorolhatják, akikre nézve ennek különös feltételei fenforognak, míg a rendi képviselet idejében teljesen megfelelő konstrukció lett volna annak megállapítása, hogy választói jogosultsággal bírnak a kiváltságolt rendekhez tartozók, de azt bizonyos körülmények között nem gyakorolhatják. Most azonban a választói jogosultságnak bizonyos tényleges korlátokhoz kötése egészen más jelentőséggel bír, mint bírt a rendi világban a választói jognak a

rendekbe tartozáshoz kötése és e tényleges korlátoknak mint valóságos jogcímeknek odaállítása már ezért sem indokolt.

Harmadik jelentősége valamely jog nem bírása és gyakorolhatásának akadálya között lehet az, hogy aki nem bír valamely jogot, az hiába teszi meg azokat a cselekményeket, melyek a jog gyakorlását jelentik, annak semmi hatálya sem lehet; még aki csak nem gyakorolhatja a jogát, de bírja azt, az megakadályozható a gyakorlást jelentő cselekmények megtételében, de ha azokat mégis megteszi, azoknak jogi hatálya mégis beáll. Ezt a követelményt azonban a törvényjavaslat nem vonja le és azok a következmények, amelyeket a javaslat a választói jog gyakorlásának kizártságához fűz, teljesen azonosak ahhoz, amelyeket ennek nem bírásához fűz, úgy hogy a választói jogosultság kellékei és a választói jog gyakorlását kizáró körülmények között a különbség csak az, hogy az egyik pozitív a másik negatív irányban hat.

Habár tehát a fentiek szerint van is valamely, a használatosságban rejlő alapja annak, hogy e törvényjavaslat a választói jog különös kellékeit mintegy jogcíméül tünteti fel s a felfüggesztő körülményeket mint a választói jog gyakorlását kizáró okot határozza meg, tekintettel arra, hogy annak a megkülönböztetésnek alapja nem valódi, hanem csak látszólagos körülmény, a megkülönböztetett fogalmak következményei pedig azonosak, már gyakorlati szempontból is megfelelőbbnek látszik a megkülönböztetést elejteni, mint teszi a 1913 : XIV. tc., mert e kétféle fogalomnak a törvény egyéb helyein való figyelembevétele, mint azt pl. a 9., 10., 16. §-ok mutatják, csak törvényszerkesztési nehézséget okoz anélkül, hogy bármi más haszonnal járna.

Akármely terminologiát fogadja el azonban a törvényjavaslat a 7. és 8. §-ban megállapított kirekesztő körülmények jogi természete közt különbséget tenni nem indokolt. Nem tette azt sem az 1874 : XXXIII. tc., sem az 1913 : XIV. tc. Ez az utóbbi a kétféle kirekesztő körülmény között mégis annyiban tett megkülönböztetést, hogy az egyiket kivételnek, a másikat kizáró oknak nevezte s gyűjtő fogalmat a kettőre nem használt. Ez nem volt szerencsés eljárás s a törvény szerkesztésénél és kezelésénél szintén nehézséget okozott. A mostani javaslat még tovább megy, amennyiben a 7. §. a tényleges katonai, csendőrségi és rendőrlegénységi szolgálatot a választói jog bírását kirekesztő körülménynek, a 8. §. pedig az ott felsorolt helyzeteket a választói jog gyakorlását kizáró körülményként határozza meg; amiből, ok nélkül, további nehézségek származnak. Az maga, hogy a javaslat szerint az egyik szakaszban felsorolt kirekesztő körülmény az 1913 : XIV. tc. mintájára többször másként érvényesül, mint a másiké, még nem ok a fogalmi megkülönböztetésre, mert e különbségnek oka nem az, mintha eltérő természetük volna, hanem csak az, hogy az egyik kirekesztő körülmény másként bizonyítható, mint a másik. Helyes törvényszerkesztéssel, vagy mind a a kétféle körülményt a választói jogot magát kirekesztő, vagy csak annak gyakorlását akadályozó körülményül lehet megállapítani.

A törvényjavaslat a választóknak még egy kategóriáját ismeri, akik bizonyos körülmények között választói jogukat nem gyakorolhatják. Ezek a tényleges szolgálatban álló tartalékosok, póttartalékosok és népfelkelők, akik a 10. §. értelmében nem gyakorolhatják választói jogukat akkor sem, ha a névjegyzékbe fel vannak véve s e tekintetben rájuk nézve a törvényjavaslat azt az álláspontot foglalja, amit az 1913 : XIV. tc. a fegyvergyakorlatot teljesítőkre nézve. Tulajdonkép az e kategória tekintetében tett megkülönböztetés ugyanazon szempont alá esik, mint a fegyveres erő tényleges állományú tagjai tekintetében tett; mégis itt a megkülönböztetésnek van bizonyos gyakorlati jelentősége annyiban, amennyiben a tényleges szolgálatot teljesítő tartalékosoknak stb. választókul nyilvánítása maga után vonja azt, hogy a választók névjegyzékébe felvétessenek; míg az a körülmény, hogy a tényleges szolgálat még a választás idején is fenáll, maga után vonja azt, hogy választói jogukat még nem gyakorolhatják. E tekintetben tehát külsőleg ugyanoly helyzetbe kerülnek mint azok, akik a névjegyzék készítése idejében szintén választók voltak, de valamely később beálló kizáró körülménynél fogva a választás idejében már nem választók s így a választásban való részvétel lehetőségétől is elesnek. Míg ellenkezőleg, ha a tényleges szolgálatot teljesítő tartalékosok nem minősülnének választóknak a névjegyzék összeállításakor, a később bekövetkezendő választásoknál akkor sem vehetnének részt, ha tényleges szolgálatuk időközben már megszűnt; ami határozottan helytelen volna.

A törvényjavaslat 10. §-ának e tekintetben tett megkülönböztetése tehát indokoltnak mutatkozik. E szakasz szövegezése azonban máskülönben eshetik kifogás alá. Azokat ugyanis, akik dacára annak, hogy a választók névjegyzékébe fel vannak véve és mégsem gyakorolhatnak választói jogot, két csoportba osztja. E két csoport mindegyikében ismét kétféle alcsoportot kell megkülönböztetni, t. i. olyanokat, akik nem gyakorolhatnak választói jogot, mert a választás idejében nincs választói joguk (az 1. pontba soroltak közül azok, akik állampolgárságukat elvesztették, a 2. pontba soroltak közül a tényleges állománybeli katonák) és olyanokat, akik választók ugyan a választáskor, de akiknek a törvény nem engedi meg a választói jog gyakorlását (az 1. pontban a 8. §-ból kizártak, a 2. pontban a tényleges szolgálatot teljesítő tartalékosok stb.). A két csoport között egyedül az a különbség, hogy az 1. pontbeliek csak akkor nem gyakorolhatnak választói jogot, ha az akadályozó körülményt közokirat igazolja, míg a 2. pontbeliek ily közokirati igazolás nélkül is akadályozottak. Kérdés, helyes-e az akadályozó körülmény fenforgására vonatkozó bizonyítás módjának eme különbségére alapítani az anyagi rendelkezést tartalmazó szabályok elválasztását olykép, hogy ennek következtében egy anyagi szabály rendelkezik azokra nézve, akiknek különben anyagi jogállása különböző.

A 10. §. szövege még annyiban sem szerencsés, amennyiben nagy logikai ellentmondással így rendelkezik: «Nem gyakorolhatnak választói jogot *azok a választók, akik nem bírnak választói joggal* (vagyis *nem választók).* Mindezekre való tekintettel a 10. §. nagyon rászorul az átszövegezésre. Az 1913 : XIV. tc. 15. §-a e tekintetben egészen elfogadható mintául szolgálhat, különösen, ha elejtetik a 7. és 8. §. kirekesztő okainak jogi természete közötti különbség. A 10. §. ebben az esetben ilyenformán szólhatna:

«A névjegyzékbe felvett személy (vagy egyén) sem gyakorolhatja a választói jogot, ha magyar állampolgárságát elvesztette, vagy rá nézve a 7. vagy a 8. §-ban felsorolt kirekesztő okok valamelyike áll fen. E célból a magyar állampolgárság elvesztését és a 8. §-ban felsorolt kirekesztő körülmények fenforgását közokirattal kell igazolni.

Nem gyakorolhatja választói jogát az a választó sem, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfelkelő tényleges szolgálatot teljesít, hacsak nincs tartósan szabadságolva».

(Folyt. köv.) *Dr. Polner Ödön.*

A Bn. és az újabb külföldi törvényhozás.*

Oly nevelő intézkedés az újabb külföldi törvényhozásban alig akad, amelyet a Bn. és a Fb., ha más név alatt is, ne ismerne. Mégsem állítható azonban, hogy az ismertetett törvények és javaslatok ne foglalnának magukban oly megfontolásra méltó gondolatot, amely a fiatalkorúak büntetőjogának továbbfejlesztésében értékesíthető. Igy mindenekelőtt megszívlelést érdemel, hogy a nevelő intézkedések taxatív módon fel nem sorolhatók. Még a Sj. is, amely e tekintetben legmesszebb megy, számol az egyéniesítés szükségével, midőn az ú. n. különös elbánást igénylő gyermekek és fiatalkorúak tekintetében szabad kezet biztosít a bírónak. Másrészt azonban kétségtelen, hogy a nevelő intézkedések lehetőleg kimerítő felsorolása a törvényben nem mellőzhető, nemcsak azért, hogy a bíró tájékozást szerezhessen az eszközökről, amelyek rendelkezésére állanak, hanem részben azért is, mert a törvényben felsorolt nevelő intézkedések sem nélkülözik teljesen a generálpreventív hatást, amelyet a törvényes büntetésnek joggal tulajdonítunk. Véleményem szerint a Bn. reviziója esetében nem zárkózhatunk ugyan el a Bn. és a Fb.-be felvett intézkedések módosításától, de e módosítás szüksége egymagában bizonyára nem indokolja a reviziót. Legfontosabb e módosítások közt a nevelő intézetek differenciálása volna. Mint láttuk, a Ft. és a Bt. a nevelő intézetek kétféle, a Sj. pedig háromféle tipusát különbözteti meg. Kétségtelen, hogy ez a megkülönböztetés a Bn. 24. §. 3. bekezdésének keretében is megtehető, de az enyhébb jellegű école de bienfaisance (colonie pénitentiaire, Fürsorgeerziehungsanstalt)

* Bef. közl. — Előbbi közl. l. 1918. 2., 4., 7. számban.

és az intenzívebb behatásra berendezett établissement disciplinaire (colonie correctionelle, Korrektionsanstalt) kifejezett szembeállítása már csak azért kívánatos, mert figyelmezteti a bírót arra a különbségre, amelyet csupán környezetváltozást igénylő, rendszerint romlatlan és a züllött vagy kriminális hajlamú gyermekek és fiatalkorúak kezelése közt tennie kell. Nem szorul továbbá ma már bővebb indokolásra, hogy Bn.-ánk rendelkezése, amely az állami gyermekmenhelyeket tette meg a családi nevelés végrehajtó szerveivé, elhibázott s hogy a családi nevelésnek csak hatósági felügyelet mellett s csak annyiban lehet helye, amennyiben (Sj. 91. §.) bizalomra érdemes család valóban rendelkezésre áll. Ami a próbárabocsátást illeti, ennek a mi jogunkban is elismert nagy jelentőségét a külföldi újabb törvényhozás megerősíti, de az utóbbi egyszersmind bizonyítja a már máshol kifejtett véleményem helyességét, hogy a próbárabocsátás ne mint önálló nevelő intézkedés, hanem mint a bíró nevelő tevékenységének processzuális eszköze nyerjen szabályozást. Végül figyelmet érdemel a Sj.-nak az a szubszidiárius rendelkezése, amely szerint a fiatalkorú három naptól két hóig terjedhető magánelzárással büntethető (amelynek végrehajtása viszont feltételesen fel is függesztheto). De ez a kérdés már szoros kapcsolatban áll azzal a további problémával, hogy büntetések mennyiben egészítsék ki a fiatalkorúak nevelési rendszerét?

IV. Ma már valóban így tehetjük fel a kérdést. Mert az a nézet, amely a büntetőjogászok közt Birkmeyer,[28] a pedagógusok körében W. Förster[29] képvisel, hogy az erélyes megtorlás a legjobb megelőzés, mégis csak kivételes. Még oly kevéssé radikális újító, mint pl. *Hoegel* is e büntetést azokra a fiatalkorúakra kívánja korlátozni, akiknél a nevelés szüksége hiányzik.[30] Igy tehát még azok az újabb törvényalkotások is, amelyek a fiatalkorúakra vonatkozólag sem vélik feladhatni a bűnösséggel arányos büntetés alapelvét, a speciál- és generálprevenció céljait az utóbbiakra nézve eltérő módon hozzák összhangba. Ez a sajátos megoldás megfelel egyrészt a fiatalkorú redukált beszámíthatóságának, másrészt a fokozottabb nevelési lehetőségnek s úgy a büntetési eszközöknek, a büntetés mértékének meghatározásában, mint abban a viszonyban kifejezésre jut, amelyben a törvény a büntetést a nevelő intézkedéssel kombinálja. Alig van a kombinációnak oly lehetősége, amely valahol megvalósulásra ne talált volna[31] s az újabb törvényhozásban is a büntetés és nevelő intézkedés hol egymás mellett, hol egymás helyett nyer alkalmazást, sőt fokozza a változatosságot, hogy néhol a büntetést is nevelő intézményben hajtják végre. Viszont tagadhatatlan, hogy még azok a törvények is (így a Bt. és a Sj.), amelyek a fiatalkorúakkal szemben kizárólag nevelő intézkedéseket fogadtak el, a legsúlyosabb bűncselekményeknél számolnak a generálprevenció gondolatával, a társadalmi veszélyesség legenyhébb eseteiben pedig visszatérnek a büntetéshez, mint nevelő eszközhöz.

Hogy a Nj. és az Aj. a kombinációnak minő módját választotta, az már kitünt a javaslatok rendelkezéseinek általános ismertéséből.[32] Ha a **Nj.** rendelkezéseinek tartalmát vizsgáljuk, kitünik, hogy az a német Btk.-vel szemben szigorítást foglal magában. Nem ugyan a büntetés nemében, mert a halál-, az életfogytiglani szabadságvesztés- és a fegyházbüntetés alkalmazását ép úgy kizárja, mint a tételes jog, hanem a büntetés tartamában, mert a német Btk. szerint a fiatalkorú ellen a büntetést a speciális maximum felén alul kell kiszabni, a Nj. 69. §-a szerint a bűnkísérletre megállapított büntetés nyer alkalmazást, vagyis a fiatalkorú cselekményét a befejezett bűncselekményre megállapított büntetésnél enyhébben kell büntetni. Az eredeti tervezetet módosító bizottsági 2. szöveg szerint a kísérleti büntetés halál- és életfogytig tartó fegyház esetében három évnél nem rövidebb fogház, időleges fegyházbüntetés helyett pedig fogházbüntetés szabható ki. Minthogy fiatalkorúra fegyház nem nyerhet alkalmazást, reá mindig fogházbüntetést kell kiszabni, amely egy naptól az adott cselekményre kiszabott büntetési tétel maximumáig esetleg tehát 15 évig terjedhet, de a maximumnál szükségkép enyhébb kell hogy legyen. Ezenkívül alkalmazható fiatalkorúra is az államfogház (Einschliessung), továbbá elzárás, dorgálás és pénzbüntetés. Ha a fiatalkorúra kimért szabadságvesztésbüntetés egy havi vagy ennél hosszabb tartamú, azt külön intézetben vagy a letartóztatási intézet külön részében kell végrehajtani. Ily intézetben a fiatalkorú 18. életévén túl egész nagykorúságáig töltheti büntetését. Korlátolt beszámíthatóságú fiatalkorúakra kirótt szabadságvesztésbüntetés állami felügyelet alatt álló nevelő, gyógyító vagy gondozó intézetben is végrehajtható (Nj. 70. §.). Egyéb büntetések közül fiatalkorúakra a büntetés végrehajtásának szigorítása[33] a dologház, a a polgári jogok elvesztése és a tartózkodási hely korlátozása nem nyerhet alkalmazást. Kétségtelen, hogy a Nj.-ban a fiatalkorúakra alkalmazható büntetések in optima forma a bűnösségnek megfelelő megtorlást fejeznek ki s a nevelő gondolat csupán az elkülönített végrehajtásban jut kifejezésre. Minthogy azonban alkalmazásuknak feltétele a beszámíthatóságnak a felnőttekével egyező megállapítása, a tartam kötelező megszorításának alig van értelme. Részemről logikusabbnak tartom pl. az 1917. évi dán Btk.-nek idevágó rendelkezését,[34] amely a 14—18. éves fiatalkorúak büntetésének kötelező redukcióját, ha a fiatalkorú tekintettel a cselekmény természetére és fejlettségére a cselekmény jogi vagy társadalmi jelentőségének megítéléséhez szükséges érettséggel rendelkezett, nem ismeri.

Elnéző szentimentálizmusnak a fiatalkorúakkal szemben épen a fiatalkorúak érdekében nincs helye. Ha tehát a törvény abból a meggyőződésből indul ki, hogy a büntetés alkalmas eszköz a fiatalkorúak motiválására és normális motiválhatóság feltételei sem hiányoznak, úgy a célszerűség mint az igazságosság a rendes büntetési tételek alkalmazását indokolja, mert a büntetés hatásának sajátossága, amely az elítélt korával kapcsolatos, nem a büntetés tartamában, hanem a büntetés nemében és a végrehajtás különös módjában jut megfelelő kifejezésre. Míg a Nj. szerint a büntetés mérséklése kötelező, addig az **Aj.** eltekintve a halálbüntetéstől, amelyet a tételes jog kizár, a büntetési tartam lefokozását csupán lehetővé teszi. A fiatalkorúra alkalmazható büntetésnemek csak annyiban változnak, hogy súlyos börtön helyett egyszerű börtönbüntetés nyer alkalmazást (9. §.), rendőri felügyelet alá helyezésnek és kiutasításnak (Abschaffung), valamint az ex lege jogkövetkezményeknek fiatalkorúval szemben egyáltalán nincs helye. Mértékében a fiatalkorúra kiszabható büntetés nem változik ugyan, de a bíróság oly esetben, midőn a törvényes büntetési tétel 10—20 évig terjed másfél évi minimumra, midőn pedig a törvényes büntetés 5—10 évi tartamú, hat hónapi minimumra szállithatja le a büntetést, tehát a mai tételes jog (osztrák Bp. 338. §.) rendelkezései szerint megállapítható (három, illetve egy évi) minimum felére.

Sokkal részletesebben, mint a Nj., rendelkezik az Aj. a fiatalkorúakra mért szabadságvesztésbüntetések végrehajtásáról. Alapelve a specializáció, vagyis, hogy fiatalkorú és felnőtt elítéltek érintkezése teljesen ki legyen zárva (47. §. 1. p.), ezenfelül a végrehajtás során gondoskodni kell (52. §.) a fiatalkorú vallás-erkölcsi neveléséről, korához és jövőbeli foglalkozásához mért tanításáról; képességeinek megfelelő hivatásban annyira ki kell képezni, hogy később becsületesen meg tudjon élni; testi fejlődését korának megfelelő módon elő kell mozdítani. Szabály szerint a három hétnél nem hosszabb büntetést magánelzárásban kell végrehajtani (50. §. 1. p.), de három hónál nem hosszabb büntetések oly nem-állami intézetekben is végrehajthatók, amelyeket a miniszter mint alkalmasakat rendelettel kijelöl s ez esetben a magánelzárásra vonatkozó rendelkezés sem kötelező (49. §.). Mellőzhető a magánelzárás egészségi okból is (50. §. 3. p.). Három hétnél hosszabb szabadságvesztésbüntetést rendszerint külön intézetekben vagy az intézetek külön osztályaiban kell végrehajtani, ahol a fiatalkorú 18. évének betöltéséig marad (47. §. 2. p.). De az igazságügyminiszter elrendelheti, hogy oly elítéltek, akiknek káros befolyásától tartani nem kell, 20. évükig legyenek a külön intézetbe felvehetők vagy ott tarthatók, amidőn is a fiatalkorúakkal egyenlő elbánásban részesülnek (48. §.). Viszont a fiatalkorúnak külön intézetbe helyezése is mellőzhető, ha a felső korhatárhoz közel hosszabb tartamú büntetésre ítél-

[28] Kritik des V. E. I. 1910. 57.; Was lässt v. Liszt stb. 1907. 69.
[29] Z. f. Jugendwohlfahrt I. 1909. 387.
[30] Die Einteilung d. Verbrecher in Klassen 1908. 113.
[31] *Goldschmidt:* Vergl. Darst. *a)* IV. 455.
[32] V. ö. 1918. 2. sz. 12—13.
[33] V. ö. *Vámbéry:* Két büntetőjogi dolgozat 1910. 42.; *Doleschall:* A svájci, osztrák és német Btk.-javaslatok (I. Ért.) 1910. 34.
[34] V. ö. *Rüdinger:* Liszt Z. 39. 197.

ték és érdekében áll, hogy felnőtt, bizalomra érdemes elítéltekkel legyen együtt (47. §. 3. p.). Hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetést aszerint kell közös elzárásban vagy magánelzárásban végrehajtani, amint a vágrehajtás egyik vagy másik módja a fiatalkorú testi fejlődésének, javulásának és későbbi boldogulásának jobban megfelel, de a magánelzárás egészségi okból teljesen vagy részben mellőzhető és két évet semmiesetre sem haladhat túl (50. §. 2. és 3. p.). Osztrák nézőpontból figyelemreméltók az Aj.-nak a feltételes szabadságrabocsájtást szabályozó rendelkezései (16—19. §§.), amely intézmény az osztrák jogban eddig tudvalevően hiányzik. Fiatalkorban elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott büntetés kétharmadrészének, de legalább négy hónapnak kiállása után a fiatalkorú az elítélt feltételes szabadságra bocsátható, ha előélete, a letartóztatás alatt tanusított magaviselete és a szabadulása utáni kilátások szerint feltehető, hogy a szabad életben beválik. Szakítva azzal az előítélettel, hogy a feltételes szabadságon töltött idő nem lehet hosszabb, mint a büntetési tartam hátralévő része, az Aj. kimondja, hogy a próbaidő legalább két év (16. §. 2. p.). Sőt még abban az esetben, ha a próbaidő a büntetési tartam lejártával ér véget (ha t. i. a kimért büntetés két év és négy hónapnál hosszabb), a visszavonásra a próbaidő alatt felmerült ok miatt a kedvezmény még a próbaidő eltelte után is visszavonható, hacsak azóta három hó még el nem telt (19. §.). Ha pedig a próbaidő leteltekor az elbocsátott ellen bűnvádi eljárás van folyamatban, a feltételes szabadság az eljárás jogerős befejezésétől számított hat héten belül visszavonható. Általában véve az Aj. a feltételes szabadságrabocsátást a feltételes elítéléshez, mint alapgondolatban rokon intézményhez igyekszik közelebb hozni. Ennek szabályozásáról már fentebb volt szó.

Kétségtelen, hogy az Aj., miként az indokolás is kifejezetten elismeri (39. old.), a fiatalkorút amíg csak lehetséges, távol akarja tartani a szabadságvesztésbüntetéstől. Erre a célra szolgál, mint már láttuk, a büntetés mellőzése objektive és szubjektive jelentéktelenebb cselekmények esetében (4. §.) a feltételes elítélés, a kényszernevelés alkalmazása a három hónapot meg nem haladó szabadságvesztésbüntetés helyett (5. §.) és a rövidtartamú büntetés végrehajtása nem állami intézetekben (49. §.). Ha azonban a szó sajátképeni értelmében vett büntetés alkalmazást nyer, arra az esetre az Aj. gondoskodik a büntetési kényszer komolyságáról. Azt tartom, hogy ez a gondolat egészséges és világosabb, mint a fogházé, amelyet a Bn. alkalmaz.

Közép helyet foglal el egyrészt a Nj. és Aj., másrészt a Bt. és Sj. közt a **Ft.**, amely, mint láttuk[35] a 13—16 éves fiatalkorúakra vonatkozólag, amennyiben beszámíthatóságuk megállapítható, a törvényes büntetést rendeli ugyan alkalmazni, de leszállítja tartamát. Mindamellett a szabadságvesztésbüntetést a fiatalkorúakon a Ft. szerint javító- vagy nevelő intézetben hajtják végre, úgy, hogy a büntetés a végrehajtásban mégis nevelő intézkedéssé alakul. Teljesen illogikus azonban, hogy míg discernement hiányában a kényszernevelés határozatlan tartamú s esetleg a nagykorúságig terjedhet, addig, ha a bíróság megállapítja a büntetőjogi felelősséget, a fiatalkorú ugyanabban az intézetben csak az ítélettel megállapított ideig tartható fogva. Arról pedig talán nem is kell bírálatot mondanunk, hogy ilykép a fiatalkorú, akit pl. a 15 éves korában elkövetett gyilkosságért 20 évi fogházra ítéltek, még 34—35 éves korában is javítóintézetben lesz 13—14 éves fiatalkorúak társaságában.[36] A szabadságvesztésbüntetésen felül mint mellékbüntetés a 13—16 éves fiatalkorúval szemben a pénzbüntetés és az elkobzás nyerhet alkalmazást, ellenben az interdiction légale és a dégradation civique, minthogy a fogház vétségi büntetés, nem áll be.[37] Ha a fiatalkorú 16. évét betöltötte, de a 18. évét még túl nem haladta az 1906 ápr. 12. törvény szerint a büntetés tartamának mérséklése lehetséges ugyan,[38] de nem kötelező. Ezekre, amennyiben büntetőjogi felelősségük megállapítást nyert, a törvény teljes szigorát kell alkalmazni, sőt a büntetések végrehajtásában sincs különbség köztük és a felnőttek közt. Míg tehát a Ft. azt, aki 16. éve előtt követte el a bűncselekményt, még 30 éves korában is nevelhetőnek tartja, addig a 16—18 éves fiatalkorúnál, hacsak discernement hiányában fel nem mentették, a büntetés nevelő hatását a priori kizárja. Lehet, hogy az apas-uralom réme igazolja[39] ezt az éles, átmenet nélküli disztinkciót, de kétségtelen, hogy a Bn.-ánk továbbfejlesztésére abból legfeljebb a korhatár kérdésében meríthetünk tanulságot.

Kevés mondani való akad a fiatalkorúakra alkalmazható büntetések kérdésében a Bt.-ről és a Sj.-ról. Mint már láttuk, a **Bt.**[40] a 16. éven alóli fiatalkorúakkal szemben teljesen kizárta a büntetések alkalmazását s csupán a kormány rendelkezésére való bocsátás tartamának a nagykorúságon túl 20 évig terjedhető meghosszabbítása számol a halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmények esetében a generálprevenció nézőpontjával. Ellenben a 16—18 éves fiatalkorúakra, hacsak csavargás vagy koldulás (Bt. 13. §.) vagy rossz magaviselet miatt (Bt. 14. §.) nem alkalmaznak ellenük nevelő intézkedést, épúgy mint a francia jogban, a rendes büntetések nyernek alkalmazást.

Hasonlókép nem alkalmaz büntetést a fiatalkorúakra a **Sj.** sem. Igaz ugyan, hogy mint láttuk, oly esetben, midőn az ismertetett nevelő intézkedések egyikére sincs szükség, a fiatalkorú három naptól két hónapig tartó magánelzárásra ítélhető (Sj. 96. §.), amely külön intézetben hajtandó végre, ahol a fiatalkorút megfelelően foglalkoztatni kell, de büntetésnek a szó sajátképeni értelmében ezt a rendszabályt sem tekinthetjük, minthogy független a cselekményre, annak etikai és társadalmi értéke szerint, megállapított büntetéstől és a büntetés kimérésére vonatkozó általános rendelkezések (Sj. 62—69. §§.) sem nyernek reá alkalmazást. Ebben a vonatkozásban a Sj. magánelzárása rokon a Bn. fogházbüntetésével, de előnyösen tér el az utóbbitól abban, hogy kifejezetten a nyomatékos intelem (elijesztés) hatásának megvalósítására szorítkozik, ami kitűnik abból is, hogy a Sj. a dorgálással vagylagosan rendeli alkalmazni. Ez az elzárás már fellelhető az eredeti 1894. Stooss-féle tervezetben,[41] de jellemzően érdekes, hogy a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható intézkedések büntetőjellege miként foszlott le a javaslat későbbi fejlődési szakaiban. Igy pl. a javítóintézetbe való beutalást még az első bizottsági tervezet határozott időre kontemplálta, amely súlyosabb bűncselekmény esetében megfelelően hosszabb tartamú volt (1896. Sj. 7. §.), míg az 1908. évi átdolgozott javaslatban már csak a most említett elzárás maradt meg határozott tartamú intézkedésnek. De a tárgyalások során újra és újra merültek fel indítványok, amelyek, hacsak szerény terjedelemben vissza kívánták állíttatni a fiatalkorúakra vonatkozólag a büntetés alkalmazását. Igy még az 1912. évi bizottsági vitában[42] Müller azt az indítványt tette, hogy nagyon súlyos bűncselekményeknél kivételesen a rendes büntetésnek legyen helye, Thormann pedig legalább azt kívánta felvétetni, hogy a fegyházzal büntetett cselekmények esetében a most említett elzárás három évig terjedjen, viszont Silbernagel legalább a 16—18 éveseknek nagyfokú durvultságról tanuskodó cselekményeire vonatkozólag (gyilkosság, gyujtogatás, erőszakos nemi közösülés) javasolta tartamban és nemben redukált büntetések alkalmazását, de mindhárom javaslatot a bizottság nagy többséggel leszavazta. Gautier szerint a Sj.-nak épen abban áll a legnagyobb érdeme, hogy a felnőttekre alkalmazható büntetőjogot elvből nem alkalmazza fiatalkorúakra. Igy történt, hogy a Sj. a fiatalkorúakra nézve végleg kiküszöbölte a büntetést. Redukált büntetéseknek csupán az átmeneti (18—20 éves) korban lévő elítéltekkel szemben van helye (101. §.).

Véleményem szerint, ha a Bn. reviziójára kerülne a sor, az újabb külföldi törvényhozásban a fiatalkorúakra alkalmazott büntetésekből sok tanulságot nem meríthetünk. Csupán a Sj.-nak az elzárásra vonatkozó rendelkezése mutatkozik célirányosnak. Ha a Bn. fogházbüntetése, amelynek be nem vallott értelme nyílván az volt, hogy megkönnyítse az átmenetet a repressziótól a prevencióra, idővel kiküszöböltetnék, úgy nézetem szerint helyébe nem egy, hanem két intézkedésnek kellene lépnie: szigorított javítónevelésnek mint a teljesen eldurvult fiatalkorúak utolsó nevelési kísérletének és a Sj.-ban foglalthoz hasonló rövid tar-

[35] Előző közl. 2. sz. 13. old.
[36] *Nachât:* i. m. 102.
[37] *Garraud:* Traité II. 611.
[38] *Griffe:* Les tribunaux pour enfants 1914, 139.
[39] *Vidal:* Cours de droit crim. 4. kiad. 216.
[40] L. előbbi közl. a 2. sz. 14. old. és 7. sz. 53. old.
[41] Schweizerisches Strafrecht. Verhandl. d. Expertenkomm. I. 48., II. 371.
[42] Protokoll d. zweiten Expertenkomm. I. 74.

tamú, de szigorú magánelzárásnak oly fiatalkorúak számára, akik hosszabb nevelést nem igényelnek, de akiknél épen az intézkedésben kifejezett nyomatékos intelemtől várható speciálpreventív hatás.

V. Amily különbözőnek találtuk azt a bánásmódot, amelyben az ismertetett törvények és javaslatok a fiatalkorúakat részesítik, ép oly különböző természetesen az a szerep is, amely a bíróságnak az intézkedések és a büntetések megválasztásában s azok végrehajtásának ellenőrzésében jut. Tudvalévő, hogy a Bn. és az Fb., bár a fiatalkorúak bíróságának a lehető legnagyobb szabadságot igyekszik biztosítani, mégis a rendelkezések egész sorát foglalja magában, melyek (így Bn. 19. §. 2. bek., 21. §. 2., 26. §., 33. §., Fb. 69. §. stb.) az intézkedések megválasztásában akár a cselekmény súlyát, akár a fiatalkorú előéletét tekintve korlátozzák. Következik a Sj.-nak és a Bt.-nek a magyar jognál is radikálisabb állásfoglalásából, hogy a nevelő intézkedések alkalmazásában még ily korlátokat sem állít fel a bíró számára. Legmesszebb a **Bt.** ment, amely a fiatalkorúak bírájának teljes szabadságot biztosít nemcsak az intézkedés megválasztásában, hanem hatályon kívül helyezésében és megváltoztatásában (Bt. 31. §.) is. Azokkal az eszközökkel, amelyeket a törvény rendelkezésére bocsát, «belátása szerint védheti meg a fiatalkorú érdekeit». Ellenőrizteti intézkedéseinek végrehajtását s csupán azt a kötelezettséget állapítja meg számára a törvény, hogy a megtett intézkedést, hacsak az időközben meg nem szünt, három évenként revideálja. De természetesen a fiatalkorúról hozzá havonként beérkező jelentések alapján is jogában áll az intézkedést módosítani. Sajnos, a Bt. gyakorlati alkalmazásáról, minthogy csak két évvel a háború kitörése előtt lépett életbe, nincsenek adataink s így nincs módunkban a bírónak biztosított korlátlan szabadság hatásait sem megítélni.

Nem sokkal csekélyebb az a szabadság, amelyet a bírónak a **Sj.** biztosít. Igaz ugyan, hogy a Sj. megjelöli a feltételeket, amelyek az egyik vagy a másik intézkedés megválasztására a bírónak útmutatást nyujtanak, de azt, hogy pl. a bíró mikor tartja a fiatalkorút «erkölcsileg annyira romlottnak», hogy nem nevelő-, hanem javítóintézetbe utalja, a törvény természetszerűleg közelebbről meg nem jelölheti. Hasonlóan a Bt.-hez a Sj. is lehetővé teszi (91. §. 4. bek., 93. §.) a már megtett intézkedés utólagos megváltoztatását. Hogy az intézkedések végrehajtására a bírónak minő befolyása lesz, hogy a végrehajtás során a kapcsolat a bíró és a fiatalkorú közt mennyiben marad fen, arról a Sj., amely egyes alapelvek (Sj. 398—399. §.) kitűzésétől eltekintve az eljárás szabályozását a kantonokra bízta, nem nyujt felvilágosítást. Eltérő a bíró szerepe a **Ft.** szerint. Mint már hangsúlyoztuk, a discernement kérdésének eldöntése az a kulcs, amellyel a bíró szabad mozgását biztosítja. Amennyiben nem állapítja meg a büntetőjogi felelősség e feltételét, a nevelő intézkedések megválasztásában ép oly szabadságot élvez, mint aminőt a Bt. és a Sj. nyujt. Akár gyermek, akár fiatalkorú ellen rendel a bíróság nevelő intézkedést, ezt felügyelettel (liberté surveillée) kötheti össze (Ft. 20., 25. §§.), amely lehetővé teszi, hogy a bíróság a nevelő intézkedés végrehajtásáról időnként tudomást szerezzen és az intézkedést a szükséghez képest módosítsa (Ft. 23. §.). Ha a bíróság a discernement kérdését igenlően dönti el, mint láttuk, a C. P. módosított 67—69. §-ai szerint kimérendő határozott tartamú fogvatartást állapít meg. Ennek a büntetésnek a kimérésében, amely csak a végrehajtás során változik nevelő intézkedéssé, a Ft. ugyan szintén kibővítette a bíró szabadságát, de azért a tartam meghatározásának alapja: a cselekmény s a benne kifejezett bűnösség, úgy, hogy az uralkodó felfogás szerint[43] a törvényes súlyosító és enyhítő körülmények a fiatalkorral mint specifikus enyhítő körülménnyel kumulatív módon érvényesülnek.

Ugyancsak lényegesen kibővíti a bírónak a fiatalkorúakra vonatkozó jogkörét az **Aj.**, amely nemcsak a szellemi és erkölcsi érettség hiányában felmentett fiatalkorú javító nevelését engedi meg (3. §.), hanem az esetben is, ha a bíróság a fiatalkorút bűnösnek nyilvánítja, azonfelül, hogy a büntetés enyhítésében a mai tételes jognál messzebbmenő hatalmat biztosít (9. §.), a következő eshetőségek közt ad választást a bírónak: csekélyebb — három hónál nem hosszabb büntetést érdemlő — bűncselekmény miatt a büntetés mellőzésével a bíróság megintheti a fiatalkorút (4. §.), vagy javítónevelésre ítélheti (5. §.), vagy a büntetés végrehajtását feltételesen felfüggesztheti (10. §.), ha pedig három hónapot meghaladó szabadságvesztésbüntetésre ítélte és a fiatalkorú nevelése érdekében szükséges, a büntetésen felül javítónevelését rendelheti el (7. §.). Legjobban a **Nj.** szorítja meg a fiatalkorúak bírájának jogkörét. Nevelő intézkedéseket a bíróság ugyan úgy a büntetőjogi felelősség tagadása esetében, mint a büntetés mellett alkalmazhat, sőt a büntetés kimérésétől el is tekinthet, ha a nevelő intézkedés elégségesnek mutatkozik, de a Nj. egyrészt nem enged a bírónak befolyást a nevelő intézkedés megválasztására, másrészt, amennyiben büntetést alkalmaz, ennek kimérésében a törvényes enyhítés alkalmazására kötelezi.

Bár ilyképp a bírói szabadság a Bt.-től a Nj.-ig nyílván csökkenő irányban halad, mégis a fejlődés tendenciája eléggé szembeötlő. Nem szorul magyarázatra, hogyha a bíróságtól akár közvetlenül, akár közvetve nevelő tevékenységet várunk, elhatározását nem verhetjük törvényes béklyókba. Így tehát kétségtelen, hogy a Bn. és a Fb.-nek idevágó szabályai, amelyek az újabb törvényhozáshoz viszonyítva a szélső radikálizmus és a szélső konzervativizmus közt középhelyet foglalnak el, oly módosítást, amely a bíró kezét imperatív módon jobban megkötné, alig igényelnek. Véleményem szerint csupán arról lehetne szó, hogy a törvénynek instruktív jellegű szabályai szaporíttassanak, ha a Bn. nyomán kifejlődött gyakorlat arról tanuskodnék, hogy a bíró a neki biztosított szabadsággal nem él úgy, amint azt akár a fiatalkorú, akár a társadalom védelme megkívánja. Ezzel különösen a felső korhatárhoz közel álló fiatalkorúakkal szemben esetleg kívánatos erélyes bánásmódra kívánnék utalni. Ez a körülmény teszi egyszersmind szükségessé a közbenső korhatár kérdésének rekonszideráció ját is.

* *

Egyébként azonban az, aki ezt a célzatosan száraz ismertetést figyelemre méltatta, segítségem nélkül is levonhatja azt a tanulságot, amely a fiatalkorúakra vonatkozó újabb külföldi törvényhozási törekvésekből a Bn.-ra háramlik. Bizonyos, hogy az ismertetett törvények és javaslatok számos rendelkezése kritikai világot vet a Bn, némely szabályára, sőt illo loco reámutattam azokra a pozitív gondolatokra is, amelyek Bn.-ánk revíziójánál értékesíthetők, de viszont meg vagyok győződve arról, hogy az újabb külföldi törvényhozás tárgyilagos értékelése egymagában a revizióra okul nem szolgál. Clément *Griffe*-nek a háború kitörésekor a fiatalkorúak bíróságáról megjelent nagyjelentőségű monografiája[44] valóságos dicsőítő éneke a fiatalkorúakra vonatkozó magyar törvényhozásnak és ezt követendő példának állítja oda — Franciaország számára. Egy helyen hozzáteszi a szerző «mais j'ai la conviction intime, que l'enthousiasme des Hongrois ne s'est point égaré» . . . Mi is ezt reméljük, bárha a gyakorlati végrehajtástól talán nem is vagyunk annyira elragadtatva, mint a tudós francia szerző. Mert, sajnos, a törvényhozás és a végrehajtás viszonyát nálunk leggyakrabban Rousseau ismeretes mondása fejezi ki: Tout est bien, sortant des mains de l'Auteur des choses; tout dégénère entre les mains de l'homme. És azt hiszem, talán nem csalódom abban a feltevésemben sem, hogy a Bn. tervezetének szerzője: *Balogh* Jenő, akinek véleményét e kérdésekben az utóbbi években sajnosan nélkülözzük, ma már talán maga is kissé kiábrándult a végrehajtás tökéletességébe vetett optimista hitéből, amellyel annak idején bennünket skeptikusokat bírált. De erős meggyőződésem, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó törvényeink végrehajtása terén, Senecával szólva: sanabilibus ægrotamus malis és talán mégis előbb a végrehajtás gyógyításával kellene megpróbálkoznunk, mielőtt az újjáteremtéshez fogunk.

Ezért részemről is teljesen osztom Doleschallnak véleményét,[45] hogy a rendszer esetleges átformálása annak kipróbálása előtt szóba sem jöhet.

Dr. Vámbéry Rusztem.

[43] *Garçon:* C. P. annoté 67. cikk 24. §.

[44] Les tribunaux pour enfants. Paris, 1914.

[45] A svájci, német és osztrák Btk. jav. 84.

Szemle.

— **Ráth Zsigmond** kúriai másodelnök kinevezésével kétségkívül érdemes bíró került a büntetőszakosztály élére. Éles ítélőtehetsége, okos emberismerete és érző szíve egyaránt méltóvá teszik az előkelő állásra. Ha oly okokból, amelyek részletezése nem fér el e szűkszavú közlemény keretébe, talán szívesebben láttunk volna a másodelnöki székben a tudomány terén is működő szakembert, aki mint Csemegi Károly hagyományainak örököse a büntetőjog modern fejlesztésében irányítója lenne a legfőbb bíróság gyakorlatának, úgy mégis örömmel nyugszunk bele a választásba. Őszinte megelégedéssel állapíthatjuk meg e kinevezés tényében azt a helyes elvet, hogy minden bíró, akit hivatására tehetsége képesít és aki nehéz munkáját lelkiismeretesen végzi, nemcsak a nyugdíjjogosultságot, hanem a marsallbotot is tarsolyában hordja. Nem ismerjük, sőt nem ismerhetjük a rugókat, amelyek az igazságügyi kormányt elhatározásában vezették, de el kell ismernünk, hogy, perjogi nyelven szólva, sem alaki, sem anyagi semmisségi okok nem teszik ítéletét a kritika fóruma előtt megtámadhatóvá. Annál inkább kifogásolnunk kell azonban az indokolást, amellyel a napi sajtó és az ú. n. beavatott szakkörök egy része e kinevezést «megvédeni» igyekezett. Olvashattunk oly véleményt, hogy a kinevezésre Ráth Zsigmondnak egy politikai hátterű perben tanusított elfogulatlansága szolgált okul, hallottunk oly felfogásról, hogy a Kúria másodelnöke csak az lehet, aki a kormány politikai bizalmát bírja. Nem találunk elég erős kifejezést annak a feltevésnek a visszautasítására, hogy a politikai elfogulatlanság a Kúria bíráinál, akik tudvalevőleg képviselőválasztási ügyekben is ítélkeznek, a jutalmazást igénylő kivételek közé tartozna. Ez a gyanusítás, amely csak a politikai posvány gondolatkörében születhetett, nem ér ugyan fel legfőbb bíróságunknak a jellem tisztaságán felépült piedesztáljához, de ha meg nem bélyegeznők, mulasztással vétenénk a Kúria bírói kara iránt táplált tiszteletünk ellen. De ép így tiltakoznunk kell ama nézet ellen, amely a Kúria másodelnökét, csupán azért, mert a főrendiház tagja, a kormánybizalom exponensévé kívánja lefokozni. Ha ez a vélemény komoly alakban jutna kifejezésre, pillanatig sem késnénk az indítvánnyal, hogy a Kúria elnökeit ki kell hagyni a főrendiházi tagok sorából. Többre tartjuk ugyanis a törvénykezés állítólagos szakszerűségének biztosításánál azt a tudatot, hogy a legfőbb bíróság élén — Shakespeare szavaival — «there sits a Judge that no king can corrupt». Igy azonban csupán arra a kívánságra szorítkozhatunk, hogy a Kúria új másodelnökét a jó Isten védje meg barátaitól, mert vélt ellenségei ellen megvédi őt bírói egyéniségének súlya és a kötelesség teljesítésében eltöltött életének megbecsülhetetlen értéke.

— **A Magyar Jogászegylet** közjogi és közigazgatási bizottsága február 23-án ülést tartott, melynek tárgya *Neumann Károly* miniszteri tanácsos előadása volt: «A vasúti felségjog Bosznia-Herczegovinában». Az előadó kimutatta a bosnyák vasúti jog tételes intézkedéseinek és a tényleges helyzetnek ismertetése mellett, hogy a vasúti felségjog Bosznia-Herczegovinában nem a bosnyák tartománygyűlést, de nem is mint osztott felségjog a kettős monarchiát illeti, hanem külön a magyar államot is, amely azonban ezt a felségjogot a saját akaratából folyó korlátozással Ausztriával egyetértésben gyakorolja mindaddig, míg Bosznia államjogi helyzete végleges szabályozást nyer. A nagyszámú és előkelő hallgatóság az előadást nagy tetszéssel fogadta és az elismerésnek a bizottság nevében az elnöklő *Concha* Győző egyetemi tanár adott kifejezést.

— **Jogegységi döntvény.** A kir. Kúria jogegységi tanácsának 18. sz. polgári döntvénye a lapunkban (3. sz.) részletesen ismertetett kérdést a következőképen döntötte el: «Kávéházi vagy vendéglői helyiségben előre megállapított műsor nélkül játszó zenekar (cigányzenekar) által jogosulatlanul eszközölt előadás esetében az illető kávés vagy vendéglős azon az alapon, hogy a zenekart játszásra felfogadta, a szerzői jog bitorlása miatt büntetendő és kártérítésben marasztalandó».

— **A m. kir. közigazgatási bíróság ügyforgalma 1917-ben.** 1916 év végén folyamatban maradt 10,096 ügy, érkezett 1917 év folyamán 27,501. A bíróság mindkét osztályának ügyforgalma az előző évekhez képest nagyobb csökkenést mutat, amennyiben 1916-ban 33,349 ügy érkezett fel, 1915-ben 39,190. Az ált. közigazgatási ügyek száma 1917-ben 5845 (7797), a pénzügyieké 21,656 (25,552). Elintéztetett összesen 30,773 (31,235), folyamatban maradt 6824 ügy.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége** 1918 március 7-én, csütörtökön délután ½7 órakor a Társadalmi Múzeum előadótermében (VI., Eötvös-utca 3., félemelet) ülést tart. Tárgy: *dr. Gergely Ernő* erzsébetfalvai járásbíró előadása «A kollektív munkaszerződésről». Az előadást vita követi. A Szövetség minden érdeklődőt szívesen lát.

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége** február hó 27-én *dr. Telek György* elnöklete alatt választmányi ülést tartott az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlése tárgyában. Elhatározta a választmány, hogy a jelölti kar álláspontjának demonstrálása végett az összes fővárosi és vidéki szervezetek bevonásával országos nagygyűlést tart, melyen a ma már minden számottevő jogász által feleslegesnek és céltalannak tartott ügyvédhelyettesi intézmény ellen való állásfoglaláson kívül a katonai szolgálatot teljesítő jelöltek és helyettesekre vonatkozó minden egyéb kérdés is napirendre kerül.

— **Dr. Pongrácz Jenőnek** a lakbérleti rendeletekről kiadott ügyes kommentárja új kiadásban megjelent, amelybe szerző beiktatta az albérletek ügyében kiadott legújabb rendeletet is.

— **A porosz börtönügy** terén épen egy évszázadig fenálló problémát oldott meg az 1917 dec. 14 én kelt porosz királyi rendelet, amely a belügy- és igazságügyminisztériumok felügyeleti dualizmusának megszüntetésével az összes letartóztatási intézeteket az igazságügyminisztérium fenhatósága alá helyezte. Évtizedeken át Krohne, a belügyminisztérium börtönügyi osztályának vezetője volt az egyesítés személyi akadálya, míg tárgyi akadály a belügyi intézetek tökéletesebb fejlettsége volt. Ezentúl csupán a rendőri fogházak, a dologházak és javítóintézetek maradnak belügyminiszteri hatáskörben.

Nagy, vidéki városban, lehetőleg kir. ítélőtábla székhelyén jómenetelű ügyvédi irodát átvenne, esetleg társulna nyolc éves önálló gyakorlattal bíró munkaképes, szorgalmas ügyvéd. Cím a kiadóhivatalban. 15949

Vidéki városban 10 évi élénk és sokoldalú gyakorlatot kifejtett hadmentes, családos és vagyonos ügyvéd lakhelyét és gyakorlatát Budapestre óhajtaná áttenni és ezen indokból szívesen lépne be társul a megállapítandó feltételek mellett egy székesfővárosi jó hírnevű élénk ügyvédi irodába, vagy pedig hajlandó lenne ilyen irodát teljességgel át is venni. Ajánlatok, melyek a köteles szigorú diszkrécióval fogadtatnak, ezen lap kiadóhivatalába H. R. betüs jelige alatt küldendők be, melyekre egy budapesti érdemes kartárs fog adandó esetben reagálni. 15950

100,000 koronával átvennék bankügyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Joghallgató, III. éves, gép- és gyorsírni tud, irodai gyakorlattal ügyvédi irodába ajánlkozik. B. megkeresést a kiadóba kér «III. éves». 15953

Dr. Stamberger Ferenc budapesti közjegyző keres állandó helyettest, akinek teljes közjegyzői praxisa van és a német nyelvet tökéletesen bírja. Díjazás megállapodás szerint. Az eddigi működést, életkort, személyi adatokat tartalmazó ajánlatok nevezett közjegyzőhöz (V., Erzsébet-tér 15.) küldendők.

Ugyanott egy közjegyzői gyakorlattal bíró, szép kézirású segéd is kerestetik. Gépírók és németül is tudók előnyben részesülnek. 15955

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 10. szám. Budapest, 1918 március 10.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Meszlény Artur* kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár: Magánjogi közigazgatás. — *Dr. Polner Ödön* pozsonyi egyetemi tanár: Az uj választójogi törvényjavaslat. — *Dr. Almási Antal* egyetemi magántanár, kir. ítélőtáblai bíró: Közszállítások leszámítolása. — Törvénykezési Szemle: I. *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: A maximális árak túllépésének magánjogi hatálya. II. *Dr. Vági József* ügyvédhelyettes: A rekvirált szén árának bírói megállapítása iránti eljárás. — Jogirodalom: *Dr. Irk Albert* kolozsvári egyetemi m.-tanár: Anyagi és alaki büntetőjog. Irták dr. Angyal Pál és dr. Degré Miklós. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 3. és 4. ív. — Csődnaptár.

Magánjogi közigazgatás.

I.

A háború vihara a magánjogot gyökereinek legparányibb száláig átitatta új, eddigi lényétől idegen elemekkel. Ha ezeket a változásokat közvetlenül az állam háborús szükségállapotára lehet is visszavezetni,[1] mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy azok nagyrészben véglegesek és a háborúval együtt nem tűnnek el ismét. Nemcsak a világpolitikában, hanem a nemzetek belső életében sem kezdhetjük a háború végével ott, ahol annak elejével elhagytuk. Az emberekben és javakban beállott rettenetes veszteségek pótlása csak az állami élet minden nyílvánulására kiterjedő reformmunka árán valósítható meg. Találóan körvonalozza a legközelebbi jövő feladatait a jelen küzdelmes gazdasági korszak egyik finomelméjű essayistája úgy, hogy: a termelésből kell kiindulnunk és az emberi munka hatékonyságának fokát oly mértékben kell emelnünk, hogy a megkettőzött termelés a terhek viselésére képes legyen és segéderőit mégis jobban jutalmazza és lássa el; amit negyven milliárdnyi termelés nem bír el, azt elbírja nyolcvan.[2] A laissez faire korának mindenesetre véglegesen vége van, vége van a jog és a magánjog területén is, ahol eddig még a legtovább tarthatta magát és legtovább tudott ellentállani azoknak az éles és sok ponton eredményes támadásoknak, amelyek a háború előtt is már a magánjog szocializálásának érdekében érték.

Azonban nézzünk egyszer a szemébe — habár csak futólag is — annak a kérdésnek: mit jelent tulajdonkép a magánjog szociálizálása, miért tör utat ez a jelszó épen most elemi erővel és mit várhatunk tőle, ha nem ma, hát holnap, de mindenesetre a ma élő, félholtra sanyargatott nemzedék boldogulására? Rég vallom és hirdetem s garmadával nyujtottam bizonyítását is annak, hogy a fenálló jog évezredes tapasztalatok kovácsolta keretei a legbiztosabb és legtökéletesebb vázát alkothatnák annak a társadalmi és jogi rendnek is, amelynek minden sejtjét és idegszálát a szociális jólét gondolata hatja át. A magántulajdon, helyesebben (mert nem épen csak a tulajdonjog intézményéről van szó) a magánvagyon elve, az egyén mint univerzális és centrális vagyoncél, az elvileg szabad szerződéskötés, a család és a családi örökösödés mindazzal a sok részletszabállyal, amelyet évezredek ügyeskedése és aprólékos szorgalma gyúrt és gyűjtött, fúrt és faragott egybe oly harmonikus egésszé, hogy felmerülhetett a dogma «von der Lückenlosigkeit des Rechts» — mindez, mondom, kitünő és nélkülözhetetlen építőköve a szocializált magánjognak is. Hiszen a háború tombolása közepette is megmaradt minden forma, megmaradt minden dogma, megmaradt egészen a pénz mindenhatóságáig az elmúlt idők minden bűne és gondolatlansága: csak a cél más, amelyre a formát használjuk, csak az értelme más a változatlanul hangoztatott dogmának, csak a vásárlóképességét vesztette el a pénz — csak ennyi történt.

S ez a megváltozott cél, ez a megváltozott értelem, ez a megváltozott értékelés józanul csak egyfelé vihet: *az emberi munka nagyobb megbecsülése* felé. Az elhullt, a megbénult, a teljesítőképességében megfogyatkozott emberi munkaerőt kell százszorta jobban beosztani, ezerszerte jobban jutalmazni, kímélni, regenerációjáról gondoskodni. Annyit *Marx*-tól a legmegrögzöttebb kapitalista is megtanult már, hogy az árú — mi több: a vagyon — sűrített, az időből a térbe áthelyezett munka. Generációk során felhalmozott addigi bőségünket, biztosított, elraktározott munkakészletünket elhasználtuk, felettük, felégettük, elpuffogtattuk. Új gazdagság teremtésére csak egy mód van, mert Ádámot kiűzték a paradicsomból: arcod verejtékével keresd kenyered. S mert a háborúból egyet megtanultunk, azt, hogy a szervezés, az egység, a tervszerű együttműködés az a csodaszer, amely a lehetetlent is lehetővé, az együttható erők mathematikai összegét számtalanszor meghaladó feladatot is megoldhatóvá teszi: ezért keresi minden gondolkodó, ritka egyértelműséggel, a ránk váró óriási teherviselési és termelési feladatok megoldásának kulcsát a jobb munkamegosztásban a gazdaság jobb szervezésében, az erők jobb tömörítésében, jobb kihasználásában.

Ennek a szervezésnek azonban — világos — le kell számolnia azzal a felfogással, hogy az ember magángazdálkodása, termelő és fogyasztó tevékenysége, családi élete, gyermekeinek világrahozatala, nevelése, ellátása, szóval az egyes ember élete születésétől halála percéig — magánügy. Nincs többé magánügy mert minden magánügy közügy. És *ez* a magánjog szocializálása.

II.

Mi már most a jogi reflexe annak az átalakulásnak, amelyet a gazdasági helyzet kényszere imígyen ránk erőszakol és amelynek a jog minden ágában, és így a magánjogban is, a kétszerkettő biztosságával be kell állania? Melyik az a közös vezető gondolat, az az egységes célpont, amely felé a magánjog szocializálásának haladnia kell és amely felé halad szándékunkon kívül is, mint minden társadalmi fejlődés, amelyet az oktalan maradiság csak ideig-óráig tartóztathat, míg a józan progresszivitás mérsékel és szabályoz? Jelen elmefuttatás célja szemléltetni azt, hogy ez az irány afelé visz, amit címül választottunk: a *magánjogi közigazgatás* kialakulása felé.

A közigazgatási jog a fenálló jog keretében is a magánélet számos nyílvánulásaiba nyúl bele. Bármely közigazgatásjogi kézikönyv futólagos megtekintése meggyőzhet róla: a személyi állapot nyílvántartása, az egyesülési és gyülekezési jog, a jóléti közigazgatásnak a közegészségre, a gyámságra és gondnokságra vonatkozó részei, a közoktatás és a közerkölcsiség ügye, úgyszintén a gazdasági közigazgatásnak egész nagy területe, amely magában foglalja az őstermelés, az ipar és a forgalom

[1] Igy *Almási*, A háború hatása a magánjogra, Budapest, 1917, 15. s k. ll.

[2] Walther *Rathenau*, Die neue Wirtschaft, Berlin, S. Fischer, 1918., 27. l.

közigazgatását, lényegében a magánélet viszonyait szabályozza és a magánjogi laissez faire-t szorítja korlátok közé.

Mindaz, amit a magánjog szocializálása címén valaha proponáltam és ami a polgári törvénykönyv elég messzemenő átalakításával jár, tulajdonképen semmi egyebet nem céloz, mint az összhang megteremtését egyfelől a polgári törvénykönyv, másfelől pedig a közigazgatási jognak amaz ágazatai között, amelyek már eddig is érintkeztek — ha hézagosan és ötletszerűen is — a magánjog megfelelő részeivel. A családjogban a nő családjogi helyzetének megjavítása, a házasságon kívül született gyermek igényeinek hathatósabb biztosítása, mint szociális követelmény ugyanazt a célt tartja szem előtt, amelynek érdekében a legindividualisztikusabb kor is gyámhatóságokat szervezett és a gyám és gondnok tisztét szabályozta; a gyámsági jog kirívó hiányai érlelték meg azt a gondolatot, hogy a családnak, mint a társadalom primär szervének életét és épségét fenyegető veszélyek megelőzésére részemről «családjogi rendészet»-nek nevezett intézmény létesíttessék. A dologi jog terén a többtermelésnek a jog eszközeivel való előmozdítása a mai gazdasági helyzetből folyó elsőrendű követelmény, amelynek előfeltételeit mindenekelőtt az együttes tulajdonjog hathatósabb kifejlesztésében[3] és a hitelforgalom biztonságának és olcsóságának szolgáló intézmények megvalósításában[4] találjuk meg. Ezek az intézmények a gazdasági közigazgatásnak a forgalom közigazgatására vonatkozó részébe olvadnak bele maradék nélkül. A kötelmi jogban az elsőrendű közszükségleti cikkek árának megdrágítása ellen szükségesek magánjogi rendelkezések, mert mindaddig, amíg csak büntetünk — s hozzá teljesen elhibázott és eleve nyílván kilátástalan módon az árú megszerzőjét is büntetjük (nehogy a szerencsétlennek eszébe juthasson, az «oltalmára» megalkotott szabállyal élni) — addig az árúuzsorát komoly eredménnyel meg nem fékezhetjük; az ember testi épségének, egészségének oltalmazására az élelmiszerhamisítás meggátlásának módjait kell kutatni, a fertőzés útján való egészségháborítás magánjogi hatásait kell szabatosítani és fokozni, a prostitució körében keletkező jogviszonyokat el kell helyezni a magánjog keretében. A jog eszközeivel való kíméletlen visszaélés, a Shylock-szerződések ellenében a gyengébb szerződő felet a *clausula rebus sic stantibus* jogi megvalósulásának hathatósabb és szabatosabb kiépítésével kell megoltalmazni. A szolgálati szerződés és a társaság jogviszonyát szociális természetének megfelelő módon kell szabályozni. Az örökösödési jog terén végül meg kell szorítani a törvényes örökösök körét, szociális tartalmat kell adni a közöröklésnek, progresszív alapú örökösödési adót kell behozni és a vagyonok pulverizációjának megakadályozása érdekében a produktív vagyonegységek tekintetében speciális örökösödési jog meghonosítását kell megfontolás tárgyává tenni.

Mindezek a témák részben a jóléti közigazgatás, részben pedig a gazdasági közigazgatás tárgyai és a maguk teljességében beleillenek a közigazgatási jog amaz alapvető felosztásába, amely a népesség közigazgatási oltalomra szoruló négy főszükségletéből indul ki: egészség, művelődés, erkölcsiség, gazdaság.[5]

A magánjog szocializálása tehát jogilag *a magánjognak a közigazgatási jog elemeivel való átitatása,* a köznek pártfogó, megelőző, rendező és tiltó tevékenysége a magánérdekek sokadalma közepette. A magánjog szocializálása megszünteti azt az exempciót, amely eladdig megillette a magánjogot és amely kiemelte a magánjogi viszonyokat a közigazgatás gondoskodó beavatkozásának köréből. A magánjog szocializálása közérdekűeknek jelenti ki a magánjogi tényeket és azokat a közérdek nevében, azzal összhangban igyekszik kialakítani. A «közigazgatási veszély», amelyet kizárólag háborús jelenségnek kvalifikáltak,[6] már nem veszély és nem háborús jelenség: az befejezett tény és a magánjog jövő fejlődésének iránya.

IIa ez a változás az anyagi jognak fokról-fokra teljesebb átalakulásával jár, úgy az átalakulás még elkerülhetetlenebb az alaki jogban.

A manap egyedüli magánjogilag iskolázott hatóság, a bíróság, sok feladatot vállalhat, de mindent nem vállalhat. S hogy jelen közigazgatási szervezetünk miként teljesíti a közegészség, a közművelődés, a közerkölcsiség és a közgazdaság körében csak a fenálló jog részéről reá hárított missziót is, annak bírálata meghaladná e cikk kereteit. De többet — és tegyük hozzá: sokszorosan többet — *ez* a közigazgatás nem vállalhat, mert hiányzik hozzá a jogi tanultsága, a társadalmi érzéke, az egységessége és a látóköre. Nehéz feladat lesz, de meg kell lenni: közigazgatási szervezetünknek és jogunknak oly modernizálása, hogy felfogja és érvényesíteni tudja azokat a követelményeket, amelyeket a fentiekben futólag jeleztem. E követelmények kivétel nélkül azokból a sokszálú összefüggésekből nőttek, amelyek egybefűzik a magánélet nyílvánulásait a közérdekkel. Ezeknek az összefüggéseknek a kutatása épen a társadalmi tudomány feladata és lehetetlen, hogy a tudomány megállapításaiból a jog le ne vonja a kényszerű következtetéseket. *Dr. Meszlény Artur.*

Az új választójogi törvényjavaslat.*

Áttérve a 8. és 10. §. érdemleges intézkedéseire, azok után, melyeket e tekintetben már előbb megjegyeztem, még a következőkre kívánok figyelmeztetni. Az a rendelkezés, hogy tényleges szolgálatban álló katonáktól a választói jog gyakorlása közokirati, tehát likvid bizonyíték nélkül megtagadható, a gyakorlatban sok bonyodalomra fog okot adni. Vajjon, ha valaki katonai egyenruhában fog megjelenni a szavazásnál, ez már bizonyíték lesz-e arra, hogy tényleges szolgálatban áll s ha esetleg szavazáshoz fogják bocsátani, lesz-e esetleges ok, hogy szavazata és azután a választás vagy eredménye érvényteleníttessék? Viszont, ha valaki polgári ruhában jelenik meg, de ellene valamelyik bizalmiférfi a 10. §. alapján a tényleges szolgálat kifogását fogja tenni s erre nézve a saját vagy valamely más jelenlevőnek tanuságára hivatkozik, a küldöttségi elnök milyen alapon határozzon, hogy a választás esetleg ne legyen megtámadható? Bizonyos, hogy a közokirati bizonyíték produkálása esetleg polgári ruhában szavazó tényleges katonával szemben (ki fel van véve a névjegyzékbe) nehéz, de az a rendelkezés, hogy a névjegyzékbe felvettől a szavazás csak közokirati bizonyíték alapján tagadható meg, eleget tesz annak a követelménynek, hogy a szavazásnál a választói jogosultságnak kérdéseiben csak akkor lehet határozni, ha likvid bizonyíték minden kétséget kizár. Igaz, hogy az 1913 : XIV. tc. 15. §-a is mellőzte ezt a fegyvergyakorlatot teljesítőkkel szemben s a javaslat csak mintegy ennek a nyomán indul el, midőn azt a helyzetet, melyben az 1913 : XIV. tc. szerint a fegyvergyakorlatot teljesítők vannak, kiterjeszti általában a tényleges szolgálatot teljesítő tartalékosokra stb.-re. A fegyvergyakorlatot teljesítők esete azonban sokkal kivételesebbnek tekinthető, hogysem aggályokra adhatott volna alkalmat. Ennélfogva kérdés, nem volna-e indokolt a közokirati bizonyíték követelményét a 7. §-beliekkel szemben is megkísérelni; másrészt pedig attól, hogy a tényleges szolgálatot teljesítő tartalékosok stb. választói joguk gyakorlásában korlátoltassanak, egészen elállni s ha már megmarad a választói joguk, azt is megengedni, hogy azt gyakorolhassák. A katonai függőségi viszonynak tartalékosnál úgyis más jelentősége van, mint a tényleges állományú katonánál; s a nagyrészben titkos szavazás a függőségi viszonyt úgyis ellensúlyozza.

A választói jogot, illetve annak gyakorlását kizáró többi körülmények közül különös figyelmet érdemelnek azok, amelyeket a javaslat 8. §-ának 8. pontja határoz meg. Ez a pont az 1913 : XIV. tc. megfelelő 14. §-ának 9. pontjával szemben több irányú módosítást tartalmaz. Igy mindenekelőtt azt, hogy azon bűncselekmények kategóriájából, melyek miatt történt elítéltetés a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésétől függetlenül a választói jog kizárását vonja maga után, kihagyja a nyereségvágyból elkövetett bűncselekményeket és ezek helyébe azoknak a kategóriáját teszi, amelyekre a törvény különben is a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését rendeli. Azután azt, hogy az állam ellen irányuló bűncselekmények közül csak a bűntet-

[3] *Sebess* Dénes: Észrevételek a polg. tkv. tervezetéhez. A kisbirtok és a készülő polg. tkv. Kiadja a Magyar Gazdaszövetség. Bpest, 1918, 222. s k. ll. V. ö. *Meszlény:* A svájci polg. tkvről. Bpest, 1909, 52., 359., 398. s. k. ll.

[4] *Sebess* id. m. 230. s. k. ll.

[5] *Georg Meyer:* Lehrbuch des deutschen Verwaltungsrechtes. Leipzig, 1893, I. kötet, 97. lap.

[6] *Almási* id. m. 47., 68. ll.

* Az előbbi közl. l. a 9. számban.

teknek adja meg a különös kizáró hatályt. Ezzel lehet összefüggésben az, hogy ugyanily hatályt tulajdonít a Btk. 173. §-ában meghatározott vétségnek, mely az 1913 : XIV. tc. 14. §. 9. pontjának általánosabb meghatározásába amúgy is beleesik. Harmadik módosítás, hogy a Btk. 172. §-ával kapcsolatos különös hatályt csak a nemzetiségek elleni gyűlöletre izgatás eseteire szorítja. Negyedik módosítás, hogy a kerítéssel és kivándorlásra csábítással kapcsolatban a választói jogot kizáró hatályt mellőzi és ötödik módosítás, hogy mindezt a kizáró hatályt öt évre korlátolja s elhagyja az 1913 : XIV. tc.-nek azt az intézkedését, amely a már egyszer ily bűncselekményt elkövetőkre ezt a hatályt 10 évre tolja ki.

A felsorolt módosítások közül a negyedik és ötödik helyen felsoroltak ellen részemről nem teszek észrevételt. Az első három módosítás mellett azonban észrevétel nélkül nem haladhatok el. Az 1913 : XIV. tc. 14. §-ának 9. pontjához szóló indokolás a nyereségvágyból elkövetett és az állam ellen irányuló bűncselekményekkel kapcsolatos választójogkizáró hatályt az erkölcsi és állampolgári megbízhatóság szempontjaival indokolja (1910. évi országgyűlési képviselőházi irományok XXIII. k. 92. l.). Az új javaslat az állam ellen irányuló bűntettekkel kapcsolatban a kizáró hatályt fentartván, az állampolgári megbízhatóság szempontjait nagyrészt figyelembe veszi; a nyereségvágyból elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban ezt a hatályt nem tartván szükségesnek, az erkölcsi megbízhatóság szempontjaira kisebb súlyt látszik helyezni, avagy azokat más irányban keresi. Ezt az eljárást az indokolás különösen két körülménnyel okolja meg. Egyrészt azzal, hogy a «nyereségvágyból elkövetett bűncselekmény» nem körülhatárolt törvényes fogalom és ezért a gyakorlatban nehézségekbe ütköznék a választói jog gyakorlásából való kizárás megállapíthatása céljából esetenkint elbírálni azt, hogy a bűncselekményt mily indokból, nevezetesen nyereségvágyból követték-e el. Ezzel szemben azonban rá kell mutatni arra, hogy «az állam ellen irányuló bűncselekmény» még kevésbé körülhatárolt törvényes fogalom, a javaslat ezt a kategóriát mégis fentartja s a választói jogot kizáró hatályt szükségesnek tartja hozzá fűzni. A javaslat indokolása igen találóan jegyzi meg, hogy indokolt megtartani a bűncselekmények kizáró hatályát, különösen tekintettel a katonai (honvéd) bíróságok által katonai büntetőtörvény alapján hozott ítéletekre, miután ezekben az ítéletekben a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése nem mondható ki. Ámde ugyanez az eset más ügyekben hozott katonai bírósági ítéleteknél is, úgy, hogy míg pl. valamely polgári bíróság által csalásért elítélt egyén büntetésének kiállása után az ítéletben megszabott időig nem fog választhatni; ha valakit katonai bíróság ítélt el ugyancsak csalásért, ez mihelyt kiszabadul s a polgári életbe visszakerül, azonnal választó lesz. Pedig az ily eshetőségek, tekintettel arra, hogy a javaslat épen katonai szolgálat címén igen sok választót teremt, szaporodni fognak. Ha az erkölcsi szempontok megkövetelik, hogy polgárilag elítélt szabadságvesztésbüntetése után egyideig még ne választhasson, a katonailag elítélttel szemben ezt bizonyára szintén megkövetelik. Az erkölcsi szempontoknak ez a követelménye a javaslat 8. §. 8. pontjának jelenlegi szövege mellett nem teljesülhetne.

A választói jogot kizáró hatályt nem fűzi a nyereségvágyhoz a javaslat másodszor azért, mert — az indokolás szerint — az ily okból elkövetett bűncselekmények miatt történt elítélési esetek túlnyomó többségében a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését elrendelik s így a törvényjavaslat 8. §-ának 8. pontjában foglalt rendelkezés értelmében a kizárás amúgy is be fog következni. Ez igaz, de ha a javaslat — az állam ellen irányuló bűntettektől és két vétségtől eltekintve — elégnek tartja, hogy a javaslatban fix időre terjedő hatály csak azokban az esetekben álljon be, amely esetekben a büntetőtörvények a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését rendelik, akkor méltán felmerül a kérdés, vajjon van-e szükség arra, hogy a választói jogot kizáró hatályt a választói törvény a büntetőtörvénytől eltérőleg és teljes merevséggel állapítsa meg és nem helyesebb-e megmaradni annál, hogy ez a hatály a büntetőtörvény alapján az eset körülményeihez simuló ítélet szerint álljon be, hol rövidebb, hol azonban hosszabb időre is terjedőleg és nem kellene-e inkább a büntetőtörvénynek azt a rendelkezését, mely a felfüggesztő hatály legkisebb és legnagyobb időtartamát megszabja, a választói törvényjavaslattal kapcsolatban novelláris úton módosítani. Ezzel kapcsolatban azután revideálni lehetne és ki lehetne azoknak a bűncselekményeknek a körét terjeszteni, melyeknek esetében a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését ki kell mondani, amely revizió alkalmával önmagától mérlegelés tárgyává válnék az a kérdés is, hogy a Btkv. 172. §-ának esetei mennyiben vonják maguk után a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését, amely kérdésre különben még itt vissza fogok térni.

Az itt jelzett megoldás mellett a javaslat 8. §-ának 8. pontját, mely az 1913 : XIV. tc. 14. §-ának 9. pontja nyomán meglehetős különleges intézkedés, helyettesíteni lehetne oly intézkedéssel, mely csak a katonai bíróságok által elítéltek választói jogára vonatkozik. Ez a rendelkezés világosan tartalmazhatná annak kimondását, hogy a katonai (honvéd) bíróságok által a magyar állam és intézményei ellen irányuló vagy nyereségvágyból elkövetett bűncselekmények miatt (ezt a kategóriát a jelzett okból meg kellene tartani) történt elítélés esetén a választói jog bizonyos ideig ki van zárva. Az időtartamot annyi időben kellene megállapítani, amennyit a magyar büntetőtörvény a politikai jog-gyakorlat felfüggesztésének maximumával szab meg, tehát, ha a büntetőtörvény fent jelzett intézkedése változatlanul maradna, három és tíz évben, ha módosulna, megfelelően hosszabb időben.

Ezzel kapcsolatban meg kellene oldani a horvát-szlavonországi büntető ítéletek hatályának kérdését is a magyar választói jog szempontjából, amely mindeddig nyílt kérdés.

Magyar választó Horvát-Szlavonországokban elkövetett bűncselekményért elítélhető s miután Horvát-Szlavonország velünk egy és ugyanazon állami közösséget alkot, az ottani ítélet Magyarországon is végrehajtandó. A kölcsönös végrehajtás módozatait igazságügyminiszteri és báni megállapodások is szabályozzák. Ennélfogva Horvát-Szlavonországban elítélttel szemben a büntetőtörvény 15. §-ának rendelkezése, mely szerint ha magyar honos a magyar állam területén kívül olyan cselekményt követ el, melyre a törvény által hivatalvesztés vagy a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése van megállapítva, e mellékbüntetésnek alkalmazása végett a bűnvádi eljárás minden körülmények között megindítandó, már csak ezért sem alkalmazható. A Horvát-Szlavonországban érvényes büntetőjog azonban a politikai jogok gyakorlatának ítéletileg való felfüggesztését, mint mellékbüntetést nem ismeri és ennélfogva az ott keletkezett ítélet végrehajtásaként az ott elítéltekkel szemben Magyarországon a politikai jogok gyakorlata nem korlátozható. Különben is kérdéses, vajjon a kölcsönös végrehajtás elve ezt magával hozná-e? Az 1890. évi június 10-én kelt horvát-szlavon autonóm törvény ugyan a legtöbb *bűntett* miatt és egyes *kihágások* miatt történt elítélés eseteire, mint az ítéletnek önként előálló következményét, kimondja többek közt a «magyar-horvát» országgyűlésre való cselekvő választói jog megszűnését is és pedig a bűntett miatt legalább öt évi szabadságvesztésbüntetésre ítélttel szemben tíz évre, egyéb bűntett miatt elítélttel szemben öt évre, kihágás miatt elítélttel szemben pedig három évre; azonban ez a horvát-szlavon autonóm törvény nem bírhat erővel arra, hogy a választói jog felfüggesztését Magyarországra való hatállyal szabályozza, hacsak ezt a szabályozást valamely magyar törvény kifejezetten vagy hallgatag el nem ismeri.

Ily elismerés nem következett be, azonban az 1913 : XIV. tc. 14. §-ának ismertetett 9. pontja lehetővé tette, hogy állam ellen irányuló vagy nyereségvágyból elkövetett bűncselekmény esetén a Horvát-Szlavonországban elítélttel szemben is alkalmaztassék az öt, illetve tíz évig tartó kizárás. Az új javaslat ennek lehetőségét csak az állam ellen irányuló bűntettek eseteire szorítja épúgy, mint a katonai (honvéd) bíróságok által elítéltekkel szemben, úgy, hogy a legtöbb Horvát-Szlavonországban elítélt magyar választó szabadságvesztésbüntetésének kiállása után választói jogának azonnal élvezetébe lépne. A fent kifejtettek szükségessé tennék, hogy a horvát-szlavonországi büntető ítéleteknek a magyar választói jogot kizáró hatálya hasonlóan szabályoztassék, mint a katonai (honvéd) bíróságok büntetőítéleteiké.

Az új javaslat 8. §-ának 8. pontja, mint említve volt, még módosítást tartalmaz annyiban is az 1913 : XIV. tc. 14. §-ának 9. pontjához képest, hogy a kizáró hatályt az 1878 : V. tc. 172. §-a eseteiben csupán a nemzetiség elleni gyűlöletre izgatáshoz fűzi, míg az 1913 : XIV. tc. 14. §-a azt a 172. §-nak egész második bekezdésével kapcsolatba hozta, vagyis az osztály, hitfele-

kezet elleni gyűlöletre izgatással és a tulajdon vagy házasság jogintézménye elleni izgatással is összekötötte, míg a 172. §. első bekezdésében meghatározott esetek az 1913 : XIV. tc. 14. §-ának 9. pontjában jelzett állam elleni vétségek esetei közé sorolhatók. A javaslatnak ez a megszorító iránya az indokolás szerint abban bírja alapját, hogy egyrészt csupán a nemzetiség ellen irányuló izgatás mutat az állampolgári hűség és megbízhatóság hiányára, másrészt az izgatás egyéb eseteire vonatkozó büntető jogszabályok helyességéhez szó fér, s e jogszabályok több tekintetben nem kielégítők, egyes vonatkozásban túlmennek a célon, átdolgozásuk küszöbön áll, mikor is törvényhozásnak alkalma nyílik állást foglalnia abban a kérdésben is, hogy az ily bűncselekmények miatt történt elítélésnek mily mértékben legyen a választói jogból kizáró hatálya.

A tervezett megszorítás emez indokai azonban nem egészen helytállók. A nemzetiség elleni gyűlöletre izgatásban nemcsak az állampolgári hűség és megbízhatóság hiányát jelenti. Magyarországon nemcsak az oláh, szerb stb. nemzetiségű állampolgár esik e szabály alá, aki a magyar «nemzetiség» ellen izgat gyűlöletre — közkeletű nyelvhasználatunk szerint ez tulajdonkép nem is «nemzetiség» elleni izgatás — hanem az a magyarnyelvű állampolgár is, aki a valódi — oláh, szerb stb. — nemzetiségek ellen követi el e cselekményt, ennél pedig ez bizonyára nem az állampolgári hűség és megbízhatóság hiánya. Aki nemzetiség ellen izgat gyűlöletre, az — törvényes terminológiánk szerint — a nemzetet alkotó állampolgárok összességének egy részét a másik részével akarja összeveszíteni, oly állapotot akar előidézni, amelyet polgárháborúnak nevezünk, s amely az állam összeállítását, tehát valósággal alkotmányát támadja meg. De ép így az állampolgárok összességének egy részét akarja a másikkal összeveszíteni, aki osztálygyűlöletre vagy hitfelekezetek elleni gyűlöletre izgat. Az osztályharc, a vallási békétlenség előidézése nemkevésbé veszedelmes és elítélendő, mint a nemzetiségi gyűlölködés. Ha a javaslat a nemzetiség elleni gyűlöletre izgatást olyan cselekménynek tartja, amelyhez indokolt a választói jogot kizáró hatályt fűzni, akkor az osztály és hitfelekezet elleni gyűlöletre izgatást feltétlenül szintén olyannak kell minősíteni; hisz az osztálygyűlöletre izgatás ma sokkal nagyobb mértékben nyomul előtérbe, hogysem az az ellen való védekezés ezzel az eszközzel is ne volna szükséges.

A tulajdon és házasság jogintézménye elleni izgatás más jellegű. A tulajdon és házasság a társadalmi együttélést biztosító jogrend sok intézménye közül kettő, melyeknek igen messzemenő horderejük van, mai társadalmi rendünknek alappillérei, de még sem olyan intézmények, amelyeknek megrendülése vagy megváltoztatása az állam összetételét megbontaná vagy fenállását veszélyeztetné s az állampolgárok békés együttélését lehetetlenné tenné. Bizonyára erre a két jogintézményre célzott a javaslat indokolása is, midőn az ellenük való izgatás büntethetőségének problematikusságát jelezte. Hogy vajjon helyes-e ezt az izgatást büntető joghatállyal sujtani, annak a kérdésnek taglalásába itt egyáltalán nem akarok belebocsátkozni, de a következetes eljárás az, hogy amíg törvényhozásunk azon az állásponton van, hogy ez ellen a két jogintézmény elleni izgatást ép úgy bünteti, mint ahogy a nemzet kollektív alkotó elemeinek egymás elleni gyűlöletre izgatását, addig, ha az utóbbihoz hozzáfűzzük a választói jogot kizáró hatályt, akkor az előbbivel szemben ugyanazt kell tenni. Ha azután a törvényhozás álláspontja ama két jogintézmény elleni izgatás tekintetében meg fog változni, amit a javaslat indokolása előre jelez, akkor fog elérkezni az ideje annak, hogy az eme cselekmények miatt megállapított, a választói jogot kizáró hatály esetleg szintén megszüntettessék.

Az 1878 : V. tc. 172. §-ának első bekezdésében meghatározott engedetlenségre felhívás az 1913 : XIV. tc. 14. §-ának 9. pontja értelmében beletartozik amaz esetekbe, melyek miatt a választói jog kizárása bekövetkezik, mert ez a pont azt a hatályt az állam ellen irányuló vétségekre is kiterjeszti, s a büntetőtörvény idézett rendelkezésében meghatározott cselekmény bizonyára odasorolható az állam ellen irányuló deliktumokhoz. A javaslat 8. §-ának 8. pontja az állam ellen irányuló bűncselekmények tekintetében csupán a bűncselekményekről emlékezik meg. E módosítás okairól az indokolás hallgat, sőt egy helyen (132. l.) úgy szól, mintha a választói jogot kizáró hatály az állam ellen irányuló *vétségek* miatti döntésnek is következménye volna.

Irányadóul mindenesetre a javaslat szövegét kell venni s azért felmerül a kérdés, nem kellene-e a 8. §-nak 8. pontját olyképp módosítani, hogy a választói jogot kizáró hatály az állam ellen irányuló bűncselekmények tekintetében általánosíttatnék olyképp, hogy a javaslat e szövegéből «az állam ellen irányuló bűntett vagy oly bűntett vagy vétség miatt», ha már a fent jelzett módosítások meg nem történnének, az «állam ellen irányuló» szavak után a «bűntett» szó mellőztetnék; vagy legalább is olyképp, hogy a választói jogot kizáró hatály az 1878 : V. tc. 172. §-ában meghatározott összes bűncselekményekre kiterjesztessék.

(Folyt. köv.) *Dr. Polner Ödön.*

Közszállítások leszámítolása.

Beck Salamon kedves kartársamnak a Pénzügyi Szemle 1917. évi 5—6. számaiban közölt cikkemhez fűzött megjegyzéseire szabadjon pár szóval a következőkben válaszolnom.

Sem «a népben élő jog eleven fejlesztő erejét» nem akarom «lassú kiszáradásra kárhoztatni», hisz kodifikacionális lázunk közepette egyike vagyok azoknak a keveseknek, akik fájó szívvel látják szokásjogunk alkonyát, sem pedig «a meg nem engedett általánosítás hibájában» nem tudom magam vétkesnek akkor, amidőn a közszállítások leszámítolásával kapcsolatban *a közhatóságok ingyenes joglemondásait és csakis ezeket érvénytelenek tartom.*

A népben élő jog hivatalos értékesítése bizonyára magasztos cél, de kétlem, hogy ehhez a célhoz már annyira közel volnánk, hogy iparkamarák bizonyítványai világosítsák fel a bíróságokat *kötelező módon* nem csupán arról, mily jogi tények szokásosak egyes ügylet- vagy üzletkörökben, hanem arról is, hogy ezeknek *mi a jogi jelentősége és hatása.*

Ennek megállapítása az 1869 : IV. tc. 19. §-ának tartamára *a bíróságok joga és kötelessége*, amelyet a nép jogfejlesztő ereje, nem iparkamaráknak jogi szakértőkként szereplése útján, hanem csupán a vonatkozó jogi tények gyakori alkalmazása vagy mellőzése útján befolyásolhat.

Beck kollégámnak teljesen igaza van abban, hogy idézett cikkem érvelése az annak megírására alkalmat adott bírói ítéletekben nem foglaltatik. De ezt nem is állítottam. Annyira nem, hogy magában a cikkben kivonatosan, annak befejezése után pedig teljes terjedelemben közöltem a kérdéssel foglalkozó bírói ítéleteket és így mindenkinek, aki az iránt érdeklődik, módjában állt közvetlenül meggyőződni arról, mit mondott az adott esetben a döntőbíróság és mit vélek ítéletéből következtethetni magam.

Tételem, amellyel Beck szembeszáll az, hogy az ügyleteknek a közérdekhez való símulása a háború folytán annyira fokozódott, hogy *a közérdekellenesség ügyletérvénytelenségi okká lőn.* Beck ezt oly időben tagadja, amely a közfogyasztási cikkekre vonatkozó ügyleteket állami felügyelet alá helyezte. Én nem érzem magam erre feljogosítva, még pedig a *békés* magánjog szempontjából sem, mely most már legfeljebb annyiban lehet enyhébb a háborúsnál, hogy nem tekinti mindazt közérdekellenesnek, amit ma kénytelenek vagyunk annak venni.

Erről különben vitatkozhatni. Azonban, legalább szerény nézetem szerint alig arról is, hogy a hatóságok komáskodó módon ingyenesen a közszállító engedményese javára érvényesen jogokról le nem mondhatnak.

Ez nem az államnak favorizálása, hanem a közszállítások közcéljának jogi oltalma oly jogrendszerben, amely e közcél más veszélyeztetéseit még súlyos büntetőhatásukkal is sujtja, amely a hatósági közegekre ráutalt más magánjogi alanyokat a Gybp. 20. és 113. §-aiban az ő rovásukra bekövetkezhető ingyenes jogfosztásoktól szintén megoltalmaz.

Nem tudom, miért lát Beck kollégám ebben bírói gyámkodást. A bíróságnak itt épúgy az erkölcstelenség okából beállt semmisséget kell megállapítania, mint akár az uzsorás ügyletnél. Itt is, ott is kizsákmányolással van dolgunk és hogy ez a mi esetünkben a közt fenyegeti, aligha indok a Beck által kifogásolt forgalmi tilalomfa eltávolítására. A közcélnak az egyesek magáncéljai fölé való rendelése a békés magánjog forgalmából — úgy tartom — többé nem tünhet el, főleg pedig nem annak *ingyenes* ügyleteiből.

Ezekből és az idézett cikkemben kifejtettekből kifolyólag

tartom a Kúria felhívott ítéletét az ügyletek közérdekellenességét megakadályozó jogelv egyik megnyílvánulásának. Emellett — úgy vélem — mellékes, hogy az engedmény tudomásulvétele amúgy sem tekinthető a kifogásolási jogtól való elállásnak.

Dr. Almási Antal.

Törvénykezési Szemle.

I.

A maximális árak túllépésének magánjogi hatálya.

A maximális árak túllépésével kötött jogügyletekre vonatkozó joggyakorlatban örvendetes fordulat állott be. A Kúria VII. tanácsa február hó 26-án tüzifa szállítása iránti perben, melyben a kir. tábla felperes keresetét elutasította azért, mert az ügylet a maximális ár túllépésével köttetett, a fellebbezési bíróság ítéletét P. VII. 661/917. sz. végzéssel feloldotta, kijelentette, hogy a kereset el nem utasítható és döntését következőképen indokolta: «. . . az 1914 : L. tc. 1. §-a értelmében az ügylet csak a hatóságilag megszabott legmagasabb árat meghaladó többletre hatálytalan; ellenben a hatóságilag megállapított legmagasabb árban vagy azon alól a felek szabadon szerződhetnek és a szerződésileg elvállalt kötelezettségek a hatósági árszabás keretén belül egyéb mentesítő ok hiányában érvényesek és így teljesítendők, ezen az alapon a bírói segély a követelő féltől meg nem tagadható».

Tudvalevő, hogy a Kúriának VIII. tanácsa az ellenkező álláspontot foglalja el, amennyiben a maximális árak túllépésével kötött ügyletektől minden jogsegélyt megtagad, annyira, hogy a tényleg leszállított árúnak maximális árát sem ítélte meg az eladónak (Hiteljogi Dtár XI. k., 119. eset). Remélhető, hogy a VII. tanács legújabb döntése a VIII. tanácsot a jogirodalomban erősen támadott * álláspontjának megváltoztatására fogja rábírni. Ha a VIII. tanács eddigi gyakorlatát folytatná, a kérdés nagy fontosságára való tekintettel feltétlenül szükséges a kérdésnek a jogegységi tanácsa döntése alá való bocsátása.

Érdemes, hogy a Kúria gyakorlatának ezen fordulópontja alkalmából rövid visszapillantást vessünk a kérdés judikaturájának fejlődésére, párhuzamot vonva a VII. és VIII. tanács döntései között. Az első esetet dr. Kőnig ismertette fentebb idézett cikkében. A Kúria a P. VIII. 4851/916. sz. ítéletében kimondotta, hogy a maximális ár túllépésével kötött és még foganatba nem ment ügylet teljesítését egyik fél sem követelheti, az eladó azonban köteles az árú előre lefizetett vételárát visszafizetni. Ezen álláspont további folyományaként ugyancsak a VIII. tanács 2145/917. sz. ítéletében kimondotta, hogy a maximális árak túllépésével kötött ügyletek bírói oltalomban nem részesíthetők és ennek folytán a szerződő felek egyike sem követelheti sem a szerződés teljesítését, sem a nemteljesítésből származó kárának megtérítését. Még tovább ment végre a VIII. tanács a már fentebb is említett a Hiteljogi Dtárban XI. k., 119. sz. a. közölt esetben (P. VIII. 7855/916), midőn a tényleg leszállított árúnak maximális árát sem ítélte meg az eladónak.

A VIII. tanács tehát a maximális árak túllépésével kötött ügyletet oly «tiltott módon» létrejött ügyletnek minősítette, melyet a bíróság semmiféle bírói oltalomban nem részesíthet. Ez az álláspont nyílván ellentétben áll az 1914 : L. tc. 1. §-ával. Ha a törvény a maximális áron felül lefizetett összeg visszaperlését megengedi, ebből kétségtelenül kiviláglik, hogy nem tekinti oly közrendbe ütköző ügyletnek, melytől minden bírói segélyt meg kell tagadni. A VII. tanács, szemben a VIII. tanács álláspontjával, már 750/917. sz. ítéletében (Hiteljogi Dtár XI. k., 118. eset) úgy értelmezte az 1914 : L. tc. 1. §-át, hogy a maximális ár túllépése esetén «az ügylet csak a fizetési többletre hatálytalan». Ebben az esetben azonban a VII. tanács csak azt a kérdést döntötte el, köteles-e az eladó a felvett előleget visszafizetni. A 750/917. sz. ítéletben kimondott elvet most végre a már idézett P. VII. 661/917. sz. esetben a VII. tanács alkalmazta oly esetben, midőn a vevő teljesítést kért keresetében.

* Dr. Kőnig Vilmos: Kereskedelmi Jog 1917, 65. l. — Dr. Gallia Béla u. o. 228. l. — Dr. Szente Lajos u. o. 1918. 60. l. — Dr. László Márton: Jogt. Közl. 1917, 408. l.

A német Reichsgericht tudvalevőleg már 1916 május havában kimondotta, hogy a maximális árak túllépésével létrejött ügyletek nem semmisek. Ítéletének klasszikus indokolása László fentebb idézett cikkében olvasható. Tanulságul közlöm még László cikkének kiegészítéseül (annak megemlítése mellett, hogy a Reichsgericht újabbi ítéletében is megmaradt 1916-iki álláspontja mellett) a Reichsgericht által eldöntött per tényállását. A *katonai kincstárnak* hivatalnoka alperestől burgonyát vásárolt mázsánként 2 márka 90 pf áron. A burgonya maximális ára a vétel idején 2 márka 70 pf volt. Eladó a teljesítést megtagadta (időközben a maximális ár 4 márka 50 pf-re emelkedett). A katonai kincstár kártérítés címén a két maximális ár közötti differenciát érvényesítette keresetében. A fellebbezési bíróság ítéletének megváltoztatásával a Reichsgericht a VII. tanács álláspontjával egyezően akként döntött, hogy, tekintettel a maximális árakat megállapító rendelkezések intencióira, csak az árak leszállítása lehet a törvénybe ütköző eladások következménye, nem pedig az ügyletnek semmissége.

Bölcsen mondotta a Reichsgericht, hogy a maximális árak túllépésével kötött ügyleteknek semmissekké való nyílvánítása a törvény intencióit meg nem valósítaná, hanem ellenkezőleg meghiusítaná.

Dr. Teller Miksa.

II.

A rekvirált szén árának bírói megállapítása iránti eljárás.

Magyarországon a szénfogyasztás körül komoly nehézségek 1916 ősze óta mutatkoztak. Megszüntetésük végett a kormány az 1917 január 5. napján meghozta 72/1917. M. E. sz. rendeletét, amely a szénszükséglet kielégítése végetti tennivalók ellátására megalakította az Országos Szénbizottságot. A Szénbizottság néhány nap mulva meg is kezdte működését.

Igen jelentősek a Szénbizottságnak a porosz szénre vonatkozó intézkedései. Hosszas tárgyalások után 1917 tavaszán létrejött a német és magyar kormányok közt egy megegyezés, mely szerint Németország nekünk havonta 29,000 vagon porosz szenet szállít.

Ebből a szénből azonban csak azoknak jut, akik számára a Szénbizottság abból kiutal. Porosz szénre vonatkozó kötések német eladó és magyar vevő között tehát csak a Szénbizottság révén hatályosulhatnak. Viszont rendszerint nincs befolyása a Szénbizottságnak az árak megállapítására, mert az esetek többségében előbb a kötés jön létre és annak csak a megvalósításához szükséges a Szénbizottság hozzájárulása, a Szénbizottságot pedig a hozzájárulás megadásánál vagy megtagadásánál az az egy szempont vezeti, vajjon a vevő üzeme közérdekű-e vagy sem és mennyire az. Ha azonban valamely fontos üzem szénnel nincs ellátva, úgy a Szénbizottság szerez is az ő számára szenet. Ez a rendszer teljes egészében 1917 július óta hatályosul.

Az idézett rendelet a szén rekvirálására is módot ad. Rekvirálásról a rendelet két helyen beszél. Ezek közül a rendelet 11. §-ában említett rekvirálás (amint a rendelet nevezi: igénybevétel) tisztán közigazgatási eljárás, amely csak közszükségleti célokra történhetik és a kereskedelmi minisztérium hatáskörébe tartozik. A kereskedelmi minisztérium az igénybevételt az Országos Szénbizottság meghallgatásával és az Országos Szénbizottság mint végrehajtó közeg által végzi. Az átvételi ár abban az esetben, ha a szénre maximális ár van megállapítva — megjegyzendő, hogy az ipari szén eddig nincs maximálva — ez az ár; különben pedig az átvételi árat a Szénbizottság meghallgatásával és a pénzügyminiszterrel egyetértve, a kereskedelmi miniszter állapítja meg.

Bírói ármegállapítás csak a rekvirálás másik fajánál a zár alá vételnél fordul elő. A rekvirálásnak ez az esete kizárólag az Országos Szénbizottság hatáskörébe tartozik. Az eljárás szakai: a zár alá vétel és a szállításra kötelezés.

Az átvételi árat megállapíthatják elsősorban maguk a felek. Abban az esetben, ha a szállításra kötelezett fél, az átvételre kijelölt féllel szemben fenálló kötelezettség keretén belül kötelezteteti a szállításra, az ár tekintetében a szerződés kikötései irányadók. Ha a felek az átvételi ár tekintetében nem egyeznek meg, az árat bármelyik fél kérelmére egy vagy több szakértő meg-

hallgatásával a budapesti központi kir. járásbíróság határozza meg, amelynek végzése ellen a budapesti kir. törvényszékhez van helye felfolyamodásnak. További jogorvoslatnak nincs helye. Az eldöntött kérdés perben sem lehet vita tárgya.

Megjegyzendő, hogy a rendelet a bíróság végzését nem ruházza fel végrehajtható közokirat erejével. Ennyiben az ármegállapító végzés a Ppé. 18. §-a alapján hozott végzésre hasonlít.

Ha a felek az átvételi árban nem egyeznek meg, a zár alá vett mennyiség birtokosa nem köteles szállítani, kivéve, ha a kijelölt átvevő a Szénbizottság által meghatározott árat megfizeti vagy biztosítékul leteszi, vagy ha az ár tekintetében a bíróság elsőfokon, bár nem jogerősen, határozott.

Zár alá vétel útján a Szénbizottság 1917 tavaszán az államvasutak számára számos esetben rekvirált útban levő porosz szenet. A zár alá vett szénkészletek birtokosai a bírósághoz fordultak az ár megállapítása végett és rendszerint azt az árat számították fel, amelyen a szenet ők maguk vették. Az államvasutak ezzel szemben csak a jóval alacsonyabb, u. n. listaárakat ajánlotta fel. Listaárak alatt azt az árat kell érteni, amelyen a szenet az a szindikátus (az ú. n. első kéz) adja el, amely a szenet közvetlenül a bányától szerzi be; t. i. a porosz kőszénbányák maguk a szén eladásával nem foglalkoznak. A központi járásbíróság szakértők meghallgatása után helyt adott a kérelmeknek. Felfolyamodás következtében a budapesti kir. törvényszék is határozott ebben a kérdésben és — elsőízben 32. P. 5038/1917. sz. végzésével — helybenhagyta a járásbíróság végzését.

A rendelet maga nem mondja meg sehol, hogy az ármegállapítás milyen elvek szerint történjék, aminthogy azt sem határozza meg, hogy a szakértők meghallgatásának mi legyen a tárgya. Ellentétben a rekvirálás előző esetével, az igénybevétellel, a netaláni maximális árnak az ár megállapításánál semmi szerepe nincs. Más támpont hiányában — amint ezt az idézett törvényszéki határozat is megállapítja — tehát irányadók az általános magánjogi elvek.

Az idézett végzés abból indul ki, hogy a kijelölt átvevő kötelezettsége: ex lege credo kártérítési kötelezettség. A rekvirálás egy esete az ex lege obligatiót szülő tényállások egyik fajának, a kisajátításnak.

A kisajátítási törvény 23. §-a szerint a kisajátítást szenvedő fél valódi és teljes kártérítést követelhet. (V. ö. 1914 : XXV. tc. 1. §. 2. bekezdését). Abból azonban, hogy a kisajátítási törvény 23. §-ának 2. bekezdése taxatíve felsorolja azokat az eseteket, amelyekben a kisajátítást szenvedőnek elmaradt haszon is jár, következik az, hogy kisajátításnál, ha csak maga a törvény nem tesz kivételt, elmaradt haszon nem jár. Ugyanez az elv jut kifejezésre az 1912 : LXVIII. tc. 15. §-ának 3., 16. és 17. §-ainak utolsó bekezdésében. Analogia juris alapján következik ezekből a törvényhelyekből az, hogy a mi esetünkben sem köteles az átvevő elmaradt hasznot — pl. üzemszünetelésből eredt kárt — megtéríteni. Ugyanezt mondja ki a kir. törvényszék idézett végzése is.

A szállításra kötelezett fél ily módon csak damnum emergenst követelhet. A damnum emergens alatt szintén többféle értéket lehetne érteni: a beszerzési árat, amelyen a szállításra kötelezett fél az árút megvette; az esetleges maximális árat vagy egy oly árat, amely úgy állana elő, hogy a termelő által kívánt árhoz hozzáadatik a méltányos kereskedői haszon. Ismét csak az általános jogi elvek (kisajátítási törvény: *teljes* kártalanítás) adnak a döntésre támpontot. A szállításra kötelezett felet eléggé érinti egymagában az is, hogy esetleg sok utánjárással szerzett szenét elveszti; nem méltányos, hogy ezenkívül is kárt szenvedjen. A rekvirálás nem elkobzás, nem büntetés, nincs tehát kizárva az sem, hogy a kártalanítás a beszerzési ár megtérítéséből álljon.

Ez azonban csak abban az esetben áll, ha a szállításra kötelezett fél a szén beszerzésénél rendes gondossággal járt el és nem adott a szénért könnyelműen túlmagas árat. A szakértőt ebben az esetben arra kell meghallgatni, vajjon a szállításra kötelezett kellő gondosságot tanusított-e. Nem jár a beszerzési ár akkor sem, ha az árdrágítás vagy lánckereskedelem folytán állott elő, mert az átvitelre kijelölt fél jogellenesen előállott árat nem köteles megtéríteni.

A budapesti kir. törvényszék abból a célból, hogy a szénkereskedelemre befolyással bíró tényezőket megismerje, szakértőül Rau Gottlobot, az Országos Szénbizottság elnökét hallgatta meg. Rau Gottlob rendkívül értékes előadása adta az anyagot e cikknek a kérdés gazdasági oldalát ismertető részéhez. A szakértői vélemény szerint a budapesti nagykereskedő a szenet a fent már megemlített listaárakon megkaphatta. Ehhez ő hozzácsapta tonnánként a maga 5—10 K-s hasznát. A budapesti fogyasztó a szenet ezen az áron már megszerezhette. A vidéki fogyasztónak azonban a budapesti nagykereskedő közvetlenül nem ad el, mert őneki érdeke, hogy a vidéki kereskedőt szintén haszonhoz juttassa; neki a vidéki kereskedő — főleg békében — hasznos szolgálatokat tehet. A budapesti nagykereskedő és a vidéki fogyasztó közé ilyen módon még egy, esetleg két fokozat is beékelődik, melyek mindegyike ismét megdrágítja tonnánként 5—10 K-val a szenet. A kérelmezők által felszámított beszerzési ár a szakértő véleménye szerint még így is túlmagas volt. Ennek dacára a törvényszék mégis az ő kérelmük szerint állapította meg a zár alá vett szén árát. A törvényszék ugyanis figyelembe vette azt, hogy a fogyasztó kénytelen volt megadni azt az árat, amit kértek tőle, mert őt a Szénbizottság intézkedései nem védték meg eléggé. Azt a rendelkezését a Szénbizottságnak, hogy Magyarországba csak annak a részére jöhet be porosz szén, kit a Szénbizottság kijelöl, csak 1917 július óta vitték teljesen keresztül; azelőtt a fogyasztó — aki a Szénbizottság intézkedéseit nem is igen ismerhette — bízott abban, hogy áldozatok árán hozzájuthat az üzeme számára létkérdést jelentő szénhez. A magyar fogyasztónak ezt a szorult helyzetét pedig a Németország egyes helyein — pl. Kattovitzban — elharapódzott lánckereskedelem alaposan kihasználta.

A törvényszék nagy alapossággal hozott döntése méltó volt az érdekes jogi kérdéshez és az eset nagy gyakorlati jelentőségéhez.

Dr. Vági József.

Jogirodalom.

Anyagi és alaki büntetőjog.

Irták: Dr. Angyal Pál és dr. Degré Miklós. I. kötet: Anyagi büntetőjog. VII. és 954. l. II. kötet: Alaki büntetőjog VIII. és 515. l. Wessely és Horváth könyvnyomdája. Pécs, 1917.

Minden nemzet jogi meggyőződésének egyik legmegbízhatóbb tükörképét a bíróságai által követett joggyakorlat nyújtja.

Az adott jogeseteknek a törvény rendelkezései és a jogszokás szerinti bírói értékeléseiből kialakuló joggyakorlatban végső sorban mindig az illető nemzet jogi meggyőződése verődik vissza. Az elméletileg helyesnek megállapított jogelvnek pedig gyakorlati értékelése a bíróságok ítéleteiben tárul elénk, a bírói arbitrium fórumán keresztül, mely ismét a nemzet jogi meggyőződésére támaszkodik. Igy valamely nemzet judikaturája nemcsak szorosan vett jogászilag, de kultúrhistóriailag is elsőrangú jelentőségű.

E kettős szempontból jut jelentőséghez Angyal Pál és Degré Miklós kollektív munkája is.

Annak kiemelése e lap hasábjain, hogy a Németh Péter alapította Büntető Jog Tára a hazai büntetőjogászok számára minő hivatást tölt be, különös volna, hisz minden szakember ismeri ezt a maga praxisából. De már a lap kegyeletteljes emlékű alapítója belátta, hogy az év év után, egyes lappéldányokban összegyülemlő anyag olyan szétszórt kincs, melyhez annak rendszeres összegyűjtése és feldolgozása nélkül nehéz a hozzáférés és időt rabló benne az eligazodás. Ezért adta ki 1900-ban Németh Péter először: «Magyar anyagi büntetőjog» cím alatt a magyar anyagi büntetőjogi judikatura összegyűjtött anyagát. Nemsokára (1909.) az első kiadást újabb követte.

Azóta büntetőtörvényeink száma tetemesen megszaporodott, joggyakorlatunk továbbfejlődött, de a Németh-féle kiadás el is fogyott. Azután meg égetően hiányzott a Bp. körül kialakult joggyakorlat rendszeres feldolgozása, mert annak életbeléptetésétől eltelt másfél évtized óta gazdag, de alig megközelíthető judikatura keletkezett.

E szükségletek belátásával fogtak hozzá szerzők e nagy munkához, a magyar anyagi és alaki büntetőjogi judikatura rendszeres feldolgozásához. Az alapító nyomdokait követi Angyal-Degré munkája is, de a régi rendszert több téren tökéletesbítve.

A munka első kötete az anyagi, a második kötete az alaki

büntetőjog szabályait tartalmazza, az illető tételes intézkedések körül kialakult joggyakorlati anyag megfelelő csoportosításával. Mindkét kötet azután még részletes tárgymutatóval is szolgál a kényelmes eligazodásra.

Hogy szerzők a reájuk háramló feladatot miként oldották meg, azt mindenki maga fogja megállapítani.

A munka megjelenésének bejelentője csak annak leszögezésére szorítkozik, hogy szerzőknek ismert elméleti és gyakorlati szaktudásával párosult lelkiismeretes pontossága s fáradtságot nem kímélő odaadása olyan munkát juttatott hazai kriminalistáink kezébe, mely az élő jog alkalmazása és továbbfejlesztése terén mindnyájunkat, kik a hazai büntetőjog sorsát szívünkön hordjuk, őszinte hálára kötelez. *Irk Albert.*

Szemle.

— **A gyermekvédelem** kérdéseinek minden ágazatára terjed ki annak a minisztériumközi bizottságnak a hatásköre, amelyet Ausztriában a népjóléti miniszter elnöklete alatt a közelmúlt napokban szerveztek. Odaát sincs még gyermekvédelmi törvény, sőt még Bn. és Fb. sincs — az 1917. évi kormányjavaslat még elintézésre vár —, de az alapgondolatot, hogy a fiatalkorúak ügyeit egy kézben kell egyesíteni, helyesen ismerték fel. Mi ugyan a törvényhozás terén már messzebb jutottunk, mint szomszédaink, de a végrehajtás energiáját megbénítja a központi intézés hiánya. Egymásután születnek a «mentési akciók», hivatalosak és nemhivatalosak egyaránt, igazságügy- és belügyminisztérium, a fiatalkorúak felügyelő hatósága, a fiatalkorúak bírósága, a fővárosi népjóléti központ, a legkülönbözőbb egyesületek versenyeznek a kezdeményezésben, a Liga, a Patronázs, a Gyermekjóléti Szövetség, «A gyermekért», a Gyermekotthon-egyesület s még annyi más fejt ki lázas tevékenységet. Sajnos azonban ebben a bábeli zűrzavarban, amelyben egy ügynek tíz gazdája is akad, nincs senki, aki rendet tudna teremteni. Tervszerűség nélkül pedig a legnemesebb intenció is hiábavaló, egységes szervezet hiányában a legjobb igyekezet is megbénul. Hogy a cselekvés szüksége égetően sürgős, azt talán nem kell bizonyítanunk. Ha a közoktatásügyi miniszter meg tudta teremteni az anya- és csecsemővédelem egységes intézését, talán az igazságügyminiszter is megragadhatná a karmesteri pálcát, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy e disszonáns hangegyvelegből valahára melódia bontakozzék ki. Elég volt a cikkekből, emlékiratokból, gyűlésekből, egyesületekből és bizottságokból; várjuk az erélyes kezet, amely felesleges csevegés nélkül cselekedni tud. Mert valóban félő, hogy a sok konkurrens bába közt végleg elvész a züllésnek indult gyermek és fiatalkorú.

— **A hatásköri bíróság** az 1918. évi március hó 4. napján tartott tárgyaláson *Benedek Sándor,* a közigazgatási bíróság másodelnökének elnöklése és *Dobi Imre dr.* kir. kúriai bíró előadása mellett nagyfontosságú és politikai kihatású kérdést döntött el. Arról volt szó, hogy a rendes bíróság vagy a közigazgatási hatóság (vallás- és közoktatásügyi miniszter) hatáskörébe tartozik-e annak a vitás kérdésnek az elbírálása, hogy a politikai község közönségét a helybeli r. kath. egyházközséggel szemben az egyházlátogatási jegyzőkönyv (canonica visitatio) alapján az ottani r. kath. jellegű iskolát illetően milyen kötelezettség terheli? Ebben a kérdésben ugyanis az illető ügyben úgy a vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint pedig a rendes bíróság egymással ellentétes érdemi határozatot hozott. A hatásköri bíróság a felmerült összeütközést a közigazgatási hatóság hatáskörének a megállapításával szüntette meg. A terjedelmes indokolás kiemeli, hogy törvényes rendelkezés hiányában a bírói vagy a közigazgatási hatáskör megállapítása szempontjából az igény magánjogi vagy közjogi természete az irányadó. Tehát nem bír jelentőséggel az a körülmény, hogy a vitás jogviszonyban érdekelt felek közjogi testületek-e, valamint az sem, hogy a jogviszony szabályozása közjogi cselekmény (egyházlátogatás) keretében történt-e; hanem kizárólag az az irányadó, hogy a kötelezettség tárgya olyan-e, amely a fenálló közjogi és közigazgatási jogi természetű törvényekben és rendeletekben szabályozva van, vagy ilyen szabályozás nélkül önkéntes vállalásnak vagy szerződéses megállapodásnak az eredménye. Minthogy tehát a kérdésben levő egyházlátogatási jegyzőkönyvnek az iskolafentartásra vonatkozó szabályai tulajdonképen csak az akkor már létező és a Ratio Educationisban körülírt kötelezettségnek részletes felvételét képezik, minthogy továbbá az iskolaügy jelenleg is a közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalt közügy: a hatásköri bíróság a közigazgatási hatóságok hatáskörét állapította meg annál inkább, mert közjogi természetű kötelezettségnek a canonica visitatióba való felvétele a kötelezettség közjogi természetét nem szünteti meg. *Dr. Egyed István.*

— **Magyary Géza** egyetemi tanárnak «A nemzetközi bíráskodás a magyar jogban» c. nagyszabású akadémiai székfoglalója, melynek bevezető részét lapunk hasábjain közöltük, most mint a Magyar Tudományos Akadémia kiadványa megjelent.

— **A hadbavonult ügyvédjelöltek szabadságolásának kérdéséhez.** A joghallgatók 12 heti szabadsága a hadiszemeszterek lehallgatása céljából befejezett tény, négyheti szabadság egy-egy szigorlat letételére, kilátásba helyeztetett. Ugyanekkor az a hír járja, hogy a hadbavonult ügyvédjelöltek az ügyvédi vizsgálat letételére *négyheti szabadságot* fognak kapni. Szomorúan jellemzi ez a hír az ügyvédjelöltek elhanyagolt helyzetét. Az ország minden életképes rétegében az átmenetgazdasági kérdések elsőrangú fontosságúakká váltak: mindenütt az a törekvés, hogy a remélhető közeli békében az elhelyezkedés zökkenések nélkül történjék; ám a hadbavonult ügyvédjelölteket a harctérről hazajövet szinte reménytelen sors várja. Egészen világos, hogy egy exisztenciát a háború végeztével nem lehet ott folytatni, ahol 1914 júliusában abbahagyták. Az ügyvédjelölt helyzete annyival nehezebb, mert ügyvédjelöltnek lenni nem is exisztencia. A harctérről hazatérve, rá az ősjogászság réme vár, amelyet, ha pénzkeresés közben hiányos készültséggel, keservesen kiverekedett ügyvédi oklevéllel el is hárít magáról, milyen aránytalanul és igaztalanul hátrányos helyzetbe kerül a szerencsés untauglichokkal szemben, akik a háborúban nyugodtan levizsgázván, klientélát, boldogulást, exisztenciát teremthettek. A hadbavonult jelöltek minden reménysége az igazságügyminiszter személyéhez fűződik. Szociális és kollegiális érzülete az egyetlen biztos alap, amelyre építhetnek. Elég ha felhívjuk figyelmét arra, hogy ha egy év anyagának elvégzésére 12 hét szabadságot adnak; ha egy szigorlat letételére négy hét szabadság engedélyeztetik, akkor hét év anyagából teoretikus és praktikus beszámolóra képtelenség négy hét alatt elkészülni. *Hat hónap szabadság, hat hónap készülési idő az egyetlen megoldás,* mely a szellemi proletariátus társadalmi veszedelmét elháríthatja. Ez a megoldás sürgős. Jam proximus ardet Ucalegon — és a magyar jogászvilág élőhalottjai, mi hadbavonult ügyvédjelöltek — kiknek száma nem tesz ki egy hadilétszámra emelt ezredet sem, még mindig nem tudjuk: meddig várjunk, kihez forduljunk, mi sors vagy mi balsors vár miránk. *Schenk István dr.*

— **Egyesség-ítélet.** E lapok hasábjain ismételten említettem azt a mozgalmat, amely a bíróságokat olyan esetekben, amikor a tényállás kiderítetlensége okából akár a kereset teljes elutasítása, akár annak teljes megítélése egyképen kielégítetlenül hagyja az igazságérzetet, felhatalmazás adassék, hogy a bíró a kötelezettséget a felek között ex æquo et bono megossza. A bírói gyakorlatban tényleg sokszor fordulnak elő esetek, amikor a jogérzet egyik félnek sem tud igazat adni, hanem mindkét fél részleges teherviselését tartja igazságosnak. Hogy a mozgalomnak az igazságossága és okossága mily nagy, mutatja, hogy — bár szórványosan — jelentkeznek bírói ítéletek, amelyek jó részben ennek a gondolat megvalósításának előfutárai. Minthogy az itt érintett kérdés egy perjogi reformnak legalapvetőbb kérdései közé tartozik, nem végzünk fölösleges munkát, ha egy-egy ítéletről, amely ennek a fejlődés-vonalnak a menetébe esik, megemlékezünk. A legújabb eset a következő: felperes egy, a vevője által átadott árún végzett munkát a vevő utasítására keresztülvitt javítás költségeit követelte. A vevő alperes azzal védekezett, hogy a javítás az eredeti elkészítés hibája miatt vált szükségessé és ezért a javítási költséget felperes nem igényelheti. Ezzel szemben felperes azt vitatta, hogy a kijavítás alperes kérésére történt ugyan, de nem azon okból, mintha az első elkészítés meg nem

felelt volna a megrendelésnek, hanem, mert már az átadott árú hibás volt. A kihallgatott tanuk vallomásából a bíróság azt tekintette bizonyítottnak, hogy az árúk visszaadása a kijavításra részben a vevő által vitatott kifogásolás, részben az árúnak felperest nem terhelő hibája miatt adattak vissza. Hogy mennyiségileg mint oszlott meg a kijavítandó árúk hibássága, ezt tisztázni nem sikerült. A kir. törvényszék VIII. P. 36,603/917. sz. ítéletével a javítási költséget megosztotta a felek között és alperest a fél javítási költségben marasztalta. *B.*

— **Az árdrágító visszaélésekről** szóló 1916: IX. tc. és az árdrágító kihágásokról szóló rendeletek. Magyarázatokkal ellátta *Degré Miklós* dr. budapesti kir. ítélőtáblai tanácselnök. Második átdolgozott kiadás. E kiadás is hozza «mint a törvény-magyarázatnak felette becses eszközeit» a miniszteri indokolás és a képviselőház igazságügyi bizottságainak jelentéseit; azonkívül feldolgozza az első kiadás megjelenése óta is keletkezett egész joggyakorlatot és irodalmat, aminek következtében az első kiadáshoz képest a munka anyaga jelentékenyen kibővült. De kibővült az anyag annyiban is, hogy e munka a kihágási jog magyarázatát is felöleli. Az első kiadásban ugyanis csak az 1916 : IX. tc. volt magyarázatokkal ellátva. Ezzel szemben a jelen kiadásban magyarázatokkal látja el a szerző úgy a lakosságnak életszükségleti cikkekkel ellátásáról és az árdrágító visszaélésekről szóló 4207/1915. M. E. sz. rendeletet, mint a láncolatos kereskedelemről szóló 3678/1917. sz. M. E. rendeletet is. Ezenfelül függelék gyanánt közli az utóbbi rendelet végrehajtása tárgyában kibocsátott kereskedelemügyi miniszteri rendeletet. A szerző magyarázatai mindenütt tiszták, áttekinthetők. A törvényi és rendeleti szabályokba foglalt jogi kérdéseket világos rendszerre bontják szét s ennek keretében a kialakult jogtételek leghalványabb árnyalataira is világot vetnek.

— **A Corpus Juris Hungarici új kötete: 1917. évi törvénycikkek.** A magyar jogászvilág ezen kitünő könyvvállalatában, melyet néhai *dr. Márkus Dezső* alapított, megjelentek az 1917-ben szentesített törvények *dr. Térfy Gyula* igazságügyi miniszteri tanácsos jegyzeteivel. Összesen 20 törvénycikk van benne gondos szöveggel, kitünő nyomásban, minden szükséges felvilágosítást megadó jegyzetekkel. Ez a kötet egyszersmind a Hatályos Magyar Törvények Gyűjteményének is folytatása. A kötet ára fűzve 8 korona.

— **Telekkönyv.** A *Káplány Géza* ny. kir. ítélőtáblai bíró által szerkesztett folyóiratnak január—februári füzete a következő tartalommal jelent meg: Káplány Géza: Egységes új telekkönyvi rendtartást! — Schuster Román: Jogszabályok összeütközése. — Klein Béla: A telekkönyvek vezetése. — Kátsa Izidor: A szervezeti törvény előadó tervezetének a telekkönyvi intézményt érintő része.

— **A háborús jogszabályokat** mindinkább vizsgálják abból a szempontból, hogy mily mértékben lehet azokat a béke idejére is érvényben tartani. *Heilberg* igazságügyi tanácsos a berlini Jogászegyesületben előadást tartott a jövő fejlődésnek a háborús perrendi szabályokban rejlő magvairól. Kiemelte ezeknek jelentékeny előnyeit, úgymint a hadbavonultak védelmét, a gyorsaságot, munkaerőmegtakarítást, külföldiekkel szemben való különleges elbánást stb. A hadbavonultak különös védelmének a háború végével természetesen meg kell szünnie, ha esetleg még némi méltányos elbánásban, mint a gazdaságilag gyengébb fél részesülhetnek is. Ugyanúgy meg kell szünnie a rendes bíróságok igénybevételét nehezítő választott bíróságoknak. A választott bíróságoknak előadó szerint csakis akkor van létjogosultságuk, ha a felek tényleg szabadon, törvényes kényszer nélkül vehetik azokat igénybe. A békéltető eljárás sem helyettesítheti soha a rendes peres eljárást, minden esetben azonban a rendes bíróság tagja legyen a békéltető, kötelezővé pedig az ily eljárás soha sem volna tehető. Ajánlatos ezzel szemben először egyes bíró elé idézni a feleket, ahol a nem peres és egyességgel elintézhető ügyek gyors megoldást nyernek. Előadó szerint igyekezni kell, hogy a bíró mellé beosztott segédszemélyzet (Gerichtsschreiber) minden általa ellátható munkára felhasználtassék; pl. fizetési meghagyások, végrehajtási lefoglalást és feloldást kimondó végzések kibocsátása stb. Emellett a jegyzőkönyvezés lehetőleg korlátozandó, míg az a szabály, amely a bírót felmenti a tényállásnak az ítéletben való részletes megjelölése alól, már a felsőbíróságok munkájának megkönnyítése érdekében is hatályon kívül lenne helyezendő. Az ellenséges államok alattvalóinak különleges helyzete a háború befejeztével természetszerűleg megszünik; ezzel egyidejüleg kell megszünniök majd a rájuk vonatkozó kivételes eljárási szabályoknak is. A béke jogállapotainak reformjára soha sem gondolunk túlságos korán, kérdés csak az lehet, vajjon látható-e már oly tisztán az az eljövendő korszak és annak életviszonyai, hogy az azokhoz illő jogszabályokat már most megtudjuk állapítani. Kétségtelen, hogy nagy és számos meglepetésben lesz majd részünk; tapasztalatok nélkül pedig minden törvényelőkészítő munkásság csak elméleti értékű találgatás. *A.*

— **A munkaadó kártérítési kötelezettségét** az alkalmazottal a szolgálat teljesítése közben ért balesetért érdekes esetben állapította meg a Reichsgericht (Rg. III. 45/917.). A tényállás szerint felperes, aki mint színésznő és énekesnő állott az alperes szinházvállalat alkalmazásában, az egyik előadáson tánc közben, amidőn szerepéhez híven egy padon át akart ugrani, elesett és sérüléseket szenvedett. Megállapítást nyert, hogy a balesetet a színésznő által viselt túlságosan magas és hegyes sarka okozta, ez idézvén elő a lábnak ugrásközben való megbicsaklását. A Rg. álláspontja szerint alperes a BgB. 618. §-a (Ptk. jav. biz. szöv. 1314. §.) értelmében köteles lett volna felperesnek a túlságosan magas cipő viselését megtiltani, avagy a táncjelenetből a pad átugrását törölni. Alperes ezen kötelezettségén nem változtat az, hogy a cipőket a felperesnek kellett beszerezni és így azok a felperes tulajdonát képezték. Ha a cipők a tánc szempontjából veszéllyel járók voltak, úgy alperesnek a cipők hordását akkor is meg kellett volna tiltania, ha felperes azokat könnyelműségből, értelmetlenségből vagy makacsságból veszélytelennek is tartotta. Ez abból az abszolut és teljes védelmi kötelezettségből folyik, amellyel a munkaadó a BgB. 618. §-a értelmében alkalmazottjának a szolgálat teljesítése közben való testi épségeért feltétlenül tartozik. Alperes ezen kötelezettsége annál is inkább megállapítandó volt, mert a sarkak túlságos magassága a tényállás szerint a szinháznál mindenkinek feltünt, tehát a köteles gondosság kifejtése esetén a próbákat és az előadásokat vezető igazgatónak is fel kellett tünnie. És épen mivel az igazgatónak a sarkok veszélyes magasságát látnia kellett és a cipők hordását még sem tiltotta be, nem forog fen a felperes részéről konkurráló vétkesség sem, mert a tényállás szerint ezekben a cipőkben 75-ször végezte a kérdéses táncot, így tehát a maga részéről a cipőket veszélyteleneknek tarthatta mindaddig, amíg az igazgató a cipők hordását el nem tiltja. *—ch.*

— **Az osztrák ügyvédi díjtarifa felemelése.** Az osztrák igazságügyminiszter tudvalevőleg 1917 augusztus 31-iki rendeletével felemelte az ügyvédek díjtarifáját, amiről e lapok hasábjain annak idején beszámoltunk (1917. 332. l.). Minthogy a tarifa csak a legegyszerűbb ügyvédi ténykedésekre vonatkozik (ú. n. Kurrentientarif), az alsó-ausztriai kamara választmánya 1918 január 8-iki határozatával arról értesítette a kamara tagjait, hogy a hivatalos tarifa által nem szabályozott ügyvédi munkadíjnak átlag ötven százalékkal való felemelését, a háború előtt szokásos díjtételekkel szemben, jogosnak és megfelelőnek tartja.

Dr. Stamberger Ferenc budapesti közjegyző keres állandó helyettest, akinek teljes közjegyzői praxisa van és a német nyelvet tökéletesen bírja. Díjazás megállapodás szerint. Az eddigi működést, életkort, személyi adatokat tartalmazó ajánlatok nevezett közjegyzőhöz (V., Erzsébet-tér 15.) küldendők.

Ugyanott egy közjegyzői gyakorlattal bíró, szép kézirású segéd is kerestetik. Gépírók és németül is tudók előnyben részesülnek. 15955

Vidéki városban 10 évi élénk és sokoldalú gyakorlatot kifejtett hadmentes, családos és vagyonos ügyvéd lakhelyét és gyakorlatát Budapestre óhajtaná áttenni és ezen indokból szívesen lépne be társul a megállapítandó feltételek mellett egy székesfővárosi, jó hírnevű, élénk ügyvédi irodába, vagy pedig hajlandó lenne ilyen irodát teljességgel át is venni. Ajánlatok, melyek a köteles szigorú diszkrécióval fogadtatnak, ezen lap kiadóhivatalába H. R. betüs jelige alatt küldendők be, melyekre egy budapesti érdemes kartárs fog adandó esetben reagálni. 15950

100,000 koronával átvennék banküygyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 11. szám. Budapest, 1918 március 17.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Polner Ödön* pozsonyi egyetemi tanár: Az új választójogi törvényjavaslat. — *Dr. Mendelényi László* kúriai elnöki tanácsos: Szemelvények a kir. Kúria büntető szakosztályának 1917. évi joggyakorlatából. — Törvénykezési Szemle: *Dr. Virágh Gyula* budapesti ügyvéd: Hol kell kérni az ideiglenes nőtartást? — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 6. ív. — Tartalommutató a Hiteljogi Döntvénytár. XI. kötetéhez.

Az új választójogi törvényjavaslat.*

A választói jog és a választhatóság szabályozását tartalmazó első három fejezet után a javaslatban az 1913 : XIV. tc.-hez képest a rendszerre vonatkozó újítással találkozunk, amennyiben a IV. fejezet elkülönítve tartalmazza a választójog kellékeinek igazolására vonatkozó szabályokat. Az újítás indoka inkább elméleti, t. i. az a szempont, hogy a választójog kellékeinek igazolási módja a legszorosabban egészíti ki a választójog anyagi szabályait, amennyiben elsősorban az igazolási mód helyes megállapításától függ, hogy az egyes választói jogcímek az életben mily mértékben érvényesülnek (Indokolás 143. l.) Ez az u[illegible]bbi állítás kétségtelenül igaz és meg kell állapítani, hogy a ja[illegible]slat igyekszik is nagy gondossággal és körülteki[illegible] az igazolási mód leghelyesebb megállapítását megvalósíta[illegible] ez maga még alig igazolja, hogy az igazolási mód megálla[illegible] vonatkozó szabályok abból a logikai összefüggésből, [illegible]e természetszerűleg tartoznak, t. i. annak az eljárásna[illegible]ályozásából, ahol az igazolásnak történnie kell, kiszakíttassa[illegible]. Ez gyakorlati szempontból annyiban nem célszerű, mert — eltekintve attól, hogy e részben igen sok oly rendelkezés van anticipálva, melynek megértése későbbi rendelkezéstől függ — sok előre- és visszahivatkozást tesz szükségessé. Ezek a hivatkozások természetesen egészen nem küszöbölhetők ki, de még sokkal bonyolultabbak ott, ahol ugyanannak a kérdésnek különféle vonatkozásait nemcsak két helyen, t. i. az anyagi és eljárási részben, hanem ezen kívül még egy harmadik, mesterségesen elkülönített részben s ha az anyagi rész megkettőzését tekintjük, még egy negyedik részben is kell keresni. Igy p. o. az írni-olvasni tudás jelentőségéről, mely pedig egyik legfőbb alapgondolata a javaslatnak, csak négy, egymástól elég szétszórt szakasznak (1., 11., 20., 63. §.) összevetéséből nyerünk teljes képet.

A fejezet tulajdonkép nem is csak a választói jog kellékeinek igazolását szabályozza. Az igazolásra vonatkozik p. o. a 19., 20., 21., részben 24., 30. §.; de már a 26., 32., sőt a 23., 24., 25. §-ok is, melyek szabályozzák azon kérdést, hogy egyes hatóságok milyen nyílvántartásokat és jegyzékeket vezessenek a választókról s ezeket hogyan és mikor közöljék az összeíró szervekkel, már az összeírás előkészítésére vonatkoznak s mint az 53—58. §. rendelkezéseivel teljesen egyneműek célszerűbben lettek volna emezekkel összekapcsolhatók. A 22. §. pedig sem nem az igazolásnak, sem nem az összeírás előkészítésének szabálya, hanem a 2. §. 1. pontjának és 4. §-ának kiegészítésekép egész különös, bizonyos mértékig rejtett választói jogcím megszerzésének módját szabályozza. A három szakasz összevetéséből kitűnik, hogy az elemi népiskola negyedik osztályának, vagy ezzel tanértékre nézve egyenlő iskolának elvégzésében álló képzettséget helyettesítheti más képzettség, amely erre a célra szabályozandó és megvalósítandó tanfolyam segélyével vagy esetleg anélkül is teljesen magánúton meg lesz szerezhető és ugyancsak erre a célra szabályozandó vizsga letételével lesz igazolható.

E heterogen rendelkezéseknek összefoglalása és azoktól való elválasztása, amelyekhez tartoznak, csak akkor volna indokolt, ha a törvény áttekinthetőségét és kezelhetőségét emelnék. Ezt a célt azonban aligha fogják elérni.

A javaslatnak más rendszerbeli változtatása a hátodik fejezet, mely a központi választmányt és az összeíró küldöttséget együtt szabályozza, míg az 1913 : XIV. tc. külön fejezetben csak a központi választmányról rendelkezett, az összeíró küldöttségről pedig a névjegyzékkel foglalkozó fejezetben emlékezett meg. Van indokoltsága annak az eljárásnak, hogy a szervezeti kérdések külön összefoglalva szabályoztassanak; ámde akkor nemcsak az összeíró küldöttségeket kellett volna a központi választmány mellé helyezni, hanem a választási ügyekben eljáró többi különleges hatóságokat is, így nevezetesen a választási és szavazatszedő küldöttségeket, amely esetben a fejezet «választási hatóságok» cím alatt az összes választásügyi szervezeteket szabályozta volna. Igy azonban a hatodik fejezet összefoglalása kissé, mondhatnók, sántikáló. A központi választmány ugyanis a választási ügyeknek egyetemes hatáskörű, azaz úgy a névjegyzék összeállítására, mint a választások előkészítésére és ellenőrzésére hivatott szerve, míg az összeíró küldöttségek a választási ügyek csak egyik csoportjánál, a névjegyzék összeállításánál közreműködő szervek; úgy hogy épen csak ezeknek a központi választmánnyal együtt való szabályozása, akkor, mikor ugyanott a választási ügyek másik csoportjánál közreműködni hivatott szervek nem fordulnak elő, nem következetes. Ez a törvénynek, kezelhetőség és áttekinthetőség szempontjából szintén nem fog előnyére válni. Ha pedig a szigorú rendszerességtől, mely mind a háromféle választásügyi szervnek összefoglaló szabályozását kívánja meg, eltérünk, akkor az 1913 : XIV. tc. rendszere célszerűbb volt, mely csak a központi választmányról szól külön fejezetben, mint úgy a névjegyzék összeállítása körüli, mint a választási eljárás körüli teendőkkel megbízott szervről; míg az összeíró küldöttséget az összeírásról, a választási és szavazatszedő küldöttséget a választási eljárásról szóló részben szabályozta, mintegy történeti sorrendet követve.

A központi választmányról szóló részben (VI. fejezet) legérdekesebb rendelkezés az, amely szerint a központi választmánynak egy, esetleg (t. i. ha több osztályra oszlik) több, a királyi ítélőtábla elnöki tanácsa által kijelölt *bírói* tagja is lesz, aki az ideiglenes névjegyzék ellen benyujtott felszólalások és észrevételek tárgyalásánál és általában oly kérdésekben, amelyeknél a határozat ellen a közigazgatási bíróság előtti eljárásnak van helye, a központi választmánynak *szavazati joggal* bíró *előadója*, a központi választmány hatáskörébe tartozó egyéb ügyben pedig a hozandó határozathoz kizárólag törvényszerűség szempontjából *hozzászólhat*. A rendszerbeli összefüggésnél fogva mindjárt itt kell megemlékezni a választási eljáráshoz tartozó 95. §-ról, mely szerint minden választási küldöttséghez, azokban a kerületekben pedig, amelyekben a szavazás titkos, ezenfelül minden szavazatszedő küldöttséghez is hasonló módon egy bírói tag jelölendő ki, aki nemcsak a tulajdonképeni választás minden cselekményeinél, hanem a képviselőjelölésnél is jelen lenni köteles s az eljárás törvényszerűségének ellenőrzője; mint ilyen

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 9. és 10. számban.

minden határozatnál a kérdéshez kizárólag törvényszerűség szempontjából hozzászólhat s felszólalásait és esetleges észrevételeit kívánságára jegyzőkönyvbe kell venni.

A kb. 100 központi választmányban minden év nagy szakán keresztül folyó névjegyzékkiigazítási eljárásnál esetleg két-három bírónak szinte állandó elfoglaltsága, azután az általános választásoknál — az eddigi számot szem előtt tartva — 435 választókerületben és még nagyszámú szavazókörben egy-egy bírónak alkalmazása amúgy is megterhelt bírói karunknak nem kis mértékű újabb megterheltetését jelenti. Ez azonban oly kérdés, melyet a választói törvényjavaslatot benyujtó és képviselő miniszternek az igazságügyminiszterrel kell tisztázni. E helyütt csak azt kívánom vizsgálat alá venni, vajjon a bírói tagnak tervbe vett alkalmazása összhangzásban van-e bírósági szervezetünk alapelveivel s e tekintetben, azt hiszem, bizonyos aggályok nem nyomhatók el.

A tervbe vett újítás szerint a bírói tag állásából kifolyólag oly szervezetnek lesz tagja, mely lényegileg közigazgatási jellegű teendőket végez; mert a névjegyzékkiigazítási munkálatok nagy része és a választási eljárás ilyen. Ez bizonyos mértékig máris az igazságszolgáltatás, illetve ennek szervei és a közigazgatás elválasztásának elvével ellenkezik. E mellett az eljárás, melynek részesévé lesz a bírói tag, igen gyakran politikai és pártmozzanatoktól nem mentes, ami a benne résztvevő bírói tagot még annak dacára is kiteszi a politikai élet mozgalmainak, hogy a javaslat szerint ő csak a törvényszerűségnek hivatott őre. Ami a javaslatnak pedig épen ezt a kikötését illeti, meg kell jegyezni, hogy a javaslat szerint a bírói tag hozzászólhat ugyan a törvényszerűség szempontjából minden kérdéshez s csakis ebből a szempontból szólhat hozzá, e rendelkezés mégsem teszi őt a törvényszerűség *bírájává*. Pedig tulajdonkép ez a szerep volna a bírói tagnak való. Igy ő tulajdonkép csak jogtanácsos lesz, aki véleményt mond, amire, mint az indokolás ki is fejezi, szükség lesz, mert a választási elnök vagy szavazatszedő küldöttségi elnök nem lesz mindig jogászilag képzett, de akinek észrevétele felett mégis a jogászilag nem képzett szervek fognak dönteni, esetleg politikai vagy pártszempontok szerint. Ez a szerep azonban sokkal inkább való a tiszti ügyészekhez, avagy e célból megbízott külön jogképzett egyénekhez és ha a névjegyzék-összeállításnál vagy választásnál ép jogászi útmutatás, irányítás szüksége merül fel, akkor úgy kellene intézkedni, hogy a központi választmányba és a választási, valamint szavazatszedő küldöttségekbe kerüljenek ilyen jogászilag képzett, de nem bírói tagok.

Egy tekintetben mégis megközelíti az új javaslat által a bírói tagnak szánt szerep a bírói működést. Annyiban t. i., amennyiben a javaslat 38. §-a értelmében az ideiglenes névjegyzék ellen beadott felszólamlások elbírálásánál, valamint akkor, amidőn a központi választmánynak pénzbírságot kell kiszabnia, a központi választmánynak szavazattal bíró tagja s ezeknek az ügyeknek előadója lesz. Tekintettel azonban, hogy itt is csak előadó és szavazó, más, legalább is három taggal szemben, ez a szerep is némileg szerénynek mondható. Azt hiszem, a javaslatnak a bírói tagra vonatkozó szellemes gondolata ebben az irányban fejleszthető és tökéletesíthető. Az eddigi, valamint a javaslat szerinti névjegyzékkiigazítási eljárás abban a tekintetben úgyis sarkalatos hibában szenved, hogy ugyanaz a szerv, t. i. a központi választmány, állítja össze első sorban a névjegyzéket, tehát elsőfokú hatóság és határoz a névjegyzék ellen beadott felszólamlások vagyis a jogorvoslatok bizonyos neme felett, tehát egyúttal fellebbviteli hatóság is. Ha a javaslat szerint megjelölendő bíró nem lesz a központi választmány tagja és a névjegyzék kiigazítására vonatkozó előzetes eljárásban nem vesz részt, hanem csak a felszólamlási eljárásnál működik olykép közre, hogy a felszólamlásokat a központi választmány egyes osztályai az ő elnöklete és vezetése mellett bírálják el, akkor a felszólamlások elintézésére bizonyos mértékig már elkülönített, az első fokon már eljárt hatóságtól megkülönböztetett bírói hatóságot nyerünk, amelynek határozataival szemben azután a közigazgatási bíróság mint felsőbbfokú fórum járhat el. A kiküldött bíró elnöklete és vezetése alatt működő osztályai a központi választmánynak, mint meghatározott számú, pl. három vagy öt tagból álló szabályszerű bírói tanácsok járhatnak el.

Igy a kiküldött bíró nem válna a közigazgatási tevékenység részesévé, hanem maradna tisztán bírói funkciót teljesítő szerv.

Ugyanezt a gondolatot a választási eljárásnál alkalmazott bíróra is meg lehetne valósítani. Itt is oly működést kellene a kiküldött bírónak biztosítani, amely szerint nem a választási eljárást vezető hatóságnak lenne csupán tanácsadó és ennyiben a közigazgatási jellegű hatóságnak mégis felelősségben osztozkodó, valamint szakértői jogász tagja, hanem amely szerint a választási eljárásnál netalán elkövetett szabálytalanságoknak és törvényellenességeknek első, mintegy sommás bírája lenne. Igy pl. a képviselőjelölés alkalmával a választókerületben szintén megjelenhetnék abból a célból, hogy a választási elnöknek a képviselőjelölés átvételénél és elfogadásánál netalán elkövetett szabálytalanságai ellen hozzá lehessen folyamodni, amely folyamodások felett a panaszló felek és a választási elnök meghallgatása után azonnal dönthetne. A tulajdonképeni választásnál pedig ugyancsak jelen lehetne a választókerület székhelyén és esetleg a szavazókörök székhelyén és a választási, illetve szavazatszedő küldöttségen kívül állva az elkövetett szabálytalanságok miatt emelt panaszokat az ő döntése alá lehetne bocsátani. Ily módon esetleg olyan szabálytalanságok, melyek talán a választás érvénytelenségének okai volnának, már a választás alkalmával azonnal orvosoltatnának és ez a hosszadalmas és költséges választásérvénytelenítési eljárást elkerülhetővé tenné.

A következő fejezet a választók névjegyzékével és ennek összeállításával, illetve kiigazításával foglalkozik. Az indokolás e fejezettel kapcsolatban különösen kiemeli, hogy a választói névjegyzék összeállítása és kiigazítása hivatalból történik, miután a választói jog közjog. A javaslat és indokolása e tekintetben helyesen állapítja meg, hogy a választói jog közjog, vagyis inkább közhatóság és ennek a kiindulási pontnak a következményét itt helyesen vonja le, a választói névjegyzék hivatalból való összeállítása elvének deklarálásával. Az a beállítás azonban, mintha az 1913 : XIV. tc. a hivatalból való összeállítás elvét nem tartalmazná és nem valósítaná meg, téves. Az 1913 : XIV. tc. épúgy a választók hivatalból való felvételének elvi alapján áll, amint ezen állott az 1874 : XXXIII. tc. és amint azon áll az új javaslat is. Az a körülmény, hogy az 1913 : XIV. tc. 38. §. nem tartalmazza azokat a szavakat, hogy a névjegyzéket *hivatalból* kell összeállítani és évenként *hivatalból* kell kiigazítani, nem jelenti az elvnek tagadását, mert hiszen már a 44. §. kifejezi, hogy a választók névjegyzékébe való felvétel és az onnan való kihagyás — és ez a fő — hivatalból történik, persze amennyiben hivatalos adatok rendelkezésre állnak. Az egész névjegyzékkiigazítási eljáráson is végigvonul a hivatalból való felvétel és kihagyás elve. Az azonban bizonyos, hogy a hivatalos adatok előteremtése és beszerzése tekintetében az 1913 : XIV. tc. nem megy oly messzire, mint az új javaslat s továbbá az egyesekkel szemben sem ismeri a kutató és nyomozó eljárást, amit az új javaslat behoz és hogy amennyiben hivatalos adatok rendelkezésre nem állnak, annyiban a felvételt tényleg az egyesek jelentkezésétől teszi függővé. Az is kétségtelen, hogy mintha az 1913 : XIV. tc.-en az a tendencia vonulna végig, amely nem bánja, ha egy-két választó ki is marad a névjegyzékből, amivel szemben meg kell állapítani, hogy az új javaslaton viszont az a tendencia látszik végigvonulni, amely nem bánja, ha egy-két egyén belekerül a választók névjegyzékébe, aki nem választó. Ez különösen az írni-olvasni tudás igazolására vonatkozó rendelkezésekből tűnik ki, amelyek következtében nagyon könnyen meg fog történhetni, hogy írni és olvasni nem tudó egyéneket fognak felvenni. A számlálólap kitöltésének tanusága pl. elegendő az írni-olvasni tudás igazolására. Attól tartok, hogy igen sok számlálólap fogja hamisan tanusítani, hogy a benne megnevezett egyén a számlálólapot sajátkezűleg töltötte ki és így tud írni-olvasni, pedig a kitöltést helyette más eszközölte. Igy valószínűleg nem egy analfabéta fog belekerülni a választói névjegyzékekbe.

Hogy a javaslat oly nagy súlyt helyez arra, hogy a választók névjegyzékének összeállításánál a lehető legnagyobb mértékben álljanak rendelkezésre hivatalos adatok és hogy így a hivatalból való összeállításnak elve lehető legmesszebbmenőleg megvalósuljon, az elvi szempontból csak helyeselhető, mert a választói jog mivoltának megfelel. Tagadhatatlanul összhangban van a választójog természetével az is, hogy a javaslat a választói névjegyzékbe való felvétel céljából az adatok szolgáltatását az egyes érdekeltek részéről kötelezővé teszi, s ebből a célból a számlálólapok intézményét hozza be. Csupán az a sajátságos, hogy míg

a javaslat igen nagy súlyt helyez arra, hogy minden választó lehetőleg bent legyen a névjegyzékben és e célból a nyomozó eljárás behozatalával tulajdonkép a névjegyzékbe való felvétel végett a kötelező jelentkezés elvét valósítja meg, addig azt, ami ennek egyenes következménye, t. i. hogy a névjegyzékbe felvett minden választó részt is vegyen a választásban, tehát a kötelező szavazást nem hozza be. Pedig ha a választókat kötelezzük arra, hogy mindent megtegyenek, ami szükséges ahhoz, hogy a választók névjegyzékébe felvétessenek, akkor a következetesség megkívánja, hogy a szavazásban való részvételre is kötelezzessenek.

A névjegyzékre vonatkozó fejezetnek némileg feltünő rendelkezése az, amelyet a 88. §. a névjegyzék másolatát magánfelek részére megtagadó vagy késleltető központi választmányi elnökkel szemben teendő intézkedés tekintetében tartalmaz. Az 1913 : XIV. tc. 75. §-a értelmében az ilyen elnököt a közigazgatási bíróság elnöke 2000 K-ig terjedhető pénzbírság terhe alatt felhívja a másolatnak záros határidő alatt leendő kiadására *vagy* pedig a megtagadás vagy késedelem okainak előadására. Az új javaslat a megtagadás vagy késedelem okai előadásának vagylagos lehetőségét mellőzi és úgy rendelkezik, hogy a közigazgatási bíróság elnöke a központi választmány elnökét 50—5000 K-ig terjedhető pénzbírság terhével a másolatnak záros határidő alatt eszközlendő *feltétlen* kiadására kötelezi, fentartván a lehetőséget, hogy a központi választmány elnöke egyúttal előbbi megtagadásának vagy késedelmének okait utólag előadja. A javaslatnak ez a rendelkezése túlszigorúnak és indokolatlannak látszik. Annak, hogy valamely terjedelmes választói névjegyzék másolatát a központi választmány elnöke rövid egy pár napra terjedő határidő alatt kiadja, komoly fizikai akadályai is lehetnek. Gondoljunk csak a mai állapotokra, midőn a központi választmányok elnökei, mint a törvényhatóság első tisztviselői s az általuk vezetett hivatalok a háborús állapotokból származó különféle ügyeknek egész tömegével túlontúl el vannak foglalva, és a legtöbb hivatalos iroda munkaerőben szűkölködik. Hogy ily időben és ily állapotok mellett a központi választmány elnöke bármily kérelmező számára, aki kérelmét nem is tartozik indokolni s akivel szemben semmi biztosíték sincs, hogy kérelme komoly szándékú és aki a javaslat többi rendelkezései szerint maga is lemásolhatja vagy lemásoltathatja a névjegyzéket, mindjárt 5000 K-ig terjedhető pénzbírság terhe alatt köteleztessék az esetleg több ezer választó nevét és személyadatait feltüntető névjegyzék másolatának kiadására, bármily nehézségek akadályozzák is ezt, anélkül, hogy mód adassék neki az előzetes igazolásra, ez valóban alig indokolható meg valamivel.

A választási eljárásról szóló fejezet általában kevesebb és kisebb jelentőségű módosításokat tartalmaz az 1913 : XIV. tc.-kel, illetve eddigi választási jogunkkal szemben. Talán legjelentékenyebb módosítása az, amelyet a 100. §. az ellátási és fuvarozási költségekre nézve eddigi választási jogunkon tesz. Tudvalévően az 1899 : XV. tc. 7. §-a nemleges alakban megengedi a választóknak a választás helyére való szállítását és visszaszállítását, valamint a választóknak a választás helyén és idején való ellátását a jelölt által, illetve költségén. Ezzel szemben a javaslat megszünteti a választóknak a jelölt költségén való szállítási és ellátási rendszerét. Csak örömmel üdvözölhetem a javaslatnak ezt az elhatározó lépését, mert mindig abban a nézetben voltam, hogy amíg az 1899 : XV. tc. igyekezett a választások tisztasága érdekében a választási visszaéléseket a főbejáraton át kiküszöbölni, a választók szállítására és ellátására vonatkozó rendelkezésekkel a választási visszaéléseknek egyik legjelentékenyebbjét a hátulsó ajtón ismét beeresztette. De elvi szempontból is csak helyeselhető, hogy a választók szállítása és ellátása, ha már nem maguknak a választóknak saját költségére megy, ne a jelöltek költségén történjék, mert ez a választói jog és a választás közjogi természetéből következik. A választásban való részvétellel a választók nem az illető jelölt számára tesznek magánszolgálatot, amelynek fejében ellenszolgáltatást várhatnának, hanem a közérdekben teljesítenek közhatalmi funkciót, s amennyiben egyik vagy másik jelöltre szavaznak, azt nem a jelölt kedvéért vagy az ő magánérdekében kell tenniök, hanem azért, mert meggyőződésük szerint a köz érdekében ennek vagy annak a megválasztása indokolt. Csak elfajzott választási viszonyok között állhat elő az a felfogás, hogy a képviselővé való megválasztás az illetőnek anyagi érdeke is és hogy ennek fejében viszont a képviselőségre pályázó anyagilag megtérítse a választással együttjáró költségeket azoknak a választóknak, akik szavazatukkal az ő megválasztását előmozdították. Végeredményben ez a felfogás ugyanabból az alapból indul ki, mint amely alapból kiindulva lehetne indokolni azt, hogy a képviselőségre pályázók a választók részéről nyert támogatást ez utóbbiak részére megfizessék. Mind a kettő a választás mivoltának magánjogias felfogása, amely nem láthat semmit abban, hogy a választói jog alkú tárgyává, a választói, valamint képviselői minőség nyereség és anyagi haszon forrásává váljék. Ezzel szemben helyes közjogi felfogásból kiindulva el kell ítélni nemcsak a választók megvesztegetését, hanem a választók költségeinek a jelölt által való megtérítési kötelezettségét is.

A választók költségeinek viselése tekintetében már most, amennyiben azok nem hárulnak a jelölt terhére, kétféle álláspontot lehet elfoglalni; vagy azt, hogy azokat a jelöltek maguk viseljék, vagy pedig azt, hogy mint közérdekben teljesített cselekmények költségei, közterhet képezzenek. Az első megoldás annak az elvnek megvalósítását jelenti, amely szükségesnek tartja, hogy az állampolgárok az állam ügyeinek intézésében ingyenes szolgálatokkal is részt vegyenek. Mennél általánosabb természetű, mennél kevésbé szakértelmet kívánó és mennél inkább mindenkire kiterjedő valamely közszolgálat, annál indokoltabb az illető közszolgálatnak ingyen és az illető közszolgálatot teljesítő állampolgár saját költségén való teljesítése. A választás tehát, mint amelynél leginkább forognak fen ezek az ismertető jelek, az a közszolgálat, amelynek ingyen és minden költség megtérítésére való igény nélkül teljesítése a legindokoltabb. A demokratizáló irány azonban nem barátja az ingyenes és költségmegtérítés nélkül való közszolgálatoknak. A képviselőség ingyenessége, vagyis díjnélkülisége, az ingyenes önkormányzati tisztségek a demokratizálódással párhuzamban haladva, egymásután eltünnek és ezért nem lehet csodálni, hogy a demokratizálódás jegyében megszületett új választójogi javaslat megszüntetvén a választási költségeknek a jelölt terhére való viselési rendszerét, azok terhének egy részét, t. i. a szállítási költségeket nem a választókra magukra, hanem az államkincstárra hárítja. Ezzel szemben az ingyenes közszolgálat elve iránt már az is koncesszió, hogy a választóknak ellátásuk költségeit a javaslat rendelkezései folytán maguknak kell viselniök. A választási költségek viselésének költségében tehát a javaslat az eddigi állapottal szemben nagy haladást jelent.

A választási eljárás szabályozásának további folyamán a javaslat 109. §-a érintetlenül hagyja az 1913 : XIV. tc. 87. §-ának azt a rendelkezését, mely szerint a választási elnök a jelölés alkalmával csak annak a jelöltnek az elfogadását tagadhatja meg, aki képviselői megbízólevelének be nem mutatása miatt elvesztette képviselőségét és öt éven át képviselővé nem lehet. Pedig ezt a rendelkezést indokolt volna módosítani. Az 1913 : XIV. tc. alapjául szolgáló törvényjavaslat azt a rendelkezést tartalmazta, hogy a választási elnök minden oly egyén jelölésének elfogadását megtagadhatja, akiről nyílvánvaló, hogy a választás időpontjában országgyűlési képviselővé nem választható. Habár kétségtelenül indokolt, hogy már a jelölése is visszautasíttassék olyannak, akiről p. o. mindenki tudja, hogy külföldi, kiskorú, vagy — amíg a nők nem bírnak választójoggal — nő, mégis az is bizonyos, hogy az 1913-iki javaslat szabálya mellett sok visszaélés fordulhatott volna elő. Ezért szinte érthető, hogy a képviselőházban a javaslatnak ezt a rendelkezését nem fogadták el és hogy a megalkotott törvénybe csak azt a rendelkezést vették fel, amely már régi választási jogunkban is benn volt. Ez a rendelkezés azonban egyrészt szintén messze megy, másrészt pedig amíg 1899-ben, mikor először formulázták, az akkori törvényhozás állásának megfelelt, most azonban már hiányos és egyoldalú. Messze megy a rendelkezés annyiban, amennyiben arról a tényről, hogy valaki képviselőségét megbízólevelének be nem mutatása miatt elvesztette, azon a választókerületen kívül, amelyből az illető be nem mutatott megbízólevelét hozta, a többi választókerület hivatalos és hiteles tudomással nem bírhat s azokban erről a tényről csak ujsághírekből vagy másképen véletlenül értesülhettek. Ezekben a választókerületekben tehát alig lehetséges hitelesen megállapítani, hogy valamely jelöltre a szóbanforgó megtagadási ok fenforog-e s itt e címen visszaélés még

nagyobb mértékben előfordulhat, mint akkor, ha minden nyílvánvalóan nem választható egyén jelölését is kívánjuk. A jelölés elfogadásának megtagadhatóságát ebből az okból tehát indokolt csak arra a kerületre szorítani, amelyből az illető jelölt elveszített megbízólevelét kapta.

A képviselőségnek a megbízólevél be nem mutatása okából történt elvesztése esetén kívül újabb törvényhozásunk nyomán több oly esetet is meg lehet állapítani, amelyekben a jelölésből való kizárás egy választókerületben indokolt. Ilyen az az eset, amidőn az 1899 : XV. tc. 122. §-a értelmében a választás érvénytelenítése mellett a megválasztott képviselő szenvedő választóképességét meghatározott időre a választási bíróság felfüggeszti. Ilyen továbbá az az eset, amidőn az összeférhetetlenségről szóló 1901 : XXIV. tc. 11. és 25. §-a értelmében valamely képviselőnek tilos közbenjárás miatt megszüntetik képviselői megbizatását és kimondják, hogy az illető azon országgyűlési időszakban képviselővé nem választható. Ezekben az esetekben ép oly indokolt, hogy az illető abban a választókerületben, melynek megbizatását elveszítette, még jelölhető se legyen, mint a megbízólevél be nem mutatása okából történt elvesztés esetében.

A javaslatnak a titkos szavazás módjára vonatkozó s az 1913 : XIV. tcikktől eltérő rendelkezései között van egy, amely alkalmas arra, hogy a titkos szavazást egészen illuzóriussá tegye. Az 1913 : XIV. tc. igen részletes és szigorú szabályokat tartalmaz abból a célból, hogy a titkosság mindenképen megóvassék. Az új javaslat 136. §-a szerint a szavazásra használt szavazólapnak nem kell hivatalos szavazólapnak lennie, hanem a választó magával hozott más szavazólapot is használhat, ha csak fehér színű van kikötve. Nem kell más, hogy az ilyen szavazólap nagyobb méretű ívpapiros legyen, melyet a választó több rétre hajtva tesz a borítékba, avagy hogy a borítéknál kisebb méretű kemény és vastag kartonlap legyen s az első tapintásra, sőt pillantásra mindenki megállapíthatja, hogy a borítékban nem hivatalos szavazólap van. Ha már most valamely pártszervezet összes választóit ilyen szavazólapokkal látja el, a legkönnyebben ellenőrizhető, hogy ki szavazott az illető párt jelöltjére s ki nem s ezáltal a titkosságnak vége lévén, a választókra korlátlanul nyomás gyakorolható. A javaslat indokolása egyáltalában nem mondja meg, hogy miért engedi meg a nem hivatalos szavazólapok használatát. Miután máskülönben az ily szavazólapok megengedésének semmi különös indoka nem lehet, a szavazás titkosságát pedig illuzóriussá teszi, feltétlenül vissza kellene térni az 1913 : XIV. tc. szabályához, mely csak hivatalos szavazólapok használatát engedi meg.

A javaslat 140. §-a értelmében a szavazólapoknak a borítékba helyezése céljából legalább két mellékszobának vagy fülkének kell rendelkezésre állni. Legalább kettő, tehát több is lehet. A szavazás titkossága szempontjából ez sem szerencsés rendelkezés, mert az a körülmény, hogy a választó meddig tartózkodik a mellékhelyiségben, egyedül ment-e oda, vagy más valakivel, már két mellékhelyiség esetén is nehezen ellenőrizhető, több mellékhelyiség esetén pedig még nehezebben. Itt is kedvezőbb a titkosságra az 1913 : XIV. tc. és azért e tekintetben is vissza kellene térni az 1913 : XIV. tc. egyfülke rendszeréhez. Igaz, hogy megszaporodván a választók száma, a választás így tovább fog tartani, de ebbe bele kell nyugodni vagy olykép segíteni rajta, hogy ugyanaz a rendszer vétessék alkalmazásba, amely jelenleg a központosított választási eljárásnál áll fönt, t. i. hogy oly szavazókörben, ahol túlnagy a választók száma, több szavazatszedő küldöttség küldessék ki.

A pótválasztásra vonatkozó 164. §. tekintetében a javaslat csak annyiban tér el az 1913 : XIV. tc.-től, hogy a pótválasztáson előálló szavazategyenlőség esetére a döntést nem a sorsra bizza, hanem a jelöltek korától teszi függővé. Jóformán egyéni ízléstől függ, hogy a harmadik választás elkerülése végett micsoda kisegítő módhoz folyamodjunk. A korosabbság is tulajdonkép majdnem oly véletlen dolog, mint a sors döntése, s ha nem akarjuk ily esetekben a választás eredményét egészen a véletlentől függővé tenni, a választási eljárásban kellene oly mozzanatot keresni, amely ez irányban alapul szolgálhatna. Ilyen lehetne pl. az, hogy a két jelölt közül melyiknek jelölését ajánlotta több választó, vagy melyiknek jelölésére vonatkozó ajánlatot nyujtották át előbb. E mozzanatokból ugyanis az illető választókerület hangulatára mégis lehet némi következtetést vonni. Máskülönben e §-nál kár, hogy a javaslat nem módosította az 1913 : XIV. tc.-ben foglalt azt a szabályt, hogy a pótválasztásra új választási küldöttséget és új szavazatszedő küldöttséget kell választani. A pótválasztás nem más, mint az alapválasztás folytatása, csak új szavazás az összes szavazókörökben, ennélfogva természetes, hogy az eljárás ugyanazon szervek előtt folyik, mint amelyek előtt az alapválasztás folyt. A célszerűség is azt kívánja, hogy a pótválasztásnál ugyanazok a közegek működjenek közre, mint akik az alapválasztásnál eljártak. Ezért úgy az 1913 : XIV. tc., mint az új javaslat kimondja, hogy az új küldöttségek tagjaivá lehetőleg a régi tagokat kell megválasztani. Ámde ekkor felesleges új küldöttségek választása.

A javaslat 175. §-a az összeférhetetlenségről szóló 1901:XXIV. tc. 12. §-át módosítja. Az összeférhetetlenségi törvénynek idézett §-a azokat a körülményeket állapítja meg, amelyeknek esetében a képviselői megbizatása egyes képviselőknek megszűnik. Közönségesen büntetőjogi összeférhetetlenségnek szokás ez eseteket nevezni, de helytelenül, mert sem nem egészen büntetőjogiak, sem nem összeférhetetlenségi esetek. Az idézett szakasz rendelkezései ugyanis a képviselőházi tagság megszünésének azokat az okait szabályozzák, amelyek szoros kapcsolatban vannak a képviselővé való megválaszthatóság kellékeivel és amelyek ez utóbbiak hiányával együttesen következményei a képviselőházi tagságra való jogi képesség hiányának. Mindazoknak a körülményeknek tehát, amelyek kizárják azt, hogy valaki meg legyen választható, szigorú következetességgel maguk után kell vonniok azt, hogy ha utólag merülnek fel valamely képviselőre nézve, ez képviselőházi tagságát elveszítse s e tekintetben csak kevés kivétel lehet. Ezért az 1901 : XXIV. tc. 12. §-a kapcsolatban is van az akkor érvényben volt választási törvénynek (1874 : XXXIII. tc.) ama rendelkezéseivel, amelyek a választói jogot és ezzel együtt a választhatóságot kizárják. Az összeférhetetlenségi törvény képviselőséget megszüntető okai nem egészen fedték ugyan a választási törvénynek a megválaszthatóságot kizáró okait, de ezzel itt bővebben nem foglalkozhatunk.

Az 1913 : XIV. tc. újonnan szabályozta a megválaszthatóság kellékeit, de az összeférhetetlenségi törvény 12. §-ának rendelkezései érintetlenül maradtak. Igy az addiginál is nagyobb divergentia merült fel a képviselőházi tagságot megszüntető okok és a választhatóságot kizáró körülmények rendszere közt, mint addig fenállott. Helyesen teszi tehát a javaslat, hogy a képviselőházi tagságot megszüntető okok rendszerét összhangzásba kívánja hozni a választhatóságot kizáró okok rendszerével, csak az a hiba, hogy a félúton megáll, amennyiben csak a büntetőjogi esetekre szorítkozik és e tekintetben sem egészen következetes. A javaslatnak a választói jogot és ezzel együtt a választhatóságot is kizáró körülményei közül ugyanis nemcsak a büntetőjogi esetek olyanok, amelyek indokoltan maguk után vonhatják a képviselőség megszünését, hanem a 8. §. 1—6. pontjai mind oly körülményeket sorolnak fel (gondnokság alá helyezés, elmebetegség, csőd, közjótékonyságból vagy közsegélyből élés, atyai hatalomtól megfosztás, bordélyüzlet), amelyekhez indokolt a képviselőség megszünését fűzni és amelyek az 1901 : XIV. tc. 12. §-ában felsoroltaktól sokban eltérnek. Hogy egyike-másika e körülményeknek képviselőnél talán alig tehető fel, nem határoz, mert lehetősége végre is nincs kizárva, különösen ha a választhatóság korlátait, mint a javaslat teszi, leszállítjuk. De még ha ezektől esetleg el is tekintünk, a képviselőséget megszüntető okokat akkor is indokolt a megválaszthatóság kellékeivel összhangba hozni.

A választhatóság pozitív kellékei közül az állampolgárság az, amelynek elvesztése szükségkép maga után vonja a képviselőség megszünését.

A javaslat 7. §-ában említett kizáró körülményekről itt nem kell külön megemlékezni, mert azokról az 1901 : XXIV. tc. 1. és 3. §-a intézkedik.

Ami ezek után a büntetőjogi eseteket illeti, nem indokolt annak a képviselőséget megszüntető hatását a javaslat 17. §-ának 3. és 4. pontjában jelzett esetekre szorítani. Igaz, hogy az 1901 : XXIV. tc. 12. §-a is csak bizonyos bűntényekért, valamint a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére történt elítélés eseteire mondja ki a képviselőházi tagság megszünését. A büntetőtörvény 59. §-a értelmében azonban az elítélt a szabadságvesztésbüntetés tartama alatt a politikai jogok gyakorlásától a törvény erejénél fogva fel van függesztve ; 57. §-a értelmében

pedig a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése abban is áll, hogy az elítélt nem lehet tagja az országgyűlésnek és így ebből, tekintettel arra, hogy a szabadságvesztésbüntetés a megválaszthatóságot is kizárja, az következik, hogy aki szabadságvesztésbüntetésre van ítélve, az nemcsak akkor szűnik meg a képviselőház tagja lenni, ha az összeférhetetlenségi törvényben felsorolt bűntények miatt, vagy a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére ítélték el, hanem akkor is, ha a szabadságvesztésbüntetés rajta végrehajtatik, bármily rövid időre szól is az. Lehet ugyan ezeknek a rendelkezéseknek más értelmet is tulajdonitani, t. i. azt, hogy a képviselőség csupán az összeférhetetlenségi törvény 12. §-ának eseteiben szűnik meg, míg a büntetőtörvény idézett rendelkezései folytán a tagság csak szünetel, de a képviselőházi tagság szünetelésének fogalmát törvényhozásunk nem ismeri. Már erre való tekintettel is indokolt volna a kérdést a maga egészében szabályozni és a javaslat 10. pontjára való tekintettel megállapítani, hogy a képviselői megbizatás megszünik, ha a képviselőt szabadságvesztésbüntetésre ítélték el. Arról lehetne szó, hogy az egész rövid tartamú szabadságvesztésbüntetések ne bírjanak ezzel a hatállyal és a szabadságvesztésbüntetésnek azt az időtartamát, mely a képviselőség elvesztését maga után vonja, talán hat hónapban lehetne megállapítani, amely idő büntetési rendszerünk szerint a bűntettekre meghatározott büntetések legrövidebbje.

A 175. §-t tehát a következőkép lehetne szövegezni.

«Az összeférhetetlenségről szóló 1901 : XXIV. tc. 12. §-ának első bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

Képviselői megbízása megszűnik annak a képviselőnek:

1. aki magyar állampolgárságát elveszítette;

2. akire nézve a jelen törvény 8. §-ának 1., 2., 3., 5. és 6. pontjaiban meghatározott körülmények felmerülnek;

3. akit bűntett vagy vétség miatt hat hónapot meghaladó szabadságvesztésre vagy ennél súlyosabb büntetésre jogerősen elítéltek». *Dr. Polner Ödön.*

Szemelvények a kir. Kúria büntető szakosztályának 1917. évi joggyakorlatából.*

III.

A Btk. különös részéből.

Alig volt a Kúria gyakorlata valamely kérdésben annyira hullámzó, mint abban, hogy a Btk. 168. §-a, illetve az ennek helyébe lépett 1914 : XL. tc. 6. §. 2. bekezdése szerinti sulyosabb minősítésnek csak akkor van-e helye, ha a felfegyverkezés célzatos volt, vagy ettől eltekintve akkor is, ha a *hatóság elleni erőszak* a — bármely okból vagy célból — vádlottnál volt fegyver felhasználásával követtetett el. A BJT. LXIX. k. 193. és köv. lapjain közölt megbeszélésemben ismertettem ezt a hullámzást s megállapítottam, hogy az 1916. évben a Kúria azt kivánta meg ehhez a minősítéshez, hogy a tettes a fegyvert a hatóság elleni erőszak elkövetése céljából vette legyen magához (B. II. 9359/1915. és B. II. 4948/1916.). Azt hittük, hogy ez nem végleges állásfoglalása a Kúriának, mert 1917 jan. 10-én B. IV. 4573/1916. sz. a. a Kúria egy oly határozatot is hozott, melyben a HV. 6. §. 2. bek. szerinti minősítést annak vizsgálata nélkül állapította meg, hogy vádlott a használatba vett kapát a támadás céljából vette-e magához. Az 1917 márc. 6-án B. II. 7354/1916. sz. a. hozott határozat azonban már ismét a felfegyverkezés célzatos voltát kívánja meg ehhez a minősítéshez.

A *hamis tanuzásra felbujtást* illetőleg a B. III. 2032/917. sz. határozat kimondta, hogy aki bűnvádi ügyben valakit hamis tanuzásra rábír, nem a Btk. 222. §-ában meghatározott bűncselekményt követi el, hanem a Btk. 213. §-ában meghatározott bűntettben való felbujtási részességben bűnös. A Btk. 222. §-a csak az eredménytelen felbujtás esetében alkalmazható. Ez a kijelentés megfelel a sikeres aktív megvesztegetés minősítése körül kifejlődött gyakorlatnak.

A *csábítás*, illetve *kerítés* tekintetében fontos irányváltozást jelentett a Kúriának B. II. 3092/917. sz. határozata, melyben felbujtási bűnrészességet állapított meg annak terhére, aki a szülőt rábírta, hogy egy nőgyermekét a vele (a rábíróval) való nemi közösülésre csábítsa (Btk. 247. §. 1. bek.).

Az eddigi gyakorlat szerint a kerítés fogalma minden esetben a nőnek más részére való megszerzését vagy megszerzésére törekvését feltételezte. Nem esett tehát a Bn. 43. §-ának rendelkezése alá annak a cselekménye, aki a kerítőnőt rábírta ugyan a cselekmény elkövetésére és ezáltal a sértettet a nemi közösülésre megszerezni törekedett, de ezt nem más, hanem a maga részére tette (8171/1911.). A B. II. 3092/917. sz. határozatnak magas színvonalú, szabatos indokolása, valamint Angyal Pálnak világos érvelése (BJT. LXX. köt. 6. sz.) meggyőzőek abban a tekintetben, hogy az irányváltozás helyes és jogszerű.

A *magzatelhajtásra* vonatkozó judikaturából kiemelhető a B. IV. 5435/916. sz. határozat, amely ugyanazt az elvet alkalmazza a Btk. 285. §. 1. bekezdésére, amelyet az 5. sz. döntvény a gyermekölésre. Ez a döntvény tudvalevőleg a házasság tényleges fenállásán kívül születést veszi alapul és az emberi élet elleni bűntettre nézve fenálló általános szabályok szerint rendeli büntetni azt a férjes nőt, aki gyermekét nem férjével, hanem (akár a házasság tartama alatt, akár azelőtt) mással nemzette. Az említett határozat ennek az elvnek megfelelően kimondja, hogy a Btk. 285. §. 1. bekezdése második tétele szerint minősülő magzatelhajtás minősítése szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a vádlottnő nem férjétől, hanem idegen férfitől esett teherbe.

A *zsarolásnak* kísérletét követi el a bútorfuvarozónak alkalmazottja, aki bútordarab visszatartásával arra akarta kényszeríteni a sértettet, hogy a fuvarozásért olyan összeget fizessen, amely a fuvarozót meg nem illette (B. I. 7765/916.). Okos liberálizmus nyilvánul meg a B. I. 22/917. sz. határozatban, mely felmentette a zsarolás vádja alól azt a hitelezőt, aki nyílt levelezőlapon azt írta adósának, hogy ha három nap alatt ki nem fizeti tartozását, úgy azt a nyilvánosság előtt neki ajándékozza. Az indokolás szerint a sértettnek jogos vagyoni érdeke nem szenvedett sérelmet és a fenyegetés sértettet becsületében vagy jó hírnevében nem érintette. De maga a követelés jogos volta még nem ad salvus conductust a zsarolás útjára, mert ha a követelés érvényesítésére használt mód jogtalan, pl. vádlott egy közhivatalnokot botrány okozásának kilátásba helyezésével és felettes hatóságánál való feljelentéssel fenálló követelésének megfizetésére kényszerít, a zsarolás megállapítható (B. I. 2029/916.). A bűnvádi eljárás megindításával fenyegetés zsarolást képez akkor is, ha a követelés, melynek kiegyenlítése végett a fenyegetés alkalmaztatott, valódi és jogos (B. II. 2126/917.).

A *csalásra* vonatkozó judikaturából a következőket emeljük ki:

A háborús viszonyok hatását tünteti fel a nagyobb számban jelentkező ú. n. hadisegélycsalás. Ebben mondotta ki bűnösnek a Kúria a hadbavonulttal közös háztartásban élő nőt, aki azzal a valótlan előadásával, hogy ő a hadbavonultnak házastársa, hadisegélyt igénylőnek lépett fel, a segélyt kieszközölte és az arról szóló nyugtákat házastársi minőségének feltüntetésével írta alá (B. IV. 1612/917.). Az ilyen csalás esetében enyhítő körülménynek vették azt, hogy mind a vádlott, mind kis fiúgyermeke a cselekmény elkövetése idejében beteg volt és a pénz gyógykezelésre kellett (B. I. 1176/917.). Viszont a felmentésre szolgált okul az a körülmény, hogy a vádlott az általa megkötött rituális házasságot érvényesnek tekintette és ez alapon magát jóhiszeműen tartotta a hadisegélyre igényjogosultnak (B. I. 3094/917. sz.).

Elhalt személy aláírásának váltóra hamisítása és ilyen hamis okirat értékesítése nem magánokirathamisítás, hanem csalás (B. III. 4961/916.). Ellenben nem csalást, hanem okirathamisítást követ el az a vádlott, aki hamis megrendelő-jegy felhasználásával azt eszközölte ki, hogy gyárhelyiségéből adóköteles fogyasztási cikk a kincstár megkárosításával adómentesen volt elszállítható (B. III. 7277/916.). Igaza van Finkey Ferencnek (BJT. LIX. köt. 13. sz.) abban, hogy az ilyen minősítési, esetleg halmazati viták megelőzése érdekében kívánatos volna a Btk. reviziója alkalmával úgy a közokirat, valamint a magánokirathamisításnál minősített esetek gyanánt felvenni azt az esetet, midőn a tettes a hamisítása folytán jogtalan anyagi hasznot szerzett, másnak pedig kárt okozott, amilyen minősítési esetek példáját mutatja a Btk. 382. §-a, mely a csalást és gyujtogatást, valamint a 463. §-a, mely a hivatali sikkasztást és közokirathamisítást foglalja össze.

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 8. számban.

Az *okirathamisítás* megállapításánál a jogsérelem lehetőségét tág értelemben magyarázzák a B. III. 770/1917. és 769/917. sz. határozatok. Ezek szerint a Btk. 391. §-a alá eső bűntettet követi el, aki a kereskedelemügyi miniszter rendelete alapján kiállított szállítási igazolványban a feladó-állomásként feltüntetett község megjelölését megváltoztatja, vagy aki a belügyminiszter rendelete alapján kiállított utazási igazolvány érvényességének idejét feltüntető bejegyzést megváltoztatja, mert az igazolványok bárminő megváltoztatása a rendeletek által megvédeni kívánt érdekek kijátszását eredményezi s így jogsérelem előidézésére alkalmas.

Már a 65. sz. döntvény kimondotta, hogy míg az a postaszolga, aki a közvetítés végett hivatalánál fogva átvett postaküldeményt visszatartván, a felfedezés meghiusítása céljából azon hivatali könyvbe, melyben a küldemény átvevőjének az átvételt elismernie kell, ennek nevét hamisan vezeti be, közokirathamisítást követ el, addig a magánfél, aki a címzett helyett jogtalanul jegyzi be annak nevét az átvételi könyvbe, nem követ el közokirathamisítást. A B. IV. 2328/917. sz. határozat ezt kiegészítőleg magánokirathamisításnak minősíti annak cselekményét, aki a postautalványnak a címzett nyugtáját feltüntető részén, valamint az ezen postautalványra vonatkozó «Értesítő és elismervény»-en jogosulatlanul aláírta a címzett nevét. Ellenben a Btk. 391. §-ában meghatározott közokirathamisítás bűntettét követi el az, aki a pénzküldeményről szóló póstai feladóvevényen a feladási összeget a feladás megtörténtének tanusítása végett nagyobb összegre igazította ki és az ekkép meghamisított közokirattal megbízója előtt a nagyobb összeg feladását igazolta (B. III. 3981/917. sz.).

Arra nézve, hogy kit tekint a Kúria *közhivatalnoknak*, kiemelendők a következő kijelentések:

A tényleges szolgálatot teljesítő népfelkelő főhadnagy (B. I. 7405/916.), a helyiérdekű közforgalmi villamosvasút személyzetének tagja (B. I. 7836/916. J. E. H.) közhivatalnok. A budapesti városi villamosvasút kalauzát, az 1914 : XVII. tc. 1. §. és a 2. §. 6. pontja értelmében a Btk. alkalmazása szempontjából szintén közhivatalnoknak kell tekinteni; a kalauznak az a tette tehát, hogy hivatala gyakorlatában valakit tettleg bántalmaz, a Btk. 473. §-ában meghatározott hivatali hatalommal való visszaélés vétségének tényálladékát valósítja meg (B. III. 7581/916.).

Kissé szigorúnak látszik a *büntetés feltételes felfüggesztésére* vonatkozólag a B. IV. 8196/916. sz. határozatban kimondott az az elv, hogy a megvesztegetésnél a büntetés felfüggesztésének a Bn. 2. §. 3. pontja értelmében azért nincs helye, mert a közhivatalnok hivatali kötelessége teljesítésének elmulasztására s ekként súlyos következménnyel járó, büntetendő cselekmény elkövetésére való rábírásban aljas indok rejlik. Ezen álláspont szerint nem volna felfüggeszthető annak a vádlottnak büntetése, aki beteg gyermekével utazva, a vasúti kalauznak 2 K-t ad, hogy más utast ne engedjen fülkéjébe; vagy aki kissé illuminált állapotban az őt éjjeli rendzavarásért bekísérő rendőrnek szivart igér, ha őt elengedi.

(Bef. köv.) *Dr. Mendelényi László.*

Törvénykezési Szemle.

Hol kell kérni az ideiglenes nőtartást?

A Pp. életbelépése óta az a gyakorlat fejlődött ki, hogy a Pp. 674. §-ának rendelkezése értelmében az esetre, ha a felek közötti házasságbontóper megindult, a nő által folyamatba tett nőtartási perben ezen az alapon tett pergátló kifogásnak a járásbíróság helyt adott a per bármely stádiumában. A Pp. 674. szakasza u. i. olykép magyaráztatott, hogy a törvény a házasságbontóper megindulása esetében az ideiglenes nőtartás kérdését egységesen és pedig a házasságbontó okok körüli vétkesség s a vagyoni viszonyok terén foganatosított megállapítások eredményéhez képest kívánja elbíráltatni.

A Kúria azonban legutóbb P. III. 2876/1917. sz. ítéletében kimondotta, hogy az esetre, ha az ideiglenes nőtartás iránti per a házassági per előtt indult meg, ennek elbírálását a Pp. 1. §. 2. *h)* pontjában foglalt rendelkezés értelmében a járásbíróság illetékes. Az ítélet indokolása azt mondja, hogy a nőnek azért állhat érdekében a járásbíróság ítélkezése, mert az ilykép megítélt nőtartásdíjat a különélés egész ideje alatt tartozik a férj fizetni, ha csak a házasság fel nem bontatik.

Ez az érvelés azonban ellentétben van a 674. §-al, mert ennek egyenesen az volt a célja, hogy ellássa ugyan a nőt a per tartamára, de csak addig, amíg meg nem állapíttatik, hogy oly mértékben vétkes, hogy nőtartásra érdemtelenné vált. Erre mutat a szakasz azon rendelkezése, hogy a hozott határozat a körülményekhez képest módosítható.

A 674. §. utolsó bekezdése, amely szerint a házassági per bíróságának joga van a házassági per megindulása előtt hozott bírósági határozatot is hatályon kívül helyezni, arra mutat, hogy az esetre, ha a járásbíróság a határozatig nem jutott, annál kevésbé folytatható előtte az ideiglenes nőtartási per, hanem az iratok átteendők a házassági per bíróságához, amely határoz az addig felmerült költségek kérdésében is. A 674. §. egyébként is paracsolólag mondja, hogy a kereset megindítása után az ideiglenes különélést a házassági per bírósága rendeli el s ugyanaz határoz a tartás kérdésében is.

A kir. Kúria fent idézett 2876/1917. sz. ítéletének indokolása azt mondja, hogy azért is érdekében állhat a nőnek, hogy ne a házassági per bírósága ítélkezzék az ideiglenes tartásdíj felett, mert ez a bíróság a H. T.-t tartja szem előtt, a járásbíróság azonban csak azt a kérdést tekinti ügydöntőnek, hogy az együttélés a házastársak melyikének hibájából szűnt meg. Ez az érvelés is ellentétben áll a 674. §-al, amelynek célja az arra szoruló nőnek életfentartását haladéktalanul biztosítani mindaddig, míg vétkességéről a bíró oly tiszta képet nem kapott, hogy érdemetlenségéről meggyőződött. A nőnek érdekében állhat az, hogy a tartást húzza a házasság végleges felbontásáig azon az alapon, hogy a különválást magát a férj idézte elő, azonban ez az érdek sérti az igazságérzetet, mihelyt a férj igazolja, hogy a különválás előidézésére neki a nő jogos okot szolgáltatott. A Pp. 674. §-a éppen ezen kérdés egységes és igazságos elbírálására ad alkalmat, amelyet fel kell használni, hogy elő ne forduljon olyan visszás helyzet, hogy a Kúria egyik tanácsa nőtartást ítél a szerinte ártatlan nőnek s egy idő mulva a másik tanács a nőnek vétkessé nyilvánítása mellett felbontja a házasságot, vagy megfordítva, az egyik tanács nem ítéli meg a artásdíjat, a másik tanács pedig kimondja a nő teljes ártatlansagát.

Dr. Virágh Gyula.

Szemle.

— **A budapesti ügyvédi kamara** című közleményünk közlését a cenzura nem engedélyezte.

— **Átmeneti igazságügyi tanács** szervezését sürgeti a budapesti ügyvédi kamara évi jelentése. A komoly megfontolást érdemlő, életrevaló eszmét az évi jelentés következő érvekkel támogatja: «Elérkezett, megérett a gyakorlati előkészítések ideje, a megvalósítások szükségessége. A kamarai közélet óhajai, állásfoglalásai, kérései ezen célra elegendőnek nem bizonyulnak. Sürgősen szükségesnek tartjuk ez okból egy olyan gyakorlati szerv létesítését, mely a kamarai szervek és kormányzat között ezen kérdésekben közelebbi kapcsolatot teremt. Egy ezen célra létesítendő vegyes átmeneti igazságügyi tanácsra gondolunk, melynek tagjait az igazságügyminisztérium saját kebeléből, a bírák tagjaiból és az ügyvédi kamarák választmányának és az Országos Ügyvédszövetség igazgatóságának tagjaiból alakítja meg. Ezen permanens tanács kötelessége leend a felvetett megoldási módok gyakorlati megvalósításáról gondoskodni. Természetesen ezen tanács működése nem teszi feleslegessé azon kamarai akciók külön lebonyolítását, melyek az autonómia körében vagy ügyvédtársadalmi úton oldhatók meg. A vegyes tanács további feladata leend az átmeneti idők szükséges jogszabályai tárgyában teendő véleménynyílvánítása. Kérjük Nagyméltóságodat, hívja sürgősen ezen gyakorlati célokat követő szervet életre, hogy aggodalmaskodó és jövőjük biztonságát méltán féltő majdan hazatérő kartársainkat ne csak igéretekkel, hanem kész segítséggel, eredményekkel várhassuk.

— **A Jogtudományi Közlöny könyvtára** címmel e héten új vállalkozás indul meg. Csupán lapunk számára új, mert a benne rejlő helyes gondolatot a jogi szaksajtó más képviselői már megvalósították. Számos oly tanulmány jelenik meg e lap hasábjain, amely tárgyánál fogva nem csupán a múló napi érdeklődésre számíthat. De az időszaki sajtó természetében rejlik, hogy idővel eltünik az érdeklődők szeme elől és a régebbi évfolyamok gyakran értékes munkáknak temetői. Egyrészt tehát e feledéstől kívánjuk e vállalattal a lapunkban folytatásokban megjelent nagyobb terjedelmű dolgozatokat megóvni, másrészt hozzáférhetővé kívánjuk tenni szélesebb köröknek is az oly tanulmányokat, amelyek aktualitásuknál fogva nem csupán a szorosabb értelemben vett jogászközönség érdeklődésére számíthatnak. Lapunk ezidőszerint a még változatlan papirszükség miatt nem jelenhetik meg oly fölös példányszámban, amely magának a lapnak megszerzését a nem-előfizetők számára lehetővé tenné. Uj vállalatunk, amely könyvárusi úton kerül forgalomba, ezt a nehézséget legalább részben elhárítja. Mint a J. K. könyvtárának első számai a következők jelennek meg: 1. *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv:* A rokonok öröklésének korlátozása. — 2. *Dr. Vámbéry Rusztem:* A fiatalkorúak büntetőjoga az újabb külföldi törvényhozásban. — 3. *Dr. Polner Ödön:* Az új választójogi törvényjavaslat.

— **A budapesti ügyvédi kamara tagdíjainak progresszív alapon való kivetése.** A budapesti ügyvédi kamara választmánya a március 24-iki közgyűlés elé oly értelmű indítványt fog terjeszteni, hogy az 1918. évi 705,000 K-ra rugó szükséglet a kamara tagdíjainak progresszív alapon való felemelésével fedeztessék. A javaslat lényege a következő: A tagdíjnak öt fokozata lesz (150, 300, 500, 700, 1000 K). Az adókivetés alapját nemcsak az ügyvédi, hanem minden egyéb jövedelmi forrásból eredő kereset képezi. Ugy a minimum és maximum, valamint a fenti osztályok csak az 1918. évre alkalmazhatók. Ha a jövőben kisebb lesz a szükséglet, akár a minimumot, akár a maximumot lejjebb lehet szállítani, akár pedig a besorozáson változtatni. Közgyűlési határozat (ügyrendmódosítás) kell úgy a fentiekre, mint a kivetés módozataira. A kivetést elsőfokban a közgyűlés által választandó adókivető bizottság, második fokban a kamara választmánya eszközli. A közgyűlés választ három évre 8 adókivető bizottsági elnököt és 32 adókivető bizottsági tagot, akik az osztálybasorozást fogják megállapítani. A bizottság minden hozzáutalt ügyben szóbeli tárgyalást tűz ki. A tárgyalásra megidézendő az adózó fél s a meghivón kitüntetendő, hogy a kamara pénztárosa melyik osztályba kívánja őt sorozni. A bizottság úgy az előadottak, mint saját tudomása alapján az összes körülmények mérlegelése mellett zsüri módjára határoz. A határozat ellen úgy a kamara pénztárosa, mint az adózó fél fellebbezhet. A fellebbezést a választmány szóbeli tárgyaláson intézi el. A tárgyaláson elnököl a kamara elnöke, illetőleg helyettes elnöke, ezek akadályoztatása esetében a legidősebb jelenlevő választmányi tag. Érvényes határozat hozatalához öt tag jelenléte szükséges. Egyébként az idézésre, tárgyalásra, határozathozatalra és annak közlésére az elsőfokú adókivető bizottságra előírt szabályok irányadók.

— **A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai.** A Magyar Jogászegylet még az 1917. év őszén a következő pályakérdéseket tűzte ki: I. «Kifejtendő a felek és a bíróság cselekvési köre egymáshoz való viszonyában a polgári perben, különös tekintettel a fél adatszolgáltató tevékenységére (tárgyalási elv).» Jutalma az Emmer Kornél-alapítványból ezer korona. — II. «Miképen volnának módosítandók a kereskedelmi törvénynek a vételi ügyletre vonatkozó rendelkezései, tekintettel a háborús tapasztalatokra.» Jutalma a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság-alapból ezer korona. — III. «A célzat a büntetőjogban.» Jutalma ezer korona. Fayer-díj. — IV. «A háború és a nemzetközi szerződések.» Jutalma ezer korona. A Magyar Jogászegylet elnöksége arra hívja fel a figyelmet, hogy a pályázatok az 1918. évi április hó 30. napján lejárnak. A pályamunkákat a Magyar Jogászegylet titkári hivatalának címére (V., Szemere-utca 10. sz.) postán ajánlva kell küldeni.

— **A hazatérők továbbképzéséről.** A Jogt. Közl.-ben e kérdésről két cikk jelent meg. Noha a két cikk konkluziója ellentétes, a főkérdésben mind a kettőnek igaza van. Igaza van az első cikknek abban, hogy a háborúban lefolyt hosszú idő folytán, részint új jogalkotás, részint a régi joganyagnak a más dolgokkal való állandó elfoglaltság miatti elfeledése okvetlen szükségessé teszi a hazatérők továbbképzését. De viszont teljesen igaza van a második cikknek abban, hogy a háború befejezése után egy ügyvéd sem lesz hajlandó, akkor, midőn jövőjének legsürgősebb újraalapozása és a gyors kenyérkereset a gondja, egy tanfolyamon távol lenni és ezzel a jogkeresők bizalmatlanságát a jogban való járatlanságának dokumentálásával előidézni. Egészen más volna azonban az, ha valamiként mód nyujtatnék nekünk arra, hogy a hosszú háború miatt a jogi tudásunk terén előállott hiányokat még *a háború folyamán* való továbbképzéssel csökkentsük. Az ügyvédek érdekképviseleteinek — ha valóban akarnak valamit tenni a frontot járt kartársakért — egyik legsürgősebb teendője volna a kormányoknál, egyetértőleg az osztrák kartársak testületeivel, egy továbbképző tanfolyam hallgatására legkevesebb háromhavi szabadságot kieszközölni, legalább azon ügyvédkatonák számára, akik hosszabb idő óta (2—3 év) szolgálnak és megfelelő időt (3—6 hó) arcvonalban töltöttek, legyenek a szabadság kérésekor akár a fronton, akár máshol. Nemcsak katonai szempontból és mert ezt legjobban megszolgálták, méltányos az, hogy a hosszabb idő óta szolgáló és arcvonalbeli szolgálatot teljesített ügyvédek előnyben részesüljenek. Hanem ezeknek van a tanfolyamhallgatásra legnagyobb szükségük, mert ezek voltak legtovább elzárva új joganyag tanulásától és ezek voltak a legjobban rákényszerítve a feledésre. Az arcvonalbeli szolgálat lehetetlenné teszi a joggal való foglalkozást nemcsak a szolgálat alatt, de azt megelőzőleg és követőleg is. Ha a főiskolai hallgatók továbbképzése állami érdek annyira, hogy e célból a frontról is háromhavi szabadságot kaphatnak és az ügyvédjelölteknek is meg van igérve a szabadságolás, akkor lehetetlen, hogy az ügyvédek testületei ugyanazt a kedvezményt el ne érhessék a kisebb számot tevő szolgáló ügyvédek részére, akikről ma már mindenki elismeri, hogy ők vesztettek legtöbbet a háború miatt. Harctér, 1918 febr. 23. *Dr. Laufer Samu.*

— **A háborús jogi évkönyv** a Magyar Jogászegylet kiadásában legközelebb megjelenik. Ára 30 K, előfizetőink 25 K kedvezményes áron rendelhetik meg a Magyar Jogászegylet titkári hivatalában (V., Szemere-u. 10.).

— **Szladits Károly előadása.** Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetségének felolvasó estélyén, 1918 március hó 19-én, kedden este ½7 órakor az Ügyvédi Kör helyiségeiben (V., Szemere-utca 10.) dr. Szladits Károly egyetemi ny. r. tanár a polgári törvénykönyv javaslatának szerkezetéről előadást tart.

— **Az Erdélyi Múzeum-Egyesület jog- és társadalomtudományi szakosztálya** február hó 25-én és folytatólag március hó 4-én tartott ülésén *Kosutány Ignác dr.* egyetemi tanár «Nemzetiség és nacionalizmus» címen felolvasást tartott. Felolvasásában ismertette a kérdés eredetét, mozgató okait és megoldásának lehetőségeit.

— **A budapesti tud. egyetemi büntetőjogi szeminárium** 1918 március 8-iki ülésén dr. Zehery Lajos budapesti táblai tanácsjegyző tartott előadást, amelynek során «A büntetőjogi beismerés» c. tanulmányából mutatott be két fejezetet.

— **A tőzsdebíróság ügyforgalma 1917-ben.** A tőzsdebírósághoz az 1917. évben 801 kereset érkezett, az elintézendő ügyek száma az 1916. év végén függőben maradt 3897 és a már megszüntnek tekintett, de az év folyamán újra felvett 273 üggyel együtt 4971 volt. Ebből elintézést nyert 1407 ügy, a hátralékos perek száma tehát az 1917. év végén 3564 volt. Az így kimutatott hátralékban bennfoglaltatnak azok a perek is, amelyekben a felek nem kívánták a tárgyalást, valamint azok is — szám szerint 1374 — amelyekben az eljárás az egyik fél hadbavonulása miatt felfüggesztetett.

— **Uj könyvek.** 1. *Angyal Pál:* A magyar büntetőeljárási jog II. köt., Athenaeum. Legközelebb visszatérünk. — 2. *Juhász Andor*. A bírói szervezet reformjához. Jogászegyl. Ért. XIV. 83. Ára 2 korona. Egy részét annak idején lapunkban közöltük. — 3. *Lengyel Aurél:* A választások tisztaságának biztosítékai a választójogi törvényjavaslatban. A Jogállam könyvtára 9. sz. Különlenyomat a Jogállam választójogi füzetéből. Áttekinthető ismertetése azoknak a megelőző rendelkezéseknek, amelyekkel a javaslat a magyar választási morált meg akarja óvni. Szomorú igazságot formuláz a szerző azzal a megállapítással, hogy nálunk a «klinikai szempontból patologikus képviselőválasztást kell normális típusnak tekinteni». — 4. *Bernolák Nándor:* Büntető jogszabályaink gyűjteménye II. köt. Eljárási, szervezeti és hatásköri jogszabályok. (A Bűnügyi Szemle törvénytára 8. sz.) E kötet (743 l.) befejező része a büntető jogszabályok jegyzetekkel ellátott szövegkiadásának s a Bp.-on kívül a Fb.-t, a Gybe.-t, az Eszt. és a Bp. Ét.-t, továbbá az I. kötet megjelenése óta keletkezett anyagi jogi törvényeket foglalja magában. Ára 12 K. Megjelent Csáthy Ferenc kiadásában, Debreczenben. — 5. Entwurf des neuen ung. Wahlrechtsgesetzes mit allgemeinem Motivebericht. Megjelent Manz bécsi könyvkereskedő kiadásában. — 6. A népképviselet tagjainak választására vonatkozó külföldi rendelkezések és jogforrások. Összeállította dr. Balog Elemér kir. járásbíró.

— **A Jogállam** ez évi március—áprilisi kettős füzete a következő tartalommal jelent meg: Meszlényi Artur: A polgári törvénykönyv szocializálása. — Degré Miklós: Büntető igazságszolgáltatásunk az 1917. évben. — Szladits Károly: Magánjogi bírói joggyakorlatunk az 1917. évben. — Kovács Marczel: Az 1917. év perjogi gyakorlata. — Baumgarten Nándor: Kereskedelmi joggyakorlatunk 1917-ben. — Gold Simon: Biztosítási joggyakorlatunk 1917-ben. — Buza László: A magyar trónöröklési jog. — Sebess Dénes: A kisbirtok és a készülő polgári törvénykönyv. — Berinkey Dénes: Légjogi congressus.

— **A rehabilitációról** szóló osztrák javaslatot, amelyről már több ízben megemlékeztünk, az osztrák urakháza is megszavazta s így az rövidesen törvénnyé válik. Rehabilitációban részesülhet az 1. §. szerint a bíróilag el nem ítélt előéletű egyén, aki a kárt tehetsége szerint megtérítette, ha a törvényes határidőn belül újból el nem ítélték. De sem a korábbi, sem a későbbi elítélés a rehabilitációnak nem állja útját, ha vétség vagy kihágás miatt történt, a cselekmény a körülmények szerint csekély súlyú és nem becstelen érzületből ered. A határidő a cselekmény súlya szerint 15., 10., illetőleg öt év és a büntetés végrehajtásával vagy kegyelmi elengedésével kezdődik. A rehabilitációnális kérelem felett a törvényszék, amely az ügyben elsőfokon eljárt, vagy amelynek területéhez az eljárt járásbíróság tartozik, a kir. ügyész meghallgatása után zárt ülésben dönt. Ha az elítélt kérte a rehabilitációt, a kir. ügyész feltünés mellőzésével és az elítélt hírnevének lehető kíméletével szerzi be a szükséges adatokat, de hivatalból is indítványoznia kell a rehabilitációt, ha más ügyben jut oly adatok nyomára, amelyek a rehabilitációt indokolják. Oly esetekben, amelyekben bírói rehabilitációnak helye nincs, a javaslat a kegyelmi rehabilitációt ismeri el. A rehabilitációnak szabálya, hogy a rehabilitáltat büntetlen előéletűnek kell tekinteni és a rehabilitáltnak az elítéltetést a bíróság vagy hatóság kérdésére sem kell megemlítenie, a bűnügyi nyílvántartásból pedig törlendő. Ha a büntetőlap csupán egy elítélést tüntet fel s ez egy évi szabadságvesztésbüntetésnél nem súlyosabb, ezt a bűnügyi nyílvántartásból adott kivonatban alakszerű rehabilitáció nélkül sem szabad feltüntetni, ha a büntetés kiállásától vagy a megkegyelmezéstől számítva 15 év már eltelt.

— **A német ügyvédek egyesülete** és a német ügyvédi kamarák vezetőinek egyesülete (Vereinigung der Kammervorstände) közös bizottságot küldöttek ki, melynek célja a háború és a háború utáni átmeneti idő ügyvédi kérdéseinek megoldása. A bizottság egyelőre a következő teendőket vette fel munkakörébe: 1. Pénzalap előteremtése a háború által sujtott ügyvédek segélyezésére. 2. Állásközvetítés. 3. Továbbképző tanfolyamok. 4. Részvétel a német birodalmi gyűlés hadigondozó bizottságának munkájában. A két egyesület vezetőtagjainak színe-java foglal helyet a kiküldött bizottságban.

Semlegességének megóvása érdekében Svájc már a háború első napjaiban különböző intézkedéseket tett. Ezek közé tartoznak azok a büntető rendelkezések is, amelyek a lakosságot eltiltják attól, hogy bárminő tevékenységet is fejtsenek ki a hadviselő államok valamelyikének érdekeivel szemben, vagy azok javára. Számos kihágási tényálladékot állapitott meg a svájci birodalmi tanács, amelyek mint a közbéke megsértése vontak büntetést maguk után. E kihágások megítélésére vonatkozóan kimondta ugyanekkor a birodalmi tanács, hogy a büntetőtörvénykönyv általános részének rendelkezései nyerjenek alkalmazást. A «megfelelő alkalmazás» módozatai körül azonban vita támadt. Noha a kódex rendelkezései a gondatlanságból elkövetett cselekményekre is általában alkalmazást nyernek, amennyiben az illető cselekménynek gondatlanságból való elkövetése fogalmilag kizárva nincsen, a semmitőszék ezzel szemben elvi határozatot hozott, amelyben az említett kihágásokat, ha culposusan követtetnek el, büntethetőknek nem tartja. A legfőbb bíróság véleménye szerint abból a körülményből, hogy a kihágásokra is áll az az általános szabály, miszerint azok elkövetéséhez a tettes jogellenes szándéka szükséges, az ily cselekmények, ha gondatlanságból követtetnek el, csak akkor büntethetők, ha az illető törvényben vagy rendeletben az külön kimondást nyert. A birodalmi tanács azonban nem osztotta a bíróságnak ezt a felfogását és miután ez több esetben ragaszkodott ehhez a meggyőződéséhez, szükség volt egy az ellentétes felfogást megerőtlenítő intézkedésre. A néhány hét előtt kiadott birodalmi tanácsi rendelet *hiteles magyarázatául* van szánva a megfelelő alkalmazást kimondó rendelkezésnek. Ennek értelmében pedig a háborús rendelkezéseknek akár szándékos, akár gondatlanságból való áthágása egyaránt büntetendő. A rendelet kimondja még, hogy ez az értelmezés irányadó azokra a cselekményekre is, amelyek a rendelet életbelépte előtt követtettek el. Kivételt csupán azokkal a rendelkezésekkel kell tenni, amelyeknek gondatlanságból való megsértése fogalmilag ki van zárva. Hogy a háborús jogszabályok közül melyek tartoznak ebbe a csoportba, azt a birodalmi tanács a joggyakorlatra bízta. Végeredményben tehát ismét csak a bíróság fog dönteni a jogszabály alkalmazhatósága kérdésében.

A.

Dr. Stamberger Ferenc budapesti közjegyző keres állandó helyettest, akinek teljes közjegyzői praxisa van és a német nyelvet tökéletesen bírja. Díjazás megállapodás szerint. Az eddigi működést, életkort, személyi adatokat tartalmazó ajánlatok nevezett közjegyzőhöz (V., Erzsébet-tér 15.) küldendők.

Ugyanott egy közjegyzői gyakorlattal bíró, szép kézirású segéd is kerestetik. Gépírók és németül is tudók előnyben részesülnek. 15955

100,000 koronával átvennék banküyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 12. szám. Budapest, 1918 március 21

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Székács Aladár* m. kir. közigazgatási bíró: A perjogi reform kérdése. — *Dr. Mendelényi László* kúriai elnöki tanácsos: Szemelvények a kir. Kúria büntető szakosztályának 1917. évi joggyakorlatából. — *Dr. Borsodi Miklós* kir. törvényszéki bíró: Az állam felelőssége alkalmazottjaiért a 84. sz. döntvény szempontjából. — *Zsoldos Benő* budapesti kir. ítélőtáblai tanácsjegyző-járásbíró: A tengeralattjáró-hadviselés és a nemzetközi jog revíziója. — Törvénykezési Szemle: *Dr. Löw Tibor* kir. törvényszéki bíró: Perelévülés. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 5. és 6. ív.

A perjogi reform kérdése.

A polgári perrendtartásnak, az utóbbi évtizedek legjelentősebb alkotásának életpályája tragikus úton halad.

Születésekor a béke nemtői rózsalánccal övezték bölcsőjét, de midőn megindulhatott életútján, már a háború fúriái tették bizonytalanná első tapogatózó lépéseit.

Azok az életviszonyok, amelyeknek képét magán viseli, egycsapásra megváltoztak.

A történelemben példátlanul álló világháború átgyúrta az egész emberiséget s más állami, más gazdasági, más szociális élet van alakulóban, mint amelyet a perrendtartás alkotásakor feltételeztünk.

De nemcsak a külső események idézték elő a perrendtartás sorsában ezt a tragikus fordulatot.

E tragikum kifejlését csak siettették az események ép úgy, amint az egészségtelen külső viszonyok csak alkalmat adnak egy oly betegség kifejlődésére, amelynek csiráit a beteg már magában hordozta.

A tragikus fejlődés csirái már benne voltak a perrendtartásban is.

Pedig életbeléptekor a szerencsétlenségében némi szerencséje is akadt.

A háború elején pangás állott be a perek forgalmában.

Ennek dacára már is orvosi segélyre szorult.

Az első műtét, melyet végrehajtottak rajta, a táblai fellebbezési tanácstagok számának leszállítása volt.

A műtét nem járt teljes eredménnyel, dacára annak, hogy a műtét után szerető gonddal becéztük. A régi rendes pereket elhanyagoltuk; megengedtük, hogy az, aki pl. 1910-ben indította keresetét, később jusson ítélethez és végrehajtási joghoz, mint aki a perrendtartás életbeléptetése után tett pert folyamatba, csak azért, hogy az új perek pertartamát rövidítsük s az új perrendtartás életképességét bizonyítsuk.

Ennek dacára bekövetkezett egy újabb és nagyobb műtét szüksége is.

A községi, a járásbírósági és a törvényszéki hatáskört jelző értékhatárokat, valamint a jogorvoslati értékhatárokat kétszeresükre emeltük fel s már ekkor oly hangok is hallatszottak, amelyek ezeknek az értékhatároknak négyszeresükre felemelésében láttak csak eredményt.

A perrendtartás még ebben a változott formájában sem felelhet meg a változott viszonyoknak s most már ott tartunk, hogy a perrendtartás életbeléptének harmadik évfordulóján jogászaink Juhász Andor nagyérdekű felolvasása nyomán a Jogászegyletben arról tanácskoznak, hogy mily perjogi és bírói szervezeti reformok szükségesek ahhoz, hogy a bíróság a változott viszonyok folytán reá háruló feladatokat sikerrel megoldhassa és a reá szakadó munkateher alatt össze ne roppanjon.

Ebben a kérdésben nézetemet a vita során más bírói szervezeti kérdésekkel kapcsolatban kifejtettem már.

Az alábbi sorokkal azt a célt kívánom szolgálni, hogy az előszóval inkább csak körvonalazott nézeteimnek írásban precizebb alakot adjak.

Az első kérdés, amelyre felelni kell, a következő:

Miben áll a perrendtartásnak az a gyöngéje, amelyről a változott viszonyok a leplet ily nagy hirtelenséggel lerántották?

Ezt a gyöngét a perjog túlságos eltudományosodásában találjuk meg.

A perjog az utolsó időben önálló tudománnyá alakult. «Ding an sich»-é vált a katedrán.

Az egyes perjogi problémákat, még az oly alárendelteket is, mint amilyen pl. az idézés kérdése, a tudományban mint önálló életű s egyetemes érvényességű izgató tudományos problémákat tárgyalták.

Kissé megfeledkeztek tudósaink arról, hogy az alaki jog célja tulajdonképen az anyagi jog érvényesülésének előmozdítása, még jobban megfeledkeztek azonban arról, hogy az a kérdés, hogy egy ország milyen perrendtartással boldogulhat, főleg praktikus kérdés, amely elsősorban függ a perek számától és azoknak természetétől.

Tudományos szempontból bármily finom és fenséges műszert nyert is a bíró az alaki jog képében, nem használhatja sikerrel ezt a műszert, ha annak megalkotásánál a praktikus szempontok kellő figyelemben nem részesültek.

A finom művészi angol halászhorog alkalmas eszköz a kristálytiszta vízben egyedül tovasikló pisztráng kifogásához, de alkalmatlan a heringhalászásnál.

Ha a tengeren felvetődik az a mérföldhosszúságú ezüsthullám, amely a heringek milliónyi nyüzsgő tömegének közeledtét jelzi, a heringhalász egy ősi lapátot ragad meg, s azzal dobálja be a hajóba a heringeket, amelyek oly tömegben veszik körül a halászbárkát, hogy a vízbe szúrt lapát megáll egy helyben.

Ilyen heringhalász a magyar bíró is, ha az ítéletére váró perek tömegét tekintjük.

Még hozzá milyen perek ezek! Alig találunk köztük olyat, amelyben a tényállás is ne lenne vitás.

A magyar perben, ha pl. örökösödésről van szó, rendesen csak az örökhagyó halála a nem vitás ténykörülmény s így tovább.

Azt a pertömeget, amelynek legnagyobb részét ily perek alkotják, bizony nem lehet elintézni akkor, ha a perjogban a praktikus szempontok a tudományosokkal szemben háttérbe szorulnak.

Ezenkívül vegyük még fontolóra azt is, hogy mi lesz velünk, ha a háború okozta jogtalanságok kiegyenlítését célzó perek tömege a nyakunkba zúdul.

A helyzet annyira vigasztalan, hogy most még azt hisszük, hogy csak a perjog bizonyos módosításán tanácskozunk, pedig tulajdonképen máris arról van szó, hogy a perrendtartásban rejlő kincsekből mit lehet átmenteni a háború utáni időben szükségképen megalkotandó új perrendtartásba, melyet bátran nevezhetnénk gyorsított polgári eljárásnak.

Az eddigi alaki jogok, köztük a polgári perrendtartás is, a bíró egész eljárását szigorúan körvonalazták, mintegy abból in-

dulva ki, hogy a bírónak eljárásában művészi szabadságot engedni nem lehet.

A bírói szabad alkotásában ezer szállal megkötött bíró egy oly jelenség, amely a bíró személye ellen táplált bizalmatlanságot tanusítja.

Ha tehát most kénytelenségből ezeket a szálakat el kell szakítani, az eljárás szigorú megszabottsága helyett a bíró jóságában kell megtalálni a biztosítékát annak, hogy az ítélkezés színvonala sülyedni nem fog.

Ezt a biztosítékot pedig meg fogjuk találni azért, mert nézetem szerint ép a szabad és nem a lekötött bíró az, akinek az ítélete helyes lesz.

Tehát ha lazítjuk a kötelékeket, amelyek a bírót most le tartják, a bírót máris jobbá tettük s az eddiginél máris nagyobb bizalommal tekinthetünk rá.

Ne ijedjünk meg tehát túlságosan attól, hogy a perrendtartás testébe most már mélyebben kell bevágni, mert ha az egyik oldalon tagadhatatlanul oly garanciákat vesztünk is, amelyek értékesek, a másik oldalon csakhamar nyerünk oly garanciákat, amelyek az elvesztetteknél sokkal értékesebbek.

Az eddigi javaslatok nem ezen a ponton ragadják meg a kérdést.

Juhász Andor értékes tanulmányában elsősorban a felülvizsgálati rendszer kiküszöböléséhez folyamodik.

Bár teljesen osztom azt a felfogását, mely szerint a jogkérdésnek a ténykérdéstől való elválaszthatóságán alapuló ez a rendszer a törvénynek legelvontabban doktrinär része, amelynek a való élethez semmi köze nincsen, ettől a rendszabálytól magától különösebb eredményt nem várok.

A felülvizsgálatnak tulajdonképen csak az volt a célja, hogy a jogorvoslatot a harmadik fokon doktrinär alapon korlátozza.

Ez a cél nem valósult meg, mert a peres feleket mi sem akadályozta abban, hogy jogsérelem címén a harmadik fórum elé vigyék az ügyüket akkor is, ha a ténykérdésben váltak vesztesekké.

E rendszer viszont a felülvizsgálati bíróságnak egyrészt ép a ténykérdésnek a jogkérdéstől való nehéz elválaszthatósága miatt, másrészt pedig azért, mert a Pp. 542. §-ának utolsó bekezdése a bíróságot arra kötelezte, hogy a bármily badar felülvizsgálati és csatlakozási kérelem minden egyes indoka felől nyilatkozzék, tömérdek meddő munkát okozott.

Juhász Andor további főjavaslata a járásbíróságoknak a törvényszékekbe való beolvasztását célozza.

Ezzel a rendszerrel tényleg munkamegtakarítások érhetők el, mert a törvényszék minden bírája, mint egyes bíró és mint tanácstag is járhatna el s a bírói munkaerők harmónikusabb kihasználása volna biztosítható.

Javaslatát mégsem oszthatom azokból az okokból, amelyeket a vita során Magyary Géza fejtett ki.

Nem merném ezenkívül a vidéki életet azoktól a kulturális tényezőktől megfosztani, melyeket a sűrűbben elhelyezett járásbíróságokban nyert.

Különösen a küszöbön álló új választójog miatt elsőrendű feladat arról gondoskodni, hogy a vidék kultúráját az eddiginél is nagyobb mérvben ápoljuk és erősítsük.

Ami pedig a levegőben lévő ama kívánságot illeti, hogy az egyesbírósági rendszert a fellebbezési fórumokon is bevezessük, én a «több szem többet lát» elvének ezt a félretevését nagyobb veszedelemnek tekintem, mint ha a perrendtartásnak tulajdonképeni eljárási szabályain változtatunk.

Nézetem szerint a mostani perrendtartás értékeiből az új eljárásba a legtöbbet akkor menthetünk át, ha a bírót a bürokratikus munkájától szabadítjuk fel.

A legsúlyosabban nehezül a bíróra az a teher, amelyet a perrendtartás az ítélet monstruózus indokolásával helyezett a vállára.

Azt a munkát, amit a perrendtartás 401. §-a a bírótól az ítélet indokolásánál megkíván, a felülvizsgálati rendszerrel próbálták menteni.

Itt jött ki tehát ennek az elhibázott rendszernek a legnagyobb bűne.

A 401. §. nemcsak azt kívánja meg a bírótól, hogy oly ítéletet hozzon, amelynek indokolásából maguk a felek a bírói döntés okait megismerhetik, hanem arra kötelezi a bírót, hogy a per egész monografiáját adja.

Ezzel a tárgyalási jegyzőkönyv tartalma is átcsúszott az ítélet indokaiba.

A jegyzőkönyv rendszerint csak arról nyujt felvilágosítást, hogy «a felek érdemben tárgyaltak», de ennek az érdemi tárgyalásnak menetét és tartalmát a bírónak kell az ítéletben részleteznie.

Innen van azután, hogy a legegyszerűbb perekben is ívekre terjedő indokolások készülnek.

Ez a bürokratikus munkásság fásítja el és töri le a bírót idő előtt.

Ez a munkateher teszi őt részvétlenné a jogélet nagy problémáival szemben.

Ezért lát minden egyes perben jogeset helyett terhes iskolai penzumot.

Amikor a bíró az ítélet indokolásában a per történetével, azután a tényállással és a közbeeső határozatok indokolásával végez s elérkezik a tulajdonképeni jogi indokoláshoz, már egy kifacsart citrom.

Ezért van az, hogy az új perek ítéleti indokolásán nem épülhetünk, mert azokból nem a bírói alkotó fantázia teremtő melege sugárzik ki, hanem az agyoncsigázott bürokratának pihenést esdő szava jajong felénk.

Ez csak természetes. Aki a bíró pszichológiáját ismeri, az nagyon jól tudja azt, hogy a bíró lelkében a feszültség az ítélet meghozataláig tart.

A per eldöntése szenvedelmesen érdekli őt, mert ez az ő művészi alkotása.

A döntés után azonban már újabb pert s újabb izgalmat keres az igazi bírói tehetség és borzasztó nyügnek tekinti azt, hogy fárasztó munkát fordítson oly tárgyra, amely már kiesett érdeklődése köréből.

Amily élvezet neki az ítéletnek kimondása s indokai lényegének a művészi alkotás lázában ajkára tóduló szavakkal feltárása, ép oly keservesen érzi annak a tisztán reproduktív napszámos munkának nyügét, amely az ítéletnek a Pp. által megkívánt terjedelmű indokolásában rejlik.

Képzeljük el annak az építőművésznek sorsát, akit egy nagyszerű tervezetének megalkotása után arra kötelezénk, hogy egyedül, minden segítség nélkül, követ kő után cipelve építse fel azt a palotát, amelyet tervezett.

Ettől az alkotóművésztől hovatovább nem várhatunk jelentős alkotást, mert oldala mellől megszökik a múzsája.

Ha az alkotó bírót a lényétől annyira idegen reprodukcióban kimerítjük, ugyanígy fogunk vele is járni.

Elveszti a múzsáját: a jogtalanságon való felháborodási képességét, mert ez az ő múzsája, amint azt Szászy-Schwartz oly mélyértelműen mondotta.

Erős a meggyőződésem, hogy ezen a ponton kell megragadnunk a reform kezdeményezését, hogy azzal siker is járjon.

A bürokratikus gondoktól megszabadított bíró a szabaddá tett alkotókedv lázával fogja a perek egész tömegét elintézni, s legyünk meggyőződve arról, hogy nem rosszabbul, hanem sokkal jobban annál, mint ahogy azt eddig tette.

Mindössze azt kell megengedni neki, hogy ítéletét csak annyiban indokolja, amennyiben azt szükségesnek találja s ehhez a munkához is munkaerő álljon rendelkezésére, akinek munkája tulajdonképen abból fog állani, hogy az élőszóval kihirdetett indokokat írásba foglalja.

Én ebben semmi veszedelmet nem látok.

Az indokolási kötelezettségnek, mint az ítélet helyességét garantáló biztosítéknak jelentőségét erősen túlozza a tudomány.

Az ítélet indokolása tulajdonképen a bíró perirata, amelyben a maga igazát védi.

Az az ellenőrző instrumentum ugyanis, amelyet az ellenőrzendő személy maga készít, tulajdonképen védőeszköze az ellenőrzöttnek.

A jogorvoslat, nem pedig az ítélet indokolása az az intézmény, amely kritikát gyakorol az ítélet felett.

Az indokolásnak tapasztalat szerint igen csekély a jelentősége a pervesztes fél meggyőzése szempontjából is, sőt az ítélet indokolása gyakran támaszt igényeket s válik ép további perek forrásává.

Mindehhez járul még az is, hogy a bíró gyakran kénytelen álindokokkal is dolgozni, mert az igazi indokokat meg nem mond-

hatja, minthogy ezáltal gyakran a peren kívül álló személyeket és érdekeket is érintene.

De a bíráskodás, mint a művészi alkotás területét sok tekintetben érintő alkotó munka gyakran oly lelki folyamatokból merít, amelyek inkább az ösztönélet körébe vágnak s ennélfogva indokolhatatlanok.

Nem tudom megmondani, pl. hogy miért hiszek az egyik tanunak, miért nem a másiknak. Ezért gyakran kénytelen vagyok hinni a másiknak is stb.

Igy ferdül el gyakran a jó ítélet az indokolási kényszer nyomása alatt.

Évekkel ezelőtt egy hosszabb tanulmány keretében tettem vizsgálat tárgyává az ítéletnek és az indokolásnak egymásra hatását s bizony arra az eredményre jutottam, hogy az indokolási kötelezettségből legalább is ugyanannyi baj származik, mint előny.

Ne féljünk tehát attól, hogy ezen a ponton nyúljunk bele a perrendtartásba.

Ha a reform kérdését ezen a ponton próbáljuk megoldani, ép akkor jövünk abba az előnyös helyzetbe, hogy a Pp. kincseiből legtöbbet tudunk átmenteni az új perjogba.

Tárgyaljuk ezt a kérdést mindnyájan összefogva sine ira et studio.

Fojtsák el érzékenységüket azok, akiknek a Pp. megalkotásában részük volt.

Nyugodjanak bele abba, hogy megváltozott viszonyokkal állunk szemközt s lehetetlen egy perre annyi munkát fordítani, mint amennyit a Pp. megkíván.

Azok az idők, amelyek megengedték, hogy egy lóeladás körül támadt perre az állam ezreket érő bírói munkát fordíthasson, végkép letűntek.

Más javak előmozdítására, más célok elérésén kell a háború utáni jogéletnek munkálkodnia.

Minden át fog alakulni, a perjog sem lehet kivétel.

Ime a perrendtartásnál két évvel fiatalabb választójogi törvény helyett a törvényhozás máris újat kénytelen alkotni.

Ne siránkozzunk tehát mi sem, hanem fogjunk komoly munkához.

Gyűljön egész jogászságunk egy táborba s vállvetve igyekezzünk azon, hogy a változott viszonyok által megkívánt reformokat létesíthessük s bíróságainkat abba a helyzetbe hozhassuk, hogy a változott viszonyok által teremtett változott feladatokat változott eszközökkel, de változatlan sikerrel megoldhassák.

Dr. Székács Aladár.

Szemelvények a kir. Kúria büntető szakosztályának 1917. évi joggyakorlatából.*

IV.

Áttérve már most a *bűnvádi eljárás* területére, az itt hozott döntések közül elsősorban *a tettazonosság* tárgyában tett néhány fontosabb kijelentést kívánok ismertetni. A B. II. 6356. sz. ügyben az ügyész magzatelhajtás miatt emelt vádat a vádlott ellen, aki abban a hitben, hogy a nő teherben van, magzatelhajtási célzattal erőművi beavatkozást vitt végbe, amelynek folytán fellépett fertőzés következtében a nő halála állott elő. A tábla a sértettnek terhes voltát nem állapítván meg, vádlottat a Btk. 290. §-ában meghatározott emberölés vétségében mondotta ki bűnösnek, a Kúria pedig a védőnek a Bp. 384. §. 11. pontja alapján bejelentett semmisségi panaszára kijelentette, hogy a tábla jogi álláspontja helyes, mert tettazonosság esete forog fenn. Nincs jogi akadálya annak sem, hogy nemzetiség ellen való izgatás miatt emelt vád esetében a bíróság a vád tárgyává tett nyilatkozatot királysértés vétségének minősíti (B. I. 8065/916.). A büntetendő vagyonbukás bűncselekménye jogilag egységet képez és így az amiatt emelt vád az egységes tényálladékra vonatkozik akár egy, akár pedig több oly eset szolgál annak alapjául, amelyet a törvény (Btk. 414—416. §-ok) felsorol. A jogi egységnek ebből a fogalmából következik az is, hogy az esetnek vagy az eseteknek a minősítés szempontjából való eltérő megállapítása az ítélet tárgyának a vádtól való eltérését nem állapítja meg (B. III. 3354/917.).

A tettazonosság fogalmának talán kissé túlmerev értelmezését mutatja a B. II. 536/916. sz. határozat. A vonatkozó ügyben az ügyész a vádlott ellen lopásra való felbujtási bűnrészesség címén emelt vádat, a törvényszék vádlottat orgazdaságban mondta ki bűnösnek, a tábla pedig törvényes vád hiányában felmentette a vádlottat azért, mert az ellopott tárgyak megszerzése nem volt a vádnak tárgya. A Kúria ezt helyesnek jelentette ki azzal az indokolással, hogy vádlott ellen oly tett miatt, mely orgazdaság bűncselekményének tényálladékát foglalja magában, vád nem emeltetett. Helyesen veti fel Szőllősy Oszkár (Bűnügyi Szemle 6. évf., 27. old.) a kérdést, hogy ezek után «mit tegyen az ügyész, akinek meggyőződése szerint a vádlott lopásra való felbujtásban bűnös, de tartania kell attól, hogy a bíróság csak orgazdaságot lát megállapíthatónak?»

A *kérdések feltevésének* köréből megemlítendő az az álláspont, hogy a kérdésfeltevést csak akkor lehet a Bpn. 11. §-a alapján megtagadni, ha megfelelő adat egyáltalában nem merült fel. Mert ha némi támpont van a jogi elem fenforgása tekintetében, a kérdést abban az esetben is fel kell tenni, ha a ténybeli adatok nem is elégségesek a megfelelő jogi elem megállapítására. Ezzel az indokolással utasította el a Kúria a közvádlónak a Bpn. 29. §. 4. pontja alapján azért bejelentett semmisségi panaszát, mert az erős felindulásra kérdést tettek fel; ellenben alaposnak találta a Bp. 385. §. 1. *b)* pontjára alapított panaszát amiatt, hogy erre a kérdésre megállapíttatott az erős felindulás (B. IV. 2901/917.).

Az már köztudomásúvá vált gyakorlat, hogy a ténykérdésbe jogi elemet belefoglalni pl. a «kísérlet» vagy «véletlen» kifejezések használásával szabálytalanság, mely azonban megsemmisítési alapul nem szolgálhat, ha az ügy a szabálytalanság dacára is elbírálható (B. IV. 2554/917. és B. IV. 2455/917.).

A *jogorvoslatokra* vonatkozólag főleg csak a semmisségi panasz bejelentésének kérdésével kívánok foglalkozni, mely kezdettől fogva ingadozást váltott ki a gyakorlatban. A Bp.-nek eredeti (a Bpn. meghozatala előtti) szövegéből nyilvánvaló volt a törvényhozónak az a szándéka, hogy míg a fellebbezési eljárásnál a szabadelvűségnek, addig a semmisségi panaszeljárásnál a szigorú alakiságnak elve érvényesüljön. Ehhez képest fellebbezésnél az indokolásban is megengedi a semmisségi ok megjelölését (Bp. 390. §. 2. bek.), sőt ha ez meg nem történt, a bíróságnak hivatalból kell pótlás iránt intézkednie (Bp. 391. §. 1. bek.). Ezzel szemben azt a semmisségi panaszt, melyben semmisségi ok megjelölve nincs, a 392. §-ban körülírt eljárás kizárásával vissza kellett utasítani (Bp. 430. §. utolsó kitétele) és ennek megfelelőleg a semmisségi ok megjelölése nélkül használt semmisségi panaszt és indokolását a kir. Kúria visszautasítja (Bp. 434. §. 3. bek.). Minthogy a gyakorlatban ezen rendelkezésnek azt az értelmet is tulajdonították, mintha a bejelentés hiányosságának az indokolásban való pótlása nem volna megengedhető, a Bpn. 31. §-a hatályon kívül helyezve a 430. §-t, a fellebbezési eljárásnak módjára vonatkozó rendelkezéseket a semmisségi panaszra is megfelelően alkalmazandóknak nyilvánította. Ennek dacára a Kúria az írásbeli indokokban bejelentett semmisségi okot csak kivételesen vette figyelembe, az esetek többségében nem engedte meg azt, hogy a semmisségi ok bejelentésének elmulasztását az írásbeli indokokban pótolják. Irányváltoztatást jelent már most a B. IV. 3332/917. sz. határozat, melyben a Kúria kimondotta, hogy a semmisségi oknak utólag történt megjelölése törvényes, mert a Bpn. 31. §. 2. bek. szerint a semmisségi panaszra is alkalmazandó Bp. 390. §. 2. bek. értelmében a semmisségi ok a semmisségi panasz indokolásában is megjelölhető, amennyiben az a semmisségi panasz bejelentése alkalmával nem történt meg. Ezzel az indokolással nem utasította vissza a Kúria a védőnek minden közelebbi megjelölés és a törvény megfelelő §-ára hivatkozás nélkül bejelentett semmisségi panaszát, melyet azután az írásbeli indokokban a Bp. 385. §. 1. *a)*, *b)* és 3. pontjaira alapított.

Helyesen mutat rá Degré Miklós (BJT. LXX. köt. 7. számában: Zehery Lajos megbeszélésére tett észrevételében) arra, hogy ezt a határozatot a B. II. 3783/917. sz. határozattal szembeállítva kell méltatni. Ez a határozat azt mondja ki, hogy ha az ítélethirdetéskor a semmisségi panasz az illető törvényszakaszra utalással és így a semmisségi ok megjelölésével van bejelentve, az írásbeli indokolásban a bejelentetteken kívül más semmisségi

* Bef. közl. Az előbbi közl. l. a 10. és 11. számban.

okra áttérni nem lehet. Kétségtelen azonban, hogy ebben a két határozatban kimondott elvnek következtetés-keresztülvitele bizonyos igazságtalanságra vezet a gyakorlatban, mert előnyösebb helyzetbe juttatja azt a felet, aki az ítélethirdetéskor egyszerűen minden közelebbi megjelölés nélkül azt a kijelentést teszi: «Semmisségi panaszt jelentek be az ítélet ellen», azzal a féllel szemben, aki az ok pontos megjelölésével jelenti be semmisségi panaszát. Az előbbi az indokolásban minden semmisségi okot pótlólag bejelenthet, mert eltérés vagy kiterjesztés nem állapítható meg, az utóbbi a szóbelileg bejelentett semmisségi okon kívül másra át nem térhet.

A felülvizsgálat körül fontos tény- és *jogkérdés* megkülönböztetésére vonatkozólag említésre méltó kijelentések a következők:

Izgatás vétsége esetében az, hogy a vád tárgyává tett irat tartalmánál, valamint az előadás modoránál fogva alkalmas volt-e arra, hogy valamely osztályban, nemzetiségben vagy hitfelekezetben a másik ellen ellenséges érzületet keltsen fel, revizionabilis kérdés (B. I. 7651/916., B. I. 7187/916.). Jogkérdés az is, hogy a Btk. 454. §-a alá eső bűntett vádja esetében volt-e a vádlottnak tudomása arról, vajjon a fegyveres erőnek az a tagja, akinek a lappangásra segélyt nyujt, katonaszökevény (B. I. 3462/916.).

Az 1914 : XLI. tc. 20. §-a alá eső vétség esetében jogkérdés az, hogy a vádlott kellő ténybeli alap nélkül és gondatlanul vádolt a bűncselekmény elkövetéssel (B. II. 8014/916.). A vádolásnak ez az esete egyébként akkor forog fenn, ha valaki annak ellenére vádolt, hogy nem áll rendelkezésére annyi és olyan ténybeli adat vagy gyanuok, amelyből egyéniségénél fogva és az eset körülményeihez képest következtethetett volna arra, hogy vádja valóság esetében nem helytálló (B. II. 7957/916.).

Az *újrafelvételt* illetőleg a korábbi éveknek azzal a gyakorlatával szemben, hogy amennyiben az újrafelvételi eljárás során hozott új ítélet az alapperbeli ítéletnek a bűnösségről és a cselekmény minősítéséről rendelkező részét nem érinti s hatályában fentartja, nem szabad az alapperben megállapított büntetést módosítani, a B. IV. 1664/917. számú határozat fordulatot jelent.

Ebben a határozatban kimondotta ugyanis a Kúria, hogy ha az újrafelvételt a Bp. 446. §-ának 3. pontja alapján rendelték el, a Bp. 462. §. 5. bekezdésének helyes értelmezése szerint a főtárgyalás eredményéhez képest ugyanazon cselekmény miatt enyhébb büntetést megállapító ítélet is hozható, vagyis a bíróság a 92. §-t hivatalból is alkalmazhatja még akkor is, ha az nem kéretett, amennyiben az újrafelvételi eljárás folyamán a tényállás módosult.

Ezt az állásfoglalást az anyagi igazság elvének érvényre juttatása érdekében helyesnek kell tartanunk már csak azon meggyőző fejtegetések után is, melyek erre nézve Vargha Ferenc tollából olvashatók a BJT. LXX. köt. 1. számában.

Végül a *kártalanítást* illetőleg helyes és liberális a B. I. 4289/917. sz. határozat, mely kimondotta, hogy az előzetes letartóztatásnak a kir. ügyészség által a Gybp. értelmében történt elrendelése a kártalanítási igény érvényesítése (Bp. 576. §.) szempontjából a letartóztatásnak a vizsgálóbíró által történt elrendelésével egyenlő hatályú, mert a Gybp. értelmében a nyomozásban a kir. ügyészséget ugyanazok a jogok illetik meg, mint a Bp. szerint a vizsgálóbírót a vizsgálat folyamán.

A Bp.-nek a kártalanításról rendelkező szabályai csupán polgári büntetőbíróság előtt folyamatban volt bűnügyben polgári bíróság részéről elrendelt előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság esetében nyernek alkalmazást; azonban a katonai büntetőbíróság előtt folytatott bűnvádi ügyben a katonai hatóság intézkedése folytán szenvedett letartóztatás a Bp. említett fejezetében szabályozott eljárás megindításának nem szolgálhat alapjául (B. I. 6598/917.). Kártalanításra van azonban igénye annak, akit a rendőri hatóság a kir. törvényszék részéről hasonló nevű személy ellen kibocsátott nyomozólevél alapján tévesen helyezett előzetes letartóztatásba. Ilyen esetben a letartóztatottnak szabadonbocsátása az irányában tévesen foganatba vett eljárás jogerős megszüntetésének veendő (B. I. 5683/917.).

A *jogegység érdekében* a Kúria az 1917. évben 30 határozatot hozott, nagyobbrészt nem elvi kérdésekben, hanem inkább bírói tévedések helyrehozása végett.

Abból a körülményből, hogy a Kúria jogegységi tanácsa gyakran kénytelen egészen evidens törvénysértéseket az alsóbíróságok fejére olvasni, azt a következtetést kell levonnunk, hogy az utóbbiak nem kísérik kellő figyelemmel ezeket a határozatokat. Ennek ékesen szóló példáját mutatja a 6363/1916. sz. jogegységi határozat. «A jogegység érdekében használható perorvoslat intézménye a gyakorlatban» című értekezésemben (mely a Jogtudományi Közlöny 50. éves fenállásának emlékére kiadott jogi dolgozatok között jelent meg) megállapítottam többek között, hogy a Kúriának 16 év leforgása alatt pl. kilenc esetben kellett jogegységi határozatban kimondani azt, hogy a járásbíróság a bűnvádi eljárás megindítását csak a Bp. 527. §-ának első bekezdésében említett okból tagadhatja meg. Ennek dacára az említett jogegységi határozatnak ismét ki kellett mondania, hogy a járásbírósági eljárásban a bűnvádi eljárás nem tagadható meg azon az alapon, hogy alapos gyanu nem merült fel.

Jogegységi döntvényt a Kúria az elmúlt évben csak egyet hozott, ezt is olyan ügyekben felmerült vitás elvi kérdésre nézve, amely ügyek hatáskörébe nem tartoznak. Ez az év elején hozott 5. számú döntvény, amely kimondotta, hogy az árdrágítási visszaélésekről szóló 1916 : LX. tc. 1. §-ában tiltott módon beszerzett közszükségleti cikk olyan tárgy, melyet a büntetőtörvényszék 61. §-a alapján el kell kobozni. Az a körülmény azonban, hogy a Kúria a saját hatáskörébe utalt ügyeket illetőleg jogegységi döntvényt nem hozott, nem jelenti azt, hogy eldöntést igénylő ellentétes gyakorlat akár a Kúrián, akár a kir. táblákon nem volt.

Dr. Mendelényi László.

Az állam felelőssége alkalmazottjaiért a 84. számú döntvény szempontjából.

Az a fokozott érdeklődés, amely az utóbbi időkben az objektiv felelősség kérdése iránt megnyílvánul, indokolttá teszi, hogy az objektiv felelősség egyik legnevezetesebb esetével, az államnak hivatalnokaiért s egyéb közegeiért való felelősségnek kérdésével különösen abból a szempontból foglalkozzunk, vajjon a 84. sz. döntvény — amely bizonyos mérvű kompromisszumot jelent a tárgyi felelősség és a vétkességi elv hívei között — mennyiben alkalmazható az állam és alkalmazottai közötti viszonyra.

A kérdés egyaránt érdekli a politikai s különösen a közigazgatástani tudományt és a magánjogászokat is, és régen foglalkoztatta az már a hazai jogászközönséget is, mely az 5. és 6. jogászgyülésen adott kifejezést annak az óhajának, hogy a közhivatalnokok hivatalos eljárása által okozott károkra nézve az alkalmazók vagyoni felelőssége a magánjognak a jogi személyek képviselői által okozott károkra vonatkozó szabályai szerint rendeztessék. Általános érvényre emelte az állam felelősségének elvét a polgári törvénykönyvnek úgy első, mint második Tervezete, valamint Javaslata is s az igazságügyi bizottság csupán abból az okból hagyta ki egyelőre az erre vonatkozó rendelkezést a javaslat szövegéből, mert ez a Horvát-Szlavon-Dalmátországokkal fenálló közjogi viszonyunkat is érinti, s így az erre a kérdésre vonatkozó igazságügyi törvényhozás Horvát-Szlavon-Dalmátországokkal közös ügyet képez. A bírói gyakorlatból is kimutatható, hogy állandóan élő jogelv az állam felelőssége s hogy a bírói gyakorlat az állam és alkalmazottai közötti viszonyra a magánjognak a megbízási viszonyra vonatkozó szabályait alkalmazza.

Mielőtt e cikk főtárgyára térnék, t. i. a kérdésnek a 84. sz. döntvény szempontjából való vizsgálatára, ismertetni szükséges a politikai tudomány álláspontját e kérdésben, továbbá a kérdés állását hazai törvényhozásunkban s a külföldi törvényekben, végül a bírói gyakorlatban, mert csak a kérdésnek minden oldalról való megvilágítása s a fejlődés ismerete mellett dönthető el az a kérdés, vajjon az állam felelősségére a 84. sz. döntvény alkalmazható-e, s ha igen, annak az általános, a vétkességi elvre támaszkodó szabálya, vagy pedig ennek az utolsó bekezdésben foglalt megszorítása, amely a jogfejlődés szempontjából a legnagyobb jelentőséggel bír, amennyiben a bírónak tág teret nyit az objektiv felelősség érvényesítésére.

Mindenekelőtt disztingválni kell azonban, hogy az állam, illetőleg funkcionáriusai mint hatóság jelentkeznek, amely imperiumánál fogva parancsol vagy tilt, avagy pedig az állam mint vállalkozó, mint üzemet fentartó szerepel-e, amivel egy tekintet alá

esnek az úgynevezett «gondozó közigazgatás» tényei. Az utóbbi esetben sohasem volt vitás, hogy az ily esetben eljáró állami közegek tényei más egyeseknek tényeitől lényegükben nem különböznek és így ezekre a magánjognak a megbízó és megbízott, főnök és segéd viszonyára vonatkozó szabályai alkalmazandók. Nehezebb kérdés azonban az állam felelősségének kérdése a végrehajtó hatalmi közegek, hatóságok tényeiért. Itt már az állami szuverénitás s az abból folyó felelőtlenség helytelen felfogása hátráltatta a helyes megoldást. Ez a felelőtlenség azonban csak az államfő és a törvényhozás tényeire vonatkozik, de nem a végrehajtó hatalom tényeire, amelyeknek a törvények uralma alatt kell végbemenni, s így a végrehajtó közegek tényeinek a törvényekkel ellentétbe jutni nem szabad. A közigazgatástani tudomány arra az eredményre, hogy az államnak hivatalnokainak hivatali tényeiért a felelősséget viselni kell, azon az alapon jut, hogy a közigazgatási szervek tényeit egyenesen az állam tényének tekinti, ha önálló hatáskörrel bíró tisztviselőről van szó, ha ellenben csupán hatáskör nélküli segédszervről van szó, az állam nem egyenesen felelős, hanem szavatossággal tartozik (Concha: Politika II. kötet, közigazgatástan 193—196. l.). Tomcsányi Móric «A vagyoni felelősség elve a közigazgatásban» című művében szintén arra az eredményre jut, hogy az egyéni jogkör épségben tartása a közigazgatási hatóságokra nézve ép oly feltétlenül kötelező, mint a magánosokra nézve s ha e jogkör épségén a hatóság sérelmet ejt, a magánost a jogsérelem orvoslása végett bírói úton érvényesíthető jogigény illeti meg (5. lap.). Ezt a felelősséget ő is abból vezeti le, hogy a közhivatalnok az állam orgánuma, ténykedése az államhatalom eredeti és közvetlen ténye, ebből folyólag az államot a közhivatalnok hivatalos tényéért a magánosok irányában közvetlen és egyenes felelősség terheli, mert a hivatalnok hivatali eljárásában az államnak saját cselekvését kell felismerni (74—75. l.). Conchától eltérőleg Tomcsányi nem tesz különbséget fő- és segédszerv között a felelősség érvényesítése szempontjából s az állam egyenes és közvetlen felelősségét minden közhivatalnok eljárásáért követelményül állítja fel.

A magyar politikai tudomány szerint az állam felelősségének előfeltételét az képezi, hogy a közhivatalnok a jogsértő cselekményt hivatali eljárásában vigye végbe. Ha hivatali aktussal állunk szemben, úgy a hivatalnok tényét az államhatalom tényéül kell elismerni és pedig akkor is, ha a közhivatalnok eljárása az adott esetben vétkes is. Nálunk tehát nincs elfogadva a francia politikai tudománynak megkülönböztetése «Faute personelle és faute de service» között, amely szerint a francia jog oly esetben, ha a hatósági tényben a hivatalnok rossz szándéka vagy vétkes mulasztása nyílvánul, azt magánténynek tekinti és az állam felelősségét megállapító hatósági hibát csak akkor lát fenforogni, ha ily momentumok a közhivatalnok eljárásában fel nem ismerhetők. Nem szükséges ugyanis a kár bekövetkezéséhez jogellenes cselekmény vagy mulasztás a közhivatalnok részéről; jogszerű eljárás is idézhet elő jogellenes hatást, pl. a hatóság egy gyártelepet a kiütött járvány elterjedésének meggátlása végett bezárat. Marasztalta a kir. Kúria a kir. kincstárt ilyen esetben. (3181/1902. Márkus Dt. XIII. kötet 164. l.)

Közigazgatástani szempontból, a közhivatali viszony közjogi jellegéből is levezethető tehát az állam felelőssége. Vannak azonban közigazgatástani elméletek is, amelyek a magánjogi szabályok analógiája alapján állapítják meg az állam felelősségét. Így Hauriou* arra alapítja az állam felelősségét, hogy a közigazgatás bonyolultabb, mint bármily nagy bánya vagy gyári vállalat és valamint ezekben elfogadott jogelv, hogy aki ez üzemek által megkárosul, azt a vállalkozónak kártalanítani kell, úgy az állam is kárpótolni tartozik azt, aki a közhatalom ténye által károsul.

Ami a magyar törvényhozást illeti, az állam felelősségének törvényi egyetemes elismerése és szabályozása nálunk még hiányzik. Egyes törvényeink bizonyos vonatkozásokban szabályozzák a köznek felelősségét hivatalnokaiért. Így az 1886 : XXI. és XXII. tc. a törvényhatóságok és községek szubszidiárius felelősségét szabályozzák tisztviselőik eljárásáért. Az állam felelősségét kimondó speciális törvényünk az 1869 : IV. tc. a bírák és bírósági hivatalnokok által hivatalos minőségükben elkövetett sikkasztás által magánosoknak okozott kárért (1871 : VIII. tc. 19. §. és 1871 : LI. tc. 20. §.). Vajjon érvényben lévő jogunk szempontjából ezeket a törvényeket, mint a felelősséget kivételesen megállapító rendelkezéseket kell-e felfogni, amelyekkel szemben ma élő jogunk szerint mint szabály az az elv állana, hogy az állam általában nem felelős közhivatalnokaiért, vagy pedig ezek a törvények az általánosan érvényben levő alapelvnek egyes esetekben kifejezett elismerései. Tomcsányi meggyőzően mutatja ki, hogy ezek a szabályok deklarativ és nem konstitutív jellegűek és helyesen mutat rá annak okára, hogy az állam egyes esetekben miért mondja kifejezetten is a kártérítési kötelezettségét. T. i. ennek okát abban látja, hogy egyes esetekben előrelátható és majdnem elkerülhetetlennek látszik a kérdéses közigazgatási eljárással járó károsodás bekövetkezése, a törvényhozó tehát már eleve hangsúlyozza az állam kártérítési felelősségét. Így a bűnvádi perrendtartás (1896 : XXXIII. tc. 576—589. §-ai) az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság vagy büntetés esetén adandó állami kártalanítást szabályozza, amiből épen nem következik, hogy a rendőrhatósági közegek vagy egyéb büntetőhatósági közegeknek más jogsértő tényei által (pl. alaptalanul megindított bűnvádi eljárás során tartott házkutatás, lefoglalás) az állam felelős ne lenne. Hiszen egy alaptalanul megindított kíméletlen rendőri eljárás, az erkölcsi károkról nem is szólva, legnagyobb anyagi károkat okozhatja, tönkretehet egy vállalatot s összeegyeztethető volna-e a jogállam eszményével, hogy ily jogsértő tényekért az állam felelős ne legyen?

A bírói gyakorlat alábbi ismertetése — azt hiszem — meggyőző lesz abban az irányban, hogy az általános elvnek nyílt törvényszóval való kimondásának hiányában is, szokásjogilag minden vonatkozásban el van ismerve nálunk az állam felelőssége. A Tervezet tehát akkor, amidőn 1790. §-ában az államnak hivatalnokai által hivatalos minőségükben harmadik személyeknek jogellenesen okozott károkért való felelősséget általános elvként kimondja, nem új elvet hoz be jogrendszerünkbe, hanem csupán a szokásjoggal járó bizonytalanságot szünteti meg a világos törvényhozási szabályozással. Ezzel a Tervezet a hazai jogászközönség régi óhajának tett eleget, hogy a kérdés törvényhozásilag szabályoztassék. Az indokolás az igazsággal meg nem egyeztethetőnek jelenti ki, hogy az állam önmagát kivonja ama felelősség alól, amely más közjogi testületek (község, törvényhatóság) terhére már meg van állapítva. Cáfolja az indokolás a felelősség elvével szemben egyedül felhozható financiális aggályokat, kimutatva, hogy azon államokban, amelyekben a felelősség már régtől fogva fenáll, az a kincstár jelentékeny megterhelését nem idézte elő.

A Tervezet az államnak egyenes és közvetlen felelősségét állapítja meg hivatalnokaiért. Az indokolás meggyőzően mutatja ki, hogy a másodlagos felelősségnek nincsen értelme, mert ha a hivatalnok fizetőképes, a kártérítési összeget az állam visszkereset útján úgyis megveheti tőle, míg a károsultra nézve az a fontos, hogy a kártérítési összeghez minél gyorsabban és minél kevesebb költséggel jusson, s ha a hivatalnok fizetésképtelen, a károsult kénytelen pénz- és időveszteséggel előbb a hivatalnokot elmarasztaltatni, ellene végrehajtást is megkísérelni s csak azután fordulhat az állam ellen, amivel csak az állam terhét növeli.

A második Tervezet s a Javaslat 1495. §-a fentartják az első tervezetnek az állam felelősségére vonatkozó szabályait. A javaslat indokolása a jogrend elutasíthatatlan követelményének mondja az állam felelősségének törvényi elismerését, mert ha az állam megköveteli polgáraitól, hogy hivatalnokaiban bízzanak s nekik hatáskörükben engedelmeskedjenek, úgy az államnak viszont helyt kell állania hivatalnokaiért, mert hiszen az egyeseknek nem áll módjukban a kár keletkezésének elejét venni, amennyiben az államrend kényszerítően utalja az illető hivatalnok hatáskörébe az ő ügyét.

Ami a külföldi törvényhozásokat illeti, speciális, külön törvényekben van az állam felelőssége szabályozva Bajorországban, Badenben, Württenbergben, Hesszenben, Elzász-Lotharingiában s újabban (1909 aug. 1. törvény) Poroszországban s az 1910 máj. 22. törvény folytán az egész Németbirodalomra vonatkozólag. A francia jog álláspontját már fentebb ismertettem, a felelősség elve itt is el van ismerve az említett megkülönböztetéssel. Az angol jog felfogása szerint «The king can do no wrong» elvéből kifolyóan az állam, illetőleg az ezt személyesítő államfő, mint a jog leg

* «Précis de droit administratif et de droit public general» c. művében.

főbb forrása és őre, jogtalanságot nem követhet el, ennélfogva a hivatalnokok tényeiért sem vonható felelősségre. Elvileg tehát a hivatalnok minden fokozatban személyes felelősséggel tartozik tetteiért, az állam ezekért nem felelős. A gyakorlatban azonban valahányszor a hivatalnokot marasztalják, az állam fizeti ki a marasztalási összeget.

(Bef. köv.) *Dr. Borsodi Miklós.*

A tengeralattjáró-hadviselés és a nemzetközi jog reviziója.

Az immár negyedfél esztendő óta viharzó világ-háború — mely a tengerek szabadságát igazán a minimumra szorította le — alaposan felforgatta legjava részét a nemzetközi jog bizonyos alapvető kérdéseinek is. A véres napokban oly sűrűen s annyira hasztalanul emlegetett hágai egyezmény alaposabban megtépázva már csakugyan nem kerülhetett volna ki e világrendszer semmiféle romboló kataklizmájából, mint a művelt nagy államok földrengető egymásnak-rohanásából, úgy nézvén ki mostanra már ez a jobb sorsra érdemes «egyezmény», mint egy golyózáportól rostává lyukasztott harci lobogó, erősen közeledvén a múzeumi rekvizitumok elkerülhetetlen sorsához. Kétségtelen ma már, hogy e jelenvaló háború visszavonhatlanul végső akkordjai után, mindjárt az eljövendő béke hajnalán, gyökeres revizió alá kell venni az internacionális jognak békére és háborúra vonatkozó összes rendelkezéseit, ezeket a puszta jogtörténeti adalékokká devalválódott szabályokat, hogy helyet adjanak ezek a megváltozott viszonyokhoz mindenben hozzásimuló, a nemzetek egymásközti békéjét minél tartósabban biztosító intézkedéseknek.

Az újjászületés előtt álló nemzetközi jognak eme friss rendelkezései közt különösen lényegeseknek tartjuk a levegőben és víz alatt folytatandó hadviselés kötelező alapelveinek gondosan keresztülvitt kodifikálását. Főként az utóbbiakét. A tengeralattjáró-harc — különösen a Németország részéről e háború folyamán igénybevett erőszakosabb formájában — erősen és sok esetben sértően érinti a non-kombattáns államok vitális érdekeit is, nem szólva arról, hogy a hadviselő nemzetek lakosságát indokolatlanul nagymérvű szenvedések elviselésére kényszeríti. Hathatósan érezte ennek bekövetkezhető eredményeit már 1915. év közepén a lángbaborult európai kontinensen kívül álló s velünk akkor még «barátságos» viszonyban levő Amerika sajtója is, mely a háború első évében már hangosabban sürgeti a nemzetközi jog revizióját, főleg a legnyomatékosabban hangsúlyozva azonnali szükségességét annak, hogy a kombattáns és semleges hatalmak sürgősen tanácskozzanak s kötelezően állapodjanak meg arra nézve: milyen szabályok legyenek irányadók a tengeralattjáró-harcban a jelen háború tartama alatt. Ebből a «sürgős» tanácskozásból — tudjuk — mind e mai napig nem lett semmi, a hadviselő felek a leghevesebb eszközökkel érvényesítették önalkotta szabályaikat s e submarine-összecsapásban erősen sutba került a nemzetközi jog. Módomban van e kérdést illetően az amerikai sajtó egyik tekintélyes orgánumának akkori észrevételeit e helyen szóvá tenni, megjegyzésével annak, hogy az amerikaiak által érintett kérdések a nemzetközi jog elkerülhetetlen reviziója alkalmával, ha már a háború alatt nem is, de a háború után okvetlenül precizirozandók lesznek, mert bizony alaposan messze estünk már attól a rég letünt időtől, mikoron a jó Hugo *Grotius* a tengerek szabadságáról szóló «Mare Liberum» c. könyvét megírta.

Az amerikai sajtó akkori csaknem egyértelmű állásfoglalásának az az emlékezetes incidens adott alapot, amikor a «Lusitania» sok száz utasával a német tengeralattjárók áldozatául esett. Fennen hangoztatták, hogy Németország megsértette a nemzetközi jogot a jelenlegi rendszerében, úgy, amint az ma áll. Ezzel szemben a német sajtó álláspontja az volt, hogy a felmerült eset s általában a mai háború folyamán kialakult és még ezután kialakulandó tengeralattjáró-hadviselés a nemzetközi jognak nem abban az állapotában bírálandó el, amelyben az mai szervezetében áll előttünk, hanem amilyenben annak specialiter a tengeralattjáró-hajók használatára való tekintettel állani kellene. Ez az utóbbi szempont pedig a nemzetközi jog rendszerének szélesebb alapokra való fektetését fogja maga után vonni. De még ebben az esetben is — mondja az amerikai vélemény — «hajlandók vagyunk azt hinni, hogy amikor a nemzetközi jog revizió alá fog kerülni, a nemzetek legjobb meggyőződése még tiltakozni fog a non-kombattánsok megölése ellen a tengeralattjárók által megsemmisített kereskedelmi hajókon».

Az amerikaiak sem vonják kétségbe a németeknek a már eddig is érvényben volt nemzetközi jogi szabályokon alapuló azt a jogát: megakadályozni azt, hogy a hadi dugárú (contra baud), főként az olyan árúrakomány, melyet az 1909. évi londoni deklaráció (22. cikk) 11 pontban kifejezetten feltétlenül hadi dugárúnak minősít, az ellenséghez eljusson, kikötik azonban, hogy az ilyen árúrakományt szállító hajó feltartóztatásának az illető hajó személyzetének, vagy utasainak az élethez való jogát nem szabad veszélyeztetnie. Ebben a tekintetben irányadó szempont gyanánt szolgál az a megállapítás, hogy amennyiben tudott dolog az, hogy egy hajó valószínűleg meg fog semmisülni és utasainak szabad választásuk van más hajóra menni át: az utasok élete egyáltalán nem tekintendö veszélyeztetettnek, mert a hadviselő fél részéről egy olyan feltétel ajánltatott fel, melynek elfogadása által az az utasok megfelelő biztonságba juthatnak. Kétségtelen az utasoknak ahhoz való joguk, hogy a hadi dugárút szállító s ennek folytán veszélyeztetett hajón utazzanak, viszont bármelyik hadviselő félnek megvan az előjoga ahhoz, hogy a hadi dugárú szállítását minden elfogadható módon, tehát a tengeralattjáró-támadás révén is megakadályozza. A hadviselő államok részére már régóta biztosított ama jog (right of visit and search) gyakorlásának, mely szerint azok a tengeren kereskedelmi hajókat feltartóztathatnak és átkutathatnak, természetesen a tengeralattjáró-hajó is egyik hathatós eszközéül tekintendő.

Amiként fentebb említettem: az amerikai sajtó már 1915. év közepén egy nemzetközi tanácskozás azonnali összehívását sürgette a tengeralattjáró-hadviselés szabályainak egyöntetű megállapítása céljából, mert hát szerinte ebben a nagy háborúban egyik hadviselő-félnek sem lehet a kiváltsága az, hogy egyoldalúlag önmaga állapítsa meg az általa érvényesítendő alapelveket s e saját döntése alapján járjon el. Ha aztán ez az internacionális tanácskozás (melyet már jómagunk is fölöttébb szeretnénk látni, mert az a háború utáni békét jelentené) akként döntene, hogy a tengeralattjáróktól veszélyeztetett s hadianyagokat is szállító hajók utasokat egyáltalán nem vehetnek fel: a kereskedelmi hajók tisztjeinek és matrózainak megöléséhez való jogkérdés tárgya lesz. Az ilyen hadi dugárúkból álló rakományt szállító hajók legénységének a megmentése aztán aránylag könnyű lesz és kötelezővé tehető, vagy pedig lehetséges lenne a hadianyagok szállítását segéd-hadihajókra korlátozni, amelyek aztán fegyveres önvédelemre teljes mértékben fel volnának szerelve.

Egészen bizonyos, hogy ha a tengeralattjárókra vonatkozó ez a nemzetközi konferencia összeült volna is akár három évvel ezelőtt és soknémű okos határozat lett volna is ennek eredménye: a kötelezőknek kimondott szabályok bizony mai napig is problematikusok maradtak volna. Akárcsak a modern hadijognak a tiltott hadi eszközök alkalmazására vonatkozó egynémely megállapítása. Mert úgyebár, annak idején azt tanultuk a nemzetközi jog studiumából, hogy a hadviselésnél «feltétlenül tilos» méregnek vagy mérgezett fegyvereknek a használata, aztán olyan fegyverek, lövegek vagy anyagok használata, melyek «felesleges» fájdalmakat okoznak, p. o. az apró robbanó lövegek; tilos továbbá léghajóból (most már ezenkívül a repülőgépből) robbanószerek ledobása, mérges gázokat tartalmazó lövegek alkalmazása, aztán meg civilizálatlan vagy félvad népségek alkalmazása a művelt államok háborúiban. És még sok más egyéb tiltó rendelkezés. Vajjon be voltak-e ezek szigorúan tartva a mai világháború folyamán? *Zsoldos Benő.*

Törvénykezési Szemle.

Perelévülés.

A sommás eljárásról szóló törvény 52. §-ának utolsó bekezdése, amelyet a 215. §. a rendes eljárásra is kiterjeszt, azt rendeli, hogy a szünetelő perek az elmulasztott tárgyalástól (az utolsó perbeli cselekménytől) számított három év elteltével megszünnek.

Legújabban a kir. Kúria ezt a szabályt úgy értelmezte, hogy csak ügykezelési jelentősége van, de a felek rendelkezési jogát nem korlátozza s a pernek folytatását bármelyik fél a három év

leteltével is kérheti. (Kúria 1917 dec. 18. Rp. I. 6432. Ü. L. 1918 jan. 26.)

A törvény e szabályának ily értelmezése új és aligha helyes.

Uj, mert a bírói gyakorlatban, amennyire áttekinthetem, még nem fordult elő ily értelmezés.

A bírói gyakorlat eddig ezt a szabályt nem tekintette pusztán ügykezelési jelentőségűnek, hanem a perelévülés szabályának. Igy a Kúria 1897 I. G. 36. sz. (Gottl. II. 382.) és 7662/1904. sz. (Mjogi Dtár I. 105.) határozataiban kifejezetten az ebben a törvényszakaszban szabályozott perelévülésről beszél.

És a perelévülésnek ezt a szabályát a bíróságok eddig nem alkalmazták úgy, hogy az elévülés következményei a felek egyoldalú cselekményével elháríthatók legyenek. A Kúria 1900 I. H. 34. sz. a. (Gottl. VI. 1171.) helybenhagyta a fellebbezési bíróság végzését, amelyben ez a bíróság a három év leteltével újrafelvételt kérő felperest ezzel a kérelmével elutasította, majd 1905 I. G. 680. sz. a. (Gottl. XI. 2441.) feloldotta a fellebbezési bíróság ítéletét s az eljárást megszüntette, mert az újrafelvétel csak a három év elteltével kéretett, amikor a per már megszűnt. És a kassai ítélőtábla is 1909. G. 179. sz. határozatában (Térfi XIV. 464.) a hároméves szünetelésnek oly hatásáról szól, hogy a per újrafelvételi kérvény alapján többé fel nem eleveníthető. A nagyváradi ítélőtábla is 1902. H. 10. sz. határozatában (Térfi VII. 563.) azt mondja ki, hogy a perelévülés beálltával felperes egyoldalú kérelmére a tárgyalásra újabb határnap ki nem tűzhető és csak azt engedi meg, hogy felek közös megegyezéssel vegyék fel a már elévült pert. A közös megegyezés esetéről intézkedik nyilván a Kúria 7662/1904. sz. (Mjogi Dtár I. 105.) határozata is.

A Kúriának új törvényértelmezése nem is helyes. Mert, amidőn a törvény azt rendeli, hogy a per megszünik, nem ügykezelést szabályoz, hanem eljárási szabályt ad, nem a nyílvántartást szünteti meg, hanem a pert. A törvényjavaslat indokolása is (47. §. 3. bek.), amelyre a Kúria hivatkozik, a perelévülés intézményének létesítéséről beszél. Hogy a per megszünésével nyílvántartása is megszünik, természetes. És az indokolás, a perek felszaporodásának meggátlásán kívül, az új intézkedésnek ezt a célját is kiemeli. De a nyílvántartás megszüntetéséhez elég lett volna az az ügykezelési intézkedés, amely a járásbírósági ügyvitel egyszerűsítéséről kiadott 2701/1910. I. M. sz. rendeletben (13. §.) és a most érvényben lévő Jusz.-ban és Tüsz.-ban (48. §.) foglaltatik, hogy a szünetelő per az ügykezelés szempontjából befejezettnek tekintendő. A nyílvántartási nehézségek elhárítása végett nem volt szükség a pernek megszüntetésére.

A perelévülés beálltával az, aki ellen az elévülés irányul, az elévülés hatásait egyoldalulag semmi esetre sem szüntetheti meg. A perelévülés pedig mindkét fél ellen irányul, mivel mindkettőnek, nemcsak az alperesnek, hanem a felperesnek is érdeke lehet a pernek megszünése.

Ezért abból a tételből, hogy az elévülést a bíróság kifogásra veszi figyelembe, csak az következhetnék, hogy — amint a nagyváradi ítélőtábla idézett határozatában kimondotta — mindkét fél együttesen megszüntetheti a perelévülés hatását. De, nézetem szerint ez sem helyes döntés. A perelévülés és a magánjogi elévülés szabályai nem azonosak. A perelévülés hatása elsősorban perjogi és erről a perjogi hatásról a felek nem rendelkezhetnek, mert a perjogi hatás a törvény kényszerítő szabályai szerint igazodik. Ezért, ha a per ily elévülés következtében megszűnt, az elévülésnek a pert befejező hatását többé a felek együttesen sem érinthetik.

A pernek megszünéséről a S. E. 52. §-ával azonos intézkedést tartalmaz a polgári perrendtartás 446. §-a, amiért is ezeket elmondani az új eljárás szempontjából sem volt felesleges.

Dr. Lőw Tibor.

Szemle.

— **Az elmélet és a gyakorlat** ezerszer hánytorgatott viszonyát ismét felszínre vetette a Magyar Jogászegylet bírósági szervezeti vitája. Szinte úgy látszik, mintha mégse volna igaza Wallensteinnak, hogy «leicht beieinander wohnen die Gedanken, doch hart im Raume stossen sich die Sachen». Mert ime már a fogalmak is keményen egymásba ütköznek. De vajjon ez a fogalmak hibája-e, vagy nem inkább azoké-e, akik tévesen alkalmazzák? Véleményünk szerint az elmélet túltengésének hirdetői a tudományban csak az élettől idegen, ötletnélküli, célszerűtlen szabályok tömegét látják. Pedig semmi kétség, hogy, miként Stammler kifejti (Theorie der Rechtswissenschaft 58.), van céltudomány is, a céltartalmak egységes felfogása és rendezése. Semmi kétség, hogy már Savigny és Puchta diadalmasan vezették be a tudományt, mint a fejlődés teremtő erejét, a jog forrásai közé oly időben, midőn az evolució gondolata még a természettudományban is csak szunnyadozott. Másrészt bizonyára nem menthetők a tudomány képviselői sem, akik a katedra magaslatáról nem veszik észre az igazságot, amely az élet lüktető valóságából emelkedik feléjük. Egyszerű tömondatokban kifejezett absztrakciók, unalmat ásító periodusok, római és arabs számok alatt osztályozott közhelyek egymás mellé sorozása bizonyára még nem tudomány. Ennek értéke és ereje elválaszthatatlanul összefügg a gyakorlati alkalmazás lehetőségével, mert miként épen *Plósz Sándor* hirdeti, ami gyakorlatilag nem használható, az elméletileg sem igaz.

Kiváltképen áll ez a perjog tudományára. Mégis vagy épen ezért tartjuk igaztalannak azt a vádat, amelyet *Székács Aladár* jogászegyleti felszólalását összefoglaló cikkében «a perjog túlságos eltudományosodásából» kovácsolt. Több «művészi szabadságot» követel a bíró alkotó munkájának, mint amennyit a Pp. nyujt. Nem firtatjuk, hogy a bírák nagy tömege valóban oly művész-e, mint aminőnek a szerző látni szeretné, csak egy történelmi tanulságra hívjuk fel figyelmét. Midőn a francia forradalom győzedelmeskedett, a konvent 1793 október 24. törvénye hatályon kívül helyezte XIV. Lajos Ordonnance civile-jét. Ennek a reformnak a következménye oly jogállapot lett, amely rövid idő alatt tűrhetetlenné vált, úgy, hogy az 1800 március 18. konzuli határozat az ancien régime perjogi törvényeit a tervbe vett perjogi kódex megalkotásáig hatályukba visszahelyezte . . .

Sajnálatos tapasztalat, hogy a bírák nagy többsége számára a törvény a tudomány megismerésének kizárólagos forrása. Alig tehető fel, hogy az anyagi jog érvényesülését jobban előmozdítaná, ha ebből a forrásból kevesebbet meríthetnének. Nincs ugyanis a bírónak oly gyakorlati munkája, amely nem elméleti igazságok érvényesítését jelenti és ebből a látószögből ítélve, a perjog sohasem lehet eléggé «tudományos». Gyakran eszünkbe jut néhai Vécsey Tamásnak a római remekjogászokról írt szava: «Boldog férfiak ők, az ő elméletük gyakorlatibb, gyakorlatuk elméletibb volt a miénknél». És miért? Mert a jog művészei voltak és a jogalkalmazás művészi magaslatán önmagától oszlik el az elmélet és a gyakorlat mesterségesen szított ellentéte.

— **A Magyar Jogászegylet** március 16-án *Nagy Ferenc* elnöklete alatt teljes ülést tartott, melyen *Juhász Andor* táblai elnöknek «A bírói szervezet reformjáról» c. előadásához fűződő nagyérdekű vita indult meg. Az első felszólaló, *Magyary Géza* egyetemi tanár, különösen az előadó által felvetett két eszmével, a járásbíróságok eltörlésének és a felülvizsgálati jogorvoslat elejtésének kérdésével foglalkozott. Magyary reámutatott arra, hogy a járásbíróságok eltörlése ellenkeznék az igazságügyi szervezet fejlődésének irányával. Nemcsak nálunk, hanem külföldön is régóta az a törekvés észlelhető, hogy a legalsóbb fokú bíróság hatásköre kiterjesztessék. Ez a törekvés nagyon is természetes, mert az élet követeli az igazságügyi szervezettől a közönséggel való benső szoros kapcsolatot. A Juhász Andor által felvetett eszmét ez okból helyesnek nem tartja. Ami a felülvizsgálati jogorvoslat elejtésének kérdését illeti, Magyary a Pp. életbelépése óta lefolyt három esztendő tapasztalatait nem tartja elegendőknek arra, hogy azok alapján ily sarkalatos reformot léptessünk életbe. A mélyreható reformokkal takarékosan kell bánni. A nem világos szöveg megváltoztatásával is ki lehetne küszöbölni a felülvizsgálati eljárásban mutatkozó bajokat. Ennél mesz-

szebbmenő reformeszmék (felülvizsgálati jogorvoslat eltörlésével kétfokú bíráskodás, vagy a felülvizsgálat helyett fellebbezés megengedése a másodfokú határozat ellen) ma még nagyon is koraiak. Ha a perek folyton növekedő száma és a bíróságoknak a szóbeliség által való túlterhelése miatt bajok vannak, azokon lehet segíteni anélkül, hogy a szervezethez nyúlnánk. Ilyen remediumok volnának: a szóbeliség korlátozása a fellebbezési eljárásban, a járásbírósági hatáskör kiterjesztése, illetve a mai háborús értékhatárnak a háború után való állandósítása, a törvényszékeknél némely teendőknek az egyes bíró hatáskörébe való utalása (pl. perfelvétel), kir. tábláknál a perenkívüli ügyeknek egyes bírák, ugyanazon ügyeknek a kir. Kúrián hármas tanácsok által való elintézése, a községi bíróságok kifejlesztése, külön bíróságok (különösen ipari bíróságok) szervezése stb. Magyary Géza nagy tetszéssel fogadott előadása után *Székács Aladár* kir. közigazgatási bíró felszólalása következett, melyet vezetőhelyen közlünk. A vita folytatása f. hó 23-ára van kitűzve.

— **Frank** müncheni egyetemi tanár «Die Neutralitätsgesetze mit besonderer Rücksicht auf England und die Vereinigten Staaten» c. előadását március 26-án este hat órakor fogja megtartani az Ügyvédi Kamara dísztermében. Frank előadása tudvalevőleg már egyszer ki volt tűzve és akkor közöltük a kiváló kriminalista és nemzetközi jogász életrajzi adatait (63. l.).

— **Közszállítások leszámitolása.** Almási táblabíró úr válaszára a következők a megjegyzéseim. 1. Az én polemiám hadicélját elérte Almási kijelentésével, hogy cikkének érvelése a bírói ítéletekben nem foglaltatik, még ha tompítja is ezt azzal, hogy ezt ő nem is állította. Van azonban a cikknek egy passzusa, amely a félreértésre szinte invitál, amikor azt mondja: «mindhárom bíróság érvelését az a — bár közvetlenül kifejezésre nem jutott — felfogás sugallta, hogy a vitatott jogszokás bizonyítását egy perjogi, annak figyelembevételét egy anyagi magánjogi elv gátolja». Ez a mondat nagyon úgy hangzik, mintha Almási a maga és az ítéletek között rejtett gondolatközösséget látott volna. Ha Almási most kijelenti, hogy érvelése a bírói ítéletben nincs meg, — a szerző személye iránti nagy tiszteletünk mellett is — a tétel jelentőségét is lokalizáltuk és az egyéni vélemény szerényebb fokára szorítottuk, ami éles szembesítés nélkül ítéleti megállapításként maradhatott volna meg az emlékezetben. 2. A bírósági gyámkodás ügyében én nem kifogásoltam azt, hogy a bíróság az erkölcsi követelményeknek fokozottabb megvalósítására törekszik; nem kifogásolnám, sőt örömmel látnám a bíróság ily irányú ítélkezését, még ha az írott jogszabályra alapítható nem is volna és a bírósági jogalkotást jelentené. Én csupán azt kifogásoltam, hogy az államot a többi jogalanyok sorából kiemelve, kedvezőbb elbánásban részesítsük olyankor is, amikor az államnak ez a favorizált pozíciója jogforrásban megalapozva nincs. Az állampolgároknak magánjogi ügyekben az állammal való egyenjogosítása mellett szólaltam fel. Almásinak csak akkor lenne igaza, ha tétele egyformán érvényesülne az állam és a magánosok javára. A háború — nézetünk szerint is helyesen — megduzzasztotta az állam közigazgatási hatalmát, de a jogállamiság követelménye, hogy az állam magánjogi alakiságában az ügyfélegyenlőség elve érvényesüljön. 3. A szokásjog dolgában koncedálom, hogy Almási a szokásjog kevésszámú hívei közé tartozik. Egyúttal azonban meg kell állapítani, hogy a cikkében adott állásfoglalás a szokásjog bírói kiaknázására nem a legfejlesztőbb hatással van. A jogász talán hajlandó lesz a szokásjogot a bírói gyakorlat ősterményének felfogni, a szociológus szeme akként látja a dolgot, hogy a bíró jórészben csak felfedi a társadalomban élő és hatályosuló szokásjogot. Az az álláspont azonban, amely azon épül, hogy a Pp. csak szokást mond, ott, ahol a régi eljárás szokásjogot említett, következetes alkalmazásban csak oda juttathat, hogy a bíróság csupán a jogi tartalomnélküli szokást veszi figyelembe, de hagyja figyelmen kívül a szokásjogot. A laikus életfelfogás tehát csak azon szűkebb határig érvényesülhet, amíg a jogi tartalom küszöbéig nem jut el, de a laikusok szokásával megteremtett jog a bírósági teremből kívülrekesztődik. Erre mondottam én, hogy a népben élő jog fejlesztő erejét tagadja meg. Kár oly felfogásokat propagálni, amelyek mellett a szokásjog csak a tárgyalóterem üvegházában tenyészhetik. Az üvegház nyujt ugyan meleget, de levegője mégis csak száraz és fülledt.

Dr. Beck Salamon.

— **Jogi képesítéssel bíró legénységi állományu egyéneknek a katonai igazságügyi hatóságoknál való alkalmazása** tárgyában a cs. és kir. hadügyminiszter 1917 szept. 4-én 7481/Abt. 4/1917. sz. a., a m. kir. honvédelmi miniszter pedig 1917 okt. 31-én 373,133/917/15. *b)* sz. alatti rendeleteket adták ki, amelyeknek lényege a következő: A jövőben a közös haderő és a honvédség igazságügyi hatóságaihoz, az állomány csökkentésére kiadott rendeletekben megengedett legmagasabb számig, a kezelői és tisztán irnoki munkák végzésére rendelt segédszemélyzet kivételével, csak segédszolgálatra — ilyenek hiányában őrszolgálatra — alkalmasnak minősített, de tartalékos tisztté ki nem képzett jogvégzett egyének vezénylendők, illetve az említett hatóságoknál alkalmazottak közül beosztásukban csak ilyenek hagyandók meg. A vezénylésnél, illetőleg meghagyásnál elsősorban azok veendők figyelembe, kik a katonai (honvéd) igazságügyi segédtisztviselői állás elnyerésére előírt előképzettséggel bírnak (l. a cs. és kir. hadsereg Rendeleti Közlönyének 1916. évi 45. számában közzétett 1916. évi 9891. Abt. 4. sz. hadügyminiszteri rendeletet és a honvédség Rendeleti Közlönyének 1916. évi 83. számában közzétett 1916. évi 393,140/15. *b)* sz. honvédelmi miniszteri körrendeletet). A rendeletek felsorolják azokat, akik kivételesen, habár nem jogvégzettek, jelenlegi beosztásukban továbbra is meghagyhatók. A közös haderő tekintetében a cs. és kir. katonai parancsnokságok, illetőleg az ezeknek megfelelő katonai hatóságok, a honvédség tekintetében pedig a kerületi parancsnokságok a rendeletek szerint kötelesek gondoskodni arról, hogy azok az arcvonalbeli szolgálatra nem alkalmas legénységi állományu egyének, kik a fentebb körülírt jogi képesítéssel bírnak, elsősorban a közös haderő vagy a honvédség valamely igazságügyi hatóságánál, egyébként pedig — anélkül, hogy tartalékos tisztekké való kiképzésük csorbát szenvedne — *csak oly beosztásban alkalmaztassanak, ahol jogi ismereteiket megfelelően értékesíthetik.* Az ily tartalmu kérelmek a lehető legmesszebbmenőleg figyelembe veendők és ha szükséges, a közös haderő tekintetében a cs. és kir. hadügyminisztériumhoz (hadseregfőparancsnoksághoz), a honvédség tekintetében pedig a m. kir. honvédelmi minisztériumhoz felterjesztendők.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetségének** március 7-én tartott ülésén *dr. Gergely Ernő* erzsébetfalvai járásbíró tartott előadást a kollektiv munkaszerződésről. Előadó szerint a kollektiv szerződés keletkezésének kettős magyarázata van: az egyik az a körülmény, hogy az egyes munkás nem képes a munkaszerződés minden kívánatos feltételét az egyéni munkaszerződés keretén belül biztosítani, miért is a munkások összességében rejlő erő érvényesítésére van szükség, a másik az eddigi törvényhozásnak a munkaviszonyra vonatkozó mostohasága, amely a modern nagyiparral kapcsolatban fejlődött munkaviszony legfontosabb kérdéseit szabályozatlanul hagyta. A kollektiv munkaszerződés ügyleti felei a munkaadó vagy a munkaadók szervezete és a munkások valamely — a szerződés kiküzdésének céljára alakult — csoportja vagy állandó egyesülése: a szakszervezet. A kollektiv szerződés célja, hogy a kötendő egyéni munkaszerződések feltételeit szabályozza. A kollektiv szerződésben foglalt szabályok az egyéni munkaszerződésnek alkatrészeivé válnak, akár azon alapon, hogy az egyéni munkaszerződést kötő felek a kollektiv szerződés feltételeinek betartására a szerződés erejénél fogva kötelezve vannak (mint a kollektiv szerződést kötő szakszervezet vagy munkáscsoport tagjai), akár azon alapon, hogy a kollektiv szerződésben foglalt szabályok az usance jellegét öltik és így bizonyos helyen vagy szakmában szokásjog alapján kötelezőek. Az előadó a kollektiv munkaszerződés feltétlen kötelező erejének, az «Unabdingbarkeit»-nak, vagyis annak az elvnek híve, mely szerint azok, akik a kollektiv szerződés értelmében kötelezettek, semmisség terhe mellett el legyenek tiltva attól, hogy a kollektiv szerződésben foglaltaknál a munkásra kedvezőtlenebb feltételek mellett kössenek munkaszerződést. Ennek az elvnek, valamint a kollektiv szerződés joghatályának törvényi kimondása előadó szerint az ezidőszerinti kívánalmakat teljesen kielégíti. Az ezen túlmenő tételes szabályozás csak káros volna, mert a kollektiv szerződés folyton alakuló és fejlődő jogintézmény, amelyet tételes szabályokkal fejlődésében gátolni sem gazdasági, sem jogi szempontból nem volna kívánatos.

100,000 koronával átvennék banküzyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJ

Ötvenharmadik évfolyam. 13. szám. Budapest, 1918 márci

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖN

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése. (*Dr. Pap József* elnökhelyettes megnyitó beszéde.) — Jogirodalom: *Dr. Degré Miklós* kir. táblai tanácselnök: Angyal Pál perjogi tankönyve. A magyar büntető eljárásjog tankönyve. Irta dr. Angyal Pál. II. kötet. — *Dr. Reichard Ármin* budapesti ügyvéd: A kamarai illetékek kérdéséhez. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 5. és 6. ív.

A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése.

— Dr. Pap József elnökhelyettes megnyitó beszéde. —

Az ügyvédségnek a helyzetét nem lehet közállapotainkból kiszakítva megítélni.

Mi, ügyvédek, nem élünk elszigetelve a világtól, sőt a legszorosabban össze vagyunk forrva a nemzettel, a társadalom minden evolúciójával, a gazdasági élet összes megnyilvánulásával, a folytonosan változó politikai törekvésekkel és a nemzeti kultúrával.

A négy év óta tartó világháború minden baja, nyomorúsága és keserve fokozottabb mértékben érte az ügyvédi kart, mint bárki mást és ép azért százszorta nagyobb mértékben jelentkeznek a háborúnak pusztításai az ügyvédi karban.

Az a tény önmagában véve, hogy 2500 budapesti ügyvéd közül 1300 kartársunk van hadbavonulva, legjobban jellemzi a helyzetet.

Rendes évi közgyűlésünk mindig az ügyvédségnek szentelt nap.

Mindnyájan egy-egy tervvel, egy-egy eszmével, egy-egy óhajjal iparkodunk hozzájárulni azon nagy munkához, amelynek a feladata az ügyvédség poziciójának a megszilárdítása, a kar színvonalának úgy erkölcsi, mint szellemi és anyagi téren való emelése.

Lelkünk kartársi szeretettel száll e pillanatban a hadbavonult kartársak felé, szeretnők, ha megéreznék, hogy az egész ügyvédi karnak szíve dobbanása egy és hogy soha nagyobb és szebb szolidaritás nem volt a kar tagjai között, mint most, a megpróbáltatások ezen rettenetes éveiben.

Szivélyes, szeretetteljes üdvözletünket küldjük a harctéren lévő és hadiszolgálatot teljesítő kollegáknak, kik nem lehetnek jelen.

Egyben azonban mélységes hazafiúi hálaérzettel, őszinte kegyelettel, de egyúttal felemelő nemzeti büszkeséggel is emlékezünk meg azon, ma már fájdalom 49 budapesti kartársunkról, akik a hazáért és a királyért hősi halált haltak.

A kötelesség teljesítésének ezen példái bizonyára bennünket is inteni és sarkalni fognak, hogy annál jobban, annál kitartóbban és eredményesebben teljesítsük az ügyvédi kar és a haza iránti kötelességeinket.

Az ügyvédi kar már a háború előtt is a nyomasztó gazdasági viszonyok és a kar túlzsufoltsága miatt elég rossz vagyoni és kereseti viszonyok között élt. A háború igen természetesen csak fokozta ezen állapotokat.

A háború teljesen megváltoztatta közviszonyainkat, a lelkek millióiba más érzéseket és más gondolatokat támasztott. A háborúból mindenkinek és minden téren le kell vonni a tanulságot.

Ugy érezzük, nekünk első feladatunk újjászervezni, teljesen reformálni az ügyvédi kart, még pedig egészséges, reális gazdasági alapon.

Autonomiánk teherbíró képességét erős próbára fogja tenni ezen nagy feladat.

Önmagunkban azonban nem vagyunk képesek ezt a munkát elvégezni, az államnak kötelessége olyan törvényhozási és kormányrendeleti intézkedéseket tenni, amelyek az ügyvédi karnak a munkához való jogát a gyakorlati életben realizálhatóvá teszik.

Legsürgősebb feladataink közé tartozik gondoskodni arról, hogy a hadból hazaérkező kartársaink feldúlt otthonaikat és irodájukat rendbehozhassák.

E kérdésben az ország összes kamarái a mi kamaránk kezdeményezésére és vezetése mellett közös értekezletet tartottak az ügyvédi szövetséggel egyetemben a múlt év őszén.

A legmelegebb kartársi szellem, bajtársi szeretet és aggódó gondoskodás lengi át a hozott igen fontos és aktuális határozatokat.

Úgy tudjuk és úgy érezzük, hogy most már nem a tanácskozásoknak, nem a programmadásoknak, nem a határozathozataloknak, de a cselekvéseknek az ideje nagyon is megérkezett.

Hogy mentől nagyobb nyomatékkal s mentől sikeresebben mozdíthassuk elő az ügyvédi érdekeket, meghonosítottuk, illetve állandósítottuk a közös kamarai értekezletek intézményét. Örömmel tudatom, hogy Vázsonyi Vilmos igazságügyi miniszter úr leiratot intézett a kamarához, ahol kijelenti, hogy szívén hordja a hadbavonult ügyvédek jövő sorsát. Egyben arról is értesített, hogy szándékba vette, hogy ügyvédeket nagyobb számban fog a telekkönyvi azonosítási eljárásnál megfelelő napidij és fuvarköltség mellett alkalmazni.

Az ügyvédi kamarák országos kongresszusának határozatai alapján kívánjuk:

hogy a javadalmas gondnoki kirendelések zöme a hadból hazaérkező kartársaknak engedtessék át és hogy a keresztülvitel annál sikeresebben és biztosabban legyen eszközölhető, ezen gondnoki kirendelések az ügyvédi kamarák hatáskörébe utalandók.

Kívánjuk, hogy a szegényvédelem és a hivatalbóli védelem államilag díjaztassék. Ezen reform már kellőleg elő van készítve. A volt igazságügyi miniszter az országos értekezlet előtt kijelentette, hogy a vonatkozó törvényjavaslat nemsokára a ház asztalára kerül. Vázsonyi Vilmos igazságügyi miniszter ezt szintén magáévá tette.

Kívánjuk, hogy az ügyvédek, elsősorban azonban a hadból hazaérkező kartársak a bírói és közjegyzői kinevezéseknél meghatározott kontingens szerint legyenek figyelembe veendők.

Azt akarjuk, hogy egy nagyobb tőkeösszeg álljon a kamarák rendelkezésére, amelyből a hadból hazatért kartársak legfontosabb szükségleteinek beszerzésére kamatmentes kölcsönök fognak nyujtatni. Az ügyvédi társadalomnak ezirányú akcióját igen természetes, az államnak kell segítőleg előmozdítani.

Kívánjuk, hogy a rokkant ügyvédek, viselt katonai rangjukra való tekintet nélkül, a tiszteket megillető rokkantsegélyben részesüljenek, illetve a legnagyobb sebesülési pótdíjjal láttassanak el.

A leszerelés tekintetében igen fontos és az ügyvédekre nézve életbevágó előterjesztéseket tettünk.

Kívánunk a hadiszolgálatot teljesítő ügyvédek részére adómentességet és a hátralékos kamarai, illetve nyugdíjjárulékok elengedését.

Az országos kamarai kongresszus a legnagyobb határozott-

sággal adott kifejezést azon óhajának, hogy a közigazgatás államosítandó és újraszervezendő.

A kamarák évtizedes kívánságához képest a reform úgy viendő keresztül, hogy a közigazgatási jogvédelem teljesen kiépíttessék, hogy alsófokú közigazgatási bíróságok létesítendők, a ma létező közigazgatási bíróság pedig megfelelően átszervezessék.

A közigazgatási jogszolgáltatásnál, t. i. a kihágási bíráskodásnál csak olyan egyének ítélkezhessenek, akik bírói, illetve ügyvédi kvalifikációval bírnak. Az árvaszékeknél szintén csak ily minősítéssel bíró egyének legyenek alkalmazhatók.

Örömmel konstatáljuk, hogy a kormányelnök úr 1918 jan. hó 31-én a képviselőházban tartott beszédében foglalkozott a közigazgatási reform kérdésével.

Nézete szerint a reformnál a fősúlyt a községekre kell helyezni. A község vezetése és a községi hatalom végrehajtása egy magasabb színvonalon álló jegyzőre, illetőleg annak helyét betöltő tisztviselőre bizatnék. Ezen községi előljárói állások betöltésénél az ügyvédi karnak kíván a kormányelnök úr elsőbbséget biztosítani.

Amennyire nagy megelégedéssel vettük, hogy a kormányhatalom a közigazgatás reformjával kapcsolatosan az ügyvédek anyagi helyzetén kíván segíteni, ép oly mértékben sajnálattal kell megemlékeznünk arról, hogy a kormányelnök úr a felsőbb közigazgatási fokok betöltésénél nem gondol az ügyvédi karra. Azt hisszük, hogy ügyvédi és bírói képesítéssel bíró férfiak, akik ha a gyakorlatban hosszabb időt töltöttek el, talán legalább oly jól látnák el a felsőbb közigazgatási stallumokat, mint olyan tisztviselők, akik csak jogvégzettséggel bírnak és politikai államvizsgát tettek.

Annál kevésbé elégedhetünk meg a közigazgatási tisztviselőknek mai minősítésével, mert a törvény nem kíván tőlük kötelező előzetes gyakorlatot és mert az 1883 : I. tcikkben körülírt gyakorlati közigazgatási vizsga még ma sincs életbeléptetve.

35 év telt el ezen törvény meghozatala óta és a gyakorlati közigazgatás még ma sem szerveztetett meg.

Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy határozott visszaesést képezne a mai állapottal szemben, ha a közigazgatási bírói hatáskör jobban kibővíttetnék s abba a mainál sokkal több ügy vonatnék be, amint ezt a kormányelnök úr kifejtette.

Az 1869 : IV. tc. magna chartája a bírói függetlenségnek. Ezen törvény homlokára az az alapigazság van bevésve, hogy az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülöníttetik.

A tervezett közigazgatási reformok valóban nem képezhetik az ügyvédi karnak ideálját.

Nézetem szerint azonban nem is kell várni mindaddig, amíg a nagy közigazgatási reform majd egyszer megtörténik. A nagy programmokkal szeretik elodázni az ügyvédi kar jogos követeléseinek a kielégítését. Ezt már megszoktuk, a múlt erre nézve tanítómesterünk.

Ma is igen sok közigazgatási állás töltetik be állami kinevezéssel, tehát nem választással. Ezen állások betöltésénél figyelembe kellene venni az ügyvédi kart annyival is inkább, mert a háború alatt minden resszortminiszter tapasztalhatta, hogy az ügyvédi elem a közigazgatásban, ahol szórványosan elhelyezést nyer, teljesen bevált.

Igazságügyi kormányunk az utóbbi időben úgy látszik szakítani akar azzal a már szépen fejlődésnek indult rendszerrel, hogy hellyel-közzel ügyvédek is neveztessenek ki ítélőbírákká. Ügyvédeknek bíróvá leendő kinevezését elsősorban a közérdek kívánja magasabb igazságügyi szempontokból. Ennek nem állhatja tehát útját a bíróságok autonóm kijelölési joga.

Súlyt helyezünk arra is, hogy kartársaink nagyobb pénzintézeteknél és iparvállalatoknál is nyerjenek elhelyezést. Örömmel üdvözöljük tehát az országos kamarai kongresszus azon határozatát, hogy ingyenes kereskedelmi szaktanfolyamokat kell berendezni, ahol főleg a hadból hazaérkező kartársaink a szükséges kereskedelmi ismereteket elsajátíthatják. Lényegesen előmozdítaná a jogászi elemnek a gazdasági téren való érvényesülését, ha alkalom adatnék arra, hogy főiskoláinkban a balkánállamok jogában kellő tájékozásra tehessen szert a jogászifjúság.

Az incompatibilitás megbírálásánál a háború óta a kamarák főleg az erkölcsi szempontokra helyezték a legnagyobb súlyt s azt hiszem, a jövőben is ez a szempont fogja a kamarákat vezérelni. Demokratikus korban bármely tisztességes munka nemesít. Erős a hitem és meggyőződésem, hogy a gazdasági pályák csak nyernének, ha az ügyvédi elem mentül nagyobb mértékben találhatna azokon elhelyezést, mert a jognak rendező, szervező és fentartó ereje a gazdasági életnek is elvitathatatlan, szükséges lételeme.

A budapesti ügyvédi kamarának pénzügyi helyzete — sajnos — nagyon rendezetlen. A választmánynak kötelessége ezt a körülményt a legnagyobb nyíltsággal és őszinteséggel a tisztelt közgyűlésnek bejelenteni. A tisztelt közgyűlés pedig arra van hivatva, hogy tárgyilagosan bírálja meg a helyzetet és hozza meg azokat a határozatokat, amelyeket a választmány szükségesnek tart a gazdasági szanálás keresztülvitele szempontjából.

Azon körülmény, hogy a lefolyt évben 100 egyén, részben ügyvéd, részben annak özvegye 32.275 K segélyben részesült kamaránk segélyalapjaiból, és körülbelül 500 egyén, ügyvéd, ügyvédjelölt és azok hozzátartozói 230,000 K háborús segélyben, sokat, mindent elárul.

Kamaránk pénztárai nemcsak hogy üresek, de mintegy 200,000 korona hátralékos tartozásunk van még 1917. évről az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézettel szemben. Ezenfelül fizetendő az 1918. évi nyugdíjjárulék és fedezendők az összes adminisztrációnális költségek.

Az 1918. évre készített előirányzat kiadási rovata 705,654 K 26 f-rel végződik. Ezt az összeget okvetlen elő kell teremteni a karnak, ha azt akarjuk, hogy a kamara gazdasági háztartásában rend és nyugalom legyen. A kartársaknak 1918. év folyamán 662,757 K-t kell tagdíjilletmények címén beszolgáltatni, mert csak 42,907 K 26 f a fix bevételi tétel. Már a háború előtt nagyok voltak a tagdíjhátralékok, így pl. 1909. év december hó 31-én 73,349 K, 1910-ben 98.814 K, 1911-ben 119.705 K, 1912-ben 169.712 K, 1913-ban 261.090 K, 1914-ben 407.727 K, 1915-ben 581,094 K, 1916-ban 742,632 K és 1917-ben 903,900 K.

A hátralékoknak az oka az, hogy közvetlenül a háború előtt a nagy gazdasági depresszió miatt a kamara tagjai igen rossz kereseti viszonyok között éltek, a háború alatt pedig a hadbavonult kollégák tagdíjfizetési kötelezettségüknek nem tesznek eleget.

A választmány érett megfontolás után azon kérelemmel fordult a közgyűlés elé, hogy progresszív alapon állapítsuk meg a kamarai adózást, mert ez az egyedüli mód, amely a kamarát a pénzügyi tönk elől megmentheti.

Autonóm jogokat csakis oly testület gyakorolhat, amely elsősorban maga teremti elő a saját igazgatási költségeit. Jól fontoljuk meg, hogy a progresszivítás elfogadása vagy el nem fogadása döntő befolyással lehet kamarai életünk egész jövőjére, s ép azért meg vagyok győződve arról, hogy méltányolva a mai viszonyokat és körülményeket, amidőn a háború minden téren igen súlyos terheket ró az egyes állampolgárokra, az igen tisztelt kartárs urak nem fogják kivonni magukat az alól, hogy ne vállalják a kevésbé tehetős kartársaik helyzetén segítendő, a magasabb tagdíjnak a fizetését. Egy-két év alatt teljesen helyreállhat és reméljük, helyre is fog állni a kamara háztartásában a normál budget. Az egy-két éven át fizetendő magasabb kamarai adót tekintsük hadiadónak és írjuk a háború számlájára. Tudjuk, hogy azok, akik a háború előtt egy pár száz korona kereseti adót fizettek, most jövedelem és vagyoni adó címén ezrekkel és ezrekkel vannak megterhelve. Az a kiadási többlet tehát, amelyet a kamarai adónak a progresszívitása fog előidézni, nem játszhatik szerepet egyetlen egy ügyvédnél sem. Minden kartárs könnyen fogja a progresszív kamarai illetékeket fizetni, ha egyúttal szívvel fizet, vagyis szeme előtt lesz, hogy a köz érdekét szolgálja és előmozdítja, hogy az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet, amely fenállásának kilencedik évében már oly szép eredményeket mutat fel, továbbra is biztos alapokon, az alapszabályok és a matematikai táblázatok alapján fejlődhessék.

A kartársak körében meg van az áldozatkészség. A lefolyt évben több kartárs adománnyal növelte segélyalapjainkat. Különösen kell megemlékeznünk egy igen jeles kartársunknak, dr. Berger Miksának nagylelkű alapítványáról, aki 25,000 K 6%-os hadikölcsönt adományozott a harctérről hazakerülő kartársak felsegítésére. A közgyűlés köszönetet mondott nemesen érző és gondolkozó kartársunknak ezen bőkezű adományáért.

A kari politika egyenesen kötelességünkké teszi, hogy minden egyes alkalommal ragaszkodjunk az 1912 : VII. tc. és az

1913 : LIII. tc.-nek szigorú végrehajtásához. A törvényhozás az ügyvédi kamarák előterjesztésére hozta meg ezen törvényeket, mert ezt tartotta az egyetlen módnak az egészségtelen túlzsufolás megakadályozására. Valóban elszomorítólag hat, amidőn látjuk, hogy minden egyes kormányváltozásnál a közvetlen érdekeltek agitációt folytatnak ezen törvényeknek az ő javukra, de a kar kárára leendő megváltoztatása iránt. Elég bajt zúdított az eddigi túltömöttség és a háború az ügyvédi karra, nem kell ezt még fokozni azáltal, hogy indokolatlanul nyissuk ki a zsilipeket a további áradat beözönlésére.

Ha jogi életünk fejlődésére a lefolyt évben tekintetet vetünk, örömmel kell megállapítani, hogy a politikában az egyenlő jogok kiterjesztésére irányuló törekvések, a demokratikus eszméknek behozatala a törvényhozásba, a kormányzatba, a gazdasági életbe és minden társadalmi intézménybe, áll a homloktérben. Az ügyvédi kar az egyenlő jogok és egyenlő kötelességeknek hirdetője és érvényesítője, rokonszenvvel fogadja tehát a politikának ezirányú fejlődését.

A jogkiterjesztés és demokrácia azonban sohasem lehet öncél. Nem is tekinti azt senki sem annak, csupán eszköz arra nézve, hogy a szélesebb néprétegek politikai befolyásuk útján gazdasági helyzetükön segítsenek és hogy mennél nagyobb mértékben lehessenek részesei a kultúra áldásainak.

A nagy francia gondolkodók : Voltaire, Russeau, Diderot és az összes enciklopedisták filozofájukkal előkészítették a harmadik rendnek, a polgári rendnek a felszabadítását. A francia forradalom azután a felszabadítás munkáját el is végezte. Azon bölcselkedők, akik a szocializmussal mint tudománnyal foglalkoznak, érlelték meg filozofájukkal a mostani politikai és társadalmi állapotokat és a nagy világháború valósítja meg a munkásosztálynak, a negyedik rendnek, mint politikai és mint társadalmi tényezőnek érvényesítése lehetőségét.

A levegő tele van szocialisztikus eszmékkel az egész világon. Nálunk is.

A XIX. század uralkodó eszméje az volt, hogy az egyéneknek és az államnak egymás közötti viszonya helyesen és igazságosan állapíttassék meg. A nagy világháború kitörése azt idézte elő, s mondhatjuk, hogy ez lesz a XX. századnak a vezérlő eszméje, hogy az egyének viszonya helyesen és igazságosan rendeztessék más egyénekhez és a társadalomhoz, illetőleg a gazdasági javakhoz.

A szocializmus tehát elméletileg nem egyéb, mint a XVIII. század nagy francia forradalma által felállított elveknek mélyebbített, jobban mondva következetesebb, a gazdasági élet törvényeire is kiható fejlesztése.

Szemünk előtt folyik a munkának a tőke elleni harca, ezen harcban végletekkel találkoznunk, már pedig ha valaha és valamikor szükséges volt a bölcs mérsékletre, úgy a mai viszonyok kívánják ezt meg tőlünk, mi jogászok nem lehetünk se az egyik, se a másik végletnek hívei.

A legszorosabb összefüggés van a gazdasági, a jogi és a politikai élet között. Csak e három tényező biztosíthatja a gyakorlati életben a polgári rendet és a társadalom fennállását. A jogot azért kell fejleszteni, hogy ezáltal előmozdítsuk és kedvezően befolyásoljuk a gazdasági élet alakulását. A jog van hivatva megállapítani azokat a jogszabályokat, amelyektől a termelésnek fokozását várjuk, melyek az ipar és kereskedelemnek előmozdítását segítik elő, amelyek a helyes birtokpolitikát jelölik ki. A jognak a feladata szabályozólag közreműködni, hogy a jogkiterjesztés terén a szabadosság, az anarchia elkerültessék. A magyar jognak feladata garantálni a magyar állameszme biztosítását.

A magyar ügyvédség ősidőktől fogva eminens alkotmánybiztosítéknak tartja a szabad sajtót, az egyesületi és a gyülekezési jog szabadságát.

A háboruban a salus rei publice suprema lex.

Átlátjuk és átérezzük, hogy ma, a háboruban az egyes alkotmány-biztosítékok nem tarthatók fenn szűzies tisztaságukban és érintetlenségükben úgy, mint a béke idején,

A háború tartama alatt többször emeltük fel szav hogy a polgárok szabadsága a büntető eljárásban kellőleg i. óvassék.

Megelégedéssel állapíthatom meg, hogy eljárásunk eredményre is vezetett. Vázsonyi Vilmos igazságügyi miniszter ur rendelete :

a Gybp. hatályát azokra az esetekre korlátozta, amelyekben a cselekmény a fegyveres erőnek érdekeit veszélyezteti.

Az ő intézkedéseinek köszönhető, hogy nem az ügyész dönt immár az előzetes letartóztatás vagy megszüntetése tárgyában, de a független bíróság.

A gyorsított eljárásban is van helye biztosíték elleni szabadlábra helyezésnek.

Az ügyész jogorvoslatának nincs felfüggesztő hatálya a Bp. túlmenőleg a szabadlábon hagyást kimondó bírósági határozattal szemben.

A terhelt a vádirat ellen kifogással élhet.

Semmisségi panasznak van helye azon az alapon is, hogy a törvényszéknek ténymegállapítása az iratok tartalmával ellentétben áll, vagy helytelen ténybeli következtetéssel történt.

Az újrafelvételben minden vonatkozásban a Bp. szabályait kell immár alkalmazni.

Mindezek igen fontos garanciák a jogvédelem és az egyéni szabadság szempontjából.

A háborús magánjog közjogi jelleggel lett felruházva sok tekintetben, amit csak helyeselni lehet. Az államhatalom az összességet veszi védelmébe, az egyesek jogainak kíméletlen érvényesítésével szemben.

Igen üdvös pl. a fenálló lakásrendelet, mert oltalmat nyújt a bérlőknek a háztulajdonosok túlkapásaival szemben.

A Pp. minden tekintetben bevált. Megvalósultak a hozzá fűződő nagy várakozások. A perköltségeket az alsófokú bíróságok és a kir. ítélőtábla is most a háború alatt méltányosabban állapítja meg. Nagyon sajnáljuk, hogy legfelsőbb bíróságunkról ezt nem mondhatjuk.

A jogszolgáltatásra nézve sajnálatos, hogy sok per van felfüggesztve hadbavonulás okából és hogy az igazságügyi kormányzat nem revidiálja a felfüggesztés megszüntetésére vonatkozó szabályokat.

Más ma az állapot, mint négy évvel ezelőtt, amidőn mindenki azt hitte, hogy a háború csupán három-négy hónapig fog tartani.

Egyébként megállapíthatjuk, hogy a lefolyt évben sem történtek nagy kodifikatórius alkotások. Minden a tervezgetés stádiumában van. Legyünk azonban igazságosak, anyagi törvények alkotására, amelyek egy pár évtizedre szabályozzák a jogi helyzetet, a mai idő egyáltalán alkalmatlan. Egyaránt áll az a polgári törvénykönyvre, a kereskedelmi jognak, a csődjognak revíziójára, de az ügyvédi rendtartásra is.

Közéletünk, amint azt már a fentiekben is vázoltam, minden téren egy sivár és vígasztalan képet tár elénk.

A háború következtében nincs nemzetközi érintkezésünk a világ legtöbb államával, a nemzetközi jog szabályai halomra döntettek, a múltak emlékeihez tartoznak ahelyett, hogy mint élő jog érvényesülnének.

Az ország belsejében is igen nyomott a hangulat, a belpolitikában nélkülözzük a pártok között azt az egyezséget, amelyre ilyen nehéz történelmi időkben az országnak és minden egyes lakójának szüksége lenne.

A horribilis drágaság majdnem lehetetlenné teszi, kivált a hivatalnokoknak és a szellemi pályán működőknek a legszükségesebb élelmi és egyéb életszükségletek beszerzését.

A nyersanyagok elfogytak, ez érezteti bénító hatását a mezőgazdaságnál, az ipar és kereskedelemnél.

A papirpénznek soha nem hitt nagy bősége a pénz vásárló erejét lecsökkentette.

A társadalom rétegei állandó forrongásban vannak és senki sem tudhatja, hogy meddig tart s milyen irányú lesz az evolució és mikor kezdődik az erőszakos forradalmi megváltoztatása a fenálló viszonyoknak.

A kormányhatalom a gazdasági életre, a termelésre, a termelvények forgalombahozatalára és fogyasztására erős befolyást gyakorol, a különféle központok működésével azonban kivétel nélkül mindenki elégedetlen.

A háború okozta hirtelen meggazdagodása oly társadalmi rétegeknek és elemeknek, akikről eddigelé a gazdasági közvélemény tudomást sem vett, nagy irígységet keltett a társadalomnak régóta jól megalapozott rétegei egy részénél.

Faji- és osztályellentétek keletkeznek, a vallási türelmetlenség kezd kísérteni.

A háború bennünket, magyarokat is új szituációba sodort, egész új Európával, megváltozott világgal állunk szemben.

A világpolitikának a forgatagába kerültünk bele s a világhatalmak érdekkörei erősen érintenek bennünket is.

Nagy problémák elé vagyunk állítva tehát a külpolitikában, a belpolitikában, az igazságszolgáltatás kérdésében és az ügyvédség kérdésében.

De valamiképen a szerves és szervetlen természeti jelenségeknek befolyása van az emberiségre és a társadalom fejlődésére, épúgy ható erőként működnek e téren az erkölcsi és társadalmi tényezők is, az ethika, a jog, a hazaszeretet és kötelességtudás.

Az emberiség célja az összetartás és a harmónia, vagyis a fogalmaknak és az egyes akaratoknak az egysége. Nekünk, jogászoknak feladatunk a társadalmat újjászervezni, az együvétartozás új, megingathatatlan és végérvényes rendszerének felállításával. Ez nemcsak a tudósoknak, nemcsak a politikusoknak, de a jogászoknak is feladata.

Mi hiszünk magunkban, hiszünk a magyar nemzetnek törhetetlen erejében, hiszünk az ügyvédi karban és különösen hiszünk az igazságban s ép azért a mai chaotikus állapotok közepette is bátran nézünk a jövőbe, s azt kivánjuk, hogy mielőbb vessen véget egy tisztességes béke a háborúnak s hogy szeretett hazánk és a magyar ügyvédség egy jobb és szebb fejlődési korhoz érjen.

Jogirodalom.

Angyal Pál perjogi tankönyve.

(A magyar büntető eljárásjog tankönyve. Irta dr. Angyal Pál. II. köt.)

Angyal Pál perjogi tankönyvének első kötetét, mely az 1915-év őszén jelent meg, a *Jogállam* 1916. évi január—februári füzetében (135—140. l.) volt alkalmam bemutatni. Ismertetésemet azzal a kijelentéssel végeztem, hogy annál a szoros baráti viszonynál fogva, mely engem szerzőhöz fűz, a munka méltatására nem érzem magamat hivatottnak, a méltatást tehát más, kevésbé elfogultaknak engedem át. És ez az elismerés tényleg nem maradt el. Megnyilatkozott az elismerés nem egy szerény bíráló részéről, de a legilletékesebb és legelőkelőbb helyről, amennyiben a tankönyv első kötetét időközben a Magyar Tudományos Akadémia a Sztrákay-díjjal jutalmazta.

Amikor most a második kötetet van alkalmam bemutatni, ismét a tárgyilagos ismertetésre s egy-egy megjegyzésre szorítkozom. A tulajdonképeni bírálatra, főképen pedig az elismerés nyílvánítására ezúttal sem érzem magamat hivatottnak. Hiszem azonban, hogy más, kevésbé elfogult és szerény magamnál hivatottabb oldalról az elismerés ezúttal sem fog elmaradni.

Az előttem fekvő második kötet a különös részt tartalmazza.

Szembeállítva egymással a tankönyv két kötetét, határozott impresszió az, hogy az első kötetben az elméleti, a második kötetben a gyakorlati kérdések fejtegetése túlnyomó. Majdnem úgy tünik fel, mintha az első kötet a büntető perjog elméletét, a második kötet pedig az élő jogot tartalmazná. Ebben természetesen sok túlzás van, mert az első kötet gyakorlati célokat is szolgál, a második kötet pedig szintén a tudomány szemüvegén át mutatja be az egyes intézményeket. Az azonban kétségtelen, hogy a második kötetben szerző elsősorban és főleg gyakorlati célokat tart szem előtt. Hogy pedig ezt tudatosan teszi, azt nyílvánvalóvá teszik az előszó utolsó sorai, melyekben szerző egyenesen a gyakorlati férfiak elismerésének kivívását tűzi ki egyik célja gyanánt.

A mű beosztása újszerű.

Az anyag négy főrészre oszlik. Az első főrész a rendes eljárást tartalmazza s ismét két részre oszlik; nevezetesen a törvényszék és esküdtbíróság előtti eljárást s a járásbírósági eljárást tartalmazó részre. Az első főrész első része tartalmazza tulajdonképen a büntető perrend különös részének egész anyagát. Itt be van mutatva az egész bűnvádi per a feljelentéstől kezdve egészen a büntetés végrehajtásáig. Tehát a feljelentés, az előkészítő és közbenső eljárás, a főtárgyalás, a perorvoslat s a büntetőpert követő eljárás. Ebben a keretben itt ismertet szerző olyan kérdéseket és intézményeket is, amelyek nemcsak a törvényszék és esküdtbíróság előtti eljárásban bírnak hatállyal, hanem épp úgy jelentőséggel bírnak a többi eljárási nemek szerint is. Ilyen az újrafelvétel, a perorvoslat a jogegység érdekében, a kijavítás és igazolás, a bűnügyi költség, a magánjogi igény érvényesítése és biztosítása.

Önként tollamra jön a kérdés, mikép kerülnek ezek az intézmények éppen ebbe a fejezetbe.

Szerző intenciója azonban egészen érthető. Ebben a fejezetben ugyanis bemutatni kívánja a bűnvádi pert a maga egészében, az abban felmerülhető összes kérdésekkel együtt. Ami a bűnvádi perre tartozik s azzal kapcsolatos: azt az olvasó mind megtalálja ebben a fejezetben. Azért kockáztattam meg azt az állítást, hogy ez a fejezet jóformán a rendes eljárás egész anyagát tartalmazza. A többi fejezetekben, az egyéb eljárási nemeknél szerző csakis a rendes eljárás szabályaitól való eltérések ismertetésére szorítkozik.

A második főrész a különleges eljárási nemeket mutatja be. Itt van tárgyalva az ismeretlenek elleni eljárás, a kiadatás, a nyomtatványok elkobzása, a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmények esetében s a gyermekek és fiatalkorúak ügyeiben követett s a biztonsági rendszabályokra vonatkozó eljárás.

A harmadik főrészben eshetőleges eljárás cím alatt a kártalanítási, helyreigazítási és rehabitacionalis eljárás, végül a negyedik főrészben rendkívüli eljárás cím alatt a gyorsított bűnvádi eljárás és a rögtönbíráskodási eljárás van bemutatva.

A gyakorlati jogász szempontjából nagy érdeme a műnek, hogy élénk figyelemmel kíséri a joggyakorlatot, gyakorlati tanácsokat ad, és állást foglal a judikatura eltévelyedéseivel szemben.

Igy kifogásolja, hogy a joggyakorlat a detektívjelentéseket a felolvasható iratok közé sorozza (102. l.). Tiltakozik oly gyakorlat lábrakapása ellen, hogy a főtárgyalási elnök a tanácskozás végett visszavonult esküdteknek az ügyfélnyílvánosság helyreállítása nélkül is adhasson bizonyos keretek között újabb felvilágosítást (152. l.). Állást foglal a Kúria ama gyakorlata ellen, amellyel a főtárgyalási jegyzőkönyv kiigazítása iránti intézkedést a főtárgyalási elnök hatásköréből a tanácshoz utalja (91. lap). Állást foglal ama törekvéssel szemben, hogy járásbírósági ügyben az eljárás bizonyítékok hiánya miatt is megszüntethető legyen (276. l.). Helyes magyarázatot ad a Fb. 39. §-ában foglalt ama rendelkezésnek, mely szerint fiatalkorúak ügyeiben a törvény lényeges rendelkezésének megsértése miatt van semmisségi panasznak helye (355. l.). Szerzőnek ez a megjegyzése azért figyelemreméltó, mert bár többen reámutattak arra, hogy a Bp. 384. és 385. §-ában felsorolt alaki és anyagi semmisségi okok a Fb. 39. §-a folytán ebben az ügycsoportban jelentőségüket elveszítették: a joggyakorlat e világos és tiszta álláspontot elfoglalni nem hajlandó, és a semmisségi panaszok elbírálásánál fiatalkorúak ügyeiben is a legteljesebb következetességgel azt vizsgálja, hogy a Bp. alaki vagy anyagi semmisségi okai meg vannak-e valósítva.

Az ítéleti indokolásokat illetőleg azt ajánlja, hogy azokban a tényállás megállapítása, a bizonyítékok mérlegelése s a jogi intézkedés egymástól el legyen különítve (115. l.). Ezt az eljárást *Vargha Ferenc* már körülbelül egy évtized előtt ajánlotta, de az úgy látszik nem tud gyökeret verni a bíróságok gyakorlatában. Az ítéleti indokolásokban a ténymegállapítás, bizonyítékok mérlegelése és jogi indokolás egészen össze-vissza van hányva. Az elkülönítés pedig nehézségbe nem ütközik. Ezt alkalmam volt a gyakorlatban kipróbálni. A zalaegerszegi, majd pedig a győri kir. törvényszéknél az ítéletek állandóan e rendszer szerint szerkesztettek és pedig akkép, hogy azok külsőleg is (I., II. és III. számmal jelölve) három részre voltak osztva (l. a zalaegerszegi kir. törvényszéknek több ilykép szerkesztett ítéletét B. J. T. LX. 202—205. lap). A polgári bíróságok gyakorlatában pedig ez az eljárás már ezelőtt két évtizeddel általános volt, amennyiben a sommás eljárásban hozott ítéletek indokolásában a ténymegállapítás országszerte technikailag is ki volt emelve, s a tényállás indokolása is el volt különítve a jogi indokolástól. A büntetőbíróságok azon-

ban ma sem követik ez eljárást. Épen azért figyelemreméltó, hogy a szerző is a különtartást ajánlja.

Különös aktualitással bír szerzőnek az a megállapítása, hogy *a Bpn. rendelkezései az esküdtbíráskodás lényegét nem érintik.*

Amint ugyanis szerző kiemeli, az esküdtbíráskodás lényege az, hogy a tények megállapítása kizárólag az esküdtek jogkörébe tartozzék. Ezt a lényeget pedig a Bpn. nem érinti. A ténykérdésben ma is az esküdtek döntenek. És pedig végleg, felebbezhetlenül. A Kúriát jogkérdésben megilleti ugyan a revizió, de ténykérdésben nem. Az esküdtek által megállapított tényállást a Kúria nem érintheti, meg nem változtathatja, mással nem helyettesítheti, új tényállást meg nem állapíthat. A ténymegállapítás tehát ma is noli me tangere, amelyhez a szakbíróság hozzá nem férhet. Sem az esküdtbíróság bírói tanácsa, sem a Kúria. A ténykérdés eldöntése ezek szerint a Bpn. szerint is az esküdtnek szuverén joga.

A Bpn. új alapra fektette, az esküdtbíráskodást, amennyiben lehetővé tette az esküdtek döntésének az anyagi jog szempontjából való revizióját. A verdikt anyagi jogi revizionabilitásának kérdését oldotta meg *Balogh Jenő*. És pedig megoldotta mesteri kézzel. A revizió kérdésének megoldása tette szükségessé az esküdtbíráskodás reformját. Hogy a revizió lehetővé tétele nagy és nehéz feladat : azt éreztük valamennyien, kik e kérdéssel foglalkoztunk. Mert soha nem volt vitás, hogy az anyagi jogi revizió szükséges. Ha a jogászilag képzett szakbírónak a jogkérdésben való döntését egy, esetleg két felsőbírói fórum revíziója alá bocsátani szükséges: lehet-e ráció abban, hogy a legsúlyosabb bűnügyekben a jogkérdés eldöntése teljesen ki legyen szolgáltatva a laikus esküdteknek. Épen azért a jogászvilág túlnyomó többsége már a Bpn. megalkotása előtt követelte a revizió lehetővé tételét. Akik pedig más nézeten voltunk, azokat sem elvi okok tették a revizionabilitás ellenzőivé, hanem a kivitel gyakorlati nehézségei. Elismerem, hogy a magam részéről keresztülvihetetlennek tartottam az anyagi jogi reviziót. Épen azért a Bpn. megalkotása előtt a tervezett reformmal szemben súlyos aggályokat tápláltam, aminek annak idején a jogi szaksajtó útján kifejezést is adtam. Azonban most, amikor a törvény megalkotása óta négy esztendő múlt el, az ez idő alatt szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján véleményem megváltozott. Utólag beismerem, hogy annak idején táplált aggályaim alaptalanok voltak. Mert a Bpn. kérdésfeltevési rendszere, nevezetesen a tényálladéki elemeknek e kérdésekbe való felvétele, s a tény- és jogkérdésnek a kérdésekben egymástól való elkülönítése a gyakorlatban számot tevő nehézséget nem okozott. A Kúria pedig az új kérdésfeltevési rendszer mellett akadálytalanul gyakorolja az anyagi jogi reviziót. Az a megoldás tehát, amelyet *Balogh Jenő* választott, a legteljesebb mérvben sikeres volt. Lehetővé tette az esküdtek anyagi jogi döntésének felülvizsgálását, anélkül, hogy e nagy és mélyreható reform az esküdtbíráskodás lényegét érintette volna.

A perorvoslati rendszer reformjával foglalkozva, szerző a *ténykérdésben való fellebbezés eltörlése* mellett foglal állást. Örömömre szolgál szerzőt is azok táborában látni, akikhez az 1911. évi jogászgyűlés elé terjesztett véleményemben szerény magam is csatlakoztam. Csatlakozom pedig azon meggyőződés által vezéreltetve, hogy a ténymegállapításra csakis a közvetlenség alapján eljáró bíróság lehet hivatva, s így a közvetlenség alapján ítélkező alsófok ítéletében foglalt ténymegállapítást nem lehet hivatva revizió tárgyává tenni az a felsőbíróság, amelynek eljárásában a közvetlenség elve nem érvényesül. Azért a kétfokú perorvoslati rendszer eltörlendő volna. Az egész vonalon egyfokú, csakis a jogkérdésre kiterjedő perorvoslatot kellene rendszeresíteni. Amint az esküdtbíróság ítéletei ellen, s a gyorsított eljárás alá tartozó súlyosabb bűncselekmények eseteiben is (Gybp. 12. §. 2. bek.) csak ily perorvoslat foglal helyt. Ez a szabályozás tehát jogrendszerünkben nem új, sőt épen a legsúlyosabb bűncselekmények esetében ma is érvényben van. Sőt megállapítható az is, hogy jogászközönségünk megbarátkozott a szabályozásnak e módjával. Erre mutat legalább két jelenség. Egyik az, hogy ámbár a Gybp. számos rendelkezése képezte erős támadások tárgyát: mégis a fellebbezési fórumok számának korlátozását jogászközönségünk alig kifogásolta. A másik jelenség pedig az, hogy az 1917. évi Gybp., amely erős reform tárgyává tette a gyorsított eljárás szabályait, az egyfokú perorvoslati rendszert fentartotta.

Szerző azonban úgy látszik, az egyfokú perorvoslati rendszer behozatalának időpontját még nem látja elérkezettnek. Egyelőre azt tartja szükségesnek, hogy a felsőbíróság előtt a közvetlenség és szóbeliség elvei szerint új főtárgyalás tartassék. Hiszen ha ez keresztülvihető volna, akkor a ténykérdésben való fellebbezés eltörlésére aligha kerülne a sor. Amde tudjuk jól, hogy a mai fellebbezési tárgyalásokon a közvetlenség alig érvényesül. A legtöbb fellebbezési tárgyaláson az ügy előadását főügyész s a két védő felszólalása követi, s ezzel a tárgyalás befejezést is nyer. Ezek a felszólalások pedig nem hoznak közvetlenséget a tárgyalásokba. Nem pedig azért, mert ezek a perbeli szereplők nem ismerik közvetlenül a per anyagát, s így nem tájékozottabbak, mint a bíróság tagjai. A bizonyításfelvétel reprodukálását pedig a törvény megengedi ugyan, a tapasztalat azonban azt mutatja, hogy az rendszeresen nem foganatosítható. Úgy, hogy ma a reprodukció a lehető legritkább esetben fordul elő. És ha e tekintetben más gyakorlat honosodnék meg a kir. ítélőtáblánál: ez a bírói létszám jelentékeny emelését tenné szükségessé. Ez pedig alig lehetséges, de nem is kívánatos. Inkább az egyszerűsítésre s a létszám apasztására kell törekedni. Ez a törekvés vezette a kormányprogrammot a legutóbbi időkben arra a gondolatra, hogy az egyesbírói rendszer a felsőbíróságoknál is meghonosítandó volna.

A magam részéről azonban nem látom akadályát annak, hogy az egyfokú perorvoslati rendszer lehető mielőbb meg ne honosíttassék. A bírói függetlenség, a pártatlanság az alsófokon ép úgy biztosítva van, mint a felsőbíróságoknál. A bírák szakképzettsége is megüti a mértéket, s a fokozott igényeket is kielégíti. Az elsőbíróságok ítélkezésének szinvonala a legtöbb bíróságnál igen magas. Egyes vidéki törvényszéknél megvan ugyan az a helytelen szokás, hogy a gyengébb bírákat foglalkoztatják a büntetőszakban. Ennek azonban véget kell vetni, s akkor a ténymegállapítás bátran lesz az elsőbíróságnak kiszolgáltatható.

Arról gondoskodni kellene, hogy a felsőbíróság ne legyen kénytelen ítélkezésének alapjául általa tévesnek felismert ténymegállapítást is elfogadni. Azért a felsőbíróságot a ténymegállapítás tekintetében kasszatórius jogkörrel kell felruházni. Úgy, ahogy azt az 1917. évi Gybp. (13., 14. §.) teszi, de nem azzal a korlátozással. Mert az 1917. évi Gybp. ahhoz a feltételhez köti a megsemmisítést, ha a ténymegállapítás iratellenes, avagy helytelen ténybeli következtetéssel történt. Tehát a ma érvényben levő Gybp. szerint nem szolgálhat megsemmisítés alapjául az, ha a ténymegállapítás a felsőbíróság meggyőződése szerint téves mérlegelés eredménye. A felsőbíróság mozoghatási körének ez a megszorítása azonban nem redukált. A magam részéről e tekintetben egészen szabad teret engednék a felsőbíróságnak. Nemcsak iratellenesség és helytelen ténybeli következtetés esetére kellene megengedni a kasszációt. Meg kellene engedni arra az esetre is, ha a felsőbíróság meggyőződése szerint a ténymegállapítás a bizonyítékok téves mérlegelésének eredménye.

A kifejtettekből kitűnőleg, szerző de lege ferenda is foglalkozik a perjog problemáival. Az e körbe tartozó fejtegetések azonban csak apróbb kitérések. A munka általában az élő magyar büntető perjogot mutatja be, ahogy azt a törvény szabályozza és ahogy az a bíróságok gyakorlatában kifejlődött. És éppen mert a gyakorlati életben kifejlődött jogtételek képezik fejtegetés tárgyát: a mű rendkívül sok oly tételt tartalmaz, amely a gyakorlati ember figyelmét leköti.

Természetesen nem egy kérdésben eltérő a felfogásom.

A vizsgálatot, szemben a nyomozással, szerző a büntetőper első felvonásának tekinti. E megkülönböztetés vitatható. De különösen szó fér ahhoz a megjegyzéséhez, hogy a vizsgálóbíró nem jár el oly függetlenül, mint a nyomozást irányító kir. ügyész (19. l.). Mert a vizsgálóbíró e minőségben is független bíró, míg a kir. ügyész a kormányhatalom közege, mely annak utasításához kötve van. Igaz, hogy a vizsgálóbíró intézkedése és mulasztása miatt panasz emelhető a vádtanácsnál, mely a vizsgálóbírót utasítással is láthatja el. Ámde a vádtanács is független bírói tanács s így ennek felügyeleti joga nem hozza a vizsgálóbírót oly függőségi viszonyba, amilyenben a kir. ügyész a kormánnyal szemben van. Épp ellenkezőleg áll, mint ahogy szerző tanítja. A vizsgálóbíró jár el függetlenül s a kir. ügyész nélkülözi eljárásában a függetlenséget. Sőt tovább megyek: a független bíró részvételében megnyilatkozó garancia az egyedüli ok, mely indokolttá teszi, hogy a legsúlyosabb bűncselekmények

eseteiben vizsgálat tartassék. Ha e garancia a vizsgálatot nem tenné indokolttá, akkor az előkészítő eljárás gyors befejezése szempontjából célszerűbb volna, ha a vizsgálatot minden ügyben a nyomozás helyettesítené s a vizsgálat teljesen mellőztetnék, úgy mint a gyorsított eljárásban.

Tanítja szerző, hogy *a főtárgyalást előkészítő eljárás alatt a főtárgyalási elnök szünteti meg az eljárást*, ha vádló a perszakban a vádat elejti. Szerzőnek ez a nézete nem magábanálló. Hasonló álláspontot foglal el *Vargha Ferenc* (Kommentár II. 329. l.) is. A magam részéről azonban ezt a felfogást nem osztom. Mert a törvény (XVII. fejezet) a főtárgyalás elnökét a főtárgyaláselőkészítő perszakban megillető hatáskört tüzetesen körülírja. Perdöntő határozatot azonban az elnök hatáskörébe nem utal. A főtárgyalás elnökének a törvényben körülírt hatásköre pedig annál kevésbé terjeszthető ki, mert ellenkező esetben nehéz volna a kiterjesztés határát megvonni. Amennyiben ugyanis vádelejtés esetében jogosult volna elnök az eljárás megszüntetését kimondani: úgy feltétlenül megilletné e jog a vádlott halála esetében is. Ezzel viszont analog az az eset, ha vádlott gyógyíthatatlan elmezavarba esik (B. J. T. LXX. 150. l.). Amennyiben tehát a főtárgyalási elnöknek a törvényben körülírt jogkörét kiterjeszteni kezdjük: oly intézkedések is kerülnek e hatáskörbe, amelyek attól tényleg távol állanak. De hogy a vádelejtés miatt való megszüntetést a törvény nem utalta az elnök hatáskörébe, ezt nyílvánvalóvá teszi az a rendelkezés (B. P. 275. §.), mely szerint a vádelejtés éppen abban a perszakban az eljáró bíróságnak — tehát nem az elnöknek — jelentendő be. (Ugyanígy *Vámbéry* Tankönyv 240. l.)

A tettazonosság kérdésének fejtegetésénél igen helyesen a jogilag védett érdekazonosságát tekinti kiindulási pontnak s így a tettazonosság elvét nem tekinti megsértettnek azáltal, ha a tényálladéktól annyiban történik eltérés, amennyiben ez a jogi érdek minőségét nem változtatja meg. Ezen helyes tételből szerző által levont következtetések azonban már nagyon is vitathatók. Szerző ugyanis arra a következtetésre jut, hogy a tettazonosság keretében egy vádbeli tényálladék alapján anyagi halmazat, avagy halált okozó testi sértés helyett gyilkosság meg nem állapítható (110., 111. l.). Aligha juthatunk azonban erre a következtetésre, ha a sértett érdekidentitását tartjuk szem előtt, amint azt szerző is teszi s amint azt a közelmultban *Szőllősy Oszkár* (Bűnügyi Szemle LXX. 25—36. l.) tüzetesen és meggyőzően kifejtette. Mert a sértett érdekazonosságát nem érinti az a körülmény, hogy az egységesen vád tárgyává tett cselekmény miatt anyagi halmazat állapíttatik meg, vagy egyáltalában, ha a bíróság a vádtól eltérő minősítést állapít meg. A Kúria sem látta a tettazonosság elvét megsértve akkor, amikor folytatólagosan elkövetett egyrendbeli magánokirathamisítás miatt emelt vád esetén a bíróság többrendbeli magánokirathamisítást állapított meg (B. J. T. XL. 45. l.) és mikor más egészségének megrontása (B. T. N. 309. §.) helyett gyilkosság állapíttatott meg (B. J. T. LXVIII. 289. l.).

Az elnöki fejtegetést illetőleg azt tanítja szerző, hogy elnök a felek téves jogi érvelését helyreigazíthatja (149. l.). Jobban szeretném itt azt a kifejezést: helyreigazítani köteles. Mert igaz, a törvény csak azt teszi az elnök kötelességévé, hogy az esküdteket a megoldandó jogkérdések tekintetében kioktassa. E kötelességéből kifolyólag azonban köteles ügyelni arra, hogy az esküdtek a jogkérdések tekintetében tévedésbe ejtve ne legyenek. Amennyiben tehát valamelyik fél előterjesztésével valamely jogkérdés tekintetében az esküdteket megtéveszteni igyekszik: az elnök köteles őrködni afelett, hogy ez a megtévesztés be ne következzék. Amint más alkalommal (Főtárgyalás az esküdtbíróság előtt, 144. l.) kifejteni alkalmam volt, az elnöki fejtegetésnek első sorban az ad létjogosultságot, hogy az állást foglaljon a perbeszédek jogi tévedéseivel szemben.

Szerző szerint a büntetési tételeknek a fejtegetés során való ismertetése perrendellenes. Ámde perrendellenes csak az, amit a perrend tilt. A törvénynek pedig nincs oly rendelkezése azt tiltani, másrészt pedig a főtárgyalási elnökök gyakran jutnak abba a helyzetbe, hogy egyenesen kötelesek a büntetési tétel ismertetését a fejtegetés körébe vonni (l. idézett munkám 144. l.).

A *reformatio in peius* tilalmát akkép értelmezi szerző, hogy csak a büntetés súlyosítása ütközik a tilalomba, ellenben nincsen akadálya annak, hogy a felsőbíróság a minősítést emelje fel akkor is, ha csupán a vádlott élt fellebbezéssel (174. l.). Ez a felfogás nem magábanálló az irodalomban. Hasonló nézetnek ad kifejezést *Finkey* (Tankönyv 544. l.) és *Németh Péter* (B. J. T. XLVI. 24. l.); továbbá a német irodalomban *Birkmeyer* (Strafprozessrecht 709.), *Hellweg* (Strafprozessordnung 347.). Bár ezek szerint szerzőnek ezt a felfogását sokan osztják, azt még sem teszem magamévá. Mert igaz, hogy a Bp. 387. §. 3. bekezdése csak a büntetés súlyosítását tiltja; minősítés súlyosítása tehát kifejezetten tiltva nincsen. A minősítés körüli törvénysértés azonban a Bp. 385. §. 1. *b)* pontjában körülírt anyagi semmisségi okot valósítja meg, a semmisségi ok pedig e §. utolsó bekezdése értelmében csak akkor vehető hivatalból figyelembe, ha az vádlott sérelmére történt. A minősítés körül vádlott javára történt törvénysértés ezek szerint csak arra irányuló perorvoslat esetében orvosolható; hivatalból nem. Ez a felfogás nyer kifejezést a Kúria gyakorlatában is, amennyiben a joggyakorlat szerint, ha csupán vádlott élt perorvoslattal: a minősítés nem súlyosítható (B. J. T. LII. 307., LVI. 11. l.).

Amikor ezekben reámutattam néhány oly kérdésre, melyben szerző felfogását nem teszem magamévá: ezt nem azért tettem, mintha ezáltal a mű értékét a legtávolabbról is érinteni, vagy épen lekisebbíteni szándékoznám. Ellenkezőleg. E kiszakított kérdések fejtegetésével a műnek erősen gyakorlatias irányát kívántam jellemezni, másrészt pedig eltérő nézetem kifejtésével egyes kérdések tisztázását igyekeztem szerény tehetségemhez képest előmozdítani.

Erős meggyőződésem, hogy *Angyal* e művével is nagy szolgálatot tett nemcsak a jogtudománynak, de a gyakorlati szakembereknek is. A jogszolgáltatás szinvonalának emelése érdekében pedig annak a reményemnek adok kifejezést, hogy a gyakorlati szakemberek e művet sokat fogják forgatni.

Dr. Degré Miklós.

A kamarai illetékek kérdéséhez.

Az elmúlt vasárnap tartott kamarai közgyűlés, szakítva a régi rendszerrel, kimondotta, hogy az illetékek a tagok teherbírásához arányosítva 150, 300, 500, 700 és 1000 K összegekben fizetendők. Örömmel üdvözlöm e határozatban foglalt elv kimondását, mely a régi álláspontnak viszonyítva, lényeges haladást jelent, és ez, tekintve a szükséglet erős emelkedését, sokkal nagyobb jelentőségű most, mint eddig volt. Csak azt sajnálom, hogy egyben ki nem mondotta a közgyűlés azt is, hogy a bevonult ügyvédek katonai szolgálatuk teljesítésének idejére — amennyiben ez idő alatt ügyvédi gyakorlatot nem folytatnak — a kamarai illetékek fizetése alól egészben mentesittetnek.

Ami már most a határozatban rejlő azon elvnek keresztülvitelét illeti, — hogy a tagok teherbírásához viszonyítva viseljék a terheket — azt hiszem, hogy a megoldásnak több oly hibája van, melyre rá kell mutatnom.

Mindenekelőtt helytelennek tartom a kategóriák felállítását. A kategorizálás oly mesterséges korlátokat állít fel, mely a szabad mozgást — mindenesetre az igazság rovására — gátolja. Mert miért kelljen annak, kinek vagyoni viszonyai szerint például 300 K-nál többet kell ugyan fizetnie, mindjárt 500 K-val adóznia, amikor az ő teherbírásához arányosítva csak 350 K volna megfelelő.

Az ezzel szemben felhozott érv, hogy a kategóriák megkönnyítik a kivetést, nem áll meg, mert kategóriák nélkül is lehet a hasonló vagyoni viszonyok között levőkre ugyanoly nagyságú illetéket kiróni.

Nem helyes a minimumnak 150 K-ban való megállapítása sem. A teherbírás szerinti arányosításnak nem felel meg az, hogy épen azok az ügyvédek, kik a létminimumot sem tudják megkeresni, mindenképen 150 K-val terheltessenek. Miért ne fizessen az az ügyvéd csak 100 K-t vagy ennél is kevesebbet? Az ellenérv ezzel szemben az, hogy 108 K-t tesz ki maga a nyugdíjjárulék és ezt mindenki magáért fizeti és nem méltányos, hogy azt helyette más fizesse. Ez az érv — valljuk be — igazán nem demokratikus és annyi altruizmust már csak fel kell tételeznünk a kartársakban, mely e kis áldozat moghozatalával jár.

Sérelmes a maximumnak 1000 K-ban való megállapítása, mert az már csak nem méltányos és igazságos, hogy az az ügyvéd, kinek teszem fel 50,000 K jövedelme van, 1000 K-t fizessen, és akinek 100,000 K-t felülhaladó, esetleg a háborús konjunk-

turák folytán több százezer koronára rugó jövedelme van, ugyanannyit fizessen. Hiszen ez a progresszivitásnak egyenes fejtetőre állítása! A teherbírás szerinti megadóztatás elvét úgy kívánjuk keresztülvinni, hogy az ügyvéd mindennemű, tehát nemcsak az ügyvédi foglalkozásból eredő jövedelme vétessék számba és feltételezem, hogy ily módon, de esetleg az ügyvédi foglalkozás révén is, a háborús konjunktura több ügyvédet hozott abba a szerencsés helyzetbe, hogy a fenti összegnek megfelelő jövedelemre tett szert.

Az egyetlen érv a maximumnak 1000 K-ban való megállapítása mellett az, hogy a kormány a javaslatot egy maximum megállapítása nélkül jóvá nem hagyná, mert nem engedheti azt meg, hogy egy testület autonóm hatáskörében esetleg szertelenségre vetemedjék és egynéhány emberre rójja egy egész közület terhét. Ezt a veszedelmet azonban, mint alább kimutatom, egy maximum megállapítása nélkül is el lehet hárítani és ha már egy maximum okvetlen megállapítandó, annak mértéke 1000 K-ban mindenképen alacsonyan van véve.

Én sokkal könnyebben véltem volna megoldhatónak az illetékeknek a teherbíráshoz arányosított kivetésének kérdését oly módon, hogy alapul vettük volna a hadinyereségadó, jövedelmi adó és vagyonadó adatait és esetleg még a III. oszt. keresetadóét is. Ezek az adatok már készen rendelkezésünkre állnak az adóbizottság egy egész évi munkájának eredményekép. Azok az adatok, amelyekből valamely adózó jövedelme és vagyona megállapítható, sokkal inkább álltak és állnak az adóbizottságok, mint fognak állni azon «ad hoc» bizottságok rendelkezésére, kiket a közgyűlés az illetékek megállapítására megválasztott.

Mert nem áll meg az az érv, hogy az ügyvédekből álló bizottság jobban ismeri az illetékezés alá kerülő ügyvéd jövedelmét, mert nem valószínű, hogy épen azon öt ügyvéd közül ismeri valamelyik alaposan a «kartárs» jövedelmét és mert nemcsak az ügyvédi foglalkozásból eredő jövedelem, hanem egyéb jövedelem is és a vagyon is irányadó a teherbírás elve szerinti megadóztatásnál.

Viszont az illetéknek ezen itt ismertetett alapon való kivetésének az az óriási előnye van, hogy elesik a minimum és maximum megállapításának szüksége, annak minden fentvázolt hibájával együtt és nem kell mesterségesen kategóriákba osztani az adózókat. Az arányos elosztásnak minden lehetősége és fokozata keresztülvihető és még egy lépéssel tovább is mehetünk, mert megvan a progresszivitás keresztülvitelének perspektivája is, amelynek a javaslatban még csak nyomát sem találjuk. De ezen mód alkalmazásával rengeteg munkát takarítunk meg. Nem kell bizottságoknak heteken keresztül ülésezni és nem kell az adózónak a bizottság előtt megjelennie. Nem kell fellebbezési forumként a választmány munkáját igénybe venni, és ami szintén igen fontos érv, nem vonja magára az ügyvédekből álló bizottság a kartárs neheztelését és nem váltja ki abból esetleg azt az érzetet, hogy vele szemben a kartárs igaztalan volt.

Azt elhiszem, hogy kamaránk vezetőségének az a kellemesebb mód, amelyet a közgyűlés megállapított, mert az illetékek mérvét saját hatáskörében ő állapítja meg, de ez a szempont az ügyvédség tagjaira igazán nem fontos.

Befejezés előtt még néhány szóval vázolni kívánom a vasárnapi közgyűlés menetét. Oly nagy volt a zaj és a tagok türelmetlensége oly nagyfokú volt, hogy a szőnyegen forgó kérdés nyugodt megvitatásáról szó sem lehetett. Nem látom be, hogy miért kell ily fontos kérdést, mint aminő az illetékek viselésének kérdése, okvetlen egy ülésben elintézni és miért ne lehessen azt nyugodtan és tárgyilagosan megvitatni, esetleg a közgyűlésnek más napon való folytatásával. Mert nem akarom állítani, hogy a fent vázolt javaslatom feltétlenül jó, hogy annál jobb nincs, de a kérdést csak úgy helyezhetjük kellő világításba, ha egymást meghallgatjuk, egymás nézetét megismerjük, egymást meggyőzni igyekszünk, szóval, ha nyugodtan tárgyalunk. Az a kép azonban, mely az utolsó közgyűlésen elénk tárult — legyünk őszinték — igazán sivár volt és nem méltó oly testülethez, mint aminő az ügyvédség.

Sérelmes volt a vitának klotürszerű bezárása és épen nem volt megnyugtató az a mód, amellyel megállapíttatott, hogy a pénztárnok javaslata nyerte el a többséget a Ráso Lajos kartársunk — bár nem tökéletes, de mindenesetre demokratikusabb — javaslatával szemben. Legalább is a szavazatok megszámlálására, ha nem névszerinti szavazásra lett volna szükség, mert a többség igazán nem volt szemmértékkel kétségtelenül megállapítható. *Dr. Reichard Ármin.*

Szemle.

— **A budapesti ügyvédi kamara** közgyűlésén a kamarai tagok szokatlanul nagy számban vettek részt. Nem szemrehányásképp állapítjuk meg, hogy a rendkívüli érdeklődés mozgató ereje a kamarai illeték felemelésének kérdése volt. Ez nemcsak emberileg érthető, de jogosult is, minthogy a kamara válságos pénzügyi helyzete gyors, és a tagokat lehetőleg teherbírásuk arányában terhelő orvoslást igényel. Alig hangzott azonban el az elnöki megnyitó, oly türelmetlenség mutatkozott a felszólalók iránt, amely a tanácskozás komolyságát veszélyeztette. Igaz, hogy oly gyülekezetben, amelynek minden résztvevője szónok vagy legalább is annak tartja magát, a felszólaló rendszerint nehéz helyzetben van, de ügyvédek gyülekezetétől mégis több önuralmat várhatunk, ha a kar életbevágó érdekeiről esik szó.

Míg az elmúlt évben a felszólalásokban nélkülöztük az érdeklődést a hadbavonult ügyvédek sorsa iránt, addig az idén több hang emelkedett ugyan, amely igen helyesen a székhelyüktől távol szolgálóknak lakhelyükre való áthelyezését és általában a katonaügyvédeknek foglalkozásukhoz méltóbb alkalmazását sürgette, de a közgyűlésnek az ebéd hívó szavától megritkított soraiban hiányzott a visszhang, amely a szórványos hangoknak nyomatékot és erőt kölcsönzött volna. Ez talán nem is egészen a közgyűlési tagok hibája, hanem az idő rövidségeé, amely alatt a tanácskozás szükségkép rapszódikussá fajul. Ha a több mint kétezer tagból álló testület egyszer egy évben jut szóhoz, hogy nemcsak a kar panaszairól, hanem az egész igazságszolgáltatásról és közigazgatásról, sőt az igazságügyi törvényhozásról is véleményt nyilvánítson, akkor négy óra alatt komoly vita nem fejlődhetik ki. Véleményünk szerint azonban alig lehet akadálya, hogy a közgyűlés tárgyalási anyagát több napra ossza szét a választmány és egy-egy ülésen az évi jelentésnek csupán egy része kerüljön megvitatás alá. Ha ilykép a zsúfolt terem izzó hangulata talán le is hűlne, másrészt azonban az egyes érdeklődők több tárgyilagos melegséggel karolhatnák fel a szükségesnek mutatkozó reformokat. Részünkről sokkal komolyabban értékeljük a kamara önkormányzati jogát, semhogy a közgyűlésben külső dísznél és az évi jelentés alakszerű jóváhagyásánál egyebet ne látnánk.

Végül megelégedéssel állapítjuk meg, hogy az elmúlt év óta hazánkban a közszabadság kétségkívül lényegesen megizmosodott. Erre kell legalább is következtetnünk abból a nemleges tényből, hogy eltekintve az elnöki megnyitó beszéd idevágó részétől, a felszólalók egyike sem emelt a szabadságjogok kezelése miatt panaszt. Kitűnik ebből, hogy a múlt évi közgyűlésen e tárgyban elhangzott panaszok teljes sikerrel jártak. Bár talán az is lehetséges, hogy a felszólalók az idén, bizonyára tárgyilagos megfontolásból, elfojtották netán még emelhető apróbb kifogásaikat és belátták, hogy a mostani nehéz időkben nem illik kákán csomót keresni.

— **Edvi Illés Károlyt** Ő Felsége az udvari tanácsosi címmel tüntette ki. Bármily kevésre becsüljük is a címeket, szivből örvendünk a kitüntetés tényének és célzatának. Annak a hálának, amelyet az egész magyar jogászság büntetőkódexeink kiváló kommentátora iránt érez, a legfelsőbb elhatározás csupán külső alakot kölcsönzött. Edvi Illés Károly már közel félszázad óta *valóságos* tanácsosa a magyar kriminalistáknak, dísze büntetőjogi irodalmunknak és büszkesége a magyar publicisztikának. Hogy lapunknak is

immár negyvenkilenc év óta állandó munkatársa, az örömünket csupán bensőbbé teszi. Adja Isten, hogy új méltóságát friss egészségben és fiatalos szellemi erővel még sokáig élvezhesse.

— **A budapesti kir. büntetőtörvényszék elnöke** a napilapok híradása szerint állítólag legközelebb megválik az állásától és kúriai tanácselnöki rangban az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályában nyer alkalmazást. Reméljük, hogy e kósza hírt, amely ballon d'essainak látszik, csak a napisajtó hiszékeny felületessége vette szárnyra. Nem tagadjuk ugyan, hogy az elnök urat oly okokból, amelyeket már több ízben volt alkalmunk szóvá tenni, nem sorozhatjuk az eszményi elnökök közé, de a fölfelé buktatást ebben az esetben kétszeresen hibásnak tartanók. Először is, mert megkerülése a bírói elmozdíthatatlanság alapelvének, másodszor mert bármily kevéssé vagyunk is fanatikusai a rangsor szentségének, ismét igen érdemes és nagyképzettségű kúriai bírák átugrását jelentené. Egyelőre bízunk benne, hogy csak szélmalomharcot folytatunk és a tények elmaradása fogja megcáfolni túlzott aggodalmaskodásunkat. Vagy talán mégis ez az első lépés, amely kodifikációnkat az «eltudományosodás» veszélyeitől meg akarja óvni?

— **Frank** müncheni egyetemi tanár a Magyar Bajtársi Szövetségnek dr. *Pap* József elnöklete alatt e hó 26-án tartott ülésében a semlegesség büntetőjogi védelméről értekezett. Előadását lapunk egyik legközelebbi számában közöljük.

— **A Magyar Jogászegylet** március hó 23-án *Pap József* elnöklete alatt tartott teljes-ülésében folytatta azt a nagyérdekű vitát, mely *Juhász Andor* táblai elnöknek «A bírói szervezet reformjáról» című előadása nyomán megindult. Az első felszólaló *Mendelényi László,* a kir. Kúriának elnöki tanácsosa volt, aki hosszabb tanulmányát olvasta fel a kir. ügyészség szervezetének reformjáról. Vázolta röviden a francia ministére public intézményét s rámutatott arra, hogy az Európa kontinensén megszervezett államügyészségek annak utánzatai. Ismertetvén a külföldi jogászoknak, különösen pedig a német jogtudósoknak, nevezetesen Holtzendorffnak, Mittelmaiernek, Hauschtecknek, Sundelinnek stb. támadását ennek az intézménynek behozatala ellen, áttért a m. kir. ügyészség szervezetének történetére. Ismertette az 1871 : XXXIII. és az 1891 : XVII. tc.-ben foglalt rendelkezéseket és szembeállítva ezeket a mai francia ügyészség szervezeti szabályaival, megállapította, hogy a m. kir. ügyész függőség és szabad véleménynyilvánítás szempontjából rosszabb helyzetben van, mint a francia államügyész. Ezután úgy igazságszolgáltatási, mint alkotmányjogi és politikai szempontból kimutatta szükségtelen és helytelen voltát annak, hogy az igazságügyminiszter a kir. ügyészségnek minden bűnügyben kötelező utasítást adhat, javaslatot tett ennek a jognak megszüntetése és a koronaügyészre való átruházása iránt, akit szintén teljesen függetleníteni kellene az igazságügyminisztertől és az egész ügyészségi szervezet fejévé tenni. Számolva azonban azzal, hogy a mindenkori kormányok az utasításban rejlő nagy hatalmat kezükből nehezen fogják kiadni, kifejtette előadó annak szükségét, hogy a miniszter utasítási jogát kifejezetten korlátolni kell a politikai természetű és az állam érdekét közvetlenül érintő bűnügyekre, a közönséges bűnügyekben pedig teljesen kizárni, esetleg ezekben az ügyekben a koronaügyészre, illetve a kir. főügyészekre bízni. Ki kell mondani továbbá az új szervezeti törvényben, hogy a miniszter köteles utasítását írásban adni, amely körülmény a vádiraton is kifejezésre juttatható. Akár megmarad a miniszter utasítási joga, akár nem, az ügyészi karnak feltétlenül jogos az a követelménye, hogy a jelenlegi törvénynek az ügyészi megbízás megvonására és az ügyésznek akarata ellen áthelyezhetőségére vonatkozó intézkedéseit mindenesetre hatályon kívül kell helyezni. Függetlenségének ilyen kiépítése esetére az ügyészi kar — úgy véli előadó — lemondhat az ügyészi pótlék tekintetében támasztott követelményéről, mert hisz ez a pótlék tulajdonképen csak kárpótlás a bírói függetlenség hiányáért. Végül arra az esetre, ha a koronaügyészség nem állíttatnék be az ügyészi szervezetbe, mint ennek feje, akkor véglegesen tisztázni kellene az ő jogállását is, amely ma vegyülékét tünteti fel a vádhatósági jellegnek a törvény őre, illetve a kir. Kúria véleményező szervének funkcióival. Legyen tehát akkor a koronaügyész csupán a törvény őre és a jogegység oltalmazója s ezen működésében függetleníttessék teljesen az igazságügyminisztertől.

Borsos Endre törvényszéki bíró felszólalásában reámutatott arra, hogy a munkának a bíróságok között való arányosabb megosztása megtakarítást jelentene. A kis bíróságokat meg kellene szüntetni és az elsőfokon az egyes bíráskodást kell megvalósítani. *Stadler Endre* járásbíró az automatikus előléptetésnek a felsőbíróságok kebelén belül való megvalósítását tartja szükségesnek. A vita folytatása április 13-án lesz.

— **Kamarai vélemény védjegyügyekben.** A védjegyperekben tudvalevőleg a kereskedelemügyi miniszter dönt. A miniszter döntése előtt meghallgatja a védjegytanácsot és annak véleményét a legtöbb esetben követi is, jogszabály azonban olyan irányban, hogy a miniszter köteles volna a védjegytanács döntését követni, nem áll fen, vagyis védjegyügyekben a döntés végső sorban egy közigazgatási hatóság kezébe van letéve, a bírói döntés garanciái nélkül. Gyökeres változás e téren csakis akkor várható, ha a törvényhozás a védjegyjogot újjá fogja szervezni. Ennek megtörténtéig azonban alighanem hosszú idő fog eltelni. Helyesen cselekedett tehát a kereskedelemügyi kormányunk, midőn lehetővé tette, hogy a felek a védjegytanács ülésén jelen lehessenek, ott felszólalhassanak és álláspontjukat ismertethessék. Ezzel még nem értük ugyan el a szóbeli peres eljárás előnyeit, sőt attól igen messze elmaradtunk, mégis lényeges haladás mutatkozik azon állapottal szemben, amelyben a védjegytanács tárgyalásai teljesen zárt ajtók mögött folytak le és a felek az előadást nem ellenőrizhették, álláspontjukat a védjegytanács előtt közvetlenül nem ismertethették. A védjegyperekben nyilvános előadása kapcsán nyilvánosságra kerültek a kamarai vélemények. Ezek a védjegyperek anyagának igen fontos elemei, hiszen a kereskedelmi és iparkamarákban összpontosult a védjegygyakorlat nagy része és a kamarák vannak hivatva arra, hogy a védjegytanács részére hozzáférhetővé tegyék a kereskedelmi és ipari körök felfogását. A kamarai szakvélemény azonban zárt ajtók mögött jön létre, a felek nincsenek jelen annak megalkotásánál és habár újabban azon esetekben, amelyekben szakértők meghallgatása szükséges, azok kirendelése előtt a kamarának meg kell az érdekelteket hallgatni, mégis igen hátrányos az, hogy a kamara jelentésének megtétele előtt nem hallgatja meg a peres feleket. A kamara nem ismerheti minden per substrátumára nézve a konkrét viszonyokat. Ha pedig nem ismeri, igen fontos, hogy annak megalkotása teljesen nyilvános és a felek által ellenőrizhető módon történjék. Ugy az anyagi igazság, mint a közgazdaság érdeke jobban lenne megóva, ha a kamara döntése előtt meghallgatná kontradiktórius alapon a feleket és csak azok meghallgatása után alkotná meg véleményét. Ezt a reformot a kamarák igen könnyen megvalósíthatják, saját autonóm jogkörükben szabadon határozhatnak abban a kérdésben, hogy véleményüket miként alkotják meg és sem az érdekelt felek, sem a jogászközönség nem fogja kifogásolni azt, ha a kamara, szakítva az eddigi gyakorlatával, véleményét a jövőben teljes nyilvánossággal tartott tárgyalás után mind a két fél meghallgatása alapján alkotja meg. Megnyugvással regisztráljuk, hogy a budapesti kereskedelmi és iparkamara, amelynek védjegyügyi osztálya az adott keretekben eddig is lehetőleg megvalósítani törekedett a szakszerűség és pártatlanság követelményét, ilyen irányban is kezdeményezőleg szándékozik fellépni és legközelebbi teljes ülése elé indítványt terjeszt egy oly védjegyügyi szabályzat megalkotása iránt, amely megfelelő eljárási szabályzat keretében a felek meghallgatását biztosítani akarja a kamarai vélemény megalkotása előtt, magát a vélemény megalkotását pedig a kamara védjegyügyi bizottságára ruházza. Ez az indítvány hasonfelfogásból indul ki, mint Rapoch Jenő törvényszéki birónak a kereskedelmi szokások tárgyában adandó véleményekre vonatkozó a Pester Lloyd ez évi hasábjain megjelent és a Jogtudományi Közlöny 1917. évi 51. számában ismertetett indítványa.

— **A Jogvédő Egyesület Vagyontalanok Részére** rendes közgyűlése 1918. évi április hó 7-én, vasárnap d. e. 11 órakor lesz a budapesti kir. ítélőtábla második emeletén levő teljes-ülési tanácstermében (V., Országház-tér 12. sz. II. 19.).

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége** 1917 április 3-án (szerdán) este ½7 órakor az Ügyvédi Kamara tanácstermében (V., Szemere-utca 10.) felolvasó estélyt rendez, melyen *dr. Varannai István* ügyvédjelölt tart előadást. Az előadás tárgya: *A nő jogi helyzete a polgári törvénykönyv javaslatában.* Az előadást vita követi.

100,000 koronával átvennék banküggyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 14. szám. Budapest, 1918 április 7.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Magyary Géza* egyetemi tanár: Tudományos perjog. — *Dr. Csekey István* kecskeméti jogakadémiai professzor Laband. — *Dr. László Márton* szamosujvári ügyvéd: Az ingatlanforgalmi rendelet a joggyakorlatban. — *Dr. Borsodi Miklós* törvényszéki bíró: Az állam felelőssége alkalmazottjaiért a 84. sz. döntvény szempontjából. — *Dr. Vörös Ernő* kúriai tanácsjegyző: Különös illetékesség kártérítési perben. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. XII. k. 4. és 5. ív. — Csődnaptár.

Tudományos perjog.

Nagyon meglepett az a legújabb felfedezés, hogy új polgári peres eljárásunk legnagyobb gyöngéje az, hogy *tudományos*. Ez volna okozója azoknak a bajoknak, melyek a polgári jogszolgáltatás terén már is mutatkoznak, s ez zúdítana a háború után még több bajt reánk.

Veszedelmes ilyen kijelentéssel a nyílvánosság előtt előállani.

Megrendül a jogszolgáltatás közegeinek bizalma az új alkotás iránt és megfogyatkozik készségük, hogy szellemét magukba szívják, ha már a harmadik esztendőben belopódzik lelkükbe a gyanú, hogy az a törvény, melyet harminc esztendőnél tovább készítettünk elő, melytől mindenki igazságszolgáltatásunk megujhodását várta, s melynek egy része tényleg már évek óta fényesen bevált, a gyakorlati élet követelményeitől messze esik, főleg azért, mert tudományos.

De az egész ellenvetés inkább csak ötlet, mint komolyan átgondolt állítás.

Mert vagy azt értik alatta, hogy az új polgári peres eljárás tisztultabb fogalmakon s következetesen felépített rendszeren nyugszik, ekkor azonban a gyakorlat szempontjából senkinek sem lehet kifogása ellene. Vagy azt akarják vele mondani, hogy az egész perrend zürzavaros, érthetetlen absztrakciókon nyugvó alkotás, melyet az életben nem lehet használni, de ekkor nem is tudományos mű, hanem egészen értéktelen paragrafustömeg. Én alig hiszem, hogy az új polgári perrendet bárki is ilyennek tudná mondani, hacsak felületesen átlapozta.

Az új polgári peres eljárás valósággal tudományos alkotás. Igen határozott fogalmai és következetesen átgondolt rendelkezései vannak. Az életben azonban még soha senki sem vallotta kárát annak, hogy tiszta fogalmakkal és fegyelmezett, rendszeres észjárással látott hozzá dolgainak intézéséhez. Ha tehát az eljárási jog tisztultabb jogi fogalmakat fog elterjeszteni bírák és ügyvédek közt és ha őket fegyelmezett, rendszeres működésre fogja nevelni, az nem lesz ártalmára igazságszolgáltatásunknak, ellenkezőleg, haszon fog fakadni nyomában. Csak a fáradságot nem szabad sajnálnunk, hogy alapelveit és rendszerét el is sajátítsuk, mert a legszebb törvényalkotás is hatás nélkül marad, ha nem talál megértésre azoknál, akik hivatva vannak arra, hogy átültessék az életbe.

Minden jogalkotás visszatükrözője kora műveltségi fokának. A középkorban egyszerűbb műveltségi viszonyok és sokkal kisebb jogászi készültség mellett, mint erről könnyű meggyőződni, egyszerűbb törvénykönyveket is alkottak. Azonban ma, a mai rendkívül bonyolult életviszonyok, s rendkívül magasfokú műveltség mellett más, mint ezeknek teljesen megfelelő, tehát tudományos jellegű törvénykönyveket alkotni nem is lehet.

S e részben az eljárási szabályok, tehát a különféle perrendtartások sem tesznek kivételt. Abból, hogy az eljárási jog nem öncél, hanem csak az anyagi jog szolgálatában áll, nem következik, hogy kimerítően szabályozott eljárási jogra vagy legalább a folyton fejlődő jogi műveltség minden eszközével felfegyverzett eljárásra nem volna szükség. Mert legjobb jogunk is tökéletlen és védtelen marad, ha nem áll megfelelő eljárási jog védelmére. Jól és kimerítően megalkotott eljárási jog ép oly követelménye a jogrendnek, mint az anyagi jog.

Az új jog tudományosságát tehát igazán kár bántani. Inkább azt kell néznünk, vajjon szerkezete alkalmas-e annak a célnak elérésére, melyet általa el akartak érni: hogy megbízható eszköz legyen a bíró kezében az igazság kiderítésére és hogy a lehető legrövidebb idő alatt adjon módot a per befejezésére.

Az új eljárási jog mind a két követelménynek teljes mértékben megfelel. A nyílt és lappangó kételyek elhárítására talán nem fog ártani, ha egy-két vonással ezt is tisztázzuk.

Uj eljárási jogunk igen helyesen ahhoz az irányhoz szegődött, hogy a bírót minden eszközzel fel kell ruházni, hogy az igazságot a polgári perben is minél teljesebben kiderítse, legalább amennyire ezt a magánjog természete megengedi. Ő ne legyen báb a felek kezében, hanem ha a felek pert akarnak, ő legyen annak lelke, vezető szelleme. E célra annyi hatalommal és annyi szabadsággal ruházza őt fel az új jog, amennyit sem korábbi jogunk nem adott neki, sem más új törvények őt fel nem ruházzák. És ha mégis arról panaszkodnak, hogy új perrendünk leköti, szigorúan körvonalazott eljárási szabályok közé nyügözi a bírót, erre igazán nincs más válaszunk, mint az, hogy az új jog még mindig nem talált kellő megértésre.

Elég lesz egy-két példát felhoznom. A Pp. felállítja (269. §.) a bizonyítási teher általános szabályait, de ezekhez nem köti valami nagy szigorúsággal a bírót, mert a leggyakrabban használt bizonyító eszközöknél, a tanuknál (288. §.) és az okiratoknál (326. §.) igen sok alkalmat ad neki arra, hogy azoktól eltérhessen. A szemletárgyaknál a törvény megengedi, hogy a bíró a legtágabb körben vehesse igénybe perben nem álló személyek közreműködését a bizonyításnál: a szemlét náluk akaratuk ellenére is foganatosíthatja (344. §.), sőt a szemle foganatosítása céljából kihallgatásukat tanuként is elrendelheti (345. §.). Egészen szabad keze van a bírónak a felek eskü alatti kihallgatásánál is. Igen könnyen megteheti, hogy vallomására megesketi azt a felet, akit a bizonyítás terhel, noha maga részéről semmi bizonyítékot sem szolgáltatott (371. §.). És egészen szabadon jár el a kártérítési perekben is, melyek tudvalevőleg igen nagy szerepet játszanak a polgári igazságszolgáltatásban, a kártérítés összegének megállapításánál (271. §.). Ha ennyi hatalom pontosul össze a bíró kezében a per legjelentősebb szakában a bizonyításban, akkor ne amiatt panaszkodjunk, hogy a bírónak kevés a szabadsága, hanem inkább azt kérdezzük, vajjon gondoskodott-e a törvény arról, hogy a bíró nagy hatalmából és szabadságából a felekre kár ne származzék.

És a törvény erről nagy bölcsességgel gondoskodott is, mert a bírót arra kötelezi, hogy ítéletében mondja el a tényállást s azt indokolja (401. §.). Bizonyos, hogy az ítéletkészítés nem könnyű dolog, sok időt is vesz igénybe. Azonban a törvény semmiképen sem kívánja, hogy minden ítéletnek tényállása és indokolása terjengős értekezés legyen. A törvény megelégszik azzal, ha a bíró röviden elmondja azt, ami a lényegre tartozik. Itt azután bő alkalom nyílik, hogy a bíró alkotó művészetét, jogászi készültségét és fogalmazási ügyességét kimutassa.

De az új eljárási jog a per gyors lebonyolításáról is igen hatályosan gondoskodik. A törvény azt az utasítást adja a bíróságnak, hogy a pert «lehetőleg ugyanabban az ülésben» fejezze be (224. §.). Ennél tovább már igazán nem lehet menni. A bíró ne engedje magát huzavonára irányuló ürügyek által megtéveszteni. Legyen határozott és erélyes, s ha látja, hogy az ügy érett a döntésre, hozzon ítéletet. Különösen a fellebbezési eljárásban volna jó ezt megszívlelni, mert itt a teljes szóbeliség és a korlátlan bizonyításfelvétel sok bajt okozhat, ha a bíróság nem állja útját túltengésének.

Hosszas és igen érett megfontolás után arra a meggyőződésre jutottam, hogy új polgári peres eljárásunknak sem tudományos jellege, sem szerkezete nem lehet a gyakorlat ártalmára. Sőt a legnagyobb hasznát láthatja, mert intézkedései túlnyomó részt az élet helyes megismeréséből és értékeléséből fakadnak. Mindezt annak dacára vallom, hogy a perjog elvi megítélésében sok tekintetben más utakon járok, mint peres eljárásunk kiváló megalkotója.

Azonban az új törvény — *bírót* kiván. Nemcsak oly egyént, aki a sok jogi vizsgát letette és a hosszú gyakorlati időt kitöltötte, hanem embert, akit teljesen áthatott a jog szelleme, akinek van esze és szíve, hogy embertársai sorsát megértse és átérezze. Mert azt a nagy hatalmat, melyet az új jog a bíró kezébe letesz, s azt a nagy szabadságot, mellyel őt a törvény felruházza, nem akárki tudja a közügy javára hasznosan gyakorolni.

Itt rejlik új eljárási jogunk legnagyobb problémája: fog-e beválni vagy sem?

Ha sikerül oly bírói kart összeállítanunk és fentartanunk, amely felemelkedik a helyzet magaslatára s megérti, hogy törvényhozásunk mennyire jelentős és megtisztelő szerepet szánt neki polgári igazságszolgáltatásunkban, akkor az új jog fényesen fog beválni, különben nem. A magyar bírói kar már sok nehéz helyzetben kimutatta életrevalóságát, bölcsességét és emelkedett szellemét, jogosult tehát várakozásunk, hogy kiállja az új teherpróbát is, valamennyi közt kétségkívül a legnagyobbat. És így bátran remélhetjük, hogy be fog válni az új polgári peres eljárás is.

Ehhez csak az szükséges, hogy a bírák nyugodt elmélyedését az új jog szellemébe ne zavarják rémmesékkel. És hogy adják meg nekik azokat az életfeltételeket, melyek új nagy szerepük sikeres betöltéséhez elengedhetlenek. Mindenekelőtt adják meg nekik a megélhetés gondjaitól ment függetlenséget. Minél nagyobb hatalmat teszünk le a bíró kezébe, anyagilag annál függetlenebbnek kell lennie. Ezenkívül mindent el kell követni, hogy szellemileg teljesen felkészült és látóköre minél szélesebb legyen. Ez a két követelmény az új eljárási jog nélkülözhetlen kiegészítője. Mert még nem volt igazságszolgáltatási reformunk, mely sikerét annyira alapítaná a bíró egyéni arravalóságára, mint az új polgári perrend.

Nem ringatom magamat abban a hitben, hogy ha meg is valósul az új eljárási jog minden követelménye, a polgári igazságszolgáltatásban nem lesz többé semmi baj. A tapasztalás szerint vannak az igazságszolgáltatásban bajok, melyek függetlenek a bírósági szervezet és az eljárás jóságától. Itt csupán azt akartam kimutatni, hogy polgári eljárási jogunk jó, s hogy milyen követelményei vannak a bírákkal szemben.

Szükséges azonban ezeknek az igazságszolgáltatás eszközeitől független bajoknak is szeme közé néznünk.

Az igazságszolgáltatásnak eddig tapasztalt legnagyobb baja, úgy mienkének, mint a külföldieknek: *a munkatorlódás.*

Bizonyos időszakokban mindig előáll az az állapot, hogy a bíróságok nem győzik a nagy ügyforgalmat. Amily bántó és aggasztó ez a tünet, ép oly természetes is. Az élet halad, fejlődik s így növekszik a bírósági ügyforgalom is, sokszor óriási arányokban. Multkori jogászegyleti felszólalásomban érintettem, hogy a járásbírósági telekkönyvi ügyforgalom huszonöt év alatt egy millióról két millióra duzzadt fel, tehát megduplázódott. Ilyen arányokban a bírói létszámot növelni nem szabad, de nem is lehet. Ennek szükségképeni következménye a folyton ismétlődő és fokozódó munkatorlódás.

Természetesen ezt sem szabad tétlenül néznünk. Orvossága azonban nem az, hogy minduntalan nekimenjünk nagy alapossággal készült igazságszolgáltatási alkotásainknak, s ezeket megnyirbáljuk, hanem az, hogy gondoskodjunk *célszerűbb belső munkamegosztásról és az ügyek egy részének levezetéséről.* Ez a kettő az, amire már a közel jövő reformjainak irányulnia kellene. Nagy szolgálatot fog tenni az ország igazságszolgáltatásának az, aki ebben a kettős irányban a helyes eszközöket meg fogja találni.

Igen üdvösnek tartom s jó jelnek vélem, hogy jogászságunk legkiválóbbjai a kivezető utak keresésére már elindultak. Hogy nem vagyunk mindenben egy véleményen, az nem baj. Minden eszme igen értékes adalék a megoldáshoz, ahhoz a helyes középúthoz, melynek felismerésében az okos, jogászi és politikus magyar szellem mindig mester volt, s melyet bizonyára most is meg fog találni. Örvendetes és sokat igérő jelenség, hogy szellemben és célban valamennyien egyek vagyunk: legyen a magyar igazságszolgáltatás, állami életünk egyik legértékesebb intézménye, melynek legújabb félszázados multjára jogos büszkeséggel tekintünk vissza, minél tökéletesebb. *Magyary Géza.*

Laband.

Vöröslevelű platánfasorok szegik Strassburgnak azt a boulevardszerű utcáját, amely a császári palotától az egyetem-térre visz. Kaiser Wilhelm Strasse 17. E ház második emeletén lakott a német közjogírás legnagyobb mestere, Laband Pál.

Fiatal jogászgyerek voltam, amikor átléptem e háznak küszöbét és megilletődéssel fogtam kezet tulajdonosával annak a névnek, amellyel nem volt közjogi írás, hogy ne találkoztam volna. Galambősz haj fedte már akkor a munkától kinemesedett arcú professzort. Hisz hetvenedik születésnapjára kapta az előző évben az excellenciás címmel a titkos tanácsosságot, hogy a császár egyik fiát doktorrá promoveálta.

Laband neve összeforrt Strassburggal. Amikor XV. Lajos szépséges városát, a kis Párist visszakapcsolta a versaillesi béke a birodalomhoz, siettek a németek minden kincshalmozással pacifikálni az elzászi lakosságot. Mindjárt 1872-ben egyetemet is kapott Strassburg. Az új alapítás Vilmos császár nevét viselte, és Laband lett első tanárainak egyike.

Kinevezése fordulópontot jelentett tudományos pályáján. Addig általános magán- és kereskedelmi joggal foglalkozott. A vaskancellártól összekovácsolt új birodalom s a Bismarck-féle új alkotmány azonban oly mély benyomással voltak a fiatal professzorra, hogy ő dolgozta ki az új nagy államalakulat közjogát és közigazgatási jogát. 1876-tól 1882-ig jelent meg a hatalmas mű folytatásokban. Uttörő és páratlan lett a maga nemében. «*A német birodalom közjoga*» Laband mesteri kezében oly pompás kidolgozóra akadt, hogy azóta nem is vállalkozott más tudós a megírására. 1911 és 1914 közt jelent meg négy kötetben ötödik kiadásában.

Laband 1838 május 24-én született Breslauban, a milliomosok városában. Huszonhárom éves korában már magántanár Heidelbergben. Három év mulva kinevezik Königsbergbe rendkívüli professzornak. Harmincnégy éves korában a strassburgi egyetem ordináriusza. Az is maradt 1917-ig, amikor nyugalomba vonul és ott is halt meg 1918 március 26-án nyolcvan éves korában.

Híre, neve, tekintélye messze ért a tudományos világban és legfőbb része volt benne, hogy a fiatal strassburgi egyetem a császárfiúkat nevelő bonni és heidelbergi Ruperto-Carola mellé emelkedett. Becsületére válik a német tudományos szellemnek, hogy a strassburgi kis egyetem egy ekkora nagyságot mindvégig meg tudott tartani. Csak Németországban történhetik, hogy Anschütz, a berlini legnagyobb egyetem kiválósága, aránylag fiatal ember, 1916-ban visszamegy a kis heidelbergi egyetem tanszékére, ahol korábban az oly hamar elköltözött másik nagy mesterünk, Jellinek mellett volt magántanár. Nagy tudósok neve Németországban összeforrott kis egyetemi városukéval. Így pl. Kanté Königsbergével, Moseré Göttingáéval, Sohmé Lipcséével. Amikor pedig az öreg Bekker a heidelbergi Anlage vadgesztenyefái alatt végigtipegett, úgy fogadta őt a lakosság, mint Dantét egykor a firenzeiek: «Il Dante!»

Laband kétségkívül mint tudós volt nagyobb és nem mint professzor. Utóbbi minőségében nem volt akkora szuggesztív ereje, mint más híres nagyságnak. Nem tudta úgy maga köré csoportosítani a világ minden tájáról a hallgatókat, mint pl.

Jellinek vagy Anschütz szemináriumaikban, amelyek valósággal mint kis tudományos akadémiák működtek. Előadása választékos volt ugyan és gördülő, anélkül, hogy a páthoszig emelkedett volna.

Főereje irodalmi munkálkodásában nyilvánult. Fellépése betetőzte a német közjogi irodalomnak oly irányú művelését, amely körülbelül Gerberrel vette rendszeresen kezdetét. A dogmatikus irányzat, amely a közjog jogászi feldolgozására törekszik, benne érte el kikristályosodott mintaképét. Megtisztította a történeti, bölcseleti és politikai sallangtól s a Németbirodalom közjogát jogi szempontból tárgyalta.

Hatása főleg a német közjogi irodalomra általánosnak mondható. A tőle kicsiszolt jogászi módszer a német közjogot oly magas fejlődési szintre emelte, aminőn előtte csak a magánjog állott. Sőt még a külföld is hatása alá került a Laband-féle jogdogmatikai módszernek. Amikor nálunk Nagy Ernő közjogának első és második kiadása (1887. és 1891.) ebben a szellemben megjelenik, még idegenkedéssel fogadja a szakvélemény. Ma már a közjognak más, mint jogászi irányú feldolgozása el sem gondolható. Igaz, hogy a Laband képviselte irányzat is egyoldalúvá vált. Ez majd minden nagyságnak hibája. Elfeledték, hogy a jogtudománynak nemcsak a meglévő boncolgatása a hivatása, hanem ama szabályoknak felállítása is, amelyek a «mi legyen»-re vonatkoznak. Az a virtuozitás, amely nála a dogmatikus módszert kizárólagossá avatta, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a közjogi tudomány a politikai kérdésekkel szemben de lege ferenda nem áll Németországban hivatásának oly magaslatán, mint a jogtudomány egyéb ágai.

Messze vezetne Laband sokoldalú irodalmi munkásságáról bírálatot mondani. Itt csak annak megállapítására szorítkozom, hogy ő dolgozta fel tudományosan a birodalmi alkotmány rendszerét. Analitikai és dogmatikai vizsgálódásai közben nem egy új elméletet állítva fel. A nevéhez fűződő elméletek közül, hogy csak egyet említsek, leghíresebb a törvénynek alaki és anyagi értelemben vett megkülönböztetése. Előadásában mindig a magyar közjogból hozott fel rá példát. A Deák Ferenc emlékezetét beiktató törvényt, amely ép úgy, mint a budgettörvény, nem tartalmaz jogszabályt, tehát csak alakilag törvény.

Távolról sem vázolnám Laband tudományos érdemeit, ha fel nem említeném, hogy ő alapította 1880-ban az «Archiv für öffentliches Recht» (újabban des öffentlichen Rechts) és 1895-ben a «Deutsche Juristen-Zeitung» című folyóiratokat, amelyeknek szerkesztői tisztét haláláig megtartotta. Nagyszámú kisebb önálló monografiáján kívül e folyóiratokban oly rengeteg tanulmánya, cikke és ismertetése jelent meg szinte élete utolsó pillanatáig, hogy irodalmi munkásságának összeállítása maga kitenne egy testes kötetet. Minden írását a német alaposság, pontosság és a stílusnak oly különös választékossága jellemezte, hogy munkáinak olvasása már csak a stílus gazdagsága és elegánciája szempontjából is különös élvezet.

Ugyancsak ő alapította néhány társával a «Das öffentliche Recht der Gegenwart» című vállalatot, amely 1907 óta nemzeti szerzőktől jelenteti meg a különböző államok közjogait.

Mint professzor, mint író és mint szerkesztő oly mérhetetlen szolgálatokat tett a tudománynak, hogy nagyságával arányban állott az a hírnév és tekintély, amelyet világszerte szerzett nevének.

Nem látjuk őt többé az Orangerie felé vezető Rupprechtsauer Alléen sétálni kedves Strassburgjában, amelynek közjogi és társadalmi életében élénk szerepe volt. 1880 óta tagja lett az elzászlotharingiai államtanácsnak. A birodalmi tartománynak közjogi helyzetét nálánál alaposabban senki sem fejtette ki. Az új birodalmi alkotmány közjogi feldolgozásával pedig egyenesen részese lett annak a nagy kornak, amelyben Moltke és Bismarck megteremtették a mai Németországot. A sors különös szeszélye, hogy a Németbirodalom újjászületésének idejét abban a városban munkálta keresztül, amely ifjú napjaiban és élete alkonyán jelképes célpontja lett a francia és német ágyúk küzdelmének. Halála mintha szimbolizálná, hogy a Bismarck-féle birodalom életének történelme lezáródott.

Ki tudja, ki lesz az új Németbirodalom Labandja?

Csekey István.

Az ingatlanforgalmi rendelet a joggyakorlatban.

A tulajdonjognak a háborús viszonyokra visszavezethető közérdekű korlátozásai között igen kiváló jelentőséggel bírnak azok a kormányrendeleti intézkedések, amelyek az ország 32 vármegyéjének és 3 törvényhatósági joggal felruházott városának területén fekvő ingatlanok forgalomszabadságát érintik.

A korlátozás lényege abban áll, hogy a vonatkozó kormányrendelet «hatályosságának területén mindaddig, míg ez a rendelet életben van, ingatlant csak a hatóság hozzájárulásával lehet elidegeníteni, vagy pedig tiz évet meghaladó időre bérbe vagy haszonbérbe adni.» Magánjogi sanctiójának tartalma pedig akként állapíttatott meg, hogy «az elidegenítés, valamint a bérbevagy haszonbérbeadás a hatóság hozzájárulásának hiányában érvénytelen.» (4000/1917. M. E. rend. 1. §.)

A végrehajtási rendelet a hatósági hozzájárulás kieszközlésének alaki jogszabályai tekintetében a hozzájárulás engedélyezését a jogügyletről készült okirat bemutatásától s megfelelő záradékolásától feltételezi. (44,621/1917. F. M. sz. rend. 1., 7. §.) Ezzel kapcsolatban a rendelet gyakorlati alkalmazása körül ennek anyagjogi hatályát is érintő véleménykülönbségek merültek fel oly esetekben, midőn a jogügyletről okirat nem készülvén, ennek kiállítását valamelyik szerződő fél megtagadja, s emiatt a másik szerződő fél a tulajdonjog megállapítása vagy megítélése, s illetve a tulajdonjogi bekebelezésre alkalmas okirat kiállítása, esetleg a tulajdonjogának ítéleti alapon való telekkönyvi bekebeleztetése iránt bírói jogsegélyt kénytelen igénybe venni.

Az e részben a hatósági hozzájárulás hiányának per esetében előálló jogkövetkezményei tekintetében két egymással homlokegyenesen ellenkező nézettel találkozunk. A felmerült konkrét jogesetek legtöbbje még csak az elsőfokú bíróságok foruma előtt áll, s így felsőbírói irányítás hiányában a kérdés megítélése körül megfelelő jogbizonytalanság uralkodik.

Az egyik nézet a hatósági hozzájárulást az ingatlanok elidegenítésének oly nélkülözhetetlen érvényességi kellékének tekinti, hogy ennek hiányában a tulajdonjog elismerésére irányuló keresetet anyagjogi érvénytelenség okából feltétlenül elutasítandónak tartja.

A másik álláspont pedig a hatósági hozzájárulás kérdését a jogvita és a bírói döntés keretéből teljesen kirekeszti s azt kizárólag mint az ítélet végrehajtása körébe tartozó perenkívüli kérdést kezeli.

Nem vitás, hogy mindkét felfogás kellően érvényre juttatja az ingatlanforgalmi rendeletnek azt a negativ alapintencióját, hogy az érvényesség gyakorlati jogkövetkezményei ne álljanak be azokra a jogügyletekre nézve, amelyekhez a döntésre hivatott hatósági szerv hozzá nem járult. Lényegbeli eltérésük főleg a rendelet eljárási jogszabályainak és az érvénytelenség anyagjogi joghatályának téves megítélésére vezethető vissza.

Az első felfogás nem számol azzal, hogy a felek okirat nemlétében teljesen el vannak zárva attól, hogy a szóbelileg létrejött jogügyleteikhez a hatósági hozzájárulást kieszközölhessék. Ez a helyzet azonban az ingatlanforgalmi rendelet helyes értelmezése mellett a szóbeli szerződések érvényességét semmi vonatkozásban sem érintheti. Az ingatlanforgalmi rendeletnek a célzata ugyanis nem irányult oda, hogy a szerződések alakja tekintetében a fennálló általános jogállapottól eltérő különszerű jogszabályokat létesítsen, s hogy az alakszabadság elvének elejtésével a vonatkozó szerződések érvényét az írásbeliségtől, mint kötelező formakelléktől tegye függővé. Az az egymagában álló körülmény tehát, hogy a rendelet a hatósági hozzájárulás kieszközlésére vonatkozó eljárási jogszabályok megállapításánál kizárólag csak az okiratilag létrejött jogügyletekre volt tekintettel, kellő tárgyi alapot még egyáltalában nem szolgáltat arra nézve, hogy kizárólag ebből az okból a csak szóbelileg létrejött jogügyletek anyagjogi érvényét elvitatni lehetne.

Az a perjogi helyzet tehát, hogy a per során a hatósági hozzájárulás tényét bizonyítani nem lehet, a tulajdonjog megítélésének törvényes akadályául annál kevésbé szolgálhat, mert abból a körülményből, hogy a rendelet a szóbeli szerződések hatósági hozzájárulásának kérdését nem szabályozza, a szóbeli szerződések érvénytelenségére nézve okszerű következtetést vonni nem lehet.

Ezzel a magyarázattal a rendelet intenciója veszélyeztetve egyáltalában nincs. A tulajdonjog megítélése iránt indított kereset tárgyában hozott marasztaló ítélet ugyanis minden tekintetben a feleknek okiratba foglalt jogügyleti nyilatkozatait pótolja. Így tehát, ha írásbeli szerződés hiányában a hatósági hozzájárulás a per megindítása előtt kieszközölhető nem volt, úgy semmi akadálya sincs annak, hogy a per befejezése után a döntésre hivatott hatósági szervnek a szerződés helyett hozzájárulás és záradékolás céljából maga a jogerős marasztaló ítélet mutattassék be, s hogy a telekkönyvi bekebelezés alapjául is az ekként záradékolt ítélet használtassék fel.

A látszólagos nehézségek megoldásának ez a logikus menete az ingatlanforgalmi rendelet közérdekű célját a jogalkalmazás szempontjából minden vonatkozásban kellően biztosítja. Gyakorlati alkalmazása pedig annál is inkább indokolt, mert ellentétben a jogügyleti érvénytelenségre alapított merev felfogással, az ügyleti akarat joghatályos megnyílvánulását a rendelet önkényszerű értelmezésével nem köti egy oly jogügyleti formakellékhez, amely az ingatlanforgalom szabadságát a rendelet intenciójával teljesen eltérő irányban bénítaná meg.

De ettől eltekintve is, a hatósági hozzájárulás hiánya következtében beálló jogügyleti érvénytelenséget a rendelet intencióinak megfelelőleg távolról sem lehet az abszolut semmis szerződések joghatályával azonosítani. A végrehajtási rendelet 2. §-a ugyanis az ingatlan elidegenítése esetében a hatósági hozzájárulás hiányában is kifejezetten megengedi a telekkönyvi rangsor feljegyzését. A hatósági hozzájárulás tehát a szerződés megkötésének időpontjára hat vissza s a telekkönyvi hatóság a hozzájárulás elnyerése után a tulajdonjog elrendelt bekebelezését a telekkönyvi kérvény feljegyzett rangsorában köteles foganatosíttatni. Ezzel egyidejűleg pedig minden oly bejegyzésnek törlését is el kell, hogy rendelje, amelyet a kérvény rangsorának feljegyzését követő rangsorban a hatósági hozzájárulás megtagadásától függő joghatállyal jegyeztek be. A telekkönyvi jog szempontjából tehát a jogügyleti érvénytelenség jogkövetkezményei csak az elidegenítéshez való hozzájárulást megtagadó határozat jogerőre emelkedésének időpontjával állanak be, mely esetben a telekkönyvi hatóság bejegyzési kérelem elutasítása mellett a rangsor feljegyzésének törlését is elrendeli.

Az anyagi jog szempontjából pedig az érvénytelenség joghatálya a hatósági hozzájárulás jogerős megtagadásának bekövetkezéséig csak annyiban nyilvánul meg, hogy ebben a függő helyzetben a hatósági hozzájárulás elnyerésének időpontjáig a megkötött adásvételi, bérleti vagy haszonbérleti jogügyletek sem a felek közt, sem harmadik személyek hiányában anyagjogi effektusokat nem létesítenek. Ennek a függő helyzetnek, vagyis kizárólag a felek akaratmegegyezésének, mint a jogügyleti érvényesség egyik elengedhetetlen és leglényegesebb kellékének bírói megállapítása azonban ezen a körön kétségtelenül kívül esik. Nincs tehát semmi elfogadható alapja annak, hogy a felek az ügyleti érvénytelenség jogcímén a jogügyleti akaratmegegyezés bírói megállapítása iránti joguk gyakorlásától elzárassanak.

Dr. László Márton.

Az állam felelőssége alkalmazottjaiért a 84. számú döntvény szempontjából.*

Ha a magyar bírói gyakorlatot vizsgáljuk, úgy abban következetesen azt az elvet látjuk megnyílvánulni, hogy az államnak hivatalnokaiért való felelősségét a magánjog szabályai szerint és pedig a megbízó és megbízott (alkalmazó és alkalmazott) közötti viszonyra vonatkozó szabályok szempontjából bírálja el s a felmerült pereket mindig e szabályok szerint dönti el. A közigazgatásnak úgyszólván minden ágára vonatkozólag találunk bírói döntéseket és pedig nagyszámban legfőbb bírósági döntéseket is, amelyek az állam felelősségének megállapításánál mindenkor az objektív felelősség alapjára helyezkedtek, vagyis pusztán az alkalmazás ténye alapján marasztalták az államkincstárt, vétkességének, nevezetesen a culpa in eligendonak minden vizsgálata nélkül. Ha tehát az ügy urának felelősségét csupán az állam és alkalmazottai viszonya szempontjából vizsgáljuk, úgy Tury Sándornak kell igazat adni abban a tekintetben, hogy a magyar bírói gyakorlat az objektív felelősség alapján áll. Más megbízási viszonyokban azonban ily egyöntetűséget a bírói gyakorlatban korántsem találunk.

Az állam felelősségét objektív alapon megállapító egyes döntések közül kiemelem a következőket. A katonai igazgatás terén a kir. Kúria 10,103/1890. számú ítéletében a katonai kincstárt felelőssé teszi a hadcsapatok élelmezése körül alkalmazottak mulasztásáért. A kir. Kúria 2382/1894. számú ítéletében a kincstárt felelőssé teszi egy m. kir. pósta- és távirdaőr által teendői teljesítésében gondatlanság által okozott kárért, nevezetesen a távirdasodronyok összeforrasztásánál okozott tűzvészért, általános elvként mondván ki, hogy az államkincstár alkalmazottjának a rábízott munka teljesítésében elkövetett tényeiből származott kárért felelősséggel tartozik. Ugyancsak általános szabályként mondja ki a kir. Kúria 249/1905. I. G. számú ítéletében, hogy az állam kártérítési felelősséggel tartozik a közegei által elkövetett szabálytalan eljárással okozott károkért. Az 1905. I. G. 249. számú ítéletében a Kúria szintén az állam felelősségének általános szabálya alapján állapítja meg az állam felelősségét a csendőrök által lőfegyverük használatával elkövetett károkért. Az 586/1906. számú kúriai ítélet a póstamester sikkasztásáért teszi a kincstárt felelőssé a magánjog elvei szerint, mint a póstamestert alkalmazó jogalanyt. Ez az ítélet egyszersmind hangsúlyozza, hogy nincs oly érvényben lévő szabály, mely a kincstár elleni kereset előfeltételéül azt kívánná meg, hogy a kártérítési kereset előbb, vagy egyidejűleg a póstamester ellen is megindíttassék.

Elvi jelentőségű a 681/1906. számú kúriai határozat is, amely kimondja, hogy az 1871 : VIII. tc.-ben foglalt szabályozás csupán a bírákra és bírósági hivatalnokokra terjed ki, azok a megszorítások tehát, amelyek a törvényben a felelősség érvényesítésére vonatkoznak, mint kivételek a más alkalmazottak által okozott károkra nem alkalmazhatók, ezek az esetek tehát az általános magánjog elvei szerint döntendők el. A 3181/1902. számú kúriai ítélet kimondja abban az esetben, amikor a kolerajárvány elfojtása végett a belügyminiszter a Tiszán a tutajozást eltiltotta, hogy a magánvagyon károsításáért akkor is kártérítés követelhető, ha a magánvagyon károsítása közérdek előmozdítása céljából történt. A 482/1909. számú kúriai ítélet a katonai szolgálati szabályzat ellenére eljáró s e szabályzat be nem tartásával tüzelő katonai kirendeltség által okozott kárért a katonai kincstár felelősségét állapította meg az alkalmazási viszony alapján.

Igen részletesen foglalkozik az állam felelősségének kérdésével az 5559/1912. számú kúriai ítélet, amely szerint: «Már a megbízási jogviszonyt tárgyazó magánjogi szabályok alapján sem lehet kizárni az államnak, mint megbízónak hivatalnokaiért való felelősségét», utalva arra, hogy külön törvényhozási intézkedés hiánya a cs. és kir. konzulátusi közegekre vonatkozólag nem jelenti azt, hogy az ily hivatalnokok szándékos vagy vétkes eljárása által jogtalan kárt szenvedő magánosoknak ebből folyó jogviszonya az állammal szemben rendezetlen lenne s a hivatalos cselekményt tűrni kényszerülő magánosok jogait minden állami garancia nélkül sérthetik.

A bírói gyakorlat következetes álláspontjához csatlakozik a tervezet indokolásában kifejezésre jutó felfogás, amely az állam felelősségét a munkaadónak alkalmazottaiért való felelősségével azonosítja, kimondván: «Valamint a munkaadó az alkalmazottja által, úgy az állam a hivatalnokai által okozott károkért csak akkor felelős, ha azokat teendőik teljesítésében okozták». A polgári törvénykönyv javaslatának indokolásában pedig szintén az foglaltatik, hogy «ugyanazon okok, amelyek amellett szólnak, hogy a megbízó a megbízottja által okozott kárért feleljen, az államnak hivatalnokaihoz való viszonyában is találnak». Ily előzmények után, ha a megbízó és megbízott, alkalmazó és alkalmazott viszonyára vonatkozólag érvényben van és jogszabály erejével bír a kir. Kúriának 84. számú döntvénye, vajjon lehet-e kétséges, hogy az abban foglalt szabály az állam és hivatalnokai közti viszonyra is alkalmazható? A határozat oly általánosságban van szövegezve, «aki mást ügyének ellátására kirendel», hogy az nyílván az államra, mint alkalmazóra, mint aki a hivatalnokot bizonyos ügyek ellátásával megbízza, szintén kiterjed. Külön utalást a döntvény indokolásában az államra vonatkozólag nem találunk, de ez nem is szükséges, mert mint láttuk, a Kúriának mindenkor az volt a felfogása, hogy az állam és hivatalnokai viszonyára is az általános magánjogi elvek alkalmazandók.

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 12. számban.

Ha ez így van, úgy az a kérdés, vajjon az állam felelősségére a döntvény általános szabálya, mely az alkalmazót csak vétkessége esetén teszi felelőssé, vagy az utolsó bekezdés szabálya áll-e, amely a bírót bizonyos esetekben az objektív felelősség érvényesitésére hatalmazza fel. Az utolsó bekezdés szerint: «Ez a szabály (t. i. a vétkesség elvére vonatkozó) nem vonatkozik azokra az esetekre, amelyekre valamely külön törvény és amelyekre az üzem vagy a foglalkozás veszélyessége, illetve terjedelme vagy természete alapján a bíró a vétkesség nélkül való felelősséget megállapítja», a döntvény indokolása pedig még az érdekelt felek vagyoni viszonyaira is rámutat, mint oly tényezőre, amely a felelősség megállapítására vezethet. Ha áll az, hogy a bírói gyakorlat az államot más megbízókkal egy tekintet alá vonja, úgy nem lehet kétséges, hogy az államra csakis az utolsó bekezdés szabálya állhat, mert akár az állami igazgatás terjedelmét vagy természetét, akár a vagyoni viszonyokat nézzük, az államnak objektív felelősségét kell megállapítani, mert ha az államkincstárt kivonnók az objektív felelősség alól, ugyan kire lehetne azt alkalmazni? A döntvény érvénye óta eltelt rövid idő miatt csak egy határozatot ismerek, amely az állam felelősségére ezt alkalmazza, és pedig a 25. P. 2475/1917. sz. budapesti kir. törvényszéki ítélet, amely a kincstárnak egy tüzérkocsi által okozott kárért való felelősségét ezen az alapon állapította meg. Azt hiszem nem kétséges, hogy adott esetben a kir. Kúria is erre az alapra fog helyezkedni. Kívánatos is, hogy addig, míg a kérdés általános törvényhozási szabályozást nem nyer, a döntvény helyes szabálya szolgáljon biztos zsinórmértékül.

*

Cikkem megírása és a lap szerkesztőségéhez való beküldése után tartott Almási Antal előadást a Jogászegyletben az állam felelősségének törvényhozási szabályozásáról s előadásában odakonkludált, hogy a bírói gyakorlatból nem állapítható meg biztonsággal, szabály-e az állam felelőssége a törvénnyel nem szabályozott esetekben, a 84. számú döntvény szempontjából pedig annak a nézetének adott kifejezést, hogy ily nagyfontosságú kérdésben nyíltan állást kellett volna foglalni s a hallgatás a 84. sz. döntvény alkalmazhatóságát kétségessé teszi. Ezzel szemben álláspontom, amelyet jogászegyleti felszólalásomban kifejtettem, az volt, hogy számos felsőbírósági határozatból megállapítható, hogy a bírói gyakorlat az állam felelősségére a megbízó tárgyi felelősségét alkalmazza s hogy ehhez képest a döntvény hallgatásából nem lehet arra következtetni, hogy az állam felelősségére az abban kimondott szabály nem alkalmazható. A Kúria mindig az alkalmazásra (megbízásra) vonatkozó magánjogi szabályokra hivatkozott az állam felelősségének megállapításánál s így a 84. sz. döntvénynek szabályai is eo ipso kiterjednek az államra mint alkalmazóra.

A cikkemben idézett határozatok azt hiszem eléggé bizonyítják állandó bírói gyakorlat létezését. Álláspontom erősítésére szolgál a budapesti kir. ítélőtáblának egy a legújabb időkből való döntése (P. II. 2683/1917. M. D. 1918. évf. II. sz.), amely kimondja: «van azonban állandó bírói gyakorlat, mely szerint az állam — ha külön törvény nem rendelkezik — felelős a kárért, melyet alkalmazottjai, hivatalos eljárásuk közben szándékosan vagy vétkesen, cselekvésük vagy mulasztásuk által, harmadik személyeknek okoztak». A 84. sz. döntvényre vonatkozólag ugyan a határozat azt a kijelentést tartalmazza, hogy azt az államra alkalmazhatónak nem tartja, mert az csak a magánjogi természetű szolgálati vagy megbízási viszonyokra vonatkozik, másfelől azonban mégis kimondja, hogy a 84. sz. döntvény a fenálló gyakorlatot nem érinthette, mert az államkormányzat közigazgatási működésének terjedelme bármely magánüzem terjedelmét meghaladja, már pedig a döntvény a nagyobb terjedelmű üzemeket a benne foglalt szabály alól maga is kiveszi.

Mint láttuk, a bírói gyakorlat nem a közhivatali viszony közjogi jellegéből, hanem a magánjognak a megbízási viszonyra vonatkozó szabályaiból vezeti le az állam felelősségét és így erre a 84. sz. döntvény is alkalmazható és pedig annak utolsó bekezdése, amely az alkalmazandó objektív felelősségét megállapítja, mert mint Szászy-Schwarz Gusztáv elnöki zárószavában megegyezte, nagyobb és veszélyesebb üzem az államénál nincsen.

Dr. Borsodi Miklós.

Különös illetékesség kártérítési perekben.

(A kir. Kúria P. IV. 3888/1917. sz. elvi határozatához.)

A kir. Kúria 1917 dec. 13-án P. IV. 3888/1917. sz. a. a kártérítési perek különös illetékessége kérdésében a következő elvi jelentőségű határozatot hozta:

Szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kár megtérítése iránti kereset a Pp. 37. §-ában szabályozott károsítási hely illetékessége alá nem vonható.

Ez a kereskedelmi jog szempontjából különösen fontos elvi döntés, amely a Pp. 37. §-ának főleg grammatikai értelmezésére támaszkodik és amely lényegileg megegyezik a kolozsvári kir. táblának és a budapesti kir. táblának ugyanezen kérdésben és pedig előbbinek 1915 jún. 8-án P. I. 1092/1915. sz. a., utóbbinak 1916 dec. 11-én P. II. 8002/1916. sz. a. hozott határozatával, elveti — ha nem is kifejezetten — a szegedi kir. táblának az adott ügyben másodfokon hozott, 1917 ápr. 25-én P. I. 475/1917. sz. a. kelt ítéletében formulázott azon tételt, hogy: «a Pp. 37. §. szerinti illetékesség a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perekben *csak* annyiban vehető igénybe, amennyiben azokra nézve az illetékességet a Pp. 29. §-a nem szabályozza» s megállapítja ezzel szemben, hogy a Pp. 37. §. szerinti illetékesség a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítést tárgyazó perekben egyáltalán nem nyerhet alkalmazást.

A szegedi tábla abból indult ki, hogy a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából származtatott kártérítési perekben elsősorban az vizsgálandó, vajjon a teljesítés helye szerinti illetékességhez a Pp. 29. §-ában szabott feltételek fenforognak-e s ehhez képest a konkrét ügy a teljesítési hely illetékessége alá tartozik-e; az kétségtelen levén a tábla előtt is, hogy amely kártérítési per a Pp. 29. §-a alá esik, abban csupán a teljesítési hely különös illetékessége s nem egyszersmind a károsítás helyének különös illetékessége is, igényelhető. Miután pedig a tábla úgy találta, hogy alperesnek, akivel szemben felperes az illetékességet konjunktive a Pp. 29. és 37. §-ára alapította, az idézés a teljesítés helye szerint illetékes bíróság székhelyén kézbesíthető volt és tényleg kézbesíttetett is, a pert pedig felperes másutt: a teljesítés helyétől különböző károsítási hely bírósága előtt indította volt, amely eszerint a per elbírálására nem volt illetékes, a pergátló kifogásnak helyt adott.

Ezzel szemben a kir. Kúria álláspontja az, hogy a kereset alperessel szemben a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kár megtérítésére irányulván, az a feltételek fen- vagy fen nem forgására tekintet nélkül a Pp. 29. §-a alá esik s a Pp. 37. §-ában szabályozott károsítási hely illetékessége alá semmi körülmények között sem vonható.

Vizsgálva és az elvi kérdés megoldása szempontjából közömbös konkrét eset közelebbi ismertetésének mellőzésével elemezve a kir. Kúria hivatkozott ítéletében lefektetett jogtételt, az alábbi, elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt jelentős eredményekhez jutunk:

1. A Pp. 29. §-a — a Kúria álláspontja szerint — *in abstracto* a nem szerződésszerű teljesítésből, illetőleg a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perek, a Pp. 37. §-a ezzel szemben a minden egyéb jogalapból folyólag támasztott kártérítési perek különös illetékességét szabályozza.

2. A szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perek a Pp. 29. §-ában szabott feltételek hiányában sem vonhatók a Pp. 37. §-ában tartalmazott károsítási hely illetékessége alá s így tehát azok a törvény illetékességi szabályainak felosztása szempontjából a Pp. 37. §-ának kizárásával tartoznak a Pp. 29. §-a alá. Eszerint, ha adott esetben sem okiratból ki nem tünik a teljesítési hely, sem alperesnek az idézés a teljesítési hely szerint illetékes bíróság területén avagy székhelyén nem kézbesíthető s ekként a teljesítés helyének illetékessége a feltételek hiánya okából helyt nem foghat, úgy a károsítás helyének bírósága, ha a károsítás helye még oly nyilvánvaló s a teljesítés helyétől különböző hely is (miként a kir. Kúria ítéletének alapjául szolgáló esetben, ahol károsítási helyül a kár felfedezésének helye volt tekintendő), *kisegítőleg* sem lesz a per elbírálására illetékes.

3. Nem dönti el a kir. Kúria ítélete azt a kérdést, hogy a Pp. 29. §-a a *szerződési viszonyból* eredő összes, a 37. §. pedig az egyéb, a szerződési viszonyon kívüli kártérítési pereket sza-

bályozza-e, avagy a Pp. 29. §-ában szabályozott illetékesség köre az említettnél szűkebb terjedelmű.

Az elvi kijelentés helyessége mellett és ellen egyaránt nyomatékos érvek szólanak.

A Kúria ítéletének alapjául szolgáló grammatikai magyarázat szerint a Pp. 37. §-a nem azt tartalmazza, hogy a nem szerződésszerű teljesítésből eredő kártérítési per abban az esetben, ha a 29. §-ban megjelölt feltételek egyike sem forog fen, a károsítás helye szerint illetékes bíróság előtt is megindítható, hanem az kifejezetten a 29. §. alá nem tartozó kártérítési perekről szól, amiből azt kell megállapítani, hogy az ebben a rendelkezésben (Pp. 37. §.) szabályozott illetékesség nem terjeszthető ki azokra a kártérítési perekre, amelyek a 29. §-ban vannak felemlítve. A nem szerződésszerű teljesítésből eredő kártérítést tárgyazó perekben tehát a Pp. 37. §-ának rendelkezése alkalmazást nem nyerhet.

A grammatikai magyarázat egymagában az elvi kérdés eldöntésére nem látszik kielégítőnek, mivel a Pp. 29. és 37. §-ai ebből a szempontból kétféle értelmezést is megengednek, sőt a grammatikai magyarázat az alább kifejtendők szerint inkább az elvi kijelentéssel ellentétes álláspont támogatására alkalmas. A kétértelmű, homályos törvényhely-szövegezéssel szemben a törvényhozó valódi akaratának felderítése céljából a tudományos törvénymagyarázat egyéb módszereit: a logikai és a történeti törvénymagyarázatot is igénybe kell venni.

Az elvi kijelentés *helyessége mellett* látszik mindenesetre szólani azon tetszetős érvelés, hogy az ellenkező álláspont odavezetne, mikép a feltételek hiánya oly különös illetékességi alapot teremtene a felperes javára, amelyre ő a feltételek fenforgása esetén nem támaszkodhatnék; ez pedig nem lehetett a törvényhozó célja (l. bpesti tábla P. II. 8002/1916. sz. ítéletét).

Fel lehet még hozni azt is, hogy bár a Pp. 29. §-a a teljesítési hely bírósága előtti perindítást csak az ott meghatározott feltételek mellett engedi meg, mégis az a körülmény, hogy a teljesítési hely illetékessége *az előfeltételek ezidőszerinti hiánya* okából igénybe nem vehető, nem változtat azon, hogy a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perek a törvény illetékességi szabályainak felosztása szempontjából a Pp. 29. §-a alá tartoznak (l. bpesti tábla id. ítéletét).

A Kúria által elfoglalt elvi álláspontot erősíti ezeken kívül, nézetem szerint, a törvényhozónak a teljesítési hely illetékességének megszorítását s egyáltalán a különös illetékességi okok számának apasztását (pl. szerződéskötés helyének, mint különös illetékességi oknak elejtése) célzó intenciója, *legfőként* pedig az a körülmény, hogy az ellenkező álláspont, melynek épen ebben van a legnagyobb gyöngéje, minden oly esetben, amidőn a károsítás helye összeesik a teljesítés helyével (ami a rendszerinti eset, miután a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési pereknél károsítási helyül szabályként az a hely tekintendő, ahol az elmulasztott cselekmény teljesítendő lett volna), lényegileg ismét csak a teljesítési hely szerinti illetékességnek, melynek alkalmazását a Pp. 29. §-a a feltételek hiánya esetére ki akarta zárni, a Pp. 37. §-a alapján, *kerülő úton* való igénybevételét eredményezhetné; ilyetén törvénymagyarázat tehát a törvényhozó intenciójának kijátszásához és *a törvény megkerüléséhez* vezetne.

A kúriai határozattal ellentétes, a szegedi kir. tábla idéztem ítéletében is kifejezésre jutott, az irodalomban sem egyedülálló (l. Antalfi Mihály: Polg. perrendtartás, Pécs, 1915, 193. és 207. l. — Egyéb Pp. kommentárok tudtommal ezen részletkérdés megoldását mellőzik) elvi álláspont indokait a következőkben vélem:

Az illetékességi okok mikénti szabályozásánál, az erre vonatkozó tételes jogszabályok magyarázatánál és gyakorlati alkalmazásánál egyaránt döntő szempont az, hogy az illetékességi okok bonyolult rendszerében, egyéb szempontok mellett, két ellentétes érdek: a fel- és alperes szembenálló érdekei nyerjenek a gyakorlati élet mindenkori követelményeinek legmegfelelőbb kiegyenlítést (legis ratio).. A felperes érdeke az, hogy a neki legalkalmasabb helyen perelhesse ellenfelét s minél több illetékességi ok között választhasson; az alperesi érdek viszont azt kívánja, hogy őt kényelmetlen helyen, ahol reá nézve a védekezés nehézségekbe ütközik, perrel ne zaklathassák; s minthogy neki állandó lakhelye a védekezésre legalkalmasabb, az ő érdeke az lesz, hogy őt perrel lehetőleg csak ehelyütt támadhassák meg. A törvényhozó, míg egyfelől a felperes által igénybevehető illetékességi okok *többségét* kívánta a károsítási és a teljesítési hely illetékességeinek is felvételével, illetőleg fentartásával a felperes érdekében továbbra is biztosítani, hogy t. i. a felperes az általános illetékességi okok mellett a lehetőséghez képest legalább egy különös illetékességi okot is igénybevehessen, addig másfelől *korlátozni* kívánta, az alperes érdekében, a perek egy bizonyos fajtájánál felhasználható — különös — illetékességi okok számát egyrészt azzal, hogy a kártérítési perekben a teljesítési hely szerinti illetékesség alkalmazhatását bizonyos feltételekhez kötötte, másrészt pedig azzal, hogy a kártérítési pereknek a Pp. 29. §-a alá vont csoportjára nézve a károsítási hely illetékességének egyidejű, helyesebben vagylagos igénybevételét, másszóval a teljesítési és a károsítási hely szerinti különös illetékességi okok versenyét, ezeknek az alperesre nézve indokolatlanul hátrányos *halmozását,* a törvénykezési rendtartás (1868 : LIV. tc.) 35. §-ában és az azt kiterjesztő magyarázat útján mintegy kiegészítő bírói gyakorlattal szabályozott régi jogállapottal szemben és e részben az új német polgári perrendtartás 29., 32. és 35. §-aitól is eltérően, amelyek felperesnek a teljesítés és károsítás helyeinek illetékességei között szabad választási jogot biztosítottak, legalább szabályként (t. i. a kivételül tekinthető többes jogalap esetétől eltekintve) kizárta.

Ezen elvek szem előtt tartásával a Pp. 29. és 37. §-ainak grammatikai és logikai helyes értelme csak az lehet, hogy minden kártérítési perben, a kizárólagos illetékesség eseteitől eltekintve (l. pl. a Pp. 33. §-át a kereskedelmi cég jogosulatlan használásából származó kártérítési pereket illetően), melyek más lapra tartoznak, az általános és az esetleges egyéb különös illetékességi okokon kívül, mint ezekkel versenyző, nem kizárólagos különös illetékességi ok: a károsítás helyének illetékessége is igénybe vehető, a 29. §-ban megállapított kivételekkel. A kártérítési perekre a nem kizárólagos különös illetékesség szempontjából a Pp. javaslatának miniszteri indokolása szerint is irányadó *általános szabályt,* tehát a Pp. 37. §-a, a *kivételeket* a Pp. 29. §-a tartalmazza. A Pp. 29. §-a a legáltalánosabb értelemben vett, tehát bármely jogalapból (szerződés, magánjogi vétség, quasi delictum, büntetendő cselekmény, objektív felelősség stb.) származtatott kártérítési pereknek egy különös csoportjára: a szerződésen alapuló és aszerint igazodó teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perekre nézve tesz, nyílván a károsítási hely megállapításának az ily esetekben fenforgó nehézségeire, továbbá bizonyos, a perrendtartás illetékességi szabályainak kártérítési perekben a KT. 351., 352. és 353. §-ai rendelkezéseivel való összeegyeztetésére és lehető egyszerűsítésére visszavezethető célszerűségi szempontokra, nemkülönben arra tekintettel kivételt, hogy *az ily pereknél a károsítási hely rendszerint összeesik a teljesítés helyével,* s ezen perekben a károsítási hely illetékességének kizárásával, illetőleg ehelyett a szerződés teljesítésének helyét veszi fel különös illetékességi okul, kimondván, hogy ezek a perek egyéb a Pp. 29. §-ának első bekezdésében felsorolt, ugyancsak szerződési viszonyon alapuló perekhez hasonlóan, bizonyos feltételek vagylagos fenforgása mellett, az általános és az esetleges egyéb különös illetékességi okokkal versenyző teljesítés helyének bírósága előtt is megindíthatók. S minthogy ekként a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perekben a teljesítési hely szerinti illetékesség igénybevétele feltételekhez van kötve, amelyek hiányában ezek a perek a teljesítési hely illetékessége és így a Pp. 29. §-a alá tényleg nem tartoznak, ugyanazért a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából származó kártérítési perek, s ez nyomatékosan hangsúlyozandó, csak *feltételesen* vannak kivéve a kártérítési perekre különben irányadó általános szabály, a Pp. 37. §-a alól.

A disjunctiv taxatióval felsorolt feltételek, amelyek a törvénykezési rendtartás 35. §-ában szabályozva volt régi jogállapottal szemben az alperes érdekében szorítják meg ennek reá nézve esetleg fölöttébb hátrányos illetékességnek alkalmazhatósági körét, a következők: *a)* az idézés az alperesnek a teljesítés helye szerint illetékes bíróság területén vagy székhelyén legyen kézbesíthető, avagy ha e lehetőség nem forog is fenn, *b)* a teljesítés helye okiratból legyen megállapítható.

Abból a körülményből, hogy a Pp. 37. és 29. §-ai a kártérítési pereket illetően úgy viszonylanak egymáshoz, miként szabály a kivételhez; továbbá azon általános magyarázati tételből,

hogy ahol a törvény egyes esetekre kivételt szab, ott egyéb esetekre a szabály áll, valamint hogy a kivételt statuáló jogszabályok (így a Pp. 29. §-a is) szorosan értelmezendők; nemkülönben a Pp. 37. §-ának szövegezési módjából, amely a 29. §-ra negatív utalást tartalmaz s így arra látszik mutatni, hogy a törvényhozó a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési pereknek a Pp. 37. §-ában szabályozott kártérítési perektől nem absztrakt, hanem *in concreto* való elhatárolását célozta; ezenkívül a Pp. javaslat miniszteri indokolása vonatkozó részének nyelvtani és logikai helyes értelmezéséből (bár nem tagadható, hogy a miniszteri indokolás kétféle értelmezést is megenged); úgyszintén abból, hogy mi alap sincs arra a feltevésre, mikép a törvényhozó a felperest a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő azon kártérítési perekben, amelyek a Pp. 29. §-ában szabott feltételek hijján vannak, hátrányosabb helyzetbe kívánta volna hozni a Pp. 37. §-ában szabályozott (szűkebb értelemben vett) kártérítési perek felperesénél; végül azon körülményből, hogy ha egyszer a törvényhozó elvileg (l. Pp. 47. §.) nem zárta el a felperest többes jogalap esetében (v. ö. Antalfi id. m. 207. old. 1. *b)* pont) a teljesítési hely illetékességén kívül a kártérítési hely illetékességének is vagylagos igénybevételétől (bár szabályként a Pp. 29. és 37. §-aiban szabályozott illetékességi okok kártérítési perekben nem versenyeznek, sőt kizárják egymást), úgy még kevésbé célozhatta őt elzárni ezen illetékesség *kisegítő* igénybevételétől abban az esetben, amidőn a Pp. 29. §. szerinti illetékességet felperes a feltételek hiánya okából nem igényelheti; okszerűen következik, hogy *azok a kártérítési perek, amelyek* akár abból az okból, mert nem a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából erednek, akár pedig azon okból, mert bár ilyen perek, *de a Pp. 29. §-ában a teljesítési hely illetékességének megállapíthatásához megkívánt feltételek hiányában ugyanezen §. tekintete alá nem tartoznak, a Pp. 37. §-a alá subsumálandók.*

Ezen értelmezés szerint a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési pereknek két alosztálya volna megkülönböztetendő, ú. m. 1. olyanok, amelyeknél a Pp. 29. §-ában szabott feltételek valamelyike fenforog s így azokban a teljesítési hely különös illetékessége vehető igénybe és 2. olyanok, amelyek e feltételnek híjján levén, nem a Pp. 29. §-ában, hanem 37. §-ában szabályozott károsítási hely különös illetékessége alá esnek. Annak a körülménynek tehát, hogy mely kártérítési perek indíthatók a Pp. 37. és melyek a Pp. 29. §-a alapján illetékes bíróságok előtt, nem in abstracto, hanem *in concreto* való vizsgálatát írja elő a perrendtartás. Absztrakt elhatárolás célzata esetén a Pp. 37. §-át a következőleg kellett volna szövegezni: «A kártérítési perek *a szerződésszerű teljesítés elmulasztását tárgyazó kártérítési perek kivételével* a károsítás helyének bírósága előtt is megindíthatók». Az ettől eltérő szövegezést a rövidség szempontja sem indokolja. A konkrét elhatárolás tényéből pedig okszerűen következik, hogy felperesnek jogában áll a károsítás helye szerinti bíróság kisegítő illetékességét, feltéve természetesen, hogy a károsítás helye egyáltalán megállapítható, az általános illetékességen kívül igényelni oly esetben, amidőn a 29. §. szerinti illetékesség vagylagos feltételei hiányoznak, ellenben el van zárva ettől a lehetőségtől — a többes jogalap esetét kivéve, amidőn a Pp. 29. és 37. §-aiban szabályozott különös illetékességek között a Pp. 47. §-a értelmében szabadon választhat — minden oly esetben, amidőn a Pp. 29. §. alkalmazásának feltételei fenforognak.

Nem vezet-e ennek az elvi álláspontnak a gyakorlatban való alkalmazása bizonyos, a legis ratióval és a törvényhozó intenciójával, úgyszintén a gyakorlati célszerűséggel össze nem egyeztethető visszásságokhoz, mindenesetre oly kérdés, amelyre a feleletet csupán a gyakorlati élet által felvetett egyes eseteknek tüzetes vizsgálata adhatja meg.

Mindezekből kitetszően az ellentétes elvi álláspontok ütköző pontja épen abban van, hogy az egyik a kártérítési perek két csoportjának *absztrakt,* a másik *konkrét* alapon való elhatárolását vitatja s ehhez képest, míg az előbbi *megszorító*, utóbbi *kiterjesztő* értelmezést kíván adni a törvénynek (Pp. 37. §.).

Bármelyik álláspontot fogadjuk is el helyesnek, egy dolog *kétségtelen* kell hogy legyen előttünk s ez az, hogy a Pp. 37. §-ának szövegezése homályos, kétértelmű s csak az illetékességi jogviták indokolatlan szaporítására ad alkalmat.

Dr. Vörös Ernő.

Szemle.

– **Eltudományosítás.** (Levél a szerkesztőhöz.)

Uj szó, új fogalom.

Végre tehát elérkezett a megváltó gondolat és megtalálta a maga plasztikus kifejezését is.

Csakugyan: alig találhatunk a jognak magyarországi művelésében, még pedig úgy a tanár urak, mint a bíró urak körében feltünőbb jelenséget, mint a túltengő tudományos szellem. Ez volt már eddig is rákfenéje jogi életünknek és igazán ideje, hogy síkraszálljunk ellene.

És különösen azon a téren, amelyről szó van: a perjog terén volt a leginkább szembeötlő a minden pontot elemi erővel elárasztó tudományos szellem.

Eltüntek azok a szép idők, amikor a jogtanuló ifjúság még Herczegh Mihál könyveiből okulhatott; jöttek a Plósz Sándorok, a Magyary Gézák és csúffá tették a perjogban addig korlátlanul érvényesülő magyar szellemet.

Milyen szép volt, amikor még a nyolcvanas években Herczegh Mihál úr tankönyvéből tanultuk, hogy: «nem tartozik a váltótörvényszék illetősége alá a váltó, ha nem váltóképes személy, pl. pap, katona vagy női személy állította ki». Ilyen szép mondatot ez a csúnya Plósz, vagy az a csúnya Magyary sohasem tudna leírni.

De hiába: ennek a szép időnek vége; bekövetkezett az eltudományosítás.

Valóban: bíróságaink ítéletei annyira magukon viselik a doktriner szellem bélyegét, hogy csakugyan ideje volt felszólalni. Magam is sokszor megbotránkozással olvasom a központi járásbíróság ítéleteiben az ívekre menő fejtegetéseket, melyek az egyes jogi kérdésekben mindig reámutatnak a kérdés jelenlegi állására a jogirodalomban és a bel- és külföldi judikaturában.

Mire való az?

Mennyivel szebben indokoltak a régiek, akik még nem voltak eltudományosítva!

Például tudott volna-e Vavrik Béla vagy Oberschall Adolf ilyen módon indokolni: «minthogy felperes erősen állít, alperes pedig csak gyengén tagad, alperest a kereseti követelés *felében* el kellett marasztalni».

Nemes és mélyen járó fejtegetés ez, noha nincs rajta tudományos máz.

Majdnem olyan erővel markolja meg a magyar jogász lelkét, mint a Tripartitum klasszikus tételei. És épen ezért sajnálom, hogy az eltudományosítás ellenbajnokai túlmennek a célon és az ítéletek indokolását egészen el akarják hagyni.

Igaz ugyan, hogy a bírói abszolutizmus szép ideál. Nem is lehet valami nemesebbet elképzelni, minthogy egy közfunkcionárius oly módon gyakorolhassa hatalmát, hogy ne lehessen számon kérni tőle: mit miért tett. Ezen legfeljebb azok a rövidlátó szociológusok akadhatnak fen, akik a bíráskodás elfajulásának, osztálybíráskodássá, pajtáskodássá való hitványulásának megakadályozóját látják az ítéletek megokolásában. Csak az ilyen tökéletlen elméjű emberek operálnak olyan szavakkal, hogy minden abszolutizmus idővel visszaél a kezében levő hatalommal, elveszti a jogérzetet, jogtalanságot halmoz jogtalanságra és ezzel saját létének alapjait dönti meg.

És a legszebb gondolat: összekötni a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét az ítéletek indokolatlanul hagyásával.

El sem tudok képzelni szebbet: a bíró szabadon mérlegel, de csak in sich; másnak semmi köze hozzá.

De ha mindezeket az előnyöket mérlegelem is és ha még hozzászámítom azt a nagy előnyt, hogy a képeslapokból a betű- és képrejtvények el fognak tünni és azokat a bírói ítéletek fogják helyettesíteni: mégsem járulhatok hozzá az ítéletek indokolásának eltörléséhez.

Megvallom, gyenge indokom van erre: csak annyi, hogy nem szeretném, ha a bírák az írás-olvasást egészen elfelejtenék. A magam részéről elegendőnek találnám, ha szigorú törvénnyel eltiltanák a bírákat és az ügyvédeket attól, hogy tudományos könyveket olvassanak és hogy az ítéleti indokolásokba jogi fejtegetéseket vegyenek fel. Különösen kellene tartózkodniok attól, hogy a perbeli tényállás megállapítására, az alkalmazandó jogszabályra és a tényállással való összevetésére nézve nyilatkozzanak. Egyebet azután mindent beleírhatnak az indokolásba, de lehető röviden. Ilyen indokolási mintául ajánlom pl. ezt: «marasztalom az alperest, mert csak nem bolond a felperes, hogy a bíróság elé jöjjön, ha nem muszáj neki». A tételt megfordítva az alperes javára is lehet alkalmazni.

Mindezek után pedig azt sajnálom, hogy a felvetett eszme, legalább is az általam ajánlott szerény módosítással nem érvényesült már az 1861. évtől kezdve. Ha akkor megszüntették volna már az ítéletek indokolásait, nem érte volna Magyarországot az a szégyen, hogy a kir. Kúriának kellett az ítéletek indokolásaiban megalkotnia azt az egész magyar magánjogot, mely átvitte Magyarországot a középkori ősiség rendszeréből a modern forgalom világába. Tessék csak elképzelni, milyen szép volna itt az élet, ha ma sem tudnánk többet, mint amennyi az országbirói értekezlet szabályainak néhány paragrafusában foglaltatik.

Ad multos annos! *Öreg magyar.*

— **Hatósági jogsegély egyházi belügyekben.** Ugy a közigazgatási hatóságok, mint a rendes bíróságok joggyakorlatában sok vita tárgya volt az a kérdés, hogy az egyházak és hitfelekezetek belügyeiben felmerülő vitás kérdésekre nézve az érdekelt felek milyen világi hatóságok jogsegélyét vehetik igénybe, nevezetesen, hogy a közigazgatási hatóságokhoz vagy a rendes bíróságokhoz tartozik-e kifejezett törvényes rendelkezés hiányában az ilyen egyházi ügyek elbírálása. Elvi alapon foglalkozott ezzel a kérdéssel a hatásköri bíróság az 1918. évi március 11. napján tartott tárgyaláson báró dr. *Wlassics* Gyula elnöklése és *Szeless* László közigazgatási bírósági ítélőbíró előadása mellett egy nyugalmazott r. kath. kántortanító által kántori működése után igényelt díjazásra nézve felmerült ügyben. A határozat mindenekelőtt megállapítja, hogy a tanítói működés megszüntével teljesített tisztán kántori működésért igényelt járandóság behajtására nézve a hitfelekezeti tanítói illetmények behajtására vonatkozó különleges jogszabályok alkalmazást nem nyerhetnek, minthogy ilyenkor az 1913: XVI. tc. 25. §-ában meghatározott eset nem forog fenn. Mégis a közigazgatási hatóság hatásköre volt megállapítandó a következő okokból: «A vallásfelekezetek és pedig úgy a törvényesen bevett, mint a törvényesen elismert vallásfelekezetek a maguk önkormányzatukkal és intézményeikkel az állam legfőbb felügyelete és közjogi oltalma alatt állanak. De míg a törvényesen elismert (elismerendő) vallásfelekezetek részére az 1895: XLIII. tc. 9. §-a 9. pontjából következtethetőleg a közigazgatási hatósági jogsegély általában nincs biztosítva, addig a törvényesen bevett vallásfelekezeteknek az idézett tc. 6. §-ában fentartott törvények és szabályok alkalmazásával kapcsolatosan kifejlődött gyakorlat, valamint az érvényes önkormányzati szabályok és egyéb jogforrások szerint a saját szabályaik szerint elintézendő belügyeikben a közigazgatási hatóság nyujt rendszerint jogsegélyt.»

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége** márc. 28-án ***a kollektiv munkaszerződés problémáiról*** vitaülést tartott. *Dr. Balázs Emil* törvényszéki bíró beszámol a kollektív munkaszerződésre vonatkozó bírói gyakorlatról. Évek sora előtt történetesen eléje került egy sztrájkból kifolyólag a kollektív szerződés megszegéséből eredő perek első tömege, ítéletében elismerte a kollektív szerződés érvényességét és éppen ezért kénytelen volt a munkásokat keresetükkel elutasítani. Az egyéni szerződési szabadság szociális megszorítása a fejlődés jegyében áll és a kollektív szerződés, mint e tünet legjellegzetesebb kifejezője, a jövő társadalmának előfutára. *Dr. Jellinek Ede* járásbíró szerint a kollektív szerződés gazdasági kérdés, melynél a fogyasztók érdekei is figyelembe veendők. Ezért a jogi szabályozásnál a közérdeket kell szem előtt tartani. A kollektív szerződés szokásjogi erejénél fogva érvényes ugyan, azonban a közérdek szempontjából állami beavatkozás is szükséges (hatósági bemutatás, szervezetbe lépésre kényszerítés, alapszabályszerű meghatalmazás stb.), csak így lehet e jog valóban jus cogens. *Dr. Simonyi-Semadam Sándor* országgyűlési képviselő kifejti, hogy a kollektív szerződés esetén nem magánjogi szerződésről, hanem közjogokról van szó. A munkafeltételek kívánatos szabályozása közérdek, a munkaadók, munkások és a fogyasztók osztályának érdeke. Az ipartörvénybe állítandó a kérdés, de nem mint magánjogi problema, hanem mint «Tarifnorm». Feltétlenül kötelezőnek kell lennie; garanciája a kényszerszolidaritás, hatálya pedig ama iparokra terjedjen, ahol tömegárúk előállításáról van szó. *Reusz Mór* szerint a betartás biztosítékának lényege az, hogy van-e mindkét oldalon oly szervezet, mely a betartást és a betartatást vállalhatja. A közjogi szabályozás is kizárja a kártérítés magánjogi fogalmát. *Dr. Gergely Ernő* járásbíró szerint külön elbírálás alá kell venni azt az esetet, midőn a munkások alkalmi csoportja és nem szervezet köti a megállapodást. Mindenesetre az a kívánatos, hogy szervezett felek álljanak egymással szemben. Szerinte is az erkölcsi garanciák a betartás legfőbb biztosítékai, a szerződés rendelkezéseinek feltétlen kötelező ereje feltétlenül elismerendő. *Dr. Szirtes Artur* ügyvéd a vita eredményét összegezve, kiemeli a kollektív szerződésnek mint fejlődési képletnek jelentőségét a társadalmi jogalkotás felé haladás szempontjából. A kollektív szerződés az érdekelt körök szaktörvényhozásának első tünete, melynek szerves tovafejlesztése a szakparlamentek intézménye. Indítványára a Szövetség bizottságot küldött ki, mely a kollektív szerződések törvényi szabályozása tekintetében az illetékes tényezők elő terjesztendő részletes javaslatot dolgozzon ki.

— **Jahrbuch für das ungarische Recht** cím alatt *Julius Magnus* igazságügyi tanácsos és *dr. Fazekas Oszkár* együttes szerkesztésében *W. Moesern*él Berlinben kiadandó és kizárólag a magyar jogélet kimerítő ismertetésének szánt havi folyóirat közeli megjelenéséről lapunk múlt évi 49. számában hírt adtunk. Felkérettünk annak közlésére, hogy az új folyóirat megjelenését a papirbeszerzésnek Németországban rendkivül szigorú szabályokhoz kötött viszonyai okozták. A nehézségek most már el lévén hárítva, az első füzet megjelenése e hó végére várható.

— **A Magyar Aero Szövetség** évi rendes közgyűlése alkalmából 1918 április 14-én, vasárnap d. e. 1/2 11 órakor a kir. Magyar Automobil Clubban (IV., Kigyó-tér 1.) *Urbach Lajos dr.* «A budapesti légjogi értekezlet eredményei és feladatunk a légi közlekedés érdekében» címmel előadást tart.

— **Magyar iró külföldön.** Die Rechtsannäherung im Strafvollzug cimmel *dr. Hacker Ervin* pozsonyi kir. táblai tanácsjegyző a «Blätter für Gefängniskunde» legutóbbi füzetében börtönügyi téren a szabályozás egységesítését támogatja.

— **Az Adó- és Illetékügyi Szemle** legutolsó füzete a következő tartalommal jelent meg: Vogel Hugo Emanuel dr.: A vagyon mint adóztatási alap Ausztriában. — Szent-Pály Sándor: Tartalékalapok és a kétes követelések utólagos megadóztatása a vállalatoknál. — Ujlaki József dr.: III. o. kereseti adó és hadinyereségadó. — Schwartz Arnold: Szeszkiutalás és magánfogyasztás. — Fülöpp János: Vitás kérdések a bortermelési adó végrehajtásánál. — Vargha Imre dr., Fraenkel Sándor dr. és Holitscher Sziegfried dr.: A vagyonátruházási illetékekről szóló törvényjavaslat.

— **A Bűnügyi Szemle** márc. 15-én megjelent 6. számában Buday Dezső dr., kecskeméti jogtanár érdekes javaslatokat ad a házasság büntetőjogi védelmére, Szent-István Béla dr. befejezi «A játékszenvedély kriminológiai jelentősége» c. tanulmányát, Mahler Sándor dr. pedig megkezdi az «Alanyi bűnösség a magyar pénzügyi jogban» c. érdekes és terjedelmes tanulmányát.

100,000 koronával átvennék banküggyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Fiatal ügyvéd, kit 3 1/4 évi szolgálat után a katonaságtól végleg elbocsátottak, jómenetelű budapesti irodát készpénzért átvenne, vagy befektetéssel társulna. Esetleg irodavezetőnek is elmenne. Ajánlatok «Rokkant» jelige alatt a kiadóhivatalba kéretnek. 15967

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 15. szám. Budapest, 1918. április 14.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Doleschall Alfréd* egyetemi tanár: Baumgarten Izidor. — *Dr. Plopu György* kir. kúriai bíró: Szemelvények a kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Fabinyi Tihamér* törvényszéki bíró: A bírói és ügyvédi vizsga s gyakorlat újabb szabályozása. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 7. ív.

Baumgarten Izidor.*

Az a férfiú, kinek emlékére ma kegyeletben egybegyűltünk, a magyar közéletnek jellegzetes egyénisége volt. Egész férfi a szónak nemes értelmében. Határozottan kialakult egyéniség a nagy képzettségű, igaz jogász jegyében. Következésképen kifejezett karakter, megbízható jellemű férfiú volt. Amely tulajdonság — úgyis mondhatnám: tehetség — nélkül való *jogtudósok* még a nagyok körében is épen úgy akadnak, amint szilárd, erős jellem az igaz *jogásznak* nélkülözhetetlen attributuma.

A jogot *tudni* kétségtelenül értékes szellemi tőkét reprezentál, melyet kellő értelemmel és kitartással ki-ki gyűjthet és halmozhat. Hasznosítani is illik, sőt a köz irányában tartozandó kötelesség, az eleven élet és elevenségének postulatuma: a haladás egyaránt óvást emelvén a materiális és a szellemi javak holt tőkésítése ellen. A jogi tudás hasznosításának módja adja meg a jogtudósnak karakterét, őt majd a jogi mesteremberek üzemébe állítja, majd a jogművészet ihletett apostolává avatja. Mint aki a jogot nemcsak tudja, de átérezi, annak értelmezése, alkalmazása és fejlesztése körül a *jogérzet* az iránytűje. Aki a jogot mint ideált kiszolgálja, ahelyett, hogy önön érdekeinek szolgálatába állítsa. A jót és a jogot csak a kodifikációnak kifürkészhetetlen motorai, hivatlan kezelői és görbe útjaik juttathatják ellentétbe. Az Isten kegyelméből való ihletett jogász a jogon keresztül mindenkoron a jót keresi és szolgálja ki. Azért melegen érző szív, pectus nélkül a legnagyobb jogtudós sem igaz jogász, akinek lényéhez tartozik, hogy idealista. Hogy eszményekért hevül és cselekszik, melyeknek élére az *igazságot* állítja. Azt az igazságot, melyről Beccaria mondja, hogy nem ismer elévülést, melynek Voltaire szerint nincsenek szenvedélyei.

A jogért és az igazságért lelkesedő *tudós*, eszményekért és eszmei javakért küzdő *jogász* volt dr. Baumgarten Izidor. Az elméleti és gyakorlati jogtudománynak, a bölcsészetnek és a történetismeretnek teljes fegyverzetével vértezetten tiszta meggyőződésből, nagy önérzettel és hajlíthatlan gerinccel szántott és vetett a jognak mesgyéjén. Az aratáshoz azonban érdeme és hivatottsága szerint nem bocsáttatott, mert nem engedték a nálánál kicsinyebbek. Három évtizedet meghaladó irodalmi működésének szinte vezető fonalát és programmját maga nyilatkoztatta ki első nagy dogmatikus munkájának (A kísérlet tana, 1885.) előszavában: «az igazság kutatása és terjesztésének belső élvezete . . . egyedül képes ideális törekvéseknek a szükséges lendületet megadni». És amikor huszonöt év folyamán megjelent dolgozatainak gyűjteményes közreadására határozta el magát, azoknak közös mótorát ekként jellemezte: «nem vettem soha könnyen feladatomat és soha nem titkoltam nézetemet . . . az igazságot kerestem és nem a népszerűséget». (Büntetőjogi Tanulmányok, 1907. Előszó). Amiből neki bőségesen nem is jutott.

Mert nem volt a mai utilitárius idők és szokások gyermeke.

Az egyoldalúságtól menten univerzális képzettség és gondosan megalapozott nagy műveltség jellemezték, melyeknek tudata önérzetét megacélozta és mint a szónak és a tollnak egyaránt való mestere szívesen megéreztette szellemi és *jellembeli* fölényét a csillagok felé törtető középszerű tehetségekkel. Személyi kultuszt nem űzött, hizelegve és magasztalva sem barátságból, sem felkínálkozásból soha nem írt, nem idomította nézetét és hitvallását légáramlatokhoz és vezető emberek tetszéséhez. Meggyőződéséért pedig mindenkoron bátran, tekintélyekkel és hatalommal szemben is síkra szállott. Neki a kicsinyek akkor sem voltak nagyok, ha magasságokba sodortattak, avagy felkapaszkodtak.

Épen oly maró gúnnyal illette tudományos kérdések tárgyalása körül a bálványimádást, amint visszautasította a jognak politikai szempontok szerint való alakulását és kezelését. «A tudománynak — írja egyik jogászegyleti értekezésében — tekintélyek előtt nem szabad meghajolnia . . . minden vélemény csak annyit nyom, amennyit ér és ha valahol, úgy itt erény a nyílt szókimondás . . . *E kétségtelen igazságok hangoztatása különösen helyén levő nálunk, hol egy beteges érzékenység minden eltérő vélemény nyilvánításában személyes támadást vél felismerni. Épen azért, mert sokan nem a tudományt, hanem saját tekintélyüket művelik: ez utóbbinak csorbítását látják ott, hol elfogulatlan kritikának, mint a tudományos haladás egyik eszközének alkalmazásáról van szó.*» (Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogságról, 1890.). Ugyanott mondja: «sohasem bírtam felfogni, hogy a büntető eljárás terén *politikailag* helyeselhető lenne, ami *jogilag* nem igazolható. Ha valahol, úgy e téren a politika és a jog exigentiái összeesnek és egymást teljesen fedik».

Távol a szerénység és az alázatosság fitogtatásától, mit önérzetes férfi létére és tudásának teljes tudomásában szíve mélyéből annál erősebben utált, mert neki is alkalma nyílt arra a tapasztalásra, hogy ama hajlongó tulajdonságok olykor csupán csak a duzzadó önbecsülésnek és a féktelen becsvágynak ideigóráig leplezésére szolgálnak: kialakult jogi meggyőződéséhez megingathatlanul ragaszkodott és semilyen tekintély előtt meghátrálni hajlandó nem volt. Ez irányban kiválóan jellemző az a kijelentése, mellyel a Kúria 55. sz. döntvényét megelőzően és annak tárgyában Wlassics Gyulával lefolytatott polemiáját befejezte. «Ha a plenáris decisio úgy szólna, amint azt Wlassics úr kívánja, abból csak kettő következnék. Először, hogy ama számos döntvények között, melyek mindannyi fényes bizonyságai a kir. Kúria mély belátásának és jogászi felfogásának s melyek által hazánk első bírósága a törvény helyes értelmezésének és bölcs alkalmazásának utánzásra méltó példáját nyujtja, lesz olyan is, mely a törvénnyel egyenesen ellenkezni fog. Másodszor: ily tartalmú döntvénynek az lesz a következménye, hogy ezentúl a kettős házasság elévülését az egyik vagy másik házasság megszüntétől fogja számítani a hazai judikatura. Semmi egyéb. Mert azt decretálni, hogy folytonos bűntett a bigámia, ahhoz még a kir. Kúria is — gyenge.» (A kettős házasság elévülésének kérdéséhez, 1885 és 1886.) Pedig aki ezt a büszke szentenciát kimondotta, akkor mindössze 35 éves fiatalember volt.

Ezt a hatalmas önérzetet némileg érthetővé teszi, hogy annak a fiatalembernek homlokát már akkor a magyar tudományos Akadémiának koszorúja díszítette. Amikor «A kisérlet tana» című tanulmányát oly pályázók társaságában is, mint Wlassics

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegylet március 6-iki teljes ülésében tartott emlékbeszédéből.

Gyula és Battlay Imre, a Sztrokay-jutalomra méltónak találták. Melyet részére csakis az okon nem lehetett odaítélni, mert a bűnkísérlet, valamint a tettesség és a részesség tanáról tűzött pályatételnek csak első részét oldotta meg. Ha a pályamunka szerzőjének ilyképen be kellett is érnie a tudományos Akadémia dicséretével, mégis méltó büszkeséggel nyugtázhatta ennek a testületnek valóra vált jövendölését, hogy a munkának közzététele a magyar jogirodalomnak díszére fog válni. Amikor pedig szerzője a bátorításon felbuzdulva ezt a tanulmányát közreadta, ugyanazon alkalommal dokumentálta, hogy nagy önérzete mellett sem becsülte túl erejét és képességét, hogy irodalmi munkálkodásában is az alaposságot és a tudományos lelkiismeretességet mindenek elé helyezte. «Kezdettől fogva — így írja az Előszóban — tisztában volt aziránt, hogy az Általános Rész két legfontosabb tanának — kísérlet és részesség — kimerítő tárgyalása a pályázati feltételekben tűzött rövid idő alatt *teljesen lehetetlen* annak, ki az egyes intézmények fejlődésének történetét az eredeti, majdnem kizárólag idegen s így nehezen hozzáférhető forrásokból meríteni és a jelen jogállapotot a históriai alakulás és a rendszeres összefüggés szempontjából önálló kritikának alávetni akarja.» Mivelhogy pedig szerinte megoldhatatlan feladatra Baumgarten Izidor tudományos lelkiismeretessége nem vállalkozott, a magyar büntetőjog szükségletének megfelelőbb szolgálatot vélt tenni, amikor a pályatétel két része közül csakis az egyiknek megoldására határozta el magát.

Ez a tudományos lelkiismeretesség és az alaposság Baumgarten Izidor egyéniségének egyik legimponálóbb tulajdonsága, mely mint gyakorlati jogászt és mint a büntetőjognak irodalmi művelőjét egyazon módon ékesítette. A gyakorlati igazságszolgáltatás terén 1886-tól 1913-ig kifejtett aktív tevékenységében mint közvádló és mint ítélőbíró egyaránt ideálisan felfogott hivatásának magaslatán állott. A budapesti büntetőtörvényszéknél egy-egy nagyszabású főtárgyaláson elmondott vádbeszédeiben az érvek gazdagsága a mesteri konstrukcióval épen úgy kezet fogott, mint koronaügyészhelyettesi minőségében a Kúrián tett előterjesztései. A bírói székben legjobb igyekezettel azon volt, hogy ítélkezésében ápolja, fejlessze és hirdesse a jogérzetet, melyet Isten adományának nevez, melyet szerezni nem lehet, de mint minden egyéb természeti adományt művelni, finomítani és tökéletesíteni illik; hogy nagy kvalitásainak érvényre juttatásával lehetőleg megközelítse azt a bírói karaktert, melynek eszményét már élete alkonyán a Jogászegyletnek aradi teljes ülésén oly megkapóan, szinte megrázó módon rajzolta meg. («*A bíró*» 1911.)

A legnagyobb művészetnek mondva a bíró művészetét, mert a bírói ítéletben a jogérzet, a jognak, a törvénynek és a bírói akaratnak ez a közös kútforrása vegyileg sokkal tisztább és finomabb alakban nyílvánul meg, mint a törvényben, amely végső sorban mégis csak az uralkodó osztályok jogérzetét tükrözi vissza, következésképen a hatalmi érdekek vonásait vési a jognak képébe. Az ítéletnek pedig két főkelléke: hogy igazságos és okos legyen. A kettő lényegében összeforrott, azért buta ember nem lehet igazságos, az elfogultság kóranyaga ellen a tudományos gondolkodás lévén a legjobb fertőtlenítőszer. Az igaz bíró egyúttal igazságos, nem azért, mert igazságos akar lenni, hanem mert nem tud másként. Ez az ő karaktere, melyet a törvénybe vetett hit, a tudomány iránti tisztelet és az emberies gondolkodásmód fejleszt. Aki annyira idegenül állott minden hipokrita és farizeus hajlandósággal szemben, mint Baumgarten Izidor, ő az általa oly magas piedesztálra emelt bírónak erényeit nemcsak hirdette, hanem tőle telhetőleg gyakorolni is igyekezett. Következésképen, bármint fájt is azoknak, akiket illetett, neki teljes jogcíme volt kifakadni a pongyolaság ellen, mely a magyar birák egy bizonyos hányadánál gyökeret vert és a gúnynak ostorával végig suhintani azon a büntetőbírón, aki — mint írja — «inkább szívén hordja a tárgyalás gyors befejezését, mint a bűnösség fokának szabatos meghatározását». (A büntetés kimérésének reformjáról, 1904.)

Bármennyire is megállotta azonban helyét a gyakorlati igazságszolgáltatásban, Baumgarten Izidor főerőssége mégis az elméleti jogtudomány, a dialektika és a toll volt. Minek értékes és gazdag irodalmi munkássága a dokumentuma. Bölcselkedő hajlamai és az igazságért való hevülése kezdettől fogva a dogmatikus büntetőjoghoz vonzották, melynek mindvégig tudományos meggyőződéséért harcra kész, teljes felkészültségénél fogva az ellentábor számára félelmetes képviselője, magyar részről több vonatkozásban vezetője volt. Akiben nagy képzettség a tehetséggel, tudás a józan és éles ítélőképességgel párosulva, elméleti fegyelmezettség gyakorlati érzékkel találkozva szinte predesztinálva volt arra, hogy Magyarországon az irodalmi ú. n. «nagyságok» társaságában — majd úgy mondottam, hogy modern céhében — léleküdítő és lelkiismeretet megnyugtató nyugvópontot képviseljen két egyaránt kérkedő és kétes értékű szélsőség közepette. Az egyik oldalon a szabadalmazott, ú. n. elméleti jogászokkal, kik bámulatra és tiszteletreméltó szorgalommal és kitartással agyuk minden sejtjét mások gondolatainak és a történelmi fejleményeknek jobbára mechanikus tudomásulvételével túlterhelve az egészséges, józan judicium természetadta adományának hiánya okából a felhalmozott tudásnak rendeltetésszerű értékesítésére és gyakorlati alkalmazására képtelenek. A másik oldalon élelmes «irodalmi» vállalkozók és nagyiparosok, kik majd keresetvágytól, majd hiúságtól vagy egyéb önző érdekektől hajtatva, valósággal üzletszerűleg kultiválják az irodalmat, mélyebbre hatoló tudás, ihlet és hivatottság nélkül, de annál nagyobb hivalkodással ontják és sikerrel hasznosítják akár saját alkalmi gondolataikat, akár mások szellemének termékeit.

Baumgarten Izidor a saját eszméiben való terméketlenségtől, a népszerűség és a vagyonhajhászattól egyaránt távol állva, mint Istenektől szentelt, szellemektől lakott berkekben hajadonfővel, megoldott saruval járt-kelt a büntetőjogi irodalomban. Neki a tudomány Istennője volt és nem fejőstehene. Mint az elméletnek és a gyakorlatnak egymódon való közvetetlen ismerője és fejlesztője, amint ügyészi és bírói működésébe egész elméleti tudását belelehelte, úgy irodalmi munkássága fejlett gyakorlati érzékének tanusága. Soha megrendelésre vagy felkínálkozásra, a hatalmon levők kegyeinek megnyerésére vagy hiúságuk legyezgetésére tollat nem ragadott. Annál készségesebben szállt síkra uralkodónak nevezhető és népszerű áramlatokkal szemben, ha jogi meggyőződése úgy parancsolta. Nem tartozott azok közé, kiket úgy aposztrofált, hogy «hallgatnak, mikor beszélniök kellene», de mindig inspirációra írt. Ha való báró Eötvös József megállapítása, hogy jó író csak az lehet, ki azért ír, hogy gondolatait kifejezze, mert aki csak azért gondolkozik, hogy írjon, az jó mesterember lehet, de való művész nem lesz soha (Eötvös: Gondolatok.), akkor Baumgarten Izidor a művész írók gárdájához tartozott.

Baumgarten Izidor terjedelmes és sokoldalú jogirodalmi tevékenységének objektív és alapos méltatása, tisztelt teljes ülés, valóban nem kicsiny feladat. Kielégítő megoldásához csakis oly sokoldalú és mégis alapos tudás, oly abszolut tárgyilagosság és oly mesterien faragott és forgatott toll adhatnák meg az ihletet és a hivatottságot, melyekkel a megboldogult rendelkezett. Amit ő a jó bírónak intelmül adott («A bíró» 1911), hogy «ne legyen sem szubjektivista, sem objektivista, sem a determinizmus vagy az indeterminizmus, sem a szocializmus vagy az autonómia híve, ne tegye fel magában azt sem, hogy semmiféle theóriát nem fog vallani, mert ez is egy theória»: ugyanez szakasztottan az objektív és megbízható bírálónak is elengedhetlen kelléke. Csakhogy amint a bírói abszolut ideál megrajzolása alkalmával maga Baumgarten is átérezte ezen eszményiesített bírói jellem gyakorlati megtestesülésének lehetetlenségét, amikor ugyanakkor konstatálni kénytelen, hogy «a bírónak is van politikai meggyőződése, társadalmi felfogása és világnézlete, a bíró is hisz, vall és utál valamit, lelkesedik valamiért és üdvözül valamiben és lelkileg szembehelyezkedik énjének ellentétjével»: úgy az emlékíró is legjobb igyekezet mellett nem tud felszabadulni saját énjének, szakszerű irányának és hitvallásának behatása alól. Emberi gyöngeség, tehát való, hogy a művészeti és tudományos felfogásokban és törekvésekben való megegyezés vagy többé-kevésbé éles és határozott eltérés, ha észrevétlenül és szinte öntudatlanul is, de annál gyakrabban a személyes érzelmek és majd vonzalmak, majd ellenszenvek kiváltására vezet.

Ami az emlékbeszédek nem kicsiny hányadán átérzik. Amikor az emlékezőnek olykor sokkal több mondani valója akad saját magáról, a maga tudományos vagy művészeti meggyőződéséről, módszeréről és sikereiről, mint a megboldogultnak erényeiről, olykor az ünnepelt gyöngéinek, esetleges egyoldalúságának, sőt akár testi fogyatkozásainak is a folyton-folyvást visszatérő, a vezető dallamnak szerepét juttatja. És ha, tisztelt teljes ülés, mai feladatomnak megoldása alkalmával netalán legjobb

igyekezet mellett sem szabadulhattam fel a szubjektív érzelmek velejárójától, az egyoldalúságtól, úgy ennek a tagadhatatlan fogyatékosságnak két körülmény szolgáljon mentségeül. Hogy a büntetőjognak és a bűnvádi eljárási jognak azon principiális, alapvető kérdéseiben, melyeknek megoldási módján valójában ama két jogi szaknak veleje, tartalmának és struktúrájának minősége múlik és amelyek Baumgarten Izidor sok vonatkozású tudományos tevékenysége mellett is az ő jogirodalmi működésének, szinte azt mondhatnám agitációjának tengelyeként jelentkeznek, t. i. egyfelől az esküdtbíráskodás, másfelől az új büntetőjogi elméletek és iskolák, követeléseik és következtetéseik hivatottságának kérdésében, Baumgarten Izidorral mindenben és mindvégig egy és ugyanazon álláspontot elfoglalva, már csak ennek az álláspontnak jobbára elszigeteltségénél fogva is az ő nagyszabású irodalmi harcaihoz és a bátor harcos egyéniségéhez szinte a lelki rokonságnak érzete vonzott. Aminek behatása, ha kevésbé is hangol a szív és lélek nélkül való rideg és hideg tárgyilagosságra, melyet egyik-másik emlékbeszédnek minden sora oly fagyasztóan lehel, ha az emlékezőt elfogulttá teszi is a megemlékezett megméretésének műveletében: úgy a sulykok alkalmazásában akarva-nemakarva tanusított ez a túlbuzgóság minden kétségtelen fogyatékossága dacára is a megemlékezés napján legalább nem sérti — a kegyeletet.

«A kísérlet tana»-ról írt terjedelmes (568 l.) munkáján kívül az a három vaskos kötet, melyben Baumgarten Izidor büntetőjogi értekezéseinek és alkalmi cikkeinek túlnyomó része gyűjtemény alakjában a szakközönség rendelkezésére lett bocsátva (dr. Baumgarten Izidor, Büntetőjogi Tanulmányok, I—II. kötet, 471 és 581 l., III. kötet, 332 l.), — az első két kötet még a dolgozatok szerzője által (1906), a harmadik ennek elhalálozása után jogirodalmilag szintén jeles unokaöccsének, dr. Baumgarten Nándor egyetemi rk. tanárnak és a m. kir. közigazgatási bíróság ítélő bírájának kegyelettel teljes buzgalmából (1916) — szóló. bizonysága dr. Baumgarten Izidor írói termékenységének és sokoldalúságának. Mert ezen terjedelem szerint is hatalmas szellemi produktumok méltatása alkalmával nem szabad megfeledkezni arról, hogy egynéhány értekezéstől eltekintve, szerzőjük egyidejűleg és szakadatlanul gyakorlati pályán is működött s így irodalmi hajlamainak csak ú. n. hivatalos szabad óráiban áldozhatott.

Tanulmányai és értekezései csaknem egyenlő arányszámban úgy a materiális büntetőjog, mint a bűnvádi eljárás köréből valók, aminthogy ezen két joganyagnak egymásba átfonódásánál és kölcsönhatásánál fogva és mert mind a kettőnek egyaránt alapos ismerője és művelője volt, minden kínálkozó alkalommal a tárgyalt kérdésnek mindkét rendbeli vonatkozásait egyenlő figyelemmel ragadta meg és domborította ki. Ugy korábban előszeretettel a Büntető Jog Tárában és a Magyar Igazságügyben, utóbb a Jogállamban és a Bűnügyi Szemlében közreadott cikkeiben és terjedelmesebb értekezéseiben, mint a Magyar Jogászegylet kebelében megtartott előadásaiban a nagy és nehéz, a legvitásabb dogmatikus kérdések foglalkoztatták. Hétköznapi és inkább szellemi tornázó képességet és quasi manuális ügyességet mintsem beható elmélyedést és alapos boncolást igénylő témáknak feszegetését kerülte. Már csak azért is, mert nagy és erős szárnyaknak magasságokban csattogtatásához hozzászokva, kicsiny, mondhatnám profán kérdéseknek kezelésbe vétele neki sem külsőleg, sem tartalmilag nem nyujtott alkalmat nagy kvalitásainak demonstrálására. Melyeket véka alá egyáltalán nem rejtett, ellenkezőleg: azokat álszerénység nélkül és teljes önérzettel prezentálta.

Mint jogi író Lessingnek a Hamburgische Dramaturgie-ban a nagy emberekről adott jellemrajzát követte: Kleinigkeiten als Kleinigkeiten und wichtige Dinge als wichtige Dinge zu behandeln. De azért a mozgató, az alapvető nagy elvi kérdések tárgyalásához való előszeretete korántsem volt egyértelmű azzal, mintha Baumgarten Izidornak nem lett volna fogékonysága és hajlandósága a törvénykezési gyakorlatban felszínre vetett esetjog megbeszéléséhez. Ellenkezőleg, gyakorlati érzékénél fogva állandó figyelemmel kísérve a törvénykezést, ismételten egyes konkrét jogesetekhez és illetve egyes törvényes rendelkezések értelmezéséhez is hozzászóllott. Igy többek között különösen figyelemre méltó a B. T. K. 95. és 96. §-ainak értelmezése tárgyában írt két értekezése («Bűnhalmazat», «Törvényhalmazat és bűnhalmazat» Magyar Igazságügy és illetve Büntető Jog Tára 1886), melyekben a bűnhalmazat dogmatikájának általános kifejtése mellett és a Kúria 28. sz. döntvényének álláspontján Csemegi Károllyal szemben az 51. sz. döntvény tarthatatlanságát, mert az előbbi decisióval belső ellentmondását tőle megszokott nagy apparátussal igyekszik kimutatni; a kettős házasság elévülésének kérdésében az 55. sz. döntvény meghozatala előtt Wlassics Gyulával «A Jog» hasábjain (1885. és 1886-iki évfolyam) folytatott polémiája, melyet a Kúria tudvalevőleg Wlassics javára döntött el és a 89. sz. döntvény igazolása mellett szinte diadalittasan írt cikke (A csábítás bűntettéről, Jogállam 1908), mert ez a döntvény Baumgarten Izidor helyettes koronaügyészi felszólalása értelmében és a Csemegi Károly által annak idején vallott, az irodalomban is túlnyomólag helyeselt törvényértelmezés ellenére lett meghozva.

Ha Baumgarten Izidornak harminc esztendei irodalmi munkásságán áttekintünk, úgy konstatálható, hogy szellemi termékei nagy változatosságuk és illetve tárgyuknak különbözősége dacára is egy határozottan kidomborodó és felismerhető hitvalláson felépült harmónikus egészbe olvadnak, amelyből ugyanazok a dogmák nagy variációkban újból és újból felcsendülnek. Legújabban nem kisebb kvalitású ember, mint Kohler, tiltakozik ugyan a «klasszikus» büntetőjogász elnevezés ellen, mert klasszikus alatt olykor hátramaradottságot is értenek (Archiv für Strafrecht, 1916, 4—6. füzet, 493 l.). Mégsem tartok tőle, hogy Baumgarten Izidor árnya óvást emelne, amikor őt a büntetőjogi iskolák harcában a klasszikus irány képviselőjének, a magyar jogirodalomban való vezetőjének mondom. A «klasszikus» jelzőt eredeti, az első és legelőkelőbb osztályhoz való tartozandóságnak jelentményében, majd a művészet és tudománybeli, a stílusban való kiválóságnak és tökéletességnek, a nemes patinával való átvontságnak értelmében egyaránt alkalmazva. Annak az iskolának, mely a büntetőjogban a jogász birodalmába tartozó exact jogot, a büntetőkódexben és eljárási pragmatikában az államnak korlátját az egyéni autonómia és a közszabadságjogok biztosítására — mint Baumgarten mondja — «zsarnoki elnyomás és bírói önkény ellen», ebből kifolyólag éppen úgy — mint mondani szokták — a gonosztevők aranybulláját, amint az alkotmány biztosítékát észleli, melyeknek megszervezése és kezelése egyaránt *jogászi* és a legszorosabb korlátok közé szorítandó *bírói* teendő. Annak az iskolának, mely a büntetőjog gyakorlatában a beszámíthatóság fundamentális kérdését első renden nem célszerűségi és hasznossági tekintetekből, hanem a legis majestas iránt tartozandó hódolat feltétlenségéből kiindulva az igazságosság álláspontján az egyén erkölcsi ideális felelősségének kiindulásában kezeli. Amely iskola készséggel fogadva és értékesítve más elméleti és gyakorlati tudományszakok megfigyeléseit, vívmányait és megállapításait, a büntető jogtudományt első sorban *jog*tudománynak vallja, melynek kimüvelése és alakítása éppen úgy a jogásznak hivatása és dominiuma, mint a büntető igazságszolgáltatásnak gyakorlása.

Ez volt Baumgarten Izidornak is büntetőjogi hitvallása, melynek erőteljes akkordjai egész irodalmi tevékenységében felfelhangzanak, annak uralkodó karakterét megadják. Amely hitvallás dogmáinak a magyar jogéletben képviseletét, hirdetését és megingathatlan megvédését ugyanazzal az energiával vállalta, mint Németországban az ő nagy előképe — bocsánat, hogy lingvisztikai tehetségtelenségem okán nem tudok más szót a Vorbild kifejezésére — és kétségtelenül — bár sohasem hivalkodott vele — in spiritualibus való titáni ideálja: Binding. Aminthogy egyébként is tudásának gyökérszálai félre nem ismerhetően a németországi termékeny talajból táplálkoztak. Éppenséggel nem ötletszerű és célzatosság nélkül való, egyidejűleg mai nap, amikor a világháborúnak hazug jelszavai között ellenségeink fegyvertárában a német barbarizmusnak agyréme oly makacsul kísért, kétszerte aktuális «A kísérlet tana»-ban a legszellemdúsabb francia jogászok egyikének, Laboulaye-nek saját szavaival tanuságtételre való felhívása amellett, hogy «valahányszor tudományosságról van szó, Németországra kell hivatkozni, azon egyedüli országra, melynek népe gyámolítja, kormánya elősegíti a komoly tanulmányokat». A klasszikusnak nevezett büntetőjogi iskolának képviseletében a német tudomány alapossága és a francia irály szellemessége és előkelősége között hallgatag létesült szövetkezésnek magyarországi reprezentánsa volt Baumgarten Izidor.

Aki magához ragadott missziójának tudatában ugyanannak a klasszikus iskolának minden következtetését megingathatatlan elvhűséggel levonta és állotta. A kodifikált büntetőjognak alkotmány- és szabadságbiztosíték jellegénél fogva a kodifikációnak mennél nagyobb szabatosságát, az igazságszolgáltatásnak egész területkörében és minden vonatkozásában az arra kizárólag képesített és alkalmas szakbíróságok dominiumába utaltatását, egyidejűleg azonban a bírói diszkrecionárius hatalomnak lehetőleg megszorítását is követelte.

Aki főképen a bíróság részére biztosított tág diszkrecionárius hatáskör szempontjából kifogásolta volt korábban a feltételes elítélést, utóbb a fiatalkorúak bíróságáról (1913 : VII.) készülő törvénytervezetet (*«A fiatalkorúak bíráiról stb. szóló törvény előadói tervezete»*, Jogászegylet, 1912) és aki az igazságszolgáltatás megbízhatósága ellen tervezett valóságos merényletként minősített volna oly kormányprogrammot, mely «a büntető igazságszolgáltatás körében a bírónak a törvény rendelkezéseinek merev alkalmazása helyett a felelős arbiter jogkörével való felruházását» helyezi kilátásba (Wekerle-kormány programmbeszéde).

A tételes büntetőjog rendeltetése, a legis majestas feltétlensége és az egyéni szabadság értéke és érdekvédelme tekintetében elfoglalt principiális kiindulási pontja őt épen úgy és szükségképen az *esküdtbíráskodás* ellentáborába állította, amint *a modernnek nevezett büntetőjogi* irányok sarkpontjának és ebből folyó szélső követeléseinek elutasítására késztette. Meggyőződésem szerint is az esküdtbíráskodásnak intézménye a politikai bűnpereket meghaladó kompetenciájában sok vonatkozás szerint ugyanabban a gyöngeségben szenved, ugyanazokkal a veszedelmekkel fenyeget, mint az új büntetőjogi irányzatok a klasszikus büntetőjog sarkkövét és annak perjogi korollá riumát megtámadó kiindulásukban és következtetéseikben. Itt is, ott is a jognak denaturálása, idegen elemeknek a büntetőjog alkotásába, értelmezésébe és alkalmazásába belevonása, a jog szilárdságába és uralmának feltétlenségébe vetett hitnek és bizalomnak megingatása, a szilárd és pozitív alapokon megszervezendő igazságszolgáltatás helyett az arbitrárius ítélkezésnek, végső sorban a bírói önkénynek tág tere és alkalma. Azért éppenséggel nem véletlen, hogy a minden ízében fegyelmezett jogász *Baumgarten Izidornak irodalmi tevékenységén vörös fonalként végigvonul az esküdtbíráskodás és a pozitivnak nevezett új büntetőjogi irányzat szélsőségei elleni harc,* annak mindkét rendbeli kiágazásában számukra tilos területeken a kísérletezés, a mesterkéltség és a jogi dilettantizmus elleni küzdelem. *Dr. Doleschall Alfréd.*

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

H) Hitvestársi örökösödés.

A magyar törvényes örökösödési jog rendszerében a hitvestársi örökösödés jogintézménye a leszármazó és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt házastárs hagyatékára a túlélő házastárs javára a magyar nép jogérzületének megfelelő olyan előnyt, olyan örökösödési jogosultságot biztosít, melyet csak a magyar jogban találunk meg.

A hitvestársi örökösödés jogintézménye csak a magyar jogban van meg a maga valódi sajátosságában, s ez a sajátosság kölcsönöz a jogintézménynek különös magyar jelleget és jelentőséget.

Az országbírói értekezlet által alkotott ideiglenes törvénykezési szabályok 14. §-a szerint gyermek és érvényes végrendelet nem létében a túlélő házastárs a törvénynél fogva örökli:

a) az elhalt házastárs összes szerzeményi vagyonát, történt légyen a szerzés akár a házasság megkötése előtt, akár a házasság fennállásának időtartama alatt; sőt

b) örökli a túlélő házastárs az elhalt házastárs ági vagyonát is, ha arra jogosult ági örökös nincs életben.

Eszerint a hitvestársi örökösödés törvényes alapja a házassági kötelék, mely ha az egyik házastárs haláláig volt érvényben, a túlélő házastárs, gyermek és végrendelet nem létében törvényes örökösödési jogot nyer elhunyt házastársának hagyatékában található arra a vagyonra, mely nincs a törvény különös rendelkezése által az arra örökösödésre hivatott ági örökösöknek fenntartva, vagyis a szerzeményi vagyonra, sőt az ági jellegű hagyatékra is, ha az igényjogosult ági örökösök az örökhagyó előtt elhaltak.

Az egyik házastárs haláláig érvényben fennállott házassági köteléken alapuló s a fentiekben körülírt hitvestársi örökösödési jog tehát feltétlen, vagyis az épen úgy érvényesül, mint akármelyik más örökösödési alakzat; valamint a gyermek feltétlenül örököl a szülő után, ha nincs jogszerűen kitagadva, vagy egyébként örökösödési jogában korlátozva, épen úgy örököl a hitvestárs is, ha megfelelő intézkedés által az öröklésből ki nem záratott; a hitvestársi örökösödés feltétlenségének okszerű következménye tehát, hogy az a törvénynél fogva akkor is beáll, ha a házastársak közt a házassági együttélés közössége bármi okból megszűnt; ebből folyóan a túlélő házastárs akkor is örökli az elhunyt házastárs hagyatékában található szerzeményi, esetleg ági vagyont, ha maga a túlélő házastárs magatartása idézte elő a házastársak közt a házassági együttélés megszüntetését, vagyis még a vétkes házastárs sem veszti el hitvestársi örökösödési jogát; az a férj tehát, ki gorombán kergette el nejét a közös lakásból és többé vissza sem fogadta magához, hanem ágyast hozott házába s azzal folytatott életközösséget: épen úgy fogja a törvénynél fogva a gyermek és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt törvényes neje halála után ennek szerzeményi esetleg ági jellegű hagyatékát örökölni, amiként hasonlóan örökölni fog a gyermektelenül és végrendelet hátrahagyása nélkül előbb elhalt törvényes férj hagyatékában az a törvényes feleség, ki ok nélkül távozott férjétől, vele a házassági életközösséget vétkesen szakította meg és a házastársi köteles hűséget azáltal is megszegte, hogy ágyasul szegődött idegen férfihez s ettől gyermekeket is szült.

Hogy ez az állapot, mint a társadalmi élet erkölcsi hanyatlásának eredménye, nincs összhangban a hitvestársi örökösödési jogintézmény eszményi céljával és rendeltetésével, nem szükséges fejtegetnem. A jogintézmény kútforrását képezett népszellem a házasélet szeplőtlenségét kívánta megjutalmazni a túlélő hitvestársnak biztosított széleskörű örökösödési jogosultsággal; az alkotó népszellem kialakulásakor és megnyilatkozásakor a házasélet tisztasága annyira ragyogott, hogy külön jogfosztó intézkedés felállítására nem is gondolt, a fejlődési elv azonban az elvi alap szeplőtlenségét áttörte; az erkölcsök fénykora eltünt és most a sülyedés beálltával az elv védelme lép előtérbe.

A m. kir. Kúria sokszorosan győződött meg joggyakorlatában a helyzet visszásságáról és tarthatatlanságáról és ha ennek dacára a túlélő házastárs vétkességének következményeként a jogfosztás rideg és szigorú ellenszabályához nem nyúlt, abban találja indokát, hogy a hitvestárs akarati elhatározásától függ, hogy megbocsásson-e vétkes házastársának és szabad folyást engedjen-e a hitvestársi örökösödés érvényesülésének, avagy ennek elejét vegye az életében szabadon megtehető rendelkezéssel? ennélfogva a hitvestársra bizza annak elhatározását, hogy a vétkességet megtorolja.

Ezt a házastárs életében megteheti és a vétkes házastárs hitvesi örökösödésének elejét veheti, ha még életében gondoskodik arról, hogy vagyona ne juthasson az őt túlélő vétkes házastárs örökébe; ezt azáltal érheti el, hogy vagyonát eléli, elidegeníti, eladja, elajándékozza, hogy az ne maradjon hátra hagyatékául; de elérheti azáltal is, hogy vagyonáról, mint hátramaradó hagyatékáról más személy javára szóló végrendeletet alkot, miáltal vétkes házastársát kirekeszti az örökségből; ha ezt nem teszi meg, azt kell róla feltételezni, hogy megbocsátott vétkes házastársának és azt akarja, hogy hagyatékára a törvényes örökösödési elv érvényesüljön és vagyona a hitvestársra szálljon.

Önként értetik, hogy a vagyonról történt rendelkezésnek törvényes alakban, érvényesen kell létrejönnie, nehogy az akár anyagi, akár alaki érvénytelenségi okokból érvényteleníthető legyen, mert a tulélő házastárs nem fogja elmulasztani a reá nézve kedvezőtlen rendelkezést per útján megtámadni avégből, hogy annak érvénytelenítését, s ezáltal a hagyatékba tartozó vagyonra a hitvestársi örökösödési jogosultságot a maga javára kieszközölje.

A kifejtettekből nyilvánvaló, hogy a túlélő házastársnak joga

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50., 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43., 1917. évf. 5., 10., 14., 46. és 1918. évf. 8. számaiban.

van az előbb elhalt házastárs által alkotott végrendelet érvényességét megtámadni, ha végrendelet nemléte, s illetve megdőlte esetében neki a hagyatékra vagy annak egy részére hitvestársi törvényes örökösödési joga van.

Bár fölöslegesen, mindazáltal, minthogy azt hiszem, hogy egy kis félreértés merült fel, ennek eloszlatása végett fel kell említenem és újból idéznem ehelyütt a fentebb az «Örökösödési jog Első főcsoportja» 18. alcsoportjában foglalt és a m. kir. Kúria 3997/1910. számú elvi határozatával támogatott azon kijelentésemet, hogy: «az özvegy csak közszerzeményi vagy özvegyi joga megsértése okából támadhatja meg férje végrendeletének *joghatályát*, de egyébként a végrendelet alaki *érvényességének* megtámadására neki kereseti joga nincs.

Ez a kijelentésem világosan és határozottan csak az *özvegy* megtámadási jogáról emlékezik meg, de nem *hitvestárséról* is, ki alatt mind a két házastárs, a férj épúgy, mint a feleség értendő, ellenben özvegy alatt csak az elhalt férj hátramaradt neje, özvegye értendő.

Nincs tehát sem tévedés, sem elnézés, sem ellentét az említett 18. alcsoportban és a jelen csoportban tett azon két kijelentés közt, hogy: míg az *özvegy csak közszerzeményi és özvegyi joga* megsértése miatt támadhatja meg *férje végrendeletének joghatályát,* addig a *túlélő házastárs* előbb *elhalt házastársa végrendeletének érvényét hitvestársi törvényes örökösödés okából* támadhatja meg.

A végrendelet hitvestársi törvényes örökösödés okából való megtámadhatásának felemlítése, itt, ebben a csoportban lévén helyén, erről itt kellett megemlékeznem, bár készséggel elismerem, hogy K. figyelmes és szíves olvasóm helyesen tette, hogy a Jogt. Közl. 1916. évi 22. számának 199. lapján felemlítette, hogy az özvegy nemcsak közszerzeményi és özvegyi joga megsértése miatt, hanem hitvestársi örökösödési joga érvényesítése végett is megtámadhatja elhalt férje végrendeletét, mert ez így is van, lévén az özvegy *is* hitvestárs, azonban szem előtt tartva, hogy a végrendelet érvényességét nem az özvegy, hanem a hitvestárs, tehát úgy a túlélő férj, mint a túlélő nő jogosult csak megtámadni hitvestársi örökösödési jog érvényesítése végett.

A kifejtettek szerint a magyar jog a túlélő házastárs törvényes örökösödési jogát csak akkor ismeri el, ha az elhalt házastárs után sem gyermek, helyesen törvényes örökösödésre jogosult leszármazó, sem érvényes végrendelet nem maradt, mely esetben még a vétkes túlélő házastárs is örökli az elhalt házastárs szerzeményi jellegű hagyatékát, sőt ági örökös nem létében még ági vagyonát is.

Ebből az elvi álláspontból következik, hogy: nincs helye hitvestársi örökösödésnek, ha az elhalt házastárs nem házastársa, hanem más személy javára érvényesen végrendelkezett, továbbá ha az elhalt házastársnak leszármazó, illetve törvényes örökösödésre jogosult olyan gyermeke van, kinek a hagyatékra minden jellegű és minőségű vagyonra mindenkit megelőző törvényes örökösödési igényjogosultsága van; ha tehát az elhalt házastárs örökbefogadott gyermeket hagyott hátra, történt légyen az örökbefogadás akár a házassági együttélés időtartama alatt, akár az együttélés megszakítása után, az örökbefogadott gyermek, esetleg ennek leszármazója, nem pedig a túlélő házastárs fogja a hagyatékot örökölni; épen úgy fog örökölni a kir. leirattal törvényesített gyermek is; hasonlóan megelőzi a túlélő férjet a hitvestársi öröklésben a férjét vétkesen elhagyott és idegen férfiúhoz ágyasul szegődött nő által szült törvénytelen gyermek épen úgy, mint a nőnek még házasságra lépése előtt született törvénytelen gyermeke, mert a törvénytelen gyermek anyjának feltétlenül törvényes örököse; ennélfogva örökölni fog a nő által a házassági kötelék fennállásának időtartama alatt, sőt a házassági együttélés időtartama alatt szült az a gyermek is, akinek törvényességét a törvényes férj törvénytelenítési perrel megtámadta s aki bíróilag jogerejűleg törvénytelen származásúnak nyilvánittatott.

A szerzeményi vagyon a túlélő hitvestársra száll, tekintet nélkül arra, hogy a vagyon a házasság kötése előtt, vagy a házasság fennállásának időtartama alatt, avagy a házassági együttélés megszakítása után szereztetett, vagyis: a hitvestársi örökösödési jogosultság nemcsak a közszerzeményből az elhalt házastárs hagyatékát képező jutalékra, hanem minden szerzeményi jellegű és minőségű vagyonra is kiterjed. Ebből az általános elvi szabályból következik, hogy a túlélő házastárs hitvestársi törvényes örökösödési joga az előbb elhalt házastársnak nemcsak azon szerzeményi jellegű vagyonára nyílik meg, amelyet a házastársak mint közszerző házastársak szereztek, hanem arra is, mely nem volt a házastársak közszerzeménye, sőt helye van a hitvestársi örökösödésnek a nem közszerző házastársak, tehát a nemes és honoratiorok külön szerzeményi vagyonára is.

Végül a kifejtett elvi álláspontnak jogszerű következménye, hogy vélt házasság esetében is van hitvestársi törvényes örökösödési joga annak a házastársnak, aki a házasságot jóhiszeműleg, az érvénytelenségi akadály ismerete nélkül kötötte meg.

A hitvestársi törvényes örökösödésre való jogosultság megszűnik abban az esetben, ha a házastársak közt a házassági kötelék bíróilag jogérvényesen felbontatott, mert a hitvestársi örökösödési jogosultságnak törvényes alapja az érvényes házassági kötelék lévén, ezen kötelék felbontásával a volt házastársak közt minden közösségi érdekviszony véget ér.

Arra nézve, hogy a hitvestársi törvényes örökösödési jogosultság az 1894 : XXXI. tc. 104. §. alapján ágy- és asztaltól jogérvényesen elválasztott házastársak közt is megszűnik-e, eddigi kutatásaimban nem találtam jogesetet a m. kir. Kúria joggyakorlatában; szerény véleményem szerint azonban a hitvestársi törvényes örökösödési jogosultság ilyen esetben is megszűnik, mert a volt házasfelek közt fennállott minden jogviszony az ilyen elválással is véget ér, annál inkább, mert az idézett törvény vonatkozó rendelkezései szerint az ilyen elválás csak a házasság felbontása esetén foghat helyet és kérelemre felbontássá változtatható és mert a vagyonjogi viszonyok tekintetében az ilyen elválás a házassági kötelék felbontásának hatályával bír. Arról azt hiszem nem is kellene említést tennem, hogy az ugyanazon törvény 99. §. értelmében elrendelt különélésnek a hitvestársi örökösödés szempontjából semmi jogi jelentősége sincs.

Végül még a jászkun házastársak hitvestársi törvényes örökösödési jogáról kell röviden megemlékeznem:

A Jászkun V. statutum rendelkezéseiből kitűnőleg különbség teendő a közkereső és nem közkereső hitvestárs közt.

Miként a «közszerzemény» és a «törvényes örökösödés» csoportjában kiemeltem volt, a jászkun házastársaknál rendszerint a férj tekintendő főszerzőnek, a hitvesnő pedig csak kivételesen közszerző. A nem közszerző nőnek nincs hitvestársi törvényes örökösödési jogosultsága férje szerzeményi ingatlan vagyonára, csak a szerzeményi ingó vagyonára, de a szerzeményi ingókat sem örökli egészben, hanem azokból csupán egy örökrészt, ellenben a szerzeményi ingatlan egészben, úgyszintén a szerzeményi ingóknak egy örökrészt meghaladó többlete a férj vérszerinti rokonainak jut; hasonló hitvestársi törvényes örökösödési jogosultság illeti a hitvesférjet az elhalt hitvesnő szerzeményi vagyonára; ellenben a közszerzőnek elismert hitvestárs örökli az elhalt hitvestársnak összes szerzeményi ingó vagyonát, a szerzeményi ingatlan pedig jut a vérbeli öröklésre jogosult rokonoknak, kik abból a túlélő hitvesnek természetben semmit sem adnak, hanem csak a befektetett pénzösszegből juttatnak egy örökrészt.

A nem közszerző hitvesnek a szerzeményi ingókból jutó egy örökrész, valamint a közszerző hitvesnek a szerzeményi ingatlanokból kiadandó egy örökrész, mint a jászkun hitvestársat törvényes örökösödés címén illető örökrész akként számíttatik ki, hogy a vér szerint törvényes örökösödésre jogosult törzsek számához a hitvestárs hozzászámíttatik s az ekként megállapított részek számából egy rész jut a közszerző hitvestársnak.

A Jászkun V. statutum szerint tehát a túlélő házastársnak az elhalt hitvestárs egész hagyatékára csak akkor van hitvestársi törvényes örökösödési joga, ha az elhalt házastárs után nemcsak leszármazó örökös és érvényes végrendelet, hanem egyéb vérszerinti rokon sem maradt, vagyis a vérszerinti rokonok az öröklésben mindig megelőzik a hitvestársat, ki csak a fiskust zárja ki az öröklésből.

Az örökösödésre érdemetlenné vált házastárs elveszti hitvestársi törvényes örökösödési jogosultságát, ezzel azonban itt nem kell foglalkoznom, mert az érdemetlenség eseteiről az «Örökösödési jog első főcsoportja 20. alcsoportjában» már megemlékeztem.

Itt a hitvestársi örökösödés csoportjában van a helye annak a megemlítésének is, hogy a nőnek, mint túlélő hitvestársnak,

ha hitvestársi örökösödési jogosultsága leszármazók és végrendelet, illetve ági örökös léte miatt nem érvényesül: külön örökjogi intézmény, az özvegyi jog intézménye biztosítja özvegysége tartamára özvegyi illő ellátását, amelyre szintén beállhat az érdemetlenség. Erről az özvegyi ellátásra való érdemetlenségről, mely az örökösödésre való érdemetlenséggel nem azonos örökjogi intézmény, az özvegyi jog csoportjában fogok megemlékezni.

«A magyar magánjog hatályban levő elvei szerint hitvestársi örökösödésnek nemcsak a házastársak együttélésének tartama alatt szerzett, vagyis közszerzeménynek minősülő vagyonra, hanem az elhalt házastársnak bármely más minőségű szerzeményi vagyonára is van helye akkor, ha az elhalt házastárs után leszármazó örökös és érvényes végrendelet nem maradt s a túlélő házastárs hitvestársi örökösödési jogosultságára az a körülmény sincs befolyással, hogy a házassági együttélés közössége az ő hibájából vagy vétkességéből szünt meg.» R. P. I. 2596/1916.

«Hitvestársi örökösödésnek nemcsak a közrendűeknél, hanem a nemeseknél is van helye; ennélfogva, ha a nemes férj leszármazók és végrendelet hátrahagyása nélkül halt el, szerzeményi vagyonában a törvényes örökösödés szabályai szerint az özvegy örökösödik.» 4822/1909.

«Vélt házasság esetében a túlélő jóhiszemű házasfélre ugyanazok az előnyök hárulnak, mint ha a házasság érvényes volt volna; következőleg a túlélő jóhiszemű házasfelet a hitvestársi örökösödési jog is megilleti.» 4089/1912.

«Az érvényes házassági frigyen alapuló hitvestársi öröklésre való igény csak akkor enyészik el, ha a házasság jogerejűleg felbontatott, s így abban az esetben, ha a házastársak tényleg különváltan éltek, de házasságuk bíróilag fel nem bontatott, sem érvénytelennek nem nyilváníttatott: a hitvestársi öröklésnek helye van és sem az állandó különélés, sem az életben maradt házastárs vétkessége a hitvestársi öröklést meg nem szünteti.» 4750/1905., 2649/1913., 6275/1914.

«A nejét elhagyott, idegen községbe költözött s ott ágyasságban élő férjet, ezen tényei, a végrendelet és leszármazók hátrahagyása nélkül elhalt törvényes neje után megnyílt hitvestársi örökösödésre nem teszik érdemetlenné.» 10,787/1906., 1128/1910.

«A vétkes nő, ki férjétől különváltan, más férfival ágyasságban él és tőle gyermekeket is szült, a törvényes férje után hitvestársi örökösödési jogát nem veszti el.» Rp. I. 8988/1915.

«Ha a házastársak elválasztattak, egyikük sem veheti igénybe a hitvestársi örökséget. Hitvestársi öröklés úgy a házasság előtt, mint annak tartama alatt szerzett vagyonból követelhető.» 125/1886.

«A Jászkun V. statutum 2. §-a értelmében a férj szerzeményét tevő ingó hagyatékban a nem közszerző özvegyet hitvestársi örökösödés címén egy örökrész illeti, melynek mennyisége nem az örökösök száma, hanem a törzsek száma szerint az özvegyet is egy törzsnek számítva állapítandó meg.» 827/1905., 1888/1914., 4929/1914.

«A felülvizsgált ügyben a leszármazók és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt örökhagyónak egész hagyatéka szerzeményt képez és örökhagyónak özvegye csupán a kiskunhalasi 9614. sz. telekjegyzőkönyvben felvett ingatlanra jelentkezik közszerzőnek, következéskép a Jászkun V. statutum 1., 2. §-aiban foglalt jogszabályoknak és az azokhoz fűződő állandó bírói gyakorlatnak megfelelő a fellebbezési bíróságnak az a jogi álláspontja, mely szerint kimondotta, hogy: a nem közszerző nőt a férje szerzeményi ingatlanaiban tulajdonul mi sem illeti, hanem ezek törvényes leszármazók nem létében a férj vérszerinti rokonaira szállanak és hogy a szerzeményt képező ingó hagyatékban a nem közkereső özvegyet hitvestársi öröklés címén egyötlödrész illeti meg, nemkülönben a közkereső özvegyet az ingatlanban fekvő abból a pénzösszegből, amelyre nézve közkereső volt szintén egy örökrész illeti meg, mivel az idézett statutum szerint az egész hagyatékra kiterjedő hitvestársi öröklés csak abban az esetben foghat helyt, ha az örökhagyó férj nemcsak mag nélkül, hanem egyéb maradék hátrahagyása nélkül halt meg, amiből következik, hogy a férj vér szerinti örökösei az özvegyet az öröklésben megelőzik.» P. I. 2683/1916.

(Folyt. köv.) *Dr. Plopu György.*

A bírói és ügyvédi vizsga s gyakorlat újabb szabályozása.

A háború hosszú tartama folytán fokozódó nehézségek a bírói és ügyvédi vizsga, valamint az ítélőbírói és az ügyvédi képesítéshez s a kir. közjegyzői helyettesi alkalmazáshoz megkívánt gyakorlat tekintetében mind több és több könnyítés engedélyezését tették szükségessé, amely kedvezmények a háború esetére szóló kivételes hatalom alapján kibocsátott rendeleteknek egész sorában, így legutoljára a mult év nyarán 2019/1917. M. E. és 2823/1917. M. E. sz. alatt kiadott rendeletekben nyertek szabályozást.

Ezek a rendeletek azt az ellentétet, amely egyfelől az életpályájukhoz megkívánt elméleti és gyakorlati képzettség megszerzésében és önálló exisztenciájuk megalapításában a háború folytán akadályozott hadbavonultaknak érdekei, másfelől pedig ama bővebb részletezést nem igénylő jelentős közérdek között mutatkozik, hogy a bírói hivatalra s az ügyvédi és közjegyzői pályára csak azokat lehet bocsátani, akik képzettségüknél fogva az e tereken reájuk váró feladatoknak megfelelni képesek, akként igyekeztek méltányosan kiegyenlíteni, hogy a hadbavonult jelöltektől is megkívántak a vizsgárabocsátáshoz törvény szerint szükséges három évi joggyakorlat helyett legalább egy évi tényleges joggyakorlatot, egyébként azonban abból az alapelvből indultak ki, hogy a hadbavonulás ideje beszámít a törvényben meghatározott joggyakorlat idejébe. E beszámítás körül az említett rendeletek igen liberális álláspontot foglaltak el, amennyiben az érintett kedvezményeket nem csupán azoknak biztosították, akik már megkezdett joggyakorlatukat félbeszakítva vonultak hadba, hanem azok részére is, akik joggyakorlatuk megkezdése előtt, — tehát mint egyetemi hallgatók, sőt még egyetemi tanulmányaik megkezdése előtt — kezdették meg háborús katonai szolgálatukat, vagy kerültek ezzel egy tekintet alá eső állapotba. Az utóbb említett hadbavonultaknál tehát úgy áll a dolog, hogy hadbavonulásuk ideje az erre vonatkozó külön jogszabályok szerint a joggyakorlatot megelőző tanulmányaik idejébe, továbbá a hadbavonulásnak ily módon még be nem számított része a vizsgát megelőző három évi és a vizsgát követő két évi utógyakorlatba is beszámít.

Ezeket az alapelveket fentartotta a kormánynak e tárgyban legújabban (1918 április 9-én) kihirdetett és életbe is lépett 1456/1918. M. E. számú rendelete is, amely elsősorban a fentebb említett két rendeletben foglalt kivételes rendelkezések összefoglalását tartalmazza, mihez képest azok a rendelkezések, amelyek *az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátásra* vonatkozólag az új rendelet 1. §-ának 1. bekezdésében és 2—4. §-ában, a *gyakorlati bírói vizsgálatra bocsátás* tekintetében az 5. §-ban, továbbá *a háború idejének, valamint a katonai szolgálatnak és az ezzel egy tekintet alá eső állapotnak meghatározására nézve* a 8. és 9. §-ban foglaltatnak, teljesen megegyeznek a 2019/1917. M. E. és 2823/1917. M. E. számú rendeleteknek eddig érvényben volt szabályaival.

Az új rendelet azonban a *hadbavonult* jelöltek javára jelentős *újabb könnyítéseket* is tartalmaz (1. §. 2. bekezdése, 6—7. §.), amelyeknek lényege abban foglalható össze, hogy a rendelet a vizsgárabocsátáshoz általában ezután is megkívánt egy évi tényleges joggyakorlat kellékén túlmenő minden eddigi korlátozás elejtésével teljes következetességgel viszi keresztül azt az alapelvként már az eddigi rendeletekben is elfogadott, de kivétel nélkül még nem érvényesülő szabályt, hogy a hadbavonulás ideje egész terjedelmében beszámít úgy a vizsgát megelőző három évi, mint a vizsgát követő két évi joggyakorlat idejébe, másfelől pedig elhárítani igyekszik azokat az akadályokat, amelyek a hadbavonult jelölteknek egy részét eddig meggátolták abban, hogy a nekik nyujtott kedvezmények alapján a vizsgát a háború ideje alatt valóban le is tegyék.

Ilyen akadályt jelentett nevezetesen a 2019/1917. M. E. számú rendelet 3. §-ában megállapított az a kettős korlátozás, hogy *azok a jelöltek, akik a régebbi jogszabályok alapján még az első jogtudori szigorlat letétele után kezdhették meg* a vizsgára bocsátáshoz megkívánt *joggyakorlatukat*, az idézett rendeletben megjelölt körülmények fenforgása esetében is csak akkor voltak vizsgára bocsáthatók, ha a minden esetben megkívánt minimálisan egy évi tényleges joggyakorlat idejéből legalább félévet ügy-

védnél (kincstári vagy közalapítványi ügyészségnél) és legalább félévet a jogtudorság megszerzése után töltöttek el.

Ami a jogtudorság megszerzése után eltöltendő félévi tényleges joggyakorlatot illeti, ez ebben a mértékben a képesítés szempontjából nagyobb jelentőséggel aligha bír. Viszont azok, akiket hadbavonulásuk akadályozott a jogtudorság megszerzésében, ezt a kelléket épen hadbavonulásuk miatt egyáltalában nem, vagy csak nehezen tudják megszerezni s így az itt érdekelt néhány jelöltet az életpályájához szükséges képesítés megszerzése tekintetében az a méltánytalan hátrány érheti, hogy a háború tartama alatt, sőt annak megszünte után is még féléven belül nem tehet vizsgát. Az említett másik korlátozás tekintetében pedig figyelembe kell venni, hogy a háborúokozta rendkívüli viszonyok folytán már a fentebb idézett rendeletek kénytelenek voltak eltekinteni az 1913 : LIII. tc. azon szabályától, hogy a vizsgához megkívánt joggyakorlatból egy évet bíróságnál, egy évet pedig ügyvédnél kell eltölteni és *még a hadba nem vonult jelölteket is felmentették a kötelező bírósági, illetőleg ügyvédi gyakorlat kimutatása alól.* Ezt a rendelkezést az új rendelet 4. §-a is fentartotta s így nem lett volna méltányos továbbra is elzárni az egységes vizsga letételétől a régi jogszabályok alapján vizsgázni kivánó olyan hadbavonult jelölteket, akik a megkívánt időn át joggyakorlaton voltak, de azt vagy annak egy részét nem ügyvédnél, hanem bíróságnál vagy ügyészségnél töltötték el. Méltányos újabb könnyítést állapít tehát meg az új rendelet 1. §-ának 2. bekezdése, midőn az említett kettős korlátozást megszünteti.

Nagyobb jelentőségű az a *könnyítés*, amelyet a 6. §. 1. bekezdése a *vizsgát követő két évi utólagos joggyakorlatra nézve* tartalmaz. Ebbe eddig a hadbavonulásnak csak a joggyakorlat megkezdéséhez megkívánt elméleti képesítés megszerzése után eltelt időtartamát lehetett beszámítani és ezt is csak azzal a korlátozással, hogy a hadbavonult jelölt is köteles volt a vizsga letétele után legalább félévet tényleges utógyakorlaton tölteni. Az új rendelet (6. §. 1. bek.) szerint a *hadbavonulás* időtartama az utógyakorlat idejébe minden korlátozás nélkül teljes egészében beszámít, sőt beszámíttatik az az idő is, amelyet a *hadbavonult* jelölt (pl. a vizsga letétele nélkül már a háború előtt) a hivatásához szükséges képzettség megszerzésére szolgáló *tényleges joggyakorlaton* töltött. A rendelet ilyenformán számolva azzal, hogy az eddigi rendeletek szerint a hadbavonultaktól is megkívánt félévi tényleges utógyakorlat, már megrövidített tartalmánál fogva és csak csekélyebb értékkel bír az itt szóbajöhető érdekek szempontjából, lényegében elhárítja a *hadbavonult* jelöltektől azt a háború elhúzódása folytán különösen méltánytalan hátrányt, mely azáltal érheti őket, hogy önálló exisztenciájuk megalapításának lehetősége későbbi időre tolódik ki csupán azért, mert háború idején honvédelmi kötelezettségüket teljesítették.

Azok a fokozott követelmények, amelyeket a vizsga letétele különben is rendkívül nagyterjedelmű anyagának a legutóbbi években és főleg a háború alatt történt jelentékeny megnövekedése folytán támaszt azokkal a jelöltekkel szemben, akiknek túlnyomó nagy része hadbavonulása következtében a vizsgára készülés tekintetében egyébként is igen nagy nehézségekkel kénytelen megküzdeni, mérlegelték azt az óhajt, hogy az egységes bírói és ügyvédi vizsga részletekben is letehető legyen. Bár a jelenlegi rendszernek meg van az az előnye, hogy a bizottság meggyőződhetik arról, van-e a jelöltnek a pályájához szükséges egész joganyagra kiterjedő áttekintése, a hadbavonult jelöltekkel szemben (akik esetleg pl. az épen folyó hadműveletek miatt katonai tekintetekből nem juthatnak a vizsgára készüléshez teljes mértékben elegendő szabadsághoz) az említett előny megóvásának szempontja nem lehet feltétlenül irányadó, de különben is a tapasztalat azt mutatja, hogy az említett általános tájékozottság megszerzésére törekvés a jelöltek nagy részét képtelenné teszi az egyes tárgycsoportokban való elmélyedésre, ami végeredményben a készültség alaposságának rovására esik.

A rendelet (7. §.) mindazonáltal *csupán fakultative és csak a hadbavonult jelöltek részére* biztosítja azt a kedvezményt, hogy a vizsgát hadbavonulásuk ideje alatt vagy annak megszüntétől egy éven belül két részletben megosztva tehetik le.

A vizsga megosztva letételének részleteit az egyidejűleg kiadott 17,600/1918. I. M. számú igazságügyminiszteri rendelet szabályozza oly módon, hogy felsorolja azokat az eltéréseket, amelyek a 67,300/1913. I. M. számú rendeletnek a vizsga letételére vonatkozó szabályaival szemben annak folytán állanak elő, hogy a jelölt a vizsgát két részletben teszi le.

A megosztott vizsga első részét a polgári anyagi és eljárási jog csoportjaiból, a második részt pedig a hitel- és büntetőjogi csoportból kell letenni. Az első résznél egy, a másodiknál pedig két írásbeli feladványt kell kidolgozni. A megosztott szóbeli vizsga legfeljebb egy óráig tart. Az első részvizsga sikeres letételéről ideiglenes bizonyítvány állíttatik ki, amely ép úgy, mint a vizsga első része, hatályát veszti, ha a jelölt a vizsga második részének letétele végett ugyanannál a bizottságnál egy éven belül nem jelentkezik, de ezt az egy évet a hadbavonulásuk miatt a jelentkezésben gátolt jelölteknél a gátló körülmény megszüntétől kell számítani.

Ha a részvizsga *egy szakcsoportból nem sikerül*, három hó multán, de hat hó eltelte előtt pótvizsgára lehet jelentkezni s ha ez sem sikerült, vagy a jelölt a *fentebbiek szerint számítandó* határidő alatt a pótvizsgára nem jelentkezett, a pótvizsga ismétlésének vagy arra utólagos jelentkezésnek nincs helye s a jelöltet csak hathónapi újabb joggyakorlat eltöltése után lehet az egész részvizsga vagy az egész egységes vizsga letételére bocsátani. Ha a részvizsga *egyik tárgycsoportból sem sikerült*, a jelölt hathónapi újabb joggyakorlat eltöltése után a részvizsgát megismételheti. Ugyanez áll, ha a jelölt a megosztott vizsga illető részének ismétlésekor sem mutat fel kielégítő eredményt egyik szakcsoportból sem. A hadbavonulásban rejlő akadály idejét az említett hathónapi újabb joggyakorlat idejébe be kell számítani.

A részvizsgáért vagy ismétléséért külön-külön 90 K, pótvizsgáért pedig 60 K díjat kell fizetni, amelyből a bizottság elnökét és tagjait mindegyik jelölt után egyenkint 15 K, pótvizsgáért pedig 10—10 K díj illeti.

Ezek a szabályok irányadók azokra is, akik 1918 április 9. előtt a vizsgára már jelentkeztek, de azt le nem tették, vagy bármely okból az egész vizsga ismétlésére lettek utasítva, feltéve, hogy a vizsgárabocsátáshoz az eddigi szabályokban megszabott feltételeknek egyébként megfelelnek.

Dr. Fabinyi Tihamér.

Szemle.

— **Az igazságügyi kinevezések** túlnyomó része igen szerencsés. Évtizedeken át teljesített komoly és lelkiismeretes miniszteriális munkának elismerése jut kifejezésre dr. Szászy Béla helyettes államtitkári és dr. Térfy Gyulának kúriai tanácselnöki kinevezésében. Mint Tőry Gusztáv munkatársa, majd mint osztályvezető, *dr. Szászy Béla* lankadhatatlan buzgalommal működött közre annak a formatökéletességnek kicsiszolásában, amely az igazságügyi törvényszerkesztést jellemzi. Egész sora az igazságügyi kodifikációs alkotásoknak közvetlen, személyes munkája, így nagy része volt a házassági törvény, a Ptkj., a Bn., a Fb., a Rbsz. előkészítésében, de egyéb törvénytervezetek közt is alig akadt olyan, amely logikai erejének és nyelvi szabatosságának nyomait magán ne viselné. Intenzív hivatali munkálkodás mellett Szászy jogirodalmi téren is buzgó és sikeres működést fejt ki. Átfogó, egyetemes jogi tudás, erős judicium és rendkívüli munkabírás *dr. Térfy Gyula* tevékenységének jellemző tulajdonságai. Nemcsak mint az I. ügyosztály vezetője teremtett, gyakran nehéz és nagyjelentőségű jogi problémák megoldásával oly gyakorlatot, amelynek mintaszerűsége a jogászi közvéleményben általános elismerésre talált, hanem a Pp. életbelépése, a szervezeti törvénytervezet, valamint az elmebetegügyről és a nők hadegészségi szolgálatáról szóló tervezetek előkészítése körül is kiváló érdemeket szerzett. Széleskörű irodalmi működése köréből csupán a Magyar Törvénytár, a Felülvizsgálati és Hatásköri határozatokra, valamint egyéb nagyrabecsült gyűjteményeire és közhasználatban lévő gyakorlati perjogi kézikönyveire utalunk. Hogy *Deák Péter* tanácselnöki kinevezésével a Kúriának egyik legjelesebb és legélesebb elméjű bírája került vezető állásba, azt a szakközönség

számára valóban felesleges volna bővebben indokolni. Uj vezetőt kapott a büntetőtörvényszék is *Langer Jenő* személyében. Éveken át volt a vádtanácsnak tapintatos és szakértő vezetője. Előzékeny modorával, amely remélhetőleg a szükséges energiával fog párosulni, bizonyára módot talál, hogy a törvényszéknél utóbbi időben lábrakapott áldatlan személyi viszonyokat megjavítsa. Végül bizonyára right man in the right place a budapesti ügyészség új vezetője, *dr. Váry Albert*, aki a tudomány és a gyakorlat terén eddig kifejtett működésével a szaksajtó részéről is rászolgált arra az elismerésre, amellyel a napisajtó méltán elhalmozta.

— **A Magyar Jogászegyletnek** e hó 6-án *dr. Nagy Ferenc* v. b. t. t. elnöklete alatt tartott teljes ülésében *dr. Doleschall Alfréd* egyetemi tanár nagy és díszes közönség jelenlétében tartotta meg emlékbeszédét Baumgarten Izidorról, az egyesület néhai alelnökéről. Gondosan felépített esszay-jében az előadó Baumgartennek általános jellemzésén felül, amelyet mai számunk vezető helyén közlünk, kimerítően foglalkozott Baumgartennek az esküdtszék kérdésében, valamint a büntetőjog újabb irányaira vonatkozólag elfoglalt álláspontjával. Költői szépségű volt az előadás befejező része. A hallgatóság az értékes tanulmányt lelkes elismeréssel fogadta, de a napi sajtó, nem tudjuk mi okból, nem emlékezett meg róla.

— **A Jogvédő Egyesület Vagyontalanok Részére** április hó 7-én tartotta meg közgyűlését *Juhász Andor* táblai elnök elnöklése mellett. A közgyűlés elé terjesztett évi jelentésből a következő adatokat emeljük ki. Az egyesület irodája 1917. év folyamán 13,053 vagyontalan ember ügyét látta el. Naponta átlag 45 vagyontalan kereste fel az egyletet. A 13,053 ügy az esetek természete szerint a következőképen oszlott meg: lakásügy 4995, nő- és gyermektartás 1307, válóper 741, szolgálati viszonyból származó perek 506, hagyatéki ügyek 391, kártérítési perek 689, ingók kiadása 731, közigazgatási ügyek 471, büntető ügyek 1095, különböző vegyes 2127. A közgyűlés az egyesület választmányát kiegészítette *Szüts Miklós* ny. kúriai bíróval, aki mint a Népjóléti Központ jogi osztályának elnöke hivatva lesz arra, hogy a szükséges kapcsolatot a Jogvédő Egyesület és a Népjóléti Központ között megteremtse. A közgyűlés befejezése előtt *Pap József*, az egyesület alelnöke köszönetet mondott Juhász Andor elnöknek azért, hogy nagymérvű elfoglaltsága dacára időt szentel az egyesületnek és szeretettel foglalkozik a vagyontalanok jogvédelmének kérdésével.

— **Az indokolási kényszer kérdéséhez.** Székács Aladár valóságos panaceát lát az indokmentes vagy összezsugorodott indokolásu ítéletekben. Legyen szabad Eugen Ehrlich fejtegetéseit (Juristische Logik az Archiv für zivilistische Praxis 115. köt. 2. és 3. füzet, 241. lapján) röviden idézni: «Dazu kam — der jämmerliche Verfall der östr. Jurisprudenz in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, als nach Einführung des allg. bürg. Gesetzbuchs der Zusammenhang mit der gemeinrechtlichen Jurisprudenz abgebrochen war, und die zum Teile sehr bedeutenden östr. Juristen aus gemeinrechtlicher Schule ausgestorben waren. Infolgedessen sanken auch die östr. juristischen Fakultäten in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts so tief, das die daraus hervorgegangenen Juristen nur zum geringen Teile imstande gewesen wären, ein wissenschaftliches juristisches Werk, das mehr gewesen wäre als eine Erläuterung des Gesetzes, zu benützen. Entscheidend war aber wohl, dass die östr. Gerichte ihren Erkenntnissen nur dann Entscheidungsgründe beifugten, wenn ein Rechtsmittel angemeldet wurde: die Oberste Justizstelle die in letzter Instanz urteilte, tat es nie». *Dr. Klein Ede.*

— **Uj büntetőjogi könyvek.** 1. *Büntetőjogi Határozatok Tára.* A kir. Kúria hivatalos kiadványa. V. kötet. 2. füzet. Az 520—580. sz. határozatokat magába foglaló füzet ára 2 K 42 f. Az V. kötet mutatója, mint 3. füzet később fog megjelenni. — 2. *Dr. Degré Miklós:* Háborús büntetőjog. A Magyar Jogászegylet könyvkiadó-vállalata. VIII. évf. 2. kötet 70 l. Ára 6 K. Franklin-Társulat bizománya. — 3. *Vámbéry Rusztem:* Büntetőjog. II. füzet. 189 l. A két füzet ára együtt 20 K. Grill Károly könyvkiadó-vállalata. A két utóbbi munkára visszatérünk.

— **Az ügyvédi költségek és a törvényszéki illetékek felemelése Németországban.** A német ügyvédi kar régóta sürgeti az 1879 óta változatlanul fenálló díjtarifa felemelését. A háború kitörése óta fokozódó türelmetlenséggel követelték a költségkérdés rendezését. Március 22-én végre a birodalmi gyűlés elfogadott egy törvényjavaslatot, mely a járásbírósági eljárásban $^{3}/_{10}$-el, a fellebbezési eljárásban $^{5}/_{10}$-el felemelte a munkadíjakat. A felülvizsgálati eljárásban a tételek változatlanul maradtak, minthogy azokat 1910-ben $^{5}/_{10}$-el emelték. Az ügyvédi munkadíjakkal egyidőben a birodalmi gyűlés lényegesen felemelte a törvénykezési illetékeket. Polgári peres ügyekben 300 márkáig az illetékek változatlanul maradnak, 300—2100 márkáig az emelés 20%, 2100—5400 márkáig 30%, 5400—10,000 márkáig 40%, azontúl 50%.

— **A büntetőjogi háborús célokról** tartott előadást *dr. Delaquis Ernő* frankfurti egyetemi tanár az ottani jogászegyletben. Érti alatta azokat a követeléseket, amelyeket a törvényhozóval szemben a háború befejezésével fel kell állítanunk. Nem számítja ezek közé az új német Btk. megalkotását, minthogy sürgősebb feladatok várnak megoldásra, de a takarékosság tekintetével is számolni kell. Már pedig egy új kódex új kiadásokat is jelent. Szerencsésnek tartja a kódex elodázását a középeurópai büntetőjog nézőpontjából. Egységesítést ugyan csak annyiban tart lehetségesnek, amennyiben a nemzetközi gonosztevők megfékezése értékes nemzeti alapelvek sérelme nélkül szükségessé teszi, de a jogi közeledés magában véve is értékes. Első helyen áll a háború utáni teendők közt a növekvő kriminalitás korlátozása. Valószínűnek látszik, hogy a háború után, ellentétben a fiatalkorúak kriminalitásával, a felnőtteké fog emelkedni. Ezért novelláris úton gondoskodni kell a biztonsági intézkedések szaporításáról. Ilyenek a dologház, mint nevelő intézmény, a sokszorosan visszaesők őrizete, elmebetegek, korlátolt beszámíthatóságúak és iszákosok gyógyító intézete. Ami a fiatalkorúakat illeti, a gyermekvédelem fejlesztése, a katonai nevelés a leghathatósabb orvosszer. Alapul a katonai parancsnokságok idevágó rendeletei szolgálhatnak ugyan, de némi megszorítással. Egyrészt tarthatatlan az oly rendelkezés, hogy fiatalkorú, aki 17. évét még be nem töltötte, vendéglőt, cukrászdát stb. csak felnőtt kíséretében látogathat, másrészt elhibázott az a rendelkezés, amely magát a fiatalkorút bünteti, ahelyett, hogy a felügyeletével megbízott személyt vonná felelősségre. Szükséges a mozilátogatás törvényes szabályozása is, valamint a fiatalkorú védelme a ponyvairodalom veszélyei ellen. Végül kiemeli, hogy a háború lényegesen előmozdította a rehabilitáció szabályozását is azzal, hogy büntetett előéletűeknek is rendeleti úton megengedték a hadseregbe való belépést. Foglalkozott ezenfelül a semlegesség büntetőjogi védelmével is, amelyről *Frank*nak a Bajtársi Szövetségben tartott előadása szól.

— **A háborús nemzetközi bíráskodás** ijesztő példái egyre szaporodnak. Az olasz háború kitörése előtt számos Olaszországban élő osztrák és német állampolgár kötött olasz barátjával a háború kitörése esetére oly megállapodást, hogy vagyonát átruházza reá azzal a kikötéssel, hogy a vagyont tartozik mindenben a volt tulajdonos javára és annak érdekei szerint kezelni. Ily megállapodások alapján számos olasz vett át jelentősebb vagyonokat. Egy ily vagyonátvevő az olasz bíróságoknál pert indított annak kimondása iránt, hogy mentsék őt fel vállalt kötelezettsége alól, hogy a vagyont a volt tulajdonos javára kezelje, de magát az átruházási ügylet érvényét ne érintsék. A jogásznak az egységes ügylet ilyen kettészakítása érthetetlen, de a szenvedélyektől fűtött hazafi másként ítél. Az olasz bíróság helyt adott a kérelemnek és azt meg is indokolta. Ez az indokolás nem az igazságra törekedett, hanem a közönség tapsaira. Fájó szívvel látjuk annak az angol szellemnek a térfoglalását, amely az egyes embert is ellenségnek tekinti. *B.*

100,000 koronával átvennék banküggyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** | Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.) | Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 16. szám. Budapest, 1918 április 21.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Vázsonyi Vilmos. — *Dr. Borsos Endre* kir. törvényszéki bíró: A bírói szervezet reformjához. — *Domby Zoltán* szatmárnémetii kir. ügyész: Rekvirált készletek illegitim elvonása. — *Dr. Rásó Lajos* budapesti ügyvéd: A budapesti ügyvédi kamara pénzügyi helyzete. — *Dr. Malonyai Béla* budapesti kir. törvényszéki jegyző: Végleges nőtartásdíj felemelése és leszállítása. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 5. ív. — Tartalommutató a Büntetőjogi Döntvénytár XI. kötetéhez. — Csődnaptár.

Vázsonyi Vilmos.

Nem kiáltottunk teli torokkal hozsannát, amikor igazságügyminiszter lett és most mégis őszintén sajnáljuk, hogy nem volt — igazságügyminiszter. Mert a ragyogó tehetségű szónok, az ötletekben oly gazdag politikus, a választójog rendületlen harcosa, bár kitartó becsvággyal épen az igazságügyi tárca után törekedett, mikor elérte, továbbra is megmaradt — csak politikusnak. Miniszteri beköszöntő beszédében nyíltan hirdette, hogy most nem igazságügyi alkotásokra van szükség, hanem csupán arra, hogy rendet teremtsünk. Mintha lehetséges volna oly tartós rend, amely nem a jog és igazság alappilléreire támaszkodik.

Nemleges programmjához hű maradt. Sem a törvényhozás, sem az igazságügyi adminisztráció terén nem hagyott maga után maradandó emlékeket. Védői multjából fakadt az a két rendelet, amelyek egyike a gyorsított eljárás jogfosztó brutalitásaiból faragott le egyet-mást, másika pedig az előzetes letartóztatásnak lehető korlátozását sürgette. Sajnos, védő volt akkor is, midőn a két évnél rövidebb szabadságvesztésbüntetések végrehajtásának elhalasztásáról szóló rendeletet kibocsátotta és mint igazságügyminiszter sem látta meg a veszélyt, amellyel e rendelet a közbiztonságot fenyegeti. Végtelen tragikuma azonban, hogy épen ő, akinek egész élete a politikai szabadság eszméjével forrott össze, csupán a büntettesek szabadságát tudta megoltalmazni, de az autokrata kiméletlenségével volt kénytelen a szabadságjogok ellen küzdeni. Valósággal megfordítva élte át politikai eszményképének: Börnének sorsát, aki ifjúkorában Frankfurt városának kis rendőrtisztviselője volt, hogy élte alkonyán a forradalom lánglelkű hirdetője legyen.

Midőn az igazságügyminiszteri állásból távozik, mélyen fájlaljuk — nem az igazságügyminisztert, hanem Vázsonyi Vilmost. Mert erényei: lángelméje és érző szíve, a sajátjai voltak, hibái azonban: mérhetetlen hiúsága és túlzott érzékenysége környezetének kicsinységéből eredtek. Nem tűrt bírálatot és nem ismert tekintélyt önmagán kívül. Azt a páncélt, amelyet tömjénező satelleseinek kétes barátsága szőtt körülötte, sem a higgadt belátás szava nem tudta áttörni, sem az önzetlen rokonszenv melege nem tudta megolvasztani. Ezen az ingatag alapon nyugvó bizalma vagy bizalmatlansága irányította személyi politikáját is. Élesen látó szemét elhomályosította az a köd, amelyben a hízelgők és a besugók raja rejtőzött, emberismerete csődöt mondott, mert nem ismerte eléggé önmagát.

Alig volt igazságügyminiszter, aki aránylag rövid hivataloskodása alatt annyi állást s köztük annyi magas bírói állást töltött volna be. Kinevezései részben igen jók, részben igen rosszak voltak. Hogy a büntetőbíráknak jutott soronkívüli előléptetések oroszlánrésze, az még magában véve kisebb hiba, minthogy sokszor a személyes rokonszenv volt a döntő tényező. Tudományos képzettségre a politikus igazságügyminiszter nem helyezett súlyt, ezzel is megerősítvén azt a nálunk sajnos, oly mélyen gyökerező babonát, hogy az ú. n. gyakorlati jogász a maga nemében tudomány nélkül is tökéletes lehet. Annak a védői praxisnak kicsinyes látószögéből ítélte meg a bírákat is, amely a büntető igazságszolgáltatásban csupán az apró ravasz fogásokból és a nagy szónoki sikerekből egyberótt gyakorlati tevékenységet látja. Egyes kinevezései pedig, amelyek a politikai bizalom kétes forrásából fakadtak, méltán okoztak felháborodást. Ha a jogászi közvéleménynek szinte cinikus semmibevevése még sem keltett élénkebb visszhangot, ennek oka nemcsak hathatós eszközök hiányában rejlik, amellyel a bírói kar önérzetének érvényt tudna szerezni, hanem a politikai hatalom szokatlan túlsúlyában is, amely manapság a bírálatot csírájában fojtja el.

Vázsonyi Vilmosnak az a téves meggyőződése, hogy a jókedvű adakozót nemcsak az Isten, hanem a nép is szereti, indította őt arra, hogy a kinevezések szokatlan bőkezűségével a számfeletti állások egész sorát teremtse meg. Adakozással vélte, ha nem is megoldhatni, de legalább lecsendesíteni az ügyvédi és a bírói kar súlyos anyagi problémáit. De eltekintve attól, hogy a félmilliós és egymilliós olajcsepp bizonyára nem tudja a háborgó tengert síma tükörré varázsolni, komoly aggodalommal kell fogadnunk a borravalós rendszer alapgondolatát is. Hogy «szorult anyagi helyzet, vagy más méltánylást érdemlő körülmény» okából bírák és ügyészek 600—1200 K-s könyöradományokat kérhetnek, az sokkal kevesebbet segít a bírákon, mint amennyit tekintélyüknek és függetlenségüknek árt. Státusrendezésről, a bírói javadalmazásnak a pénz csökkent vásárló erejéhez mért megjavításáról, a hazatérő ügyvédek sorsának rendszeres és tervszerű biztosításáról Vázsonyi Vilmos igazságügyminisztersége alatt, sajnos, alig esett szó.

Végtelenül sajnáljuk, hogy ezzel a méla akkorddal kell búcsúznunk a távozó igazságügyminisztertől, de még inkább fájlaljuk, hogy a magyar politikának vérszomjas molochja, amely a háború alatt oly szokatlan mohósággal fogyasztja a tehetségeket, áldozatul kívánta Vázsonyi Vilmosnak kivételes egyéniségét is. Igy talán a nagy idők tragikuma, hogy Vázsonyi Vilmos, emberi nagyságához mérve, nem tudott a nagy igazságügyminiszterek sorába emelkedni.

Míg Horváth Boldizsár, Pauler Tivadar vagy Szilágyi Dezső politikai tekintélyének súlyát vetette latba az igazságügy érdekében, addig Vázsonyi Vilmos az igazságügyminiszterséget is csak egy eszköznek tekintette, hogy politikai tekintélyét gyarapítsa. Volt olyan igazságügyminiszter, aki az ügyvédi, volt olyan, aki a bírói karra, volt olyan, aki mindkettőre támaszkodott hivatali működésében, sőt akadt olyan is, aki Anteuszként a tudomány örök anyaföldjéből merítette erejét. Vázsonyi egyiknek a példáját sem követte. Mint a magyar glóbusznak jellegzetes gyermeke, akit közéletünk megtanított rá, hogy egy lat politikai siker nálunk többet nyom, mint egy mázsányi tudományos műveltség, fiatalkorának velleitásait sutba dobva, mint igazságügyminiszter is az egyedül üdvözítő bálvány oltárán áldozta fel szellemének ritka értékű kincseit. De a hálátlan bálvány nem fogadta kegyesen az áldozatot. Nagy Napoleonnak Goethehez intézett büszke szavai szerint: a végzet a politika. Vázsonyi Vilmoson e mondás igazsága megfordítva teljesedett be: a politika lett végzete. Sic erat in fatis . . .

A bírói szervezet reformjához.*

A járásbírósági értékhatárnak nagymérvű felemelése folytán a törvényszékeknek, mint elsőfokú polgári bíróságoknak szerepe és működési köre jóformán jelentéktelenné válik, háttérbe szorul, ellenben mindinkább kidomborodik, előtérbe lép fellebbezési bírósági jellegük és minőségük.

Ez a körülmény önkéntelenül is annak a kérdésnek felvetésére ösztönöz, hogy ha már a perek 92%-a úgyis járásbírósági hatáskörbe, egyesbírói elintézés alá tartozik, érdemes-e a perek 8%-a kedvéért külön törvényszéki hatáskört tanácsi rendszerrel fentartani s nem volna-e célszerűbb és logikusabb ezt a 8%-ot is járásbírósági hatáskörbe utalni át és a polgári ügyekre nézve a törvényszékeket csak mint fellebbezési fórumokat tartani fen? Hiszen ha az igazságszolgáltatás jóságát nem fenyegeti komoly veszedelem amiatt, hogy a polgári pereknek 92%-a elsőfokon egyesbíróilag intéztetik el, talán csak nem származik komoly veszedelem abból sem, ha a megmaradt 8% elintézését is egyesbíróságokra bízzuk? Igaz, hogy ez a 8% nagy vagyoni értéket és érdeket jelentő perekből áll, ámde valamely pernek könnyű vagy nehéz volta nem a per tárgyának értékétől, hanem egyéb körülményektől függ. Az úgynevezett bagatellperek között sok olyan akad, amelynek helyes eldöntése nagyobb jogászi munkát és képzettséget igényel, mint akárhány sok ezer korona értéket képviselő perc. Ha tehát az egyiknek eldöntésére alkalmasnak tartjuk az egyesbírót, bizonyára nem lehet azt alkalmatlannak tartani a nagyobb substratumú perek eldöntésére csak azért, mert ezekhez nagyobb vagyoni érdekek fűződnek. Vagy alkalmas az egyesbíró mindegyikre, vagy egyikre sem. Az ezzel ellenkező felfogás végeredményben és lényegileg annyit jelent, hogy a vagyonosabb társadalmi osztályok érdekeit fokozottabb jogvédelemben kell részesíteni, ami pedig épen a törvény előtti egyenlőség elvével aligha egyeztethető össze.

Az bizonyos, hogy az összes polgári pereknek egyesbírói hatáskörbe való utalása pénzügyi szempontból az államra nézve nagyjelentőségű volna, mert jelentékeny számú bírói állást tenne feleslegessé, mivel ugyanazt a munkát, amelynek elvégzésére ma három bíró van rendelve, elvégezhetné egy is. Ez pedig annyit jelent, hogy mivel ma körülbelül 80 elsőfokú polgári tanács működik az országban 240 törvényszéki bíróval, az egyesbírói intézménynek az elsőfokú polgári perekre való behozatala 160 törvényszéki bírói állást tenne feleslegessé. Azok az óriási terhek, amelyek a háború következtében a magyar államra nehezednek, valóban komoly megfontolásra intenek e tekintetben.

Angliában polgári ügyekben elsőfokon kivétel nélkül egyesbírák ítélkeznek anélkül, hogy az angol igazságszolgáltatás jósága és megbízhatósága ellen komoly kifogás volna emelhető. Franciaországban Viviani igazságügyminiszter 1915 dec. 23-án törvényjavaslatot terjesztett a törvényhozás elé, amelynek egyik legfontosabb intézkedése az, hogy az elsőfokú tanács helyett egyesbírák ítélkezzenek. A Németbirodalomban is törvényjavaslat nyujtatott be a birodalmi gyűlés elé, amely javaslat, habár átmenetileg is, de az egyesbírói intézményt akarja életbeléptetni.

Ha tehát nálunk sokkal nagyobb, gazdagabb országok komolyan foglalkoznak az egyesbírói intézmény megvalósításával, sőt a gazdag Anglia már régen megvalósította azt, bizonyára nem érintené hátrányosan ennek a szegény és a háborúban oly sokat szenvedett országnak prestizsét sem, ha követné nagy szövetségesének és hatalmas ellenfeleinek példáját és szakítva a tanácsi rendszerhez fűződő hagyományokkal és minden mélyrehatóbb újítástól való idegenkedéssel, arra az útra lépne, amelyet az állam pénzügyi helyzete, mint egyedül követendőt jelöl ki, és amelyen haladva ép úgy lehetne biztosítani, fentartani a magyar igazságszolgáltatás jóságát és megbízhatóságát, mint a némelyek által egyedül üdvözítőnek tartott tanácsi rendszerrel. A kérdés lényege pedig ezen fordul meg, mert ha az egyesbírói intézmény ép úgy beválhat, mint a tanácsi rendszer, igazán oktalanság volna merő konzervativizmusból és a hagyományokhoz való ragaszkodásból az utóbbihoz ragaszkodni.

Nem célunk e helyen felsorolni és erősítgetni, vagy cáfolgatni azokat az érveket és aggályokat, amelyeket az egyesbírói rendszer ellen vagy mellett fel szoktak hozni, csak arra a tapasztalati igazságra kívánunk rámutatni, hogy bármilyen rendszer látszik is helyesebbnek elméleti szempontból, az bizonyos, hogy annak jósága a gyakorlatban főként attól függ, hogy milyen kvalitású bírói kar áll az igazságszolgáltatás rendelkezésére. Magas színvonalon álló bírói kar minden elméletnél és írott szabálynál jobban garantálja egyesbírói rendszer mellett is az igazságszolgáltatás jóságát, mint a gyenge bírói kar a tanácsi intézmény mellett.

Az egyesbírói rendszer legfőbb előnye, de egyúttal legnagyobb hátránya is, hogy a bíró egyéniségét állítja előtérbe, a bíró egyéniségétől teszi függővé az igazságszolgáltatás jóságát. Ámde ha a bíró egyéniségének az igazságszolgáltatás alapjává tétele veszélyeket is rejthet magában, ezek a veszélyek a tanács intézménye mellett is fenforognak. A tanács sem biztosítéka annak, hogy a tanácsban működő bírák egyénisége háttérbe fog szorulni és hogy egy személytelen, emberi érzelmektől, indulatoktól mentes és csak fogalmilag létező valami, a tanács fog ítéletet hozni, mert hiszen ez a tanács bírákból áll, akik ép úgy éreznek, gondolkoznak, ép úgy hevülnek, lelkesednek valamiért, vagy gyűlölnek, megvetnek valamit, mint a más foglalkozású emberek. Az ő egyéniségük, gondolkozási módjuk és világfelfogásuk ép úgy meg fog nyilvánulni a tanácsban hozott ítéletben, mintha azt egyesbíró hozta volna. A különbség mindössze annyi, hogy a tanácsban hozott ítélet vagy három vagy csak két bíró felfogásának kifejezője aszerint, amint az egyhangúlag vagy szótöbbséggel hozatott s ekként ép úgy egyéni nézetet, egyéni felfogást és egyéni véleményt jelent, mint az egyesbíró ítélete.

Ha pedig így áll a dolog, igazán nincs lényeges különbség a tanácsi és egyesbírói intézmény között, mert hiszen a tanácsban sem szorulhat háttérbe a bíró egyénisége, hanem csak annyi érhető el, hogy a bíró, mivel bírótársai esetleges ellenvetéseivel, aggályaival vagy ellentétes felfogásával is számolnia kell, alaposabb, körültekintőbb, higgadtabb és tárgyilagosabb megfontolásra kényszerül.

Ez kétségtelenül lényeges előny, ámde azokat az ellenvetéseket, aggályokat és felfogásokat, amelyeket a tanács valamelyik tagja felvethet, az esetek túlnyomó részében felvetették már maguk a felek is a per tárgyalása alkalmával. Azok tehát rendszerint nem lehetnek újak egyik tanácstag előtt sem, amiből önként következik, hogy ha valamelyik tanácstagban már a tárgyalás folyama alatt kialakult valamely meggyőződés, amint hogy rendszerint ki is kell alakulnia, azok az ellentétek és aggályok, amelyek bírótársa részéről ezzel szemben felvethetők, nem igen fogják őt meggyőződésében megingatni, mert ha lelkiismeretes bíró, azokkal már számolt a tárgyalás folyama alatt a tanácskozás előtt.

A tanácskozás tehát, minél lelkiismeretesebb, képzettebb és gyorsabb ítélőképességű bírák ülnek a tanácsban, az esetek túlnyomó részében annál inkább üres formasággá válik, sőt, mivel az igazság csak egy lehet, még véleménykülönbségek is ritkán fognak előfordulni s így azokért a ritkán előforduló vitás elvi kérdésekért, amelyek véleménykülönbségre, vitákra adhatnak okot, igazán kár elsőfokon hivatásuk magaslatán álló bírákat tanácsban foglalkoztatni, hiszen az ilyen vitás kérdések eldöntésére a felsőbíróság hivatott, amely úgy is tanácsban határoz, és mert az elsőfokú bíróság ilyen esetekben már akkor is megfelelt feladatának, ha a tényállást gondosan és lelkiismeretesen kiderítette. Ha pedig a tanácsban gyengébb bíró vagy bírák is vannak, bizonyos idő mulva a legkiválóbb fog közöttük túlsúlyra vergődni és fogja a tanács ítélkezését irányítani, mert a többiek, tapasztalván azt, hogy a felsőbíróság többnyire kiválóbb társuk véleményét fogadja el, már csak azért is, hogy felülről őket is jobb bíráknak lássák, igazodni fognak társuk véleményéhez. Ilyen esetekben tehát a tanács intézménye mellett is megtörténhetik az, hogy a tanács ítélete valójában egy bíró ítélete.

A tanács intézményének valódi praktikus előnye tehát főként abban áll, hogy a gyengébb tehetségű, vagy még tapasztalatlan s kellő gyakorlattal nem rendelkező bírót visszatartja az elhamarkodott ítéletek hozatalától és más képzettebb, nagyobb gyakorlattal rendelkező bíró befolyása és irányítása alá helyezi s ekként a bíróképzést elősegíti, ámde erősen kétségbe vonható, hogy van-e erre egyáltalán szükség? Vajjon nem volna-e jobb és célszerűbb a bírákat már kinevezésükkor úgy megválogatni,

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából.

hogy gyenge tehetségű, tapasztalatlan és gyakorlatlan jogász ne kerülhessen a bírói székbe?

Ha a bírói fizetések a bírói állás jelentőségének és méltóságának megfelelően rendeztetnek, ami azonban csak a mainál lényegesen kisebb bírói létszám mellett valósítható meg, bizonyára bőven lehet a bírói állásra alkalmas férfiakat találni, mert a legkiválóbb jogászok is megtiszteltetésnek és szerencsének fogják tartani, ha a bírói székbe kerülhetnek. Ha bekövetkezik valamikor az a helyzet, hogy a bírói tisztség vállalása nem jelent szegénységi fogadalmat is és hogy a bírói javadalom nem lesz oly szűkre mérve, hogy még a társadalmi állásnak megfelelő életmódot sem biztosítja, bizonyára nem fog nagy gondot okozni a bírói állásra alkalmas és hivatott kellő számú egyének feltalálása. Akkor aztán megfelelő beosztással, minden bírónak arra a helyre s abba a munkakörbe való állításával, amely tehetségének és hajlamainak megfelel; továbbá a bírói kinevezéseknél a protekció teljes kiküszöbölése mellett egyedül csak az egyéni rátermettségnek figyelembevételével minden veszély nélkül meg lehetne valósítani, fen lehetne tartani, sőt a jövőben naprólnapra jobbítani lehetne egyesbírói intézménnyel is a magyar igazságszolgáltatás jóságát és megbízhatóságát.

A helyzet különben ma is az, hogy a törvényszéki elnökök a tanácsokat úgy igyekeznek összeállítani, hogy minden egyes tanácsba, ha már több nem kerülne, legalább is egy jobb, kiválóbbnak tartott bíró kerüljön. Talán nem mondható merész állításnak, hogy a magyar bírói karban van legalább is annyi képzett, megbízható és jó ítélőképességű bíró, hogy mindegyik törvényszéki tanácshoz jut közülök egy. Ha pedig így van, az egyesbírói rendszer megvalósításának komoly, számbavehető akadálya ma sincs.

Az egyesbírói intézmény tehát a magyar igazságszolgáltatás jóságának és megbízhatóságának veszélyeztetése nélkül azonnal is megvalósítható volna és pedig vagy akként, hogy polgári ügyekben kizárólag a járásbíróságok válnának elsőfokú bírósággá, vagy pedig úgy, hogy az eddig törvényszéki hatáskörbe tartozó perek megmaradnának törvényszéki hatáskörben, de tanács helyett egyesbíró intézné azokat. Az előbbi volna a logikusabb, rendszeresebb megoldás, az utóbbi mellett pedig azt lehetne felhozni, hogy mivel a bírák a törvényszékekhez eddig rendszerint bizonyos szelekció útján kerültek, talán könnyebb volna kiválogatni közülök azokat a bírákat, akik az egyesbírói szolgálatra alkalmasak. Egyébként megfelelő intézkedésekkel biztosítani lehet azt is, hogy a nagyobb vagyoni értéket képviselő perek intézésére a járásbíróságoknál is mindig kellő számú alkalmas bíró álljon rendelkezésre.

Ha azonban a törvényhozás még nem tartaná az egyesbírói intézményt a mai viszonyok között megvalósíthatónak, ebben az esetben is lehetséges és célszerű volna a Pp. egyes részeinek olyan módosítása, amely kevesebb munkaerőt venne igénybe s ennélfogva a tanácsi rendszer fentartása mellett is kevesebb bíró alkalmazását tenné szükségessé.

Ennek a módosításnak a lényege pedig abban állhatna, hogy a törvényszéki eljárásban a perfelvételi tárgyalás egyesbíró előtt történnék; úgyszintén az érdemleges tárgyaláson elrendelt bizonyítás felvétele is a felek eskü alatti kihallgatásának kivételével, úgy hogy rendszerint csak az első érdemleges tárgyalás és az ítélethozatalt megelőző tárgyalás tartatnék tanács előtt.

Dr. Borsos Endre.

Rekvirált készletek illegitim elvonása.

A világháború életviszonyaink igen jelentékeny részeit teljesen átalakította. Ügyleteinkben megszokott szabad verseny esélyeit a háborús közérdek mindeneket átható követelményei változták fel. Ugyanez az érdek vágott rést az egyéni tulajdon eddig sérthetetlennek vélt érdekén is. Viszonyaink ezen most jelzett változott alakulatai, természetszerűleg új, eddig még nem ismert jogintézményeket hoztak létre, melyek mint háborús időszak jogforrásai hivatottak életünk átformált követelményei kielégítésére.

Amily mérvben érdekes s jelentőségteljes a háborús jogrendszer alakulatainak vizsgálata a magánjogi vonatkozásban, annyira mondhatnám elsőrendű kötelesség ez a gyakorlati büntető jogszolgáltatás mezején, mert ez szolgálja leginkább az államilag elismert érdekek védelmét, másrészről kétségtelen az is, hogy a háborús eltolódások jelenségei a legszembetünőbben ép ezen a tereken érvényesülnek.

E céltól vezetve az alábbiakban egy gyakorlati jogesetet óhajtok megvilágítani, melyet bátran nevezhetek háborús jogesetnek is, mert létrejötte és jogi ismérvei a legszorosabb összefüggésben állanak a háborúval.

Miként tudjuk, a polgári rekvizicionális eljárás keretében többször előfordul, hogy a közszükségleti célokra összeírt, feles terménykészleteket azok kötelezettjei rendeltetéseik elől illegitim utakon elvonják. Kérdés, hogy az ilyen esetek helyesen miként minősíttessenek? Vajjon a polgári rekviziciónál is eljárást szabályozó miniszteri rendelet határozmányai alá eső kihágásnak kell-e ezen cselekményeket tekinteni? Vagy pedig velük szemben alkalmazást nyerhetnek-e a Btk. határozmányai? Ez utóbbi feltevés esetén további kérdés az, hogy ezen cselekmények helyesen miként lennének minősithetők?

Köztudomású, hogy a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912 : LXIII. tc. és a hadiszolgáltatásokról szóló 1912 : LXVIII. tc. kiegészítéséről alkotott 1914 : L. tc. 2. és 3. §-ai foglalják magokban azon törvényes rendelkezéseket, melyek a közszükségleti cikkeknek az ország területén levő számbavételét, hatósági megállapítását és azoknak a hatóságok részére leendő átengedését tárgyazzák. A kérdéses törvény a rekvirálási jognak inkább csak nagy általánosságban a kereteit nyujtja, magának eme jog gyakorlatának módozatait s az annak megfelelő jogi garanciákat azon miniszteri rendeletekben látjuk megtestesítve, melyek a törvényhozás által a kormányhatalomra átruházott kivételes hatalom gyakorlatának folyományai. A kérdéses rendeletek nagy tömegéből e helyen csupán azokkal kivánok foglalkozni, melyek a kérdéses jog gyakorlatának szempontjából különösebb fontossággal bírnak. Ilyennek kell tekinteni 2978/916. M. E. sz. rendeletet. A most hivatkozott rendelet 2. §-a a következőként szól: «a törvényhatóság első tisztviselőjének az 1. §. alapján kibocsátott felhívására köteles minden termelő a birtokában (őrizetében) levő buza, rozs, kétszeres, árpa és zab készletét az igénybevétel tárgyában eljáró hatóság utasítása szerint a hatóság előtt feltárni és a készletnek a saját házi és gazdasági szükségletét meghaladó feleslegeit a hatóság utasítása szerint a hatóság megjelent kiküldöttjének a Haditermény részvénytársaság részére közcélra átadni, illetőleg a hatóság utasításához képest a termelőkhöz legközelebb fekvő raktárba, vagy a haditermény részvénytársaság által az illető körzetre kijelölt bizományosnak beszolgáltatni».

Arra nézve, hogy a termelő terméséből saját házi szükségletére mit tarthat vissza, a fenálló rendelkezések irányadók, a gazdasági szükségletre visszatartható mennyiséget pedig a földmívelésügyi miniszter által e részben kiadandó közelebbi utasítások szerint az összes körülmények figyelembevételével az igénybevétel tárgyában eljáró hatóság állapítja meg.

A közszükségleti célokra igénybevett felesleggel a termelő nem rendelkezhetik, azt fel nem használhatja, fel nem őröltetheti, fel nem étetheti, fel nem dolgozhatja, el nem idegenítheti, sem azon másnak jogot nem engedhet.

Az igénybevétel nem akadályozza a termelőt abban, hogy a birtokában levő azokat a készleteket, amelyeket még az igénybevétel tárgyában a jelen rendelet alapján kibocsátott felhívás előtt vásárlásra jogosultnak eladott, a vevőnek kiszolgáltassa, feltéve, hogy az eladás tényét szabályszerű vásárlási igazolvánnyal bizonyítja és az igénybevétel tárgyában eljáró hatóság az eladás és megvétel jogszerűségét megállapítja. Ha a vásárlási igazolvány gazdasági szükségletre vonatkozik és ezt az igazolványt nem az igénybevétel tárgyában eljáró hatóság állította ki, az eladás és megvétel jogszerűsége felett annak a törvényhatóságnak első tisztviselője, még pedig a törvényhatóságára nézve illetékes gazdasági felügyelő meghallgatása után határoz, melynek területén a vásárlási igazolványt kiállították.

A termelővel szemben fenálló eme kötelezettség, másrészről a hatóságot illető a fentiekben részletesen ismertetett jogosultság büntetőjogi szankcióját a rendelet 13. §-ában találjuk, amely következőként rendelkezik:

«Aki a jelen rendeletet vagy a hatóságnak a jelen rendelet alapján kibocsátott valamely rendelkezését megszegi vagy megszegésénél bármi módon közreműködik, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el, s

hat hónapig terjedhető elzárással és 2000 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő».

Egybevetve ezek után a rendelet 2. és 13. §-ának ismertetett rendelkezéseit, látszólag igen könnyű arra a feltevésre jutni, hogy a kérdésünk tárgyává tett cselekmény a rendeletben meghatározott kihágásnak tekinthető. Mert alig férhet kétség azon okoskodáshoz, hogy minden olyan cselekmény, amely a rendelet 2. §. III. bekezdésében nyujtott taxatív felsorolás kereteibe vonható, megvalósítja a rendeletben kontemplált kihágás tényálladéki általános elemeit is. Ámde, ha a jelzett rendelet 13. §. I. bekezdésének szövegét kissé behatóbb vizsgálódás tárgyává tegyük és igyekszünk annak valódi értelmét a helyes törvénymagyarázat segélyével megállapítani, rá kell jönnünk ezen álláspont egyenes tarthatatlanságára.

Nem szenvedhet ugyanis kétséget, hogy az ismertetett szöveg nyilvánvaló értelme szerint az abban konstruált kihágás csak akkor foghat helyet, ha a konkrét tett tényálladéki elemei nem vonhatók valamely súlyosabb büntető rendelkezés alá eső cselekmény törvényes fogalmainak ismérvei alá.

Önként felmerül tehát az a további kérdés, hogy a felvetett cselekmény ily súlyosabb minősítés alá esik-e vagy sem? Részemről igenleges választ adok és pedig azért, mert a jelzett cselekmény tevékenységi eredményében részemről oly hatást is fenforgónak látok, mely annak minősítésénél irrelevánsnak nem tekinthető. A jelzett cselekvés tevékenységi eredménye igénytelen nézetem szerint nem csupán abban merül ki, hogy a termelő illegitim ténykedése következtében a közszükségleti cikk nyilvánvaló rendeltetése alól elvonatik, hanem ezenfelül még különösen abban is, hogy az ily ténykedés nyilván sérti a hatóság tekintélyét, mely a foganatosított rekvirálás tényében kétségen kívül megnyilvánulást nyer. Oly többleteredménnyel állunk tehát az ily eseteknél szemben, mely kétségtelenné teszi azon cselekményeknek a statuált kihágástól való eltérő minősítéseit.

Végezetül hátra van még, hogy ezek után röviden megvilágítsam álláspontomat a tekintetben is, hogy a kérdéses cselekmény a Btk. mely rendelkezései alá vonható s mi felel meg annak a helyes minősítés tekintetében? Fejtegetésem során hangoztattam a cselekmény tevékenységi eredményét s most is ezen mozzanatot tartom a legfontosabbnak annak minősítésénél, míg már fentebb reámutattam a termelő minden olyan törvényellenes ténykedésére, mely a rekvirált terményfelesleggel való rendelkezést célozza, a legfőként az eljáró hatóságnak a tekintélyének sértését képezi, okszerűleg következik a most előadottakból tehát az is, hogy részemről a rekvirálási eljárást hatósági zárlatnak tartom, mely a tulajdonjog korlátozását nézetem szerint épen úgy magában foglalja, mint a bíróság által foganatosított bármiféle zárlati eljárás.

Minthogy a cselekmény alanya, jogi tárgya, elkövetési cselekvés tekintetében kétség egyébként sem merülhet fel arra nézve, hogy az ily esetek a Btk. 359. §-ának rendelkezései alá vonhatók, részemről tehát arra az eredményre jutok, hogy a kérdéses cselekményekkel szemben csakis a most jelzett minősítés foghat helyet.

Ennek a felfogásnak helyességét támogatja a Btk. 95. §-ának rendelkezése is s nézetem szerint ez a szigorúbb büntetőjogi felfogás kívánatos még azon oknál fogva is, hogy a háborúval kapcsolatos jogsérelmek fokozottabb mértékben váltják ki magukkal szemben a társadalom méltó ellenszenvét s ennek a társadalmi értékítéletnek ép a jelen gondterhes napokban kell minél hathatósabb érvényesülést szerezni. *Domby Zoltán.*

A budapesti ügyvédi kamara pénzügyi helyzete.

A budapesti ügyvédi kamara a mult hó 25-én megtartott közgyűlésén a kamarai illetmények progresszív alapon való kivetésének kérdésével kapcsolatban eddig szokatlan részletességgel foglalkozott a kamara pénzügyi helyzetével. Azonban a közgyűlési tárgyalás nyugodt menetének a hiánya nem igen tette lehetővé azt, hogy a kamara tagjai teljesen tiszta képet nyerjenek a tényleges pénzügyi helyzetről s ezért talán nem végzek felesleges munkát, ha részben ismertetem, részben kiegészítem a közgyűlési felszólalások során feltárt adatokat.

A mérleg-számla adatai szerint a budapesti ügyvédi kamara a saját segély- és külön nyugdíjalapjainak, továbbá az országos nyugdíjintézetnek összesen 1.046,000 K-val tartozik. Ebből levonva a 18,000 K pénztárkészletet és előlegkövetelést, marad tartozás 1.028,000 K. Minthogy a kamara székházának szolgáló épület 320,000 K értéke és az ingó leltár és könyvtár 6000 K értéke liquid-fedezetnek nem tekinthető, az említett tartozás fedezetének egyedül a 904,000 K-nyi hátralékos illetmény-künnlévőség jelentkezik.

Ha tehát a reális vagyonmérleget akarjuk megállapítani, meg kell állapítanunk ennek a künnlévőségnek a bonitását. Ennek elbírálásánál figyelembe kell vennünk azt, hogy az 1909—1917. években az ezen évekre kivetett kamarai illetményekből az év végén hátralékban maradt 1909-ben 10%, 1910-ben 21%, 1911-ben 22%, 1912-ben 32%, 1913-ban 45%, 1914-ben 60%, 1915-ben 72%, 1916-ban 71%, 1917-ben 69% úgy, hogy míg a kimutatott összes hátralékos illetőség az 1909. év végén 76,000 K volt, az 1908—1916. években már 98,000, 119,000, 169,000, 261,000, 408,000, 581,000 és illetve 742,000 K volt az összhátralék, 1917-ben pedig *904,000 K-ra szaporodott.*

A hátralékoknak ebből a felszaporodásából egyrészről s másrészről abból a körülményből, hogy az utóbbi években a hátralékos kamarai illetményekből 25%-nál több sohase folyt be, de viszont például 1917. évben az 1916-iki mérlegben kimutatott *összhátraléknak csak 12%-a folyt be:* nyilvánvaló, hogy a jelenlegi 904,000 K hátraléknak a legjobb esetben az egyharmada vehető csak helyes számítás mellett reális értéknek. Ez 300,000 K. Igy tehát a folyó szükségletek fedezése mellett még 728,000 K régi tartozásnak a fedezetéről is kell gondoskodnunk. Viszont vagyonmérlegünk — itt már számításba véve a székház és ingóleltár értékét is — valójában — mondjuk kereken — *500,000 K-val passzív.*

Kétségtelen, hogy ennek a helyzetnek a szanálása csak igen erélyes beavatkozással eszközölhető. Ilyennek elsősorban az illetmények progresszív alapon való kivetése kínálkozott.

Ezért kellett most hirtelen tárgyalás alá venni a különböző pártprogrammokban már évek óta emlegetett, de alapos tervezetben még soha ki nem dolgozott progresszív adózási módszert.

Attól tartok azonban, hogy egyedül ennek a behozatala s még kevésbé a közgyűlésen elhatározott módon való behozatala nem fogja szanálni a mutatkozó súlyos bajokat.

A közgyűlésen is rámutattam arra, hogy a legnagyobb baj az, hogy a kamara tagjai még olyan mérvben sem fizetik illetményeiket, amilyen mérvben képesek volnának. Az 1917. évben pl. mindössze *790 tag* illetményének megfelelő illetményösszeg folyt be az 1917. évre kivetett illetményekből. Holott a kamarának 2453 tagja volt. Ezek közül 1341 hadbavonult. Itthon volt tehát 1112. Mivel pedig feltehető, hogy a jobbmódú hadbavonultak között is sokan voltak, akik fizettek, azt hiszem, hogy nem tévedek akkor, amidőn azt állítom, hogy a nem hadbavonult kartársaknak is legfeljebb a fele fizetett.

De bármiként legyen is a dolog, kétségtelen, hogy csak kissé erélyes behajtási eljárás mellett a 2453 tagból 790-nél mindenesetre többtől lett volna — méltánytalanság elkövetése nélkül — behajtható az illetmény.

Az 1918. évi költségvetésünk 705,000 K szükségletet mutat fel. Viszont 560,000 K-val irányozza elő a költségvetés az ez évi illetményektől való bevételt. Ha tehát megint csak annyi tagtól fogjuk behajtani az illetményeket, mint a mult évben, akkor egy-egy tagtól *átlag 700 K-t* kellene behajtani. Vagyis a progresszív kivetésnek olyan mérvűnek kellene lenni, hogy a fizető tagok $^3/_4$ részét az 1000 K-s maximális tétellel kellene megterhelni, hogy az eddig önként fizetőktől befolyjon a f. évre előirányzott összeg. Ezenkívül be kellene hajtani azt a 102,000 K-t, amit a f. évi előirányzat szerint a hátralékos tagdíjakból bevételezni kellene.

Ezért vallom én azt, hogy addig, amíg a kamarának jelenlegi pénzügyi helyzete legalább valamennyire szanáltatik, szükség lett volna arra, hogy a progresszív illetmények maximális összege sokkal magasabban állapíttassék meg s másrészről az illetmények behajtása szigorúbban eszközöltessék. Bár nem örömmel, de biztosra veszem, hogy a f. évről való zárószámadás igazat fog ebben nekem adni.

Természetes, hogy az illetménytételek ilyen magas összegben való megállapítása csak átmeneti lehet. De én épen azt tar-

tanám helyesnek, hogy a háború alatt emeltessék a maximális tétel a kamara vagyoni helyzete által megkövetelt abnormis mérvre, mert bizonyos vagyok benne, hogy a kivetőbizottságok helyes érzéke ezeket a maximális tételeket épen azokra a jövedelmekre alkalmazta volna elsősorban, amelyek ezt legjobban elbírják, értem: *a háborús jövedelmeket.*

A progresszív kivetés mellett sem nélkülözhető a szanálásnak másik eszköze: *a szigorú behajtás.* Belátom, hogy ennek a lehetőségét sokban korlátozzák a méltányossági tekintetek. De méltányossági tekintetek mérlegelésének a szükségét belátva is, azt vallom most is, hogy ha házi behajtással — bármi okból is — a fentebb ismertetett eredményt tudjuk csak elérni, akkor kísérletet kellene tenni a kamarai illetményeknek a közadókkal együtt való behajtásával. Igy ugyanis mindenki, aki köztartozásaira negyedévenkint bármily csekély összeget is fizet, ebből pro parte rata törlesztene valamit a kamarai illetményére is s emellett minden további nélkül elnyerné mindenki a kamarai illetményre vonatkozólag is a részletfizetés kedvezményét. Ha azután méltánylandó okok kívánatossá teszik, hogy egyes kartársakkal szemben teljes kímélettel legyünk, ezt a kíméletet mindig gyakorolni lehet a közadókkal együtt való behajtás mellett is a hátralékuknak elengedése vagy akár annak évközben való törlése révén.

A jól alkalmazott progresszív kivetés és a lelkiismeretes behajtási eljárás mellett ezután néhány év mulva talán elérjük azt, hogy nem leszünk abban a helyzetben, hogy amikor a közállapotok sokféle jelenségével szemben közgyűléseinken kritikát gyakorolunk, a magunk közügyének a most ismertetett mérvben való elhanyagolását legyünk kénytelenek magunk is nyilvánosan beismerni s hogy mikor szociális alkotásokat sürgetünk, magunk azt mutassuk ki zárószámadásainkban, hogy a most évi 53,000 K-val dotált irodai személyzetünk részére összesen 540 K-t kezelünk, mint nyugdíjalap-tőkét s főleg nem fogjuk magunk veszélyeztetni a magunk szociális intézményének: annak a nyugdíjintézetnek a létét, melynek felállítását autonom jogainkra s önerőnkre való hivatkozással annyi küzdelem után csak nemrégiben vívtuk ki s amelyre a jelenlegi s még várható nyomorúság közepette oly fokozott szüksége van és lesz az ügyvédi özvegyeknek és árváknak s a rokkant és megrokkant ügyvédeknek.

Dr. Rásó Lajos.

Végleges nőtartásdíj felemelése és leszállítása.

Az 1894 : XXXI. tc. 91. §-a a nő végleges tartásdíja tekintetében akként rendelkezik, hogy: «a kiszabott tartás felemelésének van helye *a)* ha a szükséges tartás nem volt a férj vagyoni helyzete miatt megállapítható és ez időközben megjavult; *b)* ha a tartás megállapításánál a nőnek oly jövedelmei vétettek számításba, melyektől később önhibáján kívül elesett».

A Pp. 413. §-a értelmében pedig: «ha a fél a 131. §. alapján az ítélet hozatala után lejáró szolgáltatás teljesítésére jogerős ítélettel kötelezteteti és azok a körülmények, amelyek alapján a bíróság a szolgáltatás mennyiségét vagy tartamát megállapította, lényegesen megváltoztak, az érdekeltek bármelyike az előbbi per bíróságánál keresetet indíthat a szolgáltatás megállapított mennyiségének vagy tartamának megváltoztatása iránt».

A két törvényhely egybevetéséből kitűnőleg tehát, míg a H. T. idézett §-a értelmében a nő részére a házassági köteléket felbontó ítéletben megállapított tartás leszállításának egyáltalában nincs helye, annak felemelése pedig csak az idézett két pontban meghatározott feltételek fenforgása esetében kérhető, addig a Pp. felhívott §-a a körülmények lényeges megváltozása esetében a szolgáltatás megállapított mennyiségének vagy tartamának megváltoztatását általában megengedi.

Figyelemmel már most arra, hogy a Pp., illetve a Ppé. a H. T. 91. §-át kifejezetten hatályon kívül nem helyezte, de sőt a Pp. 695. §-a egyenesen hivatkozik is reá, felmerül az a kérdés, vajjon adott esetben a bírói ítéletben megállapított végleges nőtartás összege utóbb a körülmények lényeges megváltozása esetében csupán a H. T. 91. §-ában meghatározott előfeltételek fenforgása mellett, vagy pedig azokra való tekintet nélkül módosítható-e?

A kérdés gyakorlati fontossága kézenfekvő. Helyt foghat-e a Pp. 413. §-a alapján a végleges nőtartásdíj leszállítása, felemelhető-e a nő tartásdíja a férj vagyoni helyzetének javulása címén abban az esetben is, ha a nő részére a *szükséges* tartás megítéltetett, kérheti-e a nő a kiszabott tartásdíjnak felemelését, ha annak megállapításánál a nőnek oly jövedelmei vétettek számításba, melyektől később önhibájából esett el és végül igényelheti-e valamelyik fél a megállapított tartásdíj módosítását, ha nem a felek anyagi helyzetében, hanem az életviszonyokban, a megélhetés körülményeiben állott be lényeges változás, mindezen kérdéseknek megoldása attól függ, hogy a két említett törvényhely egymáshoz való viszonyát miként fogjuk fel.

A bírói gyakorlatot illetőleg a kir. Kúria eddigelé álláspontját — tudtommal — két ítéletben juttatta kifejezésre. A P. III. 2666/1916. sz. ítéletben, amelyben arról volt szó, hogy a férj a bontó ítéletben ellene megítélt tartásdíj megszüntetése iránt indított keresetet, a Kúria kifejezetten kimondotta, hogy a Pp. 413. §-a a H. T.-re is kihat s ehhez képest a körülmények lényeges megváltozása címén a férj is kérheti a jogerősen megítélt nőtartásdíjnak leszállítását, avagy annak megszüntetését. Hasonló álláspontra helyezkedett a kir. Kúria a P. III. 5220/1917. számú ítéletében, amelyben a nőt a részére megítélt tartásdíj felemelése iránt támasztott keresetével csupán abból az okból utasította el, mert «a felperes már a bontóperben méltatott körülményen kívül a jelen per folyamán semmiféle körülményt fel nem hozott és nincs is ítéleti tényállás arra nézve, hogy a bontóperben már mérlegelt és a tartásdíj mennyiségének megállapítására kiható körülmények oly lényegesen megváltoztak volna, hogy ennek következtében a bontóperben megítélt tartás összege felemelendő lenne».

Ezzel szemben a budapesti kir. ítélőtábla a P. III. 4844/1917. számú, a nőt tartásdíj felemelése iránti keresetével elutasító ítéletében annak a felfogásnak adott kifejezést, mely szerint «minthogy a Pp. 413. §-a csak alaki jogszabályt állít fel arra nézve, hogy az ott említett igény mily feltételek mellett érvényesíthető, de az igény jogosságának elbírálásánál az anyagi törvények irányadók, azért a Pp. 413. §-a annak helyes értelmezése szerint a korábban keletkezett H. T. 91. §-ában foglalt anyagi jogszabályt hatályon kívül nem helyezte».

A két ellentétes döntés folytán a kérdés valószínűleg a közel jövőben a kir. Kúria jogegységi tanácsa elé kerül.

A kérdés megoldásánál — nézetem szerint — abból kell kiindulni, hogy habár a Pp. az eljárási szabályok kódexe, nincs semmi akadálya annak, hogy abban oly rendelkezések foglaltassanak, amelyek korábbi anyagi törvények rendelkezéseit kiegészítik, módosítják, vagy esetleg teljesen hatályon kívül is helyezik. Ezuttal csak a Pp.-nek a házassági eljárást tárgyazó részét tartva szem előtt, ebben is találunk arra több példát. Igy a Pp. 684. §-a kiegészíti a H. T. 115. §-ának rendelkezését, kimondván, hogy: «ha az ágytól és asztaltól való elválasztást külföldi bíróság a magyar állampolgárság elnyerése előtt jogerős ítélettel kimondotta, az 1894 : XXXI. tc. 115. §-a alapján a bontókereset az idézett tc. 107. §-ában megszabott két évi idő letelte után indítható meg», amely rendelkezés pedig a Pp. életbelépte előtti bírói túlnyomó gyakorlattal ellentétben is áll. Ugyancsak kimondja e §., hogy ilyen esetben «az 1894 : XXXI. tc. 99. §-ában szabályozott különélés elrendelésének nincs helye» és «a bíróság a külföldi bíróság jogerős ítéletében megállapított elválasztó okul szolgált tény valóságának vizsgálatába nem bocsátkozhatik», amely jogszabályok eddigelé szintén csak a H. T. kapcsán kifejlődött bírói gyakorlatban jutottak kifejezésre. Hasonlóképen a Pp. 685. §-a kiegészíti a H. T. 57. és 83. §-át a honosítottak házassági pereiben a kereseti jog elévülésére vonatkozó rendelkezéseivel. Ugyancsak a Pp. 686. §-a a H. T. által nem is ismert jogvédelmi eszközöket biztosít, megengedvén, hogy kereset indíttassék annak megállapítása végett, hogy a felek közt házasság létezik vagy nem létezik, avagy hogy a házasság bizonyos semmisségi ok hiányában érvényes.

Miután azonban a Pp. 413. §-a kifejezetten nem is módosítja a H. T. 91. §-át és illetve arra sem utal világosan, hogy azt kiegészíteni kívánná, kérdéses lehet, figyelemmel különösen arra, hogy a Pp. általános (generális) eljárási jogszabályokat tartalmaz, vajjon egyes §-ai hallgatag — ellentétes rendelkezések tartalmazásával — derogálhatnak-e a különös (speciális) jogot magában foglaló H. T.-nek,

Nézetem szerint a felvetett esetben ennek sincs akadálya. Nem szabad ugyanis figyelmen kívül hagynunk, hogy a Pp. 413. §-a tulajdonképen szintén speciális jogszabályt tartalmaz, amennyiben járadékok és viszontszolgáltatástól nem függő más időszakos szolgáltatásokat tárgyazó perekre, ahol a fél az ítélet hozatala után lejáró szolgáltatás teljesítésére jogerős ítélettel kötelezteteti, kivételt statuál azon általános jogszabály alól, mely szerint az ítélet jogerőre emelkedése a keresetileg érvényesített jog tekintetében a további jogvitát kizárja. A Pp. 413. §-a tehát, amint az egyébként annak indokolásából is kitűnik, éppen a H. T. által is szabályozott tartási követelésekre is vonatkozik és ezekre nézve kivételes jogszabályt kíván megállapítani.

Figyelemmel már most arra, hogy a Pp. indokolása sem tartalmaz arra nézve felvilágosítást, vajjon a Pp.-nek specialiter a tartási követelésekre vonatkozó ezen rendelkezése a H. T. 91. §-át kiegészíteni és illetve módosítani kívánta-e, ennek elbírálásánál — nézetem szerint — egyrészt a törvényhozásnak az említett törvényhelyeknek szövegéből és indokolásából megállapítható intencióját, másrészt pedig a gyakorlati, célszerűségi szempontokat kell irányadókul venni.

Ezt szem előtt tartva pedig a H. T. indokolásából kétségtelenül kitűnik, hogy az a nő végleges tartásdíja megállapításánál irányadó alaptételül azt tekintette, hogy «a házasság felbontásában vétlen nő részére olyan társadalmi és vagyoni állás legyen biztosítva, amely őt házasságában a válás idejekor megillette» (a javaslat 113. §-ának indokolása), továbbá «a vétlen nő lehetőség szerint oly vagyoni helyzetbe jusson, amilyentől hibáján kívül elesett» (a javaslat 114. §-ának indokolása). A törvény szerint a felbontásban vétkes férj tartási kötelezettségének megállapításánál az a szempont volt tehát irányadó, hogy a nő részére a házasság felbontása után is ugyanolyan, a férj vagyoni helyzetének és társadalmi állásának megfelelő életmód biztosíttassék, mint amilyenre férje háztartásában természetben lett volna igénye, azzal az eltéréssel, hogy a nő csak annyiban igényelhet férjétől tartást, amennyiben eltartására saját jövedelme elégtelen. Ezen alapgondolatból indulva ki, találta a H. T. megengedhetőnek a már megítélt tartásdíjnak utólagos felemelését is és csupán azért állította ennek feltételéül egyrészt azt a körülményt, hogy a férj vagyoni helyzetének időközben bekövetkezett megjavulása címén csak akkor van felemelésnek helye, ha a *szükséges* tartás sem volt megállapítható, «nehogy a nőtartás kérdése a férjnek javult anyagi helyzete alapján újra meg újra felelevenittethessék», másrészt pedig a tartásdíj leszállításának lehetőségét csak azért zárta ki, mert «attól tartott, hogy ily rendelkezés a felbontásban vétkes fél előnyére a nőnek anyagi helyzetét ingataggá és bizonytalanná tenné és csak a gyűlöletes pereket szaporítaná gyakorlati szükség nélkül».

A H. T. életbelépte óta már most a H. T. 91. §-ának a tartás felemelését csak a két említett esetben megengedő korlátoló rendelkezése, de különösen a megállapított tartásdíj leszállításának kizárása a gyakorlatban hátrányosnak bizonyult és a jogirodalom is helytelenítette azt.

És úgylátszik épen a jogászi közvélemény ezen megnyilatkozása következtében találta szükségesnek a Pp. 413. §-ában egy oly rendelkezés felvételét, amelynek indokolásaként arra hivatkozik, hogy «ha a fél a jövőben az ítélet hozatala után lejáró szolgáltatások teljesítésére kötelezteteti, különösen tartási perekben, gyakran előfordul, hogy azok a körülmények, amelyek pl. a tartásdíj mértékének vagy a tartás tartamának megállapításában alapul szolgáltak, pl. a kötelezett vagyoni viszonyai, utóbb lényegesen megváltoznak. Méltányos ilyen esetekben az, hogy mind a két fél kérhesse az ítélet ezen részeinek megváltoztatását. Ezt a jogot a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről szóló 1874 : XVIII. tc. 5. §-a megadta a feleknek és annak figyelembevételétől bíróságaink más, pl. nő- vagy gyermektartási követelések esetében sem idegenkednek. Nem új eszme tehát az, amelynek a Pp. 413. §-ában kifejezést ad».

Figyelemmel már most arra, hogy a Pp. e §-a méltányosságból a körülmények lényeges megváltozása alapján elsősorban épen tartási követelések tekintetében hozott ítéletek módosítását engedi meg, anélkül, hogy a H. T. 91. §-ának korlátoló rendelkezéseit még csak meg is említené, hogy továbbá az indokolás mint korábbi jogunk azonos rendelkezésére az 1874 : XVIII. tc. 5. §-ára hivatkozik, amely pedig semmiféle korlátozást nem tartalmaz, figyelembe véve végül azt, hogy az indokolás kiemeli, hogy e jog figyelembevételétől bíróságaink más, pl. nő- vagy gyermektartási követelések esetében (a H. T. 91. §-ában nem említett esetekben is tehát) sem idegenkednek és így mindezen időszakonként visszatérő szolgáltatások utólagos megváltoztatását egyenlő elbírálás alá akarta vonni, nyilvánvaló, hogy a törvényhozás nem kívánta figyelembe venni a H. T. 91. §-ában felállított korlátoló rendelkezéseket, hanem épen egy olyan új anyagi jogszabályt kívánt statuálni, amelynek célja az volt, hogy minden oly esetben, amikor valamely követelés — eltérőleg az általános szabálytól — nem mint a multban már esedékessé vált igény, hanem mint a jövőben időszakonként visszatérőleg lejárandó szolgáltatás nyer elbírálást, amikor tehát a követelés összegének vagy tartamának meghatározása csak a követelés elbírálásának idejében fenálló körülmények és a jövőben szükségképen bekövetkezendő változások figyelembevételével történhetik, az előre nem láthatóan esetleg beállható változások azonban épen azok bizonytalansága folytán mérlegelés tárgyát nem képezhetik, ily esetekben ne legyen kizárva az, hogy ha a szolgáltatás összegének vagy tartamának meghatározásánál szem előtt tartott körülményekben utóbb előre nem láthatóan változások történtek és így megdőlt az az alap, amelyen a szolgáltatás összege vagy tartama nyugodott, a szolgáltatás mennyisége vagy tartama módosíttassék.

Miután pedig a H. T. 90. §-a értelmében a tartásdíj összegének meghatározásánál elsősorban a felek vagyoni viszonyai veendők figyelembe olyképen, hogy a férj minden esetben olyan tartási összeg fizetésére kötelezendő, amilyenre egyrészt a nő saját anyagi helyzeténél fogva rászorul, amilyent másrészt a férj vagyoni viszonyaihoz képest a nőnek juttatni képes, és így a férj kedvezőtlen vagyoni helyzete esetén csupán azért nem kötelezhető illő tartás fizetésére, hogy saját megélhetése ne veszélyeztessék, ennek folytán kétségtelen, hogy a felek anyagi viszonyaiban utóbb előállt lényeges változás alapján a megítélt tartásdíj összege megváltoztatásának helye van.

Másként áll a dolog — nézetem szerint — a férjnek a H. T. 90. §-a értelmében a tartás összegének meghatározásánál szintén figyelembe veendő társadalmi állása változása tekintetében. Miután ugyanis a nő épen házassága folytán nyeri el férje társadalmi állását, a házassági kötelék megszünése után tehát volt férjét esetleg változott társadalmi állásába már nem követi, ennek folytán a férj társadalmi állásában a házassági kötelék megszünése után bekövetkezett változás a nő tartási igényére többé befolyással nem bírhat.

A Pp. 413. §-ának intencióját szem előtt tartva tehát, úgy látom, hogy az a megítélt tartásdíj mennyiségének megváltoztatását, függetlenül a H. T. 91. §-ában előírt feltételektől és illetve azok fen nem forgása esetén is, megengedhetőnek találta és ehhez képest — nézetem szerint — a megítélt tartásdíj utólagos megváltoztatásánál is irányadó szempont csak az lehet, hogy a nő különélésének egész tartama alatt olyan illő tartásra tarthat igényt, mint amilyent a házasság felbontása idejében férjének ekkor bírt társadalmi állásához képest a később bekövetkezetthez hasonló vagyoni és gazdasági viszonyok fenforgása mellett igényelhetett volna.

De különösen erre az eredményre kell jutnunk a felvetett kérdésben a gyakorlati következmények szem előtt tartása mellett.

Tegyük fel ugyanis, hogy pl. a nőnek 10 évvel ezelőtt a házasság felbontásakor olyan hozománya volt, amelynek kamatai tartásának biztosítására elégségesek voltak és ez okból a férjjel szemben a bíróság tartásdíjat meg nem ítélt. A mai életviszonyok mellett azonban a nőnek ezen jövedelme a szükséges tartására sem elégséges, viszont a férj vagyoni viszonyai aránytalanul megjavultak. Méltányos-e, hogy a vétlen nő tartásdíjat ma sem igényelhessen? Vagy ha a nő részére a szükséges tartás megítéltetett ugyan, ma azonban az az összeg szükséges tartását nem biztosítja, viszont a férj anyagi helyzete időközben bekövetkezett javulása folytán magasabb tartásdíj fizetésére képes, nem indokolt-e, hogy a nő tartásdíjának felemelését kérhesse? De sőt ha a megítélt tartás ma is elégséges ugyan a nő szükséges tartására, de a férj vagyoni viszonyai időközben oly kedvezően alakultak, hogy ő ma már a nőnek illő tartást nyujthat, meg kell-e elégednie a nőnek a szükséges tartással? Viszont ha a nő vagyoni helyzete a bontó ítélet meghozatala óta oly mértékben ja-

vult, hogy az illő tartását teljesen biztosítja, ezzel szemben azonban az azelőtt dúsgazdag férj hibáján kívül teljesen elszegényedett, nem-e kirivó méltánytalanság őt továbbra is tartásdíj fizetésére kötelezni?

Nem tartom indokoltnak azt sem, hogy ha a nő könnyelműsége vagy gondatlansága folytán — tehát önhibájából — ugyan, de jóhiszeműen, pl. üzleti vállalkozása, kezesség vállalása stb. következtében esik el jövedelmétől, a megítélt tartásdíj felemelését sohase kérhesse. A bírói cognitióra biznám az egyes esetekben annak eldöntését, hogy a nő jövedelmének milyen okból bekövetkezett csökkenése, illetve megszünése teszi őt mintegy érdemetlenné a tartásdíj felemelésének igényelhetésére és csupán a vagyoni viszonyoknak rosszhiszemű, esetleg épen a másik házasfél vagyoni megkárosítását célzó magatartásból eredő változása esetén zárnám el az azt előidéző felet minden esetben a megállapított tartásdíj megváltoztatásának kérelmezhetésétől.

Nem szabad emellett figyelmen kívül hagyni azon távolabbi szempontot sem, hogy a H. T. 91. §-ában meghatározott korlátok fentartása esetén a nő esetleg csak azért fog éveken át várni a már rég elviselhetetlen házassági kötelék felbontása iránti per megindításával és illetve késleltetni fogja annak befejezését, hogy a férjnek már kilátásban levő vagyoni gyarapodását bevárva, tartásdíja ehhez képest nyerjen majd megállapítást.

Viszont a férj gondoskodni fog arról, hogy a házasság felbontása idejében csupán oly vagyona és illetve jövedelme legyen kimutatható, amely a nőnek csupán a szükséges tartás megítélését teszi lehetővé.

Igaz ugyan, hogy álláspontom elfogadása esetén be fog következni az, amitől a H. T. indokolása tart, hogy t. i. a nőtartás kérdése a körülmények változása alapján ismételten felelevenítttetik, ami természetszerűleg a perek szaporodását eredményezi, nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy egyrészt «a körülmények változása csak annyiban vehető figyelembe, amennyiben oly időben állott be, hogy a keresetet indító fél azt az előbbi perben már nem érvényesíthette» (413. §. második bekezdés), hogy tehát a tartásdíj megváltoztatása csakis a körülményeknek előre nem láthatóan bekövetkezett változása alapján kérelmezhető, másrészt pedig a változásnak *lényegesnek* kell lennie, amely szabály — nézetem szerint — helyesen akként magyarázandó, hogy nemcsak a körülmények változásának, de azoknak a tartásdíj mennyiségére való kihatásának is lényegesnek kell lennie.

Igy például ha a bíróság a nő részére a nagy vagyonnal és jövedelemmel bírt férjjel szemben oly tartási összeget ítélt meg, amely illő tartását biztosította, ha utóbb a férfi anyagi helyzete még lényegesen kedvezőbbé alakult is, a nő illő tartását azonban a már megítélt összeg később is fedezi, a nő pusztán a férfi vagyoni gyarapodása címén a tartásdíj felemelését nem kérelmezheti. Viszont ha a tartásdíj megítélése után a férfi vagyonának és illetve jövedelmének egy tetemes részét elvesztette ugyan, a megítélt tartásdíjat azonban számbavehető anyagi megterhelése nélkül ennek dacára is fizetni képes, a tartásdíj leszállítását csupán vagyoni helyzete rosszabbodása okából nem igényelheti.

Ugyancsak, ha nem a felek vagyoni viszonyaiban, hanem a gazdasági viszonyokban, a megélhetés körülményeiben áll be lényeges változás, annak következményeit azonban mindkét fél vagyoni helyzetéhez képest aránylag egyformán érzi, egyik fél sem tarthat igényt a megállapított tartásdíj módosítására, mert mindezekben az esetekben a körülmények «lényegesen megváltoztak» ugyan, de azoknak változása a megállapított tartásdíj módosításának szükségessége szempontjából nem lényeges.

A Pp. 413. §-át ennyiben megszorítólag magyarázván, a megítélt tartásdíj megváltoztatása ismételten, szükség nélkül való kérelmezésének elejét lehet venni.

Összegezve tehát a mondottakat: nézetem szerint a Pp. 413. §-a kiegészítette és illetve módosította a H. T. 91. §-át olyképen, hogy a megítélt tartásdíj összegének megváltoztatása az utóbb idézett §-ban meghatározott feltételekre való tekintet nélkül a tartásdíj felemelésére vagy leszállítására fontossággal bíró körülmények lényeges megváltozása alapján helyt foghat.

Dr. Malonyai Béla.

Szemle.

— **A közhivatalnoki probléma** a magyar államnak alkotmányos újjászületése óta krónikus betegsége. Akuttá a háború tette és joggal félő, hogy a háború után katasztrofális lesz. *Bartóky József* földmívelésügyi államtitkár, akit a helyettes államtitkárságnak Ausztriából szerencsétlenül átültetett intézménye indított a nyugalombavonulásra, bölcsen mutatott rá, hogy a háború után fellendülő magánvállalkozás az államhivatalnokok közül sokakat fog a dúsabb javadalmazással magához csábítani. Ha ez csupán a közhivatalnoki kar számbeli csökkenését jelentené, igazán nem kellene miatta aggódni. De bizonyára a legkiválóbbak lesznek, akik a cifra állami nyomorúságot a nagyobb jövedelemért felcserélik. Példa erre már mostanában is akad. Egyike a legjelesebb törvényszéki bíráknak hagyta ott állását, hogy egy bankvállalat helyettes igazgatója legyen. Ha módjuk lesz rá, mások is követni fogják, mert hisz épen az, aki a közhivatalt nem szinekurával egybekötött közellátásnak tekinti, szívesen vállalkozik a látszólag dísztelenebb, de intenzívebb munkára, ha becsületesen megfizetik érte.

Az, amit joggal hirdetnek, mint a bírói kar anyagi helyzetének egyedül célravezető orvoslását, az egész hivatalnoki problémának is az egyetlen megoldása. Csökkenteni a létszámot és fokozni a teljesítőképességet. De épen ennek a megoldásnak mond ellen a történeti fejlődés. Mint minden uralkodó faj, a magyar mindig csak hivatalnok és katona volt. Amíg a jobbágyváltságnak és a fokozott kultúrigényeknek találkozása gazdaságilag nem rontotta meg az ú. n. középosztályt, addig hivatalnok volt úri passzióból, amikor anyagi helyzete rászorította, hivatalnok lett kényszerűségből. De továbbra is úgy kezelte a hivatalt, mintha passzióból gyakorolná. Amit *Lord Stanley* egyik egyetemi beszédében mondott, hogy a hivatalnok, aki elfelejti, hogy gentleman, többet árt az ország erkölcsi tekintélyének, mint amennyit tíz becsületes polgár használ, azt nálunk a hivatalnoki szellem ab ovo magáévá tette. Nem helyezkedett ugyan a *do ut des* álláspontjára, de azért ép oly keveset adott, amily keveset kapott. Minthogy pedig a gentleman-hivatalnok, aki a megyei hagyomány szerint a vadászatokat és kártyapartikat is harmónikusan illesztette bele ügykörébe, az intenzív munkának nem barátja, sok hivatalnokra volt szükség, ami viszont megfelelt az elhelyezésre várók nagy számának. Hogy ebben a circulus vitiosus-ban a fizetés nem emelkedhetett a tisztviselők szükségleteinek mérvéhez képest, azt államháztartásunk korlátozottsága érthetővé teszi. Noha az utolsó évtizedekben a köztisztviselői kar kétségkívül demokratizálódott, az uralkodó szellem alig változott. Egyszerűsítettük a közigazgatást, de nem fokoztuk a munkateljesítményt. Enélkül pedig a tisztességes megélhetést biztosító fizetés megoldhatatlan probléma. Közhivatalnoki karunk erkölcsi és anyagi csődjét megelőzni csak egy módon, lehet, ha a magánvállalatok mintájára állami alkalmazást is csupán az nyerhet, aki dolgozni tud és dolgozni akar, ha a jól fizetett álláshoz fogják keresni a megfelelő embert s nem a jól beajánlott jelöltnek a megfelelő állást.

— **A Magyar Jogászegylet** április 13-án *Nagy Ferenc* elnöklete alatt tartott teljes-ülésében folytatta *Juhász Andor* táblai elnök előadása nyomán megindult vitát. *Dr. Fodor Ármin* felszólalásában Juhász Andor ama javaslataival foglalkozott, amelyek a bíróságok tehermentesítését, a célszerűbb belső munkamegosztást célozzák. E részben Juhász javaslatai lényegileg a következők: 1. a járásbíróságok megszüntetése és helyükbe a törvényszékek vidéki osztályainak szervezése, 2. a törvényszékek elsőfokú bíráskodásában az egész vonalon egyes bíráskodás és végül 3. az elsőfolyamodású törvényszék ítélete ellen egyfokú fellebbezés, a további felülvizsgálat eltörlésével olykép, hogy a

fellebbezési bíráskodást az ügyek csoportjai szerint a törvényszékek fellebbezési tanácsai, a kir. ítélőtáblák és a kir. Kúria gyakorolják. Mint fokozatosan megvalósítható célt főbb részeiben helyeselni lehet ezeket az eszméket, azonban teljességükben ma még nem valósíthatók meg. A háború utáni munkatorlódást kevésbé mélyreható eszközökkel is el lehet érni. A járásbíróságok eltörlése helyett egyes oly szervezeti intézkedések is tehetők, amelyek a járásbíróságok és törvényszékek merev különállását enyhítik, így például a törvényszék székhelyén a járásbíróság bíráit az ítélőtábla elnöki tanácsa a törvényszék bírái közül rendelné ki és egyes vidéki járásbíróságoknál a polgári pereket vagy azoknak egyes csoportjait a törvényszék egyes bírái törvénynapokon intézhetnék. Ami a törvényszéki polgári pereket illeti, ha nem is mennénk el addig, hogy valamennyi, elsőfokú törvényszéki ügyben egyesbíró jár el, az egyesbírói hatáskört a mai joggal szemben minden esetre tágítani kell, még pedig vagy a járásbírósági hatáskör értékhatárának felemelésével, vagy olykép, hogy a törvényszéknél bizonyos polgári perekben egyes bíró jár el. Fel kell továbbá emelni a járásbíróságnak fellebbezéssel meg nem támadható ítéletei, valamint a törvényszéknek mint fellebbezési bíróságnak felülvizsgálattal meg nem támadható ítéletei tekintetében az értékhatárokat, ami nagy mértékben tehermentesítené a kir. törvényszékeket és a kir. ítélőtáblákat. A kir. Kúria tehermentesítése végett vagy az összes járásbírósági ügyekben a felülvizsgálatot a kir. ítélőtáblákhoz kellene utalni, vagy pedig az erre nézve fenálló értékhatárt tetemesen fel kellene emelni. Azonkívül meg lehetne fontolni a kir. Kúrián hármas tanácsok alakítását is. Végül fejleszteni kellene az állandó választott bíróságok intézményét és foglalkozni kellene a békebírói intézmény eszméjével is. Mindezek a reformok nem érintenék az új polgári perrendtartás rendezését és lényegét. Uj polgári perrendtartásunk a gyakorlatban teljesen bevált, annak messzebbmenő módosítása ma mindenesetre még időelőtti volna. Bírói szervezetünk is egészében helyes alapokon nyugszik, bíróságaink működése megfelelő és közbizalomban részesül, a reformoknak tehát itt is csak arra kell szorítkozniok, hogy bíróságaink a fejlődéssel lépést tarthassanak és a naponként fokozódó követelményeknek megfelelhessenek.

— **Házasságon kívül született gyermek** jogainak szabályozását nyujtja egy legújabban megalkotott norvég törvény. A radikális szellemtől átitatott törvény azonfelül, hogy a nőnek megadja azokat a jogokat, amelyeket nálunk 3982/1916. számú rendelet is biztosít, kötelezi a leendő anyákat, hogy terhességüket a szülés előtt három hóval jelentsék be és jelöljék meg, hogy kit tartanak a gyermek apjának. E bejelentés alapján indul meg a tartás biztosítására az apa ellen az eljárás és a tartási követelés behajtásának biztosítására is rendszabályokat állít fel a törvény. Legfontosabb újítása, hogy a gyermeknek az apa után örökjogot biztosít. A mi szokásos gondolkodásunkkal ellentétes az az intézkedés, hogy a törvény az exceptio plurium concubentium régi vitáját akként oldja meg, hogy a tartás terhét felosztja az érdekeltek között. Minthogy a mi gyakorlatunkban is a tartási kötelezettség tulajdonképen nem az apaság, hanem a nemi érintkezés tényén alapszik, csak az álszemérem és nem a kényszerítő erejű jogászi logika zárja ki e konzekvencia levonását. A «kollektiv apaság» esetére azonban a gyermeket örökjog csupán anyja után illeti. *B.*

— **A közigazgatás egyszerűsítése** tárgyában benyujtott porosz törvényjavaslatról még az elmúlt év folyamán megemlékeztünk, amely javaslatban a kormány általános felhatalmazást kért arra, hogy háború tartamára az állami és önkormányzati hatóságok működése, illetékessége és hatásköre tekintetében a munkaerővel való takarékoskodás érdekében intézkedéseket tehessen.

A közvélemény, valamint a törvényhozó testület is ellene volt ily tágkörű felhatalmazásnak, aminek folytán a kormány javaslatát visszavonva, a részletes reformokra szorítkozó tervezetet terjesztett elő. Ez utóbbit a porosz képviselőház el is fogadta és jelenleg a főrendiház bizottsága vette tárgyalás alá. A javaslat 12 törvényen kíván módosítani, amely módosítások három csoportba oszthatók (lásd Künzer polgármester cikkét D. J. Z. 7—8. szám). Az elsőbe sorolhatjuk a hatóságok szervezetére és határozóképességére vonatkozó, valamint a fegyelmi bíróságok hatáskörére vonatkozó reformokat. A járási és kerületi hatóságok munkája zavartalanabb több fölösleges formaság, a testületek tagjainak személyi kvalifikációja tekintetében megkívánt tulajdonságok elejtése folytán. Az önkormányzati testületek határozatképessége csekélyebb számú képviselő jelenlététől tétetik függővé. A második csoportba tartozó újítások a perorvoslatok tekintetében léptetnek életbe korlátozásokat. A szóbeliség elvének jelentéktelen korlátozása mellett a testület elnökének kiterjedtebb bírói hatáskör adatik, míg a felülvizsgálatot a javaslat a 100 márkát meghaladó összegű jogvitákra korlátozza. A harmadik csoportba tartoznak végül azok a rendelkezések, amelyek az államnak az önkormányzati testületek felett gyakorlott felügyeleti jogát korlátozzák. Legjelentékenyebbek ezek között azok a szabályok, amelyek felszabadítanak bizonyos határozatokat az állami javak egyes kötelező korlátja alól. Az önkormányzati testületek ingatlanaikkal szabadon rendelkezhetnek, helyhatósági szabályrendeletek általában nem szorulnak jóváhagyásra. A községi és járási adó kivetésénél csupán az általános tervet kell bemutatni jóváhagyás végett. Egyébként az adókivetés és beszedés tekintetében idáig fenálló számos korlátozást hatályon kívül kíván helyezni a javaslat. A katholikus egyházközségek évi számadásai a jövőben ugyancsak külön felhívásra, a felekezeti adó és egyéb terhek törvényszerű kivetésének elbírálása céljából volnának bemutatandók. A reformok két évvel a hadiállapot megszünte után hatályukat veszítenék, a gyakorlatban bevált rendelkezéseket azonban minden valószínűséggel új törvény útján állandósítanák. *A.*

— **Nők mint ügyvédek** Angliában a mult hóban elfogadott törvényjavaslat szerint a sollicitori állást betölthetik, de barristerek ezentúl sem lehetnek. Mint Lord Buckmaster a lordok házában tartott beszédében kifejtette, ennek sem volna ugyan törvényes akadálya, de az inn-ek nem hajlandók a gyengébb nemet gyakorlatra bocsátani.

— **Die Actiengesellschaft** címen kéthetenkint megjelenő új folyóirat indul meg Bécsben. Az új folyóirat főleg a részvénytársaságokat és korlátolt felelősségű társaságokat érdeklő jogi-, adó-, illeték- és közgazdasági kérdésekkel fog foglalkozni. Szerkesztője dr. Reitzer Hermann.

— **A Budapesti Ügyvédi Körben** 1918 április 25-én, csütörtök este 6½ órakor *dr. Kollmann Dezső* ügyvéd tart előadást: Az árdrágításra vonatkozó polgári- és katonai büntető intézkedésekről. Vendégeket szívesen látnak.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége** április 25-én, csütörtökön d. u. ½7 órakor a Társadalmi Múzeum előadótermében (VI., Eötvös-utca 3., félemelet) ülést tart. Tárgy: *dr. Buday Dezső* egyetemi magántanár, jogakadémiai tanár előadása: Szociális családjog. A Szövetség minden érdeklődőt szívesen lát.

— **A Magyarországi Pénzintézetek Országos Szövetsége** 1918 április 28-án (vasárnap) délután 3 órakor a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara üléstermében (V., Szemere-utca 6.) közgyűlést tart, amelynek napirendjén többek közt a következő előadások szerepelnek: Az ingó jelzálog. Előadó *dr. Makai Ödön.* — A birtokpolitikai rendeletek és a pénzintézetek. Előadó *dr. Járossy Sándor.*

100,000 koronával átvennék banküzyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Kovásznai (Háromszék m.) ügyvédi irodámba hadmentes munkabíró és munkaszerető ügyvédhelyettest, esetleg oly fiatal ügyvédet keresek, aki irodám vezetését megfelelő díjazás mellett vállalná s akivel egy évi próbaidő eltelte után esetleg társulnék is, vagy akinek irodámat netáni elköltözködésem esetén át is adnám. Dr. Bajkó Zsigmond ügyvéd. 15968

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 17. szám. Budapest, 1918 április 28.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Kéri Miklós* budapesti kir. táblai bíró: A jövő igazságügyi feladatai. — *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: A bírói szervezet reformja. — *Dr. Mahler Sándor* pozsonyi pénzügyi segédtitkár: A magyar pénzügyi büntetőjogtudomány feladatai. — *Dr. Nagy Dezső* ügyvédhelyettes: A pergátló kifogások tárgyában benyujtott felülvizsgálat elintézése. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 7. és 8. ív.

A jövő igazságügyi feladatai.

A magyar jogászközönség érdeklődését és figyelmét régen nem keltette fel oly mértékben jogászi szakkérdés, mint az, amelyet Juhász Andor ítélőtáblai elnöknek a Jogászegylet idei közgyűlésében elhangzott értekezése felvetett. Ennek az értekezésnek nagy jelentőséget az ad, hogy a bírói szervezet reformjának kérdését egy nagyarányú igazságügypolitikai programm alapjává teszi és megindítja az eszmecsere útját annak megállapítására, hogy a háború után a bíróságokra zúduló óriási feladatoknak megoldására hogyan tegyük vértezetté bírósági szervezetünket.

A dolog természetében rejlik, hogy a felvetett kérdés szoros összefüggésben van polgári perrendtartásunknak egész szervezetével. És ez magyarázza meg azt, hogy abban a széleskörű vitában, mely az említett értekezéssel kapcsolatosan úgy magában a Jogászegyletben, mint pedig a szaksajtóban megindult, nem annyira a bírói szervezetnek, mint inkább a perjognak problémái lettek a vita anyagává. Igy lettek megbeszélés tárgyai a bírói hatáskör az értékhatár szempontjából, a bíróságok belső szervezete, a tárgyalás szóbelisége, a felülvizsgálat kérdése, sőt polgári perrendtartásunk egész tudományos rendszere és ehhez fűződve jogszolgáltatásunk tudományos vagy nemtudományos alapokra való fektetése.

Véleményem szerint eme kérdések megbeszélésénél egy szempont figyelmen kívül lett hagyva, pedig az a többi mellett szintén meggondolást érdemel. Perrendtartásunk ugyanis — talán erre irányuló különös szándék nélkül — elsősorban és főképen a vagyonjogi perek elintézésének szempontjából van megszerkesztve, a más perfajok pedig per tangentem szabályozva és ily szabályozás hiányában a vagyonjogi perek szabályozására szorítva.

Pedig azt hiszem mindenki előtt világos az, hogy a háború utáni perek zuhatagának veszélye nem a vagyonjogi perek tájékáról fenyeget. A behajtási perek érája megszünt, az adósok gárdájából a hadi tőkepénzesek osztálya lett, emellett az adásvétel, a bizomány s a forgalmi ügyleteknek minden más válfaja még igen sokáig a központok irányítását lesz kénytelen követni, aminek lehetnek közgazdasági hátrányai, de percsökkentő hatása kétségtelen. Ellenben már ma világos mindenki előtt az, hogy miként már jelenleg is, úgy a háború után a legfokozottabb mértékben a házassági (érvénytelenítési, megtámadási és bontóperek), a gyermektörvénytelenítési perek, továbbá gondnoksági és holtnaknyílvánítási ügyek fogják a perek oroszlánrészét tenni. Ezeknek a pereknek és ügyeknek áradatát semmiféle értékhatárfelemeléssel irányítani és szabályozni nem lehet, viszont hiába módosítjuk vagy szüntetjük meg a revizionak jelenleg érvényben lévő perrendi szabályait, ezzel a státus-pereknek nagy számát sem megszüntetni, sem könnyebben elintézhetővé tenni nem fogjuk.

Tapasztalati tény ugyanis az, hogy ezeknek a pereknek 90%-a elsőfokon nyer jogerős és végleges elintézést.

Tisztelt barátom, Székács Aladár közigazgatási bíró az Ügyvédek Lapjának legközelebb megjelent egyik számában azt az igen talpraesett indítványt teszi, hogy ahelyett, hogy perrendtartásunk szerkezetén kísérletezzünk, álljunk elő oly indítványokkal és javaslatokkal, amelyek gyakorlati tapasztaláson alapulnak és képessé tegyék közhatósági szervezetünket arra, hogy a háborús perek tömegével megbirkózhassék. Azt hiszem, hogy az ügynek szolgálok, ha egy-két ily indítvánnyal a nyilvánosság elé lépek.

Tudomásom van arról, hogy a holtnaknyílvánítási eljárásról a minisztérium legközelebb kibocsátja a régen várt eljárási rendeletet. Értesülésem szerint ezeknek az ügyeknek ellátását a rendelet-tervezet továbbra is a törvényszéknél hagyja, azzal a módosítással, hogy a törvényszéknél egyesbíró jár el. Véleményem szerint semmi akadálya sem volna annak, hogy az eljárás, mely egyébként is okirati alapra van fektetve, a kir. közjegyzőkre bízassék. Igazságügyi szervezeti politikánknak iránya úgyis az, hogy a közjegyzői intézményt az eddiginél tágabb körben állítsuk be igazságszolgáltatási feladatok teljesítésére s azt hiszem semmi akadálya nem lehet annak, hogy holtnaknyílvánítási ügyekben az egész felhívási eljárásnak lefolytatásával kir. közjegyző bízassék meg. Ehelyütt csak mellesleg jegyzem meg, hogy az eljárásnak mérsékelten megállapítandó díjazását az érdekeltek, amennyiben vagyonnal bírnak, szívesen viselnék, oly esetekben pedig, amikor a kérelmező nyílvánvalóan szegény, vagy pedig a felhívást árvaszéki ügyész vagy anyakönyvi hatóság indítja meg, a kir. közjegyző eme működéséért a kir. kincstártól nyerne általányozást, vagy más módon megfelelő jutalmazást.

De azt hiszem, hogy a kir. közjegyző közreműködését minden aggály nélkül és teljes eredménnyel igénybe lehet venni a H. T. 77. §. *a)* és *b)* pontjai esetében a házassági életközösség visszaállítására való kötelezés kérdésében is. Nyugodtan rá lehet bízni a kir. közjegyzőkre annak elbírálását, hogy a kötelezés előfeltételei fenforognak-e és nyugodtan rá lehet bízni a végzés kibocsájtását is, annál is inkább, mert amennyiben a visszaállításra kötelező végzésnek a fél bármily okból eleget tenni nem kíván, módjában van épúgy, mint most, a meghagyást netalán követő bontókereset ellen kérelmét a bíróságnál előadni.

A házassági perek komplexumában pedig megfontolás tárgyává kellene tenni azt, hogy azok közül a bontópereket nem lehetne-e a járásbíróság hatáskörébe vagy az egyesbíró ügykörébe utalni és a törvényszék hatáskörének csak az érvénytelenítési pereket fentartani.

Ami a kiskorúság meghosszabbítása és megszüntetése, az atyai hatalom gyakorlatának megszüntetése, valamint a gondnokság alá helyezés és annak megszüntetése iránti pereket s ügyeket illeti, úgy meggyőződésem az, hogy azokat teljes egészében az árvaszékekre kellene bízni. E pereknek és ügyeknek lényegük annyira kapcsolatban van a gyámhatóság feladatkörével és túlnyomó részükben eldöntésük annyira kizárólagosan orvosszakértői véleménytől függ, hogy ezeknek az ügyeknek az elintézését aggodalom nélkül bízhatnók az árvaszéki hatáskörre.

Ha ekként sikerül a személyállapotot tárgyazó ügyeknek egy nagy körét részben a kir. közjegyzőkre, részben az árvaszékekre ruházni, úgy elérnők egyrészt azt, hogy a kir. köz-

jegyzőségek számát tovább szaporíthatnók. és ezzel igen sok hadból visszatérő ügyvéd és közjegyzőhelyettesnek tisztességes megélhetést biztosítanánk, másrészt így bíróságaink tehermentesítését is nagyban előmozdítanók. *Dr. Kéri Miklós.*

A bírói szervezet reformja.*

Harmincöt évvel ezelőtt a Magyar Jogászegyletben a peres eljárás reformjáról nagyszabású vita folyt, melyben Plósz Sándor, Emmer Kornél, Nagy Dezső a szóbeliség nagy előnyeit magasztalva, annak behozatalát sürgették. Annak a jellemzésére, hogy mily nagy remények fűződtek ehhez a reformhoz, idézem Emmer Kornél felszólalásának befejező részét: Egy jogtudós panaszkodott Voltaire előtt, hogy a peres eljárásban a forma győzedelmeskedik a lényeg felett. Voltaire azt válaszolta: «Keressenek már valami fortélyt arra, hogy a lényeg győzedelmeskedjék a forma felett». Emmer Voltaire e szellemes mondásához fűzve felszólalásának befejező szavait, azt mondta: «Ez a fortély, uraim, a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság».

És íme, három évvel a szóbeliség behozatala után nemcsak a bírói szervezet gyökeres reformját, hanem a szóbeliség korlátozását is sürgetik a vitában résztvevők, legalább a fellebbezési eljárásban. Vajjon nem vált be a szóbeliség elve? Van-e egyáltalán szükség oly mélyre nyúló reformokra, amilyeneket Juhász Andor, de különösen az ő javaslatain messze túlmenőleg Fodor Ármin szükségesnek tartanak?

A rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt igen röviden foglalkozhatom csak a felvetett kérdések egy részével. Kezdem Juhász Andor egyik legmesszebbmenő, a járásbíróságok szervezeti különállásának megszüntetésére vonatkozó indítványával.

A járásbírósági értékhatárnak nagymérvű felemelését kezdettől fogva helytelennek tartottam. A járásbíróságok nem alkalmasak arra, hogy az összes ügyek több mint 90%-át elsőfokon intézzék. Ennek következménye három irányban hátrányos: a kis pereket a járásbíró nem intézheti azzal a szeretö gonddal, amelyekkel kis emberek pereivel foglalkozni kell, a nagy ügyekbe nem mélyedhet úgy bele, amint azt a nagyobb ügyek természete megköveteli és a speciális jogi ismereteket megkívánó perekben (váltóperek, kereskedelmi ügyek stb.) különösen a vidéki járásbíró, már csak ily ügyek csekély száma miatt, sem kellő tapasztalatra nem tehet szert, sem kellő ismereteket nem szerezhet.

Nagyon jól tudjuk, mi volt az értékhatár felemelésének oka. A szóbeliség nagy terhet ró a törvényszéki tanácsokra. A törvényszékek tehermentesítése volt tehát a cél. A törvény megalkotói ugyan tudták, hogy a járásbíróságok a Pp. életbelépése előtti állapotukban nem alkalmasak az új bővített hatáskör ellátására, de azzal nyugtatták meg az aggodalmaskodókat, hogy a Pp. életbelépéseig meg fogják erősíteni a járásbíróságokat. Oly bírákat fognak kinevezni és áthelyezni, akik alkalmasak a nagyobb és nehezebb, speciális tudást feltételező ügyek ellátására.

Ez nem történt meg sem a Pp. életbeléptetéséig, sem azóta. Nemcsak hogy nem történt meg, de bírói szervezetünk egyik legalaposabb ismerőjének, Juhász Andornak előadása mindenkit meggyőzhet arról, aki még nem volt róla meggyőződve, hogy ez a programm végleg keresztülvihetetlennek bizonyult.

Az értékhatár felemelése folytán a munka mennyisége és minősége is meghaladja a járásbíróságok erejét. Igy tapasztaljuk ezt Budapesten és több mint valószínű, hogy a vidéken még rosszabbak az állapotok.

A járásbírósági értékhatár felemelése nem vált be és ezt ma csak azért nem érezzük túlságosan, mert a háború folytán a perek száma lényegesen leapadt. Bizonyára ezek az okok vezették Juhász Andort, midőn mindezen bajok gyökeres orvoslására a járásbíróságok szervezeti különállásának megszüntetését javasolja.

Ezt a megoldást azonban helyesnek nem tartom. Nemcsak azért, mert ez a reform, amint Magyary részletesen kifejtette, a fejlődés irányával ellentétben áll. A kisebb ügyekben ítélkező bíróság székhelyét minél közelebb kell hozni a jogkereső közönséghez. Nem lehet követelni, hogy felek, tanúk kisebb fontosságú ügyekben a törvényszék székhelyére utazzanak. Ez a jogszolgáltatást lényegesen megdrágítaná és rendkívüli időveszteséggel járna a felekre nézve. A helyes munkamegosztás is megköveteli a különböző természetű ügyeknek különböző bíróságok hatáskörébe való utalását. Amily helytelen volna az összes ügyeknek a járásbírósági hatáskörbe való utalása, ép oly helytelen a törvényszék hatáskörének az összes ügyekre való kiterjesztése.

Ügyvédi szempontból sem tartom helyesnek a reformot. Ha a polgári perek értékhatárra való tekintet nélkül a törvényszékek elé utaltatnának és a büntető ügyek közül is csak az egészen jelentéktelenek maradnának meg a járásbíróságok hatáskörében, ennek szükségszerű következményeképen az ügyvédek kénytelenek volnának a járásbírósági székhelyekről a törvényszéki székhelyekre költözködni. Ez megint súlyos csapást jelentene a jogkereső közönségre, mert jogi tanácsért a törvényszéki székhelyre kellene utazgatnia. De ép oly súlyos csapás volna ez az egész ügyvédi karra. Tudvalévő, hogy ép a városokban túlsok az ügyvéd. A reform tehát ép oda terelne megint ügyvédeket, ahol úgyis túlnagy a számuk, ami egyaránt súlyosbítaná a törvényszéki székhelyen lévő, valamint az oda költöző ügyvédek helyzetét.

Végül az eszme politikai okokból sem volna keresztülvihető. Tudjuk mily harcok folynak egy-egy bíróság áthelyezése, szervezése érdekében. Az összes járásbíróságok státusának egy-egy bíróra való redukálása, amint azt Juhász Andor tervezi, a legélesebb ellenkezésre találna az érdekelt városok és azok képviselői részéről.

A járásbíróságok szervezeti különállásának megszüntetését tehát helyesnek nem tartom.

Ez az álláspont természetesen nem zárja ki a decentralizáció túlzásainak megszüntetését. Én is helyesnek tartom az egészen apró járásbíróságoknak megszüntetését, a törvényszéki székhelyen a járásbíróságoknak a törvényszékekbe való beolvasztását. Ennél tovább azonban nem szabad mennünk.

Nem tartom helyesnek Fodor kúriai bíró úrnak azt az eszméjét, hogy a járásbíróságok nagyobb ügyeit a törvényszék kiküldött bírái quasi, mint vándorbírák lássák el. Ha az értékhatár felemelése nem vált be, akkor ezen nem szabad úgy segíteni, hogy törvényszéki bírák utazgassanak ki egyes ügyek ellátására. Hiszen ez a bíró idejének és munkaerejének eltékozlását jelentené. Nem látom be, miért ne lássa el a törvényszéki bíró ezeket a nagyobb fontosságú ügyeket a saját székhelyén. Ha szükségesnek tartjuk, hogy a fontosabb ügyeket ne a járásbíróság tagjai lássák el, ezt csak egy módon érhetjük el: vissza kell térnünk a 2500 K értékhatárhoz. Sőt, ha a háború után a pénz vásárló ereje megnőne, esetleg a 2500 K határ lesz állítását is fontolóra kellene venni.

Fodor azt mondotta, hogy a járásbírósághoz nem lehet alkalmas bírákat kapni. Ezt Juhász Andor szintén hangoztatta előadásában. És Fodor mégis a járásbírósági értékhatár további emelését ajánlotta. Ezen az úton elérhetjük talán a felsőbíróságok tehermentesítését, de az igazságszolgáltatás jóságának rovására.

Ne emeljük tehát a járásbírósági értékhatárt, de ne is töröljük el, hanem maradjunk a középuton.

A törvényszékek tehermentesítéséről pedig nem a járásbírósági értékhatár felemelése útján kell gondoskodni, hanem más módon.

A járásbíróságok szervezetének kérdésén kívül a vita folyamán sok szó esett arról, hogy az egyes bíráskodás területét ki kell terjeszteni. A jogi szaklapokban is a cikkek egész sorozata sürgette ezt a reformot.

Ez a mozgalom több forrásból táplálkozik.

Az egyik, hogy a kitűnő bírák szeretnének megszabadulni a mai tanács intézményétől, mely reájuk nézve ma súlyos terhet jelent minden előny nélkül. Hármas tanácsban működő kitűnő bíró (aki nem mindig azonos a tanácselnökkel), a saját munkáján kívül irányítja két bírótársát és viseli kifelé a felelősséget a tanács munkájáért. Érthető, ha jobban szeretné, ha az ítéletet maga hozhatná meg, ami kevesebb munkát jelentene számára és több eredményt is.

A mozgalom másik forrása a bírói-kar legnagyobb mértékben jogosult elégedetlensége jövedelmi viszonyaival. Tudvalevő, hogy az egyesbíráskodás többször felmerült eszméjét Wekerle

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából.

Sándor vetette fel újabban, aki a bírói állások számát akarja csökkenteni és az ily módon megtakarított összeget a bírói fizetések javítására kívánja fordítani. A bírói fizetések lényeges felemelését én is a legsürgősebben szükségesnek tartom, de az el nem odázható fizetésrendezés kérdése nem kapcsolható össze oly mélyreható reformmal, mely nézetem szerint ma nem vihető keresztül.

Az egyesbírói intézmény barátainak egyik további és legfontosabb érve, hogy a háború után a perek számának erős emelkedése esetén meg fogunk akadni, a hátrálékok óriási módon fel fognak szaporodni, mert a szóbeli eljárás mellett a tanács aránylag lassan tud dolgozni.

A háború után a perek száma kétségtelen megint szaporodni fog és ennek következménye a perek lassubb elintézése lesz. De ezen, a jövőben előállható bajt nem szabad egy másik, még nagyobb bajjal megelőzni. Az egyesbíráskodást csak akkor szabad megvalósítanunk, ha az ország minden törvényszékének bírái ritka kivétellel alkalmasak volnának arra, hogy ezentúl külön-külön elvégezzék azt, amit eddig a hármas tanácsok végeztek. Csakhogy ezt ma a legjobb akarattal sem mondhatjuk. Sajnálatos következménye ez az utolsó évtizedek rendszerének. Az okok egész sorozata működött közre abban, hogy az új bírói nemzedék átlagos színvonalában nem látunk emelkedést, hanem stagnálást, sőt részben süllyedést.

A hibák sokkal ismeretesebbek, semhogy azokkal részletesen kellene foglalkoznom. Elég, ha röviden reámutatok a selectio teljes hiányára, a bíróképzés elhanyagolására, a bírói jövedelem alacsonyságára, a kinevezési politika súlyos hibáira. Ezek a panaszok állandóan megismétlődnek a jogászegyletben, a jogászgyűléseken, a jogi szaklapokban, az ügyvédi kamarák évi jelentésében mégsem látunk komoly javulást évtizedek óta. A bírák továbbképzése terén Balogh Jenő kezdeményezésére a háború előtt kísérletek történtek, melyek sajnos, a háború folytán teljesen abbamaradtak.

Mindezen tényezők együtthatásának következménye pedig az, hogy a járásbíróságok és a törvényszékek bírái nem elég erősek arra, hogy mint egyesbírák az elsőfokú bíráskodást az egész vonalon ellássák. Az egyesbíráskodás meggyorsítaná az igazságszolgáltatás ütemét az elsőfokon, de a bíráskodás jósága nagymértékben szenvedne alatta. Ezenfelül rendkívül megszaporítaná a fellebbezési bíróságok munkáját, amint azt a járásbírósági értékhatár felemelésének tapasztalataiból tudjuk.

Fodor Ármin az egyesbíráskodás mellett akként érvelt, hogy egy jó bíró többet ér, mint több rossz bíró. Ebben tökéletesen igaza van. De azt kérdezem, mit csináljunk a tanácsrendszer megszüntetése esetén a két rossz bíróval, akik eddig a harmadik jó bíró vezetése, irányítása mellett dolgoztak. Sőt tovább megyek, három gyenge bíró, mint tanács is még hozhat középszerű ítéleteket. De három részre osztva, három gyönge egyesbíró lesz a középszerű tanácsból.

Fodor szerint a járásbíróság fejlődését annak köszönheti, hogy mint egyesbíróság ítélkezett. Ez a körülmény tehát szerinte szintén az egyesbíráskodás fölényét igazolja a tanácsrendszer felett. Tény, hogy a Pp. életbelépése előtt igen sűrűn kötötték ki a sommás eljárást a szerződő felek összegre való tekintet nélkül. Ennek az oka azonban kizárólag az volt, hogy a Pp. előtti írásbeli per végnélküliségét akarták a felek elkerülni. Nem a tanács és egyesbíró, hanem az írásbeli és szóbeli eljárás közül választottak.

A járásbírósági értékhatár további felemelése vagy az egyesbíráskodásnak az egész elsőfokon való életbeléptetése tehát igen kedvezőtlenül befolyásolná igazságszolgáltatásunkat.

A járásbírósági értékhatár felemelésénél már elkövettük azt a nagy hibát, hogy előbb támasztottunk igen nagy igényeket a járásbíróságokkal szemben és azután utólag akartuk emelni a járásbíróságok nivóját, ami nem sikerült. Ha most kellő előkészület nélkül behoznók az egyesbíráskodást, akkor ez hasonló, de még súlyosabb hiba volna. De én nem is látom, hogy erre a reformra a bíróságok tehermentesítése érdekében sürgős szükség volna. A perek száma lényegesen apadt a háború tartama alatt. Egyelőre a bíróságok túlterheléséről szó sem lehet. A háború éveiről statisztikai adatokat igazságügyi kormányunk nem tett közzé. Oly nagyszabású szervezeti reformot, mint amilyen az egyesbíráskodás behozatala, kényszerítő szükség nélkül nem szabad megvalósítani. A kényszerítő szükséget pedig statisztikai adatok nélkül nem lehet megállapítani.

Ha Juhász Andor javaslataival nem is értek egyet, előadásának alapgondolatát helyeslem. Kellő időben gondoskodnunk kell arról, hogy a háború után a perek szaporodása ne akassza meg a bíróságok munkáját, ne ismétlődjék az az állapot, melyben a bíráskodás a Pp. életbelépése előtt volt.

Valóságos szerencse, hogy a Pp. életbelépése a perek számának lényeges apadásával egybe esett, mert különben már rég megakadtunk volna.

Minden hozzáértő tudta és előre megmondotta, hogy a szóbeli eljárás a bírói tanácsok munkamennyiségét lényegesen meg fogja növelni.

Nagy Dezső 35 év előtti jogászegyleti előadásában ez okból ellenezte, hogy az egész pert a tanács tágyalja le, ő a tanuknak kiküldött bíró által való kihallgatását ajánlotta és álláspontját a következő szavakkal indokolta: «Az, aki az eljárás minden részében szóbeliséget, nyilvánosságot és közvetlenséget követel, az a mai óriásilag növekvő forgalom mellett nem követel kevesebbet, mint a bírák létszámának és az igazságügyi budgetnek megháromszorozását, azután négyszerezését és így tovább».

Juhász Andor tudvalevőleg még a Pp. életbelépése előtt szintén reámutatott arra, hogy a szóbeliség a bíróságokat nagyon erősen meg fogja terhelni és egyik indítványa annak idején hasonló volt Nagy Dezsőéhez. Kétségtelen, hogy a tanuknak kiküldött bíró útján való kihallgatása nem felel meg a Pp. intenciójának (Pp. 289. §. 4.). Kétségtelen, hogy megnyugtatóbb, ha a tanut az egész tanács látja, ha vallomását az egész tanács hallja, ha a tanács minden tagjának alkalma van a tanuhoz kérdéseket intézni. Ha azonban ma választani kell a tanács intézményének fentartása és az egyesbírói intézmény között és az első csak úgy volna fentartható, hogy a tanuk kihallgatását a tanács egyik kiküldött tagjára kellene bízni, akkor inkább hozzuk meg ezt az áldozatot.

Egyelőre azonban még ennek a reformnak ideje sem érkezett el, legfeljebb a kir. táblákra vonatkozólag lehetne életbeléptetni. Tudjuk, hogy Ausztriában közel két évtizeden át fényes eredménnyel valósultak meg a szóbeliségnek és közvetlen bizonyításfelvételnek elvei. Csak 1914-ben vált ott szükségessé az, amit mi már a Pp. életbeléptetésekor megvalósítottunk, az egyesbírósági értékhatárnak 2500 K-ra való felemelése, amit ott abban a formában valósítottak meg, hogy a törvényszékek bírái ítélkeznek, mint egyesbírák, a 2500 K-nál kisebb összegű perekben. Az osztrák példa azt mutatja, hogy a tanácsrendszert még hosszú ideig fentarthatnók. Persze az első három év tapasztalatain okulva a Pp. keretein belül sok mindennek meg kellene változnia és néhány kisebb reformot is meg kellene valósítani.

Ausztriában a pervezetés erélyességével és különösen a tárgyalás egységességének megvalósításával csodálatos eredményeket értek el. Nálunk ép ezen a két ponton sok mulasztás történik. Ez ma azzal menthető, hogy a perek csekély száma miatt a bíróságnak nem kell oly erélyesen gyakorolnia a pervezetés jogát, amint azt a Pp. szerint megtehetné és ez okból a mulasztások ma nagyobb bajt nem is okoznak, de ha bíráink megszokják a mai kényelmes rendszert, akkor nehezen fognak arról megint leszokni. Sok esetben a per gyorsabb letárgyalása volna elérhető, ha a bíróságok sűrűbben élnének azzal a jogukkal, hogy a feleket személyes meghallgatásra maguk elé idézhetik. Bíróságaink csak ritkán és nem szívesen gyakorolják e jogot. A feleket csak eskü alatti kihallgatásra idézik be, ha más bizonyíték egyáltalában nincs, vagy a per legvégén, ha a bizonyítékok kiegészítése válik szükségessé. Nézetem szerint, midőn a döntő körülményekről a peres feleknek közvetlen tudomásuk van, a bírónak terjedelmes bizonyítási eljárás elrendelése előtt elsősorban a peres felek személyes meghallgatását kellene foganatosítania és pedig az első érdemleges tárgyaláson. A Pp. 204. §-a ezt lehetővé teszi, de ez a §. — legalább Budapesten — eddig nem lépett életbe.

Általában az első érdemleges tárgyalást ma sem a felek, sem a bíróság nem készítik úgy elő, amint a Pp. szellemének megfelelne. A felperes sem a keresetében nem jelöli meg bizonyítékait, sem nem ad a Pp. 194. §-a értelmében előkészítő iratot. A legnagyobb ritkaságok közé tartozik ma a pernek az első érdemleges tárgyaláson való befejezése, ha még oly egyszerű is.

Nem folytatom azon eszközök ismertetését, melyeknek igénybevételével a Pp. keretén belül is lényegesen meg lehetne gyorsítani a perek befejezését, hanem áttérek azon indítványokra, melyek a vita folyamán a bíróságok tehermentesítése érdekében felmerültek.

Magyary és Borsos a perfelvételi tárgyalásnak egyesbíró hatáskörébe való utalását ajánlották. Én is teljesen felesleges erőpazarlásnak tartom, hogy egy tanácselnök, két törvényszéki bíró, egy jegyző és két ügyvéd vagy ügyvédhelyettes, tehát hat diplomás ember végezzen oly munkát, amelyet egy irodatiszt előtt az ügyvédi irodák női alkalmazottai is elvégezhetnének. Az osztrák perrendtartás szerint a perfelvételi tárgyalások egyesbíró előtt folynak le és azokra az 1914-iki Gerichtsentlastungsnovelle óta az ügyvédet bármely alkalmazottja helyettesítheti. A pergátló kifogásokat a perfelvételi tárgyaláson csak bejelentik, letárgyalásuk a tanács elé kerül.

A tanácsok további tehermentesítése akként volna elérhető, ha a perek egyes, természetüknél fogva egyszerű csoportjai egészen egyesbíró elé utaltatnának. Ily perek pl. a H. T. 77. §-a alapján indított válóperek, melyeknek száma tudvalevőleg igen nagy, a holttányílvánítási ügyek, melyeknek száma, sajnos, igen nagy lesz, mihelyt a készülő rendelet meg fog jelenni stb.

További nagy időnyereséget jelentene, ha a tanuk vallomásait a tanácselnök mindig gyorsírónak mondaná tollba. Igen sok idő vész kárba a vallomások leírásával. Tudjuk mily nagy küzdelembe került, míg a profán írógép és a gyorsíró bevonult az igazságszolgáltatás szent csarnokaiba. Mindkét intézmény fényesen bevált, amint azt Juhász Andor 1914-iki előadásában elismerte. Mégis csak szűk téren érvényesül írógép és gyorsírás az igazságszolgáltatás terén. Ma mindenki írógéppel és gyorsíróval dolgozik, akinek ideje drága. Az igazságszolgáltatás sem pazarolhatja már az idejét úgy, mint a régi jó időkben.

Ezek a reformok, melyeket eddig megemlítettem és melyeket még folytatni lehetne, külön-külön nem nagy jelentőségűek, de összhatásukban nagy időnyereséget jelentenek. Ezekkel az apróbb javításokkal el lehetne érni, hogy a tanács intézményét fen lehetne tartani addig, míg az elsőfokon oly bírói gárdánk lesz, melynek minden egyes tagja hivatott pótolni a tanácsot.

Az egyesbírói intézmény megvalósításának egyik előfeltétele azonban, hogy szakítani kell a mai rendszerrel. Ma a joggyakornokokból jegyzők, jegyzőkből bírák lesznek. Nagyobb képességű joggyakornokok valamivel korábban lesznek bírák, de nem sokkal korábban, mint a minden tehetség nélkül szűkölködő joggyakornok kollégái. A joggyakornoki pálya pedig minden jogász előtt nyitva áll. Nagyon, de nagyon kevés ama joggyakornokok száma, akik teljes tehetetlenségük miatt nem lesznek jegyzők és bírák. Ime itt rejlik egyik főoka annak, hogy az ország bíráinak igen tekintélyes része épen az elsőfokon nem alkalmas ma arra, hogy mint egyesbíró ítélkezzék.

Ennek a rendszernek a hátrányait tetemesen növeli, hogy az a munka, amelyet a joggyakornokok és jegyzők végeznek, túlnyomó részében nem alkalmas arra, hogy a bírói pályára előkészítsen. A joggyakornokok és jegyzők munkáit a jövőben irodatisztekkel kell elvégeztetni. A bírói állásokat pedig fiatal ügyvédekkel kell betölteni, akik már néhány évet az ügyvédi pályán töltöttek.

Soha sem volt alkalmasabb az idő erre a reformra, mint ma. A háborúból visszatérő ügyvédek egy része szívesen fog a bírói pályára lépni. Ha a bírói fizetéseket fel fogják emelni, a fiatal ügyvédi generáció színe-javából válogathat az igazságügyi kormány. A mai fizetések mellett azonban a bírói karnak alkalmas tagokkal való kiegészítése a jövőben legyőzhetetlen akadályokba fog ütközni, sőt a fiatalabb bírói gárda tehetségesebb része is kénytelen lesz elhagyni azt a pályát, mely a létminimumot sem biztosítja. Az egyesbíráskodás reformját tehát a bírói fizetések felemelése kell hogy megelőzze. Ennek a mai nehéz pénzügyi helyzet sem lehet akadálya, mert a bírói fizetések felemelése sokszoros előnnyel járna: segítene a bírói kar régi tagjain, akiknek helyzete napról-napra tarthatatlanabb lesz, enyhítené közvetlenül a háború után az ügyvédi kar túlzsúfoltságát, amennyiben bírói pályára vonzaná annak egy részét, lehetővé tenné a bírói kar kiegészítését kitűnő, új bírákkal, kiknek munkaereje és munkakedve nagyobb, munkája jobb volna, mint a mai átlagbíróé. A kar felfrissítése után meg volna valósítható elsőfokon az egyesbíráskodás, ami viszont lehetővé tenné a bírák számának leszállítását. A magasabb bírói fizetések tehát csak átmenetileg terhelnék meg nagyobb mértékben a költségvetést.

Fodor felszólalásában párhuzamot vonva a magyar és a külföldi bírák között, a magyar bírót külföldi kollégái fölé emelte és ékes szavakkal dicsérte kiváló tulajdonságait. Sok kérdésben kénytelen voltam Fodor kúriai bíró úrral ellentétes álláspontra helyezkedni, de a magyar bírói jellem kiválóságának elismerésében nemcsak egy nézeten vagyok vele, de még tovább megyek, mint ő. Egyenesen *csodának* tekintem, hogy a magyar bírói kart nem kedvetlenítette el az a mostoha elbánás, melyben részesül, hanem mit sem törődve anyagi helyzetének leromlásával, jogos igényeinek figyelmen kívül hagyásával, a kinevezések terén ép a legkitünőbb, mert legszerényebb tagjait érő mellőzésekkel rendületlenül teljesíti magasztos kötelességét.

Amily felemelő ez a kép, ép oly félelemmel kell, hogy eltöltsön mindenkit, aki éber figyelemmel kíséri igazságszolgáltatásunk menetét. Mert csodára jó igazságszolgáltatást nem lehet felépíteni. Ezen a téren igazán elérkezett a cselekvés ideje.

*

Felszólalásom konkluziója az, hogy a bírói szervezetnek oly mélyreható reformjára, amilyent Juhász Andor és különösen Fodor sürget, ez idő szerint szükség nincsen. Teljesen egyetértek Magyaryval abban, hogy a mélyreható reformokkal takarékosan kell bánni. Amily hiba azonban a gyökeres reformoknak sürü egymásutánja, ép oly végzetes volna, ha a feltétlenül szükségesnek mutatkozó részleges reformokat nem valósítanók meg csak azért, hogy a kodex egységét meg ne bontsuk.

Ennek a végzetes hibának keserű gyümölcseit láttuk, midőn az 1868-iki ideiglenes perrend az ezer koronán felüli perekre csekély módosítással közel félszázadig volt életben. Minden perrendtartás, ha oly tökéletes is megalkotásának idejében, mint Plósz, állandó javításra szorul. Az anyagi jogot nem lehet folyton toldozni-foldozni, mert ez a jogélet folytonosságára, a jogbiztonságra kedvezőtlen hatással volna. A perrendtartásnak valamely be nem vált intézkedését azonban igenis mielőbb meg kell változtatni.

A perrendtartás ily részleges kisebb reformjaival a gyökeres reformok szükségességét hosszú időre kitolhatjuk.

Dr. Teller Miksa.

A magyar pénzügyi büntetőjogtudomány feladatai.*

Nemcsak elméleti fejtegetések ezek, a részleteket szándékosan csak azért kerülöm, hogy ne terheljem meg figyelmüket, s ne éljek vissza szíves türelmükkel. Hogy azonban a gyakorlati illusztráció ne maradjon el teljesen, hogy bebizonyítsam, hogy mindez vér és hús, ez maga az élő, meleg élet, néhány gyakorlati kérdést ragadok ki kutatásaim köréből.

Az anyagi pénzügyi büntetőjog a fiatalkorúakkal való kivételes elbánást nem ismeri. Nagy tudományos apparátussal, társadalmi munkával, a közvélemény lelkiismeretének felébresztésével hatalmas munkát végeztek meleg szívű magyar büntetőjogászok és emberbarátok. Nemes törekvéseiket sikerült a törvényhozás útján érvényre juttatniok, s a társadalom kellő érdeklődése esetén e munka jelentős gyakorlati eredményekre fog vezetni. A fiatalkorúakra vonatkozó kivételes anyagi és eljárási szabályok szükségessége ma már communis opinio, s csak a megoldási módozatok körül térnek el a nézetek, az atyai gyengédség, s a jótékony szigor azonban ugyanazt a célt szolgálja, ugyanazon elv szolgálatában áll. S ime, maradt egy oly jogterület, ahol a magyar büntetőbíró a fiatalkorúakkal szemben szükséges kivételes és egyénies bánásmód mellőzésével a fiatalkorúakra ugyanazokat az anyagi és eljárási szabályokat alkalmazza, mint a felnőttekre nézve. Vagyonbüntetéseket szab ki, amelyek épen a szegénysorsú fiatalkorúaknál, behajthatlanok, s így szabadságvesztésbüntetésre változtatandók át. A rövid tartamú szabadságvesztésbüntetések mételyező hatásának tesszük ki a fiatalkorúakat s épen az enyhébb szabadságvesztésbüntetéseknél, az elzárás

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából.

végrehajtásánál a legveszélyesebb ez, mert legtöbbször járásbírósági fogházakban végrehajtva aligha lehetséges a fiatalkorúak elkülönítése, s mint a Bűnügyi Szemlében Gerhauser jellemzően festette, nem tartozik a lehetetlenségek közé, hogy a járásbírósági fogházban elzárásbüntetést töltő fiatalkorú egy gyilkosság bűntettével terhelt vizsgálati fogollyal, vagy egy üzletszerű lopás miatt letartóztatott cigánykaraván tagjaival kerül egy zárkába.

S amíg az egyik oldalon a kérlelhetetlen szigort látjuk, a másik oldalon ott látjuk a szabadságvesztésbüntetés maximumaként a hathónapi fogházat. S a legfondorlatosabban elkövetett bűncselekménynél, amely milliókkal károsítja meg a közt, a kiszabott joghátrány maximuma hat hónap, mert a szédületes nagyságú vagyonbüntetés épen ezekben az esetekben illuzórius, mert a tervszerű ravaszsággal elkövetett legveszélyesebb esetekben a szerzett anyagi előny biztosításáról, elrejtéséről gondoskodnak, s a hathónapi szabadságvesztésbüntetés egy züllött exisztenciánál egyszerű pénzügyi műveletté alakul. S míg a kincstári cigarettát árusító pincérgyereknél a minimum 10 nap, addig a nemzetközi bűnbandák kétes multu szacharincsempészei hathónapi szabadságvesztés leülésével szabadulnak. Nem az a kérdés súlypontja, hogy enyhe vagy szigorú legyen a pénzügyi büntetőjog, hanem célszerű és igazságos. Ma pedig egyáltalában nem az. S mikor a büntetőjogi, s általában a jogi gondolat legkisebb fuvalmára az állami pénzügyi értékek összeomlását festik rémkép gyanánt a fiskálitás őrei, akkor elfelejtik, hogy épen ezeket az értékeket veszélyeztetik azáltal, mert egy célszerűtlen és tudománytalan büntetőjog sem a generális, sem a speciális megelőzés céljait nem szolgálhatja. Az individualizáció teljes hiánya a tudományos gondolkodás teljes hiányára vezetendő vissza. S amikor a pénzügyi büntetőjog az individualizációt nem teszi vezérlő gondolattá, s amikor a néhány cigarettát áruló pincérgyereket, s a messze frontokról szivarokkal hazatérő gyürött katonát egyenlően bírálja el milliomos hadiszállítók adócsalásaival, szeszgyárosok bűnös üzelmeivel, kufár telekspekulánsok hamis tartalmú okiratok szerkesztésével elkövetett bűncselekményeivel, akkor aki ehhez a pénzügyi büntetőjoghoz az állami közérdek érdekeire való hivatkozással ragaszkodik, az épen ezeket az érdekeket teszi kockára. A kriminalizált tényálladékkal körülbástyázott állampénzügyi közérdek oltalmát csak olyan pénzügyi büntetőjog szolgálhatja, amely a fiskálitás kicsinyes és korhadt szellemétől szabadulva, a büntetőjog tudományos eszmeköréből táplálkozik.

A fiskálitásból származó téves eszmék elemi tévedésekhez vezetnek. Ha a vizsgálódásunk vezérlő motivumához tartjuk magunkat, s a pénzügyi büntetőjog területén is a büntetőjog igazságainak szerzünk érvényt, akkor a büntetés a pénzügyi büntetőjogban is büntetőjogi fogalomként kezelendő. A súlyos kihágások valósággal kriminálizált cselekmények, tehát a reájuk alkalmazott joghátrány is valóságos büntetőjogi büntetés. E büntetőjogias felfogás mellett könnyű a kártérítéstől való elválasztása. A pénzügyi jogban a kár az az adó vagy illeték, melytől nem a magánjogi fiskus, hanem a közjogi állam elesett vagy eleshetett volna. Ennélfogva a jogrend megköveteli, hogy ez a kár megtérittessék, az adó vagy illeték befizettessék. Ezért a pénzügyi közigazgatási hatóság az adót vagy illetéket a pénzügyi büntetővizsgálat során felderített adatok alapján pótlólag előírja. Ez, noha a büntetőeljárás során történik is, nem büntetés, hanem kártérítés a pénzügyi jog keretében. Nem magánjogi igény ugyan, mert nem a fiskusnak, hanem a pénzügyi fenségjogot gyakorló államnak közjogi igénye, de nem is büntetőjogi igény. A jogerősen megállapított közjogi károsszeg; az adó vagy illeték többszörösében azután a büntetőbíróság büntetés gyanánt marasztalja a terheltet, amennyiben büntetendő cselekmény tényálladéka forog fen, s a büntethetőség feltételei megvannak. Ezt csak bűnösség esetén méri ki a büntetőbíró. Tehát nemcsak a kár fenforgása szükséges, hanem bűnösség. Ezzel nem az állam kára egyenlítődik ki, hanem a büntetést a megtorlás és megelőzés eszköze gyanánt, mint büntetőjogi fegyvert az állam büntetőjogi hatalma gyakorolja. A bűnösség hiánya esetén tehát a kár megtérítése követelhető, de büntetés ki nem mérhető. A büntetés fegyelmi úton elengedhető, ellenben a jogosan járó adó vagy illeték nem. A kártérítés egyetemlegesen terhelheti a kötelezetteket, a büntetés azonban nem, mert a büntetés személyes kötelezettség. Ennélfogva társtettesek és részesek esetén az adó vagy illeték csak egyszer követelhető, ellenben a kár többszörösében kiszabható büntetés külön-külön állapítandó meg minden tettesre és részesre nézve, s egyetemlegességet az ítélet nem állapíthat meg. Ez egészen elemi dolog, helyes büntetőjogi gondolkozás mellett el sem lehet téveszteni, s mégis sokszor vétenek ellene bíróságaink, mert még mindig holmi kompoziciónak nézik a pénzügyi büntetőjog pénzbüntetését. Ez nem következhetnék be, ha tudományos elveken nyugvó pénzügyi büntetőjogtudomány hatása alatt állanának bíróságaink, s ha nem torzító üvegen keresztül néznék a pénzügyi büntetőjogot pénzügyiek és bíróságiak egyaránt, amelyen keresztül a legegyszerűbb büntetőjogi igazságok is tótágast állanak. A pénzügyi büntetőjog tudományos művelése nélkül ott is vaskos tévedésekhez jutunk el, ahol ennek tételes alapja sincsen, s ez kikerülhető volna, ha tudatában lennénk annak, hogy a magánjogias felfogásnak a pénzügyi jogban nincsen helye, legkevésbé pedig annak büntetőjogi szárnyán. S ha elmaradt pénzügyi büntetőjogunk tételesen sok büntetőjogi képtelenséget tartalmaz, ez még nem ok arra, hogy ott is megtévessze a közfelfogást, ahol erre tételes jogi alap nincsen. Tudatos judikatum azonban csak elvi alapokon nyugodhat, elvi alapokat pedig csak a pénzügyi büntetőjogtudomány adhat a pénzügyi büntetőjognak.

Ezeknek a szempontoknak a mellőzése idézte elő, hogy súlyos jogi eltévelyedések nemcsak az 1788-ból és 1842-ből származó kútfőkben vannak, hanem felburjánoznak ezek az újabb törvényhozásban is. A törvényhozás e téves intézkedéseit a jogászközvélemény közönye kíséri, s törvényerőre emelkednek anélkül, hogy egy egészséges jogász közszellem ez ellen legalább tiltakoznék, ha már meg nem akadályozhatja. A pénzügyi jog napirendre tér e kisiklások felett, mert a büntetőjogi szempontok nem érdeklik, a büntetőjogtudomány pedig a pénzügyi büntetőjoggal nem foglalkozik, tehát észre sem veheti. Csakis a pénzügyi büntetőjog tudományos művelését célként kitűző rendszeres tudományos munkásság, tehát a pénzügyi büntetőjogtudomány kísérheti rendszeresen figyelemmel az újabb törvényhozás kialakulását, s veheti azt rendszeres bírálat alá.

Ime néhány eset. Az 1876 : IV. tc. 17. §-ának utolsó bekezdése értelmében a dohánnyal való házalás vagy dohánynak nyilvános helyeken tilos árulása a pénzbüntetésen felül egyhavi fogsággal büntettetik. A törvényhozó nem állapított meg büntetési keretet. A büntető törvénykönyvek uralkodó rendszere, a relatíve határozott büntetések rendszere, a törvényhozó megállapítja a büntetési nemet s ezenkívül a speciális maximumot és minimumot. Ezen a kereten belül a bíró individualizálhat. Pénzügyi büntetőjogunkba pedig az a jogi képtelenség került bele, hogy az 1876 : IV. tc. változhatatlan büntetési tételt állapított meg, az egyhónapi szabadságvesztés a maximum és minimum, spatium nincsen, individualizálni nem lehet. Ez eltiprása az igazságosság és célszerűség gondolatának. A pénzügyi büntetőjogi törvényhozó a büntetőjog elméletétől teljesen elszigetelődve téves utakra tért.

Ugyanily elméleti tévedést idéz elő az 1887 : XLIV. tc. 24. §-a. Minden modern büntetőjognak alapvető gondolata, hogy a büntethetőség feltétele az alanyi bűnösség. A büntetendő cselekmény és a cselekvő akarata között okozati összefüggésnek kell lenni. Szándéknak vagy legalább is gondatlanságnak kell fenforogni. A pénzügyi büntetőjog még ezen is túlmegy, mert a súlyos kihágáshoz általánosságban nemcsak szándékot kíván meg, hanem a szándékot színezi is, a szándéknak a kincstár megrövidítésére irányultnak kell lennie, tehát kvalifikált szándékot kíván meg. A célt, a motivumot a büntetendő cselekmény törvényes tényálladékába viszi be. Az 1887 : XLIV. tc. 24. §-a pedig a vendéglősöket, korcsmárosokat, kávéház és más nyilvános helyek tulajdonosait, valamint a hajóskapitányokat felelőssé teszi azért, hogy üzletük helyiségeiben, illetőleg hajóikon akár alkalmazottjaik, akár idegenek által nem a magyar korona országainak gyáraiból vagy raktáraiból származó dohány vagy dohánygyártmány másoknak el ne árusíttassék. Tehát nemcsak a szándékosan cselekvőt, az árusítót kell büntetni, hanem az üzlettulajdonost is s nemcsak akkor, ha tudott az elárusításról, ha abban részes volt, vagy ha mulasztás terheli, hanem minden esetben, ha az elárusítás ténye megtörtént. Tehát oly cselekményért is felelős büntetőjogilag, amelyet nem akart s melyről nem is tudott. (Budapesti tábla 7. sz. teljesülési határozat 1912. évből.)

Ez putatív gondatlanság, egy büntetőjogi præsumtio iuris et de iure!

Még legújabb törvényeink is jóformán ellenőrzés nélkül követnek el ily elméleti tévedéseket, amelyek súlyos gyakorlati következményekkel járnak. Itt van az 1915 : XXI. tc. 8. §-a. Egy indemnitási törvénybe becsempésznek egy súlyos kihágási tényálladékot. Oly tényálladékot, mely puszta gondatlanság esetén is marasztaló ítéletet von maga után. Az indemnitási törvény ugyanis elrendeli, hogy akik az 1914 augusztus 1-étől fogva olyan állandó, vagy alkalmi haszonhajtó foglalkozást űznek, melynek hozadéka III. o. kereseti adó alá esik, de amely után adóztatva még nem lettek, tartoznak ezt a foglalkozásukat, amennyiben azt már a törvény életbeléptekor vagy azt megelőzőleg űzték, legkésőbb a törvény életbeléptétől számított 15 nap alatt a pénzügyigazgatóságnál bejelenteni. A bejelentés elmulasztása súlyos jövedéki kihágás. Ez a rendelkezés a háború zavaros hullámaiból merült fel. A háborús alkalmi foglalkozások és árdrágítók kategóriájára tekintettel létesítették ezt a tényálladékot. A törvényhozó pongyolasága folytán pedig az egyszerű mulasztási deliktum súlyos kihágássá vált. A bejelentés elmulasztása lehet szándékos, de lehet gondatlansági s a legtöbb esetben gondatlansági volt. A III. o. kereseti adó ugyanis adórendszerünk legelmaradottabb adóneme, amelyet már ismételten halálra ítéltek. Évtizedeken keresztül köztudattá vált, hogy a III. o. kereseti adó körében nincsen bejelentési kötelezettség s ekkor egy indemnitási szakasz nemcsak bejelentési kötelezettséget állapít meg, hanem annak elmulasztását súlyos kihágásra kriminalizálja anélkül, hogy legtöbb esetben valódi, belső kriminalitás forogna fen. A vádhatóság százával hurcolja a büntetőbíróság elé a kicsi embereket, parasztgazdákat, kik néhány lovat vagy sertést eladtak, kereskedtek, apró zöldségárusokat és hasonlókat azon a címen, hogy nem jelentették be foglalkozásukat a pénzügyigazgatóságnál, noha ki volt függesztve a hirdetmény, hogy jelentsék be foglalkozásukat. Egytől-egyig jóhiszeműen s nagy álmélkodással védekeznek, hogy hiszen ők azt a hirdetményt sohasem látták, eddig ezt bejelenteni nem kellett, a legfőbb tekintély, a jegyző úr nem szólt róla. A bíróság pedig, amint a be nem jelentés ténye meg van állapítva, a bűnösséget kimondja, mert a mulasztás ténye súlyos kihágást képez s a törvény nemtudása nem mentesít. Az ignorantia iuris pedig itt egyszerű fikció, mert vajjon hány jogászember vette észre az indemnitási törvény rejtekébe elhelyezett tényálladékot?

Amikor a pénzügyi büntető vádhatóság hiányos szervezete folytán igen súlyos tényálladékokat a vádhatóság nem üldöz erélyesen s a vételáreltitkolás és adócsalás szemérmetlenül folyik, akkor a büntetőbíróság szentélyébe oly tényálladékot visznek, melyet helyes elméleti megfontolás mellett vagy másként kellett volna formulázni, vagy kisebb, policiális kihágást alkotni belőle.

Nem játékszer tehát az elmélet, a pénzügyi büntetőjogtudomány, nagyon súlyos nehézségek s éles gyakorlati sérelmek következnek be, ha nem hallgatja meg a törvényhozó annak tanácsát. Ezt óhajtottam e néhány gyakorlati eset felvetésével érzékelhetővé tenni. Ezek csak egyes kiragadott esetek a tömkelegből, a kísérlet, a részesség, a halmazat, a beszámítás, a büntetések, szóval a pénzügyi büntetőjog egész széles mezejéről lehetne csokorba szedni az elmélet útmutatása nyomán a jogi tévedéseket. Ez a pénzügyi büntetőjog monografikus és dogmatikus feldolgozásának a feladatkörébe tartozik.

Dr. Mahler Sándor.

A pergátló kifogások tárgyában benyujtott felülvizsgálat elintézése.

A megoldandó kérdés az, hogy a felülvizsgálati bíróság kizárólag a pergátló kifogások tárgyában benyujtott felülvizsgálati kérelmet szóbeli tárgyaláson avagy nyilvános előadás útján tartozik-e elintézni?

A nézetek eltérők.

A vita visszanyúlik a szóbeli tárgyalás fogalmáig. A tisztult perjogi elmélet szerint a szóbeli tárgyalás a felek kétoldalú meghallgatásának a formája, amely a Pp. rendszerében szabályként áll.

Közbevetőleg megjegyzem, hogy ez a Magyaritól eredő definició sem teljesen megfelelő, mert hisz a nyilvános előadás során is meghallgatják a feleket. Szerintem a szóbeli tárgyalás karakterisztikonja a bizonyításfelvétel lehetősége. Azok az egészen kivételes esetek, mint pl. az ítéleti tényállás kiigazítása (408. §.) és az 534. §. esetében a felülvizsgálat, — amikor u. i. a szóbeli tárgyalás esetén a bizonyítás felvétele meg van tiltva, nem foglalhatók a szoros értelemben vett szóbeli tárgyalás fogalma alá.

Már a szóbeli tárgyalás megtartása, helyesebben meg nem tartása a perrend értelmében különböző perfokon különböző szankciójú következményekkel járhat.

Az elsőfokon cogens szabály a szóbeli tárgyalás megtartása. Bár a Pp. 504. §-a 4. pontjában csak az eljárás nyilvánosságára vonatkozó szabályok megsértését tartja feloldási oknak, kétségtelen, hogy a szóbeli tárgyalás mellőzése esetén is hasonló határozat hozandó. Fölösleges rámutatnom arra, hogy a nyilvánosság és a szóbeliség (szóbeli tárgyalás) mennyire különböző s önálló perjogi fogalmak, de mindenesetre különös jelenség, hogy míg a nyilvánosság megsértésének explicit törvényi szankciója van, addig eddig ezt az explicitast a szóbeli tárgyalás megsértése nélkülözi. Habár — ismétlem — senki sem vonhatja kétségbe, hogy a szóbeli tárgyalás mellőzése szemben a nyilvánosság megsértésével az eljárás egész folyamán *hivatalból* figyelembe veendő eljárási jogszabálysértés.

Már a fellebbezési eljárás során a szóbeli tárgyalás tartása diszpozitív jogszabály, tekintve a feleknek az 512. §-ban megadott rendelkezési jogát. Az 513. §. esetében pedig egyenesen cogens szabály a szóbeli tárgyalás mellőzése.

A felülvizsgálati eljárás folyamán egyesek szerint *nincs* is *szóbeli tárgyalás*. Ezen intranzigens álláspontjukat egyrészt a perrendtartás szövegével, másrészt a bűnvádi perrendtartás tárgyalási konstrukciójával indokolják. Szerintük ugyanis a felülvizsgálati tanács elnöke nem az ügy *szóbeli* tárgyalására, hanem az «ügy előadására és tárgyalására» tűz határnapot (Pp. 529., 530. §.). Továbbá a Pp. 531. §-ának utolsó bekezdése csak tárgyalásról, az 532. §. első bekezdése pedig felülvizsgálati tárgyalásról, de sohasem szóbeli tárgyalásról beszélnek. A bűnvádi perrendtartás pedig amily gondosan disztinguál ülésen kívüli elintézés, tanácsülés és főtárgyalás között, oly pontosan vigyáz arra is, hogy a kir. Kúria előtt nem főtárgyalás, hanem valami egészen más — t. i. csak tárgyalás tartatik (Bp. 435. §.).

Ami a Pp. grammatikai magyarázatát illeti, az legalább is oly mértékben ad igazat azoknak, akik azt állítják, hogy a felülvizsgálati eljárásban is szóbeli tárgyalás tartatik, mint az ellenkező nézetűeknek. Elég e részben a Pp. 535. §. 2. bek.-re, az 539. és 545. §-aira hivatkozni.

A bűnvádi perrendtartás analógiájára, illetve a Pp.-hez való viszonyára pedig bátran elmondhatjuk azt, amit Grosschmid szokott az anyagi magán- és büntetőjogról hangoztatni: «egy egész világ választja el a kettőt egymástól».

Kétségtelen tehát, hogy a felülvizsgálati eljárás során is *szóbeli* tárgyalás a felülvizsgálati kérelem szabálykénti elintézési módja, habár álláspontom szerint az 534. §. esetében ezen tétel csak cum grano salis áll.

Nyilvános előadásról a felülvizsgálati eljárásban a Pp. egyedül az 545. §-ban intézkedik kifejezetten.

Ez a §. téveszti meg azokat, akik azt vitatják, hogy kizárólag a kir. ítélőtáblák előtt és csak akkor van helye a felülvizsgálat nyilvános előadásának, ha a per tárgyának értéke 1000 (illetve 1917 nov. 1-től kezdve 2000) koronát meg nem halad.

Ezzel szemben nézetem az, hogy a *Pp. 513. §-ában felsorolt esetekben a felülvizsgálati kérelmet nyilvános előadás útján kell elintézni* úgy a kir. ítélőtáblák, mint a kir. Kúria előtt. Tehát egyedül a pergátló kifogások (Bülow és Hellwig szerint helyesebben: perelőfeltételek) tárgyában benyujtott felülvizsgálati kérelmet is.

A megokolást egyrészt a törvény szövegéből, másrészt annak szelleméből merítem.

A Pp. 547.§-a szerint u. i. a felülvizsgálati eljárásban a fellebbezési eljárásra megállapított szabályok megfelelően alkalmazandók, amennyiben a negyedik cím második fejezetéből más nem következik. Szerintem a Pp. 520—547. §-aiból más nem következik, tehát nincs ok eltérni az 513. §-tól, mely szerint a fellebbezést szóbeli tárgyalás kitűzése nélkül kell elintézni, ha a

fellebbezés a pergátló kifogások tárgyában hozott ítélet ellen történt.

A legis ratio meg azt sugallja, hogy ha a fellebbezési eljárás során — ahol t. i. szabály a szóbeliség és a pernek újból való tárgyalása (Pp. 498. §.) — meg van tiltva a pergátló kifogások tárgyában benyujtott fellebbezést — kivéve az 517. §. esetét — szóbeli tárgyalás útján elintézni, akkor mennyivel inkább kell, hogy álljon ezen eljárási jogszabály a felülvizsgálat keretében, ahol elvileg csak a jogszabályok alkalmazásáról és felülbírálásáról van szó.

Kiváló perjogászunk, Kovács Marcell e kérdésre határozott választ nem ad, de a Pp. 545. §-hoz fűzött jegyzetéből, mely szerint a törvényszéknél indított perekben a felülvizsgálatot *mindig* szóbeli tárgyalás útján kell elintézni, azt látom, hogy velem ellenkező álláspontom van. Antalfi Mihály sem veti fel e kérdést.

Tudtommal a kir. Kúria *szóbeli* tárgyalás alapján szokta elintézni a szóbanforgó felülvizsgálatokat.

Dr. Nagy Dezső.

Szemle.

— **Osztrák nemzetközi jogi bizottság** címmel a közelmúlt napokban Bécsben új egyesület alakult *Macchio* volt nagykövetünk és *Klein* volt osztrák igazságügyminiszter elnöklete alatt. Megalakításában nemcsak az osztrák jogászság színe-java, hanem a cs. és kir. külügyminisztérium vezető tisztviselői is résztvettek, sőt a külügyminiszter hivatalos kiküldötte is üdvözölte a gyülekezetet. Ezenfelül az osztrák napisajtó szokatlan érdeklődése is bizonyította, hogy nem csupán a jogtudomány elméleti céljait szolgáló új egyesületről van szó. Csak az egyesület címében szerepel a nemzetközi jog, nyíltan bevallott célja azonban, hogy a monarchia balkáni gazdasági érdekeltségének támogatására az osztrák jognak a török és a bolgár jogrendszerekben lehetőleg érvényt szerezzen. Semmi kétség, hogy ez a cél époly gyakorlati, mint jogosult. Akár mint hitelező, akár mint adós szerepel a monarchia a közel keleten, egyaránt érdeke, hogy a gazdasági kapcsolatban érvényesülő jogszabályok — elsősorban a nemzetközi magánjog és a jogsegély — a forgalmat megkönnyítsék és biztosítsák, a szövetséges államok nemzeti joga pedig lehetőleg összhangzásban álljon a monarchia jogával. A monarchia jogával? Nem, a monarchiában a jog tudvalevőleg nem közös ügy s így bármily dicséretreméltó az osztrák kezdeményezés osztrák nézőpontból, Magyarországnak e téren külön érdekei vannak, amelyek képviseletére az osztrák egyesületet, ha erre vállalkoznék is, nem tarthatjuk illetékesnek. Nem egész aggálytalan, hogy az osztrák bizottság mondhatni a közös külügyminisztérium védőpajzsa alatt alakult s így szinte biztosra vehetjük, hogy a külföldön az új egyesületet akaratlanul is osztrák-magyar szervezetnek fogják tekinteni. Ennek a téves beállításnak puszta lehetősége arra kötelezi a magyar jogászságot, hogy a magyar államiság és a magyar jog önállóságának védelmében megalakítsa a magyar nemzetközi jogi bizottságot. Épen e téren a legjelesebb szakférfiak egész sora áll rendelkezésünkre. Ha Tőry Gusztáv, Nagy Ferenc, Magyary Géza, Berinkey Dénes, Kluzsinszky Károly, Helle Károly, Fodor Ármin, Sichermann Bernát, Baumgarten Nándor, Wittmann Ernő, Ferenczy Árpád neveit említjük, még korántsem merítettük ki a nemzetközi magánjog magyar művelőinek egész körét. Két szervezetünk is van, amely, a Magyar Jogászegyletnek idevágó törekvésein felül, a magyar jogi érdekek külföldi érvényesítésére hivatott: a Keleti Gazdasági Központ és a Magyar Bajtársi Szövetség jogi szakosztályai. Akármelyik ragadja is meg a kezdeményezést, meg vagyunk győződve, hogy a magyar jogászság legszélesebb rétegeiben megértő visszhangra fog találni és bízunk benne, hogy a magyar kormány a mozgalmat époly jóakaratú támogatásban fogja részesíteni, mint aminőt az osztrák bizottság az osztrák kormánytól és a külügyminisztériumtól tapasztalt. Hangsúlyozzuk azonban, hogy az új alakulásra, ha csak formai okokból is, múlhatatlanul szükség van, nehogy bárki is *de nobis sine nobis* határozhasson és a határozat esetleg *contra nos* szóljon.

— **A keleti gazdasági központ jogi szakosztálya** sorozatos előadásokat rendez, amelyeket *Magyary* Géza dr. elnök nyitott meg, aki beszédében hangsúlyozta a bosznia-hercegovinai jog behatóbb megismerésének szükségét. Utána dr. *Eisner* Bertalan szarajevói kormányzósági titkár kezdte meg előadását a boszniai magánjogról. Ennek főforrása a mohammedán jog és némi részben a szokásjog, míg szubszidiárius jogforrásként a monarchia magánjoga, valójában az Optk. szerepel. Míg az ingatlan jogviszonyait főleg a benszülöttjog szabályozza, kötelmi jog terén az Optk. nyer alkalmazást. Ma már *mulk* (teljes tulajdon) és a *mirie* (korlátozott tulajdon) közötti különbség korántsem oly jelentős, mint hajdan, minthogy a bosnyák törvényhozás az okkupáció után az élők közötti rendelkezésnek a mohammedán jogban felállított korlátait a mirie-ingatlanokra megszüntette. Továbbra is fenmaradt azonban az ily ingatlanokra nézve fenálló törvényes örökösödési rend, vagyis a végrendelkezés kizárása. Ami az örökjogot illeti, az előadó kiemelte, hogy magyar honosok, valamint magyar honosok boszniai illetőségű utódainak hagyatékára a magyar anyagi jog nyer alkalmazást. Végül kiemelte, hogy a nem-mohammedánok nagykorúságukat a 20. év betöltésével, mohammedánok csak akkor érik el, ha a seriát-bíróság őket teljeskorúaknak nyilvánította.

— **A bírák tarthatatlan anyagi helyzete** nagyszabású akció megindítására kényszerítette a bírák és ügyészek egyesületének budapesti osztályát. Folyó hó 24-én a budapesti osztálynak közel kétszáz tagja tartott ülést Stipl koronaügyészhelyettes elnöklete mellett. Ezen az ülésen elemi erővel tört ki a bírák elégedetlensége. Dr. Perényi Jenő törvényszéki bíró indítványára egyhangúlag elhatározta az osztály, hogy az országos egyesület vezetőségétől rendkivüli közgyűlés egybehivását kéri, melyen a bírák tarthatatlan anyagi helyzetének javítását célzó indítványok felett fognak határozni. A közgyűlés nyomban megválasztotta a közgyűlési kiküldöttet és e választásoknál a kisebbséggel szemben, mely nem akarja a bírói kar súlyos helyzetét a nyilvánosság elé vinni, az az irány győzött, mely további halogatás nélkül a legerélyesebb fellépést és rögtöni radikális intézkedést követel.

Együttérzésünk legmelegebb rokonszenve kíséri a bírák jogos mozgalmát. Nemcsak mert megelégedett bírói kar az igazságszolgáltatás függetlenségének és jóságának legfőbb záloga, nemcsak mert a mai gazdasági helyzet a kétségbeesés határára sodorta az egész hivatalnoki osztályt, hanem mert az egész társadalmi rendünk és állami szervezetünk végső biztosítékát a bíróságban látjuk. Erre a biztosítékra pedig soha nagyobb szükség nem volt, mint napjainkban. A gyors és alapos segítség halasztást nem tür, arra kár volna szót vesztegetni. Vitatkozni — de azt sem soká — legfeljebb a segítség módjáról lehet. Hogy a fizetés emelése nem állhat egyenes arányban a megélhetésnek átlagban 5—600%-os drágulásával, azt az államháztartáshoz értő szakközönségnek felesleges bizonyítanunk. Véleményünk szerint a segítségnek több irányban kell haladnia: 1. szükség van oly ideiglenes fizetésemelésre, amely a Máv. alkalmazottjaiéval legalább egyenlő mérvű; 2. szükség van arra, hogy a bírák árúkhoz és nyersterményekhez a beszerzési csoportok útján az eddiginél rendszeresebben és nagyobb mértékben juthassanak; 3. szükség van mint végleges megoldásra, a külön bírói státusra, amelynek javadalmazása megfelel a bírói állás fontosságának és méltóságának. Bárki lesz az igazságügyminiszter, e kívánalmak elől nem zárkózhatik el, mert eleve fel kell róla tételeznünk annyi államférfiúi bölcsességet, hogy az igazságszolgáltatás zavartalan

működésének biztosítékát nem a fegyelmi eljárásban és a Btk. 481. §-ában látja.

— **A hatásköri bíróságról** szóló 1907 : LXI. tc. életbelépténck 1918 május 1. napján lesz a tízéves évfordulója. Ez a tíz év beigazolta, hogy a hatásköri bíróság az általa megvalósítani kívánt alkotmánybiztosító hivatást betöltötte és hogy a törvény úgy a bíróság szervezetére, mint az eljárásra vonatkozó részében általában bevált. A tízéves évforduló alkalmából a hatásköri bíróság 1918 április 29. napján teljes ülést tart, amelyen a bíróság jelentőségét annak jelenlegi elnöke és felállításának kezdeményezője, báró *Wlassics* Gyula dr. méltatja.

— **Az ügyvédek számának apadása.** Az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet kimutatása szerint 1917. év végén 8357 volt az ügyvédek száma az ország területén. Egy év alatt 138-al, 1914. év vége óta pedig 352-vel csökkent az ügyvédek száma.

Jogegységi döntvény. A kir. Kúria III-ik (váltó. kereskedelmi és csőd) jogegységi tanácsa az 1918. évi május hó 14. napjára kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdést fogja eldönteni: «A hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekmények, különösen a hadiszállítások körül elkövetett visszaélések megtorlásáról szóló 1915 : XIX. tc. 17. §-ának 3. bekezdésében megállapított egyetemleges visszatérítési és kártérítési kötelezettség azon személyeken kívül, akik e törvény 1—5. §-ában meghatározott valamely bűncselekményt elkövetnek, terheli-e az ugyanezen törvény 6. §-a alá eső alszállítót, alvállalkozót, megbízottat, fuvarozót, fuvarozó intézeti alkalmazottat és közbenjárót is? (Vonatkozással a kir. Kúriának P. IV. 6973/20—1916. és P. VIII. 7074/25—1917. sz. ítéleteire).»

— **A pornográfia leküzdéséről** szóló érdekes tanulmány jelent meg dr. *Auer* György kir. ügyész szakavatott tollából, mint a Nemzetvédő Füzetek különlenyomata. Gondos dogmatikai bírálat alapján Auer dr. egyelőre a «fajtalan» kifejezést a Btk. 248. §-ában fentartandónak véli, de kiterjeszteni kívánja a tényálladékot a terjesztés céljából történő készítéssel és raktáron tartással, valamint a terjesztés módjait is kibővítené a hirdetéssel, előadással és szavalással. Igen helyesen emelni kívánja a büntetést is, különösen visszaesés esetében, valamint akkor, ha a cselekményt fiatalkorúakkal szemben követték el. Nem tartjuk egész aggálytalannak azt a javaslatát, amely a cselekményt a sajtóbíróság hatásköréből a kir. járásbíróságéba helyezné át. Igaz ugyan, hogy az esküdtszék nem rendelkezik mindig «a komoly megítélés szakszerű kellékeivel», de viszont a járásbíróság a sajtószabadságot érintő határesetekben nélkülözi az alkotmányos biztosítékot. Sajnos, a szakbírák átlagában sem mindig tételezhetjük fel azt a művészi és irodalmi képzettséget, amely a kérdés eldöntéséhez szükséges. Tudvalevő, hogy még a leipzigi törvényszék is Bindinghez fordult szakértői véleményért Casanova és Faublas lovag munkái pornográf természetének kérdésében.

— **A Magyar Jogászegylet Baumgarten-pályázata.** A Magyar Jogászegylet a büntető perjog köréből a következő pályakérdést tűzte ki: «*Fellebbvitel ténykérdésben*». Jutalma a Baumgarten Izidor-alapítványból 1500 K.

A pályázat feltételei: 1. Körülbelül tíz nyomtatott ív terjedelmű magyar nyelvű értekezés kívántatik, amely a kitűzött kérdést behatóan tárgyalja. 2. A pályázatban nemegyleti tagok is résztvehetnek. 3. A pályadíj csakis tudományos értékű munkának adatik ki; pályamunka a pályadíj odaítélése nélkül is dicséretben részesíthető. 4. A pályázat felől a Magyar Jogászegylet igazgató-választmánya által kiküldött bírálóbizottság határoz és az bontja fel a pályadíjnyertes munka jeligés levelét. Megdícsért munkának jeligés levelét csak a szerző kívánságára bontják fel. 5. A pályamunkákat 1919 április 30. napjáig az egyesület titkári hivatalának címére (V., Szemere-utca 10. sz.) postán, ajánlva kell küldeni. 6. A pályamunka idegen kézzel vagy géppel, tisztán és olvashatóan írva és lapszámozva legyen. 7. A szerző nevét, foglalkozását és lakhelyét tartalmazó lepecsételt levélen ugyanaz a jelige álljon, amely a pályamunka címlapján olvasható. A lepecsételt levélben foglalt esetleges kikötés, feltétel tekintetbe nem vétetik. Álnév alatt vagy névtelenül pályázónak a pályadíjat nem adják ki. Nem tarthat igényt pályadíjra oly munka sem, amelyet többen közösen nyujtottak be. 8. A pályadíjnyertes munkát a Magyar Jogászegylet akár Értekezései között, akár Könyvkiadó-Vállalatában külön tiszteletdíj fizetése nélkül közzéteheti. 9. Jutalmat nem nyert pályamunkák kéziratát a szerző egy éven belül átveheti.

— **Uj könyvek.** 1. Hadműveleti területek közigazgatása. Irta Felszeghy Béla dr. Ráth Mór kiadása. Ára 4 K 50 f. Visszatérünk. — 2. Szociális reformok. Irta dr. Lipcsey Péter egri kir. közjegyző. Révai-testvérek kiadása.

— **Háborus kodifikáció Angliában.** Az utolsó két esztendő alatt hozott angol törvényeken végigtekintve némi elégtétellel észlelhetjük, hogy a háború ebben az államban is ugyanolyan döntő hatással volt a törvényhozás munkálataira, mint a háborús államok bármelyikében, meg kellett barátkozni itt is a hadviselésnek mindent maga alá rendelő kihatásaival és meg kellett győződnie az angol népnek is, hogy a mostani háború lényegesen különbözik azoktól a teljes nyugodtsággal zsoldos katonasággal intézett fegyveres vállalkozásoktól, amelyeket túlerejének tudatában Anglia csak mint mellékes jelentőségű expedíciókat vett számba. A bevételek emelése céljából életbeléptetett sokféle és nagy leleményességgel kigondolt adótörvények mellett nagy számban vannak az ellenséges államok polgáraival, az ezek által alapított kereskedelmi társaságokkal szemben foganatba vett korlátozó intézkedéseket tartalmazó törvények. Az ellenséges külfölddel való kereskedelmi forgalomról szóló törvény évente több ízben is revizió alá kerül, újabb és újabb hátrányokkal sujtva az ellenséges államok alattvalóinak vagyoni érdekeit. Az ellenséges államok alattvalói, avagy túlnyomó részben ezek által fentartott üzemek rögtöni hatállyal beszüntethetők, felszámolásuk elrendelhető. Az utóbbi esetben mutatkozó felesleg elsősorban is a nem ellenséges államok alattvalóinak kielégítésére fordítandó. A maradék a tulajdonosok közt osztandó szét, illetve az ellenséges államok alattvalóinak követelésére jutó összegek bírói letétbe helyezendők. A vállalatnak az ellenséges államokban levő vagyona az utóbbi államok polgárainak részesedésében arányosan beszámítandó. Az ipari szabadalmakra fenálló, korlátozó intézkedések eléggé ismeretesek már, hogy azok részletezését feleslegesnek tarthassuk. A háborús közbiztonsági állapotokra jellemző, hogy szükséges volt egy büntetőtörvénykönyv-részletet életbeléptetni, amely a vagyon elleni bűncselekmények büntetéséről szóló régebbi törvényeket módosítja. Az 50 szakaszból álló törvény, a lopás, rablás, sikkasztás, zsarolás, orgazdaság és csalásra vonatkozóan már fenálló büntetéseket szigorítja. A háborúnak erkölcsrontó, társadalomellenes hatásait itt is csak a börtön képes ellensúlyozni.

— **A nemibetegségekről szóló törvényjavaslat,** amely a német birodalmi gyűlés elé került, 2. §-ában három hónapig terjedhető fogházzal bünteti azt, aki noha tudja vagy tudnia kellett, hogy ragályos nemibetegségben szenved, nemileg közösül. A cselekmény csupán magánindítványra üldözhető. A 3. és 4. §. a kuruzslók ellen fordul, tiltja a nemibetegségek levelezés útján való kezelését, nemibetegségek elleni szerek hirdetését, kiállítását stb. más mint gyógyszerészek, orvosok s erre jogosított iparűzők részéről, bünteti azt, aki orvosi jogosítvány nélkül nemibetegeket iparszerűleg kezel. Feljogosítja a javaslat (5. §.) a hatóságokat, hogy oly nőszemélyeket, akik a fajtalanságot iparszerűleg űzik, egészségi vizsgálatnak, szükség esetén kényszergyógykezelésnek vessék alá. Legfontosabb, de egyszersmind legvitásabb a 6. §. rendelkezése, amely a német Btk. 180. és 361. §-ainak módosításával egyrészt a bordélyházakat kívánja kizárni és megszünteti az iparszerű fajtalanság büntethetőségét, másszóval a prostitució rendőri felügyeletét tisztán egészségügyi felügyelettel kívánja helyettesíteni. Végül a javaslat 7. §-a a csecsemők ragályozását kívánja megelőzni. Dajka csak akkor vállalhatja idegen gyermek táplálását, ha orvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy nem szenved ragályos betegségben, luetikus gyermeket csak az anyja vagy oly nő táplálhat, aki maga is luetikus. Aki nemileg beteg gyermeket gondozásba ad, erről a gondozó szülőket értesíteni köteles. Nem kívánjuk most a javaslat rendelkezéseit bírálni, csupán emlékeztetünk rá, hogy az elmúlt évben nálunk nagy apparátussal szervezett szakértekezletet tartottak e tárgyban, amelynek költségeire a kormány 40,000 K-t adott. Azóta az értekezlet anyaga nyomtatásban is megjelent. Talán a német javaslat beterjesztésének ténye emlékeztetni fogja a kormányt, hogy az értekezlet jegyzőkönyveinek megjelenése még egymagában nem elég hathatós orvosszer a nemibetegségek terjedése ellen.

100,000 koronával átvennék banküguyészséggel vagy egyébként állandó biztos jövedelmet hajtó ügyvédi irodát. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15951

Németül tudó ügyvédjelöltet keres dr. Gündisch Guido ügyvéd, Budapest, IV., Duna-utca 3. sz. 15972

Dr. Holitscher Szigfrid budapesti kir. közjegyző mielőbbi belépésre állandó közjegyzőhelyettest keres. Közjegyzői praxis és a német nyelv bírása kívántatik. Díjazás megállapodás szerint. Irásbeli ajánlatok megfelelő adatokkal nevezett kir. közjegyző címére (Budapest, VI., Andrássy-út 1.) küldendők. 15976

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Béke-u. 9. (Tel. József 108-69.) Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 18. szám. Budapest, 1918 május 5.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Báró dr. Wlassies Gyula* a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke: A tizéves hatásköri bíróság. — *Dr. Willmann Ernő* budapesti ügyvéd: A magyar nemzetközi jogi bizottság feladatáról. — *Szűts Miklós* ny. kir. kúriai bíró: A felülvizsgálat és a Pp. 534. §-a. — *Dr. Oppler Emil* budapesti ügyvéd: Az összeférhetlenségi eljárás kritikája. — *Dr. Engel Gyula* budapesti ügyvéd: Az elévült, régi jelzálogos terhek perenkívüli úton való törlése. — Törvénykezési Szemle: *Dr. Löw Tibor* budapesti kir. törvényszéki bíró: Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XII. k. 7. és 8. ív.

A tízéves hatásköri bíróság.*

Érdekes anyag volna a tíz év alatt több kötetben eddig közzétett judikaturánkról bővebben szólni. Érdekes volna megvizsgálni, hogy mely törvények minő rendelkezései adtak okot a legtöbb hatásköri összeütközésre. Érdekes volna a pozitív és negatív hatásköri összeütközések statisztikáját és az ebből vonható következtetéseket feldolgozni. Ez azonban a teljesen objektív irodalmi kritikának illetékes feladata. Én itt ehelyütt inkább annak az óhajnak adok kifejezést, hogy a hatásköri bíróság judikaturája minél alaposabb ismertetésben és kritikai méltatásban részesüljön. Legyen szabad azonban a törvényelőkészítők és a törvényhozás figyelmét mindenekelőtt arra felhívni, hogy komoly célszerűségi ok hiányában a szorosan bírói útra tartozó ügyeket ne utalják közigazgatási hatáskörbe. Távol állok attól a kívánattól, hogy dogmatikai szőrszálhasogató pontossággal vitessék keresztül a közigazgatás elválasztása a bírói hatalomtól, mégis nem győzöm eléggé ajánlani a kellő mérték betartását, mert, sajnos, az 1869: IV. tc. törvénybe iktatása után már három évvel később, azaz 1872-től valóságos visszafejlődés jelei mutatkoznak. Még ha volna modern kontenciózus közigazgatási eljárásunk, még ha nem volna oly korlátolt a közigazgatási bírói védelem: akkor kevesebb volna az aggodalom a bírói természetű ügyeknek közigazgatási hatóságokhoz való utalása iránt.

A másik, amit el nem hallgathatok, hogy midőn az egészen azonos jellegű ügyek egy részét, különösen csak az eljárás folyamán megállapítható érték, akár más teljesen ingatag és szétfolyó ismérv alapján közigazgatási, másik részét pedig bírói útra utalja a törvényhozás, akkor valóságos melegágyát teremti meg a hatásköri összeütközési termelésnek. Aki feldolgozza judikaturánkat, kell, hogy világosan reá mutasson, hogy különösen mely ügyek azok, és itt főleg a büntetőügyek fognak szerepelni, melyekben épen a határvonal elmosódása miatt nem lett volna szabad minden komolyabb ok nélkül különböző hatalmi ághoz tartozó fórumokhoz utasítani a csaknem naponkint előforduló ügyeket.

Épen ezen naponkint előforduló ügyek gyors elintézést igényelnek és, sajnos, néha egy jelentéktelen vasúti kihágás vagy egy realinjuria a hatásköri bíróság messze kerülő útjára jut.

A fórumtarkaság özöne borítja el különben is a közigazgatási területet. Ezt a fórumtarkaságot csak bonyolítja, ha alig felismerhető elmosódó ismérvek alapján még a törvényhozás az ügyek egyik csoportját bírói, a másikat a közigazgatási ághoz utasítja.

Ez megakasztja az ügymenetet, elkedvetleníti a jogkereső közönséget, mert valóban a legműveltebb jogásznak is fejtörést okoz a közigazgatási fórumok útvesztőjében eligazodni. Valóságos virtuozitással gondolnak ki minden új közigazgatási törvénynél újabb köntösbe öltöztetett fórumokat, sőt ami még több hátránnyal jár, csaknem minden új anyagi közigazgatási törvény új alaki eljárással is gazdagítja kúszált jogforrásainkat.

Nem élek vissza tovább türelmükkel. Ezeket szükségesnek tartottam tízéves tapasztalataink nyomán elmondani. És talán nem veszik rossz néven, hogy itt-ott személyes visszaemlékezésekkel is bővítettem előadásomat. De a véletlen úgy hozta magával, hogy korán kerültem hivatalos és irodalmi kapcsolatba a hatásköri bíróság kérdésével és így csaknem kötelességemnek tartottam bizonyos dolgokat a régebbi időkből elmondani, melyeket más már alig mondhat el.

Most pedig, midőn átlépünk munkásságunk második évtizedébe, meleg hálával emlékezzünk meg azokról az államférfiakról, kiknek érdemük, hogy a mai független hatásköri bírósági szervezet törvénytárunkba került. Emlékezzünk kartársi szeretettel azokról a tiszteletreméltó bírótársainkról, akik az úttörés munkáját végezték. Ki kell emelnem, hogy Magyarország egyik legnagyobb bírói talentuma, az újonnan szervezett hatásköri bíróság első elnöke, Oberschall Adolf a hatásköri bíróság munkájában már nem vehetett részt, de ügyrendünk megalkotása az ő elnökségének idejére esik. Teljes elismeréssel kell megemlékeznünk Bernáth Gézáról, a Kúria volt másodelnökéről, ki a legteljesebb ügyszeretettel valóban úttörő tevékenységet fejtett ki. Megőrizzük hűen emlékét mindazon bírótársainknak is, kik már nem tagjai ezen bíróságnak. Mi pedig, a Kúria és a m. kir. közigazgatási bíróság tagjai, a hatásköri bíróság keretében folytassuk munkánkat kitartással és azzal a teljes összhanggal, mely működésünk lelke és sohase feledkezzünk meg arról, hogy alkotmányjogi őrállomásunkon a törvényhozás által reánk bízott feladat teljesítésében a látszólag kis ügyek mögött a törvényhozás azon nagy bizalma nyilvánult meg, hogy a mi kezeinkbe tette le az állam két hatalmi ágának hatásköri ellenőrzését, az alkotmány egyik leghatályosabb biztosítékát. Folytassuk azzal a szilárd elhatározással, hogy minket sem köznapi, sem esetleg a politikai vagy társadalmi szenzáció által kiélesített, az úgynevezett «cause célébre» jelentőségére emelkedett ügyekben nem ingat meg semmiféle alsó vagy felső hatalom. Előttünk nincs más parancs, mint a törvény, a jog és igazság parancsa. Csak ennek tartozunk engedelmességgel, de ezen az úton sem feledkezünk meg arról, hogy törvényeink értelmezésében és alkalmazásában nem a törvény rideg betűjét, de a törvényhozó akaratát, a szavak valódi jogi értelmét, a törvény szellemét keressük. A törvény és más törvényes jogforrás a mi korlátunk. Nemrég írtam olvasás közben tett jegyzeteim közé egy mélyen szántó külföldi tudós könyvéből a következő tételt:

«Az igazság embere többet ér, mint a jog embere. De a joghoz ragaszkodó bíró csak ezzel a ragaszkodással és csakis ezzel válik igazságos bíróvá».

Szebb jeligével alig kezdhetjük meg az új évtized munkáját.

Báró dr. Wlassics Gyula.

* Részlet báró dr. Wlassics Gyulának a hatásköri bíróság teljes-ülésén elmondott beszédéből.

A magyar nemzetközi jogi bizottság feladatáról.

A szövetséges államokkal a gazdasági kapcsolat élénkítésén számos egyesülés fáradozik. Kereskedők, közgazdák és jogászok egyaránt igyekszenek á különálló gazdaságok között utakat, csatornákat építeni, melyeken a jövő növekedő forgalma zavartalanul lebonyolódhat. A gazdasági jövőnket irányító nehéz működésben el is feledtük, hogy van gazdasági multunk is. Multunk, melyben, mikor még jelen volt, élénk összeköttetésben állottunk mostani ellenségeinkkel; multunk, melynek maradványait belföldieknek az ellenséges államokban fenállott igényeit, követeléseit és vagyonát több-kevesebb erőszakossággal semmisítették meg ellenségeink törvényhozásai. Kétségtelenül a vagyonkobozások, követelések és szerződéseknek erőszakos lebonyolításai véglegesek a belföldi jog szempontjából. A belföldi jog igazságtalan parancsai is kötik a belföldi bírót. Ha tehát valaki szükségszerűleg a francia bíróhoz fordulna és kártérítést kérne, mert francia kikötőben levő hajóját az állam használatba vette, vagy vagyonát értéken alul az állam közegei eladták, úgy ezt a kártérítési igényt a francia bíró a következő indokolással utasítaná el: a hatóságok intézkedései a belföldi törvényeknek megfeleltek, a törvény intézkedéseit pedig felülbírálni és jelesül felülbírálni abból a szempontból, vajjon azok a nemzetközi jog parancsainak megfelelnek-e, ő (a bíró) jogosítva nincsen. Nem véglegesek azonban a belföldi jognak és a belföldi hatóságoknak ezek az intézkedései a nemzetközi jog világában. Az állam, aki ellenséges hatalom polgárait nemzetközi jogi szabályok megsértésével megkárosította, kártérítésre köteles. A kártérítési kötelezettséget azonban érvényesíteni csak az az állam van jogosítva, kinek polgárai sérelmet szenvedtek. Jogszabály ugyanis, hogy nemzetközi jogi igény alanya csakis állam lehet, mert a nemzetközi jog csak az államok közötti viszonyt szabályozza. Ha tehát pl. a H. E. azt mondja, hogy a magántulajdont képező hajók használatáért kártérítés jár, de valamely állam ezen kötelezettségét nem teljesíti, úgy ezen kártérítési jog érvényesítésére csak az állam jogosult, kinek polgárának a hajó tulajdonát képezte. A H. E. ugyanis szerződés, mely szerződésben kötelezettséget egymással szemben csak az államok vállaltak, a szerződés megszegéséért is csak az egyik állam (az egyik szerződő fél) felelős a másik államnak (a másik szerződő félnek).

Mindezek a nagyszámú igények, melyeknek sorsára ma nem igen gondolunk, a békekötés alkalmával lesznek érvényesítendők és a nemzetközi szokásnak megfelelően ezeket az igényeket alkalmasint külön e célra szervezendő nemzetközi bizottságok elé fogják utalni. Hangsúlyozom azonban, hogy az igényeknek úgy a konferencián, mint a bizottságok előtt való érvényesitésére csak az állam jogosult, nem pedig az egyes, ki sérelmet szenvedett.

Különleges közjogi helyzetünknél fogva felmerül már most az a kérdés, mellyel szemben jogászainknak állást kell foglalniok, hogy melyik szerve az államnak az, mely dönteni van hivatva arról, hogy egy polgárt ért sérelmet az állam saját sérelmeként elismerjen-e és külföldi állammal szemben érvényesítsen-e? A cs. és kir. közös külügyminiszterium-e ez a szerv? vagy talán inkább összhangban állana igazságügyminisztériumunk gyakorlatával, mely nemzetközi magánjogi kérdésekben nemzeti önállóságunkat az utóbbi években nagy sikerrel megóvta és a külfölddel szemben kifejezésre juttatta, ha magyar állampolgároknak ilyetén igénye érvényesíthetőségének elbírálására magyar hatóság szerveztetnék? Szorosan összefügg ezzel a közjogi kérdéssel az a másik, szintén a belföldi jogpolitika körébe vágó kérdés, mely ezeknek a hatóságoknak szervezetére vonatkozik és melyet úgy formuláznék, bíróság vagy közigazgatási hatóság döntsön-e az igények érvényesíthetőségének kérdésében?

Feltettem, a fentebb formulázott kérdéseknél, hogy a nemzetközi bíróságok hűen a multhoz, csak az állam felperességét ismerik majd el nemzetközi perben. Kérdés, vajjon helyes-e ez a feltevés, vagy talán kívánatos volna, hogy a multban már megtörtént kezdeményezés felkarolásával a magánosok kereshetőségi joga a nemzetközi bíróságok által elismertessék? Kérdéseket felvetni, nem pedig megoldani jelen sorok feladata, de mégis utalok arra, hogy nemzetközi jogi igényeknél kívánatos, hogy azok bizonyos megrostálás után bocsáttassanak nemzetközi bíróság elé. Ki legyen hivatva rostálni, kérdeztük fentebb, minő elvek alapján történjék a rostálás és az ítélkezés, kérdezzük mostan? Elérkeztünk evvel kétségtelenül a legnagyobb kérdéshez, mellyel a jövőben a jogtudománynak meg kell birkóznia.

Szerződéseket, melyekben ma ellenséges államok polgárai voltak érdekelve, derekuknál tört ketté a háború, üzleteknek, gyáraknak, melyek ellenséges államok polgárainak voltak tulajdonai, ajtajuk a háború folytán bezáródott, vagy a főnöknek helyére idegen úr ült, ki más számlájára folytatta az üzletet; kizárólagos jogokról, mint idegen szabadalmakról és védjegyekről a jogosult érdekeit mellőzve rendelkezett az állam. A kaosz helyébe rendet kell teremteni a békének; a jogásznak pedig orvosolni kell azokat a sebeket, melyeket a politikusok és katonák okoztak, a maguk fegyvereivel. Orvosolni kell ezeket a sebeket, mert a békés együttműködés, gazdasági béke nem képzelhető, amíg az igazságosság, méltányosság ellenméregként ki nem irtotta a mérget, mellyel az erőszak és önkény a nemzetközi gazdasági szervezetet megmételyezte. Nehéz feladat, melyet a békekonferencia törvényhozóként átfogó szabályokkal megoldani nem képes és így kénytelenül majd a szabályok alkotását az ad hoc törvényhozóra, az ítélőbíróra bízni. A törvényhozó ugyanis sikeresen csak úgy képes működni, ha a szabályozandó gazdasági viszony képét tisztán látja, a gyógyításnak itt is előfeltétele a helyes diagnózis. A viszonyok bonyolult voltának az esetek sokféleségének következménye, hogy a gazdasági helyzetről tiszta képet alkotni nem lehet és lehetetlen lesz még ily kép alkotása a békekonferencia idejében is. A törvényhozó sikeres működéséhez hiányzik tehát az előfeltétel, a tiszta kép a gazdasági helyzetről; és így kénytelenül a szabályok alkotását a bíróra bízni. A bíróra, ki minden individuális sajátosságait ismeri és azoknak megfelelő szabályokat megteremtheti.

Minden állam jogászságának feladata a jövendő legnagyobb és legnemesebb feladatának megoldásához hozzájárulni és a nemzetközi bíró működéséhez a talajt előkészíteni.

A belföldi jogászságnak hivatása, hogy mint a belföldi gazdaság ügyvédje működjön, feladata a belföldi gazdaság különleges érdekeit a joggal összhangzásba hozni, a joggal, mely ugyan még nem létezik, de mint minden új gondolat: a már élő szabályok, a már létező gondolatok variációiból és permutatióiból fog kialakulni. Az ellentétes érdekek harcából, az ellenérdekű ügyvédek küzdelméből majd kialakul azután az igazság, mint a fehér szín a legellentétesebb szinek vegyülékéből. A magyar nemzetközi jogi bizottságnak, melyet a Jogtudományi Közlöny utolsó száma bölcs meglátással kezdeményezett, feladata lesz tehát, a nemzetközi jogi kérdések jövendő megoldásánál a különleges magyar érdekeket megóvni. Őrködni, hogy ezeknek az igényeknek érvényesítésénél állami önállóságunk érvényre jusson és közreműködni oly irányban, hogy a magyar gazdaság igényei kellőleg érvényesüljenek. Ügyvédje legyen tehát ez a bizottság gazdasági életünknek és ügyvédként üdvösen csak akkor lesz képes működni, ha majd kellő megértéssel bír kliensei, a belföldi gazdasági érdekeltségek, jogos kívánságai iránt.

Dr. Wittmann Ernő.

A felülvizsgálat és a Pp. 534. §-a.*

A felülvizsgálat intézménye nem tartozott épen a jogászvilág kedvencei közé, bár eszményei között helyet talált. Hosszú időkön át nagy elmék, elsőrangú jogászok törték a fejüket, míg megállapodtak afölött, hogy a ténykérdésben egyfokú fellebbezés is elég, s a tökéletesebb igazság érdekében harmadik fokon csak a jogkérdés legyen mégis felülbírálható. De újabban mintha megint revizió alá vennék a «revíziót», újszerű, bizalmatlanabb és elítélő hangok emelkednek több nagytekintélyű, komoly oldalról, ami fölött könnyedén napirendre térni nem lehet.

Igy a budapesti kir. tábla elnöke, dr. Juhász Andor a bírói szervezet reformjáról a Magyar Jogászegylet teljes-ülésén 1917 december 16-án tartott messzehordó erejű előadásában azt mondja: «Ugy vagyok meggyőződve, hogy a felülvizsgálat perorvoslatának eltörlése bírótársaimat fájdalmasan nem érintené s az anyagi igazságnak sem volna hátrányára.» Ugyancsak a Jogászegylet-

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából.

ben röviddel előbb az új polgári perrendtartás kétéves gyakorlatának tanulságairól tartott előadásában dr. Kovács Marcell kir. táblai bíró, a polgári perrend kiváló művelője, felvetette a kérdést, nem volna-e helyesebb a harmadik fokon is a nagyobb tapasztalású felsőbíróságnak a korlátlan, tehát a ténykérdésre is kiterjedő felülbírálást, ha csak az iratok alapján is, megengedni.

Ami itt leginkább gondolkodóba ejt, az abban áll, hogy a nyilatkozók, hitem szerint, a törvénykezés ütőerén tartván kezüket, a felszín alatt forrongó és alakuló közhangulatnak adnak kifejezést, mely hangulat nem bennük keletkezett, csak szóhoz jutott, s mely minél általánosabb, annál inkább szolgálhat akadályául a törvényben lefektetett elvek érvényrejutásának; mert amiben nem hiszünk, nem bízunk, azt kevésbé tudjuk magunkba és az életbe is átültetni. Pedig a bírói eljárásnak azt az evolucióját, mely a tény- és jogkérdés elkülönítésére vezetett, magasabb fejlődési fokozatnak tekintem, aminek asszimilációjára a legszélesebb körben átértésére törekedni érdemes.

Hasonló jelenséget tapasztaltunk már vagy másfél évtizeddel ezelőtt, a bűnvádi eljárás (1896 : XXXIII. tc.) életbelépte után is, amikor az «el és vissza» felől a komoly és gúnyos elítélések raja szállongott. Ennek is megvolt a maga oka, s a betűhöz tapadó formalizmus elenyésztével, amint a ténykérdés területe természetszerűen szűkebb határok közé szorult, az elítélő kritika is elhallgatott. A sommás eljárási törvény (1893 : XVIII. tc.) alkalmából azonban a felülvizsgálat, bár nagy nehézségeket okozott, nem ébresztette azt a reakciót, amit most tapasztalhatunk. Igy azt lehet feltenni, hogy ezúttal is talán különleges és a helyes tájékozást zavaró okok hatása alatt keletkezhetett ez a kedvezőtlen hangulat.

Ennek az okát különösen négy körülményben vélem feltalálni. Ezek : a magyar természetnek némi idegenkedése az absztrakcióktól, továbbá a ténykérdés területének, valamint a Pp. 534. §. harmadik bekezdésének a kelleténél tágabb értelemben vett magyarázata, végül az alsóbírósági vagyis az elsőfokú és a fellebbezési bírósági ítéletek indokolásának fárasztó terjedelmessége.

De a magyar ember idegenkedése az absztrakciótól csak addig terjed, amíg azt gyümölcstelennek, hiábavalónak véli, ami a realitáshoz való vonzalmából keletkezik. De amint a kultúra semmiféle vívmányától el nem zárkózott, így nem riadt vissza semmi olyan absztrakciótól sem, — példa rá a matézis absztrakciói — amit szükségesnek és hasznosnak lát. Ez az ellenállás tehát magától megszűnik, mihelyt meggyőződik arról, hogy a tény- és jogkérdés elkülönítése az igazság kiszolgálásának célravezetőbb formája lehet; de fokozódik, amíg azt hiszi, hogy ez csak doktrinér játék.

Annál lényegesebb, sőt döntő jelentőségű a másik két ok: a ténykérdés határainak és az 534. §. harmadik bekezdése értelmének túlzott kiterjesztése; mert gyökeres tévedésekkel függnek össze.

A tévedés azon kezdődött, mikor azt hitték, hogy minden, ami tény, szükségkép a ténykérdés körébe tartozik, a jogkérdés körébe pedig csak a jogi szakkérdések tartozhatnak. De van számos fogalom, mely kétségtelenül tényt jelent, de az a tény típussá vált s így egyszersmind általános logikai vagy jogi minősítésnek is felel meg, mint pl. a gondatlanság, rendes kezelés, elvétel (a lopásnál), éjjel (a magánlaksértésnél), csoport stb.; vannak ismét tények, melyek tényösszességet foglalnak magukban, s a tények valamely sorozatának megállapításával áll vagy esik a tényösszesség; vannak továbbá tények, melyek elválhatatlan kapcsolatban állnak egymással, mint a kettős csillagok, úgy hogy az egyiknek a megállapításával a másiknak a megítélése is már eldöntve van, mint pl. a szülés és a nemzés, az esés és a súly, a cselekvés és a jelenlét; s általában vannak tények, melyek közül egyiknek vagy némelyeknek a megállapításához a közönséges tapasztalás szerint is egy másik tény bizonyossága szükségképen fűződik. Mindezek a különbségek a bírósági gyakorlat alatt egyre jobban kidomborodtak, a homály oszladozni kezdett, s mindinkább belátták, hogy a ténykérdés köre sokkal szűkebb mint a tények köre s mint ahogy azt eleve gondolták. Minél tovább működött a felsőbíróság, különösen a Kúria a felülvizsgálat és bűnügyekben a semmisségi panasz területén, annál inkább meggyőződött arról, hogy a kezdetbeli tág magyarázat a helyes megértésnek meg nem felel. Kezdték észrevenni, hogy a tény- és jogkérdés szavak csak rövidítések, monogrammok, melyek alatt nem egészen azt kell érteni, amit talán betűszerint jelentenének, hanem ténykérdés alatt csak azt, ami a perbeli vagy bűnügyi külső tényállás megállapítására hivatott, vagyis az ú. n. közvetlenség alapján álló bíróságnak van fentartva, jogkérdés alatt pedig azt az egész többi területet, melyen a jogkérdés bírósága is szabadon mozog.

Ezzel szemben megint kialakult az a másik tévedés, hogy a felsőbíróságnak ez a helyes értelmezése nem a helyes megértés eredménye volt, hanem inkább csak koncesszió, melyet az igazságszolgáltatás érdekében kénytelenségből tett, s mellyel az ő hitük szerint nem a felülvizsgálat vagy a bűnügyi semmisségi panasz elveinek mélyebb és igazabb felfogását közelítette meg, hanem inkább attól eltért és visszakanyarodott a régi fellebbezéshez.

Eljutottunk mégis ahhoz, hogy a büntetőjogban elismerték, hogy pl. az a kérdés a Btk. 260. §-a (hatóság előtti rágalmazás) szempontjából, vajjon a vád valótlannak bizonyult-e, vagy a Btk. 333. §-a (lopás) szempontjából, hogy az elvétel megtörtént-e, jogkérdés; a polgári perekben, hogy az a kérdés, mi tartozik a gazdaság rendes folytatásához, jogkérdés is lehet, anélkül, hogy mindezekhez a Pp. 534. §-a kellett volna; csak az a nézet tartotta magát még mindig a Kúria felülvizsgálati tanácsában is, hogy a tartásdíj mennyisége a jogkérdés körébe nem tartozik.

Az a második tévedés, hogy a jogkérdés bírósága kénytelen volt a tény- és jogkérdés elválasztását részben megtagadni, tápot nyert és tápot adott a harmadik tévedésnek az új Pp. 534. §-ával összefüggésben, midőn ez a régi SE. 197. §-ának azt az intézkedését, hogy a tényállítás valóságának vagy valótlanságának megállapítását csak jogszabálysértés alapján lehet felülvizsgálni, kiegészítette a nyílvánvalólag helytelen ténybeli következtetés s az iratellenesség eseteivel.

Ezt a toldalékot számosan, s köztük a perjogi tudomány kitűnőségei is, úgy fogták fel, mint gyökeres nagy reformot, mint a tény- és jogkérdés különválásáról vallott elvek áttörését, s nagy tudományú munkákban találhattunk oly kijelentéseket, hogy a Pp. felülvizsgálata nem tekinthető többé a tény- és jogkérdés elválasztásán alapuló s lényegileg csak a jogkérdésre szorítkozó perorvoslatnak, amennyiben az újítás folytán a ténykérdések egy nagy csoportja is, szerintük eltérően az előbbi helyzettől, a felülvizsgálat körébe esik.

Olvashattunk nagy elmeéllel kombinált fejtegetéseket arról, hogy a felülvizsgálati bíróság pl. a peres fél beismerése alapján, — amint ezt a periratokból olvassa! — állapíthat meg a maga szakállára új tényállást (perenkívüli tényállást, ahogy nevezik), de már a tanuvallomásokból nem, mert ez bizonyíték mérlegelése volna.

Igy nem csodálom, hogy még nagyobb lett a felülvizsgálat kérdése körül a zavar s hogy a gyakorlat terén működő jogászság elvesztette előszeretetét és bizalmát a jogorvoslatnak ehhez a neméhez, hogy két évvel a Pp. életbelépte után emelkednek hangok, nagy tekintélyű oldalról, melyek annak eltörlését vagy a régi fellebbezésre visszafejlesztését emlegetik. Holott azt hiszem és azt szeretném a lehető legnagyobb rövidséggel kimutatni, hogy az 534. §. erre a megtévedésre nem szolgált rá és azzal a toldalékkal, melyet a SE. 197. §-ához hozzáadott, éppen nem akarta a tény- és jogkérdés elkülönítését módosítani vagy éppen megszüntetni, inkább csak azt a téves kiterjesztő magyarázatot, mely a ténykérdés területét az eredetén túl kiszélesítette, kívánta a kellő korlátok közé szorítani.

Mi adta meg az impulzust a tény- és jogkérdés különválasztására? A közvetlenség elve. Lehetne ugyan még egy másik, távolibb okot is hangoztatni, az ú. n. jogegység elvét, mint az legelőbb a francia jogfejlődésben érvényesült, de találóan jegyezte meg dr. Nagy Ferenc, a Jogászegylet elnöke ennek 1911 február 18-án tartott teljes-ülésén dr. Fodor Árminnak a felülvizsgálatról tartott előadása alkalmából, hogy a jogegység csak mellékes cél a felülvizsgálat vagy a semmisségi panasz szempontjából, melyeknek főfeladata az igazság helyes kiszolgáltatása minden egyes esetben; ezért is csak a másik, lényegi okra térek ki és leszögezem, hogy ez a bifurkáció valójában a közvetlenség elvének térfoglalásából keletkezett.

De hát mi teremtette meg az ú. n. közvetlenség problémáját? Éppen az, hogy nincs. A közvetlenség rikító hiányát akar-

juk, amennyire csak lehet, pótolni, áthidalni a közvetlenség gondos ápolásával. Ugyanis kétféle világ az, melyről tudomást nyerünk. Egyik az a világ, amely bennünk van, öntudatunk vásznára vetítve mint a camera obscura árnyképei; a másik az a világ, mely kívülünk van, s amelynek csak tükörképét adja a mi belső világunk.

Ebben a belső világunkban magától megvan a közvetlenségnek az a mértéke, vagy legalább annak a lehetősége, amennyire abból az emberi értelem egyáltalán képes. Ennél tehát már nincs annak a szurrogatumára, pótszerére szükségünk.

Ebben a világban ugyanis maga az, aki gondolkodik, benne van s magából merít, itt tehát a közvetlenség védelme, alátámasztása nem szükséges.

Ellenben abban a másik világban, mely kívülünk van, a gondolkodó maga nincs benn, abból kívülről merít, elsősorban a gondos megfigyelés, az érzéki szemlélés eszközeivel, másrészt pedig a kívülről vett és szorgosan megfigyelt bizonyítékok mérlegelésével, s éppen abban áll az ehhez a szellemi művelethez szükséges közvetlenség, hogy minél közelebbi s minél szorosabban összekötő kapcsolatot, állandó érintkezést igyekezzék azzal létesíteni.

Igy fejlődött ki a bizonyításnak, a bizonyító következtetésnek kétféle alakulása. Egyik *a levezető, elemző bizonyítás*, mely csak a bennünk már felvett adatokból következtet s ezeknek legfeljebb a minden tanult és helyes belátású jogászban meglevő *általános tapasztalás tőkéjével* való egybevetését engedi meg; másik *az összekapcsoló, összetevő bizonyítás*, mely az adatokat kívülről veszi s összefoglalja *az esetről-esetre való külső tapasztalás* szigorú megfigyelésével.

Minden bizonyítás mint szellemi művelet következtetésen alapul, akár elemző (analitikai), akár összetevő (szintetikai) bizonyítás legyen az, s mindegyik egy és ugyanaz a logika törvényei szerint ítél: ez teszi, hogy könnyű a kettőt összetéveszteni; de a kellő objektivitással könnyű megtalálni a határvonalat, mely a kettőt elválasztja; s ez a határvonal azon ismerhető fel, hogy gondolkodásunk anyagát magunkból merítjük-e, az öntudatunkban már elhelyezett adatokból, anélkül, hogy azokért még magunkból ki kellene nyúlnunk más után, avagy ellenkezőleg kívülről.

Amily természetes, hogy minden oly esetben, ahol a külvilággal való kontaktus eleven fentartása szükséges, csakis a közvetlenség alapján működő bíróság járhat el, épp olyan természetellenes, megfoghatatlan eljárás volna, sőt bűn a józan ész ellen, elzárni a helyes gondolkodás útjait a felsőbíróság elől azokban az esetekben is, melyekben a megítéléshez szükséges adatok összessége együtt van elméjében, semmivel sem nagyobb, de semmivel sem kisebb közvetlenséggel, mint az alsóbbfokú bírónál. Amikor már nem bizonyítékok, hanem csak bizonyítottak mérlegeléséről van szó, s amikor már nem kell érintkezést keresnie ahhoz, ami benne nincs, amit csak kívülről vehet, mint ahogy azt egyedül a külvilággal való közvetlen érintkezés keresésére, az esetről-esetre való tapasztalásra berendezett alsóbbfokú bíróság, mint a ténykérdés bírósága, teheti. Csakis ezek az utóbbi kategóriába tartozó kérdések lehetnek az igaz értelemben vett ténykérdések, ezenkívül minden egyéb csak a tiszta logika s ezzel elválaszthatatlan kapcsolatban a helyes jogi elbírálás kérdése. Ez volt a tény- és jogkérdés igazi, helyesen felfogott határvonala a Pp. 534. §-a előtt és ez maradt az után is.

Igy pl. ha a peres fél okirattal akar bizonyítani, az első kérdés az, hogy az okirat valódi, hiteles, hamisítatlan-e. Ezt azonban csak a kívülről vett tényadatok segítségével lehet eldönteni. De ha a ténykérdés bírája megállapította az okirat valódiságát, ha, mondjuk pl. a belejavítás kifogásával szemben megállapította azt is, hogy beszúrás nem történt: akkor az okirat helyes értelmének a megállapítása a szobánk négy fala közt való gondolkodással éppen olyan jól, sőt helyesen csak ezzel dönthető el, amire a jogkérdés bírósága éppen olyan jól, sőt talán jobban hivatott, mint az alsóbb instancia.

Mihelyt azonban megint oly momentum merülne fel, melyet csak kívülről vett adatok segítségével lehet eldönteni, pl. hogy az okiratban használt kifejezésnek azon a vidéken, hol az készült, más értelme van, erre már a jogkérdés bíróságának hatásköre nincs.

Ténykérdés az, hogy valaki hány darab varrógépet vett az eladótól, s csakis a ténykérdés bírája állapíthatja meg a kívülről vett megfigyelésből és bizonyítékokból, hogy pl. a vevő két ízben vett át varrógépet s első ízben 100 darabot, második alkalommal 59 darabot vett át; de ténykérdés a betű szerint véve az is, hogy mennyi ennek a két tételnek az összege; de már ez a ténykérdés oly természetű, hogy ennek a helyes megoldása a másik két adatban már az elemi képzettségű ember számára is adva van, ez olyan, mondhatnók másodfokú ténykérdés, melynek eldöntéséhez nem kell kívülről is vennünk újabb adatokat vagy bizonyítékokat. Ha tehát a ténykérdés bírósága az összeget 159 helyett tévesen 149 darabban állapítaná meg, ennek a helyesbítése a jogkérdés bírósága által is megtörténhetik, mihelyt a másik két adat nem kétséges. Bár ténymegállapítás ez is, de ebben a viszonylatban mégis jogkérdéssé válik, mert a kívülről merítendő tények megállapítása a két összeadandó tétellel már bezárult, a többi már nem a közvetlen tapasztalás külső, hanem belső területén van, a jogkérdés, a jogszabály helyes alkalmazása pedig éppen azt követeli, hogy az esetről-esetre való tapasztalásból megállapított kétségtelen adatok a jogkérdés eldöntésében helyesen és valóságszerűen érvényesüljenek.

Más eset volna megint, ha a kiszámításhoz magasabb matematikai szakértelem volna szükséges, amihez az átlagos műveltség nem elég, vagy ha pl. az a gyanú merülne fel, hogy a két tétel megállapítása közül az egyik vagy mind a kettő téves. Ehhez meg a jogkérdés bírósága hozzá nem szólhat soha, még akkor sem, ha az iratok közt ott volnának a feleknek a megállapított tételektől eltérő, bárha egymás közt egyező nyilatkozatai is, mert a külső adatoknak ily önálló megállapításába nem bocsátkozhatik. Az 534. §. végbekezdésének az a fontos kijelentése, mely szerint a felülvizsgálati bíróság tényállást «*tárgyalás alapján*» meg nem állapíthat, nemcsak azt jelenti, hogy evégett maga nem tárgyalhat, hanem azt is, hogy ily megállapításra az alsóbíróságnál foganatosított tárgyalást sem használhatja fel. Igy különösen az alsóbb fokon tett beismerést sem. Hisz az nem előtte történt, hiányzik a közvetlen érintkezése s így nem tudhatja, hogy azt ott helyesen fejezték-e ki s helyesen értették-e még.

Számos példát lehetne felhozni, de nem akarom a türelmet fárasztani. Csak egy kérdésre óhajtok még röviden kitérni, a tényekkel való bizonyítás kérdésére. Ez is kétféle természetű lehet. Egyik az ú. n. «*facta concludentia*», a másik az *indiciumokkal való bizonyítás* esete (Indizienbeweis), mely inkább a bűnügyekben játszik szerepet.

A *facta concludentia* a döntő tényekkel való bizonyítás, ami teljes bizonyosságot ad, azért is nevezzük concludensnek, befejezőnek, döntőnek. Ez rendszerint elemző bizonyítás (van kivétel is), mert itt az adott tényekben, a præmissákban már benne van a következmény, mint ahogy az analitikai ítélet alanyában már benne rejlik az állítmány. Ilyen pl. hogy az élő embernek szükségkép voltak szülei, vagy ilyen — negatív alakban — az alibi.

Ettől különbözik az *indiciumokkal való bizonyítás*, melyek csak oly tényekből állanak, melyek nem önmagukból eredő bizonyosságot, hanem csak valószínűséget adnak arra, hogy egy kívülük álló tény valóság. Ilyen pl. a «pater est, quem nuptiæ demonstrant» elve is. Az ilyen indiciumoknak összekapcsolása, annak a megbírálása, hogy összességükben, a tárgyalás egyéb adataival és észleléseivel egybevetve helyreállítják-e annak a bizonyosságát, hogy az általuk valószínűsített tény való-e vagy nem, az összetevő (szintetikai) bizonyítás feladata, és ez már csak a közvetlenség alapján eljáró bíró hatáskörébe tartozik. Kivételnek ugyan itt is van helye, különösen az öntudat belső tényeire vonatkozólag, de ezzel itt most nem foglalkozom. De az ily indiciumok és az általuk bizonyított tény között rendszerint nincs is meg az a szoros, kitérést nem engedő kapcsolat, hogy az ezzel járó ténybeli következtetés helytelenségét *nyilvánvalónak* lehetne minősíteni; vagy ha mégis az volna, akkor a jogkérdés bírósága közvetlen külső érintkezést kívánó kérdésben maga nem dönthet s csak, ha a nyitva maradt kérdés közömbös az ügy elbírálásánál, hozhat érdemleges határozatot, ellenkezőleg kénytelen az ügyet feloldás útján vagy bűnügyben a Bp. 437. §. ötödik bekezdése alapján a ténykérdés bíróságához visszahárítani.

Hézagokat hagytam, de azt hiszem ennyi is elég lehet annak

a meggyőződésemnek a megalapítására, hogy lényegében véve a Pp. 534. §-a sem ad nagyobb hatáskört a jogkérdés bíróságának, mint amennyivel a sommás eljárási törvény (SE.) szerint birt vagy a bűnvádi perrend szerint ma is rendelkezik s amennyi átalában a tény- és jogkérdés helyes elhatárolásának megfelel. A felülvizsgálat ma is a tény- és jogkérdés különválasztásán alapúl. Ezt a legvilágosabban ki is fejezi az 534. §. utolsó bekezdése, midőn kimondja, hogy tényállást «a felülvizsgálati bíróság bizonyítás mérlegelése vagy tárgyalás alapján meg nem állapíthat», tehát kizárja ezt arról az egész területről, melyen a közvetlenség elveihez képest csak a ténykérdés fóruma mozoghat. Ez az a negativ meghatározás, melyre a perrendtartás nagynevű megalkotója, dr. Plósz Sándor, sokszor és méltó büszkeséggel rámutatott, mert ez a ténykérdést a maga természetes határai közé, a közvetlenségi kényszer területére szorítja vissza. Ez pedig sem több, sem kevesebb, mint az a határvonal, mely mindenkor, — az 534. §-al vagy anélkül, — a tény- és jogkérdés elkülönítésének az egyedüli helyes alapja volt. Ezt az alapot az 534. §. sem szélesítette ki, nem vont új határokat, csak jobban hozzáfért és alkalmazkodott a kérdés természetes határaihoz.

Ezzel szemben a kiterjesztő magyarázat, mely az 534. §. mélyen átgondolt rendelkezéseit elhajlítja, a felülvizsgálat intézményének nehézségeit csak növeli, előnyeit pedig csökkenti, megzavarja s nagy mértékben hozzájárul a megrendítéséhez annak a bizalomnak, mely a legjobb törvények szerencsés alkalmazásának is alig nélkülözhető feltétele.

Itt végül csak mellékesen említem egyes perjogászoknak azt az érvelését, mely szerint a ténykérdést csakúgy rá lehetne bízni a felülvizsgálati bíróságra is, mint «nyílvános előadás» (Pp. 514. §.) esetében a fellebbezési bíróságra. De az így érvelők megfeledkeznek arról, hogy a fellebbezési bíróság, mihelyt csak egyetlen, bármelyik fél kívánja, sőt a Pp. 517. §-a értelmében hivatalból is tartozik áttérni a szóbeli tárgyalásra. Ezzel azonban ezen a helyen bővebben nem foglalkozom, mert elvezetne tárgyamtól. Talán majd máskor.

Hátra van még egy körülmény, melyet a felülvizsgálattól való elkedvetlenedés egyik okául említettem: az ítéleti indokolás fárasztó terjedelmessége. Kétségtelen, hogy e tekintetben a tény- és jogkérdés elválasztása a tényállás megállapítására kötcles két alsóbbfokú instanciának nagy nehézségeket okoz.

Ezek a nehézségek egyrészt a dolog természetéből folynak, s ennyiben azokat elhárítani nem is lehet; de mint minden, ami a dolog természetével összefügg: a hozzáértő szakembernek a munka gyönyörűségével is velejár. A régi írásbeliség álláspontján az ítéletnek a tények megállapításával, a bizonyítékoknak ehhez fűződő szorgos méltatásával nem kellett annyit vesződnie. De itt is a gyakorlat fejleszti ki a mestert. Tömör rövidségre törekedni lehet épen azáltal, ha a ténykérdés bírósága a gyakorlat által folyton erősbödő, biztos ítélettel ki tudja választani azokat a tényeket, melyeket csakis a közvetlenség, az esetről-esetre való tapasztalás alapján álló bíró állapíthat meg. Az ezekből mintegy önként, analitice folyó további következtetések, még ha azok tényekre vonatkoznának is, melyeket szeretnék másodfokú tényeknek nevezni, már a jogkérdés bíróságának is nyitva állnak s nem tartoznak a szoros értelemben vett tényállás területéhez. Ezen a téren tehát sokat tehet, illetőleg sokat megtakaríthat a helyes megértésből eredő és bölcsen kiszámított rövidség kultusza.

De a hosszadalmasság részben bizonyos túlzásból, pedantériából is ered, aminek korlátozására sokat tehetnek a felsőbíróságok és a felügyeleti hatóságok, melyek azonban néha, sajnos, épen az ellenkező irányban hatottak, mintha a hosszadalmasságot akarnák kihívni és támogatni olyankor is, amikor arra szükség nincs. A példatárokról nem is szólok. Régmult időkből, — a sommás eljárás boldog ifjú éveiből — emlékszem arra is, hogy egyes feloldó határozatokban (a SE. 204. §. második bekezdése alapján) majdcsaknem sztereotip szólásmóddá vált, hogy állapítson meg a fellebbezési bíróság *összefüggő egységes* tényállást, ami sokat és mégis semmit se mond, mert bizony az a tényállás nem mindig lehet egészen összefüggő s még ritkábban lehet egységes.

Ehelyett inkább a Pp. 401. §. harmadik bekezdésének az a helyes rendelkezése, mely az előkészítő iratok és a bírósági iratok tartalmára való utalást is megengedi, szolgálhat, a sok ismétlés helyett, a kellő rövidségre alapul. A félreértés fokozásához ezen a téren hozzájárul az, hogy a «tényállás» kifejezés alatt a 401. §. nemcsak a szoros értelemben vett ú. n. perenkívüli tényállást, hanem a per lefolyásának egész történetét is (vagyis az ú. n. perbeli tényállást) összefoglalja, holott a kettő egészen különböző valami.

A per lefolyásának történetéhez s ennek megállapításához hozzászólhat a jogkérdés bírósága is, mutatja ezt a Pp. 535. és 537. §-ainak értelme s az 534. §-nak ezekre való hivatkozása is. Egyedül az ú. n. perenkívüli tényállás az, — a per előtt vagy a peren kívül történt külső tények összessége, — ami a jogkérdés bíróságának «noli me tangere», ez a ténykérdés elkülönítésének és megállapításának a legelőkelőbb és ebben a ténykérdés bíróságának kizárólagos területe. Ezen az egy téren nem lehet a ténykérdés bíróságának a feladatán könnyíteni; a többi területeken — pl. ami a perben történtek ismertetését illeti — annál inkább kell arra törekednünk, hogy azt a hosszadalmasság terheitől megóvjuk.

Minél jobban átérti a bíró az ítélkezés feladatát és elveit, annál nagyobb készséggel fogja abban teljesíteni azt, ami ahhoz elkerülhetetlenül szükséges és annál fokozottabb ügyességgel és helyesebb megítéléssel tudja abból kiselejtezni azt, ami abban felesleges: hogy ekként megvalósíthassa az ítélet indokolásában is minden emberi munkának azt a legerősebb elvét, hogy két pont között a legrövidebb út az egyenes vonal. Igy lehet az ítélet indokolása körül is a kellő rövidségre törekedni, de ehhez a felsőbíróságok és a felügyeleti hatóságok támogatása is szükséges, a helyes megértés szelíd fényének terjesztésével, mint a hajóknak a világító torony.

Nem tudok egyetérteni azzal a véleménnyel, hogy az ítélet indokolása a bíró perirata, mellyel a felsőbíróságot vagy a feleket kellene meggyőznie. A bíró nem meggyőzni akar, hanem igazságot találni. A meggyőzés az indokolásnak mellékterménye lehet, de nem feladata, az indokolás több ennél, mert az az ítéletnek létalapja, ezért legnemesebb joga és kötelessége a bírónak. Abban együtt kel életre a bíró és az ítélet.

Ami pedig az újabban feltalált «bírói alkotó fantázia» szállóigéjét illeti, erről ne beszéljünk, mert jobb, ha nincs.

A bírói tevékenység mindenesetre a szellemi munka legelőkelőbb magaslataira emelkedhetik, de nem a művészetben találja feladatát. Művészetté átvitt értelemben csak akkor válik, ha a tiszta jellem, fenkölt belátás, jogi tudás és az igazság szeretetének összefoglaló erejével a hivatásának szentelt élet magaslatát éri el, sajnos, ez az a jelenség, mely előtt nem egyszer behúnyt szemmel szoktunk elhaladni. *Szűts Miklós.*

Az összeférhetlenségi eljárás kritikája.*

Ha felvetjük azt a kérdést, vajjon elérte-e az 1901. évi törvény a célzott eredményt, sajna nemmel kell válaszolnunk. E negatív eredmény azonban nem az összeférhetlenségi jog anyagi rendelkezéseinek következménye. A várt eredmény, a közmegnyugvás elmaradása, a végrehajtás miként jének, az összeférhetlenségi alaki jog hiányainak s kezelése lanyhaságának tudandó be.

A kiinduló pont maga, hogy t. i. az összeférhetlenségi ügyekben való bíráskodás nem valamely független szakbíróságra, hanem a háznak egyik bizottságára bizatott — nem szerencsés. A bíráskodásnak általában elfogulatlannak, részrehajlatlannak, szakszerűnek és igazságosnak kell lennie. Megvannak-e a tulajdonságok valamely képviselőházi bizottságban? Sajna nem. Más parlamentben sem, nálunk sem. Az összeférhetlenségi törvény, különösen annak ú. n. összeférhetlenségi része, részletes és szigorú taxációkból áll. A hivatalos bíró szakértelme, gyakorlata s tudományos gondolkodása szükséges ahhoz, hogy valaki a törvény taxativ rendelkezéseit az élet jogeseteire helyesen és igazságosan applikálja. A bíró feladata ott kezdődik, ahol a törvényhozóé végződött. A jogi érdekek összeegyeztetésének nehéz munkáját végezi. Erre politikai testület — és minden képviselőházi bizottság az — épen nem alkalmas, mert őt a politikai eszélyesség és célszerűség szempontjai vezérlik, nem pedig a jogi érde-

* Részlet szerzőnek sajtó alatt levő tanulmányából.

kek és az igazságosság! A képviselők már pártállásuknál fogva érdekeltek. Saját pártjuk erejét növelni, számbeli, morális tőkéjének csökkenését megakadályozni már instinktive törekednek majd . . .

Mindezek az érvek valamely szakbíróság mellett és a képviselőház saját bíráskodása ellen szólanak. Mellette szólna a háznak tagjai feletti helytelenül kifejezve úgynevezett szuverénitásának elve. De ezt az egyébként is helytelen elvet már megtörte a ház a választási bíráskodás kérdésében, amelyet a Kúriára bízott. A megalkotott eljárás ezt az alapvető hiányát még számos más processzuális hibával és hiánnyal is tetézte.

Az összeférhetlenségi bíráskodást kétféle szerv gyakorolja: 1. az összeférhetlenségi állandó bizottság és 2. az összeférhetlenségi ítélőbizottság. Az összeférhetlenségi állandó bizottság ítélkezik az összeférhetlenségi törvény 1., 2., 3., 4. és 12. §-ainak eseteiben. Ezek az ú. n. hivatali (függőségi) összeférhetlenség és az inkapacitás (érdemetlenség) esetei. Továbbá akkor, ha a képviselő megbízólevelét az előírt időn belül be nem mutatja vagy a több kerületben megválasztott képviselő a kitűzött határidőn belül nem nyilatkozik, hogy melyik mandátumot tartja meg. Az összes többi összeférhetlenségi ügyekben (az ú. n. érdekinkompatibilitás) az összeférhetlenségi ítélőbizottság ítél. Azonban az ítélőbizottság döntése alá tartozó ügyekben is az állandó bizottság készíti elő az ügyet és folytatja le a bizonyítást. Az összeférhetlenségi állandó bizottság áll 11 tagból. A bizottság elnökét, helyettes elnökét és tagjait a ház az ülésszak elején az egész ülésszakra választja. Az elnököt és helyettes elnököt általános, a többi tagot viszonylagos szótöbbséggel.

Az ítélőbizottság összeállítását a házszabályok 165. §-a szabályozza. Eszerint a ház elnöke az ülésszak elején teljesen saját belátása szerint az igazolt képviselők sorából névjegyzéket állít össze, mely 80 képviselő nevét tartalmazza. E jegyzékből csak a miniszterek, államtitkárok, a ház alelnökei s az összeférhetlenségi állandó bizottság tagjai vannak kizárva. Amidőn a bizottság elnöke az előkészítő eljárás befejezése után a ház elnökének jelentést tett, utóbbi az ítélőbizottság kisorsolását nyolc nap utáni határidőre napirendre tűzi. Ekkor a 80 képviselő közül az elnök nyílvános ülésen 12 rendes és 3 póttagot kisorsol. Ez lesz az ítélő-jury, amely kisorsolása után nyomban leteszi az esküt és az ítélkezéshez lát.

Amint látjuk, nincs semmi garanciája annak, hogy akár az állandó bizottság, akár az ítélő-jury ne lehessen egyszerű pártbíróság. Nincs az sem intézményileg kizárva, hogy mindkét bizottság összes tagjai esetleg egy pártból kerüljenek ki. Esetleg abból a pártból, amelynek tagja felett ítélkezniök kell. A kisebbségi proporcionális képviselet sincs biztosítva intézményesen a juryben. Az állandó bizottságnál az egyszerűen a többségi párttól, a jurynél az elnök és a sors kombinált jóvoltától és szeszélyétől függ, hogy kik fognak ítélkezni ily fontos kérdésekben.

Igen nagy hibája az eljárásnak, hogy épen a komplikált érdek-összeférhetlenségi esetekben azt rendeli, mikép a jury kizárólag akták, az állandó bizottság jelentése alapján hozzon ítéletet. Ma, a közvetlenség és szóbeliség korszakában, ítél egy jury első és egyúttal végső fokon, valamely más szerv által lefolytatott bizonyítás, más szerv által megállapított tényállás alapján.

A 173. §. kifejezetten ezt mondja: «Az előadó erre előterjeszti a tényállást s bemutatja a bizonyítékokat. Az ítélőbizottság előtt bizonyítás felvételének helye nincs. Oly bizonyítékok, melyek az előkészítő eljárásban fel nem hozattak — figyelembe nem vehetők». A jury tehát a bizonyítást még ki sem egészíttetheti. Ha az állandó bizottság akármiféle eljárási szabályt sértett, anyagi vagy alaki hibát követett el, ez ellen sincs semmi orvosság, nincs jogorvoslat! Dacára annak, hogy a tényállást más bíróság állapítja meg, mint amelyik a jogi tételt alkalmazza, az ítéletet meghozza. Valóban példátlan jogi struktura!

Az eljárásnak ez a vázolt bifurkációja is érthetetlen. Ha még az állandó bizottságnak a vádtanácshoz hasonló hatásköre volna, amelynél fogva, a bizonyítás eredményéhez képest megszüntetheti az eljárást, avagy vádhatározatot hoz, némi értelme volna az eljárás és az eljáró szerv ilyetén szétválasztásának. De hiszen akármilyen is az előkészítő eljárás eredménye, a bizottság köteles a bizonyítást lefolytatni, jelentését megtenni. A jury pedig okvetlenül kénytelen összeülni és ítéletet hozni. A bifurkációnak kizárólag az az eredménye, hogy a jury nem észleli közvetlenül a bizonyítást, nem irányíthatja azt és nem szerezheti be az általa esetleg szükségesnek vélt adatokat. Fokozottan káros és célszerűtlen szisztéma ez ennél az eljárásnál, ahol nem szakbírák, hanem esküdtek ítélkeznek. A jogtudós bíró megfigyelés és következtetés útján jut el meggyőződéséhez, az esküdt a reá gyakorolt benyomások alapján. Ezért kétszeresen fontos, hogy az esküdt helyes és közvetlen képet nyerjen az ügyről. Ne az előadó hanghordozása, ne az előadó tükre mutassa be neki a tanuk vallomásait. Általánosan elfogadott büntetőjogi elv, hogy a fél bizonyítási indítványainak elutasítását egész más mértékkel kell mérni a közönséges vagy az esküdtbírósági eljárásban. Gyakori eset, hogy a Bp. 384. §. 9. pontja alapján semmisségi okként azt jelöltetik meg, hogy az egyik vagy másik tanu meghiteltetett. A közönséges eljárásban a Kúria ilyen semmisségi panasznak sohasem adott helyt, de akárhány esetben a meghiteltetés mellőzése vagy elrendelése alapján esküdtbírósági ítéletet megsemmisített, mert — úgymond — «a tanu meghiteltetése befolyással lehetett az esküdtekre». Ha már, miként a Kúria helyesen mondja, egy tanu meghiteltetése is szuggeráló hatással lehet az esküdtekre, micsoda kiszámíthatatlan hatással lehet az esetleg nem teljes precizitással megrögzített bizonyítási eredményeknek önkéntelenül is szubjektíven és minden közvetlenség nélkül, harmadkézből való ismertetése! Mihelyt az ítélőbíró nem közvetlen forrásból merít, fenáll a maga teljes meztelenségében az igazság meghamisításának veszélye! Fokozta ezt az összeférhetlenségi eljárásban, hogy nem szakbíró, hanem politikailag elfogult és gyakorlatlan laikus közvetíti a tényállás megismerését.

Az új összeférhetlenségi törvénytől és eljárástól azt az eredményt várták, hogy az inkompatibilitás ügyében helyes és egységes irányt és felfogást fog teremteni. Ez különösen az úgynevezett érdekösszeférhetlenség kérdésében volt kívánatos. A juryítélkezés ennek lehetőségét ab ovo kizárta. Még pedig azért, mert ítéleteit nem indokolja. Az ítélet csak a feltett kérdést és a szavazás eredményét foglalja magában. Igy, csupaszon kerül a ház elé. Az összeférhetlenségi judikatura tehát meggyőzően nem hathat és sem irányt, sem megnyugvást nem teremthet.

Okvetlenül be kellene hozni az ítélet indokolási kötelességét. Ez feltétlenül javítana a helyzeten; mert az emberek szeretnek ugyan igazságtalanok lenni, de nem szeretnek igazságtalannak látszani.

Dr. Oppler Emil.

Az elévült, régi jelzálogos terhek perenkívüli úton való törlése.

Az elévülésről szóló törvényes javaslatok beterjesztése mutatja, hogy igazságügyi kormányunk szakítani készül amaz irányzattal, mely magánjogunk szabályozását mindenben a polgári törvénykönyv megalkotásától várja. Már régóta voltak az ellenkező véleménynek hívei, kik folyton hangoztatták, hogy oly nehéz és sokoldalú feladat, minő az évtizedekre kiható törvénykönyv megalkotása, nem lehet akadálya annak, hogy a mindennapos élet sérelmei orvoslást nyerjenek.

Kétségtelen, hogy az elévülés szabályozására szükség van, ha e szabályozás terjedelmére és életbeléptetésének időpontjára vonatkozólag ellenvélemények hallhatók is. Azonban az elévülés szabályozásánál is sürgősebb szabály telekkönyveinknek megtisztítása ama régi terhektől, melyek mai jogunk szerint is, mint rég elévültek jelentkeznek, de melyeknek kitörlése ez idő szerint csak hosszadalmas és költséges per útján lehetséges.

Nincs jelzálogos ügyekkel hivatásszerűen foglalkozó bíró, ügyvéd vagy tisztviselő, ki nem jut abba a fájdalmas helyzetbe, hogy vagyoni áldozatokat kénytelen kívánni oly telekkönyvi terhek eltüntetésére, melyekről kézenfekvő, hogy jog szerint nem érvényesíthetők többé, de melyek az esetek túlnyomó részében kifizetés folytán meg is szüntek.

Betétszerkesztési törvényünknek egyik legfájdalmasabban tapasztalt hézagát képezi, hogy a birtokos tulajdonjogának bejegyzése esetén is át kell vinni az új betétbe a régi telekjegyzőkönyv alakilag fenálló összes tehertételeit, mi kivált akkor, ha a társtulajdonosok jutalékait kell előzőleg megállapítani, az egyszerűsítés összes előnyeit ellensúlyozni képes.

Pedig a betétszerkesztési eljárásnak sikerei, kivált pedig annak örvendetes hatása a telekkönyvi intézmény népszerűsítésére, egyenesen ösztönöz oly rendelkezések törvénybeiktatására, me-

lyek a telekkönyv tartalmát a tényleg fenálló állapotokkal rövid, olcsó eljárás által összhangzásba hozzák.

Ausztriában a Reichsgesetzblatt 95. számában közzétett, 1871 július 25-én kelt, általános telekkönyvi törvény 6. fejezete, a régi jelzálogos követelés semmissé nyilvánításából tartalmaz intézkedéseket, melyeknek megfelelő formába való átvétele nemcsak ajánlatos, de egyenesen szükséges is.

Az idézett törvény 118. §-a az ingatlantulajdonosnak jogot ad arra, hogy a telekkönyvi hatóságnál peren kívül kérhesse a semmissé nyilvánítási eljárás megindítását oly követelésekre vonatkozólag, melyek bekebelezése óta legalább is 50 évi időtartam telt el, ha a jogosult hitelező, esetleg annak jogutódai ismeretlen tartózkodásuak. A kérelmező, támaszkodva arra, hogy félszázad alatt sem tőke, sem kamat fizetése a hitelező kezéhez nem történt, kérheti, hogy utóbbi igényeinek érvényesítésére hirdetménnyel hivassék fel. A bíróság, mérlegelve a kérelem anyagi jogosultságát is, ha azt teljesíthetőnek találja, hirdetményében pontosan megjelöli a vonatkozó bejegyzést és egy év határidőt tűz ki a hitelezőnek igényei bejelentésére. A hirdetmény közzététele a polgári perrendtartás hirdetményi idézési rendszerével azonos. Ha a hirdetményi határidő letelt anélkül, hogy igény bejelentetett volna, úgy a kérelmező újabb folyamodványára a telekkönyvi hatóság a bekebelezés, valamint a vonatkozó bejegyzések semmissé nyilvánítását kimondani és ezek kitörlését elrendelni köteles.

Kár volna az itt vázolt eljárás célszerűségét érvekkel támogatni, mindössze arról lehet szó, hogy a keret, melyben mozog, ma már túlságosan szűk, hogy nem érhetjük be az osztrák törvény 50 éves időtartamával és a jelzálogos hitelező ismeretlen tartózkodásával, mint kényszerelőfeltételekkel.

A kézenfekvőleg elévült jelzálogos terhek perenkívüli kitörlését általánossá kell tenni, ugyanazon szempontok által vezéreltetve, melyek az osztrák polgári törvénykönyv 1915 július 22-én kelt, a B. Tl. 208. számában közzétett 2. Novellájában a határkiigazításnak peren kívül való eszközlését teszik kötelezővé.

A birtokviszonyoknak a háborúval járt sajnálatos felforgatása szükségessé teszi, hogy a nép földmívelő rétegei felszabadíttassanak ama, rájuk súlyos terhet jelentő kötelezettségtől, hogy birtokviszonyaikat csakis költséges per útján rendezhessék, hogy kölcsönügyeik ne kerüljenek sokszor nem kívánatos elemek kezébe, csak azért, mert a telekkönyvi állapot jogtalan, már fen nem álló terheket tüntet fel.

Az osztrák példa gondolatának átvétele erre módot ad és ha az inkvizitórius elvet bizonyos terjedelemben meghonosítaná is telekkönyvi rendszerünkben, bizonyos, hogy az anyagi igazság könnyebb elérése miatt közhelyesléssel és hálával fogadná a magyar jogkereső közönség. *Dr. Engel Gyula.*

Törvénykezési Szemle.

Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből.

I. A bírói határozatok, amelyekhez e megjegyzések fűződnek, a Magánjogi Döntvénytár 1917. évi (XI.) kötetében jelentek meg. A tudós szerkesztő, Szladits Károly egyetemi professzor már a döntvénytárban megjegyzésekkel közölte a határozatokat, de talán nem haszontalan munka ez az összefoglalás még akkor sem, ha néha csak a szerkesztő megjegyzéseinek explikációja.

I. A kötet legnevezetesebb határozata a kártérítési jog köréből kétségtelenül *a kir. Kúria teljes-ülésének 84. sz. polgári döntvénye*, amely (52. eset) a munkaadónak felelősségéről rendelkezik harmadik személyekkel szemben az alkalmazottai okozta kárért. Legnevezetesebb nemcsak azért, mert a teljes-ülési döntvény kötelező erejével (Ppé. 75. §.) döntötte el a kérdést, hanem azért is, mert a kártérítés jogalapjának egyik igen vitás kérdésében határozott.

A döntvényt megelőző, a kir. Kúria közpolgári jogegységi tanácsának (13. sz.) döntvénye nyomán keletkezett irodalmi vitára itt visszatérni nincs ok. A teljes-ülési döntvény a vétkességi elv alapjára állt, de segített a károsultnak azon a súlyos perbeli helyzetén, hogy a károsult bizonyítsa be, hogy a gazdát az alkalmazásnál, vagy a felügyeletnél a kár keletkezésére kiható vétkesség terheli. A kártokozó alkalmazott munkaadójára rótta ugyanis annak a bizonyításnak a terhét, hogy: «a kirendeltnek megválasztásánál s amennyiben felügyeletére, utasítására vagy a tennivalók teljesítéséhez eszközök nyujtására van szükség, annál is a kellő gondosságot kifejtette, vagy, hogy a kár a megbizónak a kellő gondossága kifejtése esetében is bekövetkezett volna.» Csak e bizonyítás sikere esetén szabadul tehát a munkaadó a kártérítési kötelezettségtől. És a döntvény a vétkességi elv alkalmazását kizárta azokban az esetekben, amelyekben valamely külön törvény, vagy az üzem, foglalkozás veszélyessége, terjedelme, természete alapján a bíró a vétkesség nélkül felelősséget megállapítja.

Már a bizonyítási teher megfordítása is nagy könnyebbség a vétkességi elvnek merev alkalmazásával szemben. Különösen nagy könnyebbség lesz az, ha a megkivánt gondosság mértékében a bíróságok rigorosusak és nem elégszenek meg minden formális gondossággal. Minél nehezebb, másokra minél veszélyesebb munkára alkalmaz a gazda valakit, annál nagyobb gondossággal köteles eljárni.

A vétkességi elv alól statuált kivétel pedig jelentősen túlhaladja az üzemi veszélyből eredő tárgyi felelősség eddig elismert körét; módot ad arra, hogy a forgalmi élet szükségletének megfelelően a tárgyi felelősség elve nagy mértékben érvényesüljön, mert — amiként a döntvény indokolása mondja — lehetővé teszi, hogy a bíró «minden egyes esetben a fenforgó körülmények, a foglalkozás, vagy üzem természete, vagy terjedelme, esetleg az érdekelt felek vagyoni viszonyai» mérlegelésével döntsön arról, hogy a megbízó saját vétkessége nélkül is ne feleljen-e azért a kárért, amelyet megbizottja az ügykörébe tartozó teendők teljesítésében harmadik személynek okoz.

A gyakorlat élt is az engedelemmel és a Kúria, bár a munkaadó üzemét, amelyben a károsítás történt, nem ítélte «veszélyes»nek, mégis vétkességre tekintet nélkül felelőssé tette a vasútépítő vállalatot «üzeme természeténél fogva» (P. VI. 8110/1916. 147. e.), a gazdát, akinek érdekében dorongfát raktak össze legalább 4 m. 80 cm. magasságban, mert ez «állandó veszélylyel járó művelet» (Bp. VI. 4731/1916. 148. e.), a póstafuvarozási vállalatot üzemének természete miatt, mivel «a rendes hajtási szabályoktól eltérő, némely részben azokkal ellentétes, kivételes jogokkal rendelkező póstafuvarozási vállalat» sokkal nagyobb mértékben fenyegeti az utcán közlekedő közönség forgalmát, mint az ily kivételes jogokkal fel nem ruházott, a rendes közlekedési szabályoknak alávetett közönséges járműt» (P. VI. 3142/1916. 125. e.). És felelőssé tette a Kúria a munkaadót más két esetben (126. és 149.) pusztán peres feleknek vagyoni helyzetére tekintettel; a kárt okozó alkalmazottnak gazdája mindkét esetben nagyobb terjedelmű gazdaság ura volt ugyanis, a károsult pedig keresetére utalt személy (P. IV. 7967/1916. és Rp. VI. 314/1917.).

A vízhordási munkálatban okozott kárért ellenben a kisgazda felelősségét alkalmazottjáért a Kúria nem állapította meg, mert a «vízhordási munkálat magában véve nem veszélyes foglalkozás» és mert «a kisgazda alperes gazdasági üzeme nem oly terjedelmű vagy természetű,» hogy ebből alperes felelőssége következnék (Rp. VI. 1895/1917. 172. e.).

(Folyt. köv.) *Dr. Lőw Tibor.*

Szemle.

— **A hatásköri bíróság** tízéves fenállása alkalmából ünnepélyes teljes-ülést tartott *báró Wlassics Gyula dr.* b. t. t. elnöklete mellett. Az ülésen a hatásköri bíróságnak úgy a kir. Kúria, mint a közigazgatási bíróság részéről kiküldött tagjai teljes számban vettek részt. A teljes-ülésen a bíróság felállítása körül nagy érdemeket szerzett báró Wlassics Gyula dr. nagyszabású ünnepi beszédet tartott, amelyben méltatta ezen kiváló fontosságú alkotmánybiztosító intézményünk jelentőségét. Megállapította, hogy a hatásköri bíróság azon aggályok ellenére, amelyek szervezete tekintetében a felállítás idejében elhangzottak, a gyakorlatban úgy a szervezetében, mint eljárásában teljesen bevált; de egyúttal hangoztatta, hogy a bíróság hatásköre kiterjesztendő lenne a közigazgatási hatóságok és a rendes bíróságokon kívül szervezett külön bíróságok hatáskörj összeütközéseire is. A nagy éljenzéssel fogadott beszéd után, amelynek befejező részét mai számunkban vezető helyen közöljük, a bíróság jegyzője, *Egyed István* dr. törvényszéki bíró ismertette a tíz év történetét.

— **A Magyar Jogászegylet** április 20-án és 27-én *Nagy Ferenc* elnöklete alatt folytatta *Juhász Andor* táblai elnök előadásához fűződő vitát a bírói szervezet reformjáról. *Dr. Teller Miksa* és *dr. Szüts Miklós* felszólalását lapunkban közöltük. *Dr. Pap József* felszólalásában részletesen ismertette a járásbíróság intézményének fejlődését, különösen értékhatárának emelkedését az eredeti 600 K-tól a mai 5000 K-ig. Ennek a fejlődésnek betetőzése csakis az elsőfokon való egyesbíráskodás lehet. Ezt az egyesbíráskodást a járásbíróság, nem pedig a törvényszék keretében kell megvalósítani. A mi bírói szervezetünk fejlődése az utolsó ötven évben a decentralizáció, nem pedig a centralizáció felé vezet. Ha a járásbíróságok nívójával nem is vagyunk ma megelégedve, ez nem ok arra, hogy ötven éves tradicióval szakítsunk. Erélyesen állást foglal a járásbíróságok külön szervezetének megszüntetése ellen. Az egyesbíráskodás megvalósítása esetén a járásbíróság az összes polgári perekben (beleértve a nem vagyonjogiakat is) ítélkeznék. A fellebbezéseket nagyon kevés kivétellel a törvényszékek látnák el, kivéve a nagyobb ügyeket és a státuspereket, melyekben a fellebbezések a kir. táblák hatáskörébe volnának utalandók. A felülvizsgálatot a mainál szélesebb keretben, nevezetesen a ténykérdésben is meg kell engedni. Ezen reformokkal kapcsolatban a bíróságokat tehermentesíteni kell az összes perenkívüli ügyek ellátásától, melyek ügyvéd-közjegyzők hatáskörébe volnának utalandók. Addig is, míg ezen gyökeres reformok keresztülvitetnek, mint pelliatív intézkedést ajánlja különösen a járásbírósági értékhatárnak, a legmesszebb menő felemelését. *Dr. Mayer Géza* törvényszéki bíró a tanács intézményének eltörlése ellen foglal állást. A bíróságok tehermentesítése érdekében reformokra kétségtelenül szükség van. Ezek közül különösen kiemeli a vita folyamán megtámadott indokolási kötelezettség reformját. Reámutat arra, hogy a jogorvoslattal meg nem támadott ítélet tüzetes indokolása kárba veszett munka, amely alól a bírákat fel kellene és fel lehetne menteni. Ha a felek kötelesek volnának a jogorvoslatot a Bp. mintájára nyomban az ítélet kihirdetésekor vagy három nap alatt bejelenteni, a jogerős ítéletek tüzetes indokolása alól a bírák fel volnának menthetők.

Május hó 4-én *Juhász Andor* előadó megteszi észrevételeit az egyes felszólalásokra, *Nagy Ferenc* pedig elnöki záróbeszéddel fejezi be a vitát.

— **Királyi kegyelem mint megbélyegzés.** A királyi kegyelem kiterjed a felfüggesztett büntetésekre is. Minden kegyelmi ügynél meg kell kérdezni az előljáróságot, hogy a kegyelemre ajánlott egyén volt-e valami háborús kihágásért 100 K-t meghaladó pénz- vagy szabadságvesztésbüntetésre ítélve. Már most ez a tudakozódás felfrissíti a kegyelmezendő egyén községében a régi vádlotti minőséget s ennyiben kompromittáló, haszon pedig nincs benne, mert hiszen három év mulva a büntetés hatálya úgyis megszünik. Helyes intézkedés tehát az lett volna, hogy a kegyelmi eljárás csak akkor vitessék keresztül, ha a felfüggesztett büntetés a próbaidő alatt végrehajthatóvá válik. (Bírói körökből.)

— **Az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet** évi jelentésében az 1917. évre vonatkozólag a következő adatokat olvassuk: A halálozások a lefolyt háborús évben a múlt év keretében maradtak, sőt némi apadást mutatnak. Halottaink száma 135 és ezek sorában 29 a harctéri halottak száma. A normális halálozások száma tehát 106, vagyis ezen adatot összehasonlítva az intézetünk fenállása óta mutatkozott normális évi halálozások adataival, megállapíthatónak látszik, hogy intézetünkben a normális halálozások száma állandóan 100 és 110 között váltakozik, ami az egész állomány 1·3%-ának felel meg. Az elhalt 135 tag után igényjogosult özvegy, illetve árva 86 esetben maradt, mely számból a 29 harctéri halálozásra 16 jut, vagyis ezen halálozások 50%-ában maradt igényjogosult. Ezen adatot összehasonlítva az 1915. és 1916. év adataival, meg kell állapítanunk azon fájdalmas tényt, hogy a háború további tartama folyamán a harctéri halálozások sorában mindinkább növekvő számmal szerepelnek azon tagjaink, kik mint nősök teljesítenek katonai szolgálatot, miért is az igényjogosultak száma és azzal együtt az intézetünket érő háborús teher is ezzel arányban évről-évre fokozódik. Az 1917. év folyamán bekövetkezett halálozásokból kifolyólag intézetünk évi ellátási terhe 53,317 K, mely összegből a harctéri halálozásokból előállt teher 11,860 K-t tesz, vagyis az évi teher 23%-a. Az 1914—1917. évek halálozásai alapján intézetünk által viselendő összteher 203,796 K-t tesz, mely 307 igényjogosult között oszlik meg és 559 K 79 f átlagos évi ellátást nyujt. Az összteherből a normális halálozások folytán igényjogosultakra 171,851 K jut, ami 648 K 50 f átlagos évi ellátásnak felel meg, a harctéri halálozásokból származott teher 31,945 K, mely 42 igényjogosult között oszlik meg és 760 K 60 f átlagos évi ellátást eredményez. Az 1914—1917. évi harctéri elhalálozásokból eredő évi ellátás terhe mintegy 600,000 K értéktőkét igényel. Intézetünk vagyona 1917 december 31. napjával 9.647,210 K-ra emelkedett, mely összegben az 1914—1916. évi kamarai hátralékok 1.414,370 K 35 f-rel, az 1917. évi kamarai hátralékok 542,057 K 78 f-rel mint intézeti követelések szerepelnek.

— **A szociális családjogról** tartott előadást *dr. Buday Dezső*, egyetemi m.-tanár április 25-én a *Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetségében.* A Ptk. Tervezetének bírálata kapcsán hangsúlyozta, hogy a jövő családjogának a háztartási terhek fedezését és a házvitel jogát a férfi és a nő között igazságosabban kell megosztania. Számos javaslata közül különösen kiemelte, hogy az oldalági öröklés eltörlendő, de viszont a leszármazókat egész örökségükről kell biztosítani: a szülő ne hagyhassa másra vagyonát, csak gyermekére. Sürgette, hogy törvény mondja ki a szülők kötelezettségét a gyermekek tisztességes kiházasítására. Az előadást vita követte, melyben a felszólalók különösen az állam öröklési jogának széleskörű bővítését sürgették.

— **A Bajtársi Szövetség jogi szakosztálya** e hó 8-án este hat órakor Szászy-Schwarcz Gusztáv dr. elnöklete alatt a budapesti ügyvédi kamara helyiségében ülést tart. Ezen az ülésen többek közt tárgyalás alá kerül a magyar nemzetközi jogi bizottság megalakításának kérdése is, amelyről mai számunkban Wittmann Ernő dr. cikke szól.

— **A Budapesti Rabsegélyző Egylet** az elmult héten tartotta Rickl Gyula nyug. igazságügyi államtitkár elnöklésével és dr. Halász Lajos kir. főügyész mint kormánybiztos közreműködése mellelt XLIV-ik közgyűlését. Az elnök megnyitó beszédében rámutatott arra, hogy az egylet a nagy időkben is igyekezett feladatainak megfelelni. Az aránylag kevés tagot (481) számláló egyesület szép összeget fordított a büntetésüket kitöltő egyének és családjaik segélyezésére. 4952 K összeg 325 segélyt utaltak ki, az egy főre eső átlagos segély összege 15 K 24 f. Az egyesület menedékházában 57 egyén tartózkodott, összesen 3164 napot töltve ott. Az egyesület bevétele 37,348 K, kiadása 25,797 K. Az összes vagyon volt 283,650 K. Az egylet eddig 175,000 K értékű hadikölcsönkötvényt jegyzett. A közgyűlés Rickl Gyulát újra elnökké választotta; alelnökké pedig Horváth Béla nyug. kir. táblai tanácselnököt. Mint a közönség részvétlenségét bizonyító kedvezőtlen tényt kell megállapítanunk, hogy tagdíjak címén az évi jövedelem *mindössze 236 K* volt. Az egyesület nemes célja mindenesetre hatékonyabb támogatást érdemel.

— **A budapesti ügyvédi körben** *dr. Kollmann Dezső* ügyvéd az *árdrágításra vonatkozó polgári és katonai büntető jogszabályokról* tartott előadást. Taglalta a jelenleg érvényben álló polgári és katonai árdrágító jogszabályokat, úgy a Magyarországra, mint az Ausztriára érvényeseket, majd rátért a katonai jog terén uralkodó árdrágítási jogbizonytalanságra. Összefoglalva a tennivalókat, sürgős jogi rendezést, a törvény kiterjesztését, a rendeletekben a katonai személyek külön megjelölését, a pénzbüntetés megengedhetőségére vonatkozó intézkedéseket javasol, hogy a súlyos jogbizonytalanság megszünjön, nemkülönben a katonai jogi viszonyokat ismerőknek és ügyészi közegeknek az árdrágítási jogszabályozás előkészítésébe és fejlesztésébe való bevonását ajánlotta.

Dr. Holitscher Szigfrid budapesti kir. közjegyző mielőbbi belépésre állandó közjegyzőhelyettest keres. Közjegyzői praxis és a német nyelv bírása kívántatik. Díjazás megállapodás szerint. Irásbeli ajánlatok megfelelő adatokkal nevezett kir. közjegyző címére (Budapest, VI., Andrássy-út 1.) küldendők. 15976

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 19. szám. Budapest, 1918 május 12.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Tőry Gusztáv. — *Dr. Fodor Ármin* kir. kúriai bíró: Magyar nemzetközi jogi bizottság. — *Dr. Apáthy Jenő* századoshadbíró: A döntvények a katonai büntetőjogban. — *Dr. Egyed István* kir. törvényszéki bíró: A hatásköri bíróság 1917. évi gyakorlata. — Törvénykezési Szemle: *Dr. Lőw Tibor* budapesti kir. törvényszéki bíró: Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből. — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 8. ív.

Tőry Gusztáv.

Míg a távozó igazságügyminiszter akkor sem tudott igazságügyminiszter lenni, amikor miniszter volt, addig az új igazságügyminiszter már régen vezető szelleme volt igazságügyünknek, mielőtt még a Wekerle-kabinetben tárcát vállalt. Nyílt titok, hogy már több ízben ajánlották fel Tőry Gusztávnak a miniszterséget és ha nemes elhatározással ép most, e nehéz időkben, fogadta el, ennek oka talán némileg az a belátás, hogy épen most van reá legnagyobb szükség az igazságügy élén. The right man in the right — time. Mikor a tenger csendes, a kapitány nyugodtan dolgozhatik kajüttjében, de amikor viharfelhők tornyosulnak az égen, a parancsnoki hídon van a helye. Igaz ugyan, hogy már több mint tíz év óta Tőry Gusztáv igazgatta ennek a hajónak gépezetét, de az irányát más szabta meg, most azonban elérkezett az ideje, hogy az irányítást is vérbeli szakember vegye a kezébe, akit közel négy évtized komoly és nehéz munkája avatott az igazságügy legapróbb részleteinek ismeretébe.

Tőry nem politikus, nem szónok, nem ötletszerű reformer, csupán a jogalkotás és az igazságügyi igazgatás mestere. De épen e negativumok engedik remélni, hogy pozitív alkotásokat várhatunk tőle. Megtanulhattuk az elmult évtizedek tapasztalataiból, hogy a parlamenttel kacérkodó miniszter, aki a pártpolitikának vak eszköze, ép oly alkalmatlan az igazságügy érdekeinek képviseletére, mint az ötletes amatőr, aki a szóvirágokból a saját feje körül fonja a halhatatlanság koszorúját. Bíró, professzor, ügyvéd váltakozva töltötte már be az igazságügyminiszteri állást, s csak most került a sor ismét oly miniszterre, aki a minisztériumból nőtt ki s akit minden gyökérszála a minisztériumhoz fűz.

Nemcsak a nemesség, hanem a mult is kötelez. Tőry Gusztáv azzal a páratlanul munkás multtal, amelyre büszkén tekinthet vissza, nagy kötelezettségeket vállalt. Sokszor volt már alkalmunk azokat az érdemeket méltatni, amelyeket Tőry a törvényszerkesztés, az igazságügyi politika és adminisztráció körül szerzett. Alig van ága az igazságügy fejlődésének, amely magán ne viselné kitartó működésének értékes nyomait, úgy hogy az igazságügy története az utolsó évtizedekben szinte összeforrott Tőry személyes életrajzával.

És mégis, mint a kötelességeinek élő anya, aki egyforma szeretettel gondozza családjának minden tagját, nem tudja teljesen elfojtani hajlamát, amely egyik vagy másik gyermekéhez vonzza, Tőry Gusztáv is az igazságügy két sajátos terén a lelkesedés melegét vitte bele munkájába. Ha életrajza csak a birtokrendezési törvényeket és a főudvarnagyi bíráskodásról szóló törvényt emeli ki, mint Tőry személyes művét, úgy teljességre nem tarthat számot, mert minden igazságügyi törvény vagy rendelet, amely egy évtized óta megjelent, nem kevésbé eredménye személyes közreműködésének. Tőry sohasem helyezkedett a vezetés és irányítás kényelmes piedesztáljára, hanem oly intenzivitással dolgozott, mintha a kodifikációs osztálynak nem főnöke, hanem egyik szakreferense lett volna. Mint a törvényelőkészítés élő lelkiismerete a büntetőjogi törvények formatökéletességén ép úgy őrködött, mint ahogy a Ptk. jav. vagy a Pp. életbeléptetésekor kibocsátott rendeletek legapróbb részletein vagy a háborús jogalkotásokon is megérzik kritikai ereje. Hogy a katonai Bp., a véderőtörvény és a közjogi törvények egész sora mit köszönhet Tőrynek, hogy a vitás közjogi kérdések adminisztratív megoldásába tudásának és egyéniségének minő súlyát vitte bele, minő féltő gonddal őrködött a magyar állami érdek védelmén, arról legjobban az a tisztelet tanuskodhatik, amellyel szava a közös és az osztrák minisztériumokban találkozott.

Tudományos hajlamai ép úgy, mint a minisztérium II. ügyosztályában hosszú időn át kifejtett gyakorlati tevékenység a nemzetközi jog beható művelőjévé tették. Egész sora a nemzetközi egyezményeknek dokumentuma Tőry személyes közreműködésének, a nemzetközi értekezletek, köztük elsősorban az 1900. és 1904. évi hágai magánjogi konferenciák jegyzőkönyvei tesznek maradandó bizonyságot tudásáról és munkabírásáról. Szinte ötletes játéka a véletlennek, hogy igazságügyminiszteri kinevezése ugyanazon a napon jelent meg, mint az a békeokmány, amelynek kidolgozásában Tőry Gusztávnak oly előkelő rész jutott. Suaviter in modo, fortiter in re — ez volt jelszava a nemzetközi érintkezésben és nem minden megelégedés nélkül állapíthatjuk meg, hogy az új igazságügyminiszterrel ismét a nyugateurópai hangnem vonul be a minisztérium épületébe.

Nem szokása e lapnak, hogy új miniszteréknek dicshimnuszokat zengjen s ezért beérjük annak kijelentésével, hogy örvendő bizalommal veszünk tudomást Tőry Gusztáv kinevezéséről. Sajnos, alig látszik valószínűnek, hogy a közel jövőben nagy igazságügyi feladatokra kerülhessen sor s így az a programm, amelyet az új miniszter eddigi tettei minden igéretnél ékesszólóbban fejtettek ki, egész terjedelmében megvalósuljon. Értjük alatta jogrendszerünk kiépítését a szociális gondolat jegyében. Hisszük azonban, hogy Tőry Gusztáv önmagához híven gondoskodni fog a munkálatok folytonosságáról, amelyet a kormányváltozások közepette eddig is épen az ő személyes közreműködése biztosított. Remélhetőleg módot fog találni arra is, hogy a háborús jognak még hátralevő likvidálása rázkódtatás nélkül, de a mainál gyorsabb ütemben haladjon előre.

De mindenekelőtt az égető személyi problémák megoldását várjuk az új minisztertől. Kipróbált tárgyilagossága bizonyára szakítani fog azzal a kinevezési politikával, amely az utóbbi években nem egyszer a miniszter személyes rokonszenvének ingatag alapjára helyezkedett. Ha valaki, úgy Tőry Gusztáv a munka embere fog a kinevezésekben érvényt szerezni a szorgalomnak és a tehetségnek. Meg vagyunk győződve továbbá, hogy az összes égető kérdések közül a legégetőbb: a bírák rettentő anyagi helyzete, sem fogja elkerülni figyelmét. Nem kívánunk hiu reményeket ébreszteni, tudjuk, hogy a kérdés a maga egészében csupán egyik kiágazása a társadalom gazdasági viszonyaiban gyökerező háborús eltolódásnak, de a seb nem kevésbé fáj, ha ismerjük is az okozóját és az orvos gyógyítani köteles, ha a teljes gyógyulás lehetősége iránt jogos kétségeket táplál is.

Épen harminc éve annak, hogy Tőry Gusztáv, mint a minisztérium történetének krónikása megkezdte az igazságügyminisztérium működéséről szóló időszakos jelentések szerkesztését. Eddig az igazságügy történelmét írta, a jövőben a történelmet

csinálja és amint a frázisnélküli, komoly, számotadás jellemezte az előbbit, úgy bizonnyal a megfontolt, becsületes munka fog kifejezésre jutni tetteiben is. És végül meg vagyunk győződve, hogy jobban fogja tisztelni az őszinte véleménynyilvánítás szabadságát, mint elődje. Aki oly erős kritikusa saját gondolatainak és cselekedeteinek, mint Tőry Gusztáv, annak nincs oka félni a kritikától.

Magyar nemzetközi jogi bizottság.

Örömmel olvastam a Jogtudományi Közlönynek ez évi 17. számában megjelent azt a közleményt, amely az osztrák nemzetközi jogi bizottság megalakulása alkalmából magyar nemzetközi jogi bizottságnak megalakítását is javasolja. Teljesen osztom az ott előadott okokat, amelyek ilyen magyar bizottság szervezését szükségessé teszik. Ezeken az okokon felül azonban más szempontok is szólanak emellett. A háború előtt is többször éreztem ilyen szervezetnek hiányát.

Elsősorban a nagy nemzetközi jogi egyesületekben, amelyek a nemzetközi államértekezletek munkáját előkészítik és amelyeknek működése a nemzetközi jog kialakulása szempontjából nagyfontosságú, helyzetünk kedvezőbb lett volna, ha ilyen magyar bizottság létezik.

A háború előtt két nemzetközi jellegű nagy egyesület fejtett ki különösen nagy tevékenységet a nemzetközi jog fejlesztése terén. Az egyik a *Nemzetközi Jogi Egyesület (International Law Association)*, a másik a *Nemzetközi Jog Intézete (Institut de Droit International)*. A Nemzetközi Jogi Egyesület, mely főkép angol vezetés alatt áll, mindenki előtt nyitott testület, amelybe bármely jogász beléphet és tagjai közt számos magyar is van. Egyik értekezletét (a 25-iket) 1908. évben Budapesten tartotta és különösen az utóbbi években működésében mi magyarok tevékeny részt vettünk. Ezzel szemben a Nemzetközi Jog Intézete, amelyben a francia befolyás túlnyomó, a nemzetközi jognak mintegy akadémiája, legfeljebb hatvan tagból álló zárt testület, amely maga választja meg tagjait a nemzetközi jog legkiválóbb művelői köréből. Magyar jogász még eddig nem részesült abban a megtiszteltetésben, hogy tagjai közt helyet foglalhasson, holott Ausztria több képviselővel szerepel tagjai közt és *Lammasch* egyetemi tanár, az osztrák urakházának tagja, vezető szerepet játszik ebben az egyesületben.

Dacára annak, hogy az International Law Associationnak számos magyar tagja van, akik az egyesület működésében tevékeny részt is vesznek, Magyarország állami önállósága és közjogi helyzete ennek az egyesületnek körében sem részesül mindig kellő figyelemben. Csak egy példát akarok erre felhozni.

Az International Law Association 1912. évi párisi konferenciáján a megnyitó ülést megelőző választmányi ülésen a vezetőség jelentést tevén a konferencia programmjáról, előadta, hogy minden egyes állam részéről egy-egy alelnököt hoz javaslatba, ezek közt Ausztria-Magyarország részéről gróf Somssich-ot, párisi nagykövetségünk tanácsosát. Azonnal felszólaltam, hogy Ausztria-Magyarország nem egy állam, hanem két szövetséges állam, hogy e két állam mindegyikének teljesen önálló jogrendszere van és hogy Magyarország ennélfogva önálló képviseletet igényel az elnökségben. Ezt végül belátták és abban állapodtak meg, hogy Magyarországot én képviseljem mint alelnök az elnökségben, Ausztriát pedig gróf Somssich. Amikor e megoldásra megjegyeztem, hogy ez magyar szempontból helyes ugyan, de nem tudom, hogy gróf Somssich mint magyar állampolgár hivatva van-e arra, hogy Ausztriát képviselje, azt felelték, hogy hiszen ő az osztrák-magyar nagykövetség alkalmazottja, tehát Ausztriát is képviselheti.

Ilyen incidensek, amelyek Magyarország közjogi helyzetének hiányos ismeretéből származnak, a nemzetközi értekezleteken gyakran előfordulnak, sőt még hivatalos nemzetközi államértekezleteken is a magyar kiküldötteknek állandóan résen kell lenniök, hogy az önálló magyar államiság eszméje egyes félreértések következtében el ne homályosodjék. A nemzetközi államértekezleteken ez a hivatalos kiküldöttek feladata, a nemhivatalos, magánjellegű nemzetközi egyesületek értekezletein azonban a véletlentől függ, hogy a magyar szempontok figyelembe jönnek e vagy nem. És a külön nemzeti érdekek és szempontok figyelembe vétele a nemzetközi jog kérdéseinek megoldásánál nemcsak a fentemlített és hozzá hasonló közjogi kérdésekben, hanem sok más tekintetben is szükséges. Ez vezetett arra, hogy az említett nemzetközi jogi egyesületekben egyes nemzeti csoportok alakítása a háború előtt megindult. Az International Law Association körében először a németalföldiek egyesültek külön nemzeti bizottságba, a párisi 1912. évi konferencián pedig a németek bejelentették, hogy külön bizottságot (Vereinigung) kívánnak alakítani.

És az Institut de Droit International alapszabályai is gondoskodnak róla, hogy az egyesület tagjai minden államban nemzeti bizottságokat alakíthatnak az egyesületen kívül álló tudományos férfiakból, még pedig abból a célból, hogy az egyesületnek működését támogassák. Meg vagyok győződve, ha a háború előtt nemzetközi jogi bizottságunk lett volna, amely például az International Law Associationnak nemzeti csoportját megalkotta volna, a fent vázolt incidensnek még a lehetősége is ki lett volna zárva. És épúgy hiszem, hogy ebben az esetben az Institut de Droit International kapui is megnyiltak volna előttünk.

És talán kegyeletes kötelességet is teljesítek, amikor e tárgyban a nemrég elhalt németalföldi államminiszternek, *Asser*nek, a hágai nemzetközi magánjogi államértekezletek elnökének nyilatkozatát nyilvánosságra hozom. *Asser*nek kedvelt eszméje volt a nemzetközi jogot szolgáló nemzeti bizottságok alakítása. Az ő javaslatára történt, hogy a németalföldi kormány 1896. évben a hágai nemzetközi államértekezletek munkájának előmozdítására és támogatására külön németalföldi nemzetközi jogi bizottságot alkotott. A németalföldi kormány egyúttal felhívta a hágai nemzetközi államértekezleteken résztvett államokat, hogy kövessék példáját. Belgium, Franciaország és Oroszország eleget tettek e felhívásnak és megalkották saját nemzetközi jogi bizottságaikat. *Asser* azonban tovább kívánt menni. Az 1902. évben indítványt terjesztett az Institut de Droit International konferenciája elé, amelyben azt javasolta, hogy a hágai nemzetközi magánjogi államértekezleteken képviselt államok nemzetközi szerződést kössenek, amelynek értelmében 1. mindegyik állam külön bizottságot alkot a nemzetközi szerződések előkészítése és revíziója céljából; 2. az államok együttesen nemzetközi testületet (hágai államértekezlet) alakítanak, melynek tagjait a kormányok rendszerint az 1. pontban említett bizottságokból választják, és amely meghatározott időszakokban (minden két évben) összeülne; és végül 3. a nemzetközi testület közvetlenül (a kormányok és a diplomácia igénybevétele nélkül) érintkeznék az egyes államok bizottságaival.

Az Institut nem fogadta el Asser indítványát. Főkép *Renault* francia rendkívüli miniszter hevesen ellenezte azt és nagy befolyásával elérte, hogy a konferencia napirendre tért fölötte. *Asser* ismételten kijelentette nekem, mennyire fájlalja ezt, mert a hágai nemzetközi magánjogi államértekezletek jövője ezzel biztos alapra lett volna helyezve. A kérdés tárgyalásánál szóba került ugyan, hogy a németalföldi kormány hivatalosan keresse meg az egyes államok kormányait, hogy ebben a kérdésben álláspontjukat közöljék, de *Asser* biztosra vette, hogy főkép Franciaország *Renault* nagy befolyása következtében ellenezni fogja a tervet és ezzel annak sorsa meg is lesz pecsételve. Kérdésére, hogy Magyarországon mily álláspontot foglalnának el ebben a kérdésben, megmondtam, hogy csak saját egyéni véleményemet fejezhetem ki, de én is egyes részleteket, különösen a kormányoknak és a diplomáciának kikapcsolását az érintkezésből alig tartom keresztülvihetőnek, a nemzetközi magánjogi bizottságok alakítását azonban az egyes államokban célszerűnek tartanám még akkor is, ha azoknak nem volna hivatalos jellegük. *Asser* már azt is nagy lépésnek tartotta volna a haladásban, ha a németalföldi, belga, francia és orosz példára mi is külön nemzetközi jogi bizottságot alakítanánk.

E benyomások hatása alatt a Magyar Jogászegylet választmányában indítványoztam, hogy a Jogászegylet, mint legtekintélyesebb jogászi egyesületünk, amely már több bizottságot (magánjogi, büntetőjogi, közjogi, igazságügyi szervezeti stb. bizottságot) alakított, nemzetközi magánjogi bizottságot is alakítson. A választmány indítványomat akkor nem tartotta időszerűnek.

Senki sem tudja, hogy a háború után a nemzetközi érintkezés és a nemzetközi jog fejlődése mikép fog alakulni. Nem tudhatjuk azt sem, hogy az említett nemzetközi jogi egyesületekben együtt maradhatnak-e a jelenleg ellenséges nemzetek fiai. A hágai

nemzetközi államértekezletek jövőjét is homály fedi. Egyesek, mint Marius Karthago romjai fölött, a nemzetközi jog romjain keseregnek. Kétségtelen, hogy a háború nagy rést ütött a nemzetközi jog épületén. De nincs okunk arra, hogy a nemzetközi jog jövőjén kétségbeessünk. Fel fog az épülni ujból a háború után és talán erősebb alapokon, szilárdabb falakkal. Az újraépítés e munkájában nekünk, magyaroknak is ki kell vennünk részünket. Ezt a célt volna hivatva szolgálni a Magyar Nemzetközi Jogi Bizottság. Ha a háború előtt talán nem volt időszerű annak megalakítása, most, amikor Ausztriában megalakul ily testület, nekünk is meg kell azt alakítanunk.

Dr. Fodor Ármin.

A döntvények a katonai büntetőjogban.*

I. *A döntvény fogalma és a legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényjoga.*[1]

A m. kir. honvédségnél a legfelsőbb honvédtörvényszékre hárul az a fontos feladat, hogy a büntető igazságszolgáltatás terén a jogegység megóvása fölött őrködjék. Hogy ezen feladatának megfelelhessen, annak első és fő feltétele, hogy saját határozataiban legyen következetes. Vagyis, ha egy elvi jelentőségű kérdésben állást foglalt, attól kényszerítő okok nélkül egykönynyen el ne térjen. A felsőbb bíróságok esetleges ingadozó gyakorlata kaotikus állapotot idézne az alsóbb bíróságoknál elő, minek viszont természetszerű következménye volna, hogy a büntető igazságszolgáltatásba vetett bizalom, a legrövidebb időn belül, alapjában rendülne meg.

Hogy a legfelsőbb honvédtörvényszék egyes tanácsainak határozatai közötti összhang feltétlenül megóvassék, a Kbp. 68. §-ának első bekezdésében elrendeli, hogy ha egyik tanács valamely jogkérdésben a saját vagy másik tanácsnak, avagy a teljes-ülésnek korábbi valamely határozatában elfoglalt álláspontjától el akar térni, úgy előbb a teljes-ülés határozatát kell a vitás jogkérdésre nézve kikérnie.

Ilyen esetben a tanács elnöke köteles a tanácskozást abbahagyatni, a vitás jogkérdést az előadó által a tanácskozási jegyzőkönyben, vagy egy külön íven megszövegeztetni és azután a jegyzőkönyvet, illetőleg a külön ívet a legfelsőbb honvédtörvényszék vezető tanácselnökének átadni. Utóbbi azután intézkedik a teljes-ülés egybehívása iránt. Ha a tanácskozást szóbeli tárgyalás előzte meg, úgy ezt el kell napolni.[2]

Mihelyt a teljes-ülés a jogkérdést eldöntötte, az a tanács, amely a döntést kérte, az ügy érdemében való határozathozatalnál a teljes-ülés döntéséhez kötve van.[3]

Hogy az egyes tanácsok, illetőleg tanácselnökök és tanácsosok mindenkor tájékozódhassanak afelől, vajjon egyes felvetődő elvi jelentőségű kérdésekben a legfelsőbb honvédtörvényszék állást foglalt-e már és ha igen, miként döntötte el a kérdést, szükséges, hogy az elvi szempontból fontos határozatok nyílván legyenek tartva.

Evégből a «D—8.» jelzetű utasítás 14. §-a akként intézkedik, hogy a legfelsőbb honvédtörvényszék minden elvi jelentőségű tanácsi- és minden teljes-ülési határozatát sokszorosítani kell s egy-egy példánnyal a vezető tanácselnök, a tanácselnökök és tanácsosok, valamint a honvéd koronaügyész és helyettesei ellátandók. Sőt, hogy a bírói gyakorlat az egész fegyveres erőn belül is lehetőleg egységes legyen, vagy legalább is ennek egységes volta előmozdíttassék, az említett határozatok egy-egy példányát a legfelsőbb honvédtörvényszék a cs. és kir. legfelsőbb katonai és a cs. kir. legfelsőbb Landwehr-törvényszéknek is megküldeni tartozik.

Ezenkívül a legfelsőbb honvédtörvényszéknél egy ú. n. «Határozatgyűjtemény» is készítendő, amelybe minden teljes-ülési határozatot, továbbá a vezető tanácselnök által kiválasztandó minden elvi jelentőségű tanácsi határozatot, elvi szempontból lényeges tartalmával együtt, a határozatot hozó tanács megnevezése mellett, időrendben egymás után, folyószámok alatt, be kell vezetni. Ha valamely, a határozatgyűjteménybe felvett határozatot a teljes-ülésnek későbbi határozata megváltoztat, ezt a megváltoztatott határozatnál elő kell jegyezni.

A legfelsőbb honvédtörvényszéknél és a honvéd koronaügyésznél alkalmazásban levő igazságügyi tisztek a határozatgyűjteményt bármikor megtekinthetik.

A felsőbíróságoknak elvi jelentőségű kérdésekben hozott határozatait döntvényeknek szokás nevezni, noha a szó szoros értelmében véve a döntvény fogalma alá csak a teljes-ülési határozatok tartoznak. Elfogadott dolog azonban a jogi szakirodalomban a felsőbíróságok minden elvi jelentőségű határozatát — átvitt értelemben — szintén döntvénynek nevezni.

A katonai büntetőjogban elvi jelentőségű tanácsi határozat és teljes-ülési határozat között disztingválni semmiféle gyakorlati jelentőséggel nem bírna, miután mindkettőnek joghatálya egyforma. Az elvi jelentőségű tanácsi határozat csak úgy köti az egyes tanácsokat, mint a teljes-ülési határozat és utóbbi csak úgy megváltoztatható a teljes-ülés által, mint az előbbi. Ami pedig az elvi jelentőségű tanácsi és a teljes-ülési határozatok kötelező erejét illeti az alsóbb bíróságokkal szemben, úgy, mint azt alább látni fogjuk, a megkülönböztetés ebből a szempontból sem indokolt. Ebből kifolyólag a legfelsőbb honvéd, katonai és Landwehr-törvényszék minden elvi jelentőségű határozata, mely az illető legfelsőbb törvényszéknél vezetett határozatgyűjteménybe fel van véve és pedig tekintet nélkül arra, hogy a tanácsi vagy teljes-ülési határozat-e, döntvénynek nevezhető anélkül, hogy a döntvény szónak átvitt értelemben vett használata félreértésekre, avagy gyakorlati jelentőséggel bíró, téves következtetésekre vezethetne.

II. *A döntvények jogi természete és joghatálya.*

A bíróságok, fenálló törvényeink szerint, ítélkezésre, vagyis a meglevő jog alkalmazására vannak hivatva. Jogalkotó képességgel felruházva nincsenek, mindazonáltal a jogszolgáltatás körüli tevékenységükkel hathatósan közreműködnek a szokásjog kifejlesztésére.[4] A bíróságok gyakorlata azonban nemcsak fejleszti a szokásjogot, hanem egyszersmind módot nyújt annak megismerésére is, mert a szokásjog a katonai büntetőjog terén majdnem egyedül csakis a bírói gyakorlat révén válik megismerhetővé.

A legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényei, mint a legfelsőbb honvédbíróságnak elvi kérdésekben létrejött megállapodásai mindkét szempontból elsőrendű fontossággal bírnak. Uj jogszabályt a döntvény nem hoz létre, mert ebben a már meglevő jognak valamely adott esetre való helyes alkalmazásának felismerése nyílvánul csak meg. De még abban az esetben, ha a döntvény a törvény valamely hézagát analógia útján tölti is ki, és ha esetleg más jogszabályok által még nem szabályozott területre is lép, új jogszabályt még ez esetben sem hozhat létre, mert nélkülözi a jogszabályok legjellegzetesebb és elengedhetetlen ismertető jelét, azt t. i., hogy a jogszabály mindenkivel szemben kötelező erővel bír.[5] A döntvény pedig csak a legfelsőbb honvédtörvényszéket köti, de ezt is csak addig, amíg önmaga meg nem változtatja. Az alsóbíróságokkal szemben — törvényes intézkedés hiányában — egyáltalában nem bír — de jure —

* Bevezetése a szerző legközelebb megjelenő «A legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényei» című munkájának.

[1] Mint ismeretes, az új katonai bűnvádi perrendtartás a katonai büntető perjogot teljesen új és modern alapokra fektette és a fellebbvitelnek elég tág teret biztosított. A Kbp. rendelkezéseihez képest a fegyveres erő mindhárom részénél egy-egy legfelsőbb fellebbviteli bíróság lett felállítva, úgymint a m. kir. legfelsőbb honvéd, a cs. és kir. legfelsőbb katonai és a cs. kir. legfelsőbb Landwehr-törvényszék. Eme három legfelsőbb katonai bíróság egymástól teljesen független. Ugyszintén függetlenek a fegyveres erő egyes részeinek alsóbb bíróságai is a másik rész felsőbb bíróságaitól. A bíróságok szervezetére és eljárására vonatkozó szabályok azonban lényegtelen, főként közjogi vonatkozású eltérésektől eltekintve, majdnem teljesen azonosak a fegyveres erő mindhárom részénél. Ennek folytán mindaz, ami az alábbiakban a legfelsőbb honvédtörvényszéket és alsóbb honvédbíróságokat illetően elmondható, vonatkozik értelemszerűen a fegyveres erő másik két részének legfelsőbb törvényszékeire és alsóbb bíróságaira is.

[2] «D—8.» jelzetű «Ideiglenes utasítás és ügyviteli szabályzat a legfelsőbb honvédtörvényszék számára» című szolgálati könyv 13. §-a.

[3] Kbp. 69. §-ának első bekezdése.

[4] Nagy Ernő: Magyarország közjoga. Budapest, 1914, 30. és 31. lap.

[5] V. ö. Nagy Ernő id. m. 31. l.

kötelező erővel, mert a bíróságok, a Kbp. 26. §-a szerint határozataik hozatalánál egyedül csak a törvénynek vannak alárendelve és semmi egyébre tekintettel lenni nem kötelesek.

Lényegesen eltér tehát a katonai felsőbíróságok döntvényjoga a polgári bíróságokétól, különösen az 1912 : LIV. tc. életbelépte óta, mert az idézett törvény 75. §-a szerint a kir. Kúriának jogegységi és teljes-ülési határozatait valamennyi polgári bíróság követni köteles, amíg azok egyikét vagy másikát a kir. Kúria teljes-ülése meg nem változtatja.

Ehhez képest a törvény a kúriai döntvények hatálybalépésének előfeltételét képező kihirdetés iránt is intézkedik. Elrendeli, hogy a döntvények kötelező hatálya a hivatalos lapban való közzététel napjától számított tizenötödik nappal kezdődik. Ezzel szemben a legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényeinek mikénti közzététele iránt sem a Kbp., sem más törvény, éppen azért, mert azok az alsóbb bíróságokat nem kötik, nem is intézkedik.[6]

Jóllehet, hogy a legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényei az alsóbb honvédbíróságokat, de jure, nem kötik, mégis ezek csak nagyon fontos okok alapján térhetnek el a döntvényekben foglalt megállapodásoktól, mert hisz el lehetnek készülve arra, hogy azokat a legfelsőbb honvédtörvényszék a fellebbvitel során amúgy is érvényre fogja juttatni, ha egy alsóbírósági határozat szembe is helyezkednék velük. De ettől eltekintve, miután a legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényeiben a legfelsőbb honvédbírói hatóság felfogása nyílvánul meg, ez a körülmény az alsóbb bíróságokhoz beosztott bírákra tagadhatatlanul már önmagában véve is bizonyos morális hatással van. Ez alól az általános katonai fölé- és alárendeltségi viszony érzete folytán a katonai bíró még akkor sem tudja magát függetleníteni, ha, mint jelen esetben, a felsőbb bírói hatóság megállapodásainak figyelembevételét az ítélethozatal alkalmával sem tételes törvény, sem szabályzat vagy utasítás meg nem követeli. Mindezeknél fogva az alsóbb honvédbíróságok a legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényeiben foglalt elvi határozatokat — de facto — magukra nézve irányadóknak tekintik és az azokban foglalt elvi megállapodásokat követik is.

A honvédség bíróságai a fegyveres erő másik két részének bíróságaitól teljesen függetlenek lévén, önként értetődik, hogy sem a legfelsőbb katonai, sem a legfelsőbb Landwehr-törvényszék a honvéd büntetőbíráskodásra befolyást egyáltalában nem gyakorolhat. Ebből következik, hogy a legfelsőbb katonai és a legfelsőbb Landwehr-törvényszék döntvényei a honvédbíróságokat semmiféle vonatkozásban nem kötelezik.

Minthogy azonban a fegyveres erő mindhárom részénél érvényben álló alaki, de főként anyagi büntetőjog majdnem teljesen azonos, úgyszintén azonosak, lényegtelen eltéréseket leszámítva, a különböző utasítások és szabályzatok is, így a legfelsőbb katonai és legfelsőbb Landwehr-törvényszék döntvényei a honvédségnél szintén érvényben álló katonai büntetőjog magyarázatának igen értékes kútforrásai lehetnek, ha netán eltérés nincs az interpretált jogszabályok között.

Ez okból, noha a legfelsőbb katonai és legfelsőbb Landwehr-törvényszék döntvényeiben foglalt elvi határozatok a honvédbíróságokat a legtávolabbról sem kötik, mindazonáltal azok, mint a katonai büntetőjog forrásainak igen tekintélyes helyről eredő magyarázatai, a felmerülő vitás kérdések eldöntésénél a honvédbíróságoknak is igen becses támpontul szolgálhatnak. Sőt, ha a döntvényekben foglalt megállapodások meggyőző erővel hatnak és a honvédbíróságoknál kifejlődött gyakorlattal ellentétben nem állanak, azokat a honvédbíróságok is követhetik.

A mondottakhoz képest, a legfelsőbb katonai bíróságok döntvényeiben kifejtett jogelvek, ha a felek következetesen azokhoz tartják magukat, azokra hivatkoznak[7] és főként, mint az a legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényeire vonatkozólag kiemeltetett, hogy kötelező voltukat a bírói gyakorlat is elismeri: szokásjogi úton, kötelező jogszabályokká válhatnak. Nem tévesztendő szem elől azonban, hogy ez esetben sem maga a döntvény a jogforrás, hanem a bírói gyakorlat által elismert és követett szokás.[8]

Dr. Apáthy Jenő.

[6] A honvéd koronaügyész kötelessége ugyan a «D—8.» jelzetű utasítás 14. §-a értelmében hozzájuttatott határozatok közül a legfelsőbb honvédtörvényszék vezető tanácselnökével egyetértőleg azokat kiválasztani, melyeknek közzététele elvi jelentőségükre való tekintettel célszerűnek mutatkozik és ezeket, valamint az összes teljes-ülési határozatokat, kihirdetésre alkalmas alakban, negyedévenként a honvédelmi miniszternek előterjeszteni («D—10.» jelzetű «Ideiglenes utasítás és ügyviteli szabályzat az illetékes parancsnokok, ezeknek ügyészi közegei és a honvéd koronaügyész számára» 90. §.). De afelől, hogy a kihirdetés mi módon történjék és hogy a felterjesztett határozatok tényleg mind ki is hirdetendők, már sem törvény, sem utasítás nem intézkedik.

[7] L. pl. a legfelsőbb honvédtörvényszék 1916 dec. 12-én a P. 222/16. sz. ügyben hozott döntvényének indokolását.

[8] V. ö. Ferdinandy: «A magyar alkotmányjog tankönyve» 40. l.

A hatásköri bíróság 1917. évi gyakorlata.

I. A hatásköri bíróság ügyforgalma a háború alatt folytonosan csökkenő irányzatot mutatott, úgy hogy 1916-ban már csak 68 új ügy érkezett, tehát a háború előtti forgalomnak körülbelül egyötöde. Ezzel a csökkenő irányzattal szemben változást jelent az 1917. évi forgalom, amely 95 új darabot és így az előző évi kimutatással szemben 40%-os emelkedést tüntet fel.

Minthogy az 1916. évről 14 elintézetlen ügy maradt, az 1917. évben 109 ügy lett volna elintézendő; ebből a hatásköri bíróság tényleg elintézett 98 ügyet, úgy hogy az év végén 11 ügy maradt folyamatban.

Elenyésző kis számban (összesen 4 esetben) jelentettek be magánfelek összeütközést és azok is vagy visszautasítással vagy annak megállapításával végződtek, hogy összeütközés az ügyben nem merült fel. Igy a törvény (1907 : LXI. tc.) 25. §-ában a fél javára garanciális jelleggel biztosított bejelentési jog a gyakorlatban inkább kivételes jellegű.

A felmerült összeütközések túlnyomó részét és így tipusát a rendes bíróság és a közigazgatási hatóság között felmerült összeütközés képezi; aránytalanul kisebb számban jelentkeztek a közigazgatási bíróság és a közigazgatási hatóság között (összesen 4 drb) vagy egyéb módon felmerült összeütközések.

A hatásköri bíróság az 1917. évben összesen 50 tárgyalást és 2 teljes-ülést tartott. A rendes bíróság hatáskörét állapította meg 15 esetben, a közigazgatási bíróságét 3 esetben és a közigazgatási hatóságét 13 ügyben; hatásköri összeütközés hiányát 16 ügyben mondotta ki. Tárgyaláson kívül 51 ügyet intézett el és 279 intézkedést tett. Elnöki ügyek száma 25.

Az 1916. évi eredménnyel szemben feltünő emelkedést mutat az «egyéb módon» és különösen azon az alapon elintézett ügyek csoportja, hogy a felterjesztett hatásköri határozatok nem voltak jogerősek. Ezek az ügyek nemcsak a hatásköri bíróságnak okoznak teljesen felesleges munkaterhet, hanem a folyamatos intézésnek is rendkívül hátrányára vannak.

II. A hatásköri bíróságnak igen sok határozata foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a törvény értelmében vett hatásköri összeütközés valóban felmerült-e. Igy kimondotta, hogy:

Nincs összeütközés olyankor, mikor az ügy ellátása az ügyben eljárt egyik hatóság (közigazgatási bíróság és rendes bíróság) hatáskörébe sem tartozik, hanem egy harmadik hatósághoz (közigazgatási hatóság) [1916. Hb. 42.].

Nincs összeütközés, ha 1. a két eljárás más-más felek között folyt le; 2. más-más volt a tárgya (a közigazgatási eljárásé a vízmerítési vitás jog, a bírói eljárásé a vízmerítés céljából való átjárás birtokába való és a jogkérdést nem érintő visszahelyezés); 3. a közigazgatási hatóság az ügyet bírói útra tartozónak nyílvánította, viszont a bíróság az elébe terjesztett kérelem érdemében határozott (1917. Hb. 35.).

Nincs összeütközés, ha a rendes bíróság a végrehajtás foganatosítása iránt indokolás nélkül keresi meg a rendőrkapitányt és a rendőrkapitány a foganatosítást megtagadja: a megkeresés ténye ugyanis a bíróság saját hatásköre tárgyában hozott határozatnak nem tekinthető és így csak a bírói megkeresés teljesítésének közigazgatási részről való megtagadásáról van szó (1916. Hb. 57.).

Nincs összeütközés azon igényre nézve, amely csak egy hatóságnál volt érvényesítve és a másik hatóságnál ebben a tárgyban eljárás nem folyt (1917. Hb. 33.).

Nincs összeütközés, ha az egyik hatóságnál az eljárás megtagadása nem hatáskör hiányából, hanem más perelő feltétel (kereset) hiányából történt (1917. Hb. 73.).

Nincs összeütközés, ha az ügyet két közigazgatási hatóság (két minisztérium, a városi tanács és az ipartestület, rendőrkapitány és főszolgabíró) utasítja el hatásköréből (1917. Hb. 6., 1917. Hb. 9., 1917. Hb. 64. és 1917. Hb. 81.). Az összeütközés szempontjából közigazgatási hatóságnak tekintendő a kir. ügyészség is (1917. Hb. 18., 1917. Hb. 36., 1917. Hb. 38. és 1917. Hb. 68.).

Nincs összeütközés, ha az ügyet két rendes bíróság utasította el hatásköréből. Ebből a szempontból rendes bíróságnak tekintendő a kir. Kúria ügyvédi tanácsa mint fegyelmi bíróság annak dacára, hogy az ügyvédi kamara fegyelmi határozatával szemben másodfokon jár el és hogy ebben a tanácsban ügyvédtagok is részt vesznek; ez a tanács ugyanis az ország legfelsőbb bíróságának egyik tanácsa, amely ügykörében a kir. Kúria bírói hatalmát gyakorolja (1916. Hb. 59.).

Végre nem létesít összeütközést a rendes bíróság hatáskört megtagadó határozatával szemben a közigazgatási hatóságnak olyan határozata, amely a vitás kérdéssel csak egy más kérdéssel kapcsolatban (praeiudicialiter) foglalkozik és az elébe terjesztett főkérdés tárgyában az eljárást a vitás előkérdésre nézve általa illetékesnek tartott rendes bírósági eljárás befejezéséig felfüggeszti (1917. Hb. 27.).

Ellenben megvan az összeütközés, ha a két eljárásban érvényesített illetményösszegek nem egyenlők ugyan, de mind a kettőben ugyanazon tanítói járandóság bizonyos részeiről van szó; továbbá, ha a miniszter hatáskörének kifejezett megtagadása nélkül az alsófokú hatóságot az ügyiratoknak a hatásköri bírósághoz való felterjesztésére utasítja (1916. Hb. 64.); ha a közigazgatási hatóság a panaszost határozatának indokolásában részben érdemi okból utasítja ugyan el, de a rendelkezés bírói útra való utasítást tartalmaz (1917. Hb. 33.). A hatáskör megállapításának tekintendő, ha a vádtanács az ügyben a vizsgálat kiegészítését elrendeli (1917. Hb. 80.).

Az 1916. Hb. 58. számú határozat kimondja, hogy az ügyben eljárt ügyvéd katonai szolgálata a hatásköri bírósági eljárásnak a felfüggesztésére okul nem szolgálhat, minthogy a felfüggesztésre vonatkozó rendeletek csakis a polgári peres és perenkívüli eljárásban nyernek alkalmazást. Nem akadályozza a bíróság eljárását az érdekelt fél halála sem, minthogy ilyenkor is meg kell állapítani, hogy a vitázó bírói és közigazgatási hatóságok közül melyiknek hatáskörébe tartozik az eljárást lefolytatni és a fél elhalálozásának az eljárás további alakulására való befolyását figyelembe venni (1917. Hb. 15.).

Az 1917. Hb. 26., 1917. Hb. 85. és 1917. Hb. 93. számú határozatok megállapítják, hogy a hatásköri bíróság előtt a fél csak ügyvédi képviselettel járhat el és ennek folytán az ilyen képviselet nélkül előterjesztett összeütközési bejelentést vagy egyéb beadványt hivatalból visszautasítják.

A törvény 18. §-át alkalmazza az 1917. Hb. 26. számú határozat, mikor a hatáskör szempontjából lényeges tényállás kiderítése céljából hiánypótlást rendel.

Az 1917. Hb. 43. számú határozat kimondja, hogy a törvény 26. §-a szerint a már felmerült hatásköri összeütközés legfeljebb bizonyos közigazgatási intézkedések következtében szünhetik meg, ellenben a rendes bíróságoknak rendes körülmények között nincs joguk a saját hatáskörükre nézve szabályosan meghozott határozataiktól való eltérésre.

III. A *polgári ügyekben* kelt határozatok közül 1916. Hb. 51. sz. szerint kukorica letörésének a vállalása a termés bizonyos hányada fejében az 1898 : II. tc.-ben szabályozott *gazdasági munkaszerződés* fogalma alá esik ugyan, de a törvény 8. §-ában előírt alakszerűségek megtartása nélkül kötött szerződésekből eredő vitás kérdések elbírálása a 73. §. szerint rendes bírói hatáskörbe tartozik. Viszont nem tekinthető gazdasági munkaszerződésnek és így ugyancsak a rendes bíróság elbírálása alá tartozik az a szerződés, amellyel valaki nem bizonyos gazdasági munkának személyes elvégzésére vállalkozik, hanem arra, hogy az elvetett cukorrépa termelése körül szükséges összes gazdasági munkálatokat az általa felfogadandó és fizetendő 40 gazdasági munkással a termelés eredménye szerint igazodó összegért ellátja. (1917. Hb. 62.)

Nem tekinthető *gazdasági cselédnek* az olyan önálló kovácsmester, aki egyidejűleg több — habár egymással társaságban levő — gazdálkodóval szemben vállal bizonyos meghatározott időszaki munkát, munkaidejének és munkaerejének fenmaradó részével pedig szabadon rendelkezik (1916. Hb. 58.). Ellenben cseléd a gazdaságban alkalmazott kocsis és erdőőr (1917. Hb. 11. és 1917. Hb. 33.). A közigazgatási hatóságoknak a cselédbéri-igényekre nézve fenálló hatáskörét nem szünteti meg az a körülmény, hogy a gazda a bérköveteléssel szemben a cseléd által neki állítólag okozott kár címén a közigazgatási hatóság hatáskörét meghaladó ellenkövetelést, illetve az ellenkövetelés erejéig visszatartási jogot érvényesít, minthogy a hatáskör szempontjából a panasz az irányadó.

Az 1917. Hb. 14. számú határozat *iparossegédnek* minősíti egy fogyasztási szövetkezet elárusítóját annak dacára, hogy elszámolás és százalékos jutalék mellett volt alkalmazva. Ellenben az 1917. Hb. 25. és 1917. Hb. 60. számú ügyekben már mellőzte a hatásköri bíróság az iparhatóság és a rendes bíróság között felmerült hatásköri összeütközés elbírálását azon az alapon, hogy ezen esetekben az 1912 : LIV. tc. 26. §-a folytán a további eljárásnak mi sem állja útját és az iparhatósági határozattal meg nem elégedő fél minden esetre a rendes bírósághoz fordulhat.

Az 1916. Hb. 64. számú határozat kimondja, hogy a magánosok által fentartott népiskolákban alkalmazott *tanítók* illetményigényeiket csakis a rendes bíróság előtt érvényesíthetik; viszont az 1917. évi Hb. 72. számú határozat szerint a felekezeti iskolában alkalmazott tanító illetményügyei akkor is a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartoznak, ha nem a tanító lép fel keresettel, hanem az alkalmazó hitfelekezet igényli vissza a természetben jogosulatlanul felvett illetményeket és a tanítói földön való szántás és trágyázás elmulasztásából eredő kárát.

Az 1916. Hb. 42. számú határozat szerint közigazgatási hatáskörbe tartozik tanintézetnél alkalmazott napidijas *szolgának* betegség okából történt elbocsátás esetében fenálló illetményigénye.

A *hadiszolgáltatás* az 1916. Hb. 67. számú határozat értelmében akkor forog fen, ha a mozgósítás tartama alatt a fegyveres erő szükségleteit nem a béke idején alkalmazott módozatok szerint elégítik ki; ha tehát az igénybevétel szabad alkú mellett létrejött szerződés alapján történik, az eljárás a rendes bíróságok hatáskörébe tartozik.

IV. *A közigazgatási bíróság* hatáskörét megállapította a hatásköri bíróság olyankor, mikor folyamodó a törvényhatósági bizottság határozata ellen előterjesztett jogorvoslati beadványában méltányossági szempontokra is hivatkozik ugyan, azonban mégis elsősorban az az eldöntendő kérdés, hogy a nyugdíjszabályrendelet szerint nyugdíjra jogos igénye van-e (1917. Hb. 66.); amikor a panasz a közigazgatási bizottság olyan határozata ellen irányul, amely székesfővárosi közegeket az adónyilvántartás terén elkövetett mulasztásaik következtében kártérítésben marasztal (1916. Hb. 69.).

Az 1917 Hb. 28. számú határozat szerint kiterjed a közigazgatási bíróság hatásköre a nyugdíjigénnyel elválaszthatatlanul kapcsolatos szolgálatképesség kérdésének a vizsgálatára is olyankor, ha a tényleges szolgálati viszony már megszünt és így a szolgálatképesség vizsgálata csakis a nyugdíjigény jogossága szempontjából esik elbírálás alá.

Ellenben nem tartozik a közigazgatási bíróság hatáskörébe tanintézetnél alkalmazott napidijas szolgának illetményigénye (1916. Hb. 42.).

V. *A büntetőügyekben* hozott határozatok közül az 1917. Hb. 32. és 1917. Hb. 84. számú azt a már többször alkalmazott szabályt ismétlik meg, hogy a rendes bíróság a tárgyalás kitűzése után az ügyet közigazgatási hatósághoz akkor sem teheti át, ha a bűncselekményt közigazgatási hatósághoz tartozónak ismeri is fel.

A mezőrendőri ügyekben a rendes bíróság hatáskörét állapította meg a hatásköri bíróság olyankor, mikor a kár 60 K-t meghalad (1917. Hb. 3.). A kár értéke szempontjából elsősorban a sértett állítása az irányadó és a nyomozás adatai csakis abban az esetben jönnek figyelembe, ha a sértett előadását nyilvánvalóan megcáfolják (1917. Hb. 4.). A mezőgazdasági terménynek a földtől elválasztott volta nem képezik a mezőrendőri kihágásnak tényálladéki elemét és így mezőrendőri kihágás forog fen akkor is, ha az eltulajdonítás tárgya a cukorrépa-táblán halomba összerakott és földdel befedett cukorrépa volt (1917. Hb. 17.). Két terhelt által okozott kár az egyes terheltek szempontjából külön-külön veendő számításba olyankor, mikor a lucernába külön öt-öt lovat hajtottak (1917. Hb. 67.).

Az erdészeti kihágás szempontjából irányadó értékhatár tekintetében az ugyanazon terhelt által több ízben elkövetett eltulajdonítások értéke külön-külön veendő figyelembe (1917. Hb. 13.).

Lefoglalt és elkobzott, de a tulajdonosnál maradt dolgoknak elidegenítése *sikkasztás* és nem a 2072/1915. M. E. számú rendeletbe ütköző kihágás (1916. Hb. 65.).

Mezőrendőri kihágás csak másnak mezőgazdasági terményére nézve követhető el és így *jogtalan elsajátítás* forog fen olyankor, mikor a terhelt a saját ingatlanáról viszi el a zárgondnok hozzájárulása nélkül a kielégítési végrehajtás során lefoglalt termést (1917. Hb. 15.).

Más nevére kiállított lisztigazolvány megvásárlása, élelmiszerigazolványoknak jogosultnál nagyobb számú személyre való igénybevétele és jogosulatlan használata nem *csalás*, hanem a 4586/1915. M. E. számú rendeletbe ütköző kihágás (1917. Hb. 39., 1917. Hb. 40., 1917. Hb. 41., 1917. Hb. 42. és 1917. Hb. 46.).

Tojásnak az 1916 : IX. tc. életbelépte előtt elkövetett engedély nélküli összevásárlása legföljebb mint *iparügyi kihágás* büntethető (1917. Hb. 12. és 1917. Hb. 65.).

A Kbtk. 111. §-a forog fen olyankor, amikor a terhelt a vonatfelügyelő személyzet tiltakozása ellenére a vasúti pályatestet elzáró kerítésen átugorva akarja a már elindult vonatot elérni (1917. Hb. 85.).

Becsületsértés és nem *hatóság elleni kihágás* forog fen olyankor, amikor nem látszik kizártnak, hogy a terheltnek a városi polgármesterrel szemben tanusított magaviselete és az általa használt kifejezések a polgármester személyének a meggyalázására alkalmasok (1917. Hb. 31.). Minthogy hatóság elleni kihágás csakis sértő kifejezések használata által követhető el, hatóság elleni erőszak vétsége látszik fenforogni olyankor, mikor a terhelt az éjjeli őrt hivatása gyakorlása közben tettleg bántalmazta (1917. Hb. 80.). *Dr. Egyed István.*

Törvénykezési Szemle.

Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből.*

II. Az automobil «veszélyes üzem» (v. ö. K. 3295/1908. Mjogi Dtár III. 87.); az, aki az üzemet folytatja, *tárgyi felelősséggel* tartozik. Az üzem folytatója a Kúriának Rp. VI. 8370/1915. számú döntése szerint szabadul azonban ettől a felelősségtől, ha az automobilt rendelkezése alól használója jogtalan eljárással kivonta. De a rendelkezés ily megszünésének nem tekinthető, ha a gépész (soffőr) más úton haladt, mint amelyet az üzem folytatója előírt, mert így is alkalmazásának körében járt el (54. e.).

Az alkalmazott engedetlensége magában nem mentség, csak, ha a használat egészében az üzem folytatójának akaratán és tudtán kívül történt, akkor hivatkozhatik arra, hogy nem az ő üzemében következett be a károkozás. Az osztrák automobiltörvény (1908 aug. 9. RGBl. 162.) szerint is az üzem folytatója csak akkor szabadul a felelősségtől, ha a károsító esemény idején jogtalan eljárás következtében nem ő rendelkezik az automobilról (1. §. 4. bek.). Az automobilnak jogellenes használata nem elegendő tehát az üzem folytatójának mentesítésére, hanem a rendelkezése alól teljes elvonás szükséges. A német automobiltörvény (1909 máj. 3. RGBl. Nr. 26.) szerint az üzem folytatójának mentesítéséhez az szükséges, hogy akaratán és tudtán kívül más helyezze üzembe az automobilt (7. §.), vagyis e törvény szerint is csak akkor szabadul a felelősségtől, ha a károsodás idején az automobilról más rendelkezett.

A villamos erő felhasználásával működő felvonókészülék is veszélyes üzem (K. P. VI. 5363/1916. — 5. e.), amelynek fentartója feltétlenül felelős az üzemben bekövetkezett kárért, mint minden elemi erővel hajtott gép (K. 4229/1914. Mjogi Dtár VIII. 231.) pl. a villamos erővel hajtott vasalógép (K. 597/1914. Mjogi Dtár VIII. 194.) üzemének fentartója.

Két veszélyes üzem kölcsönös károkozásának kérdését dönti el a Kúriának Rp. VI. 829/1916. sz. határozata (53. e.). Két automobil ütközött össze és az automobilokban esett kár. A Kúria — amint már előzően is (2940/1913. Mj. Dt. VIII. 157.) tette — a kártérítési felelősség megállapításánál a magánjog általános szabályait alkalmazta, mivel «a veszély egyformasága a veszélyes üzemre vonatkozó rendelkezésnek egyik vagy másik fél javára leendő alkalmazását kizárja».

Amidőn mindkét félre egyformán kell alkalmazni a különös szigort, megszünik lehetősége. Az osztrák automobiltörvény (3. §.) szerint is a magánjog általános szabályai irányadók ily esetben. És a német automobiltörvény (17. §.) is a magánjog általános szabályával egybehangzóan (v. ö. a német ptk. 254. §-ával) dönti el a kérdést.

De a magánjog általános szabályai nemcsak akkor alkalmazandók, ha a kölcsönösen kárt okozó két üzem hasonló, hanem különböző veszélyes üzemek kölcsönös károkozásának, pl. vasut és automobil összeütközésének esetében is.

A vaspályavállalatokat az 1874 : XVIII. tc. alapján terhelő kártérítési felelősséget a Kúria (VI. 7646/1916. — 127. e.) megállapította oly esetben, amelyben a sérült vasuti alkalmazott a forgalmi utasítás szabályaiba ütköző módon igyekezett elhárítani azt a veszélyt, hogy a vasuti kocsi a biztonsági határfán túlhaladjon. Indokolásul hivatkozott arra, hogy a vasuti szolgálati rendtartás (1914 : XVII. tc. 10. §.) értelmében «az alkalmazott köteles a szolgálat érdekeit szolgálaton kívül is szem előtt tartani és előmozdítani s az általa észlelt károkat vagy fenyegető veszélyeket minden rendelkezésére álló eszközzel elhárítani».

A vasuti szolgálati rendtartásnak ugyanerre a szakaszára hivatkozik a Kúria egy másik „a vasut felelősségét megállapító ítéletében is (P. VI. 7099/1916.). A mozdonyvezetőt ellenséges golyó ölte meg, amidőn szolgálati megbízás nélkül lőszerrel megrakott vonatot akart az ellenség ágyutüzéből kimenteni. Külön szolgálati megbízás nélkül is «szolgálati kötelezettségének igyekezett eleget tenni» e mentési kisérlettel, mivel e kötelezettsége a szolgálati rendtartás említett rendelkezéséből következik. És a «szolgálati kötelezettsége hű teljesítése közben hibáján kívül őt ért hátrányokért» tartásra jogosult hozzátartozói kártérítést kívánhatnak épen úgy, mintha «a baleset a részére kijelölt szolgálati teendők teljesítése közben éri» (99. e.).

A vasutnak kártérítési kötelezettsége ez esetben nem az 1874 : XVIII. tc.-en alapszik, mivel a halált nem a vasuti üzem okozta, hanem az üzemtől független körülmény. A vasut a kár megtérítésére az általános magánjog értelmében köteles; mint munkaadó gondoskodni tartozott ugyanis arról, hogy a szolgálat teljesítése alkalmazottainak életét ne veszélyeztesse és ezért, ha az alkalmazott szolgálatát híven csak életveszéllyel teljesíthette, mint munkaadó felel a bekövetkezett halál okozta károkért. (V. ö. Ptk. jav. képv. biz. szöv. 1314., 1318. §§.)

Az 1874 : XVIII. tc.-en alapuló felelősséget a joggyakorlat a villamos vasutakra régen kiterjesztette (v. ö. K. 327/1902. Dt. 3. f. XXII. 113.), de a törvény 9. §-ának a három éves elévülésre vonatkozó szabályát «megfelelő törvényhozási rendelkezés hiányában» (K. 19/1905. Mjogi Dtár I. 8.) a villamos vasutak okozta károk esetében soká nem alkalmazta. A Kúria Rp. VI. 4545/915. sz. határozatában (57. e.) kimondotta azonban, hogy az elévülésre vonatkozó ezt a rendelkezést a villamos üzemű vasutak felelőssége kérdésében is figyelembe kell venni. Nincs is ok arra, hogy a villamos vasut a rövidebb elévülésre ne hivatkozhassék. Sőt — ezt fejti ki lényegében a Kúria is — ha a törvény extenzív értelmezésének eredménye az, hogy nemcsak a gőzmozdonyú vasutak, amelyekre vonatkozóan a törvény meghozatott, hanem mint vaspályaüzemek, a villamos vasutak is a törvénynek megfelelő nagyobb felelősséggel tartoznak, akkor a törvénynek minden intézkedését alkalmazni kell e vasutakra s különösen a nagyobb felelősség terheinek könnyítésére adott rövidebb elévülés szabályát.

III. *Tárgyi felelősség* terheli a robbanás okozta kárért a Kúriának P. VI. 4109/1916. sz. határozata szerint (4. e.) azt, aki acetilénvilágításhoz karbidkészletet tartott, mert aki «robbanékony anyagot tart készletben, anélkül, hogy azt valamely jogos érdek védelme szükségessé tenné, vagy hogy állásánál fogva erre kötelezve volna, az a felrobbanásból másokra háramló kárért, erőhatalom esetét kivéve, feltétlenül felel».

Régebben a Kúriának (1901. I. G. 13. Gottl. VI. 1317.) más volt az álláspontja. Füszerüzletben történt benzinrobbanás esetében a füszerkereskedőt vétkesség nélkül marasztalhatónak nem találta, mert «egymagában az, hogy valaki veszélyes tárgyak vételével és eladásával foglalkozik és ilyeneket helyiségeiben kész-

* Az előbbi közl. l. a 18. számban.

letben tart, annak kár esetére való felelősségét meg nem állapítja».

Az acetilénvilágítás-berendezés tulajdonosának tárgyi felelősségét indokolja, hogy robbanó anyagoknak raktáron tartása kétségtelenül veszélyes és «az a vállalkozó, aki a személy- vagy vagyonbiztonságot valamely vállalat létesítése és üzemben tartása által veszélynek teszi ki, a vállalat üzeméből eredő károkért, a vis major esetét kivéve, vétkesség nélkül is felelős és a kárveszélyt, mint üzleti kockázatot viselni tartozik» (K. 3403/1909. Mjogi Dtár IV. 26.). De mégis kérdéses, hogy a tárgyi felelősség helyén van-e az oly kisterjedelmű vállalkozásnál, mint az acetilénvilágítás-berendezés, hogy arányban van-e a nagy felelősség a veszéllyel?

A robbanó anyagokat raktározónak a felelőssége különben a kúriai határozat szerint is csak akkor feltétlen, ha a készletben tartást «valamely jogos érdek védelme», vagy hivatásos kötelezettség szükségessé nem teszi. Már pedig az, aki acetilénvilágítás céljára a szükségesnél nem több karbidot tart magánál, jogos érdekből cselekszik.

A felelősségnek a kúriai határozatban alkalmazott szabálya megegyező a polgári törvénykönyv javaslatának képviselőházi bizottsági szövegében foglalt szabályozással, mivel az 1492. §. szerint az, aki robbanó anyagokat tart készletben, csak akkor felel a robbanásból eredő kárért feltétlenül, ha a raktáron tartást «valamely jogos érdek védelme», vagy állásából folyó kötelezettsége szükségessé nem teszi (2. bek.), különben csak vétkesség esetén felelős, ha azt, hogy «a kár elhárítására szükséges minden óvintézkedés» megtörtént, nem bizonyítja (1. bek.).

A Kúriának P. II. 3439 1916. sz. határozata értelmében (6. e.) az állattenyésztő felelőssége is tárgyi a tenyésztett állatok okozta sérülésekből keletkezett károkért.

Az állattartó felelőssége tekintetében nincs megállapodott gyakorlat. A feltétlen felelősség elvét a Kúria 4588/1900. (Grill II. 2. 1299.) és 5424 1903. (Dtár 3. f. XXVII. 107.) számú határozataiban ugyancsak kimondotta, de mindkét esetben megállapította az állattartó gondatlanságát is, 3516/1909. sz. határozatában (Mjogi Dtár III. 261.) pedig azt a szabályt alkalmazta, hogy «az állat által elkövetett kárért annak tulajdonosa csakis a rendes gondosság elmulasztása esetén felelős». Ugyanezt a tételt alkalmazta a budapesti tábla 1913. G. 244. (Térfi XVII. 388.) és P. IV. 3707/1915. (Mjogi Dtár IX. 295.) számú határozataiban, hivatkozással állandó joggyakorlatára.

Ebben a kontroverziában nem történhetik hivatkozás a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló (1894 : XII.) törvénycikknek 112. §-ában foglalt arra a rendelkezésre, hogy az «állatok által okozott károkért azok gazdája felelős», mert ez a rendelkezés csak mezei károkra vonatkozik, speciális jellegű, kivételes szabály és ezért hasonszerűen alkalmazni, e rendelkezésből arra következtetni, hogy mi a ratio iuris, nem szabad. Ugyanez áll a vadászatról szóló (1883 : XX.) törvény 7. §-áról, amely szerint bizonyos vadkárokért a vadászterület tulajdonosa vagy haszonbérlője kárpótlással tartozik.

A Kúria P. VI. 5612/1916. sz. határozatában (112. e.) az «építmény tulajdonosát az építmény elhanyagolt vagy hiányos állapotából másokra háruló kárért való tárgyi» felelősségről szól. Rp. VI. 10,117/1915. sz. ítéletében (55. e.) azért nem marasztalt, mivel a «telektulajdonos terhére sem építési hiba, sem pedig a fentartás hiányossága megállapítható nem volt». Rp. VI. 3825/917. sz. ítéletében (229. e.) pedig azért marasztalt, mert épület ablaküvegének lehullásából eredő sérülés esetében a «kártérítési kötelezettség szempontjából azt a tényállást kell irányadónak elfogadni, hogy az üvegezés egy darabjának lehullását vagy valamely szerkezeti hiba vagy a fentartás és gondozás hiányossága okozta».

Amidőn a Kúria az első határozatban az ingatlan tulajdonosának felelősségét tárgyinak nevezi, az a felfogása, hogy építési hibáért és a fentartás hiányosságáért a tulajdonos vétkességére tekintet nélkül felel. A második és harmadik határozatban már nem ily világos ez a felfogás, az okfejtés úgy is érthető, hogy a tulajdonos vétkességi praesumptio alapján felel. Ezzel szemben aztán ellenbizonyításnak (exculpatio) volna helye. Igy szabályozza a telektulajdonos felelősségét a polgári törvénykönyv javaslatának képviselőházi bizottsági szövege (1490. §.), amely szerint a telektulajdonos, a méltányos kárviselés esetének (1489. §.) kivételével, szabadul a felelősségtől, ha «minden intézkedés meg volt téve, amely köztapasztalat szerint az építmény fentartására vagy a veszély elhárítására szükséges». Ez a szakasz nincs is helyén a «vétlen károkozás» fejezetében. A német polgári törvénykönyv (836. §.), amelyre a bizottsági szöveg indokolása hivatkozik, ugyancsak vétkességi praesumptio alapján teszi felelőssé az ingatlantulajdonost exculpatio lehetőségével. (V. ö. Enneccerus Lehrb. d. B. R. I. §. 456.).

Az építtető tárgyi felelősségét állapította meg P. II. 3936/916. sz. határozatában (7. e.) a Kúria azért a kárért, amelyet az okozott, hogy az épülő ház alapzatát a szomszédos ház alapzatánál mélyebbre ásták, aminek következtében a szomszédos ház falai süppedni kezdtek, megrepedeztek. A felelősséget azzal a jogszabállyal indokolta, hogy «aki jogát oly módon gyakorolja, hogy ezáltal másnak vagyonában kárt okoz, ha eljárása szándékosságra vagy gondatlanságra vissza nem is vezethető, kártérítéssel tartozik mindazokért az anyagi hátrányokért, melyek e jognak gyakorlásával okozati összefüggésben állanak».

Régebben a Kúria (973/1900. Staud. 524.) más nézeten volt és ugyanilyen kárért nem marasztalta az építtetőt, mivel amidőn házát lebontotta és helyére «új házat építtetett, tulajdonjogával élt, e jogával élve pedig az építkezés folyamán felperesnek okozott kárért csak az esetben volna felelősségre vonható, ha felperes bizonyította volna azt, hogy alperes a ház lebontását, illetve az új ház felépítését az előírt szabályok figyelmen kívül hagyásával vagy azok ellenére eszközölte, vagy hogy az előírt óvintézkedéseket nem alkalmazta». (Ugyanígy: budapesti tábla 1905. I. G. 348. Dtár 4. f. IV. 97.)

Nem is indokolt az, hogy az építtető mulasztás nélkül is felelős legyen a szomszéd ház falának süppedésével, repedésével járó kárért. És ez a felelősség semmi esetre sem indokolható oly jogszabállyal, hogy a jogának gyakorlásával másnak okozott kárért mindenki feltétlenül felel. Ilyen tétele a magyar magánjognak nincs. Ez azt jelentené, hogy mindenki a körülményekre tekintet nélkül felel a kárért, amelyet cselekvésével okozott, vagyis a feltétlen felelősséget minden okozott kárért. A kártérítési felelősségnek ily szélsőséges fokát a magyar magánjog nem ismeri. «Kártérítési jogunkban általános szabály:» — mondja a Kúria teljes-ülési 84. számú polgári döntvényének indokolásában — «hogy az, aki vétség nélkül jár el, felelősségre rendszerint nem vonható; a felelősség tehát rendszerint csak a vétség (dolus és culpa) folyománya.» Jogos cselekményekből is eredhet ugyan kártérítési felelősség, mint a veszélyes üzem folytatásából eredő, de általában áll a paroimia: Qui jure suo utitur, neminem laedit. «Aki törvényes korlátok közt jogával él, az ezáltal másnak okozott kárért nem felelős.» (K. 1901. I. G. 13. Gottl. VI. 1317.) A polgári törvénykönyv javaslatának képviselőházi bizottsági szövege (1463. §.) szerint is: «aki jogával él, az ebből másra háruló kárért nem felelős». Kivétel e szakasz szerint csak az ú. n. chicane esete, ha «nyílvánvalóan csak károsítás céljából» él jogával.

A kincstár terhére nem állapított meg a Kúria (Rp. VI. 3001/1916. — 27. e.) tárgyi felelősséget az állami gyermekmenhely üzemében okozott kárért, mert az állami gyermekmenhely nem nyerészkedő vállalat.

A nyerészkedés hiánya a tárgyi felelősséget nem zárja ki, de a gyermekmenhely üzeme nem jár különösebb, fokozottabb veszéllyel és ezért nem indokolt a fokozott felelősség. Az eldöntött esetben az alkalmazott vétkessége alapján sem volt a kincstár felelőssé tehető, mert az alkalmazottnak vétkes eljárása be nem bizonyult.

A vasuti hálókocsitársaságnak tárgyi felelősségét sem állapította meg a Kúria (Rp. IV. 4377/1917. — 228. e.) a receptum nautarum, cauponum, stabulariorum mintájára. A döntés helyessége kétséges. A doktrinában a nézetek eltérők.

A bírói gyakorlatban állandóan követett jogszabálynak mondja a Kúria (P. V. 1900/1917. — 164. e.), hogy az előzetes végrehajtással okozott kárért feltétlen felelősséggel tartozik a végrehajtató, ha az utóbb keletkezett végső döntés szerint a perrel érvényesített anyagi jog nem illeti meg.

Az új polgári perrendtartás életbelépése óta kétségtelenül van ily jogszabálya a magyar magánjognak, mivel az É. T. 38. §-ának az a perjogi intézkedése, hogy «a végrehajtást szenvedett az előzetes végrehajtással okozott kárának megtérítését a folyamatban lévő perben még a fellebbezési bíróság előtt is kérheti»,

az említett anyagi jogi tétel létezését feltételezi. És a Pp. 389. §-ának és 579. §-ának 2. bekezdésében (részítélet), valamint 572. §-ának 3. bekezdésében (perújítás) foglalt perjogi intézkedések is abból indulnak ki, hogy a nem végleges határozat alapján történő végrehajtás okozta kárért a végrehajtató felel (v. ö. Kovács Marcel: A Pp. magyarázata. I. 389. §. VIII.) A Pp. életbelépését megelőző időben azonban a bírói gyakorlatban nem érvényesült a végrehajtatónak az a feltétlen felelőssége, hanem a bíróságok a végrehajtási törvénynek a biztosítási végrehajtásra vonatkozó 236. §-át alkalmazták hasonszerűen és az előzetes végrehajtással okozott kárért csak akkor tették felelőssé a végrehajtatót, ha «nyílván valótlan vagy megszünt követelés» tekintetében eszközölt ki végrehajtást, vagyis jogellenesen és vétkesen kárt okozott. (V. ö. K. 1896. I. G. 394. Fabiny. II. 349.)

(Folyt. köv.) *Dr. Lőw Tibor.*

Szemle.

— **Szászy-Schwarz Gusztáv dr.-t,** aki 1858-ban született, akit 1894-ben a budapesti tudomány egyetem ny. r. tanárává neveztek ki és aki a következő munkákat írta:

A végrendelkezési szabadság a római jogban, 1881.
A jogi szemináriumok kérdéséhez, 1884.
Uj irányok a magánjogban, 1884.
Tulajdonfentartás, 1885.
Animus domini, 1885.
Pénzbeli tartozások, 1887.
Az újabb birtokirodalomhoz, 1889.
Tulajdonátruházás, 1889.
Magánjogi fejtegetések, 1890.
Magánjogunk felépítése, 1893.
Az ági öröklés kérdése, 1897.
A polgári törvénykönyv örökjogi tervezete és indokolása, 1900.
Magánjogi esetek, 1901.
Ujabb magánjogi fejtegetések, 1901.
Kodifikacionális dolgozatok, 1902.
Tartozások átvállalása, 1904.
Az obstrukció jogtana, 1904., 1905., 1910.
A jogi személy magyarázata, 1907.
A magánjogi törvénykönyvről, 1909.
Parerga, 1912. — Jogi napikérdések, 1910.
Uj irányok a magánjogban, 1911.
Rechtssubjekt und Rechtszweck. Archiv für Bürg. Recht. 32. k.
Kritisches über Rechtsobjekt und Rechtszweck. Archiv für Bürg. Recht. 35. köt.

. . . a M. Tud. Akadémia *1918*-ban *levelező* tagjává választotta.

— **A Magyar Jogászegylet** május 4-én *Nagy Ferenc* elnöklete alatt befejezte a bírói szervezet reformjára vonatkozó vitát. *Dr. Halász Lajos* (akinek felszólalását lapunk legközelebbi számában közzétesszük) és *dr. Loyczell Kálmán* után *Juhász Andor* előadó behatóan foglalkozott az álláspontjával szemben elhangzott érvekkel. Ő nem a járásbíróságok megszüntetését ajánlotta. Egyetlenegy járásbíróságot sem akar megszüntetni! Indítványa szerint a járásbíróságok csak át volnának szervezendők. A különbség a mai állapottal szemben csak az volna, hogy a polgári bíró nem laknék a faluban, hanem a törvényszék székhelyén. A kir. járásbíróságokhoz ma jobb bírói anyagot nem lehet kapni. Ezen a kapun vonul be a gyönge elem a bírói karba. Nem rajongója az egyesbíráskodásnak, de a bíróságok tehermentesítéséről gondoskodni kell, mert a helyzet a perek csökkenése dacára már ma is súlyos. Az érdemleges ítéletek száma úgy a központi járásbíróságoknál, valamint a budapesti táblához tartozó járásbíróságoknál és törvényszékeknél egyharmadára csökkent és mégis a budapesti kir. ítélőtáblán már szeptemberre, októberre tűzik ki a tárgyalásokat. Ennek legfőbb oka, hogy a táblai tanácsok ma csak annyi ügyet tudnak letárgyalni, ahányat a tanácselnök meg tud tanulni. Nagy mértékben emelné a fellebbezési tanácsok munkaképességét, ha a fellebbezések nyílvános előadás alapján intéztetnének el, de úgy, hogy a feleknek korlátlan felszólalási joguk volna. A felülvizsgálatra vonatkozólag az a meggyőződése, hogy ennek az intézménynek nagy jogfejlesztő hatása volt, de ma már betöltötte ezt a hivatását. A felülvizsgálat ma is idegen, népszerűtlen, mai alakjában való fentartását nem helyesli. Előtte három cél lebegett indítványainak tételénél: a bíráknak fejlődésképes környezetbe való beállítása, anyagi függetlenségük biztosítása és a szelekció lehetővé tétele. *Nagy Ferenc* elnöki zárószavában köszönetet mondott Juhász Andornak nagyszabású előadásáért, melynek alapgondolatával teljesen egyetért. Minthogy az egyesbírói rendszer folyton előrehalad, az elsőfokú bíráskodásnak kettős tagozódása túlélte magát. Míg azonban Juhász Andor a törvényszékre akarja a fősúlyt áthelyezni, addig ő azt tartaná helyesnek, ha a törvényszékeket törölnők el és a járásbíróságokból csinálnánk törvényszékeket. A bírói kérdésre vonatkozólag hangsúlyozta, hogy a külön bírói státus megszüntetése súlyos hiba volt, melyet feltétlenül jóvá kell tenni. A vitát annak megállapításával zárta be, hogy már régen nyílvánult oly nagyfokú érdeklődés előadás és annak tárgya iránt, mint a jelen esetben. Az előadás és az ahhoz fűződő vita méltán sorakozik az egyesület régi vitáihoz, melyek hozzájárultak az eszmék tisztázásához és megvalósításához.

— **Börtönügyi tanfolyam.** Az 1906. évben szervezett és azóta évenkint megtartatni szokott börtönügyi tanfolyam, amely a letartóztatási és a javító-nevelő intézeteknél alkalmazott fiatalabb tisztviselők elméleti és gyakorlati továbbképzését van hivatva szolgálni, a háború következtében négy éven át szünetelt. Most végre sikerült a háború felidézte akadályokat elhárítani, s az idei tanfolyam folyó évi május hó 6-án már meg is nyílt. A megnyitóbeszédet az igazságügyminiszter képviseletében dr. báró *Lévay* József miniszteri tanácsos, a börtönügyi osztály főnöke mondotta. A hat hétre tervezett tanfolyam anyaga a következő: A fiatalkorú bűntettesek és a reájuk vonatkozó patronage. A börtönügy elmélete. Kriminaletiológia. Büntetőjog és bűnvádi eljárás. A legújabb büntetőjogi törvényalkotások. Magán- és perjogi ismeretek. Börtönügyi praktikum. Börtönügyi hygiena. Börtönügy és közigazgatás. Kriminalanthropologia. Az előadók: Dr. Rottenbiller Fülöp és dr. Láday István miniszteri tanácsosok, dr. Mendelényi László kir. kúriai elnöki tanácsos, dr. Lengyel Aurél miniszteri osztálytanácsos, dr. Rosnyay Dávid kir. törvényszéki bíró, Vajna Károly a gyüjtőfogház igazgatója, dr. Büben László gyüjtőfogházi főorvos, dr. Szabó György büntető-intézeti fogalmazó és dr. Tél Ferenc büntető-intézeti főorvos.

— **A Bajtársi Szövetség jogi szakosztálya** a f. hó 8-án Szászy-Schwarz Gusztáv elnöklete alatt ülést tartott. Elnök ismertette a szakosztálynak az elmúlt évben kifejtett működését, amely különösen tudományos előadásoknak rendezéséből, a jogi közeledést előmozdító törvénytervezetek véleményezéséből, külföldi hatóságoknak a magyar jogról nyújtott felvilágosításokból állott. A szakosztály egy magyar nemzetközi jogi bizottság szervezésének kezdeményezését határozta el, amely egyesületközi alapon alakított bizottság a magyar érdekeket, így a magyar állami önállóság következtében támasztható igényeket is a külfölddel együtt szabályozandó jogviszonyok megállapításánál kifejezésre juttatni és gondoskodni arról, hogy a tanácskozásoknál és határozathozatalok alkalmával a magyar jogászság képviselői, mint a magyar állam képviselői véleményüknek kifejezést adhassanak. Az elnök tudomására hozta a szakosztálynak végül, hogy a török jogi élet kiváló képviselői a jövő hó folyamán látogatást tesznek Budapesten, amikor is a *török jog* fejlődéséről a szakosztályban több előadást fognak tartani.

— **Reichard Zsigmond** síremlékének felavatásával barátai és tisztelői az elmúlt héten kegyelettel emlékeztek meg a férfikora delén elhalt kitűnő bíróról. A jogászság minden ágából egybegyűlt nagyszámú közönség előtt Nitsche Győző meghatóan közvetlen és gyengéd szavakban újította fel a hosszú barátság után, de mégis oly korán elvesztett, kedves pályatárs emlékét.

Dr. Kovaliczky Elek sátoraljaújhelyi kir. közjegyző, a kassai közjegyzői kamara elnöke, nyugalomba készülő vagy már nyugdíjazott bírót keres közjegyzőhelyettesnek mielőbbi belépésre. 15987

Kir. közjegyzői helyettesi alkalmazást nyerhet nyugalmazott és a német nyelvben is jártas kir. bíró vagy ügyész. A feltételek közlése kéretik. Cím a kiadóhivatalban. 15988

Kezdő hadmentes ügyvédjelölt négyéves joghallgatói praxissal irodába belépne. Vidékre is megy. Ajánlatokat «Állandó állás» jeligére a kiadóba kér. 15989

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 20. szám. Budapest, 1918 május 19.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Grosschmid Béni* tud. egyetemi rektor: Az intestát örökösödési rendnek a korlátozásáról. — *Dr. Schuster Rudolf* a m. kir. szabadalmi tanács elnöke: A felülvizsgálat eltörlése polgári perekben. — *Dr. Dárday Dezső* a m. kir. kereskedelmi minisztérium osztálytanácsosa: Közjogi kereteink és a «vegyes-ügyek» alakulása. — *Dr. Halász Lajos* budapesti kir. főügyész: A kir. ügyészségek szervezetének reformjáról. — Törvénykezési Szemle: *Dr. Löw Tibor* budapesti kir. törvényszéki bíró: Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 6. és 7. ív. — Csődnaptár.

Az intestát örökösödési rendnek a korlátozásáról.

Grosschmid Béni tud. egyetemi rektori beszédéből (1918 május 13.).

I. Előadásom tárgya.

Előadásomnak tárgya lészen az intestát örökösödési rendnek a korlátozása, jelesül különösen tekintettel arra a törvényjavaslatra, amelyet e tárgyban 1917 nov. 20-iki kelettel, 1398. sz. a. ez alatt a cím alatt terjesztett be a törvényhozáshoz a m. kir. igazságügyminiszter: «Törvényjavaslat a rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról és a szent korona örökléséről».

Ez tehát — mondom — előadásomnak a tárgya. Most következik:

II. A törvényjavaslat alapintézkedésének ismertetése.

Érdemleg tekintve a törvényjavaslat a törvényes örökösödési renden ugyanazt az operációt szándékszik végrehajtani, mint amely változtatással az 1914 okt. 12. osztrák résznovellának a 60. és 61. §-aiban — osztrák polgári törvénykönyv új szöveg 731. §. 4. bek., illetőleg 741. §. — találkozunk.

Ezen hű követésében az osztrák reformnak indító okul szolgál a törvényjavaslat számára hazai viszonyainknak közeli hasonlatossága Ausztria viszonyaihoz.

Legalább is ezt látszik kifejezni a törvényjavaslatnak az Indokolása ama passzusában, amelyben a következők foglaltatnak:

«A szomszéd Ausztriában pedig, melynek társadalmi viszonyai a mieinkhez legközelebb állanak, az 1914 okt. 12-én kelt császári rendelet (első résznovella az osztrák polgári törvénykönyvhöz) általában megszüntette a negyedik ágnál (harmadik felmenői parentéla) távolabbi rokonok öröklését és a negyedik ágból is csak a nagyszülők szüleinek (erste Urgrosseltern) ad törvényes örökséget, de már leszármazóinak nem.» (Tjav. 4. old.).

Az eredményt tekintve, amelyet e reform hazánkban jogi szempontból előidéz, különbséget kell azonban tennünk, mondom, hazánkat illetően, egyfelől a magyar örökösödési rendszer területe és másfelől a hazánknak némely részeiben ma még hatályban levő osztrák polgári törvénykönyvnek a területei között. E területek névszerint: Erdély, a polgárosított magyar határőrvidék, nemkülönben Fiume. Horvát-Szlavonországokban is ugyan ma még szintén az ausztriai polgári törvénykönyv örökösödési rendszere van hatályban. A célbavett törvénynek a hatálya azonban ide ki nem terjed. Az adott államjogi helyzetből (1868. évi XXX. tc.) kifolyólag másként ez nem is lehet. Ezt a ki nem terjedést egyébiránt a törvényjavaslat a végső (5.) §-ában nyíltan ki is jelenti.

Fordítsuk azonban figyelmünket előbb az ausztriai polgári törvénykönyvnek az említett jogterületei felé hazánkban. Ez irányban a szemlélet egyszerűbb és könnyebb. Holott ellenben vonatkozással a magyar magánjog területére, a törvényjavaslat jogi hatályának a meghatározása némely további körülírásokat feltételez.

Az ausztriai polgári törvénykönyv hazai jogterületei felé tekintve is azonban, ha a célbavett reformnak a jogi eredményét egész világosan óhajtjuk szemlélni: szükséges mindenekelőtt még egy különböztetést tennünk. Jelesül és pedig: a jelen reformnak egyfelől tisztán csak negatív oldala, másfelől annak pozitív módosító joghatásai között.

A harmadik felmenői parentélánál (osztr. polg. törvénykönyv 731. §. 4. bek., 741—743. §§.) távolabbi elődök és oldalrokonok egyáltalán nem örökösödnek ezentúl, vagyis ha a jelen törvényjavaslat törvénnyé válik (Törvényjav. 1. §. 1. bek.). Mi több, az oldalrokonok nem örökösödnek már ezen harmadik felmenői parentélának a körében sem. Az unokatestvérem gyermeke *per absolutum*, vagyis közelebbiek nem létében, még örökösödhetik énutánam. Ugyanis ő éntőlem számítva, a nagy- vagyis öregszülei, szóval második felmenő parentélába (osztr. polg. törvénykönyv 731. §. 3. bek., 738—740. §§.) tartozandó. Viszont azonban én őutána már abszolute nem örökösödhetem *ab intestato*. Ugyanis őbelőle, unokatestvérem gyermekéből, mint örökhagyóból indulva ki: én már nem a második, hanem a harmadik felmenői parentélába tartozom (Tjav. id. h.).

Ez tehát a negatív oldal.

Bennmaradnak azonban a törvényes örökösödési kapocsban a törvényjavaslat értelmében maguk ezen, vagyis harmadik felmenői parentélabeli törzselődök (harmadfokú szülők, proavusok, proaviák; erste Urgrosseltern).

S ezeknek, vagyis a harmadfokú szülőknek az intestat örökösödési joghelyzete jelesül az, amire a célbavett reformnak az igenleges kihatása, a rokonokat tartva szem előtt, különösen vonatkozik.

Ami ez igenleges kihatást tüzetesebben illeti, ez szakasztottan ugyanaz, mint aminő az osztrák novelláé magában Ausztriában.

Más-más csupán, ami ezt illeti, a logikai metódusa a két törvényalkotásnak. Az osztrák novella expresse és explicite részletesen megállapítja a nyolc vagy esetleg ennél kevesebb életben levő törzselődnek a részesedési módját.

«§ 741. Nach gänzlicher Erlöschung der dritten Linie sind die Urgrosseltern der Erblassers zur gesetzlichen Erbfolge berufen. Auf die Grosseltern des Vaters des Erblassers entfällt die eine Hälfte der Erbschaft, auf die Grosseltern der Mutter die andere Hälfte. In jede Hälfte der Erbschaft teilen sich die beiden Grosselternpaare zu gleichen Teilen. Ist ein Teil des Grosselternpaares nicht vorhanden, so fällt das auf diesen Teil entfallende Achtel der Erbschaft an den überlebenden Teil dieses Grosselternpaares. Fehlt ein Grosselternpaar, so ist zu einem Viertel das andere Grosselternpaar desselben Elternteiles des Erblassers berufen.

Fehlen die Grosselternpaare des eines Elternteiles des Erblassers, so sind zu der auf sie entfallenden Nachlasshälfte die Grosselternpaare des anderen Elternteiles in demselben Ausmass wie zu der ihnen unmittelbar zufallenden Nachlasshälfte berufen.»

Ezzel ellentétben a jelen törvényjavaslat rendelkezése tisztán csak negatív. «A nagyszülők szülőitől leszármazó oldalrokonokat, valamint a nagyszülők szülőinek elődeit és az ezektől szár-

mazó oldalrokonokat e minőségükben nem illeti törvényes öröklés.» (Tjav. 1. §. I. bek.)

Ha azonban e negációt kombináljuk és együtt alkalmazzuk az osztrák polgári törvénykönyv idevonatkozó eredeti paragrafusaival (741. s köv.), az eredmény mondom, ugyanaz, mint amelyet az osztrák novella eme paragrafusa igenlegesen exponál és explikál.

Más szóval a jelen törvényjavaslat alapulvételével ugyanaz a jogi eredmény per conjecturam áll elő. Ha él mind a négy *proavus* és mind a négy *proavia*, akkor az osztrák polgári törvénykönyv idevonatkozó eredeti §-ainak (lásd különösen 742. §.) az alkalmazása a jelen reform nélkül is előállítja ugyanezt az eredményt, vagyis a nyolc törzselődnek az egyenlő részesedését.

Erre az esetre vonatkozással tehát a jelen reformnak az egész kérdése tárgytalan.

Másként ha a nyolc törzselőd közül egyik-másik már nem él. Ilyenkor azok a törzsek, amelyek maga az életben levő illető proavus, illetőleg proavia által képviselve nincsenek, ezentúl, vagyis a célbavett jelen reform következtében egyszerűen elesnek akkor is, ha volna életben olyan oldalrokon, aki az illető törzsökbe tartozandó (Tjav. 1. §. 2. bek.).

A harmadfokú szülők ugyanis ezentúl az oldalrokonok konkurrálása nélkül fognak a célbavett törvény következtében örökösödni. Önként folyó, hogy ezzel tehát az ő részesedési arányuk az eddigi jogállapothoz képest lényegesen megváltozik. S ez épen a jelen törvényjavaslat célozta reform jogi kihatásának említett igenleges oldala. Másfelől ez az, amin egyfelől az ausztriai reform, másfelől a jelen törvényjavaslat közt való említett viszony a legegyszerűbben szemléltethető.

Értve e viszony alatt a mondottak szerint: egyfelől a tartalmi azonosságot, másfelől a logikai metódusbeli különbséget.

Például hátramarad az örökhagyó atyai nagyatyjának az édesapja és az édesanyja; ezenkívül az örökhagyó anyai nagyatyjának az édesanyja; ezenkívül a többi törzsökökből oldalrokonok.

Az osztrák paragrafus (mostani 741., novella 61.) értelmében e három harmadfokú szülő kizárólag fog ugyan örökösödni; de nem fog egyenlő hányadokat kapni. Hanem: az atyai ágbeliek ketten kapják az örökség egyik felét, az anyai ágbeli harmadfokú szülő pedig egymagában az örökségnek a másik felét.

Igy, mondom, *expresse és explicite* ez a paragrafus. De ugyanez az eredmény, mint előrebocsátám, *per conjecturam* a jelen törvényjavaslat és az osztrák polgári törvénykönyv illető (743.) paragrafusa alapján. Előáll ez tudniillik annálfogva, hogy a csupán oldalrokonok által képviselt többi törzsökök, a jelen törvényjavaslat célozta reform következtében elesnek.

Maga az oldalrokonok konkurrálásának az említett kizárása a jelen parentélában, ez megvan a német polgári törvénykönyv szerint is. A különbség az imént vázoltakhoz képest mégis mindamellett igen nagy.

A jelen törvényjavaslat az oldalrokont e parentélában, mint láttuk, abszolute kirekeszti a törvényes örökösödésből. A német törvénykönyv az ő mai állása szerint csak akkor: ha van élő törzselőd ugyane parentélában.

De lássuk még pár szóval különösen az egymásközt való részesedési arányt a harmadfokú szülőkre nézve. A harmadfokú szülők ekként az osztrák említett paragrafus nyílt szava, nemkülönben az említett konjekturális eredmény értelmében egymás között az úgynevezett lineális elv szerint részesednek.

Lineális elv: mit jelent ez? Legegyszerűbb, ha idevetjük neki az ellentétét.

«Leben zur Zeit des Erbfalls Urgrosseltern, so erben sie allein; mehrere erben zu gleichen Teilen, ohne Unterschied, ob sie derselben Linie oder verschiedenen Linien angehören.»

Mondja ezt tudniillik a német polgári törvénykönyv az ő 1928. §-ában. Jelesül azt, hogy ha több az életben levő harmadfokú szülő: akkor köztük az osztály egyenlő.

Lehetségesnek ez lehetséges a lineális részesedés jegyében is. De nem elvből, hanem csak esetlegesen.

Itt van elsőbben is az az eset, amidőn az örökhagyó után mind a nyolc harmadfokú törzselőd hátramarad. Ezzel már előbb foglalkoztunk. Azonban lássunk más példákat.

Például négyen vannak az életben levő harmadfokú szülők. Ha mindenik más és más öregszülőnek a szüleje, akkor a lineális successió értelmében is egy-egy negyedet kap mindenik. Másként abban a példában, amelyet az imént már tárgyaltunk. És egyáltalában szükségképen, ha a kettőnél több harmadfokú szülő páratlan számban (3, 5, 7) és ugyancsak, ha hatan maradnak hátra.

A német törvénykönyv azonban, mint láttuk, világosan mondja, miként elvileg elejti a *successio per lineas*-t és *per capita* egyenlő osztályt statuál az «Urgrosseltern» között. (Bef. köv.)

A felülvizsgálat eltörlése polgári perekben.

A Magyar Jogászegyletben 1917 december 16-án dr. Juhász Andor által a bírói szervezet reformjáról tartott mélyen szántó, igen érdekes előadással megindult vita rendén egyik fontos kérdés a felülvizsgálatnak, az előadó által is pártolt, eltörlése körül forgott.

Ez a kérdés, mely nem annyira a bírói szervezet, mint inkább a perjog körébe tartozik, megérdemli, hogy vele behatóbban foglalkozzunk, még pedig főkép gyakorlati szempontból.

A magam részéről *a felülvizsgálati perorvoslatot ellörlendőnek tartom.*

Midőn az előadó a fentemlített előadása rendén azt mondja: «hogy úgy vagyok meggyőződve, hogy a felülvizsgálati perorvoslat eltörlése bírótársaimat fájdalmasan nem érintené és az anyagi igazságnak sem volna hátrányára», csak azt mondta ki, amit nemcsak a bíráknak, hanem bizonyára egyáltalában minden gyakorlati jogásznak többsége érez.

Az, aki — mint e sorok írója — éveken keresztül mint fellebbezési tanácsnak tagja és majd vezetője, később mint felülvizsgálati tanácsnak tagja és vezetője úgy bírói, mint ügyvédi körökben igen sok tapasztalatot közvetlenül gyűjtött, igazán csak csodálkozhatik azon, hogy ezt a perorvoslatot, mely sehogyse tudott nálunk meghonosodni, miért tartják fen?

Az a nagy tisztelet, mellyel minden jogászt a Pp.-ben foglalt remekmű és annak köztiszteletben álló érdemdús megalkotójával szemben viseltetik, ne tartson vissza senkit attól, hogy véleményét őszintén megmondja.

Annak sem szabad akadályt képeznie e kérdés megvitatásánál, hogy a Pp. életbeléptetése óta csak rövid néhány év telt még el, mert ha ez a perorvoslat nem vált be, akkor miért hurcoljuk azt tovább magunkkal? miért ne küszöböljük azt ki minél előbb? különösen, ha meggondoljuk, hogy az az ellenvetés, miszerint rövid 3—4 évi életbenléte a törvénynek még nem nyujtott volna elég tapasztalatot, a mi kérdésünk szempontjából teljesen súlytalan, mert a felülvizsgálat perorvoslatát nem a Pp., hanem az 1893 : XVIII. tc. hozta be és a Pp. csak némi változtatással fentartotta; már pedig az 1893 : XVIII. tc. 1894 november 1-én lépett életbe, az azóta letelt huszonöt év bizonyára elegendő a megfelelő tapasztalat gyűjtésére, úgy hogy végleges ítéletet mondhatunk e perorvoslat fölött.

A felülvizsgálat azon épül fel, hogy a két alsófok széles alapon, a felek közreműködésével, a nyilvánosság, szóbeliség és közvetlenség elvei szerint tartott tárgyalások alapján megállapítván a tényállást, a harmadik fok azzal már ne foglalkozzék, hanem revidiálja csak a jogkérdést. Vagyis a felülvizsgálat a tény- és jogkérdésnek egymástól való elválasztásán épül fel, mintha ezt a két kérdést a gyakorlatban csak úgy el lehetne egymástól választani, amint az az elméletben az első pillanatra látszik; mintha ez a kettő nem lenne egymással annyira egybeforrott és egyik a másiknak helyes megoldását annyira feltételező elem, hogy a kettőnek szétválasztása mindig erőszakolt és mesterkélt művelet. Hogy ez a szétválasztás a gyakorlatban igen nehéz és a legnagyobb ellentéteket tünteti fel, arról mindenki meggyőződhetik, ki judikaturánkat átnézi. Hogy melyik kérdés tekintendő jog- és melyik ténykérdésnek, a felett sok vita folyt és ezentúl is még sok vita fog folyni és végleges megállapodásra sohasem fognak jutni. Egy perorvoslat, mely ily labilis és mondhatni természetellenes alapon épül fel, soha se állhatja ki a gyakorlat tűzpróbáját.

Ehhez járul — és erre különös súlyt helyeznék — hogy a fellebbezési bíróság ítéletének túlhosszú, hosszadalmas és terjengős, időtrabló és gyakran mesterkélt volta csak a felülvizsgálat miatt szükséges. Oly fellebbezési ügyben, melyben 2—4 tanut hallgattak ki és 1—2 okiratot csatoltak (amit átlagos pernek le-

hetne nevezni) jó fellebbezési bírósági ítéletet szerkeszteni oly sok időbe kerül és annyi munkát abszorbeál, hogy az semmi arányban sem áll az eredménnyel, melyet egyszerűbb módon, kevesebb munkával és kevesebb időpazarlással is el lehetne érni. Könnyű azt mondani, hogy nem kell az ítélet szerkesztését hosszúra nyujtani. Ezt csak az mondja, ki nem ért hozzá és aki még soha se szerkesztett ily ítéletet, mert hiszen el kell mondani abban a fellebbezési bírósági ítéletben, hogy a felperes minő alapon kitől mit követel, hogy az alperes minő alapon miért ellenzi a felperesi követelést és esetleg minő alapon, minő ellenkövetelést támaszt, hogy a peres felek minő bizonyítékokat ajánlottak, hogy a bíróság egyik-másik bizonyítást miért rendelte el, vagy miért mellőzte, a bevett bizonyítékokat mikép mérlegelte így és nem másképp, hogy mindezeknél fogva mit állapít meg tényként stb. stb. és mindezek után következik a jogi indokolás. Mindezt tudva, hogy mondhatja valaki, hogy tessék rövidre szabni az ítélet indokolását! Nem! ennek nincs célja, nincs értelme a legjobb bírót ilyenekkel kifárasztani. Csoda-e, hogy a bíró, amire a jogkérdésre ér, már kifáradt és a sok felesleges írástól elment a kedve az egész ügytől? És mindez miért van? csakis a drágalátos felülvizsgálat kedvéért! Ezzel pedig megint csak úgy vagyunk, hogy sok haszontalan, felesleges írásra kényszerít. Valóságos tojástáncot jár a felülvizsgálati bíró, amíg egy felülvizsgálati ítéletet megszerkeszt. Onnét van ez — mondják sokan — hogy a felülvizsgálati kérelmet rendesen nem szerkesztik jól. Én ezt nem hiszem el; lehetnek felülvizsgálati kérelmek, melyek nincsenek helyesen szerkesztve, de még a legjobban szerkesztett felülvizsgálati kérelem is a bíróval azt a bizonyos tojástáncot járatja. És mit szóljunk ahhoz az igen gyakori esethez, midőn a fellebbezési bíróság ítélete úgy a tényállás, mint a jogkérdés tekintetében kifogástalan, a felülvizsgálati kérelem is kifogástalanul van szerkesztve? Ugyebár mindenkinek a józan esze azt mondaná, hogy elég ilyen esetben, ha a felülvizsgálati ítélet néhány sorban kimondja, hogy a fellebbezési bíróság ítéletét helyesnek találja? Ez a mostani rendszer szerint nagy hiba lenne, mert a felülvizsgálati bíróság, tekintettel a felülvizsgálati kérelemben foglalt támadásokra, ki kell mutassa, hogy a fellebbezési bíróság ténymegállapításai miért történtek eljárási szabály megsértése nélkül, miért nincs alaki és miért nincs anyagi jogszabály megsértve, miért nem lehet a felülvizsgálati kérelemben felhozott anyagi jogot alkalmazni stb. Bármily tömör stílust írjon is valaki, mindazt röviden kifejezni nem lehet.

Ehhez járul még az a különös nehéz helyzet, melyben a felülvizsgálati bíró akkor van, midőn látja, hogy a fellebbezési bíró a tényállást megtámadhatlanul ugyan, de oly irányban állapította meg, melyben ő — a felülvizsgálati bíró — azt soha sem állapította volna meg. Ekkor már ez az utolsó fokon ítélkező bíró mintegy megkötött kezekkel legjobb meggyőződése ellenére köteles ítélkezni, mert ha módjában állana más tényállást megállapítani, akkor ahhoz képest más anyagjogi szabályt is alkalmazhatna; így pedig a tényállás mintegy szent és sérthetetlen lévén, a jogszabály alkalmazására nézve többnyire meg van kötve a keze.

Valljuk be mindezért őszintén azt, hogy sem a fellebbezési bírósági ítélet hosszadalmas, unalmas, időt és munkaerőt ölő szerkesztése, sem a felülvizsgálati kérelmek mesterkélt szerkesztése, sem a felülvizsgálati ítéletek összeállítása majdnem 25 évi gyakorlat dacára nem bírt átmenni jogászaink vérébe úgy, hogy azt megszokták és megszerették volna. Mindenki fellélegzenék, hogy ha e nyüg alól fel lehetne szabadulni. Már pedig fel lehet őket szabadítani; tessék csak a felülvizsgálati kérelmet eltörölni.

Az eltörlés még nem jelenti — amint ezt sokan hiszik — a kétfokú bíráskodás behozatalát, habár ettől sem riadnék vissza (erről majd más alkalommal). Ezúttal megmaradok szívesen a háromfokú bíráskodás mellett azokban az esetekben, ahol ugyanis jelenleg is helye van harmadfokú bíráskodásnak, de a felülvizsgálat perorvoslatát felváltanám a *fellebbezés perorvoslatával és megadnám a harmadik foknak a tényállásmegállapithatás jogát az iratok alapján, a felek felszólalhatnak.* Nem értem, hogy miért kell ettől idegenkedni? Nem egyeztethető össze a szóbeliség és közvetlenség elvével az, hogy az iratok alapján állapítsák meg a tényállást — vetik ellen a jelenlegi rendszer védői. Ez az ellenvetés nem helytálló már csak azért sem, mert az az alapelv ugyis keresztül van törve, ha pl. a megkeresett bíró által kihallgatott tanuk vallomásának vagy szakértők véleményének mérlegelésére gondolunk. No de különben is, nem elveknek mindenáron való fentartása, hanem jó és a gyakorlati életnek megfelelő igazságszolgáltatás a célunk. Igazságot akarunk szolgáltatni a feleknek; ha ez áll, akkor adjuk meg a módját ennek a harmadfokon is és ne kössük meg neki a kezét. Bírálhassa felül a tényállást az iratok alapján, mert hiszen tulajdonképen most is azt teszi, csak ha azt megváltoztathatónak tartja, eltiltja a megváltoztatástól a jelenlegi törvény. Ez nem jó. Nem gondolok én ezért arra, hogy a harmadfokú bíróság is tartson széles alapon tárgyalást és eszközöljön bizonyításfelvételt stb.; ez nem szükséges; a felülvizsgálati bíróság, ha az iratok alapján nem állapíthatja meg a tényállást, feloldhatja a fellebbezési bíróság ítéletét. De adjuk meg neki a jogot, hogy ő is mérlegelhesse az előtte fekvő per anyagát; mert miért tegyük fel, hogy a fellebbezési bíróság feltétlenül jól mérlegelte? Hol van a garancia, hogy azt a ténymegállapítást teljes megnyugvással noli me tangerenek jelentsük ki? Ha tényleg jól mérlegelte a fellebbezési bíróság a bizonyítékokat, akkor annál nagyobb a megnyugvás, ha a felülvizsgálati bíró is ugyanarra az eredményre jut; de ha nem jól mérlegelte, akkor elveken való nyargalás volna, a felülvizsgálati bíróságnak meg nem engedni, hogy a helyes tényállást állapíthassa meg. Ne feledkezzünk meg arról a tényről, hogy a fellebbezési bíróság is gyakran nem a közvetlenség elve szerint, hanem tisztán *az iratok* alapján állapítja meg a tényállást, még pedig eltekintve a fent már említett megkeresett bíró által foganatosított bizonyítástól. Ha ugyanis a felek a fellebbezési eljárás rendén új bizonyítékot nem hoznak fel és az elsőfok pl. a tanukat részletesen kihallgatta, az ismétlésre nincs szükség, a fellebbezési bíróság nem mérlegeli-e a nem általa kihallgatott tanuk vallomását? Nem állapíthat-e meg más tényállást az iratok alapján? Erre csak igennel felelhetünk. No, akkor adjuk meg ugyanezt a jogot a felülvizsgálati bíróságnak is.

Az az ellenvetés, hogy a felülvizsgálati bíróságra ez az itt javasolt eljárás több munkával járna, tévedésen alapul, mert a felülvizsgálati bíróságnak az ítélete hozatala előtt a tényállással épen oly részletesen kell foglalkoznia és azzal ép oly részletesen kell megismerkednie, mintha azt akár meg is változtatni jogosult volna.

Csupán csak elvekért ne áldozzuk fel a dolog lényegét, hanem alkalmazzunk oly eljárási szabályt, mely a bírónak szabad mozgást biztosít. Látnivaló tehát, hogy ha eltöröljük a jelenlegi felülvizsgálati perorvoslatot és ahelyett fellebbezést engedünk meg, elesnek azok a hosszúságuk által hirhedté vált fellebbezési bírósági ítéletek; a fellebbezési bíróság sok időt takarítana meg, a tárgyalási jegyzőkönyv visszaadatnék igazi rendeltetésének, a jegyző nem ülne ölbetett kezekkel órákon keresztül a tárgyaláson és a bíró nem lenne kénytelen mindazt az ítéletben elmondani (kinek mondja ő azt el?), amit a felek amúgy is tudnak és ami a jegyzőkönyvbe tartozik. A felülvizsgálati bíróság pedig a tényállást is felülbírálhatván, mindenesetre igazságosabb és helyesebb ítéleteket hozhat. *Dr. Schuster Rudolf.*

Közjogi kereteink és a «vegyes-ügyek» alakulása.

I.

Klasszikus közjogunk nem ismeri a közjogi értelemben vett «vegyes-ügyek» fogalmát, és Magyarországnak Ausztriához és Horvátországhoz való viszonyát a kiegyezési törvényekben felállított szabályok által kimerítettnek tekinti.

A kiegyezési törvények tudvalevőleg a törvényhozási útra tartozó azon ügykörön kívül, melyek lényegileg tulajdonképen «vegyes-ügyek»-et intéző ú. n. regnikolaris bizottságok útján rendeztetnek, minők pl. a magyar-horvát egyezményeket, továbbá a kvótát megállapító bizottságok és maguk a delegációk is (v. ö. az 1867 : XII. tc. 28. §-ában körülírt meghatározást) csak az ú. n. tulajdonképeni, vagy pregnánsabb osztrák terminologia szerint: pragmatikailag-közös továbbá a közös egyetértéssel intézendő, vagy osztrák terminologia szerint: paktumilag-közös és a nem-közös ügyek kategóriáit ismerik. A gyakorlati élet fejleményei azonban kinőttek azon szűk keretekből, melyeket a tudományos közjog 1867 óta mintegy megrögzített és észrevétlenül, de feltartózhatatlanul

oly modus vivendi-ket teremtettek, melyek az 1867-iki és 1868-iki kiegyezési törvényekben az igazgatási és a bíráskodási ügykörökre nézve lefektetett alapelvekből sem le nem vezethetők, sem pedig azokkal — a kellő továbbképzést és alkalmazást feltételezve — ellentétben nincsenek. Ezeket, megkülönböztetés kedvéért, az alábbiakban legegyszerűbben «vegyes-ügyek»-nek nevezhetjük.

Hogy a közös-ügyek és a vegyes-ügyek egymás mellett harmonikusan megférnek, az a dolog természetében fekszik és abban leli magyarázatát, hogy az államok és nemzetek által együttesen végzendő ügyek intézésének módja tekintetében nem a hazai közjogunkban megszokott kétféle közös és a nem-közös ügyek osztályainak felállítása a szabály, hanem e tekintetben a tágabb — hogy úgy mondjam primär — fogalom a «vegyes-ügyek» fogalma, mely, mikor a kiegyezési törvények által felölelt anyagon kívül eső egyéb viszonylatok is szabályozást igényeltek, mint elintézési módozat nálunk is subsidiariusan eo ipso előtérbe lépett, ha ugyan nem is megnevezetten, de mint jellegénél fogva felismerhető és meghatározható kategória. Mindjárt 1868-ban és, hol pregnansabban kifejlődve, hol latens jelleggel, azóta is többször alkalmaztattak már hazai jogterületeken a vegyes-ügyek intézésének elvei és előrelátható, hogy a világháború befolyása alatt egymásra tornyosuló tömegben együttes intézkedést igénylő állam- és nemzetközi viszonylatokban a vegyes-ügyek intézésének elvei mind fokozottabb mértékben — és remélhetőleg elméletileg tisztázottabb alakban — fognak ezentúl is alkalmazást találni.

Hazai jogunkban a vegyes-ügyeknek legelső rudimentumát magának az 1867 : XII. tc.-nek 7. §-a tartalmazza, mely elrendeli, hogy a magyar király udvartartásának költségei ne a közös költségvetésben legyenek megállapítandók, hanem a magyar országgyűlés által a felelős magyar minisztérium előterjesztésére külön szavaztassanak meg. Fogalmilag eléggé szabatosan körülírva jut kifejezésre ezen vegyes-ügyi jelleg az 1868 : XXX. tc.-nek 5. §-ában; terminologice kevéssé szerencsésnek kell azonban jelezni a rákövetkező (6.) §-nak azon kísérletét, hogy az «ilyen (!) közös ügy» kitétellel egy különálló közjogi kategóriát jelöljön meg.

Időrendben második helyen az 1868. évi delegáció elé terjesztett közös költségvetéssel kapcsolatban találunk egy vegyes-ügyet kontempláló előterjesztést, illetve albizottsági jelentést, mely kimondotta, hogy a *kvóta* aránya a kabineti iroda költségeire nézve nem alkalmazandó, hanem hogy ezen költségek, az udvartartási költségek példájára, megosztva a külön országos költségvetésekben foglalnak helyet, melyeknek tételei iránt intézkedni az illető minisztériumok előterjesztései folytán külön-külön a két törvényhozás körébe tartozik. Ő Felségének udvartartása és kabineti irodájának szervezetében mindazonáltal a vegyes-ügyi intézkedésnek elvei teljesen kidomborítva nincsenek, hanem főleg csak a közös-ügyekre nézve előírt szabályok alkalmazásának kerülésében jutnak érvényre; pozitív tételes normákba öntve eddigelé még nem lettek.

Már kétségtelenül vegyes-ügyi eljárást kontemplált az 1907 okt. 8-án Ausztriával kötött és az 1908 : XII. tcikkel becikkelyezett kereskedelmi és forgalmi szerződésnek XXIV. cikke, mely a szerződés alkalmazása tekintetében felmerülő nézeteltéréseknek választott-bírósági ítélettel való elintézését írja elő.

A magyar-osztrák vegyes-ügyek között utolsó helyen sorolom fel, bár a vonatkozó alaptörvény még 1891-ből való, a konzuli bíráskodás intézményét, melyre nézve az Országos Törvénytárban 1917 dec. 30-án kihirdettetett «A konzuli bíráskodás szabályozásáról szóló 1891 : XXXI. tc. hatályának meghosszabbítása és egyes rendelkezéseinek módosításáról» szóló 1917 : XIX. tc. úgy intézkedik, hogy az 1898 jan. 1-én életbeléptetett és az 1907. évi XLII. tcikkel újból 10 évre meghosszabbított és immár 20 év óta hatályban álló alaptörvénynek hatálya bizonyos módosításokkal 1927 dec. 31-ig meghosszabbíttatik.

A konzuli bíráskodás kérdésének mikénti rendezése hazai jogunk terén aránylag legjobban kifejlesztve mutatja a vegyes-ügyi intézmény jellegét. Ezen alkotásával Szilágyi Dezső igazságügyminiszter a közös-ügyet képező külügy keretébe formailag beleillesztett és a magyar bíráskodás független érvényesülését megőrző oly megoldást talált, mely az Ausztriával együttesen intézkedő konzuli bíráskodási ügyekre nézve a megszokott kiegyezési kategóriáktól eltérő új expediensként jelentkezett. Ez a megoldás lényegileg nem egyéb, mint a monarchia két államának bizonyos bíráskodási ügyköreit, illetőleg ezeknek «vegyes hatóságok» útján való «vegyes-ügyi» intézése.

Nem bír jelentőséggel a vegyes-ügyi jelleg fenforgásának megítélésére, hogy a «vegyes-ügy»-ként, vagy a fogalomnak más valamely kitétellel való megjelölése az imént felsorolt jogforrások egyikében sem található fel, aminek oka főleg abban keresendő, hogy a vegyes-ügyek klasszikus terrénuma nem is a nemzeti jogok mezején van, hanem a vonatkozó elvek és szabályok, mint a nemzetközi érintkezésnek gyümölcsei, főleg a nemzetközi jog keretében érlelődtek meg és főként ott is keresendők, minthogy ezen elvek leginkább a különböző államok vagy nemzetek által együttesen elintézendő érdekkörökben egyesülés (unio) által elérni kívánt eredmények létrehozatalánál találnak alkalmazást. Ezért leginkább csak a diplomáciai konferenciák és kongresszusok anyagából kihámozható és az idők folyamán mindenkor stereotíp módon visszatérő egyes elméleti tételeknek egybehangzásából lehet a «vegyes-ügyek» intézésének alapelveit szokásjogi normákká jegecesíteni.

A vegyes-ügyek intézési módozatánál észlelhető egyik fő jellemvonás mindig abban kulminál, hogy *magukat egyenrangúaknak tekintő* több tényezők mindegyike, saját külön képviselője révén paritásosan vesz részt bizonyos együttes érdekű megállapodások létesítésében vagy együttes intézkedések végrehajtásában, miközben a legnagyobb gond fektettetik arra, hogy ezen létesítményeknél akár a szótöbbségi, vagy bárminő másféle majorizálás vagy az egymástól való függésnek bárminő egyéb kritériumának fenforgása a legszigorúbban kerültessék, illetve eliminálttassék.

Ily értelemben állandó jellegű nemzetközi «vegyes-ügyi hatóságok» is léteznek, minők pl. a bíráskodás terén az «Egyiptomi nemzetközi vegyes-bíróság» (Tribunal mixte international), a nemzetközi igazgatás terén pedig pl. az eddig fenállott «Európai Dunabizottság» (Commission europenne) és a Parti-bizottság (C. riveraine), melyek valóságos állandó vegyes-ügyi nemzetközi adminisztrációt végeztek az aldunai hajózás érdekében és melynek helyébe az idei román békekötés a «Dunatorkolat-bizottság»-ot helyezte, vagy pl. az 1882 május 6-án kötött ú. n. «Hágai nemzetközi egyezmény» alapján az Északi-tengeren a területi vizeken kívül űzött halászatnak rendészeti szabályozása céljából létesített nemzetközi vegyes adminisztráció és az ezzel összefüggően Kopenhágában és Christianiában létező nemzetközi vegyes-hatóságok; hasonlóképen ilyen adminisztratív vegyes-ügyek és hatóságok (bizottságok és irodák, bürók) léteznek pl. még «az Afrika némely (Kongó) vidékére vonatkozó kérdések szabályozása» tárgyában Berlinben 1885 febr. 27-én kötött nemzetközi egyezmény 17. cikke, továbbá az 1906 nov. 3-án kötött nemzetközi szikratáviró-egyezmény 12. és 13. cikke alapján, végül ilyen az 1887 nov. 16-án «az északi nyílttengeri halászok közötti pálinka-kereskedelem elnyomása» tárgyában kötött nemzetközi egyezmény 7. cikkében a szerződő államok hadihajóira bízott ellenőrzési szolgálat is, valamint a rabszolgakereskedés megakadályozására kötött brüsszeli egyezmény (1892 : IX., 1911 : XXIV. tc.) értelmében fenálló zanzibári nemzetközi tengerészeti hatóság és még sok más (l. a nemzetközi hivatalok összeállítását a «Magyar Jogi Lexikon»-ban «Nemzetközi jog» alatt 554. oldal).

(Folyt. köv.) *Dr. Dárday Dezső.*

A kir. ügyészségek szervezetének reformjáról.*

Rég vitatott kérdés a jogászvilágban a kir. ügyészségnek az igazságügyi kormánytól való függetlenítése.

Magam részéről abban a véleményben vagyok, hogy a legfőbb állami érdek megkívánja, hogy a kir. ügyészségek az igazságügyminiszternek legyenek alárendelve.

Az ügyész nemcsak közvádló, hanem az állam büntető hatalmának végrehajtó közege, a törvényszéki fogházak vezetője, az igazságügyminiszter bizalmiférfia és kirendeltje a közigazgatási bizottságban.

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegyletben a f. év május hó 4-én tartott felszólalásából.

Közvádlói és igazságügyi adminisztrativ teendőit igen nehéz lenne biffurkálni.

Ezért a kir. ügyészség alárendeltségi viszonyát az igazságügyminiszterrel szemben érintetlenül kell hagyni.

A miniszteriális legfőbb felügyeleti jogból azonban nem feltétlenül következik a miniszter feltétlen utasítási joga.

A miniszter büntetőügyekben gyakorlandó utasítási joga az 1871:XXXIII. tc.-ben nincs kifejezetten kimondva. Ezt a jogot a törvényből az alárendeltség alapján vették gyakorlatba.

Ez az utasítási jog a gyakorlatban úgy fejlődött, hogy a miniszter a közönséges bűnügyekben vagy épen nem, vagy csak kivételesen és szórványosan élt az utasítási joggal. Az utasítás kifejezetten politikai, sajtó és az állam legfontosabb érdekeit sértő bűncselekményeknél nyer alkalmazást.

Sűrűbb lett az utasitási jog gyakorlása, amikor a kormányok a kir. ügyészségek vádjogát a nagy vasuti sztrájk legyűrésére, majd utóbb a politikai ellentállás letörésére használták fel.

Legutóbb az 1915 : XIX. tc.-ben védett hadiérdekeket sértő bűncselekményekkel szemben gyakorolta a miniszter terjedelmesebben az utasítási jogot.

De ez esetekben is, mint látjuk, nagy állami közérdek vagy politika szerepelt az utasítási jog gyakorlása alapjául.

Nagy általánosságban azonban meg kell állapítani, hogy az utasítás joga közönséges bűncselekményekkel szemben csak szórványosan gyakoroltatott.

Véleményem szerint a legmagasabb állami érdekek szükségessé teszik, hogy az uralkodó személyét, az uralkodóház tagjait, az államot, annak alkotmányát érintő bűnperekre, a politikai sajtóperek, valamint az igazságügyi adminisztrációt érintő ügykörre vonatkozólag az igazságügyminiszter utasítási joga érintetlenül maradjon.

Másrészt semmi jogpolitikai és felsőbb igazságügyi igazgatási érdek nem fűződik ahhoz, hogy közönséges bűnügyekben az utasítási jogot az igazságügyminiszter gyakorolja.

További kérdés, ki gyakorolja az utasítási jogot, ha nem a miniszter?

Véleményem szerint ezt a jogot csak a koronaügyész, mint az ország legfőbb ügyésze gyakorolhatná.

Az igazságügyminiszter, illetve a nevében eljáró minisztérium a büntető joggyakorlattal nincs szoros kapcsolatban, a judikaturát nem kisérheti oly figyelemmel, mint a koronaügyész s emellett mint adminisztratív hatóság a külső politikai befolyásoknak is sokkal inkább engedni kénytelen.

A koronaügyész a fegyelmi törvény hatálya alatt állásának állandósága mellett nagyobb eredménnyel járhatna el.

Vele szemben kevésbé érvényesülhetne az a gyanu, hogy egy konkrét utasítás adása körül pártérdek vagy politikai érdek játszott közre.

A váltakozó igazságügyminiszterek az utasításadás jogát mindig más és más szempontokból gyakorolnák, míg az állandó koronaügyésznél e részben egyöntetűség fejlődhetne ki.

Ezen okokból, véleményem szerint, szigorúan el kellene határolni azokat az ügyeket, melyekre vonatkozólag a legfőbb állami érdekek szem előtt tartásával az utasítás joga az igazságügyminisztert illetné, s azokat a bűnügyeket, melyekre vonatkozólag a koronaügyész gyakorolná az utasítás jogát.

Itt azonban előtérbe lép az a kérdés, hogy szervezeti törvényeinkben a mai formájában beállított koronaügyész, akinek felügyeleti jogköre a kir. ügyészségekkel szemben nincs, ebben a csonkán hagyott hatáskörében gyakorolja-e a legfőbb kir. ügyészi funkciót, az utasítási jogot.

Hogy erre a kérdésre felelhessek, foglalkoznom kell a koronaügyész mai jogállásával.

Az 1871 : XXXIII. tc. értelmében a kir. ügyészség egységes. Ez az egység azonban csak az 1891 : XVII. tc. életbeléptetéséig állott fenn, amíg legalább külön a magyarországi és külön az erdélyi ügyészségek a budapesti és marosvásárhelyi főügyész egységes vezetése alatt állottak.

A Bp. a koronaügyészt nem kapcsolta bele az egységbe, sőt teljesen külön állást jelölt ki számára a Kúria mellett.

A fent hivatkozott törvény által létesített főügyészi decentralizáció teljesen széttörte a kir. ügyészség egységét.

A külön szervezett 11 főügyészi kerület egymástól teljesen elszakadt s az egységes vezetés hiányából egészen elkülönített jogi életet él. Ezen az állapoton az igazságügyminiszternek mint legfőbb ügyésznek felügyeleti jogköre se sokat segít.

A minisztérium sokoldalú munkája mellett nincs közvetlen és gyakori érintkezésben a kir. ügyészségekkel; ez okból az egyes ügyészek munkáját s az ügyészségek jogi irányát közelebbről nem ismerheti. Igy azután nincs meg a lehetőség, hogy az egyes ügyészségek és főügyészségek munkáját — kivéve az általános utasításokat — a részletekben irányítsa a felsőbírósági judikatura egységes követésére, vagy az esetleg téves irányban fejlődött judikatura kiküszöbölésére sarkalja. A kir. főügyészségi területek — hatékony felsőbb irányítás nélkül — mint külön jogterületek fejlődtek.

Ezzel az általam vázolt helyzettel szemben áll a mai koronaügyészség. Az ő kezén megy keresztül az egész ország bíróságainak harmadfokra felterjesztett bűnügye. Ő kezeli a perorvoslatot a jogegység érdekében, így ő irányítja és ismeri legjobban a kir. Kúrián a bírói gyakorlatot.

A koronaügyészség szerez egyedül alapos betekintést az egész ország ügyészeinek munkájába. Az esküdtszéki ügyek a főügyészségek teljes kikerülésével jutnak a koronaügyész elé.

Mindezek dacára a koronaügyésznek — miután nem adminisztratív felettes hatósága a kir. főügyészségeknek és kir. ügyészségeknek — nincs módjában, hogy az egész ország területére kiterjedő közvetlen tapasztalatai alapján az ország ügyészi munkáját irányítsa s megfelelő utasításokkal a hibákat korrigálja.

Nincs az sem hatalmában, hogy a kir. ügyészek kinevezésébe, előléptetésébe befolyhasson, s a meg nem felelő erő mellőzését kieszközölje.

Az ügyészi utasítás csak arra ad jogot a koronaügyésznek, hogy az ügyészség működése körül szerzett tapasztalatairól az igazságügyminiszterhez minden év végén jelentést tegyen, ha pedig konkrét ügyben a közvád helyes képviselete szempontjából intézkedést tart szükségesnek, úgy esetről-esetre jelentést tehet.

Az évi jelentés csak az általánosságban szerzett tapasztalatok feltárására nyujt módot, s mint ilyen felelősebb helyen külön speciális intézkedések tárgyát nem képezheti.

Az egyes ügyekben tapasztalt hibákról esetről-esetre a miniszterhez teendő jelentéseket pedig— miután azoknak feljelentés formája van — a koronaügyész igen szórványosan csak a legdurvább mulasztások esetén veszi igénybe.

A gyakorlatban azután ez odafejlődött, hogy a koronaügyész az észlelt hibákat magánlevélben hozza a főügyész tudomására. Kérdés azonban, hogy a főügyész a magánlevélre reagál-e?

Látjuk tehát az egyik oldalon az igazságügyminisztert mint legfőbb ügyészt — aki birtokában a teljes utasítási és felügyeleti jognak — a kellő betekintés és átnézet hiányából nem képes az ügyészi munkát egységes irányban vezetni, a másik oldalon a koronaügyészt, aki ismeri ugyan az ország ügyészeinek munkáját, látja a hibákat, de a megfelelő hatalom és szervezet hijján nem vezetheti az ország ügyészeit.

Ebből azután ahhoz a megállapításhoz kell jutnom, hogy a koronaügyészt, illetve a koronaügyészséget az ország összes kir. ügyészségeinek és főügyészségeinek legfőbb adminisztratív és felügyeleti hatóságaként kellene a szervezetbe beállítani.

A koronaügyész lenne az ügyészségek adminisztratív főnöke, ő intézné a kir. ügyészségek, főügyészségek személyi ügyeit, ő tenne javaslatot a kinevezésekre.

Ezzel elérhető lenne az, hogy a legfőbb ügyész ismerve az egész ország ügyészeit, minden helyre, területi korlát nélkül kiválaszthatná a megfelelő embert.

Gyakorolná egységesen a felügyeleti jogot, őrködnék a jogegység és az ügyészi munka egyöntetűsége felett.

Igy látnám csak a kir. ügyészi intézményt kiegészítve, a fejlődésre képesítve s egyben a miniszteri befolyástól a lehetőségig függetlenítve.

Vita tárgyát képezi az is, vajjon helyes-e, hogy a miniszter a kir. ügyésztől megvonhatja a megbízást, továbbá, hogy az ügyészt hivatalból áthelyezheti.

Sokan ezt mint politikai fegyvert nem óhajtják meghagyni.

A megbízás megvonásának joga szerintem meg kell, hogy illesse az igazságügyminisztert.

A kir. ügyész bizalmi exponense az igazságügyminiszternek. Igy ha a bizalom bármi okból megrendül, szükséges, hogy a mi-

niszter mást állíthasson oda. Ezt nem egyszer a közérdek s az illető kir. ügyésznek saját érdeke is követeli. A megbízás megvonásával azonban az illető ügyész szerzett joga sérelmet nem szenvedhet. Ezért ki kellene mondani, hogy az áthelyezés, ügyészi megbízás megvonása csak akkor történhetik, ha az ügyész viselkedése vagy hibás hivatali tényei folytán a különös bizalmat és reátermettséget kivánó ügyészi állást sikeresen be nem töltheti, vagy eddigi székhelyén működését sikerrel nem folytathatja.

Az ügyészi megbízás megvonását, továbbá az ügyész áthelyezését az igazságügyminiszter csak az illetékes főügyész és a koronaügyész meghallgatása után eszközölhetné.

Végül még megragadom az alkalmat, hogy reámutassak a büntető jogszolgáltatás terén a háborús közállapotok okozta súlyos bajokra és a szervezeti törvényeink javaslatba hozott változtatásával kapcsolatban keressem a bajok orvosszerét.

Mindannyian tudjuk, hogy a háború elhúzódásával közállapotaink erősen megromlottak, a közbiztonság és vagyonbiztonság a legnagyobb mérvben rosszabbodott.

A közel jövőben tehát a bűnügyek oly nagy tömegével fogják magukat szembetalálni a kir. ügyészek és a büntetőbíróságok, amelynek feldolgozására és ellátására a mai büntető igazságszolgáltatási személyzetet és annak mai szervezetét képtelennek kell felismernem.

Bármily jelentékeny személyszaporítás és új állások rendszeresítése a bajokon nem segíthet.

A megoldást tehát nem új állások rendszeresítésében, hanem másutt kell keresnem.

Véleményem szerint a kir. ügyészségek s a büntetőbíróságok csak úgy fognak megküzdhetni a bűnügyek áradatával, ha őket szervezeti és hatásköri törvényeinknek — részben a Btk. egyes rendelkezéseinek — haladéktalan novelláris megváltoztatásával, a tömegmunka és a gyorsabb munka elvégzésére a felesleges teher eltávolításával képesekké tesszük.

Véleményem szerint a bűncselekmények egy jelentékeny része — mely ma törvényszéki hatáskörbe tartozik — a kir. járásbíróságok elé volna utalható.

Csak exemplative kívánom felsorolni az egyes bűncselekményeket.

Az érték után minősülő lopás büntette 2000 K-ig, a 336. §. 1—10. p. szerint minősülő lopások legtöbb esetei, a 338. §. szerint minősülő lopás, ha a tettes első izben visszaeső, a 355., 356. s a 359. §-ban meghatározott sikkasztás büntettei, bizonyos értékhatár megállapításával.

A 301. §. 1. pontja, továbbá a 308. §. 1. pontja szerint minősülő súlyos testi sértés büntettei, a 310. §-ba ütköző vétség.

A hatósági közeg megsértése.

A 400. §. 1. pontjába ütköző vétség, a Btk. 401., 402., 404., 405. és 406. §-ába ütköző magánokirathamisítás vétségei, bizonyos értékhatár megvonásával a fenthivatkozott törvényszakaszokba, valamint a 403. §. 1. pontjában meghatározott magánokirathamisítás büntettei.

A Btk. 350. §-ába ütköző zsarolás vétsége, a Bn. 50. §-ába ütköző csalás büntettének bizonyos értékhatárig menő esetei.

Ez a revizió egyidejűleg maga után vonná a Btk.-nek a minősítésre s az értékhatárokra vonatkozó intézkedéseinek novelláris megváltoztatását.

Egyben el kellene térni attól az eddig fenálló elvtől, hogy a járásbíróság csak vétségek felett ítélkezhetik és apasztani kellene a járásbírósági hatáskörbe utalt kihágások számát.

Ha azonban a kir. járásbíróságaink teherbírása az általam csak vázlatosan ismertetett munkatöbbletet nem bírná el, úgy egy másik megoldásként arra mutatok reá, hogy szervezeti törvényeink megváltoztatásával a kir. törvényszékeknek a bűnügyek jelentékeny csoportjára az egyesbírói eljárást kellene rendszeresíteni.

Az anyagi törvény szerint az öt évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetéssel büntetendő cselekményeket minden aggodalom nélkül a törvényszék kebelében működő *egyesbíró elé utalhatnánk.*

Az egyesbíró a vádtanácsi eljárás elhagyásával a vád és védelem közreműködése mellett gyorsan ítélkezhetnék ezekben az ügyekben.

Ezzel az eljárással együttjárna a perorvoslati rendszer megfelelő korlátozása.

Kimondhatónak vélném, hogy csak a Btk. szerint öt éven felüli szabadságvesztésbüntetéssel sujtott bűncselekményekre vonatkozólag volna helye a harmadfokú perorvoslatnak.

A többi bűncselekmények tárgyában a kir. táblák végérvényesen ítélkeznének s csakis a jogegységi perorvoslat maradna fen.

A háború alatt óriási mérvben felszaporodott fiatalkorú bűnözőkre való tekintettel sürgősen megfelelő revizió alá kellene venni a Bn. és Fb.-nek a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseit.

A kir. ügyészségeket — különösen a nagyobb városokban — szorosabb kapcsolatba kellene hozni a bűnügyi rendőrhatósággal. A kir. ügyész a nyomozás elrendelése, a vád képviseletének megtagadása tárgyában, valamint a nyomozások irányítása és kiegészítésének kérdésében — a hosszadalmas megkeresések és utasítások, valamint az ügy iratainak ide-oda küldözésének mellőzésével — a rendőrségen rövid úton és pár sorosfeljegyzésekkel megtehetné intézkedéseit.

Végül annak is szükségét látnám, hogy a kir. ügyészek a megfelelő számvevőségi és irodai személyzet beállításával, esetleg a kir. törvényszéki és kir. ügyészségi pénz-, anyag- és bűnjelkezelés egységesítésével, a számadási pénz- és értékbűnjelkezelés és egyéb gazdasági teendők alól lehetőleg mentesíttessenek.

Igy volna csak elérhető, hogy a kir. ügyészek egész munkaerejüket a bűnügyek feldolgozására fordíthassák.

Dr. Halász Lajos.

Törvénykezési Szemle.

Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből.*

IV. *Vétkes károkozásért* marasztalta a Kúria (P. III. 4998. 1916. — 3. e.) azt, aki cselédjével közösült és akinek cselédje a közösülést követő terhesség és szülés következtében munkaképtelenné lett. A határozatot azzal indokolta, hogy a gazda cselekménye erőszak használása nélkül, a cseléd beleegyezése esetében is jogellenes volt, tekintettel a cseléd függő helyzetére és hogy a gazda cselekedete mindenesetre a jó erkölcsökbe ütközött.

A gazdának kártokozó cselekménye csak akkor jogellenes a cseléd beleegyezésének ellenére, ha a gazda a függő helyzet kihasználásával bírja rá a cselédet a közösülésre. És ez esetben a gazdának kártérítési kötelezettsége azon az elven alapszik, hogy aki másnak jogellenesen és vétkesen kárt okoz, a kárt megtéríteni köteles. (V. ö. Polg. tkv. jav. képv. biz. szöv. 1461. §. 1. bek. és 1468. §.)

Ha a gazda cselekménye nem jogellenes, azon az alapon, hogy a jó erkölcsökbe ütköző módon szándékosan kárt okozott a cselédnek (v. ö. biz. szöv. 1461. §. 2. bek.), kártérítésre nem kötelezhető. Annak az elbírálásánál, hogy ezen a jogcímen követelhető-e kártérítés, indifferens, hogy az etika miképen ítéli meg a házasságon kívül közösülést, hogy általában, vagy a konkrét esetben elítéli-e. Mert nem minden erkölcstelen cselekedet kötelez a netalán okozott kár megtérítésére. E kötelezettség csak akkor áll be, ha maga a károkozás erkölcstelen. A cselekedet pedig ilyen vonatkozásában nem erkölcstelen akkor, amidőn a közösülés a nő beleegyezésével, erőszak, csábítás nélkül történt.

A közjegyzőt, bár a felvett okirat formahiba miatt érvénytelennek nyilváníttatott, kártérítésre nem kötelezte a Kúria (Rp. I. 1779/1917. — 162. e.), mert az elvételt forma tekintetében a bírói gyakorlat ingadozó volt.

A bíró is csak akkor tartozik kártérítéssel, ha szándékosan, vagy vétkes gondatlanságból okozott kárt (1871 : VIII. tc. 66. §. v. ö. polg. tkv. jav. képv. biz. szöv. 1487. §.) és polgári perben költségmegtérítésben is csak akkor marasztalható, ha a költséget nyilvánvaló vétségével okozta (Pp. 435. §.). Az ügyvéd (1874 : XXXIV. tc. 71. §.), a székesfővárosi (1872 : XXXVI. tc. 115. §.) és a törvényhatósági (1886 : XXI. tc. 89. §.) tisztviselő, a községi előljáró, segéd- és kezelőszemély (1886 : XXII. tc. 86. §.) is a szándékosan vagy vétkes gondatlanságból okozott kárért felel.

V. «Ha a kár keletkezésénél a károsult is közrehatott, habár csak annyiban is, hogy a kár elhárítását, vagy enyhítését elmulasztotta, a károsító feltétlenül és teljes kártérítésre nem min-

* Az előbbi közleményt l. a 18. és 19. számban.

den esetben kötelezhető, hanem a bíró az eset körülményeinek figyelembevételével, különösen tekintettel a felek vétkességére és arra, hogy a kárt túlnyomóan az egyik vagy a másik fél okozta-e, határozza meg, van-e helye kártérítésnek és menynyiben.»

Ez a Kúriának P. V. 1900/1917. sz. határozatában (164. e.) a polgári törvénykönyv javaslatának képviselőházi bizottsági szövege nyomán (883. §.) megszövegezett tétel a bírói gyakorlatban eddig is élt, mert *a kellő gondossággal elhárítható kár* megtérítésében a Kúria a kártevőt eddig sem marasztalta (l. Kúria 6474/1876. Dtár r. f. XVI. 72. és K. 118/1896. Dtár 3. f. VII. 37.) és ha a kárnak keletkezésénél a károsultnak vétkessége is közrehatott, a kár viselését megosztotta (l. Márkus. I. 1304—1314. sz. alatt közölt határozatokat és a P. II. 6819/1916. sz. határozatot Mjogi Dtár XI. 140.).

A tétel alkalmazásával ebben az esetben a zárlatnak szabálytalan foganatosítása alapján támasztott kárkövetelés elbírálásánál a Kúria ügydöntőnek mondta, hogy a sérelem orvoslására szolgáló törvényes lépések megtörténtek-e és hogy a végrehajtató a foganatosításnál jó vagy rosszhiszeműleg járt-e el.

VI. Kártérítés csak akkor követelhető, ha van *károsodás.*

Ezért tartást attól, aki felelős a valamely személy halálával bekövetkezett kárért, csak az követelhet, aki az elhalttól is követelhetett volna tartást. A férj halála nem károsította meg a feleséget, ha a férjtől munkaképtelensége és keresetképtelensége miatt tartást úgy sem kaphatott volna. És a kárkövetelést kizárja az is, hogy a feleség már a férj életében szegényházban közellátásban részesült és így férjével szemben tartásra nem volt jogosult. (K. P. VI. 1748/1917. — 171. e.)

A baleset idejében még keresetképtelen kiskorú részére elmaradt kereset címén csak attól az időponttól ítélendő meg járadék, amely időpontban a keresetképesség bekövetkezett volna. (K. P. VI. 7212/1916. — 128. e.) Előbb jövedelem elmaradásával ez a balesetet szenvedő nem károsodik.

A károsodás megállapításának nem állja útját az, hogy a balesetet szenvedőnek a baleset után is van annyi keresete, mint azelőtt. Mert, ha a munkaképességben orvosilag megállapitható csökkenés következett be, a munkaerő értékének csökkenése a kár. És ezzel az értékcsökkenéssel szemben nem számítható be az, amit a károsult «a változásnak kitett szerencsésebb viszonyoknál, avagy annálfogva, mivel a csökkent munkaképességével erejét meghaladó erőfeszítést fejt ki munkásságában» keres. (K. P. VI. 879/1917. — 151. e. — V. ö. K. 3304/1909. Mjogi Dtár III. 257.)

A károsodás nem szünik meg azzal, hogy a balesetet szenvedett büntetés kitöltése végett letartóztatási intézetbe kerül és ott ellátásban részesül s a kártérítésre kötelezett nem kérheti felmentését az életjáradék fizetésének kötelezettsége alól erre az időre, mivel a letartóztatással a balesetet szenvedett munkaképességében nem következett be változás. (K. Rp. VI. 5205/1916. — 166. e.)

(Bef. köv.) *Dr. Lőw Tibor.*

Szemle.

— **Magyar jogtudós méltánylása a külföldön.** Az «Archiv für zivilistische Praxis» legújabb füzetében (117. kötet, I. füzet) *Frommhold* Georg greifswaldi egyetemi tanár értekezést tesz közzé a «családi hitbizományról», melyben behatóan (116—130. lapon) foglalkozik *Szászy-Schwarz Gusztáv* «céljog-elméletével», melyet e tudósunk először a «Jogi személy magyarázata» című magyar könyvben felállított, később pedig több német nyelven megjelent értekezésben bővebben kifejtett. A következő kivonatos idézetek mutatják, mily jelentőséget tulajdonít a német tudós ezen elméletnek: «Kötelességemnek érzem — úgymond — hogy nyilatkozzam a céljog elméletéről, melyet *Szászy-Schwarz Gusztáv* az ő értekezéseiben megalapított. Kétségem volt ugyan aziránt, hogy ez alkalommal engedjek-e azon sürgős kívánságomnak, hogy a céljogtan kérdésében állást foglaljak; vajjon helyén való-e, hogy belebocsátkozzam ebbe a tanba, mely a jogtudomány legmélyebb és legnehezebb kérdéseihez vezet és hogy a jelen értekezést ily súlyos fejtegetésekkel terheljem. Érett megfontolás után mégis elhatároztam magam e kísérletre.» (Következik az új tan rövid ismertetése, majd így folytatja): «Ezek *Szászy-Schwarz* elméletének alapgondolatai . . . A német jogtudomány magatartása ez elmélettel szemben igen sajátszerű. Egyfelől elismerik, hogy «a célvagyon elmélete *Szászy-Schwarz*-ban mélyelméjű képviselőre talált» (*Sekkel*, Gutachten für den 30. Juristentag I. köt., 621. l.) és hogy «az alanyi jog mint hatalmi fogalom az ő részéről következetesebb és gyökeresebb cáfolásra talált, mint Brinz tanában» (*Enneccerus,* Lehrbuch I., § 96., 239. l.). Sőt *Enneccerus* (u. o. § 65., 162. l.) lehetőnek mondja, hogy «*a jövő jogfejlődése ezt a Szászy-Schwarz által mutatott útat fogja követni,* minthogy *csakis ez biztosítja a jog egységét* . . . *Thur* (Allgemeiner Teil I. 375. l.) is elismeri, hogy «ennek a tannak *az a tagadhatatlan előnye van, hogy teljes párhuzamosságot állit elő a természetes és jogi személyek között*», csak azt veti ellene, hogy «a mi tételes törvényeink a jogalany és vagyonalany fogalmain nyugszanak és ezért Szászy-Schwarz elmélete a ma fenálló jog magyarázatára és előadására nem alkalmas».

«Már most bizonyos — folytatja *Frommhold* — és *Szászy-Schwarz* sem fogja tagadni, hogy a mai tételes jog szabályaival szemben, melyek az emberből mint «jogalanyból» indulnak ki, neki «jogképességet» tulajdonítanak, melléje «jogi személyeket» állítanak fel mint jogalanyokat stb., a céljog elmélete még teljesen keresztül nem vihető. De ez nem zárja ki annak lehetőségét, sőt kötelességét, hogy behatóan vizsgáljuk a nevezett tan tudományos tartalmát és értékét mindazon kérdések helyes felfogása és eldöntése szempontjából, amelyekben a tételes törvény az elméletnek szabad kezet hagyott. Pedig épen ez az, ami, amennyire látom, eddig még eléggé nem történt . . . *Mintha félnének az új gondolat nagy horderejétől . . . Pedig mindaz, amit eddig az új tan ellen felhoztak, nem állja ki a beható bírálatot* . . . Igaz, hogy a céljogtan, mint Enneccerus mondja, «egész jogunknak mélyreható átformulázását teszi szükségessé» (i. m. § 96., 239. j.); de ebben ő sem fog komoly akadályt látni az ellen, hogy az alanyi jog helyes megértésében előre ne haladjunk. Egyelőre *egy új tudományos felismerésről van szó;* ha ez a felismerés igaznak bizonyul, akkor a jövő feladata, hogy azt a jogalkotás számára is felhasználja. Mindenesetre az új tan mellett szól, hogy az nem valami fantáziás újítónak előkészületlen ötlete, hanem rég megállapított alaptételeknek szigorúan logikai folyománya: *Szászy-Schwarz tana a jogtudomány legnagyobb mesterei gondolatmunkájának szerencsés betetőzése* . . . A céljogtan első benyomása, igaz, idegenszerű . . . Mégis azt tartom, hogy e tan *épen a jelenkor társadalmi fejlődésének felel meg a legnagyobb mértékben* . . . Aki ebbe az új gondolatmenetbe belemélyed, annak lehetetlen fel nem ismernie, hogy útját egyengeti a javak helyes gazdasági értékelésének és a mainál jobb gazdasági jogrendnek.»

— **Bochkor Károly** egyetemi tanár temetésén *Angyal Pál dr.* mondott a jogi kar megbízásából emelkedett hangú búcsúztatót, amelynek egy részletét közöljük az alábbiakban:

«Bochkor Károly élete hasonlít a könyvhöz. Van könyv, melynek kevés a lapja, de bőséges s értékes a tartalma és van könyv, melynek temérdek a lapja, de kevés a tartalma. Van rövid tartamú élet, de mindennap egy gondolat, minden gondolat egy cselekedet s minden cselekedet egy áldozás és van hosszúra nyúló élet, de szürke, sekély és silány. Van könyv, mely aranymetszetben, drága díszkötésben hever az asztalon, mindenki látja, csodálja, de senki sem forgatja és van igénytelen vászonkötéses könyv, mely kézről-kézre jár, mindenki olvassa, mindenki gyönyörködik benne, okul belőle, gazdagszik tőle. Ily könyv volt elhunyt kartársunk élete. 37 évet töltött mint tanár egyetemünkön az államszámviteltan katedráján, hosszú időkön keresztül dolgozott mint meghívott előadó a m. kir. József-műegyetemen, igazgató-előadója volt éveken keresztül a budapesti községi közigazgatási tanfolyamnak, kivette részét a közéletnek különböző más területein is, mint volt országgyűlési képviselő szerepet kért a törvényhozói testületben és e sokoldalú elfoglaltsága mellett szaktudományának irodalmi művelésére s annak előbbrevitelére is maradt ideje. A gazdasági számtartás rendszere című alapvető s hazánkban úttörő műve hat kiadást ért. A munka embere volt. Azt tartják, hogy a munka nemesít. Nem fogadom el. Nincs szükségünk rá. Hisz ha embert mondtam, a legnemesebbet mondtam. S a legnemesebbnek nincs szüksége a nemesítésre. Csak az igaz, hogy a renyhe tétlenség lealacsonyítja, devalválja

az embert. Csak az igaz, hogy az embernek rendeltetése, velejárója, szükségszerű, lényeges hozzátartozója: a munka. Csak az igaz, hogy üres időben szabadulnak fel a megzabolázott ösztönök. Csak az igaz, hogy egyén vagy nemzet, mely mindig csak panaszkodik, siránkozik, de nem dolgozik azon, hogy panaszának forrását és okát megszüntesse, olyan, mint a kolduló nyomorék, ki nem hagyja begyógyulni sebét, mert abból él. Csak az igaz, hogy a termelő munkában nyilatkozik meg legvilágosabban az ember magasabb küldetése.»

— **A hadbavonult ügyvédjelöltek vizsgaszabadságát** a minap rendeletileg szabályozták olyként, hogy az egységes ügyvédi és bírói vizsga letétele céljából legfeljebb négyheti szabadságidőt kap az olyan hadbavonult ügyvédjelölt vagy bírósági jegyző, aki már legalább két évet a háború alatt katonai szolgálatban töltött el. Minthogy ez a megoldás távolról sem mondható megfelelőnek, úgy értesülünk, hogy az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége — melynek kezdeményezésére jelent meg a rendelet — sürgős módosítása iránt felírt az illetékes hatóságokhoz.

— **A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai.** Annak idején közöltük lapunkban a Magyar Jogászegylet által kitűzött tudományos pályázatok feltételeit. A Jogászegylet elnöksége most közli velünk, hogy a pályaművek benyujtásának határidejét a folyó évi szeptember hó 1. napjáig meghosszabbította. A pályaműveket a most említett időpontig az egyesület titkári hivatalának címére (V., Szemere-utca 10. szám) postán kell küldeni.

— **A részvényjogi törvénytervezet,** amelyet az igazságügyminiszter megbízásából *dr. Kuncz Ödön* kolozsvári egyetemi tanár készített, megjelent az Igazságügyi Javaslatok Tára legutóbbi füzetében. Ismertetésére és méltatására legközelebb visszatérünk.

— **Cukorjegy tárgya lehet-e a lopásnak?** Ezzel a mai viszonyok között nagyon gyakorlati kérdéssel foglalkozott legújabban tartott tárgyalásán a hatásköri bíróság annak eldöntése céljából, hogy a cukorjegy eltulajdonítása esetén az eljárás kihágás címén a közigazgatási hatóságok elé, vagy lopás miatt a rendes bíróságokhoz tartozik-e. A bíróság *báró Wlassics Gyula dr.* elnöklése és *Füzesséry Tibor dr.* kir. kúriai bíró előadása mellett úgy döntött, hogy az eljárás lopás miatt a rendes bírósághoz tartozik. Mert igaz ugyan, hogy az 1908 : XXXVI. tc. 48. §-a a lopásnak bűntetté, illetve vétséggé való minősítésekor a lopott dolog pénzben kifejezett értékét veszi irányadóul, ebből azonban nem következik, hogy a lopás elkövetési tárgya csakis olyan ingó dolog lehet, amelynek pénzben is kifejezhető forgalmi értéke van, mert a lopás bűncselekményének tényálladéki elemeit az 1878 : V. tc. 333. §-a határozza meg. Minthogy pedig a cukorjegy kétségtelenül ingó dolog és ahhoz a sértettnek habár pénzben ki nem fejezhető, de mégis igen fontos közélelmezési érdeke kapcsolódik annyiban, hogy cukorjegy nélkül a háború alatt életbelépett közélelmezési szabályok szerint cukrot még pénzért sem szerezhet: az ilyen cukorjegy mint a sértettre nézve mai közélelmezési rendünk folytán használati értékkel bíró ingó dolog is alkalmas elkövetési tárgya a lopásnak. A kérdésnek ez a megoldása érdekes ugyan, de helyességéhez sok szó fér s ép ezért legközelebb külön cikkben térünk rá vissza.

— **Magyar jogi író külföldön.** A Zeitschrift für die Gesamte Rechtswissenschaft 39. kötetének legutóbb megjelent füzetében Auer György kir. ügyész ismerteti a magyar büntetőjog utolsó évtizedének irodalmát. A cikk célja az, hogy a külföldi jogászoknak felvilágosítást adjon azokról a kérdésekről, amelyek a közelmultban a magyar büntetőjogászok érdeklődését felkeltették és amelyek irodalmi feldolgozása nálunk megtalálható.

— **A magyar háborus jog évkönyve,** mint a Magyar Jogászegylet kiadásában és Meszlény Artur szerkesztése alatt megjelenő «A magyar jogászegylet évkönyve» című kiadványok első kötete megjelent. A 850 oldalas kötet már terjedelménél fogva is elismerést érdemlő teljesítmény. E jelentékeny terjedelem dacára is a tárgyalt kérdések szabatos rövidséggel és a mű céljával összhangban álló tárgyilagossággal nyertek kifejtést. A munka három főrészre: ú. m. jogalkotási, jogalkalmazási és jogirodalmi részre oszlik. Mindegyik rész ismét a jogágaknak megfelelően tagozódik. Igy a jogalkotásrészben megtaláljuk Berinkey Dénes tanulmányát a nemzetközi jogról, Benárd Emil közjogi, Egyed István, Felszeghy Béla, Krisztics Sándor, Tomcsányi Vilmos Pál és Kis Adolfnak a közigazgatási jog körébe, Vargha Imre és Nádas Lászlónak a pénzügyi jog körébe tartozó dolgozatait. Háborús büntetőjogi kérdésekről írnak Zádor Béla, Angyal Pál, Degré Miklós, Edvi Illés Károly és Lengyel Aurél. A polgári peres eljárást Fodor Ármin, Térfi Gyula és Teller Miksa cikkei tárgyalják. A magánjogi fejezet Almási Antal, Szászy Béla, Szalai Emil, Szladits Károly és Fabinyi Tihamér, míg a hiteljogi Baumgarten Nándor, Rapoch Jenő és Hevesi Illés, Sichermann Bernát, Gallia Béla, Suloky István és Meszlény Artur cikkeit tartalmazza. Különösen kimerítő feldolgozást nyert a háborús büntetőjogi judikatura Degré Miklós, Angyal Pál és Auer György által. A jogirodalmi rész az önállóan és folyóiratokban közzétett jelentékenyebb háborús jogi tanulmányok gondos feldolgozása. A gyakorlati és tudományos célokat egyaránt szolgáló évkönyv bolti ára 30 K, a Jogtudományi Közlöny előfizetői azonban 25 K előnyárban rendelhetik meg a lap kiadóhivatalánál és a Magyar Jogászegylet titkári hivatalában (V., Szemere-utca 10.).

— **A házasságtörő nő ideiglenes tartásdíja Svájcban.** A marosvásárhelyi kir. ítélőtábla 19. sz. elvi határozata (Mjogi Dtár f. évi 57. sz. eset) megint aktuálissá tette nálunk azt a kérdést, megítélendő-e a válóper folyamán ideiglenes nőtartás a házastársi hűséget, a női tisztességet súlyosan sértő nőnek. Fokozott érdeklődésre tarthat ez okból igényt a zürichi Obergericht f. évi január 16-iki alábbi ítélete, melyet a Schweizerische Juristen Zeitung áprilisi számából idézünk. B. válópert indított felesége ellen. Az affolterni járásbíróság a felek meghallgatása után elrendelte különélésüket és kötelezte a férjet 120 frank havi tartásdíj fizetésére a válóper folyama alatt. A férj a fellebbezési eljárásban a tartásdíj iránti igény elutasítását kérte hivatkozással arra, hogy felesége 1917 június havában házasságtörést követett el. A feleség a házasságtörést beismerte. A fellebbezési bíróság havi 100 frank fizetésére kötelezte a férjet szószerint a következő indokolással: «Polgári törvénykönyvünkben nincs oly intézkedés, hogy a férj tartási kötelessége a házasság felbontása előtt megszünnék azért, mert jogos okból, pl. házasságtörés okából kérheti a házasság felbontását. Az ellenkező felfogásnak következménye volna, hogy már a különélést elrendelő eljárásban meg kellene vizsgálni, van-e jogos alap a bontásra — amiről szó sem lehet — vagy az volna a következménye, hogy a férj később a vétkes nőtől visszakövetelhetné a már lefizetett összegeket, ami nem lehet a törvény intenciója. A német jog sem ismer ilyen intézkedést. A B. G. B. 1161. §-a csak arról gondoskodik, hogy ha az egyik házastárs olyasmit követ el a másik házastárs ellen, ami a tartásra kötelezettet a köteles rész megvonására jogosítja fel, ez esetben illő helyett csak szűkös tartást követelhet. A vétkesség a német jogban csak ezen keretben bírálható el a különélés elrendelésére vonatkozó eljárásban. (L. Stein Komm. zur deutschen C. P. O. Note III. 2. zu § 627.)» Félreértések elkerülése végett megjegyezzük, hogy az idézőjelek jól vannak elhelyezve. Nem mi ismertetjük a német jog álláspontját, nem mi idézzük Stein kommentárját, hanem a zürichi Obergericht ítélete. E rövidke ítélet mély bepillantást enged a svájci és német jogon kívül — a svájci bíró szellemébe is.

Kir. közjegyzői helyettesi alkalmazást nyerhet nyugalmazott és a német nyelvben is jártas kir. bíró vagy ügyész. A feltételek közlése kéretik. Cím a kiadóhivatalban. 15988

Fővárosi ügyvéd, 10 éves praxissal, ki németül irodalmi színvonalon ír és beszél, nagyobb irodába belépne, de csak részesedéssel és saját praxisának fentartásával. Ajánlatokat a kiadóhivatalba kér «Gentleman» jeligére. 16001

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 21. szám. Budapest, 1918 május 26.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Móra Zoltán* budapesti ügyvéd: A magyar igazságszolgáltatás reformjához. — *Dr. Grosschmid Béni* tud. egyetemi rektor: Az intestát örökösödési rendnek a korlátozásáról. — *Dr. Dárday Dezső*, a m. kir. keresk. miniszterium osztálytanácsosa: Közjogi kereteink és a «vegyes-ügyek» alakulása. —Törvénykezési Szemle: *Dr. Löw Tibor* budapesti kir. törvényszéki bíró: Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből. — Szemle. *Melléklet:* Közigazgatási Döntvénytár. XII. k. 6. ív. — Csődnaptár.

A magyar igazságszolgáltatás reformjához.

— Levél a szerkesztőhöz. —

1918 május, Piave-torkolat.

Mikor ezelőtt két hónappal Juhász Andor táblai elnök úr előadása, majd Székács Aladár közigazgatási bíró úr cikke után a vita megindult, nagy, szinte fájdalmas vágyakozás vett rajtam erőt, hogy résztvegyek benne. Régóta az volt az érzésem, hogy a tudományok világában még van egy eddig fel nem fedezett vidék: az igazságügyi politika tudománya, amely az államok igazságügyi intézményeit összeveti népük kulturális és gazdasági fejlődésével, történeti multjával, kikutatja rendszeres munkával a nemzeti élet azon elemeit, amelyek a honi igazságszolgáltatás megszerzésénél figyelembe veendők; egyszóval felderíti a társadalom és az igazságügyi intézmények össszefüggését. A vágy, hogy valamikor a tudományok világának ezen ismeretlen szigetéhez közelebb jussak, ösztönzött arra, hogy mikor a Budapesti Tudomány Egyetem egy külföldi tanulmányút megtételét nekem kegyesen lehetővé tette, valamely tudományos kérdés könyvtári, monografikus feldolgozása helyett a francia igazságszolgáltatás közvetlen megfigyelését és a hazaival való összehasonlítását tűztem ki célomul.

Mikor ez út eredményekép előbb a Jogt. Közl. 1911. és 1912. évfolyamában, majd összefoglalva egy kis könyvecskében,* a fent jelzett, nevezzük így: *politikai* módszer felhasználásával ismertettem a francia polgári peres eljárást, összevetve a hazaival, a P. életbelépése előtt állottunk. Igazságügyünk vezető férfiai s a tudomány kiválóságai telve voltak a reménységgel, hogy a P. véget fog vetni annak az állapotnak, amelyet e lap akkori szerkesztője és a gyakorlat férfiai akkor általában az igazságügy csődjének neveztek. Én fejtegetéseim során akkor bizonyítani törekedtem, hogy «az a betegség, amelyben igazságszolgáltatásunk szenved, nem az igazságügyi szerv, hanem az egész test, az állam betegsége s míg ez gyógyítatlan, a betegségnek az igazságügyi szerven, hol az összes idegek összefutnak, legjobban nyilvánuló jelenségeit hiába iparkodunk elfojtani» és arra a konkluzióra jutottam, hogy: «Csak az állami és társadalmi élet átalakulása után lehet remélni igazságszolgáltatásunk újjászületését, addig minden, bár tudományos alapon indult és nemes fáradozás hiábavaló». Nem csodálom, hogy ily hang az új perrend születését megelőző reményteljes várakozás napjaiban disszonáns volt és visszhangra nem lelt.

Szomorú elégtétel, hogy már most, csak néhány évvel a P. életbeléptetése után, ismét ott tartunk, ahol akkor, sőt messzebb: egy csalódással gazdagabbak lettünk s most már nem fiatal tapogatódzó jogászok, hanem a jogászság legkiválóbbjai sürgetik az igazságügy gyökeres, magyarul: *radikális* reformját.

* Mandel Z.: Tanulmányok az igazságügyi politika köréből. Franklin, 1913.

Mikor az igen tisztelt Szerkesztő úrtól e sorok közlését kérem, távolról sem ringatom magam abban a hitben, hogy valami programmot tudnék adni, amely a feladatot részleteiben megoldani képes lenne, ily eredményt az arra hivatott is csak évek komoly és nyugodt munkájától várhat. De talán sikerülni fog a kérdést magát a helyes távlatban szemléltetni, amelyből azt csak a mindennapi élet eseményeitől távolállók láthatják. E távolállás szolgáljon viszont mentségemül is fejtegetéseimnek a Jogt. Közl. hasábjain egyébként szokatlan szubjektív hangjáért. De nem is azok jogán kérek meghallgatást, akik a tudományos cikkeket írják, hanem akik olvassák.

Miről folyik a vita?

Juhász Andor kir. táblai elnök úr előadásában a háború utáni áradatszerű munkatorlódás elhárítására javaslatokat tett, ezek lényege röviden: a járásbírósági ítélkezés megszüntetése. Tehát gyökeres igazságügyi *szervezeti* reform. Székács Aladár közigazgatási bíró úr előadásában a bíró számára nagyobb hatalmat, az ügyintézésben több szabadságot kíván a fellebbezés megszorításával. Panaszolja továbbá, hogy a bajokban része van a peres eljárás túlzásba vitt tudományos felfogásának: *a perjog eltudományosodásának*. Magyary Géza egyetemi tanár úr az új polgári perrendtartást veszi védelmébe és bizonyítja, hogy a Perrend jó, tudományos alapon épült, de számolt a gyakorlat követelményeivel, *csak jó bíró* szükséges hozzá. Borsos Endre törvényszéki bíró úr szintén az egyesbírói rendszerre való átmenetet sürgeti, de beérné *részleges* reformokkal is. Kéri Miklós táblabíró úr gyakorlati eszméket vet fel a bajok egy részének megoldására. Teller Miksa ügyvéd úr szerint «mélyreható reformokra» sem az igazságügyi szervezet, sem az eljárás terén nincs szükség. Ő szintén *gyakorlati* és részletmegoldásokat célzó indítványokat tesz. Fodor Ármin kúriai bíró úr (a Jogt. Közl. 16. számában megjelent kivonat szerint) szintén ellenzi a gyökeres reformot, nagy horderejű részletmegoldást ajánl, főleg a perorvoslatok megszorítását.

Nem szószaporítás kedvéért állítottam egymás mellé e cikkeket. Belőlük a magyar jogélet megannyi jellegzetes típusa tekint felénk. Juhász, mint akinek élete gazdag tartalmát a szervezés, az adminisztráció tökéletes intézése tette, gyökeres adminisztratív reformtól várja a javulást. Fejtegetéseiből emeljük ki egyelőre csak azt a negativumot, hogy a P. *a mai* igazságügyi szervezet és bírói személyzet mellett nem képes a rá várakozó feladatok megoldására. Székács az ítélőbíró gondolatvilágát tolmácsolja. A bíró kezét túlságosan kötöttnek látja, a bíró nem juthat tulajdonképeni hivatása: az ítélkezés művészetének gyakorlásához, mert ebben a nem jogászi munka tömege, de a perrend túlságos elmélyedést kívánó szabályai is akadályozzák. Szabadjon nekem ez alkalomból röviden hozzászólnom ahhoz a vitához, amely a felvetett szó: a «perjog eltudományosítása» körül keveredett.

E között a két fogalom között «tudni» és «bírni» mély különbség van. Tudni: látni az összefüggést az ok és okozat közt, ismerni a törvényt, amely a jelenségek mögött rejtődzik: passzív, kontemplatív lelkek gyönyörűsége. Bírni: alkotni, cselekedni, hatni, újat, élőt teremteni, aktív jellemek tulajdona. Más a tudós szerzetes és más az államférfi lelki világa, más a vezérkar és más a vezér szerepe. E két lelki tulajdonság, amely valószínűleg agyunk berendezésével van összefüggésben, örökölt családi, sőt faji tulajdonság. A tudás-megismerés vágya és a bírás-akarás vágya

ritkán van együtt, a kettő közül az utóbbi a jó bírónak okvetlen szükséges kelléke, az előbbi nem, néha akadálya.

A bíró tudománya a jogszabályok ismerete. A bíró művészete a perlekedő emberek okos irányítása. A bírónak a tudomány csak arra kell, hogy ne féljen művészetét gyakorolni: igazságérzetét érvényesíteni; az igazságügyi intézmények és eljárási szabályok a bíró szerszámai és a szerszámok használati módja. Ha tehát az volt Székács kijelentésének értelme, hogy a magyar bírói karra az utóbbi években részben a felettes hatóságok irányitása, de nem kis részben egyes bírák nem egészséges versenye olyan tudományos követeléseket erőszakolt, amelyek az ügyek zömének, egyáltalán az elsőfokú ítélkezésnek ellátása szempontjából feleslegesek, sőt károsak, úgy megállapítását ebben a szélsőséges értelemben is magamévá tenném, abban a reményben, hogy alkalmam lesz valamikor a kérdés részletesebb taglalására.

De abban az értelemben is helyesnek tartanám, hogy a P. túlságos nagy apparátus ahhoz, mintsem hogy a középszerű bírák magának a P.-nek az intenciója szerint dolgozni tudjanak vele. Hiába adja a P. a bírónak azt a nagy pervezetői jogkört, szabadságot, amelyet Magyary Géza cikkében elénk tár, és amely tényleg az ú. n. jó bíró kezében módot ad a per lehető leggyorsabb befejezésére, ez a sommás eljárásban is jobbadán megvolt, és a járásbíróság előtti eljárás mégis lassú volt. Mert ahhoz, hogy a bíró csak azt csinálja, amit ő lényegesnek tart, a perrendtartás szabályainak oly mélyen átérzett és feltétlen bírása szükséges, aminőt az átlagbírótól hiába várunk. A mult tradiciói is arra késztetik a bírót, hogy a lehető legnagyobb aprólékossággal kutasson ki mindent, ami az ügy elintézése szempontjából figyelembe jöhet, vagy ami esetleg a fellebbviteli hatóságot, akinek kezében van a feloldási jog, érdekelheti. Ami szabadságot a törvény a tárgyalás vezetésénél a bírónak egyik kezével ad, azt visszaveszi azzal, hogy a perorvoslatokkal igen pazarul bánik és azzal, hogy a fellebbezés során az elsőfokú tárgyalás megismétlését lehetővé teszi.

Ez a kötöttség, a fellebbezési bíróságtól való függőség a járásbírósági eljárásra a valóságban, a kivitelben oly elintézési formát, hangsúlyozzuk *formát* kényszerít, amely alaposnak, minuciózusnak, szóval *tudományosnak* látszik. Ha tehát Székács kijelentésének az éle az ítélkezésnek ez ellen a látszólagos és nem gazdaságos alaposság ellen fordult volna, e tekintetben is osztom felfogását. Magyary Géza, akinek leginkább kell hálával adózni, ha Magyarország jogásznemzedéke valaha belenő az új Perrendtartásba, védelmébe veszi a nagy alkotást, amelynek szerzőjével annyi elméleti csatát vívott. Ő életét szentelte annak, hogy a magyar jogászság lelkét a P. megismerésére előkészítse, hogy mily lelkiismeretes gonddal készítette e célra tankönyvét és hogy mily fáradhatatlan annak egyetemi oktatásában, azt mindenki tudja, aki valaha tanítványa volt. Érthető, hogy a P. ellen intézett minden valóságos vagy vélt támadást fájdalommal fogad. És teljesen igaza is van abban, «hogy a P.-nek sem tudományos jellege, sem szerkezete nem lehet a gyakorlat ártalmára». Előtte a P. szabályai úgy állanak, mint a gépkonstruktőr előtt a gyönyörű gép minden porcikája, mindnek megvan a maga helye, rendeltetése. Azonban, mint mondja, «az új törvény — *bírót* kíván . . .» Itt rejlik új eljárási jogunk legnagyobb problémája: fog-e beválni vagy sem? De ezzel maga mond szigorú ítéletet a P. felett. Mert cikke elején igen helyesen megállapítja: «minden jogalkotás visszatükrözője kora műveltségi fokának». Hiába nagyszerű alkotás a Pp., ha az a bírói kar, amely a mai viszonyok szerint Magyarországon megszerezhető, nem tud élni vele. És hogy élni tudjon vele, ahhoz az, amit ő javasol: a bíró életfeltételeinek javítása, nem elégséges. A magyar bíró nem fog sem többet tanulni, sem többet dolgozni, ha jobban fizetik is, mert annál többet dolgozni, amennyit legalább háború előtt dolgozott, nem lehet. És ott sem lehet a hiba, hogy az új törvény nemcsak vizsgázott jogászt, hanem embert kíván, «akit teljesen áthatott a jog szelleme, akinek van esze és szíve, hogy embertársai sorsát megértse és átérezze». A magyar bíróban ez a tulajdonság teljes mértékben megvan, csak nem tud és nem mer kifejezésre jutni.

Hogy a bíróban nem lehet a hiba, azt a gyakorlat kitünő ismerőjének: Teller Miksának a cikkéből olvashatjuk. Szerinte csodával határos az a kötelességtudás, amellyel a magyar bíró munkáját végzi. Ő létszámszaporítást sürget, mint Magyary fizetésrendezést. Mindketten szem elől tévesztik azonban azt, hogy Magyarország bírói létszáma és igazságügyi költségvetése nagyobb volt a háború előtt, mint a jóval népesebb és gazdagabb nyugati államoké, pl. Franciaországé.

A vitában résztvettek közül szabadjon még Fodor Ármin javaslataihoz néhány megjegyzést fűzni. Nagy örömömre válik, hogy épen ő, akit radikalizmussal nem lehet vádolni, oly mélyreható hatásköri változásokat ajánl, mint a járásbírósági értékhatár, a fellebbezéssel és felülvizsgálattal meg nem támadható ítéletek értékhatárának felemelése, a felülvizsgálatnak en bloc a táblához való utalása, a hármas tanács behozatala a Kúrián stb. Mindez tehermentesítés céljából, értsd: nem azért, mert én bízom egy bíróban, két ítélkezési fórumban stb., hanem mert muszáj! Ez legjobban jellemzi, minő krizisbe jutott az igazságszolgáltatás. Sőt foglalkozni kellene, mint Fodor Ármin mondja, a békebírói intézmény eszméjével is. Mikor ezelőtt hat esztendővel egy porosz szerző tapasztalataira is utalva, megfigyeléseim és a statisztikai adatok feldolgozása alapján kimutattam, hogy a francia békebíróságok az összes kontradiktorius ügyek felében magán a békéltetés napján megegyezést hoznak létre, a hangulat még sokkal kedvezőtlenebb volt a járásbíróságokkal szemben!

Igy átvizsgálva a vitában résztvettek gondolatmenetét, kibontakozik előttünk teljes tisztaságában a helyzet képe. Egyben egyetértünk mindannyian, hogy baj van, de a bajt mindegyik másutt keresi: az adminisztrátor a bíróság tagolásában, a bíró a tudományban, a tudás a bíróban, a gyakorlat embere a kivitel hibáiban.

Hát még ha látnák azokat a fellegeket, amelyek a láthatáron tornyosulnak? Vagy van-e valaki, aki számolt azzal, hogy a mezőgazdasági munkásság és gazdasági cselédség joghoz és szóhoz jutó tömege, amely ma ki van zárva a kir. bíróságok elől, bebocsáttatást fog követelni s a perek számát óriási módon fel fogja szökkenteni? Gondolnak-e arra, hogy mi lenne, ha a háború után az elsőfokú bíróságokat az anyanyelv szempontjából a néphez közelebb kellene vinni?

Ha már ma, mikor az ország népességének jelentékeny része, tehát a perek jelentékeny része, nézetem szerint a fele (amelyek más országokban polgári bíróságok alá tartoznak) nemlétezőnek tekinthető a polgári ítélkezés szempontjából, mikor még úgy rendezkedhetünk be, mintha egynyelvű nemzet volnánk, itt tartunk, mi lesz, ha mind e viszonyok megváltoznak?

*

Próbáljunk igazságszolgáltatásunk bajainak mélyére hatni.

Első baj, hogy nálunk aránytalan sok a per. Fentidézett munkámban kimutattam, hogy Magyarországon sokkal több per indul meg, mint Franciaországban. Miért? Itt nyúlik át mindjárt vizsgálódásunk a társadalmi viszonyokra. A számos ok közül egyet ragadunk most ki: a jogbiztonság hiánya, a bíróságban, a jogban, egyáltalában az államban való bizalmatlanság. Ha nálunk csak azok perelnének, akik megvannak győződve igazukról, de kevés per lenne! De a per nálunk hatalmi eszköz, ügyes ügyvéddel mindent meg lehet próbálni. Csak egy lépést kell még tennünk, hogy a valódi okhoz elérhessünk. Miért bizalmatlan a nép az államban, a hatóságban? Mert nem érzi, hogy az övé, mert nem érzi magát benne. A demokratikus berendezkedés a népnek az államhatalom gyakorlásában való részvétele, előfeltétele a hatóságokban való bizalomnak és a jogbiztonságnak oly korszakban, midőn a nép patriarkális állapotából már kinőtt, öntudata megvan, de az érvényesítés eszközei még hiányoznak.

A másik baj peres eljárásunk túlságos körülbástyázása formai szabályokkal és a perorvoslatok megengedésében való bőkezűség, ami lényegileg annyit jelent, hogy a törvényhozás *maga* is bizalmatlan a bíróval szemben. Ez is az átmeneti korszakok sajátossága. Mihelyt a nép széles rétegei részt vesznek és pedig nemcsak formailag, hanem lényegileg az államhatalom gyakorlásában, el kell tünni ezeknek az «alkotmánybiztosítékoknak», amelyek az egyént a bírói önkénytől, az osztályítélkezéstől védik.

További baj az, hogy népünk túlsokat él a perorvoslatokkal. Idézett munkámban kimutattam, hogy a budapesti kir. tábla területén kétszer annyi volt háború előtt a járásbíróságok ítéletei ellen beadott perorvoslatok száma, mint az összes francia béke-

bírósági ítéletek ellen együttvéve. Pedig háború előtt az értékhatárok majdnem egyeztek. A perorvoslatok túltengésének ugyanazok az okai, mint a perek túltengésének.

De ha bármely oldaláról is nézzük a dolgot, mindenütt erre az eredményre jutunk. Vegyünk néhányat a cikkben tett reform javaslatok közül. Juhász a járásbíróságok szervezeti különállásának megszüntetését kívánja, mert a járásbírósághoz nem lehet bírót kapni. Miért nem lehet? Mert a bíró a kultúrközpontba, a városba törekszik. Hogy a járási székhely nem kultúrközpont, az közigazgatási rendszerünk következménye. A magyar közigazgatásban a megyén van a súlypont. Járás voltakép nincs, csak a megyének van végrehajtó közege: a szolgabíró. Nem rekriminációkép emelem ki a járási szervezet elhanyagolását, hiszen a megye és a megyeszékhely ápolása volt a városok megmagyarosításának, a magyar szupremácia megóvásának az egyedüli eszköze. Azért a sikerért, amelyet városainknak, épen mert őket tettük egyedüli kultúrközponttá, megmagyarosításával elértünk, hazánk határain túl méltán irigyelnek. De most tovább kell menni a járásnak, mint közigazgatási egységnek a kiépítésével. Amíg a járás mint közigazgatási és kultúregység ki nem épül, addig a járásbíróság is a levegőben lóg. Ez a népnek a kormányzatban való újabb részeltetését jelenti, így a szociális és nemzetiségi kérdés felé szögellik.

Hogy a Székács által javaslatba hozott korlátozása a perorvoslatoknak, a jegyzőkönyv és ítélet tartamának mily összefüggése van a demokratikus berendezkedéssel, azt fentebb már érintettem.

Fodor Ármin felveti a békebírói intézmény behozatalát. Ehhez azonban nem elég az erről szóló francia törvénynek magyarra való átültetése. A békebírói állásra való alkalmas elemeket, akik ezt a tiszteletbeli állást ambicióval látják majd el, csak akkor kaphatjuk meg, ha a perorvoslatok korlátozásával és az ítélkezés szabadságával oly hatalmat adunk a bíró kezébe, amelyet gyakorolni férfiúi gyönyörűség, ez, mint kifejtettem, az általános demokratikus berendezkedést előfeltételezi, ha állását külső díszszel vesszük körül, ez a kitüntetési politikába játszik bele, ha őt egyszóval a község első emberévé tudjuk tenni, ami a közigazgatási reformmal függ össze.

Igy függ minden gyökeres reform az általános politikai berendezkedéstől. Nem állítom, hogy részleges reformok nem hozhatnak részletsikereket; de azt a súlyos betegséget, amelyben az igazságszolgáltatásunk a háború előtt szenvedett és úgylátszik most is szenved: hogy aránytalanul nagy létszámú, kiváló karakterű és nézetem szerint kiváló képzettségű, nagy munkabírású bírói karral igen lassan ítélkezünk, nem fogja semmi ír sem meggyógyítani.

Gyökeres reformokat sürgetnek a mögöttünk és előttünk álló nagy változások. A királyi bíróságok hatáskörének kiterjesztése a nem polgári osztályok pereire, a bíróságok decentralizációja, az eljárás egyszerűsítése, a perorvoslatok erős korlátozása, a bírói hatalom külső megjelenésének ápolása, a laikus elemek bíráskodásának, vagyis az igazságügyi autonómiának kiépítése a reform fő irányai. Már most kell kidolgozni a programmot, hogy mikor a nagy változás bekövetkezik, magyar és nemzeti irányú legyen a problémák megoldása. Tanuljunk az ötvenes évek tapasztalataiból! A magyar középosztály hanyatlásának egyik oka az volt, hogy az ősiségi rendszerből a polgári jogba: az újkorba való átmenetet idegen hatalom vitte keresztül. Ne feledjük, hogy most még nagyobb változások előtt állunk!

Dr. Móra Zoltán.

Az intestát örökösödési rendnek a korlátozásáról.*

Grosschmid Béni tud. egyetemi rektori beszédéből (1918 május 13.).

Ezzel térjünk át a törvényjavaslat jogi kihatásainak a szemléletére a magyar magánjog területén. A különbséget, szemben az osztrák polg. törvénykönyvre nézve észleltekkel, az ági örökösödés intézménye okozza. Tegyük fel, hogy a harmadfokú szülők szerzeményi törvényes öröklésének előfeltételei egyebekben fenforogván, a hagyatékban ági vagyon foglaltatik; értve, hogy e vagyon az életben levő harmadfokú szülők valamelyikére nézve ági.

Ily esetben mai jogunk s a jelen javaslat értelmében mindenekelőtt ezen harmadfokú szülőt kell kielégíteni. Vagy mondjuk így: mindenekelőtt az ági örökség iránt kell az illető életben levő harmadfokú szülőket kielégíteni. Mert hiszen — egész elvontan szemlélve — többen is lehetnek az életben levő harmadfokú szülők között olyanok: akiket adott esetben ági örökösödés illet. S csak a fenmaradó, mint tiszta szerzeményi vagyonban lesz helye a lineális részesedésnek az életben levő harmadfokú szülők között; ideértve azokat is, akik ági örökségben részesültek.

Másként áll az ági örökösödésnek az ügye azon rokonokra nézve, kiket a javaslat távolsági okokból kirekeszt. Ezek az ági örökösödés tekintetében is ki lesznek a jövőben rekesztve. Nem tévén különbséget, minő szerzeményi örökös légyen az, akivel szemben őnekik mint ági örökösöknek az eddigi jog szerint elsőbbségük lenne. Tehát: akár (I) házastárs, akár (II) közelebbi, akár (III) az eddigi jog szerint egyenlő közelségű szerzeményi örökös. Például az örökhagyó anyai nagyanyjának a nővére, ugyancsak ennek leszármazói, kirekesztvék ezentúl az ági örökösödésből, legyen bár az adott esetben a szerzeményi örökös akár (I) a házastárs, akár (II) valamely előd vagy oldalrokon a szülei avagy az öregszülei parentélából, akár pedig (III) valamely harmadfokú szülő.

Mindez következik tudniillik abból, miként az a műtét, amelyet a jelen törvényjavaslat az intestát örökösödési renden végrehajtani céloz: egészben véve, miként már kiemelni szerencsém volt, csak negatív. A javaslat a rokonok jelentékeny csoportját ki akarja zárni a törvényes örökösödési kapcsolatból. De azok között, akik abban benne maradnak: egyáltalán nem célozza megváltoztatni az intestát örökösödés rendjét és szisztémáját.

III. Egybevetés a hazai jogi előzményekkel.

Az 1848 előtti magyar örökösödési rendszer az osztály utáni szerzeményben a felmenőknek ugyan igen, ellenben az oldalrokonoknak egyáltalán nem adott intestát öröklést. Ekként tehát már a testvéreknek s azok leszármazóinak sem.[1] Már így legalább is a bírói gyakorlat.[2] A mai tág körét a szerzeményben való törvényes örökösödésnek az 1861-iki Országbírói Értekezlet hozta be.

Csakhogy a régi századokban a vagyonnak aránytalanul nagyobb és fontosabbik részét az ősi ingatlan javak tették. Ezekben pedig az első szerző ivadékán belül az osztályos vérek örökösödése a végtelenig terjedt. S ez, vagyis az ősi jószág volt az, amiben a rokonsági és nemzetségi tudat az akkori idők szerint incorporálódott és élve élt.

Ezzel áttérhetünk végül a Tjav. törvényhozói értékének a rövid méltatására.

IV. Törvényhozói érték.

Ausztriában a reform életbelépett 1914 október 13-án.

A törvényjavaslat indokolása nem beszél arról, hogy ez minő caducitási többletet eredményezett odaát a legközelebb elmúlt esztendőkben.

Az indokolás reflektál arra az esetre, hogy ha a nagyszülők leszármazóinak, tehát a második felmenő parentélabeli oldalrokonoknak az intestát öröklési jogát is kiküszöbölnők. Konkluzuma az, hogy a caducitás, vagyis urafogyott örökség még ekkor sem tartoznék a tömegjelenségek közé (Tjav. 5. oldal).

Tényleg, próbálja meg kiki, akármelyikünk, a saját rokonai, ismerősei körére nézve egész csendesen, magábavonulva, a kontemplációt. Hányadik az, akinek a hagyatéka, ha az illető hirtelen örökhagyóvá válnék, a caducitások számát a jelen reform következtében növelni fogná?

Szó sincsen arról — ha jól értem — a törvényjavaslat saját felfogása szerint sem, hogy e reform, nagyobb méreteket tartva szem előtt, azon nemes közcéloknak az érdekében, amelyeknek javára a szállomány szánva van (Tjav. 3. §., 4. bek.), valami számbavehetőt eredményezhetne.

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a múltheti számban.

[1] Frank: Közig. törv. 263. §. — Wenzel: Magyar és Erdélyi Magánjog rendszere. (1863. I. kiad.) 455. §.

[2] Lásd Frank id. m. 267—270. §§.

A közszólással élve, ebből a szempontból ekként a Törvényjavaslat s az azzal célbavett törvény: se nem oszt, se nem szoroz.

A kérdés immáron csak az, van-e egyáltalán ezen semminek, vagy annál kevéssel többnek, valami ára, árnyoldala, hátránya, ezzel visszterhe a másik serpenyőben, amelyen azt a közérdeknek tulajdonképen meg kellene vásárolnia.

Mert ha nincs, akkor a logikai következés az egyszerűnél is egyszerűbb. A legcsekélyebb pénzügyi eredmény is elég ok arra, hogy létesítsük a reformot, ha egyszer az semminő komoly államérdeknek a feláldozásával vagy kockáztatásával nem jár.

Egy az, amit a jelen problémával szemben talán fix tételül fogadhatni el. Másoknál is olvastam már, miként a tételes intestát örökösödési rendnek van valami úgynevezhető képző és szuggesztív hatása az emberek lelkületére és érzésvilágára.

A törvényhozás tehát ekképen merőben eltörölné a távolabbi rokonok közt azt a köteléket, amely a törvényes örökösödési kapcsolatban áll. Valójában és gyakorlatilag véve ugyan e kötelék inkább csak virtuális. Az elvi alaphangja azonban emennek a törvényhozásnak, meg amannak a törvényhozásnak: egészen más. Mondhatni: ég és föld.

Vegyük azt, miszerint a másodunokatestvéremhez való rokoni viszonyomat a törvény intézményszerűleg alapul veszi azáltal, hogy közelebbiek nem léte esetére épúgy megadja köztünk a viszonos öröklést, akárcsak édestestvérek között. Ezt teszi tudniillik a jelenlegi törvény. Ennek a tudata, világos, természetszerűleg más lélek- és szívsejteket képez, mintsem az ellenkező. Mondjuk így: bizonyos egységi, összetartozandósági érzületet.

Im lássuk az ellenkezőt.

Mellőzve lévén a törvényben ezen legfőbb honoráltatása a jogintézmények részéről e rokonsági kapocsnak, ezzel adva van az is, hogy per reflexionem e kapocsnak a tudata és érzete irányában a legiszláció az ébrentartás helyett az elhomályosítás és kioltás szerepét veszi által. Az ősök, távolabbi szülők emlékének is inkább a kitörlése felé kell hogy vezessen az, ha egyszer a törvény a jogi fonalat azok között, kik egyaránt amazoktól származnak, a legfőbb ponton elvből ketté metszi.

Ez épen az az említett szuggesztív hatás. Az intézményeknek természetszerű reflektálódása, alakító és képző hatása benn a lélekben.

Vannak — úgy lehet — az állami és nemzeti létek szövetrendszerében is összefüggések, melyeknek erejét, jelentőségét inkább csak sejthetjük, mintsem észlelnők és érezhetnők.

Ezen imponderabiliák közé tartozhatik — nincs kizárva — a családiasság is. Értve: a nemzetségi, vagyis a távolabbi rokonságra is kiterjedő, tudattól áthatott családiasságot, mint nemzetek, országok hatalmának egyik alkotó tényezőjét.

Vegyük épen különösen a jelen időket. A gondviselés kifürkészhetetlen célzatú akarata és rendelése folytán védőszárnyai alá vagyunk helyheztetve annak a valaminek, amit ellenségeink porosz vagy potsdami militarizmus néven szoktak emlegetni.

Ez tulajdonképen az adott viszonyoknak közepette nemzetünkre nézve az a «feléje nyujtott védőkar, ha küzd ellenséggel», melyért Kölcsey himnuszában fohászkodunk; s amelynek sikeres küzdelmén avagy balsikerén nemzetünk jövője, sőt fenmaradása a jelen esetben nagyon is függeni látszik.

Önként felmerül a kérdés, vajjon kellőképen meganalizálva, annak a világcsodának, melynek neve német katonai hatalom, a kitevő faktorai között; vagy mondjuk így: egyik, még pedig nem utolsó kitevő faktoraként — nem-e megtalálnók azt, amit előbb úgy jeleztem, hogy a nemzetségi tudattól áthatott családiasság.

Általhozva hazánk és nemzetünkre, nincsen ugyancsak kizárva, miként a jelen célbavett operáció a nemzeti lét szövettana, vagyis histológiája szempontjából olyasvalaminek a bár lassú, láthatatlan, de annál biztosabb kiőrlője: ami szintén egyike, még pedig, úgy lehet, nem legutolsója, azon *tranquilla potestas*-oknak, amelyeket nemzet- és államfentartó erőknek tekinthetni.

S így véve aztán a reform, amely pénzügyi szempontból, mint látók, se nem oszt, se nem szoroz; ebből a másik, az imént fejtegetett nemzetléti szempontból: igenis oszt és szoroz. Osztja: amit nem kívánatos osztani. A fentartó és kapcsoló erőket. Szorozza: amit viszont nem kívánatos szorozni. Az el- és szétőrlő tényezőket.

Igaz, ott van az ausztriai említett reformnak a példája.

Ennek érdemleg tekintve, a jelen törvényjavaslat nem egyéb, mint egyszerű átvétele.

Láttuk ezt már fentebb.

És Ausztriának nagy, mondhatni óriás, tekintélyét, sőt bizonyos fokig majdnem vezető szerepét jogrendszerünk úgynevezett átmodernizálódásában, ki merné elvitatni?

Áll azonban viszont az a kétségtelen igazság, mely a nagyon is mohó imitációval szemben a következő ösmert kérdésben jut, bár talán kissé drasztikus kifejezésre: hogy hát vajjon, ha más a kutba ugrik, te is talán ugyanezt fognád-e cselekedni?

V. Befejezés.

Quot capita, tot sensus. Ahány ember, annyi vélemény. Szabad legyen ezzel kimentenem, amidőn a jelen kérdésben más a felfogásom, mintsem nem egy kiváló hazánkfiának. Vannak, mondom, kiváló honfitársaink, akik mint feltétlen haladást s ép ezért lelkesedéssel üdvözlik a jelen törvényjavaslatot.

Ezzel a mondottak szerint tehát nem egyező az én szerény véleményem. Ennek szerintę, ellenkezően az, hogy e reform, mindeneket egybevetve, magyar hazánk és nemzetünk jövője szempontjából csakugyan hasznos és üdvös légyen-e: mondom, mindeneket egybevetve, nagyon is kérdések kérdése.

Közjogi kereteink és a «vegyes-ügyek» alakulása.*

II.

A fent kifejtettek szerint mindezen és minden egyéb vegyesügyek intézésénél vezérszempontot kell képeznie annak, hogy az illetékes hatóságok által megállapodásszerűen létrehozott döntéseknek úgy létrehozatalánál, mint az ezekből folyó hatósági intézkedéseknél és létesítményeknél is általában mindig elsősorban attól kell őrizkedni, hogy az intézkedés tárgyát képező ügykörök valahogyan a «vegyes-ügyi» jellegből át ne essenek valamely szorosabb államközösséget involváló alakulat jellegébe, minők pl. a szövetséges állam, az összmonarchia vagy a «közösügy»-nek jellegei stb. stb.

Ezen szempontból véve bírálat alá a konzuli bíráskodás legutolsó novelláját képező 1917 : XIX. tcikket, nem látszik aggálytalannak annak megállapítása, hogy a novella a konzuli bíráskodás szabályozásáról szóló 1891 : XXXI. tcikkben megalapozott «vegyes-ügyi» jelleget nemcsak hogy tovább nem fejlesztette, hanem azt egyes intézkedéseivel elhomályosítja, sőt veszélyezteti is.

A konzuli bíróságok hatásköre a novellában ugyanis kiterjesztetik rendőri büntetőügyekre is (3. §.) olyképen, hogy egyes idegen államok területén érvényben levő rendészeti szabályoknak recipiálása az 1891 : XXXI. tc. 10. §-a által a konzuli bíráskodás számára megállapított «sui generis» jogszabályalkotási módon eszközöltetnék, vagyis akként, hogy a m. kir. minisztérium felhatalmaztatik, hogy a másik állam minisztériumával egyetértve és a közös külügyminiszterrel tartott értekezés után megállapíthassa, hogy a magyar állampolgárokra e tekintetben minő törvények és szabályok legyenek alkalmazhatók.

Tudomásom szerint a gyakorlatban eddigelé közjogi alapon ugyan még nem merült fel panasz ezen jogképzési módozat ellen, mindazonáltal el kell készülve lennünk arra, hogy a két állam minisztériumainak adott oly természetű meghatalmazások, melyek megengedik, hogy a kétféle végrehajtó hatalom együttesen a kétféle különálló törvényalkotási hatáskörbe rendeleti úton belenyúlhasson, illetve ennek félretolásával önállóan és feltétlenül rendelkezhessék, előbb-utóbb félreértésekre s félremagyarázásokra fognak alkalmat adni.

Sőt tagadhatatlan, hogy ezen irányzatnak újabb novelláris megerősítése nem mondható veszélytelennek sem, mert szinte észrevétlenül utat nyit egy közjogukba bele nem illeszthető összmonarchikus jogképződési folyamatnak, mely ha talán gyakorlatilag eddigelé nagyobb eredményeket nem is mutatott fel, mégis esetleg bizonyos, közjogilag nem korrekt és nem kívánatos joglétesítmények alkotásának kísérleteinél zavaró precedensül volna odaállítható.

* Az előbbi közl. l. a 20. számban.

Szembeötlő azonban mindenekelőtt, hogy míg az eddigi «sui generis» szabályalkotási felhatalmazások csak a két államban már létező jogszabályok életbeléptetésére, illetve alkalmazására vonatkoztak, addig a mostani novellának 3. és 7. §-aiban foglalt rendelkezések által a két állam kormányzatainak ezenfelül még tág tér nyittatik arra is, hogy a hazai joganyaggal szemben «novum»-ként jelentkező külföldi jogok recipiálása útján a tulajdonképen arra hivatott törvényhozási tényezők minden ingerenciája és tudomása nélkül saját hatáskörükben magyar állampolgárokra alkalmazást nyerő *új jogalkotásokat is önállóan létesithessenek.*

Nem hagyható továbbá megjegyzés nélkül, hogy a vonatkozó általános törvényhozási felhatalmazást tartalmazó 7. §. szövegének következő kitétele: «valamint azt, hogy a konzuli bíróságok minő büntetéseket szabjanak ki az ily szabályok megszegése miatt» tulajdonképen arra ad felhatalmazást, hogy az idegen állam által pönalizált és a végrehajtó hatalom által recipiálandóknak talált büntetendő cselekményekre nézve a magyar Btk.-ek által megállapitott összes büntetési nemek kereteire való tekintet nélkül a büntetés mértékének kiszabása egyúttal minden megszorítás nélkül is történhessék.

Ezen, a büntetési mérték kiszabásának szabályozására nézve általánosságban megadott felhatalmazás az algecirási egyezményben is alkalmazott «ad hoc» felhatalmazási módszerrel szemben (v. ö. az 1907 : IV. tc. 2. §-ában statuált «vétség»-et) *novumot* képez, és az 1891 : XXXI. tc. 10. §-ában elfogadott elvnek kiterjesztő továbbképzését jelenti.

A javaslat 3. és 7. §-ai ugyanis utat nyitnak annak, hogy ezentúl magyar állampolgárok külön törvényhozási hozzájárulás nélkül az 1879 : XL. tc. 16. §-ában a kormányzat hatáskörének fentartott pönalizálási keretet meghaladó módon, minden korlát előírása nélkül volnának kormányrendelet alapján büntethetők.

Aggályosnak mutatkozik harmadszor a novella 8. §-ának 2. bekezdése is, mely annak jelenlegi szövegezésében a kormány számára a bosnyák-hercegovinai illetőségű egyénekre alkalmazandó jogszabályok tekintetében adott összmonarchikus ízű törvényalkotási felhatalmazásnak még másféle képét is adja, olyant t. i., mely továbbképzésben, illetve visszahatásában már nemcsak külföldön, hanem látszólag még a két államhoz tartozó területeken belül is hatályosan érvényesülő jogalkotási *puovoir* gyanánt tünik fel. Épen ezen koncepció abszurd voltára való tekintettel azonban azon meggyőződésemnek kell kifejezést adni, hogy a 8. §-nak szóbanforgó felhatalmazása bizonyára tágabb horderejű intézkedést juttat kifejezésre, mint amilyent az igazságügyminiszterium tervezett, és hogy a 8. §. intézkedésének alapgondolata alighanem inkább a következő vagy hasonlóan megszorított szelekcionális alakban lett volna megfelelőbben kifejezésre juttatandó: «Azt, hogy a bosnyák-hercegovinai tartományi illetőségű egyénekre nézve fenálló törvények és szabályok közül a konzuli bíróságoknál melyeket kell alkalmazni, a két állam minisztériuma egyetértve, a közös külügyi és a közös pénzügyi miniszterekkel tartott értekezés után állapítja meg. Ezen megszorító fogalmazás mellett a javaslat 8. §-a legalább a tárgyi hatáskör szempontjából belül maradt volna az 1891 : XXXI. tc. által meghonosított eddigi felhatalmazási kereteken és legalább ezen szempontból újabb kifogás alá vonható nem lenne.

Nézetem szerint a novellával szemben felhozott ezen észrevételek és aggályok eloszlatására és a két állam szóbanforgó jogvidékein belül mindkét részről fenálló törvényalkotási önállóságnak teljes kifejezésre juttatására az alkalmasabb megoldást az képezte volna, ha ezúttal is a hazai jogunkban 1848-tól a legutóbbi időkig elfogadott és alkalmazott azon expediens alkalmaztatott volna, hogy t. i. az ekként létrehozott szabályok épen úgy, mint általában minden törvényhozási felhatalmazáson alapuló hézagpótló és törvénykiegészítő kormányrendelet az országgyűlésnek utólag bejelentendőnek, illetve jóváhagyás végett bemutatandónak nyilváníttattak volna. Tényleg ily értelemben intézkednék az 1891 : XXXI. tc. 18. §-ának 2. bekezdése is, csakhogy a novellában választott fogalmazási módozat folytán sem a novellának szövegéből, sem annak indokolásából azon el nem oszlatható bizonytalanság merül fel, hogy a 7. és 8. §-ban kontemplált rendeletek az 1891 : XXXI. tc. 18. §-ának 2. bekezdésében megjelölt oly rendeleteket képeznek-e, melyek a m. kir. minisztérium által bocsátandók ki, vagy pedig az 1891 : XXXI. tc. 18. §-ának első bekezdése szerint az igazságügyminiszter által *kihirdetendő* és nem szükségképen a m. kir., hanem esetleg közös, pl. külügyminiszteri stb. rendeleteket, vagyis «*nem* magyar királyi» rendeleteket képeznek-e ?

Míg ugyanis az 1891 : XXXI. tc. 7., 15. és 17. §-aiban minden kétséget kizáróan ki van tüntetve, hogy ezen szakaszok alapján a közös külügyminiszter van hivatva «*rendeleteket kibocsátani*», addig a 12. §-ban használt azon kitétel, hogy a m. kir. minisztérium bizonyos törvényeknek és szabályoknak a konzuli bíróságoknál való hatálybaléptetését stb. «*elrendelheti*», szintén elegendő annak megállapítására, hogy itt már kétségtelenül a m. kir. minisztérium által kibocsátott rendeletről van szó.

Ezzel szemben azonban az 1891:XXXI. tc. 2. §-ában használt következő kitételek: «a monarchia mindkét államának minisztériuma által egyetértve *megállapított* hatáskörben», továbbá a 10. §-ban használt kitételek, melyek szerint a «m. kir. minisztérium felhatalmaztatik *megállapitani*» és alább: «a m. kir. minisztérium *elhatározhatja*» összevetve a 18. §. 1. és 2. bekezdéseiben «a *m. kir. minisztérium által* kibocsájtandó» és a «*jelen törvény alapján* kibocsátott rendeletek» közötti megkülönböztetéssel, nyitva hagyják az utat arra, hogy ezen §-ok alapján *maga a dispositio nem magyar kir. miniszteri rendeletek alakjában is történhessék*, melyek ezen esetben tehát tudomás végett az országgyűlésnek nem is volnának bemutathatók.

Tekintve már most, hogy a novellának az eddigi kodifikatórius hatáskör kiterjesztését megállapító 7. és 8. §-ában használt terminológiája az 1891 : XXXI. tcikknek nem a 11. §-ában használt, hanem ellenkezőleg épen annak 10. §-ában előforduló terminológiáját választotta, mely eszerint csak arról szól, hogy a m. kir. minisztérium felhatalmaztatik, hogy a külügyminiszterrel tartott értekezés útján «*megállapithassa*» stb., ezzel tényleg nyitva marad a lehetősége annak, hogy a konzuli bíráskodás ügyének további fejlődése esetleg a vegyes-ügyi alapelvekkel ellentétes közös-ügyi útra terelődjön, ami azonban természetesen semmiképen sem volna kívánatos.

A novella 3., 7. és 8. §-aira nézve előadott fenti észrevételekre és aggályokra való tekintettel a felhozott indokok és analógiák alapján tehát nézetem szerint kívánatos, hogy a bosnyák-hercegovinai illetőségű egyénekre alkalmazandó szabályokat illető 8. §. szövege olyképen módosíttassék, hogy az a fentjelzett félremagyarázásokra okul ne szolgálhasson. Tekintettel továbbá az általánosságban felhozottakra és különösen a büntetési nemek kormányhatósági előírása tekintetében előadottakra, mielőbb felveendő volna a konzuli bíráskodás tárgyában hozandó törvényrendelkezések közé oly rendelkezés, mely előírja, hogy a jelenlegi novellának 7. és 8. §-aiban adott felhatalmazások alapján kibocsátandó *magyar kir. összminiszteri rendeletek*, melyek a konzuli bíróságok által alkalmazandó törvények és szabályok tárgyában a másik állam minisztériumával egyetértve és az érdekelt közös miniszterekkel tartott értekezés után fognak kibocsáttatni, épen úgy, mint az 1891 : XXXI. tc. 12. §-a alapján kiadott m. kir. miniszteri rendeletek, tudomás vagy esetleg utólagos jóváhagyás végett az országgyűlés mindkét házának bejelentendők legyenek.

Ezen intézkedés által a vázolt *sui generis* kodifikacionális folyamat az illetékes mederbe visszatereltetnék és egyúttal kellőleg ellenőrizhetővé és horderejében korlátozhatóvá válnék a törvényben foglalt «külügyminiszterrel tartandó értekezés» kitételnek jelentősége is. Mindenesetre eleje vétetnék annak a veszélynek, hogy a konzuli bíráskodás ügye a «vegyes-ügyek» mezejéről lassanként átterelődjék a «közös-ügyek» közé vagy a dualizmus rovására észrevétlenül épenséggel egy ujszerű összmonarchikus jellegű igazságügyi intézménnyé alakuljon át.

(Bef. köv.) *Dr. Dárday Dezső.*

Törvénykezési Szemle.

Ujabb bírói határozatok a kártérítési jog köréből.*

VII. *A kártérités mértékének* megállapításánál a Kúria (P. VI. 1920/1917. 168. e.) az állandó évi jövedelemnek a baleset idejében húzott összegét veszi alapul, tekintet nélkül arra, hogy mióta van ennyi jövedelme a balesetet szenvedőnek, a háború tarta-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 18., 19. és 20. számban.

mára járó ideiglenes javadalmazást ellenben (K. P. VI. 1923/1917. 169. e.) csak a háború idejére veszi számításba.

A vagyoni kárhoz, amelyet a kártevő megtéríteni köteles, tartozik az az elmaradt haszon is, amely «a dolgok természetes rendje szerint, vagy tekintettel a fenforgó körülményekre, nevezetesen a tett intézkedésekre, valószínűséggel várható volt». (Polg. tvkv. jav. képv. biz. szöv. 882. §.)

Ebből a tételből az következnék, hogy az állandó jövedelmű károsult kárának megállapításánál ne csak a baleseti időnek jövedelmi összege legyen a számítás alapja, hanem figyelembe vétessék a dolgok természetes rendjének, a fenforgó körülményeknek megfelelő jövedelememelkedés és a járadék ennek megfelelően emelkedő összegben állapíttassék meg. (Igy: K. 3330/1907. Mjogi Dtár II. 42.) Ennek a jövedelememelkedésnek a tisztába hozatala azonban mindig nagy nehézségekkel jár, gyakran lehetetlen. Ezért fogadta el a bírói gyakorlat általánosságban azt a tételt, hogy a kárszámítás alapja a baleset idejében húzott jövedelem. (K. 4035/1908. Hjogi Dtár II. 156. — K. 5585/1909. Mjogi Dtár IV. 75.) Csak általánosságban, mivel az a járadék, amely a baleset idején még keresetképtelen kiskorúnak attól az időtől jár, amidőn keresetképességét elérte volna, annak a keresetnek az összege szerint igazodik, amelyet a balesetet szenvedő a keresetképesség beálltával elérhetett volna (K. Rp. VI. 5205/1916. 166. e.) és annak, aki a baleset idején 16 éves napszámos volt, a 27. életévében megindított perben a «teljes munkaképességű gyakorlott munkás» jövedelmének megfelelő járadékot ítélt meg a Kúria. (P. VI. 4229/1914. Mjogi Dtár VIII. 231.)

A baleset idejének jövedelmén alapuló számítás megfosztja a károsultat attól, hogy a dolgok természetes rendje szerint bekövetkező jövedelememelkedésnek elmaradásáért kártérítést kapjon. Méltányos volna tehát, hogy legalább a baleset idejében húzott jövedelem a kárszámításnak oly fix alapja legyen, amelyet a dolgok természetes rendje szerint bekövetkező jövedelemcsökkenés sem érinthet. A gyakorlatban sajátságos módon ez a megfontolás nem érvényesült. A Kúria az államvasuti alkalmazottak kártérítési pereiben pl. csak a 60. életévig ítéli meg az előző egész keresménnyel felérő kártérítést, attól fogva a kilométerpénzt és az órapénzt nem veszi számításba, mivel ebben a korban ez a mellékkereset rendszerint megszünik (V. ö. K. 3298/1913. Mjogi Dtár VIII. 139. Régebben ellenk.: 1467/1906. Hjogi Dtár I. 34.).

Amidőn a Kúria a háborús ideiglenes javadalmazást is csak a háború tartamára fogadja el számítási alapul, ismét mellőzi az említett megfontolást és a méltányosság ellenére dönt. Az alkalmazottak fizetése a háború után aligha fog a régi mértékre visszacsökkenni, hanem — az árak és értékek változását követve — állandóan nagyobb lesz a mainál. A fizetéseknek ebben az emelkedésében a károsult nem fog részesedni, a háborús pótlékért kapott kártérítéstől ellenben elesik.

Az életviszonyoknak ezen és hasonló változása esetében természetesen ez a megoldás sem kielégítő, már azért sem, mivel azoknak, akiknek károsodása az életviszonyok megváltozása előtt következett be, mitsem nyújt. Ezért ily esetekben módot kell adni arra, hogy a jogosult az «állandósított» (K. Rp. VI. 5205/1916. 166. e.) jogviszonyt mégis megbolygathassa és új perben a kártérítésnek oly megállapítását, felemelését kérhesse, amely volt állása felemelt fizetésének megfelel. (Ellenk.: K. 9653/1905. Dtár 4. f. III. 18.) A kereset alaki lehetőségét megadja a Pp. 413. §-a.

Az elmaradt haszon megtérítésére a régebb gyakorlat szerint (v. ö. Grosschmid: Fejezetek kötelmi jogunk köréből I. 716.) persze — a kereskedelmi törvény 272. § a alá tartozó esetek kivételével — csak az a kártevő volt köteles, akit gonosz szándék vagy feltünő gondatlanság terhelt, de újabb bírói határozatok szerint (K. 1896. I. G. 124. Dtár 3. f. IV. 138.) a kártérítési kötelezettség mindenkor kiterjed az elmaradt haszonra is; mindenesetre így van ez tárgyi felelősség esetében.

De azért mégsem áll az, hogy «a magánjog körében a károsító vétkességének fokozata figyelembe nem jöhet». (K. Rp. IX. 3849/1916. 11. e.). A vétkesség fokozata a kártérítési kötelezettségre nem mindig közömbös. Igy a már említett esetekben, amelyekben törvény ügyvédet s némely köztisztviselőt csak hivatalos eljárásában szándékosan vagy vétkes gondatlanságból okozott kárért tész felelőssé. Vagy a kárelhárítás elmulasztásának és a károsult károkozási részességének esetében, amelyekben felek vétkességének foka az egyik körülmény, amely szerint a kárviselés igazodik (K. P. V. 1900/1917. 164. e.)

Abban a kérdésben, hogy az apa jövedelmének mily része ítélendő meg kártérítésül a baleset folytán árván maradt gyermekeknek a Kúria szerint (P. IV. 5056/1916. 46. e.; P. VI. 1923/1917. 169. e.; P. VI. 1148/1917. 170. e.) állandó általános joggyakorlat nem fejlődött; kisebb jövedelmű apánál a kártérítést a bíróság újabban a jövedelem egyötödében szokta ugyan megállapítani (170. e.), de ily esetben is bizonyítható, hogy az apa többet fordított gyermekére s akkor ez a nagyobb összeg jár (46. e.).

VIII. A Kúriának Rp. VI. 297/1917. sz. határozata a *fájdalomdíjra* vonatkozik. Az országnak azokban a részeiben, amelyekben még az osztrák polgári törvénykönyv alkalmazandó, az, aki testi sértésért kártérítésre köteles, fájdalomdíjat is tartozik fizetni (1325. §.). A Kúria 1441/1905. sz. ítéletében (Dtár 4. f. IV. 240.) ennek a fájdalomdíjnak az érvényesítését kizárta azonban azzal az indokolással, hogy a büntetőtörvénykönyv 311. §-a, amely szerint a testi sértésért a kártérítés csak egyszersminden korra megállapított tőke vagy évi járadék lehet, az osztrák polgári törvénykönyvnek a fájdalomdíjra vonatkozó rendelkezéseit hatályukban megszüntette. Most ugyanezt a jogi felfogást a Kúria tévesnek mondja, mivel a büntetőtörvénykönyv azzal, hogy testi sértés esetére kártérítési kötelezettséget is megállapít és a kártalanítás módjait megjelöli, nem szüntette meg a magánjognak a testi sértésből eredő kártérítési kötelezettségre vonatkozó rendelkezéseit. A Kúriának 6165/1914. sz. határozatában (Mjogi Dtár IX. 79.) is ez az álláspont érvényesült.

A Kúriának újabb döntése és okfejtése a helyes. Helyes annyiban is, hogy a fájdalomdíjat magánjogi kártérítési kötelezettségnek fogja fel (V. ö. Pfaff: Zur Lehre von Schadenersatz 15.), nem pedig büntetésnek, amely esetben alkalmazását a büntetőtörvénykönyv 485. §-a valóban kizárná.

A Kúria mindkét határozatában (6165/1914. és 297/1917.) a fájdalomdíj megítélésének egyik alapjaként a kártétel szándékosságát is említi. Ez nem felel meg a törvénynek, amely a fájdalomdíj megítélését nem teszi függővé a károsítás szándékosságától, hanem mint a fájdalomért járó kárpótlást a körülményekhez képest minden esetben megítélhetőnek mondja, amidőn testi sértésért kártérítés jár. (V. ö. Krasnopolski: Österr. Obligationenrecht 221.) A fájdalomdíjjal rokon elégtétel persze a polgári törvénykönyv javaslatának képviselőházi bizottsági szövege (885. §.) szerint csak azt terhelheti, «aki szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett tiltott cselekmény, vagy ekként elkövetett kötelességsértés miatt van kártérítésre kötelezve».

Dr. Löw Tibor.

Szemle.

— **A sajtószabadságot** mi is tiszteljük annyira, mint egynémely napilap, amely a közelmúltban jajveszékléshe tört ki a Pp. Élt. 96. §-ának végrehajtása miatt. Sőt felemelt fővel állíthatjuk, hogy önzetlenebbül küzdünk ért , mert a mi tiszteletünk nincs semmi kapcsolatban az el fizetők és vevők számának emelkedésével vagy apadásáv Miről is van szó? Csupán arról, hogy a törvénynek fél nem érthető rendelkezése, amely a Bp.-sal összhangban terheltek érdekeit védi, ne csak szórványosan, hanem sz bály szerint alkalmazást nyerjen. Erre vonatkozik a bud pesti kir. ügyészség vezetőjének átirata és a főkapitár rendelete. Tudtunkkal a sajtószabadság lényege a gondolatok szabad terjesztésének lehetőségében, nem pedig abban áll, hogy bírói eljárás tárgyát alkotó tények közlése a közönség műveletlenségére és elfajult ízlésére számító lapocskák szenzációéhségét kielégítse. Vajjon micsoda közérdek követeli, hogy a közönség kiabáló címek és rikító alcímek alatt megtudja: X rendőrfogalmazó úr kit hallgatott ki, Y védő úr kit jelentett fel, kinek szabadlábra helyezése érdekében járt közbe? Mert hát mindez nagyon érdekes, t. i. szolgálja X úrnak előlépésre, Y úrnak újabb felek szerzésére irányuló érdekét, nemkülönben szolgálja a lap érdekeit is, amely nem igyekszik közönségét felemelni,

hanem leszáll hozzá, de bármily sokan vannak is az érdekeltek, a közérdeket talán mégsem képviselik. Megtörtént egyszer, hogy Sir Edward Ratcliff, a Morning Herald szerkesztője nemes felbuzdulásában elzárta hasábjait a bűnesetek megengedett szenzációs leírása elől, de az előfizetők oly rohamosan csökkentek, hogy csakhamar kénytelen volt álláspontját megváltoztatni. A magyar Ratcliffek még eddig nem tettek ily kísérletet.

Jogilag a kérdés tisztán áll előttünk. Akkora naivitást, hogy a hatósági beadványok és iratok közzététele nem ütközik a törvény tilalmába, ha a közlés a blankettáris forma mellőzésével történik, legfeljebb a napilapok átlagközönségénél lehet feltételezni, amelynek akaratlan tájékozatlanságával csak a sajtószabadság detail Catóinak szándékos tudatlansága versenyezhet. Csak ennek a közönségnek lehet büntetlenül beadni, hogy a kifogásolt rendeletek ellentétben állnak a bírói gyakorlatban elfogadott törvénymagyarázattal. Aki komolyan érdeklődik a gyakorlat iránt, az megtalálhatja a Kúria ítéleteiben (Bj. T. *68.*, 232., 348., *69.*, 250., 305., BDtár *10.*, 77., 128., 285.), amelyek egybehangzóan kifejtik, hogy a bűrösség megállapítását még az sem zárja ki, ha a közzététel a közérdeket mozdítja elő, ha a közzétevő a hírt magánúton szerezte is és mitsem változtat a cselekmény büntethetőségén, hogy a közlemény csupán tartalmilag vág egybe a hatósági beadvánnyal vagy irattal. De a mi olvasóinknak mindezt talán felesleges is magyaráznunk, a sajtószabadság piaci apostolainak pedig hiába fejtegetjük, mert a hang, amely az esetleg netán véletlenül mégis ártatlanul gyanusítottakat könyörtelenül ki akarja szolgáltatni a nyilvánosság csalhatatlan vérbíráinak, a szerkesztőségé ugyan, de a kéz, amely a főkapitányt és az ügyészséget támadja — a kiadóhivatalé.

Mikor a magyar püspökök nem akartak IX. Pius csalhatatlansági dogmájára szavazni, a pápa tudvalevőleg a «siete troppo ricchi» szavakkal vágott vissza. Azóta, úgy látszik, épen ellenkezőleg, a csalhatatlanság az üzleti tőke nagyságának attributuma és szinte nem is értjük, mire jó a bíróság, bűnvádi eljárás és más ily apró-cseprő formalitás, ha a jól megírt, színes riport is teljes értékű bizonyíték. Ahogy vannak magándetektivek, lehetnek magánügyészék és magánbírák is. A sértett magánfélnek érdekeit ezek is jól fogják képviselni, ha magánjogi követelését rövidség okából büntető útra tereli. És az alperes, akarom mondani a terhelt, az kivédheti a maga igazát a nyílttér rovatában ... Ez lesz a sajtószabadság igazi diadala. Itt-ott ugyan hallottunk hangokat, amelyek még a bíróilag elítéltek rehabilitációját is sürgetik és kicsinyes aggályoskodással attól tartanak, hogy egy kis eldugott nyilatkozat aligha fogja fehérre mosni azt, akit a független és szuverén riporter úr befeketített, de most, amikor a közönség *hangulata* apró árdrágítók és egyéb rablógyilkosok kipellengérezésétől várja háborús szenvedéseinek enyhülését, ki törődik az ilyen elméleti kicsinységekkel. Igaz ugyan továbbá, hogy 1848 március 15-én a Landerer-nyomdában a 12 pontot és nem sikkasztók biografiáját nyomták ki, de hát mindez már régen volt: a fő a sajtószabadság — die Freiheit, die ich meine ...

Sajnos, a most panaszlott eset nem áll egyedül. Évek óta kéri, követeli, sürgeti minden hozzáértő a mozik nyilvánosságának korlátozását a fiatalkorúak érdekében, akiknek züllésében és kriminalitásában a szennyfilmek oly kimagasló szerepet játszanak. Végre megjelenik a mozicenzurát szabályozó rendelet, amely a 16 évnél fiatalabb látogatókat kegyetlenül el akarja zárni a Prof. Nick Carterek és Fantomasok élvezetétől. De ugyanekkor megjelennek a bulevárd-lapok cikkei is, amelyek a mozicenzurától féltik a sajtószabadságot. És azt mondják, hogyis lehetne minden fiútól, aki moziba akar menni, a születési bizonyítványát elkérni. De vajjon születési bizonyítvánnyal lehet-e csak gyereknek vasúton vagy villamoson féljegyet váltani? És igazán oly nemzeti szerencsétlenség lesz-e, ha egyszer tévedésből a 16 és fél éves suhancot is elzárják a detektivdrámák gyönyörűségétől? Ezeket a kérdéseket természetesen senki sem veti fel, mert ma már a mozitőke is nagy és hatalmas, tehát épúgy iratja a cikkeket a mozi erkölcsnemesítő hatásáról, mint az alkoholtőke az alkohol tápláló értékéről. Angliában a múlt évben egy vaskos könyv jelent meg, amely nyíltan hirdeti, hogy a mozi egy cseppet sem árt a fiatalság erkölcsi fejlődésének. Nálunk még könyvre nem telik, tehát megteszi a cikk és a napihír is.

Nyugodtan várjuk, hogy e sorokat is a sötét reakció szolgálatában állónak minősítsék, bár talán egyszer-másszor mi is mintha szót emeltünk volna a sajtó szabadsága érdekében. Ezúttal azonban legjobb akarattal sem tudjuk kifogásolni, hogy a fenséges istennőnek, aki sajnos, már néhány év óta szorosra fogott hurokdíszt visel a nyakán, megoperálják — a tyúkszemeit. És ha ezzel magunk ellen kihívjuk is a sajtó egy részének villámló haragját, vígaszt fogunk találni Goethe szavaiban:

O Freiheit süss der Presse
Kommt, lasst uns alles drucken
Und walten für und für,
Nur sollte keiner mucken
Der nicht so denkt wie wir.

— **Török jogászok Budapesten.** Mint már említettük, június hó 20-án a Keleti Gazdasági Központ és a Magyar Bajtársi Szövetség meghívására a török jogászoknak egy küldöttsége érkezik hozzánk. Céljuk, hogy a török jognak most folyamatban lévő reformmunkálatait megismertessék. Közülök *Oszman Bej,* a semmítőszék elnöke a váltó- és csekkjog, a fuvarozási jog és a bankügyletek köréből, *Zia Bey,* a kereskedelmi törvényszék elnöke a kötelmi jog általános tanairól, a fizikai és jogi személyekről, *Dselal-Eddin Bey,* a konstantinápolyi ügyvédi kamara elnöke az ipartörvényről, a szabadalmi- és védjegyjogról, *Salah-Eddin Bey* egyetemi tanár az idegenek jogi helyzetéről a kapitulációk eltörlése után fog előadást tartani.

Medgyes Simon halála nagy vesztesége nemcsak az ügyvédi karnak, hanem az egész közéletnek. Ama ritka kivételek közé tartozott, akik nagy tehetségüknek, hatalmas munkaerejüknek javát önzetlenül a köz érdekének ajánlják fel. Mint az ügyvédi kamara választmányának és az ügyvédvizsgáló-bizottságnak tagja, utóbb helyettes elnöke, évtizedeken át irányító befolyást gyakorolt a törvényelőkészítés, a fegyelmi bíráskodás, ügyvédképzés terén a kamara működésére. Irodalmi téren, különösen hiteljogi dolgozatai révén szerzett elismerést. Lapunk egyik régi, kitünő munkatársát vesztette el benne.

Ügyvédi közérdek és a jogirodalom lelkének csak a felét foglalták le. Másik fele a közjótékonyságnak volt szentelve. Benne megtestesült, amit Jules Favre az ideális ügyvédről mondott: «Előjoguk, hogy kezet nyujtanak a szegényeknek és elnyomottnak». Medgyes Simon temetésén a bírák, ügyvédek, fővárosi vezető férfiak mellett ott láttuk a nyomorék gyermekek küldöttségét.

— **A Magyar Iparjogvédelmi Egyesület** f. hó 15-ikén tartotta a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége tanácstermében évi rendes közgyűlését, amelyet *Szászy-Schwarz Gusztáv* egyet. tanár, udv. tan. elnöki megnyitója vezetett be. Visszapillantást vetett az 1908-ban *Wekerle Sándor,* mint a Középeurópai közgazdasági egyesület elnökének sürgetésére és három hónappal később, mint miniszterelnöknek kezdeményezésére, *Szterényi József* akkori államtitkár által megvalósított csatlakozásunkra a *nemzetközi* iparjogvédelmi unióhoz, és szemléltető szellemes előadásban ismertette azokat a sérelmeket, amelyeket az entente-államok a maig is fenálló unio rendelkezései ellen harcias kormányintézkedéseikkel elkövettek; végül körvonalozta azt az útat és módot, amelyen az egyesületnek a normális nemzetközi békeállapot helyreállítását célzó előkészítő munkálatai

haladnak, kimutatván, hogy ellenségeink — minden tüntető látszat ellenére is — valójában maguk is *az iparjogvédelmi unio további fentartását vették célba.* Ezután *Fazekas Oszkár dr.* ügyvezető titkár terjesztette elő az évi jelentést, amely szerint az egyesület, az összes hivatott szakegyesületek küldötteiből alakított *egyesületközi választmány* támogatásával az elmúlt évben rendkívül intenzív és széleskörű tevékenységet fejtett ki, a tervbevett iparjogvédelmi *reformok* előkészítése és bírálata, a *jogi közeledés,* valamint a *nemzetközi iparjogvédelmi viszonylatok* helyreállítását tárgyazó munkálatok körül és legközelebbi évkönyvében a Magyar Jogászegyletben elhangzott szabadalmi reform-vitát is egész terjedelmében ki fogja adni. Nagyarányú s hazai iparfejlesztés és *többtermelési* politikánkat is érintő akciója az egyesületnek az, amely a háború alatt szünetelt *találmányi szabadalmak meghosszabbítását* tűzte ki célul s amelynek tárgyában az egyesület körkérdéssel fordult az érdekelt feltalálói és ipari körökhöz is.

Miután a közgyűlés a *Radványi László dr.* által előterjesztett zárszámadásokat elfogadta, az egyesület másodelnökévé *Baumgarten Nándor dr.* egy. tan., közigazgatási bírót választották meg és ezzel a közgyűlés véget ért.

— **A maximális árat meghaladó ügyletek érvényességéhez.** Ismeretes, hogy a Kúria újabban szakított azzal a gyakorlattal, mely a maximális ár túllépésével kötött ügyleteket egészükben érvénytelennek nyilvánította. A helyes útra került gyakorlatot, amelyet a Kúria VIII. tanácsa legújabban elfogadott, — amelyet a szaksajtó erőteljesen követelt — most a «Kereskedelmi Jog» 9—10. számában ekként kommentálja: «Ezen ítélettel, mely ugyan a turpis causa bilateralis esetére még a bírói jogsegélyt megtagadja, *amit aztán igazán nem lehet vitássá tenni*, a maximális árak túllépésével kötött ügyletek érvényének kérdése mindnyájunk megelégedésére elintézettnek tekinthető.» Minthogy e rövidke pár szó a nézetek erős összezavarására vezethet, a jegyzet igénytelen rövidsége ellenére is érdemes vele foglalkozni. Nézetünk szerint teljesen hibás az az összefüggés, amit a maximális áron túli ügyletek érvénye meg a turpis causa között a jegyzet láttat. Vele szemben a következő ellenvetések hozhatók fel. 1. Helytelen volt, hogy a korábbi gyakorlat a turpis causa címén tagadta meg az ügyletek érvényét; a törvényi tilalombaütközés, amiben az ügyletek leledzenek, még nem adja meg a turpis causa jellegét. 2. Ennek folytán az új gyakorlat nem jelenti, hogy a turpis causa körüli gyakorlat bármiben változott volna. Sőt még ha a korábbi ítéletek a turpis causa alapjára helyezkedtek volna is, akkor sem a turpis causa kúriai elbírálása változott az új ítélettel, hanem csak az történt, hogy a maximális árat túlhaladó ügyletek érvényének kérdését vonták ki a turpis causa fogalmi köréből, ahova az helyesen nem is tartozott. Ha valaki kifogásolja a kiló szerint lemért víz súlyát és utóbb literen mérik meg, ezzel a súlymérleg hibája még nem reperálódott. 3. A jegyzet arra a következtetésre nyujt tápot, hogy az egyoldalú turpis causa esetén korábban a jogsegély meg lett volna tagadva és csak az új irányzat szakított volna ezzel. Valójában egyoldalú turpitudó esetén csak az a fél volt elzárva a bírói jogsegélytől, akit a turpitudó terhel és ezen változás most sem történt. 4. Helytelen az ezzel kapcsolatos az a beállítás is, mintha a turpis causa körüli gyakorlat, a jogsegély teljes megtagadása ellen felhangzó és egyre erőteljesebb támadások csak az egyoldalú turpis causa esetére kívánnák a gyakorlat megváltozását, és helytelen, hogy a bírói jogsegély megtagadását a bilaterális turpis causa esetére igazán ne lehetne vitássá tenni, mint ahogy a jegyzet írja. Sőt épen a bilateralis turpitudo nagyobb gyakorlati jelentősége folytán ép itt a kívánatosabb, hogy a turpis causa körüli álszemérmes gyakorlat abbamaradjon. Utalunk csak dr. Schuster Rudolf jogászegyleti előadására. 5. Helytelen a jegyzetben benrejlő állítás is, mintha a maximális ár túllépésével kötött ügylet csak egyoldalú turpis causa esete lenne. Az 1914 : L. tc. ugyan még csak a drágább árusítást tiltja el, későbbi rendeleteink azonban már úgy az eladást, mint a vételt eltiltják, vagyis a törvényi tilalomba mind a két fél beleütközik, ami a jegyzet nyelvén bilateralis turpis causát jelent. Vagyis a jegyzet írója önmagával ellentétben bilateralis turpis causa esetére is vitatta a gyakorlat helytelenségét.

B.

— **A vagyonátruházási illetékekről szóló törvényjavaslat** a legközelebb megalkotandó teljes illetékreformnak első része, amely egyfelől a pénzügyjogi kérdéseknek, másfelől a magánjognak oly jelentős részét öleli fel, hogy úgy a jogásznak, mint a pénzügyi szakembernek legélénkebb érdeklődésére tarthat igényt. A *Budapesti Ügyvédi Kör* ezen meggyőződésben a törvényjavaslatot ciklusos előadásokban vitatta meg. Az előadó tisztét *dr. Vargha Imre* pénzügymin. oszt.-tanácsos, a közigazg. bíróság elnöki titkára, a javaslat szerkesztője látta el. 1918 febr. 7-én tartatott meg igen nagyszámú és díszes hallgatóság előtt a megnyitó előadás, amelyhez nagyszabású vita fűződött, az Ügyvédi Körnek febr. 21-iki, febr. 28-iki, márc. 7-iki és 14-iki felolvasó ülésein. A vitában a Kör elnökségének felkérésére *dr. Fraenkel Sándor* ügyvéd, *dr. Holitscher Szegfried* kir. közjegyző, *dr. Klug Emil* ügyvéd, az Adó- és Illetékügyi Szemle szerkesztője, *dr. Sichermann Bernát* ügyvéd, *Niedzivulszky László* min. tanácsos, *dr. Róth Zsigmond* kir. közjegyző, *Dr. Dénes István* kir. tanácsos, p. ü. igazg.-helyettes vettek részt. A felszólalók igen behatóan foglalkoztak a javaslat egyes intézkedéseivel és úgy az érdem, mint a szövegezés tekintetében többrendbeli módosítást ajánlottak. A vita befejezése után az Ügyvédi Kör úgy határozott, hogy a vita anyagát összefoglaló rendszeres emlékiratban juttatja el a p. ü. kormányhoz, a képviselőház hivatott tényezőihez, az ügyvédi kamarához, a jelentősebb jogásztestületekhez és a gazdasági érdekképviselethez. Az emlékirat tervezetének szerkesztésével *dr. Klug Emil* bízatott meg, aki a Körnek márc. 19-iki választmányülésén, amely az emlékiratot részletesen tárgyalta, az előadói tisztet is betöltötte. Az előadmányt a Kör választmánya *dr. Fraenkel Sándor* és *dr. Gyöngyösi József* elnök pótlásaival elfogadta és így az emlékirat már néhány nappal később a pénzügyi kormány és a képviselőház pénzügyi bizottsága leghivatottabb képviselőihez eljutott, ahol az emlékirat legtöbb kifogását és óhaját figyelemben részesítették. Igy különösen a kereskedelmi levelek eddigi feltételes illetékmentességének fentartására, az ügyvédi és közjegyzői karnak az illetékekért való felelősségének csökkentésére irányuló kívánságokat. A Budapesti Ügyvédi Körben lefolyt egész vitaanyag és a fent jelzett emlékirat összefoglalva most külön füzetben is megjelent az Ügyvédi Kör kiadásában. (Kapható 6 K 40 f-ért az Adó- és Illetékügyi Szemle kiadóhivatalában, V., Falk Miksa-utca 7.)

— **A Jogállam** május—júniusi kettős füzete a következő tartalommal jelent meg: Báró Wlassics Gyula: A tízéves hatásköri bíróság. — Dr. Neumann Károly: A vasuti felségjog Boszniában és Hercegovinában. — Dr. Balla Árpád: Az 1915 : XV. tc. 6. §-aba ütköző szeszjövedéki kihágásról. — Dr. Egyed István: A hatásköri bíróság gyakorlata az első tíz évben. — Dr. Weis István: A közigazgatás egyszerűsítéséről szóló törvényjavaslat. — Dr. Varannai István: A budapesti ügyvédi kamara jelentése 1917. évi működéséről. — Concha Győző: Magyar demokrácia, magyar választójog. — Dr. Degré Miklós: Háborús büntetőjog. — Sándor László és Dietz Károly: A nyomozás alapelvei. — Dr. Fritz v. Keller: Österreichiches und ungarisches Staatsrecht. — Dr. Baumgarten Nándor: A közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának mult évi joggyakorlata. — Zsoldos Benő: A tengerzár (blokád) jogszabályai az angol hadijogban.

Dr. Kovaliczky Elek sátoraljaújhelyi kir. közjegyző, a kassai közjegyzői kamara elnöke, nyugalomba készülő vagy már nyugdíjazott bírót keres közjegyzőhelyettesnek mielőbbi belépésre. 16987

Fővárosi ügyvéd, 10 éves praxissal, ki németül irodalmi színvonalon ír és beszél, nagyobb irodába belépne, de csak részesedéssel és saját praxisának fentartásával. Ajánlatokat a kiadóhivatalba kér «Gentleman» jeligére. 16001

Dr. Hits Károly, trencséni kir. közjegyző a tót és német nyelvben jártas helyettest mielőbbi belépésre keres. Ajánlatok fizetési igények megjelölésével hozzá intézendők. 16008

Keresek egy ügyvédjelöltet, lehet kezdő is. Dr. Ungár Andor ügyvéd, Sztropkó Zemplén megye). 16005

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 22. szám. Budapest, 1918 junius 2.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Pénzérték nélküli dolgok lopása. — *Dr. Dárday Dezső*, a m. kir. kereskedelmi miniszterium osztálytanácsosa: Közjogi kereteink és a «vegyes-ügyek» alakulása. — *Dr. Csorna Kálmán* főv. árvaszéki ülnök: A gyámhatóságok ujjászervezése. — I. *Dr. Fürst Mátyás* budapesti ügyvéd. II. *B. M.*: Foglalás joghatálya és letiltások sorrendje. — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 9. ív.

Pénzérték nélküli dolgok lopása.

— Liszt- és cukorjegylopás. —

A Btk. életbeléptetése óta mint a hazajáró lélek időnként vissza-visszatér az a kérdés, hogy pénzérték nélküli dolgok lopása büntethető-e, vagy sem. A Kúria joggyakorlatában egész sorozata található a határozatoknak, melyek ezzel a kérdéssel foglalkoznak; a dolog mélyére azonban — sajnos — egyik határozat sem hatolt; sőt a vitás kérdés helyesen fel sem lett téve, mert nem az lett homloktérbe állítva, aminek elemzése elvezet a helyes megoldáshoz, hogy t. i. *mi tulajdonképen a lopás tárgya;* hanem a felmerült konkrét esetekkel kapcsolatosan afelett vitáztak, hogy okiratok lopásánál mi a lopott dolog értéke? Az okiratban foglalt jogügylet vagyoni értéke-e, vagy az a fillér vagy kétfillér, amibe a papiros került.[1]

Nemcsak nálunk, hanem külföldön, jelesül Ausztriában, Németországban s Franciaországban is vita tárgya ez a kérdés; s mindenütt két felfogás áll egymással szemben, elvi éllel azonban nincs megoldva s nincs eldöntve az, hogy a lopott dolognak pénzértékkel kell-e bírni, vagy sem. A kérdés problematikus volta nem csodálható. A németeknél ugyanis a vagyoni érték szükséges volta *ellen* lehet érvelni abból, hogy a törvény a lopott dolog vagyoni értékét általános minősítő körülménynek nem tekinti; tehát alaposan lehet azt állítani, hogy a lopott dolognak nem kell pénzértékkel bírni. Nálunk azonban a lopott dolog pénzértéke minősítő körülmény s így lehet azt az álláspontot védeni, hogy pénzértékkel nem bíró dolog ellopása nem büntethető. Ezzel szemben áll azonban a törvény indokolása, ahol Csemegi az animus lucriról szólva, kijelenti, hogy a vagyoni hasznot, a gazdagodási célt veszélyes volna a lopásnál a célnak ismérveül felállítani . . . «Veszélytelen magyarázata a kérdéses elemnek csak az lehet, mely — mint a belga törvényhozók felteszik, vagy az olasz törvényjavaslat szerzői kifejezik — minden rögtöni vagy jövendőbeli, anyagi vagy *szellemi előnyt magában foglal*» (Anyaggyűjt. 622. lap, II.).

Legkevésbé volna jogosult a vita az osztrákoknál, mert ott nemcsak minősítő körülmény a lopott dolog pénzértéke (173. §.), hanem a lopás tényálladéki elemeit meghatározó 171. §-a azt mondja, hogy az követ el lopást «Wer um seines *Vortheiles* willen — —» veszi el az idegen ingó dolgot. Annak dacára, hogy a «*Vortheil*» az értékhatár beállításával könnyen lett volna vagyoni előnyként magyarázható, úgy látszik, hogy a bécsi semmitőszék sem mer színt vallani, ami több határozatából kitűnik, különösen az 1886. évi 15,049. sz. határozatból, ahol a «*Vortheilt*» azonosítja a dolog felett való uralom gyakorlásával. A franciáknál *Garraud* sem vall színt, de a *lucri faciendi causaról* szólva azt mondja, hogy ámbár a tolvaj legtöbbször vagyoni haszonból lop, a lopás akkor is megállapítandó, ha azt bosszúból, gonoszságból követik el (első kiad., V. k., 101—102. l.).

Azok az írók, akik megkívánják, hogy a dolog pénzértékkel bírjon, valószínűleg abból az élettapasztalatból indulnak ki, hogy a tolvaj nem szokott lopni értéktelen dolgot s ha mégis ezt teszi, közvetett úton akar a lopott dologból hasznot húzni, mint a liszt- és cukorjegytolvaj; vagy véletlenül kerül a zsebtolvaj kezébe oly dolog, mely értéktelen. A törvény helyes értelmét azonban nem a tolvaj-urak életfilozófiájának szemüvegén át nézve, hanem a jogszabályok tudományos magyarázata segélyével kell keresnünk.

Erre támpontot nyujt a Kúria IV. büntetőtanácsának 1918 febr. 12-én 6625/1917. sz. a. kelt határozata, ahol következő elvi kijelentés olvasható:

«A Btk. 333. §-a ugyanis, mely a lopás tényálladéki elemeit meghatározza, a lopás tárgyaként általánosságban az ingó dolgot jelöli meg, anélkül, hogy feltételként megkívánná, hogy a dolognak pénzben kifejezhető forgalmi értékkel is kell bírni. A Btk. 334. §-át helyettesítő Bn. 48. §-ának ama rendelkezéséből, mely szerint ha a lopott dolog értéke 200 K-nál nem nagyobb, a lopás vétség, ellenkező esetben bűntettképen nem következik az, mintha a Btk. a tulajdonjogot ingókkal kapcsolatosan csak akkor védené, ha azok pénzértékkel bírnak és nem kívánná büntetőjogi védelemben részesíteni a tulajdonjogot az ingó dolgok ama nagy csoportjával kapcsolatosan, melyeknek állaga közvetlenül nem vagyoni értékű, vagy melyeknek csupán érzelmi értékük van (pretium affectionis). A Bn. 48. §-a ugyanis nem a lopás konstitutív elemeit, hanem az általános minősítő körülményt határozza meg; s így a megoldandó jogkérdésnél csakis a Btk. 333. §-a szolgálhat irányadóul, mely a lopás alaptényálladéki elemeit meghatározza.

A törvény eme szakaszára tekintettel tehát azt kell meghatározni, hogy az ingó dolognak mint tényálladéki elemnek mily értelem tulajdonítandó. Miután ezt mint magánjogi fogalmat a Btk. nem határozza s nem is határozhatja meg, a büntetőbírónak a magánjogi meghatározást kell irányadóul elfogadni. Eszerint pedig «dolog minden testi tárgy». Miután a magánjog a dolog ismérveként nem követeli meg azt, hogy a dolog pénzben kifejezhető vagyoni értékkel bírjon, ennélfogva a büntetőbíró az ingó dologra vonatkozó tulajdonjog védelmét sem kötheti oly feltételhez, melyet a magánjog nem ismer. Következik ebből, hogy a lopás tárgya lehet minden dolog, akár kifejezhető annak értéke pénzben, akár nem; hasonlóképen mellékes az is, hogy a dolog forgalom tárgya-e, vagy nem.

Miután a lisztjegyek a magánjog szerint ingó dolgok és a lopás elkövetésekor azok a sértett birtokában voltak s azokhoz igen fontos közélelmezési érdekek kapcsolódnak, kétségtelen, hogy azok alkalmas tárgyai a lopásnak.

Mindezeknél fogva az alsófokú bíróságok nem tévedtek abban, hogy a vádlottnak bűnösségét megállapították.»

Ugyanily értelemben döntött a hatásköri bíróság is, báró Wlassics Gyula dr. elnöklésével, azzal a különbséggel, hogy ott nem liszt-, hanem cukorjegyekről volt szó. Ime a határozat elvi része:

«Mert igaz ugyan, hogy az 1908 : XXXVI. tc. 48. §-a a lopásnak bűntetté, illetve vétséggé való minősítésekor a lopott dolog pénzben kifejezett értékét veszi irányadóul, ebből azonban nem következik, hogy a lopás elkövetési tárgya csakis olyan ingó dolog lehet, amelynek pénzben is kifejezhető forgalmi értéke van, mert a lopás bűncselekményének tényálladéki elemeit az 1878 : V. tc. 333. §-a határozza meg. Minthogy pedig a cukorjegy kétségtelenül ingó

[1] V. ö. Angyal és Degré «Anyagi büntetőjog» 422—423. l. közölt határozatokat.

dolog és ahhoz a sértettnek habár pénzben ki nem fejezhető, de mégis igen fontos közélelmezési érdeke kapcsolódik annyiban, hogy cukorjegy nélkül a háború alatt életbelépett közélelmezési szabályok szerint cukrot még pénzért sem szerezhet: az ilyen cukorjegy mint a sértettre nézve mai közélelmezési rendünk folytán használati értékkel bíró ingó dolog is alkalmas elkövetési tárgya a lopásnak.» (Jogt. Közl. 1918. évf., 160. lap.)

Mind a két határozat elvi alapon áll s elvileg oldja is meg a kérdést. Lássuk már most közelebbről, hogy ezek a határozatok kiállják-e a kritikát.

A Kúria határozata a «dolog» magánjogi fogalmát állítja homloktérbe. Ezzel a felfogással egyetértünk. A büntetőjog ugyanis, midőn más jogrendszerekből vesz át fogalmakat, vagy más speciális tudomány megállapításait s igazságait használja fel, saját használatára külön fogalmakat s speciális tudományos igazságokat nem konstruálhat; tehát a büntetőjog, midőn váltóról, csődről, kereskedelmi ügyletekről, magán- s közokiratokról stb. rendelkezik s ezeket a fogalmakat a tényálladéki elemek keretében felhasználja, feltételezi, hogy a büntetőbíró ezeknek a fogalmaknak tisztázásánál s az azokkal kapcsolatos kérdéseknek eldöntésénél visszamegy a magánjog, csőd, váltójog stb. tudományosan kimélyített igazságaira; onnan veszi azokat és nincs joga, mint némelyek tanítják, azokat módosítani vagy a maga sajátos — individualizáló — szempontjai szerint megállapítani (így Angyal II. k., 496.). A büntetőjog olyan, mint az olasz famozaik, mely számtalan különböző színű és geometriai alakra metszett apró fadarabokból van összeállítva; a büntetőjog is a legkülönbözőbb területről vett tudományos igazságok s értékek szintézise; s ha ezt a szintézist ismét elemeire bontjuk, feltaláljuk abban a speciális tudományok igazságait. Ép úgy, mint a vegyész, ha valamely összetett testet meg akar ismerni, elemeire bontja azt s az elemek ismert kémiai sajátságait veszi alapul, a büntetőjogász is, ha valamely büntetőjogi szintézist meg akar ismerni, analizálja azt s a speciális tudományok igazságainak szövétneke mellett igyekszik az elemek tulajdonságait s lényegét megismerni. De logikai s ismerettani hiba volna, ha a büntetőjogász a vele szemben álló speciális tudományok igazságait maga állapítaná meg, mert ez nem a speciális tudományos igazság megállapítása, hanem annak eltorzítása volna. A büntetőjogász tehát, ha speciális jogi fogalmakkal operál, ezeket a speciális jog tudományos tételeiből ismeri fel épúgy, amint más tudományos igazságokat is ezeknek a speciális tudományoknak ismeretárában találhatja fel. Midőn a törvény az elmetehetség megzavarodásáról, vagyis helyesen elmebetegségről beszél (76. §.), annak lényegét csakis a pszichopatologia ismertetheti meg velünk; vagy a Btk. 75. §-ában foglalt szándékot s gondatlanságot a præmeditatiót (278. §.), és erős felindulás lényegét (281., 307. §§.) nem a törvény, nem is a büntetőjog tudománya, hanem a pszichológia határozza meg; a jogtudomány ahhoz nem adhat s abból nem vehet el semmit, csupán mint kész igazságokat felhasználja és beilleszti saját rendszerébe a speciális tudomány igazságait.

Annak meghatározásánál tehát, hogy mi a dolog, a bíró csakis a magánjogból indulhat ki. Eszerint pedig, amint a Ptj. 334. §-a meghatározza: «Dolog minden testi tárgy». Ámbár a jogi írók s törvények a dolog meghatározásánál eltérők, a lényegben összhangban vannak s a dolog lényeges ismérveként nem kívánják meg azt, hogy a dolognak pénzértékkel is kell bírni. Igaza van azonban Reiner Jánosnak, midőn a Zlinszky-féle magánjogban azt mondja, hogy a dolognak csak annyiban van magánjogi jelentősége, amennyiben az a forgalomban értékkel bír.[2] De egészen más a fogalom lényeges jegye s annak magánjogi, forgalmi jelentősége. Az előbbi ismerettani, az utóbbi pragmatikus kérdés. Az előbbi arra felel, hogy a realitás mily elemekből áll; az utóbbi pedig azt a kérdést oldja meg, hogy a realitás mikor és mily körülmények közt használható. Az tehát, hogy a pénzértékkel nem bíró dolog a magánjogi forgalomban jelentőséggel nem bír, a dolog lényegére s mibenlétére befolyással nincs; *mert ami dolog, az pénzérték nélkül is az marad.* Igy dolgok a természeti okokból uralmunk alá nem vethető, valamint a forgalmon kívül helyezett tárgyak stb., a Btk. pedig csak azt kívánja, hogy a tolvaj eltulajdonítási célzatból ingó dolgot vegyen el másnak birtokából, de sem azt nem kívánja meg, hogy a dolog pénzértékkel bírjon, sem azt, hogy a dolog forgalom tárgya legyen. Nem lehet tehát a dolgokkal kapcsolatos jogi értékek védelmét oly feltételhez kötni, amit a törvény nem követel meg; s pedig annál kevésbé, mert — amint most nyomban rá fogok térni — *a Btk. védelmének tárgya a Btk. 333. §-a szerint nem a dologhoz kapcsolódó vagyoni, pénzbeli érték, hanem maga a tulajdonjog.*

A német irodalomban a lopás ismérveinek meghatározásánál két elmélet áll szemben egymással. Egyik a vagyoni, másik a tulajdoni elmélet. Az előbbi megköveteli, hogy a lopott dolognak pénzértéke legyen, az utóbbi pedig ezt mellékesnek tartja. A tulajdonjogi elmélet hívei azzal érvelnek, hogy a lopás tulajdon elleni bűncselekmény, tehát a vagyoni elem másodlagos kérdés; a vagyoni elmélet hívei pedig azt állítják, hogy a lopás vagyon elleni bűncselekmény volt mindig, tehát a lopott dolognak pénzértékkel kell bírnia. Az igaz, hogy már a XII táblás törvényhozás a tetten nem kapott tolvajt (furtum nec manifestum) a lopott dolog kétszeresével bünteti s később a condictio furtiva s az actio furti is kétségtelenül a lopás vagyoni természetére utal; a római jog s a későbbi felfogás azonban nem gátolja azt, hogy a helyes felfogás érvényesüljön, mely szerint a lopás nem vagyon, hanem tulajdon elleni bűncselekmény s a büntetőjogi védelem tárgya a tulajdonjog s nem a vagyon. A vagyoni érdeket csak másodsorban védi a törvény, annyiban, amennyiben a vagyoni elem a tulajdonjoggal kapcsolatos.

Ennek a felfogásnak helyességét nem nehéz kimutatni, ha a kérdés mélyére hatolunk s homloktérbe állítjuk a tulajdon lényegét.

Ezt megelőzőleg azonban lássuk a bűncselekmény tárgyát főbb vonásokban. Miután a bűncselekményt fizikai cselekménnyel valósítják meg, annak objektív tárggyal kell kapcsolatba jutni: a lopást, sikkasztást dolgon, testi sértést, ölést emberen, gyujtogatást házon stb. követik el. Ez azonban nem a jogvédelem, nem a jog tárgya, hanem a cselekvés tárgya. A cselekvés, tevékenység tárgya gyakran — látszólag — összeesik a jogtárggyal, de rendesen attól különálló realitás s lényegileg nem egyéb, mint érdek, mely az alanyhoz, az «én»-hez kapcsolódik. Ha a dologtól az érdeket elvonjuk s azt kikapcsoljuk, a dolog megszünik értékes lenni, tehát nem a dolog magában véve tárgya a büntetőjogi védelemnek, hanem csakis annál az életérdeknél fogva, mely ahhoz kapcsolódik. A szén mint hő és ennek közvetítésével mozgató energia megbecsülhetetlen forrása a gőz- és villamosgépek használhatóságának, melynek révén az utolsó száz év alatt kulturális életünk teljesen átalakult. Ha azonban sikerülne más sokkal olcsóbb és könnyebben felhasználható hő- és fényenergiát felfedezni, vagy sikerülne a nap hő- és fényenergiáját uralmunk alá vetni, a szén röglön elvesztené becsét, eltünnék az az érdek, mely az embert hozzá kapcsolja s a fekete gyémánt teljesen értéktelenné válnék. Ma már egyébként *Merkel* s követőinek nagy tábora révén communis opinio az, hogy a büntetőjog érdekek védelmének rendszere.

Ha azt kérdezzük, hogy lopásnál mi a védett életérdek, nem nehéz kimutatni, hogy az életérdek nem a vagyon, nem a dolognak pénzértéke, hanem az a számtalan és sokféle célszerűségi viszony, amelyben az ember a dologgal kapcsolatban van; mely életviszonyok összességét a magánjog a tulajdonjog neve alatt ismeri.

Midőn a Ptj. 391. §-a szabatosan s jó magyarsággal azt mondja a tulajdonjogról, hogy: «A tulajdonos a törvénynek és mások jogainak korlátai közt tetszése szerint bánhatik dolgával», nem úgy jár el, mint hajdan a betűfaragó kodifikátorok, akik előbb meghatározták volna, mi a tulajdon s aztán szabályozták volna az abban rejtőző jogosítványokat, hanem megmondva azt, hogy a tulajdonos «tetszése szerint bánhatik dolgával», lapidáris rövidséggel egyszerre elintézi mind a két kérdést, mert az a kijelentés, hogy «*tetszése szerint bánhatik dolgával*», mindent magában foglal s egy egész pragmatikus életfilozófiának a kvintesszenciáját öleli fel. Megvan itt mondva, hogy minden dolognak, ami emberi uralom alatt áll, van valami értelme, utilitárius életértéke s a dolgot az ember úgy használhatja, ahogy azzal az életérdeket legjobban és legcélszerűbben kielégítheti. Az, hogy a tulajdonos dolgát észszerűen vagy észszerűtlenül használja, vagy amint a javaslat mondja, «bánik dolgá-

[2] Magyar magánjog Zlinszky-Reiner VII. k., 120. l.

val», teljesen közömbös, ez a műveltség s okosság kérdése, ez azonban nem változtatja meg azt a jogi tételt, hogy a dolog életérdekek szolgálatában áll. A humanizmus alapján álló kultúremberi közösség például a gépeket csakis a kultúra és emberiség szolgálatában fogja felhasználni, míg az olyan szerkezetű társadalom, mely még a feudalis kor maradványaival küzködik, a legtökéletesebb gépeket tömegemberélet pusztítására használja fel. A gép azonban dolog mindkét szerkezetű társadalomban.

Midőn a javaslat azt mondja, hogy a tulajdonos «*tetszése szerint* bánhatik dolgával», a «tetszés szerinti» kifejezés az életérdekek óriási birodalmát jelöli meg. S azt jelenti, hogy a dologgal való bánást tetszésem határozza meg.

Mit értsünk tetszés alatt? Mély pszichológiai s élettani értelme van ennek, amit röviden életszükségletnek, vagy jogászias an életérdeknek lehet nevezni. «Alle Rechtsgüter — mondja Liszt — sind Lebensinteressen.[3]

Az életérdekek az életfolyamatok megnyílvánulásai. Minden életfunkció szükséggel jár, érdek nyílvánul meg abban, mely azt követeli, hogy az életfolyamat akadálytalanul lebonyolíttassék. Nyílván kitűnik ebből, hogy az életérdek összetett folyamat s az csak elvont megjelölése az életfolyamatnak. Első megnyilatkozása annak a szükségérzete, melyhez kezdő szakában bizonyos nyugtalanság érzése kapcsolódik, amiből bontakozik ki a vágy mindig határozottabb s határozottabb formában, mely teljes kifejlődésre jut akkor, midőn tudatunkba jut az, hogy a vágyat mily módon lehet s fogjuk kielégíteni. A vágynak ez a stádiuma már az akarati elhatározást jelenti. S midőn az akarat testet ölt, midőn életszükségletemet kielégítem, az életfolyamat lebonyolódott.

Az életérdek fogalma ezt az élettani s pszichológiai folyamatokat összefoglalja s nem a folyamatot magát, hanem inkább az élettani s lélektani kategórikus imperativust fejezi ki, mely azt mondja, hogy ezeket a folyamatokat szükséges kielégíteni, ez az életnek, az egyénnek érdeke. Ugyanez áll a kollektivitás életfolyamatánál is, annak is életérdeke, hogy szükségletei kielégíttessenek. Ezt az életérdeket védi a törvény a lopásnál a legkülönbözőbb viszonylatokban s a legkülönbözőbb körülmények közt.

(Folyt. köv.) *Vargha Ferenc.*

Közjogi kereteink és a «vegyes-ügyek» alakulása.*

III.

A konzuli bíráskodásnak a vegyes-ügyi jellegből egy közösügyi vagy összmonarchikus jellegű más valamilyen fajta intézménnyé való átalakulásnak veszélyéhez némileg hasonló, bár jelentőségét illetőleg egészen más beszámítás alá eső eltolódásnak és átalakulásnak példáját szolgáltatja hazai jogszolgáltatásunk terén a tengeri jog kiszolgáltatásának vegyes-ügyi alapon indult kérdése, mely először az 1871 szeptember 14-én kelt és a m. kir. miniszterelnöknek, a m. kir. igazságügyminiszternek és Horvát-Szlavon-Dalmátországok bánjának 274/71. I. M. és M. E. szám alatt kiadott rendeletével nyert rendezést, mellyel a fiumei kir. törvényszék felállíttatott és ennek hatósága ideiglenesen szabályoztatott. Idővel azonban ezen kérdés fejlődése egészen a magyar-horvát közös-ügyek medrébe terelődött át, holott eleinte az elnöki állásra felváltva a m. kir. igazságügyminiszter és Horvát-Szlavon-Dalmátországok bánja kandidáltak.

A magyar-horvát relációkban közigazgatási téren a m. kir. kereskedelemügyi miniszternek, a m. kir. igazságügyminiszternek, valamint Horvát-Szlavonország önkormányzata körében a bánnak 1914. évi 37,000 sz. rendelete: «Az 1914 : XXV. tc. végrehajtása és a tengerparti engedélyek tárgyában» képez figyelemreméltó precedenst magyar és horvát érdekű különböző igazgatási ügyköröknek «vegyes-ügyi» eljárás szerint való együttes intézésére.

Fokozottabb érdeklődésre tarthat végül számot a vegyes-ügyek intézésének elmélete és ennek gyakorlati alkalmazása a világháború befejezése után a békepontozatok között feltétlenül helyet foglaló *nemzetközi döntőbírósági intézménynek* előrelátható továbbképződése és fejlődése révén, mely intézmény kétségtelenül két különböző irányban fog továbbfejlesztetni.

Az egyik fejlődési irány a valamely kérdést illetőleg nézeteltérésben lévő nemzetek között mintegy arbitrális, azaz választott-bírósági döntésben való megállapodás jellegével fog bírni, melynek szankciója akként képzelhető, hogy az ezen úton elintézett ügyekre nézve minden jogerős döntőbírósági határozat szellemével ellentétben álló bármely exekutiv intézkedéstől, úgy a bírósági, mint minden közigazgatási jogvédelem és jogsegély nemzetközileg egyöntetűen megvonatnék.

A nemzetközi döntőbírósági intézménynek másik előrelátható fejlődési iránya azon kontroverz esetek elintézésénél fog kifejlődni, melyeknél két vagy több nemzet között bizonyos érdekellentéteknek kiegyenlítése sem diplomáciai, sem a fent vázolt arbitrális döntőbírósági beavatkozás által nem sikerült; vagy pedig oly esetekben, melyeknél az első értelemben létesült döntőbírósági határozatok végrehajtásánál szabálytalanságok merültek fel, vagy pedig mikor valamely harmadik állam a köteles semlegesség ellen vét. Az ily esetekben összeülő nemzetközi döntőbíróságok azonban már nem arbitrális jelleggel bírnának és ezen kérdések elintézésénél nem is az anyagi igazság keresése képezné a vezérszempontot, hanem az, a kérdés kerülne döntésre, hogy két vagy több ellenfélnek megengedtessék-e, igen vagy nem; és igenlő esetben, hogy milyen feltételek mellett, illetve korlátok között, hogy az ügyet hatalmi kérdésként kezeljék, vagyis hogy a nemzetközi háborús közjogot alkalmazhassák egymással szemben. Ezen esetben a nemzetközi döntőbíróság nem arbitrális hatáskörben, hanem magasabb humanitárius érdekekből «proprio motu» lépne közbe és *mintegy a középkori istenítéleteknél működött bíróságok, vagy a modern párbajnál működő párbajsegédek hatáskörében járnának el.* Ilyenkor tehát az összeülő nemzetközi fórum beavatkozása nem az ellenfelekként egymással szemben álló és maguk felett felsőbbséget elismerni nem akaró szuverén államok vitás érdekének valamelyes elintézése végett történnék, hanem miután a felek ügyük elintézése végett az önbíráskodás terére léptek, a semleges nemzetközi aeropag kizárólag a magasabb emberiségi, kulturális, valamint társadalmi érdeket — mintegy nemzetközi esküdti felhatalmazás alapján — képviselné a békétlenkedőkkel szemben, és egyúttal szabályozná, illetve korlátozná a háborús összeütközéseket és azoknak visszahatását a semlegesekre. Ily irányú működést fejtettek ki már eddig is az ú. n. hágai békekonferenciák, melyek úgy a szárazföldi, mint főleg a londoni deklarációnak közvetett előidézése útján a tengeri hadviselésnél alkalmazandó szabályok és szokások megállapításán fáradoztak.

Azonban talán nem tévedek, ha merem állítani, hogy addig is, míg a vegyes-ügyek intézésének elvei mint a nemzetközi közjognak legmodernebb fejezetét képező nemzetközi-általános-közigazgatási és jogszolgáltatási kérdések a teljes aktualitás jellegét fogják magukra ölteni, már előbb is sok olyan kérdés fog felmerülni, melyek ezen elveknek kutatását és gyakorlati érvényesítését az érdeklődés előterébe fogják helyezni.

Ujabban ugyanis mind gyakrabban merülnek fel oly állam- és nemzetközi egyetértő eljárást igénylő ügyek, melyek a magyar-osztrák és a magyar-horvát kiegyezési törvények által teremtett kategóriákba bele nem illeszthetők. Ilyenek például a Landwehr vezérőrnagy elnöklete alatt működő ú. n. «Közös élelmezési bizottság» és a Schnetzer vezérőrnagy elnöklete alatt működő ú. n. «Közös szénbizottság». Azonos eszmekörbe tartoznának nézetem szerint még a háború folyamán a szövetséges hadseregek által okkupált orosz-lengyelországi, szerbiai és montenegrói területek gazdasági kihasználásának kérdései is, ú. m. a zsákmányfelosztásnak, valamint az illető területek mezőgazdasági, ipari, sőt pénzügyi adminisztrációjának összes kérdései. Ezek azonban eleinte egészen katonai hatóságok által intéztettek, ú. m. Militär-General-Gouvernement-ok, Wirtschaftstab-ok, Wirtschaftsektion-ok által, melyek a hadseregfőparancsnokság (A. O. K.) szállásmesteri hivatala alá vannak rendelve. Csak újabban, vagyis az olasz, orosz és ukrán fejlemények során jutott érvényre nálunk az a felfogás, hogy ezen gazdasági kérdések rendezése a polgári hatóságok kellő ingerenciája mellett viendő keresztül, minek intézményszerű szabályozása egyelőre a közös vámkonferenciák keretében kíséreltetik meg. Hasonló érdeklődésre tarthat számot

[3] Lehrbuch, 19. kiad., 72. l.

* Bef. közl. Az előbbi közl. l. a 20. és 21. számban.

közjogi szempontból az ukrán békekötés óta az említett «Közös élelmezési bizottság» kebelében ukrán ügyekkel foglalkozó III. osztály- (Sektion)-nak szoros együttműködésével a közös külügyminisztériumban gróf Forgách János osztályfőnök vezetése alatt működő «Abteilung für Warenaustausch mit der Ukraine» hatáskörének fejlődése is.

Mindezekhez hasonló új vegyes-fórumok a háború alatt és után előálló és előre nem látott sokféleségű átmenetgazdasági konfigurációkban alighanem hatványozott számmal fognak keletkezni és esetleg oly irányban továbbfejlesztetni, hogy ezek a vegyes szervek, közjogilag korrekt módon valamely döntési expediensben történő megállapodás következtében, levethetik eddigi pseudo-consultativ álarcukat és mint állandó funkcióképességű és törvényes tárgyi illetékességgel bíró hatóságok elismerten bizonyos imperiummal, iurisdictióval vagy executív hatáskörrel fognak felruháztatni. Ezért nézetem szerint nincsen kizárva, sőt várható is, hogy maholnap a Magyarország és Ausztria közötti, valamint a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok közötti igazgatási, sőt a külügyi relációkban is bővebb alkalmazást találhat a «sui generis vegyes-ügyi» eljárás, melynek analógia alapján való utánképzésére előreláthatólag leginkább az 1891. évi XXXI. tc. fog majd precedensül és többé-kevésbbé mintaképül szolgálhatni.

Ezen vegyes ügyköröknek a kiegyezési törvények által teremtett kategóriákba való beillesztésére egyrészt semmi szükség sincsen, mert amint az előadottakból kitűnik, már 1867-től kezdődőleg mai napig zavartalanul állanak fen egymás mellett közös, nem-közös és vegyes-ügyek. Másrészt a vegyes-ügyeket a kiegyezési kategóriákba igazában beleilleszteni nem is lehet. Közös egyetértéssel intézendő ügyeket a vegyes-ügyekből akár csak formailag is csinálni ugyanis azért nem tanácsos, mert míg az előbbieknél a fősúly abban az *egyetértés*-ben fekszik, mellyel célszerűségi okokból és periodikusan visszatérő időszakokban olyan egyöntetű elvek állapíttatnak meg, amelyek szerint *bizonyos ügyek a két állam által külön-külön, de lehetőleg összhangzatosan intézendők*, addig a vegyes-ügyeknél a fősúly épen ellenkezőleg azon van, hogy *a vegyes-ügyek okvetlenül együtt intézendők* a két állam által, valamely adott kényszerítő körülmény folytán, mely lényegileg minden egyezkedési megállapodástól független, úgymint pl. az uralkodó személyének azonos volta, a külügyi képviselet szervezetének egységes volta, a közös magyar-horvát tengerészeti és a horvát autonóm iparvégrehajtási ügyköröknek szoros korrelációja, illetőleg gyakorlati szétkülöníthetetlensége stb. De még ha egyes esetekben elképzelhető is, hogy kívánatos lenne a vegyes-ügyek egynémelyikét megfelelő egyezmény útján technikailag a közös egyetértéssel intézendő ügyek csoportjába besorozni, ezen eljárás már csak hosszadalmasságánál fogva is a legkevésbé sem lehet alkalmas arra, hogy a háborús konjunkturák között gyors egymásutánban egymásra tornyosuló számtalan aktuális kérdések, melyek sürgős elintézésen kívül még korrekt közjogi osztályozást is igényelnek, ezen úton prompt megoldást nyerhessenek.

Arról pedig, hogy háború címén olyan kivételes hatalmat lehessen igénybe venni, mellyel a vegyes-ügyekből rövidesen pragmatikailag közös-ügyeket is lehetne csinálni, polgári hatóság eddigelé szerencsére még nem álmodott és remélhető, hogy a Kriegsministeriumban nyílván lábrakapott ilyesféle felfogás továbbra is izolálva marad; magyar részről visszhangra, támogatásra nem számíthat.

Most, midőn úgy rémlik, hogy a szociális kérdéseknek spontán előtérbe nyomulásával és különösen a választójogi kérdésnek előtérbe tolása miatt a közjog iránti érdeklődés az előző kormány alatt még a köteles gondosság mértéke alá is süllyedt, talán nem időszerűtlen ezen kevéssé ismert és eddigelé úgy elméletileg, mint a gyakorlatban is inkább csak kuriózumként kezelt eszmekörre és annak alkalmazási sajátosságaira a figyelmet még idejekorán felhívni. Ezen eszmekörnek elhanyagolása ugyanis szinte észrevétlenül olyan közjogi képződmények keletkezésére vezethet, melyek ál-közös-ügyek alakjában a dualizmust kikezdő összmonarchikus képződések veszélyét rejtik magukban. Ellenben ezen eszmekörnek bővebb tanulmányozását és továbbfejlesztését szerfelett időszerűnek tartom, mert nézetem szerint csakis egy olyan tételnek felállítása, hogy t. i.: «mindazon együttesen intézendő állam- vagy nemzetközi ügyek, melyek sem pragmatikai-lag-közös-ügyeket, sem pedig közös egyetértéssel intézendő ügyeket nem képeznek eo ipso vegyes-ügyek,» volna alkalmas elejét venni az újabban sajnos, mind többször észlelhető közjogi fogalomzavaroknak. Ezek következtében bizonyos ügyekre nézve a kiegyezési törvényekben felállított közjogi osztályozások és fogalmak, így pl. mindjárt a kvóta fogalma is, nem csekely hátrányunkra, alkalmazást nyernek még azon ügycsoportok keretében is, melyekre nézve alkalmaztatásuk nemcsak hogy előírva nincsen, hanem melyekre egyenesen a paritás elvei mérvadók; vagy pláne még olyan ügyeknél is, melyeknél meg éppenséggel kizárólag *és pedig lehetőleg minden államhatósági beavatkozásnak előtérbe helyezése nélkül*, a gazdasági szabadverseny törvényeinek kellene érvényesülniök!

Alighanem komolyabb megfontolást érdemelne még ezen reflexio különösen a magyar-osztrák-német szövetség mélyítésének annyira aktuális kérdéseinél is.

Mindenesetre hiába várnók az oktrojált alkotmányosságú Ausztriának közjogi érzékétől, hogy a maga részéről is súlyt helyezzen az ekként keletkezett és keletkezendő új fejleményeknek közjogilag korrekt alakulására. Arról tehát saját erőnkből magunknak kell gondoskodnunk, hogy ezen ma még közjogilag amorph alakulatok létrejötte közjogunk következetes továbbképzésének ne prejudikáljanak.

A választójogi kérdések által felkorbácsolt politikai hullámok lecsendesedésével azonban bizonyára ezen kérdések is több érdeklődést fognak kiváltani politikusaink és jogászaink között és remélnünk kell, hogy a kormányzat és a törvényhozás meg fogják találni annak módját, hogy a *vegyes-szervek útján együttesen intézendő ügyek*, vagyis rövidített megjelöléssel a «vegyes-ügyek» elnevezés alatt a fent kifejtettekben körülírt és jellemzett sui generis jogalakulatok nemcsak korrektül, hanem egyúttal evolucióképesen legyenek beilleszthetők fenálló közjogi kereteinkbe.

Dr. Dárday Dezső.

A gyámhatóságok ujjászervezése.

A háború utolsó felvonását jellemzi, hogy a nemzet minden rétege gyökeres reformok alkotásának szükségét érzi.

Természetes is ez az érzés. A sokszor és sokban csalódott lelkek a régi, korhadt intézmények helyett új megoldásokat keresnek, amelyek az új és szebb jövőbe kivezetnének.

Mindenki érzi, hogy a háború után a réginél lüktetőbb tempóju, munkával teljesebb, eredményben gazdagabb állami és társadalmi életre van a nemzetnek szüksége, amely élet azonban a régi, szűk keretek közt ki nem fejthető!

Reformokra van szükség!

Reform készül, hir szerint, a gyámhatóságok ujjáalakítása érdekében is. Szakkörök régóta érzik ennek szükségét és a probléma a háború előtt már az Országos Jogászgyűlést is foglalkoztatta.

Az azóta lefolyt öt év csak még jobban megérlelte az újjászervezés szükségének érzését.

Kiszivárgott hirek szerint az új megoldást a gyámhatóságok államosításában keresik, függetlenül az általános közigazgatás államosításától.

Bár lehetnek olyan okok, melyek a megoldásnak ezt a módját ajánlják, így a hatalmi kérdés és financiális szempontok, mégis magam részéről ez okokat nem tartom elég nyomatékosaknak arra, hogy a kérdés elhamarkodott megoldást nyerjen.

Az alábbiakban a gyakorlati élet tapasztalataiból leszűrt eszmemenettel megkísérlem képét adni annak, hogyan képzelem el a gyámhatóságok megreformálását.

Két kérdéssel kell általában tisztába jönni, — *mikor* és *hogyan* kell az ujjászervezésnek megtörténni?

A reform időpontjára nézve elhibázottnak tartanám az általános közigazgatástól separáltan történő rendezést, mivel a gyámhatósági közigazgatás *jelenleg* az általános administrationak szerves része és annak kell lenni *részben* a jövőben is, így elkülönített reform tehát időelőtti volna, amelyből kiszámíthatlan bonyodalmak származnának.

De további fontos szempont itt az is, hogy a reform a polgári törvénykönyv életbelépésének időpontjával lehetőleg egybeessék.

Részemről ugyanis ezt tartanám szerencsés megoldásnak,

amely lehetővé tenné, hogy a jogalkalmazó hatóság az alkalmazandó jogintézményekkel együtt felnőve, elkerülje azt a zökkenést, amely minden újabb átmenetnél szükségképpen előáll.

Annál kivánatosabb volna pedig ez a megoldás, mivel mint ismeretes, a megalkotandó polgtkv. személyi és családjoga lényeges változásokat hoz és felette célszerütlen volna az ujjászervezés nehézségein átesett gyámhatóságot az új anyagi és eljárási jog elsajátításával járó ujabb nehézségek elé állítani. — Aztán meg az is természetes követelmény, hogy egy jogalkalmazó hatóság szervezésénél az általa alkalmazandó jog természete és sajátosságai szigorúan szem előtt tartassanak.

Én a kérdést ezért úgy gondolnám helyesen megoldhatónak, ha a gyámhatóságok ujjászervezésével egyidejüleg a javaslatnak különben is legprecizebben kicsiszolt személyi és családjogi része, valamint a kötelmi jog személyi kellékekről szóló fejezete is életbeléptettetnék.

Fogasabb probléma a reform módjának megoldása.

E célból a gyámhatósági hatáskör lényegéből kell kiindulni és e hatáskör természetének megfelelően kell a jövő szabályozást létesíteni.

Ismeretes az a tény, hogy hazánkban a gyámhatósági jogkört nem bíróságok, mint általában a külföldön, hanem közigazgatási hatóságok gyakorolják. Közismert dolog az is, hogy ebben a közigazgatásilag kezelt hatáskörben a gyámi törvény szerint a szorosan vett administrativ teendőkön kívül bizonyos mérvü bírói funkciók is foglaltatnak (lásd Sipőcz: Fodor-féle Családjog 967. oldal.)

Mert egészen más jellegü tevékenységet fejt ki az árvaszék akkor, midőn alkalmas gyámot, gondnokot választ és nevez ki, a kiskorú vallása, neveltetése, kötelező oktatása, pályaválasztása, szolgálatbalépése, házassága, kivándorlása, névváltoztatása, gyógyíttatása stb. érdekében intézkedik, általában, midőn a kiskorú vagy gondnokolt testi, szellemi, erkölcsi javairól gondoskodik, illetve az ezen javakat veszélyeztető hátrányok elhárítása végett megelőző rendelkezéseket tesz, — mint akkor, midőn nagykorúsít, vagy a kiskorú teljeskorúvá válásának ideiglenes felfüggesztését rendeli el, — tehát statuskérdéseket rendez, — midőn továbbá gyermektartási, és elhelyezési kérdéseket old meg, — szülő, nagyszülő haszonélvezetét korlátozza (gytv. 12. §.), a gyermek jövedelmeiből a szülőt és annak hitelezőit illető részeket megállapítja (gytv. 24., 25., 35., 37. §§.), a gyámi számadásokat felülbírálva azok alapján a gyám-gondnokot megtérítésre kötelezi.

Az előbb érintett tevékenység általában a közigazgatás feladatkörébe tartozik, míg az utóbbi magánjogi kérdésekben való joggyakorlásra, sőt a tartás és elhelyezési ügyeknél vitás magánjogi jogviszonyok eldöntésére irányúl, amely működés *lényegében bírói funkció.*

Ezt a kettős jellegü hatáskört, — bár korlátozva, — a javaslat is fentartja, mivel többek közt a 3. és 4. §-aiban a nagykorúvá nyilvánítást, a 157. §-ban azt a jogot, hogy a szülőnek a törvényes kiskorú tartására nézve tett intézkedésén változtathat, a 320—333. §-aiban pedig a *gyámsággal azonos joghatályú* gondnokság elrendelését a gyámhatóságra bízza.

A megjelölt kettős tartalmú feladatkör közepén áll végül az a funkció, melyet a gyámhatóság a törvény alapján, illetve de lege ferenda is, fejt ki, midőn a törvényes képviselők által kötött jogügyleteket, hagyatéki osztályokat, valamint ugyanazok által tett jogcselekvényeket érvényre emelés végett jóváhagyja. Ez az intézkedés, mely a korlátolt cselekvőképességüek és cselekvőképtelenek érdekeinek megóvása és a jogbiztonság fentartása végett hatósági jogkörbe utaltatott, egyformán származhatik bírói vagy közigazgatási imperiumtól. Hovátartozóságának eldöntésénél főleg a *célszerüségi szempontok* játszák a főszerepet.

A gyámhatósági hatáskör alkatelemeinek felismerése után önként adódik most már a megoldás kivitele. A tisztán bírói hatáskörbe tartozó feladatokat bírói kézbe, az administrativ teendőket a közigazgatás kezébe kell letenni.

Ugyancsak bírói hatáskörbe kell azonban utalni a jogügyletek jóváhagyását is, a következő *célszerüségi okokból:*

1. A különböző jogügyletek és hagyatéki osztályok jogszerüségének elbírálása a magánjog beható ismerete nélkül lehetetlen, amiből az következik, hogy e feladatot arra kell bízni, aki a magánjogot legjobban ismeri, vagyis a bíróságra. Ezzel elesnék egyben a mai rendszer azon nehézkessége, hogy az ügyek igen nagy részénél jogi szakértőt, a tiszti ügyészt, illetve a legfelső fokon az igazságügyminisztert kell vélemény végett igénybe venni, amely eljárás a gyámhatósági intézkedés egyszerüségének és gyorsaságának súlyos hátrányára van.

Nem tartom ezzel szemben számbavehetőnek azt a sürün hangoztatott ellenvetést, hogy a bíróságnak a jogszabályhoz való merev ragaszkodása a célszerüségi szempontokat sokszor háttérbe szorítja, mivel ez a kifogás a bírói jogalkalmazás mai fejlődése mellett úgy is tarthatatlan, de meg mert az ilyen esetleges hátrányoknak könnyen elejét lehet venni a rokonok meghallgatásának kötelezővé tétele, illetve fontosabb ügyek elintézésénél a laikus elem, sőt az administrativ hatóság közvetlen közreműködésének igénybevétele által.

2. További indok a gyámhatósági tagoknak más köztisztviselőkénél *nagyobb fokú* felelőssége, amely azon alapul, hogy a gyámhatóság a gytv. 263. §. és annak alapján kifejlett bírói gyakorlat szerint a gyámoltak érdekeit *hivatalból* tartozik megóvni, amiből viszont az következik, hogy a gyámhatóságot nem menti föl a gyámoltaknak szándékosan, vagy vétkes gondatlanságból okozott kár megtérítése alól az a körülmény, hogy a gyám a gyámhatóság károsító határozata ellen jogorvoslattal nem élt (lásd Sipőcz id. munka 978. old.). Hasonló felfogás mutatható ki a javaslat 289. és 281. §-ainak egybevetéséből.

Ilyen fokozott felelősséget pedig csak oly hatóságtól lehet megkövetelni, amely nemcsak kellő szaktudással rendelkezik, hanem egyben a törvényadta függetlenség és egyéb biztosítékok folytán a kívülről jövő befolyások ellen is kellően vértezve van.

Hogy ez a mai rendszer mellett lehetetlen, és hogy életbevágó családi és vagyonjogi kérdések elintézésénél sok helyütt nem kivánatos befolyások érvényesülnek, azt nem is szükséges bizonyítanom.

3. E megoldással továbbá egy csapásra megszünnék azon perek hosszú láncolata, melyeket a döntvénytárak «a gyámhatóságilag jóváhagyott jogügyletek megtámadása» cím alatt ismernek, és amely perek egyrészt a gyámhatósági közegek magánjogi szaktudásának hiányát jelzik, másrészt a közigazgatási határozatok jogerejébe és általában a jogbiztonságba vetett hit kigúnyolását jelentik.

4. Hasonlóan eltünnék ezzel az a másik anakronismus is, hogy a végső közigazgatási fokon is helybenhagyott jogérvényes gyámhatósági határozatok érvényen kívül helyezése végett a sértett félnek a bírói jogsegély fentartatik (gytv. 12., 22., 130. §§.). Hasonló félszegséget különben a jav. 178. és 198. §-ai is konzerválni iparkodnak, amely törekvés tehát szintén feleslegessé válnék.

5. Bírói körben megszünnék a mai gyámhatósági jogkör azon hiánya, hogy a joggyakorlás és végrehajtás terén csak tökéletlen és félrendszabályokkal rendelkezik; így tanút vallomásra nem kényszeríthet, tanút és ügyfelet meg nem eskethet, ingatlanra végrehajtást nem rendelhet stb. A javaslatból is felsorolhatnék számos oly intézkedést, mely evvel a hiánnyal eleve számol, így pl. a 236. §-t kapcsolatban a 892. §-al, a 298. §-t stb.

6. Elkerülhető lenne végül ily megoldás mellett az a sok hatásköri összeütközés és vita is, amely ma a gyámhatóságok és a bíróságok közt, különösen gyermektartási és hagyatéki ügyekben felmerül.

Javaslatom ezek után oda terjed, hogy a reformmal egyidejüleg életbeléptetendő polg. tkvi javaslat személyi és családjogi részének mindazon intézkedéseit, melyek a gyámhatóságra bírói teendőket ruháznak, nemkülönben az ügylet jóváhagyási jogkört egy *speciális gyámügyi bíróság* hatáskörébe kell utalni, és az ily módon minden zavaró körülménytől megszabadított gyámügyi közigazgatást a megalkotandó *állami gyermek- és családvédő* hivatal egyik szakreszortjává kell fejleszteni, amelynek alosztályai a városi, illetve községi körletekben működnek.

Hogy egy ilyen irányú fejlődésre *máris* szükség van, a következőkkel igazolom: A mai gyámhatósági szervezet úgyszólván kizárólag a vagyonos kiskorúak és gondnokoltak érdekvédelmét szolgálja és a vagyontalan gyámoltak és gondnokoltakkal szemben, eltekintve a közvetett úton történő sablonos személyi felügyelettől, teljes tétlenségre van kárhoztatva.

Pedig, hogy a rendszerint amúgy is jól ellátott vagyonos kiskorúak és gondnokoltak helyett épen a vagyontalanok, különösen pedig a természetes gyermekek kellő védelme és gondo-

zása volna elsőrendű községi és állami feladat, azt tán felesleges bővebben indokolni is. Megemlítem mégis, hogy a vagyontalan gyámoltak és gondnokoltak száma a vagyonosok számának kétszeresét jóval felülhaladja.

A vagyonos gyámoltak és gondnokoltak személyi felügyelete sem kielégítő, mivel híjával van a tevékeny és közvetlen közreműködésnek és rendszerint csak a már beállott káros eredmények tökéletlen orvoslásában merül ki. Hogy ez ma így van, azért nem a gyámhatóságok okolhatók, hanem a fejlődő élet, amely a 40 év előtt megalkotott intézmény némely szabályozásán már messze túlnőtt.

Mert bizonyos az, hogy a gyámhatóságok mai szervezetük mellett tág rendelkezési hatalom és kellő segédeszközök hiányában az élet által támasztott követelményeknek többé meg nem felelhetnek.

És én épen ennek a rendkívüli fontos feladatkörnek kiépítését várom a javasolt reformtól, amely hivatott volna arra, hogy a gyermek- és családvédelem minden tényezőjével koncentrikus és céltudatos összmunkában eredményes és főképen a megelőzés szempontjából fontos tevékenységet fejtsen ki. És ha az átalakulás szüksége máris érezhető, még inkább érezhető lesz az a legközelebbi jövőben, amikor túlsulyra fog jutni annak felismerése, hogy a kiskorúak és a szociális értelemben alsóbbfokon álló egyének gondozása és oltalma terén ma uralkodó érthetetlen kaosz és szétdaraboltság csakis úgy lesz összhangba hozható, ha a szociális jelenségek megnyilvánulásait összefoglaló speciális intézmények feladatkörébe vonják.

Az általános elvek megjelölése után és a részletes kifejtést mellőzve megjegyezni kívánom azt, hogy az általam javasolt megoldás szükségképpeni előfeltétele az, hogy a gyámügyi közigazgatás a bírói munkakörrel szervi kapcsolatban és folytonos összeműködésben legyen, mivel a vagyonkezelésre vonatkozó ügyletek felülbírálásánál a közigazgatási szervek nagyobb mozgékonyságuk és a helyi viszonyokkal való beható ismeretük által fontos szolgálatokat tehetnek.

Még csak két dolgot kívánok a kérdéssel kapcsolatban megemlíteni.

Az egyik az, hogy a javasolt reform kivitelét a ptkv. javaslat rendelkezései annyiban megkönnyítik, hogy a gyám önállóságát és rendelkezési jogát erősen fejlesztik, a gyám ellenőrzésére az ellenőrző gyám intézményét létesítik, a pénzkezelési teendőket pedig korlátozzák, amely intézkedések által a jövendő gyámhatóság feladatköre szűkíttetik; a másik az, hogy a javaslat igen helyesen több olyan funkciót kivett a gyámhatóság hatásköréből, amely bírói hatáskörbe tartozik, így a kiskorúság meghosszabbításának ideiglenes elrendelését és a számadások alapján a gyámgondnok marasztalását.

A reformnak a hatáskör kettéosztásán alapuló ily megoldása viszont lehetővé tenné, hogy mindazok a nem vagyonjogi természetű perek, melyek a kiskorúak és gondnokoltak személyi állapotára vonatkoznak, könnyűszerrel a különleges gyámbíróságok hatáskörébe lennének utalhatók, amely művelet által az általános bírói munkakör igen nagy többlettől szabadulna.

Ily előfeltételek mellett csak helyeselni lehet dr. Kéri Miklós táblabíró által megpendített azt az eszmét,* hogy a kiskorúság meghosszabbítása és megszüntetése, a gondnokság alá helyezés és megszüntetése stb. iránti perek a gyámhatóságok hatáskörébe utaltassanak, ellenben feltétlenül elvetendőnek tartom ezt a gondolatot a már kifejtett okokból a gyámhatósági reformnak a mai alapelvek szellemében való megoldása esetén.

Számolva végül azzal, hogy a készülő reform az államosítás keresztülvitele mellett a régi alapelveket veszi kiindulásul, néhány szóval ez irányban is megteszem észrevételeimet.

Nem tartom célszerűnek elsősorban a gyámhatóság legalsó fokán a kollégiális működés fentartását. A hármas tanácsban való elintézés a legtöbb árvaszéknél úgyis csak papiroson van meg, mivel tényleg mindent a jogi képesítéssel bíró ülnök végez. Ott pedig, hol a hármas tanácsok tényleg működnek, ez az elintézési mód felette nehézkes, sok időt és munkaerőt emészt föl, és e mellett semmiféle előnyt nem nyujt. Ellenben megvan az a hátránya, hogy a referens legtöbbször nem a felekkel való érintkezés hatása alatt közvetlenül, hanem jóval azután, legtöbbször csak emlékezetből, legfeljebb hiányos feljegyzésekből rekapitulálja az ügyet és eszközli ki a döntést.

Át kell tehát térni célszerűségi és ökonomikus okokból az egyes előadói rendszerre.

A régi rendszer fentartásának további elengedhetetlen feltétele az árvaszéki előadóktól a bírói, illetve ügyvédi képesítés megkövetelése, mivel csak ilyen képesítésű tisztviselőre lehet teljes megnyugvással rábízni a legfontosabb magánjogi kérdések elbírálását.

A másodfokú gyámhatóságnak *állandó jellegű* és bírói taggal is megerősített, legfeljebb három tagból álló laikus forumnak kell lenni, míg a legfelsőbb gyámhatóság gyakorlása a közigazgatási bíróság kezébe teendő le.

A pénzkezelést és gyümölcsöztetést modern alapokra kell fektetni és főleg az állampapirokba való kötelező elhelyezést kell szabályul felállítani.

Dr. Csorna Kálmán.

* Jogtud. Közlöny 1918. évi 17. szám.

Foglalás joghatálya és letiltások sorrendje.

I.

Ebben a kérdésben dr. Borsodi Miklós kir. törvényszéki bíró urnak a Jogtudományi Közlöny 1918. évi 6. számában közölt álláspontját nem tartom helytállónak.

A kérdés eldöntésénél abból az általános szabályból kell kiindulni, amelyet az 1881 : LX. tc. 47. §-a tartalmaz, amely szerint a végrehajtató zálogjoga az ingóságok végrehajtási összeírásának idejében keletkezik.

Az összeírás cselekményével a foglalás teljesítve van.

A végrehajtási törvény 83. §-a esetében a törvény világosan kimondja, hogy a foglalás joghatálya a foglalás időpontjától számíttatik. És pedig a végrehajtást szenvedőre nézve, míg a közpénztárra nézve az a rendelvény kézbesítésének időpontjával áll be.

Ez az utóbbi rendelkezés azonban nem homályosíthatja el azt a szabályozást, hogy a foglalás joghatálya a helyszinén történt összeírással már létesítve van.

Csak másodlagos jelentősége van annak, hogy amidőn nem a helyszínén talált testi ingóságok, hanem követelések iratnak össze, amelyekre nézve különben szintén az a fikció áll, hogy a végrehajtást szenvedő eszmei birtokában vannak: akkor ez a foglalás szükségszerűen — a dolog természeténél fogva — közlendő a végrehajtást szenvedő adósával, vagyis a 83. §. esetében a közpénztárral.

A lényeges az, hogy a végrehajtást szenvedővel szemben a foglalás joghatályának következményei már az összeírás idejétől kezdve beállanak. Ő tehát már ettől az időponttól kezdve nem rendelkezhetik a lefoglalt ingóságokkal, illetve követeléssel, mert különben a büntetőtörvénykönyv 359. §-ában meghatározott bűncselekményt követi el.

A törvény azonban a végrehajtást szenvedő adósára, illetve a közpénztárra nézve is megállapítja a foglalás joghatályának kezdőpontját, amely természetesen azzal az időponttal kell hogy egybeessék, amelyben az illetők a foglalásról tudomást nyertek. Ezért mondja ki a végrehajtási törvény 82. §-a, hogy bírói utalvány nélkül az adós a lefoglalt követelést büntető- és vagyonjogi következmények terhe alatt ki nem fizetheti és a 83. §., hogy a közpénztár a foglalás időpontjától kezdve fizetést nem teljesíthet.

A helyszínén történt össszeírás és a közpénztár értesítése közti időszakban tehát a követelés felvétele kizárólag a végrehajtást szenvedő jogellenes eljárása; adósának értesítése után pedig a felelősség mindkettejüket terheli.

Ebből a jogi helyzetből pedig következik, hogy a végrehajtási törvény 84. §-a esetében nem lehet a foglalás joghatályát és sorrendjét — amint ezt az idézett cikk is helyesen kifejti — a végrehajtást elrendelő végzés keltétől számítani. Első látszatra azzal lehetne ezt az álláspontot indokolni, hogy a 84. §. esetében a bíróság meghagyása a helyszínén való összeírást pótolja, tehát a bírói végzés kelte adja meg a sorrend alapját. Ámde a cikkíró úr helyesen mutat reá arra, hogy ez mily ingatag alap lenne, hogy tehát a végzés kelte nem állapíthatja meg a sorrendet.

De nem oszthatom azt a nézetet, hogy ehelyett a meghagyásnak a közpénztárhoz érkezése legyen irányadó.

Nem pedig a kifejtetteken kívül azért, mert a foglalásról

elsősorban a végrehajtást szenvedőt kell értesíteni, ez pedig a végrehajtási törvény 24. §-a értelmében a végrehajtást elrendelő végzés kézbesítésével történik. A foglalás joghatálya tehát a 84. §. esetében is csak a végzésnek a végrehajtást szenvedő részére kézbesítésével kezdődhetik; hiszen ennek hiányában az eljárás nem emelkedhetik jogerőre és egymagában a közpénztár megtörtént értesítése a végrehajtató követelésének behajtására módot nem nyujt, mert ennek, illetve a lefoglalt követelés utalványozásának a végrehajtási törvény 133. §-a értelmében csak a foglalási eljárás jogerőre emelkedése után lehet helye.

A hitelezők sorrendjének kérdésével már e lap 1913. évi 33. számában foglalkoztam s ott a végrehajtási törvény 126. §-ára való utalással kimutattam, hogy a sorrend megállapításánál a törvény nem a rendelvénynek a pénztárhoz való beérkezését, hanem csakis a foglalás időpontját tekinti irányadónak. Reámutattam arra a visszásságra is, amelyet az ettől eltérő álláspont előidézhetne. Megtörténhetnék, hogy a későbbi végrehajtató gyorsabb expediciót eszközöl ki s az ő ügyében a rendelvény korábban érkeznék a pénztárhoz, mint a korábbi foglaltató ügyében s így az utóbbi indokolatlan sérelmet szenvedne.

Dr. Fürst Mátyás.

II.

Cikkemnek nem az volt a célja, hogy ebben a kérdésben elfoglalt álláspontomat rendszeresen kifejtsem. Megtettem azt behatóan az Ü. L. 1916. évi 40—41. számában. A végső konklucióm most is az, ami akkor volt, hogy a kérdést megnyugtató módon a törvény rendszerében megoldani nem lehet. Ugy az egyik, mint a másik álláspontnak vannak sebezhető oldalai. A legfőbb baj azonban a bizonytalanság, az ingadozás a bírói gyakorlatban, ezt kellene egy jogegységi határozattal megszüntetni. Csupán ennek szükségére akartam rámutatni kis cikkemben, s álláspontomat csak vázlatosan jeleztem, s így e cikk nem alkalmas arra, hogy polémia kiindulópontja legyen.

Mi sem könnyebb, mint bármelyik álláspontot a törvény alapján megtámadni. A cikkíró úr azonban úgy véli, hogy viszásság csak akkor keletkezik, ha a foglalás hatályát az állampénztárba érkezéstől számítjuk.

Kérdem ezzel szemben, vajjon nem visszás az, hogy a közpénztárnak joga lévén a rendelvények beérkezésének sorrendjében fizetni a foglaltatóknak, az esetben, ha a közpénztár így maga állapítja meg a sorrendet, a foglaltatók sorrendje a közpénztár értesítésének időpontjától függ, ha ellenben a közpénztár több foglalás esetében a sorrend megállapítása végett a lefoglalt követelést a bíróságnál letétbe helyezi — amihez szintén joga van — a már megállapított sorrend egyszerre felboruljon, s a bíróság egészen más időpont, az összeírás időpontja szerint állapítsa meg a sorrendet? Lehet nagyobb visszásságot képzelni, mint azt, hogy így a közpénztár tetszésétől függjön, milyen legyen a sorrend?

Vagy az talán megnyugtató, amit a cikkíró úr a 83. §. magyarázatául mond, hogy t. i. az a rendelkezés, hogy a közpénztárra nézve a foglalás hatálya az értesítéstől számít, csupán azt jelenti, hogy ettől az időtől kezdve bírói intézkedés (utalványozás) nélkül fizetést nem teljesíthet? Hiszen más harmadik adósnál is így van ez, de ezeknél mégsem mondja a törvény, hogy «*a foglalás hatálya*» ettől az időponttól számít. Ép ez ad alapot arra a feltevésre, hogy a törvény a közpénztári követelések lefoglalását más követelések lefoglalásától eltérően akarta szabályozni. Végül még azt is figyelembe kell venni, hogy kétség esetén inkább azt a megoldást kell választani, amely a zálogjogszerzés szabályainak megfelel, amelyek szerint a követelés akkor van lefoglalva, ha azt a harmadik adósnál letiltják, amely megoldás még azzal az előnnyel is bír, hogy a sorrend egyöntetű megállapítását teszi lehetővé a 83. és 84. §-oknál. *B. M.*

Szemle.

— **A bírák** a mai napon egybegyűlnek, hogy a legnehezebb kérdésben: a saját ügyükben ítélkezzenek. Ők, akik megszokták, hogy igazságot tegyenek, igazságot kérnek önmaguk számára, ők, akik megtanulták, hogy *justitia est voluntas suum cuique tribuendi* jogukat kívánják érvényesíteni. Jogukat az élethez, a tisztességes megélhetéshez, amelyet a gazdasági helyzet viszontagságos alakulása tőlük megtagadott. Két irány áll egymással szemben: azoké, akik kérnek és azoké, akik követelnek. Midőn e sorokat írjuk, még nem tudhatjuk, melyik van többségben, de bízunk benne, hogy bármelyik jut is túlsúlyra, a kérelem elég erélyes, a követelés elég méltóságteljes lesz. Pope ismeretes mondása: the hungry judges soon the sentence sign (az éhes bírák hamarosan meghozzák az ítéletet), ebben a perben nem nyerhet alkalmazást, mert annak az államnak, amely ellen ma tartási igényüket érvényesítik, ők maguk a legelőkelőbb képviselői. Meg vagyunk győződve, hogy nemcsak a hangnemben, de az érdemben is elég körültekintő és megfontolt lesz a kereset, mert épen a bíráktól, mint legmagasabbrendű funkcionáriusoktól várható el, hogy az állam gazdasági erejének határait mérlegeljék és megítéljék. Viszont a bírák elvárhatják az igazságügyi kormánytól is, hogy ebben a perben nem él illetékességi kifogással, nem helyezkedik az egyoldalú ethikai követelések kényelmes álláspontjára, hanem annál energikusabban törekszik a jogos kívánság teljesítésére, minél mérsékletesebbeknek mutatkoznak a bírák kívánságaik érvényesítésében. Ha már a litis contestatio-ig eljutott is az ügy, oly ítélethozatalra, amelyben az állami érdek és a bírói tekintély egyaránt csak pervesztes lehet, nem kerülhet sor. Ezért reméljük úgy a kormány, mint a bíróság érdekében, hogy a mai gyűlés az utolsó, amelynek tárgysorozatán a bírák anyagi helyzete szerepel.

Darvai Fülöp halálával megfogyott azon ügyvédek száma, akik a parlamenti bizottságok csöndes, szakszerű munkáját többre becsülik az üléseken való nyilvános szereplésnél. Mint fontos igazságügyi javaslatok előadója elismerésre méltó munkát fejtett ki. Az ügyvédi kar érdekeiért a parlamentben és az igazságügyi kormány előtt gyakran szállt síkra. Legutóbb a Ppé. megalkotásakor az ő kezdeményezésére nyertek az ügyvédek felszólalási jogot a régi rendes perekben. Tagja volt hosszabb időn át a budapesti ügyvédi kamarának.

— **A bírói státus rendezéséhez.** A külön bírói státus felállítása a háború tartama alatt alig remélhető, de épen ezért gondolnunk kell arra, hogy addig is, amig a végleges státusrendezés megtörténik, továbbfejlesszük a múlt évben történt rendezést. Az elsőfokú bírói kar ma a következőleg van az egyes fizetési osztályok közt megosztva: a VI. fiz. osztályban van 330, a VII-ben 1050, a VIII-ban 1343. Már most nézetem szerint a továbbfejlesztést a következőleg kellene eszközölni: a 2723 bírói állásból egyelőre 43 állást meg kellene szüntetni s az ekként felszabaduló kb. 300.000 korona összeget arra kellene felhasználni, hogy a VI. fiz. osztályba sorozott állások száma harminccal, a VII. fiz. osztályba sorozott állások száma pedig százötvennel szaporíttassék.

Ez az intézkedés az összes érdekelt tényezőket kielégíthetné. A pénzügyminiszteriumnak nem lehetne ellene kifogása, mert hiszen az ajánlott intézkedés nem járna az állami költségvetés ujabb megterhelésével. Az érdekelt bírák bizonyára örömmel üdvözölnék az intézkedést, mert azzal szemben, hogy sokaknak közülük alig észrevehetően emelkednék a munkaterhe, átlag két évvel hamarább elérhetnék a VII. fiz. osztályt és átlag 8—10 hónappal előbb a VI. fiz. osztályt, mint a mai státus meghagyása mellett. A sérelem, amely a jegyzőket 43 bírói állás megszüntetése folytán érné, csak látszólagos, mert azzal szemben, hogy a bírói állás elérése a 43 állás megszüntetése folytán átlag 3—4 hónappal később következnek be, kellő kárpótlás volna részükre az a nekik is annak idején javukra való előny, hogy a VII. és a VI. fiz. osztályt gyorsabban érnék el.

A kérdés csupán az, hogy lehet-e a bírói létszámot ma 43 állással csökkenteni? Én azt hiszem, hogy igen. A perek apadása 1915 óta állandóan tart és így egyelőre minden veszély nélkül csökkenteni lehetne a bírói létszámot. Jól tudom, hogy a perek csökkenése csupán átmeneti, de a háború befejezése

után a mai létszám fenntartása sem garantálná a bíróságokra ránehezedő munkateher zavartalan ellátását bizonyos szervezeti, eljárási és ügyviteli reformok és a bírói személyzet felfrissítése nélkül; ezeket a reformokat pedig nem lesz elég úgy megcsinálni, hogy a bíróságok a mai létszám mellett személyzetszaporítás nélkül elláthassák feladatukat, hanem feltétlenül arra kell majd törekedni, hogy ezek a reformok a bírói létszámnak a fent javasolt csökkentésén túlmenő további lényeges csökkentését is lehetségessé tegyék, mert különben lehetetlen lesz a bírói állást úgy javadalmazni, hogy abból a bíró tisztességesen megélhessen.

Államférfiaink állandóan emlegetik, hogy az állami alkalmazottak létszámának csökkentése lesz az az eszköz, amely helyzetük gyökeres javítását lehetségessé fogja tenni. Itt az ideje, hogy ennek az eszköznek alkalmazását abban a mértékben, amelyben ez ma lehetséges, megkezdjék. *Dr. Bárdos Benő.*

— **Bírák, ügyészek helyi előléptetése.** A külön status úgy látszik, még késik, de az időleges helyi előléptetések révén való szanálása a helyzetnek, feltételezzük, megigértetett sorsunk legfőbb intézői részéről. Az eddigi «úgynevezett automatikus» előléptetések körül sok a méltánytalanság, főleg a VII-es rangosztálybeli előléptetésnél, jobban mondva kinevezésnél. Az üresedett helyek nem egy megállapított helyes rendszer és nem meghatározott időközönkint kerülnek betöltés alá. Egyenlő körülmények között is különböző szolgálati időtartamra következik be egyesek kineveztetése, a véletlentől függ, ki hány hónapra és mily mérvben lezajló kinevezési sorozatnál jön sorra. A rangkérdés pedig kenyérkérdés, az időbeli különbség sok száz korona előnyt, avagy hátrányt jelent egyeseknek. A kérdés egyszerű és igazságos megoldása csak azt igényli, hogy hathetenkinti, de legalább háromhavonkinti turnusban történjenek meg ezek a kinevezések, úgy azonban, hogy a soronkívül előléptetendő vidéki és budapesti kartársak ne huzzák keresztül a rendes sorban következők jogos aspirációját. Ha már a soronkívüliségnek meg kell történnie, ne sulyosbbítsa ez a többiek helyzetét; a budapesti sok rangfiatal bíró-ügyész ne vágja utját ilykép a vidéki kifogástalan erők előmenetelének, melyre hosszabb szolgálatuknál fogva feltétlen igényt tarthatnak, hanem mindkét érdek elégíttessék ki a budapestiek soronkivülisége helyett ezeknek helyi, vagy drágasági pótlék alakjában való segélyezése utján. A vidékiek közül pedig, ha a valóban ritka kivételes tehetség megy be soronkívül a VII-be, — ezt még csak tudomásul lehetne venni. Az igazságos új rendszer sürgős meghonosítását követeli a VII-esítésnél még az a lényeges szempont is, hogy az albírói-alügyészi állások megszünte folytán a jegyzők is ugyanoda a VIII. rangosztályba kerülnek, melyben «principálisaik» jó része is küzködik. Ehhez bővebb kommentár nem szükséges. A méltányosság tehát azt követeli, hogy vigyék át a VII-be mindazokat, akik a hosszas jegyzösködés, albíráskodás után 18—20 évi szolgálattal és 40 esztendők terhével vállaikon még mindig a VIII-ban vannak, az ujabb bírónemzedék, volt adjunktusaik rangosztályában. Az igazságügyi kormányzat jelenlegi főfunkcionáriusának sajtó utján tett megnyugtató kijelentése reményt nyujt nekünk arra, hogy az ügy gyors és igazságos rendezése az ő megértő szellemének eljövetelére várt. *Dr. K. V.*

— **Valutajog — 1823-ban.** A háború folytán keletkezett nagy árfolyameltolódások ugyancsak aktuálissá tették a fizetési pénznemre vonatkozó szabályokat. Ez okból érdemes felidézni Szlemenics könyvének tanítását e kérdés felől. «Innen értetődik az is: hogy ha valaki magát bizonyos számú, p. o. száz aranynak fizetésére kötelezné, de az aranynak nemét meg nem határozná, kötelességét akármely nemű aranypénzben, sőt ha magát arra különösen nem kötelezte volna, hogy nevezet szerént ugyanannyi darab aranyat adni fogna, folyó ezüst pénzben is, az aranyokat a kötelezés idejekor volt becsök szerint számlálván, teljesítheti. Az első esetben t. i. a kötelező fél világosan magát csak annyi aranynak, a másodikban pedig csak annyi arannyal akkoron egyetértő summának fizetésére kötelezte. Igy ítélt a k. Kúria és ugyanezen pernem cimen alatt az 1-ső és 2-ik, továbbá a több vármegyékben fekvő zálogváltásáról a 30-ik végzésben». (Közönséges Törvényszéki polgári magyar törvény. III. k. 31. l.) A kereskedelmi törvény 326. §-ának szabálya ekképen gyökeret kap a régi magyar bíráskodásban és irodalomban. A ma problémájára, hogy t. i. mely időpont irányadó az árfolyamátszámításnál, Szlemenics nem ad feleletet. Az árfolyamhullámzás dolgában, bár szintén nem a mai értelemben, tesz ellenben igazságot az a kúriai ítélet (DT. 2/32.), amelyről Grosschmid a Fejezetek II. kötetében megemlékezik. A kötelezvény belga frankra szólott. «Időközben Belgium mint az ú. n. Latin Unio egyik tagja az ezüstveretés korlátolása által tényleg az aranylábra térvén át, az ezüstnek s illetőleg az osztrák forintnak az értéke pedig leszállván, a két összeg közt igen nagy különbség származott. A Curia az utóbbi összeg szerint fizető adós által támasztott törlési perben kimondotta, hogy az előbbeni összeg irányadó» (383. l.). Ez a kuriai ítélet nyilvánvalóan abban a kérdésben foglal állást, hogy minek fizetésére van az adós kötelezve — a mai kérdés pedig akörül forog, hogy a kötelezettségben álló vitatlan érték mily összegű magyar valutával teljesítendő. Vagyis akkor a kötelezettség mértéke volt a vitás, ma a lerovás mértéke, amely megkülönböztetés és az egész valutakérdés jogi vonatkozásai imponáló élességgel vannak kifejtve Grosschmid fenthivatkozott tanulmányában, amiről ma, amikor a legégetőbb aktualitásra jutottak, ép úgy nem beszélnek, mint a régi időkben, amikor ezek a fejtegetések szédítő stílusa agygimnasztikának festett. A valutajog mai zürzavarában talán nem volt érdektelen erre a kiaknázatlan bányára utalni. *B.*

— **Üres alakiság vagy a részvényesi jogok biztosítéka?** A KT. 157. §-ának 8. pontja a részvénytársaság alapszabályainak lényeges kellékeként előírja «annak megállapítását, hogy mi történjék az esetben, ha az összehívott közgyűlés határozatképes nem volt». Ennek folytán minden társasági alapszabály megállapítja először is azt, hogy melyik az a minimális része az alaptőkének, vagy az a száma a megjelent részvényeseknek, vagy végül kombináltan a megjelent részvényeseknek és az általuk képviselt alaptőkének, amely mellett a közgyűlés érvényes határozatokat hozhat. Követi e rendelkezést rendszerint az az intézkedés, hogy abban az esetben, ha a közgyűlés nem határozatképes, elhalasztandó és újabb közgyűlés hívandó össze, mely ugyanazon tárgysorozatra a képviselt részvények vagy szavazatok számára való tekintet nélkül határozatképes. Utóbbi időben két közgyűlési hirdetményt olvastam a hivatalos lapban, amellyel az illető társulatok igazgatósága egyidejűleg mindjárt két egymást rövid időközben követő határnapra összehívja azonos napirenddel a társaság közgyűlését. Nyilvánvalóan eleve számolt a társulat vezetősége annak a lehetőségével, valószínűségével, hogy az első közgyűlés nem lesz határozatképes. Nézete szerint az igy ab ovo összehívott második közgyűlés — tekintet nélkül a képviselt részvényeknek számára — határozatképes lesz. Ez a felfogás azonban *téves*. Már az alapszabályok rendszerinti szövegezése betű szerint sem értelmezhető másképen, mint úgy, hogy az újabb közgyűlés *csak akkor* hívandó és *hivható* össze, ha az eredetileg egybehívott közgyűlés *nem volt határozatképes*. Nem hívható tehát össze azzal a kikötéssel, hogy a képviselt alaptőkére való tekintet nélkül határozatképes leend a közgyűlés már oly időpontban, amelyben még bizonytalan az, vajjon az első közgyűlés határozatképtelen lesz-e? De ellentmond e felfogásnak az intézkedés rációja, a cél, amely a határozatképesség jogszabályát és a határozatképesség hiányában újabb közgyűlés összehívásának kötelességét előidézte. A határozatképesség előírása azt célozza, hogy a társaságra kötelező határozatok csak akkor legyenek hozhatók, ha a részvényeseknek és az alaptőkének legalább is bizonyos része jelen van a közgyűlésen. Fontosabb és nagyobb horderejű határozatok érvényessége még minősített részvényszám képviseletéhez és minősített többséghez is van kötve rendszerint. Ha már most a szükséges részvénymennyiség nem jelent meg, úgy *a részvényesek figyelme a hozandó határozatokra, ezeknek fontosságára újabb közgyűlés összehivása, újabb hirdetmény közzététele által felhivandó.* Lehetséges, hogy az első közgyűlés azért nem volt határozatképes, mert bizonyos javaslatok ellenzői előbb szervezkedni akarnak, a részvényeseket meggyőzni, álláspontjuk részére megnyerni óhajtják s azért maradnak el az első közgyűlésről és a fontos kérdést csak újabban összehívandó közgyűlésen szándékoznak dülőre juttatni. Amikorra a részvényesek már kellőképen előkészülhettek, informálódtak. A határozatképességre, minősített többségre vonatkozó alapszabályintézkedések a határozatok elhamarkodását pillanatnyi, alkalmi többségeknek érvényesülését a valódi részvénytöbbség akaratával szemben akarják megakadályozni. Ha mindkét közgyűlés már eleve egyidejűleg közzétett hirdetménnyel, esetleg 1—2 napi intervallumra hivatik össze, úgy ez a célzott eredmény nem érhető el. Akkor ez intézkedéseknek garanciális jellege teljesen elvész és esztelen s céltalan alakisággá válnak. A csak költséget okozó, de célt nem érő üres formalitás pedig sohsem lehet szándéka az alapszabály rendelkezéseinek. *Dr. Oppler Emil.*

Fővárosi ügyvéd, 10 éves praxissal, ki németül irodalmi színvonalon ír és beszél, nagyobb irodába belépne, de csak részesedéssel és saját praxisának fentartásával. Ajánlatokat a kiadóhivatalba kér «Gentleman» jeligére. 16001

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 23. szám. Budapest, 1918 junius 9.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A bírák. — *Dr. Osvald István* kir. ítélőtáblai tanácselnök: A bírák anyagi helyzete. — *Dr. Szűts Miklós* ny. kir. kúriai bíró: Fellebbezés vagy felülvizsgálat? — *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Pénzérték nélküli dolgok lopása. — *Dr. Alföldi Dávid* egri ügyvéd: A szegénységvédelem díjazása. — Törvénykezési Szemle. *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: A háború alatt kötött szerződések gazdasági lehetetlenülése. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 9. és 10. ív. — Csődnaptár.

A bírák.

Az államszervezet nagy tökéletlenségeinek egyike s talán a legnagyobb, hogy a bírósági szervezet a törvényhozástól és a kormányzattól nem független. Ugy értjük ezt, hogy törvény és pedig mindenkor könnyen megváltoztatható törvény szervezi a bíróságokat és a kormányhatalom gondoskodik a bírói állások betöltéséről.

Ennek a tökéletlenségnek következménye, hogy a bíróságok működésének függetlensége oly nehezen biztosítható.

Lehetnek ugyan egyes időszakok, amidőn lelkes alkotmányozó gyűléseket és egyes kimagasló államférfiakat áthat az a kívánság, hogy oly bíróságokat alkossanak, amelyek az állami életben mindent felülérő magaslaton állanak. És lehetnek egyes miniszterek is, akik a bírói kinevezés terén elzárkóznak minden más befolyástól, mellőznek minden más tekintetet és csak arra törekszenek, hogy jó bírákat nevezzenek ki.

De rendszerint a törvényhozásban és különösen a kormányhatalomban van valami lappangó féltékenység. Hatalmi féltékenység. Hogy a bíróságoknak túl nagy szerep jut az állami életben, hogy túlságosan önállóak lesznek, hogy a mindennapos érdekeket túlságosan mellőzik.

Vajjon bírói szervezetünk fejlődésének ujabb története az alkotmányos élet helyreállítása óta nem mutat-e ily féltékenységre? Vajjon ennek a fejlődésnek azt a sokszor kimutatott menetét, hogy az ujabb törvényhozói intézkedések a kezdetben megállapított nagy principiumokat kiépítés helyett visszafejlesztették, nem ezzel kell-e magyarázni? Vajjon a kinevezési politikánk ellen majdnem állandóan hangzó panaszok nem ezért jogosultak-e annyira? És vajjon nem azért van-e az, hogy a bírák anyagi függetlenségének érdekében mi sem történt?

Azok, akiknek feladata a cselekvés, most sem veszik észre, hogy miről van szó és mi forog kockán. A bírák külön státusában csak jogtalan előnyök biztosítását látják és nem a bírói sajátos működés állandó kidomborítását. És alig akarják észrevenni, hogy a megélhetés kérdésének különös rendezése a bírák különös helyzetéből folyik.

A háború nem emelte a jog embereinek a tekintélyét. Egyrészről a nyers erő, másrészről az adminisztrativ hatalom túltengésének ideje ez. A háborús jog nem terjesztette ki, inkább szűkítette a bíróságok hatáskörét. Ily időkben az elmék nem hajlamosak arra, hogy a jogszolgáltatás fontosságával, szükségleteivel foglalkozzanak és még jobban elzárkóznak minden elől, ami a bírák helyzetének emelésére vonatkozik.

A bírák feljajdulása egyéni bajaikból ered. De a baj, amelyet államférfiaknak észlelni és gyógyítani kell, nem az, hogy az államnak ezek a munkásai is a megélhetés lehetetlenségével küzdenek, hanem az, hogy a bírói szervezetnek meglévő ereje is veszendőben van.

Hiszen aki meghallgatta szép, méltóságteljes megnyilatkozásukat, hallhatta, hogy ők maguk sem egyéni bajaikat panaszolták fel, hanem szavaikon végigrezdült a rémület, a félelem, hogy a rájuk bízott templom szentségét nem tudják megvédelmezni.

A harcos idők el fognak múlni, visszatér a béke munkájával. A fellendülő gazdasági életben, a bensőben és az idegenekkel összekapcsolódó külsőben, bíróságainkra nagy, igen nagy feladat vár, olyan feladat, amelynek teljes mértékben a legjobbak is csak fáradságos munkával tudnak majd megfelelni.

Ha ez idők elkövetkezésekor nem erős bírák ülnek törvényt, mi, akik megálltuk helyünket e véres harcban, szégyent vallunk a béke harcában és a harci lobogók közt ragyogó magyar címert tehetetlenségünkkel ismét elhomályosítjuk.

Hallgassák meg a bírák szavát azok, akiknek cselekedni kell: a kormány és a törvényhozás. Ne várják meg, amíg a lappangó csüggedés erőt vesz a kedélyeken, amíg általános lesz az a jelenség, amelynek kezdetei már most mutatkoznak, hogy elkeseredetten sokan elhagyják ezt a pályát, amely már rég nem nyujt sem erkölcsi, sem anyagi elismerést és most már nem biztosítja a megélhetést sem, ne várják meg, amíg ez a nemes testület összeroskad.

A bírák megtették kötelességüket, feltárták a bajt, most tegye meg kötelességét a kormány és a törvényhozás.

A bírák anyagi helyzete.*

Rendkívüli viszonyok tették szükségessé a mai rendkívüli közgyűlést.

Néma gyerekek voltunk és a néma gyerek közmondásos sorsától kellett tartanunk.

Kell tehát, hogy szavunkat meghallják.

Ez a szó ünnepi, de bíróhoz illően férfias, határozott lesz, amely megköveteli, hogy mindenki, akit illet, komolyan fogja fel és megszívlelje.

A bírói és ügyészi karnak sok jogos panasza van, de a mai rendkívüli közgyűlést tegyük azzal is ünnepélyessé, hogy csupán azokat a kérdéseket tárgyaljuk, amelyek a közérdek szempontjából haladéktalan megoldásra várnak.

Két kérdésre gondolok. A bírói függetlenség intézményes, teljes kiépítésére és arra, hogy a bíró és ügyész ezekben a zord időkben is megőrizhesse azt a drága kincset, amely az államok alapja: az igazságot.

Hogy a bírói függetlenséget intézményesen kell biztosítani, az oly alapigazság, mint a $2\times2=4$. Bizonyítani nem kell.

Ehhez a fejlődött viszonyoknak megfelelő külön szervezeti törvény és ennek kapcsán a külön bírói státus visszaállítása kell.

Az állam szervezetében, mint a gépben, minden alkotó rész fontos.

És ha a bíró hivatásának különleges természetét emeljük ki, távol áll tőlünk az a szándék, hogy a közszolgálat más ágaiban dolgozók hivatását kisebbíteni akarnók. Nem. Csak arra kívánunk rámutatni, hogy — amint azt egy hírlapi cikk is kifejtette — a mi működésünk «*más*».

* A bírói és ügyészi egyesület rendkívüli közgyűlésén tartott előadói beszéd.

Ez nem új keletű dolog. A bibliai ó-szövetségtől napjainkig a biró mindig különös megítélés és tisztelet tárgya volt.

És ez egészen természetes.

A társadalom attól, aki az ő személye és vagyona felett ítél, mindig azt követelte, hogy az bizonyos piedesztálon álljon és mert látja, hogy a bíró a mindennapi életben is távol áll az önző tusakodástól, tiszteli és bízik pártatlanságában.

Akinek a közvetlenül hozzá kerülő ellentétes érdekek felett kell ítéletet mondania, annak a mindennapi élet küzdelmein felül kell állani.

Ez a bíró különleges helyzetének alapja, amely külsőleg abban is nyilvánul, hogy döntését ünnepélyes alakban, Ő Felsége a király nevében hirdeti. A bíró élete állandó töprengés, hogy mily megoldással szolgálhatná legjobban az igazságot. És ez az éjjel-nappal fárasztó töprengés kíséri a legtudósabb és leggyakorlatibb bírót is munkájában.

A bíró szegénynek, gazdagnak, együgyűnek, tudósnak ügyében egyaránt dönt. Döntésétől vagyon, élet, becsület, a haza legkisebb polgárának és legnagyobb államférfiának sorsa függ.

Súlyos teher.

És ha a társadalom nyugodtan akarja legdrágább kincseit a bíró ítéletére bízni, akkor erkölcsileg és anyagilag úgy erősítse meg a bírót, hogy ezt a súlyos terhet megbírja.

Ez nem a bíró önző érdeke, ez államérdek, ez közérdek.

Erkölcsileg erősítsék meg úgy, hogy a mindenkori politikai pártálláson felülállóan kezeljék a szervezetét.

Ez teszi szükségessé a külön bírói státust.

A többi szolgálati ágban működők közé való besorozás a bírói hivatás teljes félreismerését jelenti és alkalmat ad arra, hogy szervezetére az igazságügy intézésére nem hivatott politikai hatóságok is igyekeznek befolyást gyakorolni. Törvényjavaslatban annak idején megkísérelt főispáni felügyeleten kívül a főispáni illegalis felügyelet és egyéb politikai beavatkozás nem ritka eset.

Kiemelem, hogy csupán a szervezet, a kinevezések kérdésében.

De nem veszélyezteti-e a bírói függetlenséget a mindenkori pártállástól függő ily beavatkozás? Ezt lehetetlenné kell tenni és amíg a külön bírói státus nincs meg, addig mindig lesz kísérlet arra, hogy a bíróval is úgy bánjanak el, mint azzal a tisztviselővel, akinek kötelessége, hogy a mindenkori politikai helyzettől függő kormány utasításait kövesse. Hisz olyankor mindig megfelejtkeznek arról, hogy bíróról van szó és csak azt látják, hogy ez is egy státusban van a többivel.

De anyagilag sem erősítették meg a bírót.

Az állam alkalmazottai hibájukon kívül valamely szerencsétlenség következtében oly súlyos helyzetbe kerülhetnek, hogy nem tudnak magukon segíteni. Az állam igen helyesen megsegíti az ilyen szerencsétlent. A bíró ebben nem részesült. Élénken emlékemben van az az eset, amikor a fia temetéséről hazajött bíró az időközben leégett községben a házat sem találta, amelyben lakott. Földig leégett. Segélyt kért, mert semmije sem maradt. Kérésének először is a bírói méltóságot kellett ellene szögezni, amellyel nem lehet a segélyt összeegyeztetni. Az elv helyes, de le kell vonni a következtetést egészen és adjanak a bírónak oly ellátást, amely lehetővé teszi, hogy ily balesetekre is lehessen jedezete.

Az állam többi alkalmazottja jutalmakat, nyereségrészesedést stb. kap. A jutalomrendszer az összes igazgatási ágakban megvan és a bírói, ügyészi állással egyenlően minősített tisztviselőknél számottevő összegek ezek. És ez helyes. Nem irigyeljük ezt senkitől sem. És helyes az is, hogy a bíró nem kap jutalmat. De kapjon helyette rendszeres más illetményt, amely nem függ valamely igazságügyi intézkedéstől. Erre rá kellett mutatnom, hogy meglássuk, mikép az egy státusban levőknél a bíró ellátása gyengébb.

És itt van a *mellékkereset* kérdése.

Álláspontom az, hogy ezt a közérdek szempontjából nem is szabad megnyitni a bíró számára. Minden ügy külön tanulmány. A bírónak folyton tanulnia kell, hogy az eléje kerülő ügyet megértheese és megoldhassa, élete — mint említem — folytonos töprengés. Vannak tiszteletreméltó kivételes egyéniségek, akik rendes munkájukon kívül egyéb munkához is hozzájutnak, itt is csupán a tudományos élet terén. A bíró foglalkozása nem alkalmas arra, hogy a bíró az erejét másutt is érvényesíthesse, mindig tartani kellene attól, hogy ez a kereset rovására történik. De a mellékkereset a függetlenségét is veszélyeztetné. Rés lehet, amelyen át a bíróhoz férhetnek. A gyanu öl, a lehetőségét is távol kell tartani a bírótól.

A mellékkereset lehetőségének hiánya miatt is a bíró helyzete rosszabb a többi állami alkalmazott helyzeténél.

Ezeket a hátrányokat ki kell egyenlíteni.

Nem tárjuk fel vásári koldus módjára a sebeket, amelyek miatt ép ezekben a nehéz időkben kívánjuk sokat szenvedő szeretett hazánk nehéz pénzügyi viszonyainak újabb megterhelését. Nem szánalmat akarunk gerjeszteni. De azt az intéző köröknek el kell hinniök, ezt megköveteljük, hogy súlyos bajok vannak a bírói méltóság körül és nem a mi gyarlóságunk, hanem közérdek követeli, hogy most sürgős külön bírói segély, azután állandó külön bírói pótlék jusson a bíráknak.

Rá kell mutatnunk arra az erkölcsi követelményre, hogy a háborúból ne lehessen senkinek sem haszna. Az áldozatokat úgy sem tudjuk egyenlőkké tenni.

A háborús milliós és milliós nyereségek túlnyomó részének vissza kell kerülnie közcélra, hogy mindennapi kenyér jusson azoknak, akik idehaza a hazának tartozó és készséggel teljesített önzetlenséggel harcoltunk és feláldoztuk, amink volt. Most nem bírjuk tovább.

*

A bíró nem szokott a kéréshez. És hogy most a bírói és ügyészi egyesület egyeteme itt egybegyűlt, mutatja, hogy rákényszerültünk a kérésre. Tartsa mindenki természetesnek amit sokan tudunk, hogy az, aki rákényszerült a kérésre, annak kérése olykor a követelés hangnemébe csapott át.

Dr. Osvald István.

Fellebbezés vagy felülvizsgálat?

A Jogtudományi Közlöny f. évi 18. számában «A felülvizsgálat és a Pp. 534. §-a» című írásomban azt igyekeztem kimutatni, mely okok idézték elő a felülvizsgálat intézményének kedvezőtlen megítélését, s ilyenekül főként a ténykérdés határainak, valamint a Pp. 534. §-a harmadik bekezdésének kiterjesztő magyarázatú felfogását és az alsófokú, különösen a fellebbezési bírósági ítéletek indokolásának fárasztó hosszadalmasságát emeltem ki.

Ezzel szorosan összefügg az a másik kérdés, hogy a felülvizsgálat rendeltetésének helyes értelmezése mellett megállhatnak-e azok a több nagyon tekintélyes oldalról hangoztatott vélemények, melyek egyenesen a felülvizsgálat eltörlésére, lényegükben a tény- és jogkérdés elkülönítésének a feladására irányulnak s a felülvizsgálat helyett harmadik fokon a régi írásbeli fellebbezés visszaállítását vagy akár a harmadik fokú elbírálás teljes eltörlését is mint a jobb útra vezető reformot ajánlják.

Az igaz, hogy a másodfokú fellebbvitel teljes eltörlése nagy megtakarítást jelentene munkában, költségben egyaránt; sőt még ennél is nagyobb megtakarítást jelentene, ha mindjárt a fellebbezést is egyáltalán eltörölnék. Mily szépen festene akkor a befejezett ügyek statisztikája! De hogy bár csak a másodfokú fellebbvitel törlése az anyagi igazságnak előnyére válnék, s hogy az ily megtakarítás nem volna-e inkább pazarlás, azt nehéz volna bebizonyítani. Elég csupán a döntvénytárakba néznünk és láthatjuk, hogy csak a felülvizsgálat vagy bűnügyekben a semmisségi panasz, mint csupán jogkérdésbeli perorvoslat, mily sok szolgálatot tett az anyagi igazság érvényrejutásának.

A második fokú perorvoslat teljes eltörlése tehát alig volna más, mint a «fort mit Schaden» üzleti elv érvényesítése az igazságszolgáltatás mezején. Az egyetlen, amit el kellene ismernünk, az volna, hogy következetlenség nincs benne, amit már alig lehetne elmondanunk arról a másik irányról, mely a felülvizsgálat helyére inkább a régi fellebbezést akarná visszaállítani.

Mert érdekes és a vélemény keletkezésének pszichológiájába hatoló körülmény az, hogy ezt a fellebbezést nem úgy kontemplálják, hogy a harmadik fokon is az egész eljárásnak ugyanolyan reprodukciója foghasson helyt, mint a fellebbezési bíróság előtt, hanem csak úgy «*az iratokból*»: ez tehát a harmadik fokon a régi írásbeliség visszaállítását jelentené, s tulajdonképen nem is más mint az írásbeliség megrögzött elveinek kiütközése az új átfestés alól.

Ebben az irányban első tekintetre tetszetős érv az, hogy ha a fellebbezési bíróság ítélhet a tény- és jogkérdésben egyaránt a Pp. 512. s következő §-aiban (vagy régebben a SE. 172. s köv. §-aiban) szabályozott «*nyilvános előadás*» alapján, miért ne ítélhetne éppen úgy, sőt több joggal a nagyobb tapasztalású harmadik fórum is.

Csakhogy itt nagy különbség van a fellebbezési bíróság és a harmadik fokon eljáró bíróság helyzetében, ahogy ezt a másodfokú fellebbezést kontemplálják. Mert elsőben is a fellebbezési bíróságnál nyilvános előadásra csak azok az ügyek kerülnek, melyekben az érdekelt felek egyike sem kívánja a szóbeli tárgyalást, ami vagy azt jelenti, hogy a tényállás a felek közt lényegében már nem vitás, vagy legalább is azt, hogy új bizonyítást nem kívánnak s hogy az elsőfokú bíróságnál kivett bizonyítékoknak a periratokban foglalt reprodukcióját egyik fél sem veszi kifogásba, mert különben a bizonyítás ismétlését kellene kérnie. Ellenben a harmadik fórum elé vitt ügyekben a nyilvános előadás különbség nélkül minden ügyre kiterjedne, tehát azokra is, melyekben a felek a legszövevényesebb tényállást kifogásolják, esetleg a felajánlott, de ki nem vett bizonyítékaik mellőzését panaszolják, s ezekben ítéljen aztán tény- és jogkérdésben a legfőbb bíróság *az iratokból,* vagy ha az iratokból a tényállást meg nem állapíthatja, feloldással utalja vissza a pert a fellebbezési bírósághoz, hogy aztán valamikor a ténykérdésben mégis csak az iratokból ítéljen. Mintha a titkárját elküldhetné valaki egy komplikált jelenetet végignézni, hogy jelentése alapján a megbízó eskü alatt vallhasson arról, hogy mit látott.

A másik szintoly lényeges különbség pedig az, hogy a fellebbezési bíróság nemcsak bármelyik fél kérelmére, de a Pp. 517. §-a értelmében hivatalból is tartozik áttérni a szóbeli tárgyalásra (a régi S. E.-ban a 177. §. alapján); ami tehát azt jelenti, hogy mihelyt a közvetlenség, vagyis a tények megállapítása végett a külső világgal való minél közvetlenebb érintkezés (kontaktus) szüksége felmerül, át lehet és át is kell mennie arra az útra, melyre a harmadik fokú bíróság már át nem térhet; mert ahhoz a legfelsőbb fokú bíróságok és ezek tagjai számának oly nagymérvű szaporítása volna szükséges, hogy ezt a felülvizsgálat ellenzői sem kívánják. Ez már szinte a tudat alatt lappangó beismerése annak, hogy a ténykérdésnek két fórum előtt való letárgyalása is elég, már csak azért is, mert annál többet elérni, a közvetlenség nagy akadályai miatt, helyesen nem is lehet.

Igy tehát az a helyzet állna elő, hogy azokban a ténykérdés szempontjából könnyebb ügyekben, melyekben a fellebbezési bíróság is a közvetlenséget könnyen nélkülözheti, a harmadik fórum, vagyis a másodfokú fellebbezés bírósága is ugyanazzal a hatalommal és ugyanazokkal az eszközökkel foghatna a ténykérdés eldöntéséhez, mint a mai fellebbezési bíróság; de éppen azokban a nehezebb tényállású ügyekben, melyekben a teljes közvetlenség fentartására nagyobb szükség van, az utolsó fokon eljáró harmadbíróság sokkal elégtelenebb eszközökkel volna felszerelve, mint az az alsóbb fórum, melynek ítéletét felülbírálni, esetleg azt helyreigazítani van hivatva.

Tehát a felsőbbfokú bíróság döntsön ott bekötött szemmel, ahol az alsóbbfokú bíróság nyitott szemmel ítélhetett. Ugyebár, ha két ember Amerikáról ír vagy beszél, egyébként egyenlő körülmények között, többet adunk annak a leírására, aki ott volt és azt közelről látta, amiről beszél, mint azéra, aki ott nem volt? Csak az utolsó fokon eljáró bíróságtól akarnók azt kívánni, hogy az határozzon végleg oly dolgokról, amiket látni kellene, de nem látta, vagy hallani kellene, de nem hallotta, amelyek körül csak félhomályban tapogatózhat, s így nem lehet ura teljesen annak a kérdésnek sem, vajjon az iratokból ítélhet-e helyesen avagy szüksége volna a feloldásra, mert nem tudhatja, vajjon az iratok helyes fotografiáját adják-e annak, ami bizonyítás az alsóbíróság előtt lefolyt. Nem helyesebb-e az az eljárás, ha őszintén bevalljuk, hogy ehhez a feladathoz a legfelsőbb fórum nincs elég közelről beállítva, s azokban a kérdésekben, melyek a közvetlen érintkezés fentartását, ápolását kívánják, megelégszünk az egyfokú fellebbvitellel, de viszont szabadon fentartjuk számára a döntést mindazokban a kérdésekben, melyeknek összes szálait a tiszta gondolkodás erejével kezében tarthatja, s melyekben a legszorosabb kontaktusra, amit a közvetlenség elve alatt védünk, már nincs szükség.

Ez ellen azzal érvelnek, hogy hiszen az a közvetlenség csak illuzórius, hogy ennek az alapelve «úgyis keresztül van törve» (így dr. Schuster Rudolf), már az első fokon is, amennyiben a bizonyítást megkeresett vagy kiküldött bíróra is lehet bízni, még inkább pedig a felső fokon a már fentebb említett nyilvános előadás intézményével. Bizony igaz, hogy a közvetlenség is, mint minden emberi törekvés végrehajtása, tökéletlen, hozzávetőleges. Előző cikkemben is épen azt fejtegettem, hogy a közvetlenség elvének, az erre való törekvésnek éppen az a szülőoka, hogy nincs meg. Igazi közvetlenség a külvilággal való érintkezésben nincs, de annak megközelítése: van. Hogy pedig valamit, ami kívánatos, sőt szükséges, csak megközelítőleg lehet elérni, az még nem ok arra, hogy azt elejtsük. Hiszen akkor a legnagyobb emberi ideálokról egymásután le kellene mondanunk. De ez a megközelítés se mindig egyformán nehéz, de nem is mindig egyformán szükséges. A törvényhozó és a jogász tudja legjobban, hogy vannak elvek, vannak törvények, amelyek védelmül szolgálnak a nagy kisiklások ellen, ezért a legfontosabbak, de nem minden egyes esetben egyaránt szükségesek. A garancia ép abban áll, hogy mindig kéznél legyenek, ha szükség van rájuk. A rend fentartásához sem kell, hogy az őrség fegyvereit mindig használja, a legtöbb esetben elég az a tudat, hogy fegyver van náluk. Igy van ez a közvetlenség elvi biztosítékaival is. Számos perben a felek előadása nem is eltérő s csak a jogkérdésen fordul meg minden. Pl. valakinek egy cikkét közölték, de írói honoráriumot nem kapott, s ezért perel. Az ilyféle tényálláshoz rendszerint nem kell valami nagy nyomozás, se közvetlenség, ám egész váratlanul merülhet fel oly mozzanat, mely aztán a közvetlenség leggondosabb szigorát megköveteli, s az ilyen fordulatot biztosan előrelátni, sem kizárni nem lehet.

Mint a nyilvános előadásnál, úgy a megkeresett bíró útján kivett bizonyításnál is a lehető helyes biztosíték abban van, hogy a bíróság, mihelyt annak szükségét látja, áttérhet a közvetlenség szorosabb eszközeire, s legalább a pernek egy részét eszerint folytatván le, a közvetlenség légkörében megmarad. A Pp. 289. §-a — a szakértőknél pedig a 351. §-a — kimondja, hogy «a bíróság a tanu kihallgatását kiküldött vagy megkeresett bíróra *bízhatja*» stb., de ebben már kifejezést nyer az is, hogy ha annak komoly szükségét látja, a bizonyítás kivételét magának is fentarthatja s ha kételyei vannak, a 276. §. a bizonyítás ismétlését vagy kiegészítését is megengedi. Mindezek nem a mindennapos tucatügyeket, hanem a kivételes nehézségeket tartják szem előtt. S a *kivételek* azok, amik nemcsak megerősítik a szabályt, de néha teremtik is azt, mert okot adnak rá.

Dr. Schuster Rudolf, a kir. szabadalmi tanács elnöke, a Jogt. Közl. f. é. 20. számában «A felülvizsgálat eltörlése polgári perekben» cím alatt közölt tanulságos cikkében ismét eggyel szaporítja a számát a felülvizsgálat ellen szóló ponderáns szavazatoknak s az intézmény ellen felhozható érveknek annyira pregnáns kifejezést ad, hogy egyes észrevételeire már fentebb is kitértem, de nagyon érdemes azokkal tovább is foglalkozni.

Érdekes tapasztalás itt az, hogy bár ő, mint mondja, nem riadna vissza a pusztán kétfokú bíráskodás életbeléptetésétől sem, vagyis a másodfokú fellebbvitel teljes eltörlésétől, mégis idegenkedik attól, hogy a ténykérdésben csak kétfokú bíráskodásnak legyen helye. Amit tehát megengedne egészben, azt részben megengedni nem akarja. Ebben ugyan nincs ellentmondás vagy következetlenség az ő részéről, mert hiszen világos logikával meg is magyarázza azt, hogy ha már a felülbírálásnak harmadik fok előtt is helyt adnak, akkor azt a ténykérdésre is szabadon ki kell terjeszteni, mert a tény- és jogkérdést nem is lehet egymástól elválasztani, vagy ez az elkülönítés nagyon is labilis alapon áll, sőt «mondhatni természetellenes». Én meg azt hiszem, ez az elválasztás lehet nehéz, de nemhogy természetellenes volna, sőt inkább nagyon természetes. Csak vissza kell mennünk az elválasztás igazi alapjára, amiből az úgyszólván magától pattant ki; s mint azt az előző cikkemben kifejtettem, hogy mindaddig, amíg a kívülről merítő közvetlenségre szükség lehet, ennek a biztosítékait is gondos elvi szigorral kell óvnunk és nyitva tartanunk, de mihelyt ezen a területen túl, vagy helyesebben szólva, ezen már *innen* vagyunk, végzetes hiba volna a helyes gondolkodás útjait elzárni a felsőbíróság elől. Ameddig az esetről-esetre való tapasztalás, a kívülről merítő közvetlen érintkezés szükségessége vagy legalább e szükség lehetősége terjed, addig terjed a ténykérdés területe: ebben a felismerésben

van a tény- és jogkérdés elválasztásának, ha nem is kézzelfogható, de a helyes gondolkodással felismerhető kriteriuma; s ez az, amit nézetem szerint a Pp. 534. §-a szerencsés invencióval biztosítani akart *s ha félre nem értik, biztosíthat is*, a negyedik bekezdésében foglalt negatív rendelkezésével és a harmadik bekezdésnek a nyílvánvalólag helytelen ténybeli következtetésre és az iratellenességre fektetett felülvizsgálati alapjaival. A baj forrása csak ott van, hogy ezt mint valami enormis változtatást fogták fel, mint a régi elv áttörését s a felülvizsgálati bíróság rászabadítását a ténykérdésre, s a felülvizsgálat ellen alakuló reszenzus is csak azóta nyílvánul hangosabban, mióta az a gondolat kezdett elterjedni, hogy a felülvizsgálati bíróság hatásköre ma más, mint ezelőtt volt, hogy az ma, legalább részben, *az igazi tényállás* megállapításába is beleavatkozhatik. Ezzel ugyanis a jogászság, de különösen a bírói kar, kettős dilemma elé jutott, mert ilyenformán nemcsak azt kellett kérdeznie, hogy hol vannak a tény- és jogkérdés határai, hanem ezenkívül azt is, hol van a határa annak, ameddig a tényállás megállapításába a jogkérdés bírósága is belemehet.

De ezekben a kontroverziákban és kételyekben nem a tény- és jogkérdés elkülönítésének az alapja labilis, hanem inkább a kételyeké s azoké a magyarázatoké, melyek a zavart okozták. Sőt ellenkezőleg a tény- és jogkérdés helyes elkülönítésének az alapja annyira természetes, hogy az a bírósági gyakorlatban, a részletes magyarázat feltárása nélkül is, idő folytán magától egyensúlyba áll, jóllehet a «tény» és «jog» kifejezések betü szerint vett értelmezése ezt nehezítette is. A sommás eljárási törvény két évtizedes és bűnvádi eljárásunk majd 18 éves gyakorlata állandó példáját mutatja annak, miként szorul az a fogalom, amit ténykérdésnek lehet nevezni, mind szűkebb korlátok közé, s miként találják meg a bíróságok szinte az intuitio erejével, hogy nem minden, ami tény, tartozik a ténykérdés körébe, hanem csak az, ami a kívülről merítő szinthetikus bizonyítás, az esetről-esetre való közvetlen tapasztalás keretén belül van.

Azt is felhozzák, — s ezt dr. Schuster Rudolf is említi, — hogy az igazságba ütköző, méltatlan és helytelen kényszer van főleg abban, mikor a jogkérdés bírája jól látja, hogy a ténykérdés bírósága a tényállást helytelenül állapította meg, illetőleg megtámadhatatlanul ugyan, de nem úgy, ahogy ő állapította volna meg, s ő mégis a jogot ehhez a nézete szerint helytelen tényálláshoz kénytelen alkalmazni. Ez az aggodalom meglehetősen egy forrásból ered azzal a félreértéssel, mely a közvetlenség döntő szerepét a ténykérdés elhatárolásánál figyelemre nem méltatván, a ténykérdés határait sokkal messzebb tűzte le, mint ahogy azok valósággal léteznek.

A jogkérdés bírája ugyanis *csak akkor láthatja igazán «jól»*, — a szó helyes értelmében — hogy az alsóbbfokú bíró ténymegállapítása helytelen, ha az jogkérdést tévesen ténynek nyílvánít, vagy ha a megállapítás jogszabály megsértésével történt, vagy oly ténymegállapítást tartalmaz, melyet nem bizonyítékokból vagy a tárgyalás szemléleti anyagából vesz, hanem már bizonyított, valónak elfogadott konkludens tényekből vont helytelen logikai következtetéssel vagy okirat tartalmának helytelen értelmezésével, avagy iratellenesen állapít meg, szóval éppen a Pp. 534. §. harmadik bekezdésének eseteiben, melyek közül a jogszabálysértés s a helytelen ténybeli következtetés egynémely esetének kivételével — amikor csakis feloldásnak lehet helye — a többi nem is a helyesen felfogott ténykérdés, hanem a jogkérdés körébe tartozik.

Ha például a fellebbezési bíróság a megállapított tényekből tovább következtetve, tényként megállapítaná, hogy az alperes megszegte a szerződést, melyet kötött, vagy hogy a rendes gazdálkodást nem tartotta be, a felülvizsgálati bíróság pedig azt gondolná, hogy ezt a megállapítást behunyt szemmel el kell fogadnia, akkor jöhetne abba a helyzetbe, mely igazságérzetét méltán sértené; de csak a maga hibájából, mert mindez még nem lett ténykérdéssé azzal, hogy az alsóbb instancia ténynek állapította meg.

Ellenben, ha a felülvizsgálati bíróság igazán a ténykérdés körébe tartozó körülményeknek a bizonyítás mérlegelésén és a tárgyalás közvetlen adatain alapuló megállapítását akarná rektifikálni azon az alapon, hogy azok helytelenségét *jól látja*, akkor méltán lehetne azt mondani, hogy előbb nézze meg maga is közelről, amit a távolból jól látni vél, mert addig csak illetéktelen önbizalom, a Kant által úgynevezett «logikai egoizmus» az, amit ő csalhatatlannak képzel.

És ez az a dilemma, mely elől a jogász ki nem térhet: hogy vagy lényegében azonos eljárást kellene alkalmaznia mind a három bírósági fokon, vagy le kell érnie a ténykérdésben a csupán kétfokú tárgyalással, vagyis az egyfokú fellebbezéssel.

Gondoljuk el, mily nagy különbség van a megismerésben, ha a budapesti Erzsébet-hidat valakinek körülményesen leírjuk, elmagyarázzuk, vagy ha azt neki *megmutatjuk*. Ez méri meg a közvetlenség, a szemlélet erejét. Kis dolgokban ez nem jelent sokat; de minél jobban tornyosulnak a nehézségek: annál fontosabb.

A figyelemnek és a megértésnek ilyfokú összpontosítására ezen a téren semmi más nem képesít. Ennek a belátása, vagy a megérzése, fogadtatta el a jogfejlődés magasabb fokán azt az evolúciót, hogy a ténykérdésben egyfokú fellebbezéssel megelégedjünk. A másodfokú fellebbezés már inkább visszaesés volna.

(Bef. köv.) *Dr. Szüts Miklós.*

Pénzérték nélküli dolgok lopása.*

— Liszt- és cukorjegylopás. —

A tolvaj, midőn a pincében levő szenemet ellopja, azt a tárgyat veszi el, amellyel tulajdonomban rejlő érdekeim kapcsolatosak; de lehet-e azt állítani, hogy a lopás tárgya a 100 vagy 200 K értékű szén? Korántsem. A szén magában véve, elvonva az életfunkcióktól reánk nézve közömbös külvilági tárgy; ha azonban a szenet az emberi életfunkciókkal s szükségletekkel kapcsolatba hozzuk; vagyis az a meggondolás nyomul homloktérbe, hogy a szénnel főzhetek, s télen befűthetek és így a táplálkozás életfolyamatát lehonyolíthatom s testemnek élettanilag szükséges hőmérsékletét fentarthatom, nyomban becsessé és értékessé válik előttünk, vagyis tudatunk központjába jut, hogy a szén életérdeket, Lebensinteresse képvisel; miután pedig az tulajdonom, tetszésem szerint bánhatok vele, vagy befűtök, vagy ebédet főzök szenemmel, ahogy tetszésem, azaz életérdekem parancsolja. *Ez a tulajdonjog tárgya, ez az érdek s nem a pénzérték.* A pénzérték csak többé-kevésbé helyes szimbóluma a dologban rejlő hasznossági értéknek, de azzal nem azonos. S midőn törvényünk és a gyakorlat a nagy értéket minősítő és súlyosító körülménynek veszi, a pénzérték hívei ezt azért teszik, mert a tolvaj nagyobb pénzértékű dolgot lopott, holott a minősítésnek s súlyosbításnak nem ez a logikája, hanem az, hogy oly dolgot lopott el a tolvaj, aminek minőségileg vagy mennyiségileg nagyobb életfentartási s hasznossági értéke van. Ezt a hasznossági értéket akarja a minősítésnél a nagyobb pénzérték kifejezni, mely általános értékmérő a pénzgazdaságban. A vagyoni elmélet alapján álló bíró, bárkitől lop a tolvaj egy zsák lisztet vagy egy pár cipőt, egyformán bünteti a tolvajt, a tulajdonelmélet alapján álló bíró azonban, főkép most, midőn a fixfizetésűek magas társadalmi pozicióikban éhesen s kopott ruhákban teljesítik kötelességüket és harcolnak a régi magasztos erkölcsi elvekért, különbséget tesz a közt, ha a tolvaj egy családos szegény bírót vagy írnokot, vagy egy megmilliomosodott szállítót lop meg, mert az a liszt vagy cipő a szegény embernél nem pótolható életfeltétel, a szállítónál ellenben könnyen elhárítható kellemetlen epizód.

Ebből látható, hogy a vagyoni elmélet kétszeres hibába esik, először téved a jogvédelem tárgyának meghatározásánál s téved másodszor azért, mert az egyéniesítést lehetetlenné teszi, s sablonosan jár el a pénzérték skálája szerint. Míg a tulajdonelmélet kétszeresen individualizál, t. i. a sértettnél s a vádlottnál. A sértettnél aszerint, amint a tolvaj fontosabb vagy kevésbé fontos életérdeknek a kielégítési tárgyát lopta el; a vádlottnál pedig aszerint, amint erkölcsileg vagy életfentartás szempontjából menthető vagy elítélendő motivumból lopott.

De hogy a lopás tárgya a tulajdon, vagyis a dolog hasznossági s hasznavehetőségi érdeke, az még jobban kitünik, ha figyelembe vesszük a pénz szerepét annak a dologhoz való viszonyában. A dolog pénzértéke a vételnél s eladásnál jut kifejezésre, a dolog uralmunkban tartása alatt pedig annak hasznossága érvényesül. Az előbbi a dolog forgalmi értéke, az utóbbi a tulaj-

* Az előbbi közl. l. a 22. számban.

don értéke és lényege. A tulajdon értéke a tulajdon tartama alatt hullámzik és folyton változik, amely hasznossági érték változása szükségkép kifejeződik a dolog pénzértékében is, amennyiben azt el akarom adni, vagy más olyan dolgot akarok venni. A tulajdon tartama, vagyis a tulajdon élete s aktivitása alatt azonban kizárólag a hasznossági érték érvényesül, ami a tulajdon lényege s egyedüli realitása s a jogvédelem tárgya.

Midőn tehát a Btk. a pénzértéket teszi meg általános minősítő körülménynek s a Bn. 48. §-a kijelenti, hogy «a lopott dolog értékének az veendő, amely értéke a dolognak a lopás idejében volt», nem azért teszi ezt, mintha a vagyoni elemre akarná a súlyt helyezni, hanem ellenkezőleg, a tulajdonban rejlő hasznossági értéket akarja kifejezni, úgy gondolkozván, hogy a pénzgazdaság szerint berendezkedett társadalomban olyan súlyos a lopás, amilyen hasznossági értéktől fosztotta meg a tolvaj a sértettet; miután pedig a lopott dolog pénzen megszerezhető, annak hasznossági értéke is a forgalmi érték szerint határozandó meg; mert a meghatározott pénzértékért a lopott dolog ismét megszerezhető, következéskép a hasznossági érték ekképen pénzértékkel szimbolizálható.

A német törvény az értékhatárt nem állítja fel minősítő körülménynek s így nincs is szüksége arra, hogy a tulajdonjogban rejlő használati értéket metaforice pénzértékkel fejezze ki. Mihelyt azonban a törvény a hasznossági érték nagyságát minősítő körülményként állítja fel, kénytelen a pénzhez mint a pénzgazdaságban élő társadalom egyedüli helyes s elfogadott értékmérőjéhez folyamodni, mert máskép képtelen volna az értékhatárt kicövekelni. Hogy tudná pl. egy zsebórának, egy pár cipőnek, egy lónak stb. hasznossági értékét máskép meghatározni. Más mértéke nem volna a pénzen kívül, csak a kellemes érzelem, amit a dolog használata kivált. Ez azonban annyira elvont, szubjektiv és folyton változó, hogy mint értékmérő szóba sem jöhet, főképen azért is, mert érzékeink körébe nem esik.

A lopás tehát lényegileg s *közvetlenül* nem vagyon elleni deliktum; csak a látszat teszi azt azzá, mert a tolvaj urak jogtalan vagyoni haszon végett lopnak, a motivuma tehát a lopásnak — rendszerint — az animus lucri; ámde a bűncselekmény jellegét s természetét nem a tettes motivuma, hanem a törvény által védett sértett vagy veszélyeztetett jogi érdek határozza meg. A törvény pedig közvetlenül nem a vagyont, hanem a tulajdont, vagyis a dologban rejlő hasznossági értéket védi. A pénzérték vagyis a vagyoni elem, — ami a büntetőjog szerint a pénzérték szinonimája — csak szimbóluma a pénzgazdaság szerint élő társadalomban a hasznossági értéknek, mert az ingó dologban rejlő hasznossági érték pénzen rendszerint megszerezhető s annak nagysága ebből folyólag pénzben kifejezhető.

Az esetek óriási többségében nem is merül fel semmi nehézség abban a kérdésben, hogy a tulajdon körébe tartozó dolog — mint valamely hasznossági érték megtestesítője — lopás tárgya lehet-e vagy sem, mert a hasznossági érték szembeszökő és pénzben kifejezhető.

Megtörténik azonban, hogy a tolvaj oly dolgot lop, mely nem értéktelen, mert van használható értéke, de az pénzben ki nem fejezhető. Így volt az a liszt- és cukorjegyek lopása esetében; így van gyakran okiratok vagy kegyeleti tárgyak lopásánál is. Ilyenkor a vagyonelmélet alapján álló bíró körmönfont okoskodással és szellemi mikroszkópiummal felszerelve kutatja, hogy a dologban hol fedezhet fel legalább egy fillér árú pénzértéket, hogy a lopást dogmatikus helyességgel konstruálhassa. A tulajdonelmélet alapján álló, vagyis a reális világban élő pragmatikus jogász azonban, ha azt látja, hogy pénzben nem tudja meghatározni a dolog értékét, tisztában van vele, hogy a Bp. 5. §-ára tekintettel a magánjogi igény tárgyában nem ítélhet; s hogy — amennyiben más minősítő körülmény nincs, a cselekmény lopás vétségének minősíthető csupán. Ámde a lopás vétségének konstruálása sem feltétlen, mert ez csak akkor vehető fel, ha a dolog a tulajdonjog körébe tartozik. Ez pedig akkor forog fen, ha a tulajdonos a dolgot, mint használati értékkel birót, uralmi körében tartja; ha a tulajdonos a dolog birtokával felhagyott, azért mert tulajdonáról le akart mondani, az ingó dolog gazdátlanná válik, melynek tulajdonjogát birtokbavétel útján bárki megszerezheti (P. T. J. 421. §.).

A rendes élettapasztalat azt bizonyítja, hogy normális ember használható dolgát nem dobja ki uralmi köréből. Ha tehát azt birtokában tartja, a bírónak azt kell vizsgálni, hogy pénzérték hiányában van-e a dolognak valami használati értéke a tulajdonosra, ha erre tagadólag felel, a lopás nem állapítható meg, mert a dolognak a gyakorlati élet és így a tulajdonjog szempontjából is semmi használati és hasznossági értéke nincs.

A cukorjegy s lisztjegy lopásával a kir. Kúria s hatásköri bíróság, amint a határozatokból látjuk, igen helyesen és nagy körültekintéssel súlyt helyezett arra, hogy ezeknek a jegyeknek közélelmezési szempontból nagyfontosságú használati értékük van.

Erre kell az akcentust helyezni, mert ez a kérdés sarkpontja. Ha a dolognak nincs ugyan pénzben kifejezhető vagyoni értéke, de van használati értéke, a dolog alkalmas tárgya a tulajdonnak s így azon a lopás elkövethető.

Több ízben nyomatékkal kiemeltem a dolog használhatóságát és használati értékét. Szükséges tehát tisztába hozni azt, hogy mit értünk ezen a fogalmon.

Megelőzőleg azonban hangsúlyozom s kiemelendőnek tartom, hogy a Ptk. t. 391. §-ából is az következik, hogy a polgári törvénykönyv tervezete szintén a hasznossági elv alapján áll a tulajdonjog intézményénél, s mellékesnek tartja a dolog pénzértékét, mert a tetszés szerinti bánásnak, mint a tulajdon tartalmának nem kell vagyoni értékűnek lenni, másrészt a 421. §. szerint a pénzértékű dolog is gazdátlanná válik, ha a tulajdonos nem tudja vagy nem akarja használni s annak birtoklásával felhagy. Tehát kétségtelen, hogy a javaslat az akcentust nem a dolog vagyoni értékére, hanem annak hasznavehetőségére helyezi.

Ha már most, mint a liszt- és cukorjegyeknél, valamint az okiratok s iratok nagy csoportjánál a dolog értéke pénzben nem fejezhető ki, s a bírónak a dolog használhatósági s használati értékét kell keresnie, nyomban felmerül az a kérdés, hogy ezt az értéket mily irányeszmék s principiumok szem előtt tartásával kell tennünk.

Már fentebb — midőn a jogvédelem tárgyáról s a jogi érdekről szóltam, — említettem, hogy a Ptk. jav. 391. §-ában említett dologgal való «tetszésszerinti bánás» lehetősége s jogosultsága az életérdek kielégítését jelenti. Midőn tehát a bíró vitás esetben, vagyis midőn a pénzt mint értékmérőt nem használhatja fel és azt kutatja, hogy volt-e használati értéke a dolognak, szintén az életérdekek látószögéből fogja a vitás kérdést megvizsgálni s eldönteni.

Az életérdekek kaleidoszkópszerűen változó óriási birodalmát kell tehát a bírónak a gazdag élettapasztalat alapján elméjével bejárni, hogy választ kapjon arra a kérdésre, hogy használható s hasznos-e a dolog, melynek pénzértékét nem tudja meghatározni?

A javaslat 391. §-ának az a kifejezése, hogy a tulajdonos *tetszése szerint* bánhatik dolgával, adja kezünkbe az Ariadne fonalát, mely az útvesztőből kivezet. A «tetszés» érzelmi s pedig az élettani lélektan szerint kellemes érzelmi állapot, mely azokkal az életfunkciókkal kapcsolatos, amelyek az életfentartásra hasznosak. Ezeket a nagyfontosságú érzelmi állapotokat vezeti le *Verworn* az élettanban[4], *Lehmann*[5] pedig a lélektanban a *biotónusból*, mely a szervezet biogén elemeinek életvegytani helyzetétől, vagyis attól függ, hogy milyen viszonyban van az élő fehérje az asszimilációval s disszimilációval, azaz a megujulással s szétbomlással. Ha nagyobb a megújulási folyamat, vagyis az életszükséglet kielégítésre talál, kellemes érzelem, azaz «tetszés» keletkezik; ha nagyobb a szétesés, a fájdalom és a szükség érzése bontakozik ki; ha pedig egyenlő a két életfolyamat, a közömbösség, nyugalom, jólérzés, kellemes közérzet és megelégedettség érzelme fejlődik ki.

Minden életérdekünk erre a harmóniára törekszik, mely a tetszés állapotát fejezi ki. Midőn tehát dolgommal tetszésem szerint bánok, ez azt jelenti, hogy dolgomat oly megfelelő és célszerű helyzetbe hozom egyéniségemmel, mely a tetszés kellemes állapotát hozza létre.

(Bef. köv.)

Vargha Ferenc.

[4] Allgemeine Physiologie VI. kiad. 608. s k. l.
[5] Grundzüge der Psychophysiologie 54. l.

A szegényvédelem díjazása.

Dr. Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszter kezdeményezésére az ügyvédi kamarák kiküldöttei 1918 május 4-én Szászy Béla államtitkár elnöklete alatt értekezletet tartottak az igazságügyminisztérium tanácstermében. Amint az értekezleten kitűnt, ezúttal még nem az ügyvédi kar által folytonosan panaszolt ingyenmunkák megszüntetéséről, vagyis a hivatalos bűnügyi védelmek és a vagyontalanok jogvédelmének díjazásáról volt szó, hanem csak 500,000 K-nyi hadisegélyezésről, melyet az igazságügyminiszter a szegényvédelem díjazása alakjában akar szétosztani az arra rászoruló, leginkább a háború által érintett ügyvédek közt.

Habár eszerint az értekezlet tárgya nem volt valami különösebb jelentőségű, mégis figyelmet érdemel az abból a szempontból, hogy megtörtént a komolyabbnak látszó első lépés a hivatalos bűnügyi védelmek és a szegényjogú polgári ügyek díjazása tekintetében.

A szegényvédők díjazásának kérdése nem kerülhet le többé napirendről. Vagy rendszeresíteni kell az államnak a hivatalos bűnügyi védelmek és a szegényjogú polgári ügyek ellátására a harctéren szenvedő ügyvédek kinevezésével állandó hivatalokat, vagy pedig — ami még helyesebb lesz — meg kell fizetnie ezen állami feladatot képező kötelességek teljesítését végző ügyvédek munkáját, mert ez esetben az ügyvédi kamarák is legalább a harctéri ügyvédekre fogják az ily ügyeket bízni és mert úgysem lehet többé az ügyvédeket — és csakis az ügyvédeket — ilyen tömeges munkával ingyen megterhelni annyival kevésbbé, mert az ilyen teendők ellátása nagyon gyakran sok és komoly munkát igényel.

Az új rend nem is fog elviselhetetlen pénzáldozatot követelni az államtól, ha megfelelően szabályozzák e kérdést, mert azt az előzékenységet jövőre is tanusítani fogja az állammal szemben az ügyvédi kar, hogy nem kíván annyi munkadíjat, mint amennyit a magánfelek szoktak fizetni.

De a május 4-iki miniszteri értekezleten két olyan körülményre is felhívtam a minisztérium figyelmét, amelyek megszívlelése nagy mértékben csökkenti majd az államkincstár terhét.

A hivatalos bűnügyi védelmek költségeinek egy része ugyanis átháríthatő a védelmezettek hozzátartozóira. Nagyon sokszor megtörténik, hogy vagyonos szülők, nagyszülők leszármazói, vagy gazdag gyermek felmenői, sőt vagyonos egyén házastársa részére is kénytelen a bíróság védőt rendeltetni, mert a vádlottnak nincsen vagyona és vagyonos hozzátartozója nem akar külön védőről gondoskodni, jóllehet a törvény szerint ehhez önálló joga is lenne. Ha tehát a kórházi és gyógyintézeti ápolási díjakra s szállítási költségekre nézve megállapíthatta a törvény, hogy azokat egyes, *az állam költségére* gyógyítandó betegségektől eltekintve, a szülők, nagyszülők, leszármazók, illetve házastársak kötelesek viselni: akkor nem lehet akadálya a kötelezettségek kiterjesztésének a hivatalos bűnügyi védelmek díjaira nézve sem, mert ily esetekben a védő nemcsak a család becsületét, hanem sokszor a vádlott-hozzátartozó egészségét, sőt olykor életét is védi.

A másik nagyon fontos körülmény, amely nemcsak az ügyvédi kirendelések számát fogja apasztani, hanem a bíróság munkáját is, sőt az ügyvédi tekintélyt is meg fogja védeni: a szegénységi jog megadásánál szükséges eljárás szigorítása. Ma ugyanis szegényjogon nagyon sok alaptalan pert indítanak úgy, hogy a kirendelt pártfogó ügyvéd gyakran szégyenli a keresetlevél ellenjegyzését is.

A Pp. 112. §-a ugyan mondja, hogy az, akinek perlekedése már előre teljesen eredménytelennek mutatkozik, szegénységi jogban nem részesíthető. És a törvény idevonatkozó indokolása is szépen hirdeti, hogy «ha a szegénységi jog erre tekintet nélkül adatnék meg, ez oda vezetne, hogy egyesek perlekedési viszketegből a bíróságot alaptalan perekkel halmoznák el, az ellenfélnek esetleg meg nem téríthető költséget okoznának és az ügyvédet is hiábavaló teendőkkel terhelnék»; de azért a 72,600/1914. sz. ig. ü. min. rendelet 2. §-át tudtommal soholsem alkalmazzák úgy, hogy a tényállást a maga egészében ismerje a bíróság, hanem inkább a szegénységi bizonyítvány ellenőrzésére fektetik a fősúlyt. A Pp. 122. §-a ugyan rendelkezik még a szegénységi jog megvonásáról is, de már ekkor sok hiábavaló munka merült fel és az ügyvéd erre nézve az ügyfelével szemben kötelező ügyvédi erkölcsi okokból előterjesztést is alig tehet.

Ha azonban a kincstárnak majd fizetnie kell a munkáért, akkor a bíróság is jobban meg fogja vizsgálni, hogy miféle ügyben rendeltessen ki pártfogó ügyvédet és így a szegényjogos ügyek száma is apadni fog.

Mindenesetre elérkezett az ideje annak, hogy a szegényvédelem ügye mielőbb méltányosan rendeztessék, mert ha közérdek követeli, hogy az állam bizonyos esetekben gondoskodjék egyes lakosai jogvédelméről, akkor lehetetlen ezt a közterhet egyes adófizető polgárokra minden ellenérték nélkül áthárítani.

Dr. Alföldi Dávid.

Törvénykezési Szemle.

A háboru alatt kötött szerződések gazdasági lehetetlenülése.

A háború előtt kötött szerződésekkel szemben úgy a kir. bíróságok, valamint a tőzsdebíróság is a legmesszebbmenő méltányossággal elfogadták a gazdasági lehetetlenüléssel való védekezést.

Annál szigorúbb volt a gyakorlat ebben a kérdésben a legújabb időig a háború kitörése után kötött szerződésekre vonatkozólag.

A Kúria ismételten arra az álláspontra helyezkedett, hogy a háború kitörése után kötött szerződéssel szemben gazdasági lehetetlenülésre nem lehet hivatkozni. P. IV. 9770/915. sz. ítéletében (közölve Hitelj. Dtár X. k. 110. eset) kimondotta, hogy a szerződésnek hónapokkal a háború kitörése után történt megkötésénél az eladónak számolnia kellett azzal, hogy az árú (rézgálic) beszerzése nehézségekbe fog ütközni, nem mentesül tehát a teljesítés alól, habár a rézgálicot rekvirálták, a semleges államok kiviteli tilalmat rendeltek el, a rézgálic előállításához szükséges réz is lefoglaltatott, és mindezen intézkedések folytán az árú csak nagy áldozattal, korlátolt mennyiségben vált beszerezhetővé. Hasonló a Kúria P. IV. 9124/915. sz. döntése (közölve u. o. 111. eset), melyben kimondotta, hogy ha az ügylet a háború folyamán köttetett, az eladónak, a bekövetkezhető behozatali nehézségekkel (időközben Románia elzárta a határt) már az ügylet megkötésekor számolnia kellett.

A tőzsdebíróság még a kir. Kúriánál is szigorúbban bírálta el a háború alatt kötött ügyleteket. Hitelj. Dtár IX. 192. sz. a. közölt esetben kimondotta, hogy a malom a háború alatt csak oly mértékben vállalhat liszt szállítása iránt kötelezettséget, amily mértékben a gabona vagy liszt tényleges birtokában van és azért *gazdasági lehetetlenséggel nem* védekezhetik. A tőzsdebíróság oly messzire ment, hogy még a háború előtt létrejött szerződésekkel szemben is kizárta a gazdasági lehetetlenülésre való hivatkozást, ha a felek az ügyletet a háború kitörése után megerősítették (Hitelj. Dtár IX. k. 193. eset). Jobban járt tehát az eladó, aki mindjárt megtagadta a szállítást a háború kitörése után, mint a tisztességes kereskedő, aki a lehetőség határáig elment és csak akkor tagadta meg a további szállítást, mikor üzletének romlása kényszerítette erre.

Annál különösebb volt a bíróságok álláspontja a háború alatt kötött szerződésekkel szemben, mert ellentétben állott a judikaturának a háborúra vonatkozó kiinduló pontjával.

E kiinpuló pont szerint a háború egymagában véve «a kötelezettségek teljesítésére korlátozó vagy megszüntető hatályt csak annyiban gyakorol, amennyiben az adott esetben, a mindenkor szerződő felek személyi vagy vagyoni tekintetben a háború következtében oly helyzetbe kerültek, amely a magánjog szabályai szerint a jogok és kötelezettségek korlátozására vagy megszüntetésére *amúgy* is alkalmas jogalap.» (Mjogi Dtár IX. kötet 124. sz.).

Ezen helyes kiindulási pont mellett elvi szempontból közömbös, hogy az ügylet a háboru előtt vagy a háború után jött létre. A különbség csak annyi lehet, hogy a háború alatt kötött szerződéseknél a szerződő felektől fokozottabb gondosságot lehet és kell megkövetelni. Ez a különbség azonban csak kvantitatív, nem pedig kvalitativ. Az osztrák legfelsőbb bíróság már 1915. végén erre a helyes álláspontra helyezkedett.*

* «Die Einrede der Unmöglichkeit der Leistung ist auch gegenüber Kriegsschlüssen zulässig. Wurde ein Ausfuhrverbot zur

A Kúria a háboru későbbi folyamán elejtette álláspontját és kimondotta, hogy a gazdasági lehetetlenülésre vonatkozó általános magánjogi jogszabálynak a háború tartama alatt kötött jogügyletekre való alkalmazása nincs kizárva (Hitelj. Dtár XI. köt. 94. eset és Keresk. Jog 1917. 151. eset, előbbi a Kúria P. IV. 6604/916. sz., utóbbi P. VIII. 748/917. sz. ítélete).

A Kúria mindkét esetben belement annak a vizsgálatába, hogy a szolgáltatást oly okok nehezítették-e meg, amelyeket az adós a kötelezettség vállalásakor a gondosság legmagasabb fokának alkalmazásával sem láthatott előre és ezek az okok követelnek-e oly mérvű áldozatokat, melyek a gazdasági lehetetlenülésnek tenyálladékát megállapítják.

A fentebb idézett esetekben ugyan nem állapította meg a kir. Kúria a gazdasági lehetetlenülés fenforgását, de elvileg feladta a háború elején elfoglalt álláspontját.

P. VIII. 1238/1917. sz. ítéletében (Hj. Dtár XI. köt. 136. eset) elvi álláspontjának eredményeképen a Kúria az eladót gazdasági lehetetlenülés címén a szállítás alól felmentette, habár a vételi ügylet a háború tartama alatt jött létre. A Kúria ebben az esetben a szállítás alól azért mentette fel eladót, mert «a fának az erdőből a vasuti állomásra kifuvarozhatása végett, miután bérfuvarosokat nem kaphatott, igavonó állatokat és járműveket kellett volna beszereznie és a fuvarozást saját magának házilag kellett volna eszközöltetnie: az eladót józan gazdasági felfogás mellett a teljesítésre kötelezettnek tekinteni nem lehetett.»

Az utolsó lépést a kir. Kúria legújabban 1918 április 16-án hozott P. VII. 6085/917. sz. feloldó végzésében (közölve Keresk. Jog 130. lapján) tette meg, melyben az eladót az árak rendkívüli emelkedése folytán mentette fel a szállítási kötelezettség alól a következő indokolással: «Ámbár a háború alatt kötött és a háború alatt teljesítendő ügyleteknél az a körülmény, hogy a vétel tárgyának az ára az ügyletkötés után lényegesen emelkedett, rendszerint nem menti fel az eladót a szerződés teljesítésének a kötelezettsége alól, mert az ilyen ügyleteknél az eladónak már az ügylet megkötésekor számolnia kell ezzel az előrelátható körülménnyel, mindazonáltal oly esetben, mint a jelenlegi is, midőn a háború hetedik hónapjában megkötött ügyletnél a hektoliterenként 55 K-ban meghatározott vételár, miként ez az ítéleti tényállásból kitűnik, már az ügylet megkötését követő hónapban 170 K-ra szökött fel, jelenleg pedig a fellebbezési bíróság ítéletének meghozatala után 1917. év október hó 10. napján kelt 112,500. sz. pénzügyminiszteri rendelet 2. és 10. §-ai szerint a rendelet életbelépte után teljesítendő szállításnál a szesznek hektoliterenkénti legmagasabb ára az adóval és kincstári részesedésekkel együtt 2000 K-ban van meghatározva, melyből az itt szóban levő minőségű exkontingens szesz után a termelőt 295 K vételár illeti meg, ekként olyan rohamos és rendkívüli áremelkedésről van szó, amelyre az eladó a rendes kereskedő gondossága mellett sem számíthatott, egyfelől a vevőt rendes üzleti nyereséget többszörösen meghaladó vagyoni előnyhöz juttatná, másrészt az eladó szerződésszegésével arányban nem állana, de a méltányosság követelményeivel is ellenkeznék, hogy a szerződésszegő eladó a szerződés teljesítésére, illetve a vétel tárgyát tevő árúnak a szerződéses vételár ellenében szállítására kötelezteassék».

A Kúriának ezen döntése az ellenkező végletnek látszik korábbi gyakorlatával szemben. Ámde a Kúria csak a teljesítés és nem a kártérítési kötelezettség alól mentette fel az eladót és a kár megállapítása végett a másodfokú ítéletet feloldotta.** «Gazdasági lehetetlenülés» címén tehát tulajdonképen az a helyes álláspont érvényesült, hogy a vevő a késedelmes eladóval szemben a rohamosan emelkedő árak mellett nem élhet korlátlanul a KT. 353. §-ában biztosított választási jogával, nem követelhet teljesítést, hanem csak kártérítést. A kártérítésnek ily esetekben való mérvére nézve a Kúria arra az álláspontra helyezkedett, hogy az elállásnak a teljesítési határidő előtt való közlése esetén a vevő csakis az elállás idején létező piaci és szerződéses ár közötti különbözetet követelheti (Hitelj. Dtár XI. k. 138. eset).

Dr. Teller Miksa.

Zeit der Eingehung des Kriegsschlusses milde gehandhabt, so kann, wenn nachträglich eine strenge Beobachtung dieses Verbotes eingetreten ist, dieser Umstand von der Lieferungspflicht ohne Verpflichtung zum Schadenersatze bei Nichtgreifbarkeit der Ware im Inlande trotz erhöhter Preise befreien, zumal auch der Käufer schon mit Rücksicht auf den Charakter des Vertrages als eines Kriegsschlusses und die Art der gekauften Ware mit der Schwierigkeit, beziehungsweise Unmöglichkeit der Erfüllung gerechnet haben muss. (Entscheidung vom 21. Dezember 1915. Rv. II. 680/15.) Közölve Dr. Gustav Fuchs «Der Einfluss des Krieges auf bestehende Lieferungsverträge» c. füzetében 3. lap.

** A Kúria döntését a Hitelj. Dtár legközelebbi számában egész terjedelmében hozzuk. *Szerk.*

Szemle.

— **A bírói és ügyészi egyesület közgyűlése,** amelyről első cikkünk megemlékezik, úgy folyt le, ahogy reméltük: a bírói méltóságnak megfelelően. Kétségtelen érdeme van ebben *Bubla* Ferenc elnöknek, aki, midőn megnyitójában ismertette a mozgalom előzményeit és a bírák anyagi helyzetének enyhítésére eddig történteket, helyesen mutatott rá, hogy a bírák a célban nem találhatják meg az eszközök szentesítését. Bölcs mérséklet, de egyszersmind kellő nyomaték jellemezte az előadó beszédét, amelyet mai számunk egész terjedelmében közöl. Utána dr. *Székács* Aladár költői szárnyalású érveléssel a bírói függetlenség jelentőségét méltatta. Szónoki erővel mutatott rá, hogy az, aki elvesztette a jogtalanság miatt érzett felháborodás képességét, az nem lehet jó bíró. Nem elég, hogy a bíró magas piedesztálon álljon, kell, hogy ennek tudata át is hassa a közönséget. És joggal vetette fel a kérdést, vajjon az a társadalmi osztály, amelynek legfőbb bálványa a pénz, a bíró szegénységében annak megközelíthetetlenségét fogja-e látni? Ha pedig a bíróban nem bíznak, magát az igazságot vonják kétségbe. Az állam pénzügyi helyzete nem lehet a gyors segítség akadálya, mert ha külön igazságügyi bélyeg volna, kiderülne, hogy a bíró több anyagi hasznot hajt, mint amibe kerül. Odakonkludált, hogy a bírák ügyükben nem kérnek, hanem ítéletet hoznak. — Nem annyira tartalomban, mint inkább a hangnak, a zárt helyiséggel nem arányos, fizikai erejében volt disszonáns *Kiczkó* Kálmán járásbírónak felszólalása. Szemrehányással illette az államot, hogy a nemes önzetlenség és a nyerészkedő nagytőkének a háború alatt megnyilvánuló gigászi küzdelmében az utóbbi pártjára állt. Mintha ez a küzdelem és ez az állásfoglalás háborús jelenség volna! Állt-e valaha az állam másnak, mint a tőkének az oldalán és vajjon lehetett-e oka, hogy az állásfoglalást épen a háborúban változtassa meg, midőn a tőke erejére még jobban rászorult? Valójában semmi sem történt abból, amit Kiczkó járásbíró úr panaszolt, csupán az, hogy az intellektuális szellemi munkás a háború alatt a saját testén kezdi érezni a tőke hatalmát s így empirikus módon ébred régi szociológiai igazságok tudatára. De az ébredés lassú s a bírói egyesület közgyűlése mindenkit meggyőzhetett róla, hogy a bírák ú. n. «forradalmi» mozgalma úgy a cél, mint az eszközök tekintetében szerény keretek közt mozog. Épen e szerénység teszi azonban a bírák ítéletét megfellebbezhetetlenné. Curia locuta est, most a kormányon a sor, hogy megszólaljon.

— **Az igazságügyi kinevezések** közt, amelyeket a volt igazságügyminiszter tömegfelterjesztéséből választott ki a legfelső elhatározás, számos oly előléptetés és kitüntetés akad, amely mellett szótlanul nem haladhatunk el. *Szászy Béla* helyettes államtitkár és *Nádossy Imre* miniszteri tanácsos eddigi címüknek megfelelő állásba kerültek. Érdemeiket már volt alkalmunk méltatni. Uj vezetőt nyert a törvényelőkészítő-osztály *Bartha Richárd* személyében. Komoly, erős judiciumu, képzett jogász, akinek nemcsak a háborús törvények és rendeletek, hanem a Ptkj. dologjogi részében kifejtett tevékenysége is méltán rászolgált az elismerésre. A többi ügyosztályok vezetőinek túlnyomó részét rendjelekkel tüntette ki a királyi kegy, külső jeléül annak a megbecsülésnek, amelyben a minisztériumot az uralkodó és a

jogkereső közönség egyaránt részesíti. Köztük találjuk *Megyery Istvánt*, aki nehéz állását a mai súlyos időben is annyi tapintattal tölti be, *br. Lévay Józsefet*, aki a börtönügyi osztály nyugateurópai tradicióinak méltó továbbfejlesztője és *Láday Istvánt*, akinek állami tisztviselőnél szinte feltünő gyakorlati érzéke széleskörű, bölcsészetileg megalapozott szaktudással és ragyogó elmeéllel egyesül. Kúriai bíró lett *Nemes Lajos*, a gyermekvédelmi osztálynak egyenes szívű, magyarosan nemes érzésű oszlopos tagja és *Kovács Marcel*, akit mint a Pp. tudós értelmezőjét a Perjogi Döntvénytár közönségének igazán felesleges volna bemutatni. Osztálytanácsossá nevezték ki *Mikó Ferencet*, aki évekig tartó harctéri szolgálat után most ismét a minisztériumban értékesíti kipróbált munkaerejét, osztálytanácsosi cím jutott *Stockinger Jánosnak*, aki az élelmezési ügyosztályban ennek az új munkakörnek példás ellátásával megbecsülhetetlen érdemeket szerzett. *Kéri Miklósról*, a budapesti tábla új bírájáról, mint lapunknak ékestollu munkatársáról kell megemlékeznünk és vétenénk a köteles tárgyilagosság ellen, ha nem említenők *Ambrózy Gyula* és *Lutilszky Jenő* titkári kinevezését, akik egyaránt annak a fiatalabb nemzedéknek tagjai, amely az igazságügyminisztériumban az értékek kontinuitását biztosítja. Ez a névsor eléggé bizonyítja, hogy az igazságügyminisztériumot csak megbecsülni, de túlbecsülni nem lehet.

— **A Jogtudományi Közlöny és a cenzura.** *Polónyi Géza* orsz. képviselőnek legutóbb elmondott interpellációjából közöljük a következő részt, amely egyszersmind magyarázatul szolgál, hogy miért voltunk e kérdésben eddig hallgatásra kárhoztatva. Polónyi beszédének idevágó része szószerint így hangzik:

A Jogtudományi Közlöny eléggé ismert, tekintélyes, tisztességes szaklap; olyan szerkesztő alatt áll, aki maga is cenzor volt egy időben, amikor be volt vonulva. Ez a lap cikket írt a cenzuráról tisztán tudományos szempontból. A cikk többek között azt mondta: «Értesülésünk szerint a cenzura irányítása és ellenőrzése legközelebb az igazságügyminiszter hatásköréből a miniszterelnökébe kerül.» Később ez meg is történt. Ez ürügyül és alkalmul szolgált arra, hogy a lap kapott egy ukázt a budapesti királyi ügyészségtől, amely így szólt: «A Jogtudományi Közlöny f. évi február 3-iki számában «A cenzura» című cikk jelent meg. Miután a lapok részére szigorú bizalmas közlés adatott ki, mely szerint a cenzuráról írni, vagy a cenzurára bármely megjegyzést tenni szigorúan tilos: figyelmeztetem a szerkesztő urat, hogy jövőben hasonló cikkek közlése a lap kivételes előzetes ellenőrzését vonhatja maga után.» Ebből méltóztatnak látni, hogy itt bizalmas rendeletek is voltak és vannak divatban. Egész sorozatát mondhatnám el azoknak a közleményeknek, amelyeket ilyen bizalmas közlésekkel eltiltottak. Ha már egy szaklapban sem szabad megemlékezni a cenzuráról, — megjegyzem, hogy egészen objektív cikk volt, Kossuth Lajos egyik beszédét idézte — akkor nagyon meg kell gondolni a törvényhozónak, hogy ilyen kivételes hatalmat adjon anélkül, hogy azt legalább parlamenti ellenőrzés alá helyezze. A lap erre egy petíciót adott be a miniszterhez, amelyben elmondta, hogy az ügyészség valami bizalmas rendeletre hivatkozik. Kérte, tegyék meg neki azt a szívességet, hogy közöljék velük ezt a bizalmas rendeletet, mert ilyet nem kapott, már pedig olyan rendeletet, amelyet nem ismer, nem respektálhat. Ez ok volt arra, hogy a lap ellen még nagyobb szigorral járjanak el. Megtörtént vele, hogy törölték belőle az ügyvédi kamarának évi hivatalos jelentését, illetve az ügyvédi kamara helyettes-elnökének hivatalos felterjesztés tárgyává tett beszéde egy részét. Szólott pedig ez a következőképen: «De tiltó szavunkat kell a jogeszme nevében felemelni az ellen, hogy a cenzura a gyülekezési és egyesülési jog korlátozásában továbbmenjen, mint ahogy azt a hadiérdeknek és a közrendnek a fentartása megkívánja. Szomorú, hogy a Jogtudományi Közlöny legutóbbi száma szintén fehér ablakkal jelent meg.» Ezt törölték.

— **A Deutsche Juristen Zeitung** szerkesztésében a júniusi szám megjelenésével változás állt be, amely némileg minket is érdekel. Laband halála következtében a szerkesztők sorában beállt hiányt a lap felelős szerkesztője: *dr. Liebmann Ottó* több új szerkesztő felkérésével pótolta. Ezek közt találjuk *dr. Plósz Sándort* is, akinek hivatottságát, hogy a német jogi irodalomban a magyar jogtudomány méltó képviseletet nyerjen, e lap olvasói előtt bizonyára nem kell fejtegetnünk. Plósz tudományos egyénisége a legszerencsésebb összekötő kapocs a magyar és a német jogászok közt és a nagy súly, amelyet nevével a DJZ.-nak kölcsönöz, az osztrák részről felkért *dr. Klein Ferenc*-ben nem kevésbé tekintélyes ellensúlyra talál. A DJZ. a szerkesztőség újjászervezésével találóan fejezte ki a magyar és német jogászok paritásos együttműködésének gondolatát. Nem mulaszthatjuk el annak kiemelését, hogy ezuttal először szerepel magyar jogász külföldi szaklap szerkesztőinek sorában.

— **Jogegységi döntvény.** A kir. Kúria III. jogegységi tanácsa május 11-én lapunk 17. számában közölt kérdést akként döntötte el, hogy az alszállító kártérítési kötelezettséget megállapította. Az I. (polgári) jogegységi tanács junius 1-iki ülésében a III. jogegységi tanács álláspontjához hozzájárulva a kérdést azonos módon döntötte el.

— **A török jogászok küldöttsége,** amely hozzánk, mint lapunk mult számában megírtuk, e hó 20-án érkezik, előzőleg Berlinben tesz látogatást a Német Bajtársi Szövetség meghívására. Ebből az alkalomból a DJZ. vezető helyen üdvözli a szövetséges vendégeket.

— **Jogtörténelmi és közigazgatási jogi tanulmányok** című több mint ezer oldalas munkára hirdet előfizetést *dr. Ereky István* pozsonyi egyetemi tanár. Munkájában, amely két kötetben jelenik meg, az angol centralizációval, a többes szavazattal, a megyei közigazgatás reformjával és a magyar közigazgatási jog kútfőivel foglalkozik. Előfizetési díj 50 K. Megrendelhető a szerzőnél.

— **Bérletfelmondás és előzetes megintés.** A bérleti jognak régi tétele, hogy a bérfizetés késedelme jogot ad a bérleti viszony felbontására. A bérbeadónak kétségtelen érdeke, hogy a bérösszeg befolyásához fűződő érdekei veszélyeztetve ne legyenek és ezért megvan a tételnek az indokoltsága, hogy a bérbeadónak a jog adjon módot a nemfizető bérlővel szemben a bérlet megszüntetésére és ez uton annak elhárítására, hogy bérjövedelmei a behajtás kockázatának legyenek kitéve. Mégis a tétel a mai formájában egyoldaluan védi a bérbeadó érdekeit és teljesen negligálja a bérlő ellentétes érdekeit. A rendelkezés azonkívül túlságosan ijedős, mert hiszen a fizetésben esetleg előforduló késés komoly érdekveszélyeztetést még nem jelent. A bérbeadó és bérlő érdekeit egyaránt tekintő megoldást létesített a Ptkj. 261. §-a, amikor előirja, hogy fizetési késedelem esetén a bérbeadó felmondási jogával csak akkor élhet, ha előbb ingatlanoknál 15, ingóknál 3 napi véghatáridő kitűzésével a késedelmes bérlőt a fizetésre eredménytelenül felhívta. A háborús bérleti jogszabályok fentartották régi keménységükben a késedelemre alapított rendkívüli felmondás jogát, úgy hogy a tétel szigorúsága a bérleti szerződések egyébkénti enyhítése mellett még kirivóbban domborodik ki. A központi járásbíróság egy legutóbb meghozott ítéletében megállapította a bérbeadó felmondási jogát a bérlő azon védekezése ellenében is, hogy a bérbeadó az ingatlannak tulajdonosa, aki az első bérrészlet nem fizetése miatt élt felmondással és hogy a korábbi tulajdonossal kötött megállapodás alapján a bérlő a bért utólagosan fizette. A bírói gyakorlat a felsőbb bírói forumok kezdeményezésére a javaslat számos üdvös rendelkezését ültette át az életbe. Valószínű, hogy az 1261. §. rendelkezésének élő joggá való alakítása azon feneklett meg, hogy a felmondási ügyekben végső fokon ítélkező törvényszékekben nem volt meg a tétel átültetésére a bátorság. Talán egy ujabb bérleti rendelet kibocsájtása alkalmából ez a kérdés is meglelhetné a maga kielégítő megoldását. Mondja ki a rendelet a felmondás érvénytelenségét — ob neglectam praemonitionem. *B.*

A Bűnügyi Szemle f. évi május 15-iki száma a következő tartalommal jelent meg: Degré Miklós dr.: A budapesti ügyvédi kamara 1917. évi működéséről szóló jelentés és a büntető jogszolgáltatás. — Mendelényi László dr.: A kir. ügyészség szervezetének reformjáról. — Gönczy Gábor dr.: A HVM. 16. §. 1. bekezdésének értelmezése (I.) — Ifj. Dombováry Géza: Adalékok Biharvármegye XIX. századeleji fenyítőeljárási gyakorlatához. (I.)

Ügyvédhelyettes elvállalja budapesti ügyvédi iroda önálló vezetését. Meghívást «1920» jeligére a kiadóba kér.

Dr. Kovaliczky Elek sátoraljaújhelyi kir. közjegyző, a kassai közjegyzői kamara elnöke, nyugalomba készülő vagy már nyugdíjazott bírót keres közjegyzőhelyettesnek mielőbbi belépésre. 15987

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 24. szám. Budapest, 1918 junius 16.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Doroghi Ervin* budapesti ügyvéd: Törvénytervezet a részvénytársaságról. — *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Pénzérték nélküli dolgok lopása. — *Dr. Szűts Miklós* ny. kir. kúriai bíró: Fellebbezés vagy felülvizsgálat? — *Dr. Tenner Elidor* temesvári ítélőtáblai tanácsjegyző: Jogegységi perorvoslat polgári ügyekben? — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XII. k. 9. és 10. füz.

Törvénytervezet a részvénytársaságról.

A kereskedelmi törvénynek évek óta tervbevett revíziójához az irodalomban és tudományos viták során a leggazdagabb anyagot, a biztosítási jogi kérdések mellett, kétségkívül a részvénytársaság reformjának kérdései szolgáltatták. Afelett, hogy ez a reformtörekvés valósággal gyakorlati szükséglet talajából ered-e, a vélemények megoszlók. Ha azt a jelentőséget vesszük szemügyre, melyre részvénytársaságaink a kereskedelmi törvény életbelépése óta szert tettek, ha figyelembe vesszük, hogy a mi relatíve tőkeszegény, csekély vállalkozó kedvvel bíró, bizalmatlan közönségünk előítéleteit leküzdve, részvénytársasági alakban létesült hitelintézetekben, ipari és közlekedési vállalatokban milyen tőkeerőt sikerült koncentrálni, hogy ez a tőke nagyban egészben a közérdeknek és a jogosult magánérdekeknek megfelelő produktív munkát végzett és végez, ha végül meggondoljuk, hogy ezen négy évtized alatt akár önmagukban tekintve, akár külföldi társaságokkal összehasonlítva, relative mily csekély körre szorítkoztak azok az összeomlások, melyeknek részvénytársaságokba fektetett tőkék estek áldozatául, akkor hajlanunk kell ama gyakorlati emberek felfogása felé, kiknek az a nézete, hogy a többrendbeli gazdasági válság tűzpróbáját megállott részvénytársaságok mai szabályozása nem elavultabb és reformja nem égetőbb, mint a négy évtized előtti gazdasági viszonyokra szabott kereskedelmi törvény bármely más részeé.

Ez persze távolról sem jelenti azt, hogy a részvénytársaságokra vonatkozó mai jogi szabályozás vagy tényleges állapot ideális, vagy akár csak minden tekintetben megnyugtató. Csak állásfoglalás kíván lenni azzal az elméleti jogtudomány egyes igen tiszteletreméltó képviselői által is gyakran hangoztatott dogmával szemben, melyet az előttünk fekvő tervezet kísérőjéül szolgáló «irányelvek»[1] mint indokolásra nem is szoruló tételt úgy formuláznak, hogy a «részvényjogi szabályozás alapos revíziója tárgyi okokból a törvény tökéletlensége folytán már régóta elkerülhetetlenül szükségessé vált».

Azt hiszem, hogy az utóbbi idézet kategórikus megállapítása bizonyos tényezőknek helytelen értékelésén alapszik.

Túlbecsüli ez a felfogás azoknak — a kétségtelenül sajnálatos, de az egész gazdasági szervezet szempontjából nem nagyméretű — visszaéléseknek jelentőségét, amelyek kereskedelmi vétségekkel és részvénytársaságok csődjével kapcsolatos esetekben bíróságok előtt feltáratnak. Akinek csakis az ilyen esetek alkalmából van módja részvénytársaságaink beléletével foglalkoznia, az szükségkép sötét képet fog kapni részvénytársaságaink megalapozásáról és ügyviteléről. De ezt a képet a véleményalkotás alapjául elfogadni majdnem ugyanannyi lenne, mintha az átlagos, egészséges emberi szervezet és funkcióinak törvényeit egyedül a kórbonctani intézet anyagának alapján kívánná valaki megállapítani. Ebbe a módszeri hibába gyakran öntudatlanul beleesnek azok, akik csakis elméletileg vagy kizárólag mint bírói funkcionáriusok foglalkoznak részvényjoggal és akiknek ezért az esetek túlnyomó részében épen a kóros elváltozásokat nyílik alkalmuk megfigyelniök. Az említett tévedéssel gyakran párosul a tételesjogi szabályozás jelentőségének és ezzel hiányainak is túlbecslése. Ezzel szemben a valóság az, hogy az az ismert tétel, hogy a törvény csak keret, melyet tartalommal az élet tölt meg, talán sehol sem érvényesül pregnánsabban, mint a részvénytársaságoknál, melyeknek életét és fejlődését sokkal kisebb mértékben determinálja jogi felépítésük, mint gazdasági megalapozásuk és elhelyezésük. Lesz alkalmunk e kérdésre alább és más helyen még visszatérnünk, reámutatva arra, hogy mikép csenevészedtek el a gyakorlatban azok a tételes biztosítékok, amelyekkel a kereskedelmi törvény alkotói vélték a részvénytársaság helyes működését körülvenni (gondoljunk a felügyelőbizottságok ellenőrzésének gyakorlati értéktelenségére) és másrészt, hogy mennyi hiányát a részvényjogi tételes szabályozásnak pótolta a forgalmi szokás, a józan belátáson alapuló önvédelem (például a törvény hiányos mérlegkészítése szabályainak kiegészítésével, tartalékalapok létesítésével, holott törvényünk tartalékolást nem ismer). Sőt merjük állítani, hogy a törvényhozás intézkedései közül nem épen maga a részvényjogi törvényhozás a legjelentősebb a részvénytársaságok prosperitása szempontjából: egyéb gazdasági törvényeknek, vagy valamely nemzetközi kereskedelmi szerződések rendelkezései, egy-egy káros vámtétel, egy-egy adótörvény gyakran sokkal nagyobb sebet üthetnek a részvénytársaságok egész tömegén és ezzel a részvényeseken is, mint amilyet a legszebben felépített részvényjogi szabályozás begyógyíthatna.

Ezekből a szempontokból kiindulva, nem fogjuk túlbecsülni a részvényjogi reformot égetően sürgősnek tartó íróinknak — köztük az ismertetendő törvénytervezet szerzőjének is — néha kifejezett, néha csak tudat alatt élő azt az argumentumát sem, amelynek jegyében lát egyébként napvilágot nálunk a legtöbb reformtörekvés: hogy külföldön — és természetesen elsősorban Németországban — is már megreformálták a részvényjogot, «tehát» a mi törvényünket is meg kell reformálni.

Az ilyen és ehhez hasonló eszmemenet azonban figyelmen kívül hagyja nemcsak azt, hogy gazdasági életünk etikája, primitívebb viszonyaink, vezető pénzintézeteinknek igen méltánylandó ellenőrző tevékenysége, a részvénytársaságoknak nagyban egészben kielégítő gazdasági fejlődését engedték meg azon a liberális törvényhozási alapon, melyet Németország már 1884-ben, vagyis 34 évvel ezelőtt elhagyott. Amellett Németországban az egyéb, speciális törvények egész sora a biztosítási vállalatokról, a jelzálogintézetekről, a bankletétekről, a tőzsdei forgalomról stb. egészítette ki és készítette elő a szorosabb értelemben vett újabb részvényjogi törvényhozást. És nézetem szerint döntő jelentőségű különbség, melyre már az 1911. évi jogászgyűlés részvényjogi vitája során is reámutattam, és melynek fontossága épen a részvényjog novelláris szabályozása alkalmából domborodik ki, hogy Németország a részvénytársasági reformot betetőző 1897-iki kereskedelmi törvény megalkotása előtt megteremtette az összes társasági tagok korlátolt felelőssége mellett való vállalkozás egyéb formáit ama vállalatok részére, melyek a német részvényjognak az 1884-iki novellával inaugurált nehézkesebb apparátusát nem

[1] «Törvénytervezet a részvénytársaságról», készítette a m. kir. igazságügyminiszter megbízásából dr. *Kuncz* Ödön kolozsvári egy. tanár. Megjelent az Igazságügyi Javaslatok Tára XVII. évf. 5. számában 105—160. o. «A tervezet irányelvei» u. o. 161—178. o.

bírják el, megalkotván 1888-ban a koloniális társaságokról, 1892-ben pedig a korlátolt felelősségű társaságokról szóló törvényeket.[2]

Az utolsó évtizedek gazdaságtörténete, főleg az 1900. évet követő időben néhány nagy német részvénytársasági koncernnek (Leipziger Bank, a Rheinau koncern, a pomerni és a Spielhagen-csoporthoz tartozó jelzálogbankok) összeomlása pedig bizonyítja, hogy a Franz *Klein*[3] találó jellemzése szerint «államügyészi bizalmatlansággal és pesszimizmussal telt» német törvény sem volt képes meggátolni olyan részvénytársasági katasztrófákat, amilyenekhez — akárcsak relative is — hasonló méretűek nálunk a magyar törvény «könnyed, bizakodó optimizmusa» (Klein) dacára sem fordultak elő.

A részvénytársasággal, mint gazdasági alakulattal szükségkép együtt járó hátrányokat — nehézkesebb ügyvitelt, egyes érdekcsoportok túlsúlyát, a vezetőség felelősségérzésének a megoszlással járó csökkenését — legszigorúbb törvény sem fogja teljesen eliminálhatni, de törvényhozási túlbuzgalom a gyakorlatilag nem indokolt szigorítások terén, elméletileg szépen kigondolt kautelatömeggel való túlterhelés, esetleg megakadályozhatja az ilyen teherpróbát el nem bíró, de ennek dacára is életképes és közgazdasági szükségletnek megfelelő vállalatok keletkezését.

Ha még rámutatok a részvénytársasági szabályoknak konnexitására, a szövetkezetekre vonatkozó szabályokkal, mai kereskedelmi törvényünk rendszerében, amely mellett alig képzelhető el a részvénytársasági jog reformja a szövetkezetekre vonatkozó cím teljes átdolgozása nélkül, akkor nagyjában körvonalaztam néhány általános jellegű megfontolást, melyet a részvényjognak külön, a kereskedelmi törvény egyéb részeit megelőző és a rokonintézmények törvényhozási szabályozásától független novelláris szabályozása, ennek sürgőssége, lehetősége és gazdasági jelentősége tekintetében a tervezet részletes ismertetése előtt előrebocsátandóknak tartok.

Magának az elkészült részvényjogi törvénytervezetnek további méltatásával az aktualitás szempontja annyiban szorul háttérbe, hogy feltételezzük — amire törvényhozási gépezetünk működésének üteme mellett minden okunk megvan — hogy a tervezetnek törvénnyé válása vagy a kereskedelmi törvény revíziójakor, vagy legalább is az összes kereskedelmi társaságok jogának újjáalkotásával kapcsolatban fog megtörténni.

A m. kir. igazságügyminiszter által közzétett, a részvénytársaságról szóló törvénytervezet szerzőjének, a kolozsvári egyetem tanárának, *dr. Kuncz Ödönnek* eddigi munkássága előnyösen ismeretes részvényjogi irodalmunkban. Az alaptőke felemeléséről (1911) és az osztalékjogról (1913) írt nagyobb monografiái, az alaptőke biztosításának reformjáról (1912), a részvényes megtámadási jogának feltételeiről és átruházhatóságáról (1910), a tartalékoknak alaptőkeemelésre való fordításáról (1912), a felmentésadásról és egyéb részvényjogi kérdésről szaklapokban megjelent kisebb tanulmányai, mindmegannyi becses anyaggyűjteményei a bennük tárgyalt kérdéseknek, melyeknek feldolgozásánál szerzőjük a legislativ politikai szempontokat is érvényesítette. Mindezek a dolgozatok, valamint szerzőjüknek a részvényjogi reformról néhány év előtt (1913) és «Részvényjogi problemák» címen legutóbb[4] napvilágot látott értekezései megnyugtató biztosítékai annak, hogy a Tervezet szerzője az elméleti jogtudomány egész fegyvertárával felszerelve fogott munkájához, melynél alkalma nyílhatott értékesíteni azokat a tapasztalatokat is, amelyeket a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéknek cégügyekkel foglalkozó és a budapesti kir. ítélőtáblának kereskedelmi tanácsánál több éven át való működése alatt szerzett.

Ha mindennek dacára a *Kuncz*-féle tervezetet közzétett alakjában az alább kifejtendők szerint nem is tartom alkalmasnak arra, hogy a jelenlegi törvény helyébe lépjen, ez a véleményem egyáltalában nem rontja le ama meggyőződésemet, hogy a Tervezet több részlete helytálló és megvalósításra érdemes javaslatot tartalmaz a jövő kodifikátora részére. Ugy vélem, hogy a kodifikáció tárgyául szolgáló anyag komplexitása mellett elméleti és gyakorlati szakemberek kooperációjára lett volna szükség bizonyos egyoldalúságok elkerülése végett. E kooperáció elmaradása — mely természetesen nem a javaslat szerzőjének, hanem legfeljebb megbízójának róható fel hibájául — szükségkép maga után vonta egyrészt azt, hogy a tervezetben a meglevő és bevált intézmények konzerválásának és a megerősödött gazdasági alapokon való továbbfejlesztésének tendenciája háttérbe szorult a tudományos — és itt is leginkább a német — irodalomban felmerült reformeszmék megvalósítására irányuló bátor, de nem kockázatmentes törekvéssel szemben és másrészt, hogy a külföldi gyakorlatban bevált és nálunk is sürgetett reformok (pl. az angol audit intézményének meghonosítása) elmaradtak, túlnyomólag dogmatikai (pl. a részvénytársasági autonomia kiépítését célzó) szempontok miatt.

A Tervezet — melyet az alábbiakban rövidség okából «T.»-vel fogunk jelölni[5] — 208 szakaszban tárgyalja anyagát[6] — és részletes indokolás helyett a «T. irányelvei» címén áttekinthetően és tömören összefoglalt felvilágosító észrevételekkel jelent meg.

A T. a normatívrendszert tartja fen és «intézményes biztosítékokkal» kívánja azt körülvenni. Ilyennek tekinti elsősorban a cégbírói ellenőrzés centralizációját a budapesti és zágrábi kir. törvényszékek kebelében felállítandó Központi Cégbíróságnál (193. §.). Itt összpontosulnának az ország összes részvénytársaságaira vonatkozó rendkívüli cégbírói teendők, ez a bíróság szerkesztené a Központi Céglapot, a vidéki törvényszékek érdemi intézkedéseket nem tennének, működésük a Központi Cégbíróság közlései és az ezáltal másodpéldányban továbbított iratok alapján szerkesztendő nyílvántartó cégbetét vezetésére és a Központi Cégbíróság hatásköre alól kivett kereskedemi vétségek tárgyában való eljárásra szorítkoznék.

A Központi Cégbíróság és a Központi Céglap felállítása mellett Kuncz már régebben is lándzsát tört,[7] de azt hiszem, hogy javaslatának elfogadtatása nemcsak hogy nem felelne meg a hozzáfűzött várakozásoknak, de a legnagyobb mértékben rontana a fenálló helyzeten. Hogy némi képet adjunk a munkatöbbletről, melyet ez az összpontosítás adna, álljon itt néhány statisztikai adat: 1914-ben Magyarországon működött 1833 részvénytársasági hitelintézet közül 110 és 975 ipari részvénytársaság közül 379 volt Budapesten bejegyezve. A Központi Cégbíróság bevezetése tehát 1723 részvénytársasági hitelintézetre és 596 ipari részvénytársaságra terjesztené ki a budapesti kir. törvényszék illetékességét.[8]

[2] A korlátolt felelősségű társaságoknak fontosságát a részvényjogi törvényhozás szigorítása mellett mi sem bizonyítja jobban, mint a következő néhány adat. A Németbirodalomban 1892-ben 60 korl. fel. társaság (GmbH) működött 28 millió márka alaptőkével és 3124 részvénytársaság (rt) 5771 millió márka alaptőkével, 1902-ben a GmbH száma 4745, alaptőkéjük 1778 millió márka, a rt.-ok száma 5186, alaptőkéjük kb. 12 milliárd márka. 1914. év végén a GmbH száma 27,012, (+ 22,267), alaptőkéjük 4899 millió márka, a rt.-ok száma 5505 (szaporodás mindössze 329), részvénytőkéjük 17,837 millió márka. Az 1914. év végéig terjedő utolsó öt évben a GmbH száma 58·2%-kal, alaptőkéjük 35·7%-kal, a rt.-ok száma mindössze 4.7%-kal, alaptőkéjük 19·7%-kal szaporodott. L. *Fränkel:* Die Gesellschaft mit beschr. Haftung, Tübingen 1915. — 32. sk. old.

[3] L. Verhandlungen der Mitteleuropäischen Wirtschaftskonferenz in Budapest 1914. — 189. sk. old.

[4] L. Keresk. Jog 1918. évf. 7—12. sz.

[5] Közelebbi megjelölés nélkül előforduló §-számok a T. illető §-ára utalunk.

[6] A három címre való felosztás, melyek ismét «fejezetekre» oszlanak, nem egészen világos. Pl. a harmadik címben a részvénytársaság feloszlására vonatkozó és ezzel rokonfejezetekkel együtt szerepelnek a külföldi részvénytársaságokra vonatkozó, a büntető rendelkezéseket és az átmeneti intézkedéseket tartalmazó fejezetek.

[7] L. az 1914 máj. 31-iki Orsz. Pénzintézeti Kongresszuson tartott felolvasásán, megjelent a Keresk. Jog 1914. évf. sk és 343. sk. oldalán.

[8] A szövegben lévő számszerű adatok a magyar statisztikai évkönyv 1914. évi kötetéből való. Ujabb statisztikai adatok még nem közöltettek. Az abszolut számoknak 1914. év óta való lényeges növekedése az ipari részvénytársaságoknál a budapesti és vidéki részvénytársaságok arányát, amennyire ez becslésen alapuló tapasztalat szerint mondható, alig tolta el. A Pénzintézeti Központról szóló törvény életbelépése folytán a szaporodás a részvénytársasági hitelintézeteknél az 1914 óta nem lényeges. A biztosítási és vasúti részvénytársaságokra vonatkozó számadatok a fenti számokban nem közöltettek, de ezek az eredményen alig változtatnak, minthogy e vállalatok nagy többsége amúgy is Budapesten van bejegyezve. Horvát-Szlavonországokban is az arányszámok nagyjában azonosak;

Emellett még figyelembe veendő, hogy a Központi Cégbíróság gondolatának következetes keresztülvitele a szövetkezetekre vonatkozó cégbírói intézkedéseknek is a Központi Cégbíróságnál való központosítását kivánná, ami — ha csak az 1914-ben fenállott 3009 vidéki hitelszövetkezetet és mintegy 2600 egyéb vidéki szövetkezetet vesszük szemügyre — nagyjában képet ad arról a munkatöbbletről, melyet a Központi Cégbíróságnak a budapesti kir. törvényszék jelenlegi cégbírói működésével szemben el kellene végeznie. De ha csak a részvénytársaságra szorítanók is a Központi Cégbíróság hatáskörét, akkor is olyan nehézkes, költséges és nagy apparátus bevezetéséről volna szó, mely az intézmény mellett szóló — inkább csak képzelt — előnyökkel nem érne fel. A részvénytársaságok ily nagy száma mellett sem az intensivebb felügyeletet, sem az egységes elvek szerinti kezelést nem tartom biztosíthatónak, amely nagyszámú tagból álló bíróságnál mindig kétes.

De megfontolandó emellett más szempont is. Aki a perenkívüli cégügyek, főleg a bejegyzések gyakorlatát ismeri, az tudja, hogy jogorvoslatra csak legritkább esetben szánják magukat a felek, mert az ügyek természete nem birja ki azt a haladékot, amellyel a jogorvoslat igénybevétele jár. Gyakorlatilag az esetek túlnyomó többségében az elsőbíróság álláspontja az, amely érvényesül. A T. szerint ez a Központi Cégbíróság véleménye lenne. Ha most még meggondoljuk, hogy az egész ország részvénytársasági alapításainál (csekély kivétellel) kirendelendő revizorok a Központi Cégbíróság által küldetnének ki (20. §.), hogy az alakuló közgyűlésen, akkor is, ha vidéken tartatik, a Központi Cégbíróságnak egy kebelbeli bírája elnökölne (23. §.), hogy a Központi Cégbíróság döntene abban, a társaság fennállásának első 5 éve alatt a T. szerint felvethető kérdésben, hogy az alapítóknak biztosított előnyök az ellenértékkel arányban állottak-e, (16. §.), épúgy mint abban, az alakuláskor eldöntendő kérdésben is, hogy a betét olyan természetű-e, melynek alapján részvények kibocsátásának helye van (21. §.), valamint általában minden, a bíróság diszkrecionális jogkörébe eső kérdésben, akkor nem tekinthető túlzottnak az az aggály, ami ily széleskörű hatalomnak elsőfokú bíróságra való ruházása ellen emelhető.[9]

A célok, melyeket a T. a Központi Cégbírósággal elérni kiván, más módon is elérhetők. A fokozott ellenőrzés azáltal, hogy az alapításnál való reviziót, amelyre még visszatérünk, ne bírói szakértők, hanem a kereskedelmi kamarák vagy egyéb érdekképviseletek köréből kijelölendő szakemberek végezzék, aminek meg van az az előnye, hogy intenziv társadalmi ellenőrzés fejlődik ki a helyi viszonyokat jobban ismerő érdekeltség részéről.[10]

A szakképzett bíróságot nemcsak a Központi Cégbíróság, hanem sokkal kisebb költséggel az is biztosítaná, ha évenkinti továbbképző-tanfolyamok során gondoskodás történnék arról, hogy a törvényszékeknek cégügyekkel foglalkozó bírái a tekintetbe jövő gazdasági és jogi szempontokkal fokozottabb mértékben megismerkedhessenek.

Az egységes elbánást pedig több egyszerűbb eszközzel is meg lehet közelíteni.

Egyik ilyen eszköznek tartom, angol mintára, a törvény melléklete gyanánt készítendő normál-alapszabály kidolgozását, mely diszpozició jelleggel bírna s amelytől eltérés annyiban volna megengedve, amennyiben az a törvény parancsoló rendelkezéseibe nem ütköznék.[11] Ilyen normál-alapszabály létezése az exotikus alapszabályok bejegyzését magában véve is megnehezítené, sőt az alapszabályok tárgyalását az alakuló közgyűlésen is hatályosabbakká tehetné, mert a normál alapszabálytól való eltérések az alapítási tervezetbe, vagy annak külön mellékletébe volnának felveendők[12] és az alakuló közgyűlésen való külön felolvasásuk és tárgyalásuk is kötelező lenne.

Másik, ennél fontosabb eszköznek tartom az ezidőszerint csekély jelentőséggel bíró cégbiztosi intézmény kiépítését. Oly hivatal szervezését ajánlanám, melynek funkcionáriusai bírói tiszt viselésére jogosító minősítéssel rendelkeznének és amely bizonyos bejegyzések, pl. alakulás, alaptőkeemelések és leszállítások, egyesülés, alapszabálymódosítások stb. eszközlése előtt a bíróság által meghallgatandó lenne. A cégbiztosi hivatalnak a részvénytársasági könyvek és iratok betekintésére és esetleg felderítő nyilatkozatok bekérésére, vagy ilyenek indítványozására való jog is meg lenne adandó. E hivatal nemcsak a bíróságokat tehermentesítené bizonyos nyomozó tevékenységtől, hanem megadhatná a kisebb gyakorlattal rendelkező vidéki bíróságoknak is azokat a szempontokat, melyek a törvényes garanciák hatályos érvényesülése szempontjából kívánatosak. Legfeljebb arról lehetne még szó, hogy a cégbejegyzések a kir. táblák székhelyén levő törvényszéknél összpontosíttassanak, de ezt sem tartom a magam részéről szükségesnek.

Tudtommal különben a részvénytársasági ügyeknek a T. által javasolt összpontosítása csak két országban van meg: egyik Ausztria, ahol az összpontosítás csak részleges és a részvénytársaság alapításával és felügyeletével kapcsolatos hatósági teendők egy részére szorítkozik. Ez azonban szükségképeni következménye az engedélyezési rendszernek, amely a vonatkozó döntéseket a minisztériumnak tartja fen. A másik Anglia, ahol a társasági perenkívüli ügyek hatósága a Registrar of Joint-Stock Companies. Ez pedig az ottani egészen speciális bírói szervezeti viszonyokban találja magyarázatát.

Ellenvetésünk nem vonatkozik a Központi Céglap helyes és praktikus javaslatára, mely azonban a Központi Cégbíróságtól függetlenül is megvalósítható és a fokozott publicitás érdekében nézetem szerint is határozottan szükséges.[13]

Az alapelvekről szólva, nem tehetjük magunkévá a T. irányelveiben kifejezett azt a sarktételt sem, hogy részvényjogi törvényhozásunknak szükségkép a német törvényhez kell simulnia. Az e tekintetben már fentebb körvonalazott szempontokon kívül reá kell még mutatni a javaslat szerzője által is igen jól ismert körülményre, hogy a német kereskedelmi törvénynek a részvénytársaságra vonatkozó része főleg az ügyvezetésre és annak ellenőrzésére vonatkozó rendelkezések — már a törvény életbelépése óta állandó jogosult — kritika és támadások tárgyai. Nem látunk semmi kényszerítő okot arra, hogy egy a mi kisebbszerű viszonyainkra csak részben illő rendszert a maga összes nehézségeivel átvegyünk akkor, amikor — ugy látszik — maga Németország is ezt a rendszert elhagyni készül. Mert anélkül, hogy jóslásokba bocsátkoznánk, nagyon valószínűnek kell tartanunk azt, hogy a kötelező szakszerű revizió törvényhozási bevezetése nem fog soká késni Németországban.

A számos gazdasági kapocs, mely minket Németországhoz fűz, a forgalmi jog némely ágában talán a jogegyesítés mellett szól. A részvénytársasági jog tekintetében ennek szükségét egyáltalában nem látom fenforogni. Az, hogy a külföldi tőke részvénytársaságainkkal összeköttetésbe lépjen, vagy a külföldi tőkével társulva részvénytársasági alakban létesülő vázlatokban részt vegyen, épen nem a részvényjogi szabályozásnak egységességén múlik. Mindazon lényeges eltérések dacára is, amelyeket

207 horvát szelvény részvénytársasági hitelintézet közül 1914-ben 42 tartozott a zágrábi törvényszék cégbírói illetékessége alá. A horvát ipari részvénytársaságokat a statisztikai évkönyv nem mutatja ki székhely szerint.

[9] Bizonyos mértékig a T. szerzője is érezhette ezt az ellenvetést, mert a kereskedelmi vétségek (178—191. §§.) feletti ítélkezést nem ezen bíróságra bízza, hanem meghagyja a részvénytársaság székhelye szerint illetékes törvényszéknél — igaz, hogy e bíróságoknak, mint büntetőbíróságoknak — hatáskörében. A legkényesebb, személyes szabadsági kérdéseket érintő ügyekben ama bíróság hatáskörébe való utalása, melyeknek épen a T. rendelkezései folytán nem lehet meg a kellő szakismeretük, valóban nehezen indokolható önellentmondás.

[10] Ennek a lokális érdekeltség által gyakorolt társadalmi ellenőrzésnek tudható be jórészt az, hogy a jelenlegi túlliberális törvény hiányai dacára is a visszaélések, melyeknek lehetőségét a törvény hézagai nyitották meg, nem öltöttek nagyobb mérvet.

[11] L. Companies Consolidation Act 1908. — Sect 10. és 11. és az azokat kiegészítő «Table A» mellékletét.

[12] Ezeket, valamint az alapítói tervezet egyéb rendelkezéseit sem kellene szükségkép megváltozhatatlanoknak deklarálni. Erre a kérdésre alább visszatérünk.

[13] A *Kuncz* által fent említett cikkében (Keresk. Jog 1914. évfolyam 345. old. idézett írók — Rodolphe, Rousseau és Brunard — is csak a publicitásnak *egy* hirlapban való összpontosítása mellett foglalnak állást és erre szorítják a centralizációt a belga törvény, az 1910-iki norvég törvény (melynél a központi közzététel csak egyes kérdésekre szorítkozik) és a Kuncz által nem említett román törvény.

a mi mai törvényünk a német törvénnyel szemben felmutat, nem tagadható, hogy még ma is a német joghoz áll legközelebb a részvénytársaságnak a kereskedelmi törvénybe foglalt szabályozása, mely 1884-ig jóformán azonos volt a némettel, és az 1884-iki német részvényjogi novellához, valamint a mai német kereskedelmi törvény vonatkozó részéhez is még mindig közelebb áll, mint az angol, az amerikai, a francia vagy belga törvényhozáshoz. És mégis mit látunk? Azt, hogy a magyar birodalomban 1912-ben létező 965 ipari részvénytársaságnál a befizetett részvénytőkének és kötvényeknek kereken 1010 millió koronát tevő összegéből el volt helyezve a Magyarbirodalomban 721·7 millió, Ausztriában, melynek az engedélyezésen alapuló részvényjoga a legnagyobb rendszeri különbséget mutatja fel a mi jogunkkal szemben: 183·3 millió, a Németbirodalomban mindössze 27·5 millió, Franciaországban 4·7 millió, Nagybritanniában 19·2 millió, Belgiumban 9 millió és az Északamerikai Egyesült-Államokban 20·5 millió, vagyis az angol, amerikai és a francia-belga részvényjogvidék területén kétszerese annak az összegnek, mint a németjog területén. Ez az arány körülbelül ugyanaz 1913-ban és 1914-ben is, legalább az ezen évekre sommásan közölt adatokból erre kell következtetnünk.[14] Ebből az következik, hogy a részvényjogi törvényhozás hasonlósága egyáltalában nem volt elegendő ahhoz, hogy azokat a megfontolásokat, amelyek a német tőkét a mi szempontunkból legkívánatosabbnak látszó, állandó jellegű érdekeltség vállalásától visszatartsák. Az árúhitel és a bármikor felmondható, vagy rövid lejáratú pénzhitel engedélyezésénél pedig — és ez a német tőke tipikus érdekeltségvállalása minálunk — a részvényjogi szabályozás a gyakorlatban egyáltalában figyelmen kívül marad, mert ezt a kérdést az árúelhelyezési lehetőségek, a pénzpiac helyzete és az illető vállalatnak a hitelező által rendszerint közelebbről megvizsgált bonitása dönti el.

Németországgal való érdekkapcsolatunk tehát semmikép sem indokolhatja azt, hogy a német törvény nehézkes apparátusát a maga egészében átültessük, egészen más tőkeerejű és megalapozású részvénytársaságainkra. Nekünk a részvényjogi törvény szabályozásánál számolnunk kell bizonyos adott viszonyokkal, amelyeknek egységesítési törekvések esztétizáló jogászi szempontok kedvéért alapjukban való megbolygatása sokkal veszélyesebb lehet, mint az ugyan nem minden tekintetben kielégítő, de nagyjában mégis bevált rendszer fentartása.

A T. azonban a német törvényen is túlmegy és mértéktelen túlzásba viszi nehézkesség, szigor és bizalmatlanság tekintetében a német rendszert hiányaival és hibáival együtt. Ezeket főleg abban látom, hogy az alapítási műveletet a gyakorlati élet exigentiáival nem számoló indokolatlan rendőri szabályok tömegével veszi körül, a tisztességes üzletvezetés főbiztosítékait pedig nem szakszerű ellenőrzéssel, hanem nálunk szokatlanul szigorú, persze ismét a német törvény mintájára készült büntető rendelkezések felállításával véli megteremthetni. A kiinduló pontokban való ez a tévedés lépten-nyomon megboszulja magát a részletes keresztülvitelben, amint ezt a T. közelebbi ismertetésénél látni fogjuk.

(Folyt. köv.) *Dr. Doroghi Ervin.*

[14] Az 1913. és 1914. évi statisztikai évkönyvek az Ausztrián és Németországon kívüli külföldön elhelyezett ipari részvények és kötvények összegét «egyéb külföld» összefoglaló nevezete alatt ismertetik. Ilykép mutatkozik elhelyezettnek 1913-ban Németországban 32·7 millió és egyéb külföldön 59·5 millió, 1914-ben Németországban 30·3 millió és egyéb külföldön 56·5 millió korona, ipari részvényeink és kötvényeinknek 1090 millió, illetve 1914-ben 1136 millió korona összegéből. Az «egyéb külföld», — mely alatt Anglia, Belgium, Franciaország és az Egyesült-Államok értendő — részvény- és kötvényérdekeltségének kimutatott csökkenése a balkán háborúval, illetve 1914-re a világháborúval függ össze. Körülbelül hasonló pénzintézeti részvényeink és kötvényeink (zálogleveleink) külföldi elhelyezésének megoszlási aránya. Ellenben vasuti elsőbbségi részvényeink nagyobb mennyiségben Németországban vannak elhelyezve, ahol több speciális társaság foglalkozik czeknek megszerzésével és értékesítésével. Ez azonban nemcsak hogy nem cáfolja, hanem megerősíti a szövegben elfoglalt álláspontomat, hogy a külföldi tőke társulása nem a részvénytársasági törvényhozás azonossága, hanem egyéb szempontokon dől el.

Pénzérték nélküli dolgok lopása.*

— Liszt- és cukorjegylopás. —

Ezek után könnyű belátni, hogy mily végtelen nagy és változatos birodalma van a «tetszésnek», vagyis a kielégített életérdekeknek. Ahány ponton érintkezünk a külső világgal, ahány spontán keletkező organikus vágyunk s törekvésünk van, annyiféle kellemes vagy kellemetlen érzés, tetszés vagy nem tetszés keletkezik bennünk. S ha ehhez vesszük azt, hogy minden érzelemnek számtalan intenzitási fokozata van, nem túlzok, midőn azt állítom, hogy érzelem dolgában s csupán a tulajdonjog «tetszés» fogalmának látószögletéből nézve is az egyéniség egész kis mikrokozmos.

Elkezdve az alsórendű, közvetlen életfentartási ösztönöktől, aminek legmindennapibb megnyílvánulása a táplálkozás, fel a legfelsőbb rendű ideális szükségletekig, — amilyenek az esztétikai, vallási, erkölcsi s intellektuális érzelmek gyökerét képező vágyak és törekvések, — mindenütt a vággyal organikus kapcsolatban levő szükségérzése az a mozgató erő, mely arra sarkal, hogy vágyainkat a külvilág tárgyainak, vagyis az úgynevezett dolgoknak célszerű és megfelelő felhasználásával kielégítsük.

Midőn a ptk. jav. 391. §-a szerint a tulajdonos «dolgával tetszése szerint bánik», vagyis tulajdonjogát gyakorolja, lényegileg életszükségletet elégít ki, valamely életfunkció rendes lefolyását teszi lehetővé. Ha a megvett élelmicikkekből ebédet főzetek s azt megeszem; cipőmet vagy télikabátomat viselem; szenemmel befűtök; este lámpámat meggyujtom; valamely könyvemet előveszem s azt olvasom; egy tárgyamban gyönyörködöm; szüleimtől hátramaradt valamely kedves tárgy szemléletével az elmúlt boldog gyermekkor s családi kör emlékeit idézem fel, mindig dolgommal «tetszésem szerint bánok», tulajdonjogomat gyakorlom, vagyis azt vágyaimnak megfelelőleg használom s így életszükségleteimet elégítem ki.

A dolog hasznossági értékének meghatározásánál tehát ezeket az elveket kell szem előtt tartani. Ha úgy találjuk, hogy a sértett a dolgot semmiféle vonatkozásban sem használhatta, akkor a dolog lopás tárgya sem lehet. A dolgok hasznossági értéke azonban oly széleskörű, az említett élettani elvek szem előtt tartásával a dolog utilitárius értéke oly finoman differenciált, hogy alig lehet olyan tulajdonkörünkbe tartozó dolgot elképzelni, melynek, ha nem volna is pénzben kifejezhető hasznossági értéke, azt kellene megállapítanunk, hogy oly dolog az elvett tárgy, mely a tulajdon körébe nem tartozik, mert a kifejtett értelemben hasznossági értéke nincs.

Gondoljunk csak a kegyes célokra szánt tárgyakra (Btk. 336. §. 1. p.), vagy a kegyelet tárgyaira, melyek legfinomabban ciselált erkölcsi szükségleteinket elégítik ki, azok nagy részének pénzbeli értéke nincs, mégis a törvény értelmében tárgyai a lopásnak. Az egyéni s családi kegyelet tárgyaitól ép oly kevéssé lehet megvonni a büntetőjogi védelmet, mint a nemzeti kegyelet tárgyaitól. Családi ereklyék, ha nincs is pénzértékük, ép úgy tárgyai a hozzájuk fűződő kegyeleti érdek révén a büntetőjogi védelemnek, mint a nemzeti kegyelet tárgyai. Ki állíthatná azt, hogy a Szent Jobb, mely százezrek zarándoklásának, kegyeletének s áhitatának tárgya, nem lopható el? Pedig ennek gazdasági és pénzértéke nincs. Jól mondja Höffding a kegyelet erkölcsi érzelmére, hogy: «Ez a jelent a multtal, az élőket a halottakkal köti össze. Pietás viszonyában állunk azzal, ami hajdan előttünk tekintély, s olyan iskola volt, melyhez a szeretet érzelme kapcsol. A régmultra úgy tekintünk, mint saját multunkra. Ha bizonyos szokásokkal s hagyományokkal szakítottunk is, amíg a fejlődés gondolata él bennünk, a multtal a kegyelet köteléke köt össze, mely az egymásután következő nemzedékeket egységes egésszé, a faj egészévé fonja egybe ... *A kegyelet valójában történelmi érzés. Minden, mely hajdan értékes volt, abban folytonosan tovább él.* A kegyelet, mint történelmi érzés egyike a legfontosabb formáknak, melynek segélyével az egyes magát az egész fajba beleéli». (Ethik 252.)

Ez a fajba való beleélés, amit *Lipps* Einfühlungnak nevez, az emberi csoportoknak, osztályoknak, társadalmaknak legfontosabb összetartó ereje, melynek két pszichológiai eleme van, egyik a szeretet, másik a tisztelet. Ha a csoportéletből e két ele-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 22. és 23. számban.

met kikapcsoljuk, az összetartó erőt, a kohézió energiáját kapcsoljuk ki abból, ami nélkül a csoport ép úgy szétesik elemeire, mint a legszilárdabb test is széthullana a kohézió ereje nélkül.

Csoportokban s társadalmakban minél kisebb ez az erő, annál lazább a társadalom szerkezete s annál közelebb áll az anarchiához; minél erősebb az, annál nagyobb a szolidaritás és annál nagyobb a társadalom s állam ereje. Példa erre Németország.

Nem nehéz e tétel helyességét bebizonyítani, ha megfontoljuk, hogy a társadalmakat nem az állam vastörvénye tartja össze, hanem a homogén erkölcsi érzések ereje. Ha heterogén erkölcsi érzések közt élő nemzeteket közjogi törvények összekapcsolnak is, a társadalom egysége mesterséges s laza marad mindaddig, míg évtizedek vagy évszázadok multán a divergáló erkölcsök létért való küzdelme új erkölcsi rendet nem teremt meg. Az új erkölcsi rend kialakulásában pedig a versenyző erkölcsi rendek közt az lesz a győztes, vagy legalább is az szabja meg az új erkölcsi rend kialakulásának irányát, amelyik gyökereit mélyebben ereszti le az eltünt nemzedékek talajába; egyszerűen azért, mert az a legerősebb. A pár év előtti orkán a Tátrában nem a Természet különös kegyelméből kimélte meg a tölgyeket s nem szeszélyből kaszálta le a fenyőerdőt, hanem azért, mert a tölgy gyökerei mélyen lenyúlnak a talajba, míg a fenyő gyökerei csaknem vízszintesen terpeszkednek szét közvetlenül a föld szintje alatt.

Épen ilyen az erkölcs is. Annak gyökere annál mélyebben nyúlik le s így annál erősebb az, minél erősebb a kegyelet s az azt alkotó szeretet s tisztelet a mult iránt. Gyakran a modern értelem s tudomány kritikáját nem állja ki az elmult korszakok felfogása és erkölcsi rendje, azért a kegyeletet nem szabad attól megvonnunk, mert ha ezt tesszük, azt a talajt semmisítjük meg, amelyen állunk, azt a multat, amelyből a jelen kifejlődött; ha pedig a mult nem lett volna, ha minden nemzedék a maga munkájával azt a pár porszemet nem halmozta volna fel, a kultura hatalmas piramisa sem jött volna létre.

Végelemzésben ez az a kategórikus imperativus, mely a kegyelet tárgyának jogi védelmét szükségessé teszi; s ezekben a meggondolásokban ismerhető fel a kegyelet tárgyának értéke; mely tekintet nélkül a pénzértékre megvan s megmarad mindaddig a faji s nemzeti kegyeletnél, míg a faj vagy nemzet; a családi kegyeletnél pedig, míg a család él és életerős; ha a kegyelet érzése teljesen elpusztul s kihal, kérlelhetetlenül magával ragadja ennek pusztulása a faj, a nemzet s család erkölcsi rendjének s így a csoport életének felbomlását is.

Szükséges tehát, hogy necsak átérezzük a kegyelet érzelmét letünt korok pénzértékben nem értékelhető emléktárgyai iránt, hanem azokat részesítsük büntetőjogi védelemben is![6]

Ha már most a kulturfejlődés látószögletéből nézzük a dolgot, azt tapasztaljuk, hogy a műveltség fejlődésével folyton fejlődnek az emberi szükségletek is, ami természetes következménye annak, hogy a fejlődés szelleme életünk három megnyílvánulását, az értelmet, érzelmet s akaratot is mélységben és kiterjedésben egyaránt gazdagabbá teszi. Ez ismét a vágyak hihetetlen megszaporodásával s differenciálódásával jár; ami közvetlen oksági kapcsolatban van a legkülönbözőbb szükségérzések keletkezésével, ez pedig arra sarkalja a kulturembert, hogy a természet tárgyaiból mindig többet és többet ragadjon hatalmi körébe, hogy azokkal vágyait s szükségérzéseit kielégítse.

Ezen kulturfolyamat közben érdekes eltolódás keletkezik a magánjogi dolgokká lett természeti tárgyak értékelésénél.

Rendszerint a gazdasági értékelés az első, mert a gazdasági hasznosságot keresi az ember elsősorban minden dologban, s rendesen azt kiséri mint árnyék a pénzértékelés, mely nélkül a dolog a gazdasági forgalomban aktiv életet nem élhet. Szükségkép kiséri azonban ezt a büntetőjogi értékelés is, ami az új értékek büntetőjogi védelmét jelenti. Ha meg akarunk győződni azokról az új kulturjavakról, melyek a Btk. életbelépte óta keletkeztek, tartsunk szemlét újabbi törvényeinken, melyek speciális deliktumokat alkottak, mert az új kulturjavakat az öregedő Btk. védelmi szférájába nem volt képes már befogadni. Sok olyan új kulturérték keletkezett azonban, mellyel kapcsolatosan speciális delictumot nem alkotott a törvény, mert a mindig rugalmasan szerkesztett s nagy befogadási képességű tényálladékok struktúrája több kulturréteg invencióit is képes magába felvenni s azokra védőszárnyait kiterjeszteni. A tömegesen keletkező új törvényekben található deliktumok tehát vagy azt bizonyítják, hogy a kultura óriásilag nekilendült s napról-napra új kulturjavakat termel a társadalom, mely teljesen új életviszonyokra teljesen új törvényeket kell alkotni, vagy azt, hogy az állami büntetőtörvény keretei túlságosan merevek és szűkek, melyek csak a jelenkor kulturjavainak befogadására alkalmasak.

Az új kultúrértékek harmonikusan akkor helyezkednek el a társadalomban, ha azok értékelése minden irányban, vagy legalábbis a két legfontosabb irányban kiterjed; t. i. a használat és védelem irányában. Ha az új kultúrértéknek hasznát veszem, azt büntetőjogilag is kell értékelnem, mert a mai társadalomban a javak békés használatának lehetősége nem sokkal nagyobb, mint volt hajdan a régi jó időkben, csak a javak veszélyeztetésének formája szelidebb. A troglodita ember durva önzését a kultúra vékony platinával bevonta ugyan, ez azonban rögtön lepattog róla, mihelyt az egyéni érdek mások érdekével ütközik össze.

A harmonikus értékelés annál inkább eltolódik, minél meglepőbb, minél nagyobb jelentőségű az új kultúrérték. Így tapasztaltuk ezt a villamos áramnál, melyre hiába igyekeztünk reáhúzni az Ulpian idejéből reánk maradt «*dolog*» fogalmát, az sehogy sem sikerült, mert az elektromos áram érzékeink alá nem esik, mint a testi dolgok. Ennek azután az volt a következménye, hogy a villamos erő, a kultúrembernek ez a legbecsesebb hasznossági energiája évtizedeken át nem részesült büntetőjogi védelemben. Igy keletkezett azután végre az 1907 : III. tc., mely szerint a villamos áram jogtalan eltulajdonítása lopás gyanánt büntetendő.

Az elektromos áramot nem tudtuk megvédeni a jogtalan cselekmények ellen, mert a magánjogi tudósok szerint dolog csak testi tárgy lehet; a liszt- s cukorjegyeket pedig félünk megvédeni, mert abba a dogmába ütközünk, mely szerint a dolognak pénzértékkel kell bírni, holott az ingó dolog *ismérve gyanánt* ezt a kelléket sem a tudomány, sem a polg. tv. jav. 391. §-a, sem a német polg. tv. nem állítja fel. Ha bizonyos és természeti igazság volna az, hogy a dolognak lényeges ismérve annak pénzértéke, akkor a vitás kérdést törvényben kellene megoldani, amint ez a villamos áramnál történt. Mert előrelátható, hogy az állami szocializmus, mely a közélelmezést a háború alatt közérdekből teljesen hatalmába kerítette, nemcsak hogy nem fog csökkenni, hanem mindig jobban és jobban terjeszkedik, amint az ántánt, különösen Anglia barbár és kegyetlen kiéheztető politikájának szorítását mindig jobban és jobban érezzük torkunkon. Ennek pedig természetes következménye lesz az, hogy a közélelmezési jegyek nemcsak hogy nem tünnek el közéletünkből, hanem azok szaporodni is fognak s az elsőrendű életszükségleteknek minden tárgyait fel fogják ölelni s pedig nemcsak a háború alatt, hanem bizonyos — inkább hosszabb, mint rövid — időre a háború után is, mert a békekötés ezután a világfelfordulás s katasztrófa után nem úgy végződik, mint a színdarab, ahol a függöny legördül s mindenki megy a maga békés munkája után; hanem hosszú időre lesz szükség, míg a termelés és fogyasztás, a nyersanyag és munkáskéz hiánya miatt, *kezd* a rendes mederbe terelődni, mivel karöltve jár majd a szociális átalakulás is, aminek perspektivái egyelőre beláthatatlanok.

Hosszú időre kell tehát életünket az állami szocializmus technikája szerint berendezni, aminek egyik eszköze az élelmezési jegyrendszer, ez pedig eminens közérdekből hathatós büntetőjogi védelemre szorul. A Kúria s Hatásköri bíróság állásfoglalása után azonban úgy hiszem, hogy ezeknek a jegyeknek védelme végett speciális törvényre nincs szükség. Nem azért, mert az ország két legfőbb bíróságának presztizse fedezi az elvi ki-

[6] Félreértések kikerülése végett hangsúlyozom, hogy midőn a kegyeleti tárgyakat besorozom a büntetőjog által védett életérdekek körébe, ezt nem azért teszem, mintha a kegyeletnek s a vele rokon hagyományoknak vezető, primär szerepet tulajdonítanék. Ellenkezőleg. A társadalmi életben a vezető szerepet — a dolog természetéhez képest — mindig a fejlődési energiák, s a haladás eszméi és az azokat megtestesítő dolgok viszik. S azoknak a dolgoknak van nagyobb értékük, melyekhez ilyen kultureszmék tapadnak. A kegyelet izoláltan a sötét reakcióhoz vezet; míg bekapcsolva a fejlődés láncolatába, annak egy szeme, mely minél jobban távolodunk attól a kortól, mikor a kegyeleti tárgy eleven erő volt, annál jobban elhomályosodik annak becse és értéke.

jelentést, mert hiszen a presztizsnek csak annyi értéke van, amennyi igazságot a tekintély ékesít, hanem azért, mert a két elvi határozat a jog, gazdaság, erkölcsi és társadalmi hasznosság értékelése szerint is célszerűséget s igazságot tartalmaz és mert a «dolog» akkor is «dolog», ha értéke pénzben nem fejezhető ki s értéke annak hasznosságában nyilvánul meg.

Vargha Ferenc.

Fellebbezés vagy felülvizsgálat?*

Másik nagyon figyelemreméltó ellenvetése dr. Schuster Rudolfnak a fellebbezési bíróság ítéletének fárasztó hosszadalmassága, amit különben az elsőfokú ítéletről is el lehet mondani. Ez valóban nagy baj és nehézség, amit előző cikkemben is kiemeltem, sőt elismertem azt is, hogy ezt éppen az ítéleti indokolás lényeges részére vonatkozóan kiküszöbölni nem is lehet. Dr. Schuster itt kereken kijelenti: «Könnyű azt mondani, hogy nem kell az ítélet szerkesztését hosszúra nyujtani. Ezt csak az mondja, ki nem ért hozzá és aki még soha se szerkesztett ily ítéletet».

Hát azokkal, akik nem értenek hozzá, nehéz is volna erről a kérdésről vitatkozni; de azok, akik értenek hozzá, talán meg fogják engedni, hogy ha az ítélet indokolását lényeges részek elhagyásával rövidíteni nem is lehet, mégis lehet azt lényegtelen részek bővítésével nyujtani; sőt ennek kapcsán be fogják látni azt is, mennyire fontos az alsóbírósági ítéleteket azoktól a felesleges sallangoktól megszabadítani, melyek nem az ú. n. perenkívüli tényállásra, vagyis *a felek közt a perindítás előtt vagy a peren kívül történt dolgokra, jogalapító külső tényekre*, hanem a per lefolyásának történetére vonatkoznak s mely utóbbiak részletezése az ítéletben azért lényegtelen, mert ezek úgyis bennvannak az előkészítő iratok- és a periratokban, s jegyzőkönyvbe vételükről a járásbírósági eljárásban is a Pp. 138., 146., 178., 185., 205., 223., 246. stb. §-ai gondoskodnak.

A fentebb idézett kijelentése után dr. Schuster gondosan részletezi is a nehézségeket következő szavaiban: «el kell mondani abban a fellebbezési bírósági ítéletben, *hogy a felperes minő alapon kitől, mit követel*, hogy az alperes minő alapon, miért ellenzi a felperesi követelést és esetleg minő alapon, minő ellenkövetelést támaszt, *hogy a peres felek minő bizonyítékokat ajánlottak*, hogy a bíróság egyik-másik bizonyítást miért rendelte el vagy miért mellőzte, a bevett bizonyítékokat mikép mérlegelte így és nem másképp, hogy mindezeknél fogva mit állapít meg tényként stb. stb. és mindezek után következik a jogi indokolás. Mindezt tudva, hogy mondhatja valaki, hogy tessék rövidre szabni az ítélet indokolását!» Igy bizony nem, sőt így keletkezik aztán az, amit dr. Székács Aladár közigazgatási bíró találóan a per monografiájának nevezett, s erre céloztam előző cikkemben azzal, hogy a felügyeleti hatóságok és a felsőbíróságok ne a hosszadalmasságot és a felesleges szószaporítást propagálják, hanem inkább a bírói munka megkönnyítésének azokat a lehetőségeit, melyek egyebek közt a Pp. 401. §-ának harmadik bekezdésében és 507. §-ában letéve vannak. A 401. §. harmadik bekezdése kimondja, hogy «a tényállás előadása az előkészítő iratok és a bírósági iratok tartalmára való hivatkozással is pótolható» (ami még több, mint a «kiegészíthető»). Az 507. §. pedig így szól: «A fellebbezési bíróság ítéletében a tényállás előadásánál az elsőbíróság ítéletére is hivatkozhatik». A tisztelt cikkírónak fentebb idézett hosszú lisztájából tehát, onnan kezdve, «*hogy a felperes minő alapon, kitől, mit követel*», egészen odáig: «*hogy a peres felek minő bizonyítékokat ajánlottak*», minden benne van az előkészítő- és a periratokban s mindezeknek részletezése helyett elég volna az ügyiratok tartalmára röviden utalni. Azt pedig, hogy a bíróság egyik-másik felajánlott bizonyítást miért rendelte el, nem is kell külön indokolnia, csak azt, ha valamelyiket mellőzte.

Elismerem, hogy a most divó gyakorlat a bíróság ítéletében rendszerint mindezeknek a hosszas elbeszélésével is foglalkozik, egynémely, hogy úgy mondjam, parádés ítéletben meg is van ennek a helyes rendeltetése, mégis nagyban és egészben ez nem szükséges, de ezt a törvény sem kívánja. A felülvizsgálat és általában a tény- és jogkérdés elkülönítése céljából csak az a lényeges, hogy a ténykérdés bírósága tüzetesen állapítsa meg azokat a csak kívülről meríthető tényeket, melyeket *valónak* fogad el és erre vonatkozó indokait a bizonyítékok és a tárgyalás adatainak szorgos méltatásával adja elő, ha pedig valamely bizonyíték kivételét megtagadta, valamely lényeges tényállítást valónak nem fogad el, vagy ha a fél utólagos előadását mellőzte, ennek az okait is mondja el. Ez is elég, sőt igen gyakran nagyon sok dolgot ad; amennyiben pedig a törvény azt is megkívánja, hogy «a per tárgyát tevő jogvita» az ítélet indokolásában előadandó, ennek a kifejtése a tényállás és az utána következő jogi indokolás közt megoszlik és meg is osztható. A fellebbezési bíróság pedig mindezekben, ha véleménye az elsőbíróságéval egyező, az elsőbírói ítélet indokolását, az 507. §. értelmében, felhasználhatja.

Minden eljárási törvény életbeléptével tapasztalhatjuk, hogy eleinte bizonyos nehézkesség, hosszadalmasság feszélyezi az abban eljáró személyek mozgását, ilyenkor mind járni tanul, aggódnak, hogy semmi el ne maradjon, ami kell, s inkább többet tesznek, mintsem elmulasszanak valamit; maga a 401. §. is némileg fokozza a tájékozódás nehézségeit, midőn egyrészt nagyon is részletez, másrészt a «tényállás» kifejezést a legtágabb, kettős értelemben használja (úgy mint az 507. §. is), értve ezalatt egyfelől a perenkívüli igazi tényállást, másfelől a per lefolyásának egész történetét. Igy maga a hangulat, melyet a különböző tényezők találkozása létrehoz, a hosszadalmasság tendenciájának kedvezett; de azt hiszem, a fentebbiekben talán megmutattam, hogy van, és mi az, amiben rövidíteni lehet. Nem sok, az igaz, mert hisz a legnehezebb rész a perenkívüli tényállás megállapítása és indokolása marad; de ez a munka még mindig kevesebb, mintha a harmadik fokon is a ténykérdés teljes revizióját akarnánk fentartani, mely esetben ott is ugyanazokat a kautélákat kellene meghagyni, melyeket a fellebbezési eljárásban követünk, vagy pedig belemenni abba a különleges helyzetbe, hogy az írásbeliséget, amelyet eltöröltünk, állítsuk vissza, de csak a harmadik fokon, vagyis némi nehézségek elkerülése végett a fürdővízzel együtt öntsük ki a gyereket is a teknőből.

Ha a ténykérdésben az egyfokú fellebbezést is elégségesnek találjuk, az még nem az elveknek minden áron való erőltetését, csak azoknak komoly számbavételét jelenti, mert az életből mindennap látjuk, hogy minél nagyobb a distancia, mely bennünket a tényektől elválaszt, ezzel talán fokozódhatik megítélésük tárgyilagossága, de egyre nehezebb lesz azok megállapítása, kinyomozása; a tény- és jogkérdés különválasztása pedig, ha nehéz is, de nem lehetetlen, sőt nem is természetellenes.

Ha pedig ezt az elkülönítést megtesszük, mely eleinte nehéz, később lényegének megértésével könnyebbé válik, szinte meglepetve tapasztaljuk, mennyire átalakító, elmélyesztő hatása van ennek a látszólag egyszerű principiumnak. Élesebbé teszi, kidomborítja a bírósági peres eljárásnak úgy a tényállásra, mint a tényállás jogi elbírálására tartozó körvonalait. Ezt a csodálatos hatást mind a két területen a figyelem nagyobb összpontosításával éri el. Már fentebb rámutattam, hogy a kívülről merítő tapasztalásban a figyelem rögzítésére, annak felébresztése és megragadására semmi sem oly alkalmas, mint a közvetlen szemlélet. Ezzel szemben az a törekvés, mellyel a közvetlen külső tapasztalás elemeit a belőlük levonható következtetésektől elkülöníteni igyekezünk, amint számot adunk magunknak, mi az, amit kívülről vettünk mint olyat, ami kívülünk van vagy volt, s mi az, amit az így megállapított tényállásból mint annak megítélését vagy következményeit levonni tudunk: ez az absztrakció gondolkodásunkat a legélesebb megfigyelésre, a szorosabb disztinkciókra és a helyesebb, reálisabb munkára állítja be. Egyik, a szemlélet, megragadja, másik, az elvonatkozás, rákényszeríti a figyelmet a koncentrálódásra. A kettő együtt a bírónak és a jogásznak elmebeli munkáját, ha a kezdet nehézségeivel megküzdött, magasabb szférákba emeli, ahol tisztábban lát, élesebben különböztet, a külső tények és az elvek egymásra hatását könnyebben észleli; mint ahogy a matézisban a logaritmusszámítás, midőn a számok helyett azok exponenseivel, a hatványkitevőkkel számolunk, a szorzás helyett egyszerű összeadás, osztás helyett kivonás útján, vagy a gyökfejtés nehézségei helyett osztás útján a magasabb számművelet eredményeit könnyebben engedi meghatároznunk.

Ebben áll a felülvizsgálat intézményének s általában a tény-

* Az előbbi közl. l. a 23. számban.

és jogkérdés elválasztásának az az elmélyítő, a jogszolgáltatást fejlesztő hatása, melyet majd mindenki észrevesz, aki ezzel a gyakorlatban behatóan foglalkozott. Ennek az elismerése hangzik dr. Juhász Andor budapesti kir. táblai elnök tanulságos észrevételeiből is, midőn a Magyar Jogászegylet f. é. május 4-én tartott ülésén (l. Jogt. Közl. f. é. 19. számában) a felülvizsgálatról azt mondta, hogy ennek az intézménynek nagy jogfejlesztő hatása volt, de ma már betöltötte ezt a hivatását. Tehát «der Moor hat seine Schuldigkeit getan, der Moor kann gehn». Csakhogy ez a hivatás nem azok közül való, melyeket egyszersmindenkorra lehet elvégezni; mert az a nagy jogfejlesztő hatás éppen abban áll, hogy a figyelemnek ezt a megkülönböztető koncentrálását fokozza, ez pedig olyan, mint az a világosság, melyről állandóan kell gondoskodni, hogy jól lássunk. A figyelem disszipációja egyik legnagyobb bajunk, ezért becsüljük meg az eszközöket, melyek annak összpontosítását elősegítik. A delejpatkó is veszít erejéből, ha leveszik róla a vasdarabot, mely tevékenységét koncentrálja.

Az esküdtbíróságról, sem a gyorsított bűnvádi eljárásról itt nem szólok, ezek más megítélés alá tartoznak; de mialatt a bűnvádi eljárás többi területén a tény- és jogkérdés elválasztása körül folyó harc elcsendesült, s a bírósági gyakorlat ennek gyümölcseit érleli, érdekes ellentét, hogy a polgári eljárásban, mely a tűzpróbát már sokkal előbb kiállta, most kiújul a már irattárba helyezett vita, aminek okaira rámutattam. Hozzájárul ehhez a polgári törvénykönyv hiánya is, mert a jogszabályok körvonalai így inkább elmosódnak. Nagy kérdésekhez nem árt visszatérni, mert a gondolatokat se lehet beraktározni szellőztetés nélkül; de bízom abban, hogy a nagy kérdésekhez méltó nagy megoldások is visszajönnek önerejükből, s bár a felülvizsgálatnak is megvannak a nagy nehézségei a fejlődés világában, ahol semmit sem adnak ingyen, helyt fog állni az a meggyőződés, hogy ez az intézmény megéri az árát.

Dr. Szüts Miklós.

Jogegységi perorvoslat polgári ügyekben.

A jogszolgáltatásnak magas hivatása érdekében elsőrendű követelmény, hogy a törvénykezés egységes legyen. Egységes oly értelemben, hogy intézményes biztosítékok gátolják az ellentétes ítélkezést és megnyugtatóan irányítsák a jogkeresők magatartását.

Ilyen szempontból nélkülözhetetlen intézménynek tekintjük a polgári jogegységi perorvoslatot, utalással a büntető jogszolgáltatásban a Bp. 441—442. §-aival megvalósított jogintézményre.

Kétségtelen, hogy az egységes jogszolgáltatást legjobban az biztosítja, ha minden ügy ugyanazon fórum döntése alá kerül. A még oly részletes törvényes szabályozás sem hozhat létre egyirányú jogszolgáltatást az esetek számtalan változatával szemben, mert ha a tévedésből stb. eredő törvénysértésektől el is tekintünk, semmi biztosíték nincs arra, hogy különböző bíróságok a jogszabályokat egyformán értelmezzék.

Polgári jogszolgáltatásunk oly nagy mértékben decentralizált, a végső fokban ítélkező bíróságok száma oly nagy, hogy csekély túlzással rövidesen polgári törvénykezési interregnumtól tarthatunk.

Peres ügyekben 100 K értékhatárig minden járásbíróság — 1000 K-ig 65 törvényszék — 5000 K-ig 11 ítélőtábla elenyésző kivétellel végső fokon ítélkezik. Perenkívüli ügyekben legnagyobbrészt törvényszékeké az utolsó szó, mert megváltoztató határozat ellen is csak korlátoltan lehet további felfolyamodással élni.

Ennek a nagymérvű decentralizációnak megvannak az alapos jogpolitikai okai, de épen létjogosultsága érdekében biztosítékot kell keresni arra, hogy a jogszolgáltatásnak igazoltan főfontosságú egysége megóvható legyen.

Nem tekinthető ily biztosítéknak kétfokú *perorvoslati* rendszerünk, sem az, hogy a felsőbíróságok tanácsban határoznak, mert több szem többet, de máskép is lát. A többszöri és többek általi elbírálás az ismertetett decentralizáció mellett a jogszolgáltatás egységét nem mozdíthatja elő.

A kir. Kúriának az 1912 : LIV. tcikkben újraszabályozott kötelező döntvényalkotási joga sem olyan biztosítéka a jogegységnek, amilyent az előzőkben kívánatosnak találtunk.

A jogegységi és teljes-ülési döntvény csak a *vitás elvi kérdést* dönti el kötelező jogszabálymagyarázat erejével. Ezt is csak akkor, ha a bíróságok ily vitás elvi kérdésben *ellentétes gyakorlatot* folytatnak.

Ezzel szemben világosan ki akarjuk emelni, hogy a jogszolgáltatás egységét sérti minden jogerős olyan határozat, mely a törvényes rendelkezésekkel, vagy az állandósult joggyakorlattal ellenkezik. Az is, amely szórványosan, elszigetelten jelentkezik és az is, mely esetleg nem is tartalmaz elvi kérdésben döntést.

Itt tárul elénk a két jogintézmény közötti különbség.

A kötelező döntvény a joggyakorlat irányítója, az egységes jogszolgáltatásnak *preventiv* biztosítéka lehet, a jogsértő egyes határozat ellen azonban külön orvoslás kell.

A Ppé. IV. cime kifejezetten fen is tartotta bűnügyekben a jogegységi perorvoslatot, bár a döntvényalkotás a büntető jogszolgáltatásra is teljes egészében kiterjed.

Semmi ok sincs arra, hogy a polgári eljárás más elbánás alá essék. A feleknek itt ugyan nagyrészt rendelkezési joguk van az eljárás tárgya felett, arra azonban nem lehet befolyásuk, hogy a bíróság jogkérdésben mikép határozzon. Ezért aztán akár a további jogorvoslat van kizárva, akár a felek nyugodtak meg a jogsértő határozatban: a jogegység megóvása érdekében utólagos orvoslásra van szükség, mert minden bírói határozat a szolidáris egész jogszolgáltatásra kihat, minden jogsértő határozat a törvény, a bíróság tekintélyét, a forgalom biztosságát ássa alá.

Utóbbi megfontolás vezet azon további kérdés megoldása felé, hogy mikép kell a polgári jogegységi perorvoslat intézményét megszervezni.

A jogsegély igénybevételénél, a ténymegállapításnál természetszerűleg nagy mértékben érvényesülhet a felek rendelkezési joga, a jogi döntésnél azonban teljes officialitásnak kell uralkodnia.

Ezért a jogegységi perorvoslatot mint a büntető, úgy a polgári jogszolgáltatásban is, csak az államnak egy magas tekintélyű szerve használhatja — *hivatalból* — bár esetleg a felek valamelyikének kérelme folytán.

Az a körülmény, hogy a jogegységi perorvoslattal csak hatóság élhet, kizárja a lehetőségét annak, hogy a pervesztes fél alapos ok nélkül új fellebbviteli fórumot vegyen ez úton igénybe.

Hogy mely hatóság legyen jogosítva a perorvoslat emelésére, azt itt tárgyalnunk felesleges, mert nem állásnak, hanem intézménynek szervezése fejtegetéseink célja.

Röviden még rá kell mutatnunk a Bp. 441—442. §-aival szemben két eltérésre, melyek a polgári jogegységi perorvoslatnál kívánatosak.

Az egyik az, hogy a perorvoslat megengedendő nemcsak akkor, ha a határozat törvényt, hanem akkor is, ha a joggyakorlat egységét sérti, mert a polgári jogszolgáltatásban a szokásjognak nagy szerepe van.

A másik az, hogy polgári ügyekben mi akadálya sincs annak, hogy a jogegységi tanács határozata a felekre nézve mindig hatályos legyen, mert itt materiális védelemre egyik fél sem szorul, polgári ügyben teljes az ügyfélegyenlőség.

Biztosra vehető, hogy a jogegységi perorvoslat nemcsak a jogegység megóvására, hanem a bírói felelősségérzetet emelő hatásával alkalmas lenne arra is, hogy idővel elősegítse az egyfokú fellebbvitelnek meghonosítását. *Dr. Tenner Izidor.*

Teljesítsük kötelességünket:
Jegyezzünk hadikölcsönt!

Szemle.

— **A főkapitány** bátor kezdeményezése a szerencsejáték elleni küzdelemben, nyílt és elhatározott fellépése a munkátlan nyereségvágy modern lovagvárai ellen, a legnagyobb elismerést és tiszteletet érdemli. Ebben a kaszinóországban, amelynek sorsát oly gyakran a kártyaasztalok mellől intézték, valóban sokat jelent, ha valakiben megvan az elszántság, hogy a klubok éltető erét alákösse. Hálásan köszöntjük az első lépést és várjuk a következőket. Nemcsak a kártya pusztítja az erkölcsi rend alapjait, hanem a lóverseny és a tőzsdejáték is. Már az előbbit is kikezdte

egy képviselőházi interpelláció, de a miniszterelnöki válasz csak a könyvfogadások visszaéléseit ostorozta, mert a lótenyésztés nemzeti érdek. De vajjon a fajlovak procreatív tevékenységüket igazán attól teszik függővé, hogy kishivatalnokok, borbélylegények és aranyifjak a totalizatőr nyereségét gyarapítsák? És a tőzsdejáték még csak interpelláció tárgya sem volt. Pedig — úgy olvastuk — a tőzsdén is szoktak állítólag kisebb-nagyobb összegeket nyerni vagy veszteni. Várjuk azt a törvényhozót, akiben meglesz a bátorság, hogy jogszabályban fejezze ki a munka nélkül szerzett nyereség tisztességtelenségét. Ha nem hypokrizis az, amit börtöneinkben hirdetünk, hogy a munka a társadalom rendjének alapja, ha nem papirosfrázis az, amit a közveszélyes munkakerülőkről szóló törvény alapgondolata fejez ki, akkor a munka nélküli nyereség ellen az egész vonalon fel kell venni a harcot. De attól tartunk, hogy bárminő energia lakozik is a főkapitányban, erre az augiászi feladatra nem lesz elég ereje.

— **A tíz éves hatásköri bíróság**. Báró Wlassics Gyula ily című tanulmánya, melynek egy részletét lapunkban közzétettük, a Jogállam könyvtárában megjelent. A tíz éves intézmény létesítése körül nagy érdemei vannak báró Wlassics Gyulának, mert ő volt az, aki már 1880-ban megjelent röpiratában és azután is számos cikkben agitált azon tarthatatlan rendszer ellen, hogy a minisztertanács dönt a bírói és közigazgatási hatóságok hatásköri összeütközéseiben és sürgette a független bírósági elintézést.

— **A bírói és ügyészi kar** június 2-án megtartott rendkívüli közgyűlésének határozata értelmében *dr. Bubla Ferenc* kir. kúriai tanácselnök vezetése alatt egy tizennégy tagú küldöttség kereste fel *Wekerle Sándor* miniszterelnököt, ki a küldöttséget *Tőry* igazságügyminiszter és *Popovics* pénzügyminiszter társaságában fogadta. A miniszterelnök a küldöttséget a legjobb indulattal fogadta. Kijelentette, hogy úgy ő, mint minisztertársai meg vannak győződve, hogy külön bírói státus nélkül az ítélkezés függetlensége és pártatlansága némi hiányban szenved és óhajtják is ezt a kérdést rövidesen megoldani. De a külön status kérdése összefüggésben lévén az általános szervezéssel, külön törvényhozási intézkedést kiván és ezért fog a külön status megalkotása még haladékot szenvedni. De úgy ő, mint miniszter társai, számolni kivánnak azzal a különleges helyzettel, melyben a bírói és ügyészi kar szemben a többi köztisztviselővel van és ezt a különleges helyzetet oly módon kívánja honorálni, hogy a bírói és ügyészi karnak külön, a többi köztisztviselőknek juttatott segélyen fölül, pótsegélyt juttat. Ezt a pótsegélyt a lehető legrövidebb idő alatt fogják kiutalni és e ponton az állam teherviselési képességének végső határáig elmegy. A küldöttség a miniszterelnöknek ezt a határozott és minden kételyt kizáró kijelentését megnyugvással vette tudomásul.

— **A Pp. módosítása.** Az igazságügyminiszter a budapesti ügyvédi kamarához intézett leiratában véleményt kért a Pp. körében szükségesnek mutatkozó egyes, a leiratban felsorolt módosítások és könnyítések tárgyában. A kamara megbízásából a felterjesztés tervezetét *dr. Nyáry Jenő* választmányi tag készítette el és ahhoz a választmány csekély módosítással hozzájárult. A felterjesztés ellenzi a járásbírósági értékhatárnak tízezer koronára, a száz korona fellebbezési értéknek kétszáz koronára, a felülvizsgálati értéknek kétezer koronára való felemelését és a bizonyításfelvételnek a tanács kiküldött tagja által való foganatosítását. Nem tartja helyesnek a Pp. 401. §-ában az ítéleti tényállásra vonatkozólag foglalt rendelkezéseknek oly célból való módosítását, hogy a bíróság fogalmazási munkája megkönnyíttessék. Állást foglal azon felvetett gondolat ellen, hogy a fellebbezési eljárásban új tényállítások és bizonyítékok felhozása korlátoztassék és hogy a fellebbezési eljárásban a nyilvános előadás útján való elintézés legyen szabály, a szóbeli eljárás pedig csak akkor foglaljon helyet, ha azt a fellebbezési bíróság az elsőbíróság által nem tárgyalt kérdések tárgyalása, vagy a tényállás felderítése, vagy a bizonyítás felvétele végett szükségesnek találja. A régi, rendes perek elintézésének gyorsítása érdekében az igazságügyminiszteri leirat azt az eszmét pendíti meg, hogy az ilyen pereket egyesbíró intézze el, a fellebbezést a kir. ítélőtábla ítélete ellen magasabb értékhatárhoz (pl. 10,000 korona) kell kötni és az ily perek elintézésére nyugalomban lévő, munkaképes bírákat kellene igénybevenni. Mindezen indítványok ellen a felterjesztés állást foglal, nyugalmazott bírák helyett az átmeneti idő alatt, a bíróságoknak munkával való nagymérvű megterhelése esetén azt ajánlja, hogy a törvényszéki tanácsok szükség esetén gyakorló-ügyvédekkel legyenek kiegészíthetők, akiket az ügyvédi kamara javaslata alapján az igazságügyminiszter bírósági működési jogkörrel ruházna fel. A felvetett eszmék közül a felterjesztés csak kettőnek megvalósítását tartja helyesnek és pedig az egyesbírói elintézésnek a kir. törvényszéknél bizonyos keretekben való megvalósítását (H. T. 77. §. alapján indított válóperekben, holttányilvánítási ügyek, perfelvételi tárgyalások, még pedig pergátló kifogások letárgyalásával együtt) és az elsőbíróság ítéletének feloldásának megengedését a mainál (Pp. 506.) szélesebb keretek között.

A leirat felvetette azt az eszmét is, nem lehetne-e a bíróságok munkaterhén laikus elemnek bevonása útján, továbbá a békebírói intézménynek esetleg szélesebb hatáskörben és a nyugdíjazott bírák igénybevételével való szervezésével, vagy állandó választott bíróságok felállításával könnyíteni. A felterjesztés laikus elemnek a magánjogi bíráskodásba való bevonásától nem sok jót vár. Ellenben a különböző érdekképviseletek kebelében állandó választott-bíróságok szervezését örömmel üdvözölné, különösen, ha gondoskodás történnék arról, hogy az ily választott-bíróság tanácselnöke mindenkor jogász, bíró vagy ügyvéd legyen.

Különös örömmel üdvözölné a kamara, ha a kir. bíróságok terhének megkönnyítése érdekében állami jogszabály az ügyvédi kamarák kebelében törvény által alkotott választott-bíróságot szervezne, amely az ügyek bizonyos csoportjában, például ügyvédi munkadíjügyekben ügybíróságként járna el, míg egyébként megfelelő alávetés következtében volna igénybevehető.

Befejezésül reámutat a felterjesztés a jegyzőkönyvek készítése fontosságára. Nem halasztható tovább oly intézkedés, hogy a gépírás és gyorsírás technikája végezze el a jegyzőkönyvvezetés munkájának fizikai részét. Valóban felfoghatatlan, hogy egyfelől a gyorsírás technikai gondolata már Cicero idejében a kulturemberiség eszmekörének alkotórészévé lett, másrészt pedig ma, amikor csaknem minden szellemi munkás idejének és energiájának megkimélése céljából ezeket a technikai eszközöket igénybeveszi, a kir. itélőbírák középkori módra orcájuk veritékében saját kezükkel írják ívszámra a jegyzőkönyveket.

Sajnáljuk, hogy a nagy gonddal készült igen figyelemreméltó felterjesztést térszűke miatt nem közölhetjük le egész terjedelmében.

A budapesti ügyvédi kamara, amint felterjesztésének rövid ismertetéséből látható, azok mellé állott, akik a Pp. radikális reformjának idejét nem látják elérkezettnek.

— **A jogi műveltség társadalmi jelentősége.** A Társadalomtudományi Társaságban dr. *Bárd* József «A jogi műveltség társadalmi jelentősége» címen előadást tartott. Az előadó rámutatott a művelt laikusok és a nagy néptömeg jogi tudatlanságára és ennek a jogi tudatlanságnak és a magánjogi perek nagy számának, a büntetteknek és bizonyos közjogi intézmények papirossá válásának összefüggésére. Előadó szerint a jogtudomány általános (bölcseleti, szociológiai, történelmi) tanai részei az általános műveltségnek. És miután a jogéletre azoknak a gondolatoknak van döntő hatásuk, melyek a jogtudomány általános tanaiban helyeződnek el, ezeknek a tanoknak közelterjedése rendkívüli gyakorlati szükség. A jogtudomány általános tanai tudományos módon megírhatók úgy, hogy azokat az általános intelligenciájú ember kellően megértse. Az előadást a közönség tetszéssel fogadta. Az előadást június 15-én, szombaton vita fogja követni, amelyben részt vesznek: dr. *Beck* Salamon, dr. *Berinkey* Dénes, dr. *Rónai* Zoltán, dr. *Szirtes* Artur és dr. *Vámbéry* Rusztem.

Ügyvédhelyettes elvállalja budapesti ügyvédi iroda önálló vezetését. Meghívást «1920» jeligére a kiadóba kér.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**
Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)
Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)
Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.
FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 25. szám. Budapest, 1918 junius 23.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőI irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

A hadiköltcsön számunkra voltaképen békeköltcsön, a béke pedig a jog uralmának helyreállítását jelenti: Minden jogász első kötelessége, hogy a béke jogáért küzdjön.

TARTALOM. *Dr. Tarnai János* ny. kir. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Wittmann Mór* budapesti ügyvéd: A m. kir. Kúria az ügyvédi díjlevélről. — *Dr. Doroghi Ervin* budapesti ügyvéd: Törvénytervezet a részvénytársaságról. — *Dr. Balogh Endre* marosvásárhelyi ügyvéd: Fentartandó-e a házassági perekben az ágytól-asztaltól való kötelező különélés? — Jogirodalom: *Lector:* Háborús Büntetőjog. Irta dr. Degré Miklós kir. ítélőtáblai tanácselnök. (A Magyar Jogászegylet könyvkiadó vállalata. VIII. évf. 1918. II. k.) — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. XII. k. 7. és 8. ív. — Csődnaptár.

Angol dolgok.

XV.*

A háborús tilalom mint vis major.

Az E. Hulton és társa manchesteri ujságkiadócég keresetet indított a Chadwick és Taylor papirgyáros részvénytársaság ellen papirszállítási szerződés megszegése miatt 58,000 font kártérítés iránt. 1913 jan. 22-től kezdve az alperes többrendbeli szerződést kötött a felperessel aziránt, hogy utóbbit különböző időszakokban papirszükségletével látja el. 1916 márc. havában hatályba lépett a háborús «papirbizottság» szabályrendelete, mely korlátozta a vevők által igényelhető papiráruk mennyiségét. Alperes azzal védekezett, hogy a szerződési árakon szállítani nem tartozott, mert a háború elzárta a papirelőállítás forrásait és a bizottság szabályzata is mentesíti őt. A háború előtti időre nézve azt adta elő, hogy az 1913. évi januári szerződés egyik záradéka átvette az angol papirgyárosok egyesülete által előállított papir árúsítási feltételeit; e feltételek szerint pedig a szállítást fel lehet függeszteni a vevő vagy az eladó hatalmi körén kívül álló bizonyos események miatt, milyen a háború, vízáradás, szárazság stb. Ennek a záradéknak közönséges neve: vis major-záradék. A háborút követő időszakra nézve alperes azzal védekezett, hogy 1916 március óta mentesíti őt a papirbizottság rendelete.

Az elsőbíró azon nézeten volt, hogy a háború kitörése után korlátolt volt ugyan a papirpép mennyisége, de ez a kifogás elesik, mert alperes nem mutatta ki, hogy a teljesítés *kereskedői értelemben* lehetetlen volt. De 1916 március havától a szerződések a papirbizottság rendelete következtében hatályukat vesztették.

A fellebbviteli bíróság ítéletében, mely f. évi február 4-én kelt, lord Pickford kifejtette, hogy a szerződésekben a következő záradék foglaltatik: «Az összes rendelkezések alá vannak vetve a sztrájknak, a kizárásnak, a vis majornak, a tűzvésznek és a közlekedés szünetelésének». A papirpépre vonatkozó behozatali tilalomig alperes a szerződési egész mennyiséget szállította, de azzal védekezik, hogy joga volt a teljesítést megtagadni vagy legalább is felfüggeszteni a háború kitörése után, a nyersanyag beszerzésének ebből eredő nehézségei és a rendkívüli költségek miatt, de a fentidézett szerződési pont alapján is; felhozza azt is, hogy felperes méltányossági egyességben (bona fide compromise) késznek nyilatkozott a költségtöbbletet megfizetni. Előadta továbbá alperes, hogy bár elegendő nyersanyagot tudott szerezni és szerzett is, ez csak áremelés mellett volt lehetséges; nem volt köteles a szerződéses feltételek mellett szállítani, mert a teljesítés kereskedelmi értelemben lehetetlen volt.

Ez a kifogás a bíróság nézete szerint alaptalan ugyan, de a bíróság lényegileg azon védekezés alapján döntött, hogy alperesek a kontingentálás folytán jogosan függesztették fel a szállítást. Az is fel volt hozva, hogy a szerződésben előforduló «sztrájk és kizárás» feltétele egyezik a papirgyárosok egyesületének szerződési mintájával, hogy tehát az a felek közötti megállapodásra is értendő. Az elsőbíró ezt az érvelést nem fogadta el és a felsőbíróság ezzel egyetért. A behozatal eltiltásáig alperes teljesíteni tartozott, hacsak ki nem mutatja, hogy felperes a magasabb ár fizetésébe beleegyezett. De az utóbbi körülményt az elsőbíró nem látta bizonyítottnak.

A tanubizonyítás mérlegelése és a tényekből vont következtetés alapján a felsőbíróság úgy találta, hogy felperes az áremelésbe beleegyezett, de ez nem érintette szerződéses jogait a *jövőben történő* szállításokra nézve. Hogy ez az egyesség kényszer és nyomás alatt meggondolatlanul jött volna létre, amint felperes állítja, nincs igazolva. A felperes kettős alternativa előtt állott: joga volt a szerződéshez ragaszkodni és nemteljesítés esetén kártérítést kívánni, vagy pedig időlegesen a magasabb árat fizetni. Ő az utóbbit választotta, alapos oka is volt így cselekedni s így az alku törvényszerű. Nincs tehát igénye kártérítésre az 1916 február végét megelőző időre.

Az ezen határidőn túl terjedő időszak más tekintet alá esik. Az 1916 február 15-én kelt királyi parancs (proclamation) a papép behozatalát a kereskedelmi miniszterium engedélyéhez kötötte s ennek alapján a kormány úgy intézkedett, hogy a papirgyáros csak az 1914-ben behozott papirmennyiség kétharmadát importálhatja, hogy tehát 1914-iki vevőinek az ezen évben szállított mennyiség kétharmadát szolgáltathatja. Felperes már 1914-ben is vevője volt az alperesnek s az utolsó két évben kapott mennyiség véletlenül egyenlő volt. Világos, hogy mikor a felek 1914-ben szerződtek, az eladók által igényelhető összegeket nem az 1916-i állapot, hanem az 1914-i szerződés szabályozta. A rendelet szerint az alperes csak annyi árúra tehetett szert, hogy 1914-iki vevőit kielégítse, itt többletről nem merült fel kérdés. Az alperes azt vitatta ugyan, hogy mind a két időszakra nézve oly értelmű kötelező megállapodások állottak fenn, hogy a felemelt árak fizetendők; vitatta azt is, hogy a behozatal tilalma megszüntette a szerződés érvényét. Az első védelmi pontot az alsóbíróság előtt nem érvényesítette komolyan és nincs semmi alap arra, hogy felperes többet tartoznék fizetni, mint a szerződési árakat.

A legfontosabb kérdés: a behozatali tilalommal előállott helyzet. Az elsőbírónak igaza van abban, hogy erészt a jogi téren különösen arra nézve, hogy a körülmények változása mennyiben mentesíti a feleket kötelezettségeik alól, nincs egyértelmű felfogás. A főbíróság abban a nézetben van, hogy a királyi parancs nem akadályozza az 1916. évi szerződés teljesítését, mert nem volna büntetendő cselekmény az oly árúval való kereskedés, amely-

* Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41., 51., 1914. évi 51. és 1917. évi 29., 30. számaiban.

nek behozatalára nincs kormányengedély. Ha a behozó így cselekednék, valószínű, hogy nem kapna újabb engedélyt és hogy így tényleg nem volna képes ismételni cselekedetét. Ha tehát a szerződés érvényben maradna, azt nem bírná egész terjedelmében teljesíteni és a teljesítés mértékét nem a szerződés határozná meg, hanem az 1914-ben fenállott igények, amelyek nem szükségszerűen azonosak az 1916-akkal. A szállítások tehát különböző terjedelműek volnának, de nem a szerződés alapján, hanem a papirbizottság által felállított feltételek következtében.

A bíróságnak nagy kétségei voltak e tekintetben, de arra az eredményre jutott, hogy az alsóbírónak igaza volt, midőn úgy vélekedett, hogy a szerződő felek a kötéskor abból a feltevésből indultak ki, hogy fenmarad az a helyzet, amely mellett a szerződés teljesítéséhez szükséges anyagot be lehet hozni; mindkét fél előtt világos volt, hogy e helyzet megszüntével a szerződést teljesíteni nem lehet. A körülmények azonban annyira megváltoztak, hogy a felek a szerződés alól fel vannak oldva. Azért a fellebbezés elutasíttatott.

XVI.

Háborús habers-corpusent.

A lapunkban közölt angoljogi háborús esetek között az 1917. évi 29. számban (262. l.) már leírtunk egy határozatot, amelyben az idegenekkel való kivételes eljárást szabályozó háborús intézkedések oly célzattal vétettek alkalmazásba, hogy a szövetséges államok valamelyik polgára az Angliában való tartózkodás örve alatt ne vonhassa ki magát katonai kötelezettségei alól. Az idegeneket korlátozó rendeletek nagy számban adattak ki 1914—1916-ig. Az, amely a jelen esetben alkalmazásba került, fentérintett közleményünkben szószerint idéztünk és itt az olvasó kényelme végett ismételünk, 12. szakaszának 2. pontjában így intézkedik:

«Az idegen, kire nézve az eltávolítás (a kormány által) a jelen rendelet értelmében kimondatott, mindaddig, míg a miniszter által alkalmasnak talált olyan hajóra szállítható és ott elhelyezhető, amely hajó Angliát elhagyni készül: az odaszállítás tartama és a hajón való tartózkodása alatt a miniszter utasítása szerinti módon fogva tartható, amíg a hajó Angliát elhagyja; e fogsága alatt törvényes őrizetben levőnek tekintetik.»

Ezt a rendeletet kellett értelmezni egy Sacksteder nevű francia állampolgár esetében, aki védköteles levén, besorozás végett a francia hatóságnak lett volna kiadandó. Sacksteder erről értesíttetvén, 1917 április 3-án megjelent a francia konzulátuson s ott megigérte, hogy 11-én útlevele átvétele végett ismét jelentkezni fog és hogy hazamegy szolgálatát teljesíteni. Sacksteder ezt nem tette meg, mire a belügyminiszter a fentidézett rendelet értelmében kimondotta, hogy a háború tartamára Anglia területéről kizáratik. A rendőrség utasítást kapott, hogy hajóra vigye és elszállításáig fogva tartsa. Ennek folytán Sackstedert június 29-én letartóztatták és feltételes fogvatartási parancsot (rule nisi) eszközöltek ki ellene, azonban biztosíték mellett szabadlábra helyezték. A High Court egyik osztálya egy precedensre hivatkozva, hatályon kívül helyezte ezt az intézkedést, ami ellen a terhelt felfolyamodott a főtörvényszékhez. Ezzel a kérdéssel foglalkozik az itt közölt ítélet.

Pickford főbíró elsősorban azt vizsgálja, hogy a jelenlegi eset fedi-e egy előző ügy tényállását. Ugy találta, hogy az ezúttal döntő tény nem egyezik az előbbivel. Az első esetben azt kellett kutatni, hogy a belügyminiszter elrendelte deportatio törvényes volt-e és hogy, bár az akkori rendelet nem adott neki jogot arra, hogy a terheltet egy bizonyos helyre deportáltathassa, volt-e neki joga az idegent letartóztatni, amíg alkalmas hajón elhelyezheti. Akkoriban az volt a bíróság álláspontja, hogy lehetetlen volna az 1916-iki rendelet 12. szakaszának érvényt szerezni, ha a terhelt maga választhatna magának hajót. Akkoriban nem volt döntés aziránt, hogy a hajót kiszemelő miniszter egy bizonyos külföldi helyre szállíttathatja-e az idegent.

A jelen esetben a kérdés az, hogy törvényes volt-e a letartóztatás. Ez attól függ, hogy a proklamáció és a rendelet szabályai megtartattak-e. Nagyon óvatosan kell vizsgálni a dolgot, mert a törvényhozás eredetileg nem tartott szem előtt ilyen esetet. Szándéka volt az alkalmatlan idegeneket hazájukba vitetni vissza; nem gondolt oly esetre, amikor az ilyen visszaszállítás nemzetközi egyezményen alapszik. Nem kívánatos, hogy a szerződő államok alattvalói meneküljenek a katonai szolgálattól, a törvény tehát közvetve jogot ad a miniszternek, általa meghatározott helyre vitetni az idegent. Ezeknek a tényeknek a fentidézett törvényszöveggel való egybevetéséből arra az eredményre kell jutni, hogy a miniszter utasítást adhatott a felfolyamodó letartóztatására. Akinek joga van a deportációt elrendelni, annak kell hogy joga legyen rendelkezésének a megfelelő eszközökkel való foganatosítására is. Általános utasítás nem volt elegendő: ez igen lényeges szempont.

A bíróság kénytelen volt vizsgálni a deportációt rendelő miniszteri utasítás alapját is, mert azt vitatták, hogy a rendelet nem bona fide adatott ki, hanem mellékes indokokból. Előfordulhat talán, hogy az ilyen utasítást nem a bona fides sugalja, hanem palástoló (sham) rendelkezés. Ily esetben a bíróság kutatná a dolog hátterét; de erre a jelen esetben nem volt ok. A kiutasító rendelet törvényes volt és a folyamodó letartóztatása helyesen történt. A perorvoslat tehát elutasíttatott.

(Folyt. köv.) *Dr. Tarnai János.*

A m. kir. Kúria az ügyvédi díjlevélről.

A perjogi döntvénytár 143. l. közölt ítélet szerint a m. kir. Kúria 6035/1917. sz. ítéletével kimondotta, hogy:

«Az ügyvédi megbízási szerződésnek a megbízó részéről történt egyoldalú és időelőtti megszüntetése folytán, az ügyvédnek díjazás iránti jogosultsága többé nem a megbízási szerződés alapján és ennek korlátai között, hanem az ügyvédi rendtartás 54. §-a alapján bírálandó el, vagyis ily esetben az ügyvéd részére még ha azt egyébként ki is kötötte volna, nem a díjlevél szerinti jutalomdij, hanem csak a képviselet elvonásáig teljesített tevékenységért járó, esetleg a részére már bíróilag megállapított díj és költség ítélendő meg».

Az ítélet ezen szövegezéséből következtethető, hogy a Kúria szerint az ügyvédi rendt. 54. §-a a közönséges magánjogtól eltérő intézkedéseket tartalmazna és midőn pl. a műépítész, ki ház, a művész, ki festmény és a szabó, aki ruha elkészítése iránt szerződött, abban az esetben, ha a megrendelő fél a megbízást ok nélkül visszavonta és a szerződést egyoldalúlag felbontotta, a szerződés szerint kikötött díjat követelheti, addig az ügyvéd ebben az esetben a kikötött díjat nem követelheti, mert erre az esetre vonatkozólag a Kúria szerint speciális törvény, az ügyvédi rendt. 54. §-a más eltérő intézkedéseket tartalmaz és így nem az általános magánjog, hanem a külön törvény szabályai alkalmazandók.

Nézzük immár, melyek az általános magánjognak a felvett kérdésünkre vonatkozó szabályai és hasonlítsuk össze azután azokat, az ügyvédi rendtartásnak az ügyvédre vonatkozó intézkedéseivel.

Az ügyvéd, ki ügyfelével büntető vagy magánjogi per vitele, vagy perenkívüli ügyben való képviselete iránt megállapodott, épen úgy, mint a műépítész, aki egy ház felépítése iránt vállalkozott vagy a festőművész, ki egy kép elkészítése tárgyában állapodott meg, vállalkozói szerződést kötött és ennek folytán az ügyvéd és az ügyfelek közötti viszony, ha a speciális törvény eltérő intézkedést nem tartalmaz, a vállalkozói szerződésre vonatkozó általános magánjogi szabályok szerint ítélendő meg.

Nézzük tehát elsősorban, miképen szabályozza a magánjog a vállalkozó szerződésen belül a feltett kérdéseket.

Idejét múlta ugyan, hogy valamely magánjogi kérdés megfejtésénél a római jogra is hivatkoznánk, hiszen van kitünő törvényjavaslatunk és vannak modern magánjogi törvények, felesleges tehát még a római jogra is visszatérni, mindannak dacára visszatérek ezuttal régmúlt idők szokásához, de csak azért, mert a digesták, midőn az itt szóban forgó kérdésekre a szabályt megállapították, épen az ügyvéd és ügyfele közötti viszonyt vették útmutató példának.

Intézkednek pedig a digesták (L. 38. D. locat cond. 19. §. 2.) ezekről a kérdésekről következőképen:

Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quominus operas præstet.

§. 1. Advocati quoque, si per eos non steterit, quominus causam agant honoraria reddere non debent.

«Aki tevékenységét bérbe adta, annak meg kell kapnia az

egész idő bérét, amennyiben rajta kívül fekvő okokból történt, hogy a szolgáltatás nem történt.

1. §. Az ügyvédek sem tartoznak a kapott tiszteletdíjat visszaadni (Rómában az ügyvéd a honoráriumot a megbízásnál kapta), ha nem rajtuk múlt, hogy az ügyet nem vitték».

A csábító példa kedveért hivatkoztam a római jogra, lényegében azonban meg akarom állapítani azokat a jogszabályokat, amelyek szerint a modern törvénykönyvek, nevezetesen javaslatunk, a német polg. törvénykönyv és a svájci kötelmi jogi törvény a szóban forgó kérdéseket szabályozzák.

A javaslat idevonatkozó szabályai következők:

1331. §. «A vállalkozási szerződéssel a vállalkozó valamely mű előállítására, a megrendelő a megállapított ellenérték fizetésére kötelezi magát.»

1301. §. «Munkabér külön kikötés nélkül is jár, ha a körülmények szerint nem lehetett feltenni, hogy a munkavállaló a szolgálatokra díjtalanul vállalkozik.»

«A munkabér mennyisége megállapodás és hatósági díjszabás nemlétében a helyi szokás szerint igazodik.»

1343. §. «A vállalkozó nem veszti el a kikötött ellenértékhez való jogát azáltal, hogy a mű előállítását oly véletlen eset teszi lehetetlenné, amely a megrendelő személyében vagy érdekkörében áll elő. Követelésébe azonban be kell tudni, amit a mű félbenmaradása következtében kiadásokban megtakarít és amit munkaerejének és tőkéjének értékesítése által egyébként szerez vagy nehézség nélkül szerezhetne.»

«Ha oly véletlen eset teszi lehetetlenné a mű előállítását, amely a saját személyében vagy érdekkörében áll elő, a vállalkozó a kikötött ellenértéktől elesik.»

«Ha a lehetetlenséget más valami véletlen eset okozza, a vállalkozót az eset bekövetkeztéig a mű előállítása érdekében kifejtett munkássága fejében a kikötött ellenérték aránylagos része és az abban benn nem foglalt kiadások megtérítése illeti.»

1349. §. «Amíg a mű el nem készült, a megrendelő felmondhatja a szerződést, a kikötött ellenértéket azonban ennek ellenére az 1343. §. 1. bekezdésében meghatározott betudással megfizetni köteles.»

A német polgári törvénykönyv a következő intézkedéseket tartalmazza:

§ 631. Durch den Werkvertrag wird der Unternehmer zur Herstellung des versprochenen Werkes, der Besteller zur Entrichtung der vereinbarten Vergütung verpflichtet.

Gegenstand des Werkvertrages kann sowohl die Herstellung oder Veränderung einer Sache als ein anderer durch Arbeit oder Dienstleistung herbeizuführender Erfolg sein.

§ 632. Eine Vergütung gilt als stillschweigend vereinbart, wenn die Herstellung des Werkes den Umständen nach nur gegen eine Vergütung zu erwarten ist.

Ist die Höhe der Vergütung nicht bestimmt, so ist bei dem Bestehen einer Taxe die taxmässige Vergütung in Ermangelung einer Taxe die übliche Vergütung als vereinbart anzusehen.

§ 649. Der Besteller kann bis zur Vollendung des Werkes jederzeit den Vertrag kündigen. Kündigt der Besteller, so ist der Unternehmer berechtigt die vereinbarte Vergütung zu verlangen; er muss sich jedoch dasjenige anrechnen lassen, was er in Folge der Aufhebung des Vertrages an Aufwendungen erspart oder durch anderweitige Verwendung seiner Arbeitskraft erwirbt oder zu erwerben böswillig unterlässt.

A svájci kötelmi jog következőképen rendelkezik:

§ 350. Durch den Werkvertrag verpflichtet sich der Unternehmer zur Fertigstellung eines Werkes und der Besteller zur Leistung einer Vergütung.

§ 364. Wurde der Lohn für das Werk zum voraus genau bestimmt, so ist der Unternehmer verpflichtet, es um diese Summe fertig zu stellen.

Der Unternehmer darf keine Erhöhung fordern, auch wenn er mehr Arbeit oder grössere Auslagen gehabt hat als vorgesehen war.

Falls jedoch ausserordentliche Umstände, welche nicht vorausgesehen werden konnten, die Fertigstellung hindern oder übermässig erschweren, so kann der Richter, wenn der Unternehmer nicht ausdrücklich auch eine solche Gefahr übernommen hat, nach billigem Ermessen eine Erhöhung des Preises oder die Auflösung des Vertrages bewilligen.

Der Besteller hat immer den vollen Lohn zu bezahlen, auch wenn die Fertigstellung des Werkes weniger Arbeit verursacht, als vorgesehen war.

§ 365. Ist der Lohn zum voraus entweder gar nicht oder nur ungefähr bestimmt worden, so ist derselbe nach Massgabe des Werthes der Arbeit zu ermitteln.

§ 369. So lange das Werk unvollendet ist, kann der Besteller gegen Vergütung der bereits geleisteten Arbeit und gegen volle Schadloshaltung des Unternehmers jederzeit vom Vertrage zurücktretên.

§ 371. Stirbt der Unternehmer oder wird er ohne seine Schuld zur Vollendung des Werkes unfähig, so erlischt der Werkvertrag, sofern derselbe mit Rücksicht auf die persönlichen Eigenschaften des Unternehmers eingegangen war.

Der Besteller ist verpflichtet, den bereits ausgeführten Theil des Werkes, soweit dieser für ihn brauchbar ist, anzunehmen und nach Verhältnis zu bezahlen.

Az idézett törvénykönyvekben foglalt szabályok alapján megállapíthatom a következő jogtételeket.

1. Az ügyvéd és ügyfele közötti megállapodás, mely szerint az ügyvéd egy bűnügyi védelmet, egy per vitelét elvállalta, vállalkozói szerződésnek tekintendő. (Jav. 1331. Npt. 631. sv. 350.)

2. Munkabér az ügyvédnek külön kikötés nélkül is jár, de amennyiben ügyfelével a munkabér iránt megállapodott, a munkabér kikötés szerint igazodik. (J. 1301., Npt. 632., sv. 364.)

3. A fél jogosítva van az ügyvédtől a képviseletet bármikor elvonni (J. 1349., Npt. 649., sv. 369.).

4. Ha az ügyfél az ügyvédtől a képviseletet elvonja és a megbízási szerződést egyoldalúlag időelőtt megszünteti, tartozik az ügyvédnek a díjlevélben kikötött egész tiszteletdíjat megfizetni, a kikötött összegbe betudhatja azonban azt, amit az ügyvéd a képviselet félbenmaradása következtében kiadásokban megtakarított és amit megtakarított munkaerejének értékesítése által egyébként keresett vagy nehézség nélkül kereshetett volna. Igazolnia kellene tehát a megbízónak azt, hogy az ügyvéd pl. épen abban az időben, amikor az ő ügyében a tárgyalás ki volt tűzve, más tárgyalást végzett, ezért mit és mennyit keresett és igazolnia kellene, hogy sem az egyik, sem a másik tárgyalást segéd vagy helyettes által el nem végeztethette, szóval hogy azt, amit keresett, épen azáltal és annak folytán tudta keresni, hogy az ő ügyét már nem vitte. (J. 1343., 1349., Npt. 649., sv. 369.)

Igy állana tehát jogesetünk és így kellene azt eldönteni, ha tisztán csak a magánjog szabályai szerint döntjük azt el. Már most csak az a kérdés, vajjon a lex specialis, az ügyvédi rendtartás felállít-e ezektől a szabályoktól eltérő szabályokat?

Az ügyvédi rendtartás 54. §. 2. bek. szerint «A jutalomdíj és az idővesztés kárpótlása szabad egyezkedés útján határozandó meg.»

Ebben az intézkedésében az ügyvédi rendtartás a magánjog szabályától el nem tér és teljesen ugyanazt a szabályt állítja fel, amelyet fent olvastunk. Az a kivétel, hogy az ügyvédnél az esetleges előleges egyezkedés érvényességéhez okirat szükséges, ide nem tartozik, hiszen arról van szó, hogy ily okirat létezik.

Az ügyvédről nem lehet feltenni, hogy a képviseletre díjtalanul vállalkozik és ezért az ügyvédnek külön kikötés nélkül is jár munkabér. (Jav. 1301.) Ezt a szabályt és semmi mást állapít meg az Ü. R. 54. §. 1. bek., midőn kimondja, hogy:

«Az ügyvéd a reája bízott ügyben tett készpénzbeli kiadásainak úgy időveszteségének megtérítésén felül illő jutalomdíjat s mindezek aránylagos előlegek általi fedezését követelheti az általa képviselt féltől».

Ime látjuk, hogy az Ü. R. 42. és 54. §-ai nem tartalmaznak semmi oly intézkedést, mely a legkisebb árnyalatban a magánjog szabályaitól eltérne és melyből következtetni lehetne, hogy abban az esetben, ha a megbízó jogos ok nélkül megbízását egyoldalúlag visszavonja, a kikötött munkadíjat megfizetni nem tartoznék, mert a 42. és 54. §-ok csak ugyanazt a szabályt állítják fel az ügyvéd vállalkozói szerződésére, mely szabály a magánjog szerint a műépítész vagy festő vállalkozó szerződésére is áll.

De még világosabban látjuk ezt az Ü. R. 55. §. intézkedéséből. Az 55. §. szerint ugyanis:

«A fél előleges egyezkedésben meghatározott jutalomdíj aránylagos leszállítását per útján kérheti:

a) ha előre nem látott véletlen esemény folytán az ügy vagy a képviselet megszünt és

b) ha a fél az ügyvédtől a megbízást a fegyelmi bíróság által megrótt hiba miatt visszavonni kényszerült».

Ezen törvényszakasz sem tartalmaz más vagy eltérő intézkedést attól, mint ami a magánjog szerint minden vállalkozói szerződésre áll, vagyis azt, hogy a megbízó csak akkor van jogosítva a munkadíj fizetését megtagadni, illetve annak leszállítását követelni, ha a vállalkozó a művet, a vállalkozót ért véletlen esemény folytán vagy pedig a vállalkozó hibájából be nem fejezte, ebből pedig a contrario és önként következik az is, hogy amennyiben az Ü. R. 55. §-ának *a)* és *b)* esetei fen nem forog, hanem a megbízó fél a megbízást egyoldalúlag és szerződésellenesen vonja vissza, akkor a kikötött egész tiszteletdíjat fizetni tartozik, tekintet nélkül arra, hogy az ügyvéd a vállalt művet, illetve a per vitelét még be nem fejezte, hanem csak megkezdette.

A kérdésnek ilyetén való megoldását követelné különben a méltányosság is. A per vitele, s bűnvádi védelem vagy a perenkívüli ügyek vitele ugyanis nem áll tisztán csak az ügyvédnek bíróság, illetve a hatóság előtti tárgyalásában, hanem igen gyakran sokkal fontosabbak azok a tanácsok, megbeszélések és ténykedések, amelyeket az ügyvéd az irodájában végzett, illetve ügyfelével végeztetett. Kártérítési perekben néha fontos egy helyesen vagy rosszul szerkesztett levél írása. A fél útbaigazítása, a jogi kérdés megvilágítása néha sokkal fontosabbak, mint a bíró előtti tárgyalás.

Méltánytalan tehát lehetővé tenni azt, hogy a megbízó, ha ügyvédje őt már útbaigazította, a pert illetve az ügyet előkészítette, ügyvédjét kijátszhassa és a megbízás visszavonása által a kikötött honorárium fizetése alól szabadulhasson.

Nem lehet a megbízót arra kényszeríteni, hogy a pert végig folytassa és nem lehet őt megfosztani attól a jogtól, hogy a per folyama alatt más ügyvédhez fordulhasson, épen úgy, ahogy az építtetőnek is jogában áll az építkezést abbahagyni, vagy az építkezés folyama alatt más építészhez fordulni, de épen így, amint jogában áll az építésznek és a festőnek a gazdagodás betudásával az egész kikötött honoráriumot követelni tekintet nélkül arra, hogy a művet be nem fejezte, jogában áll az ügyvédnek is ugyanily feltételek és körülmények mellett ugyancsak az egész honoráriumot követelni. Az ügyvédi rendtartás az ügyvéd szerződésére nézve eltérő intézkedést fel nem állítván, az ügyvédre is a közönséges magánjog szabályai alkalmazandók.

Dr. Wittmann Mór.

Törvénytervezet a részvénytársaságról.*

A T. általános rendelkezései közül kiemelendők a következők:

A részvénytársaság cégében a cégkizárólagosság az egész ország területén működő részvénytársaságokkal szemben érvényesül (2. §.). Minden levélben, közzétételben és felhívásban, melyet a társaság harmadik személyhez vagy a nyilvánossághoz intéz, megjelölendő a cég, az alaptőke és a tartaléktőke tényleg befizetett összege, valamint az alaptőkének betéttel biztosított része. (3. §.)

A T. «irányelveinek» a bemutatóra szóló részvény ellen hangoztatott túlzott aggályai magában a T. szövegében kellő mérséklettel érvényesülnek. A bemutatóra szóló részvény csak a névérték vagy az ennél magasabb kibocsátási érték teljes befizetése után állítható ki. Ugyanannál a részvénytársaságnál bemutatóra és névre szóló részvények együtt is létezhetnek (4. §.), névre szóló részvénynek bemutatóra szóló részvényekre való kicserélése az alapszabályokban megengedhető, bemutatóra szóló részvényeknek a részvényes kívánságára névre szóló részvényekre való átalakítása kötelező. A részvényeknek minimális névértéke 500 K, közérdekű vállalatoknál a kereskedelemügyi miniszter engedélyével 100 K, és ilyen engedély nélkül is ugyanennyi, névre szóló részvényeknél, ha azok átruházása a társaság beleegyezéséhez van kötve. E rendelkezések a német törvényből erednek. A részvényérték minimumának törvényi megállapítása helyes gondolat. De a mai pénzérték mellett a német törvény 1000 márkás minimumának 500 K-ra való redukálása nem látszik indokoltnak és feleslegesnek tartom e minimumnak 100 K-ra való redukálását nem közérdekű vállalatoknál. A gyakorlatban nálunk a névre és bemutatóra szóló részvények közötti különbség úgyszólván alig érvényesül és, az illetéktételben való különbségtől eltekintve, legfeljebb annyiban jut kifejezésre, hogy társaságoknál, melyeknek névre szóló részvényeik vannak, az alapszabályok a szavazati jogot többnyire ahhoz kötik, hogy a részvény bizonyos idő óta az illető részvényes nevére legyen átírva. Az átírást eddigi gyakorlatunk a társaság hozzájárulásától függetleníteni igyekezett. A T. szerint (49. §.) névre szóló részvény átruházását a társaság beleegyezésétől lehet függővé tenni, ha ezt már az alapítási tervezet kikötötte, mellékszolgáltatásokra kötelező részvényeknél pedig (43. §.) ez a szabály.[15] Azt az elvet, melyet egyébként a német KT. 180. §-ából vett át a T., hogy a nehezebben átruházható részvény kisebb névértékről is szólhat, ellentétben állónak találom azzal az egyetlen szemponttal, mellyel a magasabb összegű részvényértékminimum indokolható. Ez a kisemberek távoltartása az esetleg kockázatos részvényvételtől. Ha ezt az elvet áttörjük és 100 K-ás minimumot engedélyezünk, tehát oly kis összeget, melyre ma is ritkán állíttatnak ki részvények, akkor meg kell adnunk a lehetőséget a részvény megszerzőjének, hogy részvényein túladhasson és nem szabad egy, esetleg magától a társaság vezetőségétől vagy ahhoz közelálló körből kiinduló erőszakos részvényelhelyezés következményeit még azzal is súlyosbítani, hogy a megszerzett részvénytől való szabadulás csak nehezen legyen lehetséges. Ennek a kivételnek elejtésével a részvénynévérték minimumát legalább 1000, lehetőleg azonban 2000 K-ban kellene megállapítani. Nagy jelentőséget e minimum megállapításának magában véve gyakorlatilag nem tulajdonítok. Csonka marad ez a rendelkezés mindaddig, amíg a részvénytőke minimumát is meg nem határozza a törvény olyan összegben, amely a részvénytársaság gazdasági rendeltetésének megfelel. Mert a részvénytársaság a nagy vállalkozás formája kell, hogy legyen, nem pedig a törpe vállalatoké. E tekintetben van nálunk a legtöbb baj és ezek a létező állapotok nehezítik meg nálunk az egységes részvényjogi törvényhozást. A kistőkések, a kisvállalkozás az ipari kísérletezések, a rövidebb élettartamú alkalmi üzletek részére meg kell teremteni, mint ezt már fentebb is hangsúlyoztuk, a korlátolt felelősség mellett való vállalkozás egyéb lehetőségeit, a létező részvénytársaságoknak illeték és adókedvezményekkel meg kell adni a korlátolt felelősségű társaságra való átalakulás lehetőségét, és ha megfelelő levezető csatornát teremtettünk a részvénytársasági forma gazdasági rendeltetésének meg nem felelő vállalatok részére, lehet erélyesebb részvényjogi reformhoz hozzáfogni, elsősorban megfelelően magas összegben megszabott részvénytőkeminimum megszabásával. E téren különben a Pénzintézeti Központról szóló törvény már tartalmaz is megfelelő kezdeményezést, melyet a jelzett előfeltételek megvalósítása esetén aggálytalanul ki lehetne terjeszteni minden részvénytársasági vállalatra, természetesen különféleképen szabva meg az ipari, közlekedési, biztosítási, kereskedelmi részvénytársaságok minimális részvénytőkéjét.

A T. fentartja az alapítási tervezet és az alakuló közgyűlésen való alapszabálymegállapítás rendszerét. Az alapítási tervezet alakjára azonban közokirati formát kíván és megköveteli annak a részvényaláírási ívek kibocsátását két héttel megelőzőleg a Központi Céglapban való közzétételét. Ez áll tekintet nélkül arra, hogy simultan vagy successiv alapításról van-e szó. Enyyiben tehát túlmegy a német törvényen, mert a simultan alapításokat is — és nálunk ezek a tipikusok — megterheli a felesleges formaságok egész ballasztjával. A megalakult részvénytár-

* Az előbbi közl. l. a 24. számban.

[15] A T. kifejezetten megengedi, hogy a részvényes nem pénzbeli és visszatérő időközönként teljesítendő szolgáltatásokra is kötelezhessék, e mellékszolgáltatásnak az alapítási tervezetben és a részvény szövegében való kitüntetése mellett. Németországban főleg cukorgyári részvénytársaságoknál fordul elő cukorrépatermelésre vonatkozó ilyen mellékkötelezettség. Nálunk a kérdésnek különösebb jelentősége nincs, bár kivételesen előfordul. Ilyen kikötést az ellenkező irodalmi nézettel *(Apáthy, Nagy, Kuncz)* szemben nem tartok a KT. 168. §-ával összeegyeztethetőnek. (A Kuncz által idézett Hitelj. Dtári esetben — V. köt. 71. sz. — csak az alsóbíróságok állásfoglalása világos, a 808/1910. sz. kúriai ítélet indokolása megkerülni látszik a kérdést.) Mindenesetre megfontolandó, hogy a T. 43. §-ával szemben fentartható-e az 1. §-ban foglalt definiciója a részvénytársaságnak.

saság tekintetében érvényesüljön — az üzleti titoktartás jogos érdekkörén túl — a teljes ellenőrzés és publicitás. De az alakulás *előtt* semmi ok sem szól a nyilvánosság közreműködése, terhes formaságok és ezekkel összefüggő idő- és költségszaporítás mellett, amikor az összes részvényeket az alapítók veszik át.[16]

Az alapítási tervezet kötelező tartalma is kibővül: felveendők abba a KT. 150. §-ában foglalt adatokon kívül a társaság cége és székhelye, az igazgatóság és felügyelőbizottság összetétele, az első és az alakuló közgyűlés összehívásának módja, az alapítás és első szervezés előrelátható költségeinek maximuma és esetleg bizonyos külön megállapodások (kisorsolásos, részvénybevonás, mellékszolgáltatás, a betétnek és ellenértékének, valamint az alapitói külön előnyöknek az eddiginél részletesebb körülírása stb.) Az alapítási tervezetnek ez a — gyakorlatban gyakran eddig is követett — részletessége ép úgy helyezhető, mint a KT. 179. §. 2. bekezdésében foglalt elvnek, a tervezetből átvett alapszabályi rendelkezés megváltozhatatlanságának elejtése. Ez a megváltozhatatlanság annak dacára, hogy az elv merevségét a gyakorlat több irányban áttörte, számos inconveniantiára vezetett, a jogosult érdekeket pedig a T. által az alapszabálymódosításnál megkívánt kvalifikált többség (78. §.) is kielégíti. Szabálytalan tervezeten alapuló vagy a T.-ben részletesen (13. §.) körülírt formaságok valamelyikét mellőző részvényaláírás semmis.[17]

Túlmenne a jelen ismertetés keretén, ha akár szövegkritikába, akár az alapítás körüli formalitásoknak részletes ismertetésébe bocsátkoznánk. Megelégedhetünk annak megállapításával, hogy a T. e tekintetben gondosan igyekezett a német törvény rendelkezéseit a már jelzett, — t. i. a tervezetrendszerből és a simultan és successiv alapítások egyesítéséből folyó — valamint még ismertetendő, főképen az apportalapításokra vonatkozó eltérésekkel követni.

Az alakuló közgyűlést ú. n. első közgyűlés előzi meg, mely megválasztja a felügyelő-bizottságot és az igazgatóságot, utóbbit csak akkor, ha már az alapítók a tervezetben ki nem nevezték.[18] Az igazgatók és felügyelők, ha pedig valamelyikük egyúttal alapító, akkor a bíróság által kinevezendő szakértők is megvizsgálják az alapítás egész lefolyását, ideértve a természetbeni betét értékét, az alapítóknak biztosítandó különös előnyök megfelelő voltát. Jelentésük a Központi Céglapban kivonatosan közzéteendő és az alakuló közgyűlés elé terjesztendő. Ezen az alakuló közgyűlésen, amelyen a Központi Cégbíróságnak kiküldött bírája elnököl, az aláírók egyszerű szótöbbséggel elhatározhatják a vizsgálatnak teljes vagy részleges megismétlését. Mindezen intézkedések, az ezekkel kapcsolatos részletek, melyek a részvényes tájékoztatását és az alaptőke tényleges befizetését vannak hivatva biztosítani, elvileg helyeselhetők, bár jelentőségük nem becsülendő túl. Legjelentősebb ezek közül az alapításnál való szakszerű revisió, bár ennek nincs tulajdonképeni szankciója. A T. különben túllő a célon, amikor a vizsgálat eredményének az alakulás előtt a Központi Céglapban való közzétételét kívánja. Erre nincs szükség, mert a részvényjegyző az alakuló közgyűlésen is tájékozódhatik az eredményről, harmadik személyt pedig ez a társaság bejegyzése előtt nem érdekelheti és felesleges indiszkréciókra vezethet a közzététel. Másrészt pedig aggályos, szakértői jelentések helyett az azokból készült kivonatokat közzétenni, főleg, ha a kivonatot nem szakértők készítik.

A T. által javasolt szakértői revizionál, mint említettem, ugyanaz a visszásság mutatkozik, mint a német törvény alapítási revizijánál: nem fűződik hozzá semmiféle jogkövetkezmény, a szakértői vélemény ellenére is megadhatja a közgyűlés az alapítóknak az általuk kivánt ellenértéket anélkül, hogy a bíróság ahhoz hozzászólhatna, legalább a Németországban uralkodó irodalmi felfogás szerint, mely az ottani gyakorlattal egyező. Igaz, hogy a normativrendszernél a részvénytársaság autonomiája mellett más megoldási mód alig kinálkozik. És még ez a szabályozás is számos nehéz kérdéshez vezet, ha az igazgatóságnak, felügyelőbizottságnak és a részvény nyilvános forgalombahozójának felelősségére vagy a mérlegfelállításra vonatkozó szabályok szempontjából gondoljuk végig az összes következményeket. Az a tény, hogy az elméletileg kétségkívül fenforgó hiányok és önellentmondások a gyakorlatban tudtommal Németországban panaszra okot nem szolgáltattak, azt bizonyítja, hogy vagy az alapítók voltak óvatosabbak a betét értékelésénél, vagy pedig az alakuló közgyűlés nem helyezkedett szembe a szakértők véleményével.

A T. szempontjából azonban a kérdés sokkal nehezebb, mint a német törvény szempontjából, mert míg a német törvény végeredményben a közgyűlés részére semmiféle korlátot a betétértékelés szempontjából nem állít fel, addig a T. a betét ellenértéke, valamint az alapítóknak adandó különös előnyök tekintetében olyan szabályokat állít fel, melyek mellett a bíróságnak a német törvényben kontemplalt passivitása már alig tartható fenn.

A T. szerint olyan betétért vagy átvett vagyontárgyért, amelynek értékét az alakulás idejében határozottan megállapítani még nem lehet, a társaság csakis az évi tiszta jövedelem meghatározott részére jogot biztosító alapító részjegyeket adhat, amelyek csak 5 év letelte után alakíthatók át részvényekké. (14. §.)

A társaság az alapítóknak különös előnyként csak az évi tiszta nyereség meghatározott részét biztosíthatja. Az ezen jogot megtestesítő papir részvénnyé át nem alakítható és az első öt év alatt nem forgalomképes, hanem a társaság pénztárában őrizendő (15. §.). Az alaptőke $^1/_{20}$-részét képviselő részvényesek az első öt éven belül *a társaság nevében* kérhetik az alapítók részesedő jogának a még esedékessé nem vált évi jövedelemrészekre való bírói mérséklését.

A betét ellenértékeül szolgáló részvényeknek külön elbánásban való részesítése külföldi törvényhozásokban sem ismeretlen. Az alapítói felelősség biztosítására az 1893 francia részvénynovella is két évre vinkulálja a részvényeket és csak e határidő leteltével teszi azokat forgalomképessé. A T. fentidézett rendelkezései azonban egyedül állnak szigorúságuk tekintetében és gyakorlatilag kizárják a betétalapítást. A betét legtipikusabb, gazdaságilag is legindokoltabb alakja, valamely már létező vállalatnak behozatala. Ilyen vállalatnak értékét, hogy a T. terminologiájával éljünk, «az alakulás idejében határozottan megállapítani» sohasem lehet. Tőzsdei vagy piaci értékkel nem bíró árúknál ez a határozott megállapítás sohasem lehetséges oly értelemben, hogy különböző becslések között jóhiszemű eltérés ne volna lehetséges. De azért az ily értékek nem kevéssé forgalomképesek, mint akár a T. irányelveiben (166. old.) például felhozott cég vagy szabadalom, melynek behozataláért részvénybeli vagy készpénzbeli ellenértéket kizár a T.[19] Ámde az, aki vállalatát, cégét vagy szabadalmát részvénytársaságra akarja átruházni, rendszerint nemcsak a kockázat megosztását kívánja, hanem a tulajdonát képező értékeket realizálni kívánja és ellenértékeül készpénzt vagy egyéb tőkeértéket óhajt kapni. Az ilyen tulajdonost főleg akkor, amikor az új társaság üzletvitelére további ingerenciája nincsen, arra szorítani, hogy csak haszonrészesedést kapjon, gyakorlatilag ugyanaz, mintha vállalatának részvénytársasággá való átalakításától elzárják. Sőt, minthogy a T. a fentemlí-

[16] A T. «irányelvei»-ben (165. o.) indokolásul felhozott érv — a részvények későbbi piacra hozásának lehetősége — egyáltalában nem meggyőző. A publicitást teljesen megóvja a részvénytársaság bejegyzésének utólagos közzététele, a részvények *nyilvános* eladása pedig a T. szerint — ha jól értelmezem a 39. §. ut. bekezdését — úgyis csak az első évi mérleg közzététele után lenne lehetséges.

[17] A részvényaláírás semmisségének utólagos reparációját, úgy, amint ezt a német KT. 189. §-ának 4. bekezdése megengedi, a 13. §. nem ismeri.

[18] Ennek azután az a következménye, hogy az igazgatóság és felügyelőbizottság létezik, működik, magán- és büntetőjogi felelősség mellett, mielőtt a társaság megalakul. Az alakulás elmaradása esetében ezeknek díjazásáról a T. nem gondoskodik. Pedig az alakulást az összrészvényeseknek kisebbsége is meghiusíthatja, minthogy az azon egy részvényes által gyakorolható szavazatok számát a 15. §. 2. bek. tízben maximálja és a 4. bek. az apportőröket a szavazásból kizárja.

[19] Az ilykép megszerzett értékek a mérlegbe aktivum gyanánt is, kellően óvatos értékeléssel és megfelelő amortisatióval beilleszthetők. A tisztán üzleti értékeknek (cégnek, consessióknak) a mérlegben aktivumként való szerepeltetésére a német és az angol gyakorlatban számos példát idéz *Simon:* Die Bilanzen der Aktiengesellschaften und der Kommanditgesellschaften auf Aktien, IV. kiad. 172. o. L. továbbá *Rehm:* Die Bilanzen der Aktiengesellschaften, München 1903. 180. skk. o.

tett rendőri szabályt kiterjeszti az igen tág értelemben vett utóalapításokra is (83. §.), gyakorlati következményében lehetetlenné teszi a részvénytársaságnak, hogy ilyen vállalatokat vagy értékeket fenállása első két évében, vagy alaptőkeemeléssel később is megszerezhessen. Ez gyakorlatilag a részvénytársaság kizárását jelenti a gazdasági versenyből. Ide vezet a bizalmatlanság szellemének túlhajtása.

De a T. a megoldatlan kérdések tömege elé is állít 14. és 15. §-ainak imént tárgyalt gondolataival.

Ki dönt abban a kérdésben, hogy a betét értéke «határozottan megállapítható-e» vagy sem? Az alakuló közgyűlés vagy a bíróság? Mi történik akkor, ha a szakértők véleménye az értékelés határozottsága tekintetében egymástól vagy a közgyűlés véleményétől eltér? Elzárkózhatik-e a bíróság, mely az alaptőke biztosított voltát vizsgálja, attól, hogy ezt a kérdést általában vizsgálat tárgyává tegye? Ha pedig nem zárkózik el, hogy egyeztethető össze a normatív rendszerrel a társaságnak ily módon való gondnokság alá helyezése?

Ugyanezek a megfontolások szólnak az alapítóknak biztosított különös előnyök tekintetében a T.-ben foglalt szabályozás ellen, amelynél az utólagos mérsékelés lehetősége öt éven át való bizonytalanságnak és kisebbségi terrornak veti alá a felek megállapodásait. Cselekvőképes személyeknek érvényesen létrejött megállapodásait — uzsora esetét kivéve — utólagos revizióknak, a kötelezett ellenértéket bírói mérséklésnek kitenni, felette kockázatos kezdeményezésnek látszik. Mert itt nem tudatosan rosszhiszemű túlértékelésekkel szemben való védelemről van szó: e tekintetben a T. alapítói felelősségi rendszere kellő védelmet nyujt amúgy is, hanem objektív eltérésekről, melyek a megállapodás idejét követő öt éven belül változó üzleti konjunktura szerint igen különféleképen ítélhetők meg.

Még jobban fokozódnak a T. rendszerének bonyodalmai a részvénytársaság megsemmisítésére vonatkozó szabályok tekintetbevételével (168—170. §§.). A T. ugyanis itt sem áll meg a német törvénynél, melynek 309. §-a a semmisséget az alapszabályok kötelező tartalmának valamely hiánya, vagy e tartalom valamely részének semmissége esetére korlátozza. Mert a T. a megsemmisítést kiterjeszti azokra az esetekre, melyekben az alaptőke megfelelően biztosítva nincs (168. §.), amiből következik, hogy a megsemmisítésnek helye van akkor, ha olyan betétért adtak részvényt, melyért a 14. §. szerint csak alapító részjegy volna adható. Ebben a vonatkozásban tehát a szakértők és az alakuló közgyűlés ezirányú megállapításait a bíróság bírálja felül, még pedig nemcsak per esetében, hanem a 169. §. rendelkezéseire való tekintettel, esetleg hivatalból is.

Mindezekből következik, hogy a T.-nek az apportalapítási és alapítói különös előnyökre vonatkozó rendelkezései nem tarthatók fen és hogy világosan megszabandó az a kör, melyre a bíróság felülvizsgálata az alaptőke biztosítása szempontjából kiterjed.

A semmisségi keresetet bírói gyakorlatunkra való tekintettel, mely az alakuló közgyűlés határozatainak megtámadását kizárja, megengedhetőnek tartom, de csakis más úton nem orvosolható alapszabálybeli hiányok, vagy törvényellenességek eseteiben.[20] E kereset (valamint a hivatalból való megsemmisítés) határideje sokkal rövidebbre szabandó és nézetem szerint legfeljebb az első üzleti év mérlegének közgyűlési megállapításáig terjedhetne.

Tágkörű alapító felelősséget állapítanak meg a 33—38. §-ok. Ez a felelősség kiterjed arra a kárra, mely az alapítási műveletre vonatkozó rendelkezések megszegéséből, a részvényesekkel közlendő adatok helytelenségéből, vagy hiányos voltából valamely részvényaláíró fizetésképtelenségének tudatos vagy gondatlan elhallgatásából, a betét vagy a különös előnyök túlértékeléséből ered. Kiterjed a felelősség az igazgatóságot és felügyelőbizottságot kötelező vizsgálat elmulasztásának eseteire is (36. §.). A kártérítési igény öt év alatt évül el. A megszerzett követelésről csak a bejegyzéstől számított öt év mulva lehet lemondani, hacsak nem tiltakozik ez eslen az alaptőke $^1/_5$-ét képviselő részvényes. Ugyanez áll az egyesség eseteire is, csőd esetét kivéve. Alapítónak tekintendő mindenki, aki a társaság megalakulása érdekében szükséges fontosabb ténykedést visz végbe, különösen a tervezet megállapítója, aláírója, a részvényívek kibocsátója, az apportőr, a különös előnyök élvezője. A felelősség szempontjából az alapítókkal egy szempont alá esik a részvényeknek a társaság bejegyzésétől számított két éven belül nyilvános forgalombahozója, ha a károsítást tudta, vagy a rendes üzletember gondossága mellett megtudhatta.

Az alapításban való közreműködésnek ilyen különfélesége mellett megfontolandó, hogy az egyetemleges felelősség elve a maga általánosságában fentartható-e?

A T. az alapításnál működő revizor felelősségéről nem intézkedik.[21] Pedig a revizorok magánjogi felelőssége, mint az angol példa is mutatja, legjobb biztosítéka a revizor lelkiismeretességének. Főkép akkor áll ez, ha a reviziót az illető érdekképviseletek által kinevezett szakértő végzi, amint ezt már fentebb javasoltam és ami a német törvény szerint is a normális eset.

(Folyt. köv.) *Dr. Doroghi Ervin.*

[20] Az okoknak ily körére szorítva javasolja a semmisségi keresetet *Bubla* Ferenc előadói indítványa is az 1911. évi országos jogászgyűlésen (l. Irományok, II. köt., 128. és 132. old.).

[21] A társaság megalakításában hivatásánál fogva segédkező személyt a 11. §. 2. bek. kizárja az alapítók sorából, a 34. §. pedig az alapítók körén kívül eső személyt csak dolosus károsításban való tudatos közreműködésért tesz felelőssé, culposus károsításért nem.

Fentartandó-e házassági perekben az ágytól-asztaltól való kötelező különélés?

(Az 1894 : XXXI. tc. 99. §-a.)

Előkelő helyről hangzott el nemrégen az a figyelmeztetés, hogy a háború után a személyi állapotot érintő perek, különösen a házassági bontó és a születés törvényességét kutató perek előreláthatóan nagy számban meg fognak szaporodni.*

Ez a föltevés annál valószínűbb, mert jelenségei máris mutatkoznak. A háború nyomán járó destrukció mostohán bánt a házasság intézményével. A hónapokig, sokszor évekig tartó kényszerű különélés, a háború veszélyei közepette bizonytalan holnappal szemben a «ma» gondtalan könnyelműsége, az elhagyatottság, mindmegannyi bomlasztó tényezőként fészkelődtek be a házasságnak együttélésen és egymásrautaltságon nyugvó pillérei közé. Az állam, úgy ahogy, gondoskodott a fej nélkül maradt családtagok ellátásáról, de e gondoskodás, míg némely esetben a legszükségesebb követelményeken is alul maradt s a kétségbeesett nőt úgyszólván beletaszította egy immoralis, de megélhetést nyujtó újabb elhelyezkedés viszonylataiba, addig más és gyakori esetekben a nyujtott állami segély feleslegként hullott alá s az addig rendszeres családi életet élő nőt tunya és feslett életre serkentette.

Még távol a rév, szinte beláthatatlan, ahol az emberiségnek a háború viharaitól hányatott hajója kiköthet s már most is a hazatértek csattanós családi tragédiáiról olvasunk. És mekkora a titkolt, befelé lejátszódó, csöndes tragédiák száma, amelyekről néhány közeli családtagon kívül nem tud a világ!

Okszerűen következik e tünetekből, hogy akár a férfi tér haza könnyelműen szerzett betegség által megtört testtel, vagy megzavart lelki egyensúllyal, akár az otthonmaradt házastárs hűségbeli defektusa várja a hazatérő férjet: a felek a házasság felbontására fognak gondolni s ezt különösen a férj fogja sürgetni, mert a hosszu háború erkölcsi és anyagi felmorzsolása folytán vágyva fog egy nyugalmas és produktív új családi és gazdasági elhelyezkedés után vágyódni.

E válóperek részint a házassági törvény 77. §-ára, részint és minden valószínűség szerint nagyrészben, a 80. §. *a)—c)* pontjaira fognak alapíttatni. A 77. §. alapján fognak perelni azok, akik a házasság felbontásában, amint mondani szokás: «megegyeztek». Ezeknek száma kevés lesz. A nő ugyanis, aki az itthonlét ideje alatt könnyelmű volt, rendszerint tagadni fog és ragaszkodni kíván a házasság fentartásához. A férj tehát bizonyításra kényszerül s mihelyt bizonyítania kell, keresetét ritkábban a 76. §-ra, rendszerint a 80. §-ra kell alapítania.

Az 1894 : XXXI. tc. 80. §-ára alapított bontóperekben a 99. §. harmadik bekezdése szerint az ágytól és asztaltól való

* A kolozsvári kir. ítélőtábla elnökének 1917 aug. 11-én elmondott székfoglaló beszéde.

különélés mindenkor elrendelhető lévén, az ez alapon indult perek, ha bizonyításra két-három hónapot, a különélésre hat hónapot s a végaktusra egy-két hónapot veszünk, normális lefolyás mellett is egy esztendeig eltartanak. Fellebbezés esetén pedig további fél, vagy egész év veendő számításba. Ezen az állapoton az új polgári perrendtartás sem változtatott, amint hogy, anyagjogi rendelkezésről lévén szó, nem is változtathatott. Sőt a Pp. 677. és 680. §-ainak ama rendelkezése folytán, hogy a különélést a fellebbezési és felülvizsgálati bíróságok is elrendelhetik, illetve utóbbi erre a másodbíróságot utasíthatja, a helyzet még rosszabbodott. El lehet ugyanis képzelni, mikor ér véget egy válóper, melyben a különélés céljából a Kúria feloldotta a másodfokú bíróság ítéletét?!

Annak a szerencsétlen házasfélnek tehát — gondoljunk csak kizárólag hazatérő katonáinkra — aki a háborúból — esetleg — testileg és lelkileg megtörve hazatért, aki a háború alatt vagyonilag tönkrement, kinek anyagi javai a boldog otthonlevők kezeire vándoroltak és aki még ezeken felül otthon bebizonyítható hűtlenséget talált, egy-két évig, esetleg még több ideig tartó bontópert kell lejáratnia acélból, hogy maga mellé más, méltóbb házastársat vehessen s azzal egy új életet, jövő életének egy újabb elrendezését és biztosítását kezdhesse meg.

Az alábbiakban azt a kérdést tesszük vizsgálat tárgyává: vajjon a törvénynek a házasság végleges felbontását súlyosan megnehezítő s a perközi kötelező különélésben jelentkező intézkedése az élet mai viszonyai között indokolt-e még s ha nem, minő módosítást igényelne?

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy nem a felek kérelmére elrendelt különélésről van szó, mely a per egész tartamára szól s mely a per folytatását nem függeszti fel, mely alatt az zavartalanul tovább foly, hanem szó van a 99. §-on alapuló, rendszerint (a 80. §. esetén mindig) kötelező, csak kivételesen mellőzhető perközi különélésről, ami tulajdonképen, dacára, hogy az anyagi házassági törvényben van szabályozva, perjogi intézmény s legfennebb célzatát illetően volt az anyagi törvény hatálya alá vonható.

Minden habozás nélkül állítjuk, hogy az ágytól és asztaltól való ezen perközi különélés kötelező alakban sem a házassági törvény rendszere, sem a történeti mult szempontjából nem indokolt, a gyakorlati életben pedig céltalan és igazságtalan, sőt gyakran erkölcstelen eredményekre vezet.

A házassági törvény a perközi különélés imperatív vagy fakultatív rendszerét a bontó okok természete szerint konstruálja. Abszolut bontó okok esetén (76., 78—79. §-ok) a különélést a bíró csak rendszerint köteles elrendelni, de mellőzheti, ha kibékülést egyáltalán nem remél. Ellenben relatív bontó ok esetén (80. §.) a különélést mindenkor köteles elrendelni. A törvényhozó előtt úgy látszik az a szempont lebegett, hogy az abszolut bontó okok önmagukban elég súlyosak ahhoz, hogy a házasság könnyű és könnyelmű felbontásától a temporaria separatio mellőzése esetén se kelljen tartani, a viszonylagos felbontási okokat azonban általában gyöngébbeknek látta s ezért az elválási szándék komolyságának s a házassági viszony tarthatatlanságának még egy utolsó kipróbálását tartotta szükségesnek.

Ez a megkülönböztetés azonban már azért sem helytálló, mert az abszolut és relatív bontó okok között sem a törvény technikai rendszere, sem belső súlyuk és elért hatásukat illetően nincsen olyan mélyreható különbség, mely e megkülönböztetést igazolná. A törvény rendszere szempontjából azért nincsen, mert a bírói cognitionak abszolut bontóok esetén is tere nyílhat. Annak felismerése ugyanis, hogy egy kornak erkölcsi felfogása szerint a házassági viszonyra legsúlyosabbnak tartott cselekményt valamely házasfél adott esetben magára nézve mennyire tart sérelmesnek, annyira az ő legbensőbb lelki világának kérdése, hogy azt preventív jogszabállyal előre eldönteni lehetetlen. Bármilyen sértés súlytalanná válik nyomban a fél szemében, ha annak súlyosságát ő nem érzi vagy érezni nem kívánja, azaz megbocsátja. Maga a törvény indokolása mondja: «Azon kérdésnek, vajjon a házassági viszony meg van-e romolva és hogy kívánja-e a házastárs annak felbontását, egyedüli illetékes megbírálója csak maga a közvetlenül érdekelt házastárs lehet».*

* Az 1894 : XXXI. tc. indokolása. Képvh. Iromány. 1892—97. XV. köt.

Ezért a törvény 81—82. §-aira tekintettel abszolut bontó ok esetén is vizsgálni kell, hogy a panaszolt sértésben a másik házastárs milyen szerepet vitt, nem volt-e a bontó oknak okozója, részese, nem tért-e fölötte napirendre, nem bocsátotta-e meg? A bontó okok hatását illetően pedig a két kategória között azért nincsen mélyreható különbség, mert bíróilag a felbontás jogalapjául bármilyen csoportbeli bontó ok csak akkor értékesíthető, ha az a neki tulajdonított hatályt tényleg elérte, azaz a házasság belső erkölcsi alapjait szétrombolta.

Az abszolut és relatív bontó okok közti különbség inkább a bizonyítási eredmény körül sarkallik. Az abszolut okoknál ugyanis törvényes vélelem szól amellett, hogy bizonyított fennforgás esetén a destruktív eredményt apriorisztikusan felismert hatásuknál fogva mindig előidézik, míg a relatív bontó okoknál az ok beálltán kívül az effektus külön további, leggyakrabban következtetés útján való, bizonyításra szorul.

Ez a megkülönböztetése a törvénynek tényleg fenáll, de igen kevés belső igazoltsággal bír. Mert csupán a házasságtörés s a konzumált kettős házasság az, mely a házasságnak a nemi közösség és kizárólagosságban jelentkező legbelső fundamentumát zúzván szét, romboló hatásában abszolutnak volna tekinthető. De a törvénynek előbb érintett 81—82. §-ai alapján, mint minden bontó oknál, ezeknél is helye lehet a bírói cognitionak a részesség, beleegyezés vagy megbocsátás szempontjából. De már a többi abszolut bontó ok mind olyan, hogy ezeknél a relatív okoktól elhatároló objektív fokozati különbséget kimutatni és igazolni lehetetlen. A 76. § ban írt sodomia pl. abszolut bontó ok, de hogy a törvény miért tartja annak, azt annyira nem mondja meg, hogy tartalmát sem adja, hanem azt minden esetben a bíró meghatározására bízza. E szokásjogi meghatározás pedig természetesen a kor, a tudomány, az erkölcs felfogása után igazodik s annak megfelelően változik. Szigorú kimérés szerint idevon olyan beteges hajlandóságokat, melyeknek a házasság ruinálását előidéző absztrakt lehetősége semmivel sem nagyobb mint a 80. §-ban felsorolt egyéb okokéi. A 77. § ban írt hűtlen elhagyás abszolut bontó ok, pedig a gyakorlat tapasztalata szerint — erre alább külön rátérünk — e tényálladéki elem fenforgása a felek színleges magatartása miatt gyakran problematikus értékű. A 78. §-ban írt súlyos bántalmazás ismérvét a törvény szintén nem adja. Ha a bíró megállapítja a bántalmazás veszélyes és súlyos voltát, a házasságot fel kell bontania anélkül, hogy azt kutathatná, hogy maga a cselekmény feldulta-e a házasságot az elviselhetetlenségig. Holott az élet ezer esetében a pillanatnyi fellobbanásban, az elkeseredett lelkiállapotban elkövetett legsúlyosabb sértés, mint a házasélet elrohanó fergetege, a lelkekben alig hagy maradandó nyomot. A 79. §. szerint az ötévi fegyházra elítélés abszolut bontó ok, de már pl. a négy évi és tíz hónapi időre szóló — relatív. Tehát két hónapon múlik, hogy a házasságot fel kell bontani, vagy csak akkor, ha általa a házasság tarthatatlanná vált. Ha valakit öt évi fegyházra ítéltek, de büntetését a király elengedte, házassága azért abszolute felbontandó. De ha négy évi és tíz hónapi büntetését tényleg ki is töltötte, relative bontandó fel, bírói cognitio szerint.

A törvény a sértő cselekmény absztrakt súlya szerint disztingvál, pedig nyílvánvaló, hogy az a relatív bontó ok, melyről a bíróság megállapította, hogy feldulta a házasságot, in concreto époly súlyos, sőt súlyosabban ható lehet, mint bármely abszolut bontó ok. Más szóval: mihelyt a bíróság azt látja, hogy a bizonyított relatív bontó ok alapján a keresetnek helyet kell adni, a bomlasztó hatásra nézve semmi különbség több az abszolut vagy relatív ok között. Mégis utóbbiban köteles elrendelni a különélést, előbbiben nem.

E differencia szinte ötletszerű.

És igen valószínű, hogy ötletszerűen is vettetett fel.

(Bef. köv.) *Dr. Balogh Endre*

A hadikölcsön számunkra voltaképen békekölcsön, a béke pedig a jog uralmának helyreállítását jelenti: Minden jogász első kötelessége, hogy a béke jogáért küzdjön.

Jogirodalom.

Háborús büntetőjog.

Irta: dr. *Degré* Miklós kir. ítélőtáblai tanácselnök. (A Magyar Jogászegylet könyvkiadó-vállalata VIII. évfolyam, 1918. II. kötet. 70. l. Franklin-Társulat bizománya. Ára 6 K.

Még mindig akadnak fellebbvalók, akik ellenszenvvel viseltetnek a «skribler bírák» iránt, úgy okoskodván, hogy a szorgalmas hivatalnoknak nem maradhat felesleges ideje. Ha pedig mégis marad, azt more patrio inkább vadászattal és kaszinói kártyapartikkal illik kitölteni, mint tudományos munkával. Mert a tudomány túlságos élvezete megzavarja az egészséges ítélőképességet, megrontja a jogérzéket és elidegeníti a bírót a gyakorlati élettől. Hiszen szép dolog az az elmélet, ők is tanultak az egyetemen, de csak műveljék azt a tanárok, a bíró azonban maradjon «gyakorlati» jogász. Mert hát, más a teoria és más a praxis. Azt azonban elfelejtik ezek a derék öreg urak, hogy ezzel a felfogással ők is a szürke teoria művelői közé állnak: t. i. megcsinálják az elméletet a saját — gyakorlatukhoz.

Ennek «az elméletnek» alig ismerem meggyőzőbb cáfolatát, mint Degré Miklósnak munkásságát. Izzig-vérig a gyakorlat embere, már fiatalon került vezető állásba, majd egy vidéki törvényszék élén mint főtárgyalási elnök tünt ki, megszervezte a központi járásbíróságot s most nemcsak mint táblai tanácselnök irányítja biztos kézzel a gyakorlatot, hanem mint a Büntetőjog Tára szerkesztője állandóan értékes kritikai megjegyzésekkel kiséri a Kúria büntető praxisát. Ennek ellenére vagy talán épen ezért állandó törekvése odairányult, hogy mind szorosabb kapcsolatba jusson az ú. n. elmélettel. Egész sora a tudományos munkáinak bizonyítja e törekvés sikerét. Sajátos értékük abban nyilvánul, hogy az élet biztos talaján állva tud széttekinteni a tndomány magaslatain, éles szemmel meglátja a jogalkalmazás körében is azokat az igazságokat, amelyekből a jog örök fejlődése szövődik. Ez a tehetsége kölcsönöz maradandó értéket a látszólag oly efemér tárgyú dogmatikai tanulmánynak is, mint aminő a háborús büntetőjog.

Teljesen osztom könyvének előszavában kifejtett nézetét, hogy a háborús büntetőjog kriminológiai és kriminálpolitikai tárgyalásának ideje még nem érkezett el. Hogy ellenben a háborús büntetőjog dogmatikai feldolgozásában a Btk. és a HBT. idevágó részeinek kizárásával csupán a háború alatt alkotott törvényekre, tehát a Hvm.-re, az Áv.-re és a Gybp.-ra szorítkozik, ezt, bár alaki okokból érthető, az anyag teljességének hiánya miatt mégis sajnálni kell. Terjedelemben nem sokat nyujt tehát, de intenzitásban annál többet. Csupán ott mutatkozik szűkszavúnak, ahol az irodalom egyébként is bőségesebb. Igy a visszaható erő (Hvm. 24. §.) és az alszállító felelősségének kérdésében, aminthogy ugyanebből az okból jóval nagyobb tér jut az eljárási, mint az anyagi jog tárgyalásának.

Sorra veszi a háborús jog kihatásait a Btk. általános részére. Csak oszthatjuk véleményét, hogy a Hvm.-nek a visszaható erő kérdésében elfoglalt ismeretes álláspontja aligha fog jogrendszerünkben nyomot hagyni. Megállapítja, hogy a háborús törvényeket fokozott szigor jellemzi, az elrettentést jogosultnak tartja. Bizonyára, csupán az a kérdés, vajjon célravezető-e. Eddig sajnos az Áv. szigora nem sok eredménnyel járt. Igen értékesek a Hvm. 1. §., a Btk. 457. §. és a Kbtk. 327. §-ának viszonyára vonatkozó fejtegetések. Sokkal részletesebb az anyagi jogra vonatkozó résznél (8—31. lap) a gyorsított bűnvádi eljárás tárgyalása, amely tömör tankönyve, de egyszersmind dogmatikus feldolgozása e sokat vitatott joganyagnak. Ezenfelül azonban mélyreható bírálata is a Gybp.-nak. Reámutat arra, hogy a védelemnek a korlátozása az eljárás sikerének és a gyors befejezésnek biztosítása érdekében feltétlenül szükséges volt, kifogásolja azonban a szabatosság hiányát a bíró illetékességére vonatkozó rendelkezésekben. Hogy a Gybp. a vizsgálatot elejtette, ez nem kifogásolható, mert mint Degré érdekesen kimutatja, ezzel közelebb jutott a tiszta vádrendszerhez, amely a bírót az üldözés funkciójától távoltartja. Legérdekesebb Degré könyvének a semmisségi panasz körére és a ténykérdésre vonatkozó része (59—69. lap). Egybevetve a Bp. és a Pp. gyakorlatát, megállapítja, hogy azokat a kérdéseket, amelyeket a polgári joggyakorlat a ténybeli következtetés címén tesz revizió tárgyává, a büntető joggyakorlat az utóbbi esztendőkben a jogkérdés körébe vonja. Még meszszebb ment az 1915. évi Gybp., amelynek semmisségi panasza voltakép már nem is semmisségi panasz, hanem fellebbezés. Meggyőzően fejtegeti továbbá. hogy az új Gybp. az 1915. évi szabályzattal szemben ismét közelebb jutott az általános perjogi elvekhez, az utóbbit helyesebbnek tartja, főleg mert a semmisségi panasz természetével nem fér össze, hogy a ténymegállapítás megtámadásának eszközéül szolgáljon. Sajnos, a rendelkezésünkre álló tér nem engedi, hogy minden egyes problémával foglalkozzunk, amelyet Degré könyve felvet. de a munka megérdemli, hogy ne csak bírálatból ismerjék. Tárgya mulandó ugyan, de ép úgy, mint a háborús jog maga, nem egy tanulsággal szolgál, amelyre béke idején is vissza fogunk term. *Lector.*

Szemle.

— **Állandó törvényelőkészítő bizottságot** szervezett a kereskedelmi miniszter. Tagjainak névsorát közölték a napilapok s ez a névsor lényegesen elüt a szakbizottságok egybeállításának szokásos módjától. Nincs figyelemmel a rangosztályokra, sem a tagok politikai pártállására, a közgazdasági gutgesinnt-séget sem tartotta szem előtt, sőt — uram bocsá' — még a keresztény és zsidó tagok számarányára sem volt tekintettel. Csupán két nézőpont érvényesült a meghivottak kiválasztásánál: a szaktudás és a tehetség. Kivételes időket élünk, a legtiszteletreméltóbb hagyományok dőlnek halomra és mégis nem kell-e megdöbbennünk, ha azt látjuk, hogy egy m. kir. miniszter is forradalmár módon szakít a hivatalos élet legszentebb tradicióival?

— **Ügyvédek gyám- és nyugdíjintézetének terve Németországban.** Március hó 22-én Gröber centrumpárti képviselő és 87 társa indítványt nyujtott be a német Reichstaghoz, melynek lényege következő: Javasolják betegsegélyző- és nyugdíjpénztár létesítését ügyvédek, továbbá özvegy- és árvapénztár megteremtését azok hátramaradottai számára akként, hogy a tagság minden ügyvédre nézve kötelező legyen. A fedezetre nézve indítványozzák, hogy az ügyvédek a mindenkire nézve kötelező egyenlő tagdíj fizetésén kívül köteleztessenek a nagy összegű perek díjainak egy részét, progresszív kulcs alkalmazása mellett, beszolgáltatni. A különösen nagy jövedelmű ügyvédek külön járulék fizetésére kötelezendők. Végül a kincstár fizessen évi járulékot az ügyvédek gyám- és nyugdíjalapjára a szegényjogos ügyek ellátása fejében.

Az indítvány a magyar ügyvédi gyám- és nyugdíjintézetnél messzebbmenő célokat tűz ki (betegsegélyezés) és nagyobb szabású eszközöket kíván igénybevenni. Az indítvány szerzője ugyan ügyvéd (dr. Pfléger), de a kezdeményezés, amint fentebb érintettük, nem ügyvédi körökből, hanem politikai párt részéről indult ki. A német ügyvédek egyesületének választmánya legközelebb fog állást foglalni a Gröber-féle indítvánnyal szemben. Az egyesület hivatalos lapjában megjelent cikkekből azt látjuk, hogy az ügyvédi kar óvatosan nyul a kérdéshez, mert a kar mai súlyos gazdasági helyzete mellett nem számít oly mérvű áldozatkészségére, hogy az indítványban kitűzött célok teljes mértékben megvalósíthatók volnának.

— **Az országos elmeorvosi értekezlet** szervező-bizottsága elhatározta, hogy az 1914. év októberéről elmaradt nyolcadik országos elmeorvosi értekezlet 1919. év tavaszán fog megtartatni. Az értekezletre vonatkozó újbóli értesítés idejekorán fog megjelenni.

Nagyforgalmu irodába most végzett — hároméves eddigi gyakorlattal rendelkező — ügyvédjelölt belépne. Ajánlatokat «Ügyvédjelölt» jeligére kiadóhivatal tgvábbit. 16040

Nagy vidéki városban ügyvédjelölt julius hónapra ügyvédi irodában alkalmazást talál. Tanulmányi szabadságon lévő ügyvédjelöltnek nyugalmas foglalkozás volna egy hónapra. Cím a kiadóhivatalban. 16039

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** | Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.) | Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 26–27. szám. Budapest, 1918 julius 7.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona ⋆ negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Üdvözlet a török jogászoknak!

تورك ارباب حقوقنه سلام!

أهلاً وسهلاً ومرحبًا بإخواننا فُقَهاء الاسلام المشهورين،
علماء الحقوق والشّريعة المعتبرين، المدقّقين القضايا والأحكام،
المستحقّين كلّ الاحترام، والمستأهلين كلّ تبجيل وإكرام،
زاد اللّه عِزّهم وفخرهم على ممرّ اللّيالى والأيّام،
ونفع بعلومهم الخواصّ والعوامّ،

⋆

بزلرى تورك حقوقنه ياقلاشديرمق اوزره آرامزده كلن تورك ارباب حقوقنى سلاملارز. الرّحقوق، لاتين علم سنك ديركلرى كبى، مملكتلرك استنادكاه اساسيسى ايسه ماجار تورك مناسبات حقوقيه‌سنك انكشافى صورتيله بوايكى مملكت يكديكرينه تقرب ايتمش بولونه‌جقدر. بو تقربه ايسه بوكونكى محاربه‌نك ميدانه قويديغى تجاربه نظراً بوكا بيوك احتياج واردر. شرق اهاليسى، بالخاصه مسلمان آقوام، آراسنده حقوقشناسلر، فقيهلر هرزمان فوق العاده حرمت واعتباره مظهر اولا كلمشلردر. مثلاقفقاس، آذربايجان وسائر ممالك توركلرى آراسنده حقوقشناس، فقيه معناسنه قوللانيلان «ميرزا» كلمه‌سى، نشأت ايتريلى عجم و هند لسانلرنده شهزاده دمكدر. اوزا توركلرينك حقوقشناسلرى عجملرك شهزادەلرى قدر محترم و ممزز طانيدقلرينى ايشته بوكوجوجك كلمه‌ده كوسته‌ريور. بيز ده محترم مسافرلرمزى شرفك روحنى، وجدانى اداره ايدن پرنسلر كبى كورور و پرنسلره لايق تعظيم و اكرام ايله قبول ايتمك ايسته‌ردك. فقط بوكونكى شرائط مضيقه ايچر وسنده اونلرى آنجق عالملر صفتيله مشترك تهلكه، مشترك حجادلرك مظفريت حسنك دوغور ديغى مسلكداش، قارداش دويغولريله مشبوع اولارق سلاملايور و «خوش گلدريلر» ديورز.

سآسى شوارتس غوستاو

⋆

بو شر فلى مشترك محاربه‌مزك نتايج مظفرانه‌سى ماجار و تورك اتفاقنى او قدر درينلشديرير مشدركه بو اتفاق و روابط محاربه‌ىن صوكرا دخى غير قابل تزلزل بر صورتده دوامايدمك كرك امور معارف وكرك تأمين صلح عالم خصوصلرنده بو ايكى ملتك متحداً چاليشمالرينى موجب اولەجقدر.

دارالفنون معلملرندن، ماجار انجمن دنشى اعضاسندن وماجار — شرق اقتصاد مركزى حقوق شعبه‌سى رئيسى دوقتور ماجارى كەزا

⋆

Ezek az arab nyelven írt üdvözlő sorok *dr. Goldziher Ignác* egyetemi tanárnak, a mohammedán kultura világszerte elismert legkiválóbb ismerőjének, tollából erednek. Kitünő tudósunk, mint a budapesti jog- és államtudományi karon a mohammedán jog előadója, színes keleti stílusban mond Isten hozott-at török jogász vendégeinknek, kiemeli, mennyire méltók arra, hogy köztünk mint a török juristák képviselői megjelenjenek, végül pedig kifejezi kívánságát, hogy itteni működésük az egyeseknek és a köznek egyaránt használára váljon. Goldziher professzor üdvözletének régi, klasszikus, művészi formája a szószerinti fordítást nem bírná el.

⋆

Üdvözöljük a török jogtudósokat, akik közénk jönnek, hogy közelebb férkőztessenek minket a török joghoz. Ha a jog a latin mondás szerint az országok fundamentuma, akkor jogainkkal közelebb hozzuk országainkat is: erre pedig a mostani nagy háború tanusága szerint belátható időkig szükség lesz.

Perzsiában úgy olvastam valahol, ugyanaz a szó (Mirza) írástudóst vagy pedig herceget jelent, aszerint, amint azt a név elébe vagy mögéje helyezzük. Hercegként, mint szeretnők, nem fogadhatjuk e súlyos időkben török vendégeinket, de fogadjuk tudósokként avval a tisztelettel, bensőséggel és testvéri szeretettel, amelyet a közös cél, a közös veszély, a közös küzdelem és a közös dicsőség tudata teremt.

Szászy-Schwarz Gusztáv.

⋆

A magyar és török nemzet szövetsége, melyet dicsőségesen megvívott közös védelmi háborúnk győzelmei oly bensővé tettek, a háború után is rendületlenül fog fennmaradni, egyesítvén a két nemzetet közös kulturmunkára és a világbéke biztosítására.

Dr. Magyary Géza
egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Magyar Keleti Gazdasági Központ jogi szakosztályának elnöke.

A hadikölcsön számunkra voltakép békekölcsön, a béke pedig a jog uralmának helyreállítát jelenti: Minden jogász első kötelessége, hogy a béke jogáért küzdjön.

Mezőgazdasági társaságok.

Történelmünk viharos századainak során a jogfolytonosság sohasem volt igazában osztályrészünk. Már az Árpád-királyok kihalta óta, de mindenesetre a mohácsi vész óta zökkenésszerűen fejlődik jogunk: hosszú évtizedek és néha évszázadok tespedése után hirtelen és rendszerint külső behatások nyomán dőlnek romba és épülnek újra jogéletünk legerősebb alappillérei. Talán a legmélyrehatóbb ilyen változás volt azonban az, amikor az osztrák polgári törvénykönyvvel együtt a telekkönyvi rendszert is átültették hozzánk s amikor ebből folyólag az ősiségbe és ágiságba bogozódott ingatlan tulajdonjogi rendszerünket hirtelen az individualitás és specialitás alapján álló tulajdoni rend váltotta fel. Helyesen és kimagasló részről utaltak arra, hogy a telekkönyvi tulajdon nem lehet más, mint individuális tulajdon, hogy a telekkönyvi rendszer nem tűri meg a földtulajdon szociálizálódását, mert következetesen törekszik a kollektivitás minden hajtásának kiküszöbölésére s a földtulajdont a manchesterliberalizmus formáiban rögzíti meg, dacára annak, hogy az újabb gazdasági és jogi élet régen eltért ez irányeszméktől.[1] S jogos az az ugyanott hallatott panasz is: «dacára annak, hogy a közgazdasági élet a termelés módjában és eszközeiben történt változások nyomán a társadalmi érdeket hatalmas erővel állítja az egyéni érdek fölé, a földtulajdon jogszabályai félszázad óta nem változtak az individualizmus egyenesen vészes túlhajtásai dacára».

A bírálat, amelyben a polgári törvénykönyv javaslatát a mezőgazdaság fejlődése szempontjából az illusztris szerző részesíti, nem kevésbé lesujtó; hiszen a javaslat ebben a részében minden progresszív gondolat hiján kizárólag a telekkönyvi formalizmus sivár ugarát szántogatja. Pedig az idők hamar bőteljesednek, s ha a föld népe a szuronyt, a fokost félretéve, ismét az eke szarva után nyul, joggal fogja számonkérni tőlünk, mit tettünk, hogy földjéből megélhessen, hogy munkája annyival dúsabban gyümölcsözzék, amennyi vére ömlött. A mezőgazdaság hozama emelésének nagy problémája teszi aktuálissá a kérdést, *hogyan lehetne a földtulajdonra vonatkozó közösségi intézményeket bizonyos általános és közös szempontok alá foglalni és minő irányban kellene módosítani a magánjogot* avégből, hogy ezek az alakulatok megmeneküljenek attól az elkorcsosodástól, amelynek most eléje néznek és fejlődésük új és gyümölcsöző lendületet nyerjen.

A modern tulajdonközösséget — és azt is, amely a polgári törvénykönyv javaslatában foglaltatik — az teszi életképtelenné, hogy léte vagy nem léte bármely társ szabad elhatározásától függ, hogy a közösségi alakulat már születésével halálra van ítélve, hogy az intézmény már eleve nem társas együttműködés útján való gazdálkodásra, hanem mielőbbi megszünésre van felépítve. Ezzel szemben a közösségi intézmény újra felélesztését, életerőssé tételét csak oly rendelkezéstől várhatjuk, amely a közösségnek állandó, jogilag védett *célt* állít, biztosítja a cél eléréséhez szükséges *szervezetet* és megvédi azt bármely részről jövő szétporlasztó tendenciák ellen.

A rendezésnek tehát abból kell kiindulnia, hogy a mezőgazdasági tulajdonközösségek arra a célra vannak, amely célra mezőgazdaságot egyáltalán űznek, t. i. mezőgazdasági termények nyerése, feldolgozása, értékesítése céljára. Az ingatlan, amely ilyen közösség tárgya, már ennélfogva célvagyon, produktív vagyon, amelyet a jognak úgy kell kiépítenie, hogy ezt a célt minél teljesebben és minél biztosabban szolgálhassa. A társak, akik ily közösségbe kerültek, csak akkor nem állanak útjában a vagyoncél érvényesülésének, ha magánjogi értelemben vett *társaságot* alkotnak, amelynek folytán kötelesek arra, hogy a meghatározott közös cél megvalósításában megfelelő módon közreműködjenek (ptk. jav. 1411. §.). A fenálló jog kardinális hibája tehát a mezőgazdasági társaságokkal szemben elbánásban az, hogy ignorálja ezt a szükségszerű társasági jogviszonyt, amely a közösség tagjai között fenáll abból kifolyólag, hogy a közös vagyon produktív vagyon, amely csak a termelési célnak megfelelő együttműködéssel érheti el gazdasági célját. S ehhez képest a közösségi jog reformjának is ott kell kezdeni az alkotást, hogy a *közösség résztvevőinek a jog bocsássa rendelkezésére azokat a társulási formákat, amelyek mellett a közösség tárgyának természetadta célja minél teljesebben érvényre jut.*

Bármennyire tiltakoznak is agrárius voltukra kényes mezőgazdák az inszinuáció ellen: a mezőgazdaság csak valamiképen is belterjes mívelése nem lehetséges iparszerűség nélkül és a svájci polgári törvénykönyvnek egyik legzseniálisabb koncepciója az a nem jogi, hanem gazdasági megállapítás, hogy a mezőgazdaság nem egyéb, mint az ipar egyik faja. S amiképen a kereskedelemben, mint az iparnak egyik leggondosabban kidolgozott ágában fejlődtek ki a társulati alakzatok eddig legtökéletesebb tipusai: úgy mi sem természetesebb, mint hogy e tipusok közt keressük legcélszerűbben a mezőgazdasági társulások jövendő alakulatait, magától értetődőleg nem szolgailag utánozva, hanem kihámozva és mellőzve a kereskedelmi társaságok strukturájából a speciálisan kereskedelmi vonásokat és viszont a mezőgazdasági szükségletekhez hozzáidomítva és hozzáalakítva az így nyert eredményeket.

A nyereség, amelyet a mezőgazdasági társulások javára azok önállósítása útján elérünk, kézenfekvő. Egy csapással áthidaltuk az ellentétet az individualisztikus telekkönyvi jog és a keresett kollektivisztikus formák között. Azzal, hogy a mezőgazdasági társaságoknak megadjuk azt a jogképességet, amelyet a KT. 63. §-a a kereskedelmi társaságoknak ad meg, hogy t. i. jogokat szerezhetnek, kötelezettséget vállalhatnak, ingatlan javakra tulajdont és egyéb jogokat szerezhetnek, felperesi és alperesi minőségben perben állhatnak: lehetővé tettük, hogy a telekkönyvben az egyes egyén helyett a társaság mint olyan szerepeljen, lehetővé tettük, hogy az ingatlanra mint vagyonra a személyeknek egy olyan szervezete épüljön, amely a kollektív gondolatot megtestesíteni képes. Egészen közömbös, vajjon szoros értelemben vett jogi személyeknek tesszük-e meg a mezőgazdasági társulatokat vagy meghagyjuk-e ugyanabban a hibrid formában, amelyben a kereskedelmi társaságok már negyven éve élnek: a lényeg a jogképesség megadása és ennek az a folyománya, hogy a telekkönyvi individualizmus formai fentartása mellett a kollektiv gondolat részére szabad út nyílt.

A társulások célja a mezőgazdaság intenzívebb mívelése lévén, szervezetüknek azokhoz a tényezőkhöz kell igazodniok, amelyek az intenzív mívelés előfeltételei és amelyeket, ha egy személyben nincsenek egyesítve, több személy együttműködésével kell előteremteni. Ezek a tényezők nagyjában a befektetéshez szükséges *tőke* és a míveléshez szükséges *munka*, mely utóbbiba beleértendő a munka elvégzésének minden előfeltétele, tehát a szakképzettség, munkabírás, gyakorlati tapasztalatok, járatosság stb. A termelés e tényezőinek kombinációi természetesen különfélék lehetnek, mert egy-egy tag részéről jelen lehet majd az egyik, majd a másik, vagy ki nem elégítő mértékben mind a kettő. Ehhez képest a mezőgazdasági társulások is többféle alakulatra szorulnak rá, aszerint, amint túlnyomóan vagy kizárólag az egyik vagy a másik tényezőnek a megszerzéséről van szó. S különbséget tesz az üzem terjedelme is abban a tekintetben, hogy a gazdálkodás egyes módjai eredményesen csak nagyüzemszerűen kultiválhatók, míg másoknál esetleg a kisebb tőkeerővel való társulás lesz alkalmas.

Ehhez képest felfogásom szerint a mezőgazdasági termelésnek három társulási formára van mulhatatlan szüksége: *a nyílt mezőgazdasági társaságra, a csendes mezőgazdasági társaságra és a mezőgazdasági szövetkezetre.* Az első alakulatot fogják a társak választani rendszerint, ha az üzemben valamennyien tevékeny részt óhajtanak venni, mi mellett nyitva marad a kérdés, hogy a szükséges tőkét valamennyien vagy csak egyesek közülök szolgáltatják-e; a *csendes társaság* formáját fogják választani a társak, ha egyikük vagy másikuk csupán tőkével járul a társasági célhoz, a társasági üzemben nem szándékozik tevékeny részt venni vagy legalább is nem kíván kifelé résztvevőként feltünni. A két első társasági alakulat lesz hivatva a kisebb tőke-

[1] A kisbirtok és a készülő polgári törvénykönyv. Kiadja a Magyar Gazdaszövetség, szerkesztette *Sebess Dénes*. Budapest, 1918., 224. l.

befektetéssel dolgozó társulások céljaira, míg a nagyüzemszerű termelés formája a mezőgazdasági szövetkezet, amelyben a tagok lényegileg csak tőkével vannak érdekelve. Nélkülözhetőnek látszik a betéti társaságnak megfelelő társulási forma, mert annak jogviszonyai a mezőgazdasági viszonyokhoz képest bonyolultak és mert abban az esetben, ha egyes tagok csak vagyonbetéttel óhajtanak résztvenni, a jogviszonyt egyszerűsíti és a szükségleteknek megfelel a csendes társaság formája is, amikor kifelé egyetlen személy kénytelen vállalni a képviseletet és a felelősséget. És határozottan káros volna a részvénytársasági forma meghonosítása, mert az a mezőgazdasági üzemeknek nem kívánatos kommercializálását vonná maga után. Azonban a kommercializálásnak az a mértéke, amelyet a nyílt mezőgazdasági társaság szervezete képvisel, nem haladja túl azt a keretet, amelyben a mezőgazdasági üzem mozoghat, sőt amelyre a mezőgazdasági üzemet nevelni kell, hogy megállja helyét a gazdasági versenyben; és épen ezért a közelebbi részletek tekintetében is nyugodtan támaszkodhatunk a közkereseti társaság szabályaira.

Nevezetesen már a fent érintettekből folyólag is mindenekelőtt lényeges, hogy nyílt mezőgazdasági társaságnak is meglegyen a *jogképessége*, amely a kereskedelmi társaságokat a KT. 63. §-a értelmében megilleti. Ha e társaságoknak nincs is cégük, címet vagy nevet választhatnak, illetőleg kötelesek választani s e címben kötelesek magukat nyílt mezőgazdasági társaságnak nevezni. E cím alatt aztán a társaság jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, ingatlanjavakra tulajdont és egyéb jogokat szerezhet, felperesi és alperesi minőségben perben állhat. Ez a jogképesség és az ezt kiegészítő az a szabály, hogy a társaság tagjai a társasági kötelezettségekért egész vagyonukkal egyetemlegesen felelősek, együttvéve megadja azt a jogi felépítményt, amely a mi individualisztikus telekkönyvi rendszerünket alkalmassá teszi a társasági célok elérésére. Abban a pillanatban, amint tulajdonosként a társaság jegyezhető be, a telekkönyv nem akadálya többé annak, hogy a társak szervezete és együttműködésük rendje a telekkönyvtől függetlenül az üzem céljainak megfelelően állapíttassék meg. Talán nem tévedek abban a hitemben, hogy ez a gondolat a maga egyszerűségében és könnyű keresztülvihetőségében szinte Kolumbusz tojása, mert egy csapással megkerüli mindazokat a nehézségeket, amelyeket a telekkönyv a társulás előnyeinek kihasználása elé emelt. Szerzés, elidegenítés, megterhelés a legszigorúbban alkalmazkodhatnak a telekkönyvi szabályokhoz, anélkül, hogy a társaság szabad mozgását bármiképen is feszélyezhetnék.

A társasággal jogviszonyba lépő közönség érdekeinek biztosítására *bejegyzési kényszert* kellene megállapítani. A nyílt mezőgazdasági társaságok lényeges adatait tartalmazó nyílvántartó könyveket a kir. járásbíróságoknál kellene vezetni. A társaság ügyleteket csak a bejegyzés és közzététel után köthet; azelőtt kötött ügyletekért az ügyletkötő felelős.

A *képviselet* és az *ügyvezetés* kérdését teljesen a közkereseti társaságok analógiájára kellene szabályozni. A belső viszony a felek szabad egyezkedésének tárgya; a képviselet szabályait azonban a törvénynek kötelezően kellene megállapítani.

Hogy minő rendelkezések szükségesek a különleges agrárius szempontokból és hogy vajjon egyes termelési ágakra vonatkozólag egészen részletes szabályok szüksége fenáll-e: ezt a gazdasági szakkörök megvitatására kell bíznom.

Még sokkal egyszerűbb a *csendes társaság* szabályozása. Az ily társaságnak van egy képviselő tagja, aki kifelé is szerepel és egy vagy több csendes tagja, akiknek egymáshoz és a szereplő taghoz való jogviszonya szabad egyezkedés tárgya. Harmadik személyekkel szemben a társaság ügyleteiből jogosítva és kötelezve kizárólag az ügyvivő tag lesz. Esetleges szerződéspótló rendelkezések a belső viszony szempontjából nem ártanának és a gazdasági szükségességek szerint volnának megállapíthatók. Nyitva lehetne hagyni az útját annak is, hogy nyílt mezőgazdasági társaságba csendes társak is beléphessenek. Ez a kombináció pótolná a betéti társaság formáját, s mivel a csendes társ kifelé nem szerepel, komplikációktól nem kellene tartani. Igaz, hogy a csendes társ ezekből folyólag a társaság tartozásaiért még betéte erejéig sem tehető felelőssé; de épen ez a korlátolt felelősség az, amely a jogi nehézségek kútforrása és amelyet a mezőgazdasági társulásoknál lehetőleg kerülni óhajtanék.

Ami végül a *mezőgazdasági szövetkezeteket* illeti, azok tulajdonkép már a fenálló jog értelmében is akadálytalanul alakulhatnak meg. A KT. 223. §-a külön felsorolja a közös termelésre alakult egyleteket a szövetkezetek példái közt, a mezőgazdasági hitelszövetkezetekről pedig külön törvény rendelkezik. Hogy eddig ily termelési szövetkezetek egyáltalán nem, vagy alig alakultak, annak elsősorban nem jogi, hanem gazdasági okai lehettek. A szövetkezet a dolog természeténél fogva a nagyüzemszerű termelés jogi megjelenési formája. Mindaddig, amíg a nagyüzemű belterjes mezőgazdasági termelés számára gazdasági életünk meg nem érik, a mezőgazdasági termelőszövetkezet formája nem válhatik népszerűvé. Amint azonban az együttműködés szelleme mezőgazdasági körökben mélyebb gyökeret ver és amint különösen szövetkezeti jogunk számos nehézkessége és igazságtalansága megszűnik: bizonyára sűrűbben fognak gazdáink élni a társulásnak ezzel a formájával is, amely csekély vagyoni erővel rendelkező résztvevőknek is módot ad arra, hogy a mezőgazdaságot nagyüzemszerűen kultiválják. Igaz persze, hogy erre jelen szövetkezeti jogunk egyáltalán nem alkalmas, s ha a nehézségekre gondolunk, amelyekkel egy új kereskedelmi törvény megalkotása és ezzel a szövetkezeti jog reformja jár, úgy fölötte kívánatosnak látszik a mezőgazdasági termelő szövetkezetek kérdését kiemelni ebből a nagy komplexumból és külön szabályozás tárgyává tenni. S ez annál inkább volna helyes, mert a mezőgazdasági üzem a szövetkezet szervezetének meglehetős nagymértékű specializálását kívánja meg, lévén az itt fenyegető veszélyek és az itt felmerülő kívánalmak egészen sajátosak és a mezőgazdaság technikájában gyökerezők. A szervezés mintáiul fenálló törvényekre támaszkodhatunk: az erdő- és legelőközösségekről szóló törvényekre (1908 : VII. és XXXIX. tc., 1913 : X. tc.), amelyek bebizonyították, hogy a magyar jogban megvan a kellő alkotó erő arra, hogy önmagából is létrehozza a gazdasági szükségleteknek megfelelő új alakulatokat.

Erre az őserőre támaszkodom, amikor ápolom a reményt, hogy a háború utáni új gazdasági berendezkedés küszöbén jogalkotásunk felismeri a társulási formák kiváló jelentőségét a mezőgazdaság fellendítése körül, s hogy bátor kézzel fog hozzá azok kiépítéséhez. *Dr. Meszlény Artur.*

Fentartandó-e házassági perekben az ágytól-asztaltól való kötelező különélés?*

(Az 1894 : XXXI. tc. 99. §-a.)

Abban a törvényjavaslatban, melyet a házassági jogról Szilágyi Dezső igazságügyminiszter 1893 november 29. kelettel a magyar képviselőház elé terjesztett, a kötelező különélésnek nyoma sincs. A javaslat 121. §-a, melyből utóbb a törvény 99. §-a lett, így hangzik: «A 97., 99., 100. és 102. §-ok eseteiben a bíró a kibékülés megkísérlése céljából a házasság felbontása előtt rendszerint a házasfelek ágytól és asztaltól való különélését rendeli el. A különélés elrendelését csak akkor lehet mellőzni, ha a házastársak kibékülése egyáltalában nem remélhető. Az ágytól és asztaltól való különélést hat hónapnál rövidebb és egy évnél hosszabb időtartamra szabni, vagy ismételni nem lehet. A felek egyező kérelmére azonban a különélés hosszabb időre is kiszabható». S ha nézzük a felhívott szakaszokat, látjuk, hogy a 97. §. azonos a törvény 76. §-ával, a 99. §. azonos a törvény 76. §-ával, a 99. §. azonos a törvény 78. §-ával, a 100. §. lényegileg azonos a törvény 79. §-ával, a javaslat 102. §-a pedig lényegileg azonos a törvény 80. §-ában írt relativ bontó okokkal. A javaslat tehát az abszolut és relativ bontó okokat összefoglalva (a hűtlen elhagyás eseteit kivéve) mindeniknél megengedi a különélés mellőzését akkor, ha attól a bíró kibékülést nem remél.

Bizonyos tehát, hogy a törvény 99. §-ának azon szövegezése, hogy a 80. §. esetén a különélést mindenkor el kell rendelni, az eredeti javaslatban nem volt benne, hanem utóbb, módosítás gyanánt csúszott be a javaslat későbbi szövegezésébe. Bizonyos az is, hogy a javaslatnak széles körültekintéssel s korához képest nagy liberalizmussal felépített rendszerébe e retrograd rendelkezés nem illik bele s miként a fennebbiek szerint a törvény rendszerével, úgy a javaslat rendszerével és indokaival is ellentétben

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 25. számban.

áll. Mert igaz ugyan, hogy már a javaslat is abszolut és relativ bontó okok szerint kategorizál, de miként a törvénynek, úgy a javaslatnak rendszere se teszi mindenben indokolttá a különvetésnek ettől függővé tett imperativ vagy fakultativ megkülönböztetését.

Ettől eltekintve, a javaslat a perközi különvetést a korábbi hazai jogrendszerből származtatja. E jogrendszerekben az ágytól-asztaltól való perközi különvetés tényleg megtalálható, de sokkal inkább a javaslat szellemében, semmint a törvény mai imperativ rendszerét igazolóan. Igy a magyarországi két protestáns egyház házassági jogát szabályozó és az erdélyi ref. vallásúakra is [1] jogforrást képező József-féle patens 57. §-a a szeparációt csupán az engesztelhetetlen gyűlölet (capitale odium aut insuperabilis aversio) jogalapján indult bontóperekben írta elő. A magyarországi zsidó vallásuakra nézve az 1863 nov. 2-án kelt udvari rendelet 25. §-a, az erdélyi zsidókra nézve pedig az Optk. 134. §-a szerint a perközi különvetést csak fakultative és csupán a házasságnak megegyezésen alapuló felbontása esetén kellett elrendelni. Ezeknél a különvetés azért volt indokolt, mert a bírói gyakorlatban az engesztelhetetlen gyűlölet, mint bontóok, a megegyezéssel vétetett többnyire egyértékűnek,[2] ennél pedig a házassági viszony tarthatatlanságának s a válási szándék komolyságának egyedüli próbakövéül az időmúlás volt tekinthető. Az erdélyi szász egyházban a különvetést bizonyos relativ bontóokok esetén rendszerint és a kibékülés reményében el kellett rendelni.[3] A rendelet szövegéből azonban a contrario következik, hogy ott, ahol a kibékülésre nem lehetett számítani, a bíró a különélést mellőzhette. Az unitárius felekezethez tartozóknál az 1889. évi egyházi törvény szerint [4] a különélést a legtöbb bontóok esetén el kellett ugyan rendelni, de a különélés ideje hat hétnél rövidebb és hat hónapnál hosszabb nem lehetett. Egyedül tehát ezen partikuláris egyházi jog tartalmazna precedenst a különélésnek szabályszerű bizonyítási eljárás után való imperativ perközi rendszerére, de itt meg a különélési idő aránylag oly rövidre volt szabva, hogy az az egyházi pereknek akkori nehézkes és hosszadalmas menetében lényeges processzuális késedelmet nem képezhetett. A katholikus szertartású egyházakban — a házasság felbonthatatlanságáról vallott dogmatikus álláspont folytán — e kérdésben bírói gyakorlat nem fejlődhetett.

A hazai korábbi joggyakorlat tehát a törvénynek a javaslattól eltérő szövegezését nem indokolta. De nem indokolta a különvetésnek egykorú külföldi szabályozása sem, melyre pedig a javaslat figyelemmel volt. A porosz Landrecht (II. 1. 727—730. §§.), a német birodalmi perrendtartás (580. §.) a különélés elrendelését, illetve a per ideiglenes felfüggesztését a bíró belátására bízza. Ugyanígy a svájci 1874. évi törvény 47. §-a s lényegileg, bár hosszadalmasan és nehézkesen a német birodalmi Entwurf is.

Szinte érthetetlen tehát, hogy a javaslatnak úgy a hazai, mint a külföldi jogrendszerekben igazolt helyes szövegezése helyett miért tért át a törvényhozás az imperativ rendszerre s egyébben nem is leli magyarázatát, mint ama konzervativ felfogás világnézetében, mely minden eszközzel küzdött a házasság állami szabályozása ellen, majd pedig a felbontás lehető megnehezítése mellett. Ez a szempont érvényesült a javaslat rendszerében ott is, hogy a házasságnak megegyezésen alapuló felbontását, melyet az újabbkori törvényhozásokban a Code civil honosított meg, mellőzte. A mellőzés indoka a törvény indokolása szerint az volt, hogy bár kívánatosnak látszott volna, hogy a házasfelek megromlott házaséletük belső szenyjét egy közömbös válóok leple alatt a társadalmi nyilvánosság elől elvonhassák, mégis a javaslat úgy véli, hogy «annak biztos kilátása, hogy a felek bűnei által feldúlt házasság közönyös bontóok védpaizsa alatt felbontható, a kicsapongásoknak és a házassági kötelességek megsértésének felbátorítása volna».

A törvényhozó azonban itt is tévedett. Mert valamely kor társadalmának familiaris erkölcsi épsége csak nagyon kevéssé függ a házasság jogintézményét rendező normativ szabályoknak a felbontást megnehezítő, vagy lehetetlenné tevő rendelkezéseitől. Nem javultak meg a családi erkölcsök azáltal, hogy némely államban a házasság felbonthatatlansága kimondatott és nem lazultak meg más helyen azért, mert a felbontás ex communi consensu megengedtetett. Ellenkezően, még azokban is, akik a consensualis elválást elítélték, az élet tapasztalatai lassanként azt a meggyőződést érlelték meg, hogy a házassági perek elkeseredett harcai, a sülyedésnek, szennynek, piszoknak nyílvános feltárása a közerkölcsökön elevenebb sebet üt, mint a csendes, zajtalan elválás.[5]

Senki sem állíthatja, hogy a magyar család etikai épsége azért sülyedt volna, mert a törvény hézagai között a gyakorlat utat talált a házasság consensualis felbontására. Nincs ugyanis mit titkolni rajta, hogy a hűtlen elhagyásos perek 90%-a ma a felbontásban való megegyezésen alapul. Ezt a bíróság is jól tudja s úgy az elmélet,[6] mint a gyakorlat [7] számoltak már vele. Az ily perekben a felek rendszerint együtt jelennek meg az ügyvédnél. Az ügyvéd választja ki, hogy a per melyik fél nevében induljon meg, ő osztja ki a szerepeket. Szokás szerint az a házasfél lesz a felperes, kinek elválási szándéka még ingadozó. Ennek ugyanis csak egy meghatalmazást kell aláírnia, azután több szerepe nincs («a békéltetést a gyakorlat nem tekinti komoly aktusnak»), bizonyos idő múlva megkapja a felbontó ítéletet. Az ügyvéd kitanítja az alperest, aki aztán jó színészként eljátsza szerepét. Az életközösség visszaállítását rendelő végzésre nem reagál, azután kap egy idézőt az előkészítő, egyet az érdemi tárgyalásra, melyeken nem kell megjelennie, majd megkapja az ítéletet s rá húsz-harmincz napra a jogerősséget tudató végzést. Rendszerint a költségek viselésében is előre megegyeznek és pedig nem ritkán úgy, hogy az ügyvéd költségeit közösen hordozzák. Ebben az esetben az ügyvéd a szóbeli tárgyaláson a házasság felbontásán kívül még azt kéri, hogy alperes a fele-perköltségben marasztaltassék. A bíróság, mely jól ismeri ezt az egész játékot, visszavonul és tanácskozik (!) s aztán kihirdeti a felbontó ítéletet. A 77. §. *a)* pontja alapján indított perek nagy többségének ez a rendes lefolyása. A törvény nem ismeri a megegyezésen alapuló felbontást, a felek tehát úgy segítenek magukon, hogy színleg lejátsznak egy pert s megítéltetik maguknak in fraudem legis azt, mit egymásnak már önként megadtak: a szabadságukat. A törvényhozó a jó erkölcsöt féltette a consensualis felbontás engedélyezésétől s a gyakorlatban ép a megegyezésen alapuló felbontás nyert erkölcsi igazolást. A törvény e részbeni belső indokoltsága tehát megszűnt s vele együtt megszűnt minden hozzá csatlakozó mellékrendelkezésnek, így a felbontás megnehezítésének jogosultsága is azon a határon belül, ahol az elválási szándék komolyságát nemcsak a felek akaratelhatározásának kipróbáltsága, hanem a bírói meggyőződés is garantálhatja.

A perközi különélésnek a perben való elhelyezése pertechnikai szempontból is nehéz. A fenti fejtegetésekben a régi gyakorlatra voltunk tekintettel, mely szerint a különélést a bíróság a bizonyítási eljárás befejezte után rendelte el. A Pp. 665. §-a azonban nem tudván mit kezdeni a házassági törvény 99. §-ában foglalt elavult perjogi rendelkezéssel, nyitva hagyta azt a kérdést, hogy a kötelező különvetést a bíróság a per melyik szakába illessze be s ezt a kérdést az igazságügyminiszteri ankét se tisztázta. Túlnyomó nézet szerint (Plósz, Kovács, Sztehlo) a különvető határozatot az érdemleges tárgyaláson, de a bizonyítási eljárás előtt kell kimondani. Ám a per ezen szakában a bíróság a szeparációt a kereset s a feleknek akkor még rendszerint ellentétes előadása alapján, tehát minden pozitív alap nélkül rendelvén el, helyesebb és igazabb lett volna kimondani az elévülési idő megfelelő kitolásával, hogy a 80. §. alapján indított bontóperekben is hat havi előzetes különélés igazolandó, mint a hűtlen elhagyásos perekben, mert lényegileg a két intézkedés között különbség nincs s ily módon a feleknek a kereset benyujtása előtti hosszabb-rövidebb spontán különélése is betudatnék a hat havi különélésbe, míg bírói szeparáció esetén a per előtti önkéntes különélés mint plus járul a különvető határozatban megszabott időtartamhoz. Vagyis előáll az a helyzet,

[1] Dósa: Erdélyhoni Egyházi Jogtan. 1863. 6. o.

[2] Kúria: 6561 883., 3076 884., 5054 884. sz.

[3] Eheordnung für die evang. Landeskirche A. B. in Siebenbürgen. 1870. 57. §.

[4] Unitárius egyházi törvény a házassági jogról, 1889.

[5] Sztehlo: A házassági per. 1915, 40. o.

[6] Dr. Schwartz Gusztáv megjegyzései. Jogt. Közl. 1912, 4. sz.

[7] Sztehlo: id. m.

hogy a 80. §-ra alapított perekben a felbontás hosszabb idejű különélés után következik be, mint a hűtlen elhagyásos perekben, jóllehet utóbbit ma a közfelfogás a legenyhébb bontóoknak tartja. Ha pedig a különvető határozatot a bizonyítási eljárás befejezte utáni szakra hagyjuk, akkor egyfelől tönkretesszük a szóbeliség és közvetlenség elvét, mert hat hónap után senki sem fog többé a bizonyítás anyagára és eredményére fejből emlékezni, másfelől a különélés ekkor már rendszerint céltalan lesz. A mindenütt jelentkező kivételtől eltekintve ugyanis a gyakorlat tanusága alapján komolyan alig lehet várni, hogy a házasfelek a bizonyítási eljárás lejárta után, mikor alaposan meghurcolták egymást, mikor «a világ szájára kerültek», kibéküljenek, ha nem tudtak kibékülni addig, míg új volt a seb lelkükön s tehát könnyebben gyógyuló.

Végül a per ezen szakában a végleges felbontásnak hosszabb időre szóló elodázása az élet számtalan esetében egyenesen az erkölcstelenségnek nyit kaput. E különélési idő ugyanis igen gyakran illegitim viszonyba kényszeríti a felperes férfit, aki képtelen megérteni, hogy ha a perben teljes bizonyítékot produkált kereseti állításaira, miért kell még további hat hónapig várnia, mikor — a belső motivumoktól eltekintve is — háztartása, gazdasági elrendezkedése megfelelő élettárs hiányában máris veszendőben vannak.

A törvény kibékülést remél a különvetéstől, ám a gyakorlatban alig lehet esetet találni rá, hogy a házasfelek az ágytól és asztaltól különvető határozat várakozási ideje alatt kibékültek volna. Az megtörténik gyakran, hogy a pert beszüntetik, de nem azért, mintha kibékültek volna, hanem mert időközben megegyeztek abban, hogy békésen elválnak. Megegyeztek a perbeli szerepekben, a fennebbi szisztema szerint megindították az új pert hűtlen elhagyás alapján s mint tárgytalant letették az előző pert. Az élet tanuságai szerint tehát a 99. §-on alakuló kuriális tutela általában céltalan, gyakran immorális, miért is egészben kiküszöbölendő lenne. S ha mégis nehezen levetkőzhető konzervativizmus alapján ragaszkodni kell hozzá, akkor is elegendő azt minden esetben a bíróság belátására bízni. Ahol a bíróság azt fogja látni, hogy az idő múlásától a felek házaséletére nézve kiengesztelő vagy gyógyító hatást várhat, ott rendelje el a különélést. De ahol azt látja, hogy a felek között a házassági viszony annyira fel van dúlva, hogy a kibékülés nem remélhető, ott a különélés mellőzésével hozzon végítéletet. Ezt kívánja a nem vétkes házasfélnek minden erkölcsi és anyagi tekintete. De ezt kívánja az a nagy szociális érdek is, mely a népesség-szaporulatnak a háború alatti ijesztő redukciója folytán a háború befejeztével mielőbbi nyugodt és rendezett családi elhelyezkedéshez fűződik.

Nem kell félteni ettől a reviziótól a házasság etikai szempontjait. Ha nem destruálta azt a megegyezésen nyugvó váló perekben igénybe vett peresdi játék, nem fogja károsan érinteni az a rendelkezés sem, mely komoly okok fenforgása esetén lehetővé teszi a házasságnak kísérletezés nélküli végérvényes felbontását. Egész házasságfelbontási jogrendszerünk megérett a reformra. Miután azonban ez egy békés kor feladata, a fentiekben érintett speciális rendelkezés reformálásával késlekedni nem lehet. A háború befejeztével, sőt már a hadsereg békére való demobilizálása alatt sok száz feldúlt családi élet fog gyors kiengesztelésre várni. A hazatérőknek lehetővé kell tenni, hogy ott, ahol komoly és helyrehozhatlan sérelmek merültek fel, az orvoslást és a lehetőséget egy új élet megkezdésére mielőbb megtalálhassák.

Nézetünk szerint tehát a házassági törvény 99. §-ának harmadik bekezdése minden késedelem nélkül módosítandó lenne Módosítandó lenne akkép, *hogy az ágytól és asztaltól való különélést a 80. §. alapján indított perekben is mellőzni lehessen akkor, ha a bíróság belátása szerint a házastársak kibékülése egyáltalán nem remélhető.*

A bírói gyakorlatnak pedig abba az irányba kellene terelődnie, hogy a különvetés csak kivételesen és csak akkor alkalmaztassék, ha attól a felek kibékülése egymáshoz való viszonyuk gondos mérlegelése után valóban és komolyan várható.

Dr. Balogh Endre.

Teljesítsük kötelességünket:
Jegyezzünk hadikölcsönt!

Törvénykezési Szemle.

A közvégrendelet tanuja.

A m. kir. Kúria a M. D. idei évfolyamának 49. sz. a. közölt határozata (P. I. 4599/917.) szerint érvénytelennek mondott ki egy közvégrendeletet, amelynek készítésével oly tanú alkalmaztatott, ki látóképességének nagymérvű fogyatkozása miatt az alakszerűségek betartását ellenőrizni és igazolni nem képes. A Kúria ez ítélet indokolásában törvényhely hivatkozása nélkül kifejtett álláspontja szerint a közjegyzői törvény nemcsak azért követeli a tanuk alkalmazását, hogy azok az ügymenet egész folyama alatt jelen legyenek és az okiratot aláírják, hanem azért is, hogy jelenlétük és aláírásuk bizonyságul szolgáljon arra nézve, hogy az érvényességi alakszerűségek be is tartattak, a tanuknak tehát képességgel kell bírniok ennek bizonyítására, a látóképesség nagymérvű fogyatkozásában szenvedő tanu alkalmazásával közjegyző által készített végrendelet tehát az 1874 : XXXV. tc. 72. §. *a)* pontjának tiltó rendelkezésénél fogva törvényes alakszerűségek mellett létrejöttnek nem tekinthető.

E legfelsőbb döntés, melynek helyes és megnyugtató voltát a benne eldöntött jogkérdés bármely szempontból való átgondolása sem tudja előttem illusztrálni, — úgy vélem — megérdemli a jogi nyilvánosság előtti tárgyalást.

Az 1874 : XXXV. tc. 72. §-a állapítja meg a közokiratok készítésénél alkalmazott tanuk alkalmazhatóságának feltételeit s sorolja fel a kizárási okokat. «A tanukra nézve általában megkívántatik, hogy 16 éves korukat betöltöttek legyen; az ügyleti tanukra nézve pedig még különösen, hogy közülük legalább az egyik írni és olvasni tudjon. Nem lehetnek tanuk: *a)* kik elmebeli vagy testi fogyatkozásnál fogva tanubizonyságot nem tehetnek, *b)* kik nyerészkedési vágyból elkövetett bűntettben vagy kihágás miatt elítéltettek stb.»

E két tilalom tartalma s a használt legális kifejezések az első tekintetre demonstrálják, ami különben természetes is, hogy e törvényszabályozás simult a megalkotása korabeli jogállapothoz s törvényes rendelkezésekhez s ahogy a *b)* pont átvette a bűncselekmények osztályozásában az akkori büntetőjog bifurkáción nyugvó álláspontját, épen úgy vette át az *a)* pont a régi perrendtartási kódex 191. §-ának szövegezését, mely a tanuhallgatásra nézve bizonyos előzetes tilalmakat állított fel. Ámde, amiként az 1878 : V. tc. megkonstruálta a bűncselekmény vétséggé minősítését s az ennek nyomán fejlődött joggyakorlat alkalmatlannak tartotta a törvény szövegezésével szemben azt a tanut is, aki nyerészkedési vágyból elkövetett *vétség* miatt ítéltetett el, ép úgy lenne feladata a joggyakorlatnak az is, hogy az *a)* pontban felállított s az egykori törvényi szövegezésnek megfelelő tilalom értelmezését hozzásimítsa a törvénykészítés alapjául szolgáló törvény helyébe lépő későbbi törvényi rendelkezésekhez. Már pedig a sommás eljárásról szóló 1893 : XVIII. tc. 219. §-a hatályon kívül helyezte az 1868 : LIV. tc. 191. §-át, amely pedig az idézett *a)* pontban foglalt tilalom «jogforrás»-ául szolgált, az ez idő szerint hatályban levő polgári perrendtartás sem ismer tanuhallgatásra előzetes akadályokat, jogosult tehát az a kívánság, mely a joggyakorlat fejlődésétől a közjegyzői törvényben maradt s a jogfejlődéssel csökevényessé vált szabályozásnak a mai jogállapotnak megfelelő értelmezését várja.

Mindezeknek meggondolása nem eredményezheti a legliberálisabb és legrugalmasabb törvényértelmezés mellett is azt, hogy a közjegyzői törvény 72. §-ának *a)* pontja hatályon kívül helyezettnek legyen tekinthető. Azonban kétségtelenül kijelöli a törvényértelmezésnek s jogalkalmazásának azt az irányát, mely e tilalom erejét enyhíti s az alkalmazott tanu tanuzásra képtelen voltát a bizonyítandó körülményre tett vallomás mérlegelésével, nem pedig pusztán az elmebeli vagy testi fogyatkozás mértékének megállapításával határozza meg.

Ámde a kérdésnek más irányban történő vizsgálása is aggályokat támaszt e kúriai határozatban megnyilatkozott jogi felfogás helyessége tekintetében.

A közjegyzői törvény e többször idézett rendelkezése csupán azt a képességet kívánja meg az ügyleti tanutól, hogy tanubizonyságot tudjon tenni. Kétségtelen azonban, hogy csak oly tények, oly körülmények tekintetében kíván e törvényes rendelkezés észlelő és reprodukáló, tehát tanubizonyságot szolgáltatni

tudó képességet, mely tények megtörténtének s mely körülmények fenforgásának bizonyítása végett a közjegyzői törvény az eljáró kir. közjegyző mellé tanukat rendel. Ha jogilag közömbös s a végrendelet alakszerűségét nem érintő tények észlelésére hiányzik az ügyleti tanuban a testi vagy értelmi képesség, azért a végrendelet még érvényteleníthető nem lesz. Vizsgálni kell tehát azt a kérdést, hogy mily tények bizonyítását, mily feladat betöltését kívánja meg a törvény az ügyleti tanuktól.

A közjegyzői törvény mindössze két helyen ró kötelességet a végrendeleti tanura. A 82. §. *b)* pontja megköveteli, hogy az ügymenet egész folyama alatt a két tanu folyton jelen legyen, a 79. §. *g)* pontja pedig megköveteli azt, hogy a végrendeletet az ügyleti tanuk aláírják. Ennél többet a közjegyzői törvény a végrendeleti tanutól nem kíván. Ha tehát e tanuknak meg van az a testi és értelmi képességük, hogy az ügymenet egész folyama alatt állandóan jelen legyenek, hogy a végrendeletet aláírják s hogy ezen tények tekintetében tanubizonyságot tudjanak tenni, akkor tanuként való alkalmazásuk a közvégrendeletet érvénytelenné nem teszi pusztán azért, mert oly tények észlelésére, amely tények észlelését a törvény az ügyleti tanuktól nem kívánja meg, a tanukban hiányzott a testi vagy értelmi képesség. A törvény az ügymenet alatti jelenlétet követel a tanutól, a Kúria pedig az ügymenet ellenőrzését. Sajnos, hogy a tárgyalt ítélet csak kifejezi ezt a törvénytszigorító jogi álláspontot anélkül, hogy hivatkoznék az alapul szolgáló törvényes rendelkezésekre. Már pedig az a lényeges eltérés, mely az írásbeli magánvégrendelet tanuira a két törvény által reárótt kötelességek közt mutatkozik, s amelyek szerint a magánvégrendelet tanuitól eltérően, a közvégrendelet készítésével alkalmazott tanuknak nem kell elvégezniök és bizonyítaniok azon tények sokaságát, mely tényeknek megtörténte a tanuk általi igazolt volta az írásbeli magánvégrendeletnek érvényességi kelléke, világosan mutatja, hogy ha a közjegyzői törvény nem is csupán a végrendelet tétel solemnitása végett állítja az eljáró közjegyző mellé a tanukat, a végrendelet hitelességének emelését kizárólag a végrendeleti tanuk jelenlétével s az általuk történő aláírással kívánja elérni. Ha a közjegyzői törvény nem kívánja meg a végrendeleti tanutól azt, hogy a végrendeletnek a végrendelkező által történő aláírását ellenőrizze, akkor nem érvényteleníthető a végrendelet, ha a tanu ezt ellenőrizni képtelen is. A közjegyzői törvény megengedi, hogy az egyik végrendeleti tanu írni-olvasni ne tudjon, már pedig mindazt, aminek ellenőrzését, illetve bizonyítását a Kúria a végrendeleti tanutól megköveteli, az írni és olvasni nem tudó tanu egyáltalában nem képes ellenőrizni és bizonyítani. Az írni-olvasni nem tudó tanu nem ellenőrizheti, hogy a végrendeletet olvassa-e fel a közjegyző, nem igazolhatja, hogy a végrendelkező a saját nevét, nem pedig esetleg a keletet írja-e a végrendelet alá, az alakszerűségnek oly módon történő ellenőrzésére tehát, aminőt a kifejtettek szerint a törvény ellenére a Kúria a végrendeleti tanutól megkövetel, a közjegyzői törvény szerint alkalmazható írni és olvasni nem tudó tanu már e fogyatkozásánál fogva teljességgel képtelen. Itt is nyílvánvalóvá válik egy ütközési pont a kúriai ítélet s a törvény rendelkezése között.

De a 80. sz. döntvény is a kifejtett álláspont helyességét látszik igazolni. A döntvény szerint: «a tanuk ellenőrzése az írásbeli végrendeleteknél, nem úgy mint a szóbeli előadásnál, ennek hű írásbafoglalásakor, hanem csak arra szorítkozik, hogy a felolvasott vagy felmutatott írott végrendeletet a végrendelkező az ő végakaratának jelentse ki és valamint egyéb közokiratoknál, úgy az írásbeli közvégrendeletnél is, nem a szóbeli kijelentés, hanem azok tartalma lesz döntő». A döntvény itt ellenőrzésről szól, nyílvánvaló azonban — és itt a Kúria jogszabálya magára a Kúriára alkalmazható: nem a szóbeli kijelentés, hanem azok tartalma a döntő — hogy ez az ellenőrzés kimerül a jelenléttel, mert a döntvény egyedül azt kívánja meg a tanuktól, hogy a felolvasott iratnak a végrendelkező által végakaratául történt elfogadását igazolni tudják, tehát aránytalanul kevesebbet, mint az *egész* eljárás alakszerűsége feletti őrködést kivánó fent idézett kúriai határozat. Mivel pedig a látási fogyatkozás ennek az igazolásnak nem akadálya, e döntvényen keresztül sem jutunk el a tárgyalt ítélet helyességének belátásához.

Ezek azok a szempontok, melyek e legfelsőbb döntésben megnyilatkozó jogi álláspont revizióját sürgetik.

Dr. Dettre János.

Jogirodalom.

I.

A végrehajtási eljárásjog tankönyve.

Irta Bacsó Jenő.

Végrehajtási jogunk irodalma mindeddig híjával volt az alapfogalmakat kifejtő, az egész joganyagot rendszeresen feldolgozó, szisztematikus munkának. Ez irányban tehát Bacsó könyve első kísérletnek tekintendő s mint ilyen érdeklődésre tarthat számot.

Szerző, aki a perjog terén már eddig is figyelemreméltó munkásságot fejtett ki, tankönyvül szánta művét joghallgatók részére. Ebből a szempontból kell tehát azt elbírálni, mert a gyakorlat igényeinek kielégítésére a többnyire csak felszínen mozgó mű távolról sem elégséges. Mint tankönyv áttekinthető rendszerben, világos okfejtéssel tárgyalja az alapfogalmakat s a végrehajtási jog fő kérdéseit, a részletekbe azonban ritkán mélyed bele s sok helyen megelégszik a törvény szövegének puszta leközlésével. A szerző egészben véve helyesen fogja fel s jól kidomborítja a végrehajtási jog közjogi jellegét, de a végrehajtási zálogjognak egyéb zálogjogokkal való szembeállításánál (78. l.) nem disztingvál a végrehajtási jog mint közjog s a foglalás által szerzett zálogjog mint magánjog között, ami annak tulajdonítható, hogy a szerző Fridrich Steinnak a végrehajtási jog terén alapvető munkáit nem tanulmányozta.

Hiányai a műnek, hogy egyáltalán nem tárgyalja a foglalás hoz szükséges birlalást, a «repülő végrehajtást» (fliegende Execution), az árverés sikere végett való átszállítást, az előterjesztés költségének kérdését és teljesen megfeledkezik a vállalati végrehajtásról (11. jogegységi határozat). A követelések s a jogok lefoglalására vonatkozó §-ok különben is a mű leggyengébb részei, mert itt a szerző alig nyujt többet a törvény szövegénél.

Mint tévedésekre kell rámutatnom a szerző azon álláspontjára, hogy a követelés lefoglalásának hatálya a rendelvény kézbesítésével kezdődik, amely álláspont a mi törvényünk rendszerével össze nem fér, továbbá, hogy a tartásdíj fejében vezetett végrehajtásnál a foglalásmentes minimumot 1000 K-ra, illetőleg 600 K-ra teszi (nem ismerve a 9. sz. jogegységi határozatot), végül arra az állítására, hogy «szemben a korábbi joggal, a törvény a végrehajtást elrendelő végzés ellen akkor is felfolyamodási jogot ad a félnek, ha a végrehajtás elrendelése végrehajtható közjegyzői okirat alapján történt», holott felfolyamodásnak a Ppé. előtt is helye volt s az újítás csak a kifogás jogorvoslatának elejtése s a végrehajtás megszüntetése iránti keresetnek kiterjesztése.

Az említett hiányok és hibák nem vonnak le a szerző érdeméből, hogy úttörő munkára vállalkozott s lehetővé tette, hogy a jogtanuló ifjúság legalább a végrehajtási jog elemeit megismertető tankönyv birtokába jusson. *Dr. Borsodi Miklós.*

II.

Die Civilrechtsreform in Österreich. (Verbesserungsvorschläge zu den Novellen.)

Irta dr. Ehrenzweig Ármin gráci tanár.

Az Optkv. novelláit az osztrák kormány tudvalevőleg a 14. §. alapján léptette életbe. A Reichsratban, melynek a kormány a novellákat jóváhagyás végett bemutatta, módosításukra és kiegészítésükre irányuló kívánságok merültek fel. Ez indította a bécsi jogászegyletet, hogy ez év elején a novellák módosításának kérdésével foglalkozzék. Dr. Ehrenzweig most bővítve kiadta a bécsi jogászegyletben ezen kérdésről tartott előadását. A vékony, de eszmékben bővelkedő füzetecske (28 lap) több irányban érdekel bennünket. Különös figyelmet érdemel a mi szempontunkból, hogy a háború folyama alatt kibocsátott novellák szerző szerint már részben elavultak. Uj eszmék hevítenek bennünket, új szükségletek jelentkeznek, új veszélyek fenyegetnek, új gondok terhelnek. Hatalmas válság gyökeresen átalakította egész gazdasági és társadalmi életünket és a békére való átmenet új nehéz válsággal fenyeget. A novellák megalkotói mindezen tényezőket nem ismerték, előre nem sejthették, de a törvényhozás szerző szerint nem zárkózhatik el azon módosítások elől, melyeket az új helyzet szükségessé tesz.

Ezen bevezetés után szerző áttér az általa szükségesnek tar

lott módosítások részletes ismertetésére és indokolására. Csak néhány, bennünket is érdeklő vagy egyéb okból érdekes kérdést ragadok ki. Indítványozza a teljeskorúság határának leszállítását a betöltött 21. évre. Részletesen foglalkozik az anya- és gyermekvédelem problémáival és ezen kérdések szabályozásának gyökeres reformját követeli. A dán és norvég törvények mintájára követeli a törvénytelen gyermek tartásdíjának hatályosabb biztosítását. Rámutat arra, hogy a novellák az anyavédelem terén még a német BGB. mögött is elmaradnak. Az örökjog terén kifogásolja szerző a köteles részhez való jognak túlságos kiterjesztését. Az Optk. 540. §-a új szövegezésében az érdemetlenséget arra az egyetlen esetre szorítja, ha az örökös az örökhagyó ellen bűntettet vagy vétséget követ el. Az érdemetlenségnek ily szűk térre való szorítását el lehetne fogadni, ha viszont a kitagadási okok körét a novellák tágították volna. A mai szabályozás mellett azonban az a képtelenség lehetséges, hogy ha az örökhagyó gyermeke az apja lovát lelövi, akkor érdemetlenné válik az örökségre apja után, ha ellenben édes anyját öli meg, akkor apja utáni öröklésnél se az érdemetlenség esete be nem áll, se kitagadási ok fenn nem forog. A végrendelkezési jogot szerző szerint nem a kötelesrészre jogosultak, hanem az eltartásra szoruló gyermekek és szülők javára kellene korlátozni. Ezeknek a szükséges tartásra való igényét a hagyaték ellen minden *korlátozás nélkül biztosítani* kellene. Méltányosnak tartja az orosz javaslat álláspontját, mely szerint az örökhagyó az egyik kötelesrészre jogosult kötelesrészét a másik kötelesrészre jogosítottnak juttathatja, ha az elsőnek viszonylag jelentékeny vagyona van.

Különösen érdekesek szerzőnek a jelzálogjog kérdésére vonatkozó fejtegetései. Schey-al szemben szerző nincs elragadtatva a novellák azon reformjától, hogy az ingatlan tulajdonosa a megszűnt jelzálogjogot értékesítheti, új követelés biztosítására lekötheti. Rámutat arra, hogy ép most, midőn Ausztriában ezt az intézményt meghonosították, Németországban a tulajdonosi jelzálogjog megszüntetését sürgetik a másodhelyes kölcsönök érdekében, melyek a háború után az építési hitel szempontjából fontos szerepet fognak megint játszani.

Minthogy szerző füzetecskéjében a kérdések egész tömegét veti fel, de csak röviden érinti, rövid ismertetésem célja csak az érdeklődők figyelmének felkeltése lehet. Csak még egy, bennünket különösen érdeklő körülményre kell rámutatnom. Szerző több ízben hivatkozik a magyar polgári törvénykönyv javaslatára és ajánlja annak követését. Igy pl. a veszélyes üzem kérdésénél, a munkabérrel szemben való beszámítás megengedésének korlátozásánál, az ingatlan tartozékának szabályozásánál, az alaptalan gazdagodás kérdésénél stb.

Mindenesetre örvendetes, hogy a német jogtudósok után most már az osztrákok is figyelemre méltatják a magyar javaslatot.

Dr. Teller Miksa.

Szemle.

— **Török jogász vendégeink látogatása,** amelynek alkalmából ma lapunk élén a leghivatottabbak üdvözletét találják anyanyelvükön a hozzánk érkező illusztris jogászok, jóval több a nemzetközi udvariasság tényénél. Nemcsak a magyar-török testvéri viszony hagyománya jut benne kifejezésre, nemcsak a világháború véres éveiben megacélozott bajtársi hűség, nemcsak a közös eredet, a faji és nyelvi rokonság, a közös nemzeti erények és közös nemzeti hibák mélyen gyökerező együttérzése hozta őket körünkbe, hanem az a hivatás is, amelyet mint a török jogi kultura apostolai töltenek be. Mi, akik megszoktuk, hogy a kultura fogalmát csak a nyugati népek eszmevilágában lássuk megtestesülve, akikbe közel kétezeréves tanítás véste be a keresztény civilizáció felsőbbségének hitét, csak nehezen tudjuk megérteni, hogy a keleti művelődés gondolati értéke nem alsóbbrendű, hanem legfeljebb más, mint a mienk. Pedig épen a jog terén mutatkozik a mohammedán kulturában ugyanannak a fejlődésnek a hasonmása, amely a római jognak napjainkig ható ellenállhatatlan erőt kölcsönzött. Minthogy a mohammedán felfogás szerint minden jogszabály közvetlenül vagy legalább közvetve a próféta törvényében gyökerezik, a mohammedán jogászokra ugyanaz a feladat várt, mint a római juristákra: az írott jog változhatatlan szövegét a társadalmi élet változó szükségleteivel összeegyeztetni. Sőt a feladat még nehezebb volt, mert a Korán csak elenyésző csekély részében foglal magában jogszabályokat. Ugyanazt a teremtő munkát végezték, amit a római remekjogászok kezdtek meg, a glosszátorok folytattak és a német pandektisták segítségével a BGB. fejezett be. Magyarázatuk bevallott elve szerint betűszerinti és deduktív, de valójában kiterjesztő és teremtő volt. Alig másfélszázaddal a Hedsra után már iskolaszerűen kidolgozott pandektákkal találkozunk. Épúgy mint a római jogban, érvényesült a jus gentium és számos helyen, különösen Sziriában, a római jognak is szerep jutott a mohammedán jog fejlesztésében. Miként a római prætor, a mohammedán kádi sem szorítkozott a szentesített jogszabályok alkalmazására és épen a legnagyobb mohammedán jurista: *Abu-Hánifa* volt az, akinek kommentárjai a legkevesebb szigorúsággal ragaszkodtak a Korán szabályaihoz. Igy történt, hogy a Korán egységes törzséből a magyarázatnak négy teljesen eltérő hajtása virágzott ki, így történt, hogy a változatlan jog, az iszlám konzervatív szelleme és a bíráknak a szent hagyományokból származó félénksége ellenére is hozzá tudott illeszkedni a változó társadalomhoz, úgy hogy a hívő török napjainkban, vallásos meggyőződésével összhangzásban, Mohammed szavának erejére bírja visszavezetni a részvénytársaság alapítását vagy a csekkjog szabályait. Ebből egyszersmind kitűnik, minő hatalmas varázsa lehet annak a kulturának, amely az áthasonításnak, átalakulásnak és fejlődésnek ily csodájára képes volt. Ennek a kulturának képviselői a mi vendégeink és jövetelük jelképiesen fejezi ki a parancsoló szükséget, hogy a mohammedán jog kulturértékeit behatóbban vizsgáljuk, mintsem eddig történt, bárha épen a budapesti egyetemen tanítja a kelet jogát annak legnagyobb európai ismerője. De ők nemcsak a multat kívánják velünk megismertetni, hanem számot adnak a jövőről is, amely a mohammedán jogi műveltséget az eddiginél szorosabban fogja a nyugati kulturához kapcsolni. Ugy érezzük, hogy a magyarság, a nyugaton élő kelet népe, ebben a törekvésben a természetes szövetségese bajtársainknak. Megvan írva a Korán kilencedik szurájában, hogy a hívők nem mind kötelesek hadbavonulni, hanem az itthonmaradottak tanítsák egymást és másokat. Miként a harctéren török és magyar együtt hűségesen teljesítette kötelességét, úgy vállvetve, testvéri szeretettel, kölcsönös megértéssel fog a művelődés békés irányain is a szebb jövőért küzdeni.

— **Kiszállási költségek.** A m. kir. minisztérium a háború által előidézett rendkívüli viszonyokra való tekintettel az 1908. évi 1301/M. E. sz. rendelettel az állami alkalmazottak kiszállási illetményeinek felszámítását módosítja. 12 K-s napidíj pótlékot enged felszámítani azoknak az állami tisztviselőknek, akiknek 6 K vagy annál magasabb összegű napidíjra van igényük. A rendelet 1. pontjának 5. bekezdésében azonban egy korlátozás van felállítva, amely szerint ezt a napidíjpótlékot oly kiküldetésnél, amelyeknél az állami alkalmazott legfeljebb három nap után számíthat fel napidíjat, csak annyiszor lehet felszámítani, ahány teljesen befejezett 24 óra esik a kiküldetés idejére. Tehát ezen korlátozás szerint az egynapos kiszállás után egyáltalában nincs jogunk ezt a pótlékot felszámítani s minthogy ez a rendelet az 1916. évi 981/M. E. sz. rendeletet hatályon kívül helyezi, az egy- és kétnapos kiszállásoknál sokkal rosszabb helyzetbe jutottunk, mint az eddigi — ezen rendelet megjelenésével is tarthatatlannak igazolt — helyzetben voltunk. Leggyakoribbak az oly kiszállások, amelyek reggel kezdődnek és estére befejeződnek. Ezért eddig 11, ezentúl csak 7 K-t számíthat fel egy X. fizetési osztályban levő tisztviselő. De előfordul a mai közlekedési viszonyok mellett az is, hogy este kell indulni egy reggel 9 órára kitűzött tárgyalásra vagy helyszíni szemlére és másnap délután érkezünk vissza. Ezért eddig 22, most pedig csak 7 K-t

számíthatunk fel, mert ez a rendelet «teljesen befejezett 24 óráról» szól. Hogy a 7 K az ebéd felére sem elegendő, s hogy a kiszállással felmerülő többi költséget — esetleg szállodát is — miből fizesse rá a tisztviselő, azt itt nem tárgyalom; de a rendelet elején levő, megjelenését indokoló néhány szó kétségtelenné teszi, hogy a kormány nem rontani akart a tisztviselők helyzetén s csak a rendelet hiányos szövegezése az oka ennek a nem kívánt állapotnak, az illetékes fórum figyelmének felhívását kérem erre a körülményre annál is inkább, mert más ágbeli tisztviselő felszámítja az egynapos kiszállásnál ezt a 12 K-s pótlékot, ha be sem töltötte a 24 órát teljesen s csak az igazságügyi tisztviselők részére hozott az 1918. évi május hó 7-én kelt 23,371. I. M. V. sz. rendelet ily mostoha magyarázatot.

Egy tvszki jegyző.

— **Szóbeli ingatlanvételi szerződés és birtokforgalmi rendelet.** Nemrégiben mutatott rá dr. László Márton cikkében (1918. évf. 14. sz.) arra, hogy a birtokforgalmi rendelet szabályozatlanul hagyta a szóbeli ingatlan adásvételi szerződés megkötésénél jelentkező sorrendi kérdést, ha az eladó az írásbeli szerződés kiállítását megtagadja. Nevezetesen az a vita, hogy ilyenkor a szerződés érvényesítése iránt a bírósághoz kell-e fordulni és a marasztaló ítéletet a birtokforgalmi rendeletben előírt kirendeltségnek jóváhagyásra bemutatni, vagy pedig előbb ez a jóváhagyás eszközlendő ki és a jóváhagyás után fordulhat a fél a bírósághoz. A kolozsvári tábla a Magánjogi Döntvénytár ezidei V. számában közzétett P. II. 122/1918. ítéletében e hézagot akként töltötte ki, hogy a szerződésnek a birtokforgalmi rendeletben előírt hatósági jóváhagyás nem érvényességi kelléke az adásvételi szerződésnek és hogy a bírói ítélet mutatandó be az írásos szerződés helyett jóváhagyás végett. A tábla döntése kétségtelenül helyes, mert a jóváhagyást a szerződés érvényességi kellékéül felfogni nem lehet. Természetesen a telekkönyvi átírás szempontjából a jóváhagyás is előfeltétel. A táblai ítélettel azonban a hézag még kellő rendezést nem nyert. Sokkal célszerűbb és költségkímélőbb eljárás volna annak az előírása, hogy a szerződés írásbeli kiállításának megtagadása esetére a jóváhagyást a szerződéshű fél egyoldalu beadványában kérje és a jóváhagyás jogerejü megadása után forduljon a fél a bírósághoz. Különben megeshetnék, hogy a felek három bírói fórumon át esetleg tetemes perköltségek terhével vitatkoznának a maguk igaza felől és utóbb a politikai hatóság a jóváhagyást megtagadná és visszamenőleg értéktelenné és feleslegessé tenné a felek pervitáját. Nehogy ily esetek megismétlődjenek, helyesebb volna a sorrendet akként megállapítani, hogy a szóbeli szerződés jelentessék be, ami költséget nem okoz és csak ezután következzék a pereskedés költséges útja. Hogy ezzel a megoldással a kereset elutasítása a jóváhagyásra sütné rá a feleslegesség bélyegét, nem egyértékű ellenérv azzal, mintha a bírói ítéletek kieszközlése bizonyulna utólag feleslegesnek. További zavaró körülmény, hogy a bíróság a jóváhagyás utólagos kieszközlése esetére számolni köteles a jóváhagyás megtagadásának eshetőségével. A tábla ítélete ez esetre felperest keresetével elutasítja, aminek szükségszerű következménye volna (a Döntvénytári közlésből a költség kérdés eldöntése nem tünik ki) a felperesnek a perköltség viselésére való kötelezése. Kövy tanítása szerint «az adóssági perben pervesztes felperes nem téríti vissza az alperes költségeit; kivévén, ha alaptalanul bosszantásból perlekednék». (Magyar közpolgári törvénytudomány elemei 1843. év 262. l.) Mai jogunk szerint azonban felperest a feltételes pervesztesség esetében is marasztalják a perköltségben. Az mégis visszás, hogy ha felperes igazában van és rajta kívül álló okból feneklik meg az igény érvényesítése, a költség terhét ő viselje. Ez is csak a birtokpolitikai jóváhagyás perelőtti kieszközlését ajánlja. *B.*

— **A kir. ügyeszségek reformjáról.** Dr. Mendelényi László kir. kúriai elnöki tanácsosnak a Magyar Jogászegyletben tartott előadása, melynek egy részét lapunkban közöltük, mint a Bűnügyi Szemle különlenyomata megjelent.

— **A háború büntetőjogi alkotásait** kritikai szemlélet alá veszik már Németországban. A tudomány emberei mérleget készítenek, hogy végre áttekinthessék a kivételes állapotok jogrendjét abból a szempontból, hogy mi vált a büntetőjog maradandó nyereségévé és mi az, aminek egyetlen éltető eleme és létalapja a háborús zürzavar. Egyértelműen állapítják meg a nagytudású jogászok,* hogy a mérleg lényeges többlettel passziv; s a békekötés után a büntetőjogot a csődtől csupán új, de az általános, sérthetetlen elvekhez alkalmazkodó jogszabályok segítségével menthetjük meg. Részletes tervek még alig alakultak ki. A megállapodások inkább csak nemleges irányban történtek. Megegyeznek a vélemények ugyanis abban, hogy a büntetőjogi reformtervezetet, amelyet a büntetőjogi bizottság beható megvitatás után végre is már a törvényhozó testület elé akart juttatni, újabb és a részletekbe menő átdolgozás és kiegészítés alá kell vonni, nincsen megegyezés azonban abban, hogy miképen történjék a védekezés a háború megszünte után, kétségkívül jelentékenyen növekvő kriminalitással szemben. Delaquis novelláris módosításokat ajánl, amelyeknek leglényegesebbike szerinte dologházak, iszákosok és szokásszerű bűntettesek letartóztató intézeteinek felállítása, az ezekben való bizonytalan időre való elhelyezést kimondó büntetések törvénybe iktatása lenne. Meyer a büntetőjogi tévedés tanának sürgős reformálását kívánja. Némi csalódással vesszük észre, hogy a kitünő tudósok egy-egy gombhoz, valamely kedvenc reformgondolatukhoz akarnak köpenyeget varratni. Az események igazolni fogják, hogy a helyzet sokkalta komolyabb, semhogy kísérletezgetésekbe szabadna bocsátkoznunk. Nyugodt körültekintő kodifikáció most keresztülvihetetlen, legjobban bizonyítják ezt a háborús évek sikerületlen, agyonfoltozott, de teljessé még sem lett alkotásai. Tévedés pedig az, hogy a bírónak a jelenleg rendelkezésére álló eszközökkel nem állana módjában a büntettest megfelelően büntetni és ezzel a kriminalitás csökkentéséhez — amennyiben ez egyáltalában a büntetőbíróságnak lehetséges — hozzájárulni. A törvény hiánya legtöbbször csak optikai csalódás, amelyet az ítélkezés fogyatékossága varázsol elénk. A büntetőbíróságok elsősorban az alsóbíróságok szakértelmi színvonalának emelése: ez a legsürgősebb feladat a büntetőjoggal kapcsolatos átmeneti problémák között. *A.*

— **A hazaárulók hitelezői.** A hazaárulók vagyonára vonatkozólag a hitelezőket és más igénylőket illető jogok érvényesítését szabályozó 2433/918. M. E. sz. rendelet a Budapesti Közlöny junius 8-i számában megjelent.

* Lásd Delaquis és Meyer K. cikkeit Liszt's Zeitschrift 38. köt. 4. f. és Lucas cikkét D. St. Z. 1918. évf. 1/2. sz.

— Lapunk mult száma tőlünk független okokból nem jelenhetett meg.

TARTALOM. Üdvözlet a török jogászoknak. — *Dr. Meszlény Artur* budapesti kir. táblai bíró: Mezőgazdasági társaságok. — *Dr. Balogh Endre* marosvásárhelyi ügyvéd: Fentartandó-e a házassági perekben az ágytól-asztaltól való kötelező különélés? — Törvénykezési Szemle. *Dr. Dettre János* szegedi ügyvéd: A közvégrendelet tanuja. — Jogirodalom: I. *Dr. Borsodi Miklós* kir. törvényszéki bíró: A végrehajtási eljárásjog tankönyve. Irta Bacsó Jenő. II. *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: Die Civilrechtsreform in Österreich. (Verbesserungsvorschläge zu den Novellen.) Irta dr. Ehrenzweig Ármin graci tanár. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 8. és 9. ív.

Telekkönyvi ügyekben és német nyelvben jártas irodavezetőt (ügyvédet vagy ügyvédhelyettest) keres budapesti ügyvéd. Ajánlatokat «Önálló munkaerő» jeligére a kiadóba kér. 16051

Dr. Kelemen Ignác ügyvédi irodája, elismert jó forgalmú, elhalálozás miatt átadó, amely már 13 éve fenáll, Vámos-Mikolán (Hont megye). 16050

Nagy vidéki városban ügyvédjelölt július hónapra ügyvédi irodában alkalmazást talál. Tanulmányi szabadságon lévő ügyvédjelöltnek nyugalmas foglalkozás volna egy hónapra. Cím a kiadóhivatalban. 16059

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 28. szám. Budapest, 1918 julius 14.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

A hadikölcsön számunkra voltaképen békekölcsön, a béke pedig a jog uralmának helyreállítását jelenti: Minden jogász első kötelessége, hogy a béke jogáért küzdjön.

TARTALOM. *Dr. Buza László* sárospataki jogtanár: Az udvartartás jogi természete. — *Dr. Harmath Jenő* kir. ítélőtáblai bíró: A hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló törvény reviziója. — *Dr. Doroghi Ervin* budapesti ügyvéd: Törvénytervezet a részvénytársaságról. — Jogirodalom. *Lector:* Jahrbuch des ungarischen Rechts 1—III. füzet. Szerkesztik: Justizrat Dr. Magnus berlini és dr. Fazekas Oszkár budapesti ügyvédek. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 10. ív.

Az udvartartás jogi természete.

Žolger Ivánnak az ausztriai ház udvaráról írt nagyszabású munkája[1] behatóan tárgyalja az udvartartás jogi természetének kérdését. A szerző maga kiemeli a munka előszavában, hogy közvetlen célja épen annak a tisztázása volt, hogy «a közös uralkodóház udvartartásának minő helyzete van a dualisztikus monarchia szervezetében».

Žolger felfogásának lényege az, hogy az udvartartás az uralkodóházé és az uralkodóé, mint egyéné. Jogi természete szükségképen osztja alanyainak a jogi természetét. Ausztriának és Magyarországnak a pragmatica sanctio értelmében közös uralkodóháza és közös uralkodója van, ebből következik, hogy az udvartartás sem lehet más, mint közös.

Ez az eredmény, melyre Žolger jut, csak akkor áll meg, ha helyes az a tétel, melyből kiindul, hogy t. i. az udvartartás az uralkodóházé és az uralkodóé, mint egyéné. Ezt a tételt kell tehát bírálat tárgyává tennünk.

Báró Wlassics Gyula klasszikus tanulmánya[2] nagyon helyesen mutat rá Žolger könyvének az alaphibájára, arra t. i., hogy a magyar alkotmányfejlődést teljesen figyelmen kívül hagyja s az egész kérdést a patrimoniális állam szempontjából nézi. Ő az államot még ma is a II. Ferdinánd végrendeletével alkotott majorátusnak tekinti, melynek jogviszonyain az államszemélyiség előállása lényeges változást nem idézett elő.

Ez a felfogás az osztrák államjog szempontjából sem helyes. Az államszemélyiség elvével, melyen az osztrák alkotmányjog is felépül, a patrimoniális államfelfogás nem egyeztethető össze. Az államszemélyiség theóriája szerint az államhatalom alanya az állam, a fejedelem csak állami organum; ez pedig kategorikus ellenmondás a patrimoniális államfelfogással szemben. ***Barabási Kun Józsefnek*** a szent korona tanáról írt kitünő tanulmánya[3] nagyon találóan mutat rá, hogy minő belső ellenmondás van azoknál a német-osztrák közjogi íróknál, akik az államszemélyiség álláspontjára helyezkednek s a fejedelmet mégis úgy tekintik, mint aki «Träger der Staatsgewalt», vagyis «Rechtlicher Inhaber der gesammten Staatsgewalt». Azt a fejedelmet, aki az államhatalom birtokosa, csak a legmesterkéltebb s emellett mindig belső ellenmondást tartalmazó konstrukciókkal lehet beilleszteni abba az állami szervezetbe, amely az állam jogalanyiságának elvén épül fel.

Ilyen mesterkélt és belső ellenmondást magában rejtő a Žolger konstrukciója is. Ő az uralmi jogok alanyaként az osztott jogok elve alapján az uralkodóházat, a primogenitust és az államot tekinti. Az uralkodóház és a primogenitus osztott jogát kifejezetten a családi hitbizomány analogiájára konstruálja.[4] Az osztrák polgári törvénykönyv 629. §-át idézi, mely szerint a hitbizománynál a tulajdonjog meg van osztva a várományosok és a mindenkori hitbizományi birtokos közt. Az előbbieket a főtulajdon, az utóbbit a haszonvételi tulajdon illeti meg. Hasonló a helyzet az uralmi jogoknál is, főtulajdonos az uralkodóház, de a gyakorlás joga a primogenitusé.

Žolger Bernatziknak az osztott jogokról szóló elméletére is hivatkozik.[5] Holott Bernatzik elmélete az államszemély és az állami organum közt konstruál osztott jogot azokban az esetekben, amelyeknél szerinte az illetőnek az állami organumságra szubjektív joga van t. i. a fejedelemnél, az önkormányzati testületeknél és a választóknál[6] s így ő egészen más értelemben használja az osztott jogok fogalmát, mint Žolger. Bernatziknál az osztott jog a rendelkezési jog megosztását jelenti, Žolger szerint pedig a tulajdonjognak és a gyakorlás jogának a szétválasztását.

Hogy a Bernatzik-féle értelemben a jog nem lehet megosztott az uralkodóház és a primogenitus közt, az kétségtelen, mert bizonyos, hogy az uralkodóháznak és a primogenitusnak nincs egymástól független, eredeti joga az uralomra. Maga Žolger is kifejezetten mint a főtulajdonost és a haszonélvezeti tulajdonost állítja őket egymással szembe. De vajjon helyes-e ez a szembeállítás? Nézetünk szerint nem. Mindenekelőtt arra kell rámutatnunk, hogy a modern magánjog az Optk.-vel ellentétben a családi hitbizománynál sem lát osztott tulajdont. Azon az állásponton van, hogy a hitbizományi birtokos kizárólagos tulajdonos, ha tulajdonjoga időleges is, t. i. csak az élet tartamára van is korlátozva. De ettől eltekintve is a jog tulajdonát és a jog gyakorlását soha sem lehet mint osztott jogokat állítani egymással szembe. Itt nincs egy jognak két alanya. Az alany csak a tulajdonos, az, aki a jog gyakorlására jogosult, csak a tulajdonos jogát gyakorolja, mint annak organuma vagy képviselője. Ha elfogadjuk azt, hogy az uralmi jogok az osztrák államjog értelmében az uralkodóházat illetik meg, akkor a primogenitus csak a ház nevében, mint annak organuma szerepelhet.

Žolger az osztott jogok elvén nyugvó konstrukcióját még tovább építi. Szerinte az uralmi jogok nemcsak az uralkodóház és a primogenitus osztott jogai; az államszemélyiség előállásával, mint az osztott jogok harmadik alanya belépett a «jog- és érdekközösségbe» az állam is. Érdekes azonban, hogy az osztott jog az állammal szemben egészen mást jelent nála, mint az uralkodóház és a primogenitus viszonyában. Míg ez utóbbinál a

[1] *Žolger*. Der Hofstaat des Hauses Österreich. Wien und Leipzig. 1917, 422 lap.

[2] *Báró Wlassics Gyula:* Az udvartartás jogi természete. Budapesti Szemle 1917 nov. füzet 169—210. lap és Jogállam 1917. 583—628. lap.

[3] *Barabási Kun József:* Széljegyzetek a szent korona tanához. Budapesti Szemle 1917 okt. 17. és k. l.

[4] i. m. 179. és k. l.

[5] i. m. 179. l. 38. jegyzet.

[6] *Bernatzik:* Kritische Studien über den Begriff der juristischen Person und über die juristische Persönlichkeit der Behörden insbesondere. Archiv für öff. Recht. V. 1890 169. és k. l.

családi hitbizomány analógiájára a jog tulajdonának és a jog gyakorlásának a szétválasztását érti ez alatt a fogalom alatt, addig az államra vonatkozólag úgy alkalmazza az osztott jogok fogalmát, mint amely két jogalanynak egymástól független s azonos tartalmú jogát jelenti.

A Žolger konstrukciójában tehát kétféle osztott jogokról van szó. Az uralmi jogok egyrészről meg vannak osztva az uralkodóház és a primogenitus, másrészről — s egészen más értelemben — ezek és az állam között. A «jog- és érdekközösségben» nem azonos a ház, a primogenitus és az állam jogi helyzete. Fentebb megállapítottuk, hogy a ház és a primogenitus egymáshoz való viszonyában nem lehet osztott jogról szó, mert az uralmi jogok a ház és a primogenitus közt a Žolger konstrukciója szerint sincsenek megosztva olyan értelemben, hogy ugyanannak a jognak lennének egymástól független alanyai. Igy a jog vagy csak az állam és az uralkodóház, vagy csak az állam és a primogenitus közt tekinthető megosztottnak. Hogy a dolog tényleg így áll, azt nagyon világosan mutatja az a körülmény, hogy Žolger könyvében az állammal szembehelyezve az uralkodóház és a primogenitus mindig együtt szerepel, mint az osztott jog alanya, a két fogalom quasi azonosíttatik.

Az uralmi jogoknak a ház és a primogenitus közti megosztása csak feleslegesen zavarja a Žolger konstrukcióját, illetőleg annak azt az alaptételét, hogy a háznak vagy a primogenitusnak — hagyjuk nyitva ezt a kérdést — az államtól független eredeti joga van az uralomra. Ez a tétel a Žolger konstrukciójának magva, ebből vezeti le az udvartartás egységét. A ház és a primogenitus jogviszonyának kifejtése semmivel sem visz közelebb az udvartartás jogi természetének megállapításához s csak arra jó, hogy Žolger egy tételből két argumentumot vezessen le s egyrészről a dinasztia, másrészről a primogenitus közösségével indokolja az udvartartás közösségét, holott a kettő lényegében egyet jelent.

Hogy vezeti le most már Žolger az uralmi jogok megosztott voltából azt, hogy az udvartartás, amely szerinte az uralmi jogokkal egybekötött tiszteleti jogok, illetőleg anyagi haszonvételek közé tartozik,[7] egységes? Hiszen ha az uralmi jogok meg vannak osztva, akkor szükségképen megosztott az ezekkel egybekötött udvartartás joga is, s így az osztott jogok elvéből épen az ellenkezője következik annak, amit Žolger állít, hogy t. i. az udvartartás csak a primogenitusé, illetőleg a dinasztiáé.

Itt van a Žolger elméletének a legsebezhetőbb pontja. Szerinte az osztott jogokat jellemző érdekszolidaritásnál bizonyos érdekek túlnyomólag az egyik, mások viszont túlnyomólag a másik jogalany érdekszférájába tartozók gyanánt tekintetnek, úgy, hogy az illető érdekszféra igazgatásánál mindig csak az érdekelt jogalany akarata irányadó[8]. De ha az érdekszférák így el vannak egymástól határolva s csak egy jogalany kizárólagos rendelkezése alatt állanak, vajjon lehet-e még mindig érdekszolidaritásról és osztott jogokról beszélni? S mivel van bizonyítva az, hogy az udvartartás, amint Žolger állítja, a dinasztia és a primogenitus kizárólagos érdekszférájába tartozik? Vajjon az uralkodásképesség (Herrscherfähigkeit) fentartása, melyet Žolger az udvartartás céljaként megjelöl, csak a háznak és a primogenitusnak az érdeke s nem érdeke-e ugyanolyan, vagy még nagyobb mértékben az államnak, a monarchiának is, melynek az uralkodói állás sarkalatos intézményét képezi. S ha Žolger arra hivatkozik, hogy az uralkodásképesség fentartása és biztosítása az udvari organizációban nyert megvalósulást,[9] ez még szintén nem bizonyítja, hogy az udvartartás a ház és a primogenitus kizárólagos érdekszférájába tartozik, mert előbb azt kellene bizonyítani, hogy az udvari organizációban tényleg az uralkodóház akarata nyilatkozik meg, illetőleg a primogenitusé, mint egyéné s nem mint állami organumé. Ez pedig, mint később látni fogjuk, nem bizonyítható.

Az osztott jogok elmélete, melyről Žolger azt állítja, hogy a tárgyalás alatt lévő probléma megnyugtató megoldására az egyedüli lehetőséget nyujtja,[10] épen olyan mesterkélt és ellenmondásokat tartalmazó, mint azok a többi elméletek, amelyek az államszemélyiség elvével össze akarják egyeztetni az uralkodónak, illetőleg az uralkodóháznak az államtól független, eredeti jogát az uralomra. Emellett semmivel sem visz közelebb az udvartartás jogi természetének felderítéséhez.

Az osztott jogok homályos elméleténél sokkal inkább figyelmet érdemel Žolgernek egy másik argumentuma, az t. i., hogy az udvartartás az államszemélyiség elismerése előtt, mint családi, patrimoniális intézmény szereztetett, mely egyaránt szolgálta a dinasztia házi ügyeinek és a kormányzati ügyeknek az ellátását. Az államszemélyiség eszméjének kifejlődésével az organumok mélyreható differenciálódása állott elő aszerint, amint házi vagy kormányzati ügyek intézéséről volt szó. Az udvari és az állami hatalom élesen elvált egymástól s a kormányzati ügyek intézésére külön államhatalmi organizáció állott elő.[11] Ezzel a kormányzati ügyek jogi természete lényegesen megváltozott, de az udvari igazgatás jogi természete változatlan maradt. Az, mint a patrimoniális korszakban, úgy jelenleg is, a ház és a primogenitus családi és patrimoniális intézményét képezi. El kell ismernünk, hogy Žolgernek a történelmi fejlődésből levezetett ez a tétele figyelmet érdemel s hogy az osztrák államjog szempontjából tényleg vitatható, nem maradt-e meg az udvartartás eredeti patrimoniális jellege.

(Bef. köv.)

Dr. Buza László

A hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló törvény revíziója.

A hazaáruló vagyona a felségsértés vagy hűtlenség elkövetésével *a törvénynél fogva* (ex lege) az államra száll, ha az átszállás alapjául szolgáló bűncselekmény *elkövetése* bebizonyul és az állam a terhelt vagyonához való magánjogi igényét érvényesíti. A tettes a cselekményéből keletkezhető kár megtérítéséért a belföldön található *összes vagyonával* felel, tekintet nélkül a kár nagyságára és tekintet nélkül arra is, hogy a kár tényleg bekövetkezett-e. (1915 : XVIII. tc. 1—2. §.)

Felmerül az a kérdés, hogy az állam a hazaárulóról reá szállott vagyon tekintetében *általános jogutód* vagy *kártérítést igénylő harmadik személy* vagy *mind a kettő*?

«A cselekmény elkövetésével a tettesnek egész — tehát ingó és ingatlan, *aktiv és passziv* vagyona *ex lege* az államra száll át és az államra nézve az universalis successiónak az a következménye, hogy az átszállástól kezdve nemcsak a terhelt vagyontárgyait és jogait szerzi meg, hanem *kötelezettségeiért is a vagyon erejéig felelőssé lesz.*»[1]

«A törvényjavaslatnak az az álláspontja, hogy a polgári bíróság határozza meg, hogy az államra átszállás esete, tehát az *universalis successio ex lege* bekövetkezett-e.»[2]

Ezek szerint az állam a hazaárulóról reászállott vagyon tekintetében universalis successor.

«A törvényjavaslat csupán a bűncselekményekért való vagyoni felelősségnek mai jogunkban élő szabályait egészíti ki, amennyiben ezt a felelősséget kiterjeszti a cselekménnyel okozott *nemvagyoni* (erkölcsi, eszmei kárra is.»[3]

«A törvényjavaslat nem céloz vagyonelkobzást, hanem tisztán modern jogelvek alapján *kártérítési felelősséget* kíván meghatározni, szóval ez nem valóságos jogelkobzás, hanem *obligatio ex delicto* a hazaárulók kártérítési felelősségének közelebbről való meghatározásával.»[4]

Eszerint az állam a hazaárulóval szemben kártérítést igénylő harmadik személy.

Magának *a törvénynek szavaiból* (2. §. 1. bek.) *az egyetemes jogutódlásra egyáltalán nem lehet következtetni*, sőt ellenkezőleg az állam is csak olyan igénylőnek látszik, mint más harmadik személy, kivéve azt a privilégizált jogállását, hogy a veszély igazolása nélkül is zárlatot kérhet (1. §. 1. bek.), az okozott kár bekövetkeztét és mérvét nem kell bizonyítania (2. §. 1. bek.), mert

[7] i. m. 186., 193., 203. l.
[8] i. m. 293. l.
[9] i. m. 1. l.
[10] i. m. 180. l., 38. jegyzet.
[11] i. m. 291. l.
[1] Ig. Jav. Tára XV. 7. sz. 288. l. 3. bek., 289. l. 1. bek. miniszteri indokolás.
[2] U. o. 323. l. Balogh Jenő beszéde.
[3] U. o. 291. l. 2. bek. A képviselőház Ig. Biz.-nak jelentése.
[4] U. o. 318. lap u bek. és 331. lap 6. bek., Balogh Jenő beszéde.

a kár vagyoni egyenértéke a hazaárulónak a belföldön található összes vagyona és a nem-vagyoni kár megtérítéséhez is joga van, tekintet nélkül arra, hogy vagyoni kár okoztatott-e vagy nem, mindezen előnyökkel szemben csak azzal a korlátozással, hogy a hazaárulónak külföldön található vagyonából kielégítést nem kereshet.

Az államnak ez a *kettős* és egymással *ellentétes*, mondhatnám *összeférhetetlen* jogi helyzete sok bonyodalomnak és visszásságnak lesz forrása és számtalan olyan kérdést vet felszínre, melyet tisztázni és megoldani kellene.

Az állam, mint egyetemes jogutód az elődje (a hazaáruló) vagyonjogi személyiségének folytatója, tehát vele szemben nem harmadik személy, ellenben mint kártérítést igénylő, harmadik személlyé válik.

Ha a kárt szenvedett állam a kárt okozó hazaáruló egyetemes jogutódának volna tekinthető, akkor azt is lehetne mondani, hogy egy személyben egyesült a jog és kötelezettség s elenyészett mind a kettő (Opt. 1445. §.).

Ha az állam egyetemes jogutód s egyúttal kártérítést igénylő harmadik személy is: akkor *előbbi minőségében «cum viribus»* felel a jóhiszemű hitelezőknek és más igénylőknek, *utóbbi minőségében* pedig *konkurrál* velük.

Az állam igényét a kijátszásra irányuló elidegenítés és terhelés ellen a *zárlat* volna hivatva védeni: s mégis az így védett állam tehetetlenül kénytelen tűrni, hogy a zárlati tömeget a hitelezők szétszedjék vagy úgy megtépázzák, hogy alig marad belőle valami. Már megtörtént, hogy a jóhiszemű hitelezők a zárlati tömeget teljesen kimerítették, úgy hogy *a zárlattal is védett állam a tömegből nem kapott semmit, holott ha nem tekintették volna universalis successornak, hanem* csak a többi hitelezővel és igénylővel konkurráló *harmadik személynek* (akinek kárával a később fellépő hitelezők a zárlat tárgyára jogokat sem szerezhettek volna: végr. törv. 241. §.), megelőzve a többi hitelezőt, *legalább részben vagy aránylag kielégítéshez jutott volna.* De itt még tovább is bonyolódhatik a kérdés, ha az universalis successió szabályait következetesen alkalmazzuk az államra, nevezetesen megtörténhetik, hogy a hitelezők által megrohant zárlati vagyontömeg kimerül, mielőtt valamennyi hitelező kielégítést nyert volna. Ebben az esetben, ha az állam elmulasztotta azt az óvatosságot, hogy a passziv vagyonra csődöt kérjen (Opt. 815. és Polg. Törv. Jav. 1898., 1900. §. hasonló szab.) és egyik hitelezőt a másik rovására teljesen kielégíti, *még a saját vagyonával is felel a károsult hitelezőnek a csődszerű kielégítésért,* tehát ki van téve annak, hogy e felelősség alapján a károsult hitelező perrel támadja meg.

Már ebből is látható, hogy az állam az egyetemes jogutódlásnak a törvénybe való belemagyarázásával *hátrányosabb helyzetbe kerül,* mint más igénylő, de még feltünőbb a különbség, ha a remélhető kielégítési alapot nézzük.

Az állam aligha keresheti saját igényének kielégítését más vagyonból, csak abból, amelyet a hazaáruló *a bűncselekmény elkövetéséig szerzett*, mert bármennyire hasonló a jogi helyzete az általános jogutód, különösen az örökös helyzetéhez, míg az örökös «*semper heres*», az állam csak «*semel successor*», de csak addig az időpontig, míg a hazaáruló bűncselekmény elkövettetett.

A törvény ugyan nem mondja ki, hogy a bűncselekmény elkövetése után szerzett vagyon nem tárgya az átszállásnak, de ha az átszállás a hazaárulónak ezen időpont után szerzendő vagyonára is kiterjedne, akkor az universalis successio jogi álláspontján maradva, következetesen beszélni kellene a bűncselekmény elkövetése után keletkezett passzivákért való felelősségről is, továbbá fel lehetne vetni ezt a kérdést, hogy az ezután szerzendő vagyon — esetleg egy hosszú élet munkája — nem fogja-e túlhaladni az ideális kártérítés mérvét s ennélfogva nem sujtja-e vagyonilag a bűnöst a megérdemeltnél súlyosabb büntetéssel s nem lenne-e «capitis diminutio», mely a vagyonszerzés lehetőségétől fosztja meg a hazaárulót, aki holta napjáig egy fillért sem szerezhetne anélkül, hogy azt az állam «*ex lege*» magáénak ne tekintse.

Ha azonban az állám nem általános jogutódnak, hanem csak kártérítést igénylő harmadik személynek volna tekintendő, követelésének kielégítési alapja lehetne a hazaárulónak később szerzett vagyona is.

A parlamenti tárgyalás folyamán a törvényjavaslatnak főleg az a része volt kárhoztatva, amely a kártérítés mértékének vagyoni egyenértékét a tettes összes vagyonában határozta meg és valóban a törvénynek csak ez a rendelkezése okozza azt, hogy a *kártérítésnek egyébként tiszta elvi alapja elhomályosodik s veszedelmes hasonlóságot mutat a vagyonelkobzáshoz.*

«Nem beszélhetünk kártérítésről ott, ahol vagyonelkobzásról van szó, ahol a kár mértékét meg sem kell állapítani, mert a kár mértéke előre meg van szabva azzal, hogy a tett elkövetésével — úgy mint a régi jogban — a bűnben találtnak egész vagyona *ipso jure* az államra száll. Ez nem kártérítés, hiába akarják annak restaurálni, ez vagyonelkobzás.»[5]

Ha pedig vagyonelkobzás, akkor *nemcsak kártérítés*, hanem *vagyoni büntetés.* A vagyonátszállásnak ez a *büntető jellege* az oka annak, hogy a törvényhozás szükségesnek tartotta gondoskodni arról, hogy a büntetés csak a bűnöst sujtsa s ne érje az az ártatlan hozzátartozókat és a jóhiszemű hitelezőket, mert *ha az intenció tisztán a kártérítés volna*, ennek legmesszebbmenő határáig, az ideális kártérítésig, *az államnak ép úgy nem kellene törődnie az ártatlan hozzátartozókkal,* amint nem törődik ezzel bármilyen más magánkárosult még akkor sem, ha kártérítési igényének érvényesítése a károsító egész vagyonát felemészti, minek következtében a károsító hozzátartozói esetleg a szegénység súlyát fogják elviselni s a később fellépő hitelezők pedig elvesztik követeléseiket.

Tényleg történt is ideiglenes gondoskodás a hozzátartozókról a 3512/1915. M. E. rendelet 9. §-ában, de ez csak *a zárlati idő tartamára szól* és fedezete *csak a zárlati vagyon jövedelme.* A végleges gondoskodás eddig még csak ünnepélyes kormánynyilatkozatokban foglalt igéretekkel van fedezve.[6] A harmadik jóhiszemű hitelezők és más igénylők az universalis successiónak azzal a következményével vannak megnyugtatva, hogy az állam a reá szállott vagyon erejéig a hazaárulók kötelezettségeiért felel.[7]

Ennyi gondoskodás, ennyi terhes kötelezettség mellett méltán felvethető az a kérdés, hogy mi marad az államnak abból a vagyonból, ami kártérítés címén reá fog szállani *s az ideális kártérítésre* törvényes igénnyel bíró állam nem fogja-e az *ideális semmit* kapni, ha mindazokat az igényeket kielégíti, amelyeket büntető jellegű vagyonátszállás enyhítése végett magára vállalt?

Nem jobb lett volna-e a kár számszerű megállapítását a bíróságra bízni és tisztán az *obligatio ex delicti* elvi alapján maradni, mely esetben az állam nem lenne universalis successor, hanem csak kártérítést igénylő harmadik személy, kinek nem kell gondoskodnia a hozzátartozókról, nem kell törődnie a hitelezőkkel és csak arra kell ügyelnie, hogy ezek követeléseikkel meg ne előzzék.

A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése szerint «a hazaáruló cselekmény erkölcsi visszahatásának vagyoni appreciálása *alig bizható a bíróság számszerű mérlegelésére*».

Hasonló erkölcsi visszahatás van a hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekményeknél s ezeknek elkövetőivel szemben az 1915 : XIX. tc. 17. §-a értelmében a bíróság a nem vagyoni kár pénzbeli összegét *szabad belátása szerint* megállapítja.

Ausztriában az 1915 június havában kiadott császári rendelet szerint, mely a hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló rendelkezéseket tartalmazza, *az állam követelését* az áruló cselekmény által okozott *közvetett vagy közvetlen kár szabályozza, amelyet a bíróság mindig számszerűen állapít meg.* (Jogt. Közl. 1914. évi 33. sz. 386. lap.)

Nálunk a kártérítés mértékének adott volta miatt *a bíróság el van zárva attól*, hogy az okozott kár nagyságához mérhesse a kártérítési összeget és mérlegelhesse a kárt okozó bűncselekmények (felségsértés, hűtlenség) különböző nemeinek súlyát, erkölcsi következményeit és visszahatását, aminek az lesz a következménye, hogy *vagyonilag ugyanazon büntetéssel* (egész vagyonának elvesztésével) *kell sujtani a király ellen merényletet elkövetett tettest* (Btk. 126. §.) *és azt, aki a célbavett, de abbahagyott felségsértés feljelentését elmulasztotta* (Btk. 135. §.), mert mindkét bűncselekmény a felségsértes fejezetében van elhelyezve, de

[5] U. o. 310. l. Vázsonyi Vilmos.

[6] Balogh Jenő 1915. V. 14. képviselőházi és 1915. V. 21. főrendiházi beszéde.

[7] U. o. Indokolás 289. l.

súlyra nézve nagyon elütnek egymástól s az elkövetésükkel okozott kár is nagyon különböző. Hasonlóképen a hűtlenségnél mennyivel nagyobb kárt okoz és morális visszahatást szül annak a tettesnek bűncselekménye, aki a *háború kitörése után az ellenség katonai szolgálatába lép* (Btk. 143. §.) *vagy kémkedik* (Btk. 144. §. 2. és 7. p.), mint annak bűncselekménye, aki az ellenséget élelmi eszközök beszerzésében segíti (Btk. 144. §. 4. p.).

A jelenlegi jogállapot szerint a bíróság nem is lehet abban a helyzetben, hogy a különböző súlyú és hatású bűncselekmények által okozott kár mértékét vizsgálhassa. Azt azonban, hogy vajjon a tettes cselekménye a vagyonátszállást eredményező bűncselekmények körébe esik-e, függetlenül a katonai vagy polgári büntetőbíróságnak bármilyen határozatától, vizsgálnia és eldöntenie kell.

E vizsgálatnak és döntésnek arra is ki kell terjeszkednie, hogy a terhelt által elkövetett bűncselekmény büntethetőségének a magyar büntetőtörvénykönyvben megszabott megszünési okai (Btk. 136., 137., 151. §.), a beszámítást kizáró okok, esetleg a végszükség joga, vagy az «error in facto» (Btk. 82. §.), *vagy fiatalkorúaknál a büntetőjogi felelőtlenség* (1908 : XXXVI. tc. 16. §. 1. bek.), melyet a katonai büntetőtörvény nem ismer, nem forognak-e fen, mert igaz ugyan, hogy az 1915 : XVIII. tc. 2. §-a röviden csak annyit mond, hogy a vagyonátszállás előfeltétele a felségsértés vagy hűtlenség bűntettének *elkövetése*, de azt hiszem, hogy a polgári büntetőtörvény szerint *büntetőjogilag beszámíthatatlan, felelőtlen vagy büntetlenül maradó terheltnek tényleg elkövetett bűncselekménye sem vonhatja maga után a vagyonátszállás következményeit még akkor sem, ha a terhelt a perfelvételi határnapon nem jelent meg, mely esetben e körülményeket hivatalból kell figyelembe venni.* (Pp. 443. §. 4. pont.)

Ha az igazságügyi kormány annak idején az ideális kár *számszerű megállapításának alapjára helyezkedett volna*, sok tekintetben célszerűbb és megnyugtatóbb megoldást lehetett volna találni.

Míg nem késő, az eddig felmerült és már látható hiányok és visszásságok orvoslása végett a törvényt és végrehajtási rendeleteit *alapos revizió* alá kellene venni és olyan megoldást találni, amely az *állami közérdek* és a jóhiszemű hitelezők *jogos magánérdekének* megóvása mellett a bűnöst *vagyonilag is csak a megérdemelt büntetéssel sujtja s az ártatlan család nyomorúságát és földönfutását* elő nem mozdítja.

Dr. Harmath Jenő.

Törvénytervezet a részvénytársaságról.*

A T. a mai jogállapotnál hatályosabban kívánja biztosítani a részvénybefizetést azáltal, hogy a részvény átruházása esetében is az összes átruházóknak felelősségét a KT. 171. §-án túlmenőleg a részvényjegyzés alapján teljesítendő minden fizetésre kiterjeszti, még pedig a jogelődökre annyiban, amennyiben a fizetések az átruházástól számítandó két éven belül teljesítendők. A részvényjegyzésen kívül az alapszabály kötelezvénynek vagy váltónak kiállítására is kötelezheti a részvényjegyzőt és e kötelezettség átvállalása és teljesítése a részvényátruházás tudomásul vételének előfeltételéül is szabható. A teljes befizetés megtörténtéig az osztalék részvényfizetésre fordítható. A részvényfizetési kötelezettséggel szemben a társaság részéről elengedésnek és a részvényes részéről beszámításnak helye nincs. A törvényes kamaton és az alapszabályban esetleg kikötött kötbéren kívül a részvénytársaság a befizetés elmulasztása miatt okozott kárt is igényelheti az egyes részvényestől (mely utóbbi rendelkezés nem látszik aggálytalannak) és azonkívül a részvényest, ha kitűzendő záros határidőn belül sem eszközli a befizetést, a társaságból ki is zárhatja. A 45. §. által megszabott három havi határidőt, mely a kizárás kimondásának előfeltétele túlhosszúnak tartom. Ez az alaptőkebefizetés kérdésének tisztázását feleslegesen kitolja. A KT. 170. §-ában említett négyheti határidő, melyet különben az újabb törvények is elfogadnak,[22] teljesen elegendő.

A részvényes csak az évi tiszta jövedelemből kaphat osztalékot; kivétel a vállalat előkészítésének tartamára a tervezetben kiköthető (u. n. építési) kamat. Ennek maximális kamatlába 5% a részvényre befizetett összeg után számítva, de a kifizetendő évi összeg nem haladhatja meg az alaptőke összegének 15%-át (ez a rendelkezés a névértéket meghaladó kibocsátási árfolyamnál bírhat jelentőséggel). Az építési kamat a szervezési költségek közé veendő fel. Mellékszolgáltatásra kötelező részvénynél a mellékszolgáltatással járó ellenérték az üzletcredményre való tekintet nélkül is fizethető. Az előbbi rendelkezések ellenére felvett osztalékért vagy kamatért az 57. §. a részvényes subsidiárius felelősségét állapítja meg, ha a hitelező kára a vétkes igazgatóságtól vagy felügyelőbizottságtól meg nem térül. Nézetem szerint a jóhiszemű részvényesre e subsidiárius felelősséget nem kellene kiterjeszteni.

A saját részvény megszerzésének és zálogbavételének tilalmát a T. is fentartja (58. §.), részletesebben kiépítve a KT. 161. §-ának rendelkezéseit. A tilalom a rendes üzleti forgalomban való megszerzésre szorítkozik, ami különben a mostani gyakorlatban is elismert elv. A nem teljesen liberált részvény megszerzése még vételbizomány lebonyolítása céljából is tilos. A társaság tulajdonában levő részvények alapján szavazójog nem gyakorolható, zálogba vett részvények alapján pedig csakis a tulajdonos gyakorolhatja a szavazati jogot. A társaság birtokában levő saját részvények lehetőleg továbbadandók; amíg ez megtörtént, az évi mérlegben a birtok jogcímének kitüntetése mellett számszerint feltüntetendők és a továbbadás akadálya az évi jelentésben külön megemlítendő. Az ismertetett rendelkezésekkel ellenkező részvénymegszerzés vagy zálogbavétel semmis. Teljesen liberált részvények tekintetében e semmisség csak rosszhiszemű féllel szemben vethető ellen.

Részvénybevonás céljából való részvényszerzés eseteit az alapszabálynak kell megállapítania (59. §.). A részvényes külön beleegyezése nélkül a bevonás csak kisorsolással történhetik. A tiszta jövedelemből a teljesen befizetett részvények bevonhatók, de ez esetben «élvezet-részvény» kiadása kötelező, hacsak a tervezet ezt kifejezetten ki nem zárja. Az élvezet-részvényes ugyanazon jogokat gyakorolja, mint a részvényes, kivéve a felszámoláskor felosztás alá eső vagyonban való részesedés tekintetében, minthogy eziránybán jogai korlátozhatók.

A T. a közgyűlés «reaktiválását» is egyik céljául tűzte ki. Ezt egyrészt a közgyűlés szabályos lefolyásának ellenőrzésével, másrészt a közgyűlés hatáskörébe utalt fontosabb döntéseknél minősített határozatképesség kikötésével, a kisebbségi jogok és a részvényesi különjogok kimerítő szabályozásával kívánja elérni.

Minden részvény jogot ad a közgyűlésen való megjelenésre, felszólalásra, indítványtételre és szavazatra, és pedig a részvénybirtok tartamára való tekintet nélkül, ami névre szóló részvényeknél a nomádrészvényeseknek felesleges favorizálását jelenti. Több részvény alapján gyakorolható legmagasabb szavazatszám korlátolható (85. §,).

A közgyűlési jegyzőkönyvet közokirat alakjában bíró vagy közjegyző veszi fel (93. §.).

A közgyűlés kizárólagos hatásköre kiterjed mindazokra az esetekre, melyek már a KT. 179. §-ában is foglaltatnak, kivéve a teljes kartellszerződések kötését, melyet a T. — nézetem szerint helytelenül — nem tart fen közgyűlési hatáskörnek. Kibővül a közgyűlésnek fentartott tárgyak köre a társaság egész vagyona átruházásának esetével, melyből a 162. §. mint a társaság feloszlásának egyik esetéről rendelkezik. Minősített többségre van szükség az utóbb említett határozatnál, fuziónál, mindennemű alapszabálymódosításnál, ideértve az alaptőke minden változását is, a társaság feloszlásának kimondásánál, az alapszabályokban nem provideált alapok dotálásánál (96. §.), a felügyelőbizottsági tagok elmozdításánál (128. §.), a felszámolás mellőzésének kimondásánál (165. §.), fuzió esetében és akkor, ha a részvénytársaság egész vagyonát az állam vagy valamely közhatóság veszi át (163. §.). A minősített többség normális esete a T. szerint az alaptőke legalább felének képviselete mellett a leadott érvényes szavazatok kétharmad többsége. Különféle fajú és különböző jogokkal felruházott részvények esetében a részvényesek jogviszonyait érintő határozatokhoz a közgyűlés határozatán kívül az érdekelt részvényfaj tulajdonosainak elkülönítve hozott határozatára is szükség van (79. §.). Egyes esetekben a minősített több-

* Az előbbi közl. l. a 24. és 25. számban.

[22] L. az 1910-iki svéd törv. 30. §-át, az 1910-iki norvég törv. 43. §-át. Az angol normál alapszabály 25. §-a szerint a minimális határidő 14 nap.

ség kellekei szigorúbbak, pl. a részvénytársaság szanálása céljából kibocsátandó elsőbbségi vagy egyéb külön jogokat biztosító részvényemmisszióhoz 75%-os quorum és kétharmad szavazattöbbség szükséges (81. §.).

E rendelkezések közül azok, amelyek minden részvényesnek hozzászólási és szavazati jogot kívánnak biztosítani a társaság ügyeiben és a társaság felépítésére vonatkozó legfontosabb határozatokban minősített többség megkívánásával a részvényesi kisebbséget egy néha csak látszólagos többség esetleges önkénykedése ellen meg akarja védeni, elvileg helyeselhetők. Csak nem szabad magunkat abban az illuzióban ringatnunk, hogy ezekkel az intézkedésekkel akár a közgyűlés reaktiválását, akár a kisebbség védelmét sikerült elérni. Mert ott is, ahol az intézkedések évtizedek óta hatályukban fenállanak, mint Németországban, a közgyűlés súlytalanságáról és a kisebbség kiszolgáltatott voltáról szólanak a panaszok. A közgyűlés reaktiválása és a kisebbség védelme mindezen és hasonló intézkedések dacára is állandóan felszínen maradó, mindezideig még megoldatlan kérdései a részvényjogi törvényhozásnak. Az üzletvezetésnél megkívánt szakismeret, gyors elhatározó képesség, mozgékonyság, diszkréció miatt nem is kívánatos a közgyűlés hatáskörét, az üzletvezetésre és az ellenőrzésre hivatott személyek megválasztásán kívül, az okvetlenül szükséges tájékozódás és felelősségek megállapításához megkívánt ellenőrzés megtörténtéről való meggyőződés keretein túl terjeszteni. A T. rendelkezései mellett is még nyitott kérdés marad, hogy e tájékozódás mennyire van biztosítva és a közgyűlést vezető elnök tapasztalatai, egyéni tapintata lesznek továbbra is hivatva a részvényes jogosult tájékozódási érdekét és az üzleti titoktartás szempontjait összeegyeztetni.[23]

A T. a közgyűlési ügyrendre vonatkozó részletesebb szabályok felállításától eltekint és a közgyűléssel kapcsolatos kérdéseknél kissé bátortalanabb az újításokkal, mint a részvényjog egyéb kérdéseinél. A kisebbségi védelemre vonatkozólag már ismertetett és alább még ismertetendő rendelkezések is erre látszanak mutatni. Igaz, hogy a minősített többség kívánságának felállítása a mai törvénybeli állapotokkal szemben újítás, de a gyakorlat ezt az újitást már előkészítette, mert a legtöbb részvénytársasági alapszabály a T. által minőségi többséghez kötött határozatok tekintetében amugy is hasonló rendelkezéseket tartalmaz. Hellyel-közzel hallottunk ugyan panaszokat e tekintetben is, és azért helyes volt a minősített többség kellékének felállítása. De bátortalannak tartom ezt az ujítást azért, mert épen azon a ponton nem védi meg a T. a kisebbséget, ahol a legérzékenyebb károsítások érték eddig. Értem ez alatt a kisebbségi részvényesek fokozatos kiszorítását a társaságból, illetve arányos részesedésüknek állandó csökkentését oly alaptőkefelemelésekkel, amelyeknél a közgyűlési többség a kibocsátandó új részvényekre, vagy azok nagy részére a vezető érdekcsoportnak, vagy kívülállóknak biztosítja az átvételi jogot. A T. e tekintetben teljesen átvette a német törvény 282. §-ának rendelkezéseit, amennyiben a régi részvényesek átvételi jogát csak mint dispositiv szabályt állítja fel, melytől az alaptőke felemelését elhatározó közgyűlés eltérhet. Az eltérő határozathoz még minősített többséget sem kíván a 141. §. Ezzel lehetővé teszi egy, esetleg átmeneti többségnek, hogy a társasági vagyonból való részesedését a kisebbség megkárosításával jelentékenyen növelje. Ha már a T. a régi részvényesek átvételi jogát fokozottabb biztosítékokhoz nem kapcsolja, úgy legalább is minősített többséget kellett volna megkivánnia. Nézetem szerint azonban aggálytalanul tovább is lehetne, sőt kellene menni. Kivánatos lenne a részvényesek átvételi jogának olyan megállapítása, hogy attól való eltérés joga csak az alapítási tervezetben, vagy az alapszabályokban történt kifejezett fentartás esetében illesse meg a közgyűlést minősített többségi szavazattal. Megfontolandó volna az is, hogy a részvényesek előjoga alól való kivétel ne szoríttassék-e az alaptőkefelemelésnél behozandó természetbeni betét megszerzéséhez szükséges részvénymennyiségre. Ez a megoldás bizonyos középutat jelentene azon rendszerek között, amelyek a régi részvényeseknek feltétlen átvételi jogot biztosítanak az új részvényekre[24] és a mai állapot, illetve a német törvény és a T.-nek azzal egyező szabályozása között. Meg volna vele óva egyfelől az érdek, mely üzletkibővítéshez, vagy a társaság szempontjából kívánatos érdekeltség bevonásához fűződik, de meg volna óva masfelől a részvényes érdeke is, aki a tervezetből vagy az alapszabályból tájékozódhatik aziránt, hogy átvételi joga új részvény kibocsátásánál feltétlen-e vagy sem, aki ezt a körülményt a részvény megszerzésénél vagy értékelésénél megfelelően tekintetbe veheti és nincs kitéve ilykép a mindenkori többség önkényének.

Rendkívüli közgyűlés egybehívását a T. az alaptőke $^1/_{20}$ részét képviselő részvényesek kívánságára is biztosítja (89. §.). Hogy a KT. 178. §-ában a részvénytőke $^1/_{10}$ részét képviselő részvényeseknek biztosított eme jogkiterjesztése kívánatos-e, legalább is kétséges. A részvénytőke 5%-át képviselő kisebbség által, esetleg pusztán kellemetlenkedés céljából használt fegyverrel szemben igen csekély védelem, hogy a kellő ok nélkül összehívott közgyűlés összehívásának és megtartásának költségei az összehivókat terheli (89. §.).[25]

A közgyűlés az üzletvezetés egészének vagy részének megvizsgálására egyszerű szótöbbséggel külön napirendre tűzés nélkül is, külön megbizottakat vagy szakértőket nevezhet ki. E vizsgálat a törvényszéktől a többség $^1/_{10}$-része által csak akkor kérhető, ha a közgyűlés a vonatkozó indítványt elveti (100. §.). A bíróság e kérelemnek csak akkor ad helyt, ha a kérelmezők visszaélést valószínűsítenek és igazolják, hogy a közgyűlés napját legalább hat hónappal megelőzőleg tulajdonosai voltak a vizsgálat kérelmezésekor letétbe helyezendő részvényeknek. A kérelem teljesítése biztosíték letételétől tehető függővé és ha a kérelem rosszhiszemű volt, a felmerült költség viselésén kívül kártérítéssel is tartoznak a társaságnak a szakértő-kirendelés indokolatlan kérelmezéseért okozott kárért.

Alapítói, igazgatósági vagy felügyelőbizottsági felelősség érvényesítéséhez elegendő, ha a közgyűlés többsége a vonatkozó indítványt elveti, az alaptőke $^1/_{10}$-részét képviselő részvényesek fellépése is. E kisebbség a társaság nevében léphet fel; a társaság a perben egyességet csak úgy köthet, jogokról csak úgy mondhat le, ha a kisebbséghez tartozó részvényesekhez annyi járul hozzá, hogy társaik az alaptőke $^1/_{10}$-részét már nem képviselik (105. §.). Az egyes részvényest a kereshetőségi jog nem illeti meg az alapítói, igazgatósági vagy felügyelőbizottsági felelősség alapján.[26]

Törvénybe vagy alapszabályba ütköző közgyűlési határozat megtámadására jogosult minden részvényes, feltéve, hogy a közgyűlésen jelen volt, a határozat ellen tiltakozott és e tiltakozását jegyzőkönyvbe vétette; meg nem jelent részvényes csak akkor, ha a közgyűlésen való részvételben jogtalanul megakadályozták, vagy ha a közgyűlés összehívása, vagy pedig a határozat tárgyának meghirdetése nem volt szabályszerű (106. §.). A T. továbbá megtámadási jogot ad az igazgatóságnak és a felügyelőbizottságnak, valamint az egyes igazgatósági- és felügyelőbizottsági tagoknak, utóbbiaknak csak akkor, ha a megtámadott határozat végrehajtása felelősségüket érintené. A megtámadási kereset határideje egy hónap a jegyzőkönyv bemutatásától számítva (106. §.). A megtámadás jogával való roszhiszemű visszaélés kártérítésre köteles a társasággal szemben (108. §.). E kártérítési kötelezettségre való tekintettel a megtámadási jog gyakorlását a

[23] L. erre és általában a közgyűléssel kapcsolatos kérdéseknek a német gyakorlat szempontjából való megvilágítására a legújabban megjelent tanulmányok közül különösen *Pinner:* Beiträge zum Aktienrecht. Berlin 1918. 33—41., 64—77. o.

[24] L. pl. a svéd törv. 39. §-át, a norvég törv. 25. §-át. Az angol normál alapszabály 42. §-a dispositiv szabályt állapít meg e tekintetben, az amerikai gyakorlat általában elismeri e jogot. L. e kérdésről *Lehmann:* Das Recht der Aktiengesellschaften. Berlin, 1904. II. köt. 461. o. A T. 141. §. 4. bek. is módosítandó volna olykép, hogy az átvételjog előzetes biztosítása esetében a hatálytalanság csakis az alaptőkefelemelési határozattal ellenkező részében és annyiban állapíttassék meg, amennyiben az a részvényeseket megillető előjogok tényleges gyakorlásával ellenkezik. A 141. §. szövege egyezik azzal a szöveggel, melyet *Kuncz* már az alaptőkefelemelésről írt munkájában (246—247. o.) ajánlott. A német KT. javaslatához készült «Denkschrift»-nek (könyvalakban megjelent kiadás 155. o.) *Kuncz* által (i. h.) is említett érvei nem döntik meg a fent érvényesített szempontokat.

[25] Annál inkább áll az, mert nem is az egyes részvényeseknek, hanem a társaságnak okozott költségek megtérítéséről van szó.

[26] Ezt az álláspontot, melytől bírói gyakorlatunk legújabban eltért, *Kuncz* de lege lata is vallja «Az alaptőkefelemelésről» írt munkájában 344—346. o.

bíróság biztosíték letételétől teheti függővé (107. §.). Emellett épségben marad a hivatalból való megsemmisítés joga a bíróság részére. Ez a jog a bíróságot bejegyzett közgyűlési határozatokkal szemben is három éven belül megilleti, ha a törvény imperativ rendelkezésébe ütköző határozatok megsemmisítését közérdekből szükségesnek tartja és a társaság a részére engedélyezett határidőn belül a törvénynek, illetőleg az alapszabályoknak megfelelő határozatot nem hoz.

Túlmenne e dolgozat keretén a részvényesi kisebbségi és külön jogok kérdésének kimerítő tárgyalása. Ez a kérdés a különböző gazdasági, társadalmi, jogi és igen gyakran érzelmi szempontok különfélesége szerint oly sokfélekép ítélhető meg, hogy minden érdekeltet megnyugtató megoldás alig képzelhető.

Mindenesetre számolni kell azzal, hogy a részvénytársaság kapitalisztikus egyesülés, melynek üzletét ezért a tőketöbbség bizalmi emberei kell hogy vezessék és melynek közgyűlésén szükségképp a tőketöbbség akarata és a többség által célszerűnek elismert álláspont kell hogy érvényesüljön. Amíg ez az akarat akár közgyűlési megnyilatkozásában, akár az üzletvezetőség ténykedésében a törvény és az alapszabály keretein belül lel kifejezést, a kisebbségnek vagy az egyes részvényeseknek magukban véve még oly helyes ellenérvei is gyakorlatilag nem érvényesülhetnek. Aki a közgyűlésnek lefolyását, még ott is, ahol van ellenzék, ismeri, jól tudja, hogy a kölcsönös meggyőzés tere igen szűk és úgyszólván kivétel nélkül a már előzetesen megfontolt többségi álláspont jut érvényre anélkül, hogy a szavazást megelőző vita legkevésbbé is befolyásolná a döntést.

Természetesen, nem állítható fentartás nélkül, hogy az ilykép érvényesülő többségi akarat minden esetben egybevág a társaság érdekével. De még sokkal kevésbbé lehetne állítani azt, hogy a kisebbséget fellépésében mindig a társaság érdeke vezetné. Kétségkívül van tárgyilagos kisebbségi ellenzék is és alapos megtámadási per is van, de aki a közgyűlési ellenzékek leszerelésének szokásos módját és a megtámadási perek természetrajzát ismeri, annak lelkesedése a kisebbségi védelemért okvetlenül le fog lohadni, mert e fellépések túlnyomó többsége alaptalan és nem a társaság, hanem külön érdekek szolgálatában áll.[27]

E szempontokat egybevetve, helyeselhető, hogy a T., amint egyfelől kiépíti a közgyűlés, sőt a közgyűlési kisebbség által való lehetőségeit az üzletvitel megvizsgálásának, másfelől bizonyos korlátokat állít fel a hat havi részvénybirtok kellékének megkívánásával és az alaptalanul kért vizsgálattal okozott kár megtérítésére vonatkozó kötelezettség statuálásával. Igaz, hogy ez a kártérítési kötelezettség konkrétebb törvénybeli szabályozás nélkül meglehetős kétes értékű és hiányos a tekintetben is, hogy a kisebbséget csak a társasággal szemben kötelezi kártérítésre. Már pedig akkor, amikor a kisebbség rosszhiszemű közgyűlési ellenzéki álláspontja, felesleges vizsgálatokkal való fellépése tőzsdei manőverek szolgálatában áll, rendszerint nem a társaságnak, hanem a többségi részvényeseknek okoz kárt és ez többnyire könnyebben megállapítható, mint a társaság kára. Másfelől azonban a közgyűlési többség kártérítési kötelezettségét is kívánatos lett volna megállapítani a többségi joggal való visszaélés eseteiben, különösen akkor, amikor a formailag törvényes vagy alapszabályszerű keretben mozgó határozatok nyílvánvalóan a társaság és a kisebbség érdekeinek ellenére a többségi külön érdekek szolgálatában áll.[28]

Ezzel kapcsolatban a 87. §-ban felsorolt részvényesi szavazójogbeli inkompatibilitások is részletesen szabályozandók volnának, főleg a «Strohmann» rendszerrel való kijátszások megakadályozása végett. A közgyűlési akarat meghamisításának a 186. és 187. §-ban foglalt, — a többi büntető rendelkezéstől eltérően, kivételesen enyhe — sanctiója, a csekély pénzbüntetés, súlyosabb büntető sanctióval és teljes magánjogi kártérítési kötelezettséggel volna sujtandó.

A megtámadási határozat határidejének egy hónapban való megszabása is helyeselhető. A mai 32 éves elévülési határidőn belül való megtámadási lehetőség felette aggályos. Még a 30 napi határidő mellett is súlyos komplikációk állhatnak be végrehajtott határozatok megsemmisítésének esetében. Gondoskodni kellene a megtámadott határozat felfüggesztésének lehetőségéről, ha a fellépő fél a megtámadási alapot kellőkép valószínűsíti. Nem engedhető meg, hogy nyílvánvalóan törvénybe vagy alapszabályba ütköző határozatok végrehajtásával oly tényleges helyzet teremtessék, mely a megtámadási kereset valószínű sikere esetében esetleg helyrehozhatatlan károkat is okozhat. A közgyűlési határozat végrehajtásának felfüggesztése és a megtámadó részvényestől megkívánható biztosíték egymást kiegészítő rendelkezések, melyek kellő gyakorlati érzékkel rendelkező bíróság kezében mindkét fél jogosult érdekeit megvédhetik.

Nem érthetek egyet a közgyűlési határozatok megtámadására jogosult részvényesek körének a T.-ben foglalt (106. §.) szűkítésével. A közgyűlésről különös ok nélkül távolmaradó részvényes is jogosultan felteheti, hogy a többségi akarat érvényesülése a törvény és az alapszabály keretein belül történik. E keretek áthágása ellen a megtámadási jogot meg kell részére adni, mert különben oly diligentiát követelünk az érdekeire ügyelő részvényestől a közgyűlési meghívók figyelemmel kísérése és a közgyűlésen való megjelenés tekintetében, melyet tőle a gyakorlati élet felfogása szerint a mai viszonyok között megkívánni nem lehet.

Rövid záros határidőn belül érvényesíthető megtámadási keresetet mellett okvetlenül szükség van a hivatalból való megsemmisítésnek a T. által szabályozott lehetőségére is és legfeljebb atekintetben merülhetnek fel aggályok, hogy kellőkép megóv-e minden legitim érdeket a megsemmisítés jogának a «közérdekből» mutatkozó szükség esetére való szorítása.

A mérleg felállítására vonatkozólag a T. mindenekelőtt azt az általános szabályt tartalmazza, hogy azt a «józan és óvatos kereskedőktől követett elvek szerint» annyira világosan és áttekinthetően kell szerkeszteni, hogy a részvényesek belőle a lehetőséghez képest határozottan tájékozódhassanak a vagyoni helyzetről. Ezen elv formulázását bizonyos formai mérlegszabályoknak és néhány értékelési elvnek felállítása követi, nagyjában a német Kt. 261. §-ának mintájára. Mindenesetre helyes volt a német törvenyből átvenni a vagyontárgyak és értékpapirok értékelésénél azt, a solid társaságok által ma is követett elvet, hogy az értékelés maximuma a beszerzési-, illetőleg előállítási ár, nehogy nem realizált nyereségekből történjék osztalékfizetés.

Kívánatos lett volna azonban a német törvényen túlmenőleg is az általános elv felállításán kívül a világosság és áttekinthetőség érdekében részletesebb szabályokat felállítani. Ha a T. szerzője már a német mintához akart fordulni, akkor helyesebb lett volna a Reichsbank által felállított és a német pénzintézetek által elfogadott mérlegmintából kiindulni és megfelelő elveket, vagy mérlegmintát felállítani az egyes társasági válfajokra nézve. A T. irányelveiben (172. o.) felhozott ellenérv, hogy a generális részvénytörvényben mintamérleggel operálni nem lehet, nem találó, mert a részvénytársaság különböző fajaihoz képest többféle mintamérleg is felállítható lenne, vagy pedig mintamérleg nélkül is részletesebb imperativ mérlegezési szabályok lettek volna a T.-be felveendők. Különös fontosságú volna ebből a szempontból olyan szabály felállítása, mely szerint a váltóvisszkereseti kötelezettségeknek a vagyon elzálogosított részeinek és a társaság concernjéhez tartozó vállalatok vagyoni állapotának kitüntetése is okvetlenül szükséges. Az e tekintetben való titkolódzás okozhatja és okozta is a legsúlyosabb katasztrófákat.[29]

[27] Ebben a kérdésben nálunk és külföldön egyetértenek a gyakorlat emberei. L. *Pinner* i. h. 35. skk. o. *Rathenau* Vom Aktienwesen (Berlin 1918) 27. skk. o. és nálunk különösen *Nitsche* véleményét az 1911. évi országos jogászgyűlés irományai között (I. köt. 58. és 59. o.), melynek a kisebbségi és részvényesi különjogokra vonatkozó, évtizedes bírói funkció során szerzett tapasztalatokon alapuló konkluzióit mindenben osztom.

[28] A többségi felelősségnek még teljesen ki nem forrt gondolata mellett foglal állást Franz *Klein:* Die neueren Entwicklungen in Verfassung und Recht der Aktiengesellschaften (Wien 1904.) 46. o. is.

[29] L. *Klein* i. h. 52. o. Az e tekintetben való speciálizálás fontosságára az 1901 körüli német részvénytársasági katasztrófák hívták fel a közfigyelmet. Nálunk elsősorban *Egry* száll síkra meggyőző érvekkel az ily irányban való részletezés mellett az 1911-iki orsz. jogászgyűlés elé terjesztett véleményében (Irományok I. köt., 295. sk. o.). L. a zálogjoggal terhelt társasági vagyontárgyakra vonatkozó publicitásra az 1908-iki angol törv. 93. szakaszát, az ottani gyakorlatra pedig Palmer: Company Law (London 1911.) 277. sk. o. Ajánlatos volna évközben való tájékoztató jelentések közzétételének, a társaságok bizonyos csoportjainál pedig fél- vagy negyedévi mérlegek készítésének kötelező előírása.

A T. kötelező tartalékalapot is előír, még pedig teljesen a német törvénynek megfelelőleg az évi tiszta nyereség 5%-át rendeli erre fordítani, míg a tartalékalap az alaptőke 10%-át el nem éri. Ugyancsak tartalékalapra fordítandók a részvénykibocsátásból a társasághoz befolyó felpénzösszegek is az emissionális költségek levonásával.

A mai KT.-ünk úgyszólván egyedül áll a tekintetben, hogy tartalékalap létesítését kötelezőleg elő nem írja. Ennek dacára a józan belátás arra bírta társaságainkat, hogy megfelelő tartalékalapot gyüjtsenek. A magyar birodalomban az 1914. év végén mérleget készített 1995 részvénytársasági hitelintézet 1498 millió korona befizetett részvénytőkével és ezek az intézetek 532 millió korona rendes és 178 millió korona rendkívüli és egyéb tartalékalapot mutattak ki. A rendes tartalékalapok tehát több mint egyharmadát, az összes tartalékalapok több mint felét tették a befizetett részvénytőkének.[30] Ipari részvénytársaságaink ugyanakkor 1104 millió befizetett részvénytőke mellett 133 millió rendes, 473 millió értékcsökkenési és 64·5 millió egyéb tartalékalapot mutatnak fel. Ipari részvénytársaságaink mérlegelési elveinek ismerete mellett nem lehet kétséges, hogy az értékcsökkenési tartalékalapoknak csak kis része felel meg valóságos értékcsökkenésnek, jelentékenyebb része azonban a nyereségből eszközölt tartalékolás, melynek az értékcsökkenési tartalékalapba való helyezése azért történt, mert a mult évig fenállott törvényeink ily módon korlát nélküli adómentes tartalékolást tettek lehetővé. Ha ezeknek az értékcsökkenési tartalékalapoknak csak felét számítjuk a tartalékalaphoz, akkor is a tartalékalapoknak a befizetett részvénytőkékhez való aránya kereken azok 40%-ának felel meg, sőt még az értékcsökkenési alapoknak teljes figyelmen kívül hagyása mellett is 17·8%-ot tesz ki az arány. Tehát a társaságok mindkét kategóriájánál az arányszám jóval nagyobb, mint az, amelyet akár a T., akár a német törvény vagy az osztrák rendelet kötelező tartalékalap gyanánt előírnak. A német és osztrák statisztikai adatokkal való összehasonlítás pedig nem mutatja be kedvezőtlenebb színben részvénytársaságaink tartalékolási politikáját az osztrák vagy német társaságokénál. Ez persze nem annyit jelent még, hogy minden részvénytársaság annyit tartalékol, amennyi indokolt volna és az átlagszámokkal való operálás épen ezen kérdésnél nem nyujt teljesen meggyőző bizonyítékot.

De bizonyítják e számok mindenesetre azt a fentebb hangoztatott tételt, hogy a részvénytársasági reformnál nem lehet egyedül a törvénybeli szabályozásból kiindulni és bizonyítják azt is, hogy a kötelező tartalékolásra vonatkozó sokkal szigorúbb intézkedések is aggálytalanul volnának a tényleges viszonyokra való tekintettel életbeléptethetők.

A magam részéről a T.-nek a kötelező tartalékolás mértékére vonatkozó szabályait elégteleneknek tartom. Eltekintve a részvényemissióknál elért felpénznek a tartalékalaphoz való csatolásától — ami eddig is kivétel nélkül megtörtént a gyakorlatban, habár a törvény nem írta elő — az alaptőke 10%-ával határolt kötelező tartalékalapot egyáltalában nem lehet elegendőnek tekinteni a háború után előrelátható gazdasági viszonyok közepette. Általában helytelennek tartom a kötelező tartalékalap felső határának törvénybeli megszabását. Ehelyett degresszív kulcsot kellene megállapítani, mely legalább is a nyereség 10%-ának tartalékolását írja elő, addig, míg a részvénytőke az alaptőkének 20%-át eléri és amely azontúl fokozatosan csökkenthető lehetne a nyereség 5%-áig, vagy esetleg még kisebb hányadáig, fentartva azonban azt az elvet, hogy bármily nagy legyen is a tartalékalap, annak bizonyosmérvű dotálása minden körülmények között kötelező legyen.[31]

A T.-re való tekintettel annál nagyobb súly tulajdonítandó a rendes tartalékalap dotálásának, mert amint már említettem, egyéb, az alapszabályokban nem provideált tartalékalapok gyüjtése — nyilván a T. szerzőjének az osztalékjog kérdésében elfoglalt álláspontja következményeképen — a minősített többség kellékének felállításával amúgy is meg van nehezítve.

(Folyt. köv.) *Dr. Doroghi Ervin.*

[30] L. Magyar Statisztikai Évkönyv 1914. 212. o., az ipari részvénytársaságokra pedig u. o. 124. o. Az 1914 óta bekövetkezett háborús konjunktura folytán részvénytársaságaink tartalékalapjainak összege és a részvénytőkéhez való aránya is jelentékenyen növekedett.

[31] L. e javaslatot Dr. W. *Gemünd* és Franz *Knödgen:* «Wie kann unser Aktienwesen gesunden» c. dolgozata 48. skk. oldalain, akik azonban a kezdő kulcsot nyereség 5%-ával javasolják, a kötelező tartalékolást pedig az alaptőke 50%-ával maximálják.

Jogirodalom.

Jahrbuch des ungarischen Rechts I—III. füzet.

Szerkesztik: Justizrat Dr. Magnus berlini és dr. Fazekas Oszkár budapesti ügyvédek.

Megjelenését már előre jeleztük s most, hogy megjelent, mégis örvendetes meglepetésként hat. Az új folyóirat lényegesen elüt attól az elég nagyszámú kísérlettől, amelynek célja volt, hogy de rebus hungaricis a külföldnek beszámoljon. Főhibája ezeknek a német, francia vagy angol nyelven megjelent folyóiratoknak az volt, hogy nagyrészt nem annyira Magyarországot ismertették a külföldön, hanem szerkesztőiket és íróikat Magyarországon. Rendszerint az ily vállalkozás busás kormányszubvencióval kezdődött, erős magyar sajtóreklámmal folytatódott s nehány szám vagy nehány évfolyam után csendesen kimúlt. Egynémelyike még ma is tengődik s látható budapesti könyvkereskedések kirakataiban, ellenben külföldre csak a nyilvánosság teljes kizárásával jut el. Alakilag közös hibájuk volt, hogy vagy Magyarországon jelentek meg, vagy külföldi kiadónál ugyan, de kizárólag magyar szerkesztésben. Külföldön pedig arra az álláspontra helyezkedtek, hogy «mi jó jöhet Názáretből?» Tartalmilag pedig még nagyobb volt a fogyatékosságuk. Részint duzzadtak a hazafias potemkiniádáktól, részint pedig a cikkek írói elfelejtették, hogy a külföldnek írnak. Aminthogy gyakran a cikkek nem is íródtak a külföld számára, hanem a «Prinzip der höchsten Fruktifizierung»-ot követő szerzők itthon már megjelent cikkeiket engedték át lefordítás végett. Minthogy pedig e Revuek és Rundschauk szerkesztői, mint már hangsúlyoztam, tekintetüket nem annyira a kül-, mint inkább a belföld felé irányították, többnyire nem a rátermettség vezette őket a szerzők felkérésében, hanem az utóbbiak rangja és állása. Ezért voltak a külföldnek szánt magyar tárgyu folyóiratok mindenkor kedves találkahelyei a kegyelmes uraknak és az akadémiailag fémjelzett tudósoknak.

Mindezeket a hibákat a magyar jog németnyelvű évkönyve gondosan elkerülte. Szimbólikus módon a füzet élén *Nagy Ferenc* a Magyar Jogászegyletnek és *Szászy-Schwarz* Gusztáv a Bajtársi Szövetség jogi szakosztályának elnöke üdvözli az új folyóiratot. Mindketten, akiknek nagy érdemük van a magyar-német jogászi közeledés ügyében, bizalommal hangsúlyozzák, hogy a Jahrbuch állandó és rendszeres forrása lesz a magyar jog megismertetésének. És valóban a kezdet biztató! Mindegyik cikkíró a német tudományos tárgyilagosság módszerével igyekezett témáját feldolgozni. De a témák megválasztása is szerencsés, ami nyílván a magyar szerkesztőnek: *dr. Fazekas Oszkárnak* érdeme. *Baumgarten Ferdinánd* lelkiismeretes összeállításban áttekinthető képet nyujt a háborús törvényhozásról, utána *Almási Antal* a magyar magánjog újabb fejlődésének oly mesteri miniatürképét rajzolja meg, amire csak a tárgyán szuverénül uralkodó szakember képes. *Meszlény Artur* a maximális árak túllépésének magánjogi következményeivel foglalkozik a törvényhozásban és joggyakorlatban, *Malonyai Béla* pedig a házassági jog kiépítését ismerteti. Háborús váltójogunk szabatos ismertetésével foglalkozik *Bárdos Benő*, *Kovács Marcel* pedig igen érdekesen állította össze cikkében a polgári per fogalmi meghatározását a magyar processzualisták rendszeres műveiből. Legkimerítőbb *Lengyel Aurél* tanulmánya a választójogi javaslat történetéről és tartalmáról. *Vámbéry Rusztem* az 1900 óta hozott büntetőjogi törvények áttekintését írta meg, *Magyary Géza* pedig — last but not least — a nemzetközi választott bíráskodás magyar jogi vonatkozásairól értekezik. E cikkek változatos anyagán felül a közlemények egész sorát találjuk a füzetben, amelyek megfelelnek a német jogászok érdeklődésének. Elsőnek *Auer György* számol be a Bajtársi Szövetség jogi osztályának munkálatairól, majd a budapesti nemzetközi légjogi értekezlet eredményeinek, a Magyar Jogászegylet, az Ügyvédi Kör és a Társadalmi Jogalkotás Szövetsége munkásságának ismertetése következik. Pontos áttekin-

tést nyujt a füzet a jogi szaksajtó ezévi első négy számáról, végül befejezi a Jahrbuch-ot a magyar jog fejlődésének szakok szerint összefoglalt kronológikus áttekintése, a szerzők életrajzi adatai és egy sematikus táblázat az igazságügyi és közigazgatási hatóságok hierarchiájáról.

Szinte meglepő, hogy a 44 oldalas füzetbe mi minden fért el és a szerkesztők bátran állíthatták volna oda mottóul a költő szavát: wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen. Kifogásolni való — néhány jelentéktelen sajtóhibától eltekintve — alig akad s így voltakép arra szorítkozhatnánk, hogy szerencsés sikert kívánjunk az új német és mégis minden izében magyar kollégának. Egy megjegyzést azonban mégsem hallgathatunk el. Egyike-másika a cikkeknek nem németül íródott, hanem fordítás, amelynek németségéhez itt-ott szó fér. Már pedig a tudomány terén is megszívlelést érdemel Wagnernek a művészetek egységét hirdető tanítása. Csak a gondolat, stílus és nyelv egysége biztosítja a tudományban azt az elementáris erőt, amelyet a zenedrámában a nyelv, a hang és a díszlet harmóniája képvisel. Ha a németeket a magunk igazáról meg akarjuk győzni, németül kell hozzájuk szólni és az a furcsa zsargón, amely nálunk Bécs, Budapest és Brody szójárásaiból kialakult, a germán nyelv szellemétől elég távol áll. Megengedem, hogy jogászaink közt nem könnyű sok írót találni, aki a nyelvi kívánalmaknak megfelel, de idővel talán ez is sikerül. Így tehát mi is csatlakozhatunk *Szászy-Schwarz* Gusztáv üdvözletének zárószavához: Möge das Gelingen so voll und echt sein, wie das Streben.

Lector.

Szemle.

— **Wlassics Gyula** főrendiházi elnöki kinevezése többet jelent, mint tüneményes pályafutásának egy mértföldkövét. Mailáth György országbíró óta az első eset, hogy ismét vérbeli jogász került a törvényhozás másik házának élére. Manapság nem épen kedvező idők járnak a főrendiházakra, itt is, Poroszországban is hallatszanak hangok, amelyek a demokratikus haladás e kerékkötőinek eltörlését hirdetik. Mint a törvényhozás egyik szerve a jövőben előreláthatólag csak azzal fogja létjogosultságát megőrizhetni, ha a jogalkotásnak aktiv és szakszerűbb tényezőjévé válik, amely nem osztályérdekek megóvásában, hanem a magasabb rendű elvi kritikában találja meg hivatását. Ebből a nézőpontból szemlélve valósággal jelképies Wlassics elnöksége. Az új elnök munkássága évtizedeken át összeforrott a magyar jogfejlődéssel. Wlassics Gyula mint kriminalista kezdte, mint a közigazgatási jog tudós művelője folytatta s a legutóbbi évtizedben mint a közjog és a nemzetközi jog szorgos munkása tesz tanubizonyságot jogászi tudásának egyetemességéről. Kétségtelen, hogy e működés, akár az irodalomban, akár a bírói székben, akár pedig a főrendiház közjogi bizottságának vezetésében nyilvánult meg, egyaránt következetesen a haladás szolgálatában állott. Nem ok nélkül remélhetjük tehát, hogy Wlassics Gyulával frissebb szellem fog bevonulni a főrendiház falai közé és a főuri nemtörődő fölényesség helyett, amely néha előkelő kézlegyintéssel intézte el a jogalkotás legnehezebb problémáit, a szakszerű bírálat erejével fog a főrendiház szavazatának súlyt kölcsönözni. Erre a törekvésre Wlassics Gyulát saját multja kötelezi, az ország jövője pedig jogosítja.

— **Nyilatkozat.** Igen tisztelt Szerkesztő Úr! A Pesti Naplónak f. é. július hó 7-én megjelent számában Bodó Pál úr által a néhai dr. Bochkor Károly felett tartott gyászbeszédemmel a Jogt. Közlöny f. é. 20. számában leközölt részleteihez fűzött reflexióihoz a következők közzétételét kérem.

A közölt helyek, melyek gyászbeszédemnek csak igen csekély részét teszik, valóban nem az én gondolataim, s hogy mindazonáltal ilyeneket is bekapcsoltam a beszédbe, ennek oka és magyarázata a következő.

A gyászbeszéd megtartására — szabódásom ellenére — a temetés napján a déli órákban kaptam a megbízást; a temetésre viszont már d. u. 3 órakor indulnom kellett s így egyéb még elvégzendő egyetemi teendőim lebonyolítása után a gyászbeszéd megszövegezésére igen rövid idő állott rendelkezésemre. Mint aki eddig soha gyászbeszédet nem tartottam, ezen a téren tehát gyakorlattal nem bírván, segítségre szorultam s igénybe vettem feljegyzési könyvemet, amelyben szerzők megjelölése nélkül több mint 15 év óta összegyűjtöm a magam okulására és élvezetére a kiváló szónokok, nagy írók stb. jobb gondolatait s eszmemeneteit. Perls Ármin beszédeiből is így kerülhetett be annak idején néhány részlet a feljegyzési könyvbe, amelyből — főleg az idő rövidségére való tekintettel — kényszerűségből és illetőleg oly módon merítettem, hogy egyes gondolatokat — így a Perls-féléket is — *pro memoria* magamnak feljegyeztem, hogy az ilyeténkép készített vezérfonál a *szabadon előadott* beszédnél segítségemre legyen. Ha nem csal emlékezetem: az eredeti kézírásban, amelyet igen tisztelt Szerkesztő Úr *kérésére* — főleg a tárgyi adatok leközlése céljából — bocsátottam rendelkezésére, *az idegen szöveg idézőjellel meg is volt különböztetve* a többitől.

Fogadja igen tisztelt Szerkesztő Úr mély tiszteletem kifejezését, mellyel maradok

Budapest, 1918 július 11-én.

kész híve
Angyal Pál.

— **Tury Sándor** kúriai tanácselnöki kinevezése alkalmával feleslegesnek találjuk, hogy a szokásos dicséretekből álló bokrétát neki is átnyujtsuk. A ki polgári igazságszolgáltatásunkkal valamelyes kapcsolatot is tart, okvetlen találkozott már Tury Sándorral. Az öregebbek még emlékeznek a vidéki törvényszéki bíróra, a budapesti kir. tábla váltótanácsának széles látókörű, gyakorlati érzékü tagjára, a fiatalabbak, már mint a Kúria polgári szakosztályának egyik legjobb bíráját, avagy a bírói és ügyvédi vizsga-bizottságának szigorú, de mindig méltányos censorát ismerték meg. Azok közé tartozik, aki nem csupán a jó papnak, hanem a jó bírónak is jellegzetes ismérvét látják abban, hogy holtig tanul. Egyes fontosabb jogi kérdések eldöntése előtt hétszámra láttuk a kúriai könyvtárban és régi percsomói között búvárkodni, hogy a józan ész szavát a tudományos véleményekkel összehangolja. Szaklapokban megjelenő dolgozatai, valamint a hiteljogi törvényeknek a joggyakorlatot felölelő kiadása tudományos képzettségének ékes bizonyítékai. Az új méltóságban, mint régi ismerőst a jogászság örömmel üdvözli.

— **A bírák fizetésjavítási mozgalma**, mint értesülünk, annyiban sikerrel járt, hogy a mellékfoglalkozás hiányának ellenértékeül a bírák fizetési fokozatra való tekintet nélkül fejenként 1800 K évi pótlékban fognak részesülni.

— **Uj könyvek**. 1. A berni vasuti egyezmény és a háború. Irta: *dr. Sándorfi Kamill* (Jogászegyleti előadás). 2. Zenemű jogosulatlan előadásával elkövetett bitorlásért a kávést vagy vendéglőst terhelhető felelősség kérdése. Irta: *dr. Túry Sándor.* Mindkét füzet különlenyomat az Ügyvédek Lapjából.

— **A Kereskedelmi Jog** legutóbbi számában dr. *Berinkey* Dénes a magánjogok helyreállításának problémájáról értekezik a békeszerződésekben, dr. *Auer* György a maximális árak túllépésével kötött árdrágító ügyletek érvényességének kérdését fejtegeti.

Közjegyzői irodába (Bács m.) németül beszélő helyettes esetleg nyugdíjas bíró vagy segéd felvétetik. Az előző gyakorlat és alkalmazás igazolandó. Sajátkezűleg írt ajánlatok a fizetési igény megjelölésével kéretnek. Cím a kiadóban. 16072

Dr. Kelemen Ignác ügyvédi irodája, elismert jó forgalmú, elhalálozás miatt átadó, amely már 13 éve fenáll, Vámos-Mikolán (Hont megye). 16050

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 29. szám. Budapest, 1918 julius 21.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Tarnai János* kir. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Frigyes Béla* budapesti ügyvéd: A házasságkötési jog korlátozása. — *Dr. Biedermann Miklós* budapesti ügyvéd: A szállodák felmondási joga. — Az elhalasztott szabadságvesztésbüntetések végrehajtása. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 11. ív.

Angol dolgok.*

XX.

Háborús sajtóper.

A londoni Central Criminal Court nemrég sommás eljárásban (jury nélkül) tárgyalta a *Tribunal* c. lap sajtóperét oly cikk miatt, mely a vád szerint «alkalmas arra, hogy megzavarja őfelségének az Egyesült-Államokhoz való viszonyát és mely a háborús Defense of the Realm rendeletbe ütközik.» Hogy mily fontosságot tulajdonít a kormány az ilyen alárendelt sajtónyilatkozatoknak is, mutatja az, hogy a vádat a Director of Public Prosecutions (kivételes jelentőségű ügyekben eljáró közvádló) emeltette és képviseltette. A bevádolt cikk címe ez: «A német békeajánlat», a vád tárgyává tett hely pedig így szólt:

«Az amerikai őrség, mely ezidőszerint elfoglalni készül Angliát és Franciaországot, akár hatásosnak (efficient) fog bizonyulni a németekkel szemben, akár nem, bizonyára képes lesz megfélemlíteni a sztrájkolókat, amely foglalkozáshoz az amerikai hadsereg otthon hozzászokott.»

A közleményért együttesen vonták felelősségre *Russell* szerzőt és *Beauchamp* kisasszony kiadót.

A közvádló azt fejtette ki, hogy az ilynemű kijelentés kétségtelenül alkalmas arra, hogy zavart, egyenetlenséget és kölcsönös ellenérzést idézzen elő Anglia és szövetségesének katonái között s így veszélyezteti a két állam közötti viszonyt. A bíró feladata lesz mérlegelni, hogy mivel a közleményt előkelő állásban levő és a lehető legműveltebb ember írta, nem kell-e arra következtetni, hogy ily helyzet előidézése volt a célja. Alig lehet elképzelni, hogyan írhatta a közleményt más, mint egy ez országgal szemben egyenesen ellenséges érzelmeket tápláló férfiú, és nem lehet eléggé nagyra tenni esetleges büntetlenségének káros következményeit. Mit jelenthet az a kijelentés, hogy nemsokára amerikai sereg szállja meg Angliát és Franciaországot, mást, mint hogy az angol és francia seregek nem tudják megvédeni hazájukat és hogy nem szövetséges segítségre van szükségünk, hanem saját földünket akarjuk megszállatni az amerikai csapatokkal. Anglia és Franciaország hadierejének lebecsülésén kívül az amerikai hadak meggyalázása is benne foglaltatik ama szavakban, hogy «hatásosnak fog-e bizonyulni a németekkel szemben»; amiben az a feltevés rejlik, hogy az amerikaiak jók lehetnek őrségnek, de nem sokat számítanak az ellenséggel szemben. Azután következik az a hely, hogy «bizonyára képes lesz megfélemlíteni a sztrájkolókat, amely foglalkozáshoz otthon hozzászokott». Ez először is nem igaz; másodszor pedig azt a benyomást keltheti a hazai katonaságban, hogy egy másik demokratikus államot feltétlenül használhatjuk arra, hogy itt munkászavargásokba avatkozzék. *Beauchamp* kisasszony elismeri, hogy ő a lap kiadója, tehát szintén felelős.

Megállapíttatik, hogy a *Tribunal* című nyomtatvány ujság és rendes forgalom tárgya.

A védő azt adta elő, hogy a bevádolt közlemény nem nyujt alapot a vád következtetéseire. Russell, a szerző, határozottan tagadja, hogy szándéka a két állam közötti viszony megzavarására irányult; célja, ellenkezőleg, az volt, hogy figyelmeztesse a közönséget arra, amit ő (a szerző) — akár helyesen, akár nem — komoly veszélynek tartott. Mivel sincs igazolva, hogy a cikk «alkalmas» arra, amit a vád feltételez. A cikk alá volt írva, tehát nyilvánvaló, hogy csak a szerző egyéni nézeteit tolmácsolja; már pedig nem lehet feltételezni, hogy valamely egyes, bármily állású ember felfogása «alkalmas» volna megrontani egy másik államhoz való viszonyunkat. A német békeajánlatot az összes lapok pártszempontból vitatták; ezekből a közleményekből bőségesen lehetne összeszedni oly helyeket, amelyeken a túlérzékeny hivatalos szem épúgy megakadhatna, mint a vádba helyezett közleményen. Ezenfelül nem egyenes eljárás a vád részéről egy-két kiszakított helyre támaszkodni, tekintet nélkül a cikk irányára, amely nem volt egyéb, mint hogy párthíveinek, a munkásoknak és a szocialistáknak kimutatni, milyen eredményei lehetnek a háború folytatásának. A *Tribunal* forgalma csak egy pár ezer lehet hetenként; nevetséges gondolat, hogy az ilyen lapnak egy-két mondása veszélyezteti a két állam közötti viszonyt. Az amerikaiaknak tudvalevőleg van humorjuk és a védő azt hiszi, hogy e nagy nemzet legkomolyabb tagjai sem tennék a cikknek azt a szemrehányást, amelyet a közvádló felhoz. A közvádló csak egy helyet idéz, de megfeledkezett arról, ami erre következik: «Nem állítom, hogy ilyen gondolat vezérli a kormányt».

Közvádló: Tessék e pont többi részét is olvasni.

Védő: Igen. Igy hangzik: «Minden arra mutat, hogy egyáltalában nincs gondolata és hogy kézből-szájba él, tudatlansággal és érzelgős szóbeszéddel vigasztalván magát. Csak annyit mondok, hogy ha gondolkodni tudnának, az általam megjelölt szempontból tartoznának megkísérelni annak igazolását, miért tagadják meg a béketárgyalást a német részről ajánlott alapon». Russell vádlott egy év óta ír cikkeket a lapnak és ez a panasz az első ellene. Már a cikk kiadása előtt gondolt arra, hogy megszünteti tevékenységét a lapnál, mert jövőre filozófiáról kíván írni és előadni. Mindenesetre csak igen mérsékelt büntetést érdemel.

A közvádló megjegyzi, hogy Russell 1916-ban hasonló cselekményért már 100 és 10 font büntetést kapott.

A *bíró* előadja, hogy a cikk önmagát ítéli el, tartalma kártékony és arra van számítva, hogy megzavarja a királynak egy külállamhoz való viszonyát. Russell úr ugy látszik elvesztett minden érzéket az illedelem és a lovagiasság iránt, szándéka volt, egy velünk szoros szövetségben lévő, velünk rokoni és érzelmi kapcsolatban álló nemzetet gyalázni, oly nemzetet, amely a szabadság és igazság ugyanazon eszményeiért küzd, mint mi. A sértés nyomorult és ha az amerikai nép elég józan — vagy a védő szerint elég humoros —, méltó megvetéssel fogja nézni a rágalmazó iratot, de lesznek emberek, akik mohón kapnak valótlan állításain és azokat arra fogják használni, hogy becsmérelhessék az ügyet, amelynek életünket és vagyonunkat ál-

* Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41., 51., 1914. évi 51., 1917. évi 29., 30. és 1918. évi 25. számaiban. Közleményeink számozásába íráshiba csuszott be. Az utolsó közlemény helyes számai: XVIII. és XIX.

dozzuk. Russel vádlott képességei és állása csak fokozzák a cselekmény súlyosságát. Ugyanily tettért már feddésben is részesült, de sikertelenül. A bíró Russelt hat havi fogházra, Beauchamp vádlottat 60 font pénzbüntetésre ítélte (az utóbbi, úgy látszik, nem védekezett). Vádlottak fellebbeztek.

XXI.

Törvényesítési kérelem.

— Igény egy főúr rangjára és vagyonára. —

A híres Tichborne-perhez hasonló ügyet tárgyalt f. é. febr. 1-én a londoni High-Court örökösödési osztálya (Probate, Divorce and Admirality Division).

Vivianné asszony elvált férjétől és az egyik Waterford marquis-val lépett házasságra. 1873 március havában a hirlapok közölték, hogy Waterfordné holt gyermeket szült. Három nap mulva az anya is meghalt. A gyermeket Bromptonban temették el, de utóbb kiásták és anyjával együtt a curroghmore-i sírboltban helyezték el. Waterfordné még 1872 elején néhány hetet egy klastromban töltött, ott értesült, hogy szakácsának nővére a szegények házában lebetegedett s elhagyatottan meghalt. Megszánta az árva gyermeket, kivette a szegények házából és egy nőnél helyezte el, akit előbb ő maga, halála után pedig férje, Waterford marquis fizetett.

A mostani felperes, egy George Tooth nevű kertész, azt állítja, hogy ez az egész történet — mese. A gyermek — úgymond — nem halva született, hanem élt, de ármányosan eltüntették. Azt mondja, hogy ő az a gyermek; ha pedig ez az előadása hitelre nem találna, feltételesen azt vitatta, hogy Waterfordné talán ikreket szült, kiknek egyike halva, másika élve született, az életben maradt gyermek ő (felperes) volna. Kérte annak elismerését, hogy ő Waterford marquis törvényes gyermeke, kinek atyja rangjához és birtokaihoz van igénye.

Alperesekként a mostani, még gyermekkorban levő lord Waterford (anyja, mint gyám által képviselve) és a birtokok gondnokai jelentek meg.

A bíró (Coleridge) a keresetet elutasította. Indokolása részletesen kiterjed a bizonyítékokra.

Waterfordné lebetegedésénél — úgymond — egy nagyhírű orvos (Gream doktor) volt jelen, aki írásos bizonyítványt adott ki arról, hogy a gyermek halva született. Az említett orvos, a férj, a nő cselédje (Priscilla Kynaston) és más tanuk is jelen voltak a szülésnél.

A tanuk azt vallották, hogy a gyermek sírt, de rövid idő mulva meghalt. Dr. Gream a holttestet átadta a cselédnek. Az egész háznép tudott a halálról. Három nappal később lady Waterford is meghalt s akkor elhatározták, hogy a Bromptonban eltemetett gyermeket anyjával együtt Curroghmoreban fogják örök nyugalomra helyezni. Pitney tanu bizonyítja a kiásást és azt, hogy új koporsót készítettek. Ezt a koporsót Pitney elvitte Irlandba, az egész úton magánál tartotta, szem elől nem tévesztette és bizonyítva van, hogy Irlandban sírba tették. A családi sírbolt telve volt, de talán más okból indokoltnak tartották, hogy a két halottat más helyen temessék el; téglából készült külön sírüregbe helyezték tehát, a Waterford-család sok tagjának jelenlétében, úgy hogy az anya koporsója mellett volt a gyermeké. A sírfelirat ugyanezen tényeket mondja el. Utóbb szobrot állítottak a templomban lady Waterford emlékére; e szobron hozzásimuló gyermekével van ábrázolva.

E bizonyítékokkal szemben a felperes azt követeli, mondjam ki, hogy a gyermek élve született és életben maradt; hogy a cselédség tudtán kívül kicsempészték a házból, nem tudni hová; hogy Gream doktor tudva hamis bizonylatot állított ki; hogy Priscilla Kynaston (most férjezett Whitené) részese volt az ármánynak és most hazudik; hogy lord Waterford, aki természetesen örült azon, hogy nevének örököse születik, nemkülönben a többi családtagok, mind valótlanságot mondanak. «Mondhatom könnyenhívőnek kellene lennem, hogy az ilyen, puszta képzelmeken alapuló elbeszélésnek hitelt adjak.»

A bíró azután áttér az igénylőnek jellemzésére. Utal arra, hogy 1872 január 25-én született a holborni szegények házában, mint Vivian asszony cselédjének, a szülés után kilencednapra elhalt Tooth Georginenak a gyermeke. A szegény, elhagyatott gyermek sorsa meghatotta Viviannét, ki akkor a klastromban volt, tehát oly helyen, ahol erőt vehettek rajta a humánus érzelmek. A gyermeket Kynastonnal a szegények házából a klastromba hozatta, ahol 1872 február 21-én Tooth György névre keresztelték. A felperes nem lehetett lord és lady Waterfordnak az a gyermeke, aki 1873 március 29-én született akár élve, akár halva, nem is Bromptonban, hanem a szülők lakásán Chesham-planban; mindig Tooth György néven ismerték és ezen a néven indítja keresetét is. Tooth Györgyöt egy tisztes öreg asszony vette át nevelésbe Waterfordnétól és nem kétséges, hogy ez a gyermek felperes volt, kiért a tartásdíjat Waterfordné fizette; nyilván csak jótékonyságból. A felperes arra is hivatkozik, hogy a gyermek csak 1873-ban jutott nevelőanyjához. Ez üres beszéd; akkor nem volt abban a korban, hogy erről közvetlen tudomása lett volna, az eziránt felhozott többi bizonyítékokat pedig a bíró nem fogadta el. A felperes azzal is érvel, hogy mivel lord Waterford a tartásdíjakat neje halála után is fizette, ez vélelmet állapít meg arra nézve, hogy ő volt az apa. A bíró érthetőnek tekinti Waterford eljárását, mert neje tragikus halála nyilván igen meghatotta és semmi különös sincs abban, hogy tovább fentartotta annak kegyeletes intézkedéseit.

(Folyt. köv.) *Dr. Tarnai János.*

A házasságkötési jog korlátozása.

A népességi politika kérdéseit, amelyeknek óriási jelentőségét már a háború előtt is mindjobban felismerték, az a sok pusztítás, amit a háború az emberi életben véghezvitt, az érdeklődés homlokterébe állította, amelynek külön aktualitást ad Arad város határozata.

A franciák kezdtek először behatóbban elméletileg foglalkozni az elnéptelenedés és általában a fajegészségügy problémáival. Ezzel szemben az északamerikai Egyesült-Államok e téren a merész kisérletezés hazája. Most Németország azon a ponton van, hogy az elmélet elveit és az amerikai gyakorlati tapasztalatokat értékesítve a gyakorlati reformok terére lépjen.

A sok felvetődött eszme és javaslat közül beható megvitatásban részesült az a reformterv, hogy a házasulandók a házasságkötés előtt orvosi vizsgálatnak tartozzanak magukat alávetni abból a célból, hogy azok a házasságok, amelyek által az egyik házasfél a másikat megfertőztethetné, vagy amelyekből előrelátólag életképtelen, beteg, degenerált utódok származnának, lehetőleg megakadályoztassanak.

A reformtervnek két változata merült fel.

Az egyik szerint a házasulandó egészségének fenti veszélyeket magában rejtő bizonyos fogyatkozásai, u. m.: ragályos, nemi betegség, lepra, súlyos elmebaj, kronikus alkoholizmus stb. törvényes házassági akadálynak volnának minősítendők, a másik megelégszik azzal, hogy a házasulandók orvosi vizsgálatáról kiállított bizonyítványoknak a másik fél részére való átszolgáltatását tegye a törvény kötelezővé. Eszerint az állam csak arról gondoskodnék, hogy a házasulandókat a másik fél egészségi állapotáról szakszerűleg informálja, a házasságkötésre vonatkozó döntés szabadságát azonban betegség esetén is meghagyná a feleknek.

A házassági akadály gyanánt nyilvánítás mellett foglalt állást az 1916. évben tartott értekezletek eredményeként a müncheni orvosegyesület (Aertzlicher Verein in München). Ezzel szemben a Berliner Gesellschaft für Rassenhygiene, az egészségi bizonyítványok kicserélésének törvényi elrendelését hozta javaslatba és e javaslat megvitatására a fajegészségügy kérdéseivel foglalkozó német birodalmi egyesületek széles köreinek részvétele mellett 1917 február 6-án értekezletet tartott.

Azok is, akik a fajegészség érdekeinek megóvása végett az államnak a házasságkötésekbe való erélyesebb beavatkozását elvileg helyeslik, túlnyomórészt korainak tartják az itt szóba jövő betegségeknek házassági akadály gyanánt nyilvánítását. Beismerik ugyanis, hogy az átöröklés tudományos elvei még távolról sem tisztázódtak annyira, hogy az állami beavatkozás számára megbízható és határozott alapul szolgálhatnának. Az intézmény elvi helyeslése mellett is ennek megvalósítását későbbi időpontra, akkorra kívánják fentartani, amikor a tudomány és tapasztalat az átöröklés kérdéseire kielégítőbb választ lesz majd képes adni.

Ezzel szemben az egészségi bizonyítványok kicserélésének elrendelését széles körök, mint a fajegészségi reform egyik meg-

valósításra érett, sürgős és oly követelését üdvözlik, amely különösen a nemi betegségek elleni küzdelemnek volna üdvös és nagyhatású eszköze.

A Berlinben 1917 február 6-án tartott értekezlet áttekinthető képét adja az e kérdés körül kifejlődött vitának, a javaslat mellett és ellen felhozott érveknek.[1]

Az értekezlet — helyesen — elsősorban e bizonyítványoknak a nemi betegségekre való hatása szempontjából tárgyalja a kérdést. A reform hívei hivatkoztak a bizonyítványok kicserélésének közvetlen hatásaként arra, hogy e rendszabály sok esetben megakadályozná a nemi betegek házasságra lépését, s ezzel egyrészt a másik házasfél megfertőzését, másrészt degenerált, beteg utódok létrehozását; másodszor arra, hogy ily rendszabály a nép legszélesebb rétegeire nagy felvilágosító és nevelő hatást gyakorolna, amennyiben felhívná a figyelmet a nemi betegségek nagy jelentőségére és felébresztené a gyermeknemzéssel a szülőre egészségi szempontból is háruló nagy felelősség tudatát; végül arra, hogy az így nyerendő nagy tapasztalati anyag szilárdabb alapot nyujthatna jövőbeli, messzebbmenő fajegészségi rendszabályok alkalmazására.

A javaslatnak nagy számban akadtak ellenzői is.

Jellemző, hogy ezek majdnem kivétel nélkül szintén elismerik, vagy hallgatólag elfogadják a reform elvi helyességét, a közvetlenül célzott hatásnak kivánatos voltát és ellenkezésüket vagy a kivitel nehézségeivel és szükségképeni tökéletlenségével, vagy más irányú káros mellékhatásaival, avagy egyéb oly okokkal indokolják, amelyeknek egyike sem irányul a házasság megvédésének a javaslatban megnyilvánuló alapgondolata ellen.

Hivatkozás történt arra, hogy a nemi betegséggel való fertőzéseknek alig 2—3%-a származik a házastárs házasság előtt fennállott bajából, s így az intézmény gyakorlati jelentősége a nemi bajok elleni védekezés szempontjából csekély (Blaschkó), hogy a házasság előtti vizsgálat rendszerint későn jön, mert a nemi érintkezés a házasulandók között az esetek nagy hányadában megelőzi a házasságkötést.

Hivatkoztak arra, hogy a nemi betegségek jelenlétét egyszeri vizsgálattal még teljes szakértelemmel bíró orvos sem képes megbízható módon megállapítani. A bizonyítvány sok esetben megtévesztené azokat, akik abban megbíznak.

További aggályok, amelyeket hangoztattak, a következők:

Az állam nem avatkozhatik bele ily mélyen az egyén legegyénibb érdekkörébe, nemi életébe. A népfelfogás ezt nem tűrné el, némelyek szerint a nép erre még nem eléggé érett.

A nők nemi szerveinek megvizsgálása elviselhetetlen intézkedés volna, amely ellen fellázadna a szeméremérzet, ennek elejtése pedig az egész rendszabályt megfosztaná komolyságától.

A nemi élet viszonyainak ily kiméletlen kezelése, piacra hurcolása a nemi erkölcsök további sülyedését vonná maga után.

Kötelező vizsgálat stb. drágítaná a házasságkötést, — növelné a vadházasságok, házasságon kívüli születések számát, — fordított kiválasztásaként hatna, mert a betegség megállapítása csak az értékesebb elemeket tartanák vissza a házasságkötéstől és így az értéktelenebbek szaporodását segítené elő.

Rámutattak a végrehajtás nehézségére, így arra, hogy amennyiben idegen hatósági orvos végzi a vizsgálatot, a bizonyítványok szakszerűsége és tárgyi megbízhatósága csökken, ha pedig bármely magánorvos, illetve a háziorvos bizonyítványával megelégszünk, a részrehajlás, leplezés és visszaélések veszélye fokozódik.

A reform ellen irányuló ez érveknek meggyőződésem szerint nincs feltétlenül meggyőző erejük.

Legtöbbjükből, ha el is fogadjuk azokat, csak az következnék, hogy az intézménynek közvetlen hatása mögötte marad a várakozásoknak, de nem az is, hogy a reform a kitűzött cél elérésére teljesen alkalmatlan volna. Emellett az érvek semmiképen nem cáfolják meg azt az indokolt várakozást, amelyeket a kötelező vizsgálat hívei e reform nevelő és felvilágosító hatása tekintetében táplálnak.

A fent érintett politikai, jogi, erkölcsi és pénzügyi aggályok meggyőződésem szerint alig birnak súllyal.

Az utóbbi évtizedek jogfejlődését általában a liberalizmus rendszerével való szakítás, az állami beavatkozás és gondoskodás körének kiterjedése, az egyéni szabadság korlátozása jellemzi. Azt hiszem, hogy a szociális hygiene minden ágában, ott, ahol a cél elérése ezt megköveteli, az egyéni szabadság eddigi mértékét fel kell áldozni. A kényszer mindannyiszor, amikor üdvös célt szolgál, jogosult és indokolt.

A nép erkölcsi felfogását nem ismerhetnők el komoly akadály gyanánt. Legtöbb mélyreható reform a népfelfogást magával szemben találja. Az ily intézmények meghonosítása azonban a népfelfogás megváltozását vonja rendszerint maga után. Az állam az irányítást magának kénytelen fentartani és nem rendelheti magát alá, a nép különben is változó és múló felfogásának. Egyébként biztosra vehető, hogy a közvélemény is képes lenne felfogni egy javát közvetlenül szolgáló üdvös intézménynek jelentőségét és előbb-utóbb megbarátkoznék azzal.

A szóban forgó érdekek nagy súlyával szemben az állam csekély financiális megterhelése nem jöhet komoly akadály gyanánt számba és a végrehajtás nehézségei dacára nem volna túlságosan nehéz feladat megfelelő jogi szabályozást találni és pedig olyat, amely az érdekelteket az orvosi vizsgálat csalhatatlansága tekintetében meg nem tévesztené, amely kielégítő módog egyesítené magában a szakszerűséget, a relativ megbízhatósággal és amely a nők szeméremérzetével s az egész kérdés tapintatos kezelésének kivánalmával is számol.

Ha a házasfél által való fertőzések a fertőzéseknek kis százalékát teszik is ki, a néhány százaléknyi fertőzés megakadályozása is komoly és értékes eredmény, s arról sem volna szabad lemondanunk, ha a megelőzés lehetősége adva van számunkra. Emellett figyelembe kell vennünk azt is, hogy nem is annyira a másik házasfél egészségének megóvásán, mint inkább beteg utódok nemzésének megelőzésén nyugodnék az intézmény súlypontja. Minthogy pedig a házasságon kivüli születések arányszáma a házasságon belüli születésekénél sokkal csekélyebb, a nemi betegektől a házasságon belül származó utódok százalékszáma a fertőzések százalékszámánál bizonyára sokkal magasabb.

Ha igaz is, hogy orvosi vizsgálat sem deríti fel az esetek nagy számában nemi betegségek jelenlétét, semmi meggyőző erőt nem találhatunk abban a gondolatmenetben, amely száz eset közül pl. nyolcvanban önként lemond a baj megelőzéséről csak azért, mert a további husz esetben az óvó rendszabályok alkalmazása sem biztosítana sikert. Kétségtelenül nagyobb baj, ha valamennyi házasság esetében lemondunk a túlnyomó részben sikeres védekezésről, minthogy ha a védekezés az esetek kisebb számában sikertelen maradna.

Merőben új, mélyreható szempontokat visz bele e kérdés vizsgálatába és elvi alapjaiban támadja a házasság előtti orvosi vizsgálat és a bizonyítványok kicserélésének kötelezővé tételét Tomor legutóbb megjelent művében.[2]

Ez úttörő munka, amely bizonyára a népességi politika irodalmának legjelentékenyebb termékei közé tartozik, egyébként is mindazoknak különös figyelmére tarthat számot, akik e problémákkal akár elméletileg, akár gyakorlatilag foglalkoznak.

Érdeme e műnek, hogy a problémákat nem elszigetelten, egyes vonatkozásaikban, hanem a maguk egészében ragadja meg és végső következményeikig gondolja végig gondolatmeneteit. A természetbúvár szakszerűsége és exaktsága a szociológus finom mérlegelésével és világos célkitűzéseivel párosul.

A szociális hygiéne vizsgálódásainak anyagá a biológia, a szociológia és ethika szálaiból szövődik össze. Tomor munkájában mindhárom szempont egyensúlyozottan jut szóhoz. Vezető gondolata azonban e műnek, hogy a szaporodás kérdése elsősorban is biológiai kérdés s így szerző szerint a tudomány helyes és természetes irányától való eltévelyedésnek kell tekinteni azt a szociális hygiéne irodalmat ma általában jellemző jelenséget, mely szerint a vizsgálódásokban a szociológiai és különösen gazdasági szempontok válnak uralkodókká s hogy a bajok okát s az orvoslás eszközeit a tndomány legkiválóbb művelői is elsősorban gazdasági téren keresik.[3]

[1] Über den gesetzlichen Austausch von Gesundheitszeugnissen vor der Eheschliessung und Rassenhygienische Eheverbote. München, 1917.

[2] Neubegründung der Bevölkerungspolitik. Würzburg 1918.

[3] Igy Max v. Gruber is: Ursachen und Bekämpfung des Geburtenrückganges im Deutschen Reich. München 1914.

Tomor szerint a fajegészség három legnagyobb veszedelme, ú. m. a nemi betegségek terjedése, a születések számának csökkenése és a faj minőségének hanyatlása mind egymással belső kapcsolatban álló, ugyanarra az okra visszavezethető jelenség. Ez okot abban látja, hogy a nemi érettség elérése a házasságra lépéstől időbelileg el van szakítva. Mindhárom baj orvoslásának legalaposabb és egyedül alapos eszköze a nemi életnek mai törvényes formájában a házasságon belül való kiélése, a házasságnak a nemi érettség kezdőpontjához minél közelebb hozása volna.

Tomor károsnak tart minden intézkedést, amely a házasságba lépésnek bármiként mesterséges akadályozója vagy megnehezítője lehet. Már ebből a szempontból is elvetendőnek tartja az orvosi vizsgálat és bizonyítványok kicserélésének kötelezővé tételét.

Ugyanerre az eredményre vezetnek azonban a kérdésre vonatkozó egyéb részletes vizsgálódásai is.

Tomor szerint csak az egyéni érdek és az összesség érdekének éles elhatárolása után juthatunk el a szociális hygiéne szempontjából helyes megoldáshoz. Jogosult és helyes, ha a házasulandó saját személyének védelme végett önmaga minél behatóbban érdeklődik kiszemelt házastársának egészségi állapota felől. Az állam magatartására azonban nem az egyes házasulandók, hanem csakis az összesség érdekei, a szociális egészség követelményei lehetnek irányadók. Áll ez annál is inkább, mert az összefüggések láncolatát végig követve, arra a megállapításra kell jutnunk, hogy az állam minden egyes egyénnek is közvetett úton, az összesség védelme által nyujtja a leghathatósabb védelmet.

A szociális hygiéne szempontjából osztály- és rangkülönbségre való tekintet nélkül egyformán, vagy közel-egyformán kell értékelni a házasulók és a házasságon kívül nemi életet élő egyének egészségének megvédését.

A szociális hygiéne szempontjából *nem a családnak, hanem az egyénnek*, illetve az egyénekből alkotott társadalomnak a nemi betegségektől való megóvása az elérendő cél és feladat. E célt nem a betegeknek a házasságból való kizárása által lehet elérni, amire a házasulandók kötelező orvosi megvizsgálása irányul, hanem ép ellenkezőleg a házasság a nemi betegségek továterjedésének legtökéletesebb gátja.

Figyelembe veendő, hogy az a például nemi betegségben szenvedő férfi, aki nem köthet házasságot, nem mond le a nemi életről, hanem házasságon kívüli nemi életet él, nem egy, hanem több nővel, akikről viszont fel kell tételezni, hogy nem egy, hanem több férfivel érintkeznek. Ezzel szemben elfogadhatjuk azt, hogy a házasfelek mindegyike rendszerint csak házastársával folytat nemi érintkezést.

Figyelembe veendő az is, hogy a nemi bajok átvitelének megakadályozására még a betegségek fertőző stádiuma mellett is eléggé biztosan ható módszerek állnak rendelkezésre. A házastársak közötti érzelmi kapcsolat, a felelősségérzet fokozódása és a másik házastárs egészségének megóvásához fűződő önérdek is fokozzák azoknak a motivumoknak az erejét, amelyek a nemi beteget a fertőzést megakadályozó óvórendszabályok lelkiismeretes betartására késztetik. Eszerint házastársak között sokkal kisebb — egyébként egyenlő körülmények között is — a nemi bajok átvitelének veszélye, mint a házasságon kívüli nemi érintkezés esetén.

De ha ennek dacára a házastársak közötti fertőzés bekövetkezik, egy beteg csak egy egészséges emberre vitte át baját, míg házasság hiányában a baj a hólapda-rendszer mintájára folyton hatványozódva, mind szélesebb körökre terjed ki. A járványok terjedésének megakadályozására az izolálás, a vesztegzár az egyik legjobban bevált és nélkülözhetetlen eszköz. A szintén járványszerűen terjedő nemi betegségekkel szemben a házasság mintegy automatikusan működő vesztegzár gyanánt hat.

Rámutat ezután Tomor, hogy a házasélet rendezett, kicsapongástól mentes viszonyai magának a beteg gyógyításának is kedvezőbb feltételeit teremtik meg, amellett hogy a beteget jobban is késztetik arra, hogy baját alaposan kezeltesse és gyógyíttassa.

Az utódok szempontjából sem oly aggályos a nemi betegek, elsősorban a szifilitikusok házasságra lépése. A rendelkezésre álló gazdag tapasztalati ismeretek tanusága szerint megfelelő kezelés esetén e betegségben szenvedő szülők is egészséges gyermekeket hoznak világra.

A *házasságot védő* és gátló rendszabályok határozott elvetésével Tomor a köz tevékenységét teljes erővel, a minél szélesebb körű felvilágosítás és a betegek *meggyógyításának* irányába kívánja terelni.

Tomor gondolatai nem a ma felszínre került felfogások, nem az ár irányában haladnak. Ép ezért első pillanatra sokszor inkább éles ellenszegülést, mintsem helyeslést váltanak ki. Azonban a végiggondolt, erős meggyőződéstől vezetett gondolatmenetek követése megtöri az olvasó ellenállását és mind teljesebben szerző álláspontjára téríti őt.

Tomor okfejtéseivel szemben meggyőződésem szerint csak egy aggály, helyesebben egy beható megfontolásra és tisztázásra szoruló kérdés tolul fel.

Ha a reform behozatalától a nemi betegségekkel szemben való védekezés és a betegség fokozott gyógyítása szempontjából lényeges javulást nem várhatunk, ha a nem gyógyult betegek számát a reform behozatala előtti és utáni időre vonatkozólag változatlannak vesszük fel, úgy Tomor érveinek súlya elől nem tudunk elzárkózni.

Kérdés azonban, hogy e reform nem volna-e a nemi bajok elleni védekezés és a nemi bajok gyógyításának hatalmas előmozdítója s nem változtatná-e meg a nép legszélesebb rétegeiben a nemi bajokra és gyógyításuk elmulasztására vonatkozó laza erkölcsi felfogást?

Közelfekvő a feltevés, hogy abban az esetben, ha a gyógyulatlan nemi baj a beteg elől rendszerint elzárja a házasságkötés lehetőségét, mindazok az erők és hatalmas emberi indulatok, amelyek még ma is a házasságkötés felé terelik az emberek túlnyomó többségét, így a családi élet s gyermekek utáni vágyódás, szokás, vallási parancsok ereje, gazdasági érdekek stb. mind bekapcsolódnának a nemi betegségek elleni védekezés s még inkább azok gyógyításának hajtó erői gyanánt. De valószínű, hogy a házasságkötésre való *alkalmasság* megtagadása azok hiuságát is sértené, azokat is keserűséggel töltené el s így azokra is erős, motiváló hatást gyakorolna, akik nem is gondolnak komolyan a házasságkötésre.

Meggyőződésem szerint a kötelező orvosi vizsgálat kérdésének megoldása a nemi betegségekkel való kapcsolatában azon dől el, hogy e feltevések mennyiben bizonyulnak helyesnek, hogy a reformtól várható ez üdvös preventiv hatás értéke felér-e a Tomor által kimutatott károk közvetlen következményének súlyával?

Dr. Frigyes Béla.

A szállodák felmondási joga.

A háború okozta lakáshiány folytán a magánlakás-szükséglet mindinkább keres kielégítést azon intézményekben, amelyeknek célja nyilván az átmeneti, az ideiglenes szállásnyujtás: a szállodákban. Ezen, bár kényszerű, de közszempontból kétségkívül egészségtelen törekvés a szállodai üzemeket hovatovább képtelenné teszi arra, hogy tulajdonképeni céljukat megvalósítsák, nevezetesen az idegenforgalom- és az átvonuló katonaság szállásigényének kielégítéséről gondoskodjanak. A helyes törvényhozói, bírói és közigazgatási feladat tehát csak abban állhat, hogy a szállodákat tulajdonképeni hivatásuknak visszaadjuk és minden olyan törekvést, amely a szállodai bérlet állandósítására irányul, ellensúlyozzunk, megakadályozzunk azáltal, hogy a szállodák korlátlan, szuverén felmondási jogát egyfelől feltétlenül elismerjük, másfelől gyors intézkedés lehetővé tétele útján érvényre is juttatjuk.

A korlátlan felmondási jog elismerése különös fontossággal bír az állandó ú. n. havi-bérlőkkel szemben. Bíróságainkban megvan a hajlandóság arra, hogy a fennálló állapot lehető konzerválásának főelvéből kiindulva, ezeket az állandó szállóvendégeket védelemben részesítsék a szállodák felmondási jogával szemben és így szükségesnek tartjuk annak kimutatását, hogy e felfogásnak jogunkban gyökerező alapja nincs.

A szálloda és vendég között nem közönséges bérleti, hanem sui generis jogviszony jön létre, amely a bérleti viszonnyal kétségtelenül rokon, azonban ettől tartalmilag különbözik annyiban, hogy az elszállásolási szerződésből (Gastaufnahmevertrag) nem csupán valamely lakhelyiségnek, hanem az összes, a vendégek

részére szolgáló szállodai helyiségek és berendezések használatához, ezek tisztántartásához, kiszolgáláshoz és világításhoz is nyer a vendég jogot.

Hazai jogrendszerünk e jogviszony sui generis és főleg a közönséges bérviszonytól különböző voltát kétségtelenül elismeri. Tervezetünk e speciális jogviszonyt részletesen nem tárgyalja ugyan, sőt nem is definiálja, de a «Bérlet» fejezetben megemlíti és kifejezésre is juttatja ennek sui generis voltát, többek között azáltal, hogy 1553. §-ában szükségesnek látja a «vendéglős» (fogadós) törvényes zálogjogát külön konstruálni, amit bizonyára mellőzött volna, ha e szerződést egyszerű bérleti viszonynak minősítené. Polgári perrendtartásunk hasonlólag disztingvál, midőn 1. §-a a *b)* alpontban a bérleti pereket, a *g)* alpontban pedig az elszállásolási pereket tárgyalja. A két jogviszony közötti disztinkciót tehát törvényeink ismerik és elismerik.

Ebből a megkülönböztetésből kell kiindulni azon kérdés eldöntésénél, hogy a fenálló felmondási korlátozások és tilalmak a szállodai — habár állandó jellegű, ú. n. havi — bérletekre kiterjednek-e, avagy sem. Mihelyt tisztába jövünk azzal, hogy a szállodai bérlet egyéb lakbérleti viszonytól tartalmilag és nem abban különbözik, hogy a szállodai bérlet rövidebb-, a lakbérlet pedig rendszerint hosszabb időre terjed, tisztában kell lennünk azzal is, hogy az elszállásolási szerződés bérleti jogviszony jellegét az esetben sem nyeri, ha nem napokra, hanem hosszabb időre köttetik. Ennek természetes konzekvenciája pedig az, hogy azon szabályok, amelyek a bérleti jogviszonyra állanak, nem alkalmazhatók az elszállásolási viszonyra még az esetben sem, ha ez nem napokra, hanem például hónapokra köttetett.

A felmondási tilalmakat tartalmazó háborús lakbérrendelet, a most érvényben levő 4180/917. M. E. számú rendelet 13—18. §-aiban kifejezetten lakás-«bérlet»-ről szól, amely alatt a speciális elszállásolás semmiképen sem érthető egyrészt, mert a szállodai szoba nem lakás, hanem «szállás», másfelől, mert az elszállásolási jogviszony nem «bérlet». E felfogás mellett szól az a körülmény is, hogy a 4180/917. M. E. számu rendelet taxative sorolja fel azon bérleteket, amelyekre vonatkozólag a felmondás tiltva van; ezen taxatióban szerepel ugyan «egész bútorozott lakás bérlete» (15. §.), de nem szerepel bútorozott lakrészek (szobák) bérlete. Miután pedig a rendelet mindig szigorúan disztingvál lakás és lakrész (szoba) között (lásd 16. és 17. §-okat), kétségtelen, hogy a 15. §. a szállodai szobákra, amelyek nyílván nem egész lakások, hanem csupán lakrészek, szobák, már ez oknál fogva sem vonatkozhatik. Mindazon bérleti viszonyok, amelyek a 4180/917. számú rendelet taxatiójában nem foglaltatnak, szabadon felmondhatók és így a szállodai szobabérletek felmondási tilalom alá semmiképen sem esnek.

Az elszállásolási jogviszony sui generis természete és a tételes rendelkezések helyes értelmezése ezek szerint minden kétségen kívül helyezik azon álláspontunkat, hogy az érvényben levő felmondási tilalmak a szállodák felmondási jogát nem korlátozzák oly esetekben sem, amidőn a jogviszony nem napokra, hanem hosszabb időre, pl. egy hónapra köttetik. Bíróságaink ezek szerint a szállodai üzemek által megvalósítani kívánt idegenforgalmi és katonai beszállásolási érdeket a fenálló tételes rendelkezéseink alapján is kellőleg megvédhetik. A legközelebb kibocsátásra kerülő lakbérrendelet mindazonáltal az e téren uralkodó jogbizonytalanságnak egy csapással véget vethet azáltal, ha expressis verbis kijelenti, hogy szállodai szobákra a felmondási korlátozások ki nem terjednek.

A másik probléma, amely e téren megoldásra vár, a felmondási jog érvényesítésének és keresztülvitelének problémája. Ugyancsak a lakásinséggel függ össze, hogy a szállodai vendég a felmondást egyszerüen nem veszi tudomásul és szobáját a felmondás dacára nem hagyja el. Quid nunc?

A legközelebb fekvő megoldás az önsegély alkalmazása volna. Normális körülmények között a szállodák alkalmazásba is vették a «kizárás»-t olyan vendéggel szemben, aki bérfizetés vagy egyéb téren renitenciát tanusított és normális időben a «kizárt» vendég ennek konzekvenciáját le is vonta. Könnyen elképzelhető azonban a jelenlegi viszonyok között, hogy a jogaiban «sértett» vendég a büntetőbírósághoz fordul oltalomért és bár nézetünk szerint a «kizárás» a Btk. 330. és 332. §-ainak elkövetési cselekményeül nem minősithető, ezenfelül a dolus speciális: a magánlaksértési szándék sem forog fenn, végül pedig a szállodai bérletnél — épen ennek átmeneti jellegénél fogva — a tulajdonképeni jogtárgy: az otthon védelme is hiányzik, mindazonáltal épen arra való tekintettel, hogy a bírói gyakorlat a fentiek szerint hajlik arra, hogy a szállodai bérleményt is «lakás»-nak minősítse és a fenálló állapotot konzerválja, a «kizárás» komolyabb konzekvenciái könnyen bekövetkezhetnek, ha nem is az elítéltetés, de a meghurcoltatás alakjában.

Ily körülmények között a rendelkezésre álló expediens: a bírói jogsegély igénybevétele és ezzel előáll az a lehetetlen helyzet, hogy a szállodai vendégnek, aki a felmondás folytán köteles volna szobáját 24 óra alatt átadni, módjában áll a kiköltözést a bírói ítélet meghozataláig, tehát hetekig halasztani. Bármennyire biztosítja is ugyanis a Pp. 10. címe (638. §.) az eljárás lehető rövidségét és sürgősségét, a per aránylag mégis hosszabb ideig tart és a renitens vendég néhány korona perköltség árán elérte célját.

E visszaélésnek nem lehet segédkezet nyujtani, mert hiszen kétségtelen, hogy ily esetben bírói ítéletre annál kevésbé van szükség, amennyiben tulajdonképeni jogvitáról sem lehet szó. Épen ezért nézetünk szerint a kilakoltatást bírói eljárás nélkül a mozgékonyabb közigazgatásra bízhatjuk, amely gyors intézkedés útján az eredményt inkább biztosíthatja. A rendkívüli viszonyok e téren is rendkívüli eszközöket igényelnek. A megoldás annál egyszerűbb, mert a 4180/917. M. E. számú rendelet felállította a lakáshivatalt, egy olyan speciális közigazgatási fórumot, amely a lakásügy terén szükséges intézkedéseket a 37. §. értelmében vonakodás, vagy mulasztás esetében kényszereszközök alkalmazásával is teljesítheti és evégből rendőrség vagy csendőrség segélyét is igénybeveheti. A legközelebb megjelenő lakásrendeletbe ennélfogva felveendő volna egy olyan intézkedés, amely a szállodáknak jogot ad arra, hogy a felmondás dacára ellenszegülő vendéget a lakáshivatal útján esetleg karhatalom igénybevételével eltávolíthassák.

A szállodák felmondási jogának korlátlan elismerése és a végrehajtásnak a közigazgatás körébe utalása sok céltalan jogvitát eliminálna és a szállodai üzemek zavartalan menetéhez fűződő fontos közgazdasági érdektől el is tekintve, abban az irányban is nagy szolgálatot tenne, hogy bíróságainkat is jelentős mértékben tehermentesítené. *Dr. Biedermann Miklós.*

Az elhalasztott szabadságvesztésbüntetések végrehajtása.

— Az igazságügyminiszternek rendelete a kir. főügyészekhez. —

I. A jelen rendelet keltének napjáig jogerősen megállapított büntetések végrehajtása.

A büntetések végrehajtása szempontjából az elítélteket két csoportba kell beosztani ahhoz képest, hogy büntetésüket sürgősen végre kell-e hajtani, vagy pedig a végrehajtás elhalasztható-e.

I. Az első csoportba tartoznak azok az elítéltek, akik egy évnél hosszabb tartamú szabadságvesztés-büntetésre vannak elítélve, vagy pedig, ha nincsenek is ily hosszú időre elítélve, egyéniségüknél vagy cselekményük minőségénél fogva a veszélyes elemek közé tartoznak.

Veszélyes elemeknek nemcsak azokat kell tekinteni, akik, mint szokásos vagy hivatásos bűntettesek a közbiztonságra természetüknél fogva veszélyesek, hanem azokat is, akik az 1915. évi XIX. tc. 1—10. vagy 12. §-ába ütköző bűntett vagy szándékos vétség miatt, vagy pedig az 1916 : IX. tc.-be ütköző árdrágító visszaélés miatt vannak jogerősen elítélve, vagy akikről megállapítható, hogy fontos közérdeket, különösen a hadviselés érdekét, a közrendet, a közbiztonságot, vagy az itthonmaradt lakosság fontos életszükségleteinek kielégítését sulyosan sértő vagy veszélyeztető egyéb visszaéléseket ismételten követtek el, vagy pedig alaposan feltehető róluk, hogy szabadlábon hagyásuk esetében az ilyen visszaéléseiket folytatni fogják.

Magában véve az, hogy — az 1915 : XIX. és az 1916 : IX. tc.-be ütköző említett cselekmények esetein kívül — az érintett érdekeket sértő vagy veszélyeztető cselekmény miatt lett valaki egy évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetésre elítélve, az elítéltnek az első csoportba való beosztására még nem szolgálhat okul akkor, ha csupán egy elszigetelten álló cselekmény

ről van szó, és annak elkövetése óta az elítélt ellen hasonló ujabb bűncselekménynek még gyanuja sem merült fel.

2. Azok az elítéltek, akikre az 1. pontban felállított szempontok nem állanak, a második csoportba tartoznak.

Ugyancsak a második csoportba tartoznak mindazok az elítéltek is, akiknek már foganatba vett büntetését miniszteri rendelkezés félbeszakitotta vagy külön tett miniszteri rendelkezés elhalasztotta, minthogy itt már egyenkint megvizsgált olyan esetekről van szó, amelyekre nézve megállapítást nyert, hogy a büntetés végrehajtása egyelőre a méltányossággal ellenkeznék. Ha azonban valamely elítélt, akinek büntetése ily módon félbeszakíttatott vagy elhalasztatott, újabb büntetendő cselekményt követ el, a félbeszakított vagy elhalasztott büntetés végrehajtását foganatba kell venni.

A második csoporthoz tartozó elítéltek büntetésének végrehajtása csak később, nevezetesen akkor kerül sorra, amikor a fogházak rab- és őrlétszámviszonyai és az élelmezési viszonyok megengedik. Ezt az időpontot később fogom meghatározni.

3. Az (1. 1.) csoportba tartozó elítéltek büntetésének végrehajtása tekintetében a következő eljárást kell követni:

A büntetés végrehajtására az elítélteket 1918 szeptember hó első napjára be kell idézni. A kir. ügyészség (kir. járásbíróság) azonban a fogház létszámviszonyaihoz képest a biztos megőrzés érdekében az ilyen elítéltek büntetéseinek végrehajtását fokozatosan is veheti foganatba és az elítélteket turnusonként hívhatja be. A behívásnak azonban mindenesetre oly módon kell történnie, hogy minden olyan elítélt, aki az első csoportba tartozik, legkésőbb 1919 február első napjáig megkezdje büntetését.

Noha szigoruan véve azokat a büntetéseket kellene elsősorban végrehajtani, amelyek leghosszabb idő óta vannak függőben, a közrend és közbiztonság érdekében ezidőszerint mégis inkább azt tartanám kivánatosnak, hogy mindenekelőtt a háború alatt elkövetett bűncselekmények miatt kiszabott büntetések hajtassanak végre, még pedig úgy, hogy a legfrissebb bűncselekményeket lehetőleg gyorsan érje a megtorlás.

A leghosszabb idő óta végrehajtatlan büntetések legnagyobb részét ugyanis oly büntetendő cselekmények miatt szabták ki, amelyek elkövetése még a háborút megelőző időre esik. Fontossága azonban inkább annak van, hogy a megtorlás a háború alatt elkövetett büntetendő cselekményekkel szemben legyen erélyesebb, mert így a büntetés elrettentő hatása is jobban érvényesül és veszélyesebb elemekre sujt. Különösen áll ez azokra a büntetésekre, amelyeket a háború alatt alkotott büntető jogszabályokban meghatározott cselekmények miatt szabtak ki.

Ehhez képest, amennyiben az egyes bírósági fogházak létszámviszonyai olyanok, hogy az első csoportba tartozó elítéltek büntetése is csak fokozatosan hajtható végre, az elítélteket a következő sorrendben kell beidézni:

a) veszélyes elemeket;

b) a háború alatt elkövetett bűncselekmények miatt, még pedig elsősorban a háborús büntető jogszabályokban meghatározott cselekmények miatt egy évet meghaladó tartamú büntetésre ítélteket;

c) az előbbi pont alá eső bűncselekmények miatt egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés-büntetésre ítélteket?

d) a háború előtt elkövetett bűncselekmény miatt egy évet meghaladó tartamú büntetésre ítélteket.

A beidézést az *a), b), c)* és *d)* pontok esetében is mellőzni kell, ha a büntetés végrehajtása kegyelmi kérvény következtében van függőben; továbbá, ha az iratokból az tünik ki, hogy az elítélt még a jelen rendelet keltének napja előtt újrafelvételi kérelmet terjesztett elő, vagy katonai szolgálatra vonult be.

Ha a kegyelmi ügy tárgyalása végleges befejezést nyert anélkül, hogy az elítélt kegyelmet kapott volna, vagy ha az újrafelvételi kérelmet jogerős határozattal elutasították, a büntetés foganatba veendő. Ellenben az oly elítélt büntetését, aki katonai szolgálatra vonult be, akkor sem szabad végrehajtani, ha katonai szolgálata véget ért, mert ezzel esetleg meghiusulna a katonai szolgálat hű teljesítése esetére legfelsőbb helyen kilátásba helyezett kegyelmi igéret.

Ha a Bp. 507. §-ának esete forog fen, a kir. ügyészség (kir. járásbíróság) a büntetés végrehajtását saját hatáskörében halasztja el.

Ha a beidézett elítélt halasztási kérvényt terjeszt elő, azt a kir. ügyészség (kir. járásbíróság) a bűnvádi perrendtartás értelmében erre nézve irányadó általános jogszabályok szerint intézi el. Ha e szabályok szerint a halasztás megadása nem tartozik hatáskörébe, a halasztási kérvényt hozzám véleményes jelentéssel felterjeszti és ha a halasztást megadhatónak véli, elhatározásomig a büntetés végrehajtását függőben tartja. Ha ellenben a halasztást nem tartja megadhatónak, a büntetést elhatározásom leérkezte előtt is foganatba veszi, feltéve, hogy a büntetés megkezdésére kitűzött határnap lejárt.

Az ilyen esetekben a halasztást megadó miniszteri rendelet, hacsak kifejezetten mást nem rendel, egyuttal a büntetés félbeszakításának megengedését is magában foglalja.

Ha a halasztási kérvényt az igazságügyminisztériumban nyujtják be és a kir. ügyészség (kir. járásbíróság) nem kap arra utasítást, hogy a halasztási kérvény érdemi elintézéséig a büntetést függőben tartsa, a büntetés foganatba vehető, feltéve, hogy a halasztást a kir. ügyészség (kir. járásbíróság) maga nem tartja indokoltnak.

4. A második (I. 2.) csoportba tartozó elítéltek büntetésének végrehajtására később meghatározandó időpontig halasztást engedélyezek, mely kiterjed az e csoportba tartozó oly elítéltekre is, akiknek büntetése egyénileg tett intézkedéssel lett elhalasztva.

5. A fent megállapított rendelkezések következtében az olyan elítéltekről, akiknek büntetését a jelen rendelet keltének napjáig jogerőre emelkedett ítélet állapította meg, névjegyzék felterjesztésére ezentúl nem lesz szükség.

II. A jelen rendelet keltének napja után jogerősen megállapitandó büntetések végrehajtása.

A jelen rendelet keltének napja után jogerőre emelkedő ítéletekben megállapított büntetések végrehajtására szintén az I. alatt érintett elvek irányadók.

A kir. ügyészség (kir. járásbíróság) tehát minden esetben eldönti, hogy az elítélt az első (I. 1.), vagy a második (I. 2.) csoportba tartozik-e s az első csoportba tartozó elítéltek büntetését, amennyiben ennek törvényes akadálya nincs, végrehajtja, ha pedig az elítélt halasztást kér, az I. 3. pontban meghatározott módon jár el.

A második (I. 2.) csoportba tartozó elítéltek büntetésének végrehajtására a kir. ügyészség (kir. járásbíróság) saját hatáskörében hivatalból halasztást ad, a további halasztás megadása végett pedig az elítéltekről névjegyzéket állít össze, mely névjegyzékben az elítélt nevén felül az elítélés alapjául szolgáló bűncselekményt és a jogerősen megállapított büntetést is röviden kitünteti. Méltóságod szíves lesz intézkedni, hogy a névjegyzékeket Méltóságodhoz terjesszék fel és Méltóságod fogja azokat havonkint egyszer, még pedig mindenkor a hó 20. napjáig, hozzám felterjeszteni. Egy hónapon belül ismételt felterjesztéseket kerülni kell, miért is a felterjesztések hozzám való elküldéséig be nem érkező névjegyzékeket nem kell pótlólag felterjeszteni, hanem a következő hónapi felterjesztéshez kell csatolni. Addig, amíg a névjegyzékben megnevezett elítéltek büntetésének elhalasztása felől nem határozok, a büntetés végrehajtását függőben kell tartani.

A második (I. 2.) csoportba tartozó elítéltek részéről beérkező halasztási kérvényeket nem kell külön felterjeszteni, hanem a névjegyzékhez kell csatolni. Hasonlóan a névjegyzékek felterjesztése alkalmával kell felterjeszteni az ilyen elítélteknek e helyről vélemény nyilvánítása végett a kir. ügyészséghez (kir. járásbírósághoz) leküldött halasztási kérvényeit is.

Azokra nézve, akik vizsgálati fogságban vagy előzetes letartóztatásban vannak akkor, mikor a büntetést megállapító ítélet jogerőre emelkedik, a büntetést folytatólag kell foganatba venni, hacsak az elítélt kérelmére a büntetés félbeszakítását nem engedélyezem.

III. Vegyes rendelkezések.

1. Azokon az elítélteken, akik a büntetés kiállása végett önként jelentkeznek, a büntetést, törvényes akadály nem létében, minden esetre végre kell hajtani.

2. Az árdrágító visszaélések miatt elítéltekre nézve az 1918. évi június hó 6-án 26,458/I. M. VII. szám alatt kibocsátott rendelet egyelőre irányadó marad mindaddig, amíg a jelen rendelet végrehajtása megkezdődik.

3. A pénzbüntetést, akár fő-, akár mellékbüntetésként szabták ki, be kell hajtani. Ha a pénzbüntetés behajthatatlan és mellékbüntetésként van megállapítva, az azt helyettesítő szabadságvesztés-büntetést csak a főbüntetésként megállapított szabadságvesztés-büntetés végrehajtása esetében s ezzel együtt kell végrehajtani. Ha ellenben a pénzbüntetés főbüntetés, az azt helyettesítő szabadságvesztés-büntetést végre kell hajtani még akkor is, ha az elítélt az I. 2. pontban meghatározott csoportba tartoznék.

A Méltóságod által legutóbb felterjesztett névjegyzékeket elbírálás nélkül azzal küldöm vissza, hogy a jelen rendeletben foglalt rendelkezéseket az e névjegyzékekben megnevezett elítéltekre alkalmazni sziveskedjék.

A kir. ítélőtáblák elnökeinek a jelen rendelet másolatát megküldöttem, de a kir. járásbíróságok vezetőinek megfelelő tájékoztatását Méltóságodra bízom. Különös nyomatékkal hívja fel Méltóságod a kir. járásbíróságok vezetőit arra, hogy az elhalasztott büntetések jegyzékét alaposan vizsgálják meg és a legnagyobb gondossággal állapítsák meg azt, hogy az elítéltek közül kiket kell a legutóbbi amnesztia értelmében a jegyzékből kihagyni.

Budapest, 1918. évi július hó 3-án.

Tőry s. k.

Szemle.

— **A bírák és ügyészek pótlékát,** amelyről már lapunk mult számában megemlékeztünk, *Tőry Gusztáv* igazságügyminiszternek egy interpellációra adott válasza szerint rövidesen utalványozni fogják. Ez az összeg, mint a kormány belátásának és jóindulatának bizonyítéka számottevő ugyan, de a szükséglethez mérve egy csepp a bírák anyagi helyzetének sivatagában. Kifejezi talán az 1800 K annak az összegnek az ellenértékét, amelyet a bírák, béke idején, mellékfoglalkozással átlag kereshettek volna, de mint anyagi segítség a háborús áremelkedések ellensúlyozására az eddigi pótlékok hozzászámításával is szinte komikusan hat. De ebből a látószögből a kérdés pótlékok útján nem is oldható meg. Kétségtelen, hogy az állami tisztviselők javadalmazása a háború előtt, ha nem is volt teljesen kielégítő, a tisztességes megélhetést nagyban és egészben biztosította. Egyebet a közhivatalnokok nem kívánnak sem most, sem a háború után. De ennek a kívánságnak teljesülnie kell, ha az egész állami életet nem óhajtjuk súlyos megrendülés veszélyébe hozni. Ha a középosztály adóterhe a békeidőhöz mérve három—tízszeresére emelkedett, az 50%-os háborús segély nem fejezheti ki a viszonyok változását. Itt a német kancellártól hirdetett teljes Neuorientierung-ra van szükség, amelynek keretében a bírák is kell, hogy megtalálják a maguk igazát. Hogy a kormány a bírói és ügyészi státus kérdésében nyíltan állást foglalt, ami egyébként a külön pótlékból is logikusan következik, az a bírák sajátos helyzetének méltánylására nézve mindenesetre bizalmat ébreszt s okunk van remélni, hogy az igazságügyminiszter a tőle megszokott energiával fogja a státusrendezést szorgalmazni.

— **Árdrágítás és árvizsgáló-bizottság.** A budapesti kereskedelmi és iparkamara teljes-ülése elfogadta a kamara elnökségének egy előterjesztését, amely a központi árvizsgálóbizottság működésével és az árdrágítás ügyével foglalkozik. A 30 oldalas előterjesztés, amely dr. Folténvi Róbert kamarai előadó munkája, a terjedelemből tellő részletességgel foglalkozik az egyes kérdésekkel, amelyek közül különösen két fejtegetés érdemli meg, hogy a lapok hasábjain is tudomást vegyünk róluk. Az árvizsgáló-bizottságok létesítésével a kormány szervet akar magának teremteni egy céltudatos árpolitika programmatikus keresztülvitelére. Az árvizsgáló-bizottságnak a rendeletileg megállapított szervezete gondoskodni kivánt arról, hogy a bizottságok munkájában a kereskedelem és ipar emberei képviseletet nyerjenek. A kereskedelmi érdekkörök tiltakoztak ugyan az ellen, hogy az árvizsgáló-bizottságok összeállítása mindenkor a fogyasztók túlsulyát biztosította és a kereskedő szakértelmét alig engedte szóhoz jutni. Most az előterjesztés azt panaszolja, hogy az árvizsgáló-bizottság kereskedő tagjainak kinevezése megtörtént ugyan, de az árvizsgáló-bizottság működésében a kereskedők soha szóhoz nem jutnak és az árvizsgáló-bizottság kereskedőket ülésre meg nem hivott, őket, legalább is mint a bizottság tagjait egyéb formában nem hallgatta meg. A bizottság működik ugyan, de nem a rendelet által előirt összeállításban, hanem amint az előterjesztés sejthetni engedi, egyénileg történik az ügy elintézése. A másik alkotmányjogi sérelem, amit az előterjesztés panaszol, hogy a bizottság ügyrendje, amely pedig megvitattatott, egyáltalán el sem készült és így a bizottság ügyrend nélkül, tehát az ügyrenddel esetleg elérhető garantiák nélkül működik. Kifogásolja az előterjesztés azt is, hogy az árvizsgáló-bizottságnak a lapok közleményeiből látható lázas munkája még egyetlen tájékoztató ár kibocsátására nem vezetett, holott a forgalom és a jogbiztonság érdekei szempontjából a tájékoztató árak megszabása volna a bizottság legfontosabb feladata. Az árdrágítás büntetőjogi kérdéseinek tagolásánál az előterjesztés azt kifogásolja, hogy a rendőrségi itélkezésben a vezető jogelvek tisztázva egyáltalán nincsenek és itt a teljes jogbizonytalanság uralkodik. Részletesen kifejti az előterjesztés a beszerzési ár szerepét az árdrágítás ügyében, és okfejtése szerint azt a kereskedőt, aki igazolja, hogy az árút a beszerzési áron alul meghaladó csekély haszonnal értékesítette, megbüntetni nem lehet, amely felfogással ellentétben az árvizsgáló-bizottság véleménye egyáltalán nem vette figyelembe az illető kereskedő által fizetett beszerzési árat. A fent ismertetett fejtegetések kétségtelenül az érdekeltség egyoldalú állásfoglalásai, de egészében az előterjesztés objektiv hangja, egyik-másik kérdésnek jogászi nivóju tárgyalása bővebb figyelmet érdemelt volna a napi sajtó részéről is. Sajnos, hozzászokhattunk, hogy a napi sajtó jogi kérdésekről szólva Leiter Jakabokat ír és ezúttal is egyik elterjedtebb napilapunk, amelyik meg is emlékezett az előterjesztésről, egy fitymáló gesztussal tért napirendre fölötte. A tudományos köztisztesség kodexéből nálunk, sajnos, még mindig hiányzik a szabály: érvet érv ellen.

— **A hadiözvegyek és a gyámhatósági jogvédelem kérdése.** Gyámhatósági szervezetünknek a hadigondozás ügy terén való gyakorlati működéséhez nélkülözhetetlennek tartunk egy olyan szervezeti intézkedést, mely lehetővé teszi az özvegy nőknek gyámhatósági jogvédelmét.

A világháború ugyanis óriási méretekben szaporította meg az özvegy nők számát.

A hadiözvegyek a társadalomnak jelenleg igen nagy létszámú elemei közé tartoznak.

Mindannak dacára, hogy Magyarországnak egy különös és önálló gyámhatósági szervezete van, kénytelenek vagyunk azt bevallani, hogy az özvegy asszonyokat nem képesek az árvaszékek gyámhatósági jogvédelemben részesíteni saját személyüket érintő jogsérelem esetén.

De az özvegy asszonyok saját személyi státusukon belül hiába keresnek az árvaszéknél hatósági jogvédelmet.

Pedig a polgárosult világ egész társadalmán belül — nemcsak nálunk, magyaroknál — van elterjedve: «*az árvák és özvegyek védelmé*»-*ről, mint együvé tartozó közhatósági feladvány*-*ról* szóló felfogás.

A gyakorlati élet azt mutatja, hogy a magyar magánjog az özvegy asszonyoknak férjüknek hagyatékában való élethossziglani haszonélvezeti jogot biztosít ugyan: *de az özvegy asszonyok személyi státusa nem nyujt semmi alapot ahhoz,* hogy azok a hatóságok hivatalos jogvédelmére igénnyel bírnának, *ha saját személyüket vagy pedig saját vagyonukat fenyegeti jogsérelem más személyek részéről.*

Hogy özvegy asszonyokat saját személyükben és saját vagyonukban fenyegetik gyakran jogsérelemmel és hogy az özvegy asszonyok a nyelvszokás által szentesített szólásmódot követve, mely «*árvák és özvegyek védelméről*» beszél — tényleg az árvaszékhez fordulnak s az árvaszéknél keresnek jogvédelmet: — ez oly való tény, melyet a sorok írója mint öreg árvaszéki főtisztviselő személyesen igazolhat élő tanuként.

A természetes érzék azon igény kielégítését követeli, hogy az árvaszékek jogvédelmet nyujtsanak az özvegy asszonyok részére azon esetben is, ha azok *nem gyámi vagy gondnoki mi-*

nőségben fordulnak az árvaszékhez, hanem *csak saját személyüket* fenyegető jogsértés ellenében kérnek jogvédelmet.

A gyakorlati életben gyűjtött tapasztalatok világánál azt látjuk, hogy az özvegy asszonyok rendszerint családjuknak bizonyos tagjai részéről fenyegető jogsérelmek ellenében szoktak a gyámhatóságtól jogvédelmet kérni.

Az özvegy asszonyok következő családtagok ellen szoktak panaszokat tenni az árvaszéknél:

1. Saját gyermekeik, különösen pedig már nagykorúvá lett gyermekeik ellen.

2. Az elhalt férj korábbi házasságából származó, vagyis mostoha gyermekek ellen.

3. Az elhalt férjnek testvérei, vagyis sógorai és sógornői ellen.

4. Az elhalt férjnek szülei, vagyis ipja és napaasszonya ellen.

A panasz tárgya rendszerint méltatlan és sértő bánásmód s viselkedés, vagyis oly tényálladék, amely sem polgári, sem büntetőbíróság fóruma elé nem vonható. Méltatlan, tapintatlan modor és viselkedés tényálladéka elválaszthatatlan az illető családon belül uralkodó értelmiségi és erkölcsi művelődésnek színvonalától. A modornak és tapintatnak törvénykönyve nem létezik, illetőleg ha létezik is ilyen törvénykönyv: sem polgári, sem büntetőbíróság nem ítélkezhetik azon törvénykönyvnek szabályai alapján.

Amely államnak területén különös és önálló gyámhatósági szervezet van, azon államban a dolgok természeténél fogva ezen gyámhatósági szervezet lehet illetékes fóruma az özvegy asszonyok ellen rossz és durva s tapintatlan modor és viselkedés útján elkövetett sérelmek orvoslásának.

Az volna a megoldást igénylő kérdés, hogy a gyámhatóságokat perjogi szempontból milyen jog- és hatáskörrel ruházza fel a törvényhozás az özvegy asszonyok által előadott panaszoknak orvoslása céljából?

Az özvegy asszonyoknak családtagok által tanusított durva és tapintatlan modor és viselkedés ellen kell nyujtanunk gyámhatósági jogvédelmet. A gyámhatóságokat családjogi jellegű fegyelmi hatósági jogkörrel volna szükség felruházni, mely pl. a cselédtörvény 1876 : XIII. tc. 46. §-ában a cselédtartó gazda részére megállapított dorgálási és pénzbirságolási jogkörrel lehetne párhuzamos.

Ezen gyámhatósági fegyelmi jogkörnek gyakorlásához talán elégséges volna, ha törvényhozásunk az árvaszékeket arra hatalmazná fel, hogy az özvegy asszonyok ellen durva és tapintatlan viselkedést tanusító családtagok ellen az 1877 : XX. tc. 281. §-ának értelmében:

a) elsőizben írásbeli megintést;

b) másodizben írásbeli dorgálást;

c) harmadizben 10 K-tól 200 K-ig terjedhető s a községi szegényalapot megillető pénzbüntetést szabhassanak ki, mely pénzbüntetés behajthatlansága esetén minden 10 K után 1—1 napi elzárás, tehát összesen 20 napi elzárással helyettesíthető.

De ezen gyámhatósági jogvédelemnek szervezésén kívül ajánlatos volna még a gyámhatóság közvetítését is rendszeresíteni az özvegy asszonyok ellen elkövetett és bírósági jogvédelmet igénylő sérelmek esetére, vagyis annak novelláris megállapítását, hogy az árvaszék az özvegy asszony kérelme folytán a tiszti ügyészt bizhassa meg az özvegy nő ellen bárki által elkövetett sérelmek orvoslása céljából a perrendszerű lépések megtételével. De ezen esetekre ki kellene mondani azonkívül azt is, hogy az árvaszék jogosult felügyeletet gyakorolni atekintetben, vajjon a tiszti ügyész miként teljesítette az illetékes bírói fórum előtt az özvegy asszony jogainak megvédését. Ki kellene mondani nevezetesen novelláris uton, hogy a kir. bíróságok kötelesek az árvaszéket az özvegy asszonyok által tett panasz folytán az árvaszék megbízásából a tiszti ügyész által indított perek eredményéről esetről-esetre értesíteni. Az özvegy nők ellen indított perekről szinte szükséges volna az árvaszéket hivatalból értesíteni, vagyis a bíróságokat ezen értesítés teljesítésére kötelezni, tekintet nélkül arra, hogy az illető özvegynek kiskorú gyermekei vannak-e vagy nem. Az özvegy nők gyámhatósági jogvédelmének fentebb jelzett kereteire jelenleg, midőn a világháború zivatara az özvegy asszonyok társadalmi osztályát olyan óriási méretekben szaporította meg: nélkülözhetetlen szükségünk van.

Olyan szociálpolitikai követelményről van itten szó, melynek kielégítését biztosítani kötelesek a törvényhozás és kormányzat illetékes tényezői. Ekkor lehetnének csak gyakorlatilag gyámhatóságaink s azoknak közegei tényleg és valósággal a hadiözvegyeknek védelmezői.

Dr. Kiss Mihály.
árvaszéki elnök.

— **Házasság felbontása hűtlen elhagyás miatt.** A hűtlen elhagyás alapján indított bontóperek elég változatos judikaturájába cifra esetet dobott bele az asszonyi vagy — ügyvédi furfang. Az érdekes eset tényállása a következő: A törvényszék a férj kérelmére felhívta a feleséget, hogy a házassági életközösséget nyolc napon belül állítsa vissza. Nyolc napon belül a feleség — két tanuval — megjelent férje házában és kijelentette, hogy vissza kíván hozzá térni. A férj szívélyesen fogadta feleségét, aki egy éjjelt férje házában és ágyában töltött. Másnap délben a munkából hazatérő férj feleségének hült helyét találta. A 77. §. *a)* pontja alapján megindított perben az asszony azzal védekezett, hogy ő eleget tett a bírói felhívásnak, visszatért férjéhez, aki azonban vele szemben nem tett eleget házastársi kötelességének (a férj 65 éves, az asszony 49 éves) és oly durván viselkedett vele szemben, hogy nem maradhatott házában. A törvényszék minden bizonyítás nélkül a férj bontó keresetét elutasította pusztán azon tény alapján, hogy az asszony a férjéhez visszatért. A nagyváradi kir. ítélőtábla a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján megállapította, hogy az asszonynak az első alkalommal nem volt jogos oka férjét elhagyni és nem látta beigazolva azt, hogy a második alkalommal (midőn bírói felhívásra visszatért) a férj viselkedése kényszerítette a közös lakás ismételt elhagyására. Ez alapon a kir. tábla a házasságot a 77. §. *a)* pontja alapján felbontotta. A furfangos asszony felülvizsgálatát a kir. Kúria III. P. 1914/1918. sz. ítélettel elutasította, elfogadva a kir. ítélőtábla álláspontját, hogy az asszony visszatérését komolynak tekinteni nem lehet és így nem tett eleget a bírói felhívásnak, mely az életközösség visszaállítására kötelezte.

— **Pályázat.** A budapesti kir. ítélőtábla alapítványi bizottsága felhívja azokat a vagyontalan, Budapesten gyakorlatot folytató kezdő ügyvédeket, akik a Jeszenák János-féle alapítvány jövedelméből 1918 július 1. napjától kezdődőleg üresedésbe jövő és ettől számított három éven át egy róm. kath. és két ág. ev., illetőleg az utóbbinak nem kellő számban jelentkezése esetén két református vallásu, Budapesten gyakorlatot folytató, vagyontalan kezdő ügyvédnek adományozandó évi 500 K-nyi és mindenkor július meg január elsején 250—250 K-val esedékes segélyre igényt tartanak, hogy a felsorolt feltételek fenforgását bizonyító okiratokkal felszerelt kérvényüket a kir. ítélőtábla elnöki irodájában 1918 szeptember 30-ig nyujtsák be.

— **A váczi kir. fegyintézet** 1917/1918. évi jövedelmi kimutatása az elmult háborús évekhez képest igen kedvező gazdasági eredményről tanuskodik. Az iparüzlet 368,109 K 45 fillér tiszta keresménnyel járt, amelyből munkanaponként és fejenként 3 K 54 f (ebből a fegyencek részére 47 f) esik. Ez az eredmény ugyan még nem éri el a békeévek közül a legkedvezőbbeket, de nemcsak az országos átlagot haladja meg, hanem messze felülmulja az osztrák és a német intézetek jövedelmezőségét. A közvetítő intézet 45 holdnyi bérletének jövedelme holdanként 268 K 84 f-t tett ki. Ujabban az igazságügyi kormány 156 holdnyi ingatlant szerzett a váci intézet számára s ezzel nemcsak az elítéltek mezőgazdasági foglalkoztatásának lehetőségét fokozta, de az igazságügyi tisztviselők beszerzési csoportjának ellátását is lényegesen előmozdította.

Közjegyzői irodába (Bács m.) németül beszélő helyettes esetleg nyugdíjas bíró vagy segéd felvétetik. Az előző gyakorlat és alkalmazás igazolandó. Sajátkezűleg írt ajánlatok a fizetési igény megjelölésével kéretnek. Cím a kiadóban. 16072

Nyugalmazott kir. bíró vagy ügyész, aki a német nyelvet is bírja, kir. közjegyzőnél helyettesi állást nyerhet. Feltételek közlése kéretik. Cím a kiadóhivatalban. 16073

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 30. szám. Budapest, 1918 julius 28.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Gallia Béla* kir. táblai bíró: Újabb hiteljogi judikaturánk. — *Dr. Doroghi Ervin* budapesti ügyvéd: Törvénytervezet a részvénytársaságról. — *Dr. Baza László* sárospataki jogtanár: Az udvartartás jogi természete. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XII. k. 11. ív.

Újabb hiteljogi judikaturánk.

I.

Az újabb hiteljogi judikaturát forrásai és tartalma jellemzik.

Forrásai annyiban, hogy a szóbeliség térfoglalásával és a kereskedelmi perek nagymérvű szaporodásával megszűnt a Kúria IV. polgári tanácsának a joggyakorlat egységét és öntudatos változásait biztosító egyeduralma, mert a hiteljogi vonatkozású perek a Kúria több tanácsában oszlanak meg és ekként már a gondolkodásmód és vélemények eltérése is nagyban hozzájárul a judikatura egységének lazításához.

Másrészt a kir. itélőtáblaknak mindinkább terjeszkedő felülvizsgálati hatásköre is sok jogerős döntést termelt és a gyakorlat figyelmes vizsgálója az ezekben foglalt jogelvek elől sem zárkózhatik el.

A judikatura tartalmára rányomta bélyegét a világháború. Túlnyomóak a háborus gazdaságból eredő vitás kérdések, főképen a háborús vétel és biztosítás kontroverziái. Emellett bizonyos perek, melyek annyira jellemezték békés gazdasági életünket, ha nem is tüntek el teljesen, de szórványosakká váltak. Így elapadt a váltóperek gazdag forrása. Mióta a moratorium megszünt és a régi tartozások moratórium alá eső volta többé nem lehet vitás, a váltóra alapított személyi és árúhitel pedig a háborúban feleslegessé vált, vagy elenyészett: alig merül fel váltójogi kontroverzia. Ez az oka a váltójogi judikatura quantitativ szegényességének.

Nehány jelentős határozatot mégis feljegyezhetünk. A Kúria a váltónyilatkozatok önállóságának elve alapján kimondta, hogy a mint a váltón lévő hamis aláírások a váltón lévő valódi aláírások váltójogi erejére befolyással nincsenek, úgy a kezesnek a váltón alapuló kötelezettségét sem szüntetik meg. (Rp. VIII. 5123/1916. H. D. XI. 70.)

Nem tesz különbséget a Kúria ugyanazon személynek kötelezettsége között, ki a váltót nemcsak a cége aláírásával, hanem a saját aláírásával is ellátta. A váltóbeli fizetési kötelezettségnek ilyen kötelezettel szemben való átvállalását tartalmazó egyezséget ugyanis ellenkező kikötés hiányában a váltón lévő összes aláírásaiból eredő kötelezettségekre kiterjedőnek tekinti. (P. IV. 1881/1917. H. D. XII. 1.)

Az előzők értesítésének a VT. 45. §-án alapuló következményeit igen helyesen akként magyarázza, hogy a váltóbirtokos nem a perköltségre, hanem csak a váltójogból eredő költségekre veszti el igényét; miből folyólag a fizetést a kereset kézbesítése után is megtagadó alperes e § alapján a perköltség fizetése alól való felmentését sem igényelheti. (P. IV. 7443/1916. H. D. XI. 107.)

Igen fontos és különösen a moratóriumos részletfizetésekre való tekintettel jelentőséggel bíró és gyakorlati érzékről tanuskodó határozat, hogy az óvás az annak felvételére rendelt határidőn belül többször is joghatályosan felvehető és az előzőleg szabálytalanul foganatosított óvási cselekmény szabályszerűvel pótolható, de a felmerült költségtöbblet az óvatoltató váltóbirtokos terhére esik. Sőt a korábbi szabálytalan óvás miatt elutasított felperes, az utóbb helyesen felvett óvásra való hivatkozással újabb pert indíthat. (P. IV. 7447/1916. H. D. XI. 106.)

A váltóbirtokos substanciálási kötelezettségét akkor is fennforogni látja a Kúria, amidőn az adós a többrendbeli váltóval fedezett és különböző időszakokban, különböző kamatláb szerint kamatozó tartozására időszakonként részfizetéseket teljesít. (P. IV. 2882/1917. H. D. XII. 2.)

A gépváltók sokat vitatott kérdésében kimondta, hogy a váltót leszámítoló pénzintézet nem kötelezhető arra, hogy a váltó leszámítolása előtt a váltó eredetét illetően puhatolódzást eszközöljön. (P. IV. 5067/1916. H. D. XI. 32.) Ezzel enyhített azon a korábbi gyakorlaton, mely bizonyos esetekben a gépváltók ellenében a gépkereskedő visszaéléseiből eredő kifogást a leszámítoló pénzintézet ellen a rosszhiszeműség igazolása nélkül — egyedül a gépkereskedő üzleti gyakorlata ismeretének feltételezése alapján — megengedte.

Megengedi a váltóhitelező elleni kifogást az utóbbi hibája alapján; ha t. i. az adósa által e végből beküldött biztosítási díjat ki nem fizette és ezáltal a saját hibájával okozta, hogy a váltó ellenértéke — a gép — elégése folytán a biztosítási összeg meg nem fizettetett; ily esetben a váltóhitelező a váltó kifizetését nem követelheti. (Rp. IV. 5258/1916. H. D. XI. 31.)

Nem tekinti kizártnak a Kúria oly megállapodás bizonyítását, hogy a váltóadós a váltóösszegért csak a férje után örökölt vagyon erejéig felelős. Ez a megállapodás a váltóper megújítása nélkül köztörvényi perben is bizonyítható. (Rp. VIII. 6503/1916. H. D. XI. 55.)

A biankóváltó elévülése tekintetében az az álláspontja, hogy a hitelező a követelése fedezetéül kitöltetlenül kapott váltót a követelés lejártánál későbbi lejárattal kitölteni nem jogosult; és ekként a váltó elévülési ideje nem a jogosulatlanul kitöltött lejárati időtől, hanem a követelés tényleges lejáratától számítandó. (P. VIII. 5208/1917. H. D. XII. 52.)

II.

Áttérve a kereskedelmi jog terére, első sorban ki kell emelni a kereskedelmi eljárás körébe is vágó azt a határozatot, mely szerint, ha az áthelyezés folytán megszünt telep cégének törlése nem kéretett, a cégtörlés iránti eljárást hivatalból kell megindítani. (Pk. IV. 958/1917. H. D. 87.) A 68,300/1914. I. M. sz. rendelet alapján a cégbirtokosok személyében beállott változás bejelentését a cégbíróság rendszerint perenkívüli eljárásban intézi el, még akkor is, ha a változás a KT. 98. §. 7. pontja értelmében a társaság felosztását maga után vonó feltétel bekövetkezte idején állott be. Ha a társtagok az egyik tag halála esetére az örökösök illetményeinek kifizetésében és az üzletnek a túlélő tag által való folytatásában megegyeztek; a túlélő társ egyedüli cégtulajdonosi minősége az elhalt tag kiskorú örököseire tekintettel megkívántató gyámhatósági jóváhagyás nélkül bejegyzendő és az elhalt társtag törlendő. (Pk. IV. 5768/1917. H. D. XII. 29.) Ugyancsak perenkívüli eljárásban döntötte el a budapesti kir. ítélőtábla, hogy midőn a hagyatéki tárgyaláson létrejött osztályegyezség szerint a gyári üzletet és hozzátartozó anyagokat és felszereléseket is magában foglaló hagyaték az összes terhekkel az özvegynek átadatott: a többi örökösök, akik nem tiltakoztak az ellen, hogy az özvegy az üzletet az eddigi cég alatt folytassa, magatartásukkal ehhez hozzájárultaknak tekintendők és a cég egye-

düli tulajdonosaként az özvegy jegyzendő be. (P. 6122/1917. H. D. XII. 30.)

A cégbitorlás miatt a per indítását a Kúria csak a jogában és nem az érdekeiben sérelmet szenvedő személynek engedi meg. (P. IV. 3324/1917. H. D. XII. 47.) A budapesti kir. ítélőtábla szerint a fióktelep cége a fióktelep jellegére utaló toldaton kívül oly másik toldatot is tartalmazhat, mely a főtelep cégszövegében nem foglaltatik. (H. D. XII. 82. 6. P. 7868/1917.)

Az üzletátruházás gyakorlatának a II. polgári tanács szolgáltatta érdekes adalékát, elsősorban kimondván, hogy az üzletátruházástól folyó kérdések elbírálásánál közönbös, vajjon a vevő a maga egészében átvett árúraktár felett továbbra nézve miként rendelkezik, azaz maga folytat-e vele üzletet, vagy tovább adja. A Kúria azoknak az adatoknak szolgáltatását, melyekből az átvevő az üzletből eredően terhelő kötelezettségeket a rendes kereskedő gondosságával megtudhatja, az üzletátruházási szerződés oly nélkülözhetetlen feltételéül állítja fel, mely nélkül az üzlet átvevője a maga részéről a szerződés teljesítésére csak akkor köteles, ha az 1908 : LVII. tc. 1. §-ával ráhárított kötelezettséget a vételár megállapításával kapcsolatosan minden jogfentartás nélkül, feltétlenül magára vállalta. (P. II. 6313/1916. H. D. XI. 108.)

A kereskedelmi meghatalmazott jogkörének korlátozása tekintetében kimondta a Kúria, hogy e jogkörbe nem tartozik az ügylettől való elállás és illetve annak elfogadása és az elálló félnek az ebből folyó kötelezettség alóli felmentése; (P. VII. 7086/1916. H. D. XI. 111.) továbbá az ingatlanok adásvétele, melyhez a részvénytársaság vezérigazgatójának, mint kereskedelmi meghatalmazottnak sincs jogköre. (Rp. VII. 3441/1916. H. D. XII. 27.)

Igen aktuálisak a kereskedelmi alkalmazottak katonai szolgálatára vonatkozó határozatok. Az 1915. évi november 18-án életbelépett 4118/1915. M. E. sz. rendelet előtti jogviszonyokra nézve is megállapította a bírói gyakorlat, hogy az alkalmazott arra az időre, amely alatt szolgálatot nem teljesít, a szolgálatadótól fizetést akkor sem követelhet, ha a szolgálat teljesítését hadbavonulása akadályozta. (P. II. 9532/1915. H. D. XI. 79.) A felhívott rendelet alapján pedig kimondta, hogy az 1915 július 25. napja előtt végleges szolgálati viszonyban állott és a háború alatt katonai szolgálatot teljesítő alkalmazottak szolgálati szerződése a háború befejezéséig, illetőleg katonai szolgálatuk végleges megszüntéig a dolog természete szerint szünetelőnek tekintendő; ennélfogva hadbavonulásuk után katonai szolgálatuk tartama alatt a szolgálati szerződés alapján az önként fizetett illetményeken felül díjazást nem követelhetnek. (P. VIII. 7056/1916. H. D. XI. 85.) Az ipartörvény 96. §-ának 3. bekezdését a budapesti kir. tábla nem a háborús katonai szolgálat, hanem a fegyvergyakorlat céljából évenként történt behívásra vonatkoztatja; viszont kimondja, hogy a 4118/1915. M. E. sz. rendelet az 1914 július 25-ike után keletkezett szolgálati viszonyra nem alkamazható. (P. II. 4151/1917. H. D. XII. 26.) Továbbá ugyanennek a rendeletnek az az intézkedése, hogy az alkalmazott szolgálati szerződése katonai szolgálatának megszüntéig szünetel, nem nyerhet alkalmazást a felszámoló részvénytársaságra nézve, miért is a felszámoló részvénytársaság jogosult hadbavonult alkalmazottjának is felmondani. (P. VIII. 5209/1917. H. D. XII. 59.)

A felmondási jogra vonatkozó határozatok a következők: A próbaidőre való alkalmazásnál felmondásnak nincs helye. (P. II. 9532/1915. H. D. XI. 79.) A törvényesnél rövidebb felmondási idő is kiköthető, de csakis mindkét félre nézve egyaránt. (P. V. 3794/1916. H. D. XI. 78.) A budapesti kir. tábla kimondta, hogy a felmondási jognak bizonyos időre való kizárásával a felek csak azt célozhatják, hogy ez idő alatt a szolgálati viszony ok nélküli felmondással megszüntethető ne legyen; ha azonban a szolgálati viszonyt a felmondásra való tekintet nélkül azonnali hatállyal megszüntető elbocsátási ok forog fenn, a felmondhatatlanságra nem lehet hivatkozni. Ilyen az alkalmazottnak hat hétnél hosszabb ideig tartó betegsége, (KT. 56. §.) mely esetben a felmondhatatlanság kikötése ellenére sem lehet hat hétnél hosszabb időre fizetést követelni. (6. P. 7944/1917. H. D. XII. 83.)

A felmondás nélküli elbocsátásra jogos ok, ha az alkalmazott, noha ez a szerződésben kikötteteti, a beszedett pénzt 24 óra alatt be nem szolgáltatja; (P. VIII. 4828/1917. H. D. XII. 7.) továbbá, ha a főnök helyettesével szemben követ el súlyos becsületsértést, noha ő maga nincs is a helyettesnek alárendelve, ha ő is a főnök helyetteseként működik, sőt az üzlet érdekeit is veszélyezteti, (Ipart. 94. §. *g)* pont), ha a főnök bizalmát bíró másik helyettes tekintélyét az alárendelt alkalmazottak szemében megrendítette és a közte és a másik helyettes közti együttműködést lehetetlenné tette. (Bpesti tábla 6. P. 7440/1917. H. D. XII. 90.)

Az alkalmazott a főnök súlyos becsületsértése miatt a felmondás nélküli kilépéssel nem késett el, ha napi munkáját még elvégezte és a szolgálati viszony felbontásáról betegsége miatt csak harmadnap értesítette főnökét. (Rp. IV. 650/1917. H. D. XI. 86.)

A «végleges» minőség állandó szolgálati alkalmazást jelent ugyan, amely meghatározott időhöz kötve nincs; de nem jelenti sem az állás meg nem szüntethetőségét, sem az alkalmazott elmozdíthatatlanságát, hacsak arra a szolgálati rendtartásban intézkedés nincs felvéve. Ennek hiányában a magántársulat tisztviselője nem igényelheti azokat az előjogokat, melyeket az állam a saját tisztviselői részére, magasabb állami szempontból, köztörvény erejével létesíttetett. (P. II. 2701/1917. H. D. XII. 46.)

Az alkalmi egyesülés jogviszonyai tekintetében kimondta a Kúria, hogy egyik tag sincs feljogosítva a közös ügyletnek a másik tagot is kötelező stornirozására. (P. VII. 1519/1917. H. D. XI. 130.)

A tagok számadási kötelezettségének sorrendjére nincs jogszabály. A számadásra köteles egyik tag sem követelheti tehát, hogy a szintén számadásra köteles másik tag adjon előbb számadást. (P. V. 4684 1914. H. D. XI. 25.) A számadási kötelezettség szempontjából közönbös az a körülmény is, hogy az alkalmi egyesülés másik tagja megfelelt-e és mennyiben a társasági viszonyból őt terhelő szerződési kötelezettségeknek. (P. VIII. 4969/1916. H. D. XI. 46.)

Abból az álláspontból kifolyólag, hogy a gyógyszerészt kereskedőnek tekinti, a Kúria a gyógyszerészek társaságára a kereskedelmi társaságra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazza. (Rp. IV. 4584/1916. H. D. XI. 1.)

A közkereseti társaság tagjának képviseleti és üzletvezetési jogára nézve a gyakorlat megállapította, hogy a tag által üzletvezetői jogkörében a váltóra vezetett cégaláírás a társaságot akkor is kötelezi, ha a tagnak saját neve alatt külön üzlete is van. (Rp. IV. 4581/1916. H. D. XI. 1.) Az önálló cégjegyzésre nem jogosult tagnak perbeli képviseleti jogosultságára lehet következtetni abból, hogy ez a társtag a vele együttes cégjegyzésre jogosult másik tagnak hadbavonulása óta az üzletet tovább folytatja és ügyleteket is köt. (P. IV. 408/1917. H. D. XI. 75.)

A versenytilalom a társtagokat csupán a társaság üzleti körébe eső ügyletek kötésében korlátozza. (P. VII. 1410 1917. H. D. XI. 131.)

A társasági viszonyból származó igényekre vonatkozó aktorátus és alperesség kérdéseivel foglalkozik két határozat.

Ha egyes társasági tag nem teljesíti kötelezettségeit a társasággal szemben, ezt a tagot a teljesítésre per útján nemcsak a társaság, hanem annak egyes tagja kötelezheti; következésképen háromtagú társaságnál az egyik tagnak a másikkal perbelépése nem lehet a harmadiknak hozzá vagy hozzá nemjárulásától függővé téve. (P. VII. 1410 1917. H. D. XI. 131.)

Ha a társasági tag jogainak gyakorlásában megakadályoztatott, az ebből származó jogigények a dolog természete szerint csak magának a társaságnak és a társaság többi tagjainak perbe vonásával bírálhatók el. (P. IV. 3163 1916. H. D. XI. 26.)

A KT. 98. §. 2. pontjának rendelkezését a gyakorlat nem tekinti oly kógens szabálynak, melytől a felek el nem térhetnének. (P. IV. 1413 1917. H. D. XI. 149.)

A csendes társaságra nézve a KT. 108. §-ában meghatározott felszámolásnak nincs helye. (P. IV. 1086 1916. H. D. XI. 47.)

A részvényjog köréből több jelentős határozattal rendelkezünk.

A Kúria a különböző helyen székelő két hasonló nevű részvénytársaságot akkor sem tekinti egy és ugyanazon jogi személynek, ha mindkét részvénytársaságnak a részvényesei ugyanazok is. (P. IV. 4893/1917. H. D. XII. 6.)

Nem ütközik törvénybe az a közgyűlési határozat, mely az elsőbbségi részvények osztalékát előre meghatározott kamatlábban maximálja; ezáltal az elsőbbségi részvények eredeti jellege

nem szünik meg és nem válnak elsőbbségi kötvényekké; birtokosaik sem szünnek meg részvényesek lenni és nem válnak hitelezőkké. (Bpesti tábla P. II. 559/1916. H. D. XI. 76.)

Nem ütközik törvénybe az a közgyűlési határozat, mely a már elhatározott alaptőkefelemelés folytán kibocsátott új részvények mikénti elhelyezését és kibocsátási árfolyamuk megállapítását az igazgatóságra bízta. (P. IV. 3960/1917. H. D. XII. 48.)

A KT. 165. §-ának az a tiltó rendelkezése, hogy a részvénytőke után kamat ki nem köthető, nem terjed ki az egyesülés folytán beolvadt részvénytársaság alaptőkéje után vállalt kamatfizetési kötelezettségre. (P. IV. 7001/1916. H. D. XI. 110.)

A budapesti kir. tábla megismétli azt a jogszabályt, hogy a bemutatóra szóló részvény birtokosának a hátralékos névérték befizetési iránti kötelezettségét a KT. alapján meg nem állapítja. (P. II. 8785/1916. H. D. XI. 112.)

A közgyűlési határozatok megtámadására nézve kimondatott:

Alapszabályok részleges módosítása esetén nem szükséges a meghívóban a módosítandó szakaszok tüzetes megjelölése, hanem elég, ha a közgyűlés tárgyaként «alapszabálymódosítás» jelöltetik meg. (Bpesti tábla 6. P. 35/1918. H. D. XII. 84.)

A ki alapszabály szerint elnöklésre jogosult, akkor is elnökölhet, ha az ő felelősségre vonásáról van szó, de a határozathozatalban részt nem vehet. Megsemmisítésre okot adó szabálytalanság tehát, ha a részvényesek a felelősségre vont és alapszabály szerint elnökségre jogosult alelnököt az elnöklésben megakadályozták és a közgyűlés elnökévé oly részvényest választottak, ki az igazgatóságnak nem tagja. (P. IV. 4480/1916. H. D. XI. 48.)

Az alapszabályoknak az a rendelkezése, hogy a közgyűlésen jogaikat gyakorolni kívánó részvényesek részvényeiket a közgyűlés előtt három nappal tartoznak letenni, csak a letétel végső időpontját határozza meg, de a részvényeket már előbb is érvényesen le lehet tenni. (P. IV. 7966/1917. H. D. XI. 127.)

Ha az alapszabályok a szavazati jog gyakorlásához azt is megkívánják, hogy a részvények a közgyűlést megelőzően a társaság részvénykönyvében a részvényesek nevére irassanak: ezen átírás nélkül nincs szavazati joga annak sem, ki a részvények tulajdonát és birtokát megszerezte és a részvényeket a közgyűlés előtt alapszabályszerűen letette. Eszerint a részvények igazi tulajdonosa szavazati jogát csak mint a részvénykönyvben szereplő személyek meghatalmazottja gyakorolhatja. (P. IV. 4063/1916. H. D. XI. 128.)

A részvénytársaság ingatlanainak a beszerzési árban való feltüntetése a bírói gyakorlat szerint a KT. 199. §-ának megfelel. (P. IV. 7966/1917. H. D. XI. 127.)

A bíróság a mérleg mikénti felállítására és ebből folyóan arra, hogy a közgyűlés a mérleg megállapítása tárgyában minő határozatot hozzon, egyenes utasítást nem adhat, hanem csak általánosságban azt követelheti, hogy a közgyűlésileg jóváhagyott mérleg szabályszerű legyen. Célszerűségi szempontból azonban helyesebb, ha a részvénytársaság részére nem a közgyűlés összehívására, hanem a közgyűlésileg jóváhagyott mérleg beterjesztésére tűzetik a bíróság által közvetlenül ellenőrizhető határidő. (Pk. IV. 6258/1918. H. D. XII. 31.)

Az igazgatóság és felügyelőbizottság törvényes felelőssége nem fedi egymást. Az igazgatóság részére megadott felmentvény nem zárja ki, hogy a felügyelőbizottságtól a felmentvény megtagadtassék. Az igazgatóság tagjai tehát a felügyelőbizottság, viszont ennek tagjai az igazgatóság felmentése tárgyában szavazati jogukat gyakorolhatják. (Rp. VIII. 1225/1917. H. D. XI. 84.)

Az igazgatóság tagjai felelősek: ha az igazgatósági üléseken való megjelenésük elmulasztásával a köteles ellenőrzést nem gyakorolják (Rp. VIII. 5167/1916. H. D. XI. 27.); továbbá felelősek nemcsak a mérleg alaki törvényszerűségéért, hanem azért is, hogy a mérleg a törvény anyagi szabályainak is megfeleljen, vagyis a társaság vagyona tekintetében való adatokat tartalmazzon. (Rp. IV. 4010/1917. H. D. XI. 129.)

Az igazgatóság felelős a tisztviselői és azok özvegyei nyugdíjalapjának sértetlen fentartásáért és e felelősségét nem szünteti meg az a körülmény, hogy a nyugdíjalap-kezelőbizottság az alap pénzének egy részét — utóbb teljesen értéktelenné vált — részvények jegyzésére fordította. (P. II. 4358/1916. H. D. XII. 32.)

A korábbi gyakorlattal egyező az a határozat, hogy a részvénytársaság csődbe jutása után az igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok elleni igények érvényesítésére a tömeggondnok jogosult. (Rp. IV. 4010/1917. H. D. XI. 129.)

A KT. 218. §. 1. pontjába ütköző kereskedelmi vétséghez a budapesti kir. tábla a tudva valótlan előterjesztés szándékosságát kívánja meg; nem követi el tehát ezt a vétséget az az igazgatósági tag, ki az alaptőke jegyzésére és befizetésére vonatkozóan a cégbírósághoz intézett előterjesztést alá nem írta. (P. II. 2249/1916. H. D. XI. 37.)

A kereskedelmi vétségeknek elévülési ideje három év. Az elévülést csak az illető tettes, vagy részes ellen irányuló és az illető cselekményre vonatkozó bírói cselekmény szakíthatja félbe. Nem nyugszik az elévülés a bűnvádi eljárás folyama alatt, mert a kereskedelmi vétségi eljárást nem kell szükségképen a bűnvádi eljárásnak megelőznie. (Budapesti tábla P. II. 4456/1916. H. D. XI. 88.)

(Folyt. köv.) *Dr. Gallia Béla.*

Törvénytervezet a részvénytársaságról.*

Már a T.-nek a részvénytársasági közgyűlésre vonatkozó rendelkezéseiben is bizonyos bátortalanságot kifogásoltunk, amely nyilván arra a törekvésre vezethető vissza, hogy a többségnek a kisebbséggel való harcában bizonyos kiegyenlítő, egyensúlyozási tendenciát kísérelt meg érvényesíteni. Ezt a kifogásunkat fokozott mértékben meg kell ismételnünk az ügyvitel és ellenőrzés tulajdonképeni szerveire, az üzletet vezető igazgatókra, az igazgatóságra és a felügyelőbizottságra és e szerveknek egymáshoz való viszonyára vonatkozó rendelkezések tekintetében.

A részvénytársasági reform gyakorlati értéke ezeknek a kérdéseknek helyes megoldásán mulik. Ha ezt a konkluziót ma uralkodó nézet gyanánt tekinthetjük külföldön is — Németországot is ideértve, ahol az 1901 körüli részvénytársasági katasztrófák évtizedek óta működő, kifogástalanul megalapított társaságokat sodortak el, — akkor még inkább áll ez az igazság nálunk, ahol az alapításra vonatkozó rendelkezések csak másodlagos fontosságúak, mert igen ritka a nyilvános felhívás útján részvényjegyzéssel kapcsolatos alapítás és ahol rendszerint az alapító pénzintézet gondoskodik az alapítási művelet rendes lefolyásáról. Magában az ügyvitelben ez a befolyás nem mindig érvényesül akkor, ha a részvénytöbbség piacra hozatalával bizonyos mértékű désintéressement áll be és nem mindig megnyugtató a kívülálló részvényesek szempontjából akkor sem, ha túlságosan intenziv marad a kapcsolat az alapító intézettel. De a nagyobb pénzintézetek koncernjéhez tartozó társaságoknál legalább kellő ellenőrzésről történik gondoskodás. Egyéb társaságoknál ez sincs biztosítva és ha kivételesen mégis megvan, akkor úgyszólván kizárólag egyes vezető igazgatók jóakarata és egyes igazgatósági tagok lelkiismeretessége, tehát személyes körülmények és nem intézményes biztosítékok garantálják.

Mert a részvénytársasági ügyek intenzív vezetéséhez megkívánt szakismeret, gyors elhatározás és intézkedés, folytonos munka, állandó érintkezés üzletfelekkel és társasági közegekkel teljesen kizárja, hogy azt a törvényben kontemplált igazgatóság végezze. Az ügyvitel súlypontja tehát az üzletvezető igazgatókon van. Az ellenőrzésre predesztinált felügyelőbizottság intézménye pedig teljesen csődöt mondott és azt, amennyire lehetséges, az igazgatóság végzi. A hatalmak megoszlásának törvénybeli fikciója helyett: dolgozó igazgatók, gyakran egyeduralkodó vezérigazgató és tanácsadó, ellenőrző-igazgatóság között oszlik meg a teendők sokasága.

A fejlődésnek ez az iránya szükségkép megmutatja az útat, amelyen a reformnak haladnia kellett volna: a vezető igazgatók felelősségének kellő megállapítása hatalmi túltengési tendenciájának megfékezése, az igazgatósággal szemben való alárendeltségi viszonyuknak törvénybeli megfelelő kidomborításával, az igazgatóságnak tanácsadó és az üzletvitel főmozzanatait ellenőrző testületté való átalakítása, a felügyelőbizottság eltörlése mellett szakszerű revizióról való gondoskodás: ezek lennének azok a vezérelvek, amelyeket a kodifikációnak meg kellene valósítani.

A T. nem ezen a nyomon indul, hanem a felügyelőbizottság felélesztésével véli a megnyugtató megoldást elérni. Ez a kísér-

* Az előbbi közl. l. a 24., 25. és 28. számban.

let áthatja tulajdonképen az ügyvitelre vonatkozó szabályainak egész rendszerét.

Az igazgatóság választása a felügyelőbizottság előterjesztésére történik; időközileg megüresedett igazgatói állást a legközelebbi közgyűlésig a felügyelőbizottság tölthet be. Igazgatók elmozdításának joga sürgősség esetében megilleti a felügyelőbizottságot, a végleges elmozdítás azonban a közgyűlésnek marad fentartva. «Igazgató», «elnökigazgató», «vezérigazgató» vagy ezekhez hasonló cím csak igazgatósági tagnak adható.[32]

Az igazgatóság jogkörének szabályozása a T.-ben nagyjában egyezik a mai jogállapottal. Eltérés annyiban van, hogy ellenkező alapszabályi vagy közgyűlési határozat hiányában «cégvezető» kirendeléséhez a felügyelőbizottság hozzájárulását kívánja meg, (119. §.) végrehajtóbizottság kiküldését kifejezetten megengedi (112. §.), a képviselőjog korlátlan voltára való hivatkozást csak harmadik jóhiszemű személynek biztosítja (117. §.), cégvezetőnek képviselő jogot csak igazgatósági taggal kollektive ad. (113. §.)

Ezeknél érdekesebb újítás az igazgatók inkompatibilitásának és a versenytilalomnak szabályozása (123., 124. §§.). Az igazgatóság tagja a társaságéhoz hasonló üzletkörrel bíró más vállalatban nem működhetik közre a közgyűlésnek kifejezett, a felügyelőbizottság előzetes meghallgatása után megadott beleegyezése nélkül (123. §.). A társaság nevében valamely ügylet intézésében résztvevő igazgató a felügyelőbizottságnak jelentést tenni köteles.[33] Saját nevében vagy más képviseletében az igazgatók csak kifejezett felügyelőbizottsági jóváhagyással köthetnek ügyletet. A jóváhagyás hiánya harmadik személlyel szemben ellenvethető, kivéve, ha az e hiányról nem tudott. (124. §.) Oly ügyletet, melynek kötése a társaság ügyletkörébe tartozik, saját, vagy másnak számlájára igazgató nem köthet. (123. §.) Mindezeknek a szabályoknak a megszegése kártérítésre kötelez a társasággal szemben. A társaság kártérítés helyett a versenytilalom megszegésével kötött ügylet átengedését is követelheti.

A kötelességszegő igazgatók a társaságnak és a társaság hitelezőinek egyetemlegesen kártérítéssel tartoznak.[34] Ezt az elvet a 125. §. néhány kártérítési cím külön kiemelésével is megvilágítja. A kártérítési követelés öt év alatt évül el. Exculpatio ugyanúgy történhetik, mint a KT. 191. §-a szerint.

Az igazgatóság tantiémeje a valamennyi leírás és «félretét» (így fordítja le a T. 117. §-a a német KT. 237. §-ának «Rücklagen» kitételét)[35] után fenmaradó jövedelem alapján számítandó. Alaptőkeemelés esetében, hacsak az azt elhatározó közgyűlés alapszabálymódosítással másképen nem rendelkezik, a jutalékhányad ez alaptőke emelkedésével fordított arányban csökken.

A T. iménti ismertetett rendelkezései igazolják, hogy szerzőjük sem tudott azzal a fikcióval szakítani, hogy a részvénytársaságot a közgyűlés által választott igazgatóság vezeti. Pedig, mint a T. «irányelvei» és részvényjogi problémákkal foglalkozó legújabb dolgozata[36] is igazolják, világosan látja a valóságos helyzetet, sőt talán még túlozza is bizonyos mértékben az azzal járó veszélyeket. E veszélyeknek nem legkisebbike az, hogy az ügyvezetést intéző igazgatók domináló befolyást biztosítanak maguknak az igazgatóságba való beválasztásukkal arra a testületre is, mely hivatva volna konziliárius és ellenőrző tevékenységet kifejteni.

Ezt az állapotot, amely eddig az esetek többségében via facti — nézetem szerint épen nem a társaságok érdekében — úgyis megvalósult, a T. állandósítani kívánja az igazgatósági tagsági jelleg megkívánásával, amivel azután sikerülne elérnie azt, hogy az igazgatóságok a független elemek fokozatos kirekesztésével még jobban megtelnének a vezérigazgatónak szolgálatkészen rendelkezésére álló hivatalnok-igazgatókkal. Mindezt a T. azért teszi, hogy az ügyvezető igazgatók felelősségét megkonstruálhassa és hogy a közgyűlésnek a vezető igazgatók megválasztására befolyást juttasson.

Ami az első szempontot illeti, azt hiszem ideje már, hogy azzal a dogmával szakítsunk, hogy az igazgatósági felelősségben való részesedés a közgyűlés által való választás kriteriumától tétessék függővé. Semmi akadálya sincs annak, hogy törvényileg megállapíttassék minden, az ügyvitelben vezető szereppel résztvevő társasági funkcionáriusnak — hívjuk azt vezérigazgatónak, ügyvezető vagy egyéb igazgatónak — a felelőssége.

A vezérigazgatónak és a hivatalnok-igazgatóknak ez a felelőssége lenne a legáltalánosabb igazgatói felelősség, amely mellett az igazgatótanács felelőssége pozitív kötelességszegésekért, gondatlanság címén pedig az ügyvitel főmozzanataiban való részvételnek és az igazgatótanács tagjaitól az élet felfogása szerint megkívánható ellenőrzésnek elmulasztásáért való kártérítési kötelezettség alakjában volna megállapítandó. Az így megkonstruált felelősségi rendszer mellett a törvény is megadhatja a hivatalnok-igazgatóknak vagy a vezérigazgatónak a cselekvési szabadságnak azt a mértékét, amely a gazdaságos és célszerű ügyvitelhez szükséges és nem kényszeríti bele abba, hogy contra legem vegyék azt igénybe. Ezekre a vezető igazgatókra azután a versenytilalomnak, az inkompatibilitásnak sokkal szigorúbb szabályai volnának alkalmazhatók, mint a milyeneket a T. felállít.[37]

Az igazgatótanács tagjainak az ügyvitelben való részvétele a mai tényleges állapotnak megfelelően lenne körvonalazandó. Ma is előfordul, hogy egyes igazgatósági tagok szakértelmüket, ta-

[32] Amikor a T. irányelvei azt vélik, hogy a T. a vezérigazgató jogviszonyait «rendezte», akkor valószínűleg a fentidézett szabályra és a 112. §-ra gondolnak. Ebben azonban csak annyi foglaltatik a vezérigazgatóról, hogy «az igazgatóság utasításait pontosan követi és eljárásáról számot ad», oly szabály, amely *elméletileg* ma is fennáll és ott, ahol alapszabályok vezérigazgatóról intézkednek, gyakran, vezérigazgatók alkalmazási szerződéseiben pedig mindig benfoglaltatik. Az, hogy mennyire érvényesül ez az óhajtásszerű szabály, más kérdés. A 112. §. 2. bek., mely szerint «az igazgatókra vonatkozó rendelkezések a vezérigazgatóra teljes mértékben állnak», semmi újat nem mond és felesleges, minthogy a vezérigazgató a 111. §. 3. bekezdésében foglalt és a szövegben ismertetett rendelkezés folytán a T. szerint szükségkép tagja az igazgatóságnak.

[33] A 124. §. 1. bek. első mondatának homályos szövegezéséből nem állapítható meg, de valószínű, hogy a T. szerzője nemcsak jelentéstételt, de jóváhagyást is meg akart kívánni.

[34] Az egyes részvényes kártérítési igényének kérdését tehát a T. negatív értelemben dönti el, de — amint fentebb említettem — a kártérítési igényt az alaptőke $^1/_{10}$ részét képviselő részvényesek a társaság nevében érvényesíthetik.

[35] Nem volt szerencsés gondolat a német KT. 237. §-át kritika nélkül átültetni. E szakasz a maga homályos általánosságaival a közelmultnak talán legtöbbet vitatott anyaga. Vitás, hogy imperativ vagy dispozitiv szabályról van-e szó, hogy a nyereségáthozat és átvitel tantième köteles-e, hogy maga a tantième levonandó-e a hányadszámításnál stb. A vitát a Vereinigte Stahlwerke von der Zypen und Wissener Eisenhütten A. G. 1915. okt. 20-iki közgyűlésének határozatai ellen indított megtámadási per tette újabban aktuálissá. L. *Esser:* Zur Frage der Berechnung der Gewinnanteile (Tantièmen) des Vorstandes és az ott, valamint *Oertmann* és *Hamm* véleményeiben (Rücklagen und Tantièmepflicht, Deutsche Juristen-Zeitung 1916. évf. 160—167. o.) idézett irodalmat, továbbá *Möller:* Gewinnvortrag und Vorstandstantième bei der Aktiengesellschaft, a Goldschmiedt-féle Zeitschr. f. d. ges. Handelsrecht etc. 79. köt. 142—163. o. De a vitás szövegezéstől el is tekintve, aggályos ez a rendelkezés, mert az óvatos tartalékolást veszélyezteti az igazgatók ellentétes érdeke és különben is igen könnyű e rendelkezés kijátszása más alakban való díjazások megállapítása által. Ugyanezek az ellenvetések állanak a felügyelőbizottság jutalékára vonatkozó 131. §-ra is, mely a német KT. 245. §-ának fordítása.

[36] Kereskedelmi jog. 1918. évi 9—10. sz., 95—97. o., ahol *Baumgarten*nek: «A vezérigazgató» (Budapest 1913.) c. tanulmánya nyomán kifejti, hogy az élet joga mennyire eltávolodott az írott jogtól, amikor az egész ügyvezetést áttolta a vezető igazgatóra, akitől első sorban függ a vállalat sorsa, (L. e kérdésről *Rathenau* is i. h. 13. skk. o.) és ahol a fejlődés ezen irányával kapcsolatos veszélyekre is rámutat.

[37] A T. szövegezése mellett az ügyletkötésnél való közreműködésre vonatkozó inkompatibilitási rendelkezések igen könnyen kijátszhatók pél. azáltal, hogy az ügyletet, mely a társaság kárára más vállalatnak előnyöket biztosít, az utóbbi vállalatnak nem a társaság igazgatóságában helyet foglaló tagjai, hanem formálisan mások kötik. A felügyelőbizottság, amely rendszerint az igazgatóság, vagy az ügyvezető igazgatók jelöltjeiből áll, különben sem alkalmas fórum az inkompatibilitási szabályok felállításával meggátolni kívánt visszaélések megszüntetésére. Itt megint a kötelező revizió segíthet azáltal, hogy az igazgatókkal vagy oly vállalatokkal, melyekben ezek érdekelve vannak, való ügyletkötés a revizoroknak tudomására hozandó és ezek által a közgyűlésnek bejelentendő. Nyilvánosságuk ilykép biztosíttatott, ez pedig hatékonyabb ellenőrzés, mint a zártkörű felügyelőbizottság jóváhagyásának megkívánása.

pasztalataikat, összeköttetéseiket közvetlenül is érvényesítik azáltal, hogy egyes esetekben a hivatalnok-igazgatókkal együtt folytatják az ügyletkötésekkel kapcsolatos tárgyalásokat és eljárnak a társaság egyes ügyeiben. Általában azonban működésük tanácsadásra, nagyobb tranzakciók elbírálására, az ügyvitel főmozzanatainak ellenőrzésére és a közgyűlés elé kerülő tárgyalási anyag előkészítésére szorítkozik. Ez a tevékenység adja meg a jogosan és méltányosan megkívánható felelősség mértékét is. A hatáskörök ilyen megoszlása mellett azonban igen fontos, hogy ebben a legfőbb irányításra, a legáltalánosabb keretek megszabására, a tanácsadásra és ellenőrzésre hivatott testületben ne megint a vezető igazgatóké legyen a döntő szó és hogy e testületnek legalább formai függetlenítése megtörténjék azáltal, hogy inkompatibilisnek mondassék ki hivatalnok-igazgatóknak az igazgatótanácsba való beválasztása.[38]

Az igazgatótanács hatáskörének ilyen megszabása az esetek többségében feleslegessé tenné végrehajtóbizottság kiküldését, mely intézmény praeter legem nálunk is meghonosodott és a gyakorlatban arra az éppen nem aggálytalan állapotra vezetett, hogy az igazgatóság egyes tagjai ugyan nagyobb alapossággal informáltatnak az ügymenetről, többi tagjai azonban, bízva a végrehajtó-bizottság tevékenységében, teljesen informálatlanok, felelősségérzetük szükségkép csökken, a nagyobb időközökben tartatni szokott igazgatósági ülések pedig merő formalitásokká változnak át.

A T. által a hivatalnok-igazgatók kötelező igazgatósági tagsága mellett felhozott másik indok, hogy ilykép a közgyűlés választja meg a hivatalnok-igazgatókat, még kevésbbé helytálló. Itt elsősorban kétségbe kell vonnom a közgyűlésnek e funkcióra való hivatottságát. Azt, hogy a vállalat vezetésére ki alkalmas, a közgyűlés sokkal kevésbbé képes megítélni, mint az esetek többségében mégis csak kellő üzleti tapasztalattal, nagyobb látkörrel rendelkező, az üzletet jobban ismerő igazgatósági tag. Hivatalnok-igazgatók, főleg vezérigazgató alkalmazása különben is könnyebb mozgást és nagyobb diszkréciót igényel, legalább is az alkalmazási szerződés perfektuálása előtt, mint amilyet a közgyűlési tárgyalás biztosíthat. Egyébként a T. maga sem kívánja a szerződési részleteknek a közgyűlés előtt való feltárását és ha jól értem a 118. §. 3. pontját, csak az összigazgatóság alapszabályszerű tantièmejének nyilvánosságra hozását követeli meg,[39] ami eddig is megtörtént.

A T. által megkívánt eljárás csak nehézkesebbé, körülményesebbé teszi a hivatalnok-igazgatók alkalmazását, de nem szünteti meg azt, hogy e tekintetben a befolyás ott maradjon, ahol ma van, a vezérigazgatónál és az igazgatóságnál, akik, ha a T. szabályai lépnek életbe, akaratukat majd a felügyelőbizottság útján, melynek előterjesztésére történnék az igazgatók választása, fogják a közgyűlésen érvényesíteni. Sem arra nincs szükség, hogy e tekintetben a mai állapot megszünjék, sem arra, hogy érvényesülését megnehezítsük, mert az ügyvitelt közvetlenül intéző vezérigazgató és az arra legalább közvetett befolyást gyakorló igazgató-tanács mégis csak a leghivatottabb a hivatalnok-igazgatók megválasztására.

Nem szándékszom az igazgatóság szervezetének kérdésével és az e tekintetben felmerült számtalan javaslattal e helyen közelebbről foglalkozni.[40] Álláspontomat nagyjában körvonalaztam; a mai tényleges állapotoknak törvényesítésére kellene törekedni kötelező revizióval kiegészítve.

A T. a kötelező revíziót elvileg elveti és csak bizonyos üzletággal foglalkozó részvénytársaságoknál provideálja az évi mérlegnek és számadásnak szakértői úton való kötelező megvizsgálását, mely a minisztérium által a kereskedelemügyi kormány javaslatára állapíttatnék meg. (102. §.) Emellett — a közgyűlés által elrendelt revizióktól eltekintve — a felügyelőbizottság «saját felelősségére» is alkalmazhat szakértőket, három felügyelő kívánságára pedig szakértőt alkalmazni köteles. (133. §.)

A T. szerint a felügyelőbizottságnak legalább öt tagból kell állania; választásánál az igazgatók sem személyesen, sem mint megbizottak, sem közvetlenül, sem közvetve szavazati jogot nem gyakorolhatnak. (128. §.) A választott tagokon kívül a 128. §. részvénybirtok alapján, hivatalból való tagságot is ismer. Ennek alapszabálybeli megállapítását, parancsoló rendelkezéseit biztosítja, még pedig olyképen azonban, hogy az alaptőke $^1/_5$-ének birtoka feltétlenül jogosít a felügyelőbizottsági tagságra. A virilizmusnak ez a bevezetése a részvénytársaság szervezetébe nemcsak hogy felesleges, de aggályos is.[41] A nagyobb részvénybirtok még egyáltalán nem kvalifikál a felügyelői tiszt betöltésére és a részvénybirtokos jogosult érdekét nemcsak a közgyűlési revizió lehetősége, hanem sokkal kielégítőbb módon megvédheti az, ha a szakszerű revizió mellett az egyik revizor megválasztására a kisebbségnek jelölési joga is figyelembe vétetik.[42]

A T. szerint a felügyelőbizottság nem szorítkozik kizárólag az ellenőrzésre, egyes tagjai ideiglenesen az igazgatóságnak helyettesítésére is alkalmazhatók. (129. §.) A T.-beli inkompatibilitás pedig csakis az igazgatókkal való rokonság eseteire szorítkozik, de nem állapít meg inkompatibilitást azon a címen, hogy a felügyelőbizottság tagja valamelyik más versenyvállalatnál érdekelt. Ha most tekintetbe vesszük azokat a különben is felesleges és az ügyvitelt megnehezítő, az igazgatósági és felügyelőbizottsági hatáskört összezavaró további rendelkezéseket, melyek a felügyelőbizottsági tagoknak az igazgatósági üléseken indítványozási jogokat adnak (32. §.) és hogy az alapszabály a felügyelőbizottságnak az ellenőrzésen túlmenő jogokat is adhat, sőt bizonyos ügyletek tekintetében a felügyelőbizottság jóváhagyását kötheti ki (135. §.), akkor reámutattunk arra, hogy valamely vállalatnak minden üzleti titkát ellesheti, minden üzletét meghiusíthatja a versenyvállalat akkor, ha az alaptőke egyötöd résznyi részvényét sikerült megszereznie.

Ezért elvileg helytelen minden kísérlet, amely a felügyelőbizottság életképtelen intézményét ujabb jogosítványokkal való felruházás utján kívánja feltámasztani. Vagy nem mennek át ezek a rendelkezések a gyakorlati életbe — és talán ez lenne a jobbik eset, akkor a T.-nek a reformhoz fűződő reményei époly kevéssé fognak megvalósulni, amint nem valósultak meg az annak idején a kereskedelmi törvény szerkesztői által a felügyelőbizottság intézményéhez fűzött remények. Vagy pedig szigorú alkalmazással utat törnek maguknak és akkor az egymásba kapcso-

[38] Ezt az álláspontot foglalja el *Baumgarten* is i. h. 20. o. és meglepő, hogy *Kuncz*, aki a Baumgarten-féle dolgozatnak — egyébként nézetem szerint túlzott — aggályait a hivatalnok-igazgatók hatalmának hypertrophiája tekintetében osztja, ellenkező konklúzióra jut.

[39] A T. szerint ennek a mérlegben (!) kell történnie, bár a T. nyilván a nyereség- és veszteségszámlára gondol. A hivatalnok-igazgatók szerződésszerű jutalékának publikálásával nézetem szerint itt tovább lehetne menni és a hivatalnok-igazgatók szerződési feltételeinek közzétételét megkívánni bizonyos esetekben, például a szerződés tartama az igazgatók megbízatásának tartamát meghaladja stb. Megfontolandó a szerződésszerű tantièmenek kötelező nyilvánosságra hozatala és egy részének kaucióképen való visszatartása is.

[40] A többször érintett, 1901 körüli németországi részvénytársasági katasztrófák nyomán egész irodalma támadt e kérdéseknek. L. a részletes bibliografiát *Riesser:* Zur Aufsichtsratfrage (Berlin 1903, különlenyomat a Berlini Juristische Gesellschaft Koch emlékiratából). A felmerült javaslatok közül a magam részéről leginkább a Riesser-féle törvénytervezet megoldásával rokonszenvezek. Csatlakozom egyébként azokhoz a konkluziókhoz, melyeket *Egry* az 1911-iki jogászgyűlés elé terjesztett, már fentebb is említett véleményében kifejt. Főleg áll ez a kötelező revizióra, melynek angol mintára való megszervezését ajánlja. Ugyancsak megtontolandónak tartom az általa is érintett és a német irodalomban Eberstadt, Stier-Somló, Bondi stb. által propagált igazgatósági albizottságok, decernátumok kérdését, mely megoldásnak a most divó végrehajtóbizottsággal szemben az az előnye, hogy minden igazgatósági tag részvételét szakértelmének megfelelő módon biztosítja.

[41] A T. ezt az ötletet úgy látszik az 1910-iki norvég törvényből veszi, de azon túl megy, mert a norvég törvény 58. §-a csak fakultativ intézkedést tartalmaz, mely szerint jogosítva van a társaság arra, hogy alapszabályaiban bizonyos mennyiségű, névre szóló részvény birtokosának a felügyelőbizottságban helyet biztosítson. A norvég törvénynek ez a rendelkezése azonban az ottani társasági jog fejlődésének maradványa. A norvég részvénytársaság a részvényeseknek intenzivebb személyes részvételére volt alapítva és a norvég törvény ma is a felügyelőbizottságban részvényesi választmányt («repræsentantskapet») lát, melyben az úgynevezett főképviselőknek helyet biztosít. Lényeges különbség továbbá az, hogy a norvég törvényben az intézkedés csak fakultativ, a T. szerint pedig imperativ.

[42] L. e kérdésben is Egry i. h. 285. skk. o.

lódó és surlódó hatáskörök oly állapotot teremtenek, mely a konstruktiv jogászkodás egyensúlyi ideáljának talán megfelel, de megbénítja azt a szabadságot, amely minden mozgásnak és haladásnak előfeltétele.

A gazdasági élet viszonyainak és ezzel a részvénytársasági ügyvitelnek folytonosan bonyolultabbá válása mellett csak a szakszerű ellenőrzésnek kötelező rendszere elégítheti ki a részvényesi, a társasági, a hitelezői és a közérdeket. Ezt a szakszerű ellenőrzést a törvénynek parancsolólag kell előírnia és nem lehet miniszteriumi intézkedéstől függővé tenni, annál kevésbbé, mert az ellenőrzés keresztülvitelének módja oly fontos érdekeket érint, hogy a közigazgatási szabályozás és elintézés egyáltalán nem nyujthat megnyugvást.

A T. irányelveinek az az ellenvetése, hogy kellően szakképzett revizorokkal nem rendelkezünk, túlságosan pesszimisztikus. Nagy intézeteink, különböző érdekképviseleteink és a háború alatt alkotott több központ már is rendelkeznek számos szakértővel, akikre a revizió munkáját bízni lehetne és ha egyik-másik ponton volna is nehézség, egyszer meg kell tenni az első lépést, hogy a fejlődés alapját megvessük.

A fentiekben jeleztem már, hogy a reviziót teljesen az angol mintának megfelelően az audit intézményének meghonosításával tartom megvalósítandónak. Az intézmény sokkal ismeretesebb, semhogy annak részleteire ehelyütt ki kellene térnem.

(Bef. köv.) *Dr. Doroghi Ervin.*

Az udvartartás jogi természete.*

De hogy áll a dolog a magyar közjog szempontjából? Báró Wlassics Gyula idézett tanulmánya mesteri módon fejti ki, hogy nálunk a történelmi fejlődés egészen más, mint Ausztriában s hogy a patrimoniális felfogás a magyar közjog szellemétől teljesen idegen. «A magyar közjog tengelye a szent korona», az minden jognak és hatalomnak a forrása. Nálunk az uralkodóház semmi esetre sem tekinthető az uralmi jogok alanya gyanánt. A magyar közjog értelmében az uralkodóháznak egyáltalában nincsenek közhatalmi jogosítványai. Az a domus Austriaca melyre az 1723 : II. tc. a «Magyarországban és koronájában öröklési jogra való utódlást» átruházta s melyre Turba után Žolger is hivatkozik, nem azonos a korporációt képező uralkodócsaláddal. A trónöröklésre jogosultaknak olyan körét jelenti, mely a házi törvények szerint sem képez korporációt. Ennek, mint ilyennek, jogalanyisága sincs s így természetesen uralmi jogai sem lehetnek.

Nálunk az uralmi jogok soha sem képezték az uralkodóház vagy a primogenitus magánjogait s így nem mondhatjuk azt, hogy az udvartartás eredeti patrimoniális jellege megmaradt. Žolger igen helyesen nagy súlyt vet a történelmi fejlődésre az udvartartás jogi természetének megállapításánál, de akkor nem szabad ignorálnia a magyar alkotmány történetét sem.

A patrimoniális államfelfogás köréből merített érvekkel Wlassics mélyreható tanulmánya után, amely ez érvek teljes tarthatatlanságát fényesen kimutatta, felesleges is tovább foglalkoznunk s áttérhetünk Žolger ama két tételének ismertetésére, melyek a patrimoniális államfelfogástól függetlenek.

Az egyik az, hogy az udvari szolgálat nem állami szolgálat, ami szerinte azt mutatja, hogy az udvartartás nem állami intézmény. Žolger behatóan és igen szabatosan tárgyalja az udvari szolgálat jogi természetét. Nagyon helyesen fejti ki, hogy az udvari szolgálat nem azonos a legmagasabb magánszolgálattal, de másrészről nem esik az állami szolgálat fogalma alá sem, hanem egy sui generis közszolgálat. Ezt az álláspontot mindenben a magunkévá tesszük. De az udvari szolgálatnak ez a jogi természete még távolról sem bizonyítja, hogy az udvartartás nem állami intézmény. Hiszen tételes jogunk a katonai szolgálatot sem vonja az állami szolgálat fogalma alá, a katonatisztek nem állami tisztviselők, ez utóbbiakra megállapított rendelkezések nem vonatkoznak reájuk s vajjon lehetne-e mégis ezen az alapon kétségbe vonni, hogy a hadsereg az állam intézményét képezi? Hasonlóképen nem sorolja tételes jogunk a képviselőházi hivatalnokokat (elnöki tanácsos, könyvtárnok stb.) sem az állami hivatalnokok közé, a köztisztviselőknek ők is egy sui generis kategóriáját képezik s vajjon a képviselőház ezért már nem állami intézmény. Az udvari szolgálat jogi természete alapján az udvartartás jogi természetét eldönteni nem lehet.

Žolger második tétele, melyet szintén nem a patrimoniális államfelfogás köréből merít, az, hogy az udvartartás nem az államfőé, hanem az uralkodóé, mint fizikai személyé. Ezt főleg *Nagy Ernővel* szemben hangsúlyozza, aki közjogi tankönyvében igen helyesen arra az álláspontra helyezkedik, hogy az udvartartás, amennyiben az uralkodóhoz, mint közjogi személyhez van vonatkozása, nem lehet közös, mert Ő felsége egységes fizikai személyében két külön közjogi személy találkozik össze.[12] Žolger arra hivatkozik, hogy az udvartartás nem állami funkciók végzésére rendelt szerv[13] s hogy az a hatalom, amely az udvartartás szervezésében, vezetésében és meghatározásában megnyilatkozik, nem az államfőt megillető kormányzati hatalom.[14] Ez kétségkívül így van. Az udvartartás nem államhatalmi funkciókat végez, az udvartartás szervezése és fentartása semmi esetre sem kormányzati felségjog.

Ez azonban még nem bizonyítja azt, hogy az udvartartás nem állami intézmény. Az uralkodó nemcsak akkor jár el úgy, mint államfő, ha kormányzati felségjogokat gyakorol. Minden állami organumnak vannak olyan ténykedései, melyek által nem a hatáskörébe utalt államhatalmat gyakorolja ugyan, de amelyek azért neki mégsem mint magánembernek a ténykedései. Ez az eset pl., ha a miniszter megnyit egy képtárlatot, a főszolgabíró járásának határán üdvözöl egy magasrangú vendéget, a képviselőház üdvözlő táviratot küld egy megnyert csata alkalmából a szövetséges államok parlamentjeinek. Kétségtelen, hogy ezek nem államhatalmi funkciók, de bizonyos azért, hogy az illetőknek mégsem mint magánembereknek a ténykedései. Ebbe a kategóriába tartozik az államfő reprezentálása is. Ha pl. az uralkodó megjelenik a gyöngyösi tűzvész színhelyén, nem kormányzati felségjogot gyakorol, de ennek dacára mint államfő szerepel.

Hasonló a helyzet az udvartartásra vonatkozólag is. Az udvartartást nem lehet az uralkodó, mint fizikai személy háztartásának minősíteni. Annak nemcsak az a feladata, hogy az uralkodót lakással, étellel és itallal ellássa, hanem elsősorban az, hogy az államfőt azzal a fénnyel és pompával vegye körül, amely a monarchia fogalmából kifolyólag őt szükségképen megilleti s amely hivatva van emelni egyszersmind az állam tekintélyét is. Épen ez a momentum adja meg az udvartartás jelleget, ez az, ami az udvartartást egy magánember háztartásától megkülönbözteti.[15]

Maga Žolger is hangsúlyozza, hogy az udvartartás az uralkodói állás (Herrscherstand) specifikus ismérve s olyan egyének előjoga, akiknek uralkodói állásuk van.[16]

A patrimoniális korszakra vonatkozólag megáll Žolgernek az a tétele, hogy az uralkodó családjának számára való tekintet nélkül csak egy udvartartással rendelkezik, mert a patrimoniális állam lényegéből következőleg itt mindig csak egy uralkodói állás van. De a modern monarchiában egészen más a helyzet. Itt a két állam szükségképen két uralkodói állást s ebből következőleg két udvartartást, illetőleg két udvartartásra irányuló jogot jelent. Ő felségének két uralkodói állása van, ennek következtében két külön udvartartásra van joga, mint magyar királynak a magyar s mint osztrák császárnak az ausztriai udvartartásra. A dualisztikus monarchia szervezete tehát nem zárja ki a két udvartartást, sőt a két külön államiságból s a két külön államfői méltóságból épen a két udvartartás következik.

Abban teljesen igaza van Žolgernek, hogy az 1867 : XII. tc. 7. §-a nem magára az udvartartásra, hanem csak az udvartartás költségeinek megszavazására és kiszolgáltatására vonatkozólag

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 28. számban.

[12] *Nagy Ernő:* Magyarország közjoga VII. kiadás, 1913, 216. l.

[13] i. m. 339. l.

[14] i. m. 299. l.

[15] *Gr. Apponyi Albert* nagyon szabatosan állapította meg a képviselőház 1904 júl. 9-iki ülésén, hogy «az udvartartás kérdése egyáltalában nem a fejedelem személyes költekezésének, személyes kedvtelésének, személyes fényűzésének kérdése; az udvartartás költsége egyszerűen a monarchikus államformával együttjáró egy intézményes igénynek a kielégítése. (V. ö. Képv. Napló 1901—1906. XXVI. köt., 344. l.)

[16] i. m. 275. l.

állapítja meg, hogy az nem közös ügy. Az udvartartás költségeinek megszavazási módja azért mégsem közönyös az udvartartás jogi természetének megállapítása szempontjából. Az 1867 : XII. tc., ha nem is expressis verbis, tényleg kimondja, hogy az udvartartás nem a pragmatica sanctióból folyó közös ügy. A 18. §. szerint a közös ügyek terhei és költségei a kvóta arányában viselendők, mivel pedig az udvartartás költségeit a két állam nem a kvóta arányában viseli, kétségtelen, hogy az udvartartás nem tartozik «azon tárgyak közé, melyeknek közössége a pragmatica sanctióból folyónak tekintetik».

Žolger azt veti ellen, hogy az udvartartás nem is lehet közös *ügy* a szónak az 1867 : XII. tc. által használt értelmében. Szerinte közös ügyekről csak ott lehet szó, ahol a közös érdekek realizálása *állami cselekmények* által történik, az udvartartásnál pedig nem ez a helyzet. Az udvartartás nem állami intézmény, igazgatása nem állami kormányzati ügy. Az udvartartás közös anélkül, hogy «közös ügyet» képezne, közös ügy csak az udvartartás költségeinek megszavazása és kiszolgáltatása lehet, mely állami cselekmény.[17]

Žolgernek a saját elmélete szempontjából teljesen igaza van. Ha az udvartartás az uralkodónak, tényleg mint magánembernek az ügye, vagyis nem állami ügy, akkor nem lehet közös ügy a monarchia két állama közt. De ha viszont arra az álláspontra helyezkedünk, hogy az udvartartás az uralkodót, mint államfőt illeti meg, akkor az a körülmény, hogy az 1867 : XII. tc. az udvartartást nem sorolja a közös ügyek közé s költségeinek megszavazására más módot ír elő, mint a közös ügyek költségeire nézve, nyílvánvalóan azt bizonyítja, hogy az udvartartás e törvénycikk értelmében nem közös.

Abból azonban, hogy az 1867 : XII. tc. értelmében az udvartartás nem tartozik a pragmatica sanctióból folyó közös ügyek közé, még nem következik, hogy ez a törvénycikk a külön magyar udvartartást írja elő. A magyar közjog szerint az udvartartás szervezése és meghatározása az uralkodó hatáskörébe tartozik; amint gr. Tisza István miniszterelnök a képviselőház 1904 július 9-iki ülésén nagyon szabatosan emelte ki: «Ő felsége saját udvartartását legjobb belátása szerint rendezi be».[18]

A törvényhozás ezt az állapotot természetesen bármikor megváltoztathatja s a saját hatáskörébe vonhatja az udvartartás ügyét. Jelenleg azonban az udvartartás szerencsére az uralkodó kizárólagos hatáskörébe tartozik s tőle függ, hogy az őt megillető két udvartartást külön-külön vagy egységesen szervezi-e? A törvényhozás hatáskörébe csak az udvartartás költségeinek megállapítása és megszavazása van utalva.

Az udvartartás szervezése és megállapítása az uralkodónak, mint államfőnek a tényét képezvén, a kormány politikai felelőssége erre is kiterjed. Wekerle Sándor miniszterelnök a képviselőház 1892 április 2-ik ülésén a következőképen nyilatkozott idevonatkozólag: «Az udvartartás belső berendezéséért is felelősséget vállalunk, el kell vállalnunk jelesen azt a felelősséget, hogy az udvartartás belső berendezésében ne fejlődhessék ki oly szellem, mely akár alkotmányunkkal, akár nemzeti érzületünkkel megegyeztethető nem lenne».[19]

Az 1867 : XII. tc.-ben is az az elv jut kifejezésre, hogy az udvartartás szervezése az uralkodó hatáskörébe tartozik. E törvénycikk az udvartartást nem teszi sem egységessé, sem különné, mindössze azt állapítja meg, hogy nem tartozik azok közé az ügyek közé, amelyek a pragmatica sanctio értelmében közösek.

Az udvartartás közös, de nem a törvényhozás, hanem csak az uralkodó akarata alapján. S ez nem pusztán tényleges állapot, mely a jog rendelkezéseivel ellentétben állana. Törvénybe ütközőnek semmi esetre sem lehet minősíteni. A külön magyar udvartartás lehet nemzeti óhaj, vagy politikai követelmény, de semmi esetre sem az államjog által előírt intézmény.[20]

Ő felségének két uralkodói állása folyományaként két külön udvartartásra van joga: a magyar királyi és az osztrák császári udvartartásra. Mind a két állam a saját uralkodóját megillető udvartartás részére ajánlja fel a civillistát, ez jut kifejezésre az 1904 : XXXIII. tc. címében is. Az uralkodó azonban az őt jog szerint megillető két udvartartást egységesen szervezi. Ehhez kétségtelenül joga van. De hogy az udvartartásnak szükségképen egységesnek kellene lenni s hogy a külön magyar udvartartás — mint Žolger állítja — jogi lehetetlenség volna, az semmi esetre sem állhat meg. *Dr. Buza László.*

[17] i. m. 351. és k. l.

[18] Képvh. Napló 1901—1906. XXVI. k., 335. l.

[19] Képvh. Napló 1892—1897. II. k., 71—72. l.

[20] V. ö. *Polner:* Magyar közjog német nyelven. Jogállam, XI. évfolyam, 1912, 421. l. és *Jászi:* Két magyar közjog. Huszadik század. IV. k., 1901, 214. l.

Szemle.

— **Az árvizsgáló-bizottság** munkálatai serényen haladnak. Máris sikerült a legfontosabb közfogyasztási cikket: a fagylaltot árának szédületes emelkedésében megállítani s ha minden jel nem csal, a fürdőuzsora letörésének tervei október végére valószínűleg elkészülnek. Kétségtelen, hogy az átlag-polgár idegeire megnyugtatólag hat, ha az árvizsgáló-bizottság jól szervezett sajtószolgálata állandóan tájékoztatja, hogy a bizottság kivel és miről tanácskozik, melyek a tervei stb.

Ha az áruuzsora elleni küzdelem hivalkodó meddőségének okait kutatnók, rövidesen reá akadhatunk azokra a tényezőkre, amelyek a nagy garral, de kevés valódi erővel folyó akciónak, ennek a tojás nélküli kotkodácsolásnak az eredménytelenségét idézik elő. Mint minden bűncselekménynek, az uzsorának is számtalan tényezője van, amelyek közt a legszembeszökőbb közigazgatási szervezetünk gyarlósága. Ha gyarlóságot mondunk, ezalatt épúgy értjük a kötelességtudás hiányát, mint a korrupcióra irányuló hajlandóságot. Korrupciónál pedig ne tessék szükségképen megvesztegethetőségre gondolni. Van a korrupciónak egyéb neme is, az, amely szivességből hajlik meg a tekintély előtt, amely egyes gazdasági érdekeltségek érdekeit a közérdekkel téveszti össze. Sohase volt a kormányhatalomnak olyan korlátlan hatásköre, mint ma, de ez a potentiális hatalom nyomban megbénul, ha akár a nagytőke, akár a földbirtok érdekköreihez ér. Mert nincsen abban semmi virtus, ha nehány kis lánckereskedőt vagy nehány susztermajsztert árdrágításért lecsuknak. Ha van az uraknak mersze, járjanak az áremelkedésnek a végére s a forrásnál ott fogják találni a termelőt vagy a nagybankok igazgatóit. Ezek szerint tehát voltakép csendes rezignációval kellene megállapítani, hogy az uzsora megelőzésére irányuló tevékenység már eleve kilátástalan, mert a háború és a tőke circulus vitiosus-ába belenyulni legkevésbé a háború alatt lehet.

Marad tehát a megtorlás generálpreventiv hatása. Sajnos, ezt se használtuk ki a lehetőség szerint. Találóan mutat rá Rotter Béla kir. ügyész a Bűnügyi Szemle utolsó számában, hogy a közszükségleti cikkek megfogyása és a szabad forgalomból való elvonása lényegesen csökkentette az Áv.-ben poenalizált cselekmények gyakorlati jelentőségét. Ellenben a maximális és a piaci árak túllépését, az uzsorára irányuló összebeszélést — miként azt már annak idején ismételve panaszoltuk (Jogt. Közl. 1915. évf., 425., 491., 513.) — az Áv. meghagyta kihágásnak. Sajnos, a mindennapi tapasztalat eléggé bizonyítja, hogy a 4207/1915. M. E. rend. 16. §-ának 1. pontjában és a 3678 1917. M. E. rend. 28. §-ában megállapított büntetésnek visszatartó ereje nincs, hanem az csupán mint üzleti kockázat szerepel, amely így közvetve ismét csak további áremelést tesz indokolttá. Még talán a büntetés enyheségénél is nagyobb hiba, hogy az uzsora kihágása megmaradt a közigazgatási hatáskörben s állítólag már több esetben megtörtént, hogy oly büntetések, amelyeket elsőfokú megállapításuk után nagy garral kürtöltek szét a napilapok, harmadfokon — elalusznak. Ha van intézmény, amelytől az uzsora ellen hathatós lépéseket várhatunk, ez csak a kir. bíróság lehet s ezért nem ismerünk sürgősebb feladatot, mint oly törvény megalkotását, amely a közszükségleti cikkekkel űzött uzsorát vét-

séggé, ha pedig üzletszerüen történt, bűntetté minősíti. Akkor majd talán az árvizsgáló-bizottság működése is gyakorlatiasabb jelentőségre tesz szert és a működés eredményeiről nemcsak hirlapi közleményekben, hanem az árjegyzékekben is tudomást szerezhetünk. Enélkül azonban az árvizsgáló-bizottság, ép úgy mint a bíró zsandár nélkül, csak jámbor álmodozó marad, aki tovább űzi pajzán játékait a magagyártotta népszerűség napsugaraiban.

— **Az Országos Ügyvédszövetség és a romániai béke.** Az Országos Ügyvédszövetség felterjesztéssel fordult az igazságügyminiszterhez, amelyben elsősorban döntést kért a román jogpolitikai szerződésben nyitvahagyott azon kérdésre, hogy a jogpolitikai szerződésben felállított nemzetközi bizottságok előtti eljárásban az egyes államok, vagy pedig az érdekelt magánosok is jogosultak-e fellépni. A szövetség a kérdés irodalmi állása alapján a magánfél kereseti jogának elismerése mellett tör lándzsát. Az esetre, ha a magánfeleknek az önálló fellépés joga meg nem adatnék, a szövetség azt kéri, hogy a magánfelek ügyvédei az állami képviselő mellett a peres eljárás menetében résztvehessenek. Természetesen a magyar ügyvédek számára biztosítani kéri a nemzetközi bizottságok előtti ügyködés jogát és ezenkívül kéri az ügyvédi kart a magyar bizottsági tagok kirendelésénél is figyelembe venni.

Ugyanezen tárgy tekintetében a Romániában érdekeltek magyarországi központja szintén terjedelmes beadvánnyal fordult a kereskedelmi miniszterhez. A központ, mely a megszállás tartama alatt a romániai magyar érdekelteket a fennforgó körülmények mellett számottevő sikerrel képviselte és a magyar kormány részéről hivatalosan is elismertetett, azt kéri, hogy a magánosok érdekeinek képviseletével a nemzetközi bizottságok előtt ugyancsak ez a központ bizassék meg. A központnak ez a kérelme alkalmas volna az ellentétes nézetek között egy áthidalást létesíteni, mert ezáltal, ha nem is minden egyes magánfél, de a legjelentékenyebb érdekeltségből alakult autonom szerv, amelyhez való csatlakozás minden kívülálló érdekeltnek módjába van, látná el a képviselet munkáját. Azonfelül a Román központ megbízatása összeegyeztethető volna az ügyvédi kari érdekekkel, mert a központ a tagjai által megnevezett ügyvédeket bízná meg a bizottságok előtti eljárással. Az ügyvédszövetség memoranduma a magánosok egyéni aktorátusának biztosítása esetére az egyes kárkövetelések előzetes cenzuráját engedné meg abból a szempontból, hogy azok a nemzetközi bizottságok elé vihetők-e és e célra a bpesti kir. törvényszéknél egy külön tanács alakítását javasolja. Nézetünk szerint ez a munka is reá bízható volna a Román központra, mert hiszen a konkrét viszonyokkal ismerős és a helyszínen működő központnak, amely azonfelül az egyes felek ügyeiben teljesen pártatlan, a leginkább van módjában ennek a kérdésnek az elbírálása.

— **A kereskedelemügyi törvényelőkészítő bizottság** szervezete és ügyrendje, amely lényegileg egybevág a magánjogi törvényelőkészítő-bizottság ügyrendjével, a Budapesti Közlöny július 23-iki számában jelent meg.

— **A büntetőbíró szabad mérlegelési jogához** és kötelezettségéhez értékes irányelvet szolgáltatott a kir. Kúria egyik legutóbb hozott határozatával. (B. IV. 2949/1918.) Büntetőtörvénykönyvünknek a bűncselekmény által okozott kár nagyságához, mint minősítő körülményhez való ragaszkodása gyakran előidézőjévé válik oly büntetést kiszabó ítéleteknek, amelyek sem a tettes, sem a tett valódi jellegének meg nem felelnek. Voltaképen az érdekelt fél nagylelkűségétől avagy kapzsiságától függ, hogy adott esetben a bűncselekmény a mindent úraló értékhatáron innen vagy túl maradva csupán vétség vagy már bűntetté minősül, tekintve, hogy a bíróságok behatóbb vizsgálat nélkül szokták elfogadni a vagyoni kárra vonatkozó előterjesztéseket. Ezzel a jogegységet is veszélyeztető álláspontlal szemben a kir. Kúria elismerésre méltó határozottsággal emeli ki, hogy a bírónak feladatához tartozik a bűncselekmény minden egyes tényálladéki eleméhez tartozó körülményt belátása szerint szabadon mérlegelni és ennek eredményéhez képest keresse, a tényállásból levonható, a tettnek megfelelő jogi minősítést. A másik ugyancsak tisztázásra szoruló felfogás is helyes irányban nyert kifejtést a fenti határozatban. A hamis vád lényegét két részre osztja a Kúria: a hamisan vádló által előadott történelmi valótlanságra, s az ebből merített bírói jogi értékelésre. Az előbbi s ezzel együtt a hamisan vádló jogi felfogása s minősítése csak akkor van befolyással abban a kérdésben, hogy a hamis vád bűntett-e vagy vétség, ha ahhoz történelmi valótlanság is kapcsolódik.

A nagy jogi készültséggel kidolgozott határozat vonatkozó részei a következők:

A tényállás szerint vádlott a sértetteket a miatt jelentette fel, hogy az erdejéből egy 80 korona értékű fát loptak, tehát a vádja alakilag lopás vétségére vonatkozott, mégis az nyert bírói megállapítást, hogy a fa lopására vonatkozó vád hamis volt ugyan, de a lopott fa értéke 30 korona volt, s így a cselekmény csak kihágás.

A Btk. 227. §. második bekezdésének az a kijelentése, mely szerint ha a hamis vád bűntettre vagy vétségre vonatkozik, a hamis vád bűntett, ha pedig kihágásra vagy fegyelmi vétségre, a hamis vád vétség, szoros összefüggésben áll a Btk. 227. §. első bekezdésében foglalt azzal az általános szabállyal, mely szerint a hamis vádnak leglényegesebb ismérve az, hogy büntetendő cselekményt tartalmazzon. Büntetendő cselekmény alatt pedig a törvény nem a cselekmény törvény szerinti minősítésének hamisságát, hanem a történelmi eseménynek valótlanságát, vagyis azt érti, hogy a hamisan vádolt oly cselekménnyel vádoltatik, amit nem vagy nem oly ténybeli módozatok szerint követett el, amint a hamis vádban foglaltatik. Midőn ezt kiemeli a Kúria, kapcsolatba hozza ezzel a Btk. 227. §. második bekezdését, mely a hamis vád minősítésére ad útmutatást. Eszerint pedig a hamis vád tárgyában ítélő bíró minősíti a Btk. szerint a hamis vádban foglalt történelmi valótlanságot s ezen bírói jogi értékelés egyedül irányadó abban a kérdésben, hogy a hamis vád bűntett-e vagy vétség. A hamis vád minősítésére a hamisan vádló jogi felfogása s minősítése tehát csak akkor van befolyással, ha ahhoz történelmi valótlanság is kapcsolódik. De ebben az esetben is nem azért bűntett vagy vétség a hamis vád, mert a történelmi valótlanságot tartalmazó vádat a 227. §. második bekezdésében meghatározott megkülönböztetés szerint minősítette a hamisan vádoló, hanem azért, mert az hamis és történelmileg valótlan a minősítés tényelemeiben.

A jelen esetben a bíróság a lopottnak állított fenyőfa értékét 30 koronában állapította meg, míg vádlott azt hamisnak bizonyult vádjában 80 koronára értékelte. A hamis vádnak ezen értékelése nem valótlan történelmi esemény, hanem a vádlottnak teljesen benső subjektiv felfogása, melynek megfelelőleg semmi történelmi valótlanság sem állapítható meg, következőleg az oly tényelemnek nem tekinthető, mely alkalmas volna arra, hogy annak alapján a hamis vád bűntetté minősíttessék s így, ha a hamisan vádló többre értékeli a lopottnak állított dolgot, mint az ítélőbíróság, ez az értékelés mindaddig, míg annak valamely valótlan történelmi esemény is nem felel meg, a hamis vádban foglalt helytelen minősítést jelenti csupán, aminek egymagában a hamis vád súlyosabb minősítésére nem lehet befolyása.

Ennélfogva a kir. ítélőtábla nem tévedett, amidőn a jelen ügy elbírálásánál a minősítésnek a fa valódi értékéhez képest az erdőtörvény 69. §-ában meghatározott erdei kihágást fogadta el alapjául, a vádlottat a hamis vád vétségében mondta ki bűnösnek.

A súlypontot hamis vád tartalmának objektiv valótlanságára helyező határozat a német irodalom és a birodalmi törvényszék joggyakorlatával is megegyezik, (különösen Frank Kom. II—13. kiad. 299. old.) mindenek felett azonban megnyugtatja a kicsinyes aggályoskodásokon felülemelkedő igazságérzetet. Hogy minden tudományos munkának, minden gyakorlati törekvésnek ez a legfőbb célja, azt pedig nemcsak az igazságszolgáltatási ügyeket intéző tényezők, hanem a jogtudomány bíráskodással nem foglalkozó mesterei is elismerik. Az agg Binding, midőn élete munkájára pillant vissza, tartózkodás nélkül vallja be, hogy «kleinere wie grössere wissenschaftliche Differenzen haben mich nie gemütlich stärker beunruhigt. Sah ich aber die Praxis in wichtigen Fragen andere Lösungen betätigen, als die ich für richtig hielt, so verursachte mir das immer grosse Pein. (Normen II. 2) II. kiad. 1916. Vorwort.) A tudományos tételek tűzpróbája tehát a bírói gyakorlat. Viszont a bírói gyakorlat színvonalának kizárólagos szabályozója a bíró jogászi képzettsége és praktikus érzéke. Az ismertetett határozat meghozatalánál tökéletesen érvényesült mindkettő. *A.*

— **A társulatok kereseti és hadinyereség adója** címmel dr. Túry Zoltán közig. bírósági tanácsjegyző összeállította az 1918. évtől érvényes joganyagot, úgy hogy a régebbi törvényeknél a hatályon kívül helyezett, vagy megváltozott törvényszakaszok meg vannak mindenütt jelölve; ezáltal az összeállítás a gyakorlat számára könnyen kezelhetően a ius vigeust adja. A könyv a «Részvénytársaság» folyóirat kiadásában jelent meg. Ára 8 korona.

Nyugalmazott kir. bíró vagy ügyész, aki a német nyelvet is bírja, kir. közjegyzőnél helyettesi állást nyerhet. Feltételek közlése kéretik. Cím a kiadóhivatalban. 16092

Közjegyzőhelyettesnek csak nagy városba ajánlkozik hadmentes ügyvéd, perfekt német. Szíves meghívást e lap kiadóhivatala továbbít. 16095

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 8-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 31. szám. Budapest, 1918 augusztus 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *R.:* Törvényjavaslat a rendőrség államosításáról. — *Dr. Forbáth Tivadar* budapesti ügyvéd: Kartell és kötbér. — *Dr. Doroghi Ervin* budapesti ügyvéd: Törvénytervezet a részvénytársaságról. — *Dr. Kelemen Frigyes Ottó* budapesti ügyvéd: A házközösség intézménye Montenegróban. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. XII. k. 9. ív.

Törvényjavaslat a rendőrség államosításáról.

Július hó 9-én végre közkézre került a képviselőházhoz immár benyujtott törvényjavaslat a m. kir. állami rendőrség szervezéséről, vagy amint általában mondani szokás: a rendőrség államosításáról.

Azt hiszem, sokak osztják véleményemet, hogy tervezet alakjában már régen nyilvánosságra kellett volna hozni, hogy a jogászvilág, meg a gyakorlati szakemberek is hozzászólhassanak. Több szem többet lát, s idő az volt hozzá elegendő. Az 1912. évi LVIII. tc. 30. §-a értelmében a rendőrség országos rendezéséről szóló javaslatot már régen elő kellett volna terjeszteni s immár hat éve, hogy folynak is az előmunkálatok. Kétségtelen, hogy a háború nagy akadály, de a tervezet közzétételét aligha tette lehetetlenné. Ma már a reformnak csupán a részleteihez lehet hozzászólni, mert a kormány állást foglalt s így az alapvető tételek módosítása alig várható.

Mindössze 49 szakaszból áll a javaslat, ami szükségképen maga után vonja, hogy sok kérdésre nézve csak blanketta-törvényt ad. Igen fontos ezek között a fegyverhasználat kérdése, amelyről a 21. §. csak annyit mond, hogy helye van a kényszereszközök alkalmazásának — végső szükség esetében a fegyver használatának is — védelmül közvetlen támadás, vagy ilyennek közvetlen veszedelme esetében, valamint a tettleges ellenszegülés legyőzése céljából.

Hivatali hatalmával élvén vissza az, aki valakit hivatalos eljárása közben tettleg bántalmaz, amely norma-tilalom alól csak törvényes rendelkezéssel adható felmentés, célszerű lett volna a törvényben utalni arra, hogy a kényszereszközök a testi kényszerítést is magukba foglalják, vagyis példának okáért kézzel is szabad ütni ott, ahol a fegyverhasználat is megokolt lehetne. Enélkül a gyakorlat könnyen odavezethet, ahová már nem egyszer vezetett is, hogy hasonló körülmények közt bántatlan marad a kardját használó, de bíróság elé kerül a közveszélyes ellenfelét kézzel legyürni akaró rendőr. A végső szükség is olyan fogalom, melynek neve nagyon hasonlít a végszükségéhez, de, ha azzal nem azonos, akkor voltaképen semmit sem mond, s a bíróság utólagos megítélésére bízza, hogy az intézkedése közben szubjektiv felfogására, s az ehhez képest várható fejleményekkel szemben való cselekvésre utalt rendőr eljárása a szabályoknak megfelelő volt-e a valósággal megtörténtekből visszafelé következtetve, s néha ennél, sajnos, egészen mellőzve azt, hogy mik is történhettek volna, ha a folyamatot épen a kifogásolt cselekvés meg nem zavarja. Lesz majd természetesen fegyverhasználati utasítás, de ez nem pótolhatja a törvény szavát, különösen ott nem, hol a bíróságnak kell kimondania az utolsó szót. Adjanak bár a rendőrségnek sok vagy kevés karhatalmi eszközt, szűk vagy tág fegyverhasználati jogot, a tüzetes szabályozásnak is törvénnyel kell történnie, mert ezt a rendőrség és a közönség érdeke egyaránt megkivánja.

Haszonnak szokás venni, hogy a blanketta-törvény rugalmas, megengedi, hogy a végrehajtása alkalmazkodjék az élethez és a szerzett tapasztalatokhoz. Hibája azonban, hogy a felhatalmazás szükség esetére, vagy néha anélkül is sokkalta tágabban értelmezhető, mint ahogy azt az elfogulatlan szemlélő a törvény szövegéből kiolvasni bírja. Igy aztán a törvényhozás intencióitól egészen eltérő intézmény fejlődhetik a gyakorlatban. Áll ez különösen a hatáskör megállapításánál.

A javaslat első szakasza kimondja, hogy a törvényhatósági és rendezett-tanácsú városokban a rendőrhatóságot a m. kir. állami rendőrség gyakorolja és a rendőri szolgálatot a m. kir. állami rendőrközegek látják el. A 3. szakasz szerint beolvad a határrendőrség és a fiumei államrendőrség, de önálló marad a «budapesti» m. kir. állami rendőrség. Az így szervezett államrendőrség illetékessége egyes községekre vagy községi csoportokra is kiterjeszthető, de erről a felhatalmazott belügyminiszternek jelentést kell tennie az országgyűlésnek.

Nézetem szerint megfelelőbb lett volna hatósági jogok vagy jogkör gyakorlásáról szólani, mert a szokásos nyelvhasználat hatóságnak a szervet nevezi, s nem a szerv működését.

A 3. szakaszban van egy rendelkezés, mely szerint az állami rendőrség és a budapesti állami rendőrség személyzete közt áthelyezésnek helye nincs, de kinevezésnek igen, még ugyanabba az állásba is, s a kinevezett a kinevezést elfogadni tartozik. Igy aztán a dolog végre is ugyanaz marad, súlyosbbítva esetleg az új létszámcsoport megfelelő fizetési osztályának utolsó ranghelyére való sorozással. Nem akarom mondani, hogy a budapesti állami rendőrség alkalmazottainak szerzett joguk volna a székesfővárosban való maradásra, mert hiszen a törvény végre is szuverén. A méltányossági szempontok azonban mindenesetre nagy sérelmet szenvednek, ha az eddig a székhelyhez kötöttség biztos tudatában berendezkedett, mintegy itt gyökeret vert alkalmazottat hirtelen országotjáróvá változtatják. Erről azonban mondjanak többet azok, akiket közvetlenül érint.

Az állami rendőrség keretében elsőfokú hatóságok lesznek a rendőrkapitányságok (minden thj. és rendszerint minden rendezett-tanácsú városban), azután a rendőri kirendeltségek (kisebb városokban, esetleg községekben és külterületen), mely utóbbiak a hatósági jogaikat ugyan önállóan gyakorolják, de alá vannak vetve az illetékes rendőrkapitányságnak.

Másodfokú felügyeleti hatóságok a kerületi m. kir. rendőrfőkapitányok, akik a csendőrkerületi parancsnokságoknak megfelelő számban és azonos székhelyekkel, valamint működési területekkel felállítandó ker. rendőrfőkapitányságok élén állanak. Legfelsőbb felügyelő- és ellenőrző hatóság a belügyminiszter, aki az ellenőrzést az államrendőrség bármely tagozatával szemben közvetlenül is gyakorolhatja. Ez különben természetes, s nem is volt szükséges, hogy a törvényben külön megemlítést nyerjen.

A 7. §. szerint a belügyminiszter a m. kir. állami rendőrség személyzete keretében központi nyomozó hatóságot szervezhet, amelynek hivatása az államrendészeti ügyek országos nyilvántartása, irányítása, ellenőrzése és esetleg közvetlen intézése, továbbá a jelentékenyebb bűncselekmények kinyomozásának központi irányítása és esetleg közvetlen teljesítése. Ezen intézmény létesítésnek tervénél kétségkívül a francia «sûreté générale», vagyis a belügyminisztériumban szervezett közbiztonsági központi igazgatóság, s az ennek közvetlen vezetése alatt álló «police mobile» szolgált példaképül. Csakhogy az utóbbi a központi szerven kívül kerületi osztályokból, brigádokból áll, s szervezési

szabályai szerint e brigádok csakis bűnügyekkel foglalkoznak, politikai ügyekkel azonban nem. Hasonlít ehhez a Szászországban törvényszéki kerületenként szervezett nyomozó rendőrség is. Ezekkel szemben a minálunk felállítandó intézmény úgy látszik nem fog külön territoriális szervekkel bírni, s elsősorban épen államrendészeti ügyeket fog ellátni. A háború tapasztalatai, sajnos, szükségessé teszik, hogy az államrendészeti ügyek ellátására fokozott gond fordíttassék, el kell tehát némulniok azoknak a kifogásoknak, amelyek azon az elvi alapon nyugszanak, hogy a bűnügyi nyomozó rendőrséget el kell különíteni az államrendészeti teendőket végző szervektől. Egyebekben a részletek itt is bel- és igazságügyminiszteri szabályozásnak vannak fentartva, érdemleges bírálat tehát nem gyakorolható.

A nálunk szerzett tapasztalatok is azt mutatják, hogy a bejelentési intézmény igen fontos segédeszköze a rendőrségnek, de egyben minden más közhatóságnak és hivatalnak ; ezenfelül a gazdasági életnek s általában a nagyközönségnek szintén értékes szolgálatokat tesz. Csak természetes ezért, hogy a törvény gondoskodik róla, hogy az állami rendőrség szervezésével kapcsolatban bejelentési hivatalok is mindenütt létesíthetők legyenek.

Az állami rendőrség szervezéséről szóló törvény a belügyi igazgatás szempontjából független társországokra ki nem terjedhet, ettől eltekintve azonban az ország egész területére vonatkozik.

A 10. §. szerint a közbiztonsági rendészet egész körének ellátása, az igazgatási rendészetnek a külön jogszabállyal kifejezetten hozzáutalt közigazgatási ügyekben való ellátása és a rendőri büntetőbíráskodásnak a saját intézkedése alá eső közigazgatási ügyekben felmerülő, valamint a kifejezetten hozzáutalt kihágásokban való gyakorlása tartozik a m. kir. állami rendőrség hatáskörébe. A szorosan vett rendőri szolgálatot minden közigazgatási ügyben az állami rendőrség látja el.

A rendészet olyan fogalom, hogy az elméleti fejtegetések soha sem fedik a gyakorlati követelményeket, de azért elfogadható a közbiztonsági és igazgatási rendészet megkülönböztetése, hol az utóbbi csak az egyes igazgatási ágak külön rendjére tekint, míg az előbbi általában a jogellenes cselekvéssel szemben nyujt védelmet. Persze az elhatárolás nem lehet éles, de arra nincs is szükség. A 11. §. részletezése azonban már zavarja a képet, azt mondván, hogy a közbiztonsági rendészeti hatáskörből eredő feladat védelmet nyujtani ama veszedelmek ellen, amelyek az emberek tömegeinek (állami rendészet), avagy egyes embereknek (közrendészet) sérelmes maguktartásából a közrendre hárulhatnak. Itt ugyanis belecsúszik egy másik homályos fogalom: a közrend, amelynek végre az egyes igazgatási ágak külön rendje is integráló részét adja. Azután ahhoz is szó fér, vajjon csupán a tömegekkel szemben áll-e az államrendészet, mikor ma már a tömegek jogilag is együtt jelenlévő embereket jelentenek és sohasem olyan szövetkezést, melynél a tagok elkülönítve cselekszenek.

Még kevésbé tartom szerencsésnek azt a további részletezést, hogy különösen az egyesületi és a gyülekezési rendészet, továbbá a külföldiek rendészete és az egyes emberek ellen foganatosítható kényszerrendszabályok (kitiltás, eltoloncolás, letartóztatás stb.) tartoznak ide, mert egyrészt sok minden egyebet fel lehetne itt sorolni, másrészt egyáltalán nem tudom, hogyan kerül ide a letartóztatás, amely formaszerű határozattal elrendelt szabadságkorlátozás, vagyis a biztonsági fogság formaszerű elrendelése lévén szorosan véve bírói funkció, s mint eszköz csak átruházott hatáskörben kerül a rendőrség kezébe. Itt nem érthetek egyet a 10—15 §-okhoz fűzött indokolással sem, mely a közigazgatási és bírósági, valamint a preventiv és repressziv rendészet megkülönböztetését azért veti el, mert a represszió bírói feladat. A bíróság csak a törvényben megszabott malumot alkalmazza a bűncselekményt elkövetőre, amihez azonban szükséges, hogy a cselekmény felfedeztessék, adatok beszereztessenek, a tettes elfogassék stb. ami pedig a gyakorlati élet mindennapi tapasztalatai szerint sem lehet más, mint rendőri feladat. Ha a cselekmény a kiinduló pont, akkor a prevenció és represszió annyi, mint a mathézisben a plusz és minusz megjelölése. Ha a rendőr előbb fogja el a tettest, mielőtt lopott volna — preveniált, ha utóbb — már a represszió gyakorlásának első lépését tette meg. Nézetem szerint igen is van helye a közigazgatási és ezzel szembeállítva a bűnügyi rendészet megkülönböztetésének, mert eljárásunk jogalapja más az egyiknél, más a másiknál. A még csak gyanus egyénnel szemben az általános rendőri jogosítványok, s közigazgatási szabályok alapján lehet eljárni, a bűncselekményt elkövetővel szemben pedig már a Btk. és a Bp. adja az eljárás jogalapját.

Igen fontos rendelkezése a 12. §-nak, hogy az igazgatási rendészetet, vagyis az egyes közigazgatási ágak működési rendjének megállapításáról és fentartásáról való gondoskodást az állami rendőrség működési területén is a közigazgatási hatóságok feladatkörében hagyja, illetve odautalja, kivéve azokat az intézkedéseket, amelyeket valamely jogszabály kifejezetten a rendőrhatóságok jogkörébe utal. Érdekes ebben, hogy a rendőrhatóság szembe van állítva a közigazgatási hatósággal, holott eddig az utóbbi fogalomkörébe tartozott. Aggályos azonban, hogy a jogszabály szabályrendelet is lehet, ami megint ötletszerűen megduzzaszthatja az állami rendőrség hatáskörét. Az 1881 : XXI. tc.-ben legalább van olyan rendelkezés, hogy a szabályrendeletet a belügyminiszter adja ki a rendőrségnek, ami maga után vonja, hogy a szabályrendeletek a rendőri hatáskört érintő kérdésben külön is felülbírálás alá vétetnek. Nem tudom, hogyan fog alakulni a gyakorlat, de ha nem lesz módja az államrendőrség illetékes tényezőjének, hogy az efféle szabályrendeletek ellen kellő időben felszólaljon, akkor csakhamar megint olyan tarka lesz a rendőrség ügyköre, mint amilyen előbb volt.

Oly igazgatási rendészeti ügyekben, hol eddig a thj. város rendőrkapitánya járt el elsőfokon, a jövőben a tanács által kijelölt tisztviselő lesz hivatva eljárni.

Arra nézve, hogy milyen igazgatási rendészeti feladatokat kell az állami rendőrség hatáskörébe utalni, a javaslat annyit mond: azokat, amelyeknek az állami érdekek, továbbá a személy- és vagyonbiztonság szempontjából különös jelentőségük van. Kár, hogy legalább az erkölcsrendészet és a közlekedés rendészete külön meg nem említtetett, az előbbi a leánykereskedéssel, kerítéssel, a közveszélyes munkakerüléssel stb. való szoros kapcsolata, a másik pedig szinte követelődzően rendőri természete miatt. Az erkölcsrendészeti kérdésekben egyáltalán nem szabadna teret engedni a szabályrendeletnek, mert ebből csupán káros összevisszaság, s a rendőrség működésének megbénítása eredhet.

A kihágási bíráskodás egy része a rendőrség kezében marad, s másodfokon a kerületi rendőrfőkapitány fog bíráskodni. Nagy tehernek tartom ezt, mely el fogja vonni a másodfokú felügyelő és ellenőrző hatóságot sajátképen való feladatától és aktákból ítélkező bürokratává teszi. Az angol, a francia, s a német rendszer mindegyik jobb a mienknél, mert a rendőrség nem arra való, hogy valóságos végtárgyalásokat tartson. Azok az apró kihágások, melyeknél a büntetés nem egyéb, mint a közvetlen rendfentartás eszközeinek egyike, s amelyekben a bírságot néhol külföldön a rendőr maga is kiszabhatja, ám maradjanak rendőri hatáskörben, de, hogy kivándorlási, borhamisítási, s más efféle szövevényes kihágásokban való ítélkezés nem rendőri feladat, azt azt hiszem kevesen vonhatják kétségbe.

Itt megjegyzem, hogy a kihágások egy részében ezentúl a városi tanács által megbízott tisztviselő fog első fokon bíráskodni, akinek határozatát az alispán, illetve a városi tanács bírálja felül.

Az eddigi két fejezet a szervezetről és hatáskörről szól, a harmadik pedig a rendőri jog tartalmát adja. A 16. §. szerint az állami rendőrség rendeltetése, hogy működése területén a köznyugalmat, a közrendet és a közbiztonságot fentartsa. Evégből a közállapotokat állandóan megfigyeli és arra törekszik, hogy a fenyegető veszedelmeket megelőzze, a megzavart rendet és közbékét helyreállítsa; bűncselekmények elkövetése esetében pedig felderítésük és megtorlásuk végett a jogszabályoknak megfelelően eljár.

Talán célszerűbb lett volna a törvényt mindjárt ezzel kezdeni, mert ezen régi, a francia, a német és az osztrák jogban egyaránt megtalálható határozmányok sokkalta jobban jellemzik a rendőrség hatáskörét, mintha a közbiztonsági rendészet egész köréről beszélünk. Kár volt azonban az «öffentliche Ruhe» elnevezést köznyugalomnak fordítani, mikor mindjárt alább szerepel a sokkal inkább megemésztett «közbéke» megjelölés, s csendőrségünk neve révén a «közcsend» sem idegen előttünk. A közállapotok állandó megfigyelésére való kötelezés élénken emlékeztet az osztrák pátensre, s arra az időre, amikor a Polizeistaat

mindenbe beleavatkozott, s akaratuk ellenére is boldogítani igyekezett polgárait.

A többi idevágó szakasz, miután kimondja a hivatalból való eljárás általános elvét, s utal a bünvádi perrendtartásra, csak néhány tüzetesebb rendelkezést tartalmaz még. Ilyen az, hogy a rendőrhatóságok a köznyugalmat, a közrendet és a közbiztonságot közvetlenül fenyegető veszedelmek elhárítása végett mindazokat a rendelkezéseket megtehetik, amelyek a jogszabályokkal nem ellenkeznek. Vajjon ezt az ellenkezést csak kifejezett tilalomra kell-e érteni, avagy tágabb, illetve legtágabb értelemben venni, azt a javaslat szövege nem mondja meg. Igy aztán ezen felhatalmazás terjedelme körül is sokat lehetne vitatkozni.

Én nem látom tisztán, miért ne lehetett volna az állami rendőrségnek, vagy legalább a ker. főkapitányoknak megadni azt a jogot, amivel a budapesti főkapitány bír, hogy a szóbanforgó esetekben ideiglenes érvényű, de kihágási szankcióval is biztosított rendeleteket bocsáthassanak ki, amelyek a vonatkozó jogszabályok hézagait pótolnák.

Az intézkedésnek a mulasztó fél költségére való foganatosítása általános közhatósági jog, egyes dolgok használatának eltiltása, azok zár alá vétele, sőt üzemek folytatásának ideiglenes megszüntetése azonban olyan jogosítványok, amelyek jobbára a a halaszthatatlan sürgősségen s azon alapulnak, hogy a rendőrség a permanens szolgálatot teljesítő, mintegy mindenütt jelenlévő hatóság, szóval «a hatóság», mely ideiglenesen más hatóságok helyett is intézkedni kénytelen.

A fegyverhasználat kérdéséről már szólottam, az idézési jog pedig megfelel a budapesti államrendőrség jogának.

A 24. §. szövegezése nem szerencsés, mikor azt mondja, hogy mindenki tartozik a magát kellően igazoló rendőrközeg felszólítására a rendőrség legközelebbi helyiségében megjelenni. A vonakodót előállítják. Igen ám, de mi az a kellő igazolás és mi szükség van arra, hogy az egyenruhát vagy épen szolgálati jelvényt is viselő rendőrközeg magát kellőképen igazolja? Az 1881. évi XXI. tc. csak a polgári ruhás közegtől követeli meg az igazolást, s ez az egyedüli helyes álláspont.

A 28. §. a magánlakásba való belépés eseteit szorítja meg, nézetem szerint nem a legszerencsésebben. Az a szövegezés ugyanis, hogy a rendőrközeg hivatalosan rendszerint csak hivalos megbízás teljesítése végett léphet magánlakásba, ha akarom sokat mond, ha akarom semmit sem mond, az idevágó esetek túlnyomó részében pedig amúgy is a Bp. s az Ru. rendelkezései nyernek majd alkalmazást. A házkutatásra és személymotozásra vonatkozó határozmányokat, amelyek látszólag szintén megszorításokat tartalmaznak, egészben céltalanoknak találom, mert e részben ugyis a Bp. és a Rbsz. határozmányai maradnak mérvadók.

Az államrendőrség személyzete hasonló lesz a budapesti államrendőrségéhez s alkalmazási feltételeik megegyeznek a többi állami alkalmazottéval.

A 33. §. a fogalmazói személyzettől jogvégzettséget kíván, s minthogy a mai városi rendőrségek személyzete a szervezés megkezdésével rendelkezési állapotba kerül, nincs semmi gondoskodás arról, hogy a jogvégzettséggel nem bíró, de már régen a városi rendőrség intéző tisztikarában, sőt vezető állásban szolgáló tisztviselők is átvehetők legyenek. Nekem az a nézetem, hogy ha valaki éveken át kifogástalanul ellátta teendőit s megbízhatónak bizonyult, azt jogvégzettség nélkül is át kell venni, mert a gyakorlatban szerzett tudása és tapasztalatai felérnek azzal a képzettséggel, amit némely fiatalember az egyetemnek 8—14 féléven át való következetes elkerülése és kompendiumokból részletfizetésre való vizsgázgatás után útravalóul magával hoz.

A felügyelők, aztán a detektivek és a rendőröktől megkövetelhető képzettséget a belügyminiszter fogja megállapítani.

A rendőrőrszemélyzet csendőrökkel is megerősíthető, akik szolgálati tekintetben az illető rendőrhatóságnak lesznek alárendelve. Ez az utóbbi mindenesetre igen helyes határozmány, mert megszünteti a rendőrség és csendőrség illetékességi versengését s azt a vidéki városokban ma előforduló furcsa helyzetet, hogy a csendőrség a városi rendőrkapitányság elmellőzésével látja el a bűnügyi nyomozásokat.

A fegyelmi eljárás elrendelésének feltételeit kissé szűknek találom. A hivatali állást sértő viselkedés ugyanis csak akkor lenne ok az eljárásra, ha azzal állásának betöltésére érdemetlenné válik. Ez pedig oda vezethet, hogy némely alkalmazott éveken át folytathat visszatetsző életmódot s számtalan hozzá nem illő, s hivatása tekintélyét csorbító dolgot elkövethet, amíg végre rá lehet mondani, hogy megérett az elbocsájtásra. Itt a gyakorlat, vagy a fegyelmi szabályzat valószínűleg majd tágít a törvényes kereteken, de ez megint azért nem helyes, mert nem fedi a törvény intencióit.

Érdekes és helyes, hogy a közigazgatási bizottság nem lesz fórum a fegyelmi eljárásban, s helyébe közvetlenül a belügyminiszter lép. A tiszti személyzet ügyeiben első fokon a kerületi főkapitány elnöklete alatt szervezett háromtagú fegyelmi tanács határoz.

A büntetések közt, sajnos, ott van a lefokozás is, amely tisztviselőre nézve teljesen lehetetlen büntetési nem. Aki nem jó rendőrtanácsosnak, jó lehet az rendőrkapitánynak? Avagy meg lehet-e hagyni egy ilyen capitis diminutio-n átesett, már élvezett illetményei jelentékeny részétől megfosztott egyént az annyira kényes és oly kifogástalan megbízhatóságot igénylő rendőrhatósági szolgálatban? Azt hiszem, velem együtt sokan vagyunk, akik ezekre a kérdésekre csak a leghatározottabb nemmel tudunk felelni. Ezt a büntetést tehát vagy törölni kellene, vagy legfeljebb a címzetes rendőraltisztekre szorítani.

Az előlépési igényeknek meghatározott időre való elvonása aligha fog azzal a jogi hatással járni, amit az indokolás vár tőle. Az 1893 : IV. tc. a kinevezést állítja szembe a fokozatos előléptetéssel. Magasabb fizetési osztályba kinevezés útján jut az illető, itt ez a jogi terminus, de előlép a fokozatokban. Minthogy pedig a magasabb fizetési osztályba való kinevezésre igényt semmiféle jogszabályunk el nem ismer, az előlépési igényeknek meghatározott időre való elvonása sem jelenthet egyebet, mint azt, hogy az illető automatikusan nem léphet elő. Különben is a legfelsőbb fegyelmi hatóság, a belügyminiszter minek köti meg a saját kezét és ha megkötötte, s aztán mégis figyelmen kívül hagyja ezt a megkötést, ki kérheti számon rajta? Egyébként is veszedelmes volna az indokolásban foglalt értelmezés, mert ha igaz, hogy van jogigény a kinevezésre, s ha ezt csak kifejezetten fegyelmi büntetéssel lehet elvonni: akkor, a ranglétrát minden más tisztviselőnél, még az enyhébb fegyelmi büntetéssel már büntetetteknél is szigorúan be kell tartani, tekintet nélkül arra, hogy milyen előnyös, vagy gyönge a minősítésük.

Az államrendőrség költségeit az állam fogja fedezni.

Az átmeneti rendelkezések többek közt azt is kimondják, hogy a rendelkezési állapotban levő városi rendőrségi alkalmazott új javadalomban nem részesíthető. Igen, de a rendelkezési állapot csak az államrendőrségnek az illető városban való szervezésével áll be, addig tehát a város magasabb fizetési osztályba is kinevezheti, új javadalomban is részesítheti alkalmazottait, számolván a 47. §. rendelkezéseivel, hogy ezeket az állam már meglévő illetményeikkel veszi majd át. Jó lett volna az ilyen eshetőségek megelőzésére is gondolni, s a javaslat benyujtása után történő illetményemeléseket csak különösen indokolt esetben figyelembe venni, hogy így az egyenlő elbánás elve sérelmet ne szenvedjen.

A törvény fokozatosan fog életbe lépni. Ennek a mikéntjét ugyan nehéz elképzelni, hacsak nem kerületenként állítják fel az új szervezetet.

A fentiekben foglalt észrevételektől eltekintve, a törvényjavaslatot, s általában a rendőrség államosítását üdvösnek tartom, s azt hiszem, általános az óhaj, bárcsak mielőbb törvény lenne a javaslatból és minél hamarabb életbe is lépne. *R.*

Kartell és kötbér.

A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete és ennek nyomán a Javaslat is a kötbért szerződési birsággá keresztelte át, az indokolás szerint azért, mert a «bér» szó a «kötés» szóval kapcsolatban a pœna conventionálist nem fejezi ki. Ez az átkeresztelés nem indokolt, mert a szerződési birság ugyanannyira műszó, mint a kötbér, mégis azzal a különbséggel, hogy a fogalmat csak részben öleli fel. Az Indokolás nem beszél arról, hogy a «szerződési» jelzőt milyen értelemben kívánja használni. Ha csupán arra az esetre gondol, hogy a birság szerződésekkel kapcsolatban alkalmaztatik, akkor szűkre fogja a

meghatározást, mert a kötbér nem egyedül a szerződésekkel kapcsolatban fordul elő, kötelezhetek például birságot részvényjegyzésem megerősítésére, a részvényjegyzés pedig nem szerződés. Ha pedig azért tartja helyesnek a szerződési birság elnevezést, mert ezt a járulékos kötelezettséget csak szerződés alakjában vállalhatják, akkor ismét zátonyra kerülünk, mert nem vitás, hogy a kötbér más jogügylettel is vállalható. Nem tartom megfelelő meghatározásnak a birság szót sem. A birság egy rendészeti fogalom, aminthogy jogunkban kizárólag a közigazgatás birodalmában szerepel, a pœnát tehát nem fedi. Nem teljesen megfelelő a kötbér elnevezés sem, mégis mellette szól a hosszú használat és legalább közelebb jár a szóbanforgó kötelezettség garanciális oldalához. Tudvalevő és értekezésem során még ismételten szóba fog kerülni, hogy a kötbér nemcsak büntetés, hanem a jogosított javára szolgáló garancia, sőt a kötbérnek ez utóbbi minősége a kikötés praktikus értékét tekintve, preponderál. A forgalomban szerepelő egyének, főként a kereskedők, nem kegyetlenkednek és nem bosszúállók, ők csak akkor büntetnek, ha ez a büntetés pénzre felváltható. Ha a büntetés nem jelent részükre anyagi előnyt, akkor elhanyagolják. Hozzátehetjük még, hogy a bér az általános felfogás szerint ellenértéket jelent és ha ezt kiegészítjük avval, hogy a «köt» nemcsak kötést, hanem kötelezést is jelent, akkor a forgalomban élő felfogást a kötbér szó mindenesetre jobban fedi, mint a szerződési birság. Tovább a szómagyarázatnál nem időzöm, meg akartam csak okolni, hogy értekezésemben a Tervezet új nomenklaturája dacára miért használom tovább is a «kötbér» kifejezést.

Megállapítandó elsősorban, hogy a kötbér mikor esik az általános magánjog és mikor a kereskedelmi törvény uralma alá.

Nagy Ferenc szerint a kétféle kötbér között elvileg semmi eltérő jelleg nincsen. Ezt a megállapítást megcáfolni nem lehet. A kötbér fogalmának meghatározása, mely Nagy Ferenc szerint «oly vagyoni büntetés, nem éppen pénzbirság, mely valaminek abbanhagyása végett vagy azon esetre köttetik ki, ha valamely cselekmény egyáltalában nem, vagy nem kellően (kellő módon, helytelen időben) teljesíttetik», a köztörvény és a kereskedelmi törvény szerint is helyes. Láthatjuk ezt abból, ha Nagy Ferencnek a kereskedelmi törvény szempontjából konstruált ezt a meghatározását a Kohler magánjogában olvasható következő meghatározással összeegyeztetjük: «A kötbér egy szerződésszerűen megállapított ellenérték azért a kárért, amely valamely szolgáltatás megszegéséből, vagy pedig valamely abbanhagyási kötelezettség be nem tartásából előáll.» A különbség a kettő között csak az, hogy Kohler a kötbér büntető jellegét teljesen kihagyja, holott Nagy Ferenc a büntető jellegre, amint ez a kötbérről olvasható magyarázatából kivehető, súlyt helyez. Tankönyvében hangsúlyozza ugyanis, hogy a kötbér kárpótló célzata dacára annak büntetési jellege is fentartandó. Ennek a felfogásának megfelelően helyteleníti a Legfőbb Itélőszék egy határozatát, amely azt a felfogást tükrözteti vissza, hogy a kötbér csak a szerződő felek között a szerződés nem-, vagy-hiányos teljesítéséből származható kár pótlására előlegesen megállapított átalányt jelent.

Megegyeznek a kötbérek az azokat származtató körülmények tekintetében is. Esedékességük mind a két jog szerint valamely abbanhagyási kötelezettség be nem tartása, illetve valamely ad dandum vagy faciendum kötelezettség egyáltalán nem, vagy nem kellő módon való teljesítése esetén áll be.

Megegyeznek a jogosított jogai a kétféle kötbér érvényesítése tekintetében is. Ha az adós abbanhagyásra kötelezte magát és ezt a kötelezettségét megszegi, a hitelező a kötbért minden körülmények között követelheti. Emellett a kikötés rendelkezéseitől függ, hogy a hitelező a kötbéren felül követelheti-e, hogy az adós továbbra is abbanhagyó magatartást tanusítson vagy sem. Ha az adós a kötbért valamely ad dandum, illetve ad faciendum kötelességnek biztosítására igérte és ezt a kötelezettségét egyáltalán nem teljesíti, a hitelezőnek mindkét jog szerint facultas alternativája van, követelheti a teljesítést, vagy a teljesítés helyett a lejárt birságot. Emellett részben jus variandija is van, t. i. a teljesítés követeléséről mindaddig, amíg az be nem következett, a birság követelésére áttérhet. Megfordítva a hitelezőt ez a jog nem illeti meg.

A nem kellő teljesítés esetére kikötött kötbér követelése ugyancsak mindkét jogban egyezően a főkötelezettség további fenmaradását általában nem érinti, a kötbér csak a szolgáltatás hiányossága ellenértékeképen fizetendő.

Eddig tehát a kétféle kötbér között különbség nincsen. Ezután azonban az utak szétválnak. Az a szembetünő eltérés, hogy a köztörvény alá eső kötbér mérsékelhető, a kereskedelmi törvény alá eső kötbér pedig korlátlan összegben köthető ki és nem mérsékelhető, nem az egyetlen különbség. Különböző a kétfajta kötbérnek a sorsa, valahányszor azoknak jogossága és esedékessége kerül szóba. Kazuisztikus felsorolásba nem akarok bocsátkozni, elég ha állításomat egy pár példával igazolom.

Ugy a köztörvény, mint a kereskedelmi törvény a kötbér követelése ellenében az adósnak jogot ad az exculpálásra. Az exculpálásnak feltételei azonban a kétféle jog szerint különbözők. Eltekintve attól, hogy a kereskedelmi törvényben lefektetett általános mérték, t. i. a rendes kereskedő gondossága a magánjogban elfogadott mértéknél súlyosabb, a kereskedelmi törvény több esetben kifejezetten is szükebb határok közé szorítja az exculpálás lehetőségét.

Igy a késedelmet a kereskedelmi törvény könnyebben állapítja meg, mint az általános magánjog. Hivatkozom e tekintetben Grosschmid «Fejezetek Kötelmi Jogunkból» második kötetének idevonatkozó fejtegetéseire. Nagyjában a kereskedelmi törvény a késedelembeeséshez az előzetes megintést nem kívánja meg. Ugyancsak súlyosabb a kereskedelmi törvénynek az a rendelkezése, hogy a teljesítés az üzleti órák alatt eszközlendő, a magánjog a teljesítésre a nap egész folyamát megfelelőnek veszi. A kereskedelmi törvény a néhány- vagy egy-két nap stb. időbeli terjedelmet pontosan megállapítja, a magánjog az ilyen kikötésekkel szemben liberálisabb.

A késedelemmel a veszély viselése szervesen összefügg, e tekintetben pedig a két jog egymástól ugyancsak eltér. Az általános magánjog szerint a veszélyt a tényleges átadásig a tulajdonos viseli, a küldés alatt a veszély csak kivételesen megy át a vevőre, viszont a kereskedelmi törvény szerint a helykülönbség melletti vételnél a küldés veszélyét a vevő viseli. A késedelem megállapítására kihat az a további különbség is, hogy az átadó késedelme esetén a vevő a kereskedelmi törvény értelmében az ügyletről visszaléphet, míg a magánjog szerint a vevőt ez a jog csak akkor illeti meg, ha ez a joga kiköttetett.

Lényegesek a különbségek a nem kellő teljesítés következményeinek elbírálásánál is. Ha a szerződésben az árú faja és minősége iránt közelebbi meghatározás nem foglaltatik, az adós a kereskedelmi törvény szerint középfajú és minőségű árút tartozik szolgáltatni, az általános magánjog megfelelő tétele szerint az adósnak korlátlan választási joga van. A kereskedelmi szokások az árú mennyisége körül az átadó javára 5%-os spáciumot engedélyez felfelé és lefelé. A magánjog az engedmény ennyire pontos körülhatárolását nem ismeri. A kereskedelmi törvény értelmében a vevő a meg nem felelő árút még leszállított áron sem köteles elfogadni, a magánjog a vevőnek ezt a jogot nem adja meg.

A különbség azonban a kétfajta kötbér alkalmazása körül tagadhatatlanul a kötbérösszeg korlátolthatatlanságában, illetve leszállíthatóságában szögellik ki, aminthogy bíróságainkat főként a kereskedelmi kötbér összegszerű érinthetetlensége feszélyezi.

Az ügyletek megkötésénél a felek jóformán kivétel nélkül optimisták, könnyelműen kötelezik a kötbért, mert meg vannak győződve arról, hogy kötelezettségeiknek feltétlenül meg tudnak felelni és a kötbér fizetésére amúgy sem kerül a sor. Igy van ez a magánjogi ügyleteknél, de ez az igazság kereskedelmi ügyleteknél is. Szokatlanul nagyfokú rosszhiszeműség él abban a félben, aki az ügyletet már azzal a tudattal köti meg, hogy kötelezettségeinek amúgy sem fog megfelelni. Ehhez járul még, hogy a kereskedelmi ügyleteket gyorsabb ütemben létesítik, mint a magánjogi ügyleteket. Vagy az egyik, vagy a másik fél csak nagy vonásokban látja maga előtt az ügylet lebonyolódását, összfigyelmét az ügylet lényegére fordítja, a mellékkörülményeket csak mellékesen gondolja meg. Amit a német kereskedelmi törvény kötbérszakaszának indokolása mond, hogy «ein selbstständiger Kaufmann, der sich zu einer Leistung unter Vereinbarung eines Strafgedings verpflichtet, die Tragweite seines Versprechen s richtig würdigt», a kötbéreket vállaló kereskedősegédeinkre vagy

csaposainkra alkalmazva nagyon vegyes érzelmeket vált ki. Hozzájárul ehhez a magyar népet jellemző az a sajátosság is, hogy az ügyletek megrögzítésénél a részletek iránt rendszerint az ügylet által jogokat nyerő és nem a kötelezett fél érdeklődik behatóbban.

Ez a magyarázata annak, hogy a szerződésekbe a leghihetetlenebb kötbérek kerülnek. A korcsmáros a sörgyárral szemben minden hektoliter máshonnan beszerzett sör után 100 K és még magasabb kötbért vállal. A versenytilalom megszegése esetére fantasztikus összegű kötbérek nem tartoznak a ritkaságok közé. A kartellekről ne is beszéljünk, ott a százezer koronás és még nagyobb kötbérek még akkor is napirenden vannak, amikor a kötbért kötelező félnek a kartell fennállásának ötszörös időtartama alatt sem állhatna módjában a kötbérösszeget megkeresni. Ha ezután ezek és az ezekhez hasonló kötbérek a bíró elé kerülnek, a bíró elolvassa a kereskedelmi törvénynek kötbérszakaszait és elmondja Fausttal «und bin so klug, als wie zuvor». Elkezdi analizálni az esetet és arra a meggyőződésre jut, hogy a kereskedelmi törvény rendelkezései az eset egyetlen egy körülményének elbírálására sem nyujtanak támpontot.

A kereskedelmi törvény hallgat arról, hogy mikor esik a kötbér az ő hatálya alá. Kinek és milyen ügyletben kell a kötbért kötelezni, hogy a kötbért a kereskedelmi törvény szerint bírálják el. A bíró idevágó rendelkezés hiányában az eddigi gyakorlat szerint az ilyen esetekre közelfekvő 264. §-ból indul ki és ha a szóba került főügylet az egyik fél részéről kereskedelmi ügyletet képez, úgy hatáskörét a legtöbb esetben megállapítja.

De a bíróság nem egyszer érezte, hogy ezzel a kényszermagyarázattal az eléje került esetekben erőszakot követett el.

(Folyt. köv.) *Dr. Forbáth Tivadar.*

Törvénytervezet a részvénytársaságról.*

A T. az alaptőkeváltozások és a részvénytársaság feloszlása tekintetében is részletes szabályokat tartalmaz.

Az alaptőkeváltozások tekintetében érvényben levő kereskedelmi törvényünk rendelkezései tényleg hézagosak és ezeket a hézagokat bírói gyakorlatunk nem töltötte ki oly mértékben, amint erre módja lett volna. Különösen az alaptőke felemelése tekintetében áll ez a megjegyzésünk. Mert akár részvényvételnek minősíttessék az új részvénykibocsátás (Renaud), akár új alapításnak (Thöl), vagy részleges új alapításnak (Nissen, Lehmann, Lyon-Caen és Renault), akár pedig egyszerű alapszabálymódosításnak (Staub), mindenesetre módjában lett volna a bírói gyakorlatnak az alapításra vonatkozó szabályoknak analógia útján való kiterjesztésével útját állania annak, hogy az alaptőkeemelésekkel az ellenőrzési szabályoknak az a minimuma is kijátszassék, amely az alapításkor az alaptőke biztosítása és befizetése tekintetében a KT.-ben foglaltatik.[43] Pedig a bírói gyakorlatnak ily irányú fejlődésére szükség lett volna és szükség van, mert egyes kisebb részvénytársaságok bukásával kapcsolatosan kiderített tényállások arra engednek következtetni, hogy a törvény említett hézagát nem egy ízben használták ki visszaélésekre.

A T. az alapításra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazza az alaptőkeemelésekre is és az új részvényekre vonatkozó átvételi jognak már fentebb kifogásolt szabályozásától (141. §.) eltekintve, általában helyes szabályokat állít fel az alaptőkeemelésnél a minimális árfolyam megállapítása (137. §.) a betétértékelés az alaptőkefelemelés bejelentésekor igazolandó részletek (142. §.) tekintetében és abban az irányban, hogy az alaptőkefelemelés bejegyzése előtt új részvény ki nem bocsátható (144. §.).

Nem érthetek azonban egyet a T.-el abban, hogy a KT. 162. §-ában foglalt tilalmat a régi részvények teljes liberálása előtti alaptőkefelemelés tekintetében elejti. Igaz, hogy e tekintetben több külföldi példa a T. álláspontját támogatja[44] De ma, amikor gyakori eset, hogy pusztán adózásbeli előnyök és tőzsdei spekulációk kedvéért gyakran csak egy vezető részvényes csoport érdekében történnek alaptőkefelemelések valóságos gazdasági szükséglet nélkül, akkor inkább az alaptőkefelemelések korlátozása az a tendencia, mely a törvényhozás méltánylását érdemelné, ahelyett, hogy egy a gyakorlatban nálunk bevált tilalomnak elejtésével még megkönnyítsük e műveletet. Tudtommal a KT. 162. §-ának megváltoztatására irányuló óhajtás gazdasági érdekkörökből nem hangzott el és annak elejtése egyáltalában nem tekinthető gyakorlatilag szükségnek, vagy akárcsak célszerűnek is.

Az alaptőkeleszállításnak kérdését a T. a német KT. 187—291. §-ainak átvételével szabályozza. Ujítás a mai állapottal szemben a hitelezők felhívása, a jelentkező hitelezők esedékessé váló követeléseinek biztosítására irányuló szabály (146. §.) és a be nem mutatott vagy egész részvénykiadásra elégtelen részvények megsemmisítése, valamint az ezek helyébe kibocsátandó új részvényeknek a régi részvénytulajdonosok javára való értékesítése lehetőségének megadása (146. §.). A német törvény szövegének megfelelően a T. sem disztingvál a hitelezők meghallgatására nézve részvénylebélyegzés vagy részvényesek részére visszafizetés (részvényvásárlás, kinnlévő befizetések elengedése) között, holott azokban az esetekben, amikor pusztán bélyegzés útján tőkeleszállítás veszteségek eliminálása céljából történik az alaptőkeleszállítás, anélkül, hogy a hitelezők rendelkezésére álló fedezeti alap bármely tekintetben csökkennék, a T. 146. §-ának 2. és 3. bekezdéseiben foglalt szabályok feleslegesek. Másfelől a nem jelentkező hitelezők részére ügygondnok kirendelése volna provideálandó azokban az esetekben, amikor az alaptőkeleszállítás a hitelezők rendelkezésére álló vagyon csökkentése útján történik.

A T.-nek a részvénytársaság feloszlására vonatkozó szabályai között is többrendbeli újítás foglaltatik. A T. itt is hiven követi a német KT. (293.) szabályozását. A német törvényből veszi át a közgyűlés által el nem mozdítható felszámolóknak a bíróság által való kirendelését, ha a részvényesek egyhuszad része, vagy a felügyelőbizottság kérik (152. §.), innen ered a KT. 204. §-ában foglalt hat havi határidőnek egy évre (158. §.) való — nézetem szerint teljesen felesleges — meghosszabbítása,[45] a felszámolás megkezdésekor való mérlegfelállítás szabálya (154. §.) stb.

Feloszlik a 162. §. szerint a társaság akkor is, ha egész vagyonát átruházza. Ehhez közgyűlési jóváhagyás szükséges (162. §.). Ha az állam, vagy valamely közhatóság veszi át a társaság vagyonát, a közgyűlés kvalifikált többséggel a felszámolás mellőzését mondhatja ki.

A fuzióra vonatkozó szabályok részletes intézkedéseket tartalmaznak a beolvadó társaság hitelezőinek érdekében.[46] A 167. §. kifejezetten megengedi a feloszlott részvénytársaság továbbfolytatását a társaság vagyona átruházásának vagy egyesülésének meghiusulása vagy a csődnek egyezség vagy közadós kérelme alapjául megszüntetés esetében.

A részvénytársaság megsemmisítésének, mint a KT. által nem ismert feloszlási oknak a T.-ben való szabályozásáról már fentebb szólottunk.

---

* Az előbbi közl. l. a 24., 25., 28. és 30. számokban.

[43] L. e kérdésnek részletes kifejtését *Kuncz:* Alapfelemelés 29—59. o. és *Oppler:* A részvénytársasági közgyűlési jog rendszere 293. skk. o., valamint az idézett magyar irodalmat és a legújabb időkig terjedőleg ismertetett bírói gyakorlatot.

[44] A legtöbb külföldi törvény ezen az álláspontón van. A mi törvényünk 162. §-át átvette az olasz, a spanyol, a japán, a szerb, a román és a svéd törvény. Ugy látszik tehát, hogy a kisebb, egyszerűbb gazdasági viszonyok között lévő országok törvényhozásai e szabály szükségességét elismerik. A német törvény (278. §.) kisebb hátralékot nem tekint akadály gyanánt és biztosító társaságoknál ellenkező alapszabályi intézkedést is megenged. Utóbbi intézkedés magyazázatát a biztosító társaságok fokozott ellenőrzésében leli. A T.-nek amaz álláspontja következtében, a bemutatóra szóló részvénynek teljesen liberáltnak kell lennie és ha a szabály a névre szóló részvényekre szorítkozik, elesik az egyik főérv, amelyet *Kuncz* az alaptőkeemelésre szóló munkájában (140. o.) felhoz, t. i. hogy árfolyamesést vonhat maga után a részvénybefizetés korábbi megkívánása, mert teljesen be nem fizetett, névre szóló részvények tekintetében, főleg a T.-nek az átruházásra vonatkozó szabályai figyelembevételével tulajdonképeni árfolyam úgy sem alakul ki, mert ezeknek igen korlátolt piaca lenne.

[45] Időközben adható a részvényesnek előleg, ha az össztartozások kiegyenlítésére szükséges összegen felül az alaptőke egytized részének megfelelő összeg rendelkezésre áll (159. §. 2. bek.), ami kétségkívül enyhíti az előző rendelkezés szigorát.

[46] A 164. §., a 141. §. 1—3. bekezdéseiben foglalt rendelkezések megtartása alól felmenti a társaságot. Ily körülmények között nincs kifejezetten szabályozva az a kérdés, hogy ki és mikép állapítja meg a részvénykicserélési árfolyamot.

Eddigi ismertetésünk nem terjedt ki a T.-nek egyes fejezeteire, melyek különböző rendelkezéseket tartalmaznak, külföldi részvénytársaságokról, kötvényekről, részvényeknek és egyéb társasági értékpapiroknak nyilvános eladásáról, büntető szankciókról és az átmenetre vonatkozólag.

A külföldi részvénytársaságra vonatkozó rendelkezések ugyanazon az elvi alapon állanak, mint a KT. vonatkozó rendelkezései. Ujítás — a be nem jegyzett külföldi részvénytársaság nevében ügyletkötők személyes egyetemleges felelősségétől eltekintve — annyiban foglaltatik a T.-ben, hogy a 171. §. szerint az ilyen részvénytársaság cégében a «külföldi részvénytársaság» toldatot kell használni. Ámbár elvileg helyes a T.-nek az az álláspontja, hogy a cégszövegben a társaság külföldi jellege kifejezésre jusson, a 171. §. 2. bekezdésének imént idézett rendelkezésével nem értek egyet, mert a cégszöveget túlságosan nehézkessé teszi és azonkívül a társaság nemzetiségére nézve semmiféle felvilágosítást nem tartalmaz. Ha csak a külföldi jelleget kívánta a T. kidomborítani, ezt elérhette volna azáltal, hogy a belföldi telep cégszövegébe «magyarországi képviselőség» vagy «magyarországi fióktelep» vagy ehhez hasonló utalás felvételét írta volna elő, vagy pedig — ami még helyesebb lett volna — ehelyett vagy emellett elő kellett volna írnia azt, hogy a társaság főtelepének székhelye, amennyiben az az eredeti cégszövegben elő nem fordul, zárjelben a cégszöveg után jelzendő.

Helyeselhető a T.-nek az az álláspontja, hogy a kötvényesek jogviszonyait legalább elvi általánosságban rendezi. Speciális kötvények, pl. záloglevelek stb. jogviszonyainak szabályozása amúgy is külön törvénynek marad fentartva. A kötvényesek közös képviselőt nevezhetnek, ki a társaság közgyűlésén szavazó jog nélkül résztvehet (65. §.). A 66—68. §-ok a kötvényes közgyűlést szervezik meg, mely az igazgatóság vagy a forgalomban levő kötvényeknek egyhuszad részét képviselő kötvényesek kívánságára hivandó egybe. A társaságnál elzálogosított kötvények alapján a szavazójog a kötvényest illeti (67. §.). A kötvényes közgyűlés határoz bizonyos legfontosabb kötvényesi jogok tekintetében, pl. a biztosíték, a kamatfizetés és tőketörlesztés idejének megváltoztatása, a kötvényeknek részvényekké való átalakítása felett. A kötvényesképviselő a forgalomban levő kötvények kétharmadának hozzájárulásával egyezségkötésre vagy lemondásra is kiterjedő, a kötvényesek önálló jogérvényesítését kizáró felhatalmazással látható el. Ezt a rendelkezést nem tartom aggálytalannak, mert jogosult kötvényesi külön érdekeket sérthet. A joglemondás vagy egyezségkötés a társaság fizetőképessége esetében legalább is olykép volna korlátozandó, hogy az ahhoz hozzá nem járuló kötvényes kötvényeinek beváltását vagy biztosítását igényelhesse. A társaság fizetéseinek megszüntetése esetében a majoritás jogosult érdekeit a csődönkívüli kényszeregyezségre vonatkozó szabályok is kellőkép megvédik.

Nem foglalkozom itt részletesen a T.-nek a részvények és egyéb értékpapirok tőzsdei vagy más nyilvános eladására vonatkozó rendelkezéseivel. Ez a kérdés sokkal fontosabb és nagyobb jelentőségű, sokkal kimerítőbb és nagyobb mértékben előkészített szabályozást igényel, mint amilyenben azt a T.-nek ezzel foglalkozó öt §-a (39—41., 75. és 174. §.) részesíti.[47] Ez a szabályozás alig történhetik a részvénytársasági törvény keretében és nem intézhető el oly sommásan, amint ezt a T. képzeli.

Ez az utóbbi ellenvetés főkép a 181. §. büntető szankciójára vonatkozik, amely három évig terjedhető fogházzal és 10,000 K-ig terjedhető büntetéssel bünteti «aki bármiféle csalárd eszközzel előidézi vagy megkisérli előidézni a részvények, kötvények és egyéb részvénytársasági értékpapirok tőzsdei árfolyamának mesterséges emelkedését vagy esését». Az elrettentés jegyében álló háborús büntetőtörvényhozás ugyan hozzászoktatott ahhoz, hogy meghatározásaiban ne keressük azt a pontos körülhatárolást, amelyet a háború előtti büntető jogtudomány az egyes bűncselekmények definiciójánál megkívánt. De amikor részvénytársasági törvénytervezetről, tehát oly törvényhozási alkotásról van szó, mely a háborús legislatio produktumainál hosszabb élettartamot vindikál önmagának, akkor mégsem lehet megbarátkoznunk oly általános, elmosódó határvonalakkal körvonalazott definiciókkal, amelyek, mint a fent idézett szakasz is, tág kaput nyitnak önkényes értelmezésnek.

A T. büntető rendelkezései különben sem igazodnak a Btk. rendelkezéseihez. Csak illusztrációképen említjük meg, hogy pl. a 178. §-a, amely öt évig terjedhető fogházzal és 100,000 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel sujtja «az igazgatóságot, felügyelőket és felszámolókat, ha visszaélve a beléjük helyezett bizalommal, szándékosan a társaság hátrányára működnek», tulajdonképen a Btk. 361. §-ában szabályozott hűtlen kezeléssel esik egybe, hogy a 179., 180., 185. §-ok legnagyobbrészt a Bn. 50. §-ában és a Btk. XXXII. fejezetében már pönalizált cselekményeket sujtanak. Azonkívül a mellékbüntetéseknek szakaszonkint való tárgyalása, a 178. §. 2. bekezdésében provideált élethossziglani mellékbüntetés, a Btk. mellékbüntetési rendszerével alig összeegyeztethető újítás, a fogházbüntetésnek pénzbüntetésre való átváltoztatása pedig a Btk. 92. §-ában kimondott általános szabály, melyet nem volt szükséges a T. 178. §-ában és a 179., 183., 184., 187. és 190. §-okban foglalt utalásokkal megismételni, annál kevésbé, mert a 206. §. a T. által pönalizált cselekmények elbirálására amúgy is kiterjeszti a Btk. szabályait. A büntetés mértékének relativitása pedig a Btk.-val való összehasonlításban teljesen hiányzik. A T. a büntető rendelkezések megalkotásánál is, ahelyett, hogy a Btk.-t tartotta volna szem előtt lényegtelen változtatásokkal a német KT. 312. és következő szakaszait igyekezett átültetni.[48]

Mennél messzebbmenő munkamegosztást kíván meg a törvényhozói feladatok komplexitása, annál nehezebb bizonyos egységnek megóvása, annál fenyegetőbb a veszély, hogy a «jobb kéz nem tudja, mit csinál a bal». Adó- és illetéktörvényeinknek egyéb törvényeinkkel való összehasonlítása azilyen külön csapásokon való vándorlásnak, egyéb törvényekkel az alapelvekben és terminológiában való egyezésnek hiányát élénken demonstrálják. Oly törvénykezési alkotásnál, melynek szerzője az elméleti jogtudomány képviselőihez tartozik, fokozott mértékben kívánható meg, hogy e tekintetben alkalmazkodjék a fenálló törvényekhez. Több szakember együttműködése mellett a kifogásolt, nem pusztán dogmatikai jelentőségű szerkesztési inelegancia is kikerülhető lett volna.

E bírálat megjelenése közben lát napvilágot a kereskedelmi jogi törvényelőkészítő-bizottság szervezetét és működését szabályozó rendelet. Feltehető, hogy a rendelet által kontemplált intézmény mielőbb életbe is lép és megteremti a törvény előkészítése céljából a szakférfiaknak azt az együttműködését, melyet e fejtegetések bevezető részében a részvénytársasági reform helyes megvalósításának előfeltétele gyanánt jeleztem. E bizottság anyaggyűjteményében a Kuncz-féle tervezet is meg fogja találni az őt megillető helyet. Remélhető azonban, hogy a törvényelőkészítő-bizottság önálló mesgyén haladva fogja megtalálni a részvénytársasági reform helyes megoldásához vezető utat.

Dr. Doroghi Ervin.

A házközösség intézménye Montenegróban.

Cetinje, 1918 május havában.

Minél alacsonyabb kultúrfokon áll egy nép, annál több atavisztikus vonást őrzött meg jogintézményeiben. Igy Montenegróban — eltekintve a városoktól, amelyeket mégis megcsapott némileg a modernizmus szele — a mai napon is teljes épségben fennáll, majdnem mondhatni ősi, rideg formájában a házközösség (családközösség) intézménye, amely a régi időkben a folytonosan harcokban álló népnek hadiromantikáját részesítette megfelelő védelemben, míg ma az összetartozóság érzését szolgálni, a vagyon elaprózását megakadályozni és a gazdasági célok elérhetését előmozdítani van hivatva.

[47] A 75. és 39. §-ok, melyek közül az egyik a részvényeknek és a részvénytársaság «egyéb értékpapirjainak», a 75. §. pedig a kötvényeknek nyilvános eladását és a tőzsdén való forgalombahozatalát tárgyazza, nem kongruensek, dacára annak, hogy lényegileg ugyanazt a matériát szabályozzák. E §-okon kívül még büntető szankciókat is tartalmaznak a 181. és 182. §-ok.

[48] A német KT.-ben azonban a fent kifogásolt 181. §. és néhány más rendelkezés nem fordul elő. A német tőzsdetörvény 71—88. és 88—95. §-ai, melyek rendbüntetéseket és büntető szabályokat tartalmaznak, a T. szerzőjét is meggyőzhették volna arról, hogy a büntető szabályok nem intézhetők el oly sommásan, mint azt a T. teszi.

A házközösség (zadruga, kuća) férfiaknak és nőknek egy csoportja, akik egy közös háztartást alkotnak. Az összetartozandóság alapja vagy a leszármazás, vagy valamely törvényes rendelkezés, mint pl. a menynél vagy az örökbefogadott gyermeknél. Nem játszik szerepet, hogy vajjon a házközösség tagjai egy vagy több házat laknak, mert mindaddig, amíg a háztartás közösen vezettetik és együttesen kezeltetik azoknak a vagyona, akik közösen élnek, dolgoznak és keresnek, addig a házközösség egy egységet és ennélfogva egy vagyon és jogalanyt képez.

Vagyonjogi tekintetben a zadruga, mint jogi személy lép fel és szerepel egyes tagjai helyett, minek folyományaképen a közös vagyont illetőleg maga a zadruga minden jog és kötelezettség önálló hordozója is. A zadruga ilyetén jogi konstrukciója dacára azonban az egyes tagok jogai nem csorbíttatnak, de sőt a magánvagyon «osobina» is megtűretik, feltéve, hogy az megengedett úton és módon szereztetett. A magánvagyont képezik: ajándékok és az egyes tagoknak jutó hagyományok. A kiházasítási tárgyak, amelyeket a leány a zadrugától kap, szintén az ő személyes tulajdonát képezik.

A közös vagyon elosztása esetén úgy a férfi, mint a női tagoknak igényük van a vagyon egy bizonyos részére, de a házközösség fenállásának ideje alatt nincs joguk munkájukkal vagyont szerezni, mert minden nyereség, amely munkájuknak gyümölcse, magáé a házközösségé. Ez idő alatt csak lakásra, élelemre, ruházatra, kiházasításra stb. van igényük. A saját maga részére dolgozni és keresni csak annak a tagnak szabad, aki a zadruga által erre kifejezetten feljogosíttatott és akkor is csak abban a keretben, amelyre vonatkozólag a jogosultság megadatott. Kivételt képeznek azok a kiházasítási tárgyak (kelengye, kézimunkák stb), amelyeket a leány maga készít el, ezek a zadruga minden külön engedélye nélkül az ő külön tulajdonát képezik.

Az a családtag, aki akár házasság folytán, akár pedig, mert vagyonilletőségét kikapta, a házközösségből kilép, megszünik a zadrugának a fenti értelemben vett tagja lenni. Viszont a gazdasági cselédek, szolgálók és munkások sohasem tulajdonképeni tagjai a zadrugának, bármily hosszú ideje állanak is a házközösség szolgálatában.

Minden zadrugának megvan a maga háztartásbeli feje, illetve előljárója és ez képviseli a házközösséget minden családi és közügyében. Az általa, mint családfő által törvényes úton harmadik személyekkel kötött megállapodások a zadrugát jogosítják és kötelezik. Ha azonban a családfő mala fide és titokban a zadruga kárára létesít megállapodást, azt a zadruga nem köteles jogérvényesnek elismerni, feltéve, hogy a harmadik személynek a károsító szándékról tudomása volt. Ezt a tudomást a zadruga tagjainak kell bizonyítani, különben az ilyen károsító megállapodás is kötelező a zadrugára nézve.

A jogi személy fogalmából következik, hogy a családfő halála, vagy ha a család feje bármi más oknál fogva is változik, ez a zadruga jogait és kötelezettségeit semmiként sem érinti. Érdekes jelenség és a nőnek — aki egyébként Montenegróban a családnak a férfi helyett is dolgozó tagja, — egyenjogú családtagként való elismerését jelenti az az intézkedés, hogy amennyiben egy nős családfő hosszabb ideig távol van a háztartástól és helyettesről nem gondoskodott, távollétének ideje alatt őt ipso iure neje helyettesíti.

Ameddig a tagok házközösségben élnek, nem jogosultak vagyonilletőségük felett rendelkezni, azt tehát sem el nem adhatják, sem másként el nem idegeníthetik. Az egyes tagok adósságaiért, amennyiben azok a családfő beleegyezése nélkül keletkeztek, a családtag a maga különvagyonával (osobina) felel és az ilyen adósságok a zadrugát, mint közösséget még akkor sem kötelezik, ha annak haszna volt belőle. Kivételt képeznek mégis azok az adósságok, amelyeket a tag veszélyben vagy baleset általi kényszerhelyzetben kontrahált és kifizetni nem képes, ezeket a zadruga téríti meg, feltéve, hogy az illető családtag annak idején a házközösségben élt és részére dolgozott.

Ha a család valamelyik tagja a házközösség részére és annak számlájára a családfő tudtával kereskedést űz, az ebből származó kötelezettségekért a zadruga egész vagyonával felel. Ha azonban a családtag és a zadruga között oly megállapodás létesítésült, amely a zadruga felelősségét korlátozza vagy egészen kizárja, akkor ez a megállapodás csak az esetben érvényes, ha megfelelő közzététel végett az illetékes bíróságnak bejelentetett. Ép így az a tilalom, amely a házközösség valamely tagját mindennémű kereskedéstől eltiltja, csak akkor érvényes, ha az közzététel végett az illetékes bíróságnak úgyancsak bejelentetett.

A házközösség által folytatott iparnál és kereskedésnél az üzlet tulajdonosaként maga a házközösség szerepel. A montenegrói katonai főkormányzóság nemrégiben elrendelte, hogy a kereskedők cégeiket az egyes cs. és kir. körzetparancsnokságok mellett működő bíróságoknál bejelenteni tartoznak, amely bíróságok azután a cégeket az ujonnan nyitott cégjegyzékekbe bevezetik és közzéteszik. Eme közzétételekben gyakran olvasható egy füszerüzlet, kávéház vagy rövidárúüzlet tulajdonosaként valamelyik odavaló crnagorc házközössége.

A zadruga közös vagyonának felosztása esetén a zadruga adósságai tekintetében a szabály az, hogy a hitelezőkkel egyetértésben eme adósságok az egyes tagokra felosztatnak. Ha azonban a vagyonmegosztás a hitelezők meghallgatása nélkül eszközöltetik, úgy a zadruga tagjai a közös adósságokért egyetemleg felelnek. Amennyiben a zadruga tagjainak száma egyre lecsökken, az intézmény célját veszti és ez a tag az összvagyon felett szabadon rendelkezik.

Mindezen szabályokat — amelyek mélyen a montenegrói családi életben gyökeredzenek — a katonai főkormányzóság által felállított és fentemlített bíróságaink is alkalmazzák, aminthogy jogi hatóságaink eddig semmi fáradságot sem kiméltek, hogy megismerjék és beleéljék magukat az itteni jog — főleg szokásjog — rejtelmeibe. Ennek a fáradságnak meg is volt a maga gyümölcse, mert annak köszönhetjük azt a nagy tekintélyt, amelyben bíróságaink a montenegróiak előtt állanak és azt a bizalmat, amely bíróságaink iránt a legszélesebb körben megnyilvánul.

Dr. Kelemen Frigyes Ottó.

Szemle.

— **A csend** egyike a nálunk még jogi elismerésre váró életérdekeknek. Háború előtt csak az idegemberek érezték a csendre irányuló érdek védelmeinek hiányát, de a homo superior szava mint a pusztában halkan kiáltó szó alig befolyásolta az idevágó jogszabályok kialakulását. Sajnos, a háború oly mérhetetlen pusztítást vitt véghez az emberiség idegrendszerében, hogy a csend jogi védelme mindinkább gyakorlati kérdéssé válik. Sem a büntető, sem a magánjog nem nyujt nálunk oltalmat e fontos érdek önkényes megtámadása ellen. Midőn e sorok írója egy adott esetben panaszt emelt a rendőrségnél, azt a megnyugtatást nyerte, hogy a kapitányság hivatali helyiségével szemben lévő magánlakásban naphosszat egy nyitott ablakban recsegő grammofon ejti kétségbe a tisztviselőket, anélkül, hogy védekezni tudnának ellene. Kihágási kódexünk II. fejezete büszkén viseli a «közcsend elleni kihágások» felírást, de csak egy ily kihágást ismer: a lakosság nyugalmának megzavarását a harangok félreverésével, az úttörvény 121. §-a szerint községek belterületén ostorral cserdíteni tilos, az éjjeli csendháborítás rendőri kihágás ugyan, amelynek megállapítása a rendőri idegek értékítéletétől függ. Azonban minde szabályok semmi biztosítékot nem nyujtanak az ellen, aki embertársainak idegeit, akár csak puszta boszszantásból is, felesleges és elkerülhető lármával feszíti kínpadra. Sajnos a mi közönségünk fegyelmezetlen önzése és kiméletlen műveletlensége elég gyakran bizonyítja a jogi védelem szükségét. Kulturáltabb államokban sem bízzák ennek a fontos személyiségi érdeknek az oltalmát a még hiányzó jó erkölcsökre. A német Btk. 360. §. 11. pontja bünteti a jogosulatlanul csendzavaró lárma okozását («die Nachtruhe ist nur ein Anwendungsfall der Ruhe». Binding), a francia Btk. 480. §-a pénzbüntetést és fogházat állapít meg «contre les auteurs ou complices de bruits ou tapages injurieux», aminthogy a legújabb svájci Btk. jav. 336. § a is elzárással vagy pénzbüntetéssel bünteti azt, aki a szokásokba és tisztességbe ütköző módon a közcsendet nap-

közben megzavarja. Szóval a nálunk hiányzó rendelkezést megtaláljuk a szövetséges, az ellenséges és a semleges állam jogrendjében egyaránt. Talán e sorok felhívják a figyelmet jogszabályaink e hézagára, amelyet a jobb nevelésű emberek ezrei bizonnyal már gyakran fojtottak csendes káromkodásba. Megengedem, nem a Btk. hivatása, hogy a polgárokat illemszabályokra tanítsa és így pl. nem tilthatjuk el büntetéssel a tolakodást a villamos felszállónál, a kés szájbavételét nyilvános étkezőhelyeken, a hangos beszédet operai előadásokon stb. stb., de a jog természetes fejlődésének következménye, hogy a személyiség ellen irányuló támadások ellen mindinkább fokozottabb védelmet nyujtson. Németországban, Ausztriában már évtizedek óta folyik az agitáció a Recht auf Ruhe hathatósabb elismeréseért, nálunk eddigelé ennek a fontos jognak nem akadt szószólója.

— **A bírói és ügyvédvizsgáló-bizottság** ujonnan kinevezett helyettes elnöke dr. *Berger* Miksa ügyvéd, lapunknak és a magyar büntetőjogi irodalomnak régi, érdemes munkása. Egyike a kivételes gyakorlati kriminalistáknak, akiket az élet exigenciái nem idegenítettek el a tudomány legelvontabb problémáitól sem. Jubileumi kötetünkben, a Wlassics-féle emlékműben és számos más helyen közrebocsátott tanulmányai tanuskodnak a nemcsak széleskörű szakirodalmi képzettségéről, hanem nagy, általános müveltségéről is. Mindkét tulajdonság egyaránt fontos egy oly egyéniségnél, aki a bírói és ügyvédi új nemzedék képzettségének színvonalán van hivatva őrködni. Nemcsak a kinevezettnek, de az igazságügyminiszternek is melegen gratulálhatunk a kinevezéshez.

— **Az ingatlan drágulás.** Közismert dolog, hogy a nagy konjunktura az ingatlan piacot sem hagyta érintetlenül, sőt legújabban az ingatlan árak ijesztő magasságra emelkednek. Az árak emelkedésének folytonos tendenciája mellett sok eladó, aki a maga eladásának időpontjában azt hitte, hogy az általa elért vételár az elérhető ár csúcspontja, sajnálkozással jön rá, hogy az ingatlan árak emelkedésében nincs megállás. Nagyszámú perre vezetett az eladóknak az ügyletektől való visszalépése. Ugyanez a helyzet adja azt a ma-holnap rendszerré váló ötletet, hogy a jóváhagyásra szoruló adás-vételeknél a már megkötött ügylettől a felek az árvaszék, újabban pedig az ingatlanforgalmi bizottság assistenciájával szabaduljanak. A pacta sunt servanda morálja ellenére mindinkább tapasztalható jelenség, hogy ugyanaz a fél, aki a szerződést megköti, mihelyt utóbb a jóváhagyás elintézése közben az árak emelkednek, a saját eljárásának dezavuálásával az ügylet jóváhagyásának megtagadásán fáradozik. Egyelőre csak reámutatunk ennek a hatóság felhasználásával folytatott ingatlan drágításnak a jelenségére, amely, attól tartunk, a jövőben sűrűbben fog visszatérni. *B.*

— **A lakásrendelet 21. szakaszához.** Ez a szakasz, amint ismeretes, kimondja, hogy a határozott időre kötött bérlet a szerződési időtartam lejártával a rendelet erejénél fogva határozatlan időtartamra egyébként az eddigi feltételek mellett meghosszabbíttatik, ha a bérlő a megszabott időben erre vonatkozó kívánságát a bérbeadóval közli. Egy konkrét esetben a háztulajdonos, miután a lakó a meghosszabbítás iránt kívánságát kifejezte, a lakás bérének felemelését kérte. A lakó ügyvédje elsősorban azzal érvelt, hogy a rendelet intézkedése szerint nincs helye egyáltalán a béremelésnek, mert a rendelet az *eddigi* feltételek mellett adja meg a meghosszabbítást. Kétségtelen, hogy ez az érvelés ügyesen használja ki a rendelet szóhangzatát, de nem adja helyes értelmét a vitatott rendelkezésnek. A háztulajdonos ügyvédje nezetünk szerint helyesen hivatkozott arra, hogy a béremelési tilalom a rendeletben csupán a kislakásokra s a katonák lakására áll fenn. Ezen két kategóriához csatlakoznék harmadikul a 21. szakasz esete, ha ennek a lakó által vitatott tartalma volna helyes. Ez azonban arra az eredményre vezetne, hogy épen a vagyonosabb bérlők, mert köztapasztalat szerint hosszabb időre szóló szerződést csak vagyonosabb emberek kötnek, kapnák meg a feltétlen mentességet a béremeléssel szemben. Ez pedig semmi esetre sem lehet a rendelet helyes értelme. De dogmatikusan is hibás a szóhangzathoz való ragaszkodás, mert hiszen a rendelet körében felmerülő jogkérdések elbírálásánál nem alkalmazható a rendeletnek egy csupán kiszakított intézkedése, hanem a rendelet a maga egészében s így helyt foghat a béremelés is azon korlátok között, amelyeket a rendelet felállít. A központi járásbíróság mellett működő lakbérleti bizottság Pk. XIV. 203,463. sz. határozattal a középúton kereste a döntést és kimondotta, hogy egy évig béremelésnek helye nincs, alapította pedig ezt a döntését a bizottság arra, hogy a fővárosi lakbérszabályzat szerint új szerződésnél egy évig a bért emelni nem lehet és a rendelet intézkedését akként értelmezte, hogy a felek között ezzel új szerződés jött létre. Valamikor Thöl tanította, hogy a felemelt alaptőkéjű részvénytársaság szemben az eredeti alaptőkével új társaságot hoz létre. Mai napság a dogmatikus észjárásnak egy ilyen csökevénye csak azzal menthető, hogy a bizottság jóakaratból legalább egy évi mentességgel kívánta honorálni a védekezést és csak mellékes volt az, hogy az álláspont indokolása jogászilag helytálló legyen. *B.*

— **«A magyar polgári törvénykönyv szervezetének jelentősége számunkra»** címen Klein Péter, königsbergi egyetemi tanár a «Kritische Virtelsjahrschrift» hasábjain behatóan ismerteti a Ptk. javaslatát. A szerző alapos ismerője magánjogunknak, amelyről egyébként épen most tart rendszeres egyetemi előadásokat is. A tanulmányban hangsúlyozza a magyar törvénytervezetnek a német törvénnyel szemben észlelhető jelentékeny előnyeit, különösen kiemelve a szerkesztésnek azt a módját, amely pontosan körül nem határolt kifejezések felvétele által a bírót, mint «Socialer Sachverständiger im höchsten Sinne des Wortes» veszi számításba, a magánjognak jelentékeny mozgási szabadságot és fejlődő képességet biztosítva. Klein lelkes szószólója a középponti hatalmak jogi közeledésének. Kitünő alkalom volna szerinte erre a célra a készülő magyar Ptk-t igénybe venni és mint «Einigungsgrundlaget» megalkotni. A fiatalok derűs optimismusával jelenti ki, hogy a feladat amilyen hálás ép olyan könnyű is lenne. *A.*

— **A női egyetemi hallgatók** száma állandóan és jelentékenyen emelkedik a porosz egyetemeken. A háború előtti félév létszámát (2303) az utolsó félévéhez (3990) viszonyítva a szaporulat 73%. Egymagában a berlini egyetemen 1300-on felül voltak a nők. Míg ezeknek túlnyomó része természetesen a bölcsészeti és orvosi szakra iratkozott be, addig jogot összesen csak 73 nő hallgatott. Főoka ennek, hogy államszolgálatba jogi képesítést követelő állásra nőt nem vesznek fel. Anélkül, hogy a nők túlnyomó részében Porciákat remélnénk felfedezni, nem mulaszthatjuk el, hogy ezúttal is ne emlékeztessünk hazai egyetemeinknek jogász-nők léte és nemléte körül vajudó és nyugvópontra jutni nem tudó kérdésére. Semmi adat arra, hogy Poroszországban a 73 joghallgató nő létezése veszélyt rejtene magában, amely az állam vagy a társadalom alapjait áshatná alá. Egyes köröknek a tárgyilagosság mezébe öltöztetett érvei, amelyek nálunk a jurista-nők megteremtésének veszélye ellen hivatva vannak fáradhatatlanul harcolni, aligha tarthatók fenn már sokáig anélkül, hogy az aggályoskodók jóhiszeműsége ellen alapos kételyek fel ne merüljenek. Más kérdés természetesen az, amire a porosz közoktatásügyi miniszter is utalt (lásd D. J. Z. 1918. évf., 13. 14. sz.), hogy kívánatos jelenségnek tartható-e a tudományos pályákon működő nők számának folytonos szaporodása. Különösen a tanítónői és tanári pályákon ugyanis már jelenleg is oly zsúfoltság mutatkozik, hogy az újabban alkalmazottaknak előmenetele csaknem reménytelennek mutatkozik. Amennyire helyes a tudományos pályákra készülő nőket ezen élethivatások nehézségeire idejében figyelmeztetni, épen olyan téves bármily intézkedést is alkalmazni, amely a pályákra lépést akadályozza. Az élet küzdést jelent, a küzdelem után vágyóba a bátorságot belefojtani, képességeinek érvényesítésében akadályozni nem csupán a kulturérdekekkel ellenkezik, hanem felesleges energiapazarlás is. *A.*

Dr. Kovaliczky Elek sátoraljaújhelyi kir. közjegyző, a kassai közjegyzői kamara elnöke nyugalomba készülő vagy már nyugdíjazott bírót keres közjegyzőhelyettesnek mielőbbi belépésre. 16111

Közjegyzőhelyettesnek csak nagy városba ajánlkozik hadmentes ügyvéd, perfekt német. Szíves meghívást e lap kiadóhivatala továbbít. 16095

Ügyvédsegéd. Alapos gyakorlattal bíró ügyvédi irnok, aki gymn. érettségit tett, telekkönyvvezetői és községjegyzői oklevéllel bír, magyar anyanyelvén kívül németül s horvátul beszél, nagyobb forgalmu ügyvédi irodában alkalmazást keres. Ajánlatokat Steáncz Béla ügyvédi irnok Perlak, Zala megye, Muraköz címre kérek. 16112

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 32. szám. Budapest, 1918 augusztus 11.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Meszlény Artur* egyetemi magántanár, kir. táblai bíró: Részvénytársasági reform. — *Dr. Forbáth Tivadar* budapesti ügyvéd: Kényszerkartellek. — *Dr. Gallia Béla* kir. táblai bíró: Ujabb hiteljogi judikaturánk. — Jogirodalom. *Dr. Degré Miklós* kir. táblai tanácselnök: Vámbéry Rusztem: Büntetőjog. II. füzet. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 12. ív.

Részvénytársasági reform.

Néhány észrevétel dr. Kuncz Ödön törvénytervezetének közreadása alkalmából.

I. Szükséges-e, időszerű-e a reform, külön törvénybe kell-e foglalni vagy a kereskedelmi jog kódexébe beolvasztani, függetlenül kell-e megalkotni vagy a német jogra, avagy helyesebben a német jogreformra kell-e támaszkodni: előzetes, célszerűségi kérdések, amelyeknél sokkal inkább irányadó, a *chaqu'un a son goût* elve, mintsem hogy igennel vagy nemmel kategórikusan lehetne dönteni.

Ha mégis felvetjük, arra gondolunk, hogy a bennük való állásfoglalás nélkül nem igen juthatunk a részletekben egységes nézőponthoz, s hogy a jogász szívesen hunyja be egyik szemét a gazdaságilag fontos és mellékes különbsége előtt, ha annak árán «jogelveket» menthet meg. Néhány szó tehát e kérdésekben sem árthat.

Milyen lesz a részvénytársaság a háború után? Aligha lesz jobb, mint minden egyéb intézményünk és alkotásunk. Sőt a devalvált pénzbőség egyfelől, a meghatványozódott kereseti lehetőségek másfelől; a gazdasági konjunktura bizonytalansága és a rizikóprémium emelése iránti hajlam egyfelől, a vérszemet kapott spekuláció és a parlagon heverő tőkék minél jobb elhelyezésének erős nyomása, másfelől — nem jóstehetség, csak a gazdaságtörténet némi ismerete kell ahhoz, hogy logikai biztonsággal megállapíthassuk a könnyelmű és szélhámos gründolások imminens veszélyét közvetlenül a háború utáni időre. Ugyanazok a tényezők lesznek munkában ott is, ahol a nyereség elszámolása, az igazgatói tantiémek, az alaptőkefelemelések és elvizenyősítések és a részvénytársasági élet egyéb számos kinövései részére nyílik alkalom. És azért a közel jövőre való tekintettel fentartás nélkül magunkévá tehetjük azt a kiinduló pontot, hogy a békés, liberális spiessbürger-kor törvénye ebben a felfordulásban szükségkép gyengének és tehetetlennek fogna mutatkozni. Azzal az ellenvetéssel, hogy legtöbb részvénytársaságunk ügyvitele egészséges és becsületes, s hogy a jogi szabályozás jelentőségét nem szabad túlbecsülni,[1] szemben áll az, hogy a lopást büntető szabály sem szól a hál'isten túlsúlyban lévő becsületes embereknek, hanem épen annak a százalék szerint elenyésző számú, de annál veszedelmesebb gonosztevőnek, aki szembehelyezkedik a fenálló gazdasági renddel. S ha a jó törvény nem is biztosít minden visszaélés ellen, nem fogunk csak azért rossz törvényt csinálni.

Ami már most a Németországhoz való hozzáigazodást illeti, épen ennél a matériánál nincs okunk arra, hogy a fenálló német jog valami különös nagy hatással legyen ránk. Abból a kis szabadságunkból, ami még megmaradt, szükség nélkül nem engedünk. A részvénytársaságok joga nem is épen alkalmas tárgya a «Rechtsvereinheitlichung»-nak. Az ez irányú kezdeményezéseknél mindig ki is vettük ezt a joganyagot az egységesen szabályozandók köréből. De meg a némettel szemben most az az előnyünk, hogy időbelileg megelőzzük az új szabályozásban. Ha tehát nekünk sikerül a jogalkotás e terén haladást felmutatnunk, rajtuk áll, hogy az új vivmányokat magukévá tegyék, amint magukévá tették más esetben is. Nem látok a mi és az ő részvénytársasági életük közt oly mélyreható különbséget, amely ezt a reményt már előre szétfoszlatná. *Kuncz Ödön* tervezete különben — dicséretes túlszerénységgel — túlozza a német jogtól való függőségét. Nemcsak határozott túlsúlyban levő erősségei-gyengéi is mások. A németek nyugodtan járhatnak hozzá tanulni.

S azzal már igenlő megoldást nyert az a harmadik előkérdés is, külön kódex legyen-e a részvénytársaságok kódexe. Legyen külön kódex, mert előbb készülhet el, mert tárgya a kereskedelmi jog egyéb témáitól szigorúan elkülöníthető és mert gazdasági életünk konszolidációjának értékes biztosítéka lehet. Az igazságügyi kormány e kérdésben — úgy látszik — még nem foglalt állást; legalább is a KT. *Thirring Gusztáv* készítette tervezete, hír szerint, a részvényjogot is felöleli, amit nem akarunk máskép magyarázni, mint úgy, hogy a miniszter nyilvános diszkusszió elébe óhajtja bocsátani ezt a kérdést is. Csak egyre kell még rámutatnom, látván, hogy legkiválóbbjaink is még mindig az ellennézeten vannak:[2] a szövetkezetek *nem* kereskedelmi társaságok, szabályozásuk helytelenül és rendeltetésük teljes félreismerésével történt a kereskedelmi törvényben és a részvénytársasági formára támaszkodólag, s így amily sürgős a rájuk vonatkozó jogreform, oly kevéssé lehet a konnexitásból érvet kovácsolni a részvényjog külön szabályozása ellen.

II. *Kuncz Ödön* tervezetének egyik alapvető újítása a bírói szervezet és eljárás körébe vág: *központi cégbíróság és központi céglap*. Amennyire helyeslem az utóbbit, annyira óvnék az előbbitől — lényegében azonos módon *Doroghi*-val.[3] A jogegységnek itt sincs nagyobb jelentősége, mint bármely más jogterületen. Sőt perenkívüli és oly ügyről lévén szó, amelynél a kérelmezőnek nincs is ellenfele, a legtöbb esetben a bíróság és a fél közt előzetesen tisztázódnak a kívánalmak, úgy hogy az elvi kérdések forma szerint fel sem vetődnek. Az érintkezésnek ez a közvetlensége épen a hatályos ellenőrzés szempontjából rendkívül nagy érték, amely veszendőbe megy, ha a bíróság székhelye a távol központban van. De meg nem azért irtottuk ki a külön kereskedelmi bíróságokat, hogy a legközelebbi törvénnyel új különbíróságot állítsunk fel. A mi erősen centralizált kereskedelmünk mellett a budapesti cégbíróságnak a puszta tények erejéből is természetes vezetőszerep jut, ami szintén erős biztosítéka a jogegységnek mindaddig, amíg elhibázott szervezeti vagy személyi politika bele nem kontárkodik. Emlékezzünk csak vissza, minő irányító hatása volt egy-egy állásfoglalásnak, mely a budapesti kereskedelmi- és váltótörvényszéktől mint cégbíróságtól indult ki. *No measures, men!*

S ezen az alapon indulva, fejlődésszerűbbnek és célirányosabbnak is találnám a cégbírói hatáskör önállóbbá tételét és a cégbiztosi intézmény irányában való fejlesztését. Karöltve járhatna azzal a cégbíró részére tágabb nyomozó és kezdeményező hatáskör biztosítása, amely az eddigi formális ellenőrzésnek

[1] *Dr. Doroghi Ervin:* Törvénytervezet a részvénytársaságról. J. K. f. évi 24. sz.

[2] *Doroghi* id. h.

[3] Id. h.

anyagi tartalmat adhatna anélkül, hogy túllépné a legalitás és a normativ szabályok elve által vont korlátokat. Ha megmarad a *Kuncz*-féle tervezet (23. §.) amaz elve, hogy az alakuló közgyűlésen bíró elnököljön (ami ellen egyet-mást fel lehetne hozni), úgy a hivatott elnök is a cégbíró volna.

III. A *Kuncz*-féle tervezet minden képzelhető módon körül igyekszik bástyázni a részvénytársaságot a *nem készpénzbeli betét* és az alapítóknak nyujtott *különös előnyök* terén oly közelfekvő visszaélések ellen. Ötletes és nagyjelentőségű az a megoldás, hogy határozottan meg nem becsülhető apportért csak ú. n. alapító-részjegyeket lehet adni, amelyek szavazójoggal és az alaptőkére joggal nem járnak, de az osztalékban részesítik az apportőrt (14. §. 2., 3. bek.). Vajjon ilyen apport forog-e fen, az igazgatók, felügyelők és szakértők közös vizsgálata állapítja meg (21. §. 2. bek.).[4] A szakértő alkalmazása ebben az esetben kötelező (20. §.) és a jelentésnek az apportért adott ellenérték megfelelő voltára is ki kell terjednie (21. §. 2. bek.). Mindez hathatós és körülbelül a legjobb szabályozás, amit az anyagi kérdésben képzelni lehet. Nem félek annyira, mint *Doroghi*[5] attól, hogy vállalat apportja ily körülmények közt lehetetlen lenne. Az alaptőkéhez való jog amúgyis csak virtuális jog, amely a társaság feloszlása előtt nem érvényesül; egymagában a közgyűlésen a szavazásból való kizárás pedig elviselhető hátrány, különösen, ha a tervezet kifejezetten megmondaná, hogy a közgyűlésen való felszólalás és indítványtétel joga az apportőrt is megilleti, amivel módot adna neki arra, hogy objektive helyes irányítást a társaság életére mégis gyakorolhasson. Ennyi pedig szükséges, hogy a kizárólag vagy túlnyomóan apport alapján álló részvénytársaság ügymenetére az apportőrnek legalább ez a közvetett befolyása megmaradhasson.

Ezekkel a rendszabályokkal azonban kimérítettnek gondolnám a szükséges kautélák sorát. *Kuncz* tervezete ennél még tovább megy és a korlátozások egész útvesztőjét állapítja meg s ezzel valóban elveszi a kedvét mindenkinek attól, hogy apporttal segítse meg a társaság létrehozatalát. A kritikának azt a részét, amely ezekkel a még a német jogon is túlmenő béklyókkal szembeszáll, teljes mértékben osztom. Jogászilag is kifogást lehet tenni az ellen, hogy az apportőr mindig alapítószámba megy (11. §.), már csak azért is, mert az apportőr nem mindig oly személy, «aki a társaság megalakulása érdekében szükséges fontosabb ténykedést visz végbe» (id. §. 1. mond.), hiszen akkor apportőr a részvényaláíró is, mert az alaptőke összehozásához való hozzájárulás is olyan jellegű «ténykedés», mint az apport. Gazdaságilag pedig joggal vetik szemére a tervezetnek, hogy az apport értékelésének alapjául szolgáló adatok nyilvánosságra hozatalával fölösleges módon elriasztólag hatna. Minden jogos igényt kielégítene oly rendezés, hogy a szakértői jelentésnek csak végeredményét kell közölni, a részletes adatok pedig a szakértő és a bíróság titka maradnak s azt a bíróság lezárt borítékban irattárába teszi avégből, hogy esetleges bűnvádi eljárásnál vagy a részvénytársaság fenállását érintő perben vagy csődügyben felhasználhassa, akkor is azonban titoktartás mellett mindaddig, amíg ezt jogos magánérdek megkívánja.

Ami az alapítóknak (hát másoknak? KT. 150. §. 6. p.) biztosított különös előnyöket illeti, a tervezet 15. §-a nem egészen fedi az «Irányelvek»-ben jelzett célzatot, hogy t. i. az alaptőkéből előnyök ne fizettessenek. Nem fedi, mert túlmegy azon: ily előny nemcsak pénz lehet, hanem más is (elsőbbségi részvény, plurális szavazójog stb.), amit a 15. §. szintén — úgy látszik — kizár. Az előny mérséklésére irányuló keresetjog (16. §.) ellen pedig azért vannak aggályaim, mert ha egyszer az előny a tiszta nyereségnél több nem lehet és ha egyszer ezt a jogot a tervezetben részletesen meg kell határozni, akkor sem a társaságot, sem a részvényest sérelem már nem érheti. A társaságot nem, mert az alaptőke megcsonkítása lehetetlen; a részvényest nem, mert a tervezet előtte feküdt, amikor a részvényt jegyezte, tehát ismerte az alapítóknak juttatott előny mértékét. Fölösleges tehát az utólagos — sohasem gentlemanlike — mérséklési kereset s a bíróságtól többet kívánunk, mint amennyit nyujthat, hogy határozza meg, mennyit ért az alapítók tevékenysége. Mert csak az lehet a mérték és nem az, amit a tervezet felállít: abban a percben, amikor az alapító csak «munkadíjat» kap és a vállalt óriási kockázatért ellenértéket nem: megöltük az üzleti vállalkozást, vagy — a törvény megkerülésére adtunk neki felhatalmazást.

IV. A francia jogban uralkodóvá vált felfogás megengedi — és a társasági alapszabályok igen gyakran élnek is az engedelemmel — hogy az osztalékszelvény felosztassék kamatszelvényre, amely egy meghatározott kamatláb szerint számított kamatra ad jogot és a tulajdonképeni osztalékszelvényre, amelynek alapján a társaság osztalékának azt a részét fizeti ki, amely netán a már kifizetett állandó kamatot meghaladja. Ha megállapítást nyer, hogy nyereség nem mutatkozik, a fix kamatot a társaság vagyonából fizetik, feltéve, hogy a társaság tartozásai vagyonát meghaladják.

Ha mérleget nem készítettek, vagy a mérleg eredménye szerint nyereség nem mutatkozik, az ennek dacára fizetett osztalékot a részvényesektől vissza lehet követelni.

Kuncz tervezete ezzel szemben és egyezően a német és a jelenlegi hazai joggal — eltekintve az ú. n. építési kamattól (53. §.) — határozott magasságú kamat biztosítását megtiltja (54. §.). Amikor oly nagy szigorral és aggályossággal igyekszünk minden illegális haszonszerzés útját eltorlaszolni, akkor tegyük ezt a reglementációt elviselhetőbbé és megokoltabbá azzal, hogy a jogosult és uzsoramentes haszon elérését lehetőleg biztosítjuk és előmozdítjuk. A részvénytársaságok mérlegei nemcsak annyiban irreálisok, hogy a rossz üzletmenet eredményeit kedvezőbb színben tüntetik fel, hanem legalább ugyanannyira irreálisok abban is, hogy a bármely okból szemet szúró nagy nyereséget eltitkolják. A «titkos tartalékok» képzésének technikája egész külön tudományág. Ez eltitkolások egyik főrugója az «osztalékpolitiká»-nak az a törekvése, hogy az osztalék lehetőleg állandó és emelkedő irányzatot kövessen, mert a papirt jövedelmének állandósága teszi kívánatos tőkebefektetési eszközzé. Ezt a célt jobban biztosítja a francia rendszer s lehetővé teszi az e célra való nyílt tartalékolást, tehát kiküszöböli a nyereségeltitkolás egyik főokát. A másik oldalról a tervezet szabályát — amelynek közvetlen szankciója nincs is — oly könnyű kijátszani, hogy a tilalom amúgy is puszta szó. Nincs az a csődbejutott részvénytársaság, amely bukása előtt az alaptőkét osztalékfizetés végett is meg ne dézsmálta volna. A következmény a társaság csődbejutása és az igazgatók büntetőjogi felelőssége a francia rendszer szerint is fenmaradhat, arra az esetre, ha fizetésképtelenség állapotában adtak osztalékot. Papirjaink bonitása aránytalanul többet nyerne ezen a réven, mint amennyit a biztonság vámján veszítene azáltal, hogy egy papirostilalommal kevesebb áll fen.

V. A *Kuncz*-féle tervezet legnagyobb erőssége a *felügyelőbizottság* új koncepciója (128—136. §§.). A felügyelőbizottsági tagságnak szinekurából komoly funkcióvá alakítása egyenesen sarkpontja az egész részvénytársasági reformnak. *Kuncz* tervezete azért érdemli meg, hogy — *mutatis mutandis* — törvénnyé érjen, mert ezt a nehéz kérdést mesteri módon oldja meg. Mesteri a megoldás módja pedig főként azért, mert fenálló jogunk lerombolása nélkül az intézmény alapfalait érintetlenül hagyva, alakítja át használható, kényelmes, külső és belső veszedelmekkel dacoló szerkezetté. Ez adja meg neki a fölényt számos más, merészebb, de kipróbálatlan újítással szemben, amelyek legkiválóbbja tán az *Egry* Aurél proponálta «igazgatótanács» ideája.[6] Hogy a nagyrészvényes hivatalból tagja a felügyelőbizottságnak (128. §. 4. bek.), hogy rokonság, sógorság, igazgatói minőség összeférhetetlenséget állapít meg (129. §.), a bizottság szervezetének tisztaságát biztosítja; hogy a közgyűlésen és az igazgatóság ülésein jelen kell lennie, hogy jogosult, sőt köteles (136. §. 3. p.) szakértői vizsgálattal is felderíteni az ügyállást (133. §.), hogy az igazgatók elleni perekben képviseli a társaságot s hogy a felügyelők minden gondatlanságért kártérítéssel tartoznak (136. §.): az ellenőrzés hatályosságának mindmegannyi biztosítékai. A társaság hitelezői javára helyesen van kiterjesztve a felügyelők kártérítő felelőssége (136. §. 4. bek.); az egyes részvényes persze nem léphet fel a felügyelő ellen, hanem kénytelen

[4] *Doroghi* (id. h.) aggálya tehát, ki állapítja meg azt, tárgytalan. A bíróság a bejegyzést nyilván meg fogja tagadni, vagy a vizsgálat kiegészítését rendeli el, ha a jelentés a kívánalomnak meg nem felel. E szankció, igaz, kifejezetten nincs kimondva.

[5] Jogt. Közl. f. évi 25. sz.

[6] Az 1911. évi Országos Jogászgyűlés irományai. I. kötet. Vélemények. 266. s. k. l.

a közgyűlés határozatát provokálni. A kisebbség tehát ennyiben védtelen, aminthogy általában a részvényesek egyéni jogai alig nyernek a *Kuncz*-féle tervezetben további kiterjesztést. Igy hiányzik a francia jogban fenálló az a szabály, hogy a felügyelőbizottság tagja a részvényesnek a megbízás elvei értelmében felelős; és hiányzik az ott kifejlődött megsemmisítési kereset — hatalmas fegyver az egyes részvényes kezében — amellyel a társaság semmissé nyilvánítása kérhető, ha az imperativ rendelkezéseket nem tartják be. Pedig ebbe az irányba kezd fordulni Kuncz, amikor megszabja a társaság felszámolásának elrendelését arra az esetre, ha közgyűlést nem tartanak (121. §.) s a társaság megsemmisítésének új kategóriáját maga is felállítja — egész logikusan egyébként — az alaptőke biztosításának hiánya esetére (168. s k. §§.). Talán ki lehetne építeni e kérdéseket és pedig kettős irányban: egyfelől *ex tunc* megsemmisítést konstruálni az alapítás minden lényeges hiánya esetére, ami az összes résztvevőket és a bíróságot is a legskrupulózusabb gondosságra szoktatná az alapítás feltételeinek betartása körül; másfelől pedig az egyes részvényesnek *ex nunc* megsemmisítésre keresetet és a bíróságnak hivatalból való megsemmisítésre is jogot adni arra az esetre, ha a társaság lényeges és kényszerítő szabályok megsértésével működik. A francia jog kifejlesztette már a részletes szabályokat is: ha a társaságot semmissé nyilvánították, az ügyleteket le kell bonyolítani és a részvényeseknek befizetéseiket vissza kell fizetni, amennyiben netáni veszteségek fel nem emésztették. A semmisség folytán beálló károkért az alapítók és az igazgatóság tagjai, akik a semmisséget okozó körülmény idejében e tisztet viselték, egyetemlegesen felelősek. Harmadik személyek, akik ezekkel együtt okozták a semmisséget, az általános magánjogi szabályok alapján vonhatók kártérítési felelősségre. *Dr. Mesztény Artur.*

Kényszerkartellek.

A háború a kartellkérdést a diszkusszió homlokterébe helyezte. Sőt ennél is tovább ment, hatalmi szavával feleslegessé tette annak a sokat hánytorgatott kérdésnek további feszegetését, hogy létezhetnek-e egyáltalán jogérvényesen kartellek vagy sem. Nem is olyan rég volt, hogy a kartellek törvényen kivüli állapotának megszüntetését jámbor óhajként emlegettük, és ime ott tartunk, hogy a magas kormány az érdekelteket maga tereli kartellekbe és ráadásul nyomban jogi személyekké avatja fel őket. A kormánynak kétségtelenül fontos okai lehettek, hogy bíróságaink felfogásán ennyire radikálisan túltette magát. Majd elválik, hogy az okok mennyire állják ki a kritikát, az az egy tagadhatatlan, hogy a kartellek a nagy átok alól végre hazánkban is felszabadultak.

A kényszerkartellek behozatalának gazdasági hátterét természetesen a háború felidézte abnormális helyzet képezte. A nyersanyag behozatala és szétosztása, nagyiparunk célirányos munkábaállítása, a szállítási nehézségek és valutánk szabályozása mindmegannyi olyan szempont, amelyek az állami beavatkozást indokolttá teszik és csak az a kérdés vár feleletre, hogy helyesen cselekedett-e a kormány, amidőn beavatkozásának eszközéül a kényszerkartellt választotta. A kérdésre adandó válasz a kényszerkartellek gazdasági és jogi megvilágítását teszi szükségessé.

A kényszerkartellek, bár csak most váltak közismertekké, nem a háború szülöttei, Hogy mi a lényegük, azt az elnevezés maga is elég pregnansul megmondja. Az államhatalom az ipari üzemeket összefogja, specializálja és a tömegtermelésre alkalmas normáltipusokat hoz be. Közös a nyersanyag behozatala és elosztása körüli eljárás, egyöntetű a munkáskérdés intézése és ami a közönséget legközelebbről érdekli, az árszabályozás.

A kartellek újkori történetében, tehát a XIX. század hetvenes évei óta az első ilynemű kisérletezéssel Oroszországban találkozunk. Witte a kilencvenes években a cukorgyárosok szindikátusával akarta a cukoripar terén beállott válságot megoldani. A kisérlet csak kisérlet maradt. Fontosabb útjelzők a kényszerkartellezés terén az 1906-ban létrejött olasz kénszindikátus és az 1908-ban létesített román petroleumkartell. A kettő közül az olasz példa a tanulságosabb.

Amidőn az amerikai verseny a sziciliai kénipart létében veszélyeztette, az olasz kormány a sziciliai kénbányavállalatokat 12 évre kényszerkartellbe tömörítette. Állami felügyelet alatt álló közös eladási irodát állított fel, amely a teljes egészében beszállítandó kéntermelést közös számlára adja el. A kényszerszindikátus segélyezési céljának megfelelően államtámogatásban, adóelengedésben és egyéb kedvezményekben részesül.

Lényegében hasonló, de egyes elhibázott rendelkezései miatt célját tévesztett akciót jelez a világgazdaságra is nagyfontosságú német káliumkényszerszindikátus. Minthogy ez a szindikátus a német és ezzel együtt a mi kényszerkartellezési mozgalmunknak kiindulási alapja, létesülését és szervezetét behatóbban ismertetem.

1910-ben járt le az utolsó szerződéses káliumkartell. Mint a kartellek megújításával általában, úgy ennél a kartellnél is akadtak tagok, akik súlyuk tudatában méltánytalan igényekkel állottak elő. Az érdekeltek idegeskedtek és ahelyett, hogy számoltak volna avval a bevált ténnyel, hogy a kartellek megújítása körül még soha sem maradt el az a pszichológiai pillanat, amely a békés megegyezést meghozza, a kormányhoz fordultak. A német birodalom a legkiterjedtebb káliumföldek tulajdonosa, a kormány tehát készségesen vállalkozott a neki szánt szerepre és még mielőtt a vita komolyan megindult volna, a kényszerkartell már törvénnyé vált. Kényszeregyesülésről ez a törvény sehol se tesz említést, a bányatulajdonosok egyénenként kerülnek a törvény fenhatósága alá, de mint ilyenek üzemük tekintetében az ismert kartellszabályoknál szigorúbb korlátozásoknak vannak alávetve. A forgalomba hozható mennyiség, az ár, az eladási terület, a bel- és külföldi forgalom és sok egyéb az állami központ jogkörébe utaltatott. A részesedési hányadok túllépését az elérhető haszonnal körülbelül egyező nagyságú bírsággal sujtják, a Bundesrat által megállapított árak felemelése pedig büntetéssel jár. A törvény ezen rendelkezései körül nem lett volna baj, sőt egyes további intézkedései, így pl. hogy üzemek szüneteltetése esetén a munkanélkül maradó munkások kárpótlandók, vagy hogy a külföldi ár nem maradhat a belföldi áron alul, a normális kartellrendelkezéseken felülemelkedtek. De a kincstár és az érdekeltek a törvény szerkesztésénél a normálisnál nagyobb haszon perpetuálását túlságosan erőltették és ezáltal az egész káliumipart válságba sodorták. A törvény ugyanis a túltermelés megakadályozása és a kellő rentabilitás biztosítása érdekében egyrészt új részesedésekre öt éves karenciát mondott ki, másrészt pedig meglehetős magas eladási árakat állapított meg. Elkövették azonban azt a hibát, hogy a szövetséges államokat, mint bányatulajdonosokat az időbeli zárlatból kivették és tetézték ezt a botlást avval a kartelleknél egyébként szokatlan rendelkezéssel, hogy a részesedést nem a tulajdonosnak, hanem a bányának adták. Ezeket a fogyatkozásokat az élelmesebb bányatulajdonosok úgy használták ki, hogy kisebb duodec fejedelemségekkel összeállottak, nagy bányaföldjeiket a törvény által előírt legkisebb vagy ehhez közelálló területekre osztották és a társtulajdonos Bundesstaat nevében tömegesen vették ki a karenciás idő dacára az állami garanciát élvező nagy jövedelmezőségű koncessziókat. Mire az érdekeltek eszmélni kezdtek, már késő volt, nem telt bele három év és az üzemek száma 53-ról 200-on felülre szaporodott, a krizis pedig még a háború előtt teljes erővel kitört. Az eset rendkívül tanulságos, mutatja, hogy az állami beavatkozás egymagában még magát az államot sem tartja vissza attól, hogy érdekeit ha kell az etikai szabályok rovására is istápolja.

A káliumszindikátus ezek szerint az iparvállalatok kényszeregyesítésére nem szolgálhatott követendő például. Tényleg úgy is volt, hogy a háború első hónapjaiban Németország hivatalos körei a kartellek ellen foglaltak állást. A kartellek vevőkörei riadót fujtak, a legenyhébb kívánságok is odakonkludáltak, hogy a kartellek feloszlatandók. Ankétek ankéteket követtek és első kisérletképen a textilkonvenciókat akarták szankciós szakaszaiktól megfosztani. Mielőtt azonban ilyen életbevágó rendelkezések történtek volna, a hangulat a nagyipar elérte páratlan eredmények nyomában átcsapott és a kormány már nem gondolt arra, hogy a közel 400 német kartellben rejlő szervezett erőt letörje. A szakirodalom addigi felfogásához híven kitartott a kartellek mellett, előbb a német ipar tömörítését hangoztatta, majd az állami behatásnak akadtak szószólói «um durch die ordnende und befehlende Organisation einer wilden Speculation vorzubeugen», végül Mitteleuropa jelent meg a láthatáron és vele együtt a német-osztrák-magyar nemzetközi kényszerszindikátusok.

Ez volt a helyzet 1915. év derekán, amidőn a világ leghatal-

masabb kartellje, a Rheinisch-Westfälisches Kohlensyndikat lejáróban volt. Miként annakidején a kaliumkartellnél, itt is akadtak hatalmas kartelltagok és nem kevésbé számottevő outsiderek, akik a szénkartell feloszlását szívesen látták volna. Tudnunk kell, hogy a német évi kőszénössztermelés 176 millió tonnára rug és hogy ennek az össztermelésnek felénél nagyobb részét a kartell kontrollálja. Felemlítendő továbbá az is, hogy Poroszország az összes termelők között a második helyen áll. A Bundesrat beavatkozásának szükségessége mellett hivatalosan nem ezekkel a körülményekkel érvelt, hanem arra utalt, hogy a kartell feloszlása háború idején, úgy a háború vitelére, mint a háborús gazdaságra kiszámíthatatlan következményekkel járna, nem is nézve azt a hátrányt, amely a német közgazdaságot a kartell megszünte esetén az egy milliárd márkát is felülmuló értékeknek devalválása, a szénipar területére eső községek pénzügyi helyzetének megingatása, és a sok százezer munkás anyagi viszonyainak leromlása folytán érné. A Bundesrat ezuttal más taktikát is követett, mint a kaliumkartellnél. Nem várta be, amíg az érdekeltek segítségét kikérték, tudta jól, hogy a kaliumkartellnél szerzett tapasztalatok után ez az időpont sohasem fog bekövetkezni, hanem a szénellátás zavartalan menetének fontosságát előtérbe tolva az érdekeltek között folyó megujítási tárgyalások kellő közepén kibocsátotta a kartellek életében korszakos jelentőségű rendeletét «über Errichtung von Vertriebsgesellschaften für den Steinkohlen- und Braunkohlen-Bergbau» és ezzel a kényszerkartelleket Németországban hivatalosan inaugurálta.

Ez a rendelet, amint azt Jastrov német professzor helyesen jellemzi, a kartellek állami egyesítésének és felügyelésének sémája. Német alapossággal és körültekintéssel belefoglaltak ebbe a rendeletbe mindent, ami a kartell és a kényszer fogalmaiból kihámozható. A rendelet felhatalmazza az országos központi hatóságokat, hogy a szénbányatulajdonosokat hozzájárulásuk kikérése nélkül egyesületekbe tömörítsék, amelyeknek hivatása a bányák termelését szabályozni és a termékeket forgalomba hozni. Az egyesület állapítja meg a bányák termelési és forgalmazási quotáját, úgy azonban, hogy az eladás az egyesület útján történik. Az árak megállapítása ugyancsak az egyesület jogkörébe tartozik, de ez is azzal a megszorítással, hogy az első ár az országos központi hatóság jóváhagyására szorul és a hatóság az árakat belátása szerint mérsékelheti is. Az egyesületek közvetlen felettes hatóságai a központi hatóság által kinevezett Ausschussok, azonkívül az egyesületek mellett vetojoggal felruházott állami biztosok működnek, a kartellek autonomiája tehát csökkent.

A Bundesrat ennek a rendeletnek messzemenő következményeitől, úgy látszik, a hatalmas szénkartellnél maga is visszariadt, mert a rendeletben magában egérutat hagy az érdekelteknek, de már azzal a nem épen enyhének mondható korlátozással, hogy a szénkartell szerződéses megújítása esetén is a szerződés a központi hatóság jóváhagyására szorul és hogy a kartellnek a kincstárral, mint bányatulajdonossal valamiképen meg kell egyeznie. A kartelltagok még mindig jobbnak látták a szerződéses megállapodást és így legalább a szénérdekeltek kiszabadultak az absolut kényszer alól.

Azóta azonban kényszerkartellek sorra alakulnak. Bár legujabban a német birodalmi gyűlésen hivatalosan cáfolták, nem egy nagy iparág a hálóban bennrekedt és egyhamar nem is fog kiszabadulni.

Hozzánk is tagadhatatlanul ez a hivatalos áramlat hozta át az ipari kényszertársulások iránti hivatalos vonzódást. Az elviselhetetlen drágaságon vél a kormány ilyen módon segíteni, bár hivatalosan a háborús és főként az átmeneti gazdaságban egyaránt elsőrangú fontosságú nyersanyagbeszerzést és elosztást ipari termelésünk szabályozását és valutánk rendezését is hangsúlyozzák.

Az első magyar kísérlet a «Cellulose és Papirgyári Szövetség» hivatalos elnevezés alatt létesített papiros-kényszerkartell. Nagyjában egyezik a német sémával, bár sok tekintetben enyhébb. Tagja a szövetségnek mindenki, aki szövetségi anyagot előállít. A rendelet életbeléptetése után keletkezett üzemek üzletük megkezdésével lesznek a szövetség tagjai. A termelést a kereskedelemügyi miniszter irányítja. Évégből a szövetség nyilvántartást vezet, véleményez és gondoskodik hivatalosan megállapított árak mellett az állami szükséglet kigyártásáról. Az egyes gyárak üzemtervei, a kigyártandó cikkek minősége és ára, a nyersanyagok szétosztása a miniszter utasításai szerint történik. Az üzemterv a tagokra kötelező. A tagok a szövetség ellenőrzése alatt állanak, a szövetség költségeihez a közgyűlés által megállapított mértékben hozzájárulni tartoznak. A közgyűlésen, mint a legmagasabb autonom gyülekezeten minden tag annyi szavazattal bír, ahány gyára van, maximálisan azonban hárommal, hogy ilyképen a majorizálásnak elejét vegyék. A tagok bizonyos közgyűlési határozatok ellen a kereskedelemügyi miniszterhez panasszal élhetnek. A végrehajtó közeg az igazgatóság; áll 5—8 tagból. Az elnököt és helyettesét az igazgatósági tagok közül a kereskedelemügyi miniszter nevezi ki. Érvényes képviselethez két tag együttes eljárása szükséges, úgy azonban, hogy ezek egyike az elnök vagy helyettese. A szövetség minden vonatkozásban állami felügyelet alatt áll, melyet egy miniszteri biztos gyakorol. Ez minden közgyűlésre, igazgatósági és egyéb ülésekre meghívandó, felfüggesztő hatályú tiltakozással élhet és korlátlan betekintési joggal bír, a könyvek és általában az ügyvitel vezetésére utasításokat adhat. Rendbírságokat úgy az igazgatóság, mint a kereskedelemügyi miniszter közvetlenül szabhat ki, a bírságok ugyancsak közigazgatási úton hajtatnak be. A feloszlás időpontjának megállapítása a kereskedelemügyi miniszter diskrecionárius joga.

A kormány ismételt nyilatkozata szerint a kísérlettel meg van elégedve és legujabban felhatalmazta magát, hogy kényszerkartelleket az egész vonalon behozhasson.

(Bef. köv.) *Dr. Forbáth Tivadar.*

Ujabb hiteljogi judikaturánk.*

III.

A tőzsdei szokások alkalmazhatóságát megszorítólag értelmezi a Kúria. A szokások nem szolgálhatnak a tőzsdei ügyletekben és szokásokban járatlan félnek rosszhiszemű megtévesztésére. Az ilyen megtévesztéssel létrejött ügyletet a tévedésbe ejtett fél kifogás útján megtámadhatja. (P. V. 3719/1916. H. D. XI. 4.) Egy másik határozat megtagadja a kereskedelmi szokás jellegét attól az árszabástól, melyet a tőzsdetanács a háború kiütésekor a fenálló ügyletek lebonyolítása céljából kezdeményezett. (P. IV. 936/1916. H. D. XI. 8.)

A kezesség járulékos természetén rést látszik ütni a Kúria arra az esetre, ha a kezes tudja, hogy a főadós csak korlátoltan cselekvőképes és a felelősség elvállalásával épen azért állott jót, hogy a főadós törvényes képviselőjének jóváhagyása be fog következni. Ha a főadós kötelezettsége érvénytelennek nyilváníttatik, a kezes önálló adósként, illetőleg a szavatos egyenes kötelezettként felel. (P. VIII. 5074/1916. H. D. XI. 133.)

A kezes addig, míg fizetést nem teljesített, attól, akiért kezességet vállalt, biztosításnál egyebet nem követelhet s ezt is csak akkor, ha esetleg visszkereseti igényei tekintetében károsodás fenyegeti, pl. a főadós vagyoni viszonyainak a tőle való behajthatóságot veszélyeztető időközi rosszabbodása esetében. (P. IV. 2427/1917. H. D. XII. 8.)

A ponyvakölcsöndíjra nézve konstatálja a Kúria azt a kereskedelmi szokást, hogy ha a bérbevevő a bérbe vett ponyvák elveszését jelenti, az elveszést igazolni és az elveszés időpontjától a bért fizetni nem köteles; ellenben tartozik az elveszett ponyva értékét megfizetni. Ha a ponyvák egy része utóbb megkerül, ez nem jogosítja fel a bérbeadót az első bejelentés utáni bér követelésére, hanem legfeljebb arra, hogy a megkerült ponyvákat többé vissza ne vegye és értéküket követelje. (P. II. 630/1916. H. D. XI. 134.)

A KT. 284. §-a nem zárja ki, hogy a másnak végzett szolgáltatásokért előleges kikötés nélkül nem-kereskedő is követeljen díjazást; sőt — mint a polgári törvénykönyv javaslata is kimondja — azt mindannyiszor követelheti, ha a megbízás ingyenes elvállalása fel nem tételezhető. Az ingyenesség ellen szól a vélelem, ha a megbízás tárgya a megbízott életfoglalkozási szakmakörébe esik. (P. VII. 3588/1917. H. D. XII. 36.)

A megtartási jogot gyakorló hitelező nem köteles adósa

* Az előbbi közl. l. a 30. számban.

ingóságait követelésének kielégítéséig díjtalanul elraktározni; viszont a késedelmes adós nem panaszolhatja a raktárdíjaknak tetemes összegre emelkedését. (Rp. VII. 3749/1916. H. D. XI. 29.)

Eddig a joggyakorlat nem tekintette folyószámlai összeköttetésnek azt a jogviszonyt, melyben az egyik fél csak hitelt adó, a másik pedig csak hitelt vevő. Ezzel szemben a Kúria VII. tanácsa kimondta, hogy nincs jogszabály, mely a feleket korlátozná abban, hogy a folyószámla nyitásának és fentartásának oly hitelezési viszonyt is ne vehessenek alapul, melyben a viszony belső lényegét tekintve, rendszerint csak az egyik fél az adós és amelyben emez a saját szolgáltatásait voltaképen nem követelés megalapításának, hanem csak az igénybe vett hitelre történt törlesztő teljesítésnek értelmében rója le. (P. VII. 5354/1917. H. D. XII. 60.)

A budapesti kir. tábla határozata szerint a fentartással elhelyezett betéti könyv nem bemutatóra szóló papir és akkor is lefoglalható, ha a könyv a foglalás alkalmával meg nem találtatik. (1881 : LX. tc. 80. §. 1. — P. II. 3141/1917. H. D. XI. 38.)

A betéti összegnek 1914 augusztus 1-ét megelőzőleg történt felmondását a moratórium-rendeletek nem hatálytalanították, csak a megtörtént felmondás folytán kötelezett fizetésekre biztosítottak a pénzintézetnek halasztást. Midőn tehát a moratóriumrendelet az általánosságban adott halasztást a kikötött felmondási idő épségben tartása mellett egyes esetekre kiterjedően megszüntette, a moratórium *előtt* történt felmondás is, amennyiben a felmondási idő már lejárt, alkalmas volt arra, hogy a pénzintézet a betevőnek a már felmondott betéti tőkét a kikötött felmondási idő lejártával ugyanazon célra époly mértékben kiszolgáltassa, mint amily mértékben a moratórium *alatt* történő felmondásra tartozott a betéti tőkét a kikötött felmondási idő lejárta után kiszolgáltatni. (P. IV. 121/1917. H. D. XI. 132.)

A bélyeg- és illetéktörvények megváltozása következtében jelentős az a határozat, hogy külön kikötés nélkül az adós a kikötött törlesztési részletnél többet fizetni nem tartozik és azoknak a változásoknak kockázatát, melyek az időszaki törlesztési összeg tényezőinél előfordulhatnak, a hitelező köteles viselni. Azt a kikötést, hogy «a kölcsönügyletből folyó bélyegilleték az adósokat terheli», a Kúria csak a kötvény kiállításával és a zálogjog bekebelezésével járó bélyegilletékre értelmezte és nem terjesztette ki az időközben felemelt váltóbélyeg-illetékre is. (P. V. 5430/1917. H. D. XII. 61.)

A Kúria nem tekinti az óvadék jellegével és az anyagi jog szabályaival ellentétben állónak a feleknek azt a kikötését, mellyel az óvadéknak kötbér jellegét is megállapítják. (Rp. IV. 7088/1917. H. D. XII. 62.)

A kötbérkövetelésnek nem feltétele a károsodás tényleges beállta és ennek a jogosult részéről való kimutatása, hanem a kötbérhez való igény már annak az eseménynek bekövetkezésével érvényesíthető, melynek beállta esetére a kötbér kiköttetett. (P. IV. 4097/1917. H. D. XII. 63.)

A kereskedelmi ügyletek megkötése kérdésében is rámutathatunk néhány érdekes határozatra:

Noha a kötlevél szerint az annak nyomtatott feltételeivel ellenkező megállapodások érvénytelenek, nincs akadály, hogy a felek utóbb ellenkező szóbeli megállapodásra lépjenek. (Rp. IV. 1968/1916. II. D. XI. 3.)

Egy hasonnemű ügylet megkötése még nem állapítja meg az előző üzleti összeköttetést. (P. IV. 2125/1916. H. D. XI. 2.)

A távirati ajánlatra adandó válasz tekintetében a Kúria továbbra is ragaszkodik szigorú álláspontjához. Fizetett válaszú távirati ajánlat tevője csak addig marad kötelezve, amennyi idő, a címzett azonnali válaszolását feltételezve, a válasz megérkezéséig a rendes körülmények között szükséges. Igy a 2 óra 35 perckor feladott és 4 órakor kézbesített távirati ajánlatra az 5 óra 45 perckor feladott és az ajánlattevőnek 6 óra 16 perckor kézbesített távirati elfogadó válasz már elkésett. (Rp. VIII. 3332/1916. H. D. XI. 28.)

Ha a határidőhöz kötött ajánlatot a vevő a kikötött időben elfogadja, a vételügylet megkötöttnek tekintendő akkor is, ha a vevő az ajánlatban említett összeget le nem fizeti. (P. IV. 7394/916. H. D. XI. 115.)

Az ajánlatra való hallgatás egyrészt csak kereskedők közötti jogviszonyban, másrészt csak új jogviszony megállapítását célzó szerződés iránti ajánlatra nyer alkalmazást, de nem terjed ki oly ajánlatra, mely már fenálló jogviszony lebonyolítására és megszüntetésére irányul. (P. V. 3734/1916. H. D. XI. 99.)

Az eladót, ki a vételi ajánlatra az árút azonnal elküldi, úgy kell tekinteni, mint aki a vételi ajánlatot elfogadta. Az eladó tehát az elfogadás alapján a megrendelésnek megfelelő árút tartozik szállítani. Ha a vevő forgalomban már nem lévő jó minőségű árúra tesz ajánlatot, ebből nem következik, hogy az eladó az ajánlatot a forgalomban lévő rossz minőségű árúra vonatkozónak tekinthesse, hanem a jóhiszeműség követelménye, hogy az ajánlat vevője, — az eladó — a nem teljesíthető ajánlatot visszautasítani tartozik. (Bpesti tábla P. II. 3505/1917. H. D. XI. 139.)

IV.

A legtermékenyebb judikaturát mutatja fel természetesen a vétel fejezete.

A gyakorlat létrejöttnek tekinti a vételt, ha a határidőhöz kötött ajánlatot a vevő a kikötött időben elfogadja, még akkor is, ha az ajánlatban említett előleget a vevő le nem fizeti. (P. IV. 7394/1914. H. D. XI. 115.)

Ellenben nem jön létre a vétel, ha az előleges irat nem tartalmaz minden lényeges feltételre, nevezetesen az árú mennyiségére és a szállítás időpontjára nézve megállapodást, és az egyik fél a másiknak végleges szerződés gyanánt aláírás végett az eredeti megállapodástól lényegesen eltérő tartalmú okiratot küld. (P. VIII. 7503/1916. H. D. XI. 117.)

Ha a vételi ügyletnek a vételár és a vétel tárgya meghatározásán kívül egyéb lényeges kikötéseket kell tartalmaznia, az ezekre is kiterjedő megegyezés hiányában az ügylet létrejöttnek nem tekinthető. (P. IV. 4845/1917. H. D. XII. 42.)

A «rezerválás» ténye nem meríti ki a vétel fogalmát, hanem csak annyit jelent, hogy az eladási ajánlatot tevő fél az árút készletben tartja avégből, hogy későbbi megrendelések esetében ebből szállíthasson. Maga a vétel azonban csak a rezervált árúnak a vételár megfizetése vagy felajánlása melletti megrendelése esetében jön létre. (P. IV. 1807/1917. H. D. XII. 41.)

Nem vállalt feltétlen szállítási kötelezettséget az, aki az árú szállítását csak a lehetőség szerint igéri, és pedig azzal a kijelentéssel, hogy mennyiség, ár és szállítási idő tekintetében kötelezettséget nem vállalhat: ezzel csak kilátásba helyezte a szállítást arra az esetre, ha gyárának termelési viszonyai azt megengedik. E feltétel bekövetkezését azonban a vevőnek kell bizonyitani. (P. IV. 7473/1916. H. D. XI. 116.)

«Kötelezettség nélkül» kikötés nyilvánvalóan azt célozza, hogy a teljesítésnek a rendes kereskedő gondosságával el nem hárítható akadályoztatása esetén az eladónak a teljesítési kötelezettség alóli mentesítése már a szerződésben szabályoztassék. Az árú beszerzésének a szeszkészletek felerészének a teljesítés idejében kormányhatósági intézkedéssel történt zár alá vétele folytán bekövetkezett és az eladó által el nem hárítható nehézsége felmenti az eladót a «kötelezettség nélkül» kikötés mellett vállalt szállítási kötelezettség alól. (P. IV. 2346/1917. H. D. XII. 69.)

A vételi szerződés teljesítését célzó tényleges átadáshoz nem elég, hogy a vevő által tényleg át nem vett dolgot az eladó egyoldalúan valahol elhelyezze, s azt a vevő részére átvettnek jelentse ki; hanem azonfelül, hogy a dolognak oly helyzetben kell lennie, mely a vevőt a tényleges hatalom gyakorlásában nem akadályozza, még az is szükséges, hogy a vevő a dolgot valósággal át is vegye, vagy az eladóval a birtok elnyerésére nézve megállapodjék. (P. V. 3734/1916. H. D. XI. 99.)

A gyakorlat lassanként kialakult arra nézve, hogy ellenkező kikötés hiányában a vételi ügylet szereplőinek személyében jogátruházás útján változás állhat be. A vevő a vételi ügyletet harmadik személyre átruházhatja oly hatállyal, hogy az eladó az engedményről történt értesítése után a teljesítést az engedményes részére annak viszonos teljesítésével szemben meg nem tagadhatja. (P. IV. 4825/1917. H. D. XII. 66.) Viszont a vevő a vételből eredő jogait nemcsak az eladóval, hanem azzal a harmadik személlyel szemben is érvényesítheti, aki az eladóval létesült jogviszony alapján ennek jogaiba lépett és az ezt terhelő kötelezettségeket részben teljesítette is. (P. IV. 2374/1917. H. D. XII. 67.)

Ha a szállítás költségét a vevő viseli, az ő terhére esik, ha a vételár kifizetése és az átvételhez szükséges okmányoknak az eladó által történt kiadása után a szállítás költségei közé tartozó kiviteli vám felemeltetik. (P. VIII. 2227/1917. H. D. XI. 158.)

Az eladónak az árú elküldésénél a KT. 343. §-a értelmében tanusítandó gondosságából következik, hogy a vevővel való üzleti összeköttetésben állandóan követett és olcsóbb fuvardíjjal terhelt útiránytól való eltérésre és sulyosabb fuvardíjjal járó útiránynak igénybevételére csak akkor van jogosítva, ha őt arra a vevő utasította, vagy a fenforgó körülmények kényszerítették. De a «prompt, promptest, möglich sofort» kitételek nem jelentik azt, hogy az eladó az útirány tekintetében követett gyakorlattól eltérhet, hanem csak azt, hogy a szállítást haladéktalanul tartozik foganatosítani. (P. IV. 330/1917. H. D. XII. 17.)

Az eladónak az elküldésnél tanusítandó gondosságához tartozik az is, hogy a nyitott kocsin feladott árút ponyvával letakartassa; a gondosságnak ez a foka akkor is kötelező, ha a vevő az átküldés módja iránt is rendelkezett és arra nézve különös utasításokat adott. Ha az eladó nem kapott ponyvát, köteles lett volna erről vevőt értesíteni és rendelkezéseit bevárni. De nem terjed ki az eladónak a KT. 343. §-ból folyó kötelezettsége az átküldendő árúnak tűzkár elleni biztosítására. (P. V. 4451/1916. H. D. XI. 45.)

A KT. 344. §-a szerint a kárveszély az árúnak a fuvarozó vagy szállítmányozó részére átadásával száll át a vevőre. A bírói gyakorlat szerint ez a szabály csak az árúnak a vevő részére a fuvarozónak történt átadásával teljesített ügyletekre alkalmazható, de nem áll arra az esetre, midőn az árú szállítása csakis annak tényleg megtörtént átadásával volt teljesítendő. (P. VII. 3890/1917. H. D. XII. 39.) Ha az eladó az árút az út egyik részén előbb a saját címére küldeti és csak a közbenső állomáson adja fel a vevő címére: addig, míg az árú nem a vevő címére küldetett, tehát amíg a vevő a fuvarozási viszonyon kívül áll, a kárveszély őt nem terhelheti. (P. VII. 3586/1917. H. D. XII. 38.)

(Folyt. köv.) *Dr. Gallia Béla.*

Jogirodalom.

Vámbéry Rusztem: Büntetőjog. II. füzet.

A mű első füzete az 1912. év őszén jelent meg.[1] Az azóta eltelt esztendők alatt szerző más irányban is nagy irodalmi tevékenységet fejtett ki. Időközben jelent meg perjogi tankönyvének átdolgozott harmadik kiadása, és több önálló kisebb dolgozata. Szinte attól tartottunk, hogy anyagi jogi tankönyve befejezetlen fog maradni, amikor most az általános részt kiegészítő II. füzettel a jogászvilágot meglepte.

E füzet a bűntett jogkövetkezményeiről s ezek alkalmazásáról szól. A jogkövetkezmények egész anyagát itt tárgyalja (csupán a büntetés céljával foglalkozik az I. füzetben), viszont a jelen füzetet kizárólag a jogkövetkezményeknek szánja. Ugy hogy a II. füzet egészen önálló műnek is lenne tekinthető.

Mint szerző minden műve, az első sortól kezdve leköti az olvasó figyelmét, s azt mindvégig fogva tartja.

A művet a büntetés lényegének fejtegetésével vezeti be. Szerinte a büntetés kényszer. Nem malum, mert aki a büntetést alkalmazza, a megbüntetettnek javát célozza. De a kényszer mégis valami rossz. És az a megbüntetettnek a multban tanusított magatartásával áll kapcsolatban és a jogszabályokban gyökerezik (1—3. l.).

A halálbüntetés kérdésében szerző (11—16. l.) álláspontja az, hogy e büntetésnem jogos, de arra szükség nincs. A megtorló érzésben rejlik az ok, mely miatt e büntetésnem tartja magát. Támogatja ez érzést a monarchikus és katonai jellegű államszervezet, s a kriminalitás általános emelkedése. Érdekes, hogy szerző a háborútól várja, miszerint ez a halálbüntetés eltörlését fogja szolgálni. Szerző abolicionista, de mint ilyen mérsékelt. Idevonatkozó tanítását egész terjedelmében aláírom, csupán azt jegyzem meg, hogy az elrettentő hatás tapasztalatom szerint halálbüntetésnél nagyobb, mint bármely más büntetési nemnél.

Behatóan foglalkozik szerző a szabadságvesztésbüntetéssel. A börtönügyet szélesebb alapon tárgyalja, mint többi tankönyveink. A szabadságvesztésbüntetés s annak végrehajtása a jelen mű egynegyed részénél többet nem vesz igénybe. Ezt csak helyeselni lehet, mert a börtönügy büntetőjogi irodalmunknak meglehetősen elhanyagolt ága. Régi folyóiratokat lapozgatva, a benyomás az, hogy néhány évtized előtt a büntetésvégrehajtási kérdések jobban foglalkoztatták jogászainkat, mint ma. Az anyagi, s utóbbi két évtizedben az alaki büntetőjog irodalma nagyot lendült; a börtönügyi irodalom azonban ezekkel lépést tartani nem tudott. A praktikusokat pedig az idetartozó kérdések kevéssé érdeklik. Meggyőződésem szerint vannak büntetőbírák, akik soha letartóztatási intézetet meg nem tekintettek. De a büntetések végrehajtására hivatottakban sincsen meg az érdeklődésnek megkívánt foka. Épen azért örvendetes, hogy szerző igyekszik ebben az irányban érdeklődést ébreszteni, s a figyelmet a börtönügyi kérdések felé irányítani. Az idetartozó kérdéseket szinesen, világosan, s az érdeklődést lekötve tárgyalja. Nem szorítkozik a történelmi előzmények bemutatására, elméleti kérdések fejtegetésére és tételes intézkedések ismertetésére, de felhasználja az alkalmat, hogy bírálatot gyakoroljon büntetési rendszerünk és börtönügyi viszonyaink felett.

A börtönbüntetésnek, mint külön szabadságvesztésbüntetési nemnek létjogosúltságát tagadja (43. l.). Az államfogházbüntetés szerinte parodiája a büntetésnek, mely a végrehajtás szerint kómikummá fajul, vagy a végrehajtás kicsinyes bosszantásai miatt az önkényes szigorúság képét ölti (44. l.).

A letartóztatási intézetek felett szemlét tartva, a budapesti országos gyüjtőfogházat, mely részben fegyház és börtön, részben fogházbüntetés végrehajtására szolgál (43. l.), börtönügyi torzszülöttnek nevezi. Börtönügyünk szégyenfoltját látja abban, hogy a budapesti toloncházban, a kihágás miatt elítélt egyének a közigazgatási eltoloncolásra váró emberekkel együtt, munka nélkül, közös hálótermekben keverve töltik el büntetésüket (50. l.). Alapos és találó szerzőnek az a kifogása, hogy a fegyházban ipari munkával foglalkoztatott fegyenc a közvetítő intézetben őstermeléssel foglalkozik, mintha el akarnák feledtetni vele azt, amit a fegyházban tanult.

Kifogásolja, hogy a letartóztatási intézetekben, az őstermelés rovására az ipari munka túlteng, holott az elítéltek túlnyomó része őstermelő (62. l.). Nem tudom azonban, hogy az ipari munka túlsúlyát nem teszi-e szükségessé az, hogy így az elítélt oly mesterséget tanul, amely szabadulása után életfentartási eszközéül szolgálni lesz hivatva. Ez fontos szempont. Ha azonban tapasztalati tény az, amit szerző felhoz, hogy t. i. az ipar terén kiképzett elítéltek szabadulásuk után visszatérnek az őstermeléshez: úgy mindenesetre célszerűbb volna, hogy inkább az őstermelés körébe tartozó ismereteik gyarapíttassanak, hogy így elítéltetésük előtt űzött foglalkozásuk nyujtson részükre biztosabb megélhetési alapot.

A letartóztatott vallási nevelésétől szerző kevés sikert vár, mert a bűnbánat felébresztése csak megtöri az elítéltet, a vallástalan elítéltek térítgetésének sikere pedig mindig csak látszólagos (64. l.).

Ehhez a kérdéshez hozzászólnom nehéz, mert mint bíró ezen a téren gyakorlati tapasztalatokkal nem rendelkezem. Mégis meggyőződésem az, hogy szerző ezen a téren túlsötéten lát. Nem azért, mert a letartóztatási intézetek erkölcsi statisztikai adatai megnyugtatók.[2] A statisztika adatai e részben nem megbízhatók, amennyiben kétséges, hogy a vallási oktatás sikeres volta az erkölcsi javulást jelenti-e. De nem hiszem, hogy a bűnbánat felkeltése megtörné az elítéltet. Mert a bűnbánat következése az egyház tanítása szerint a bűnbocsánat. Ha tehát a céltudatos valláserkölcsi nevelésnek sikerül az elítéltben a bűnbánatot felébreszteni: akkor azt, a bűnbocsánat tudatában fel is emeli.

Azt készséggel elismerem, hogy a túlzás, az ájtatos frázisok és a folytonos térítgetési kísérletek javulást kiváltani nem fognak.[3] De ha az intézeti lelkész hivatása magaslatán van: meggyőződésem szerint a vallási nevelés számos esetben nagyban előmozdítja az elítélt javulását.[4]

Szerző részletesen foglalkozik a mellékbüntetésekkel, továbbá

[1] Az I. füzetet ismertettem a Jogt. Közl. 1913. évi kötet 30. és köv. l.

[2] *Magyary István:* Magyar börtönügy. 336.

[3] Erre utaló adatok. *Pulszky—Tauffer:* Magyar börtönügy. 197—203. l.

[4] Hogy e tekintetben mily szempontok tartandók szem előtt: erre nézve l. *Pulszky—Tauffer* i. m. 155—157. l. Továbbá *Tóth Lőrinc:* Az illavai fegyház. 17—20. l.

a biztonsági intézkedésekkel is. Említésre méltó, hogy a Btk. által megállapított mellékbüntetések egy részét egyúttal biztonsági intézkedésnek is tekinti. Igy az elkobzást, idegeneknek az ország területéről való kiutasítását, az ítélet hirlapi közzétételét.

A biztonsági intézkedések keretében foglalkozik szerző a közveszélyes munkakerülőkkel is. És itt alkalmat vesz magának, hogy a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913 : XXI. tc. egyes rendelkezéseit tegye bírálat tárgyává. Minthogy e törvényt az utóbb lefolyt esztendők egyik legsikerültebb jogalkotásának tartom: ezekkel a megjegyzésekkel behatóbban kívánok foglalkozni.

Egyik kritikai megjegyzés vonatkozik a törvény 1. §-ában meghatározott tényálladékra. Kifogásolja, hogy a meghatározás látszólag cselekményekkel egyezik, tényleg azonban bizonyos állapotot ír körül; és a meghatározás arra nyujt módot, hogy a bíróság bizonyos gyanujelekből a közveszélyességet szabadon állapíthassa meg (105., 106. l.)

Hogy a közveszélyesség állapot: készséggel aláírom. A törvényben amaz elemek írandók körül, amikről ez állapotra következtetés vonható. Törvényünk az elemeket tényálladékba foglalja. Bűncselekményi tényálladékot konstruál, melynél az elkövetési cselekedet a csavargás vagy munkakerülő életmód folytatása.

Hogy a fogalmak mindenekfelett rugalmasak: tagadhatatlan. De azt a magatartást, melyből a közveszélyesség állapotára következtetés vonható, máskép körülírni nem lehet. Ezt tanusítja az a tény is, hogy a külföldi törvények és újabb javaslatok is cselekménnyel operálnak és az elkövetési cselekményt lényegileg a mi törvényünkhöz hasonlóan határozzák meg.[5] De az elmélet sem talált megfelelőbb definiciót.[6]

A francia code penal (s ennek mintájára az 1867. évi belga törvény) más irányú fogalommeghatározást ad. A code penal 269. §-a ugyanis kimondja, hogy a csavargás vétség. (Le vagabondage est un delit.) A következő §-ban pedig körülírja, hogy ki tekintendő csavargónak. Ezek a törvények tehát nyíltan kifejezésre juttatják, hogy az egésznek bizonyos állapotát büntetik. A különbség azonban csak szövegezésbeli; gyakorlati jelentőséggel nem bír. Hogy a törvény azt mondja: büntetem a csavargót, avagy azt: büntetem azt, aki csavarog, gyakorlati jelentőséggel egyáltalában nem bírhat.

Hogy törvényünk fogalommeghatározása rugalmas, és a csavargás fogalmát a judikatura van hivatva kiépíteni: tagadhatatlan. Ámde ezt a fogalmat tüzetesebben körülhatárolni nehéz, majdnem lehetetlen. Erre például szolgálhatnak az imént idézett törvények és irodalmi felszólalások. Átnézve a külföldi törvényeket és javaslatokat, azok között alig találunk olyanokat, melyek kevésbé rugalmas meghatározást adnának a mi törvényünknél, ellenben ezek egyike-másika, rugalmasság tekintetében törvényünket messze meghaladja. Igy a német törvény, mely a büntetendő csavargás fogalmát egyáltalában körül nem írja. És pedig állítólag azért nem, mert a rendelkezésre állott fogalommeghatározások nem kielégítők.[7] Egyszerűen bünteti azt, aki csavarog (Wer als Landstreicher umherzieht). A fogalom kiépítését teljesen a jogtudománynak s a joggyakorlatnak tartja fen. Igy nem tartalmaz a törvény rendelkezést az iránt, hogy a keresetre utaltság és a munkaképesség feltételt képez-e. Ezeket az elemeket már az elmélet állapította meg, úgy hogy a német doktrina lényegileg ezeket az elemeket állapította meg a közveszélyes munkakerülés tényálladéki elemei gyanánt, miket törvényünk fogalommeghatározása felölel.[8]

Azért a magam részéről nem látom át sem azt, hogy törvényünk mennyiben tenné «vakmerően kockára» a személyes szabadságot, sem azt, hogy a törvény megalkotója nyíltan ne vallott volna színt elfoglalt álláspontja mellett.

[5] Az 1826 május 9-én kelt hannoveri rendelet 3. §-a; az 1851. évi porosz törvény 117. §-a; a német birodalmi büntetőtörvénykönyv 361. §. 3. pontja; az 1885. évi osztrák törvény 1. §-a; az 1824. évi angol törvény; a hollandiai törvény 432. §-a; az 1885 június 12-iki svéd törvény 1. §-a; az 1860 március 3-iki dán törvény; a svájci javaslat 279. §-a; német javaslat 305. §. 1. pont; Gegenentwurf 192. §.

[6] *Hippel:* Bettel, Landstreicherei und Arbeitsscheu. 8. l. *Berlsek:* Landstreicherei und Bettel. 32. l. *Sturm:* Die Landstreicherei. 37. l.

[7] *Olshausen.* Kommentár. II. 144. o.

[8] *Sturm* i. m. 20—28.

Felveti szerző a kérdést, hogy a K. V. 7. §-a esetén meg kell-e állapítani a munkakerülés vétsége vagy kihágása miatti bűnösséget is (108. l.). Bár a gyakorlatban már több ízben volt alkalmam a 7. §-al operálni: megvallom nem is gondoltam arra a lehetőségre, hogy e §. alkalmazásának feltétele volna a munkakerülésben való bűnösség megállapítása. Kizártnak tartottam ezt a felfogást azért, mert e §. alkalmazásának kelléke, hogy a bűncselekmény a tettes munkakerülő életmódjával legyen összefüggésben, a munkakerülő életmód magában véve pedig a K. V. 1. §-a szerinti bűncselekmény tényálladékát meg nem valósítja, lévén a tényálladéknak eleme az is, hogy tettes keresetre utalt, munkaképes egyén legyen. Bár a meggyőződésem szilárd és határozott: el kell ismernem, hogy az ellenkező nézet is kifejezést nyert, és pedig a legközelebbi multban.[9] A kérdés tehát kontroverz.

Azonban magában véve az, hogy egy törvény körül kontraverzia keletkezik, még nem nyujt alapot a szerkezet pongyolaságának megállapítására.

A büntetés kimérésének kérdéseit fejtegetve, szerző bírálat tárgyává teszi a bírói gyakorlatot s azt vitatja, hogy a gyakorlatban a büntetéskimérés elvi alapjai tudatosan ritkán érvényesülnek (147. l.).

Amennyiben e megjegyzés csupán az alsóbíróságok gyakorlatára vonatkozik: úgy azt készséggel aláírom.[10] A Kúriának idevonatkozó gyakorlata azonban következetes, korrekt, s nemcsak az alsóbíróságoknak szolgálhat irányításul, de tudományos szempontból sem eshet kifogás alá.

Hogy a bíróságok a büntetés kiszabásának a bűntett okozta jogsérelem nagyságából indulnak ki: az kétségtelen. De ez az eljárás a Btk. szellemének megfelel. Mert a Btk. értelmében vagyon elleni bűncselekményeknél a minősítés s az alkalmazandó büntetési tétel az okozott jogsérelem nagyságától függ. A kísérletnek a befejezett bűncselekménynél való enyhébb büntetése pedig szintén abban leli indokát, hogy kisérlet esetében a tényálladékhoz tartozó eredmény nem következett be, s így a jogsérelem be nem állott. Mert az alanyi bűnösség szempontjából befejezett bűncselekmény és bűnkísérlet között különbség nincsen, s épen azért az új iskola a kisérlet és befejezett cselekmény büntetésének elvi egyenlősítése mellett foglal állást. De a Btk. álláspontja nem az. Épen azért egyenesen szembe helyezkednék a Btk. szellemével az a bíró, aki a büntetés kiszabásánál a jogsérelem nagyságát figyelmen kívül hagyná.

Egyébként azonban a Kúria gyakorlatában azok a szempontok nyernek érvényesülést, melyekre szerző a figyelmet felhívja (148., 149. l.). Érvényesül a szerző által is általánosnak jelzett az a szabály, hogy tényálladéki elemet vagy minősítő okot megvalósító körülmény egyúttal enyhítő vagy súlyosító gyanánt is figyelembe nem vehető. De a gyakorlat ezt sem tekinti abszolut szabálynak. A Kúria IV. büntető tanácsa épen a közeli multban helyezkedett arra az elvi álláspontra, hogy az erős felindulásnak, mint minősítő oknak megállapítása elvileg nem zárja ki, hogy az erős felindulás nagyobb foka enyhítő gyanánt is mérlegeltessék (1918 márc. 12. B. IV. 185/918. sz.). Tehát az erős felindulást előidézett okok, a büntetés kiszabásánál is figyelembe vétessenek.

A Kúria ezek szerint nem szolgált reá arra a szigorú bírálatra, melyben szerző a joggyakorlatot részesíti.

Általában azonban az előttem fekvő dolgozat méltó folytatása az évek előtt megjelent I. füzetnek. Tanulmányozása a komoly jogásznak élvezetes és felette tanulságos. Alaposság, a szempontok magassága, elméleti tudás és nagy gyakorlati érzék az, amiről a mű minden sora tanuskodik. Irmodora erőteljes, határozott, szabatos. Tárgyalási módszere szellemes; helyenkint szarkasztikus. Nincs kétségem aziránt, hogy e jelen mű is, mint szerzőnek minden műve: előkelő helyet fog elfoglalni jogi irodalmunkban. Azt a legmelegebben ajánlhatom a jogászközönség figyelmébe.

Dr. Degré Miklós.

[9] *Ujfalussy Béla.* B. Sz. VI. 243. l.

[10] L. e kérdésről tüzetesebben: *Büntető igazságszolgáltatásunk az 1913—15. évben* című munkámban 19—24. l.

Szemle.

— **A fogságból visszatérők** száma egyre szaporodik. Bírák és különösen ügyvédek, akik éveket töltöttek Szibéria fogolytáboraiban, kockára téve életüket, a szökés ezer veszélyével szembeszállva visszasietnek hazájukba. Meleg szeretettel üdvözöljük őket. Aggódva gondoltunk e viszontlátásra. Féltünk, hogy a hosszú rabság súlyosan megviseli még azoknak szellemi erejét is, akiknek testi épségében csorba nem esett. Annál kellemesebb csalódásunk. Az a meleg szeretet, mellyel a fogságból visszatérőket az egész társadalom és különösen kartársaik fogadják, bizonyára egyik oka annak, hogy hamarosan kiheverik a fogság szenvedéseit, a veszedelmes szökés izgalmait és bizalommal néznek jövőjükbe is, melyre oly gyakran gondoltak aggódva sok ezer mértföldnyire hazájuktól. A budapesti ügyvédi kamara kezdeményezésére a hosszú fogságból visszatért ügyvédek ép úgy, mint azok, akik a háború kitörése óta teljesítenek megszakítás nélkül katonai szolgálatot hat havi szabadságot kapnak, hogy ügyeiket rendezhessék. Reméljük, hogy az ügyvédi kar nem áll meg ennél az első lépésnél, hanem hozzáfog azoknak az eszméknek a megvalósításához, amelyeket a tavalyi országos értekezlet a hadbavonult ügyvédek érdekében felvetett.

— **A budapesti törvényszék másodelnöke** dr. Vályi Sándor ítélőtáblai tanácselnökké történt kinevezése folytán megválik állásától, melyet nehéz időkben odaadással töltött be és visszatér abba a munkakörbe, melynek betöltésére nagy tudása, kristálytiszta jelleme, hatalmas munkabírása kiválóan alkalmassá teszi. A budapesti tábla, melynek aggasztóan fokozódó munkaterhe szükségessé teszi a legkiválóbb bírák kiválasztását, Vályiban elsőrangú tanácselnököt nyert. Utódát, *Lukáts Jenőt*, a törvényszék új másodelnökét úgy a bírák, mint az ügyvédek örömmel üdvözlik új állásában. Mint bíró és ember egyaránt kitünő tulajdonságokat hoz díszes állásába.

— **A legfelsőbb honvédtörvényszék döntvényei** közül az első ötvenet adta ki *dr. Apáthy Jenő* honvéd-százados hadbíró. Ritkán akad munka, amelyre a hézagpótló jelző jobban ráillik, mint ez. Nemcsak mert a háborúban a honvéd büntetőbíráskodás bizonyos mértékben a polgári lakosságra is kiterjed, nemcsak mert a legfelsőbb katonai törvényszék döntvényei már régebben megjelentek dr. Schager Albin őrnagy-hadbíró kiadásában, hanem mindenekelőtt azért, hogy a jogász-közönség láthassa, mily magas színvonalu munkát végez a legfelsőbb honvédbíróság, amely az elavult anyagi jogszabályokat összhangban tudja tartani a modern élet ethikai követelményeivel. Hogy ebben mily nagy érdeme van *Gerő* tábornoknak, a törvényszék spiritus-rektorának, az eléggé köztudomásu. Dr. Apáthy nemcsak hasznos, de szorgalmas és gondos művében nemcsak a gyűjtés technikai tevékenységére szorítkozott, hanem az egyes döntvényeket egybevetette a legfelsőbb katonai- és Landwehr-törvényszékek analog döntéseivel. Ez az egybevetés pedig többnyire a honvéd-törvényszék javára üt ki. Időrendben a könyv az 1914 dec. 9-től 1917 dec. 21-ig hozott elvi határozatokat öleli fel s a bevezetésben a szerző a legfelsőbb honvéd-törvényszék döntvényjogáról és a döntvények jogi természetéről értekezik. Örömmel regisztráljuk dr. Apáthy szándékát, hogy a gyűjtemény kiadását folytatni fogja. A 190 oldalra terjedő munka Grill Károly kiadásában jelen meg, ára 12 K. — Ugyancsak *dr. Apáthy* tollából jelent meg egy igen aktuális értekezés a párbaj kérdéséről a katonai büntetőjogban (Lepage kiadása, Kolozsvár, 1918.), amelyben a Kbtk. idevágó rendelkezéseinek szigorítását sürgeti.

— **A vagyonátruházási illetékek.** Jegyzetekkel ellátta *dr. Pongrácz Jenő.* Az országos törvénytárban most megjelent 1918 : IX. tc. szövegét tartalmazza a könyv. Az egyes törvényszakaszokhoz magyarázó jegyzeteket fűzött a szerző, akinek a célja az volt, hogy gyakorlati munkát adjon az olvasó kezébe. A könyv ára 6 K és minden könyvkereskedésben kapható.

— **Perújítás a bontóperi vétkesség kérdésében.** A lap érintkezését a maga olvasóközönségével nemcsak a lap cikkei közvetítik. Mint ahogyan a vérkeringés teljességéhez hozzátartozik a visszereken való visszaáramlása a vérnek, ép úgy a lap és a közönség érintkezésének körforgalma csak a szerkesztői posta visszere útján válik teljessé. A szerkesztőség a hozzáérkező levelekből sűrűn kap impulzust, de mindenesetre tájékoztatást szerez és látja a gyakorlati élet apróbb vagy nagyobb jelentésű kérdéseit, a törvényeknek a gyakorlatban megnyilvánuló hiányait, fogyatékosságait. A «tekintetes Jogtudományi Közlöny» postája a hetekben egy laikus olvasójától kapott panaszos írást. A levélíró úriasszony — mert nő a levélírója — azt a kérdést veti fel, hogy vajjon a házasság felbontását kimondó ítélet után az a fél, akinek vétkességéből a házasság felbontatott, indíthat-e pert csupán a vétkesség kérdésében, úgy, hogy a bontás kérdését tekintettel a perrendtartás 682. §-ában foglalt tilalomra, revizió alá nem kívánná vonni. A Kúria legújabban hozott határozatával a vétkesség kérdésére korlátolt perújításnak nem adott helyet azzal az indokolással, hogy a perrendtartás 682. §-a szerint a házasság fenállása kérdésében perújításnak nincs helye és minthogy a házassági kötelék felbontása, csak a vétkesség megállapítása alapján történhetik, a bontás és a vétkesség oly válhatlan kapcsolatban vannak, hogy a kettőt szétválasztani nem lehet.

Mindenben helyeseljük a panaszos írásban megszólaló jogérzetet. Kétségtelen, hogy mindenkinek komoly erkölcsi érdekei, de anyagi érdekei is fűződhetnek ahhoz, hogy a bontóper során megállapított vétkesség vádja alól magát perujítással tisztázza. A perrendtartás 682. §-beli tilalmának intenciója világos. A perújítás kizárása komplikációk, jóhiszemű kettős házasságok előállását akarja megelőzni. A magyar házassági törvény rendszere ugyan tökéletesen fedi a Kúria indokolását, mert vétkesség hiján bontásnak helye nincs, de mégis a perújítás tilalmának intencióján túlmenő túlzás annak a kimondása, hogy a bontás és vétkesség oly szoros kapcsolatban vannak, hogy a kötelék kérdésében való perújítás kizárása egyúttal a vétkesség kérdésében is kizárja a reviziót. Igaz ugyan, hogy ha a vétkesség kérdésében a perújítást megengednők, és ez sikerre vezetne, ezzel a jogalapjától fosztanók meg a bontást kimondó, de érvényében ennek ellenére is fenmaradó ítéletet és így egyik bírói ítélettel mondatnék ki, egy nem érinthető ítéletre, hogy tulajdonképen jogszerűtlen volt. Épen úgy, mint ahogyan a halálos ítélet ellen is van perújításnak helye, noha az ítétet in capite nem reparálható, épen úgy nem ok a vétkesség kérdésében a perújítás megtagadására az, hogy a bontóítéletet a perrendtartás bebalzsamozza. Az a helyzet egyébként, hogy valamely bírói ítélet helytelensége egy újabb bírói ítélettel megállapíttassék, de emellett maga a helytelennek bizonyult ítélet és az ítélettel teremtett jogállapot érintetlenül maradjon, nem ismeretlen a jogban. Példa rá a Pp. 635. §. 2. bekezdése. Az érvelés tehát, amely a jogerős, sőt ennél is véglegesebb bírói ítéletnek, hogy úgy mondjuk, a presztizsét félti, tételes jogunkban nem bír alappal. Végül érdemesnek tartjuk megemlíteni, hogy Kovács Marcell a 682. §-hoz írt kommentárjában (II. kötet 339. lap) odanyilatkozik, hogy a perújítás kizárása csupán a kötelék kérdésére szorítkozik, ellenben minden más kérdésben, gyermektartási, vagyonjogi kérdésekben, a nőtartás kérdésében *és ezzel kapcsolatosan az ennek alapjául szolgáló vétkesség kérdésében* is perújításnak helye van. Ha tehát anyagi kihatásaiban, anyagi előnyök megszerzése kedvéért a bontóperben megállapított vétkességet revizió alá lehet venni, ettől az álláspontól, amely sajnos, nem bírói gyakorlat, csak irodalmi nézet, csak egy fejlődési fok a vétkesség kimondásának megváltoztatásához fűződő erkölcsi érdeknek, mint önállósult jogi érdeknek az elismerése és ezen önállósult érdek védelmére a perújítás megengedése. A magyar bírói gyakorlatban az erkölcsi javak értékelése körül mutatkozó érzék remélni engedi, hogy a Kúria is változtatni fog mostani álláspontján és a jó hírnév tisztázásának a bírói oltalmát és eszközeit nem fogja a felek elől szükségtelenül elzárni. *B.*

Dr. Kovaliczky Elek sátoraljaújhelyi kir. közjegyző, a kassai közjegyzői kamara elnöke nyugalomba készülő vagy már nyugdíjazott bírót keres közjegyzőhelyettesnek mielőbbi belépésre. 16111

Közjegyzőhelyettesnek csak nagy városba ajánlkozik hadmentes ügyvéd, perfekt német. Szíves meghívást e lap kiadóhivatala továbbít. 16095

Dr. Lénárd Endre ógyallai (Komárom megye) ügyvéd a katonai szolgálat alól felmentetvén, ügyvédi működését ujból megkézdte. 16115

Ügyvédjelöltet augusztus hó 15-ére alkalmazok irodámba tisztességes fizetéssel. Ajánlatok «Vármegyei alügyész Debreczen» küldendők eddigi működés megjelölésével. 16113

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 33. szám. Budapest, 1918 augusztus 18.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Doleschall Alfréd* egyetemi tanár: Jogállam vagy anarchia? — *Dr. Forbáth Tivadar* budapesti ügyvéd: Kényszerkartellek. — *Dr. Rosnyay Dávid* kir. törvényszéki bíró: A büntetőügyek törvénykezési illeték alá vonása. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 11. ív.

Jogállam vagy anarchia?

Mialatt az ország immár ötödik esztendeje állig fegyverben élet-haláltusát vív a külellenséggel, azalatt belső rendjét, a fegyvertelen és védtelen népesség életerejét és ellentálló képességét állandóan és mind vakmerőbb támadásokkal ostromolják, a kimerülésig szorongatják és szipolyozzák nyomorult belellenségei: az árdrágítók és cinkosaik hada. Az államhatalom pedig, mely a külháború szükségleteinek kielégítésében fáradhatatlan a becsületes és tisztességes polgáraitól igényelhető vér- és pénzáldozatok követelésében, mely a harcmezőkön és az azok mögött küzdő és dolgozó polgárságtól egyaránt emberfeletti erényeket és erőfeszítéseket, nélkülözést és szenvedést vár: vétkes gondatlansággal és vészthozó könnyelműséggel tűri, mint rágják a pajtáik a gondoktól verejtékező, a létküzdelmében roskadozó, százezreiben máris összeroppant népességnek életgyökereit. Érthetetlen közöny vagy gyengeség, félő, hogy nagyon meg fogja magát boszulni. Az elkeseredés és a kétségbeesés a legrosszabb, egyúttal a legveszedelmesebb tanácsadó és tanítómester, megrendíti az államhatalom hivatásába és a jogrendbe vetett bizalmat, a növekvő nyomor és a letörött exisztenciák a proletáriátus tápláló csatornái és éppen a mai társadalmi rendnek legerősebb és legmegbízhatóbb támaszai magukra és védtelenül hagyatottságuk érzetében egykönnyen elkeseredett ellenségeivé válhatnak.

Ugy látszik, mintha a világháború, mely oly kegyetlenül reácáfolt a nemzetközi jognak és szokásnak nemcsak új keletű haladásaira és vívmányaira, de évszázados tiszteletreméltó sarktételeire is, Magyarországon minden jog uralmának csődjét alapozta volna meg. Mert ebben az agyonsanyargatott boldogtalan országban a jogbátorság helyét az önkény és az erőszak már is oly kérkedve foglalták el, a becsület és a tisztesség szerénysége helyett a vigyorgó tisztességtelenség és a korrupció oly nyíltan és szemérmetlenül terpeszkednek, anélkül, hogy visszaszorításukra és megfékezésükre akár az úgynevezett társadalom, akár az állítottan még nem deposszedált államhatalom részéről csak komolynak látszó kisérlet is történne: hogy önkéntelenül felvetődik a kérdés, vajjon ugyan még jogállam lennénk, avagy pedig a közellátás terén űzött visszaélések megtörésére sajnosan nélkülözött törvényes ostromállapot helyett a maga rendje és módja szerint már legitime kihirdették és megalapozták az új társadalmi és állami «rendet», az anarchiát? A kivételes törvények és rendeletek számlálhatatlan tömkelege dacára épen a legérzékenyebb és legkritikusabb pontokon, a közélelmezés és a közellátás kérdéseiben valósággal jogon és törvényen kívüli állapotok uralkodnak részben a közhatósági rendelkezések hiányossága miatt, részben mert a meglevőknek sem szereznek kellő eréllyel, céltudatossággal és következetességgel érvényt.

Pedig az előrelátáson nem mult. Már amikor a készülő fergetegek várakozásában az 1912 : LXIII. tc. a háborús idők rendkívüli viszonyaira és hirtelen szükségleteire való tekintettel a rendkívüli kormányhatalmat megalapozta, azzal is számoltak volt, hogy — mint a törvényjavaslat Indokolása mondja — az ország lakosságát «a helyzet kihasználásával járó indokolatlan drágulástól megóvják». Ezen célból a minisztériumot már akkor felhatalmazták annak elrendelésére, hogy a közigazgatási hatóságok a *legszükségesebb élelmezési* cikkekért követelhető legmagasabb árakat megállapíthassák. Majd az 1914 : L. tc. a hatósági ármegállapítás jogát általában *az életszükségleti és más elsőrendű közszükségleti* cikkekre vonatkoztatta, egyidejűleg felhatalmazta a minisztériumot, hogy a szóbanlevő cikkekért követelhető legmagasabb árakat közvetlenül is megállapíthassa. Mind a két alkalommal a hatóságilag megállapított árak túlhágását két hónapig terjedhető elzárással és 600 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel, tehát az akkori törvényszerű helyzethez képest a legsúlyosabban megtorolható kihágásként minősítették. A közélelmezésnek és a közszükségleti cikkek arányalagos megosztásának biztosítására pedig már abban az időben gondoskodtak arról, hogy ugyanazon cikkeknek a saját házi vagy gazdasági szükségletnek hatóságilag megállapított mértékét meghaladó mennyisége mindenkitől rekvirálható legyen. Amivel a törvényhozás nemcsak az illetéktelen üzérkedéseknek, hanem nyilván annak is elejét venni igyekezett, nehogy egyes kiváltságosak, tehetőségesebbek és élelmesebbek a népesség aránytalanul nagyobb részének rovására a hatóságilag megállapított mértéket meghaladó ellátásban részesüljenek. Oly törvényhozói gondolat és törekvés, mely általános tudomás és tapasztalat szerint, az általános és jogosult felháborodás dacára mind a mai napig épen oly kevéssé lett megvalósítva, mint a kétségtelen szükséglet ellenére akár az általános hatósági ármegállapítás, akár az árdrágításnak hatályos büntetőjogi represszió ja.

Mindnyájan tudjuk, még a nem túlgyorsan észlelő hatóságoknak is hivatalos tudomására jutott, hogy az árdrágítók és az árfelhajtók épen úgy nem sokáig várattak magukra, mint az árúhalmozók és az árúrejtegetők, hiszen a két rendbeli nobilis foglalkozás az esetek túlnyomó részében a cél és az eszköz viszonylatában virul. Azt is tudjuk, mennyire vontatottan, mily lassúsággal és mennyi késedelemmel következtek be a követelhető legmagasabb áraknak hatósági megállapításai, amikor is ez a közhatósági tevékenység jóformán az üzérkedés által mesterségesen és erőszakosan felhajtott áraknak legitimálásában merült ki, míg akárhány közszükségleti, sőt mindennapi élelmicikk árának maximálása mind a mai napig sem történt meg. A váltakozó kormányhatóságok mintha csak tervszerűen arra ügyeltek volna, hogy sem a termelők, sem a kereskedők uzsorás cirkulusait ne zavarják, a fogyasztókat azoknak szinte vogelfrei prédájaként szolgáltatták és szolgáltatják ki. Az igazságügyminisztérium a saját korlátozott hatáskörében még 1915-ben rendeletileg utasította ugyan a kir. ügyészségeket az uzsora erélyes üldözésére (16,537/1915. I. M. R.), mert úgy találta, hogy a háború alatt különös gondot kell fordítani arra, nehogy «a nehéz viszonyokat egyesek a maguk céljaira jogtalanul kihasználhassák», a közönségnek nyílt színen és hatósági segédlet mellett a legképtelenebb árúuzsora módján való megzsarolását és kiszipolyozását azonban a rendkívüli hatalommal felruházott kormányok és a törvényhozás szinte szadisztikus kegyetlenséggel szemlélték és tűrik. Aminthogy köztudomású és mindennapos közmegbotránkozásra alkalmas, hogy — bárha ennek megelőzésére már az 1915 : XIII. tc. 1. §-a kellő módot nyujt — főképen a tőkeerős magánvállalatok és bankok gyöngéd és bántalmazhatatlan gondoskodásából

a közszükségleti cikkeknek arányos és igazságos megoszlása csupán tartalmatlan frázis.

A 4207 1915. sz. M. E. R. a belügyminisztert a lakosságnak életszükségleti cikkekkel *méltányos áron* való ellátása végett újból is rendkívüli intézkedések megtételére hatalmazta fel, miközben még az életszükségleti cikkek fogalmának kodifikálására is reá értek. Mivel pedig az ármaximálás hatályossága körül az egész közigazgatási apparátus gyámoltalansága vagy tehetetlensége, avagy megbízhatatlansága oly gyászosan megnyílvánult, hogy a hatósági ármegállapítás gyakorlatilag egyjelentőségűvé lett az árúknak a hatóságok és a közönséges halandók számára a felfedezhetetlenségbe elsülyesztésével, következésképen az áraknak még magasabbra felszöktetésével, ami ismét alkalmas mentségül szolgált a kormányhatóságnak, no meg épen az alsóbb közigazgatási hatóságoknak amúgy sem tetsző, mert őket feszélyező ármegállapítás mellőzésére: most már hihetetlenül merész elhatározással nemcsak a maximális árnak áthágását, hanem hatósági ármegállapítás hiányában életszükségleti cikkeknek «a piaci helyzetre való tekintettel aránytalanul magas áron» forgalomba hozatalát is kihágásnak minősítették. Minthogy azonban a mindenfajta árdrágítást és az árfelhajtás végett való árúfelhalmozást továbbra is kitünő jövedelmezőségű és kevés kockázattal járó üzlet és időtöltés privilégiumában változatlanul meghagyták, mert a már addig is tett bőséges tapasztalatok dacára kielégítőnek találták a legfeljebb két hónapi elzárásig és 600 K pénzbüntetésig felfokozható büntetési szankciót: a közönségnek kizsákmányolása vígan, szinte kedélyesen tovább folyt, sőt a készleteknek rohamos kimerítésével és a kereslet fokozódásával karöltve mind szédítőbb bel- és külterjességgel megnövekedett. Az államhatalom pedig, mintha csak a szégyenletes és fellázító állapotokkal szemben a szorongatott népesség védelmére és a széles világon párját ritkító üzérkedések és visszaélések megfékezésére és letörésére valóban tehetetlen és képtelen lenne, pirulás nélkül rezignáltan non possumust rebesgetett. Magától értetik, hogy a szóban levő rendeletnek az a rendelkezése is, melynél fogva a zsaroló kisérletek megelőzésére és az ellenőrzés megkönnyítésére az üzleti helyiségek tulajdonosai az életszükségleti cikkek árjegyzékének kifüggesztésére kötelezhetők, túlnyomó részben életbe nem lépett, hirlapi közlemények szerint ez a honmentő eszme, mint új felfedezés, ez időszerint mélységes és alapos konszideráció és kontempláció tárgya.

Mintha csak hosszú álomból ébredt volna, a törvényhozás 1916-ban váratlanul arra a valóban meglepő észleletre jutott, hogy egyéb bokros teendői között arról is illik gondoskodnia, hogy «a lakosságnak közszükségleti cikkekkel való ellátását biztosítsa és áraiknak felhajtását meggátolja». Ezen célból homályosan visszaemlékezve holmi megelőzően, 1912., 1914. és 1915-ben tett rendelkezésekre, rite et sollemniter felhatalmazta a minisztériumot, hogy a közszükségleti cikkek forgalombahozatalát, fogyasztását és *árát* kivételes intézkedésekkel szabályozhatja és e tekintetben a fenálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is megállapíthat. Sőt mi több: az 1916 : IV. tc. nagy elszántságára vall, hogy a háborús idők tartamára gyökeresen módosítva az 1879 : XL. tc.-nek egyik alapvető tételét, a kormányhatóságilag minősített kihágások büntetését 6 hónapig terjedhető elzárásban és 2000 K-ig terjedhető pénzbüntetésben határozta meg azzal, hogy amikor a kihágás útján illetéktelenül elért nyereségnek mennyiségét meg lehet állapítani, a pénzbüntetést még ezen nyereségnek kétszeres összegével is fel lehet emelni. Eltekintve attól, hogy tudomásom szerint — és ugyan, az árdrágítóknak élelmes és kellőképen kioktatott hadán kívül, ki nem tévedhetne el a háborús törvények és rendeletek labirintusában? — ez a felfokozott és vagyonjogi következményeiben alkalmazva kétségtelenül hatékonynak igérkező büntetési szankció a *közvetlenül termelő* árdrágítók irányában mind máig még tételesen megállapítva nem lett, mert az utóbb «Az árdrágító visszaélésekről» alkotott 1916 : IX. tc. épen a legtipikusabb és mindennapos, lépten-nyomon üzérkedő és zsaroló árdrágítókra ügyet sem vetett, az árvizsgáló bizottságokat megszervező 3678/1917. sz. M. E. R. pedig ugyanazt a szóbanlevő súlyosabb büntetési szankciót csak a közszükségleti cikkek *továbbeladása* alkalmával elkövetett *aránytalan* árdrágításra vonatkoztatja (28. §.): nincs kétség abban, ezen a ponton az egyébként oly nehezen egy táborban egyesíthető közfelfogás szokatlan egyetértése konstatálható, hogy a bőséges és megdöbbentő tapasztalatok után *az árdrágító visszaéléseknek pusztán csak kihágásokként minősítése a gyakorlati szükségleteknek és követelményeknek semmiképen sem felel meg.*

Amit a törvényhozás is átérzett, amikor ezen visszaéléseknek *egyik-másik jelentkező válfaját* az 1916 : IX. tcikkben a nagy tömegből kiemelve, azoknak vétség, sőt bűntettként minősítését foganatosította. Egyidejűleg arról is gondoskodván, hogy ezek a szónak legvalóbb értelmében vett közveszélyes elemek a keresetforrásuktól való eltiltás, a községből való eltoloncoltatás és az országból való kiutasítás módján a belbiztonságra ártalmatlanná tétessenek. A közvélemény már jó soká kialakult abban az irányban, hogy ennek a törvénynek és a nyomában járó rendeleteknek rendelkezései már egyoldalúságuknál fogva sem kielégítők, hogy az árdrágító csőcselék ellen, akár pajeszes galiciai, akár automobilon száguldó kalandor avagy virilista törvényhatósági bizottsági tag legyen, drákói szigorra és irgalmatlan, kiméletlen pusztító hadjáratra van szükség. Az agyonkínzott, velőkig kiszipolyozott népesség fegyelmezettségének és türelmének végső stációjáig ért és elementáris erővel és elhatározottsággal kiadós hatósági védelmet követel az akár kaftánban, akár selyemingben és feszesen vasalt nadrágban garázdálkodó paraszt és úri árdrágítók ellenében egyaránt. Akik lankadatlan üzelmeikkel ma már az állami tekintélyt, a jogrendet és jogbátorságot gyökereiben kikezdették és üzelmeikkel vésztjóslóan megindították még a társadalmi bomlásnak processzusát is. Bárha a tapasztalat gyászosan megállapította, hogy a háborús veszedelmek, veszteségek és fájdalmak közepette természetellenesen erőre kapott vagyonharácsolás fékezhetetlen szenvedélye épen úgy hatalmába kerítette és a kizsákmányolás aljas bűneire vetemítette a tőzsgyökeres magyar gazdát, mint az idegenből, a nyomorúság hazájából ideszakadt hontalan betolakodót: az egyoldalúságra és a pártoskodásra hajlamos néphangulat az általános disszolucióba különböztetés nélkül már belevetette a felekezeti és annak nyomán a faji gyülölködésnek üszkét is. Mindezeknek ellenére kormány és törvényhozás még mindig mozdulatlan. Nekik más, a nyomorúságos napi politika a főgondjuk: nolite tangere circulos nostros.

Végre, amikor a parlamenti többségnek és vele a népképviseletnek is vezére, épenséggel nem a misera plebs contribuens iránt tanusított szentimentálisan gyöngéd érzelmeiről nevezetes gróf Tisza István is elérkezettnek látta az időt, hogy abszurdnak jellemezze a mai helyzetet, melyben a mérhetetlen vagyonokat harácsoló árdrágítókat tapasztalat szerint mindössze oly nevetségesen csekély pénzbüntetésnek kockázata fenyegeti, amelynek egyenértékét egyetlen ügyletkötéssel játszva behozzák, végre halvány reménysugár biztatta a várakozókat, hogy észbe kap a törvényhozás és alaposan és kiadósan leszámolva az árdrágító közveszedelemmel, az anarchiának legalább is ezen fattyuhajtását letiporja. Ez a várakozás sem teljesült. A népképviseletnek, amely pedig nagy körültekintésében reáért, hogy a háború esetére való kivételes intézkedésekről szóló utolsó törvényben, az 1917:VII.-ben még arról is gondoskodjék, hogy a temetők fentartói temetőikben katonai temetéseket megengedni kötelezhetők legyenek, neki nem volt érkezése és hajlandósága azélőknek megélhetését biztosítani és őket a háborúból spekuláló, a nyomoron és a kényszerhelyzeten üzérkedő hadak ellen hatékonyan megoltalmazni. Elernyedten és lomhán nyári pihenőjére tért, zavartalanul munkájában marasztva az árdrágítóknak nagyszámú nemes gárdáját. Amelyik, mert a vétségként és bűntettként való minősítés még a háborús kivételes törvények hatálya alatt is kizárólag a törvényhozásnak fentartott dominium, a parlamenti szünet alatt továbbra is fesztelenül garázdálkodhatik. Az «áldott», a becsületben és tisztességben szorgos polgárság pedig továbbra is türtőztetheti és zsaroltathatja magát abban a büszke tudatban, hogy mégis csak jogállamban él, ha nyomorog is kínvergődik is.

Amit azonban a most szélnek eresztett országgyülés vétkesen elmulasztott, azt következő ülészakában múlhatlanul helyre kell hoznia. *Drákói szigorúságú törvényre és annak alapján irgalmatlanul irtó hadjáratra van szükség a minden fajta és nemű árdrágító és vele kapcsolatos visszaéléseknek, ha kell, tűzzel-vassal kipusztítása végett.* Ez a becstelen parazita mesterség a népességnek megélhetését napról-napra és szinte óráról-órára megnehezítvén, annak ellentálló erejében, vagyoni és egészségi, testi és lelki tehetőségében meggyöngülésére, a belső békének veszélyeztetésére vezetvén, a szónak legteljesebb értelmében vett

«hadviselés érdekei ellen» elkövetett merénylet. Olyan közveszélyességűvé vált bűncselekményekkel állunk itt szemben, amelyekre már az 1912 : LXIII. tc. a statáriális eljárásnak alkalmazhatóságát állapítja meg, túlnyomó részben oly közveszélyes munkakerülőkkel van dolgunk, akiknél jóval becsület- és tisztességtudóbbakat már az 1913 : XXI. tc. öt évig terjedhetőleg dologházba utal. Akik az államnak és polgárainak szinte kétségbeesett önvédelmi harca közben kizárólag a leggyalázatosabb nyerészkedési célzattal és vagyonszerzési erőszakkal az országos gyászt, emberéleteknek és vagyonoknak mérhetetlen pusztulását, az államnak és polgárainak kényszerhelyzetét és szorultságát maguk számára hasznosítják: azok jogállamban, melyet maguk megtagadtak, semmi kíméletre és emberi könyörületre nem tarthatnak igényt. Velök szemben a büntető hatalom gyakorlásának csak egyetlen célja és rendeltetése lehet: a végletekig felfokozott megtorlás, *a szabadságukban és vagyonukban való teljes ártalmatlanná tétel.* Mihelyt az árdrágítás rossz üzletnek fog bizonyulni, melynek veszteségi kockázata sokszorta meghaladja a nyereség esélyeit, attól fogva kihalóban is lesz. Ha a magyar törvényhozásnak volt bátorsága az 1915 : XIX. tc.-ben a hadi szállítások körül elkövetett visszaélések megtorlása végett a közvéleménynek nyomása alatt oly vértörvényt alkotni, melyben a törvény visszaható erejének megállapítása által a büntetőjognak egyik sarkalatos elvét is megtagadta, akkor kellő erélyének kell lennie az árdrágítók, árúrejtegetők és árúhalmozók kipusztítására is. A csaló hadseregszállítók ellenében alkalmazott kíméletlen szigor tapasztalat szerint fényesen bevált, a gazembereknek ez a fajtája rohamosan letünt a színtérről. Vajjon mi akadálya, hogy az elmaradhatlan siker biztos várakozásában szakasztottan ugyanazt a kipróbált módszert kövessük az árdrágítók ellen?

Ha pedig az árdrágítókkal végeztünk, ami a kínálkozó módon és ha várakozás ellenére célra mégsem vezetne, úgy a statáriális eljárás alkalmazásával minden bizonnyal rövid időn belül sikerülni fog, ha a velük egyenértékű árúhamisítókkal is leszámolunk annak módján, hogy a háború tartamára minden *élelmi és élvezeti cikknek meghamisítását* a Btk. 309. §-ában foglalt minősítés alá rendeljük: akkor remélhető, hogy az ország közélelmezési és közellátási viszonyai a mai kétségbeejtő helyzethez képest lényegesen konszolidáltabb állapotba fognak visszaterelődni. Hosszú, kínos megszakítás után az uralmat az anarchia tobzódásaitól újra a jogállam veheti át. Amelyik azonban azt sem tűrheti, hogy maga a fogyasztó- vagy általában a vásárlóközönség akár nyerészkedési és illetve üzleti érdekből, akár a közvetlen fogyasztás céljára az árakat felhajtsa. Ami tapasztalat szerint kétségtelenül a mesterséges árdrágításnak egyik módja, alkalma és oka. Amelyet mai nap, mikor az árúforgalomban uralkodó anarchistikus állapotok miatt a mindennapi megélhetés és a rendes üzletvezetés és foglalkozás biztosítása olykor szinte kikerülhetetlenné teszi, méltányossági alapokon büntetőjogilag minősíteni alig is lehet, de büntetőjogi kezelése minden esetre a legnagyobb óvatosságot és körültekintést igényli. Amint azonban a tulajdonképen való árdrágító üzelmek és segédszerveik megfékezése után a meglevő és produkált készleteknek és áraknak a népesség aránylagos szükségleteihez képest a megállapított árakon annak egyenlően rendelkezésére bocsáttatása lehetővé lesz téve, teljességében helyén lesz a vásárló- és a közvetlen fogyasztó-közönségtől kényelmi és élvezeti vagy éppen nyerészkedési szempontból okozott árfelhajtásnak érzékeny büntetőjogi kezelése is.

Aminthogy már ezidőszerint is alapos kifogás alá esik az a hatóságilag is jóindulattal tűrt, megkülönböztetett helyzet, melynél fogva egyes közismert kereskedelmi társaságok akár üzleti körükből kifolyólag, akár azon túl is még a népesség számára csak előre megállapított, korlátozott mennyiségben járó élelmezési és más szükségleti cikkekből is, mint pl. zsír, vaj, liszt, cukor, tej, szén, fa stb. oly mennyiségű készleteket szereznek be és illetve kötnek le, hogy azokból tisztviselői és alkalmazottai a hatóságilag megállapított részesedési arányt messze meghaladó, a rendes békebeli állapotoktól mennyiségileg semmiben sem különböző ellátásban részesíttetnek. Köztudomásuvá lett, mindenki akár ismeretsége, akár szomszédsága révén tapasztalhatta, hogy amikor más háztartások, akár a legtehetősebbek is, éppen a megállapított árúilletményeknek rendkívüli korlátoltságánál fogva olykor a legnagyobb nehézségekkel kénytelenek megküzdeni ugyanakkor egyes nagybankok alkalmazottai ugyanazokban az árúkban úgy bővelkednek, mintha változatlanul szabad és korlátlan adás-vétel tárgyai lennének. A jogérzetet sértő, a nagytőkének mindenhatóságát magasztaló ez az anethikus helyzet csak abban találhatja magyarázatát, hogy a készletek beszerzésére, bejelentésére, ellenőrzésére és a hatóságoknak átengedésére fenálló, az 1914 : L. és 1915 : XIII. tc.-ben, majd a 4207/915. sz. M. E. rendeletben megállapított rendelkezések k etkezetesen éppen ott nem vétetnek alkalmazásba, ahol alkalmazásba vételük a legindokoltabb volna. Ami ugyancsak nem a jogállamnak ékes sajátosságai közül való. *Dr. Doleschall Alfréd.*

Kényszerkartellek.*

A tudomány és gyakorlat nézetei a kényszerkartellek gazdasági hasznosságát illetőleg megoszlanak.

A kényszertársulások mellett a legkülönbözőbb nézőpontokból foglalnak állást. Bár a nehézipar kényszeregyesítés esetén félti hatalmi pozicióját, mégis úgy mint az egyéb, tömeggyártásra berendezett ipari vállalatok nem opponálnak túlnagy erővel. Náluk a termeléstechnikai rész fontos, a kereskedelmi részneк másodrendű a szerepe. Hozzájárul ehhez, hogy a kényszerkartell a gyártelepek egy részének üzembeszüntetésével jár és a uehézipar vezető embereinek nem kell attól tartaniok, hogy az ő telepeiket fogják becsukni. A közép- és kisvállalatok a háború alatt általában nem jártak jól, egy részük kénytelen volt üzemét beszüntetni, más részük üzemüket csak áldozatok árán tudta fentartani, a közép- és kisvállalatok a kényszerkartelltől mindezek folytán csak jót várnak. Példa erre a német cipőipar. Ebben a kartellben 1600 vállalatot foglaltak össze és valahányszor valamely érdekelt a kényszeregyesülés ellen felszólalt, rögtön akadnak, akik a rekrimináló ellen foglalnak állást. A kényszerkartell mellé állanak azok az iparok is, amelyek, miként a textilipar számos ága, eddig saját erejükből szervezkedni képtelenek voltak. Ugyancsak a kényszeregyesülés hívei azok a vállalkozók, akik létező vállalataikat a háborús konjunktura folytán előnyösen liquidálták és tőkéjüket ezután nem akarják kockáztatni és inkább tűrik a biztos járadék ellenében a hatósági gyámságot. Pártolják még a kényszerkartellt a háború felvetette meggazdagodott iparosok, mert alárendeltségük tudatában félnek a háború után a kényszertársulások nemlétezése esetén ismét bekövetkező versenytől. Támogatja végül a kényszerkartellt az iparosoknak az adóktól való félelme. Kartellezésük esetén az állam a kartellen szedi be az adót, amely egyrészt az erőviszonyok valószínű kiegyensúlyozása folytán nem a vállalkozói nyereséget fogja apasztani, hanem fogyasztási adóként a fogyasztókra fog áthárulni. Hozzájárulnak ezekhez az okokhoz még az általános kartellindokok, mint a költségek apasztása, az üzemek specializálása, egynemű telepek összekapcsolása stb.

Ezeken az iparosság köréből hallható okokon kívül még kétfajta nagy horderejű indokokat szokás felemlíteni. Ezek egyrészt a háború folytán rendkívül módon megnehezített és még hosszú időn át nyomasztó nyersanyagbehozatal és felosztás, a szállítási nehézségek és a valuta leromlása, másrészt a nagy apparátussal innen is, túlról is propagált német-osztrák-magyar gazdasági közeledés, vagy ahogy legújabban mondják, gazdasági viszonyunk mélyítése.

Ezekkel az érvekkel szemben az ellenpárt ugyancsak a legkülönbözőbb oldalakról támadja a kényszerkartellt. Első érvük, hogy a sine me de me intézkedések a modern gazdasági felfogással sehogy sem egyeztethetők össze. Még a tömegárúk gyártásánál a bürokrácia abszolutizmusa valamiképen elviselhető, de a kész cikkek gyártói iniciativa nélkül nem dolgozhatnak és a piachoz való alkalmazkodás nélkül nem boldogulhatnak. A nemzetközi forgalomban nem az árú olcsósága a legfontosabb tényező, a fogyasztási terület állandó tanulmányozása a bel- és külföldi szükséglet helyes felismerése nélkül a kereskedő olcsó árak mellett sem boldogulhat. Mindez pedig hatósági sematizálással lehetetlen.

Ugyanígy vagyunk a kényszerkartell ellenzői szerint a nyersanyagbehozatallal. Hiába veszi az állam a behozatalt kezébe, a nyersanyagkereskedést épen úgy meg kell tanulni, mint minden

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a multheti számban.

más üzletet, ismerni kell a nemzetközi piacot, a külföldi kereskedőket és termelőket, azzal pedig, hogy valaki miniszteri biztos, még nem járta ki ezt az iskolát. Ami pedig a valutát illeti, úgy ennek állása a háború tartamától, a nemzetközi hitel mindenkori állásától, az árúk árhullámzásától, nem pedig az állam kisebb-nagyobb beavatkozásától függ. Legjobb példa erre a devizaközpont meddő munkája.

Végül a német-osztrák-magyar gazdasági közeledés a kényszeregyesüléseket csak mind a három ország iparának anyagi romlása árán használhatja fel céljaira. Akármilyen rózsás szinekkel ecseteli Naumann a helyzetet, azt ő sem tudja lecáfolni, hogy az ipart kényszerirányításokkal csak megakadályozzuk az egyedül helyes és természetes törekvésében, hogy ott telepedjék meg, ahol a legmegfelelőbb gazdasági és technikai fejlődéslehetőségeket találja. Ezzel a természetellenes dirigálással az erőset gyöngítjük, viszont a gyöngét megfosztjuk a megerősödés lehetőségétől. Képzeljük még mindehhez, hogy az ellenőrzést közös hatóságoknak együttesen kellene gyakorolniok és szembetünő a terv keresztülvihetetlensége.

Azt mondják mindezek alapján a kényszerkartellek ellenzői, hogy a szervezés ugyan nélkülözhetetlen, de a hatósági szervezés és a bürokrata vezetés a béklyókba szorított ipar teljes tönkretételét jelentené.

Ezekben ismertettem a kényszertársulások történetét és gazdasági jelentőségét. Áttérek most már a kényszertársulások jogi méltatására.

Hazánkban eddig az ismertetett Cellulose és Papirgyári Szövetség működik. Megjelent ugyan a kényszertársulások általános behozatalát tárgyazó rendelet is és a kiszivárgó hírek szerint a rendelet nyomán a kényszertársulások hirteleniben meg fognak szaporodni, a rendeletből kivehetően azonban a kényszertársulások szervezete körül változások nem várhatók. Ilyen körülmények között a papirkényszerkartellt aggályoskodás nélkül tehetem meg további fejtegetéseim alapjául.

A papirkartell létezését a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján kibocsátott 613/918. sz. összminisztériumi és az ezt követő 12,731/1918. sz. kereskedelemügyi miniszteri rendeleteknek köszöni. Az alaprendelet szerint a kereskedelemügyi miniszter a szóbanforgó cikkek gyártásával, feldolgozásával és forgalombahozatalával foglalkozó vállalatok kényszertársulását is elrendelheti és a társulatok szervezetét és hatáskörét, a tagoknak jogait és kötelezettségeit ideértve a társulattal és a többi tagokkal szemben teljesítendő fizetési és megtérítési kötelezettségeket is, szabályozhatja. Mindez megtörtént a felemlített kereskedelemügyi miniszteri rendelettel.

Ami mindenekelőtt szembetünik, az a rendelkezések időtartamának határozatlansága. A kereskedelemügyi miniszter rendelete szerint «a szövetség feloszlik, ha a kereskedelemügyi miniszter ezt elrendeli». Fedi-e ez a diszkrécionárius rendelkezés a kivételes intézkedésekről alkotott törvények intencióját? A Magyar Háborús Jog Évkönyvében dr. Benárd Emil azt mondja (29. o.): «A kivételes hatalom gyakorlását a törvény garanciális rendelkezésekkel határok közé szorítja . . . Ilyen törvényes korlát az idő tekintetében: a kivételes állapot időtartamának elhatárolása (kezdetét veszi a háború kezdetével és tart a háború befejezéséig. 1912 : LXIII. tc. 1. §.).» Erről a garanciáról a rendeletekben szó sincs és a minisztériumnak nem is az a szándéka, hogy a kényszerkartellek a háború befejezésével megszünjenek, szükség lesz rájuk az átmeneti gazdaság idején is.

Ugyanígy tett a Bundesrat is a szénkartellrendelettel, abban sem tett az időről említést. Kénytelen volt azonban az alkotmányos tényezők közbelépésére utólag kimondani, hogy a kényszerszindikátus a háború befejezését követően legkésőbb két éven belül feloszlatandó. A német szakkörök azonban ebbe sem nyugodtak bele. Véleményünk szerint a háborús rendeletek csak a háborúra szólnak, csakúgy, amint azt Benárd mondja, ha tehát már el kell viselniök a kényszert, úgy tartson csak addig, amíg a háború tart. E körül azután megindult a vita, felszólaltak az érdekeltek, beleszólt a hatóság és jelentkeztek a szaklapok. Többek között nyilatkozott Laband is a Deutsche Industrische Wochenschriftben és a Bundesratnak adott igazat. Csak a rendeletet magát, úgymond Laband, kell a háború tartama alatt kibocsátani, de a rendelkezés hatálya a háborún túl is terjedhet, sőt nem is szünhet meg rendszerint automatikusan a békekötésel, egy bizonyos átmeneti idő feltétlenül szükséges. A Bundesratnak mindezek szerint jogában áll a kényszertársulásokat addig fentartani, ameddig azoknak fenmaradását szükségesnek tartja.

Nálunk a kormány eddig a tartamról nem nyilatkozott, mert nem akadt senki, aki elfoglalt álláspontja iránt érdeklődött volna. Precedensről nem tudok. Volt eset arra, hogy a kormány lejáratokat kitolt, így a helyiérdekű vasutak kölcsönei csak hat hónappal azon időpont után járnak le, amelyet a minisztérium a háború megszünésének időpontjául meg fog jelölni; a hadbavonultak pereinek felfüggesztése a minisztériumnak a kivételes intézkedéseket hatályon kívül helyező rendeletében meghatározott időpontot követő 30 napig tart. De a kivételes intézkedésekkel semmiféle relációban sem álló, tisztára a minisztertől függő befejező időpont a háborús rendelkezések történetében tudomásom szerint novumot képez. De Laband teoriája, hogy csupán a rendeletnek kell a háború tartama alatt megszületni, de a rendelkezés hatálya a háborún túlra is terjedhet, nálunk tételes jogilag is helyt nem álló. Ugyanis az 1912 : LXIII. tc. 1. §. 2. bekezdése ekként rendelkezik: A kivételes hatalom a háború befejezésével megszünik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket, ha hatályukat a minisztérium már előbb nem szüntette meg. A kérdés persze akadémikus jelentőségű, mert nincs bíró, aki előtt a jogaiban megbántott fél igazát kereshetné, itt is, mint sok más esetben az igazságszolgáltatás a közigazgatás hatáskörébe utaltatott át.

Ugyanígy vagyunk azzal a még sokkal fontosabb előkérdéssel, hogy a kivételes intézkedésekről szóló törvények megadják-e egyáltalán a módot arra, hogy a minisztérium kényszerkartelleket létesíthessen. Kétséget nem szenved, hogy a háborús törvények a minisztériumot felhatalmazták arra, hogy a közszükségleti cikkek előállítását és forgalombahozatalát kivételes, esetleg a fenálló törvényektől eltérő módon szabályozza. Az ismert kényszerkartell azonban mindennél jóval többet fog át. A háború hosszú tartama folytán most már sajnos, rendeseknek nevezhető rendkívüli körülmények között is szokatlan az egyéni jogok teljes kisajátítása, miként az az ismertetett kényszerkartellnél történik. Szabályozásnak mondhatjuk még, hogy a miniszter irányítja a gyártást, beleszól az üzemtervbe, a kigyártandó cikkek minőségébe és az ár megállapításába. Szabályozásnak vehetjük még azt is, hogy a miniszteri biztosnak a kartell legsajátabb ügyeiben is vétójoga van. De már nem szabályozás, hanem teljes alávetés, hogy a kartell tagjai is állami fenhatóság alá kerülnek, ezeknek felügyelése is a miniszterre tartozik és hogy menekülés a miniszter bármily nyomasztó és megbénító magatartása esetén nincsen. Az ilyen szabályozás csak azokra nem sérelmes, akiknek amúgy sincs veszteni valójuk. Azonban egyelőre ez a kérdés is akadémikus jelentőségű, de nincs kizárva, hogy a háború befejeztével ezekről az abszolutisztikus, vagy ahogy Hachenburg mondja, oktrojált alkotmányokról legálisabban fognak vélekedni és gondolkodóba fognak esni azok is, akik ma még üzleti ügyekben is a szolgabírót tartják az eszményi vezető embernek. Dr. Bárd József «Pulszky Ágost jogbölcseletéről» írt kitünő essay-ében Pulszky gondolatainak nagyát imigyen jellemzi: «Az eszmények, bár megalkotói feltételeknek tekintik és döntő hatásuk van az emberek sorsára, viszonosak azokhoz, akik megalkották, szellemi erkölcsi tehetségükhöz. Amit valamely kor akár a szép, akár a jó, akár az igaz terén mint a tökéletesség netovábbját tisztel, az egy másik kor előtt tökéletlennek látszik. Az eszmények értéke nem is önmagukban, hanem ösztönző erejükben nyilvánul. A megvalósuló munka közben bővülnek tehetségeink, tapasztalataink és változás eszményeinkre is kihat, csak az emberek nem vallják be.» Eszménynek tekintik kormányzóink az állami omnipotenciát és ideálisnak az egyéni iniciativa letörését. Reméljük, hogy ez az eszmény rövidesen ledől piedesztáljáról és hogy egykori uralma csak arra lesz jó, hogy az uralma alatt szerzett tapasztalataink a ma még népszerűtlen összefoglaló munka eszményét gazdasági életünkben jól megérdemelt szerepéhez segítse.

Ezek után térjünk vissza a papirkartell jogi elemzéséhez.

Mi is a rendeletben hivatalosan Szövetségnek elnevezett alakulat? A rendelet szerint jogi természete, hogy jogi személy, amelyet hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben az igazgatóság képvisel. A tagoknak, t. i. az összefoglalt gyárosoknak a Szövetséggel szemben részben ideális, részben anyagi kötelezettségeik vannak, jogaik röviden a közgyülésen való részvételi

jogosultságban merülnek ki. A Szövetségnek testületre való szervei vannak, még pedig a közgyűlés és az igazgatóság, az előbbi választja az utóbbit, úgy azonban, hogy a választás mint a szövetségnek, illetve szerveinek minden egyéb ténykedése miniszteri jóváhagyásra szorul. A tagok kötelességszegéseit vagy az igazgatóság vagy a miniszter 50,000 koronáig terjedő birsággal sujthatja. A kiszabás ellen a tag ugyancsak a miniszterhez panasszal élhet. A feloszlás időpontját, miként már említettem, a kereskedelemügyi miniszter állapítja meg és ő állapítja meg a felszámolás módozatait és azt is, hogy a felszámolási felesleget milyen «közcélra» fordítsák. Van a rendeletnek egy közjogi érdekessége is, a rendelet szabálya t. i. nem terjed ki a társországokra.

Hachenburg a Leipziger Zeitschrift für Deutsches Recht-ben kimerítően foglalkozik a kényszerkartellek jogi minősítésével és a következő konkluzióra jut: A kényszerkartell nem minősíthető magánjogi társaságnak, mutatja testületi szervezete, a tagok teljes alárendeltsége és a kartell irányában reájuk diktált tagsági járulékok. Azonfelül a kartellnek saját neve van. Nem sorolható a kereskedelmi társaságok valamelyes fajához sem. Van ugyan neve, de minden egyéb olyan kelléke hiányzik, amely erre a besorozásra alkalmassá tenné. Egyáltalában hiába keresünk egy megfelelő magánjogi alakulatot, a kényszerkartell állami parancsnak köszöni létét, alkotmányát is onnan kapja, állami felügyelet alatt dolgozik, határozatai állami jóváhagyásra szorulnak. Az állam szava dönt az igazgatóság választásánál és ha úgy akarja, még a tagokat is felügyelheti. A kényszerkartell mindezek szerint egy, a köz érdekében létesített szervezet, egy eddig nem ismert jogi alakulat.

Igy írja körül a kényszerkartellt Hachenburg. Az orvosok ismerik a differenciális diagnózist, értik ez alatt azt az eljárást, hogy a betegség megállapításánál kizárják mindazokat a diagnózisokat, amelyek a szóbanforgó betegséget nem fedik. Hachenburg is így járt el, kizárja az összes nem megfelelő alakzatokat, a végén azonban még sem mondja meg, hogy tulajdonképen mi is a kényszerkartell. Egy másik kartellszakíró, Flechtheim sui generis társaságnak mondja, melynek jogviszonyait kizárólag a rendelet és illetve annak alapján álló alapszabály — Németországban az alapszabályt a kormány külön bocsátotta ki — határozza meg. Ez a megállapítás is sántikál, mert a kényszerkartell körében nem épen csekély számúak azok a jogviszonyok, amelyekről a rendelet hallgat és amelyek körül netán felmerülhető kontroverziák esetén mégis csak tudnunk kell, hogy a jog melyik részében keressük az alkalmazandó jogszabályt. Hachenburg és Flechtheim egyaránt hallgatnak az egyesületekről, hátha ott akadnak rá a keresett analógiára?

Szladits Károly az Egyesületi Jogról 1902-ben tartott jogászegyleti felolvasásában különböztet az egyesületek, mint szabadon alakuló magántestületek és a kényszertestületek között. Az utóbbiak lehetnek ismét hatósági jogkörrel felruházott köztestületek és kényszerűen alakuló magántestületek; az utóbbiak legismertebb tipusai a betegsegélyző pénztárak és az ármentesítő társulatok. Közelfekvő volna az analógiát ezek között a kényszertestületek között és a kényszerkartell között keresnünk, de a kényszer momentumán kívül egyéb közös tulajdonságokat alig lelhetünk fel. Sőt még a kényszer intenzitása is eltérő a kétféle alakulat között. Ugy a betegsegélyzőpénztár, mint az ármentesítő társulatok, de a többi kényszertestületek is abban egyeznek egymással és abban különböznek a kényszerkartellektől, hogy a kényszer csak egy bizonyos vonatkozásban foglalta össze a tagokat, egyébként azonban gazdasági mozgásukban függetlenek, míg a a kényszerkartell tagjai egész gazdasági létükkel kerülnek állami felügyelet alá. Annyi azonban konstatálható, hogy az egyesületek és az állami kényszer megférnek egymás mellett és ha egyébként találunk rokonvonásokat az egyesület és kényszerkartell között, úgy a kényszer egymagában nem lehet akadálya annak, hogy az egyesületi jogot célunkra felhasználjuk.

Szladits idézett felolvasásában az egyesületi jogot három részre osztja. Megkülönböztet külső rendészeti jog, belső egyesületi jog és egyesületi vagyonjog között.

Az egyesületi rendészet az egyesületnek az állami érdekek szempontjából való ellenőrzését foglalja magában. Itt nem időzöm tovább, megvalósíttatott az ellenőrzés a lehető legteljesebb, sőt amint láttuk, túltengő módon.

A belső egyesületi jog az egyesület működését a tagokkal szemben és a tagoknak jogait az egyesülettel szemben törvényes garanciákkal védi. Ez Szladits szerint az egyesület alkotmánya. Ez a terep már göröngyösebb, akár a kényszerkartell, akár pedig a tagok helyzetét nézzük.

A kereskedelemügyi miniszter, miként láttuk, a Szövetséget jogi személyiséggel ruházta fel. Lehet, hogy ennek az elhatározásnak mélyebben fekvő oka nem is volt, mert hiszen a Szövetség a rendelet értelmében csak a gyártást irányítja és kontrollálja, de arról a rendeletben nem esik szó, hogy a Szövetség a gyártmányok forgalmazását is hatáskörébe bevonja. Minthogy azonban a Szövetséget jogi hovatartozandóságát illetőleg csak egyesületnek vagy magánjogi társaságnak tekinthetjük, jogi személlyé avatása egy újabb mozzanat arra, hogy magánjogi egyesületnek vagy legalább is ahhoz közelállónak tekintsük. Tudvalevő ugyanis, hogy hazai gyakorlatunk szerint minden egyesület, melynek belügyminiszterileg láttamozott alapszabályai vannak, jogi személy. Igaz ugyan, hogy a Szövetség alapszabályait a belügyminiszter nem láttamozta, de viszont az is igaz, hogy a mi magánjogi társaságaink ezidőszerint még a pandektajogi societas szabályai után igazodnak és Általános Polgári Törvénykönyvünk törvényjavaslata is ellentétben az első Tervezet Gesamthand álláspontjával, a pandektajogi teóriát emeli érvényre, eszerint pedig a magánjogi társaság semmi körülmények között sem lehet jogi személy.

A kérdés már most az, hogy a külön létet élő Szövetség milyen viszonylatban áll tagjaihoz és hogy ezekre a jogviszonyokra az egyesületi jog miképen alkalmazható. Az egyesületi jog ebben a tekintetben úgy rendelkezik, hogy az egyesület fenmaradása a tagok azonosságától független, sőt a tagok változása a szabály. Az egyesület céljának eléréséhez tagjaitól nem követelhet a tagsági járulékokon felül anyagi áldozatokat, viszont az egyesületnél a tag a közvagyonban nem részes, a vagyonjogi kapcsolat tag és egyesület között oly laza, hogy az egyesület vagyona a tag vagyona szempontjából nem jön tekintetbe.

Nem képezheti vita tárgyát, hogy csak úgy, mint ahogy a papirgyáros nem saját jószántából lett a Szövetség tagja, ép úgy nem is léphet ki abból, mig üzletét folytatja. Sőt nem férhet kétség ahhoz sem, hogy a gyáros a Szövetségből ki sem zárható még akkor sem, ha bármiféle kötelességszegést követ el, hiszen azért kényszerszövetség. Mi történjék azonban, ha a Szövetség kebelében előállható majorizálás folytán a gyáros helyzete tarthatatlanná válik? A rendelet szerint a tag csak a közgyűlés szabálytalan összehívása, vagy annak szabálytalan lefolyása esetén és a költségek összegére és elosztására vonatkozó határozat ellen fordulhat a kereskedelemügyi miniszterhez panasszal, minden más esetben csak akkor élhet ugyanehhez a hatósághoz jogorvoslattal, ha megbirságolták. A kényszerkartellek ellen Németországban az a főpanasz, hogy megalakításukhoz és későbbi működésük idején is a felettes hatóság csak a tagok egy külön, rendszerint saját érdekeit néző, engedelmes töredékével érintkezik, a tagok kevésbé befolyásos, de számra tekintélyesebb csoportját pedig ennek a kis klikknek szolgáltatja ki. A mi gyárosaink sem anachoréták, aki közel tud férkőzni a hatalomhoz, azt nem fogja önzetlenül elhárítani magától, hanem elsősorban a maga javára fogja hasznosítani. Már pedig ehhez nem kell sok. Csak az üzemterven kell egy kis eltólást eszközölni és a gyáros örök életében áldhatja a kényszerkartellt. Hát még ha a specializálás megszervezésekor történetesen csak olyan árút osztanak ki valakinek, amilyen ugyan gyártási körébe tartozik, de amely árúnak előállítását már húsz éve hogy beszüntette? Mit tegyen mindez ellen a megszorult gyáros? Közvetlenül az intézkedés ellen nem élhet panasszal, mert a rendelet nem nyujt módot, fel kell idéznie tehát az 50,000 koronás megbirságolást. Ha ez megtörtént, úgy élhet panasszal ahhoz a miniszterhez, akinek egyik magasrangú tisztviselője, mint miniszteri biztos a méltánytalan üzemtervmegállapításhoz, illetve specializáláshoz már hozzájárult és hozzájárult a felülvizsgálás végett most ugyancsak hozzákerült megbirságoláshoz. Ugye-e bár ez a helyzet még a háború okozta kivételes jogi elbánás idején is tarthatatlan. Ez az az állapot, melyet Almási Antal a Háborus Jog Évkönyvében rendkívül szemléltetően úgy fejez ki, hogy «a háború tartamára az 1869 : IV. tc. 1. §-ának érvényesülését felfüggeszti és az eljárási jog területén a magánjog és közjog

differenciálódásának szervezeti következményeit elenyészti». Kohler főkép a kartelleknek azon stereotyp rendelkezése ellen kelt ki, hogy a tag nyomós ok esetén sem mondhatja fel a kartellszerződést, ugyan mit szól Kohler a kényszerkartelleknek még sokkal drákóibb ezen intézkedéséhez? A francia joggyakorlat honosította meg a most már közkeletűvé vált abandonnálás fogalmát. Értik ezalatt a vállalkozónak szerződésileg biztosított azt a lehetőségét, hogy lekötöttségétől, ha másként nem, vállalata feláldozása útján megszabadulhasson. Ezt a rendkívüli megoldási módot a papirszövetségi rendelet a tag korlátlan lekötésével kodifikálta, mert a gyáros másként, mint gyára bezárásával a kényszertársaságból nem szabadulhat ki. Más kérdés, hogy bíróságaink a kereskedelemügyi minisztert ilyen tág felhatalmazású kodifikátornak adott esetben el fogják-e ismerni és elfogadják-e érvényes jogszabálynak, hogy a miniszter egyrészt az egyént még anyagi romlása árán is egyoldalúan megköti, másrészt, hogy a megkötése folytán kényszerhelyzetbe került egyén felett ugyancsak ő ítélkezzék. Ha pedig nem fogja elfogadni, amint hogy nem fogadhatja el, mert a jognak helyes jognak kell maradnia még háborúban is, akkor aktuálissá válik az egyesületi jog értelemszerű alkalmazása, vagyis a bíróság az egyesületi jognak igaz, hogy legszigorúbb, mondjuk háborús könyörtelenséggel alkalmazott szabályai szerint fogja a kényszerszövetség és a tag közötti viszonyt elbírálni.

Hogy állunk azzal a további intern egyesületi kérdéssel, hogy az egyesület vagyona a tag vagyona szempontjából nem jön tekintetbe, ellentétben a magánjogi társasággal, amelynél a tag vagyoni részesedését mindig számontartja. A rendelet erre vonatkozóan az egyesületi felfogást tette magáévá, kimondja ugyanis, hogy a papirszövetség feloszlása esetén annak vagyona valamely, a miniszter által még meghatározandó közcélra fordítandó. Addig, amíg a kényszerkartell célja a mai marad, vagyis amíg a kartell csak irányít és ellenőriz, amihez azonban a jogi személyiség felesleges volt, ez a rendelkezés a tagokra számottevő hátrányt alig jelenthet. Csakhogy ismét a jogosság szempontjából nézve a rendelkezést, szó fér ahhoz, hogy a miniszter a tagok vagyona felett altruisztikusan rendelkezik. A kényszerpapirszövetség nem humanitárius egyesület, hazai joggyakorlatunk szerint nem is szükséges, hogy mint egyesület csak ideális célokat kövessen. Azt sem kell feltétlen igazságként elfogadnunk, hogy a miniszter a kényszerkartellt a tagokat segítő akcióként létesítette, ez nem is lett volna helyén, mert minden idevágó kormányakciónak legalább is annyira kell a közérdeket néznie, mint a magánérdeket, hiszen csak így vezethető vissza felhatalmazása a közszükséglet biztosítására. Ha pedig a kényszerkartellnek alapja a kartell tagjai szempontjából tisztára anyagi, akkor merőben érthetetlen, hogy a miniszter milyen jogon kényszerítheti a kényszerrel összehozott és együtt tartott tagokat még arra is, hogy közcélra is áldozzanak. Egyelőre igaz, hogy ez az áldozat nem jelent sokat, de tudjuk, hogy a kényszerszövetség szervei a rendelet mai kérlelhetetlen abszolutizmusa mellett pictus masculusok, mi lesz tehát, ha a miniszter a közgyűlés által megállapított hozzájárulásokat teljhatalmánál fogva olyan mérvben fogja felemelni, hogy arra a meghatározandó közcélra végezetül nagyon tekintélyes összeg marad? Kötelesek-e a tagok ebbe is belenyugodni, vagy talán nyugodjanak bele a tagsági járulék nem fizetése esetére kiszabott 50,000 korona bírságba? Ismét csak oda lyukadunk ki, hogy a rendelet bárányokkal és nem érdekeiket védő tapasztalt emberekkel számolt, akik sem az egyik, sem a másik megoldásban adott esetben nem fognak belenyugodni, hanem a kereskedelemügyi miniszter teljhatalmát a kincstárral fogják megfizettetni.

Nem folytatom a kazuisztikát, bár az esetek taglalása elég kecsegtető és bár a végkonkluzió változatlanul az lenne, hogy az állam az általa életre keltett kényszerkartell összes vagyonjogi kihatású intern rendelkezéseért a tagoknak szavatossággal tartozik.

Az egyesületi jog harmadik részének, az egyesületi vagyonjognak applikálása már kevesebb aggályra ad okot. Szladits az egyesületi jognak ezt a részét azért választja külön, mert itt az egyesületnek ugyan kifelé ható működéséről, de nem társadalmi működéséről, hanem arról van szó, hogy az egyesület milyen módon vehet részt a vagyonjogi forgalomban.

A fentiek szerint a papirszövetség jogi személy, amelyet hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben az igazgatóság képvisel. Ennyiben a helyzet ugyanaz, mint minden magánjogi egyesületnél. Bonyodalmak, amennyire a szövetséggazdasági elhelyezkedését végiggondolhatom, csak az esetben várhatók, ha a szövetség a tagok részére ugyan, de mégis a saját nevében az üzleti életbe is belép. A szövetség céljai közt fel van említve, hogy a szövetség az üzemtervek foganatosításához szükséges nyersanyagok szétosztásában közreműködni hivatott. Az a fontos, hogy milyen nyersanyagról van szó. Ha a nyersanyagot a szövetség a tagoktól összegyüjti és ismét a tagok között szétosztja, amint ezt számtalan központunk oly dicséretreméltó módon eszközli, akkor csak a szövetség és a tagok állnak egymással szemben és legfeljebb még a rendcsináló hatóság közreműködése kerülhet sorra. De ha a szövetség, mint a nyersanyag vevője lép ki a piacra, akkor a helyzet lényegesen komolyabb. A szövetségnek a rendelet ezidőszerinti rendelkezései szerint nincsen vagyona és a szövetség nincs is feljogosítva, hogy a tagokat más célra, mint a költségei fedezésére anyagilag igénybe vegye. Hogyan eszközli már most a szövetség a bevásárlásokat? Megbizottja ő a gyárosoknak? A rendelet szerint nem, még kevésbé a gyárosok bizományosa. Haszonra a vételeknél a szövetség nem reflektál, kivehető ez a szövetség intencióiból, de hogy leszünk majd a szövetséget netán érendő veszteséggel, erre meg a tagok nem reflektálnak. Hát akkor ki viselje a veszteséget és ha a szövetségre zudul, miből viselje? Ennek a hiányosságnak következményeit végeredményben megint a köz viseli, ami pedig csak úgy nincs rendjén, mintha a gyárosokra hárítanák az egész kockázatot. Ideális akkor volna a rendelet, ha egyik felet sem érhetné kockázat.

Dr. Forbáth Tivadar.

A büntetőügyek törvénykezési illeték alá vonása.

Az állami kiadások folytonos emelkedése az állami bevételek újabb és újabb forrásainak megnyitását teszi szükségessé.

A bevételek egy ilyen új, eddig még egyáltalán ki nem használt forrása, a büntetőügyek törvénykezési illeték alá vonásában kínálkozik. Ugy a törvénykezési illetékről szóló 1914. évi XLIII. tc., mint más idevonatkozó jogszabályok szerint csak a polgári peres és peren kívüli ügyek esnek illeték alá.

A büntetőügyeknek törvénykezési illeték alá vonása némileg idegenszerűen hangzik ugyan, mindamellett semmiféle jogi ok nem áll annak útjában, hogy ezt a pénzügyi szempontból minden tekintetben előnyös és méltányos jövedelmi forrást az állam ne vegye igénybe. Ehelyütt csak arra kívánok rámutatni, hogy egyes külföldi államok ezt a jövedelmi forrást már igen régen igénybe vették. Igy pl. az az állam, amelyben a jogdogmatika és a jogérzet a legmagasabb fejlődést érte el, a Németbirodalom, az 1878. évi június hó 18-án kelt illeték törvényében (Deutsches Gerichtskóstengesetz) a bűnügyek illeték alá vonását a legnagyobb következetességgel vitte keresztül. Az említett törvény IV. fejezetének rendelkezései szerint úgy a közvádas, mint a magánvádas bűnügyek illeték alá esnek.

A törvénykezési illeték szempontjából hasonlóan a német törvény rendszeréhez, az egyes ügyek között különbséget kell tenni aszerint, hogy azok közvádra vagy magánvádra folynak-e.

Magánvádas (fő- vagy pótmagánvád) ügyekben a magánvádlónak épen úgy bélyegjegyekben kellene az illetéket lerónia, mint ahogyan ezt a törvény polgári ügyekben a felperesnek teszi kötelességévé. A magánvádló képviselőjének a bélyegilletékért való felelősségét pedig a polgári perbeli képviselő felelősségéhez hasonlóan kellene szabályozni. A vádlott beadványai számára (kivéve az ügyvédi meghatalmazást) azonban ezekben az ügyekben is biztosítani kell az illetékmentességet.

A magánvádló az esetben, ha a költségek viselésére a véghatározatban a vádlottat kötelezik, az utóbbitól természetesen követelhetné az általa lerótt illetékek megtérítését.*

* *Magánvádas* ügyekben pl. a következő illetékfokozatot lehetne felállítani: *I. A járásbirósági eljárásban:* A beadványok első példányának első íve után és a tárgyalási, valamint a magánvádló valamely kérelmét, illetve indítványát tartalmazó jegyzőkönyvek első íve után az illeték: 4 K. Ugyanezeknek második és minden további íve után 1—1 K. Itélet illetéke: 30 K. Más, tárgyalás alapján hozott, az

Közvádas ügyekben: illetékfizetésre a jogerősen elítélt vádlott volna kötelezendő.

Az illeték összegének nagyságát akár úgy, amint ezt ezekre az ügyekre nézve a német törvény szabályozza, a jogerősen kiszabott büntetés nagysága szerint váltakozó fokozatban lehet megállapítani, akár egy egységes tarifában, külön-külön a járásbírósági, törvényszéki és esküdtbírósági eljárásra. Mindenesetre külön illeték alá esne a vizsgálatot elrendelő végzés és a vádhatározat.

A másod- és harmadfokú eljárás rendjén hozott határozatok szintén külön illeték alá esnének.

Ami ennek az utóbb említett illetéknek a beszedését illeti, a bírósági irodának, a bűnügyi költségekről készülő jegyzékkel egyidejűleg, az illetékekről is egy külön jegyzéket kellene vezetnie és ezt a jegyzéket a véghatározat jogerőre emelkedése után, a véghatározatnak a bűnügyi költségek tárgyában hozott rendelkezése feltüntetésével, behajtás végett az illetékes adóhivatalnak kellene megküldenie. Költségkímélés okából az adóhivatal a behajtást csak abban az esetben kísérelné meg, ha a bíróság a bűnügyi költségeket nem nyilvánította egyelőre behajthatatlanoknak.

Külön illeték alá esnék, közvádas ügyekben is, a kir. ügyészségnek a vád képviseletének elvállalása tárgyában hozott határozata elleni felfolyamodás, továbbá a sértett vagy magánfél minden olyan beadványa, melyben magánjogi igényt érvényesít. Végül az 1914 : XLIII. tc.-ben említett jegyzőkönyvi, illetve ítéleti illetéket kell a sértettnek lerónia, abban az esetben, ha az eljárás rendjén magánjogi igényt is érvényesített.

Avégett, hogy a sértett, illetve magánvádló vagyontalanság okából jogainak gyakorlásában akadályozva ne legyen, a szegényjog intézményét megfelelően szabályozva, a büntető eljárásra is ki kellene terjeszteni.

Az épen említettekhez hasonló elvek szerint lehetne a törvénykezési illetéket a kihágási eljárásban is meghonosítani.

Ami a tervezett illeték *pénzügyi eredményét* illeti, megfelelő statisztikai adatok hiányában csak hozzávetőleges számításokat lehet végezni.

A statisztikai évkönyvben közzétett adatok nem nyujtanak felvilágosítást arra nézve, hogy hány bűnügy folyik magánvádra. Tipikus magánvádas bűnügyek a becsületsértés, rágalmazás és könnyű testi sértés, az említett három cselekmény miatt folyó ügyeknek ugyanis, tapasztalás szerint, még egy százaléka sem közvádas. Ez okból az alábbiakban a magánvádas bűnügyekből várható illetékbevételre vonatkozó számításoknál csak ezt a három cselekménycsoportot vettem figyelembe.

A becsületsértés vétsége miatt folyamatba tett és jogerősen befejezett feljelentések száma évente átlag 140,000-re tehető (a már erősen a háborús állapotok által jellemezett 1914. évben 106,000), a rágalmazás miatt folyamatba tett ügyek száma átlag 17,000 (1914-ben 14,000), a testi sértések átlagos száma 54,000, alacsonyan számítva, magánvádas ennek fele = 27,000 (1914-ben 20,000).

A fenti számítás szerint tehát királyi járásbíróságon, csak az említett három cselekménycsoport miatt, évente mintegy 177,000 bűnügyet tesznek magánvádra folyamatba. Ebből a szóbanforgó 177,000 bűnügyből ítélettel fejeznek be átlag 57,000-et, másként 120,000-et.

A fenti fokozat alapulvételével, kizárólag csak az ismételten említett három cselekménycsoportot tartva szem előtt, a pénzügyi eredmény a következőképen alakul:

177,000 feljelentés illetéke à 4 K = 708,000 K. A tapasztalat szerint az ügyek körülbelül felében tartanak tárgyalást. Egy tárgyalást véve alapul, ügyenként a tárgyalási jegyzőkönyvek illetéke címén várható 354,00 K. 57,000 ítélet illetéke à 30 K = 1.710,000 K. 30,000 ügyben, melyben az ügy tárgyalás alapján, de ítélet nélkül fejeztetett be, véghatározat illetéke à 10 K = 300,000 K.

Ezekhez az összegekhez járul még az ügyvédi meghatalmazások, a külön beadványok, második stb. tárgyalási jegyzőkönyvek illetéke, mely címeken további 315,000 K bevételt lehet számításba venni. (50,000 meghatalmazás à 1·50 K = 75,000 K, 50,000 beadvány à 4 K = 200,000 K, 10,000 második stb. jegyzőkönyv illetéke à 4 K = 40,000 K.)

Eszerint a részletezés szerint a bevétel 3.387,000 K volna. Ennek az összegnek egyharmada szegényjog és behajthatatlanság címén leírva marad, ismétlem — tisztán csak a szóbanforgó három cselekménycsoportot véve a számítások alapjául, — minimális 2.130,000 K bevétel.

Ehhez az összeghez járulnának még a más cselekmények miatt magánvádra folyó ügyek, valamint a közvádas és kihágási ügyek illetékei, úgy, hogy a büntetőügyek törvénykezési illeték alá vonásából egészen minimálisan számítva, mintegy 3.000,000 K behajtható, tiszta bevétel várható.

A bűnügyek törvénykezési illeték alá vonásától a közvetlen pénzügyi eredményen kívül, közvetve a bíróságok tehermentesítése is remélhető. Különösen a kir. járásbíróságokra rendkívül nagy tömeggel reánehezedő főmagánvádas bűnügyek száma fog ezeknek az ügyeknek illeték alá vonása következtében lényegesen megapadni.

Ugyszintén lényeges apadás várható a kir. ügyészségeknek a vád képviselete elvállalása tárgyában hozott határozatai ellen beadott, az esetek túlnyomó többségében teljesen alaptalan, felfolyamodások számánál. Végül kétségkívül lényeges lesz az apadás azoknak a vagyon elleni büntetendő cselekményeknek a számánál, amelyeket magánvádra tesznek folyamatba, tapasztalás szerint elsősorban azért, hogy az adóst ezuton — illetékmentesen — kényszerítsék a fizetésre. Különösen az utóbbi időben jött a követelések behajtásának ez a kényelmes módja divatba, minek folytán az illetékes hatóságokat az ilyen a büntető eljárás lefolytatására teljesen alkalmatlan feljelentések nagy tömegével árasztják el.

A bűnügyek törvénykezési illeték alá vonásának gyakorlatilag semmi néven nevezhető akadálya nincsen. Az illeték behajtása egyszerű és olcsó, semmiféle külön szervezetet nem igényel. A behajtás körüli eljárás, a bírósági segédhivatalokat lényegesebben nem terheli meg. A segédhivatali személyzet a reája eső leletjutalékok fejében ennek az új illetéknek a beszedésével járó csekély munkatöbbletet bizonyára szívesen fogja elvégezni.

A bűnügyek törvénykezési illeték alá vonása a büntető igazságszolgáltatás szempontjából sem eshetik kifogás alá.

A nagy vonásokban ismertetett tervezet szerint a szóbanforgó illeték csak a jogerősen elítélt vádlottat, a magánvádlót és azt fogja érinteni, aki a büntető eljárás rendjén valamely magánjogi igényt érvényesít.

A törvénykezés illeték eredete a felek által az ügyükben az eljáró bírónak fizetett díjak, ú. n. sportulák.

Később, különösen mióta az állam a bírákat rendesen fizeti, az illetéket az állam az általa nyujtott szolgálatok fejében, az állam által fentartott igazságszolgáltatási szervezet költségei részbeni megtérülése végett szedi.

Annak, hogy a törvénykezési illeték csak polgári ügyekre terjesztetett ki, az a felfogás szolgált alapul, miszerint a polgári

ügyet befejező határozat illetéke: 10 K. A fellebbezés és semmisségi panasz indoka szintén beadványnak volna az illeték szempontjából tekintendő. A másod- és harmadfokú bíróság határozata után, az elsőfokú határozatra nézve megállapított illeték másfélszerese volna lerovandó. A jogorvoslati illetéket esetleg a jogorvoslat bejelentése alkalmával kellene leróni. A másodfokú eljárás bélyegilletékét, aszerint, hogy ebben az eljárásban volt-e bizonyításfelvétel vagy sem, kétféle összegben kellene megállapítani. A másod- és harmadfokú eljárás illetékét még abban az esetben is a magánvádlónak kellene előlegeznie, ha a vádlott élt perorvoslattal. — *II. A törvényszéki eljárásban* hasonló skálát kellene megállapítani. Ebben az eljárásban a magánvádló által benyujtott beadványokon, tárgyalási vagy a magánvádló valamely kérelmét, vagy indítványát tartalmazó jegyzőkönyveken kívül, külön illeték alá esnének az egyes perszakot megnyitó, illetve azt befejező határozatok. Igy pl. külön illeték alá esne a vizsgálatot elrendelő és a vizsgálatot befejező végzés, a vád alá helyezés tárgyában hozott határozat, az eljárást bármely okból megszüntető végzés és végül az ítélet. A fellebbezési és semmisségi eljárásban külön illeték alá esne a jogorvoslatot visszautasító végzés, továbbá az ítélet, még pedig a fellebbezési eljárásban aszerint, hogy ebben az eljárásban volt-e bizonyításfelvétel vagy sem, az ítélet, illetve véghatározat illetékét kétféle összegben kellene megállapítani. Ugyanezeket az elveket kellene a magánvádló által indítványozott újrafelvételi eljárásra nézve megállapítandó illetékekre is alkalmazni. A mindenkori illeték kétszeresét kellene leróni abban az esetben, ha az eljárás magánvád folytán két vagy több terhelt ellen folyik.

kereseti jog egy magánjog. Az állam akkor, amikor a polgároknak magánjogi jogvédelmet nyujt, tulajdonképen magánérdeket szolgál.

Az ujabb jogdogmatikában vitán felül álló tétel az, hogy a polgári kereseti jog alanyi közjog és a polgári igazságszolgáltatás nemcsak az azt igénybe vevő felek magánérdekeit van hivatva szolgálni, hanem, egy az állam rendfentartó kötelezettségéből folyó *közjogi* állami feladat. A polgári peres és perenkívüli eljárásban fizetett törvénykezési illetéknek sem az a jogi alapja, hogy az államot magán céljainkra vesszük igénybe, hanem mint általában minden illeték, ez az illeték is részleges megtérítés az állam által nyujtott közjogi szolgáltatásokért egy olyan intézmény igénybevételénél, melyet az állam általános közgazdasági és kulturális szempontokból akkor is fen kellene tartson, hogyha az semmiféle jövedelmet sem hozna.

Semmi oka sincsen tehát annak, hogy az, aki jogellenes magatartásával az államot arra kényszeríti, hogy vele szemben büntető jogával éljen, az ezzel az eljárással felmerülő költségekhez, illeték formájában ne járuljon hozzá. Ha annak nincsen elméleti akadálya, hogy a jogerősen elítélten a bűnügyi eljárással felmerülő kész kiadásokat, ú. n. bűnügyi költségeket behajtsuk, akkor annak sem lehet elméleti akadálya, hogy a bűnügyi igazságszolgáltatással felmerülő költségek egy részét illeték alakjában ne vessük a jogerősen elítéltekre ki.

Épen így nincsen akadálya annak, hogy a magánvádra folyó ügyeket, a fentrészletezett módon törvénykezési illeték alá vonjuk.

Az irodalom elismeri, hogy a magánvádlót jogászilag nem lehet sem a közvád képviselőjének, sem az egész társadalom mandatáriusának tekinteni. A magánvád intézményének jogászi indokát az irodalom részben abban keresi, hogy vannak olyan csekély jelentőségű bűnügyek, amelyeknek folytatásához sem az államnak, sem a társadalomnak semmiféle érdeke nem fűződik. Másrészt el kell ismerni azt, hogy minden büntetendő cselekmény, kivéve az állam ellen irányulókat, végeredményében a sértett szubjektiv jogi érdekét is sérti. A sértettnek is fűződik tehát érdeke ahhoz, hogy a cselekmény elkövetőjét megbüntessék, a közvád monopolium intézménye pedig politikai okokból amugy is korrektivumra szorul, ezen okokból a magyar Bp. meghonosította a pótmagánvád intézményét.

Ugy a főmagánvád, mint a pótmagánvád intézménye, amint ezeket az intézményeket a magyar büntető perrendtartás szabályozza, végeredményben nem egyéb, mint egy a sértettet megillető, a polgári perrendtartás irodalmában már általánosan elismert jogvédelmi igénytől lényegében semmiben sem különböző igény. Ez a jogvédelmi igény, amelynek a polgári perrendtartásban a konkrét kereseti jog felel meg, a büntető perrendtartásban pedig a fő- és a pótmagánvád intézménye, elméletileg tekintve azonos alanyi közjoga az egyesnek.

Ha tehát ennek az alanyi közjognak egyik formájának gyakorlása illeték alá esik, akkor nincsen elméleti akadálya annak, hogy a másik formája is hasonlóan illeték alá essen. Ennek annál kevésbé lehet akadálya, mert az általánosan elfogadott pénzügytani meghatározás szerint az illeték nem egyéb, mint egy közintézmény igénybevétele fejében a közintézmény fentartásához fizetett hozzájárulás.

Az, miszerint valamely magánjogi igénynek a büntető eljárás rendjén való érvényesítése illetek alá essen, külön indokolásra nem is szorul. *Dr. Rosnyay Dávid.*

Szemle.

— **Átmeneti igazságügyi tanács** szervezéséről adtak hírt a napilapok egyik jogi szaklap nyomán. A jelentés szerint már a tanács összeállításának a terve is kész lenne.

Hivatalos helyről azonban a hírt megcáfolták, hangsúlyozva, hogy az igazságügyminiszter foglalkozik a kérdéssel, de még állást nem foglalt.

A szóban levő tanács szervezése egészséges gondolatot testesítene meg.

Bár az eszmét, amelyet a budapesti ügyvédi kamara vetett fel, a háború sajátos jogviszonyai szülték, mutatis mutandis bizonyára megérdemli, hogy a béke idejére is megszívleljük, mert a «kezdeményező tanácskozó és véleménynyilvánító testületre» nemcsak az átmeneti igazságügyi problémák megoldásánál van szükség. Már több izben hangoztattuk, hogy a jogalkotás és az igazságügyi igazgatásnak sem az ötletszerűség, sem a váltakozó miniszterek politikai és személyes meggyőződése nem szolgálhat iránytűként. Szükség van oly szervezetre, amely szakszerű alakban juttatja kifejezésre az ország egyetemének jogi szükségleteit és óhajtásait. Hogy a parlament, amely erre rendeltetésénél fogva hivatva volna, nem felel meg ennek a célnak, azt, sajnos, unos-untig bebizonyította. Szakszerűségén azok, akik a törvényalkotás technikájának titkait ismerik, legfeljebb mosolyogni tudnak, a nép egyetemes jogi érdekeinek képviselőjeként pedig a legáltalánosabb választójogi alapon alkotott parlamentek sem váltak be. Legkevésbé vált be azonban mint kezdeményező, hanem — legalább is a kontinensen — a kormány jogi reformgondolatainak felülbirálatára szorítkozott. Mindezek következtében az igazságügyi tanács állandósítására égető szükség van. Sokkal mélyebben fekvő erők mozgatják a jogfejlődést és ennek a menete egy adott gazdasági renden belül sokkal állandóbb, semhogy a kicsinyes politikai cselszövésektől és részleges hatalmi érdekektől függő kormány mindenkori elhatározásában adäquat kifejezést nyerhetne. Hogy az igazságügyi tanács rendkívüli nagy jelentőségének megfeleljen, nemcsak az ország legtehetségesebb jogászait, nemcsak a különböző társadalmi hatalmi csoportok leghivatottabb képviselőit, hanem ezenfelül a legszélesebb néprétegek őszinte szószólóit kell magában egyesítenie. Sem az igazságügyi kormánynak, sem az országnak nem állhat érdekében, hogy az új szervezet konzervativ primipilusok fejbólingató gyülekezete legyen. Hivatalfőnökök és miniszteri kiküldöttek természetüknél fogva ritkán barátai a radikális reformoknak s még ritkábban szoktak eredeti ötletekkel a haladás szolgálatába állani. Feltesszük az igazságügyminiszterről, nemcsak a tárca mai kitünő képviselőjéről, hanem jövőbeli utódairól is, hogy az igazságügyi tanácstól véleményt és nem visszhangot kíván hallani. Evégből azonban a tanácsot úgy kell megszervezni, hogy a tagokat hivatali állásuk ne feszélyezze véleményalkotásában s annak bátor kimondásában. Reméljük, hogy az igazságügyminiszter legalább a saját kinevezésének fentartott tagok megválasztásában fogja a tanács független elemeit szaporítani. Mert a hagyományos miniszteri ankettekből, amelyekbe csak oly tagokat hívtak meg, akiknek véleményével a meghívó már eleve tisztában volt, igazán elég okunk volt kiábrándulni.

A tanácsnak a lapok közlése szerint való megszervezését semmikép sem tartanók szerencsésnek. A több mint 30 állandó tagból álló testület nehezen mozogna és különösen hiányoznék belőle a gyors kezdeményezés ereje és bátorsága, ami pedig az átmeneti tanácsnak épen legfontosabb feladata volna.

— **A német ügyvédek számának apadása.** 1915 jan. 1-én 13,204 volt a német ügyvédek száma. A háború első két évében, illetve 1917 jan. 1-ig számuk 12,393-ra apadt.

— **Háborús pénzügyi és gazdasági problémák** címmel érdekes tanulmány jelent meg *dr. Vágó János* tollából, akit csak nemrég avattak sub auspiciis az államtudományok doktorává. Kiadta a Pénzintézetek Országos Szövetsége.

Dr. Kovaliczky Elek sátoraljaújhelyi kir. közjegyző, a kassai közjegyzői kamara elnöke nyugalomba készülő vagy már nyugdíjazott bírót keres közjegyzőhelyettesnek mielőbbi belépésre. 16111

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 34. szám. Budapest, 1918 augusztus 25.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőt irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Tarnai János* kir. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Kunz Ödön* kolozsvári egyetemi ny. r. tanár: Részvénytörvény-tervezetem apport-szabályozásához. — *Dr. Bárd József:* Születési anyakönyvvezetés és bírói megállapítása. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 10. ív. — Csődnaptár.

Angol dolgok.*

XXII.

Ne bis in idem.

A londoni Central Criminal Court f. é. január havában öt hónapi fogházra ítélte Aughuet belga hadnagyot a belga hadsereg közlegényén, Dryver Rajmundon ejtett testi sértés miatt. Fellebbezett ezen ítélet ellen.

A sebesítés lövés által történt július 30-án és a londoni bíróság elítélte a vádlottat. Ezek után bizonyos nemzetközi egyezmények alapján a belga hadbíróság elé állították Calaisban, de felmentették. Visszatért Angliába és most négyrendbeli testi sértésért vonták felelősségre: három szándékos (felonious) és egy jogtalan (unlawful) testi sértésért.

A fellebbviteli bíróság előtt a vád képviselője ezeket adta elő: Vádlott azt vitatja, hogy ne bis in idem esete forog fen; de ez csak akkor állapítható meg, ha a vádba helyezett két tett azonos. A Calaisban elbírált eset azonban nem azonos a Londonban elbírálttal. Igy például a belga törvény szerint a vádlott élhetett az erős felindulás (uncontrollable impulse) kifogásával, angol törvény szerint nem; Belgiumban van elévülés, Angliában nincs. Ha a felfolyamodó e kifogásokat érvényesíthetné, akkor az Angliában eljárás alá kerülő belga honos jobb helyzetben volna, mint az angol polgár. A belga hadbíróság nem volt illetékes, mert a vádlott a tett idején nem tartózkodott Belgiumban; az ítélt dolog kifogása tehát nem állhat meg. De még ha illetékesek volnának is a belga hatóságok arra, hogy egy belga katonát a Calaisban működő hadbíróság elé állítsák: semmi esetre sincs erre joguk a jelenlegi vádlottra nézve, aki Londonban volt alkalmazva mint a belga hadsereg számadásainak felülvizsgálója. Az ő hatáskörük csak a harctéren álló katonákra vagyis azokra terjed ki, akik a hadi tevékenység területén az ellenséggel állanak szemben, ahol a szövetségesek emberei vegyest küzdenek s ahol könnyen merülhetnek fel nemzetközi hatásköri kérdések az egyes államok között.

Avory bíró: Mit kell harctér alatt érteni? Nem az ezidőszerint London is? (Derültség.)

Lawrence bíró: Némelyikünk azt hinné, hogy igen. (Derültség.)

Az elnöklő bíró kimondotta, hogy a bíróság nézete szerint a ne bis in idem kifogása alapos. Az indokok később fognak közöltetni.

A védő kérdi, vajjon úgy kell-e ezt érteni, hogy a perorvoslatnak hely adatott, az elítélő határozat megsemmisíttetett és hogy méltóságtok írásba foglalják ítéletüket?

Bíró: Igen.**

* Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41., 51., 1914. évi 51., 1917. évi 29., 30., 1918. évi 25. és 29. számaiban.

** Az írásos ítéletet forrásom eddig nem közölte. *T. J.*

XXIII.

Válóperben a házásságtörő férj nem hozhatja fel hontó okul a neje házasságtörését.

1914 április 4-én Robertson 19 éves fiatalember nőül vette Bohl Klárát. A vőlegény 21 évesnek mondotta magát. Egy évvel előbb ismerkedett meg a menyasszonnyal, aki feslett életet élt és Amerikából ki volt utasítva. Német származású lévén, vissza akart térni hazájába, de német volta miatt ez nehézségekbe ütközött; valószínű, hogy angol családnevet kívánt szerezni és ezért vette rá Robertsont a házasságra. Ez utóbbi jómódú szülők gyermeke volt és egy mérnöki hivatalban foglalatoskodott. A nő elment Németországba, de csakhamar visszatért és együtt élt férjével, ki később tiszt lett egy angol ezredben, de egészségi okokból nemsokára felmentést nyert.

1915 márciusban a házaspár a férj szüleihez ment lakni, de a nő egyik éjjel eltünt. Megtalálták és visszatért, azonban nemsokára felülkerekedett benne régi életmódja hajlama, 1915 októberben végleg otthagyta férjét, folytatta alacsony életét és 1916 decemberben gyermeket szült, akinek atyja nem a férje volt.

Eközben Robertson viszonyt kötött egy nála irnokként alkalmazott fiatal leánnyal. Most válópert indított neje ellen, kijelentvén, hogy szeretné elvenni azt a leányt, ha a bíróság a házasságot felbontja.

Angol jog szerint a bíró belátásától függ, hogy helyet adjon-e a férj felbontó kérelmének, ha őt is házasságtörés terheli. A tanuként kihallgatott felperes előadta, hogy ügyvédje értesítette arról, hogy ez a magaviselet akadálya lehet felszabadulásának, de azért folytatta a házasságtörést. Azután bizonyítást vettek fel arról, hogy az alperes kéjnő és Kaiser Klára név alatt él.

A felperes képviselője kérte a bírót, ne szenvedtesse Robertsont azért, mert őszintén előadta a tényeket.

A bíró a keresetet elutasította, kifejtvén, hogy lehetetlen neki a félperes javára döntenie. Minden kísértés nélkül követte el a házasságtörést és folytatta azt még a kereset megindítása után is, bár ügyvédje figyelmeztette őt ennek következményeire. Ily körülmények között nem adhat helyet a kérelemnek.

XXIV.

Erős felindulás.

A londoni központi büntetőbíróság előtt Harman György katona Earl Erzsébet meggyilkolása miatt volt vádolva.

A vád szerint a nevezett nőt 1918 január 25 én Hackneyben, London egyik külvárosában, egy vasuti híd alatt halva találták. Torkán mély seb volt. A nyomozás kiderítette, hogy egy francia földön állomásozó katonának a felesége és most pincérnő volt. Megismerkedett a vádlottal, ki a kanadai segítőcsapatban teljesített szolgálatot, a tett idején szabadságon volt és a halál idején Hackneyban lakott. Január 25-én a vádlott és a sértett együtt távoztak hazulról; éjjel 11 órakor a férfi egyedül jött haza, mondván, hogy a nő elment a lakására. A halotti szemle nemi betegséget állapított meg az asszonyon.

A vádlott a következő tényállást adta elő. Januárban Angliába jött, megismerkedett a sértettel, aki azt beszélte neki, hogy elvesztette férjét és kérdezte a vádlottat, nem vinné-e magával Kanadába, hol a háború után egybekelnének. Mikor a vádlott

szabadságot kapott, együvé mentek lakni és így voltak január 14-től 24-ig. Vádlott kitartotta a sértettet, 72 fontot költött reá. Később valami bajt érzett és az orvos mondta neki, hogy az venerikus betegség. Közölte ezt az asszonnyal, aki azt felelte, hogy ha ilyen baja volna, inkább meghalna, semhogy orvoshoz forduljon. Január 24-én mulatóban voltak és onnan korcsmázni mentek. Az utcán folyton kérte az asszonyt, hogy menjen orvoshoz, de ez ismételte tagadó válaszát és azt tette hozzá, hogy kész meghalni, ha ő (vádlott) meg akarja ölni.

Bíró: Azt akarja mondani, hogy felhívta, hogy ölje meg?

Vádlott: Igen. Azt mondotta, hogy nem neki való az élet és ha meg akarom ölni, ő kész meghalni. Ismét követeltem, hogy menjen orvoshoz, de nem akart és kijelentette, hogy öngyilkos lesz, ha visszamegyek a csapatomhoz. Azt is mondotta, hogy ha egybekelnének, de egy bizonyos ausztráliai altiszt előkerülne, elhagyná őt (vádlottat) és amahhoz menne. «Hogy ezután mi történt, azt nem tudom, de egyszerre csak azt láttam, hogy a kezemben levő kés pengéje véres. Nem voltam eszemnél.»

Látnivaló, hogy a vádlott védekezése főképen az erős felindulás és a beszámíthatatlanság körülményeire irányult. Bennünket csak az erős felindulás érdekel. Angol jog szerint* a különben gyilkosságot (murder) képező tett szándékos emberöléssé fokozódik le, ha az a sértettnek a m. Btk. 281. §. második bekezdésében körülírt ingerlő magatartása (provocation) által előidézett felindulásban követtetik el. Ilyen ingerlésnek veszi az angol jog a bántalmazást vagy súlyos meggyalázást, a bajvívást, házasságtörés esetében a tetten ért feleség és csábítója megölését stb.

Ily tényállás mellett a tárgyalást vezető bíró így tanította ki az esküdteket:

Ujabban némi ingadozás volt észlelhető a gyilkosságra vonatkozó jogszabályok alkalmazása körül. A bíróságok többször vétettek jogunk ebbeli szabályai ellen. Figyelmezteti a juryt, hogy valamint általánosan elismert elv, hogy a ténykérdés eldöntése feltétlenül az esküdtek katáskörébe tartozik, nagy vitán kívüli jogi tétel az is, hogy az esküdtek a jogot az esetre úgy tartoznak alkalmazni, amint azt az elnöklő bíró előttük kifejti. Nem alkalmazhatják tehát a jogot a saját értelmezésük szerint. Ha a bíró helytelenül magyarázza a jogot, a fellebbviteli bíró kiigazíthatja őt. Az esküdtek hitükkel vannak kötelezve a bíró felfogását magukévá tenni és eszerint dönteni el, hogy vádlott a bizonyítékok szerint bűnös-e vagy nem. Ha valaki azzal a szándékkal támad meg mást, hogy megölje vagy súlyos testi sérülést ejtsen rajta: ez gyilkosság, illetőleg annak kisérlete, hacsak oly körülmények nem forognak fen, amelyek az ölést igazolják vagy mentik. Igazolva vagy mentesítve van pedig az ölés, ha önvédelemből szükséges. Ily körülmény a jelen esetben nem forgott fen, tehát nem is kell szólnia róla. A másik lehetőség az, hogy a prima facie gyilkosságnak mutatkozó tett szándékos emberöléssé (manslaughter) csökken, mert ingerlés következtében előállott felindulásában (hot blood) követtetett el. Az ingerlésnek olyannak kell lenni, amilyent a jog ily hatásúnak elismer. Ez jogkérdés, minek folytán jogkérdés az is, hogy a tett gyilkosság-e vagy szándékos emberölés. Más szóval: az esküdtek nem azt döntik el tényként, hogy fenforog-e az ő felfogásuk szerinti ingerlés, hanem azt, hogy a törvény szerinti ingerlés fenáll-e. Ha tehát az ingerlés be van bizonyítva, azt kell megítélniök, hogy ez a törvény szerinti ingerlés volt-e és hogy a vádlott *ilyen* ingerlés folytán jutott-e az erős felindulás állapotába. A jelen esetre nézve jogi oktatásképen közli a juryvel, hogy az a körülmény, miszerint a megölt nőről bujakór ragadt a vádlottra, még ha igaz is, nem olyan ingerlés, amely a gyilkosságot szándékos emberöléssé fokozza le; mert akkor sem, ha a fertőzés tényét holmi sértő vagy bántó szavak követték.

Az esküdtek gyilkosságban mondották ki bűnösnek a vádlottat és a bíró halálbüntetésre ítélte. Minthogy az esküdtek kegyelemre ajánlották az elítéltet, a bíró kérdi tőlük, mire állapítják e véleményüket. A jury főnöke kijelenti, hogy a szerelemféltésre és a fertőzésre.

(Folyt. köv.)

Dr. Tarnai János.

* *Stephen:* A Digest of the Criminal Law (1877), Article 224.

Részvénytörvény-tervezetem apport-szabályozásához.

I. Doroghi Ervin ügyvéd úr e közlöny hasábjain alapos és tárgyilagos bírálatban részesíti az Igazságügyi Javaslatok Tárában (1917. évf. 5. sz.) közzétett részvénytörvény-tervezetemet.

Azt, hogy minden egyes észrevétellel esetenként azonnal foglalkozzam, sem a mai nyomda-viszonyok nem engedik meg, sem a vita célja nem javallja. Szándékom, hogy a tervezetre tett valamennyi kifogásra és észrevételre a vita lezajlása után összefoglalóan válaszolok, amit különösen az a körülmény tesz elkerülhetetlenné, hogy tervezetem részletes megokolása — nyomdanehézségek miatt — mindezideig nem jelenhetett meg.

Hogy ettől a szándékomtól eltérőleg az apport-kérdés szabályozásának alapos megtámadása tekintetében kivételt teszek, annak oka, hogy az alapítás szabályozásánál ezt a kérdést tartom a legfontosabbnak, másrészről, hogy tervezetem éppen e téren bocsát világgá egy olyan ballon d'essai-t, amelyet még sehol ki nem próbáltak.

Tervezetem vezető gondolata, hogy amíg a törvényhozás a fenálló és működő részvénytársaság jogviszonyainak szabályozásánál a lehető legnagyobb óvatossággal köteles eljárni, addig a megalakuló részvénytársaságokkal szemben kell alkalmazásba vennie minden elképzelhető és lehetséges eszközt, amellyel szédelgő részvénytársaság megalakulását megakadályozhatja. Történelmi tény, hogy a legnagyobb szabású szédelgéseket az alapításkor vagy nyomban azután követték el. Anormális időkben (mint amilyen a mostani is és előreláthatólag lesz a békére áttérő korszak) a tömeg játékszenvedélye betegésen elfajul; kiválóan alkalmas játéktárgy lesz a részvény és kiválóan jó üzlet derüre-borura új részvénytársaságok alapítása és ezzel az alapítóktól névértékben átvett részvény-tömegnek nagy árfolyamon piacra dobása. Az alapítás szabályozásának legfőbb célja — amint azt a tervezetem ellen sorompóba állított *Fr. Klein* olyan tömören kifejezi — «Schutz gegen faule, unehrliche, schwindelhafte Gründungen und gegen das Ausnützen von Gründungen und Aktienausgaben zu spekulativen Manövern, sofern es in letzterer Beziehung solchen Schutz gibt».[1]

Látszólag nagy tőke felett rendelkező, szédelgő részvénytársaság alapításának jelenlegi jogunkban legegyszerűbb és legveszélymentesebb módja: az alaptőke tekintélyes részének nem pénzbeli betéttel biztosítása. Hogy a vállalatba behozott cégért, jogért, ingatlanért stb. 20,000 K, avagy 3.000,000 K névértékű részvényt kap-e az apportőr, annak megállapítása az alakuló közgyűlésen megjelent és készpénz ellenében jegyző részvényaláírók *szuverén* joga. Hogy szédelgő vállalatnál ezek az «aláírók» az apportőröknek teljesen kiszolgáltatott szalma-emberek szoktak lenni, azt bizonyítani is felesleges volna.[2]

A fiktiv betét-értékelés beláthatatlan veszedelmével szemben tehát jelenleg teljesen védtelen közgazdasági életünk. És ennek két fő oka van: egyrészről, hogy az alakuló közgyűlésen döntő aláírók szédelgő alapításkor (és elvégre a törvénynek erre az esetre is provideálni kell, mert a reális betét-értékelés egyáltalában nem szorul törvényes szabályozásra!) nélkülözik a legelemibb kvalifikációt is arra, hogy őket az apportőrrel szemben a társa-

[1] Die neueren Entwickelungen in Verfassung und Recht der Aktiengesellschaft. Wien, 1904. 62. l.

[2] A «Fortuna aranybánya-részvénytársaság»-nak 2.000,000 K alaptőkéje a következőképpen volt «biztosítva»: James W. S. Langermann a Szent-Endre bányáját hozta be 1,500,000 K értékben; Hammond P. J. Edward pedig műszaki gépeket volt behozandó 499.750 K értékben. *Ilt az 1.999,750 K betét helyes értékelését a 250, azaz kettőszázötven koronát készpénzben lefizető «aláírók» ellenőrizték!*

Az 1870-es években Németországban és Ausztriában elharapódzott részvénytársasági szédelgések túlnyomó részénél találkozni lehetett a betét túlértékelésével. Bécsben egy 300,000 frt értékű házat 1½ millió frt.-ért vétettek át a társasággal; Berlinben az egyik alapító az általa 600,000 Thaler-ért vásárolt telket 1¾ millió Th.-ért vétette át a társasággal; Steglitz közelében egy 150,000 Th. értékű telket 850,000 Th. értékben hoztak be az alaptőkébe. Egy 50,000 Th. értékű vagyontárgyat a tulajdonosok 150,000 Th.-ért adtak el az alapítóknak, akik azt 330,000 Th. értékben adták át a társaságnak! «A Fortuna»-eset adatait lásd a budapesti törvényszék cégokmánytárában; a többi eset idézve: *Petrażycki:* Aktienwesen und Spekulation. Berlin, 1906. 101. l.

ság érdekeit komolyan védelmező «szerződő feleknek» lehessen minősíteni; másrészről, hogy jelenlegi jogunkban határozott névértékről szóló részvényt lehet adni olyan vagyontárgyért is, amelynek alapításkori értéke *teljesen bizonytalan!*

II. Ezeknek a premisszáknak a megállapítása után a Tervezetnek feladata is meg volt szabva. El kell hagyni azt a tisztán *magánjogi (szerződéses) alapot*, amelyen a Kt. szabályozása felépült[3] és *tárgyi*, a cégbíróság ellenőrzése alá vetett biztosítékokkal kell gondoskodni az értékelés realitásáról. Másrészről meg kell akadályozni azt, hogy teljesen bizonytalan értékek biztosítsák mindjárt megalakuláskor az alaptőkét vagy annak tekintélyes részét. E kettős feladatot pedig úgy kell megoldani, hogy ne csak a szédelgések elé emeltessék leküzdhetetlen akadály, *hanem a gyógyszer ne ártson az egészséges, reális alapításoknak sem.*

Ha helyes ez a céltűzés, akkor meg kell tudni találni azokat a megfelelő eszközöket is, amelyek e célhoz legegyenesebben elvezetnek!

Az első feladatot igyekeznek megoldani a Tervezetnek azok a rendelkezései, amelyek az alapító tervezetben a nem pénzbeli betétre vonatkozó közelebbi adatok részletezését követelik meg (14. §.); az apportőrt az alapítókkal egy jogi tekintet alá veszik (11. §.); az alapítóktól a betétről írásbeli jelentés szerkesztését követelik meg (19. §.) és e jelentés alapos felülvizsgálását az első igazgatók és felügyelők kötelességévé teszik; megkövetelik a revizori vizsgálatot (20. és 21. §.); előírják, hogy a betétről az alakuló közgyűlésen az igazgatóság és felügyelőbizottság részletes jelentést terjesszenek elő (23. §.); megakadályozzák addig a részvénytársaság bejegyzését, amíg a betét valóságos beszolgáltatását nem igazolják (14. §. ut. bek.) és végre a cégbíróság számára lehetővé teszik a betét-értékelés törvényességének alapos felülvizsgálatát (28. §.). Ugyancsak objektív garanciája akar lenni a helyes értékelésnek: a vizsgálat eredményének (21. §. ut. bek.) és a betét megállapításának (30. §.) közzététele, továbbá az alapítók, társaik, igazgatók és felügyelők magán- és büntetőjogi felelőssége (33—36. §§. és 179. §.).[4]

Ezek a rendelkezések jórészt a német Kt.-ben, helyesen az 1884. évi részvénynovellában is feltalálhatók és a német gyakorlatban kellően kipróbáltattak.[5]

III. Sokkal nehezebb azonban annak a másik feladatnak helyes rendelkezéssel megoldása, hogy bizonytalan értékű vagyontárgyak alapításkor az alaptőkébe ne kerülhessenek.

Mert hiábavaló minden objektív garancia ott, ahol (és ez Nitsche Győző tapasztalatai szerint: a rendszerinti eset!) nincs az a szakértő és az a cégbíróság, aki az alapítás idejében meg tudná mondani a betétként behozni szándékolt dolog vagy jog reális avagy csak valószínű értékét, egyszerűen abból az okból, mert az fizikai lehetetlenség. Ilyen «meghatározhatatlan értékű» betét *lehet* a szabadalom, a cég, az üzleti hírnév, bizonyos engedély stb., amelyeknek megszerzése — és e tekintetben aláírom mindenben Doroghi ügyvéd úr megállapításait — gyakran létérdeke lehet az alakulófélben levő részvénytársaságnak.[6]

A német jog szabályozása nincsen figyelemmel a betét tárgyának erre a tulajdonságára és az alapítókat, igazgatókat, felügyelőket és cégbíróságot abban az esetben is egy fix érték megállapítására kényszeríti, amidőn ehhez minden pozitiv alap hiányzik.[7] Ezzel pedig az a veszedelem, hogy a forgalmat elárasztják olyan részvényekkel, amelyeknek ellenértéke merő fikció, továbbra is fenyeget. Itt még csak arra kívánok rámutatni, hogy az imént példaként felsorolt vagyonértékek nem minden esetben és nem okvetlenül bizonytalanok és teljesen félreérti a Tervezet rendelkezéseit és szándékát Doroghinak az a magyarázata, hogy «vállalat»-nak értékét *sohasem* lehet határozottan értékelhetőnek venni és csakis tőzsdei és piaci árral bíró dolgok ellenében lehet a 14. §. szabályozása mellett részvényt adni.

A probléma tehát adva van. A betét tárgyának esetleges bizonytalansága az értékelés bárminő realitása mellett is előidézheti fiktiv elemeknek az alaptőkébe kerülését.

Ezt a problémát a *francia* (1893 aug. 1. törv. 2. cikke) és *belga* (1913 május 25. törv. 47. és 50. cikk) jog akként akarják megoldani, hogy megtiltják a betét ellenében adott részvényeknek a társaság végleges megalakulásától számított két éven át forgalombahozatalát és így az «apport-részvényt» elkülönítik a készpénzrészvénytől. Ennek a megoldásnak nagy hibája, hogy az apportőrt igen kellemetlenül érő korlátozást arra az esetre is kiterjeszti, amidőn az apportőr megfogható, határozott értéket adott részvényei ellenében.

Ugyancsak a betét értékének bizonytalanságából eredő veszedelmek ellen keresett orvoslást az 1883. évi francia javaslat 12. cikke, amely megkívánta adni az alaptőke egyhuszad részét képviselő részvényeseknek azt a jogot, hogy a társaság megalakulása után három éven belül kártérítést követeljenek az apportőrtől, ha ezalatt az idő alatt kitűnik, hogy a betét a becsérték felét sem éri meg.

A szóbanforgó probléma megoldásának módját keresi a kiváló *Vivantenak* az a javaslata is,[8] hogy 1. a betétrészvényt élesen meg kell különböztetni a készpénzrészvénytől, 2. a betétrészvénynek az első hat üzleti évben csak abból a nyereségből szabad osztalékot fizetni, amely a készpénzrészvényekre fizetett 4% után megmarad és végre 3. a betét reális értékeléseért az alapítókat hat éven át felelősekké kell tenni.

A Tervezet 14. §-a egyik megoldást sem fogadja el, hanem szabályozásának alapgondolatát *abból a módból meríti, ahogyan az 1893 aug. 1-jei törvénnyel kényelmetlen helyzetbe hozott apportőrök a francia közgazdasági életben teszik túl magukat a törvény szigorú rendelkezésén!*

A francia apportőrök u. i. nem reflektálnak olyan részvényre, amelyet ők csak két év mulva értékesíthetnek; lemondanak arról is, hogy szavazójogukkal ingerenciát gyakoroljanak a társaság üzletvitelére és megelégesznek a «parts de fondateur»-ökkel; tehát olyan értékpapirokkal, amelyek csak a vallalat tiszta jövedelmének egy részére biztosítanak jogot és *amelyeket mindjárt a megalakulás után forgalomba lehet hozni.*[9]

Az alaptőke viszont mentesítve marad a fiktív elemektől!

A Tervezet 14. §-ának eme keletkezése is már elég bizonyíték arra, hogy itt nincsen szó egy «teoretikus»-nak az élettől teljesen idegen kegyetlenségéről, hogy a javasolt megoldás nem a «bizalmatlanság szellemének túlhajtásában» üdvözli szülőanyját. Ellenkezőleg: minden igyekezete arra irányul, hogy a fiktiv alaptőkét olyan módon akadályozza meg, hogy a részvénytársaságnak a jövőben is módjában állhasson a leglégiesebb értékeknek könnyű szerrel való megszerzése. Mert próbáljuk csak meg a 14. §. rendelkezését egy gyakorlati példával bemutatni. Weisz Manfréd «vállalatát» egy alakulófélben levő részvénytársaság meg akarja szerezni. Tegyük fel, hogy az alaptőkét 500 millió koronában állapítják meg. Az eljárás a 14. §. szerint — sématikusan szemléltetve — a következő volna: Az ingatlanokért, gyárakért, berendezésekért és *valamennyi kézzel fogható értékért* kap Weisz Manfréd 400 millió korona névértékű *részvényt*; a

[3] Az Értekezlet (Jkv. 154., 155. ll.) a következő megokolással tartotta a betét-értékelés realitását biztosítottnak az alakuló közgyűlésen szavazó aláírók közreműködésében: «különben is a részvényesek vagyonukkal rendelkező teljeskorú férfiak, kik kötelesek tudni, hogy mit cselekszenek».

[4] A revizorok a 34. §. alapján csak akkor felelnek, ha dolosusan járnak el. Nézetem szerint, ha a revizorok kijelölését a Központi Cégbíróságra bízzuk, ezzel már kellően is biztosítottuk a megbízható elemek közreműködését. Készséggel hozzájárulnék azonban Doroghinak ahhoz a propozíciójához is, hogy a törvény ezt a felelősséget culposus magatartás esetében is megállapítsa.

[5] *Riesser* (Jog. Egyl. Ért. 1912. V. k., 39. füzet, 14. l.) szerint «Ezeknek a szabályoknak Németországban való felállítása óta apportoknak avagy alapításkor átvett értéktárgyaknak rosszhiszemű túlértékelése, az én tudomásom szerint, egyáltalán nem, avagy csak nagyon is szórványosan fordul elő».

[6] A részvénytársaság pl. tisztán arra alakul, hogy X. mérnök találmány-szabadalmát értékesítse, hogy az Y. jónevű egyéni «cég»-et (goodwill-t) szélesebb alapokra fektesse stb., stb.

[7] Az 1900. évi részvénytársasági kongresszuson *Brunard* helyesen hivatkozott arra, hogy a találmány-szabadalom, amelyet 50,000 frt értékben hoznak be, jelenleg talán 25 frtot ér, de esetleg a körülmények úgy alakulhatnak, hogy négy millió frt jövedelmet is fog hajtani.

[8] Per la riforma delle società anonime. Nápoly, 1913.

[9] Ezek a parts de fondateur-ök — meg levén bennük az abatorius elem (emtio rei speratae) — ép oly kedvenc tárgyai a tőzsdei vételeknek, mint a részvények és így az apportőrnek módjában áll betétjének ellenértékét igen könnyen realizálni.

cégért (goodwill-ért) szabadalmi jogaiért, engedélyeiért, védőjegyeiért stb. kap alapítórészjegyeket, amelyek javára a tiszta jövedelem 10%-át biztosítják. *Ő tehát részesül a vállalat jövedelmének 90%-ában és a 100 millió koronát készpénzzel adó részvényesek csak 10%-ban!* Öt év mulva a vállalat felemelheti alaptőkéjét pl. 650 millió koronára és 150 millió korona értékű új részvényt átadhatja Weisz Manfrédnak a parts de fondateur-ök ellenében.[10]

Ezek után, azt hiszem, túlszigorú Doroghinak az a megállapítása, hogy a 14. §. szabályozása «gyakorlatilag a részvénytársaság kizárását jelenti a gazdasági versenyből!» Hiszen, amit a 14. §. törvényes szabályozásnak kontemplál, nem más, mint a francia kereskedelmi «élet», üzleti élelmesség védekezése az apport-részvény korlátozásából eredő szigorúsággal szemben!

De Doroghi ügyvéd úrnak egyéb kifogásai is vannak az én apport-szabályozásommal szemben: 1. nincs megmondva, hogy ki dönt abban a kérdésben, hogy mit lehet alapításkor határozottan értékelhető betétnek minősíteni és mit nem; 2. a megsemmisítés szabályai fokozzák az apport-szabályozás bonyodalmait.

Lássuk ezeket a kifogásokat közelebbről: ad 1. Amint arra már fentebb is utaltam, Doroghi teljesen félreérti a Tervezet 14. §-ának rendelkezését és intencióját, amidőn annak azt imputálja, hogy az ott említett «határozottan megállapítható» érték csakis piaci vagy tőzsdei árfolyammal bíró vagyontárgy lehet. Ha a Tervezet ennyire meg akarta volna szorítani a részvény ellenében behozható nem pénzbeli betétek körét, ezt módjában állott volna világosan kifejezésre is juttatni.

Hogy mi a szóbanforgó bizonytalan érték, azt a Tervezet olyan *ténykérdésnek* hagyja fen, amelyet minden egyes esetben külön kell eldönteni. A Tervezet intencióit ismerő alapítók, igazgatók, felügyelők és revizorok mindenesetre meg fogják tudni oldani ezt a kérdést; *de a helyes megoldást mindenekfelett biztosítani fogja a kellő kereskedelmi érzékkel is rendelkező Központi Cégbíróságnak az alapításnál juttatott fontos szerepe.* A normativ rendszer alapgondolatával igenis összefér, hogy *az alapítás legalitását* a bejegyzést foganatosító cégbíróság vizsgálja felül. Ezért gondoskodik a 28. §. arról, hogy a Központi Cégbíróság birtokában legyen mindazoknak az adatoknak, amelyeknek alapján a törvényszerűség fenforgását megítélheti. Ha a Központi Cégbíróság arról győződik meg, hogy az alapítók stb. tévesen alkalmazták a 14. §-t, akkor a bejegyzést mindaddig megtagadja, amíg a törvény rendelkezéseinek eleget nem tesznek.[11]

A szóbanforgó quaestio factinak eldöntését ép úgy lehet a Központi Cégbíróságra bízni (és ez is egy ok a Központi Cégbíróság felállítására), amint a jelenlegi jog a cégbíróságra bízza annak megítélését, hogy mikor látja *igazoltnak* a 30% tényleges befizetését, vagy tőkeleszállításkor minő alapon *győződik meg* arról, hogy a társaság a kisebbített alaptőkénél is eleget tehet minden tartozásának. Sokkal kétségesebb quaestio facti-k eldöntését bízza a kereskedelmi jog a bíróságokra (mikor forog fen «erőhatalom», mikor «haladja meg az üzlet a kisipar körét», mikor forog fen «üzletátruházás», «továbbadási szándék», miket lehet «ingatlanok tekintetében keletkezett szerződések»-nek minősíteni stb. stb.), anélkül, hogy ezen az alapon a kereskedelmi forgalom «gondnokság alá helyezéséről» lehetne beszélni.[12]

ad 2. Ezen a helyen nem szándékozom a Tervezetnek a részvénytársaság megsemmisítésének kényes kérdése tekintetében javasolt megoldását ex asse tárgyalni. Csak Doroghi aggodalmait megnyugtatandó, szeretnék egy néhány tényt megállapítani. A Tervezet 168—170. §-aiban javasolt szabályozás *jóval enyhébb mint a német törvény szabályozása*, amelyet — úgy veszem ki — Doroghi helyesnek tart. A Tervezet nem ismer irreparabilis semmisségi okot; nincsen helye a semmisségi keresetnek, ha a törvényellenesség időközben megszünt vagy ha *felperes nem tudja igazolni, hogy a társaság fenállása neki kárt okoz.* Nem semmisítheti meg hivatalból az alaptőkéjét törvényellenesen biztosított részvénytársaságot a cégbíróság sem, *ha a megsemmisítés közérdekből szükségesnek nem mutatkozik* (és ez indokolandó és ebben a kérdésben végérvényesen a Kúria dönt!) vagy a törvényellenesség időközben megszünt.

Ilyen körülmények között a 14. §. szabálya nagyon is vastag kötélre erősített Damoklesz-kardként fog lebegni a megalakult részvénytársaságok feje felett. Emellett úgyszólván platónikussá teszi a 14. §. alapján való megsemmisítést az a körülmény is, hogy a betétalapítás törvényszerűségéről egy olyan kiváló szakbíróság — mint aminőnek a Tervezet a Központi Cégbíróságot kontemplálja — győződik az alapításkor meg. Szinte elképzelhetetlen az az eset, hogy a Központi Cégbíróság bejegyezhessen egy olyan részvénytársaságot, amelynek alaptőkéjét nem a 14. §-nak megfelelően biztosították. De ha — dato sed non concesso — tévedés, felületesség vagy vétkesség a cégbíróság részéről mégis lehetővé teszi ezt a törvényellenességet, a megsemmisítéshez még mindig szükséges fog lenni az utólagos reparáció hiánya és a közérdek parancsa.

IV. Végezetül csak egy megjegyzést szeretnék papirosra vetni, ami nemcsak az apport-szabályozásra, hanem Tervezetemnek minden egyéb «merész» ujítására is vonatkozik. A még mindig forrongásban, kialakulóban levő és jelentőségükben napról-napra emelkedő részvénytársaságok számtalan olyan problémát vetettek felszínre, amelyekkel szemben a jogrend kénytelen állást foglalni. Ez az állásfoglalás — egy ilyen finom szövésű, érzékeny gazdasági fenoménről lévén szó — szerfelett nehéz, akár az legyen a végső meggyőződés, hogy hagyni kell a problémát tovább érni, akár pedig az, hogy egy új szabály felállításával «meg kell ezt oldani». Kevés jogmatériára áll úgy, mint a részvényjogra, Schwarz Gusztávnak az a mélyértelmű megjegyzése, hogy sokkal nehezebb a törvényhozónak azt eldönteni, hogy mit *nem* kell, nem szabad szabályozni, mint a szegényes jogászi műszerekkel a megoldáshoz fogni.

A Tervezet «megoldásai» kisérletek. Első céljuk a hazai szakkörök érdeklődésének felhívása az új problémákra és a jobb megoldások proponálására. Ennélfogva, ha én védem is Tervezetem szabályozását, annyira elfogult és elvakult igazán nem akarok lenni, hogy ragaszkodjam az általam legjobbnak talált megoldáshoz akkor is, ha mások jobbat találnak; nem tevén különbséget, hogy ha ez a «jobb» a quieta non movere fog lenni. És ez áll elsősorban a — bevallom — egészen idegenszerű, a gyakorlati életben még ki nem próbált apport-szabályozásomra is.

Dr. Kuncz Ödön.

[10] Félreérti *Doroghi* a Terv. 138. §-ának utolsó bekezdését, amidőn azt úgy magyarázza, hogy az utóalapítás korrektiv szabályai a két év *utáni* alaptőkefelemelésre is állanak. Amidőn a 138. §. a 83. §. rendelkezéseit kiterjeszti az alaptőkefelemelésre is, nyilvánvaló, hogy e rendelkezések csakis a bejegyzéstől számított két éven belül keresztülvinni szándékolt alaptőkefelemelésre állhatnak. A német KT. 279. §-ának hasonló rendelkezését egyértelműen értelmezik így a német kommentárok. V. ö. *Staub:* Anm. 9. ad 279. §.

[11] Ez persze csakis akkor következik be, ha az alapítók bizonytalan értékért akarnak részvényt adni. Annak, hogy kézzelfogható értékért is alapító részjegyet adjanak, nincs akadálya.

[12] Az annyira liberálisnak tartott *angol* részvényjog (1890. Comp. Act. 1. §. és 1907. C. A. 39. §.) még attól sem riad vissza, hogy bizonyos közgyüléshatározatok érvényességét (a társaság fenállása alatt) *a törvényszék jóváhagyásától* tegye függővé! Pedig Anglia a normativ rendszer szülőföldje.

Születési anyakönyvvezetés és bírói megállapítás.

Lapunk közigazgatási döntvénytára V. számában a belügyminiszter 122,489/1917. számú elvi határozatát közli, mely az anyakönyvvezető s az anyakönyvi felügyelő hatóság hatáskörét tekintetében novumot tartalmaz.

Adott esetben az volt a kérdés, vajjon az A. U. 144. §-ában előírt feltételek fenforgása esetén a törvénytelen gyermek utólagos házasság által történt törvényesítése megállapítható és a gyermek születési anyakönyvébe feljegyezhető-e, *ha a gyermek anyja tagadja, hogy a gyermek az elismerőtől származik, illetve természetes apja gyanánt mást nevez meg?*

A B. M. határozata szerint a közigazgatási hatóság az A. U. 144. §-ában meghatározott feltételeken kívül másokat is vizsgálhat, így az atyai elismeréssel szemben azt, vajjon a gyermek valóban az elismerőtől származik. S ha ez eljárás folyamán oly tények derülnek ki, melyek az elismerés tartalmának valoságát kizárják — különösen ha az anya tagadja, hogy a gyermek az ő férjétől származik — akkor a közigazgatási hatóságnak a törvényesítés megállapítását meg kell tagadnia, mert, ha a leszárma-

zás ténye vitás, akkor annak megállapítása csak bírói hatáskörbe tartozhat. Ezt a nézetet támogatja az A. U. 146. §-ának 2. és 3. bekezdése, melyből kitünik, hogy a közigazgatási hatóság a szülőket meghallgatja arra nézve, vajjon a gyermeket egymástól nemzettnek ismerik-e el. Ennek a rendelkezésnek pedig alig volna célja, ha a közigazgatási hatóság az anya nyilatkozatát az atyai elismeréssel szemben figyelembe nem vehetné.

Ez a határozat szerény nézetem szerint de lege lata nem helytálló. Érvényes jogunk értelmében ugyanis az elismerésnél a természetes anya meg nem hallgatható és az elismerésnek utólagos házasságkötéssel való kombinációja esetén sincsen a közigazgatási hatóságnak módja az anya tiltakozásának az apa elismerésével szemben való figyelembevételére. Ha pedig az A. U. 144. §-ában megállapított feltételek megvannak, a felügyelő hatóság az utólagos házasság törvényesítő hatását (nem a törvényesítés megállapítását) feljegyeztetni tartozik és nem határozhatja meg azt, hogy ki tartozik bíróság elé fordulni.

Nézzük elsősorban az anyakönyv természetét, célját.

Az anyakönyv, mint nyilvánkönyv, osztozik a nyilvánkönyvek azon céljában, hogy szorosan meghatározott tények hiteles bizonyítására szolgál. E tények nagyobbrészt bizonyos kijelentések megtörténte, melyeket a regiszter hivatalosan megrögzit. A cégjegyzék mindenki részére bizonyítja hitelesen, hogy X-et cégjegyzőmmé neveztem ki, a telekkönyv bizonyítja, hogy X-nek ingatlanomon bizonyos összeg erejéig jelzálogjog bekebelezését engedélyeztem, az anyakönyv bizonyítja, hogy X és Y egybehangzólag kijelentették házasságkötési szándékukat stb. Már most természetesen e kijelentések konstitutiv hatásának, jogkövetkezményeinek, a közönségre való fontossága folytán a bevezetések megtétele előtt az illető közigazgatási hatóság különböző meghatározott feltétel fenforgását vizsgálja, melyek nagyobbára könnyen megállapítható, alaki kellékek. Noha a nyilvánkönyvi bejegyzés és tényleges helyzet közötti összhangra törekszünk különböző módon, a nyilvánkönyvi bejegyzést végző közigazgatási hatóság általában a kijelentések és tartalmuknak tényei közötti megegyezés vizsgálatába nem bocsátkozhatik, mert ezzel nemcsak a nyilvánkönyv könnyen kezelhetősége szünnék meg, hanem célját sem érné el, mert könnyen észlelhető, egyszerű tények feljegyzése helyett tények, ingadozó szubjektiv megítélésének feljegyzése lenne.

A nyilvánkönyvekkel szemben csupán arra vagyunk kíváncsiak, hogy bizonyos tények, alakilag szigorúan meghatározott feltételek mellett, megtörténtek-e vagy sem, s a bíróság dolga, hogy e tényekhez fűződő jogkövetkezményeken az eset egyediségének mérlegelésével változtasson, a nyilvánkönyvet kezelő hatóságnak az intézmény céljának megfelelően a merev, általános szabályokhoz kell ragaszkodni.

Noha az anyakönyvi törvény (1894 : XXXIII. tc.) 23. §-a kimondja: «Az anyakönyvvezető köteles a felek szóbeli vagy írásbeli bejelentésének helyességéről, ha abban kételkedni oka van, alkalmas módon meggyőződést szerezni, (amit Kmetty közigazgatásjogi tankönyvében — I. köt. 303. oldal — erősen hangsúlyoz) az elismerésre vonatkozó törvényes intézkedéseknél azonnal meggyőződünk, hogy ez csak általános szólam, mert az egyes bejegyzéseknél az anyakönynvezető vizsgálódási köre szigorúan meg van szabva..

Az elismerésről az A. T. 41. §-a kijelenti: «A törvénytelen gyermeknek természetes atyja által való elismertetése csak akkor jegyezhető a születési anyakönyvbe, ha ezen elismerést maga a természetes atya az anyakönyvvezető előtt személyesen jelenti ki vagy ha az elismerés közokiratba van foglalva.»

Az elismerés anyakönyvi feljegyzése tehát semmi egyéb, mint annak a kijelentésnek bizonyítása, hogy X személyazonosságát igazolva a gyermeket az anyakönyvvezető előtt a magáénak ismerte el.

Ennél több dolga az anyakönyvvezetőnek ez üggyel nincsen. Esetleges folytatása a bíróság, lehet, hogy a büntetőbíróság elé tartozik.

Különben teljes határozottsággal kimondja ezt az I. M. 20,308/1897., illetve a B. M. 57,081/1897. számú rendelete:

«A házasságon kívül született gyermekre vonatkozó születési anyakönyvbe a természetes atya által való elismerés bejegyzése, ha az 1894 : XXXIII. tc. 41. §-ában körülírt módon történt, akkor is bejegyzendő, ha az anyakönyvvezető tudja, hogy a gyermek nem származik az őt elismerő férfitől. *Az anyakönyvvezető ugyanis a születési anyakönyvbe nem azt jegyzi be, hogy a gyermek az őt elismerő férfitől származik, hanem azt, hogy ez a férfi a gyermeket tőle származottnak elismerte.* Az elismerés ténye tehát, mely a bejegyzésnek tárgya, való, amiből következik, hogy azt, vajjon a gyermek csakugyan az őt elismerő férfitől származik-e, az anyakönyvvezető az 1894 : XXXIII. tc. 23. §-a értelmében vizsgálni nem köteles. Figyelmet érdemel itt továbbá még az a körülmény is, hogy az elismerő férfi és a gyermek anyja között kötött házasság esetében sem az utólagos házasság által való törvényesítés bekövetkezése, hanem csak az jegyeztetik be a születési anyakönyvbe, hogy az a férfi, ki a gyermeket magáénak elismerte, a gyermek anyjával házasságot kötött, mely tény szintén való.»

Azonban minden kétséget eloszlat az A. U. 95. §-a, mely kategórikusan kijelenti: «Azt, hogy a gyermek csakugyan az őt elismerő egyéntől származik-e, az anyakönyvvezető nem vizsgálhatja.» Az A. U. 95. §-ához járul a B. M. 174,200/1912. sz. rendelete (közli: Magyar Közigazgatási Törvények Grill-féle kiadásának I. pótkötete, 617—618. oldal) mely figyelmezteti az anyakönyvvezetőket, hogy a természetes apának a vérszerint leszármazást kell elismerni. Emellett az, hogy a gyermek csakugyan az őt elismerő egyéntől származik-e, nem vizsgálható. Az elismerés feljegyzésének akadálya már most csak az, ha az anya érvényes házassági kötelékben van.

Látjuk tehát, hogy az elismerésnél csupán a természetes apának azon beismerése szerepel egyoldalú kijelentés alakjában, hogy a gyermeket vérszerint tőle származónak ismeri el. A beismerés tartalmi valóságának vizsgálatától tételes jogunk az anyakönyvvezetőt eltiltja, minek folytán az anya meghallgatására nincsen módja.

Hasonló különben a helyzet az elismerés jogi természete tekintetében oly jogrendszerekben is, melyekben az elismerésnek konstitutiv hatása sokkal nagyobb.

A Code Civilben, ahonnan az elismerés intézménye mai alakjában a kontinentális jogszerekben elterjedt, az elismerésnek egyoldalú kijelentési jellege van s a vérszerinti leszármazás beismerését tartalmazza. A C. C. 334. §-a meghatározza a feltételeit, amelyek között az anya beleegyezése már csak azért sem szerepelhet, mert mind az anyának, mind az apának egymás elismerésétől független elismerési joga van. Az elismerési nyilatkozattal szemben a törvény a valóság vélelmét állítja fel, mely csak bíróság előtt dönthető meg, tehát az elismerőnek, ama hatóság előtt, ahol az elismerést bejelentik, kijelentésének valóságát nem kell bizonyítani. Hangsúlyozandó, hogy a francia jogban van az elismerésnek legnagyobb joghatása.

Kevesebb fontossága van az elismerésnek a német jogban, ámbár jogi természetének meghatározására igen nagy fáradtságot fordítottak. Az elismerésnek sem konstitutiv vagy deklarativ, sem jogügyleti vagy nem jogügyleti jellege felett indított viták nem érdekelnek ehelyütt bennünket, annyi kétségtelen, hogy az elismeréshez és a vele beálló joghatásokhoz az anya beleegyezése nem szükséges. (V. ö.: Dr. Sigmund Nagorski: Das Rechtsverhältnis des unehelichen Kindes zu seinem Erzeuger nach deutschen und französischen Recht, Zürich, Selnau, 1908.; Kurt Martini: Anerkentnis der unehelichen Vaterschaft und Alimentenversprechen in vormundschaftsgerichtlicher vollstreckbarer Urkunde. Heidelberg, 1908.)

Figyelmet érdemel a német joggyakorlat, amely szerint törvénytelen gyermek apaságának elismerését az anya kérelmére még akkor sem lehet helyesbíteni, ha a bíróság előtt bizonyítja az anya, hogy nem az elismerő a gyermek atyja. Ugyanazon törvénytelen gyermeknek több apa által való elismerése is bejegyezhető, viszont ez elismeréseknek az esetleges perben különös bizonyító erejük nincsen. A plurium concubentium kifogását azonban az elismerő többé nem érvényesítheti. (L. Reimann-Vigelius: Handbuch für Standesbeamte. Freiburg im Breisgau 1915.) Még a törvényesítési eljárásba — BGB. 1723—1740. §§. — is alig van az anyának beleszólása, tiltakozása esetén beleegyezését a gyámhatóság pótolhatja. A BGB. 1720. §-a utólagos házasság és elismerés esetén felállítja a törvényes leszármazás vélelmét, tehát ennek feljegyzésénél csupán e két tény vehető figyelembe.

Az elismerés kérdésében a magyar jog szerint is tiszta

a helyzet. Fontosságát egymagában nem látták talán elég nagynak, azonban sajátságos módon az utólagos házasságkötéssel kapcsolatban joghatása folytán jelentősége annyira megnövekedett a törvényhozó szemében, hogy a törvényesség feljegyzéséhez megkívánt előfeltételek közé olyanokat is felvettek, mely magának az elismerésnek kétségtelen jellegét is némileg zavarossá teszik.

A törvényhozás kettő között választható: Vagy a bíróság megállapítása körébe tartozónak jelenthette ki a törvényes származás kimondását minden esetben s az utólagos házasság törvényesítő hatásának az illetékes közigazgatási hatóság általi feljegyzését csak bírói ítélet alapján engedhette meg, vagy szigorúan megállapított feltételek fenforgása esetén az illetékes közigazgatási hatóságra bízhatta az utólagos házasság törvényesítő hatásának feljegyzését s az esetleg sérelmet szenvedettet utasíthatta bírói útra. Különböző kézenfekvő okból, az esetek túlnyomó többségét tekintve a bíróság tehermentesítése az utóbbit kívánta. A feljegyzéshez azonban jogunk sajátos intézkedései értelmében különböző feltételeket kellett vizsgálni (például nem házasságtörésből származó gyermekről van-e szó), úgy hogy a közigazgatási hatóság nem tisztán tények megtörténtének feljegyzését végzi, hanem többé-kevésbé a törvényes származás jogkérdésének vizsgálatába bocsátkozik s ezzel egyúttal veszít a bejegyzési tények egyszerűsége, általánosan, szabatosan való meghatározottsága.

Önként értetődő, hogy az anyakönyv természeténél fogva a közigazgatási hatóság szubjektiv értékelést megengedő vizsgálódási körét minél szűkebbre kell szorítani s ha már az A. U. 144. §-a eléggé messze ment e vizsgálódási kör taxativ felsorolásában, ehhez azután szigorúan ragaszkodnunk kell s különösen ügyelnünk kell, hogy az elismerés feltételeit az utólagos házasság tényével való kapcsolata meg ne változtassa.

Az anyakönyvi törvény 43. §-ának helyébe lépő 1904. évi XXXVI. tc. 19. §-a kimondja: «Ha a törvénytelen gyermek anyja és természetes atyja házasságra lépnek, ez a körülmény, amennyiben közokirattal igazoltatik, bármely érdekelt fél kérelmére a születési anyakönyvbe feljegyzendő, de csak akkor, ha a természetes atya által való elismerés az 1894 : XXXIII. tc. 41. §-a szerint fel van jegyezve, vagy ugyanezen paragrafus szerint egyidejűleg feljegyezhető».

«A felügyelő hatóság bármely érdekelt kérelmére megelőző vizsgálat alapján elrendelheti, hogy az utólagos házasság bejegyzése után vagy azzal egyidejűleg az anyakönyvben a törvényesítés is feljegyeztessék.»

Azt látjuk tehát, hogy az elismerés, mint külön egész szerepel, amelynek körülményeiben az utólagos házasságváltozást nem idéz elő. A törvényesítés feljegyzéséhez megkívánt feltételek is arról győznek meg, hogy a vizsgálódás köre a két alapfeltétel, az elismerés és utólagos házasságkötés tényének együttes megállapítására szorítkozik.

Az A. U. 144. §-a a felügyelő hatóság vizsgálatát a következő kérdésekre szorítja: 1. A gyermek születésének anyakönyvezése. 2. A természetes atya általi szabályszerű elismerés. 3. A szülők utólagos házassága. 4. A szülők egyike sem állott a gyermek születését megelőző 7—10 hónapok között egy harmadikkal házassági kötelékben. Vagyis az első három pont közokirattal bizonyítható tény, csak a negyedik körülmény olyan, melynél esetleg tanuk meghallgatása szükséges.

Habár e negyedik pont a törvényesség jogi kérdésébe nyulik bele, a taxativ felsorolásból azt látjuk, hogy ezen túl a közigazgatási hatóság nem mehet.

A tárgyalt döntés hivatkozik az A. U. 146. §-ára. Eszerint: «Ha a szülők kihallgathatók a 144. §. 4. pontjában megjelölt körülményre ők, ha pedig ki nem hallgathatók, a megjelent tanuk hallgatandók ki».

«Indokolt esetben a szülők vagy tanuk vallomásukra megesketendők, de a szülőktől arra vonatkozólag, hogy a gyermeket egymástól nemzettnek ismerik-e el, eskü ki nem vehető.»

Ebből valóban közvetve azt olvashatjuk ki, hogy a szülők a gyermek egymástól származásának kérdésében meghallgatandók, különösen, ha a döntés felfogását valljuk, hogy minden törvényszakasznak származásánál fogva szükségszerűen van célja, értelme. Azonban ha e szakasznak célt, értelmet tulajdonítunk, akkor elvesszük a 144. §. taxativ felsorolásának célját, értelmét! Minthogy nyílvánvalóan szerkesztési hibával állunk szemben, e szakaszt, ha már értelmezni akarjuk, a legszigorúbban kell értelmezni. A 144. §. szabatosan meghatározza, melyek azok a kérdések, melyeket az anyakönyvi felügyelő hatóság az utólagos házasság törvényesítő hatásának feljegyzéséhez vizsgál. A 146. §. első bekezdése megmondja, hogy a 144. §-ban meghatározott körülményekre minő esetben hallgathatók ki a szülők. A szakasz második bekezdése viszont elfelejti, hogy minő vizsgálódási kört szabott ki a felügyelő hatóság részére s egy nem is említett kérdésről az egymástól nemzés elismeréséről megjegyzi, hogy arra a szülők meg nem eskethetők. Grosschmid így beszéltetné e szakaszokat: Megbízlak a következőkkel: Kérdezd meg a jelentkezőktől, hány évesek, mi a vallásuk. Mást ne kérdezz. Azonban arra a kérdésre, hogy lopásért el voltak-e már ítélve, nem szabad őket megesketned!

Valószínűnek tartom, hogy a 146. §. 2. bekezdése nem szülőt, hanem apát akar mondani. Semmi esetre sem értelmezhető azonban e paragrafus oly módon, hogy a 144. §. helyes értelmét megváltoztassa, illetve elvegye.

Figyelmet érdemel különben, hogy az utólagos házasságkötés anyagi jogunk szerint önmagában azzal a konstutiv hatással jár, hogy a házasfelek gyermekeit törvényesekké teszi. Bekövetkezik ez a joghatás a felek akarata nélkül, sőt tiltakozásuk ellenére. Bizonyos feltételek esetén ezt a joghatást a közigazgatási hatóság feljegyzi az anyakönyvbe. Ha e szigorúan meghatározott feltételek fenforognak, az anyakönyvi felügyelő hatóságnak nemcsak joga, hanem kötelessége is a bejegyzés elrendelése. Bírói útra az a sérelmet szenvedett utasítandó, akit az intézmény célja, az esetek átlagának szem előtt tartásával a törvény tart helyesnek bírói útra utalni. Kiemelendő továbbá, hogy Javaslatunk, mely a házasságtörésből származó gyermekek odiózus helyzetét megszünteti az anyakönyvi felügyelő hatóság vizsgálódási körét még beljebb szorítja. Ezzel azután csak két tény fenforgásának vizsgálata maradna fen, a szabályszerű elismerés és az utólagos házasságkötés. Látjuk tehát, hogy a törvényhozás iránya a döntvény kiterjesztő gondolatával szemben ellenkező irányban halad. S valóban az esetek túlnyomó többségét tekintve, ez az eljárás helyes és célszerű, s ez szolgálja a gyermek érdekét is, s néhány rendkívüli eset kedvéért nem tanácsos a bejegyzési tények egyszerűségét, objektivitását megbolygatni, hanem «quantité negligeable» gyanánt tekintendők.

Természetesen némileg visszatetsző, hogy a férj törvényes gyermekének jegyezzen be valakit az anyakönyvvezető, noha a feleség-anya tagadja és mást nevez meg a gyermek atyjának. Azonban necsak ez eset ritkaságára és arra gondoljunk, hogy ennek figyelembevételével a közigazgatási hatóságot még jobban belevisszük a törvényes leszármazás bonyolult jogkérdésébe, hanem vegyük figyelembe, hogy ugyanez a helyzet a házasságban született gyermek esetén is! Számtalan döntés tiltja el az anyakönyvvezetőt attól, hogy a gyermek törvényességének kérdésébe bocsátkozzék. Hiába hangoztatná az anya, hogy a gyermeknek nem a férj az atyja, az anyakönyvvezetőnek ezt a kijelentést nincs módjában figyelembe venni. A törvényes születés bejegyzésének tényfeltételei megvannak, azt az anyakönyvvezető köteles bejegyezni, s a törvényesség jogkérdését az esetleg érdekelt kérelmére majd a bíróság dönti el.

Dr. Stückelberg Alfréd baseli ügyvéd a «Schweizerische Juristen-Zeitung» idei 17. füzetében «Die Verfälschung der tatsächlichen Vaterschaft durch unrichtige Gesetzesauslegung» című cikkében támadja a svájci anyakönyvi hatóság gyakorlatát, mely a törvényesség vélelme alapján az anya tagadása ellenére is törvényesnek jegyzi be a házasságban született gyermeket. Stückelberg rámutat arra, hogy az 1874. évi B. G. 17. §-a szerint, egészen 1912-ig az volt a gyakorlat, hogy az anya tagadása esetén a gyermeket az anyakönyvbe nem jegyzik be törvényes születésűnek. Szerinte ehhez a helyes gyakorlathoz kell visszatérni a svájci Ptk. 252. §-ában foglalt törvényes születési vélelem alkalmazásában. A mostani gyakorlat megrendíti a családi összetartozás érzetét, sérti a jog és igazságérzetet azzal, hogy valótlan tényeket vezet be a nyílvánkönyvbe, amelyeknek valótlanságát esetleg az egész falu tudja. A lap szerkesztősége megjegyzi, hogy de lege lata a gyakorlat helyes, s az anyakönyvvezető, aki ellenkezően cselekedne, megsértené a törvényt.

S fűzzük hozzá, hogy a gyakorlat de lege ferenda is helyesebb az ellenkezőnél. A jogéletben vannak olyan körülmények

amelyek az egyedi esetek sajátosságainak, a bizonyosság, áttekinthetőség, egyszerűség követelményével szemben való érvényesülését nem engedik, vagy nem engedik azonnal érvényesülni, s ez fokozott mértékben áll a nyílvánkönyvekről. Ezek nem a rendkívüli esetekre, hanem az átlagesetekre számítva készültek, s ha a rendkívüli eseteket figyelnék, nem tudnák azt a szerepet betölteni, mely hivatásuk.

Szépen mondja dr. Rumpf Miksa (Volk und Recht, Oldenburg 1910.) kiválóan megírt, okos munkájában: «Sie werden sich einigermassen feindlich gegenüber stehen, die allgemeine Gesetzesregel und das warme Rechtsgefühl» — a merev, szigorúan meghatározott csak a nagy átlagra tekintő szabályokra ép oly szükség van, mint azokra, amelyek az egyes esetek sajátosságainak teljes egyéni értékelését megengedik. *Dr. Bárd József.*

Szemle.

— **A bírák előlépési viszonyait** kívánja megjavítani a néhány nap előtt benyujtott *osztrák* törvényjavaslat, amely a 65. életév betöltésével a bírák és a 67. év betöltésével a legfőbb bíróság tanácselnökeinek automatikus nyugdíjazását állapítja meg. Mint a javaslat indokolásából kitünik, annak törvényerőre emelkedésével 178 magasabb bírói állás ürül meg. Nem ismerjük eléggé az ausztriai előlépési viszonyokat, semhogy a javaslat értékét, amelyet dr. Pollak Rudolf egyetemi tanár elismerően méltat, meg tudnók ítélni. De, bár a bírák nagy zömére nézve kétségkívül javítja az előlépés esélyeit s ezzel fokozza az öregedő bírák sokszor lankadó szolgálati buzgalmát, alapgondolatában az osztrák javaslat mégis eltávolodást jelent az előlépésnek egyedül elfogadható irányelvétől, amely a jellem, tudás, tehetség és szorgalom négyes piedesztáljára támaszkodik. Amint a magasabb életkor legfeljebb a nagyobb tapasztalatot biztosítja (sajnos, ezt sem mindig), úgy a fiatalabb bíró sem szükségkép jobb bíró. Egyedül a bíró munkájának elfogulatlan és közvetlen, tehát nem statisztikákból merített megítélése és a melléktekinteteket nem ismerő kormányhatalom biztosíthatja a bírák kiválóságát. El kell azonban ismernünk, hogy a legszerencsésebb kinevezési politika is csak azok közül választhat, akik a bírói pályát maguk választották. Erre a vállalkozásra pedig kétségkívül a rangsor szerint bekövetkező előlépés általános esélyei döntők. Ma, midőn az állami és különösen a nehéz bírói hivatal mindinkább csökkenő vonzóerőt gyakorol az ifjabb nemzedékre, a fiatalság jogának oly elismerése, aminővel az osztrák javaslat kecsegtet, bizonyára indokolt lépés. Nagyon félő azonban, hogy a szakképzés, amelyben a háborús «moziszemeszterek» problematikus előnyeit élvező, legifjabb jogásznemzedék részesül, egy későbbi időben éreztetni fogja vészes hatásait és lesz egy kor, amelyben a fiatalság, sajnos, nem fog egyszersmind frissebb és fokozottabb képzettséget jelenteni. Mindez aggályok ellenére is nyomós okok szólnak az osztrák javaslat mellett, de a bírói probléma megoldását e reform semmiesetre se jelenti és a Neuorientierungnak jóval mélyebben kell szántania, hogy a vetésből oly bíróság teremjen, amely a bírói kar és a jogkereső közönség érdekeit egyaránt kielégíti.

— **Hadigondozó népirodák** felállítását rendeli el a kormánynak e napokban megjelent rendelete. Az új intézmény célja, hogy a hadigondozottak lakhelyükhöz lehetőleg közel találják meg azt a szervezetet, ahol kérelmüket és panaszaikat meghallgatják, jogos kérelmeiket teljesítik, ügyüket a megfelelő megoldás felé terelik. A népirodák szervezését lapunk hasábjain számtalanszor sürgettük, felállításukat örömmel üdvözöljük. Németország példája mutatja, mily nagy feladat vár az új intézményre. Ott a különböző néven működő népirodák száma már a háború kitörésének évében meghaladta az első ezret, a tanácsot kérők száma pedig megközelítette a két milliót. Helyesnek tartjuk azt is, hogy a népiroda igazgatói állása nem lesz tiszteletbeli. A hadigondozottak ügyeinek lelkiismeretes ellátása oly nagy munkát igényel, hogy annak ingyenes ellátására — különösen a mai súlyos viszonyok között — csak nagyon kevesen vállalkoznának.

Az új intézmény sorsa attól függ, hogy az országos hadigondozó hivatal kiket állít az egyes irodák élére. A budapesti ügyvédi kamara legutóbbi évi jelentésében felvetette azt az eszmét, hogy a hadigondozottak jogvédelmének ellátására elsősorban azokat az ügyvédeket kellene igénybe venni, akik székhelyüktől távol teljesítenek katonai szolgálatot. Ezek az ügyvédek szivesen vállalkoznának a népirodák igazgatói teendőinek ellátására, mert ezzel módot nyernének, hogy irodai tevékenységüket is felvehessék és ezzel jövő megélhetésük alapjait újból lerakhassák.

Ez a megoldás lehetővé tenné, hogy a népirodák megszervezésének nehéz munkájánál elsőrangú erők állanának a hadigondozó hivatal rendelkezésére.

— **Az illavai fegyintézetet** augusztus 15-től kezdve katonai büntetések végrehajtására engedte át az igazságügyminiszter. Ennek az intézkedésnek az volt az oka, hogy a nagy kriminalitás tettesei nagyrészben katonák, aminek következtében egyrészt az országos fegyintézetek létszáma a rendes létszámnak felére csökkent, másrészt a katonai letartóztató intézetek nem voltak elegendők az elítélt katonák büntetésének végrehajtására. A katonai hatóságok letartóztató helyiség hiányában kénytelenek voltak a bűntettes katonák egy részét a csapattestekben meghagyni, ami természetesen a közbiztonságnak hátrányára vált. Az illavai fegyintézet nagyszámú közveszélyes katonai bűntettes elhelyezését teszi lehetővé és így valószínű, hogy a közbiztonsági állapotok javulása fog bekövetkezni.

Nem lesz érdektelen ebből az alkalomból az intézet multjáról megemlékezni.

Valamikor, a XVI. század elején Zápolya János vára volt, majd számos gazdacsere után a XVII. század utolsó éveiben kolostor lett belőle. Amikor II. József a szerzetet feloszlatta, egy osztrák grófi család vásárolta meg a várat. Az 1855. évben az osztrák kormány megvette fegyintézet céljaira. A vételár az átalakítási költséggel együtt kevés hiján egy millió forintot tett ki. Évek hosszú során keresztül ez volt az ország legbiztosabb, de egyúttal legrosszabb fegyintézete; az 1889. évig még magánzárkái sem voltak; a munkatermek pedig még a jelen század első évtizedében is kritikán aluli képet mutattak. Csak mintegy 8—10 évvel ezelőtt épült teljesen új, modern munkatermi épület, mely azonban már mintául szolgálhat minden hasonló építkezésnek: tágas, levegős, világos; a legmodernebb felszereléssel van ellátva és a biztonság követelményeit is kielégíti. Hagyományos módon ebbe az intézetbe szállították az életfogytig tartó fegyházra ítéltek legnagyobb részét, úgy hogy az intézet létszámának körülbelül egynegyed része ilyenekből került ki.

Szomorú nevezetességre tett szert az intézet az 1888. évben kitört fegyenclázadással, melynek néhány őr is áldozatául esett. Nevezetes, hogy a lázadás sikerét és ezzel néhány száz rablógyilkosnak kiszabadulását egy életfogytig tartó fegyházra ítélt fegyenc hiusította meg. Ez a fegyenc Hoszter Fülöp, a várpalotai rablógyilkos volt, aki kilenc embert ölt meg és immár 38 éve az illavai fegyintézet lakója.

A fegyintézet egész személyzete egyelőre megmarad az intézetben.

— **Az iparbíróságok előadói tervezetét** küldötte széjjel a kereskedelmi miniszter. A tervezet azonos az 1914-iki tervezettel, mely tudvalevőleg az ipari bíráskodást a járásbíróságokra bízza. A járásbíróságok, mint iparbíróságok rendszerint a Pp. általános szabályai értelmében és egyes bíróságokként járnának el, ly helyeken pedig, ahol az ipar és kereskedelem kellő fejlettségében megvannak a tárgyi és személyi feltételek, munkaadó és munkavállaló ülnökök közreműködésével. A tervezet szabályozza az ipari munkaadók és vállalók kollektiv vitáinak megoldását célzó békéltetési eljárást is. A tervezet megbeszélésére visszatérünk.

— **Az ingatlanok háborús forgalma és a gyámhatóság.** A Jogt. Közl. f. évi 31. számának Szemle rovatában «Az ingatlandrágulás» cím alatt egy kis közlemény látott napvilágot, amelynek egész beállítása és több kitétele alkalmas arra, hogy az árvaszékeket oly színben tüntesse fel, mint amelyek az ingatlanok drágításához szándékosan hozzájárulnak, vagy leg-

alább is eszközül szolgálnak arra, hogy egyes üzérkedők manipulációi könnyebben érvényesüljenek.

A közlemény ugyanis az ingatlaneladóknak egy ötletére mutat rá, mellyel ezek a jóváhagyásra szoruló adás-vételeknél a már megkötött ügylettől «az árvaszék asszisztenciájával» igyekeznek szabadulni olyankor, midőn utóbb a jóváhagyás elintézése közben az árak emelkednek.

Bár az ismertetés sem azt az árvaszéket, ahol ilyen eljárás rendszeresen folyik, sem magát a sérelmezett eljárás közelebbi módozatait konkrét formában meg nem jelöli s így felette, napirendre is térhetnénk, mégis nem tartom érdektelennek a jelenség közelebbi szemügyrevételét különösen abból az irányból, hogy az ország legnagyobb árvaszéke, a székesfővárosi árvaszék, miként igyekszik az új helyzet viszonyai közé beleilleszkedni és a kétségtelenül mutatkozó anomáliákat kiküszöbölni.

Hogy az ingatlanok megszerzése iránt milyen öldöklő versengés folyik, az közismert tény. A hajsza okainak megvilágítása feladatomon kívül esik. Megvan ez a versengés a kiskorúak és gondnokoltak ingatlanainak forgalmánál is, jóllehet általánosan ismert dolog az, hogy az ilyen vétel sok akadályba ütközik, hosszadalmas és sok utánjárást igénylő vállalkozás. És mégis azt látjuk, hogy ha egy kiskorú vagy gondnokolt ingatlana eladásra kerül, még meg sem melegedett az első ajánlattevő igérete, már is két-három új pályázó jelentkezik és hajtja egyre feljebb a vételárat.

Normális időkben az volt az árvaszék gyakorlata, hogy az adás-vételi ügylet megkötése és a szerződés bemutatása kizárólag a gyám, illetve a gondnok kötelessége és a vevővel magával a gyámhatóság érintkezésbe egyáltalán nem is lép. Ez a gyakorlat hova-tova tarthatatlan lesz azáltal, hogy a gyám által megkötött szerződés bemutatásával egyidejüleg, vagy rövid időre rá a magasabb árajánlatok sorozata érkezik be, amelyet figyelmen kívül hagyni nem lehet. Nem lehet pedig figyelmen kívül hagyni két okból az ily magasabb ajánlatokat, először, mert a kiskorúak és gondnokoltak anyagi érdekeinek megóvása és előmozdítása a gyámhatóság legfőbb feladata (Gytv. 263. §.), amiből következik, hogy az árvaszék az ingatlanok eladásánál kizárólag azt tartja szem előtt, hogy a lehető legmagasabb vételár legyen elérhető, másodszor, mert a magasabb vételárajánlatok figyelembe nem vétele súlyos magánjogi kihatások felidézésére vezetne.

Ismeretes ugyanis Kúriának azon gyakorlata, mely szerint a Gytv. 20. és 113. §-ának ama rendelkezését, hogy az oly jogügyletek, melyekkel a kiskorú visszteher nélkül köteleztetnék gyámhatósági jóváhagyás esetében sem kötelezők, oly kiterjesztéssel alkalmazza, hogy ennek alapján hatálytalanítja nemcsak a szorosan visszteher nélküli, hanem azon jogügyleteket is, amelyek szerint a kiskorú az általa adott szolgáltatásért nem egyenértékű vagy nem megfelelő viszontszolgáltatást kap. Igaz, hogy a Kúriának ez csak az egyik irányú gyakorlata, mert a másik viszont azt tartja, hogy ily esetben a jogügylet ugyan megtámadhatatlan, de viszont az esetben, ha a gyámhatóság a visszteher megállapításánál mulasztással volna terhelhető az ebből származott kárigények megtérítése a gyámhatóságtól, illetve annak mulasztó közegétől követelhető.*

Már most bizonyos az, hogy a Kúriának akár egyik, akár másik felfogása alapján támadják meg az olyan adás-vevési szerződést, amelynél az árvaszék egy magasabb ajánlatra nem volt figyelemmel, a következmények mindegyik esetben kellemetlenek lesznek. Mi következik ebből? Az, hogy az árvaszéknek *magának kell hivatalból* az eladás perfektuálásánál közreműködni és pedig a nyilvánosság minél nagyobb bevonásával. Itt tehát a törvényes képviselők jogköre korlátozást szenved és enged a gyámhatóság közvetlen hivatalból történő beavatkozásának, amelyre a Gytv. különben más analógiát is nyujt (Gytv. 139. §.).

Nem felel meg tehát a tényeknek a hivatkozott közlemény azon felfogása, hogy a fél (értsd alatta törv. képviselő) a saját eljárásának dezavuálásával fáradozik az ügylet jóváhagyásának megtagadásán, mivel mint láttuk, erre szükség sincs, lévén az árvaszék kötelessége a jóváhagyás pillanatáig mindennemű magasabb ajánlatot figyelembe venni.

Természetes azonban, hogy ez a figyelembevevés sem mehet a végtelenségig. Hiszen az árverési utóajánlattételnek is van határa!

Keresni kell tehát megfelelő megoldást, amely átsegít a nehézségeken és visszás helyzeteken. A fővárosi árvaszék gyakorlata két irányban alkalmaz kisegítő eszközöket. Az egyik tevékenység preventiv irányban hat, a másik a vevők közt már létrejött érdekösszeütközés igazságos kiegyenlítésére irányul. A megelőző gondoskodás célja a kiskorúak és gondnokoltak tulajdonát képező ingatlanok felesleges forgalmának lehető meggátlása. Ez okból:

1. behatóan vizsgálja, szükséges-e egyáltalán az ingatlan eladása (túlterheltség, töredéktulajdon, nem kívánatos tulajdonközösség, a haszonhajtás teljes hiánya stb. okából) és az eladást csak az igazolt szükség esetén engedélyezi;

2. az eladást megelőzőleg is a serdültkorú gyermekek, sőt a rokonok hozzájárulását kívánja meg;

3. a távollét (hadbavonulás, hadifogság stb.) miatt elrendelt gondnokság esetén az ingatlan eladását csak a legkivételesebb esetben engedélyezi és csakis akkor, ha a távollevő beleegyezését produkálják, illetve alkalmas módon valószinüsítik.

Több vevő jelentkezése esetén pedig oly módon törekszik az igazságos kiegyenlítésre, hogy a törvényes képviselő és a vevők bevonásával aféle versenytárgyalást tart és fix időre, zárt írásbeli ajánlatot kér be, hogy azután a legmagasabb ajánlat mellett döntsön.

Ezt az eljárást az árvaszék sok alkalommal a versenyző vevők megelégedése mellett alkalmazta és tudomásom szerint az ország több árvaszéke is alkalmazza.

Nézetem szerint még az sem ártana, ha minden egyes árvaszék előtt folyó ingatlaneladás a teljes nyilvánosság bevonása mellett napilapban vagy hivatalos lapban való közzététel utján történnék meg.

Ezek után nem tudom belátni, mi kifogásolni valót talál a közlemény írója az árvaszékeknek valószinüleg általában követett fenti eljárásában.

Hiszen az ingatlanok túlságos forgalmának csökkentésére irányuló törekvés nem járul hozzá a drágításhoz, a vevők versenyének nyilvánosan való lefolytatása pedig inkább még ármérséklőleg hat.

Az ingatlanok drágulásának egészen más speciális, háborús okai vannak, amelyek a mai konjunkturákból erednek és a konjunkturák megszünésével el is fognak tünni. Egyébként, akinek bepillantása van abba, hogy milyen fogásokat eszelnek ki a mai vevők a célból, hogy a kiskorúak és gondnokoltak ingatlanait megvehessék, az tudja azt is, hogy ezek a vevők a túlfizetés miatt nem szoktak panaszkodni. Inkább tán az a fájdalmasabb, hogy egyáltalán nem juthattak az ingatlan tulajdonához, de ekkor meg vigasztalásul szolgáljon nekik az, hogy pénzüknél maradtak és semmi módon nem károsodtak.

Aztán meg, jegyezzük jól meg, nem is olyan sajnálatra méltók azok, akik ma ingatlanokat vásárolnak, még ha drágán váltak volna is. *Dr. Csorna Kálmán.*

— **A büntetőjogi értékhatár** emelését és egy újabb Lex Ofner hozatalát sürgetik Ausztriában. Tapasztalat szerint a törvényszéki hatáskörhöz tartozó ügyek száma az értékek rendkívüli emelkedése folytán nagyon gyarapodott és túlságosan megszaporította a törvényszékek munkáját. Nálunk ugyan e panasz még nem merült fel, de azért talán nem ártana a kérdést rekonszideráció tárgyává tenni.

* Lásd közelebbről a kérdést szerzőnek az Ügyvédek Lapja 1917. évi 13. számában megjelent cikkében a «Gyámhatóságilag jóváhagyott jogügyletek megtámadhatóságáról».

Fiatal ügyvéd, nagy gyakorlattal, perfekt német, ki eddig is előkelő fővárosi irodát vezetett részesedéses alapon, elvállalná kizárólag társas kombináció mellett nagyforgalmú fővárosi iroda — esetleg hadbavonult kolléga irodájának — önálló vezetését. Elsőrendű referenciák. Szives ajánlatok «társas viszony» jeligére kettős borítékban kiadóhivatalba kéretnek. 16139

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 35. szám. Budapest, 1918 szeptember 1.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Irk Albert* kolozsvári egyetemi tanár: A nemzetközi jog és a világháború. — *Dr. Fazekas Oszkár* budapesti ügyvéd: A szabadalmi oltalmi idő meghosszabbítása jogelméleti szempontból. — *Dr. Gallia Béla* kir. ítélőtáblai bíró: Ujabb hiteljogi judikaturánk. — *Dr. Kelényi Jenő* budapesti kir. járásbíró: Az előleges árverés és a moratóriumi rendeletek. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XII. k. 12. ív.

A nemzetközi jog és a világháború.*

A nemzetközi jog tételei hosszú, lassú fejlődés után kristályosodtak ki. E jogtételek alapját képező nemzetközi jogi meggyőződés hosszú időn keresztül csak szokásjogi alakban jelent meg, míg végül az utolsó évszázad e fejlődés eredményeinek nagyobbik felét nemzetközi szerződésekbe is lefektette.

A párisi tengerjogi deklaráció, a genfi konvenció, a két hágai békekonferencia egyezményei a legutolsó fejlődés főállomásai és egyúttal olyan eredmények jelzői, melyeknek alapján egyfelől a nemzetközi jog művelői tudományos tárgyilagossággal nézhettek a nemzetközi jog legközelebbi lendületes fejlődése elé, másfelől pedig a békebarátok reményteljesebben szőhették álmaikat, az «örök béke» ideáljának megvalósulásáról. Ugy láttuk, hogy a nemzetközi kulturális és gazdasági élet szálai az utolsó fél évszázad alatt gazdagabban ágaztak szét és fonódtak egybe, mint bármikor s úgy éreztük, hogy a különböző nemzeteket összekapcsoló érzelmek kimélyültek.

Ezen tudományos várakozások és idealisztikus reménykedések üde hajtásait törte le az 1914. év július hó végén kitört világháború.

Alig indult meg ugyanis az európai kultúrnemzetek ma még egyre tartó és nagyobb mérveket öltő romboló munkája, elemi erővel jajdult fel a panasz a nemzetközi jog gyengesége miatt. A háborúban álló felek egyre gyakrabban rótták fel egymásnak a nemzetközi jog elemi tételeinek megsértését. És ma már vaskos kötetek sorakoztatják fel a nemzetközi jogon ejtett sérelmeket. Igy lepte meg fokonként a lelkeket az elkeseredett pesszimizmus a nemzetek kultúrszolidaritása és hitetlenség a nemzetközi jog jogi mivolta felől.

A háborúban álló nemzetek legkiválóbb szellemi képviselői vettek részt az ezen kérdések körül megindult szellemi párbajban. A vita még egyre tart. De ettől nem várhatjuk a kérdés érdemi részének eldöntését, mert mikor a háború tomboló viharában minden egyesben az egész nemzet lelke lüktet, e megkínzott tömeg-lélek visszhangját nyujtó egyéntől minden egyebet inkább kívánhatunk, mint a tények elfogulatlan mérlegelésén nyugvó tárgyilagos ítéletet.

Az, hogy a nemzetközi jog flagráns megsértéseit nyujtja a jelenlegi világháború, megcáfolhatatlan tény. De majd csak a háború utáni higgadtabb mérlegelés döntheti el, hogy vajjon forgott-e fen mindott nemzetközi jogsérelem, ahol azt láttunk.

De a nemzetközi jog szükségességét ez különben sem rontja le. A nemzetközi jog fejlődésének mai fokán is éreztette üdvös hatásait. Csak arra kell gondolnunk, milyen lett volna a háború romboló géniuszának igazi pusztítása, ha útjában sem állottak volna akadályul a nemzetközi jog szabályai. A sebesültek, betegek és hadifoglyok milliói élvezhették a háborúban is — minden nemzetközi jogsérelem dacára — az emberiesség áldásait.

A nemzetközi jog fejletlen jog. Ezt éppen azok tudják a legjobban, kik annak jogi mivoltában nem kételkednek. S fejletlensége különösen rikító színekkel lepleződött le a most folyó világháborúban: egyfelől a már említett nemzetközi jogsérelmek útján, másfelől azzal, hogy a nemzetközi jogot megkésetten hátul láttuk kullogni a háború iramlépésű fejlődése mögött. De a nemzetközi jog tökéletlenségének a leleplezői egyúttal az új nemzetközi jog kialakulásának iránymutatói is.

A háború természetrajzát, a XVIII. század eleje óta, az addigi zsoldos hadseregek helyébe lépő általános védkötelezettség sokban átalakította. Még gyökeresebb átalakuláson ment azonban keresztül a jelenlegi világháborúban.

A nemzetközi hadijog egyik legfontosabb tétele, hogy ellenségeskedéseknek csak az államok fegyveres erői között van helye. A világháborúban azonban az államok egyfelől a népfelkelői korhatár magas kitolásával, másfelől a polgári kötelezettség meghonosításával népességük oly széles köreit vonták bele a háború részben közvetlen, részben közvetett résztvételébe, hogy a háború igazán a népek háborúja lőn. Ezzel természetesen a háború hadi célja is megváltozott. Ma, mikor a fegyveres haderő a maga erkölcsi és gazdasági erejét a front mögötti békés lakosság erkölcsi és gazdasági energia-készletéből meríti, a háború közvetett célja: az ellenséges állam erkölcsi és gazdasági ellentálló erejének a megtörése lett. S e cél minél tökéletesebb megvalósítása felé a hadviselő felek a világháború folyamán következetesen haladtak előre. A gazdasági tényezőknek közvetett erkölcsi kihatása következtében pedig az ellenfelek főtörekvése fokozatosan az ellenség gazdasági üterének megbénítására irányult. És igy a világháború, főleg Angliának azon eljárásával, hogy a központi hatalmak a kereskedelmi forgalomtól, az árúbeviteltől teljesen elszigeteltessenek, egyre jobban gazdasági jelleget öltött. Igy jelent meg a háború egyik új és legveszedelmesebb hadi eszköze: a tengeralattjáró s jutott el ezzel egyik legvéresebb szakába a tengeri háború.

A háború e modern fejlődésével szemben a régi nemzetközi jog elvénhedt. Uj jogtételekre van szükség ott, hol a mai nemzetközi jog már nem ért ki s a nemzetközi jog sérelmeit hallottuk emlegetni igen gyakran, holott a jogszabályok hiányoztak.

A nemzetközi jog újabb fejlődésének ez az egyik tényezője. A másik: a nemzetközi jogon esett sérelmek.

A jogsérelem ugyanis a jog tökéletlenségének a feltárója; de egyúttal a tökéletesbítés mutatója is. Igy van ez a nemzetközi jognál is. A háború azzal, hogy kegyetlenül mutatott rá a nemzetközi jog kizáró fogyatkozásaira, egyuttal megjelölte azt az utat is, melyen egy tökéletesebb nemzetközi jog kiépítése felé haladnunk kell.

A háború után ezért legelső sorban is a nemzetközi jog háborút *megelőző* intézkedéseinek továbbfejlesztését várhatjuk.

Igy e téren, anélkül hogy a háború prevenciójának tüzetes programmját akarnók nyujtani, igen nagy hivatás vár az első és második hágai konferencia egyezményeiben lefektetett vizsgálóbizottság és békebiróság intézményeinek továbbfejlesztésére.

Szükséges nevezetesen: a *vizsgáló-bizottságok* működésének a kötelezővé tétele a nagy nyilvánosság ellenőrzése mellett, hogy a kultúrvilág ítélőszéke mondja ki a megfellebbezhetetlen ítéletet, hogy a fenforgó jogsérelem olyan-e, mely megengedhetővé teszi

* Részlet szerző *Nemzetközi jog* című sajtó alatt levő munkájából.

a háborút, mint ultima ratiót, vagyis jogos-e adott esetben a háború vagy csak cím a jogtalanságra, idegen területek elrablására és népek leigázására?

A *nemzetközi választott bíróság* intézményének kötelezővé tétele nem új már a nemzetközi jogászok észjárásában sem. A hágai második konferencia annak meghonosítását elvileg helyeselte. A következő elodázhatatlan lépés ez elvnek nemzetközi szerződéses realizálása.

Amíg az államoknak nemzetközi viszonylatokban mai szuverén igazságszolgáltatása fenáll, a szó helyes értelmében nem beszélhetünk nemzetközi jogról s nem ezen nyugvó nemzetközi jogi rendről. E téren a nemzetközi jognak ugyanazon fejlődést kell megtennie, melyet megtett a primitiv társadalmak büntetőjoga a bosszú büntetési rendszer korától a közhatalmú büntetés koráig.

Az, hogy e felfogás ellentétben áll az állami szuverénitás mai fogalmával, nem lehet e fejlődési folyamat akadálya. Nem akkor, ha majd az államok e háború folyamán kialakuló új, mélyen átérzett jogi meggyőződése ezt úgy kívánja. Igen, mert nagyot tévednek azok, kik az új nemzetközi jog háború utáni legfontosabb fejlesztő tényezőjével, a háború alatt átalakult tömeg-psychével nem számolnak. Arra immár, hogy a háború véres borzalmai a népek lelkén nem vonultak végig mély nyomok nélkül, a háború fejlett légköre dacára, bizonyítékaink vannak. Az orosz cárizmus megdöltével felszabadulni törekvő szláv néplélek mellett a háborút viselő népek lelki felszabadulásának, megújhodásának folyamata vonul végig lassan, de feltartóztathatlanul szemeink előtt.

A háború érintett átalakulása arra mutat, hogy úgy kiterjedésében, mint pusztító hatásaiban egyre nagyobb mérveket ölt. A népfelkelő korhatárok végletekig való kitolása, a front megetti polgári lakosságnak hadi munkára alkalmazása, a háború gazdasági jellegöltése, új harci eszközök megjelenése, a háború ezen fejlődésének megcáfolhatatlan bizonyítékai. Ugy, hogy szükségképpen és a legkomolyabban merül fel a kérdés: lehetséges-e az államoknak továbbfolytatniok eddigi fegyverkező háborús politikájukat? Egy újabb kitörő háborúban nem fenyegetné-e a teljes kipusztítás veszedelme az európai népcsaládokat s azok fejlett kulturáját?

A világháborút megelőző lázas nemzetközi fegyverkezés immár alig elviselhető teherként nehezedett a nemzetek vállaira. Ezért mondotta ki az első hágai békekonferencia rezolucióját, hogy: «a katonai kiadások korlátozása, melyek jelenleg az egész világot terhelik, az emberiség anyagi és erkölcsi javának a növelése érdekében felette kívánatos». És a második hágai konferencia, mikor e határozatot megerősíti, tekintettel a katonai terheknek ez időtől mutatkozó jelentékeny fokozására «nagyon kívánatos»-nak mondja, hogy a kormányok ennek a kérdésnek komoly tanulmányozását ismét megkezdjék.

Kérdés, lehetséges lesz-e az államoknak a háború félelmetesen megnőtt terhei mellett a fegyverkezés régi útjára visszatérniök? A nemzetek fegyverkező politikája eddig is rohamosan haladó tempót mutatott. De egy, háború utáni esetleges fegyverkező politika szédítő iramát ma el sem is tudjuk képzelni. Kérdés, vajjon juthatna-e még morzsa is az államkincstár asztaláról a militarizmus molochja telhetetlen éhségének kielégítése után — a teremtő munka szellemének?!

Ha egyéb nem, csak e pár megfontolás, kapcsoltan a háború szülte új néplélekkel, a nemzetközi szolidaritás érzelmeinek, háború után szükségképen elemi erővel való kitörésével — a nemzetközi jog fejlődésének oly perspektiváját tárja szemeink elé, mely a háború kultúrrombolásai alatt meggyötört lelkünknek gazdag vigaszt nyujt.

Az új nemzetközi jognak a népek jogának kell lennie. A maguk felett szabadon rendelkező és egymást megértő népek jogának, melynek uralma alatt az államok közti anarchiából az államok közti jogrendnek kell kibontakoznia.

Az új nemzetközi jognak az építés és nem rombolás célját kell szolgálnia.

Az új nemzetközi jogban a mai nemzetközi jog egyik főrészének, a háború jogának el kell sorvadnia s a béke nemzetközi jogának kell megizmosodnia, mert a pacifista «álomnak» reális «valósággá» kell válnia.

Nem tudományos megállapítások ezek, hanem csak kívánság. De azok, kik az alkotás nemes munkáját fölébe helyezik a rombolás géniuszának, mást aligha kívánhatnak.

Azt, hogy egy dicső jövő megsejtése-e ez vagy egy világpusztító jövő csalfa játéka az ember naivan idealisztikus képzeletével, a mai világégés vérpárájából és füstfelhőjéből kibontakozó jövő lesz hivatva eldönteni. *Dr. Irk Albert.*

A szabadalmi oltalmi idő meghosszabbítása jogelméleti szempontból.

A háború előtt és a háború alatt bejelentésre került találmányokra vonatkozó szabadalmak oltalmi idejéből eddig négy esztendő a háborús gazdaság idejére esik. A békeiparok nagyrésze katonai igénybevétel, hadbavonulás, másirányú szükségletek keletkezése, anyag- és munkáshiány, vagy egyéb okok következtében korlátozta, vagy egészben be is szüntette üzemét, viszont új szükségletek keletkeztek, melyek a gyári berendezéseket a maguk részére vették igénybe. Az ilyen üzemek körében gyakorolt szabadalmak így szintén gyakorláson és kihasznosításon kívül helyeztettek. Egyszóval a rendkívüli viszonyok ezen a téren is rendkívüli állapotokat teremtettek.

Egy pillantás a rendkívüli állapotokra elegendő annak megállapításához, hogy jogi szempontból a szabadalmi jogviszonyok más elbírálás alá esnek, mint az ipari és általában a kereseti tevékenység egyéb megzavarása; a háború más életviszonyok körében pusztán *szünetelést* involvált, mert a mulasztás pótlása legalább virtualiter a háború *után* is lehetséges maradt, ellenben a szabadalmi jogosítványok hasznosítása körül effektiv *jogvesztést* eredményezett, minthogy az *időbelileg korlátolt* kizárólagossági jognak kihasználatlanul eltelt része örökre elveszett.

A vállalkozási alkalom elvesztéséért a jogrend nem nyujthat kárpótlást, ellenben azt igenis konszideráció tárgyává kell tenni, hogy az állam által nem intenvált jogvesztés nem volna-e elkerülhető vagy legalább enyhíthető?

Előre kell bocsátanunk, hogy ez a kérdés általános közgazdasági és eminenter iparpolitikai jelentőséggel bír ugyan, de ezen vonatkozásait a jelen rövid közlemény keretében ki nem meríthetjük s csak röviden utalunk arra, hogy a most már legalább is *öt* esztendőre teendő veszteség (mert a normális piaci, forgalmi és munkásviszonyok helyreállításához a legjobb esetben is még egy év van hátra) a tényleges oltalmi időnek körülbelül a *felére* rúg. Az oltalmi idő ugyanis csupán a papiron 15 éves, valójában csak 10 évre tehető; amennyiben tapasztalat szerint a találmány megérlelésére, azután annak gyakorlatiassá tételére, a gyártási berendezkedésekre és az értékesítés üzleti előkészületeire, szóval a szabadalomnak *rentabilissé tételére* rendszerint 3—8 év (átlag 5 év) szükséges, úgy hogy a tényleges kihasznosításra csak 10 év marad.

Az az impulzus, amely a szabadalmi kizárólagosságtól remélt rendkívüli haszonban rejlik, a háborús öt év alatt hiányzott, ellenben az évi díjak ezen idő alatt is nőttön-nőttek: bizonnyal számos feltaláló lesz tehát, aki az öt év elvesztése után még fenmaradó rövid idő kedvéért, a felhalmozódott díjhátralékokat és a felfokozott díjakat, a további kisérletezésekkel és befektetésekkel járó kockázatot és áldozatokat nem lesz hajlandó abban a tudatban viselni, hogy mire munkájának gyümölcsét talán élvezhetné, az oltalmi idő egészben vagy nagy részben lejárt és befektetései *másoknak* a javára fognak esni.

A már jelenleg is rentabilis találmányok nagyarányú hasznosítását, az üzemek növelését és fejlesztését — szóval a kívánatos *többtermelési* eredményeket — ugyancsak inkább várhatjuk el a kivételes előnyökben részesített feltalálótól (vagy jogutódjától) mint a találmánytól távol álló és különös előnyökkel amúgy sem kecsegtetett általános konkurrenciától. További részletezés nélkül így hát röviden annak megállapítására szorítkozhatunk, hogy a jóvátétel szóbanforgó módja iparunk szempontjából kívánatos.

Hasonlókép le kell mondanunk ehelyütt arról, hogy a kérdés *nemzetközi* vonatkozásait részletesen ellenezzük: más helyütt és más alkalommal fogjuk álláspontunkat a részben kifejteni. Itt csupán annak kijelentésére szorítkozunk, hogy e kérdés megoldásánál a nemzetközi vonatkozások gazdaságpolitikai hátrányok nélkül kikapcsolhatók.

Áttérve már most a kérdés *jogdogmatikai* oldalára, mindenekelőtt azzal kell tisztában lennünk, hogy a jóvátétel *egyetlen* módja az oltalmi idő meghosszabbítása. Ez nem más, mint «in natura» eszközölt jóvátétel, amennyiben a feltalálónak (szabadalomtulajdonosnak) a háborús viszonyok közé esett és ennélfogva elveszettnek tekintendő öt év helyett *normális*, békegazdasági időbe eső öt évet adunk. Vannak természetesen oly szabadalmak is, amelyek a háborús időben is jól voltak kihasználhatók, sőt olyanok is, melyeknek jelentősége épen a háborúban hatványozódott meg. Nem okoz jogtechnikai nehézséget ezeknek a szóbanforgó kedvezményből való *kizárása*. A módozatokra — minthogy túlságos részletezésre vezetne — engedtessék meg ehelyütt ki nem térnünk. Elegendő rámutatnunk arra, hogy a meghosszabbítási kedvezmény megadása, akár a belső indokoltság kellő igazolásához, akár annak hivatalból való vizsgálatához köthető, de legegyszerűbben úgy oldható meg, hogy ellene megfelelő határidőn belül *publica actiót* (felszólalási jogot) adunk bármely harmadik számára. Kétségtelen, hogy a konkurrenciának van a legnagyobb érdeke és hivatottsága is arra, hogy a meghosszabbítás kedvezményének indokolatlanul való megadását ellenezze és megakadályozni törekedjék.

Hogy már most a *tételes jog* és az elmélet szempontjából elemezhessük e kedvezmény megengedhetőségét, kiindulnunk abból a vitatlan tételből kell, hogy az állam *nem ajándék* gyanánt adja a feltalálónak a 15 éves kizárólagossági jogot, hanem *kölcsönösségen* alapuló jogviszony alapján, melynek erejénél fogva a feltaláló a szabadalom elnyerése fejében találmányát olykép tartozik publikálni, hogy az minden szakértő által használhatóvá váljék (szab. törv. 32. §.). A feltaláló, aki a bejelentést eszközölte, az a maga részéről eleget tett ennek a kétoldalú kötelemnek, az állam ellenben, amely ellenszolgáltatásképp a 15 esztendős oltalmat helyezte kilátásba — akaratán kívül fekvő okoknál fogva — nem volt abban a helyzetben, hogy ezt az igéretét beváltsa. Látjuk, hogy a kétoldalúság lényeges feltételeinek egyensúlya megbomlott. Az állam tartozásban maradt. A kétoldalúság megóvása csak úgy lehetséges, ha az állam megadja a feltalálónak — ki a maga részéről már a bejelentéssel «*teljesített*» — azt az ellenszolgáltatást, amely a bejelentőt megilleti.

De vajjon teheti-e ezt? Kinek a terhére és rovására nyujtja az államhatalom azt, amit a feltalálónak adhat; az újabb öt évre terjedő oltalmat? A kizárólagossági jog *minden* harmadik személy ellen irányul, abszolut jellegű elméletileg, gyakorlatilag, persze csak a konkurrencia ellen. Ha tehát a kizárólagosság időtartamát meghosszabbítjuk, a konkurrenciát korlátozzuk cselekvési szabadságában s ezzel a *fogyasztók* tömegét tesszük ki annak az eshetőségnek, hogy konkurrencia hiján a szabadalom tárgyát képező cikk drágább áron kerül piacra. A szabadalomtulajdonosnak nyujtott kedvezmény tehát — bizonyos fokig — a konkurrencia és a fogyasztóközönség *rovására* megy.

Kérdés már most, hogy az így megjelölt «ellenérdekeltség»-et terheljük-e materialiter olyan hátránnyal, amely nem a törvényben volt statuálva?

Válaszunk ez: *formailag* igen, mert hiszen a szabadalmi törvény nem tartalmaz rendelkezést az öt éves meghosszabbításról, de *érdemileg* nem!

Kiindulásunk ugyanis az volt, hogy csakis azoknak a szabadalmaknak nyujtjuk e kedvezményt, amelyek a rendkívüli viszonyok folytán nem voltak hasznosíthatók, vagyis amelyek tekintetében a konkurrencia és a fogyasztó érdekeltség a papiron bár fenállott, de gyakorlatilag hatályossá nem vált kizárólagosság hátrányát ép oly kevéssé érezhette, mint pl. — hogy egy közelfekvő analógiát hozzunk fel — egy hídvámot, amelyet az ellenség kezében maradt s most már megközelíthetetlenné vált hídnál szedtek egykor. A vámszedő az ő papirosjogából ép oly kevéssé huzhat hasznot, amint viszont a közönségnek sem kerül egy fillérjébe sem a privilégiumban megírt, de be nem szedhető hídvám.

A kölcsönösség tehát e részben teljes mértékben fenforog: az állam a szabadalmi oltalmi idő meghosszabbításával nem szed több illetéket, mint aminek vételére a törvény feljogosítja és nem juttat a jogosultnak többet, mint aminek adására magát ugyancsak a törvényben kötelezte.

A kölcsönösség és a kétoldalúság ellenpróbáját megejthetjük, ha elgondoljuk azt a helyzetet, amely előállt volna, ha 1914 július havában az állam kijelentette volna, hogy öt éven át a szabadalmak kihasznosítását *lehetetlenné tevő viszonyokat* fog életbeléptetni. Bizonyos az, hogy azok a feltalálók, akiket ez az enunciáció idejében elért, tartózkodtak volna attól, hogy találmányaikat oltalmi idejük elvesztése és az évi díjak továbbfolyó progressziója ellenére szabadalmazásra bejelentsék, hanem egyszerűen bevárták volna, míg az öt év elmulik, amikor is minden hátrány nélkül teljes 15 évi oltalomra nyílik újra igényük. (Ugyanez áll a háború bármely későbbi időpontjára is, mert a háború tartamát senki sem láthatta előre.)

Amint a feltaláló joggal igényelheti, hogy őt *joghátrány* vis major folytán ne érje, úgy a vele szemben álló konkurrencia (és piac) sem kívánhatja azt, hogy e címen nem várt és bensőleg nem indokolható méltánytalan előnyhöz jusson a feltaláló rovására.

Az oltalmi idő meghosszabbításának intézményét — a dolog lényegének ilyetén felfogása alapján — nem nehéz jogi formába önteni. Mint annyi más jogtechnikai nehézségen, ezen is átsegít egy fikció: az oltalom a kritikus öt év alatt «szunnyadt», a normális viszonyok beálltával (pl. a békekötés után 30—90 nappal) a szunnyadó jogosítvány újra feléled és életét ott folytatja, ahol a szünetelés előtt abbanhagyta. Ennek a konstrukciónak a *jogfolytonosság* elve szolgál alapjául: az állam nem uralkodhatik a tényleges viszonyok felett, ám igenis rendelkezik elegendő hatalmi eszközökkel arra, hogy bizonyos élettartammal kreált jog életét erőhatalom behatása alatt *idő előtt* megszünni engedje, hanem annak folytonosságát — a külső viszonyok bármilyen alakulása ellenére is — biztosítsa.

Az összes hivatott szak- és érdekképviseletek *egyesületközi választmánya* beható tanácskozás és az anyag intenzív megvitatása alapján egyhangúlag hozott határozattal a szabadalmi oltalmi idő meghosszabbítása mellett foglalt állást. A magyar iparjogvédelmi egyesület ezen az alapon ily értelmű felterjesztéssel fordult a kormányhoz. *Szakjogi* szempontból e követelmény benső indokoltsága iránt nem lehet aggály.

De *általános* magánjogi szempontból is jelentős támogatás kínálkozik a jóvátétel e módja számára. Háborús jogalkotásaink ugyanis egy rendkívül érdekes *analógiát* tudnak felmutatni. A jogfolytonosság elvének törvénybeiktatása egyáltalán nem lesz nóvumnak tekinthető. Utalunk a kereskedelmi alkalmazottak jogviszonyainak szabályozásáról szóló miniszteri rendeletre, mely ugyancsak a jog (pláne *szerződéses* magánjog) szünetelésének és újrafeléledésének fikcióján alapszik és a kölcsönös kötelmek folytonosságát váltja valóra.

A feltaláló a nemzet tanítója; a háború megmutatta, hogy a népek erőviszonyában is a technikai fölény a legerősebb hatalmi eszköz. Ennek megteremtői: a feltalálók. Azt a jogfolytonosságot, amelyet az állam a legszerénytebb magángazdaság legközönségesebb alkalmazottjának megadott, nem vonhatja meg az ipari közgazdaság legérdemesebb szellemi munkásától: a feltalálótól.

Dr. Fazekas Oszkár.

Újabb hiteljogi judikaturánk.*

V.

A minőségi hiányok tanára is bőséges anyagot nyujt a bírói gyakorlat.

A Kúria szerint a saját termés eladása nem zárja ki a minőségi kikötés érvényét; az eladó csak a kikötött minőség szállításával tesz eleget teljesítési kötelezettségének. Ha a termelt árú hiányos minősége miatt — az eladó vétkességének esetén kívül — a szerződés nem teljesíthető, ez csak a vevő kárigényét zárja ki, de nem vonja maga után azt, hogy az eladó a jogcím nélkül kapott vételárat megtarthassa, sem azt, hogy az eladó csak a teljesítés idejébeni érték szerint teljesíthessen és az így jelentkező különbözetet megtarthassa, hanem a szerződés előtti állapot állítandó helyre. (P. VIII. 7161/1916. H. D. XI. 122.)

Érdekesen fogja fel a háborús anyagok rosszabb minőségének a teljesítési kötelezettségre való hatását a budapesti kir. tábla. A vételi ügylet új és friss automobilgummira nézve jött létre; friss gummi azonban a háború alatt nincs a forgalomban;

* Az előbbi közl. l. a 30. és 32. számban.

az eladó új, de nem friss gummit szállított. A bíróság helyt adott a minőségi kifogásnak a következő indokolással:

Ha az ügylet forgalomban nem lévő árúra jött létre, a vevő nem tartozik a megrendelt, de a forgalomból kizárt jobb minőségű árú helyett a forgalomban lévő rosszabb minőségűvel beérni; a forgalomban már nem levő árú szállítását nem követelheti ugyan, de a tényleg szállított rosszabb minőségű árút szerződésszerű gyanánt elfogadni nem köteles. Erre csak akkor volna köteles, ha a vétel a különös minőség megjelölése nélkül történt volna, amely esetben a vevő középminőségű gyanánt tartoznék elfogadni az olyan árút, mely a rendelés idején a szokásos minőségnek megfelelt. (P. I. 3505/1917. H. D. XI. 139.)

Ha az eladó a kifogásolás jogosultságát a hibák kijavításának megkísérlésével elismeri, a részletfizetéseknek betartása nem jelenti a kifogásokról való lemondást. (P. VII. 1565/1917. H. D. XI. 140.)

Ha a vevő a vétel tárgyát egy nagyobb tömegből álló, ugyanazon fajú és minőségű árúkészletből kiválaszthatja, amennyiben oly árúkat is kiválaszt, melyek a szerződésben megjelölt árúval nem teljesen azonosak, de a vevő azokat megbizottjának hozzájárulása vagy elnézése mellett kifogás nélkül átveszi: az ily árúkkal szemben az eladó már az átvétel után kifogásként nem érvényesítheti azt, hogy a vevőnek e ténye a tömegárúra nézve létrejött szerződés körén kívül álló újabb és külön vételügylet létrejöttére vezet. (Rp. VII. 5846/1916. H. D. XII. 15.)

A rendelkezésre bocsátott árúnak a KT. 347. §-a értelmében való megőrzéséért a nem kereskedő vevő is követelhet megőrzési díjat, ha a körülmények szerint nem lehet feltenni, hogy a szolgálatot díjtalanul akarta végezni. (Rp. IV. 3719/1917. H. D. XII. 9.)

A KT. 348. §-a az eladó és nem a vevő védelmére szolgál. A rendelkezésre bocsátáshoz és ennek alapján az ügylettől való elálláshoz az eladó elfogadási nyilatkozata nem szükséges. De ha a vevő — elállási nyilatkozatának közlésével — az eladót az árú feletti rendelkezésre feljogosítja, és ha az eladó ennek folytán az árúról az elállási nyilatkozat visszavonásának közlése előtt rendelkezett, felelős azért a kárért, melyet az elállási nyilatkozat visszavonásával az eladónak okozott. (Rp. IV. 3195/1917. H. D. XI. 143.)

A KT. 348. §-a nem zárja ki, hogy a vevő az eladótól, ép úgy, mint a KT. 353. §-a esetében, szerződésszerű teljesítést követeljen. (P. VIII. 5639/1916. H. D. XI. 44.)

Az a panasz, hogy az árú mint romlott, és közfogyasztásra alkalmatlan, elkoboztatott, nem az árú minőségi hiányaira, hanem arra van alapítva, hogy az eladó nem forgalomképes árút szállított. Ez esetben az eladó a KT. 346. és 349. §-aira nem hivatkozhatik. (P. VIII. 1953/1917. H. D. XI. 141.)

A hiányokra alapított kereseti jog, akár elállásra, akár árleszállításra irányul, hat hó alatt elévül; de a kifogás nincs alávetve ennek az elévülésnek, ha a hiányértesítés az eladóval hat hónapon belül közöltetett. (P. VII. 216/1917. H. D. XI. 82.)

A hat havi elévülés az átvételkor fel nem ismerhető hiányok esetében attól az időponttól számítandó, amelyben felismerhető volt, hogy az árú a kikötött minőségnek meg nem felel. (Rp. IV. 5265/1917. H. D. XI. 142.)

A KT. 349. §-ában használt «átvétel» kifejezés a KT. 346. és 347. §-ok eseteire vonatkozik, amikor a vevő olyan helyzetbe jut, hogy más helyről küldött árú felett ténylegesen rendelkezhetik és a jogfentartó lépéseket megteheti. Az eladó ellen a magánjogi csalás csak akkor állapítható meg, ha neki magának az árú hamisításáról tudomása volt. (P. IV. 2224/1917. H. D. XII. 40.)

A kereseti jog elévülésének megszakítása szempontjából a keresettel nem egyenlő jóghatályú, ha a vevő az ellene harmadik személy részéről indított perben az eladót perbehívja. (P. VIII. 40/1918. H. D. XII. 97.)

VI.

Nem kétséges ma már, hogy a csupán az átvételben, de, nem egyúttal a vételár fizetésében is késedelmes vevővel szemben az eladó nem állhat el az ügylettől, hanem csak a letétel vagy eladás joga illeti meg (P. VIII. 4985/1916. H. D. XI. 7.) tehát akkor sem állhat el, mikor a vevő nem fizette ki a vételárat, de azzal nincs késedelemben, mivel a vételár hiteleztetett neki. (P. V. 4695/1916. H. D. XI. 40.)

Azonban a vevő késedelme okából az eladó csak a kész árút adathatja el; ha több árút adatott el, mint amennyi készen van, az árverés nem történt a vevő rovására. (P. VIII. 3164/1916. H. D. XI. 41.)

Noha a KT. 351. és 352. §-ai az árverés idejét meg nem állapítják, az eladó tartozik a vevő érdekeit megóvni és biztosítani. Az árúk minőségéből és az aránytalan árhullámzásból megállapította a Kúria, hogy az árverési cselekmény kitolása az eladónak oly mulasztása, amelyből eredő hátrányt nem lehet a késedelmes vevő terhére róni. (P. VIII. 6380/1916. H. D. XI. 81.)

De az átvétel megtagadása után nem azonnal eszközölt eladás is a késedelmes vevő terhére történhetik, ha a hosszabb idő eltelése folytán az árú piaci árában hanyatlás nem következett be. (P. VII. 4651/1917. H. D. XII. 75.)

A Kúria IV. tanácsa azt a gyakorlatot követte, hogy ugyanazon felek között hasonló árúk szállítására vonatkozóan kötött ügyletek esetében, ha azok külön kötlevelekkel köttettek is, a vevőnek egyik kötésben tanusított fizetési késedelme feljogosítja az eladót a többi vételi ügylettől való elállásra is. Ezzel ellentétben a Kúria VIII. tanácsa ezt a felfogást tévesnek nyilvánította, mert az a körülmény, hogy a félnek valamely ügyletnél történt eljárása a másik felet az ügylettől való elállásra esetleg feljogosítja, nem szolgálhat jogos indokul arra, hogy ez a fél ugyanazon alapon a felek közötti másik különálló ügylettől is egyoldalúan elálljon; és csupán az ugyanazon ügyletből eredő egyik részlet elmaradása esetére adta meg azt a jogot az eladónak, hogy a hátralékos részletek teljesítését megtagadja. (P. VIII. 3868/1916. H. D. XI. 42.) A IV. tanács ezt az elvet az «egységes ügylet tárgyául szolgáló árúknak részletekben vagy külön külön szállításával esedékes fizetési kötelezettségnek egyes részletek vagy árúk tekintetében» való elmulasztására alkalmazza. (P. IV. 7379/1916. H. D. XI. 120.)

Az elállás joga az eladót csak jelentős késedelem esetére illeti meg; mert ha az eladó a vételár egy jelentéktelen részét nem utánvételezte, a vevőnek e vételári részlet fizetése körüli késedelme nem ok a szerződéstől való elállásra. (P. VIII. 3868/1916. H. D. XI. 42.)

A vevő késedelme nem jogosítja fel az eladót a kereskedői hűséggel és bizalommal ellenkező eljárásra. Igy ha az eladó a szerződés teljesítését nem a vevő fizetési késedelme miatt tagadta meg, sőt a vevő kártérítési igényét, — noha kisebb mértékben elismerte — a vevő méltán lehetett abban a hitben, hogy az eladó a vételár fizetését nem kívánja, hanem beleegyezik a vételárnak az árkülönbözettel való részleges elszámolásába. Az eladó, ki a vevő késedelmét annak hátrányára akarja felhasználni, tartozik vele közölni, hogy a szállítást a vételár le nem fizetése miatt tagadja meg. (P. IV. 936/1916. H. D. XI. 8.)

Az eladó még a vevő késedelmének vétlensége esetében sem kötelezhető arra, hogy a háborús viszonyok között beállott rendkívüli áralakulások mellett hosszabb idő eltelte után szállítsa a vevőnek azt az árút, mely a szerződő feleknek a kötés feltételeiből megállapítható célzata szerint nyomban lett volna szállítandó. (P. IV. 7379/1916. H. D. XI. 120.)

Csak az adós, nem egyszersmind a hitelező is hivatkozhatik az őt terhelő késedelem következményei alól való kimentés végett valamely elháríthatatlan akadályra. Minthogy a kétoldalú vételi ügylet lebonyolításában az árú átvétele hitelezői cselekmény, ennek késedelme hitelezői késedelem, s ennek joghatásaként a hitelező saját késedelmének következményeit viselni tartozik: ennélfogva a vevő az adós (eladó) ellen azon az alapon, hogy ez utóbbi a késedelem következtében az ügylettől elállott, követelést nem támaszthat. (P. VII. 4361/1917. H. D. XII. 50.)

A vevőnek izgatott állapota, melyben a fizetést megtagadta, nem kötelezi a vevőt, hogy a fizetésre újabb határidőt adjon, hanem a vevő nyilatkozatát jogosan tekintheti komoly fizetésmegtagadásnak, mely őt viszont az ügylettől való elállásra jogosítja. (P. VII. 3868/1917. H. D. XII. 51.)

Annak a kikötésnek, hogy a vételár a fuvarlevélmásodlat ellenében fizetendő — az a jelentősége, hogy a vevő, ha fizet, biztosítékot szerezzen, hogy az árút rendeltetési állomáson a fuvarlevélmásodlat felmutatása ellenében feltétlenül, vagyis az eladó további hozzájárulása nélkül felvehesse. Ilyen helyzetbe azonban csak akkor kerül, ha a fuvarlevélben ő van címzettként megjelölve. Ha tehát a vevő másra címzett fuvarlevélmásodlat át-

adása ellenében nem fizet, ez az ő késedelmét meg nem állapítja. (P. IV. 5099/1916. H. D. XI. 101.) Ha a rendeltetési hely nem egyszersmind a teljesítés helye, a vételár azonnali fizetésének kikötése esetén az eladó a vételárat a feladással egyidejűleg követelheti és enélkül nem köteles az árút előzetesen elfuvaroztatni. (P. IV. 4234 1917. H. D. XII. 76.)

VII.

Még bőségesebb az eladó késedelme eseteire kifejlődött gyakorlat.

A késedelem következményeinek megállapításánál irányadónak tekinti a gyakorlat a kereskedői hűséget és bizalmat, melyet a szerződéshez hű fél sem téveszthet szem elől. Igy nem hagyhatja szándéka felől bizonytalanságban a késedelmes vevőt. Elállottnak tekintendő igényeitől az a vevő, ki a késedelmes eladónak békés átvételre irányuló felhívásait válasz nélkül — és az eladót 7—8 hónapig az ügylet teljesítése iránt bizonytalanságban hagyva; utóbb tehát — a háborús áremelkedést kihasználva — teljesítést nem követelhet (P. V. 3734/1916. H. D. XI. 99.); ha a vevő kárigényeit 12 éven át nem érvényesítette, azokról lemondottnak kell tekinteni. (Rp. IV. 882/1917. H. D. XI. 62.) — Azonban bizonyos várakozási idő nem számít a szerződéshez hű vevő rovására. Ha kijelentette, hogy a nemteljesítésből eredő kárát fogja követelni: abból, hogy az eladó által utóbb ujra igért teljesítést két hónapon és négy napon át nem sürgette, nem lehet elállási szándékára következtetni. (P. VIII. 4397/1917. H. D. XII. 19.) Ha a vevő a halasztási kérelemre nem nyilatkozik, sem az ahhoz való hozzá nem járulásnak más jelét nem adta, a halasztásba beleegyezettnek tekintendő. (P. I. 630/1917. H. D. XI. 83.)

A jóhiszemüs get sérti a vevőnek oly magatartása, mely szerint — noha már áprilisban tudta, hogy az eladó több árút szállítani nem fog, azt utoljára csak szeptemberben hívta fel szállításra és keresetét csak novemberben adta be; mert ezzel jogát oly időben érvényesítette, midőn ellenfelét a károsodástól már nem óvta meg. Bár a vevőnek ily esetben nem volt jogi értelemben vett kötelessége a fedezeti vétel eszközlése, mégis a fedezés lehetősége mellett — különös tekintettel a faáraknak gyorsan változó háborús alakulására, a fedezeti vételt a kereskedelmi forgalomban kötelező jóhiszeműség szabta volna meg. (P. VIII. 6371/1916. H. D. XI. 100.)

Ha a vevő az árú egyik részlete ellen teljesen alaptalan minőségi kifogást emel, s azt az eladó rendelkezésére bocsátja: noha az eladó a rendelkezésre bocsátást elfogadta, a vevőnek jóhiszeműségbe ütköző ez az eljárása jogot ad az eladónak, hogy annak megismétlése esetén a szerződést felbontsa. (Rp. VIII. 2052 1917. H. D. XI. 104.)

A vevő választási jogából és a jus variandi megtagadásából csak az következik, hogy a teljesítés helyett kártérítést választott vevő többé teljesítést nem követelhet. De ha a kártérítéstől eltérve, ismét teljesítést követel, majd a kártérítéshez újból visszatér, ezzel nem vesztette el jogát az eredetileg követelt kártérítéshez. Annak a szabálynak, hogy a vevő a késedelmes eladót nem tarthatja sokáig kétségben aziránt, hogy melyik jogát kívánja érvényesíteni, csak akkor van jelentősége, ha az eladó a teljesítéssel csak késik, de arra kész. Ha azonban az eladó már előre megtagadja a teljesítést, nem lehet szó arról, hogy a vevő álláspontjának megváltoztatásával megfosztotta az eladót a teljesítésre előkészülés lehetőségéről. (Bpesti tábla P. I. 8412/1916. H. D. XI. 43.)

A vevő az alternative teljesítésre vagy kártérítésre irányuló kérelemtől nem térhet el a per folyamán akként, hogy kizárólag teljesítést vagy kizárólag kártérítést követeljen, mert ezzel megfosztja az eladót annak lehetőségétől, hogy a neki fentartott teljesítési módozatok közül választhasson és az áralakulás eshetőségeit a maga részére kihasználhassa. (P. IV. 4172/1916. H. D. XI. 63., P. IV. 205/1917. H. D. XI. 137.) A választási jog gyakorlása a kereset indításával is történhetik, s ennek is az a hatálya, hogy az eladó hozzájárulása nélkül vissza nem vonható. (P. IV. 4172 1916. H. D. XI. 63.)

Utólagos teljesítésre határidőt a késedelemben levő félnek kérnie kell. (P. IV. 1903/1916. H. D. XI. 11.)

Ha az eladó a teljesítést már a teljesítési határidő eltelte előtt határozottan megtagadja, a vevő jogosult a máshonnan is beszerezhető árúra nézve, amennyiben arra szüksége van, magát a teljesítési határidő lejárta előtt fedezni. Ha nem eszközöl fedezeti vételt, az árkülönbözetet nem követelheti a teljesítési határidő lejártakor létező piaci ár alapulvételével, hanem csak a szerződési ár és az eladó elállásának idején létező piaci ár közötti árkülönbözet illeti. (P. IV. 8104/1916. H. D. XI. 138.)

A fedezeti vétel hatályos megköthetése nincs a fedezendő vétel teljesítési helyére és a késedelmes eladó részére nyitva álló utólagos teljesítési határidő lejártára korlátolva; ellenkezőleg a vevő a fedezeti vételt a forgalmi jóhiszem szabályainak megóvása mellett más alkalmas helyen is megkötheti; viszont az utólagos teljesítési határidő eltelte előtt kötött fedezeti vételével is nem ennek hatályosságát általában, hanem csak azt kockáztatja, hogy az eladó által utóbb netán szolgáltatandó teljesítést ennek a határidejében elfogadni lesz köteles. (P. VII. 4042/1917. H. D. XII. 43.)

A szerződéshez hű vevő nem köteles a fedezeti vételt magánál az eladónál az alapügyletnél terhesebb feltételek mellett megkísérelni. A fedezeti vétel csak akkor nem eshetnék a vevő rovására, ha ez felajánlotta volna, hogy a vétel tárgyát ő is kész azon a legolcsóbb áron szállítani, amelyen a vevő azt mástól be tudja szerezni és a vevő ezt az ajánlatot visszautasította. (P. VII. 3722/1917. H. D. XII. 43.)

A vevőt elállásra jogosító késedelemnek tekinti a gyakorlat azt az esetet, midőn az üzletátruházás célja az átruházó megrendelői körének átengedése volt, de ez az átruházónak az átvevő hibáján kívül fekvő okokból nem sikerült (P. VIII. 7546/1916. H. D. XI. 114.), továbbá, ha az eladó a jog háborítatlan gyakorlásáért szavatolt, de a vevőt harmadik személynek a vétel tárgyát elvonó jog gyakorlásától meg nem védi. (P. XII. 3079/1917. H. D. XII. 18.)

A gyakorlat a tömegcikket eltérő bánásmódban részesíti egyéb specializált árúkkal szemben. Általánosságban ugyanis az a szabály, hogy a vevő a rendes kereskedő gondosságánál fogva köteles a vétel tárgyának beszerzésére vagy készletbentartására akként, hogy szállítási kötelezettségének az esetleg felmerülő akadályok megszüntével eleget tehessen. Ezt a szabályt nem lehet alkalmazni, ha nem specializált kész árúnak, hanem tömegszerű oly árúnak eladásáról van szó, amelynek előállítása tekintetében az eladónak a termelés lehetőségeinek üzleti forgalmának és berendezésének összes tényezőivel kell számolnia. Tömegcikk üzleti forgalmánál pedig kizártnak kell tekinteni, hogy az eladó oly mérvű állandó készletet tartson, amely összes kötéseinek fedezésére alkalmas. (P. IV. 861/1917. H. D. XII. 16.)

Azt a kikötést, hogy a szállítás időlegesen, háború vagy mozgósítás tartamára beszüntethető, csak ideiglenesnek és nem a háború egész tartamára kiterjedőnek lehet tekinteni. Az eladó e kikötéssel nem vonhatja ki magát az alól, hogy a szállítás időleges beszüntetése dacára a vevő újabb lehívásainak a háború tartama alatt eleget tegyen. (P. IV. 2324/1917. H. D. XII. 20.)

A tőzsdei árüüzleti szokások 70. §-a értelmében az eladó késedelme esetében az árkülönbözeti és kártérítési igények érvényesítésének határideje 90 nap, mely rendes körülmények között félbe nem szakad és meg nem hosszabbítható. De ha erőhatalom (Przemysl körülzárása, túszul elhurcolás) teszik a jog gyakorlását e határidőn belül lehetetlenné, a határidő be nem tartása nem jár jogvesztéssel. (Bpesti árú- és értéktőzsde választott bírósága. 3453/1915. H. D. XII. 68.)

VIII.

Nagy szerep jut a bírói gyakorlatban az eladót a teljesítés alól mentesítő körülményeknek, nevezetesen a tényleges és gazdasági lehetetlenülésnek, melyek túlnyomó részben a háborús eseményekkel állanak összefüggésben.

A háborús judikaturát más helyen * ismertettem. E helyütt csak az újabb fejleményekre szorítkozom.

A háború magában nem erőhatalom és általában nem gátolja a szerződés teljesítését, de a blokád, mely gabonának Amerikából Fiumébe vagy Triesztbe szállítását akadályozta, a teljesítést lehetetlenítő erőhatalom számba megy.

Az eladó az ellenséges államok magatartása folytán felette kockázatos és költséges szállításra, — minő az olasz és amerikai

* Jogt. Közl. 1917. évf. 15. sz.

hadüzenet előtt az amerikai árúnak olasz kikötőn át Fiuméba vagy Triesztbe szállítása — nem kötelezhető. (Tőzsdebíróság 4071/1914. H. D. XI. 135.)

Megállapította a Kúria a teljesítésnek — t. i. az akkor még nem ellenséges Romániából való zsírbehozatalnak — lehetetlenségét a behozatalt gátló körülményekből és rendkívüli nehézségekből. (P. VIII. 1727/1916. H. D. XI. 9.)

Az eladó felelős azért, ha akár a szerződés megkötésében, akár a vevőnek a szolgáltatás lehetetlenségéről való értesítésében gondatlanság terheli és ezzel kárt okozott. (P. V. 4484/1916. H. D. XI. 61.) Ilyen — nem háborús — eset, ha a saját szőlőtermés eladója az ügylet kötésekor már tudhatta, hogy a csemegeszőlőnek eladott termés ily célra csak csekély részben használható (P. IV. 7787/1916. H. D. XI. 121.), úgyszintén, ha az eladó, kire nézve a teljesítés gazdaságilag lehetetlenné vált, vevőjét, ki a lehetetlenülésről nem tudhatott, nem értesíti erről oly időben, midőn ez még nagyobb károsodása nélkül fedezhette volna magát (P. IV. 5973/1917. H. D. XII. 74.); de ha a lehetetlenség köztudomású, az értesítés felesleges. (Tőzsdebíróság 4071/1917. H. D. XI. 135.)

Viszont az, ki a szerződéskötéskor tudta, vagy kellő gondosság mellett előreláthatta a teljesítés lehetetlenségét, kártérítést nem követelhet. (Ugyanott.)

Nem védekezhetik az utólagos lehetetlenüléssel az, ki elmulasztotta a rendes kereskedő gondosságát, nagymennyiségű tészta- és tarhonya-szállításra szerződik anélkül, hogy előzetesen kieszközölte volna a miniszteri engedélyt a szükséges lisztmennyiség beszerzésére és felhasználására. (P. IV. 5733/1916. H. D. XI. 98.) Nem menti az eladó késedelmét, ha a vevő nem igazolta, hogy a megrendelt tarhonyát a katonaság részére fogja szállítani, ha ezt az eladó ki nem kötötte. (Rp. IV. 5442/1916. H. D. XI. 102.)

A készletek zár alá vétele s utána való rekvirálása iránt tett intézkedés — a korábban kötött szállítási szerződések hatálytalanítása nélkül — egymagában nem hatálytalanítja a szerződést, hanem mint a teljesítést lehetetlenítő körülmény az adóst a teljesítés alól mentesíti. (P. VII. 7119/1916. H. D. XI. 126.)

A teljesítést lehetetlenné tevő teljesítési tilalom és rekvirálás nem válhatik előnyére az eladónak. Igy, ha a teljesítési tilalom az eladó kérelmére engedélyezett halasztás ideje alatt következett be, ez nem menti az eladót kártérítés kötelezettsége alól, mert az eladó nem húzhat hasznot abból, hogy az árút nem az alacsonyabb szerződési áron adja el a vevőnek, hanem a magasabb maximális áron köteles a katonai igazgatásnak átengedni. (Bpesti tábla P. I. 630/1917. H. D. XI. 83.); a szerződési és magasabb rekvirálási ár közötti különbözetet tehát a vevőnek tartozik átengedni. (P. VIII. 304/1917. H. D. XI. 97.)

Ha a szerződés teljesítése rekvirálás, tehát a felek hibáján kívül álló ok miatt vált lehetetlenné, az előbbi állapot visszaállításának van helye. (P. IV. 3037/1917. H. D. XII. 72.)

A gazdasági lehetetlenülésnek a Kúria már több ízben adta ismert meghatározását; a gyakorlat e lehetetlenülés esetei gyanánt elismeri azt, ha a szerződéses 153 K árral szemben az árú jelenlegi maximált ára 852 K (P. VIII. 1999/1916. H. D. XI. 10.); ha a szesz hlenkénti 55 K-s ára az ügylet megkötését követő hónapokban 170 K-ra, utóbb 2000 K-ra emelkedett (P. VII. 6085/1917. H. D. XII. 86.); ha a kereskedelmi árúnak szánt 3000 mm burgonya a gyorsárú fuvardíját meg nem bírja, a burgonyának csak gyorsárúként szállíthatása egyjelentésű a gazdasági lehetetlenüléssel. (P. V. 4695/1915. H. D. XI. 40.)

A bírói gyakorlat eleinte merev különbséget tett a háború előtt és után kötött ügyletek között; míg amazoknál elfogadta a gazdasági lehetetlenülést, addig az utóbbiaknál ennek a védekezésnek nem adott helyet, azzal az indokolással, hogy a háború alatt a felmerülő nehézségeket és áremelkedéseket előre kellett látni. A háború előre nem látható gazdasági következményei azonban fokozatosan eltérésre bírták a Kúriát ettől a gyakorlattól. Előbb kijelentette, hogy a háborúnak a kereskedelmi és ipari termelést befolyásoló gazdasági hatásai a háború folyamán szerződő felet szállítási kötelezettsége alól rendszerint fel nem mentik; a teljesítést gazdaságilag hátrányossága miatt a teljesítést — a különleges méltánylást érdemlő esetek kivételével — meg nem tagadhatja (P. IV. 2144/1917. H. D. XII. 21.), majd kifejtette, hogy a gazdasági lehetetlenülésnek a háború alatt kötött ügyletekre való alkalmazása nincs kizárva; ámde az ily jogügyleteknél maga a háború már olyan adott tényező, melynek valószínű és előrelátható esélyeit a rendes kereskedő gondosságának kifejtése esetén a szerződő feleknek már a szerződés megkötésekor figyelembe kellett venni s így az adós ezeknek a valószínű és előrelátható esélyeknek utóbb beállása esetén a gazdasági utólagos lehetetlenülésre nem hivatkozhatik. (P. IV. 6604/1916. H. D. XI. 94.) A most közölt határozat a háború kilencedik hónapjában kötött ügyleteknél a szeszadó és anyag áremelkedését a rendes kereskedő gondosságával előrelátható körülményeknek tekintette. Hogy mennyire előreláthatatlanokká váltak ezek a körülmények, mutatja a P. VII. 6085/1917. sz. határozat (H. D. XII. 86.), mely épen a szesznél konstatálja, hogy a háború alatt kötött vételi ügyletben megállapított 55 K szerződéses árral szemben a szesz ára adóval és kincstári részesedéssel együtt hlenként 2000 K-ban maximáltatott. Itt már megállapítja a Kúria, hogy olyan rohamos és rendkívüli áremelkedésről van szó, amelyre az eladó a rendes kereskedő gondossága mellett sem számíthatott

A háború rendkívüli hosszú tartama és ezalatt a közszükségleti cikkek, ezek között a tüzifa árának is köztudomás szerint szinte uzsoraszerűen beállott áremelkedése a legfokozottabb kereskedői gondossággal nem volt előre látható és remélhető; következőleg a vevő által nem remélhetett vagyoni előnnyel szemben a szerződés teljesítésére való kötelezéssel az eladóra oly nagy vagyoni hátrány hárulna, amely arra való tekintettel, hogy a fa ára még most is folyton emelkedik, az ő szerződésszegésével arányban nem állana. (P. VII. 4983/1917. H. D. XII. 73.)

Ugyancsak a háború alatt kötött ügyletnél elfogadta a Kúria a józan gazdasági felfogás szerint a teljesítés alól mentesítő gazdasági lehetetlenülés gyanánt azt az esetet, midőn az eladó a fának az erdőből a vasúti állomásra kifuvarozhatása végett — miután bérfuvarosokat nem kaphatott — igavonó állatokat és járműveket lett volna kénytelen beszerezni és a fuvarozást házilag eszközöltetni. (P. VIII. 1338/1917. H. D. XI. 136.)

De ha az eladó a háború kitörése után kijelenti, hogy az ügyletet a háború dacára stornirozni nem kívánja, csak az utánvét melletti szállítást kötötte ki; nem hivatkozhatik a gazdasági lehetetlenülésre. (P. IV. 1579/1917. H. D. XII. 13.) E határozatban foglalt elv azonban korlátját találja a következő határozatban:

Noha az eladó a szerződést a már egy év óta tartó háború alatt kialakult magasabb előállítási árak mellett is teljesíteni akarta: külön megállapodás hiányában nem lehet okszerűen arra következtetni, hogy az eladó a háborús kockázatot ellenérték nélkül arra az esetre magára vállalta volna, ha a következő években az előállítási árak további aránytalan felszökése folytán a teljesítésnek gazdasági lehetetlenülése állana be. A szerződés azonban csak a gazdasági lehetetlenülés időpontjától kezdve szünik meg. (P. VIII. 4442/1917. H. D. XII. 14.)

A szállítási akadály a teljesítési kötelezettség határidejét csak kitolja, de meg nem szünteti. Az akadály fenállása alatt a vevő a más helyre küldendő árú elküldésével járó teljesítést, az eladó pedig az árúnak nem a rendeltetés helyén, hanem saját telepén való átvételét nem követelheti. Ettől a szabálytól csak akkor van eltérésnek helye, ha a szállítási akadály állandósága, vagy szokatlanul hosszú tartama a teljesítét lehetetlenítő körülménnyé vált. (Bpesti tábla 2. P. 384/1918. H. D. XII. 92.)

A háború hatásainak különleges elbírálására szolgáló kezdőpontul a tőzsdebíróság nem a szerb, hanem a világháború kezdetét, 1914 augusztus elsejét állapította meg. (3652/1914. H. D. XI. 60.)

Ha a teljesítés utóbb anyaghiány miatt részben vált lehetetlenné, a vevő a meglevő készletből mindegyik vevőjét aránylagosan tartozik kielégíteni. (P. VII. 6834/1916. H. D. XI. 105.), ellenkező kikötés hiányában akkor is, ha a rendelések nem egyidőben történtek. E tekintetben csak arra köteles, hogy egyik vevőjét a másik rovására előnyben ne részesítse. (P. VII. 5452/1918. H. D. XII. 70.)

Ha az adós a szolgáltatást lehetetlenné tevő körülmény alapján azért a tárgyért, melyet köteles volt szolgáltatni, bármily címen kárpótlást kapott, a hitelező a kapott kárpótlás kiadását követelheti. (Tőzsdebíróság 4071/1914. H. D. XI. 135.)

A kártérítés megállapítására nézve fontos határozat, hogy ha a felek tudják, hogy a vevőnek az árúra nem a teljesítés, hanem a rendeltetés helyén van szüksége, nem a teljesítés, hanem a rendeltetés helyén a teljesítés idejében fenálló piaci ár veendő számításba. (P. IV. 2472/1917. H. D. XII. 71.)

A kártérítés után követelt késedelmi kamat jogossága és kamatlába megítélésének a teljesítés helyén és idejében fenálló jogszabályokat kell alkalmazni. A Bécsben létrejött és teljesítendő ügyletnél a késedelmi kamat 6%. (P. IV. 3459/1017. H. D. XII. 93.)

(Folyt köv.) *Dr. Gallia Béla.*

Az előleges árverés és a moratóriumi rendeletek.

A végrehajtási törvény 104. §-a szabályozza az ú. n. előleges árverés intézményét, amely szerint olyankor, midőn a lefoglalt ingóságok nagy értékcsökkenés vagy az értékkel arányban nem álló költségek nélkül el nem tarthatók, bármelyik érdekelt fél kérheti a végrehajtás foganatosítására illetékes bíróságtól az árverés foganatosítását, azonban hozzáteszi a törvény: csakis a halasztó hatályú igénykereset beadási határidejének letelte előtt, vagy ha ily kereset beadatott, ennek eldöntése előtt. Ilyenkor a bíróság az érdekeltek meghallgatására rövid határnapot tűz s ha az árverést elrendeli, egyúttal a bíróság tűzi ki nyolc napnál nem hosszabb időre az árverés határnapját is. Az árverésen befolyt összeg bírói letétbe helyeztetik az igénykereset beadására szolgáló határidő lejártáig, illetve az igénykereset eldöntéséig.

Mindenesetre a törvény 104. §-ának az a célja, hogy úgy a végrehajtást szenvedő, mint a végrehajtató, mint általában a többi érdekeltek érdekeit is biztosítsa abban az esetben, midőn az ingók romlásnak vagy értékcsökkenésnek vannak kitéve. Azonban a törvény teljesen indokolatlanul veszélyezteti, sőt lehetetlenné teszi eme céljának, t. i. a lefoglalt ingók értéke biztosításának megvalósulását avval a rendelkezésével, hogy csakis az igénybejelentési határidő letelte előtt, vagy pedig igényper esetében annak eldöntéséig engedi csak meg az előleges árverést. Mi történjen akkor, ha az igénybejelentési határidő már lejárt, s igényper sem adatott be, vagy ha egyáltalában nincs is helye halasztó hatályú igénypernek, ellenben a lefoglalt ingóságok hirtelen romlásnak indulnak, amikor adósnak és hitelezőnek egyaránt az volna az érdekük, hogy a romlásnak indult ingóságok minél gyorsabban értékesíttessenek, tegyük még hozzá, hogy 4000 K-t meghaladó értékű ingóságokról van szó, midőn, a végrehajtási törvény 103. §-a értelmében a rendes árverési határidő 15 napnál rövidebb nem lehet. Ilyenkor nincs módjában a bíróságnak előleges árverést elrendelni, és konkrét esetben a 104. §. eme szűkkörű rendelkezése az összes érdekelteknek rendkívüli nagy sérelmére szolgálhat.

Sokkal helyesebb lett volna a 104. §-ából azt a megszorító rendelkezést, hogy előleges árvérésnek csakis a halasztó hatályú igénykereset beadási határideje előtt vagy beadása esetén annak eldöntése előtt nincs helye, kihagyni s a szakaszt egyszerűen úgy szövegezni: «ha a lefoglalt ingóságok nagy értékcsökkenés vagy az értékkel arányban nem álló költségek nélkül el nem tarthatók, az illetékes bíróság bármely érdekelt fél kérelmére az előleges árverés foganatosítását elrendelheti». Semmiféle jogsérelem ebből a felekre nem háramlott volna, hiszen a bíróság által való elrendelése az árverésnek teljesen elegendő garanciát nyujtott volna arra, hogy előleges árverést nem fog indokolatlan esetekben elrendelni. Az osztrák végrehajtási törvény (266. §.), valamint a német polgári perrendtartás (816. §.) e megszorító és teljesen indokolatlan rendelkezéseket nem ismeri.

Érdekes és sajnálatos dolog, hogy az illetékes tényezők a törvény 104. §-a alkalmazhatóságának eme korlátozottságára akkor sem gondoltak, midőn a moratóriumi eljárási rendeletekben, valamint a 9146/1914. és az 1380/1915. M. E. sz. rendeletekben a háborúval kapcsolatban a végrehajtási eljárásról és az árverésről intézkedtek. Nevezetesen a moratóriumi eljárási rendeletek és így a moratóriumfeloldó eljárási rendelet 16. §-ában az előleges árverést csak akkor engedi meg, ha az árverés a V. T. 104. §-a esetében a bíróság által elrendeltetik.

Még tovább megy az 1380/1915. M. E. sz. rendelet, mely 10. §-ában hadbavonult egyén ellen csakis előleges árverést enged s csakis a V. T. 104. és 233. §-ai esetében (az utóbbi a biztosítási végrehajtás útján lefoglalt ingóságok előleges árveréséről rendelkezik).

E rendeletek megalkotóinak figyelmét elkerülte az a körülmény, hogy a 104. §. értelmében az árverés foganatosítása csakis a halasztó hatályú igénykereset beadási határidejének eltelte előtt vagy e kereset jogerejű eldöntése előtt kérhető, mert intenciójuk bizonyára az volt, hogy a hadbavonult és nem hadbavonult adósok olyankor, mikor a lefoglalt ingóságok romlásnak vannak kitéve, előleges árverés útján nagyobb károsodástól megóvassanak tekintet nélkül arra, hogy letelt-e a halasztó hatályú igénykereset beadási határideje vagy sem.

Saját praxisomból tudom, hogy a rendeletek eme helytelen, a végrehajtási törvény 104. §-ára egyszerűen utaló szövegezése a gyakorlatban sok nehézséget, sőt hadbavonult adósokra nézve egyenesen nem reparálható bajokat okozott, mert hadbavonult adóssal szemben köztudomás szerint kielégítési végrehajtásnál csakis a 104. esetében ad az 1380/1915. M. E. sz. rendelet 10. §-a árverés elrendelésére jogot a bíróságnak s a bíróságnak egyszerűen nincs módja az esetek többségében romlandó tárgyak előleges árverését elrendelni, miután a legtöbb esetben jogerősen lefoglalt és közben romlásnak indult tárgyak előleges árverését kérik a felek a bíróságtól.

Hadba nem vonult adósoknál pedig csakis úgy tudott az esetek többségében a bíróság segíteni a moratóriumfeloldó eljárási rendelet hiányosságán, hogy kitanította a feleket arra, hogy ne előleges árverést kérjenek, hanem az árverést azon az alapon kérjék, hogy az összes körülmények szorgos méltatásával a méltányosság megkívánja az árverés elrendelését s hogy attól kellő eredmény várható. Azonban tekintettel arra, hogy a rendes árverést elrendelő végzés ellen halasztó hatályú felfolyamodásnak van helye, sőt ha az árverést elrendelő végzés jogerőre is emelkedik, akkor is az árverés csakis 8—15, vagy 15—30 napra tűzhető ki, romlandó árúknál a rendes árverés könnyen elkésheti.

A helyes eljárás tehát csakis az lehetett volna, hogy a V. T. 104. §-ára való puszta hivatkozás helyett a moratóriumi eljárási rendeletekben, valamint az 1380/1915. M. E. sz. rendeletben világosan ki kellett volna mondani, hogy amennyiben a lefoglalt ingóságok nagy értékcsökkenés vagy az értékkel arányban nem álló költségek nélkül el nem tarthatók, úgy azok előleges elárverezése a bíróság által elrendelhető. *Dr. Kelényi Jenő.*

Szemle.

— **A háborús uzsora** manapság a jognak központi problémája. Létünk és jövőnk ezen fordul meg. Ez az igazi, ez a legnagyobb ellenség, amely csúffá teszi csapataink vitézségét a fronton, amely megbénítja a végsőig feszített idegek ellenállását az ország belsejében. Ha Németországban, ahol a törvény és a háborús gazdaság elkeseredett küzdelmében drákói szigor áll a törvény oldalán, a DJZ. egy cikkírója a küzdelmet reménytelennek mondja, mit szóljunk mi, ahol az állami hatalom ereje csak hirlapi kommünikékben nyilvánul meg. Fegyházzal és félmillió márkáig terjedő pénzbüntetéssel sujtja a szövetségtanács rendelete a túlzott nyerészkedést és az ártúllépést. «Ein Schlag ins Wasser»-nek nevezi *Niem* cikke e rendeletet, amíg a részvénytársaságok zavartalanul fizetnek ki 30%-os osztalékot, a háborús nyerészkedők háborítatlanul vágnak zsebre milliókat, szőllőtermelők, élükön a porosz állambirtokkal, képzeleti árakat érnek el, amelyek az árú értékével semmiféle arányban nem állanak. Gyönge vigasz, ha Niem azt írja, hogy tapasztalás szerint a nagy tolvajokat mindig nehezebb volt megfogni, mint a kicsinyeket. De már abban kénytelenek vagyunk vele egyetérteni, hogy nem lehet fegyházzal sujtani oly cselekményt, amelyet naponta százezrek követnek el. Minden üzlet, minden kofa mellé igazán nem lehet rendőrt állítani, de ép ezért az államhatalomnak mindennél szentebb kötelessége, hogy felkutassa a forrást, amelyből a bennünket elborító szennyes áradat fakad. Elvárhatjuk továbbá, hogy az eddiginél nagyobb tervszerűség

érvényesüljön a fojtogató háborús árak elleni küzdelemben. Hogy a cipő árát maximálják, de a harisnya ára időközben nyolcvan koronára szökik fel, hogy a házbéreket emelni nem szabad, de az állam vígan emeli a vasúti fuvardíjat, hogy az egyik mezőgazdasági termék árát a háború előttinek kétszeresére, a másiknak árát tízszeresére maximálták stb., mindez oly groteszk, amin nevetni lehetne, ha oly végtelenül szomorú nem volna. Mindenekelőtt tehát nyilatkozatot várunk a kormánytól, hogy mit szándékozik tenni, mert az árvizsgáló-bizottság elnökének interview-it legjobb akarattal sem tekinthetjük kormányprogrammnak. Ezenfelül azonban óhajtanók, hogy a mindenkori törvényes rendelkezéseknek a kormány érvényt is szerezzen, mert félő, hogy a világháború halottai közé kerül az állam egyetlen biztos talpköve: a törvénytisztelet is. Ez pedig talán még a milliók gazdasági romlásánál is nagyobb katasztrófa volna.

Révay Lajos ügyvéd halálával a jogi szaksajtó egyik régi, érdemes munkását vesztettük el. Egyik legrégibb jogi szaklapunknak, az «Ungarische Gerichtstelle»-nek Révay volt a szerkesztője. Ennek megszünése után «A Jog» elnevezéssel élénk szellemű szaklapot alapított és szerkesztett évek hosszú során át annak megszünéséig. «A Jog» hasábjain megjelent cikkein kívül az elhunyt 1907-ben önálló kötetben kiadta a szinházi jog terén folytatott kutatásait «A magyar szinházi jog mai érvényében» cím alatt.

— **A címkórság** ellen irányul az alsó-ausztriai ügyvédi kamarának és a legfelső bíróságnak nemrég hozott határozata. Egy ügyvéd fegyelmi feljelentést tett kollégája ellen, mert utóbbi levelében a szokásos megszólítást («igen tisztelt») és a borítékon a Hochwolgeboren címzést mellőzte. Ugy a kamara fegyelmi tanácsa, mint a perorvoslat következtében eljáró legfelső bíróság a feljelentést elutasította azzal az indokolással, hogy a közhivatali érintkezésben már régebb idő óta megszüntették az udvariassági cikornyákat, így tehát a címek mellőzése nem érinti az ügyvédi kar méltóságát. Kétségkívül helyes döntés, más kérdés azonban természetesen, hogy a szokásos címzés és megszólítás célzatos mellőzése az adott esetben nem becsületsértés-e?

— **A bírói szolgálati korhatár** kérdésében a szervezeti törvény előadói tervezetének bírálatánál kifogásoltuk (1917. 12. sz.) az igazságügyminiszternek azt a jogát, hogy a korhatár leteltével korlátlanul meghosszabbíthassa a szolgálatot és a továbbszolgálás lehetőségét két, legfeljebb három évre kívántuk korlátozni. Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület emlékiratában a szolgálat meghosszabbítását egyáltalán perhorreszkálta, mert a bírói függetlenség rovására van (v. ö. 1917. 50. sz.) A bírói szolgálati korhatárról szóló osztrák törvényjavaslat, amelyről a mult héten már megemlékeztünk (263. o.) az ily szolgálatmeghosszabbítást nem is engedi meg. Ausztriában a bírói szolgálatnak csak a javaslat törvényerőre emelkedésével lesz korhatára, ez idő szerint nincs. A javaslat szerint a korhatár a 65. életév, csupán a legfelsőbb törvényszék tanácselnökei lépnek később, 67. életévük betöltésével nyugdíjba. A nyugdíjazás annak a hónapnak a végével történik meg, amelyben a bíró ezt a kort betöltötte s a szolgálat meghosszabbításának helye nincs. Azt hisszük, a kérdést mi is csak úgy oldhatjuk meg helyesen, a bírói függetlenség követelményeinek megfelelően, ha a továbbszolgálást kizárjuk. Meg kell fontolni még azt, vajjon fentartsuk-e a kúriai bírói vagy magasabb rangban lévő bírák részére a 70. életévet mint korhatárt, ne legyen-e inkább egységesen a 65. életév az, s csak a Kúria elnökénél, másodelnökénél, tanácselnökeinél, a táblai elnököknél s a koronaügyésznél esetleg 2—3 évvel magasabb. Ennél a megfontolásnál nem lehet irányadó szempont az, hogy az előléptetési viszonyok javuljanak, mert az előléptetés megjavításának furcsa eszköze volna a meglévő jó bírák eltávolítása. Ha a felsőbb bíróságnál megüresedő helyek száma nem elegendő a megfelelő előlépés biztosítására, a helyi előlépést kell nagyobb mértékben lehetővé tenni. A korhatár megállapításánál csak az lehet döntő, hogy melyik az az átlagos életkor, amelynek betöltésével a megkivánt munkaképesség megszünik, amely életkorban tehát a nyugdíjazás közérdek.

— **Kassán még nem lépett életbe a 4070/1915. M. E. rendelet?** A miskolczi törvényszék N. N. csődügyében létrejött kényszeregyességet, mely szerint közadósok 21·62% fizetésére kötelezték magukat jóváhagyta. A kassai kir. ítélőtábla 1918. P. II. 945/189. sz. végzésével a kényszeregyesség jóváhagyását megtagadta a Cs. T. 200. §. 5. pontja alapján, vagyis azért, mert a felajánlott hányad «nem éri el e törvény által minimumként megállapított 40%-ot». Kassán tehát nem lépett még életbe a 4070/915. M. E. sz. rendelet 68. §-a, az 1916 : V. tc. 1. §-a és a 451/916. M. E. rendelet 2. §-a. Az eset csattanója az, hogy a hitelező, aki az elsőfokú végzést megtámadta, nem ezen az alapon kérte a miskolczi törvényszék megváltoztatását. A kir. tábla *hivatalból* észlelte, hogy a kényszeregyességi hányad nem éri el a 40%-ot.

— **A közjegyzői díjak felemelése.** Az igazságügyminiszternek a hivatalos lap augusztus 27-iki számában megjelent 42,200/1918. sz. rendelete az 1918 : XII. tc.-ben kapott felhatalmazás alapján ideiglenesen szabályozza és lényegesen felemeli a kir. közjegyzőt megillető díjakat, valamint érvényesítéseik és behajtásuk módozatait. A magasabb fokozatokban a felemelés háromszoros, sőt négyszeres. A legmagasabb tételeket is erősen felemeli a rendelet. Igy például szerződéseknél a maximális díjtétel az eddigi ezer korona helyett ötezer, egyoldalú nyilatkozatokat tartalmazó okiratoknál száz korona helyett ötszáz, hagyaték letárgyalásáért kétezer korona helyett hatezer stb. Fontos újításai a rendeletnek a következők: Aláírások hitelesítéseért az eddigi igen alacsony változatlan tételek helyett az okiratokért járó díjak egytizedrésze lesz fizetendő. Ha a rendelet díjszabályainak alkalmazása tekintetében a közjegyző és a fél között vita merül fel, a közjegyző vagy a fél a járásbíróságnál kérheti a díj és költség megállapítását. A járásbíróság határozata ellen egyfokú felfolyamodásnak van helye. A rendelet szeptember 1-én lép hatályba, hatálybaléptének napján még be nem fejezett hagyatéki tárgyalásoknak és bíróság vagy más hatóság megbízásából végzett egyéb eljárásoknak díját a rendelet szerint kell megállapítani.

— **Progressziv kamarai illeték Ausztriában.** A katonai szolgálatot teljesítő ügyvédek segélyezése Ausztriában is szükségessé tette a kamarai illetékek felemelését. Míg eddig az ügyvédek kamarai illetéke egyenlő volt (háború kitörése előtt évi 40 K, utóbb a háború folyamán 64 K), ez év folyamán az alsóausztriai kamara szintén megvalósította a progressziv adóztatás elvét. Az új rend szerint a kamarai illeték két részből áll, az ötven koronás alaptételből, melyet minden tag köteles megfizetni és a pótlékból. Utóbbit azok az ügyvédek fizetik, akik legalább száz korona *kereseti adót* (kereseti és nem jövedelmi adó) fizetnek. A pótlék a kereseti adó egynegyedrésze. Külön pótlékot fizetnek ezenfelül azok, akiknél ügyvédjelölt van bejegyezve. Az első jelölt után a külön pótlék évi száz korona, a második után évi kétszáz korona, a harmadik után évi háromszáz korona. Ez a szabályozás egyelőre a folyó évre szól.

Irodavezetői állást keres azonnali belépésre szabadságolt fiatal ügyvéd Budapestre vagy vidékre. Fizetési igényei szerények. Esetleg társulna idősebb kartárssal, kinek irodáját később kielégítés ellenében átvehetné. Szives megkereséseket lehetőleg sürgősen dr. Krausz Grünfeldnél, Budapest, Erzsébet-körút 16. fdsz. címre kér. 16140

Fiatal ügyvéd, nagy gyakorlattal, perfekt német, ki eddig is előkelő fővárosi irodát vezetett részesedéses alapon, elvállalná kizárólag társas kombináció mellett nagyforgalmú fővárosi iroda — esetleg hadbavonult kolléga irodájának — önálló vezetését. Elsőrendű referenciák. Szives ajánlatok «társas viszony» jeligére kettős borítékban kiadóhivatalba kéretnek. 16138

31 éves, hadmentes ügyvéd, 10 évi gyakorlattal irodavezetői állást keres. Címe a kiadóhivatalban. 16139

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. (?66-

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 36. szám. Budapest, 1918 szeptember 8.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Plopu György* kir. kúriai bíró: Szemelvények a kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Dávid István* debreczeni kir. táblai bíró: Indokoljunk-e? — *Dr. Putnoki Béla* miskolczi ügyvéd: Ajánlat és elfogadás. — *Dr. Huppert Leó:* A vesztegetésről. — Törvénykezési Szemle. *u.:* I. A gyermek és a szülő hitelezője. II. A fizetés hovafordításának kérdése. III. A szellemi alkotás oltalma. — Jogirodalom. *Dr. Apáthy Jenő* honvédszázados hadbiró: Hadműveleti területek közigazgatása. Irta dr. Felszeghy Béla. — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. XII. k. 10. és 11. ív.

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

I) Özvegyi jog.

1. Az özvegyi jog jellemzése és gyakorlati érvényesülése.

A magyar törvényes örökösödési jog rendszerében az özvegyi jog a magyar nép lovagias felfogásának legsajátszerűbb örökösödési jogi intézménye. Ez a lovagias felfogás abban nyilvánul, hogy az özvegy a férje halála után is a lehetőség korlátain belül ugyanabban az ellátásban részesíttessék, mint aminőben a férje életében és oldala mellett volt része.

Míg a nyugati államok törvényhozási intézkedései szerint az özvegy nő mindenkor a hagyatéki állagnak egy meghatározott hányadát kapja özvegyi joga fejében, s ezzel megelégedni tartozik, addig a magyar jog szerint, amiként ez az 1840 : VIII. tc. 16. §-ában a közrendű polgárok özvegyeire nyíltan kifejezést is nyert és elvben ez a jogszabály a magyar jog egész területén hatályos, az özvegy elhalt férje egész vagyonában, tehát hagyatékát képező összes javaiban, melyeknek élvezetében a férje oldala mellett is volt, bennmarad s az egész hagyatékot haszonélvezi mindaddig, amíg özvegyi haszonélvezeti joga a fenálló törvényes szabályok és bírói joggyakorlat értelmében bíróilag nem korlátoztatik, amely elvi álláspontnak törvényszerű következménye, hogy az özvegyi haszonélvezeti jognak bíróilag történt jogszerű korlátozásáig beszedett jövedelmeket az özvegy kiadni nem tartozik.

De ugyanannak a lovagias felfogásnak és elvi álláspontnak okszerű jogi következménye az is, hogy ha az özvegy olyan magaviseletet tanusít, amely a lovagias felfogás erkölcsi alapjával és lényegével össze nem egyeztethető, az özvegy minden kedvezménytől elesik, amely elvi álláspont annál indokoltabb, mert sem a jogszerűség, sem a méltányosság nem tűrheti, hogy a tisztes nő részére lovagias érzülettel biztosított ellátási előnyök a vétkes nő részére is meghagyassanak; a vétkes nő, a férjét ok nélkül elhagyott, a hitvesi hűséget megszegő özvegy nő nem érdemel lovagias bánásmódot, bőkezű ellátási kedvezményt.

Általános elvi álláspont, hogy a családot alapító férj a családja s ekként törvényes neje eltartásáról, ellátásáról gondoskodni tartozik; a tartási kötelezettség ennélfogva első sorban és főként a férjre, mint családja fejére nehezedik. Ez a tartási és ellátási kötelezettség kiterjed a férj halála utáni időre is s ezért a kötelezettségért a férj halála után annak hagyatéka szavatol, melyből a férj családja, tehát özvegye is ellátását nyeri; úgyde miután a férj tartási kötelezettsége csak közös háztartásban és a házastársak bensőségteljes együttélésében nyerhet érvényesülést, mert a létfentartásnak sokszor igen súlyos gondjaival megterhelt férjre csak az a megnyugtató érzet és az a tudat nyujt enyhülést és erkölcsi elégtételt, hogy a nő osztozik férje örömeiben és bánatában és mint hűséges élettársa teljes odaadással vesz részt a neki jutó munkakörben: nem lehet kétséges, hogy abban az esetben, ha a nő a köteles hűséget, a férje irányában tartozó odaadó, benső együttérzést durván megsérti, a férj tartási kötelezettsége is megszünik, mert a házasság lényegével és a házastársaknak egymás irányában kölcsönösen megkövetelt benső érzelemvilágával ellenkeznék, hogy a férj tartási kötelezettsége akkor és olyan esetben is fentartassék, midőn a nő a maga részéről a házassági együttélés bensősége által feltételezett erkölcsi alapról letért és a házassági intézmény leggyöngédebb érzelmeit súlyosan megsértette.

Az özvegyi jog, mint a házassági életközösség bensőségéből fakadó s az elhalt férj hagyatékát terhelő tartási kötelesség erkölcsi alapjának ezen rövid vázolása és jellemzése után annak gyakorlati érvényesülésére nézve a m. kir. Kúria joggyakorlata alapján még a következők megemlítésére szorítkozom:

A gyakorlati életben az özvegyi jog, miként fentebb is említém, rendszerint akként érvényesül, hogy a férjével, ennek bekövetkezett haláláig életközösségben élt nő a férje halála után özvegyi jog címén benmarad férje egész hagyatékában, tekintet nélkül arra, hogy a hagyatéki vagyon szerzeményi vagy ági vagyon-e, avagy mindkét jogi minőségű vagyonból áll és hogy a hagyatéki szerzeményi vagyont a házasság megkötése előtt egyedül a férj, vagy a házassági együttélés időtartama alatt s ekként a házastársak közösen szerezték-e?

Ez a jogállapot, mint törvényszerű jogállapot mindaddig fenáll és a bíróság által birtokvédelemben részesül, míg az özvegynek az egész hagyatékra kiterjedő ezen birtoklása és haszonélvezeti joga az arra jogosultak valamelyikének kérelmére peres eljárás útján bíróilag jogérvényesen nem korlátoztatik, sőt ezen jogállapot biztosításáról, miként ezt az örökösödési eljárásról szóló 1894 : XVI. tc. 72. és 81. §§. is rendelik, már a hagyatéki eljárásban is gondoskodás történik azáltal, hogy az özvegy haszonélvezeti joga a hagyatéki ingatlanokra jelzálogjogi bekebelezés által, más hagyatéki ingó javakra pedig egyéb megfelelő módon hivatalból biztosíttatik és ugyanilyen módon és hivatalból gondoskodik a bíróság az özvegy részére peres eljárás útján megszabott özvegyi jogának biztosításáról is.

Míg ekként az özvegy haszonélvezeti joga hivatalból biztosítás tárgyát képezi, addig az örökös az özveggyel szemben arra nézve, hogy a hagyaték állaga sértetlenül fog neki az özvegyi jog megszünte után kiadatni, biztosítékot rendszerint nem követelhet; ugyanis: az özvegy saját jogán haszonélvezi elhalt férjének úgy ingó mint ingatlan vagyonát s egyedül az állagot köteles épségben fentartani, egyébként azonban a hasznosítás módozata s a hasznok felhasználása fölött saját belátása szerint rendelkezik, de azon a jogcímen, hogy a vagyon állaga esetleg sérelemnek vagy rongálásnak és apadásnak lehet kitéve, az özvegy előzetesen biztosítékadásra még akkor sem kötelezhető, ha a férje halála után a férjével közösen bírt lakásból elköltözik és férje ingóit, bútorzatát más lakásba magával viszi, mert az

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50., 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43., 1917. évf. 5., 10., 14., 46. és 1918. évf. 8. és 15. számaiban.

özvegy nem az örökös jogán, hanem saját jogán haszonélvezi a férje hagyatékát s ekként az őt illető haszonélvezet sértetlensége minden előzetes biztosítékadást kizár, a törvényes, esetleg végrendeleti örökösnek pedig csak az a joga marad fenn, hogy az állag bekövetkezett sérelmezése és rongálása esetén s ennek bizonyítása mellett az állagban az előbbeni állapot helyreállítását az özvegy ellen bírói úton követelje s esetleg vele szemben kártérítést érvényesítsen; önként értetvén, hogy az időmúlás és rendeltetésszerű használat folytán beállott kopás, avulás, úgyszintén, ha a haszonélvezet az állag elfogyasztásával jár (gabona, zsír, húsnemű) maga az állag pótlása kártérítés tárgyává nem tehető.

Az özvegynek feltétlen joga van arra, hogy özvegyi jogának biztosítását az örökössel szemben követelhesse... 5317/1911.

Az özvegy haszonélvezetében maradt ingók állagának vagy értékének biztosítása az özvegytől csak veszély fenforgása esetén, vagyis akkor követelhető, ha az özvegy az ingókat rongálja, vagy ha attól lehetne tartani, hogy az elhasználható ingók értékét az özvegyi jog megszüntével az özvegy vagyona nem fogja fedezni... Alperesek nem hoztak fel semmi olyan tényt, amiből alaposan arra lehetne következtetni, hogy az özvegyi haszonélvezettel terhelt ingók állaga és értéke a felperes özvegynél veszélyeztetve volna és minthogy ily értelmű határozott tényállítás hiányában ez a veszélyeztetés nem állapítható meg pusztán azon az alapon, hogy az özvegynek a haszonélvezettel terhelt ingók értékével felérő egyéb vagyona nincs és hogy az özvegy kétségtelen jogánál fogva az ingókat nem a férje örököseinek lakhelyén, hanem a saját lakhelyén használja, mert az ezzel ellenkező felfogás sok esetben az özvegyet a törvénynél fogva megillető özvegyi haszonélvezeti jog egyenes meghiusítására vezetne: ennélfogva alpereseknek az a viszonkeresete, hogy a felperes özvegy a hagyatéki ingók értékének a biztosítására kötelezessék, alaptalan. 2055/1908., 294/1911.

(Folyt. köv.) *Dr. Plopu György.*

Indokoljunk-e?

A kérdésnek csak egy részletéhez kívánok hozzászólani, ne vezetesen: hogyan kell szerkeszteni a fellebbezési bíróságok ítéleteit?

A kérdés első tekintetre olyannak látszik, mint amelyre a Pp. 401. §-a részletes útmutatásaival akként adta meg a választ, hogy további feleletre szükség nincs. Ha azonban a fellebbezési bíróságoknak a Pp. életbelépte óta hozott ítéletei között széttekintünk, s azt látjuk, hogy a bíróságok két véglet között mozognak, nevezetesen majd a Pp. 401. §-ának szószerinti értelemben vett alkalmazása által esnek túlzásba, majd az elsőbíróság ítéleteire való egyszerű hivatkozásban merül ki ítéletük, kénytelenek leszünk elismerni, hogy a már többször említett 401. §. alkalmazása körül valamely félreértés van.

Az alábbiakban idevonatkozóan óhajtanék néhány irányadó szempontot kiemelni s rámutatni arra, hogy a felvetett kérdésnek a technikai szempontón jóval túlmenő jelentősége van.

Az általánosnak tekinthető gyakorlat az, hogy a fellebbezési bíróságok ítéleteiket rövidre fogva akként szerkesztik, hogy a peranyag előadásánál, továbbá a szorosabb értelemben vett tényállás megállapításánál, sőt ha döntésük a rendelkező rész szerint az elsőbíróságéval egyezik, a jogi következtetés levonásánál is egyszerűen hivatkoznak az elsőbíróság ítéletére és csak esetleg foltozzák ki a fellebbezési eljárás eredményéhez képest saját ténybeli és jogi konzekvenciáikkal.

Ez az eljárás a Pp. 507. §-ának azon rendelkezésében találja támaszát, amely szerint a fellebbezési bíróság ítéleteiben a tényállás előadásánál az elsőbíróság ítéletére is hivatkozhatik.

Annak, aki a jogászok lélektanát s az ítélkezés gyakorlásának menetét ismeri, lehetetlen ezt az eljárást helyeselni. Jól tudjuk ugyanis, hogy azon syllogistikus levezetéseknél, melyeknek eredménye gyanánt az ítéleti megállapítások jelentkeznek, jogunk nagyrészt kodifikálatlan volta miatt a főtétel gyanánt szereplő jogszabály felállítása nem mindig egyszerű dolog, viszont az altétel gyanánt szereplő jogilag releváns tények sem mindig oly világosak, mint a természettudományiak. Ebből az következik, hogy úgy a főtétel, mint az altétel keretén belül újabb és újabb egymásba kapcsolódó syllogismusok merülnek fel, ezek elsősorban megoldandók, a nyers históríkum mindazon tényei, melyek zavarólag hatnak, a döntés szempontjából kellő világításba helyezendők, a jogszabály valódi értelme megállapítandó s csak ekkor jutunk oda, hogy a minden mellékestől megtisztított fő- és altétel egymással szembekerül és utolsó feladatként megtörténhet a jogi subsumtio.

E komplikált szellemi működés szemlélete mellett szinte lehetetlen állítani, hogy elenyészően ritka esetektől eltekintve egy mozaikszerűen összeállított bizonyítás és ellenbizonyítás adataiból, lényeges és lényegtelen körülmények halmazából két bíró szakasztott ugyanazon logikai tényezők útján minden felfogásbeli eltérés nélkül juthat el a döntéshez. Lehetetlen ez még akkor is, ha a döntés merituma ugyanaz. Még inkább lehetetlenségnek kell ezt elismernünk, ha arra gondolunk, hogy a fellebbezési bíróságok tanácsban ítélkeznek, hol ilyen árnyalatbeli különbségek a tanács tagjai között is előfordulnak s a kihirdetett ítélet már magában véve a különböző nézeteknek csak eredője.

Amellett azonban, hogy az ítéleti indokok stereotyp ismétlése ekként lélektani abszurdum, a Pp. 401. és 507. §-a félre nem érthető módon rendelkezik abban az irányban, hogy ez nem is megengedett dolog.

A Pp. 401. §. 6. pontja az ítélet lényeges részének tekinti az indokolást, melyben röviden a tényállás is előadandó.

Ugyanennek a §-nak 2. bekezdése aztán részletesen meghatározza, hogy mi az a tényállás, mely röviden előadandó. Ez a kereseti kérelem, ellenkérelem, egyéb lényeges kérelem, nyilatkozat, tényállítás, az ezekre vonatkozó nyilatkozatok, a bizonyításfelvétel eredménye, végül a megtett, de elutasított kérelem, vagy bizonyítási indítvány, tehát a per lefolyásának históríkuma.

Ezekkel szemben a bíróság által megállapított tények külön kiemelendők. Ez már nem a tényállás puszta előadása, hanem a bizonyítási anyag feldolgozásának logikai művelete s annak eredménye. A tényállás elnevezés alatt tehát két egymástól lényegesen szétválasztandó fogalmat kell érteni, s jóllehet ez a terminológiai különbség a Pp. indokolásában is kifejezésre jut, de legélesebben szembetünik a 402. §-ból, mely az ítéletben foglalt tényállás bizonyító erejéről rendelkezik. Ezalatt kétséget kizárólag csak a peranyagból reprodukált tényállást lehet érteni.

Mit mond már most az 507. §.? Az ítéletek szerkesztésénél a fellebbezési bíróság számára egy kivételt állapít meg, mely szerint a tényállás előadásánál az elsőbíróság ítéletére is hivatkozhatik. Ennek a §-nak puszta szóhangzata is mutatja tehát, hogy egyedül a per históríkuma az, melyre nézve a fellebbezési bíróság ismétlések elkerülése céljából egyszerűen hivatkozik az elsőbíróság ítéletére, de a bizonyítékok mérlegelését, nyilatkozatok jogi hatályának elbírálását s egyáltalán mindazt, ami a következtetés világába esik, önállóan s újból köteles eszközölni. Annál kétségtelenebb ez, mert a per tárgyát kitevő jogvita és azok a ténykörülmények, melyek az ítélet megértéséhez szükségesek, minden körülmények között előadandók, már pedig miképp lehessen egy ítéletet önmagában megérteni akkor, ha tartalma kimerül egy másik ítéletre való hivatkozásban?

Igy áll az ítélet szerkesztésének kérdése a tényállás tekintetében, viszont ami az indokolásnak a jogkérdésre vonatkozó részét illeti, itt már semmi törvénybeli támpontot nem lehet találni arra, hogy a fellebbezési bíróság az elsőbíróság ítéletére hivatkozhassék, amit egyébként már az is kizár, hogy a jogi döntés egyszerű helyesnek nyilvánítása nem a fellebbezési, hanem a revizionális ítélkezés formája.

Az előadottaknak az ítéletszerkesztési technika szempontjából való jelentősége még élesebben tünik szembe a német Pp.-nak egyebekben a magyarral teljesen egyező rendelkezéséből.

A ZPO. 313. §. szerint: «Das Urteil enthält: ... 3. eine gedrängte Darstellung des Sach- und Streitbestandes auf Grundlage der mündlichen Vorträge der Parteien unter Hervorhebung der gestellten Anträge (Tatbestand) 4. Entscheidungsgründe ...»

Emellett a Pp. 507. §-ának megfelelő 543. §. szerint: «Bei der Darstellung Tatbestandes im Urteil ist eine Bezugnahme auf das Urteil voriger Instanz nicht ausgeschlossen».

A «Tatbestand» szónak a 3. pontban zárjel között értelmező gyanánt való kitétele, viszont a 343. §-ban ugyanennek a szónak bővebb magyarázat nélkül való használata, a határozati indokok-

nak pedig külön pontban való elősorolása teljes határozottsággal arra mutat, hogy «Tatbestand» alatt itt is a peranyag ismertetését kell érteni, míg a tényállás megállapítása s a jogi következmények levonása a határozati indokok körébe tartozik.

Ezek szerint a tételes jog szempontjából sem lehet kétséges, hogy a fellebbezési bíróság csak a peranyagot ismertető tényállás tekintetében hivatkozhat az elsőbíróság ítéletére azzal a fentartással, hogy a per tárgyát képező jogvita s azok a ténykörülmények, melyek az ítélet megértéséhez szükségesek ilyenkor is előadandók. Ellenben kizártnak kell tekinteni a törvény álláspontjából a tényállásmegállapítás, vagy épen a jogi levezetés tekintetében való egyszerű hivatkozást.

Igénytelen nézetem szerint azonban a felvetett kérdést a perjogon kívül eső szempontokból is meg kell vizsgálni. Két ilyen szempontot ismerek: a jog fejlesztésének s az igazságszolgáltatás szinvonalának szempontját.

Anyagi magánjogunk nagyrészt kodifikálatlan s továbbfejlődésének egyik főtényezője a forgalmi élet követelményeivel kontaktusban maradó bírói gyakorlat.

Kétséget kell támasztanunk aziránt, hogy ítélkezésünk e részben mindig feladatainak magaslatán áll, mert ha csak mindjárt találomra ütjük is fel itt-ott döntvénytárainkat, látni fogjuk, hogy az ítéletek nagy tömege minden további okfejtés nélkül annak puszta kijelentéséből áll, hogy ez és ez a tény vagy nyilatkozat ekként és ekként értendő, ezzel és ezzel a jogi hatállyal bir, vagy ami még szembeötlőbb, a mai törvényszerkesztési technika rendszerével szemben, mely a jogszabályok felállításánál egy általános, fiktiv tényálladékot vesz irányadóul, a bírói ítéletek egy már konkretizált tényálladék jogszabályba foglalásával állítják fel a jogi tételt.

Hogy mily lehetetlen alakzata ez a jogalkalmazásnak, nyomban kétségtelenné válik, mihelyt arra gondolunk, hogy még a kodifikált jogot sem mindig lehet egyszerűen a jogtétel felhívásával alkalmazni, mert a forgalom szeszélyes játéka a jogszabály általános tényálladékait gyakran annyira átalakítva mutatja be, hogy a jogszabály alkalmazása előtt sok logikai akadály leküzdésére van szükség. Annál kevésbé lehetséges az ily jogalkalmazás a kodifikálatlan jog hazájában, ahol nemcsak hogy sok esetben az alkalmazandó jogtételt is előbb levezetés útján kell kiformálni, hanem épen nagyon gyakran a közönség a jogról is a bírói ítéletekből vesz tudomást. Ezért minthogy semmi meggyőző ereje sincs annak az ítéletnek, mely nem adja a tények tüzetes bírálatát, nem vezeti le lépésről-lépésre az alkalmazandó jogszabályt, kellő indokolás nélkül a kimondott jogszabálynak sincs semmi támasztéka, következésképen mindazokat, kik a jövőben cselekvéseiket hozzá kívánják idomítani, tájékozatlanságban hagyja a bírói ítéletekben fontosnak mérlegelhető tények hatálya tekintetében.

Igy veszti el a fellebbezési bíróságok ítélkezése, melynek pedig a felülvizsgálati értékhatárra való tekintettel egy-egy vidéken szükségkép irányadónak kell lennie, a jogfejlődést irányító befolyását akkor, ha a törvénynek az ítéletszerkesztésre vonatkozó rendelkezései figyelmen kívül maradnak.

Ugyanily hátrányos következtetést kell levonnunk, ha az indokolási kötelezettség elmulasztását az igazságszolgáltatás szinvonala szempontjából nézzük.

Az igazságszolgáltatás színvonala végeredményben az ítélkezés színvonalával egyértelmű, színvonalas ítélkezés pedig alapos indokolás nélkül egyszerűen elképzelhetetlen. Az ítélet az a kép, mely elébünk tárja, hogy a bíró miként látja a tényeket, a saját egyéniségével a jogszabályok tükrében, s az a fellebbviteli bíró, aki az elsőbírói ítélet indokait egyszerűen csak reprodukálja, nemcsak a törvényparancsnak nem tesz eleget, hanem azt is beismeri, hogy a más szemével, egyéniségével méri a jogesetet s az ítélkezést az elsőbíróság színvonalán hagyja.

Nem akarnék e kijelentéssel félreértésre okot szolgáltatni, mert minden tisztelettel meg kell adni az első fórum ítélkezésének, de ez nem gátolhatja meg annak belátását, hogy az ügyek elintézésének azon forgatagában, melyben ez első bírói ítéletek születnek — s ezalatt főként a járásbírósági ítéleteket értem — nem kívánható meg sem a belső tartalomnak az a teljes átgondoltsága, sem a jog és ténykérdés azon részletező elemzése, sem a külső formának az a tökéletessége, mely egy «*felebbviteli*» nek nevezett bíróságtól már kötelesség gyanánt elvárható.

Az indokolási kötelezettségnek a fellebbviteli bíróságok részéről való pontos teljesítése tehát az ítélkezés belső tartalmának, szinvonalának elengedhetetlen előfeltétele, de ez ad alkalmat a jogtudomány eredményeinek értékesítésére is.

Lehet ugyan, hogy ennek a szempontnak emlegetése most, midőn némelyek jogunkat a tudományos jelleg túltengésétől féltik, egyesek pedig az indokolási kötelezettség megszorítását is követelik, nem időszerű, azonban minthogy teljesen bizonyos, hogy az ily eltévelyedések felett az irodalom csakhamar napirendre tér, lehetetlen, hogy futólag rá ne mutassak arra a szoros kapcsolatra, amelyben az ítélkezés és a teoretikus ismeretek s ezekkel együtt a jogtudomány minden modern felfedézése egybefüződnek.

Az ítélkezés lélektanának ismerői nagyon jól tudják, hogy hamarabb érik meg a bíró lelkében a helyes döntés, melyet jogérzete súg, mintsem az alkalmazandó jogszabályra gondolna. Valójában aztán úgy áll a dolog, hogy a bíró a döntéshez keresi a helyes szabályt, amely igen sokszor csak fáradságos logikai művelet útján bontakozik ki előtte, amelyhez a szükséges teoretikus ismeretek nélkül a helyes utat soha meg nem találja, mert hiszen, hogy egyebet ne említsek, megfelelő metodikai ismeretek hiányában a jog alkalmazásáról a szó igazi értelmében beszélni sem lehet. Azoknak pedig, kik az ítélkezésben a tudományos jog kérdésének tárgyalását szerencsétlenségnek tartják, figyelmébe ajánlom a német judikaturát, hol mindig nyíltan szembenéznek a jogtudomány napi problémáival s amelyről még sem fogja senki állítani, hogy nem eléggé gyakorlati.

És még egyet. Valahára komolyan kellene már venni azt a közhellyé vált mondást, hogy az igazságszolgáltatásnak nem is annyira törvényekre, mint emberekre van szüksége. Ha ezt komolyan vesszük s megértjük, megértjük azt is, hogy ezeket az embereket nem az indokolatlan ambiciók törpéi között, hanem a bírói individualitás megnyilatkozásában, az ítéletek indokain keresztül kell keresnünk. És ha azokat ültetjük bírói székbe, kik ebben a tükörben mutatnak előnyös képet, igazságszolgáltatásunk sok fogyatkozását átadhatjuk az emlékezetnek.

Dr. Dávid István.

Ajánlat és elfogadás.

Sok vonatkozásában avult kereskedelmi törvényünknek van egy része, amely még gyökeret talál a ma jogfelfogásában. Az ajánlat és elfogadás törvényszakaszai ezek, amikben a törvényhozó mintegy megelőzte a korát. A jognyilatkozatok értelmezését illetőleg oly időben kodifikálták kereskedelmi jogunkat, amikor a jogtudomány a «Willenstheoriával» operált s ime mégis mit látunk: az ajánlat és elfogadás szakaszai az «Erklärungstheoria» dogmatikai alapján kerültek be a törvénykönyvbe, amely alapon ezután a KT. 318. §-a a távollevők közti ügyletkötés idejéül azt a szabályt állítja fel, hogy a megkötés idejéül azon időpont tekintetik, amelyben az elfogadási nyilatkozat elküldetett, vagy elküldés végett feladatott, amiből okszerűen következik az is, hogy itt az ú. n. «Willenstheoriának» azért van alárendelt jelentősége, mert az ügylet korábban létrejön a 318. §. szerint, mint ahogy az ajánlattevőhöz megérkezik az ajánlat (Empfangstheoria-, Dernburg), vagy az ajánlattevő az elfogadást tudomásul veszi (Vernehmungstheoria, Wächter). Még túl az Äusserungstheorien is (Thöl), a KT. tudvalevőleg az Ihering-Windscheid által képviselt succesiv perfectió elméletét tette magáévá, amikor a 318. §. jogszabályát megalkotta, ezzel bizony a jogügyletek koraszülötteinek egész sorozatát teremtve meg, mert hiszen a 318. §. lehetővé teszi a jogügylet perfectióját, mielőtt a felek közt teljes és tökéletes megegyezés (consensus) forogna fen.

Az Erklärungstheoriában fogant ezek az elméletek azonban még mindig nem oly merészek, mint Danz (Die Auslegung der Rechtsgeschäfte) kijelentései. Szerinte nemcsak az akarathoz, még az akaratnyilvánításhoz sincs közünk, mert jognyilatkozat interpretálásánál irántyú csak a forgalom szokása és a köznapi életfelfogás lehet.

A dr. Gallia Béla kir. táblai bíró által e lap hasábjain avatott tollal ismertetett újabb hiteljogi judikatura az ajánlat és elfogadás tanához két szembeötlő határozatot szolgáltat. Az egyik az, hogy a távirati ajánlatra adandó válasz tekintetében a Kúria továbbra is ragaszkodik szigorú álláspontjához. Fizetett

válaszú távirati ajánlat tevője csak addig marad kötelezve, amennyi idő a címzett azonnali válaszolását feltételezve, a válasz megérkezéséig a rendes körülmények közt szükséges. Igy a 2 óra 35 perckor feladott és 4 órakor kézbesített távirati ajánlatra az 5 óra 45 perckor feladott és az ajánlattevőnek 6 óra 16 perckor kézbesített távirati elfogadó válasz már elkésett. (Rp. VIII. 3332/1916. H. D. XI. 28.)

Az ajánlat és elfogadás tanában vitán kívül van, hogy amennyiben a felek az ajánlat elfogadását illetőleg fix határidőben nem állapodtak meg, különbség teendő, hogy az ajánlat jelenlevők vagy távollevők közt tétetett-e meg. Nincs egyáltalán várakozási idő jelenlevők közt (314. §.), nincs továbbá várakozási idő, amidőn úgy az ajánlattevő, mint az ajánlatvevő kereskedő s ezek vagy üzleti összeköttetésben állnak egymással, vagy pedig az ajánlatvevő a másik fél irányában megbízások teljesítésére ajánlkozott (320. §.). Az ajánlatvevő tehát úgy a 314., mint a 320. §. esetében azonnal köteles nyilatkozni. Ván azonban várakozási idő inter absentes távollevők közt, amikor is a KT. 315. §. szerint az ajánlattevő annyi ideig marad kötelezve, amennyi rendes körülményekhez képest a válaszadásra szükséges. A Kúriának fenti szigorú határozatát azért vélem kiemelendőnek, mert még mindig nem járul hozzá annak a kétségnek a tisztázásához: függ-e a közlési eszköztől az, hogy egy ügylet jelenlevők avagy távollevők közt kötött ügyletnek minősíttessék. A Kúria úgy látszik még mindig csatlakozik ahhoz a felfogáshoz, mely hirdette hosszú időn át, hogy a közlési eszköz irrelevans s amely a távbeszélő útján történt megállapodást is jelenlevők közt történtnek tekintette, még ha a feleket sok száz km is választja el egymástól. E felfogás létjogosultságát nem is lehet kétségbe vonni a legnagyobb térkülönbség mellett sem ott, ahol a felek közvetlen pourparléjának semmi különösebb technikai akadálya nincs, hol kérdésre nyomban jöhet a felelet. A Tervezet is azon az állásponton van, hogy telefon útján tett ajánlatra a jelenlevők közti ajánlat szabálya áll. Speciel a fenti esetet szemlélve, nem lehet azonban a távirdát még normális időkben sem a közlekedési eszközök ama kategóriájába sorozni, melyek alkalmasak volnának jelenlevők közti ügyletek realizálására. Táviratváltás útján még békés időben sem közvetlen a feleknek érintkezése, annál kevésbbé ma, mikor a háborús távirdaforgalom nehézségeivel számolnunk kell úgy a feladás, mint a leadásnál.

Ma a nem rikán tapasztalható megkésett, sokszor elferdített tartalmú táviratok érájában nem ajánlatos a távirdát oly közlési eszköznek kvalifikálni, amik az inter praesentes ügyletkötés eszközei. Még a 314. §. 2. bek.-nél és a 320. §-nál is, szóval ott, ahol a törvény nem tűr várakozási időt, szó fér ahhoz: helyes-e, a szolid kereskedelem előnyére van-e kireskeszteni az ajánlás és elfogadás tanából méltányos meggondolási és vizsgálati időt. Igaz, az élet lüktetése nem tűr a kereskedelemben hamleti töprengéseket, de a jóhiszemű forgalom sem tűrheti, hogy a közlekedési érintkezés fizikai lehetetlensége vagy gyarlósága miatt vagyoni joghátrányok sujtsák a közlekedési eszközökben megbízó polgárokat. A helyes jogi álláspont az volna tehát, hogy a távirati ajánlat és elfogadás minden körülmények közt a KT. 315. §-a szerinti távollevők közötti ügyletkötésnek minősíttessék és úgylátszik erre az álláspontra hajlott egy ízben a budapesti ítélőtábla (1463/81.) amidőn kimondotta, hogy akkor, amidőn ugyan ama nyilatkozatra nézve egyidejűleg távirat és levél küldetik, irányadóul nem a távirat, hanem az azt megelőző és kimerítőbb szövegű levél tartalma szolgál, ennek minden jogi konzekvenciájával vagyis várakozási idő adásával.

Az újabb hiteljogi judikaturának az ajánlat és elfogadásról szóló kazuisztikájában olvasható továbbá, hogy az ajánlatra való hallgatás egyrészt csak kereskedők közti jogviszonyban, másrészt csak új jogviszony megállapítását célzó szerződés iránti ajánlatra nyer alkalmazást, de nem terjed ki oly ajánlatra, mely már fenálló jogviszony lebonyolítására és megszüntetésére irányul. (P. V. 3734/1916. H. D. XI. 99.) Tudjuk, a KT. a 320. §-on kívül nem egy esetet ismer, amikor a hallgatás egyenlő a beleegyezéssel, az elfogadással. A KT. a hallgatást beleegyezésnek főkép az 53., 74., 346., 370. és 468. §-ban tekinti, míg azonban a most hivatkozott szakaszok eseteiben a hallgatás akkor is beleegyezés, ha a felek egyike nem kereskedő (pl. 346. §.), addig a fenti határozat a törvény szövegezésének szigorú szem előtt tartásával megkívánja ma már, hogy az ajánlatra való hallgatás mint beleegyezés csak a kereskedők közti jogviszonyra szoríttassék. Igy e szigorú, legalis interpretálásban a KT. 320. §-a megmarad annak, aminek eredetileg a törvényhozó szánta, t. i. hogy a jóhiszemű kereskedő ajánlatait a bizonytalanságtól megóvja, másrészt pedig, hogy a tolakodó kereskedelem (ami ma azonban fehér holló) túlkapásaitól a fogyasztóközönséget megvédje, értve közelebbről a megrendelés nélküli árúküldést. A fenti határozat szerint az ajánlatra való hallgatás kereskedők közt is csak új jogviszony megállapítását célzó szerződés iránti ajánlatra nyer alkalmazást. A Kúria eddigi gyakorlata a 320. §-t nem találta alkalmazhatónak oly esetben, amidőn az ajánlat nem magától a kereskedő féltől, hanem az ügylet közvetítőjétől származott. Szerintem ez már többé nem állhat fen, mert a gyakorlatban a közvetítő, az alkusz nemcsak a szerződő feleket szokta összehozni, nemcsak a mustrákat veszi át s szolgáltatja ki, hanem a legtöbbször a szerződési feltételeket is közli, már pedig szerződési feltételekről legtöbbször akkor esik szó, ha a felek új jogviszonyt létesítenek, aminél többet a fenti határozat a 320. §-nál meg nem is tűr. A közvetítő nem más, mint a felek akaratának nunciusa s tevékenységének súlypontja épen az új jogviszony kreálásában fekszik, nem pedig fenálló jogviszonyok lebonyolításában és megszüntetésében s így nincs ok arra, hogy a 320. §-ból kirekesszük a közvetítő által továbbított ajánlatot. Ma már tehát lassanként eloszlik a 320. §-hoz fűződő jogbizonytalanság s legfeljebb még abban a kérdésben vár a Kúriára kimerítőbb törvénymagyarázói feladat, hogy mit tekint a 320. §-nál az üzleti összeköttetés közelebbi ismérvei alatt.

A Kúria ugyanis a régebbi gyakorlattal szemben idáig csak azt a kérdést tisztázta végkép épen a háborús hiteljogi judikaturában (P. IV. 2125/1916. H. D. XI. 2.), hogy egy hasonnemű ügylet megkötése még nem állapítja meg az üzleti összeköttetést, de a gyakorlatban még ma is bővebb analizisre váró kérdés, hogy az üzleti összeköttetést létesítő egynél több ügyletnek hasonneműeknek kell-e lenniök? *Dr. Palnoki Béla.*

A vesztegetésről.

Büntetőtörvénykönyvünknek a vesztegetésről szóló 465—470. §-ai a háborús büntetőjogi dogmatika nehéz kérdéseit vetették felszínre. Ha elgondoljuk, hogy Btk.-ünk a kezdődő kapitalizmus eszmekörében foggant, érthetőnek tartjuk, hogy nem volt eléggé hatékony tilalomfája már azoknak a kisérőjelenségeknek sem, amelyek a XX. század eleji trustkapitalizmusból fakadtak.

A háború pusztító energiáinak felszabadítása óriási mértékű termelést indított meg. A katonaság szükségleteivel összefüggő árúcikkek rendkívül gyorsan s igen nagy mennyiségben váltak szükségessé. Egyes ily cikkekben a felmerült szükséglet s a termelés keretei között óriási szakadék tátongott. Mélyítette a szakadékot, hogy amilyen mértékben igényelt kielégítést a katonaság szükséglete, olyan mértékben ingerlődött a gazdasági alaptörvények természeténél fogva ezek kielégítésére a gazdasági világ, holott berendezkedése, szervezete, készletei, itt-ott manufaktuális állapota nem engedték meg. A régi axiómia szerint: ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel. A jelen esetben ez a lépés nem ritkán a büntetőjog sikamlós területére vitt.

Itt állott tehát a büntetőbíró egy hetvennyolcból való kódex-el a kezében, hogy büntessen olyan eseteket, amelyeket a törvényhozó nemcsak előre nem látott, de előre sem láthatott, mert egy felbomlott világrend termékei voltak. A törvényhozó tehát segítségére jött. Az 1915 : XIX. tc.-kel a lehetőségek útjába akart állani.

Az ilyenképen felfegyverkezett bíróval szemben természetszerűleg felmerül az a kérdés, hogy miként élt fegyvereivel. S mi e kérdések közül a legvitatottabbat, az aktiv vesztegetés kérdését próbáljuk elsősorban fejtegetés tárgyává tenni.

Kérdésünket két részre osztjuk: mit büntetett a Btk. s mit kellene büntetnie, hogy megfeleljen a felmerült új helyzetnek.

Legszerényebb véleményünket abban foglalhatjuk össze, hogy a Btk. az aktiv vesztegetés büntethetőségét kimeríti a 470. §-ban s a vesztegetőnek felbujtóként való büntetését nem engedi.

Miután a törvény szavai szerint mindkét nézet lehető, törvényi rendelkezés egyikét sem zárja ki, azokhoz a forrásokhoz kell fordulnunk, amelyek a törvényhozó *akkori* akaratát nyilvá-

nítják. Nem azt kell néznünk, hogy mi ma a törvényhozások, s mi volna ma a törvényhozó akarata, hanem azt, hogy kezében korának törvénykönyveivel s fejében ennek tudományával, mit akart, s abból amit akart: mit vetett papirra. A kérdésnek pragmatikus tárgyalását sem a rendelkezésünkre álló tér, sem a kérdés aprólékossága nem engedi. De e kérdésben való régi és új felfogás közti különbséget néhány szemléltető példa mutatja.

Legjellegzetesebb talán a Code Pénal abban az alakjában, ahogy 1875-ben a törvényhozó előtt állott. A 179. §-ban szabályozván az aktiv vesztegetést, első bekezdésében a vesztegetőt a mindenkori tettes közhivatalnok büntetésével rendeli büntetni. Ilyenformán intézkedvén az eredményes vesztegetés esetéről, a második bekezdésben szabályozza az eredménytelen vesztegetést, jelentékenyen mérsékelvén a vesztegető büntetését. Vagyis ez az álláspont, melyet a mi mai bírói gyakorlatnak vall. Eredménytelen felbujtása a 470. §., — az eredményes, mint felbujtói cselekedet a 467. §. alá esik.

Amint minden kétséget kizárólag feltehetjük, hogy a törvényhozó ismerte ezt a felfogást, úgy nincs okunk kételkedni, hogy szemébe ötlött az is, melyet Szokolay István, az osztrák Btk. nálunk legismertebb magyarázója, 1852-ben megjelent könyvében (Az új osztrák büntetőtörvénykönyv magyarázata) hirdetett. Szerinte a vesztegető (105. §.) esetében nem alkalmazható az oszt. Btk. 5. §-a s az ajándékadó nem tekinthető a 104. §-ban meghatározott cselekmény «előmozdítójaként» mert: «a 104. §. alá eső büntetési részvét a 105. §-ban foglaltatik»

Meves a Holtzendorff-féle kézikönyv harmadik kötetében a RStgb. 333. §-ára vonatkozólag azt mondja: «Hierdurch hat das Gesetz . . . das Begriff der Theilnahme auf sie für ausgeschlossen erklärt» (964. old.). Ez a határozottság kizárja azt a lehetséges felfogást, amit egyébként maga Meves később megcáfol, hogy a felbujtás kizárása csak a RStgb. 331. § ára, de nem a 332-re vonatkoznék. Nemkülönben ez Olshausen felfogása még kommentárjának 1880-ban megjelent kiadásában: «Der den Vortheil Anbietende . . . ist jedoch nicht als Anstifter oder Gehülfe zum Verbrechen aus § 332, sondern auf Grund der selbstständigen Vorschrift des § 333 strafbar». (1231. old.)

Viszont az ellenkező felfogásra is találunk ez időből példákat. Ilyen Schützeé, aki 1874-ben megjelent Lehrbuch-jában határozottan kijelenti: «Dagegen auf den Anstifter und Gehülfen anzuwenden (ist) das für den Beamten Thäter eingreifende Gesetz nach §§ 48. bezw. 49. Stgb». S ez álláspontou van maga Feuerbach is könyve 14. kiadásának 757. oldalán.

E példálódzások csak azt akarják szemléltetni, hogy amilyen egyöntetű az irodalom állásfoglalása *ma* ebben a kérdésben, annyira vitás volt ez büntetőtörvénykönyvünk meghozatala idejében. Amiből viszont következik, hogy a törvényhozónak választania kellett két ismert álláspont között.

Hogy a törvényhozó az eredményes vesztegetésnek mint a Btk. 467. §. alá eső felbujtói cselekedetnek büntetése felett tört pálcát, vagyis a 470. §. csak az eredményig nem jutott vesztegetést bünteti; emellett a felfogás mellett szólalt fel Tarnai János az Ügyvédek Lapja mult évi 51. számában. E cikkben össze van foglalva azok álláspontja, kik e felfogást hirdetik.

Azt az ellentmondást kiküszöbölendő, amely abban a felfogásban rejlik, mely szerint a törvény egy felbujtói cselekedetet sui generis delictummá emel s mégis ugyanez a cselekmény bizonyos objektiv körülmények hozzájárulásával, melyek teljesen kívül esnek a felbujtó tevékenységén, a Btk. 69. §. 1. pontja alá vonandó, abból indul ki, hogy a 470. §-ban nincs is szó felbujtásról. Amit a 470. §. büntet, az egészen más. Ha tehát felbujtói cselekedet felmerül, természetszerűleg az általános szabályok alkalmazandók.

Szerinte: «a szakasznak (470. §.) már egyszerű elolvasása azt a kérdést kelti fel: hol van itt szó felbujtásról vagy annak kizárásáról? Ha a közhivatalnok a kötelességszegésre ajánlkozik és én az ezért kért ajándékot vagy jutalmat megadom, vagy megígérem neki, kétségtelenül a 470. §. ellen cselekszem. De felbujtottam-e? Erre nem fogunk igennel felelhetni». Ez az eset Tarnai szerint, mikor «a tett sem a tettesség, sem a részesség fogalma alá nem vonható, de a közszolgálati integritásba mégis ártalmasan belenyuló cselekményről van szó».

Legszerényebb nézetünk szerint e felfogás téves. Amit a 470. §. szabályoz, az egy részességi alakzat (69. §. 1. pont). Igaz ugyan, hogy azt a közhivatalnokot, aki kér, nem kell a szó köznapi értelmében reábírni, de a döntő nem is ez. Hanem az, hogy elköveti-e a kötelességszegést az ajándék, illetve annak igérete nélkül. Eltekintve attól a közhivatalnoktól, aki l'art pour l'art, a kötelességszegésben rejlő perverz szépségek miatt teszi ezt, a többi az ajándékért cselekszi. Már most, ha ő ajánlkozik is, nem azt mondja az extraneusnak: kötelességszegést akarok elkövetni, adjál érte valamit, hanem mindig és kivétel nélkül azt: *ha adsz:* megszegem kötelességem. Vagyis bárminemű ajánlkozásnál, mely közhivatalnok részéről kötelességszegésre történik, a determináló erő az ajándékadásban, illetve igéretben van. S hogy felbujtó-e közhivatalnok vagy sem, azt épen ez a körülmény határozza meg.

Nem lévén felbujtói cselekedet a Tarnai által kifejtett álláspont szerint a 470. §-ban szabályozott tevékenység, felmerül a kérdés, hogy mi a tartalma, ha nem felbujtás? E kérdésre Tarnai következőkben felel: «Törvényünk szövegének az indokolással való egybevetéséből kitünik, hogy olyan esetet tart szem előtt, midőn a vesztegető jogos igényt kiván előmozdítani, nem kiván érdemi igazságtalanságot sem a maga javára, sem másnak sérelmére». Ezt a felfogást, mely egész egyedül álló irodalmunkban, magának a törvényhozónak szavaival cáfoljuk meg. Az 1915: XIX. tcikk indokolásában a 9. §-hoz fűzve a következő mondat áll: «A Btk. azonban csak akkor bünteti a vesztegetőt, ha egyenesen azzal a célzattal cselekedett, hogy a közhivatalnok vesztegetés folytán kötelességét szegje meg». De eltekintve a legális magyarázattól, eltekintve a magyar és német irodalomnak attól az egyöntetűnek mondható felfogásától, hogy a Btk. 465. §., illetve a RStgb. 331. §-a alá eső felbujtás nem képzelhető,* az objektiv és szubjektiv elemek egyenletes figyelembevételével alkotott büntetőtörvénykönyvünk alapelvei zárják ki e felfogást. Ugyanis, ha keressük azt a tilalmat, amelyet a törvényhozó a 465—470. §-ok alapjául felállított, azt találjuk, hogy ez más a vesztegetőre és más a vesztegetettre. A közhivatalnoknál preventiv célokat hangsúlyoz. Ennél a norma: Ne fogadj el ajándékot; az extraneusnál más: Ne csábíts kötelességszegésre. Vagyis abból az alapvető szempontból nézve, ahonnan kiindulólag a törvényhozó a vesztegetést szabályozta, az extraneus bűnössége még nem kezdődik meg, hol a közhivatalnoké már bűncselekmény alakját ölti. Tehát amíg az extraneus csak ad, de nem kötelességszegést, hanem ép ellenkezőjét követeli érte: nem teremtődtek meg bűnösségének feltételei, ellenben a közhivatalnok már beleütközött a normába.

Ha ezekből világosnak tetszik előttünk, hogy 1. a 470. §-ban meghatározott cselekmény logikai értelme szerint felbujtói természetű, 2. midőn az ajándékozó nem akar érdemi igazságtalanságot, vagyis kötelességszegést a közhivatalnok részéről, úgy és akkor egyáltalán nem büntetendő Btk.-ünk szerint, felmerül eredetileg feltett kérdésünk, hogy nem lehetséges-e az, hogy a 470. §. tényálladéka kimerül a meghatározott célzatú ajándékadásban s mihelyt több történik, vagyis a közhivatalnok megszegi kötelességét, már a vesztegető a 467. §. alá eső felbujtóként büntetendő.

E nézet helytelenségét már bizonyos fokig a fentebbiek is igazolják. Valamint utalhatunk Angyal Pálnak (Tankönyv 808. old.) és Edvi Illés Károlynak (Ügyv. Lapja XXXII. évf. 45. sz.) e felfogással ellenkező tanítására. Ugyszintén az indokolásra, mely expressis verbis kimondja, hogy *a vesztegetőnek mint felbujtónak büntetése nem állja ki a bírálatot.*

De mindezen felül van még egy szempont, melyet a törvény alkalmazójának figyelembe kell venni, ha egyébként nem ellenkezik a törvény értelmével, hanem — mint véljük — azt kiegészíti. S e szempont a következő: Igaznak fogadva el, hogy a 470. §. a vesztegető felbujtói cselekedetét szabályozza, ki is meríti azokat a tevékenységi mozzanatokat, melyek ahhoz szükségesek, hogy a közhivatalnok kötélnek álljon. Ha más szempontból igaz az, hogy a norma, melybe a vesztegető beleütközik, az, hogy: ne csábíts kötelességszegésre, úgy a tilalomszegés teljesen ki lesz merítve az ajándékozással, mely kötelességszegés végett történik. Már most a vesztegetőnek a törvény szövegéből levon-

* S ez egyszersmind külön bizonyíték arra, hogy a vesztegetéssel szemben a felbujtás általános szabályai nem nyernek alkalmazást. Mert ha igen: úgy miért csak a 467., de nem egyszersmind a 465. §. alá eső felbujtás képzelhető?

ható fogalma szerint is az ő működésén egészen kívül esik a kötelességszegés. Az eredménynek ez a kívülesősége a felbujtó hatalmi körén ez megvan minden felbujtásnál. De viszont nincs meg mindegyiknél, hogy a törvényhozó sui generis delictummá emeli. S ahol ezt megteszi, mint a jelen esetben, ott, hogy az eredményt is felszámíthassuk a felbujtónak: ezt külön ki kell emelni. Ha a felbujtó ölésre bujtott fel, úgy az ő büntetésén nagyot változtat, az, hogy a tettes ölt-e vagy csak sebesített, ha azonban a közhivatalnokot kötelességszegésre bujtja fel, akkor a 470. §. fenállása mellett mindaddig közömbös az eredmény, míg a törvényhozó külön ki nem emeli, hogy ezt minősítő körülménynek tekinti. Rövidesen ezt úgy foglalhatnók össze: A törvényhozó a vesztegetés esetében a felbujtásnak külön fogalmát állította fel. Törölte a 69. §. 1. pontját s helyébe tette a 470. §-t. (Az indokolásban azt is kifejti, hogy ennek a célja egyenesen az enyhítés.) Ha most még is akarja, hogy bizonyos körülmények között az általános szabály alkalmaztassék, vagyis mint jelen esetben: a cselekmény objektiv súlyba beszámíttassék, ezt külön ki kell emelni, amely oly fokozatok felállításával, aminő a közhivatalnokra nézve felállíttatott, simán megtörténhetett volna.

Mindebből azt véljük következtetni, hogy a mai gyakorlat helytelen. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy a bírói gyakorlat reális célokat szolgál, meglévő szükségleteket igyeszik kielégíteni. S ha ebbeni törekvésében a törvényszabta kereteket rabbilincsnek látja, melynek béklyóitól még contra legem magyarázat árán is igyekszik szabadulni: úgy e törekvésében a törvényhozónak kell segítségére sietnie, hogy az alkotmányos keretek között oldathassék meg a kérdés. Nálunk ez a törvényhozói segítség a cselekménynek egy igen kis körére vonatkozólag az 1915 : XIX. tcikkben megtörtént, azonban az elvi kérdések minden érintése nélkül. A segítséget a törvényhozó egész sajátos gondolkozással a büntetések szigorításában látta. E törvényt követő gyakorlat, mely a fenti anomáliát teremtette, mutatja, hogy a törvényhozó rossz helyen keresett.

Hogy mit kell a törvényhozónak tenni, hogy elkerüljük a jövő Cicerójának ama szemrehányását, pecuniosum hominem, quamvis sit nocens, neminem posse damnari, legközelebb tesszük fejtegetésünk tárgyává. *Dr. Huppert Leó.*

Törvénykezési Szemle.

I.

A gyermek és a szülő hitelezője.

A hitelező adósa gyermekeinek felelősségét a szülőnek üzleti célra kölcsönadott összegért arra alapította, hogy a gyermeket a szülő a kölcsönkapott pénzből nevelte. A törvényszék, az ítélőtábla és a Kúria (1917. Rp. V. 4176/28.) is úgy találták, hogy a gyermekek ezen az alapon nem marasztalhatók, mivel a gyermekek tartásuk költségeiért szülőik hitelezőinek megajándékozottakként nem felelősek.

Ez a döntés kétségtelenül helyes. Mert csak az kapott ajándékot, akit ingyenes vagyoni előnyben kötelezettség nélkül részesített valaki. Képen az eltartott személy is csak akkor volna megajándékozottnak tekintendő és az ingyenes juttatás címén az ajándékozó hitelezőjével szemben csak akkor volna felelős, ha a tartás kötelezettség nélkül történt volna. De a szülő gyermekét eltartani köteles, ez a tartás tehát nem ingyenes juttatás.

A szülő hitelezőjével szemben a szegedi ítélőtábla (1902. G. 96. Térfi VI. 687.) nem állapította meg annak a gyermeknek a felelősségét sem, aki szülőjétől megfelelő kiházasítást kapott. Ez a döntés is helyes, mivel a szülő tartási kötelezettségének keretében kiházasításra is köteles (K. 2254 1895. Márkus VII. 12,579.) és így a kiházasítás sem ajándék. Hozományadásra már nem volna kötelezhető a szülő (K. 4537 1897. Grill II. 1. 232.), ezért az a gyermek, aki hozományt kapott, a szülő hitelezőjének mint megajándékozott felelős.

Ebben az esetben is felvethető volna ugyan a kérdés, hogy a német ptk. (1624. §.) mintájára nem kellene-e megvédelmezni a szülő hitelezőjével szemben azt a gyermeket is, aki a szülő viszonyainak megfelelő hozományt kapott. Mert, ha a hozományadás nem is törvényes kötelezettség, mint az osztrák ptk. (1220. §.) szerint, de mindenesetre erkölcsi. Ennek a védelemnek azonban a magyar jogban nincs alapja. *w.*

II.

A fizetés hovafordításának kérdése.

A törvényszéki ítélet szerint az egyenes adósnak határidőügyletekből eredő tartozásaira «alperes kezessége nem terjed ki már azért sem, mivel nem azon bizományi viszonyból erednek, melyről a kezességi levél szól, hanem tőzsdei játékra vonatkozó külön megbízásból».

De az egyenes adós és a hitelező viszonyában a tőzsdei játékra vonatkozó összeköttetésben nemcsak az egyenes adóst *terhelő* tételek merültek fel, hanem *javára* is. A kezes kötelezettsége összegének megállapításánál felvetődött tehát az a kérdés, vajjon ezek az aktiv tételek csökkentik-e a tőzsdejátékból eredő tehertételekre való minden tekintet nélkül a kezes tartozását, vagy csökkentik-e legalább annyiban, amennyiben az egyéb tehertételek régebb keletűek, mint a tőzsdei játékból eredők.

A törvényszék azt találta, hogy ezek a tőzsdei játékból eredő aktiv tételek a kezes javára csak akkor és annyiban jöhetnek számításba, ha és amennyiben végösszegükben a tőzsdei játékból eredő tehertételek összegét meghaladják. Nem volna méltányos ugyanis a hitelezővel szemben mint törlesztéseket számításba venni a tőzsdei játékból befolyt összegeket, ha az ily játékból eredő követelések nem terhelik a kezest. A hitelezőnek és az egyenes adósnak a tőzsdei játékra vonatkozó összeköttetését attól az üzleti összeköttetéstől, amelyre a kezesség vonatkozik, a kezes szempontjából teljesen külön kell választani. S a játékból befolyt és az egyenes adós javára írt összegeket úgy kell tekinteni, mint amelyek természetüknél és az ügyleti felek — a hitelező és az egyenes adós — akaratánál fogva elsősorban a tőzsdejátékból eredő tehertételek törlesztésére szolgálnak.

A törvényszéknek ezt a döntését a budapesti ítélőtábla (1917. 2. P. 7069.) és a Kúria (1918. Rp. VII. 1758.) is elfogadta.

w.

III.

A szellemi alkotás oltalma.

Felperes keresetét arra alapította, hogy telektömbnek kihasználására vonatkozó alaprajzait alperes jogtalanul felhasználta.

A Kúria (1918. Rp. II. 349.) az ítélőtábla indokolását elfogadva kimondotta, hogy az ily alaprajzok jogtalan felhasználásával történt építéssel szemben a rajzok szerkesztője szerzői jogvédelemben nem részesül. Mivel az ily alaprajzok képzőművészeti alkotásoknak nem tekinthetők és így védelmük tekintetében a szerzői jogról szóló (1884 : LVI.) törvény 1—44. §-ai irányadók (l. 67. §.) Ezen törvényszakaszok pedig a rajzot csak gépi többszörözés, közzététel és forgalombahozatal ellen védik, a rajznak építkezésnél felhasználása ellenben ily többszörözésnek, közzétételnek, forgalombahozatalnak nem tekinthető.

Hangsúlyozta ellenben a Kúria a másodbírósági ítélettel szemben annak az álláspontnak a tévességét, hogy «a magánjog a szerzői jogon kívül a szellemi alkotást egyáltalában oltalomban nem részesíti» és felperesnek az általános magánjog alapján védelmet csak azért nem nyujtott, mivel e perben a terveknek jogtalan felhasználása nem volt megállapítható.

A szerzői jogi szabályok s a magánjog egyéb szabályainak viszonya tekintetében a Kúria álláspontja a helyes. A szerzői jog mint a magánjognak része a szellemi alkotásoknak védelmét szabályozza bizonyos meghatározott esetekben. De a magánjognak vannak általánosabb szabályai is, amelyek a szellemi alkotásokat bizonyos mértékben megvédenék. Azokban az esetekben, amelyekben a szerzői jog védelmet ád, ez általánosabb jogtételek alkalmazását kizárja a különös szabályozás. Azokban az esetekben ellenben, amelyekben a szerzői jog védelmet nem ád, a magánjog általános tételeinek alkalmazását mi sem gátolja. A magánjognak általános szabálya, hogy aki másnak rovására jogtalanul jut vagyoni előnyhöz, ezt az előnyt a másiknak visszatéríteni köteles (v. ö. Tvjv. Bsz. 1504. §.). Az alperes is, ha a felperesnek építési terveit eszme vagy kivitel tekintetében lemásolva mint sajátját gazdaságilag értékesíti, a felperes rovására jogtalanul jut vagyoni előnyhöz. Ez esetben a szerzői jog védelme nélkül is, a magánjognak ez általános szabálya alapján köteles volna tehát alaptalan gazdagodását a felperesnek megtéríteni.

w.

Jogirodalom.

Hadműveleti területek közigazgatása.

Irta: Felszeghy Béla dr., Budapest, 1918. Ráth Mór könyvkereskedése. Ára 4 K 60 f.

A Jogtudományi Közlöny, mult évi 47. számában, beszámolt Felszeghy Béla dr. árvaszéki elnöknek «A hadműveleti területek közigazgatása» című tanulmányáról, melyet a Magyar Jogászegylet közjogi és közigazgatási jogi bizottságának 1917. évi november hó 17-én tartott ülésén, Egyed István dr., a bizottság titkára, olvasott fel.

Felszeghy tanulmányát most, kibővítve, önálló füzet alakjában is kiadta. Az 52 lapra terjedő tanulmány nem képez egy szerves egészet és nem tárgyalja a kérdés egész anyagát, hanem kiragad ebből egyes fontosabb és igen érdekes problémát és azokkal foglalkozik.

A bevezetésben foglalkozik a szerző a hadijog fogalmával. Véleménye szerint abszolut «*hadijog*», amely az államhatalom katonai és polgári szerveinek tetszés, illetőleg belátás szerint gyakorolt hatalmával egy volna, nincsen. A hadijogról, mint ilyenről, szerinte csak a rendes tárgyi jog keretén belül szólhatunk, amennyiben a hadijog, a tárgyi jogban foglalt szabályokat és tilalmakat öleli csak fel, amelyek a háborús viszonyok között, hadiállapotban foganatosíttatnak.

Ezzel szemben viszont elismeri a szerző, hogy háborúban a kormány kivételes hatalmát, előre nem látott esetekben (váratlan ellenséges invázió stb.) — ha mindjárt felelősség mellett is — a törvényes keretek határain túlmenőleg is érvényesítheti és ily esetekben, a normális viszonyok esetére szabályozott körbe saját elhatározását iktathatja kötelező erővel.

Arról is megemlékezik a szerző, a «Hadműveleti területek»-ről szóló fejezetben, hogy a belső hadműveleti területek magján, a csapatkörleten túl következő szakaszon, a szoros értelemben vett «harctér»-en, a rendes igazgatási szervek hatósági jogaikat már nem gyakorolhatják. Ezeken a területeken érvényesítendő hatósági jogokat tehát már csakis a katonai hatóságok képesek gyakorolni, vagyis az említett zónán túl a polgári hatóságok törvényesen szabályozott jogkörének helyébe, minden vonatkozásban — szükségkép — a katonai hatóságoké lép.

A mondottakat egybevetve, önként felmerül a kérdés, micsoda jelzővel illessük ama jogot, amely alapján a polgári és katonai hatóságok a hadieseményekből közvetlenül érintett területeken eljárnak és intézkednek, a pillanatnyi szükség kényszeréhez képest, saját legjobb belátásuk szerint anélkül, hogy ugyancsak a szükség által diktált határokon belül, a fenálló jogrendszer vagy szerző szavaival élve, a tárgyi jog korlátait figyelembe vehetnék. Szerző ezt az esetet a végszükség fogalomköre alá akarná vonni.

Akár végszükségnek, akár hadijognak nevezzük is, kétségtelen, hogy a hadieseményekből közvetlenül érintett területeken, melyeknek határa hol szűkebb, hol tágabb lesz, a végrehajtó hatalom polgári, de még inkább katonai szerveinek jóformán korlátlan akciószabadsága be kell hogy következzék és midőn a polgári és katonai hatóságok, a végső szükség által sarkalva, a normális jogrend korlátait is át kell hogy sok esetben lépjék: a hadijog alapján járnak el.

Messze vezetne szerzőnek túlságosan elvont, dogmatikus felfogásával szembeállítani a gyakorlati valóságból felhozható mindama bizonyítékokat, melyek amellett szólanak, hogy ha törvénybe iktatva nincs is a kifejezés, de facto azért hadijog van. Már a mondottakból is kitűnik, hogy bizonyos esetekben és körülmények között a polgári, de főként legtöbbször a katonai hatóságok, a tárgyi jog keretén túlmenő és azáltal nem is szabályozható jogosítványokat kénytelenek gyakorolni. És ha ennek a ténynek elismerése ellenére is, a tárgyi jog határait ezekre az esetekre is ki akarjuk terjeszteni, csak azért, hogy bizonyos — dogmatikus — szempontokból a hadijog létezését kétségbe vonhassuk, úgy ez kétségtelenül nem volna egyéb, mint szavakkal való játék egy merev doktrinér felfogás alátámogatása céljából.

Szerzőnek ettől az egy, nézetem szerint kissé erőszakolt, tételétől eltekintve, a tanulmány egész sorozatát nyujtja a legérdekesebb köz- és közigazgatási jogi kérdéseknek és nagy szolgálatokat fog tenni akkor, ha majd a háborús jog alapvető reviziójának ideje elérkezik. Szerző éles kritikai és jogi érzékkel mutat rá egyes megoldandó problémákra és igen tanulságos útmutatásokkal szolgál azoknak helyes, intézményes megoldása tárgyában. *Dr. Apáthy Jenő.*

Szemle.

— **A részvénytársaságok alaptőkéjének felemelését** a minisztérium előzetes engedélyéhez köti a kormány legutóbb megjelent rendelete. A közgyűlés az alaptőkeemelést érvényesen csak akkor határozhatja el, ha a kormány engedélye, amely csak indokolt esetben, kivételesen adható meg, a hivatalos lapban előzetesen közzététetett. Ezzel a rendelettel a kormány oly korlátozó rendszabályt léptetett életbe, amely Ausztriában és Németországban már eddig is érvényben volt. Ausztria részvényjoga a koncessziós rendszer alapján épült fel és az alaptőkeemelés kormányengedélyhez kötése ott nem novum, a háborúban való megszigorítása pedig csak árnyalati különbséget jelent. Németországban 1917 nov. 2-án jelent meg a rendelet, amely a 300,000 M-t meghaladó alapításokat és alaptőkeemeléseket a kormány engedélyétől tette függővé. A gazdasági és jogászkörök a rendeletet egyértelműleg elítélték, szükségtelennek, hatástalannak és veszedelmesnek jellemezték (*Rosenfeld*: Betrachtungen zur Bilanz et Dividendenpolitik der A. G. während des Krieges 1918, 1090). A magyar kormányrendelet most megteremti a jogegységet az osztrák és német joggal ezen a ponton, de — úgy hisszük — a jogegységesítés eme fanyar gyümölcsért a jogi közeledés legbuzgóbb bajvivői sem fognak lelkesedni. A rendelet mély belenyulást jelent a magyar gazdasági élet egyetemének fejlődésébe, mert hiszen mindaz, amit a magyar pénzügynek, magyar iparnak, magyar kereskedelemnek nevezünk, sajátos viszonyaink folytán a részvénytársaság jogi alakzatában avagy a körül kristályosodik. A rendelet közgazdasági jelentőségéről és hatásáról nem a mi feladatunk véleményt mondani; ezt elvégezték azok a kedvezőtlen birálatok, amelyek illetékes férfiak részéről a sajtóban elhangzottak. Mi csak mint a jogrend immár annyi golyójárta épületének hűséges őrei fejezzük ki megdöbbenésünket ama könnyedség felett, amellyel a kormány minden előkészítés, minden meghallgatás nélkül társasági jogrendszerünk egyik alappillérét hatalmi gesztussal egyszerűen kidönti.

A kormány rendelete szakítást jelent a normatív rendszerrel, amely mellé törvényhozásunk a kereskedelmi törvény megalkotásakor a gazdasági élet szabad és autonóm fejlődése szükségének felismerésével tudatosan szegődött, amely ellen soha sem jogi, sem közgazdasági irodalmunkban szó nem emelkedett és bevezeti azt a koncesszió-rendszert, amely egyedül Ausztriának a bürokratikus gyámkodástól átjárt levegőjében tudott életben maradni. A kormánykoncessziónak a mi közéletünkben úgyis különös, egy törpe kisebbségre édes, a túlnyomó többségre keserű mellékíze van; ez a koncessziós rendszer most belefészkelődik gazdasági életünkbe is és ott, ahol eddig egyedül a gazdasági erők mérkőzése adta meg a fejlődés ütemét, a kormány hatalmi szava hull majd döntő súllyal a serpenyőbe. Nem hisszük, sem a mostani, sem bármely eljövő magyar kormányról, hogy a rendelettel megszerzett hatalmat nem kizárólag gazdasági motivumok szerint fogja kezelni; de hiába, a koncessziós rendszer mögött mindig ott settenkedik a gyanu és közéletünk amúgy is eléggé megmérgezett levegőjébe a gyanakvás újabb baktériumait belebocsátani talán még sem helyes dolog. Amit a jogásznak a rendelet elvi álláspontján felül leginkább kifogásolni kell, az épen az a korlátlanság, amellyel az engedély megadását vagy meg nem adását a kormánynak kiszolgáltatja. A rendelet mindössze annyit mond, hogy az engedély kivételesen és indokolt esetben adható meg. Hogy ez alatt mi értendő és még inkább mi *érthető*, azt teljes homály fedi. A jogbiztonság szempontjából épen az ellen a bizonytalanság ellen kell, hogy szót emeljünk, amelybe a rendelet sokatmondó hallgatása részvénytársaságainkat dönti. A kormány intencióit, a rendelet alkalmazásánál vezérlő szempontjait nem elég felelőtlen és feledésbe merülő félhivatalos kommünikékben közzétenni, azokat magába a rendelet szövegébe kell felvenni és ekép jogforrás erejével felruházni. Magától értetődő, hogy nem taxativ felsorolásra gondolunk, hanem irányító elvek leszegezésére, azoknak a külső feltételeknek és kereteknek példázó megjelölésére, amelyek előtt a kormány fel fogja vonni a

tilalom sorompóit. Ha a gazdasági körök egyetemes tiltakozása nem birná a kormányt a rendelet visszavonására, legalább a jogbiztonság követelményeit elégítse ki ilyértelmű átdolgozással. Nem hihetjük, hogy az ország gazdasági érdekeit szolgálja a jogbizonytalanságnak, a kormánynak való kiszolgáltatottságnak az a teljessége, amelyet a rendelet mai formájában inkorporál. Addig is, amíg a rendelet kiegészítése megtörténik, szükséges, hogy a kormány alkalmazásánál vezető szempontjairól az érdekelt közvéleményt hiteles alakban tájékoztassa. Mert ma itt is talál a jellemzés, amelyet Rathenau épen a részvénytársaságok belső életéről ad: «Die Wissenden reden nicht, die Redenden wissen nicht . . .» *Dr. R. J.*

— **A m. kir. minisztériumnak 3780/1918. M. E. sz. rendelete a részvénytársaságok alaptőkéjének felemelése tárgyában.** A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: 1. §. Részvénytársaság a jelen rendelet életbelépésétől kezdve további intézkedésig alaptőkéjét csak a minisztériumnak indokolt esetben kivételesen megadott előzetes engedélyével emelheti fel. Az engedély iránt a kérelmet a kereskedelemügyi miniszternél, pénzintézetekre nézve pedig a pénzügyminiszternél kell előterjeszteni. Az engedély megadását a hivatalos lapban közzé kell tenni. 2. §. A részvénytársasági alaptőke felemelését kimondó közgyűlési határozat az 1. §-ban említett előzetes engedély hiányában semmis és a kereskedelmi cégjegyzékbe nem vezethető be. 3. §. Azok az ügyletek, amelyek az 1. §-ban említett előzetes engedély hiányában ki nem bocsátható új részvényekre vonatkozólag keletkeztek, semmisek. 4. §. A részvénytársaság igazgatóságának tagjai egyetemlegesen felelősek az 1. §-ban említett engedély hiányában semmis közgyűlési határozat végrehajtásából eredő kárért. 5. §. Ez a rendelet kihirdetése napján lép életbe. Hatálya kiterjed a magyar szent korona országainak egész területére. Budapest, 1918. évi szeptember hó 2. napján. *Dr. Wekerle Sándor* s. k., m. kir. miniszterelnök.

— **Az állami alkalmazottak adósságainak rendezésére** vonatkozó s a törvényhozás mindkét háza által már letárgyalt javaslat igazságügyi szempontból is fontos újításokat tartalmaz. Az első ezek közül a tisztviselői fizetés lefoglalhatatlansága. A törvényjavaslat 8. §-a értelmében a hatálya alá tartozó alkalmazottak fizetését — nem tekintve az átmeneti időt — csakis a Pénzintézeti Központ által folyósított kölcsön és a 8. §. 2. bekezdésében felsorolt családi, illetve vérségi viszonyon alapuló tartási követelések fejében foglalhatók le. A törvény kihirdetéséig létrejött követelésekre a tisztviselő illetményei csak akkor vehetők igénybe, ha a végrehajtás, engedményezés stb. a tisztviselő illetményeire legkésőbb a törvény kihirdetésétől számított három hónap alatt feljegyeztetik, avagy a követelés a Pénzintézeti Központnál bejelentetik. A lefoglalhatlanság statuálásával a törvényjavaslat a tisztviselők hiteligényeiről akként gondoskodik, hogy — eltérőleg az eddigi rendelkezésektől, amelyek szerint a tisztviselő fizetésének lefoglalható része állandó (egyharmad rész) összegben volt megállapítva — progresszive állapítja meg a Pénzintézeti Központ részére igénybe vehető összeget és pedig 2400 K-n aluli javadalmazásnál 10%, 2400 K-tól 3000 K-ig 20%, 3000 K-n pedig a fizetési többlet minden 100 K-ja után a fizetés 1%, úgy azonban, hogy a levonandó rész az 30%-ot meg nem haladhatja. A javaslatnak ezen kétségkívül hasznos újításai mellett hibái is vannak; ily hiba, hogy 2400 K-n felül ugrásszerűen emelkedik a levonható rész, s hogy a levonható rész legmagasabb százaléka túlmagasan van megállapítva; a törvényjavaslat ezen hibái maguk után vonják, hogy az állami alkalmazott illetményeiből ezentúl nagyobb levonásokat lehet eszközölni, s ezáltal a konverzió egyes fizetési osztályokban nemcsak hogy nem segít az alkalmazotton, hanem későbbi megélhetését is hátrányosan befolyásolja. Különösen szembetünő ez a 2400—2600 K-val s a 4000 K-t meghaladó fizetéssel biró alkalmazottaknál. Ha ezek részére a Pénzintézeti Központ az igénybevehető maximális % erejéig folyósít kölcsönt, a javadalmazásból levonható összeg mindkét esetben nagyobb az eddiginél, mert az adó, nyugdíj, esetleges betegsegélyző pénztári járulék minden esetben meghaladja a 31/3%-ot, sőt sok esetben a 8%-ot is, úgy hogy az eddig levont 33 1/3% helyett ezentúl 38% is le lesz vonható. A törvényjavaslat ezen hibái mellett azonban az újítások oly természetűek, hogy ezeket a többi hivatalnokokra és alkalmazottakra — természetesen a hibák kiküszöbölésével — ki kellene terjeszteni. —.*d.*

— **Magyar jogi iró külföldön.** A *Gewerblicher Rechtschutz und Urheberrecht* legutóbbi száma terjedelmes cikket közöl *dr. Szalai Emil* ügyvédtől «*Das Urheberrecht im oesterreich-ungarischen Militaerstrafrechte*» cím alatt.

— **A borravalórendszer alkonyát** jelenti vagy legalább is kívánja jelenteni az osztrák belügyminiszternek új rendelete, amelyben büntetéssel fenyegeti meg azokat, akik helyettesi vagy segédi minőségükben a háború okozta rendkívüli viszonyokat kihasználva, valamely ügylet megkötését vagy teljesítését attól teszik függővé, hogy a másik fél részéről maguk vagy akár egy harmadik személy őket meg nem illető előnyben részesüljenek. A büntetés — amennyiben súlyosabban büntetendő cselekmény nem forog fen — 10,000 K-ig terjedhető pénzbüntetés vagy három havi elzárás, amely büntetések kétszeresükre emelhetők, ha a cselekményt valamely megfélemlítő vagy erőszakos módon követték el. Nem felejtve el, hogy a kivételes rendeleteknek csak a hadseregszállítók vagyonához hasonlítható szaporodása mellett háromszor is meg kell gondolnia minden hatóságnak, mielőtt a maga részéről újból hozzájárul ahhoz, hogy életünket a tilalomfák erdejében éljük le s ne tekinthessük szabadnak azt, ami nincsen megtiltva, hanem gondosan kerüljük mindazt, ami nincsen megengedve, az új rendeletet mégis helyesléssel vesszük tudomásul. A háborús évek alatt nagyot fordult a világ. A közhivatalnokok nyereségvágyának megzabolázása mellett a magánvállalatok alkalmazottainak a borravalóhoz való ősi joga is megcsorbítható. S mert máris felütötte fejét az örök kétkedés (lásd Neue Freie Presse 1918, VIII. 18.), amely nem tud hinni oly erőben, amely a borravalózás abususával fel tudná venni a versenyt, hangsúlyozzuk, hogy a rendelet csak a legsúlyosabb eseteket, a háborús árúhiány kihasználására alapítottakat akarja megbélyegezni. Az ilyen borravalós ajándékok természetén tünődve, Schnitzler mondása jut eszünkbe a pofonról, amelynél nem az a megszégyenítő, hogy valaki kapta, hanem hogy megérdemelte. A borravaló elfogadása egymagában ha nem is emlékeztet a felebaráti szeretet egyik legszebb megnyilvánulására, az önzetlenségére, még egymagában nem oly demoralizáló, undorító és megvetésre méltó, mint azok az apró cselfogások, csapdák és kellemetlenkedések, amelyekkel a kiszemelt áldozatból azt ki szokták szorítani és azok az utólagos kedvezések és jogosulatlan előnyök, amelyekben a bőkezű adakozót rendszerint a munkaadó, főnök vagy képviselt számlájára illik részesíteni. Aminthogy egymagában valamely magatartás pönalizálásától még nem várhatjuk, hogy ily eredményt a tilalom hatálybalépése napjától kezdve már nem fognak elkövetni, józan gondolkodás mellett most sem remélhetjük a borravaló után való hajszának megszünését. A rendelettől azonban mégis hatást várunk. Az alkalmazottakra ugyanis nem maradhat hatás nélkül a büntetés kilátásba helyezése, míg az ügyletkötő felek a védelem tudatában bátrabban nézhetnek szembe a zsarolás határán mozgó műveleteknek. Fájdalom, a háborús rendeletek egész sorozata tanított ki bennünket arra, mily nagy a különbség az elmélet és gyakorlat között, talán ez az új háborús csemete jobban meg tud gyökeredzeni, mint számos, már csirájában elpusztuló elődei. *A.*

Irodavezetői állást keres azonnali belépésre szabadságolt fiatal ügyvéd Budapestre vagy vidékre. Fizetési igényei szerények. Esetleg társulna idősebb kartárssal, kinek irodáját később kielégítés ellenében átvehetné. Szives megkereséseket lehetőleg sürgősen dr. Krausz Grünfeldnél, Budapest, Erzsébet-körút 16. fdsz. címre kér. 16140

31 éves, hadmentes ügyvéd, 10 évi gyakorlattal irodavezetői állást keres. Címe a kiadóhivatalban. 16139

Hosszabb idő óta vidéki táblai székhelyen gyakorló hadmentes ügyvéd elvállalna Budapesten vagy nagyobb vidéki városban közjegyzőhelyettesi állást, esetleg nagyobb ügyvédi irodának vezetését. Ajánlatokat a kiadóhivatal továbbit. 16149

Ügyvédjelölt délutáni állást keres. Nyelvismeret: magyar, német, francia. Cím a kiadóban. 16150

Vidéki, hadmentes ügyvéd, kinek 16 éves praxisa van, a német és szerb nyelvet beszéli, lehetőleg a fővárosba, esetleg nagyobb vidéki városba, csakis nagy ügyvédi irodába társul ajánlkozik. Cím a kiadóhivatalban. 16147

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 395.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 37. szám. Budapest, 1918 szeptember 15.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A semlegességi törvényhozás alapelveiről. — *Dr. Gallia Béla* kir. táblai bíró: Ujabb hiteljogi judikaturánk. — *Dr. Forbáth Tivadar* budapesti ügyvéd: Kartell és kötbér. — *Dr. Zátureczky Adolf* rimaszombati ügyvéd.: A házasság tartama alatt nem a törvényes atyától származó gyermek tartásának kérdéséhez. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 13. és 14. fv.

A semlegességi törvényhozás alapelveiről.*

Az államoknak érdekei aligha forognak jobban kockán és ritkán vannak nagyobb veszélynek kitéve, mint mikor két állam közti háború esetén egy harmadik semlegességét megőrizni óhajtja. Ebből az okból az államok igyekeznek a nemzetközi jogban észlelhető hiányokat lehetőleg kipótolni, hogy a netalán beálló vitás esetekben rendelkezésükre álljon a jogszabály, amely előtt mindegyiknek meg kell hajolnia. Azonban a semlegesség mint fogalom igen törékeny kis növény, amely különös gondozást igényel. Mert hiszen hogyha az állam mint olyan be is tartja azokat a korlátokat, amelyeket a nemzetközi jog saját törvényhozása, avagy az idegen érdekek tisztelete szempontjából előszab, még az esetre is mindig előfordulhat, hogy saját alattvalói veszélyeztetik semlegességét és ezáltal előidézik azt, hogy az államot magát is belevonják a háborúba. Noha az egyes állampolgár magatartása nem sértheti a semlegességet, mert hiszen ezt nem kötelezik a nemzetközi jog szabályai, mindazonáltal veszélyeztetheti saját államának semlegességét, amiért is számos állam arra határozta el magát, hogy oly idegen államoknak háborúja esetére, amelyekkel szemben az illető állam semleges kíván maradni, saját alattvalóinak megtilt bizonyos cselekvéseket. Elérkezve ehhez a ponthoz, eljutottunk a semlegességi törvények különleges területére is. Értem ezek alatt azokat a törvényeket, amelyekkel egy állam más államok közt létező háború esetére saját, avagy alattvalóinak magatartását semlegességének érdekében szabályozza. A semlegességi törvények vagy megelőző, vagy megtorló természetüek, ami azt jelenti, hogy feljogosítják az államot, hogy bizonyos cselekmények véghezvitelében alattvalóit már előzetesen megakadályozza, avagy arra adnak jogot az államnak, hogy megbüntethesse polgárait, ha ily cselekményeket mégis elkövetnek. Az említett cselekmények által viszont a semlegesség vagy jogilag vagy tisztán ténylegesen kerülhet veszélybe, vagyis vannak bizonyos cselekmények, amelyek elkövetését az állam nemzetközi jogi szempontból köteles megtiltani, úgy, hogy amennyiben e tekintetben tiltó törvényt alkot, úgy csupán eleget tett egy, a nemzetközi jog szempontjából őt terhelő kötelezettségnek. Ezek közé a tiltó jogszabályok közé kell számítani a hágai békeegyezmény határozatai értelmében a hadviselő felek valamelyikének kombattáns csapatok gyűjtése tekintetében fenálló tilalmat, úgyszintén hadihajóknak felszerelésére élelmi- és tüzelő-szerekkel való ellátására vonatkozó tiltó rendelkezést, amennyiben a nyujtott segítség bizonyos határokat meghalad.

Másrészről figyelembe veendők azok a cselekmények, amelyeknek meggátlására az állam kötelezve nincsen, amelyek azonban, ha őket mégis elkövetik, az illető állam semlegességét veszélyeztetik és amelyek tilalmazására benső államjogi szempontból az állam könnyen rá fogja szánni magát. Mert ha érvényes is nemzetközi jogi szempontból az a tétel, hogy az állam nem köteles megtiltani alattvalóinak, hogy azok hadi dugárút a hadviselő államok valamelyikébe szállítsanak, mégis előrelátható, hogy az ily dugárúszállítás a hadviselő másik állam szemében ellenséges magatartásnak fog tünni és lehetséges, hogy okul szolgál a még eddig semleges állammal szemben a békés érintkezés megszakítására. Az a kötelesség, amelynél fogva egy állam nemzetközi szempontból bizonyos cselekményekkel szemben ezek elkövetésének megakadályozására kötelezve van, csupán belülről nézve tekinthető a meggátlásra irányuló jognak, ami más szóval nem jelent egyebet, mint hogy a nemzetközi jog egyszersmind kötelezettséggel terheli az államot, hogy az bizonyos cselekmények elkövetését megakadályozza. Ha az állam saját benső joga szerint nincsen felhatalmazva ily tilalmak kibocsájtására, úgy azt külön törvény által kell biztosítani és akkor benső szempontból a nemzetközi jogi kötelezettség jogosítvány alakjában tünik fel. Kérdés most már, mennyiben köteles egy állam a semlegességét veszélyeztető alattvalói által elkövethető cselekményeket büntetni. A hágai béketanácskozmány ily büntetésre irányuló kötelességet az államnak csak akkor tulajdonít, ha kombattáns csapatok felállításáról, avagy ilyeneknek toborzásáról van szó. Ezekben az esetekben tehát az államnak kötelessége polgárait megbüntetni, mert ennek elmulasztása semlegességének megsértését vonná maga után. Ha pedig az állam benső joga szerint nem képes ily esetre büntetést kiszabni, úgy köteles — már nemzetközi jogi szempontból — egy megfelelő törvényt alkotni, amely a semlegességi törvények zavartalan alkalmazását lehetővé teszi.

Foglalkoznunk kell a jelen állapotok között már minden esetre azzal a kérdéssel, hogy áttérjünk-e egy alakszerű semlegességi törvényalkotás módszerére. Figyelmen kívül hagyom jelenleg azt a kérdést, mennyiben javasolja ezt az egyes államoknak, különösen Magyarország, Ausztria és Németországnak benső történeti fejlődése, hanem a kérdést csupán gyakorlati oldalról óhajtom megvilágítani. Mindenek előtt megállapítható az, hogy minden államnak lehetővé kell tennie, hogy megfelelhessen azoknak a kötelezettségeknek, amelyeket a nemzetközi jog reá ró és így ha az előbb említett hágai egyezmény megköveteli a semlegességet sértő bizonyos magatartásnak megtorlását, úgy az egyes államoknak törvényhozásuk útján lehetővé kell tenniök, hogy a büntetés kiszabása ezekben az esetekben módjukban is álljon. Tegyük fel, hogy a hágai egyezmény érvényben marad, hogy azt talán még ki is egészítik egy és más szempontból, mikor is minden állam köteles lesz nemzetközi jogi kötelességeinek eleget tenni. Arról lehet szó azonban még, ne tegyenek-e az államok ennél többet; t. i. ne léptessenek e életbe büntető szankcióval súlyosított tilalmakat oly esetekre is, amelyekben a büntetés nem alapszik nemzetközi jogi kötelezettségen. Megteszi ezt a külföldi törvényhozás számos esetben. Kifogásolnunk kell azonban akkor is a semlegességet veszélyeztető cselekményeknek a törvényben való kimerítő felsorolását mindazokra az esetekre, amelyekkel szemben az állam büntető hatalmát igénybe veheti. Felsorolhatók-e egyáltalában mindazok a cselekmények, amelyek alkalmasak a semlegesség veszélyeztetésére, tehát amelyeket, ha az állam saját alattvalói követik el, büntetni kell? Ez elsősorban is technikai szempontból kivihetetlen, még pedig

* Részlet dr. Frank Reinhard müncheni egyetemi tanárnak a Magyarországi Bajtársi Szövetség jogi szakosztályában tartott előadásából.

nem csupán jogtechnikai szempontból, hanem általánosságban műszaki szempontokból. Mert hiszen a technika oly mértékben tökéletesbül, amelyet a törvényhozó előre nem láthat és nyomon nem követhet. Bizonyára nem felejtettük még el, hogy két éve sincs annak, mikor azon vitatkoztunk, vajjon a német tengeralattjáró hajók spanyol, norvég, avagy svéd vizekre behatolhatnak-e és ha igen, úgy mily feltételek mellett. Láthatjuk ebből, hogy a műszaki fejlődés útjai teljességgel beláthatatlanok, mert hiszen hogy csinálhatnánk törvényt a tengeralattjárókról, mielőtt még azoknak létezéséről tudomást szereztünk.

A másik aggályom, amelyet a semlegességet sértő cselekményeknek a teljességre igényt tartó felsorolásával szemben táplálnom kell, a hadviselő államok sajátos magatartásában gyökerezik. A semleges állam saját magatartását rendszerint a hadviselő hatalmakéhoz fogja idomítani. Szüksége van például élelmiszerekre és ezeket csupán az esetre szerezheti meg, ha megengedi — akárcsak hallgatólag is — hogy hajóin dugárú szállíttassék annak az államnak részére, amely viszont az ő számára élelmiszert képes adni, úgy nincs oka ezt megakadályozni, sőt okosan sem cselekednék, amennyiben ezt nem tenné.

Végül még egy dologra kell gondolni. Túlságosan megkötné magát bármely állam általános nemzetközi jogi kötelezettségein felül, hogy ha bizonyos cselekmények keresztülvitelét már előzetesen lehetetlenné tenné. Ilyenkor alighanem arra kényszerülne, hogy látva, miszerint nem képes e törvényt betartani anélkül, hogy saját polgárait, azoknak élelmiszerekkel való ellátását veszélyeztesse, a tiltó rendszabályt háború esetére hatályon kívül helyezze. Ilyen körülmények közt azonban a semlegesség egyáltalában problematikus jelentőségre sülyedne és az az állam, amely ennek folytán érdekeiben sérelmet szenvedne, ellenséges magatartást látna fenforogni, amely őt viszont megfelelő intézkedésre indítaná.

Véleményem szerint a semlegességi törvényhozás számára nyitva álló helyes útra az 1861. évi bajor büntetőtörvénykönyv lépett. Ebben ugyanis az a rendelkezés található, amely szerint büntetendő mindaz, aki megszegi azokat a rendszabályokat, amelyeket a kormány háború esetére saját semlegességének védelmére alkotott. Ez tehát a blanketta törvényhozás rendszere, amelynek értelmében nem szükséges előre megállapítani, hogy ez vagy az a tevékenység, mint az állam semlegességét sértő tilos, hanem a kormány van jogosítva meghatározni, hogy adott esetben mit kell megtenni a semlegesség védelmére és a törvényhozó csupán a büntető szankciót adja meg az utóbbi intézkedések védelmére. Ezt a rendszert követi a legújabb osztrák kormányjavaslat és a svájci polgári és katonai büntetőtörvénykönyv javaslata is. Nem lehet kétséges, hogy ily semlegességi törvény megalkotásánál értékes tapasztalatokul fognak szolgálni azok a gyakorlati észleletek, amelyeket politikusok és jogászok a jelen háború alatt szereztek. Mindazonáltal különös figyelemmel kell lennünk majd a következő szempontokra.

Tudvalevőleg a jogászvilágban sok vita folyik arról, hogy azok az államok, amelyek ezideig szövetségben állottak egymással megmaradnak-e továbbra is ugyanily szoros összeköttetésben; nevezetesen mint Németország és az osztrák-magyar monarchia. Ezzel kapcsolatban fejtegetik azt a kérdést is, vajjon szükség van-e egységes törvényhozásra a büntetőjog, a magánjog és a hiteljog terén. Nem szándékozom jelenleg ezekre a vitapontokra részletesen kiterjeszkedni, az túl megy az általam tárgyalt kérdésen. Szabadjon azonban megjegyeznem azt, hogy elsősorban a súly a törvényhozás azon részének egységességén nyugszik, amely egységes magatartást létesít mindazon kérdésekben, amelyek az államok helyzetét külső hatalmakkal szemben szabályozzák. Ezért is véleményem szerint a kiadatási eljárást mindenesetre egységesen kellene szabályozni Németországban, Ausztriában és Magyarországon. Máris létesítettünk e tekintetben egy közös eltérést az általános szabályokkal szemben, amennyiben az érintkezés a kiadatások során nem mint diplomáciai aktus, hanem a bíróságok között közvetlenül megy végbe. Emlékeztet ez bennünket az 1866 előtt fenálló viszonyra, amelyet nem csupán fentartani, hanem mindenben fejleszteni is törekedjünk. A fejlesztést pedig úgy gondolnám keresztülvihetőnek, hogy először is az egyes államok lényegükben egységes kiadatási törvényt alkotnának, tehát egy törvényt, amely megszabja, hogy kiadatásnak általában mikor van helye, hogy csupán nemzetközi jogi szerződés alapján, avagy ily szerződés nélkül, vagy végre a szerződés határain túl is. Ezenfelül szükség volna még lehetőleg azonos kiadatási szerződésekre az egyes külföldi államokkal szemben is, amint hogy egységesnek kellene lennie, véleményem szerint a semlegességi törvényhozásnak annyiból is, hogy ha idegen államok között háború üt ki, a semlegességüket védő rendszabályok a szövetséges államok között egységesek lennének. Szilárd meggyőződésem, hogy a bajtársi közösség eszméje ezen az úton lenne a jövőre is fentartható. Fordította: *A.*

Ujabb hiteljogi judikaturánk.*

IX.

A fixügyletek körét a Kúria most is megszorítóan kezeli. Nem tekintette fixügyletnek azt a vételt, melyben a szállítási határidő legkésőbbi időtartama meg van határozva és nemteljesítés esetére a teljesítés biztosítására is szolgáló foglaló elvesztése kiköttetett; (P. VII. 4064/1916. H. D. XI. 59.), sem azt, melyben a katonaság részére rendelt halinacsizma a vevő által hetenként veendő át és az egész mennyiség szállítása 1915 január 3-ig teljesítendő. Ez utóbbi esetben a halinacsizma rendeltetés szerinti minőségéből és abból, hogy ez árú a tavasz közeledtével olcsóbbodik, nem állapította meg, hogy a teljesítési határidő betartása annyira az ügylet lényegéhez tartozott, hogy a nem késedelmes félre nézve az ügylet különbeni érdekét és célját vesztette volna. (P. VIII. 1498/1916. H. D. XI. 12.)

Ellenben fixügyletet állapított meg a Kúria abból, hogy a vevő részben beteg állatokat is vásárolt, az átvételre s a vételár kifizetésére két napi határidőt kötött ki és hogy a vevő a szükséges szállítási engedélyek átvételét és a beteg állatoknak az átvételig bekövetkező elhullása veszélyét is magára vállalta (P. VIII. 5932/1916. H. D. XI. 80.); továbbá abból a kikötésből, hogy a bor (t. i. ó-bor) átvételének a szüret megkezdése előtt meg kell történnie, mert az eladónak szüksége van a hordókra. (P. VIII. 4369/1917. H. D. XII. 10.) Ellenben nem állapíttatott meg fixügylet, midőn a vétel tárgyául szolgáló kész bornak áttöltéséhez és átadásához szükséges hordókat a vevő tartozott az eladó rendelkezésére adni, mert ezzel a felek nem a teljesítés határidejét szabták meg, hanem csak az átadás akadálytalan lebonyolításának biztosítását vették célba. (P. IV. 835/1918. H. D. XII. 107.)

A szerződés teljesítésének és a késedelemből eredő kár megtérítésének a KT. 353. §-án alapuló követelés módjára nézve, az azonnali értesítés kötelezettségétől eltekintve, nincs különbség fix- és halasztó hatályú ügylet között. Az eltérés csak az ügylettől való elállás, vagy a nemteljesítés miatt, kártérítés követelése esetében abban jelenkezik, hogy fixügyletnél a késedelmes fél utólagos teljesítési határidő engedélyezését nem követelheti. (P. IV. 2819/1917. H. D. XII. 22.)

A mustra szerinti vételnél az eladót felelőssé teszi a Kúria a mustra rejtett hibáiért is. Az eset az volt, hogy szappanmustra szerint adatott el; a mustra szép síma volt. A vétel megkötése után néhány nappal, de az árú átvétele előtt a mustrán már szóda-kristályok rakódtak le és ilyen volt az utóbb megérkezett árú is. A Kúria megállapította az eladó felelősségét, kimondván, hogy az eladó olyan árút köteles szállítani, amely megfelel annak a minőségnek, amellyel a minta annak a vevő részére történt átadásakor és a szerződés megkötésekor bírt; az eladó a mustra átadásával szavatosságot vállal aziránt, hogy az árú minőségében nem lesznek oly hiányok, amelyek a mustrán annak átadásakor a rendes gondosság mellett felismerhetők nem voltak. Ha tehát a mustrán az átadáskor fel nem ismerhető hiányok mutatkoznak, az eladó nem védekezhetik azzal, hogy a szállított árú a mustrának megfelelő. (P. IV. 6673/1917. H. D. XII. 77.)

Sokáig vitás volt az a kérdés, vajjon a teljesítésre irányuló keresetről a teljesítés lehetetlenné válása esetére át lehet-e térni a kártérítésre. A Kúria egyik legújabb határozatában arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha a keresetileg követelt teljesítés gazdaságilag lehetetlenné válik, a vevő kérelmére teljesítés helyett kártérítés ítélhető meg. (P. VII. 6085/1917. H. D. XII. 86.) Hasonlóan határozott pár éve a budapesti kir. tábla, midőn a

* Az előbbi közl. l. a 30., 32. és 35. számban.

tőzsdebíróság álláspontjával egyezően megengedte, hogy a bíróság a lehetetlenné vált teljesítés helyett akkor is kártérítést ítéljen meg, ha ezt a vevő nem kérte (H. D. X. 80.); azzal az indokolással, hogy a teljesítési kérelemben benfoglaltatik a teljesítés lehetetlensége esetére a kártérítési kérelem is.

Nagy vitát keltett a Kúria VIII. tanácsának az az álláspontja, hogy a maximális áron felül eladott árú vételára bírói úton nem érvényesíthető (P. VIII. 7855/1916. H. D. XI. 119.) és hogy az ilyen ügylet bírói oltalomban nem részesül. (P. VIII. 2145/1917. H. D. XI. 156.) Ettől utóbb a VIII. tanács is eltért (P. VIII. 6558/1917. H. D. XII. 78.), kimondván, hogy az eladónak csupán a maximális árat meghaladó vételárösszegre nincs jogos igénye, de az ügylet a maximális ár erejéig joghatályos. A Kúria többi tanácsai sohasem követték a VIII. tanács korábbi gyakorlatát; mert a VII. tanács álláspontja szerint a vételárnak a maximális áron felül történt kikötése nem akadályozhatja az adott előlegek visszakövetelését, ha a felek az ügylettől visszaléptek (P. VII. 750/1917. H. D. XI. 118.), utóbb pedig ugyancsak az ügyletnek a maximális ár keretein belüli hatályosságát mondta ki. (P. VII. 661/1917. H. D. XII. 64., P. VII. 2004/1918. H. D. XII. 96.)

Az árú megszerzésével, szállításával, elhelyezésével és az eladó utazásával felmerült kiadásoknak, mint mellékszolgáltatásoknak a maximális áron felül kikötött megtérítése a törvénybe ütközik. (P. IV. 2198/1916. H. D. XI. 95.)

A maximális árat meghaladó többlet visszakövetelésére vonatkozó igény nem «ex delicto» ered, hanem egyedül az 1914 : L. tc. 1. §-ának 3. bekezdésén alapszik. A visszatérítésre csak az eladó kötelezhető, nem pedig annak meghatalmazottja is, noha a kihágás miatt a meghatalmazott is elítéltetett. (P. VIII. 7150 1917. H. D. XII. 95.)

A lóheremagnak az 1916 január 9-én 4634/1915. M. E. sz. a. kelt rendelettel történt maximálását a Kúria nemcsak az 1915 évi, hanem az 1916. évi termésű magra is kiterjedőnek találta. (P. VII. 5434/1917. H. D. XII. 65.)

A 4451/1915. M. E. sz. rendelet 8. §-a a petróleum legmagasabb árának megállapítását visszaható erővel ruházta fel azokra a korábban vásárolt árúkra, melyek a rendelet kihirdetéséig az átvevő vasúti állomására meg nem érkeztek. A Kúria szerint ez a szabály szorosan értelmezendő és nem alkalmazható arra az esetre, midőn a vevő a petroleumvételi kötlevelet a szerződési árnál mm-ként 6 K-val magasabb összeg lefizetése ellenében egy harmadik személynek átadta és a kötést saját felelősségének kizárása mellett reá engedményezte; mert ez az ügylet nem vétel, hanem engedmény s a fizetett összeg nem vételár, hanem a kötés átruházásának ellenértéke. (P. IV. 6826/1916. H. D. XI. 96.)

Minthogy a 2077/1915. M. E. sz. rendelet 5. §-a a fölmívelési miniszter engedélyéhez kötötte a vetőmagként eladott zab után a maximális áron felüli 5 K felár kikötését: ilyen vétel — külön kikötés hiányában is — csak e hatósági engedély mellett bírhat érvénnyel. (P. VIII. 3649/1917. H. D. XII. 12.)

A bevásárlási engedélyre vonatkozó kormányrendeletet kijátszó egész ügyletet semmisnek tekintette a Kúria a következő esetben: A vevő szövetkezet alispáni engedélyt kapott, hogy tagjai részére tengerit vásároljon; az engedélyt azonban tagjai előrelátható szükségleténél nagyobb mennyiségre kérte és kapta. Az engedély alapján meg is vette az engedélyezett mennyiséget, de csak a tagjai részére szükséges mennyiséget vette át, a többit pedig eladás végett átengedte az eladónak. Minthogy a felek a fölösleges mennyiségről a 3511/1915. M. E. sz. rendelet ellenére intézkedtek s ezzel kihágást követtek el: az egész szerződés, mint tiltó jogszabályba ütköző, semmis és annak alapján az eladó sem követelheti a tényleg szállított árú vételárát. (P. VII. 1728/1917. H. D. XII. 11.)

Több érdekes határozatot jegyezhetünk fel az árdrágítás kérdésében is.

A Kúria kimondta, hogy közszükségleti cikkeknek már az 1916 : IX. tc. meghozatalát megelőző időben is csupán készletgyűjtés és nyerészkedés céljából való megszerzése a jó erkölcsökbe ütköző, tehát semmis cselekmény volt. (P. VII. 3049/1917. H. D. XI. 155.)

Az ily minőségben be nem jegyzett ügynök, ki egyedül ügynöki minőségében volna kereskedő, az 1916 : IX. tc. tiltó rendelkezése alá esik. Ide esik, ha cipőgyári igazgató egy waggon almát továbbeladás céljából vesz. (P. VIII. 5716/1917. H. D. XII. 37.)

Igen érdekes határozatot hozott a budapesti kir. tábla, melynek kijelentései mindenesetre megérdemlik a megfontolást.

Ahol az árú nem közvetlenül, hanem a közvetítő kereskedők és ügynökök egész láncolatán keresztül jut a termelőtől, illetve gyárostól a nagykereskedőhöz s innen a kiskereskedőhöz: a közérdekbe ütköző, aránytalan árdrágítást nem annyira az egyes közvetítők által egyenként és külön-külön elért haszon nagysága, mint inkább az áremelkedésnek a közvetítők nagy száma folytán beálló többszörösödése idézi elő. Közömbös tehát, hogy a közvetítő kereskedő nyeresége egymagában véve még nem haladta volna meg a szokásos polgári hasznot; a termelésnek, feldolgozásnak és szállításnak a világháború folytán beállott nagy nehézségei a fogyasztó nagyközönség megélhetését már önmagukban is megdrágították; és minden olyan mesterséges árdrágító tényező közbelépése, amelyre a közszükségleti cikkek forgalmát lebonyolító kereskedelemnek semmi szüksége sincs, nemcsak felesleges, hanem a mostani háborús viszonyok között egyenesen a közérdekbe és jó erkölcsökbe ütközik. Az ily ügyletből eredő követelést az a körülmény sem teszi bíróilag érvényesíthetővé, hogy az a törvény, mely az árdrágító visszaéléseket büntetendő cselekményeknek nyilvánította, csak a kereset alapjául szolgáló ügylet létrejötte után keletkezett. (P. II. 3998/1917. H. D. XII. 24.)

A hadiszállítások körül elkövetett visszaélések megtorlásáról szóló 1915 : XIX. tc.-nek 17. §-ában foglalt egyetemleges visszatérítési és kártérítési kötelezettséget a IV. polgári tanács nem tekintette az alszállítókra és alvállalkozókra is kiterjedőnek. (P. IV. 6973/1917. H. D. XI. 64.), míg a VIII. tanács szerint e felelősség ezekre a személyekre is kiterjedt. (P. VIII. 7074/1917.) Az ellentétes határozatok folytán a Kúria I. és III. jogegységi tanácsainak egybehangzó határozatával hozott 20. sz. jogegység polgári döntvény a kérdést akként döntötte el, hogy a visszatérítési és kártérítési kötelezettség az eladón és szállítón kívül az 1915 : XIX. tc. 6. §-a alá eső alszállítót, alvállalkozót, megbízottat, fuvarozót, fuvarozó-intézeti alkalmazottat és közbenjárót is terheli. (H. D. XII. 85.)

Az 1915 : XIX. tc.-ben foglalt bűncselekménynek a cégtulajdonos által elkövetése esetében a szállítást vállaló cégnek anyagi felelőssége érintetlen marad. A 17. §-ban meghatározott joghátrány mérséklésére nem szolgálhat alapul egymagában az, hogy a vagyoni felelősséget megállapító cselekmény gondatlanságból s nem szándékosan követtetett el; hanem erről csak akkor lehet szó, ha a törvény értelmében alkalmazható joghátrány az eset körülményeihez képest aránytalanul súlyosnak mutatkozik. (P. IV. 5172/1916. H. D. XI. 65.)

Az idézett törvényben foglalt büntetendő és károsító cselekmény tényálladéka egy és ugyanaz és a kártérítési kötelezettség az egységes cselekménynek szükségképi folyománya. A kártérítés felől ítélő bíróság tehát a magánjogi szerződésszegés tényálladékát vizsgálata körébe többé mindaddig nem vonhatja, amíg a büntetőbíróság ítélete hatályban van.

A nem vagyoni kár megállapításához a bíróság csak olyan szabatosan előadott és bizonyított tények mérlegelése alapján juthat, amelyek a szerződéstszegő félnek valamely ténykedéséből vagy mulasztásából merültek fel. (P. VII. 857/1916. H. D. XI. 93.)

A tőzsdejáték kifogásának elbírálásánál újabban bíróságaink mélyebben hatolnak a tőzsdei ügyletek természetének vizsgálatába. A Kúria kimondta, hogy az ügylet nem a lebonyolítás által válik játékszerűvé, hanem a megkötésekor mutatkozó szándék által. Abból pedig, hogy a felek az ügyletet miként bonyolítják le, nem lehet következtetni arra, hogy a lebonyolításnak választott módját már eleve is, mint egyedül lehetőt eleve kikötötték volna. A játék megállapításához szükséges, hogy mindkét fél szándéka játékra irányuljon, vagy legalább, hogy az egyik fél a másiknak ily irányú szándékát ismerte. A nem önszerződő bizományosnál, ki a megbízást csak végrehajtja, a játék szándékát nem lehet vélelmezni. Annak a kérdésnek eldöntését, hogy bankár bankárral szemben emelhet-e játék-kifogást, felsőbíróságaink a felmerült konkrét esetben elkerülték. (P. IV. 2996/1916. H. D. XI. 103.)

(Folyt. köv.)

Dr. Gallia Béla.

Kartell és kötbér.*

Megindult erre a törvény szigorát enyhíteni hivatott közvetett törvénymagyarázat. Egy 1904. évi ítéletében a Kúria ezeket mondja: «Az a megállapítás, amely szerint felperes alperest magához alkalmazottnak elfogadja, szorosan véve kereskedelmi ügyletnek nem tekinthető és így arra nézve a KT. 273. §-ának az a rendelkezése, hogy a kötbér összege semmi korlátozásnak alávetve nincs, alkalmazást nem nyerhet.» (C. 1904. szept. 20. G. 143.) Ez a határozat, amint ezt legújabban dr. Baumgarten Nándor a Jogt. Közl. emlékkönyvében is kifejti, helytelen, mert a kereskedelmi alkalmazott alkalmazása nyílván kereskedelmi ügylet, de a Kúria így keresett kibuvót a KT. 273. §-a alól, hogy a nyomasztó kötbérterhet a könnyelműen kötelezettséget vállalt hivatalnokról valamiképen levehesse.

Majd a meggondolatlanul bajbakerült hivatalnokon oly módon segít a bíróság, hogy a versenytilalom hatályosságát, amennyire csak lehet, megszorítja. «A kereskedő és segédje között létrejött szolgálati szerződés — úgymond a Kúria — a KT. 260. §-a értelmében a kereskedőkre nézve kereskedelmi ügyletnek lévén tekintendő, a 264. §. rendelkezéséhez képest az ily szerződésre a KT. II. részében foglalt határozatok alkalmazandók. Ezek közé tartozik a KT. 273. §-ának az a rendelkezése is, hogy a kötbér összege semmiféle korlátozásnak alávetve nincs, amely rendelkezés újabb keletű jogszabályok által csupán abban az irányban szenvedett módosítást, hogy a kötbérkikötés az alkalmazott boldogulását jelentékenyen meg nem nehezítheti». (E. H. 1909. febr. 23. 685/1908.) Ha a bíróságokban nem élne az a meggyőződés, hogy a túlterhes kötbérkikötés a hivatalnokot tönkreteszi, illetve ha a törvény a kötbérösszeg leszállítását megengedné, akkor a versenytilalom közelebbi körülményeivel csak akkor törődnék, ha a jogosítottat a kikötés körül rosszhiszeműség terhelné. A bíróság is tudja, hogy a forgalom szabadsága a kereskedelem éltető eleme és ezzel a szabadsággal a versenytilalmak terén is féltékenyen bánnék, ha a kötbér mérséklése módjában állana. Ugyanígy a legszorosabban magyarázza az üzletátadások alkalmával szokásos kötbérkikötéseket is, és mert a kötbér összegét nem szállíthatja le, a törvény nyomasztó rendelkezését kerülő utakon egyengeti.

A vevőnek kedvező joggyakorlatot is ennek az irányzatnak tudhatjuk be. A bíróság, ha csak teheti, a túlsúlyos kötbérekkel megerősített szállítási ügyleteknél a kötbérrendelkezést azzal paralizálja, hogy a lehetőség szerint a szállítóra is kimondja a vétkességet és ezzel a kötbérkövetelési jogot megszünteti. Így: «Az eladónál való vásárlási kötelezettség megszegése esetére kikötött kötbér nem követelhető, ha a vevő az árú meg nem felelő volta miatt a további vásárlást abbanhagyja». (Kúria 1913 nov. 20. 116/1913.) Egy másik esetben a Kúria kimondta, hogy «kötbérre csak az a szerződő fél tarthat igényt, akit a szerződésnek teljesítése körül épen semmi mulasztás sem terhel.» (Kúria 1903 nov. 17. 8578/1902.) Ugyanígy a budapesti tőzsdebíróság felperes sörgyárát egy vendéglőssel szemben, akit a sörgyár a tilalom ellenére vásárolt sörmennyiség minden egyes hektoliterje után 100 korona kötbérre perelt, azért utasította el, mert felperes a sörhöz járó jeget nem szállította rendesen. Ugy érzem, hogy ezek a döntések nem megnyugtatóak.

A bíróság mindezekben az esetekben azért kerül kényelmetlen helyzetbe, mert akármennyire hangoztassa is, hogy a kötbérrendelkezés megszorítóan magyarázandó, a törvény hiányossága folytán annak 264. §-át nem tudja elkerülni, ez a szakasz pedig a bíróságot arra kényszeríti, hogy a KT. 273. §-át jobb meggyőződése ellenére olyan esetekben is alkalmazza, amikor nem a kötbért kötelezett fél, hanem annak csak az ellenfele kereskedő. A német KT. a kötbérnek csak az egyetlen 348. §-t szenteli, de ebben az egy szakaszban a megszorult feleknek több segítséget nyujt, mint a mi törvényünk a maga három szakaszával. A német kereskedelmi törvény előmunkálatai alkalmával nagyon erős aggályok merültek fel a kötbér összegszerű érinthetetlensége ellen. A hangulat a mérséklés mellett nyilatkozott meg és csak a külfölddel fenálló nagy és várható még nagyobb üzleti összeköttetés bírta a törvényhozót arra, hogy a kötbér mérsékelhetése ellen foglaljon állást. De ekkor is úgy fogalmazta meg a szabályt, hogy csak az a kötbér nem mérsékelhető, amelyet teljes jogú kereskedő üzlete körében vállal, amely kötbérvállalás tehát kereskedelmi ügyletet is képez. A különbség a német és a magyar rendelkezés között szembeszökő. A bajok nálunk mindig akkor következnek be, amikor, mint azt a fenti példákkal igazoltuk, kisebb exisztenciák kerülnek szembe náluk jóval hatalmasabb ellenfelekkel. Hivatalnok vállal munkaadójával szemben, korcsmáros a sörgyárral szemben és miként később látni fogjuk, gyenge kartelltagok hatalmas kartellekkel szemben aránytalanul magas kötbéreket. És bár az igazságtalanság és az egyoldalúság nyílvánvaló, bíróságaink mégis kénytelenek a legtöbb esetben a könyörtelen 273. §-t alkalmazni, mert a 264. §. a 273. §. alkalmazását, ezekben a szembeszökő esetekben is parancsolólag előírja.

Ezt a méltánytalanságot néhai dr. Fleischmann Sándor Kereskedelmi Törvényünk szerzőjének már a Jogtudományi Közlöny 1894. évi 20. számában szemére vetette, és a panaszok azóta sem hallgattak el. Dr. Fleischmann Sándor idézett cikkében különösen a negatív magatartás megszegésére megállapított kötbérrel foglalkozik és végkövetkeztetésében odakonkludál, hogy ha a negatív magatartás biztosítására megállapított kötbérkötelezettséget minden egyes esetben szószerint vesszük, akkor a bíróság abba a helyzetbe kerülhet, hogy a jogosított javára milliárdokra rúgó kötbéreket volna kénytelen megállapítani. A KT. 273. §-ában foglalt «kétség esetén» kifejezést, de még a gazdasági szempontok szükségszerű praedominálását, továbbá azt a körülményt, hogy a kötbérnek büntetés jellege van, dr. Fleischmann úgy véli a kötelezett érdekében legjobban felhasználhatónak, hogy a bíróság a negatív magatartás esetére kikötött kötbért kereskedelmi ügyletekben is csak egyszer és nem esetről-esetre alkalmazhassa és az egyszeri alkalmazással a kötbérkötelezettséget összes következményeivel együtt kimerítettnek vegye.

Ez a felfogás ebben a feltétlen formájában nézetem szerint nem állhat meg, mert nemcsak a KT. kötbérrendelkezéseit, de a kötbér lényegét is megtámadja. Alkalmazható ugyan olyan esetekben, amikor a jogosított, aki rendszerint a feltételeket diktálja, a nemleges magatartás megsértésének minden egyes esetére a sérelemhez viszonyítva túlmagas kötbért köt ki, de nem lesz alkalmazható akkor, amikor a kötbér összege a sérelem egy-egy esetéhez viszonyítva még a megsértett érdek mérvével valamiképen összeegyeztethető.

Felfogásomat egy példával kívánom megvilágítani. A szállító gyár vevőjével oly értelmű szerződést köt, hogy vevője a gyáros által előállított árút a szerződés keltétől számított két évig kizárólag nála vásárolja. A vevő évi szükséglete körülbelül 200 métermázsa, a métermázsa ára 200 korona. A vevő minden egyes métermázsa máshonnan beszerzett árú után 500 korona kötbér fizetését vállalja magára. A szerződéses viszony hatodik hónapjában, miután a vevő már 120 métermázsát átvett, egy másik gyárostól 40 métermázsa árút szerez be és ezzel 20,000 K kötbérbüntetésbe esik. A gyáros szerződésadta jogán követeli a 20,000 K kötbért, egyben ragaszkodik ahhoz, hogy a vevő továbbra is állja a szerződést. Itt a bíróság a kötbérösszeg törvényadta korlátlansága dacára nem kötelezheti a vevőt, hogy a kötbér lefizetése mellett még továbbra is bennmaradjon a szerződéses szállítási viszonyban, mert a 20,000 K a szállító által a teljes szerződési időre igényelhető normális hasznot nemcsak kimeríti, de jóval felülhaladja. Ha a vevő a hátralevő időre eső további 240 métermázsa árút is a szerződésben megállapított ár mellett ugyancsak átvenni tartoznék, akkor a gyáros haszna a rendes mértéket a jó erkölcsökbe ütköző módon növekednék, ami a bíróságot abba a helyzetbe hozná, hogy vagy a főszerződést vagy a kötbérkikötést semmisnek tekintse. Más az eset, ha a vevő abbanhagyási kötelezettségének biztosítására 500 K kötbér helyett métermázsánként 50 K kötbért vállalt volna magára. Ennek a kötbérnek lefizetése a gyárost nem hozza a vevővel szemben aránytalanul előnyös helyzetbe, a büntetés tehát a szerződéses viszony további fenállása mellett is a vevő által viselendő. A német gyakorlat a kötbér alkalmazása körül ebben a gondolatmenetben mozog, vagyis elhatározó szempontul a kötbérösszeg nagyságát tekinti.

Bármennyire hangoztassa a KT., hogy a kötbérösszeg menynyiségileg nem korlátozható, a bíróság minden egyes esetben kénytelen lesz a kötbérkötelezettség vállalásának és esedékességének egyéb körülményeire is figyelemmel lenni és az úgyneve-

* Az előbbi közl. l. a 31. számban.

zett megszorító értelmezést olyképen fogja alkalmazni, hogy amikor a kötbér kikötése a kereskedelmi forgalom megkövetelte hűséggel és bizalommal összeütközésbe kerül, vagy pedig ha a kötbér alkalmazása a jogosítottat uzsoraszerű előnyhöz juttatná, úgy vagy a szerződést fogja semmisnek kimondani, vagy pedig a kötbér megállapításától fog eltekinteni. A német törvény a kötbérkikötés megszorító magyarázatának elméletét elveti ugyan, mutatis mutandis azonban mégis helyes Staubnak kommentárja II. részében a kötbérkikötés magyarázatáról olvasható véleménye: «Vertragsstrafen können zwar nicht ausdehnend interpretiert werden, aber der wahre Wille der Parteien und die Berücksichtigung von Treu und Glauben und der Verkehrssitte sind auch hier die obersten Regeln» (1068. oldal.) Ezen a felfogáson az sem változtathat, hogy a szerződések sok esetben a kötbért még arra az esetre is megállapítják, amikor a kötelezett vétlenül esett bele a kötbérkötelezettségbe. Az ilyen kikötés megáll ugyan, azonban a kötelezett kizsákmányolására ez sem vezethet.

Ismételten hangsúlyozom, hogy a Fleischmann Sándor által ajánlott megszorító értelmezést túlradikálisnak tartom, ez már nem törvényértelmező, hanem törvényrontó jogszokás volna. Az esetek szorgos mérlegelése mellett erre nincs is szükségünk, az általános jogelvek a kereskedelmi törvény jogterületén sem hagyhatók figyelmen kívül és amiként a felhozott példa mutatja, a szembetünő érdességeken átsegítenek.

A példát a tárgyi alapügyletek köréből vettem, mert erősen reá akartam világítani arra az általános igazságra, hogy a Treu und Glauben és a Verkehrssitte a KT. 273. §-át még a legpregnánsabb kereskedelmi ügyleteknél is legyűri. Tovább azonban nem mehetünk, a tárgyi kereskedelmi ügyletekkel kapcsolatos kötbérek csak ezek előtt az erkölcsi parancsok előtt hajolnak meg, más korlátjuk a mi jogunk szerint nincs.

Más a helyzet olyan esetekben, amidőn az ügylet a KT. 260. §-a szerint csupán a jogosított fél részéről képez kereskedelmi ügyletet. Ilyenkor a kötbér korlátlanságában megnyugodni nehéz. Joggyakorlatunkban találkozunk esetekkel, amelyekben a Kúria a kötbérnek kereskedelmi ügyletekkel való kapcsolatát hangsúlyozza. Igy az 1913 május 28-iki 2276/1912. P. sz. ítélet megfelelő része így szól: «Kereskedelmi ügyletek megkötésével kapcsolatban kikötött kötbér mérséklésének helye nincsen». Nem tudom, hogy a kereskedelmi ügyleteknek ilyen módon való kidomborítása nem nyujthat-e támpontot annak a lehetőségnek igazolására, hogy a kötbér leszállíthatóságának kizárása csak akkor képez jogszabályt, amikor a kötbér alapját képező kereskedelmi ügylet a kötelezett részére primär kereskedelmi ügyletet képez, illetve amikor a kötelezett nem származékos módon pusztán azért vált egy kereskedelmi ügylet részesévé, mert ellenfelének ténykedése a KT. 260. §-a alá esett. Jól tudom, hiszen a fenti idézetekkel is kimutattam, hogy bíróságainknak gyakorlata ezt a magyarázatot egyelőre alig fedi. De amikor a kötbér büntetésjellege megköveteli, hogy a legszorosabban magyarázzák és amikor a Kúria maga is hangoztatja, hogy a kötbér mérséklésének csak kereskedelmi ügyletek megkötése esetén nincsen helye, akkor a kereskedelmi ügyletek körének a KT. 264. §-a alapján való jóformán korlátlan kiterjesztése a megszorító értelmezésnek épen az ellenkezője.

A német KT. a kötbér leszállíthatóságát csak teljes jogú kereskedő ellen, még pedig oly kereskedelmi ügyletek alapján tagadja meg, amelyeket a teljes jogú kereskedő kereskedelmi üzemének körében létesített. Tehát a kötbért kötelezettnek kell kereskedőnek lennie és ennek kell a kötbért üzlete körében vállalnia. Az ellenféllel a német törvény nem törődik. Hozzátesszük még, hogy a német bíróságok a kereskedelmi kötbért valóban a legszigorúbb körülhatárolással alkalmazzák. Megkívánják például, hogy a kötbért kötelezett fél abban az időpontban lett légyen teljes jogú kereskedő, amikor a kötbérkötelezettséget vállalta és hogy kötbér vállalása a vállalás időpontjában kereskedelmi ügyletet képezett legyen. Megesett ezen szigorú magyarázat következtében, hogy egy kőbányaüzem tulajdonosával szemben, aki a kötbérkötelezettséget tartalmazó szállítási szerződés kelte után csak röviddel jegyeztette be cégét, a kötbér már az általános polgári törvénykönyv alapján biráltatott el. Tagadhatatlan, hogy a kötbérbe esett kőbányatulajdonos már a kötbér vállalása idejében is kereskedő volt és a bíróság mégis az enyhébb szabályt alkalmazta. Hogy a német bíróságok a kereskedői hűséget és bizalmat kereskedelmi kötbérek elbírálásánál is figyelembe veszik, az a német joggyakorlat ismerése mellett önként értetődik. A német törvényhozás, miként már említettem, a kötbér korlátlansága mellett még az ilyen megszorításokkal is csak azért foglalt állást, mert attól tartott, hogy ha a kötbérrendelkezéseken még tovább is enyhít, a külföldi kereskedők a német kereskedők megbízhatóságában kételkedni fognak. Felfogás dolga, hogy a mi kereskedelmi viszonyaink szigorúbb mérték alkalmazását teszik-e szükségessé vagy sem, az a közismert tény, hogy a német kereskedők barátságunkat keresik, kereskedelmünk egészséges fejlődése, valamint amellett is tanuskodik, hogy az övéknél szigorúbb kötbérszabályok nélkül is meglehetünk.

KT.-ünk 273. §-a sem a kereskedői minőségről, sem pedig kereskedelmi ügyletekről nem beszél, a törvény alkalmazása körül tehát a bíróságnak abban a pillanatban szabad keze volna, amelyben a KT. 264. §-ának alkalmazását a kötbér szempontjából revizió alá venné. A revizió módja nézetem szerint nem volna nehéz. Nem kellene egyéb, mint hogy a bíróság ne csak azt nézze, hogy a főügylet képez-e a 264. §. szerint kereskedelmi ügyletet, hanem hogy megáll-e ugyanez a minősítés a kötbérvállalásra is.

Amikor egy segéd kereskedőnél vállal szolgálatot, a 264. §. szerint kétségtelenül kereskedelmi ügyletnek válik részesévé, kérdés azonban, hogy amikor az alkalmazott szolgálati kötelezettségének megerősítésére kötbért vállal, ugyanolyan szempont alá esik-e, mint amikor magát a szolgálatot vállalja.

A kérdés felvetésének indokoltságát magával a kereskedelmi törvénnyel próbálom igazolni. A 264. §. második mondata szerint «kivételnek e tekintetben — vagyis hogy Grosschmid találó kifejezésével éljek — a kereskedelmi ügyletbe való besodródás alól csak akkor van helye, ha magukból a törvény határozataiból kitünik, hogy a törvény határozmányai a felek közül csak azt kötelezik, akire nézve az ügylet kereskedelmi ügyletet képez. A felhozandó példákból ki fog tünni, hogy a kereskedelmi ügyletnek ily irányú erősebb hangsúlyozása mindig az adóst védi meg. Ki fog tünni továbbá az is, hogy vagy maga a kötelezettségvállalás járulékos, vagy pedig a kötelem tárgya egy járulékos szolgáltatás.

A KT. 268. §-a értelmében «akik oly ügylet által, mely részükről kereskedelmi ügyletet képez, egy harmadik irányában közös kötelezettséget vállalnak, egyetemleges adósoknak tekintendők». Az egyetemlegességet ezek szerint a törvény csak akkor statuálja, ha a kötelezettséget vállalók részéről az ügylet primär kereskedelmi ügylet.

A KT. 270. §-ának harmadik bekezdése szerint a kezes csak akkor válik az adós egyetemleges együttkötelezettjévé, ha a kezesség kereskedelmi ügyletből eredő kötelezettségekért vállaltatott, vagy ha maga a kezesség kereskedelmi ügyletnek tekintendő. Ebben az esetben már világosan járulékos kötelezettségekről van szó és miként látjuk, a törvény a kötelezettséget vállalt kezes helyzetén oly módon könnyít, hogy nemcsak őt magát, de még az eredeti adóst is a KT. 260. §-ának első mondatjában eszközölt generális bekerítésből kiengedi. A kereskedelmi ügylet kiemelése a 270. §. itt idézett részének első mondatában másként nem magyarázható, mert ha nem az én felfogásom volna a helyes, akkor az első és a második mondat között, amely a kereskedelmi ügyletet kétségtelen módon hangsúlyozza, ellentmondás forogna fen. Felfogásom mellett szól még az is, hogy a törvény, ha nem a közvetlen adós sajátképeni kereskedelmi ügyletét akarta volna feltételül szabni, nem kereskedelmi ügyletekről, hanem tágabb körű kereskedelmi ügyekről beszélt volna.

A kezesség eseténél is szembeszökőbb a KT. 286. §-a és az ezzel kapcsolatos törvénymódosítások. A KT. 286. §. első bekezdése értelmében a kereskedelmi ügyleteknél a kamatok magassága még akkor sem esik korlátozás alá, ha a kamat az 1868. évi XXXI. tc. közben hatályát vesztett intézkedése ellenében nem köttetett ki írásban. Ezt a törvényes intézkedést az 1877 : VIII. tc. 9. §-a és illetve az 1883 : XXV. tc. 16. §-a olyként szorítja meg, hogy egyrészt az írásos kikötésnél a 8%-nál magasabb kamat tekintetében csak bejegyzett kereskedőknek kölcsönös kereskedelmi ügyleteikből eredő követeléseitől tekint el, illetve az uzsora vétsége és annak következményei alól csak az oly kereskedelmi ügyletek vétetnek ki, amelyeket bejegyzett kereskedők

mint hiteltnyerők kötnek. Mi más ez, mint a KT. 264. §-ának első mondatának derogálása. A joggyakorlat a KT. 264. §-a következtében odafejlődött, hogy a KT. szigorú rendelkezései az egyébként magánjogi viszonyoknak oly nagy tömegét vonzotta át magához, hogy a törvényhozó kénytelen volt az egyes flagráns eseteket külön is megjelölni, hogy a KT. területét kellő határok közé szorítsa. A KT. meghozatala alkalmával úgy vélekedtek, hogy a magánjogi ügyletekkel kapcsolatos kamatkikötések feltétlenül ki lesznek véve a KT. szabadabb elbírálása alól, ha a KT. 286. §-ának első bekezdésében a kereskedelmi ügyleteket nem is hangsúlyozzák. Nyílván nem látták előre, hogy kodifikált általános magánjogunk hiányában a joggyakorlat az eléje kerülő esetek megítélésénél elsősorban írott jogforrás után fog nézni és hogy kötelmi ügyekben ez az írott jogforrás nem lehet más, mint a kötelmi jognak specializált ága, t. i. a KT. Igy állott elő az a nehéz helyzet, hogy ha egy magánfél került kereskedővel jogviszonyba, az 1868 : XXXI. tc. már is ad acta tétetett és a bíróság nem ragaszkodott tovább sem a felső kamathatárhoz, sem az írásos kikötéshez, míg a későbbi törvények ezen a fonák helyzeten alkalomszerűen nem segítettek.

Önként kínálkozik az a következtetés, hogy ha a KT. szerkesztője előre látta volna azokat a következményeket, amelyeket egyes szakaszok laza fogalmazása az idők folyamán fel fognak idézni, akkor a KT. 264. §-át megszorítóbban fogalmazta volna meg és ugyanígy önként kínálkozik az a további következtetés is, hogy ha a járulékos szolgáltatások tekintetében kereskedő és nem kereskedő között disztingvált volna, úgy ez a megkülönböztetés a kötbérre is kiterjedt volna. Ez pedig nem jelent egyebet, mint hogy a kötbér csak akkor essék a kereskedelmi forgalom megkövetelte szigor alá, ha a kötbért vállaló fél kereskedő. Nehéz is volna megindokolni, hogy a kötbér a törvényhozó részéről miért essék más elbírálás alá, mint a vele mindenképen rokon kamat, hiszen az uzsoratörvény ismételten egy kalap alá veszi a kettőt, a 8%-os járulék megállapításánál a kötbért a kamathoz hozzá kell számítani. Az analógia legis alkalmazásának jobb példáját egyhamar nem is találhatjuk.

A joggyakorlat és a jogirodalom egyaránt bizonyítják, hogy a KT. szerkesztője a kötbérszakaszok fogalmazása körül a szükséges körültekintéssel és gondossággal nem járt el.

Megemlékeztünk már arról, hogy a Kúria a szigorú kikötéseket miképen igyekszik közömbösíteni. A felemlített eseteket nem nehéz kiegészíteni. Igy a Kúria 1900 okt. 11. I. G. 334. sz. határozatában azt az elvet vallja, hogy ha a kötbér több mulasztás együttes fenforgása esetére köttetett ki és ha csak az egyik mulasztás esik a kötelezett terhére, a kikötött kötbér meg nem ítélhető.

A Kúria a kötbér követelésére jogosított fél ellen ebben a határozatában nagyon szigorú.

Egy másik esetben a Kúria szemet hunyt a kötbérkikötés olyan átlyukasztása felett, hogy a versenytilalmat magára vállaló egyén egy rokona üzletében fejtette ki az eltiltott tevékenységet. Az életből tudjuk, hogy ezek az úgynevezett rokoni viszonyok az üzleti együttmunkálkodás terén mit jelentenek. Ugyancsak nem a kötbérkikötés érinthetetlensége mellett bizonyít a Kúriának az a felfogása, hogy kötbérre csak az a szerződő fél tarthat igényt, kit a szerződésnek teljesítése körül éppen semmi mulasztás sem terhel. Az abszolut ártatlansági bizonyítványnak megkövetelése ugyancsak a merev kötbérrendelkezések enyhítésének egy módja.

De a kötbérszakaszok felületes kodifikálásának képezi bizonyítékát a praxis ingadozása is. 1898-ban a Kúria azt a felfogást vallotta, hogy kötbér nemcsak vagyoni, hanem bármely érdek biztosítására is kiköthető. 1908-ban a Kúriának már az a felfogása, hogy a kötbér csak vagyoni érdek biztosítására köthető ki és hogy a kötbér csak akkor érvényesíthető, ha a vagyoni érdek még az érvényesítés idejében is fenáll.

Hogy a jogirodalom is talál a kötbérrendelkezéseken kivetni valót, hivatkozom Grosschmidra. A «Fejezetek» második kötetének «Excusatio a mora» című részében a kereskedelmi törvény kötbérszakaszairól éppen nem nyilatkozik elismerően. Grosschmid főként a rendelkezések pontatlanságát hibáztatja.

Mindezek szerint a törvény annak a feltett két legfontosabb kérdésnek eldöntését, hogy t. i. kinek és milyen ügyletben kell a kötbért kötelezni, hogy az a kereskedelmi törvény hatálya alá essék, a joggyakorlatra bízta. A joggyakorlat pedig azt a megoldást találta megfelelőnek, hogy egyrészt a kötbér szubjektiv oldalát illetőleg a kereskedelmi törvény 264. szakaszának bevonásával a kereskedelmi kötbérnek kedvez, másrészt a kötelezettre kedvezőtlen álláspontján enyhítendő, sok esetben a főügylet tárgyi tényálladékának erőltetett megállapításával a kötelezettet a kötbér fizetése alól mentesíti.

Ugy az egyik, mint a másik megerőltetés felesleges volna, ha a bíróság a 264. szakaszt kötbérügyek eldöntésénél is az idézett kezesség és kamatrendelkezések mintájára megszorítóan alkalmazná. Álláspontjuk elejtésével az anyagi igazsághoz kétségtelenül jobban közelednének, mint az ecsetelt erőltetett magyarázásokkal. Igaz ugyan, hogy a kötbérösszeg korlátlansága ezzel sok esetben megdőlne, ennek ellenértékeképen azonban a bíróság az esetek körülményeit tárgyilagosabban mérlegelhetné és a jogosítottnak is sok olyan esetben ítélhetné meg a kötbért, ha csak leszállított összegben is, amelyekben jelenleg egész kötbérkövetelésével elutasítja.

Ha a bíróság a kereskedelmi törvény birságszakaszát csak a legpregnánsabb esetekben alkalmazná, vagyis ha megszorító magyarázatát már a kötbérkötelezettség szubjektiv részénél kezdené, akkor a kötbérjoggyakorlatban tapasztalható bizonytalanságot egy csapásra megszüntetné. Kár ebből nem származnék, mert a kötbér kötbér még akkor is, ha a köztörvény fenhatósága alá kerül és a kötbér mérsékelhetősége még nem jelenti, hogy azt minden esetben mérsékelni is kell.

(Folyt köv.) *Dr. Forbáth Tivadar.*

A házasság tartama alatt nem a törvényes atyától származó gyermek tartásának kérdéséhez.

A születés törvényességének megtámadása iránti pereket a Pp. 696—701. §-ai csupán perjogi szempontból tárgyalják. Arra vonatkozólag, hogy ily perekben ki léphet fel felperesként, helyesebben mondva: ki támadhatja meg sikerrel a gyermek törvényességét, törvényeink nem rendelkeznek. A bírói gyakorlat eddig kivétel nélkül az, hogy amíg az atya él, felperesként csak ő léphet fel s ez oly legszemélyesebb joga, hogy azt az ő meghatalmazása nélkül más nem érvényesítheti; halála után örökösei pedig ez a jog csak bizonyos megszorításokkal illeti meg.

Ugyancsak a bírói gyakorlat megállapította azt, hogy míg a jogilag fenálló házasság tartama alatt született gyermek törvénytelensége jogerős ítélettel megállapítva nincs, más férfi, mint természetes atya ellen a gyermek tartása iránti per nem indítható.

A háború olyan különleges viszonyokat teremtett, melyek szükségessé tették, hogy a kormány rendeletileg fontos törvénypótló magánjogi szabályokat is léptessen életbe. A m. kir. minisztérium 3982/1916. M. E. sz. rendeletével egyebek között a házasságon kívül született gyermekeknek fokozottabb védelmét kívánta előmozdítani, a 2. és 3. §§-ban az eddig csak törvényjavaslatot képező Polgári Törvénykönyv 226. és 227. §-ait — némi változtatással és kiegészítéssel — rendelet alakjában életbe léptetve.

Kétségen kívül áll az, hogy az említett rendelet a *házasságon kívül született* gyermekeknek, különösen a mai kivételes időben igen súlyos helyzetét nagy mérvben könnyíti és sok esetben megakadályozza, hogy az anya a gyermekágyban elpusztuljon s hogy a gyermek csak a nyomorult satnya teremtések számát szaporítsa. De az idézett rendelet nem fordít figyelmet azokra a szerencsétlen gyermekekre, akik ugyan jogilag még fenálló vagy fenállott házasság tartama alatt születtek, de «atyjuk»-hoz — azon kívül, hogy anyjukkal valamikor régen házasságra lépett — voltaképen semmi közük nincs, mert — példának okáért — évek hosszú sora óta Amerikában tartózkodik, családjával nem törődik, a mai viszonyok között pedig nem is igen törődhetik.

Sok ezerre becsülöm azon szegénysorsú, otthon maradt nők számát, kiknek férjeik kenyérkereset céljából — és csak kivételesen más célból — tengerentúli országokba vándoroltak ki, honnan jelenleg vissza nem térhetnek, családjukat most nem is támogathatják. Nem lehet ritka eset (magam is tudok ilyenek-

ről), hogy az ilyen nőnek idegen férfitől gyermeke születik, sőt előfordulhat — s elő is fordult — az az eset, hogy a nő Amerikába távozott férje ellen a házassági kötelességek szándékos és súlyos megsértése miatt pert indít, amelynek folyama alatt idegen férfival nemileg közösül, minek eredményeként a bontóper bevégezte előtt — annak második évében — megszületik a gyermek s a bíróság a bontó ítéletben ezt a «jogilag törvényes» gyermeket az anyának ítéli oda.

A fentebb ismertetett joggyakorlat értelmében előállhat — s egy gyakorlati esetben elő is állott — az a jogi helyzet, hogy bár kétségtelen, mikép a gyermek Amerikában évek hosszú sora óta tartózkodó «törvényes atyá»-tól nem származhatott, amint az a házasságot felbontó ítélet indokolásában is meg van állapítva s bár az Amerikában kénye-kedve szerint élő «törvényes atyá»-nak esze ágában sincs a gyermek törvényességét megtámadni, ő sem feleségével, annál kevésbbé pedig a tőle nem származó gyermekével nem törődik, a gyermek törvénytelen születésének ítéleti kimondását szorgalmazni mégsem lehet, mert erre bírói gyakorlatunk szerint csak az atya jogosított, akinek pedig Amerikában kisebb gondja is nagyobb annál, mintsem hogy az egyébként költséges törvénytelenítési perrel bajlódjék. (Túlnyomó részben szegénysorsú, alacsony műveltségű emberekről van itt szó.) Ezzel szemben a gyermek valóságos, természetes atyja hozzá nem férhető, ő esetleg urasan élhet, költekezhetik anélkül, hogy őt a tőle származó gyermek tartására szoríthatni lehetne, mert bírósági gyakorlatunk értelmében míg a gyermek törvénytelen volta ítéletileg kimondva nincsen, addig más férfi a nemi közösülés ténye alapján tartás iránt perbe nem vonható.

Ha csak az anya személyéről volna szó, erkölcsi szempontból talán helyt foghatna az az indok, hogy: «ha a házasság felbontása előtt mással nemileg közösültél, vétkes vagy, viseld tehát vétkességednek a következményeit.»

Ámde elsősorban és főképen a gyermekről van szó, ennek védelme pedig állami érdeket is képez, nem is szólva szociális szempontokról.

Szerény véleményem szerint sem jogilag, sem erkölcsileg nem indokolható, hogy a gyermek esetleges nyomornak legyen kitéve egyedül azért, mert a sors úgy akarta, hogy anyja valamikor egy — neki különben teljesen idegen — férfival törvényes házasságra lépett s ő korábban jött a világra, mint a «jogi házasság» bíróilag felbontatott volna s mert «törvényes atyja», akihez egyébként semmi köze, a törvénytelenség ítéleti kimondását nem szorgalmazza, esetleg pedig nem is szorgalmazhatja.

De nem lehet megindokolni a «természetes atyá»-nak *privilegizált* helyzetét sem, aki csak azért, mert jogilag fenálló házasságban levő nővel és nem hajadonnal, elvált nővel vagy özveggyel közösült nemileg, tényének egyébként bekövetkező konzekvenciáit nem köteles viselni!

Ha a minisztérium a Polgári Törvénykönyv tjavaslata 226. és 227. §-ait — a szóvá tett módosításokkal — életbeléptetendőknek találta, úgy bizonyos megszorításokkal talán a Polgári Törvénykönyv tjavaslata 95. §-ának megfelelő rendeleti intézkedés is megtörténhetett volna, amely lehetővé tette volna, hogy a törvényességet a gyermek, illetve cselekvőképtelensége esetén — gyámhatósági jóváhagyással — törvényes képviselője, esetleg gondnoka is megtámadhassa. De még ez az intézkedés sem volna elégséges, mert a törénytelenítési per jogerős befejezése sokszor igen hosszú időt venne igénybe s ha előbb ezt kellene bevárni, a «természetes atya» ellen — igen gyakran — már hiábavaló volna tartási perrel fellépni. Ezért a szóvá tett anomaliákon csak megfelelő jogszabály alkotásával, vagy új, az eddigitől eltérő bírói gyakorlat behozatalával lehetne segíteni, mely lehetővé tenné, hogy oly esetben, midőn kétségtelenül bizonyítható, hogy az egyébként jogilag fenálló házasság tartama alatt született gyermek az anyjával házasságra lépett férfitől nem származhatik, gyermektartás iránt az anya, a gyermek vagy az utóbbi részére gyámhatóságilag kirendelt gondnok akkor is léphet fel perrel a «természetes atya» ellen, ha a gyermek törvénytelen volta nincs is jogerős ítélettel kimondva, feltéve, hogy az anyával házasságra lépett férfi a gyermek eltartásáról nem gondoskodik.

Dr. Zátureckỳ Adolf.

Szemle.

— **Törvényszéki bíróból — igazgató.** Rövid időn belül a második bíró hagyja el a budapesti törvényszéket, hogy méltóságteljes, de nagyon szerény jövedelmű hivatalát a dús jövedelmezésű igazgatói állással felcserélje. Ha pusztán a jövedelem szempontjából nézzük a kérdést, akkor is nagyon érthető, hogy a bírák menekülni igyekszenek arról a pályáról, amely részükre a létminimumot sem biztosítja. Az, aki bírói pályára megy, amúgy sem anyagi előnyeiért választja ezt a pályát s kész arra, hogy az anyagi javakért való nagy versengésben a legszerényebb legyen. De mégis azt reméli és hiszi, hogy a megélhetést lehetővé fogja tenni részére az az állam és társadalom, amely oly nagy mértékben rábízza és tőle várja erkölcsi és anyagi javainak védelmét. S ime most azt tapasztalják a bírák, hogy az állam még a megélhetés lehetőségét sem nyujtja nékik. De annak, hogy a bírák és pedig nem a legrosszabbak a pályájukat elhagyják, más oka is van, mint az, amely pénzösszegekben kifejezhető. Csökken a bírói állás megbecsülése. Csökken az állam részéről, amely a bírák legszerényebb és legméltányosabb kívánságait sem veszi figyelembe s egyáltalában nem úgy bánik velük, amint ennek a kiváló testületnek a jelentősége az államéletben megkívánná. Csökken a társadalom részéről, amely még tisztelte a szegény bírót, de kineveti, bizalmatlanúl szemléli a koldust. És végül csökken a bírák részéről is, akik mindezt érzik, tapasztalják és akik látják azt is, hogy nem a szorgalom, tudás, kiválóság biztosítja nékik az előmenetelt, hanem pusztán a szolgálati idő és a szégyenletes protekció. Kinevezési gyakorlatunk gyatrasága az, amely elkedvetleníti legkiválóbb bíráinkat még akkor is, ha az anyagi nehézségekkel valamikép meg is küzdenének. Persze azért, hogy két bíró elment s hogy esetleg még egynéhány bíró, ha a legjobb is, el fog menni, a jogszolgáltatás nagy épülete nem dől össze. De vajjon a visszamaradók, a legjobbak is, alkalmasak lesznek-e arra a nagy munkára, amely bíróságainkra vár, alkalmasak lesznek-e, amidőn lelkük mélyén elégedetlenek helyzetükkel s a mikor csak lesik azt a pillanatot, amelyben állásukat jobb állással cserélhetik fel. S még nagyobb a veszedelem a jövő bírói nemzedék tekintetében. Azok, akik már megszokták, megszerették, lelkükkel hozzánőttek a bírói álláshoz, hívek maradnak talán, ha anyagiakban és elismerésben sikertelen is pályájuk. De a fiatal nemzedék ijedten fordul el ettől a pályától, amely nem ád megélhetést, a legjobbakat sem jutalmazza és amely már nem is lemondó szerzeteseket, hanem martyrokat kíván.

— **A pártfogó és hivatalból kirendelt védőügyvédek díjazását szabályozó 35,900/1918. I. M. sz. rendelet** első §-a szerint: «Minden ügyvédi kamara a kerületében működő bíróságok szerint csoportosítva névjegyzéket készít a háborúból rokkantan vagy egyébként visszatérő hadbavonult és általában a háború által sujtott azokról az ügyvédekről, akik támogatásra szorulnak és polgári ügyekben pártfogóul vagy bűnügyekben védőül kirendelhetők. Külön jegyzéket lehet készíteni a polgári ügyekben és külön a bűnügyekben kirendelhető ügyvédekről. Az ügyvédi kamarák e névjegyzékek egy-egy példányát megküldik a kerületükben működő valamennyi kir. bíróságnak és a beálló változásokról e bíróságokat értesítik». Ezen rendelet alapján a budapesti ügyvédi kamara választmánya felhívja azon budapesti ügyvédeket, akikre a hivatkozott rendeletszakasz megjelölése vonatkozik, hogy a kamara titkári hivatalánál jelentsék be, polgári ügyekben vagy pedig a bűnügyekben kirendelendő ügyvédek jegyzékébe kívánják-e felvételüket?

— **Bérletfelmondás és előzetes megintés.** A Jogt. Közl. helyesen mutatott rá (23. sz., 184. l.) a lakbérleti szabályoknak arra, a mai viszonyok között szinte kegyetlen tételére, hogy a bérfizetés késedelme jogot ad a bérleti viszony felbontására. A szemle írója, rámutatva a Ptkj. 1261. §-ára, javasolja, hogy újabb bérleti rendelet kibocsátása esetén a kérdést a Ptkj.

1261. §. értelmében, vagyis akként kellene szabályozni, hogy felmondásnak csak akkor legyen helye, ha a bérbeadó a késedelmes bérlőt a fizetésre eredménytelenül felhívta. A felvetett helyes eszme megvalósítása a lakások körül dúló elkeseredett harcok folytán napról-napra sürgősebb lesz. Ez indít arra, hogy a szemlében elmondottakat kiegészítve, rámutassak arra, hogy hazánk egy részében a felvetett eszme — élő jog. Az Optkv. 1118. §-a szerint ugyanis a bérbeadó a szerződés korábbi megszüntetését felmondással csak akkor követelheti, ha a bérlő «megintés után a bérfizetéssel annyira késedelmes, hogy a határidő lefolytával a hátralevő bért teljesen le nem fizette». Ahol tehát az osztrák polgári törvénykönyv van még hatályban, ott a felmondás ma is érvénytelen — ob neglectam præmonitionem. *T.*

— **A Pp. 203. §-ának értelmezése.** A budapesti kir. törvényszék immár négy éves állandó gyakorlata az, hogy azt a felet, aki a tárgyalás előkészítése iránti kötelességének meg nem felel, ha emiatt a tárgyalást el kell halasztani, az okozott költségben nyomban elmarasztalja. Számtalan ily határozatot a budapesti kir. tábla is helybenhagyott. Annál meglepőbb, hogy újabban 2. P. 4068/1918. sz. a. a budapesti kir. tábla a törvényszék egy ilyen határozatát megváltoztatta és kimondotta, hogy «ily esetben a költségek a mulasztó fél terhére csak megállapítandók, ellenben a fizetés kérdésének eldöntése a végítéletre tartozik». A táblai határozat indokolása csak annyi, hogy a 203. §. szövege szerint az előkészítést elmulasztó felet «a 431. §. értelmében» kell elmarasztalni és a 203. meg 431. §-ok egybevetéséből «nyilvánvaló» az, hogy a költségek a mulasztó fél terhére csak megállapítandók és a fizetés kérdésének eldöntése a végítéletre tartozik. A táblának emez álláspontja elsősorban jogpolitikailag helytelen, mert hiszen ilyen alkalmazás mellett a 203. §-nak semmi jelentősége és haszna nincsen, az előkészítés elmulasztása által rendszerint az a fél akar időt nyerni, aki előre sejti, hogy vesztes fog lenni; az ilyen féllel szemben pedig igen gyenge szankció a költségek puszta megállapítása, ami helyzetét nem rosszabbítja; az ily féllel szemben egyedül az azonnali fizetés kötelességének van hatása. Az esetleges ügyvédi hanyagsággal szemben is csak ez az eszköz alkalmas fegyver, mert az a tudat, hogy hanyag előkészítés esetén fele azonnali költségmarasztaló végzést kap, legjobban sarkalja még az ügyvédi karnak nem nagy számú, kevésbbé kötelességtudó tagjait is a helyes előkészítésre. A táblai döntés tehát csak akkor volna jogosult, ha parancsoló törvénymagyarázati érvek kivánnák. Erről azonban szó sincs. Ép ellenkezőleg, az ily magyarázatot maga az a körülmény egyenesen kizárja, hogy a 203. §. kifejezetten marasztalásról beszél, nem pedig a fél terhére való megállapításról. Logikailag és pertechnikailag nincsen semmi értelme a külön végzéssel való egyszerű megállapításnak. Az új perrend, mely a külön megállapítási határozatoknak egyáltalán nem kedvez, épen a költség kérdésében tartotta volna szükségesnek azt, hogy külön végzéssel történjék meg a fél «terhére való megállapítás» és külön fenmaradjon az ítélet, pláne a végítélet fizetés kérdésének eldöntése? Mi célja volna az ily részekre bontásnak? Egyáltalában mi célja és jogosultsága van akkor a külön végzésnek?

Az az érv, amelyet álláspontja megindokolására a kir. tábla felhoz, mindez aggályok eloszlatására egyáltalán nem alkalmas. A két §. «egybevetéséből» épen nem következik az, hogy a fizetés kérdését csak a végítéletben lehetne eldönteni. A 431. §. első bekezdése («Az a fél, aki határnapot vagy határidőt elmulaszt... stb....») a kérdésre egyáltalán nem vonatkozik. A §. második bekezdése viszont csak annyit mond, hogy: «Az a fél, aki elnapolásra, halasztásra vagy új határnap kitűzésére hibájával okot ad, az ebből eredő költséget mindenesetre viselni köteles». Ez a szabály tényleg fedi a 203. §-nak azt a szabályát, hogy az a fél, aki a tárgyalás előkészítését elmulasztja, «ha emiatt a tárgyalást el kell halasztani», az okozott költségben elmarasztalandó. A két szabály között csakis az a különbség, hogy a 431. §. *általános*, a 203. §. pedig *specialis* szabály. Az előbbi szól a fél hibája által okozott halasztás összes eseteiről, az utóbbi pedig annak arról az egyetlen esetéről, amidőn a fél hibája az előkészítés elmulasztásában áll. Ezért törvényszövegezési szempontból helyes az, hogy a 203. §., mint a perelőkészítésre vonatkozó speciális szabály, e szavakkal «*a 431. §. értelmében*» hivatkozik a 431. §. általános szabályára. De arról, hogy az ily marasztalás csak a végítéletben történhetnék, a 431. §-ban egy betű sincsen. Nem lehet az utóbbi irány felé következtetni abból sem, hogy a 431. §. a «perköltség» fejezetében van elhelyezve. Mert igaz ugyan, hogy e fejezetnek első §-a, a 424., a következő szavakkal kezdődik: «A bíróság a végítéletben, valamint az oly határozatban, amely az eljárást előtte befejezi, a perköltség iránt hivatalból intézkedik», ami talán megtéveszthetne az iránt, hogy a költségben való marasztalás az ítéletre, vagy véghatározatra tartozik, azonban már a 2. bekezdés, amelyre, sajnos, a kir. tábla fent ismertetett határozata ügyet nem vet, minden ilynemű tévedést kizár akkor, amidőn így rendelkezik:

«Más határozatban ily intézkedésnek csak akkor van helye, ha a megtérítés kötelezettsége az ügy végelintézésétől független, vagy az ítélethozatal után merült fel».

Ez a 2. bekezdés végleg eldönti a vitát, mert hiszen nyilvánvaló, hogy az előkészítést mulasztó félnek költségmegtérítési kötelessége a 203. §. értelmében az ügy végelintézésétől független és így a fenti kifejezett rendelkezés szerint annak tárgyában nemcsak a végítéletben, hanem «más határozatban», tehát a külön végzésben is lehet intézkedni.

Kívánatos tehát, hogy a fenti táblai döntés ne állandósuljon, hanem a kir. tábla, illetve annak II. tanácsa is visszatérjen a korábbi gyakorlathoz. *h* —

— **Die Rechtliche Natur von Österreich-Ungarn.** Ilyen címen értékes tanulmányt írt Dr. Josef Freiherr v. *Löwenthal* az «Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht» folyóiratban, melyben részletesen ismerteti és méltatja dr. *Szászy* Béla igazságügyi államtitkárnak «Az osztrák-magyar közjogi közösség minősítése» c. tanulmányát. A tanulmány most különlenyomatban jelent meg. Visszatérünk.

— **Budapest jogszabályai.** Budapest székesfőváros tanácsa elhatározta, hogy a székesfőváros szabályrendeleteit, szabályzatait, szolgálati utasításait és elvi határozatait 1918 január hó 1-től kezdődően «Budapest Jogszabályai» címen rendszeres alakban, folytatólagos sorszám alatt kiadja. Ezen gyűjteményben most megjelent a Budapest székesfőváros lakáshivatala előtt folyamatba tett eljárások alkalmával fizetendő díjakról szóló szabályrendelet. Kapható a «Budapest jogszabályai» szerkesztőségében (Uj városház III. 35. ajtó.) Ára 30 fillér.

— **Az újabb lex Ofner** ügyében maga Ofner nyilatkozott egy bécsi napilapban. Megtudjuk belőle, hogy a törvényjavaslatot, amely a büntetőjogi értékhatárokat kétszeresükre emelné, már hosszabb idő előtt benyujtotta a képviselőházhoz, de egy ad hoc egybehivott igazságügyminiszteri értekezlet ellene nyilatkozott. Ofner rámutat, hogy a javaslat nem jelentené a represszió enyhítését, hanem a cselekmény megítélését csupán összhangba hozza a dolgok valódi értékével.

— **A Jogállam** szeptemberi füzete a következő tartalommal jelenik meg: Gaár Vilmos: Igazságügyi feladataink a háború alatt. — Baumgarten Nándor: A részvénytársasági jog reformja. — Szalai Emil: Szerzői jogunk reformja. — Ujlaki József: A vagyonátruházási illeték. — Borsos Endre: A járásbíróságok reformja. — Még e hónap folyamán jelenik meg a Jogállam októberi adóügyi füzete is, mely kizárólag adóügyi politikánkkal és az adónovellával fog foglalkozni.

Hosszabb idő óta vidéki táblai székhelyen gyakorló hadmentes ügyvéd elvállalna Budapesten vagy nagyobb vidéki városban közjegyzőhelyettesi állást, esetleg nagyobb ügyvédi irodának vezetését. Ajánlatokat a kiadóhivatal továbbit. 16149

Ügyvédjelölt délutáni állást keres. Nyelvismeret: magyar, német, francia. Cím a kiadóban. 16150

Vidéki, hadmentes ügyvéd, kinek 16 éves praxisa van, a német és szerb nyelvet beszéli, lehetőleg a fővárosba, esetleg nagyobb vidéki városba, csakis nagy ügyvédi irodába társul ajánlkozik. Cím a kiadóhivatalban. 16147

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 38. szám. Budapest, 1918 szeptember 22.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Szűts Miklós* ny. kir. kúriai bíró: Tényállás és előadás. — *Dr. Tarnai János* ny. kir. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Plopu György* kir. kúriai bíró: S[illegible]olvé[illegible]ek a m. kúria I. polgári szaktanác[illegible]k [illegible]on. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár.

Tényállás és előadás.

A Jogtudományi Közlöny hasábjain a polgári felülvizsgálati eljárás természetéről és lehető egyszerűsítéséről írván, sokat el kellett hallgatnom, nehogy fárasztó legyek. Midőn most egyes részletekre visszatérek, gondolataimat a már előbb elmondottakhoz fűzöm s a lap f. évi 18., 23. és 24. számában megjelent közleményeimre hivatkozom.[1]

Ezuttal különösen a tényállás megállapításával, ami az elsőfoku és a fellebbezési bíróság ítéletének a leglényegesebb feladata, és a Pp. 497. §-ával, mely az elsőbirósági eljárás adatainak a fellebbezési tárgyaláson való ismertetésére vonatkozik, kivánok foglalkozni, abból a szempontból, hogy a bíróság munkaterhének a könnyítése és a világosság, könnyebb megértés érdekeit miképen lehetne előmozdítani. Kiemelem még, hogy *tényállás* kifejezés alatt általában csak az ú. n. *perenkívüli tényállást*, vagyis a perindítás előtt, vagy habár ez után, de a peren kívül történt és a peres felek jogviszonyát érintő tényeket, eseményeket értem, tehát azt a tényállást, melyet a bíróságnak kívülről kell merítenie, nem pedig — mint azt ezzel összefoglalni szokták — magának a pernek történeti lefolyását is.

Ebből a szempontból véve a tényállás a per jogi elbírálásának ténybeli alapja, ez a ténykérdés bíróságának az a kizárólagos területe, melyen építeni csakis ez lehet hivatott s melyhez a jogkérdés bíróságának csak annyiból lehet beleszólása, hogy ha a ténykérdés bírósága ehhez oly kérdéseket is belefoglalt volna, melyek a helyes értelemben vett ténykérdés területére nem tartoznak, ezeket elkülöníthesse, egyébként pedig csak azt bírálja, hogy az igazi tényállás megállapítása körül a ténykérdés bírósága nem követett-e el oly sérelmeket, melyek megállapításának elfogadhatóságát megszüntetik; mely esetben azonban a felülvizsgálati bíróság a fellebbezési bíróság hibáját vagy mulasztását maga már nem pótolhatja, hanem csakis a Pp. 543. §. második bekezdésében szabályozott feloldást veheti igénybe.

Itt megint csak vissza kell térnem arra a kérdésre, mely a felülvizsgálat területén minden más felett uralkodik, s ez abban áll, hogy oly tényeket, melyeket az esetről-esetre való tapasztalás útján csak kívülről meríthetünk, az 535. és 537. §§. egész különleges eseteinek kivételével, a felülvizsgálati bíróság egyáltalán nem állapíthat meg, vagyis soha sem veheti át s nem is pótolhatja a ténykérdés bíróságának ezt a kizárólagos feladatát.

Ez a tétel első tekintetre ellentmondásban látszik nemcsak a Pp. 534. §-ának már az előbbi cikkeimben is bővebben tárgyalt harmadik bekezdésével, hanem az 543. §. első bekezdésével is, mely egyebek közt azt mondja: «Ha az ügy a fellebbezési bíróság ítéletében megállapított, *vagy a felülvizsgálati eljárásban az 534—537. §-ok értelmében megállapítható tényállás alapján* eldöntésre alkalmas» stb. Itt tehát a felülvizsgálati eljárásban megállapítható tényállásról van szó s ha a szavakat a mögöttük rejlő valódi értelemnél többre akarjuk becsülni, azt lehetne mondani, ime maga a törvény expressis verbis elismeri, hogy a felülvizsgálati bíróság maga is állapíthat meg tényállást, tehát állapíthat meg tényeket, még pedig nem csupán az 535. és 537. §. (második bekezdés) eseteiben, melyekről még alább külön emlékezem, hanem az 534. §. eseteiben is.

Ezt nem is vonom s nem is vontam soha kétségbe, csak azt vitatom, hogy ezek a ténymegállapítások — az 535. és 537. §§-ról nem szólva — soha sem tartoznak a helyes értelembeu vett ténykérdés körébe, sőt ellenkezőleg, ezek már mind a jogkérdés körében vannak, mert ezek mind nem egyéb, mint a kívülről merített és a ténykérdés bírósága által helyesen megállapított tényeknek helyes logikával szükségkép következő konzekvenciái, melyek az előbb említett tényekkel együtt állnak vagy azokkal együtt esnek el, melyek azokból nem mint bizonyítási anyagból, hanem mint megállapított valóságból következnek; mert éppen a jogszabály helyes alkalmazásának első követelménye, hogy a kívülről merített s megállapított tények a jogkérdés eldöntésében ne elferdítve, hanem helyesen és valóságszerűen érvényesüljenek.

Ez az egész felülvizsgálati intézmény s általában a tény- és jogkérdés megkülönböztetésén alapuló minden bírói eljárás *sarkpontja*, amit nem eléggé kiemelni és magyarázni, mert ennek a megértése nem éppen könnyű, már pedig mindaddig, amíg ezt a törvény alkalmazására hivatottak mélyen át nem értették, ezen a téren feladatukat helyesen betölteniök alig lehet.

A legnagyobb nehézség már a szavak némileg elmosódott, sőt számos esetben valósággal többféle értelméből is keletkezik, ami az emberi beszédnek már a fogalomalakítással velejáró küzdelmeivel szorosan összefügg, de számos esetben vigyázatlan szóhasználatból is ered. Igy többször rámutattam már a «tényállás» szónak is többféle, szűkebb és tágabb értelemben való használatára. Értik alatta az ú. n. perenkívüli tényállást, de másrészt a per lefolyásának történetét is. De még ennél is változatosabb értelmet találunk a «*tény*» szó alatt, miáltal ismét a «tényállás» kifejezés értelme és kiterjedése többfélekép módosulhat. Vegyük pl. ezt az egy szavat: «anya», mely első tekintetre egészen egyszerű primitiv tényt látszik magában foglalni. De ha ennek az értelmét elemezni fogjuk, könnyű megtalálni, hogy alatta van egy mélyebben fekvő értelmi réteg, mely az egész értelmében a priusz, t. i.: «aki valakit szült», s ezzel szemben az anya szó csak ehhez a tényhez fűzött ítéletet foglalja magában, mely ehhez az alsó réteghez elválaszthatatlanul kapcsolódik. Valóban tényt jelent ez a szó: anya, de mihelyt az megállapítást nyert, hogy ez és ez az egyén szülte a másikat: ezzel már az anyaság ténye az előbbihez fűződő logikai konzekvencia erejével van eldöntve. Ebből nem is keletkezik zavar, sőt a két megállapítás észrevétlen párhuzamossággal halad együtt, míg ez a két megállapítás valahogy el nem szakad egymástól. Mihelyt azonban ily szakadás jön létre, akkor már csak az esetről-esetre kívülről meríthető alsó réteg az, melyet a jogkérdésből ki kell rekeszteni, ellenben a logikai következmény, mely a konkludens tényhez, t. i. a szüléshez fűződik, minden további külső tapasztalás nélkül eldönthető. Ha pl. az derülne ki, hogy valaki jószívből kicsiny korától fogva fölnevelt mást, anya helyett anyja

[1] Ezek: a Jogt. Közl. f. é. május 9-iki 18. számában «A felülvizsgálat és a Pp. 534. §-a» és f. é. június 9-iki és 16-iki 23. és 24. számában «Fellebbezés vagy felülvizsgálat?» cím alatt közölt cikkeim.

volt kisded korától fogva, származásának titkát előtte elhallgatta, úgy, hogy az utóbbi lelkének minden szeretetével anyjának érzi és tudja őt, de ezzel szemben kiderül, hogy más szülte az illetőt: itt emelkedhetik a szakadás oly pontra, amelyen a kétféle megállapítás kollizióba jő s az alsó réteg ténybeli erejét a vele összefüggő logikai következmény szempontjából a jogkérdés területén is felismerni lehet és kell.

De ebben az előadott példában még nem is lehetne azt mondani, hogy itt tényből-tényre történt a következtetés; mert itt a tényből csak á fogalomra következtetünk. Az anya fogalmát ugyanis teljesen kitölti az a tény, hogy szülés útján adott másnak életet, ez a két tény egy és azonos.

Ellenben, ha tényként megállapítva volna, hogy A. szülte B.-t s a fogamzási egész kritikus idő alatt A. senki más férfival nemileg nem érintkezett csak C.-vel, de A.-nál a mesterséges termékenyítés esete is ki van zárva, ezekből a tényekből az általános tapasztaláson alapuló szükségképes logikai következés erejével folyik, hogy B.-nek atyja csakis C. lehet, s ez az utóbbi tény az előzőleg megállapított tényekkel oly logikai kapcsolatban áll, melynél fogva az utóbbi tény valósága ekkor már nem tartozik a kívülről merítő bizonyítás körébe s az előző megállapított tényekből már a jogkérdés bírósága is hatáskörének túllépése nélkül vonhatja le azt a ténybeli következtetést, illetőleg megállapítást, hogy a B. atyjának csakis C.-t lehet tartani. Sőt ha az egészen szokatlan és a rendes tapasztalásban ismeretlen mesterséges termékenyítésről szó sem volt s ilyesminek az állítása, gyanuja vagy jelensége elő sem fordult, az erre vonatkozó negativ ténymegállapítás sem szükséges.

Ebből az egyszerű példából is láthatjuk, hogy a tények, vagy mondjuk *tény és tény*, különböző összefüggésben lehetnek egymással. Ez az összefüggés lehet oly benső és szoros, hogy az egyik tény vagy több összefüggő tény eldöntésével valamely kívülök levő harmadik vagy negyedik tény valósága is már szükségkép megáll, úgy hogy azt már nem kell kívülről venni, mert amazokból ipso facto következik.

Vannak tehát tények, melyeket már nem az esetről-esetre való tapasztalás útján kívülről kell meríteni, amelyeknek a megállapításához nem is kell újabb összetevő (szintetikus) bizonyítás, hanem csak elemző (analitikai) bizonyítás; melyeket a közönséges és általános tapasztalás alapján álló helyes gondolkodás erejével a már megállapított tényekből kell következtetnünk, s ezek és csakis ezek a tények azok, melyeket a jogkérdés bírósága is megállapíthat, s ha a ténykérdés bírósága ezekre vonatkozóan téves következtetést vont le, ezt a jogkérdés bírája vakon el nem fogadhatja, mert itt már nem a kívülről merítő tapasztalás, hanem a helyes és kétségtelen logikai összefüggés területén állunk, s ezeknek a megállapítása, helyes megítélése nem is a külső bizonyítékok mérlegelésétől függ, sőt éppen a jogi elbírálásnak azzal az alapvető, legfőbb követelményével függ össze, hogy a megállapított külső tényeket úgy kell vennünk, amint vannak s azoknak elferdítését, valódi jelentőségükből való kiforgatását éppen a jog helyes alkalmazása érdekében megengednünk nem szabad. Ezek a tények nem is tartoznak helyes értelemben a ténykérdés, hanem a jogkérdés körébe, sok esetben, — mint fentebb az *anya* fogalom elemzésénél láttuk — szorosan véve csak fogalmi meghatározást jelentenek, de ez nem változtat azon, hogy tényeknek is lehet minősíteni ezeket, mert hisz ami a fogalomnak megfelel, az egyszersmind reális tényt is jelenthet, ez a kettő egymást nem zárja ki; ami mégis ezeket a jogkérdés körébe eső tényeket a többiektől megkülönbözteti, ez abban áll, hogy ezek mindig más alattuk levő ténnyel vagy tényréteggel állnak oly szoros összefüggésben, mely már a közönséges tapasztalás alapján álló helyes logikai gondolkodással felismerhető.

Ezekből tehát azt látjuk, hogy a jogkérdés bírósága a tényekből nemcsak fogalmakra, hanem bizonyos esetekben tényekre is vonhat következtetést, anélkül, hogy a már elismert, bevett adatokon felül újabb külső tapasztalásra volna szüksége; de ezek mindig oly tények, melyeknek valósága vagy valótlansága más, már valónak elfogadott, meg nem támadható tényekkel áll kizárólagos logikai kapcsolatban. Célszerű volna tehát ezeket az utóbbi tényeket névszerint is megkülönböztetni azoktól, melyeket esetről-esetre való tapasztalással csak kívülről vehetünk, s erre nézve azt ajánlanám, hogy a szorosan a ténykérdés körébe tartozó tényeket «*közvetlen tények*»-nek, a másneműeket ellenben «*kötött tények*»-nek nevezzük;[2] s ezt a megkülönböztetést szem előtt tartva, tapasztalni fogjuk, hogy ahol csak a jogkérdés elválasztását a bírósági eljárás mezején elfogadták, mindenütt utat tört magának az a meggyőződés, hogy az utóbbiakra (t. i. a kötött tényekre) nézve a kézenfekvő logikai megkülönböztetés lehetőségét és helyes útját a jogkérdés bírája elől elzárni nem lehet, akár csak úgy mondjuk, hogy ez a jogkérdés területéhez tartozik (ami igaz is), akár pedig körülíró alkalmazkodással azt az utat választjuk, mely a Pp. 534. §-ának mély meggondolással szerkesztett szövegében érvényesült.

A most kiemelt kétféle felfogásmód mindegyikének megvannak a maga előnyei és hátrányai, de a helyes eredmény, amelyre vezetnek, mindegyik esetben ugyanaz. Ha ugyanis a Pp. 534. §-ában foglalt újítás nélkül csak a tény- és jogkérdés általános megkülönböztetését tartjuk fenn, akkor könnyebben elkerülhetjük azt a félreértést, mely az 534. §. túlhajtott magyarázatából fakadva arra a következtetésre jut, hogy most már a felülvizsgálati bíróság, vagyis a jogkérdés bírósága is beleavatkozhatik oly kérdésekbe, melyek eddig a ténykérdés bíróságának kizárólagos területéhez tartoztak; viszont emellett nehezebb lesz kiküszöbölni azt a másik téves nézetet, hogy mihelyt tényről van szó, bármilyen természetű legyen is az, ehhez a jogkérdés bíróságának szava nincs és nem is lehet.

Ellenkezőleg a Pp. 534. §-ában foglalt vagy ehhez hasonló intézkedéssel könnyebben nyithatunk utat annak a helyes belátásnak, hogy vannak ténymegállapítások, a bírói közvetlenség területén kívül, melyek a jogkérdés területéhez tartoznak; de ezzel ismét okot adhatunk egy másik tévedésre, melyben elveszíthetjük azt a biztos elválasztó fonalat, melyet helyes megértéssel egyfelől a ténykérdés, másfelől a jogkérdés bíróságának hatásköre közt fönn kell tartanunk.

Ezen a téren a teljes megoldást már a törvénybe minden félreértést kizáróan belefoglalni nem lehet, hanem ezt csakis a doktrina, a helyes törvénymagyarázat számára kell fenhagynunk. Számos esetben tapasztalhatjuk, hogy bizonyos mélyebbenjáró megkülönböztetések teljes anyagát, annak világos kifejtését a törvénybe foglalni nem lehet és sokkal helyesebb azt a törvény körül kialakuló tanulmány, a helyes doktrina számára átengedni. Ehhez képest a Pp. 534. §-át, mely az igazság helyes felismeréséhez bölcs és tömör rövidséggel alkalmazkodik, a fejlődés magasabb fokának tekintem, de annak helyes megértése, összes következményeinek felismerése és kifejtése az ekörül fejlődő tudományos magyarázat feladata.

Hogy még néhány példával szolgáljak, közvetlen tény: aki szült, melyhez a kötött tény: anya; kötött tény: az atya, alatta a közvetlen tény: a nemző; kötött tény ez a fogalom: éjjel, mely alatt a közvetlen tények egész sora rejtőzik. Közvetlen tények pl. az összeadásnál az egyes összeadandók, kötött tény ezek összege, közvetlen tény a kivonásnál a kisebbítendő és a kivonandó, kötött tény a maradvány kérdése, közvetlen tény a szorzásnál az egyes szorzási tényezők tétele, kötött tény a szorzat összege. Kötött tény volna ugyan a legközelebbi holdfogyatkozás kezdetének és végének az időpontja is, mert ez is változhatatlan összefüggésben áll más alatta álló tények sorozatával, melyekből további külső tapasztalás nélkül megállapítható, de mivel ennek a kiszámítása már oly különleges matematikai képzettséget kíván meg, hogy azt a bíró általános műveltségével és rendes tapasztalásával, külön szaktudás nélkül, elvégezni nem lehet s így ezt az adatot külön szakértők meghallgatásával csak kívülről meríthetné, ezt már a jogkérdés körében levőnek tekinteni nem lehet. Ebből azt az igazságot is kell levonnunk, hogy a kötött ténye-

[2] Nagyon nehéz adæquat szavakat találni, melyek a gondolatot teljesen fedezik. Ilyenkor érezzük, hogy nyelv és gondolkodás oly közel és mégis mily messze vannak egymáshoz. Lehetne még függő-tény, kapcsolatos, befoglalt tény s több más elnevezést használni, de egyik sem fejezi ki annyira azt a jellemző tulajdonságot, hogy az ily tény megállapításához a tiszta logika szorosabban köti a helyes gondolkodást, mint ha ez a megállapítás csak a kívülről vett bizonyítékok és adatok mérlegelésén alapul. A «primær-tény» a «közvetlen tény» helyett elfogadható ugyan, de a secundær-tény semmit se mond, nincs benn kifejező erő; s a két szó mindegyik idegen.

ket is a jogkérdés területéhez számítani csak akkor lehet, ha az a logikai elemzés (analizis), mely ennek a megállapításához szükséges, egészen a bírónak saját gondolkodó erejében van együtt.

Kötött tény: az elvétel, mely alatt ismét több közvetlen tény lehet együtt, még pedig nem is mindig ugyanazok, mert az elvételnek különböző alakzatai lehetségesek. Mint már fentebb is említettem; ne zavarjon bennünket az a körülmény, hogy a kötött tények közt nagy számban vannak olyanok is, — mint pl. az «elvétel», — melyeket minősítésnek, tényítéletnek is mondhatunk, melyek mintegy az alattuk értett tények összességének fogalmi elnevezését tartalmazzák; mert bárha ezek fogalmat jelentenek is, ez alatt egyszersmind, az egyes esetekben, létező valóság van, mely éppen az alatta értett tényösszességet mint realitást minden egyéb másféle létezőtől megkülönbözteti. De éppen ez a több szint játszó értelem az, ami a tény- és jogkérdés elválasztásának nehéz kérdésében a gondolkodást olyan könnyen megtéveszti, s a nehézség leküzdésének a helyes útja csak az lehet, ha ennek a prizmatikus színjátszásnak a természetét élesen megfigyeljük és felfedjük.

Különösen érdekes, hogy az emberiség, illetőleg ismereteink haladásával bizonyos tények, amelyek a legközvetlenebb tapasztalás adatait képviselték, oly helyzetbe juthatnak, melyben a kötött tény minőségét öltik magukra. Ilyen pl. a hideg és a meleg.

Ez a kettő voltakép a legközvetlenebb, sőt a legszemélyesebb érzéki észrevevés eredménye és mégis a fizikai tudomány oly viszonyba helyezte ezeket előbb csak a tudósokkal, de később már a középműveltségű általános tapasztalással, hogy a közönséges hőmérő átlagos jóságának biztosítása és a hőmérő adatainak megállapítása után, ezek mellett a hideg és meleg ténymegállapítása a kötött tény jellegét veszi fel.

Ezekből magától merül fel annak a megismerése, hogy nincs abszolut közvetlen tény s nincs abszolut kötött tény, ez a minőségük mindig csak attól függ, hogy mily körülmények közt tünnek fel gondolkodásunk látóhatárán. Valamely összeg, például, melynek az egyes tételeit nem ismerjük, közvetlen tény lesz számunkra; ha azonban annak összeadandó tételeit egyenként ismerjük, ezzel kötött ténnyé alakul. Ebből nem keletkezik nehézség, mert az ismertetőjel mindig ugyanaz marad, t. i. annak a tárgyilagos megítélése, hogy kell-e a megállapításhoz még valamit kívülről is vennünk, amikor összetevő, szintetikus gondolkodásra van szükségünk; vagy pedig egészen a belső, elemző gondolkodás területén maradunk, mely esetben a már valónak elfogadott tényekből következtetünk s azokat legföllebb a bennünk már állandóan elhelyezett általános tapasztalás rendes adataival vetjük össze, ami egész gondolkodásunknak állandó háttere, sőt, a multban, gondolkodásunk törvényeinek is egyik alkotó tényezője volt.

Vegyük például még azt az esetet, hogy valamely perben csődnyitás napjának a megállapításáról van szó s a csődhirdetmény mellékelve van. Itt a priusz, a közvetlen tény: a csődhirdetmény valósága, hitelessége. A kötött tény, mely ezzel szorosan összefügg: a csődnyitás napja; pedig csak ez a fontos az egész kérdésben. Nem mondom, hogy a hirdetmény nem lehet téves, hamisított vagy elhibázott, de ha a ténykérdés bírája a tárgyalás adatai és egyéb bizonyíték alapján megállapítja, hogy a hirdetmény valódi, hiteles és hamisítatlan, a hirdetményből pedig az látszik, hogy az március 23-án kelt s a kifüggesztési záradék is azt igazolja, hogy a hirdetmény március 23-án kifüggesztetett, akkor a jogkérdés bírája is minden további nyomozás nélkül láthatja, hogy a csőd március 23-án nyílt meg, ez a megállapítás akkor már a jogkérdés területén van. Ha tehát a ténykérdés bírája elfeledte vagy elmulasztotta volna annak a napnak a kifejezett megállapítását, vagy azt tévesen március 26-ára tenné, de azt szabályszerűen megállapította, hogy ez a hirdetmény valódi, hiteles és kifogástalan, emiatt az ügyet csak akkor kellene feloldás útján a ténykérdés bírájához visszautalni, ha bármely okból annak a gyanuja vagy jelensége merülne fel, hogy a hirdetmény hibás és az alsóbíróság tévedett, mikor azt hitelesnek állapította meg.

(Bef. köv.)

Dr. Szüts Miklós.

Angol dolgok.*

A precedens hatalma.

Ily cím alatt a jelen közleményeink során lapunk 1917. évi 31. számában XV. (helyesen XVI.) sorszám alatt közöltünk egy esetet, amelyben a főrendiház fellebbviteli bírósága kizárólag egy 1808-ban kelt bírói döntésre támaszkodva, a beismerten fenálló elméleti és méltányossági aggodalmak dacára kijelentette azt a jogelvet, hogy emberhalál miatt kártérítési keresetnek helye nincs, holott kétségtelen, hogy testi sértés esetén ezt a jogot el kell ismerni. Ennek a tételnek történelmi eredetét vizsgálja *Holdsworth* a «Law Quarterly Review» XXXII. kötetében (1916). Vizsgálata tisztán történelmi (nem célszerűségi, politikai) kíván lenni, mert a döntés ellen szóló érvek teljesen ki vannak fejtve Lord Osborne egy eltérő ítéletében és Frederick Pollock egy nagytekintélyű munkájában (Law of Torts). Megállapítja, hogy az első döntés, mely Lord Ellenboroughtól származik és melyet azóta a bíróságok változatlanul követnek, nem támaszkodik célszerűségi, jogtechnikai vagy történeti szempontokra, hanem egyesegyedül arra, hogy a tétel a közönséges jog (common law) szabálya, amelyet követni kell, tekintet nélkül arra, hogy helyes-e vagy sem. Csak Gwynne biró hozott fel mellette indokolást, mondván, különbség van a között, ha a munkással kötött bérszerződés teljesítése a munkás megsérelmezése következtében szakad meg, és a között, ha a szerződés a munkás megölése következtében ér véget. Szerző szerint ez indokolásban nincs logikai következetesség. Az első esetben a kár nem mindig ered bérszerződés létezésétől; a második esetben az érvelésnek helyet kellene fognia akkor is, ha a sérelmezés nem okozott halált, de oly súlyos, hogy a teljesítést lehetetlenné teszi. Lehet-e kétségbe vonni — úgymond — hogy az utóbbi esetben a munka elvesztése által károsodott félnek kártérítésre van igénye?

A szabály érvényét tehát csak keletkezési történetéből lehet megállapítani.

Az angol jognak ismert szabálya *(actio personalis moritur cum persona)*[1] két esetre talál. Az egyik azt jelenti, hogy a sérelem elhalt áldozatának jogutódja, *e minőségben* nem kereshet kártérítést; a második eset az, hogy nincs kártérítési igénye annak, akinek érdekében áll, hogy a jogsértés következtében elhalt személy életben maradott legyen, a halál által tehát kárt szenvedett. Minthogy ugyanis az utóbbi esetben mind a két fél életben van, nincs jogutódlás, a felperes *saját jogán* követel, s így nem lehet szó az *actio personalis moritur cum persona* szabályának alkalmazásáról. Szerző csak a második esettel foglalkozik.

E szabály eredetét abban az elvben kell keresnünk, hogy ha a polgári per ténybeli alapja bűntettnek bizonyul, a kártérítésre való polgári keresetjog elenyészik és az állam büntetőjogi igényei állanak elő. Az első ebbeli döntés 1607-ből való. Abban a perben a férj követelt kártérítést a nején ejtett és halálos eredménynyel járt testi sértés miatt. Ez az eset meglepően hasonlít az Ellenborough által eldöntött, jelenleg megbeszélés tárgyát képező tényálláshoz, amelyben ugyancsak a férj kért kártérítést nejének egy kocsi felborulása által okozott halálos sérülés alapján. Csakhogy ebben az ügyben a bírák megokolták véleményüket, amit Lord Ellenborough elmulasztott volt. Igy okoskodtak: Ha valaki más szolgáját bántalmazza olyképen, hogy ez a sértés következtében meghal, a gazdának nincs keresetjoga a tettes ellen a testi sértés és a munka elvesztése miatt. Minthogy ugyanis a szolga a bántalmazás folytán vesztette életét, a korona lett sértett féllé, mert bűntett forog fen, ami magába olvasztja azt a magánbűntettet és magánjogtalanságot, mely eredetileg a gazdát illette; ennek a keresetjoga tehát elenyészett (Higgins v. Butcher-per).

Sokáig nagyon kétséges volt, hogy ez teljes jogvesztést jelent-e vagy csak jogfelfüggesztés volt-e a bűnper elintézéséig. Ép úgy a XIX. század elejéig a legtöbb bűntettnek halál volt a

* Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41., 51., 1914. évi 51., 1917. évi 29., 30., 1918. évi 25., 29. és 34. számaiban.

[1] Az actio personalis az itt használt szűkebb értelemben oly keresetet jelent, mely a személyen ejtett jogsérelem (becsületsértés, testi sértés, gondatlansági sértés) miatti polgári elégtételre irányul. Szemben áll vele a tulajdonon ejtett jogtalanság.

büntetése, mely esetben az elítélt vagyona a koronára szállott. Csak 1870-ben szünt meg ez az elkobzás (33 & 34. Vict. ch. 23). Ebben a régi eszmekörben mozog magánfél kártérítési keresetének megtagadása is. Mindamellett már a XVI. században voltak törvényhozási intézkedések, melyek a szabályt korlátozták és a XVII. században is ismételve tétettek indítványok úgy a törvényhozásban, mint az irodalomban a kereshetőségi jog elvesztésének megszüntetésére. 1791-ben egy bírói határozat nyílt kérdésnek nyílvánította a dolgot, de Lord Eldon főbiró 1810-ben úgy látszik a teljes jogvesztés mellett volt. Az utóbbi egy újabb törvényre utalva, a következőket jegyezte meg: Azok az urak, akik keresztülvitték, hogy a törvény főbenjáró bűntettnek (felony) nyílvánítja a szolga sikkasztási cselekményét, nagyon meg lesznek lepve, ha megtudják, hogy ezzel elvesztették pénzük visszakövetelésének a lehetőségét.

Mindezek ellenére a XVII. század első negyede óta az esetek egész sorozatában az ellenkező felfogás érvényesült. Ugy látszik felülkerekedett az a felfogás, hogy a keresetjog a bűntett miatti fenyítő eljárás befejeztéig csak szünetel. Még inkább áll ez természetesen azon esetben, mikor a károsító cselekmény nem üti meg a bűntett fokát. De a gyakorlat félretette a logikát és halálos kimenetelű jogsértés esetén még ma sem ismeri el a keresetjogot. Mi az oka e feltünő jelenségnek? Szerző a következő gyanításoknak ad kifejezést:

Halálos kimenetelű sértéseknél az esetek túlnyomó többségében bűntettről van szó és igen sok esetben a sértettnek legközelebbi rokonai a károsultak. Meglehet, hogy az *actio personalis moritur cum persona* elvét összetévesztették azzal a szabállyal, mely a cselekmény büntetti minőségén alapszik (vagyis a korona jogainak előtérbe nyomulásával); még könnyebben megtörténhetett ez a tévedés abban az időben, mikor még bizonytalan volt, hogy a cselekmény bűntetti minősége elenyészteti vagy csupán felfüggeszti-e a keresetjogot. Valószínű, hogy Lord Ellenborough kijelentését is ez a fogalomzavar szülte, mert különben nem nyilatkozhatott volna oly általánosságban, hogy döntése e teljesen különböző két esetet egyaránt felöleli. Hozzájárulhatott ezekhez a régi criminal appeal hatású. (Szerzőnk idevonatkozó fejtegetését mellőzzük, mert ez oly angoljogi technicum, melyet a magyar olvasó alig tudna kellően méltatni.)

Lehetne hivatkozni arra, hogy a római jogban is van szabály, amely némileg hasonlít az angol tételhez. Egy 1914-ben eldöntött esetben a bíró utalt a Digesták IX. könyve 3. címében l. 1. §. 5. alatt foglalt következő elvre: «in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest». Természetes, hogy ez a szabály kizárja a szabad ember megölése miatti kártérítést; de figyelembe kell venni, hogy a római jogászokat e tétel felállításánál a szabad ember és a rabszolga közötti azon alapvető különbség vezérelte, hogy csak az utóbbi lehet tulajdon tárgya, az előbbi nem.[2] De a mai jogrendszerben nincs különbség ember és ember között. Azután a római jogászok eltértek a rideg szabálytól, ha az igazságtalanságra vezet. Testi sértés esetében megítélték a kártérítést, nem ugyan a lex Aquilia alapján vagy hasonló alapon, hanem gyógyítási költségek és munkaképtelenség címén. Ugyancsak az idézett törvény további rendelkezése szerint még a szabad ember megöléséért is járt pénzbeli elégtétel (50 arany), ha nem is «aestimatio» címén.[3] Lord Ellenborough tétele tehát, nem is tekintve a római és az angol állapotok közötti általános különbséget, még a római jog szempontjából sem állhat meg.

Azon argumentum, hogy az angol jognak általánosan elismert és következetesen alkalmazott szabályáról van szó, figyelembe szintén nem jöhet, mert különben még azt is mentesíteni kellene a kártérítéstől, aki e szabályban bízva, a polgárjogi felelősség hiányára számítva, szándékosan követi el az emberölést.

Tévelygések a nemzetközi jogban.

Az alant közölt angol és amerikai ötleteket a *Law Quartely Review* XXXII. kötetéből azért közöljük, hogy lássák olvasóink, milyen fokon áll a nemzetközi jog tisztelete ellenségeinknek legelőkelőbb jogászköreiben is. Bővebb magyarázat nem kell hozzájuk.

A folyóirat cikke a következőket fejti ki:

Van okunk reményleni, hogy a háború vége némely tekintetben megjavulva fog bennünket találni; talán nem tulozunk, ha azt mondjuk, hogy okosabbá tett bennünket. A felmerült vitakérdések nagy hézagokat mutattak még tudósoknál is úgy a hazai, mint a nemzetközi jog ismeretének terén. Műkedvelő publicisták könnyedén beszélnek úgy, mintha lehetséges volna a blokád semleges kikötőkkel szemben is; szorosabb értelemben vett szakemberek pedig, ellenkezőleg, abban a téves hitben vannak, hogy a tengeri háborús szokásjog a változatlan rendelkezések kódexe. A *Round Table* 1916 márciusi száma kitünő cikket közöl ily cím alatt «Háború a közjogért»; az entente védelmére van írva és mély alapon, szabatosan, túlságos technikalitások nélkül ismerteti a közjog irányadó elveit. Kimutatja, hogy Németország nem egyenlőségre, hanem túlsúlyra törekszik az európai államok tanácsában és hogy a «szövetségesek célja nem a német egység szétbomlása, hanem az, hogy arra bírja és szükség esetén kényszerítse a német népet, hogy egyenlő helyzetet fogadjon el a többiekkel az államok egyetemében». Ez a dolog veleje, amit nem lehet tüzetesebben kifejezni, mint ahogy a cikk teszi.

A tengerek szabadságáról szóló rész erős kézzel söpör el sok téves elméletet. A szerző bátran kimondja — és jó volt kimondani — hogy *a semleges jogok kérdését nem lehet szigorúan jogi alapon megoldani.* A semleges államok kereskedelmi jogait nem lehet az általános jog szilárd elveiből levezetni, azok csak szerződéses megállapodások. «A nemzetek követelhetik nemzeti szabadságukat és a szerződések tiszteletbentartását; de egyik nemzetnek sincs joga útjába állani azoknak, akik a nemzetközi jogot és szabadságot akarják megvédeni.» Ez talán merész állítás, de igazságos és szükséges. A háború után nemzetközi megbeszéléseknek és egyezményeknek kell következnie. Továbbá, még megvitandó kérdés lesz az, hogy miben álljon és miben állhat ez a megegyezés.

Az *International Journal for Ethics* 1916 januári számában James Parker *Hall*, a chicagói egyetem jogi iskolájának tanára, egy cikkében arra az eredményre jut, hogy «tekintettel a történelem tanulságaira és a meg nem írott jogalkotás módjának természetére, a mostani vitás kérdések nem annyira azt bizonyítják, hogy a létező nemzetközi jog figyelmen kívül hagyatik, hanem inkább azt, hogy az új helyzeteknek megfelelő újabb szabályokra van szükség». Hall ez alatt nem azt érti, hogy az újabb jogfejlesztés szempontjából menthető tény gyanánt volna elfogadható a nem harcolók és a semlegesek megtámadása, mert ezt cikkének előbbi részében elítéli.

Egy másik dolgozatban *Hershey* indiánai tanár azt fejti ki, hogy a semlegesség nem egyéb, mint a hadviselés negációja, ami nem zárja ki, hogy a semleges állam polgárainak vagy akár kormányának véleményük legyen a háborúról, és az abból eredő vitás kérdésekről. A tengeri háború folytatására nézve különbséget tesz a bevett szokások módosítása és az alapelvek megsértése között. «Lehet, hogy Anglia magatartása a dugárúk, a blokád, a hajóút folytonossága tekintetében némi részben logikátlan, menthetetlen és hatálytalan», de ezek az újítások bátran mondhatók a fenálló elvek és szokások logikai, talán szükséges fejlesztésének és kiterjesztésének.» (!) A semlegesekkel szemben a megtorlás egymagában nem igazoló ok. Ebben egyetértünk vele. De a szabálytalanság kénytelensége és az a nyilatkozat, hogy a tény csupán megtorlással követtetett el, csak a nemzetközi udvariasság folyománya, mely nem zárja ki az erősebb okok alapján való menthetőséget.

*

Ha ezek a nézetek nem negációi a nemzetközi jog hatályosságának, akkor nincs jogtipró cselekedet, amelyet ilyennek lehetne mondani!

Hadifoglyok mint hajósülyeszték.

Conan Doyle, az angol detektivregények híres ponyvaírója, akinek mestersége abban áll, hogy véletlenül kiderült rémhistóriák megoldásához *utólag* gondol ki módokat, amelyekkel az eset titkait feltárni lehetséges lett volna, levelet intézett a Times szerkesztőjéhez, melyben kérdés alakjában eszközöket javasol a német légi és tengeralatti hadműveletek elhárítására. Nagy leleményesség nincs bennök, még annyi sem, mint költészetében,

[2] A pandektáknak szerzőnk által idézett címéből kitűnik, hogy ott Ulpianus gondatlansági cselekvést tart szem előtt.

[3] Hanem nyílván mint büntetés.

melyet pedagógusaink oly buzgón iparkodnak távoltartani fiatalságunktól; de jellemzik a mai angol poézis humanitását és — együgyűségét. A levél így szól:

Uram! Lehet-e érteni, hogy betegszállító hajóink folyton miért szolgálnak úszó célpontul azáltal, hogy világító fénysugárban haladnak, mikor tudják, hogy az ellenség leselkedik reájuk? És lehet-e érteni, miért nem tartunk minden hajón 20 német katonatisztet azzal a rendelettel, hogy ha baleset történik, ők lesznek az utolsók, kik a hajót elhagyhatják? Lehet-e érteni, miért nincs minden hajón, mely az Atlanti oceánon Amerikába visszatér, internált németekből egy teljes emberrakomány, amely felesleges kenyérevők odaát tápláltatnak? Lehet-e érteni, miért kerül csak most megvitatás alá az a kérdés, hogy légi támadás éjjelén helyezzünk el London egész területén csoportosan német foglyokat, holott régen tudjuk, hogy a németek így tettek Karlsruhéban a mi foglyainkkal? Lehet, hogy vannak ennek észszerű okai, de ezek a kívülállók előtt teljesen érthetetlenek.

Dr. Tarnai János.

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

2. Az özvegyi jog korlátozására jogosult személyek köre.

A bírói joggyakorlatban gyakori vitás jogkérdés egyrészt az, hogy ki jogosult az özvegyi haszonélvezeti jog korlátozására, másrészt az, hogy mennyiben és miként korlátozható az özvegyi jog?

Az első jogkérdést illetően, miként már fentebb is említém, csak a közrendű polgárok özvegyeire nézve van törvényes rendelkezésük az 1840: VIII. tc. 16. és 17. §-okban, ezt a törvényes rendelkezést azonban a m. kir. Kúria állandó joggyakorlata általánosította, úgy hogy az minden özvegyre alkalmaztatik.

Az 1840: VIII. tc. 16. §-a azt rendeli, hogy: «A mag nélkül elhalt jobbágynak özvegye, míg él és férje nevét viseli, annak minden ősi javaiban bennmarad, hacsak az elhunyt férj özvegyének illendő (illő) tartásáról végrendelet által nem gondoskodott . . .»

Az 1840: VIII. tc. 17. §-a szerint pedig: «Midőn az elhunyt jobbágy özvegyet és gyermekeket hágy maga után anélkül, hogy végrendelet által intézkedett volna özvegyének tartásáról, akkor: ha az özvegy minden hátrahagyott gyermeknek édesanyja, ezek az őket illető atyai javakban is csak úgy osztozhatnak, ha édes anyjuknak illető (illő) özvegyi tartását a felebbi 16. §. értelmében teljesen biztosítják».

Végül annak kiemelésével, hogy a törvény folytatólag a 18. §-ban arra az esetre tartalmaz rendelkezést, ha a gyermekek a férj előző házasságából származnak, s ezek konkurrálnak mostoha anyjukkal, mint hátrahagyott özveggyel, — amiről a következő alcsoportban a korlátozás kérdésével kapcsolatosan lesz szó — ehelyütt még idézem az országbírói értekezlet által felállított ideiglenes törvénykezési szabályok 16. §-át, mely akként rendelkezik, hogy: «Az özvegyi jog tekintetében a magyar törvények rendeletei újra hatályba lépnek, azonban e jog megszorítását csak a leszármazó egyenes örökösök követelhetik».

Ezen, bár hézagos törvényes rendelkezések alapján a gyakorlati élet követelményeihez képest a m. kir. Kúria joggyakorlatában a következő alapelvek jegecedtek ki:.

A férj mindenesetre elsősorban jogosult halála esetére az őt túlélő neje illő ellátásáról gondoskodni, mely joga egyúttal felöleli a neje özvegyi jogának a hagyaték egy részére, esetleg a hagyaték bizonyos hányadára, vagy évi járadék fizetésére való korlátozását is, halálesetre szóló rendelkezésében azonban, ami rendszerint végrendelet alakjában szokott történni, a férj illő ellátást tartozik özvegye részére biztosítani, ami azt jelenti, hogy figyelemmel társadalmi állására és vagyona mennyiségére és jövedelmére, nemkülönben nejének meglevő külön vagyonára is, a nő özvegysége tartama alatt ne kerüljön rosszabb ellátási helyzetbe, mint aminőben volt férje életében és oldala mellett; a férjnek tehát nincs joga végrendeletében önkényes, a neje illő ellátására sérelmes, társadalmi állásával és vagyoni helyzetével összhangban nem álló intézkedéseket tenni, és ha mégis tesz, azokat az özvegy sem köteles elfogadni, hanem az özvegyi joga megsértése miatt keresettel támadhatja meg a férje végrendeletét és sérelmes intézkedései hatályon kívül helyezésével illő ellátás megállapítását követelheti a maga részére.

Az illő ellátás mibenlétét, mennyiségét, és amennyiben szükséges azt is, hogy annak értéke évenként pénzben kifejezve milyen összeget képvisel: a bíróság mindenkor a fennforgó körülmények figyelembe vétele mellett, esetről-esetre fogja meghatározni, minden egyes esetben tekintettel a férj rangjára, a hagyaték állagára, nagyságára, jövedelmezőségére, az özvegy társadalmi helyzetére, és mindemellett különös tekintettel az özvegy külön vagyonának jövedelmeire is; mely utóbbi körülmény főleg olyan esetben bír kiváló fontossággal, midőn a hagyaték állaga egészben volna szükséges az özvegy ellátására s ezáltal a hagyaték egészben elvonatnék a gyermekek élvezetéből, holott az özvegy olyan vagyonnal rendelkezik, mely magában véve is fedezné az özvegy ellátását, s így a hagyaték egy része a gyermekek birtokába hagyható meg. Önként értetik, amit talán nem is kellene külön és ismételten hangsúlyoznom, hogy az illő ellátás, helyes értelemben az özvegynek betegség esetén való gyógykezelését s az ezzel járó kiadásokat is felöleli, melyekre tehát az özvegy illő ellátása meghatározásánál szintén figyelem fordítandó.

Arra nézve, hogy a férjen kívül kik vannak jogosítva az özvegynek rendszerint az egész hagyaték haszonélvezetére kiterjedő özvegyi jogának megszorítását szorgalmazni, csak az ideiglenes törvénykezési szabályok fentebb idézett 16. §-ában találunk rendelkezést, mely szerint az özvegyi jog bírói úton leendő korlátozását egyedül a leszármazó egyenes örökösök követelhetik.

Ezen rendelkezés szerint nem forog fenn kétség aziránt, hogy ha csak egy gyermek van, ez is, — és ha atyja előtt halt el, de utána leszármazó maradt, akkor ez a leszármazó, vagyis az unoka is kérheti anyja, illetve özvegy nagyanyja özvegyi jogának illő korlátozását; vita forog fenn azonban arra nézve, hogy ha apja halála után a gyermek nagykorúságot ért, és mint nagykorú nem követelte anyja özvegyi jogának korlátozását, vajjon a gyermek halála után, az utána maradt gyermek, vagyis az unoka, igénybe veheti-e az atyja által igénybe nem vett korlátozási jogot?

A m. kir. Kúria ezt a jogkérdést igenlőleg dönti el, mert az unoka is egyenes leszármazó örökös, és mert az a körülmény, hogy atyja nem élt a korlátozás jogával, nem értelmezhető akként, hogy ő arról le is mondott, és végül mert a gyermek különben és az élet tapasztalata szerint rendszerint egy háztartásban szokott élni özvegy édesanyjával; ő munkálta a hagyatéki javakat és tényleg ő szedte be annak jövedelmeit és látta el özvegy édes anyját minden szükségesekkel, neki tehát érdekében sem állott anyja özvegyi jogának korlátozását perrel szorgalmazni; miből következik, hogy ezt a tényleges állapotot az unoka is jogosult fenntartani és ha azt a nagyanya, — rendszerint a szintén özveggyé lett menyére tekintettel, kivel nem tud kijönni — nem akarja elismerni: az özvegyi jog korlátozását az unoka is sikeresen kérheti, feltéve természetesen, hogy a vagyon, a férj hagyatéka nem szükséges egészben az özvegy nagyanya illő eltartására.

Az itt kifejtett általános szabályok minden rangú és rendű férjre, illetve ezek leszármazóira egyaránt hatályosak; tehát a nemes, honoratior, városi polgár, iparos, kereskedő és közrendű férj jogosult gondoskodni özveggyé leendő neje illő ellátásáról és ha ez nem történt meg, azok leszármazói jogosultak az özvegyi jognak illő mértékre leendő korlátozását kérelmezni, mert: miként fentebb említettem, az 1840: VIII. tc. 16. és 17. §-ainak rendelkezései a m. kir. Kúria joggyakorlatában általánosítva lettek s ez a joggyakorlat a kiváltságos rendűekre fennállott régi szokásjogunkkal teljesen összhangban van, az ideiglenes törvénykezési szabályok 16. §-a pedig eltérő rendelkezést nem tartalmaz.

Talán feleslegesen említem fel, hogy annak a körülménynek, hogy valamelyik gyermek örökségi hányadát egy másik testvérre vagy esetleg idegenre átruházta, nem az a jogi következménye, hogy az örökség vevője nem kérheti az özvegyi jog

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50., 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43., 1917. évf. 5., 10., 14., 46. és 1918. évf. 8., 15. és 36. számaiban.

korlátozását, hanem ilyen esetben az vizsgálandó, hogy az átruházás, esetleg lemondás milyen feltételek mellett történt.

Míg tehát az egyenes leszármazónak és jogutódának kereseti jogosultsága van az özvegyi jog korlátozására, addig ezzel ellenkezőleg az oldalági törvényes örökösnek egyáltalában és semmi körülmények közt sincs kereseti joga az özvegyi haszonélvezeti jog korlátozására, ki tehát arra az ági vagyonra sem követelhet korlátozást, melyre az ő törvényes örökösödési joga bíróilag jogérvényesen elismertetett és tulajdonába adatott.

Az elhalt férj szülője csak kötelesrésze kiadásával kapcsolatosan követelheti özvegy menyé özvegyi haszonélvezeti jogának korlátozását, mert ha az özvegy a szülő kötelesrészének kiadására köteleztetett, ez eo ipso magában foglalja az özvegyi jog megszüntét arra a vagyonértékre, amely a hagyatékból kiadandó, mivel ez kiesik az özvegy haszonélvezetéből; ugyanez az eset áll be akkor is, midőn az egyenes leszármazó követeli kötelesrészének kiadását; minderről azonban lejjebb a «Kötelesrész» csoportjában fogok megemlékezni.

A fentebbiekben kifejtettekkel összefüggésben még a végrendeleti hagyományra vonatkozó özvegyi haszonélvezeti jogról kívánok megemlékezni, amire nézve elsősorban a végrendelet egész tartalma és a végrendelkezésnek abban kifejezésre jutott célzata veendő irányadóul; nevezetesen: ha a házastársak közös végrendeletben túlélés esetére egymást örökösökül, vagy az egész vagyonra kiterjedőleg haszonélvezőkül rendelték ki, de közösen hagyományokat is tettek: nem lehet kétséges, hogy a férjét túlélő özvegy a hagyomány tárgyát is jogosult haszonélvezni, ha csak nincs nyíltan ellenkező rendelkezés a végrendeletben a hagyomány kiadására nézve; hasonló jogesettel van dolgunk akkor is, ha a hagyományos maga közös leszármazója a közösen végrendelkező házastársaknak; ugyanez az elvi álláspont érvényesül olyan jogesetben is, midőn a férj végrendeletében a kirendelt örökösnek nem tulajdonul, hanem csak haszonélvezetül hagy vagyont az elidegenítési és terhelési tilalommal korlátozottan, de utóörökös megnevezése nélkül; ilyen esetben ugyanis nem lévén utóörökös, a haszonélvezőként rendelt örökös valóságos örökössé s a neki haszonélvezetül hagyott vagyonra feltétlen tulajdonossá lesz, erre a vagyonra tehát, mint hagyatékra az özvegy haszonélvezeti jogát érvényesítheti; ellenben más a jogi helyzet olyan esetben, midőn a férj a nejével alkotott közös végrendeletben tett hagyományt és a neje halála után a férj újból megnősült és később elhalt; ilyen esetben az utána maradt második nőnek, mint özvegynek, csak úgy van joga a hagyomány tárgyára özvegyi haszonélvezeti jogot igényelni, ha igazolja, hogy férje hagyatékának jövedelme az ő illő eltartására a hagyomány tárgyának igénybevétele nélkül nem elégséges.

Végül az özvegyi jog korlátozására jogosult személyek körzete szempontjából még a jászkun polgár özvegyéről kell röviden megemlékeznem:

Az 1799. évi január hó 13-án kelt Jászkun V. statutum 1. §. az özvegy asszonyok jussáról csak annyi rendelkezést tartalmaz, hogy: «Az özvegy asszony, férjének halála után, ha a kereső férj máskép nem rendelkezett, annak jószágában csak úgy fog maradni, hogy abból éljen, nem pedig mint tulajdonos . . .», ellenben az özvegyi jog korlátozására nézve semmiféle rendelkezést sem tartalmaz; hasonlóan nincs rendelkezés az özvegyi jog korlátozásáról az országbírói értekezlet által felállított ideiglenes törvénykezési szabályok 17. §-ában sem, mely csak azt a rendelkezést tartalmazza, hogy: «Az özvegyi jogra a jászkun kerületekben fennállott szabályok ott jövőre is zsinórmértékül fognak szolgálni, egyéb tekintetben mindazonát az itt szabályozott öröklési rend a jászkun kerületekre is kihat».

Annak előrebocsátásával, hogy a m. kir. Kúria joggyakorlata szerint a jászkun V. statutum 1. §-ában foglalt azt a kitételt, hogy az özvegy csak ha a férj «másképen nem rendelkezett» marad benn a hagyatéki vagyonban, nem lehet akként értelmezni, hogy a férj korlátlanul rendelkezhetik és özvegyét ki is zárhatja a hagyaték haszonélvezetéből s ezáltal meg is foszthatja özvegyi jogától: a m. kir. Kúria joggyakorlatában immár nem kétséges, hogy a jászkun polgár özvegyét a magánjog általános elveihez képest özvegyi jog illeti a férje hagyatékára, melyet a férj végrendeletileg sem sérthet meg a legkisebb mértéken alul, tehát a végrendelet legalább illő ellátást tartozik biztosítani az özvegynek, mivel ellenkező esetben az özvegy az illő ellátást bírói úton követelheti; nem kétséges továbbá a m. kir. Kúria joggyakorlatában az sem, hogy a jászkun leszármazó is kérheti, még pedig mindig a magánjog általános elvei szerint az özvegyi jog korlátozását, feltéve, hogy a hagyatéki vagyon nem szükséges egészben az özvegy illő ellátására; ellenben az ági oldalrokon, mint törvényes örökös itt sem kérhet korlátozást, mert a statutum idézett rendelkezéséből nyilvánvaló, hogy ha a férj nem szabályozta neje özvegyi ellátását, az özvegy nem tulajdonosként, hanem csak haszonélvezőként marad a hagyaték birtokába, ami azt jelenti, hogy ő az oldalági örökössel szemben az egész hagyaték korlátlan haszonélvezetére jogosult.

«Az özvegyi haszonélvezet mértékének korlátozásánál tekintettel kell lenni az özvegynek olyan külön vagyonára is, melynek jövedelme az ő ellátására szolgál; ilyen feltétel fennforgása mellett az özvegyi jog bírói korlátozásának olyan esetben is helye lehet, ha a hagyatéki vagyon összes jövedelme különben egészben volna szükséges az özvegy illő ellátására.» Rp. I. 2673/1916.

«A férj végrendeletének sérelmes intézkedéseivel szemben az özvegy bírói úton követelheti özvegyi illő ellátásának megállapítását. Az 1840 : VIII. tc. 16. §-ában meghatározott özvegyi tartás fogalma alatt az özvegynek a férje társadalmi állásához és vagyoni viszonyaihoz mért ellátása értendő, ezen ellátás által tehát az özvegy a lehetőség szerint ugyanabban a sorsban részesítendő, amelyben a férje életében részesült; ilyen értelemben az özvegyi ellátás a betegségben való gyógykezelést s az ezzel járó kiadásokat is felöleli. Rp. I. 7496/1915.

«Az özvegy nagyanya özvegyi jogának korlátozását az unoka is kérheti, ha atyja, míg élt, korlátozási jogát azért nem gyakorolta, mert anyjával együtt a birtokban volt, feltéve hogy vagyonjövedelme nem szükséges egészben az özvegy nagyanya illő ellátására.» 4233/1913., 4743/1913.

«Az ideiglenes törvénykezési szabályok 16. §-a értelmében az özvegyi jog korlátozását csak a leszármazó örökösök lévén jogosítva kérelmezni, leszármazó nem létében az özvegyi jog az egész hagyatékra s így az abban rejlő ági értékre is feltétlenül kiterjed.» 3558/1908.

«Ha az elhalt férjnek leszármazója nincs, a hagyatékában lévő ági vagyon egészben tárgya az özvegyi haszonélvezeti jognak, melynek korlátozását az oldalági örökös egyáltalában nem követelheti.» Rp. I. 3086/1916.

«Az özvegy haszonélvezeti joga arra a vagyonra is kiterjed, mely az örökösnek végrendeletileg csak haszonélvezetül, a terhelési és elidegenítési tilalommal korlátozva, de utóörökös megnevezése nélkül hagyatott; mert az ilyen tilalom hatálytalan s a vagyon az örökös feltétlen tulajdonává lesz, melyre mint hagyatékra az özvegy haszonélvezeti jogát érvényesítheti.» 1922/914.

«A második nőnek mint özvegynek, a férje által előbb elhalt első nejével alkotott közös végrendeletben tett hagyomány tárgyára csak akkor van joga özvegyi jogot érvényesíteni, ha igazolja, hogy férje hagyatékának jövedelme illő ellátására nem elegendő.» Rp. I. 2787/1915.

«A Jászkun V. statutum 1. §-ának az az intézkedése, hogy a jászkun özvegy csak akkor maradhat a férj vagyonában, hogy abból éljen, ha a férj másként nem rendelkezett, nem értelmezhető akként, hogy a férj ok nélkül megfoszthatja nejét özvegyi jogától.» 2735/1910.

«A Jászkun V. statutumban nincs intézkedés az özvegyi jog korlátozásáról; ennélfogva a leszármazó a magánjog általános elvei szerint a korlátozást kérheti, ha a hagyatéki vagyon jövedelme nem szükséges egészben az özvegy illő ellátására.» 4929/914., 5855/1914.

«A Jászkun V. statutum hatálya alá tartozó területen a férj oldalrokonai az özvegyi jog korlátozását még az ági vagyonra sem kívánhatják.» 827/1905.

«A férjnek oldalági törvényes örökösei a jászkun özvegynek özvegyi haszonélvezeti jogát nem korlátolhatják, mert a jászkun V. statutum 1. §-ában az özvegy javára fenntartott intervenció alatt a bírói gyakorlat az egész hagyatékra kiterjedő haszonélvezetet érti, s a férj oldalrokonai az özvegyi jog korlátozását még az ági vagyonra sem kívánhatják.» P. I. 2683/1916.

(Folyt köv.) *Dr. Plopu György.*

Szemle.

— **A háborús igazságügyi rendeleteket** akarja megszerezni elsősorban minden jogász, aki akár mint rokkant véglegesen, akár mint szabadságolt vagy felmentett rövidebb-hosszabb időre visszatér polgári foglalkozásához. Hiába fordul azonban könyvkereskedőhöz jogi szaklaphoz vagy bárkihez, a rendeleteket nem lehet megszerezni. Egymásután kapjuk a kérő, sürgető leveleket anélkül, hogy a kéréseket teljesíteni tudnánk. A Magyar Jogászegylet évkönyve becses útmutatóul szolgál a háborús jog útvesztőiben, de magukat a rendeleteket nem pótolja. Az összes háborús rendeleteket felölelő gyüjtemények nemcsak drágák, hanem nehezen kezelhetők, át nem tekinthetők, egyes köteteik ki is fogytak. Nagy hálára kötelezné az igazságügyi kormány elsősorban a bevonultakat, de a többi ügyvédet, bírót is, ha külön kötetben kiadná a háború folyama alatt kibocsátott rendeletek közül azokat, melyek az Igazságügyi Közlönyben megjelentek és még ma is hatályban vannak. Rendes körülmények között bármely magánkiadó szívesen vállalkoznék erre a feladatra. A mai rendkívüli körülmények között a kormány kötelessége arról gondoskodni, hogy a visszatérők megtudhassák és megtanulhassák, mi történt távollétükben.

— **A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai.** A Magyar Jogászegylet tudományos pályázataira hat pályamű érkezett be. 1. Az Emmer Kornél-alapítványból kitűzött polgári perjogi pályázatra beérkezett három pályamű. Jeligéjük: «Justitia», «Adhuc sub judice lis est», «Amelyik óra siet, csak olyan hibás, mint amelyik késik stb.» 2. A Fayer-pályázatra két pályamű érkezett be. Egyiknek jeligéje «Erudimini qui indicatis terram»; a másiknak jeligéje idézet van Calker «Ethische Werte im Strafrecht» című munkájából. 3. A nemzetközi jogi pályázatra beérkezett egyetlen pályamunka jeligéje: «Pacta sunt servanda». A pályabíróságok döntését a Magyar Jogászegylet rendes közgyűlésén fogják kihirdetni.

— **Köteles-e a háztulajdonos fűteni?** Ezzel a kérdéssel foglalkozik a kir. Kúriának egyik nemrég közölt ítélete (Mj. Dtár 139. sz. eset) és legfelsőbb bíróságunknak a kérdésre adott válasza nem épen megnyugtató. A tényállás az volt, hogy fűtés hiánya miatt a bérlő szállodába volt kénytelen költözni. A legközelebbi negyedév alkalmával levonta a bérből a fűtési járulékra eső részt és a szállodai költségeket. A bérbeadó keresete folytán a kir. Kúria kötelezte a bérlőt a teljes bérösszegnek és fűtési járuléknak megfizetésére. Legfelsőbb bíróságunk szerint a budapesti lakásbérleti szabályrendelet 12. §-a az esetre, ha a bérelt helyiségek szerződésszerű rendeltetésüknek nem felelnek meg, csak két jogot biztosít a bérlőnek: vagy maga elhárítja a hiányt (ha ezt a bérbeadó felhivás dacára meg nem szünteti), vagy feltéve, hogy a hiány a bérlemény használatát kizárja, vagy jelentékeny mértékben korlátolja, rögtöni hatályú felmondással élhet. A lakásbérleti szabályrendelet 12. §-a alapján kapta meg tehát a háztulajdonos, aki nem fűtött, nemcsak a teljes házbért, hanem még azonfelül a teljes fűtési járulékot is. Ez a döntés még akkor sem volna megnyugtató, ha nem volna háború, ha lehetne szenet szerezni (és ily módon a hiányt elhárítani) és ha a bérlő tudna magának más lakást szerezni. Ma azonban, midőn se szenet nem lehet tél közepén szerezni (sőt még nyár közepén sem), se más lakásba nem lehet költözni, igazán nem tudjuk elképzelni, hogyan gyakorolhatta volna a bérlő alternativ jogainak egyikét, melyeket neki a 12. §. biztosít. Ha pedig nem gyakorolhatta, akkor ebből nem az következik, hogy tehát a bérbeadó vétkessége dacára minden kötelezettsége alól szabadul. Én ugyan a 12. §. interpretációját sem tartom helyesnek, mert ez a §. az általános magánjog szabályaiból folyó jogokon felül biztosít további jogokat a bérlőnek. Ezen álláspontom bővebb kifejtését feleslegessé teszi az a további állításom, hogy a lakásbérleti szabályrendelet 12. §-a nem is volt alkalmazható a kérdés eldöntésénél. A háztulajdonosnak az a szerződéses kötelezettsége, hogy a lakás fűtését elvállalja, nem szerves része a bérleti szerződésnek, hanem egészen különálló ügylet, még pedig vállalkozási szerződés. Ha tehát a háztulajdonos nem fűt, akkor nem a lakbérleti szr. 12. §-át kell alkalmazni, hanem az általános magánjog ama tételét, hogy a vállalkozó teljes kártérítéssel tartozik, ha kötelezettségét nem teljesíti. A kir. Kúria más alkalommal élesen megkülönböztette a házbért a fűtési járuléktól, az üvegbiztosítási díjtól és házmesterpénztől. Eme járulékok erejéig a bérbeadót törvényes zálogjog nem illeti meg, mert ezek az ingatlan bérének fogalma alá nem vonhatók. A bérlő, így mondotta nagyon bölcsen a kir. Kúria (még pedig ugyanazon tanácsa) ezeket a járulékokat nem a kibérelt helyiségeknek a használatáért fizeti, hanem a fűtési díjat a háztulajdonos által előállított hőért, a másodikat az üvegtörés esetére vállalt kockázatért. A fűtési és üvegbiztosítási szerződés a bérleti szerződéssel egyidőben kötött, de attól élesen megkülönböztetendő jogügylet. A budapesti lakásbérleti szr. 12. §-át már ezen egy okból sem lett volna szabad alkalmazni, nem is szólva azon további szempontról, hogy a szabályrendelet megalkotása idején a központi fűtéssel ellátott házak száma aránylag csekély volt és ez okból megalkotói nem is gondoltak a központi fűtésre és nem szabályozták bérbeadónak és bérlőnek a központi fűtésből folyó jogait és kötelezettségeit. Köteles-e tehát a háztulajdonos fűteni? Ha legfelsőbb bíróságunk álláspontja mellett megmarad, akkor köteles ugyan, de nem fog fűteni, mert szén- és lakásinség folytán semmiféle hátrány nem fenyegeti. *T.*

— **Az igazságügyminiszter úr szíves figyelmébe.** A háborúban és a háború folytán minden más kereseti ágnál nagyobb mértékben sujtott ügyvédi kar érdekeinek védelme tárgyában az igazságügyi kormány láthatólag jóindulatot törekszik tanusítani. Legalább erre lehet következtetni azon intézkedései folytán, amelyek a hadbavonultak szabadságolásának segítésére, azok részére segélyek nyujtására és a kirendeléses tevékenység díjazására irányultak. Nem kívánom disszonanciával kisebbíteni azok érdemét, akik e rendelkezésekkel az első lépést megtenni igyekezték, de viszont látok oly területeket, amelyeken a kormányintézkedés talán sürgősebb és nagyobb hatású volna a hadi konjunkturában egész a csődig baisse-irányzatban haladó ügyvédi megélhetés biztosítására, mint 20 K-s állami díjazásnak kirendeléses bűnügyi védelmekért való kiutalása. Sokkal fontosabb volna, ha az igazságügyi kormány meg tudna vagy legalább is meg akarna bennünket védeni az ügyvédi pálya lánckereskedőitől, a minden képesítés és felelősség nélkül szabadon dolgozó lelkiismeretlen zúgirászoktól, akik kihasználva a mai konjunkturális ingatlanforgalmat, mindenütt ott vannak, ahol két ember között ingatlanra vonatkozó ügylet jön létre s akik a szerződést és bekebelezést «olcsón és jól» azonnal elvégzik. Régente csak a községi jegyzők foglalkoztak telekkönyvi munkálatokkal, ma minden díjnok telekkönyvi speciálista és gyártja az alaptalan, lelkiismeretlen és tudatlanságból rosszul készített szerződésből keletkező pereket. A kamarák már régóta sürgetik évi felterjesztéseikben a telekkönyvi munkálatokra az ügyvédi kényszert, mi tudjuk jól, hogy ezeknek a felterjesztéseknek közös sorsa a papirkosár s ha mégis újból felvetem ezt a kérdést, talán az az egy körülmény szolgál erre biztatásul, hogy a jelenlegi igazságügyminiszter úr van oly kevéssé politikus, hogy szakkérdések elintézésére is ráér. Elvégre is, ha hatósági engedély nélkül — legalább papiroson — babot nem szabad árulni, talán azt is ki lehetne mondani, hogy ügyvédi munkálatokkal csak ügyvéd, ne pedig szövetkezeti gyakornok, vagy a rendőrőrmester foglalkozzék. *Dr. E. Gy.*

— **A katonai engedelmesség megtagadása az angol hadijogban.** A pálunk jelenleg is érvényben levő «1855. évi január 15-iki *katonai büntetőtörvény* a büntettekről és vétségekről» a II. fejezetében a *függelemsértés* gyüjtő fogalma alá veszi azokat az eseteket, melyeknél valaki olyan időpontban, amidőn valódi szolgálatban áll, vagy azon kívül is, az előljáró szolgálatra vonatkozó parancsának kötelességszerűleg nem engedelmeskedik, vagy aki az előljáró iránt csak a tartozó tiszteletet is bármikor vagy bárhol szándékosan mellőzi (145. §.). E hivatkozott törvény 146. §-a szerint az engedelmességnek vagy a tartozó tiszteletnek a megtagadása történhetik *a)* az előljárónak erőszakos ellenszegülés vagy annak személye ellen intézett erőszakos támadás, *b)* tiszteletellenes vagy heveskedő magaviselet, *c)* a felsőbb tiszt valamely parancsának vagy utasításának nem teljesítése által. Az angol haditörvénycikkelyek (articles of war) szintén körvonalazzák a «függelemsértés»-nek ezeket az eseteit, melyekhez hozzáveszik a tettleges bántalmazás vagy azzal való fenyegetés esetét, úgy amint azt az 1717-ben közzétett haditörvények 10. §-a az 1847-iki kiegészítéssel meghatározza. Ebből alakult ki az 1873—74. évi haditörvények II. rész 37. §-a, mely az

engedelmesség megtagadásának legsúlyosabb s csaknem mindig halállal büntetendő deliktumául szabja meg azt a cselekményt, mellyel valaki felsőbb tisztjét tettleg bántalmazza vagy azzal fenyegeti akkor, amikor ez katonai kötelességét teljesíti. Ugyanebben a bűncselekményben bűnös az is, aki azalatt, míg valamely katonai börtönben büntetését tölti, a felügyeletet gyakorló vagy más katonatisztet, hivatásának gyakorlása közben tettleg bántalmazza vagy azt ilyennel fenyegeti.

Charles M. *Clode* «The administration of justice under Military and Martial Law» című művében idevonatkozóan közzéteszi az 1873. évi szeptemberi Queen's Regulations-nak megfelelő rendelkezéseit. Ezek szerint ha egy katona egy világosan megadott rendelkezésnek vonakodik engedelmeskedni, vagy egy ki nem nevezett (non-commissioned) tisztnek tiszteletellenesen ellenáll: szóváltás nélkül (without altercation) bezárandó s azonnal jelentés teendő a csapatja, ütegje vagy százada parancsnokló tisztjének vagy segédének. Amikor egy ilyen «ki nem nevezett» tisztnek «alkalma van» bezáratni egy katonát valamely bűncselekményért: rendszerint igénybe veheti egy vagy több közlegény közbenjárását az irányban, hogy a vétkes katonát az őrszobába vezessék; ő maga mindenkép kikerülheti, hogy vele érintkezzék, elkerülhetetlen körülményeket kivéve.

Az angol hadijogban ismert s most említett «non-commissioned» tiszt fogalmának körülbelül megfelel a mi 1855-iki katonai büntetőtörvényünknek — vagy nevezzük csak röviden Kbt.-nek — a függelemsértés egyik esetére vonatkozó meghatározása. A Kbt. 145. §-ához fűzött hivatalos «megjegyzés» szerint függelemsértés, illetőleg zendülés követtetik el *a tényleg nem szolgáló, nem katonaállományú* egyének ellen is azokban az esetekben, amikor ők *a legénységgel szemben előljárók gyanánt fellépni jogosítvák*, illetőleg kötelezvék, vagy amelyekben őket általában más állomány csoportbeli személyek felett a parancsadás joga megilleti.

Büntetése az engedelmesség megtagadásának a fentebb részletezett esetekben az angol hadijog szerint, a legtöbbször halál és pedig a tiszt mindenkor halálbüntetéssel, vagy «más ilyen büntetéssel» (such other punishment) sujtandó s kiszabására a főhaditörvényszék illetékes. A legénységi állományban levő katona az engedelmesség megtagadásának súlyosabb eseteiben szintén halállal büntetendő, lényeges enyhítő körülmények fenforgása esetén pedig öt évnél nem kevesebb fegyházat «vagy más ilyen büntetést kell reá a főhaditörvényszéknek kiszabnia.

Az engedelmesség megtagadásának további eseteként határozzák meg az angol haditörvények azt a cselekményt, amikor bármelyik tiszt vagy legénységi állományban levő katona, hűtlen vagy tiszteletlen szavakat használ a király vagy királynő személye ellen «vagy a királyi családnak bármelyik tagja ellen. Az 1748-iki angol haditörvény idevonatkozóan külön rendelkezik a «walesi herceg» személyére nézve. Súlyos ellenszegülési eset az angol hadijog szerint az is, amikor bármely tiszt vagy legénységi állománybeli katona valamely verekedésben vesz részt s az emiatt letartóztatását elrendelő más tisztnek nem engedelmeskedik, vagy erre kardot ránt, avagy őt tettleges bántalmazással fenyegeti. Ilyen esetben nem tesz különbséget az, hogy a rend és fegyelem helyreállításával megbízott vagy a letartóztatást foganatosítani akaró tiszt alacsonyabb rangú annál a tisztnél, ki az ő szolgálata gyakorlatában kiadott hivatalos rendelkezéseit vonakodik teljesíteni.

A most említett bűncselekmények megtorlásául az angol hadijog s közelebbről az 1873—74-iki Articles of war egy egészen speciális büntetési nemet határoz meg. Elrendelik ugyanis a haditörvények, hogy ha egy főbb haditörvényszék előtt az engedelmesség megtagadásának imént megjelölt bármelyik esete rábizonyul egy tisztre: ez töröltessék (be cashiered); amennyiben pedig legénységi állományban levő katona a tettes: olyan büntetésben részesíttessék, amilyen büntetésnek reá való kiszabására az illető főbb, avagy helyőrségi hadbíróság fel van jogosítva.

Ugyanilyen értelemben határozzák meg a tiszt, avagy legénységi állományban levő katona büntetését az angol haditörvények azokban az esetekben, amikor a tényleges szolgálatban álló tiszt vagy katona a tábornokával, vagy a haderőnek valamely más parancsnokló tisztjével szemben megvető vagy tiszteletlen magatartást tanusít, avagy ellene olyan kifejezéseket használ, melyek az illető főtisztet becsületében és méltóságában sértik, vagy személyének kisebbítésére alkalmasak. Az 1863-iki haditörvények ezekhez hozzáveszik annak az esetét, amikor a vád alá vont tiszt vagy legénységi állományban levő katona a tábornokát vagy a haderőnek valamely más parancsnokló tisztjét megüti, avagy testi bántalmazással fenyegeti, vagy vele szemben fenyegető kifejezéseket használ. 1868-ban e mondatot kibővítették azzal, hogy a fegyelmetlen (insubordinate) kifejezések használata is megállapítja az engedelmesség megtagadásának előbb említett esetét.

Az angol hadijog más fejezetben, különálló bűncselekmények gyanánt tárgyalja, az 1855. évi katonai büntetőtörvényünk ellenben a függelemsértés további esetei között sorolja fel az előljárón elkövetett gyilkossági kísérletet, a szolgálati parancs teljesítésének a megtagadását, vagy csak hanyagságból való nemteljesítését, továbbá valamely rendkívüli szolgálat teljesítésére vonatkozó, valamint a fegyelem és rend helyreállítása érdekében kiadott parancsnak való ellenszegülést, végül a szolgálatban vagy a szolgálat alkalmából párbajra vagy azonnali megverekedésre történt kihívást.

Az engedelmesség fő életeleme egy hadseregnek, amint Turner mondja: «Obedience is *the very life* of an Army». Ennek a köteles engedelmességnek a megtagadása, melynek a csak hozzánk kiszivárgott hiradások szerint is e világháború folyamán az ellenünk küzdő orosz hadsereg a legtündöklőbb példáit szolgáltatta, az angol hadijog szelleme szerint is mindenképen méltatlan a katonához, legyen az akár a katonai kötelességek elhanyagolása (neglect of military duties), akár pedig a katonai fegyelem megtörése (breach of military discipline). Ezeknek legenyhébb büntetése ott a *dismissel*, mely elcsapatást jelent s mellette szerepel a *törlés* (cashiering), mely a jövőbeli szolgálatra való képtelenséget (incapacity of the future service) jelenti.

Zsoldos Benő.

— **A haldokló nemzetközi büntetőjogról** emlékezik meg a Deutsche Strafrechtszeitung utolsó száma abból az alkalomból, hogy a német birodalmi törvényszék egyik határozatában kimondta, miszerint a hadviselő államokkal szemben fenálló minden kiadatási szerződés hatályon kívül helyezettnek tekintendő. Megállapítható egyébként, hogy nincsen ok sajnálni ezeknek a túlnyomó részben kevéssé szerencsés és a nemzetközi büntetőjog alapelveivel gyakran ellenkezésbe jutó alkotások kimúlását. Különösen a német-orosz kiadatási egyezmény tartozik a törvényhozási rendszertelenségek díszpéldányai közé. Alapelv volt, hogy minden bűntettes kiadandó, feltéve, hogy «ennek nincsen valami akadálya». Kiadatást kell engedélyezni az esetben is, ha a közönséges bűncselekmény politikai deliktummal is állott összefüggésben. Különösen Oroszország élt természetesen a kikérés jogával. Kiadatást követelt és kapott oly esetekben is, midőn csupán a cári család valamely tagjának megsértése volt a vád. A breszt-litowszki békekötésnek ugyan az volt az egyik megállapodása, hogy valamennyi hadviselő államokkal a háború előtt fenállott szerződések ismét életbe lépnek, ha az államok valamelyike ki nem jelenti, hogy a régi megállapodás a háború folytán bekövetkezett változások folytán kiegészítésre szorul. Reméljük, hogy a hadviselő államok nem fogják az alkalmat elmulasztani, hogy a szükséges reformokat megvalósítsák. Különösen időszerű ennélfogva a *német birodalmi bajtársi szövetség* jogi szakosztályának az az eszméje, hogy a magyar és az osztrák szakosztályokkal közösen tervezetet dolgoz ki a kiadatási eljárás reformjáról. A német szakosztály által készített javaslat már megérkezett a magyarországi szövetséghez, amelyet az Doleschall professzornak adott ki, felkérve ellenjavaslatainak megtételére. Doleschall szakvéleményét lapunk egy közeli számában közzétesszük.

A.

Hosszabb idő óta vidéki táblai székhelyen gyakorló hadmentes ügyvéd elvállalna Budapesten vagy nagyobb vidéki városban közjegyzőhelyettesi állást, esetleg nagyobb ügyvédi irodának vezetését. Ajánlatokat a kiadóhivatal továbbit. 16149

Ügyvédjelölt délutáni állást keres. Nyelvismeret: magyar, német, francia. Cím a kiadóban. 16150

Teljes praxissal bíró, hadmentes, dr. juris ügyvédjelölt f. évi november hó 1-től, esetleg hamarább, havi 1500 K fizetés mellett Budapesten irodai alkalmazást keres. Értesítést dr. Farkas Miklós, Kolozsvár, Jókai-u. 5. sz. címre kér. 16161

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** | Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.) | Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 39. szám. Budapest, 1918 szeptember 29.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *x.:* Félix, Osvald. — *Dr. Szűts Miklós* ny. kir. kúriai bíró: Tényállás és előadás. — *Dr. Blauner Mór* budapesti ügyvéd: A vagyontalanok jogvédelmének díjazása. — *Dr. Szalai Emil* budapesti ügyvéd: Törvényjavaslat a szerzői jogról. — *Dr. Lévay Tibor* budapesti ügyvéd: A tévedés a büntetőjogban. — Törvénykezési Szemle. *B. M.:* Csalás kifogása a jóhiszemű továbbadó ellenében. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 11. és 12. ív.

Félix, Osvald.

Két név, amely egyaránt kiváló tiszteletet vált ki, nemcsak a bírák körében, de a közélet minden tényezője s a jogkereső közönség soraiban is.

Két név, amelynek hordozói maguk sohasem keresték, sőt majdnem ideges félelemmel kerülték a nyílvános szereplésnek csak a látszatát is s éppen azért, valahányszor a sajtó e nevekkel foglalkozik, mindannyiszor a jogszolgáltatás valamely jelentős mozzanatáról ad számot.

Ezuttal is e sorok megjelenésére az adott okot, hogy az igazságügyi kormány szerencsés kezdeményezésére Félix Antal személyében a *pécsi kir. ítélőtábla* nyer új elnököt s ugyanakkor, az általa éveken át vezetett *budapesti kir. törvényszék* elnöki székébe méltó utódaként dr. Osvald István került.

A biblikus bőséges és szűk esztendők törvénye mintha a jogszolgáltatás terén jelenleg a bőség jegyében állna: oly megnyugtató folytonosságban követték egymást a budapesti törvényszék elnöki székében Juhász, Félix és Osvald!

Akik Juhász Andor, a budapesti ítélőtábla mostani jeles elnökének távozásakor Félix Antalnak, a pestvidéki törvényszék volt elnökének a budapesti törvényszék élére való meghívásában bízó reménnyel láttuk annak biztosítékát, hogy Juhász Andor öröke nem fog elkallódni, hanem az általa lefektetett nemes elvek hűséges őrzőre találnak: azoknak várakozását Félix Antal oly mérvben teljesítette, hogy mindannyian nem is annyira Félix Antalnak kívánunk őszinte szívből szerencsét megérdemelt előléptetéséhez, mint inkább a pécsi kir. ítélőtábla felvirágozásának biztosítékát látjuk abban a tényben, hogy Félix Antal bizonyára a táblai elnöki székben is folytatni fogja azt a szerepet, amellyel a vezetésére bízott bírák tehetségét és munkaerejét mindenkor a legnagyobb teljesítési képességre tudja fokozni.

A budapesti kir. törvényszék személyzete el nem múló baráti szeretettel és hálával fogja a távozó elnök emlékét őrizni s az általa ápolt régi nemes tradiciókat az ő szellemében tovább fejleszteni.

Ebben a fejlesztésben méltó vezérként áll a budapesti kir. törvényszék bíráinak élére *dr. Osvald István,* akinek egyénisége tán leghívebben tükröződik vissza abban a székfoglaló beszédben, amellyel 1916-ban a pozsonyi kir. törvényszék elnökeként működését megkezdette.

Ebben a beszédben kijelentette, hogy «a bírák munkaterve az esküjökben benne van. Ezt az esküt szívvel, lélekkel kívánom megtartani».

A bírói esküt úgyszólván nap-nap után teszik le édes hazánkban, úgy hogy maga az eskü szinte hétköznapi programmá válhatott s legalább is megszünt a rendkívüliség ingerével hatni.

Mégis, — mint akár az imádságnál is óriási különbség van aközött, hogy csak gépiesen mondjuk el, vagy aszerint élünk is, úgy — akik csak Osvald István pozsonyi elnöki működését figyelemmel kisérhették, szemtanui lehettek azon axioma megvalósulásának, amelyet egy szociológus oly helyesen hangsúlyozott, hogy «ha nem is mindenki teljesíthet valami rendkívüli feladatot, úgy az arra reá termett a hétköznapi feladatot is *rendkívüli módon* oldhatja meg».

A mai rendkívüli időkben fokozott jelentőségű, hogy a hadrakelt seregeink által annyi önfeláldozással és oly óriási vérveszteséggel védett hazánknak belterületén minden fontosabb munkakör ilyen rendkívüli egyénekkel legyen betöltve, mint a budapesti kir. törvényszék új elnöke, aki ugyancsak pozsonyi elnöki beszédében a fokozott munkára azzal biztatta bírótársait, hogy «Uraim! a megnövekedett munkateher feldolgozásában el kell fáradnunk a munkában naponta, el kell fáradnunk a rendesnél jóval nagyobb teljesítményekben, el kell fáradnunk, de semmi esetre sem szabad *kifáradnunk*».

Ezt a fáradhatatlanságot Osvald nemcsak szóval, de pihenést nem ismerő, példátadó tettekben is hirdette s mindenkor előljárt annak beigazolásában, hogy hazánk mostani nagy megpróbáltatása idején minden honpolgárnak teljes lelki és testi erejét és mindazt, ami neki becses, a közérdek szolgálatába kell állítania.

Erre az idegölő munkára lelkülete már eleve meg volt acélozva azáltal a klasszikus iskola által, amelyben ifjabb éveiben mint a budapesti ítélőtábla elnöki titkára a tábla akkori elnökének, Csathó Ferencnek oldalán, utóbb pedig mint ítélőtáblai bíró Baumgarten Károly tanácselnök tanácsában része volt.

Ezen [illegible]esterei nyomán haladva Osvald István egyaránt j[illegible] kifejleszthette magában a jó adminisztrátor és jó bíró elsőrendű kvalitásait.

Csathótól megtanulhatta a kiapadhatatlan nyugalmat és szelidséget munkatársaival szemben és azt a művészetet, hogy a bajban levők lelkéből hogyan kell kérelmüket kiolvasni még mielőtt ők azt szavakba merték volna foglalni. A vezetésére bízott törvényszék személyzete benne nem főnökét, hanem legjobb barátját és első munkatársát tanulta meg szeretni, aki a hivatalos óra nyügöző korlátait nem ismerve, éjjel, nappal rendelkezésére állt minden alkalmazottjának, bármilyen irányban tehette számukra elviselhetőbbé az életet, hogy gondjukon némiképen könnyítve annál több energiákat menthessen meg a közérdeknek.

Mint bíró nemcsak hirdette, de be is tartotta mindig pozsonyi elnöki beszédében hangsúlyozott azt a vezérelvet, hogy: «ha valamikor, úgy most még inkább kell, hogy a bíró ítélete az életet szolgálja».

De bár ezen elvből kiindulva bírói működésében mindenkor arra törekedett, hogy minden egyes eset a maga különleges körülményei figyelembevételével döntessék el, másrészt sohasem feledte, hogy «a bíró nem áll törvény felett s hogy a bíró igazi tekintélye épen a törvény tiszteletén alapszik».

Ezt a tiszteletet a Baumgarten Károly iskolájából kikerült Osvald István különösen abban is igyekezett mindig kifejezésre juttatni, hogy kiváló súlyt helyez a határozatok alaposságára és az indokok intenzivitására.

A helyes bírói működés előfeltételei között a józan ítélőképesség, igazságszeretet és helyes gyakorlati érzéken kívül Osvald a bírák tudományos kiképzésének és továbbképzésének is mindenkor lelkes előharcosa volt, s ha a tudományos folyóiratok hasábjain ritkábban is találkozunk cikkeivel, ennek talán az a hajszálnyi különbség az oka, amelyből kiindulva az írásra szü-

letett német tudósokat a ritkábban író angolokkal szembe állította egy kritikus, akinek mondása szerint: «a német mindannyiszor ír, valahányszor van valami mondanivalója, az angol ellenben csak akkor, ha elháríthatatlan kötelességének tartja, hogy valamit leírjon».

Osvald ez utóbbi lelkületek közé tartozik, de hogy akkor, amikor szükségét látja, hogyan tud megszólalni, csak a közel multban tapasztaltuk, amidőn a bírói és ügyészi egyesület keretében a bírák anyagi helyzetének javításáért oly lelkes melegséggel szállott síkra.

Ha még kiemeljük, hogy mindenkor kiváló gondot fordított a bírói succrescentia nevelésére is, ha rámutatunk arra, hogy a fiatalabb erőket személyesen igyekezett munkájukban irányítani, dolgozataikat javítgatván, őket tanáccsal is a bírói hivatásra előkészíteni, akkor nagyjában mindazon kvalitásokat érintettük, amelyekből bizalommal remélhetjük, hogy Osvald sikerrel és hűséggel fogja folytatni azt a Juhász és Félix által megkezdett irányzatot, amellyel a budapesti kir. törvényszék nemcsak személyzetének nagysága és földrajzi fekvése szerint lett az ország első törvényszéke, hanem ezt az első helyet továbbra is az ott ápolt lelkes szellem révén fogja elfoglalni.

Meg vagyunk győződve, hogy Osvald István minden irányban rátermett elnökként a vezetésére bízott törvényszék teljesítési képességét a bírótársak között ápolt együttérzés mélyítésével csak fokozni fogja és bírótársaival együtt a jogkereső közönség tiszteletét és megbecsülését biztosító utat is mindenkor meg fogja találni, annak az ügyvédi karnak a megbecsülésével is, amely ügyvédi kar ott megfordult tagjai a pozsonyi törvényszéki elnökben is mindenkor megértő őrét találták a pártatlan jogszolgáltatásnak.

Szívből kívánjuk, hogy Osvald Istvánt működésében a jelen cikk kettős címe együttesen jellemezze s ő az elnöki székben igazán «felix Osvald» legyen. *x.*

Tényállás és előadás.*

Az eddig mondottakból folyik az is, hogy midőn tényekből tényre következtetünk, kétféle helyzet állhat be. Egyik az, midőn megítélésünk szerint a logikai összefüggés a már elismert tények és az ezekből következő, vagyis megállapítható újabb tény között szükségképes: ez az az eset, midőn az ettől eltérő következtetésre azt lehet mondani, hogy az «nyílvánvalólag helytelen ténybeli következtetés», vagy pedig hogy az iratellenes, — mint fentebb a csődhirdetménynél — «iratok tartalmával ellentétben áll»; az ilyen eset az, mire a Pp. 534. §-ának harmadik bekezdése vonatkozik, s mely — mint ezekből látszik — ténymegállapítást csak oly körülmények közt enged meg, melyek közt ez a megállapítás csak a jogkérdés területén marad. Ez a facta concludentia, vagyis a döntő tények alapján álló, tisztán elemző (analitikai) következtetés.

De van másik eset is, amidőn az összefüggés a tények és az ezekből megállapított újabb tény között nem annyira szoros, hogy azt szükségképesnek, olyannak lehetne mondani, mely elől nincs kitérés. Itt már az ellenkező következtetés nem *nyílvánvalólag* helytelen, s az okok összefüggő láncolatában egy kis logikai hézag marad, melyen át a következtetés csak valamely máshonnan vett, kivülről származó lökőerő, valamely külső érv segítségével tud átugrani. Ilyen az indiciumok, a csupán valószínűsítő tények alapján vont ténybeli következtetés, mely már a jogkérdés területén kívül marad s az összetevő, szintétikai bizonyítást is kell használnia.

Emlékezzünk vissza a legendás salamoni ítéletre, midőn a bölcs király a két asszony vitáját, vajjon melyiké kettejük közül a gyermek, melyet mindegyik a magáénak állított, akként döntötte el, hogy hasítsák kétfelé a gyermeket s mindegyiké legyen a fele; de midőn ebbe az egyik asszony belenyugodott, a másik ellenben azt mondta, adják inkább vetélytársának sértetlenül a gyermeket, mert ez azé, erre a bölcs király nyomban a lemondónak ítélte azt oda, mondván, hogy csak ez lehet az igazi anya.

Amilyen zseniális ez az ítélet, mégis csak indiciumon alapult, s nincs meg benne az a logikai bizonyosság, mintha azt tudjuk, hogy a két nő közül melyik szülte a gyermeket. Ez volna a logikai bizonyosság, a másik inkább pszichológiai bizonyosságot ad, ami éppen egyik esete annak a különbségnek, melynél fogva ez a döntés csak a ténykérdés bírósági területén marad s csak a közvetlen érintkezés alapján dönthető el; mert elvben még az sincs kizárva, hogy egyik sem szülte a gyermeket, tehát egyik sem az igazi anya. Míg ellenkezőleg, ha a szülés tényét meg lehet állapítani, ebből oly logikai bizonyosság keletkezik, melyből a helyes konzekvenciát vagy az ellenkező következtetés téves voltát a jogkérdés bírája is a tiszta gondolkodás erejével helyesen megállapíthatja.

Amennyiben tehát a Pp. 543. §-a a felülvizsgálati bíróság által is az 534. §. értelmében megállapítható tényállásról beszél, ez csak oly tényekre vonatkozik, melyeknek elemző bizonyítás alapján lehető megállapítása valóságban a jogkérdés területéhez tartozik.*

Különbözik ezektől a Pp. 435. §-a és az 537. §. második bekezdése alá tartozó tények megállapítása, ami már csakugyan a ténykérdés körében van és rendszerint csak az esetről-esetre kivülről merítő szintétikai bizonyítás feladata. Ez azonban a tényeknek kivételes szűk körét foglalja magába, melyek a bírói eljárás alaki szabályaival s ezek megszegésével állnak kapcsolatban s mintegy a bíróság pódiumán, stante sessione, lefolyt eseményeket tartalmazzák, egészben véve tehát a bírósághoz közelebb állnak, a bizonyítás a legközelebb eső szűk területre szorítkozik, s ennek a kivételes kezelése ebben és oly más célszerűségi szempontokban leli indokát, melyekkel itt bővebben foglalkoznunk szükségtelen.

Ezek után a dolog természetéből következik, hogy a ténykérdés bírájának elsőrendű feladata, hogy a tényeket keresve mindenkor azoknak mintegy a *kihámozására* törekedjék, vagyis a bár ténybeli vagy legalább annak látszó felsőbb rétegeket eltávolítva avagy áttörve lehetőleg azokat a tényeket igyekezzék megállapítani, melyek a legalsó réteget, a legelső priuszt, az egésznek a legbenső magvát képviselik: a meztelen tényeket. Minél tisztábban állítja ezeket elénk, minél biztosabban tudja ezeket a jelenségek mélyén megtalálni és kihámozni, annál inkább megkönnyítette a pusztán a jogkérdésben ítélkező bíróságnak is a feladatát, mert annál könnyebb megkülönböztetni azt a döntő jelentőségű határvonalat, ameddig a közvetlenség parancsoló szükségessége terjed s melyen túl vagy inkább *innen* találhatók esetleg azok a *kötött tények* is, melyek a már megállapított tényekből logikai szükségességgel folynak, úgy hogy ezeknek a megbírálása már a jogkérdés bíróságának is nyitva áll.

A ténykérdés bírájának ebben a törekvésében azt szeretném tanácsolni, hogy a tényállás megállapításánál — különösen a polgári perekben, mert a bűnügyeknél más szempontok is vannak — ne annyira az összefüggő történeti előadásra, mint inkább a tényeknek egyenként vagy legalább a bizonyítékokkal való összefüggésük szerint eloszló csoportokba osztott megállapítására s ekként éppen az elkülönített megállapításra törekedjék. Az ekként megállapított tények legélesebben kidomborodnak, a köztük való összefüggés pedig ilyenkor magától helyreáll és egységes történetté alakul.

Igaz, hogy itt is a helyes magatartást ésete válogatja; de az általános irányelvet a célszerűség szempontjából abban találom, hogy a közvetlen tények, szorosan elhatárolva, a bizonyítékkal együtt, melynek alapján megállapíthatók, esetleg rendszámokkal elkülönítve, nyerjenek megállapítást mint oly tények, melyeket a bíróság valónak fogad el; s a meztelen tények szabatos meghatározása mellett, a ténykérdés bírája a becsatolt vagy beszerzett iratok valódisága és hitelképessége felől is határozottan nyilatkozzék. Ezek értelme vagy jelentősége már rendszerint a jogkérdés körébe tartozik.

Lehet, hogy ezzel a módszerrel már nem kapunk olyan kerekded elbeszéléseket, mint akkor, ha éppen erre utazunk, de a valóság megközelítése így könnyebb és rövidebb, a tény- és jogkérdés elkülönítése pedig szabatosabban lehetséges. Az irányelv itt is az legyen, mint a tanukihallgatásnál, ahol nem elégszünk meg általános igenlő vagy tagadó válaszokkal, hanem a végére

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 38. számban.

* Az idetartozó esetek száma nem is olyan nagy, mint azt eleve hinnők, s a nagyfontosságú elvek valóságos alkalmazása, — mint azt más nagy elveknél is tapasztalhatjuk, — itt is a kivételek körébe szorul.

akarunk járni annak, amiből a tanu tudomását merítette, amit látott, hallott, amit maga közvetlenül észlelt, keressük a kötött tények, esetleg a puszta vélemények helyett a közvetlen tényeket.*

Most még csak a pereknek a fellebbezési tárgyaláson való előadásáról akarok megemlékezni, amiről igen helyesen jegyezte meg dr. Juhász Andor, a budapesti kir. tábla elnöke, a Magyar Jogászegylet teljes ülésén f. é. május 4-én előadott észrevételeiben, hogy az lassan halad és hogy a tárgyalást vezető elnökre igen nehéz feladat hárul azáltal, hogy a felek előadását részletesen ellenőriznie és eltérések esetén helyreigazítania kell. Ez bizony a periratok tartalmának legbehatóbb tanulmányozását, sőt megtanulását kívánja meg.

Itt már a törvény oly rendelkezésével állunk szemben, melynek nehézségein a törvénymagyarázat nem segít, hanem, ha jobb megoldást találunk, ezt csak törvényhozási úton lehetne behozni. A Pp. 497. §-a ugyanis az elsőbíróság előtt lefolyt egész eljárás és az ítélet tartalmát a felek előadása útján akarja ismertetni, az elnök ellenőrzése és helyreigazító beavatkozása mellett. Ez a rendelkezés a tárgyalás menetét és gyorsaságát kockajátékká teszi, mert a folyton változó feleknek, illetőleg képviselőiknek előadó, sőt a peranyag megtanulásához való képessége is nagyon változó, sokszor a legkiválóbb tehetségű embernek az előadása is gyarló lehet, de tárgyilagosságuk sincs eléggé biztosítva. Ez a tárgyalások menetét hátráltatja, mert a kimerítő és mégis lehetőleg rövid előadás csak lelkiismeretes és objektiv munka és hosszabb gyakorlat gyümölcse.

Méltán kérdezhetjük tehát, vajjon nem volna-e tökéletesebb és egyben gyorsabb is a fellebbezett perek előadása, ha minden ügyhöz a bírák közül előadót rendelnének ki, hogy ez az elsőbíróság előtt lefolyt eljárást, a fellebbezésszabta keretben, ismertesse, a feleknek pedig megadatnék a jog, hogy az előadás befejeztével annak kiegészítése vagy helyesbítése végett, de az elnök igazságos korlátozó jogkörével határolva, felszólaljanak.

Ez ellen is lehetnek aggályok. Egyik az, hogy az előadó kijelölése a tanács két egyenrangú tagját egyenlőtlen helyzetbe hozza, az előadóban elfogultságot (præoccupatiót) szülhet, a szavazónál pedig az önbizalom némi hiányát. De az ily emberi gyarlóságokkal számolnunk és egyszersmind leszámolnunk kell, mert a bírói hivatásnak egyik fő feladata, hogy magában a tárgyilagosságot, az erre való képességet nevelje, ellentálló erejét fokozza; akiben ez az erő nincs meg vagy elernyed, azon külső fogásokkal úgysem lehet segíteni.

A másik aggály az lehet, hogy ily módon kettőnek kell a pert megtanulnia, az elnöknek és az eladónak. Mert az bizonyára szükséges, hogy az elnök előzetesen ismerje a pert, melyben tárgyal; viszont az elnököt egyszersmind előadóvá tenni nem volna célszerű, mert ez a feladat nagyon is lefoglalja s a tárgyalás vezetésétől eltereli figyelmét, de az ehhez szükséges tekintélyének is árthatna, mert az előadás helyessége körül a felek és az előadó között ellentétek támadhatnak. Ilyformán bele kellene tehát nyugodni abba, hogy a pert ketten tanulják meg, egyik nagyon jól: az előadó, a másik megfelelően jól: az elnök; de ez a kétszeres munka nem hiábavaló; mert az ügy elintézése csak nyer és jobban biztosítva lesz azáltal, ha a per állását a tanács tagjai közül ketten már előre ismerik s ez a fáradság nem vész kárba, de jutalmát nyeri abban is, hogy ekként minden tárgyalási napon átlag egy üggyel többet lehetne elintézni, mint ha az előadást a felek képviselőinek változó természetű közreműködésére bízzák.

A legerősebb ellenvetés itt mégis az volna, hogy ez az előleges megtanulás az előadóul kijelölt bírónak sok idejét fogja lefoglalni, még pedig oly tanulmányra, melyet egyébként a jól vezetett tárgyaláson való részvételével is megszerezhet akkorra, mire a határozathoz hozzá kell szólnia; s ha ekként több ügyet lehetne is tárgyalásra kitűzni, viszont a kitűzésnek megvan a természetes határa abban, hogy az előadók az előkészítő tanulmánnyal túlterhelve ne legyenek.

Kérdés tehát, hogy a két időveszteség, t. i. a tárgyalás lassúbb menete vagy az előadó munkatöbblete közül melyik hátrányosabb? Nem kérdés, hogy így a perek előadása mégis egyöntetűbb és tömörebb lehet. Az ilyen célszerűségi kérdéseknél nem szabad felednünk, hogy ezeknek igazi próbaköve csak a gyakorlati tapasztalásban rejlik. A helyes és legbiztosabb választ erre csak a tapasztalás adhatja meg és némelykor meglepetéseket is hozhat.

Ezért leghelyesebbnek egyelőre csak oly intézkedést vélnék, ha a 497. §. kiegészítéseül feljogosítanák a tárgyalás elnökét arra, hogy belátása szerint azokban az ügyekben, melyeknél ezt jónak látja, előadót jelölhessen ki s erről a feleket is már az idéző végzésben vagy legalább kellő idővel előbb értesítse. Emellett a tárgyaláson eljáró fellebbezési tanácsnak is meg lehetne adni a felhatalmazást, hogy a szükséghez képest (pl. váratlan akadály esetén), a tárgyalás megnyitása és a felek meghallgatása után, az ügy előadását, indokolt határozattal, ismét a felekre is bízhassa, hogy a bíróság szabad mozgása lehetőleg minden irányban megmaradjon.

A későbbi tapasztalás volna hivatva eldönteni, hogy az alternativ rendszer helyett jobb volna-e egyik vagy a másik módszer véglegesítésére áttérni, avagy az alternativ jogosítvány mellett megmaradni. Természetes, hogy eleinte csak a nehezebb, szövevényesebb ügyekben volna célja előadó kijelölésének, éppen ezeknél az az időnyereség, melyet a tárgyaláson ezzel elérni lehet, a legnagyobb.

A törvény erejét és hasznát a megbecsülés is fokozza, melyben részesül, s annak könnyedén való változtatása szellemi javak terméketlen fogyasztását is jelenti. Még a hiányosabb törvény is a megszokás által oly szellemi támogatásban részesül, ami a jobb törvénnyel szemben is előnyt adhat neki. De éppen az eljárási törvények azok, melyekben a vezetőelvek valósítását elősegítő célszerű novelláris módosítások elől kevésbé lehet és kell elzárkózni, mert erejüknek lényeges része a rugalmasságban, a tapasztaláshoz való alkalmazkodásban is áll, s nem változtatás, hanem csak fejlesztés az rájuk nézve, ha irányadó elveik fentartásával oly célszerűségi szempontokhoz alkalmazkodunk, melyeket csak a tapasztalásból ismerhetünk meg igazán s melyek nem az elvek megtagadását, hanem inkább tökéletesebb kivitelét jelentik. Ezért ily értelemben még az ismételt törvényhozó beavatkozástól sem riadnék vissza, mert az 1911 : I. tc.-be foglalt polgári perrendtartásunk megérdemli, hogy fentartsuk oszlopait és alapfalait, de amellett előmozdítsuk fejlődését is ahol csak lehet.

Igaz, hogy a 497. §. nem tiltja előadó kirendelését, sőt utasítást foglal magában arra, hogy az előadás biztosításáról, hézagainak kitöltéséről az elnök az együtt működő bírák és jegyző felhasználásával is törekedjék, ami célszerű javítások érvényesítésének a törvényhozáson kívül is tért enged: de a felfogások itt nagyon különbözők lehetnek, s az egységes eljárás érdekében csak a törvényhozás kiegészítő intézkedésétől lehet várni a jobb eredményt.

Tényállás és előadás a legbensőbb kapcsolatban állnak egymással, nemcsak azért, mert egymásra utalvák, hanem azért is, mert együtt tökéletesednek. Minél világosabban ismerjük a tényeket, minél inkább tisztulnak nézeteink a tényállás valódi mivolta felől, annál könnyebben és szorosabban zárkózik a tényállás köré az előadás, annál rövidebb és tisztább lesz az út, mely az egyiktől a másikhoz vezet.

Dr. Szüts Miklós.

* Pl. «Anyja volt-e A. a felperesnek?» ««Igen.»» «Honnan tudja ezt a tanu?» stb.

A vagyontalanok jogvédelmének díjazása.

A magyar ügyvédség évtizedeken át odaadással, önzetlenül, ellenérték nélkül végezte azt a munkaterhet, amelyet a vagyontalanok jogsegélyének ellátása reá hárított.

Nem önzésből, nem szűkkeblűségből elégelte meg a kar ezen nemes áldozatkészséget.

Köztudomású, hogy a háború alatt az ügyvédség zömének kereseti viszonyai nem tudtak lépést tartani a szertelenül fokozódó drágasággal.

Az ügyvédség létszámának nagyobbik fele hadbavonult.

A segéderők hiányával is küzdő, itthonmaradt kevesebb számú ügyvédre a növekedő szegényjogvédelem ellátása egyre súlyosbodó terhet rótt.

Ezen megváltozott viszonyok olyan kényszerhelyzetet teremtettek, hogy a háború utolsó éveiben, úgy az ügyvédi közvéle-

mény, mint a kamarák jelentései egyre hangosabban követelték a szegényjogsegély díjazását.

Ezen követelés igazságügyi kormányunknál meghallgatásra talált és a 35,900/1918. I. M. számú rendelet kibocsájtására vezetett.

Bármennyire is a megértés és méltányosság volt szülője a rendeletnek, mégis a megoldás módját szerencsésnek és így véglegesnek sem tekinthetjük.

Jelentőségét is inkább abban kell értékelnünk, hogy végre is ezen rendelet, mint első próbarendezés szakít azzal a hagyománnyal, mely súlyos viszonyok között követeli a tömeges ingyen munkát egy, a megélhetés gondjaival küzdő foglalkozási ágtól.

A rendelet alapvető hibáját abban látjuk, hogy segélyadományozás formájában valósítja meg az ügyvédségnek munkája díjazására irányuló követelését, holott az ügyvédnek hivatása terén kifejtett teljesítményéért nem adomány, hanem a megérdemelt ellenérték jár.

A szabályozásnak ezen korunk uralkodó gazdasági alapelveivel nehezen összeegyeztethető módját épen úgy a pénzügyi nehézségeknek kell betudnunk, aminthogy pénzügyi akadályok okozták azt is, hogy a szegényjogvédelemért kiutalt általányösszeg megállapításánál a rendelet nem az ellátandó munkaterhet vette irányadóul, hanem az ügyvédség taglétszáma szolgál mértékül, épen úgy, mint a kamarák közötti felosztás alapjául is.

A kifogásolt segélyezési megoldásnak is van azonban egy figyelemreméltó eredménye. Ezt abban látjuk, ahogyan a rendelet a kirendelésre jogosultak körét meghatározza.

A rendelet 1. §-a szerint a háborúból rokkantan vagy egyébként visszatérő hadbavonult és általában a háború által sujtott azok az ügyvédek, akik támogatásra szorulnak, rendelhetők ki polgári ügyben pártfogóul, vagy bűnügyekben védőül.

Ez a helyes szelekció végre azon kartársakat juttatja a kirendelések jövedelméhez, akiket gazdasági helyzetük és a háborúban elszenvedett veszteségük a kirendelések jövedelmére leginkább ráutalnak.

Ezen szociális érzékre valló rendelkezés az óhajtott intézményes rendezésből sem maradhat majd ki, aminthogy felette időszerű lenne, hogy az egyéb javadalmas gondnoki kirendeléseknél is ezen elvek szerint történjék a kiválasztás.

A rendelet a végrehajtás módozatainak megállapítását a kamarák hatáskörébe utalja át.

Szükségesnek mutatkozik, hogy a kamarák a rendelet végrehajtásánál bizonyos egységes irányelveket kövessenek.

Azt hisszük, hogy a rendelet végrehajtásánál egyöntetű elfogadásra számíthatnak azok az elvek, melyeket a budapesti ügyvédi kamara választmánya legutóbbi ülésén elfogadott és következőképen állapított meg:

A kamara a polgári pártfogó és bűnügyi védőkről bíróságonként külön jegyzéket készít. A kirendelendő ügyvéd csak egy-egy jegyzékben szerepelhet.

A jegyzékben való felvételt a kamarának egyik állandó bizottsága, a budapesti ügyvédi kamaránál a közigazgatási bizottság végzi.

Ezen bizottság kötelessége leend a kirendelések arányosítására ügyelni.

Az arányosításnál nem a kirendelések száma lesz irányadó, hanem lehetőleg azon jövedelem, amelyet szegényjogvédelmekből az egyesek élyeznek. Az összehasonlítás a szegényvédelem díjazásának alábbi rendszerével igen könnyen eszközölhető.

A kirendelt pártfogó és hivatalból védő ügyvédek részesedését a rendelkezésre álló átalányösszegben a fent hivatkozott bizottság állapítja meg.

A felosztás alapjául azon bírósági díjmegállapítások szolgálnak, melyek vagyontalanok ügyeiben a felosztási évre jutó ügyvédi tevékenységért járnak.

Csak az általányösszeget kell az egy évi díjmegállapítások összegével elosztanunk és megkapjuk azon igazságos kulcsot, amely szerint az általányösszegből a kirendeltek részére bíróilag megállapított díjak honorálhatók lesznek.

Ezzel a módszerrel megállapítható lesz az is, hogy milyen összeget igényelne a szegényjogvédelem rendszeres díjazása és ennek megfelelően történhetik meg a most csak számtani megalapozás nélkül megszabott hozzájárulási összeg helyesbítése.

A kirendelt szegényjogvédők munkaidejének gazdaságos értékesítése céljából a bíróságok figyelmét fel kell hívni arra, hogy a vagyontalanok jogügyeit úgy a társasbíróságok polgári és a büntető tanácsai, mint az egyesbírák lehetőleg a hét valamelyik külön napjára, csoportosan tűzzék ki.

A vagyontalanok jogvédelmi szükségletei a háború után még növekedni fognak. A hadból visszatérők sok rendezetlen jogviszonya fogja a jogsegély széleskörű munkáját megkövetelni.

Nem kell magyarázni, milyen fontos érdekek fűződnek ahhoz, hogy ezen igényeket egy intézményesen szabályozott, megfelelően díjazott jogvédelmi szervezet gondoskodása minél teljesebben és minél kevesebb nehézkességgel elégítse ki.

Ezért tartjuk a vagyontalanok jogvédelmének további kiépítését és díjazásának intézményes szabályozását el nem ódázható feladatnak.

Dr. Blauner Mór.

Törvényjavaslat a szerzői jogról.

Az a törvényjavaslat, melyet az igazságügyminiszter sürgős véleményadás végett megküldött az érdekelt testületnek és melyet, úgy tudjuk, még az ősszel a képviselőház elé szándékozik terjeszteni, az 1884 : XVI. tcikket egészben hatályon kívül helyezi és új szerzői jogi kódex gyanánt jelenik meg.

Külső alakja, beosztása, sőt nagyjából paragrafusszámozása is, azonos eddigi szerzői jogi törvényünkével. Az eddigi szöveg jórésze is megmaradt; az új részek bele vannak illesztve a régi szövegrészek mellé, vagy azok helyébe. Alakilag ugyanazt a műveletet végezte el itt a kodifikátor, amelyet azok a törvénykiadók látnak el, kik novellák meghozatalakor a régi törvénybe beleillesztik — mintegy belevagdalják — a novellák szövegét. Nálunk első eset lesz, hogy a törvényhozó maga végzi el ezt a munkát, melynek révén módja nyílik egyrészt a joganyagot egységesen — tehát könnyebben — kezelhetővé tenni, másrészt az ellentmondásokat és egyenetlenségeket elhárítani. Aki törvényt tanulni vagy alkalmazni hivatott, örvendeni fog az iniciativának. A törvényhozás más ágaiban is — kivált az adóügyiben — nagyon szívesen látnók ezt az új módszert, mely megszünteti a folytonos ide-oda utalások által okozott bizonytalanságot és nyugtalanságot, viszont a megszokott beosztás megtartásával a törvényszöveget áttekinthetőbbé, szinte barátságosabbá teszi.

A javaslat arról is tanuságot tehet, hogy az ilyen látszólag csak beillesztő-foltozó munka nem zárja ki azt, hogy a reform tartalmilag gyökeres legyen. Az a szerzői jog, mely a javaslatban kialakul, intézményeiben modern, szellemében liberális, felfogásban bátor, szándékaiban a szerzők iránt valósággal bőkezű szemben az eddigi törvény bátortalanságával, maradiságával és szűkkeblűségével. A kodifikátort kétségtelenül áthatotta az a szerzőknek kedvező irányzat, mely a berni Unió megalakulása óta a nyugati — különösen az angol, dán, holland és német — új törvényeket és a judikaturát két évtized óta földkerekségszerte — nálunk is a legtejesebb mértékben — meghódította.

A régi szerzői jogi törvényhozás a köz érdekét szűk látókörű aggodalmassággal féltette a szerzők jogaitól. Mintha abból kívánta volna a kulturát táplálni, ami jogot a szerzőktől elvont!

Az új szellem többet remél a kultura számára attól a szerzőtől, kinek módot ad arra, hogy jogait anyagilag szabadon kiaknázhassa és erkölcsi érdekeit erélyesen megvédhesse, mint attól, kit a jogok korlátozásával elnyom és bátortalanná tesz.

A javaslat világosan arra vall, hogy a kodifikátor ettől az új szellemtől vár nagyobb eredményt; a javaslat a maga egészében és részleteiben az új irányzat mellé szegődik és szerzői jogunk vezéreszméjévé a szerzők teljes anyagi és erkölcsi védelmét teszi, viszont a közérdek védelmét a szerzők ellenében szinte kizárólag abban keresi, hogy a szerző jogát időhatárhoz köti. Ez időhatáron belül a törvényjavaslat szerint a szerző, mondhatni korlátlan ura alkotásának és művében kifejeződő egyéniségének.

A hangsúly itt a *korlátlan* szón van. Mert korlátozva a szerző az 1884 : XVI. tc. szerint is ura volt alkotásának. Ám ép a mindennemű korlátok eltörlése a lényege a reformnak.

A korlátozás megnyílvánult eddigi törvényünkben azáltal is, ami benne volt, de azáltal is, ami hiányzott belőle. A javaslat

alapelvének látszik: mindazt, amit jog gyanánt megállapítani lehet, megadni a szerzőnek és pedig kifejezetten megadni. Segítségére volt itt a kodifikátornak a berni Unió okmánya, az ú. n. berlini szöveg. Ez gyüjteménye szinte valamennyi szerzői jogi institucionak. Ebből vette át a javaslat a következő új jogokat a szerzők számára: a némajátékok és koreografiai művek védelmét (50. §.), az építőművészet védelmét (60. §.), a művek mechanikai előadás céljára szolgáló készülékekre és ezek alkatrészeire (lemezek, hengerek, tekercsek stb.) való átvitele ellen való védelmét (6. §. 9. pont); a védelmet az ellen, hogy a mű mozgófényképészeti mű céljaira felhasználtassék, valamint, hogy bármikép közvetve eltulajdoníttassék, átalakíttassék, felhasználtassék, alkalmaztassék (adaptálás), összeállításokba (arrangement), kivonatokba felvétessék, átdolgoztassék, pl. regény, elbeszélés, vers, szindarabbá és viszont (6. §. 10. pont); a fordításokban, alkalmazásokban, összeállításokban, átdolgozásokban és felhasználásokban rejlő speciális szerzői tevékenység védelmét (8. §.), a folyóiratok mindennemű cikkeinek feltétlen védelmét (9. §. 2. pont), zeneművek és drámai művek feltétlen védelmét mindennemű előadások ellen (51. §.), az iparművészeti művek (66. §.) védelmét, a mozgófényképészeti művek védelmét (73—76. §.) Ugyancsak az Unió-aktából ültette át a javaslat a két legkardinálisabb újítást: a fordítások elleni védelem kiterjesztését teljes védelmi időtartamra (7. §.) és a formaságoknak (fentartások, bejelentések, beiktatások stb.) elejtését az egész vonalon olyannyira, hogy szerzőinknek többé szinte semmiféle vonatkozásban fentartásra, beiktatásra vagy egyéb alakiság betartására nem lesz szükségük.

E most felsorolt új védelmi tárgyakat és módokat az Unióakta követelte meg, ha az Unióhoz csatlakozni kívánunk. A szerzők iránt való jóakarat itt abban nyilvánult meg, hogy az Unióakta által engedett korlátoló kivételekkel a javaslat nem kívánt élni. A törvényjavaslat azonban az Unió-akta követelményein messze túlment a reformokban és biztosítani iparkodik a szerzők számára a legtöbbjét azoknak a jogoknak, melyeket — bárha az Unió-aktában nincsenek felvéve — a legújabb nyugati törvényhozások statuáltak, sőt olyanokat is, melyeket eddig egy törvényhozás sem tett magáévá, csak az irodalmi kongresszusok és a szerzői jogi szakírók hangoztattak kívánatosak gyanánt. A védelem ilyen új tárgyai közül megemlítjük a mű lényeges tartalmát (6. §. 1. pont) mindaddig, míg maga a mű meg nem jelent, vagy míg a szerző a mű tartalmának lényegét közzé nem tette. Tudományos művek szerzői, drámaírók, de más szerzők számára is felette becses lesz a reformnak ez a része, mely megóvja a szerzőt az időelőtti indiszkrécióktól. Bárha elméletileg talán kiesik e rendelkezés a szerzői jogból és a polgári törvénykönyvben lehető bővített kiadásban kér helyet: mint instituciót ogunk gyarapodásának tekintjük.

Hasonló új védelmi objektum a mű címe, melyet ezentúl csak akkor lehet más mű címéül átvenni, ha ez nem elkerülhetlen és nem megtévesztő és a szerzőnek nem okoz anyagi vagy erkölcsi kárt. Ez a rendelkezés is talán túllép a szerzői jog körén és inkább volna helye a tisztességtelen versenyről szóló törvényben; ilyenek hiján azonban, úgy véljük, célszerű volt felvenni a szerzői jogi kódexbe, hogy maga az institució eleven joggá váljék.

A most említett institucióval rokon a javaslat 23. §-ának az a rendelkezése, mely büntetést, kártérítést és elkobzást enged kiszabni annak terhére, aki a szerző nevét akarata ellenére a a művön kiteszi, vagy a művön mellőzi. A személyiségnek nyujt itt a javaslat igen értékes védelmet, megelőzve a polgári törvénykönyv ily irányú rendelkezését.

A javaslat készítője az újító munkán kívül jelentékeny javító és átdolgozó munkát is végzett. Megjavította mindenekelőtt a régi törvény műnyelvét: azt egységessé és következetessé tette. A műszavak használata az 1884 : XVI. tc.-ben sok helyütt zavarólag inkonzekvens volt; nem is csoda, hiszen ez a törvénycikk teremtette meg szerzői jogunk műszavait akkor, mikor a jog ez ágának műnyelve még a külföldi törvényhozásokban is ingadozó volt.

Különösen a bitorlás jogkövetkezményeiről szóló 18—24. §-ok újultak meg a javaslat átdolgozásában. Az 1884 : XVI. tc. büntető rendelkezései sehogyse illeszkedtek be büntetőjogunk keretébe. A bitorlást e törvény vétségnek minősítette anélkül, hogy a büntetőtörvénynek a vétségre vonatkozó általános szabályait alkalmazandónak rendelte volna. A javaslat kihágásnak minősíti át a szerzői jog bitorlását és elrendeli a kihágási büntetőtörvénykönyv általános rendelkezéseinek alkalmazását, amennyiben maga a javaslat azoktól eltérő intézkedéseket nem állapít meg. Ilykép ezentúl határozott büntetőjogi szabályok fogják vezetni a polgári bírót a szerzői büntető részének alkalmazásában. Az eddigi büntetési tételt változatlanul meghagyja a javaslat 2000 K-ban, azonban — több újabb kihágási büntető rendelkezések mintájára — az alkalmazandó pénzbüntetés nagyságát a bitorló jogtalan gazdagodásának kétszeres összegére is felemelhetőnek mondja. Ez az intézkedés, attól tartunk, papirformában marad meg a törvény alkalmazásánál. A polgári bíróságok eddigi gyakorlata igen tartózkodó volt a büntetések kiszabásában; alig hinnők, hogy e szigorúbb, szinte korláttalan büntetési szankciók alkalmaztatásra kerülnének.

Annál több eredményt várunk a szerzők számára a javaslat új kártérítési rendszerétől (18. §.), melyet a sajtótörvény 39. §-ának és a becsület védelméről szóló törvény 28. §-ának szelleme leng át. Megtérítést *(elégtételt)* statuál a javaslat a szerzőnek vagyoni és *nemvagyoni* káraiért és mindezeket az összes körülmények, különösen a felek vagyoni viszonyainak is figyelembevételével állapítja meg és a bitorló jogtalan gazdagodását a szerző részére mindenesetre megítélendőnek rendeli. Itt nyílik a bírónak tere arra, hogy a szerző sérelméért igazán teljes elégtételt szerezzen és a szerzőt úgy kármentesítse, ahogy megérdemli, viszont a bitorlót *a szerző javára* úgy sujtsa, ahogy rászolgált. Emellett feleslegessé válik a károsszegnek penibilis kiszámítgatása nehezen beszerzendő adatok és habozó szakértők meghallgatása alapján, amint azt az eddigi szerzői jogi judikatura gyakorolta; a bíró legszabadabb mérlegelése lép itt az aggodalmaskodó számkeresés helyébe.

Ha ezekhez még hozzáfűzzük, hogy a javaslat szerint szerző követelheti, hogy a bitorló ellen hozott ítélet valamely belföldi időszaki lapban közzététessék, viszonosan az is követelheti ezt, akit a szerző alaptalanul bitorlással vádolt meg, valamint hogy a javaslat az eddiginél hatékonyabb előzetes intézkedéseket is bocsát a szerző rendelkezéseire, amennyiben már a bitorlás előkészítésére és kísérletére szolgáló eszközöket (hirdetések stb.) elkobozni engedi, úgy némi képet adtunk arról, milyen és mennyire hatékony eszközökkel iparkodik a javaslat megadni a lehetőséget arra, hogy a védelem valóságos lehessen.

Teljesnek tartanók e védelem e fegyvertárát, ha a javaslat magában a szövegben — nem pedig csak az indokolásban (25.) — statuálná azt, hogy a szerző érvényesítheti bíróilag a bitorlás abbanhagyására való igényeit is. Ez az institució oly fontos és nálunk annyira nem közkeletű, hogy a jogszolgáltatás számára nem elegendő irányítás az, ha csak az indokolás utal rá.

Dr. Szalai Emil.

A tévedés a büntetőjogban.

A kötetek, mikben a háborús idők rendeletei napvilágot látnak, egyre gyűlnek, egyre szaporodnak. Életünk legegyszerűbb megnyilvánulását, minden lépésünket és cselekedetünket befonják a rendeletek hálói. Iparnak és kereskedelemnek már a lélekzetét is rendelet szabályozza. Rendjén van-e ez így, annak bírálatába hiába bocsátkoznánk, hiszen ezek az alkalmi alkotások egy nagy alkalomnak, a háborúnak a szülöttei «a társadalmi bajok szimptomatikus orvosságai», ahogy Vámbéry az alkalmi törvényeket nevezi. («A törvény hatalma» Jogt. Közlöny 1913. 51. sz.)

Amíg a háború és a háborús viszonyok éreztetni fogják hatásukat, addig egyre csak szaporodni fognak ezen alkalmi jogszabályok. Ezzel a helyzettel számolva egyáltalán nem csodálkozhatunk azon, hogy mindig többen és többen akadnak olyanok, akik valamely legújabb rendeletről nem tudva jóhiszemű cselekedetükért is felelősséggel tartoznak. Mert bármily számosak legyenek a szabályok, a törvény nemtudásával senki sem védheti magát. Ezt a törvény által felállított tételt azonban a maga merevségében alkalmazni lehetetlen. Több példa van előttünk, hogy az újabb időkben a tévedésnek tana mind erősebb revizió alá kerül, mert kétségtelen, hogy nemcsak a rómaiak idején voltak rusticusok és imperitusok, hanem a mai időkben

is vannak s pedig nemcsak a jogban járatlanok, hanem olyanok, akik a rendelet áthágása miatt mégsem büntethetők, mert a renletről nem tudtak, vagy ha tudtak is róla, nem értelmezték helyesen a rendeletet. Revizió alá kell venni a Btk. 81. §-át, mely szerint a büntetőtörvény nemtudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki. És ha már a büntetőtörvénykönyv revíziója nem is következhetik be oly hamarosan, de ezen rendeletekkel kapcsolatosan követni kell Németország példáját, hol a szövetségtanács még 1917. év legelején rendeletben mondotta ki, hogy megengedi annak a körülménynek figyelembevételét, hogy az, akit valamely háborús rendelet áthágásával vádolnak, nem tudott az illető rendelet létezéséről, vagy a rendeletet nem tartotta cselekményére alkalmazandónak, hogy ha ez a tévedése vétlen volt, úgy ez enyhítésre, bizonyos esetekben felmentésre nyujt alapot. A vétlenség bizonyítható oly esetekben, midőn a vádlott kimutatja, hogy a cselekmény elkövetése előtt annak helyessége felől tudakozódott, különösen ha hatóságtól kért felvilágosítást s azt az értesítést nyerte, hogy cselekménye megengedett.

A büntetőjogi tévedés tanával szemben tehát épen a mai rendeletözön hatása alatt bizonyos fordulatnak kell bekövetkezni. Ez a fordulat a törvénnyel szemben a bírói joggyakorlatban már korábban megkezdődött, de ma különös aktualitásra emelkedett.

A joggyakorlat azonban kénytelen volt jogászi szőrszálhasogatáshoz folyamodni, midőn minden egyes esetben a tévedés fen vagy fen nem forgása tekintetében azt tette vizsgálat tárgyává, hogy a büntetőjog mezejére vagy más jogvidékre vonatkozott-e a tévedés, hogy ehhez képest döntse el annak figyelembevételét. Épen a Reichsgericht gyakorlatában akadunk annak példájára, hogy merőben formalisztikus jogászi disztinkciókra támaszkodik a határozat abban a kérdésben, hogy figyelembe vehető tévedés forgott-e fen vagy sem.

Minthogy hazai joggyakorlatunk is csak ilyen erőszakolt magyarázatokkal tudta a törvény rendelkezését áttörni és tudott felmentő ítéletet hozni, egyértelműleg felhangzott a kívánság, hogy «a törvény a bírót, kit a legkényesebb feladatok megoldására képesnek tart, képesnek kell hogy tartsa arra is, hogy az összes egyéni körülmények mérlegelésével azt is eldöntse, vajjon igazi tévedéssel, tehát bonafide, tiszta lelkiismerettel való cselekvéssel áll-e szemben, vagy olyan puszta kifogásként felhozott védekezéssel, melyre már a régiek ezt a jellemző kifejezést használták «ignorancia affectata» és hogy a törvényt ily értelemben módosítani kell. (Igy Berger Miksa «A büntetőjogbeli tévedés kérdéséhez», Wlassics-kötet.) Ugyancsak a tévedés törvényhozási reformját tartotta kívánatosnak dr. Bermolák Nándor «A tévedés tana» című munkájában is még pedig pozitiv irányban a bűnösség tanából kiindulólag. Szerinte a bűnösséget szándékosnak kell tekinteni, ha a tudat képzettartalma a büntetendő cselekmény összes természetes és törvényes alkotó elemeit felöleli s az elkövető tudja, hogy cselekménye jogszabályba vagy erkölcsi, vallási vagy más társadalmi normába ütközik, vagy idegen jogot vagy érdeket sért vagy veszélyeztet. A tévedés pedig a szándékos bűnösséget akkor zárja ki, ha a téves képzeletek valósága esetén a cselekmény belső természete miatt azt megállapítani nem lehetne.

Az irodalomban tehát meglehetős egyértelműség uralkodott egyrészt a tévedés rendszeri elhelyezése és annak a beszámítással való egybefüggése kérdésében, mint azon disztinkció tekintetében, mely a büntetőjogi és más jogbeli tévedés között volt. Azonban sem az újabb idők bőséges irodalma, a bírói joggyakorlat, sem a jogtörténet és különösen a rómaiak jogfelfogása nem tudták a törvényhozás eszmeköréhez közelebb vinni azt a felfogást, hogy a büntetőtörvények súlyával büntetni csak azt lehet, aki azokat felfogni és megismerni képes volt.

A rómaiak ismerték a rusticitás fogalmát és ezt olyanokra alkalmazták, akik élethivatásuknál, foglalkozásuknál fogva a törvényeket nem ismerhették. Az ignoranciának a rómaiaknál többféle faja volt, így az «ignorantia affectata», mely a valódi tudatlansággal szemben való megkülönböztetésre volt alkalmas. A legyőzhető tévedés (ignorantia crassa vel supina, ignorantia graviter culpabilis) szemben az ignorantia vel error invincibilissel. A rómaiak amíg a büntethetőségre a jogi tévedésnek semmi, addig a tényekben való tévedésnek mentő hatályt tulajdonítanak (Paulus I. 9. pr. Dig. de iuris et facti ignorantia (22, 6) Regula est: iuris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere.» L. 11. §. 4. Dig. de his, quinot (3, 2) Ignoratio enim excusator non iuris sed facti. Modestinus, Coll I. 12. Nonnumquam per ignorantiam delinquentibus iuris civilis veni a tribui solet, si modo rem facti quis, non iuris ignoret».

Ezt a megkülönböztetést fogadja el legújabban Liepmann a Zeitschrift f. d. ges. Strafrechtsw. XXXVIII. és köv. számokban nemrég megjelent «Gedanken über den Rechtsirrtum» című tanulmányában, melyben a forrásokból vett számos példával bizonyítja, hogy a római remekjog anyagi értelemben tesz különbséget egyrészt a tényre, másrészt az annak jogi megítélésére vonatkozó tévedés között. Ezzel élesen cáfolja Bindingnek ellentétes felfogását. Binding ugyanis a rómaiaknál a jogban való tévedésnek éppen olyan mentő, illetve a szándékot kizáró hatályt tulajdonít, mint amilyet a ténytévedésnek (Normen II. köt. 312—327.). A joggyakorlatból mutatja ki, hogy olyan esetekben, midőn a jogellenesség tudatának hiányát állapították meg, kizártnak tekintették a bűnös szándékot. A Binding-féle eseteket azonban csak kivételeknek tekinti Liepmann is mint sokan mások, sőt azt veti szemére, hogy a forrásokból merített példákban a ténybeli tévedéseket is jogbelieknek minősíti. A jogbeli tévedés beszámíthatatlanságának tételét a tétel alól tett kivételek is bizonyítják, igy a rusticitas és imperitia esete, másrészt egyes tényálladékok, melyekhez a jogellenesség tudata megkivántatik.

Akárhogy dőljön is el azonban a vita a rómaiak jogfelfogására nézve a jogbeli és ténybeli tévedés között, kétségtelen az, hogy már a jogtörténetben akadunk annak példájára, hogy a jog mindég kereste a jóhiszemű cselekmény mentségét és hogy nem volt a mienkhez hasonló merev jogszabálya. A büntethetőség szempontjából egyébként kétségtelen, hogy aki csak téves képzet általi tévedés folytán követett el bűncselekményt, azt büntetni nem lehet. E tekintetben csak a jogtalanság tudata és e tudatnak tényálladéki ismérvként való felvétele a lényeges. Ellenben a büntetőjogi és nem büntetőjogi tévedés közötti különbséggel semmire sem jutunk, mert a bűnösség szempontjából semmilyen jelentősége nincs. A jogi tévedés, bármilyen legyen is az, ha menthető, vagyis ha nem vonatkozik általános erkölcsi szabályokra és különösen, ha a tettes bebizonyíthatóan abban a hitben cselekszik, hogy amit tesz, az meg van engedve, mert a törvényben, illetve alkalmazhatóságában tévedett, akkor a büntetés enyhítése rendelendő el. Azért hangsúlyozzuk, hogy általános erkölcsi, illetve társadalomellenes cselekmény esetében ez a jogi tévedés semmiként sem menthető, mert a rendeletek tömege között is sok van olyan, mely a társadalom erkölcsi felfogását foglalja parancsokba, mint az árúeltitkolások, árdrágítások stb. eseteiben; kétségtelen, hogy ma már ezeknek megtorlásánál nem lehet a rendelet nemtudására hivatkozni.

Akit a mai meggazdagodási alkalom, a háború csábított bűnözésre és embertársainak szorultságát használja ki, az semmiesetre sem hivatkozhatik arra, hogy azt hitte, hogy jogosultan cselekedett, bármily számosak is a rendeletek, mert a jogtalanság tudata kétségtelenül kimutatható az illető cselekvésében.

A jogszerűség és erkölcsiség szabályait, azokat az általános tiltó jogszabályokat, melyek voltaképp a büntető jogszabályok gyökerei, azokat mindenkinek ismerni kell és így az erkölcsi és jogi tiltó törvények nemtudásán alapuló tévedés semmiesetre sem mentesít, mert a jóhiszeműséggel e téren védekezni nem lehet.

Ami pedig a háborús rendeletekkel szemben ama aggályt illeti, hogy ezek alkalmazóitól, akik rendszerint közigazgatási és rendészeti téren működnek, a jóhiszeműség vizsgálatát és finom jogi különböztetéseket, illetve ily irányú döntést kívánni nem lehet, erre csak az a válasz, hogy éppen ma, midőn a rendeletek voltaképp kivételes törvények, ma a rendőrbírótól is meg lehet kívánni, hogy különböztessen a menthető és nem menthető tévedés között.

Dr. Lévay Tibor.

Törvénykezési Szemle.

Csalás kifogása a jóhiszemű továbbeladó ellenében.

Felperes alperestől két hordó repceolajaljat vett oly célból, hogy a szeszgyártáshoz szükséges cefre habzásának meggátolására használja fel. A vétel június hónapban történt; mikor október hónapban a szeszgyártást megkezdette, az árú hasznavehe-

tetlennek bizonyult. Felperes az átvételtől számított hat hónap eltelte után indítja keresetét. Az elévülési kifogással szemben felperes arra hivatkozik, hogy a szeszgyártás megkezdése előtt az árú hibájáról meg nem győződhetett; másrészt pedig az alperes a KT. 350. §-ára nem hivatkozhatik, mert a repceolajalj kátrány hozzákeverése által készült és így nem alkalmas arra a célra, amelyre vették. Ezzel szemben az alperes azzal védekezik, hogy ő az árút szintén mástól szerezte be s a nála raktáron volt árút megvizsgálatlanul az eredeti csomagolásban adta tovább.

A kir. törvényszék, mint fellebbezési bíróság 33. P. 897/917. sz. a. marasztaló ítéletet hozott, mondván: «a KT. 346. §-a (mely az azonnali kifogásolásra vonatkozik) csak a jóhiszemű eladó javára áll fen, de jóhiszemű eladó számba nem jöhet az, aki rendeltetésellenes minőségű, mesterséges úton, idegen anyag hozzákeverésével előállított árút ad el. Nem döntő az alperes jóhiszeműségére, ha való lenne is, hogy ő a mástól szerzett árút megvizsgálatlanul adta tovább felperesnek, mert ha így cselekedett is, mulasztott, mert hiszen kereskedő létére a mástól szerzett árút rendeltetésszerű minőségéről tartozott volna meggyőződni, mielőtt azt másnak továbbadta s ha ezt elmulasztotta, mulasztása útján nem kerülhet kedvezőbb helyzetbe, mintha kötelességszerűen cselekedett volna. Azért nem rendelte el a bizonyítást arra, hogy az alperes eredeti csomagolásban, megvizsgálatlanul adta tovább az árút.

A kir. tábla 2. P. 1042/1918. számú végzésével a kir. törvényszék határozatát feloldotta, s elrendelte annak kiderítését a 350. §. alkalmazhatósága szempontjából, igaz-e, hogy alperes az árút továbbeladás végett mástól szerezte be.

A kir. tábla határozatából kivehető az a jogi álláspont, hogy a KT. 350. §-át, mely szerint *csalás esetén az eladó a 346. és 349. §-ok határozataira* — vagyis a haladéktalan megvizsgálási kötelesség elmulasztásának következményére és a hat hónapi elévülésre — *nem hivatkozhatik*, csak az esetben tartja alkalmazhatónak, ha a (magánjogi) csalást a vevő közvetlen eladója követte el.

A kir. törvényszék indokolásának a gyengéje abban van, hogy az alperes jóhiszeműsége szempontjából tartja közömbösnek azt a kérdést, hogy alperes direkt eladó vagy továbbeladó-e, holott nyilvánvaló, hogy a jóhiszeműség szempontjából ez nem közömbös, mert hiszen nem lehet rosszhiszeműnek tekinteni azt az eladót, aki az árút szintén mástól vette s aki az árú hibájáról nem is tudott. Egyébként sanda mészárosképen nem is oda vág ez az indokolás, ahová célozni látszik, mert gondolatmenetétől utóbb az tünik ki, hogy a továbbeladó felelősségét nem a rosszhiszeműségére, hanem mulasztására és arra a jogelvre alapítja, hogy egy mulasztás által az eladó nem juthat kedvezőbb helyzetbe, mintha kötelességszerűen cselekedett volna. Itt ugyan megint ellentmondás van, mert mulasztásnak tekinti a törvényszék az alperes mint vevő szempontjából azt, t. i. az azonnali megvizsgálás elmulasztását, amit a felperes, mint vevő részéről nem tekint mulasztásnak. Másrészt csalás esetén a megvizsgálási kötelesség elmulasztásának következményeire nem lehet nyilatkozni. A csalás pedig az alperesi vevővel szemben szintén fenforog. Az indokolás e gyengéjétől eltekintve azonban a törvényszék ítélete helyes alapgondolatból s a forgalom érdekeinek helyes megítéléséből indul ki. A törvényszéket ugyanis nyilván annak meggondolása vezette, hogy a kereskedelmi forgalom — a tiltott lánckereskedelemre nem gondolva — nincsen egy ügylettel lezárva, hanem az több ügylet egymásutánja; hogy továbbá a csalásával okozott kárt az viselje, aki a csalás elkövetőjével közvetlen jogviszonyban van s illetőleg — többszörös forgalomra gondolva — hogy mindenki saját eladója ellen fordulhasson, míg a felelősség a csalás elkövetőjéhez eljut. A tábla álláspontja mellett a jóhiszemű továbbeladóval szemben nem lehet csalásról szó, ami odavezet, hogy a vevő — ha ugyan per nélkül kideríthető, hogy ki volt az eredeti, a hamisítást elkövető eladó — ez ellen, ki vele jogviszonyban nincs, csak kártérítési perrel fordulhat, ami azonban a saját eladója ellen indított előző per nélkül gyakorlatilag nehezen lesz érvényesíthető és így a károsult egy per helyett kettőt kénytelen indítani.

A kir. tábla szubjektivizálja, a törvényszék objektivizálja a csalást, vagyis a tábla szerint csak akkor van csalás esete, ha az a közvetlen ügyfél, a perben álló fél részéről forog fen, míg a törvényszék álláspontja szerint csalás történt az árúval s így akármelyik, illetve akárhányadik eladó sem hivatkozhatik az elévülésre. A grammatikai magyarázat a törvényszék álláspontjának helyességét nem zárja ki, gyakorlatilag pedig ez az álláspont vezet méltányosabb eredményre. *B. M.*

Szemle.

— **Az alaptőkefelemelést tiltó rendeletet** nemcsak célszerűség, hanem törvényesség szempontjából is több oldalról támadják. Legutóbb *Lányi Bertalan* volt igazságügyminiszter is kétségbe vonta (P. Lloyd szeptember 22.), hogy a kormánynak törvényes felhatalmazása lett volna a rendelet kibocsátására.

Az 1914 : L. tc. 14. §-a felhatalmazza a kormányt «a *magánjogi* jogviszonyoknak a háború következtében szükségessé vált *rendezésére.*» Kérdés lehet-e «rendezés»-nek minősíteni oly gyökeres újítást, mint amilyent az alaptőke felemelésének eltiltása és kivételes esetekben kormányengedélytől való függővé tétele jelent. Kétségtelen, hogy ezt magánjogi jogviszonyok *rendezésének* csak a legtágabb interpretátióval lehet minősíteni, pedig a kivételes intézkedésekre feljogosító törvényes felhatalmazásnál a legszűkebb interpretátiónak volna helye.

Nem csatlakozunk ugyan azok véleményéhez, akik azt vitatják, hogy a rendelet kibocsátására a kormánynak törvényes felhatalmazása nem volt, de jogászi szempontból kifogásoljuk a rendeletet, mert ily túlságosan messzemenő törvénymagyarázat alapján azt kibocsátani nem volt helyes.

Meg kell ezt állapítanunk annál inkább, mert már a multban is merültek fel hasonló panaszok oly rendelet kibocsátásánál, mely még az alaptőkefelemelési rendeletnél is fontosabb.

A birtokforgalmi rendeletet értjük, mely legalább *magánjogi* jogviszonyokra vonatkozik. Az alaptőkefelemelés kérdésénél azonban helyesen mondják a rendelet támadói, hogy a rendelet nem is *magánjogi*, hanem kereskedelemjogi jogviszonyokat rendez. Akik ezen támadással szemben azt mondják, hogy a magánjog szóval a törvény a jus privatum egész területét akarta megjelölni a jus publicummal szemben, megfeledkeznek arról, hogy ugyanezen törvény 12. §-a a 14. §-ban adott általános felhatalmazás dacára szükségesnek tartotta külön felhatalmazás megadását a kereskedelmi jog körébe vágó aránylag kis jelentőségű kérdések szabályozására. A javaslat miniszteri indokolása a 12. §-ról azt mondja, hogy az abban foglalt speciális felhatalmazást «a vonatkozó szabályoknak nem annyira a magánjog, mint inkább a kereskedelem rendészetének körébe vágó jellege tette kétségek elhárítása végett kivánatossá.»

Ez az indokolás fokozott mértékben ráillik a tőkefelemelést tiltó rendeletre, Ha tehát a 12. §. szükségesnek tartotta a kormány külön felhatalmazását, hogy a közgyűlések összehívása a leltár készítése stb. kérdésében a fenálló jogszabályoktól eltérő rendelkezéseket állapíthasson meg, akkor még inkább szükséges a külön törvényes felhatalmazás arra, hogy az alaptőke felemelése meg legyen tiltható.

Ismételjük, hogy mindezek dacára nem mondjuk, hogy a kormánynak nem volt felhatalmazása a rendelet kibocsátására. Annak a kormánynak, mely törvényes felhatalmazás alapján elveszi földünk termését, megszabja hány gramm kenyeret ehetünk, hány cipőt vehetünk, eladhatjuk-e ingatlanunkat, vehetünk-e házat, építhetünk-e családi tűzhelyet, az felhatalmazottnak érezheti magát annak megállapítására, hogy a részvénytársaságok felemelhetik-e alaptőkéiket.

Ha mégis a háború ötödik évében vizsgálgatjuk, hogy a 14. §. interpretátiója megengedi-e még ennek a rendeletnek kibocsátását is, úgy ezt egyetlen okból tettük. A kormánynak háborús mindenhatósága mellett a polgárok jogai oly parányivá zsugorodtak össze, hogy ezt a kis szigetecskét, melyen még szabadon mozoghatnak, különös gonddal kell tiszteletben tartania épen a mindenható kormánynak.

A törvényhozás úgyis a legnagyobb bőkezűséggel adott meg ennek a kormánynak és elődeinek is minden felhatalmazást, amit csak kértek.

Tartsuk meg tehát féltő gonddal legalább a formákat.

— **A kereskedelmi jogi törvényelőkészítő-bizottság** szervezeti szabályait és ügyrendjét teszi közzé az Igazságügyi Közlöny legújabb száma. A szabályzat szerint a kereskedelmi jogi előkészítő munkálatok céljára az igazságügyi minisztérium

kebelében állandó bizottságot kell alakítani. A bizottság feladata a kereskedelmi törvény helyébe a hazai és külföldi jogfejlődés a törvénykezés és tudományos munkálatok eredményeinek felhasználásával a gazdasági viszonyoknak és a kereskedelem igényeinek megfelelő új törvénytervezet készítése. Az igazságügyminiszter a hiteljog körébe tartozó egyéb törvények előkészítő munkálatait is a bizottság hatáskörébe utalhatja. A bizottság szerkesztő- és segédtagokból áll. Egyes kérdések tárgyalásához esetről-esetre az igazságügyminiszter más szakférfiakat is meghívhat. A bizottság elnökét és szerkesztő-tagjait az igazságügyminiszter nevezi ki és menti fel. A bizottság feladata elsősorban az, hogy a szerkesztő-tagok munkálatai alapján elkészítse a hatályban lévő kereskedelmi törvény helyébe alkotandó új törvénykönyv tervezetét. A hiteljog körébe tartozó egyéb törvénykönyvelőkészítő-munkálatokkal a bizottság csak az igazságügyminiszter külön felkérésére foglalkozik.

— **Az országos ügyvédi értekezlet határozatainak végrehajtása.** A budapesti ügyvédi kamara választmánya az 1917-iki országos ügyvédi értekezlet határozatainak végrehajtása céljából bizottságokat küldött ki. A katonai kérdésekkel foglalkozó bizottság, továbbá az állásközvetítő bizottság előadója *dr. Blauner Mór*, a kölcsönalap-bizottságé *dr. Popper Tódor*, a lakáskérdés megoldásával foglalkozó bizottság előadója *dr. Székely Imre*. A közigazgatási jogsegély kiépítésének kérdésével foglalkozó bizottság előadói *dr. Kégl János* és *dr. Teller Miksa*. Utóbbi bizottság hatáskörébe tartozik az ügyvédeknek a közigazgatási hivatalokban való elhelyezésének kérdése is.

— **Felhívás a jogi szakírókhoz.** A *Jahrbuch des ungarischen Rechts* szerkesztősége a következő felhívás közlésére kért fel bennünket: A «Jahrbuch» egyik legközelebbi száma lehetőleg kimerítő és rendszerbe foglalt egybeállítást készül adni a külföldi könyvpiacon és a külföldi szakfolyóiratokban magyar írók tollából megjelent összes jogi munkálatokról. A «Jahrbuch» egyik munkatársa ugyan éveken át folytatott gondos gyűjtésének eredményét e célból a szerkesztőség rendelkezésére bocsájtotta, azonban természetszerűleg nincs mód annak megállapítására, hogy vajjon a gyüjtemény csakugyan kimerítő-e? Minthogy pedig ez a gyüjtemény a külföld számára mindenkor forrásként fog szolgálni, kiváló érdek fűződik ahhoz, hogy az valóban *hiánytalan* legyen. A «Jahrbuch» szerkesztősége ez okból azzal a kéréssel fordul a magyar jogi szakírókhoz, hogy külföldön megjelent saját műveikre vonatkozó pontos adatokat (cím, a kiadás helye és éve, a kiadó neve, illetve a folyóirat címe, évfolyama és lehetőleg lapszáma tüzetes megjelölésével) a «Jahrbuch» szerkesztőségének (V., Mária Valéria-utca 12., telefon 123—18) mielőbb, de legkésőbb október hó végéig beküldeni sziveskedjenek.

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége,** úgy mint az előző években, az idén is előadás-sorozatot rendez. A felolvasó ülések sorát *dr. Beck Salamon* kezdi meg, aki október 1-én, kedden este ½7 órakor az Ügyvédi Kamara tanácstermében «*Perjogi kérdések*» címen tart felolvasást. A Szövetség a felolvasó üléseken minden érdeklődőt szivesen lát.

— **A mezőgazdaságilag mívelt ingatlanok haszonbérletének meghosszabbításáról** szóló 1209/1918. M. E. sz. rendelet értelmezése tárgyában a m. kir. minisztérium 4169/918. M. E. sz. alatt a következő rendeletet bocsátotta ki: A m. kir. minisztérium a mezőgazdaságilag mívelt ingatlanok haszonbérletének meghosszabbításáról szóló 1209/1918. M. E. sz. (a Budapesti Közlönynek 1918 március 23-án megjelent 70. számában kihirdetett) rendelet értelmezése tárgyában a következőket jelenti ki: Ha a haszonbérbeadó a meghosszabbítás mellőzését abból az okból kéri, mert az ingatlant saját kezelésébe kívánja venni vagy más bérlőnek kívánja bérbeadni, a kérelem tárgyában határozásra hivatott bizottság a haszonbérleti szerződés meghosszabbításának mellőzését az idézett rendelet 2. §-ának 2. bekezdése értelmében kimondani köteles annak vizsgálata nélkül, hogy az ingatlan gazdasági hasznosítása a haszonbérleti viszony fentartása nélkül is biztosítva van-e. Ha a haszonbérleti szerződés meghosszabbításának mellőzésére vonatkozó kérelem tekintetében a másik szerződő fél kijelenti, hogy a haszonbérleti szerződés meghosszabbításának mellőzéséhez hozzájárul, az ügyet bizottsági tárgyalás nélkül meg kell szüntetni és erről a feleket — a megszüntetés okának közlésével — értesíteni kell. Ha a megszüntetés oly időben történt, hogy az ügy tárgyalására a feleknek nem kellett megjelenniök, a felmerült költséget mindegyik fél maga viseli. Budapest, 1918 szeptember 20. napján. *Dr. Wekerle Sándor* s. k., m. kir. miniszterelnök.

— **A váltókra, kereskedelmi utalványokra és közraktári jegyekre vonatkozó kivételes intézkedések újabb kiegészítése tárgyában** a m. kir. minisztérium 4145/918. M. E. sz. a. következő rendeletet bocsátotta ki: A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: 1. §. Az 1918 július 1. napja után 1918 szeptember 30. napjáig bezárólag lejárt váltó, kereskedelmi utalvány és közraktári jegy tekintetében, amely papirokra nézve a 2727/1918. M. E. sz. rendelet (l. a Budapesti Közlönynek 1918 június 29. napján megjelent 145. számában) a fizetés, valamint a névbecsülési fizetés végetti bemutatásnak és a fizetés hiánya miatti óvás felvételének határidejét 1918. évi október hó 15. napjáig bezárólag meghosszabbította, a fizetési kereset és a fizetési visszkereset fentartása végett — a látra fizetendő papirok kivételével — fizetés végetti bemutatásra és óvás felvételére nincs szükség; az előzők értesítése nem kötelező. A visszkeresetre jogosult hitelező az 1. bekezdés alá eső papiroknál az óvás költségének megtérítését csak akkor követelheti, ha a papirt 1918 október 15. napjáig bezárólag óvatoltatta, a váltódíjat ellenben akkor is, ha a papirt nem óvatoltatta; kamatot a lejárattól lehet számítani. 2. §. Az 1918 szeptember 30. napja után 1918 december 31. napjáig bezárólag lejáró váltó, kereskedelmi utalvány és közraktári jegy tekintetében a fizetés, valamint a névbecsülési fizetés végetti bemutatásra és a fizetés hiánya miatti óvás felvételére a törvényben megszabott határidő 1919 január 15. napjáig bezárólag meghosszabbíttatik; ha a fizetés végetti bemutatást e határidőben teljesítik, a kamatot a lejárattól lehet számítani. Az 1876 : XXVII. tc. 40. §-ában meghatározott letétel joga az elfogadót a lejárat napjától számított 15 köznap leteltével illeti meg. Az 1876 : XXVII. tc. 48. §-ában meghatározott beváltás joga a kötelezettet a lejárat után ebben az esetben is megilleti, ha a váltó bemutatva és az óvás felvéve nem lett. 3. §. Ez a rendelet nem érinti a váltók, kereskedelmi utalványok és közraktári jegyek tekintetében a moratóriumi és a moratóriumfeloldó rendeletekben megállapított szabályokat. Az 1569/1917. M. E. számú (a Budapesti Közlönynek 1917 május 4-én megjelent 102. számában kihirdetett) rendelet 4. §-ának a váltón, kereskedelmi utalványon vagy közraktári jegyen alapuló követelések elévülésére vonatkozó rendelkezése továbbra is érvényben marad. 4. §. Ez a rendelet 1918 október 1. napján lép életbe. Hatálya a magyar szent korona országainak egész területére kiterjed. Budapest, 1918 szeptember 20. napján. *Dr. Wekerle Sándor* s. k., m. kir. miniszterelnök.

— **A Jogállam** októberi (adóügyi) füzete a következő tartalommal jelent meg: Exner Kornél kir. közigazgatási bíró: Adóügyi politikánk és a legeslegújabb adónovella. Az egyes fejezetek címei: Köd az adóztatás terén. — A törvény címe. — Progresszív adóztatás. — Magánosok és családnélküliek adója. — A távolléti adó. — A hozadéki adók levonhatása a jövedelmi adó alapjából. — Arányszámítások. — A vagyoni adó kifejlesztése. — Módosítások a hadinyereségadónál. — Hadipótlék. — A jogerős adókivetés megsemmisítése. — Egy csöpp a községek háztartásának. — Két évre szóló adókivetés. — Összefoglalás.

Teljes praxissal bíró, hadmentes, dr. juris ügyvédjelölt f. évi november hó 1-től, esetleg hamarább, havi 1500 K fizetés mellett Budapesten irodai alkalmazást keres. Értesítést dr. Farkas Miklós, Kolozsvár, Jókai-u. 5. sz. címre kér. 16161

Önálló irodavezetésre képes ügyvéd vagy ügyvédjelölt legmagasabb fizetéssel alkalmazást nyer dr. Szauberer Béla és dr. Hercz Ignác kassai ügyvédek irodájában. Tót nyelv ismerete előnyös. 16162

Közjegyzőhelyettest keres Mihálkovics Tivadar győri kir. közjegyző. 16163

Vidéki irodában keres állást ügyvédjelölt. Értesítést «Ügyvédjelölt» jeligére kér. 16164

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 40. szám. Budapest, 1918 október 6.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Meszlény Artur* kir. ítélőtáblai bíró, egyet. magántanár: Kötelmi jogunk és a háború. — *Dr. Plopu György* kir. kúriai bíró: Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Auer György* kir. ügyész: A Nemzetvédő Szövetség törvényelőkészítő munkálatai. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XII. k. 13. és 14. ív.

Kötelmi jogunk és a háború.

A kötelmi jog magánjogunknak talán az a része, amelyikre a háború a legközvetlenebbül és a legintenzivebben hatott. Elvek, amelyeknek dogmaszerű változhatatlanságáról mindenki meg volt győződve, ma már alig többek üres kereteknél; új jogi tények egész sorozata bíróságot, közigazgatást arra kényszerített, hogy jogszabály híjján jogalkotóként lépjen fel és gyakran a megváltozott viszonyokhoz saját belátása és életismerete alapján teremtsen új jogot; kívánalmak és követelmények, amelyekről azelőtt alig tudtunk vagy alig mertünk álmodni, az alapul fekvő jelenségek tömeges felmerülése folytán hirtelen égető aktualitást nyertek. A háborús jogszabályok a maguk vaskényszer szülte alkalomszerűségében is sok valódi és értékes gyöngyszemet rejtegetnek: nincs jobb jog, mint az, amely a gazdasági követelmények présházából kerül ki, és a háborús gazdasági követelmények nagy részére — fájdalom — állandóan be kell rendezkednünk. Viszont a rendőrállamnak azt a folytonos bilincscsörgetését, amely a kivételes háborús állapottal jár, bizonyára senki irányadó nem kívánja egy pillanattal tovább fentartani, mint ameddig elkerülhetetlen s a hirtelenében, hevenyészve felépült jogi szükségbarakkokat gondosabban készülő, állandóbb használatra szánt alkotásokkal kell helyettesíteni. A jelen cikksorozat a háborús kötelmi jognak ezeket az állandó értékeit óhajtja felkutatni és ennek az állandóbb berendezkedésnek keresi az útjait: néhány nagyfontosságú közérdekű követelményt ragad ki a háborús jelenségek tömkelegéből és vizsgálat tárgyává teszi, menynyiben érettek azok arra, hogy a jogfejlődés a maga szerves alkotó részeivé tegye, nem pusztán a háború alatt, hanem és még inkább a békébe való átmenet és a jövendő béke idejében.

I. Árdrágítás.

Régen, régen hangoztatom és most már «vaskényszer véste öntudatunkba», hogy «minden magánjogi cselekvés végeredményben a nemzet gazdasági, erkölcsi és szellemi javainak gyarapításával vagy csökkentésével jár, hogy a magánjogi alany e javaknak termelője és fogyasztója ugyan, de korántsem azok termelésének és fogyasztásának egyedüli célja, sőt nem is azok főcélja».[1] Amikor köteteket írtam arról, hogy az egyén nemcsak jogalany, hanem mindenekelőtt a társadalom gazdasági szerve, hogy a magánjogban is van egy egész jogszabálykör, amely az egyénnek mint ily szervnek a társadalomban való szerepét határozza meg; amikor ebből az alapgondolatból kiindulva kíséreltem meg kiépíteni a társadalmi szervezet jogát:[2] tudtam, hogy a jogfejlődésnek ez az útja s hogy valamikor rá fognak eszmélni arra, hogy nincs külön magánjog és külön közjog és külön közigazgatási jog, hanem csak *jog* van, amely különféle eszközökkel, de ugyanazt a célt szolgálja: megadni és fentartani a társadalmi együttélés kényszerű rendjét.

Ennek az együttműködésnek magánjogi rendje a háború előtt túlon-túlnyomóan a felek autonóm önrendelkezését uralta. Különösen uralta a kötelmi jogban, amelyet — ellentétben az inkább sztatikus jellegű személyi és dologjoggal — a társadalmi élet dinamikájának nevezhetünk s amelyre nézve az állam a lehető legpasszivabb magatartásra szorítkozott: megelégedett azzal, hogy megvédte, érvényre juttatta a legitim egyéni akaratot. Most rájönnek, hogy a jövőben «a magánjogpolitika» (nini, hát van ilyen? egy fiatalkori könyvem[3] bizonygatta ma tizenhét éve, hogy van) nem vonulhat többé a pandekta-sarokba.[4] Távol kell ugyan ezentúl is állania attól, hogy az egyén magánéletviszonyait az államok hatalmának teljesen kiszolgáltassa, azonban a háború előtti és alatti túlzóan önös egyénieskedésnek meg kell szünnie».[5] Felállítják a követelményt, hogy «az államnak az elsőrendő szükségletek kielégítését a békében is oly gondolatmeneteken nyugvó szabályokkal kell irányítania, amelyeken az 1915 : XIII., az 1916 : IV. és IX. törvénycikkek nyugszanak», a részletekben: «bizonyos mértékű termelési és ügyletkötési kényszer, az ezekre vonatkozó ügyletileg megállapítható jogosultságok tartalmának (ár, árú minősége stb.) parancsoló jogszabályokkal való rendezése, az ügyletszegések terhelő következményeinek, a kártérítési kötelezettség kiterjesztése, egyéb magánjogi hátrányok létesítése és fokozott büntetőjogi oltalom megadása útján való szigorítása és mindenekelőtt az ilyen ügyletek megtámadását és a törvényes mértékre leendő szorítását célzó és az amúgy is előbb-utóbb felállítandó polgári ügyészségeknek adandó actio publica.[6]

Merész gondolatok, mélyreható belenyúlás a magánélet viszonyaiba: szinte megremegnek bele a polgári törvénykönyvek alappillérei. Ha idáig el akarnánk menni, megkímélhetnők magunkat a polgári törvénykönyv megalkotásának munkájától, mert az a törvénykönyv, amely békében így kezelné a forgalmat, nem volna magánjogi törvénykönyv és az a jogrend, amely az ügyleti jogot ilyen eszközökkel védene meg, nem volna polgári jogrend. Azt hiszem, túlzásba vitte az idézett sorok jeles írója a saját, egyébként egészen kivételesen éleslátású gondolatmenete: kevesebbet és másként lehet és kell abból már ma megvalósítani, amit ő is, én is célként látunk magunk előtt.

Nem lehet kétség: a nagy tömegeknek a közszükségleti cikkekkel elviselhető áron való ellátását a háborút követő jognak minden rendelkezésre álló eszközzel biztosítania kell. Az, amit ebben az irányban a háború joga nyujtott, egyfelől sivár tehetetlenség, másfelől békeidőben tűrhetetlen hatósági vexáció. Ármaximálásokkal, hatósági igénybevétellel, az ország területén belül felállított piaci körzetekkel a háború után nem szabad többé operálni. Elég volt. Hanem szemügyre kell venni az ak-

[1] *Almási:* A háborús magánjogi jogalkotás és jogalkalmazás tanulságai. Jogállam 1917. évf., 161. l.

[2] *Meszlény:* Das Vermögen im deutschen BGB. und im Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bern 1908.; A svájci polg. tkv., Budapest 1909., 101. s k. ll.; Das Privatrecht als Organisationsrecht, Zschr. f. vergl. Rechtswissenschaft XXX. (1913.) stb.

[3] *Meszlény:* Magánjog-politikai tanulmányok. Bpest, 1901, 5. s k. ll.

[4] Ennek bizonyítása a tárgya az előző jegyzetben idézett könyvem «Bevezető tanulmány»-ának.

[5] *Almási:* id. h.

[6] *Almási:* id. h. 163. l.

kor várható gazdasági és jogi helyzetet és e megfigyelés világánál kellő enyheséggel és rugalmassággal, de komoly hathatósággal kell ezt az elsőrangúan fontos célt biztosítani. Kíséreljük meg a választ arra a kérdésre, mit tehet a magánjog és különösen a polgári törvénykönyv ebben az irányban. S a régi bevált recept szerint állapítsuk meg először a szabályozás tárgyául szolgáló *tényállást*, s ahhoz szabjuk a *kívánatos joghatás* konstrukcióját.

a) A modern kereskedelem és ipar a konjunktúra kihasználásán épül, s ha a háborús és a háború utáni konjunktúra nagyobb és gyorsabb eredményeket igér, úgy nagyobb a kockázat, nagyobbak az előállítás és forgalombahozatal nehézségei s nagyobb épen a fogyasztásnak rászorultsága is, semhogy ne viseljük el a még oly tetemes áremelkedést is — bizonyos határok között. E határok egyrészt az áremelés mértékében fekszenek, másfelől pedig a fogyasztók teljesítőképességében és a kereslet sürgősségében. Drágúljon ám a pezsgő, a perzsaszőnyeg, az illatszer és a strucctoll akár háromezer százalékkal — legfeljebb lemondunk a fényűzésről, amelyre immár nem telik; de ne drágúljon tűrhetetlen mértékben a mindennapi ennivaló, a tüzelőanyag, a cipő és a ruha. *Az elsőrendű közszükségleti cikkek mértéktelen drágulása az, ami ellen a fogyasztók tömege a törvényhozótól vár oltalmat.*

Az 1914 : L. és az 1916 : IX. tc. 1. §-a óvakodott attól, hogy meghatározza, mi a «közszükségleti cikk» és mi az «elsőrendű közszükségleti cikk». Háborúban és békében egyaránt gazdasági kérdés ez; háborúban inkább a közigazgatás, békében a bíróság az, amely a konkrét esetben e kérdés eldöntésére hivatott. De mégsem felesleges talán a fogalom általános kereteit a jogszabályban megadni, miként arra kísérletet tett pl. a 4207/1915. M. E. sz. miniszterelnöki rendelet, amikor 3. §-ában megállapítja, hogy «ebben a rendeletben életszükségleti cikkek alatt az ember elsőrendű életszükségleteinek kielégítésére közvetlenül rendelt ingó dolgokat, valamint az ezek előállításához közvetlenül vagy közvetve szükséges ingó dolgokat kell érteni». Ezzel szolidabb alapot nyernének az idézett törvényszakaszok is, amikor «életszükségleti és más elsőrendű közszükségleti cikkek»-ről szólnak, s ezzel elárulják azt a felfogásukat, hogy az életszükségleti cikk is közszükségleti cikk, de van olyan elsőrendű közszükségleti cikk is, amely még nem életszükségleti cikk, nyílván olyan, amely nem az elsőrendű életszükségletek kielégítésére szolgál, de mégis a közszükséglet tárgya, mert tömegesen fogyasztják és nélküle, ha meg is lehet az ember, mégis inségesnek érezné magát.[7]

Az elsőrendű közszükségleti cikkek kellő mennyiségének biztosítása elsősorban a termelés és a forgalom tényleges alakulásától függ: ha jó a termés, ha a szükséges takarmány rendelkezésre áll, ha megvan a kellő számú vasúti kocsi, munkáskéz stb., akkor a szükséges árúmennyiségben nem lesz hiány.

Kellő mennyiségű árú: ez a kérdés sarktengelye. Árúhiány nélkül nincs monopólhelyzet, és tényleges vagy jogilag biztosított monopólhelyzet nélkül nincs mesterséges árfelhajtás. Amíg a vevőnek módjában áll szükségletét megfelelő áron másutt fedezni, addig az ár nem távolodhatik el messzire a termelési (beszerzési) költség és a tisztességes polgári haszon együttesének vonalától. Ettől a «természetes» ártól való eltávolodás tehát csak úgy keletkezhetik, 1. ha céltudatos cselekvéssel árúhiányt idéznek elő s ezzel a normális áralakulást erőszakosan befolyásolják (ez az 1916 : IX. tcikk tényállása), vagy 2. ha a bármi oknál fogva már abnormisan alakult helyzetet (pl. a kereslet hirtelen megnövekedését) uzsoraszerűen kihasználják. A törvény az *árúhalmozó* ügylet magánjogi érvénytelenségéről nem rendelkezik. Vajjon visszakövetelheti-e az eladó az árút *ob turpem causam*? Az alább kifejtendőkből igenlő válasz következnék, hacsak ő maga is nem részes a turpisságban. De tudatában vagyok annak, hogy a törvénynek azt ki kellett volna fejeznie, ha akarta volna, s hogy jogpolitikai szempontból sok nyomós érv szól e megoldás ellen, amely a lelkiismeretlenséget arra csábítja, hogy még a büntetéssel is üzérkedjék.

A háború előtt, amikor a termelés folyamata nem volt megzavarva és a külföldről való bevitel elé akadály nem gördült, árúhiány — elenyésző kivételektől eltekintve — egyedül és kizárólag ilyen tervszerű cselekvés útján állott elő. Meg is indult a küzdelem a kartellek, trösztök, ringek ellen, és a bíróságok oly szigorral alkalmazták az ily megállapodások érvénytelenségére vonatkozó szabályokat, hogy az irodalom kénytelen volt mérséklőleg fellépni és kimutatni, hogy nem minden kartell erkölcstelen és nem minden árszabályozó megállapodás uzsora.[8]

Az 1916 : IX. tc. 3. §-a erre a kérdésre való tekintet nélkül az árdrágítás büntetésével sujtja azt, aki résztvesz oly összebeszélésben vagy egyesülésben, amelynek célja közszükségleti cikknek alkalomszerű, árdrágító célzatú beszerzése vagy a forgalomból való visszatartása. Az ilyen ügylet — ellentétben az uzsorás kihasználással — már a fenálló jog értelmében is kétségtelenül semmis; az id. 3. §-ban foglalt rendelkezés tehát *lex perfecta*, amit magáról az egész törvényről bizony nem lehet elmondani.

Más kérdés az és itt nem érdekel, vajjon a kartellek működése a háború előtt is nem volt-e már olyan, hogy megokolttá tette volna a fogyasztóközönségnek velük szemben hathatósabb megoltalmazását, sőt nem volt-e már olyan, hogy a kulisszák mögött szította és kiélesítette azokat a gazdasági ellentéteket, amelyek végül a háborús erupcióban egyenlítődtek ki.

Itt most csak azt kell leszögeznem, hogy a háború folytán és a háború után is árúhiány gyakori lesz erre irányuló tervszerű tevékenység nélkül is, hogy tehát az árak tervszerű felhajtása mellé méltó társként szegődik a túlsürgős keresletnek kiméletlen kihasználása. Míg tehát a háború előtti magánjog valahogy ellehetett a kartellszerű megállapodások érvénytelenségére és az árúuzsorára vonatkozó szabályokkal — ámbár az utóbbiak háború előtti jogunkban is hiányoztak — addig a háború alatt és után a legsúlyosabb mulasztás terhelné (sőt terheli) a jogalkotót, ha e visszaéléseket a magánjog eszközeivel is el nem nyomja.

Mulasztás terheli jelesül abban, hogy az árdrágítási tilalmak magánjogi következményeinek éles meghatározását mellőzte, s ezzel egyfelől a visszaélés elleni védelem egyik leghathatósabb fegyverét nem használta, másfelől a jogbizonytalanság lelkiismeretlen kizsákmányolóinak külön jutalmat biztosított. A készülő új rendeletben jó lenne ezt a hibát elkerülni.

Az általános magánjog a kérdést sem a jelenben, sem a jövőben nem oldja meg kielégítően. A polgári törvénykönyv javaslatában (J.) tervezett jogszabály e részben az, hogy «erkölcstelen vagy a közrendbe ütköző szerződés semmis» (J. 749 §.) és hogy ugyancsak semmis az a szerződés is, amellyel valaki másnak tapasztalatlanságát, könnyelműségét, függő vagy megszorult helyzetét vagy nála elfoglalt bizalmi állását kihasználva, a maga vagy harmadik személy részére a másik fél tetemes kárával ingyenes előnyt vagy aránytalan nyereséget köt ki vagy szerez (J. 751. §. 2. bek.). Az első szabály kétségkívül semmissé teszi a közszükségleti cikkek mértéktelen áremelését célzó kartellszerű megállapodást. A második semmissé teszi az uzsorás szerződést, — igaz, hogy lényegesen szűkebb körben, mint akár jelen jogunk (1883 : XXV. tc.), akár a német polg. tkv. (138. §.), akár az első Tervezet (957. §.). Szűkebb körben azért, mert «a másik fél tetemes kárát» tételezi fel s azzal a tapasztalatlanságon, könnyelműségen stb.-n kívül egy további szubjektivumot visz be a tényállásba s elmossa az eddig domináló szempontot: a szolgáltatás és ellenszolgáltatás aránytalanságát.

Megvédi-e ez a szabály a fogyasztót az ellen, hogy elsőrendű közszükségleti cikkben beállt hiányt uzsorás módon kihasználjanak vele szemben azáltal, hogy aránytalanul magas árat követelnek tőle? A szabályban foglalt alternatívák közül csak a «megszorult helyzet» esete jöhet szóba. A piacon nincs zöldbab. Azért a kevésért, ami van, horribilis árakat kérnek. «Megszorult helyzet» ez? Dehogy. Ha nincs zöldbab — mondja a kofa — egyék az úr krumplit, s ha az sincs, egyék sárgarépát vagy spárgát, ami jól esik. S ha az összes élelmiszerekben hiány van és valamennyinek az ára megfizethetetlen, akkor tessék panaszra menni az ismert sóhivatalhoz. A bíró, igaz, mondhatná, hogy «erkölcs-

[7] Kávé, szivar, selyemblúz, női kalap, pipereszappan stb. Hogy a *bort* miért nem vonták a fogalom alá, az örök rejtély marad.

[8] *Meszlény:* Bíróságaink és a kartellkérdés. Nagy Ferenc emlékkönyv, Bpest, 1906., 263. s k. ll. — V. ö. az 1916 : IX. tcikk 3. §-ának miniszteri indokolását is, amely szintén céloz az újabb elméletnek erre az irányváltozására.

telen» az ügylet, mert hiszen erre közelebbi direktivát a J. nem ad; de vajjon fogja-e mondani és fogja-e mondani minden esetben? Már pedig, ha az eladónak nem kell okvetlen azzal számolnia, hogy lakolni fog, a rendelkezésnek nem lehet meg a visszatartó hatása, hiszen a kisértés nagy és az emberek kényelemszeretete és a pereskedéstől való irtózata még nagyobb.

Amiként tehát a 749. §. mellett a J. külön kiemeli a jövőbeli vagyon átruházását, a fogyatékos elmetehetségű személlyel kötött szerződést, a játékot és a fogadást, úgy külön ki kellene emelnie azt a szerződést is, amellyel valaki elsőrendű közszükségleti cikkben mutatkozó hiányt vagy ily cikk beszerzésének nehézségét kihasználva azt értékével feltünő aránytalanságban álló áron adja el. Hogy *hol* van e szabálynak helye, arra még rá fogok térni az alábbiakban, amikor az árdrágítás elleni magánjogi reakció módozatait és lehetőségeit fogjuk mérlegelni.

Vajjon meg kell-e állnunk az eladásnál és nem kell-e bevonnunk főként a *lakásbérletet* is, mint amelynél a gazdasági helyzet és a konjunktúra kiméletlen kihasználásának veszélye egyformán ugyanaz: nagy kérdés. A lakásuzsora épen olyan tömegjelenség, mint az árúuzsora és a lakásszükséglet épen olyan elsőrendű életszükséglet, mint az élelmicikkekre és a ruházkodás tárgyaira vonatkozó; az abban megnyilvánuló kapzsiság tehát ugyanolyan megvetendő és az uzsorás lakbérszerződés épen olyan erkölcstelen, mint a többi. Ezt a tényállást tehát mindenesetre szintén bele kell vonni az orvoslást igénylők körébe.

Az árak mértéktelen felhajtásának egyik főtényezője, az ú. n. *láncolatos kereskedelem* ellen irányulnak a nemrégiben megjelent 4207/1915. és 3678/1917. M. E. sz. rendeletek. Amíg azonban a termelés teljesen normális mederbe nem terelődik — és ez még sok évnyi távolságban van tőlünk, — addig ettől a kinövéstől is alig szabadulunk meg; kérdés tehát, nem lesz-e szükség a béke első idejében is annak szigorú megakadályozására, hogy az árú pusztán csak azért dráguljon meg aránytalan mértékben, mert fölösleges módon számos nyerészkedő kézen megy keresztül, míg a fogyasztóhoz eljut. Ha ilyenkor a fogyasztó a turpis causa alapján fellép, az eladó be fogja bizonyítani, hogy maga is drágán vette az árút s hogy nem nyer rajta többet a megengedettnél; amíg tehát a lánckereskedés életerét el nem vágjuk, a közvetlen eladó ellen sem procedálhatunk hathatósan. S az utóbbi ezt tudva, könnyen védekezhetik már eleve azzal, hogy színleg maga elé tól valakit, aki mint az ő eladója tanuságot tehet arról, hogy nem lépte túl az árdrágítási tilalom korlátait. Az a mélyreható belenyúlás a forgalom szabad folyásába, amelyet az id. két rendelet a háborús végszükség kényszere alatt megengedett magának, természetesen el fog tűnni, amint a háborús állapot megszünik. Sem a legfontosabb iparágak hatósági engedélyhez kötöttsége, sem a már a háború előtt keletkezett üzletek monopolszerű kiváltsága, sem a büntetendő cselekmények tényállásának meghatározásánál nyilvánuló homályosság nem alkalmasak állandó jellegű jogelvekül. De nagyjelentőségű a jövő jogfejlődés szempontjából a tájékoztató ár és nagyjelentőségű az ármegállapító bizottságok intézménye. Ha működésük csalódást nem hoz, megtaláltuk, amit már oly régen és oly sok reformeszme kivihetőségének érdekében keresünk: a «természetes ár» meghatározására hivatott szervet. Igaz, hogy épen a «természetes ár» meghatározása a lánckereskedelmi rendelet leggyengébb pontja.[9] S ezért az intézmény tökéletesítésének és állandósításának is ezen a ponton kell az emeltyűt mozgásba hozni.

Bármiként álljon azonban e kérdés: az erre vonatkozó jogalkotás nem tárgya az általános magánjognak, mert részben a közigazgatási, részben a büntetőjog, részben pedig a kereskedelmi és iparjog körébe vág. Ehelyütt csak rá akartam mutatni arra, — amiből alább fontos végkövetkeztetéseket vonok —, hogy e téren is a jogalkotás egyes ágazatainak harmonikusan ki kell egymást egészíteniök, ha a magánjogot a szociálódás útján komoly lépéssel akarjuk előbbre vinni.

(Bef. köv.) *Dr. Meszlény Artur.*

[9] V. ö. *Halasi Béla:* A lánckereskedelmi rendelethez, Kereskedelmi Jog 21—22. 1917. sz.

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

3. Az özvegyi jog korlátozásának módja és mérve.

Az özvegyi jog korlátozására jogosult személyek körének ismerete után áttérhetünk arra a további jogkérdésre, hogy miként, mennyiben és mire korlátozható az özvegyi jog?

E tekintetben törvényes rendelkezésünk egyes-egyedül az 1840 : VIII. tc. 18. §-a, mely simul az előző szakaszhoz és következőleg hangzik: «Ha pedig a hátrahagyott gyermekek, vagy azoknak egy része, atyjuknak előbbi házasságából származtak, az özvegy férjének ősi javaiból és azon szerzeményekből, melyek nem az utolsó házasság ideje alatt szereztetvén, közszerzeménynek nem tekintethetnek, özvegyi tartás fejében csak egy gyermekrészt követelhet, s azt is oly móddal, hogy azon gyermekrész tartására külön szakasztatván, annak egyedül évenkénti jövedelmét huzhassa . . .»

Kiemelendőnek tartom és hangsúlyozni kívánom mindjárt e helyen, hogy a törvénynek most idézett rendelkezése a m. kir. Kúria joggyakorlata szerint nem általánosítható és nem terjeszthető ki minden rangú és rendű honpolgár özvegyére, hanem az 1840 : VIII. tc. 18. §-a kizárólag csak a közrendűek, vagyis a volt jobbágyok utódainak özvegyeire vonatkozik, sőt ezekre is csak akkor nyer alkalmazást, midőn az özvegy második (esetleg harmadik, negyedik stb.) neje volt az elhalt férjnek és ilyen esetben is csak akkor, ha a férj után egy megelőző házasságból gyermek maradt, különben az idézett 18. §. rendelkezése a második (harmadik stb.) nőre, mint özvegyre nem alkalmazható.

A törvény idézett rendelkezése szerint, vagyis ha a közrendű férj után egy előbbi házasságból származott egy vagy több gyermek, esetleg valamely elhalt gyermek után leszármazó maradt, s ezekkel, mint törvényes örökösökkel konkurrál a második (harmadik stb.) nő özvegyi jogával: a törvény maga korlátozza az özvegy jogát egy gyermekrészre; ilyen esetben tehát, egyenetlenség esetén, csak a gyermekrész mennyiségének a meghatározása tartozik a bírói útra, de az, hogy ez a gyermekrész elegendő-e az özvegy ellátására, vitássá nem is tehető, mert a második (harmadik stb.) nő, mint özvegy, a törvény alapján akkor sem követelhet a hagyaték állagából egy gyermekrésznél nagyobb jutalékot haszonélvezetül, ha ez a jutalék illő ellátására nem is volna elegendő.

A törvény ezzel a rendelkezéssel az előző házasságból származott gyermekeket akarta megvédeni a második (harmadik stb.) nővel szemben, de viszont ez a törvényi rendelkezés védi a második (harmadik stb.) nő özvegyi jogát is, mert a férjnek sincs joga az ő ellátását egy gyermekrésznél kisebb jutalékban meghatározni.

Az özvegyet a törvény szerint megillető egy gyermekrész akként állapíttatik meg, hogy a gyermekek (az elhalt gyermek leszármazói együttvéve képviselnek egy gyermektörzset) számához hozzáadatik az özvegy is; ez a szám lesz annak a törtnek a nevezője, ahány részre a hagyaték oszlik, számlálója pedig mindig egy lesz; vagyis: a hagyatéknak egy olyan hányada jut a második (harmadik stb.) nőnek özvegyi haszonélvezetül, ahány gyermek van, hozzáadva a gyermekek számához az özvegyet is; például: ha a férj első házasságából két gyermek van, akkor a második nő egyharmadát kapja a hagyatéknak özvegyi haszonélvezetül.

Ugyanígy állapítandó meg az özvegynek özvegyi jogi jutaléka a hagyatékból akkor is, ha neki is gyermekei vannak az örökhagyó férjtől, mint valamennyi gyermek közös atyjától, mely esetben valamennyi gyermek és az özvegy számíttatik; például: ha a férjnek az első nejétől egy gyermeke, a második nejétől két gyermeke és a harmadik nejétől egy gyermeke van, összesen tehát utána négy gyermek és harmadik neje mint özvegy maradt, ebben az esetben a harmadik nőt özvegyi haszonélvezetül a hagyaték egyötöd része illeti.

Kiemelendő e helyen, hogy ha a gyermekek közül valamelyik az örökhagyó apa által még ennek életében kielégíttetett, vagy a gyermek a hagyatékról lemondott, neki tehát a hagya-

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50., 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43., 1917. évf. 5., 10., 14., 46. és 1918. évf. 8., 15., 36. és 38. számaiban.

tékra vonatkozó törvényes örökösödési joga akár kielégítés, akár lemondás folytán nincs, illetve megszünt: az ilyen gyermek az özvegyi jog mennyiségi jutalékának megállapításánál számításon kívül hagyandó; például: ha a férj első házasságából két gyermek, egy fiú és egy leány maradt, és az apa a leányt, kiházasítása alkalmával, a neki adott ingókkal és pénzbeli hozománnyal, esetleg egyéb vagyonjuttatással örökjogára nézve kielégítette, akkor a második nő özvegyi joga a férj hagyatékának felerészére fog kiterjedni, mert a leány a számításból kiesvén, csak a fiú és az özvegy jön számításba. Ellenben nem hagyható számításon kívül az örökrészére kielégített, vagy arról lemondott gyermek, ha őt nem az apa, az elhalt férj, hanem a testvér elégítette ki, vagy ha a kielégítést az apa adta ugyan, de azzal a kikötéssel, hogy a szabaddá vált örökrészjutalék a testvérnek jusson, avagy ha a lemondás világosan a testvér javára történt, mert ilyen esetekben a kielégített vagy lemondott gyermek örökrésze nem az apa javára tartatott fenn, hanem a testvérre megy át, s ekként az örökösök száma nem kevesbedett; ha az utolsó példában a leányt a fitestvér elégítette ki, vagy a leánytestvér a fitestvér javára mondott le az örökrészéről: mind a két gyermek és az özvegy számításba vételével a második nő özvegyi joga a hagyaték egyharmadában állapítandó meg.

Talán nem is volna szükséges azt is felemlíteni, hogy egyenetlenség esetén nemcsak az előző házasságból származott gyermek, hanem a második nőtől született gyermek is jogosult a második nővel, mint édesanyával szemben az özvegyi jognak egy gyermekrészre leendő korlátozását követelni.

A második (harmadik stb.) nőt özvegyi jog címén megillető egy gyermekrész az 1840 : VIII. tc. 18. §-ának idézett rendelkezése szerint a hagyatékból külön szakítandó ki, úgy hogy az özvegy ne legyen kénytelen az ő gyermekrészére nézve az egész hagyatékra birtokközösségben maradni a vele konkurráló gyermekkel, mert a közösségből ismét egyenetlenségek keletkeznének; amidőn tehát az özvegyi jog korlátozása bírói döntés tárgyát képezi, a bíróság hivatalból is köteles gondoskodni, hogy a tényállás ebben az irányban is kellően tisztáztassék és az özvegy haszonélvezetére meghatározott gyermekrész a hagyaték többi részéről elkülönítve jelöltessék ki.

A gyermekrész meghatározásánál és elkülönítésénél különös figyelem fordítandó arra, hogy a hagyatékban található vagyonnak egyes alkatrészei milyen jogi természetű vagyoni elemekből állanak; ez azért szükséges, mert előfordulhat az az eset is, hogy az özvegy haszonélvezetére kiszakítandó egy gyermekrész nem az egész hagyatékból, hanem annak csak egy részéből fog meghatároztatni; ugyanis: az 1840 : VIII. tc. idézett 18. §-a azt rendeli, hogy a második (harmadik stb.) nőnek, mint özvegynek egy gyermekrésze a férj ősi javaiból és abból a szerzeményi vagyonból adandó ki, mely nem az utolsó házasság tartama alatt szereztetett; ez a rendelkezés nem hagy kétséget aziránt, hogy az a vagyon, amelyet a férj a második (harmadik stb.) nővel folytatott házassági együttélésének időtartama alatt szerzett, amely vagyon tehát a férjnek és ennek a nőnek közszerzeménye: a gyermekrész meghatározásánál és elkülönítésénél teljesen figyelmen kívül hagyandó, s abból az özvegy gyermekrész jutalékot egyáltalában nem fog kapni, mert ebből a vagyonból az özvegy felerészt tulajdonul kap, a hagyatékhoz tartozó másik felerész pedig a gyermekeknek az özvegy haszonélvezeti jogától mentes tulajdonába jut.

Ezek szerint a második (harmadik stb.) nő özvegyi haszonélvezetére külön meghatározandó és birtokába bocsátandó gyermekrész megállapításánál figyelembe veendő vagyonrészek a következők:

a) a férj hagyatékában található minden ági vagyon;

b) a férjnek minden szerzeményi vagyona, melyet nőtlen korában szerzett;

c) a férjnek az a szerzeményi vagyona, illetve annak a hagyatékhoz tartozó az a felerész jutaléka, mely a férjet közszerzemény címén illette az előző házasságban szerzett vagyonból; tudott dolog lévén, hogy az előző házasság fennállásának időtartama alatt szerzett vagyonnak másik felerésze anyjuk jogán az előző házasságból született gyermekeket illeti.

Ellenben figyelmen kívül marad a gyermekrész meghatározásánál az a vagyon, mely a férjnek a második (harmadik stb.) nővel folytatott házassági együttélése alatt szereztetett s ebből a második (harmadik stb.) nőnek özvegyi gyermekrész nem jár, mert ez a vagyon vele szerzett közszerzemény lévén, abból őt felerész tulajdonul illeti, a hagyatékhoz tartozó másik felerész pedig a gyermekek, mint leszármazó törvényes örökösök tulajdona.

A törvény 18. §-ában foglalt rendelkezésnek ezen értelmezéséből okszerűen következik, hogy: ha a férjnek másodszor (harmadszor stb.) történt nősülésekor semmi vagyona sem volt, sem ágától később rá vagyon nem hárult, hanem a halálakor volt minden vagyont a második (harmadik stb.) nővel folytatott házassági együttélésének időtartama alatt szerezte s ekként az egész vagyon közszerzeményt képez, ilyen esetben a második (harmadik stb.) nő egyáltalában nem igényelhet özvegyi haszonélvezetül gyermekrészt; mert ő az egész vagyon felerészét kapja tulajdonul közszerzemény címén, a közszerzeménynek a férj hagyatékát képező másik felerésze pedig jut a gyermekeknek az özvegyi jogtól mentesen.

Önként értetik, hogy az özvegy haszonélvezetére külön kiszakított gyermekrész is a gyermekek örökségét, tehát tulajdonát képezi és csak özvegysége tartamára marad az özvegy birtokában és haszonélvezetében, az özvegység megszüntével (halál, férjhezmenetel) pedig a gyermekek birtokába jut.

Az 1840 : VIII. tc. 18. §-a nem tesz külön említést a hagyatéki ingókról és a lakóházról, holott nem lehet kétséges, hogy ellenkező nyílt rendelkezés hiányában a második (harmadik stb.) nőnek, mint özvegynek ezekből is van özvegyi gyermekrésze s illetve ezekre is érvényesítheti özvegyi haszonélvezeti jogát.

Ami az ingókat illeti, ha ezek az özveggyel szerzett közszerzeményt képeznek, azoknak felerésze illeti az özvegyet közszerzemény címén és ez a közszerzeményi tulajdoni jutaléka neki akár természetben való megosztással, akár készpénzben leendő kiegyenlítés által, akár végül az ingók eladása s a vételár megosztása útján fog kiadatni, a hagyatékhoz tartozó másik felerész pedig a fentiek szerint az özvegyi jogtól mentesen a gyermekeknek jut; nem közszerzeményt képező egyéb ingókból a gyermekrész, ha lehetséges, természetben határozandó meg, ha pedig ez nem lehetséges, a gyermekrésznek megfelelő összeg bírói letétbe helyezendő, melynek kamatait fogja az özvegy mindaddig élvezni, míg joga meg nem szünik.

Ugyanez az elvi álláspont fog érvényesülni a lakóházra nézve is, ha az közszerzeménynek tekintendő; ellenben ha a lakóház nem az özveggyel folytatott házassági együttélés tartama alatt szereztetett és ekként nem tekintendő közszerzeménynek: akkor arra a kir. Kúria joggyakorlata szerint nem alkalmazható szigorúan az idézett 18. §. merev rendelkezése, mert abból az egy gyermekrész kihasítása, főleg a közrendűek falusi házaira nézve, a legtöbb esetben nem is lehetséges, amennyiben az egy-két szobából álló lakház több részre, 4—5., sőt néha több részre elkülönítve meg nem osztható.

Erre figyelemmel a kir. Kúria a lakóházra nézve abból az elvi álláspontból indul ki, hogy az özvegy részére minden esetben azt a lakást, amelyet a férjével együtt lakott, vagy legalább olyan lakást kell rendelkezésére bocsátani, amely az ő társadalmi állásának megfelel, szem előtt tartva, hogy a neki jutó lakásban megzavarva, akadályozva ne legyen; ebből folyóan a kir. Kúria joggyakorlata szerint a lakházat a második (harmadik stb.) nő, mint özvegy rendszerint egészben kapja haszonélvezetül s azt férjének előző házasságából származott gyermekeivel — esetleg a saját gyermekeivel is — csak olyan esetben tartozik megosztani, következőleg a lakóházra nézve csak olyan esetben van az özvegyi jog korlátozásának helye, ha az nem szükséges egészben az özvegynek és a vele együttlakó kiskorú gyermekeinek használatára; vagyis ha a lakház több különálló lakrészekből vagy olyan terjedelmes lakosztályokból, szobákból és mellékhelyiségekből áll, melyek nem egészben szükségesek az özvegy illő ellátására és társadalmi állásának megfelelő igényei kielégítésére.

Az 1840 : VIII. tc. 18. §-a, miként fentebb is hangsúlyoztam, kizárólag csak a közrendűek, a volt jobbágyok utódainak özvegyeire nyer alkalmazást és ezekre is csak olyan esetben, midőn a férjnek előbbi házasságából gyermeke maradt; ellenben nem alkalmazható a 18. §. rendelkezése a volt jobbágyok özvegyeire sem, ha a nő első neje volt férjének, az örökhagyónak, még akkor sem, ha a nő mint elvált nő vagy mint özvegy ment férjhez az örökhagyóhoz és előző férjétől gyermekei is vannak; to-

vábbá nem nyer alkalmazást a 18. §. rendelkezése a nemesek, honoratiorok, városi polgárok, iparosok és kereskedők özvegyeire, még akkor sem, ha az özvegy második (harmadik stb.) neje is az örökhagyónak és ennek előző házasságából gyermekei is vannak.

Mindezekben az esetekben a közrendűek özvegyeire az 1840. évi VIII. tc. 16. és 17. §§-nak fentebb taglalt rendelkezései, illetve a nemesek, honoratiorok, városi polgárok, iparosok és kereskedők özvegyeinek özvegyi jogára nézve a magánjog általános szabályai alkalmazandók.

A magánjog általános szabályai szerint pedig minden egyes esetben, midőn valamely leszármazó özvegy anyjának, illetve mostoha anyjának özvegyi haszonélvezeti jogát korlátozni kéri, abból az elvi álláspontból kell kiindulni, hogy vajjon a hagyatéki vagyon állaga, mennyisége és jövedelme olyan nagy-e, hogy az nem szükséges egészben az özvegynek elhalt férje rangjához és társadalmi állásához mért illő ellátására? mely körülmények mellett még az is figyelembe veendő, hogy nem rendelkezik-e az özvegy olyan külön vagyonnal is, mely szintén az ő ellátására fordítandó? viszont a gyermek teljesen vagyontalan és segélyezésre szorult.

(Folyt köv.) *Dr. Plopu György.*

A Nemzetvédő Szövetség törvényelőkészítő munkálatai.

Egyszerű tapasztalati tényeken alapul és magyarázgatást nem igényel az a megállapítás, hogy a személyes szabadságból folyó jogok sérthetetlenségébe vetett hitet az utóbbi évek törvényhozói intézkedései tetemesen meggyöngítették. Az állam érdeke, a hadi érdekek a háborús esztendők számával arányban terjeszkednek és vonnak uralmuk alá oly területeket, amelyeken az egyén rendelkezési jogának korlátlanságához nemrégen még szó sem fért. Az emberi tulajdonságok egyik leghasznosabbika azonban az alkalmazkodó képesség hamarosan belesegített bennünket egy oly állapotba, amely mindezeket a korlátozásokat az állami gondoskodás megnyugtató nyílvánulásaiként érezteti velünk s épen ezért feltehető, hogy nagyobb ellenkezés nélkül volna megvalósítható még számos oly intézmény is, amelynek eddig állandó akadálya volt az egyéni szabadságot korlátozó volta. Ennyiből tehát a tárgyi körülmények kedveznek azoknak a javaslatoknak is,[1] amelyek a nemi élettel kapcsolatos magatartás szabályozását és végeredményben a sexuális viszonyok tisztaságát, a betegségek lehető csökkentését célozzák. A több éves készülődés során itthon és külföldön tartott bizalmas és nyílvános kisebb és nagyobb tanácskozmányok, szakirodalmi viták, a napvilágra került számos tervezet és ellentervezettel kapcsolatban összehordott érvek és statisztikai adatok aligha hagynak kétséget bárkiben is, hogy e téren intézkedésekre sürgős szükség van.[2]

Időszerűség tekintetéből tehát szintén nem szükséges indokolni a Nemzetvédő Szövetség törvényelőkészítő szakértekezletének az elmúlt év folyamán készített és immár a sajtó útján is közzétett munkálatait sem. Hatalmas anyagot ölel fel már a megtartott szakelőadások első részét magában foglaló kötet is. Tömérdek bajt, hiányt és hibát kívánnak «aus einem Punkte zu kurrieren»; s itt úgy látszik az előadók nem tudtak mindenben hívek maradni az értekezlet kitünő elnökének, *dr. Lukács Györgynek* ahhoz a nagyon is célirányos óhajtásához, hogy a javaslatoknak az adott viszonyok közötti megvalósíthatását tartsák elsősorban szem előtt és az elméleti jelentőségű vagy bármely okból keresztül nem vihető tervezgetésekről mondjanak le. Az ívekre terjedő előadások áttanulmányozása után megvan ugyan a meggyőződésünk, hogy «sok szépet írának a bölcsek s gyakran a nem épen bölcsek is», azonban kételyeink merülnek fel a kitűzött cél és a tárgyalt anyag összefüggésének közvetlensége körül. Tévedés lenne a munkálatok túlzott szerteágazását a tárgyalt kérdések összeállításában keresni, mert inkább abban találjuk meg a magyarázatot, hogy egyesek nem bírtak ellentállni a kísértésnek, hogy elmondjanak mindent, ami a szívüket nyomta, vall ási felfogást, ethikát, morált és más igen tiszteletreméltó, de a közel jövőben törvényhozási szabályozásra igényt nem tartható eszméket keverve a vitába. A «csodálatos lelki jelenségről», a «szerelem misztériumáról» szóló elmélkedések,[3] a «titokzatos emberi szerelemnek» boncolgatása, önmagukban helyes konkluziói dacára sem alkalmasak konkrét intézkedések kezdeményezésére. Mellőzöm ezért a továbbiakban mindazoknak a munkálatoknak a figyelembevételét, amelyek a feltett kérdéseket általános társadalmi vagy épen valláserkölcsi szempontokból tárgyalják s csupán azokra a szakvéleményekre terjeszkedek ki, amelyek konkrét, törvényhozói intézkedések létesítéséhez nyujtanak eszméket.

Meg kell jegyezni, mint általánosan jellemző vonást, hogy az utóbbi csoportba sorozható munkálatok is nagy energiapazarlásról tesznek tanuságot. Az egyes kérdésekről rendszerint több előadó dolgozott ki véleményt, akik azonban egymással — úgy látszik — előzetesen érintkezésbe nem léptek. Csak ennek tulajdoníthatjuk, hogy ugyanazzal a kérdéssel kapcsolatban négyötször kell végigmennünk a történelmi, sőt a még történelmi idők előtti előzményeken is, nem is szólva arról, hogy kétely férhet ahhoz, mintha egyes intézményeknek Hamurabbi[4] idejében való fejlett vagy fejletlenségének ismertetése a kérdések gyakorlati megoldását lényegesebben elősegítené. Nem érdektelen jelenség irodalmunkban, hogy a német tudományos munkák nagy előnyeivel szemben legtöbbször csak a sivár történelmi visszapillantásokkal igyekszünk azoknak nyomdokaiba lépni.

A jogi szabályozást igénylő reformeszmék közül sorrendben elsőnek a nemi betegek kötelező gyógykezeltetésének és bejelentésének kérdése nyert megvitatást. Mindazok, akik ezzel a kérdéssel foglalkoztak, elismerték, hogy a lakosság rendszeres orvosi vizsgálata és a betegeknek talált egyének kötelező gyógyítása a nemi betegségek terjedését lényegesen korlátozná. A többé-kevésbé optimisztikus életfelfogás szerint tartották kivihetőnek az előadók a vizsgálatot és gyógyítást a gyakorlatban. Hatóságaink munkabírásába és kórházi szervezetünk fejlettségébe vetett bizalmával első helyen kell Nékám professzort említeni, aki szerint az összes férfilakosság rendszeres vizsgálata *könnyen keresztül vihető* hatósági teendő lenne. A gyakorlati megvalósítás akadályait skeptikusabb szemmel nézi s a közviszonyok alapos ismeretére mutató okfejtéssel bizonyítja be Szászy Béla államtitkár, hogy a kötelező vizsgálatnak csakis akkor volna értelme, ha az ingyenes gyógykezeltetést minden irányban kifogástalan formában lehetővé tennék. Még ez esetben sem kivánná azonban a kötelező vizsgálatot kivétel nélkül az egész férfilakósságra kiterjeszteni, sőt a 16 évnél idősebb férfiak általános vizsgálatát is csak ott foganatosíttatná, ahol a baj elterjedése a hatóság tudomása szerint rendkívüli mértéket öltött s ezzel szemben a gyógykezelés megállapíthatása nem vált általánossá. (152. old.). Szászy törvényjavaslatba foglalja indítványait, amelyek közül különösen figyelemreméltó, hogy a gyógykezeltetés elmulasztását, valamint a kezeltetés félbeszakítása bejelentésének az orvos részéről való mellőzését kihágásnak minősíti. Egyszersmind feljogosítja az «orvosi hivatalt» a kényszergyógykezeltetés elrendelésére. A katonai életből vett népies példákkal igyekszik dr. Zimburg Artur kimutatni az általános vizsgálat szükségességét, a bejelentési kötelezettség tárgyalásánál kiindulva abból a teljességgel egyéni felfogásának tekinthető megállapításból, hogy e kérdésnek az orvosi titoktartás problémájával nincsen kapcsolata, mert «semmiféle betegség, tehát az orvos által hivatásánál fogva megtudott betegség sem esik az orvosi titoktartás körébe». (204. old.). Ily rejtett értelmű kijelentésekkel szemben szivesen olvassuk a gyakorlatias felfogásnak nem következtetésekre, hanem a tényleges állapotokra alapított véleményét és teljesen osztjuk dr. Flesch Nándornak nézetét, amely szerint a közel jövőben általános vizsgálatra gondolni sem lehet az ehhez szükséges orvosok hiánya folytán. Másrészről viszont számíthatunk-e kórházaink oly mérvű szaporítására, hogy a megállapított betegség nyomban orvosi kezelés alá kerülhetne. Manapság, midőn haldokló betegeket a fővárosban sétakocsizásra kell vinni, elme-

[1] A nemi bajok leküzdésének irányítása. A Nemzetvédő Szövetség törvényelőkészítő szakértekezletének munkálatai. Sajtó alá rendezte dr. Nékám Lajos egyet. tanár. Budapest, 1918, 767. old.

[2] Lásd különösen a Lukács György és Marczali Henrik tanulmányait. 15. és 69. old.

[3] Sebestyén Jenő: A nemi élet etikai jellege. 70. és köv. old.

[4] Lásd: A leányok védett korhatára felemelendő-e? c. kérdésnél 381. old.

betegeket kedvük szerint dühöngeni kell hagyni családjuk körében, mert a kórházak és elmegyógyintézetek kapujába sem tudnak bejutni az ott összezsúfolódott betegektől, ily állapotok közt arra gondolni, hogy sok ezer embernek a kórházakba való azonnali felvétele és ott heteken át való kezeltetése törvényileg kimondassék, érdekes példája az üdvös cél hajszolása közben az eszközökről teljességgel megfeledkező buzgóságnak. Nem tudunk lelkesülni csekély jelentőségüknél fogva azokért az eszmékért sem, amelyek egyes kategóriák megvizsgáltatása mellett kardoskodnak. A főiskolai hallgatók, (Guszmann) a hatósággal érintkezésbe jutók (Térfy) a népesség oly csekély része, hogy ezeknek megvizsgálása a teljesen ötletszerű intézkedés bélyegét hordaná magán. Épen oly kevés gyakorlati haszonnal járna a házasulandók megvizsgálása, noha ezt az intézkedést utóbb már mind szélesebb társadalmi rétegek kezdik sürgetni. Szladits Károly csupán a házasságra készülő férfit venné vizsgálat alá. Azonban mi legyen a vizsgálat és a betegség megállapításának következménye? Még a vizsgálatot javaslók sem ajánlják, hogy ennek alapján a házasságkötés megtiltható legyen. (Térfy.) «A betegség szemmel láthatóvá tétele, intelem óvatosságra», mondja Térfy, hozzátéve, hogy sok eredményt az ilyesmitől nem lehet várni. (291.) De ilyen körülmények közt minek a vizsgálgatás? Ut aliquid fecisse videatur?

Sok érdekeset nyujt a gyüjtemény a kriminalista számára. Részben a kérdések szakavatottsággal történt összeválogatása, részben azoknak pompás feldolgozása eredményezte azt, hogy e tanulmányok a közelmúlt büntetőjogi litteraturjának kiváló termékei közé sorolhatók. Régóta vitatott problémája a büntetőjognak, vajjon a nemi bajokkal való megfertőzésseli veszélyeztetést büntessük-e? Nem érdektelen ennél a kérdésnél szemmel kisérni, mint érnek meg a tudományos igazságok a mindennapi élet eseményeinek hatása alatt. A tapasztalatok sokban igazolják Rousseau-nak azt a mondását, hogy «tout dégénère entre les mains de l'homme». A nemi érintkezéssel üzött visszaélések, emberek, családok, nemzedékek egészségének, fejlődésének könnyelmü tönkretétele, annyira mindennapi jelenséggé lett, hogy a büntető megtorlás szigorítása és tökéletesbítése elől aligha zárkózhatnak el azok is, akik ezen a területeken még nem régen a «laisser faire» feltétlen hívei voltak. Éles logikával és természetesen nagy büntetőjogi készültséggel fejtik ki Doleschall és Vámbéry professzorok a veszélyeztetés büntetésének szükségét. Vámbéry részletes tervezetet is mutat be, amely vagy külön törvény alakjában, avagy a büntető kódexben nyerhetne felvételt jogszabályaink közé. Doleschall a közvetlen szándékos és gondatlan veszélyeztetésen, a betegség ragályosságának tudomásában való nemi érintkezésen kívül a gyógykezeltetés elmulasztását, valamint a luetikus egyénnek szoptatós dajkaként való elszegődését is büntetné, amely utóbbi eseteket vétségként két évig terjedhető fogházzal sujtaná. Az új bűncselekményeket a közegészség elleni bűntettek sorába kívánja felvenni oly módon, hogy azok a veszélyeztetés folytán bekövetkezett fertőzés esetére öt évi börtönnel, luessel való fertőzésnél pedig öt évi fegyházzal büntessenek. Mellékbüntetésként hivatalvesztést is alkalmazna. A súlyos, de túlzottnak még sem mondható büntetések kilátásba helyezésétől joggal várja Doleschall a megelőzés jogpolitikájának előmozdítását, egy a köztudatba átmenő általános figyelmeztetést, amelynek az elrettentő hatás különös nyomatékot ad. Ugyanígy Vámbéry is, aki szintén a generálpreventiv hatásra helyezi a fősúlyt. A nyomatékos veszélyeztetést vétségnek minősíti, osztva Doleschallnak azt a javaslatát, hogy a cselekmény házastársak között magánindítványra legyen üldözendő. Gondatlan veszélyeztetést ellenben csak kéjnőnél, vagy oly személynél büntetne, aki foglalkozásához vagy hivatásához mérten különös elővigyázatosságra köteles. A büntetési tételek tekintetében helyesen utal Vámbéry arra a körülményre, hogy ezeknek arányban kell lenniök a Btk. többi büntetéseivel, míg az orvosi titoktartás kérdését nem látva oly egyszerűnek, mint Zimburg, a kétségtelenül fenálló dilemma megoldását a bíróságok józan és tapintatos magatartásától várja. Minde javaslatokkal szemben egyedül Kenyeres tanár képviseli azt az irányzatot, amely a veszélyeztetés pönalizálását ellenzi. Érvelésének súlypontja a bizonyítás nehézségein van. A büntetőjogászokat ez a nehézség aligha fogja eltéríteni a kriminalizálás tervétől. Rövidség kedvéért csak utalok Vámbérynek tanulmányak ezt az aggályt cáfoló részére. (330.)

A kialakult tudományos felfogást demonstráló egyhangúsággal emelnek szót kitünő büntetőjogászaink a kéjelgés körébe tartozó bűnös cselekmények büntetésének szigorítása érdekében. Kifejezésre juttatják egyszersmind azt az aggályukat is, hogy az oly reform, amely csupán a leánygyermekek védelmének fokozását tűzi céljául, hiányos és egyoldalú lesz. Angyal Pál, Kórody Béla, Latinovits Róza és Lengyel Aurél különböző, de végeredményben azonos célt szolgáló módozatokat ajánlanak a büntetőjogi védelem hatályosabbá tételére. Ugyan igazat kell adnunk Latinovits Rózának, aki a fajtalanság elleni küzdelem súlypontját társadalmi térre helyezi, igen figyelemreméltó javaslatokkal (381. old.) támogatva véleményét, mindazonáltal nem tartjuk jelentéktelennek a büntetőjogi eszközök igénybevetelével elérhető eredményeket sem. Helyesen utal e tekintetben Lengyel Aurél arra, hogy a kéjelgési cselekmények közül mindenesetre büntetni kell azokat, amelyeknél az elkövetés a szenvedő fél fondorlatos megtévesztése, az alárendeltségi viszony célzatos kihasználása következtében vált lehetségessé. Összefügg ezzel az a javaslat is, hogy a fenyegetéssel való kényszerítés fogalmát ne kössük formalisztikus ismérvekhez, hanem ennek megállapítását a Btk. 234. §-ának elhagyásával bízzuk a bíró belátására. Tagadhatatlanul igaz az is, hogy míg az 1908 : XXXVI. tc. életbelépte óta a kerítést, az erkölcstelen életmódra való csábítást teljes szigorral üldözzük, addig azt, aki számára, s akinek megbízásából a kerítő piszkos tevékenységét folytatta, gondosan kiméljük minden alkalmatlanságtól. Ez utóbbi pedig, mint a kerítő felbujtója méltán érdemelne büntetést és csupán a pártatlan igazság követelményének tennénk eleget oly rendelkezés felvételével, amely a saját részre való «megszerzést» is büntetné. A mindkét nembeli fiatalság védelmének szükségét elismerve, kevesebb jelentőséget tulajdonítok azoknak a javaslatoknak, amelyek a védett korhatár felemelését sürgetik. Hogy az emelés egy vagy legfeljebb két évre terjedhetne ki, a fenálló jogállapothoz viszonyítva, az a javaslatokból kétségtelenül megállapítható. Volna-e ennek nagyobb jelentősége? Lehet-e biztonsággal megállapítani, hogy a 16 éves fiú vagy gyermekleány már nem szorul védelemre szexuális téren, míg a 15 évesek felett még indokolt a gyámkodás. Tudjuk a környezet, a hajlamok, a nevelés az, amely a gyermek lényét, magatartását, a kísértésekkel szemben való ellenállóképességét megalapozza, ezek a körülmények pedig annyira változnak egyénenként, hogy egy általános mindenkire illő szabályozás már eleve meddő kísérletnek tekinthető. Nem várhatni különösebb javulást a fiatalkorúak erkölcsi védelmének erősbödését a 14 éves korhatár 15 vagy 16 évre való felemelésétől, s Edvi Illés Károly, Kenyeres Balázs és Császár Károly véleményét osztjuk, kik a korhatár felemelésével járó nem kívánatos következményeket a várható előnyöknél nyomatékosabbaknak tartják. Említést érdemel még ezenkívül Angyal Pál javaslata, aki a korban való tévedés mentesítő hatályát kívánná korlátozni. Bármennyire is kívánatosnak tartjuk, hogy könnyelmű meggondolatlan kéjencek körültekintésük hiányából cselekedetük mentességét biztosító rendelkezésekre ne találjanak, nehezen megoldható feladatnak kell tartani azt, amely a büntetőjog általános elveit az egyes bűncselekmények különleges természetének megfelelően kívánja a kódex különös részében újból átgyúrni. Kétségtelen, hogy a tévedés kérdése a büntetőtörvénykönyvekben teljesen kielégítő megoldásra még nem talált. A probléma az irodalomban sem tud közmegnyugvást keltő körvonalazásra találni. «Die Praxis über den Irrtum ist zugleich eine Praxis voll schwersten Irrtums». (Binding Normen. III.)

Ne vágjunk elébe azonban az eseményeknek, hanem bízzuk a bírói gyakorlatra az eseteknek a józan igazságérzetnek megfelelő eldöntését mindaddig, amíg a büntetőjogi tévedés sokat hányatott kérdése megleli a tudományos elveket és a gyakorlati követelményeket egyaránt szemmel tartó általános érvényű megoldását. Eredménytelennek és feleslegesnek tartjuk a büntetési tételek felemelését is. Eltekintve attól, hogy nem kívánatos sürgős szükség nélkül egyes cselekményeket a kódex rendszeréből kiszakítva megreformálni, majd így átalakítva ismét visszaszorítani régi helyükre, figyelembe kell venni, hogy a bíró, míg a jelenlegi Btk. hatályban van, egy általános és a törvénykönyv összes cselekményeire előszabott büntetési tételekből levont mértéket alkalmaz a cselekményekre adott esetben kiszabandó büntetések megállapításánál. Az enyhítő körülmények iránt tanusított foko-

zott érzékenységükről ismeretes bíróságaink tehát az ily részleges szigorítást a rendkívüli enyhítő szakasz és hasonló rendelkezések alkalmazásával önkénytelenül ellensúlyoznák, érezvén azt, hogy a felemelt büntetési tételek az egyéb cselekményekre meghatározott tételekkel nem állnak arányban. Gyakorlati példa e tekintetben a lopás néhány minősített esetének novelláris úton történt (Bn. 49. §. 2. bek.) súlyosabb büntetés alá vonása, mikor is bíróságaink legtöbbször a felemelt büntetési tételek dacára is csupán oly büntetést alkalmaznak, amely már a régebbi rendelkezések értelmében kiszabható lett volna.

Végül még a pornografia elleni küzdelem hatályosabbá tétele érdekében igénybe venni javasolt reformokról emlékszünk meg. A szennyirodalom elfojtását elősegítő intézmények nem esnek kívül a nemi betegségek leküzdésére irányuló törekvések tárgykörén. Az erkölcstelen gondolatokat felkeltő pornográfia, az erkölcstelen cselekményeket eredményező elhatározás és az erkölcstelen cselekményekkel rendszerint együttjáró nemi betegségek szoros összefüggésben vannak. Facilis descensus Averno! Látszólag jelentéktelen körülmény az sokszor, amely a józan elhatározás és önuralom által egyensúlyozott mérleget a kicsapongás és a fékevesztett szenvedélyek oldalára billenti. E sorok írójának alkalma volt kifejteni (531. és köv. old.) azokat a körülményeket, amelyek a pornográfiával szemben a legkomolyabb küzdelem szükségességére utalnak. Több irányú reformra van szükség jogszabályaink rendkívüli fogyatékosságai következtében. A kívánatos újítások közé tartoznának a szeméremsértő cselekmények minden fajtájának (előadás vagy egyébkénti nyílvános bemutatás) érzékeny büntetéssel (fogház és pénzbüntetés politikai jogok felfüggesztése és az ítélet közzététele) való sujtása, a fiatalkorúakkal szemben való elkövetésnek minősített esetként való kezelése. A szeméremsértő, fajtalan cselekedeteknek, ha azok nyomtatvány útján is követtetnek el, közönséges bűncselekményekként való elbírálása és a sajtódeliktumok sorából való kivétele, rendes bírósági hatáskörbe utalása. Nem tartjuk szerencsés gondolatnak Szundy Károly javaslatát, ki az irodalmi termékek megítélésére, szeméremsértő jellegüknek elbírálása végett országos bizottság felállítását ajánlja. Ily bizottság megszervezése, tagjainak kinevezése, a hivatalos szakbizottságok működésével elválaszthatatlanul összefüggő nehézkességek, mindmegannyi, a kívánatos cél elérését akadályozó tényezők. Bíráinkra, akikre a legkülönbözőbb, a jogi képzettséggel össze nem függő kérdések eldöntését reá kell bíznunk, alkalmasak lesznek, akár egymagukban, akár az ad hoc kirendelt irodalmi szakértőkkel egyetemben annak megítélésére is, vajjon valamely cselekmény vagy sajtótermék a tudomány, irodalom, művészet birodalmába, avagy a pornográfia fertőjébe tartozik-e.

A közel 800 oldalas kötet, amelynek csupán legjelentékenyebb részleteit ismertethettem, teljes bizonyítékául szolgál annak, hogy úgy a Nemzetvédő Egyesület, mint a szakértekezleteken véleményüket nyílvánítók a legnagyobb lelkiismeretességgel, tudásuk legjavát bocsájtva rendelkezésre, fogtak neki a nagy kérdés megoldásának előmozdításához. Lesznek-e gyakorlati eredményei munkásságuknak, avagy a tanácskozás egész anyaga az antikváriusok porlepte polcain fog örök álomba merülni — még meg nem állapítható.

Bármily oldalról is nézzük azonban a kérdést, optimisztikusan nem ítélhetjük meg a helyzetet. Statisztika, tapasztalás, orvosi észleletek egyaránt állapítják meg a nemi betegségek feltünő terjedesét. Beláthatatlan azoknak a száma, akiknek ereje, munkaképessége és egészsége kockán forog. Pillanatok hatásaival szemben, amelyek nyomában évtizedes nyomorúság jár, kell védelmezni az emberiséget. Az ellenkezője igaz s nem a költő szava, mert «Kurz ist die Freude und ewig ist der Schmerz».

Dr. Auer György.

Szemle.

Szabó Ervin. Nem volt céhbeli jogász — tudományos munkásságát a szociológia ifjú és üldözött tanítása kötötte le. Mégis úgy érezzük e lapok hasábjain is meg kell emlékezni a tiszta tudományos törekvéseknek erről a törékeny fizikumú, de szívós munkásáról. A tengermelléki földmíves dacoskodja ki úgy munkáját az ártó természeti erők ellen, mint ahogyan ő minden sor irását — szép formájú magvas gondolatok sorát — egy beteg testből kicsalta. Nem a halál kegyeletéből kijutó végtisztesség gyanánt illeti meg az elismerés, hogy benne a magyar társadalomtudomány legönállóbb gondolkodóját, legmélyebb kutatóját veszítette el. A politikai célkitűzés tudatos irányzatossága csodálatosan belesimult a született tudósnak minden pártosságon felülemelkedett, lelkiismeretes tárgyilagosságába. Ezzel a jellemvonásával hitünk szerint a legjobban közelítette meg a tudós eszményi típusát, aki a politikai akarat katonája, de azért a tudománynak l'art pour l'art művelője, aki két lábbal áll a valóság földjén, de a gondolkodó fantázia merészségével tekint multra és jövőre, aki a maga hangya szorgalmával gyüjtött szétszórt adataiban teremtett szinthetikus elméjének összefüggő erejével rendszert és egyetemességet. Talán ebből a szerencsés vegyületű lélekből folyt, hogy könyvtárigazgató lett, így akarván szolgálni a maga programmját: a tudomány legyen a tömegszükséglet mindennapi cikke.

— **Levél a szerkesztőhöz.** A Jogtudományi Közlöny 38. száma tartalmas cikket közöl Zsoldos Benő tollából. Azonban a cikkbe tévedés csúszott be. Cikkíró a «non commissioned officer»-t ki nem nevezett tisztnek fordítja s analógia gyanánt hivatkozik a mi 1855-iki katonai büntetőtörvénykönyvünkre, mely szerint függelemsértés követhető el a *tényleg nem szolgáló, nem katonaállományú* egyének ellen is stb. A tévedésnek az lehet az oka, hogy az angol hadsereg tisztjeit «commissioned officer»-nek nevezik, mert a tiszt pátensét a királytól kapja. Non commissioned officer (röviden N. C. O.) az a tényleges katonai sarzsi, akit nem a király nevez ki, vagyis az *altiszt*. Ép úgy van «warrant officer» is, ami azonban nem meghatalmazott tisztet jelent, hanem bizonyos fajta subaltern tisztet (karmester, tanító, szállászcsináló stb.). Igy aztán érthetővé válik az idézett angol rendelkezés, mely egyszerűen az altiszteket védi a függelemsértés ellen. — Igaz híved *dr. Ráth-Végh István.*

— **A kir. közjegyzők biztosítéka.** Az 1874 : XXXV. tc. 9. §-a értelmében minden közjegyző biztosítékot tesz le, mely Budapesten 14,000 K-ban, oly városban, mely legalább 20,000 lakossal bír, 8000 K-ban, más helyeken 4000 K-ban állapíttatik meg. Ezen törvényes intézkedést az 1886 : VII. tc. változatlanul hagyta.

Ellenben megváltoztatta az 1874. évi XXXV. tc. 173. §-át, mely a biztosíték rendeltetését nem elég szabatosan szabályozta. Az 1886 : VII. tc. az ú. n. közjegyzői novella, szabatosan meghatározza a biztosíték jogi természetét és a sorrendet, melyben az igények abból kielégítést nyernek. Ennek értelmében a biztosítékra elsősorban azok tarthatnak igényt, kiknek a kir. közjegyzővel szemben kártérítési követelésök van. A törvény nem mondja ugyan kifejezetten, de nem fér hozzá kétség, hogy ezen kártérítési követelésnek jogerős bírói ítéletben kell megállapítva lennie.

Máskép nem volna elképzelhető, hogy a kir. törvényszék az 1874 : XXXV. tc. 174. §-a értelmében a biztosítékból a kártérítési követelést utalványozza. Igy vélekedik a közjegyzői törvénynek és novellának egyik elismert kommentátora, dr. Blum Béla is. (A közjegyzői törvények magyarázata stb. 1896. Grill.)

Ugyanezen sorrendet kell megállapítanunk, tekintettel arra, hogy a törvény nem különböztet, a közjegyzői törvények értelmében a kir. közjegyző ellen kiszabott bírságok részére is. Tekintettel arra, hogy ezek rendszerint nem tesznek ki nagy összeget, a kétféle követelés konkurrenciája nem okoz nehézséget a gyakorlatban.

Legalább immár több, mint 20 éves gyakorlatom alatt nem tapasztaltam ezt egyetlen egyszer sem.

Másodsorban nyernek kielégítést a közjegyzőt bélyeg és illeték címén terhelő kincstári követelések. A gyakorlat ez alatt a felemelt illetéket is érti.

Mindezen követelések esedékességükkor azonnal kiutalandók a biztosítékból, minek az a következménye, hogy a közjegyző a biztosítékot a felszólítás vételétől számított 15 nap alatt a törvényes összegre kiegészíteni tartozik. Erre azonban a

gyakorlatban alig kerül a sor, mert a közjegyző ezen követeléseket rendszerint bírósági eljárás mellőzésével kifizeti, nem akarván magát kitenni annak, hogy a kamara a novella 41. §-a értelmében állásától való felfüggesztéssel megfenyegesse.

Ellenben mindig bírói eljárás indul meg, ha a közjegyző meghal, vagy közjegyzői állása megszünik. Ilyenkor a fenti esetleges követelések is ezen eljárás keretén belül nyernek kielégítést.

A magánhitelezők követelései a novella 40. §-ának utolsó bekezdése szerint csak akkor kerülhetnek kielégítésre, ha a fenti követelésekre teljes fedezet jutott.

Ez a bírói eljárás az 1874 : XXXV. tc. 43—47. §-okban van ma is szabályozva. Alig változtatott ezen a novella, amennyiben csak a hirdetmény kézbesítése tekintetében rendelte el, hogy az a kincstári jogügyek igazgatóságának és az illetékes adófelügyelőségnek is megküldendő. A hirdetményben a törvényszék felszólítja mindazokat, akik a biztosítékra a fent hivatkozott 173. §-a értelmében törvényes zálogjoggal bírnak, hogy követeléseiket három hónap alatt jelentsék be.

A bírói eljárás az 1912 : LIV. tc.-ben sem nyert kifejezett szabályozást, holott az 1874 :XXXV. tc. 45. és 46. §§. valamiféle módosítást igényeltek volna.

A 45. §. úgy intézkedik, hogy a hirdetményi felszólítás folytán jelentkezett igénylők kiküldött bíró előtt tartoznak megjelenni. A 46. §. értelmében a kiküldött bíró az érdekeltek között megkísérli az egyezséget «és ha ez nem sikerül, a vitás pontok felett az 1868 : LIV. tc. 144. és köv. §§-aiban említett jegyzőkönyvi tárgyalást tart, melynek alapján a törvényszék ítéletet hoz.... «Tekintettel az 1912 : LIV. tc. 3. §-ára, mely szerint «hatályukat vesztik a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868 : LIV. tc....», szó sem lehet róla, hogy a fenti 46. §-ban említett eljárás alkalmaztassék. Mivel azonban ezen §-ból világosan kitűnik, hogy a törvényhozó azon esetre, ha egyezség nem sikerülne a felek között, pert óhajtott lefolytattatni, alig hiszem, hogy egyes törvényszékek által eddig követett gyakorlat, hogy a kiküldött bíró által beterjesztett jegyzőkönyv alapján ítéletet hoznak, törvényes lenne.

Szerintem törvényes intézkedés hiányában a végrehajtási eljárás analogiájára perreutasító végzésnek volna helye, mert csak per lefolytatása után lehet eldönteni, van-e az igénylőnek kielégítési joga a letétben levő biztosítékra.

Egy újabb törvényes szabályozás alkalmával azonban nem kellene megfeledkezni a közjegyzői törvény ezen §-áról.

Dr. Hajnal Henrik.

— **A jogi oktatás reformja.** A népszámlálás adatai megdöbbentő képet festettek arról, hogy a jogi szakképzettséget nyertek száma évről-évre mily hatalmas számmal emelkedik és aránya mennyire túlszárnyalja például az orvosok és mérnökök szaporodását. E mellett napról-napra mind több és több ember özönli el az egyetemek és a jogi főiskolák kapuit és ennél a már jogi pályán levőknek megélhetése az óriási verseny miatt mindinkább kérdésesebbé válik. Az abnormitást már a szakiskolák aránya is elárulja. Franciaországban pl. 13 jogi főiskolával szemben 16 bölcsészi fakultás áll, Ausztriában a 8 egyetemmel szemben 6 műegyetem és 6 kereskedelmi főiskola áll fen, Magyarországon pedig 3 orvosi, 4 filozófiai, 5 mezőgazdasági, 3 kereskedelmi főiskola és 1 műegyetem mellett 12 jogi főiskola van.

Kétségtelen, hogy túlprodukció állt be a jogi pályákon és a túlprodukció megszüntetésére nincsenek kellő eszközeink. Amíg a jogi főiskolák száma meghaladja a többi főiskolákat, amíg a jogi főiskolákon a nem hallgatás az előadásoktól való távolmaradás szabadsága a Wilson-féle elv, amíg a jogi főiskolai tanulmányok és a vizsgák között szorosabb kapcsolat nincs, amíg a mai jogoktatási rendszer a maga merevségében fenáll, addig a jogi főiskola és a jogászi pálya a szigorlatok és az ügyvédi vizsgák szigora a gyakorlat hosszú tartama dacára is meg marad a szegény diákproletárok aszilumának. Ma a joghallgatók legnagyobb része azért keresi fel a jogi pályát, mert a tanév alatt magánfoglalkozást űzhetnek és ezáltal igen sok jó orvos, mérnök, tanár, kereskedő vész el a jogi pályán és lesz belőle rossz bíró, rossz ügyvéd, közepes hivatalnok. Ha ezen a bajon gyökeresen akarnak segíteni, úgy a következő elveket kell szem előtt tartanunk. Elsősorban a jogi pályára lépők megrostálandók. Ennek a megrostálásnak még a középiskolában kell megtörténnie.

A magyar középiskolai tanáregyesület 1911. évi március hó 31-én tartott ülésén Beöthy Zsolt rámutatott a jelenlegi középiskolai érettségi rendszer hibáira és az angol rendszer behozatalát javasolta. Javaslata szerint nálunk csak az egyetemi pályára lépni kivánók tennének érettségi vizsgálatot, míg a többi VIII. osztályos rendes osztályvizsgát tenne. Az érettségi vizsgálatot pedig a tankerületi főigazgató vezetése alatt egy természettudós és egy humanista professzor évközben tartaná és ezen szakítva az eddigi rendszerrel nem a tankönyvanyag ismeretét, hanem a jelölt általános műveltségét, felfogását vagyis a főiskolai pályára való alkalmasságát bírálnák meg. Ha e javaslat megvalósulna, úgy a jogi főiskolák tanártestületeinek az lenne a feladata, hogy a jogi pályára lépni óhajtók érettségi bizonyítványait megvizsgálja és esetleg külön felvételi vizsgát tartson a következő tárgyakból: közgazdaságtani és jogi alapismeretek, történelem, földrajz, politikai számtan, magyar, német és latin nyelv. Az oda nem való elemek kizárása után könnyebben valósíthatók meg az oktatás következő reformjai: Minden joghallgató köteles minden tanórát pontosan hallgatni a kötelező szemináriumokon és praktikumokon részt venni és évenkint az azon évben hallgatott főtárgyakból alapvizsgát tenni. Az oktatás irányelve az legyen, hogy a tanárok nemcsak tanító, hanem nevelő munkát is végeznek.

Akik doktori címet akarnak elnyerni, a negyedik alapvizsga után egy általuk választott tárgycsoportból külön vizsgát tennének. A negyedik alapvizsga, illetve a doktori szigorlat után eltöltött háromévi bírói, ügyvédi, közigazgatási gyakorlat automatice külön gyakorlati vizsga nélkül is képesítene a bírói, ügyvédi vagy magasabb közigazgatási hivatalnoki állásra.

A tantárgyak, valamint tanítási módjuk természetesen alaposan módosítandók és a módosítás főszempontja, hogy a praktikumok szaporítása, jelentőségének fokozása mellett a szociológiai ismeretek is elnyerjék méltó helyüket a jogi oktatásban.

Az előadások pontos látogatását minden eszközzel a legszigorúbbakkal is meg kell valósítani. S az állam és társadalom gondját kell felhívni arra, hogy ösztöndíjak és alapítványok létesítésével a szegénysorsú joghallgatónak is módja legyen a négy tanévet komoly és alapos jogi tanulmányokkal eltölteni.

Sziklai István.

— **A szerzői jog köréből.** A francia jogi időszaki sajtót nemrégiben erősen foglalkoztatta egy felmerült eset alkalmából az a kérdés, vajjon egy olyan regény kiadójának, amelyet aztán színművé dolgoztak át s a színmű előadási joga másra ruháztatott: van-e valamelyes ellenőrzési joga a kérdéses regény eseményeinek kinematografiai ábrázolása felett. A konkrét eset, melyből a jelzett vita kerekedett, a következő. Mikor a nagy francia regényíró, Alexander *Dumas* père meghalt, irodalmi műveinek a tulajdonjoga megoszlott. A regényeinek kiadási jogát Calmann Lévy, az ismert kiadó szerezte meg, míg a színművek előadási jogát a fia, Alexander Dumas fils tartotta meg. Később aztán *D'Hunterive*, aki a Dumas fils örököseit képviselte, egy mozivállalattal lépett szerződéses viszonyba, amelynek alapján ezt illette úgy a «*Las Trois Mousqueteires*», mint a «*La Dame de Montsoreau*» és a «*Tour de Nesle*» mozi-előadási joga. Ámde ez ellen meg Calmann Lévy kiadó tiltakozott. A párisi polgári törvényszéken keresetet indított D'Hauterive ellen, azt vitatva, hogy miután a mozi nem más, mint *un livre à images*, egy műnek az illusztrált kiadása: a regény kinematográfiai előadásának joga is kizárólag őt, a regény jogosított kiadóját illeti. A párisi polgári törvényszék azonban Calmann Lévy kiadót elutasította keresetével. Kimondotta ugyanis a bíróság a jövőben alkalmazandó jogi szabályként azt, hogy miután a mozi közelebbi rokonságban van a színpadhoz, mint a fényképészethez: valamely regény kinematografikus ábrázolásából származó minden haszon és előny, — amennyiben a regény s az abból készült színmű tulajdonjoga nem egy személyé — nem a regény kiadóját, hanem a mű szinpadi előadására jogosítottakat illeti. *Zsoldos Benő.*

Nagyon jó forgalmú ügyvédi iroda, gazdag vidéken járás székhelyén, közel törvényzékhez, elköltözés miatt átvehető. Cím a kiadóhivatalban. 16171

Ügyvédjelölt alkalmazást nyer dr. Üdényi Nándor ügyvédi irodájában, Debreczenben. Fizetési igények megjelölendők. 16170

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 41. szám. Budapest, 1918 október 13.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Móra Zoltán* budapesti ügyvéd: Demokratikus igazságügyi politika. — *Dr. Meszlény Artur* kir. ítélőtáblai bíró, egyet. magántanár: Kötelmi jogunk és a háború. — *Dr. Virágh Gyula* budapesti ügyvéd: Perrend és gyakorlat a válóperekben. — Jogirodalom. *Dr. Kende Ernő* tőzsdebírósági jogügyi titkár: A jogászlogika. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 13. ív.

Demokratikus igazságügyi politika.

Magyarország a hirtelen időváltozások országa. Egy márciusi délelőtt, a nap szétveri a felhőket s már itt is a tavasz, — egy júniusi délután fehérrojtos barna felhőket hengerget az égre, s «odalett az emberek vetésel» Ember, állat és növény, mely e földön él és élni akar, meg kell, hogy teremjen ennek az éghajlatnak, mely más földeken fogant viharok haragját ide küldi kitörni; ezért viselete a magyar parasztnak az egyik oldalán szőrös, másik oldalán sima bárányborsuba, amelyik fagy és forróság ellen egyaránt véd, s amelyiknek nincs szine és nincs fonákja.

E sorok íróját *nem ez* a meggondolás vezeti, mikor a bekövetkezendő nagy változások igazságügyi előkészítését sürgeti; ezt a két fogalmat: igazságügyi reform és demokrácia elválaszthatatlannak hittem, mióta csak mint tapogatódzó jogász a magyar igazságszolgáltatásról gondolkodom és vallottam, mióta különösen e lapok jóakarata alkalmat adott az ország jogászközönségéhez szólani.

De komoly hazafias óhajom lenne: vezesse ez a meggondolás a magyar jogélet *hivatott* irányítóit és *szakavatott* munkásait, hogy habozás és szégyenkezés nélkül azonnal fogjanak hozzá a magyar igazságszolgáltatás gyökeres reformjának a demokrácia és nemzetiségi egyenjogúság szellemében való előkészítéséhez. Ne féljenek saját lelkiismeretüktől, a munka újszerűségétől, — ha aközött kell választaniok, mihez legyenek hűek, saját multukhoz vagy nemzetük jövőjéhez — nincs válogatásnak helye. Ne tartsanak mások szemrehányásától, *a demokratikus közvélemény jóhiszemű munkában megőszült Saulusok pálfordulását tisztelettel és hálával fogja fogadni.*

Rövid programm alakjában újból leszögezni óhajtjuk a reform főirányait.[1]

Alapul azt a nemzetközi, nemzetiségközi, társadalmi és gazdasági rendet vesszük, amely kialakulóban van, mert meggyőződésünk, hogy az eljövő demokratikus áradatot csak akkor tudjuk hazánk boldogságára fordítani, ha a csatornákat, ahová az ár vize folyjék, előre elkészítjük.

A) *Hatáskör, szervezet, eljárás.*

1. *Hatáskör és állampolgári jogegyenlőség.* Alaptétel: a független, állami, *királyi* bíróságok elé való tartozás minden állampolgárt egyformán megilleti. Ne nyissuk tágra a szemünket, hát ez nincs így ma is? Ma a királyi bíróságokat a tőke kedvéért tartja az állam. Munkájából élő ember munkájából származó igényét nem viheti a független bíróság elé; a dolgozó nemzet csak mint alperes, sértett vagy vádlott kerül oda; ha munkaadója elleni igényét akarja érvényesíteni, elküldi a törvény a közigazgatási hatósághoz, rendőrkapitányhoz, békéltető bizottsághoz «... ki győzné azt versbe szedni valamennyit», azt a számos, szebbnél szebb és óh mi pártatlan hatóságot, akiknek a kezére milliók exisztenciáját bízta csak úgy félvállról a törvény, akiknek a kezén virul a negativ hatásköri összeütközésnek csúfolt denegatio iustitiae.

Első követelménye a demokráciának a munkából (nemcsak ipari munkából!) származó minden követelést kivenni az osztályítélkezés alól s állami bíró elé vinni, ha közben a közigazgatás lényeges reformon is menne át.

Nem szükséges bőven kifejteni, hogy ez nemzeti érdek is. A magyar királyi ítélkezés a magyar nemzet igazságügyi felségjogának gyakorlása. Ezt úriszéknek vagy szolgabírónak albérbe adni nemcsak súlyos jogsértés; hanem *a nemzeti gondolat gyengítése is.* Hogy mit mulasztottunk e téren, most nem firtatjuk, de eláll a lélegzetünk, ha elgondoljuk, mi lesz a magyar mezőgazdasági proletáriátussal (a magyarság ebben országos arányán felül van képviselve), ha a megye megszünik «a magyarság védőbástyája» lenni s ha az osztályelnyomást nemzetiségi elnyomás fogja súlyosbítani.

2. *Igazságügyi szervezet és demokrácia.* a) *Decentralizáció.* Szükséges, hogy a bíróság közelebb legyen a néphez. Az a monstrum, amely a járásbírósági értékhatár folytonos kényszerű emelése következtében kifejlődött, nem a nép bírósága. A nép bírósága a királyi *békebíróság*, amely minden nagy községben a helyszinén békéltet és ítélkezik, a jegyző, a községi bíró és választott esküdtek közreműködésével ezer koronáig (háború előtti érték) és pedig kétszáz koronáig minden további perorvoslat nélkül. Akkor azután be lehet olvasztani a járásbíróságot a törvényszékekbe.

b) *Önkormányzat.* A demokrácia és bürokrácia nem tűrik meg egymást. A demokratikus ítélkezés célja oly ítéleteket hozni, amelyek a feleknek jók, a bürokratikusé, amelyeket a felsőbíróságok jóváhagynak, amelyekért jó minősítés jár.

Az ítélkezésben részeltetni kell a polgárokat; meg kell alkotni az *elsőfokon a polgári esküdtbíráskodást*, fizetésnélküli, állandó esküdttagokkal. Majd fogunk esküdteket kapni, ha a hivatalviselt esküdtet békebírói állásra képesítjük, ha a járás esküdtjei a járási bizottság tagjai lesznek, vármegye esküdtjei a megyebizottságba, az ország esküdti kara a főrendiházba küldi kebeléből megfelelő számú választottait, szóval, *ha a plutokratikus és feudális virilizmus helyébe az egész államéletbe bevonul az erkölcsi virilizmus.* Megrágalmazza a magyar népet, aki azt állítja, hogy a magyar nem vállal ingyenes közhivatalt. Vállal, ha megbecsülik érte.

3. *Eljárási formalizmus és a perorvoslatok korlátozása.* Igazságügyi önkormányzat feleslegessé teszi a perjogi «alkotmánybiztosítékokat». Ahol a nép választottai ítélnek a királyi bíróval együtt, ott felesleges a bíró agyonellenőrzése, a jegyzőkönyvvel és perorvoslatokkal, elvégzik ezt az esküdtbírák élőszóval nyomban. Az eljárás egyszerűsítése és a perorvoslatok gyökeres megszorítása lehetővé fogja tenni

4. *A bírói létszám lényeges csökkentését és a bírói fizetés rendezését.*

5. *Nemzetiségi kérdés.* Oly államban, amelynek népe majdnem felerészben nem az állam hivatalos nyelvét beszéli, minden állampolgár elemi joga, hogy elsőfokú bírájával tolmács közvetítése nélkül anyanyelvén beszélhessen. Ez a szempont úgy a

[1] V. ö. J. K. 1917. évf. 22. sz. «A királyi szó jogi visszhangja» c. cikkét is, amely a szerkesztőség álláspontját jelölte meg.

bíróképzésnél, mint a bírák kiválasztásánál érvényre kell, hogy jusson. El kell rendelni, hogy úgy a ma létező, mint a szervezendő polgári esküdt-békebíróságnál az *esküdtek* az illető megye nemzetiségeinek számarányában legyenek választva, illetőleg kinevezve. Nemzetiségi vidékeken a bírói határozatokat az állam hivatalos nyelvén kívül az illető nemzetiségi nyelven *is* ki kell adni.

6. *Ügyvédség.* A magyar ügyvédi kar ma a jogbizonytalanságból és az igazságszolgáltatás antidemokratikus berendezéséből szerzi jövedelmének kilenctizedrészét. Az ügyvédet nem joga védelmére, hanem jogtalanságának, gyengeségének takarására használja a nép. Az igazságszolgáltatás nyilvánossága csak papiron van meg, az állampolgárok félve kopognak a tárgyalótermek zárt ajtaján. A népet be kell vinni az előszobákból a tárgyalótermekbe, ott a helye! Hogy az állam minden épeszű polgára elsőfokú hatóságok előtt ügyvéd nélkül jelenhessen meg, necsak írott malaszt legyen, hanem valóság, a demokráciának elsőrangú követelménye, amelyet az ügyvédi kar céhérdekeire való tekintet nélkül meg kell valósítani.

Az ügyvédi karban rejlő erkölcsi és szellemi erők számára más tért kell nyitni. A perek megelőzése végett az ügyletkötést kis értékhatáron felül íráshoz kell kötni, vagyis az ügyvédet közjegyzői teendőkkel kell felruházni. Ezzel kapcsolatban újra szabályozandók az

7. az *állami* jogügyleti *illetékek* (forgalmi adók) és az

8. *ügyvédi, közjegyzői* peres és perenkívüli *illetmények* a *progresszivitás* alapján.

9. Ujjászervezendő a *szegénypártolás* a polgári és büntető perben.

10. *A jogi oktatás* gyökeres reformra szorul. Az elemi jogi ismereteket tanítani kell a népiskolákban, ismétlőiskolákban és kaszárnyákban. Az új törvényeket sajtó, falragaszok és népszerű füzetek útján a szó huszadik századbeli értelmében ki kell *hirdetni.* Az egyetemi oktatást úgy kell átszervezni, hogy három évi munka az egyetemen képesítsen alsófokú közigazgatási és bírói (békebírói) állásokra.

B) *Anyagi jog.*

1. *Magánjog.* A polgári törvénykönyvet legsürgősebben el kell készíteni, mert a jogi partikularizmus a nemzeti gondolat, a jogbizonytalanság a demokrácia ellensége. E reform keretében meg kell valósítani a házasságon kívüli szülés és a házasságon kívül született gyermekek teljes jogi rehabilitációját. A termelési eszközökre vonatkozó tulajdont új elvek szerint kell szabályozni. A munkából mint keresetből származó jogviszonyokat külön törvényben kell szabályozni a sztrájkjog elismerésével, de a szakszervezetek felelősségének konstituálásával. A gazdasági munkás- és cselédtörvényeket az idők szellemében megreformálva kell beilleszteni a munkaviszony kódexébe. A kártérítési jogot ki kell építeni különösen a rosszhiszeműen okozott kár bőkezű megtérítésével, a kötelező biztosítással kapcsolatos objektív felelősséggel. A közöröklést a nagyszülői parentelán túl kötelesrész alakjában végrendelkezés esetére is ki kell terjeszteni.

2. *Hiteljogi törvényhozás.* A kereskedelmi jog hatályterületét a fogyasztó és a helyi kereskedelem védelme szempontjából szűkíteni kell, viszont a kereskedelmi forgalomban elkövetett rosszhiszemű magatartást büntetőjogi és morális szankcióval kell sujtani. Kereskedelmi társaságokban a kisebbségek jogait hatályosabban kell megvédeni.

3. *Büntetőjog.* A köz elleni bűncselekményeket, egyáltalán az antiszociális magatartást (mint indokot és hatást) szigorúbban kell üldözni. Az esküdtbíráskodást e bűncselekményekre, valamint általában a politikai bűncselekményekre ki kell terjeszteni, viszont a politikai bűncselekmények tényálladékait a nemzetiségi béke és politikai szabadság nézőpontjából mélyreható revizió alá kell venni.

*

Ez a programm csak a haladás főirányait óhajtja megjelölni. Tartalma nemcsak hogy nem megvalósíthatatlan, hanem elkerülhetetlen szükség. Nem is valami utópisztikus óhajok ezek, fejlődésben előttünk álló országok példái, amelyeket követnünk kell. Nagy megrázkódtatással jár e reformok megvalósítása, de meg kell lenniök. Amit tavasszal itt burkolt formában megjósoltam, hogy az igazságügyi reformot új szempontok: a demokrácia és a nemzetiségi eszme figyelembevételével kell megcsinálnunk, bekövetkezett. Csináljuk meg mielőbb mi magunk.

E munka keresztülvitelére az államnak rendelkezésére áll Magyarország legkitünőbb hivatalnoki testülete: a bíróság. Ez a testület minden időben egyesítette a szociális érzéket az állami gondolathoz való szívós ragaszkodással, ez a testület minden háborús megpróbáltatás és minden felszínes keserűség dacára megközelíthetetlen, lelkes és munkakész. Ha azok, akiknek hivatásszerű feladata a reformok előkészítése a helyzet oly gyors megítélésére képesek, mint amily következetességgel eddig azt félreismerték, ha annyi energiát fordítanak a magyar szükségességek kutatására, mint amennyit eddig idegen intézmények indokolatlan átültetésére szántak, — a reformokat az utolsó órában sem késő megalkotni.

A nagybeteg királylány ágyánál álljanak össze a tudós professzorok, külföldi egyetemek díszdoktorai és tanácskozzanak. Tudom, hogy a pásztorgyerek, aki a szenvedő hajadon iránti szeretetén kívül mást alig bír felajánlani, csak a mesékben tud gyógyítani.

Dr. Móra Zoltán.

Kötelmi jogunk és a háború.*

b) Az árdrágítás[10] *magánjogi hatását* az 1914 : L. tc. 1. §-a a maga körében úgy határozza meg, hogy «magasabb ár fizetése a többletre nézve hatálytalan és a vevő a többletet hat hónapon belül visszakövetelheti. Az árba be kell számítani mindazokat a mellékszolgáltatásokat is, amelyeket a vevő a vételáron felül ellenértékül adott vagy igért».

Közismertek azok a nehézségek, amelyeket e törvényes rendelkezés gyakorlati alkalmazása okozott.[11]

A bizonytalanságot a 3678/1917. M. E. számú «lánckereskedelmi»[12] rendelet még jobban kiélezi, amikor 28. §-ának 2. bekezdésében úgy rendelkezik: «Ily kihágás esetében a vevő az ár leszállítását követelheti, a kifizetett ártöbbletet pedig az eladótól visszakövetelheti. E követelés hat hónap alatt elévül.» A kihágást pedig az követi el, «aki közszükségleti cikk továbbeladásánál olyan ellenszolgáltatást köt ki vagy fogad el, amely a beszerzési árat, a felmerült költségeket és a rendes kereskedői hasznot aránytalanul meghaladja». A rendelet tehát a kihágással a legszorosabban összekapcsolja az árleszállítás iránti követelést és így világosan kizárja a turpis causa miatti érvénytelenség szemléletmódját, még világosabban, mint tette az 1914 : L. tc., s sokkal világosabban, mint teszi ugyane rendelet ugyane §-ának következő bekezdése. E bekezdés szerint ugyanis: «A jelen §. 1. bekezdésében meghatározott kihágás miatt nincs helye büntető eljárásnak, ha a követelt vagy elfogadott ellenszolgáltatás az árúnak a hatóság által megállapított legmagasabb árát, ha pedig ily ár megállapítva nincsen, az árvizsgáló bizottság által közzétett vagy az illető kihágási ügy alkalmából az eljáró közigazgatási hatósággal közölt tájékoztató árt meg nem haladja». Kérdem: az árleszállítási igény sem áll ebben az esetben? A kihágás el van követve ilyenkor is, a bekezdés csak a büntető eljárást zárja ki, tehát árleszállítás követelhető volna. Mégis: a maximált vagy a tájékoztató árt meg nem haladó árból is le lehessen alkudni valamit? Miről «tájékoztat» akkor a tájékoztató ár?

Ugyanez a vitakérdés felmerült különben más államokban is. A német Reichsgericht 1915 óta ugyan állandóan azon az állásponton van, hogy maximális ár túllépésével kötött ügylet a maximális ár alapulvétele mellett érvényes, tehát nem semmis. (R. G. 88., 250.; J. W. 1916., 1021/9.; Warn. Ergänzungsband IX. S. 385 No 258, X. S. 51. No 30.)

Az osztrák legfelsőbb bíróság ellenben a másik álláspontho z csatlakozott. (V. ö. *Fuchs*, Allg. öst. Ger.-Ztg. 1916, 236.)

* Az előbbi közl. l. a 40. számban.

[10] Ez alatt cikkem egész folyamán nemcsak a szoros értelmű drágítást, hanem az árúuzsora minden tényállását értjük.

[11] V. ö. Dr. *László* Márton J. K. 1917. évi 47. sz., dr. *Gallia* Béla Keresk. Jog XIV. évf. 23/24. sz., dr. *Teller* Miksa J. K. 1918. évi 10. sz., dr. *Meszlény* Artur Jahrbuch des Ungarischen Rechts 1918. évi 1/3. sz.

[12] A *non lucendo*. A láncolatos kereskedés a rendeletben szabályozott tényállások egy szűk körének egy még szűkebb köre. V. ö. a rend. 27. §-át.

Az irodalomban Németországban is, Ausztriában is mindkét álláspontnak találkoztak neves szószólói.[13]

Eggyel már most — áttérve az ellentmondások kibogozásának kísérletére — legyünk tisztában: az 1914 : L. tc. és a lánckereskedelmi rendelet idézett rendelkezései egyfelől, másfelől pedig az ügylet magánjogi érvénytelensége nem férnek meg egymás mellett. A semmisség jogkövetkezményei a J. 749. és 751. §-a szerint ép úgy, mint jelen jogunk vagy a német polg. tkv. 817. §-a szerint vagy a pandektajog értelmében[14] egyfelől az, hogy a semmis szerződésre vonatkozólag az érvényes szerződés joghatásai nem állanak be,[15] másfelől pedig a restituálási kötelezettség[16] (J. 1510. §.), végül esetleges kártérítési kötelezettségek dolus vagy culpa in contrahendo esetében.[17] Ehhez járul a bírói segély általános megtagadása, tehát a restitutio kizárása is, ha *bilateteralis turpitudo* forog fen. Az árdrágító szerződés semmissége tehát jelentené, hogy: *a)* a vevő az átvett árút visszaadni köteles; *b)* ha az áru természetben már nincs meg, a vevő tartozik annak értékét (tehát az árdrágító vételárnál megfelelően kisebb összeget) az eladónak visszatéríteni; *c)* az eladó az egész átvett vételárt visszatéríteni köteles; *d)* a *c)* alatti esetben beszámításnak van helye, tehát a vevőnek a tényleg fizetett vételár és az árú rendes forgalmi értéke közötti különbözetre van joga; *e)* az eladó vétkessége esetében az eladó a vevőnek kártérítéssel tartozik.

Bilaterális turpitudo esetében pedig a jogkövetkezmények annyiban változnának, hogy a restitutio iránti követelést a bíróság ép oly kevéssé honorálhatná, mint az ügylet érvényességén alapuló valamely követelést.

Ami mindenekelőtt ezt a bilaterális turpitudót illeti, meg kell állapítani, hogy nincs oly jogszabály, amely magasabb vételár igérését a vevő részéről tiltaná. Aminthogy nem zárja ki az uzsoravétség magánjogi következményeit (1883 : XXV. tc. 8. §.) az, hogy a megszorult hitelkérő maga ajánlott uzsorakamatot a kölcsönadónak, úgy az árdrágító ügyletet sem teszi semmissebbé, turpisabbá, hogy a magasabb árt a vevő önként ajánlotta fel. Külön kiemelt eset a láncкereskedelmi rendelet 31. §-a, amelyet szorosan kell magyarázni. Itt, de csakis itt forog fen bilaterális turpitudo.

Szó sincs róla: a kitűzött jogpolitikai célt nagymértékben megközelítené már annak a szabálynak kifejezett felvétele is, hogy semmis az olyan szerződés, amellyel valaki elsőrendű közszükségleti cikkben mutatkozó hiányt vagy ily cikk beszerzésének nehézségét kihasználva azt értékével feltünő aránytalanságban álló áron adja el. Ily szabály folytán a semmisségnek most vázolt joghatásai érnék az árdrágítót, a szerződés folytán kapott pénzt köteles volna visszatéríteni, a vevőtől a portékát követelhetné vissza, ha pedig az természetben már meg nem volna, a vevő követelhetné az eladótól a vételár és az árú értéke közötti különbözetet és vétkesség esetében kárának megtérítését.

Az 1914 : L. tc.-ből és annak alkalmazásából, valamint a láncкereskedelmi rendelet immár határozottabb állásfoglalásából azonban annak az álláspontnak diadalrajutását vélem kiolvashatni, hogy az árdrágító szerződés nem semmis, hanem érvényes, noha a megállapított árnál drágábban árusítani tilos *(lex minus quam perfecta),*[18] s a törvény a vevőnek csupán azt az «ellenjogot» biztosítja, hogy a fizetett többletet visszakövetelhesse.[19] Hogy «magasabb ár fizetése a többletre nézve hatálytalan», ez nem érinti az adásvételi ügyletnek mint kötelmi ügyletnek az érvényességét, de sőt még a hatályát[20] sem, mert a törvény kifejezetten a *fizetést* jelenti ki hatálytalannak (azt is csak a többletre nézve), és nem az adásvételi ügyletet magát. Hogy minek a hatálytalanságát jelenti ez a kitétel, azt persze bajos megmondani. Nem jelentheti a fizetést mint dologi ügyletet, amellyel az átadott pénzdarabok az eladó tulajdonába mennek át, mert ebből a konstrukcióból az következnék, hogy a vevő az átadott pénzdarabokra tulajdoni keresetet lenne kénytelen indítani s tehát azokat egyedileg megjelölni, amit bizonyára nem akart a törvény. S nem jelentheti a fizetésnek mint kötelemszüntető tárgynak a hatálytalanságát, mert ebből viszont az következnék, hogy fizetés nem történt, az eladó tehát teljesítést követelhet vagy nem teljesítés miatt kártérítést. Ilyet nyílván szintén nem akarhatott a törvény, hanem azt akarta, hogy az eladó a maximális ár ellenében legyen köteles az árút átadni, illetőleg a vevőnél hagyni és a maximális árnál többet vételárul ne követelhessen, ha pedig többet vett át, ezt az értéktöbbletet tőle a vevő mint «hatálytalanul fizetettet», tehát mintegy condictio sina (justa) causa alapon visszaperelhesse. Ezt a jogi eredményt azonban csak oly konstrukcióval lehet elérni, hogy:

a) az adásvételi ügylet a maga egészében érvényes, csupán annak a maximális árt meghaladó árra vonatkozó megállapodása érvénytelen, semmis;

b) e semmis részmegállapodás helyébe a törvény a hatóságilag megállapított maximális árat teszi, minélfogva a vételi szerződés oly tartalommal érvényes, mintha a felek már eredetileg maximális árban állapodtak volna meg;

c) ennélfogva az eladó vételárul csak a maximális árt követelheti és a vevő vételárul csak a maximális árt köteles megfizetni, az esetleg fizetett többlet pedig *condictio sine causa* útján (rövid elévülési időn belül) visszakövetelhető.

És ez jogpolitikailag is feltétlenül a helyesebb irány, csak jobban és határozottabban kell követni, mint eddigi jogunk. Ahelyett, hogy Justitia kényeskedve elfordítva arcát «*fidonc*»-ot suttogjon, fogja benne bátran az eladót az ügyletben, azonban kényszerítse őt arra, hogy az árú rendes forgalmi értékének megfelelő árral elégedjék meg. Okaim világosak. Ha a vevő az ügylet semmissége okából az árút vissza köteles adni, ő jár rosszul és az eladó jól, mert a feltétlen életszükséglet tárgyát, amelyért ácsorgott, verekedett, izzadt és duplán fizetett, vissza kell adnia, míg az eladó ugyanerre az árúra — időközben talán még magasabb áron — minden ujjára tíz más vevőt talál. Ezt tudva a vevő, óvakodni fog attól, hogy fellépjen az eladó ellen, «míg a készlet tart», nehogy elveszítse a «drága» cikket, amelyet sem nélkülözni, sem pótolni nem tudna. Mit tesz tehát? Ha jólelkű, hallgat és fizet; ha pedig rosszmájú, elfogyasztja a cikket és azután áll elő mosolyogva azzal a keresettel, hogy «most pedig fizesd vissza nekem azt, amivel az árú rendes értékénél többet sajtoltál ki belőlem». Sem nem nagyon morális, sem nem nagyon elegáns eljárás, de végeredményében ugyanaz, mint amelyet a másik módozat tart szem előtt, csak anélkül, hogy a felléphetést attól a magábanvéve teljesen közömbös feltételtől tenné függővé, vajjon a vevő az árút elfogyasztotta-e, vagy nem. Különben épen az uzsorás üzelmekkel szemben nem szoktunk finnyásak lenni. Vagy tán úribb eljárás az, amelyet a megszorult pénzkölcsönző az uzsorás kölcsönadóval szemben követ? Szorultságában kezét tördelve könyörög ki nála kölcsönt, aztán pedig, minekutána jól kiélvezte a hitelt, utóbb uzsoravétség címén becsukatja a hitelezőt s ezzel eléri azt, hogy nemcsak kamat nélkül részesedett kölcsönben, de még a többlet után neki jár 6%-os kamat (1883 : XXV. tc. 8. §.). Az uzsoratörvény id. h. ugyan szintén semmisséggel operál; nyílván nem félt attól, hogy a kölcsönvevő hallgatni fog, mert ha szót emelne, neki volna kára. De a gyakorlat megmutatta, hogy igen sok feljelentés azért maradt abba, mert a feljelentőnek a kölcsönvett tőkét — bár az összes fizetett kamatok levonásával — vissza kellett volna fizetnie s a feljelentések igen gyakran csak az elévülési idő vége felé történnek meg, amikor a fizetett kamatok

[13] V. ö. főként *Hachenburg*, Leipziger Zeitschrift 1915. 14—16. l. és legújabban dr. Arthur *Bloch*, Höchstpreisüberschreitung und Überteuerung im Privatrecht, München 1918. és az ott idézettek.

[14] . . . ut ea, quae lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia sed pro infectis etiam habeantur . . . (l. 5. C. de leg. 1, 14.; hasonlóan a kánonjog is, v. ö. c. 64. de reg. jur. in VI. 5. 13.

[15] *Unger*, System II. 141. l., *Brinz.* Pand. IV. 586. §. s ezzel sokban egyezően *Zsögöd*, Fejezetek I. (I. kiad.) 327. s k. ll.

[16] L. 20., 29. D. de usur. 22, 1,; l. 26. pr. 1. §. 7. D. de cond. indeb. 11, 6.

[17] *Zitelmann*, Irrtum 301. l., *Enneccerus*, Rechtsgeschäft 141. s k. ll., *Krückmann*, Vertragsschluss 108. s k. ll. stb. stb.

[18] Quae votat aliquid fieri et si factum est non rescindit, sed. poenam injungit ei, qui contra legem facit. Ulpian. Fragm. I. 1.

[19] Ez az értelmezés az irodalomban mind több és több szószóra talál. V. ö. *Königy* Vilmos cikkét a Keresk. Jog 1917. évi áprilisi számában és *Gallia* Béla cikkét az id. folyóirat 1917 december 1—15-iki számában.

[20] A kettő közötti ellentétre nézve v. ö. *Windscheid*, Pand. 82. §., *Zsögöd*, Fejezetek I. (I. kiadás) 321. s k. ll.

már jó részét teszik a tőkének s amikor az adós ily módon szeretné elérni azoknak a tőke törlesztésére való beszámítását. Szegény uzsorások! Nem féltelek én titeket — csak nem rokonszenvezek oly törvénnyel, amely az áldozati bárányban felébreszti a farkasszenvedélyt s amelynek hatása alatt a végén nehéz volna a tisztességérzet pálmáját átnyujtani a *par nobile fratrum* bármelyikének.

Helyesebb tehát és egyenesebb úton indul az a felfogás, hogy az uzsorás maradjon benn a jogviszonyban, de elégedjék meg a saját szolgáltatásával arányos ellenértékkel. Előzményekben nincs hiány: a pandektajog sem ment túl a törvényesen megengedett kamatlábon felül fizetett kamat visszakövetelhetőségének kimondásán[21] és ha jól a szeme közé nézünk, a vevőnek árleszállítás iránti igénye minőségi hiány esetében (actio quanti minoris) már jelen jogunkban is megvalósítja ezt a gondolatot. Hogy furcsállnók, ha a KT. 348. §-a vagy a J. 1149. §-a az 1914 : L. tcikk 1. §-ának szójárásával «a fizetés hatálytalan»-ságáról beszélne: ez csak az utóbb idézett törvény magánjogi félszegségét bizonyítja; mert megfordítva igen jól el tudnám képzelni, hogy ez a törvény így szólna: «magasabb ár fizetése esetében a vevő a vételárnak a megállapított árra leszállítását követelheti». Hiszen a KT. esetében is meglehet, hogy a magasabb vételár már meg van fizetve, amikor is az kétségkívül visszaperelhető (amikor tehát a «fizetés» «hatálytalan») s viszont az 1914 : L. tc. esetében sem ártott volna gondoskodni az esetleg még meg nem fizetett vételár bírói redukciójáról, a KT. nyelvén a vételár leszállításáról. Csakugyan ezt a dikciót használja most már az e sorok megírása után közzétett lánckereskedelmi rendelet (3678/1917. M. E.) is, amikor a tilalom ellenére kötött ügylet magánjogi hatásait meghatározza.

Sőt történetileg ép úgy, mint dogmatikailag az aedilisiális keresetek azzal a jogorvoslattal, amelynek jogtechnikai megvalósítását most keressük, a legközelebbi rokonságban állanak. Tudjuk a római vásárokon elharapódzott visszaélések — az ædilisi tiszt és az ædilisi keresetek létesítésének közvetlen történeti okai — mennyire hasonlítottak a mai siralmas piaci viszonyokhoz s mennyire ugyanoda tendálnak azok a javaslatok, amelyek most polgári ügyészségek,[22] szegényügyészek[23] szervezését sürgetik. S csak némileg szabadabb felfogás mellett szinte hajlandó volna az ember arra a felfedezésre jutni, hogy a KT. 348. §-a már gondoskodott az árdrágítás elleni oltalomról, mert ha az árdrágítás tiltva van (1914 : L. tc. 1. §.), akkor az árú «törvényes kelléke» az is, hogy a megállapított, illetőleg a «természetes» árnál drágábban ne adják, ha tehát így adják, árleszállításnak van helye. Azonban abból, hogy eddig a bíróságok nem szánták rá magukat e lépésre — ily merész törvényértelmezés hagyományaikkal is ellenkeznék — azt kell következtetni, hogy a jogalkotás útja nem mellőzhető.

Visszatekintve : a J.-ba a következő új magánjogi szabály felvételének indítványozásához jutottunk el: «*Ha elsőrendű közszükségleti cikkben mutatkozó hiányt vagy ily cikk beszerzésének nehézségét kihasználva az eladó az árút a vevőnek aránytalanul magas áron adta el, a vevő a vételár leszállítását követelheti. Az 1159., 1161. §-t, az 1162. §. 1. bekezdését, az 1163. és az 1165. §-t megfelelően alkalmazni kell. A vevő az árleszállításra vonatkozó jogáról le nem mondhat*».[24]

Minthogy az így formulázott jogtétel kizárólag a vételügyletre tartozik, semmi okunk sincs azt a szerződésekre vonatkozó általános szabályok közt elhelyezni vagy pláne a turpis causával kapcsolatba hozni. A szabály helye a vételügylet keretében van és pedig a hivatkozásokra tekintettel a felhívott §-okat követőleg.

A fentiekben nyert eredményeket alig valami «megfelelő» változtatással vihetjük át a *lakásbérletre* is. A lakás ugyan nem «cikk», de ép úgy «elsőrendő közszükséglet», mint az élelem, és a kettő között csak jogi különbség az, hogy az élelmet, amely elhasználható dolog, vétel útján, a lakást pedig, amely elhasználhatatlan dolog használata, bérlet útján kell a birtoktalanoknak megszerezni. A bérletre vonatkozó magánjogi szabályok tehát ugyanerre a kiegészítésre szorulnak, amelyet így formulázznék: «*Ha a bérbeadó a bérlet tárgyának helyén mutatkozó lakáshiányt kihasználva a bérlővel aránytalanul magas bérösszegben állapodott meg, a bérlő a bérösszeg aránylagos leszállítását követelheti. Az 1159., 1161. §-t, az 1162. §. 1. bekezdését, az 1163. és az 1165. §-t megfelelően alkalmazni kell. A bérlő a bérleszállításra vonatkozó jogáról le nem mondhat.*

S hogy addig is, míg a J.-ból törvény lesz, mi a teendő, az sem szorul most már bővebb fejtegetésre: az árdrágítás ellen fellépő új háborús rendeleteknek az árdrágítás, illetőleg bérdrágítás magánjogi következményeit a fent elmondottak alapulvételével kell szabályozniok. *Dr. Meszlény Artur.*

[21] Id. l. 20., 29. D. de usur. 22, 1.; l. 26. pr. §. 1. §. 7. D. de cond. indeb. 12. 6.

[22] *Almási* id. h.

[23] *Szerző:* A polgári törvénykönyv szocializálása. Jogállam könyvtára 8. füzet, 1918., 35. s. k. ll.

[24] Nehogy az eladó a vevő szorultságát felhasználva lemondást csikarhasson ki. V. ö. J. 1241., 1319., 1325. stb. §-ok.

Perrend és gyakorlat a válóperekben.

A budapesti kir. törvényszék házassági tanácsai a gyakorlatban több oly üdvös intézkedést honosítottak meg, melyek a Pp. rendelkezéseivel ugyan ellentétben nem állanak, de azon keretén belül a törvény szigorú magyarázatától eltérnek, ezzel azonban az ügyek gyors és egyszerűbb lebonyolítását eredményezik.

A legfontosabb a nevezett tanácsok gyakorlatában a H. T. 77. §-ának *a)* pontjára alapított perek lebonyolítása körül életbe léptetett eltérés a Pp. rendelkezésétől.

A Pp. 654. §-a a bontó- vagy válóperben *békéltetést* rendel. Ugyanezen szakasz megengedi a békéltetés mellőzését az esetben, ha az alperes külföldön tartózkodik vagy ha a békéltetés nagy nehézségekbe ütközik s kijelenti, hogy az eljárás folytatását nem akadályozza meg az, hogy a békéltetés nem történt meg. A miniszteri indokolás szerint a békéltetés mellőzése a törvénytől említett esetekben a bíró belátásától függ.

A Pp. tehát a békéltetést nem tekinti a per lényeges, elmaradhatatlan kellékének. Erre támaszkodva a budapesti kir. törvényszék fentartotta a régi gyakorlatot s a II. T. 77. §-ára alapított házasságbontó perekben nem tart békéltetést.

Ez a gyakorlat az ügyvédség körében osztatlan, egyhangú helyesléssel találkozott, míg a vidéki törvényszékeket, beleértve a pestvidéki törvényszéket is, melyek a békéltetést megtartják, az ügyvédség állandóan sürgeti, hogy vegyék át a budapesti törvényszék gyakorlatát.

E gyakorlat helyességét kétségtelenné teszi a házassági törvény 77. §-ában foglalt jogintézmény szelleme. Ez a jogintézmény a házasság közös megegyezéssel való felbontásának keresztülvitelét van hivatva lehetővé tenni. Az életközösség helyreállítására irányuló bírói felhivás, mely a keresetet megelőzi, nem egyéb, mint a legerősebb békéltetési eszköz annál, aki a békülésre hajlandó, nem egyéb mint maga az előzetes békéltetés. Ha ez a parancs hatás nélkül hangzott el, a keresettel meginduló perben túlzás és csak az egymással amúgyis megállapodott felek felesleges zaklatása egy újabb békéltetést tartani, amelyben az alperes csak a legritkább esetben jelenik meg, akkor is csaknem kivétel nélkül azért, hogy kijelentse, hogy ő is válni akar. A felperesnek személyes megjelenésre szorítása, mely egyébként közjegyzői nyilatkozattal pótolható, csak a felperes zaklatását eredményezi pusztán csak egy üres formalitás betartása végett, mely az esetek túlnagy száma miatt gépies műveletté sülyed.

Ha pedig alperes valamely ritka esetben az ilyen fajtájú perek megindításának állandó előfeltételét képező előzetes megállapodás hiánya miatt, vagy azért, mert az előzetes megállapodást nem tartja be, az életközösség helyreállítására kitűzött határidő lejárta után békülni akarna, erre van alkalma a per során, feltéve, hogy felperes érre hajlandó. Ugyancsak a per során van alkalma előadni a békülni akaró alperesnek azt is, hogy a bírói parancs folytán az életközösség helyreállítását tényleg meg is kísérelte. Az ilyen szórványosan, a legritkább esetben előforduló esetek kedvéért valóban káros, sőt a feleket zaklató, a bíróságnak amúgyis agyonterhelt munkaidejét s erejét feleslegesen való időtöltés a H. T. 77. §-ának eseteiben a békéltetésnek nevezett gépies formalitás, blanketta-kitöltés megtartása.

Ugyanilyen helyes gyakorlata a budapesti kir. törvényszéknek — a vidéki törvényszékekkel ellentétben — az is, hogy a

H. T. 77. §-ának eseteiben *előkészítő eljárást* csak akkor tart, ha a bontás okának, a gyermekek tartása s elhelyezésének kérdésében vagy egyéb vagyoni kérdésekben a felek közt oly viták támadnak, melyek a főtárgyaláson azonnal el nem rendezhetők.

A Pp. 655. §-a azt mondja, hogy a tanács elnöke a szóbeli tárgyalás előkészítését köteles elrendelni s arra kiküldött bírót kinevezni.

A Pp. 656. §-a mondja meg bővebben, mi a teendője az előkészítő eljárás vezetésével megbízott bírónak és pedig, hogy ez a bíró a felek előadásai és nyilatkozatai alapján kideríti a tényállást és beszerzi a bizonyítékokat, egyezséget kísérel meg a gyermekek elhelyezésére s a vagyoni kérdésekre nézve, e célok elérése végett a házas feleket, esetleg azok szülőit s egyéb személyeket is személyesen meghallgatja, esetleg bizonyítást vesz fel. Az előkészítő eljárás, amint azt dr. Révay Bódog, a budapesti kir. törvényszék egyik házassági tanácsának elnöke «Házassági eljárás a Pp. gyakorlatában» c. füzetében kifejti, a perbeli képviselővel is elvégezhető, ha a per alapját egy jól, szabatosan, kimerítően, az időpontok pontos megjelölésével megszerkesztett kereset, illetve viszontkereset képezi. A Pp. 648. §-ának 3. bekezdése szerint a H. T. 77. §-a alapján meginduló eljárásban az életközösség helyreállítására irányuló kérelemben valószínűvé kell tenni az elhagyásra s az elhagyás tartamára vonatkozó adatokat. Ez a valószínűsítés közokirattal, helyhatósági bizonyítvánnyal történik. A keresetben a felperes újabb közokirattal igazolja, hogy az életközösség nem állíttatott helyre s előadja a vagyoni viszonyokra s a gyermekekre vonatkozó kérelmét. Tekintettel arra, hogy mint fentebb kifejettük, az esetek elenyésző csekély hányadában van a felek között vita afelől, hogy a vagyoni kérdések s a gyermekek tartásának s elhelyezésének kérdése ítéletileg hogyan rendeztessék, a vétkesség pedig az alperes részéről még ritkábban tétetik vita tárgyává, az előkészítő eljárásnak nincs célja s tartalma. A tényállást tisztába hozni, vagyoni igényeket rendezni, gyermek-elhelyezés tekintetében egyezséget megkísérelni s evégből a feleket meghallgatni nem kell, mert hiszen a felek között minden végleg rendezve van. Az előkészítő tárgyaláson egyéb nem történhetnék, mint az, ami a szóbeli tárgyaláson történik, t. i. hogy a felperes előadja keresetét s alperes erre azt feleli, hogy felperes kérelmével szemben ellenkérelme nincs. A Pp. 661. §-a szerint a felek elmaradása az előkészítő tárgyalásról az eljárás megkezdését s lefolytatását nem gátolja s minthogy a kötelék kérdésében közokiratokkal igazolt felperesi tényállításokkal, valamint az alperestől meg nem támadott felperesi kérelmekkel szemben a bírónak kétségei nem lehetnek, nyomozó eljárást folytatni nem kell, ennélfogva a szóbeli tárgyalás kitűzésének semmi akadálya sem lehet. Előkészítő eljárás lefolytatása tehát csak azt eredményezheti, hogy ugyanaz a tárgyalás kétszer tartatik meg: egyszer az előkészítő bíró, másodszor a tanács előtt, ha pedig a felek az előkészítő tárgyaláson meg sem jelennek, csak felesleges idézés-kibocsátással tölti a bíróság az időt.

Valóban helyesebbet nem tehetett a budapesti törvényszék, mint azt, hogy elhatározta s gyakorlatba hozta a H. T. 77. §-a szerinti perekben az előkészítő eljárás mellőzését. Sok munkát, sok időt takarít meg és a feleket sok zaklatástól kiméli meg amellett, hogy a pereket gyors befejezéshez juttatja. A vidéki törvényszékek, melyek pláne messze földről idézik be személyes megjelenésre a peres feleket, nagyon helyesen tennék, ha a budapesti törvényszéknek ezt a gyakorlatát magukévá tennék.

A vidéki, főleg a falusi ember nehezebb észjárású, mint a városi. Azt nehezebb a H. T. 77. §-ának rejtelmeibe beavatni. A falusi házaspár csak azt tudja, hogy mind a ketten válni akarnak. Sokszor már mind a kettő mással él s egymásról tudni sem akarnak. Hogy szándékosan és jogosan ok nélkül, mint ahogy a H. T. 77. §-a kifejezi magát, melyik hagyta ott a másikat, az bizony erősen vitás volna közöttük, ha efelől vitázni akarnának. Azért a Kúria gyakorlata szerint igen bölcsen áthelyeződött a súlypont arra, hogy az életközösség helyreállításának a kiszabott határidőben való elmulasztása a lényeg, nem annak kutatása, vajjon az alperes volt-e az elhagyó s nem épen a felperes volt-e az. Igen kínos helyzetet teremt az előkészítő bírónak az a nyomozó vizsgálódása, hogy mikép is ment végbe az elhagyás. Csak egy szóval hangoztassa az alperes, hogy ő bizony jogos okkal ment el a háztól, már akkor kénytelen a bíró annak kutatásába bocsátkozni, hogy mik is voltak ezek a jogos okok, holott az alperesnek magának is fő vágya az, hogy mennél gyorsabban felbontassék a házassága, akár, ha az ő vétkéből is, mert hisz, nem is szándéka visszatérni azokra a régmult dolgokra, amelyek a különválást előidézték. Igy aztán a bíró (a fél és a saját maga bosszúságára) esetleg lefolytat egy bizonyítást, mely a legtöbb esetben eredménytelen vagy esetleg az alperes céljaival ép ellentétes eredménnyel jár.

Ma, amikor az életviszonyok egyszerűsítése és megkönnyítése az emberiség ellenállhatatlan törekvése, nem szabad a Pp. intézkedéseit olykép magyarázni, hogy abból a jogkereső felek időpazarlása, fölösleges zaklatása, zürzavar, kellemetlenség, költségtöbblet s a bíróság amúgy is elviselhetetlen munkájának még nagyobb szaporítása kerüljön ki.

A házasság felbontásának közös megegyezés alapján való lehetővé tételére kell törekednünk, erre kell a törvényhozást szorítanunk. A H. T. 77. §-a burkolt formában erre alkalmat ad, nem szabad ezt az alkalmat megnehezíteni.

A Pp. 655. §-a azt rendeli, hogy ha a békéltetés sikertelen volt, az elnök a szóbeli tárgyalás előkészítésére kiküldött bírót nevez ki.

Ebből az következnék, hogy előbb a békéltetést a Pp. 645. §-a szerint végző bírónak végzésileg meg kell a Pp. 647. §-a szerint állapítania, hogy a békéltetés nem sikerült s aztán az elnök kitűzi a tárgyalást.

Ha a békéltetés formalitása végett külön s az előkészítő tárgyalás végett ismét egy másik napon külön be kellene jönnie a törvényszék székhelyétől távol levő feleknek a bíróságra, ez rendkívüli hosszadalmassá, nehézkessé tenné az eljárást, de sok időpazarlást okozna a bíróságnak is. Ezért a budapesti törvényszék helyesen teszi, ha a békéltetésre való idézéssel egyidejűleg annak sikertelensége esetére kitűzi az előkészítő eljárást is, s arra egy és ugyanazon napra megidézi a feleket. A békéltetést eszközlő bíró végzésileg megállapítja a békéltetés sikertelenségét s azonnal áttér a per előkészítésére. E téren a vidéki törvényszékek már rég ezt a gyakorlatot követik. *Dr. Virágh Gyula.*

Jogirodalom.

A jogászlogika.

A jogalkalmazás módszertanának legfontosabb kérdése az, hogy miként hozza a bíró eleven kapcsolatba azt, amit a törvényhozó mondott az előtte feltáruló jelenségeivel az életnek. A társadalmi, az egyéni szüntelen fejlődés, a tényleges viszonyok folytonos bonyolulása, a megoldást kereső érdekellentétek mozaikszerű örökös változásai egyfelől, másrészt pedig az előre leszögezett, formákba öntött jogszabályok, amelyeket az előbbiekre alkalmazni vagyunk kénytelen, természetes hézagokat és korszerűtlen, hiányos döntéseket idéznek elő. Ez a legáltalánosabb megismerés is érthetővé teszi úgy a főleg laikus körökben gyakran hangoztatott elégedetlenséget a tényleges viszonyokhoz nem simuló merev jogszabályokkal s az azokból szükségkép következő «igazságtalan» bírói döntésekkel szemben, valamint azokat a kísérleteket is, amelyekkel jogászi körökben néhány évtizede a «jogalkalmazás reformja» és legújabban a «jogfeltalálás (a törvényhozás) korszerű megváltoztatásának szükségessége» jelszavak alatt találkozunk.

A többé-kevésbé holt jogszabály konkrét alkalmazhatósága speciális agyműveletet az ú. n. jogászlogikát eredményezte. Ennek a logikának az a feladata, hogy kitöltse azt az ürt, amely az elbírálást váró egyedi tényállás, jogeset, az élet és az élettelen séma között tátong. Hogy ez az itt jelentkező logikai munka végeredményben nem olyan, amit szigorú kritikával «logikainak» neveznek az exakt tudományokban, az már az előrebocsátottak szerint sem szorul bővebb magyarázatra, mert a logika természetes eszközeivel, mintegy matematikai formulákkal törvényhozási hiányokat megjavítani, hézagokat pótolni nem lehet.

Dr. E. Ehrlich professzor Die Juristische Logik című legújabban megjelent munkájában[1] bonckés alá vette a jogászi logika

[1] Die Juristische Logik von Professor Dr. E. Ehrlich, Archiv für die Civilistische Praxis 115. Band 2. és 3. füzet. Ujabban külön lenyomatban is.

igazi mivoltát és széles történeti alapokon megmutatta itt, hogy a jogalkalmazásnál általában ismert logikai eszközök tulajdonképen mind nem valóságos logikai agyműködést biztosító instrumentumok.

Igy a jogászi analógia, mely az emberi szellem önálló működésének eredménye, nem formális logikai produktum, hanem úgy lélektani alapjaiban, mint eredményeiben teremtő erőt rejt magában; amiből viszont szükségkép az következik, hogyha analógia segélyével dönt valamely esetben a bíró, úgy döntése nem folyik logikai kényszerűséggel a tételes jogszabályból, hanem ilyenkor alkotó módon találja meg az alkalmazásra kerülő szabályt.

A határozatlan tartalmú jogi fogalmak (mint pl. «a dolog természete», «a jó erkölcsök», «Treu und Glauben» stb.) ugyancsak mind ajtót nyitnak, amelyen keresztül a bíró a tételes jogba új jogászi jogot vihet bele, de sztrikt logikai művelettel ezekből a fogalmakból döntésre alkalmas jogszabályt találni nem lehet.

A XVIII. században a természetjogászok elméleteiben annyi szereplő és még ma is köztudatban élő principiumok, maximák («a tulajdon szabadsága», «sajtószabadság», «szerződési szabadság», «végrendelkezési szabadság»; a perben «a közvetlenség, szóbeliség, nyílvánosság elve»; «a védelv»; «a publicitás elve» a telekkönyvi jogban stb.) önmagukban sem jogszabályok, hanem bizonyos érdekeket szolgáló politikai elvek, tehát már emiatt is lehetetlenség azokból tiszta logikai operációval döntési szabályokat levezetni. Ugyancsak nem jogszabályok azok az alapelvek, amelyeket elismert egyes jogtételekből és bírói döntésekből indukció segélyével nyertünk, pl. a kártérítési kötelezettség elve, aminthogy nem döntési szabályok azok az *általános jogtételek*, amelyeket tudományos megismerés segélyével valamely jogtételből, vagy jogtételek csoportjából vezettünk le. Ezekből az általános tételekből egyéb a bírói döntésnél szükséges érdekmérlegelést, mint amely az alapul szolgáló szabályban már benfoglaltatik nem vezethetünk le, hacsak nem olyant, amely a törvényhozó akaratával ellentétes.

Ehrlich csak egyetlen módot ismer ahhoz, hogy a bíró *a jogszabály alapján döntsön* és ez az, hogy a jogszabályt annak szerzője valóságos akaratához ragaszkodva magyarázza és csak arra az esetre alkalmazza azt, amelyre a jogalkotó azt valóban alkalmazni kívánta. A most divó törvénymagyarázó módszerek vagy nem mondanak újat a bírónak, tehát nem töltik ki a kiegészítésre váró hézagjait a jogrendszernek, vagy pedig meghamisítják a törvényhozó akaratát. A jogi konstrukcióval való operálás is végeredményben más jogszabályt alkalmaz a döntésnél, mint amelyet a törvényhozó felállított, mert a jogászi logika itt a törvényhozó konkrét jogtétele helyébe elvont jogtételeket helyez; ez utóbbi pedig nyílvánvalóan nem az eredeti szabály.

E röviden érintett jogászi instrumentumok játékszerek, melyek segélyével a törvényhozó megköti a bíró kezét, ha a törvényben a döntést váró esetre választ nem találna s ha oly esetben kell ítélkeznie, amelyre a törvényhozó valóban nem gondolt és nem is gondolhatott; azonban ő még ilyenkor is a szekere rúdjához akarja kötni a bírót és megtiltja neki, hogy az esetet önálló érdekmérlegelés szerint döntse el. Ha a tételes törvények miatt az összeütközött érdekek mérlegelése alapján a bíró ítélkezni nem tud, akkor alkalmazásra kerülnek a jogászlogika ismertetett eszközei, amelyekkel minden érdekmérlegelés nélkül, de valójában nem is logikai agymunka eredményeként a döntést megfejtheti. A jog egységéről alkotott fogalom, az az elv, hogy minden jogszabály az államtól ered, a bírákat arra tanította, hogy nekik csak arra kell gondot fordítaniok, hogy ellenőrizzék, vajjon van-e alapja döntésüknek az állam törvényeiben, az azonban már nem tartozik rájuk, hogy a döntés igazságos, célszerű-e, mert ezt már eldöntötte maga a törvényhozó, aki minden egyes döntésre kerülő esetet már eleve elbírált. A jogászlogikának csak az a feladata, hogy megmondja a jogszabályt alkalmazó állami közegnek azt, hogy mi tévő legyen akkor, ha előre megállapított szabályt nem talál.

Ha azonban ily módon az államhatalom megtiltotta a bírónak, hogy önállóan mérlegelje az egymással szembekerülő érdekeket, akkor a bíró kénytelen lesz a döntést matematice kiszámítani . . .

A kérdések kérdése az, hogy miként lehet itt szembeszökő ellentmondást kiküszöbölni. Ehrlich idevonatkozó kísérletei korántsem az elsők és egyedülállók e téren. Mindenekelőtt le kell szögezni azt, hogy nincs vita a jogbölcselők között (Ehrlich, Bierling, Somló stb.), hogy a jogászi logika alkalmazási metódusai egytől-egyig meghamisítói a törvényhozó igazi akaratának; csakhogy a legtöbb nézet szerint ez eszközök felhasználása legalább látszólag a törvényhozó akaratából folyónak tünteti fel a döntést.

Evvel szemben a «freirechtlerek» iskolája minden még ily formális kötöttségen is túl teszi magát és első szempillantásra nem is alaptalan érvekkel támogatja nézeteit. Ez iskola hívei többek között azt mondják, hogy az állami törvényhozás fogalmilag képtelen a jogi szükséglet ellátására. Hivatkoznak ők is az életviszonyok folytonos változásaira, amivel az állami törvényhozó lépést tartani nem tud. Evvel szemben úgy tartják, hogy a bíró személyes szociális érzése a társadalmi tényezők szabad mérlegelése esetére jobb ítélkezést enged remélni stb.[2] Nem szabad azonban felednünk e mellett a forgalomban nélkülözhetetlen jogbizonyosság szükségességét, amely a jogászlogika ma használatos eszközeinek uralkodása alatt sem valami dicséretes, de milyenné fajul az a teljes szabad jogtalálás korszakában! Azután meg szem előtt tartandó az is, amit Eustach Pilon mondott Reform du Code civil par voil de revision generale c. munkájában (idézi Bierling): Comment voulez vous attendre des citoyens le respect de la loi, s'ils savent que le juge lui-méme se permet parfois de ne suivre la loi dans son esprit? És tényleg a szabad jogtalálás az anarchia egy faja!

Ugy látszik a tudós Ehrlich, akinél a régi és élő jogot kevesen ismerhetik jobban (munkájában a római jog, a közönséges német jogra vonatkozó és az angol jogot feldolgozó részek igen élvezetes és tanulságos olvasmányt nyujtanak) mindevvel nagyon is tisztában van. Egyébként ómaga is bizonyos érdekes fejlődésen ment keresztül. Korábban úgy vélte, hogy különösebb károk nélkül megmaradhatnánk a mostani rendszer mellett, t. i. hogy hozzanak csak a bírák jó, igazságos ítéleteket a törvények hamis, illogikus értelmezése alapján. Most azonban van már bátorsága kijelenteni, hogy a jogászlogika naiv szillogisztikája abban a pillanatban nem egyéb értéktelen hullánál, midőn felismertük kis játékait; mert oly jogtudomány, amelyben hitünk megrendült lehetetlen (Jur. Logik 425. o.). Pro futuro a teendőket Ehrlich még nem fejti ki egész határozottsággal; programmjának csak kereteit adja. Minthogy — úgymond — az a helyes bírói döntés, amely a perbevitt érdekeket megfelelően mérlegelni tudja, s azokat az érdekeket támogatja, amelyek megérdemlik a társadalmi támogatást és egyéb lényeges érdekeket minél kevésbé sértenek, a társadalom ama szerveinek, amely ezeket az érdekeket mérlegelni hivatott, különös feladatai lesznek. Ezek a szervek: a törvényhozás, a jogi irodalom, a tanítás és az igazságszolgáltatás szervei. Az utóbbinak, tehát a *bíráknak működése e téren lényegében teljesen azonos a törvényhozóéval,* amiért is nekik tudományosan megalapozott ugyanolyan ismeretekkel kell rendelkezniök, mint magának a törvényhozónak. Ebből a szempontból úgy a *törvényhozás*, mint a *jogszolgáltatás*, de a *jogtudomány is alkalmazott társadalmi tudomány.* A törvényhozónak, a jogtudósnak, de azonképen a bírónak is a társadalmi tudományok minden ágában otthonosnak kell lennie. Hogy a jövő jogfeltalálása és jogalkalmazása közelebbről miként fog végbemenni, arra nézve Ehrlich bejelenti készülő új munkájában lefektetett kísérleteit. Munkáját, melynek címét már most megadta (Theorie der richterlichen Rechtsfindung), ezekután érthető érdeklődéssel várjuk. Ugy látszik, hogy ebben a kísérletében nem fog a túlzó szabad jogászok csoportjához szegődni, mert már most mondja, hogy abból, amit művéből a fentiekben ismertettünk, semmiesetre sem következik az, hogy a bíró jogosult lesz a törvény figyelembevételét mellőzni, vagy hogy felszabadulhatna majd a jogászi jog uralma alól.

Dr. Kende Ernő.

[2] Lásd közelebbről Bierling Juristische Prinzipienlehre IV. k. 289. és köv. oldalak; úgyszintén Somló Juristische Grundlehre 370. és köv. oldalak.

Szemle.

— **A béke**, ha minden jel nem csal, valóban küszöbön áll. Őszre fordult az idő és mégis tavaszodik. Mert akármilyen lesz is a béke, az emberiség megkínzott milliói jónak fogják érezni. There never was a good war or a bad peace — írta egykor Franklin Benjamin és szavának igazságát ma elemi erővel visszhangozza a haldokló ágyúk utolsó dübörgése. Nemcsak jó lesz a béke, hanem igazságos is, mert ahogy béke nélkül nincs igazság, akként igazság nélkül nincs béke sem. Felszabadul az emberiség a rettentő lidércnyomás alól és felszabadul a jog örökön élő eszméje a béklyókból, amelyekbe a háború kegyetlen kényszere szorította. Szabad lesz újra a szó, a gondolat, urai leszünk újra cselekedeteinknek és megszabadulunk a háború perverz államszocializmusától, amely kollektivizálta a fogyasztást, de tág teret nyitott a termelési tényezők szabadon csapongó visszaéléseinek. Véget ér a kivételes hatalom, amely oly erős tudott lenni a gyengékkel és oly gyengének bizonyult az erőszakkal szemben.

Béke lesz újra és a felszabadult szemhatáron a fejlődésnek soha nem sejtett lehetőségei nyílnak meg. Számtalanszor hangoztattuk s nem győzzük elégszer ismételni, hogy erős hitünk szerint a vér és könny patakjai nem folyhattak Európa térképének színváltozásaiért. Azok a milliók, akiket a mult hatalmai önző céljaikért véltek halálba kergetni, valójában a jövőért áldozták életüket. Megcsufolása volna a hősök emlékének, ha sírjukból nem a jövő nemzedék boldogsága fakadna. Boldogság, amely nem kiváltságos ezrek előjoga, hanem mindenkié, aki él és dolgozik. Ma, midőn az államok nemzetközi rendjének újjáalakulásával újjászületik a belső jogrend is, résen kell lennünk, hogy a demokratizálódás eszméje, a szociális gondolat ne maradjon a békekötés puszta jelszava, hanem testet öltsön a jog tételes intézményeiben is. Elérkezett sokszor hirdetett programmunk megvalósításának ideje és a természet örök törvényeinek meghamisítása lenne, ha a visszahatás, amelyet a középkor négy véres évében megbénított fejlődésnek szülnie kell, egy csapásra ne tudná az elmulasztott haladást pótolni. Mint a tavaszi fagy elmultával hirtelen bimbóba fakadnak a rügyek, akként kell a jövő virágjainak is sarjadnia a kultúra pusztulásának és az emberiség mérhetetlen szenvedésének romjaiból.

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége** idei előadás sorozatát *dr. Beck Salamon* nyitotta meg «Perjogi kérdések» című felolvasásával. Az előadó a keresetváltoztatást választotta előadása tárgyául. A polgári perrendtartás sokat enyhített korábbi perjogunk szigorú keresetváltoztatási tilalmán. De még a Pp. szabályozását is igen enyhíti a bírói gyakorlat. Vannak esetek, amelyekben a bíróság hivatalból változtatja meg a kereseti kérelmet, így azokban az esetekben, amikor a felperes teljesítést követel és ez a teljesítés gazdaságilag lehetetlen, előfordult, hogy a bíróság hivatalból ítélt meg a teljesítés helyett kártérítést. Állandó bírói gyakorlat az is, hogy a kereseti igény jogi minősítésének megváltoztatása nem esik a keresetváltoztatás tilalom alá. Végül sokszor minősítik a bíróságok az új kereseti kérelmet olyannak, amely a régi kereseti kérelemben már benne foglaltatik. A keresetváltoztatás tilalmának jogi rációja az, hogy az ellenfél bizonyos fokon túl lezártnak tekinthesse a pervitát és ne kelljen neki ellenfelének folytonos jogalap változtatásait követnie. Teljesen megfelelne ennek az érdeknek az, ha a bíróság elbírálhatna a megváltoztatott keresetet olyankor, amikor arra az addigi peranyag az új jogcím mellett is elegendő alapot nyujt, de nincs szükség arra, hogy a felperesi álláspont kisebb eltolódása esetében az alperes tisztán ebből az okból kivonhassa magát a marasztalás alól. Az előadó ezért helyesnek tartja a Pp. szabályozásával szemben az osztrák és német perrendtartások álláspontját, amelyek épen úgy mint a mi perrendünk az új előadások felhozatala esetében, a bíró belátására bízzák azt, hogy mikor megy bele a megváltoztatott kereset tárgyalásába. Az alperes érdekeit ezenkívül a költségkérdés célszerű szabályozásával is meg lehet óvni. Kívánatos tehát, a Pp. részleges reformja esetében e kérdés újabb szabályozása.

— **Az igazságügyi orvosi tanács** munkálatainak második sorozatából most megjelent negyedik kötetével egyelőre lezárul az a nagyjelentőségű gyüjtemény, amelyben *Schächter* Miksa dr. nemcsak a tanács rendkívül értékes működésének, hanem önmagának is maradandó emléket állított. Halála után dr. *Ritoók* Zsigmond egyetemi m.-tanár lépett örökébe s a most megjelent kötet, amely az orvosi műhibákkal foglalkozik, méltón fejezi be a monumentális irodalmi alkotást. Érdekesen domborodik ki e kötetből is a bíróságnak az orvosi műhibákkal szemben követett elnéző gyakorlata, amelynek okait épen Schächter Miksa fejtette ki annak idején egyik gyönyörű jogászegyleti tanulmányában. A most megjelent kötet ára 10 K.

Rang és becsület. E két nem szükségképen együtt jelentkező fogalom között elválaszthatatlan kapcsolatot, meg nem bontható fegyverbarátságot állapított meg a colmari főtörvényszék. Rang nélkül nincsen becsület, hivatali állás vagy bő erszény kell ahhoz, hogy valaki emberi méltóságára hivatkozhasson. Ezt kell ugyanis kiolvasni abból az ítéletből, amellyel a nevezett főtörvényszék egy házassági perben a rablás miatt nyolc évi fegyházra és jogvesztésre ítélt férj ellen indított perben a keresetet elutasította. A főtörvényszék ugyanis megváltoztatva az elsőbíróságnak a házasságot felbontó ítéletét, elismerte ugyan, hogy a férj által nyílt utcán elkövetett rablás becstelen és erkölcstelen cselekedet, azonban mégsem tulajdonítható ennek az a hatás, hogy a felek közt a házassági kötelék fentartását lehetetlenné tette volna. A házastársak a jelen esetben — folytatja az ítélet — oly társadalmi osztályhoz tartoznak, amelynek műveltsége, erkölcsi felfogása és becsületérzése annyira alacsony fokon áll, hogy súlyos hibákat, különösen azonban vagyon elleni bűncselekmények elkövetését nem tekintik valami nagyon tisztességtelen és erkölcstelen magatartásnak. A férj ugyanis ebben az esetben «közönséges» gazdasági cseléd, pásztor volt. A birodalmi törvényszék, amelynek bölcs, életet és jogot s e kettő összefüggését minden elismerésre érdemes módon érvényre juttató határozatait e hasábokon már oly sok alkalommal volt alkalmunk ismertetni, most is tétovázás nélkül hozta helyre a főtörvényszéknek több évszázaddal való elmaradottsága okozta tévedését. Mindenki tudja, azonban mégis jól esik hallani a rehabilitáló szavakat, mely szerint teljesen tévesnek kell tartani azt a felfogást, mintha az alsó társadalmi osztályokhoz tartozókról általánosságban meg lehetne állapítani, hogy azok tisztesség- és becsületérzete annyira fejletlen, hogy még oly súlyos bűncselekményt, mint az utcai rablás büntettét sem tekintik a házasság békéjét szétroncsoló becstelen és erkölcstelen cselekedetnek. Ilyen felfogás — mondja a Reichsgericht — sem tapasztalatokon, sem a törvényben nem találhat alapra. Az erkölcsi érzés független a vagyontól és műveltségtől. A tisztult becsületérzés épen úgy megtalálható az alacsony társadalmi osztályhoz tartozó egyéneknél, mint az előkelő, rangos emberek soraiban, aminthogy hiányozhatik is az előkelő és alacsony sorsú embereknél egyaránt. E tekintetben tehát társadalmi helyzetre tekintet nélkül minden az egyén sajátos természetén múlik. (Lásd Seuffert's Archiv f. Entscheidungen. 372. füz. 87. old., 1918). A jogi tévedést tehát annak rendje és módja szerint reparálta a felülvizsgálati fórum, a téves ítélet nemlétezőnek tekinthető. Azonban nem tüntethető el épen oly könnyedséggel az a perspektiva, amit a főtörvényszék gondolkodásmódjának és világfelfogásának e megnyílvánulásával betekinteni engedett. Lex imperat et docet! Ha a törvénykönyvek folytonos búvárkodása erre tanította a bíróságot, úgy a törvényhozónak nagyon kellene röstelkednie. A Reichsgericht magatartása azonban elegendő bizonyíték, hogy a szégyenkezéssel a sor nem a törvény alkotóján, hanem annak alkalmazóján van. *A.*

— **A polgári bíróságok ügyforgalmának** rendkívüli apadásáról tesz tanuságot az elmúlt évről készített német igazságügyi statisztika. (Részleteket lásd D. J. Z. 23. évf. 17/18. füzet.) A polgári perek kevesbedése egyébként állandó jelenség a háború alatt a büntető ügyek szaporulatával szemben, feltünő azonban, hogy ez évről-évre oly jelentékeny arányban észlelhető.

Különösen a fizetési meghagyásos ügyek azok, amelyek nagy tömegüknél fogva oly halalmas hullámzást mutatnak. Egy 32%-os csökkenésnek 336,182 ügy felel meg, aminek következtében az elmúlt évben még folyamatba tett kb. 600,000 ügy az utolsó békeév forgalmának ½-át sem éri el. A járásbírósági és törvényszéki rendes perek is lényegesen kevesebbek lettek, azonban itt az apadás némileg csökken az 1916-os évhez viszonyítva. Nevezetesen a járásbíróságoknál 21.4%-kal, a törvényszékeknél 4%-kal kevesebb az ügy, mint 1916-ban, míg az 1916-os év az 1915. évhez viszonyítva összesen 40·3%-os kevesbedést jelentett. Különleges háborús jelenség, hogy az általános apadással szemben a házassági perek száma állandóan emelkedő irányzatot mutat. A harcias közhangulat tehát a családi béke hajóját is viharos vizekre terelte. 1916-ban az előző évhez képest az emelkedés 34% (3229 ügy) volt és némi megnyugtatásul szolgálhat, hogy az utolsó év emelkedése már csak 14·4% (1825), ami azonban a házasfeleknek még mindig túlságosan felvillanyozott idegzetéről tanuskodik. 7503 házasságot bontottak fel e perek alapján a német bíróságok; vajjon hány volt ezek közül az égben kötve? Ugyancsak érdekes, hogy a tehermentesítő rendeletek és az elsőfokon folyamatba tett perek kevesbedése dacára a fellebbviteli fórumok munkaterhe kevéssel apadt. A kir. törvényszékek mint fellebbviteli bíróságoknál pl. a fellebbezések száma mindössze 15·8%-kal volt kevesebb, míg a főtörvényszékeknél az apadás szintén nem több 9·5%-nál. Ugy látszik a háború csak a perlekedők számát, de ezeknek szívósságát nem tudta megváltoztatni.

A.

— **Az ingatlanokra vonatkozó magánjogi szabályok kiegészítéséről** a m. kir. minisztérium 4420/1918. M. E. sz. alatt a következő rendeletet bocsátotta ki: A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912 : LXIII. tc. 16. §-a és az e törvénycikket kiegészítő 1914 : L. tc. 14. §-a alapján a következőket rendeli: 1. §. Ingatlant elidegenítő jogügylet érvényességéhez a jogügyletnek okiratba foglalása szükséges. Ugyanez áll a szerződés kötését megelőző előzetes megegyezésre. Az 1. és 2. bekezdés szabálya nem terjed ki a jelen rendelet életbelépése előtt létrejött jogügyletekre, ha a jelen rendelet életbelépése napjáig: 1. a jogügyletet a netán szükséges jóváhagyás kieszközlése, a vagyonátruházási illeték kiszabása vagy a birtokos személyében beállott változásnak a földadókataszteri munkálatokban keresztülvezetése végett a megfelelő helyre már bejelentették, vagy 2. az elidegenített ingatlant a szerző fél birtokba vette, vagy 3. a szóbeli úton állítólag létrejött jogügylet teljesítése iránt a pert megindította. Hogy az ingatlant elidegenítő jogügylet érvényességéhez az okiratba foglaláson felül milyen egyéb kellékek szükségesek s különösen hogy mely esetekben van szükség hatósági hozzájárulásra, erre nézve az érvényben levő jogszabályok rendelkezései irányadók. 2. §. Telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okiraton tanu (Tkr. 82. §. *b)* pontja) nő is lehet. A telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló jogügyletet az igazságügyminiszter által megállapított esetekben a telekkönyvi hatóság vagy kiküldöttje jegyzőkönyv szerkesztésével okiratba foglalhatja. 3. §. A tulajdonos nyilatkozata alapján az államnak vagy a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének (1911 : XV. tc.) kérelmére és javára elővásárlási, vételi (optio) vagy megváltási jogot lehet a telekkönyvbe bejegyezni. A bejegyzett jogot a nyilatkozatban foglalt feltételek alatt lehet érvényesíteni. A tulajdonosok bármely alkalommal létrejött nyilatkozata alapján a földmívelésügyi miniszternek vagy az általa megbízott szervnek, vagy pedig a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének kérelmére a telekkönyvbe be lehet jegyezni, hogy az ingatlant — esetleg haszonélvezetét is — csak a földmívelésügyi miniszternek vagy az általa kijelölt szervnek, vagy pedig a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének hozzájárulásával lehet elidegeníteni vagy másnak átengedni és hogy csak ily hozzájárulással vagy csak a nyilatkozatban megszabott határig lehet megterhelni. Az 1. vagy 2. bekezdésnek megfelelő bejegyzés telekkönyvi rangsorában harmadik személyekkel szemben is hatályos, még ha a jelen rendelet életbelépése előtt vezették is be a telekkönyvbe. 4. §. Oly telekkönyvi bejegyzés ellen, amely jogszabályba ütközik, a törvényhatóság tiszti ügyésze vagy az igazságügyminiszter megbízottja — az igazságügyminiszter által rendelettel megállapított esetekben — a felek részére nyitva álló határidőben közérdekből jogorvoslattal élhet. A törvényhatóság tiszti ügyésze vagy az igazságügyminiszter megbízottja köteles ily jogorvoslattal élni, ha őt erre egyes esetekben az igazságügyminiszter vagy pedig a bíróság felett felügyelet gyakorlására hivatott más hatóság az igazságügyminiszter felhatalmazásával utasítja. Közérdekből jogorvoslatnak van helye a telekkönyvi rendtartás 145. §-a esetében két egybehangzó határozat ellen is. Ebben az esetben a jogorvoslat határideje 15 nap, amelyet a végzésnek a felek részére történt kézbesítésétől, ha pedig a végzést a törvényhatóság tiszti ügyészének vagy az igazságügyminiszter megbizottjának is kézbesítik, ettől a kézbesítéstől kell számítani. Az 1. bekezdésben említett határidő szempontjából félnek kell tekinteni az ingatlan felett a hatósági felügyelet gyakorlására hivatott azokat a szerveket is, amelyekkel a bejegyzés tárgyában hozott határozatot a fenálló jogszabályok értelmében közölni kell. Ez a §. nem érinti a közérdekű jogorvoslatról szóló egyéb szabályokat. 5. §. A jelen rendelet kiegészítésére és végrehajtására szükséges jogszabályokat az igazságügyminiszter rendelettel állapitja meg. 6. §. Ez a rendelet 1918. évi október hó 15. napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki. Budapest, 1918. évi október hó 8. napján. *Dr. Wekerle Sándor* s. k., m. kir. miniszterelnök.

Ezen rendelettel egyidejűleg a m. kir. igazságügyminiszter és a m. kir. földmívelésügyi miniszter 142,000/918. F. M. sz. a. a 4000/1917. M. E. sz. rendelet végrehajtásához szükséges további jogszabályok megállapítása tárgyában rendeletet bocsátottak ki. E rendelet intézkedései közül kiemeljük annak 16. §-át, mely a fenti 4420/918. M. E. sz. rendelet hatályba lépte előtt szóbeli úton létrejött jogügyletekről intézkedik. A rendelet szerint az esetben, ha a bíróság marasztaló ítéletet hoz, az ítélet ebben a részében csak a 4000/917. M. E. sz. rendelet 1. §-a értelmében szükséges hatósági hozzájárulással hajtható végre. Az ítélet hatályának ezt a feltételét az ítéletben ki kell mondani. Az ítéletet pedig jogerőre emelkedése után át kell tenni a hozzájárulás kérdésében döntésre hivatott szervhez.

— **Sir Frederick Pollock a Shylock-perről.** Ismeretes a németek nagy kommentátorának, *Iheringnek* a «Velenczei kalmár» nevezetes Shylock-perére vonatkozóan nyilvánított az a véleménye, amely szerint a Portia ítéletének gyengesége jogászi szempontból épen abban áll, hogy miután ő a szerződés érvényességét nem döntötte meg a *contra bonos mores* elve alapján: merőben csak egy haszontalan rabulisztikus cselfogás volt tőle az, hogy a vérnek elkerülhetetlen kiömlését megtiltotta. A döntés tehát jogi szempontból nem áll meg.

Pollock e kérdésről írt egyik újabb tanulmányában sehogyan sincs megelégedve a német szőrszálhasogatással. «Shakespeare egyik-másik kommentátorának jogi felfogása — úgymond — egyszerűen bámulatos. Összetalálkozva abbeli elhatározásaikban, hogy Shakespearet minden áron komolyan vegyék, még akkor is, mikor a legkomikusabb, különös táncokat lejtenek. A jelen esetben elmulasztották észrevenni a legelső képtelenséget, amely magában véve is végzetes: ebben a tárgyalásban képmását keresni akár valódi, akár idealizált igazságszolgáltatásnak. A civilizált világon egyetlen bíróság sem vállalkoznék valaha bármely olyan jogorvoslást nyujtani, mint amilyet itt Shylock kér . . . Nincs szükségünk annak vizsgálatára, vajjon a Shylock-téma a tizenkét-táblás törvény záradékának meghamisított fordítása-e *partis secanto*, avagy egy önálló néphagyomány sarjadéka-e? Ugy amint áll: mindenesetre két különböző megállóhelyet zavar össze a jog fejlődésében: a szentesített önbíráskodásnak és a jog bírósági érvényesítésének a megállóhelyét».

Pollock szerint tehát — Iheringékkel ellentétben — teljesen céljavesztett dolog a «Velenczei kalmár» jogi árnyalatairól vitatkozni. Szerinte Shakespeare — ha most élne — ezt a választ adná komolykodó jogász kritikusainak: «My dear men, *I am a maker of plays, not of law books;* I wanted a good scene, not justice». (Kedves barátom, én színdarabszerző, nem pedig jogi író vagyok, nekem jó jelenetre és nem igazságosságra volt szükségem.)

Zsoldos Benő.

Ügyvédjelölt alkalmazást nyer dr. Üdényi Nándor ügyvédi irodájában, Debreczenben. Fizetési igények megjelölendők. 16170

Nagyon jó forgalmú ügyvédi iroda, gazdag vidéken, járás székhelyén, közel törvényszékhez, elköltözés miatt átvehető. Cím a kiadóhivatalban. 16171

Ügyvédjelölt délutánra irodát keres, nehány eljárást délelőttre is vállal. Cím a kiadóhivatalban megtudható. 16172

Fiatal ügyvédet vagy ügyvédhelyettest, esetleg nagy gyakorlattal bíró ügyvédjelöltet keresek azonnali belépésre, aki bácskai törvényszéki székhelyen lévő ügyvédi irodám vezetését vállalná. Fizetés havi 1000—1200 K. Cím megtudható a kiadóhivatalban, ahová az ajánlatot tartalmazó levelek is intézendők. 16174

Gyakorlott ügyvédjelöltet keresek november elsejére. VIII., Fhg. Sándor-tér 3., II. 3. 16176

Közjegyzőhelyettességet vagy más megfelelő állást vállal a katonaságtól végleg szabadságolt ügyvéd. 30,000 K óvadékkal rendelkezem. Dr. Nesselrode Károly gróf, Budapest, Gellért-szálló, 463. ajtó. 16180

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 42. szám. Budapest, 1918 október 20.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Almási Antal* egyetemi magántanár, ítélőtáblai bíró: Háborús kényszerügyletek. — *Sándor József*, a fiatalkorúak brassói bírája. A fiatalkorúak javító jogrendszerének továbbfejlesztése. — *Dr. Fazekas Oszkár* budapesti ügyvéd: A szerzőijogi javaslat. — *Dr. Martos József* közélelmezési miniszteri megbizott: Minőségi hiányok érvényesítése rekvirált árúknál. — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. XII. k. 12. és 13. ív.

Háborús kényszerügyletek.

1. Első pillantásra úgy tünik a szemlélő elé, mintha a hatósági közreműködés, amellyel a háborús magánjog az ügyleti tényállásokat oly szerfeletti módon gazdagította, az ügyleteknek csakis külső szerkezetét érintené anélkül, hogy azok belső alkatát megmásítaná és különösen anélkül, hogy az ügyleti joghatások gyakorlati alkalmazása tekintetében, akár azok mibenlétére, akár pedig azok erejére nézve bármi kétséget is támaszthatna.

Azonban, ha a jelenségeket nem csupán az elmélet nyugalmasabb fellegvárából figyeljük, hanem az élet követelményei is az eldöntendő esetek tömkelegéből szintén únos-úntalan felénk kiáltanak, csakhamar észre kell vennünk, hogy mégis csak másféleként keletkeznek, változnak és szünnek meg a jogok és kötelességek, ha őket nem az egymással megegyező felek *találkozó akarata*, hanem az e helyébe lépő *hatósági parancsszó* keltette életre. És, ha e változások már a köztörvény világában is oly fokúak, hogy nem csupán a lehetetlenülés területén, hanem, mit eddigelé fel sem ismertek, az ügyleti tényállás befejezése, érvénytelenítése, és hatálytalanítása körében is számosnál számosabb nehézség elé állítanak úgy a kereskedelmi ügyletek birodalmában már-már oly jelentőségre tesznek szert, hogy gyakran még magának a törvénynek változatlan alkalmazhatását is kérdésessé tehetik.

Ez pedig annál érezhetőbb kétség, mert csakis a kereskedelmi ügylet és különösen az itt majdnem egyedül szereplő kereskedelmi *vétel* tényállásának a törvényből kitünő *tagosultsága* az oka, de egyúttal a feltétele is azoknak a finom joghatáskülömbségeknek, amelyek teszem egyfelől a záros és az enyhe határidejű, másrészt a helyi és helykülömbség melletti vételfajokat egymástól elválasztják. Mihelyt ezért az ügyleti tényállásnak legfontosabb láncszeme: *az akaratmegegyezés* elhomályosul és idegen alkatelemekkel telítődik, nyomban sötétben tapogatódzunk, az annak fűződvényeit képező *joghatások* tekintetében is.

2. De vajjon ez a homály csakugyan fenforog-e és nem-e pusztán a háborús kérdésekkel való foglalkozás szülte optikai csalódás?

Annyira nem az, hogy felfogásom szerint a háború a kereskedelmi vétel itt megpendített fajainál a KT. 336. §. tényállás kellékeinek úgyszólván egyetlen egy elemét sem hagyta változatlanul és ennek folytán talán egyik fontos joghatását sem megingatlanul.

A KT. idézett szabálya ugyanis a felek feltétlen rendelkezési lehetőségét az ügyleti ellenfél személyére az árú továbbadására és a vételárra nézve egyenesen a kereskedelmi vétel *alapjának* tekinti.

Mai kereskedelmi forgalmunk ellenben csak úgy hemzseg oly vételektől, amelyeknél az eladási akaratelhatározást a felajánlási kényszer, az ügyleti ellenfél kiválasztását a központi bizottság vagy más hatóság általi kötelező kijelölés, a vételár megszabását pedig a maximális vagy az irányárra vonatkozó objektiv jogtétel pótolja.

Ha pedig nincs megegyezés, legalább is nincs szabad megegyezés sem a vevő személyére, sem az árú eladására, sem pedig az árra nézve, ugyan mi alapja van még a KT. 336. §-án sarkalló kereskedelmi vétel külön joghatásainak?

Hiába is áltatjuk magunkat az ellenkezővel a törvény szavai és szelleme szerint, kereskedelmi törvényünk leggyakorlatibb szabályai ezekre a háborús tömegvételekre tulajdonképen alkalmazhatatlanok volnának. És ha mégis ragaszkodunk hozzájuk, ha szándékosan hunyunk szemet az elől, hogy jelenlegi kereskedelmi ügyleteink nagy része csakis «*quasi ügylet*» jellegével bír, teszszük ezt abból az ösztönből, amely az erőszakosan előtörő új jelenségeket sem hagyhatja szabályozatlanul.

Ez az ösztön azonban csakis a kháosztól való meneküléshez, de nem egyúttal ahhoz vezethet, hogy a különbségek és eltérések felett akkor is elhaladjunk, hogy az e körüli kétségeket akkor se pendítsük meg, amidőn azok rikítóan tünnek elébünk.

Szabadjon ezért az alábbiakban néhány ily feltünő különbségre és kétségre rámutatni.

3. Ezek elseje az a kérdés, hogy a körülírt tényállású kereskedelmi vétel, ha a vonatkozó forrás erről külön intézkedést nem tartalmaz, *mely időpontban létesül?*

Megegyezés a felek között műértelemben véve nincs. Helyébe lép a vevőnek bejelentésén alapuló hatósági kijelölése.

Már most ez a hatósági kijelölés az *ügyleti nyilatkozatok befejezési szabályai alatt áll-e* avagy *külön* szabályok alatt?

Előbbi esetben többek között: a hatósági kijelölés visszavonható (KT. 316. §.), az ügylet távollevők között, vagyis minthogy a hatóságtól tulajdonképen mindenki «távol van», szinte kivétel nélkül az elküldés pillanatában létesült (KT. 318. §.), még pedig természetszerűleg *az elküldés helyén*, vagyis a rendes kereskedelmi szabálytól eltérőleg nem az elfogadó telepén, hanem az elfogadást közvetítő *hatóság székhelyén* és így tovább.

Utóbbiban, ha tehát a hatósági kijelölés *nem* az ügyleti tényálláson *belül* végbemenő tény, az a kérdés merül fel, mely magánjogi szabályokat alkalmazzunk reája, mikor és hol áll be az ügylet létrejötte, mit kell az ügyleti elfogadás visszavonhatóságáról tartanunk?

4. Ezekkel azonban a kérdéseknek és kétségeknek csak előcsarnokába jutottunk, hiszen meg sem érintettük azt a legfőbbet, amelyhez most fordulunk, t. i. vajjon a hatósági beavatkozás miként fűződik az ügyleti kapcsolatba, vagyis hogy az ügyleti felek *egymásközti viszonyában* az miként bírálandó el?

Hagyján ugyanis, hogy a hatósági közreműködés az objektiv jog szempontjából, mint *közigazgatási jellegű tevékenység jelentkezik*, azonban ez a felfogás semmiképen sem igazít el akkor, amidőn oly helyzettel állunk szemben, amely pusztán az *alanyi* jogok forgalmi változásait nézi és épen ezért az ügyleteknél teljesen eltekint attól, hogy a joghatások nézőpontjából az ügyletkötő felektől különböző *harmadik* személyek akaratnyílvánításai is fontosak lehetnek.

Más szavakkal, vajjon a felek egymásközti viszonyában mi soron pendül a központok vagy egyéb hatóságok kijelölő hatalmi szava, vajjon az mint az eladó vagy a vevő, vagy mint mindkettő meghatalmazottjáé szerepel-e, avagy esetleg ezektől eltérő és milyen szereppel bír-e?

Hogy ez a kérdés a célszerűtlen vagy egyébként helytelen,

az eladó vagy a vevő akaratával ellenkező kijelöléseknél mily fontos, azt talán csak meg kell ütnünk. Hiszen nap-nap után találkozunk a perekben az ily intézkedések által okozta károkkal, amelyeket a felek — érthető udvariassággal — egymásnak jogkörébe igyekeznek áttolni.

Ha pedig ezekre az a válasz, hogy hiszen csak *elsődleges* veszélyviselésről, vagyis arról van szó, hogy *elsősorban*, mindaddig, míg a pervesztes a vétkes központ ellen fordulhat, ki viselje e károkat, úgy e vigaszt két lényeges körülmény gyengíti.

Az egyik, hogy a kár nem kevésbé az, mert és ha a központ *közigazgatásilag* nem, de *magánjogilag* igenis kifogásolható intézkedés által keletkezett.

A másik pedig az a rejtély, vajjon gyakorlatunk, tekintettel a háborús körülményekre, mennyire lesz hajlandó a központok tevékenységéért pénzügyileg az államot is felelősnek tartani?

De nem csupán a *kijelölésekből* és az azokkal kapcsolatos központi rendelkezésekből előálló *károk* tekintetében, hanem főleg a központi *tévedéseknek az ügylet érvényére való befolyásánál* is kiüt az a kérdés, vajjon a felek egymásközti viszonyában melyik tartozik a központ okozta veszélyeket viselni?

Végül pedig ott is kiélesedik a központ vagy egyéb hatóság ügyleti szerepének kihatása, ahol nem egy hatósági akaratnyilvánítás tartalmának, hanem épen egy ilyen hiányának az értelme kérdéses.

A felek hallgatását ilyenkor mellékesebb dolgokban interpretativ és dispositiv szabályok pótolják, amelyek azonban javarészt mind azon sarkallnak, hogy a felek érdekeik kellő védelméről rendesen maguk gondoskodnak. Ámde a hatósági kijelölés sematikus rövid és minden ügyleti precizióban tudatosan szűkölködő nyilatkozat. Az ügyleti nyilatkozatokat kiegészítő jogtételek viszont *kivételeknek* vannak kontemplálva. Lehet-e már most ezeket a kivételekre szabott jogtételeket akkor is alkalmazni, midőn őket oly tényekhez kellene fűznünk, amelyek úgy gyakoriságukra, mint belső tartalmukra nézve tőlük élesen megkülönböztetendők?

Szóval, akár az ügyleti tényállás *befejezését*, akár annak helykülönbség mellett vétellé történő tagosodását, akár az ügyleti tényállási hibákat, akár pedig az ügyletszegésből eredő kárigényeket tárgyazó jogtételeket nézzük is, mindenünnen csak kérdőjelek merednek felénk, amelyeket pedig a jogbizonyosság legelemibb követelményeinek sérelme nélkül nem hagyhatunk válasz nélkül.

Sőt azt kell állítanunk, hogy nem maradhattak volna elvi válasz nélkül már attól a pillanattól fogva sem, amidőn a háború kényszerítő ereje a hatósági cselekményeket, és főleg a központi és hasonló szervek kijelölő akaratnyilvánításait a köztörvényi magánjog és a forgalmi célokat még fokozottabb mérvben szolgáló kereskedelmi jog *tömegesen* ható jogi tényeivé avatta.

5. A megoldást az egyes feleknek felesleges módon okozandó károk nélkül tulajdonképen nem konstrukciókban kellene keresnünk. Másfelől annak a bírói gyakorlatra sem szabadna maradnia. Ez utóbbi ugyan ép a háborús magánjog számos kérdésében oly ruganyosságot és az élet követelményeihez való oly simulékonyságot mutatott, hogy elfogulatlan szemlélet elé akárhányszor azt a kérdést is hozta, vajjon ily kiváló érzékű bírói gyakorlatot mai átmeneti időnkben csakugyan okvetlen egy kódex béklyóiba kell-e már vetnünk. Azonban a háborús jogalkotás bőven ömlő forrásaiban mindenre akadjunk, csak épen a háborús jogi nehézségek leggyakoribb és legfőbb kérdései maradjanak bennük válasz nélkül?

Ugy tartom, hogy a háborús jogot létesítő tényezők csak önmaguk iránti kötelességet teljesítenének akkor, ha azt a számos, vagyis inkább számtalan jogi kérdést, amelyet ők támasztottak legalább bizonyos mértékben elvileg meg is oldanák. A felvetett kérdéseket szabályozó rendeletet ezért még ma is égető szükségnek tartom.

6. Ámde számolnunk kell azzal, hogy ez a rendelet nem lát napvilágot és ez esetre legalább tájékoztató útmutatás kell tekintenünk.

Akármennyire kutattam is ezt, másfelé, mint a már jelzett irányban nem igen tudok ráakadni: a hatóság a felek egymásközötti viszonyában magánjogi aspektusból — úgy tartom — kizárólag, *mint az ügyleti felek meghatalmazottja szerepelhet.* A tisztázandó kérdés most már tehát az, *mily alapon, mily terjedelemben és mint kinek meghatalmazottja jár el az ügyletbe való belenyulás háborús szerepében?*

7. *A meghatalmazotti szerep* felvétele kényszerítőleg következik abból, hogy enélkül a hatósági belenyúlás, amelyet egyes rendeletek hiába neveznek szerényen közvetítői tevékenységnek, valóságos deus ex machina, amelyre egységes elveket hiába keresünk, amely épen ezért a felmerülő jogi kérdéseket az esetdöntés változékonyságának vetné alá. Ezt pedig abban a forgalmi jelenségkörben, amelyet nem a háború gazdasági és egyéb *automatikusan ható tényezői*, hanem maga a *háborús jogalkotás* idézett elő, a legnagyobb mértékben helytelennek és igazságtalannak tartanám. Végre is hadd gondolja a törvényhozó a maga gondolatait végig és ne bízza reá a gyakorlatra, hogy az maga evickéljen ki azokból a bajokból, amelyeket — igaz kényszerűségből, — de végre mégis csak tudatosan a törvényhozó zúdított reá.

Mindezt itt annak igazolására hozom fel, hogy a törvényhozónak okvetlen valami egységes alapra kellett helyezkednie akkor, amidőn a hatóságoknak messzemenő ügyleti beavatkozást engedett még pedig azoknak a kérdéseknek megoldása tekintetében is, amelyek ebből kifolyólag *a felek között* felmerülnek. Ez az alap csak a meghatalmazás lehet.

8. *A meghatalmazás alapja a törvény,* amely a hatóságnak beavatkozási jogot ad. Ennél a hatóságnak körülbelül ugyanoly magánjogi szerepe van, mint teszem az adós helyett kötelmi teljesítést eszközlő harmadiknak, aki szintén az adós arra vonatkozó ügyleti meghatalmazása nélkül is belenyúlhat a kötelmi kapcsolatba.

9. *Törvényes alapon a hatóság mindkét fél meghatalmazottjának tekintendő,* hiszen nem nézheti az egyiknek érdekét inkább, mint a másikét. Ez azt jelenti, hogy minden egyes belenyúló cselekvésnél a cselekvés iránya az, hogy kivel *szemben* történt ez, utóbbi továbbá a cselekmény tartalma és különösen annak tisztábahozatala, hogy *kinek érdekeit viszi* a cselekmény előbbre, fogja eldönteni, hogy akörül a felek egymásközti viszonyában, mint melyiküknek törvényes meghatalmazottja járt el a hatóság.

10. *A meghatalmazás terjedelmét* a beavatkozást előíró forráshely magyarázata hozza tisztába. A hatóságnak ezt meghaladó tevékenysége a meghatalmazotti jogellenességet tárgyazó jogtételeket szólaltatja meg. És pedig, ha az illető központ vagy egyéb szerv valamely jogi személy vagy annak közege, úgy elsősorban a 84. sz. teljes-ülési döntvény joganyagát. Másodsorban itt, és elsősorban minden más esetben pedig *az állam*, mint a háborús jogalkotást előidéző tényező subsidiárius felelősségére vonatkozó jogtételeket. Ez utóbbiak pedig nyilván az államnak hivatalnokaiért való felelőssége kell, hogy irányadó legyen.

Dr. Almási Antal.

A fiatalkorúak javító jogrendszerének továbbfejlesztése.

Több mint egy esztendeje annak, hogy a Magyar Jogászegylet a fiatalkorúak bíróságának működéséről vitát indított, amelynek rendjén a sürgős megoldásra váró problémák egész halmaza vetődött fel. Az idő sebes szárnyakon száll tova és már nemcsak alapos pesszimizmussal, de egyenesen kétségbe esve állunk a rettenetes kérdés előtt, hogy mi lesz erkölcseiben megrendült és erkölcsi veszendőbe menő ifjúságunkkal. A számarányaiban erősen megfogyott, teljesen megérett ifjúságot oly nemzedék követi, amelyet az erkölcseiben erősen megtépázott társadalom nevel fel, a háborús idők kellő közepén vajudó régi társadalom saját romjain új társas viszonyok megteremtésének módjait keresi.

Azokat, akik optimizmusokban csak futó jelenségnek vélték a háborúnak a gyermekek és fiatalkorúak züllésére való hatását, az élet kegyetlenül megcáfolta. Ez a hatás számarányaiban immár veszedelmesen terjed, minőségében az állandóan maradó jelenségek tüneteit mutatja és valóban jogosult a jövő generáció minőségéért való aggodalmunk.

De a tettek késnek, a forrongó gondolatok egyre szűrődnek és ott állunk, hogyha a legrövidebb idő alatt meg nem állítjuk e lavina hömpölygését, kockára tesszük nemcsak a jelen, de az eljövendő társadalom óhajtott nyugalmát.

Jól tudjuk, hogy e baj előidéző okok java részben társadalomgazdaságiak. De ne áltassuk magunkat egy pillanatig sem. Azokkal az eszközökkel, amelyekkel a békés időkben megtudtuk volna oldani a gyermekek és fiatalkorúak züllésének és kriminalitásának tovaterjedését, ma megoldani nem tudjuk. Felügyelők, pártfogók, erélyes apák hiányában egyes védő- és óvóintézkedések írott malasztok. Intézményeink hiányoznak, hiányosak és itt-ott a züllés tipikus tüneteit mutatják fel.

Vegyük rendre azokat az intézkedéseket, amelyeket a fiatalkorúakat javító jogrendszerének továbbfejlesztése szempontjából kívánatosnak tartunk.

I.

Ugy a Bn., mint a Fb.-nak, de magának a büntetőjognak is alapgondolata az, hogy a gyermek büntető jogszabályba ütköző cselekedeteiért bűnvádi felelősségre nem vonható.

Ezt az alapelvet a háborúokozta nagymérvű eltolódások ellenére fent kell tartani. De épen a gyermekek nagymérvű züllése miatt az ily gyermekekkel szemben oly hatályos nevelői intézkedésekre van szükség, amelyek részben a züllés továbbterjedésének megakadályozására, részben a társadalom nyugalmának biztosítására alkalmasak. Nap-nap után ismétlődik meg, hogy gyermekekből egészen jól szervezett kis betörőbandák alakulnak, amelyek a közbiztonságra annál veszedelmesebbek, mert néha egészen tehetetlenül állunk velük szemben. Legutóbb egy hét tagból álló kis gyermekbanda állott előttem, amely nyilván mozihatás következtében ritka tökéletes szervezettel és ügyességgel osztotta be szerepkörét. Vezérük egy 11 éves kis fiú volt, aki maga gyártotta tolvajkulcsokkal látta el a banda tagjait. A bandának két kutató tagja volt, akiknek az volt a feladatuk, hogy kilessék az alkalmat, amikor a kifosztani szándékolt lakás üres, ezt jellegzetes éles füttyökkel adták a banda tagjainak tudomására és így jól felkészülve csendben, feltünés nélkül végezték a betörés munkáját. Néha az éhség és ruhátlanság kényszerítő hatása alatt, túlgyakran az apa állandó távollétében az anya fegyelmező erejének hiányában nyilvános helyeken, különösen vasuti pályaudvaron, vásári és mutatványos bódék környékén, éjjel és nappal csatangolnak és lesik a kedvező alkalmat arra, hogy bűnös úton valamihez hozzájussanak. A gyermekek ekkép való elzüllésének okai közismertek.

Amikor az elzüllésnek okai társadalomgazdaságiak, a nevelő bírónak kevés a feladata. De amikor a megsértett jogrend e gyermekekkel szemben is helyreállítást igényel, akkor megállapítható, hogy azok az intézkedések, amelyeket a fiatalkorúak bírósága az 1913 : VII. tc. 66. §-a értelmében a büntető jogszabályba ütköző cselekményt elkövetett gyermekekkel szemben mint ideiglenes védőintézkedéseket tehet, a célt egyáltalában nem szolgálják.

A jelzett törvényszakasz 1. és 2. pontjában foglalt figyelmeztetések, utasítások akkor, amikor a gyermek erkölcsi romlásának az apa fegyelmező erejének hiánya az oka, céltalanok és eredménytelenek. De különösen eredménytelenek akkor, amikor az apa — mint az esetek legtöbbjében — hiányzik, az anyát a fétért való küzdés annyira leköti, hogy gyermekeinek erkölcsi lelügyeletére sem ideje, sem ereje nem marad. Nap-nap után ismétlődő eset, hogy az ily gyermek édesanyja könyörög, vegyük el tőle gyermekét és helyezzük el bárhol, mert eltartani és reá ügyelni képtelen.

A 3. pontban foglalt intézkedés, hogy a gyermek nevelésének ellenőrzése és felügyelete végett ideiglenes pártfogó rendelhető, eredményes lehet. Csak az a baj, hogy az enemű tennivalók ellátására alkalmas pártfogók száma szerfölött megfogyott és e kevés alig tudja e rendkívül fontos feladatot teljesíteni. Pusztán a pártfogók kirendelése és az a tény, hogy a pártfogó ritka esetben pártfogoltját felkeresi, nevelői munkának nem tekinthető. Ezek a gyermekek pedig szigorúbb és állandóbb nevelést igényelnek, mert itt már a társadalomba be nem illeszkedő, eldurvult hajlamok kiirtása és beilleszkedő hajlandóságokkal való felváltása a legfontosabb nevelői feladat.

Az ily gyermekeknek környezetüktől való eltávolítása és ideiglenesen gyermekvédő vagy patronázs-egyesületre való rábízása sem célravezető intézkedés. Ezek az egyesületek rendszerint nem tudnak a gyermekkel semmit sem tenni. Ott, ahol menedékházat tartanak fent, ide utalják be őket, ahol a gyermekek fejlődésükre veszélyes magasabbkorú fiatalok társaságába kerülnek. Egyébként is e menedékhelyeken való nevelődés ideiglenes jellegű és az intézetek vezetői nem pedagógusok, még kevésbé kriminálpedagógusok.

Ily kevéssé célravezető az állami gyermekmenhelybe való beutalás is,[1] eltekintve attól, hogy az állami gyermekmenhelyek a háború alatt züllés veszélyének kitett gyermekeket csak kivételesen vesznek fel.

E gyermekekkel szemben tehát erkölcsi életük megalapozási és erkölcsi felfogásuk megszilárdítása szempontjából állandó jellegű kényszernevelői intézkedésekre van szükség, az elhagyatottak munkaiskolájára.[2] Csak ily állandó és fokozatos nevelői vezetés és ellenőrzés mellett remélhető, hogy gyermekek, akiknél az erkölcsi elhagyatottság és züllés tipikus tényezői fellelhetők, a társadalomra értékes elemekké alakíthatók át.

Ott azonban, ahol tartós nevelésszerű intézkedésre szükség nincs, másrészt nyilvánvaló, hogy a gyermek azoknak az intézkedéseknek alkalmazásával, amelyeket a Bn. és Fb. elé szab, a züllésre és kriminalitásra való előrehaladásában meg nem akadályozható, jogosult a gondolkodás azon, vajjon nem lenne-e célirányos már a gyermekekkel szemben bizonyos büntetésszerű intézkedések felvétele. Ezek azok a gyermekek, akiknél az érzelmi, értelmi és akarati tünetek gyökeres megváltoztatására, tehát kényszernevelői intézkedések tételére még szükség nincs, míg az egyszerű fegyelmi eszközök alkalmazásaival fejlődésükben megállíthatók és megváltoztathatók.[3] Ép azokra a körülményekre való utalással, hogy a védői és óvói intézkedések a háborúokozta eltolódások következtében sikerre csak kis részben vezetnek, másrészt arra tekintettel, hogy az erkölcsi felfogások általános devalvációja következtében a cselekményein már gondolkodni tudó gyermek amúgy is erős ellenhatásoknak van kitéve, e büntetésszerű intézkedések némileg hozzájárulnának a gyermek erkölcsi felelősségtudatának kifejlesztéséhez. Másrészt ne feledjük el azt az igen sokszor tapasztalt tényt, hogy az alsóbb néprétegek hajlandók gyermekeiket bűncselekmények elkövetésére kitanítani, serkenteni abban a tudatban, hogy a gyermek ellen fenyítésnek helye nincs.

Ebből a szempontból feltétlenül kívánatosnak tartjuk az 1913 : VII. tc. 23. §-ának 3. pontjában foglalt azon intézkedésnek a gyermekekre való kiterjesztését, hogy a napnak reggel nyolc órájától este nyolc óráig terjedő szakában három órától tizenkét óráig terjedhető időre a bíróságnak valamelyik alkalmas helyiségében az élelmezés korlátozásával vagy elvonásával felügyelet alatt őrizetben tartassanak.

E részben az a nevelői intézkedés, hogy az ily gyermekeket megfenyítés végett az iskolai hatóságnak átadjuk, nem elég. E gyermekek egy nagyobb része állandóan iskolakerülő, a 11 és 12 éves gyermekek iskoláztatási kényszer dacára iskolába járásra nem kényszeríttetnek. E gyermekek nagy része az a kontingens, amelyen az iskolai fegyelem megtörik és gyakori esetben maguk a tanítók, különösen tanítónők utalják az ügyet elbírálás céljából a fiatalkorúak bíróságához. Részint ezért, részint pedig abból az okból, mert a gyermeknek látnia és éreznie kell, hogy a szülői környezeten és az iskolán kívül van oly hatóság is, amely a helytelen utakon járó gyermekek megfenyítésével is foglalkozik, e már büntetőjogszolgáltatási, de még mindig nevelői eszköz alkalmazása indokolt.

E kérdéssel kapcsolatos a pedagógiai és jogi irodalomban többször felvetődött annak a kérdésnek tárgyalása, vajjon a megváltozott viszonyokra való tekintettel nem lenne-e ajánlatos a gyermekekkel szemben a testi fenyítésnek alkalmazása.

Bármennyire túlhaladottnak látszik is ez a kérdés, ma, amikor kétségtelen az, hogy az erkölcsi fejlődésükben erősen megtámadott gyermekekkel szemben azok az intézkedések, amelyek adva vannak, nem elégségesek, jogosult a gondolkodás azon, hogy minő eszközökkel állíthatjuk meg az ifjúságot az erkölcsi elhagyatottság útján. A jogszabályok jogosultságát a társadalmi rend és biztonság mint határkövek jelzik. A társadalmi rend és

[1] L. Vámbéry: A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és után. II. függ.

[2] L. Bűnügyi Szemle 1918. évi 7. sz. 218. és 227. o.

[3] Ily fegyelmezésre a törvény véleményem szerint már ma is módot nyujt. Szerk.

biztonság bármely irányú változása, fejlődése, avagy visszafejlődése okszerűen és követelően a jogszabályok változását, fejlődését vonja maga után, különben előáll a jogbizonytalanság helyzete és ennek folytán a társadalmi rendben és biztonságban zökkenés áll be.

Az e tárgyban *Vámbéry* Rusztem és *Ujfalussy* Béla között a Bűnügyi Szemlében 1917. év folyamán lefolyt tudományos vitatkozás anyagát nem érintve, utalunk arra, hogy a magyar gyermektanulmányi társaság ez év folyamán arra való tekintettel, hogy «a háború a testi fenyítések alkalmazásának kérdését időszerűvé tette és épen a gyermekek védelmére hivatott szervekben hangzottak el oly szavak, amelyek hivatkozva a legutóbbi időkben a gyermeki elzüllés körül tett szomorú tapasztalatokra, a testi fenyíték alkalmazását határozottan szükségesnek mondják», a gyermekek testi büntetése alkalmazásának tárgyában körkérdéssel fordult a gyermektanulmányozókhoz, pedagógusokhoz, jogászokhoz és laikusokhoz. Épen az erkölcsi értékek pusztulására és visszafejlődésére való tekintettel nem túlhaladott ez a kérdés és korántsem eldöntött. A fiatalkorúak bírái — akiket e részben megkérdeztem — majdnem teljes összhangzásban ama véleményüknek adhat kifejezést, hogy igen gyakran áll elő az a helyzet, amikor a maga helyén és idejében alkalmazott testi fenyíték igen hatásos nevelőintézkedés lenne. Utalunk arra is, hogy a családjától távollevő édes apa helyett e fegyelmi intézkedés megtételére senki nem hivatott annyira, mint a gyermekek védelmével ex lege foglalkozó bíróság. Egyébként nem látjuk be azt, hogy ha a fogházra ítélt fiatalkorúval szemben a fogházrendtartás 29. §-ának utolsó bekezdése értelmében a *fogház vezetője* vagy tanítója az eset körülményeihez képest, a tett elkövetésekor testi fenyítéket alkalmazhat, ugyanezen fenyítéket ne alkalmazhassa gyermekkel szemben az a bíró, aki az 1913. évi VII. tc. indokolása szerint a bűncselekményt elkövetett gyermekek megmentésére hivatott hatóság, aki feltételezett gyermekszeretetére, kriminálpedagógiai ismereteire, tapasztalataira való tekintettel e fenyítéket akkor alkalmazza, amikor az édes apa jogán cselekszik és amikor attól, hogy ennek alkalmazása káros visszahatással jár, tartani aligha lehet. A bíró nemcsak ennek az intézkedésnek, de valamennyi és még a büntetésjellegű intézkedések megválasztásánál és alkalmazásánál is figyelemmel van a gyermek egyéniségére, netáni szervezeti fogyatékosságára, lelki sajátosságaira, így tehát veszély abból, hogy e fenyítéket a maga helyén és idejében alkalmazza, a gyermek fizikumára nem háramlik, viszont annak alkalmazása a gyermek erkölcsi fejlődésére esetleg jótékony hatású lehet.[4]

II.

A fiatalkorúak bírósága egymagában a züllés és kriminalitás továbbterjedésének megakadályozására képtelen ugyan, de a rendelkezésére álló társadalmi szervezetekkel és az élő jog szabályainak következetes, erélyes és céltudatos alkalmazásaival nagymérvű tényezője lehet a kriminalitás megakasztásának. Hogy e feladataival megküzdhessen, ahhoz a társadalmi szervezetek hathatósabb működésén felül a jogszabályok nyomatékosabb alkalmazása, de másrészt azoknak az intézményeknek célirányos fejlesztése is szükséges, amelyek határozatainak végrehajtására hivatvák.

A jogszabályok intenzivebb módon való alkalmazását illetően számolni kell azzal a helyzettel, amely a háború következtében előállott. Igy a pártfogók hiánya és a pártfogói teendők ellátására alkalmas személyek másnemű patronázstevékenysége következtében azoknál a fiatalkorúaknál, akiknek előző magaviseletük alapján arra lehet következtetni, hogy a szigorított bocsánattal velük szemben a cél elérhető, a házifelügyelet alá helyezésnek és próbárabocsátásnak bírói ellenőrzése feltétlenül kívánatos. Kifejezett jogszabály arra, hogy ez a bírói ellenőrzés megtörténjék, nincs; de ha a bíró súlyt fektet arra, hogy intézkedése írott malaszt ne maradjon, a fiatalkorúaknak ellenőrzése jóformán elmaradhatatlan és hatásában rendkívül üdvös.[5] Ezáltal a házifelügyelet alá helyezett és próbárabocsátott ifjú közvetlenül látja és érzi a bíró folytonos ellenőrzését és így közvetlenül érzi, hogy visszazökkenés esetében vele szemben szigorított intézkedések tétetnek, viszont hatása alatt áll annak a tudatnak, hogy sorsával állandóan foglalkoznak. E sorok írója négy év óta gyakorolja a házifelügyelet alá helyezetteknek és próbárabocsátottaknak székhelyén való ellenőrzését, akikről azután külön naplót vezet.

Reformra szorul a fiatalkorúak *fogházi őrizetbentartása.* Ennek szüksége akkor merül fel, ha a bíró akár a fiatalkorú életkora, erkölcsi romlottsága vagy veszélyes természete miatt, akár azért, mert helyben vagy a közelben nem található a gondozásra alkalmas egyén vagy intézet, másként nem intézkedhetik.

Az okok első csoportja esetén nyilvánvaló, hogy a bíró a fiatalkorút fogházi őrizetbe veszi, mert egyébként megszökésétől tartani kell. Ez esetben pedig valóban sérelmes a fiatalkorúra, hogy a fogházi őrizetben tartás ideje a netán kiszabott fogházbüntetésbe nem számítódik be, holott az ugyanazon okból kiszabott előzetes letartóztatás a felnőtt szabadságvesztésbüntetésébe beszámítható. Arról pedig, hogy ez az intézkedés a fiatalkorú érdekében tett óvás, beszélni sem lehet akkor, amidőn a fiatalkorúaknak a felnőttektől való elkülönítése miniszteri rendelettel fel van függesztve. Ugyanebből a nézőpontból pedig egyenesen bűn fiatalkorút fogházi őrizetbe venni az okból, hogy helyben vagy a közelben gondozására alkalmas egyén vagy intézet nincs, mert ekkép ez az esetleg jobb sorsra érdemes ifjú felnőtt gonosztevők társaságába kerülvén, aligha fog erkölcsi fejlődésére ez az «óvói» intézkedés előnyösen hatni.

Van bíróság, amely a fogházi őrizetbe helyezést egészen különös nézőpontból fogja fel. Tizenöt éven aluli fiatalkorú ellen ugyanis fogházbüntetést csak kivételes esetekben lehet kiszabni. Ugyanez azonban nem áll a fogházi őrizetben tartásra. Igy azután az elkülönítés felfüggesztetvén, 12 éves ifjú is belekerülhet a felnőtt bűntettesek társaságába, ahonnét aligha távozik hatások nélkül.

(Bef. köv.) *Sándor József.*

[4] Ha a testi fenyítés egyes esetekben valóban ily kedvező hatással jár, alkalmazása nem volna kifogásolható. Hogy azonban a törvény kifejezett felhatalmazása nemcsak a fiatalkorúak bírájának tekintélyét nem emelné, hanem őt a «sommás» elintézés túlgyakori alkalmazásának gyanujába keverné, az alig tagadható. Szerk.

[5] L. Jogt. Közl. 1917. évf. 70. l.

A szerzőijogi javaslat.

A magyarság politikai és gazdasági érvényesülésének megvannak a természetes korlátai; a *kulturális* érvényesülés lehetőségei ellenben határtalanok. Bármilyen is területünk földrajzi helyzete és alkata, bármily kicsiny a népességi létszáma: mégis adhatunk a világnak olyan gondolkozókat, tudósokat, művészeket stb., akiket a művelődéstörténelem a legnagyobb és leghatalmasabb nemzetek legkiválóbbjaival fog egy sorba helyezni. Ha pedig van tér arra, hogy *a jog* eszközeivel mozdítsuk elő kulturális érvényesülésünket, úgy az eszmei javak jogrendjének pártfogó és stimuláló eszközeivel, protektiv rendszabályokkal kell törekednünk a teremtő tehetségek, a geniek *eldorádójává* tenni ezt az országot.

Ennek eddig, sajnos, éppen az ellenkezője történt.

Az előttünk fekvő javaslat e tekintetben gyökeresen szakit a multtal: csakugyan a jogrend dédelgetett kedvencévé törekszik tenni a tudomány, az irodalom, a művészet teremtő munkását. Igazat adunk teljes mértékben *Szalai Emilnek,* aki e lapok 39. számában megállapítja, hogy a javaslat «a maga egészében és részleteiben... vezéreszméjévé a szerzők teljes anyagi és erkölcsi védelmét teszi... a szerző mondhatni korlátlanul ura alkotásának és művében kifejeződő egyéniségének». Hozzátehetjük, hogy a magyar szerzők ezt *maguk* vívták ki maguknak azáltal, hogy *meghóditották* a messze idegent és ezáltal kényszerhelyzetet teremtettek a magyar törvényhozás számára abban az irányban, hogy műveiknek *külföldi* oltalmáról és érvényesüléséről végre kielégítő gondoskodás történjék. *Ez* vezetett a berni Unióhoz való közel két évtized óta húzódó csatlakozásunk eszméjének felülkerekedéséhez és ezen az úton, közvetve a javaslat által kontemplált bőkezű reformokhoz is.

Nem valljuk azt a gondolatmenetet, amely hazánk részvételét a legkülönbözőbb uniókban *hátrányosnak* hirdeti azon a címen, hogy a nemzetközi csereviszony ránk nézve — minthogy a gyengébb fél vagyunk — egyoldalúan üt ki. Ez a rövidlátó felfogás csakis a vastagon kiütköző hatásokat képes kitapogatni, ellenben feledi azt, hogy belekapcsolódásunk a kultúrnépek szel-

lemi közösségébe nemcsak a nemzeti *önérzetnek* a kérdése, hanem egyben alapfeltétel és első lépés ahhoz is, hogy a «csereviszony» egyoldalúsága majdan egykor megszünjék. A külföld kultúréletében a magyarságnak jutott szerep inferioritása nem a gyenge csemetének mostohául egyedülhagyását, hanem ellenkezőleg annak fokozottabb gondozását teszi parancsoló kötelességünkké.

A javaslat maga sem ambicionálja, hogy az elméleti igényeknek is megfelelő, szervesen felépített törvényműnek tekintessék, hanem csupán *alkalmi reform* számba kíván jönni, amely a törvény eddigi szövegének vezérfonalát megtartva és pontrólpontra követve csupán betoldások és szövegezési helyesbítések útján kísérli meg az eddigi törvény feltünő hiányait és fogyatékosságait kiküszöbölni. Ha ez a módszer a javaslatnak törvényerőre segítését gyorsabban alkalmas biztosítani egy nagy apparátussal meginduló törvényműnél, úgy ennek a kedvéért a szerkesztési szépséghibákat szivesen elnézzük.

Minthogy azonban tapasztalat szerint az ilyen «ideiglenes» törvényalkotások — akárcsak a holtnak hiresztelt emberek — a legtovább szoktak élni, mégis ajánlatos lesz legalább a lényegbevágó szempontokat épúgy érvényesíteni, mintha maradandó jelleggel bíró, nagyobb igényekkel fellépő törvényalkotással állanánk szemben.

Ebből a nézőpontból kiindulva, csupán a legfigyelemreméltóbb mozzanatokra vonatkozólag tesszük meg megjegyzéseinket.

I. Általános észrevételek.

Amily elismeréssel fogadjuk egyfelől az unió által képviselt haladottabb oltalom meghonosítását, másfelől a szerző szellemi tulajdonának a tárgykör, az oltalom terjedelme és hatékonysága tekintetében a javaslat által megvalósított még azon is túlmenő fejlesztését, ép oly mértékben érezzük hiányként azt, hogy a javaslat — a jelenlegi jogállapot legfeltünőbb fogyatkozását perpetuálva — elmulasztja az *általános magánjog* és a *szakjog* közötti szerves kapcsolatot megteremteni és ezzel továbbra is tért enged annak a jogbizonytalanságnak és a velejáró annak a szűkkeblű elfogultságnak, amelyet a szerző jogállásának rovására és iratlan jogának szánalmasan szűkmarkú kezelése körül bíróságaink gyakorlatában évtizedek óta tapasztalunk.

1. A bírói gyakorlat tudvalevőleg — néhány egészen kivételes újabban előfordult esetet (Vaszary-eset) leszámítva — a szerzőijogi törvényt ugyanis, mint kodifikált szakjogot oly látószögbe helyezte, mintha a törvényhozó ezzel a kódex-szel a szerző összes jogait kimerítetteknek kívánná tekinteni és mintha ez a kodifikált jog kizárná annak lehetőségét, hogy a szerzőnek szakaszokba nem szedett, iratlan jogai is fenállhassanak. Igy pl. nem ismerte el a Kúria az építész kizáró jogát arra, hogy az általa készített építészeti terv megvalósíttassék. Az író, a szobrász és a festő jogát arra, hogy művük intenciójuk ellenére meg ne másíttassék, hogy azok reprodukciója az eredetinek szellemét meg ne hamisítsa, semmiféle írott törvényben nem olvasható s mégis, időhöz nem kötött — az oltalmi időt is túlélő — *örök ioga,* mert személyiségi attributuma a szerzőnek. Nem sokszorosítás és közzététel, hanem pl. versenypályázatra való beküldés útján elkövetett *plágium* ellen a szerző — az írott jog betüje szerint — teljességgel oltalmon kívül áll.

Ahhoz, hogy a szerzői és személyiségi jogok *abszolut* jellege elismertessék és a bírói gyakorlatba új szellem vonuljon be, elengedhetetlenül szükséges tehát a kódexben a törvényhozónak félreérthetetlen, oly értelmű *kifejezett állásfoglalása,* melyből kitünik, hogy a törvény a szerző jogát csupán bizonyos, a szövegben tüzetesen tárgyalt vonatkozásokban védi, de ezzel *nem meríti ki a személyiségi jog oltalmából folyó más vonatkozásbeli általános magánjogi védelmet.**

2. A szerzői jogi oltalomnak egy másik alapvető alkalmazási kérdése — amely az írott törvényben eddig szintén nem jutott kifejezésre — az, hogy mily elvek irányadók az *eredeti mü és az utánzat közötti eltérések* mérlegelése s ezzel az oltalom terjedelmének elhatárolása tekintetében. Az irodalmi, zenei és képzőművészeti stb. művek jogtalan reprodukálása gyakran nem szolgai hűséggel, hanem bizonyos *eltérésekkel* történik. A törvényhozóra tartozik az eltérések lemérésének mérővesszőjét megad n mert a puszta hallgatás a bitorló *javára* esik, ki is minden konstatálható eltérésből a védelem javára kovácsolhat érveket. A bíró helyzetén könnyítünk, ha pozitiv irányelveket bocsátunk e tekintetben rendelkezésére.

Ki kell mondani, hogy az oltalmazott *eredeti művek utánzásánál az eltérések nem jönnek tekintetbe, ha az, ami az eredetinek alapjellegét és egyénies sajátosságát teszi, a mű hatásában* az utánzás által eszközölt változtatások ellenére is — *még felismerhetően érvényre jut.*

3. Harmadik általános jellegű észrevételünk a jogsérelem helyreállítási eszközeinek *hatékonyságát* tárgyazza. Az eszmei javaknak, mint jogtárgyaknak fogalmi alapvonását képezi, hogy ismérveik és kereteik szerint a pénzgazdaságra és csereforgalomra berendezett és annak szellemétől átitatott társadalmi gazdaságnak nem képezik minden vonatkozásban integráns alkatrészét. A jogrendszer évezredes gyökerei viszont oly talajból szívják táplálékukat, mely ennek a gondolatkörnek az atmoszférájától teljesen idegen. A római, illetve pandektajogból és az azokhoz fűződő tradiciókból kialakult jogrendszerek az eszmei értékek jogát csak lassanként, inkább kísérletezés és tapogatódzás formájában tudták ebbe a régi hagyományokkal telített törzsbe beleojtani. Nem az írott törvény, hanem az elmélet által alapozott *bírói gyakorlat* szelleme az, amely leginkább Franciaországban és Angliában — évszázados gyakorlat eredményeként — ezek dacára is életet és formát tudott adni a pénzgazdaság fogalmi körébe önként bele nem illeszthető eszmei javak oltalmának. Nálunk a bírói gyakorlatban az anyagias irányú tradiciók lidércnyomása különösen erősnek mutatkozott. A szerző eszmei javainak állandóan tapasztalt szűkkeblű interpretálása csupán egyik szimptómája a judikatura egész mentalitásának.

Mit lehet várni oly judikatura eszmevilágában a szerző szubtilis személyiségi joga számára, amelyben a legfelsőbb bíróság egy izben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a földmívest kilőtt *szemevilágáért* kártérítési igény nem illeti, mert mezőgazdasági foglalkozása félszemmel is folytatható?! Ez a rideg felfogás az embert a jog szempontjából a gazdasági élet époly egyéniség és léleknélküli tényezőjének tekinti, mint pl. egy igavonó állatot, amely — minden szubjektiv vonatkozástól menten — csakis pénzgazdasági szerepkörében betöltött funkciója szempontjából jöhet tekintetbe. Ahol az emberi élet és testi épség maga is ethikai vonatkozásaitól megfosztva, egyedül gazdasági szempontból képezi magánjogi oltalom tárgyát, ott a személyiségi jog finomabb hajtásainak oltalma iránt sem fejlődhetik ki érzék. Emlékeztetünk a Kúriának arra a hirhedt döntésére, amely szerint a «*minden* jog fentartva» szövegű kitétel *nem* involválja a fordítási jog fentartását; a politikai *vezércikk* nem «szépirodalmi», sem tudományos mű, tehát különös fentartás nélkül nem részesül oltalomban (2185. P. 1911.) stb., stb.

Ha tehát azt akarjuk, hogy a jogfejlődésnek e téren nehéz kálváriája ne legyen kénytelen nálunk is azt az évszázados utat megtenni, amelyet a nyugati államok jogfejlődésében megtett, hanem az a cél lebeg szemünk előtt, hogy a törvényhozó egy varázsszóval a humánusabb és kulturáltabb jogállapotot léptesse életbe: *nem elegendő egy üres szónak, a «nem vagyoni kár» kifejezésnek puszta törvénybe iktatása,* hanem arról is kell gondoskodni, hogy e kifejezés valóságos tartalmat nyerjen. Adjon a törvényhozó *útmutatást* a bírónak a «nem vagyoni érdek» fogalmi mibenlétéről és mikénti értékeléséről, annál is inkább, mert hiszen nekünk nincsen általános magánjogi kódexünk, amely ezt megtenné.

Javasoljuk oly elvi rendelkezés felvételét, amely szerint a szerzőnek művéhez fűződő nem vagyoni érdekei is oltalomban részesülnek s hogy azoknak sérelme esetén a szerzőnek pénzbeli kártalanításra van igénye. Mondja ki a törvény, hogy az összegszerű kiszámítás tárgyát nem képezhető eszmei kár jóvátétele fejében a bíróság a bitorló tettest a szerző poziciójához, a sértett érdek jelentőségéhez és a sértés mérvéhez képest — a sértő fél vagyoni viszonyainak figyelembevételével — átalányösszegben meghatározott «elégtétel» megfizetésére kötelezi, amely pl. 500 K-nál kisebb és pl. 50,000 K-nál nagyobb nem lehet.

A sértő fél oldalán csakis a vagyoni viszonyokat, míg a sértettnél az elfoglalt poziciót és a sérelem mérvét kell szem előtt tartani, nem — mint a javaslat mondja — *mindkét* oldalon a

* V. ö. *Fazekas* Oszkár dr.: Az eszmei javak jogi oltalma 17. és köv. l. (Franklin 1914.)

személyi és vagyoni viszonyokat. Azt a körülményt, hogy a szerző kedvező vagyoni viszonyok között van, nem fogadhatjuk el indokul arra, hogy vele szemben az elégtétel összege leszállíttassék; ez a gondolatmenet odavezetne, hogy épen *legkiválóbb* szerzőink kapnák a legbántóbb erkölcsi pofonokat.

Szükségesnek tartjuk, hogy az elégtétel összegének legalsó és legfelső határa a törvényben kifejezetten megállapíttassék. Minthogy az «elégtétel» *büntetés* jellegével is bír, a büntetéskimérés általános elveihez képest *elméleti* nehézségekbe ez nem ütközik; *gyakorlati* jelentősége pedig abban kulminál, hogy ezzel *megkönnyítjük a bírónak az esetnek az adott keretek között való elhelyezését.* Minden útmutatás hiánya a bírót arra szorítja, hogy teljesen új és analogia nélküli ítélkezési feladat elé állítva, az elől lehetőleg *kitérni* igyekezzék. Ezt igazolja a szabadalmi és a védjegybitorlások eseteire statuált hasonló törvényi intézkedéseknek évtizedek óta megfigyelhető sorsa: a *kényesnek* talált helyzetben sem a büntető-, sem a polgári bíró *nem* él a törvény szerint szabad belátására bízott marasztalási joggal, hanem a sértett felet mindenkor a *rendes kártérítési útra* utasítja.

Nem oszthatjuk *Szalai* fentemlített ismertetésében kifejezett azt a reményt, hogy az unos untig törvénybeiktatott, de mindig parlagon hagyott rendelkezésnek *ezután* más lesz a sorsa; hiszen a *Szalai* által említett sajtójogi- és a becsület védelméről szóló újabb törvényalkotásaink praxisa sem hozott e részben észrevehető változást. A *Csorbos*-esetben a két alsó fórum *elutasító* ítéletet hozott, a Kúria — tradiciói ellenére — marasztalt, de csak 100 (írd és mondd: *egyszáz*) koronában. Az *ilyen precedensek* nem sok biztatót nyujtanak!

Az «elégtétel»-ként fizetendő összeg *felső* határát a *jogbiztonság* érdekében is ajánlatos megállapítani, nehogy a számszerűség minden pozitiv korlátján túl helyezkedő, pl. milliókra rugó marasztalások lehetősége akár csak elméletileg is fenálljon. Az *alsó* határ megállapítása elengedhetetlen azért, mert ilyennek hiányában — mint az a becsületsértési és rágalmazási perekben is tapasztalható — a bírói gyakorlat oly alacsony összegeket fog megállapítani, hogy az a sértett félre nézve ez *az «elégtétel» valójában inkább lealázás, mint jóvátétel jellegével bír.* Ugyanaz a szellem, amely a társadalomban számottevő, sőt kiemelkedő poziciót elfoglalő egyéneket súlyosan lealázó becsületsértési vétségek eseteire 10—50 K-s pénzbüntetéssel sujtotta, a szerzőijogi bitorlási esetekben is 10—30 K-s pénzbüntetéseket és kártérítéseket állapított meg, *Szalai* szerint is «papir*formában*» fogja hagyni a büntető szankciót. (Pl. Kúria 1471/911. P.: 20 K (!) pénzbüntetés; 200 K kártérítést leszállít 50 K-ra. Kúria 3248/911. P.: ismét 20 K pénzbüntetés és 10 K (!) kártérítés.) A bírói «elégtétel» ilyetén kezelése volt az, amely a bírósági úton való jogorvoslat keresését ilyen ügyekben végleg diszkreditálta és a jobb érzésű embereket a lemondás vagy az önbíráskodás útjára szorítja.

A reform az életnek van szánva, célját csak akkor valósítja meg, ha tényleg hatni képes a társadalmi felfogások alakulására, a jelen esetben jelesül a szerző jogi poziciójának emelésére. Ez csak úgy érhető el, ha a törvénybe iktatott oltalom tényleg igénybe is vétetik, már pedig 10—20 K-s «elégtétel» vagy «kártérítés» végett józan gondolkozású ember nem bocsátkozhatik évekig tartó és az esetek legtöbbjében ezrekre rugó költségkockázatot involváló perekbe. A szerző szellemi javai sérelmének alacsony értékelése, másfelől a bíróságok, ügyvédek és egyéb perbeli személyek (felek, tanuk, szakértők) stb. foglalkoztatása, az okozott időveszteség munka és költség között oly kiáltó az aránytalanság, hogy *ilyen* jogeszközt csak teljesen járatlan vagy a józan szemmérték híján levő, kötekedő, izgága emberek vehetnek igénybe. Az eddigi «tessék-lássék» rendszer fentartásának az eredménye tehát újra csak az lenne, hogy — mint eddig —, a jóvátétel törvényes eszköze a papiron maradna.

A fenti észrevételek tárgyát képező általános megjegyzések — nézetünk szerint — a törvény elején elhelyezendő «általános rész» keretébe volnának foglalhatók, minthogy a rendszer egészére tartoznak. Amennyiben azonban a törvénymű ilyen általános bevezető résszel ellátandónak nem találtatnék, úgy azok az «írói művek»-ről szóló fejezetben is el volnának alkalmas helyen helyezhetők, míg az egyéb szerzői alkotásokról szóló fejezetekben elegendő volna — mint azt a törvényjavaslat az eddigi törvény rendszerét megtartva, egyébként is teszi — megfelelő alkalmazás végett ezekre is egyszerűen hivatkozni. A szerzői személyiségi jog magánjogi oltalmának érintetlenségét legcélszerűbben az 1. §-ban, az utánzás fogalmi elhatárolását és a nem vagyoni érdek körülírását, az elégtétel szabályozását pedig a 18. §-ban lehetne elhelyezni.

(Bef. köv.) *Dr. Fazekas Oszkár.*

Minőségi hiányok érvényesítése rekvirált árúknál.

Mennél tovább tart a háború, az ellátatlanok és a fogyasztók érdekeinek biztosítása céljából mind gyakrabban kénytelen az állam a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján eljárni, az árakat maximálni, magát az árút zár alá venni (rekvirálni) és végül az árú felosztását is teljesíteni.

Ezúttal csak a közélelmezésre szánt némely fontosabb élelmicikk átvételéről és az átvétellel kapcsolatos minőségi hiányok érvényesítése módjáról kívánunk szólani.

Az ötödik éve dúló világháború ma már közszükségletté tette, hogy az elsőrendű élelmicikkek megszerzése ne a KT. 336. §-ban írt vétel formájában, hanem kényszerhatósági igénybevétel útján történjék és pedig akként, hogy az állam a termelő minden feleslegét elvegye és az úgynevezett háborús központok útján az ellátatlanok között felossza.

Kétségtelen, hogy az ilyen vétel — amely inkább elvételnek volna nevezhető — minden feltétele törvényileg szabályozva nincs és a vételi ügylet keletkezésére, létezésére és teljesítésére vonatkozó törvényes és bírói gyakorlatban kijegecesedett tételek ezen ügyletekre nem vonatkozhatnak. A termelő vagy az esetleges árútulajdonos köteles terményfeleslegét a törvényerejű kormányrendeletek alapján a közellátás céljaira átadni és az átadott árúért kap nem ugyan vételárat, hanem térítési árat.

A dolog természete hozza magával, hogy minőségi tekintetben a hatóságilag igénybevett árúnál a törvényi kellékek figyelembe nem jöhetnek; azt sem lehet követelni, hogy a termelő vagy az átadó középfajta minőségű árút szállítson. A minőségi feltételeket a maximális árak megállapításánál a kormányrendelet állapítja meg és ez a legtöbb terménynél nem is okoz semmiféle bonyodalmat.

A gabonaneműcknél fő, hogy rostált és egészséges legyen az árú és ezen feltételek fenforgása esetén a könnyen megállapítható súlyminőség után igazodik az ár. A február 23-iki hivatalos lapban megjelent 764/1918. sz. kormányrendelet azon kijelentéséből, hogy kevésbé jó minőségű árúért csak megfelelően alacsonyabb ár fizetendő, teljesen aprobálta a vételi ügyletekre fenállott eddigi gyakorlatot, úgy hogy a megveendő vagy hatóságilag igénybe veendő gabonaneműek minőségi hiányainak és a hiányok érvényesítési módjának megállapításánál más alapon bár, de az eddigi gyakorlat lesz az irányadó.

A gabonaneműeknél és hüvelyeseknél a kormányrendeletek világosak és bonyodalmak is ritkábban állhatnak elő. A 2192., 2638., 2639. és 2928/1917., 2490/1918. stb. számú kormányrendeletek a gabonára és hüvelyesekre átvevőül a Haditermény r.-t.-ot jelölik meg és ezzel implicite megállapítják, hogy a minőségi kifogást a Haditermény r.-t.-nak kell érvényesíteni. De különben is a gabonánál egyrészről a kereskedelmi forgalomban teljesen elfogadott minőségi kellékek alakultak ki, másrészről hatósági igénybevétel esetén a fogyasztó a gabonát nem a termelőtől, hanem megfelelő feldolgozás után a Haditermény r.-t.-től kapja, a hüvelyeseknél pedig a minőségi kellékek annyira közismertek, hogy ezen árúknál a minőségi hiány kérdése és érvényesítési módja gondot egyáltalán nem okoz.

Más az eset a 764/1918. sz. kormányrendelettel maximált burgonyánál. Ezen tömegélelmicikk minőségi feltételei is a legnehezebben voltak meghatározhatók. Ahhoz, hogy a termelő a maximális árat igényelhesse, kell, hogy a «burgonya étkezési célra alkalmas, kézzel válogatott, legalább tyúktojás nagyságú, egészséges, érett, kapavágás-, sár- és földmentes legyen». Föld- és sármentes alatt az értendő, hogy a burgonya csak a súly 5%-áig tartalmazhat ilynemű anyagot.

Persze mennél bővebb a minőségi körülírás, annál nehezebben állapítható meg, hogy az átadásra kerülő burgonya a minőségi kellékének tényleg megfelel-e és minden egyes szállítmány

külön-külön bő alkalmat nyujt esetleges vitára, kifogásolásra. Még a vételnél csak kiküszöbölhetők a kifogások. Az eladó megmutatja a burgonyáját, a vevő megszemléli, meg- és átveszi azt és a kifogásolás joga elenyészik.

A hatósági igénybevételnél azonban annál fontosabb ezen kérdés, mert jól tudjuk, hogy a termelő a hatóságilag igénybevett felesleget nem a minőségileg jobb, hanem mindenkor a legrosszabb, kevésbé eltartható és már nem tárolható készletéből adja át.

Az előző gazdasági évre a burgonya zár alá vételét, eladási feltételeit és felhasználását a 3310/1917. sz. kormányrendelet állapította meg, melyet a 108,000/1917. sz. hatósági igénybevételt kimondó rendelet egészített ki. A kormányrendelet csak eladót és vevőt ismer és közvetítőül egyik háborús központot, az «Országos Burgonya Közvetítő Irodá»-t jelöli meg (15. §.). Az igénybevételt elrendelő 108,000. sz. rendelet VII. cikke már átvevőről és nem vevőről beszél. Bizonyos az is, hogy az a termelő, akitől meg az eladásra szánt feleslege is ekként hatósági úton elvétetik, eladónak nem tekinthető, hanem az árú átadásával az egyéb közszolgáltatáshoz teljesen hasonló közszolgáltatást teljesít. Viszont azonban az is kétségtelen, hogy az ellátatlan, aki mint átvevő szerepel, végeredményben vevő is. Ezen gazdasági évre a 3243/1918. M. E. sz. rendelet és a 18,500/1918. O. K. H. számú végrehajtási utasítás hasonló intézkedéseket tartalmaz.

Köztudomású, hogy a mult évben igen rossz burgonyatermésünk volt. Az eső hiánya folytán a gumó nem tudott beérni, apró maradt; később a kiszedésnél legtöbb helyen piszkos, sáros lett és ezen burgonya nagyfokú romlásnak volt kitéve és az ezekből közfogyasztásra bocsátott mennyiségek legnagyobb része étkezési burgonyának nevezhető nem volt. Nap-nap után olvastuk, hogy a fogyasztóhoz érkező burgonyaküldemények éretlenek, aprók, rothadásnak indultak, szemetesek voltak. Előfordult az is, hogy egyik rendezett tanácsú város címére érkezett 400 q burgonyából már a vasútállomáson 150 q-t mint mindenféle étkezési célra alkalmatlan szemetet kénytelen volt félretenni.

Bár ezen évben a burgonyatermés jó, de mert több vármegye van, ahol a burgonya nem tudott beérni, — apró használhatatlan stb. — kétségtelen, hogy ezen a mind jobban előforduló tények adják meg a jelentőségét annak, hogy a hatóságilag igénybevett burgonya minőségi hiányának érvényesítési módját sürgősen rendezzük és az esetleges pereket megelőzzük.

A kérdés tételes szabályozása előtt is azonban el kell döntenünk, hogy azon ellátatlan, aki a fenálló rendelet szerint burgonyát nem vehet, termelési szerződést nem köthetett és így a közellátásra volt utalva, érvényesíthet-e a hatósági igénybevétel útján megszerzett és a közvetítő útján részére átadott nem megfelelő minőségű burgonyára hatályosan minőségi kifogást; ha igen, hol, mikor, mi módon és kivel szemben?

Az kétségtelen, hogy az ellátatlan — miután a kormányrendeletek őt a szabad kereskedelem útján a burgonya beszerzésétől eltiltják — étkezési célra alkalmas és a fenti kormányrendeletek feltételeinek megfelelő burgonyát igényelhet és így minőségi hiányok esetén kifogásai érvényesítésétől el nem ütheto.

A 108,000/1917. számú miniszteri rendelet VII. cikke és 764 1918., valamint a 3243/1918. M. E. sz. rendeletek szerint a termelő a rekvirált burgonyát a központnak vagy az általa megjelölt átvevőnek a rakodó állomásához szállítva, vasuti kocsiba rakva tartozik átadni. Ebből és a kormányrendeletek azon intézkedéséből, hogy a központ csak közvetítő, úgy látszik, mintha az a központ maga nem volna köteles az árút átvenni, hanem átvevőül az arra jogosult ellátatlant jelölheti ki. Ámde az életben nem ez a helyzet. A fogyasztó a legritkább esetben érintkezik közvetlenül a termelővel.

A burgonya részint az időjárás, részint az igák, esetleg emberi erő hiánya miatt nem mindig fuvarozható; a vasuti kocsi hiánya pedig a szállítást gyakran megakadályozza. Nem lehet tehát az ellátatlant néha hetekre, sőt hosszabb időre is a termelőhöz küldeni és arra kötelezni, hogy a burgonyának vasuti kocsiba való rakását bevárva, azt a helyszinen vegye át. A gyakorlat az, hogy a termelő igénybevett burgonyáját, amint teheti, a rakodó állomáshoz hordja, vasuti kocsiba rakja és a központ kirendeltsége vagy bizományosa azt a Közélelmezési Hivatal vagy a központ rendelkezése szerint az ellátatlan részére feladja. A minőségi hiányokról a fogyasztó átvevő csak a fogyasztás helyén értesül. Az anyagi igazság rovására esnék tehát, ha akár hely, akár idő tekintetében megakadályoznánk a fogyasztót, hogy esetleges minőségi kifogásait ekkor és itt ne érvényesíthesse.

A KT. 317. §-ában az előírt rendelkezések a minőségi kifogások érvényesítésénél be nem tarthatók. Hiszen a fogyasztó a burgonyát már eddig is nehezen várta, ami jó és használható, arra égető szüksége van. Meg kell tehát engednünk a kiválasztást már a közellátás biztosítása érdekében is és módot kell adnunk arra is, hogy a teljesen használhatatlan és nem a vasuti szállítás alatt tönkrement burgonya térítési ára, szállítási és egyéb költsége a vételárból levonható, illetve előrefizetés esetén visszakövetelhető legyen.

Felvetődik az a kérdés, hogy a háborús központ nem vehetné-e át a burgonyát mindenkor minőségileg a rakodó állomásnál és nem utasíthatná-e vissza az étkezési célra alkalmatlan burgonyát már itten?! Egy egész ország ellátásánál gyakorlatilag az keresztülvihetetlen, de meg különben is, amit az egyik fogyasztó étkezésre alkalmatlannak tart, azt a másik ellátatlan a fenálló nagy szükség folytán örömest elfogadja.

Nyilvánvaló, hogy a végleges átvétel csakis a fogyasztás helyén történhetik meg és a közellátás biztosítása érdekének csakis az felel meg, hogy a fogyasztónak a fogyasztás helyén a kifogásolást megengedjük.

Azon kérdés elbírálásánál, hogy a fogyasztó kivel szemben érvényesíthesse kifogásait, szintén a tényleges állapotot kell vizsgálnunk. A legtöbb esetben az ellátatlan a termelővel közvetlen érintkezésbe nem is lép; leggyakrabban azt sem tudja, hogy ki vagy kik a termelők és mert a feladást majdnem mindig a kirendeltség vagy a bizományos teljesíti és viszont az ellátatlan fogyasztó a fizetést a központnál teljesíti, az a jogilag ritka helyzet áll elő, hogy a fogyasztó kárt csakis a közvetítőtől követelhet. Ámde ha a központ ezen kivételes nehézségek folytán téńyleg a kárt megtéríteni tartozik is, viszont a központnak feltétlenül felelős a termelő, mert jóllehet a termelő mást mint rekvirált árút átadni nem tartozik, de viszont nem kerülhet a rekvirálással előnyösebb helyzetbe, mintha termését szabad kereskedelem útján bocsátaná árúba. Az is bizonyos, hogy a központot a kis közvetítési díjból, amelyet a szervezési költségek felemésztenek, ilyen rizikó végleges viselésére kötelezni nem lehet. De nem mentesítheti a termelőt a kártérítési kötelezettségétől az sem, hogy ő az átadás helyén vasuti kocsiba rakva az árút átadta, a térítési árat a fuvarlevél ellenében megkapta. A térítési ár átvétele és az így megejtett leszámolás csak az esetben volna mentesítő, ha a minőségi hiányokat a termelő a berakás után és a pénz felvétele előtt a központ kirendeltségével közölné vagy anélkül is, ha a kirendeltség azokról tudomást szerzett és a burgonya szállítását mégis megengedte.

A háborús körülmények törvényeink kereteit és rendelkezéseit szűknek mutatják. Az életviszonyok gyors ütemben változnak. A vétel lassanként kiszorul és helyét a hatósági igénybevétel foglalja el. Az új helyzettel számolnunk kell és a termelővel szemben a minőségi hiányok folytán előálló mindennemű kár érvényesítését épen a közellátás biztosítása érdekében is a legtágabb módon meg kell engednünk és a meg nem felelő minőség minden következményét még a rendeletekben megjelölt tényleges átadás, elszállítás és térítési ár átvétele és a leszámolás megejtése után is a termelőre kell hárítanunk. Ez felel meg az anyagi igazságnak is.

Dr. Martos József.

Szemle.

— **Felhívás a hadbavonult ügyvédekhez és bírákhoz.** A béke közeledik s ez új, nehéz harcok kezdetét jelentheti. A távollevők harcát az elvesztett és visszanyerendő kenyérért és a harctéren szerzett becsület itthoni megbecsültetéséért. Ha e harcban a Jogtudományi Közlöny azok mellé áll, akik legszebb éveiket áldozták a köznek, nemcsak a hazafias érzés, de a méltányosság parancsát követi, mert ők a *gyöngébbek*. Hogy ne maradjanak a közeledő nagy birkózásban, struggle of lifeban alul, komoly gondunk és törekvésünk. Ellenőrizni fogjuk a kormány, a kamarák és érdekképviseletek idevonatkozó működését és kellő időben javaslatokkal fogunk fel-

lépni. Hogy a helyzetről tiszta képünk legyen és hogy a leszerelés utáni munkatorlódást elkerüljük, elhatároztuk, hogy az anyaggyüjtést azonnal megkezdjük. A szerkesztőség megbízta dr. Móra Zoltán tart. hadnagyot és dr. Simon Béla tart. főhadnagyot az előkészítés munkájával. Felhívjuk az igazságügy összes hadbavonult munkásait és ezek hozzátartozóit, hogy címüket a szerkesztőséggel közöljék.

A Jogtudományi Közlöny szerkesztősége.

— **Magyary Géza** avatott tollából *A nemzetközi bíráskodás* címmel terjedelmes munka jelent meg a Magyar Jogászegylet könyvkiadó vállalatában (231 lap, Franklin-Társ. bizománya. Ára 20 K). Ritkán akad könyv, amely aktualitásánál fogva jobbkor érkezett volna. Benne jogi irodalmunknak egy eseménye találkozik a világtörténelem eseményeivel. Magyary Géza személye és méltán köztiszteletben álló irodalmi multja biztosítja, hogy a munkának, amelyet egyik közelebbi számunkban kimerítően fogunk ismertetni, tárgyi aktualitása mitsem von le tudományos értékéből.

— **A fiatalkorúak elhelyezésének kérdéséhez. (1913 : VII. tc. 66. §. 3. pontja.)** A fiatalkorúak bírájának, főként a fővárosban, nem csekély s meglehetős sűrűen ismétlődő gondot okoz a Fb. 66. §. 3. pontjában körvonalazott jogának gyakorlása s ennek keretében ama feladatának sikeres érvényesítése, hogy a környezetükben erkölcsi romlás veszélyének kitett, vagy züllésnek indult fiatalkorúak elhelyezését illetően, — környezetüktől való eltávolításuk mellett — milyen intézkedést tegyen akként, hogy az a fiatalkorú értelmi és erkölcsi fejlődése érdekeinek legjobban megfeleljen. A hivatkozott törvényhely módot ad a bírónak arra, hogy a gyermeket vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított fiatalkorút ideiglenesen az állami gyermekmenhelyen helyezheti el, vagy gondozását mindaddig, míg ebben a kérdésben a gyámhatóság határoz, megbízható hozzátartozójára vagy más alkalmas személyre, vagy valamely gyermekvédő patronázs-egyesületre bízhatja.

A törvénynek ez a szép és mindenekfelett humánus rendelkezése azonban ezidőszerint így papiroson sokkal jobban fest, mint a gyakorlati megvalósítás mezején. Közvetlen tapasztalatból, tehát mindig a fővárosi viszonyok szemmeltartásával konstatálhatom, hogy a fiatalkorúak bírájának az erkölcsileg züllésnek kitett fiatalkorúak megfelelő elhelyezése terén rendelkezésére álló eszközei ma, a háborús életviszonyok mostohaságának és az erkölcsök megdöbbentő elvadulásának idején, módfelett fogyatékosak. És pedig legfőképen azért, mert az elhelyezési intézmények befogadási képessége — épen az elhelyezésre szorultak egyre növekvő száma miatt — hovatovább felmondja a szolgálatot.

S ennek a helyzetnek hátrányos és nagy mértékben elkedvetlenítő hatását elsősorban a fiatalkorúak fővárosi bíróságának ú. n. inspekciós bírái kénytelenek érezni a legközvetlenebbül, amikor azonnal kell intézkedniök a csavargás vagy közveszélyes munkakerülés miatt rendőrileg eléjük állított fiatalkorúak elhelyezése tárgyában. És minden egyes ilyen alkalommal sajnosan kell éreznie kényszerhelyzetében, hogy meg van ugyan a minden sorában igaz emberiségtől áthatott, ideálisan nemes törvényünk, de mit ér, ha még mindig nagyon hiányosak az annak végrehajtásához s a szellemének érvényrejuttatásához megkívánt eszközök. Eléje állítják a bíró elé a napok óta csavargó, lakás és foglalkozásnélküli, lerongyolódott gyermeket vagy fiatalkorút; az apa elesett, hadifogoly vagy katonai szolgálatban van távol, az anya egész nap munkában s nem törődhetik a gyerekkel; sőt igen soknak már se apja, se anyja. S miközben a fiatalkorút hallgatja ki szomorú sorsa felől: egymásután érkezik be hozzá a különböző gyermekvédő egyesületek értesítése, hogy: hely nincs, — «megtelt».

Azaz, hogy ezekben a jótékony egyesületekben nem is lehet nagyon válogatni. Sajnos, de való: a fővárosban még mindig nagyon kevés az elhelyezésre alkalmas, vagy ilyenre hajlandó jótékony társadalmi intézmények száma. Leghathatósabb segítségére van a fiatalkorúak bíráinak a fiúkat illetően a Katholikus Patronage-Egyesület, a leányokra vonatkozóag a Szociális Missziótársulat Mária Mercedes leányotthona. A munkábahelyezés eseteiben pedig kiválóan működik közre a Patronázs Munkaközvetítő hivatal. Ezzel aztán fel is soroltuk a számottevő intézményeket, a többi egynéhány a jelzett célok kivitelénél már csak jelentéktelenebb szerepet játszik.

Az 1913 : VII. tc. megfelelő kifejlesztéseül meg kellene csinálni a mai viszonyok enyhülésével a fiatalkorúak dologházát a csavargó és munkakerülő fiatalkorúak hasznos munkához való szoktatására, körülbelül olyanformát, mint amilyet az 1913 : XXI. tc. a felnőttekre vonatkozóan megállapít. Javítóintézeteink elégtelen száma miatt a bíró a fiatalkorút is, — természetesen azért a nevelés szempontjainak mellőzhetlen figyelemmel tartása mellett — ilyen speciális dologházba utalhatná akkor, ha azt a fiatalkorú munkára nevelése és rendes életmódhoz szoktatása végett szükségesnek tartaná. Nem lenne célszerűtlen ezenkívül az angol reformatory-rendszernek a hazai talajba való gondos, lelkiismeretes átültetése sem. *Zsoldos Benő.*

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége** október 22-én, kedden este fél 7 órakor az Ügyvédi Kamara tanácstermében (V., Szemere-utca 10.) felolvasó estét rendez, melyen *dr. Glücksthal Samu* ügyvéd úr tart előadást «Adózási rendszerünk» címen. Október hó 15-én *dr. Görög Frigyes* ügyvéd tartott előadást a valutakérdésről.

— **Uj könyvek.** 1. *Háborús gazdasági törvények és rendeletek.* Most jelent meg a Magyar Vámpolitikai Központ ismert Háborús gazdasági törvények és rendeletek című gyüjteményének VI. kötete két részben *dr. Székely Artur* szakszerű szerkesztésében, mintegy 1200 oldal terjedelemben. A két új kötet az 1917 október 1. és 1918 július 31. között kiadott anyagot, az összes adóügyi, árdrágító visszaéléseket üldöző, átmenetgazdaságra vonatkozó bőr, cukor, fémek, vasanyagok, gabona és liszt, textilárúk és ingatlanok forgalombahozatalát szabályozó, hadiszolgáltatásra vonatkozó, a közélelmezést biztosító, kényszertársulatokat létesítő, központok ellenőrzését elrendelő, mezőgazdasági, moratóriumi, népruházati, postára és telefonra vonatkozó, szociálpolitikai, tüzelőanyagokkal való ellátást biztosító, vámügyi stb. törvényeket és rendeleteket tartalmazza gyakorlati csoportosításban. A tárgymutatóval ellátott, két kötet együtt 78 K-ért kapható a Magyar Vámpolitikai Központnál (V., Alkotmány-u. 8.) 2. *Az országgyűlési képviselőválasztásokról* szóló 1918 : XVII. tc. bevezetéssel és jegyzetekkel ellátott kiadása jelent meg *Faluhelyi Ferenc dr.* pécsi jogakadémiai tanártól, mint a Közjogi Törvénytár első füzete, amelyet a Dunántúl könyvkiadó r.-t. indított meg. A 361 oldalra terjedő kis kommentár ára 12 K. 3. Die kriegswirtschaftliche Organisation Deutschlands, von Rechtsanwalt Dr. Árpád *Plesch* z. Zt. Oblt. i. d. Res. zugeteilt dem k. u. k. Kriegsministerium. Wien 268. l. Könyvárusi úton nem kapható. 4. A börtönügy. Irta dr. *Hacker* Ervin kir. ítélőtáblai tanácsjegyző. Pécs, Dunántúl r.-t. 1—257 l. Mindkettőre visszatérünk. 5. *Dr. Klug Emil—Dr. Soltész Adolf:* Az 1918. évi háborús adónovella. Ára 10 K. Kapható az Országos Iparegyesületben (gróf Zichy Jenő-utca 4.), az Adó- és Illetékügyi Szemle kiadóhivatalában (V., Falk Miksa-utca 7.) és minden könyvkereskedésben. 6. Neugründung der Bevölkerungspolitik von Dr. Ernst *Tomor*, Budapest. Würzburg, Verlag Kabitzsch. 1918. 115 l.

Fiatal ügyvédet vagy ügyvédhelyettest, esetleg nagy gyakorlattal bíró ügyvédjelöltet keresek azonnali belépésre, aki bácskai törvényszéki székhelyen lévő ügyvédi irodám vezetését vállalná. Fizetés havi 1000—1200 K. Cím megtudható a kiadóhivatalban, ahová az ajánlatot tartalmazó levelek is intézendők. 16174

Gyakorlott ügyvédjelöltet keresek november elsejére. VIII., Fhg. Sándor-tér 3., II. 3. 16176

Jó megjelenésű, fiatal, nőtlen gyakorló ügyvéd a katonaságtól szabadságoltatván, előkelő fővárosi vagy nagyobb vidéki ügyvédi irodába társként belépne. Levelek «Ügyvéd 33» jeligével a kiadóba küldendők. 16185

42 éves, hadmentes ügyvéd, fővárosban vagy vidéken társulna, esetleg irodát átvenne. Cím a kiadóhivatalban. 16186

Fiatal ügyvéd, ki helybeli vasútvállalatnál van alkalmazva, budapesti ügyvédnél délutáni foglalkozást vállal. Cím a kiadóhivatalban. 16188

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 43. szám. Budapest, 1918 október 27.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Magyarország függetlensége: *Dr. Kmety Károly, dr. Nagy Ernő, dr. Marczali Henrik* nyilatkozatai. — *Dr. Glücksthal Samu* budapesti ügyvéd: Ingyen részvények jövedelem jellege. — *Sándor József*, a fiatalkorúak brassói bírája: A fiatalkorúak javító jogrendszerének továbbfejlesztése. — *Dr. Fazekas Oszkár* budapesti ügyvéd A szerzői jogi javaslat. — Törvénykezési Szemle. *Dr Csipkay E. Andor* budapesti kir. központi járásbíró: A váltóbirtokosnak a váltó lényeges kellékeire vonatkozó kikötési joga. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XII. k. 15. ív.

Magyarország függetlensége.

Majdnem ezer év után ismét a hamleti kérdés előtt áll a magyar állam. Nem kételkedhetünk egy percig sem, hogy a politikai erő, az államalkotó tehetség, amely mongol és török pusztítás, belviszályok és osztályharcok ellenére, hódító hatalommal és fejedelmi kényszerrel szemben fentartotta államiságunkat, ezúttal is diadalmaskodni fog. Meg fog maradni a lényeg, de bizonyára változni fog a tartalom és a forma. Ha talán tragikuma is a magyar államnak, hogy erejét a közjogi formában volt kénytelen keresni, ahelyett, hogy gazdasági és szellemi kultúrájának egységével hangsulyozhatta volna létalapját, bennünket, mint a jog- és államtudományok orgánumát ezúttal is elsősorban közjogunknak várható átalakulásai kell, hogy érdekeljenek. Ez okból fordultunk a magyar közjog és a história professzoraihoz, akik nemcsak a politikán kívül, hanem a politika felett állanak, hogy a várható közjogi események kérdéseire megfeleljenek. Kérdéseink a következők voltak:

I. Az Ausztriában végbemenő változások változtathatnak-e a Pragmatica Sanctio-ban megállapított öröklési renden?

II. Ezek a változások milyen átalakulásokat vonnának maguk után a közjogi terminologia terén?

III. Megmaradhat-e a Pragmatica Sanctio alapján Magyarország és Ausztria közt létrejött örökös szövetség a kölcsönös védelem kötelezettségével?

Kérdéseinkre lekötelező szívességgel adott válaszokat beérkezésük sorrendjében az alábbiakban közöljük.

* * *

Dr. Kmety Károly:

Ugy látom, hogy a magyar közvélemény az ausztriai «forrongást» már befejezett államjogi alakulásnak, Ausztria likvidálásának, sőt *enyészetének* hajlandó tekinteni s ezen nyomon «*bizonyos megelégedéssel*» fogadja azt.

Ám ettől igen távol vagyunk még. Az október 16-án kelt császári manifesztum, mely esetleg «tudós professzor Wilson» eszméit appreciálja, csak a császári «hajlandóság» körvonalait jelenti. Az átalakulás államjogilag perfekt az osztrák Reichsgrundgesetznek a jelenlegi osztrák alkotmányos törvényhozás által való *megfelelő módosításával* lenne. Azt nem tételezem fel, hogy államcsinyszerűleg vagy forradalmilag vezetnének keresztül ilyen mélyen ható alkotmányváltozást odaát. Már pedig az alkotmányos út *esélyei* a mai abnormis viszonyok között a Reichsrat mindkét házában szinte kiszámíthatlanok.

A császári manifesztumban foglalt deklarációk a nemzeti tanácsokat és Gácsország kiválását illetőleg szintén csak alkotmányos törvényhozási úton lehetnek államjogilag valósuló új helyzetekké.

Egyébként óvatosság! Nagy *félreértés*, «korai öröm, késő bánat» már most Ausztria haláláról zengeni ideát. Az új osztrák «Bundesstaat» a manifesztum szerint is «*erősebb* osztrák császárság»-nak van szánva, mint aminő az eddigi «egységes» (!) állam volt. Ne feledjük, hogy a «Meine Armee», amelynek táborában nyugszik Ausztria, még egységes és osztrák szellemű, hogy Ausztria szívós életűnek bizonyult századokon át és hogy Nagy Ausztriáról való ábránd és a dogma, hogy «Austria erit in orbe ultima» sokfelé és sokak lelkében él és hatásos.

ad I. Ha valósággá lenne is a manifesztumban foglalt átalakulás és *szövetséges államma* válnék a mai osztrák *császárság*, ez önmagában nem érintené az osztrák közjog szerint ott az összes Habsburgi leszármazottaknak biztosított igényét a Bundesstaat császári trónjára, sem pedig az örökösödés *sorrendjét*.

Természetesen az osztrák átalakulás nem érintené, nem érinthetné a magyar Pragmatica Sanctio, 1723 1., 2., 3. törvénycikkek teljes hatályosságát, sem a trónöröklési jog és az öröklés sorrendje tekintetében. Tudvalevőleg e törvények a magyar államnak teljes szuverénitással, szabadon meghozott törvényei. Más volna az eset, ha Ausztria a császári trónon való öröklést máskép szabályozná és az «elválaszthatlanul együtt birtoklást» egyoldalúlag lehetetlenné tenné, ez kapcsolatunk teljes megszünését, illetve a magyar törvényhozás új elhatározását vonná maga után. De hát ennyire nem vagyunk és talán nem is leszünk.

ad II—III. A közjogi elnevezések bizonyos változása alig lesz elkerülhető, így pl.: Osztrák császárság «Bundesstaat» esetére «*Ausztriai Egyesült-Államok*» nevét nyerhetné; ahol hazánkkal együtt említettnék, ott az eddigi Ausztria-Magyarország helyett «Ausztria *és* Magyarország» lenne a helyes megjelölés. Az «Osztrák-magyar» monarchia kifejezés teljesen mellőzendő lenne, eddig sem volt megfelelő; közös vagy együttes magyar-osztrák lobogóról vagy államcímerről természetesen szó sem lehetne, a szó szoros értelmében vett *tiszta perszonális* unió mellett.

A trónöröklési törvényekben megállapított elválaszthatatlanul és megoszthatatlanul való együttbirtoklásból folyik a közös külső biztosságnak együttes erővel való megvédése, mint viszonos kötelezettség az osztrák «Bundes Staat»-ra is, az egész magyar királyságra is. Tehát az új alakulás egymaga, ez alól egyik felet sem mentesítené. Ebből persze nem következik, hogy a szerveiben külön magyar külügyet és a *külön magyar hadsereget* nem lehetne azonnal megvalósítani, hiszen közjogi helyes felfogás nem is lehet más, mint az, hogy a Pragmatika Szankcióból nem foly szükségkép «*a közös hadsereg*».

Azt hiszem tisztelt Szerkesztő Ur most még egyebekről nem időszerű beszélni, de ha a részletek, főkép a vonatkozó magyar törvényjavaslatok nyilvánosságra kerülnek, szívesen állok rendelkezésére.

Dr. Nagy Ernő:

Szerintem Ő Felsége proklamációjában Ausztriát illetőleg kifejezésre jutott változások az 1723-iki törvényekben megállapított magyar trónöröklési rendet nem érintik. Magyarország a trónöröklést függetlenül és önállóan szabályozta és rajta azok az alakulások, melyek Ausztriában egyes részeknek, Ő Felsége uralkodása alatt, különállást és állami létet biztosítanak, semmit sem változtathatnak. Megjegyzem, hogy az alakulások igazi jogi jelentőségét még nem is ismerjük; még nem tudjuk, hogy az

egymástól elváló részek jövőre szövetséges államot alkotnak-e, avagy életüket mint államok szövetsége folytatják tovább. De akármiként legyen is, az bizonyos, hogy a magyar trónöröklési rend szabályozásánál Ausztria részeinek egymáshoz való ilyen, vagy olyan viszonya föltételként megszabva nincsen. A magyar törvény csak azt mondja, miután a trónöröklés főtételeit megállapította, hogy így az lesz a trónöröklés rendje, melyet Ő Felsége Németországban és azonkívül fekvő örökös országaiban és tartományaiban már meghatározott és hogy ezen országok és tartományok Magyarországgal feloszthatlanul és elválaszthatlanul együtt birtoklandók, mintahogy ezt a törvényt később, az 1867 : XII. tc. is magyarázta.

A Pragmatica Sanctio keletkezése óta az örökös tartományok egymáshoz és az államegészhez való viszonya előzőleg is már nagy változásokon ment keresztül, anélkül, hogy abból a trónöröklés változására valamely következtetést vontak volna. Nem szabad ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy mikor a Pragmatica Sanctio keletkezett, Ő Felségének örökös tartományai túlnagy részben a német-római szent birodalomhoz tartoztak, tehát szorosan jogilag egy másik szuverén állam kiegészítő részei voltak. Azok a tartományok pedig, melyeket a törvény Németországon kívül fekvőknek mond, később egészen elvesztek.

Sőt szerintem a trónöröklési rendet az sem érintené, ha Magyarország Ausztriától teljesebben elválna, vagyis a tiszta perszonálunió alapjára helyezkedve rendezné be életét. Mert először is, a magyar közjogfelfogás mindig azt tartotta, hogy a Pragmatica Sanctio Magyarország szuverénitásán csorbát nem ejtett, amit egyébként maga a trónöröklési törvény is elismer, midőn az alkotmány biztosítására a hitlevél kiadását föltételül szabja meg. De így magyarázza ezt az 1791 : X. tc., a híres alaptörvény. E törvénynek már címe is Magyarország függetlenségéről szól és azután elmondja, hogy habár az 1723 : I. és II. tc. szerint Magyarországon és Ausztriában ugyanaz a fejedelmi személy uralkodik, de azért Magyarország független és szabad ország, semmi más népnek, vagy országnak alávetve nincsen, hanem Ő Felségétől, Magyarország királyától, saját törvényei és szokásai szerint kormányzandó.

Igaz, hogy az 1867 : XII. tc. közös ügyeket és ezekre vonatkozólag közös szervezeteket létesített. De maga a törvény 23. §-ában világosan kijelenti, hogy az előzőleg fenállott *kezelési módnak megváltoztatása nem folyik a Pragmatica Sanctióból, hanem a helyzetnek változása teszi azt célszerűvé.* Így tehát az 1867 : XII. tc. módosítása, vagy hatályának megszüntetése a trónöröklési rendet nem sértené, minthogy azért a Pragmatica Sanctio változatlanul fenállhatna.

Marczali Henrik:

Az örökösödési törvényt és az örökös tartományokkal való szövetséget az örökös tartományok rendjeivel kötendő szerződésbe akarták foglalni 1712 júliusban. 1713-ban titokban és titoktartás kötelezettsége mellett közölte az uralkodó a Pragmatica Sanctiót belső titkos tanácsosaival. Mikor a női örökösödés és az örökös tartományokkal való unió az országgyűlés elé jutott, 1722-ben, az örökös tartományok rendjeinek részvételéről már nincs szó. A királyi meghivóban csak az állott: «hogy többi istentől reánk bízott királyságainkkal és országainkkal való szomszédos és baráti megegyezés és unió által a közönséges rend, az állandó és zavartalan béke s a birodalomra annyira szükséges nyugalom mindenkorra biztosítva legyen». Az örökös tartományok egyenként elfogadják a Pragmatica Sanctióba foglalt női örökösödés rendjét, de az unióval nem foglalkoznak. Pedig ugyanazon évben egy emlékirat valóban ajánlotta a monarchia összes népeinek «congressus»-át a női örökösödés elfogadására.

Ebből könnyű levonni a közjogi konzekvenciát. Az uralkodó az örökösödés új szabályozását belügynek nézi és azért az örökös tartományok valamennyiével külön tárgyalja. Az unió Magyarországgal ellenben külügy és így annak megkötésére csak magát, nem pedig a rendeket tartja illetékesnek.

Az 1722/23. I., II., III. tc. ép oly törvény, mint bármely más a törvénykönyvben. Hogy egyúttal szerződés az ország és királya közt, ezen nem változtat, hiszen a rendi törvényhozásnak annyi más aktusa (hitlevél, stb.) szintén szerződés király és nemzet közt. Hogy pedig törvény, az még külön is bebizonyítható. Alig hogy az országgyűlés elvben elfogadta a női örökösödést, és meghívta a királyt, gr. Sinzendorf főkancellár, mint indigena a főrendeknél azt indítványozta, hogy az örökösödésről szóló cikkelyeket állítsák ki mint külön törvényt, nem várva be az országgyűlés végét, mikor a szövegezés végbe szokott menni. A karok és rendek ezt nem fogadták el, mert egy országgyűlés csak egy dekretumot hozhat. Bármennyire sarkalatos törvény tehát az örökösödési törvény, formailag a többitől nem különbözik.

Ennek következése pedig az, hogy minden más törvényünk a király és az országgyűlés kölcsönös megegyezésével meg is változtatható. Más tényezőnek létrejöttére sem volt befolyása. A «mindenkorra», «mindörökre» kifejezések ezen nem változtatnak. Hisz az arany bullát, melyben szintén megtaláljuk e kifejezéseket, kilenc év mulva gyökeresen módosították, Mátyás 1486-iki törvénye pedig, mely mindenkorra szólott és melyet az országgyűlés sem változtathat meg, még királyválasztáskor sem, alig élte túl alkotóját.

Az örökös tartományokkal való unió «a külső erőszak ellen» védelmi szövetség, de mégis csak törvény. Mennyiben változtatandó meg, ezt csak az Ausztriában végbemenő kialakulás megismerése után lehet célszerűen megállapítani.

Az örökösödési törvény mint teljesen egyenlő feleket állítja egymás mellé Ő Felségének «Németország»-ban és azon kívül fekvő örökös királyságait és tartományait és a római szent birodalomhoz nem tartozó Magyarországot «elválaszthatatlan és oszthatatlan» kapcsoló részeivel királyságaival és tartományaival. Magyarország függetlensége és egysége teljesen biztosítva van benne.

Mégis van egy pontja, mely tudtommal közjogászaink figyelmét teljesen elkerülte, noha szerfölött sérelmes és így ha valami a Pragmatica Sanctióból, valóban sürgősen megváltoztatandó.

Az I. cikk 4. §-a az örökösödést szabályozza: «Oly módon, hogy az a nő- vagy fiörököse, aki a felséges ausztriai házban elfogadott elsőszülöttségi szabály értelmében a felséges ausztriai ház említett királyságainak és országainak örököse lesz, a szuccessziónak ezen és minden lehető esetében örökös jogon, Magyarországnak és a hozzá kapcsolt, szinte feloszthatatlanoknak értendő részek, királyságok és tartományoknak csalhatatlanul királyának tartassék és koronáztassék.»

Itt vége az egyenlőségnek. Meg van állapítva, hogy az, ki örökös jogon az örökös tartományok uralkodója «csalhatatlanul» királya lesz Magyarországnak. A viszonosság azonban hiányzik. Nincs megmondva, hogy akit Magyarország örökös jogon királyának elismer, «csalhatatlanul» uralkodója lesz az örökös tartományoknak. Így saját törvényünk szerint Ausztria ad nekünk királyt.

Azt hiszem felesleges bizonyítani, mennyire szükséges és magának a dinasztiának érdekében álló e cikkelynek adandó alkalommal való módosítása.

Ingyen részvények jövedelem jellege.

Az ingyen részvény fogalma gyakran fordul elő ezen a néven a gazdasági forgalomban. Az olyan részvényt nevezik ingyen részvénynek, amelyért készpénzben befizetés nem eszközöltetett. Keletkezik pedig azáltal, hogy a részvénytársaság rendes tartaléktőkéje, vagy akár értékcsökkenési, vagy más tartaléktőkéje terhére bocsát ki új részvényeket, amelyeket a régi részvényeseknek juttat. A míveletnek eredménye tehát az, hogy a tartaléktőke csökkentetik, a részvénytőke pedig emeltetik ugyanazon összeggel.

Az «ingyen» elnevezés fogalmilag helytelen, mert a részvényes voltaképen semmi új értéket a művelet révén nem kapott. Már pedig az «ingyen» szó fogalma feltételezi, hogy az, akinek ingyen adunk valamit, az valamivel gazdagodott legyen. A részvényest megilleti a társasági vagyon aránylagos része és így a tartalékok aránylagos része is törvényes tulajdonát képezi a részvényesnek. Ez kifejezésre jut egyébként a részvény forgalmi értékében is, mert ha egy 200 koronás névértékű részvénynél a tartaléktőke hányada újabb 200 koronát képvisel, úgy a részvény forgalmi értékében ezen 200 korona kifejezésre jut és a részvény forgalmi értéke 400 korona lesz. Kifejezésre jut az ér-

tékben még a latens tartalék és a részvény hozamának nagysága is, úgy hogy a részvény értéke az összes vagyonrészek összetétele és a jövedelmezőség számbavétele szerint alakul.

Amikor pedig a nyílt tartalékok átalakulnak részvénytőkévé és az átalakulás folytán tőkefelemelés létesül, a részvényes természetszerűleg semmiféle új értéket nem kapott, hanem csak egy okiratot vett kézhez, amely a részvényesnek már korábban tulajdonát képezett vagyoni alkatrészéről szól. Ezen átalakulás kifejezésre jut menten a részvény értékének a csökkenésében és ha egy régi részvényre egy új részvény jutott, úgy a részvény értéke felére száll le, mert az a vagyon és érték, amelyet eddigelé egy részvény képviselt, ezentúl két részvényre lesz felosztva.

Ha tehát a 200 koronás névértékű részvény forgalmi értéke 500 korona volt, a tőkefelemelés előtt és a részvények száma a tőkefelemelés révén megkétszereződött, úgy a részvények értéke 250 koronára kell, hogy leszálljon, amennyiben a részvények értékét a jelzett időben más körülmény nem befolyásolja.

Ezen kérdés gyakorlati jelentőséggel bír az adózók adóköteles jövedelmének meghatározásánál.

Amióta báborús adótörvényeink léptek életbe, az adókivetés megszünt patriarchalis művelet lenni, amely csak a kivető közegek becslésén épült fel.

Az új kivetési eljárás precíz jogszabályokon alapszik és feltételezi, hogy a kivető közegek a magánjogi és kereskedelemjogi szabályokat is ismerjék és helyesen alkalmazzák.

Figyelemmel kísérvén az adókivetést végző felszólamlási bizottságoknak gyakorlatát, feltűnt, hogy az egyik felszólamlási bizottság az ingyen részvények névértékét adóköteles jövedelemnek minősítette azzal az indokolással, hogy az ellenszolgáltatás nélkül a részvényeseknek juttatott új részvények értékét a részvénytársaság jövedelméből való részesedésnek, illetve az ily módon véghezvitt tőkefelemelést, jövedelemfelosztásnak tekinti.

Már eddigi fejtegetéseimből is kiviláglik, hogy az indokolás teljesen téves, mert a tartalékalapnak részvénytőkévé való átalakítása nem jelent jövedelemben való részesítést és nem jelent jövedelemfelosztást. Csak ha a részvénytársaság a kimutatott jövedelmet osztaná fel olyformán, hogy készpénz osztalék helyett új részvényeket adna a részvényeseknek, csak akkor lehetne szó arról, hogy a részvényesnek juttatott új részvény jövedelem jellegével bír. Az ily nyereségfelosztási mód azonban fogalmi és jogi lehetetlenség.

Ha lehetséges volna, úgy ez volna valójában az «ingyen» részvény.

A tartaléktőke szétosztásából származó új részvény tehát nem ingyen részvény és a szó semmiféle értelmében sem tekinthető jövedelemnek.

Dr. Glücksthal Samu.

A fiatalkorúak javító jogrendszerének továbbfejlesztése.*

III.

Kissé különösnek hangzik, hogy amikor a gyermeki züllés megakadályozására alkalmas tényezőket és jogszabályokat tárgyaljuk, az azok megvalósítására hivatott *intézmények züllésé*ről kell beszélni.

Sarkalatos hiba volt, hogy a háború kitörése idején a javító-nevelő intézetek egy részét katonai célokat szolgáló intézményekre foglalták le. Azok a körülmények, amelyekből okszerűen következtetni lehetett, hogy a háború a fiatalkorúak züllési esélyeit és kriminalitását növeli, adva voltak, világosak, érthetők, következésképp azon intézmények, amelyek a meggátlás célját szolgálják, fejlesztendők lettek volna, csak úgy, mint ahogy a kórházakat is szaporítani és fejleszteni kellett a háború okából. Arra az országban kevés példa volt, hogy szinházat, mozit, vendéglőt, kávéházat katonai célokra okkupáltak volna, a szórakozó helyek véges-végig nyitva voltak, miért kellett az iskolákat és ezek között a javító-nevelő intézeteket lefoglalni, amikor amúgy is kevés volt a férőhely? Az ország egyik legértékesebb javítóintézete a kolozsvári volt. Szervezete, működése és az ott meghonosított elméleti és gyakorlati rendszer egyaránt olyan volt, hogy annak mintájára kellett volna több hasonló intézetet felállítani, mert csak az ily kis létszámú javítóintézetek felelhetnek meg céljuknak, érhető el bennük az egyéniesítés. Ezt az intézetet kiürítették; a növendékeket részben idő előtt kísérletileg kihelyezték, részben szabadságolták, egy kis töredékét a szamosújvári intézetbe helyezték el és az intézet még legutóbb is katonai célokra szolgált. Ugyancsak az egyik legkiválóbb intézetet: a kassait a hadi gondozás céljaira adták át. Ahelyett tehát, hogy az intézeteket megfelelő arányokban fejlesztették volna, azok férőhelyét redukálták és az ifjúságot heringek módjára gyömöszölték be egy-egy terembe. A tanszemélyzet egy részét fegyverbe szólították. Kriminálpedagógusok megfigyelése szerint, akiknek munkája elsősorban a kísérleti lélektan alapelvei szerint a gyermek intellektuális, érzelmi és akarati tulajdonságainak átalakítása, a társadalmi berendezkedések normái szerint, átlagban 20—25 gyermek egyidejű nevelésével tudhatnak sikert elérni. Ahelyett tehát, hogy az erre való törekvés állandó lett volna, itt is visszaesés állott be.

Hogy a javító-nevelő intézetek a háború tartalma alatt javító céljukat el nem érik, meg sem közelítik, azt mi bírák abból állapítjuk meg, hogy az intézetet elhagyó fiatalkorúak között igen sok a visszaeső, a leányok között a perdita. Bizonyos fokú gyötrelem és lelki marcangolás szállja meg a bírót, mielőtt arra határozná el magát, hogy a fiatalkorúakat javítóintézetbe utalja és én valóban pironkodtam sokszor a szülők előtt, akiknek gyermekei a kísérleti kihelyezés tartama alatt a kriminalitásra való előbbre fejlődésüknek nyomatékos tüneteit tanusították. Ezen intézmények belső szervezetében valami mélyen gyökerező bajnak kell lennie, amit a háborús viszonyok fejlesztettek annyira, hogy céljukat általában el nem érik. És ez a bíró szempontjából rendkívül sajnálatos tünet. Amíg a polgári vagy büntetőbíró tevékenysége határozatának meghozatalával megszűnik, a fiatalkorúak bírájának ez a bírói tevékenysége hosszú, folyamatos eljárás, amely valójában csak akkor szűnik meg, amikor a fiatalkorú társadalomellenes magatartása is megszűnt s így voltaképen a fiatalkorú lelki fejlődésének egész folyamatát kell, hogy végigkísérje. Ezért nem közömbös előtte az a kérdés, vajjon a fiatalkorút minő környezetbe utalja be és nem közömbös, hogy azok az intézetek, amelyek a fiatalkorú társadalomellenes magatartásának kiirtására hivatvák, e célt sikerrel szolgálják-e.

Hogy ezen intézetek a javítónevelés célját el nem érik, érzik maguk az intézeti vezetők is. Megkeresésemre nyilatkoztak az iránt, vajjon a vezetésük alatt álló intézetek alkalmasak-e a züllött gyermekek megjavítására. Az e tárgyban kapott feleletek nagyrészt lesujtók. Egyik intézeti igazgató ezeket írja többek között: «A leányjavító nevelőintézeteknél tett szolgálataim alatt szerzett tapasztalataim alapján állítom, hogy a *munkánk teljesen nélkülözi a szakszerűséget* és tisztán ötletszerű. A tanítónők közül csak hármat ismertem tíz év alatt, kinél a rátermettséget és a hozzávaló érzéket meg lehetett állapítani, kikből szakszerű kiképzés után olyan javító-nevelő lenne, mint amilyenekre szükség van.» Példával is megvilágosítja a tanerők hozzá nem értését. «Egyszer egy növendéket, aki megszökött, a visszaszállítása alkalmával társai a tanítónő szemeláttára megrugdostak, leköptek, a büntetése pedig az volt, hogy teljesen mezítelenül zárkába csukták.» Egyszer egy leányt azért büntettek meg, mert a munkája mellett énekelt. Egy teljesen degenerált imbecillis gyermeket koplaltatással akartak az abc-re megtanítani. Egyik leánynövendéknek, aki a kályhát felrakó munkást nézte, tanítónője így szólt: «mit bámulsz, még sohasem láttál nadrágot?» A példáknak nagy tömegével világítja meg azt a szeretetlenséget és hozzá nem értést, amivel a tanerők a gyermek lelki világának átalakításával próbálkoznak. Ha a nevelés valamely ágában elengedhetetlen kellék a nevelőnek hozzáértése, a sajátos nevelésre való rátermettsége és ráképzése, a gyermekszeretet és türelem, elsősorban azoknak kell ezen tulajdonságokkal rendelkezni, akik a nevelés különleges feladatainak teljesítésére hivatvák.

A másik hiba, amiről az intézeti vezetők panaszkodnak, a fiatalkorúak intézeti elhelyezésének rendszertelensége. A férőhelyek hiányában az elhelyezésnél az az elv, hogy a fiatalkorú oda kerüljön, ahol üres hely van. Így aztán a különböző okokból züllő és kriminális gyermekek kerülnek össze és ha figyelembe vesszük, hogy a gyermek utánzó hajlamainál fogva a rossz anyag megfertőzi a kevésbbé rosszat és ha figyelembe vesszük

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 42. sz.

azt a mély hatást, amit a szuggeszcióval, mint az átalakító nevelés tényezőjével a nevelő növendékeiben elérhet, viszont e hatást a gyermeki lélekhez hozzáférő és vele állandóan együttélő rossz hajlamú és indulatú gyermek paralizál, elképzelhető a javító-nevelésnek az a hatása, ami e rendszertelen elhelyezésnek következménye.

Panaszkodnak amiatt is, hogy különösen a leányokat nem lehet eléggé szakszerűen foglalkoztatni és ez a foglalkozás inkább ötletszerű, a helyi és időbeli viszonyokhoz mért. A gazdasági munkaerő hiányában fiúkat és leányokat, akiket egyébként szakszerűen ki kellene képezni, mezőgazdasági üzemben napszámosként alkalmaznak, amit ugyan a mai nehéz gazdasági viszonyok között meg lehet érteni, de annyiban kell kárhoztatni, hogy ezáltal a fiatalkorúak az életbe kikerülve, semmi komoly foglalkozáshoz nem láthatnak, bennük a munkaszeretetet, a felelősségérzést és kötelességtudást fel nem ébresztve, igen könnyen újból munkakerülőkké és kriminálisokká válnak. Bizonyos irányú munkaképességüknek megállapításával a munkaszeretetet ebben az irányban kellene felébreszteni, aktivitásukat tovább fejleszteni és gyümölcsöző tőkévé átváltoztatni.

A legközelebbi napokban az ország egyik legnagyobb befogadási képességű intézetét: a szamosújvári javító-nevelőintézetet tanulmányoztam.

Ez az intézet kiváló példája annak, hogy milyennek *nem* szabad lenni a javító-nevelő intézetnek. Eltekintve attól, hogy egy családban hatvan gyermek van, — hogy a kilencéves menhelyi fiú egy családban fejlődik a 18 éves fiúval, a csiki székely gyermek a fővárosi jassz fiúval, akitől — mint maga mondja — a tolvajnyelvet már megtanulta; eltekintve attól, hogy az intézetben valamirevaló rendes iparág nincs, a fiúk céltalanul és haszontalanul lézengenek, késő este jönnek haza a városból, hogy semmit sem tanulnak; — hogy a családfőknek kriminálpedagógiáról halvány sejtelmük sincs; egyébként is javarészben nem pedagógiai, hanem irodai kezelési munkát végeznek; eltekintve attól, hogy az ágybavizelő, tehát beteg gyermekeket büntetésszerűen külön családban tartják és húgysavas ágyneműjük külön mosásával és szárításával büntetik; eltekintve attól, hogy az intézetnek könyvtára nincs, imbecillis gyermekeket a normális gyermekekkel egyenlően foglalkoztatnak, mindezektől eltekintve — mert e részben a most áthelyezett igazgató személye garancia arra, hogy e teljesen lezüllött állapotokon segít, — az intézet alapjában véve nem alkalmas a javító nevelésre. Tudvalevő, hogy ez az intézet eredetileg fegyház volt és ezt a jellegét az a tény, hogy a fegyházat jelző címeres tábla helyébe a javító-nevelő intézetet jelző táblát rakták fel, meg nem változtatta. A történelmi falak között az oda kerülő ifjút aligha szállja meg történelmi ihlet, de az épületbe lépőnek a komor, nehéz falak között, a sikátorok, vasrácsos cellák, sötét lépcsőházak láttára önkénytelenül a középkori kazamaták és kínzópadok jutnak eszébe. Az ifjúság fejlődésének nem lebecsülendő követelménye az, hogy az ifjú napsugaras helyen, szabad térségen tanuljon. Ide napsugár alig téved be, szabad tér pedig nincs. Az épületre bátran fel lehet írni Dante szavait: «Lasciate ogni speransa...»

Ezeken a teljesen lezüllött és a csődbejutás tüneteit erősen magukon viselő állapotokon segíteni kell és pedig gyökeresen, mihamarabb. Az a körülmény, hogy az intézeteket a háború fejlesztette vissza, figyelembe aligha jöhet azért, mert egyrészt az erkölcseiben erősen megtámadott ifjúságnak hatványozottabb méretű védelemre van szüksége, másrészt azért, mert a most fejlődő nemzedék az, amelyben a jövő társadalma épül s ha ezt a generációt elhanyagoljuk, a béke bekövetkezendő időszakában a ránk szakadó ezer és ezer baj között e kellően meg nem védett, elhanyagolt és bűnözésre nevelt emberanyaggal az eljövendő idők békés nyugalmát háborítjuk.

Az e tekintetben sürgősen megvalósítandó feladatok a következők lennének.

Az intézetbe való bírói beutalás után a fiatalkorúakat nyomban egy úgynevezett megfigyelő javítóba kellene szállítani, ahol mindenekelőtt meg kellene szakszerűen állapítani azt, hogy a fiatalkorú elzüllésének vagy kriminalitásának társadalmi vagy egyéni körülmények voltak-e az okozói. Akiknél az erkölcsi gyöngeség patológikus elváltozás eredménye, tehát részben degeneráltsági alapon való elváltozás, azok külön nevelendők és viszont külön azok, akiknél az érzelemvilág és az értelmi képesség normális és így a züllést avagy kriminalitást pusztán szociális tényezők váltották ki. Ebből a szempontból az intézetek egy része pszihopátiás alapú, egy része szociálpátiás alapú züllött és kriminális fiatalkorúak részére rendezendő be. A nevelők nagy körültekintéssel válogatandók meg. Már a normális fejlődésű gyermekek nevelése is szakszerű ráképzést és elsősorban gyermekszeretetet követel, mennyivel inkább kell a gyermeket annak szeretni és szakszerűen nevelni tudni, aki egy hosszú nevelési folyamat hibáit kijavítani, a károsan fejlődött gyermeki lelket átalakítani hivatott.

A családfők részére nyomban külön kurzust kell tartani, jövőben pedig családfőnek csak oly pedagógust legyen szabad alkalmazni, aki e külön kurzuson a vizsgálatot sikerrel letette. Ne történhessék meg a jövőben az, hogy egy nagy intézetben ne akadjon egyetlen nevelő, aki az intelligencia vizsgálatról soha nem hallott, következéskép az egyéni neveléshez a siker reményében hozzá sem foghat.

Egy családban legfeljebb 25—30 fiatalkorú foglalkoztatandó; lehetőleg hasonló korú és képzettségű, hasonló társadalmi rétegből való és azonos, vagy közelálló okból elzüllött, vagy bűnössé vált gyermek.

Az iparágak fejlesztendők és az életpályára való ránevelésre különös súly fektetendő. Nem szabad annak megtörténnie, hogy a fővárosi gyermeket, akit egyénisége, környezete, hajlama iparosnak vagy gyári munkásnak szánt, mezőgazdasági üzembe állítsanak be, avagy fordítva.

Ha a Bn. és Fb. szelleme és annak végrehajtása között ily mélységes nagy ür tátong a javító-nevelő intézeteket illetően, ugyanily állapotokat találunk a fiatalkorúak fogházaiban is és valóban alkalomszerű Lisztnek az a mondása, hogy az a fiatal korú, akit a bíróság szabadon enged, még talán megjavul, de akit fogházba küld, az biztosan elzüllik! Amikor szakszerű foglalkozásról szó sincs, felnőttek és fiatalkorúak együtt és egyenlő bánásmódban részesülnek, élelmezésük testi fejlődésükre egyenesen ártalmas, ez másképen nem is lehet. Ha pedig a fiatalkorúak fogházbüntetése végrehajtásában teljesen azonos a felnőttek fogházbüntetésével, valóban kevés értelme van tizenötnapos minimumnak.

IV.

Az a sajátszerű munkakör, amelyet a fiatalkorúak bírája betölt, sajátszerű egyéniséget, rátermettséget és hajlamosságot igényel. A foglalkozások egyetlen ágánál sem boszulja meg magát az a triviális közmondás, hogy akinek az Isten hivatalt ad, észt is ad hozzá, mint ennél a foglalkozásnál, amelynek sajátos célja a társadalomból kizökkent fiatalkorúnak a társasélet szabályaihoz való visszahódítása, mert minden egyes elhibázott intézkedés jórészben egy jövő élet elhibázott alapjának letételét jelenti. A Fb. életbelépése idején valóban az volt a tendencia, hogy a nem tisztán bírói feladatok teljesítésére az arra hajlamossággal és különös ügyszeretettel rendelkező bírák választassanak ki, akiket aztán különleges feladataik eredményesebb teljesíthetése okából különleges kiképzésben részesítsenek. A hirtelen felbuzdult készséget, mint a mi közéletünk egész vonalán a teljes közömbösség kora váltotta fel. Meg lehet állapítani, hogy a fiatalkorúak bíráinak tetemes része elveszítette, vagy meg sem szerezte azt a nemes ambiciót, amivel nemzete veszélyeztetett ifjúságának védelmére kelthetett volna. Jórészt azonban nem bennük rejlik ennek oka. A magisztráturának az a sajátságos és érthetetlen ellenszenve, amely ezt az intézményt megalkotásának idejében csöndes mosolygással kísérte, idők folyamán csak növekedett elannyira, hogy igen sok bíró egyenesen fázik attól a gondolattól, noha talán arra a legrátermettebb, hogy kijelöltessék, mások pedig attól szabadulni óhajtanak elannyira, hogy rendeletet kellett statuálni, amely a fiatalkorúak bíráinak elpályázási lehetőségét megakassza. A kijelölés nem kívánásának az a lényeges oka, hogy mivel mint a fiatalkorúak bírájának munkáját jogászi szempontból értéktelennek minősítik, e munkája mellé önkényt oly munkálatok teljesítésére is kell vállalkoznia, amelyből jogászi mivolta is megállapítható, ami által fiatalkorú bírói munkája mellékes referáda lesz, amelyben kevés a köszönet. A más munkássággal való élénkebb és tevékenyebb foglalkozás egészen érthető és a bíró egyéni szempontjából igazolt. Aki összes tevé-

kenységét e nagy munkának szenteli és szoros értelemben vett bírói munkája mellett hatósági területén a gyermekvédelem középpontjába állva, annak irányító és vezető közege, jövőjét veszélyezteti, mert egy tábla sem látná szívesen azt a bírót, aki mint a fiatalkorúak bírája speciális rátermettségének és kiképzésének adta bizonyságát, mert a táblán ily munkaerőre szükség nincs. Viszont azonban egyetlen példáját sem statuálták annak, hogy fiatalkorúak bírája ebben az ügyszakban teljesített hasznos munkálkodásáért soronkívüli előléptetésben részesült volna.

Több vidéki és fővárosi bírótársamtól kapott információm alapján megállapíthatom, hogy az ezen ügyszaktól való elhidegülés a jelzett okokból általános; fiatalság, amely az arra való speciális kiképződésre törekednék, alig van; a bíró gyermekvédelmi társadalmi munkálkodását, amely pedig lényegében rendkívül fontos, egyáltalában nem értékelik: egyéb munkája olyan sok, hogy ezzel az ügyszakkal behatóan nem foglalkozhatik; nagy forgalmú törvényszékeknél, vizsgálóbíró, főtárgyalási elnök, polgári tanácsvezető bíró és e mellett 1000—1400 gyermek és fiatalkorú jövő sorsának irányítója.

V.

A fiatalkorúak bírái a gyermekmentésnek reájuk háruló nemzeti feladatát csak akkor tudják teljesíteni, ha a Fb. szelleme és annak gyakorlati végrehajtása között előállott mérhetetlen nagy szakadék gyorsan és következetesen megszűnik.

Különben a törvényhozás és a fiatalkorúak radikális irányú büntetőjogával vereséget szenved, a veszélyeztetett ifjúság pedig virtuálisan élő jogszabályok dacára és részben azok segítségével a züllés lejtőjén meg nem állítható.

Ifjúságunkra amúgy is ezer kísértés képében les az elerkölcstelenedés. Ha azokat az intézményeket, amelyek annak megakadályozására hivatvák, gyorsan és radikálisan meg nem erősítjük, az e ponton szenvedett háborús veszteség a leggazdaságosabb békével sem ér fel. *Sándor József.*

A szerzői jogi javaslat.*

II. Különös észrevételek.

A javaslat egyes fejezeteiben megjelölt szerzői alkotások sorával nem látjuk a szerzői jogi oltalmat igénylő termékek körét kimerítettnek. Feltűnik egy olyan hiány, amely a gyakorlati életben eddig is érezhetően nyilvánult meg, mert a bíróságoknál igénybevenni kívánt jogsegélyeseteknek jelentékeny hányada épen ebbe a jelen törvényjavaslatból is kifeledett tárgykörbe tartozott. *Az üzleti életnek céljait szolgáló nyomtatványokra* célzunk, mint különösen: árjegyzékek, körlevelek, plakátok és hirdetések stb.

Ugy *ethikai*, mint *közgazdasági* szempontból igen fontos köre ez az oltalmat igénylő jogtárgyaknak. Ethikai szempontból azért, mert az a figyelem és munka, költség és befektetés, amelyet az üzleti élet céljait szolgáló grafikai produktumokra egyes, erre utalt nagyobb cégek szánnak, ma már oly jelentékeny, hogy ezt a feladatot — a tanítást, szórakoztatást és szellemi rekreációt szolgáló termékekkel méltán egy sorba állíthatjuk. Azt a szerzőt, aki szellemének eredetiségét és alkotóképességét ebben a körben érvényesíti, nincs okunk kisebb oltalomban részesíteni, vagy az oltalomból pláne épenséggel kizárni, csak azért, mert elméjét a gazdaságilag fontosabb *termelés* s nem az alárendeltebb *fogyasztás* szolgálatába állította. Az üzleti vállalatok nem ritkán éveken át gyüjtik egy-egy *árjegyzék* anyagát; az értelmező szöveg s a megvilágító illusztrációk elkészítésével kiváló szakembereket foglalkoztatnak; a beosztás, a rendszeresség és az áttekinthetőség céltirányos megoldása körül az ötletesség, s az invenció magas fokát juttatják érvényre. Nem volt ritkaság már a békében sem, — s a verseny a háború után még nagyobb lesz — hogy egy-egy műszaki üzletág (pl. villamos szerelvények, mótorok) árjegyzéke 10—20,000, sőt 50,000 K-ra rugó befektetést képviselt. Itt az ideje, hogy erről végre a jogrend is tudomást vegyen s a tisztes munkát e téren is védelme körébe vonja! Az üzleti élet haladottabb iránya, a kiválóbbnak a versenyben való érvényesülése, a találékonyság s az egyéniesség előmozdítása e téren oly közgazdasági érdek, amely a törvényhozó figyelmét és támogatását teljes mértékben megérdemli. Mindaddig, míg a törvény az ilyen alkotásokat teljes mérvű oltalomban nem részesíti, az érdekeltek egyenesen utalva vannak arra, hogy — nagyobbmérvű költekezés kerülésével — a szabad lopás elve alapján egyszerűen egymást kopirozzák.

Az oltalom tárgyát nemcsak maga a szöveg, sőt nem is főként az illusztrációk képezik, melyek részben mint képzőművészeti vagy műszaki rajzok egyes esetekben már a törvény jelenlegi szövege szerint is oltalomban részesülnek, hanem *a mü egésze, mint szerkesztői egység*, amennyiben az t. i. eredetiséget és egyénies jellegzetességet mutat. Különösen az anyag elrendezése, a beosztás rendszere, az áttekinthetőség segédeszközei stb. azok, amelyek körében — az eredeti kliséken és szövegrészeken kívül — az invenció érvényesítésére tág tér nyílik. Minthogy a jogtárgyat egyszerűen a puszta megnevezéssel megfogni nem lehet, oly körülírás lesz itt is szükséges, mint azt a törvényjavaslat pl. a 73. §-ban a mozgófényképészeti mű egyénies és eredeti jellegének kikötésével megkísérli; itt is, ott is adott és ismert elemek mikénti csoportosítása és alkalmazása, a rendszer individualitása van kérdésben.

A törvényjavaslat jelen szövege szerint az üzleti célú grafikumoknak eredeti szövege és eredeti rajzai (ábrái) többnyire önmagukban sem igen részesíthetők oltalomban, mert a szöveg írói műnek, az illusztráció pedig képzőművészeti vagy műszaki rajznak csak egészen kivételes esetekben lesz minősíthető. Például egy divatlap ábrái, egy mótornak vagy új munkagépnek a műszaki árjegyzékben vagy külön körlevélben foglalt leíró ismertetése, egy gazdasági gépgyár eredeti kliséi: a törvény kategóriáinak egyikébe sem sorozhatók és így még azt sem lehet mondani, hogy az ilyen képes árjegyzékek legalább egyes alkotó elemeikben védve volnának. Az üzleti célú nyomtatványokat tehát általános ismérvek útján való meghatározás és példálódzó felsorolás mellett az egyéniesség kikötésével külön fejezetben helyezendők oltalom alá.

A javaslat egyes részletintézkedéseit nem tartjuk feladatunknak pontról-pontra megjegyzés tárgyává tenni; csupán néhány, gyakorlati jelentőségénél fogva különösen kiemelkedő mozzanatra nézve vagyunk bátrak észrevételt tenni:

A 20. §-hoz: Teljes mértékben megfelel büntetőjogi tradicióinknak, hogy a bűnjelek megsemmisíttessenek; de közelebbről nézve ez az elégtétel nem más, mint barbár időknek primitív viszonyokra szabott és meggondolás nélkül mindmáig megtartott maradványa. Az anyagértéknek a háborús viszonyok okozta meghatványozódásának idejében azonban meg nem engedhető anyagpazarlás az, amely bármiféle hasznavehető dolognak csupán szubjektív okok miatt való megsemmisítését rendeli. Az elkobzás helyett oly rendelkezést javaslunk, amely szerint az utánzat lehetőleg kevés költséggel és gazdasági hasznavehetőségének lehető érintetlenül hagyásával oly *jelzéssel* láttassék el, vagy — ahol úgy célszerűbb — akként alakíttassék át, hogy a szerzői jogot ne sértse. Ahol ez nem lehetséges, ott a bitorlás útján létrehozott termék — esetleg árverésre kerülő más tárgyakkal együtt — nyilvános árverés útján értékesítendő, amelynél a sértettet egyenlő feltételek mellett másokkal szemben előny illeti meg.

A befolyó értéknek esetről-esetre ítéletileg megállapítandó hányada a sértett javára esik; nem volna aggályunk az ellen sem, hogy a bíróságra bízassék, miszerint az utánzatokat, illetve a befolyó értéket az eset körülményeihez képest egészben a sértettnek ítélhesse oda.

A 24. §-hoz: Nyomós aggályaink vannak a bitorlás cselekményének *kihágássá* való minősítése ellen és ebben oly *visszaesést* látunk, mely a reform értékét lényegesen leszállítja. Azok a tapasztalatok, melyeket a kihágási minősítéssel épen az indokolásban és *Szalai* cikkében említett szabadalom- és védjegybitorlási ügyekben tettünk, eléggé visszariasztók.

A kihágási minősítés már elméletileg is helytelen, mert nem rendészeti kifogás alá eső, hanem *anyagi magánjogokat sértő* valóságos bűncselekmény forog fen, melynek minősítésbeli lefokozása az egész oltalmat degradálja. Degradálja nemcsak a cselekmény súlyának hamis beállításával, hanem a részletintézkedésekre is kiható hátrányos gyakorlati következmények egész sorozatával is. Igy pl.: *Ismeretlen tettes ellen kihágás esetében nincs eljárásnak helye;* már pedig ép ezeknél a cselekményeknél a

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 42. számban.

tettes sok esetben magánúton ki nem kutatható. Ily esetekben a bitorlás *termékei ellen* sem lehetne hatékonyan eljárni.

E részben mindenesetre különleges intézkedésre van szükség oly értelemben, hogy a tettes ki nem nyomozhatása az eljárás lefolytatásának s a bitorlás termékeire vonatkozó törvényi rendelkezéseinek nem képezheti akadályát. Analog az eset a *külföldön* elkövetett bitorlások tekintetében is, de ezekről a javaslat külön intézkedés útján gondoskodik.

Kihágás esetében házkutatás nem rendelhető el. A kihágási minősítésnek csupán kiragadott legfeltünőbb következményei igen hátrányosan érezhető akadályát képezik a gyakorlati jogérvényesítésnek, amennyiben tehát a *vétségi* minősítést mulhatatlanul el kellene ejteni, akkor a minősítés teljesen mellőzhető volna s ehelyett az általános vétségi eljárási szabályokra történnék utalás. Ez az utalás is elkerülhetővé lesz akkor, ha az itt említett és a minősítéstől függő összes többi kérdéseket magában a törvényben részletes szabályozás tárgyává tesszük.

A 29. §-hoz: A szerzőt ért sérelemnek egyik legalkalmasabb jóvátételi eszköze a marasztaló ítéletnek *hirlapi közzététele.* A «nem vagyoni» érdek így «nem vagyoni» elégtétellel nyer kielégítést. Az érvényesülés útján minden szerző a nagy nyilvánosságra van utalva; az a pozició, melyet a szerző az írói, művészi vagy tudományos világban elfoglal, nagyrészt nevének ismertté válásától és minél szélesebb körben való appreciálásától függ. A sértett jogrend helyreállításának tehát a legtermészetesebb módja az, hogy a bitorlót, aki a szerző egyéniségét *kisebbíteni* akarta, annak *emelésére* kötelezzük. Helytelenítjük, hogy a javaslat a hirlapi közzétételt ennek ellenére fakultativvá teszi. *Marasztaló* ítélet esetében ezt csupán a *sértett* indítványától szabadna függővé tenni, míg a *felmentő* ítélet közzétételét oly esetekre kellene korlátozni, amikor a gyanusítottnak meghurcolása vagy a sértett nyilvánvaló rosszhiszeműsége a bíróság belátása szerint a jóvátétel e módját indokolja. Nagy különbség az, hogy valaki másnak a jogát bitorolja, avagy csupán a törvényes jogeszközt veszi igénybe a bitorlásnak vélt cselekménnyel szemben: e kettőt nem volna helyes — mint a javaslat teszi — egyképen kezelni.

A hirlapi közzétételre vonatkozó törvényi rendelkezést célszerű lesz — az eddig tapasztalt kontroverziákra való tekintettel — részletesen és szabatosan kidolgozni. Különösen megállapítandó lesz, hogy a közzététel a sértett fél által megjelölt napilapban vagy az illető tárgykörhöz közelálló valamely szaklapban — az eset körülményei szerint esetleg mindkét helyen — a tárgy és a közlöny viszonyainak megfelelő helyen és tipusokkal egy ízben eszközlendő. Nehogy az elítélt kényszerhelyzete visszaélésekre adjon alkalmat, megállapítandó volna az ítéletben megjelölt hirlap közzétételi kötelezettsége oly hirdetési egységár alapulvétele mellett, mely az illető lapnál egyébként is díjszabásszerűen meg van állapítva.

A 60. és 61. §-okhoz: Itt a szerző kizárólagossági jogköre az «*üzletszerű*» bemutatásra van korlátozva; ugyanez a kitétel azután más szerzői alkotások oltalmának (62. és 68. §-ok) szabályozásánál is visszatér. Elegendőnek tartjuk a haszonszerzés ismérvének felvételét a tényálladéki elemek közé, amely fenforoghat ott is, ahol az «üzletszerűség» meg nem állapítható.

A 62. §-hoz: Az építészeti műnek «*nem terjesztés céljából*» való ingyenes előállítása (nem építés útján) is sértheti a szerző kizárólagossági jogát, ha az magángazdasági célzattal történik. A javaslat által megadott mentesség alól tehát ily esetre kifejezett kivétel statuálandó.

A 65. §-hoz: A bitorolt példányok megsemmisítésére vonatkozó 20. §-ra való hivatkozás, amely szerint «a 20. §. rendelkezéseit építményekre csak állaguk sérelme és tulajdonuknak (!) megváltoztatása nélkül lehet *alkalmazni*» — teljességgel érthetetlen. A szöveg nyilván azt kívánja kifejezésre juttatni, hogy e szakasz rendelkezései alapján építmények tekintetében csak oly intézkedések foganatosíthatók, amelyek azoknak rendeltetésszerű használatát nem gátolja.

A 66. §-hoz: Jelenlegi szerzői jogunk egyik legkontroverzebb és speciális magyar közgazdasági s kultúrszempontból egyik leg fontosabb rendelkezése az, mely *a képzőművészet alkotásainak az ipar körében való alkalmazására* vonatkozik. A törvény állásfoglalását ebben a kérdésben ép ezért elvi határozottsággal és minden kétséget kizáró módon kell kifejezésre juttatnunk. Ezzel szemben azt látjuk, hogy a 66. §. egyik mondata (szóról-szóra megtartott régi szöveg) szerint a törvény rendelkezései ipari készítményekre «mint olyanokra» *nem alkalmazhatók*, a csatlakozó tétel viszont kiterjeszti a törvény védelmét az iparművészeti termékekre — «amennyiben képzőművészeti alkotások». Ez a különben is kétségekre alkalmat adó szövegezésű két tétel egymással kiegyenlíthetetlen ellentmondásban áll. (V. ö. Iparjogi Szemle és Szerzői Jog 1910. 1—2. sz. *Ranschburg* Nándor dr.: A művészet és ipar fogalma a szerzői jogban.) A magyar iparművészet számos téren (kerámia, műbútor, ötvösművészet, bőrnyomás, kézimunka, faégetés stb., stb.) az ország határain is túl elismert eredményeket ért el már eddig is. Ha az emberi tevékenység kultúrális jelentőségét annak közgazdasági fontosságával valamely téren kumulálni lehet és a jövő haladás szempontjából kell is: úgy ez a feladat eminenter *az iparművészet* terén valósítható meg leginkább. A művészetnek a tömegekre gyakorolt ízlésnemesítő és lélekművelő hatása ép úgy, mint a magyar géniusznak kiviteli törekvéseinkkel kapcsolatos érvényesítése iparművészetünk nagyarányú fejlesztése által együttlegesen érhető el; ambicionálnunk kell tehát, hogy ez legközelebbi és legintenzívebb törekvéseink tárgyát képezze. A szerzői jogi reform egyik legkiválóbb jogpolitikai feladatául ez okból azt kell megjelölnünk, hogy célirányos rendelkezésekkel *az iparművészeti termelést különös gondozásába venni*, a művészi ambiciót az alkotások eme körére terelni és annak érvényesülését ép e téren *favorizálni* törekedjék. Nincs itt helye tehát annak, hogy a sutbadobott régi törvény annyiszor ostorozott ama rövidlátó intézkedését fentartások formájában újra feltámasszuk, melyet az idők haladása és az emelkedettebb felfogás régen elévített. Mondjuk ki egyszerű és félre nem ismerhető világossággal, hogy «az iparművészeti termékekben megvalósított (pl. művészi faragványú képkeret) valamint az ilyen termékeken alkalmazott (pl. bonbonnièrre festett miniatür) képzőművészeti alkotásokra a jelen fejezet rendelkezései megfelelően alkalmazandók».

Az ingadozó határozatlanságnak jelét látjuk abban, hogy a javaslat még a kimondottan «*iparművészeti*» termékek oltalmát saját igenlő rendelkezésében is — *feltételhez* köti («*amennyiben* képzőművészeti alkotások»). Ez a fentartás csak a bíró megzavarására lehet alkalmas, mert hiszen ha a termék *nem* «képzőművészeti» alkotás, akkor nem is «ipar*művészeti*», hanem legfeljebb csak *ipari* termék lehet.

Nem kell attól tartani, hogy a szerzői jogi oltalomnak az iparművészet termékeire való kiterjesztése a *használati*-minta oltalmával kollidál; az úgynevezett «*ízlés-minta*» oltalmát sem teszi feleslegessé, mert — főleg a használati és háztartási cikkek körében — (fa- és csontfaragás, porcellán- és üvegipar, ékszerészet, fémnyomó- és sajtolóipar, ruházati iparok stb.) még igen tág tere nyílik az ízlés érvényesítésének, anélkül, hogy az illető termék «képzőművészeti alkotás»-nak volna minősíthető. Ebben a körben minden eredeti alakadás többnyire csak ízlésminta-oltalom tárgyát képezheti, mert azokban képzőművészeti alkotás ritkán lesz felismerhető. Különben is a *művészi* szerzői oltalomnak az *alkotás eredetisége* a feltétele, míg az ízlésminta-oltalomhoz már *az alkalmazás* eredetisége is elegendő. Pl. egy fából alkotott madárkalitka — a parlament architektonikus mintájára, egy parfait-ból fagyasztott szoborcsoportozat — ismert festmény vagy szobormű mintájára: csakis az alárendeltebb *minta*-, nem pedig szerzői jogi oltalomban részesíthető.

A 67. §-hoz: A jelen szerzői jog egy olyan anachronisztikus maradványára bukkanunk itten, amely az új törvény szellemének kialakulását és a bírói gyakorlatba való átvitelét érzékenyen hátráltathatná. E szakasz ugyanis azon az alapon *különböztet* képzőművészeti és nem képzőművészeti alkotások között, hogy az illető produktumnak mi a *rendeltetése*? (!). Súlyos hiba ez, amely e téren a reform eredményeinek jó részét kockára teszi. A jogtudomány haladásának egyik legnevezetesebb és leginkább alapvető vívmánya ép az, hogy a rendeltetés alapján való disztinkciót mint logikailag is abszurd, ethikailag pedig tarthatatlan fundamentum divisionist elvileg elejti. Hiszen az a szoborcsoport, amelyet a szerző köztéren, pl. szökőkút alakjában leendő felállítás végett tervez meg, egyaránt művészeti alkotás marad, akár szárazon áll, akár vízsugár szökik belőle. A művészet és az oltalmi igényjogosultság szempontjait nem érintheti az, hogy a kútcsoportozat medencéjéből merhet-e a közönség ivóvizet, avagy

elkerítik, hogy senki a közelébe ne férhessen. Ugyanez áll akkor is, ha Zsolnay ugyanezt az alkotást egy kerámiai termék modelljéül veszi, amelyet pl. asztaldísz vagy névjegytartó gyanánt szolgáló dísztárgyként hozza forgalomba. Sem a művészi intuició, sem az alkotás eredetisége, sem egyéb művészeti kvalitása tekintetében nem változhatik a mű, bármilyen lesz is annak rendeltetése és használati módja. Ugyanaz a nézőpont az, amelyet egy árjegyzékben vagy plakáton felhasznált festészeti vagy rajzolóművészeti termékre, egy irodalmi színvonalon álló hadikölcsönjegyzési bank felhívásra stb. stb. kell alkalmaznunk.

A szellemi alkotás jellege csakis inhaerens tulajdonságai alapján, nem pedig a *környezettel* való azon *utólagos* és pusztán *esetleges* jellegű kapcsolata szerint bírálandó el, amelybe azt bárki is egyéni önkénye alapján helyezi. A koronázási kehely saját belső, művészeti értéke szerint világraszóló művészi alkotás vagy kontármunka marad, tekintet nélkül arra, hogy az nyomban a múzeumba került, avagy a felség egyszer is ajkával érintette.

A szerzői mű rendeltetésére való minden utalást — mint az oltalomképesség szempontjából elvileg figyelmen kívül maradó momentumot — *végleg ki kell törölni szerzői jogi kódexünkből!*

Dr. Fazekas Oszkár.

Törvénykezési Szemle.

A váltóbirtokosnak a váltó lényeges kellékeire vonatkozó kitöltési joga.

A kir. Kúriának a V. T. 93. §-ára vonatkozó gyakorlata oly irányban tekinthető kialakultnak, hogy a váltó lényeges kellékeire vonatkozólag magának a kitöltés mikéntjére nézve kíván meg kifejezett külön megállapodást s a köztörvényi ügyletre létrejött megállapodást nem tartja szükségképpen magára a váltóra is vonatkoztathatónak. Ez okból a kir. Kúria azon határozataiban, melyekben a jogellenes kitöltés kérdésével foglalkozik, mindég találkozunk annak konstatálásával, hogy ilyen külön megállapodás forog-e fen vagy sem, habár a megállapodás fen forgását néha csak nagyon szabad következtetés útján állapítja is meg. Ami a köztörvényi ügyletet illeti, a kir. Kúria kimondta, hogy a váltó alapjául szolgáló köztörvényi tartozás esedékessége még nem foglalja magában a váltó lejárati napjának kitöltése iránt létrejött megállapodást. (98/902 Grill Dtár V. 987.)

Olyan esetben tehát, mikor a váltó lejáratának kitöltésére nézve felek között nem volt megállapodás, a Kúria ismételten kimondta, hogy a váltóbirtokos *tetszés szerinti* lejárattal töltheti ki a váltót (Kúria 98/902, 461/894 és 91/903. Grill Dtár V. 987, 992 és 993.) és kitöltési jogában csak annyiban van korlátozva, hogy a váltót a köztörvényi ügylet lejárati idejét *megelőző* lejárattal nem láthatja el (Kúria 597/899, Grecsák Dtár II. 994, lényegileg hasonló Kúria 867/893, u. o. 999.), *későbbi* lejárattal azonban már tetszésszerint elláthatja s etekintetben a váltóbirtokos úgyszólván egyáltalában korlátozva nincsen, mert ezen jogával az általános elévülési idő alatt (azt a köztörvényi ügylet keletkezésétől számítva) bármikor élhet (Kúria 114/893, 1141/891, Grecsák Dtár II. 991).

Jogellenes kitöltésről tehát ezen gyakorlat szerint csak akkor lehet szó, ha a váltó lényeges kellékeinek kitöltésére nézve kifejezett vagy következtetés útján megállapítható külön megállapodás forog fen.

Ezen gyakorlattal azonos állásponton van az elmélet is.*

Ha ezek után a váltóbirtokos kitöltési jogának szempontjából vizsgálat tárgyává tesszük a kir. Kúriának a f. évi Hiteljogi Döntvénytárban 52. sz. alatt közölt P. VIII. 5208/917 számú (1918 február 26-án és nem, amint a Hj. Dtár tévesen közli 1917-ben hozott) határozatát, mely az elévüléssel kapcsolatban foglalkozik ezen kérdéssel, úgy meg kell állapítanunk, hogy az nem egyezik mindenben az ismertetett eddigi gyakorlattal.

A váltó lejáratára, tehát az egyik lényeges kellék kitöltésére vonatkozó külön megállapodásról a határozat egyáltalában említést sem tesz s így azt kell feltételeznünk, hogy jlyen megállapodás nem is volt. Megállapítja ellenben a Kúria azt, hogy a 2 drb váltó «feleknek . . . . . megállapítható szándéka szerint 1909 márc. 20-ikán lejárt» s erre alapítja azt a döntését, hogy felperes ennél későbbi időponttal a váltókat kitölteni jogosítva nem volt.

A Kúria eszerint eltekinteni látszik az eddigi főkelléktől, a kitöltesre vonatkozó külön megállapodás szükségességétől s elégségesnek tartja, hogy felek bizonyos nappal a váltót lejártnak tekintsék, pedig ez még egymagában nem foglalja magában a váltóbirtokosra nézve azt a kötelezettséget, hogy a váltót ezzel a lejárattal lenne köteles ellátni, mert ehhez külön kikötés szükséges. A határozat akként ellentétben áll a fentebb ismertetett gyakorlattal, amelynek értelmében a döntés csak az lehetett volna, hogy a váltóbirtokos az elfogadott lejárati időpont utáni, tetszés szerinti kelettel láthatta volna el a kereseti váltókat.

A Kúria tehát tulajdonképen a köztörvényi ügylet lejáratát fogadja ugyan el magának a váltó lejáratául, véleményem szerint azonban mégsem helyezkedik pusztán a köztörvényi ügyletre, mert nem tartja elégségesnek annak megállapítását, hogy a kölcsön mikor járt le, hanem utal a feleknek oly szándékára is, mely magára a váltóra vonatkozik, miből kitűnik, hogy a Kúria ezúttal is szükségesnek tart a váltóra vonatkozó külön intézkedést, nem ragaszkodik azonban ahhoz, hogy az magára a kitöltésre vonatkozzék.

Természetesen egyedül ebből az egy határozatból még nem lehet megállapítani, vajjon a Kúria szakítani kívánna a jogellenes kitöltésnek eddigi, úgy az elmélet, mint gyakorlat által egyöntetűen helyesnek elfogadott fogalmával. Helyes lenne tehát, ha a bíróságok e kérdést illetőleg egyelőre a várakozás álláspontjára helyezkednének.

Magától értetődik, hogy az elmondottak csakis a közvetlen szerződő felekre s a rosszhiszemű harmadik váltóbirtokosra vonatkozhatnak, mert a jóhiszemű harmadikkal szembea a kérdés szóba sem jöhet.

Dr. Csipkay E. Andor.

* *Nagy F.*: A m. váltójog kézikönyve 5. kiad. 482. s. k. lapjain a váltóbirtokosnak a lényeges kellékek kitöltésére adottnak tekintett meghatalmazásról szólva, kijelenti, hogy ezen «meghatalmazás *korlátlanul* adottnak tekintendő». — *Plósz*: A m. váltójog kézikönyve 2. kiad. 142. l. «Az első vevő a váltót annak lényeges kellékeivel *tetszés szerint* kitölthetí, ha ellenkező megállapodás nem forog fen.» — *Grecsák K.*: A váltótörvény magyarázata, 376. l. A kitöltést szabályozó megállapodásnak kifejezetten a váltó kitöltésére kell vonatkozni, mert a váltószerződés alapjául szolgált köztörvényi ügylet lebonyolítására nézve létesített megállapodások még nem eredményezik szükségképen azt is, hogy ezek a «megállapodások a váltóra is vonatkozhassanak». A váltó megállapodás hiányában, Grecsák szerint is (u. o.) *tetszés szerint* s az általános 32 évi elévülési időn belül tölthető ki a váltóbirtokos által.

Szemle.

Brüll Ignác dr.

Évekig tartó szenvedéstől váltotta meg a végzet a budapesti ügyvédi kamara elnökét. Előkelő, nemesen gondolkodó egyéniséget vesztett el benne az ügyvédi kar, amelyhez minden gondolata és minden érzése fűzte. Közel félszázadig volt tagja, majd egy negyedszázadig választmányi tagja, alelnöke és elnöke a kamarának. Munkájának javát a kari érdekeknek szentelte és bár puritán jelleme távoltartotta a külső szereplés zajos díszétől, annál behatóbb eréllyel folytatta működését az ügyvédség erkölcsi színvonalának emelése érdekében. Elévülhetetlen érdemként fűződik emlékéhez mindaz, amit Brüll Ignác a fegyelmi bíráskodás újjászervezéséért tett. Neki köszönhető elsősorban, hogy az ügyvédi kamara fegyelmi ítélkezése az utolsó évtizedben komoly bíráskodássá vált, amely alkalmas arra, hogy megóvja az ügyvédség erkölcsi tekintélyét. Azt a mértéket, quam rebus suis adhibere solet, a kari ethika zsinórmértékévé emelte, hogy az egész karnak biztosítsa azt a tiszteletet, amellyel Brüll Ignácnak mindenki adózott, aki ismerte. Mint társainak bírája sem volt könyörtelen, de a szigorú igazságnak előkelő őre. Évtizedeken át tiszteletbeli konzula volt Nagy-Britanniának Budapesten és a beavatottak tudják, hogy mily nagy mértékben bírta az angol kormány bizalmát.

Ennek a tevékenységének szelleme az ügyvédre is reányomta bélyegét. Gentleman-barrister volt a szónak legjobb értelmében és bizonyára az angol gondolkodás irányította akkor is, midőn különböző humanitárius szervezetekben a legnemesebb emberbaráti tevékenységet fejtette ki. Minden állásban, amelyet a sors osztályrészéül juttatott, egyaránt a kötelesség hű lovagja volt s ennek teljesítésében élete az angol költő szavát váltotta igazra: No post the man ennobles: — man the post!

— **Zakariás Jánost**, a brassói ügyvédi kamara elnökét, aki az ügyvédi kar országos mozgalmaiban is tevékeny részt vesz, meleg ünneplésben részesítette a brassói kamara közgyűlése abból az alkalomból, hogy huszonöt évvel ezelőtt választották meg elsőízben a kamara tisztviselőjévé. Azóta mint titkár, később mint elnök negyedszázadon át fejtett ki a kar érdekében eredményes munkálkodást. A közgyűlés jegyzőkönyvileg fejezte ki köszönetét 25 éves önzetlen, a kar érdekében kifejtett buzgó munkálkodásáért és újból megválasztotta a kamara elnökévé.

— **A hadiszolgálatból visszatérő ügyvédek kölcsönalapjához** ötvenezer koronás betéttel járult hozzá *dr. Baracs Marczell*, a budapesti kamara ügyésze. A kamara titkárához intézett levelében, amint az ügyvédek lapjában olvassuk, az általa felajánlott összeget, mint kamattalan betétet bocsátja a létesítendő kölcsönalap rendelkezésére. Baracs legalább kétmilliós kölcsönalap létesítését tartja szükségesnek. Levelében kifejezést ad azon reményének, hogy példáját követve sokan fognak a kölcsönalaphoz kamattalan betéttel hozzájárulni. A kölcsönalapnak ily alapokon megszervezése teljesen fedni fogja annak rendeltetését is, hogy kamattalan nagyobb összegű kölcsönnel és ne segéllyel támogassa a kar a rászoruló hazatérőket. Nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy az ekként kifejezett összegek nem nagy, legrosszabb esetben húsz százalék hiányával meg fognak térülni.

Baracs példája megmutatja a helyes utat, melyen a kölcsönalap terve megvalósítható. Reméljük, hogy példáját minden ügyvéd tehetségéhez képest követni fogja, aki a háború alatt ügyvédi gyakorlatát zavartalanul folytathatta.

— **A spanyolbetegség terjedésének gátlása végett** a minisztérium 4616/918. M. E. rendeletével a Budapesten elhelyezett kir. törvényszékeknél és kir. járásbíróságoknál október 22-től november 3. napjáig bezárólag kitűzött tárgyalásokat úgy a polgári, mint a büntető ügyekben hivatalból elhalasztotta. A bíróságok az újabb határnapokat hivatalból kötelesek kitűzni. A rendelet szerint rendkívül sürgős ügyekben a bíróságok a rendelet által hivatalból elhalasztott ügyek tárgyalására november hó 3-áig terjedő időn belül is tűzhetnek ki újból határnapot, kötelesek azonban gondoskodni, hogy a szükségesnél nagyobb számú egyén ne legyen jelen. A rendelet végül felhatalmazza az igazságügyminisztert, hogy annak hatályát a szükséghez képest november hó 3-án túl és más bíróságok területére is kiterjeszthesse.

— **Magyar író külföldön.** A Zeitschrift für Politik legutóbbi füzetében (XI. köt. 3.) *dr. Csekey István* jogtanártól érdekes tanulmány jelent meg a magyar trónöröklési rend kiterjesztéséről.

— **Az Adó- és Illetékügyi Szemle** szeptember—októberi füzete a következő tartalommal jelent meg: Dr. Baumgarten Nándor: A közigazgatási bíróság joggyakorlata jövedelem-, vagyon- és hadinyereségadó ügyekben. — Dr. Pösel István: A családtag tartási költségeinek kérdése. — Vágó Mihály: Részvénytársaságok titkos tartalékának felhasználása adójogi szempontból. — Dr. Hajós László: Könnyítések a központi szeszfőzdék felállítása és üzembehelyezése körül. — Fülöp János: Az 1915. évi XV. tc. 6. §-ába ütköző szeszjövedéki kihágásokról.

— **A fiatálkorúak** ellen indított bűnvádi eljárások száma Poroszországban 1914—1917-ig nem kevesebb, mint 267·8%-kal emelkedett. Az emelkedés főleg a 14 éven felüli korosztályokra vonatkozik.

Rosenfeld Ernst berlini államügyész haláláról értesít a nemzetközi büntetőjogi egyesület német osztályának gyászjelentése. A közvetlen hozzátartozók nélkül elhalt legényembernél szinte természetesnek tartjuk, hogy őt az az egyesület, amelynek fenállása óta ereje és munkabírása legjavát szentelte, a maga halottjául vindikálja. Nagy műveltsége az idegen államok tudományos és társadalmi viszonyaiban való jártassága az egyesületi tevékenykedést lehetővé tevő tekintélyes vagyona végül és nem utóljára szeretetreméltó modora egyaránt járultak hozzá ahhoz, hogy Rosenfeld az J. K. V. leglelkesebb, de egyszersmind legértékesebb szervezői közé tartozzék. A tudományos téren azonban nem elégedett meg a «maître de plaisir» szerepével, akiknek ereje a gyűlések és ünnepi vacsorák programmjának és étrendjének összeillesztésében merül ki. A Zeitschrift f. das gesammte Strafrechtswissenschaft köteteiben megjelenő különösen a börtönügyi kérdésekkel foglalkozó alapos tanulmányai nagytudású szakemberként mutatták be Rosenfeldet. Németország legtökéletesebb börtönügyi könyvtárát, amely Rosenfeld tulajdona volt, nem gyüjtői spleen hatása alatt hordta össze, a vastag köteteket nem csupán megvásárolta, hanem el is olvasta. Élete utolsó hónapjaiban súlyos betegen még az «Egyesület» felélesztésén fáradozott. A semleges államokbeli büntetőjogászok közvetítését kérte, hogy a háború befejeztével ébresszék fel a tudományos együttműködés és a nemzetközi érdekek védelmének gondolatát is nyomasztó álmából. Az ébredést ő maga már nem várta be; meglepetés, csalódás nem érheti. *A.*

— **Spanyolországban** nemrég törvényjavaslatot nyujtott be a kormány a bírói szervezet újjáalakításáról.

— **A francia házassági jog** egyszerűsítését célozza az a törvény, amelyet a kamara 1918 június havában fogadott el. Így a kihirdetést nem kell két vasárnapon ismételni. Négy tanu helyett kettő is elég. A házasságkötés, amely eddig szükségkép az anyakönyvi hivatalban (mairie) történt, betegseg miatt a felek egyikének lakásán is történhetik az ügyész engedélyével, sürgősség esetében enélkül is. Szülői beleegyezésre ezentúl a 21—30. év közötti korban nincs már szükség.

— **Ellenséges bomba mint ipari baleset.** Német lövedékek egy francia gyárban dolgozó több mnnkást megsebesítettek. A fellebbviteli bíróság ítélete szerint a Munkaadók felelősségéről szóló törvény ily esetben nem alkalmazható, mert alkalmazásának feltétele, hogy a munka természete nagyobb veszéllyel járjon, mint a minő a közönséget általában fenyegeti. Ezzel szemben a francia semmitőszék megállapította a kártérítést, mert az idézett törvény a munka során előforduló bármilyen balesetre alkalmazást nyer, tekintet nélkül arra, hogy a balesetet ellenséges bomba okozta.

— **A művészi név, mint védjegy.** Madame de Bussy 1912-ben több párisi színházban Maxa álnév alatt játszott. Mult évben egy kabaréművésznő felvette a Simone-Maxa művészi nevet. Madame de Bussy keresete alapján a párisi törvényszék megállapította, hogy a felperes művészi neve a használattal tulajdonává lett s a művésznőnek ép úgy hírnevet biztosított, mint a védjegy az áruknak. Ez okból eltiltotta alperest a Simone-Maxa név használatától és a költségek megtérítésére kötelezte.

— **A svájci szövetségi btk.** javaslata, amelynek első tervezetét tudvalevőleg *Stooss* akkor berni, most bécsi egyetemi tanár 1890—1893. években készítette, 1918 júl. 23-án végre a parlament elé került. Nincs büntetőtörvényjavaslat, amely nagyobb körültekintéssel készült és oly gondos megvitatásban részesült volna. Az első szakbizottság tárgyalásai 1896-ban két kötetben, a második szakbizottságé 1912—1917-ig kilenc kötetben jelentek meg. Mint értesülünk a svájci parlament a javaslatot még a tél folyamán tárgyalni fogja.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 44—45. szám. Budapest, 1918 november 10.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

FORRADALOM.

Milliók halálából fakad a természet örök, változhatatlan törvényei szerint az élet. Megmozdult alattunk a föld és a visszafojtott erők diadalmas kitörése egy jogrendet söpört el. Véget ért a holtak uralma az élők felett, letörtek a béklyók, amelyeket letünt századok szelleme egy idegen hatalom segítségével szorította a nép akaratát. Jogász-esztéták talán megriadva tépik meg köntösüket és megsiratják a lényeg győzelmét a forma felett, de az igazi jogász, aki a jogban a társadalmi erők mérkőzésének kifejezését ismeri fel, örvendve köszönti a szétfeszített formákból kibontakozó hatalmas harmóniát. Bármily módon akar is a nép — mondotta Sieyès — csak az fontos, hogy akarjon; minden forma jó és akarata mindig a legfőbb törvény.

És a nép akart.

Akarja, hogy megváltozzék a kormányforma, amely lehetővé tette, hogy ellenségei a jog fegyvereit használják ellene. Hiába alkották meg korlátolt szolgalelkek a királyság védelméről szóló törvényt. Összezúzta az idő lehelete alkotóit és a papirrongy, amelyet a letűnt hatalom törvénynek hirdetett, foszlányokra hull szét a fergetegben. Deus afflavit et dissipati sunt.

Akarja, hogy övé legyen a döntő szó a jog alkotásában. Hiába próbálták a feudális uralom rövidlátó prókátorai az összesség meggyőződésének egyetlen kifejezőjét: az általános választójogot apró csalafintaságokkal megnyirbálni és eltemetni. Két törvényt hengerítettek sírjára, de a nép akaratának érintésére e látszólagos sziklatömbök szertemállnak. Törvénnyel szembeszállva is eget kér a jog.

Akarja, hogy átalakuljanak a jog intézményei és ne legyenek kerékkötői a gazdasági igazságosságnak. Mert igazság csak egy van: suum cuique. Minden embert megillet a tisztességes megélhetés joga, ha ezt munkájával megszerzi. Munkája pedig annyit ér, amennyit a köznek használ. Renyhék ne élősködhessenek a dolgozó társadalom testén, születés véletlene ne pótolhassa a teremtő munkát, erősek ne uralkodhassanak a gyengéken. Parcere subjectis, debellare superbos: ez a nép akarata szerint a derengő új jog vezérszólama.

Akarja, hogy a jog a gazdasági összhangnak álljon a szolgálatában. Tükrözze a jog a társadalmi osztályok valóságos erőviszonyát, tünjenek el szabályai közül a középkori csökevények, amelyek erőt kölcsönöznek a gazdagnak, aki amúgy is erős és kiváltságban részesítik a kiváltságost. Legyen az új jog a társadalmi és gazdasági kiegyenlítődésnek támasza.

Akarja, hogy a jog, amely lényében konzervatív, ne akassza meg, ne hátráltassa a haladást. Rögzítse meg az egyensúlyt, amely most születik, de nyissa utat a jobb belátás érvényesülésének. Pajzsa legyen a rendnek, de nem börtöne a gondolatnak.

Vajjon ki az, aki ellenszegülni merne, ha a nép akar?

* * *

Évszázados erejüket köszönik a napoleoni törvénykönyvek a francia forradalom tüzének, amely gondolati anyagukat egybeforrasztotta. Aminek látszólag a császár alkotó géniusza kölcsönzött formát, hogy egész Európában a gazdasági liberalizmus rendjének biztos talpköve legyen, az valójában a forradalomban mérkőző erőknek statikai eredménye. Nem felel meg a történelmi tényeknek, ha az uralomról leszorított osztályok a forradalmi jogalkotásnak a fenálló jogrend szentségét vetik ellen, mert a példák, amelyekre Menger hivatkozik (Neue Staatslehre 103—104.) eléggé bizonyítják, hogy a jog erőszakos változásai, ha felülről származtak, sohasem találkoztak ily aggályokkal. Fejedelmek és földesurak sohasem haboztak, hogy rendi jogaikat forradalmi úton vívják ki. Amit ők egy szűk érdekkör javára megtehettek, megtagadhatjuk-e azt a nép egyetemétől?

Lassú és észrevétlen a jog terebélyes fájának növése. Még lassúbb, ha a hatalom vaspántja vet gátat a fejlődésnek. Közel egy évszázad — a júliusi forradalom — óta működnek a szociális erők, amelyek az írott jog oly szilárdnak látszó épületét aláássák. Ha a jogalkotás részleteiben, a jogalkalmazás gyakorlatában itt-ott érvényesülő szociális gondolat ideig-óráig levezethette is a jog alvilágának mindinkább elhatalmasodó erőit, el kellett jönni az órának, amelyben az evolució a jog forradalmává sűrűsödik. Látszólag a perc szülötte a forradalmi jogalkotás, valójában a visszaszorított fejlődés kitörése. Mint ilyen nem tagadása, hanem biztosítása a jog folytonosságának. Miként Jean Cruet hir-

deti: beaucoup d'anarchie c'est le désordre, mais un peu d'anarchie c'est le progrès. Csupán a mértéktől függ, hogy a méreg éltető orvosság vagy éltet pusztító anyag legyen.

Mi jogászok vagyunk ennek a vajudó társadalomnak orvosai, akiknek hivatása ügyelni, hogy a szükségesnél több méreg ne jusson a beteg szervezetbe. Nekünk, akik tudjuk, hogy nem a jog teremti a társadalmat, hanem a társadalom teremti meg a jogot, tevékeny rész jut ebben a teremtő munkában. Uj rend alakul szemeink előtt és ennek csak úgy mint a réginek a lényege: a rend. Ma még kő, hamu és láva fedi a tűzhányó kitörési területét. Rajtunk áll, hogy a felszínre sodort termő erőket a társadalom új rendjének szolgálatába szervezzük. Rajtunk áll, hogy e vér- és könnyáztatott földön mielőbb valóra válljon a haldokló Faust fenséges álma:

Grün das Gefilde, fruchtbar; Mensch und Herde
sogleich behaglich auf der neuen Erde,
gleich angesiedelt an des Hügels Kraft,
den aufgewälzt kühn-emsige Völkerschaft.
Im Innern hier ein paradiesisch Land
— — — — — — — — — — — — — —
Solch ein Gewimmel möcht ich sehn
Auf freien Grund mit freiem Volke stehn.

Mi, akik a legféktelenebb reakció minden poklain keresztül meg tudtuk menteni a negyvennyolcas rendi forradalom gyümölcseit, kishitűek lehetünk-e akkor, mikor a nép forradalmának vetését kell learatni? Sötét felhő mögül hasad az új nap aranysugarú hajnala: munkára kévekötők, független Magyarország független jogászai!

Dr. Vámbéry Rusztem.

Ifjú Magyarország.

1918 november 1.

«E millióknak kell érvényt szereznem,
Szabad államban, másutt nem lehet.»
Madách.

A gyermek megszületett, az anya meghalt... Az újszülött ágyánál komoran állunk; a fájdalomnál, hogy a gyermek életét az anyáéval kellett megvásárolni, csak aggodalmunk nagyobb, mert az újszülött erős, de árva... Ne várjon tőlünk senki diadaléneket, — a győzelemből egy zsákmány a miénk, a gond!

Magyarország igazságügyének munkásai, Ti rendíthetetlen erkölcsű cselédei az elhunyt régi rendnek, nyujtsátok ide kezeteket, hogy a halott ravatalához vezethessünk benneteket: emlékezzünk!

... A szabadságharcban vére és hite javát vesztett nemzet félájultan feküdt elnyomói lába alatt. Nem mert sokat hinni és nem tudott sokáig várni, kiegyezett. De a békéje nem volt igazi béke; s az örökké háta mögött lovagoló gond, vajjon nem veszti-e el ezt az álönállóságot, megakadályozta, hogy háza táját rendbehozza, hogy békét teremtsen a belső ellenségekkel: a társadalmi és nemzetiségi mozgalmakkal.

De a nemzet bár félkarral dolgozva mégis előre haladt. Megépült és magyarrá lett Budapest, magyar műveltség hódította meg a városokat, ipar és kereskedelem fejlődött, — élni akart a magyar nemzet és feledni... Feledni a multat. Ez nem volt baj, — de feledte a jövőt is és ez szerencsétlenség volt. Ez a mi halottnézésünk tetemrehívás is, rettenetes bűnök nyomják a lelkünket. Ötven esztendő nem volt elég, hogy megalkossuk a polgári törvénykönyvet; Erdélyben meghagytuk az osztrák jogot, megtűrtük azt a telekkönyvi jogot, amelyről tudnunk kellett, hogy egy egész nemzedék sírját ásta meg, egy túlliberális, túltág kereskedelmi és csődjoggal hagytunk magunk mellett felnőni egy bő lelkiismeretű kereskedő osztályt, és az ítélkezést, amely — hajh nem volt közös ügy, — elmulasztottuk felhasználni a magyar nemzet egységének, fenségének nép és nemzetiség előtt való kidomborításra...

Búcsuzzunk el a halottól! Mi, míg erős volt, akik támadtuk, ravatalánál megdöbbenve állunk, mert azért ő mégis a mienk volt. És nem kell szégyelnünk bukását. Nem dicstelen halállal mult ki! Föl a fejjel! A törökök és tatárok után megbirkózott a magyar nemzet a szláv óriással, — *a Kárpátok hőseinek, a magyar nemzet katonai erényeinek köszönheti Európa, hogy ma Wilson és nem a cár, hogy a demokrácia és nem az autokrácia szabja a békefeltételeket.*

És most a gyermekhez! A tiétek ez a gyermek: az Ifjú Magyarország. Ez a gyermek erős, de árva, anyatejet nem szívhat, a természetes fejlődéstől, megrabolta a természet. Nektek kell táplálni őt agyatok minden munkájával, talán véretek hullásával.

Minden kéz segítsen! Itt nem lehet harag, itt nincs válogatás, itt nincs szerénykedés, arra most nincs idő! Itt mindenkinek végeznie kell azt a munkát, amelyet a lelkiismerete ráparancsol. Nincsenek emlékek és nincsenek előítéletek. Fogjunk össze mindnyájan, hogy a régi karos gyertyatartókból, a finom faragású régi csillárokból, amelyből ki kellett vennünk a pislákoló faggyúgyertyát, szerteáradjon a világba egy új fény, új világosság: a magyar demokrácia; különben a részvétlen emberiség fogja leeresztett fáklyáját sírunkra tartani...

Nem szabad kétségbeesni. Nem igaz, hogy késő van. Becsületes ember ezt a szót, hogy késő, csak akkor mondja ki, mikor mást már nem tud mondani többé. Nincs késő. Nincs késő mindaddig, míg haza nem jönnek a háború mártirjai a frontról és a fogságból. Feszüljön meg minden kar, roppanjon meg minden derék, pattantson szikrát minden agy, hogy készen legyünk, mire hazajönnek. Az október 30-iki forradalom *nemzeti* és társadalmi forradalom volt, ezzel megelőztük a társadalmi forradalmat.

Mire mindnyájan visszajönnek készen legyünk! A becsületeseknek tartsuk készen a jogot és a földet, és akkor nem lesz szükség a börtönre és a golyóra. *Dr. Móra Zoltán.*

Elválásunk Ausztriától!*

I.

Korszakalkotó változás Magyarország életében. Nem volt ehhez fogható négyszáz esztendő óta. Ez a világháború hatásainak reánk nézve legnagyobb eredménye... Előre ki nem tűzött de elfogadandó «*hadi cél*» számunkra, melyet «kiverekedett» a világ.

Düledeznek a hatvanhetes bálvány oszlopai, s a bálványimádók rémülten menekülnek mellőlük, nincs senki, ki vállalkozni merne «megtámogatásukra», kinek reménye volna fentarthatásukban. Egy politikai hiten és akaraton vagyunk mi magyarok a tekintetben, hogy el kell fogadni azt a konzekvenciát, amit a laikus publikum *tiszta perszonális uniónak* nevez, a jogtudomány pedig a közös osztrák császári és magyar királyi szervezetek kiküszöbölésének és külön magyar állami szervekkel való *felváltásnak*, továbbá *gazdasági* teljes különválásnak tekint.

Ausztria a maga belső nagy átformálását és az elválást úgy látszik a törvény és eddigi alkotmány egyszerű mellőzésével is hajlandó megcsinálni, tehát államcsiny és forradalomszerűleg, mert ami ott történik, azt csak az osztrák alkotmányi alaptörvények előzetes megváltoztatása után lehetne *jogszerűleg* meg-

* A jelen cikk kéziratának sajtó alá adása óta történt események túlszárnyalták ezen közleményt, mégis közzétesszük, mint a forradalmat közvetlenül megelőző napok felfogását visszatükröző értékes dokumentumot. *Szerk.*

cselekedni; sem császári proklamációkban adott felhatalmazások, sem ezek alapján alakult «nemzeti tanácsok»-kal ezt alkotmányosan elvégezni nem lehet.

Nekünk magyaroknak, a közjogi míveltségről és érzékről híres magyar nemzetnek, a jogfolytonosság rajongóinak szigorúan a jelenleg hatályban levő államjog respektálásával, illetőleg ennek alkotmányos úton való megváltoztatásával kell megteremteni az új közjogi alapot és arra építendő új közintézményeinket. Nagy körültekintéssel, korrektséggel, világosan és precízen kell megszerkesztenünk a *közjogi átalakulás alaptörvényét*. Ne legyen ebben a nagy *műben* kivetni való, ne legyen kontroverziákat szülő homály, félremagyarázásoknak teret engedő kétség; ne legyen benne kelleténél több, *de minden benne legyen*, ami a nagy átalakulásnál törvényhozásilag már most intézendő el; nehogy pótlások, novelláris kiegészítések szüksége hamarosan jelentkezzék. Másrészt ne terheljük az alapvető törvényt oly részletintézkedésekkel, illetve határozmányokkal, melyek a «foganatbavétel» későbbi speciális törvényeinek képezendik alkalmas tartalmát.

A Wekerle-kormánynak volt egy vonatkozó törvényjavaslata, mely hír szerint már Ő Felsége előzetes beleegyezését is megnyerte. Ahogy a javaslatot első megszövegezésében megismerni alkalmam volt, de melyet tartalmában lényegesen módosítani nem volt módomban, úgy gondolom, hogy ez nem egy tekintetben hiányos és lényegesen módosítandó. Egyébként is nem bizonyos, de tán nem is valószínű, hogy a rövides megalakulandó új kormány változtatás nélkül magáévá teszi ezt a javaslatot.

Van tehát némi idő és lesz megfelelő alkalom, hogy a jogtudomány és a publicisztika, az elméleti és gyakorlati hozzáértők foglalkozzanak a hazánk életére, jövendőjére oly eminensül fontos törvényalkotással. «Össze kellene segíteni minden kinek, aki csak egyetlen követ tud vinni a magyar államszervezet el nem odázható *átépítéséhez*.»

Csekélységem az alább közölt törvénytervezetben nem kíván valami tökéletesnek igényével fellépni, ellenkezőleg az idő rövidségénél is fogva és némileg hevenyészett és tán pongyola megszerkesztésben csak *nyersanyagát* szeretném adni annak, ami a kritikai és szaktudás eszközeivel, megfelelőleg lefaragva, csiszolva, simítva majd kielégíthetné a kívánalmakat. Magyarázat és rövid indokolás gyanánt legyen szabad a következőkre utalnom.

II.

Hasonló horderejű és előzményű törvényeknél nagyon ajánlatos azon törvényszerkesztési metódust követni, mely nálunk a legújabb időkig előfordul, hogy a *törvényszöveghez hozzátartozó*, előbeszédet, bevezetést bocsássunk előre. A törvényalkotás időpontjára eső és a törvényalkotásokra indító eseményekkel belső összefüggésben álló törvények megértéséhez, ily visszapillantásszerű elbeszélés rendkívül előnyös. Annál alkalomszerűbb itt ezen bevezetés, mert az 1867 : XII. tc., melynek «*felváltó*» utóda leend a meghozandó új törvény szintén nagyérdekű nagy horderejű kijelentéseket tartalmazó bevezetéssel van ellátva.

Az állami *függetlenségről* szóló deklarációt kell a törvény első szakaszába iktatnunk. Ily kinyilatkoztatás természetesen inkább politikai, semmint jogi szükségesség. Hiszen nem most szerzi meg vagy szerzi vissza független államiságát a magyar nemzet; azt ezer éve bírja, mert idegen uralom felettünk jogilag «elismerté» soha nem lőn, függetlenségünk sem a pragmatika szankcióval, sem a hatvanhetes kiegyezésen alapuló közös intézmények folytán nem lőn csorbítva, sőt *kifejezetten fentartatott*. Elég utalni az 1791 : X. tc.-re «De *independentia* regni Hungariæ» etc., meg az 1867 : XII. tc.-nek úgy bevezetésére mint rendelkező szakaszaira. A közfelfogás ennek dacára ma elvárja, látni akarja a függetlenségnek ez alkalomból való új *deklarációját*, kvázi hangsúlyozását a törvényben és csalódás érzésével venné ennek hiányát. Könnyen érthető ez azért, mert a 67-es «közjogi alap» ellenzéke állhatatosan hirdette ötven éven át, hogy a hatvanhetes közösség tönkretette ősi függetlenségünket, feláldozta állami szuverénitásunkat. Hogy ez a pártpolitikai felfogás tárgyi igazságul nagy rétegekben hitelre is talált, abban nagy része volt azon sajnálatos ténynek, hogy a *paritást* a dualizmusban nem tudtuk *ténylegesíteni;* a hatvanhetes kiegyezést nem tudtuk teljességében *végrehajtani;* a közös intézmények jellege *osztrák* maradt, az osztrák politika és jogtudomány pedig az összbirodalom felettünk állását hirdette következetes állhatatossággal; államnyelvünk, állami szimbolumaink legújabb időkig egyáltalán nem érvényesülhettek a közös szerveknél.

Tervezetemnek az udvartartásra, a királyi ház miniszterére, a személy körüli miniszter állásának megszüntetésére, a haditengerészetre, a hadüzeneti jogra és a katonai szolgálati esküre kiterjeszkedése valószínűleg *váratlan* lesz, mert hisz ezekről tudtommal sem a Wekerle-féle javaslat, sem gróf Károlyi indítványa nem szólt. Oly belsőlgg összefüggenek azonban ezek a rendelkezések a közös intézmények megszüntetésével s a teljes különállásra való áttéréssel, főleg a külön külügyi és hadügyi szervezet megteremtésével, hogy törvénybeiktatásuk szüksége kézenfekvő.

A) A mai *udvartartási* szervezet közjogi felfogása eltérő; van olyan is, mely szerint a hatvanhetes törvénnyel megfér a *közös* udvartartás és annak csász. és királyi jellege. Tény, hogy az állandó udvari szolgálatot ma a bécsi udvartartás látja el és hogy a magyar királyi külön udvartartás folyton követelt reaktiválása csak a kezdet kezdetéig ért. Amikor tehát a közös intézményeket az egész vonalon megszüntetjük, legalább is tanácsos, hogy a vonatkozó törvény végét vesse a közös udvartartásnak, azon tényleges állapotnak, amelynek eddig sem volt kétségtelen jogalapja, de aminek fentartása még kirívóbb anomáliát képezne a bekövetkező különválás után.

B) A külön magyar tengeri hadsereg vagy haditengerészet iránti határozmány, a hadszervezeti közösségnek az egész vonalon való megszüntetéséből önként következik. Senki sem akarja a vízi haderőt közösségben meghagyni, ezért szükséges az alkotandó törvénynek ez iránt is kifejezetten rendelkezni.

C) A személy körüli miniszterség, melynek igazi tárcája úgy sincs, melynek létezése indokoltsággal csak az 1848 : III. tc. által kontemplált módon lett volna, mely tehát ma is jómódon felesleges, bár ha némileg «*felhasználható*» szerv valóságos «anakronizmus» lenne a hadügyi és külügyi közös intézmények eltüntével, a királyi székhelynek de facto is az ország területére, az országgyűlés és minisztérium székhelyévé tételével.

D) A közös külügyminisztert országunkat illetőleg a magyar külügyminiszter váltaná fel, az eddigi állapothoz következetes volna, hogy ezen magyar miniszter lássa el azon — nem miniszteriális — teendőket, melyeket addig a közös külügyminiszter mint a császári és királyi ház minisztere végzett. E teendők túlnyomó részének természete azonban olyan, hogy inkább megfelelő azoknak az igazságügyminiszter által való ellátása. Ennek resszortjába kell tehát utalni azokat, de ha ez nem is történnék, legalább az kívánatos, hogy az igazságügyminiszternek egyetértésével intézze azokat a magyar külügyminiszter. Helyes azonban az a felfogás is, hogy Ő Felsége ezen teendőknek másra, t. i. nem miniszterre ruházását is elrendelheti. Felesleges mondanunk, hogy ezen «más hatóság» sem lesz ezután *közösképszervezhető*.

E) Az önálló magyar hadsereg felállításáról és a királyt afelett megillető főhadúri jogról szóló szakasz a hadüzenési jognak korlátozását tartalmazza, valamint azt a régi követelésünket is honorálná, hogy a katonai szolgálati esküformula, az ország alkotmányának megtartására vonatkozó fogadalmat is tartalmazza. A háború viselésével járó óriási felelősséget leveszi monarcha vállairól a hadüzenési jognak a király és országgyűlés együttes jogává tétele és egyben nagy biztosítékot ad arra is, hogy a modern háború irtózatos szenvedései és pusztításai a jövőben csak a legvégső szükség esetén idéztessenek föl.

III.

Törvénytervezetem az állami *függetlenségről* és az ausztriai császársággal fenálló *közösség megszüneséről* a következő:

Előbeszéd. Az ausztriai császárság állami szervezetében végbement mélyreható *átalakulás* valamint a magyar nemzet által hősies önfeláldozással és rendíthetlenül hűséges kitartással végigküzdött világháborúnak döntő tanúságai követelik, állami életünk folytonosságának biztosítása pedig elkerülhetlenné teszi hogy a magyar törvényhozás az 1867 : XII. tc. alapján fenálló osztrák-magyar közös szervezeteket és intézményeket törvényileg is megszüntesse.

Nem érinti ez a magyar pragmatika-szankcióban (1723., 1., 2., 3. tc.) meghatározott trónöröklési jogot és rendet, mely Magyar-

ország függetlensége, területi épsége, alkotmányos szabadsága tiszteletben tartásának feltétele mellett továbbra is hatályban marad. Kinyilatkoztatja és elhatározza ennélfogva a magyar országgyűlés a következőket:

1. §.

A Magyar állam minden ügyeiben önálló független és szabad állam, mely semmi más állam hatalmának alávetve nincs.

2. §.

Ő Felsége a magyar állam apostoli királya a jövőben is az egész nemzettől nyert (átruházott) hatalommal, alkotmányosan uralkodik.

3. §.

A magyar királyi trónon való örökösödési jogot és az öröklési rendet továbbra is a magyar pragmatika szankció (1723: I., II., III. tc.) szabályozza.

4. §.

Az apostoli király külön magyar udvartartása megszervezendő illetőleg kiegészítendő. Jövőben ez teljesítendi a m. király körüli összes udvari szolgálatot. E magyar királyi udvar összes tisztségei és hivatalai (a kabinetiroda és katonai iroda s az őrségek is) kizárólag magyarok alkalmazásával töltendők be. A királyi udvartartás körében való nyelv, címer, lobogó, jelvény és pecsét használatára nézve, az állami központi hatóságokra fenálló szabályok irányadók.

5. §.

Ő Felsége a magyar apostoli király csak magyar rendjeleket és kitüntetéseket alapít és osztogat. A közös jellegűnek tekintett (s különben is jogalappal nem bíró) kitüntetések (címek) eltöröltetnek.

6. §.

Ő Felsége a végrehajtó hatalmat ezután az összes külés hadügyekben is a Budapesten székelő független felelős magyar minisztérium útján gyakorolja. E minisztérium tagja lesz a jelen törvény hatályba lépte után haladéktalanul kinevezendő magyar kir. külügyminiszter és a honvédelmi miniszter helyébe lépő m. kir. hadügyminiszter.

Azon teendőket, melyek a királyi házat illetőleg eddig a külügyminiszter által intéztetnek, jövőre a m. kir. külügyminiszter azaz igazságügyminiszterrel egyetértésben (mivel a m. kir. Ház minisztere) látja el.

A magyar kir. külügyi és hadügyminiszter kinevezésével megszűnik: a közös miniszterium a hozzá tartozó összes közös szervekkel és intézményekkel együtt, továbbá a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság intézménye és a m. kir. személy körüli miniszter állása is.

7. §.

A magyar állam összes külügyi (diplomáciai és gazdasági) képviseletét a m. kir. külügyminiszter főhatósága alatt működő m. kir. követségek és konzulságok látják el. Külföldi állam itteni követségei (képviseletei) a magyar király állandó székhelyén Budapesten fognak tartózkodni.

8. §.

A magyar állam védereje a külön m. kir. hadseregből, m. kir.-hadi tengerészetből és a m. kir. népfelkelésből áll, a melyek tisztikarában és legénységében kizárólag magyar honosok szolgálhatnak. E magyar külön haderő legfőbb vezére és parancsnoka az alkotmányos apostoli király. A *hadüzenés* joga azonban őt az országgyűléssel együtt illeti, mely a királyi hadüzenéshez való hozzájárulás iránt két házának együttes ülésében dönt.

A magyar haderő kötelékében szolgálók a magyar állam alkotmányának megtartására is föleskűsznek.

A külön magyar hadseregnek a cs. és kir. közös hadsereg magyar kiegészítő részéből és a m. kir. honvédségből való megalkotása a törvény hatályba léptével haladéktalanul megkezdendő és lehető gyorsan befejezendő: A külön magyar haditengerészet szervezése a békekötés után történik.

A magyar haderő tisztjeinek kinevezése, a felelős magyar hadügyminiszter javaslatára és ellenjegyzésével történik.

9. §.

A jelenleg hadrakelt összes magyar és osztrák (hadi hajóit és fuvareszközeit is értve), élelem és egyéb készletei és minden más vagyonértékei, a magyar állam népszáma (újonclétszáma) arányában a magyar állam tulajdonába bocsájtandók át.

10. §.

A magyar állam Ausztriától való pénzügyi és gazdasági teljes különválása kimondatik.

A magyar államterület külön vámterületet alkot. Az Ausztriával még fenálló vámkereskedelmi szerződés a lejáratig a teljes viszonosság feltétele alatt hatályában marad. Hogy úgy ezen mint Ausztriával kötött más szerződésnek, az ottani áralakulás folytán mely részekben nem tarthatók fen lejáratukig, az iránt a kormány előterjesztésével az országgyűlés határoz.

Egyéb államokkal kötött és hatályban levő szerződések lejáratukig a viszonos eljárás feltétele mellett hatályban maradnak.

11. §.

Az osztrák-magyar Bank szabadalma lejáratig hatályban marad, ha a Bank a magyar állam iránti kötelezettségeinek mindenben eleget tesz. A szabadalom lejártával önálló magyar jegybank állítandó föl.

12. §.

E törvénnyel ellenkező régebbi törvények, rendeletek és jogszokások hatályukat vesztik.

13. §.

E törvény szentesítése után azonnal kihirdetendő s a kihirdetés napján életbelép. A végrehajtási intézkedések késedelem nélküli megtételével és a kapcsolatosan szükséges törvények javaslatainak az országgyűlés elé kellő időben való benyujtásával a *miniszterium* bizatik meg.

Dr. Kmety Károly.

Utópia igazságügyminisztériuma.

Néhány hete — vagy évek teltek azóta? — jutottak kezünkhöz az alábbi sorok. S ime, ma Utópia vassineken robog a megvalósulás felé . . .

Utópiában az igazságügyminisztérium, mint minden hivatal, a nép kedvéért és a nép jóléte végett van s ezért mindazt elvégzi és csak azt végzi, amire való, t. i. az ország igazságügyének adminisztrálását. Ez a feladat természetesen a minisztérium minden egyes tagjától teljes odaadást és még teljesebb önmegtartóztatást követel. Odaadást azért, mert Utópiában tudják, hogy a körmondatok kifogástalan stilizálása csak olyan sallang, mint a kiadmányon a címer s a lényeg más: az ügynek így vagy amúgy való elintézése embereknek fáj és emberek vagyonával, vérével, boldogulásával játszik s az elintézés érdembeli felületességét vagy igazságtalanságát a legcsiszoltabb forma sem teszi jóvá. Önmegtartóztatást pedig azért, mert Utópiában az adminisztráció nem arra való, hogy mindenekelőtt önmagát adminisztrálja. Igaz, ott ez könnyű is, mert a közéleti erkölcs és fegyelem első

parancsa az, hogy aki életét a köz szolgálatának szentelte, azt ajtómögötti gáncsvetések, hatalmi vágy hajtotta támadások ne érhessék.

Utópiában ezért működik kifogástalanul különösen négy főfunkciója az igazságügyi kormányzatnak: az igazságügyi személyzet kiválasztása és előmenetelének intézése, az igazságügyi hatóságok feletti főfelügyelet, a minisztérium hatáskörébe utalt ügyek elintézésének módja és az ország jogalkotásának irányítása.

Noha Utópiában nem beszélnek angolul, ott is jól ismerik azt a híres angol mondást, amelyet *Burke* idézett először: *no measures, men.* És ezt a kiválasztást a minisztérium mindenekelőtt önmagán gyakorolja. A legnagyobb gonddal történik főkép azoknak a személyeknek a megválogatása, akik az igazságügyminisztérium személyi ügyeit intézik. Nagy műveltségű, tág látókörű, előítéletektől ment, gazdag élettapasztalattal rendelkező, sok esztendős ügyvédi vagy bírói pályát megfutott egyének ezek, akik szent kötelességüknek tekintik, hogy állandó érintkezésben maradjanak a fórummal, résztvegyenek a jogélet minden megnyilvánulásában, ismerjék az irodalom új termékeit és az abban feltünedező új tehetségeket, ne kerülje ki figyelmüket egy-egy kiválóan sikerült plaidoyer vagy mélyszántású ítélet, felkutassák és szemmel tartsák a rokonpályák kiválóbbjait különösen avégből, hogy velük a bírói kar felfrissíttessék. A legfőbb főnök mindezt tudja róluk és ezért kinevezés előtt el nem mulasztja javaslatukat kikérni és súlyos ok nélkül attól el nem tér. A legfőbb főnök egyáltalán mindenekelőtt saját munkatársait igyekszik megismerni s gondja van rá, hogy a legfiatalabbnak és legszerényebbnek is minél gyakrabban legyen alkalma személyesen buzgólkodni előtte. Igy aztán minden tehetséget a maga helyén alkalmazhat s minden hiú pöffeszkedést csirájában elfojthat. Ismerve azt a mély hatást, amelyet minden szervezet működésére vezetőjének egyénisége gyakorol, a bíróságok vezetőit oly egyénekből válogatják össze, akik nemcsak saját állásuknak, de magának a bíróságnak is tekintélyt és súlyt kölcsönöznek. Erély és parancsolni tudás e kiszemelésnél szintén szerepet játszanak, de korántsem elsőrendű, annál kevésbé kizárólagos szempontok. Még kevésbé szempont az öblös hang, a rengő szakáll és a püspök személyes hajlandósága. Ellenben döntő mindig a tehetség, a tudás és az abszolut megközelíthetetlenség.

Miként az igazságügyi személyi politikát, úgy az igazságügyi felügyeletet is a lényegnek keresése és a formának háttérbe szorítása jellemzi. Az igazságügyi statisztika csak az ügymenet és nem a munkásság megbírálására szolgál. Sok ítélet még nem jó ítélet és kevés ítélet még nem rossz bíráskodás. Amint a legfejlettebb technika sem képes automatát konstruálni, amely az orvos fülénél megbízhatóbban hallgatja ki a beteg szívverését, úgy a legaprólékosabb statisztika sem pótolhatja a felügyelő hatóság személyes észlelését. Utópiában a miniszter époly kevéssé restel egy-egy tárgyalóteremben személyesen megjelenni és egy-egy tárgyalást végighallgatni, amiként azt sem mulasztja el, hogy meghitt és hozzáértő embereit felkérje arra, hogy személyes megfigyelés alapján tegyenek neki jelentést egyik vagy másik bíróságnál uralkodó állapotokról. A megbízott feltünés nélkül mint egyszerű fél jelenik meg a vizsgálat színhelyén és az illető személyzetnek fogalma sincs róla, mikor vizsgálják az ő ténykedését. Természetes, hogy az így szerzett adatokat a legbizalmasabb módon kezelik és sohasem használják fel egyes személyek ellen; azonban a miniszter maga megbecsülhetetlen értékű adatgyüjtemény birtokába jut, amellyel nem utolsó sorban hivatalos tanácsadóit ellenőrizheti, akik viszont ennek tudatában sohasem térnek le a szigorú objektivitás útjáról.

Utópiában sem lehet minden vitás ügyet bírói úton eldönteni és noha elvben megvan a bíráskodásnak a közigazgatástól való elválasztása, mégis számos vitás ügy kerül végső fokban a miniszter döntése alá. De épen ezért gondoskodás történik arról, hogy az ilyen döntéseknek előkészítése és meghozatala ne maradjon intézményes garanciák nélkül. Ilyen garancia mindenekelőtt az, hogy az ellenérdekű felek a döntés előtt lehetőleg szóval, de legalább írásban meghallgattassanak; továbbá az, hogy magában a minisztérium kebelében felmerülő több nézet közül a leghelyesebb és legigazságosabb jusson diadalra. Ezért az ügyhöz hozzászóló különböző előadók és ügyosztályok nem írásban, hanem a miniszter vagy államtitkár elnöklete alatt tartott üléseken szóbelileg vitatkoznak egymással és az osztályfőnök vagy az ügyet eldöntő magasabb funkcionárius nem határozhat anélkül, hogy az általa el nem fogadott vélemény képviselőjét a többi véleményre meg ne hallgassa. S gondoskodás van arról is, hogy ne a főnök tetszésétől függjön, mely ügyet terjeszt felsőbb felülbírálat alá és melyet intéz el saját hatáskörében. Általában az ügyek minősége szerint előre van meghatározva, mely ügy tartozik a miniszter, mely ügy melyik államtitkár elintézése alá; a szereplő személyek kiléte e kérdésben semmi befolyást nem gyakorol.

A jogalkotás és a jogfejlesztés Utópiában nem ötletszerűen és nem a mindenkori miniszter személyes hajlamaihoz és céljaihoz képest, hanem a fenálló társadalmi, gazdasági és jogi szükségességek szerint rendszeresen történik. A kormányzati feladatokat az élettel ebben a tekintetben a minisztérium egy külön osztálya hozza összhangba, amelyet jogfejlesztő vagy szociális jogi osztálynak lehetne nevezni. Ennek az osztálynak élén minden bürokratikus hajlamtól ment és kiváló szociális érzékéről sokszoros tanuságot tett egyén áll. E minőségében egyúttal elnöke egy bizottságnak, amely a jogélet kipróbált praktikusaiból, bírákból, ügyvédekből, jogtanárokból áll és a szükséghez képest a megfelelő szakerőkkel kiegészítheti magát. Ez az osztály gondoskodik a jognak harmónikus és szociális irányban való állandó fejlesztéséről és gondoskodik arról, hogy a miniszter figyelme rátereltessék oly más oldalról jövő törekvésekre, amelyek szándékosan vagy szándék nélkül a jogfejlődésnek ezt a harmóniáját zavarhatnák. A miniszter ez úton állandóan tájékozva van afelől hogy hol kell vétóját gyakorolnia és hol kell kezdeményezőleg fellépnie. Véleményt ad és bírálatot gyakorol az igazságügyminisztérium egyéb osztályai és más minisztériumok részéről kidolgozott törvény- és rendelettervezetek felől, különösen a szociális jogi kívánalmak szempontjából. A való élettel folytonos kapcsolatban a maga részéről is jogreformokat kezdeményez és azokra vonatkozó tervezeteket dolgoz ki. Végül ez az osztály irányítja és szervezi a vagyontalanok és védtelenek jogvédelmét s e téren együttműködik a szabad társadalmi szervezetekkel. A törvénytelen gyermek, az áldott állapotban levő és férjével vagy munkaadójával szemben oltalomra szoruló asszony, az egyedülálló nő, a züllésnek kitett fiatalkorú, a perdita, a segélyre szoruló és sok más védtelen és nyomorult itt találja meg a támogató szervezetek központját, innen igazítják útba és ragadják ki a kétségbeesés karmaiból.

Az igazságügyminiszter szent kötelességének ismeri a bíróságok függetlenségének teljes megóvását. Horribilis gondolatnak tartaná, hogy akár a legaktuálisabb politikai perre vonatkozó iratokat felterjesztesse magához és ezzel a bíróságban azt a hitet keltse, hogy az ügy eldöntésébe be akar folyni. A legkiválóbb tapintattal kezeli az ügyészségek irányítását: rendszerint megelégszik oly ügyészi személyzet kiválogatásával, amelyben megbízhat és amely közvetlen beavatkozás nélkül és a közérdek helyes felfogásával jár el, és ha kivételes esetekben a konkrét ügyben kénytelen utasítást adni, ezt oly formában teszi, hogy a bíróságot a legkisebb mértékben se feszélyezze.

Mint az összkormány tagja, mindig és mindenben a jogszerűséget képviseli s féltékenyen őrködik azon, hogy egyetlen kormányintézkedés se kelljen, amely a jogon erőszakot tesz.

Igy működik az igazságügyminisztérium — Utópiában.

Morus Junior.

Katonaügyvédek tanácskozásai.

A budapesti ügyvédi kamarához tartozó hadbavonult ügyvédek folyó hó másodikán a budapesti ügyvédi kör helyiségében népes értekezletet tartottak. Az értekezlet két irányban folytatott megbeszéléseket, nevezetesen a hadbavonult és hazatérő ügyvédek érdekében teendő lépések és általános kari érdekek tekintetében. Az általános kari érdekeket érintő kérdések főleg azért kerültek megvitatás alá, mert az értekezleten, amelyet dr. Vadász hadnagy, budapesti ügyvéd hívott össze, nem-katona ügyvédek is megjelentek, másrészt, mert a megjelent katonaügyvédek egy része is azon a nézeten volt, hogy az ügyvédi kar vagyonilag gyönge csoportja az osztályharc alapján katonai avagy polgári minőségére való tekintet nélkül szerveztessék. A felszólalók közül többen éles kritika tárgyává tették az ügy-

védi kamara választmányának a háború alatt követett magatartását, viszont egyesek főleg Blauner titkár fáradozásairól elismeréssel emlékeztek meg. Három indítvány került szavazás alá. Dr. Vadász, aki igen értékes gondolatokat vetett fel különösen a lakás, telefon, állásközvetítés, rögtöni segély kérdése tekintetében, indítványozza, hogy az értekezlet egy szűkebb körű bizottságot küldjön ki, amely permanenciában maradva dolgozza ki gyakorlati javaslatait, tegye meg ezek megvalósítására a szükséges lépéseket és hogy még a hét folyamán összehívandó értekezleten tegyen az eredményekről jelentést. Dr. Riesz hadnagy azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a választmány sem a hadbavonult, sem a hadba nem vonult ügyvédek érdekeit kellő kötelességtudással nem képviselte, hogy e két csoport együttes érdekeinek megvédésére közvetlen és erélyes lépésekre van szükség, ezért indítványozza, hogy azonnal alakuljon meg egy ügyvédi tanács, ez vegye át az ügyvédi kamara hatáskörét és képviselje teljhatalommal az ügyvédség érdekeit a Nemzeti Tanács és a kormány előtt. Dr. Móra Zoltán indítványozza, hogy a hadbavonult ügyvédek külön érdekeinek képviseletére a dr. Vadász által javaslatba hozott lépések megtétessenek, egy forradalmi ügyvédi tanács megalakítását nem tartja sem lehetségesnek, sem indokoltnak; minthogy azonban az az ok, amely a választmány mandátumának meghosszabbítását igazolta, megszűnt, szólítsa fel az értekezlet a kamara választmányát mandátuma letételére, amennyiben pedig erre nem volna hajlandó, rendkívüli közgyűlés összehívására. Nézete szerint a törvényes formákat feltétlen tiszteletben kell tartani s bízik abban, hogy az így megalakítandó új választmány úgy a katona, mint a nem-katona ügyvédek kari érdekeit kellő eréllyel fogja képviselni.

Az értekezlet hosszabb vita után dr. Vadász indítványát a dr. Móra által indítványozott kiegészítéssel fogadta el és a bizottságot nyomban megalakította. A bizottság kizárólag katonai tagokból áll; tanácskozásaiba azonban bevonja dr. Blauner kamarai titkárt, dr. Popper kamarai pénztárnokot és dr. Székely Imre választmányi tagokat, mint akik e kérdésekkel eddig a kamara kebelén belül legtöbbet foglalkoztak.

Ez a bizottság másnap délután négy órakor tartotta első ülését, amelyen számos gyakorlati eszme került megvitatás alá. A bizottság elhatározta, hogy nyomban albizottságokat küld ki 1. a lakás-, 2. telefon-, 3. pénzbeli segély-, 4. állásközvetítés kérdésében az intézkedések megtételére és egy ötödik bizottságot az összes budapesti katonaügyvédek megszervezésére. E bizottságok működésüket azonnal megkezdték.

A november 2-iki, valamint a november 3-iki megbeszéléseken teljes egyöntetűséggel kialakult az a felfogás, hogy úgy a speciális katonaügyvédi érdekeket képviselő bizottság, mint az esetleg megválasztandó új kamarai választmány nem tekinthető végleges alakulatoknak, mert az ügyvédi kar egy része még mindig akadályozva van szavazati joga gyakorlásában.

Meg kell emlékeznünk arról, hogy a kamarai titkár, aki mindkét értekezleten résztvett, tájékoztatta a megjelenteket a Nemzeti Tanács és a kormány tagjainál tett különböző lépéseiről. E lépések eredményekép közölte, hogy úgy a belügyi, mint a pénzügyi kormány kész hadbavonult ügyvédeket nagy mennyiségben alkalmazni. Helyesnek tartaná, ha a hazatérő ügyvédek vele azon szándékukat, hogy készek-e közigazgatási állást vállalni, mielőbb közölnék. Az állások javadalmazása 10,000 korona körül lehet.

Minthogy a bizottságnak tudomása volt arról, hogy a katonai bíróságoknál alkalmazásban levő ügyvédek is megbeszéléseket folytatnak érdekeik megvédésére, dr. Perényi százados és dr. Vadász hadnagyot utasította, hogy az összes katonaügyvédi alakulatokkal érintkezésbe lépjenek és az együttműködést biztosítsák. A bizottság annak a nézetének határozott kifejezést adott hogy magát zárt testületnek nem tekinti, mindenkit, de *elsősorban és főleg a katonaügyvédek* közreműködését örömmel veszi. A bizottság egyelőre a kamara titkári hivatalában van permanenciában és itt mindenkinek készséggel nyujt felvilágosítást; munkásságáról a napi sajtóban időnkint kommünikét fog kiadni.

Kívánatos volna, hogy a budapesti mintára a vidéki ügyvédi kamarák katonaügyvédei is szervezkedjenek. A Jogtudományi Közlöny adatgyüjtő munkásságát tovább folytatja, de ez adatokat a megalakult és megalakulandó szervezeteknek rendelkezésére fogja bocsátani. *M. Z.*

Szemle.

— **A népkormány igazságügyminisztere** *Berinkey* Dénes dr. igazságügyminiszteri tanácsos lett. Midőn mult évben kinevezése alkalmából a nemzetközi jog terén szerzett érdemeit felsoroltuk, méltatásunkat a következő sorokkal fejeztük be: «Ha ezentúl jogászi éleselméjűségét, rendkívüli irodalmi és nyelvismereteit is figyelembe veszszük, alig hallgatható el az a kérdés, vajjon mennyi jelese lehet annak az országnak, amelyben Berinkey Dénes csak most lett osztálytanácsos.» Időközben a jelesek száma, úgylátszik, lényegesen megcsökkent, mert íme a sokszorosan mellőzött osztálytanácsos egy év alatt igazságügyminiszterré lépett elő. Vagy talán csak a megítélés nézőpontjai változtak. Nem az országház folyosójának «közvéleménye», nem a kaszinói összeköttetések vagy a nagybankok befolyása, nem apró pártintrikák vagy törtető tülekedés, hanem a tudás, tehetség és a férfias jellem hármas egységének felkutatása állította Berinkeyt az igazságügyminiszterium élére. Nem ismerünk senkit, aki e nehéz szerepet manapság jobban be tudná tölteni. Nagy feladat vár a nemzetközi jogászra a békekötés során és nem kisebb a jog filozofikusan képzett egyetemes ismerőjére a békekötés után. Egy napilapban körvonalozott programmja szerint az igazságügynek modern fejlesztését tervezi az igazságügyminiszterium aktívabb közreműködésével a közélet vezetésében. Híve a bírói külön statusnak és gondja lesz a háborúból visszatérő ügyvédek boldogulására. Ezek után okunk van, hogy a legnagyobb érdeklődéssel tekintsünk részletes programmja elé és meleg szívvel óhajtsuk, hogy a politikai helyzet mielőbb módot nyújtson annak megvalósítására.

Dobi Imre

Debemur morti nos nostraque. (Úr a halál felettünk és mindenünk felett.) Csak néhány hete, hogy a Kúria V. tanácsának egyik kiválóságát: Zöld Adorjánt eltemette, és most ugyanaz a tanács és vele az egész Kúria egyik fényességének elhunytát gyászolja. Dobi Imre a jók javából való volt. Mint bíró a legnagyobbak közé tartozott, mint ember pedig a legnemesebbek, a legjobbak ritka sorában foglalt helyet. Csak aki tudta, látta, tapasztalta, hogy Dobi Imre mit, mennyit és főleg: milyen lelkiismeretességgel, mennyi felelősségérzettel, milyen odaadó buzgósággal dolgozott, csak az tudja, mi a munka és mi a bírói hivatás? És csak aki ismerte Dobi Imrének szerénységét, jóságát, lelkének egyenességét, csak az tudja, hogy ki az igazán nagy ember, hogy kiben lakik az igazán nemes, tiszta, nagy lélek! A polgári jog minden ágában dolgozott, mégis a dologi jog volt az ő mélyen megszántott területe, amelyben a legértékesebb termékeket, gyakran a legnagyobb műalkotás hatását kiváltó ítéleteit alkotta. A bányajognak is (majdnem egyedüli) művelője volt és csak arany volt, amit e téren a mélységekből feltárt. A polgári jogegységi tanácsnak a legtöbb határozatát ő indítványozta és ő dolgozta ki, és végső, de nem utolsó műve volt az az értékes gyüjtemény, amelyet a dologi, a telekkönyvi és a perjog területeiről az elvi határozatok közé való feltétel céljából állított össze. Ezt a munkáját gyászos végű megbetegedésének hetében kívánta az elnöki tanácsban elreferálni és csak a halál gátolta meg ebben. Mester, sőt művész volt az előadásban. Átgondoltan, világosan és mégis tömören és röviden adott elő, éleselméjűsége pedig a tanácskozásnál és a szavazásnál valósággal tündökölt. Lehettünk és voltunk gyakran eltérő véleményben és ő sokszor deferált is, de abban a versenyben, hogy a lehető leglelkiismeretesebben, a lehető legmélyebben, a legtermékenyebbül és a legbuzgóbban munkálkodjunk az igazságszolgáltatás tövises és hálátlan mezején, ebben sohasem engedte magát legyőzni. Ennek a nagy és munkás életnek immár vége van és mi meginoglunk a sorsnak e nagy csa-

pása alatt, mert nemcsak a saját veszteségünket, de annak a soktagú családnak a veszteségét is átérezzük, amelyért az idő előtt elköltözött a végtelen szeretet legyőzhetetlen erejével és megfeszítésével élt és dolgozott. Sunt lacrimae rerum! A pallida Mors irígységből sujtotta le a nagyot — a rejtélyes Gondviselés azonban talán mégis kegyes volt hozzá. A társadalmi rendnek, a törvénynek tiszteletétől és ennek a szegény hazának imádásától át és átitatott lelke ugyanis nem fog elborulni közéletünk legzordonabb szakának most lefolyó jelenségei fölött és nem fog szenvedni, mint mink, hazánk fájdalmas vajudásaiban! Sursum corda!

Dobi Imre, volt drága kartársam! Isten Veled, időelőtti nyugalmad legyen édes! Ezzel vesz búcsút Tőled tanácselnököd: *Staud Lajos.*

— **Az igazságügy új rendjének** első intézkedései is a forradalom győzelmének jegyében történtek. Mint a jog krónikásai jegyezzük fel őket jövendő korok emlékezetéül. Október hó 31-én a nemzeti tanács felhívására az igazságügyminiszterium távirati úton elrendelte a Btk. kül. r. I—VII. fejezeteibe ütköző cselekmények miatt elítéltek és letartóztatottak azonnali szabadlábra helyezését. November 1-én és 2-án az igazságügyminisztérium elrendelte a hirlapi és könyvcenzura megszüntetését, az összes politikai és sajtóperekben, amelyekben ez perszak szerint lehetséges volt, az eljárás megszüntetését, a hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló törvény végrehajtásának felfüggesztését és a már elkobzott vagyon visszaadását, hatályon kívül helyezte az ingatlanok forgalmát korlátozó rendeleteket, a házbérkövetelésekre nov. 15-ig moratóriumot rendelt, a kilakoltatást ugyane határidőig felfüggesztette. Reméljük, hogy a háromnapos gyors destruktiv munkát nemcsak a háborús törvények reviziója, hanem ugyanily ütemű konstruktiv munka fogja követni.

— **A budapesti ügyvédi kamara és a Nemzeti Tanács.** A budapesti kamara november 2-án *dr. Pap József* elnöklete alatt választmányi ülést tartott, melyen *Baracs Marcell* kamarai ügyész indítványára elhatározta, hogy a kamarát mint törvényes testületet egész szervezetével és egyes tagjaival a Nemzeti Tanács rendelkezésére bocsátja. A határozat következőképen szól: A budapesti ügyvédi kamara, mely felterjesztéseiben, jelentéseiben és határozataiban a multban is változatlan következetességgel a népakarat alapján szervezett és a népakarat által kormányzott állameszmének megvalósítását követelte és mindig készséges és vissza nem riadó bátorsággal szállott szembe az osztályelőítéletben elfogult törvényhozással s a végrehajtóhatalomnak erőszakos és maradi rendelkezéseivel: lelkes együttérzéssel csatlakozik a Nemzeti Tanácshoz, mert tőle, a belőle alakult kormánytól és alkotmányunknak kizárólag népuralmi alapon leendő újjászervezésétől várja a kifelé független és befelé szabad, a munkában és műveltségben, becsületben és népszabadságban egyesült Magyarországnak megteremtését. A budapesti ügyvédi kamara tehát magát, mint törvényes testületet, egész szervezetével és egyes tagjaival a Nemzeti Tanácsnak rendelkezésére bocsátja, hogy legyen szolgálatára a belső rend fentartásánál, a mult sérelmeinek orvoslásánál, a sürgős jogi szükségletek ellátásánál s a népnek jogát úgy az alkotmányjog s a közjog mint a magánjog terén megszervező törvényhozásnak előkészítésénél. Üdvözöljük a Nemzeti Tanácsnak kebeléből alakult kormányt is, Magyarországnak 1849 óta első népkormányát és áldást kívánunk munkájára. Munkájának sikere legyen: a külső béke, a belső rend, Magyarország népének szabadsága és boldogsága!

— **A budapesti kamarai választások** háború után való elhalasztását engedte meg az igazságügyminiszter az 1917 : VII. tc. 4. §-a alapján. A budapesti kamara vezetősége értesülésünk szerint már a legközelebbi időben közgyűlést fog összehívni a választások megejtésére. Minthogy a törvény szerint a választás idejét harminc nappal a közgyűlés előtt közzé kell tenni a választások valószínűleg január havában lesznek.

— **A budapesti ügyvédi kamara felhívása hadbavonult tagjaihoz.** A budapesti ügyvédi kamara következő felhívást intézi hadbavonult tagjaihoz: Közeledik az a régen sóvárgott idő, amidőn hosszú távollét után haza fognak Önök érkezni és keresni fogják a gondoskodásoknak azon módjait, melyek Önöket jövőbeli megélhetésük új felépítésében hathatósan támogatni alkalmasak. Az ügyvédi kamara és az ügyvédi társadalom érzi ezirányú kötelezettségeinek teljes erkölcsi súlyát s bár a feladat tehetsége és a rendelkezésre álló eszközök korlátoltsága nem teszik lehetővé, hogy a nyujtandó támogatás az Önök által hozott áldozatok és szenvedések soha le nem róható nagyságához felérjen teljes erőfeszítéssel azon leszünk, hogy az átmeneti idők nehézségeit komoly megoldással könnyítsük meg. A kamarák országos értekezlete meghatározta ezirányú feladatainkat. Hogy azokat valóra válthassuk, szükségünk van annak pontos megállapítására, hogy milyen nagy az a szükséglet, mellyel számolnunk kell? Ezen célból kérjük igen tisztelt kartárs urat, tájékoztassa titkári hivatalunkat értesítésünk vétele után azonnal arról: 1. irodája székhelyén teljesít-e katonai szolgálatot? 2. fen van-e tartva lakása vagy legalább is irodai helyisége hazatérése esetére? 3. vállalna-e az átmeneti időre ügyvédi irodában vagy valamely gazdasági vállalat szolgálatában az ügyvédi képzettség színvonalának megfelelő alkalmaztatást, avagy pedig köztisztviselői állás elnyeréséhez kívánja-e kamaránk támogatását? kérjük továbbá, közölje velünk korát, családi állapotát, családtagjai számát, minőségét (feleség, gyermek) és ezeknek korát.

— **A hazatérő ügyvédek.** I. Dr. Telcs Béla budapesti ügyvéd a következő indítványt terjesztette a budapesti ügyvédi kamara elé: A hadbavonult ügyvédeknek nem kell sem alamizsna, sem kölcsön. Egyszerűen munkát követelnek maguk számára. Anélkül, hogy bővebben indokolnánk az alábbiakat, rámutatunk arra, hogy van jogéletünknek egy oly tere, amely ügyvédek által még nagyon kevéssé van kihasználva, hanem az jórészt, hivatalos és nem hivatalos egyének jogosulatlan keresetéül szolgál. Az *adó- és közigazgatási ügyek* azok, amelyekből eddig ügyvédeknek még aránylag csak nagyon kevés jutott. Ezeket az ügyeket kell biztosítani a hadbavonult ügyvédek számára. Konkréten indítványozom: A tek. Budapesti Ügyvédi Kamara foglaljon állást oly irányban, hogy törvényileg mondassék ki: 1. Az állami és községi adó-, illeték- és közigazgatási ügyekben az elsőfokú határozat elleni fellebbvitelnél, valamint a felsőfokú hatóságok előtti eljárásban, végül a közigazgatási bíróság előtt, a felek ügyvéd által kötelesek képviseltetni magukat. 2. Az elsőfokú hatóságok és bizottságok előtt is kötelező az ügyvédi képviselet: *a)* az egyenes adók kivetésénél, *b)* úgy a kisebb, mint a súlyosabb jövedéki kihágások miatti eljárásban, *c)* azon közigazgatási ügyekben, amelyekben formai tárgyalás lesz tartva, így a közigazgatási elbírálás alá eső kihágási ügyekben, a kisajátítási, telepengedélyezési, bizonyos értékhatár felüli iparhatósági ügyekben stb. 3. A fenti ügyekben az ügyvédi képviselettel az általános békekötést követő 10 éven belül csak azon ügyvéd bízható meg, aki mint «*adó- és közigazgatási képviselő*» az erre a célra az ügyvédi kamaráknál vezetendő lajstromba felvétetett. Ezen lajstromba azon ügyvédet szabad csak felvenni és minden ügyvéd jogosult is a felvételre, aki a háború alatt katonai szolgálatot teljesített. Ezt a reformot meg kellene akkor is valósítani, ha nem volnának hadbavonult ügyvédek, de meg *kell* valósítani most, amikor a nemzet intelligenciája egy jelentős tényezőjének és pedig a hazáért áldozatokat hozott részének kell kárpótlást nyujtani a szenvedésekért.

II. *Levél a szerkesztőhöz.* A Jogt. Közl. 42. számában közzétett, ellenségeink által hadicélok és békefeltételek gyanánt hangoztatott eszmék: az igazságosság, helyreállítás és jóvátétel elvei által sugalmazott felhívás folytán tisztelettel jelentkezem. Magam részéről azt hiszem, hogy a puszta várakozás álláspontjára való helyezkedés semmi esetre sem volna a leghelyesebb magatartás, hanem mindenkinek magával és az egész karral szemben fenálló kötelessége, hogy ebben, egyelőre az anyaggyüjtés stádiumában levő akcióban aktive is résztvegyen. Az anyaggyüjtés körébe tartozik azon kereseti alkalmak felkutatása és megállapítása, melyek a jövőben kínálkozhatnak és amelyek elsősorban a háború által sujtott kartársak részére volnának fentartandók. És ilyen bőséges kereseti alkalomnak tartom az ügyvédeknek a «vagyoni adó» megállapításában való részvételét. A most következő nagy vagyoni adó kivetésének egyik leglényegesebb alapelve kell hogy legyen, hogy más kulcs szerint adózzék a háború előtt létezett, mint a háború alatt keletkezett vagyon. Szükségessé fog tehát válni a vagyonok nagyságának megállapításán kívül azok eredetének és keletkezési módjának megálla-

pítása és még egy további megkülönböztetés is szükségessé lesz a háborús vagyonok keretén belül: a formailag jogszerűen keletkezett és a tiltott úton szerzett vagyon. Ez utóbbi teljes összegében lesz vagyoni adó címén elfogadandó, az előbbiből a «*végzett munka*» díjazásának megfelelő rész meghagyandó lesz, a háború előtti vagyon pedig progressziv kulcs szerint adózzék. A vagyonok nagyságának és keletkezési módjának és idejének megállapítása és ezzel kapcsolatban egyénenkénti adótételek és összegek javaslatba hozatala, az adóalanyokkal egyességi ajánlatokról való tárgyalások, az adóvallomások hiányainak pótlása stb. stb. mind évekre menő intenziv munkát fog igényelni, melynek elvégzésére tudásánál, tapasztalatainál és a helyi viszonyok és az adózók ismereténél fogva az ügyvédek volnának a legalkalmasabbak. Ez a munka egyenesen inkvizitórius lesz, mert a vallomások adatainak ellenőrzése csak alapos utánjárások mellett lesz lehetséges; szükségessé fog válni a telekkönyvek, céggjegyzékek, részvénytársasági mérlegek és könyvek, pénzintézeti könyvek betekintése, magánjellegű tudakozódások stb. stb. Mind olyan munkálatok, melyek elvégzésére az ügyvédek a leghivatottabbak. És senki ne vesse ellen, hogy «spiclirendszer» alakulhat ki belőle, mert ha ezeknek a kutatásoknak lesznek is kinövései, melyek a ránk maradt erkölcsi fogalmakkal egészen össze nem egyeztethetők, annál mindenesetre sokkal erkölcstelenebb a háborús vagyonszerzés és az így szerzett vagyonnak az állami igénybevétel elől való esetleges eltitkolása. Azt indítványozom tehát, hogy a tervbe vett akció keretében az ügyvédi karnak a háborús adóztatásnál való minél intenzivebb foglalkoztatása érdekében közbenjárni méltóztassék és pedig már az erre vonatkozólag kétségtelenül megalkotandó törvények előkészítésénél.

Dr. Herzfeld Mór.

— **Állásközvetítő intézményt** létesített a budapesti ügyvédi kamara a hadból visszatérők számára. A kamara választmánya a Kamarai Közlöny nov. 5 én megjelent rendkívüli számában felhívja a kamara tagjait, hogy azok, akik irodájukban ügyvédi segédmunkaerőt kivánnak alkalmazni, jelentsék ezt be a kamaránál és az üresedésben levő állásokat a hadbavonult ügyvédek sorából töltsék be.

— **Valamennyi királyi bírósági tárgyalás elhalasztásáról** intézkedik a magyar minisztériumnak 4846/916. M. E. sz. következő rendelete: Az 1918. évi november hó 4. napjától 17. napjáig bezárólag terjedő időre kitűzött tárgyalási és határozathirdetési határnapok valamennyi királyi bíróságnál mind a polgári, mind a büntető ügyekben a jelen rendelettel hivatalból elhalasztatnak. A királyi bíróságok újabb határnapok kitűzése iránt hivatalból kötelesek intézkedni. Budapest, 1918 november 3. *Károlyi* s. k., miniszterelnök.

— **A lakkiürítésre vonatkozó határozatok végrehajtásának felfüggesztése tárgyában** intézkedik a minisztériumnak 4876/1918. M. E. sz. következő rendelete: A minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: Lakások, lakrészek, üzleti vagy egyéb helyiségek kiürítését elrendelő hatósági határozatokat a jelen rendelet életbelépésétől 1918. évi november hó 15. napjáig bezárólag terjedő időben kényszerrel végrehajtani nem szabad. A lakáshivatal vagy az ennek tennivalóit ellátó közigazgatási hatóság azonban a 4180—1917. M. E. sz. rendelet alapján hajléktalanok elhelyezése végett igénybe vett (rekvirált) helyiségekre nézve a kiürítést halasztathatatlanul sürgős esetekben az előbbi bekezdésben említett idő alatt is foganatosíthatja, feltéve, hogy maga a rekvirálást szenvedő ezáltal nem válik hajléktalanná. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Budapest, 1918. évi november hó 3-án. *Károlyi* s. k., miniszterelnök.

— **A közfogyasztásra rendelt élelmi- vagy élvezeti cikkek kényszereladásának korlátozásáról** a minisztérium 4903/1918. M. E. szám alatt a következő rendeletet bocsátotta ki: A minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: 1. §. Olyan esetekben, amikor az érvényben álló jogszabályok értelmében az eladó a vevő késedelme miatt jogosítva van az árút szabad kézből vagy nyilvános árverés útján eladni, az eladó a jelen rendelet életbelépésétől számított három hónapon belül ezt a jogát nem gyakorolhatja, ha a vétel tárgya közfogyasztásra rendelt élelmi- vagy élvezeti-cikk (termény, must, bor, borpárlat stb.) és gyors romlásának veszélyétől nem kell tartani. Az eladó ez alatt az idő alatt is köteles az érvényben álló jogszabályok szerint az árú megőrzéséről és romlástól való megóvásáról gondoskodni. 2. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Budapest, 1918 november 5. napján. *Károlyi* s. k., miniszterelnök.

— **A nagy vad által okozott mezőgazdasági károk megtérítése tárgyában** a minisztérium 4904. M. E. sz. alatt a következő rendeletet bocsátotta ki: A minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: 1. §. A nagy vad (medve, vaddisznó, szarvas és dámvad) által a mezőgazdaságban okozott károkért a szomszédos, — illetőleg a mezőgazdasági birtokhoz legközelebb fekvő, — önálló vadászterület jellegével bíró erdőbirtok vadászati jogának tulajdonosa vagy bérlője kártérítéssel tartozik. Amennyiben pedig a mezőgazdasági birtok érdekeltségében több ilyen erdőbirtok fekszik, a kártérítés kötelezettsége ezen összes erdőbirtokokra aránylagosan fenáll. 2. §. A kárbecslést az illetékes község előljárósága eszközli, amelyre kellő időben meghívandó úgy a károsult, mint a területtulajdonos vagy tulajdonosok kárbecslője. Felperesként felléphetnek akár egyesek, akár tömegesebb kártételnél a károsultak összessége nevében a község előljárósága. Budapest, 1918 november 5. *Károlyi* s. k., miniszterelnök.

— **Háborús gazdasági füzetek.** Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés kiadásában megjelenő Háborús Gazdasági Füzetek című kiadványsorozat legújabb füzete most jelent meg. A füzet, melyet dr. Székely Artur és Gyömrei Sándor állítottak össze, a gazdasági körök számára hasznos és nélkülözhetetlen adatokat tartalmaz: A háborús gazdasági szervezetek (központok, bizottságok stb.) névsorát és pontos adatait, a kiviteli és behozatali engedélyek megszerzésére irányuló eljárás módozatait, a kiviteli tilalmak jegyzékét és a csak szállítási igazolvánnyal szállítható árúk betürendes jegyzékét. A füzet ára 3 K 50 f. Megrendelhető az Omke kiadóhivatalában, (V. Rudolf-rakpart 9.) és kapható minden könyvkereskedésben.

— **Táblázatok a jövedelemadó, vagyonadó és hadi nyereségadó kiszámításához** cím alatt Konyovits Miklós miniszteri osztálytanácsos és dr. Kiss Géza pénzügyminiszteriumi p. ü. titkár gyakorlati segédeszközt adtak ki az adózó közönség és az adóügyi teendőkkel foglalkozó szakközegek részére, amely lehetővé teszi az adónak gyors és biztos kiszámítását. 1.000,000 K jövedelemig 10.000,000 K vagyonig s 900,000 K hadi nyereség többletig terjed a részletes adókiszámítás akként, hogy a táblázatot használónak *csak pontos leolvasást kell végeznie.* A mű bolti ára 10 K, s a pénz előzetes beküldésével a nevezett kiadóknál (Budapest, I., Vár, Pénzügyminisztérium) rendelhető meg.

— **Lapunk november 3-iki száma** a közbejött események miatt technikai okokból nem jelenhetett meg. Ebből az okból a jelen szám mint 44—45. kettős szám lát napvilágot. Az olvasóinkat ilykép érő hátrányt legközelebb pótolni fogjuk.

TARTALOM. *Dr. Vámbéry Rusztem:* Forradalom. — *Dr. Móra Zoltán* budapesti ügyvéd: Ifjú Magyarország. — *Dr. Kmety Károly* egyetemi professzor: Elválásunk Ausztriától. — *Morus Junior*: Utópia igazságügyminiszteriuma. — *M. Z.:* Katonaügyvédek tanácskozásai. — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 14. ív.

42 éves, hadmentes ügyvéd, fővárosban vagy vidéken társulna, esetleg irodát átvenne. Cím a kiadóhivatalban. 16186

Jog- és államtudor ügyvéd, köztisztviselő délutáni alkalmazást keres, lehetőleg vállalatnál, gazdasági érdekképviseletnél stb. Szíves ajánlatokat «Képzett és megbízható» jeligére a kiadóhivatalba kér. 16189

Jó megjelenésű, fiatal, nőtlen gyakorló ügyvéd a katonaságtól szabadságoltatván, előkelő fővárosi vagy nagyobb vidéki ügyvédi irodáoa társként belépne. Levelek «Ügyvéd 33» jeligével a kiadóba küldendők. 16185

Fiatal ügyvéd, ki ügyvédi vizsgáját kitüntetéssel tette le, perfekt német, háborúban főhadnagyhadbíró volt, fővárosi irodába társként belépne. Ajánlatot «Hadbíró» címre kiadóba kér. 16190

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 46. szám. Budapest, 1918 november 17.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Láday István* igazságügyminiszteri tanácsos: Az igazságszolgáltatás demokratizálása. — *Dr. Rosnyay Dávid* törvényszéki bíró: A jogtudomány első feladata a forradalom után. — *T.:* Ki felelős a fosztogatások által okozott károkért? — A katonaügyvédek mozgalma. — Törvénykezési Szemle. *Dr. Tury Zoltán* pénügyminiszteri titkár: A haszonbérbe adott ingatlanok jövedelmi adója. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 13. és 14. fv.

Az igazságszolgáltatás demokratizálása.

I.

Bírói szervezet.

«Ugy rémlik, mintha egy nemes és hatalmas nemzetet látnék talprakelni, miként egy álomból felemelkedő erős férfiút és mintha látnám is, amint győzhetetlen fürtjeit megrázza; látom őt, mint az ifjúsága erős tollait elhullató sast; meg nem káprázó tekintetét a teljes déli nap sugarában gyujtja fel; hosszú idő óta hamisan látó szemeit megfosztja a hályogtól és magában a mennyei ragyogás forrásában tisztítja meg: míg viszont egész csapata a félénken röpködő madaraknak, azokkal együtt, akik szintén szeretik a félhomályt, körülröpdösi, kiváncsian várja elhatározását és irigykedő fecsegéssel pártokra és szakadárságokra való szétoszlást jövendöl.»

Miltonnak ezek a szavai, melyek egészen más időkre szóltak s melyek bőséges erejét és színességét gyarló fordításunk talán nem is sejteti, mintha csak nemzetünk mostani sorsára írottak lennének. A magyar nemzet, nem a Verbőczy nemzete, hanem az igazi magyar nemzet, amelynek nincsenek az élet üdvösségéből számkivetettjei, ezer év óta most ébredt fel először álmából. Még most csakugyan nem tesz egyebet, mint hogy megrázza fürtjeit és elhullatja azokat a tollakat, amelyek gyermekségét, kiskorúságát mutatták. De mégis felkeltette már az erős napsugár; mégis kezd már szeméről lehullani a hályog. Nem törődve tehát a félhomályból előröpködő félénk és gonosz madarakkal, legyünk valamennyien segítségére, hogy teljesen magára eszméljen és késői ébredése tettekben erős létre vezessen.

Uj és nagy munka előtt állunk. Összes intézményeinket a népuralom követelményeihez kell alakítanunk és számolnunk kell azokkal a gyakorlati követelményekkel is, melyeket a békekötésnél várható változások megszabnak.

Eddigi államszervezetünk a militarizmussal kapcsolatos erős centralizáción épült fel. Messzire vezetne annak kimutatása, hogy a törvényhatóságok és községek látszólagos önkormányzata is lényegében ezt a centralizációt szolgálta. Ma csupán az igazságszolgáltatás problémájával kívánunk foglalkozni és nincsokunk bővebben kitérni arra az ismert tényre, hogy az igazságszolgáltatás terén ez a centralizáció csaknem tökéletes volt. A bűnügyekben az indítványi jog és a csontvázzá aszott magánvád (az esküdtbíráskodásról később szólunk), a polgári ügyekben pedig a tőzsdebírósági ítélkezés csak az, amelyet ez a centralizáló rendszer a felek privát autonomiájának meghagyott. Ami ezen kívül volt, vagy nem volt életképes, vagy csak látszólagos önkormányzati jog (pl. a községi bíráskodás) volt. Egészben véve elmondhatjuk, hogy az igazságszolgáltatás központosított hatóságot, királyi bíráskodást jelentett.

Egészen bizonyos, hogy ez a rendszer a népuralom eszméjével nem fér meg. Nincs valódi népuralom ott, ahol a nép élete, becsülete, szabadsága és javai felett oly egyének határoznak, akiket nem maga a nép tesz meg döntőkké, hanem a katonai hatalomra támaszkodó fejedelem.

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a demokráciában csak olyan bíráknak van helyük, akiket maga a nép közvetetlenül megválaszt. Éppen, mert ezt nem akartam mondani, hangsúlyoztam azt, hogy a fejedelem a katonai erőre támaszkodik. A királyi kinevezési jog, éppúgy mint maga a királyság intézménye, összeférhet és, mint példák mutatják, össze is fér a népuralom eszméjével, ha az állam berendezkedése valóban demokratikus. De olyan államban, ahol a közhatalomban a népességnek papiroson is csak 6%-a, a valóságban pedig alig 2—3%-a részesül és ahol még ennek a csekély rétegnek politikai akaratát is meghamisítják egyes atavisztikus gazdasági berendezkedések, a király bírái nem lehetnek valódi népbírák, mert az őket kinevezésre ajánló kormány mögött nincs a nép akarata, hanem csak a katonaság ereje.

Az első probléma tehát megvan és, úgy véljük, meg is oldottuk. Nem tartjuk szükségesnek, hogy a bírákat a nép maga válassza, sőt ezt a megoldást egyenesen károsnak tartjuk. Nem bízhatjuk rá becsületünket és javainkat oly bírákra, akik egyes érdekcsoportok, vagy eppen egyes befolyásos és számos követővel rendelkező emberek kegyéért kénytelenek epekedni, akiknél tehát az igazságos ítélkezés lehetősége csaknem kizártnak mondható. A célt csak kinevezett bírákkal érjük el, de csupán akkor, ha a kinevező központi hatóság csakugyan a nép uralmát valósítja meg. A bírói szervezet problémája tehát egyúttal a demokratikus államszerkezet problémája is: mihelyt a törvényhozó szerv létrehozatalában az egész nép részes, az ily törvényhozó szervből kikerülő népkormány kinevezett bírái csakugyan népbírák is lesznek.

Talán sokan vannak azon a nézeten, hogy a magyar bíróságok eddig is ugyanoly korrektül és ugyanoly tárgyilagosan ítéltek, mint ha népbíróságok lettek volna. Ezt a nézetet azonban csak addig a határig lehet elfogadni, hogy a bíróságok általában nem okoztak a nemzetiségeknek és az alsó osztályoknak a törvényeken túlmenő sérelmet. Ez azonban nem fontos. Fontos csak az, hogy a királyi bíróságok azonosították magukat azzal a felfogással, amely a multban a törvényeket hozta és amely legtöbbnyire antidemokratikus volt. Ez nem vád a bíróságok ellen, mert hiszen a fenálló rendszer kötelességükké tette, hogy a törvényekhez minél szigorúbban ragaszkodjanak és ott, ahol a törvények többféle értelmezést enged meg, a törvény szellemét kutassák. A vád csupán a fenállott egész rendszert illeti, mert ez a rendszer nemcsak a törvényalkotásban, hanem az oktatásban is egységesen érvényesítette a maga szellemét és a király tisztviselőiben szinte mechanikussá tette azt a gondolkodást, amely magát az antidemokratikus főhatalmat is vezérelte.

Magyarországon ez a főhatalom sok évtized óta az egységes magyar nemzet és a magyarosítás fantomjával áltatott.

A katonai hatalomban bízva, nem ismerte el a legvilágosabb tényeket; nem ismerte el a nemzetiségek sérelmeit és nem ismerte el az egyes osztályok jogos érdekeit. A képviselőház elnöke nyílt ülésen ünnepélyesen kijelentette, hogy nem ismer nemzetiségi pártot, hanem csak magyar képviselőket. De a bíróságok sorra ítélték el azokat, akiket nemzetiségi izgatásban bűnösöknek találtak. Ugyanez fenállott az egyes társadalmi osztályok tekintetében is. Ha sikere lett volna ennek a politikának,

ha meg tudta volna hódítani az egységes magyarság részére a tótokat, a szerbeket és a románokat; ha egynyelvűvé tette volna az országot, talán enyhített volna a faji ellentéteken és talán a gazdasági bajokon is. De már évtizedek óta lehetett látni, hogy ez a politika csődöt mondott, sőt hogy a helyzetet folytonosan rosszabbá teszi és az ellentéteket kiélezi. Mindamellett a központi főhatalom szilárdan kitartott tévedése mellett, mellyel végeredményben sokkal inkább károsította a magyarságot, mint a nemzetiségeket. Ezt ma már mindenki belátja, ha önámítás nélkül megvonja a háború mérlegét.

Ha pedig az itt elmondottakat figyelembe vesszük, be kell látnunk, hogy a királyi bíróságok működése ebbe a hibás politikába beletartozott, mint a rész az egészbe. Az egységes magyar nemzet és a magyarosítás szent nevében akkor is rendre büntették a nemzetiségi «izgatókat», amikor már nyilvánvaló volt, hogy ezzel a gyűlöletet csak megerősítik. Ha valóságos népbíróságok lettek volna, ez nem következhetett volna be. Képzeljük el, hogy a nemzetiségek számuknak és kultúrájuknak megfelelő arányban képviselve lettek volna törvényhozásban, a közigazgatásban, a bíráskodásban. Megtörténhetett volna-e akkor az, hogy pl. izgatás miatt elítéljenek valakit egy olyan cikkért, melyet az egyszerű román tolmács le sem tudott fordítani, hanem a cikk magas irodalmi színvonala következtében a román nyelv és irodalom egyetemi tanárát kellett felkérni a tolmácsolásra. Az a törvényhozó testület, amelyben nemzetiségi polgártársaink megfelelően képviselve lettek volna, keresztül tudta volna vinni, hogy a nemzetiségi vidékekre oly bírák kerüljenek, akik a lakosság sérelmeit ismerik és nem látnak minden feljajdulásban izgatást.

Nem tudom, hogy a békeszerződés mily határokat fog szabni Magyarországnak. Nem tudom tehát, hogy mai nemzetiségi vidékeinkből melyek fognak megmaradni. De ha megmaradnak, legelső kötelességünk lesz arról gondoskodni, hogy minden nemzetiségi vidék lehetőleg a saját kebeléből kapja meg bíráit. Addig, amíg a nemzetiségek nem tudnak elegendő szakképzett bírót felállítani, a szakbíró mellé rendelt nemzetiségi polgárbírák legyenek részesei az ítélkezésnek. A felsőbíróságokat a nemzetiségek köréből vett bírákkal szintén meg kell erősíteni. A magyar bírói szervezetnek teljesen ugyanazt a képet kell nyujtania, amelyet Magyarország maga nyujt, mert csak így lehet bizalma az ország minden polgárának afelől, hogy saját bírái ítélnek felette.

Egészen bizonyos, hogy a nemzetiségek valamely formában önkormányzati jogot kapnak. Mihelyt pedig önkormányzati szervük van, nem fog nehézségbe ütközni az, hogy saját kebelükből bírákat jelöljenek ki. Minden bíróságra nézve meg kell állapítani azt, hogy abban a bírák és egyéb tisztviselők nemzetiség szerint miként oszoljanak meg és a létszámot a nemzetiségi szerv kijelölése alapján mindig a központi kormány egészítse ki. A kijelölés csak akkor maradhatna el, ha olyan egyén nyerne kinevezést vagy áthelyezést, akit a nemzetiségi szerv már korábban mint a saját jelöltjét javaslatba hozott. Ugyanígy történnék a felsőbíróságok kiegészítése is.

Az itt elmondottakból láthatólag abban a véleményben vagyok, hogy a bíróság országos szervezetén nem kellene változtatni. Helytelennek tartanám, ha a nemzetiségek autonómiája a teljes bírósági szervezetet is felölelné. A bíróság egységes szervezetében a javasolt reformok a centralizáció hátrányait kiküszöbölik, másrészt pedig érvényesülnének annak előnyei: az egységes jogi felfogás, a kellő munkabeosztás, nagyobb választék a magasabb bírói állásokra. Nem is tartom keresztülvihetőnek, hogy a nemzetiségeknek saját külön bírói szervezetük legyen, ha már az országos egységbe beletartoznak. Minthogy ugyanis Magyarország népessége rendkívül kevert, számtalan helyen vagy külön-külön bíróságot kellene felállítani magyaroknak, románoknak, németeknek stb. vagy pedig ismét az a veszély állana elő, hogy a kisebbségek nem találnának bírói védelmet. De ezenfelül a fellebbviteli bíróságok kérdése is csaknem megoldhatatlan volna. Igy pl. az ország déli részén külön másod- és harmadbíróságokat kellene teremteni a magyaroknak, külön a szerbeknek, külön a németeknek. Még így is megoldhatatlan maradna az a kérdés, hogy ki ítélkezzék a különböző autonóm nemzetiségekhez tartozó felek között.

Ha azonban az egységes állami bírói szervezet a nemzetiségek egyenjogú részvételével ki is épül, az igazságszolgáltatás demokratizálásának kérdése még nem lesz megoldva.

Ugyanúgy, amint a nemzetiségek a magyar igazságszolgáltatást eddigelé magyar fajbíráskodásnak fogták fel, a munkásság a maga részéről osztálybíráskodást látott benne.

Ne kutassuk, hogy ez a vád mennyiben volt jogosult. Itt is csak az a lényeges, hogy a királyi bíróságok ugyanabban a szellemben ítélkeztek, amelyben a parlament a törvényeket hozta. A parlament pedig tagadhatatlanul osztályparlament volt. Végre is mindenkinek el kell ismernie, hogy az a parlament, amelyben a magyarországi munkásságnak egyetlen egy képviselője sem volt, nem lehetett egyéb osztályparlamentnél.

Annyi bizonyos, hogy az osztályparlament megszünésével meg kell szünnie az osztálybíráskodásnak is, csakhogy itt a helyzet nem olyan egyszerű, mint a nemzetiségi kérdésben. Világos ugyanis, hogy osztálybíráskodás lehetséges akkor is, ha a parlament teljesen demokratikus alapokon van szervezve és abban a nemzetiségek a megfelelő arányszámban résztvesznek. Bármily demokratikus törvényeket is hoz ilyen parlament, a helyzetet csak annyiban javítja, hogy a bíróság demokratikus törvényeket fog alkalmazni, de alkalmazhatja ezeket antidemokratikus szellemben is, ha a bírói szervezeten és az eljáráson változás nem történik. A bíró nem mechanikus alkalmazója a jogszabálynak, hanem, úgy ahogy a tények valóban állanak, jogalkotó tényező is. A törvény a bírói gyakorlatban folytonosan módosul és a törvényhozó akarata helyébe számos ponton a bíró akarata lép, még pedig nem ritkán egyenesen ellentétesre fordítva azt, amit a törvényhozó akart. Ezt a veszélyt semmi eszközzel sem lehet kizárni és amióta igazságszolgáltatás fenáll, annak szervei mindig létrehoztak olyan új jogot, melynek egyedüli forrása az ő ítélkezésük volt. Minthogy pedig kinevezett egyénekből álló egységes bírói testületnél mindig fenforog az a veszély, hogy nem működik demokratikus irányban, gondoskodni kell arról, hogy biztosítékokat teremtsünk ennek a veszélynek elhárítására.

Ha már most, mint fent rámutattunk, nem a választott, hanem az egységes állami bírósági szervezetbe tartozó kinevezett bírákat tartjuk alkalmazandóknak, a demokratikus követelmények megvalósítására csak az vezethet, ha a kinevezett bíró mellé a népből vett esküdttársakat adunk. Ezek az esküdttársak tiszteletbeli hivatalt viselnének és olyan nagy körből volnának veendők, hogy az egyesek részvétele csak nagy időközökben ismétlődjék. Az esküdttársak a szakbíróval egyenjogú bírák volnának, de csupán az érdembeli ítélet meghozatalába folynának be.

Ez a rendszer fenállhatna úgy a polgári, mint a büntető ügyekben az első- és másodfokú bíráskodásnál. A harmadfokú bíráskodás a ténykérdések kizárásával tisztán a jogszabályok helyes alkalmazásának ellenőrzésére szorítkoznék és így ott csupán szakbíráknak volna helyük.

Ilyen rendszer mellett a bírói tanácsok kizárólag egy szakbíróból és két esküdttársból állanának, úgy az első, mint a második fokon. Az egyes bíráskodás teljesen megszünnék és viszont megszünnék az is, hogy egy tanácsban több szakbíró vegyen részt. Csupán a politikai bűncselekményekre és a sajtóperekre lehetne kivételt tenni: ezekben tiszta esküdtbíráskodás léphetne ismét életbe a régi séma szerint.

A harmadbíróságnál szintén egy bíró ítélkeznék, mert ha csupán jogkérdésről van szó, a tanácsi ítélkezés alig okolható meg.

Ezek szerint csupán járásbíróságokra, törvényszékekre és a Kúriára volna szükség. Az ítélőtáblákat meg kellene szüntetni.

Ezzel a bírói szervezettel azonban az igazságszolgáltatás demokratizálásának csak lehetősége nyílnék meg. A megvalósulás biztosítékait csak az eljárás gyökeres reformja nyujthatná. Erre majd a következő cikkben fogunk kitérni.

(Folyt. köv.) *Dr. Láday István.*

A jogtudomány első feladata a forradalom után.

A nagy küzdelem, a polgári társadalom háborúja befejeződött. Ami még hátra van, az a tragédiának már csak nem is utolsó felvonása.

Az alsóbb osztályok által a maga gazdasági és hatalmi f[illegible]

sőbbségében komolyan veszélyeztetett polgári társadalom a maga megtámadott felsőbbségét akként kívánta biztosítani, hogy abban az arányban, amint bent az egyes országokban az ott élő alsóbb osztályok a gazdasági elnyomatás alól függetlenítették magukat, az ország határain kívül keresett olyan elemeket, amelyeket a maga gazdasági hatalma alá tudott hajtani.

Különösen állott ez a nyugati nagy ipari államokra és a német birodalomra, de kétségtelen, hogy a monarchia két államának az utolsó negyven év alatt tanusított Balkánpolitikáját és a polgári társadalomnak említett ösztönszerű törekvése jellemezte.

Minden polgári társadalomnak az a közös törekvése, hogy alsó osztályok fokozott emancipációjáért kárpótlást az ország határain kívül keresett, akár gyarmatok megszerzése, akár más államok gyarmatterületén való erős gazdasági konkurrencia, akár pedig gazdasági és kulturális szempontból kevéssé fejlett népek gazdasági kihasználása által, természetesen részben más hasonló célokra tövekvő államok polgári osztályainak érdekeit sértette, részben pedig egyes, ennek a nyomásnak különösen kitett kis államok ellenállását hívta ki.

Ezek az expansiv törekvések szükségképen előbb-utóbb összeütközéshez kellett vezessenek. Ez az összeütközés az általános védkötelezettség elvén alapuló védelmi rendszer folytán ugyan az egész emberi társadalom általános nagy tragédiájává vált, ennek a tragédiának a hőse azonban a XIX. század jogrendje mellett mindenütt uralkodóvá vált polgári osztály.

Az állammá alakult emberi társaság jellemzője, hogy az államhatalom a polgárok egymásközti és az állammal szemben való életviszonyát a jogrend által szabályozza, amely jogrend ha már egyszer kialakult, az állami élet további alakulására döntő hatást gyakorol mindaddig, amíg az általa irányított gazdasági élet fejlődése folytán lassanként engedve a nyomásnak, fokozottan szintén nem fejlődik vagy pedig magát teljesen túlélve, hirtelen, nagy rázkódtatás közepette nem omlik össze, hogy azután egy új jogrendnek adjon helyet.

A XVIII. század végén az alsóbb osztályok teljes jogi elnyomatását tartalmazó jogrend, mint amely teljesen túlélte magát, ilyen nagy robajjal omlott össze, hogy helyet adjon egy a francia forradalom formális szabadságának és egyenlőségének eszméjén felépült individuális jogrendnek.

Ez a jogrend, melynek alapja az individuális világnézet, azonban csak jogilag tette az egyest szabaddá és egyenlővé. Gazdasági téren pedig korlátlanul szabaddá tette a termelést és a termelő tényezők feletti magántulajdont, nem szabadította azonban fel a szó gazdasági értelmében véve az egyest.

Minden jogrend szükségképeni alapja az a világnézet, amelyet tartalommal az illető kor uralkodó eszméi töltenek be.

Viszont azonban a világnézet maga, maguk ezek az uralkodó eszmék az általuk meghatározott jogrendben öltenek testet, válnak gyakorlati valósággá.

A világháborút, annyi kultúrérték sötét sírját, a polgári társadalom expanziv törekvése okozta, amely expanziv törekvés csak a XIX. század világnézetét megtestesítő individuális jogrend mellett vált lehetővé.

A nagy tragédiában a polgári társadalom elbukott. Az a forradalom, amely a Rajnától Szibériáig ennek a polgári társadalomnak látható exponenseit elsöpörte, tulajdonképen annak az individuális jogrendnek szólt, amely magát túlélve, a fejlődés útjában állott.

A forradalom tüzéből egy új világnézet emelkedik diadalmasan föl, a szocializmus világnézete, amely világnézet a személyek központjába nem az egyest, hanem a közösséget helyezi.

Az a körülmény, hogy az individualizmus helyét, mint uralkodó világnézetet, a szocializmus foglalta el, szükségképen maga után kellett vonja az egész eddigi jogrend gyökeres megváltozását. Ki kellett alakuljon az a jogrend, amelyben ez az új uralkodó világnézet öltsön testet és nálik gyakorlati valósággá.

Az individuális világnézet a legélesebben az eddigi jogtudomány legalapvetőbb megkülönböztetésében a magán- és közjog, az individuális és szociális jog megkülönböztetésében nyert kifejezést. Ez az alapmegkülönböztetés, amely az egész jogrendre befolyást gyakorolt, a közjog és magánjog közötti megkülönböztetésnél a súlypont nem annyira azokon a meghatározásokon nyugodott, amelyeket az egyes írók felállítottak, mint inkább a jogi közfelfogás által az ezeknek a definicióknak adott tartalmon.

Különböző általános elismerést nem talált formalisztikus meghatározások mellett, az uralkodó nézet a magán- és közjog közötti különbséget még ma is Ulpianus nyomán abban látja, hogy valamely jogszabály magánjogi az esetben, ha számára mindenekelőtt a magán, közjogi pedig ha részére elsősorban a közérdek az irányadó.

Kétségtelen, hogy ennek a definiciónak a tartalma is, mint ahogyan azt a legtöbb meghatározásnál tapasztalhatjuk, attól függ, hogy azoknak a fogalmaknak amelyekkel az ismeretlen fogalmat meg akarjuk magyarázni, micsoda tartalmat tulajdonít a közfelfogás, ebben az esetben tehát attól, hogy mit utalunk elsősorban a magánérdekeltség és mit a közérdekeltség körébe.

Az individuális világnézeten alapuló jogrend szerint általában a magánérdekeltség körébe tartozott az egyesnek a világ dolgaihoz, a termelési vagy fogyasztási javakhoz való mindennemű viszonya. Ezeket a viszonyokat az egyes a maga legjobb tudása és belátása szerint szabadon hozza létre vagy szünteti meg.

Az emberi élet tartalma az embernek a világ dolgához való viszonyában nyer kifejezést. Az individuális jogrend tehát mindazokat a viszonyokat, amelyek az emberi élet tartalmát tulajdonképen alkotják, a magánjog körébe utalta.

A közjog, a szociális jog némely újabb keletű és a gazdasági életrend alapjait nem érintő ú. n. szociális jogszabálytól eltekintve, tisztán formális jelentőségű. Legfőbb feladatának tekinti egy olyan államrendnek a megalakítását, amelyben az egyesnek megvan a formális szabadsága ahhoz, hogy a világ javaihoz való viszonyát magánérdekeinek megfelelően rendezze. Az individualista közjog tehát csak a magánjognak mintegy keretét adja, és mindig csak arra ügyel, hogy az egyesnek a magánjogi érvényesülés formális lehetőségét biztosítsa, egyáltalán nincsen azonban gondja arra, hogy az egyes tényleg abba a helyzetbe is juthasson, miszerint ezzel a formális szabadsággal élhessen is.

A diadalmas szocialista világnézet ezzel szemben azt tanítja, miszerint az állam nem nézheti közönnyel, hogy az egyesnek a világ javaihoz való viszonya miként alakul.

Ebből az egy tételből folyik, hogy mindaz, amit magán- és közjog közötti viszonyról eddig tanultunk, megdől.

A közjog, amely az egyes életének eddig csak formális kereteit adta meg, most már mélyen be kell, hogy nyúljon minden egyes gazdasági alany életének tartalmába.

A szocializmus nem ismer magánjogot az individuális jogrend értelmében. Minden jogszabály elsősorban közjogi szabály, mert minden egyes jogviszony miként alakulásához közérdek fűződik, hiszen a közösség gazdasági élete nem egyéb, mint a magángazdasági élet által létrehozott gazdasági viszonyok tömegjelensége.

Mindamellett a magánelhatározás is kell, hogy egy bizonyos körrel rendelkezhessen, amely körön belül a maga gazdasági és kultúrális életét szabadon berendezi. Csak a kiindulási pont lesz, nem mint eddig a gazdasági liberalizmus, hanem a gazdasági szocializmus.

Öt évvel ezelőtt a szocialista világnézet még a gyakorlati megvalósulástól igen távol állott, ez az oka annak, hogy tételei csak az elméleti társadalomtudományi és politikai megformulázásig jutottak el. A jogtudomány inkább meddő elhatárolásokkal foglalkozott és már-már teljesen elmerült a Begriffsjurisprudenzben, semhogy azt tette volna vizsgálat tárgyává, hogy a szocialista világnézetnek milyen jogszabályok felelnek meg.

Az ötéves világháború megbuktatta a polgári társadalmat és előttünk áll a diadalmas szocialista világnézet, amely mielőbb testet kíván ölteni, mielőbb konkrét jogrend formájában meg kíván valósulni.

Az a körülmény, hogy egy megfelelő, a tudomány által kidolgozott jogrend számára nem áll rendelkezésre természetesen azt eredményezte, hogy egyelőre meg kell elégednünk a régi elnyűtt köntös toldozásával és foldozásával és miután a rohanó élet sürget, a jogszabályalkotásnál gyakran a végső szempontokat sem igen lehet figyelembe venni.

Ugyancsak ez az oka annak, hogy számos olyan jelenséggel találkozunk, amelyek sokkal inkább találkoznak az individuális mint a szocialista államba. Idetartozik különösen az, hogy ahol

tíz ember együtt van, ott már megalakítanak valamelyes tanácsot, amely az egész közösséget érdeklő kérdésekben is önkormányzatot kíván a maga számára, avégett, hogy a mag a individuális érdekét érvényesíthesse, leggyakrabban a közösség rovására is.

A jogtudomány legsürgősebb feladata tehát vizsgálat tárgyává tenni azt, hogy melyek azok a jogszabályok, amelyek a szocializmus világnézetét valóra válthatják. És itt is mindenekelőtt azt kell megvizsgálni, hogy emellett a világnézet mellett meddig mehet el az a kör, amelyen belül az egyén szabadon rendezheti be a maga gazdasági és kultúrális életét, és meddig kell az államnak a maga közjogával (közigazgatási jogával) abba, amit eddig magángazdaságnak és magánjognak neveztünk belenyúlnia, tehát elsősorban a jogtudomány alapvető elhatárolását a közjog és magánjog közötti fentebb ismertetett elkülönítést kell radikális revizió tárgyává tenni.

A háborús gazdasági élet számos olyan összefüggésre mutatott reá, melyeket eddig a tudomány hivatott művelői is legfeljebb csak sejtettek. Ezeknek a tapasztalatoknak segítségével meg kell állapítani azt, hogy egyes jogszabályoknak, amelyek alkalmasnak látszanak arra, hogy a szocialista világnézet jogi kifejezői legyenek, melyek az előrelátható hatásai a gazdasági és kultúrális életre, mert enélkül a jogalkotónak a megfelelő jogszabályok átgondolt megteremtéséhez nem lenne módja.

Egész jogrendszerünket gyökeresen át kell alakítanunk. Egy olyan jogi átalakulás előtt állunk mint amilyen átalakulást a jogtörténelem nem tud még egyet felmutatni, de épen ezért ez az átalakulás csak úgy lehetséges, ha a jogtudomány a maga részéről szintén teljesíti feladatát és a szociológusnak meg politikusnak segédkezet nyujt ahhoz, hogy a világháború romjain tényleg új, talán jobb élet induljon meg.

Dr. Rosnyay Dávid.

Ki felelős a fosztogatások által okozott károkért?

A forradalom hiénái ellen megtorló intézkedéseket sürgetnek minden oldalról. A budapesti ügyvédi kamara dr. *Lévy* Béla indítványára a kormányhoz feliratot intézett, melyben javasolja, hogy a fosztogatásokért a község felelősségét állapítsa meg egy sürgősen kibocsátandó háborús rendelet.

A vértelenül lefolyt forradalom egyik legszomorúbb jelensége, hogy az ország különböző részeiben a fosztogatásban, a vidéki földmívelő nép vagyonos tagjai is részt vettek, sőt sok helyen a kezdeményezés tőlük indult ki.

A budapesti ügyvédi kamara felterjesztése a következőképen szól:

«Kamaránk, mint a hazai igazságügy egyik szerve, megdöbbenéssel észlelte azokat a nagymérvű pusztításokat és fosztogatásokat, amelyeket a lelkiismeretlen egyének által felizgatott néptömegek egyes helyeken elkövettek.

Azon erélyes intézkedések folyományaképen, amelyeket a kormány elrendelt, a rend a legtöbb helyen már is helyre állott, kérdés azonban, hogy nem fognak-e ezen esetek még megismétlődni.

Választmányunk 1918 november 7-én tartott ezen sajnálatos eseményekkel foglalkozván, úgy találta, hogy hazai jogszabályaink e részben kiegészítésre szorulnak.

A büntető megtorlás ugyanis ezen bűncselekményekkel szemben a legtöbb esetben hatálytalan, hiszen a büntetések nagy száma a bűnügyi üldözést rendkívül megnehezíti.

Még kedvezőtlenebb a helyzet a polgári jogi felelősség, a kártérítési kötelezettség tekintetében, amennyiben a tettesek személye sokszor ismeretlen, az ismert, illetve kipuhatolt tettesek pedig igen sok esetben vagyontalanok.

Maga az állam hazai jogunk jelenleg érvényben levő szabályai értelmében ezen károkért nem felelős. A helyzet tehát az, hogy az ártatlanul elszenvedett károkért sem kártalanítás, sem büntetőjogi megtorlás nincs.

Ez a helyzet a lehető legnagyobb mértékben visszás, mert a megtorlás nélkül maradó deliktum, valamint az orvoslás nélkül maradó jogtalanság a legnagyobb mértékben veszélyezteti az állami és társadalmi rendet.

Erre való tekintettel általában sürgetik jogszabályaink megfelelő kiegészítését, mert a nézetek a tekintetben, hogy ilyen esetekre kártérítés adandó, teljes mértékben megegyezők.

A megoldás módjára nézve némelyek azon megoldás mellett foglaltak állást, hogy akkor, ha a kártevők személye ismeretlen, vagy a kár összege rajtuk nem hajtható be, az állam legyen felelős.

Nézetünk szerint azonban célszerűbb volna, ha a kárért elsősorban az illető község, mint jogi személy, ha pedig annak vagyona nem fedezi a kárt, a község lakói teherbírásuk arányában megosztott, azonban egyetemleges kötelezettséggel tétetnének felelősekké.

Kétségtelen ugyanis, hogy a lakosság saját anyagi felelősségének tudatában sokkal erélyesebben működne közre a rend fentartása és helyreállítása, valamint a tettesek üldözése körül, mintha a kárt mintegy őt a közelebbről nem érdeklő eseményt foghatná fel, amellyel szemben különben beálló kényelmetlenségek elkerülése céljából egyszerűen a közömbös harmadik álláspontjára helyezkedhet.

Ez az oka annak, hogy a külföldi törvényhozások általában véve ismerik ezen felelősséget és pedig többnyire a fentebb jelzett szabályozás mellett.

Igy az osztrák magánjog körében az 1854 október 5-én hozott törvény alapján a francia törvényhozás a IV. forradalmi év Vendémiaire 10. napján hozott törvény és a porosz az 1850. évi március hó 11-én hozott törvény szerint.

Nem szenved kétséget, hogy a legnagyobb mérvű megnyugtatás állana be, egy ily jogszabály kimondása nyomán.

De meg vagyunk győződve arról is, hogy a jövő szempontjából számos bűncselekménynek és káresetnek meggátlója volna egy ily értelmű szabályozás.

Ez okból arra kérjük miniszter urat, hogy hazai jogszabályainknak egy ilyen irányú kiegészítését és pedig az eset sürgősségére való tekintettel, a kivételes hatalom alapján kibocsátandó rendelet útján kezdeményezni méltóztassék.»

A budapesti ügyvédi kamara választmánya nemcsak az ujságokban megjelent hírek, hanem az ország különböző vidékéről Budapestre menekült, mindenüktől kifosztott ügyvédek jelentései alapján határozta el, hogy a kormánytól sürgős intézkedést kér.

Lapunk szerkesztőségéhez is több oldalról érkeztek jelentések, panaszok, javaslatok, melyek közül mint legjellemzőbbet közöljük a következőt:

«A forradalom szele százados alaptörvényeket döntött porba egy éjszakán, túltette magát mindent átható erejével kódexünk rendelkezéseinek ezrein, mert a magyarság szabadságát, önállóságát és a nép jogát tekintve azt tartotta szabályul, hogy salus reipublicæ suprema lex esto. Ma nem alkalmas az idő, hogy jogászilag és főként közjogi boncolással bíráljuk az eseményeket, mindezt a sine ira et studio bíráló történelem ítélőszékének tartjuk fen. Mint minden rohamos átalakulásnak, úgy a mi októberi forradalmunknak is meg voltak azonban, sajnos, a maga szomorú destruktiv következményei. Felelőtlen, a forradalmat lelkiismeretlen bűnös céljaikra a maguk részére kihasználni igyekvő zavarosban halászó bandák egyes védtelen virágzó községek lakosságát bűnös és jogtalan úton szerzett fegyverekkel megtámadták, kifosztották és bizony nagyon sok község vagyonos, becsületes, intelligens lakosságának kellett éjnek idején, egy szál ruhában a puszta életét megmentendő, elmenekülni. Ezeknek a szegény embereknek szivettépő nyomorúsága érlelte meg bennem azt a gondolatot, hogy eltérve minden eddigi létező gyakorlattól, radikális eszközökhöz kell nyulnunk ezen áldozatok ezreinek magánjogi kártalanítása céljából. Megtörtént, hogy egy község különben vagyonos, sőt határozottan nagyon jómódú parasztsága, sokat iván a pincében levő saját borból, felfegyverkezve vonult «leszámolni» minden kaputos emberrel és bizony másnapra a virágzó mezővároska intelligenciája koldusbotra jutott. Ilyen esetben, amely, mint tudomásom van róla, sajnos, nagyon sok helyütt megtörtént, semmi akadályát nem látnám annak, ha valamely alkotandó exceptionális intézkedéssel a községnek a zavargásban résztvett minden egyes lakosa saját személyében, korlátlanul és egyetemleg, teljes vagyonával felelőssé tétetnék azért a kárért, amely a károsultakat összesen érte, mely kár valószínű összege erejéig a kormánynak hivatalból joga és kötelességévé tétetnék a haladéktalanul kibocsájtandó szükségrendelettel a bűnügyi zárlatnak és biztosítási végrehaj-

tásnak a tettesek összes ingó és ingatlan vagyonára való elrendelése és foganatosítása. A részletek nem tartoznak rám, de azt hiszem, hogy a nép kormányának legszentebb kötelessége volna ily vagy hasonló formában a nép személy- és vagyonbiztosságát minden jogtalan támadás ellen megvédeni. Ha a forradalmat túléltük, a kártérítési jog forradalmába sem pusztulunk el!

Dr. E. Gy.

* *

Nézetem szerint a budapesti kamara indítványa messzire megy. Az egész község vagyoni felelősségét forradalom idején elkövetett fosztogatásokért minden korlátozás nélkül megállapítani nehéz volna.

A kamara felterjesztésében említett porosz törvényről Dernburg azt mondja: «Die Haftung stammt aus dem *mittelalterlichen* Princip des Einstehens der Gemeinschaft für die Handlungen ihrer Angehörigen».

Kétségtelen azonban, hogy a község felelősségét is bizonyos feltételek mellett meg kell állapítani és ez irányban a kormánynak sürgősen intézkednie kell. Meg kell állapítani a község felelősségét, ha mulasztás terheli, pl. ha nem vesz igénybe karhatalmat, holott az rendelkezésére állott, vagy ha a megtörtént fosztogatások dacára a közrend megóvásáról nem gondoskodik. Ha azonban a község ezeket az intézkedéseket megtette és a kellő gonddal eszközölt intézkedések mégis elégtelenek a fosztogató bandával szemben, a községet a kárért felelőssé tenni nem lehet. Ily határok között mindenesetre sürgősen rendezni kell a kérdést, mert a közrend helyreállítását siettetné.

Dr. E. Gy. álláspontja nemcsak helyes, de nincs is exceptionális intézkedésre szükség ahhoz, hogy a fosztogatásban résztvevők egyetemleges felelőssége meg legyen állapítható. Régi jogszabály, hogy *több kártevő közös kártételéért egyetemlegesen felelős*. Nem lehet vitás, hogy egy banda fosztogatása a banda minden egyes tagjának egyetemleges felelősségét állapítja meg, tekintet nélkül arra, hogy a fosztogatásban mily mérvben vett részt.

A mai joggyakorlattal egyezően szabályozza a kérdést a Ptj. bizottsági szövege, melynek 1474. §. szerint: «Ha többen közösen elkövetett tiltott cselekmény által okoznak kárt, vagy ha nem lehet megállapítani, hogy a kár a többek által különkülön elkövetett tiltott cselekmények közül, melyikből vagy az egyes cselekményekből minő arányban származik: a sértettel szemben a tettesek egyetemleg felelősek. Felbujtó és segéd tettesszámba megy.» *T.*

A katonaügyvédek mozgalma.

I.

A katonaügyvédek értekezleteiről és a szervezkedést előkészítő bizottság működéséről beszámoltunk a mult számunkban. Ma már a szervezetükről számolhatunk be. Az előkészítő bizottság november 8-án este 7 órára gyűlést hívott egybe a budapesti ügyvédi kamara nagytermébe, amelyen több mint 500 hadbavonult ügyvéd vett részt, közöttük vidéki kamarákhoz tartozó ügyvédek is. A gyűlésen, melyen dr. Perényi Zsigmond és dr. Szentgyörgyi Elemér századosok felváltva elnököltek, az igazságügyi és hadügyi kormány is képviseltette magát.

A gyűlés szükségesnek tartja a hadbavonult ügyvédek országos szervezkedését. Hangulata visszatükröztette a tűzhelyüktől és foglalkozásuktól elvont fiatal és középkorú ügyvédek helyzetét, akik legtöbbjének ma lakással, megélhetéssel vagy félbemaradt exisztenciájuk újból való megalapozásának gondjaival kell küzdeniök. A felszólalók szavaiból egyértelműleg meg lehet állapítani, hogy a budapesti ügyvédi kamara választmányának, de még inkább a vezetőségnek a háború alatt a hadbavonultak érdekében kifejtett tevékenységét elégtelennek tartják. Saját jövő gazdasági sorsukról maguk kívánnak gondoskodni, mert másoktól ügyük hathatós felkarolását nem várhatják. Külön elbirálást kértek maguk részére a legénységi állományban levő katonaügyvédek, akik oly határozati javaslat elfogadását kívánták, hogy az ő gazdasági igényük a kátonatiszt ügyvédeké előtt elégíttessék ki. Ezzel szemben azonban az a nézet jutott érvényre, hogy a hadbavonultak között se rang, se egyéb tekintetben különbség ne tétessék és különös helyesléssel találkozott az az indítvány, hogy a választandó szűkebb bizottság az *egyesek személyes viszonyainak* tekintetbevételével állapítsa meg a hadbavonult ügyvédek pontos listáját és gondnoki kirendeléseknél, valamint minden olyan esetben, amikor a hadbavonultak elsőbbségéről lehet szó, ez a személyes viszonyok tekintetbevételével történjék.

A gyűlés aztán határozati javaslatot fogadott el, mely kimondja, hogy a harctéren elesett, vagy harctéri sebesülés vagy betegség folytán elhalt ügyvédek özvegyei és árvái érdekéről az állami juttatáson felül az ügyvédek külön is gondoskodjanak. Lakás és irodahelyiség a hadból hazatért ügyvédek részére külön kormányintézkedéssel a legrövidebb időn belül biztosítandó. Evégből a lakásrekvirálás ügyét intéző kormánybiztos sürgős kötelességévé teendő, a bizottság névjegyzékében foglalt ügyvédek lakásszükségletének kielégítése, lehetőleg az e célra alkalmas városrészben rekvirált középületekből, magánházakból, központok és más hasonló intézmények feleslegessé vált helyiségeiből és az aránytalanul nagy magánlakások lefoglalható részeiből. A hadbavonult ügyvédek által kért telefonállomások az anyaghiány mellett is haladéktalanul szerelendők, szükség esetén más nélkülözhető telefonállomások ideiglenes lefoglalása, illetve átszerelése útján. Kamatmentes kölcsönök biztosítandók azok részére, akiknek ez az ügyvédség folytatásához szükséges.

A leszerelési rendeletben megállapított illetmények olyképen folyósítandók, hogy a hadbavonult ügyvédek a leszerelés napjától számítandó egy év időtartamára teljes illetményüket, tehát a családi pótlékot és a lakbért is egy összegben kapják meg. Ugyanezen időtartamra kérik, hogy a betegség folytán, a várakozási illetménnyel szabadságolt tiszti ügyvédek részére is a teljes illetmény utaltassék ki. A legénységi állományban levő ügyvédek részére kiutalandó illetmény pedig legalább is az igazságügyi tisztviselő (járulnok) illetményeinek feleljen meg. A leszerelési rendelet szerint még visszatartandókra nézve kérik, hogy az ügyvédi oklevéllel biró katonaegyének csak saját kérelmükre legyenek visszatarthatók és a legénységi állományúak tisztekké, illetve igazságügyi tisztviselőkké neveztessenek ki.

Miután a hadbavonult ügyvédek jelentékeny részének irodája szétzüllött, mindazok, akik állami vagy más közhivatalban állásért folyamodnak, a pályázók között elsősorban jöjjenek figyelembe. Az ily módon alkalmazottak nyugdíjjogosultságuk szempontjából úgy ügyvédi működésük ideje, mint katonai szolgálatuk tartama a hadi évek kettőzött számításával tudassék be.

A hadbavonultak általában katonai szolgálatuk idejének megfelelő végkielégítésben, esetleg nyugdíjban részesüljenek Gondoskodás történjék a leszerelő ügyvédek polgári ruházatáról, beleértve a legszükségesebb fehérneműeket is. Megfelelő beszerzési csoportok útján biztosítandó a leszerelő ügyvédek és családtagjaik élelmezése úgy, mint ahogy az államhivatalnokok érdekében ez már megtörtént. A házbérkülönbözetek a kárt szenvedett ügyvédeknek megtérítendők.

A hadbavonultak háborús kamarai díjhátralékai indokolt esetben elengedendők. A leszerelő vagyontalansága esetén e körülmény igazolása legyen elégséges. Az előállott deficit progresszsiv kivetés útján fedezendő. A kamarai illeték maximuma 1000 K-ról emeltessék fel, mert ma a maximális 1000 K kamarai díj a progresszivitás ellenkezőjét idézi elő, mert a kiskeresettel biró ügyvéd 150 K-s díja nagyobb százalékát teszi keresetének, mint a nagykeresetű ügyvédeknél az 1000 K-s maximális díj.

A hadifogságból 1918. évi március 1. után visszaérkezett tisztek és legénységi állományú ügyvédek az ezen időpontot megelőzőleg visszatért tisztekkel teljesen egyenlő elbánásban részesüljenek illetményeik tekintetében azzal a kiterjesztéssel, hogy a legénységi állományhoz tartozó ügyvédek is az őket megillető tiszti rangot, illetve a tiszti ranggal járó illetményeket a megfelelő időponttól kapják meg, miután tiszti kinevezésük tisztán fogságba jutásuk folytán maradt csak el.

Ugyancsak egyenlő elbírálásban részesítendők a többiekkel azok az ügyvédek, akik a kamarák véleményezése alapján 1918 június 20. után mentettek fel irodájuk rekonstruálása céljából és akik az idő rövidsége miatt ezt a célt el nem érhették.

Végül pedig kívánja a gyűlés, hogy mindazon kérdésekre nézve, ahol érdekközösség áll fen közösen és egységesen lépjen fel az ügyvédség szervezete a hadbavonult ügyvédek és jelöltek

szervezetével, valamint más hasonló érdekű hadbavonult csoportokkal.

Ezután a gyűlés egy 36 tagból álló bizottságot választott, amely működését már meg is kezdette és amely az Ügyvédi Kör helyiségeiben permanenciában van és kiküldöttei útján eljár a hatóságoknál, hogy a határozati javaslatból, amit csak lehet, valóra váltson. *Dr. Z. Zs.*

II.

Folyó hó 8-án az ügyvédi kamara nagytermében a hadbavonult ügyvédek értekezletet tartottak, amelyen körülbelül 500 katonaügyvéd jelent meg; az ügyvédi kamara nagyterme zsúfolásig megtelt. Az értekezlet két irányban hozott határozatokat. Az egyik a hadbavonult ügyvédek speciális érdekeinek biztosítására irányuló munkásság, amelynek keresztülvitelére egy bizottságot küldött ki az értekezlet. Nagy határozottsággal foglal állást az értekezlet a másik irányban is, nevezetesen, hogy a hadbavonult ügyvédi kar ne érje be az ügyvédi kamara választmányának ama természetes elhatározásával, hogy megbizásukról lemondva a választásokat kitűzte, hanem a választmány működésével való elégedetlenségének adjon a kamarai közgyűlésen határozott kifejezést. Dr. Szegő ily irányú indítványa értelmében rendkívüli közgyűlés összehívását határozta el az értekezlet.

A fentebb említett bizottság, amely az Ügyvédi Kör helyiségében permanenciában van, a lefolyt héten tartalmas munkásságot fejtett ki. A hadbavonult ügyvédekről névsort fektetett fel, amelyet természetesen a jelentkezésekhez képest állandóan kiegészít. Memorandumot dolgozott ki és adott át Jánossy belügyi államtitkárnak a hadbavonult ügyvédeknek a közigazgatásban való alkalmazásáról. Jánossy a bizottságot biztosította nemcsak a hadbavonult ügyvédek iránti meleg rokonérzéséről, hanem arról is, hogy a köz érdekében is szükségesnek tartja az ügyvédi kar e részének a közigazgatás terén való felhasználást, mert a magyarság és progressziv gondolkodás harmóniáját bennök látja legjobban megvalósítva. A bizottság kiküldöttei a közigazgatási szolgálatra jelentkezők névsorát átadta az államtitkárnak.

Ugyancsak küldöttség jelent meg Szende Pál pénzügyminiszteri államtitkárnál, akinél előterjesztett emlékiratukban a hadbavonnlt ügyvédek számára személyenkint 10,000 K kamatmentes állami kölcsön kiutalványozását kérték. Szende államtitkár e kívánságot méltányosnak jelezte; egyszersmind kijelentette, hogy az ügyvédi kar működését a pénzügyi igazgatás terén is igénybe óhajtja venni. Azok az állások, amelyekre az ügyvédeket alkalmazni óhajtja, 8—9000 K jövedelemmel járnának. Erre nézve azonban még nem tehetett összegszerűleg meghatározott ígéretet.

Mire e sorok megjelennek, a bizottság kiküldöttei a külügyminisztérium szervezésével megbízott államtitkárnál és a hadügyminisztériumban is megtették lépéseiket.

Igen kívánatosnak tartanók, hogy a vidéki hadbavonult ügyvédek szervezkedése a lehető leggyorsabb tempóban megtörténjék és kialakuljon egy kamaraközi országos szerv a hadbavonult ügyvédek érdekeinek képviseletére, amely az egész országra kiterjedő, lehetőleg teljes névsort tartson birtokában. A budapesti bizottság eddig az egész hadbavonult ügyvédi kar érdekében járt el, de adatok hijában a vidéki kartársak tekintetében előterjesztéseket nem tehet. A Jogtudományi Közlöny vállalkozik, hogy ideiglenesen a vidéki szervezetek érintkezését közvetíti a központtal. *Dr. M. Z.*

Törvénykezési Szemle.

A haszonbérbe adott ingatlanok jövedelmi adója.

— Jegyzetek egy kúriai ítélethez. —

A kir. Kúria P. II. 910/1918 sz. a. legutóbb hozott ítéletében foglalt állást abban az elvi kérdésben, hogy ki köteles a jövedelemadó fizetésére azokban az esetekben, amidőn a bérleti szerződés szerint a bérbevett ingatlanok után járó adók fizetését a bérbevevő magára vállalta. A kérdésben a kúria azt az álláspontot foglalta el, hogy ilyen esetekben a fizetési kötelezettség a bérlőt terheli, vagyis, hogy a bérlő által átvállalt összes adókban a bérleti tárgy után kivetett jövedelemadó is benfoglaltatik. Az ítélet megokolása a következő:

«A per alapját képező *A)* alatti haszonbérleti szerződés 3-ik pontja szerint alperes, mint haszonbérlő arra kötelezte magát, hogy a bérösszegen felül, mint ennek kiegészítő részét, a bérben bírt javak után jelenleg kivetett, vagy a kibérelt javak után bérbeadó terhére később bármely cím alatt behozandó állami, törvényhatósági, községi, egyházi és iskolai adókat, pótadókat, útadót stb. megfizeti.

A fellebezési bíróság ítéletében, megállapított tényállás szerint, a felperes által keresetileg követelt összeg a felperesre az 1915. és 1916-ik évben az alperesnek haszonbérbe adott ingatlanok bérjövedelme után az 1909. évi X. tc. alapján kivetett állami jövedelmi adóból származik, s ezt az összeget a felperes mint haszonbérbeadó a haszonbérleti szerződés fentidézett 3. pontja alapján követeli az alperes, mint haszonbérlőjétől, aki azt azon az alapon vonakodik megfizetni, mert az nem az általa bérben tartott ingatlanok után vettetett ki, hanem az a felperesnek személyes jövedelmi adója, s mint ilyen nem vonható a szerződés 3. pontjában felsorolt adók közé.

Minthogy az alperes a fellebezési bíróság marasztaló ítélete ellen ezen az alapon él felülvizsgálati kérelemmel, az a kérdés döntendő el, hogy helyes-e a fellebbezési bíróságnak az a jogi álláspontja, amely szerint a felperesre kivetett s keresetileg követelt jövedelmi adót a haszonbérleti szerződés 3. pontjában felsorolt adók közé sorozta.

A kir. Kúria a fellebbezési bíróság döntését helyesnek találja: mert a fellebbezési bíróságnak a csatolt pénzügyi iratok tartalmával támogatott ítéleti ténymegállapítása szerint — a kérdéses adó a felperesre — az alperes által bérelt ingatlanok bérjövedelme után, illetve annak alapján vettetett ki; az adóalapot tehát a felperes által alperesnek haszonbérbe adott ingatlanok hozadéka képezi; már pedig a szerződés idézett pontja szerint az alperes a bérben bírt javak után a szerződés megkötése idejében, vagy a bérbeadó terhére később bármi címen kivetendő összes adók fizetését magára vállalta; ezek szerint helyes a fellebbezési bíróságnak az a döntése, hogy a kereseti követelésből azt az adóösszeget, amely a felperesre — az alperes által haszonbérben bírt ingatlanok bérjövedelme után kivetett — a haszonbéri szerződés 3. pontjában felsorolt adók közé sorozta, s annak megfizetésére az alperest a haszonbérleti szerződés alapján kötelezte.»

A legfelsőbb polgári bíróság ítéletével szemben érzett minden tiszteletem mellett is meg kell állapítanom azt, hogy ez az ítélet a pénzügyi jog alapelveivel homlokegyenest ellenkezik.

A pénzügyi jog a jövedelemadót — ép úgy mint a vagyonadót és a hadinyereségadót — személyes adónak, az adóalany személyes és átháríthatatlan terhének tekinti. Ezeknél az adóknál az adóalapot az adóköteles félnek személyes adózóképessége, tehát jövedelme, vagy vagyoni helyzete szolgáltatja minden tekintet nélkül arra az adótárgyra, amelyben a vagyon fekszik, vagy amelyből a jövedelem származik. A vagyon és a jövedelem a személyes adóknál nem tárgya, hanem csak kimérési alapja annak a kiegészítő adónak, amelyet az adóköteles a hozadéki adókon felül fizet.

Ezek mellett az alapelvek mellett nem lehet kétséges, hogy a törvényhozó magát az adóköteles felet kívánja kiegészítő adóval terhelni, s hogy ez a kiegészítő adó nemcsak egészen független a hozadékot terhelő hozadéki adóktól, hanem azoktól úgy a kivetés módja, mint az adó alapja tekintetében elesen el is válik. A személyes adóknak a vagyontól és a hozadéktól való teljes elválasztását, viszont az adózó személyéhez tapadó voltát legélesebben az osztrák jövedelemadó tudatja velünk. Az osztrák személyes adókról szóló 1896. évi törvény 238. §-a ugyanis kizárja a személyes jövedelemadó áthárítását, kimondva azt, hogy az olyan szerződésszerű egyességek, melyek arra irányulnak, hogy a személyes jövedelemadót, egészben, vagy részben más személy viseljen, jogi hatályal nem bírnak.

A magyar adótörvények e kérdésben utasítást nem adnak, s bár az adójavaslatok tárgyalása során úgy a pénzügyi bizottságban, mint a képviselőházban szabályozandónak vették e kérdést, a törvényhozás célszerűbbnek találta a megoldást az egyes konkret esetekre utalni és a polgári bíróságokra bízni. A pénzügyi bizottság azonban olyan értelemben foglalt állást, hogy úgy a jövedelemadó, mint a vagyonadó kizárólagos személyi adó, amelyet mindenkor a jövedelem élvezője, vagy a vagyon birtokosa tartozik viselni. A bizottság jelentése szerint úgy a va-

gyonadó, mint a jövedelemadó a bizottság meggyőződése szerint a pénzügyi közigazgatás és a bíróság által is teljesen személyes jellegű adóként kezelendő. Ebből következik az a tétel, hogy mindkét adónemnél a bérlő vagy haszonbérlő által elvállalt összes állami adók közé nem tartozik a vagyon- és jövedelemadó, vagyis e két adónem mindig a tulajdonos és nem a bérlő által fizetendő, mint a tulajdonos minden forrásból összefoglalt jövedelmének, illetőleg vagyonának személyes adóterhe».

Föltétlenül helyes alapelv, hogy az adózó személyéhez és személyes helyzetéhez kötött adó áthárithatatlan legyen; és a pénzügyi bizottság véleménye kétségtelenül autentikus és megbízható magyarázata volna a törvénynek, ha egyáltalán bármelyik törvényben is csak valamelyes tételes rendelkezés foglaltatnék az áthárítás megakadályozása vagy legalább korlátozása tekintetében. Mindenesetre sajnálatos, hogy a törvényhozás financiális működésében tartózkodott a magánjogi viszonyokba való beavatkozástól, holott itt nem is tisztán magánjogi, hanem inkább adóethikai kérdésről volt szó.

Pénzügyi jogi szempontból tehát a személyes adókat az adótárgyak után járó adóknak nem tekinthetjük, s ha a bérleti szerződés a bérlőt a személyes adók külön megnevezése nélkül csak az ingatlan után járó adók fizetésére kötelezi, ezeknek fogalmi körébe a személyes adókat akkor sem vonhatjuk be, ha azoknál a kimérési alapot a fizetett bér szolgáltatja.

De akkor sem juthatunk más következtetésre, ha a kérdést magánjogi szempontból vizsgáljuk. Amikor ugyanis a bérlő a kibérelt javak után kirovott, vagy a jövőben kirovandó adók fizetését vállalja magára, ez a szerződésszerű kikötés magánjogi szempontból is csak a kibérelt javakat terhelő hozadéki adókra értelmezhető, nem pedig oly adókra, melyek nem az ingatlant, hanem a tulajdonos személyét terhelik. A tulajdonosnak ugyanis lehet más vagyona és más jövedelme is, melyek után a vagyonadót és jövedelemadót egy összegben és nem az egyes vagyontárgyak elkülönített értéke, vagy jövedelemforrások elkülönített hozadéka, hanem az összes vagyon együttes értéke és az adózó különböző jövedelemforrásokból eredő összes jövedelme után progresszív kulccsal vetik ki. Már a progresszív kulcs alkalmazása is kizárja annak a lehetőségét, hogy a vagyon- és jövedelemadó a bérleti összegnek megfelelő részében áthárítható legyen.

Igy például veszem azt az esetet, hogy a tulajdonosnak 8000 koronáért bérbeadott földbirtoka van; más jövedelme nincs. Jövedelemadót nem fizet, mert a 10,000 koronán aluli jövedelem ez alól az adó alól mentes. Ha ellenben ezen a bérjövedelmen felül egy másik birtokából, vagy bármily más jövedelemforrásból még 30,000 korona, összesen tehát 38,000 korona jövedelmet élvez, akkor 1420 korona jövedelemadót kell fizetnie, melyből a 8000 korona bérösszegre arányszámítás szerint körülbelül 300 korona esik. Ha pedig 100,000 korona egyéb jövedelem szolgál adóalapul, a 108,000 korona összes jövedelem után 5220 korona jövedelemadó jár, amelynek 8000 koronára eső aránylagos része már 388 korona. Ugyanúgy áll a számítás a vagyonadónál is.

A bérlő fizetési kötelezettsége tehát azonos bérleti feltételek dacára aszerint módosulnak, hogy milyen a bérbeadónak a bérlettől mindenképen független vagyoni helyzete; már pedig az, hogy valamely kötelem terjedelmét a kötelem tárgyától teljesen független ténykörülményektől tegyük függővé, jogi lehetetlenség volna. És pedig annál inkább, mert hiszen a bérlő a saját vagyona és a saját jövedelme után ezeket a személyes adókat szintén megfizeti.

A Kúriának ebből az állásfoglalásból azt a további következtetést kellene levonni, hogy a bérlő nemcsak a jövedelemadónak, s az azzal kapcsolatos vagyonadónak, hanem a hadi nyereségadónak a bérelt objektumra eső részét is fizetni köteles, mert hiszen a hadi nyereségadó is minden ízében jövedelemadó, amelynek alapja a háborús jövedelemtöbblet. Hogy a kérdésnek ebből a szempontból való vizsgálata mily megoldhatatlan bonyodalmakat eredményez, arra azok előtt, akik a hadi nyereségadó fogalmával tisztában vannak, bővebben nem is kell utalnom.

Ugy érzem, hogy a Kúriának ez az elvi állásfoglalása nem végleges, s mert még számos, az eldöntött ügyhöz ezzel azonos jogvita fog a legfelsőbb bíróság elé kerülni, az igazságosság érdekében komoly szükség van arra, hogy az előadottak mérlegelés alá kerüljenek. *Dr. Tury Zoltán.*

Szemle.

— **Köztársaság** lesz a jövőben a magyar államforma. Noha nem tartozunk azok közé, akik fájdalommal vesznek búcsút a szent korona misztikus szimbolumától, az új államformának egymagában nem tulajdonítunk túlnagy jelentőséget. Nem a palacktól függ a bor jósága, nem a jogszabály alaki tökéletességétől rendelkezésének tartalma, köztársaság cégére alatt nagyon is különböző kormányzat rejtőzhetik. Ép úgy bizonyítják a jelenkor nagy respublikái, hogy a köztársaság a kapitalista, sőt imperialista törekvéseket rejthet magában, mintahogy Nagy-Britanniának a Liebertől elkeresztelt királyi köztársaságnak példája arról tanuskodik, hogy a monarchikus államforma a politikai és egyéni szabadságnak legeszményibb megvalósulásává alakulhat. Köztársaságok közt bizonyára az a legtökéletesebb, amelyről Goethe epigrammája szól:

Republiken hab ich gesehen und das ist die beste,
Die dem regierenden Teil Lasten, nicht Vorteil gewährt.

Reméljük, hogy az új magyar államforma is erre az eszményre fog törekedni.

— **Szende Pál államtitkár a budapesti ügyvédi kamarához** a következő levelet intézte: Államtitkárrá történt kinevezésem folytán őszinte sajnálattal kérem az ügyvédi kamara névjegyzékéből való törlésemet. Nehezemre esik ezt a lépést megtenni és megszakítani a kapcsolatot azzal a kamarával, melyhez közel 15 év óta tartozom. A válást csak az könnyíti meg, hogy új hatáskörömben is módomban lesz az ügyvédség érdekeit szolgálni. Biztosítom az igen tisztelt választmányt, hogy a hozzám intézett beadvány értelmében már most mindent el fogok követni, hogy a harctérről hazajövő ügyvédek az állami igazgatás különböző szakaiban képességeiknek megfelelő elhelyezést találjanak. Az ügyvédi hivatás jelentőségéről mindig meg voltam győződve. Az is politikai hitvallásom volt, hogy az ország demokratikus átalakulásában az ügyvédségre igen nagy szerep vár. Büszkeséggel állapíthatom meg, hogy a budapesti ügyvédi kamara az utóbbi időben egyik fellegvára volt a demokratikus küzdelemnek, a népjogok kiterjesztésének és a közszabadságok megvédésének. Soha nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem, hogy ezt bátor tettekkel ne dokumentálja. Ez volt a legfőbb indító oka annak, hogy az ügyvédi kamara kötelékében megmaradtam annak dacára, hogy már egy évtized óta nem folytatok gyakorlatot. Éreztem, hogy kötelességem fentartani a kapcsolatot azzal az intézménnyel, amely a népuralomnak ily megbízható támasza. Kérem az igen tisztelt választmányt, hogy bejelentésemet tudomásul venni s a budapestt ügyvédi kamara összes tagjainak kartársi üdvözletemet átadni sziveskedjék. Kartársi üdvözlettel *Szende Pál* s. k.

— **A budapesti kamarai választások.** A budapesti ügyvédi kamara választmánya november 7-iki ülésén dr. *Blauner* Mór kamarai titkár indítványára egyhangúlag elhatározta, hogy a kamarai választások megejtésére január hó 12-re közgyűlést hív össze. Minthogy a közgyűlés az Ü. R. szerint 30 nappal megelőzőleg hirdetendő, a választó közgyűlést már december közepére össze lehetett volna hívni. A választmány azonban épen a katonaügyvédek érdekében helyesebbnek tartotta a választásoknak januárra való kitolását, mert a frontról csak most kezdenek visszaözönleni az ügyvédek. Ezeknek a legtöbbet szenvedetteknek kívánt a választmány a szervezkedésre időt engedni.

— **Az Országos Ügyvédszövetség** központi tisztikara november 3-án *Pollák* Illés elnökletével ülést tartott, amelyen elhatározta, hogy a Nemzeti Tanácshoz csatlakozik, amit a következő sorok kíséretében jelentett be: «Az ügyvédi kar mindenütt és mindenkor a szabadsági eszmék védelmének élt és jelesül a magyar ügyvédség össze tudta egyeztetni hazánk boldogulásának külön törvényeit az emberi haladás általános törvényeivel. Amikor tehát a Nemzeti Tanács a közügyek vezetését kezébe vette, az ország ügyvédi kara azoknak az eszményeknek diadalát üdvözölhette, melyek lelkét eddig is hevítették. Drága édes hazánknak beállítását a Nyugat emelkedettebb jogrendjébe a magyar ügyvédség ennélfogva azzal a forró óhajtással fogadja, hogy az együtt járjon a háború által sarkaiból kiesett jogrend és törvénytiszteletnek visszaállításával. E magasztos célok érde-

kében a Nemzeti Tanács és népkormány mindenkor számíthat a magyar ügyvédi kar lelkes és odaadó támogatására, mely kart az új honfoglalás alkotó és alapító erői közé iktatni kérünk». Dr. *Bakonyi* Pál központi ügyész indítványára elhatározta továbbá a tisztikar, hogy *Károlyi* Mihály kormányelnököt és *Berinkey* Dénes igazságügyminisztert az ügyvédség súlyos válságáról részletesen tájékoztatja, megjelöli az orvoslás módjait és követelni fogja a régi rend által elnyomott és mellőzött ügyvédi kar bevonását a megújhodás nagy munkájába.

— **Jogi író külföldön.** A Juristische Blätter dr. *Wolf* Vilmosnak az Ügyvédek Lapja szerkesztőjének «Der Advokatensenat der königl. Kurie in Ungarn c. cikkét közli legutóbbi számában. Wolf ismerteti a Kúria ügyvédi tanácsának intézményét és bírálja az osztrák ügyvédi rendtartás 1911. tervezetének azt a részét, mely az osztrák legfelsőbb bíróságnál hasonló intézményt kíván létesíteni.

— **A törvényszéki egyes bírói hatáskör továbbfejlesztése.** A nagy átfogó reformok a békés rend helyreállásának idejére maradnak. Bizonyos, igen nagy gyakorlati jelentőségű *újítások* azonban már most — sőt főleg épen most — megvalósíthatók volnának s hozzá igen rövid úton. Ilyen volna különösen az 1898 : X. tc. rendelkezéseinek, vagyis a törvényszékek egyes bírói hatáskörének továbbfejlesztése. A mai jogállapotot ad absurdum demonstrálja a következő helyzet. Ma az 1914 dec. 31-ike után megindult 5000 K-s perben a járásbíróság, *mint egyes bíróság* ítélkezik, ellenben ugyanakkor az 1914 dec. 31-éig folyamatba tett pl. 12 K-s váltóper a törvényszéknek három bírájából alakított tanácsot foglalkoztatja. E visszásság megoldása magától adódik. Az olyan pereket, amelyek a járásbíróság hatáskörébe, tehát egy bíró elé tartoznának, ha 1914 dec. 31-ike után indultak volna meg, ép ily jól elintézheti a törvényszéknél is egyes bíró. Aminthogy egyébként is minden perben s a korszellemnek sem megfelelő erőpazarlás egész tanács munkájának az igénybe vétele holmi egyszerű perletételt tudomásul vevő végzések meghozatalához, igazolások elintézéséhez makacssági ítéleteknek, továbbá ú. n. esküs, váltóperi, avagy a Ház. Törv. 77. §-ára alapított bontó perbeli ítéleteknek meghozatalához, sőt még esetleg a pergátló kifogások elintézéséhez is. Maradjon meg a tanács hatásköre csupán a fentebb nem érintett *perek érdemét* illető kérdések eldöntésére. Legfeljebb legyen meg az a joga az előadó egyes bírónak, hogy ezen az eseten kívül is a tanács döntését provokálhassa akkor, ha a tanács elnökével történt megbeszélés alapján szükségesnek tartja. Csődügyekben teljesen elegendő, ha a tanács csupán a csőd megnyitásának és a megszüntetésének kérdésében dönt. Folytatni lehetne még a sort! Egyelőre elég ennyi is arra, hogy belássuk, mennyivel produktivabban volna felhasználható a bírói munkaerő és ezzel kapcsolatban mennyivel gyorsabban volnának végre már eliminálhatók a háborús állapot teljes megszüntével óriási számban elintézésükre váró régi perek. *V.*

— **A novemberi lakbérek** fizetésére a minisztérium november hó 15-ig terjedő halasztást adott. Az erre vonatkozó 5064/918. M. E. sz. rendelet következőképen szól: A minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: Lakás vagy egyéb helyiség bérlőjét, aki a szerződés vagy a fenálló jogszabályok értelmében 1918 november 1. napjával kezdődő és 1918 november 14. napjáig bezárólag terjedő időben esedékessé vált bért késedelmesen, de 1918 november 15 napjáig bezárólag fizeti meg, nem lehet a bér nemfizetés jogkövetkezményeivel sujtani amiatt, hogy a fizetés késedelmesen történt. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Budapest, 1918 november hó 9. napján. *Károlyi* s. k., miniszterelnök.

— **A közfogyasztásra rendelt élelmi- vagy élvezeti cikkek kényszereladásának korlátozásáról** szóló, lapunk 44—45. számaiban közölt 4903/918. sz. M. E. rendeletet egészíti ki az újabban kibocsátott 5180/918. sz. M. E. rendelet. Míg az előző rendelet csak azokról az esetekről intézkedett, midőn az *eladónak* lett volna joga az árút a vevő késedelme miatt szabad kézből vagy nyílvános árverésen eladni, addig az új rendelet a tilalmat kiterjeszti mindazon esetekre, midőn bármely hitelezőnek joga van a rendeletben körülírt árút szabad kézből vagy nyílvános árverés útján másnak veszélyére eladni. A rendelet szószerinti szövege következő: A minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli: 1. §. A közfogyasztásra rendelt élelmi- vagy élvezeti cikkek kényszereladásának korlátozásáról szóló 4903/1918. M. E. sz. (a Budapesti Közlönynek 1918 nov. 6. napján megjelent 254. számában kihirdetett) rendeletnek rendelkezései kiterjesztetnek általában mindazokra az esetekre, amikor valaki akár zálog címén, akár bármely egyéb címen birtokában levő olyan ingó dolgot, amely közfogyasztásra rendelt élelmi- vagy élvezeti cikk (termény, must, bor, borpárlat stb.) az érvényben álló jogszabályok értelmében vagy a felek közti szerződéses viszonynál fogva jogosítva lenne előzetes keresetindítás nélkül — bírói határozat alapján vagy ily határozat hiányában is — szabad kézből, vagy hiteles személy által vagy nyílvános árverés útján másnak veszélyére eladni. Ehhez képest az ilyen eladás joga az említett cikkek tekintetében, amennyiben gyors romlásnak veszélyétől nem kell tartani, 1919 febr. 5. napja előtt az előbbi bekezdésben megjelölt esetekben sem gyakorolható. 2. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Budapest, 1918 nov. 11. napján. *Károlyi* s. k., miniszterelnök.

— **A közszolgálati alkalmazottak és nyugdíjasok hivatali járandóságait terhelő tartozások rendezéséről** és hitelszükségleteiknek kielégítéséről szóló 1918 : XXII. tc. a hivatalos lap okt. 30-iki számában megjelent. Ugyanott tette közzé a pénzügyminiszter a törvény végrehajtására vonatkozó 136,193/1918 sz. rendeletét és a pénzügyminiszter az igazságügyminiszterrel közösen kibocsátott a követelések bejelentését szabályozó 7555/1918. P. M. sz. rendeletét. A törvény 8. §. szerint tudvalevőleg közszolgálati alkalmazottak és nyugdíjasok hivatali járandóságaiból csak a következő követelések tekintetében lehet kielégítést keresni, illetőleg e járandóságokra végrehajtás engedményezés vagy elzálogosítás útján vagy más módon jogokat szerezni: 1. Az adós feleségét, fel- vagy lemenő rokonait illető, valamint a törvénytelen gyermek javára megállapított tartás iránti követelések a végrehajtási jogszabályok korlátai között ezentúl is érvényesíthetők. 2. Az adós hivatali járandóságaira a végrehajtási eljárásra vonatkozó jogszabályok korlátai között érvényesíthető a jelen törvény kihirdetése előtt keletkezett minden olyan követelés is, melyet végrehajtási foglalás, engedményezés vagy elzálogosítás alapján a járandóságokra a jelen törvény kihirdetése előtt, vagy legkésőbb ettől számított három hónap alatt jegyeztek fel, vagy amelyet a hitelező a jelen törvény kihirdetésétől számított három hónap alatt a Pénzintézeti Központnál szabályszerűen bejelent. A 7555/1918. P. M. rendelete szerint a törvény 8. §. szerinti bejelentést 1919 jan. 29-ig bezárólag kell a Pénzintézeti Központnál beadni. A bejelentés a rendelethez mellékelt minta szerint eszközlendő. A Pénzintézeti Központ mind a bejelentett hitelezővel, mind az adóssal a bejelentés megtörténtét ajánlott levélben közli.

— **A vagyonátruházási illetékről** szóló 1918 : XI. tc. végrehajtása tárgyában Popovits Sándor pénzügyminiszter okt. 28-án 88,000/1918. sz. a. terjedelmes (131. §-ból álló) rendeletet bocsátott ki, mely a Budapesti Közlöny nov. 13-iki számában jelent meg.

Ügyvédhelyettes, ki nagyobb irodát több év óta önállóan vezet, ügyvédi irodába Budapesten vagy nagyobb vidéki városban belépne. Fizetési igény 1500 K. Ajánlatokat fizetés megjelölésével «Ügyvédhelyettes» jelige alatt a kiadóhivatal továbbít. 16191

Jog- és államtudor ügyvéd, köztisztviselő délutáni alkalmazást keres, lehetőleg vállalatnál, gazdasági érdekképviseletnél stb. Szíves ajánlatokat «Képzett és megbízható» jeligére a kiadóhivatalba kér. 16189

42 éves, ügyvéd, fővárosban vagy vidéken társulna, esetleg irodát átvenne. Cím a kiadóhivatalban. 16186

Jó megjelenésű, fiatal, nőtlen gyakorló ügyvéd a katonaságtól szabadságoltatván, előkelő fővárosi vagy nagyobb vidéki ügyvédi irodáoa társként belépne. Levelek «Ügyvéd 33» jeligével a kiadóba küldendők. 16185

Fiatal ügyvéd társulna vagy irodavezetést elvállalna. Ajánlatokat kiadóba Dr. Z. névre. 16192

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** | Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.) | Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 47. szám. Budapest, 1918 november 24.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: A törvényelőkészítés nyilvánossága. — *Dr. Láday István* igazságügyminiszteri tanácsos: Az igazságszolgáltatás demokratizálása. — *Dr. Szokola Leó* székesfővárosi árvaszéki jegyző: Uj gyermekvédelmi politika. — Hadbavonult ügyvédek mozgalma. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XII. k. 15. és 16. ív. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A törvényelőkészítés nyilvánossága.

A háború igazságügyminiszterei egymásután kijelentették, hogy a háború alatt mélyreható reformokat *nem lehet* megvalósítani. Közben a háborús törvények, rendeletek és a joggyakorlat teljesen felforgatták a régi jogrendszert. Közjog, közigazgatási jog, magánjog és büntetőjog terén egyaránt lépésről-lépésre mélyreható változást idéztek elő az új jogszabályok.

Elég ennek bizonyítására egy futólagos pillantás a háború legfontosabb intézkedéseire.

A háborús jog meghosszabbította az országgyűlés tartamát, felemelte a miniszterek számát, kiterjesztette 50 évig a polgárok katonai kötelezettségét és minden korlátozás nélkül megengedte a munkaképes egyéneknek közérdekű munka elvégzésére való igénybevételét. Megszüntette a sajtószabadságnak azt a kis mértékét is, amelyet a sajtótörvény még meghagyott. Felfüggesztette a kereskedelem szabadságát. Megtiltotta vagy legalább megnehezítette (a lánckereskedelmi rendelettel) új üzletek alapítását. Hatósági engedély nélkül csekély kivételtől eltekintve senki se adhatott és senki se vehetett ingatlant. A hatóság szabta meg minden cikknek az árát, melynek túllépése súlyos büntetést vont maga után.

Nem folytatom. Az eddigi felsorolásból is kitünik, hogy a háború joga mélyen belenyult az állampolgárok minden jogviszonyába. Ha a legtöbb háborús intézkedés rövidesen hatályát fogja is veszteni, mély sebeket ejtettek az országon, mély nyomokat fognak hátrahagyni.

Míg a háború kedvéért a nép eleven husába vágó törvények és rendeletek özöne zúdult az országra, a szociális olajcsöppek annál gyérebben csöpögtek. Másfél évvel ezelőtt a Jogtudományi Közlöny «A királyi szó jogi visszhangja»-ként a háború folyamán sürgősen megvalósítandó és megvalósítható szociális reformokat sürgetett. A felvetett eszmék közül egyetlen egy sem valósult meg.

Amit a háború kormányai elmulasztottak, azt most a népkormánynak kell pótolnia.

Ha a háború nem volt alkalmas mélyreható reformok megvalósítására, a háború utáni idő a történelem tanusága szerint mindig parancsolóan követelte a változott viszonyoknak megfelelő új jogrend felépítését.

A hétéves háború után Nagy Frigyes újjáalkotta a porosz jogot és igazságszolgáltatást, a francia forradalom után Napoleon megteremtette a mai napig hatályban lévő Code Napoleont, a napoleoni háborúk idején született meg a korát messze túlhaladó osztrák polgári törvénykönyv.

Nagy Frigyes is, Napoleon is felismerték a jogrend helyreállításának, a jó törvényeknek, a jó igazságszolgáltatásnak elsőrangú fontosságát. Napoleon maga szorgalmasan vett részt a törvényszerkesztő-bizottság ülésein, Nagy Frigyes írásai lépten-nyomon tanuságot tesznek arról, hogy az állam első szolgája mily nagy figyelemmel kísérte a törvényelőkészítő munkálatokat és az igazságszolgáltatást. Amit a felvilágosodott uralkodó és a népcsászár tudott, azt átérzi bizonyára a népkormány is.

Míg azonban Nagy Frigyes és Napoleon a nép érdekében, de a nép nélkül alkották meg törvényeiket, addig a népkormánynak nemcsak a nép érdekében, de a nép közreműködésével kell az új jogrendet felépíteni.

Meg kell szünnie a régi rend egyik legnagyobb bűnének, hogy a legfontosabb intézkedések meglepetésszerűen vagy legalább is nem eléggé nyilvános előkészítés után érték az ország népét.

A háborús rendeletek legnagyobb része úgy lépett életbe, hogy egy pár ember kivételével az ország a hivatalos lapból értesült először a nagy titokzatossággal előkészített intézkedésekről. A törvények is úgy készültek — a háború alatt és előtt is ritka kivétellel —, hogy a nagy nyilvánosság elé csak a törvényjavaslatok kerültek, melyeken a mindenkori miniszter már lényegbe vágó változtatásokat nem engedett meg.

A népkormánynak a törvényeket és rendeleteket nyilvánosan kell előkészítenie. Alkalmat kell adnia, hogy minden érdekelt tényező kellő időben az előkészítés minden stádiumában állást foglalhasson a készülő reformokkal szemben. Nincs oly sürgős reform, melynek megalkotása előtt ne volna módjában a kormánynak meghallgatni azokat, akik hivatottak arra, hogy a nép érdekeit képviseljék. Fokozott gondot kell fordítani erre a szempontra addig is, míg az állam új alkotmánya tető alá kerül, de szükség lesz a nyilvános törvényelőkészítésre akkor is, ha a törvényeket az általános választójog alapján létrejött parlament fogja megalkotni.

Míg az alkotmányozó gyűlés összeül, életbevágó rendeletek hosszú sorát kell a kormánynak kibocsátania.

A korhadt intézmények lerombolása után nyomban következnie kell az alkotó munkának. *Dr. Teller Miksa.*

Az igazságszolgáltatás demokratizálása.*

II.

Bírói hatáskör.

Elsősorban azt a kérdést kell megvizsgálnunk, vajjon a demokratikus felfogás mellett az igazságszolgáltatást lehet-e kizárólagosan. vagy túlnyomóan állami feladatnak tekinteni. Vajjon szükséges-e az, hogy az igazságszolgáltatást akár teljesen, akár legnagyobb részében állami tekintély alatt állami szervek végezzék, vagy pedig rábízhatjuk azt olyan magánegyénekre avagy testületekre is, akiknek vagy amelyeknek semminemű állami megbizásuk nincs. Ennek a kérdésnek vizsgálatánál elsősorban a polgári jogügyekkel foglalkozunk.

Azt az elvet, hogy az igazságszolgáltatás kizárólagosan állami feladat, mai jogunk sem viszi teljesen keresztül. Az 1911 : I. tc. 767. §-a megengedi, hogy a felek egy meghatározott vitás ügyre, vagy valamely meghatározott jogviszonyból jövőre keletkezhető vitás ügyekre választott bírósági döntést köthessenek ki, feltéve, hogy a szerződés tárgyáról szabadon rendelkezhetnek. A törvény azonban útját állja annak, hogy ez a választott bírás-

* Az előbbi közl. I. a 46. számban.

kodás az ügyek nagyobb tömegére kiterjedhessen. Mihelyt ennek a bíráskodásnak csak akkor van helye, ha a felek a konkrét ügyekben arra előzetesen megállapodtak, a választott bíráskodás csak szórványosan fordulhat elő és csak nagy ügyekre terjedhet ki és a legkisebb mértékben sem ad az igazságszolgáltatásnak demokratikus szinezetet.

Annyit azonban bizonyít, hogy fenálló jogunk álláspontja szerint sem tekinthető az igazságszolgáltatás kizárólagosan állami feladatnak és így oly reform, amely az állami igazságszolgáltatás egy része helyébe a magánosok igazságszolgáltatását teszi, fenálló jogunk rendszerétől sem teljesen idegen.

Az állami szakbíróságoknak a polgári perrendtartás szabályai alapján való ítélkezése a vagyonos osztályoknak aránytalanul kedvező helyzetet teremt a vagyontalanokkal szemben. A perrendtartás felállít számtalan alaki jogszabályt, amelyek figyelmen kívül hagyása a perben érvényesített jog veszendőbe menetelét idézi elő. Záros határidők, korlátozások és meghagyások egész seregével operál s ezek útvesztőiben a tudatlan és műveletlen fél legkönnyebben téved el. Maga a jogi műnyelv, a bírói határozatok és felhívások szövege olyan argot, mely a szegényebb osztály előtt teljességgel érthetetlen. Világos, hogy ily körülmények között a vagyonos osztályoknak óriási előnyeik vannak, melyeket a bíró felvilágosítási joga (1911 : I. tc. 225. §. utolsó bekezdése), valamint a szegényvédő ügyvédek kirendelése csak igen jelentéktelen mértékben ellensúlyoz. Ami különösen az utóbbit illeti, távolról sem akarom kétségbe vonni, hogy a szegényvédő ügyvédek általában híven képviselik védettjeik érdekeit. De számolni kell azzal, hogy maguk a szegény felek rendszerint nincsenek ezen a nézeten. A pervesztes szegény fél csaknem kivétel nélkül annak tulajdonítja vesztességét, hogy az ingyen ügyvéd nem törődött az üggyel, vagy épen összejátszott a másik fél ügyvédjével. Bármily alaptalan is ez a vád, annyira általános, hogy ép oly komolyan kell venni, mintha igaz volna.

Bizonyos tehát, hogy a tanulatlan és szegény osztályoknak is biztosítani kell azt, hogy jogaikat szabadon és oly módon érvényesíthessék, hogy a perben ne csupán papiroson, de valósággal is egyenlő helyzetben legyenek a felsőbb osztályokba tartozó felekkel.

A megoldás kétféle intézkedést kíván.

Az egyik az, hogy minden bíróság székhelyén legyenek olyan ügyvédek, akik csupán az alsóbb osztályok ügyeinek vitelével foglalkoznak, az állami tisztviselők sorába tartoznak és a magánfelektől semminemű díjazást el nem fogadhatnak. Ezek az ügyvédek kötelesek volnának minden vagyontalan félnek rendelkezésére állani, őket jogi tanáccsal ellátni, jogügyleteik írásba foglalásánál közreműködni és pereiket vinni. A törvényben meg lehetne állapítani azt, hogy kiknek van joguk ezeket az állami ügyvédeket igénybevenni. Ilyenek lehetnek pl. az ipari és mezőgazdasági munkások, az állami alkalmazottak közül a kisebb javadalmazásúak, a kisbirtokosok közül azok, akik birtoka tíz holdnál kisebb és az önálló iparűzők közül azok, akik segéd nélkül dolgoznak. Ily módon jelentékeny mértékben lehetne segíteni a fenyegető ügyvédi nyomoron is. Az ország mai területét véve alapul, mintegy ezer állami ügyvédre volna szükség. A kezdő ügyvéd a törvényszéki bíróval (VIII. fizetési osztály) jutna egy rangba és fizetésbe és szolgálata során feljutna a kúriai bíró rangjáig és fizetéséig (V. fizetési osztály). Ez átlagosan 10,000 K illetményt, vagyis évi 10 millió korona kiadást jelentene, amire könnyen lehetne fedezetet találni a vagyonos felek között folyó perek törvénykezési illetékének jelentékeny felemelésével. Előrelátható, hogy az állami ügyvédek, ha feladatukat becsületesen töltenék be és szigorúan tartózkodnának attól, hogy bármely féltől díjazást fogadjanak el, rövid idő alatt igen nagy tekintélyhez jutnának és mint a szegények és elnyomottak természetes védői az alsóbb osztályok rendületlen bizalmának volnának letéteményesei.

A másik mód abban állhatna, hogy azokban a perekben, amelyek eldöntésének mikéntjéhez állami érdek nem fűződik, a szakbíráskodás helyére polgári bíráskodást léptessünk, még pedig oly módon, hogy a laikus bíráskodásnak ne csupán akkor legyen helye, ha a felek kikötik, hanem a felek rendelkezése nélkül is. Így nevezetesen meg lehetne adni a jogot a munkások gazdasági szervezeteinek, továbbá a földmívesekből, mezei munkásokból, kisiparosokból, magán- és közalkalmazottakból stb. alakult szakegyesületeknek, hogy a tagjaik között felmerülő peres ügyekben ítélkezhessenek, feltéve, hogy a felek a per tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.

Ott, ahol a peres felek ugyanahhoz a társadalmi osztályhoz, sőt ugyanahhoz a foglalkozási körhöz tartoznak, az ítélkezést nyugodtan átengedhetjük az ő saját szervezetüknek. Ez a rendezés a szervezethez tartozás öntudatosságát és intenzitását lényegesen emelné, a szervezeti fegyelmet erősítené és az alsóbb osztályok tagjait a közügyek iránt való érdeklődésre, valamint a közfunkciókban való jártasságra kinevelné. A szervezeti ítélkezésen belül természetesen a szabad bírói választásnak helyet kellene adni. Az ítélet ellen fellebbvitelnek nem volna helye és csupán annak megsemmisítését lehetne kérni a szakbíróságtól akkor, ha az ítélet hozatalában érdekelt bíró vett részt, ha az ítélet a felek kérelmén túlterjeszkedett, ha tiltó jogszabályba ütközik, ha érthetetlen, vagy ha res judicata esete forog fen. Ügyvédi képviseletnek természetesen az ilyen bíróságok előtt is helye volna. Ezek a bíróságok perjogi szabályokhoz kötve nem volnának és határozatuk végrehajtásához az állam erejét igénybe vehetnék.

Külön bíráskodást kellene teremteni a munkaadó és munkavevő között felmerülő ügyekre. Ezt a bíráskodást paritásos alapon kellene szervezni, külön szakbírák elnöklete alatt. Ez is laikus bíráskodás volna, fellebbvitel kizárásával.

Ezek szerint az állami bíráskodásnak csak akkor volna helye, ha a fent említett esetek egyike sem forogna fen, vagyis ha a per nem munkaviszonyból származik, ha továbbá olyan felek között folyik, akik vagy akiknek egyike az említett szervezetekhez nem tartozik, vagy ha a felek a per tárgyáról nem rendelkezhetnek (pl. státusperek). Hasonlóan állami igazságszolgáltatásnak volna helye a meghagyásos eljárásban és az okiratok megsemmisítésére vonatkozó eljárásban is. Idetartoznak továbbá a hatósági eljárásból eredő kár megtérítése iránt az eljáró hatósági tagok, az állam, törvényhatóság vagy község ellen indított perek, továbbá a kereskedelmi társaságok és tagjaik között folyó perek, valamint minden olyan per, melyben az egyik fél külföldi.

Az állami bíráskodásban a szegény felet az állami ügyvéd képviselné; az ítélkezés demokratikus irányát ez is az esküdttársaknak első cikkünkben javasolt alkalmazása biztosítaná.

Az állami bíráskodásban minden per kivétel nélkül a járásbíróság előtt indulna meg, a törvényszék pedig minden perben a ténykérdésben is határozó fellebbviteli bíróság volna. A törvényszék ítéletét csak azon az alapon lehetne felülvizsgálattal megtámadni, hogy az ítélet anyagi jogszabályt sért. Ezen az alapon azonban minden ítélet megtámadható volna, mert ha a Kúrián egyes bírósági ítélkezés folyik és csupán az anyagi jogszabály forog kérdésben, a Kúria túlterhelésétől tartani nem kell.

Ami a büntető ítélkezést illeti, elsősorban az anyagi jog reformja szükséges. Fenálló jogunk számos cselekményt kriminalizál minden különösebb ok nélkül. A törvényhozó nem számolt azzal, hogy a börtönök nem tisztességes és rendszerető polgárok számára épültek és nem feladatuk az, hogy olyan embereket, akik egész életükben törvénytisztelő, dolgos polgárok vagy munkások voltak, becsületérzésüktől megfosszanak és a hivatásos tolvajok és betörők sorába taszítsanak. A büntető törvénykönyvekben, de különösen az azóta keletkezett alkalmi törvényekben és rendeletekben egész sereg olyan cselekmény van kriminalizálva, amely büntetőjogi megtorlásra nem szorul. Az ilyen cselekményekért kiszabott szabadságvesztésbüntetések végrehajtása csak a társadalom ellenségeit szaporítja és így a büntetés céljának ellentmond. Az ilyen cselekményeknek büntetéssel sujtása helyett tehát kártérítési jogot kell megállapítani, míg olyan felekkel szemben, akiknél a kártérítési kötelezettség illuzórius, a közmunkát kell behozni, de nem mint büntetést, hanem mint magánjogi teljesítést, amelynek a közhatóság által fizetendő ellenértéke a sértett fél javára esik.

Azokat a cselekményeket, amelyek büntetés alá vételétől nem lehet eltekinteni, de amelyek a törvényes rendnek csak kisebb jelentőségű sérelmet okoznak és a tettes jellemére árnyat nem borítanak, az eset körülményeihez képest custodia honesta, pénzbüntetés vagy közmunka állapítandó meg. A pénzbüntetés máximumát igen jelentékenyen fel kell emelni, a közmunkát pedig úgy is végre lehet hajtani, hogy az elítélt a maga rendes

foglalkozási körében (pl. gyárban) tartozzék vagy többletmunkát, vagy pedig csak részben fizetett munkát végezni, míg a munkabér megfelelő részét a munkaadó a közpénztárhoz fizetné be.

Ott, ahol a jogrend sérelme jelentékeny, vagy a tettes közveszélyes, szabadságvesztésbüntetésnek volna helye. A szabadságvesztésbüntetés kétféle lenne: az egyik olyan bűntettesekre, akik a társadalom megbízható elemeihez tartoznak és csak a viszonyok kényszerűsége következtében követték el cselekményüket. Az ilyeneket nem kellene zárt intézetekben tartani, hanem állami mezőgazdasági és ipari munkatelepeket kellene részükre felállítani, úgy, hogy a szabadságvesztés csupán a helyhezkötöttséget és a munkakényszert jelentené. Ellenben a közveszélyes elemek, különösebben a hivatásos bűntettesek szigorúan zárt intézetekbe kerülnének, ahol rajtuk a büntetést, mely határozatlan tartamú volna, teljes intenzitással kellene végrehajtani.

Teljesen ugyanilyen elvek szerint kellene a fiatalkorúak ügyeit is intézni.

A büntető igazságszolgáltatást az állami bíróságokra kellene bízni, mert a közrend és közbiztonság fentartását csak így lehet biztosítani. Kivétel volna a politikai bűncselekményekre és a sajtó útján elkövetett cselekményekre, amelyek felett a nép esküdtbíróságai ítélkeznének, szakbíró elnöklésével. Lehetne még a súlyosabb vád alapján indított bűnvádi pereket is az esküdtbíróságok elé utasítani, viszont azonban az olyan vádlottak ügyeiben, akik hivatásos bűntettesek, az esküdttársak bevonását is korlátozni lehetne.

A bünvádi per esküdtbíráskodás esetében a törvényszéknél, minden más esetben a járásbíróságnál indulna meg. Az előbbi esetben a bűnösséget kimondó ítélet ellen semmisségi panasznak volna helye a Kúriához, míg a járásbíróság előtt indított bűnvádi perekben a törvényszék a ténykérdésben is döntő fellebbezési bíróság volna, a Kúriához pedig semmisségi panasznak volna helye.

Mindez azonban még mindig nem biztosítaná az igazságszolgáltatás demokratikus irányát. A legfontosabb teendő a bírói hatáskör kiterjesztése az oly ügyek egy részére, amelyek jelenleg közigazgatási szervek intézése alatt állanak. Erről egyik legközelebbi cikkünkben lesz szó.

(Ref. köv.) *Dr. Láday István.*

Új gyermekvédelmi politika.

«Die Politik verdirbt den Charakter» ez volt Bodenstedt lapjának jelszava s ehhez hasonló hallgatag jeligéje lehet a Jogtudományi Közlönynek is, amelynek tiszta és eleven tudományos karakterét a politika rontó szelleme sohasem deformálta. De aminő kevéssé szolgálnak ezek a lapok mozivászonként a pártpolitikai tusák kicsinyes és tisztátalan kaleidoszkopja számára, olyan élénken rögzítik az ország jogászközönsége elé a gyakorlati élet jogpolitikai követeléseit és állandó mementóként figyelmeztetnek a társadalmi fejlődés irányára, amely ellentmondást nem tűrő módon diktálja az utat és az ütemet a jogintézmények fejlődésének.

S amikor a mostani nagy politikai átalakulások idején egy szociálpolitikai kérdés számára helyet kérek e Közlönyben, tőlem is távol áll az a szándék, hogy a politika reflektorának vásári szín nyalábjával pointezzem a téma jelentőségét vagy érdekességét. De legyen szabad e folyóirat tekintélyének a súlyával figyelmeztetni arra, hogy a jelen s a közel jövő gigantikus átalakulásai, — nem a mesterségesen mozgatott politikai, hanem az evolució kérlelhetetlen törvényszerűségével felviharzó társadalmi átalakulások — sok mindennel együtt el fogják hömpölygetni eddigi gyönge strukturájú és önámító gyermekvédelmi rendszerünket és új, őszintébb, termőbb általános gyermekvédelmi politika medrének vágnak utat. Úgy vélem, itt is mindenképen okos és célszerű, ha a tomboló árnak jó előre a szokásos szűkkeblűség nélkül megértően, széles mozdulattal kaput tárunk.

A gyermekvédelem reformjának sürgőssége és jelentősége, — a megoldásra váró egyéb hatalmas törvényhozási és közigazgatási feladatok relativitásában is — kétségtelen. Ez nem a métier emberének szinte kötelezően elfogult vélekedése. Akik nemzetünk aggasztó háborús vérveszteségét, a Balkánt túlszárnyaló gyermekhalandóságunkat, gyermekkriminalitási statisztikánkat, a kötelező népoktatás [illegible] ságát, szaporodásunk zuhanó görbe[illegible] delmünket ismerik, tudják azt, hogy a gy[illegible] munkásával egy véleményen vannak, a most le[illegible] rista gondolkodású emberei csakúgy, mint a nemze[illegible] dásáért aggódó államférfiak és a praktikus előrelátó ne[illegible] gazdák.

A gyermekvédelmi reform permanens sürgősségén kívül a kérdés tárgyalása több okból aktuális. Még az előző kormány bejelentéséből tudjuk, hogy a minisztériumokban több szociális irányú törvényjavaslat van készen, amelyek között gyermekvédelmi vonatkozásúak is vannak. Az Országos Hadigondozó Hivatal, — amelyre igen nagyszámú, hozzávetőleg 200,000 gyermek védelmének gondja hárul — a Hadigondozó Tanács legutóbbi ülésén előterjesztett jelentésében a Hivatal végleges megszervezésének hatósági jogkörrel való felruházásának sürgős szükségét hangsúlyozta. Az új kormány pedig bizonyára kötelességszerűen e téren is széleskörű és gyökeres reformok programmját hozza, sőt — úgy látszik — kiengesztelő pompával exhumálni fogja a népjóléti minisztériumot, melyet nemrég mintegy vigyázatlanságból világra jött fattyút szégyenletes grátisz-temetéssel szinte észrevétlenül tettek sírba. Eddig úgy volt, hogy a tudomány, a gyakorlati szociálpolitika s a közigazgatási tradiciók érveinek komolykodó fegyverzetében hosszú hatásköri viták indultak meg, amelyeknek rostélya mögött azonban csak a politikai erőviszonyok és személyi szempontok mérkőztek. Ez az, amit el kell kerülnünk. A mai idők ódai lendületéhez, a tegnapot történelemmé degradáló, száguldó presto-jához nem lenne méltó a l'on revient toujours visszamerengő románca. És aligha lenne helyes út régi tempójú, időtpazarló ankéteken vitázni arról, hogy mennyi gyermekvédelmet csináljon a belügyminisztérium s menynyit az igazságügyi tárca, a felállítandó népjóléti minisztériumnak a meglevő kormányzati ágak mit engedjenek át, s mit bízzanak a társadalomra, mit intézzen az Országos Hadigondozó Hivatal a hadiárvák s a hadirokkantak gyermekeinek teljes gondozását-e, kikapcsolva őket az általános csecsemő- és gyermekvédelemből avagy csak a szorosan értelmezett hadigondozást lássa el, vagy pedig a most kivánt önálló szervezésének reformját elejtve, olvadjon bele a népjóléti minisztériumba? Ezeket a kérdéseket, amelyeknek régi eldöntetlen huzavonája miatt a krónikus átmenetiség s a rendszertelenség súlyos nyavalyájába esett gyermekvédelmünk, — a régi alapon kár lenne végigkérődzni.

Quid nunc? Ezeken a lapokon voltaképen csak tisztán tudományos szempontokra alapított javaslatnak volna helye. De a tudomány érdekében engedelmet kell kérnem az eltérésre a tudomány tiszta pennája ugyanis nálunk sohse tudott megküzdeni a politika ravasz pengéjével. Eszembe jut Cholnokynak egy ragyogó humorú-novellája, amelyben Trivulzió, a kalandor leleplezi a híres útirajzírókat: Gerstaeckert, Coopert, Mayne Readet s a többit, hogy ők folyton csak a mi ötleteinket, az európai kultúra fölényes fortélyait emlegetik, de óvatosan elsikkasztják azt a tényt, hogy a vad népeknek viszont vannak ellenötleteik, amelyek még jobban talpukra esnek, mint a mieink. Előzzük meg egy Trivulzió gúnyját és valljuk be magunk, hogy a tudományt, amely bizalommal és naiv becsületességgel tárta elő gyermekvédelmi szempontjait, javaslatait, a politika a gyermekvédelmi törvényhozás és igazgatás terén is, ügyes, szemfényvesztő ellenötleteivel kijátszotta. A tudomány igényei látszólag kielégítést nyertek, a törvények, rendeletek tetszetősek voltak s a kor nivóján állottak, de a várt eredmény rendesen elmaradt. Ezért kell megfogadni Voltaire tanácsát, aki a panaszkodó jogtudósnak, hogy a peres eljárásban a forma győz a lényeg felett, azt válaszolta; keressetek valami fortélyt arra, hogy a lényeg győzedelmeskedjen a forma fölött. Ez a fortély a mi esetünkben sem lehet más, mint amit a társadalmi fejlődés világáramlata a jobb, emberibb kultúra érdekében mindenütt követel: a mindenfajta fortélyoknak teljes megsemmisítése. Megsemmisítése a politika titkos mesterkedéseinek, a homályoskodó és könnyelmű legislativ igéreteknek és általánosításoknak, a tessék-lássék adminisztrativ intézkedéseknek, a felelősség kijátszásának. Ennek alapján az eljövendő új gyermekvédelmi politika módszerének alapvető tételei nézetem szerint röviden a következőkben foglalhatók össze:

1. A feladatoknak és megvalósításuk sorrendjének, valamint határidejének tüzetes megállapítása;

2. a megvalósításra kitűzött feladatokra vonatkozóan már a jogszabályok alkotásakor a gyakorlati végrehajtás valamennyi feltételének egyidejű biztosítása;

3. a megvalósításra kitűzött feladatoknak pontos megosztása az állami, községi és társadalmi szervek között;

4. az egyes feladatok végrehajtására személy szerint kijelölt hatósági szervek, valamint az ezekkel biztosíték mellett megbízott, tehát átvitt állami hatáskörben eljáró társadalmi szervek felelősségének megállapítása;

5. az egyes intézmények, intézkedések gyakorlati eredményességének rendszeres ellenőrzése.

Ad 1. Ez a pont a gyermekvédelem parazitáira nézve tájdalmas operációt jelent: a gyermekvédelemnek, mint általánosságban hangoztatott programmnak szétdarabolását pontosan megállapított konkrét feladatokra. Az utolsó évtizedben ugyanis, de különösen a háború alatt a gyermekvédelem mint divatos jelszó a társadalmi és politikai szereplések egyik olcsó eszközének bizonyult. Az ú. n. közélet hangos szereplői mind sűrűbben odakötik programmjuk, beszédeik, felszólalásaik, cikkecskéik rozzant léghajójához a gyermekvédelem, a szociális munka szimpatikus és lendülő ballonját, anélkül azonban, hogy a tartalmával igazán tisztában lennének. A gyermekvédelemnek ez a tudatlan, felelősségnélküli improduktiv hangoztatása, annak jelszószerű népszerűségéhez vezetett magának a gyermekvédelem problémájának, feladatainak, eszközeinek és gyakorlatának ismerete nélkül. Ugy van vele a nagyközönség, a politikusok nagyrésze, sőt némely ú. n. szakember is, mint a hirtelen népszerűvé lett emberről elnevezett utcával. A név egyesült az illető utca fogalmával, de az egyént az új generáció már elfelejtette és magyarázó tábla kell ahhoz a névhez, amelyet tartalmánál és jelentőségénél fogva egymagában emlékeztetőül szántak. A gyermekvédelem jelszava alá is ki kell tennünk a magyarázó táblát s akkor megdöbbenve fogják látni ennek a nagy ügynek a kis reklámemberei, hogy minő széleskörű feladattömegről van szó, mennyi képzett munkaerőt, milyen óriási költséget és milyen sok időt igénylő munkára van szükség, ha eredményes gyermekvédelmet akarunk csinálni.

Távol áll tőlem, hogy a fogalommeghatározás közmondásos veszélyének kitegyem magamat, avagy hogy e rövid dolgozat keretében a gyermekvédelmi feladatokkal részletesen foglalkozzam. De legyen szabad rámutatnom arra, hogy az új gyermekvédelmi politikának a helyes programm célszerű megvalósítása érdekében mindenekelőtt különbséget kell tenni a közvetlenül gyermekvédelmi célú feladatok, valamint az általános szociálpolitikai célú, de a gyermekvédelemre jelentékeny hatású feladatok között. A közvetlenül gyermekvédelmi célú feladatok közé sorolom a gyermekmenhelyek, gyermekotthonok árvaházak, bölcsődék, szoptatószobák, napközi otthonok, javítónevelő intézetek, gyermekkórházak, üdülőtelepek, nyaraltatási akciók, speciális iskolák (tehetséges és hibás gyermekek részére) stb. létesítését, a gyermekek szociális, egészségügyi és jogi védelmének szervezését, így a védőnői intézménynek, a hivatásos gyámságnak felállítását, a dajkaügynek a tanoncügynek, a gyermekmunkának rendezését stb. Ezek a gyermekvédelmi feladatok, intézkedések a jelenlegi társadalmi, kultúrális és gazdasági viszonyokat, gyermekvédelmi bajaink alapjait, forrásait egyáltalán nem vagy csak kevéssé érintik, tőlük szeparált intézkedések ezért hatásuk és kis körre korlátozott preventiv erejük gyenge vagy jelentéktelen, inkább tüneti kezelést, mint gyökeres gyógyítást nyujtanak, nem annyira gyermekvédelmet, mint jobbára gyermekmentést végeznek az illető intézet által egyénileg kiemelt, az illető védőszervezet, intézmény által gondozott gyermekek megmentését, amelynek a jótékony hatása azonban sokszor csak a kiemelés, a gondozás ideje alatt tart s amint a gondozás megszűnik, annak eredményét a gyermekre újból ható társadalmi és gazdasági körülmények paralizálják. Mindezek alapján ebbe a csoportba tartozó gyermekvédelmi feladatokat, intézkedéseket korlátolt hatásukra és értékükre tekintettel másodlagos, secundär gyermekvédelemnek nevezem.

A gyermekvédelmi feladatok másik csoportja az általános szociálpolitika körébe tartozik. Az elmélet már régen megállapította, hogy a legjobb gyermekvédelem a helyes, mélyreható szociálpolitika. Az az igazi, észszerű védelem, valóságos prevenció, ha nem várjuk be a betegséget, hanem a betegség okait igyekszünk megsemmisíteni, ha a nyomort, a kiáltó gazdasági és társadalmi ellentéteket szüntetjük meg, a kultúrát növeljük, a társadalmi erkölcsöt fokozzuk. Csak példaképen sorolok fel néhány általános szociálpolitikai reformot, amely a gyermekvédelem szempontjából elsőrendű fontosságú. Igy az általános népbiztosítás, a tervezett izolált anyaságbiztosítás helyett,[1] a fizeteseknek, munkabéreknek, családi stb. pótlékok emelése és az eltartandó családtagok számához való arányosítása, a sokgyermekes családok mentesítése a közterhektől, helyes telek- és építési politika, amely minden legkisebb lakás számára biztosítja a napfényt s a levegőt, jó lakáspolitika a gyermekes családok kedvezőbb elhelyezése céljából, az ingyenes kötelező népoktatás teljes végrehajtása a munkaiskolák s az állampolgári nevelés szellemében; a tanítók társadalmi és gazdasági helyzetének jelentékeny emelése, a tanítóképzés reformja a tanítás munkájával szemben a nevelés munkájának előtérbe helyezésével, a szellemi ismeretek túlsúlya helyett a szociálpolitikai, a higiénikus, a gazdasági ismeretek fokozásával; a házasságnak előzetes orvosi vizsgálathoz való kötése stb. Ezek a szociálpolitikai intézkedések minél mélyrehatóbbak, minél általánosabbak, annál jelentősebbek a gyermekvédelem szempontjából. Gyermekvédelmi hatásuk lassan jelentkezik, évek sőt évtizedek mulva, de akkor aztán intenziven, maradandóan és valóban preventiv módon. Ezért elsődleges, primär gyermekvédelmi feladatoknak nevezhetjük őket. Ezek a gyermekvédelemnek a valódi, a mellőzhetetlen, a definitiv eszközei, amelyek végeredményben a gyermekvédelemnek most használatos, szeparált, átmeneti jellegű intézményét többékevésbé feleslegessé teszik vagy szükségüket csökkentik.

Ezidőszerint tehát egyformán szükség van a secundär és a primär gyermekvédelmi feladatok megoldására. S az új gyermekvédelmi politikának nemcsak az a hivatása, hogy ezt felismerje, hanem hogy a kétirányú parallel intézkedések sorrendjét helyesen állapítsa meg s különösen gondja legyen arra, hogy az egyes secundär gyermekvédelmi intézkedések egyidejűleg megkapják a szükséges szociálpolitikai (gazdasági) pendant-jukat. A szeparált gyermekvédelmi intézkedések ugyanis sokszor hatástalanok maradnak, vagy a jelenlegi gazdasági erőviszonyoknak ki nem védett ellenhatása folytán más irányban károkat okoznak. Példával szolgál erre az angol munkásvédelem története. Angliában a születések csökkenő vonala feltünően nagy esést mutat abban a három évben, amikor a gyermekmunka minimális korhatárát felemelték. A családok ugyanis e szeparált gyermekvédelmi intézkedés által a gyermekekben egy-egy gazdasági segítséget veszítettek el s minthogy ezért az állam vagy a társadalom gazdasági kárpótlást nem adott, gazdasági helyzetük rosszabbodását a gyermekek számának csökkenésével ellensúlyozták.[2] A gyermekvédelmi intézkedés tehát ebben az esetben akaratlanul a népesedés, a nemzet önfentartása ellen fordult, ami pedig a gyermekvédelemnek végcélja.

A gyermekvédelem tartalmának és feladatainak ilyen módon való tisztázása sok félreértést fog eloszlatni és feleslegessé teszi azokat az időpazarló vitákat, amelyek abból erednek, hogy ugyanazt a szót, kifejezést más-más tartalommal használják az emberek.

(Bef. köv.) *Dr. Szokola Leó.*

Hadbavonult ügyvédek mozgalma.

I.

Mint a Jogt. Közl. legutóbbi számában jeleztük, a hadbavonult ügyvédek megbízottjai a hadügyminisztériumban is előterjesztették kívánságaikat, ahol őket Böhm államtitkár fogadta. A megbízottak emlékirata magas leszerelési pótlékot kívánt, másfelől kérte, hogy a hadügyminisztérium támogassa az ügyvédek azon mozgalmát, amely a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban való elhelyezésüket célozza.

[1] L. dr. Szana Sándor: Anyaságbiztosítás v. népbiztosítás. Munkásügyi Szemle. 1917. évi 17—18. sz.

[2] L. dr. Madzsar József: A jövő nemzedék védelme és a háború. Huszadik Század 1916. 1.

Böhm államtitkár a memorandumban előterjesztett leszerelési pótlékot túlmagasnak találta és teljes őszinteséggel kijelentette, hogy ebben az irányban semmiféle igéretet nem tehet, ellenben határozott igéretet tett arra nézve, hogy az ügyvédeknek a közigazgatásban és igazságszolgáltatásban való elhelyezését a minisztertanácson támogatni fogja.

A hadbavonultak lakásbizottsága nem tudott érdemleges eredményt elérni. A fővárosi lakásbizottság részéről a hadbavonultak megbízottai azt a kijelentést nyerték, hogy a hadbavonult ügyvédeket elvileg megkülönböztetett bánásmódban nem részesíthetik. Egyes esetekben azonban a hadbavonult ügyvédek a lakásbizottság jóakaratára számíthatnak.

Ugyancsak kevés eredménnyel járt a bizottság egyébként nagy figyelmet érdemlő fáradozása a telefon-kérdésben is. A telefonügyek kormánybiztosa ugyanis anyag- és vonalhiányra hivatkozott, majd a leszerelendő katonai számokat helyezte a hadbavonult ügyvédek részére kilátásba. Minthogy azonban a hadügyminisztérium a katonai számok leszereléséhez nem járult hozzá, a kormánybiztos nem tudott ezirányban sem határozott igéretet tenni.

A hadbavonultaknak az a bizottsága, amely a rendkívüli pénzsegély, illetőleg kamatmentes kölcsön dolgában küldetett ki, a kamara választmányával, illetőleg a választmány kiküldötteivel egyöntetűen jár el abban az irányban, hogy a hadbavonult ügyvédek a kormány részéről egy kb. 10,000 K-s kamatmentes kölcsönben részesüljenek, amely a kamarák útján és annak felelőssége mellett folyósíttatnék.

Pillanatnyi pénzsegély céljaira 15,000 K áll a bizottságnál a hazaérkezők rendelkezésére.

Ha a hadbavonultak mozgalmáról egységes képet akarunk adni, meg kell állapítanunk azt, hogy a budapesti bizottság nagy odaadással végzi feladatát és ha az eredmények ezzel nincsenek arányban, ezért legkevésbé sem őt terheli a felelősség. Kénytelenek vagyunk megállapítani azt, hogy a mozgalom nem volt kellőleg előkészítve azok részéről, akiknek ez a törvény értelmében hatáskörükbe tartozott volna, de hangsúlyoznunk kell azt is, hogy a hadbavonult ügyvédek maguk sem részesülnek mindenütt abban a tettekben is nyilvánuló támogatásban, amelyre joggal számot tarthatnak. Nem tartjuk kizártnak, hogy a hadbavonult ügyvédek, akik a maguk részéről igazán mindent megtettek, hogy a kar erkölcsi presztizsét emeljék, kénytelenek viselni oly kartársak cselekedeteinek ódiumát, akik idehaza voltak és individualiter jóeleve gondoskodtak arról, hogy semmiféle támogatásra ne kelljen szorulniok.

Mi a legnyomatékosabban felhívjuk az *igazságügyminiszter úr* figyelmét arra, hogy a hadbavonult ügyvédi kar a karnak *erkölcsileg* oly értékes elemeit egyesíti, amelyek joggal várhatják el, *hogy törekvéseik a legilletékesebb helyről kellő támogatásban részesüljenek.* Különösen hangsúlyozzuk ezt a *lakás- és telefonkérdés* megoldását illetőleg.

Viszont a mozgalom sikere érdekében óvnunk kell a hadbavonultakat minden irányú túlzástól, aminőre példa éppen a leszerelési pótlék tekintetében felállított követelés volt.

Végül a tekintetben, hogy a hadbavonult ügyvédek kebelében nem érvényesülnek-e olyanok, akiknek hadbavonulásuk formai volt, mert egész katonai szolgálatukat Budapesten töltötték, a mozgalom vezetőitől szigorú vizsgálatot és megnyugtatást kérünk. *M. Z.*

II.

A budapesti ügyvédi kamara elnökénél kilencvenhét ügyvéd rendkívüli közgyűlés összehívását kérte. Az elnökhöz intézett beadvány a következőképen szól: «Alulírott kamarai tagok kérjük a Kamarai Ügyrend 2. §-a *b)* pontja alapján: méltóztassék 14 napon belül rendkívüli kamarai közgyűlést egybehívni, a következő, dr. Szegő Ferenc kartársunk által szóval megindokolandó indítvány tárgyalására: «Minthogy a budapesti ügyvédi kamara tisztikara és választmánya a hadbavonult ügyvédek érdekeit elhanyagolta, amennyiben sem katonai helyzetük könnyítése, sem családjuk sorsának enyhítése érdekében komoly lépéseket nem tett, közönbösen nézte, hogy a katonai szolgálatot nem teljesítő kartársak a kötelességüket teljesítő katonaügyvédek klientélájáját sok esetben inkorrekt, de mindig illoyális és inkollégiális módon magukhoz ragadták, végül semmi előkészületet sem tett arra, hogy a háború befejeztekor a hazatérő kartársaknak exisztenciájuk újraépítésében hathatós segítségére lehessen: a közgyűlés kimondja, hogy a kamara tisztikara és választmánya iránt nincs bizalommal, őket kooperative elmozdítja és utasítja az elnököt, hogy új tisztikar és választmány választására a közgyűlést 30 napra hívja egybe».

A választmány november 17-iki ülésében tárgyalta a kilencvenhét katonaügyvéd indítványát. A tisztújító közgyűlés határnapja, amint előző lapunkban jelentettük, január 12-re már ki volt tűzve, de a katonaügyvédek beadványa folytán a választmány előző határozatát hatályon kívül helyezve, december 22-re tűzte ki a közgyűlés napját. Külön rendkívüli közgyűlés összehívását a választmány mellőzte, de a december 22-iki közgyűlés tárgysorozatába felvette a 97 ügyvéd bizalmatlansági indítványát is. A kamara vezetősége a közgyűlésnek természetesen be fog számolni mindarról, amit a háború kitörése óta a hadbavonultak és azok családtagjai érdekében tett.

A beadvány ama vádjával szemben, hogy a választmány közömbösen nézte, hogy a katonai szolgálatot nem teljesítő ügyvédek a kötelességüket teljesítő kartársak klientéláját sok esetben inkorrekt, de mindig illoyális és inkollegiális módon magukhoz ragadták, Baracs Marcell a kamara ügyésze a választmányi ülésen megállapította, hogy a háború kitörése óta *egyetlen ilyen panasz sem* érkezett a választmányhoz.

Szemle.

— **«A magyar népköztársaság nevében»** gyakorolják most már a bíróságok a bírói hatalmat. Az igazságügyi hatóságok elnevezéséből és a hivatali állások megjelöléséből a «királyi» szó elmarad. A törvényszék mellett működő ügyészség az «államügyészség», az ítélőtábla melletti a «főállamügyészség», a Kúria melletti a «legfőbb államügyészség» nevet kapta. Az igazságügyi államszolgálatban állóknak az igazságügyminiszteri rendelet rendelkezése értelmében újabb hivatali esküt kellett tenni. A Kúria tagjai az új esküt a november 18-iki teljes-ülésben tették le, mely a demokrácia jegyében folyt le. Jelen volt a legfőbb bíróság és legfőbb államügyészség egész személyzete a Kúria elnökétől és a volt koronaügyésztől kezdve a kisegítő napibéres szolgákig.

Az elnöki beszédek, melyeket alább közlünk, szabatos választ adnak arra az itt-ott hallott szemrehányásra, mintha a bíróságok bizonyos passziv magatartást tanusítottak volna az elmúlt hetek nagy eseményeivel szemben. «Bírói hivatásunk az érvényben levő alaptörvényeknél fogva elzár minket attól, hogy irányító szerepet vállaljunk hazánk sorsdöntő politikai átalakulásában, de azért teljesen átérezzük ennek az átalakulásnak jelentőségét.» A beszédek után csoportonkint tették le az új köztársasági esküt a Kúria bírái, a legfőbb államügyészség tagjai, a segéd- és kezelőszemélyzet, végül a díjnokok és szolgák. Az elnök az esküttevők mindegyik kategóriájához szivélyes és buzdító szavakat intézvén, a teljes-ülés — a köztársaság éltetése mellett — emelkedett hangulatban oszlott szét.

Günther Antal elnök beszéde: Az ezeréves Magyarországot világtörténelmi erők teremtették meg s az állami öntudat hatalma tartotta fen máig. A világtörténelem háborús válságaiban fiainak vitézsége biztosított számára Európa népcsaládai körében méltó helyet. Állami öntudatának kialakulását saját jogintézményeinek köszönheti. Kifelé fegyverrel védelmezte magát és a mögötte élő népeket. Benn saját jogrendjével erőteljes államot szervezett. A szervezésnek alapgondolata pedig nálunk mindig a szabadságjogoknak biztosítása volt. Az erre irányuló törekvést sokszor elhomályosította vagy teljesen elnyomta a viszonyok kényszere; de maga a gondolat állandóan megvolt s érvényesülésre talált, mikor arra a gyakorlati lehetőség megnyilott. Örök dicsősége nemzetünknek, hogy valamint legelőször az angolok Magna Chartája 1215-ben, úgy már a mi Aranybullánk is 1222-ben szabadságbiztosítéknak ismeri el a bírói döntést, melytől senki, aki perrel vagy váddal megtámadtatik, meg nem fosztható. Ehhez társul az a másik büszkeségünk, hogy mikor körülöttünk mindenütt a hűbériség önkényuralma igázta le a legműveltebb nemzetek egész sorát, a magyar jogrendbe a hűbériség legveszedelmesebb kinövései behatolni nem tudtak. De ezek mellett a fénylő adatok egész tömegére hivatkozhatunk

melyek azt bizonyítják, hogy ez a nemzet, ha akarata szabadon megnyilatkozhatott, mindig a jogeszmét törekedett érvényre juttatni s a magyar bírák is megérdemelték azt a bizalmat, melylyel a magyar társadalom a bírói erények iránt viseltetett. A népakarat most a maga ellenállhatatlan hatalmával az ország teljes függetlenségét állította vissza s a népköztársasági államformát kiáltotta ki. Elsősorban reánk, magyar bírákra hárul az a kötelesség, hogy amennyire hatáskörünkbe tartozik, az új államforma keretében a jogrend biztonságának megszilárdításában odaadólag közreműködjünk, ha azt akarjuk, hogy a népköztársaság megszületése valóban a szabadság eszméjének üdvöt hozó diadala legyen. Ezért hívtam össze haladék nélkül ezt a teljesülést, hogy a népköztársasághoz és annak alkotmányához hűségünket az igazságügyminiszter által megállapított eskü letételével erősítsük meg. Ezt az esküt a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869 : IV. törvénycikknek a bírói függetlenség elvéből folyó rendelkezése szerint a Kúria teljes-ülésében kell letenni. És letesszük azt abban a benső meggyőződésben, hogy azzal nemcsak hivatali, hanem hazafiúi kötelességet teljesítünk. Az ország egyik legősibb intézménye a magyar Kúria. Évszázadokra terjedő történetének egyik tündöklő ismérve az, hogy bírái sohasem vállalkoztak a nemzeti lelkiismerettől idegen utakon járni s a Kúria sohasem vesztette el a nemzeti jogtudattal az együtt érző közösséget. Bírói kötelességünk az új állami alakulásban még inkább az lesz, hogy a nemzeti és társadalmi rendben jelentkező erőket a jogérzet összhangjának megteremtésével és ápolásával együvé forrasztva a magyar állami célok egységes szolgálatára képesítsük. Annak az eskünek igazi jelentősége tehát, melyet ma leteszünk, az, hogy az egész nemzet lelki életrendjét kell a magyar bíróságnak és mindenek felett a Kúriának az igazságszolgáltatással úgy szabályoznia, hogy az országnak ez a legfőbb bírósága a jövőben még inkább, mint valaha, a társadalom közlelkiismeretének irányítója, ápolója és bizalommal környezett letéteményese legyen. Mert rendíthetlen a hitünk abban, hogy a magyar állami egyediséget, melynek létjogát ezer év története igazolja, az új Európa népeinek hatalmi egyensúlya nem nélkülözheti. A teljes-ülést megnyitom.

Ráth Zsigmond másodelnök beszéde: Mindnyájunk nevében őszinte örömmel üdvözlöm Nagyméltóságodat, mint a független magyar népköztársaság legfelsőbb bíróságának első elnökét! Nagyméltóságodnak általánosan ismert tántoríthatatlan hazafisága, kristálytiszta igazságszeretettel párosult szociális érzülete szabadelvű egyénisége és mély tudása, mindmegannyi megnyugtató biztosíték arra nézve, hogy ez a Kúria mint a független magyar népköztársaság legfelsőbb bírósága Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt a jövőben is teljes mérvben meg fog felelni magasztos hivatásának. Ez a feladat pedig sohasem volt oly nagy és fontos, mint most, midőn a népuralom diadalaként Magyarország is kikiáltotta állami függetlenségét s népköztársasággá alakulva, a megújhodás korszakába lépett. Bírói hivatásunk, melynek a bírói függetlenség s az ítélkezésünk pártatlanságába helyezett bizalom adja meg a bírói hatalom megnyugtató gyakorlásához szükséges tekintélyt, az érvényben levő alaptörvényeinknél fogva elzár minket attól, hogy irányító szerepet vállaljunk hazánk sorsdöntő politikai átalakulásában. De azért teljesen átérezzük ennek az átalakulásnak jelentőségét s midőn őszinte lelkesedéssel üdvözöljük hazánk teljes függetlenségét, tudatában vagyunk annak, hogy minden jó hazafinak, tehát nekünk bíráknak is teljes erőnkkel és tehetségünkkel arra kell törekednünk, hogy állami függetlenségünk a mai formájában teljesen megizmosodva kerüljön ki a mostani világforradalomból. Teljes készséggel és lelkesedéssel tesszük le tehát a fogadalmat arra, hogy mint a magyar népköztársaság legfelsőbb bíróságának tagjai ezentúl is törhetetlen hűséggel, kötelességérzettel, törvénytisztelettel és hazafias buzgalommal fogunk közreműködni az igazság érvényesülésére s ennek révén a társadalmi rend fentartására és megszilárdítására.

Kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék bennünket ebben a hazafias törekvésünkben támogatni s tőlünk az előírt hivatali esküt kivenni.

— **A budapesti ítélőtábla** elnöke, dr. Juhász Andor a következő szavakkal nyitotta meg az eskütételre egybehívott teljes-ülést: «Mindössze két nap választ el bennünket attól a történelmi pillanattól, amidőn a nemzetgyűlés a nép akaratából azt a döntést hozta és hirdette ki itt a törvényházunk előtt egybesereglett nép előtt: hogy Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság. Mi, akik itt egybegyűltünk a forrongó nagy idők emelkedett érzéseivel lelkünkben nézünk a jövő elébe. Bennünket, függetlenséghez szokott magyar bírákat megértő örömmel tölt el hazánk függetlenségének büszke gondolata. Mint a törvény előtti egyenlőség állhatatos hirdetői pedig szívből üdvözöljük a teljes egyenlőség és testvériség korszakának a beköszöntését. A független magyar népköztársaság proklamálása egyelőre csak útjelző. Rámutat arra a merészen emelkedő, ezer akadályon át vezető ösvényre, amelyen népkormányunk minden magyar ember és intézmény támogatására joggal számítva, el akarja kalauzolni a pusztító vérözönből kikerült nemzetünket az igéret földjére. Hazánk újraépítésének verejtékes munkájából mi magyar bírák és alkalmazottak is részt követelünk. Acélozza meg a Mindenható munkaerőnket, fokozza kitartásunkat, hogy a legválságosabb időkben is eredményesen hirdethessük a törvénytiszteletet és a jogegyenlőséget s biztosíthassuk a jogrend fenmaradását, amely nélkül nincs fejlődés, nincs evolució. Abba az eskübe pedig, amelyet most készséggel leteendők vagyunk, foglaljuuk bele egy csendes, de buzgó fohászt az egek Urához, édes magyar hazánk boldog fejlődéséért, könnyel és vérrel megszentelt földjének sértetlenségéért».

— **A díjazással összekötött kirendelések biztosítása a hadból visszatért ügyvédek számára.** A tavalyi országos ügyvédi értekezlet egyhangú határozattal kimondotta, hogy a tömeggondnoki vagyonfelügyelői, ügygondnoki, közvédői, díjazott hivatalbóli védői és pártfogó ügyvédi kirendelések kizárólag a hadból visszatérő ügyvédek javára biztosítandók. Ugy látszik e téren sem történtek meg a szükséges előkészületek, mert a bíróságok még mindig nem katonaügyvédeket is rendelnek ki. A kamarák kötelessége, hogy a hadból visszatértek jegyzékét sürgősen közölje a bíróságokkal. Egyidejűleg rendelettel kellene biztosítani az országos ügyvédi értekezlet határozatának végrehajtását. Addig is azok az ügyvédek, akik katonai szolgálatot nem teljesítettek, legelemibb erkölcsi kötelességüket teljesítik, ha díjazással egybekötött kirendeléseket ezentúl nem fogadnak el. *T.*

— **A vidéki hadbavonult ügyvédekhez.** Midőn a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége elhatározta, hogy a hadbavonult igazságügyi munkások akciójának előkészítése céljából adatgyüjtő akciót indít, abban a hitben volt, hogy a béke megkötéséig, illetőleg a leszerelésig még hónapok fognak elmulni és remélte, hogy mire a hadbavonultak hazaérkeznek, egy kiindulási pontul szolgáló kimutatást fog azok elé terjeszthetni, akik a hádbavonult ügyvédeket szervezni óhajtják. A helyzet azonban az, hogy a hadbavonult ügyvédek túlnyomó része már hazatért, másfelől az adatgyüjtésre most idő sincs, mert a hazatértek helyzete sürgős segítséget és mindenekfelett cselekedeteket igényel. Budapesten a hadbavonultak alakítottak egy szervezetet, amelynek működéséről állandóan beszámolunk. Felhívjuk a vidéki hadbavonult ügyvédeket, hogy szervezeteiket mielőbb alakítsák meg és lépjenek közvetlenül a helyi hatóságokkal érintkezésbe. Amidőn kérjük a vidéki hadbavonultakat, hogy jelentkezéseiket többé ne a Jogtudományi Közlönyhöz, hanem az egyes helyi szervezetekhez intézzék, egyszersmind közöljük, hogy a jelentkezett budapestiek jegyzékét a budapesti szervezethez tesszük át és kijelentjük, hogy a szerkesztőség továbbra is vállalja egyelőre a vidéki szervezetek és a központ közötti érintkezés fentartását addig, míg a központ és vidéki szervezetek közötti közvetlen kapcsolat meglesz.

— **Hadbavonult ügyvédek telefonja.** A kereskedelemügyi miniszter a hadbavonult ügyvédek előterjesztésére rendeletet adott ki, amely szerint a telefonszámok is igénybevétel rekvirálás tárgyát képezhetik. Reméljük a végrehajtó közegeket ugyanaz a szellem fogja áthatni, mint amely a rendelet kiadására az impulzust megadta.

— **Teljes bírói függetlenség.** A független önálló népköztársaság egyik programmja a teljes bírói függetlenség. Szegeden november hó 17-én, a szociális úton szervezkedő szellemi munkások értekezletén testületileg megjelent bírák a politikai önrendelkezési jog alapján a bírói teljes függetlenség megvalósításaként teljes autonomiát, a minősítés eltörlését és az automatikus fokozatos előlépést propagálták.

— **A sajtószabadságot korlátozó háborús rendeleteket** a minisztérium 1918. évi október hó 31. napjától kezdődő érvénnyel hatályon kívül helyezte. Ezzel az intézkedéssel hatályát vesztették mindazok a rendelkezések, amelyek az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzése, egyes belföldi ujságok és folyóiratok megjelenésének és terjesztésének eltiltása, továbbá egyes külföldi országokból érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltása tárgyában a háború folyamán kiadattak. A rendelet által létesített jogi helyzetet — köztudomás szerint — a forradalmi események már korábban tették élő valósággá, úgy hogy a kormányra a rendelet kibocsátásával már csak a jogi romok eltakarításának feladata várt.

— **A polgári egyének felett gyakorolt honvéd büntetőbíráskodást** a kormány rendelettel megszüntette. Ezzel a rendelkezéssel kezdette meg a kormány a kivételes háborús büntető igazságszolgáltatás lefaragását. A rendelet szerint jogerős határozattal még be nem fejezett minden ügyben át kell küldeni az iratokat az államügyészséghez. Egyik munkatársunk arra figyelmeztet, hogy a kivételes honvéd büntetőbíráskodás megszüntetésével egyszersmind át kellett volna utalni a polgári büntetőbíróság hatáskörébe a már folyamatba tett és a még ezután folyamatba teendő újrafelvételi eljárásokat is. Ajánljuk a gondolatot illetékes körök figyelmébe.

— **Az ingatlanok forgalmáról szóló rendelet hatályon kívül helyezése.** A minisztérium 5299/1918. sz. rendelet (megjelent a B. K. nov. 15-iki számában) hatályon kívül helyezte az ingatlanok forgalmáról 4000/1917. M. E. sz. a. kibocsátott rendeletet. Azokat az ügyleteket, melyekhez a 4000/1917. sz. rendelet értelmében szükséges hatósági hozzájárulás kérdésében az illetékes hatóság még jogerős határozatot nem hozott, úgy kell tekinteni, mintha a hatósági hozzájárulás szüksége reájuk nézve nem is forgott volna fen. A kisbirtokok szaporítása érdekében kibocsátott alább részletesen ismertetett rendelet intézkedik arról, hogy mely esetekben szerezheti meg a földmívelésügyi miniszter a nép számára azokat az ingatlanokat, melyekre vonatkozólag a hatósági jóváhagyás még jogerősen meg nem történt. Kiemeljük, hogy a rendelet nem helyezi hatályon kívül lapunk 41. számában közölt 4420/1918. M. E. sz. rendeletet, tehát ingatlant elidegenítő *érvényességéhez továbbra is szükséges a jogügyletnek okiratba foglalása.*

— **Kisbirtokok szaporítását elősegítő intézkedések.** A minisztérium 5300/1918. sz. rendelete a kisbirtokok szaporítása érdekében következőképen korlátozza az ingatlanok forgalmát: Száz kat. holdnál nem nagyobb ingatlan csak olyannak idegeníthető el, aki a községi elöljáróság (polgármester) bizonyítványával igazolja, hogy már eddig is földmíveléssel vagy gazdálkodással foglalkozott. Ha ez a kellék bizonyítvánnyal nincs igazolva, a telekkönyvi hatóság a tulajdonjog bejegyzése iránti kérelmet elutasítja. 100 kat. holdat meghaladó, de 500 holdnál nem nagyobb ingatlannál a vevőnek szintén igazolnia kell, hogy eddig is földmíveléssel vagy gazdálkodással foglalkozott. Ha ezt nem igazolja, akkor a kérvény nem utasítható el, hanem felterjesztendő a földmívelésügyi miniszterhez. A miniszter 45 nap alatt nyilatkozni köteles, hogy megveszi-e az ingatlant a nép számára vagy sem. Ha a miniszter a telekkönyvi hatóságot értesíti, hogy az ingatlant nem veszi meg, vagy ha 45 nap alatt értesítés nem érkezik, akkor a telekkönyvi hatóság a tulajdonjogot bejegyzi. Az esetre, ha a miniszter az ingatlanra igényt tart, a vételár a rendeletben szabályozott módon állapíttatik meg.

A tulajdonos nem köteles a miniszter által felajánlott, vagy bírói becslés útján megállapított árt elfogadni, de ez esetben az ingatlant másnak sem adhatja el. Viszont ha a miniszter nem fogadja el a bírói becsárat, az eladó visszanyeri szabad rendelkezési jogát, a tulajdonjog a vevő javára bejegyzendő.

500 kat. holdat meghaladó területi ingatlan akár gazdálkodó, akár más részére csak akkor idegeníthető el, ha az eladó azt a nép számára való megszerzés végett előbb felajánlja. Az eljárás (a nép számára való megszerzés kérdésében) ugyanaz, mint az 500 holdon aluli ingatlanoknál. Felajánlásra nincs szükség, ha a tulajdonos az ingatlant legfeljebb 50 kat. hold területi részletekre feldarabolva olyanoknak adja el, akik addig is földmíveléssel vagy gazdálkodással foglalkoztak.

Azokkal az ügyletekkel elidegenített ingatlanokat, amelyekre nézve az ingatlan forgalmául 4000/1917. M. E. sz. a. kibocsátott rendelet értelmében szükséges hatósági hozzájárulás kérdésében a hatóság még jogerős határozatot nem hozott (vagy az okiratokat a hozzájárulás megtagadását tanusító záradékkal ellátva még vissza nem adta) a földmívelésügyi miniszter a nép számára megszerezheti, tekintet nélkül az ingatlan területére és a vevő személyére, de csak akkor, ha oly ingatlanokról van szó, melyek ezen új rendelet szerint a nép számára megvehetők. Kivételt képeznek azok az ingatlanok, melyeknek a nép számára való megszerzése már ezen rendelet életbelépése előtt kezdeményeztetett. Ezen ingatlanok tekintet nélkül az új rendelet korlátaira (terület nagysága és szerző fél) a nép számára megszerezhetők. A rendelet nem nyer alkalmazást Budapest főváros területére, belsőségre, lakóházra, építésre szánt telekre, gyárra, ipartelepre. Nem kell továbbá a rendeletet akkor sem alkalmazni, ha a szerződő felek egyike az állam, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége, az Országos Központi Hitelszövetkezet, ha a szerző fél javára az illető ingatlanra elővásárlási vagy visszavásárlási jog van bekebelezve, végül ha a felek egymásnak egyenes ágon rokonai vagy elsőfokú unokatestvérnél nem távolabb rokonai vagy házastársak. A rendelet alapján a nép számára megszerzett ingatlanból mindenekelőtt azoknak a hadiszolgálatban állott személyeknek kell földet juttatni, akik a közrend fentartására hivatott intézményeknél híven szolgálnak, vagy a közrend fentartásában egyébként buzgón közreműködnek, azután pedig a hadirokkantaknak s általában a hadiszolgálatban állott személyeknek s köztük is elsősorban a többgyermekes családapáknak. Aki a rendelet életbelépése után vagyonrongálásban, fosztogatásban vagy a közrend megbontásában bűnösnek találtatik, azt ilyen módon földhöz juttatni nem szabad.

— **A lakásszükség enyhítése tárgyában** a minisztérium 5434/1918. M. E. szám alatt a következő rendeletet bocsátotta ki: A minisztérium a lakásszükség enyhítése érdekében a következőket rendeli: 1. §. I. A lakáshivatal a lakosság és a felek jogos érdekének méltányos figyelembevételével térítés fejében igénybeveheti mindazokat a helyiségeket, amelyek a lakásszükség enyhítésére célszerűen felhasználhatók. Igénybevehetők nevezetesen: 1. mindazon helyiségek vagy helyiségrészek, amelyek üresen vagy használatlanul állanak; 2. az olyan helyiségek vagy helyiségrészek, amelyekkel a velük rendelkező fél a 4180/1917. M. E. számú lakásrendelet (Lr.) 38. §-ának 6. vagy 7. pontjába ütköző, vagy egyéb meg nem engedett módon üzérkedik; 3. ha valaki két vagy több különálló helyiséget bérel vagy tart anélkül, hogy egynél több helyiségre elkerülhetetlenül szüksége volna, ezek közül az az egy vagy több helyiség, amelyet az illető fél a lakáshivatal megítélése szerint legkönnyebben nélkülözhet; 4. ha valaki olyan terjedelmű helyiséget bérel vagy tart, amely indokolt szükségletét meghaladja, az ilyen helyiségnek az a része, amelyet az illető fél életviszonyainak gondos és méltányos figyelembevétele mellett a lakáshivatal megítélése szerint nélkülözhet; 5. az olyan helyiségek, amelyek sem lakásul, sem hivatal, iroda vagy üzlet céljára nem szolgálnak, hanem csupán raktározásra vagy árúk felhalmozására használtatnak; 6. az olyan lakások vagy lakásrészek, amelyeket jelenleg hivatal, iroda vagy üzlet céljára használnak. Az igénybevétel nemcsak lakás, hanem szükség esetében hivatal, iroda, üzlet vagy raktár céljára is történhetik. Az igénybevétel körül úgy kell eljárni, hogy abból az érdekeltek méltánytalan kárt ne szenvedjenek. II. Az igénybevett helyiségeket térítés fejében a lakáshivatal maga is felhasználhatja hajléktalanok elhelyezésére, vagy kötelezheti a helyiséggel rendelkező felet, hogy azt a lakáshivatal által megjelölt személynek szabad megegyezéssel vagy a lakáshivatal által megállapítandó bérleti feltételek mellett bérbe vagy albérletbe átengedje. III. A lakáshivatal azokat, akik lakásrészeket (szobákat) eddig akár bútorozottan, akár bútorozatlanul albérletbe szoktak adni, arra kötelezheti, hogy olyan lakásrészeiket (szobáikat), amelyeket előbb is albérletbe szoktak adni, vagy helyettük más lakásrészüket (szobájukat) tovább is albérletbe adják, kivéve azt az esetet, ha kimutatják, hogy a lakásrészre (szobára) nekik maguknak elkerülhetetlenül szükségük van vagy hogy az albérletbe adást más fontos okból kénytelenek abbahagyni. Ha az ily lakásrésszel (szobával) rendelkező fél a lakáshivatal által megszabott határidőben nem igazolja, hogy a lakásrészt (szobát) albérletbe adja, vele szemben a lakáshivatal a II. pontnak megfelelően járhat el. IV. Ha valaki olyan terjedelmű helyiséget bérel, amely indokolt szükségletét meghaladja, az ilyen helyiséget a lakáshivatal a bérlet megszüntetésével igénybeveheti és a bérlőt viszonyainak megfelelő kisebb, alkalmas helyiségbe átköltöztetheti, feltéve, hogy az átköltöztetésről vagy az átköltözködés költségeinek viseléséről gondoskodik és nem forog fen oly különös méltánylást érdemlő körülmény, amely a bérlőnek vagy családjának a helyiség bérletében való meghagyását indo-

kolja. 2. §. A lakáshivatal az igénybevett helyiségek használhatóvá tételéhez elengedhetetlen átalakításokat szükség esetében a háztulajdonos beleegyezése nélkül is megengedheti vagy foganatosíthatja. Az igénybevétel megszünésekor a helyiségeket a háztulajdonos kívánságára eredeti állapotukba kell visszaállítani. 3. §. A háztulajdonos (házkezelő, házgondnok) vagy bármely bérbeadó köteles az általa bérbeadható helyiségnek felmondás útján vagy más módon beálló megüresedését a lakáshivatalnak a hatóságtól megkívánt részletes adatok (lakbér, helyiségek száma stb.) közlésével bejelenteni attól a naptól számított három nap alatt, amikor a felmondás vagy a megüresedést előidéző egyéb körülmény tudomására jutott. Bejelentésében egyúttal indítványt tehet a megürült helyiségre vonatkozólag kijelölendő új bérlő személyére nézve. A felmondás útján vagy más módon megüresedő helyiségek bérlőjét a lehetőseghez képest — a háztulajdonos indítványának figyelembevételével — a lakáshivatal jelöli ki. A kijelölés lakásigazolvány kiállítása útján történik. A lakásigazolványon fel kell tüntetni a kijelölt berlő, illetőleg a lakásba beköltöző más személy nevét, a helyiségek számát és az egyéb szükséges adatokat. Lakásigazolvány csak oly személy részére állítható ki, aki hitelt érdemlő módon igazolja, hogy az illető helyiségbe való beköltözését fontos érdeke halaszthatatlanul kívánja. A lakásba vagy más helyiségbe lakásigazolvány nélkül beköltözni nem szabad. Azt a személyt, akinek részére lakásigazolvány állíttatott ki, a lakáshivatal szükség esetében kényszereszközök alkalmazásával (Lr. 37. §. utolsó bekezdése) is beköltöztetheti, viszont a lakásigazolvány nélkül beköltözött személyt ugyanily módon eltávolíthatja. 4. §. Igénybevétel ügyekben elsőfokon a lakáshivatal dönt, amelynek határozata ellen közlésétől három nap alatt halasztó hatályú előterjesztésnek van helye a lakbérleti bizottsághoz. Halasztást nem tűrő esetekben a lakáshivatal — előterjesztésre tekintet nélkül — elrendelheti határozatának végrehajtását. A lakbérleti bizottság az előterjesztés felől késedelem nélkül legkésőbb nyolc nap alatt határoz. Határozata végérvényes és hivatalból sem vizsgálható felül. 5. §. A lakbérleti bizottság tagjainak jegyzékét (62,500/1917. I. M. számú rendelet 6. §-a) az Országos Lakásügyi Tanacs elnöke vagy az általa megbízott szerv állítja össze. Tagokul nők is kijelölhetők. A lakbérleti bizottságok elnökei az igazságügyminiszter által megállapítandó módozatok szerint működésükért tiszteletdíjban részesíthetők. Arra nézve, hogy a bizottságoknak oly tagjai, akik a bizottsági tárgyalásokon való részvételük következtében keresetükben károsodnak, működésükért mennyiben részesülnek díjazásban, az Országos Lakásügyi Tanács elnöke határoz. 6. §. A Lr. 2., 3. és 6. §-ában említett lakások és egyéb helyiségek tekintetében határozott időre kötött bérlet a szerződési időtartam lejártával határozatlan időtartamra, egyébként az eddigi feltételek mellett meghosszabbíttatik. 7. §. Ha a hadbavonult fél lakását vagy annak egy részét hadbavonulása idejére másnak átengedte és visszatérése folytán az átengedett lakásra vagy lakásrészre (szobára) neki magának van elkerülhetetlenül szüksége. úgy abban a kérdésben, hogy a lakást vagy lakásrészt (szobát) mikor és hogyan kell visszabocsátani, a viszonyok figyelembevételével a méltányosság szerint a lakáshivatal vagy ilyennek hiányában az ennek tennivalóit ellátó közigazgatási hatóság határoz. Ennek határozata ellen a közléstől három nap alatt halasztó hatályú előterjesztésnek van helye a lakbérleti bizottsághoz (járásbíróság egyes bírájához). 8. §. Aki a helyiségek hatósági igénybevételére nézve megállapított rendelkezések kijátszása vagy meghiusítása végett, avagy lakásszükségére vonatkozólag tudva valótlan vagy hiányos adatokat terjeszt elő, kihágást követ el. A kihágás büntetése hat hónapig terjedhető elzárás és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetés. E kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntetőbíróságnak az államrendőrségi működés területén pedig az államrendőrségnek hatáskörébe tartozik. 9. §. A jelen rendelet 6—8. §-ában foglalt rendelkezéseknek hatálya az ország egész területére, a többi rendelkezések hatálya pedig csak a budapesti államrendőrség működési területére terjed ki, de az Országos Lakásügyi Tanács elnöke indokolt esetben az utóbbi rendelkezések hatályát más városokra és községekre is kiterjesztheti, valamint elrendelheti, hogy a lakáshivatalok hatáskörébe utalt teendőket a Budapest környékén levő városokban és községekben is a budapesti központi lakáshivatal lássa el. A jelen rendelet hatályának területén a lakás és egyéb helyiségek bérletére nézve eddig megállapított kivételes intézkedéseknek a jelen rendelettel ellenkező szabályai nem nyernek alkalmazást. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. A jelen rendelet életbelépte előtt lakásigénybevételi ügyben a Lr. 39. §-ának utolsó bekezdése alapján beadott felülvizsgálati kérelmek felől, amennyiben a budapesti államrendőrség működési területén felmerült ügyről van szó, az Országos Lakásügyi Tanács elnöke határoz.

Budapest, 1918. évi november hó 18-án.

Károlyi s. k., miniszterelnök.

— **Jogállam.** A Jogállam november—decemberi kettős füzete a következő tartalommal jelenik meg: Demokrácia és béke. — Dr. Kovács Marcel: Polgári peres és perenkívüli eljárások. — Dr. Blau György: A polgári törvénykönyv javaslatának formarendszere. — Dr. Borsos Endre: A járásbíróságok reformja. — Dr. Degré Miklós: Büntető igazságszolgáltatásunk az 1918. évben. — Dr. Berinkey Dénes: A nemzetközi bíráskodás. — Dr. Földvári Béla: A Kbtk. 317. §-a a katonai igazságszolgáltatásban. — A budapesti állami rendőrség 1917. évi működéséről szóló jelentés. — Dr. Vágó János: A Magyar Jogászegylet Háborús Évkönyvének büntetőjogi része. — A Jogállam békefüzete karácsony előtt fog megjelenni.

— **A polgárok jogköre fogolyszökés esetén.** A mi bűnvádi perrendtartásunk csupán egy esetre korlátozza annak lehetőségét, hogy valamely bűncselekmény elkövetőjét bárkinek is jogában álljon előzetes hatósági rendelet nélkül is elfogni. Ez a tettenkapás esete (Bp. 142. §.) Az angol jogi sajtóban egész parázs kis háborúságot idézett elő pár évvel ezelőtt az az eset, hogy egy főiskolai hallgatót (undergradnate), aki lelőtt egy megszökött elítéltet — elmenekülésének meghiusítása céljából, — mikor ezzel a bőrtönből való megszökése után történetesen összetalálkozott: a bíróságok emberölésért elítélték. Két szempontból vitatkoztak a felmerült kérdés felett: először, hogy a közönségnek egy tagja (member of the public) letartóztathat-e olyan egyént, akiről azt hiszi, hogy egy megszökött elítélt? — másodszor pedig, hogy ennek a letartóztatásnak a végrehajtásánál minő erőszakot van joga használni a tettessel szemben? S a vélemények általában Sir G. F. *Stephen* híres büntető-kódexének (The Digest of the Criminal Law) az álláspontjára helyezkedtek végeredményben, amelynek megállapítása szerint (169. és 170. §.) egy magánpolgár, aki kétségtelenül megkülönböztethető egy rendőrtől, csakis 1. tényleg elkövetett és bebizonyított bűntett (falony), 2. közrend elleni bűncselekmény (breach of the peace) és 3. egyes meghatározott bűncselekményekre vonatkozó különleges statutumok alapján foghat el valakit, míg általában puszta vétségekért (misdemcanour) sohasem. Hogy aztán a fogolyszökés (prison-breach) bűntett-e vagy vétség: azt Stephan szerint mindig az határozza meg, hogy az illető tettes bűntett vagy vétség miatt van e elítélve? Ugy áll tehát a gyakorlatban a kérdés az angoloknál, hogy a megszökött egyén bűncselekményét kell ismernie az illető polgárnak, midőn a tettest elfogná s ez a szabály a fentemlített konkrét esetre vonatkozóan is. Ha a «prison-breaker» egy főbenjáró bűnös (felon): bárkinek joga van őt meg is ölni akkor, ha elmenekülése másként nem akadályozható meg, de ez a jog kisebb jelentőségű bűncselekmények elkövetőjével szemben egyáltalán nem alkalmazható.

Zsoldos Benő.

Ügyvédhelyettes, ki nagyobb irodát több év óta önállóan vezet, ügyvédi irodába Budapesten vagy nagyobb vidéki városban belépne. Fizetési igény 1500 K. Ajánlatokat fizetés megjelölésével «Ügyvédhelyettes» jelige alatt a kiadóhivatal továbbít. 16191

42 éves, ügyvéd, fővárosban vagy vidéken társulna, esetleg irodát átvenne. Cím a kiadóhivatalban. 16186

Fiatal ügyvéd társulna vagy irodavezetést elvállalna. Ajánlatokat kiadóba Dr. Z. névre. 16192

Csak magyarul beszélő 32 éves ügyvéd nagyobb tőkebefektetéssel átvenne csakis biztos exisztenciát nyujtó ügyvédi irodát vagy megfelelő reális vállalatot. Levelek «Nagyobb tőkebefektetés» jeligére kiadóhivatalba küldendők. 16193

Fiatal ügyvéd irodának alkalmas szobát keres telefonnal. Esetleg irodavezetői állást elvállal, megfelelő esetben társulna. Legjobb referenciákkal rendelkezik. Értesítést 95—14 telefonszámra kér. 16194

Harctérről visszatért fiatal ügyvéd perfekt német, nagyobb ügyvédi irodavezetésére vállalkozik. Ajánlatokat «Irodavezető 31» jeligére a kiadóhivatalba. 16195

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bécs-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 48. szám. Budapest, 1918 december 1.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Bárd József:* A jogi műveltségről. — *Dr. Virágh Gyula* budapesti ügyvéd: Gyökeres családjogi reformok. — *Dr. Oppler Emil* budapesti ügyvéd: Áthelyezhetik-e magyarországi részvénytársaságok székhelyüket alapszabálymódosítás útján Jugoszlávia területére? — *Dr. Szokola Leó* székesfővárosi árvaszéki jegyző: Uj gyermekvédelmi politika. — — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 15. és 16. ív.

A jogi műveltségről.

I.

Börne a német historiko-filologiai műveltségen gúnyolódva mondotta Heinének: «. . . ich wette, so ein unwissender Franzose weiss sogar in seinen alten Tagen noch nicht, dass die Mutter des Cyrus Frau Mandane geheissen, und eine geborene Astyages war». A gúny még ma is talál, ha az egyes ismeretcsoportok fontossága és közelterjedettsége között párhuzamot vonunk. Vegyük például a jogi ismereteket.

Nemcsak a nagy tömegek, hanem a művelt laikusok jogi ismeretei is megdöbbentően alacsony fokon állnak, ha ismereteik egyéb csoportjaival vetjük egybe. A gimnáziumot végzett középosztálybeli ember az egyiptomi királyok hadjáratait kitünően ismeri, Brutus hazaszeretetén megtanították lelkesedni, tud a holdban látható foltok magyarázatairól, tájékozva van a surinámi fiahordó sajátosságairól, de kérdezzük meg tőle a feleségének hozományára vonatkozó jogszabályokat, vagy mit kell tenni a talált dolgokkal, mit követ el, ha a villamoskalauznak leszálláskor jóakaratúlag markába nyomja a viteldíjat, tud-e valami különbséget a magánjog és közjog között, azonnal a legbámulatraméltóbb tudatlanság tárul elénk. E mellett nincsen még egy olyan tudomány, amely iránt nagyobb közönbösség, részvétlenség mutatkoznék, mint a jogtudomány iránt. A szaktudósok szűk körén kívül kérdései iránt alig lehet érdeklődést kelteni s mintha örökre elmúltak volna azok az idők, amidőn a középkor nagy egyetemeinek a bölcseletbe nyúló jogi kérdések körül vívott harcaiban országok intelligenciájának érdeklődése vette körül a matadorokat . . .

Szerény véleményem szerint ez a helyzet káros és segíteni kellene rajta. Azt tartom, hogy az általános műveltség keretében az, amit jogi műveltségnek neveznék, centrális helyet foglal el. Veszedelmesnek tartom, hogy azok az ismeretek és kérdések, amelyek az emberek nagy köreit, népeket, sőt az egész emberiséget létükben, jövőjükben közvetlenül érintik, melyeknek életerőt sokszor kizáróan a széles néprétegek közvéleménye ad, egyedül egy céhnek gondolatvilágában éljenek.

Mi is voltaképen az, amit műveltségnek nevezünk? Jellemző tény, hogy az ókorban a műveltségnek megfelelő fogalmat és szót hiába keressük. Az ókori emlékek bölcs, ravasz, tanult emberekről beszélnek, de hiányzik az a jelző, amely a műveltnek megfelelne. A görög kor későbbi szakában felbukkan a filozófus típusa, amely mintha megközelítené a műveltség jellemző sajátosságait. Azonban ez csupán látszat, mert a filozófuson elsősorban olyan embert értettek, akinek magasabbrendű, biztosabb, titokzatosabb eredetű ismerete van, mint az átlag-emberek tömegének s éppen ezért a nagy tömeg az ókor hatalmas gondolkodóit csodálattal vegyes, szent borzalommal nézte. Valójában sem a rómaiaknál, sem a középkorban nem terem meg a műveltség gondolata és követelménye, hanem csak későn, az újkorban teremti meg egyik típusát, a civilizált emberét és civilizációét a felvilágosodási mozgalom, másik típusát, a «gebildeter Mensch»-ét, a «Bildung»-ét, a kultúráét, a romantikus mozgalom, mely annak idején, miként a felvilágosodás, az egész világra kiterjedt, azonban szilárdabb gyökeret mégis csak Németországban tudott verni, ahonnan kiindult.

A műveltség gondolatának késői, az emberi tudás felhalmozódásával és széttördödésével egykorú felléptéből mindjárt szembetűnik, hogy e két jelenség között mély, belső kapcsolat van. Ez a belső kapcsolat pedig a következő:

Ismereteink gyarapodása geometriai sorral hasonlítható össze, mely alacsony számjeggyel kezdődik, eleinte lassan növekszik, de azután olyan hatalmas arányban tör elő, hogy értékének kifejezésére kevés a számjegyünk . . . A primitiv kor ismeretei könnyen megfértek minden egyesnél a maguk összességében s noha a görög világ fénykorában s különösen az alexandriai utóvirágzásban már az emberi tudás tiszteletreméltó méreteket ölt, mégis könnyű szerrel tarthatta egyben az egészet a tanult ember agyrendszere. A középkorban a theológia minden más ismeretet elfojt s különösen megszünteti a természet tanulmányozását. Mikor végül a renaissance újból visszatér az elhagyott ókori haladási irányhoz, a renaissance nagy emberei már csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudják egybefoglalni, magukba zárni az emberi ismeretek egész kincsét s az utolsó polihisztorok is eltűnnek, amint a természettudományok nekilendülése megkezdődik. Amidőn aztán az egységes tudás láthatólag darabokra szakad, amidőn már nincsen emberi agy, mely az egésszel meg tudna birkózni, amidőn a felgyülemlett ismeretek tömegében a legellentétesebb irányok kavarognak, akkor lép fel az első műveltségi eszme, a felvilágosodás, mely a természettudományokra támaszkodva s a theologia ellen küzdve, megrajzolja azokat az elveket, melyek szerint a művelt ember a felgyülemlett ismeretek között választ. Miként a felvilágosodás politikai eredményével, a francia forradalommal szembe helyezkedik a szent szövetség, akként szabad forradalmi jellegű műveltségi eszményével szemben a felszaporodott történelmi ismeretekre, költészetre, esztétikára, filozófiára s szatellitáikra támaszkodva fellép a romanticizmus vallási, konzervativ műveltségi eszménye, a «Bildung», mely a «schöne Seele»-t kívánja. E két alapirány küzdelme a civilizáció és kultúra ellentétének jelszava alatt még ma is folyik, nem tud szintetizálódni s úgylátszik a civilizáció végleges felülkerekedésével fog végződni.

Reánk ezúttal csak annak megállapítása tartozik, hogy a műveltség lényegét az emberi ismeretek bizonyos elvi alapon kiválasztott csoportja adja s e különböző mozgalmak közvetlen impulzust az emberi tudás egyénileg átfoghatatlan felhalmozódása, differenciálódása révén nyertek.

Kérdés már most, melyek a műveltség kiválasztó elvei, amelyek sohasem egyforma, de mégis azonos alaprajzú csoportot választanak ki az emberi tudás végtelen tengeréből?

Ez elveket három csoportba oszthatjuk. A műveltség ugyanis elsősorban olyan ismereteket kíván, amelyek hasznosak, amelyek a mindennapi élethez tartoznak, amelyek nélkül egyéni, társadalmi életünkben eligazodni nem tudunk. Ebbe a csoportba tartoznak az elemi ismeretek, a természet s a társadalom legegyszerűbb jelenségeinek megértése.

A műveltség másodsorban olyan ismereteket kíván, amelyekből cselekvésünk helyességét megítélhessük. Olyan ismereteket

kíván, amelyekből erkölcsi világnézetünk, az ember feladatáról, sorsáról, hivatásáról, társadalmi életéről, jövőjéről való hitvallásunk kialakuljon s amelyekre erkölcsi világnézetünk támaszkodjék.

A műveltség végül olyan ismereteket kíván, amelyeknek elterjedése az emberiség jövő fejlődésének záloga, olyan ismereteket kíván, amelyek az emberiséget előbbre viszik, melyeknek fejlődési értékük van. És megjegyzendő, hogy civilizáció meg kultúra között nem annyira ez elvek, mint fontosságuk s az különböztet, hogy az ismereteket elsősorban a természettudományokból vagy «szellemi» tudományokból merítik-e?

Azt állítom s a következőkben azt bizonyítom, hogy a jogi ismeretek részét teszik a műveltségnek, mert ez elveknek megfelelnek. Arra fogok rámutatni, hogy a jogi ismereteknek elsőrangú hasznuk és fontosságuk van, etikai jellegűek és rendkívüli fejlődési értékkel bírnak, tehát nagy egészükben beletartoznak az általános műveltségbe.

Tanácsos lesz azonban előbb egy rövid pillantást vetni a jogi ismereteknek az emberi tudás egészéhez való viszonyára s e viszony fejlődéstörténetére.

Az emberiség kezdetleges korszakában a jogi ismeretek is elválaszthatatlan khaoszt alkottak a vallási és természeti ismeretek zavaros tömegével. A jogi ismeretek kiválása valószínűleg a megszilárduló kereskedői társadalmú állami élettel kezdődik, amidőn a bíráskodást külön, nem papi szervekre bízzák. A kialakuló jogszabályok ismerete természetesen beletartozik a tanultságba, sőt a polgár elemi ismeretei közé számítják. Lényegileg a helyzet nem változik a bölcseletbe vegyülő nagy római jogi műveltséggel s a Corpus Juris megszületésével sem, mert az ismeretek még mindig nem túlnagy tömegében a megnövekedett jogi ismeretek egészükben megtartják helyüket. A középkor későbbi szakában is teljesen érvényesül a jog s a theológia oldalán az első helyet foglalja el.

Már a felvilágosodás a multtal szembefordulva különbséget tesz a jogi ismeretek között, a nagy római esetjogi gyüjteménynek s az egész módosított középkori magánjognak csekélyebb értéket tulajdonít s az igazán értékes feladatot a jog terén a jó államnak, a szabadon építő, előítéletektől ment, emberszeretettel eltelt ész segélyével való megalkotásában látja. A régi joggal nem törődve, a természeteshez visszatérve, megalkotják a humanitárius jog alapelveit s a nagy természetjogászok, Grotius, Locke, Hume, Voltaire, Rousseau gondolatai a forradalom alapeszméivé s az új kódexek megteremtői lesznek. Németországban viszont a romantikusok, a multhoz ragaszkodva, annál jobban ásnak a római jog antikváriumábaa s közjogot, nemzetközi jogot a sarokba állítva, annál jobban kiépítik a magánjog titokzatos, hajszálhasogató dogmatikáját. E két alapirány körül a jogi ismereteknek óriási tömege gyűlik össze, maguk a jogi ismeretek is erősen differenciálódnak, a bölcselet, szociológia, természettudományok egy-egy újabb iránya új hullámokat vált ki a jog terén, úgy hogy a jelenben a jogi ismeretek oly tömeget alkotnak, melyek egymagukban is túlnőttek az egyéni agy befogadóképességének méretein. Annál inkább kézenfekvő, hogy amidőn a jogi ismereteknek az általános műveltségbe tartozását fejtegetem, az általános műveltségbe tartozó részt, amit jogi műveltségnek nevezek, a jogi ismeretek egész tömegénél jóval kevesebbre kell kimérni.

II.

Nézzük már most, hogy a jogi ismeretek mennyiben felelnek meg a műveltség követelményének s minő csoportjai tartoznak az általános műveltségbe?

Közhely, tehát említeni is majdnem felesleges, hogy az érvényes jog ismerete igen hasznos ismeret. Talán alig lehet önként értetődőbb igazságot mondani, mint azt, hogy aki az érvényes jogot ismeri, sokkal könnyebben boldogul, sokkal kevesebb bajba kerül, sokkal biztosabban és öntudatosabban mozog, mint az, aki nem ismeri. A jog parancsai, melyek hol tanítanak és intenek, hol pedig kényszerítenek, minden cselekvő, dolgozó ember részére nélkülözhetetlenek, mert lényegükben a társadalom szervezetének és működésének leírását adják, melyben élünk és működünk. Aligha fogja valaki azt is tagadni, hogy az érvényes jog s különösen a magánjog és büntetőjog nagy része olyan elemi ismeret, amelynek fontossága az egyszereggyel vetekedik. Azonban mégis igen sok olyan pont van, ahol az érvényes jog ismeretének haszna, elsőrangú fontossága nem tűnik eléggé szembe s ezek közül néhányat már csak azért is megvilágítok, mert az érvényes jog ismeretének végtelen fontossága csupán így tárul elénk.

Menger «Das Bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen» című klasszikus művének elején gyönyörű, rövid vázlatban mutatja meg, hogy a szegény néposztály helyzetét jogtudatlansága mennyire rontja. Ügyleteikben zavaros, bizonytalan jogérzet vezeti őket és mind az ügyletkötés, mind a jogorvoslat terén rendkívüli hátrányban vannak azon osztállyal szemben, melyet részben saját jogismerete, részben jogászok segítsége támogat. Azonban — ha a magánjog területén maradunk — ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a magánjog szabályokból joggá csak azáltal lesz, ha az, akinek részére a szabályok adott esetben valamilyen jogot adnak, tud-e jogáról és minden ellentállással szemben érvényesíti. Aki jogairól nem tud, annak nincsenek is jogai s az ismeretes mondást oda variálnám: *Ahol a nép jogait nem ismeri, ott a népnek nincs joga.* Ihering igen helyesen érvel a jogirodalom egyik legszebb remekében, a «Kampf um's Recht»-ben: a magánjog létéhez hozzátartozik a megnyílt jogok érvényesítése, ami ismeretük nélkül lehetetlen. A tulajdonjogra, kártérítésre, örökösödésre vonatkozó szabályok joggá csak közismertségük és érvényesítésük által lesznek. Hiába mondja ki az érvényes jog, hogy a megbízott által vétlenül okozott kárért is felel a megbízó, — ha a kártszenvedettek nagy tömege erről nem tud, ha megnyílt jogukat nem érvényesítik, akkor ebből a szabályból sohasem lesz jogszabály. Ihering példaként említi az angol utazót, aki a drágállott vendéglői számlával azonnal bíróhoz fut. Külföldön kinevetik, mert néhány korona miatt napokig ott vesztegel s százszor annyi költsége van, mint amekkora a kifogásolt számla. De az angol utazó helyesen jár el, mert sem erőszak, sem kényelemszeretet nem tántorítja el jogának érvényesítésétől s ezzel hozzájárul a jogszabályok által megvalósítani kívánt rend megszilárdításához. Mert a magánjog területén az állam gondoskodik ugyan az érvényesíteni kívánt jog védelméről, de nem arról, hogy a jogokat érvényesítsék. Minden embernek úgy kell eljárni, mint ennek az angolnak, ezáltal lesz a magánjogi szabály jogszabállyá. csakhogy ennek legelső feltétele, hogy mindenki minél jobban ismerje az érvényes magánjogot.

Az érvényes magánjog ismeretének fontosságát a perek szaporodásának tünetéhez való viszonya is bizonyítja.

Akik a magánjogi perek aggasztó elszaporodásának jelenségét vizsgálják, meggyőződnek arról, hogy mint minden téren, úgy itt is, mekkora része van a szaporaságban a tudatlanságnak. Az érvényes magánjogban, mely a szerződési szabadság elvén nyugszik, a legtöbb jogkövetkezmény az ügyletkötő felek akaratára van bízva, miért is rendkívül fontos, hogy az akaratkijelentések szabatosan történjenek meg. Azonban a gyakorlatban látjuk, hogy a legegyszerűbb ügyleteket is oly zavaros módon létesítik, hogy az ügyletnek természete is többféle értelmezést tűr meg. A perek tényállása a legtöbb esetben megállapíthatatlan, mert nincsen tényállása. Egyrészt a felek a kissé távolabbi eshetőségekre nem gondolnak, s így nem is volt semmiféle akaratuk, másrészt az ügylet lényegét, legközelebb eső körülményeit sem gondolják meg, a hézagos, egyező kijelentések mögött is eltérő szándék lappang és a magánjogi esetek nagy részében egyik-másik fél részéről mindíg tévedést lehetne vitatni. Az ügyvédnél a peres felek mindegyikének igaza van, mert a hézagos tényeket mindegyik fél a maga javára egészíti ki, s a tanúk fantáziája a bizonytalanságot még fokozza. Mit akartak tulajdonképen a felek? Erre a kérdésre a legtöbb perben nem lehet megfelelni, s ennek nem a bíró «Weltfremdheit»-je az oka, hanem az, hogy a felek az adott esetre nézve eredetileg tulajdonképen nem akartak semmit. Az ügyletek szabatos megkötése, a kijelentések megbízható megrögzítése, határozott és tiszta akaratnyilvánítás azok a tényezők, amelyek sok, veszedelmesen bizonytalan, rébusz-pernek elejét vennék. Azonban a tények megrögzítése annak tudását kívánja, hogy melyek a jogilag fontos tények? Melyek azok a tények, amelyekhez a jogszabályok következményeiket fűzik? Vagyis a jogszabályok ismerete nélkül tiszta tényállások nem alakulnak ki, s a bizonytalan tényállású perek tömege, mindíg a tömegek jogi ismereteinek bizonytalanságára mutat.

Sokszor halljuk a büntetőjog terén a régi bölcsességet, mely szerint veszedelem a törvény tudása, mert aki ismeri, annál jobban ki tudja játszani. Ugyis tudja mindenki, ösztöne, jogérzete megmondja, hogy mit szabad és mit nem. Az érvényes jog megismerésével csak annak lehetőségét látja meg, hogyan lehet valami komiszságot büntetlenül elkövetni. Azonban ha a jog hivatásos művelői mindíg hajlandók is voltak a nép nagy tömegeit jogérzetté sűrűsödött erkölcsi parancsokra bízni, azt látjuk, hogy a nép mindíg bizalmatlankodott a büntetőjogi jogérzetével szemben és mindíg követelte a büntető szabályok szabatos kijelentését. A zsidó nép még Istenétől is megkövetelte, hogy büntető tilalmait jelentse ki és Mózes kőbe vésve hozta be az isteni büntetőjogot. A francia forradalom az ember jogait megállapítván, kimondja, hogy az érvényes büntetőjog csak a megfelelő formaságok között megalkotott jogszabály lehet. Ezzel a népnek a büntetőjog ismeretéért folytatott küzdelme fordulóponthoz ért, a büntetőjog szabályai objektivizálódtak, a megismerés lehetősége megnyílt. Sajnos, a megismerés maga még mindíg nem következett be, ezért még folyik a küzdelem.

És helyes az érvényes büntetőjog ismeretének közelterjedéséért küzdeni, mert nyilvánvaló, hogy a nép nagy tömegének erkölcsi világa, nem esik egybe az uralkodó társadalom érdekeinek védelmével. Természetesen nem azt állítom, hogy a társadalom erkölcsi szabályai jórészben nem esnek egybe a büntetőjog szabályaival. Nyilvánvaló, hogy a büntetőjog igen sok olyan általános emberi érdeket véd, amelyet egyúttal minden erkölcs is véd. Az emberölés, lopás, rablás tiltott volta a mai társadalomban nevelkedett ember előtt élesen szembetűnik. Azonban a büntetőjog igen sok egyéb elemet tartalmaz, így az uralkodó társadalom uralmi szervezetének, a társadalom bonyolult gazdasági, kereskedelmi rendjének védelmét, s itt azután a büntetőjogilag tiltott és jogos magatartás nem válik el élesen, sőt sokszor esetlegességeken, leplezett érdekeken fordul meg. Ahol a határokat nem az erkölcs, hanem a hatalom vonta meg, ott az embereket nem szabad erkölcsi parancsaik világítására bízni, hanem a büntetőjogi parancsokkal kell őket megismertetni. A felségsértésnél megállapított feljelentési kötelezettség elmulasztásának büntetendőségét ép oly kevéssé árulja el a jogérzet mint azt, hogy ha a csalót feljelentéssel fenyegetve szólítom fel károm megtérítésére, zsarolást követek el. A büntetőkódexek kimondják ugyan, hogy a büntetőtörvény nemtudásával senkisem védekezhetik. Azonban a jogérzet szerint éppen ennek kimondása büntett, ha nem történt gondoskodás arról, hogy a büntetőtörvényt valóban lehetőleg mindenki tudja!

Kevés szót kell vesztegetni arra, hogy a közigazgatási jog végtelen területén mennyire fontos az egyéni foglalkozásunkhoz legközelebb eső ágakkal alaposan megismerkedni! Ott, ahol az állam a maga hatalmával áll szemben az egyénnel, ott ahol a közhivatalnok önkényeskedésének annyira tág tere nyílik, s a legfontosabb javaink forognak kockán, az állam intézkedéseinek jogi szabályozása, korlátozása, ez egyedüli védelmi fegyver. Természetesen ez a fegyver is csak akkor válik hatásossá, ha a polgárok tudnak róla, alaposan ismerik és sérelmeiket orvosolják. Hangsúlyozandó különösen az, hogy az állami feladatok szaporodása, a közigazgatási jog valószínű határtalan fejlődése folytán a közigazgatási jog ismeretének fontossága a jövőben még inkább növekedni fog.

A magánjogról azt mondottam, hogy a nagy tömegekben való élete létéhez tartozik. A közjogról azt kell mondani, hogy csak ott van közjog, ahol a nagy tömegekben él. A közjogot bíróság nem érvényesíti, csak azok ereje tartja fen, akik ismerik és ragaszkodnak hozzá. Éppen ezért Hellas szabad köztársaságaiban van közjog, a középkor feudalisztikus államaiban pedig eltűnik. A nép tudatos akarata támasztja fel előbb az angol, majd a francia forradalomban és fejlődése mindenütt köztudásának megfelelő. Annyi közjog van, amennyiről a nagy tömegek határozott módon tudnak, s amennyit érvényesítenek. A magánjogi jogszabály akkor is jogszabály, ha például a szükségörökösöknek csak igen kis része érvényesíti jogát a sértő végrendelettel szemben, de mivé lesz a közjog szabálya, ha például a fejedelmi önkénnyel szemben csak elenyészően kevés esetben szólal fel az országgyűlés? A közjogban van jog és tényleges helyzet között a legnagyobb különbség, azért mert az erőviszonyok folyton változnak. A közjog leírja az állam uralmi szervezetét, a különböző osztályok részvételének módját és mértéket, de a tényleges hatalmi viszonnyal szemben ez a leírás üres szavakká sülyed, ha nem ragaszkodik hozzá az a rész, amelynek rovására történik a változás. Ez a rész pedig majdnem mindig a nagy néptömeg, mely ha helyzete tűrhetetlenné válik elismerteti ugyan jogait, de azután nem gondol arra, hogy ezeket meg is kell védeni és megvédeni csak úgy tudja, ha ismeri és rögtön meg tudja ítélni a jogain elkövetett sérelmet. Napoleon gránátosai szétverték a képviselőházat, megalapították Napoleon diktaturáját, s a ça ira-t énekelve, abban a szent meggyőződésben mentek haza, hogy megmentették a köztársaságot. Viszont Angliának, a közjog hazájának történetéből azt látjuk, hogy közjogának alappillére a nép közjogi tájékozottsága, s valahányszor király, vagy főnemesség megsértették az alkotmányt, a nemzet mint egy ember kelt jogainak védelmére. A legszebb alkotmány is üres papír, ha nem áll mögötte a legigazabb alkotmánybiztosíték, az alkotmány közmegértése, köztudása, közvédelme.

Igen sok elméleti jogász abban látja a jogszabály lényegét, hogy a szuverén bocsátja ki és hatalmával mellette áll, érvényesíti. Ezen az alapon a nemzetközi jogszabályok jogi jellegét tagadják. Kétségtelen azonban, hogy ha e szabályok érvényesülnek a valóságban, jellegükön keveset változtathat az, hogy ez érvényesülés a szuverén hatalom, vagy a népek nagy tömegeinek önkéntes alávetése által történik oly módon, hogy e szabályoknak engedelmeskednek. Ha a különböző jogszabályok érvényesülésének igen eltérő módjait vizsgálnánk, különben is meggyőződnénk, hogy az állami kényszernél mennyivel nagyobb és hatásosabb erő a nép önkéntes alárendelése. És valójában a nemzetközi jognak érvényesülését s ezzel létét minden őrködő hatalomnál, bíróságnál jobban biztosítja az, ha a nemzetközi jog alapelvei átmentek az emberiség köztudatába, s ez a morális erő őrködik felette.

Kétségtelennek vélem tehát, hogy az érvényes jog ismerete a legfontosabb, s a legelemibb ismeretek közé tartozik, mint ilyen része az általános műveltségnek, miért is minél tágabb körben, minél nagyobb mértékben való elterjedését kell kívánnunk és előmozdítanunk.

(Bef. köv.) *Dr. Bárd József.*

Gyökeres családjogi reformok.

A radikális újítások korát éljük. Azokat az átalakításokat, melyeknek szükségességéről, helyességéről meg voltunk győződve, de amelyeket évtizedeken át nem tudtunk megvalósítani, iparkodunk máról-holnapra megteremteni, hogy a nép régi óhajait valóra váltsuk, még mielőtt egy oly korszak virrad reánk, amely nem elégszik meg az eddig elképzelt s óhajtott újításokkal, hanem oly követelésekkel áll elő, amelyek idáig még a képzeletet sem foglalkoztatták, hanem csak a legteljesebb anarchia, a fenekestől való felfordulás szülöttei.

1. Régi óhajtása a családi joggal foglalkozó jogászságnak a *házasság felbontásának egyszerűsítése.* Nem óhajtok odáig jutni, hogy a japán, határidőre kötött házassági szerződésig vigyük a házasság intézményét, amely nem egyéb, mint a nő (esetleg a férfi) testének használatára kötött bérszerződés. A római császárság korában divott azon megoldást is perhorreszkálom, amely a feleknek lehetővé teszi a válást az egyszerű elutasítással, a váló levél elküldésével s amely a zsidó egyházi házassági jogban is szerfölött meg van könnyítve a férj számára.

Szükségesnek tartom azonban mielőbb visszatérni azon liberális álláspontra, mely a jelenleg érvényben levő házassági törvényt megelőzőleg a protestáns és zsidó házassági jogban általános érvényben volt, t. i. a házasságnak kölcsönös megegyezés alapján való felbontására.

Azok a felek, akik a törvény által meghatározandó hosszabb időn át különváltan élnek, ennek bizonyítása mellett legyenek feljogosítva arra, hogy mindkettejük eziránt kifejezett határozott óhajára kívánhassák annak kimondását, hogy házasságuk a bíróság vagy közhatóság által felbontatott.

2. Az egyik fél részéről előterjesztett azon kérelem teljesítése, hogy a házasság bontassék fel, a másik fél részéről támasztott akadály ellenzés esetén manapság rendkívüli nehézségeknek van kitéve. Az ember legdrágább java az idő valósággal elfecsérlődik, idegzete tönkremegy az ilyen per hosszadalmassága, kínos

nehézségei miatt. Bármennyire meg legyen is győződve a bíróság arról, hogy a házasság felbontását kérőre nézve az életközösség elviselhetetlenné vált, a bíróság nem bontja fel a házasságot az esetre, ha a bontást kérő fél a másik ellenében kézzelfogható vétkességet nem bizonyít. Lelki motivumok az együttérzés, az értelmi kölcsönösség teljes hiánya nem érnek semmit. Az a házastárs, ki emberfelettit szenved a házasság nyügében a házastársától való elhidegülés miatt, a legyőzhetetlen ellenszenv, gyűlölet, lelki elhidegülés okából a házasság felbontását nem kérheti, még ha igazolja is, hogy mennyire boldogtalan, ha igazolja is, hogy házastársa nem tud vagy nem akar megfelelni a lelki harmónia iránti vágyódásnak.

II. József császár nyílt parancsa alapján a protestánsoknál az a gyakorlat fejlődött ki, hogy felbontható a házasság felperes egyoldalú kérelmére akkor is, ha a perben kiderített ténykörülményekből az engesztelhetetlen gyűlölség indokolt, bizonyítva vagy legalább is eléggé valószínűsítve van s vélelmezhető, hogy ugyanaz az alperes részéről is fenforog és alperesnek a házasság fentartásához való ragaszkodása nem őszinte.

A protestáns engesztelhetetlen gyűlölet, amely a bíró bölcs belátásának tág teret nyit ugyan, de sok visszaélésre adhat alkalmat, a jogérzetet nem elégíti ki. Mindenesetre lehetővé kell azonban tenni a bírónak azt, hogy a *vétkesség bebizonyítása nélkül* felbonthassa azt a házasságot, amelynek fentartása sokkal rosszabb mind a két félre nézve, mint annak megszüntetése amely legalább is az egyik felet, de talán sok esetben mindkettőt, az ellenzőt ép úgy mint természetesen a kérelmezőt, boldoggá teszi, egy tűrhetetlen kötelék nyügétől megszabadítja.

El tudom képzelni azt, hogy a bíróság a kérelmezőt arra kötelezi, hogy a házasság felbontását ellenző felet, valamint a gyermekeket tartsa el, vagyonilag biztosítsa s ennek ellenében kimondja a házasság felbontását. Az ilyen megoldás ma lehetetlen, mert a vétkességi elv megköveteli a bontást ellenző fél vétkessé nyilvánítását, ami súlyos vagyoni s erkölcsi hátrányokkal jár s éppen ez az, ami megakasztja s lehetetlenné teszi a bontás kimondását.

Számtalan esetben hajlandó volna a felperes a vétkessé nyilvánítandó alperesnek tartást vagy végkielégítést fizetni, csak bontatnék fel házassága, azonban a bíróság kötve van, a törvény eltiltja a bontást ellenző fél vagyoni biztosítását, mert a vétkessé nyilvánítottnak vagyoni előnyök nem járnak s hogy ezektől meg ne fosztassék — de mert egyébként sem mondható vétkesnek — a vétkessé nyilvánítástól s emiatt a házasság felbontásától is a bíróság tartózkodni kénytelen.

3. A házasságbontó ok egyszerűsítése mellett természetesen a *válópernek* magának is egyszerűségre s gyorsaságra kell törekednie. Lehetetlenség a feleket oly rettentő hosszadalmasságra és a nehézkes eljárás gyötrelmeire kényszeríteni, amint ez ma van. Meg kell szüntetni az előkészítő eljárás torturáit, a békéltetés felesleges szertartását, a bizonyítási eljárás lefolytatása után el kell hagyni a hat havi különválasztást, amely csak időt rabol az emberek amúgy is rövid életéből anélkül, hogy valami haszonnal járna. A felülvizsgálati eljárás túlságos kötöttségét is meg kell szüntetni, mert ellentmondás a házassági per lefolyásában az, hogy az alsóbíróságok nyomozó eljárás szerint járnak el, a legfelső bíróság azonban nem jogosult a tényállást saját meggyőződése szerint megállapítani, hanem kötve van a felek panaszához s ha valami ténymegállapításbeli hiba nincs panaszolva, azt a Kúriának nem szabad hivatalból rendbehoznia s nem szabad egy meggyőződése szerint megkonstruált helyes ténymegállapítás szerint ítéletet hoznia.

4. A legsürgősebb rendezésre szorul a *gyermekelhelyezés, tartás, látogatási perek* kérdése is. Tisztára lehetetlenség meghagyni a jelenlegi állapotokat, amelyek közigazgatási hatóságra bíznak oly kérdéseket, melyek az embereket a vagyoni ügyek rendezésénél százszorta jobban izgatják, mert hiszen tárgyuk minden vagyonnál fontosabb, a legnagyobb kincsről, a gyermekekről levén bennük szó.

Az árvaszéki eljárás, amelyben a tanuk eskü nélkül vallanak, amelyben a határozathozatal az ülnök vagy jegyző előadása alapján, a közvetlenség teljes kizárása mellett történik, a lehető legnagyobb mértékben elmaradott valami, amely egy demokratikus, tehát tiszta, felvilágosodott s a nép minden tagjának érdekeit szívén hordó korszakban valósággal tarthatatlan abszurdum. Ezt csak a gyámhatósági fellebbezési eljárás mulja felül, amelyben a középső fokon csaknem ugyanaz a hatóság ítélkezik, legfelső fokon pedig az információkból, befolyásokból s az iratcsomó holt betűiből táplálkozó belügyminiszteri titkár.

Erről az ú. n. igazságszolgáltatásról igazán kár tovább még egy szót is vesztegetni. Ezt sürgősen el kell törölni s az egészet a bírósághoz kell átteni.

6. Ami az *örökösödési ügyeket* illeti, mindenekelőtt megszűkítendő az a kör, mely örökösödésre hivatott. Egy oly korszakban, amelyben a létmaximum világforgató problémája vár megoldásra, amelyben a vezető motivum az, hogy az életre való jogosultságot egyedül a munka adja meg, arról hogy oldalági rokonok is örökösödjenek, hogy legyen ági vagyonnak nevezett vagyontömeg is, amely mint a család törzsvagyona szerepel, nem lehet beszélni. Az a vagyon, melyet valaki magának életében keresett, egy bizonyos százalék erejéig végrendelet nemléte esetében jusson gyermekeinek, szüleinek, feleségének, esetleg testvéreinek, de unokatestvéreknek ne legyen joguk embertársaik fölé kerekedniök tisztán csak azon okból, mert ők egy vagyont örököltek valakitől, amely vagyonhoz az ő munkásságuknak semmi köze. A főörökös az állam, a köz. Aki a létmaximum megszerzése után nem hagyja abba a munkát s nem engedi át a teret másnak, mert a munka gyönyöre, a köz számára való gyüjtés hajtja, az a maga nemes magatartásáért nem fogja azt kívánni, hogy egyeseket tegyen halála után munka nélkül gazdagokká, hanem azt fogja óhajtani, hogy a vagyon, amit munkája hajt, a köz javára szolgáljon s örökösei elégedjenek meg azzal a kevéssel, amit az állam öröklés tárgyául meghagy, de ami még mindig elegendő ahhoz, hogy a munkájára utalt ember a kezdet nehézségeinél támogatásban részesüljön. Mennél több ember részesül a munka szerezte vagyon áldásaiban, annál kevesebb lesz olyan, akinek semmivel kell elkezdenie az életet, akinek munkabirásán kívül a világon semmi egyebe nincs. Ez az örökölhető vagyon nem lesz elég ahhoz, hogy munka nélkül meg lehessen belőle élni, de még mindig sűrűbben és sűrűbben elég lesz ahhoz, hogy a kezdő ember csekélyebb munkaeredményét a tisztességes megélhetésig szükséges összeggel pótolja.

7. Megszüntetendő a *születések közti különbség*. Egy olyan korszak, mely eltörli a rangot, mely nem ismeri el jogosnak azt a felfogást, hogy a születés révén valaki uralkodó, vagy az uralkodó ház tagja, főnemes, törvényhozó, dúsgazdag s egyéb előjogokkal ellátott egyén lehessen, aki csak azért, mert előjogokkal bíróktól született, minden egyéni érdem nélkül, sőt érdemtelenség dacára több mint más, aki pedig ugyanoly fizikai úton jött a világra, egy ily korszak a törvényes és törvénytelen születésű emberek közti különbségtételt nem tűrheti.

A különbség megszüntetése nagyon egyszerű. A házasságból született gyermek adja a házassági anyakönyvi kivonattal igazolva van. A férj a gyermek atyjául vélelmezendő, amíg az ellenkező bizonyítva nincs. Amely gyermek anyjának férje nincs, annak apja a közjegyző, az anyakönyvvezető vagy más erre feljogosított hatóság előtt elismeri, hogy a gyermek az ő gyermeke, A születési anyakönyvbe az, hogy az apa az anyának férje vagy sem, nem vezettetik be. Ugyanígy nem kell kitüntetni az anyakönyvi kivonatban azt sem, hogy az apa mikor ismerte el magáénak a gyermeket. Az anyakönyvbe apául bejegyeztetik az a férfi is, akiről a bíróság az apaságot megállapította. Amely férfiről az anyakönyv azt a feljegyzést tartalmazza, hogy apja a gyermeknek, azt terhelik a nemzőnek az általa nemzettel szemben fenálló összes kötelezettségei. Köteles tartani, nevelni, ellátni, a gyermeknek vele szemben örökösödési, rokonságával szemben rokoni jogai vannak. A házasságkötés csak a nővel szemben való kötelezettségvállalásra irányuló szerződés, a gyermekkel szemben ily szerződésre nincs szükség. Vele szemben a nemzés egymaga megállapítja az összes kötelezettségeket. Az a gyermek, kinek apja az állam anyakönyvébe bejegyeztetett, természetesen az apja nevét viseli.

Abban az államban, amelyben a közjog terén oly gyökeres változtatások mentek végbe a legrövidebb idő alatt s amelyben a gazdasági téren tökéletes átalakulás várható, s az egyenlősítés lehető keresztülvitele, az élet jogtalanságainak lehető kiküszöbölése a cél, a családi jog terén, amely az emberek legbensőbb lelki szükségleteivel van szoros összefüggésben, égetően sürgős a fent vázolt gyökeres reformok keresztülvitele. *Dr. Virágh Gyula.*

Áthelyezhetik-e a magyarországi részvénytársaságok székhelyüket alapszabálymódosítás útján Jugoszlávia területére?

A «Narodné novine» november 4-én megjelent száma a Zagrebban székelő jugoszláv nemzeti tanácsnak rendeletét közölte, amely minden Horvát-Szlavon-Dalmátországok és Fiume területén működő, illetve iparteleppel bíró társaságot arra kötelez, hogy a vállalat székhelyét négy héten belül a jugoszláv állam területére helyezze át.

E cikkecske keretében nem akarom kifejteni azt, hogy milyen jogtalan és jogszerűtlen az idézett rendelet; csupán annak taglalására szorítkozom, vajjon részvénytársaság alapszabálymódosítás útján e parancsnak eleget tehet-e, illetve bejegyezhető-e ily irányú alapszabálymódosítás?

A horvát-szlavon vagy fiumei ipartelepekkel bíró vállalatok a beállott politikai khaosz folytán már amúgy is érthető nyugtalanságban éltek, amidőn hirtelen bekövetkezett a jugoszláv nemzeti tanács fenti erőszakos rendelete.

Az opportunisták nem néznek továbbra, nem számolnak a nagyobb perspektivákkal s erkölcsi kötelezettséggel, hanem a pillanatnyi helyzet hatása alatt a közvetlen s rögtöni előnyöket s kényelmi szempontokat keresik s azt a hatalmi faktort igyekeznek kielégíteni, aki fejük felett az ostort suhogtatja.

Ép ezért több magyarországi részvénytársaság sietve közgyűlést hívott össze azzal a napirenddel, hogy «alapszabálymódosítások» s egyszerűen kimondotta azt, mikép a közgyűlés az alapszabályok X. és Y. szakaszait módosítja, a társulat székhelye ezentúl Budapest helyett Zagreb illetve Fiume lesz s a közgyűlések jövőre nem Budapesten, hanem Zagrebban illetve Fiumében tartandók. Kimondták továbbá, hogy a budapesti telep törlendő s a cégbíróságnál kérelmezendő, mikép a társulat átjegyzése végett az összes cégiratokat a zagrebi, illetve fiumei törvényszékeknek küldje meg. (Igy például: Szlavóniai mezőgazdasági ipar r,-t.», Fiumei nyilvános raktár r.-t.» budapesti cégek stb.). Némelyik társulat egyidejűleg Budapesten fióktelepet létesít és ezt fióktelep minőségében bejegyezni kéri.

A részvénytársaságok eljárása, ha nem is helyeselhető, de érthető és menthető. Érthetetlen azonban az, hogy a budapesti törvényszék mint cégbíróság e határozatokat jóváhagyta és foganatosítani s keresztülvinni hajlandó. Mert e határozatok törvényellenesek.

Ma Horvát-Szlavonország de iure és de facto: külföld. Követe van a magyar kormánynál és viszont.

A Kúria kereskedelmi tanácsának 22. sz. elvi jelentőségű határozata szerint *a közgyűlés megtartásának helyéül külföldi hely nem jelölhető meg.* (Kúria 998/905. és 999/905. számú határozatai.)

A jugoszláv rendelkezés egyébként nem egyszerű formalitást óhajt s azzal nem elégszik meg. Azt célozza, hogy a társulat vezetése, geszciója és a társulat egész *vagyona* az ő imperiumának körébe vonassék.

A magyar részvénytársaság ezáltal teljesen külföldi társasággá válik és kisiklik a magyar hatóságok hatalmi és hatásköre alól. Megszünt magyar részvénytársaság lenni. A magyar állam területén levő vagyona is a szláv hatóságok illetősége és hatásköre alá kerül. Mint magyar társaság feloszlott. Ez pedig csak szabályszerű felszámolás útján lehetséges. Ha ettől eltekintünk, úgy a társaság hitelezőit és részvényeseit mérhetlen károsodás érheti. A kincstár, az állam károsodásáról nem is szólva, mert a kérdést kizárólag jogi szempontból akarom megvilágítani. Ha a törvényszék álláspontja megállana, úgy hol van a határ? Akkor valamely társaság ép oly jogszerűen elhatározhatná, hogy székhelyét és a közgyűlések helyét Moszkvába helyezi át! Egész szervezetét és vagyonát külföldre viszi. Érdemben t. i. ez a székhelyáthelyezés ezt jelenti.

Ép oly helytelen jogilag — ha a társaság székhelye Zagrebbe helyeztetett át — Budapestnek mint fióktelepnek egyszerű bejegyzése. A Zagreb székhellyel bíró társulat — külföldi társaság és mint ilyen a KT. 10. címe 6. fejezetének rendelkezései szerint bírálandó el. Eleget kell tehát tennie a KT. 211. §-a rendelkezéseinek, *képviselőségét* kell bejegyeztetnie, tőkét kell belföldön elhelyeznie stb. stb. Egyszerűen, a 211. §-ban előírt feltételek teljesítése nélkül fióktelep bejegyzését nem kérheti.

Szerény nézetem szerint azonban a dolognak nem szabad ennyire jutnia.

Nyomatékosan felhivom a cégbiztos és a kormány figyelmét ez ügyre!

Addig, *amig e kérdés* Magyarország és Jugoszlávia között nemzetközi *szerződéssel* a viszonosság elvének megfelelően *nem rendeztetik, ezeket az elhamarkodott székhelyáthelyezéseket akassza meg*, mielőtt nagy vagyontárgyak az állam részére veszendőbe mennek!

Dr. Oppler Emil.

Új gyermekvédelmi politika.*

Ad 2. Ez a pont a leglényegesebb, de egyúttal a legnehezebb tétele az új gyermekvédelmi politikának, mert a régi rendszer legnagyobb hibáját kívánja kiküszöbölni, a végrehajtásról nem gondoskodó lelkiismeretlen, önámító jogszabályalkotást akarja megszüntetni. A törvényekbe merevített kirakat-gyermekvédelem helyett a nagyzó, legislativ ábrándozások helyett, állandó munkában és hatásaiban lüktető gyakorlati gyermekvédelmet akar megvalósítani. Eddigi gyermekvédelmünk kiáltó hiányainak szülőoka az volt, hogy az egész nem őszinte szándékú, bőkezű szociális gondoskodásból fakadt, hanem az idevágó jogszabályalkotások, intézkedések is a hiú korlátolt és garasoskodó politikának melléktermékei. Kétségtelenül egyaránt mutatós és olcsó volt az elmélet s a külföldi gyakorlat leszűrt eredményeit «ad pompam vel ad ostentationem» kölcsönkérve, sőt olykor túllicitálva kódexek papirterítékén választékosan szervirozni az itthon sürgetők megnyugtatására s a felszínesen érdeklődő külföld megtévesztő tájékoztatására. De minő lelkiismeretlenség volt meg merni alkotni a nemes veretű jogszabályokat akkor, amikor valószínű volt, hogy azoknak végrehajtásához szükséges nagyszabású és roppant költséges eszközök, intézmények belátható időn belül meg nem valósíthatók. Közlekedésügyünk egyetlen intézője sem kockáztatta volna meg azt a hajmeresztő intézkedést, hogy vonatot indíthasson abban az irányban, amerre a pályatest nincs a legteljesebb rendben. Gyermekvédelmi törvényhozásunk pedig aggodalom nélkül, sőt némi büszkeséggel tette meg azt, hogy reprezentativ Pullmann-kocsijait beállította s útnak engedte anélkül, hogy a sinhálózat drága és hosszadalmas kiépítéséről, az intenziv őrszolgálat ellátásáról gondoskodott volna. Igy csak természetes, hogy gyermekvédelmünk drága vonata minduntalan megtorpant töretlen szociális talajunk rögében, sarában vagy szakadékba zuhant. Az új rendszernek kell mindezt pótolnia s a jövőre vonatkozóan megelőznie. Ennek pedig az a módja, ha a józan és becsületes magángazdálkodás rendjét tesszük kötelezővé a törvényhozásra is. A magánember csak akkor épít, ha az építéshez minden anyaga rendelkezésére áll, vagy azok beszerezhetése biztosítva van. Az állam se csináljon alapkőletétel-ünnepélyt, s ne kezdjen állványozni, falakat húzni, ha nincs biztosítva az utolsó tégla, a legkisebb szeg is, ha nincsenek építőmunkásai s ha minden pénze a drága palota berendezésére, fentartására. Az eddigi eljárás sorrendjét meg kell fordítani. Ne az ideális célkitűzésen kezdjük, hanem annak a megállapításán, hogy a sok megoldandó feladat közül, melyeknek a végrehajtására van módunk. Biztosítsuk előbb a megvalósításhoz szükséges pénzt, az eszközöket, az intézményeket és a szervezetet. De vigyázni kell, hogy a sikernek ezt a létfeltételét: a végrehajtás biztosítását is következetesen hajtsuk végre. Annak a megállapításához, hogy valamely tervezett intézkedés teljesen megvalósítható-e, nem elégséges a tervezőknek formalisztikus és rendszerint elfogult véleménynyilvánítása, hanem szükség van a végrehajtással megbizandó szervek észrevételének, őszinte kritikájának, esetleges javaslatainak meghallgatására. Ez az eljárás két szempontból nélkülözhetetlen. Egyrészt ha a végrehajtó szervek, akik tudni fogják, hogy a feladatot komoly szankcióval realizált felelősség terhe alatt kell ellátniok, — módosítást nem kívánnak, észrevételt nem tesznek — az utólagos kibuvóik eddig tárt ajtaját maguk csukják be hátuk mögött s egyúttal a tervezett intézkedés várható gyakorlati sikere mellett tesznek tanuságot. De másrészt lényeges az a szempont, amelyet eddig elmellőztek, hogy t. i. a végrehajtószervek a maguk kis körében olyan szuverén, mikroszkópikus tájékozottsággal, a helyi nehézségek és előnyök teljes — mond-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 47. sz.

hatni — bizalmas ismeretével rendelkeznek, a végrehajtási eszközökben a felesiegesnek és a szükségesnek szinte automatikus felismerése és olyan praktikus érzék alakult ki bennük, amely értékeket a koncepció szintétikus agyvelői, a nagyvonalú tervezők semmiképp nem pótolhatnak, bármennyire is iparkodnak játszani a «Képzeld magad az ő helyébe» c. vígjátékot. Bár paradoxonnak látszik, de ehhez a szerephez a fantázia nem elég. Óvakodjon tehát a tervező attól a kockázatos produkciótól, hogy Fregoli-szerűen maga játssza az összes szerepeket, mert a darab a megnyugtató kifejlés helyett vegy bohózati kacagásba fullad, vagy tragédiává komorodik.

Csak a gyakorlat ismerői tudják, hogy ha a végrehajtás munkájának hosszú láncában csak egy láncszem is kiesik, a konkrét esetben az egész munka az egész intézkedés, az egész törvény nem ér semmit. Sokszor nagyon kicsi dolgokon hiusul meg az üdvös rendelkezés: egy ügyviteli paragrafus értelmetlenségén, egy szükséges rubrika mellőzésén a segédkönyvekben, egy helyettes munkaerő, egy írógép, pár okos jelzőtábla, világos tájékoztatófüzet, egy villamosjegy hiányán, néhány korona munkadíjon, jutalmon, költségelőlegezésen az utólagos megtérítés helyett, egy ideges, durva közeg modorán stb. Ne feledjük el, hogy ezeket a sokszor rejtett hiányokat gyakran csak a végrehajtási művelet utolsó láncszemei a községi jegyzők, a tanítók, a segédhivatali tisztek, a telepfelügyelőnők, a védőnők, a kézbesítők, a rendőrök tudják. «Egy hídon építek — írja Nietzsche Gersdorffnak — hogy a belső vágy s a külső szükség között összeköttetést hozzak létre.» Ezt a hidat kell gyermekvédelmi törvényhozásunknak is biztonsággal megívelnie, ha azt akarja, hogy a célok és tervek túlkultivált oldaláról minden gyorsan átkerüljön a cselekvések és eredmények termékeny, de szakadékos partjára.

Ad 3. A gyakorlatiasság vezető szempontja megkívánja a munkának célszerű és részletes megosztását is. E megosztás hiánya és a gyermekvédelmi feladatkör egyes részeinek eddigi teljes elhanyagolása, amely szinte partialis derelictiónak látszott, odavezetett, hogy a gyermekvédelmet szinte res nulliusnak tekintették s egyes tetszetősebb ágait többen is okkupálták. más jelentékeny feladatokat pedig uratlanságban hagytak. Igen jellemző erre, hogy amikor a belügyminiszter a gyüjtési engedélyeket a hadigondozás céljaira korlátozta, a jótékony egyesületek túlnyomó része alapszabályszerű működési körét elhanyagolva a hadiárvák és a hadbavonultak gyermekeinek védelmét vette programmjába' úgy hogy egyéb gyermekek istápolására alig volt mód. Ezen a rendszertelenségen csak úgy lehet segíteni, ha a feladatokat pontosan megosztják az állami, községi és társadalmi szervek között. E megosztás kérdése volt a régi rendszer egyik Pandora szelencéje. Végnélküli, meddő viták voltak, kihez mi tartozzék, s mint ismeretes a Wekerle-kormány alatt a népjóléti minisztérium ügye is azon feneklett meg, hogy a meglevő kormányzati ágak vezetői nem tudtak megállapodni a népjóléti miniszterrél arra nézve, vajjon minő ügyköröket engedjenek át neki. Pedig nem is az a lényeges, hogy az ügykörök hogyan oszlanak meg, hogy új szervek vagy régi szervek programmjába tartoznak bizonyos feladatok, hanem az a fontos, hogy azok a szervek, amelyek a gyermekvédelmi feladatok egészére vagy egyes részeire hivatottak, a feladatokat valóban megtudják-e oldani, megkapják-e a szükséges hatalmat, imperiumot, pénzt és végrehajtó szervezetet. Ennek a tiszta gyermekvédelmi szempontnak érvényesülését természetesen a hatalmi és a pártpolitika hiú és felszínes céljai meggátolják, ezért kell őket a gyermekvédelmi politika köréből száműzni. Intő példa az Országos Hadigondozó Hivatal felállításának miként je. A Hivatalnak ugyanis nyakába varrta a kormány a hadigondozás súlyos és sürgős feladattömegét, anélkül azonban, hogy a Hivatal részére a nélkülözhetetlen hatósági jogkört a szükséges anyagi eszközöket és a végrehajtó szervezetet biztosította volna.

A gyermekvédelmi munka tervszerű megosztásakor kétségtelenül számításba kell venni a társadalomnak ebben az irányban jelentkező tetemes anyagi és erkölcsi energiáját. De aligha zárkózhatunk el annak az elvnek a megállapítása elől, hogy a gyermekvédelem a maga egészében állami feladat s így ebben az irányban mind a községek, mind pedig a társadalom kisegítő tevékenységet fejtenek ki és hallgatagon vagy kifejezetten átruházott állami hatáskörben járnak el. Ebből a prémiumból következik, hogy az állam csak azoknak a társadalmi szerveknek oszthat ki gyermekvédelmi szerepeket, illetve csak azoknak engedheti meg bizonyos gyermekvédelmi feladatok ellátását, amelyek részéről minden tekintetben megvan a garancia arra nézve, hogy a vállalt tevékenységet jórészt saját anyagi erejükkel és szervezetükkel az állam által megállapított elvek szerint s a kor nívóján el tudják látni.

Gyermekvédelmi műhibák is vannak, amelyeknek a számát csökkentenünk kell. Ezért a hatósági gyermekvédelem közegeinek munkáját szükséges volna szakképzettséghez (szakvizsga) kötni s oda kell hatnunk, hogy a társadalmi szerveknek gyermekvédelemmel foglalkozó alkalmazottai, közegei, valamint a társadalomnak a gyermekvédelem terén tényleg működő tagjai szükséges szociális előismereteket komoly es praktikus tanfolyamokon, szociális iskolákban elsajátítsák.

Ad 4. Gyermekvédelmi jogszabályaink végrehajtatlanságának egyik oka a szankció hiánya. Érthető, hogy eddig sem a törvényhozás, sem a kormány nem fűzött különösebb szankciót a gyermekvédelmi jogszabályokhoz, mert sejthette, hogy azok legnagyobb része — a szükséges eszközök, intézmények, szervezet hiányában — úgy sem hajtható végre. Az úri becsület sugallta ilyen lex imperfecta-szerű jogszabályokra ezután nem lesz szükség. Ha a fentiek szerint megadják a módját a kitűzött gyermekvédelmi feladatok megvalósításának, akkor nincs ok arra, hogy a végrehajtásra hivatott szervek felelőssége papiron maradjon. Necsak a sikereknek legyen gazdája, hanem a mulasztásoknak is. Kétségtelen, hogy a felelősségnek felülről kell kezdődnie. Előreláthatóan az illetékes miniszterek politikai felelőssége ebben az irányban is komolyabb tartalmat fog nyerni. Részletesen kell beszámolnunk arról, hogy a vállalt programmból mit valósítottak meg s erre vonatkozó parlamenti jelentéseiket az eddiginél bizonyára szakszerűbb és tárgyilagosabb kritika fogja kísérni. Meg kell pontosan állapítani a végrehajtó hatósági, hivatali közegek egyéni felelősségét és pedig a szükséghez képest fegyelmi, magánjogi, esetleg büntetőjogi szankcióval. Ebben nincs semmi méltánytalanság, ha az elvégzendő és valóban elvégezhető feladatok szintén a lehetőségig pontosan és személy szerint vannak kiosztva s ha a felelősség megállapításának bírói pártatlansága biztosítva van. De gondoskodni kell a társadalmi szervek felelősségéről is. Ez önként következik abból, hogy a gyermekvédelem terén a társadalom átruházott állami hatáskörben jár el. Az utóbbi időkben társadalmi intézmények és egyesek több-kevesebb jószándékkal, de a társadalmi munka felelőtlenségének biztos tudatával olykor könnyelműen nyakra-főre vállalkoztak az erejüket rendszerint meghaladó gyermekvédelmi feladatok ellátására. Programmiratokban, közgyűlési beszédekben szinte egymástól ragadták el az egyes ügyköröket, amelyeknek a tervezéskor annyi száj s a konkrét megvalósításkor oly kevés kéz volt a gazdája. Ha azonban a részletesen megállapított feladatokra csak felelősség terhével lehet majd vállalkozni, ha azokat a kijelölt ultimóra realizálni kell, akkor a társadalom fedezetlen túljegyzése, a gyermekvédelmi kurzus játékos hausse-a meg fog szűnni és az új hitellevelek a megbízható parin fognak állni, azoknak szilárdságát a végrehajthatóság s a súlyos szankciók aranyfedezete garantálja.

A társadalmi szervek felelőssége olykép állapítható meg, hogy a gyermekvédelmi munkára vállalkozott társadalmi egyesületektől, intézetektől mulasztás vagy igazolatlan késedelem esetén az esetleges anyagi támogatást, továbbá a vállalt feladatkörre adott állami megbízást kell elvonni, az egyesület működését szűkebb körre korlátozni vagy esetleg teljesen beszüntetni. A társadalom egyes tagjai által e téren elkövetett mulasztás szankciója elsősorban szintén az adott hatósági megbízás elvonása s ennek az érdekelt hatósági és társadalmi szervekkel való közlése. Ha pedig valaki olyan munkára vállalkozott, amelynek ellátására hivatásos közegek is vannak (pártfogó, védőnő stb.), akkor az ő felelőssége megegyezik e közegek felelősségével.

Ad 5. Az új gyermekvédelmi politikának mindenekfelett való gyakorlatiassága effektiv eredményekre törekvése logikussá teszi azt a követelést, hogy az egyes intézmények, intézkedések gyakorlati eredményességét rendszeresen ellenőrizzék. Bár a fent vázolt módszer az eddiginél jóval nagyobb praktikus értéket remél a gyermekvédelem reformjától, de az élet rizikóját, a tévedéseket, a tervező energia átalakulásával járó veszteséget előre

kiszámítani vagy kiegyenlíteni, a legbonyolultabb kodifikációs viszontbiztosítással sem lehetséges. Létesíteni kell tehát egy független permanens szervet, amely módszeresen és szakszerűen, helyszíni megfigyelések, részletes adatgyüjtések, speciális statisztikai munkálatok alapján s a társadalom széleskörű kritikájának figyelembevételével pontosan megállapítja a gyermekvédelmi intézkedések hatását, sikerük, sikertelenségük mértékét, annak általános és helyi okait. Ennek a szervnek a véleménye alapul szolgálhat arra, hogy a sikertelen, tehát értéktelen jogszabályokat, intézkedéseket, intézményeket, szerveket sürgősen megszüntessék. Ezután nem kell tehát okvetlenül a botrányt, vagy a végelgyengülést bevárni, hogy egy haszontalan intézménytől megszabaduljon a gyermekvédelem. E kritikai szerv működése ily módon nemcsak sok felesleges kiadástól és munkától kiméli meg az államot, hanem a célszerű és a mi sajátos viszonyainknak megfelelő fejlődést is elősegíti és megszünteti a külföldi intézmények túlzó importját.

Szociálpolitikai költségvetésünk — reméljük — nemsokára vetekedni fog a régi rendszer hadügyi kiadásaival. Igy még inkább megokolt annak a biztosítása, hogy csak hasznos beruházásokra költsünk. Ezt a célt nagyban előmozdíthatjuk olyképen, ha a kormány a tervezett költségeket, intézkedéseket, intézményeket nem egyszerre az egész országban, hanem előbb mintegy kisérletképen kisebb körben valósítja meg s csak akkor lépteti általánosan életbe, ha az említett ellenőrző szerv megállapítása szerint eredményesnek bizonyult.

Mindent összevéve az új gyermekvédelmi politikának is — akárcsak a várható sok egyéb reform szikraindítójának: a nagy társadalmi átalakulásnak — a tettek jegyében kell születnie. L'art pour l'art jogszabályalkotások inproduktiv szemfényvesztése helyett az angol-amerikai filozófia pragmatizmusát kövessük. «Nem azért tudunk, hogy tudjunk» — mondja James — «hanem azért, hogy cselekedjünk. Ha egy gondolat nem termőképes, akkor nincs is értelme.» Restelkedés nélkül kell magunkévá tennünk az amerikai tudósnak e túlzó utilitárius felfogását, mert a hasznos ezúttal nem a kellemessel jelent egyet, hanem magával a nélkülözhetetlennel. A cselekvő és eredményes gyermekvédelem a háborúban legyöngült nemzetnek egyik létfeltétele.

Dr. Szokola Leó.

Szemle.

— **Rang és cím** végnapjait éli. Schiller Verrina-jának gyakran idézett mondása: Wenn der Purpur fällt, muss auch der Herzog nach — ebben az esetben megfordítva igaz. Ha lomtárba került a trón és a korona, nincs létjogosultsága azoknak a csúszó-mászóknak sem, amelyek a trón árnyékában húzódtak meg. Azok, akik az emberi hiúság örökéltét hangoztatva kétségbevonják, hogy ezek az üres és ostoba sallangok megszüntethetők, folyton Amerikára hivatkoznak, ahol ugyan nincs gróf és titkos tanácsos, de ahol azért állítólag nagyrabecsülik az importált európai arisztokratákat. Nos, ha az Egyesült-Államokban valóban ez lenne az általános hangulat, akkor talán módjukban is állt volna a Mayflower bevándorlóiból a honfoglaló nemességet megteremteni vagy az európai címeket úgy lefordítani, mint a hogy tudományos irodalmunkat lefordították. Ne felejtsük el, hogy a magyar gentry nemességszerző ősei se épen mind tömlőn úszták át a Volgát, főnemességünk túlnyomó része pedig alig száz-kétszázéves patinát visel magán. Ha a szellemi és erkölcsi tehetségek átöröklése természettudományi valóság volna is, még akkor sem lehetne a születési előjogok fentartása mellett érvelni. Történeti tapasztalat ugyanis, hogy miként a jelen korban nem annyira a közérdek, mint inkább a mindenkori kormány és az uralkodó osztályok érdekeinek szolgálatát jutalmazta a tatalom hiúságcsiklandozó olcsó ajándékokkal, úgy a multban is politikai árulás, az uralkodóknak teljesített kerítői szolgálat és ehhez hasonló hazafias tevékenység ép oly gyakran volt a rangadományozás jogcíme, mint a háborúban szerzett érdem. Sajnos, a családi hagyomány értéke nem szól a nemesi előjogok mellett, mert tapasztalás szerint a nemesség erkölcsi ereje, ha kedvező vagyoni helyzet nem támogatja, kriminális kísértésekkel szemben ép úgy csődöt mond, mint a közönséges pirosvérű embereké. Semmi ok nincs tehát, hogy a tömegek kritikátlan sznobizmusán élősködő születési előítélet külső szinbólumait továbbra is tiszteletben tartsuk. Még kevesebb szól az Ausztriából kölcsönzött címek mellett, amelyek mint társadalmi Gessler-kalapok azt a tiszteletet próbálták kikényszeríteni, amelyre csak a jellemtudás és tehetség szolgál rá. Remélhető, hogy a címekkel együtt ki fog pusztulni társadalmi életünkből a megszólításoknak a keleti szervilizmust visszatükröző ranglétrája is.

Mindezek ellenére sem tartjuk helyesnek a rang és cím törvényes eltörlését. Nemcsak azért, mert verebekre nem érdemes ágyúzni, hanem, mert a kifejezett eltörlés nem is járna a kívánt eredménnyel. Új rang és cím adományozása híjján a rangjuktól megfosztott egyének és családok, mint társadalmi vértanúk, titkon annál büszkébben hivalkodhatnának származásukkal. Egyedül célravezetőnek a rang és cím törvényes védelmének megszüntetése mutatkozik. Használhasson bárki olyan rangot vagy címet, aminőt akar. A fémeket is csak addig tekintik nemeseknek, amíg ritkák. Csupán a hivatalos érintkezésből kell kiküszöbölni a kinai reminiscenciák szentesített használatát. Ily módon csakhamar ki fognak pusztulni a magyar társadalomból az emberi korlátoltságnak, bár nem túljelentős, de a maguk gyerekességében annál bántóbb csökevényei, amelyek új állami létünk most épülő modern alkotmányán dísztelenkednek.

— **A kereskedősegédek, ipari és kereskedelmi tisztviselők** szolgálati viszonya tárgyában kibocsátott 4951 M. E. sz. rendelet (megjelent a Budapesti Közlöny nov. 26-iki számában) kimondja, hogy a hadbavonult segédek és tisztviselők szolgálati szerződése a szolgálat végleges megszünéséig szünetel. Ha az alkalmazott a szolgálat megszünésétől számított négy héten belül munkaadójánál jelentkezik, a szerződés hatályba lép és csak a rendeletben megszabott felmondási idő betartásával szüntethető meg. Ez a felmondási idő azt is megilleti, aki időközben a vállalt munka teljesítésére képtelenné vált. Ha az alkalmazott négy héten belül a jelentkezésben akadályozva van, írásban a gátló körülmény igazolásával jelentkezik. A határozatlan időre kötött szerződés csak írásbeli felmondással bontható fel. Az alapfelmondási idő három hónap, fontosabb teendőkkel megbízott alkalmazottra hat hónap, vezető állásban levő alkalmazottra egy év. A felmondás csak a hó végére szólhat. Öt évi szolgálati idő után, vagy arra való tekintet nélkül, ha a munkaadó a rendelet életbeléptetése után három hónapon belül nem mond fel, hat hónap a minimális felmondási idő. Az alkalmazott a szolgálati szerződést a szerződésben kikötött felmondási idővel ennek híjján a törvényes felmondási idővel bonthatja fel. Egy hónapnál hosszabb próbaidő nem köthető ki. A próbaidő alatt mindkét fél rögtöni hatállyal felbonthatja a szerződést. Egyenlőtlen próbaidő kikötése esetén mindkét félre a rövidebb próbaidő az irányadó. A törvényeknek az azonnali felmondási okokat statuáló rendelkezései érintetlenül maradnak. A rendeletben megszabott felmondási idő a rendelet életbeléptetését megelőzően két hónapon belül eszközölt elbocsátásra is állanak. Két évi szolgálat után az alkalmazottat, ha elbocsátása nem az ő hibájából, illetve távozása a főnök hibájából történt, végkielégítés illeti meg. Minden két év után az utolsó évi munkabér szerint egy havi fizetés jár végkielégítés gyanánt. Végkielégítés jár annak az alkalmazottnak is, akinek szerződése bevonulása után lelbontatott. Ez esetben a végkielégítés minden év után az évi fizetés egytizede. Húsz évnél rövidebb szolgálat esetén a végkielégítés az évi munkabér felénél, 20—30 szolgálati év között, az évi munkabér háromegyed részénél, 30 vagy ennél több év után egy évi munkabérnél nagyobb összeg végkielégítés gyanánt nem követelhető. A végkielégítés szempontjából a katonai idő az alkalmaztatási időhöz hozzászámítandó. Ha a szolgálati viszony egy évnél nem hosszabb időn szakíttatott meg, az alkalmaztatás idői összeszámítandók, a megszakítás ideje nem

számít hozzá. A szerződés újbóli hatálybalépése esetén az alkalmazott követelheti a hasonló munkakört betöltő alkalmazott munkabéréhez mért felemelését. A végkielégítést ugyanily alapon igényelheti. Az alkalmazottat a versenytilalmi kikötés a szolgálati viszony megszünte után csak akkor köti, ha a főnök az ily kikötés által nem korlátozott hasonló állású alkalmazott munkabérének fizetését felajánlja. Az önként adott szolgáltatások az e rendelet alapján teljesítendő kötelezettségekbe nem tudhatók be. A rendelettől az alkalmazott hátrányára való eltérés semmis. Oly főnökkel szemben, aki vállalatát háborús vagyoni romlása miatt megszüntette, a rendelet szerint igények nem támaszthatók, oly főnökkel szemben, aki üzemét hadbavonulása folytán szüntette be, a méltányosság szerint állapítandók meg. A rendeleten alapuló követelések két év alatt évülnek el; érvényesítésük a külön rendelettel felállítandó iparbíróságok elé van utalva. Ugyancsak külön rendelet fog intézkedni a rendelet alá nem eső egyéb alkalmazotti kategóriák jogviszonyáról. A 4118/915. sz. rendelet hatályát veszti. *B.*

II. A kormányrendelet oly kérdést vitt dülőre, amelynek megoldása felől már évek óta folyt a tervezgetés és tanácskozás. Előrelátható volt, hogy a helyzetet oly csodaszerrel nem lehet majd rendezni, amely mindkét fél teljes megelégedését fogja kiváltani. Ezért mutatkozott oly kevés eredmény a sok ankét és emlékirat anyagának áttanulmányozása után is.

Most, hogy végre cselekedni kellett, választásra került a sor a merev jogi szempontok épségben tartása és a középosztályhoz tartozó tömegeknek a lezüllés, a közbékét és nyugalmat veszélyeztető proletariatizálódásának meggátlása közt. Nem csupán a segélyezendők, hanem a segélyezők érdeke is az utóbbit kívánja. Bár nem ismerhetjük félre a rendeletnek a vállalatokat súlyosan érintő rendelkezéseit, amely a hadiipar és kereskedelem vagyonfelhalmozódását egyaránt terheli, akár a háborús állapotokból semmi hasznot sem húzó munkaadót. A rendelet leglényegesebb intézkedése, hogy a hadból visszatérő kereskedelmi alkalmazott nem válik hazátlanná, régi munkaadója őt visszafogadni tartozik, az alkalmazási viszony, amely katonai szolgálatának ideje alatt nyugodott, újra feléled, ha a leszerelés után négy héten belül szolgálattételre jelentkezik. Áll ez a szabály arra az esetre is, ha az alkalmazott a régi munka elvégzésére alkalmatlanná is vált. Talán felesleges is hangsúlyozni a rendeletnek konstrukciójából kitetsző azt a feltevést, hogy a békét gazdasági fellendülés fogja nyomon követni. Csakis ebben a hiszemben vállalhatja majd mindenki a reá háruló súlyos terheket, csakis akkor lehet, nyugodt lélekkel áldozni mások sorsának javítására, ha azáltal a saját megélhetését, veszélyeztetve nem látja. Vajjon e feltevésnek van-e alapja, azt a jelen viszonyok közt nehéz lenne eldönteni. Bármint is alakuljon sorsunk, a fellendülésnek mindig egyik jelentékeny feltétele az alkalmazottak megbízható, tisztességes és a munkaadó érdekeit előmozdító tevékenysége lesz. Hogy tisztességes munkát a lezüllött, a nyomor és nélkülözések erőt, önérzetet és méltányosságot kiölő sivatagját megjárt alkalmazottaktól nem várhatnánk, efelől azonban már most tisztában kell lennie mindenkinek. *A.*

— **Az újabb ingatlanforgalmi rendelet bírálata.** Az ingatlanok forgalmát korlátozó, immár hatályon kívül helyezett rendeletek sok panaszra adtak okot. E lap hasábjaira nem tartozik annak részletes kifejtése, hogy közgazdasági és nemzetiségi szempontból helyes volt-e, hogy az egész ország területén a legcsekélyebb ingatlan eladásához és vételéhez hatósági engedélyre volt szüksége. Az események azoknak adtak igazat, akik kezdettől fogva mondották, hogy az ingatlanrendeleteknek a nemzetiségek ellen irányuló tendenciája vészes következményekkel fog járni. A rendeletnek ezen eredendő hibáját még sokszorosan fokozta a végrehajtás gyatrasága. Egy-egy adásvételi szerződés jóváhagyása hónapokig vándorolt egyik hivatalból a másikba, növelve a felek helyzetének bizonytalanságát és tág teret nyitva a hivatalok meggyanúsításának, a politikai kijárásnak. A népkormány helyesen tette tehát, hogy a népszerűtlen helytelen rendeletet sürgősen hatályon kívül helyezte. A népkormány a hatályon kívül helyezett rendelet helyébe új rendeletet bocsátott ki, melynek célja a kisbirtokok szaporításának elősegítése. E cél érdekében kis birtokokat csakis olyanok vásárolhatnak meg ezentúl, akik addig földmíveléssel vagy gazdálkodással foglalkoztak, eladásra kerülő nagyohb birtokokat pedig az állam a nép számára megveheti.* *A népkormány rendelete haladást jelent a régi* hatályon kívül helyezettel szemben, de több lényeges hibája van. Egyik legnagyobb hibája, hogy száz holdon aluli ingatlant csak az vehet, aki eddig is földmíveléssel vagy gazdálkodással foglalkozott és ezt a körülményt a községi elöljáróság bizonyítványával igazolja. Ha ezt a körülményt a kérvényező nem igazolja, a telekkönyvi hatóság egyszerűen elutasítja. Tehát az a polgár, aki eddig nem foglalkozott földmíveléssel miniszteri engedéllyel sem vehet száz holdnál kisebb ingatlant. Annak jellemzésére, hogy ez mily igazságtalanságokra vezet a következőket ajánlom megfontolásra. Ez a rendelkezés a hadból visszatérő katonáknak egyelőre lehetetlenné teszi foglalkozásuk megváltoztatását. Az a katona, aki bevonulása előtt vasúti munkás, villamos kalauz, iparos volt, az a rendelet szerint egyelőre egy hold földet sem vehet. Pedig köztudomású, hogy a kisiparosok nagy része a multban is bérelt vagy vásárolt pár hold földet, melyen burgonyát, kukoricát, gabonaneműt termelt háziszükséglete céljaira. A rendelet szerint tehát azok a földmívesek, akiknek *már van* földjük (és pedig bármily nagy kiterjedésű) minden korlátozás nélkül vehetnek további száz holdat. De a hadból visszatérő katonák, akik ezentúl földmíveléssel akarnak foglalkozni, ezt nem tehetik, illetve csak bérelhetnek, de nem vehetnek földet. További hibája a rendeletnek, hogy egyszerűen nem vesz tudomást az ország tekintélyes részének megszállásáról. A telekkönyvi hatóságok egy része nem tud érintkezni a kormánnyal, nem tudja felküldeni az iratokat a földmívelésügyi miniszterhez. Pósta és vasút sok helyen nem működik. Fontos iratoknak postára adása ma sok helyütt nem tanácsos. De ettől eltekintve gondolhat-e arra a magyar állam, hogy azokon a területeken, melyekről ma bizonytalan, alkatrészei maradnak-e az országnak, birtokokat vásároljon? A béke megkötéseig a veszélyeztetett területeken minden korlátozást a birtokforgalom terén meg kell szüntetni. Ha a miniszter e területekről felküldeti magának most az iratokat, ez csak felesleges munkát ád a telekkönyvi hatóságoknak, a minisztériumnak, (melynek pedig elég munkája van most) felesleges költséget és időveszteséget jelent a feleknek. A rendeletnek két legnagyobb hibáján kívül vannak apróbb hibái, melyeken a végrehajtási utasításnak kell segítenie. Ilyen apró hiba, hogy a telekkönyvi hatóság a 2. §. szerint az *iratokat* felterjeszti a miniszterhez és ha 45 nap alatt a miniszter nem nyilatkozik, akkor a tulajdonjog a vevő javára bekebelezendő. Minthogy azonban az «iratok» visszaérkezése nélkül a telekkönyvi hatóság semmiféle intézkedést nem tehet, a végrehajtási utasításnak el kell rendelnie, hogy a felek a szerződést két példányban mutassák be, amelyek közül egyiket a telekkönyvi hatóság felterjeszti (de csak a szerződést a bekebelezési kérvény nélkül), a másikat visszatartja. Nézetem szerint helyesebb volna, ha a feleknek jogában állana a szerződéseket közvetlenül bemutatni a földmívelésügyi miniszternek. A kérvénynek a telekkönyvi hatósághoz való benyujtása és ezen hatóság által a miniszterhez való felterjesztése felesleges költséget jelent a felekre nézve, az esetre, ha az állam megveszi az ingatlant és minden esetre felesleges időveszteséget. Ez utóbbi körülmény a postai összeköttetés jelenlegi zavarai mellett különösen fontos. Az átmeneti intézkedések közül (8. §.) kifogásolom, hogy a tárgyalás alatt álló ingatlanokra nézve a rendelet nem állapítja meg a határidőt, melyen belül a miniszternek nyilatkoznia kell megvásárolja-e az ingatlant vagy sem. Vannak ügydarabok, melyek több mint fél év óta sétálnak Kolozsvár és Budapest között és a szerződő felek még ma se tudják kié a birtok? A rendelet nem szab határidőt, tehát ép a régóta húzódó ügyekben esetleg még hónapok fognak elmulni a végleges döntésig. Felesleges megmagyarázni mit jelent ez a mai időben *T.*

* A rendelet részletes ismertetése a lap mult heti számának szemle rovatában található.

Ügyvédhelyettes, ki nagyobb irodát több év óta önállóan vezet, ügyvédi irodába Budapesten vagy nagyobb vidéki városban belépne. Fizetési igény 1500 K. Ajánlatokat fizetés megjelölésével «Ügyvédhelyettes» jelige alatt a kiadóhivatal továbbít. 16191

Kilenc évi kiváló joggyakorlattal bíró, ügyvédi iroda önálló vezetésére képes, magyar, német és román nyelvet írásban és szóban perfektül tudó *ügyvédhelyettes*, ügyvédi irodába vagy nagyobb pénzintézethez, esetleg vállalathoz azonnali belépésre megfelelő állást keres. Minimális feltételek 1500 K havi kezdőfizetés és szokásos mellékjövedelem. Ajánlatokat «Dr. Rosmann Bernát ügyvédhelyettes, Désakna, Dés mellett» címre kérek. 16196

Egy több év óta a főváros közelében, vasút mentén járásbírósági székhelyen fennálló igen jó menetelű ügyvédi iroda családi okokból lakóházzal együtt átadó. Cím a kiadóhivatalban. 16197

Fiatal ügyvéd társulna vagy irodavezetést elvállalna. Ajánlatokat kiadóba Dr. Z. névre. 16192

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 49. szám. Budapest, 1918 december 8.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Angyal Pál* egyetemi professzor: Büntető jogszabályaink és a Magyar Népköztársaság. — *Dr. Láday István* igazságügyminiszteri tanácsos: Az igazságszolgáltatás demokratizálása. — *Dr. Bárd József:* A jogi műveltségről. — Törvénykezési Szemle. I. *Dr. Ötömösy Zoltán* brassói kir. járásbíró II. *Dr. Kovács Marcel* kúriai bíró: Alkalmazandó-e a Pp. 413. §-a bírói egyesség esetén is? — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár XII. k. 16. és 17. ív.

Büntető jogszabályaink és a Magyar Népköztársaság.

A Magyar Népköztársaságnak az 1918. évi november hó 16-án hozott és november hó 22-én az Országos Törvénytárban kihirdetett néphatározat I. cikkében («Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság») történt proklamálásával és a néphatározat V. cikkének ama rendelkezésével, hogy «Az ezzel ellenkező törvényes rendelkezések hatálya megszűnik, minden egyéb törvényes rendelkezés hatályban marad» jogszabályaink nagy száma részint érvényét vesztette, részint módosult, illetőleg kifejezett megváltoztatásra hív fel.

Az új rend mielőbbi szilárd megalapozásában való részvétel mindenikünknek nemcsak erkölcsi, de hazafiúi kötelessége is lévén, ennek átérzésével dolgozószobám csendjéből kiszállok a forrongó, de erős meggyőződésem szerint értékeket építő életbe, összevetem a változott közéleti körülményeket büntető jogszabályainkkal és úgy vélem: szolgálatot teszek nemcsak a törvénykezés, hanem a törvényelőkészítés s a közel jövőben immár a törvényhozás terén is működőknek, ha reámutatok azokra a büntetőjogszabályokra, amelyek egyfelől a királyság megszűnésének s a köztársasági államforma kimondásának, másfelől az osztrák örökös tartományoktól s Horvát-Szlavon-Dalmátországoktól történt elszakadásunknak szükségképi következményeként *érvényszűnést* vagy *tartalomváltozást* szenvedtek és ha figyelmeztetek azokra a minden erősebb rázkódtatással természetszerűleg beálló, tehát állami épületünket ért földrengésnél sem elmaradhatott résekre és omlásokra, melyeket betölteni, illetőleg újjáépíteni a törvényhozásnak sürgős kötelessége.

Áttekintést biztosítandó mindenekelőtt a büntetőtörvénykönyv rendelkezéseit veszem sorra, majd többi alap- és melléktörvényeinken haladok keresztül,

I. Büntetőtörvénykönyvünk általános részének második fejezete.

E második fejezet, mely büntető jogszabályainknak területi és személyi hatályáról rendelkezik, rendkívül sok változást szenvedett.

1. A *területi hatályt* illetően az 5. §-ban — mint immár közjogilag semmit mondók — egyszerűen kimaradnak a «Horvát- és Szlavonországok kivételével» szavak, úgy hogy az első bekezdés ezentúl így hangzik: «A jelen törvény hatálya a magyar állam egész területére kiterjed». Természetesen ebből folyólag megszűnik a Magyarország és Horvát-Szlavonországok között eddig érvényben volt átkísértetés intézménye s az államalakulások befejeződése után gondoskodnunk kell, hogy a Horvát-Szlavonország területén létrejövő, vagy e területet más állam területével egybekapcsoló új állammal nemzetközi kiadatási szerződést kössünk, illetőleg megfelelő viszonossági gyakorlat kialakulását szorgalmazzuk.

Az 5. §. második bekezdése, s egyáltalában a Btk., vagy egyéb törvényeink azok a helyei, melyekben magyar honosokról vagy külföldiekről tétetik említés, nem változnak ugyan, de tartalmilag annyiban mégis módosulnak, hogy míg eddig a horvát-szlavon illetőségű egyén az 1879: L. tc. értelmében magyar állampolgár volt, ezentúl külföldi. Gyakorlatiassá válhat, e honosság változás főleg akkor, ha pl. valamely — azelőtt magyar honos, de — horvát-szlavón illetőségű egyén 1918. évi november 16-ika előtt Horvátországban a Btk. 7. §. 1. pontjában körülírt bűncselekmények valamelyikét követte el s ezidőszerint magyar hatóság kezén van; a megoldás nézetem szerint a következő: vádlott irányában — tekintettel a Btk. 10. §-ára — a magyar honosokra megállapított szabályok alkalmazandók s mert átkísértetésnek a fentiek szerint, kiadatásnak pedig (ha volna is már kiadatási szerződésünk Jugoszláviával) a Btk. 17. §-a értelmében helye nincs, következőleg: hazai bíróságaink hivatottak eljárni s a hazai büntetőjogszabályokat kell alkalmazniok (ha a bűncselekmény a Btk. 8. §-ában meghatározott ú. n. közönséges deliktumok közé tartozik, úgy — mert átkísértetés vagy kiadatás ekkor nem foghat helyt — szintén magyar bíróság jár el, feltéve, hogy a Btk. 11. §-ában leírt feltételek fenforognak, de eshetőleg — azaz, amennyiben az elkövetés helyének törvénye enyhébb büntetést állapít meg, mint a Btk. — a horvát btk. vonatkozó rendelkezését alkalmazza).

A 6. §. második bekezdése tulajdonképen hatályát veszti, mert Ausztriától történt elválásunk óta a «monarchia másik államának honosaira» semmiféle további kivételezésnek helye nincs, s így az a természetes szabály, hogy a «monarchia másik államának honosaira . . . a külföldiekre nézve megállapított rendelkezések alkalmazandók» a törvényben csak értelemzavaró s épúgy nem foglalhat továbbra helyet, amint felesleges lenne az ily kijelentés felvétele bármely más állam honosai irányában. A kivételek, amelyeknek az osztrák honosok eddigelé részesei voltak, tehát megszűnnek; így többek közt a 7. §. 3. bekezdése egyszerűen törlendő, minélfogva az ott meghatározott cselekményekért, bár azokat osztrák honos követte el, jóllehet Ausztriában már büntetést szenvedett vagy kegyelmet nyert, feltétlenül — tehát az eljárás megindítás igazságügyminiszteri elrendelését nem kérve vagy várva — megindítandó az eljárás; — osztrák honos ezentúl nemcsak saját államhatóságának, hanem más államnak is kiadható (a Btk. 17. §. 2. bekezdése, mely szerint: «a monarchia másik államának honosa csak saját államhatóságának adható ki» ugyanis hatályát vesztette); — a Btk. 142. és 144. §-aiban meghatározott hűtlenségi esetekben ezentúl az osztrák honosokra is a nemzetközi hadi szabályok alkalmazandók, mert az osztrák honosok immár miben sem különböznek más külföldiektől, minélfogva reájuk a Btk. 145. §-ának első bekezdése irányadó, viszont e szakasz második bekezdése («Az osztrák-magyar monarchia másik államának honosaira mindazonáltal a 142., 143. és 144. §-ok eseteiben ezen törvény rendeletei alkalmazandók») törlendő.

A 7. §. első bekezdése formailag nem szenved változást, tartalmilag azonban annyiban módosul, amennyiben «a Második Rész I. és II. fejezeteire» való hivatkozás transzlatív utalás, s mert az utalt helyek változtak (a király ellen elkövetett felségsértés, az alkotmány s a terület ellen irányuló felségsértésnek némelyik alakja, továbbá a király s királyi ház tagjainak bántalmazása s a király megsértése mint speciális deliktumok ugyanis

megszüntek), következésképp az utaló tétel sem marad meg régi tartalmában. E változás annyiban formailag is kihat, amennyiben a Második Rész II. fejezete hatályát vesztvén, a Btk. 7. §-a első bekezdésének két pontja közötti különbség elenyészik, s így ez az első bekezdés tulajdonképen a következő szöveggel érvényes: A jelen törvény szerint büntetendő továbbá az a magyar honos vagy külföldi, aki a Második Rész I., III. és IV. fejezeteiben meghatározott valamely büntetendő cselekményt, úgyszintén aki a XI. fejezetben meghatározott pénzhamisítást külföldön követi el, amennyiben ennek tárgyát a magyar állami pénztáraknál fizetés gyanánt elfogadott fém- vagy papirpénz, vagy pedig a jelen törvényben pénzzel egyenlőnek tekintett magyarországi («avagy horvát-szlavonországi» kifejezés a fentieknél fogva törlendő) közhitelpapir (210., 211. §§.) képezi».

A 7. §. 3. bekezdése, mint már érintettem, az osztrák honosok kivételes helyzetének megszüntével: hatályát vesztette.

A 8. §. tartalmilag módosul, mert a 7. §. 1. pontjának tartalmi változottsága következményeként a király ellen elkövetett felségsértés (mely — mint alább kifejtettem — a közönséges ölés stb. szakaszai alá vonandó) az alkotmány s a terület ellen irányuló felségsértés némely alakja (amennyiben egyáltalán büntetendő marad) a 8. §. keretébe esik.

Hasonlókép változik a Btk. 9. §-a is, minélfogva a külföldi az 1. fejezetben meghatározott legtöbb — annakelőtte — felségsértésként minősülő bűncselekményért is csak feltételesen s esetleg, az elkövetés helyének enyhébb büntetést előíró törvénye szerint büntetendő.

A 15. §. alapján ezentúl a mellékbüntetés alkalmazása végett akkor is megindítandó a magyar honos ellen az eljárás, ha a Btk. szerint hivatalvesztéssel vagy a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésével büntetendő cselekményt a régi Horvát-Szlavonország területén követte el, jóllehet büntetését külföldön (tehát akár a horvát-szlavon területen) már kiállotta, vagy ha azt az illetékes külföldi (tehát akár horvát-szlavon) hatóság elengedte.

A 17. §. második bekezdése hatályát vesztette.

(Folyt. köv.) *Dr. Angyal Pál.*

Az igazságszolgáltatás demokratizálása.*

II.

Bírói hatáskör.

A bírói hatáskörnek a mai értelemben vett közigazgatási ügyek egy részére való kiterjesztése az igazságszolgáltatás demokratizálásának feltétlen követelménye. Nem szükséges itt bővebben fejtegetni azt az óriási színvonalbeli különbséget, amely a közigazgatási hatóságok és a bíróságok működése között fenáll. Ugy az egyéni jogok, mint a közszabadság tiszteletben tartása tekintetében a bíróságok működése az utóbbi évtizedekben kifogástalan volt és semmivel sem állott alatta annak a színvonalnak, amelyet Nyugateurópa bíróságainál megfigyelhettünk.

Ha a bíróságok működése egyes pontokon nem volt elég demokratikus, ezért, mint első cikkünkben kiemeltük, a bíróságokat vád nem érheti, mert kötelességük volt az érvényben levő törvényekhez alkalmazkodni. De, mint ugyancsak első cikkünkben rámutattunk, sohasem okoztak egyes társadalmi rétegeknek a törvényen túlmenő sérelmet. Hogy ugyanezt a közigazgatásról általában nem lehet elmondani, köztudomású. Lehetséges, hogy a két funkció természete is részben magyarázatát adja ennek a különbségnek. Azok a hatóságok, amelyek működésének egy része diszkrécionárius jog gyakorlásában áll, könnyen hajlandók lesznek ott is egyedül a saját belátásuk alapján dönteni, ahol jogszabályokhoz kellene alkalmazkodniok. Másrészt a közigazgatási tisztviselők jelentékeny részének jogi iskolázottsága is igen csekély. Ezenkívül ők a társadalmi osztályok harcában is sokkal erősebben vannak érdekelve, mint a bíróságok és beavatkozásuk felülete is sokkal szélesebb. Ennek következtében működésükben sokkal nagyobb mértékben érvényesülhet a faji és osztályérdek, valamint az egyéni rokonszenv vagy gyűlölködés. A bíró az események felett áll és a multba tekint vissza; a közigazgatási tisztviselő benne él az események forgatagában, intézője a jelennek és előkészítője a jövőnek. Nem tarthatja meg tehát azt a hideg tárgyilagosságot, amely a bírónak legfőbb erénye.

Következik ezekből, hogy mindazokat az ügyeket, amelyekben csak a bíró tárgyilagossága és törvénytisztelete dönthet el megnyugtatóan, bírói hatáskörbe kell átutalni. Amilyen könnyű azonban ezt a tételt elvben felállítani, ép oly nehéz gyakorlati keresztülvitelének részleteit meghatározni. Mindenek felett ügyelni kell arra, hogy a közigazgatás meg ne béníttassék. Épen ezért nem vagyok híve annak a felfogásnak, amely szerint a közigazgatási eljárásban szenvedett mindennemű sérelemért a bíróság előtt lehet orvoslást keresni. Elvi szempontokból ugyan ez ellen nem volna aggodalom. Elsősorban is nem látnék okot aggodalomra annak az elvnek áttörése miatt, melyet az 1896 : IV. tc. 1. §-a felállított. Általában nem tartom az igazságszolgáltatást oly állami funkciónak, amely alapterméseténél nézve különböznék a közigazgatástól. Igaz, hogy a mai értelemben vett közigazgatás és a mai értelemben vett igazságszolgáltatás között általában vannak különbségek, amelyekre fentebb rá is mutattunk. De alaptermészetük ugyanaz: mind a kettő állami cselekvés és ha az állami cselekvést közigazgatásnak nevezzük, ebbe az igazságszolgáltatás is beletartozik. Akarat és cselekvés az államszervezet életnyilvánulása és helyes felfogás szerint ennek megfelelően törvényhozást (jogalkotást) és igazgatást kell csak megkülönböztetnünk.

Egyébiránt fenálló jogrendszerünk a hatalmak elválasztásának elvét csak nagyjában viszi keresztül. A végrehajtó hatalom jogot is alkot, még pedig igen kiterjedt mértékben, de jogot alkot a bírói hatalom is, habár nem praeconcipiált parancsok formájában. A végrehajtó hatalom gyakorlása igen jelentékenyen kiterjed ítélkezési teendőkre és viszont az igazságszolgáltatás szervei számos oly teendőt végeznek, melyek nem tartoznak az ítélkezés körébe. Igy tehát akkor, amidőn a hatalmak elválasztása jelentékeny részben inkább csak elvi tétel, mint élő valóság, nem látnók elvi akadályát annak, hogy a közigazgatási hatóságok intézkedései ellen a bíróságnál általában lehessen orvoslást keresni.

Gyakorlati szempontból azonban az ilyen rendezés ellen súlyos aggodalmak vannak. Amilyen áldásos volna a közigazgatási önkény megfékezése, annyira veszélyes hatású lenne az igazgatás megbénítása, önállótlansága és bátortalansága. A közigazgatási tisztviselőnek a közjóra irányuló tevékenységében szüksége van az önállóságra és arra a tudatra, hogy működését olyanok fogják felülbírálni, akik ennek a működésnek specifikus természetével és nehézségével tisztában vannak. Ha a közigazgatási tisztviselő abban a tudatban él, hogy intézkedései felett a bíró fog véglegesen dönteni, bátortalanná válik és nem mer olyan intézkedéseket tenni, amelyekre kifejezett utasítása nincs. Ez pedig a képzelhető legsúlyosabb következményekkel járna.

A közigazgatási hatóságok eljárása ellen tehát csak addig a mértékig lehetne megengedni a bírói orvoslást, ameddig a fent vázolt súlyos következmények beállától nem kell tartani. Fentartva tehát azt a rendszert, amely szerint a közigazgatási tisztviselőkből és bírákból összeállított külön közigazgatási bíróság adja meg taxative meghatározott közigazgatási ügyekben a bírói oltalmat, ki lehetne még válogatni egyes olyan ügyeket, amelyekben a polgári bírósághoz lehet orvoslásért folyamodni. Ezen felül egyes ügyeket a közigazgatás hatásköréből át kellene utalni bírói hatáskörbe.

Ami elsősorban azokat az ügyeket illeti, amelyekben a közigazgatási hatóság intézkedése ellen polgári bírósághoz lehetne fordulni, mindenekelőtt kizárandók az olyan ügyek, amelyekben a bírói oltalmat már a közigazgatási bíróságról szóló törvények megadják. Kizárandók továbbá a közigazgatási hatóság diszkrecionárius jogkörébe tartozó ügyek is. Ellenben idesorozandók volnának:

1. Azok a kihágási ügyek, amelyeket az alább előadandók szerint nem lehet bírói hatáskörbe utalni. Az ilyen ügyekben a bíróság a felek meghallgatása nélkül és csupán az iratok alapján, panasz esetében határozna afelett, vajjon a közigazgatási hatóságnak volt-e az eljárásra hatásköre, érvényes jogszabály alapján járt-e el és nem lépte-e túl az illető jogszabályban meghatározott korlátokat. A bíróságnak az ilyen ügyekben csak cassatórius hatásköre volna.

2. Az olyan ügyek, amelyekben a közigazgatási hatóság a

* Az előbbi közl. I. a 46. és 47. számban.

felet valamely rendbírságban vagy pénzbírságban marasztalta el anélkül, hogy kihágási eljárás folyt volna. Ezekben az ügyekben a bíróság szintén az előbbi pont korlátai között járna el.

3. A közalkalmazottak fegyelmi ügyeiben, amennyiben azok már bíróság hatáskörbe utalva nincsenek és a fegyelmi határozat hivatalvesztést szab ki.

Meg kell jegyeznem, hogy semmi visszásság nincs abban, ha pl. a miniszter határozatát a járásbíróság vizsgálja felül. Erre mai jogunkban is vannak esetek (pl. 1897 : XX. tc. 138. §-a), nem is szólva arról, hogy az 1869 : IV. tc. 19. §-a alapján a miniszteri rendeletek törvényessége felett is ítél a bíró.

A bíróságok hatáskörébe volnának átutalandók:

1. A kihágási ügyek, ha a kihágást törvény vagy miniszteri rendelet állapítja meg.

2. Mindennemű jogvita a munkaadó és munkás között, ideértve a cselédügyeket, továbbá a mezőgazdasági napszámosok ügyeit is. (Külön bíróságok.)

3. Mindazok a mezőgazdasági, erdészeti, vadászati, halászati, vízjogi stb. ügyek, amelyek vagyonjogi természetűek.

Természetes, hogy az olyan ügyekben, amelyek teljesen a bíróság hatáskörébe mennek át, a közigazgatási bíráskodás megszünnék.

A fent foglaltakban csupán hozzávetőleg akartam megjelölni, hogy mily természetű ügyekre kívánnám a bírói hatáskör megállapítását, de kimerítő felsorolást távolról sem szándékoztam adni, mert nem lehet. Ma még nyílt kérdés az, hogy a békekötésnél elkövetkező változások mennyiben fognak bennünket arra kényszeríteni, hogy a közigazgatást átalakítsuk. Minden azon múlik, hogy Magyarország megmarad-e teljesen különálló államalakulatnak és melyek lesznek határai, avagy szövetségbe fog-e lépni más államokkal stb. Ha ebben a kérdésben tisztán fogunk látni, a helyzet követelményeihez képest szemlét kell tartanunk közigazgatásunk egész berendezése felett és azt az új helyzethéz kell alkalmazni. Amíg ez a krizis el nem dől, a bírói hatáskör kiszélesítése tekintetében a fent foglaltaknál konkrétebb javaslatokat alig lehet adni.

III.

Eljárás.

Ugy a polgári, mint a bűnvádi perrendtartást igen lényegesen egyszerűsíteni kell. Mind a kettő valóságos őserdő, amely irtásra szorul. A polgári perrendtartás kiváló alkotás, amelyre a magyar jogtudomány büszke lehet, de amikor a sorsfordulat arra kényszerít bennünket, hogy egyszerűbb és szegényesebb létet éljünk, ebben a büszke és ragyogó csarnokban nem maradhatunk meg. Egyébiránt mind a két perrendtartás a csaknem kizárólagos szakbíráskodásnak készült és ha a demokratizálás érdekében a bíráskodásba a laikus elemeket bevonjuk, számos intézkedésük feleslegessé válik.

Már eddigi javaslatunk keresztülvitele is lényegesen megváltoztatná és egyszerűsítené a bírói hatáskörre, jórészben az illetékességre és a fellebbvitelre vonatkozó rendkívül komplikált szabályokat. Lényegesen megváltoznának a képviseletre és a szegénységi jogra vonatkozó fejezetek is. Ugyszólván csak technikai munka a perrendtartás szabályainak az említett javaslatokhoz való idomítása és ezzel igen lényeges egyszerűsítése. Mihelyt továbbá az ítélet hozatalában a laikus elem is résztvesz, a pervezetésre vonatkozó szabályok legnagyob része feleslegessé válnék.

Ami az érdemleges tárgyalást illeti, semmi kivetni valót nem találnék abban, ha a felek megegyezésére bíznók azt, hogy szóbeli tárgyalás helyett írásban tárgyalhassák le a pert, amit különben más modern perrendtartás is megenged.

A laikus elem részvétele a bizonyításra vonatkozó rendelkezéstömeget is feleslegessé tenné. Elegendő volna néhány sarktétel, így különösen az okiratok bizonyító erejét illetőleg. A bíróság egyébként a perben felhozottakat szabadon mérlegelné és az ítélet megokolásában csak arról kellene számot adnia, hogy mily tényállást állapított meg, de azt, ami a perrendtartás szerint a biróra legterhesebb, t. i. a részletes beszámolást a perben felhozottak mérlegeléséről, elhagyhatná. Az ítélet megokolása tehát csak a tényállás megállapítására és az alkalmazandó anyagi jogszabályra terjedne ki.

Teljesen hasonló helyzet alakulna ki a bűnvádi perrendtartásban is, abból tömérdek alakiság, melynek célja a bírói önkény megakadályozása, a laikus elem bevonása következtében tárgytalanná válnék, megszűnnék a számtalan hatásköri szabály az eljárás bifurkálása, a fellebbvitel komplikált rendszerre.

IV.

Befejezés.

Meg vagyok győződve, hogy fejtegetéseimmel sokan nem értenek egyet. Különösen pedig nem értenek egyet azok, akik a laikus bíráskodástól és a perjog egyszerűsítésétől az ítélkezés művészetét féltik. Magam is abban a nézetben vagyok, hogy az ítélkezésben és általában a bíró működésében megvan a művészetnek valamely ingredienciája. És mint minden művész, úgy a bíró is az eszmény felé törekszik. El kell ismernem, hogy Apellesnek Aphrodite Anadyomenéje hitvány kontármű lett volna, ha megalkotásában ama bizonyos csizmadiák is résztvettek volna. De nem hiszem, hogy a laikus elem bevonása lehetetlenné tenné a bírónak azt, hogy önmagából a művészt kifejtse. A bíró működése kettős: retrospektiv, amennyiben az előtte lefolyó eseményekből a multat igyekszik rekonstruálni; prospektiv, amennyiben a tárgyi jog valódi értelmének kifejtése útján a jövő részére tökéletesebb jogot készít elő.

Az első feladatra nem jogászi deréksége képesíti, hanem emberismerete, életbölcsesége, éleslátása és higgadt tárgyilagossága. Ezek általános emberi tulajdonságok, melyek a laikusban ép úgy meglehetnek, mint a bíróban. Ezen a téren a laikus csak segitségére lehet, de működését nem veszélyeztetheti. A másik tér, a jog fejlesztése, tisztán megmarad a bírónak. A megállapított tényállásra a jogszabályok alkalmazása, a jog értelmének és tartalmának kifejtése, szóval a jogászat művészete, teljesen megmarad a bíró kezében. Sőt a perjogi formák bilincseitől felszabadult bíró, akit nem fog gyötörni az a gyűlöletes feladat sem, hogy a tényállást illetőleg szerzett meggyőződéséről a legapróbb és legunalmasabb részletekig beszámoljon, sokkal nagyobb kedvvel és örömmel érvényesítheti művészetét a jogi döntésben. Megengedem, hogy nagy nehézségek is lesznek. Bonyolódott ügyekben a laikusok részvétele nem ritkán nehezíteni fogja a bíró feladatát. Másrészt azonban számtalan olyan ügyben, amelynek eldöntéséhez szakismeret vagy egyes speciális életviszonyok beható ismerete szükséges, a laikus esküttárs megbecsülhetetlen szolgálatot fog tenni a bírónak, aki ma az úgynevezett szakértőknek, avagy egyes magán vagy hivatalos testületek szakvéleményeinek sokszor tehetetlenül ki van szolgáltatva.

Magára a bírói testületre nézve pedig a polgártársaival való együttműködés csak jótékony hatású lehet. Meggyőződésem szerint sokkal inkább emelni fogja a bíró tekintélyét, mint az eddigi splendid izolación. A bölcs bíró, az okos bíró csakhamar közismertté válik; nem lesz rejtett érték, melyről alig néhány ember vesz tudomást, hanem bölcseségének, kiválóságának híre-neve kijut az életbe, a tömeg közé, amely tisztelettel és megbecsüléssel fogja emlegetni. Ezt a tiszteletet, ezt a megbecsülést a magyar bírói kar eddigelé is érezte, de sokkal szűkebb körben, mint megérdemelte. Magára a társadalomra pedig csak jótékony hatású lehet, ha a bírósággal együttműködő polgárok és munkások magukkal viszik otthonukba annak a kötelességtudásnak és lelkiismeretességnek fényes példáját, amelyet nekik a magyar bíró szolgáltatni fog.

Láday István.

A jogi műveltségről.*

III.

Társadalmunk s ezzel jogrendszerünk fejlettsége, szövevényessége folytán természetesen nem egyszerű feladat az érvényes jognak megértése. Nem csupán a szabályok végtelen, csaknem beláthatatlan tömege állja el útunkat, hanem a jogszabályok sajátságos szerkezete, absztrakt felépítése is lényeges nehézséget alkot. Régen megszünt a közvetlen egyszerű parancsok kora, ma a tulajdonképeni parancs, mely a cselekvő embereknek szól, el van rejtve az ítélőbírónak szóló tételben, mely az esetek változatos tömeget összefoglaló elvontan meghatározott tényálláshoz, bizonyos következményeket kapcsol, illetve e következmé-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 48. sz.

nyek kimondását rendeli el. Hol van tehát egy-egy rendkívüli levontsággal készült, minden elképzelhető esetet a legkevesebb tétellel szabályozni törekvő büntető- vagy magánjogi kódex megértésének tulajdonképeni nyitja? Honnan szerezhetjük meg leginkább és legjobban az érvényes jog ismeretét.

A legegyszerűbb parancsot is csak akkor értjük meg, ha célját és teljesítésének lehetőségét ismerjük. E parancsnak — «hozz egy pohár vizet!» — értelmet az ad, ha tudom, mit akar vele az, aki parancsolja, meg akarja inni vagy beteget kell vele fellocsolni és tudom természetesen, hogy mi a pohár, mi a víz s hogyan lehet megszerezni! Nos, ugyanaz a helyzet a jog absztrakt parancsaival, csak akkor érthetem meg őket, ha ismerem céljukat s ismerem azokat a tényeket, azokat a körülményeket, amelyekre vonatkoznak! A büntetőjog szabályait csak akkor értem meg, ha ismerem az állam benne követett célrendszerét és ismerem a bűntettet, mint társadalmi jelenséget, mint valóságot, mint tényt. A magánjogi szabályokat csak úgy értem meg, ha a családi és gazdasági élet tényei ismeretesek előttem és látom azokat a célokat, amelyeket a jogalkotó hatalom szabályaival e tények között el akar érni! A közigazgatási jog és közjog értelme csak akkor tárul fel előttünk, ha az állami és társadalmi élet jelenségeit megértjük, az osztályok küzdelméből és kompromisszumából előálló közös célokat felismerjük! A nemzetközi jog szabályait csak akkor értjük meg, ha az államok egymáshoz való viszonyát, egyezségeik történetét és célját tisztán látjuk! Vagyis az érvényes jog megismerése csak az egész jogrendszer tényeinek, helyesebben a társadalmi, állami és nemzetközi élet tényeinek és a jogalkotó hatalom céljainak megismeréséből nyílik meg! Az érvényes jog megismerése a jog szociológiája nélkül lehetetlen!

És vajjon minő jellegű ismeret a jog tényeinek és célrendszerének megismerése? E tények társadalmi világunk legfontosabb ismeretei s voltaképen az egyénnek és társadalomnak mint valóságnak megismerését jelentik. Csupán e tényekre támaszkodhatik a cselekvések erkölcsi megítélése. A jog célrendszerében pedig egy történelmileg kifejlődött erkölcsi rendet találunk, amellyel egyéni, erkölcsi világnézeteinknek meg kell alkudnia. A jog szociológiája tehát, értve ezen a jog által szabályozott tényeknek mint tényeknek leírását és megértését, nemkülönben a jogalkotó hatalom jogszabályokban lefektetett célkitűzéseinek felismerését, egyrészt az érvényes jog megértésének s ezzel megismerésének elengedhetetlen feltétele, másrészt pedig mint az erkölcsi szabályok alappilléreit alkotó tények s a főhatalom erkölcsi nézeteinek s törekvéseinek összefoglalása feltétlenül beletartozik az általános műveltségbe.

Különösen fontosnak tartom a jogszociológia azon részének minél szélesebb körökben való elterjedését, mely a társadalmi tényeknek, magának a társadalomnak, államnak, az egyes jogintézményeknek fejlődéstörténetét, nem csupán a szervezeteknek, hanem társadalmunk ideológiájának fejlődéstörténetét adja. Fontosnak tartom nemcsak azért, mert a fejlődés örök törvényeit vési az emberekbe, hanem azért, mert ez az emberiség szellemi fejlődésének feltárására s az egyénnek épúgy át kell élnie, mint ahogyan az embryo a faj biológiai fejlődését átéli. Az emberiség ideológiája nem folytonos, síma haladás, sokszor óriási kerülők és tévedések után megy egy tapodtat előre, de éppen azért kell e nagy eltévelyedéseket is átélnünk, mert azok időnként mint óriási visszatérő járvány, folyton újból elfogják az emberiséget. A szellemi fejlődés átélése ez ellen olyan orvosság, mint a himlőoltás a ragály ellen, kis lázzal, kis mértékben átszenvedjük, de a himlő azután nem fog rajtunk. Vajjon ha a szellemi fejlődés átélésének elterjedettsége, mélysége megfelelő volna, fellehetne ébreszteni a középkor eszményeit a nép nagy tömegeiben? Haladni csak úgy lehet, ha elzárjuk a meghaladott korszakba való visszaesés útját s ennek egyik legerősebb gátja a társadalmak szellemi fejlődésének megértése s ennek terjesztése.

IV.

Az emberiség az eszményi állapotot hosszú ideig vagy a múltban látta, vagy a túlvilági életben várta és igen későn lép fel a mostani uralkodó felfogás, mely szerint egy végtelen fejlődés kezdetén állunk még s az emberiség eszményi állapota messze a jövőben rejtőzik.

«Ein neues Lied, ein besseres Lied
O Freunde, will ich Euch dichten:
Wir wollen hier auf Erden schon
Das Himmelreich errichten.»

Ez az új gondolat, mely a felvilágosodás kezdete óta mind mélyebben és erősebben hatja át a világot. Akár szükségszerűnek vesszük a fejlődést, akár nem, egyaránt rendkívüli értéket kell tulajdonítanunk azoknak az eszményeknek és törekvéseknek, amelyek az embereket eltöltik, amelyeket meg akarnak valósítani. Ha szükségszerűnek vesszük a fejlődést, akkor meg kell találnunk törvényszerűségét s eszményeinket e törvényszerűséghez kell mérni s a fejlődés menetét késleltető és zavaró körülmények lehető kiküszöbölésével símává és egyenletessé kell tennünk útját. Ha pedig nem tartjuk a társadalmak fejlődését szükségszerűnek, akkor annál inkább meg kell találnunk azt az útat, mely a jobb jövő felé vezet.

A javítás vágya az emberi cselekvés minden terén jelentkezik és érvényesül. Folytonosan javítjuk termelési eszközeinket, tökéletesbítjük a forgalmat, szebbé, lendületesebbé, élvezetteljesebbé akarjuk tenni az életet, helyesebbé, jobbá a társadalom szerkezetét, biztonságosabbá az államok viszonyát, boldogabbá az egész emberiséget. Ezek a javítási törekvések részben mint visszhang, részben mint közvetlen kezdeményezés jelentkeznek a jog területén s az érvényes joggal szemben egy helyesebb, jobb jogot akarnak érvényesíteni. Ez a mozgalom a jog területén a jogszabályok első megjelenésével egyidős. Voltaképen nincsen és nem is volt soha szilárd, állandónak mondható jogrend, mert a szabályokat már első alkalmazásukkor is azonnal másként értelmezték, mint ahogyan a jogalkotó akarta.

A helyes jog eszménye az idők folyamán igen különböző alakban és igen eltérő közvetlen céllal lépett fel. Volt idő, amidőn az egyszerű természetes szabályrendszer ideáljával a darabos, esetlen, zavaros jogrendszert a szabályok kristálytiszta rendszerévé fejlesztette, volt idő, amidőn azon kritériumok képében jelentkezett, amelyek a jognak jogi jelleget adnak, amelyeknek meg nem felelő szabály nem jog, volt idő, amidőn azokat az alapvető jogelveket hirdette, amelyeket a helyes, jövő jogi rendezésnek követnie kell. A változatos alakot, a legváltozatosabb indokolás kíséri. Az Istenség, a természet, az ész, a célszerűségi belátás, a fejlődés törvénye azok a hatalmak, amelyek a helyes jog mögött állnak. És nincsen kor, amelynek ne volna jogi célkitűzése, eszménye, természetjoga. Csakhogy a természetjog eszményeinek elérésével egy időre eltűnik, de azután újból felbukkan a jog valamelyik ágában, majd a magánjogban, majd a közjogban, majd a nemzetközi jogban.

A kitűnő Bryce a természetjogról írt munkájában a természetjogról azt mondja, hogy ennek az ősi, sokszínű, változatos történetű, kiterjedt hatású gondolatnak az emberiség előtt álló évmilliós fejlődésben még nagy szerepe lehet. És ebben bizonyosak lehetünk. A természeti világ, az universum évmilliók óta fenáll, törvényei jók s még beláthatatlan időkig biztosítják fennmaradását. De az emberi társadalmak rövid létük alatt is folytonosan felborultak, darabjaikra estek szét és darabjaira esett szét minden főbb társadalmat egybekapcsoló szervezet. Az emberi törvények tehát nem megfelelők, nem találtuk meg a helyes alapgondolatokat, itt még építenünk kell, meg kell építenünk az emberi társadalomnak szilárd, fejlődésképes rendszerét s ehhez meg kell találnunk azokat az alapelveket, amelyeken törvénye, joga felépüljön, meg kell találni a helyes jognak eszményeit és alapelveit. Ezeket pedig mindenkori tudásunk egészének felhasználásával a legszilárdabb alapok felkutatásával, a jog bölcselete tárja elénk.

Voltaképen minden gondolkodó ember jogbölcsész, csak nem tud róla. Mindenkinek vannak helyes jogi meggyőződései, ideáljai egy jobb magánjogról, büntetőjogról vagy nemzetközi jogról. S egy nagyobb port verő büntetőper, nagyobb feltűnést keltő közjogi vagy nemzetközi jogi esemény kapcsán meggyőződhetünk, hogy a természetjog rég letűntnek vélt eszményei mily erővel élnek az emberi lélek mélyén, s egy-egy erupció még ma is felszínre hozza milliók lelkében a francia forradalom emberjogait.

Az emberiség igen fogékony új eszmények iránt, s voltaképen nincsen utópia, mert az utópia csak azt jelenti, hogy ez idő szerint a benne foglalt eszmény nem tudott elegendő követőre szert tenni. Természetes tehát, hogy ezt a fogékonyságot

rosszra ép úgy fel lehet használni, mint jóra, — aminthogy a mindenkori uralkodó társadalom fel is használja arra, hogy a meglevő állapotok eszményi tökéletességének hitét terjessze el. Rendkívüli értéke van tehát egy olyan tudomány elterjedésének, mely az uralkodó eszmények értékéről objektiv alapon beszámol, az egyes fellépő eszményeknek a fejlődésre való hatását megmutatja, a téves útról eltérít, s megtanít azokra a mindenkori tudásnak egészén felépült elvekre, amelyeket a jogeszményeknek, a helyes jog elveinek megtalálásánál és megítélésénél követnünk kell. Ezért van a jogbölcselet elterjedésének rendkívüli fejlődési értéke, s ezért foglal helyet az általános műveltség megkövetelte ismeretek között.

V.

Az elmondottakból következőleg a jog legsajátosabb tudománya, a dogmatika kiesik az általános műveltséghez tartozó ismeretek közül és nem része a jogi műveltségnek. Ennek részletesebb megvilágítását nemcsak a dogmatikának jelenlegi kimagasló jelentősége, hanem a dogmatikusok azon érve is kívánja, mely szerint az érvényes jog megismerése és alkalmazása a dogmatika nélkül lehetetlen, mert ha ez igaz, akkor az érvényes jog ismerete a dogmatikát is beleviszi a műveltségbe.

Kétségtelen, hogy a jogszabályok beláthatatlan tömege és szerkezetük sajátossága folytán megismerésükhöz, áttekintésükhöz rendszerre és meghatározásokra van szükségünk. És amennyiben a dogmatika a jogszabályok könnyű áttekintését lehetővé tevő rendszert ad, amennyiben világos, egyszerű fogalmakká dolgozza fel a jogszabályok egy-egy csoportjának vezérelveit, amennyiben a tisztán érthető, szabatos és világos kódexek megalkotásán fáradozik, ameddig a Ihering által kijelölt utakon jár, valóban együtt jár az érvényes jog ismeretével és a helyes jog kutatásával. A dogmatika azonban még mást, helyesebben többet jelent és ez a másik része az, amit tulajdonképen annak neveznek.

A dogmatika lényegét igen nehéz meghatározni, mert rendkívül sokféle variációja van. Talán legközelebb vagyunk hozzá, ha azt mondjuk, hogy a jogfogalmakból, azoknak logikai szükségszerűségéből, akarja kianalizálni mindazt, amire a jogszabály megértéséhez és alkalmazásához szükségünk van. A tételes jog fogalmai úgy keletkeznek, hogy a jogalkotó például megmondja mikor esik valaki késedelembe, mi a kölcsön, mi a lopás, s ha a késedelem, kölcsön vagy lopás meghatározását, a törvényhozó parancsa által alkotott fogalmat, a törvényhozó célja és a rendelkezés ténybeli alapja nélkül mint az ész szükségszerű alkotását nézzük s e szükségszerűségből következtetjük mindazt, amit a megfelelő jogszabály rendel, akkor ott állunk a dogmatika előtt.

A dogmatika tehát függetleníteni akarja a jogértelmezést minden, a jogszabályokon kívül eső ismerettől és zárt rendszerré akarja fejleszteni a jogtudományt. Nem azt mondja, hogy a lopás meghatározásából, a rendelkezés által védett érdekek természetéből, a gazdasági élet alakulataiból az következik, hogy helyes vagy helytelen tulajdon dolgunk elsajátítását is lopásnak minősíteni, hanem a lopás fogalmában igyekszik olyan szükségszerűséget felfedezni, mely ezt eldönti. Nem azt mondja, hogy a tulajdon azért lehet meg oly dolgon, melyen másnak is kiterjedt jogai vannak, mert a jogszabályok így rendelik, mert a gazdasági élet lehetővé tette, mert fontos célokat szolgál, hanem azzal indokolja, hogy a tulajdon a jogok egysége és nem összege, mint egység külön léte van egyes részeivel szemben, tehát ha egyes részei adott esetben hiányoznak is, a tulajdon mint egység megmarad (Windscheid). A legbámulatosabb bűvészet az, ahogyan például Puchta a jog területén, az egyes fogalmakból szükségszerű következtetéseit levezeti. A jogfogalmak az ő kezében külön misztikus lényekké emelkednek, önálló életet folytatnak s voltaképen édes-keveset törődnek azzal, hogy földi lények alkotásai és az emberek kicsiny céljaira készültek. Nem hiába támadt ellene Ihering elszánt dühvel, a Savignytől Windscheidig terjedő korszak nagy dogmatikusai, kik a filozófiai mozgalmakat a jogtudomány területén csak a dogmatikában tudták rezonálni, nem arra az útra terelték a jogtudományt, amelyen jövő fejlődése vezet.

Természetes, hogy az ilyen mélyreható, kiváló elméket foglalkoztató iránynak mélyen fekvő okai vannak. Ezek az okok igen sokfélék. Ilyen oknak vélem azt, hogy a joggal való tudományos foglalkozásnak kevés változata van s ezeket azután a szélsőségig kimüvelik. A dogmatikát ösztönzi az is, ha a jogot törvényhozásilag nem lehet változtatni, ha a főhatalom a despotikus jogot emberfeletti, szükségszerű, önmaguktól keletkező parancsoknak akarja feltüntetni. A dogmatika érvelése akar segíteni ott, ahol a jogszabályok célja igen elmosódott, ahol a jogszabályok döntő helyességi érvelésre módot nem adnak, általában tehát a magánjogban, mert a mai magánjogi rendezés tudatos, részletekbe menő célokat a gazdasági versenyben nem tűz ki, csupán bizonyos keretek között kívánja tartani. De talán a dogmatika legerősebb támasza az a meggyőződés, hogy a jogértelmezést és alkalmazást szilárddá, egyöntetűvé, biztossá teszi.

A jogtudománynak e régi álmát sem az esetjogi analogiák rendszere, sem a dogmatika nem tudta elérni. És nem is lehet sohasem elérni, mert paranccsal az embereket nem lehet arra kényszeríteni, hogy egyformán gondolkozzanak és érezzenek s a jogalkotó akarata által alkotott fogalmakba hasztalanul erőltetik bele azt a szükségszerűséget, amelyet például a matematika fogalmaiban látunk, a jogszabály kényszerítő rendelkezésén kívül, melynek értelmet ténybeli alapja és célja ad, ott más szükségszerűség nincsen. A jogbiztonságot sokkal inkább előmozdítja az, ha az emberi tudás és érzés emelésén és egységesítésén fáradozunk, magas színvonalon álló szociológiai és bölcseleti műveltséget igyekszünk létrehozni a jogászok körében. A jogeset bírói döntését csak úgy láthatom előre, ha a bíró műveltségét ismerem és a jogesetet akkor döntjük el egyformán, ha szociológiai és bölcseleti műveltségünk egyforma.

A jogfogalmakban nincsen meg az a szükségszerűség, amelyből a dogmatika a jogszabályok rendelkezését, helyes alkalmazását kianalizálja, tehát nélkülözhető az érvényes jog megismerésénél. Különben pedig ma már alig szorul bővebb bizonyításra, hogy a dogmatikának a jogalkalmazásra való hatása még Németországban is folyton csökken s ha a jogi érvelés még nem is jár nyiltan a szociológia és helyes jog útján, hanem fogalmi következtetéseken épül fel, ezek a fogalmi következtetések legtöbbször csak eltakarják a céltudatos értelmezést és felhasználást. Helyes lesz egy, a magyar legfelsőbb bíróság által eldöntött eset kapcsán a dogmatikának a jogalkalmazásban való alárendelt szerepére rámutatni. Az eset a következő:

Hitelező nem tudja adósától követelését behajtani, nyugodtan vár azonban, mert adósának apja gazdag s az adós köteles része bőven fedezi követelését. Az adós és apja közben gondolnak egyet s az apa olyan végrendeletet készít, mely fiának nem hagy semmit. A fiúnak esze-ágában sincsen a végrendeletet megtámadni. Kérdés, vajjon van-e a hitelezőnek módja arra, hogy fedezeti alapjának elvonását megakadályozza?

A Kúria álláspontja az volt, hogy erre módja nincsen. Ez a döntés látszólag tisztán jogi érveléseken, jogfogalmi következtetéseken épül fel és nem is gondol másra. Könnyű azonban kimutatni, hogy a dogmatikai érvelések adott esetben az ellenkező irányú okoskodást is megengedik s választásunkat a tételes jog határozott korlátai között szociológiai és bölcseleti meggondolások döntik el.

A Kúria így érvel: Kielégítési alapnak rosszhiszemü elvonásáról csak akkor van szó, ha az adósra valamilyen hagyomány vagy örökség rászállott s efelől rendelkezik. Ellenben a köteles rész érvényesítésének elmulasztása adós részéről «nem esik a kijátszási szándékkal való elidegenítés fogalmi körébe».

Ellenérvelés: Az előttünk levő végrendelet megtámadható. Hatályossá azáltal lesz, hogy a köteles részre jogosult belenyugszik. Itt tehát nem csupán negativumot, a megtámadástól való tartózkodást, hanem pozitivumot, törvényes követelésről való lemondást is látunk. Ez pedig kimeriti a hitelezőt kijátszó ügylet fogalmát.

A Kúria további érvelése: Az a végrendelkező, aki a köteles részhez jogosultnak nem hagy semmit, a hitelezővel semmiféle jogviszonyban nem áll, tehát végrendelkezési jogának gyakorlásánál nem tartozik tekintettel lenni a fiának hitelezőjére.

Ellenérvelés: Nem is kívánja senki, hogy a végrendelkező a kötelesrészre jogosult hitelezőinek érdekét figyelembe vegye, nem a hitelezőről, hanem a kötelesrészre jogosultról beszélünk. A kötelesrészre nézve végrendelkezőnek nincsen tulajdonképen végrendelkezési joga, ez kiesik rendelkezési szabadságának köréből.

A köteles részen végrendelkezőnek csak akkor van rendelkezési joga, ha az arra jogosult lemond róla.

A Kúria azután így érvel: A hitelező ajándékozás megtámadása címén sem juthat eredményhez. A köteles részre jogosult azzal, hogy jogát nem érvényesíti, nem ajándékozott, mert «a visszautasítással, lemondással vagyona nem kevesbedett, saját vagyona rovására másnak vagyoni előnyt nem juttatott».

Ellenérvelés: A legnagyobb képtelenség azt állítani, hogy a köteles részre jogosult vagyona joga érvényesítésének elmulasztásával nem kevesbedett! Aki ezt állítja, az abból indul ki, hogy csak az tartozik vagyonomhoz, ami tényleg már zsebemben van. Nyilvánvaló, hogy nemcsak egy meglevő törvényes követelés, hanem nőstény kutyámnak esetleg születendő kölyke is vagyonkörömhöz tartozik, amelynek kiesésével vagyonom nyilvánvalóan kevesbedik. Ha tehát az ajándékozás megállapításának csak ezen feltételére van szükség, az az adott esetben ugyancsak megvan.

Nyilvánvaló, hogy ezeket a konstrukciókat olyan meggondolások vezetik, amelyek a jogfogalmak felépítésének elvein kívül esnek. És magában a döntésben megvannak az irányadó gondolatok. Legfelsőbb bíróságunk felfogása szerint a kötelesrész az arra jogosítottnak legszemélyesebb joga, s alapja a legközelebbi vérségi kapcsolat. A hitelezőnek a család legbensőbb életébe pedig nem szabad benyulást engedni. Különben is a hitelező számított a kölcsönadásnál arra, hogy az adós örökségéből kapja meg követelését, ez pedig erkölcstelen hitelezés, amelyet a bíróságnak nem szabad támogatni. Végül pedig, nem szabad megengedni, hogy a végrendelkező szabadságát a családon kívül álló harmadik korlátozza!

Ezek azok az irányító elvek, amelyek az esetet eldöntötték! Az első a vonatkozó jogszabályok alapgondolatának kifejezése. a második erkölcsi nézet, a harmadik helyes jogi meggyőződés. A döntés esetleg már lett volna, ha e meggondolások nyiltabban és öntudatosabban léptek volna elő, ha az esetnek megfelelő gazdasági helyzetnek, s a döntés gazdasági hatásának tanulmányozása is szerephez jutott volna, azonban mindez nem változtat azon a tényen, hogy a dogmatika köntöse alatt mégis más, bölcseleti és szociológiai jellegű gondolatok és érvelések döntenek.

Ezért ha elismerjük is a dogmatikának világos rendszert és fogalmakat adó szerepét és fontosságát, ezen túl menő részét az érvényes jog megismeréséhez nélkülözhetőnek kell kijelentenünk, amely ennélfogva nem tartozik az általános műveltség körébe, s nem része a jogi műveltségnek. S így a Lutheri szavakkal — «Ein Jurist, der nur ein Jurist, ist ein Arm Ding» — egyértelmű következtetésünk: a jogi műveltség nem annyira jogi, mint szociológiai és bölcseleti jellegű műveltség.

VI.

Azok az ismeretcsoportok, amelyeket az általános műveltség kritériumai a jogtudomány területéről kiválasztanak nem szigorúan körülhatárolt, hanem csupán jelleg szerint meghatározott ismeretek, amelyek sok irányú tudományos foglalkozás eredményeit foglalják magukban. A jogi műveltség ennélfogva különböző mélységű és alaposságú lehet. Kérdés azonban, van-e mód arra, hogy legalább legelemibb részében a legnagyobb, legszélesebbkörű elterjedést biztosítsuk részére?

Minden ismeret terjesztésének két hatalmas eszköze van: az oktatás és irodalom. Az elsőről ezúttal csak azt jegyzem meg, hogy középiskolai oktatásunk nyolc éven keresztül minden elgondolhatóra megtanítja a tanulókat, csak éppen az érvényes jogot felejti ki! Ugyanily végzetes mulasztás az, hogy az érvényes jog ismeretének széleskörű népszerű terjesztéséről nem gondoskodnak. A jogirodalomnak viszont nemcsak az a legnagyobb baja, hogy túlnyomóan dogmatika, hanem az, hogy az írók a romantikus irónia hagyományaként a tudományt kevés kiválasztott külön szórakozásának tartják; mint Goethe mondotta: «... sie besitzen die Gabe, die Wissenschaften unzugänglich zu machen».

A jogírók túlnyomó többsége a gondolatok mélységét a kifejezésmód homályosságával, a gondolatok objektivitását pedig a megírás unalmasságával téveszti össze. Azonban az igazán mély és tiszta gondolatok világosan és szépen szeretik magukat kifejezni, s a tudomány muzsája nem szükségszerűen azonos az íróéval, az unalom istenasszonyával, Bentham, Ihering, Mill vagy Menger mély gondolataikat világosan és szépen tudták kifejezni, Bentham «Theory of Legislation»-ja, Ihering «Kampf um's Recht»-je, vagy Menger-nek «Das Bürgerliche Recht und die Besitzlosen Volksklassen» című munkája példái annak, amire a jogirodalomnak törekednie kell. Ezek a művek érdekesek, világosak s minden laikus megértheti őket legalább az elemi műveltség megkövetelte mértékig.

Ehhez természetesen írói készség és új gondolatok kellenek. A tudományos irodalomban sajnos az a nézet terjedt el, hogy az irodalmi tevékenységhez elég a mások gondolata. Éppen ezért a jogirodalom nagy része siváran egyhangú, ezerszer megírt kérdések árnyalatilag eltérő felfogása az írókat arra jogosítja fel, hogy vaskos köteteket írjanak, amelyekben saját véleményük egy ötsoros mondat. A szavatosság dogmatikájáról egész könyvtár áll rendelkezésünkre, de az, hogy például az állatkereskedelmet kell tanulmányozni, a meglevő szabályok elégtelenségére rámutatni, a helyes rendezést kifejteni, vagy egy-egy döntés gazdasági hatását leírni — alig jut valakinek eszébe.

Egyáltalán nagyobb szerénységet és becsületességet kell nemcsak a jogi, hanem az egész tudományos irodalomban követelni. A tudomány és irodalom becsület kodexe a következőket mondja: Írói készség nélkül lehetőleg ne írj, mert zavar és nem tudomány az eredménye; Új gondolat nélkül ne írj; Gondolataidat ne igyekezz mélyebbek elhitetni, mint amilyenek; Kerüld a mázsás, misztikus frazeologiát, törekedj egyszerűségre és világosságra, mert jól mondja Ihering, hogy a tudós mélyen gondolkodjék, mint az igazi bölcsész, és egyszerűen beszéljen mint a paraszt; Mindig tartsd szemed előtt, hogy a tudomány az emberiség boldogulását akarja elősegíteni; tudományos erőfeszítéseid értékét ehhez mérd; A tudás hatalom és élvezet lévén, törekedj arra, hogy azok is megszerezhessék, akik a társadalom legterhesebb munkáját végzik, s nincs módjukban egész életüket szellemi foglalkozásnak szentelni!

Ha elismerendő is az, hogy minden tudománynak van szakirodalma, amely a szakemberek műhelymunkája, ha elismerendő is az, hogy vannak nagy gondolkodók, akik nem írók, a jogirodalom terén mégis elsősorban olyan írókat kell kívánnunk, akik nagy gondolkodók! Minden lehető eszközzel küzdeni kell az irodalom útján a jogi műveltség terjesztéséért. A feladat nehéz, mert mély, bonyolult gondolatokat kell egyszerű, világos és érdeklődést keltő módon kifejeznünk.

Bryce a jogfejlődésről írva, a joggal való tudományos foglalkozás háttérbe szorulását s a laikusok csökkenő érdeklődését éppen annak tulajdonítja, hogy érdekesebb, változatosabb, eredményesebb tudományos foglalkozások lehetősége nyílt meg. A jogirodalomnak tehát versenyre kell kellni; az emberek, érdeklődését megy kell hódítania, s minthogy kérdései a gyakorlati élet elevenjébe vágnak, minthogy a döntő gondolatok amúgy is a szociológiába és bölcseletbe vezetnek, az eredmény nem maradhat el. És a jogi műveltség terjesztése megéri az árát, mert rendkívüli gyakorlati fontossága mellett óriási fejlődési értéke van — elvezet a nagy eszményhez, az egész emberiséget magában foglaló, legigazságosabb jogú társadalom felépítéséhez és fentartásához.

Dr. Bárd József.

Törvénykezési Szemle.

Alkalmazandó-e a Pp. 413. §-a bírói egyesség esetén is?

I.

A Pp. 131. §-a értelmében a járadékok és viszontszolgáltatástól nem függő más időszakos szolgáltatások iránt indított keresetekben a marasztalást az ítélet hozatala után lejárandó szolgáltatásokra is lehet kérni.

A Pp. 413. §-a módot nyujt az érdekeltek bármelyikének tehát nemcsak a feleknek, hanem ezek jogutódainak is — hogy az előbbi per bíróságánál keresetet indíthassanak az ítélet hozatala után lejárandó szolgáltatás megállapított mennyiségének vagy tartamának megváltoztatása iránt.

Az idézett törvényszakasz e kereset megindítását két feltételhez köti:

1. hogy a fél a 131. §. alapján az ítélet hozatala után lejáró szolgáltatás teljesítésére *jogerős ítélettel* kötelezteteti;

2. hogy a *körülmények*, amelyek alapján a bíróság a szol

gáltatás mennyiségét vagy tartamát megállapította, *lényegesen megváltoztak* légyen.

A 413. §. a bírói egyességet nem említi. Önként felvetődik tehát az a kérdés, hogy amennyiben a 131. §. alapján indított per nem jogerős ítélettel, hanem bírói egyességgel fejeződött be: az érdekeltek a 413. §-ban szabályozott kereset megindítására jogosultak-e vagy sem?

Miután a 413. §. szövegéből, valamint a törvény indokolásából nem tűnik ki, hogy a törvényhozó az abban szabályozott eljárást a bírói egyességre nézve ki akarta volna zárni, kétségtelen, hogy a törvénynek oly hiányával állunk szemben, amelyet csak törvénymagyarázattal, illetőleg a törvényből merített hasonszerűség alkalmazásával küszöbölhetünk ki.

Abból a körülményből, hogy a Pp. a bírói egyességet a bírói határozatokról szóló XI. fejezetben az ítéletekkel együtt tárgyalja és a 423. §. zárbekezdésében kimondja, hogy az a bírói egyesség, amelyet a bíróság jogerős végzéssel tudomásul vett, jogerős bírói ítélet hatályával bír, okszerűleg következik, hogy minden oly esetben, midőn a törvény nem specifikusan az ítéleteket tárgyalja s az ítélet és a bírói egyesség közt különbséget nem tesz: a jogerős ítélet fogalma alatt nemcsak a szorosabb értelemben vett ítéleteket, hanem a bírói egyezséget is értenünk kell.

De a törvényből merített hasonszerűség alkalmazásával is arra az eredményre jutunk, hogy a 413. §-t bírói egyesség esetén is alkalmazni kell.

A bíróság a 131. §. alapján indított perekben az ítélet hozatala után lejárandó szolgáltatás mennyiségét és tartamát a fenforgó körülmények alapján, tehát a feleknek előtte ismert társadalmi, vagyoni állásához, keresetéhez és egyéb körülményeihez mérten állapítja meg. Midőn a felek a szolgáltatás mennyiségére és tartamára nézve egymással bírói egyességre lépnek, az egyesség megkötésénél ép úgy, mint a bíróság az ítélet hozatalánál, nem mérlegelhetik azokat a nem ismert, később beállható különös körülményeket, amelyek a szolgáltatás mennyiségét és tartamát utóbb lényegesen megváltoztathatják.

Ha bírói egyesség esetén a 413. §. alkalmazását kizárjuk, az érdekeltek a szolgáltatás mennyiségének vagy tartamának megváltoztatását csak esetleg a Pp. 563. §. 11. pontjára alapított perújítási keresettel kérhetnék. Ámde az 567. §. kimondja, hogy a perújítás határideje hat hónap s az 563: §. 4., 5. és 6. pontjában foglalt esetek kivételével, perújításnak öt évvel az egyesség megkötése után többé helye nincs. Minthogy pedig azok a körülmények, amelyek a szolgáltatás mennyiségének vagy tartamának megváltoztatására alapul szolgálhatnának, rendszerint nem máról holnapra, hanem a dolog természeténél fogva huzamosabb idő, tehát évek után alakulnak ki: az érdekeltek a 413. §-ban írt jog érvényesítésétől legtöbb esetben elesnének. Vegyük figyelembe pl. azokat a tartásdíjakat, amelyek mennyiségét és tartamát a felek még a békés viszonyoknak megfelelően állapították meg egyességileg. Miután ezek legtöbbjére nézve az 567. §. zárbekezdésében szabályozott öt év már eltelt, az érdekeltek azok felemelését vagy leszállítását — a törvény szavainak holt betű szerinti értelmezése esetén — a megváltozott háborús viszonyokra való tekintettel sem kérhetnék.

Nem lenne tehát annak semmi értelme, s azt a törvényhozó sem akarhatta, hogy azok a felek, akik a jogvitát egymásközt bírói egyességgel oldották meg, az anyagi jog szempontjából hátrányosabb helyzetbe kerüljenek azoknál, akik az ügyet bírói döntésre engedték.

A 413. §. szociális és gazdasági jelentőségét elvitatni nem lehet, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a járadékok és viszontszolgáltatástól nem függő más időszakos szolgáltatás iránt indított keresetek nagy része főként a tartási, ellátási keresetekben (ideiglenes és végleges nőtartás, gyermektartás, életjáradék stb.) merül ki. Különösen tág tere nyílik e §. alkalmazásának most, midőn a háborús körülmények folytán a kereseti viszonyok és vagyonszerzési lehetőségek fantasztikus módon megváltoztak vagy eltolódtak és a lakbér, valamint a legtöbb életszükségleti cikk, ú. m. élelem, ruha, tüzifa, gyógyszer stb. ára oly aránytalanul emelkedett, hogy az egyén gazdasági egyensúlya alapjában megrendült és a megélhetésért, a mindennapi kenyérért valósággal küzdenünk kell!

Ötömösy Zoltán.

II.

A bírói gyakorlat a következő:

«A kir. Kúriának *állandóan követett* gyakorlata szerint olyan esetben, amikor a *törvénytelen gyermek* tartására vonatkozó fizetési kötelezettség *időtartama* a gyermek bizonyos életkoráig bíróilag vagy *egyességileg* megállapíttatik, ez a körülmény nem zárja ki azt, hogy az anya a tartásdíj fizetését további időre is követelhesse, ha a gyermek abban az életkorban még az anya társadalmi állásához képest nem képes magát eltartani.» (Kúria P. III. 8054/1915. Mjogi Dtár X. 95. sz.)

«Ha a *bírói egyesség* megkötése utáni időben a férj vagyoni helyzete lényegesen javult, a nő pedig teljesen vagyontalan és az egyességileg kötelezett *nőtartási* összeg a férj mostani vagyoni és a nő társadalmi helyzetére tekintettel a szükséges tartás fedezésére nem elegendő, a bíróság az *ideiglenes nőtartást* felemeli.» (Kúria Rp. II. 1153/1915. Perjogi Dtár II. 269. és Mjogi Dtár IX. 203.)

Ellenben a közjegyzői okiratban vagy hagyatéki osztályegyességben kötelezett ideiglenes nőtartás vagy életjáradék leszállítását vagy felemelését nem engedi meg. Kúria 1914. G. 372., P. III. 1062/1917., P. I. 2484/1917., Mjogi Dtár XI. 176., 178. és Perjogi Dtár II. 268.

A német ZPO. nem tartalmaz oly szabályt, mely szerint a jogerős végzéssel tudomásul vett bírói egyesség a jogerős bírói ítélet hatályával birna. Ezért nem engedi meg a német gyakorlat (Entsch. der RG. 23, 38, jénai, königsbergi, karlsruhei főtörvényszék) a német ZPO. 323. §-át — amely megfelel a Pp. 413. §-ának — a bírói egyességre alkalmazni. Alkalmazza azonban az *elismerés* (Pp. 390. §.) alapján hozott ítéletre (amely lényegileg alig különbözik a bírói egyességtől) a drezdai főtörvényszék 1908 júl. 13-iki határozata (Annalen 29, 458).

Virágh Gyula (Ügyv. Lapja 1918. 23. sz.) «contractus contrahentibus legem ponit» elve alapján, úgy a bírói, mint a magánegyességgel szemben, megtagadja a 413. §. alkalmazását.

Közli: *Dr. Kovács Marcel.*

Szemle.

— **Reminiszcenciák.** Népek küzdelmében kultúra áll kultúrával szemben és a győzelemnek, ha van történelmi igazság, a fejlettebb, haladottabb, az emberiség egyetemét nagyobb lendülettel szolgáló kultúra javára kell jutnia. Amíg még autokrata érdekek vitték a népek sorsát, inkább megeshetett, hogy ezt a döntést ideig-óráig meghamisította egy-egy túlhatalmas dinaszta kardja; ma, amikor a nép ősereje az egyetlen hatóerő, ily meghamisítástól nem kell tartani.

Mindnyájunkban, akik mióta eszünket tudjuk, Nyugat felé zarándokoltunk kultúrszomjunkat oltani, több-kevesebb tudatossággal élt és dolgozott az a felismerés, hogy hazai kultúránk menthetetlenül elcsenevészedik, ha a nyugati vezető társadalmak szellemi életébe nem tud szervesen belekapcsolódni. Küzdöttünk és szenvedtünk az e közösségbe tartozásért, amely itthon legkevésbbé volt rokonszenves: hiszen itthon az uralkodó irány a protekción, biharmegyei műveltségen, sovén önimádáson felépült, tudatlanságára büszke magyar úri tempó volt, amely megbélyegezte a «skribler-bírót», hazátlan bitangnak keresztelte a szocialistát, gyanúsnak és megbízhatatlannak talált mindenkit, aki a jog és a társadalmi fejlődés közti összefüggésre csak rá is mert eszmélni.

Ebbe a kórusba álltak bele azok, akik a háború során alakult német-osztrák-magyar bajtársi szövetség kultúrmunkáján is kivetni valót találtak. Azelőtt évtizedekig fordították le szolgai módra a német és osztrák jogi géniusz termékeit — sokszor teljesen félreértve, még többször meg nem értve, de mindig titokban és a saját bölcseségük gyümölcsének adva ki művüket — de azonnal a magyar jog önállóságát kezdték félteni, amint kialakult az a mozgalom, amely a jogalkotást arra alkalmas részében, tehát az úgynevezett forgalmi jogban, a három birodalomban bizonyos egységes elvek szerint óhajtotta előkészíteni és irányítani. Hiába utaltunk már akkor is arra, hogy nincs szó sivár uniformizálásról, nincs szó a német túlsúlynak ránk erőszakolásáról, hanem szó van arról, hogy mivel a háború soká tart s utána is ki tudja meddig leszünk elzárva a nagy nyugati államokkal való szellemi anyagcserétől, csatlakozzanak egymáshoz a szellemi

élet terén is azok, akiket a közös fronton való küzdés már amúgy is érintkezésbe hozott, tanuljanak egymástól és tanítsák egymást, s így készítsék elő azt a jobb kort, amikor ezt a szövetséget a népek kultúrszövetségévé lehet kibővíteni.

Nos, attól a mozgalomtól ugyan kár volt óvni a magyar jogászságot és erre a mozgalomra ugyan nem cáfolt rá a tények logikája, amint ezt a jóslata bekövetkezése miatti büszkeségtől dagadó kebellel óhajtja egyik laptársunk megállapítani. A bajtársi szövetség egyéb kárt jogéletünkben nem okozott, mint azt, hogy egynehány kíváló német tudós előadását hallgattuk meg Budapesten és egy-két hazai kiválóságunkat megismerték Németországban, hogy létesült a berlini egyetemen egy magyar intézet, amely többek közt a magyar jogba vágó kérdésekben is tájékoztatást nyujt, hogy módot adott egy pár jogtrónknak arra, hogy német nyelvű műveik Németországban megjelenjenek és hogy a forgalmi jog egyes ágainak fejlesztése kérdésében néhány közös szakvélemény került. Melyik az események közül az a katasztrófa, amelytől annyira óvni kellett a hazát? Az, hogy a tisztességtelen verseny elleni egységes tartalmú törvény nem jött létre? Bizony, kár, hogy nem jött létre, mert ha létrejött volna, már a mi köztudatunkban is derengeni kezdene az «Anpreisung» és az «Anschwärzung» fogalma . . .

A múzsák nem haladhatnak a harcvonal élén: lenge köntösüket ne érje ellenség fegyvere. Az ő helyük a front mögött van. A megváltozott külpolitikai orientáció, természetes, nem fog hatás nélkül maradni az ő orientációjukra sem. Mégis biztosra vesszük, hogy ez a hatás nem állhat a német kultúrához való viszonyunk teljes felbomlásában. Földrajzi helyzetünk, multunk, gazdasági érdekeltségünk, a szláv-román nyomás elleni védekezésünk ezt százszorosan kizárja. Művelődésünk azonban csak nyerhet azzal, ha más kultúrákhoz való közeledéssel a német behatás eddigi kizárólagosságát enyhíthetjük. Minden tudás kincs és minden nyelv egy új kulcs ehhez a kincshez. A bajtársi szövetség gondolata nem bukott meg: sokszorta hatalmasabb és terebélyesebb kibontakozásának csak akkor jön meg majd az ideje, ha a népek politikai szövetségében megtalálja azt az alapot és hátteret, amely e világ minden kultúrenergiáját új lendületre szabadítja fel.

— **A bírák és bírósági segédszemélyzet** szolgálati viszonyainak javítása tárgyában az igazságügyminiszter az érdekeltektől kért előterjesztést. Az országos bírói és ügyészi egyesület budapesti osztálya kebelében alakult bizottság az elmult héten értekezletet tartott a kormány elé terjesztendő kívánságok megvitatása végett. A bizottság hangsúlyozta, hogy az előterjesztések során egyaránt fogja figyelembe venni a budapesti és vidéki kartársak érdekeit, amely utóbbiak a közlekedési nehézségek folytán a tanácskozásokban részt nem vehetnek. Az egyes szakok szerint (kinevezés, fegyelmi eljárás, ügyészi szervezet stb.) albizottságok alakíttattak, amelyek feladata lesz az előterjesztés tervezetének előkészítése. Mint legsürgősebben megoldandó kérdéssel, az értekezlet már is foglalkozott a fizetésrendezés kérdésével. Kiindulópontul a kívánalmak megállapításánál az szolgált, hogy mindenkinek, akit az állam, mint igazságszolgáltatásának közegét alkalmaz, a létminimumot biztosítsa, egyben a többi államtisztviselőkhöz képest a bíráknál megkívánt magasabb képzettséget és a mellékfoglalkozás tilalmával járó jövedelem kevesebbletet jutalmazza, illetve egyenlítse ki azzal, hogy a bíráknak és államügyészeknek egy megfelelő fizetéspótlékot ad. A javadalmazás további főelve lenne, hogy minden állásban — a rendkívüli esetektől eltekintve — időnkint mindenki fizetésben automatice előlép, tekintet nélkül a továbbra is kinevezéshez kötött rangemelésre. Ugy tudjuk, ezek az alapelvek a kormány intencióival nem ellenkeznek, reméljük, hogy a jóindulaton kívül az anyagi eszközök is csakhamar rendelkezésre állanak a régi kívánságok kielégítésére.

— **Köztisztviselő Ügyvédek Szervezkedése.** A Köztisztviselő Ügyvédek Országos Szövetsége november hó 17-én a kincstári jogügyi igazgatóság tanácstermében rendkívül népies közgyűlést tartott, amelyen Marinovich Imre dr. miniszteri tanácsos, ügyvezető elnök elnökölt. Az elnök megnyitó beszédében bejelentette, hogy az Országos Szövetség a Nemzeti Tanács védelme alá helyezte működését, azután részletesen ismertette a Szövetségnek széleskörű szociális érzékről tanuskodó munkaprogrammját. Ezután megválasztották a választmányt és a tisztikart, továbbá a különleges kartársi érdekek képviseletére hivatott szakelőadókat. Végül Karatiáth Jenő dr. kincstári ügyész, szövetségi titkár által előterjesztett indítványra kimondották, hogy a legmagasabb jogi képesítés megszerzése a köztisztviselői pályán megfelelő elismerésben, tehát az általános tisztviselői fizetésrendezésig, majd azután is nagyrészben ugyanazon indokoknál fogva, époly különleges eljárásban részesítendő, amint az a bíráknál és ügyészeknél törvényhozásilag már megtörtént. Az Országos Szövetség ennélfogva emlékiratban hívja fel a népkormány figyelmét a naponként öt koronát kitevő ügyvédi készültségi pótlék méltányos kiutalására.

— **Hadbavonultak levelezése.** I. Dr. Lepény István medgyesegyházi, dr. Szőllőssi Zsigmond aradi, dr. Grünbaum Nathaniel nagyatádi, dr. Kabos Ármin lipótújvári, dr. Ádám Ferenc mezőturi, dr. Grünfeld Márkus csaczai, dr. Könczöl Ferenc és társai sárvári, dr. Bleuer Sándor békési, dr. Schwarz Lajos csáktornyai, dr. Molnár Dezső ruttkai, dr. Etlényi Géza nagykanizsai, dr. Kovács Andor nagyváradi, dr. Borgida Lajos szatmári, dr. Weiss Sándor kolozsvári, dr. Sor Dezső nagyváradi, dr. Barcza Ferenc miskolczi, dr. Lőwy Ferenc kassai és dr. Medgyesi István szatmárnémetii ügyvédek jelentkezéseit.

II. Dr. Antal Elek, dr. Lukács József, dr. Osvárth Ferenc, dr. Benkő Géza, dr. Láng Aladár, dr. Hámor Ármin, dr. Hirschmann Gyula, dr. Fuchs Antal, dr. Lindner József, dr. Elischer Vilmos, dr. Stenzel János és dr. Frank József budapesti ügyvédek bejelentését áttettük a budapesti Ügyvédi Kör helyiségében megalakált Hadbavonult Ügyvédek Országos Szervezetéhez.

III. Dr. Bures Lipót nyitrai törvényszéki bíró, dr. Kiss Vilmos nagylaki járásbírósági jegyző, Horkai István királyhelmeczi járásbíró, dr. Bernhard Károly bíró és dr. Vélcás Lajos kolozsvári törvényszéki bíró bejelentését addig, amíg a hadbavonult bírák és ügyészek szervezete megalakul, evidenciában tartjuk.

— **Hadbavonult ügyvédek mozgalma a debreczeni ügyvédi kamarában.** Dr. Móra Lajos szolnoki ügyvéd a debreczeni ügyvédi kamarához a hadbavonult ügyvédek érdekében indítványt terjesztett elő, melynek lényeges pontjai a következők: 1. A hősi halált halt ügyvédek az ügyvédség halottainak tekintendők; hátramaradottjaikról a kamara gondoskodik. 2. Minden hadbavonult ügyvéd legalább 5000 K kamatnélküli segélyben részesítendő. 3. A hadbavonult ügyvédeknek eddig megszavazott segélyek 100%-kal emeltessenek fel és ezek a hadiállapot megszünte után is bizonyos ideig tovább járjanak. 4. Minden hadbavonult ügyvéd a békekötése után minden kamarai illetéktől mentes legyen a békekötéstől számítva annyi ideig, mint amennyi ideig katonai szolgálatot teljesített. 5. Azon ügyvédek ellen, akik magukat az ügyvédek jegyzékéből töröltették, hogy álcímeken és az ügyvédi tekintélyt sértő módon kivonják magukat a katonai szolgálat alól, fegyelmi eljárás indítandó. Ezek a békekötés után annyi időre törlendők az ügyvédek névjegyzékéből, mint amennyi ideig álcímeken felmentve voltak.

Kilenc évi kiváló joggyakorlattal bíró, ügyvédi iroda önálló vezetésére képes, magyar, német és román nyelvet írásban és szóban perfektül tudó *ügyvédhelyettes*, ügyvédi irodába vagy nagyobb pénzintézethez, esetleg vállalathoz azonnali belépésre megfelelő állást keres. Minimális feltételek 1500 K havi kezdőfizetés és szokásos mellékjövedelem. Ajánlatokat «Dr. Rosmann Bernát ügyvédhelyettes, Désakna, Dés mellett» címre kérek. 16196

Fiatal ügyvéd társulna vagy irodavezetést elvállalna. Ajánlatokat kiadóba Dr. Z. névre. 16192

Tizennégy évi vidéki gyakorlattal bíró a magyar nyelven kívül németül és tótul perfektül beszélő, harctérről visszatért ügyvéd társulna vagy nagyobb irodavezetést vállalna. Ajánlatokat Tkv. jeligére a kiadóhivatalba. 1619

Fiatal ügyvéd, budapesti ügyvédi irodában, esetleg vállalatnál azonnali belépésre megfelelő állást keres. Szorgalmas, törekvő, fizetési feltételei szerények. Szíves megkereséseket «*Dr. P. A.*» névre kiadóba kér. 1620

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Az akkori bizottság nem akart állást foglalni abban a kérdésben, hogy ha a törvényszéki bíró az automatikus előlépés folytán (tehát helyben) a táblabírói fizetést s a táblabíró a kúriai bíró fizetését éri el, egyúttal automatikusan megkapja-e a táblabírói, illetve kúriai bírói elnevezést, vagy ehelyett más az előlépést kifejezésre juttató címet.

Azt hiszem, hogy a mai demokratikus világnézetnek itt is a címek megszüntetése a megfelelő. Minden bíró egyszerűen azon bíróság bírájának neveztessék, amelynél működik.

Legfontosabb kérdés azonban a *bírói állások betöltése*. Mert az automatikus előlépés rendszere — legalább tudomásom szerint — nem terjed ki, de nem is terjedhet ki addig, hogy a bíró automatikusan kerüljön a felsőbb bíróságokhoz. Erre szelekció kell, itt a «kiválóság»-ok érvényesülésének helye.

Miként történjék tehát mindhárom vagy mindkét fokon (nem tudhatjuk hány fokú bírói szervezetük lesz) a bírói állások betöltése?

A memorandum III. részében részletesen felsoroltuk az eddigi kinevezési rendszer hátrányait.

Ma arról van szó, miként lehetne leghatályosabban biztosítani a bíróságoknak azt a történeti jogát, hogy saját testületük kiegészítése tekintetében autonóm befolyásukat érvényesítsék.

A memorandum e tekintetben azt követelte, hogy a miniszteri tervezet 57. §-ában felsorolt bírói állásokra mindig pályázatot kell hirdetni, a bíróság elnöki tanácsa a jelentkezők közül hármat kijelöl (kandidál), akik közül az egyiket az igazságügyminiszter köteles kinevezésre javaslatba hozni.

Az alkotmányváltozás folytán ezt a követelményt szintén revizió alá kell vonni.

A királyság idejében a bírák a bírói hatalmat a király nevében gyakorolták s ezért a király nevezett ki minden bírót, a miniszter és a minisztertanács tulajdonképen csak közvetítő szerepet játszott.

A bírói függetlenség szempontjából ez annyiban megfelelő volt, hogy a bírót — legalább formailag — nem a kormány, hanem a király nevezte ki, aki a kormány előterjesztését felülbírálta és néha vissza is utasította.

Ma azonban, amikor a bírót felsőbb szerv hiányában közvetlenül a kormány nevezi ki, a bíró kinevezése kérdésében legalább formailag — függőbb helyzetbe került a kormánnyal szemben, mint annakelőtte.

Önként felmerül tehát az a megoldás, hogy a bírót ne a kormány nevezze ki, hanem a felsőbb bíróság teljes ülése válassza.

Mert ha már az igazságügyminiszterre kötelező lenne az elnöki tanács kijelölő javaslata, sokkal egyszerűbb, ha a kijelölő javaslát tárgyában a bíróság teljes ülése dönt.

Hogy áll a bírói állások betöltése ma a Kúrián. Az alsófokú bírák jelentkeznek az elnöknél, az elnöki tanács a jelentkezők közül egy állásra hármat kandidál s a miniszter — eddig szinte kivétel nélkül — az első helyen jelöltet neveztette ki. Ha pl. három állás került egyszerre betöltés alá, kinevezte az első három kijelöltet. Mennyivel egyszerűbb és a mai kor követelményének megfelelőbb volna, ha az elnöki tanács a maga kandidációját a Kúria teljes ülése elé vinné s ez a teljes ülés, amelynek tagjai alsófokú bíráskodásuk idejéből közvetlen tapasztalatból ismerik a jelolteket, szótöbbséggel választaná meg új bírótársát. Ugyanígy tenné a tábla, de ez már nemcsak a saját bíráit, hanem a tábla területén működő elsőfolyamodású bírákat is választaná.

Természetes azonban, hogy ilyen radikális reform megvalósításáról ma, amikor minden labilis ebben a szegény országban, nem lehet szó. Csak a helyzet tisztulása után.

Ma, amikor oly sok székhelyét vesztett bírónak elhelyezése szükséges, ez csakis központilag a kormány részéről való kinevezés útján történhetik meg.

Úgy hallom, hogy a bíróságok befolyásának a kinevezésekre biztosítása céljából egy olyan kívánság is merült fel, mely szerint egy budapesti bíró delegáltatnék vagy berendeltetnék az igazságügyminisztérium elnöki osztályába.

Ez, nyilván a mai általánosan elterjedő bizalmirendszernek volna nálunk meghonosítása.

A bizalmiférfiak rendszere lehet helyes és szükséges gyárakban, bankokban, szóval olyan helyeken, ahol munkaadó és munkás állanak egymással szemben, de nem a bíróságoknál, ahol az elnök bírótársa a bíráknak és nem főnöke.

Ahol a bírónak egész működését a törvény szabályozza, ahol egész könnyen megtörténhetik, hogy egyes udvariassági látogatásoktól eltekintve hónapok, sőt akár évek is elmulhatnak anélkül, hogy a bírónak a bíróság elnökével találkoznia vagy valamely hivatalos dolgot együtt elintéznie kellene.

A bíróság talán az egyedüli hatóság és intézmény, amely nem tűri a zsarnokoskodó ú. n. erélyes vezetést, amelyre pedig az «ancien regime» oly nagy súlyt helyezett. A legjobb elnök az, akit a bíró sohasem lát magával *szemben*, aki szinte láttatlanul vezeti a bíróságot és csak akkor jelenik meg, ha bírótársának segítségére kell lennie ügyes-bajos dolgaiban.

Az elnöki tanács és a teljes ülés azok a szervek, amelyekben minden bíróságnak autonómiája a legerőteljesebben érvényesülhet, ne dobjuk ezeket oda új jelszavakért, hanem inkább fejlesszük és tágítsuk hatáskörüket. Ahol nincsenek (törvényszékeknél) meg kell őket szervezni és ahol meg vannak (felsőbíróságok) ott választott tagokkal fel kell őket frissíteni s hatáskörüket kiterjeszteni nemcsak az ügy- és személybeosztásra, hanem az eddig a miniszter kezében volt felügyeleti jog nagyobb részének gyakorlatára.

Olyan hatalmas autonóm szervek lesznek ezek, amelyekkel más hatóság nem dicsekedhetik s amelyekkel szemben a bizalmiférfiak rendszere egy vérszegény intézmény.

Ha a bírói állások választás útján fognak betöltetni s a megválasztott bírák automatikusan előlépni, oly teljét fogják élvezni a bíróságok a függetlenségnek, aminőt sehol, semmiféle testület.

Nem szabad természetesen megfeledkezni az *államügyészségnek* megerősítéséről és függetlenítéséről sem. A Jogászegyletben f. évi március 23-án tartott előadásomban foglalkoztam ennek a kérdésnek egész komplexumával:

az ügyészség helyzetével a kormány irányában, az utasítási jog reformjával s az ügyészek elmozdíthatóságának problémájával.

Úgy itt, mint a memorandumban a régi koronaügyészségnek az ügyészség szervezetébe tényleges beállítása mellett foglaltam állást. És a koronaügyészségnek immár legfőbb államügyészséggé történt elnevezése ennek az álláspontnak felel meg és egy oly reformot enged sejtetni, mely szerint a legfőbb államügyész lesz az államügyészség szervezetének feje.

A legfőbb államügyésznek az igazságügyminiszterhez való viszonya és ennek a viszonynak összhangzásba hozatala a miniszteri felelősség intézményével oly kérdesek, melyeknek taglalása meghaladná e cikk keretét.

Az államügyészség összes tagjainak kinevezése épúgy, mint a bíróságok vezetőinek kinevezése természetesen ezentul is az igazságügyminiszter hatáskörébe tartozhék.

Ami *a bírák és ügyészek összeférhetetlenségének kérdését illeti,* a memorandumnak ezt a részét Székács Aladár barátom írta meg az ő világos, közvetlen és gyakran költői lendületű stilusával. Állasfoglalása igen liberális volt s egész meglepett minket, hogy egyes vidéki osztályok a memorandumnak ezt a részét nem helyeselték s a bírónak további szigorú elzárkózottsága mellett foglaltak állást.

Sajnos, a memorandumot — kívülünk eső okból — a közgyűlés jóváhagyása alá nem bocsájthattuk, ami az egyöntetű állásfoglalás szempontjából nagy hiba volt.

Vigyázni kell, hogy ez a hiba meg ne ismétlődjék, mert a fenti disszonancia is bizonyítja, hogy mennyire szükséges a bírói kart érdeklő kérdésekben meghallgatni a bírói kar egyetemét s így különösen az oly nagy értékeket képviselő vidéki bírák véleményét, amelyet mi budapestiek sohasem képviselhetünk egy természetesnek föltételezett hallgatólagos felhatalmazással.

Így azt hiszem, hogy pl. budapesti bíráknak bizalmi emberekként delegálása az igazságügyminisztériumba szintén nem találna osztatlan tetszésre a vidéki bírák körében, akik különben is régóta és nem alap nélkül sérelmezik az ő mostohább helyzetüket, amely talán soha sem volt mostohább, mint ma.

Ami tehát az összeférhetetlenség kérdését illeti, erre nézve az említettem vidéki osztályok álláspontját némileg igazolta az azóta megadott külön bírói pótlék, mely nemcsak a bíró különleges működésének értekmérője, hanem egyúttal a mellékfoglalkozás törvényes tilalma nyujtott kárpótlás.

Ötvenharmadik évfolyam. 50. szám. Budapest, 1918 december 15.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Mendelényi László* kúriai elnöki tanácsos: Bírói kívánságok és az új rendszer. — *Dr. Angyal Pál* egyetemi professzor: Büntetőjogszabályaink és a Magyar Népköztársaság. — Mit tett a budapesti kamarai választmány a hadbavonultak érdekében? — *Dr. Auer György* államügyész: Rendészetünk a forradalom előtt. — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. XII. k. 14. és 15. ív.

Bírói kívánságok és az új rendszer.

Amikor a múlt év őszén az akkori igazságügyminiszter úrnak átadtuk az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületnek memorandumát a bírói és ügyészi szervezet reformjáról, sokan hittük azt, hogy immár a megvalósulás stádiumába jutott az egyesületnek 10 év óta vallott programmja: a külön státus, a helyi időszaki előlépés, a bíróságoknak és ügyészségeknek a kormánytól minél teljesebb függetlenítése és a bíróságok autonómiájának kiépítése.

Csalódtunk.

A memorandum alapján a minisztériumban egy törvénytervezet készült, amelyben, amikor azt nekünk egy ankéten bemutatták, alig ismertünk rá a nagy tanulmányok alapján készült előterjesztésünkre.

Összetörpült, megcsonkult a kodifikáció Procrustes ágyában. Szerencsére napvilágot sem látott.

Pedig a mi emlékiratunk nem tartalmazott semmiféle felforgató kívánságokat.

Ugynevezett «bölcs» mérsékletet tanusítottunk a követelésekben (emiért több oldalról szemrehányás is ért), hogy azoknak megvalósulását megkönnyítsük.

Sokat tünődtünk azon, hogy miért nem értünk el sikert, holott egy megértéssel és jóindulattal telt miniszterrel állottunk szemben, akit egész multja fűzött a mi programmunkhoz.

Kétségtelenül akadályozólag játszott közre sok körülmény (háború, személyi differenciák stb.) de a legfőbb ok abban az ellenszenvben és maradi szellemben rejlett, mellyel az egész kormány ezt a kérdést kezelte.

Ismét beigazolódott Bucklenek az az igazsága, melyet az emberi művelődés történetéről írt művében megállapított, hogy t. i. semmiféle nagy reform akár a törvényhozás, akár a végrehajtó hatalom terén soha és sehol sem indul ki a kormánytól, hanem mindig kívül álló tényezőktől.

Ezeknek azonban sokáig kell zárt ajtókon kopogtatni, mert a kormány csak akkor határozza el magát a reformra, amikor a kívülről jövő nyomásnak már ellenállni nem tud.

A nyomás akkor úgy látszik még nem volt elég nagy, most azonban a nagy átalakulások méhéből mindenütt előtörő energiakisugárzások eredményeként valószínűleg sikerrel fog járni.

A bírói és ügyészi egyesületnek budapesti osztálya — amely még jóval a forradalom kitörése előtt — magához ragadta az egyesület irányítását, bizalmi rendszer alapján egy tekintélyes számú bizottságot létesített, amely szakbizottságokra osztva szerényen dolgozik a bírói kar követeléseinek formulázásán.

Nagy bizalommal tekinthetünk ezeknek a bizottságoknak működése elé. A munka jó kezekben van s bizonyára kifejezésre fogja juttatni a bírói és ügyészi kar egyetemének érdekeit és kívánságait.

Ezek most már bizonyára radikálisabbak lesznek, mint az egy év előttiek.

Hogy aktuálisabbak-e, nem tudom.

De ha aktuálisak, akkor éppen olyan időszerűnek tartom a feledés homályából kiemelni és az illetékes körök figyelmébe ajánlani a mi tavalyi memorandumunkat.

Ennek elkészítésében az ő nagy szaktudásukkal, gazdag gyakorlati tapasztalatukkal vettek részt: Bubla Ferenc, Sebess Dénes, Adolf Sebestyén, Olchváry Zoltán, Nitsche Győző, Alföldi Ede és last but not least: Székács Aladár, akinek személyét, mint összekötő kapcsot, különös megnyugvással látjuk a most működő bizottság élén.

Nézzük és revidáljuk tehát ezen tavalyi előterjesztésünknek főbb pontjait.

Főkövetelésünk volt a *külön bírói státus.* Ez a követelés, melynek jogosultságát a jelenlegi igazságügyminiszter úr hivatalba lépése után nyomban elismerte, véleményem szerint lényegében a külön bírói működési pótlék megadásával máris megvalósult.

Mert mi a lényege ennek a külön státusnak?

Az, hogy a bírákat és ügyészeket a többi állami tisztviselőtől elkülönített és eltérő elvek, illetve fokozatok szerint javadalmazott személyzeti összlétszámba kell helyezni.

A bírónak különleges működését és összeférhetetlenségét honoráló külön javadalmazás ma már megvan s ez nézetem szerint oly értékes vívmány, hogy azt többé feladni nem, hanem csak fejleszteni szabad.

Ezzel szemben már csak másodrangú kérdés az, hogy a fizetési osztályok megegyeznek-e a többi államtisztviselői fizetési osztályokkal, vagy pedig — ami kétségtelenül helyesebb — ezektől el fognak térni.

Azt hiszem azt a kívánságot, melyet a tavalyi memorandumban akként fejeztünk ki, hogy ne tartozzanak tehát a bírák az állami tisztvisélők VIII—II. fizetési osztályaiba, hanem egy külön státusba, amelyen belül volna az első-, másod- és harmadfokú bírák csoportja, megfelelő és automatikusan emelkedő javadalmazással, a most működő bizottság is magáévá fogja tenni s annak életbeléptetése ma már nem fog nagy nehézséget okozni.

Az időszaki helyi előlépés követelménye egyrészről szorosan összefügg a külön státussal, melynek folyománya, másrészről a bírák individuális függetlenségével, melynek sine qua nonja.

Lényege az, hogy a bíró fizetése ne a kormány tényénél, hanem a törvény erejénél fogva emelkedjék időszakonkint (2—3 évenkint) oly magas fizetésig, aminő a felsőbb fokozatú bíró legmagasabb fizetése.

Részben ma is megvan ez, de a kormány útján adományozott felsőbb bírói cím és jelleg adományozása alakjában.

A reformnak nemcsak a kormány e részbeni ténykedése kiküszöbölésében, hanem egyúttal a cím- és jelleg-adományozás megszüntetésében kell állania.

Osztatlan tetszésre talált a bizottságban Olchváry Zoltánnak erre vonatkozó javaslata, melyet a népköztársaság szelleme ma teljesen időszerűvé tett. Ez a javaslat rámutatott a felsőbb bírói cím- és jelleg-adományozás rendszerének helytelen és igazságtalan voltára, amely való mivoltjából kiforgatta nemcsak a címeket, hanem a bíróságokat; mert könnyen előfordulhat, hogy a törvényszéknél és járásbíróságnál több a táblabíró, mint a törvényszéki és járásbíró s a táblán több a kúriai bíró, mint a táblabíró.

Igen nagy és mindig fokozódó sérelme végül a bíráknak «*a berendelt bíró*» intézménye mai formájában.

Az intézmény kétségtelenül elfajult. Szilágyinak nem az volt az intenciója, hogy valaki mint jegyző berendeltetvén felvihesse a miniszteriumban a kúriai bíróságig anélkül, hogy csak egy ítéletet is hozott és bírósági tárgyaláson részt vett volna.

Itt radikális reformra van szükség. A memorandumnak az a kívánsága, hogy a bíró berendelése a berendeléstől számított 3 év alatt automatikusan megszűnik, azt hiszem ma is helytálló

Ha a miniszter tovább benn akarja tartani a berendelt bírót ez csak úgy lehetséges, ha átveszi őt a minisztérium tisztviselőinek létszámába, ahonnan bírói állásra újból többé ki nem nevezhető. Megfelelő átmeneti idő után tisztába hozható, hogy hány miniszteriális és hány berendelt állásra van szüksége a minisztériumnak. A szükséges átrendszeresítéseknek ma már nincs akadálya.

Sokan tavaly a háború miatt, ma pedig a háború és béke közötti nehéz vajudás szomorú helyzetére tekintettel egy gyökeres szervezeti reformot időszerűnek nem tartottak.

Időszerű azonban mindig az előkészület és a céltudatos munka oly irányban, hogy egy oly refomterv készüljön el, amely — amint erre kellő alkalom kínálkozik — azonnal megvalósítható legyen. ***Dr. Mendelényi László.***

Büntetőjogszabályaink és a Magyar Népköztársaság.*

2. A *személyi hatály* tárgyában rendelkező, illetőleg inkább utalást tartalmazó jogszabályai büntetőtörvénykönyvünknek a Népköztársaság proklamálásával csak egy ponton szenvedtek változást.

Nem érinti ugyanis az államforma megváltozottsága; 1. az 5. §. 3. bekezdésében foglalt azt a kijelentést, hogy: «A kivételeket a fegyveres erőhöz tartozó személyekre nézve külön törvény szabályozza» és pedig nem még utalt tartalmában sem, mert bármily nézeten legyen is valaki a katonai büntetőtörvénykönyv jogforrási természete felől (v. ö. idevágólag legutóbb ***Szabó Sándor*** fejtegetéseit; Angyal-szeminárium kiadmányai 1. füzet), az abban foglalt büntetőjogszabályok a Magyar Népköztársaság fegyveres erejéhez tartozó személyek felett is érvényesek mindaddig, míg — ami felette kívánatos — e részben új katonai Btk. nem alkottatik; 2. változatlan marad az 5. §. 4. bekezdése is, mely szerint: «A területenkívüliségre nézve a nemzetközi jog szabályai irányadók»; ehelyütt gyakorlatiassá válhatik napjainkban az a mentesség, mely az idegen államnak hivatalos minőségben itt tartózkodó hivatalnokait és az idegen haderőnek a Magyar Népköztársaság hozzájárulásával magyar területen időző részeit illeti (v. ö. ***Liszt***: Lehrbuch XIX. kiad. 117. l., ***Meyer-Allfeld:*** Lehrbuch VII. kiad. 104. l., ***Vámbéry***. Büntetőjog I. 165. l.; ellenkező nézeten *Bar:* Lehrbuch 351. és Intern Privat- und Strafrecht 575. l.).

Módosul azonban úgy szövegében, mint tartalmában a Btk. 19. §-a, mert az osztrák örökös tartományoktól történt elszakadásunk ténye a közös ügyeket és tehát «a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság»-ot megszüntette, minélfogva a 19. §. szóhangzata ezidőszerint a következő: «Az országgyűlés tagjainak mentelmi jogát a jelen törvény nem érinti», sőt arra való tekintettel, hogy az alkotmányozó nemzetgyűlés tagjai a népszuverénitás letéteményesei, nézetem szerint nem fér kétség ahhoz, hogy ***a mentelmi jog az alkotmányozó nemzetgyűlés tagjait is megilleti;*** megilletendi pediglen őket úgy az immunitás, mint az inviolabilitás, mert ők is elmondhatják magukról Mirabeau-nak 1789 június 23-án a szertartásmesterhez intézett szavait: «Allez dire à votre maître que nous sommes ici ***par la puissance du peuple*** et qu'on ne nous arrachera que par la force des baïonnetes» (v. ö. Arch. Parl. 8. k. 146. l.), melyeknek következményeként ki is mondatta az Assemblée nationale, hogy: «la personne de chaque député est inviolable» (v. ö. Arch. Parl. 8. k. 147. l.).

Kérdéses lehet azonban, vajjon tekintettel az 1918. évi nov. 16-án hozott néphatározat III. cikkére, mely szerint addig, míg az alkotmányozó nemzetgyűlés másként nem határoz, ***az állami főhatalmat*** a Károlyi Mihály elnöklete alatt álló népkormány gyakorolja a Magyar Nemzeti Tanács intézőbizottságának támogatásával»: felelőtlenek-e és illetőleg ki vannak-e véve a népkormány tagjai büntetőjogszabályaink hatálya alól? Nézetem szerint a népkormány tagjai, mert a nép «*akaratából*» bírják állásukat, következőleg felettük csak a nép áll, minélfogva más, mint a nép által felelősségre nem vonhatók; a népet viszont «Magyarország Nemzeti Tanácsa» képviselvén, a felelősségvonásra hivatott szerv ezidőszerint a Nemzeti Tanács. ***Büntetőbíróság büntetőjogszabályaink alkalmazásával a népkormány tagjai ellen hivatali állásuk tartama alatt eljárást tehát nem indíthat,*** nem annál kevésbé, mert a főhatalomnak a népkormányra történt átruházásával a kegyelmi jog és tehát ennek keretén belül a pertörlés (abolitio) joga is a népkormányt illetvén, az ily esetleg mégis megindított eljárás továbbfolyását vagy megakasztaná a kegyelmi tény, vagy be kell következnie a pertörlés megtagadásával egyidejűleg az illető népkormánytag demissziójának vagy lemondásának, mikor is nincs már semmi akadálya a büntető eljárás lefolytatásának s a büntetőjogszabályok alkalmazásának, mert a hivatali és illetőleg főhatalmi állásától megvált egyén immár nem feleletmentes és pedig nem a főhatalmi állásában elkövetett bűncselekményekért sem. A büntetőjogszabályok alól való feleletmentesség tehát addig illeti meg a népkormány tagját, míg mint főhatalmi szerv működik, megilleti pedig a büntetőbíróságok irányában s megilleti azért, mert nemcsak az esetleges büntetés, de már a büntetőeljárás is a főhatalmi szerv és illetőleg az állam tekintélyét csorbítaná. E feleletmentesség nézetem szerint az ú. n. ***eljárásjogi akadályok*** természetét osztja; a népkormányhoz tartozóság tehát nem a büntetőjogi igényt nullifikálja, hanem csak ennek processzuális megállapítását akadályozza (v. ö. ***Bülow***, Die Lehre von den Prozesseinreden und Prozessvoraussetzungen; Giessen, 1868.; v. ö. még Büntető eljárásjogi tankönyvem I. k. 299. l.). Hasonló feleletmentességgel találkozunk már a római köztársasági közjogban, mely szerint a legfőbb tisztségek viselői hivatalos eljárásukért a hivatal viselésének ideje alatt felelősségre vonhatók nem voltak (v. ö. ***Mommsen***, Römisches Strafrecht, 1899. 83—84. l.).

Büntetőtörvénykönyvön kívüli szabályok biztosították eddigelé a ***királynak*** büntetőjogszabályaink alól való mentességét. A princeps legibus salutus est (l. 31. D. l. 3.) elv a római jog receptiójával s a fejedelmi hatalomnak Isten kegyelméből származósága tantételével az összes monarchikus államokban elismertetett (így már a Sachsenspiegel III. Art. 52., 53., az 1356-iki aranybulla c. 5. §. 2.). Az Isten kegyelméből való uralkodás kifejezést mégis eleinte csak az egyháznagyok, érsekek és püspökök használták és pedig a IV. századtól kezdve alázatosságuk jeléül; a IX. századtól fogva átveszik annak használatát a világi fejedelmek s így az mind általánosabb lesz és mint kizárólagos uralkodói jog szerepel. A későbbi tudományos magyarázat ez alapon a királyságot Isten alkotta intézménynek minősítette s e tételből levonta azt a következtetést, hogy a monarcha személye szent és sérthetetlen. E következtetés egyebekben a római jogfejlődésre is támaszkodik, sőt a sérthetetlenség attributumának eredete egyenesen a «sacrosanctus» római tribun állására vezethető vissza; a tribun hatósága (tribunicia potestas) ugyanis átszállott a császárokra s ezzel a sérthetetlenség is megillette őket. A római jognak e felfogását a középkorban átszőtte az egyházias szellem s így nem csodálható, hogy ez — a korlátlan abszolutizmusnak olyannyira kedvező — tétel a legtöbb alkotmánytörvénybe felvétetett (v. ö. az 1867. évi dec. 21-iki osztrák alaptörvényt a véprehajtó hatalomról; 1. §.: «Der Kaiser ist geheiligt, unverletzlich und unverantwortlich»; az angol alkotmány szerint; 12. Car. II. c. 30.: «The king can do no wrong»; az 1831. febr. 7-iki Constitution de la Belgique 63. art.-a értelmében: «La personne du roi est inuialable»; az 1848. évi február 8.-iki Proclama costituzionale, mely a sardiniai királyságra vonatkozott, de utóbb az olasz királyságra is kiterjedt, 2. art.-ában kijelenti, hogy «La persona del Re è sacra e inuialabile». Hazánkban az 1848. évi III. tc. 1. §-a állapítja meg, hogy: «Ő Felségének a királynak személye szent és sérthetetlen» (érdekes, hogy a protestáns államokban a vonatkozó alkotmánytörvények a szent jelző mellőzésével csak a «sérthetetlenség» kifejezést használják; így a porosz alkotmánytörvény 43., 44. §§; a németalföldi törvény 53. §-a).

* Az előbbi közl. l. a 49. számban

Büntetőjogi nézőszögből a sérthetetlenség két irányban jutott jelentőséghez; egyfelől a király ellen elkövetett bűncselekmények specializálásában és tehát a felségsértési és királysértési deliktumoknak a közönséges bűncselekmények sorából való kiemeléseben és szigorú büntetésekkel való megbüntetésében, másfelől a király személyének a büntetőjogszabályok alól való kivettségében, mely mint felelőtlenség a monarchikus államokban vitátlan alaptétel, mert a felelős király ellenmondást tartalmazna (bár megjegyzendő, hogy a germán népek nem láttak az uralkodói minőség s a feleletrevonás között összeférhetetlenséget, sőt a német-római császár, jóllehet a keresztény világ legmagasabb méltóságát viselte, jogilag felelős volt, amennyiben a rajnai pfalz gróf és a választó fejedelmek tettei fölött ítélhettek; v. ö. *Nagy Ernő*, Jogi Lexikon III. r. 589. l.).

Minket ehelyütt a felelőtlenség kérdése érdekel s természetesen nem fér kétség ahhoz, hogy az I. néphatározat V. cikkénél fogva *az 1848:III. tc. 1. §-a hatályát vesztette.* Kérdés azonban vajjon a volt királynak e privilégiuma egyszersmindenkorra szóló-e, avagy csak az uralkodás idejére kiterjedő és illetőleg az uralkodói minőséghez fűződő, s hogy egyáltalában mi e felelőtlenség jogi természete. Az állásfoglalás rendkívül gyakorlatias, mert arról van szó, vajjon büntethető-e a király az uralkodása idején elkövetett bűncselekményekért ma? Felelősségre vonhatók-e az esetleges bűncselekményekhez járult bűnrészességért a felbujtók, társtettesek, bűnsegédek? Lehet-e szó landatio-criminisről, bűnpártolásról s egyáltalán oly connex delictumokról, melyek alap*bűncselekményt* tételeznek fel? *Dr. Angyal Pál.*

(Folyt. köv.)

Mit tett a budapesti kamarai választmány a hadbavonultak érdekében?

I.

A budapesti ügyvédi kamara választmánya az Ügyvédi Kamarai Közlöny rendkívüli számában beszámol a háború alatt a hadbavonult ügyvédek érdekében kifejtett tevékenységéről. A választmány tevékenysége hármas irányú volt: I. karitativ működés II. a hadbavonultak katonai helyzetét könnyítő tevékenység, III. a visszatérők jövőjének megalapozását célzó gondoskodások.

I. A háború kitörése után a választmány ügyvédtársadalmi adakozásból ügyvédmenzát létesített, amelynél a jelentkező ügyvédek és családtagjaik ebéd ellátást nyertek. Kilenc havi működés után az ebédellátást pénzbeli segélyre változtatták át.

1914 szeptember havától 1915 március haváig a választmány 75,868 korona segélyt osztott ki a háború által sújtott ügyvédek és hozzátartozóik között.

Midőn az önkéntes adakozásból összegyűjtött összeg kifogyott, a kamara rendkívüli közgyűlése elhatározta, hogy 250,000 korona járulékot vet ki a tagokra, mely összeg a bevonultak segélyezésére lett volna fordítandó. A közgyűlés határozatát az igazságügyi kormány, több ügyvéd fellebbezése folytán, megsemmisítette. Ekkor a választmány a hadisegélyezés biztosítása céljából a kormányhoz fordult támogatásért. Az Országos Hadsegélyző hivatal az ország ügyvédi kamaráinak előbb havi 100,000, majd 110,000 koronát utalt ki és ezt az összeget az erdélyi ügyvédek menekülése után (román betörés) 130,000 koronára emelte fel. 1915 március 1-től 1918 november haváig 5.240,000 koronát utalt ki a hadsegélyző bizottság, mely összegből 1.159,093 korona jutott a budapesti kamarának. A kamara területén átlag mintegy 550 ügyvéd és jelölt részesült ezen összegből segélyezésben.

II. A hadbavonult ügyvédek helyzetének megjavítása érdekében már 1914-ben, majd 1916-ban a választmány kérte a honvédelmi minisztertől, hogy az ügyvédek már bevonulásukkor tisztekké neveztessenek ki és szakképzettségüknek megfelelően foglalkoztassanak. E felette méltányos követelés a honvédelmi miniszter és a hadsereg főparancsnokság ellenzése folytán nem teljesíttetett. Hosszas fáradozás és utánjárással csak annyi volt kieszközölhető, hogy a tábori valamint a közös- és honvédhadbíróságnál jegyzőkönyvvezetőknek alkalmazott ügyvédek 6 havi szolgálat után igazságügyi segédtisztviselőkké, 12 havi szolgálat után igazságügyi tisztviselőkké neveztettek ki.

1915-ben a választmány kérelmére a hadügyi és honvédelmi minisztériumok utasították a katonai parancsnokságokat és a honvédkerületi parancsnokságokat, hogy a 42 évnél idősebb ügyvédek, amennyiben méltányossági okok fenforognak lehetőleg székhelyükön teljesítsenek szolgálatot. Ezen kedvezménynek fiatalabb korosztályokra való kiterjesztése iránti lépések eredménnyel nem jártak. Csak a hadbíróságnál alkalmazott ügyvédeknek engedték meg székhelyükön való alkalmaztatásukat. A választmány sok esetben kamarai bizonyítvánnyal támogatta a hadbavonultaknak székhelyükre való áthelyezésére irányuló kérelmeit, mely támogatás sok esetben sikerrel járt.

A hadbavonultak felmentését úgy az igazságügyi kormány mint a hadügyi és honvédelmi kormány, a választmány utánjárása dacára mostohán kezelte. Ezen felfogás részben megváltozott Vázsonyi Vilmos igazságügyi kormányzata alatt, amidőn a kamara eljárása folytán a legrégebben bevonultak részére mérsékelt számban 6 havi ideiglenes felmentés kedvezménye biztosíttatott. A választmány 1918 április havától október végeig 180 felmentési kérelmet terjesztett elő, amely 57 esetben sikerrel járt, 46 esetben a kérelem nem teljesíttetett, 77 eset már nem került elintézésre.

Felterjesztést intézett a választmány az illetékes katonai hatósághoz az ügyvédek évenkénti szabadságolása érdekében. Rendelet kibocsátása nem volt kieszközölhető, de számos esetben a kamara bizonyítványa alapján, mely a kérvényt támogatta, az ügyvédek szabadságban részesültek.

A 66,000 918. I. M. IV. sz. rendelet biztosította a jogi képesítéssel bíró legénységi állományú egyéneknek, főleg az ügyvédeknek katonai igazságügyi hatóságoknál való alkalmazásukat.

III. A tevékenység III. csoportjára vonatkozólag szószerint idézzük a választmány jelentését:

Teendőink harmadik csoportjába azon törekvéseinket sorozzuk, amelyektől a hadbavonult ügyvédek megélhetését a lehetőség szerint károsodástól megóvni és a visszatérés esetére kartársainknak exisztenciájuk újabb felépítését elősegítsük.

Ezen célból a háború kitörése utáni napon megtartott igazságügyminiszteri ankéton kértük, kieszközöltük, hogy azon peres ügyek, melyekben hadbavonult ügyvédek képviselték a felet, felfüggesztessenek. Ugyanezen kérelmünket tartottuk fen akkor is, amidőn a háború folyamán felfüggesztési eljárás mellőzése volt a törekvés.

Lépéseket tettünk az iránt, hogy a fővárosi bíróságok vezetői a tömeggondnoksági és javadalmas ügygondnoki kirendelésekben a háború befejezése után meghatározott évekig kizárólag a hazatérő kartársakat részesítsék.

A szegényvédelem és a hivatalbóli védelem díjazását és a közvédő díjának felemelését is sikerült kieszközölnünk. Ezen célra az igazságügyi kormányzat indítványára az országos hadsegélyzőbizottság egyelőre 500,000 koronát bocsájtott a kamarák rendelkezésére és kilátásba helyezte, hogy a hivatalbóli és pártfogói ingyen védelem díjazása intézményesen szabályozva lesz. A hivatalbóli védők és pártfogó ügyvédek sorába túlnyomólag hadból hazatért kartársakat jelölünk ki.

Már a háború elejétől kezdve törekvésünk oda irányult, hogy az ügyvédség azon értékes erő feleslege, amely a pályán érvényesülni nem tud, az igazságszolgáltatás, pénzügyi szolgálat, közigazgatási szolgálat és népjóléti igazgatás terén nyerjen elhelyezést. Ezen törekvésünk folytán 1917. évig 500 ügyvéd vétetett fel az ország területéről igazságszolgáltatásunk szervezetébe. Sajnos, egyelőre alig van kilátás arra, hogy ezen a területen nagyobb számmal kartársak elhelyezést találjanak. A háború kitörésekor ugyancsak kérelemmel fordultunk az akkori miniszterelnökhöz, belügyi és pénzügyi kormányokhoz, hogy az ügyvédeket képzettségüknek megfelelő állásokban ezen igazgatási ágaknál alkalmazzák. Kérelmünk folytán hadból visszatérő ügyvédeknek a közigazgatás terén leendő alkalmazását már a Wekerle és Eszterházi kormány is kilátásba helyezte, sőt kormányprogrammjába is felvette, bár a parlamentben igen erős hatalmi tényezők nyilatkoztak meg a terv ellen. Meg kell említenünk, hogy ez irányban az első kísérlet már a háború alatt megtörtént a pénzügyigazgatás terén, amennyiben számos hadbavonult kartárs adóbiztossá neveztetett ki. A háború befejezésével a hadbavonult kartársak kiküldöttjeivel az új népkormánynál eljártunk és felírtunk az iránt, hogy a visszatérő kartársakat pénzügyi, belügyi igazgatások, valamint földbirtok reform előkészítési és végrehajtási munkálatainál, minél tömegesebben alkalmazzák A nép-

kormány teljesen tisztában van a felajánlott munkaerők nagy értékével és így a kormány részéről mielőbb remélhető az alkalmazások realizálása.

A Vázsonyi igazságügyi kormányzása alatt a kamara vezetőségével folytatott megbeszélések után az igazságügyi kormány rendeletet bocsátott ki, amely a telekkönyvi azonossági munkálatoknál ügyvédeket külön díj mellett kívánta alkalmazni.

Fordultunk a hadigondozó hivatalhoz, tárgyalásokat folytattunk az iránt, hogy a hadigondozás folyamán felmerülő jogsegélyek ellátását hadból visszatérő ügyvédekre bízza.

Az országos kamara közti értekezlet állásfoglalása szerint a háború megszüntével kamaránk a pénzügyi és igazságügyi kormányokhoz fordult, hadból visszatérők részére szükséges kölcsönalap dotálása céljából. A pénzügyi kormányzat az igazságügyi minisztérium átirata után kilátásba helyezte, hogy kamaránk segélyező bizottságát megfelelő összeggel honorálja, amely lehetővé teszi majd, hogy a visszatérők átmeneti idejének legsúlyosabb anyagi gondjain ezen kölcsönnel könnyítsünk.

Több mint négy éven át kamaránk egész közéleti energiáját, erkölcsi erejét a hadbavonult kartársak helyzetének megjavításáért folytatott küzdelmekre fordította.

Minden irányban megtettük kötelességünket, hogy mégis a kivívott eredmények törekvéseinken alul maradtak, tisztára annak tudható be, hogy azok teljesítését a háború alatt döntő jelentőségű hatalmi tényezők megakadályozták. *a*

II.

A budapesti hadbavonult ügyvédek egy csoportja a kamarához intézett beadványában kemény vádakat emelt a kamara vezetősége ellen. E vádakkal szemben védekezik a kamara vezetősége az Ügyvédi Közlöny legutóbbi számában kiadott jelentésében. A december hó 22-én tartandó közgyűlés tárgysorozatának első pontja a vád és védelem feletti határozathozatal lesz.

A szerencsétlenség maga nem bélyegez meg senkit, de jellembe vágó, ki hogy viseli a szerencsétlenséget. Négy évvel ezelőtt már, amikor a kamarának a hadbavonult ügyvédek segélyezéséről kellett döntenie, elszomorító volt a komolyságnak az a hiánya, amellyel az akkor megtartott közgyűlés a kérdést tárgyalta.

Ha a budapesti ügyvédi kamara közgyűlése még most sem találja meg azt a hangot, amely a kar sokat hangoztatott tekintélyéhez és az idők rettenetes súlyához illő, akkor el kell veszítenünk a hitünket a jövőben és igazat kell adnunk azoknak, akik az új generációt, amelyben oly nagy szerepet visz az ügyvédi kar, alkalmatlannak tartják arra, hogy a történelmi osztályok kezéből a nemzet vezetését átvegye.

Az egész ügyvédi kar tekintélyének megóvása érdekében lehetővé kell tenni, hogy az a kérdés: teljesítette-e a választmány a hadbavonultakkal szemben a kötelességét vagy sem, ne kerüljön megvitatás alá a december 22-iki közgyűlésen. Nem oda való kérdés ez, nem oda való különösen az ügy jelenlegi stádiumában.

A kamara vezetősége ellen súlyos vádakat emeltek. Ezeket sem bizonyítani, sem megcáfolni nem lehet egyoldalú kijelentések, hatásvadászó felszólalások, esetleg lármás jelenetek után kierőszakolt vagy kivárt szavazással. Ha igazak az indítvány vádjai, akkor egy közgyűlési határozat nem elég büntetés, ha nem igazak, gyönge elégtétel. De egy közgyűlés, még ha csupa fegyelmezett emberből állana is, elvileg nem rendelkezik azzal az áttekintéssel, amely az ily ügyek vizsgálatához szükséges. Ily ügyekben, ily súlyos vádak esetén elvileg csak egy erre delegált zsüri jellegű bizottság járhat el, amelynek alkalma lesz meghallgatni mindkét félt és megvizsgálni a tényállást és pedig nemcsak a felek előadásának keretében.

A kamara közgyűlésének napirendje előtt azt az indítványt fogom terjeszteni, hogy a közgyűlés a napirend első pontja gyanánt kitűzött indítványt tárgyalás alá vegye-e. E tekintetben azt vélném helyesnek, hogy a kamara küldjön ki egy hattagú bizottságot felerészben katonaviselt, felerészben hadban nem volt ügyvédekből és bízza meg ezt a bizottságot, hogy vizsgálatot foganatosítson s annak eredményéről a kamara közgyűlésének tegyen záros határidő alatt jelentést.

Nagyon üdvös volna, ha a kamara választmánya az indítványhoz hozzájárulna és ezt az elhatározását az ügyvédi karral még a közgyűlést megelőzőleg valamilyen módon közölné, a testület komolyságához méltó ezen megoldás alkalmas eszköz volna minden szélsőséges irány elhallgattatására.

A kamara komolyan gondolkodó tagjainak is támogatni kell ezt a megoldást. Törekedni kell ezzel is igazolni, hogy a budapesti ügyvédi kar életében új korszak kezdődött, amelyben egymást, magunkat és szavainkat komolyan vesszük. Ezen a közgyűlésen valószínűleg nem leszünk magunk között. Jelen lesznek a budapesti sajtó képviselői és meg fognak győződni arról, tud-e a budapesti ügyvédi kar a nemzet legválságosabb óráiban oly fegyelmezettséget tanusítani, mint bármely munkásszakszervezet értekezlete. *Dr. Móra Zoltán.*

Rendészetünk a forradalom előtt.

A budapesti államrendőrség összefoglaló jelentéseivel évek során át foglalkoztunk, mert oly adatgyűjteménynek, a tevékenység oly tükrének tekintettük azokat, amelyek nem csupán a multakról adtak felvilágosítást, hanem — az emberiség történetében ugrások nem lévén — betekintést nyujtottak abba is, hogy mit remélhetünk ettől a testülettől a jövőben. Az 1917. évi jelentésnek* azonban már nincsen meg ez a jellegzetessége. Lévén az új rendnek, hivatásukat az új elvek szerint gyakorló őrzőkre szüksége, a régi állapotok, régi törekvések, vágyak, az egykori mulasztások és tökéletlenségek a kortörténeti emlékek gyűjteményébe vándoroltak. A szorgalmas kutató fogja majd összeráncolt homlokkal kiböngészni évek multán, hogy mily keservesek voltak a fogalmazó és az őrszemélyzetnek szolgálati és fizetési viszonyai, hogy a 83%-ban földmíves elemekből álló legénység 76%-a csak magyarul beszélt, hogy a személyzet elosztása az egyes kapitányságoknál mennyire célszerűtlen volt, mert míg pl. a VI. ker. kapitányságnál 4370, az I. kerületinél 4258 ügydarabot intézett el egy előadó, addig a IV. kerületben 2103, a VII. kerületben 2302 volt az elintézések száma.

Mindez — ismétlem — az új berendezkedésre tekintettel már nem bír fontossággal, s csak egy része van a jelentésnek, amely állam- és kormányformára való tekintet nélkül megtartja jelentőségét, abűnügyekről tartott beszámoló. Nem vagyunk már abban az irigylésreméltó helyzetben, hogy a háború erkölcs durvító hatásairól szakszerű leírásokból kelljen értesülést szerezni, azonban minden közvetlen tapasztalat dacára is aggódó meglepetéssel vehetünk csak tudomást az elmult év 65,082 bűnesetéről, ami korábbi évekhez képest 90%, illetve 102%-os emelkedést jelent. Az 1916. évben feljelentett 36,822 személynek, 1917-ben 67,926 felelt meg. Önmagától adódik a kérdés; mi az oka ennek a szertelen emelkedésnek? Igen helyesen mutat rá a magvasan megírt jelentés, hogy itt több ok összeműködésének eredményével állunk szemben.

A háborús morál elnyomja a tisztesség legelemibb követelményeit, a rajtaért gonosztevőt nem a bűncselekmény, hanem ügyetlensége diffamálja. A szökött katonák biztonságos fedezékeikből csak a közbiztonság ellen intézendő támadásokra jönnek elő. Az eltartó nélkül maradt nők ezideig szunnyadó képességeiket mind ravaszabbul kieszelt bűntettek végrehajtásában kamatoztatják. A fiatalkorúak a felügyelet teljes hiányában ijesztő bizonyítékokat szolgáltatnak a környezet romboló hatása és a serdülőknek a gaztettek iránt való fogékonysága mellett. Ezek a jelenségek szolgálnak azután magyarázatául annak, hogy 67,926 személy ellen tettek feljelentést, ami az 1916. évhez képest 70%, 1915-höz viszonyítva pedig 72%-os emelkedést jelent. Ennek a következménye, hogy a vagyon elleni bűncselekmények száma megduplázódott, hogy a betöréses lopás a békeidők 10-szeresére emelkedett, hogy 10,124 zsebtolvajlási esetet és 10,000 vasúti lopást jelentettek fel, végül, kogy a bűncselekmények által okozott kár meghaladta a *23·3 millió koronát*! A fentebbi megállapítások helyességét igazolja végül az is, hogy az 1916. év 45%-os arányával szemben a bűntettes 55%-a tartozik a női nemhez. Ha már most ezzel az aggasztó számadatokkal szemben a rendőrség működését vesszük szemügyre, úgy újabb aggodalomra lesz okunk. A régi igazság, hogy egy ember csak egy embernek megfelelő munkára kényszeríthető, mert ha kettő helyett akarják dolgoztatni, akkor a maga munkáját sem végzi el, nagyon

* Jelentés a budapesti állami rendőrség 1917. évi működéséről. Radó-nyomda. Budapest. 1918.

is plasztikus alakban kerül bemutatásra a jelentésben. A személyzet képtelen a munkateherrel megküzdeni. A detektivtestület, amelynek 50%-a betegeskedett 105,985 ügyben (1916-ban 81,723) tartozott *volna* nyomozni. A feltételes módban kifejezett hitetlenkedésünket megmagyarázza az, hogy a nyomozások 46%-a teljesen eredménytelen maradt, (előző években 41 és 32%) hogy a bűncselekmények által okozott károk 45%-a (13 millió) nem térült meg, hogy 10,124 zsebtolvaj közül elfogtak 436-ot, végül, hogy míg 1916-ban 25,802 lopási esetnél 854 orgazdát nyomoztak ki, addig az 1917-ben 45,338 lopásnál mindössze *679 esetben sikerült.* Rendészetünk újjászervezőire itt nehéz, de hálás munka vár, amelynek befejeztével vagy a közbiztonsági állapotok lényeges javulása, vagy az alkalmazott tisztviselők tulnyomó részének teljes tehetetlensége fog kitűnni. Az egyes bűncselekmények évente ingadozó arányára ki nem térve, csupán arra utalok, hogy a bűntettek száma 108%-al, a vétségeké 50%-al emelkedett. Magyarázat: az árú- és értékfelhalmozódások és áremelkedés. A pár bakkancs értéke már meghaladja a határt. A bűntettesek személyi viszonyairól is csak annyit, hogy a visszaesők számaránya emelkedik (28%, előző évben 20%), a fiatalkorúakról szóló kimutatás mellett azonban már nem haladhatni el megjegyzés nélkül. Bár itt is néhány számadat mindennél hangosabban kiált. A bűnügyek száma 10,886, az 1915. év adatailag képest, midőn a háborús állapotok káros hatásai már javában működtek *az emelkedés 325%*, az előző évhez viszonyítva 150%.

Köteteket írtak már tele, de lehetne még könyvtárakat megtölteni ennek a kétségbeejtő állapotnak előzményeiről, okairól és csaknem kiszámíthatatlan következményeiről. Amivel szemben néhány sort sem tudnánk betölteni, ha arról akarnék megemlékezni, hogy miféle komoly és életképes intézkedések történtek a fiatalkorúak romlásának megakadályozására. A magánszorgalomból létesített egyesületek, amelyek legtöbbször az anyagi eszközök hiányát a választmány soraiba felvett kitűnőségek neveivel akarják ellensúlyozni, működésükkel önmagukon kívül aligha nyugtatnak meg valakit. Helyesen utal a jelentés (68.) a gyermekvédelem egyöntetű központosított szervezésére, mint a baj egyetlen gyógyszerére. Vajjon milyen mérveket kell még a fiatalkorúak züllésének mutatnia, hogy ezt a közeljövő sürgősen megoldandó feladatai közé sorozzák?

Háborús az ízük a közigazgatási rendészetről szóló jelentéseknek is. Bár egyes adatok megdönteni látszanak azt az egyébként helyesnek bizonyult feltevést, hogy a bűncselekményekről szóló kimutatások jellemzik a közállapotokat. A közlekedési rendészetről szóló fejezetből ugyanis megállapíthatjuk, hogy a közúti vasutak túlzsúfoltsága miatt az egész esztendőben egy feljelentésre sem volt szükség. Pedig, hogy a túlzsúfoltság a járműveken nem csupán valamely túlélénk fantáziából kipattant kényszerképzet volt, azt bizonyítja, hogy a BKVT. 22½, a BVV. 4 millió, sőt még a budavári sikló mindössze 12 kocsiból álló felszerelésével is 200,000 utasnál többet szállított, mint az elmult évben. A helyzet éles kritikai szemmel való meglátásáról tanúskodnak a közlekedés siralmas állapotáról szóló fejtegetések, kívánatos lett volna azonban ugyanannyi tetterő a kivitelben. Hogy mindent nem lehet a háború számlájára könyvelni, azt bizonyítják a többi középeurópai nagy városok hasonlíthatatlanul kedvezőbb közlekedési viszonyai. Tudjuk, hogy e téren a főfeladatot nem a rendőrségnek, még kevésbé a kihágási bírónak kell megoldania, az azonban mégis gondolkodóba ejt, hogy a közúti vasúti vállalatok, az alkalmazottak és a közönség ellen, mindössze 215 kihágási feljelentés tétetett, még pedig 206 esetben a rejtélyes «egyéb kihágás miatt». A bérkocsisok ellen 1794 feljelentést tettek; a vérszomjasság vádja nélkül lehet kíváncsi bárki, hogy a jól ismert basáskodások e téren megfelelő szigorral találkoztak-e. A kíváncsiságot a jelentés ki nem elégíti, mellőzve az eljárások eredményének közlését. Hogy a közlekedési rendészet terén az ügyeket egy nem épen kívánatos elszánt rezignációval intézik, azt bizonyítja a jelentésnek sajnálkozó kitétele, amelyben közli, hogy a Dunagőzhajózási és a Magyar folyam- és tengerhajózási társaság működéséről nem számolhat be, mert ezek statisztikai adatokat nem szolgáltattak be (140. old.) Egyéni tetszésükre van talán bízva az egyes vállalatoknak, hogy a rendőrség ellenőrzésére igényt kívánnak-e tartani, vagy pedig arról köszönettel lemondanak? Az erkölcsrendészet terén az egyetlen lényeges javulást abban látjuk, hogy az illetékes közegek felismerték, hogy a jelen állapotok mellett a rendészetnek ez az ága hivatásának meg nem felelhet. Gáncs nem érheti a rendőrséget, amidőn megállapítja, hogy elegendő kórházi férőhely nélkül erkölcsrendészet nincsen. Ezt hangoztatjuk mi is, mikor a különböző szakelőadók a közel jövőben szebbnél szebb terveket javasolnak a nemi bajok leküzdésére. Azzal, hogy a rendőrség a fertőzés forrását kikutatja, ami rendezett állapotok mellett a legfontosabb tevékenység volna, most kárbaveszett munka, mert gondos gyógykezelés nyomon nem követheti. A passzivitás nem is maradt eredmény nélkül. A titkos kéjnők 46%-a nemibajos, az igazolványosok 15%-át *havonta* kórházba utalják, az összes megbetegedési esetek száma is jelentékenyen emelkedik (150.). Pedig razziát csak akkor lehetett tartani, ha volt kórházi férőhely (!).

Ugyancsak a teljes tehetetlenség felismerése az egyetlen, ami megnyugtat a gyermekvédelemről szóló beszámolóban is. Itt azonban készséggel elismerjük, hogy a gyermekvédelem nem rendőri ügy, amit pedig tagadnunk kell akkor, midőn ugyanezzel a védekezéssel él a jelentés a cselédügyekben duló őskori jogállapotokról. Senki sem tagadhatja a cselédeknek, szociális helyzetük javítására irányuló törekvéseik méltánylandóságát, azonban meg kellett volna gátolni, hogy ez a mai helyzetet teremthesse meg, amit már alig választ el valami az anarchiától. Igaz az is, hogy a cselédtörvény elavult, a régi szabályokba azonban a jó bíró a jelen állapotoknak megfelelő értelmet tölthet; persze nem akkor, ha a feljelentéseket csak mint agyonvágandó ügyeket kezelik és 19,882 közül 9596 följelentést szóval, 10,000-et pedig egyáltalán nem intéztek el (165. old.). A szóbeli elintézésben megnyílvánuló salamoni bölcsességnek gyakorlati hatásai felől az eredményből kivehetően alapos kétségeink lehetnek.

A skeptikusok esetleg a csavargók felett ítélkező, közbiztonsági rendőri bíróság kimutatásában is gyanúra találhatnak alapot, eltekintve attól, hogy megoldhatatlan rejtélynek fogják találni, hogy 4609 ügy nyert elintézést, noha csak 4450 személyt jelentettek fel. A feljelentések — amelyek tudvalevően csavargás esetén csaknem kivétel nélkül hivatalos személyek műve — alaposság mellett kevéssé bizonyít, hogy 2071 elítéléssel szemben 2379 volt a felmentés. A kihágási ügyek elbírálásánál azonban megelégedéssel állapítható meg a büntető parancs intézményének gyakrabban való igénybevétele (21·5%). Reméljük, hogy csak mint történeti reminiszcenciára utalunk a rendőrlegénység sorában előforduló betegségek számának emelkedésére (14,379 eset, többlet 996 eset, több mint 1300 esetben két napot meghaladó ideig tartó betegség), amely ténynek kevéssé felel meg a jelentésnek az a megállapítása, hogy az egészségi állapot «kielégítő»-nek mondható (200). Az elégedettség itt mások rovására ment.

Az egyes zavaró részletektől eltekintve azonban lényeges haladás észlelhető a rendőrség feladatainak megoldása körül. Észrevehető, hogy céltudatos, az elérhető eredményekkel arányban álló serény (hátralék csak 1·8%) munkásság folyt az ügyosztályokban a régi szakértelem nélkül való rend-foldozgatás helyett. Hogy a világháború negyedik esztendejében még rendelkezésre álló eszközök és személyzet nem alkalmas arra, hogy velük korszakalkotó reformokat valósítsanak meg, erről nem szükséges sok szót vesztegetni. Megérti ezt minden józan ember és megértette volna akkor is, ha a jelentés nem is hangsúlyozná lépten-nyomon, hogy milyen nagy dolgokat műveltek a rendnek őrei (64., 72., 75. old. stb., stb.). A mű dicséri a mestert, ez teljesen elegendő.

Ami végül a jelentést illeti, kellemes meglepetésünknek kell kifejezést adni, mert az a humoros olvasmányok gyűjteményéből a komoly, tudományos munkák sorába emelkedett. A harmadával megrövidült kötetből eltüntek az évtizeden keresztül — csupán a szerkesztő számára — elmaradhatatlannak látszó ócska frázisok és felesleges táblázat-halmazok. A derüs, de indokolatlan optimizmust a nehézségek és hiányok komoly meglátása váltja fel (l. 142., 152., 34. stb.) Azoknak a sületlen furcsaságoknak amelyeket évente a «ridente dicere verum» ártatlan elve nevében koszorúba szoktunk volt kötni, fel-fellobbanó emlékek maradtak már csak vissza. Mert bármennyire is elhisszük a rendőrségnek, hogy ő «a törvény őre, szeme és karja, a közönség gyámja», nem tartjuk képesnek oly sikeres munkára, hogy az eltűnt 894 férfi közül 931 férfit találjon meg (89. old.), aminthogy azt sem akceptálhatjuk, hogy a toloncház lakóit azért nem lehetett fog-

lalkoztatni, mert ezek többnyire nem szeretik a munkát. Felhívjuk még a szerkesztő figyelmét különösen a táblázatok hiányosságára (pl. 151. old.), a számításbeli tévedésekre (pl. 14,727 a 27,392-nek nem 35%-a, 69. old., vagy 70. old., 165. old. stb.) Gondosabb revizióval a jövőben a számos zavaró sajtóhiba és az ugyanabban a kérdésben közzétett egymásnak ellentmondó számadatokat (l. cselódpanaszok száma 163 és 165 oldalakon) is könnyen ki lehet majd küszöbölni. A szabatos rövidség dacára is talán jutott volna hely az ipari balesetek 2—3 sornál kimerítőbb ismertetésére, a rendőrség fegyverhasználati eseteinek megjelölésére stb. Esetleg a kiadott útlevelek számának retrospektiv ismertetése helyett. Aki még ezideig nem tudta volna, hogy mily fontos a köz rendje és mily életbevágó a jelentősége annak, hogy a rendőri szervezet kifogásra okot ne adjon, ezt a közelmúlt és a jelen eseményei erre okvetlen megtanították. Midőn még aggódnunk kell a Schiller Szent János-rend lovagja által is megvetett, rakoncátlan elemek féktelenkedései miatt, amely

«Zwietracht und Verderben stiftet
Das ist der Widerspenst'ge Geist
Der gegen Zucht sich frech empöret.
Der Ordnung heilig Band zerreisst.»

bizalmunk az ősi hibákból kivetközött rendőrség ifjú erényeiben.

Dr. Auer György.

Szemle.

A néptörvények új válfajt képviselnek jogalkotásunkban. Nemcsak forrásuk különbözik a törvényhozásnak a forradalom előtti közjogunkban szentesített jogalkotó szerveitől, hanem alakjuk és tartalmuk is. Alakjukban Seneca utasítását követik: legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur, tartalmuk a jog demokratikus irányú forradalmi fejlődését tükrözi. Amit Ilbert az angol törvényhozás jogalkotó tevékenységére az 1832. évi Reform Act óta jellemzőnek állít: for lawyers'law, Parliament has neither time nor teste, az még fokozottabban igaz a forradalmi kormány törvényhozására. Igazságtalan volna, ha jogászi szabatossággal bírálnánk oly törvényeket, amelyek formatökéletességre nem is törekszenek. Sokkal inkább politikai irányt jelölnek meg, mintsem cselekvési normákat. Így pl. önmagában véve alig tekinthető jogszabálynak, hogy a büntetőbíráskodást «fontosabb» ügyekben az esküdtbíróság gyakorolja sőt a feltétlenül esküdtszék elé tartozó «politikai» bűncselekmény fogalma is szabatosabb meghatározást igényel, de az irány, amelyet a néptörvények a főhatalmat gyakorló kormány elé tűztek, félreérthetetlenül világos. Legteljesebb sajtószabadság és népfenség az igazságszolgáltatásban — ezeket az elveket hirdeti az 1918. évi II. és III. néptörvény. Csupán azt óhajtjuk, hogy a hőn óhajtott társadalmi béke törvényhozása bölcs megfontolással valósíthassa meg a jogászi programmot, amelyet a forradalmi törvényhozás célkitüzése hirdet.

— **Gerő Gyula** tábornok-hadbíró, a legfelsőbb katonai törvényszék vezető tanácselnöke, a közelmult napokban nyugalomba vonult. Bírói tevékenységét páratlan ügybuzgalom és az anyagi igazság fanatikus szeretete jellemezte. Jelentékeny része volt a modern katonai perrendtartás megteremtésében. A legfelsőbb katonai törvényszék ítélkezésének magas jogászi színvonala legelsősorban az ő személyéhez és tevékenységéhez fűződik. *(Dr. K. J.)*

— **Kégl János államtitkár a budapesti ügyvédi kamarához** a következő levelet intézte: Igazságügyi államtitkárrá történt kineveztetésem folytán kötelességemmé vált, hogy az ügyvédi gyakorlatról, ezzel együtt a kamarai tagságról lemondjak. Mintegy két évtizede tartozom a kamara kötelékébe s majdnem nyolc éve, hogy kartársaim kitüntető bizalma folytán a kamara magisztrátusának tagja vagyok. Ezalatt az egész idő alatt csak tisztelni és becsülni tanultam meg azt a kart, amely híven a magyar ügyvédség tradicióihoz mindenkor a közszabadságért, a polgári és politikai jogok teljességeért, demokratikus eszmékért és az ezeken felépülő új Magyarországért küzdött. Hiven és becsülettel kitartott a magyar ügyvédi kar emellett akkor is, midőn úgy látszott, hogy egy időre az ellenkező áramlat keresztül hazánk hetek alatt évszázados előhaladást tett, az új Magyarország jogi struktúrájának megalkotása lett a magyar jogászság korszakalkotó feladata. Nem kevesebbről, mint a jog egész területének megújításáról, demokratikus és szociális világfelfogással való telítéséről van szó. A közjognak és közigazgatási jognak, a magánjognak és a büntetőjognak oly radikális átalakítása előtt állunk, amelyet alig egy pár héttel ezelőtt még úgy néztünk, mint a mi ideálként a messze jövőben lebeg előttünk. Mindez, mint törvényszerű szükségesség folyik az államforma megváltozásából, továbbá az ezzel kapcsolatos társadalmi és gazdasági rendszer átalakulásából. E nagy munkából elsőrendű szerep vár a magyar ügyvédi karra. S a kamara kötelékéből való kiválást az könnyíti meg számomra, hogy ebben a munkában a jövőben is együtt működhetem kartársaimmal, akiktől kérem, hogy tekintsenek akkor is kartársuknak, ha már a kamara tagjai közé nem tartozom, hanem közmegbizatásban szólgálom a magyar igazság ügyet, s mint ennek integráns részét az ügyvédi kar exisztenciális érdekeit. Midőn még megragadom az alkalmat, hogy úgy a kamara egyetemének, mint a választmánynak irántam ismételten tanusított kitüntető bizalomáért őszinte köszönetet mondjak, kérem méltóztassék a kamara tagjai sorából való törlésemet elrendelni.

— **Az ügyvédhelyettesi intézmény megszüntetése, a gyakorlati idő leszállítása és a vizsga kettéosztása.** A kormány alább közölt rendelete megszünteti az ügyvédhelyettesi intézményt. Senki sem siratja, mindenki örömmel veszi tudomásul. Szerencsétlen gondolat volt, hogy a jelölt az utolsó vizsga után még két évig joggyakorlatot folytasson. Az ügyvédhelyettes már ügyvédnek érezte magát, egyetlen gondja exisztenciájának megalapozása volt. Az események igazat adtak nekem, aki az ügyvédhelyettesi intézmény gondolatának első felmerülése óta rámutattam életképtelenségére. Az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlésével egyidejűleg a kormány a gyakorlat idejét leszállítja öt évről négy évre. Ez némileg megkönnyíti az ügyvédi pályára való lépést oly időben, midőn az ország katasztrófája hatványozottan érinti az ügyvédi kart. Könnyítés oly időben, midőn az ügyvédi kar tagjainak egy része kénytelen pályát változtatni, mert belátható időn belül az ország nem tud annyi ügyvédnek kenyeret adni, ahány tagja a karnak ma van. A budapesti kamara választmányának többsége előzetesen hozzájárult e könnyítéshez, mert a mai súlyos időkben nem akarta megnehezíteni azon fiatal emberek önállósítását, akik már erre a pályára léptek. A gyakorlati időnek egy évvel való leszállítását — sajnos — ellensúlyozza a kar kétségbeejtő helyzete, mely belátható időn belül a pályaválasztás előtt álló fiatal embereket ettől a pályától visszariasztja. A rendelet további újítása, hogy a katonajelöltek kedvezményét, a két részben való vizsgázást, kiterjeszti az összes jelöltekre. Ezt a reformot örömmel fogadhatjuk. Az óriási anyagnak két részre osztása lehetővé teszi, hogy a jelöltek alaposabban készülhetnek, ami a vizsga nivóját emeli és lehetővé teszi, hogy a jelöltek gyakorlatuk befejezése után alaposan áttanulmányozhassák mindazt, amire pályájukon szükségük lesz. *T.*

— **Vidéki hadbavonult ügyvédek** gazdasági szövetsége tartotta meg Budapesten alakuló közgyűlését, mely a következőket határozta: Követeli a földbirtok-reform munkálatainál a vidéki hadbavonult ügyvédek elsősorban való elhelyezését. Pénzügyi akciót indít a segélyre szoruló tagok érdekében; kereseti alkalmakat nyujt a Budapestre menekült tagoknak; kieszközli, hogy a Szövetség tagjai olcsóbb ruhaneműekhez és élelmezéshez jussanak. Elkészíti a hadbavonult és irodájukat újból megnyitó ügyvédek listáját. A Szövetség helyisége Budapest, VI. Andrássy-út 11. II. emelet, ahová a belépési nyilatkozatok dr. Fekete Ferenc ügyvéd nevére küldendők és ahol a választmány megbízásából állandó permanenciában vannak dr. Apáthy Árpád (Marosvásárhely), dr. Fekete Ferenc (Nagyvárad) és dr. Ságh Lajos (Kiskunfélegyháza).

— **Felhívás a vidéki hadbavonult ügyvédekhez.** A hadbavonult ügyvédek érdekeik megvédése és előbbrevitele céljából Budapest székhellyel országos szervezetbe tömörültek. A szervezet ideiglenes végrehajtó bizottsága már is jelentős eredményeket ért el a vidéki hadbavonult kartársak érdekében is.

Hogy a szövetség tényleg az egész ország hadbavonult ügyvédeinek nevében és érdekében teljes sikerrel járhasson el, szükséges, hogy legalább a törvényszéki székhelyeken, — ha a kamarák székhelyén nem volna lehetséges — vidéki szövetségek létesüljenek és csatlakozzanak az országos szövetséghez. Jelentsék be képviseletüket is. Az országos szövetség számolt azzal az esettel is, hogy az elfoglalt területeken a helyi szövetkezés lehetetlen, ezért az országos szövetség arra kéri az elfoglalt vidékek hadbavonult ügyvédeit, hogy külön-külön, egyénenként jelentsék be csatlakozásukat az országos szövetkezethez (Budapest, V., Szemere-utca 10. *A hadbavonult ügyvédek országos szövetségének vidéki tagjai).*

— **A hadból visszatértekre és a rendkívüli viszonyok által érintett egyéb egyénekre** vonatkozó kivételes intézkedésekről a Magyar Népköztársaság kormányának 5997/918. M. E. sz. rendelete. A Magyar Népköztársaság kormánya rendeli: 1. §. Ha hadból visszatért olyan egyén, akinek katonai szolgálata vagy ezzel egy tekintet alá eső állapota 1918. évi október hónapban vagy ezt követően szűnt meg, polgári peres vagy nem peres ügyben mint fél, törvényes képviselő vagy ügyvéd van érdekelve, az a bíróság, amely előtt az eljárás folyamatban van, az érdekelt kérelmére vagy indokolt esetben hivatalból is, a háború esetére szóló kivételes intézkedések alapján felfüggesztett eljárás folyamatba tételét három hónapot meg nem haladó időre mellőzheti vagy az újonnan megindított eljárást ugyanily időre felfüggesztheti, amennyiben az eljárás folytatása — tekintettel a hadból visszatért viszonyaira és kiméletet érdemlő érdekeire — méltánytalan lenne. Ugyanez áll, ha az eljárásban mint fél, törvényes képviselő vagy ügyvéd olyan személy van érdekelve, aki ellenséges megszállás vagy belső zavargások miatt lakóhelyéről menekülni volt kénytelen, vagy a rendkívüli viszonyok miatt ügyeinek ellátásában egyébként tartósan akadályozva van. A bíróság a felfüggesztést kérelemre megújíthatja és a felfüggesztés okának megszüntével akár kérelemre, akár hivatalból is megszüntetheti. 2. §. A hadból visszatért olyan adósok részére, akiknek katonai szolgálata vagy ezzel egy tekintet alá eső állapota 1918. évi október hónapban vagy ezt követően szűnt meg, kötelezettségük teljesítésének határidejét az ítéletben vagy marasztaló határozatban az adós kérelmére vagyoni és kereseti viszonyainak figyelembevételével oly időre kell megállapítani, amikorra az adóstól a teljesítést méltányosan el lehet várni. Evégből a bíróság a teljesítési határidőnek a fenálló jogszabályok értelmében rendszerint megállapítandó tartamát megfelelően meghosszabbíthatja és esetleg a pénztartozásnak részletekben való teljesítését is megengedheti és ha a már meghozott vagy ezután keletkező ítéletben vagy marasztaló határozatban ilyen intézkedés nem történt, a végrehajtást elrendelő bíróság a biztosításon túlterjedő végrehajtási cselekményeket megfelelő időre elhalaszthatja. Az előbbi bekezdés rendelkezései azokra az adósokra is állanak, akik ellenséges megszállás vagy belső zavargások miatt vagyonukban olyan kárt szenvedtek, amely miatt kötelezettségüket — saját vagy velük szemben eltartásra jogosult hozzátartozóik megélhetésének vagy gazdasági vállalatuk vagy üzemük folytathatásának veszélyeztetése nélkül teljesíteni nem képesek. 3. §. Ha a fél ellenséges megszállás vagy belső zavargások miatt a polgári peres vagy nem peres eljárásban az 1918 okt. 31. napján vagy ezt követően olyan határnapot vagy határidőt mulasztott el vagy mulaszt el, amelynek elmulasztása reá nézve más módon el nem hárítható hátrányos jogkövetkezményekkel jár, a mulasztás jogkövetkezményeinek elhárítása végett igazolással élhet akkor is, ha a mulasztás miatt igazolásnak az érvényben álló jogszabályok szerint helye nem lenne. 4. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Budapest, 1918. évi december hó 4. napján. *Károlyi Mihály* s. k., miniszterelnök.

— **Az ítélőbírói és az ügyvédi képesítéshez szükséges gyakorlat megkönnyítéséről** a Magyar Népköztársaság kormánya 5996/1918. M. E. sz. alatt a következő rendeletet bocsátotta ki: A Magyar Népköztársaság kormánya rendeli: 1. §. Az ítélőbírói és az államügyészi hivatalra kinevezéshez, valamint az ügyvédek lajstromába való felvételhez ezentúl a gyakorlati képesítő vizsga után további gyakorlat kimutatása nem szükséges. 2. §. Az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz megkívánt joggyakorlat vagy tanári működés ideje négy év. A négy évi joggyakorlat idejéből legalább három évet rendes bíróságnál, államügyészségnél, ügyvédnél, vagy az államkincstár vagy a közalapítványok perbeli képviseletére rendelt hivatalnál kell eltölteni, a többi időt pedig az érvényben levő jogszabályokban a joggyakorlatra kijelölt bármely szolgálatban vagy alkalmazásban lehet tölteni. E §. rendelkezései nem vonatkoznak azokra, akik az eddigi szabályokban megkívánt három évi joggyakorlatot már a jelen rendelet életbelépte előtt szabályszerűen befejezték vagy legkésőbb egy év alatt befejezik. 3. §. A vizsgára jelentkező kérheti, hogy az egységes bírói és ügyvédi vizsgát megosztva két részben tehesse le. A részletes szabályokat az igazságügyminiszter állapítja meg. 4. §. A háború ideje alatt teljesített katonai szolgálat vagy ezzel egy tekintet alá eső állapot tartamának a joggyakorlat idejébe beszámítását az igazságügyminiszter szabályozza. 5. §. Társasbíróság (Kúria, ítélőtábla, esküdtbíróság, törvényszék, közigazgatási bíróság) előtti tárgyaláson csak ügyvéd vagy olyan ügyvédjelölt lehet az ügyvéd helyettese, akinek jogtudori oklevele van. 6. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. A jelen rendelettel ellenkező jogszabályok, így különösen az 1912: VII. tc. 1. és 2. §-ának az utólagos joggyakorlatra és az ügyvédhelyettesekre vonatkozó rendelkezései, továbbá az 1912: LIV. tc. 97. §-a és az 1914. évi XXXV. tc. rendelkezései hatályukat vesztik. Budapest, 1918. évi december hó 4. napján *Károlyi Mihály* s. k., miniszterelnök.

— **A fegyverkezés csökkentéséről** Nasmyth George, a bostoni World Peace Foundation igazgatója tervezetet dolgozott ki és azt a németalföldi háborúellenes tanácsnak küldötte be. A tanács, Nederlandsche Anti-Oorlog Raad, a tervezetet, melynek főbb pontjai a következők, közzétette. «1. Nemzetközi szerződésekkel megállapítandó azon arány, melynek erejéig minden állam az utolsó öt év hadi kiadásaihoz képest szárazföldi hadserege és haditengerészete céljaira kiadásokat tehet. 2. A kémrendszer megszüntetése, ellenben nemzetközi szerv létesítése, melynek a hadi kiadásokról és a tervbe vett új beruházásokról évenként jelentés teendő. 3. A zsákmányjog megszüntetése azon államok polgáraira nézve, kik az egyezményhez hozzájárultak. 4. Tengeri rendőrség létesítése az összes tengeri hatalmak részvételével. 5. Nemzetközi megállapodás aziránt, hogy bizonyos számú, pl. öt éven át a haditengerészet nem növelhető; a szerződés automatice meghosszabbíttatik, ha egy évvel a lejárat előtt fel nem mondták. 6. Az általános védkötelezettség megszüntetése és a szárazföldi hadsereg csökkentése azon mértékig, mely a belbiztonság fentartása céljából szükséges. 7. Nemzetközi bizottság létesítése, mely a szerződés betartására felügyel és melynek döntését a Szövetség tagjai magukra nézve kötelezőnek elismerik.» *Dr. Hajnal Henrik.*

Fiatal ügyvéd, budapesti ügyvédi irodában, esetleg vállalatnál azonnali belépésre megfelelő állást keres. Szorgalmas, törekvő, fizetési feltételei szerények. Szíves megkereséseket «*Dr. P. A.*» névre kiadóba kér. 16200

Fiatal ügyvéd, magyar, német, tót nyelvtudással ügyvédi irodában, fővárosban vagy vidéken irodavezetői állást keres, irodába társul belépne vagy benősülne. Választ «Felvidéki» jeligére kiadóba. 16202

Dunántúl nagyobb városában nagyforgalmú ügyvédi irodát átvenne nőtlen 40 éves ügyvéd, esetleg benősülne. Cím a kiadóhivatalban. 16201

Ügyvédi iroda-áthelyezés. Dr. Mandel Gyula népf. százados, ügyvéd, a harctérről visszatérvén, ügyvédi irodáját *Varannóról Kassára* (Fő-utca 20.) helyezte át, illetve újból megnyitotta s egyúttal apósának, néhai Ganczfried Bertalan volt kassai ügyvédnek iratait is átvette. Telefonszám: 905. 16203

Leszerelt fiatal ügyvéd, ki magyarul, németül, részben románul beszél, ajánlkozik irodavezetőnek, esetleg társnak. Cseke Ernő dr. Szigetvár. 16205

Felvidéki, nőtlen, fiatal ügyvéd, ki önállóan működött, adóügyekben jártas, a magyar, német és tót nyelvet teljesen bírja, a fővárosban vagy nagyobb vidéki városban, nagyobb ügyvédi irodában társulna, esetleg irodavezető lenne. Szíves megkereséseket továbbít e lap kiadóhivatalala. 16204

Gyakorlott ügyvédjelölt, ki eléggé beszél németül és tótul ügyvédirodába röglöni alkalmazást (irodavezető) keres a fővárosban. Cím: Dr. Töttöny Béla, István-út 16. II. 22. 16206

Nagy gyakorlattal bíró ügyvédjelölt (néhány hónap mulva ügyvéd), ki jelenleg is nagyobb irodát önállóan vezet, belépne nagyobb irodába, ahol önálló működésre van alkalma. Értesítést — a kiadó által továbbítandólag — «Dr. S.» névre kér. 16207

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

Ötvenharmadik évfolyam. 51. szám. Budapest, 1918 december 22.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Szladits Károly* egyetemi tanár: Jogrendszerünk átalakulása. — *Dr. Tarnai János* ny. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Angyal Pál* egyetemi professzor: Büntetőjogszabályaink és a Magyar Népköztársaság. — *Dr. Meszlény Artur* budapesti ítélőtáblai biró, egyetemi magántanár: Kötelmi jogunk és a háború. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XII. k. 17. és 18. ív.

Jogrendszerünk átalakulása.[1]

Karácsony ünnepén, mi jogászok is óhajtva keressük azt a bethlehemi csillagot, amely a világot megrázó állami és társadalmi átalakulás sötétjéből az új jogrend bölcsőjéhez vezérel.

A mi két vezércsillagunk jogunk átalakulásában: a jog *demokratizálása* és a jog *szocializálása.*

A kettő közül a *demokratizálás* inkább negatív irányító elv. A demokratizálás azoknak a béklyóknak a lehető megszüntetése, amelyek az egyéniség szabad fejlődését az államban gátolják. Jogéletünk már 1848-ban hatalmas lendülettel tért rá a demokratizálás útjára; ezeket a szép hagyományokat kell továbbfejlesztenünk. El kell hárítanunk mindazokat az akadályokat, amelyek a formai jogegyenlőség teljes kifejtésének még mindig útjában állanak: rendi előjogokat, amennyiben még vannak; a jogegyenlőtlenséget egyes munkaviszonyok, kivált a gazda és a cseléd közti viszony körében; kivételes bíráskodást, mely egyes néposztályokat fontos ügyeiben megfoszt a rendes bíró oltalmától. Demokratikus elv a magánjog terén a nő teljes egyenjogúsítása a családban. Demokratikus elv a büntetőjogban az a kívánalom, hogy enyhítsünk azon a súlyon, amellyel a túlságos sok büntetés rendszere a népre nehezedik. De van a jog demokratizálásában is pozitív elem: közelebb kell hoznunk igazságügyünket a néphez. Az igazságszolgáltatás rendjét könnyen hozzáférhetővé kell tennünk. E mellett a népuralom gondolata megkívánja a népnek részvételét az igazságszolgáltatás gyakorlásában is; szükséges lesz tehát a népbíráskodásnak fokozottabb beilleszkedése az igazságszolgáltatás rendszerébe, megfelelő keretekben és a bíráskodás alaposságának érintése nélkül. Demokratikus kívánalom végre, hogy nemzetiségi vidéken a bíró a nép nyelvén tárgyaljon.[2]

Még nagyobb fontosságú a jogrendszer átalakulásában a jog *szocializálásának* az elve. Amíg a demokratizálás voltaképpen csak formai jogegyenlőséget teremt, addig a szocializálásnak feladata enyhíteni és áthidalni a nagy társadalmi ellentéteket, amelyek korunkat még mindig jellemzik. A jog szocializálása sem olyan folyamat, amely most indult meg, nálunk is már többen mutattak rá;[3] de a forradalommal járó nagy társadalmi átalakulás erősebb lendületet ad neki. A «szociális» jog talán nem is egészen szerencsés kifejezés, mert könnyen összetéveszthető a szocializmus jogi pártprogrammjával.

Pedig a jog szocializálása pártprogrammokon felülálló egyetemes világfolyamat, mely voltakép a közösségi elv előnyomulását jelenti a jogban az egyéni önzéssel szemben. Wagner Adolf szépen fejti ki,[4] hogy ősidőktől fogva két ellentétes elv küzd a jogrendben: «das Princip der möglichen Selbständigkeit des Individuums und das entgegengesetzte der Beschränkung dieser Selbständigkeit nach Interessen und Zielen menschlicher Gemeinschaften der Individualismus und das Gemeinschaftsprincip (Socialismus)». A kettő mindig bizonyos egyensúlyban áll egymással, végleg egyik sem szoríthatja ki a másikat. A polgári liberalizmus korának joga inkább az individualizmus jegyében állt, a mai jogfejlődés iránya a szociális elv felé hajlik.

Szociális jog tehát nem szocializmust jelent, hanem mint Duguit mondja,[5] egyszerűen az ellentétet jelzi a jogrendnek az egyed öncélú jogán épülő felfogása és az alanyi jognak mint társadalmi funkciónak szemlélete közt.

Igy alakul át lassankint a tulajdon merő individualisztikus hatalomból társadalmi funkcióvá, mely a kötelességek egész sorával jár, e hatalomnak a közérdekhez mért gyakorlására.[6]

Igy nyujt a jog a szerződési szabadság, a privátautonómia korlátozásával egyre több oltalmat az embernek mindennemű kizsákmányolás ellen. Nyomról-nyomra valósul meg ily módon Potthoff[7] szép gondolata, hogy «szociális mindaz, ami az élő ember előjogát biztosítja a föld minden más javai és berendezései felett».

Szociális kívánalom ezért jogrendünkkel szemben mindennemű embergondozás: nő- és gyermekvédelem, természetes gyermekek oltalma. Szociális kívánalom munkajogunk modern kialakulása, mely végső kifejlésében a gyári abszolutizmustól a gyári alkotmányossághoz vezet. Szociális kívánalom mindenekfölött a mai káros vagyoneloszlásból eredő hátrányok fokozatos enyhítése, a nemzeti gazdálkodás épségben tartása mellett.

Mindnyájan átérezzük Sohm mondásának mély igazságát,[8] hogy a magántulajdonon épülő mai jogrendünk sötét árnyakat vet, de csak azért, mert belőle árad egyúttal a társadalmi életet megtermékenyítő napsugár. Ám mi nem tudunk fatalista módon belenyugodni abba, hogy ez így van jól hogy ezeknek az árnyaknak ilyen sötéteknek kell lenniök. Hitünk szerint a jogrend napjának egyre magasabbra kell emelkednie, arra a delelőre, ahonnét lehetőleg egyenletesen árasztja szét fényét s a lehető legkisebb árnyakat veti.

Ez a két elv jelzi tehát nekünk jogrendszerünk átalakításának *irányát.* De nekünk jogászoknak aggódva kell ügyelnünk az átalakulás *módjára* is. Mi tudjuk legjobban, hogy nincs állam, nincsen szabadság és nincsen jog *rend* nélkül s hogy a jog

[1] E cikk egyes részei abból a beszédből valók, amelyekkel a szerző a Nemzeti Tanács igazságügyi szaktanácsának alakuló ülését (1918. dec. 17.) megnyitotta.

[2] Utalok Móra Zoltán (Demokratikus igazságügyi politika Jog. Közl. idei 41. sz.) és Láday István (Az Igazságszolgáltatás demokratizálása Jog. Közl. idei 46., 47. és 49. sz.) cikkeire, anélkül hogy azokkal egyes részletekben azonosítanám magam.

[3] L. Szirtes Artur: A szociális jog elmélete, 10. l.; u. az: A szociális jogi mozgalom Jog. Közl. 1916. december 10. Ofner Szociális jog Jogállam 1917. I. f.

[4] Grundlegung (3. kiad.) II. 41. l.

[5] Les transformations générales du droit privé (1912) 8. l.: «. . . l'opposition entre un système juridique fondé sur l'idée du droit subjectif de l'individu et celui fondé sur l'idée d'une régle sociale s'imposant à l'individu»; és 19. l. túlozva: «l'homme n'a pas de droit, la collectivité n'a pas davantage; mais tout individu a dans la société une certaine fonction à remplir».

[6] Duguit id. h. 158. l.: «la propriété est pour tout détenteur d'une richesse un devoir, l'obligation d'ordre objectif, d'employer la richesse qu'il détient à maintenir et à accroitre l'interdépendance sociale».

[7] Probleme des Arbeitsrechts 60. l.

[8] Hinneberg Systematische Rechtswissenschaft 67. l.

rendje legkönnyebben a hirtelen változások közben borul fel. Tudjuk, hogy minden átalakulásnak *egységes* koncepció szerint kell történnie, a politikai gazdaságosság ama vezérelve szerint, hogy az alkotás a lehető legkevesebb rombolással járjon s hogy az új épület lehetőleg készen álljon, mire a régit leromboljuk.

Tévedés ezt a kívánalmat úgy felfogni, hogy ez a ma birtokban lévő osztályoknak az egyoldalú érdeke a többi osztállyal szemben. Ellenkezőleg, ez egyetemes társadalmi érdek, sőt éppen a feltörekvő néposztályoknak is eminens érdeke. Jól érezte ezt a szocializmus jogrendjének nagy apostola, Menger Antal. Szerinte is «a néptömegek politikájának arra kell irányulnia, hogy a birtok és a birtokosok közti köteléket lassú és enyhe módon bontsák fel». (Volkspolitik, 59. l.); mert «elhibázott szociális kísérletek a nemzetet létében támadhatják meg».[9] Semmisem oly veszélyes egy jogi eszmére, mint ha koraéretten jön a világra. Az az életképtelenség, amely ezzel a koraszülöttséggel jar együtt, átokként kíséri végig és alkalmas visszavetni az eszmét még azokban a vonatkozásaiban is, amelyek talán már a megvalósulásra érettek. Intő példa erre az «ateliers nationaux» sorsa 1848-ban.

Azért az első jogászi feladat minden jogrendi átalakulásban, amit Menger élesen így formuláz: semmi olyat ne tegyünk, ami mai társadalmi rendünk fogyatkozásait mesterségesen fokozná, de viszont óvakodjunk minden olyan erőszakos megrázkódtatástól, amely a jogrend megzavarásával az új eszméknek megvalósulását is lehetetlenné tenné.[10]

Nehéz és hálátlan feladat ez, mint minden átmeneti és pionir-munka. De bizalommal és kishitűség nélkül kell hozzáfognunk, követve a nagy angol történész-költő szavát: «dolgozzunk és el ne csüggedjünk». *Dr. Szladits Károly.*

Angol dolgok.[1]

XXVIII.

Háborús psychosis.

Murray Henrik író a londoni központi büntetőtörvényszék előtt háromrendbeli írásos rágalmazás (libel) miatt volt vádolva. Érdekelve volt egy vállalatban, mely központi leszámolóintézetet (clearinghouse) kívánt létesíteni a vasúti fuvarozás alatt levő szállítmányok kereskedelmi értékesítése céljából. A terv létesítéséhez a kereskedelmi minisztérium, sőt a parlament hozzájárulására volt szükség, de ezt 15 év óta nem tudták kieszközölni és csak legújabban értek annyiban célt, hogy a kormány és a parlament fontolóra vette a dolog kivihetőségét. A késedelem miatt a vádlott becsületsértő leveleket írt Marwood, a nevezett minisztérium egyik államtitkáráról a kereskedelmi miniszternek, a miniszterelnöknek és egy képviselőnek. Olyan célzások voltak bennük, hogy a kereskedelmi miniszter német zsoldban áll, az ellenség győzelmét óhajtja és hogy gonoszabb ember, mint Casement, az árulásért kivégzett irlandi lázadó. Ezért vádolta őt Marwood.

A vádlott eleinte «nembűnösséggel» és a tett mentességével védekezett, mert az állított tények valók és közérdekből voltak elmondva. Utóbb letett e kifogásokról és azt vitatta, hogy személyes becsületében nem sértette meg sem Marwood államtitkárt, sem mást.

A marasztaló ítéletben Darling bíró a következőket fejtette ki:

Kétségtelen, hogy a vádlott gyalázatos, megbocsáthatatlan rágalmakat írt Marwoodról és másokról; arra használta írói képességeit, hogy a legdurvább módon támadjon meg egy tisztviselőt, aki csak kötelességét teljesítette. Voltak olyan szakértői vélemények, amelyek szerint a terv létesítése nagy reformot jelentene a vasúti forgalomban; mások azt tartják, hogy kivitele milliókba kerülne, mert jelentékeny telekvásárlásokat tenne szükségessé London közepén, amihez a törvényhozás hozzájárulása kell. Ha a vádlott fentartotta volna a «nembűnösség» kifogását, úgy hogy a jury tartozott volna dönteni,[2] a kétségtelenül várható marasztaló verdiktum alapján a bíró kénytelen lett volna fogházba küldeni őt és meg van győződve, hogy senki sem sajnálta volna. Lett volna a vádlott terve bármi kitünő, mégsem volt semmi joga úgy írni, ahogy írt. Igy is megfontolandó volt, hogy ne ítélje-e szabadságvesztésre, de arra az eredményre jutott, hogy nem teszi. «Jeleit látom annak, hogy a vádlott valami háborús őrületben szenved, mely sok embert megszállott ebben az országban. Kétségtelen, hogy sokan, akik rendes viszonyok között nyugodt, békés polgárok, talán a hosszú hadviselés és az ebből származó észhibbanás következtében, bizonyos mértékben elvesztették gondolkozó képességüket és olyan dolgokat tesznek, amiket rendes időkben nem követnének el ... Arra az eredményre jutottam, hogy a vádlott, éppúgy mint mások, akik e bíróság előtt megfordultak, oly bajban szenved, amelyet nem akarok éppen őrültségnek nevezni, de hibbant elmeállapotnak, amely részint büntetendő, részint hóbortos cselekedetekre viszi őket. Nem ítélem tehát fog-ágra; de gondoskodnom kell, hogy ilyen magaviselete ne ismétlődjék.» Azért 100 font pénzbüntetésre és vád költségeinek megfizetésére ítélte; egyúttal békebiztosítékot tartozik adni saját 500 fontos kötelezvényével és egy kezessel, hogy két évig jól fogja magát viselni.

Értesülvén a bíró, hogy kezes nem találkozott, kinyilatkoztatta, hogy ezen nem csodálkozik, mert az adott esetben ilyen nem igen fog akadni. Megelégszik tehát a vádlott kötelezvényével. A pénzbüntetés és a költség lefizetéséig a vádlott fogva marad. Az utóbbit főképen azért rendelte el, mert vádlott a Stanley Albert kereskedelmi miniszterről írt szavakkal ez ellen is fel akarta kelteni a közönség ellenszenvét.

XXIX.

Melyik az orosz «értékpénz»?

A Lindsay, Gracie & Co cég felperes szénkivitellel foglalkozik. 1914 október havában szenet szállított hajón egy Boeckel nevű pétervári kereskedőnek, ki sterlingről szóló, a Russian Bank for Foreign Trade (alperes) londoni fiókjánál telepített váltókkal tartozott fizetni. Boeckel az alperesnek pétervári telepénél rubelekben lefizette tartozását azzal a megállapodással, hogy az elszámolás a londoni fióknak meg fog küldetni, ami meg is történt. A fiók azután értesítette felperest, hogy a pénz «orosz értékben» rendelkezésére áll. Az érték vitás lett a felek között és a perben az volt a lényeges kérdés, hogy a kötelezettséget Londonban teljesítendőnek kell-e tekinteni és hogy az orosz értékben való fizetés kötelezettsége azt jelenti-e, hogy aranyban vagy ezüstben kell fizetni vagy hogy ez más pénzértékben is történhetik-e. Felperes azt vitatta, hogy az «értékpénz» alatt fémpénz vagy legalább beváltható rubel-bankjegyet kell érteni.

A bizonyításfelvétel azt eredményezte, hogy az Angliában elismert egyedüli orosz értékpénz az orosz császári kormánytól kiadott rubel-bankjegy; a Kerensky- és a bolseviki-kormány is bocsátott ki bankjegyeket, de azoknak árfolyama sokkal alacsonyabb, mint a császáriaké. Minthogy Oroszországgal a kereskedelem teljesen megakadt, jelenleg lehetetlen volna Pétervárra csekket intézni vagy távirati utalványt küldeni. A császári rubel tőzsdei értéke ma (1918 május hava) körülbelül ez: 255 rubel = 10 font, a bolseviki-rubelé körülbelül 600 rubel = 10 font; a Kerensky-bankjegy a kettő között áll.

Alperes ügyvédje azt fejtette ki, hogy a háború kitörése idején Oroszországban a törvényes értékpénz a fémpénz vagy bankjegy volt. Ma, a bolseviki-kormányzat alatt, többféle törvényes értékpénz van: a különböző, önálló kormányoktól kibocsátott bankjegyek és a «szabadságkölcsön» szelvényei. A háború kitörése után a bankjegyeket nem lehetett többé aranyra beváltani, mert a pénzügyminisztérium azonnal bevonta az aranyat; az ezüst kissé tovább maradt forgalomban. Alperesi ügyvéd a felek levelezéséből azt igyekezett bizonyítani, hogy a felek szerződési akarata nyilván arra irányult, hogy Boeckel oly összeget tesz le Pétervárott, amilyen Angliában a szokásos tőzsdeárfolyam szerint tartozásának törlesztésére elegendő; orosz érték alatt tehát

[9] Menger: Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag, 163. l.

[10] Recht a. d. vollen Arbeitsertrag 166. l.

[1] Utolsó közleményünkben (Jogt. Közl. 1918. évi 34. sz.) a cikkek számozása (XXV—XXVII.) elmaradt. Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41., 51., 1914. évi 51., 1917. évi 29., 30., 1918. évi 25., 29., 34. sz.

[2] Ha a vádlott beismeri bűnösségét, a bíró az esküdtek nélkül határoz.

minden oly pénz értendő, amely Oroszországban törvényes fizetési eszköz.

Itélet: Bailhache bíró megállapítván a tényeket, következőképen érvelt. A megoldandó egyedüli kérdés az, hogy mi jelenleg az orosz értékpénz. Erre ugyan voltaképen inkább a külügyminiszter felelhetne, de a bíró kénytelen a vitát eldönteni és a nézete szerint legelfogadhatóbb álláspontra helyezkedni. Azt hiszi, hogy a fémpénz ki van zárva. A császári bankjegyek értékpénz voltak és minthogy a Kerensky-kormány a cári kormány utóda volt és el volt ismerve Oroszországban és Angliában is, azt hiszi, hogy a Kerensky-bankjegyek is pénzérték. Ellenben a bolseviki-kormány sohasem volt egész Oroszországnak elismert feje és Anglia egyáltalában nem ismerte el; arra tehát nem lehet tekintettel lenni. Ebből következik, hogy alperes annyit tartozik angol pénzben kifizetni, amennyit a nála letett orosz rubelek kitesznek, mely számításnál a császári vagy a Kerensky-bankjegyek, saját árfolyamuk erejéig, orosz értékpénznek tekintendők. A keresetnek azt a kérelmét, hogy a tartozott összeg készpénzben fizetendő, még pedig orosz fémpénzben, el kellett utasítani. *Dr. Tarnai János.*

Büntetőjogszabályaink és a Magyar Népköztársaság.*

A király feleletmentességének és illetőleg a büntetőjogszabályok alól való kivettségének büntetőjogi következményeit megállapítandó, vizsgálat tárgyává kell tennünk: 1. e mentesség lényegét, 2. a büntetőjogszabályok konstrukcióját s jelentését, végül 3. ezeknek egymáshoz való viszonyát.

1. A király feleletmentességének alapját idők folyamán különbözőkép magyarázták. A mi problémánkat közelebbről nem érdeklő s egymástól csupán némely árnyalatban eltérő felfogásokat mellőzve, csupán a három alapelmélet: az angol, francia és német tanítás bemutatására szorítkozva, igyekszem — figyelemmel a hazai jogfejlődésre — állást foglalni.

a) Az *angol felfogás* szerint a király, mint Isten kegyelméből uralkodó, nemcsak tényleg, de moraliter sem követhet el jogtalanságot és tehát büntetendő cselekményt. Jogtalanság még gondolatában sem jelentkezhetik s így bűncselekmény elkövetésének még a terhével sem foglalkozhatik. Mint *Blackstone* mondja: «The sovereign, moreover, is not only incapable of *doing* wrong, but even of *thinking* wrong; he can never *mean* to do on improper thing; in him is no folly or weakness» (v. ö. Commentaries on the laws of England. London, 1857. I. 239.). Ez a theokratikus szinezetű elmélet, melynek az angol közvéleményben elterjedt voltára Shakespeare is tanu, midőn II. Richárd szájába a következő szavakat adja:

> «. . . fölkent király vagyunk.
> . . . mutasd meg, mely Isten keze
> Szüntette meg tisztünket? mert mi tudjuk,
> Hogy halandó kéz nem nyulhat királyi
> Pálcánk után, hanem ha tolvajul,
> Mint áruló s bitorló» (III. felv. 3. szin),

a királyt *transcendentális tulajdonságokkal felruházott lénynek* tekinti, ki — ha cselekményéhez jogtalanság fűződik — mentheto tévedésnek áldozata, de semmiesetre sem forrása a jogtalanságnak s így felelősségre nem vonható; «he was *deceived* in his grant» úgymond *Blackstone.*

Ez a felfogás az irodalomban éles támadásoknak volt kitéve. *Mohl* «kézzelfogható valótlanságnak», sőt «pszichológiai képtelenségnek» minősíti (v. ö. Verantwortlichkeit der Minister; 8. l. 1. j.), *Möhl Arnold* pedig imigyen reflektál arra: «Egyedül Isten az, ki nem követhet el jogtalanságot, s ezt a tételt semmiféle fikció nem ronthatja le; ember, ki nem követhet el jogtalanságot, az igazságos s jogos cselekményt sem követhet el» (v. ö. Über das Repräsentativ-System. Mannheim, 1840. 58. l.). Az ellenérvek súlya alatt az angol elmélet hova-tovább odamódosult, hogy a király azért felelőtlen, mert törvény alapján oly állást tölt be, amelyben lehetetlenség jogtalanságot elkövetnie; a király ubikvitását valló angol nézet szerint ugyanis a monarcha minden bíróságnál jelenlevőnek képzelendő; minden bűnüldözés tőle indul ki; a magánvádló sem más, mint az ő képviselője; mint *lord Coke* mondja: praesumitur rex habere omnia Jura in Scrinio pectoris Sui» (idézve *Frisch*, Die Verantwortlichkeit der Monarchen und höchsten Magistrate. Berlin, 1904. 124. l.). A király törvényellenes cselekményei tehát *semmisek*, minélfogva ellene sem bűnvádi, sem polgári (v. ö. *William R. Anson*, The law and custom of the constitution. Oxford, 1896. II. k. 4. l.) eljárás nem indítható, mert ellenkező esetben judex in re sua lenne.

Az angol elmélet lényege tehát abban foglalható össze, hogy a király azért nem vonható felelősségre, mert sajátos személyi tulajdonságainál; illetve különleges helyzeténél fogva *a törvényeken kívül* áll (v. ö. Frisch i. m. 125. l.).

b) A *francia felfogás* egészen más nyomokon jár. Már *Montesquieu* hangsúlyozza, hogy a király felelőtlensége a monarchia lényegéhez tartozik, az elméletet azonban érdemileg *Constant Benjamin* alapozza meg. Constant okfejtése a következő: a király felelőtlenségének feltétele, hogy ne legyen képes rosszat tenni; ámde a rossz tevésétől csak akkor lehet ment, ha tartózkodik minden oly körben való cselekvéstől, amelyben jogtalanság elkövethető; ez viszont csak úgy biztosítható, ha a királyi hatalom az aktiv cselekvés régióján felül állónak szerveztetik, azaz ha az indifferens s neutrális hatalomként állíttatik fel; «le pouvoir royal . . . est un pouvoir *neutre*»; és tovább: a király «n'est pas un homme, c'est un pouvoir *neutre* et *abstrait* au-dessus de la region des arages» (v. ö. Cours, de politique constitutionelle, par *E. Laboulaye*; Paris 1861. I. 19., 423. l.). Az ilyetén módon korlátozott királyi hatalom birtokosának cselekményei tehát *jogilag közömbösek*, s mint ilyenek semmiféle felelősség tárgyai nem lehetnek. A felelősség mindenkoron a minisztereket terheli.

E theoriával szemben joggal hozhatta fel *Eötvös József*, hogy ily cselekvőképtelen monarcha elképzelhető az elméletben, de gyakorlatilag nem létezik (v. ö. A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra. Budapest, 1902. II. k. 156. s k. l.). De ettől eltekintve: amennyire menti a cselekvőképtelenség elmélete a királyt a *kormányzati cselekmények* terén, hol is a miniszteri felelősség elve irányadó, olyannyira nem alapozza meg e felfogás a monarchának egyéb — legszemélyesebb — cselekményeiből eredő felelősség alóli mentességét. «Hier kann kein Monarch zu Untätigkeit verpflichtet werden und doch niemand für ihn die Verantwortung übernehmen; gleichwohl muss er straflos bleiben» (v. ö. *Frisch*, i. m. 128. l.).

c) A *német felfogás* merőben politikai területen keresi a probléma megoldását. Már *Gerber* utal arra, hogy a király feleletmentessége nem egyéb, mint politikai principium, melynek az a feladata, hogy a monarcha integritását biztosítsa s minden politikai harctól távoltartsa (v. ö. Grundzüge des deutschen Staatsrecht III. kiad. Leipzig, 80. l. 1. jegyz.; ugyanígy lényegileg *Jellinek*, Allgemeine Staatslehre, 630. és *Hauke*, Die Lehre von der Ministerverantwortlichkeit; Wien, 1880. 4. l. 2. jegyz.; *Bluntschli*-nak az a magyarázata, hogy a jurisdictio lehetetlensége az illetékes bíróság hiányából is következtethetünk — v. ö. Lehre vom modernen Staat; Stuttgart, 1876. II. k. 207. l. — mint helyesen jegyzi meg *Frisch* a logika törvényeibe ütköző s nem egyéb, mint circulus vitiosus; v. ö. i. m. 129. l.

Az államfő felelősségre vonása nemcsak őt érinti, hanem megrendíti alapjaiban az egész kormányzatot, sőt magát az államot; *Esmein* szerint nem más, mint a királynak a trónról való megfosztása (v. ö. Élements de droit constitutionnel; Paris, 1896. 81. l.), mint a forradalomnak, mint a politikai fegyvernek az alkotmányba való felvétele (így *Buddeus*, Die Ministerverantwortlichkeit in konstitutionellen Monarchien; Leipzig, 1883. 6. l.; *Dahlmann*, Politik 103. l; *Frisch*, i. m. 131. l.; nálunk: *Ferdinándy Gejza*, A felelősség elve s magyar alkotmányban; Budapest, 1895. 9. l.). Jellemzi egyébként, hogy még oly esetekben is, midőn az államfő felelősségre vonásának lehetősége kimondatott. (pl. a francia császárság alkotmányát megállapító 1870. évi május 21-iki senatus consultums IV. cím 13. art.: «L, Empereur est responsable devant le Peuple français, auquel il a toujours le droit de fire appel»), az csak névleges (v. ö. *Perrin*, De la responsabilité pénale, 59. l.).

A hazai vonatkozó jogfejlődés szem előtt tartásával. (v. ö. idevágólag *Ferdinándy* fent id. művét), részemről a német felfogást tartom helyesnek. Hazánkban tudvalevőleg a király hosszú

* Az előbbi közl. l. a 49. és 50. számban.

ideig nem volt felelőtlen (v. ö. az 1222. évi aranybulla 31. cikkében a nemesség számára biztosított ius resistendi-t, melyre *Werbőczy* is hivatkozik, mint a nemesség negyedik sarkalatos előjogára, v. ö. Hk. I. r. 9. c. s amelyet Magyarországra nézve az 1687 : IV. tc., Erdélyre nézve pedig az 1691. évi Diploma Leopoldinum 3. pontja szüntetett meg, amely idő óta a koronázási hitlevél és eskü, melyben az 1222. évi aranybulla is megerősíttetik, erre vonatkozóan ezeket a szavakat is tartalmazza: «kivéve mindazonáltal dicsőült II. András 1222. évi törvényének azon megszüntetett záradékát, amely így kezdődik: «Quodsi vero Nos», ezen szavakig: «in perpetuum facultatem» (v. ö. legutóbb az 1917 : III. tc.-et) s feleletmentessége csak 1687-ben mondatott ki. Az 1848 : III. tc. azután pozitíve is törvénybe iktatta a király feleletmentességének elvét s bár ezt theokratikus alapon eszközölte («*szent* és sérthetetlen»), de midőn ezzel egyidejüleg felállította a független felelős minisztériumot s ennek az országgyűlés előtti felelősségét kétségbevonhatatlanul kimondotta, nyilván *politikai nézőszögből* oldotta meg a problémát.

A király feleletmentessége általában, de a magyar jog szerint különösen nem a fikciózus szentségen, de nem is cselekményeinek jogilag közömbös voltán alapul, hanem *az alkotmányos monarchia természetén*, melynek lényegéből folyik, hogy az uralkodó nem cselekedhetik tetszése, illetve önkénye szerint és tehát hogy hatalma korlátozott. Az abszolut monarcha nem követhet el jogtalanságot (akaratkijelentése nemcsak alakilag, de anyagilag is jog, cselekménye sem lehet tehát jogellenes; v. ö. *Jogbölcsészet* című kézirat gyanánt kiadott előadási jegyzeteimet, Pécs, 1918. III. kiad. 104. l.), alkotmányos államfő ellenben *tényleg* túl teheti magát a törvényeken, s mert ezeknek parancsait vagy tilalmait, melyeknek a maga részéről való megtartását is ígéri, megszegheti, nemcsak jogtalanságot, de bűncselekményt is elkövethet, de éppen mert alkotmányos államnak feje, az állami érdekek sérelme nélkül *uralkodásának tartama alatt* felelősségre nem vonható. *Dr. Angyal Pál.*

(Folyt. köv.)

Kötelmi jogunk és a háború.*

II. Egészséghábortás mint szerződésszegés és mint tilos cselekmény.

1. Élelmiszerhamisítás.

Aki, mint jó magam, az egész társadalmi és jogi rend alapvető különbségének tekinti a társadalmi szervezet joga és a vagyonjog közötti különbséget,[25] annál eleve hiányzik az érzék ama felfogás iránt, hogy a szerződés nemteljesítése a tilos cselekmény egyik esete s hogy tehát a kettő azonos szabályok alatt áll.[26] Szerződési jogunk a vagyoni teljesítés kaptafájára van szabva s szerződési tipusaink túlnyomó része csak vagyoni teljesítést ismer a szerződés tárgyául. Olyannyira, hogy amikor a gazdasági élet menete a modern jogfejlődést rászorította a szervezetjogi ügyletek, nevezetesen a szolgálati szerződés, a társaság, a megbízás behatóbb szabályozására, kiderült, hogy a szerződések általános tanai azokra csak igen mélyreható módosításokkal illenek, mert a személyes teljesítés más, mint a vagyoni teljesítés és a személyes kötelezettség nemteljesítése más, mint a vagyoni kötelezettség nemteljesítése.

Teljesen vagyonjogi stílus uralkodik J.-unknak a szerződés nemteljesítésére voatkozó rendelkezésein is. Az adós a szerződés nemteljesítése miatt felel: *a)* minden vétkességéért, szándékért és gondatlanságért (J. 906. §.); *b)* törvényes képviselőjének és a teljesítésnél használt személyeknek vétkességéért (J. 907. §.); *c)* vétkességre tekintet nélkül: *α)* ha a teljesítésért jótállott; *β)* fajlagos teljesítésnél teljesítőképességéért (J. 908. §.). «Adós» itt minden vagyonjogi alany, azaz minden «önálló vagyon»,[27] esetleg tehát oly személy is, akinek semmi néven nevezendő vétőképessége nincs. Nem azért felel, mert jogot sértett, hanem azért felel, mert kötelezte magát, illetőleg joghatályosan kötelezték az adós vagyont és pedig felel elsősorban a szerződés közvetlen tárgyáért («a teljesítésért»), másodsorban annak surrogatumáért («a nemteljesítésért»).[28] Ezért azonosítja a J. «az adós hibáján kívül» való lehetetlenülést is «oly körülménnyel, amelyért nem felelős» (909. §.), «az adós hibájából» való lehetetlenülést pedig «oly körülménnyel, amelyért felelős» (910. §.): nem azt kérdezzük, vétkes-e, hanem azt kérdezzük, felelős-e. «Vétkes» és «vétlen» lehetetlenülésről csak pongyolán a potiori és könnyen félreértést okozó módon beszélhetünk.

Tiltott cselekményt ezzel szemben nem a vagyon, hanem csak az ember követhet el, s csak a joghatások egyike az, hogy ezért vagyona felel. Másnak tiltott cselekményéért sohasem felelhetek, csak mint felbujtó vagy segéd (J. 1474. §. 2. bek.). Tiltott cselekményért nem felel, aki nem vétőképes (J. 1469., 1470. §§.), ha csak vagyonát kivételesen, «*quasi*» ex delicto, felelősség nem terheli (J. 1469. §. 3. bek., 1489, s köv. §§.). Kötelmi jognak az adós részéről megsértése csak annyiban tiltott cselekmény, amennyiben a cselekmény a kötelmi viszonyra tekintet nélkül is jogellenes (J. 1462. §.).[29]

Szóval: a szerződés teljesítését a magánjog másnemű szankciókkal biztosítja, mint amelyekkel biztosítja a vétkes károkozás tilalmát (J. 1461. §); s tehát a szerződés nem teljesítése jogilag más, mint a tiltott cselekmény. Ha adott esetben a két tényállás *halmazata* forog fenn: a jogosult választhat, metyikre helyezkedve érvényesíti jogait.

A háborús jogban ezek a duplex tényállások nagy mértékben elszaporodtak, mert a jogalkotás minduntalan oly helyzetbe kerül, hogy szerződéses kötelezettségek megszegését büntetéssel sujtsa. Törvényben alakot nyert tipusa e szabályozásnak a hadviselés érdekei ellen elkövetett visszaélések megtorlásáról szóló 1915: XIX. tc., amely 17—22. §-aiban a magán- és kereskedelmi jogba vágó számos új rendelkezéssel lepi meg a türelmes jogászt.

A törvénynek ez a magánjogi fejezete körülbelül a leggyengébb, amit viharverte törvénytárunk évszázadokon keresztül produkált. Végeredményben mindegy, vajjon oly nagyon sietős volt-e az, hogy ily mélyreható rendelkezéseket mintegy márólholnapra kelljen nyélbeütni, vagy megvolt-e rá a szerkesztőknek az idejük, de nem volt meg a magánjogi — vágott dohányuk... Tény annyi, hogy ez a törvény hihetetlen dolgokat tartalmaz, melyek közül itt csak azokkal foglalkozom, amikre további okfejtésem szempontjából szükségem van, a többit átengedem a bíráló utókornak.

A 17. §. 1. bekezdése szerint «aki mint eladó vagy szállító az 1—5. §-okban meghatározott valamely cselekményt elkövet, köteles a cselekménye által okozott egész kárt — ideszámítva a nem vagyoni kárt is, amelynek pénzbeli összegét a bíróság szabad belátása szerint állapítja meg — a kincstárnak megtéríteni». A törvény 1. §-a értelmében itt szerződéssel vállalt kötelezettségnek szándékos nem vagy nem kellő teljesítéséről van szó és pedig oly szerződéssel, amelyet a tettes a hatósággal vagy a hatóság közegével kötött, az 5. §. esetében pedig ezen kívül a hatóság jóváhagyása vagy közbenjötte mellett akár mással is. Mindezekre az esetekre állapítja meg a 17. §. azt, hogy a tettes «*a kincstárnak*» tartozik kártérítéssel. Mellékes itt — Ausztriával szemben való viszonyunkban esetleg nem lesz mellékes — hogy a törvény elfelejtette megmondani, melyik kincstár a jogosult, a m. kir. kincstár-e vagy a cs. és kir. közös katonai kincstár-e, amely a közös hadügyminiszter fennhatósága alatt áll. És ez nem formakérdés, hanem lényegbe vágó kérdés, mert már itt kell állást foglalni abban a tekintetben vajjon a kártérítésre a károsultnak, vagy «a kincstárnak» van-e joga? Károsult a szerződő fél — hiszen szerződés nemteljesítéséről van szó, a tettes tehát mással, mint szerződő ellenfelével nincs is jogviszonyban. Csakhogy egyfelől az 5. §. esetében, mint a törvény világosan megengedi, lehet a hatóság képviselte kincstáron kívül más is a szerződő fél, ha t. i. a szerződés csak a hatóság jóváhagyasa

* Az előbbi közl. l. a Jogt. Közl. 1918. évf. 40., 41. számában.

[25] Lásd főként Das Vermögen im BGB., A svájci polg. tkvről és Das Privatrecht als Organisationsrecht című idézett műveimet.

[26] Igy nálunk *Almási:* A tilos cselekmény a magánjogban, Budapest, 1907. passim, különösen 4. §.

[27] V. ö. *Meszlenyi:* A svájci polg. tkvről, id. m. 339. s következő lapokon.

[28] *Zsögöd,* Fejezetek II. 844. s köv. lapokon.

[29] Ezzel a J. egész határozottan magáévá teszi az itt vitatott álláspontot, amelyet már Magánjogpolitikai tanulmányok c. id. művemben (46. l.) képviseltem. Amit ezzel szemben *Almási* (A tilos cselekmény stb. id. m. 101. l. 1. felhdz, bizonyítás nélkül maradt állítás.

vagy közbenjötte mellett jött létre; másfelől ha «a kincstár» alatt a magyar kir. kincstár értendő, akkor még a tipikus esetben is más a szerződő fél, t. i. a közös katonai hatóság, amelynek pénztára nem a m. kir. kincstár, hanem a közös katonai kincstár. Mit akar tehát a törvény? Azt, hogy kártérítést követelhessen oly személy, aki nem is károsodott? Hiszen ez ab ovo veszett per, mert a kereset jogalapja az elszenvedett kár, s az alperes erészbeli tagadásával szemben a felperest terheli a vagyoni kár összegének a bizonyítása, a nem vagyoni kárra nézve pedig ama tények igazolása, amelyekre a bíró a pénzbeli elégtétel összegére vonatkozó döntését alapítja. Ha tehát a bírónak azt kell tényként megállapítania, hogy a felperesnek nincs kára, a kereset elutasítandó, ha mégannyi kárt okozott is cselekményével az alperes — másnak! Az indokolásban erészben a következőt olvassuk:

> «A kincstárnak joga a további kár megtérítésére érintetlenül marad. Minthogy azonban a vagyoni kár egyrészt nehezen mutatható ki, másrészt adott esetben csekély lehet azokhoz a hátrányokhoz képest, amelyeket a visszaélés nem vagyoni tekintetben okozott (élelmezés, ellátás fennakadása, erkölcsi visszahatás a csapatokra, sebesültekre, a nélkülözések, fájdalmak és sérülések, amelyeket a szolgáltatott árú rossz minősége okozott stb.), a 17. §. a visszaélés elkövetőjét a nem vagyoni kár megtérítésére is kötelezi összhangban törvényhozásunk újabb irányzatával (1914: XIV. tc. 39. §., 1914: XLI. tc. 28. §., polgári törvénykönyv törvényjavaslata 885. §.)».

Hát kérem, e szavak oly fogalomzavart árulnak el, amilyenen mulatni lehetne, ha nem kellene kétségbe esni. A törvény azért sujtja büntetéssel a kérdéses cselekményeket, mert azoknak az indokolásban felhozott következményei voltak vagy lehetnek. A magyar állam erkölcsi kárigénye e büntetési tételek kiszabásával konzumálva van. Aki a hadseregnek silány portékát szállít, az egy vagy két vagy öt évig ül és ennyi és ennyi pénzbüntetést fizet azért, mert ez a cselekménye okozta vagy okozhatta, hogy az élelmezés, ellátás fenakad, hogy ez a csapatokra rossz erkölcsi visszahatással volt, hogy nélkülözések, fájdalmak és sérülések állottak elő, amelyek e szállítás nélkül elmaradtak volna. Most jön az állam és azt mondja: «azért, mert A., B., X. katona éhezett vagy fázott, azért te szállító fizess *nekem* annyit, amennyire a bíró értékeli A., B., X. szenvedéseit». Más szóval: az állam a már kiszabott pénzbüntetésre még rádupláz egy bizonytalan és problematikus összeggel kártérítés címén, amellyel esetleg idegen — a közös katonai kincstár — fog gazdagodni. Mert ha egyáltalán még csak közvetve is valamelyik kincstár károsodásáról lehetne beszélni, ez csak a szerződéses viszonyban állott katonai kincstár lehet és nem a m. kir. kincstár, amelynek az egész ügyhöz legtávolabbi köze sincs. Hogy büntetőjogi és büntetőpolitikai szempontból minő monstruozitás a pénzbüntetésnek még egy ilyen középkori kompozicionális tétellel való súlyosbítása: ezt ítéljék meg a kriminalisták; de hogy magánjogilag micsoda monstrum az a kártérítés, amelyből a károsult világéletében egy fillért nem lát, ellenben a szerződő fél vagy esetleg a szerződést közvetítő vagy jóváhagyó harmadik személy jogot nyer oly összegű *ingyenes juttatásra*, amily összegre a bíróság a szegény károsult kárát becsüli: ezt már mi magánjogászok nagyon is világosan látjuk. Az indokolás hivatkozik az új sajtójogi törvény 39. §-ára, amelyet a becsület védelméről szóló 1914: XLI. tc. a maga területére is kiterjeszt és hivatkozik a J. 885. §-ára. Ezek a törvényhelyek azonban teljes világossággal *a sértettnek* adják meg az elégtételhez való jogot, amely már *actio vindictam spirans* korában is és azóta mindig annyira a sértett személyéhez volt kötve, hogy annak átruházhatatlanságát éppen a J. id. §-a a 2. bekezdésben imperativ szabályképen mondja is ki. Senki másnak, csak a sértettnek járhat az elégtétel, sértett pedig lehet a szerződő fél, lehet az ártatlan áldozat a lövészárokban, de nem lehet a magyar állam, mert a magyar állam az egész tényállásban csak a maga büntető felségjogával van érdekelve, amellyel a büntetés megállapításánál már élt.

Mindebből pedig kettő a tanulság. Az egyik az, hogy a leggondosabban kivert és kicsiszolt érme is értéktelen pléhjegy, ha nem készül a szükséges nemesfémtartalommal. Szép dolog az elegáns dikció, szép dolog a magyaros kifejezésmód, szép dolog a biztos következetességű szóhasználat, de a jogalkotás titka nem ez. A jogalkotás titka a rendelkezés belső igazságossága és a jog élő testébe való szerves beleillése; és *Papinianus* egyetlen responsuma több jogot alkotott, mint Justinian császár valamennyi szabadalmazott udvari kompilátora együttvéve.

A másik pedig éppen az, amiért annyit foglalkoztam ezzel a műalkotással, mert élesen megvilágítja annak a teóriának a veszélyeit, amely a szerződésszegést a tiltott cselekménnyel azonosítja. Kétségtelen, hogy a szerződésszegés egyúttal oly tényállás is lehet, amellyel a fél a szerződésbeli ellenfélnek vagy harmadik személynek «valamely jogvédte érdekét jogellenesen és vétkesen megsérti», vagy «a jó erkölcsökbe ütköző módon szándékosan kárt okoz» (J. 1461. §.), amikor is az és annyiban, aki és amennyiben a szerződésszegés alapján kára megtérítéséhez el nem jut, a tiltott cselekmény tényalapján is felléphet; de a jog jól teszi, ha a kettőt teljesen külön tartja és még jobban teszi, ha külön tartja azt a harmadikat, t. i. az állam büntető felségjogában gyökeredző büntetést.

Ez előzmények után már most kellően felfegyverezve foghatunk annak a bennünket itt elsősorban érdeklő kérdésnek taglalásához: mily tereken és minő óvatosságok mellett kell a tiltott cselekmény jogát a háború után a szociális érdekek szolgálatában továbbfejleszteni és kiépíteni? És ebben az irányban különösen két kérdést kívánok közelebbről szemügyre venni, amelyek mindketteje az «egészséghaborítás» gyüjtőneve alá foglalható: az *élelmiszerhamisítást* és a *betegségeknek fertőzés útján való terjesztését*. Azt a jogomat, hogy a problémákkal a J. szempontjából foglalkozzam, merítem abból, hogy az egészségre való jog kétségtelenül magánjog, nevezetesen személyiségi jog, amint hogy ezt az első Tervezet 87. §-ában kifejezetten is kimondotta, hogy tehát az egészséget a J. rendelkezései szerint is megilleti a 18. §-ban szabályozott általános jogvédelem, az 1461. §-ban megállapított kártérítési szankció és szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett sértés esetében a 885. §-ban szabályozott elégtételhez való jog, nem is szólva azokról a speciális rendelkezésekről, amelyek az egészséget — igen helyesen — egyes szerződéses jogviszonyok körén belül oltalmazzák (pl. 1241., 1312., 1314., 1315., 1318., 1319., 1327., 1329. §§.).

Ezúttal az élelmiszerhamisítás kérdése foglalkoztasson közelebbről.

A J. 1479. §-ában kifogástalan szabatossággal állapítja meg, hogy akit tiltott cselekménnyel egészségében sértettek meg, az gyógyítás költségének és vesztett keresményének megtérítését követelheti, és ha a sértés következtében keresőképessége megszünt vagy csökkent, vagy jövőbeli szükségletei szaporodtak, ebbeli kára fejében a kártérítésre kötelezettől megfelelő évi járadékot követelhet. Az 1480. §. értelmében a sértett személyén keresztül károsult harmadik személy is követelhet járadékot, s e követelés közelebbi módozatait az 1481. §. határozza meg. Végül az 1482. §. a járadékon felül követelhető egyéb kártérítés tekintetében foglal magában rendelkezéseket, s minthogy kifejezett utalást tartalmaz az általános kártérítési szabályokra, alkalmazást nyer a 885. §. is, amelynek értelmében dolus vagy culpa lata esetében a nemvagyoni kárért méltányosság szerint meghatározandó elégtétel is követelhető.

Az egészség magánjogi oltalma tehát a J. szerint elvi szempontból teljes, amennyiben szerződésen kívül elkövetett jogellenes cselekményről van szó. Igy nevezetesen kétségtelennek látszik előttem, hogy az, aki nemi érintkezés útján mást tudatosan nemi betegséggel fertőz meg, a fent érintett összes jogszabályok súlya alá esnék. Figyelemmel pedig a J.-nak fent már ismertetett 1462. §-ára, ugyanezt az eredményt kell leszűrni az egészségre ártalmas élelmiszerek eladásának esetére is, amikor a sértettnek szabadságában állana, akár a vétel szabályai szerint a vétel felbontását, esetleg nemteljesítés miatt kártérítést (J. 1149., 1150. §§.), akár a tiltott cselekményekre vonatkozó fentérintett szabályok szerint kártérítést követelni. Feltéve mindig, hogy sérelem csakugyan beállott, mert puszta veszélyeztetés esetében csak a normális vételi szabályok érvényesülnének.

E csaknem ideálisnak mondható szabályozás mellett tehát csupán két kívánságunk lehet: az egyik, hogy az mielőbb — akár a polgári törvénykönyvet megelőzve is — törvénnyé váljék; a másik pedig, hogy megteremtsük azokat a támogató és kiegészítő közigazgatási, büntetőjogi és magánjogi szabályokat, ame-

lyek a magánjog emez inkább thetikus és hypothetikus állásfoglalásainak megadják a szükséges gyakorlatiasságot.

S e tekintetben törvényhozásunkat a legsúlyosabb mulasztások terhelik. Az élelmiszerhamisítás dolgában 1876 óta alig tudnék más törvényhozói műre hivatkozni, mint a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmáról szóló 1895 : XLVI. tcikkre és az 1908 : XLVII. tcikkbe foglalt borhamisítási törvényre (ezt is az osztrákoknak kellett ránk kényszeríteni!).

Nem fontos ezúttal, hogyan hajtották végre e rendelkezéseket, s hogyan lett a legszigorúbb tilalomból mosolygó elnézés. De fontos és jellemző, hogy a háborús rendeletek óceánjában nem akad egyetlenegy, amely a népélelmezés és népegészségügy eme legelsőrendű kérdését még csak meg is ütné, s hogy az igazságügyminiszter részéről az élelmiszerhamisítás meggátlására irányuló törvényjavaslat szerkesztésére az 1917. év június havában adott megbízás dacára a kérdés az előadói tervezet elkészültén túl nem jutott. Ki ne tudná, hogy minden, amit a háború kitörése óta eszünk és iszunk, kezdve a paprikán és végezve a szilvaízen, az olajon és a tejen, a legkülönbözőbb, majd ártalmatlan, majd egyenesen mérgező anyagokkal van hamisítva? Ki ne tudná, hogy egy heti vendéglői élet elkerülhetetlenül egyenlő legjobb esetben is a gyomorhuruttal? Ki ne tapasztalta volna, hogy diót, mákot, mogyorót és mindenféle egyebet csak dohosat lehet vásárolni, mert amíg friss, addig nem bocsátják árúba — lesve az árak további emelkedését? S hol van a hatóság, amely az 1876 : XIV. tc. és a Btk. elavult, de legalább jóakaró rendelkezéseit végrehajtaná? Az előbb id. tc. 14. §-a szerint «ártalmas gyümölcsnek, gombáknak, valamint minden romlott, hamisított vagy ártalmas anyagokkal kevert tápszereknek és italoknak árulása, nemkülönben az ezek előállítására és eltartására szolgáló egészségre ártalmas edényeknek készítése es használása tilos». A közegészség elleni vétség szigorú büntetése ott áll a Btk. 301., 310., 314., 315. §-aiban,[30] ugyane kihágásé az 1879 : XL. tc. 107. §-ában; mi hiányzik mégis ahhoz, hogy mindezek a szabályok, tilalmak, szankciók gyakorlatilag is megvalósuljanak? Hiányzik a végrehajtás tervszerűsége, egységessége és nyomatékossága : ezt talán meghozza nekünk az immár szervezés alatt álló népjóléti minisztérium; hiányzanak a tényállás megállapításához szükséges szervek: ezt talán meghozza nekünk a közegészségügyi törvénynek már most is elodázhatatlanná vált reformja; és hiányzik mindennek a magánjoggal való szerves kapcsolata s ez az, amiről a következőkben szólni óhajtok.

(Folyt. köv.) *Dr. Meszlény Artur.*

Szemle.

— **Karácsony** ünnepe a kereszténység tanai szerint az igazságosság születését jelképezi. Igaz bíró minden címek között a legfenségesebb, amellyel a biblia Jézus nevét díszíteti. Truth is the summit of being; justice is the application of it to others, mondja Émerson. Ma, midőn szívszorongva lessük, hogy az igazságosság váltsa meg az emberiséget ötödféléves szenvedéseitől, számunkra látszólag az egyetlen remény, hogy az amerikai államjogász hatalmi szava fogja honfitársának bölcs szavát ebben a kínpadra vont országban megvalósítani. Valójában az igazságosság eszméje, mint a természet örök harmóniájának visszfénye az emberek életrendjében, hatalmasabb, semhogy hatalmi szótól várhatná érvényesülését. Míg a francia és angol nyelv a méltányosból (juste), a német a jogosból (gerecht), addig a mi nyelvünk gondolatkincse az igazságot az igazból származtatja. Nemcsak igazunkat, de az igazat keressük, midőn igazságosságot kérünk. Nem vágyunk egyébre, mint hogy azok, akik ennek a népnek a sorsáról döntenek, az igazságot alkalmazzák. Ezen épüljön fel a béke küzdelmeiben újjászülető magyar állam, de ez irányítsa az osztályok harcát is, amelynek a magyar társadalom színtere. Akár a hódító külhatalom, akár az igazuk tudatában feltörekvő néposztályok ereje az, amely az igazságot keresztrefeszíti, jusson eszünkbe, hogy a feltámadás nem csupán vallási szimbólum. Ezt különösen nekünk, szellemi munkásoknak jogunk és kötelességünk hangoztatni. Dass sich das grösste Werk vollende, genügt ein Geist für tausend Hände — mondja Faust. Ha annak a bosszúálló igazságtalanságnak jóvátételében, amelyet a tőke századokon át követett el a munka ellen, most a jogait érvényesítő munkásosztály megfeledkeznék a szellem fölényéről, önmagának ásná sírját. Mindnyájan joggal törekszünk a boldogulásra, de egyes osztályok boldogsága nem épülhet fel más osztályok boldogságának romjain. Sem az államok külső, sem belső életében nem lehet a letipró megalázás az igazságosság eszköze. Aki gyűlöletet vet, az nem arathat szeretetet, amelybe az igazságosság, mint az emberiség rendező elve, egykor mindenkit egyesíteni hivatva lesz.

— **Az igazságügyi szaktanács**, amelyet a Nemzeti Tanács mint a kormány igazságügyi véleményező szervét állított fel, e hó 17-én tartotta első ülését *Szladits* Károly elnöklete alatt. Az elnök magas szárnyalású és széles látókörű megnyitója után (l. vezércikkünket) *Bartha* Richárd államtitkár az igazságügyminiszter megbízásából bemutatta az amnesztiarendelet és a rehabilitációs törvény tervezeteit. Az előbbinek előadójául a tanács dr. *Székely* Aladár, az utóbbinak előadására dr. *Berger* Miksa ügyvédet kérte fel. Ezután hosszabb vita folyt a tanács munka programmjáról, amelyben az elnökön kívül Tetétleni Ármin, Polónyi Dezső, Láday István, Lengyel Aurél, Szegváry Sándorné, Székely Ferenc, Meszlény Artur, Szücs Miklós ny. kúriai bíró, Beck Salamon vettek részt. A szaktanács e hó 19-én az amnesztiarendeletet tárgyalta, amelyet karácsonykor előreláthatólag közzé fog tenni a kormány.

— **Baumgarten Izidor** egyéniségét és tudományos munkásságát jellemzi az az emlékbeszéd, amelyet róla dr. *Doleschall* Alfréd a Magyar Jogászegyletben tartott, s amely most az egyesület kiadványai közt nyomtatásban is megjelent. Doleschall munkája valósággal mintaszerű példája annak a lelkiismeretességnek és megértésnek, amelyet a biografusnak tanusítania kell. Ép oly jellegzetes képet nyujt Baumgarten markáns egyéniségéről, mint ahogy műveinek analiziséből kibontakozik a tudományos irányának beható méltatása is, amelynek Baumgarten oly előkelő képviselője volt. Eltérően a szokásos adathalmozásoktól, Doleschall a páratlan gondossággal egybegyüjtött anyagot összhangzatosan állítja be a cél szolgálatába, amelyet maga elé tűzött. Igy az ember és a tudós megértő jellemzésével nemcsak irodalomtörténeti munkát végzett, hanem a magyar büntetőjogtudomány fejlődésének egy jelentős szakát vázolja. Éles kritikai tehetségben találkozik a biografus és témája s minthogy a föld szellemének szava: Du gleichst dem Geist den du begreifst — fordítva is igaz, Doleschall pompás essay-jét büntetőjogi irodalmunknak pozitiv nyereségei közé kell soroznunk. A tanulmány, amelynek egy részét annak idején lapunkban is közöltük, mint a Jogászegyleti Értekezések 84. füzete jelent meg, ára 6 K.

— **Ügyvédi választások és egyéb ügyvédi dolgok.** A budapesti kamara tisztujító közgyűlése ma kezdődik. Heves harcok előzték meg, mint rendesen. A régi harcoktól két jellegzetes vonás különböztette meg. Az egyik a katonaügyvédek szereplése, akik részt kérnek a kamara vezetésében. Követelésük legnagyobb mértékben jogos. A legközelebbi ciklusban a kar vezetőségének legelső dolga és gondja a hadból visszatért ügyvédekről való gondoskodás lesz. Indokolt, hogy saját sorsuk intézésében közvetlenül és intenzive részt kivánnak venni. A másik jellegzetes vonás a legfiatalabb ügyvédeknek zárt sorokban való felvonulása. Meglepően sok friss, izmos tehetség van közöttük, rokonszenves programmjuk uralkodó motivuma az ügyvéd munkájának az eddiginél nagyobb mértékben való megvédése a nagy üzemre berendezett vagy a nagytőkék szolgálatában álló ügyvédi irodák ellen. Ezen két új párton kívül a régi két párt vesz részt

[30] A jogalkalmazás köréből — kuriózumként — «... a keverék (pálinkához hozzákevert vasgálic és mész) által az ital az egészségre célzatosan ártalmassá tettnek nem tekinthető, mert a hozzákevert anyagok hosszabb időn át s nagyobb mennyiségben élvezve is *csak (!) emésztési zavarok előidézésére alkalmasak* ...» (Kúria hb. 1884. március 12. 100. sz., Grill-Dtár VIII. 1609. sz. Élelmiszer eladása ámlott állapotban nem büntetendő. (Kúria Bjt. XXI. 76. l.).

a harcban: az autonómpárt, továbbá a progressziv párt, mely a mult választás alkalmával az új párt néven szerepelt.

A választási küzdelem hevességét növelte az a körülmény, hogy sokkal több állás kerül ezúttal betöltésre, mint az előző választásokkor. A választmány ugyanis két héttel a választások előtt azzal a kéréssel fordult az igazságügyminiszterhez, hogy a budapesti kamara választmányában betöltendő állások számát emelje fel. A népkormány december 14-én kelt rendeletével teljesítette a választmány kérelmét és elrendelte, hogy ezentúl a budapesti kamara választmánya az elnökön kívül két elnökhelyettesből, egy főtitkárból, két titkárból, két ügyészből, pénztárnokból, pénztárnokhelyettesből és negyvennyolc választmányi tagból álljon. A szaporítás indoka az, hogy a megnövekedett kamara teendői a mai súlyos időkben oly nagy munkát rónak a vezetőségre, hogy szaporítás nélkül gyors és eredményes működés nem volna lehetséges. A választmány állásfoglalása ebben a kérdésben nem volt egységes. A kisebbség kifogásolta, hogy a kamara oly reformokat kér kényszerítő ok nélkül a kormánytól, amely törvényileg volna megvalósítandó. Azt is kifogásolta, hogy a kamara szervezetének ily nagyarányú megváltoztatá a pár nappal a választás előtt történjék.

A választási mozgalom és a budapesti kamara szervezetének széles kitágításán felül a mult hét az ország egész ügyvédi karát érdeklő intézkedést is hozott: az ipari és kereskedelmi alkalmazottakra vonatkozó rendeletnek az ügyvédi és közjegyzői irodák alkalmazottaira való kiterjesztését. Míg a kereskedők és iparosok túlnyomó része a háborúban tekintélyes tartalékokat gyüjtött, amelyekből — ritka kivétellel — könnyen viselhetik a hadból visszatértek kielégítéséből származó terheket, addig az ügyvédi kar kebelében vagyongyüjtők csak szórványosan vannak. Ezt a körülményt méltányolja az alább egész terjedelmében közzétett rendelet, midőn az egyes esetek elbírálásanál döntő szerepet biztosít az összes körülmények méltányos figyelembevételének. Persze nagy kérdés, hogy az iparbíróságok alkalmasak lesznek-e az ügyvéd és jelölt vagy még inkább ügyvéd és ügyvéd közötti vitás kérdések elbírálására, és ezen különleges viszony összes körülményeinek méltányos figyelembevételére. Csodálkozom azon, hogy a rendelet a hatáskor kérdésében nem tért el a kereskedelmi alkalmazottakra vonatkozó rendelettől. Mert vagy kereskedők és iparosok (és alkalmazottaik) lesznek az ügyvédi perek bírói, akkor ez nagyon rossz biraskodás lesz, vagy a kibocsátandó iparbírósági rendelet meg fogja követelni ügyvédeknek és jelölteknek mint ünnokoknek részvételét az ügyvédek perében, akkor ez nem lesz ipari biraskodás.

— **A forradalmi átalakulás a magánjogi jogrend terén** egyelőre csak programmokat, általánosságokat eredményezett. Minden pretenciózus nagyigenyüség és rendszeres kifejtés nélkül egy pár konkret reformjavaslatot kívánnak e sorok folytatólagosan közrebocsátani.

I. A szerződési szabadság az individualista jogrend szükségszerü velejárója. Teljes eltörlésére a kollektivista jogrend sem törekedhetik, amelynek kereteben a szerződésnek mai centrális jelentősége amugy is a minimumra csappan. De mai formájában, amikor csak csekély kivétel tori at a szerződési szabadság elvét, a magánjog szocializálására irányuló törekvések nem hagyhatják meg a szerződési jogot. A szerződési szabadság minden gazdaságfejlesztő érdeme mellett kétségtelen, hogy egyuttal a gazdasági, vagy akármino hatalmi túlsuly érvényesítésének jól bevalt eszköze volt. Kogens szabályok aranylag szük területen nyujtottak a szerződő feleknek védelmet. Sok szerződéses kikotes konzekvenciait volt kénytelen a bíróság levonni, noha az ítélőbíróság erkölcsi megitélése szerint is a szerződéses kikötés méltánytalan terhet rótt a másik félre, vagy pedig annak akármilyen okból kedvezőtlenebb pozicióját aranytalan és indokolatlan előnyök kihasználására aknázta ki. Sokszor a felek meggondolatlansága és nemtörodomsege fogadtatott el veluk reajuk terhes kikoteseket. Különösen gyakorlati ez az eset az olyan szerződéseknél, amelyek blanketta-ürlapok felhasználásával történnek. A fel tudja, hogy minden szerződő fél ezt a szerződési blankettat irja ala és ezért ügyet sem vetve a kikötésekre, aláirja a blankettat, anélkul, hogy a blanketta feltételeiből valamit leallkudni is megkisereine. Ennek a helyzetnek a hátrányait bővebben nem kell illusztrálni. A helyzet azonban gyökeresen megjavítható volna akként, ha ilyen blanketta-ürlapok használata előzetes bírói megvizsgálás alapján történt jóváhagyással volnának csak felhasználhatók. A blankettát használni kívánó fél köteles volna az ürlapot a használatbavétel előtt bemutatni és a bíróság határozatát, amely a bemutatott blankettán törölhet és pótolhat, egy kirendelt ügygondnokkal való kontradiktórius tárgyalás alapján hozná meg. A bemutatás elmulasztásának szankciójaként meg volna állapítandó, hogy a szerződés lényeges elemein kívül az összes többi kikötések nem létezőknek tekintetnek. Nehogy egy ilyen rendelkezés megkerültessék azzal, hogy nyomtatott ürlapok használata helyett irásos szerződéseket használnak, kimondandó volna, hogy a kikötések érvénytelensége a bemutatás hiján minden olyan kikötésre kiterjed, amelyet az illető fél szerződéseiben tömegesen felvesz. A bírói felülvizsgálás hatályos érdekvédelmet nyujtana a feleknek, mert minden túlhatalmaskodást a blankettából kigyomlálna. *B.*

— **Teljes bírói függetlenség.** Abban a nagy korszakos változásban, amely a világháború kényszerített befejezése után az emberi jogok elismeréséért ország-világszerte kialakulóban van, nálunk is minden felfogás, minden társadalmi osztály megnyilatkozott, csak a magyar bírói kar az egyedüli, amelyet nem érintett «a kor szele», nem hozott pezsdülésbe a nagy átalakulás, mélységesen hallgat és multjához következetesen tűr és vár. Elkötelezett fegyelmezettséggel és megfontolással kérdjük önmagunktól: természetes-e ez? Korántsem. Olyan jól van megvetve az ágya a magyar bírói karnak, hogy kényelmesen elnyujtózkodva mint égi mannát teljes megnyugvással várhatja a jövendőt? Aligha. Nem érzi-e lelkén a függetlenség helyett a kényszer vasbilincsét, önérzetén az opportunus alkalmazkodast lakáj, uniformisét, legelemibb emberi jogain a különböző felügyeleti hatóság nyüg önkényét? De igen. Hát akkor miért nincs a magyar bírói karnak mersze, bátorsága saját helyzetéről beszélni, sebeit feltárni, emberi jogaiért küzdeni, mikor ég és föld megmozdult körülötte és mindenki életjelt ad magáról? Mert a bűnös mult rendszerének átka alatt jött és nyomorúságában a betevő falatot félti. Félre az aggodalmaskodókkal, köntörfalazókkal és paragrafusrágókkal, kik a holt törvény kriptaszagú betüjéhez ragaszkodnak, félre a törtető stréberséggel és üres nagyképűséggel: hajnalhasadás van, a napsugár széles pásztában ömlik be minden résen. Elérkezett az emberi jogok virradata, süt az önrendelkezési szabadság napvilága. A holt törvény még most csak attól tiltja a magyar bírót, hogy politikai pártnak vagy munkásgyülekezetnek tagja nem lehet, azok ülésein részt nem vehet, azok határozatához hozzá nem járulhat, de nincs törvény, amely lelkiismeretére kényszert rakna, a szabad, önálló véleménynyilvánítást béklyóba kötné és jövője, boldogulása érdekében jogos törekvéseit letörné. Mennyi, de mennyi ökölbe szoruló kéz egyenesednék ki, hány, de hány elnyomott sóhaj lenne szabaddá és mily töménytelen sérelem hangossá, ha teljes bírói függetlenség lenne. Teljes függetlenséget a magyar bírónak. Mi az a teljes függetlenség? Önmaga válassza meg közvetlen a felügyeleti személyeket, hogy ne felfelé hajlongó, kegyet leső és ugyanakkor lefelé emberi önérzetet arculcsapó egyének döntsenek sorsa, jövője fölött. Választása végrehajtható ítélet erejével bírjon, melyből kiki levonja saját sorsát illetőleg a következményeket. Tépje ki gyökerestől a minősítésnek mai rendszerét, amely ha nem is kizárólag besúgáson történt, de legtöbbször egyéni velleitásokon sarkalt, alapos személyi megismerés nélkül készült. Biztosítsa a bírói életpályára elszántaknak az anyagi előmenetelét a fokozatos, automatikus előlépés által, megszüntetvén ekként a cím és jelleg utáni kapaszkodást és ledöntvén az egyes és társas testületi bírák között, társadalmi úton is kialakult különbséget. Teljes függetlenséget adjon a megújhodott Magyarország a magyar bíráknak. Gyorsan, haladéktalanul. Ne tervezetet, véleményeket várjon a kormány, de ne is hívjon egybe ankétet, ne a zöld asztalnál, gyakorlati érzék nélkül készült javaslattal álljon elő az új népminiszter; de ne is kebelbeli törvénygyártásban utazó, nagyon jól ismert vigéceket bízzon meg, hogy ez torz- és szörnyszülötteket produkáljon, hanem egy háromszakaszos törvényt hozzon és léptessen életbe. Teljes autonómia, a minősítés eltörlése, fokozatos, automatikus előlépés, ezek legyenek az egyes szakaszok. A többit bízza a végrehajtási rendeletre. De gyorsan, haladéktalanul, mert a független Magyarország gúnyja a megátkozott régi rendszer prototipja marad a magyar bíró.

Nagy Zoltán.

— **Az ügyvédek és közjegyzők alkalmazottai.** Az ügyvédek és állami közjegyzők, ügyvédi és állami közjegyzői kamarák irodáiban alkalmazottak szolgálati viszonyáról, a Magyar Népköztársaság kormánya 6352/1918. M. E. sz. a. a következő rendeletet bocsátotta ki. A Magyar Népköztársaság kormánya rendeli: 1. §. Az 1918. évi november hó 24-én 4951/1918. M. E. sz. a. kibocsátott (a Budapesti Közlönynek 1918. évi nov. hó 26-án megjelent 271. számában kihirdetett) rendelet rendelkezései a jelen rendeletből folyó eltérésekkel megfelelően kiterjednek az ügyvédek, állami közjegyzők, ügyvédi és állami közjegyzői kamarák irodáiban fogalmazói vagy kezelői szakban munkabér (idézett rendelet 7. §.) mellett alkalmazott egyénekre. 2. §. Az ügyvédi és a közjegyzői irodában alkalmazott jelöltekre, valamint az ugyanott alkalmazott olyan személyekre, akiknek ügyvédi vagy bírói oklevelük van, a 4951/1918. M. E. sz. rendeletben foglalt intézkedések csak annyiban terjednek ki, amennyiben azt — tekintettel az érdekelt felek vagyoni és kereseti viszonyaira — a méltányosság megkívánja. A rendeletnek a jelen §-ban felsoroltakra való alkalmazásánál különös figyelemmel kell lenni a munkaadó főnöknek a háborútól érintetlen kivételesen súlyos kereseti viszonyaira is. A jelen rendelet 1. §-a alá eső egyéb alkalmazottakra az idézett rendeletnek rendelkezései az előbbi bekezdésben foglalt megszorítások nélkül irányadók. 3. §. A felmondási idő általában három hónap, az ügyvédi és közjegyzői irodákban alkalmazott jelöltekre azonban hat hónap, ha pedig az itt alkalmazottnak ügyvédi vagy bírói oklevele van, egy év. E rendelkezések a 4951/1918. M. E. sz. rendelet 3. §. 3. bekezdésében foglalt szabályokat nem érintik. 4. §. Olyan főnökökkel szemben, akik az 1918. évi október hó 31. napját közvetlenül megelőző két teljes éven át azon a helyen kívül teljesítettek katonai szolgálatot, ahol irodájuk van, a 4951/1918. M. E. sz. rendelet 1. §-ában és 8. §-ának 3. bekezdésében foglalt intézkedések nem nyerhetnek alkalmazást, kivéve, ha ezeknek az intézkedéseknek alkalmazása a főnök és az alkalmazott vagyoni viszonyainak figyelembevételével a méltányosságnak megfelel. 5. §. A 4951/1918. M. E. sz. rendeletben megállapított azokat a határidőket, amelyek az idézett rendelet életbelépésétől számítandók a jelen rendelet életbelépésének napjától kell számítani. Az idézett rendelet 1. §-ának 1. és 3. bekezdésében megállapított négy heti jelentkezési határidő, amennyiben az alkalmazott időközben már leszerelt, a jelen rendelet életbelépésének napjától számít. Az idézett rendelet 7. §-ában és 8. §-ának 2. bekezdésében a felmondási időre és a végkielégítésre nézve megállapított visszaható erő 1918 szeptember 26-ig terjed. 6. §. A jelen rendelet rendelkezései nem vonatkoznak az olyan alkalmazottakra, akik mint közszolgálati vagy más alkalmazottak ügyvédi vagy közjegyzői irodában vagy ügyvédi vagy közjegyzői kamaránál csupán mellékfoglalkozásként (pl. csak délutánonként) állottak alkalmazásban. 7. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Budapest, 1918. évi december hó 14. napján. *Károlyi Mihály* s. k., miniszterelnök.

— **Pályázat jogtanári állásra.** A máramarosszigeti jogakadémia március elsői lejárattal pályázatot írt ki közjog-közigazgatási jogi és politikai tanszékre. A pályázati feltételekről és javadalomról a vallás- és közoktatásügyi minisztériumi Hivatalos Közlöny januári számából lehet tájékozódni.

— **Az Országos Központi Árvizsgáló-Bizottság** 1918 november 15-től kezdve kéthetenkint megjelenő folyóiratot indít «*Az Országos Központi Árvizsgáló-Bizottság Közleményei*» címmel. A közlemény célja az, hogy az illetékes hatóságokat, valamint a közönséget állandóan tájékoztassa azokról a rendeletekről, amelyek az árúforgalom irányítására és a közszükségleti cikkek árainak megállapítására vonatkoznak. A Közlemények mellékleteként jelenik meg egyidejűleg «*A közszükségleti cikkek hatóságilag megállapított árai*» című gyüjtemény, amely folytatólagos füzetekben kozli az érvényben lévő legmagasabb, tájékoztató és átvételi árakat. A Közleményekre és a mellékletként megjelenő árgyüjteményre előfizetést elfogad az *Egyetemi Nyomda* (I., Iskola-tér). Előfizetési ár egész évre 16 korona.

— **Uj könyvek.** 1. The Independence and Integrity of Hungary. Magyarország függetlensége és területi épsége. A nagyváradi jogakadémia felhívása a nyugati egyetemekhez. A nagyváradi jogakadémia kiadása. 1918. — 2. Hanuy Ferenc: A katolikus autonómia főbb problémái. A Szent István Akadémia kiadása. Budapest, 1918. — 3. Dr. Frigyes Béla: A jövő jogtudományának néhány alapvető kérdéséről. Különlenyomat a «Munkásügyi Szemle»-ből. Budapest, 1918. — 4. Dr. Auer Pál: A népek szövetsége. Jogtudományi Közlöny könyvtára, 7. sz. Budapest, 1918. Ára 8 K. — 5. Dr. Mahler Sándor: A magyar pénzügyi büntetőjogtudomány feladatai. Magyar Jogászegyleti Értekezések XIV. kötet 85. füzet. Budapest, 1918. Ára 2 K. — 6. Dr. Dezső Gyula: Cselekvőképtelenek birtokjoga. Dolgozat a római jog köréből. Budapest, 1918. — 7. Dr. Kutasi Elemér budapesti ügyvéd tollából füzet jelent meg, mely a 4951/1918. M. E. rendeletnek magyarázó jegyzetekkel ellátott szövegét tartalmazza.

— **Magyar iró külföldön.** Az Archiv für Strafrecht legutóbbi füzetében dr. *Auer* György államügyésztől hosszabb tanulmány jelent meg Fahrlässigkeit und Betriebsunfall címmel. A mélyreható statisztikai kutatásokon felépülő munkálat rendkívül érdekesen világítja meg az ipari culpa égető problémáját.

— **A Jogállam békefüzete.** A Jogállam január—februári kettős füzete még e hó folyamán a következő tartalommal jelenik meg: Wlassics Gyula, a közigazgatási bíróság elnöke: Adalékok a tartós jogbéke intézményeihez. — Magyary Géza egyetemi tanár: A nemzetközi bíráskodás a háború után. — Berinkey Dénes igazságügyminiszter: Irányelvek a jogalkotásban. — Baumgarten Nándor közigazgatási bíró: Szociális jogrend és egyéni jog. — Kluzsinszky Károly, a külügyminisztérium jogi osztályának vezetője: Külügyi önállóságunk jogi keretei. — Benárd Emil igazságügyminiszteri tanácsos: A Magyar Népköztársaság alkotmánya. — Lányi Bertalan ny. igazságügyminiszter: A nemzetiségi kérdés megoldása. — Ferenczi Imre egyetemi tanár: A legközelebbi szociális feladatok. — Sebess Dénes ny. államtitkár: Birtokpolitikánk a békében. — Schuster Rudolf: A nemzetközi jog helyreállítása a szabadalmi jog terén. — Alföldy Ede táblai tanácselnök: A tőzsdebíróság hivatása a háború után. — Nyulászy János ügyvéd: Agrárreform és jogtudomány. — Egyed István törvényszéki bíró: A béke közigazgatása. — Vágó János ügyvéd: A leszerelő katonaügyvédek. A Jogállam egy évi előfizetési díja 40 K. A békefüzetet 15 K előfizetési ár előleges beküldése után küldi a Jogállam kiadóhivatala (Budapest, IV. Haris-bazár 5.).

— **A Bűnügyi Szemle** f. évi november 15-iki száma a következő gazdag és értékes tartalommal jelent meg: Zehery Lajos dr.: A büntetőjogi beismerés. (Tanulmány a büntetőperjog köréből. 1. közlemény.) — Sándor József: A budapesti kriminálpedagógiai intézet szervezéséről. — Domby Zoltán: Egy háborús jogeset bírálata. — Zsoldos Benő: A párbajra való kihívás mint katonai delictum.

Fiatal ügyvéd társulna vagy irodavezetést elvállalna. Ajánlatokat kiadóba Dr. Z. névre. 16192

Néhai dr. Kelemen Ignác 12 év óta fenálló elismert jó forgalmú irodája átadó Vámos-Mikolán. 16210

Juris utriusque doktor, vidéki gyakorlatú ügyvédjelölt ajánlkozik ügyvédi irodába való belépésre. Ajánlatokat, fizetési stb. feltételekkel, dr. Tusa Jenő Segesvár címre kér. 16211

Ügyvéd, 33 éves, nőtlen, vagyontalan, fővárosi és főként erős vidéki praxissal, perfekt német, aki most szerelt le, *biztos jövőjű*, előkelő fővárosi vagy vidéki irodában társulna, esetleg ilyet évi törlesztésre átvenne. Előkelő, *nagyobb vállalatnál* képzettségének megfelelő állást keres. Ajánlatokat «Ambitio» címén a kiadóhivatal továbbít. 16213

Bírósági végrehajtói vizsgával és teljes ügyvédi irodai és telekkönyvi gyakorlattal bíró, négy középiskolát végzett fiatal *ügyvédi irnok*, ki jelenleg is Erdély egyik nagyobb forgalmú irodájában törvényszéki székhellyel bíró városban több mint hét éve egyfolytában működik, eddigi működési helyéhez hasonló, lehetőleg törvényszéki székhellyel bíró nagyobb magyarországi városban levő nagyforgalmú ügyvédi vagy közjegyzői irodában alkalmazást keres. Fizetési igényei — figyelemmel a mai nehéz megélhetési viszonyokra — megállapodás tárgyát képezik. Ugyszintén az esetleges kiszállások díjai is. Szíves megkeresések «*Kiváló szorgalom és ambició*» jeligére a kiadóhivatalba kéretnek. 16212

Fiatal ügyvéd, magyar, német, tót nyelvtudással ügyvédi irodában, fővárosban vagy vidéken irodavezetői állást keres, irodába társul belépne vagy benősülne. Választ «Felvidéki» jeligére kiadóba. 16203

Leszerelt fiatal ügyvéd, ki magyarul, németül, részben románul beszél, ajánlkozik irodavezetőnek, esetleg társnak. Cseke Ernő dr. Szigetvár. 16205

Felvidéki, nőtlen, fiatal ügyvéd, ki önállóan működött, adóügyekben jártas, a magyar, német és tót nyelvet teljesen bírja, a fővárosban vagy nagyobb vidéki városban, nagyobb ügyvédi irodában társulna, esetleg irodavezető lenne. Szíves megkereséseket továbbít e lap kiadóhivatatala. 16204

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenharmadik évfolyam. 52. szám. Budapest, 1918 december 29.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
Előfizetési díj: Egész évre 50 K, félévre 25 K, negyedévre 12.50 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Plopu György* kúriai bíró: Szemelvények a m. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Meszlény Artur* budapesti ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár: Kötelmi jogunk és a háború. — *Dr. Bárd József:* A jogi oktatás reformjáról. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XII. k. 15. és 16. ív.

Szemelvények a m. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

A bírónak tág tere nyílik az összes körülmények gondos mérlegelésére az özvegyi jog mértékének megállapítása körül. Ha a kiderített tényállás szerint a hagyatéki vagyon jövedelme nem haladja meg az özvegy illő ellátásának legkisebb mértékét és neki külön vagyona nincs, akkor természetesen minden korlátozás elesik; ha ellenben a hagyatéki vagyon jövedelme többet tesz ki, mint aminő érték szükséges az özvegy illő ellátására, akkor a fenforgó összes körülmények szorgos mérlegelése mellett minden egyes esetben külön-külön bírálandó meg úgy az, hogy van-e helye az özvegyi jog korlátozásának, mint az, hogy a korlátozás miként és mennyire történjék? mert az irányadó elv mindig az, hogy az özvegy részére az illő ellátás lehetőleg biztosíttassék, de viszont a segélyre szorult gyermek igényei is a lehetőségig kielégítést nyerjenek, ha a segélyezés nem sérti az özvegy illő ellátásának legkisebb mértékét.

A magy. Kúria által elfoglalt ezen elvi álláspontnak okszerű folyománya, hogy olyan esetben, midőn az özvegy illő ellátása a hagyatéki vagyon jövedelméhez képest évi járadékban lett megállapítva, évek multával azonban a viszonyok és körülmények lényegesen megváltoztak, nevezetesen: a hagyatéki vagyon értéke főleg a mult század kilencvenes éveitől kezdve folytonosan emelkedett, a hagyaték jövedelmezőbbé lett és pedig részint a belterjesebb gazdálkodás folytán előállott nagyobb terményhozadék, részint a termények árának emelkedése folytán, viszont a létfentartás fokozatosan drágult: az özvegy jogosult az évi ellátására meghatározott évjáradék mértékének és mennyiségének megfelelő felemelését bírói úton szorgalmazni, mert ez a jogi felfogás felel meg az özvegyi ellátás jogintézményének, a jogintézmény szellemének és a társadalmi élet követelményeinek; a folytonos fejlődés belterjesebb gazdálkodást eredményezvén, a létfentartás szükségletei is emelkednek, következőleg ép oly igazságos, mint méltányos, hogy az özvegy évi ellátásának a multban fenállott viszonyoknak megfelelően meghatározott pénzösszegre szorított mértéke a jelen életviszonyoknak megfelelően a jövedelmek beállott emelkedése arányában felemeltessék.

Végül az özvegyi jog korlátozásának kérdésével kapcsolatosan röviden csak azt említem még meg, hogy abban az esetben, ha a házastársak szerződésileg szabályoztak az özvegy illő ellátásának a mértékét, ellenkező kikötés hiányában utólagos felemelésnek helye nem lehet; továbbá, hogy olyan esetben, midőn az özvegy haszonélvezeti joga ingatlanokra terjed ki, a gyermekek mint tulajdontársak a tulajdonjog-közösség megszüntetését árverés útján sikerrel nem kérhetik, mert az árverés alkalmatlan időben tartatnék meg az özvegyi haszonélvezet fenállásának időtartama alatt, amennyiben haszonélvezettel terhelten az ingatlan értéken alul adatnék el.

«Az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-ának a jobbágy második vagy harmadik feleségét megillető özvegyi jog megszorítására vonatkozó rendelkezését az ideiglenes törvénykezési szabályok 16. §-a alapján a bírói gyakorlat a nemes, honoratior és városi polgári osztályhoz nem tartozókra, tehát általában a földmíves, kisiparos- és munkásosztályra terjesztette ki, amely társadalmi osztály a volt jobbágyokéval egyenlőnek tekintendő.» 5539/1910.

«A második feleség özvegyi joga az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-a által korlátolva lévén, az tovább a kötelesrész miatt sem korlátozható; mert a kötelesrész fele lévén a gyermekrésznek, ebben különben is fedezetet talál.» 508/1910.

«Özvegyi haszonélvezet címén az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-a értelmében a második feleséget egy gyermekrész illeti, tekintet nélkül arra, hogy ennek a gyermekrésznek a jövedelme az özvegy ellátására elegendő-e vagy nem; ennélfogva az özvegy a férje hagyatékából haszonélvezetül egy gyermekrésznél többet egyáltalában nem követelhet, viszont a gyermekrészt a férj végrendeletében sem korlátozhatja, sem meg nem csorbíthatja.» 1889/1914. R. P. I. 3146/1915.

«A második nő özvegyi jogának kiszámításánál, illetve az egy gyermekrész megállapításánál nem jönnek figyelembe azok a gyermekek, s így az egy gyermekrész azokra a gyermekekre való tekintet nélkül állapítandó meg, kik az örökhagyó által kielégíttettek, vagy örökségükről lemondtak s így az öröklésből kiestek.» 5077/1910.

«Az özvegyi jognak az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-ában szabályozott egy gyermekrészre való korlátozását nemcsak a férj előző házasságából származott gyermek, hanem az özvegynek az örökhagyótól született gyermeke is kérheti.» 1777/1913.

«Ha a gyermekek vagy azoknak egy része az örökhagyó előbbi házasságából származnak, az özvegynek az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-a értelmében egy gyermekrészre biztosított haszonélvezeti joga nem terjed ki a házasságának tartama alatti szerzeményre, melynek fele közszerzemény címén őt illeti meg.» 1543/1908., 5868/1909., 87/1910., R. P. I. 2257/1915.

«Az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-ának rendelkezéséből nem következik, hogy az özvegyi jog a lakház és belsőségre vonatkozólag is feltétlenül korlátozható volna, hanem az özvegyet az idevágó törvénycikk 18. §-a esetében is megilleti az a jog, amelynél fogva az elhalt férj házában lakást követelhet, miből következik, hogy az özvegy az elhunyt férjjel közösen használt lakást az első házasságból származó gyermekekkel csak akkor tartozik megosztani, ha az az ő és kiskorú gyermekei részére felesleges kényelmet nyujt.» 4463/1912.

«Az özvegyi haszonélvezeti jog terjedelmére vonatkozó 1840. évi VIII. törvénycikk 18. §-ának korlátozó rendelkezése a lakóházra és beltelekre csak annyiban nyer alkalmazást, amennyiben a lakás nem szükséges egészben az özvegy igényeinek illő ellátására.» 1118/1914.

«A városi polgárok özvegyeire a volt jobbágyok özvegyeinek özvegyi tartásáról szóló 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-a nem alkalmazható s ennélfogva ezen szakasz alapján az örökhagyó első házasságából származott gyermekek mostoha anyjuk özvegyi jogának egy gyermekrészre való megszorítását sikeresen nem követelhetik, hanem azon általános jogszabálynál fogva,

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50., 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43., 1917. évf. 5., 10., 14., 46. és 1918. évf. 8., 15., 36., 38. és 40. számaiban.

hogy a leszármazó örökösök az örökhagyó özvegyének özvegyi jogát társadalmi állásának megfelelő lakásra és tartásra megszoríthatják, joguk csak arra terjed, hogy az özvegy ebbeli jogának ilyen terjedelemben való megszorítását szorgalmazhassák, feltéve, hogy az örökhagyó vagyonának jövedelme az örökhagyó özvegyének lakására és tartására szükséges összeget meghaladja.» 2722/1907.

«A városi polgárok özvegyeire nem az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-a, hanem a magánjog általános szabályai nyernek alkalmazást, ezek szerint pedig az özvegy az örökhagyó végrendeletének az özvegyi jog szabályozására vonatkozó rendelkezését csak azon esetben támadhatja meg sikeresen, ha a végrendeletnek ez az intézkedése a lakásra és illő tartásra terjedő igényét sérti.» 686/1909.

«A nemes, illetve honoratior mostoha özvegy anya is benmaradhat a férje hagyatékában és azt megtérítési kötelezettség nélkül mindaddig haszonélvezheti, míg özvegyi joga bíróilag jogerősen nem korlátoztatik, mert az özvegy mostoha anya haszonélvezeti joga nem különbözik az édes anya özvegyi jogától.» 4979/1908.

«Városi polgárok özvegyeire nem az 1840 : VIII. törvénycikk 18. §-ában foglalt rendelkezés, hanem az az általános magánjogi szabály nyer alkalmazást, mely szerint a második nőt özvegyi jog címén lakás és illő tartás illeti.» 116/1911., 3389/1911., 4509/1912.

«Az 1840 : VIII. törvénycikk rendelkezése és az ennek alapján kifejlődött joggyakorlat az iparos és kereskedő özvegyére alkalmazást nem nyerhet, özvegyi joga terjedelmének megállapításánál tehát a magánjog általános elvei irányadók.» R. P. I. 4537/1916.

«Valamint a nő a férjjel szemben jogosan igényelheti, hogy az őt terhelő nőtartás értéke felemeltessék akkor, amikor a férj vagyoni helyzete lényegesen megjavult és a nő eltartására addig megállapított tartási összeg a nő eltartására nem elegendő: úgy ezen utóbbi körülmény fenforgása esetében a férj helyébe lépő örökösökkel szemben az özvegyi tartás felemelésének is helye van akkor és annyiban, ha és amennyiben kimutattatik, hogy a hagyatéki javak értéke és jövedelmezősége az örökösök ténykedése nélkül lényegesen emelkedett.» 870/1911.

«A házasfelek vagyoni viszonyaikat a házasság egész tartamára kiterjedőleg s annak megszünése esetére is, már előre szerződésileg szabályozhatják, következőleg a szerződésileg megállapított özvegyi tartás mértéke a gazdasági és életviszonyok változására való tekintettel fel nem emelhető.» 4605/1912.

«Minden rendi különbség nélkül az özvegyi jog megszorítható, ha az a férj hagyatéka után az özvegyet megillető lakást és eltartást és a férj társadalmi állását, úgy vagyonát figyelembe véve nagyobb, mint lenni kellene. De ha az özvegy már korábban gyermekeivel egyetértve, férje hagyatéka egy részének értékesítésébe és gyermekei kozt való felosztásába beleegyezett és így özvegyi jogát gyermekeivel egyetértően korlátozta: az özvegyi jog további megszorításának helye nincs.» 5615/1912.

«Az özvegyi jog, mint bizonytalan tartamú jog, az ingatlan értékesítésére kétségtelenül hátrányos befolyást gyakorol. Ha az ingatlan az özvegyi jog épségben tartása mellett valódi értékben el nem adható, az ingatlannak az özvegyi jog fentartása mellett leendő bírói elárverezése és a tulajdonközösségnek ez úton megszüntetése el nem rendelhető.» 2639/1912.

(Folyt köv.) *Dr. Plopu György.*

Kötelmi jogunk és a háború.*

b) Már a jelen szokásjog alapján is kétségtelen, hogy a büntetőjogilag tiltott cselekmény magánjogilag kártérítésre kötelez. Már a jelen jogban is fenáll tehát a szabály, hogy a Btk. vagy a Kbtk. id. §-aiba ütköző cselekmény elkövetője kártérítéssel tartozik. A Btk. 292., 311. §-ai egész világosan beszélnek. S noha napirenden vannak az élelmiszermérgezések, majd hálálos kimenetellel, majd többé-kevésbbé súlyos betegséget okozva: mégsem jut eszébe a sértettnek vagy az ennek személyén keresztül károsult harmadik személyeknek, hogy járadékot vagy egyéb kártérítést követeljenek, amint azt követelik a háziúrtól, akinek liftje leszakadt, vagy az automobil tulajdonosától, aki valakit halálra gázolt.[31] Miért? Mert először a *vétkesség*, másodszor pedig a *kauzális nexus* megállapítására szükséges bizonyítékokat nem tudja megszerezni, s mert az élelmiszer eladójának mindkét irányban kezeügyében van a kifogás: hogy először is ártatlan a károkozásban (nem tudta, hogy az árú hamisított vagy romlott, nem ő adta el stb.), másodszor pedig, hogy bizonyára meghalt volna a szerencsétlen akkor is, ha nem eszik a romlott árúból. Abban a percben, amint ezt a bizonyítást megkönnyítjük, megadjuk az alapját a kártérítési pernek és ezzel a baj elleni védekezés legfőbb eszközét. Persze a bizonyítás általános szabályaiba való belenyúlást, mint kivételes rendszabályt, csak a felmerülő esetek tömegessége igazolhatja és csak azon a körön belül, amelyben ez a tömegesség azoknak szociális jelentőséget kölcsönöz. És ezért az általános szabályoktól eltérő szigorúbb eljárás csak oly személyekkel szemben lehet helyén, akik hasonló cikkek forgalombahozatalával iparszerűen foglalkozik. Magánosok alkalmi eladásainak nincs közvetlen szociális jelentősége s ilyenekre a J. általános szabályai teljesen elegendők.

A bizonyítás kérdéses megkönnyítésének már most kettős módja van: egyik a közigazgatás, másik a magánjog terén, s a kettőnek karöltve kell járnia, hogy sikerre vezessen. Az egyik a súlyosabb természetű gyomorrontási esetek kötelező hatósági bejelentése és azok okainak hivatalból való hatósági megállapítása. A másik pedig egyfelől a bizonyítási teher egy részének a polgári perben az eladóra hárítása, másfelől az «ipari veszély» fogalmának ebben a körben való értékesítése.

Ha a vevő bizonyította egyrészt, hogy romlott, hamisított vagy az egészségre egyébként ártalmas cikket adtak el neki, s másrészt, hogy oly időben és oly betegségbe esett, amely alatt keletkezett ilyen betegség ennek a cikknek élvezetétől származ*hatott*: akkor eleget bizonyított (többre az orvosszakértő nem is vállalkozhatnék), s bizonyítsa már most az eladó, hogy a kérdéses baj az adott esetben mégsem ettől származott. A tényállás egészen hasonló ahhoz — a gondolatot is onnan veszem — ahogyan a vasút védekezik a neki egyébként imputált és a lehetetlenséggel határos bizonyítási teher ellen fuvarozásra átvett oly árúk megsérülése esetében, amelyek sérülése természetes minőségükre vezethető vissza. Az üzletszabályzat felállítja azt a «vélelmet», hogy ha a sérülés az árú természetes minőségéből származtatott, akkor az ellenkező bebizonyításáig tényként kell tekinteni, hogy valóban abból származott. Ugyanígy kellene kimondani, hogy ha a megbetegedés a romlott vagy hamisított cikk élvezetéből származhatott, akkor az ellenkező bebizonyításáig abból kell kiindulni, hogy valóban onnan származott. Az ú. n. természetes vélelem — ami nem egyéb a köztapasztalaton alapuló valószínűségnél — amúgy is e mellett szól; s ha a vélelmet — miként proponálom — hasonló cikkek forgalombahozatalával iparszerűen foglalkozók körébe szorítjuk, azon az eladó jogos érdekét is szem előtt tartó legnagyobb skrupulozitás sem találhat kivetni valót.

Ugyancsak fel kellene menteni a sértettet ily személyekkel szemben a vétkesség bizonyítása alól, amely könnyen újabb kibúvókra vezethet. Aki hasonló cikkek forgalombahozatalával iparszerűen foglalkozik, annak a maga üzemében meg kell tennie a szükséges intézkedéseket, hogy ártalmas cikk onnan a forgalomba bele ne kerüljön; s ha ez mégis megtörténik, ennek következményeit viselje, mint ipari veszélyt, aminthogy az nem is más. Ez a gondolat az, amely — bár tökéletlen alakban — az 1915 : XIX. tc. 20. §-át is szülte, s amelyet a J. 1493. §-a úgy szövegezett meg, hogy a fent mondottak után már szinte benn-foglaltnak tünhetnék fel az, amit posztulálok. A tapasztalat bizonyítja, hogy élelmicikkek iparszerű eladása «természeténél fogva másokra különös veszéllyel jár» azzal a veszéllyel t. i., hogy romlott, hamisított stb. cikkek kerülnek forgalomba; az eladónak tehát felelnie kell — erőhatalom esetét kivéve — az ilyen iparűzésből eredő kárért. A §-ban felhozott példák mind baleseti veszélyre vonatkoznak; de a betegségi veszély azonban jogilag ugyanolyan, mert következményei a sértettre és hozzátartozóira nézve ugyanazok.

* Az előbbi közl. l. a 40., 41. és 51. számban.

[31] Egyetlen egy ilyen esetről van tudomásom, ahol a Kúria meg is ítélte a kártérítést. (Kúria 1914 január 14. 3742/1913. P. sz., Grill-Dtár XXI. l., 502. l.)

Ebben a kérdésben is különben sokat tanulhatunk az angol jogtól, amely a maga elszigetelt fejlődésében oly gyakran vet fel meglepően gyakorlati megoldásokat. Az angol büntetőjog régtől fogva ismer büntetendő tényállásokat, amelyekből a «*mens rea*» hiányzik, s már *Blackstone* kommentárja az ember egészsége elleni injuria példájaképen említi «*as lay selling him bad provisions, or wine*»;[32] később ily irányú írott jog is keletkezett;[33] s a modern kommentátorok hangsúllyal emelik ki, hogy az eladás, sőt a romlott árú tartása akkor is büntetendő, ha az eladó az árú romlott voltáról nem tudott:

«*Possessing, for sale, unsound meat; though without knowing it to be unsound*». «*Selling an adulterated article of food; though without knowing is to be adulterated*».[34] Hogy pedig a büntethetőség a magánjogi kártérítési felelősséget logikai szükségszerűséggel maga után vonja, ahhoz nem fér kétség.

De van ennek a problémának egy másik oldala is, amire egy konkrét eset kapcsán jutottam. Amikor nem iparszerűen, hanem nyerészkedő szándékkal alkalomszerűen történik az adásvétel, úgy egytelől a «veszélyesség» annyival nagyobb, mert az árú — itt élelmiszer — hozzá nem értő kezekben van s így megromlásának valószínűsége fokozottabb, másfelől pedig rendszerint kivételes gazdasági viszonyok között oly gazdagon burjánzó láncolatos kereskedelem jelenségével állunk szemben, amely semmi kiméletet nem érdemel. Az árú ilyenkor két, három, hat kézen megy keresztül, amíg valóban szállításra és átvételre kerül s árúhiány idején a szegény publikum, amely boldog, ha egyáltalán árút lát, megveszi vakon a romlott és ártalmas árút is, s aztán boldogul vele, ahogyan tud. A bíróságok előtt gyakoriak mostanság az oly perek, ahol nem vitás vagy bebizonyul, hogy a vevő potom áron vásárolt össze pl. tejkonzervdobozokat, amelyekről tudta, hogy javarészt romlott és élvezhetetlen árút tartalmaznak, s eladta azokat normális árban, mert a vevő az árú romlott voltáról csak a doboz felnyitása útján győződhetett volna meg, ezzel pedig az árút «felhasználta», azzal «rendelkezett», és így a kifogásolás jogától elesett.[35] Olyan eset is megfordult előttem, hogy a vevő nyugodtan átvette a romlott almaízt s továbbadta, noha egyes ládák felnyitásából meggyőződött az árú romlott voltáról, s csak akkor és annyi árút kifogásolt, amikor és amennyit neki az ő vevői rendelkezésére bocsátottak. A többit vígan megették, vagy legalább megvették, noha a perben kihallgatott szakértő azt állapította meg, hogy az almaíz «erjedésbe ment át, penészes és dohos ízű, emberi élvezetre teljesen alkalmatlan, nem élelmiszer».

Melyik ezekben és hasonló esetekben az a pont, ahol a jogot cserbenhagyja az életbölcseség? Nézetem szerint az, hogy az eladó és a vevő magánügyévé tesszük azt, ami közügy, hogy a magán- és a kereskedelmi jog a vevőt megvizsgálás, a kifogásolás és a rendelkezésrebocsátás kötelezettségével *csak az eladó irányában* terheli meg, de nem azzal szemben, akinek ő az árút tovább eladta vagy tovább fogja eladni. Más szóval: az említett kötelezettségek csak szerződésbeli kötelezettségek és megszegésük csak szerződésszegés, de nem szerződésen kívüli kötelességek, megszegésük nem tilos cselekmény. Ha a vevő, aki továbbeladási szándékkal árút vásárol, a későbbi, még talán ismeretlen vevővel szemben is köteles volna az árút megvizsgálni és hiány esetében az eladó rendelkezésére bocsátani; ha a későbbi vevő ennek elmulasztására mint a köteles gondosság elmulasztására hivatkozhatnék akkor, amikor az akár harmad- vagy negyedkézből megvett élelmicikk őt egészségében károsította; ha neki a J. 1474. §-a alapján egyetemlegesen felelős volna a láncolatos kereskedők egész díszes láncolata, amelyen keresztül az árú hozzá eljutott: akkor a nyerészkedés e fajtája kezdene kockázatos vállalkozás lenni, ellenben fogyasztónak születni sokkal kevésbé volna kockázatos, mint manapság.

Jogtechnikai megvalósítása ennek a gondolatnak aránylag egyszerű, bár nem való a polgári törvénykönyvbe. A láncolatos kereskedés megrendszabályozásának egyik fontos alkotóeleme lett volna ama károk elhárítása, amelyekkel ez az üzérkedés a közegészséget is veszélyezteti. Fájdalom, a kibocsátott rendeletekben[36] nem találjuk ennek nyomát sem. A megvizsgálás elmulasztásának vétséggé vagy legalább súlyos pénzbüntetéssel fenyegetett kihágássá minősítése és a tiltott cselekmény magánjogi hatásainak kirovása egyetlen mondatban elért volna. Amikor a jog szocializálását kezdjük komolyan venni, erről a követelményről se felejtkezzünk meg.

Ami tehát a polgári törvénykönyv számára leszűrhető tételként marad, csak annyi, amennyire fent az iparszerű élelmiszerellátás körére vonatkozólag eljutottunk:

«*Oly személy, aki emberi táplálkozásra szolgáló élelmicikkek forgalombahozatalával iparszerűen foglalkozik, ha üzlete körében romlott, hamisított vagy ártalmas anyagokkal kevert ily árút hoz forgalomba, felel mindazért a kárért, amely másoknak oly megbetegedésből származik, amelyet a forgalomba hozott árú okozhatott. A felelősség alól mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt erőhatalom vagy a sértett saját vétkessége okozta.*»

2. *Egészséghábor ítás fertőzés útján.*

Az elmondottak után nem kell sok szót vesztegetnem a fertőzés útján okozott egészséghábor ításra. A közigazgatási jog dolga, hogy gondoskodjék a szükséges óvó- és felügyeleti rendszabályokról, amelyek a fertőzést megelőzik és kizárják.[37] A büntetőjogi szankció járványos betegség terjesztése ellen megvan a Btk. 316. §-ában. Nyilvánvaló, hogy az a rendelkezés a pusztán f rtőző bajok terjesztése ellen oltalmat nem nyujt, ami mindenesetre büntetőjogunk egyik igen nagy hézaga. Az általános magánjogi szankció ezzel a fentiek értelmében szintén adva van. Házassági jogunk kétségtelen hiányos, hogy nem teszi legalább is tiltó akadállyá a nemi betegs ggel való fertőzöttséget, s nem jogosítja fel, illetőleg kötelezi a polgári tisztviselőt, hogy nyomós okból az akadály hiányának orvosi bizonyítvánnyal igazolását követelje. A házassági perekben kifejlődött gyakorlat igen helyesen már elejétől fogva megtámadási,[38] illetőleg bontó oknak[39] tekintette a fertőző nemi bajt. Érdekes különben, hogy más fertőző betegség kétségkívül nem bontó vagy megtámadási ok, míg akkor sem, ha ép oly veszélyessé vagy lehetetlenné teszi a nemi együttélést (pl. súlyos tüdőbaj). Ez is nyilván a vétkességi alapelv[40] folyománya, amelyen bontási jogunk épül. Meg is van az etikai megokoltsága, bár eugenika szempontjából sajnálatos. Nem kétlem, hogy egyéb szervezetjogi ügyleteknél — társaság, megbízás, szolgálati szerződés — ahol az egyik fél vagy hozzátartozói egészségét a másik félnek fertőző betegsége komoly veszélynek teszi ki, a bíróság azt a körülményt oly «nyomós ok»-nak tekintené, amelynek alapján a szerződés rögtöni hatállyal felbontható (J. 1327., 1378., 1426. §§.). De a vagyonjogi ügyletek körében is megvan a fertőzés elleni oltalom, kifejezetten is pl. a bérletnél (J. 1241.).

Nem oly könnyű a fertőzes elleni magánjogi védelem hathatós megvalósítása a szerződésen kívüli jogban. Az az álszemérem, amely a fenálló jogot általában meggátolja abban, hogy a házas ágon kívüli nemi élet jelenségeivel — társadalmunknak talán legtömegesebben fellépő tömegjelenségeivel — foglalkozzék, ebben az irányban is súlyosan megboszulja magát. A társadalom itt is rendkívül kényelmes. A prostitució berendezései, sajátosságai és jellegzetességei évszázadok óta és az egész világon csaknem azonosak, s a modern prostitució ma is csak ugyanolyan nyers és kezdetleges megoldási formája a szexuális kérdésnek, ugyanolyan sokat vitatott diszharmónikus társadalmi pro-

[32] Commentaries on the Laws of England Book III. Chop. 8. I. 4., Philadelphia-kiadás, 1900., II. k. 86. l., utalással 1. Roll. Abr. 90.-re.

[33] 6 & 7 Will. 4. c. 37., 38. & 39. Vic. c. 63., idézi *Stephen*, History of the Criminal Law of England. London, 1883.

[34] *Kenny*, Outhines of Criminal Law, Cambridge, 1915., 44. l.

[35] C. 3130/1894., 1519/1896. stb., idézi *Tury:* Hiteltörvények, a KT. 347. §-a kapcsán.

[36] 4207/1915. M. E., 3678/1917. M. E.

[37] V. ö. a Nemibajok elleni nemzetvédő szövetség iromány ait a Budapesten 1917 április és május havában megtartott törvényelőkészítő értekezletről. L. még *Dr. Hahn Dezső* cikkét a Munkásügyi Szemle 1917. évi 13—14. számában, úgyszintén *Szászy Béla* véleményét és törvénytervezetét, Magyar Jogélet 1917. évi 19. s k. szám.

[38] Kúria 609/1904. sz., Grill-Dtár II. 1., 12. sz.

[39] Kúria 2830/1897. sz., Dtár III. f. IX. k. 197. l., 5258/1901. sz., Grill-Dtár II. 1., 70. sz. stb.

[40] V. ö. e részben *Szerző:* A svájci polgári törvénykönyvről id. m. 234., 280. l.

bléma, mint az ókor és középkor népeinél.[41] Társadalmunk felépítése olyan, hogy a nemi öntudat felébredése után még öt-tíztizenöt év telik el, míg az ifjú a szankcionált nemi élet, a házasélet, anyagi előfeltételeit megszerezheti. Addig — és épen azokban az éveiben, amikor leghevesebben lobog benne a teremtő élet — legyen aszkéta vagy mérgeztesse meg testét-lelkét az éjjeli lebujok légkörével. S a közigazgatás e nagy probléma megoldásába eleve alkalmatlan eszközökkel nyúl bele, amikor a nyilvános kéjnők egészségrendőri ellenőrzése alig több puszta formaságnál,[42] ellenben a szállodákban tartott razziák a maguk brutalitásával «titkos kéjelgés» címén nem egy jóérzésű nőt kergetnek az öngyilkosságba.[43]

Most, amikor a hosszú háború viszontagságai után hazaözönlenek harcosaink, s amikor rettegve gondolunk arra a veszedelemre, amellyel a fertőzés soha nem sejtett mértékben fenyeget valamennyiünket s jó lesz észretérni és hideg fejjel mérlegelni, mit tehetünk s hol kezdjük a munkát. Kezdenünk kell — ebben egyetért minden komoly javaslat — a felvilágosításon, a nevelésen, a közfelfogás megkomolyításán, annak a köztudatnak a terjesztésén, hogy a természetes életösztönök természetes kielégítése nem lehet bűn, de bűn és aljasság az ifjú egészség megrontása, léhaság és becstelenség és betegség tudatos vagy gondatlan továbbterjesztése. Nem a betegség bevallása, hanem a betegség eltitkolása a szégyen, különösen ha oly körülmények között történik, amelyek mást a fertőzés veszélyének tesznek ki. De ezt a felvilágosító akciót is szervezni kell, és pedig nézetem szerint hathatósabban és erőteljesebben, mint ezt a *Szászy*-féle tervezet javasolja, amelynek 2. §-a ugyan kötelezi a orvost a beteg kioktatására, de a kötelesség betartásáról nem gondoskodik, s nem gondoskodik az egészségesek kioktatásáról, amely mint preventiv intézkedés mindennél fontosabb. Nem lesz mellőzhető továbbá — második nagy lépésként az egészségvédelem útján — a nemi betegség szándékos vagy gondatlan átvitelének büntetőjogi megtorlása, amiként azt egyes államok, Ausztria — 1912-iki Btk. 304. §-a —, Dánia, Norvégia, Oldenburg, Schaffhausen, s ha jól tudom, az új svájci Btk. is) már megvalósították, míg azokban az államokban, ahol ezt a cselekményt csak a testi sértés alá subonnálva lehet megfogni, az oltalom természetszerűleg ki nem elégítő. S teljesen osztom *Schreiber*[44] nézetét, hogy elsősorban a megelőzés elvét kell érvényre juttatni és poenalizálni kell a veszélyeztető cselekményt is. Ha pedig a köztudat ily irányban alakul át és a cselekményt mint büntetendőt kezeli a jog, akkor rögtön realitást nyer az egészséghábor[illegible]tással járó kártérítési szakbíró is: az inficiált személy nem fogja többé restelleni, hogy a gyógyíttatása költségeiért, a keresményében szenvedett veszteségért már a büntetőbíróság előtt magánjogi igényt érvényesítsen, esetleg a polgári bíróságnál beperelje a fertőzőt, és ez a bíróság nem fog lesütött szemmel elfordulni a bűnösöktől, hanem ítélni és marasztalni fog, ahogyan illik, és ahogyan az első lépést dicséretes bátorsággal már meg is tette a bírói gyakorlat. Álljon itt — követendő példa gyanánt — a Kúriának az az ítélete, amelyikre célzok.[45]

> «Az elsőbíróság ítéletében megállapított... tényállás szerint az alperes az 1910. és 1911. években a kiskorú felperessel benső szerelmi viszonyt folytatott, azzal többször nemileg közösült s eközben a kiskorú felperest súlyos nemibetegséggel megfertőzte, amely betegség miatt a kiskorú felperes 1911 jún. 28-tól ugyanazon év augusztus 3. napjáig a wieni Allgemeines Krankenhaus-ban gyógykezeltetett.
>
> A felperes keresetében és válasziratában az 5000 K-t az alperes eme cselekményéből reá háruló anyagi kára, keresetképességének csökkenése folytán is vette keresetbe.
>
> Minthogy az anyagi jogszabályok szerint az, aki másnak testi épségét vagy egészségét szándékosan vagy gondatlanságból súlyosan sérti, a sértettnek a gyógyítási költségen felül az időleges munkamulasztásból és a keresetképességnek esetleges csökkenéséből származott kárát is megtéríteni köteles, s ez a kötelezettség terheli az alperest is, aki a megállapított tényállás szerint a felperes egészségi állapotát szándékosan vagy legalább is vétkes gondatlanságból súlyosan megsértette; a kir. Kúria az alperes kártérítési kötelezettséget a fent kiemelt irányban megállapította stb.»

Fontos ebben az ítéletben nemcsak maga az elvi álláspont, nemcsak a munkamulasztásnak és a keresetképesség csökkenésének mint a kártérítés kiszámításánál irányadó alapnak a megállapítása, hanem főleg az az álláspont, amely benne hallgatólag jut kifejezésre: hogy t. i. a vétkesség magában a betegség tudatában való nemi érintkezésben rejlik, hogy tehát *a betegség tudatában való nemi érintkezés magánjogilag tilos cselekmény.*

De a nyilvános kéjelgés ügyébe is van a magánjognak beleszólása, ha végre lerázzuk magunkról az előítéletek nyügét. A nyilvános házak tartása mai közigazgatási rendünk mellett engedélyezett ipar. Helyes-e az, nem-e, más kérdés. «Aki önállóan oly ipari vállalatot folytat, amely természeténél fogva másokra különös veszéllyel jár, az felel az ilyen vállalat folytatásából másokra háramló kárért, hacsak nem bizonyítja, hogy a kárt erőhatalom okozta.» (J. 1493. §.) Igenis, a nyilvános ház tulajdonosát magánjogilag is[46] felelőssé kell tenni azért a kárért, amely az ott szerzett fertőzésből származik, csak meg kell adni neki a módot, hogy a kauzális nexust ellenőrizhesse és a fertőzés veszélyét előzetesen elháríthassa.[47] Egész más rend lenne ezekben a vállalatokban, ha ezt a szabályt érvényre emelhetnők! Itt kell a közigazgatási jognak megmutatni a maga erejét és leleményességét, itt kell előírni nemcsak a vállalatban alkalmazott nők, hanem a vállalatot látogató férfiak kötelező orvosi megvizsgálását,[48] amelyet ott a helyszínén kell foganatosíttatni vagy pedig óvszert kell használni, itt van helyén az iparengedély elvonásának szankciója, ha a rendszabályok szigorú betartását elmulasztják és itt van helyén a perdíták sivár sorsának jogi szabályozása — amiről az emberiesség nevében nem szabad megfelejtkeznünk. Ez a kérdés azonban külön tanulmány tárgya, mert ezúttal csak a fertőzés útján történő egészséghábor[illegible]tás magánjogi következményeinek helyesebb kiépítése volt vizsgálódásunk tárgya.

Dr. Meszlény Artur.

[41] Igy *Schreiber*, A prostitució. Bpest 1917., 11. l.

[42] A budapesti állami rendőrség 1915. évi működéséről kiadott jelentésből vesszük a következő adatokat: A rendőrileg nyilvántartott kéjnők száma az 1915. év végén 2428 volt, akik között az 1915. évben nem kevesebb mint 2392 nemi betegséget ápoltak kórházban!

[43] «Keresetszerű titkos kéjelgés gyanuja» címén 1915-ben előállítottak 1805 személyt, akik közül 591-et utaltak kórházba. A prostitucióról szóló 881—1008/907. sz. szfőv. szabályrendelet végrehajtása tárgyában 1909-ben kiadott főkapitányi rendelet e téren ugyan különös óvatosságot és elővigyázatot ajánl a rendőrközegek figyelmébe (*Schreiber* id. m. 153. l.), azonban a végrehajtás — úgy látszik — nincs mindig a helyzet magaslatán.

[44] Id. m. 209. l.

[45] Kúria 1914 des. 1-én 1975. sz., Grill-Dtár XXI. 1., 500. l.

[46] Büntetőjogilag ily felelősséget állapított meg a *Crispi* által 1888-ban kibocsátott olasz rendelet a prostitució szabályozásáról (*Schreiber* id. m. 61. l.).

[47] Igen figyelemreméltó rendelkezések e részben a prostitucióról szóló 881—1008/1907. sz. szfőv. szabályrendelet 36., 37. §-aiban

[48] Ilyen intézkedés érvényben is van Oroszország néhány városában. Gyakorlatban van továbbá egyes helyeken Párisban is. *Schreiber* id. h. 110. l. Az ott felhozott ellenvetésekben nézetem szerint némi túlzás van, különösen a hatósági kényszernek a szövegben javasolt enyhébb módjával szemben.

A jogi oktatás reformjáról.

Vannak kérdések, melyekre csak korlátolt ember tud megfelelni korlátozások nélkül. A jogi oktatás reformjáról azonban minthogy számtalan körülmény van reá nagy befolyással, csak annyi korlátozás után lehet jóhiszeműen szólni, hogy ezáltal a felelet szükségszerűen veszít érvényéből. Maga a jogi oktatás egésze magában foglalja a jogi ismeretek általános terjesztésének, szakjogászok és tudósok képzésének feladatát. Ebből csupán a művelt szakjogászok, ügyvédek bírák, közigazgatási tisztviselők képzésének, az egyetemi jogi oktatásra eső feladatát választom ki. Tartózkodom attól, hogy a jogi tárgyak tudományos értékét bíráljam, s óvakodom attól, hogy a budapesti egyetem jogi fakultásán előadott tárgyak értékének vizsgálatába bocsátkozzam. E mellett a reformálás olyan mértékét tartom szem előtt, amely az egyetem mai szervezetének túlságos felforgatása nélkül, gyorsan és sikeresen megvalósítható. Lehet, sőt valószínű, hogy egy gyökereiben újonnan megszervezett tanintézet, a jogtudományok új szabadiskolája jobban biztosítaná a jogi oktatás célját, azonban energiapazarlás a meglevő szervezet felhasználható részét félredobni, annál is inkább, minthogy az egyetemi oktatás mellett még különben is vannak olyan tanítási feladatok,

amelyek külön célú és szervezetű jogi iskola felállítását kívánják. Mindazonáltal azt hiszem nem hálátlan e feladattal ilyen erősen körülhatárolt alakjában sem foglalkozni, nemcsak azért, mert a reform égetően szükséges, hanem azért is, mert általános megítélési szempontokhoz vezet, amelyek bárminő célú jogi oktatásra döntő jelentőségűek.

I.

A jó jogi oktatás módjának meghatározása főleg azért oly nehéz, mert csak kisebb részében jelenti pedagógiai kérdések megoldását. Ha a jogban is az volna a helyzet, mint a természettudományok nagy részében, ha lényeges részében szilárd, állandó anyag állana előttünk, s csupán arra kellene megfelelnünk, hogy mi az adott anyag leghelyesebb tanítási módja, — akkor ugyanolyan biztonsággal és sikerrel lehetne megragadni a feladatot pedagógiai oldaláról, mint a természettudományok tanításának megvitatása esetén. A helyzet azonban a jog területén olyan, mint a növénytan területén volna, ha a növények időnként hirtelenül eltünnének, s egészen más életműködésű, rendszerű, alakú növények foglalnák el helyüket... A növénytan tudományának egy része ugyan érintetlenül érvényes maradna, nagyobb része azonban megváltoznék a tanulmányozott anyag változásával, s a növénytan tanítása kénytelen volna elsősorban azzal foglalkozni, hogy a küszöbön álló változásokra tekintettel a meglevő tanok mely része hanyagolandó el, s minő új tanokat kell felvenni? Nyilvánvaló, hogy a változó anyagú jog tanítási módjának megvitatása előtt, elsősorban a tanitandó anyagot kell megválasztani, s ennek helyes megválasztása lehetetlen a joganyag közvetlen jövő fejlődésének mérlegelése nélkül.

A tanítás terén sem szabad szemet húnyni azon tény előtt, hogy forradalmi változások küszöbén állunk, s egész magánjogunknak, büntetőjogunknak, közjogunknak nemcsak anyaga, hanem alapgondolata is gyökeresen megváltozik. Ennek pedig természetes következménye, hogy a meglévő jogszabályok rendszerezése, alapelveiknek és fogalmaiknak részletekbe menő kidolgozása veszít fontosságából, s a megváltozott társadalmaknak megfelelő jog megalkotásának feladata nyomul előtérbe. *Hosszabb időn keresztül tehát nem halálraitélt kódexek rendszeres tanítása lesz a jogi oktatás legelső feladata, hanem olyan jogászok képzése, akik műveltségük révén részt tudnak venni az új jogrend megalkotásában, s a megalkotott jogot a kellő tudományos szellemben tudják majd alkalmazni.* Vagyis a jogi tárgyak jelenlegi tanítási értékét tekintve első helyre azon tárgyak kerülnek, amelyeket a joganyag változása nem érint, s amelyek a jogalkotás gyakorlati feladatait korunk teljes tudományos felkészültségével törekednek megoldani, — a szociológiai és bölcseleti jellegű tantárgyak; csak a második helyre kerülnek azok amelyek az érvényes jog rendszerét és rendelkezéseit ismertetik és egészen háttérbe szorulnak a tisztán történeti értékű tantárgyak. Ha ezzel a helyzettel kellőképen nem számolunk, akkor oktatási rendszerünk ép oly elhibázott, idejétmulta lesz, mint a német egyetemeken volt a XIX-ik század közepén, midőn elsősorban a római jog történelmét tanították a magánjog dogmatikája helyett, holott a római jog alkalmazható része már rég ki volt ásva, s a meglevő joganyag felhasználásának módja vált a legfontosabb feladattá.

Elsősorban tehát azt kell kérdeznünk, hogy a közvetlenül előttünk álló változásokra tekintettel, mely tantárgyakat kell a meglevők mellé venni, minő előadott tárgyakat kell kiegészíteni, s melyek azok, ahol a tanítási buzgalom enyhítendő.

A felveendő tárgyak közé tartozik elsősorban a szociológia. Külföldön már majdnem mindenütt tanítják az egyetemen, nálunk ezideig hiába kopogtatott befogadásért. Szükségét, szerepét mindenki belátja, ellenzői is csupán azzal érvelnek, hogy a szociológia még nem «kész» tudomány, — mintha volna egyáltalán «kész» tudomány! Annyi bizonyos, hogy a szociológiában olyan ismeretek gyűltek össze, amelyekkel nemcsak az egyetemet végzett embernek, hanem minden művelt embernek meg kell ismerkedni. Amint a társadalmak fejlődési törvényeinek megértése adja meg csupán a kulcsot a mult jogához, aként a jelen társadalmak életének leírása adja meg alapját az érvényes jogszabályok megértésének, s éppen ezért minden jogtanulásnak előfeltétele.

Fejlettségénél, törvényhozási jelentőségénél fogva tanszék illeti meg az összehasonlító jogtudományt, mert egyrészt feltárja a fejlett jogrendek egymáshoz való viszonyát, másrészt a társadalmi fejlődés és jogfejlődés összefüggéseit felderíti, amennyiben a társadalmak különböző fejlődési fokának megfelelő jogot leírva beigazolja, hogy egy-egy fejlődési fázisnak minő szükségszerű jogfejlődési jelenségei vannak. Az összehasonlító jogtudomány törvényhozási értékének elismerését jelenti az a hatalmas, gyüjteményes munka, amelyet éppen a büntetőtörvénykönyv reformálására tekintettel a büntetőjogászok közös erővel összeállítottak. Van Calker a jogösszehasonlítás törvényhozási jelentőségéről írva, helyesen emeli ki, hogy ha az összehasonlító jogtudomány nem is adja meg a helyes jog megítélésének alapelvét, mégis gyakorlati példáját szolgáltatja a meglevő leghelyesebb rendezésnek, s ezzel a helyes jog megvalósítását segíti elő.

Tekintettel arra, hogy a most előadott tételes közjog természeténél fogva a jogtörténelembe fog szorulni, s valószínűleg írott alkotmány lép a helyébe, a közjog tanítását bele kellene olvasztani az általános alkotmánytanba, mely korunk alkotmányait, fejlődésük rövid és szabatos leírásával ismertetné. Woodrow Wilson-nak az államról írt munkája, melyet Amerikában és Angliában sok helyütt tankönyvnek is használnak, igen jó példája az alkotmányjog helyes tanítási módjának, mert a tanulót megismerteti az összes fejlett állami alakulatok kormányformáival s azok működésével. Minthogy éppen a közjogban van a legnagyobb eltérés a szabályokban leírt, megkívánt és tényleges állapot között, nem volna szabad visszariadni attól, hogy az egyetemen a publicisztika hivatott, tudományos képzettségű képviselői bemutassák az állam pártéletét, aktuális feladatait, s e feladatok megvalósításának különböző pártállás szerint elgondolt módjait.

A jogbölcseletben vagy amellett helyet kell adni azon vezető szellemi mozgalmak ismertetésének, amelyek a jog jövő fejlődésére vagy tudományos művelésére hatással vannak. Az, hogy a képzett jogász például a szocializmus objektiv értékelésében járatlan, holott Aquinoi Szent Tamás jogbölcseletét ismeri, ép oly képtelenség, mint az, hogy például korunk egyik igen mély gyökerű mozgalmáról, a szabadjogi irányról sincsen tájékozva. Általában az eddiginél nagyobb szerepet kell juttatni a nagyjelentőségű bölcseleti, etikai rendszerek előadásának, mert a jogi kérdések sajátsága az, hogy a leggyakorlatibb feladat a legmesszebb fekvő, távoli következményeket tekintő elvont gondolkodásra kényszerít, s a filozófiában iskolázatlan agy évszázadok óta idejét múlta rendszereket és gondolatokat talál fel, amelyekbe azután menthetetlenül belezavarodik. Ihering a Zweck im Recht előszavában igen sajnálkozik azon, hogy a tanuló idejében uralkodó filozófia-ellenes hangulat folytán nem nyert bölcseleti képzettséget, mert érezte, hogy a mult gondolati munkájának, a már elvégzett munkának felhasználása nélkül majdnem lehetetlen a mélyre nyuló, eredményes, gondolati tevékenység.

A tételes jogi tárgyakról szólva semmiesetre sem szabad Kirchmann túlzásába esni, aki semmi maradandót nem lát bennük, mert a törvényhozás a tételes joggal foglalkozó egész könyvtárakat változtat időnként makulaturává. Kétségtelen, hogy a személyeknek, dolgoknak, cselekvéseknek, helyzeteknek a jog szempontjából való csoportosítása addig míg jogszabályok lesznek, megtartja maradandó értékét. Ép így, sőt talán még inkább megtartja értékét az a rendszer, amelyben a tételes jog szerte ágazó rendelkezéseit évszázados erőlködéssel sikerült áttekinthető módon csoportosítani. Viszont azonban nem szabad ennek a maradandó résznek jelentőségét sem túlozni. Hiszen lehetséges az is, hogy a rendelkezések megváltoztatása mellett egy új jogrend a magánjogi és büntetőjogi dogmatika alapfogalmait is másokkal pótolja, esetleg olyan fogalmakkal, amelyek a jog minden ágában azonos értelemben használhatók fel, s a tételes jog rendszere sem áll tulságosan szilárd lábon. Igaz, felemlítik ilyenkor az egyetemesen érvényes jogi gondolkodást, mely minden anyagváltozástól független, Stammler behatóan foglalkozik ezzel, de amint a jog logikai állandóságát egy minden erkölcsi jellegű parancsra alkalmazható, elmosódott fogalomban, a jog fogalmában látja, aként a következtető, érvelő jogi gondolkodásban sem tud olyat találni, ami minden általános helyességi szabályokat elismerő és követő érvelésre ne állana. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy az előttünk levő változások a hagyományos jogászi következtetések és érvelések terét már a közel jövőben erősen korlátozzák. Elsősorban is mind az eljárás, mind az anyagi jog

erősen bogozatos, kétségtelenül nagy elméleti gyönyörűséget nyujtó részei egyszerűsödni fognak. Bentham azt hitte, hogy ha a jog testéből a régi, céljukat vesztett csökevényeket, a jogi vakbeleket és mandulákat kinyesi, az egész corpus iuris olyan egyszerűvé válik, hogy minden felnőtt majd a legnagyobb könnyűséggel megérti és alkalmazza. Az egyszerűsítésnek ilyen mértéke természetesen addig, amíg a társadalmi élet még jobban kuszálódik, lehetetlenség. Azonban mégis megközelíthető ideál, s ennek útjában állnak a kivágott csökevények helyét betöltő preciziós alkotások, a dogmatika remekei, amelyeknek haszna nem áll arányban kezelhetőségük nehézségével. Másodsorban a magánjog céltudatosságá növekszik és sok olyan esetleges része eltűnik, amely a fogalomkultusznak melegágya volt, így például az oldalági rokonok intestat örökösödése. Harmadsorban a bíráskodásban a laikusok mindjobban tértfoglalnak, s a szakbírák sem akarják magukat alávetni a helyességi mérlegelést gúzsbakötő joglogikának, hanem a bírói hatalomnak és tevékenységnek Montèsquieu-i elismerését kívánják, azt a szerepet, amelyet a bíró Angliában tölt be.

Mindezen jelenségek — mégha a jogrend teljes szociálizálódásának eshetőségét egyenlőre figyelmen kívül is hagyjuk — azt igazolják, hogy az előttünk álló jogfejlődésre tekintettel a dogmatikának tanítási értékét nem szabad túlozni. A jog fogalmi rendszerét természetesen tanítani kell, de annak a célnak melyet a római jog dogmatikájával akarnak elérni, teljesen megfelelne egy olyan jogi enciklopédia, mely az általános jogtan Austin-i alapján az egész érvényes jogrend fogalmi felépítését, rendszerét leírná. Sőt még jobban megfelelne, amennyiben a jog egészére kiterjedő fogalmakat veszi alapul. Ha a római jog fogalmi diszciplináját egy tágabb, áttekintőbb, közelfekvőbb tannal pótoljuk, akkor még inkább a tételes jogi oktatás középpontjába kerülhet az érvényes büntetőjog és magánjog, mely utóbbi különben is rendelkezéseiben, döntvényeiben önként értetődőleg nemcsak sokkal szociálisabb a római jognál, hanem az angol után egyike a legszabadabb érvelést megengedő és követő magánjogoknak, melyhez a hajszálhasogató pandektajog helyett sokkal jobban illik az általános jogtan, bár a pandektajogi érvelések már tagadhatatlanul erősen áthatották a judikaturát. Távolról sem akarom ezzel azt mondani, hogy a római jog előadása háttérbe szoruljon. Ellenkezőleg, a tanításnak mindig törekedni kell arra, hogy az egybetartozó ismeretek minél nagyobb tömegének, mennél nagyobb változatosságának megismerési lehetőségét nyújtsa. Csupán a tanulmányi rendben kell honorálni azt a tényt, hogy a jogfejlődés folytán a római jog tanítási értéke csökkent, szerepét az általános jogtannak kell átvenni, s az érvényes jog tanításának középpontjába a magánjog és büntetőjog helyezendő.

Ugyancsak a tanulmányi rendben kíván elismerést az a megállapítás, hogy a római jogtörténelem és egyházjog még a római dogmatikánál is jobban vesztett jelentőségéből. Maga a jogtörténelem, mint az egész jogfejlődés törvényeinek és fázisainak leírása, része a szociológiának, összehasonlító jogtudománynak és jogbölcseletnek. E mellett azonban a magyar jogfejlődés részletesebb leírása, az általános jogfejlődéssel való egybevetése és külön tanítása úgy vélem eléggé indokolt, sőt elsőrangú fontosságot nyer, ha a leírás mellett a fejlődési törvények igazolásává lesz.

Ezek azok a megállapítások, amelyeket a jelen jogfejlődésnek a tananyag tanulmányi értékére való hatása nyujt, s e megállapítások következményeit a tanulmányi és vizsga rendben fogjuk levonni.

II.

Minden ismeretcsoportnak vannak olyan sajátságai amelyeknek figyelmen kívül hagyása esetén tanítása kezdettől fogva elhibázott. Amint a fizika tanítása megköveteli a folytonos kísérleti igazolást, a pathologia a kóresetek bemutatását, aként, sőt még inkább megkívánja a tételes jog tanítása, hogy a tanított anyag használatának módját bemutassák. Azt mondottam, hogy még inkább, mert az esetjogi alkalmazás kiegészítő része a tételes jogtanoknak, annak a további ismeretnek megszerzését jelentvén, hogy a rendszerbe szedett rendelkezések a különböző rendelkezések alá eső adott esetben hogyan használandók fel.

Ha fentebb a jogfejlődés alapul vételével erősen kiemeltem a joggal foglalkozó tudományok szerepét, úgy most az egyetemi jogi oktatás céljának, a gyakorlati jogászképzésnek szem előtt tartásával annál inkább hangsúlyoznom kell e szempontból az érvényes jog kimerítő, alapos tanításának szükségét, annál inkább követelnem kell a praktikumok jelentőségének fokozását, amelyekben ez a cél a legjobban megvalósul. Kevés szót kell ma már arra vesztegetni, hogy a jogalkalmazás a jog minden ágában önálló, külön feladatokat rejt magában, említeni is feleslegesnek látszik, hogy a tételes jog tanítása alkalmazási metodikája és gyakorlata nélkül csonka és a kötelező praktikumok rendszere nagy hivatást tölt be. Szászy-Schwarz Gusztávnak a praktikumok feladatáról, szervezetéről szóló szép fejtegetéseihez mindenki csatlakozni fog. Két körülményt azonban különösen fontosnak tartanék: az egyik az, hogy a praktikumokban kiválóbb gyakorlati jogászoknak, ügyvédeknek, bíráknak, közigazgatási hivatalnokoknak is szerep jusson, s a másik az, hogy a praktikumokban elsősorban tipusokat, a leggyakrabban előforduló jogesetek megoldását mutassák be, s ne helyezzék előtérbe a minden száz évben egyszer előforduló eseteket. Stölzel, Danz jogalkalmazási bevezetői ezt a helyes gondolatot követik.

Amint az érvényes jog természetéből következik alkalmazásának szükségségszerű tanítása, aként sajátsága zárja ki azt, hogy a tanítás «gyakorlatiasságát» bizonyos határon túl terjesszük. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a jogtanítás sohasem fog megelégedni azzal, hogy a tényleges gyakorlatot kritikátlanul helyesnek fogadja el, hanem helyesebbnek tartott érveléssel, a következmények messzebb terjedő követésével igyekszik jobb, tudományosabb gyakorlatot teremteni. A szabadjogász Fuchs gúnyolódva jegyzi meg, hogy az ilyen tudományos döntések hasonlítanak a meteorológiai megállapításokhoz. A tudomány elvei szerint szép időnek kellene lenni, mikor valójában zuhog az eső. Csakhogy a jogban ezek a megállapítások hozzájárultak és hozzájárulnak ahhoz, hogy a meglevőnél helyesebb gyakorlat alakuljon ki, s ezt a hivatását az egyes jogágak tudományos szellemű művelése csak úgy tudja megtartani, hogy a gyakorlat ismerete mellett egyszersmind messzebb látó kritikai szemmel ellenőrzi és bírálja. De ettől függetlenül is teljesen téves azoknak álláspontja akik az orvosképzés analogiájára gondolnak, s jogi «anyaggyűjteményekkel» akarnak annak a feladatnak megfelelni, amelyet az orvosi klinika tölt be. A kóresetek nemcsak az alkalmazás elsajátítására, hanem a megállapítások, a gyógykezelés helyességének igazolására is szolgálnak. A helyes és helytelen diagnozis, a helyes és helytelen gyógykezelés a beálló eredmény által kézzelfoghatóan igazolódik. A jogesetek eldöntésének helyességét is az eredmény helyessége igazolja, csakhogy ez az eredmény nem az ítélet, hanem annak erkölcsi, gazdasági, társadalmi hatása, amit még a legnagyobb tapasztalatú gyakorlati jogász sem tud egészében követni — hanem csak a szociológus és jogbölcsész. Ezt csupán az nem látja be, akinek véleménye szerint az ítélet helyessége egyedül logikai tökéletességén vagy egyedül közvetlen következményén nyugszik, s nem teljes társadalmi hatásán; egy-egy hiteljogi perben hozott ítélet jó lehet, ha esetleg külföldi hitelviszonyainkat teljesen megrontja, egy-egy büntetőjogi ítélet jó lehet, ha a hitelezési csalás új fajának ad lehetőséget A jog gyakorlati oktatása tehát szükségszerűen jogalkalmazás ismertetése és gyakorlása felé vezet, de ha a gyakorlatot szélső konzekvenciájáig követjük, akkor a szociológiába és bölcseletbe térít vissza. Annak természetesen semmi akadálya, hogy a praktikumokban az ügyvédi és bírói pályán szükséges, jórészben technikai jellegű ismereteket is elsajátítsák; bár a tapasztalat azt bizonyítja, hogy például a perrendek nagy részét lehetetlen az egyetemen megtanulni és azt hivatása gyakorlása közben hamar elsajátítja mindenki. Sok akadálya van már annak, hogy a tényállás kiderítésének gyakorlati ügyességeit sikerrel tanítsák az egyetemen, bár az akadályok nem legyőzhetetlenek.

III.

A jogi fakultás tanulmányi rendjének meghatározásánál figyelembe kell venni azt a különbséget, amely az ügyvéd, bíró és közigazgatási tisztviselő tevékenysége között van. Ha a tanítás menetének első szakát feltétlenül egységesen kell megtartani, nincsen ok viszont arra sem, hogy a negyedik évben ne adjunk módot a specializálásra. Alkalmas eszköz volna erre az, ha az egyetemen belül külön magánjogi, büntetőjogi és közigazgatási csoportok alakulnának külön vezetővel, aki gondoskodnék arról, hogy a csoport hallgatói arra hivatott szakemberektől, külön

gyakorlatok, tanulmányok segélyével egy-egy csoport egészében vagy annak egy ágában különös jártasságra tegyenek szert. Minden csoportnak az egyetemi szaktanárok vezetése alatt külön előadó személyzete és tanulmányi rendje lehetne, amely a specializálás célját az anyag természetének leginkább megfelelő módon biztosítaná. Aki egy-egy ilyen csoport tanulmányait sikeresen végzi el, annak a jogtudorsághoz csupán egy szigorlatot kell letennie.

A legtöbb tanulmányi rendnek, de különösen a joginak követnie kell azt az elvet, hogy nemcsak az egyes tárgyak előadási sorrendjében, hanem a tárgyak tanulmányi évek szerinti csoportosításában is első helyre kerül az általános kép, az alapfogalmak, a feladat áttekintése, második helyre a részletekbe bocsátkozás s csak azután következik az összefoglaló áttekintés, a részletek ismerete melletti gondolkodó munka. Ez a jogi tanulmányi rendre azt jelenti, hogy a szociológia elemei és a jogi enciklopédia megelőzik a tételes jog tanítását és csak ezután következhetik a jogbölcselet s jogtörténelem. Ha még elfogadjuk azt, hogy a három alapvizsga egységes elvű anyagcsoportosítás mellett ezidőszerint megtartandó s az első két évben a tanulmányi rend mindenkire kötelező, akkor a következő eredményhez érünk:

Az első tanév (két félév) kötelező anyaga: szociológia, jogi enciklopédia (a fogalomtan), római jog, etika, kultúrtörténelem. Az első alapvizsga tárgyai: szociológia, jogi enciklopedia.

A második tanév kötelező anyaga: közgazdaságtan, magyar magánjog, magánjogi praktikum, kereskedelmi és váltójog, kereskedelmi praktikum, polgári perrendtartás, perrendtartási praktikum. A második alapvizsga tárgyai: magyar magánjog és közgazdaságtan.

A második alapvizsga után a joghallgató választási szabadságot kap a hallgatandó tárgyak között, a harmadik alapvizsga tárgyainak és a büntetőjogi praktikumnak hallgatása azonban kötelező marad. A harmadik alapvizsga tárgyai: büntetőjog a bűnvádi perrendtartás alapvonalaival és magyar közjog az összehasonlító alkotmánytannal kapcsolatban.

A harmadik alapvizsga letétele után megkezdődhetnék a specializálódás a fentebb említett szak-kollegiumokban. Egyenlőre a magánjogi, büntetőjogi, közigazgatási jogi és jogbölcseleti csoportokat kellene megszervezni, amelyeken belül az egyes elágazások és az összes segédtanok kimerítő tárgyalásáról gondoskodás történnék.

Szigorlatot csupán a kilencedik félévben lehetne letenni. A három szigorlat tárgyai a következők:

I. szigorlat: magyar magánjog, perrendtartás, kereskedelmi és váltójog.

II. szigorlat: büntetőjog, bűnvádi perrendtartás, közigazgatási jog, nemzetközi jog.

III. szigorlat: jogbölcselet, szociológia, jogtörténet, közgazdaságtan.

Aki valamelyik szakkollegiumba beiratkozott s a negyedik tanéve végén kellő eredménnyel ott levizsgázott, annak a jogtudorsághoz csak egy szigorlatot kell letennie. Ez a szigorlat azonban úgy választandó, hogy a szakjogi csoport sikeres hallgatója a III. szigorlatot, a jogbölcseleti csoport hallgatója pedig az I. vagy II. szigorlatot tegye le.

Az előadások és praktikumok kötelező látogatásáról hathatósan kell gondoskodni. A doktori disszertációk kiküszöbölendők, viszont szigorlatokon a tanár meggyőződést szerezhet a jelölt fogalmazási készségéről.

IV.

A tanítás mindig óriási jelentőségű kulturális feladat volt, de a jelenben talán a legfontosabb feladattá válik. A régi ideológia helyébe új gondolatkörnek, új erkölcsnek kell lépnie s jórészben a tanítás gyorsaságán és eredményességén fog eldőlni az, hogy bolsevista terror nélkül is megszilárdulhat-e a szükségszerűen bekövetkező új világrendnek megfelelő világfelfogás. Az új világ szakjogászainak kiképzése ennek a feladatnak középpontjában áll, mert a kialakuló állapotokat csak a jogrend tudja megszilárdítani és fentartani s ebben a megszilárdító munkában a szociális szellemű bíráskodásra és közigazgatásra csak az oroszlánrész.

A tanítás szellemét s egyúttal a tanítás sikerét a hallgatóság intelligenciája mellett a tanár egyénisége biztosítja legjobban. Tudományos képzettsége, világfelfogásának becsületessége azonban még nem elég minősítés. Még két tulajdonságot kell a tanártól megkövetelni: erkölcsi erőt és tanítási, pedagógiai készséget.

Voltaire nagyszerű Zadigjában a történet hősének két mágus vitájában kell dönteni, akik mindketten magukénak követelnek egy gyermeket. A gyermek a kikötött feltétel szerint azé lesz, aki jobb nevelésben akarja részesíteni. Az egyik mágus igéri, hogy a gyermeket megtanítja a dialektikára, astrologiára, filozófiára, a monadok tanára, a præstabilita harmóniára — a másik csak annyit mond: «Je tâcherai de le rendre juste et digne d'avoir des amis»! És Zadig helyesen ismeri el ezt a jobbik nevelésnek! A jog tanításában, mely a régiek szerint azt mondja meg, hogyan kell «honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere» az erkölcsi elemet a tananyagban ki kell domborítani. A vallás-erkölcsi nevelés hanyatlásával, a társadalmi élet szükségszerű követelményeinek, a jogi és erkölcsi parancsoknak tanítása közben kell az altruista etika gyenge palántáját táplálni az emberi lélekben. *S különösen bele kell vésni minden tanulóba a tudomány etikáját, azt, hogy a tudományos meggyőződés szentség s nem a mindenkori uralkodó rend prostituáltja.*

Aminő nagyfontosságú és szép feladat a tanítás, olyan nehéz is egyúttal. Igen sok körülménynek kell találkozni ahhoz, hogy valaki jó tanár legyen, oly soknak, hogy természetes hajlandóság nélkül nem is lesz soha azzá. Az ifjúság lelkéből gyönyörű hangokat lehet kicsiholni, de ismerni kell ennek a fuvolának billentyűit. Unalmas, szürke gondolkodású ember nem lesz jó tanár, mert nem tudja a tanulás kerítőjét, az érdeklődést, felkelteni hallgatóságában. Hiú ember nem lesz jó tanár, mert nem tűri a kritikai szellemet, holott enélkül a tanulás a megértés rovására történhetik csupán. Mély ítélőképesség és szakképzettség nélküli ember nem lesz jó tanár, mert a magolókat tünteti ki s az igazán tehetségeseket elbuktatja, nem látván meg, hogy a félig kész házból micsoda palota lesz. Akinek nincs mély műveltsége, közvetlensége, az a jövő behódoló gerincteleneit tenyészti s elriasztja maga mellől az értékes elemet, nem hallván meg Heine «Warnung»-ját:

«Verletze nicht durch kalten Blick,
Den Jüngling welcher dürftig, fremd,
Um Hilfe bittend zu dir kömmt.
Vielleicht ist er ein Göttersohn!»

Az igazán jó tanár ritkaságát legjobban bizonyítja, hogy legtöbbször csak egy tanárember emlékét őrizzük hálával és kegyelettel, mint aki belénk látott s egy ideig szeretettel vezette fejlődésünket. A hivatott tanárok számát azonban szaporítani kell, mert minden tanítás sikerének előfeltétele, hogy kellő képességű és szellemű tanári kar álljon rendelkezésre.

Dr. Bárd József.

A Jogtudományi Közlöny előfizetési ára — tekintettel a papiros és nyomdai anyagszerek rendkívüli megdrágulására — ezentúl *egész évre 50 K, félévre 25 K, negyedévre 12 K 50 f.*

Szemle.

— **Az ügyvédi kamara** közgyűlési terme múlt vasárnap forradalmi képet öltött. Izzó, a dohányfüst és a felháborodás keserűségével telített légkörben székek tetején hadonászó alakok, tolongó tömegek, rekedt kiáltások, közbeszólások és hangos magánbeszélgetések, valahol a háttérben, lent, mint egy kráter mélyén a lemondott tisztikar és a meghallgatásáért teljes reménytelenséggel küzködő szónok — így festett annak a törvény által alkotott testületnek közgyűlése, amelynek hatásköre az 1874 : XXXIV. tc. 19. §-a szerint elsősorban «az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvására» terjed ki. Nem kívánjuk menteni a választmányt, amely kissé elkésett harakirivel igyekezett a lynch-igazságszolgáltatás elől menekülni, de nem hallgathatjuk el azt sem, hogy az önfegyelem oly teljes hiánya,

amely a közgyűlésen megnyilvánult, aligha öregbíti a kar érdekeit szolgáló kollektiv akarat tekintélyét. Erre a tekintélyre pedig annál nagyobb szükség van, mennél csekélyebb a kilátás a hadból visszatérő és a megszállott területekről menekülő összes ügyvédek méltányos igényeinek kielégítésére. Néma gyereknek az anyja se érti a szavát, de az artikulálatlanul kiabálóét még kevésbé. Vigyázzunk, nehogy az ügyvédi latifundiumok helyett az ügyvédi kar erkölcsi tőkéje kerüljön parcellázás alá, amelynek kamatai nyujtják a megélhetésükért harcoló ezereknek az egyetlen biztos létalapot. Akarat nélkül nincs tett, de tudat nélkül nincs akarat sem és semmi sem gátolja jobban a céltudatos akarat kialakulását, mint az érzelmek, indulatok és szenvedélyek fékevesztett anarchiája.

— **Mit akarnak a bírák és ügyészek!** A Szegeden megalakult «Bírák és Ügyészek Szövetsége», mely szövetségnek a célja a teljes bírói függetlenség sürgős megvalósítása és megóvása, ennek keretében felmerült sérelmek megvizsgálása és azok sürgős orvoslásának előmozdítása, országosan szervezkedik. E cél elérése végett törvényszéki székhelyenként alakítja meg a szövetséget s egyúttal memorandummal fordult a magyar igazságügyminiszterhez, amely memorandumban tüzetesen kijelöli azokat az irányelveket, melynek alapján a teljes bírói függetlenség intézményes úton: törvényben biztosítva lenne. Programmja a teljes autonómia, a mai minősítési rendszer eltörlése, a fokozatos, automatikus előlépés, a címek és jellegek megszüntetése és a külön bírói és ügyészi státus. Kívánja, hogy a kényszernyugdíjazásoknál az eddig élvezett pótlékok teljes egészében beszámíttassanak, a kilátásba helyezett fizetésrendezés reájuk is terjedjen ki. Kívánja, hogy a szövetség minden a kar egyetemét érintő vagy ezzel vonatkozásban álló törvény előkészítésénél kiküldöttjei útján meghallgattassék. Tiltakozik az ellen, hogy róluk, de megkérdezésük nélkül határozzanak. Hirdeti, hogy a megújhodott, független Magyarország alkotmányának legerősebb pillérje a teljes bírói függetlenség. A politika teljes kizárásával való szervezkedés központja a Bírák és Ügyészek Szegedi Szövetsége, melynek elnöke: Nagy Zoltán bíró, titkárja: dr. Dettre Pál államügyész, kik bárkinek készséggel adnak felvilágosítást, küldenek alapszabályt és memorandumot.

— **A köteléki perek** száma a budapesti törvényszéknél az idei év folyamán szinte szédítő növekedést mutat. Az emelkedés a mult évvel szemben mintegy ötven százalék. Ez a körülmény a hatósági tanácsok tagjainak szaporítását és az eljárás lehető egyszerűsítését tette szükségessé. A köteléki tanácsok mindegyike egy bírói taggal megerősítést nyert. Ezzel az a cél lesz elérhető, hogy az előkészítésekkel túlhalmozott kiküldött bírák egy harmad peraránnyal mentesülnek és így az előkészítő eljárás tartama és így az egész pertartam néhány hónapi megrövidülést érhet el. Azáltal, hogy így a tanács egyes bírái kevesebbszer lesznek a szóbeli tárgyalásokon elfoglalva, az ítéletek írásbafoglalásánál is, bizonyos időmegtakarítás érhető el. Ugyancsak a pertartam jelentős megrövidülését célozza az a további intézkedés, hogy a békéltetés és előkészítő tárgyalás, a lehetőség szerint egy azonos határnapon foganatosíttatik. További előnye ennek a gyakorlatnak az is, hogy a személyesen megjelenni kötelezett házasfelek, nem kénytelenek ismételt alkalmakkor a bíróság előtt megjelenni, hanem a perre fontos kijelentéseket legtöbbször egyszeri ottlétük alkalmával közölhetik. Hogy ez az ügyvédi karra nézve is jelentős munkaerő és munkaidő kiméléssel jár, — az kézenfekvő. Gyakorlati újítás a hűtfen elhagyás bontóokán indult perek tárgyalásának: egy határnapon való egyesítése is; ezáltal a sokszor órákhosszán keresztül tartó várakozás olyan ügyekben, melyeknek elintézése csupán perceket igényel, megszünt. Ezek az újítások összeségükben lényeges könnyítést jelentenek úgy az ügyvédi karra, mint a jogkereső közönségre nézve.

A lakáshivatal három napra bezárta kapuit és falára kifüggesztett értesítőben közölte a felekkel, hogy a jogorvoslati határidőket három nappal kitolja. Ez egészen új és nem ép megnyugtató formája a jogorvoslati határidők kitolásának. Minthogy pár nappal később a lakáshlvatal újból hét napra zárta ki a feleket a hivatalból, félő, hogy ezekből az önkényes határidő kitolásokból zavarok fognak keletkezni épp a lakásra szorulók kárára. A lakáshivatal intézkedése minden törvényes alap nélkül szűkölködik, mert saját hatáskörében a rendeletben előírt határidőket nem tolhatja ki. Nem kételkedünk ugyan abban, hogy a lakbérleti bizottságok az ilyen elkésett előterjesztéseket el fogják fogadni, de nagyon kívánatos volna, hogy a hatóságok igyekezzenek megtartani a törvényes formákat. Kivételes intézmények kivételes intézkedéseket tesznek szükségessé. Hatalmazza fel a kormány a lakáshivatalt, hogy nagy torlódások esetén a határidőket saját hatáskörében kitolhatja. Ezeket a kitolásokat tegye közzé a hivatal a hivatalos lapban, mert falraragasztott aláírás nélküli cédulákkal ily kérdéseket még akkor sem lehet elintézni, ha a határidők kitolása a lakáshivatal hatáskörébe fog majd tartozni (Ügyvédi körökből).

— **A magántisztviselők jogviszonyainak szabályozása.** A minisztérium 6488/918. M. E. sz. rendelete a kereskedősegédeknek és az ipari és kereskedelmi vállalatok tisztviselőinek szolgálati viszonya tárgyában kibocsátott 4951/1918. M. E. sz. rendeletet a hatálya alá nem tartozó magántisztviselőkre kiterjeszti. A rendelet 1. §-a felsorolja azokat, akiknek szolgálati viszonyát szabályozza. A rendelet 1. §-a szerint oktatási intézetekben határozatlan időre alkalmazott tan- és nevelő személyzet tekintetében a felmondás, a 4951/1918. M. E. sz. rendeletben megállapított felmondási idők érintetlenhagyásával csak a tanév végére (augusztus 31.) szólhat. A 3. §. szerint a négyheti jelentkezési idő (a már leszereltekre vonatkozólag) a rendelet életbelépésének napjától (december 22.) számít. A felmondási időre és a végkielégítési igényre nézve megállapított visszahatás erő 1918 szeptember 26-ig terjed. A 4. §. szerint építészekkel szemben, továbbá oly hadbavonult mérnökökkel, szabadalmi ügyvivőkkel, vegyészekkel és — az egészségügyi intézetek tulajdonosait kivéve — oly orvosokkal szemben, akik háborús katonai szolgálatuk túlnyomó részét nem azon a helyen teljesítették, ahol gyakorlatukat folytatják, illetve irodájuk van, a 4951/1918. M. E. sz. rendelet 1. §-ában és a 8. §. 3. bekezdésében foglalt rendelkezések csak annyiban nyerhetnek alkalmazást, amennyiben azt a fenforgó körülményekre és az érdekelt felek vagyoni viszonyaira való tekintettel a méltányosság megkívánja.

Fiatal ügyvéd társulna vagy irodavezetést elvállalna. Ajánlatokat kiadóba Dr. Z. névre. 16192

Fiatal ügyvéd, magyar, német. tót nyelvtudással ügyvédi irodában, fővárosban vagy vidéken irodavezetői állást keres, irodába társul belépne vagy benősülne. Választ «Felvidéki» jeligére kiadóba. 16202

Juris utriusque doktor, vidéki gyakorlatú ügyvédjelölt ajánlkozik ügyvédi irodába való belépésre. Ajánlatokat, fizetési stb. feltételekkel, dr. Tusa Jenő Segesvár címre kér. 16211

Bírósági végrehajtói vizsgával és teljes ügyvédi irodai és telekkönyvi gyakorlattal bíró, negy középiskolát végzett fiatal *ügyvédi irnok*, ki jelenleg is Erdély egyik nagyobb forgalmú irodájában törvényszéki székhellyel bíró városban több mint hét éve egyfolytában működik, eddigi működési helyéhez hasonló, lehetőleg törvényszéki székhellyel bíró nagyobb magyarországi városban levő nagyforgalmú ügyvédi vagy közjegyzői irodában alkalmazást keres. Fizetési igenyei — figyelemmel a mai nehéz megélhetési viszonyokra — megállapodás tárgyát képezik. Ugyszintén az esetleges kiszállások díjai is. Szíves megkeresések «*Kiváló szorgalom és ambició*» jeligére a kiadóhivatalba kéretnek. 16213

Ügyvéd, 33 éves, nőtlen, vagyontalan, fővárosi és főként erős vidéki praxissal, perfekt német, aki most szerelt le, *biztos jövőjü*, előkelő fővárosi vagy vidéki irodában tarsulna, esetleg ilyet évi törlesztésre átvenne. Előkelő, *nagyobb vállalatnál* képzettségének megfelelő állást keres. Ajánlatokat «Ambitio» címén a kiadóhivatal továbbit. 16182

Ügyvéd, hadviselt, fiatal, nőtlen, perfekt német, kereskedelmi képzettséggel, jó kereskedelmi praxissal ügyvédi iroda (bankban is) vezetését elvállalná, esetleg társulna. Szíves választ «Energikus 28» alatt kér kiadóhivatalba. 16215

Vidéki ügyvédnél Budapesthez közel vasút mellett alkalmazást keresek. Szigethy László jogszigorló Somogyszil. 16107

Harminckét éves ügyvéd tízéves gyakorlattal azonnali belépésre irodavezetői állást keres. Ajánlatokat Sz. E. jeligérekér. 16216

Nagy gyakorlattal bíró doctor iuris akár mint ügyvédjelölt, akár mint közjegyzőjelölt alkalmazást keres, de kész bármely közhivatalnoki pályán is működni, mely végzettségének megfelel. Nyolc éves jelölti praxisomból két és fél év esik a közjegyzői praxisra. A magyar nyelven kívül beszélek és írok németül, horvátul, szerbül, de csak magyar vidéken szeretnék működni. Cím a kiadóhivatalban. 16217

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** | Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. József 108-69.) | Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.